BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 G
4
H
13-6.B.11

TRACTATVS
DE TESTIBVS
PROBANDIS, VEL REPROBANDIS
VARIORVM AVTHORVM,

Et quidem omnium, qui his dè rebus quicquam memorabile hactenus commentati ſunt:

QVORVM NOMINA
octaua pagina deſcribuntur,

MVLTO' REPVRGATIORES, ET ENVCLEATIORES: quibus ſummæ rerum memoria dignarum ſuo quæque loco, atque Index longè locupletiſſimus, aſcriptus eſt.

PER IOANNEM BAPTISTAM ZILETVM
Venetum I. V. D. in lucem editi.

VENETIIS,
Apud Iacobum Simbenum, Curante Franciſco Zileto. M D LXVIII.

CLARISSIMO IVRECONSVLTO, CAVSARVMQVE PATRONO ELOQVENTISSIMO, Ludouico Tertio Bergomenſi,

Ioannes Baptiſta Ziletus Venetus. Iuris V. Doctor. S. P. D.

CVM ſuperioribus hiſce diebus Venetias appuliſſes, meq́; etiã (quæ tua eſt humanitas) officij cauſa uiſiſſes, accidit, ut in uarios ſermones, cũ de rebus alijs, tum potiſſimum de cõmunibus, ut ferè fit, iuris prudentiæ ſtudijs inciderimus, quæ in dies magis, ac magis doctiſſimorum uirorum induſtria, ac labore, illuſtrari, augeri, perpoliriq́; cernimus. Itaque factum fuit, ut cum multa familiariſſime, iucundiſſimeq́; cõmunicaſſemus, lõgè maiore tui, non ſolum ſtudio, ſed etiam amore, exarſerim: Nam te quidem certè antea, & colebam, & diligebam uehementer, idq́ue uel propter ſingularem generis nobilitatem, quam in te cum uirtute coniunctam ſemper ſum ueneratus, uel propter eximium quoddam, ac ſingulare nomen, quod tibi, cum domi ſemper, tum foris ſæpiſſimè, & in primis Venetijs, ubi de actis publicis grauiſſimè non ſemel, aut iterum, ſed ſæpius Ciuium tuorum legatus magna cum laude fuiſti, Legum cognitio, & interpretatio compa rauit. Sed tamen ita me oratione tua ſuauitatis, religionis, ſapientiæq́; plena tum me affeciſti, ac potius inflammaſti, ut ſtatim, quonam nouo officij genere, te mihi arctius copularem, atque obſtringerem, cœperim cogitare. Quamobrem cum tractatus de teſtibus laudandis uel refellendis, complurium Authorum iuris, & iuſtitiæ conſultiſſimorum à me quam prudenter, alij iudicent, quanto autem cum labore ego quidem ſum expertus, compilatos, quos noſtro ſtudio non inutiles fore arbitrabar in lucem edere in animo habebam. Amiciq́; melioris notę homines de me quaſi quotidiano conuitio efflagitarent, ut eos quamprimum, & emendandos, & publicandos, ſub cuius nomine mihi uiſum eſſet, curarem, eorum dedicationem ad te unum potiſſimum deferendam putaui. Amicis uerò iuſta præſertim petentibus libentiſſimo animo parui. nanque eis diligenter, ni fallor, repurgandis operam dediſſe mihi uideor, ut quam caſtigatiſſimi in tuas manus uenirent, cu id prę-

ſtiterim neſcio, & ſi ſciam, dicere non auſim, illud tamen certò ſcio, me in eis emendandis oppidoquam inſudaſſe. Etenim quæ in illis ſcripti tanquam pugnæ, & contrarietates (ut nunc loquuntur,) uacillantibus exceptorum, atque librariorum manibus modo impolitia ſua Authores uitiantium, modo literas opprimentium, modo etiam omittentium, exaratæ extarent, eas in Authorum ſententiam redegi. Quid enim flagitij non uidiſſes in tractatibus adeo mutilis, & interlitis cum aientia pro negantibus, contraq; negantia pro aientibus innumeris locis, & quidem maximi ponderis & momenti notata legerentur? cum de quibus rebus certi Legum caſus fforum libris conſignati eſſent, ijdemq; ab ipſis Authoribus laudati, de his tamen ipſi ſæpenumero per exceptoris, uel librarij indiligentiam, atque imperitiam ſubſiſtere uiderentur. In quibus item Authores tantum opinarentur, ab illis ſentire eadem, & confirmare ſcriberentur. In quo notarios iſtos iuris ſapientiæ candidatis, proximè ſecundum Authores iniuriam facere uidebam. Id quod æquo animo cum ferre ipſe minus poſſem, certè illis tibiq; ciuilis ſapientiæ antiſtiti, ius ſuum hodie reddidiſſe, uel ab inuidis noſtris laudabor. Ad ipſos præterea tractatus ſummas rerum ſelectiores multò ueteribus aſcripſi cum memoriæ quæ propria eſt Iuriſconſultorum, reficiendæ, & confirmandæ gratia, tum ſenſus Authorum elucidandi cauſa, quòd hos meos labores ad noſtri amoris teſtificationem, ſimul & tuam gloriam redundare probè animaduerterem. Quanuis autem, & hæc, & maiora domi tuæ naſcantur, & pauci ſint, qui tecum in hac facultate conferri nedum tibi præferri poſſint, tamen cum nulla alia ratio aptior, & accommodatior mihi ſuppeteret, qua noſtram beneuolentiam, alijs etiam, quibus minus cognita eſt, atque adeo etiam ipſi poſteritati declararem, ac proderem, hoc meum conſilium tibi non ingratum fore exiſtimaui: qua ſpe ſi fruſtratus non fuero, erit, quòd uehementer gaudeam. Quid igitur mirum ſi te unum ex omnibus delegi, cui hos tractatus mea cura repolitos dicarem? Nam ut te ex indole iſta, atque induſtria, omnibus, iudicem tu de Gymnasijs, ac uelut umbraculis Doctor iuris uirtutis ergo declaratus in forum atque in aciem bonis (ut aiunt) auibus productus, uiſus ſimul & probatus fuiſti. Atque ita, ut è ueſtigio omnium ſuffragijs in Doctorum Collegium: (quòd ad honorem Bergomi conſtitutum eſt) adoptatus fueris. Parum tamen cùm tuæ indoli ſolutum eſſe omnes iudicarent, in maxima Doctorum ubertate, (quòd equidem ipſi Bergomo ſingulariter gratulor) te ex omnibus unū delectum Fiſci Illuſtriſſimæ Dominationis Venetæ Aduocatum (quæ dignitas iſthic longè ampliſſima habetur) merito & gaudeo, & tibi gratulor. Siquidem fama eſt conſtans iſtum honorem ſic à te geſtum, ut ſalua Fiſci ratione uir magiſtratum, ut dicitur, re ſeuerum, popularem tamen, & plauſibilem oſtenderis. Huius (inquam) indolis atque induſtriæ, uel potius uirtutis ingenij lumine illuſtratæ, & corroboratæ in urbe Brixia ſpecimen longè clariſſimum cernitur. Nam in ea urbe, multos annos uerſatus, excitatam iamdudum de te opinionem, modo & ratione ſic apud nobiles, & eos qui induſtria in nobilitatem uenerunt, confirmaſti, ut omnium Venetorum

netorum

netorum, (qui cum poteſtate, atque imperio eo miſſi ſunt) animis iſta æquanimitate abundè ſatisfeceris? quid tua porrò in Deum primum, diuosque omnes, deinde in tuos ciues, in alienos, atque adeo in me unum pietate, & amicitia commemorabilius? Te enim ut legationes ad Illuſtriſſimum Senatum Venetum ſapienter, fortiterque obitas mittam, ſcimus, pro tua ſapientia, & probitate ſingulari maleficæ hæreſis Inquiſitioni Bergomi præfectum, ut qui natura maximè pius eſſes, & idem acutiſſimus, impietatem, atque in Deo colendo errorem ex hominum animis eriperes. Quid de tuo erga me amore incredibili dicam? cuius recordatione ſatiari non poſſum, quin illud tui erga me animi ſignum certiſſimum tibi ſæpius reponam, qui ad me ægrum uiſendum, conſolandum, iuuandum, Bergomo Venetias aduolaris; equidem certè ſi referendæ gratiæ par eßem, meam erga te uoluntatem, quàm Lelij aduerſus Scipionem, ſapientiam nobiliorem, & teſtatiorem bona poſteritas exciperet. Nec uerò Tractatuum de teſtibus utilitatem, id eſt, hoc munuſculum uerbis efferre mihi neceſſe eſt, ſatis enim ſuperq; ſeſe uel nolenti oſtendit. Quem enim rerum geſtarum, ueritatem quærentem titulus de teſtibus non commoueat, non ad ſe alliciat? Nam cum omnium cauſarum, ac negociorum, cum dictorum factorumq; omnium noſtrum, præcipue apud eos, qui ius dicunt, uel res iudicant anima ſit fides, & probatio, quæ teſtimonijs maximè continetur, rationem in primis teſtium iudicem, atque patronum habere decet. uulgo enim dicunt paria rem non probari & non eſſe. Atque cum huius noſtri muneris, tum magis amicitiæ fiducia, a te libenter contenderim, (recordaris fortaße ueterem meam efflagitationem ex eiuſdem amoris fonte deriuatam) ut tu uiciſſim patris ingenij monumentis edendis publicæ utilitati conſulas, ſimul & amicis iure ſuo poſtulantibus, mihiq; imprimis ſatisfacias. Nam non ſolum uoluntati meæ, quæ ſummo eius rei deſiderio tenetur, quod eſt beneuolentiæ, ſed etiam memoriæ paternæ quod eſt pietatis, & alienæ utilitati, quod eſt iuſtitiæ, commodaueris, ſummo denique honori tibi fueris, ut iam apud te iſtam gloriam, ad quem patris rectè dictorum, & factorum hæreditas pertinet, gratulari non dubitem. Pater enim tuus recolendæ memoriæ Alexander clarus in primis, & nobilis Iureconſultus fuit itaque non ſolum in patria reſpondendo, agendo, & cauendo, ſed etiam extra patriam iudicando ita floruit, ut multa, eaq; præclariſſima uirtutis, ſapientiæ, ac integritatis documenta dederit, Florentiam quidem, Anno à Natiuitatis Seruatoris noſtri, ſeptimo ſupra Milleſimum, & quingenteſimum à prioribus libertatis & iuſtitiæ uexillifero aſcitus fuit, ubi iuri dicundo ſecundarum appellationum, in Rota cum Excellentiſſimis Collegis, tres totos annos inſequentes, incredibili omnium admiratione præfuit. Quo in magiſtratu cum iuſti, & æqui iudicis ſpecimen populo Florentino dediſſet, ut iuriſdictionis, atque Imperij geſti rationem Italiæ, uel potius toti terrarum orbi redderet, innumerabiles illuſtrium controuerſiarum deciſiones, ſiue definitiones magnis lucubrationibus elaborauit, ac in uolumen collegit. Hoc ſanctius uolumen (Ludouice humaniſsime)

fruen-

fruendum magnis uiris efflagitantibus edere promiſiſti. Nec uerò ignoras hanc de libris Dicam popularem eſſe. Idcircò cum pro commoditate publica, tum pro noſtra neceſſitudine, etiam atque etiam oro, ut pulcherrimum promiſſum, non dolo, non ui, ut eſt in prætorum edictis factum uolens admatures. Quid quod omnes ſperant patris reſponſorum iuris elegantiſſima uolumina, quæ iampridem maximo omnium incommodo capſulis domi clauduntur, ac deliteſcunt? nihil ne tandem loci hominum precibus relinques, qui ſuo iure tantam rem de te, non modo de patrijs manibus poſtulare poſſunt? ſcis enim ut iuris, legumq́;, ita interpretationum ad ius, legesq́; communem omnium cauſam eſſe. Noli igitur tibi hunc honorem, cæteris autem ſuum commodum inuidere, id quod tibi dupliciter pergratum fore ſpero, & quòd tua bibliotheca digni erunt, & quòd patrij ſunt fœtus, id eſt, tui propemodum germani, imò uerò (ſi Iuriſconſultis credimus) iure ſui hæredis etiam ſolo uerbo tui habentur. Te ſiquidem Authore primum lucem uidebunt, perindeq́; tuus clariſſimus parens per te in uitam, hac noſtra magis uitalem, id eſt, gloriam (quæ huius cœli ſpiritu, quem ducimus, optimo cuique charior eſſe debet) excitatus, tuq́; uidens, ſentiensq́; domeſtico bono fruere. Hæc igitur ut excudantur, atque ad publicam utilitatem emittantur, rogo, peto, & flagito. Quod tametſi ab ea re tuam uoluntatem abhorrere ſenſerim, mihi tamen perſuaſi te noſtræ amicitiæ non denegaturum. Verum hęc non quaſi tibi ignota ſcribo, multo etiam minus tui incitandi cauſa, quem præ cæteris eloquentiæ ac ſapientiæ cultoribus curriculo puluerem Olympicum collegiſſe iuuat, (ut ille ait) ſed ut uetera, & domeſtica recognoſcas, & te, quantum paterno decori addere coneris, ſtudioſè recolentem non pœniteat. Enimuerò cum te ſemper optimorum librorum, & manuſcriptorum, & typis impreſſorum ſtudioſiſſimum eſſe meminerim, & bibliothecam iamdudum inſtruere, in ea hos de teſtibus tractatus non impolitos, ſi non tanquam Phydiæ Mineruam in arce pones, at certè hoſpites inter uernas recipies, tanquam noſtræ amicitiæ pignus, non inuita (ut iudico) Minerua ſtatues. Audi igitur mutui amoris teſtes longè optimos, benè uale Ludouice eruditiſſime mihiq; chariſſime, ac nos ama, ſi te mutuo amari ſentis. Venetijs pridie nonis Maij. M D L X V I I I.

A D

AD EVNDEM CLARISSIMVM IVRE- conſultum, cauſarumq; patronum facundiſsimum Ludouicum Tertium Bergomenſem, de Teſtibus, & inſtrumentis, quæ teſtium opera ſunt.

EPIGRAMMA.

Authore Ioanne Baptiſta Zileto Veneto. I. V. D.

IVRA hominis cauſa ſolius nata putantur,
Quæq; uigent animis omnia, quæq; carent.
Vni huic perſonas, uni res legifer æquus
Deſtinat, & queis res exigat ille, DICAS.
Solaq; legiſero eſt hominis Cynoſura uoluntas,
Rectam legitima quam tueatur ope.
Si caret illa fide (gemino quæ teſte creata)
Nulla eſt. Eſſe negant, quæ minus ipſe probes.
Cur tabulæ feciſſe fidem, monumentaq; poſſunt?
Nempè quod, hoc teſtis, ſic rata fonte fluunt.
Pluribus unde locis non igne, nec utimur unda,
Quam (quę ſit rerum pesq;, caputq;) fide.
Diſce igitur qui ſic tam iuſto nomine dignus,
Omnia ſi iuris pondera teſtis habet.

INDEX AVTHORVM TRACTATVVM IN HOC VOLVMINE CONTENTORVM.

Nepos de Monte Albano fol. 4
Iacobus Butrigarius fol. 18
Bartolus à Saxoferrato cum additionibus Thomæ Diplouatatij fol. 35
Eiuſdem Bartoli alter tractatus fol. 83
Cum additionibus Iacobi Aegidij fol. 86
Baldus de Peruſio fol. 72
Angeli de Peruſio additiones fol. 96
Eiuſdem Angeli quæſtiones fol. 101. & fol. 104
Federichus Schench fol. 108
Nellus à S. Geminiano fol. 122
Franciſcus Curtius Papienſis fol. 170
Andreas Barbatius fol. 195
Stephanus Aufrerius fol. 247
Tyndarus fol. 283
Albericus de Maletis fol. 362
Lanfrancus de Oriano Brixianus fol. 456
Cum additionibus Benedicti de Vadis Foroſempronienſis, & Celſi Hugonis Diſſuti Cabilon. Burgundi.
Marianus Socinus ſenior fol. 512
Robertus Maranta Venuſinus. fol. 563
Ioannes Crotus de Monteferrato fol. 572
cum apoſtillis Petri de Moncada Hiſpani.
Petrus Rebuffus fol. 731
Eiuſdem alter tractatus fol. 739
Et alter fol. 746
Aegidius Boſſius fol. 750
Iodocus Damhouderius. fol. 789

REPERTORIVM MAXIMA CVM DILIgentia, & ordine non uulgari quæſtiones, & concluſiones omniaq; notatu digna, tam principaliter, quàm incidenter in hoc opere tractatuum de Teſtibus, Et eorum reprobatione complectens omnibus legum profeſſoribus, iudicibus, & aduocatis, cauſas perorantibus neceſſarium.

Per Ioannem Baptiſtam Ziletum Venetum in omnium gratiam editum fœliciter exorditur.

ABBAS poteſt eſſe teſtis in cauſa monaſterij. Nellus à S.Geminiano.nu.14.fol. 124

Abbas uel quilibet alius prælatus, an poſſit teſtificari in cauſa eccleſiæ ſuæ. Stepha. Aufrerius.nu.1.fol. 247

¶ Acceſſorium non tenet, quando non tenet principale. Ange. de Peruſio.nu.31.fol. 100

¶ Accuſatio facta per procuratorem, qui accuſare non poteſt, an ualeat, ſi ei obiectum non fuit. Ioannes Crottus.nu.261.fol. 661

Accuſatione facta quòd Petrus & Seius intulerunt in Petrum duo uulnera, ex quibus mortuus eſt, non probatur de Seio, ſed de Titio, quòd Titius condemnetur. Nell.à S.Gemi.nu.159.fol. 153

Accuſans aliquem de homicidio, puta quòd ipſe occidit Caium, an obtinere debeat, ſi probat quòd eum per alium occidi fecit, & quid ſi accuſaret aliquem de aſſaſſinamento, in terminis cap.j.de homicid. lib vj. & non probauit aſſaſſinatum Chriſtianum, & qualiter probetur quis Chriſtianus re miſſinè. Ioan. Crott.nume.393.fol. 720

Accuſator non poteſt eſſe teſtis. Nell. a S. Gemin.nu.20.fol.126.& Stepha.Aufrer. num.5.fol.249.& Iodocius Damhouderius.nu.22.fol. 800

Accuſator in cauſa matrimoniali, an poſſit eſſe teſtis. Stepha. Aufre.nu.4.fol. 248

Accuſator an poſsit in teſtem deducere aliquem ex his qui homicidium feciſſe dicuntur. Albericus de Maletis. nume. 68. folio. 404

Accuſator qui formauit duos articulos, unũ ſuper crimine commiſſo, ac alium ſuper fama, & teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo, & nihil plus ſcire dixerunt, an petere poſsit, ut iterum poſt publicationem teſtes examinentur: quia ſuper fama interrogati non fuerunt. Albe. de Malettis. nu.94.fol. 497

Accuſatoris conſanguinei aduerſus extraneos non dicunt teſtimonium. Nepos à Monte Albano.nu.9.fol. 4

¶ Accuſatus de crimine pendente accuſatione, teſtimonium non dicit, ſi in crimine perſeuerat. Nepos à Monte Albano. nu. 132.& 133.fol. 13

Accuſatus criminaliter, an pendente criminali accuſatione, admittendus ſit in teſtẽ. Stepha. Aufre. nu.3. fol.247. & Alberic. Malett.nu.40.cũ ſequen.fol.385.& Ioannes Crott.nume.103.fol. 197

Accuſatus de crimine an poſſit pendente accuſatione teſtificari in cauſa ciuili. Ioann.Crott.nu.189. fol. 623

Accuſatus qualiter probare debeat, quòd fecerit ad ſuam defenſionem. Ioann.Crott. nu.299. fol. 672

Accuſatus poteſt alios teſtes producere ultra per iudicem receptos Petrus Rebuffus.nu 11.fol. 733

Accuſati de crimine, poſt confeſſionem decedentis, bonā confiſcantur, Andrę.Barba.nu.26. fol. 205

¶Acta iudicialia ualent, licet in eis nō ſint ſcripta nomina teſtium. Nell. à S.Geminia.nu.220.fol. 162

Acta iudicij quæ neceſſariò requirunt ſcripturam, regulariter per teſtes probari nō poſſunt. Tyndarus.nu. 17.fol. 327

Acta facta inter quaſdam perſonas, non faciunt fidem inter alias diuerſas, non inſpecto, an cauſa ſit eadem de qua litigāt, an diuerſa. Tyndar.nu.5. fol. 348

Acta & probationes non nocent, uti ſententia non nocet ibi nu.6. fol. eodem.

Acta iudicij.pręſumptionem pro ſe habent, quo ad ſolennitatem & ueritatem. Alberic.de Malet.nu.52.fol. 431

Acta facta in iudicio, inter eaſdem perſonas non probāt in alio Ioann.Crott.nu.281. fol. 669.

¶Actio tempore peritura per ſolam citationem perpetuatur, ita quòd poteſt lis conteſtari, & ita in cauſa procedi. Angel.de Vbal.nu.1. fol. 101

Actio non oritur ex publicatione teſtium. Nell.à S.Geminia.nu.78. fol. 136

Actio, & teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparantur, Andr. Barba.nu. 14.fol. 200

Actio in factum ciuilis ad intereſſe ex quolibet delicto publico oritur Tyndar.num. 11.fol. 299

Actio ex confeſſione propria oritur, non autem ex confeſsione teſtium. Tynda nu. 6.fol. 326

Actio dirigitur contra aduerſarium, non contra teſtem. Albe.de Malet. nu. 8. fol. 380

Actio furti pro re minima intentari poteſt. Ioann.Crott.nu.47.fol. 587

Actio de dolo pro re excedente ſummam duorum aureorum, poteſt intentari ibi.

Actio iniuriarum, non competit pro iniuria facta affini, poſt diſſolutam affinitatem. Ioann.Crott.num.78. fol. 593

Actio inanis eſt, quam inopia debitoris excludit. Ioann.Crot.nu.185. fol. 622

¶Actor quando poſſit eſſe teſtis. Nellus à S.Gemi. nu.31. fol. 128

Actor uel reus nunquam aliquod incommodum pati debet, ex procuratoris conſtitutione. Alberic. de Malett. numero 28. fol. 427

Actor qui intentauit rei uendicationem, & cauſam remotam probauit, puta uenditionem, uel donationem, an obtinere debeat. Ioann.Crott.nu.289. fol. 671

Actori probanti intentionem ſuam per formam, non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis. Ioann. Crott.nu.117. fol. 612

Actori probanti per unam mulierem, datur iuramentum ſuppletiuum probationis.ibi.nu.154.fol. 617

Actore nō probante, reus etiam ſi nihil probauerit abſolui debet. Petr. Rebuff.num. 40.fol. 742

¶Actum nihil credimus dum aliquid reſtat ad agendum. Ange.de Vbal.numero.11. fol. 102

¶Actus factus ab habente dilucida interualla quando in furore, & quando in ſana mente dicatur factus. Bar.nu.95.fol. 61.

Actus celebratus coram populo, uel populū repreſentante, præſentia teſtium non requirit. Nell.à S. Geminia. numero. 221. fol. 162

Actus extraiudicialis, an debilior quàm iudicialis. Tyndar.nume.5.fol. 389

Actus iudiciarius die feriata exerceri non poteſt. Alberi.de Malett.nu.78.fol. 435

Actum particulare fuiſſe prudenter factum à regente, quòd probatur per circunſtantias, ut in œconomica. Bar.nu.90.fol. 59

Actus diuerſi, an cōiungātur ad plenam probationem. Tyndar.nu.17. fol. 319

Actus duo quum eodem die ſunt celebrati, ſi non apparet de prioritate, præſumitur in dubio illum præceſſiſſe qui facit utrunque ualere. Io.Cro.nu.232. fol. 656

Adhæ-

¶Adhærẽs cauſæ,an in ea ad teſtificãdũ per mittatur. Alberi.de Malett.nu. 52. fol. 400.& Stepha.Aufre.nu.6. fol. 249
¶Adiectiua libelli ſunt conditio,modus,demonſtratio,quantitas,locus,tempus,quãtitas coniunctiua,participia,gerundia,& aduerbia.Nell.à S.Gem.nu. 155.fol. 153
¶Adminiſtrator eccleſiæ ſuper contractu quem celebrauit,teſtimoniũ dicit.Nell.à S.Geminia.nu.22.fol.126.& Stepha.Aufre.nu.7.fol. 249
¶Adoptiuus ali debet.Franciſcus Curtius. nu.67.fol. 183
Adoptiuus an poſsit in cauſa patris teſtimonium perhibere.Alberi.de Malet.nu. 24. fol. 365
¶Aduerſarius quis dicatur. Andræ. Barba.nu.4. fol. 196
Aduerſarius uocandus eſt in teſtiũ receptione,tempore iuramẽti.Tynda.nu.3.f.313
Aduerſarij, inimici, & hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis ſiue hoſtibus familiarem aut domeſticam conuerſationem habent,à teſtimonio in criminalibus reijciuntur. Iodocus Damhouderius.nu.3.fol. 799
¶Adulter manifeſtus,an admittatur ad teſtimonium.Nel.à S.Geminia.nu.18. fol. 125.& Iodocus Damhouderius.num.19. fol.800.& Stepha.Aufre.nu.10.fol. 250
¶Adulteriũ probari poteſt per teſtimoniũ de auditu.Federicus Schẽch.nu.44.f.113
Adulteriũ probatur per teſtes,qui uiderunt adulterantem per rimulã,unus poſt aliũ. Nell.à S.Geminia.nu.187.fol. 158
Adulteriũ,filiatio,& huiuſmodi ꝑ teſtes de credulitate probãtur.Tynd.nu.12.f.293
Adulterium non probatur per domeſticos. Albe.de Malett.nu.67. fol. 377
Cætera uide infra in litera F. in uer.Fornicatio.
¶Adultus teſtificatur de eo quòd in ætate pupillari uidit. Nepos de Mõte Albano. nu. 56. fol.8. & Federic.Schẽch.nu.15.f. 109.& Nell.à S.Geminia.nu.21.fol. 126
¶Aduocatio præiudicat aduocato,cur non poſsit dicere cauſam, in qua aduocabat iniuſtè.Albe.de Malet. nu.9. fol. 393
Aduocatus durãte aduocatione non teſtificatur ea,uero finita ſec. Iacobus Aegidij. nu.13. fol. 88
Aduocatus an & quando poſsit eſſe teſtis. Nell.à S.Gemi.nu.31.fol.128.Alberi.de Malet.nu.44.fol.367.& idẽ Albe.nu.4.5. 6.& 8.fol.393.Stepha.Aufre.nu.8.f.249. & Lãfrãcus de Oriano.nu.67.f.485.&Aegidius Boſſius n. 117. fol. 794. & Iodo. Damhoud.nu.11.fol. 800
Aduocatus loquẽs teſtibus ante depoſitionẽ fatuè agit. Alber.de Malet.nu. 57.f. 398
Aduocatus & iudex in eadẽ cauſa qs eſſe nõ debet.Albe.de Malet.nu.28. fol. 395
Aduocatus teſtificari non cogitur cõtra partem pro qua patrocinium præſtat. Alberic.de Malet.nu.16.fol 417
Aduocati cauti, quid in limine cauſæ proteſtentur. Andræ.Barba. nu.9. fol. 198
Aduocati cauti eſſe debent,ut interrogatoria ſua exhibeãt in ſcriptis,& à iudice petant, teſtes ita interrogari ut petitur, & ſi iudex dolo uel negligentia interrogatoria non facit, iterum petunt interrogari,etiam publicatis atteſtationibus. Albericus Malett.nu. 14. fol. 445
Aduocatorum breuitas amanda.Petrus Rebuffus.nu.57. fol. 745
¶Aequitas & ueritas ſunt duo lapides angulares.Francis.Curtius nu.26.fol. 175
¶Affectio an in teſtibus conſideretur. Alberi.Malett.nu.2. fol. 363
Affectio ita cadit in emancipato. ſicut in filiofamilias.ibi.nu.5. fol. 365
Affectio naturalis maior accidẽtali. ibi. nu. 44.fol. 367
¶Affinis an admittatur in teſtem pro affine. Nepos à Monte Albano.nu.6. fol.4. Stepha. Aufre. nu.9. fol. 250. & Alberi. de Malett.nu.47.fol.367.& Lãfran.de Oria. nu.58.fol. 480. & Aegid.Boſsius. nu.62. fol.783.& nu.105.fol. 792
Affinis uſque ad quem gradum intelligatur.Lanfran.de Oriano.nu.58.fol.480.& Ioan.Crott.nu.73. fol. 592
Affinis teſtis in cauſa criminali contra alterum affinem admittitur. Ioann. Crott. nu.75.fol. 593
Affinis qui eſſe deſinit, poteſt teſtificari pro olim affine in cauſa criminali Alberic.de Malett. nu. 56. fol.368. & Ioann. Crott. num.77. fol. 593

Affinis an poſſit eſſe teſtis pro affine in cauſa criminali ad faciendum indicium. Ioann.Crot.num.84.fol. 593

Affinis pro affine eſt idoneus teſtis,quando ueritas per alios habitu,nec actu, uериſimiliter probari poteſt.ibi. nu.88.fol. 594

Affinis ꝓ affine,an à teſtificando repellatur in cauſa ciuili.Ioã.Crot.nu.121.fol. 613

Affinis olim pro affine teſtificari poterat ibid. —

Affinem non eſſe,uel affinitatem eſſe diſſolutam paria ſunt. Albe. de Malett. num. 57.fol. 368

Affines repelluntur à iudicando. Albe. de Malett. numero 48.fol. 367

Cætera uide infra in litera C.in uerbo Coniunctus.

¶ Affinitas ſpiritualis maior eſt carnali. Frãciſ.Cur.nu.67. fol. 183

Affinitas uel,conſanguinitas, non admittit teſtes in criminalibus. Alberic. de Malett.nu.55. fol. 368

Affinitas qualiter probetur. Alberic.de Malett.nu. 60.fol.376.& Lanfran.de Orian. num.99.fol.507.& Ioann.Crott.nu.366. fol. 704

Affinitas tranſuerſalis,an repellat teſtem,& an affinis probet in cauſa criminali,& frater pro fratre, & an qualitas repellens teſtem ſit probata, eo ipſo quòd teſtis fatetur. Aegidius Boſsius.nu.62. fol. 783

¶ Affirmans prima uice contractum factum eſſe obligationes quæ ex eo naſcuntur uidetur affirmare. Tyndar. num.8. fol. 356

Affirmantibus duobus potius credendum quàm mille negantibus.Fràn.Cur.nu.7. fol. 172.& nu. 54.fol. 180. & quando fallat.ibi.nu.8.fol.172.& nu.55. fol. 181

¶ Agi ciuiliter de crimine, quando dicatur, & quando criminaliter remiſsiuè. Nell. à S.Gemi.nu.113.fol.142.& And.Barba. num.1. fol 229

¶ Agnatus contra agnatum, an teſtificari compellatur. Albe. de Malett. nu.9. fol. 416.& Ioann.Crot.nu.196.fol. 640

Agnatus licet non compellatur teſtimoniũ perhibere poteſt uolens teſtificari Alberi.de Malett.nu.51. fol. 375

Agnati utrum dicantur domeſtici. ibi. nu. 48.fol. eod.

¶ Allegantis, non negantis, eſt probare.Iodoch.Damhoude.nume.5.fol. 802

Allegare maiorum auctoritatem, ſufficit, ubi legem non habemus. And.Barba.nu. 12.fol. 234

¶ Amicitia tanquam res accidentaliter proueniens, de facili uariatur,& tollitur. Ange.de Peruſio.nu.3.fol. 104

Amicitia dulcis eſt inter fratres. ibi. nu.5. fol. eodem

Amicitia ex conuictu oritur,& an teſtem repellat.Franc.Cur.nu.65. fol. 183

Amicitia quare in teſtibus magis conſideretur, quàm inimicitia. Alberic.de Malett. nu.20.fol. 372

Amicitiam qui copulauit cum inimico alicuius, an præſumatur inimicus, & repellatur à teſtimonio. Lanfran. de Orian. nu.84.fol. 494

¶ Amicus, an à teſtimonio repellatur. Nell. à S. Geminia. nu. 5. fol. 122. Alberi. de Malett.nume.4.5.6. & 7.fol. 370. & nu. 17.& 18. fol. 372. & Lanfran. de Orian. num. 84.fol. 494. & Ioan.Crott.nu. 193. fol. 623

Amicus pro amico non debet uelle falſum, ſed ſolum honeſtum Alberi. de Malett. nu.20.fol. 372

Amicus inimici repellitur à teſtimonio. Io. Crott.nu.98 fol. 596

¶ Ampliatio ad cap. ueniens. el.j. de teſtib. Ioann.Crott.nu. 321. fol. 678

¶ Anaximenis, & Philomenis hiſtoria. Petrus Rebuffus.nu.57. fol. 745

¶ Ancillarum teſtimonia, an admittãtur de rebus domi, & priuatim peractis. Iodocus Damhoude.nu. 10. fol. 802

¶ Andræas ab Iſernia, eſt Doctor Practicus, Andræas Barba. nu.5. fol. 219

¶ Anima eſt cunctis rebus præferenda. Ange. de Peruſ. nume. 1. fol. 104. & Alberi. de Malett.nu.32. fol. 419

¶ Animus,& cor,non uerba uel facta,in delictis ſpectatur.Tyndar.nu.12. fol. 302. & nume. 10.fol. 340

Animus magis, quàm factum conſideratur ad incurrendum pœnam legis Corneliæ de Sicar.Ioann.Crott. nu.383.fol. 716

¶ Antiquitas multum penderis. addit in teſte.Franciſ.Cur.nu.21.fol. 174

¶A periens teſtamentum uiuentis, punitur de falſo.Tyndar.nu.17.fol. 314
¶Apoſtatæ & ſacrilegi quo ad infamiam æquiparãtur.And.Barba.nu.15.fol. 235
¶Apparitor ſi referat uerbo ſe citaſſe partem, & teſtes, relatio non ualet. Petrus Rebuff.nu.16.fol. 740
¶Appellari à ſententia nulla uanum eſt.Andræ.Barba.nu.7.fol. 197
Appellari an poſſit à ſententia illius, cuius conſcientię fuit aliquid cõmiſſum.Ioann. Crott.nu.238.fol. 657
Appellatio *reſcindit* omnia acta non probatoria *uſque* ad *litis* conteſtationem. Ma*rianus* Sozinus Senior.num.105.fol.549
Appellatio publicatione denegata. Petr. Rebuff.nu.5.fol. 747
¶Arbiter an & quando teſtificari poſſit.Nepos a Monte Albano.nu.144.fol.14.Nel. a S.Geminia.nu.31.fol. 128. & Stephan. Aufre.nu.11.fol.250.Alberic. de Malet. nume.26.fol.395.& nu.34.fol. 396
Arbiter quòd non poſſit examinare, an teſtes examinati coram iudice dixerint ueritatẽ.Nell.a S.Geminia.nu.250.fol.166
Arbiter non poteſt cogere teſtes ad teſtificandum, ſed ordinarius eos compellit. Alberi.de Malett.nu.55.fol.421.& Ioan. Crott.nu.205.fol. 641
Arbiter ſeu arbitrator habens a partibus poteſtatem procedẽdi in ſcriptis & ſine ſcriptis,an ſolus probet de his quę coram eo geruntur, & ipſi plena fides adhibeatur. Ioann.Crott.nu.218.fol. 645
Arbiter habens poteſtatem procedendi de facto, & pronunciandi de iure, teſtibus non iuratis credere poteſt.Ioann. Crott. nu.230.fol. 656
Arbiter an poſſit punire teſtes falſum corã eo deponentes.Io.Crott.nu.387.fol.718
¶Arbitramentum plus ſapit de contractu quàm de iudicijs.Tynd.nu.2.el.j. fol.351
Arbitrio iudicis committitur quanta ſit fides teſtibus adhibenda.Albe. de Malett. nu.4.fol. 370
Arbitrio iudicis relinquitur quæ inimicitiæ teſtem repellant. ibidem
¶Arbitrator an & quando poſſit teſtimonium ferre.Alberi.de Malett.nu.41. fol. 398.& Lanfran.de Orian.nu.69.fol. 486
Cætera uide ſupra in uerbo arbiter.
¶Arreſta & ſententiæ per curiam dicit, an ualeant.Petrus Rebuff.nu.61.fol. 745
¶Argumẽtatio de teſtibus ad tutores & ad iudices eſt conformis. Ange. de Peruſio nu.16.fol. 104
¶Argumentum à toto integrali, quòd procedat in teſtibus Baldus de Peruſio num. 11.fol. 80
Argumentum à nomine procedit in teſte. ibi.nu. 12.fol. eodem
Argumentum ab impoſsibili in teſtem procedit. ibidem
Argumentum à communiter accidentibus in teſte procedit. ibidem.
Argumẽtũ a differentia ſitus uel loci quod procedat in teſte. ibi. num. 14. fol. 80
Argumentum ab eo quòd eſt proprium hominis ualet ibidem.nu.14.fol. eodem
Argumẽtum. ad ſimilitudinem rationis procedit in teſte ibi. nu.17. fol. eodem
Argumentum à maiori in iure ualidum.Angel.de Vbal.nu.4.fol. 101
Argumentum à contrario legis ſumptum fortisſimum eſt in iure. Angel.de Peruſio nu.22. & 24.fol. 105
Argumentum à cõtrario legis ſumptum ualet.ibi.nu.23.& 24. fol. eodem
Argumentum à dicto Iuriſconſulti ad dictũ teſtis ualet.Tynd.nu.2.fol.295.& Ioann. Crott.nu.343. fol. 684
Argumentum à minori ad maius ſumptum ualidum eſt.ibi.nu.3 fol. eodem
Argumentum de ciuilibus ad criminalia eſt ualidum.Tynda.nu.10.fol.319. & Ioan. Crott.nu.101.fol. 596
Argumentum de loco ad tempus, & è contra ualet.Lanfra.de Oria.nu.16.fo. 459
Argumentum ab abſurdo ualidum eſt in iure.Ioann.Crott.nume.382.fol. 714
¶Ars eſt habitus ratione & naturæ factus Bar.nu.72.fol. 54
Artis ludricæ cauſa in ſcenam prodeuntes, ad teſtimonium non admittuntur. Iacobus Butriga.nu.30.fol. 19.& Stepha.Aufre.nu.11.paulò ante finem.fol. 252
¶Articulatus de præſcriptione, an poſſit articulari de titulo, & qui articuli ſuper hoc noui dicantur,& qui antiqui. Maria. Sozi.Seni.nu.65. f.533. & nu.66. fol.53

¶Articulus diſiunctiuus non admittitur niſi ſuper facto alieno.Bal.nu.32.fol. 82
Articulus quòd producatur nõ eſt de ſubſtã tia probationis.Nell.à S. Ge.n.93.f. 139
Articulus nouus qualiter cognoſcatur. Alberi.de Malet.nu.121.fol. 441
Articulus directè contrarius nõ admittitur ad reprobandum teſtes reprobatorios,niſi allegetur falſitas.ibi.nu.125. fol. eod.
Articulus quid ſit.Maria. Sozin. ſenior.nu. 8.& 11.fol. 513
Articulus nouus, quis dicatur, & quæ dicatur noua exceptio.ibi.nu.13. fol. 514
Articulus qualiter formari debeat,cum probandum eſt damnum ex eo quòd domus deſtructa,locari non potuit.Ioann.Crot. nu.284.fol. 670
Articulum, publicatis atteſtationibus ubicũque quis uult producere,qui inhæreat de neceſſitate facti,& probationis in articulo atteſtationũ publicatarũ,tũc non licet talẽ articulũ probare:ſecus ſi nõ ſit de neceſsitate probationis,ſed facti tantum.Alberi.de Malett.nu.129.fol. 442
Quid ſi in articulis actor poſuit clauſulam ſolitam apponi,ſcilicet nõ aſtringẽs ſe ad probandum,niſi ea quæ ad fundamẽtum intẽtionis ſuæ ſufficiũt.ibi.nu.130.fo. eo.
Articuli & interrogatoria,debẽt in actis poni.Ange.de Peruſio.nu.32.fol. 100
Articuli ſuper quibus producuntur teſtes, quomodo formentur.Alberi. de Malett. nu.89.fol.436.& nu.96.fol. 437
Articuli quare inſtituti ſint.ibi. nu.91.f. eo.
Articuli formandi non ſunt diſiunctiuè,niſi ubi agitur de facto,& ignorantia probabilis ſit.ibi.nu.92.fol. 437
Articuli impertinentes, & inutiles admitti non debent.ibi.nu.97.fol. eodem
Articuli ſi obſcuri ſunt,uel longam recipiũt diſputationẽ,debent à iudice admitti,ſaluo iure impertinẽtium.ibi.nu.100.f. eo.
Articuli ſuper ualiditate cõtractus & ingreſſu religionis,& excommunicatione , qui antiqui,& qui noui dicantur, & qui noui depẽdẽtes a ueteribus,& qui contrarij,& quando admittendi.Maria . Sozi.nu.67. & 68.cum ſeq.fol. 536
Articuli ſi producti & admiſſi ſunt poſt concluſionem in cauſa,parte non opponẽte, ualet probatio.Ioã.Crot.nu.264.fol.661
Articuli quomodo formari & probari debeant in pręſcriptione,longi tẽporis.Ioã. Crott.nu.288.fol. 670
Articuli ſunt decernendi ſuper quibus atteſtationes reprobatoriæ fiãt.Petr.Rebuff. nu.42.fol. 743
Articuli concordari debẽt.Pet.Rebuff. nu. 13.fol. 748
Articuli aſſerendi ſunt,& quomodo.ibi.nu. 14.fol. eodem
Articuli antiqui qui dicantur.Maria. Sozi. nu.15.fol. 515
Articulorum ſpecies,quæ ſint ibi.nu. 12.& 13.fol.514.& nu.14.& 15.fol. 515
Articulorum ſpecies tertia,quæ ſit.ibi . nu. 16.fol. 516
Articulorum ſpecies quarta , quæ dicatur. ibi.nu.17.fol. eodem
Articulorum quinta ſpecies,quæ nã ſit. ibi. nu.18.fol. eodem
Articulorum copia ei dari debet cõtra quẽ producuntur , copia uerò atteſtationum producenti teſtes non datur. Alberi . de Malett.nu 102.fol. 437
¶Artifex qui per decẽniũ artẽ nõ exercuit, nõ dicitur artifex,& ex hoc probatur, quòd deſijt eſſe artifex.Bar.nu.64. fol. 52
Artificem prudentem quem eſſe diligẽtemque,quomodo probetur,ibi.nu.91. f. 59
¶Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis, ſtatu liberi uero non.Nell.à S.Ge.nu.23.fol. 127
Aſcriptitij dicuntur domeſtici.Nepos a Mõte Albano.nu.13.fol. 5
Aſcriptitij utrum inter domeſticos recẽſendi ſint,ut ad teſtimonium arceantur. Albe.de Malett.nu.40.fol. 374
Aſcendentes & deſcendentes inter ſe non teſtificantur.Iacobus Aegidij.nu.57.f.95
¶Aſſerens aliquid eſſe quod non eſt,quãdo dicatur dolũ cõmittere. Bar.nu. 104.f 65
¶Aſſeſſor , quando poſsit eſſe teſtis. Nell.a S.Gemi.nu.31.fol. 128
Aſſeſſor à teſtimonio repellitur,in cauſa in qua fuit aſſeſſor.Stepha. Aufre.nu. 11. in fine.fol. 252
Aſſeſſor grauitatẽ præ ſe ferre debet And . Barba.nu.5.fol. 241
¶Aſſocians aliquem ad cõmittendũ adulterium an teſtimonium dicat in cauſa adulterij

terij? Nell. a S. Ge. nu. 18. fol. 125
¶ Aſſuetus. De hoc uide infra in litera N. in uerbo nobilis.
¶ Atteſtatio facta in una inſtantia, utrum in alia produci poſsit. Lanfrã. de Orian. nu. 38. fol. 471. & nu. 40 fol. 472
Atteſtationes non publicatæ, non faciunt fidem. Nell. a S. Gemini. nu. 81. fol. 137
Atteſtationes interpretandę ſunt in partem meliorem. ibi. nu. 170. fol. 155
Atteſtationes in iudicio in cauſa criminali, nũquid faciant fidẽ, in alio iudicio, inter alias perſonas. And. Barba. nu. 1. fol. 240
Atteſtationes, ut ualeãt debẽt deponi intra terminum ſtatutum ad probandum. Ioã. Crott. nu. 270. fol. 664
Atteſtationes publicari debẽt. Pet. Rebuff. nu. 1. fol. 746
Atteſtationũ publicatio, iudicẽ non ligat in eo quod ex officio facit. Tynda. nu. 1. fol. 289
Atteſtationũ publicatio, qualiter fiat, & per notariũ ſcribi debeat, & an talis publicatio ſit de ſubſtãtia ordinis iudiciarij, ita quod eius omiſsio uitiat proceſſum. Maria. Sozi. ſenior. nu. 23. fol. 519
Atteſtationum receptio in quibus caſibus impeditur. Pet. Rebuff. nu 26. fol. 741
Atteſtationes fauorabiliores non eliduntur ab alijs. Franciſ. Cur. nu. 44. fol. 178
Atteſtationibus receptis in uno iudicio etiã legitimè publicatis in alia quacunque inſtantia, & coram quocunque iudice, inter eaſdem perſonas, & ad eundem effectum ſtandum eſt. Maria. Sozi. nu. 115. fol. 552
Atteſtationibus publicatis, uel didicitis teſtificatis, per reſcriptum, ſeu iuſſionẽ principis, non poſſunt amplius teſtem produci, ibi. nu. 118. fol. 553
Atteſtationibus publicatis, poteſt iudex ex officio ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere. Ioan. Crot. nu. 340. fol. 684
Cætera uide ſupra in uerbo articulus.
¶ Auctoritas & integritas teſtium nunquam efficit, ut pauciores pluribus præferãtur. Federic. Schench. nu. 55. fol. 114
Auctoritas tutoris interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum, ualidat ipſum contractum. Ioann. Crot. nume. 270. fol. 674

Baldvs præceptor Nelli a S. Ge. & tractatũ de teſtibus edidit, quẽ morte præuentus incompletum reliquit, idem Nellus nu. 152. fol. 152
Baldus cum intellectu uolauit ad ea quæ nõ poſſunt intelligi, nec probari, niſi per ſummos uiros. ibi. nu. 153. fol. 153
Baldus Bartoli diſcipulus, ſcientiæ cupidus. Tynda. nu. 2. fol. 284
Baldus ſemper uarius, & ſuorum dictorum non memor. Tynda. nu. 4. fol. 317
Baldo gloriæ cupiditas in interpretando iure ſemper fuit. Tynda. nu. 5. fol. 285
¶ Baptizatus quòd ſit puer, per unum teſtẽ probatur. Nepos a Monte Alba. n. 68. f. 9.
¶ Bartolus præclarus Doctor errauit in poſitione caſus. Tyndar. nu. 19. fol. 311
Bartolus iuris ciuilis interpretator acutiſsimus. Tynda. nu. 8. fol. 286
Bartolus anno ætatis ſuæ. xliiij. uita functus eſt. Tyndar. nu. 2. fol. 337
Bartolo qui aduerſari conatur, ſępius eorũ maculã, atq; inſciẽtiã oſtẽdũt. ibi. n. 3. f. e.
Bartoli ad laudes humanum alloquium nõ ſufficit. Tyndarus nu. 3. fol. 285
Cætera uide infra in uerbo Carolus.
¶ Baſtardus ſocietatem cũ hærede legitimo contrahens, ſuccedit ui ſocietatis. Frãciſ. Cur. nu. 4. fol. 171
Beneficiati pro prelato, de ſua creatione, ſeu titulo teſtificãtur. Nel. a S. Ge. n. 35. f. 129
¶ Beneficij collator, an ſit idoneus teſtis pro contentione de beneficij collatione. Ioa. Crott. nu. 183. fol. 622
¶ Beroarius an poſſit eſſe teſtis, cum ſit uilis perſona. Stepha. Aufre. nu. 12. fol. 252. & Lanfran. de Orian. nu. 64. fol. 484
¶ Bina ſponſalia, uel binas nuptias, qui eodẽ tẽpore, ſuo nomine exercuit, & q paſſus eſt filiũ eã ducere, quæ nubit intra tẽpus luctus teſtis eſſe non poteſt. Iac. Butriga. nu. 37. fol. 19. & Steph. Aufr. n. 72. f. 271
¶ Binominis ſi aliquis ſit, qualiter probetur eſſe illum, de quo agitur. Bar. nu. 26. fo. 41
¶ Bona ſua adminiſtrare prohibitus, periurus, & omnes reprehẽſibiles, & notæ opinionis, in numero teſtium non ſunt. Iacob. Butrig. nu. 51. fol. 20
Bonus quilibet præſumitur, niſi cõtrarium probetur Ioann. Crott. nu. 397. fol. 721

C

CAECVS teſtificatur de auditu, quādo habet uoces notas, & de his quæ ante cæcitatem uidit. Nell. a S. Geminia. nu. 29. fol. 129
Cæcus qualiter ſuper iuriſdictione teſtificetur. Nell. a S. Geminia nu. 188. fol. 158
Cæcus an & quando poſſit eſſe teſtis. Stepha. Aufr. nu. 16. fol. 253. & Albe. de Malett. nu. 36. fol. 414
Cæcus an poſsit eſſe teſtis in ſtipulatione & in actione iniuriarum & an poſsit falli, uel nè, remittitur iudicis arbitrio. Alberi. de Malett. nu. 37. fol. 412
Cæcus factus dignitatem retinet. ibi nu. 36. fol. eod.
Cæcum aliquem eſſe, qualiter probetur. Nell. a S. Gemi. nu. 188. fol. 158
¶Calumnioſè obiectum, quando dicatur. Pet. Rebuff. nu. 48. 49. fol. 743. & nu. 50. fol. 744
¶Canonicus regularis non teſtificatur ſine ſuperioris licentia, in cauſa uerò eccleſiæ ſuæ ſic. Nell. a S. Gemi. nu. 22. fol. 126
Canonicus regularis, an poſsit eſſe teſtis ſine licentia ſuperioris. Stepha. Aufre. nu. 13. fol. 252
Canonicus an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, uel præbendæ ſuæ. ibi. nu. 14. fol. 253. Ioann. Crot. nu. 173. fol. 620
Canonicus an teſtificari poſsit pro alio canonico. Albe. de Malett. nu. 76. fol. 406. Ioann. Crott. nu. 168. fol. 619
Canonici quando accuſant pręlatum ſuum, teſtes domeſtici admittuntur. Alberic. de Malett. nu. 63. fol. 376. quòd intellige ut ibi. nu. 64. fol. 377
Canonicorum teſtimonium recipitur ſuper his, que in capitulo geſta ſunt. Federic. Schench. nu. 29. fol. 110
Cætera uide infra in uerbo monachi.
¶Capitalis inimicus, quis dicatur. Lanfran. de Oria. nu. 50 fol. 478
¶Capitulum cum tu. de teſtibus. quomodo procedat. Aegidius Boſsius. n. 10. fol. 773
Cap. ueniens. el. j. de teſtibus. ampliatur. Ioann. Crott. nu. 321. fol. 678
Capitulum quandoque pro articulo & poſitione ſumitur. Maria. Soci. Senior. nu. 10. fol. 514
Capitula ſi data ſunt, & teſtes ſuper illis non deponunt, malitia, uel negligentia iudicis, an ſint poſtea admittendi. Iaco. Butriga. nu. 57. fol. 20
¶Carceratus, ſeu pro crimine detentus, an poſsit teſtificari. Stepha. Aufre. nume. 15. fol. 253. & Albe. de Malett. nu. 48. 49. & 50. fol. 375
¶Cardinali uel alio uiro ſummę auctoritatis, an credatur de cōmiſsione ſibi a Principe facta. Ioann. Crot. nu. 210. fol. 644
Cardinali uel alij homini magnæ auctoritatis, & uiris religioſis, non creditur ſine iuramento. Ioann. Crott. nu. 227. fol. 655
¶Carnifices, & fabri præſumitur quòd præualeant in militia pedeſtri. Bar. num. 92. fol. 60
Carolus Quartus, conceſsit Bartolo & eius deſcendentibus poteſtatem concedendi ueniam ætatis Bart. nu. 80. fol. 56
¶Caſus in quo pater teſtificatur pro filio. Nepos à Monte Albano. nu. 47. fol. 2
Caſus in quo teſtimonium unius admittitur. Alberic. de Malet. nu. 71. fol. 390
Caſus in quibus maior numerus duorum teſtium requiritur. Nepos a Monte Alba. nu. 93. 94. cum ſequen. fol. 11
Caſus tres conſiderabiles in uariatione teſtium. Tynda. numero. 11. fol. 334
Caſus in quibus licet à tormentis inchoare. Tynda. nu. 4. fol. 344
Caſus in quibus ſtatur ſecundo dicto teſtiū. Tynda. nu. 2. fol. 350
Caſus in quibus teſtes ad concordiam reducuntur. Ioan. Crott. num. 338. & 339. fol. 682
Caſus per turbam qui probādi. Pet. Rebuff. nu. 36. fol. 735
Caſus in quibus impeditur atteſtationum receptio. Pet. Rebuff. nu. 26. fol. 740
¶Cauſa. Omnia quæ poſt datum libellum in cauſa proponuntur, dicuntur ad cauſam emergere, & ſi incidentia uenire dicuntur. Maria. Sozi. Senior. nu. 2. fol. 512
Cauſa propria differt a cauſa appellationis. ibi nu. 3. fol. eodem
Cauſa ſcientiæ, quomodo à teſte reddenda. Federic. Schench. nu. 43. fol. 113.
Cauſa pecuniaria maxima criminali æquiparatur. And. Barba. nu. 19. fol. 226

Cauſa criminalis quid ſit, & quid mixta. And.Barba.nu.2. fol. 230
Cauſa quando criminalis dicatur. Ioann. Crott.nu.23. fol. 586
Cauſa criminalis dicitur, cum de pœna applicãda fiſco agitur Io.Crot.n.307.f.675
Cauſa pecuniaria applicanda fiſco, an dicatur criminalis. And.Barba.nu.3. fol. 230
Cauſa per teſtem non uidetur reddita, ſi nõ eſt ſufficiẽs uel iuſta. Tynda.nu.9. fol.293
Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem uideatur, idemq; matris, tamen quandoque mater teſtificatur in cauſa matrimonij filij Tynda.nu.21.fol. 328
Cauſa quæ ſit concordiæ, & benignæ interpretationis contrariorum. Tynda.nu.2. fol. 359
Cauſa matrimonij diſſoluendi, per domeſticos probatur. Alb.de Mal.nu.62.fol.376
Cauſa matrimonialis æquiparatur criminali. Ioan.Crot.nu.149.fol. 616
Cauſa ubi ardua eſt, non tenetur dominus per procuratorem comparere, & ſi dominus citatus, iuſto impedimento uenire non poteſt, non ualet quod geritur. Alb. de Male.nu.3.fol. 425
Cauſa limitata, limitatum parit effectum. ibi.nu.59.fol. 432
Cauſa magna, quæ dicatur, & quæ parua. Lanfran.de Oria.nu.29.fol. 465
Cauſa appellationis in quo differat a cauſa principali. Mari.Soz.ſenior.nu.97.f.546
Cauſa ciuilis ardua, an æquiparetur criminali. Ioan.Crot.num.46.fol.587.& num. 160.fol. 617
Cauſa ſpiritualis poteſt in clericum, & laicum ſimul compromitti. Ioann.Crot.nu. 68.fol. 592
Cauſa par odij, tollit omnem ſuſpicionem. Ioan.Crot.nu.137.fol. 615
Cauſæ ciuilis appellatione quid ueniat. Andr.Barba.nu.1.fol. 230
Cauſam ſimilem habens, an ad teſtimoniũ admittatur. Ioan.Crot.nu 72.fol. 488
Cauſam propriam non poteſt quis ſuo teſtimonio iuuare. Steph.Aufre.nu.84.f.275
Cauſæ propter quas quis a teſtimonio repellitur. Ioan.Crot.nu.57.fol. 480
¶Cautela pro teſte, quãdo torquetur. Nell. à S.Gem.nu.231.fol. 164
Cautela ad euitandam infamiam per condemnationem. And.Barb.nu.4.fol. 241
Cautela pro examinandis teſtib.carceratis. Alb.de Malett.nu.49.& 50.fol. 375
Cautela qua uti debet creditor, non ualens creditũ ſuũ ꝓbare. Io.Crot.nu.348.f.686
¶Cedẽs, an teſtificari poſſit ꝓ ceſſionario. Nell.à S.Gemi.nu.34.fol.129.& Stepha. Aufre.nu.17.fol.253.& Lãfran.de Oria. nu.65.fol. 485
Cedens iura ſua an pro ceſſionario teſtificet. Albe.de Malett.nu.46.fol. 398
¶Celans ueritatem non probat. Iaco. Aegi. nu.23.fol. 90
Celare ueritatem an ſit peccatum. Alberi. de Malett.nu.27.fol. 418
¶Cerdonem eſſe bonum, probatur per teſtes eiuſdem, uel maioris peritiæ. Bar.nu. 61.fol. 52
¶Charilli hiſtoria. Petrus Rebuff.num.58. fol. 745
¶Chriſtianus qualiter quis ꝓbetur Bar. nu. 59.fol.51.& Ioan.Crott.nu.393.fol.722
¶Circuitus eſt euitandus. Tynda.num.28. fol. 329
¶Citari an debeat pars ad articulos dãdos, uel corrigendos. Alberi.de Malett.nu. 6. fol.425.& quid ſi præceſſit citatio ad omnes actus.ibi.nu.9.fol. eodem
Citari debet pars in interlocutorijs.ibi. nu. 7.fol. eodem
¶Citatio ſola non ſufficit, ad probandum teſtimonium, & teſtium receptio ad iuramenta. Ange.de Vbal.nu.10.fol. 102
Citatio perſonalis, an requiratur, quando teſtes extra ordinem examinãtur. Nell. à S.Geminia.nu.79.fol. 136
Citatio ad cauſam cuius importãtiæ ſit. Albe.de Malett.nu.34.fol. 429
Citatio partis an neceſſaria ſit, cùm per inquiſitionem proceditur, & teſtes recipiũtur.ibi.nu.35.fol. eodem
Citatio partis neceſſaria eſt, cùm per accuſationem proceditur ibi.nu.38.fol. eodem
Citatio interueniſſe præſumitur, quamuis ſit ſolemnitas extrinſeca, ſi in ſententia multum antiqua, dicitur quòd pars fuit citata. Ioann.Crott.nu.240.fol. 657
Citatio partis eſt neceſſaria ad hoc ut teſtis depoſitio ualeat, & unica citatio ſufficit. ibi.

ibi. nu.245.fol. 658
Citatio non requiritur in examinatione teſtium, ubi recipiuntur per cognitorem, ad cognoſcendum, an quis ſit idoneus ad beneficium ſeu dignitatem. ibi num. 252.fol. 659
Citationis ſolẽnitate omiſſa, nil ualet quod geritur, ſi tamen citatus iuſto impedimẽto uenire non poteſt, & teſtes recipiuntur, teſtium productio non ualet. Alber. de Malet. nu. 2. fol. 425
Citatus non eſt ſemper admittendus ad contradicendum. Nell.a S.Ge.nu.79.fo.136
¶Coadunatio, cœtus, collegiũ, quid importent. Pet. Rebuff. nu.39.fo. 735
¶Clariores probationes requiruntur in criminalibus quàm in ciuilibus. Tynda. nu. 22.fol. 320
¶Clauſula gratiam tibi facimus, in reſcripto poſita, cuius effectus ſit. And. Barba. nu. 25.fol. 239
Clauſula generalis in fine appoſita, ad omnia præcedentia referenda eſt, quando commodè poteſt Tynda.nu.4.fol. 351
Clauſula annullatiua in lege appoſita, reddit actum in contrarium factum ipſo iure nullum. Ioann. Crott. nu.263.fol. 661
Clauſula ſcripturarum ſaluo iure reijcienda. Pet. Rebuff. nu. 15.fol. 748
¶Clericatus per unũ teſtem probatur. Ioan. Crott. nu.214.fol. 645
Clericus non deu ocari debet in teſtimoniũ illius cauſę, cuius primũ cognitionẽ ſuſcepit. Nepos à Monte Albano n.141.fol.14
Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ an in teſtem admittatur Nell.à S.Geminia.nu.22.fol. 126. & Alberi. de Malett.nu.59.fol.376. & idem Alberi. ibi. nu.70.fol. 404. & Lanfran. de Orian. nu.64.fol. 484
Clericus deponẽs falſum, qualiter puniatur remiſſiuè. Nell.a S.Ge.nu.244 fol. 165
Clericus an poſſit eſſe teſtis corã iudice tẽporali, ſine licentia Epiſcopi. Stepha. Aufre. nu.18.fol.254.& Lanfran. de Oriano. nu.87.fol.495 & Ioann. Crott. num.178. fol. 621
Clericus in teſtem productus, a quo ſit examinandus, & in quo loco Alberi. de Malett.n .3 t.fol. 411
Clericus regulariter non compellitur teſtificari, niſi in ſubſidium probationum. Albe. de Malett. nu.33.fol. 419
Clericus in teſtamentis poteſt eſſe teſtis ibi, nu.34.fol. eodem
Clericus an poſſit eſſe teſtis contra laicum, in cauſa criminali. Ioann. Crott. num.69. fol. 592
Clerici an poſſint teſtificari inter laicos. Alberi. de Malet. nu.30.fol. 411
Clericus concubinarius à teſtimonio repellitur. Andreæ. Barb. nu.21.fol. 203
Clericus torqueri poteſt, ſicut quilibet alius Petr. Rebuff. nu.5 fol. 751
Clericus iurans dare infra diem, an elapſo ueſpere, non dando periurus ſit. Albe. de Malet. nu.117.fol. 440
Clerici quot teſtibus ſunt conuincendi. Nepos a Monte albano. nu.98.fol. 11
Clerici cogentur ad teſtificandum, quando de crimine ciuiliter agitur. Alberi. de Malett. nu.36.fol. 419
Clerici compelluntur coram iudice ſeculari, teſtimonium dicere quando agitur criminaliter de crimine ad pœnam pecuniariam imponendam per ſtatuta. ibi. nu.37. fol. eodem
Clerici non compelluntur coram iudice, qui eſt de temporali iuriſdictione eccleſiæ teſtificari, quando teſtificando in criminalibus, incurrerent irregularitatem. ibi. nu.38.fol. eodem
Clerici quot teſtibus conuincantur, Nellus a S.Gemi.nu.83.fol. 137
¶Cliens, ſeu mercenarius, aſcriptitius, ſeu colonus utrum inter domeſticos recenſendi ſint, ut a teſtimonio arceantur. Alberi. de Malet. nu.39.40.41.& 42.fo.374
¶Codicilli largo modo ueniunt appellatione teſtamenti. Ioan. Crott. nu.6.fol. 573
¶Cœſus fuſtibus per prætorem ad teſtificandum non admittitur. Iacob. Butrig. num. 39.fol. 20
¶Cœtus, collegiũ, coadunatio, quid importent, Pet. Rebuff. nu.39.fol. 735
¶Cogi nunquid aliquis poſſit, ut dimittat teſtes contra ſe teſtificari. Nel.a S.Geminia. nu 33.fol. 141
¶Cognatio ſpiritualis maior eſt quam uinculum adoptionis, & etiam carnalis. Franciſ. Cur. nu.64.fol. 183

Cognati utrum dicantur domeſtici. Alb. de Malett. nu. 48. fol. 367
¶Cohabitantes cũ inimicis, repellendi ſunt a teſtimonio. Nellus a S. Ge. nu. 3. fo. 123 Stepha. Aufre. nu. 20. fol. 254
¶Collaterales, & conſanguinei, uolentes inter ſe admittuntur a teſtimonio, etiam in cauſa criminali, & quando inter extraneos in cauſa ciuili. Nell. a S. Gemini. nu. 9. fol. 123
Collaterales uſque ad quem gradum non compellantur eſſe teſtes. Albe. de Malet. nu. 10. fol. 416
¶Collator beneficij an poſsit teſtificari pro illo cui fecit collationem. Stepha. Aufre. nu. 19. fol. 254. & nu. 92. fol. 280. & Ioan. Crott. nu. 183. fol. 622
¶Collegiũ, cœtus, coadunatio, quid importent. Pet. Rebuff. numero 93. fol. 735
¶Colonus an poſsit in cauſa domini ſui teſtificari. Stepha. Aufre. nu. 21. fol. 354. Lã fran. de Oria. nu. 64. fol. 484
Colonus utrum inter domeſticos recenſendus ſit, ut a teſtimonio arceatur. Albe. de Malett. nu. 39. fol. 374
Colonus antiquus an poſsit eſſe teſtis pro monaſterio ſuo. Aegidius Boſſ. nu. 116. fol. 794
Coloni dicũtur domeſtici. Nepos a Monte Albano. nu. 13. fo. 5
¶Commiſſarius recipiens teſtes, ſuper numerarios punitur. Pet. Rebuff. num. 58. fol. 736
¶Commiſsio. Pro examinandis teſtibus in territorio alterius exiſtentibus, debet cõmiſsio fieri illi iudici. Bal. de Peruſio. nu. 5. fol. 73
¶Communis uſus utendi, & communis uſus intelligẽdi, quomodo probetur. Lanfrã. de Orian. nu. 97. fol. 505
¶Comparatio, quando plenam fidem faciat Tyndarus numero 7. fol. 333
¶Compater an poſsit eſſe teſtis, uel iudex pro compatre, remiſsiuè. Nell. a S. Gem. nu. 35. fol. 129. & Franciſ. Cur. nu. 63. fol. 182 & Ioan. Crot. nu. 101. fol. 596
Compater pro ſuo compatre, an poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali, & an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali, & è cõtra poſſint in dicta cauſa eſſe teſtes Ioan. Crott. nu. 101. fol. 596
Compater, loco patris habendus. Franciſc. Cur. nu. 63. fol. 182
¶Compatriota an cẽſeantur in teſtimonio ſuſpectus Franciſ. Cur. nu. 65. fol. 182
¶Conceſsio quòd facta ſit, motu proprio, non probatur per teſtes. Nell. a S. Gemi nia. nu. 223. fol. 163
¶Concluſio ex factis probatorijs reſultare debet. Pet. Rebuff. nu. 37. fol. 742
Concluſio in cauſa, an habeat locũ in criminalibus. Aegidius Boſſ. nu. 9. fol. 763
Concluſum in cauſa, quando dicatur. Ioan. Crott. nu. 272. fol. 666
¶Concordes teſtes in principali dicto in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam. Tynda. nu. 3. fol. 360
Concordia in pluribus teſtibus, prima facie diſcordibus fieri debent, ut probẽt, & eorum dicta interpretari. Franci. Cur. num. 112. fol. 192
Concordia teſtium, an indiſtinctè facienda ſit. Albe. de Malet. nu. 31. fol. 452
¶Concubina an pro concubinario ſuo teſtificari poſsit. Albe. de Malett. nu. 3. fo. 370 & Ioan. Crot. nu. 123. fol. 613
Concubinas duas tenens, infamis eſt. And. Barba. nu. 10. fol. 243
¶Concubinarius manifeſtus, an ad teſtimonium admittatur. Nell. a S. Geminia. nu. 20. fol. 126. & Stepha. Aufre. nu. 22. fol. 355. & Iodochus Damhoud. nu. 19. f. 800
Concubinatus reppellit clericum a teſtimonio. And. Barba. nu. 21. fol. 203
¶Concurrentibus duobus dictis contrarijs, ab eodem, uno cum iuramẽto, alio ſine, ſtatur dicto non iurato: quando coniecturæ ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato. Tynda. nu. 7. fol. 312
¶Condemnari an quis debeat de cauſa grauis criminis, & ex præſumptione uehemẽti. Tynda nu. 18. fol. 328
[C]ondemnatio ex uno teſte ſequi nõ poteſt Albe. de Malet. nu 38. fol. 397
¶Condemnatus de crimine famoſo, an appellatione pendente, repellatur a teſtificando. Stepha. Aufre. nu. 11. fol 250. & nu. 24. fol. 255
Condemnatus ob crimẽ famoſum, an poſsit teſtificari ibi. nu. 23. fol. 255

Condemnatus publico iudicio, repellitur a teſtimonio, ſimiliter de crimine famoſo, pendende appellatione per eum interpoſita. ibi. nu. 24. fol. eodem
Condemnatus furti, bonorum raptorum, iniuriarum, non eſt teſtis idoneus. ibi. nu. 25. fol. eodem
Condemnatus ex cauſa furti, infamiam incurrit. Ioan. Crot. nu. 46. fol. 587
¶Conditio teſtis, tempore teſtimonij inſpicitur, quando eſt de ſubſtantia rei. Nella S. Ge. nu. 25. fol. 127
Conditiones teſtium quæ ſint. And. Barba. nu. 11. fol. 198
¶Confeſsio damnati ad furcas presbytero facta, nunquid fidem in iudicio faciat, & an teneatur presbyter ad illius reuelationem. Andræ. Barba. nu. 21. & 22. fol. 237
Confeſſio nō requirit telam ordinariam iudicij, And. Barba. nu. 2. fol. 240. Et an infamet. ibi. nu. 6. fol. 242
Confeſſio coram arbitro, non infamat. ibi. nu. 3. fol. 241
Confeſsio item in iudicio, ſed non ad tribunal. ibidem
Cōfeſsio facta a ſtatuto, operatur effectum ueræ confeſsionis. ibi. nu. 17. fo. 242
Confeſsio in criminibus per torturā extorta, an ualeat Tynda. nu. 5. fol. 289. & nu. 26. fol. 320
Confeſsio ualida, & reſponſio per uerbum credo, inducitur poſitionibus. Tynda. nu. 14. fol. 294
Confeſsio extra iudicium facta, abſente parte, & ſine cauſa, nihil præiudicat confitenti. Tynda. nu. 15. fol. 294
Confeſsio extra iudicium in criminalibus, quid operetur. Tynda. nu. 1. fol. 317
Confeſsio facta coram non ſuo iudice, uel coram iudice non in forma iudicij, non dicitur facta in iudicio, ſed extra ibi. nu. 3. fol. eodem
Confeſsio ſui natura non requirit iudicium ſed eſt fulcita alijs neceſſarijs adminiculis. ibi. nu. 8. fol. 318
Confeſsio extra iudicium, an faciat plenam probationē contra reum. ibi. nu 9. fo. 319
Confeſsio facta coram competenti iudice inquirēti, uериſimilis eſt, & plenè probat. Tynda. nu. 15. fol. 319
Confeſsio per iracundiam facta, geminata tenet. ibi. nu. 18. fol. eodem
Confeſsio extra iudicium, iuncta uerisimilibus, an faciat plenam probationem. ibi. nu. 19. fol. 320
Confeſsio extra iudicium facta, ſine uerosimilibus, an plenā probationem faciat ibi. nu. 28. fol. eodem
Confeſsio extra iudicium cum cauſa de per ſe conſiderata, facit ſemiplenam probationem. Tynda. nu. 30. fol. 321
Confeſsio ex quacūque cauſa facit plenam probationem. ibi. nu. 34. fol. eodem
Confeſsio in criminalibus extra iudicium, quid operetur. ibi. nume. 35. fo. 322
Confeſsio abſente parte, an probet. ibi. nu. 36. fol. eodem
Confeſsio extra iudicium, ſiue in criminalibus, ſiue in ciuilibus, cū uerisimilibus, facit plenam fidem. ibi. nu. 37. fol. eodem
Confeſsio, cum cauſa parte abſente, uel parte præſente, ſine cauſa quid conferat. ibi. nu. 38. fol. 323
Confeſsio extra iudicium, quando faciat ſemiplenam probationem. ibi. nu 43. f. 324
Confeſsio extra iudicium minus operatur, quam in iudicio Tynda. nu. 31. fol. 330
Confeſsio in diſcreta eſt reijcienda. Tynda. nu. 24. fol. 336
Confeſsio facta in foro poli, fidem nō facit in foro fori. Tynda. nu. 3. fol. 346
Confeſsio ſocij criminis an faciat indicium ad torturam. Albe. de Malet. nu. 67. f. 403
Confeſsio facta per procuratorē in uno iudicio, an præiudicet domino in alio iudicio. Ioann. Crott. nu. 276. fol. 667
Confeſsio quæ ſponte emanauit in iudicio ſummario, an faciat fidem in iudicio ordinario. ibi. nu. 278. fol. 668. & num. 280. cum ſequen. fo. 669
Confeſsio quæ non fuit ſortita effectum, ut quia tulit ſententia contra eam confitenti non nocet. ibi. nu. 281. fol. 669
Confeſsio facta per uerbum, credo, non minus præiudicat, quaſi per uerbū aſſertiuū facta eſſet. Ioan. Crot. nu. 316. fol. 677
Confeſsio facta in foro pœnitētiali, nō probat in foro iudiciali, niſi de matrimonio cōfirmādo agatur. Ioā. Crot. n. 350. f. 687
Confeſsio pœnitentialis, & ſic peccatorum quæ

quæ ſit pro remedio animæ, an in ſcriptis fieri poſsit. Ioann. Crot. nu. 374. fol. 708
Confeſsioni teſtis extra iudicium pro qua uerisimilia concurrunt, ſtatur contra teſtem, ut ab ea recedere in iudicio nô poſſit, quin de falſo puniatur. Tynda. nu. 15. fol. 327
Confeſsioni etiam iudiciali non propter ſe ſed incidenter emanatæ, non ſtatur. Tynda. nu. 2. fol. 345
¶Confeſsionem ſuam, quando quis reuocet. Tynda. nu. 3. fol. 289. & nu. 7. fol. 326
Cætera uide infra in uerbo Partis præſẽtia.
¶Confeſſor qualiter in reſtitutione bonorũ confitentis ſe gerere debeat. And. Barba. nu. 12. fol. 223
¶Confeſſus de ſuo crimine tangens principalem cauſam, non probat, ſed de ſuo crimine puniri debet. Iac. Butrig. n. 60 f. 20
Confeſſus delictum coram incompetẽti iudice, non admittitur, ſi poſtea contraria dicat corã competenti. Tynda. n. 3. f. 317
Confeſſus in ciuilibus ante litem conteſtatã, pro condẽnato habetur ibi. n. 23. f. 320
Confeſſus appellans eius confeſsione reuocare cenſetur. ibi. nu. 27. fol. eodem
Confeſſus in facto proprio in tormentis, pœnitere poteſt. Tynda. nu. 4. fol. 326
Confeſſus furtũ eſt ipſo iure infamis, & a teſtimonio repellitur, Albe. de Malett. nu. 89. fol. 385
Confeſſus non poteſt opponere de ineptitudine libelli. Ioan. Crot. nu. 279 fo. 668
Confeſſum de crimine nõ ſequitur infamia de iure ciuili. Alber. de Male. n. 48. f. 386
Confitẽs an poſſit reuocare ſuã confeſsionẽ uel interpretari. Tynda. nu 5. fol. 318
¶Coniecturæ in incertis, non certis, locũ habent. Marian. Sozi. nu. 120. fol. 553
¶Coniunctę perſonæ, quæ in iure ciuili cogi non debent, aduerſus coniunctos teſtimonium ferre in quibus caſibus etiam de iure canonico etiam inuiti aduerſus eoſdem coniunctos teſtimonium ferant. Federich. Schench. nu. 34. fol. 111
Coniũctus an & quo caſu poſſit pro cõiũctis teſtificari. Stepha. Aufre. nu. 25. fol. 255
Coniunctus pro coniuncto ſeu affinis pro affine non eſt in cauſa criminali a teſtimonio admittendus Ioan. Crot. nu. 73. f. 592
Coniunctus uſque ad quem gradum intelligatur. Lanfran. de Orian. nu. 58. fol. 480 & Ioann. Crot. nu. 73 fol. 592
Coniunctus productus in teſtem ex parte accuſati ad ſe defendendum, non repellitur. Ioan. Crot. nu. 80. fol. 593
Coniunctus integræ uitæ, & magnæ ſanctimoniæ poteſt eſſe teſtis pro coniuncto in cauſa criminali, ibi. nu. 85. fol. 594
¶Coniurator repellitur a teſtimonio Nel. a S. Gemi. nu. 6. fol. 123. & Iodoch. Damhaude. nu. 20. fol. 800
Conſanguineus an & quo caſu poſſit pro conſanguineo teſtificari, Steph. Aufre. n. 25. fol. 255
¶Conſanguineus non repellitur a teſtificandos, quando pars contra quam fuit productus nõ opponit. Io. Crot. nu. 76. fol. 593
Conſanguineus uſque ad quẽ gradũ poſſit eſſe teſtis, Aegid. Boſſ. nu. 110. fol. 794
Cõſanguineus cuius fauore prohibeatur teſtificari contra conſanguineum. Albe. de Malet. nu. [illegible]. fol. 415
Conſanguineo in cõtradictorio iudicio minus creditur ſeu in contradictorio magis Nell. a S. Geminia. nu. 8. fol. 123
Conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt. Nepos a Monte Albano. num. 9. fol. 4. & Ange. de Vbal. nu. 20. fol. 105
Conſanguinei offenſi, an teſtes eſſe poſsint. Ange. de Vbal. nu. 19. fol. 105
Conſanguinei uſque ad quem gradum non cogantur inuiti, in cauſa conſanguinei teſtimoniũ dicere ibi nu. 26. fol. eodem
Conſanguinei uolentes inter ſe, admittuntur ad teſtimonium etiam in cauſa criminali, & quando inter extraneos in cauſa ciuili. Nell. a S. Ge. nu 9. fol. 123
Conſanguinei & affines, an repellantur a teſtimonio, in cauſis conſanguineorum, & affinium. Albe. de Malet. nu. 56. fol. 363. nu. 54. & 55. fol. 368
¶Conſanguinitatis qualiter probatio fiat. Lanfran. de Oria. nu. 99. fo. 507. & Petrus de Moncada. in additionib. ad Ioannem Crottum. nu. 366. fo. 704
¶Conſecratio eccleſiæ per unum teſtem probatur. Item quòd puer ſit baptizatus. Nepos à Monte Albano. nume. 68. fol. 9

¶Conſen-

¶Conſenſus ſolus partium non ſufficit ad conualidanda dicta teſtium, quæ non ualent: Nell. à S. Gemi. nu. 224. fol. 163
¶Conſentiente etiam parte tollitur poteſtas recipiendi teſtes plus decem. Pet. Rebuff. nu. 3. fol. 732
¶Conſequentia eſt falſa, ubi oppoſitum cõſequentis ſtat cum antecedente. Franciſ. Cur. nu. 109. fol. 191
¶Conſideranda in probandis reprobatorijs teſtium. Pet. Rebuff. nu. 36. fol. 742
¶Conſiſtentes in peccato mortali an à teſtimonio repellantur Iacob. Aegid. nu. 35. fol. 92. & Ange. de Peruſio numero. 3. fol. 96
¶Conſobrini & Alij qui non poſſunt teſtificari pro agnatis & cognatis Albe. de Malett. nu. 48. & 50. fol. 367
Conſobrini uel agnati, licet non compellantur teſtimonium perhibere, poſſunt uolentes teſtificari. ibi. nu. 51. fol. 368
Conſocius criminis utrum teſtis eſſe poſſit. Lanfran. de Oriano. nu. 72. fol. 478. & Albe. de Malett. nu. 65. fol. 403. & Iodoch. Damhouder. nu. 14. fol. 800
¶Conſors an poſſit eſſe teſtis pro conſorte. Stepha. Aufre. nu. 26. fol. 256
Conſortes in cauſa communi non teſtificantur. Iacob. Aegid. nu. 15. fol. 89
¶Conſpirator an à teſtimonio repellatur. Nell. à S. Geminia. nu. 6. fol. 123. Stepha. Aufre. nu. 27. f. 256. & Iodoch. Damhoude. nu. 20. fol. 800
¶Conſtare quid non ſufficit, niſi conſtet quòd quis. Franci. Cur. nu. 87. fol. 188
¶Conſtitutio Papæ habilitans inhabiles, inhabiles inimicitiæ cauſa non comprehendit. And. Barba. nu. 43. fol. 212
Conſtitutio loquẽs de contractu inito per uſurarium non uendicat ſibi locum in cõtractu poſtea geſto, per deferentem uſuras. And. Barba. nu. 11. fol. 222
Conſtitutio epiſcopalis quòd quis conuincatur de crimine uſurarum, per unum teſtem non ualet. Ioann. Crott. nu. 222. fol. 646
Conſtitutio quæ in curijs eccleſiaſticis non ligat. Pet. Rebuff. nu. 8. fol. 733
¶Conſuetudo ciuitatis ubilibet ſeruanda eſt. Angel. de Peruſio. nu. 25. fol. 99
Conſuetudo nim addit, ut crimina capitalia fiant. Andræ. Barba. nu. 28. fol. 205
Conſuetudo quò publicatis atteſtationibus poſſint teſtes produci, an ualeat. Albe. de Malett. nu. 110. fol. 439
Conſuetudine induci non poteſt, quòd dicto teſtis deponentis de credulitate, fides præſtetur Tynda. nu. 6. fol. 293
¶Continuatio legis ad legem an neceſſaria, & quid de titulo ad titulum, Item decretalis ad decretalem. Andræ. Barba. nu. 1. fol. 195
¶Contractus non probatur ſi ago quòd mutuaui ſub conditione, & probo quòd mutuaui purè. Nell. à S. Gemi. nu. 157. f. 153
Contractus ioco factus neminem obligat. Tynda. nu. 5. fol. 301
Contractui libram auri excedenti, quinque teſtes adeſſe debent, cum in ſcriptis à literarum imperio celebratur. Federic. Schench. nu. 60. fol. 115
Contractum aliquem factum à muto qualiter probetur. Nell. à S. Geminia. nu. 188. & 189. fol. 158
¶Contrarietas teſtium, uel uarietas, qualiter ſit concludenda. etiam ut probent. Nell. à S. Gemi. nu. 230. fol. 163
Contraria duo non poſſunt eſſe uera in eodem ſubiecto. Tynda. nu. 18. fol. 305
¶Controuerſia multis modis dicitur. And. Barba. nume. 4. fol. 196
¶Contrariorum alter, falſum eſſe certum eſt. Tynda. nu. 11. fol. 340. & nume. 16. fol. 341
Contrariorum uno cognito, cognoſcitur & reliquum. Lanfra. de Oria. nu. 55. fol. 480
Contrarijs duobus poſitis uel incompaſſibilibus iuramenti, impoſſibile eſt alterum non eſſe falſum. Tynda. nu. 32. fol. 330
¶Contradicẽda non ſunt dicta teſtium, ſed ipſæ perſone reprobandę. Pet. Rebuff. nu. 62. fol. 745
Contradicendi unica dilatio. ibi. num. 55. fol. 744
Contrarius teſtis quis nocetur. Albe. de Maletis. nu. 2. fol. 447
¶Contumacia tergiuerſatoris fratris, purgatur per alterum ſtrenuè Dominum protegentem. Fran. Cur. nu. 4. fol. 171
Contumacia quælibet, an digna excommunicatione

nicatione.And.Barba.nu.9.fol. 233
¶Contumax non comparendo, peccat in duobus.And.Barba.nu 9.fol. 233
¶Conuerſus an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui monaſterij.Stepha.Aufr.nu.28.fol. 256
Conuerſi, & quicunque ſub regulari obedientia cōſtituti, à teſtimonio reiciūtur. Iodoch.Damhoude.nu.18.fol. 800
¶Conuictus de hæreditate expilata, & qui teſtamento patris increpatus eſt, ad teſtificandum non admittitur.Iacob.Butriga. nu.39.cum ſequen.fol. 20
Conuictus de crimine, ſed non condemnatus, an in teſtem admitti poſsit. And.Barba.nu.1.fol. 240
Conuictus quibus modis quis dici poſsit. ibi.nu.2.fol. eod.
¶Copia articulorum, an detur parti petēti. Bal.de Peruſio.nu.40.fol. 83
Copia interrogatoriorum, an dari debeat parti contra quàm producuntur. Iacob. Butriga.nu.7.fol. 25
Copia interrogatoriorum fiendorum non datur parti.Bal.de Peruſio nu.41.fol. 83
Copia indiciorum dari debet teſti, ut diſputetur, an ſit torquendus, ſi quæſtio ſit, an ſeruus uel liber ſit. Aegid. Boſſ.num.38. fol. 758
Copia indiciorum non dari debet teſti, ubi dubium ſit, an uarius, mendax, uel contrarius ſit, an non.ibi.nu.39.fol. eo.
¶Copulatus cum inimico, an & quando à teſtimonio repellatur. Alb.de Malet. num. 13.& 14.fol.371. & Lanfranc. de Orian. nu.84.fol 494
¶Correctio teſtis, an ex interuallo admittatur.Tyndar.nu.7.fol. 297
¶Corruptus pecunia, an a teſtimonio repellatur, uel eius dictum fidem faciat. Iaco. Aegi.nu.22.fol.90. Stepha. Aufre.num. 30.fol.257.& Lanfran.de Oriano. num. 79.fol.492. Iodoch. Damhoude. nu.21. fol. 802
¶Credere quis præſumitur quòd aſſerit, & quæ ſit iuſta cauſa credulitatis.Bal. de Peru.nu.5.fol. 73
Credere poſſum hodie unum, & aliud cras. Tynda.nu.2.fol. 292
Credere quis non præſumitur, quod credere non debet, & quòd communiter homines, illius actis non credunt, nec ratione aliqua, uel coniectura fulcitur.ibi.nume. 18.fol. eodem
¶Creditor pro creditore, an teſtificetur. Nell.a S.Gemi.nu.34 fol. 129
Creditor an poſſit teſtimonium in cauſa debitoris ferre.Franc.Cur.nu. 15.fol. 173. Ioan.Crot.nu.185.fol.622.& Aeg.Boſſ. nu.123 fol. 725
Creditor qua cautela uti debet, non ualens creditum ſuum probare.Ioann.Crot.nu. 348.fol. 686
¶Credulitas iuſtis rationibus a teſte recepta, tertiæ perſonæ non nocet. Nell. a S. Gem.nu:170.fol. 155
Credulitas in teſte a calumnia non excuſat in iudicio, niſi ueritas adſit. ibi. nu. 178.fol. 156
Credulitas, ex factis narratis, ad iudicē pertinet.Tynda.nu.5.fol. 293
Credulitas teſtis probat in criminalibus, in quibus agitur de probanda alicuius defenſione.Io. Crot.nu.31.fol. 593.& nu. 312.fol. 676
¶Crimen, peccatum, & delictum, qualiter inter ſe differant. And. Barb. n.17.f.201
Crimen falſi graue eſt.Tynda.n.15.fol.335
Crimen differt a peccato mortali. Albe.de Malet.nu.23.fo. 383
Crimen repellēs teſtem, quale eſſe debeat. ibi.nu.45.fol. 386
Crimen quod per alios probari non poteſt, probatur p infames, infamia iuris, ſed cū tormentis.Ioan.Crot.nu.85.fol. 587
Criminis appellatione qui ueniat. And. Barba.nu.30.fol. 206
Criminis particeps, quatenus in teſtimoniū admittatur.ibi.nu.44.fol. 213
Criminis adminicula, nunquid poſsint per teſtes infames probari.ibi.nu.46.fol.214
Criminis emendatio, qualiter probanda. Albe.de Malet.nu.70.fol. 391
Criminis appellatione, an ueniat omne peccatum mortale, & quid ſit crimen. Ioan. Crot.nu.51.fol. 588
Criminum ſocij, ſiue in eodem crimine irretiti, a fideli teſtimonio ferendo, reijciēdi ſunt.Iodoch.Damhoud.n.14.fol. 800
Crimen læſæ maieſtatis, admittit infamem ad teſtimonium.Alb.de Male.n.5.f. 380

Crimen læſæ maieſtatis per teſtes inimicos non probatur. Ioann. Crott. nu. 97. f. 595
Crimen læſæ maieſtatis & tractatus contra rempub. per teſtes ſingulares probatur. Ioann. Crott. nu. 325. fol. 679
Crimen ſimoniæ, probatur per teſtes inhabiles. Ioann. Crott. nu. 97. fol. 595
¶Criminoſus in crimine perſeuerans, non admittitur ad teſtificandum. Nell. à S. Geminia. nu. 15. fol. 125. & Stepha. Aufre. nu. 29. fol. 256. & Albe. de Malett. nu. 1. fol. 379. & Lanfran. de Oria. nu. 74. fol. 489. & nu. 78. fol. 492
Criminoſus ſocius à teſtimonio repellitur. Nell. à S. Geminia. nu. 16. fol. 125
Criminoſi an & quando propter crimen à teſtimonio repellantu: And. Barba. num. 18. fol. 202
Criminoſi non repelluntur à teſtificando, quãdo crimen per alios uériſimiliter probari non poteſt. Ioann. Crott. num. 53. fol. 589
Criminoſi teſtes faciunt aliqualem præſumptionem. ibi. nu. 52. fol. eodem
Criminoſi qui olim fuerunt, adhuc criminoſi præſumuntur. Iodoch. Damhoude. nu. 13. fol. 800
Cætera uide ſupra in uerbo Conſiſtentes.
¶Crucem portantes, & publicè pœnitentes, an ad teſtimonium admittãtur. Nell. à S. Geminia. nu. 30. fol. 128
¶Crudelis eſt qui famam ſuam negligit. Albe. de Malett. nu. 62. fol. 389
¶Culpa cadens inter perſonas pariter copulatas, reſoluitur in ſuas ſingularitates. Nell. à S. Geminia. nu. 159. fol. 153
Culpa lata poteſt committi contra quamlibet prudentiæ partem. Bar. nu. 110. fo. 67
Culpa lata eſt deuiatio in deliberata, quæ ineſt communiter omnibus qui ſunt eiuſdem inſtructionis, & profesſionis. ibi. nu. 109. fol. 66
Culpa latior, an ſit dolus. ibi. n. 107. fol. 66
Culpa in faciendo, & in non faciendo, qualiter cõuincatur. ibi. nu. 111. & 112. cum ſequen. fol. 67. ubi exempla habes.
Culpa leuis, quid ſit, qualiter diuerſimodè conſideretur, & probetur. ibi. nu. 115. & 116. cum ſequen. fol. 69
Culpa quomodo æſtimari poſſit. ibi. num. 122. fol. 70
Culpa leuior, quid ſit, & quid leuiſſima, & qualiter cognoſcãtur. ibi. nu. 123. & 124. cum ſequen. fol. 71
¶Cuncta licita ſunt, niſi decreto, aut lege prohibeantur. Nell. à S. Geminia. num. 2. fol. 122
¶Curator an à teſtimonio reprobetur Iacob. Aegidi. nu. 13. fo. 88. & Iodoch. Damhoude. nu. 12. fol. 806
¶Curiæ nomine ſimpliciter, quæ ueniant. Pet. Rebuff. nu. 60. fol. 745
¶Cynu clariſſimus legum ſcriptor. Tynda. nu. 2. fol. 337

D

DAMNATVS de publico iudicio & non reſtitutus, & qui in uinculis cuſtodia publica detinetur. Qui cum beſtijs pugnat, uel qui locat ad pugnandum. Qui palam queſtum faciunt à teſtimonio repelluntur: Iacob. Butriga. nu. 17. fol. 19
Damnatus crimine adulterij à teſtimonio reijcitur. Iacob. Butriga. nume. 24. fol. 19
Damnatus repetũdarum etiam hermaphroditus ad teſtimoniũ adhiberi non poteſt. ibi. nu. 25. fol. 19
Damnatus ob crimen famoſum, teſtis eſſe non poteſt, nec teſtimonium dicere. ibi. nu. 27. fol. eodem
Damnatus prævaricationis cauſa. Et qui uſuras uſurarum exercuit, teſtificari non poteſt. ibi. nu. 33. & 34. fol. eodem
Damnatus furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo malo, uel pactus. Et qui eam uxorem ducit quæ uirum intra tempus lugere noluit, ad legitima teſtimonia non admittitur. ibi. num. 35. & 36. fol. eodem. & Stepha. Aufre. nu. 31. f. 257
Damnatus ſuo nomine mandati, depoſiti, tutelæ, pro ſocio teſtificari non debet. Iacob. Butriga. nu. 46. fol. 20
Damnatus de periurio, eſt damnatus de crimine ſtellionatus. Albe. de Malet. nu. 25. fol. 383
¶Dans pecuniam teſti ut uerum teſtimonium dicat, punitur. Nell. à S. Geminia. nu. 203. fol. 160
¶Decima non probatur per teſtes quorum unus dicit de fabis, & alius de ciceribus.

Iacob. Aegid.nu.32.fol. 91
Decimæ receptio & iuriſdictionis exercitiũ,per teſtes ſingulares probãtur.Nell.à S.Gemi.nu.183.fol. 157
¶Declaratio ad l.lege.§.j.ad leg.Iul. pecul. Nell. à S. Geminia.nu.232.fol. 164
Declaratio ad l.reus delatus.ff. de mune. & hono.Albe.de Malett.nu.46.fol. 386
Declaratio ad cap.inſuper. de teſtib. Albe. de Malet.nu.69.fol. 404
Declaratio ad ca.ij.§.alias.de teſtib.Alb.de Malett.nu.11. fol. 426
Declaratio ad cap. nuper. de teſtib. Ioann. Crott.nu.14.fol. 575
¶Dediti uide infra in litera.E. in uerbo Eremitæ.
¶Defectus locutionis teſtimonium non uitiat.Nell.à S.Gemin.nu.89.fol. 139
Defectus teſtium ex amicitia reſultans, per maiorem numerum ſuppletur in amicitia attenuante, non ex toto repellente. Franciſ. Cur. nu. 6.fol. 171
¶Delatoris calumniam inſtruentis pœna. And. Barba. nu.28.fol. 205
¶Delegatus an poſſit illa p quæ negociũ facilius expediretur.And.Barb.n.48.f.214
Delegatus ſubdelegans cauſam,an poſſit in illa teſtificari.Stepha.Aufre.nu.33.f.257
Delegatus Papæ uel Principis, cui cauſa cõmittitur cũ clauſula,teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellas,poteſt quemlibet compellere Idem ſi illa clauſula non ſit appoſita.Albe.de Malett.nu.53.& 54.fol. 421
Delegatus an poſſit compellere teſtes ad teſtificandũ?Ioan.Crott.nu.204.fol. 641
Delegatus an ſit competens ad puniendũ teſtes falſos.Ioan.Crot.nu.385.fol. 718
¶Delictum per iocum,& delictum per iracundiã à pari procedũt. Tyn.n.15.f.302
Delicta ne remaneant impunita, publicè intereſt. Tynda.nu. 14. fol. 319
¶Delinquẽs in uno omnium ſtatus eſt reus. Iacob. Butrig.nu. 4. fol. 18
Delinquens in officio, ſemper in illo eſt ſuſpectus.And.Barba.nu.7.fol. 232
Delinquens qualiter opponere debeat contra ſocios criminis participes. Albe. de Malett.nu.66. fol. 403
Delinquens per acta pœnitentia habetur,ac ſi nunquam deliquiſſet.Ioan. Crott. nu. 181. fol. 621
¶Delinquenti ſanctius eſt, facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.Iacob. Aegid.nu. 1.fol. 86
Delinquentes an puniantur.quamuis actus ſint nulli quoad alios.Tynd.n.29.fo.330
¶Demens.de quodam qui biennio finxit ſe, dementem ut uindictam de inimico ſuo ſumeret.Bar.nu.98. fol. 61
¶Demoſthenes Græci eloquij princeps,Ciceroque Latini. Tynd.nu.4.fol. 285
¶Denarius eſt numerus perfectus, & Deo ſacratus.Petr.Rebuff.n.33.fol. 734
¶Denuntiatio triplex facta,per creditorem debitori uno cõtextu dicendo,ſolue,ſolue,ſolue,non habet uim,niſi unius interpellationis, ſeu denuntiationis. Ioann. Crot.nu.401.fol. 723
¶Denuntiator criminis,an poſſit eſſe teſtis in cauſa quàm denuntiat. Albe.de Malet. nu.60.fol.389. & Lanfran. de Oriano.n. 89.fol. 495
¶Deploratio hominis quando à teſtimonio repellat. Franciſc. Cur. numero 1. fol. 170
¶Deportatus in criminali cauſa,admittitur in teſtem ſine tortura.Ioann. Crott. nu. 24.fol. 586
¶Depoſitio teſtium ſuper affirmatiua, iuri communi conformi, plus habet ponderis,quàm ſit ſuper omnibus negatiuis.iuri diſſonantibus. Franciſ.Cur.nume.49. fol. 180
Depoſitio trahitur ad tempus, & locum iuramenti.Franciſ.Cur.nu.71. fol. 184
Depoſitio facta tempore feriato, ualet.ibi. nu.72.fol. eodem
Depoſitio teſtis extra iudicium & in iudicio inualido æquiparantur. Tynda. nu. 9.fol. 310
Depoſitio teſtis fienda in cauſis alienis,non ualet,niſi iudicialiter fiat.Tyn.n 2. f.317
Depoſitio extra iudicialis præcedens, non habet aliam contrariam.Tynda.numero 13.fol. 327
Depoſitio nihil habens contrarietatis plus probat quàm quæ contrarietatem habet. Tynda.nu.14.fol. 327
Depoſitio informis, & iniurata teſtis præiudicat.Tynda.nu.1.fol. 328

Depoſitio teſtis extraiudicialis ut ualidetur quid requirat. Tynda.nu.3. fol. 339
Depoſitio teſtis facta extra iudicium, an habeat uim cōfeſſionis in criminalibus quātum ad teſtem.Tynda.nu.1.fol. 344
Depoſitio teſtium ut probet,utrum neceſſario citari debeant.Lanfran.de Orian.nu.12. fol. 458
Depoſitio teſtis an poſt terminum elapſum ualeat.Lanfran.de Oriano.n.14.fol. 459
Depoſitio teſtis in aliqua parte uitiata,utrū in totum corruat. Lanfran. de Oriano. nu.27.fol. 464
Depoſitio teſtium non ualet parte non citata,nec pręſente iuramento.Robertus Maranta.nu.2.fol. 564
Depoſitio teſtis per uerbum uidetur, non ualet,ibi.nu. 17. fol. 566
Depoſitio teſtis non iurata, non probat.Rober.Maran.nu. 19.fol.566.& Ioan Crot. nu.227.fol. 655
Depoſitio teſtis ne utra parte præſente facta eſt nulla.Ioan.Crott.nu.255.fo. 659
Depoſitio per legenda eſt teſtibus.Pet. Rebuff.nu.64. fol. 736
Depoſitio teſtis ſe referens ad dictum alterius teſtis, an probet.Pet.Rebuff. nu.18. fol. 740
Depoſitio teſtis examinati ſine adiuncto,& collega,licet datus ſit non probat.ibi. nu. 20.fol. eodem
Depoſitionum tempus in ſaluatione eſt obſeruandum.Iodoch.Damhoude. num. 9. fol. 802
¶De quo minus uidetur ineſſe, & ineſt: ergo & de quo magis.Tynda.nu.8.fol. 303
¶Deſcendentes an inter ſe teſtificentur. Iacob.Aegid.n.57.fol.95.& Iodoch. Damhoude.nu. 7. fol. 799
¶Detētus in uinculis cuſtodia publica,à teſtimonio repellitur.Iac.Butrig.n.17.f.19
Detentus pro crimine, an poſſit teſtificari. Stepha. Aufre.nu.15. fol. 253
¶Determinatio adiecta petitioni actoris, per teſtem habet oppoſitum ad id cui opponitur & additur. Nell. à S.Geminia. nu.156.fol. 153
¶Dicens ſcio,quia præſens fui,uel interfui, probat.Bar.nu.17.fol. 40
Dicens ſe fuiſſe præſentem, neceſſario dici & intelligentem:ſecus ſi alius dicit præſentem. ibidem
Dicens unum extra iudicium,poteſt contrarium dicere, & probare in iudicio.Tynda.nu. 14. fol. 310
Dicentes principem non poſſe dominium alterius auferre,mētiuntur.Albe. de Malet.nu.64. fol. 493
¶Dictio nullatenus,à conditore legis prolata,quid ſibi uelit. And.Barba.n.40.f. 211
Dictio ſemper, quomodo exponatur. Tynda.nu.14.fo. 353
Dictio olim,quid ſignificet.ibi.nu.19.f. 354
Dictio quondam,quid operetur. ibidem
Dictio iamdudum, quid importet. ibidem
Dictio plus,quid operetur.Albe.de Malett. nu.25.fol. 450
Dictio per, quàm habeat ſignificationem. Maria.Sozi.nu.50. fol. 528
Dictio quelquel, quid ſignificet. Pet. Rebuff.nu.9.fol. 733
Dictio negatiua, poſtpoſita orationi affirmatiuæ, ſuo contrario æquipollet.Ioan. Crott.nu.222.fol. 646
¶Dictum teſtis quādo eſt ambiguum,& obſcurum, poteſt iudex ex officio repetere, etiam poſt atteſtationum publicationē. Ioann.Crott.nu. 268. fol. 663
Dictum teſtis palam examinati, non ualet. Pet. Rebuff.nu.68. fol. 737
Dictum teſtis an poſſit pro parte tantum acceptari.Aegid.Boſſ.nu.15. fol. 764
Dictum teſtis extraiudiciale, an probet, ſi deponens ſit conſtitutus in articulo mortis,& quid de illis,qui in patibulum morituri,reuocāt quæ dixerunt, Aegid. Boſſ. nu.4.fol. 772
Dictum teſtis in una cauſa, facit fidem contra eundemmet in alia.ibi.nu.6.fol. 773
Dictum teſtis nihil ualet, quando notarius illud non ſcripſit, ſed retulit ad dictum alterius teſtis.ibi.nu.23. fol. 776
Dictum teſtis confuſe,uel obſcure loquentis,an ualeat.Nepos à Monte Albano.n. 76.fol. 10
Dictum teſtis aliquod falſum in ſe continēs utrum totum uitietur.Iacob.Butriga.nu. 20. fol. 30
Dictum teſtis non ualet,niſi de uiſu, & auditu deponat. Nepos à Monte Albano.nu. 99.

99.fol. 11
Dictum teſtis ambiguum, quomodo declaretur remiſsiuè. Bal.nu.25.fol. 81
Dictum teſtis inſufficiens, poteſt confeſsione partis adiuuari. Bal.nu.34.fol. 82
Dictum teſtis falſi, quibus obnoxium ſit. Iacob. Aegid.nu.1.fol. 86
Dictum fratris, admiſsi ad teſtimonium in cauſa fratris, per iudicem, non ualet, nec fidem facit, & quid in conſobrino. Ange. de Peruſ.nu.29.& 31.fol. 106
Dictum teſtis *trahitur* ad tempus iuraméti. Nell.à *S.Gemin*.nu. 27. fol. 128
Dictum teſtis uerum in articulo non uitiatur, ſi teſtis dixit falſum extra articulum. Nell.à S.Geminia.nu.94.fol. 139
Dictũ teſtis non interrogatus de cauſa ſcientiæ, an ualeat remiſsiuè. Nell. à S. Gemi. nu.99.fol. 140
Dictum teſtis in intellectu fundari debet. Nell.à S.Gemi.*nu.168. fol.* 155
Dictum teſtis contra ſolennitatem non præſumitur. ibidem
Dictum teſtis nullum, ſuppleri non poteſt. Franciſ.Cur.nu.2.fol. 171
Dictum teſtis dicentis ſe non uidiſſe, qualiter exponendum. Franciſ. Cur.nu. 109. fol. 191
Dictum ſecundum teſtis ſi contrariatur primo, negari non poteſt, quo minus alter unum dictũ falſum ſit. Tynda.nu.4.f. 288
Dictum *teſtis ſine cauſa* ualidius eſt, quam *cum cauſa* inualida. Tynda.n.9.fol. 304
Dictum teſtis debet de neceſſitate côcludere. Tynda.nu.20. fol. 306
Dictum extra iudicium, fidem nõ facit. Tynda.nu.8. fol. 312
Dictũ teſtis deficiẽs in forma iudicij, nomẽ teſtimonij nõ meretur. Tynda. n.1.f. 313
Dictum teſtis cui iuraméti delatio deficit, inualidum eſt, niſi à partibus remiſſum appareat. Tynda. nu. 2.fol. 313
Dictum teſtis extra iudicium ſi in eo proponitur iuramentum, an ualidum ſit. Tynda.nu. 1. fol. 314
Dictum teſtis extra iudicium emanatum ad uerſario pręſente & audiẽte, an fidem faciat. Tynda.nu. 1. fol. 315
Dictum teſtis ſine iuramento extra iudiciũ, an habeat uim confeſsionis extraiudicialis, quantum ad teſtem. Tynda.n.1.f. 325
Dictum teſtis extra iudicium, an habeat naturam confeſsionis extra iudicium, quantum ad teſtem. Nell.à S. Gemi.num.11. fol. 327
Dictum teſtis extraiudiciale, uim habet confeſſionis in criminalibus quantum ad teſtem. Tynda.nu.3.fol. 332
Dictum cũ iuramento, plus operatur, quàm ſine iuramento. Tynda.nu.19. fol. 335
Dictum teſtis extra iudicium actorem à calumnia excuſat. Tynda.nu.6.fol. 339
Dictum extraiudiciale ubi procedit, illud præſumitur uerum, ſi factum eſt cum debitis ſolennitatibus. Tynd.nu.24.fol. 342
Dictum teſtis ne incurrat uariationem uel falſitatem, ſaluatur per repetitionẽ. Tynda.nu.6.fol. 355
Dictum teſtis non citati, nec admoniti, in præſentia partis & iudicis deponentis ualet. Albe.de Malet. nu.25. fol. 427
Dictum teſtis qui primo loco unum depoſuit, & poſtea ſecundo inductus depoſuit contrarium, an ualeat. Albe de Malet.nume.4.fol. 447
Dictum & plus, in teſte, qui deponi debebat ſuper certo, quid operetur. Albe. de Malet.nu.24. fol. 450
Dictum teſtis dubium in benigniorem partem interpretari debet. Albe. de Malet. nu.25.fol. 450
Dictum teſtis non reddentis rationem dicti ſui, utrum ualeat. Lanfran.de Oriano.n. 20.fol.460.& nu.23. fol. 461
Dictum teſtis ſuper deterioratione, non ualet. Lanfran.de Oriano.nu.21.fol. 461
Dictum teſtis neceſſario concludere debet. Lanfran.de Orian.nu.24. fol. 462
Dictum teſtis per corruptionem falſum deponentis, eſt ipſo iure nullum. Maria. Sozi.nu.85.fol. 542
Dictum mulieris in cauſa criminali, ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri. Ioann. Crott.nu.27. fol. 586
Dictum teſtis infamis, an faciat indicium. Ioann.Crott. nu.42. fol. 587
Dictum teſtis qui primum depoſuit, & poſtea incontinenti iurauit, an ualeat. Ioã. Crott.nu. 231. fol. 656
Dictum teſtis deponentis contra partem ci-

tatam non comparentem ob impedimen tum ineuitabile. ſibi uel filijs cõtingens, non ualet. Ioan.Crot.nu.254.fol. 659
Dictum teſtis producti à parte in iudicio, & interrogati à iudice in forma teſtimonij, an ualeat. Ioan.Crott.nu.256.fo.659
Dicto teſtis dicẽtis ſe aliter depoſuiſſe quã notarius ſcripſit, an potius ſtandum ſit, quàm dicto notarij contrarium aſſerentis. Iacob.Butriga.nu.24.fol. 28
Dicto teſtis facto in iudicio ſtatur, licet contrarium extra iudicium dixerit. Nell. à S. Geminia.nu.110. fol. 141
Dicto ſecundo ſtatur, teſtis deponentis una uice per uerbum, credo, altera per uerbũ ueritatis aſſertiuum. Tynda.nu.1.fo. 292
Dicto teſtis dicentis ſe credere, an ſtandum ſit. Tynda.nu.3. fol. 293
Dicto ſecundo ſtatur, teſtis deponentis prima uice dubitando, ſecunda confirmando. Tynda.nu.1. fol. 295
Dicto pro quo coniecturæ concurrunt, ſtandum eſt. Tynda.nu.1.fol. 308
Dicto ſecundo teſtis, aliquid fidei detrahitur ex primo, redditurq́; ſecundum debilius per primum. Tynda.nu.3. fol. 308
Dicto teſtis deponentis aliquid extra iudicium, an ſtandum ſit. Tynda.nu.1.fol.313
Dicto unius teſtis, nõ datur plena fides. Tynda.nu.2.fol. 326
Dicto ſecundo teſtis in quibus caſibus ſtetur, ne de falſo puniatur. Tynda.nu.2. fo. 343.& nu.2. fol. 350
Dicto teſtis facto in tormentis, an ſemper ſtandum ſit, & præſumatur uerius, quàm ſine tormentis. Tynda.nu.1. fol. eodem
Dicto plurium iudicum de intentione communi ſuper uerbo ambiguo creditur. Albe.de Malett.nu.32.fol. 396
Dicto alicuius, quãdo ſtandum ſit. Albe. de Malett.nu.34.fol. 396
Dicta teſtium, an abſente parte aperiri debeant. Iacobus Butrigarius nu.11.fol. 26
Dicta teſtium an ſint perempta, inſtantia iudicij perempta. Iacob.Butriga.n.19.f. 30
Dicta teſtium, quando teſtificata per ipſos ſunt deperdita probantur per teſtes, qui dicunt uidiſſe teſtes in cauſa iurare ſolenniter examinari, & eorum dicta uidiſſe probantur. Bar.nu.11.fol. 38
Dicta teſtium quæ non ualent, an ſolo conſenſu partium conualidari poſſint. Nell. à S.Geminia.nu.22. fo. 163
Dicta teſtium ſcribi debent, aliàs ſententia non ualet, nec dicta per iudicem & notarium probant. Nell. à S. Geminia.nu.98. fol. 140
Dicta teſtium, an in alia inſtantia fidem faciant, & an contra ipſos met. Nell à S.Geminia.nu.295.fol. 160
Dicta teſtium circa quæ attendenda. Fran. Cur.nu.84. fol. 187
Dicta teſtium limitanda, & ſaluãda, non calumnianda. Franciſ.Cur.nu.113.fol. 192
Dicta inuicem ſunt incompaſſibilia. Tynda. nu.4.fol. 296
Dicta ioco non ualẽt, neque obligant. Tynda.nu.2.fol. 301
Dicta teſtium examinatorũ inter alias perſonas, faciunt fidem ſemiplenam contra alium, ſi de nouo examinari nõ poſſunt. Tynda.nu.32. fol. 321
Dicta teſtium ſi reperiuntur, nec reperitur iuramentum, nec parti imputari poteſt, talibus teſtibus ſemiplenè creditur. Tynda.nu.33.fol. 321
Dicta contraria unius teſtis ſicut dicta plurium, an poſſint ad concordiam reduci. Tynda.nu.1.fol. 359
Dicta teſtium non ritè receptorum, nõ probant. Maria.Sozi.nu. 32. fol. 523
Dicta teſtium in cauſa ſua percunctatus, nõ admittitur ad probandum ulterius per alios teſtes ſuper eiſdem articulis, uel cõtrarijs. Ioan.Crott.nu.268. fol. 663
Dicta extenſa cuiuſque teſtis ſunt deſcribenda. Petr.Rebuff.nu.69.fol. 736
Dicta teſtium quando impugnare liceat. Pet. Rebuff.nu.63. fol. 745
Dicta teſtium poſſunt reprobari ab ipſomet producente: & quæ ſit ratio. Aegid. Boſſi. nu.16.fol. 764
Dicta Bartoli in l.ex libero.ff. de quæſtio. quomodo procedant. Aegid. Boſſ. nu. 2. fol. 750
Dictis duobus contrarijs concurrentibus ab eodem, uno cum iuramẽto, aliud ſine, ſtatur dicto non iurato: quãdo cõiecturę ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato. Tynda.nu.7.fol. 312

Cætera uide infra in uerbo Effectus.
¶Didiciſſe teſtificata, quis dicatur. Albe. de Malet.nu.133.fol.443.& Lanfr. de Oria. nu.36.fol. 470
Didicitis teſtificatis ab aduerſario, an poſſint teſtes produci. Maria. Sozi.num. 59. fol. 531
Didicitis teſtificatis à iudice, an poſsint teſtes produci. ibi. nume. 60. fo. eodem
¶Dies depoſitionis teſtis qui iurauit, & depoſuit, editur, & non iuramenti. Nell. a S.Gemi.nu.65.fol.134. & uide ibi. num. 71.fol. 135
Dies quando incipiat de iure canonico, & quando de iure ciuili. Albe. de Male. nu. 116.fol. 440
Die feriata an liceat teſtis examinare. Petr. Rebuff.nu.67.fol. 737. & idem Petr. nu. 24.fol. 741
Differentia inter teſtificata, & teſtificanda. Iacob. Butrig.nu.17.fol. 27
Differentia quæ ſit inter crimen, peccatum & delictum, Andr. Barba.nu.17.fol. 201
Differentia inter uerbum ignoro, & uerbũ neſcio, Tynda.nu.9.fol. 298
Differentia non eſt facienda in teſtibus, an ab eadem parte producantur, an a diuerſa. Tynda.nu.2.fol. 360
Differentia inter appellationem, & in integrum reſtitutionem, Albe. de Malet. nu. 31.fol. 396
Differentia inter uniuerſitatem eccleſiaſticam, & ſecularem. ibi.nu.72.fol. 405
Differentia inter priuilegiatum, & non priuilegiatum: quia priuilegiatus non compellitur teſtificari, niſi ubi aliter ueritas apparere nequit, cæteri uerò non priuilegiati, indiſtinctè compellantur teſtificari, etiam ſi ueritas alias poteſt apparere. Albe. de Malet.nu.29.fol. 418
¶Difficilius retractatur id quod duplici uinculo fulcitur, quàm id quod uno tãtum. Tynda.nu.7.fol. 340
¶Diffinitiones quæ ſunt iuris, ad Doctores pertinent. Nell. a S.Gemini.n.165.f.154
¶Dignitas nulla ſtipendiarijs compelli poteſt. Lanfran. de Oria.nu.82.fol. 494
Dignitate ob turpitudinem priuatus, priuatus etiam teſtimonij actu cenſetur. Stepha. Aufre.nu.32.fol. 257
¶Dilatio an una eſſe debeat intra quã productiones dari debeant, & quot. Iacob. Butriga.nu.5.fol. 23
Dilatio quarta ad producendos teſtes quãdo detur, & quando quinta. Nell. a S. Gemi.nu.45.fol. 131
Dilatio aſsignanda eſt parti contra quam teſtis producitur, ad dandum talia interrogatoria, poſt articulos productos ſuper quibus teſtes recipi debent. Albe. de Malet.nu.3.fol. 444
Dilationes quæ ad productionem teſtium dari poſsint, Lanfran. de Oriano.numo. 43.fol. 474
¶Diſpenſatio innititur gratiæ. And. Barba. nu.27.fol. 239
¶Diſpoſitio correctoria loquẽs de arbitro, non trahitur ad arbitratorem. Ioã. Crott. nu.275.fol. 667
¶Diſputando quis doctior euadit. Tynda. nu 6.fol. 286
¶Diſtinctio leges reducit ad concordiam, & ad teſtes. Franciſ. Cur. numero. 107. fol. 191
¶Diuortiũ non poteſt fieri, niſi ſeptem teſtibus adhibitis. Nep. de mon. Al.n.91.f.11
¶Doctor continuare debet leges ordinis cognoſcendi cauſa. And. Barba.nu.2.f. 195
¶Doloſus deceptor uel ſimilis quod quis ſit, probatur ex uno actu. Bart.num. 101. fol. 63
Doloſus quis non dicitur, ſi poſt dolum commiſſum per triennium bonam uitam ducat. ibi.
Dolus eſt omnino oppoſitus prudentiæ œconomicæ. Bar.nu.100.fol. 62
Dolus an fuerit commiſſus in aliquo actu particulari, qualiter probetur. ibi. nume. 102.fol. eodem
Dolus aduerſus ſolertiam qualiter probetur. ibi.nu.105.fol. 65
Dolus dicitur quòd uerbo uel facto committitur, fraus quòd facto. ibi.num. 106. fol. 66
Dolus manifeſtus dicitur de quo præſumptiones ita claræ ſunt, ut iudex in claram fidem inducatur numero 108.fol. eodem
Dolus præſumptus dicitur quando præſumptiones non ſunt ita claræ, ſed aliqua indicia apparent. ibidem

Dolus ratione peritiæ præſumitur in eo qui peritia ſua abutitur.Tynda.n.17.fol.294
Dolus qui non nocet,nec nocere poteſt, puniri non debet.Tynda.nu.4.fol. 315
Dolus tutoris non nocet pupillo. Maria.Sozi.nu.119.fol. 553
¶Domeſticitas non derogat teſtium idoneitati.Franciſ.Cur.nu.1.fol. 170
Domeſticitatem negans in teſtimonio, an de falſo teneatur. Albe.de Malet.nu.71. fol. 378
Domeſticus an & quando à teſtimonio repellatur.Nepos a Monte Alba.nu.1.& 2. cum ſeq.fol.4.Iacob.Butriga.nu.21.f.19. & Iacob.Aegid.nu.10.fol.88.& Federic. Schench.nu.25.& nu.28.fol.110.& Nel. a S.Geminia.nu.11.fol.124.& Steph.Aufre.nu.34.fol.258.& Albe.de Malett.nu. 1.cum ſeq.fol.369.& Ioann.Crot.nu.98. fol.596.& Aegid.Boſſ.nu.93.fol.790.& nu.107.fol.793.& idem,nu.5.fol. 799
Domeſtici qui dicantur.Nepos a Monte Albà.nu.7.cum ſeq.fol.4.Iacob. Aegid. nu. 10.cum ſeq.fol.88.& Federic. Schench. nu.27.fol.110.Nell.a S.Gemi.nume. 11. fol.124.& Steph.Aufre.nu.35.fol.258.& Albe.de Malet.num.1.fol.369.& Aegid. Boſsi.nu.93.fol.790.& idem.nu.5.f.799.
Domeſticus epiſcopi propter eius ſcelera expulſus, priuatur actu teſtificandi. Steph. Aufre.nu.37.fol. 259
Domeſticus in teſtem admiſſus ſcienter uel ignoranter, an poſtea repelli poſsit, & quando domeſticus admittatur.Albe. de Malet.nu.55.56.59.cum ſeq.fol. 377
Domeſticus pro domeſtico admittitur,quādo non uerſatur commodum uel intereſſe amici,quòd limitatur ut ibidem.nu.54 fol. eodem
Domeſticus an admittatur indiſtinctè ad teſtimonium,quando ueritas aliter haberi non poteſt.Albe.de Malet.nu.36.fo.377
Domeſticus utrique parti, an ad teſtificādū admittatur.ibi.nu.70.fol. eodem
Domeſticus an poſsit cogi teſtificari contra domeſticum.Albe.de Malet.num.16.fol. 417.Lanfran.de Oria.nu.63.fol. 484
Domeſtici iudicis non dicuntur habere odium,uel affectionem per cauſæ perſecutionem.Albe.de Malet.nu.54.fol. 376
Domeſtici teſtes,an admittantur, quando canonici prælatum ſuum accuſant. Albe. de Malet.num.63.fol.376.& numero 64. fol. 377
Domeſtici teſtes admittuntur,quando matrimonium accuſatur propter conſanguinitatem.ibi.nu.65.fol. 377
Domeſtici ſunt idonei teſtes ad probādum innocentiam accuſati. Ioann. Crott. nu. 29.fol. 587
Domeſtici an admittantur ad teſtimonium in ſubſidium in cauſa criminali.Io.Crot. nu.61.fol. 590
Domeſtici non admittuntur in teſtes ad excuſationē accuſati, ſeu inquiſiti in criminibus exceptis ibi.nu.104.fol. 597
Domeſtici an ad teſtimonium admittantur in cauſa criminali, pro ſuo domino. ibi. nu.105.fol. eodem
Domeſticorum teſtimoniū, quomodo ſaluetur.Iodoch.Damhoude.nu.10.fo.802
¶Dominium ſeu poſſeſsio qualiter probetur.Lanfran.de Oria.num.93.fol.498. & nu.94.fo. 501
Dominium nunquid ex poſseſſione præſumatur.ibi.nu.95.fol. 503
Dominium qualiter in iudicium deducatur per uiam contradictionis. ibidem.
¶Dominus an totam familiam exhibere debeat,ut & teſtis delinquentem cognoſcere poſsit.Iacob.Butriga.nu.16.fol. 30
Dominus an poſſit pro ſubdito,uel familiari teſtificari.Stepha.Aufre.nu.38.f. 261
Dominus ubi cauſa ardua eſt, non tenetur per procuratorem comparere,& ſi dominus citatus iuſto impedimento uenire nō poteſt,non ualet quod gerit.Albe.de Malet.nu.3.fol. 425
Dominus ſi procuratorem,conſtituit in iudicio,& procurator ſit litem conteſtatus, an ſi dominus citatus ſit ad uidendū produci teſtes,talis citatio ualeat.ibi. nu. 10.fol. 426
Dominus licet conſtituat procuratorē,cauſa tamen dicitur propria ipſius domini,& ad eum cauſæ commodum,& incommodum ſpectat,iuratque de calumnia, & opponit exceptiones,ēt poſtea in eū ſit executio.ibi.nu.11.fol. eodem
Dominus inuito procuratore.non poteſt in ſe

ſe litem aſſumere, & quòd procurator ipſe damandus eſt. ibi. nu. 12. fol. 426
Dominus non cogitur inuitus comparere, niſi ex cauſa. ibi. nu. 14. fol. eodem
Dominus qui rem quam alius ſine eius mandato alienauit, ipſe ignorans uendidit, an poſsit uenditionem illam ratam habere, & ratihabitio retrotrahatur in præiudicium illius cui per ipſum dominum facta fuit uenditio. Ioann. Crott. num. 192. fol. 623
Domino præſente ſi lata eſt ſententia, & nō apparet quòd eo præſente ad hoc ſiquidē fuit citatus ad audiendam ſententiā, uel teſtes producendos, ad hūc effectum præſens cenſetur, ad quem citatus fuit. Albe. de Malet. nu. 16. fol. 426
¶Donans an poſsit teſtificari ſuper rei donatæ controuerſia. Albe. de Malet. nu. 45. fol. 398
Donari alteri eſt ſpecies lucri. ibi. num. 48. fol. 399
Donatarius donanti gratus eſſe debet, & illi ad antidora tenetur. ibi. nu. 49. fo. 399
Donatio cauſa mortis quinque teſtes requirit. Nepos a Monte Albano. nu. 86. fo. 10
Donatio inter uirum & uxorem non ualet. Albe. de Malet. nu. 2. fol. 370
Donatio cauſa mortis, qualiter, probari poſſit Ioan. Crot. nu. 346. fol. 686
¶Donator an poſsit in cauſa donatarij teſtificari. Stepha. Aufre. n. 39. fol. 261. & Ioā. Crot. nu. 169. fol. 619
Donator utrum teſtis in re donata eſſe poſſit. Lanfran. de Orian. nu. 65. fol. 485
¶Dubia probatio contra producentem teſtes, interpretatur. Nell. a S. Gemi. n. 185 fol. 157
Dubia probatio probantem non releuat: quando ex obſcuritate ſermonis, dubitatio oritur. Ita & quando dubia redditur ex uacillatione & contrarietate ipſius teſtis. Ioann. Crot. nu. 344. fol. 685
Dubia probatio eſt inualida. Tynda. nu. 4. fol. 360
Dubietas commiſſi criminis uel infamia repellit quem a teſtificādo. Albe. de Malet. nu. 10. fol. 408
¶Dubitans pro ignorante habetur. Tynda. nu. 4. fol. 295
Dubitans & ignorans æquiparantur. Ioann. Crot. nu. 311. fol. 676
Dubitare, & uacillare idem ſignificat. Iaco. Butriga. nu. 5. fol. 25
Dubitatio ubicunq; eſt ratione contrarietatis teſtes reducuntur etiam ad concordiā ſi aliter res probari non poſſit. Tynda. n. 7. fol. 361
¶Dynus clariſsimus Legum ſcriptor. Tynd. nu. 2. fol. 337

E

EA, quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus iudiciarij, non poſſunt de partium conſenſu remitti. Alb. de Malet. nu. 66. fol. 434
¶Eccleſia ut poſsit arma ſpiritualia exercere ſufficit, quòd habeat iuſtitiam ueritatis indubitanter licet non probatā. Nell. a S. Ge. nu. 62. fol. 134
Eccleſia & minor an poſsint poſt publicatas atteſtationes teſtes producere. Io. Crott. nu. 268. fol. 663
Eccleſiæ conſecratio per unum teſtem probatur. Nepos a Monte Albano. num. 68. fol. 9
¶Edictum de teſtibus permiſſorium. Albe. de Malet. nu. 8. fol. 393
Edictūm de teſtibus prohibitorium eſt. Pet. Rebuff. nu. 2. fol. 739
¶Effectus ſtat in cauſa ſciētiæ. Franciſ. Curt. nu. 84. fol. 187
Effectus quos habet cōfeſſio in facto ꝓprio in criminalibus extra iudicium, eoſdem habet dictum teſtis in facto alieno extra iudicium quantum ad teſtem. Tynda. numero 23. fol. 329
¶Effrenata multitudo teſtium quæ dicatur. Pet. Rebuff. nu. 27. fol. 734
¶Emendatio delicti per quem probanda. And. Barba. nu. 23. fol. 238
Emendatus de crimine non omnino priſtinę præſumptioni naturæ non reſtituitur. And. Barba. num. 1. fol. 218. & numero 5. fol. 219
Emendatus de crimine an poſsit teſtificari. ibi. nu. 2. fol. 218. & nu. 4. fol. 219. & nu. 11. fol. 222. & Albe. de Malet. nu. 2. f. 380
Emendatus de crimine præfertur in dignitate conſequenda illi, qui ſemper fuit bonus. Ioan. Crot. nu. 181. fol. 621

Emendatum eſſe de crimine qualiter conſtet. And. Barba. nu. 20. & 22. fol. 237
¶ Emergentia de nouo, nouo indigent auxilio. Maria. Sozi. nu. 81. fol. 541. & Pet. Rebuff. nu. 10. fol. 747
¶ Emphyteuta quando teſtificari poſsit pro domino. Albe. de Malet. n. 30. & 32. f. 373
¶ Epiſcopus, uel presbyter, uel reliqui clerici, quot teſtibus ſunt cōuincendi. Nepos a Monte Alba. nu. 98. fol. 11
Epiſcopus an poſsit eſſe teſtis in cauſa ſuæ eccleſiæ. Stepha. Aufre. nu. 40. fol. 261
Epiſcopum oportet eſſe prudentem, non ſolum literarum peritia: ſed ſecularium negociorū diſpenſatione. Bar. nu. 78. fol. 55
Epiſcopo petente decimam à rectore eccleſiæ, an poſsit ipſe rector probare generalem conſuetudinem illius de decimis nō ſoluendis, per alios rectores aliarum eccleſiarum. Ioann. Crott. nu. 186. fol. 622
Epiſcopi citari non debent, nec ad iuſiurandum adigi, teſtimonij ferendi cauſa, ſed ad eos iudex mittere debet. Fed. Schenc. nu. 4. fol. 108
¶ Eremitæ & uitæ contēplatiuæ dediti, quo ad ſe ſunt boni & prudētes, & aliorū negociorum inexpertes. Bar. nu. 78. fol. 55
Eremitæ excuſantur a tutela & ad prælaturam non promouentur, & ſi ſunt uitæ laudabilis, in teſtimonium multum eis creditur. ibidem
¶ Epiſtola abſentem, præſentem facit, nocemque diſtantis, longo organo ad abſentem ducit. Tynda. nu. 8. fol. 334
¶ Errans non confitetur. Tynda. nu. 2. f. 344
¶ Error in notario, & teſte, eſt lata culpa. Bal. nu. 24. fol. 76. & Nell. a S. Gemi. nu. 161. fol. 154
¶ Examinari an poterint alij quando ex quatuor exiſtentibus in una domo, unus occiditur. Nell. a S. Gemi. nu. 15. fo. 125
Examinari poſſunt teſtes ſine citatione aduerſarij, quando eſt potens ita quòd eius præſentia eſt formidoloſa. Ioann. Crott. nu. 248. fol. 658
Examinari coram quo iudice debeant teſtes. ibi. nu. 260. fol. 660
Examinatio teſtium an poſsit per iudicem delegari. Lanfran. de Oria. nu. 19. f. 460
Examinator electus ad examinandum teſtes, non poteſt alteri delegare. Lanfran. de Oria. nu. 19. fol. 460
¶ Excedentia hominum memoriam, & quæ hominis uita capere non poteſt, per teſtimonium de auditu probantur. Petrus de Moncada. nu. 366. fol. 704
¶ Exceptio quæ uni obſtat, non retardat proceſſum ſi adſunt alij. Nell. a S. Gemin. nu. 55. fol. 133
Exceptio contra teſtes quando ſit opponenda. ibi. nu. 56. fol. 133
Exceptio criminis aduerſus teſtem quomodo concipiatur. Andr. Barb. num. 32. fol. 207. & nu. 37. fol. 209
Exceptio iuris, in quo differat ab exceptione facti. Albe. de Malet. n. 57. & 58. f. 376
Exceptio facta contra teſtem, quòd ſit excommunicatus uel criminoſus, nō poteſt contra excipiētem de eodem crimine replicari. Albe. de Malet nu. 10. fol. 380
Exceptio criminis ubicunque opponitur contra teſtem, debet teſtis repelli. Albe. de Malett. nu. 49. fol. 387
Exceptio criminis ſic contra teſtem opponitur, an ipſi teſti capitula dari debeant ad probandum crimen. Alb. de Male. nu. 72. fol. 390
Exceptio noua quæ dicatur. Maria. Sozi. ſenior. nu. 13. fol. 514
Exceptio dilatoria poteſt opponi incontinēti poſt litis conteſtationem. Ioann. Crot. nu. 270. fol. 664
Exceptio contra teſtes quòd non ſunt omni exceptione maiores, an concludat. Ioan. Crot. nu. 296. fol. 672
Exceptio de inimicitia oppoſita in genere, an concludat. ibi. nu. 297. fo. eodem
Exceptio falſi oppoſita contra teſtes, an impediat & uitiat proceſſum ritè, & rectè factum. Ioan. Crot. nu. 376. fol. 712
Exceptio contra teſtem oppoſita per partē q; eſt infamis, ribaldus, criminoſus, &c. non probata, an faciat eum teneri iniuriarum actione. Ioan. Crot. nu. 397. f. 721
Exceptiones, quæ & qualiter teſti apponantur, Iacob. Butrig. nu. 1. & 2. fol. 25. & Albe. de Malet. nu. 38. fol. 412
Exceptiones cōtra teſtem criminoſum, qualiter formentur. Nell. a S. Gemi. num. 55. fol. 133

Exceptiones quæ poſt litem cōteſtatā emergunt, non habent impedire iudicium. Albe. de Malet. nu. 55. fol. 388
Exceptiones contra teſtes qualiter recipiendæ. ibi. nu. 56. fol. eodem
¶Excipiens contra aliquem de crimine, uidetur eum accuſare. Albe. de Malet. nu. 50. fol. 387
Excipiens contra teſtem adhibitum in teſtamento quòd erat infamis, an ita probare teneatur, uel quod infamis erat, & communi opinione ita reputabatur. Ioann. Crot. nu. 3. fol. 572
¶Excommunicatio quid ſit. Iacob. Aegid. nu. 9. fol. 88
Excommunicatio nunquam ab homine ferenda, niſi præcedat contumacia And. Barba. nu. 12. fol. 244
Excommunicatio non pręſupponit certè delictum eſſe commiſſum. Albe. de Malet. nu. 41. fol. 386
Excōmunicatio quomodo probari debeat, cum agitur de irritando ſententiam à iudice excommunicato latam. Ioann. Crot. nu. 3. fol. 572
Excommunicationis pœna nunquam imponitur, tanquam pœna pro crimine quantumcunque graui. Albe. de Malet. nu. 36. fol. 385
¶Excōmunicatus infamis eſt. Nepos à Monte Alba. nu. 43. fol. 7
Excommunicatus an à teſtimonio repellatur, & an pro excommunicato, uel contra excommunicatum. Nell. à S. Gemini. nu. 20. fol. 126. & Iacob. Aegid. nu. 9. fol. 88. & Stepha. Aufre. nu. 41. fol. 262. & Albe. de Malet. nu. 33. & 34. cū ſeq. fol. 384. & Lanfran. de Oria. nu. 76. fol. 491. & Iodoch. Damhoude. nu. 16. fol. 800
Excommunicatus abſolutus, an poſſit teſtimonium perhibere. Albe. de Malet. num. 34. fol. 384. & nu. 35. cum ſeq. fol. 385. & nu. 42. cum ſequen. fol. 386. & Lanfran. de Oria. nu. 76. fol. 491
Excommunicatus à iudicando repellitur, Ioann. Crot. nu. 3. fol. 572
Excommunicatus quòd aliquis fuerit, an per unum teſtem cum fama ſimul probetur. Ioann. Crot. nu. 153. fol. 616
Excōmunicatus ſemel, an præſumatur ſemper excōmunicatus. Io. Crot. n. 302. f. 673
Excommunicati geſta ualent. And. Barba. nu. 35. fol. 208
Excommunicato an & quando ſententia irroget perpetuam infamiam. Albe. de Malet. nu. 38. fol. 385
Excommunicatum ſe ſciens per famam, nō poteſt probabilem ignorātiam allegare. Ioann. Crot. nu. 153. fol. 616
Excommunicatis actus legitimi ſunt interdicti, & portæ dignitatis eis non patent. Nepos à Monte Albano. n. 41. & 42. fol. 7
¶Executor negotij an poſſint eſſe teſtis. Nepos à Monte Alba. nu. 142. & 143. fol. 14. & Nell. à S. Gemi. nu. 31. fol. 128
Executor ad prouidendum alicui de beneficio cum clauſula, ſi reperitur idoneus teſtibus ſine iuramento, poſt fidem adhibere. Ioan. Crot nu. 234. fol. 657
¶Exiſtens in peccato mortali, an teſtimoniū ferre ualeat. Ange. de Peruſi. nume. 3. fol. 96. & Nell. à S. Gemi. n. 18. fol. 125. & Albe. de Malet. nu. 20. fol. 382. & Lanfran. de Oria. n. 76. fol. 491. & Ioan. Crot. nu. 50. fol. 588. & nu. 52. 53. & 54. fol. 589
¶Expenſę, an teſtibus ſit miniſtrandę, & per quem. Pet. de Moncada. numero 406. fol. 726
Expenſæ teſtium, arbitrio iudicis ſunt taxādæ. ibidem
Et an in iſtis expenſis habeatur ratio expenſarū, quas domi teſtes facturi eſſent. ibid. nu. 408. fol. 727
Et an debeātur ſimiliter notario, qui ex mādato iudicis uadit ad domum teſtiū. ibi. nu. 409. fol. eodem
Et quid ſi ipſe iudex uadit, an expenſas habere debeat. ibidem
Et quid ſi pars conuenit cum teſte de certa ſumma pro die, & ſoluit pro uiginti diebus, & teſtis fuit abſolutus intra decem, an reſiduum teneatur parti reſtituere, ibi. nu. 410. fol. 727
Et quid ſi teſtis ineundo, & redeundo, paſſus eſt damnum. ibi. nu. 411. fol. 728
¶Experimētum uerorum ſermonum quod ſit. Franciſ. Curt. nu. 69. fol. 184
¶Expulſi ex uilitate perſonæ admittuntur ad teſtificādū, quando ueritas aliter haberi nequit Quid ſi uitio ſui prohibetur à teſtifica-

teſtificatione. Alber. de Malet. numero 21.fol. 418
¶Extenſio fit in exorbitantibus propter omnimodam ſimilitudinem. Tynda.nu. 12. fol. 319
Extenſio an in exorbitãtibus fiat. Maria. Sozi.ſenior.nu.103.fol. 548

F

FAbri præſumitur quòd præualeant in militia equeſtri. Bar.nu.92.fol. 60
¶Factum iudicis.iura cõſanguinitatis & affinitatis tollere non poteſt. Ange.de Vbal.nu.30.fol. 106
Factum in tempore céſetur quòd parum ante factum ſit. Franciſ. Cur. numero 107. fol. 191
Factum ualde proximum, quòd ex perſona teſtis ſubito abolitum ſit, non eſt credendum. Tynda.nu.3.fol. 299
Factum calore iracundiæ pro infecto haberi debet. Tynda.nu.3.fol. 301
Factum non dicitur quod legitimè non eſt factum. Tynda.nu.11.fol. 310
Factum non eſſe aliquid, uel eſſe factum ſed de recenti, paria ſunt. Ioann. Crot.num. 99.fol. 596
Factum nihil eſſe dicitur cum aliquid ſuper eſt ad agendum. Ioann. Crot.nume.271. fol. 665
Factum unum quando dicatur. Pet. Rebuff. nu.18.fol. 733
Factum unius pluries repetitum, nonniſi unius uicem tenet. Pet. Rebuf.numero 61. fol. 737
Facta allegata in libello, & non probata, poſt publicationem probari poſſunt. Pet. Rebuff.nu.9.fol. 747
Facta incontinenti uidentur ineſſe. Tynd. nu.9.fol. 353
¶Falſam monetam cudẽtes in teſtes produci non poſſunt. Iacob. Butriga. n. 50.f.20
Falſarius & periurus ad teſtimonium non eſt admittendus. Tynda.nu.2.fol. 305
Falſitas eſt delictum publicum. Tynda. nu. 10.fol. 299
Falſitas ut punibilis ſit, dolum requirit. Tynda.nu.19.fol.305.& idem nu 3. fol. 351 & Lanfran.de Oriã.nu.27.fol. 464
Falſitas per mendacium cõcluditur. Tynda. nu.12.fol. 311
Falſitas quæ neminem lædit, non eſt punienda. Lanfran.de Orian.nu.27.fol. 464
Falſitas teſtis an opponi poſsit ſine corruptione. Maria. Sozi.nu.86.fol. 542
Falſitas teſtium, quomodo poſſit oſtẽdi, publicato proceſſu ſi agitur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſententiam. Aegid. Boſſ.nu.7.fol. 762
Falſitatis accuſatione pendente, an poſſit quis à teſtificando repelli. Stepha. Aufre. nu.42.fol. 262
Falſum committit etiam qui uerum tacet. Bal.de Peru.nu.3.fol. 73
Falſum commiſſum in re quæ nemini præiudicium affert, nullam probationem inducit, uel ſaltem indicium nõ punitur. Tynda.nu.5.fol. 313
Falſum deponentes perſonaliter citantur. Pet. Rebuff.nu.65.fol. 746
Falſum quacunque uia quis in iudicio deponat, de falſo punitur. Tynda.numero 14. fol. 334
¶Fama probans mortem alicuius ex quibus cauſis progredi debet Bar.nu.38.fol. 45
Fama probat quantitatem numerorum miliarium exiſtentium de loco ad locũ. Bar. nu.55.fol. 59
Fama qualiter probetur. Bal.de Peruſio.nu. 39.fol. 83
Fama non probatur per teſtem dicẽtem publicè dicitur. Nell. a S. Gemini.numero 173.fol. 155
Fama quid ſit. Andr. Barba. numero.9. fol. 243.
Fama an faciat ſemiplenam probationem Tynda.nu.29.fol. 321
Fama bona, res eſt pretioſa. Albe. de Male. nu.10.fol. 371
Fama cum uno teſte omni exceptione maiore, an probet in criminalibus. Ioann. Crot.nu.102.fo. 597
Fama in ciuilibus, facit ſemiplenam probationem. Ioan. Crot.nu.140.fol. 615
Fama in leuioribus & modici præiudicij, plenè probat. ibi.n.141 fol. eod.
Fama probat nobilitatem ex uirtute. ibi.n. 142.fol. eod.
Fama probat iudicem eſſe ſolitum incarcerare uel torquere appellantes, & de eo eſſe querentes. Ioan. Crot.nu.143.fol. 615

Fama plenè probat in iudicio poſſeſſorio, in quo agitur de leui præiudicio. ibi. nu. 145. fol. eodem

Fama an inducat ſemiplenam probationē, quando agitur de crimine ciuiliter. Ioā. Crot. nu. 146. fol. 616

Fama in criminalibus, an ſit ſufficiens indicium ad torturam, & quid in fama uehementi. ibi. nu. 147. & 148. fol. eodem

Fama inducit ſemiplenam probationem in cauſa matrimoniali in qua agitur de matrimonio diſſoluēdo. quid ſi ageretur de diſſoluendo ſponſalibus de futuro, ibi. n. 148. fol. eodem

Fama cū uno teſte de ueritate an perficiat probationem. Ioann. Crot. numero 150. fol. 616

Fama plenam probationem inducit, ubicunque probatio ſolet eſſe difficilis ibi num. 151. fol. eodem

Fama ſola probat filium percuſsiſſe patrem aut matrem. ibi. nu. 152. fol. eodem

Fama ſola interdictum probat. ibi. nu. 153. fol. 617

Fama in antiquis plenè probat. Ioan. Crot. nu. 240. fol. 657

Fama a teſte dicti ſui rationē non reddente nō probatur, quid in teſtib. productis ad reprobandum aliquod inſtrumentum, & quid in teſtibus deponentibus ſuper intereſſe. ibi. nu. 305. fol. 674

Fama liberat à doli ſuſpicione, & a pœna. Pet. Rebuff. nu. 46. fol. 743

¶Familia officialis interdum tempore ſyndicatus examinatur. Nell. a S. Gemi. nu. 34. fol. 129

Familiæ appellatio quid contineat. Federi. Schench. nu. 26. fol. 110

Familiaris. Omnes propinqui dicūtur familiares, & familiariū nomine, qui ueniāt. Nepos a Monte Albano. n. 1. 2. 3. & 4. f. 4

Familiaris de his quæ in domo fiunt, poteſt eſſe teſtis. Lanfran. de Orian. n. 64. f. 484

Familiaris non habens ſalarium, admittitur in teſtem pro domino. Ioan. Crot. nume. 127. fol. 614

Familiaris olim qui depoſitionis tempore deſinit eſſe familiaris, an admittatur eſſe teſtis pro olim domino. ibi. n. 128. fol. eo.

Familiares & domeſtici, an a teſtimonio repellantur. Iacob. Aegid. nume. 10. fol. 88. & Stepha. Aufre. nu. 34. fol. 258. & Aegid. Boſſ. nu. 107. fol. 793. & Iodoch. Damhoude. nu. 5. fol. 799

Familiares qui dicantur. Stepha. Aufre. nu. 36. fol. 259

Familiares & domeſtici ſunt idonei teſtes ad probādum innocentiam accuſati. Io. Crot. nu. 29. fol. 586

Familiares iudicis an ſemper in teſtes ſint admittendi. Stepha. Aufre. n. 44. fol. 262

Familiares an ſint domeſtici, & an a teſtimonio repellantur, & quando. Alber. de Malet. nu. 33. 34. & 35. cum ſeq. fol. 373 & nu. 53. fol. 375

Familiares ſcholaſticorum, an in teſtes recipiantur. Albe. de Malet. nu. 35. fol. 373

Familiares & domeſtici non admittuntur in teſtes ad excuſationem accuſati, ſeu inquiſiti, in criminibus exceptis. Ioā. Crot. nu. 104. fol. 597

Familiares ſeu domeſtici, an ad teſtimoniū admittantur in cauſa criminali pro ſuo domino. ibi. nu. 105. fol. eodem

Familiares & domeſtici in cauſis ciuilibus pro dominis ſuis ad legitima teſtimonia non admittuntur. Ioann. Crot. num. 124. fol. 613

Familiares quando ſunt perſonæ honeſtæ admittuntur pro domino ad teſtificandum. ibi. nu. 125. fol. eodem

Familiares ad teſtimonium admittuntur, quando agitur de probando aliquo de quo familiares habent ueriſimiliter noticiam maiorem alijs. ibi. nu. 126. fol. eod.

¶Famulæ an a teſtimonio repellantur. Iodoch. Damhoude. nu. 6. fol. 799

Famulus an poſsit eſſe teſtis pro domino. Steph. Aufre. nu. 43. fol. 262. & Iodoch. Damhoude. nu. 6. fol. 799. & nu. 10. f. 802.

Famulus de domo, expulſus ad teſtificandū pro domino non admittitur. Albe. de Malet. nu. 18. fol. 394

Famulus tutoris an poſsit eſſe teſtis. Aegid. Boſſ. nu. 115. fol. 794

Famulus Abbatis an poſsit eſſe teſtis ꝓ monaſterio. ibi. nu. 116. fol. eodem

Famuli Epiſcopi expulſi pro flagitio, nō admittuntur ad probandum aduerſus Epiſcopum. Albe. de Malet. nu. 52. fol. 375

¶Fatui a ſano dicuntur,ideſt,loquẽdo, qui ſuam fatuitatem loquendo fatentur.Bar. nu.98.fol. 61

¶Feriata die, non licet teſtes examinare. Pet.Rebuff.nu.67.fol.737.& numer. 24. fol. 741

¶Fictio quæ retrotrahitur, non conſideratur in actibus qui fiunt ex neceſsitate,prout eſt teſtificari.Ioann. Crot.numero.39. fol. 587

Fictio tranſlatiua locum non habet, quando actus qui uidetur fieri retro, non poteſt de præſenti fieri.Ioan.Crot. numer. 271.fol. 665

¶Fideicommiſſarius uniuerſalis an poſsit eſſe teſtis in uel pro teſtamento.Steph. Aufre.nu.46.fol.263.& Ioan. Crot. nu. 17. & 20.fo. 576

¶Fideiuſſor an teſtificetur pro emptore.Iacob.Aegid.nu.13.fol. 88

Fideiuſſor pro debitore qui ſoluendo eſt teſtificatur.Nell.a S.Geminia. numero 33. fol. 129

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis inter debitorem & creditorem remiſsiuè.Nel.a S.Gemi.nu.33.fol. 129

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis pro fideiuſſore.Stephan. Aufre.nu.45.fol. 263

Fideiuſſor an poſsit eſſe teſtis in cauſa principalis,ſuper actione, ſuper qua fideiuſſit.Albe.de Malet. numero 51. fol. 400

Fideiuſſor non tantum datur locuplex ex facultatibus, quantum ex fide. Albe. de Malet.nu.26.fol. 411

Fideiuſſor nunquid poſsit eſſe teſtis pro debitore principali.Lanfran. de Orian. nu. 88.fol.495.& Ioann.Crot. numero 187. fol. 622

¶Fides quanta ſit adhibenda teſtibus, arbitrio iudicis committitur.Albe.de Male. nu.4.fol. 369

Fidei uiolator,beneficio non priuatur ſicut periurus. And. Barba. numero 19. fol. 236.

¶Fieri ſimul dicitur,quando ordo uel narratio facti non permittit aliquid ſimul fieri,ſed ſucceſsiuè.Nell. a S.Gemini. num. 187.fol. 158

Fieri poteſt ut qui ab initio ignorauit, poſtea ſcire incipiat. Tynda. numero 2. fol. 296

¶Filiatio quomodo probetur.Tynda. num. 2.fol.292.& Lanfran.de Orian.num.98. fol. 506

¶Filius ſpiritualis quantum ad ſuccedendũ non eſt filius,ſed in ſubſidium eſt alcdus. Franciſ.Cur.nu.67.fol. 183

Filius ſpiritualis an poſsit eſſe teſtis pro patre ſpirituali,& e contra.Ioan. Crot. nu. 101.fol. 597

Filius filij quòd quis ſit,quòd qualiter probetur. Nell.a S. Geminia.numero 188. fol. 158

Filius inceſtuoſus an poſsit eſſe teſtis in,uel pro teſtamento patris Stepha.Aufre.nu. 47.fol. 263

Filius an poſsit eſſe teſtis in teſtamento patris,& quid in alijs caſibus.Alb.de Malet. nu.17.& 21.fol. 365

Filius in cauſa patris procuratoris, non repellitur a teſtimonio: ſecus e contra. Albe. de Malet. numero 19. & 22. fol. 365.

Filius contra patrem an admittatur ad teſtificandum. Albe. de Malet. numero 14. fol. 417

Filius pro patre quando teſtis eſſe poſsit, & contra eum.Lanfran.de Oria.n. 60. cum ſeq.fol.481.& Aegi.Boſſ nu. 106.fol.793

Filius naturalis an poſsit eſſe teſtis pro patre.ibi.nu. 108.fol. eodem

Filium percuſſiſſe patrem,aut matrem, per ſolam famam probatur.Ioann. Crot. nu. 152.fol. 616

Filij uox, uox patri intelligitur. Nepos a Monte Albano nu 45.fol. 7

Filij minus legitimè nati,a teſtimonio contra parentes repelluntur.Albe.de Malet. nu.6.fol. 364

Filij an poſsit eſſe teſtes pro parentibus in cauſa ciuili. Ioann. Crot.numero 116. fol. 612

Filiorum cauſa quamuis regulariter eadem uideatur, idemque matris, tamen quandoque mater teſtificatur, in cauſa matrimonij filij. Tynda. numero 21. fol. 328.

Filiorum appellatione minus legitimi continentur,in his,in quibus conſideratio iuris naturalis habetur.Albe.de Malet.nu. 6.fol.

6.fol. 364
Filiorum appellatione minus legitimi continentur in teſtibus.ibi.nu.7.fol. eod.
Filiorum appellatione non continentur ſpirituales.ibi.nu.25.fol. 365
Cætera uide ſupra in litera C in uerbo, Cõpater,& infra in litera P.in uerbo, Pater,& in litera S.in uerbo,Spurij.
¶Filomenes,& Anaximenes hiſtoria. Petr. Rebuff.nu.57.fol. 745
¶Fines antiqui quòd probêtur per teſtes deponentes de auditu antiquorum, & generali opinione.Bal.de Peruſio nume.6. fol. 79
Finis quando habet neceſſariam conſequentiam,cum principio,conſideratur principium non finis.Ioann.Crot.numer. 27 r. fol. 665
¶Fiſcus,princeps, & Reſpublica, pari paſſu ambulãt & quaſi pro eodem reputantur. Pet.de Moncada.nu.383.fol. 716
¶Fœmina uarium,& mutabile ſemper producit.Nepos a Monte Albano.nu.160.f. 15.& Lanfran.de Orian.nu.3.fol. 456
Fœmina quando teſtis eſſe poſsit, & quando non.Iacob.Aegid.nu.5.fol. 87.& Lanfran.de Orian. num.3. fol. 456.& Iodoch. Damhoude.n.23.& 24.fo. 801
Fœmina non poteſt eſſe teſtis in ſcriptura priuata.Ioan.Crot.nu.156.fol. 617
Fœminæ repelluntur ultra decem a teſtimonio.Pet.Rebuff.nu.32.fol. 734
Fœminarum uoluntates momentaneę ſunt, & contra propria commoda dant conſilium,& genus ſuum eſt auariſsimũ. Nepos a Monte Alba.nu. 161.fol. 15
Cætera uide infra in litera M, in uerbo, Mulier.
¶Fœnerator qui amplius uſuras non exercet,an poſsit eſſe teſtis in cauſa ciuili.Io. Crot.nu.180.fol. 621
¶Forma iuramenti qualiter teſtes habẽt iurare.Bal.de Peru.nu.6.fol. 73
Forma quæ ſit compellendi teſtes ad teſtificandum.Ioan.Crot.nu.267.fol. 641
¶Fornicatio uel adulterium qualiter per teſtes probetur.Albe.de Malet.numer. 22. fol. 450
¶Frater minor,Canonicus regularis,monachus,uel alia perſona ſubiecta prælato, an poſsint eſſe teſtes ſine licentia ſuperioris.Stepha.Aufre.nu.13.fol.253. & Alb. de Malet.nu.27.& 28.fol. 411
Fratres religioſi an poſsit eſſe teſtes in teſtamento.Ioan.Crot.nu.14.fo. 575
Fratres minores,& prædicatores, de licentia ſui ſuperioris teſtificantur, & ipſis magis creditur.Iacob.Aegid.nu.4.fol. 87
Frater pro fratre,uel contra fratrem an teſtificari poſsit.Nepos a Monte.Alba.nu. 48.fol.7.& Nell.a S.Gemi.nu.8.fol. 123. & Steph.Aufre.nu.25.fol.255. & nu. 48. fol.203.& Albe.de Malet.nu. 27.28. 29. & 30.34.35.36.& 37.fol.366.& num.38. 39.& 40.fol.367.& Lanfran.de Oria.nu. 62.fol.482.& Aegid.Boſſ.nu.62.fol. 783 & nu.109.fol. 793
Frater contra fratrem in criminalibus nõ cogitur ferre teſtimonium.Ange.de Peruſ. nu.2.fol. 96
Frater an in cauſa fratris criminali, teſtificari poſsit.Ange.de Peruſio.n.1.fol. 104
Frater de iniuria facta fratri ſuo cognoſcere non poteſt uel iudicare.Ange. de Peruſio.nu 8 fol. 104
Frater iniuriam illatam fratri tanquam propriam uindicare tenetur.Ange.de Peruſ. nu.28.fo. 106
Frater poſsit ne in cauſa fratris teſtimoniũ ferre.Federich.Schench.nu.30.fol. 110
Frater aduerſus fratrem teſtimonium dicere non eſt cogẽdus,niſi cum per alios ueritas haberi non poteſt.Federic. Schenc. nu.31.fo. 111
Frater aduerſus fratrem uolens,teſtimoniũ ferre poteſt.Federich. Schench. nu.32.f. 102.& Aegid.Boſſ.nu.112.fol. 794
Frater pro uxore fratris teſtificatur. Nell.a S.Geminia.nu.35.fol. 129
Frater fratri præſtare alimenta tenetur. Albe.de Malet.nu.46.fol. 367
Frater an cogatur teſtificari contra fratrem in cauſa criminali.Albe.de Male.num. 2. fol.414.& nu.4.fol. 415
Frater quo caſu contra fratrem in ciuili teſtificari compellitur.Alber.de Malet.nu. 3.& 5.fol. 415
Frater uel conſanguineus cuius fauore prohibeatur teſtificari contra fratrem, uel conſanguineum. Alber. de Malet.numero

ro 6.fol. 415
Frater uolens teſtificari contra fratrem, an & quando admittatur. Albe.de Malet.n. 7.fol. 415
Frater poteſt accuſare fratrē ciuiliter, quando crimen nimis magnum eſt. Albe. de Malet.nu. 8.fol. 416
Frater pro fratre admittitur ad probādum fratris innocentiam. Ioann.Crot.nu.30.fol. 586
Frater multum notæ fidei, & integræ uitæ, poteſt teſtificari in cauſa fratris uel conſanguinei. Io.Crot.nu. 86.fol.594. & nu. 118. fol. 612
Frater pro fratre in cauſa ciuili poteſt teſtificari quamuis non ſit omni exceptione maior. Ioan.Crot.nu.117.fol. 612
Frater pro fratre contra alium fratrem teſtificatur. Ioan.Crot.nu.119.fol. 613
Frater productus cum teſte extraneo omni exceptione maiore probat. Ioan.Crot.n. 120.fol. 613
Frater an pro ſeu contra fratrem teſtificari compellatur. Ioan.Crot.nu.196.fol. 640
Frater utrinque coniunctus an in ſucceſſione feudi præferatur fratri conſanguineo. Ioann.Crot.nu.235. fol. 657
Frater an poſſit compelli ut pro fratre ad defenſionem deponat. Aegi. Boſſ.n.111. fol. 794
Frater pro fratre aut ſorore, uel ſoror pro ſorore teſtatura, repellitur. Et quæuis aliæ perſonæ quæ pro ullo amicitiæ, aut neceſſitudinis uinculo iuncto ſunt teſtaturæ. Iodoch. Damhoude.nu.10.fol. 800
Fratres, nepotes, & alij conſanguinei, uſq; ad quem gradum non cogantur inuiti, in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere. Ange. de Peruſ.nu.26.fol. 105
Fratres aliquos eſſe, qualiter probetur. Nel. à S.Gemi.nu.183.fol. 158
Cætera uide infra in litera P. in uerbo, Pater.
¶Fraternitas eſt res naturalis, & adeo ſtabilis, quòd nullo alio facto ſeparari poteſt. Ange.de Vbal.nu.4.fol. 104
¶Fraus uide ſupra in uerbo, Dolus.
¶Fructuum idemptitas, quomodo probetur. Bar.nu. 31.fol. 43
¶Fundāti ſe ſuper uita alicuius, an ſufficiat probare illum uixiſſe, ad hoc, ut nūc præſumatur uiuere. Ioann.Crot.nume. 382. fol. 669
¶Fundum ſi quis petit, teſtis qui dicit, uidi alluuionem non probat. Nell.à S.Gem. nu.147.fol. 152
¶Furioſus, an repellatur a teſtimonio. Iacob. Aegid.nu.7.fol.87. & Alberi.de Malet.nu.32.fol. 412. & Iodoch. Damhoude.nu.15.fol. 800
Furioſus an teſtificari poſſit, de his quæ tēpore ſanæ mentis, & bonæ memoriæ uidit. Albe.de Malet.nu.34. fol. 412
Furioſus qualiter quis probetur. Lanfran. de Oria.nu.96.fol. 504
Furioſus an quis probetur ex eo quod proijcit lapides. Ioann.Crot.nu.290.fol. 671
Furioſus habens dilucida interualla, an poſſit ſe obligare, & an ſemel furioſus, præſumatur ſemper furioſus. Ioann.Crot. nu. 303.fol. 673
Furioſum quem eſſe probatur, ſi teſtis dicit quòd uidit, eum furere, & actus furioſorum facere: ſecus ſi dicit quia uidit eum carceratum, niſi aderit, & audiuit uerba inſania dicere. Bar.nu.94. fol. 60
Furioſi pro abſentibus & ignorantibus habentur niſi dilucida interualla habeant. Albe.de Malet.nu.33.fo.412. & Iodoch. Damhoude.nu. 15. fol. 800
Furorem aliquem fingere ex ſuſpicione poteſt cognoſci. Bar.nu. 96.fol. 61
¶Fur an admittatur ad teſtimonium. Nell. a S.Gemi.n 18.fol.125. & Iodoch. Damho.nu.19.fol. 800
Fur ante ſententiam non eſt infamis. Albe. de Malet.nu.44.fol. 386
¶Furti actio pro re minima intentari poteſt. Ioan.Crot.nu.48 .fol. 587

G

GENER & nurus ſunt de familia. Nepos à Monte Alba.nu.3. fol. 4
Gener an poſſit eſſe teſtis pro ſocero, uel è contra. Nepos à Monte Alba.nu. 106.fol.12. & Stepha. Aufre. nu. 89.fol.276. & Albe.de Malet. nume. 49. fol. 367
Gener contra ſocerum non compellitur teſtificari, uel è contra. Albe. de Malet. nu. 9.fol.416. & nu.18.fo.417. & Ioan. Crot. num.

nu.198.fol. 640
¶Generalia uerba omnes comprehendunt. Pet. Rebuff. nu.7.fol. 733
Generalitas parit obſcuritatem. Ange. de Peru. numero.34. fol. 100
¶Geſta per uniuerſitatem, per quos probentur. Albe. de Malet. nu.68.fol. 377
Geſta per procuratorem admiſſum in caſu in quo interuenire non poteſt, ualent, & tenent. Ioann. Crot. nu.264 fol. 651
¶Gratiæ plenitudo alicui cõceſſa, quid operetur. And. Barba. nu.27. fol. 239
¶Graues tantum perſonæ de auditu deponunt, & quæ graues perſonæ dicantur. Lãfran. de Oria. nu.100. fol. 507
¶Grex Decem oues, aut quinque porci, faciunt gregem. Pet. Rebuff. nu.40.fol. 735

H

Habens terminum ad probandum, probaſſe non dicitur, ſi facit teſtes in termino iurare. Nell. à S. Gemi. nu.70.fol. 134
Habens iuſtam cauſam inimicandi, præſumitur inimicus, & à teſtimonio repelli poteſt. Ioan. Crot. nu.98. fol. 596
Habens commodum in conſequentiam an teſtis eſſe poſſit. Aegid. Boſſ. num. 124. fol. 795
¶Habitans cum inimico, à teſtificando reijcitur. Nell. à S. Gemi. nu.3. fol. 122. & Stepha. Aufre. nu.20. fol. 254
Habitãtium in eadem domo, an poſſit unus pro alio teſtificari. Nell. à S. Gemi. nu.5. fol. 122
Habitus in moribus probatur per tempus trium annorum, Bar. nu.81. fol. 56
¶Hæres teſtis qui noluit cõparere ad perhibendum teſtimonium, & mortuus eſt, tenetur damnum emendare, probare uolẽti pro eo quòd amiſit, quia non potuit probare. Auge. de Peruſ. nu.28. fol. 100
Hæres à probatione defuncti contrauenire nõ poteſt. Albe. de Malet. nu. 57. fol. 401
Hæres an repellatur à teſtimonio in teſtamento. Ioan. Crot. n.16. & nu.20. in fine. fol. 576
¶Hæreſis præſumptio eſt perſeuerare in mortali peccato. And Barba. nume. 19. fol. 202
¶Hæreticus contra hæreticum teſtimoniũ dicit. Nepos à Monte Alb. n.103. fol. 11
Hæreticus an ad teſtimonium admittatur. Iacob. Butrig. nu.45. fol.20. & Nell. à S. Gemi. nu.20. fol. 126. & Stepha. Aufre. n. 50. fol. 264. & Albe. de Malet. nu.6. fol. 380. & Iodoch. Damhoude. n.16. fol. 800
Hæretici teſtimonium admittitur in defectum Nepos è Monte. Alba. nu.102. f.11
Hæretici à teſtimonio repelluntur præter quam in ultimis uoluntatibus. Federic. Schench. nu.18. fol. 109
Hæretici inimici ſunt Creatoris omnipotẽtis. Nepos à Monte Albano. nu. 104. f. 12
Hæretici ſunt infames. Albe. de Malet. nu. 6. fol. 380
¶Hermaphroditus an ad teſtimonium adhiberi poſſit. Iacob. Butrig. nu.25. fol. 19. & Iacob. Aegidij. nu.56. fol.95. & Nell. à S. Gemi. nu.20. fol. 126. & Stepha. Aufre. n. 49. fol. 263
¶Homo ex auditu uocis non cognoſcitur. Bar. nu.27. fol. 42
Homo bonæ opinionis & famæ quis dicendus, & quomodo intelligatur. And. Barba. nu.8. fol. 221
Hominem uiuum fuiſſe, qualiter cauſa reddi debeat ut probetur. Bar. nu.36. fol 44
¶Homicida admittitur de iure ciuili ad teſtimonium: ſecus de iure canonico. Nell. à S. Gemi. nu.17. fol. 125
Homicida culpoſus citra dolum plecti non debet. Lanfran. de Oria. nu.27. fol. 464
Homicida produci in teſtem nõ poteſt, nec in teſtimonium admitti debet. Iodoch. Damhoude. nu.19. fol. 800
Homicidium obijcitur nonnunquam in genere. And. Barba. nu.34. fol. 208
Homicidium proſequens quando ſua non intereſt illud feciſſe uidetur. Pet. Rebuff. nu.22. fol. 734
¶Honeſtè uiuere, qualiter interpretetur. Bar. nu.82. fol. 56
¶Hoſpes repentinus dans damnum dominis hoſpitij non tenetur: ſecus qui cum domino hoſpitii habitat. Alb. de Malet. nu.14. fol. 371
¶Hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis, ſiue hoſtibus familiarem, aut domeſticam cõuerſationem habent, à teſtimonio in criminalibus reijciuntur Iodoch.

Iodoch.Damhoude.nu.3. fol. 799
¶Hypoteca tacita probatur per teſtes, pro bando expreſſam. Bal. de Peruſ.num. 19. fol. 80

I

Iacobus Butrigarius clariſſimus Legum ſcriptor. Tynda.nu.2.fol. 337
¶Idemptitas fundi qualiter probetur. Bar.nu.28. fol. 42
Idemptitas animalis, quomodo probetur. ibi.nu.29.fol. eodem
¶Idonei non ſunt teſtes quibus imperari po teſt,& qui ſint Iacob.Butrig.nu.19. f. 19
¶Ignorans & dubitans æquiparantur. Ioan. Crott.nu.311. fol. 676
Ignorantiæ ratio in teſtibus iuris peritis ceſ ſat. Tynda.nu. 5. fol. 352
¶Ignotus partibus litigantibus,an poſſit eſ ſe teſtis.Stepha.Aufre.nu. 52. fol. 264
¶Illegitimè natus an poſſit eſſe teſtis in cau ſis in quibus requiruntur teſtes omni ex- ceptione maiores, Ioann. Crot.nu. 165. fol. 618
Illegitimus eſt infamis infamia facti.ibidem
¶Imperator facere nõ poteſt, quòd dictum teſtis falſum in uno ualeat in eo quòd ue rum dixit.Albe.de Malet.nu.63.fol. 433
¶Imperij meri cauſæ deſegabiles. Franciſ. Cur.nu.61.fol. 182
¶Imprudentes ex ſenſus defectu, qui. Bar. nu.97. fol. 61
Imprudentia quæ contingit ex ætate,uel ca ſu eſt oppoſita prudentiæ particulari ad ſui ipſius regimen. ibi. nu.93. fol. 60
¶Impubes an poſſit ferre teſtimonium. Ne pos à Monte Alba.nu.51.fol.7.& nu.54. fol.8.& Nell.à S.Gemi.nu.21.fol.126.& Stephà. Aufre. nu.57. fol.266. & Ioann. Crot.nu.21. fol. 577
Impubes teſtificatur de his quæ uidit in pu- pillari ætate.Iacob. Aegid.nu.6.fol.87.& Nell.à S.Gemi. nu.21.fol.126.& Ioann. Crot.nu.194. fol. 624
Impubes iurare non poteſt.Nepos à Monte Alba.nu.53.fol. 8
¶Inanis eſt actio quàm inopia debitoris ex- cludit.Ioann.Crot.nu.185. fol. 622
Incarceratus in carcere publico,an poſſit eſ ſe teſtis.Lanfran.de Oria.nu.83.fol. 494
¶Inceſtuoſus non admittitur ad teſtimoniũ. Nell.à S.Gemi.nu.20.fol. 126
Inceſtuoſi & ſpurij an contra parentes in te- ſtimonium admittantur.Albe.de Malet. nu.6.fol. 364
Inceſtuoſi & ſpurij, filij non ſunt nominan- di. ibidem
Inceſtuoſi,homicidæ,malefici,ſacrilegi,fu- res,raptores,adulteri manifeſti,uenefici, ſortilegi, periurii,lenones,concubinarij manifeſti, produci in teſtem nõ poſſunt, nec in teſtimoninm admitti debent. Io- doch.Damhoude.nu.19.fol. 800
Inceſtas nuptias contrahens & qui deſerto ſacramento uenit ad ſecunda uota, à te- ſtimonio repellitur. Iacob. Butriga. nu. 47.& 48.fol. 20
¶Incidentia.Omnia quæ poſt datum libellũ in cauſa proponuntur, dicuntur ad cau- ſam emergere, & incidentia uenire dicũ tur.Maria.Sozi.nu.2.fol. 512
¶Incompaſſibilia non ſemper directò con- traria.Tynda.nu.3. fol. 307
¶Indefinita locutio æquipollet uniuerſali. Albe.de Malet.nu.61.fol. 432
Indefinita prolata à teſte nõ æquipollet uni uerſali.Ioan.Crot.nu. 292. fol. 671
Indefinita licentia producendi teſtes,cur re dacta ad decem teſtes ſit.Petr. Rebuſ. n. 24.25. & 26. fol. 734
¶Indicium eſt minus ſemiplena probatione & an multiplicatum faciat plenam pro- bationem.Fran.Cur. nu. 115. fol. 192
Indicium minus eſt,quàm ſemiplena proba tio.Tynda.nu.36. fol. 322
Indicium & uero ſimilitudo,an ſint minora ſemiplena probatione.Tynda. nume.40. fol. 323
Indicia eadem requiruntur ad torquẽdum teſtes, quæ in reo.Nell.a S.Gemi.n.114. fol. 142
Indicia à iure reprobata,& indubitata,ſuffi ciunt ad condemnationem. Tynda.num. 17.fol. 335
Indiciorum duæ ſunt ſpecies.Tynda.nu.40. fol. 323
Indiciorũ copia debet dari teſti, ut diſpute tur,an ſit torquẽdus,ſi quæſtio ſit, an ſer uus uel liber ſit.Aegid.Boſſ.n.38 fo.758
Indiciorum copia dari non debet teſti, ubi dubium ſit,an uarius,mendax,uel contra rius

rius ſit, an non. ibi. nu. 39. fol. eod.
¶Indiſcretus an a teſtificando remoueatur. Albe. de Malet. nu. 32. fol. 412
Indiſcreti pro abſentibus & ignorantibus habentur, niſi dilucida interualla habeāt ibi. nu. 33. fol. eod.
¶Indulgentia non eſt cum princeps accepta pecunia dicit, indulgemus tibi feudum. And. Barba. nu. 26. fol. 239
¶Infamia facti non repellit a teſtimonio. Nepos a Monte Albano nu. 30. fol. 6
Infamia teſtis poteſt etiā poſt mortem probari. Nell. a S. Gemi. nu. 16. fol. 125. & Albe. de Malet. nu. 32. fol. 384
Infamia facti attenuans non repellit à teſtimonio Franciſc. Curt. nu. 7. fol. 172
Infamia eſt macula oſſibus inhærens. Andr. Barba. nu. 1. fol. 218
Infamia quatuplex, ſit. Andr. Barba. numer. 13. fol. 224. & Albe. de Malet. nu. 21. fol. 282. & Ioan. Crot. nu. 31. fol. 586
Infamia facti quando repellat teſtes. An. Barba. num. 14. fol. 224. & nume. 17. fol. 225.
Infamia iuris non repellit teſtes ad formandam inquiſitionem. And. Barba. nume. 16. fol. 225
Infamia facti nō cauſatur immediatè. Andr. Barba. nu. 24. fol. 238
Infamia quid ſit? Andr. Barba. nu. 9. fol. 243
Infamia quem teſtem repellat, & quem admittat, & quomodo. Albe. de Malet. nu. 3. & 4. fol. 380. & nu. 15. & 16. fol. 381. & nu. 17. 18. 19. & 20. fol. 382. & idem Alb. nu. 10. fol. 408
Infamia quæ per pœnitentiam remittatur. Alber. de Malet. numero 21. fol. 382
Infamia qualiter obijcienda ſit teſti. Alberic de Malet. numero 12. fol. 408
Infamia ubi præceſſit aſſumptionē alicuius officij, infamem non repellit a teſtimonio. Albe. de Malet. nu. 14. fol. 409
Infamia facti quæ ſit. Ioann. Crot. num. 31. fol. 586
Infamia canonica quæ ſit. Ioann. Crot. nu. 33. fol. 586
Infamia iuris quæ dicatur. ibi. nume. 34. fol. eodem.
Infamia morti æquiparatur. Ioan. Crot. nu. 46. fol. 587
Infamia per pœnitentiam non abolet ur. Io. Crot. nu. 180. fol. 621
Infamia non probatur per teſtem non reddente rationem dicti ſui. Ioan. Crot. nu. 305. fol. 674
Infamia notati a teſtimonio repelluntur. Iodoch. Damhoude. nu. 13. fol. 800
¶Infamis an admittatur ad teſtificandum, & qui tales ſint. Nepos a Monte Albano. nu. 15. 16. & 24. fol. 5. & nu. 32. & 33. fol. 6. quòd & qualiter intelligatur. ibi. n. 29. fol. eod. & Iacob. Butriga. nu. 6. fol. 18. & Albe. de Malet. nu. 14. fol. 381. & Pet. Rebuff. nu. 53. fol. 744. & Aegid. Boſſ. num. 19. fol. 776. & Iodoch. Damhoude. n. 19. fol. 790
Infamis quot modis quis dicatur. Nepos a Monte Albano. nume. 16. cum ſeq. & nu. 24. fol. 5
Infamis in quibus caſibus admittatur ad teſtimonium. Nepos a Monte Albano. n. 25. fol. 5. & nu. 26. fol. 6. & Nell. a S. Gem. nu. 19. fol. 125
Infamis cum aliqua cauſa teſtimonium ferre non poteſt. Nepos à Monte Alba. nu. 27. fol. 6
Infamis, Iudæus, & legibus odioſus, conuinci per teſtes idoneos debet. Nell. a S. Gemi. nu. 15. fol. 125
Infamis infamia iuris, an teſtimonium ferat aduerſus eandem infamiam. And. Barba. nu. 50. fol. 216
Infamis infamia facti omni exceptione maior non dicitur, qui ferre teſtimonium, an poſſit, & quando. Andræ. Barba. num. 3. fol. 219. & nu. 21. fol. 227. & numer. 24. fol. 228
Infamis infamia iuris an teſtimonium ferre poſſit. And. Barba. nu. 15. fol. 224
Infamis multipliciter in materia teſtimoniali conſideratur. Steph. Aufre. nu. 54. fol. 264
Infamis admittitur in teſtem in crimine læſæ maieſtatis. Albe. de Malet. numero 5. fol. 380
Infamis contra infamem admittitur ad teſtificandum. Albe. de Malet. numero 7. fol. 380
Infamis non conſequitur famam, niſi per principis reſtitutionem. Albe. de Malet. num.

num.21.fol. 382
Infamis qui pro non infami habetur, a teſti monio non repellitur. Albe. de Malet. nu me.73.fol. 390
Infamis infamia iuris, an poſſit eſſe teſtis in teſtamento. Ioan. Crot. nu. 3.fol. 572
Infamis de iure ciuili, eſt infamis de iure canonico. Ioan. Crot. nu. 35.fol. 586
Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis in cauſis grauioribus in quibus requirun tur teſtes omni exceptione maiores. Ioã. Crott. nu. 32.fol. 586
Infamis infamia iuris an poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali. Ioan. Crot. num. 36. fol. 587
Infamis infamia iuris ad accuſandum repel litur. Ioan. Crot. nu. 36.fol. 587
Infamis infamia iuris an in cauſis grauiori bus, puta in crimine hæreſis, læſæ maie ſtatis, & ſimilibus ſit idoneus teſtis. Ioan. Crot. nu. 43.fo. 587
Infamis infamia facti, an in cauſis criminali bus poſſit teſtificari. Ioan. Crot. num. 46. fol. 587
Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis, quando agitur de crimine ciuiliter. Ioã. Crot. nu. 46.fol. 587
Infamis infamia facti in cauſa ciuili ardua, ad teſtimonium non admittitur. Ioan. Crot. nu. 46.fol. 587. & idem. nume. 160. fol. 617
Infamis infamia facti, an faciat indicium. Ioan. Crot. nu. 48.fol. 588
Et quid ſi ueritas, per alios, aliter ſciri nõ poteſt. ibi. nu. 49
Infamis infamia facti in cauſa ciuili teſtis eſ ſe poteſt. Ioan. Crot. nu. 157.fol. 616
Infamis infamia facti non admittitur ad te ſtimonium. in caſu in quo teſtis debet, eſſe omni exceptione maior. Ioan. Crot. nu. 158.fol. 617
Infamis infamia facti an a teſtimonio re pellatur, in cauſa ciuili quę fuit ſuper cri mine ciuiliter mota. Ioann. Crott. num. 160.fol. 617
Infamis infamia facti non probat cõtra Car dinalem. Ioan. Crot. nu. 161.fol. 618
Infamis infamia facti habens conteſtẽ mul tum notæ & ſpectatæ fidei, probat, tali ter quòd res dicitur probata per teſtes in tegros. Ioann. Crott. nu. 162.fol. 618
Infami infamia iuris in facto proprio depo nenti, an ſit credendum. Ioan. Crot. nu. 44.fol. 587
Infamibus quæ dignitatis ſunt, omnino ſũt præcluſa. Albe. de Malet. num. 19.f. 382
¶Infantis teſtimonium eſt ſuſpectum & in ualidum, Stepha. Aufre. num. 55.f. 265
Infantes duo faciũt ſemiplenã probationẽ. Franciſ. Curt. nu. 115.fol. 192
Infantium teſtimonia ſaluantur de rebus infami loco patratis. Iodoch. Damhou de. nu. 10.fol. 802
¶Infinitas euitanda eſt. Ange. de Peruſi. n. 17.fol. 98
¶Ingenuo potius quam liberto credendum eſt. Nepos a Monte Albano. numer. 157. fol. 15
¶Ingratitudo, per teſtem infamem, infamia facti probari non poteſt. Ioan. Crot. nu. 159.fol. 617
¶Inhabiles ad teſtificandum qui dicantur. Stepha. Aufre. nu. 53.fol. 264
Inhabilitas ſuperueniens teſti poſt iuramen tum & depoſitionem, non irritat dictum ſuum, prius legitimè depoſitum. Ioann. Crot. nu. 39.fol. 587
Inhabilitas teſtis obijcitur etiam poſt con cluſum in cauſa. Pe. Reb. n. 31. & 32.f. 741
¶Inimicitia parua teſtem non repellit. Nel. a S. Geminia. nu. 3.fol. 122
Inimicitia an ſit parua uel magna, arbitrio iudicis relinquitur. Nell. a S. Gemini. nu. 4.fol. 122
Inimicitia leuis an repellat teſtem in crimi nalibus. Franciſ. Cur. num. 102.fol. 190
Inimicitia diuerſimodè in teſtimoniali cau ſa conſideratur. Ste. Aufre. nu. 56.f. 265
Inimicitia quæ repellit teſtem, & quæ non, arbitrio iudicis relinquitur. Nepos a Mõ te Alba. nu. 37.fol. 6. & Albe. de Malet. n. 4.fol. 370
Inimicitia repellit etiam ab accuſando, & etiam ab excipiendo. Albe. de Malet. nu. 8.fol. 371
Inimicitia quare minus conſideretur in te ſtibus, quam amicitia. ibi. nu. 20.fol. 372
Inimicitia ſuperueniens facto ipſius contra quem producitur teſtis, non habet omni no repellere teſtem, ſed iudici commit titur.

titur.Albe.de Malet.num.47.fol. 430
Inimicitiæ obliuio ex antiquitate temporis præſumitur.Nell.a S.Gemi.nu.3.fol.122
¶Inimicus an ſit admittendus ad teſtimonium.Iacob.Butriga.nu.15.fol.19.& Iacob.Aegid.nu.20.fol.90.& Angel.de Peruſio.nu.10.fol.104.& Albe.de Malet.nu.4.5.6.& 7.fol.370.& Lanfran.de Ori.nu.84.fol.494.& Iodoch.Damhoude.nu.3.fol. 799
Inimicus,amici,ad teſtimonium non eſt admittendus.Ange.de Peruſio numero 11.fol. 104
Inimicus etiam de recenti reconciliatus à teſtimonio repellitur.Nell.a S.Gem.nu.3.fol. 122
Inimicus habens iuſtam cauſam inimicandi,non repellitur a teſtimonio.Nell.a S.Gemi.nu.4.fol. 122
Inimicus eſt qui iniuriam conatur facere.Franciſ.Curt.nu.101.fol. 190
Inimicus qui aliàs fuit, ſemper præſumitur inimicus,niſi reconciliatio probetur.Albe.de Malet.nu.7.fol. 370
Inimicus oppones repellitur.Alb.de Malet.nu.8.fol. 370
Inimicus ex quibus cauſis quis iudicari poteſt, ut à teſtimonio repellatur. Albe.de Malet.nu.10.fol. 371
Inimicus an poſſit contra inimicum teſtificari in cauſa criminali.Ioann.Crott.nu.97 fol. 595
Inimicus præſumitur habens iuſtam cauſam inimicandi, & à teſtimonio repellitur. Ioann.Crot.nu.98.fol. 596
Inimicus alterius ut qs dicatur, ſufficit oſtenſam inter eos eſſe factam licet alter ignoret.Ioan.Crot.nu.98.fol. 596
Inimicus reconciliatus cum quo de recenti pax facta eſt, repellitur à teſtificando in cauſa criminali. Ioann. Crot. num. 199. fo.596.& idem Ioan.Crot.nu.136.f.615
Inimicus præſumptus repellitur à teſtimonio.Ioann.Crot.nu.99.fol. 596
Inimicus quis dicatur aut præſumatur, & quæ dicatur inimicitię capitales.Iodoch.Damhoude.nu.4.fol. 799
Inimicus capitalis quis dicatur. Lanfran. de Oria.nu.50. fol. 478. & Albe. de Malet.nu.10.11.12.& 15.fol. 371
Inimicus capitalis teſtis idoneus non eſt. Federic.Schench.nu. 40. fol. 112
¶Iniuria facta uni,uidetur omnibus facta de domo.Albe.de Malet.nu.52. fol. 375
Iniuria facta uni de cognatione, cenſetur facta toti cognationi.Ioann.Crot.nu.74.fol. 593
Iniuria facta uni de agnatione, cenſetur facta alijs, & an illi poſſint eſſe teſtes. Aegid.Boſſ.nu.56.fol. 782
Iniuriam uni de genere inferens, totum genus iniuriaſſe uidetur. Ange.de Peruſio.nu.6.fol. 104
Iniuriarum non agunt teſtes malè reprobati.Petr.Rebuff.nu.44.& 45.fol. 743
¶Innocētia accuſati per teſtes pauperes probari poteſt.Ioann.Crot.nu.28.fol. 586
Innocentia per teſtes domeſticos probari poteſt.ibi.nu.82.fol. 593
¶Inops quis dicatur,ad arbitriū iudicis pertinet. Nepos à Monte Alba.nu.112.f. 12
¶Inquiſitio ſuccedit in locum accuſationis, & eiuſdem eſt naturæ cuius eſt actio. Albe.de Malet.nu.36. fol. 429
Inquiſitor hæreticæ prauitatis,an poſſit punire teſtes falſum coram eo deponentes Pet.de Moncada. numero 386.fo. 718
Inquiſitor cogi poteſt ad audiēdum decem teſtes ſuper quolibet facto. Pet. Rebuff.nu.60.fol. 737
¶Inquiſitus quando teſti exhiberi debeat, & quomodo ut teſtes illum cognoſcere ualeant.Iacob.Butriga.nu.17. fol. 30
Inquiſitus aut accuſatus ſi maleficium ſponte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia, condemnari poteſt. Ioann. Crot. nu. 278.fol. 668
¶Inſtātia iudicij perempta,an dicta teſtium perempta ſint. Iacob. Butrig. nume. 19. fol. 30
Inſtantia uariata,uariatur & finis agendi. Albe.de Malet.nu.119. fol. 440
Inſtantia uariata de una cauſa ad aliam,ſeu de una inſtantia ad aliam, an poſſint teſtes produci atteſtationibus didicitis & publicatis,ſuper eiſdem articulis. Maria. Sozi.ſenior.nu.131.fol. 555
Inſtantia perempta non pereunt acta probatoria.ibi.nu. 161. fol. 559
¶Inſtructor an poſſit eſſe teſtis. Aegid.Boſſ.

nu. 122.fol. 795
Inſtruere teſtes,an ſit licitũ, ut aptè & apertè deponant. Pet. Rebuff. nu.43.& 44. fol. 735
Inſtruere teſtes qui negocia interfuerunt licet.Nell.à S.Gemi.nu.102. fol. 140
Cætera uide infra in litera M. in uerbo Modus.
¶Inſtrumentum publicum quinque teſtibus reprobatur.Nepos à Monte Alba.nu. 97.fol. 11
Inſtrumentum qualiter per teſtes reprobetur.Nell.à S.Gemi.nu.228.fol 163
Inſtrumẽtum an reddatur falſum, uel ſuſpectum, ſi teſtes in eo deſcripti,dicant ſe nõ recordari.Nell.à S.Gemi.n.229.fol. 163
Inſtrumentum unum & idem ad concordiã reducitur ut probet.Ioann.Crot.nu.328. fol. 680
Inſtrumentum pro parte uerum, & pro parte falſum, an in totum uel pro parte tantum uitietur.Ioann.Crot.nu. 391.f. 719
Inſtrumentum quomodo impugnetur. Pet. Rebuff.nu.56.fol. 744
Inſtrumenta,uel teſtes, an poſſint pro parte repudiari,& pro parte acceptari. Nell. à S.Gemi.nu.229. fol. 163
Inſtrumenta antiqua inter alios confecta probant confinia. Ioan. Crot. num.240. fol. 657
Inſtrumenta quando dicantur antiqua,& tẽpus antiquum habere. ibidem
¶Integritas teſtium nonnunquam efficit, ut pauciores pluribus præferantur. Federic. Schench.nu.55.fol. 115
¶Intellectus ad cap.Statuendum.ij.q.vj.Albe.de Malet.n. 24. cum ſeq. & n 34.f.396
Intellectus ad §.item qui falſo.iiij.q.iij. Tynda.nu.2.fol. 354
Intellectus ad §. teſtem in criminali. iiij. q. iij.Albe.de Malet.nu.15.fol. 371
Intellectus ad c.iuramenti. xxij. q.j. Tynda. nu.20.fol. 335
Intellectus ad c.præceptum.xxxij.q.v.Albe. de Malet.nu.18. fol. 382
Intellectus ad Gloſſ.in uerbo præſenti. in c. in primis .ij. q.j. Maria.Sozi. ſenior. nu. 51.fol. 528
Intellectus ad dictum Archidiaconi in can. ita Lotharius.ij.q.j. Bal.de Peruſio. num. 15.fol. 75
Intellectus ad c.nõ ſine.de arbi.Albe. de Malet.nu.35.fol. 396
Intellectus ad c. cum deputari.de iudi.Nepos à Monte Alba.nu.135.fol. 14
Intellectus ad c.cum ſuper. de cõfeſ. Tynda. nu.10.fol. 326
Intellectus ad c.in præſentia . de probatio. Maria.Sozi.ſenior.nu.77.fol. 539
Intellectus ad c.per tuas.de proba. Tynda. nume.19.& 20. cum ſeq.fol.328.& idem Tynda.nu.21.fol. 335
Intellectus ad c.ſicut nobis. de teſtib. Tynda.nu.1.fol.306.& idem Tynda. nu. 24. fol.342.& nu.4.fol.346.& Albe. de Malet.nu.59.fol. 389
Intellectus ad c.ſicut,nobis.in fin.de teſtib. Tynda.nu.16.fol. 305
Intellectus ad c.cum tu.de teſtib.Tynda. n. 2 .fol. 359
Intellectus & limitatio ad c.in literis. de teſti.Alberi. de Malett.num.61.fol 376. & nu.69.fol. 377
Intellectus ad c.ſi qui.de teſtib.Albe.de Malet.nu.35.fol. 419
Intellectus ad c.per tuas.de teſtib Albe. de Malet.nu.2.fol. 392
Intellectus ad c.intimauit.de teſtib.Tynda. nu.13.fol. 305
Intellectus ad c.conſtitutus in præſentia de teſtib.Maria.Sozi.nu.114.fol. 551
Intellectus ad c. cum in tua. de teſtib. Tynda.nu.3.fol. 357
Intellectus ad c.teſtimonium.de teſti. Tynda.nu.12.fol. 304
Intellectus ad c.præterea. de teſtib. cogen. Tynda.nu.2.fol.289.& Ioan.Crot. num. 344.fol. 685
Intellectus ad c.ſi cautio.de fide inſtrumen. Tynda.nu.2.fol. 332
Intellectus ad c.literas.de præſumptio.Tynda.nu.16.& 17.fol.327.& nu.18.fol.328. & idem Tynda.nu.21.fol.335.& nu. 22. fol.342. & Alber. de Malet. n.36.fo.366
Intellectus ad c.penul.de iureiuran. Tynd. nu.3.fol. 357
Intellectus ad c.fin.de iureiuran. Alber. de Malet.nu.29.fol.384.& Lanfra. de Oria. nu.29.fol. 485
Intellectus & limitatio ad c. paſtoralis. de exceptio.

exceptio. Alberi.de Malet. numero 58. fol. 376
Intellectus ad c.j.de depoſit. Aegid.Boſſ. n. 6.fol. 751
Intellectus ad c.fin.de ſucceſſio. ab inteſta. Tynda.nu.39.fol. 323
Intellectus ad c.inquiſitionis.de accuſatio. Tynda.num.5.fol.312.& idem Tynd.nu. 23.fol. 342
Intellectus ad Gloſſ.fina.in c.cum cauſam, quæ inter Archiepiſcopum.de teſt. Tyn. nu.1.& 2.cum ſeq.fol. 338
Intellectus ad Gloſſ.in c. conſtitutus. el. ij. de teſtib.Lanfran. de Orian.numero 42. fol. 473
Intellectus ad dictum Innocen.in ca.fin. de purga.cano. Albe. de Malet.numer. 37. fol. 429
Intellectus ad c.j.de præben.lib.vj.Nell.a S. Geminiano.nu.200.fol. 159
Intellectus ad c.j.de teſtib.li.vj.Albe.de Malet.nu.64.fol. 403
Intellectus ad c.ij.ut lite penden. lib.vj. Maria.Sozi.ſenior.nu.177.fo. 561
Intellectus ad Clementi.ij.de teſtib. Albe. de Malet.nu.113.fol. 439.& Maria.Soz. ſenior.nu.29.fol.522.& nu. 30. fol. 523. & nu.113.fol. 551
Intellectus Glo.in Clemē.j. de offic. de leg. Albe.de Malet.nu.67.fol. 389
Intellectus ad l.dominus horreorum. ff. loca.Bal.de Peruſio.nu 5.fol. 78
Intellectus ad l.inter litigantem. ff.de iudi. Ange.de Peruſio.nu.19.fol. 102
Intellectus ad l.lege Iulia.ff. de teſtib. Ange.de Peru.nu.21.fo.105.& Albe.de Malet. nu.31. ubi ēt hanc legem limitat.fo. 366.nu.9.fol.349. & Idem Tynda. numero 2.fol. 354
Intellectus ad l.in legibus.ff.de teſtibus Ange.de Peruſ.nu.21.fol. 105
Intellectus ad l.Domitius Labeo ff.de teſtibus Nell. a S. Gemi.numero 88.f. 138
Intellectus ad l. qui falſa.ff.de teſtib. Nel. a S.Ge.n.198.f.159.& Tynda.nu. 2.f 354
Intellectus ad l.produci de teſtib. Tyndar. nu.3.fol.287.& idem nu.6.fol.297. & Albe.de Malet.nu.15.f.371.& Maria.Soz. nu.21.fo.517.& Ioan.Crot. n. 340.f.683
Intellectus ad l.iij.in prin.ff.de teſtib. Albe. de Malet.nu.20.fol. 372
Intellectus ad l.iij.§.lege Iulia. ff. de teſtib. Albe.de Malet.nu. 51.fol.375.& idem n. 16.fol. 381
Intellectus ad l.idonei.ff.de teſtib. Albe. de Malet.nu.44.cum ſequen.fol. 374
Intellectus ad l.quod prohibet.de poſtulan. Albe.de Malet.nu.55.fol. 376
Intellectus ad l.Caſsius.ff.de ſenato.Alb.de Malet.nu.14.fol. 381
Intellectus ad l.admonendi ff.de iureiuran. Albe.de Malet.nu.29.fol. 384
Intellectus ad l.ij.§.ignominiæ.ff.de his qui not.infam. Alber.de Malet. n.35.fo.385
Intellectus ad leg.fin.de teſtib.Albe. de Malet.nu.29.fol. 395
Intellectus ad l.ob carmen. ff.de teſtib. Alber.de Malet.nu.36.fol. 397
Intellectus ad l.iij.ff.ad leg. Aquil. Nell.a S. Gemi.nu.78.fol. 136
Intellectus ad l.in lege Aquilia. ſi deletum. ff.ad leg. Aqui.Nell.a S.Gemi.n.78.f. 136
Intellectus ad l.ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi reū. ff.de iureiur.Nell.a S. Geminia. numero 167.fol. 155
Intellectus ad l.dem proferre.§.ſi plures. ff. de arbi. Nell. a S. Gemi. num. 200.f. 159
Intellectus ad l. de ætate.§.ex cauſa.& §.fin. ff.de interroga.actio. Tynda. n.3.fo.289
Intellectus ad l.quidam.ff.de proba. Tynda. nu.14.fol. 310
Intellectus ad l.ij.§.j.ff.de iureiuran. Tynd. nu.1.fol. 314
Intellectus ad l.quæro.§. j. ff. de ædili. edic. Tynda.nu.5.7.& 8.fol.318.& n.35.& 37. fol. 322
Intellectus ad l.comprobatio. ff. de proba. Tynda.nu.7.fol. 318
Intellectus ad l.cum de indebito.ff. de proba.Tynda.nu.2.fol. 332
Intellectus ad l.Publia.in fin.ff. depoſi.Tynda.num.8.fol. 334
Intellectus ad l.iij.§.ſi quis noxali.ff. ad exhiben.Tynda.nu.2.fol. 358
Intellectus ad l.officium.ff.de rei uendica. Lanfran.de Orian.nu.36 fol.470.& Maria.Sozi.ſenior.nu.28.fol. 522
Intellectus ad l.minor xxv.annis. omiſſam. ff.de minor. Maria. Sozi. ſenior. nume. 120.fol. 553

Intellectus ad l.denique §.ſed uerum.ff. de mino.Maria. Sozi. ſenior. numero 129. fol. 555
Intellectus ad l.fin.fin.regun. Albe. de Malet.nu.44.fol. 398
Intellectus ad Glo.in l.iij §. idem diuus. ff. de teſtib. Alberic. de Malet. numero 23. fol. 410
Intellectus ad Gloſſ.in l.lege Iulia.ff.de teſtib.Albe.de Malet.numero 5.fol. 415
Intellectus ad Glo.in l.cunctis.§. uult igitur ff.de tranſac.Albe.de Malet. nu.13.f. 448
Intellectus ad Glo.in l.iij. ff. de teſtib. Lanfran.de Oria.nu. 85. fol. 495
Intellectus ad dictum Bartoli in l. de ætate. ff.de minor. Ioann. Crot. nu.330. f. 680
Intellectus ad l.iij.§. duæ autem ſunt cauſæ ff.ad Carbo.Nell.à S.Gemi. nu.25.f. 127 & idem Nell.n.78.fol.136.& Albe.de Malet.nu.8.fol. 408
Intellectus ad l. qui teſtamento.§. legatarij. ff.de teſta.Nell.à S.Gemi.nu.105.fo.141
Intellectus ad l.ſi duas.iuxta principium. in uer.ſinautem ordo.ff.de excuſa.tuto.Tynda.nu.12.fol. 353
Intellectus ad l. qui teſtamento.ff. de teſta. Albe.de Malet.nu.55.fol. 401
Intellectus ad l.fin.ff.quemadmo.teſta.aper. Maria.Sozi.ſenior.nu.53. fol. 529
Intellectus ad l.j.§.ſed ſi legi.ff.de his qui in teſta.delen.Maria.Sozi. ſenior. nu.56. & 57.fol.530.& nu.109.fol. 549
Intellectus ad Glo.in l.quidem in ſuo. ff. de condi.inſtitu.Lanfran.de Oria. num. 95. fol. 503
Intellectus ad l. lege.ff. ad leg. Iul. pecula. Bal.de Peruſ.nu. 14.fol. 75
Intellectus ad l.ſi qui allegatum.j. reſpon.ff. de fal.Bal.de Peruſio.nu.20.fol. 75
Intellectus ad l.athletis.§.fin.ff. de fal. Tynda.nu.17.fol. 310
Intellectus ad l.eos.ij.reſpon.ff.de fal. Tynda.nu.18.fol.311.& idem Tynda. nu.4. & 5.cum ſeq.per totum cap.fol. 332
Intellectus ad l.eos.iij.reſpon.ff.de.fal. Tynda.num.1.& 2. cum ſeq. per totum cap. fol. 347
Intellectus ad l.eos.ff.de fal.Albe.de Malet. nu.6.& 10.fol. 448
Intellectus ad l.j.§. nec quidem fratrem.ff. de quæſtio. Ange.de Peruſio.n.21.f.105
Intellectus ad l.repeti.in prin.ff.de quæſtio. Tynda. nu.2.fol. 289.& Maria. Sozi. ſenior.nu.21. fol. 517
Intellectus ad l. ſi unius.§.teſtis.ff. de quæſtio.Tynda.nu.2.fol.288 & idem Tynda. nu.19.fol. 341
Intellectus ad l.diuus.§.fin.ff.de quæſtio. Aegid. Boſſ. numero 2.fol. 750.& num.14. fol. 754
Intellectus ad l.ſtipulatio iſta.§.id quoque. ff.de uerbo. obliga.Nell.à S.Gemi.num. 179.fol. 156
Intellectus ad l. qui iudicia. ff. de accuſa. And.Barba. numero 24.fol. 204
Intellectus ad l. capite quinto.ff. de adulte. Tynda.nu.35.& 36.cum ſeq.fol. 322
Intellectus ad l.j.ff. de fal. monet. Albe. de Malet.nu.22.fol. 410
Intellectus ad l.j.§.quoties.ff.de ui & ui arma.Albe.de Malet.nu. 67.fol. 434
Intellectus ad l.j.§.accuſationem.ff. ad S.C. Turpil. Maria. Sozi. ſenior. nume. 121. fol. 553
Intellectus ad l.qui deſtitit.ff.ad S.C.Turp. Maria.Sozi. ſenior.nu.121.fol. 553
Intellectus ad.l.duo ſunt iudices.ff. de re iu di.Pet.de Moncada.nu.369.fo. 705
Intellectus ad doctrinã Bar.in l.capite quinto.ff.de adul.Tynda.nu.42. fol. 324
Intellectus ad dicta Bar.in l. maritus.ff. de quæſtio.Ioann.Crot.nu. 96.fol. 595
Intellectus ad doctrinam Bar.in l. de minore.§.j col.j.ff.de quæſtio.Aegid. Boſſ. nu. 30.fol. 766
Intellectus ad authen.ſi uero dicatur. C. ad Tertul. Iacob.Butriga.nu.15.fol. 30
Intellectus ad l.properandum.C. de iudi. Ange.de Vbal.nu. 19.fol. 102
Intellectus ad l. Sancimus.C. de iudi.Albe. de Malet. nu.86.fol. 436
Intellectus ad l. conuenticulam. C. de epiſco.& cleri.Ang.de Vbal.nu.24. fol 105
Intellectus ad l presbyteri. C. de epiſco. & cleri.Nell.à S.Gemi.nu.42. fol. 130
Intellectus ad l. nos.C.de iuriſdi. om. iudi. Ange.de Vbal.nu.24.fol. 105
Intellectus ad l.ij.C. de condi. inſer. Ange. de Vbal.nu.24. fol. 105
Intellectus ad l.j.C.de teſta.Nel. a S. Gem. nu.

nu.25.f.127.& Albe.de Malet.n.8.f.408
Intellectus ad l.iudices.C. de fide inſtru. Nell.à S.Gemi.nu.53.fol. 132
Intellectus ad l.per hanc.C.de tempo.appella.Nell.à S.Gemi.nu.250.fol. 166
Intellectus ad l.iuriſiurandi.in fin.C. de teſtib.Tynda nu.19.fol. 300
Intellectus ad l.ſolam.C. de teſtib. Tynda. nu.1.fol. 315
Intellectus ad l.ſi quis teſtibus.C. de teſtib. Tynda.nu.8.fol. 349
Intellectus ad l.nullum.C.de teſtib. Tynda. nu.9.fol.349.& Aegid.Boſſ.nu.7.fol.752
Intellectus ad l.fin.C.de teſtib.Tynda. num. 11.fol. 349
Intellectus ad l.generaliter.C.de non nume ra.pecu. Tynda.nu.9.fol.326.& idē Tynda.nu.2.fol 344
Intellectus ad l.generaliter.in fi.C. de non nume.pecu.Tynda.nu.2.fol. 332
Intellectus ad l.generaliter.§.fin.in fi.& §.ſi iudex auten. in fin.C. de reb. cred. Tynda.nu.8.fol. 349
Intellectus ad l. quoniam. C. de hæret. Albe.de Malet.nu.11.fol. 380
Intellectus ad l.in arenā.C. de inoffi. teſta. Albe.de Malet.nu.12. fol. 380
Intellectus ad l. optimam.C. de contrahen. & commit.ſtipula.Albe.de Malet.nu. 14. 15.& 16 fol. 381
Intellectus ad l.j. C. de Summa Trini. & fide catho.Albe. de Malet.nu 16.fol.381
Intellectus ad l.conſenſu.C.de repu. Albe. de Malet.nu.7.fol. 393
Intellectus ad l.ne in arbitris.C. de arbi. Albe.de Malet. n.30.f.396.& nu.40.f. 397
Intellectus ad l.per hanc.C.de tempo.appella.Albe. de Malet.nu.112.fol.439. & nu. 118.fol.440.& nu.122.fol.441.& Maria. Sozi.ſenior nu.96. folio 546.& nu. 104. fol. 548
Intellectus ad l.per eos.C. de appella. Albe.de Malet.nu.113.fol.439.& nu.118. fol. 440
Intellectus ad l eos §.ij.C.de appell.Maria. Sozi.ſenior.nu.93.95.fol.546.& nu.104. fol. 548
Intellectus ad l.in offerendis. C. de appell. Maria. Sozi. ſenior. numero 104.f. 548
Intellectus ad l.fin. C.de appella.Maria.Sozi.ſenior.nu.105.fol. 54
Intellectus ad l.exceptionem. C.de proba. Lanfran.de Oria.nu.36. fol. 470.& Maria.Sozi.ſenior.nu.28.fo. 522
Intellectus l.ſi quidem. C. de excep. Maria. Sozi.ſenior.num.28.fol. 522
Intellectus ad l.penul.C. de temp. in integ. reſti. Maria. Sozi. ſenior. numero 128. fol. 555
Intellectus ad Gloſſ. in l. geſtam. C.de re iudi.Nell.à S.Gemi.nu.80.fol. 137
Intellectus ad dicta Bar. in l.eos. C. de fal. Ioann.Crot.num.327.fo. 680
Intellectus ad §.ſed ſi filius.Inſtitu.de teſta. Albe.de Malet.nu.16.fol. 365
Intellectus ad §.legatarij.inſti.de teſta.Albe.de Malet. numero 55. fol. 401. & nu. 58.fol.402.& Ioann.Crot.nu.18.fo.576
Intellectus ad tex.Inſtitu. de publi. iudi. in prin.Alber.de Malet.num.35.& 36. cum ſeq.fol. 429
Intellectus ad §.ſi uero abſint.in authen. de hæred.& fol.Bar.nu.17.fol. 40
Intellectus ad §.quoniam autem.in authen. de teſtib.Nell.à S.Gemini.nu.53.fo. 132
Intellectus ad §.quia uero multi in authen. de teſtib. Albe. de Malet. numero 112. fol.439.& Maria.Sozi.ſenior.nu.26.fol. 521.& nu. 29.cum ſeq.fol.522 & n. 41.f. 524.& nu.42.fol.525.& nu. 54. cum ſeq. fol.530.& nu.92.fol. 545.& num.93.fol. 546.& nu.113.fol. 551
Intellectus ad §. illud. in authen. de teſtib. Maria.Sozin.ſenior.numero 99. & 100. fol. 547
Intellectus ad §.ſi uerò.in authen. de fid. inſtru.Albe de Malet.nu.11.fol 393
Intellectus ad Gloſſ.in §.nihil autem in authen.de fid.inſtru.Albe.de Malet.nume. 62.fol. 403
Intellectus ad c.j.§.j.qd ſit inueſtitura.Tynda.nu.20.fol.301.& idem Tynda. numero 16.fol.310.& idem Tynda.numer.15 fol. 341
Intellectus ad c.j.§.notādum.in prin.de notis feudo.Tynda.nu. 20.fol.301.& idem Tynda.nu.15.& 16.cum ſeq.fol. 341
Intellectus ad c.j.§.j.ſi de inueſtitu.inter domi.& uaſallus oria. Tynda. numero 15. fol. 341

¶Intel-

¶Intelligere ſubſtantiam incorpoream non pertinet ad Iuriſtas. Bar. nu. 56. fol. 50.
¶Intẽtio an probata dicatur, ſi agitur quòd quis purè promiſit, & probatur quòd eſt ſub conditione. Nell. a S. Geminia. num. 156. fol. 153
¶Interdictum per famam ſolam probatur. Ioan. Crot. nu. 153. fol. 616
¶Intereſſe ſingulare, qualiter per teſtes probetur. Nell. a S. Gemi. nu. 189. fol. 158
¶Interlocutoria non inducit iuris infamiam. Andræ. Barba. numero 23. fol. 228.
Interlocutoria ſuper receptione teſtium à iudice lata, eſt appellabilis. Albe. de Malet. nu. 54. fol. 388
¶Interlocutoria abſente parte fieri poteſt, licet non per contumaciam. Albe. de Malet. nu. 8. fol. 425
In interlocutorijs pars eſt citanda. ibi. num. 7. fol. eodem
¶Intermiſſio pro quo capiatur. And. Barb. nu. 10. fol. 222
¶Interpretatio in dictis teſtium, qualiter ſumenda. Franc. Cur. numero 113. fol. 192
Interpretatio ſententiæ ad iudicem ſpectat. Albe. de Malet. nu. 33. fol. 396
¶Interrogatione obmiſſa ſuperſubſtantialibus: ut quia in libello fit mentio de præſcriptione, & de tali in qua requiritur titulus, teſtes poſſunt repeti ad inſtantiam partis ad deponendum ſuperſubſtantialibus omiſſis. Alberic. de Malet. num. 24. fol. 446
Interrogatoria & articuli, debent in actis poni. Ange. de Peruſio. numero 32. fol. 100.
Interrogatoria teſtium an poſſint emendari. Nell. a S. Geminia. nu. 99. fol. 140
Interrogatoria teſtium ſunt quædam interrogationes, quas pars uult fieri ſuper circunſtantijs ipſius negantis, teſtibus contra ſe inductis, nec de talibus interrogatorijs debet dari copia parti teſtes producenti. Albe. de Malet. nu. 1. fol. 444
Interrogatoria dari debent ſecrete per partem iudici, & in hoc iudicis officium uerſatur, ſcilicet in præcidendo interrogatoria ſuperflua, & calumnioſa, & poterit ex officio ſuo iudex ſupplere ſi uidebitur, ultra teſtes eſſe examinãdos, & interrogandos, quam per partem ſit petitum. ibi. nume. 2. fo. eodem
Interrogatoria non debent eſſe adeo diffuſa, ut nouum contineat capitulum pro ipſo aduerſario pro quo fiunt. ibi. nume. 4. fol. eodem
Interrogatoria etiam uerſari debent circa cauſas dictorum teſtium, ut de cauſis, loco, & tempore, uiſu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine interrogentur, prout res ipſa melius ſe exegerit. ibi. nu. 5. fol eodem
Interrogatoria, quomodo, & quando præſententur. Robertus Maran. numero 1. fol. 566
Interrogatoriorum copia fiendorum teſtibus non datur parti. Bal. de Peruſio. nu. 41. fol. 83. & Rober. Marant. numero 3. fol. 566
Interrogationum copia producẽti teſtes nõ datur. Albe. de Malet. nu. 102. fol. 437
¶Inteſtabiles an ad teſtimonium admittantur. Iacob. Butriga. nu. 42. fol. 20
¶Inuentarij confectio tres teſtes requirit. Nepos a Monte Alba. nu. 39. fol. 11
¶Ioannes Andreæ tractatus de teſtibus confecit. Nell. a S. Gemi. nu. 163. fol. 154
Ioannes de Anania Archidiaconus Bononienſis Doctor obſeruandus fuit ſanctæ uitæ. Andræ. Barba. nu. 6. fol. 120
¶Ioculator & omnis leuis perſona, à teſtimonio repellitur. Nepos a Monte Alba. nu. 16. & 17. fol. 5
¶Iudæus publicus fœnerator non reprobatur ut imprudens. Bar. nu. 84. fol. 57
Iudæus, infamis, & legibus odioſus, conuinci per teſtes idoneos debet. Nell. a S. Gemi. nu. 16. fol. 125
Iudæus uel paganus, uel hæreticus contra Chriſtianum teſtis eſſe non poteſt. pro Chriſtiano uero ſic. Nell. a S. Geminia. nu. 20. fol. 126. & Ioan. Crott. nu. 136. & 137. fol. 615
Iudæus an poſſit eſſe teſtis contra Chirſtianum. Stephan. Aufre. nu. 58. fol. 256
Iudæus contra Iudæum qui effectus Chriſtianus ad Iudeiſmũ redijt, an ad teſtificãdum admittatur. Ioan. Crot. nume. 138. fol. 615

Iudæus teſtificatur contra conſentientem, quod contra ipſum in teſtem producatur Ioan. Crot. nu. 139. fol. 615
Iudæi coram iudice laico non poſſunt in teſtes produci. Albe. de Malet. n. 13. fo. 381
Iudæi nuper ad fidē conuerſi, non poſſunt inter Chriſtianos ad officia publica promoueri. Ioann. Crot. numero 99. fol. 596
¶Iudex quilibet poteſt teſtem uacillantem, & falſum deponentem punire, cuiuſcunque fori, teſtis ille fuerit. Nepos de Monte Albano. nu. 119. fol. 12
Iudex teſtem interrogare debet, an ſit criminoſus, uel partis amicus, uel inimicus. Nepos de Mōte Albano n. 136. f. 14
Iudex uel aduocatus, qui fuit in cauſa aliqua, non poteſt in ea eſſe teſtis. Nepos de Monte Albano. num. 140. fol. 14. & Albe. de Malet. nu. 28. fol. 395
Iudex & arbiter ſuper actis coram ſe teſtificari poſſit. Nepos de Monte Albano. nu. 144. fol. 14
Iudex an ſi poſt publicationem cognouit teſtes male depoſuiſſe, an poſſit iterum examinare & punire. Iacob. Butrig. numer. 8. fol. 23
Iudex ex officio debet compellere teſtes uenire, ad deponendum, quos ultra quindecim dies detinere non debet, & an procedat in criminalibus. Iacob. Butriga. nu. 9. & 10. fol. 23
Iudex incffrænatam multitudinem teſtium admittere non debet. Iacob. Butriga. nu. 11. fol. 23. & Iacob. Aegid. nu. 51. fol. 94
Iudex apud Iuriſtas dicitur bonus uir. Bar. nu. 67. fol. 53
Iudex ex officio tenetur ſcribi facere dicta teſtium per perſonam publicam, ne ueritas pereat. Et omnia quæ a partibus dicūtur in iudicio. Iacob. Butrig. nu. 19. fol. 24
Iudex quando pronunciat teſtes recipiendos uel non recipiendos eſſe, quomodo agendum. Iacob. Butrig. nu. 4. fol. 25
Iudex hominem exhibet. ut recognoſcatur a teſte, qui dixit aliquid factū ab aliquo, & nomen ignoret. Bar. nu. 46. fol. 48
Iudex ex officio in cauſa ciuili teſtes nō examinat, & examinati non probant ſecus in criminali. Bal. de Vbal. num. 10. fol. 74
Iudex punit teſtem falſum dicentem coram ſe parte præſente, ſine citatione. Bald. de Vbal. nu. 15. fol. 75. & Nel. de Santo Gemin. nu. 237. fol. 165
Iudex cui non liquet plenè de teſtis falſitate, debet ſententiam temperare. Bal. de Vbal. nu. 17. fol. 75
Iudex qui habet arbitrium procedendi, nō poteſt abſoluere uel condemnare ex depoſitione teſtium non iuratorum. Bald. de Vbal. nu. 22. fol. 76
Iudex ex cauſa non adhibet fidem teſti clare deponenti. Bal. de Vbal. nu. 38. fo. 83
Iudex ſi omiſit examinare teſtes ſuper ſubſtantialibus, publicato proceſſu, poſſunt iterum examinari. Bal. de Vbal. numero 42. fol. 83
Iudex ſecundum allegata & probata, iudicare debet. Iacob. Aegidij. nume. 1. fol. 86
Iudex cogit teſtem dictum ſuum obſcurum declarare. Iacob. Aegid. nu. 17. fol. 89
Iudex non interrogans teſtem de cauſa dicti tenetur parti ad intereſſe. Iacob. Aegidij. nu. 19. fol. 89
Iudex propter quas cauſas, ut ſuſpectus recuſetur. Iacob. Aegidij. nume. 30. fol. 91
Iudex omni ſuſpicione carere debet. Ange. de Peruſio nu. 3. fol. 96
Iudex qui patitur dicta teſtium uidere ante aperturam falſi tenetur. Angel. de Peruſio. nu. 16. fol. 98
Iudex reuelans ſecreta teſtium cauſæ, uel alterius rei, tenetur pœna falſi. Ang. de Peruſ. nu. 17. fo. 98
Iudex reuelans ſententiam, quā laturus eſt, de falſo tenetur. Ang. de Peruſ. n. 18. f. 98
Iudex cogit teſtes etiam nō ſuæ iuriſdictionis, teſtimonium ferre. Ang. de Peruſio. nu. 21. fol. 98
Iudex poſt peremptorium gratificari poteſt parti in præiudicium alterius partis. Ange. de Peruſio. nu. 8. fo. 102. Contrarium uide ibi. nu. 17. fol. eod.
Iudex poſt peremptoriū teſtes iuratos examinare poteſt. Ange. de Peruſ. n. 9. f. 102
Iudex ita debet uni parti deferre, ut alteri parti iniuriam non faciat. Ange. de Peruſio. nu. 17 fol. 102
Iudex non debet poſt terminum teſtes audire. Angel. de Peruſio. nu. 18. fol. 102

Iudex in cauſa conſanguinei quis eſſe prohibetur.Angel.de Peru.num.17.fol.105
Iudex teſtium examinationem alij committere poteſt.Federic.Scheneh.nu.9.f. 109
Iudex quando poſſit eſſe teſtis. Nellus à S. Gemi.n.21. fol.126.& Albe. de Malet.n. 5.fol.392.& nu.23.24. cum ſeq.f. 395.& nu.34 fol. 396
Iudex dat ſaluum conductum teſtibus. Nel. a S.Gemi.nu.37.folio 129
Iudex de conditione teſtis inquirere debet, ſed licet non inquirat, eius dictum ualet. Nell.à S.Gemi.nu.44.fol 131
Iudex inquirẽs,& promotor inquiſitus, qui ſuam iniuriam uel intereſſe non proſequitur,poſt didicita teſtificata, poteſt teſtes inducere.Nell.à S. Geminia.numero 48. fol. 132
Iudex ex officio poteſt recipere teſtes in cauſa, poſt aperturam teſtium, etiam ad coadiuuandum accuſationem. Nellus à S.Geminia.nu.49.fol. 132
Iudex in cauſa inquiſitionis,an poſſit examinare teſtem poſt didicita teſtificata.Nell. à S.Gemi.nu.49.fol. 132
Iudex quando poſſit mittere notarium ad examinandum.Nel.à S.Gemi.n.53.f.132
Iudex cogit teſtem in iudicio ad dicendum ueritatem,licet extra iudicium dixerit ſe nihil ſcire.Nell.à S.Geminia.numero 95 fol. 139
Iudex poſt concluſum in cauſa, an interroget teſtes.Nell.à S.Gemi.nu.108.fo.141
Iudex interrogare debet teſtem de cauſa ſcientiæ, & ſi illum non interrogat præſumitur in eo malitia,de circunſtantijs uerò non poteſt interrogare. Nell. à S.Gemi.n.137.folio 151
Iudex an teneatur facere ſcribi in actis, quare non adhibet fidem teſtibus. Nell. a S. Gemi.nu.219.fol. 162
Iudex arbitrium habet, quando dicta teſtiũ cõtraria ſunt.Nel.à S.Gemi.n.230.f.163
Iudex non admittens defenſionem iuris punitur, ut ſi non admitteret defenſionem innocentiæ.Nel.à S.Gemi.nu.232.f.164
Iudex ex officio teſtem falſum dicentẽ corã ſe,fuſtigare põt.Nell.à S.Ge.n. 243.f.165
Iudex cauſæ debet ire,uel mittere ad epiſcopum, quando epiſcopus in teſtem producitur.Bal.de Peruſio nu.2.fol. 72
Iudex in paritate teſtium quibus debet adhærere,& an ſit in illius arbitrio. Franciſ. Cur.nu.42.fol. 178
Iudex in cauſa poteſt repellere teſtem benè probantem.Franciſ.Cur.nu.99.fol. 196
Iudex debitam probationem non admittẽs punitur:Et facit litem ſuam in non admittendis admiſſis.Franciſ.Cur, numero 43. fol. 178
Iudex ex officio teſtes repellere poteſt,& de teſtium conditione inquirere.ibi. n. 46.f. 179.& Aegid.Boſſ.n.12.fol.763. & idem Aegid.nu.64 .fol. 783
Iudex nemine excipiente indignas perſonas repellere debet. ibidem
Iudex teſtium cognitionem non habens, quomodo ſe gerat.Andr.Bar.n.10.f.198
Iudex ex officio ut aduocatũ inhabilem repellit, ita partem calumniãtem eliminat. And.Barba.nu.11.fol. 198
Iudex in cauſa ciuili ex officio ſuo põt inquirere in certis caſib⁹.And.Barb.n.15.f.200
Iudex & teſtis regulariter æquiparantur. And.Barba.nu.22.fol. 228
Iudex propter crimen excommunicare non debet.And.Barba.nu.13.fol. 244
Iudex uel arbiter non poſſunt in cauſa corã eis teſtificari.Stepha.Aufre.nu.59.f. 267
Iudex delegatus an poſſit eſſe teſtis. nu.60. fol. eodem
Iudex quandocunque uult poteſt teſtem repetere,ut dictum ſuũ declaret, uel interpretetur,uel rationẽ dicti ſui reddat.Tynda.nu.6.fol. 291
Iudex quandoque per uerbum uidetur,ſententiam fert,nec propterea incerta redditur.Tynda.nu.11.fol. 293
Iudex an debeat ſtare contentus primo dicto teſtis.Tynda.nu.15.fol. 300
Iudex quibus caſibus poteſt teſtem repetere.Tynda.nu.15.fol. 300
Iudex reum non debet cogere ad confitendũ ſtatim habitis indicijs.Tynd.n.4.f.317
Iudex cõpetẽs ex officio inquirẽs in locũ partis deficiẽtis ſuccedit.Tynda.nu.16.f.319
Iudex eſt miniſter iuſtitię.Tynd.n.25.f.320
Iudex habẽs confeſſionẽ, uel alia indicia cõtra reum,an poſſit eũ cogere ad perſeuerandum.Tynda.nu.42.fol. 324

Iudex poteſt ex officio teſtes punire, quos pars accuſare nô poteſt Tynda.n.9.f.349
Iudex infringere nô poteſt prohibitionem, quòd filius in cauſa patris nô teſtificetur. Albe.de Malet.nu.5. fol. 364
Iudex arbitrari debet quis ſit teſtis idoneus Albe.de Malet.nu.19.fol. 372
Iudex propter quid excômunicet. Albe. de Malet.nu.37.fol. 385
Iudex recipiens teſtem infamem fatuus eſt. Alberi.de Malet.nu.64.fol. 389
Iudex an cogi poſſit teſtificari in cauſa criminali.Albe.de Malet. nu.25.fol. 395
Iudex de ſua priuata conſcientia non iudicat.Albe de Malet.nu. 27. fol. 395
Iudex teſtem infamem & alias criminoſum, ex officio repellit.Albe.de Malet.nu. 11. fol.408.& Ioann.Crot.nu. 40. fol. 587
Iudex ordinarius habens teſtem in ſua iuriſdictione, poteſt cogere teſtes ad deponêdum.Albe.de Malet.nu.48. fol. 420
Idem ſi teſtis ſit de iuriſdictione iudicis, aduocatus comparet coram eo, tunc poteſt cogi à iudice ordinario,& puniri.ibi. nu. 49.fol. eodem
Iudex poteſt committere examinationem teſtium abſentium iudici illius territorij, ubi teſtes degunt,& compellat eos ad teſtificandum, ſi cauſa eſt ciuilis, & quid ſi cauſa eſt criminalis.Albe.de Malet.n.50. & 51.fol. 420
Iudex quòd aſſignet certum terminum ad producendum teſtes,an ſufficiat.Albe.de Malet.nu.26. fol. 427
Iudex an interloqui poſſit parte nô citata, ubi eſt quæſtio de iure,an ſtatutũ teneat uel côſuetudo Alb.de Malet.n.40.f. 429
Iudex informationê recipere poteſt de notorio & fama in camera ſua nemine citato.Albe.de Malet.nu.42.fol. 429
Iudex ubicunque ex mero officio, & motu proprio aliquid facit,præſentia partis nô eſt neceſſaria.Albe.de Malet.n.41.f. 429
Iudex procedens ex ſuo officio publicatis atteſtationibus,poteſt ſuper eiſdem capitulis & atteſtationibus, iterato alios teſtes producere. Albe. de Malet. numero.44. fol. 430
Iudex nec partes petere debent,quòd teſtes iurare debeant de ueritate tantum ſuper articulis datis,quoniam teſtis iuratus ſuper uno articulo non probat ſuper alio. Albe.de Malet.nu.55.fol. 431
Iudex uiuam uocem teſtis audire debet, & qua conſtantia deponat.Albe.de Malet.nu.72.fol. 435
Iudex diſcutere debet an probatio ſit admittenda,uel ne.Albe.de Malet.num.99. fol. 437
Iudex dubius an debeat admittere articulos,uel reijcere,tanquam impertinentes, quid agere debeat.Alb.de Malet. n. 101. fol. 437
Iudex in criminalibus, etiam parte non inſtante, teſtes producit:ſecus in ciuilibus. Lanfran. de Oria.nu.12.fol. 458
Iudex utrum poſſit delegare iuramentum deferendum teſti.Lanfran.de Oria.n.17. fol. 459
Iudex utrum ex ſuo officio quem ad teſtimonium deferendum compellat.Lanfrâ. de Oria.nu.37.fol. 471
Iudex ex ſuo officio poſt publicatas atteſtationes,poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare. Lanfran. de Oria.n.37.fol. 471
Iudex an poſſit eſſe teſtis & iudex. Lanfran. de Oria.nu.69.fol. 487
Iudex appellationis non debet ſe impedire de nouis quæſtionibus,ſed ſententiare debet benè uel mal è appellatum.Maria.Sozi.nu.7.fol. 513
Iudex exceptionem in genere admittere nô debet,niſi quælibet ſpecies incluſa in genere ad intentionem excipientis concludat.Maria.Sozi.n 76. fol. 538
Iudex non ſemper ad unam probationum ſpeciem inclinatur, ſed ex uarijs cauſis motum animi ſui informare poteſt. Maria.Sozi.ſeni.nu.111.fol. 549
Iudex qui omiſit interrogare teſtes ſuper interrogatorijs à parte productis,an inualidet examen.Rober.Maran.n.4.fol. 566
Iudex ſecundum allegata & probata, ſententiam ferre debet.Ioan.Crot.num.24. fol. 585
Iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de côditione teſtis,& illum inuentum inhabilem repellere Ioann. Crot. numero 41. fol. 587

Iudex nemo poteſt eſſe in cauſa ſua, uel ſuorum, niſi ſit uir in quo ueriſimiliter non cadat ſuſpicio. Ioann. Crot. numer. 87. fol. 594
Iudex in quo ueriſimiliter nulla cadit ſuſpicio inter conſanguineos ſuos poteſt iudicare, ac etiam in cauſa ſua, Ioann. Crot. nu. 118. fol. 612
Iudex habens poteſtatem procedendi nulla ſolennitate iuris ſeruata, poteſt teſtes nõ iuratos recipere. Ioann. Crot. num. 229. fol. 656
Iudex procedens per uiam inquiſitionis, an teneatur citare aliquem ad uidendum iurare teſtes. Ioann. Crot. nu. 247. fol. 658
Iudex abſque citatione recipit teſtes ſuper fama aut notorio ad ſuam informationẽ. Ioann. Crot. nu. 253. fol. 659
Iudex ex officio ſuo poteſt examinare teſtes poſt aliorum teſtium publicationem. Io. Crot. nu. 265. fol. 662
Iudex qui de iure & de facto, nulla ſolennitate ſeruata, an poſſit credere teſtibus nõ reddentibus rationem ſui dicti, uel ſi reddunt, non tamen concludentem. Ioann. Crot. n. 310. fol. 676
Iudex motu proprio poteſt repetere teſtes, etiam poſt publicationem. Io. Crot. num. 337. fol. 681
Iudex atteſtationibus publicatis, põt ex officio ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere. Io. Crot. nu. 340. fol. 683
Iudex poteſt ex officio dictum teſtis reprobare, nec opus eſt quòd pars cõtra ipſum teſtem excipiat, ſi ex eius dicto apparet illum poſſe reprobare. Ioann. Crot. num. 358. fol. 699
Iudex in notorijs ex officio ſupplet. Ioan. Crot. nu. 358. fol. 699
Iudex, licet exceptio à primo tempore quo teſtes producuntur, contra eorum perſonas opponatur, poteſt illos examinare, reſeruata facultate parti exceptionem oppoſitam probandi poſt publicatas atteſtationes. Ioann. Crot. nu. 360 fol. 699
Iudex in paritate teſtiũ, quibus debeat adherere & an ſit illius arbitrio. Pet. de Moncada. num. 369. fol. 705
Iudex cõpetens ad puniẽdos teſtes falſos eſt ordinarius habens merum & mixtum imperium. Pet. de Moncada. numer. 384. fol. 718
Et quid autem in delegato? ibidem. numero 385
Iudex ubicunque mouetur ad condemnandum ex præſumptionibus uiolẽtis, uel ex indicijs indubitatis, nunquam debet imponere meram pœnam delicti, ſed minorem. Pet. de Moncada. numero. 404. fol. 725
Iudex qui uadit ad domum teſtium, an expẽſas habere debeat. Pet. de Moncada num. 429. fol. 727
Iudex ex officio recipiens teſtes an expenſas de publico adminiſtrare teneatur. Pet. de Moncada. nu. 412. fol. 729
Iudex mittens cauſam conſulendam Doctori, motu proprio cuius expẽſis hoc faciat, & an hoc inuitis partibus poſſit. Pet. de Moncada. nu. 412. fol. 729
Iudex qui temere dolo & lata culpa contra aliquem proceſſit inquirendo, tenetur in ſyndicatu ad omnes expenſas, & intereſſe illi inquiſito. Pet. de Moncada. numer. 413. fol. 730
Iudex laicus in diſtinctè prohibetur examinare plus decem. Pet. Rebuff. numer. 6. fol. 731
Iudex in criminalibus ad inueniendam innocentiam rei poteſt ultra decem teſtes examinare, etiam poſt repetitos teſtes. Pet. Rebuff. nu. 10. & 12. fol. 733
Iudex ſuſpectus dicitur quando operam ſuam ingerit. Pet. Rebuff. nu. 23. fol. 734
Iudex iuſtior lege non debet. Pet. Rebuff. n. 41. fol. 785
Iudex an poſſit ex officio ampliare numerum decem teſtium. Pet. Rebuff. nu. 41. fol. 735
Iudex ſi non legit, uel legi fecit depoſitionem teſti reprobari uel impediri poteſt receptio. Pet. Rebuff. numero 25. fol. 740
Iudex an teſtes nouiter repertos amittere poſſit poſt concluſum in cauſa. Pet. Rebuff. nu. 30. fol. 741
Iudex non debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum. Pet. Rebuff. numero 37. fol. 742
Iudex quæ debet conſiderare antequam ad mittat

mittat probationes ſuper reprobatorijs. Pet.Rebuff.nu.38.fol. 742

Iudex non inducit teſtes ad concordiam, quando alij teſtes ſufficiunt. Pet.Rebuff. nu.39.fol. 742

Iudex uidere debet, an ex proceſſu obiectus teſtium reprobari poſſint, & ſi poſſint nõ debet permittere ut alias probetur. Pet. Rebuff.nu.41.fol. 743

Iudex an ex officio poſſit de conditione teſtis inquirere. Pet. Rebuff. numero 54. fol. 744

Iudex non *interrogans* teſtes ubi poſſet interrogare, an malefaciat, & an ab eo poſſit *appellari*? Aegid.Boſſ. nu.23. fol. 765

Iudex & arbiter, qui fuit, an poſſit eſſe iudex in eadem cauſa. Aegid.Boſſ. nu.127. fol. 795

Iudex ſecularis an poſſit punire clericum qui falſum coram eo depoſuit. Aegid. Boſſ nu.143.fo. 796

Iudicis negligentia in non examinando teſtes partibus nocere non debet. Ange. de Vbal.nu.6.fol. 101

Iudicis prudentia cuiuſmodi eſſe debet in excutienda ueritate. Federic. Schenckn.n. 67.fol. 116

Iudicis arbitrio commiſſum ſuper ſubornationis teſtium ſuſpicione. Franciſ. Cur.n. 29.fol. 176

Iudicis officium qualiter in teſtibus ſe habeat, & quid in eis inquirat. And.Barba. nu.13.fol. 199

Iudicis domeſtici nõ dicuntur habere odiũ uel affectionem per cauſæ proſecutionẽ. Albe.de Malet.nu.54. fol. 376

Iudicis monitio uim citationis habet. Albe. de Malet.nu.5.f. 425

Iudicis admonitio facta teſti maiorem uim habet, quam nuncij citatio. Lanfran. de Oria.nu.12.fol. 459

Iudicis animaduerſio in aduocatos battalogos. Pet.Rebuff.nu.59.fol. 745

Iudici dans pecuniam ut ferat ſententiam, an benè & licitè det. Aegid Boſſ nu. 147. fol. 796

Iudici non creditur niſi quatenus per legitima documenta conſtat. Ange.de Peruſio.nu.20.fol. 98

Iudici an neceſſe ſit, quòd pronunciet dicta teſtis ualere, & eis fidem adhibendam. remiſſiuè. Nell. a S.Geminia.nu.121.f.149

Iudici, non aduerſario eſt faciẽda fides. Tynda.nu.4.fol. 309

Iudicẽ eſſe ſolitum incarcerare, uel torquere appellantes, & de eo conquerẽtes probatur p ſolã famã. Io. Crot.n.143.f. 616

Iudices plures reperiuntur quàm teſtes Albe.de Malet.nu.48.fol. 367

Iudices maleficiorum per inquiſitionem procedentes, non poſſunt inducere in teſtes barroarios, uel alios famulos uolentes teſtificari ſuper ipſis inquiſitionibus. Albe. de Malet.nu.53. fol. 375

Iudicibus duobus ordinarijs, diuerſas ſententias proferentibus, ſententia pro reo lata tenet, niſi in cauſa fauorabili. Pet. de Moncada.nu.369.fol. 705

Iudicium. In iudicium nihil occultum, nihilque coopertum eſſe debet. Iacob.Butriga.nu.17.fol. 24

Iudicium de ſimilibus idem eſſe debet. Ange. de Peruſio.nu.15. fol. 104

Iudicium idem eſt ac diſciplina in contrariantibus. Tynda.nu.16.fol. 302

Iudicij ordo nõ requiritur ubi per inquiſitionem proceditur. Albe.de Malet. num. 39.fol. 429

Iudicij figura ad firmãdum teſtimonium requiritur. Tynda.nu.1.fol. 315

Iudiciorum diuerſitas poteſt etiã in plenarijs diuerſis modis conſiderari. Tynda.n. 3.fol. 347

In iudicio quando quis inuitus trahi poſſit. Lanfran.de Oria.nu.11.fol 458

¶Iuramentum teſtis in probando impedimento matrimonij quid cõtinere debeat. Ange.de Vbal.nu.8.fol 97

Iuramentum teſtis quid continere debeat. Nell.a S. Geminia. nu.59.fol. 133

Iuramentum teſtis an poſſit conſenſu partium remitti. Nell. à S. Gemi.nu.68. fol. 134. & Tynda.n.17.fol.300. & Lanfran. de Oria.nu.4. fol. 456

Iuramentum in ſupplementum probationum non defertur in cauſa criminali ciuiliter mota. Nell. à S.Gemi.nu.113.f.142

Iuramẽtum non defertur in ſupplementum probationis in cauſis criminalibus, ſeu alijs cauſis arduis. Ioan.Crot.n.24.f.585

Iuramen-

Iuramentum præſtitum ſuper principali an ad omnes circunſtantias trahatur. Nell.a S.Gemi.nu.233.fol. 164
Iuramentum teſtis refertur ad articulos pertinentes. Franciſ.Curt.nu.16.fol. 173
Iuramentum ſuppletorium non deferendum per teſtem ſine cauſa deponentem. Franciſ.Curt.nu.41.fol. 178
Iuramentum contrarium a teſtimonio quãdo repellat. And.Barba.nu.20.fol. 202
Iuramentum an ſit de forma ſubſtantiali teſtium. Tynda.nu.17.fol. 300
Iuramentum per teſtem in primo dicto interpoſitum, an impediat teſtem altera uice ueritatem dicere. Tynda. numero 6. fol. 301
Iuramentum calore iracundiæ præſtitum, an ualeat. Tynda.nu.7.fol. 302
Iuramentum quòd ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſt. Tynd. nu.8.fol. 302
Iuramentum nouæ obligationis introductorium, ſolum iurantem ligat. Tynd.nu. 9.fol. 302
Iuramentum temerariũ quòd dicatur. Tynda.nu.14.fol. 305
Iuramentum an & quando uim iudicij habeat. Tynda.nu.1.fol. 314
Iuramentum inſeparatè conſiderandum nihil ponit. Tynda.nu.31.fol. 321
Iuramentum ſimplex ſine aduerſarij præſentia an probet pro confeſsione uerisſimilia concurrere, ita quòd confeſso plenũ præiudicium inducat. Tynda.nu.30.fol. 330
Iuramentum illicitum an ſeruandum. Tynda.nu.36.fol. 331
Iuramentum ſi in iudicio nullo interuenit eneruabit fidem ſecundi dicti contrarij. Tynda.nu.9.fol. 340
Iuramentum licet eneruet teſtis dictum cõtrarium, an tantas uires habeat ut faciat teſtem de falſo puniri. Tynda.numero 1. fol. 343
Iuramentum quòd adhibetur teſtimonio, in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quam ſe refert, an liget teſtem. Tynda.nu.3.fol. 357
Iuramẽtum fidelitatis quid repreſentet. Albe.de Malet.nu.28.fol. 373
Iuramentum in teſte attẽditur non tempus depoſitionis. Albe.de Mal et. numero 66 fol. 389
Iuramentum teſtium die feriata deferri nõ poteſt, & tali iuramento quatuor interuenire ſolet, uidelicet, quòd teſtis dicat ueritatem iudici, uel cui ipſe iudex commiſerit, quam nouerit ſuper re ſuper qua iurat. & quòd nullam interſeret falſitatem, & quòd pro utraque parte diceret ueritatem, quã ſcit, & ſiue interrogatus fuerit, ſiue non, & quod nec pretio, nec timore, amore, uel odio, ſeu pro alio commodo teſtimonium dicet. Albe.de Malet. n. 49.fol. 441
Iuramentum non eſt de ſubſtantia neceſſaria teſtimonij. Albe.de Malet.numer.12. fol. 448
Iuramentum calumniæ cur introductũ. Lanfran.de Oria.nu.5.fol. 456
Iuramentum teſtis quando interuenire debeat. Lanfran.de Oria.nu.7.fol. 457
Iuramẽtũ ſupletoriũ nõ defertur ex uno teſte aſſignãte cauſam ſciẽtiæ licet nõ ſit interrogatus. Rober. Maran.nu.14.fo. 565
Iuramentum in ſupplementum probationis, an ſit deferendum in cauſa criminali probato crimine per unum teſtem. Ioan. Crot.nu.106.108.& 109.fo. 598
Iuramentum nõ defertur in cauſis ciuilibus arduis. Ioan.Crot.nu.105.fol. 598
Iuramẽtum in ſupplementum probationis non eſt deferendum actori probanti intẽtionem ſuam per famam. Ioann. Crot. nu.117.fol. 612
Iuramentum ſuppletiuum probationis datur actori probãti per unã mulierem. Io. Crot.nu.154.fol. 617
Iuramentum ſuppletorium deferri non poteſt ad probandam ingratitudinem. Ioan Crot.nu.159.fol. 617
Iuramentum in ſupplementum probationis, an ſit deferendum probanti per unũ teſtem quando agitur de poſſeſſorio, in quo dicitur agi de leui praeiudicio. Io.Crot. nu.216.fol. 645
Iuramentum in teſte eſt de iure diuino. Ioã Crot.nu.228.fol. 656
Iuramentum in dubio, an præſumatur præſtitum a teſte. Ioann. Crot.numero 239 fol. 657

Iura-

Iuramentum teſtis an ſit de forma. Io. Crot. nu. 244. fol. 658
Iuramentum in ſupplementum probationis an deferatur in cauſa criminali in qua de pœna pecuniaria agitur, & in cauſa in qua contentio eſt de omnibus bonis uel de maiori parte eorum. Ioan. Crot. num. 307. fol. 674
Iuramentum teſtis nō niſi die aſsignata præſtandum. Pet. Rebuff. nu. 19. fo. 740
Iuramenti illiciti fractor teſtificari nūquid poſsit. And. Barba. nu. 6. fol. 231
Iuramenti religio, an ita de futuro contemni poſſit, quemadmodū de præſenti. An. Barba. nu. 11. fol. 233
Iuramento teſtis an partes renuntiare poſſint. Lanfran. de Oria. nu. 4 fol. 456
¶Iurans unum extra iudicium qui poſtmodum in iudicio productus aſſerit appoſitum, an de falſo puniatur. Tynd. nu. 34. & 35. fol. 331
Iurans temerariè peccat mortaliter. Albe. de Malet. nu. 30. fol. 384
Iurare de credulitate quis poſsit. Nell. a S. Gemi. nu. 61. fol. 134
Iurare non cogitur ille cuius dicto ſtandum eſt de eo quod ſibi uidetur. Ioann. Crot. nu. 242. fol. 658
¶Iuriſdictio iudicis alias tempore peritura per ſolam citationem perpetuatur. Ange. de Vbal. nu. 3. fol. 101
Iuriſdictio quomodo probetur per teſtes. Aegi. Boſſ. nu. 74. fol. 786
Iuriſdictionis exercitium per teſtes ſingulares probatur. Nell. a S. Geminia. numero 183. fol. 157
Iuriſdictionem aliquem exercuiſſe quomodo probetur. ibi. nu. 188. fol. 158
Iuriſta an ſit ſufficiens ad doctoratum probatur per teſtes eiuſdem uel maioris peritiæ. Bar. nu. 61. fol. 52
Iuriſta aliquem eſſe, quomodo probetur. Bar. nu. 61. fol. 52
¶Ius ciuile appellari poteſt ſapientia, ſcientia, & ars, Bar. numero 72. fol. 54
Ius ciuile diſcordans à iure canonico, in materia in differēti, an ſeruari debeat in foro Cæſaris & canonico Maria. Sozin. ſenior nu. 98. fol. 546
Ius interdum pro facti qualitate ponitur. Nell. a. Gemi. nu. 167. fol. 155
Ius procedens à diſpenſatione communi, potentius eſt quàm à diſpenſatione priuilegiati. Aberic. de Malet. numero 26. fol. 418
Ius canonicū ubicunque ſtatuit aliquid q̄d ſit rigoroſum, & ius ciuile aliud ſtatuit, quòd ſumma nitatur æquitate, ius ciuile canonico eſt præferendum. Albe. de Malet. n. 115. fol 439
Ius Pontificium in dubio ſequendum eſt. Lanfran. de Oria. nu. 39. fol. 472
Iuris idem eſt, de parte quo ad partē, quòd eſt de toto quo ad totum. Maria. Sozin. nu. 78. fol. 524
Iuri naturali non poteſt per iudicem derogari. Albe. de Malet. nu. 5. fol. 364
Iura ſua cedens an pro ceſſionario teſtificet. Albe. de Malet. nu. 46. fol. 398. & nu. 47. & 50. fol. 399
Iura contemptoribus ſui iuris denegantur. Ange. de Vbal. nu. 14. fol. 102
¶Iuſiurandum præſtari debet tactis ſacroſanctis Euangelijs. Federic. Schench. nu. 5. fol. 108
Iuſiurandum teſtibus remitti poteſt conſenſu litigantium. ibi. nu. 6. fol. eodem

L

LAeſio qualiter probetur. Mari. Sozi. ſenior. nu. 130. fol. 555
¶Laicus contra clericum an de crimine poſsit eſſe teſtis. Nepos a Monte Alba. nu. 153. fol. 15. & Stephan. Aufre. nu. 51. fol. 268. & Albe. de Malet. nu. 39. fol. 412. & idem Alberi. nu. 39. fol. 419. & Ioan. Crot. nu. 59. fol. 590. & Aegid Boſſ. nu. 91. fol. 789
Laicus tēdens ad clericatum an cōpelli poſſit coram iudice, qui eſt de temporali iuriſdictione eccleſiæ quando teſtificando in criminalibus incurreret irregularitatem. Albe. de Malet. nu. 39. fol. 419
Laicus teſtificatur contra clericum in criminibus exceptis, ut in crimine hæreſis uel ſimoniæ. Ioann. Crot. numero 60. fol. 590
Laicus contra clericum admittitur in ſubſidium ad teſtificandum. ibi. numero 61. fol. eodem
Laicus teſtis examinatus contra clericum facit

facit indicium ad torturam. ibi. num. 62. fol. 591
Laicus admittitur ad teſtimonium contra clericum quando agitur per uiam inquiſitionis, uel denuntiationis. Ioan. Crot. nu. 64. fol. 591
Laicus poteſt teſtificari contra clericum in cauſa criminis ciuiliter nota. Ioan. Crot. nu. 65. fol. 591
Laicus teſtificatur in cauſa criminali in fauorem clerici. ibi. numero 66. fol. 592
Laicus poteſt eſſe teſtis contra clericũ quãdo delictum clerici diceretur notorium. Ioan. Crot. nu. 67. fol. 592
Laicus ſimul cum clerico admittitur ad teſtimonium contra clericum in cauſa criminali. ibi. nu. 68. fol. eodem
Laicus iudex indiſtinctè prohibetur examinare plus decem teſtes. Pet. Rebuff. nu. 6. fol. 733
Lapſo termino quando res eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum. Ioann. Crot. numero 270. fol. 664
Latro ad teſtimonium nõ admittitur Nepos a Monte Albano. nu. 22. fol. 5
Legatarius an poſſit eſſe teſtis de his quæ in teſtamento continentur. Nell. a S. Gemi. nu. 34. fol. 129. & Lanfran. de Orian. nume. 70. fol. 487. & Ioan. Crot. nu. 10. fol. 574. & nu. 15. fol. 575
Legatarius an & quando teſtis idoneus ſit. Albe. de Malet. num. 54. fo. 400. & num. 55. 56. 57. fol. 401
Legatarij dicto an ſtetur ſuper quantitate a teſtatore ſibi relicta. Ioan. Crot. n. 215. fol. 645
Legatum factum teſti in teſtamento ualet. Ioan. Crot. nu. 15. fol. 575
Legiſlatores ad eorum, quæ ſępenumero eueniunt, cognitionem multo ſunt attentiores quam ad ea quæ rarius contingere ſolent. Iodoch. Damhoude. nu. 1. fo. 799
Lenones produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent. Iacob. Butriga. nu. 32. fol. 19. & Stepha. Aufre. nu. 63. fol. 269. & Iodoch. Damhoude. nu. 19. fol. 799
Leproſus non ad teſtimonium repellendus. Stepha. Aufre. numero. 62. fol. 269
Leuis perſona a teſtimonio repellitur. Nepos a Monte Albano. numero 16. & 17. fol. 5
Leuis ſolennitas non uitiat. Ioan. Crot. nu. 179. fol. 621
Lex uel teſtator mandans aliquid fieri, & aliquo præſente, intelligitur & intelligẽte. Bar. nu. 18. fol. 40
Lex eſt inuentio & donum Dei. Bar. nu. 71. fol. 54
Lex prohibitiua & pœnalis extenditur a paritate rationis, ubi de publico fauore tractatur. Tynda. nu. 13. fol. 319
Lex tota proſpicienda eſt, antequam ex ea aliquid eliciatur. Tynda. nu. 1. fol. 337
Lex loquens de hærede comprehendit fideicommiſſarium. Ioan. Crot. nu. 17. fo. 576
Lex ſic debet interpretari ne ex illa ſurgat iniquitas. Ioan. Crot. nu. 61. fo. 590
Lex cum pluribus rationibus ſuſtinetur an eius diſpoſitio ceſſet, una excepta omnibus ceſſantibus. Ioan. Crot. numero 341. fol. 684
Leges non ſeruans, earum beneficio uti nõ debet. Iacob. Butriga. nu. 5. fol. 18
L. ob carmen. §. fi. ff. de teſtib. explicatio. Io. Crot. nu. 308. fol. 675
Libellus ſicut præſumptiuè ſufficit concludere, ita & exceptio. Albe. de Malet. nu. 13. fo. 409
Libelli adiectiua, ſunt conditio, modus, demõſtratio, quantitas, locus, tempus, quãtitas coniunctiua, gerundia, & aduerbia. Nell. a S. Gemi. nu. 155. fol. 153
Liberatio è uinculis ob ſancti reuerẽtiam nõ habet locum in iteratis delictis. And. Barba. nu. 29. fol. 206
Libertus contra patronum teſtificari non poteſt, nec ẽt poteſt cogi, benè poteſt pro alijs, & contra alios teſtificari. Nepos a Monte Albano. nu. 74. fol. 9
Libertus an cõtra patronum teſtificari poſſit. Nell. a S. Gemi. nu. 12. fol. 124. & Stepha. Aufre. nu. 64. fol. 269
Libertus contra patronum an cogatur teſtificari Albe. de Malet. nu. 11. fol. 416. & Ioann. Crot. nu. 198. fol. 640
Libertus an poſſit teſtificari contra patronum

nam, patrono uolente.ibi.nu.13.f. 417
Libertus an teſtificari compellatur,quando ueritas aliter haberi non poteſt, & quid de filio,ſocero,& genero.ibi.n.20.f.eod.
¶Libram auri conſtituunt ſeptuagintaduo auri, libram uerò argenti quinque ſolidi. Federic.Schench.nu.71.fol. 116
¶Licentia ubicunque in aliquo actu interuenire debet, ſemper debet præcedere actum.Ioan.Crot.nu.179.fol. 621
¶Licita cūcta ſunt,niſi decreto, aut lege ꝓhibeantur.Nell.à S.Gemi.nu.1.fol. 122
¶Limitatio ad tex.in c.cōſtitutus. de teſtib. Maria.Sozi.ſenior.nu.52.fol 529
Limitatio ad tex.in l.non eſt ferendus.ff. de tranſac.Maria.Sozi. ſenior. nu.52. f.529
Limitatio ad dictum Bartoli in l.in diem.ff. de aqua plu. arcen.Ioan.Crot.nume.20. fol. 576
¶Litigare cū pluribus procuratoribus quis non compellitur.Alber.de Malet.nu.22. fol. 427
¶Lis quòd cōteſtata ſit, an requiratur in teſtibus producendis.Albe.de Malet.n. 88. fol. 436
Litis conteſtationis effectus quo ad perpetuandam actionem,durat etiam perempta inſtantia.Maria.Sozi.nu. 107.f. 549
Litis conteſtatio ualida eſt per uerbum credo. Tynda.nu.13.fol. 294
Litis particeps non poteſt teſtificari ſuper eadem.Stepha. Aufre.nu.75.fol. 271
Litigatores ſine licētia iudicis recedere nō debent alias non dicuntur uenire. Nell. à S.Gemi.nu.40.fol. 130
¶Locus commiſſæ falſitatis in ueritate tacendo à quo poni debeat in libello accuſationis . Bal. de Peruſio. numero 9. fol. 74
Locus & tempus perfectam probationem augmentant, tamen ipſis detractis non faciunt nobiliorem probationem. Tynda. nu.39.fol. 323
Locus examinandi teſtes qualis eſſe debeat. Pet.Rebuff.nume.65.& 66. fol. 737
Locus parit uitium in teſtimonijs. Pet. Rebuff.nu.21.fol. 741
¶Loquens ſuper alio, quàm ſuperquo inductus fuit repelli debet. Nepos à Monte Albano.nu.115.fol. 12
Loquens de actu, in dubio præſumitur loqui, potius de actu à ſe geſto , quàm ab alio.Ioan.Crot nu.294.fol. 672
¶Lubricus linguæ facilè ad pœnam non trahitur.Tynda.nu.14.fol. 302
¶Ludouicus Romanus dicebat. Baldi dictū iuris non habere ſaporem. Andræ. Barba.nu.33.fol. 207
Ludouici Romani laudes. Tynda. nu.1. fol. 284
¶Luſor ad legitima teſtimonia non eſt admittendus. Nepos à Monte Alba. nu.19. fol. 5

M

Magiſter pro diſcipulis an poſſit teſtificari,remiſſiuè.Nell. à S.Gemi.nu.35.fol. 129
¶Magiſtratus & ſimiles qui fauore publico à teſtimonio excuſantur, an cogatur in defectum, ubi publica utilitas ſuadet. Albe. de Malet. nu. 22. fol. 418
¶Maior idoneitas requiritur in teſte deponente in cauſa criminali,quàm in deponente in teſtamento ad cauſa ciuili.Ioā. Crot.num.12.fol. 575
Maior factus an teſtificetur de eo quòd in ætate pupillari uidit. Nepos à Monte Alba. num.56. fol. 8. & Lanfran. de Oria. num.80.fol.493. & Federic. Schench. n. 15.fol. 109
Maior ſeptuaginta annis non cogitur eſſe teſtis.Nell.à S.Geminia. nu.36.fol. 129
Maior ſi una cum minore habet cauſam communem contra alium, an reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probādum iterum beneficium ſuum proſit maiori.Maria.Sozi.nu.129.fol. 555
Maiorum appellatione qui ueniant. Federic.Schench.nu.24. fol. 110
¶Maleficium ſi probari debet per medium indiciorum & præſumptionum,an probatum cenſeatur,ſi unus teſtis de una præſumptione, & alter de alia deponat.Ioā. Crot.nu.320.fol. 678
Malefici,homicidæ, ſacrilegi, fures, raptores,adulteri manifeſti,uenefici,ſacrilegi periurij,lenones, cōcubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes non poſſunt,nec in teſtimonium admitti debent. Iodoch.Damhoude.nu.19. fol. 800

¶Mancipia,famuli,famulæq; at quæ huiuſce generis alij,à teſtimonio aut lato, an ferendo repellendi ſunt. Iodoch. Damhoude.nu.6.fol. 799
¶Mandans aliquem occidi. an puniatur eadem pœna qua & ipſemet faciens.Pet.de Moncada.nu.393.fol. 722
¶Maritus ignobilis nõ poteſt opponere exceptionem non numeratæ dotis contra uxorem nobilem.Albe. de Malet.nu. 14. fol. 365
¶Maſculus plus poteſt in teſtimonio quam mulier.Franciſ.Cur.nu.38. fol. 177
Maſculorum teſtimonium præualet teſtimonium fœminarum, data paritate numerorum teſtium. Ioann. Crot.nu. 57.f. 590.& nu.155.fol. 617
¶Mater. Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem uideatur idemque matris, tamen quandoque mater teſtificatur in cauſa matrimonij filij.Tynda.nu.21.fol.328
Mater teſtificatur pro filio de ætate Iacob. Aegid.nu.57.fol. 95
Mater cum agit de impedimento matrimonij ratione conſanguinitatis uel affinitatis an poſsit eſſe teſtis. Ange. de Peruſio. nu.1.fol. 96
Mater uel pater pro filio, uel filius pro patre uel matre, quando poſſit eſſe teſtis. Nell.à S.Gemi.nu.7. fol. 123. & Stepha. Aufre.nu.66.fol. 270
Mater repellitur à teſtimonio, licet non habeat filios in poteſtate, idem dicitur de auo.Albe.de Malet.nu. 2.fol.363. & nu. 3.fol. 364
Mater appellatione parentum continetur. Albe.de Malet.nu.3.fol. 364
Mater,& pater,auus,auia,aſcendẽtes, & deſcendentes,in infinitum à teſtimonio tolluntur Iodoch.Damhoude.n.7.fol. 799
Matri aſſerenti ſe prægnantem ut mittatur in poſſeſsionem bonorum defuncti, non creditur.Iacob.Butriga.nu.62.fol. 20
¶Matrimonium eſt de ſubſtantia adulterij, & nõ de adminiculis. Andreæ.Barba.n.47 fol. 214
Matrimonium quando accuſatur propter conſanguinitatem, teſtes domeſtici admittuntur.Albe.de Malet.nu.65.fol 377
Matrimonium ad dictum unius teſtis impeditur.Ioan.Crot.nu.212. fol. 645
Matrimonium au probetur ſi teſtes exiſtentes extra cameram, uel extra thalamum audiuerunt uirum dicere, deſponſo te, uel accipio te, in uxorem, & mulierem reſpondentem, ego ſum contenta, Et an idem ſit quandò agitur de matrimonio diſiungendo.Ioan. Crot. nu. 348. fol.686.& nu.349.fol. 687
¶Media per præcedentia & ſequentia declarantur.Tyndar.nu.9. fol. 334
¶Mediator non poteſt compelli conferre teſtimonium, niſi partes conſentiant.Stepha.Aufre.nu.67.fol. 270
Cætera uide infra in litera P.in uerbo,Proxeneta.
¶Medicus qui ſe doloſe abſentat, ut non teſtificetur, an cicatrix ſit remanſura,ciuitati ad intereſſe tenetur.Tynd.n.9.f. 299
¶Membrorum ſuorum nemo eſt dominus. Tynda.nu.24.fol. 320
¶Mẽdacium ſimplex an à teſtimonio repellat.Tynda.nu.1.& 2.cum ſeq.fol. 311
Mendacio conuinci poteſt, qui uitæ culpabilis eſt.And.Barba nu.8. fol. 197
¶Mens & ratio ſtatuentium ſequenda eſt. Nell.à S.Gemi.nu.139.fol. 151
¶Menſura fundi indeterminatè ab omnibus cognoſci poteſt Bar.nu. 48. fol. 48
Menſura,quantitatis milliarium, fit per longitudinem itineris, ſecundum quod communiter menſuratur.Bar. nu.55.fol. 50
Menſura ſuper diſtantia uel uicinitate fieri debet per directum: quando eſt quòd per terram fieri non poteſt fit per aerem cum cordula.Bar.nu.55.fol. 50
Menſuratio totius corporis in non conſiſtẽtibus pondere,numero,uel menſura, difficilis eſt,& non ſit niſi à peritis.ibi. num. 51.fol. 49
¶Mente captus,& furioſus repelluntur à teſtimonio.Iacob.Aegid.nu.7. fol. 87
Mentecapti,alij ſtulti,alij fatui, & qualiter, probentur.Bar.nu.98. fol. 61
¶Mentio ubi ſit in iure de fide uel probatione in dubio de plena eſt intelligendum. Tynda nu.6.fol. 318
¶Mercator dicitur qui cum quadam perpetuitate mercatur Bar nu.62.fol. 52
Mercator qui per quinquennium dimiſit cõſuetudi-

ſuetudinem mercandi, non dicitur mercator,& ex hoc probatur quod deſijt eſſe mercator.ibi.nu.63.fol. eodem
Mercatorem eſſe officium eſt,non artificiũ Bar.nu.62.fol. 52
Mercatorem.eſſe qualiter probetur per teſtes.ibidem.fol. eodem
Mercatorem uel artificem prudentem, diligentemque probatur, ut in œconomica. ibi.nu.91.fol. 59
¶Mercenarius pro domeſtico reputatur. Nepos à Monte Alba.nu.8.fol. 4. & Stepha.Aufre.nu.68.fo.270.& Albe. de Malet.nu.39.fol.374.& Lanfran.de Orian. nu.64.fo.484.& Iodoch.Damohude.nu. 5.fol. 799
¶Meretrix à teſtimonio non eſt admittenda.Nepos a Monte Albano nu.21.fol. 5
Meretrix in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis.Ioan.Crot.n.46.fol. 587.& Iodoc. Damhoude.nu.26.fol. 801
¶Merum & mixtum imperium in cauſa abſentiæ poteſt delegari.Albe.de Malet. n. 52.fol. 421
¶Metus teſtem falſum non excuſat.Tynda. nu.22.fol. 328
Metu torturæ præſumitur quis ueritatem dixiſſe.Tynda.nu.4.fol. 312
¶Minãs teſtibus, malam cauſam fouere præſumitur,& eam perdere debet.Pet. Reb. nu.63.fol. 737
¶Minor quatuordecim annis quo caſu a teſtimonio repellatur. Iacob. Butriga. nu. 11.fol. 18
Minor excuſatur a dolo præſumpto. Bart. nu.108.fol. 66
Minor in criminalibus non eſt teſtis idoneus.Iacob.Aegid.nu.6.fol.87.& Federic.Schench nu. 14.fol. 109
Minor xxv.annis teſtimonium fert de eo qđ ipſe idem cum eſſet minor uidit.Federic. Schench.nu.15.fol. 109
Minor, legitima ad teſtimonia an admittatur.Lanfran.de Oria nu.80.fo. 493
Minor aduerſus dolum,uel calumniam præſumptam de futuro non reſtituitur. Maria.Sozi.ſenior.nu.117.fol. 553
Minor & eccleſia aduerſus quæ reſtituantur Maria.Sozi.ſenior.nu.122.fol. 554
Minor & eccleſia an poſſit poſt publicatas atteſtationes teſtes producere. Io. Crot. nu.268.fol. 663
Minor an ex legitima cauſa reſtituatur ad producendum denuo teſtes publicatis atteſtationibus. Maria.Sozi.ſenior.nume. 126.fol. 554
Minor xx.ann.& maior xiiij. an & quando ſit in cauſa criminali a teſtimonio admittendus.Ioan.Crot.nume.70.& 71.f. 592
¶Miraculum dicitur quaſi admiratione plenũ,& eſt id cuius effectus eſt manifeſtus, & cauſa eius omnibus ſimpliciter occulta.Bar.nu.57.fol. 50
Miraculorum tres gradus, & qualiter probentur. ibidem
¶Miſſi à militia ignominiæ cauſa, an à teſtimonio repellantur, Albe. de Malet. nu. 1.fol.414. & Stepha. Aufre. numero 86. fol. 275
¶Modicus defectus animæ non facit quem non prudentem uideri,ſed uitium notabile & damnoſum Bar.nume.84.fol. 57
¶Modificatio ad dictum Bart. in l. eos.ff. ad leg.Cornel.de falſi. Tynda.nume. 4. fol. 339
¶Modus inſtruendi teſtes.Pet.Rebuff.num. 42.fol. 735
¶Monachus uel quilibet alius ſub obedientia conſtitutus an ad legitima teſtimonia admittatur.Nepos a Monte Alba.nu.59. fol.8.& Stepha.Aufre.nu.13.fol. 252. & Albe.de Malet.num.27.fol.411.& Lanfran.de Oria.nu.87. fol. 495. & Iodoch. Damhouderius.nume.18.fol. 800
Monachus uocem funeſtam habet. Nepos a Monte Alba.nu.60.fol. 8
Monachus pro mortuo reputatur. Nepos a Monte Alba.nu.61.fol. 8
Monachus ſine licentia ſui ſuperioris iurare non debet.Nepos a Monte Albano.n. 62.fol. 8
Monachus,canonicus regularis, & ſimiles, an teſtificentur in cauſis ſuæ eccleſiæ.Iacob.Aegid. numero 3.& 12.fol. 88
Monachus,& canonicus regularis,non teſtificantur ſine ſuperiori licentia, in cauſa uerò eccleſiæ ſuæ ſic. Nell.a S. Genunia no.nu.22.fol. 126
Monachus non iurat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia. Fran.Cur.n.96.f.189

Monachus non poteſt ſine ſuperioris licentia eſſe in iudicio. Franciſ. Curt. num. 96. fol. 189
Monachus fugitiuus reddiens ad clauſtrum nõ purgatur per hoc. An. Barb. n. 7. f. 220
Monachus, ſeu clericus, an poſſit teſtificari coram iudice ſeculari ſine licentia ſuperioris. Ioan. Crot. nu. 178 fol. 621
Monachi, & fratres religioſi, an poſſint eſſe teſtes in teſtamento. Ioan. Crot. nume. 14. fol. 575
Monachi, & religioſi, ſeruis æquiparantur. Ioan. Crot. nu. 13. fol. 575
¶Monetam falſam cudentes, & monetam adulteram, ſcienter expendentes, in teſtes produci non poſſunt. Iacob. Butrig. nu. 50. fol. 20
¶Monitio facta teſti per iudicem, habet uim citationis. Albe. de Malet. num 24. fol. 427
¶Mora in iudicijs purgatur. Ange. de Vbal. nu. 7. fol. 102
Mora modica, modicum parit præiudiciũ. Albe. de Malet. nu. 53. fol. 388
Mores ciuitati qui dicantur. Bar. n. 81. f. 56
Morum grauitas eſt in teſte, præcipuam ſuper omnia accidentia fidem faciens. Frãciſ. Cur. nu. 36. fol. 177
¶Mors alicuius, per famã probatur: ex quibus cauſis progredi debet. Bart. numero 38. fol. 45
Mors iuuenis luxurioſi, bellicoſi, & uagabundi, quomodo probetur. Bar. nume. 38. fol. 45
Mors in maximis cauſis per famam nõ probatur. Bar. nu. 40. fol. 46
Mors probatur per ea quæ accidunt mortuis. Bal. nu. 15. fol. 80
Mors qualiter probetur. Lanfran. de Oria. nu. 101. fol. 508
¶Mortuus ut ex aſpectu recognoſcatur, exhibeatur. Bar. nu. 46. fol. 48
Mortuum aliquem eſſe, quomodo probetur. Bar. nu. 37. fol. 45
¶Mulier an ad teſtimonium admittatur in cauſa criminali. Nepos a Monte Albano nu 66 fol. 8. & Iacob. Aegid. nu. 5. fol. 87 & Stepha. Aufre. nu. 69 fol. 270. & Ioan. Crot. numero 55. & 56. fol. 589. & nume. 57. fol. 590
Mulier an poſſit eſſe teſtis in teſtamento, & quid in teſtamento condito a ruſtico. Io. Crot. nu. 5. fol. 573
Mulier an teſtis eſſe poſſit in teſtamẽto inter liberos. Ioan. Crot. nu. 7. fol. 573
Mulier in teſtamentis ſolennibus an admittatur ad teſtimonium. Nepos a Mõte Albano. nu. 64. fol. 8
Mulier poteſt eſſe teſtes in cauſa ciuili. Io. Crot numero. 154. fol. 617
Mulier quæ communiter habetur pro uiro, uel pupillus pro maiore, an teſtimonium dicere poſſit. Albe. de Malet. numero 6. fol. 408
Mulier in codicillis, & in alijs uoluntatibus non ſolennibus, teſtis eſſe non prohibetur. Nepos a Monte Albano nu. 65. fol. 8
Mulier in codicillis teſtis eſſe poteſt. Ioan. Crot nume 6. fol. 573
Mulier quæ nupſit in uirum & uir qui nupſit in mulierem, in teſtes produci non poſſunt. Iacob. Butriga. nu. 49. fol. 20. & Stepha. Aufre. nu. 70. fol. 271
Mulier quando teſtis eſſe poſſit. Iacob. Butriga. nu. 14. fol. 23. & Nel. a S. Gemi. nu. 32. fol. 129. & Lanfran. de Orian. nu. 80. fol. 493
Mulier quibus in cauſis teſtis adhiberi poſſit, tam de iure ciuili, quam de iure canonico. Federich. Schench. n. 38. f. 111
Mulier an poſſit accuſare occiſores compatris ſui. Franciſ. Cur. nu. 67. fol. 183
Mulier ſterilis an infametur ſi nubat. And. Barba. nu. 11. fol. 244
Mulier an poſſit repelli dicere teſtimoniũ contra maritum. Albe. de Malet. nume. 3. fol. 370
Mulier an admittatur ad producendum denuo teſtes, didicitis teſtificatis. Maria. Sozi. ſenior. nu. 124. fol. 554
Mulier poteſt eſſe teſtis in teſtamento ad pias cauſas. Ioann. Crot. nu. 8. fol. 574
Mulier in teſtamento condito in terris eccleſiæ, & non ad piam cauſam, an poſſit eſſe teſtis. Ioan. Crot. nu. 9. fol. 574
Mulier an in teſtamento tempore peſtis poſſit eſſe teſtis. Ioan. Crot. nu. 11. fol. 575
Mulier ad teſtimonium admittitur in cauſa capitali, ſi ueritas aliter probari nõ poteſt. Ioan. Crot. nu. 12. fol. 575

Mulieri inſpicienti aliquam & aſſerenti nō eſſe cognitam, an credatur. Nell. a S. Gemi. nu. 32. fol. 129
Mulieres uarium & mutabile cor ſemper tenent. Iacob. Aegid. nu. 5. fol. 87
Mulierũ inſtabile genus. Fr. Cur. n. 38. f. 177
Mulieres teſtimonium deferre non coguntur. Lanfran. de Oria. nu. 10. f. 458
Mulieribus nō ſuccurritur in his quæ inducta ſunt ad rigorem iuris conſeruandum Maria. Sozi. nu. 125. fo. 554
¶ Multitudo teſtium non debet cōſiderari. Nepos a Monte Albano. nu. 66. fol. 16
Multitudo effrænata teſtiũ reprobatur. Iacob. Aegid. nu. 51. fol. 94
Multitudini teſtium abſque iuramento nō creditur. Ioan. Crot. nu. 227. fol. 655
¶ Mundans latrinas ad legitima teſtimonia non eſt admittendus Nepos a Monte Alba. nu. 20. fol. 5
¶ Mutationem uel uariationem non eſt dare de actu nullo ad actum ualidum. Tynda. nu. 12. fol. 310
¶ Mutus & ſurdus, qualiter dicuntur & probentur imprudentes. Bar. nu. 97. fol. 61
Mutus an teſtis eſſe poſſit, remiſsiuè. Nell. a S. Gemi. nu. 28. fol. 128. & Stepha. Aufre. nu. 71. fol. 271
Mutus an in ciuilibus cauſis poſsit eſſe teſtis. Ioan. Crot. 373. fol. 707
¶ Mutuum an probatum ſit, ſi unus teſtis dicat. uidiſſe mutuari decem, & alter deponat uidiſſe mutuari quinque. Alb. de Malet. nu. 18. fol. 449
Mutuum & uenditio poſſunt abſque tempore probari. Maria. Sozi. nu. 66. fol. 535
Mutuum per duos uel tres teſtes probatur. Pet. Rebuff. nu. 16. fol. 733

N

Neceſſaria ad fidem teſtis, & ut periurus puniatur. Nell. à S. Gemin. nu. 192. fo. 159
¶ Neceſsitas facit aliquid probabile, quòd alias eſt improbabile. Franciſ. Cur. nu. 61. fol. 182
Negantibus in cauſa criminali plus creditur. Franciſ. Cur. nu. 55. fol. 181
Negatiua coartata dicitur probari quando quis refert ſe ad certum corpus, puta talis res non eſt lignum. Bar. nu. 35. fol. 44
Negatiua qualiter poſsit per teſtes probari. Nell. a S. Gem. nu. 211. fo. 161
Negatiua probari à quo debeat. Nell. a S. Gemi. nume. 211. fol. 161. & Lanfran. de Oria. nu. 32. fol. 468
Negatiua non coartata loco & tēpore uim habet affirmatiuæ in teſte. Franciſ. Curt. nu. 9. fol. 172
Negatiua cadens in ſenſum teſtis quæ ſit, & quando cadat. Fran. Cur. nu. 10. fol. 172
Negatiua implicata de teſtimonio repellitur. Et quæ dictiones faciant illam implicatam. Franciſ. Cur. nu. 50. fol. 180
Negatiua ſuper artis peritia probatur. Frāciſ. Cur. nu. 56. fo. 181
Negatiua per coartationem loci, & temporis indirectè probatur. Franciſ. Cur. nu. 51. fol. 180
Negatiua iudicio uiam aperiens eſt probanda. Item ſi neganti utilitas, principaliter reſultat. ibi. nu. 52 fol. eodem
Negatiua quibus modis probetur directò. Franciſ. Cur. nu. 53. fol. 180
Negatiua quę in teſtis ſenſum non cadit eſt improbabilis. ibidem.
Negatiua directò probatur per inſtrumenti oſtenſionem. Franciſ. Cur. nu. 58. f. 181
Negatiuæ ſtandũ, ſi præſumptio eſt pro negante. Franciſ. Cur. nu. 70. fol. 184
Negatiuæ probatio, qualiter fiat. Lanfran. de Oria. nu. 102. fol. 508
Negatiuæ temerarię aſſertio, teſtem in lata culpa collocat. Franc. Cur. nu. 48. fo. 179
¶ Negligentia prælati, eccleſiæ nocere non debet. Maria. Sozi. nu. 123. fol. 554
¶ Negocia qualiter diuidantur. Alb. de Malet. nu. 68. fol. 377
¶ Nemo præſumitur immemor ſalutis æternæ, ut uelit delinquere. Lanfra. de Oria. nu. 30. fol. 466
Nemo prēſumitur ſe incōtinenti corrigere. Ioan. Crot. n. 327. fol. 680
¶ Neophitus contra Chriſtianum nō admittitur ad teſtimoniũ Io. Cro. n. 136. f. 615
¶ Nepotes, fratres, & alij conſanguinei uſq; ad quem gradum non cogantur inuiti in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere. Ange. de Peruſio. nu. 26. fol. 105
¶ Neſcio uerbum, & uerbum ignoro, differunt. Tynda. nu. 9. fol. 298

¶Nobilitas ex uirtute per famam probatur Ioan.Crot.nu.142.fol. 615
Nobilitas tantæ eſt importantiæ, quòd facit teſtes ſingulares, qui nullo modo ꝓbarent, ſi ſint nobilitate, & legalitate prę diti, ut probent. Ioan.Crot.nume.326. fol. 679
¶Nomina rerum uel hominum ſi ſunt uariata, quomodo fiet probatio remiſsiuè. Bal.de Peruſio.nu.35.fol. 82
Nomina teſtium iudici edens an poſſit aliqua detrahere.Ne.La S.Ge.n.51.fol.132
¶Notarius dicens aliquid factum in præſentia alicuius, inducit etiam intelligentiã. Bar.nu.19.fol. 40
Notarius ſcribit uacillationem teſtis, de mãdato iudicis, trepidationem, & mutationem coloris.Bal.de Peruſio.n. 2.fol. 73
Notarius, cui facta eſt commiſsio de examinando teſtes, poteſt de ſua commiſſione eſſe rogatus.Bal.de Peruſio . numero 4. fol. 73
Notarius qui non facit iurare teſtes, an puniatur de falſo.ibi.nu.21.fol. 76
Notarius non reprobatur per duos uel tres teſtes, deponentes, contrarium ſine redditione cauſæ. Bal. de Peruſio . numero 23.fol. 76
Notarius & teſtis tenetur ad intereſſe partis, etiam ratione erroris. Bal. de Peruſi. nu.24.fol. 76
Notarius qui patitur dicta teſtium uideri ante aperturam, falſi tenetur. Angel. de Peruſio.nu.16.fol. 98
Notarius uel alius reuelans ſecreta teſtium cauſæ uel alterius rei, tenetur pœna falſi.Ange.de Peruſio.nu.17.fol. 98
Notarius ſi dicat teſtes receptos ſuper poſitionibus & actis factis, quòd non ſufficiat ut dicatur ſuper quibus articulis ſint recepti.Ang.de Vbal.nu.35.fol. 100
Notarius mittitur ad egregias perſonas ꝓductas ad teſtificandum expenſis producentis.Nel.a S.Gemi.nu.97.fol. 140
Notarius & teſtes tenentur ad intereſſe partis, etiam ratione erroris Nell.a S.Gem. nu.161.fol. 154
Notarius inſtrumentum conficere non poteſt, niſi rogatus ſit. Lanfran de Orian. nu.[illegible].fol. 466
Notarius non poteſt ſibi ſcribere legatum cuius commodum principaliter ad eum pertinet.Ioan.Crot.nu.172.fol. 620
Notarius an poſsit eſſe rogatus de mandato ſibi facto per iudicem, ut poſsit recipere teſtes. Aegid.Boſſ.nu.27.fo. 777
Notarij error partibus obeſſe non debet. Tynda.nu.5.fol. 345
Notario an plus credatur qui uno modo ſcripſit quam teſtibus dicẽtibus alio modo depoſuiſſe.Pet.de Moncada.nu. 405. fol.725.& Nell.a S.Gemi.nu.251.f.166
Notario an debeãtur expenſæ ſi de mandato iudicis uadit àd domum teſtium. ibi. nu.409.fol. 727
Notario cauſæ iudicialiter deponenti, an plus credendum quam uni alio teſti. Frãciſ.Cur.nu.120.fol. 193
Notarij errant dum ſcribunt in cauſa ſcientiæ teſtis dixit ut ſupra Rober. Maran. nu.11.fol. 565
Cætera uide infra in litera T. in uerbo Tabellio.
¶Notorietatem acta inducunt.Ioan. Crot. nu.358.fol. 699
¶Notati infamia a teſtimonio repelluntur. Iodoch.Damhoude.nu.13.fol. 800
¶Notus.Vide infra in litera S.in uerbo, Sobrinus.
¶Nouitij appellatione uenit de recẽti profeſſus.Io.Crot.nume.99.fol. 596
¶Nullitas iudiciarij ordinis, quot modis ſumatur.Maria.Sozi.ſenior.nu.112.f.550
¶Nullum quòd eſt, aliquem effectum non ſortitur.Tynda.nu.8.fol. 309
Nullum quòd eſt, falſum dici non poteſt. Lanfran.de Oriano.nu.53.fol. 479
¶Numerus quadragenarius dicitur effrenata multitudo.Iacob.Aegid.nu.51.fo.94
Numerus eſt tantæ potentiæ, ut faciat teſtes alias inhabiles, eſſe habiles. Io. Cro. nu.193.fol. 62
¶Nuptias binas, uel bina ſponſaliã, qui eodem tẽpore ſuo nomine exercuit, & qui paſſus eſt filium eam ducere quę nubit intra tempus luctus, teſtis eſſe non poteſt. Iacob.Butriga.nu.37.fol.19.& nu. 38. f. 20.& Stepha.Aufre.nu.72.fol. 271
¶Nurus & gener, ſunt de familia. Nepos a Monte Albano nu.3.fol. 4

Nu-

Nurus & priuigna ad teſtimonium non ſunt admittendæ.ibi.num.11.fol. 5

Cætera uide infra in litera P.in uerbo.Parentes.

¶Nutritius an poſſit eſſe teſtis pro filio nutritio & è contra. Lanfran.de Oria.n.61. fol.482 & Albe.de Malet.nu.26.f. 366

Nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni.Stepha.Aufre.nu.73.fol. 271

O

Obiectus teſtium poſt concluſionem in cauſa non recipiuntur, niſi fuerit antea per partem proteſtatum, uel de nouo ad notitiam ſuam uenerit. Pet. Rebuff. numero. 28. & 29. fol. 741

Obiectus in teſtes, idoneus eſſe debet:& cōcludens neceſſario ſicut probatio.ibi.nu. 66.fol. 746

Obiectum calumnioſe quando dicatur.Pet. Rebuff.nu.48.& 49.fol.743.& numer.50. fol. 748

Obijci contra perſonas teſtium facta publicatione non poteſt niſi proteſtatio à principio facta fuerit.Nell. à S.Gemi.nu.58. fol. 133

Obijci utrum aliquid poſſit contra teſtes,& quatenus. Lanfran. de Oria. numer. 46. fol. 476

Obijci contra perſonas teſtium, an atteſtationibus publicatis poſſit.Ioan.Crot.nu. 354.fol. 698

Obiectio teſtium ſpecificè facienda. Lāfrā. de Oria.nu.48.fol. 477

Obiectio teſtium quando facienda. ibi. nu. 49.fol. 478

¶Obligationes plures,& actiones ex eodem facto,cōtractu,uel delicto,oriuntur.Maria. Sozi. ſenior.n.14.fol. 515

¶Obliuio in teſtem non eſt lata culpa. Bal. de Peruſio nu.25.fol.76.& Nell.à S.Geminia.nu.161.fol. 154

Obliuio teſtis falſum inducit, & quid ſi dicit non habet in memoria. Franciſ. Cur.nu. 71 fol. 176

¶Obſcuritas teſtis,qua uia declarari poſſit. Tynda.nu.8.fol. 291

¶Occaſionem damni dans, damnum dediſſe uidetur. Ange.de Peruſio.n.29.f. 100

¶Occultator pœna falſi punitur. Tynda.nu 22.fol. 306

Occultum in iudicio nihil,nihilque coopertum eſſe debet.Iacob.Butriga. nume.17. fol. 24

Occulta in mitiorem partem interpretanda. Andreæ.Barba.nu.31.f. 207

¶Odij par cauſa, tollit omnem ſuſpicionē. Ioann. Crot. nu. 137.fol.615.

Odioſus legibus conuinci per teſtes idoneos debet.Nell.à S. Gemi.n.16.fol. 125

¶Oeconomica prudentia pertinet, ad regimen familiæ.Bar.n.79. fol. 55

¶Officialis qui deſiit eſſe officialis an poſſit eſſe teſtis.Aegid.Boſſ.nu.118.fol. 794

Officiali credendum non eſt ſine literis ſuperioris.Stepha.Aufre.nu.74.f. 271

Officialis non admittens defenſiones iuris, perinde punitur, ac ſi nō admitterentur defenſiones innocentiæ. Bal de Peruſio. nu.14.fol.75.& Nell.à S.Gemi.nu. 232. fol. 164

¶Officium iudicis quale eſſe debeat, cum teſtes uariāt,ſiue inter ſe,ſiue inter alios. Iacob. Aegid. nu.33.fol. 91

Officium teſtis quale ſit.Franciſ.Cur.num. 31.fol. 176

Officium teſtis an ſit publicum, & neceſſarium,qualiter hoc procedat.Pet.de Moncada.nu.398.fol. 722

¶Omiſſio publicationis teſtium, an uitiet ſententiam.Pet.Rebuff.nu.3.fol. 747

¶Omne quod à teſtibus ſtipulatur uerius eſſe comprobatur iuramento interuenienie.Tynda.nu.7.fol. 309

Omnia quæ poſt datum libellum in cauſa proponuntur,dicuntur ad cauſam emergere,& ſic incidentia uenire dicūtur. Maria.Sozi.ſenior.nu.2.fol. 512

¶Onus probādi quòd ueritas aliter apparere non poteſt cui incumbat. Albe.de Malet.nu.25.fol. 418

¶Opinio generalis habetur pro ueritate in factis multum antiquis. Bal.de Peruſio. nu.6.fol. 79

Opinio illa in dubio eligenda eſt,per quam mitior fiat interpretatio. Tynda. nu.3.f. 111.& Alberi.de Malet. nu.7.fol. 448

Opinio communis non eſt ſequenda, ubi iudex noſcit illam nō bonam. Tynda.n.21. fol. 342

Opinio illa in dubijs eſt amplectenda, per quam teſtamentum ſuſtinetur. Io. Crot. nu.8.fol. 574

¶Opponi quomodo poſsit contra dicta teſtium.Pet.Rebuff.nu.64.fol. 745

Oppoſitum conſequentis,ubi ſtat cum antecedenti, conſequentia eſt falſa.Franciſc. Cur.nu.109.fol. 191

Oppoſitum contra teſtem, quando reſeruādum poſt publicationem, & in quibus fallit. Albe.de Malet. nu.52.fol. 387

¶Optimus teſtis quis dicatur. Pet.Rebuff. n.1.fol. 739

¶Ordo eſt principium medijs, & media ſui finibus iungens.Ioan Crot.nu.1.fol. 572

Ordo proceſſus in curijs. Pet.Rebuff. n.12. fol. 747

Ordo rogandi ſententias.ibi.nu.16.fo. 748

¶Orthodoxus contra infidelem, ad teſtimonium admittitur. Nell.à S.Gemi.nu. 20. fol. 126

P

PActus.Vide ſupra in litera D. in uerbo Damnatus

¶Paganus contra Chriſtianum teſtis eſſe non poteſt,pro Chriſtiano uerò ſic.Nell.à S.Gemi.nu.20.fol. 126

¶Papa an intendat ius ciuile in ſuo foro corrigere.And.Ba.nu.21.fol. 203

Papa nunquid poſsit ſtatuere quòd inhabiles ad teſtimonium recipiantur.And.Barba.nu.38.fol. 210

Papa Sanctiſsimus quam habeat poteſtatē etiam ſuper Euangelium Chriſti,& Papæ idem eſt tribunal.And.Barba.numer. 42. fol. 211

Papa Petri ſucceſſor Vicarius IESV CHRISTI eſt,uices ueri Dei gerens,qui poteſt quadrata rotundis adæquare. ibidem

Papa diſpēſare poteſt,ut periurus uel alius in mortali crimine conſtitutus, non repellantur à teſtimonio. Albe. de Malet. nu.28.fol. 384

Papa an ſtatuere poſsit quòd dicto unius plenè credatur in præiudicium aliorum. Ioan.Crot.nu.219.fol. 645

Papa an poſsit diſpenſare cum uno clerico, ut non teneatur ad omnes horas canonicas.Ioann.Crot.nu.220.fol. 646

Papa per duos teſtes conuinci poteſt de crimine hæreſis.ibi.nu.226.fol. 647

Papa an poſsit diſpenſare, ut teſtis non teneatur iurare inferendo teſtimonio. Io. Crot.nu.229.fol. 656

Papæ ſoli creditur non ſolum de his quæ tempore Pontificatus percepit,uerum & de his,quæ antea.Ioan.Crot.nu.195.fo. 624.& nu.217.fol. 645

¶Par affectio tollit omnem præſumptionē ſuſpicionis teſtis.Albe. de Malet. nume. 63.fo. 403

Par cauſa odij tollit omnem ſuſpicionem. Ioan.Crot.nu.137.fol. 615

¶Parentela.Iniuria facta uni de parentela, omnibus de parentela fieri dicitur. Lanfran.de Oria.nu. 58.fol. 480

¶Parentes, & liberi,in uicem aduerſus ſe, nec uolentes teſtimonium ferre poſſunt. Federic.Shench.num.19.fol. 109.& nu. 23.fol. 110

Parentes poſſunt pro filijs in quatuor caſibus teſtificari, uidelicet cum dubitatur, an filius ſit ingreſſus religionem, animo profitendi.Albe.de Malet.nu.8.fol. 364 & Ioan.Crot.nu.112.fol. 611

Item cùm quæritur de ætate, uel cognatione filij.ibi.nu.9.& 10 fol. 364

Item in cauſa matrimoniali, cùm quæritur an matrimonium eſſe poſsit, propter conſanguinitatem uel affinitatem.ibi.nu.11. fol. eodem

Item cùm dubitatur, an matrimonium ſit contractum uel ne,quòd intellige ut ibi. nu.12.& 13.fol. eodem

Parētes utrum teſtes eſſe poſſunt pro filijs. Lanfran.de Oria.nu.59.fol.481.& Ioan Crot.nu.110.fol. 611

Parentes admittuntur ad teſtimonium,quādo agitur de probando quòd coniuncti matrimonio ſunt cōſanguinei. Io. Crot. nu.113.fol. 611

Parentes ſunt teſtes legitimi quando cauſa inter duos filios agitur. ibi. numer.114. fol. eodem

Parentes pro filijs,an in cauſa matrimoniali ad teſtimonia admittantur.ibi.nu.115. fol. 612

Parentes uel liberi non probant, & quid ſi ſint ſpirituales,uel ſi ſit par cauſa propenſæ uoluntatis, & quid in filio emancipato,&

to,& in ſpurio, & in priuigno,uitrico,cõpatre,ſocero,nuru,genero,uiro,& uxore,& de fratre. Aegid. Boſſ. numero 61. f.783.& nu.65.f.784.& nu.109.fol. 793
Parentes & liberi an ſint teſtes idonei in cauſa matrimoniali. Aegid. Boſſ. numer. 101.f. 791
Parentum appellatione qui ueniant. Federic. Schench. nu.24.f.110.& Lanfranc.de Orian.nu.59.f.481.& Ioan.Crot.nume. 110.f. 611
¶Paria ſunt ſiue teſtator una ratione prohibeat alienationem extra familiam ſiue duabus rationibus. Nell.a S. Gemin. nu. 139.fol. 151
Paria ſunt non eſſe uel non apparere. Maria. Sozi.ſenior.nu 165.fol. 559
Paria ſunt fieri ante,uel incontinenti poſt. Ioan.Crot.nu.231.fol. 656
Paria ſunt aliquid non eſſe factum, uel eſſe facto,ſed de recenti. Ioan.Crot.num.99. fol. 596
Paria ſunt non eſſe affinem, uel affinitatẽ eſſe diſſolutam. Albe.de Malet. numero 57.fol. 368
¶Pars an poſt publicationem poſſit aliquas interrogationes facere a teſtibus aduerſæ partis,per quas aliquid probet. Iacob. Butriga.nu.21.f. 27
Pars de calumnia iurat,etiam ubi proceditur ſine figura iudicij,& teſtis de ueritate. Franciſ.Cur.nu.97.fo. 189
Pars reſpondens ad contraria ſuper facto proprio,per uerbum credo, an punienda ſit de periurio. Tynda.nu.16.fol.294
Pars uel teſtis poteſt petere,quòd res in iudicio exhibeatur,ut teſtes ipſã recognoſcant. Tynda.nu.2.fol. 358
Pars ſciens teſtem criminoſum tempore iuramenti, uel depoſitionis,quæ non oppoſuit an in poſterum opponere poſsit. Albe.de Malet.nu.65.fol. 389
Partis citatio, requiritur in iuramento teſtis. Nell.a Santo Geminia. numero 72. fol. 135
Partis præſentia in ciuilibus, & cauſæ confeſsio,& expreſsi reddunt confeſsionem uerisimilem ad perficiendum plenam fidem. Tynda.nu.11.fol. 319
Partis præſentia non eſt neceſſaria, ubicunque iudex ex mero officio, & motu proprio aliquid facit. Albe.de Malet. nume. 41.fol. 429
Partes petere debent quòd teſtes iurare debeant de ueritate tantum ſuper articulis datis,quoniã teſtis iuratus ſuper uno articulo non probat ſuper alio. Albe. de Malet.nu.55.fol. 431
Partes utrum teſtium depoſitioni intereſſe debeant. Lanfran.de Orian.numero 18. fol. 459
Pars in toto,& qualibet continetur. Maria. Sozi.ſenior.nu.39.fol. 524
¶Particeps eius cauſæ à teſtimonio repellitur. Iacob.Butriga nu.61.fol. 20
Particeps criminis admittitur ad probandum coniurationem ſecrete factam per alios. Io.Crot.nu.11.fol. 575
Particeps & ſocius criminis an à teſtimonio repellatur. Iacob. Aegid.nu. 16.fol. 89.& Federic. Schench.n.37.f.111.& Albe.de Malet.nu.65.fol. 403
Particeps criminis non admittitur ad teſtimonium,etiam ad indicium, preterquã in cauſa hæreſis & ſimoniæ. Nell.a S. Gemi.nu. 16.fol. 125
¶Paſtori ſeu caprario an ſit credendum ſuper morte animalium,& an ſufficiat portare pelles ad ipſius excuſationem. Bart. nu.33.fol.44.& Pet.de Moncada. nume. 402.fol. 724
¶Paſſus filium ſuum eam ducere quæ nubit intra tempus luctus,teſtis eſſe nõ poteſt. Iacob.Butriga.nu.38.fol. 29
Paſſus naufragium in quo admiſit plures res alterius, an poſsit recipere teſtes in loco naufragij ad probandum caſum fortuitum,etiam parte abſente. Ioan.Crot. nu.246.fol. 658
¶Pater an ſit domeſticus filio, & filius patri. Nepos a Monte Alba. nu. 12.fol.5
Pater an poſsit teſtificari contra filium, uel è conuerſo. Nepos a Monte Alba. nume. 45.fol. 7
Pater in quo caſu teſtificatur pro filio. Nepos a Monte Alba.nu.47.fo. 7
Pater pro filio teſtis eſſe non poteſt. Nepos a Monte Alba.nu.108.fol. 11
Pater & filius an & quãdo uolẽtes uel inuiti inter ſe poſsint ferre teſtimonium

Iacob.Butrigá.nu. 22. fol. 19

Pater, itemq; frater filio, aut fratri de peculio teſtanti, aut etiam uxorem ducenti, teſtis eſſe poteſt. Federic. Schench.n. 20. fol. 107. & nu. 22. fol. 110

Pater uel mater pro filio, uel filius pro patre uel matre, quando poſſit eſſe teſtis. Nell.à S. Gemi.nu.7.fol. 123

Pater non poteſt teſtificari in cauſa filij. Stepha.Aufre.nu.77.fol. 271

Pater an poſſit eſſe teſtis in cauſa filij, & è contra. Albert.de Malet.nu.1.fol.363. & nu 4.fol.364.& Aegid.Boſſ. nu.106. fol. 793. & Iodoch. Damhoude. numero 7. fol. 799

Pater teſtificatur pro filio, & è contra, quando aduerſarius contra quem pater uel filius producitur, conſenſit. Albe.de Malet.nu.23.fol. 375

Pater eſt idoneo teſtis ad probandum ætatem filij. Ioan. Crot.nu. 111.fo. 611

Patrem pro filio, aut contra, teſtem idoneū non eſſe, quomodo accipiendum ſit. Federic.Schench.nu.21.fol. 109

Pater ſpiritualis, uel compater, poteſt eſſe teſtis de actu ſpiritualiter geſto. Stepha. Aufre.nu.76.fol. 271

Pater ſpiritualis an admittatur teſtis in cauſa filij, & è conuerſo. Albe. de Malet.nu. 25.fol.365. & Lanfran. de Orial nu. 61. fol. 482

Pater Spiritualis an poſſit eſſe teſtis pro illo quem à ſacrofonte leuauit, in cauſa ciuili. Ioan.Crot.nu.163.fol. 618

¶Patronus in ea cauſa teſtis eſſe nō poteſt, in qua patronus fuit, quemadmodū nec executor in negocio quòd adminiſtrauit. Federic. Schench.nu.35. fo. 111

Patroni qui patrocinium in cauſa præſtant, teſtimonium dicere non debent. Idem in executoribus negocij. Nepos à Monte Albano.nu.142.& 143.fol.14.& Iacob. Butriga.nu.28. fol. 19

¶Pauper quis dicatur, ad arbitrium iudicis pertinet. Nepos à Monte Albano. num. 112.fol. 13

Pauper an à teſtificando repellatur. Iacob. Butriga. nu.3.fol.18.& Stepha. Aufre.n. 78.fol.272.& Albe.de Malet.n. 24.& 25. cum ſequen.fol.411. & Lanfrā. de Oria. nu.85.fol.495. & Iodoch. Damhoude.nu. 17.fol. 800

Pauper admittitur ad teſtificandum, ſed ei tanta fides non adhibetur. Iacob. Aegid. nu. 8.fol. 87

Pauper teſtis facilius corrumpitur, quàm diues. Iacob. Aegid.nu.8. fol. 87

Pauper quādo ad teſtimonium admittatur. Nell.à S. Gemi.nu.36.fol. 128

Pauper an ſit repellendus à teſtimonio in cauſa criminali. Ioan.Crot.nu.24.fo. 585

Pauper an ab accuſando repellatur. Ioan. Crot nu.24.fol. 585

Pauper probatæ uitæ. eſt idoneus teſtis in cauſa criminali. Ioan. Crot. numero 25. fol. 586

Pauper in dignitate, uel honore conſtitutus, ad legitima teſtimonia admittitur. Ioan.Crot.nu.26. fol. 586

Pauper an repellatur à teſtificandó in cauſa ciuili.Ioan.Crot.num.133. fol. 614

Pauperi producto cum alio teſte integerrimo, fides adhibetur. Ioan.Crot. num. 27. fol. 586

Paupertas non eſt de genere malorum. Albe.de Malet. nu.25. fol. 411

¶Pace facta ſub pœna applicanda S, Petronio ſi rumpatur, an deinde rupta, & ſubſecuta reconciliatione, ac facta remiſſione totius iniuriæ, per hoc euitetur pœna. Ioan.Crot.nu.191.fol. 623

¶Peccans mortaliter dicitur pati maximam capitis diminutionem, & qualiter. Albe. de Malet.nu.22.fol. 382

Peccare ſemel, minus eſt malum, quàm bis. Tynda.nu.47.fol. 351

Peccatum, delictum, & crimen inter ſe differunt. And.Barba.nu.17. fol. 201

Peccatum mortale data perſeuerantia, nunquid in diſcriminatim, à teſtimonio repellat. And.Barba.nu.27. fol.205. & nu. 31.fol.207.& nu 49.fol. 215

Peccatū mortale, cur capitale dicatur. And. Barba.nu.29.fol. 206

Peccatum mortale an repellat quem à teſtimonio. Stepha. Aufre. numero 79. fol. 272

Peccatum licet ſit celare ueritatem in ciuili, in criminali non eſt peccatum. Albe. de Malet.nu.30.fol. 419

Pecca-

Peccatum quolibet mortale an ueniat criminis appellatione, & quid ſit crimẽ. Io. Crot.nu.51.fol. 288
Peccatum quolibet mortale, eſt dignum damnatione æterna, & crimen appellatur. Ioan.Crot.nu.51.fol. 288
¶Pecuniam recipiẽs, ne parti faueat, an poterit eſſe teſtis. Stepha.Aufre. nume.85. fol. 275
Pecuniam accipiens, ut teſtimonium dicat, etiam uerum, falſum committit. Tynda. nu.17.fol. 341
Pecunia corruptus, an à teſtimonio repellatur, uel eius dictum fidem faciat. Iacob. Aegid.nu.22.fol.90.& Lanfran.de Oria. nu.79.fol. 492
¶Perfectum illud eſſe dicitur, quòd conſtat ex omnibus partibus ſuis. Ange.de Vbal. nu.13.fol. 102
¶Peritis deponentis in arte ſua abſque iuramento, an ſit credendum. Ioan.Crot.nu. 227.fol. 655
¶Periurus teſtis non eſt admittendus. Nepos à Monte Alba.nu.23. fol.5. & Iacob. Butriga.nu.51.fol.20.& Tynda.nu. 10.f. 304.& idem Tynda. nu.2. fol.306. & nu. 3.fol.314.& nu.33.fol 330.& Lanfran.de Oria.nu.77.fol.491.& Io.Crot.nu.355. fol.698.& Aegid.Boſſ.nu.19. fol. 776.& Iodoch. Damhoude.n.19.fol. 800
Periurus an & quando ſit à teſtimonio repellendus. Albe. de Malet.nu.24.& 27. cum ſeq.fol. 383
Periurus emendatus nunquid in teſtem ſit admittendus. And.Barba.nu.5.fol.231 & nu.8. fol.232.& nu.17.fol.236.& Ioann. Crot.nu.180.fol. 621
Periurus an ſit infamis. And.Barba.nu.10. fol.233.& Albe.de Malet.nu.24.fol.383. & Lanfran.de Oria.nu.77.fol. 491
Periurus damnatur crimine ſtellionatus. And.Barba.nu.11.fol. 233
Periurus qua pœna puniatur, & quomodo contra eum libellus formetur. And Barba.nu.12.fol. 234
Periurus eſt infamis, infamia ciuili. And. Barba.nu.18.fol. 236
Periurus an ſit beneficio priuandus. And. Barba.nu.19.fol. 236
Periurus quantumcunque pœnitens, nõ eſt in teſtem admittendus. Stepha. Aufre.n. 81.fol. 273
Periurus an repellatur à teſtimonio ſine infamia illatione. Tynda.nu.15. fol. 305
Periurus quibus pœnis ſit puniendus. Tynda.nu.3.fol. 315
Periurus repellitur quandocunque à teſtificando, & tutius eſt quòd teſtis à iuramento abſoluatur. Albe.de Malet.numer.47. fol. 420
Periurus quis ſit. Lanfran.de Oria.nu.77. fol. 491
Periurus teſtis, homicida, & infamis, an probent, & an princeps poſſit concedere ut eis credatur, & an teſtis cui obijcitur crimen, poſſit aſſumere defenſionẽ. Aegid. Boſſ.nu.5 fol. 781
Periurio grauiſſima pœna eſt impoſita. And.Barba.num.16.fol. 235
Cætera uide ſupra in litera N. in uerbo, Neceſſaria.
¶Permiſſum uidetur quòd aliquo iure non prohibetur. Mari.Sozi.ſenior n.55.f.530
¶Perſeuerantiam uel emendationem criminis, quis probare habeat, Albe. de Malet. nu.69 fol. 390
Perſeuerare nõ coguntur teſtes in iudicio. coactione præciſa, ſicut pars. Tynda.nu. 24.fol. 329
¶Perſona utilis pro inutili non uitianda. Francif.Cur.nu.4.fol. 171
Perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione. Ioan.Crot.n. 294. fol. 672
Perſonæ propter excellentiam plerunque à regulis iuris diſceditur. Ioann.Crot.nu. 326.fol. 679
Perſonæ aliquot enumerantur, quæ teſtimoniũ inuitæ nõ dicũt. Feder.Schench. nu.41.fo. 112
Perſonæ quæ repellantur à teſtimonio. Lãfran.de Oria.nu.55. fol. 480.& nu. 61.f. 482.& nu.68.f.486 & Iodoch.Damhoude. nu.10.& 19.fol. 800
Perſonarum qualitas inſpicienda. Francif. Cur.nu.86.fol. 187
¶Petens Apoſtolos, & dicens, Apoſtolos peto, & iterum peto, & cum inſtantia peto, non uidetur inſtanter petere. Pet. de Mõcada.nu.40.fol. 722
¶Petrus de Bellapertica, Clariſſimus Legũ

 ſtri-

ſcriptor. Tynda.nu.2. fol. 333
¶Phrenetici, & furioſi, admittendi nō ſunt ad teſtimonij fidem. Iodoch. Damhoudc. nu. 15. fol. 800
Phrenetici & furioſi, pro abſētibus, & ignorantibus habentur ibidem
¶Pluralitas non præſumitur in his quæ unū & idem eſſe poſſunt. Nell. à S. Gemi. nu. 156. fol. 153
Plures teſtes eundem ſermonem præmeditatem aſſerentes, an repellendi. Tynda. nu. 5. fol. 357
Plus fidei operatur ſimplex iuramētū, quām ſimplex loquela. Tynda. n. 21. fol. 335
¶Pœna falſi teſtis quæ ſit. Bal. de Peruſio. n. 13. fol. 74
Pœna periurij, quæ ſit. Ange. de Peruſio. n. 14. fol. 98
Pœna quæ imponatur teſtibus reprobatis. Ange. de Peruſio. nu. 13. fol. 98
Pœna quæ ſit, teſtis deponentis falſum, & reuelantis teſtimonium. Nel. a S. Geminia. nu. 242. fol. 165
Pœna criminis iudicis inquirit ſententiam. And. Barba. nu. 24. fol. 204
Pœna excommunicationis nunquam imponitur tanquam pœna pro crimine quantumcunque graui. Albe. de Malet. nu. 36. fol. 385
Pœna lędentis famam alterius. Pet. Rebuff. nu. 47. fol. 745
Pœnam meretur, qui rem facit non malo animo, ſi ſit mali exempli. Aegid. Boſſ. n. 148. fol. 796
Pœnitens publicè de hæreſi, an poſsit in teſtem admitti. Stepha. Aufre. nu. 80. f. 273
Pœnitentes publicè, & cruce portantes, an ad teſtimonium admittuntur. Nell. à S. Gemi. nu. 30. fol. 128
¶Pondus determinatè probatur per teſtes dicentes ſe ponderaſſe, uel uidiſſe ponderari, indeterminatè uerò, ſi dicit quòd manibus penderauit. Bar. nu. 49. fol. 49
¶Poſitio quid ſit. Maria. Sozi. nu. 9. fol. 514
¶Poſſeſſio per uiſum probatur. Nel. à S. Geminia. n. 133. fol. 150
Poſſeſſio uera per quos actus probetur. Tynda. nu. 15. fol. 353
Poſſeſsio & rei ualor, quomodo, & ꝑ quot teſtes probetur. Albe. de Malet. nu. 16. fol. 448. & nu. 17. fol. 449
Poſſeſsio, ſeu dominiū, qualiter probetur. Lanfr. de Ori. n. 93. fo. 498. & n. 94. f. 501
Poſſeſsionis continuatio, qualiter probetur ibi. nu. 94. fol. 501
¶Poſsidēs an poſsit petere examinari teſtes ad æternam memoriam, non poſsidens non. Nell. à S. Gemi. nu. 82. fol. 137
¶Poteſtas compellens teſtem dicere falſum eadem pœna qua teſtis punitur, Bal. de Peruſio. nu. 13. fol. 74
Poteſtas non admittens defenſionem iuris punitur ac ſi non admitteret defenſionē ueræ innocentiæ. ibi. n. 14. fol. 75. & Nel. à S. Gemi. nu. 252. fol. 164
Poteſtas qui habet arbitrium procedendi, non poteſt abſoluere uel condemnare ex depoſitione teſtium non iuratorum. Bal. de Peruſio. nu. 22. fol. 76
¶Practica examinandi teſtes nō Latinos, ꝑ notariū Latinū. Nel. à S. Gemi. nume. 89. fol. 139
Practica euitandi periurij in iuramentis teſtium. Albe. de Malet. nume. 54. f. 431
Practica ad probandum teſtificatorum ſciētiam. Maria. Sozi. ſenior. nu. 62. f. 532
¶Præbens teſtimonium contra ſcripturam, ſigillo ſigillatam, an de falſo puniatur. Tynda. nu. 5. f. 333
¶Prælatus uel rector eccleſiæ an in cauſa ſuæ eccleſiæ teſtis eſſe poſsit. Nell. à S. Gemi. nu. 14. f. 124. & Stepha. Aufre. nu. 1. f. 247. & Albe. de Malet. n. 69. f. 404. & Aegid. Boſſ. nu. 114. fol. 794
Prælatus non repellitur à iudicādo in cauſa ſuæ eccleſiæ. Stepha. Aufre. nu. 2. f. 247
Prælatus eccleſiæ non habentis collegium, qui ſolus habet adminiſtrationem, non teſtificatur in cauſa ſuæ eccleſiæ. Ioan. Crot. nu. 171. fol. 619
Prælatus eſt teſtis idoneus pro ſua eccleſia habente œconomum generalem, auctoritate epiſcopi conſtitutum, uel ſi agit epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ. ibi. nu. 173. fol. 620
Prælatus eſt idoneus teſtis, quādo cauſa eſt totius eccleſię, & canonici ſimul cum prælato, conſtituerūt procuratorem, uel ſyndicum in dicta cauſa. Ioan. Crot. nu. 174. fol. 620

Prælatus in cauſa eccleſiæ, poteſt teſtificari, quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & ſolus prælatus conſtituit procuratorem. ibi. n. 175. fol. 620

¶Præſentandus epiſcopo, uel alteri habenti ius inſtituendi in beneficio, an ſit exhibendus ſenſib. corporeis, & ſic debeat corporaliter præſentari. Pet. de Moncada. n. 372. fol. 707

Præſentatus à maſculo præfertur diſcordantibus maſculo, & femina patronis in pſentãdo. Io. Crot. n. 58. f. 590. & n. 155. f. 617

Præſẽtia partiũ ꝙ nõ ſit neceſſaria quãdo teſtes publicãtur. Nel. à S. Gemi. n. 80. f. 137

¶Præſumere aliud eſt, & aliud diuidere. Nel. à S. Gemi. nu. 168. fol. 155

Præſumitur contra teſtem qui cum inimicis moratur. Nepos à Monte Alba. nu. 36. f. 6

Præſumitur in dubio pro regula. Io. Crot. nu. 4. fol. 573

¶Præſumptio hæreſis eſt in mortali perſeuerare peccato. And. Barba. nu. 19. fol. 202

Præſumptio quando ſit liquidiſsima probatio, & ad condemnationem ſufficiat. Tyn da. nu. 16. & 18. fol. 335

Præſumptio qualiſqualis, quos effectus operetur. Albe. de Malet. nu. 46. fol. 430

Præſumptio quãdo onus probandi in aduerſarium transferat. Ioan. Crot. n. 4. f. 573

Præſumptio iuris & de iure, tollitur per cõfeſſionem partis. Io. Crot. nu. 280. f. 669

Præſumptio quæ probata per duos teſtes probat maleficium, uel eſt ſufficiens indicium ad torturam, an probetur per unũ teſtem, iuncta publica uoce & fama. Ioã. Crot. nu. 321. fol. 678

Præſumptiones iuris ſunt liquidiſsimæ probationes. Albe. de Malet. nu. 59. fol. 389

¶Præuaricator infamis efficitur. And. Barba. nu. 25. f. 204

Præuaricationis cauſa damnatus, an ad teſtimonium admittatur. Iacob. Butriga. nu. 33. f. 19

¶Precibus an liceat inducere teſtem. Pet. Rebuff. nu. 45. f. 735

¶Presbyter quot teſtibus conuincatur. Nepos à Monte Alba. nu. 98. f. 11

Presbyter teſtis, & uarius, torqueri poteſt, etiam ſi non præcedat fama. Aegid. Boſſ. nu. 6. f. 751

Presbyteri pro teſtimonio nõ torquentur. Bal. de Peruſio. nu. 1. f. 73

¶Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam aduerſus inauditam partẽ. And. Barba. nu. 45. f. 213

Princeps per priui legium, nec conſuetudo, nec pietas excuſat à peccato. Albe. de Malet. nu. 28. f. 418

Princeps ſine cauſa non poteſt alicui auferre dominium rerum ſuarum, Ioan. Crot. nu. 225. f. 646

Princeps, fiſcus, & reſpublica, pari paſſu ambulant, & quaſi pro eodem reputantur. Pet. de Moncada. nu. 383. f. 716

Princeps an poſsit cõcedere ut teſti periuro, homicidæ, & infami, credatur; & is cui obijcitur crimen poſsit aſſumere defenſionem Aegid. Boſſ. nu. 51. f. 781

Principi atteſtãti per uerba abſertiua de fama, plenè creditur. Io. Crot. n. 144. f. 615

¶Principale quando non tenet, nec eius acceſſorium. Ange. de Peruſ. nu. 31. f. 100

¶Priuatus dignitate ob turpitudinem, priuatus etiam teſtimonij actu cenſetur. Stepha. Aufre. nu. 32. f. 257

¶Priuigna à teſtimonio non eſt admittenda. Nepos à Monte Alba. n. 11. f. 7

Priuignus aduerſus uitricum, uel uitricus aduerſus priuignum, an admittatur ad teſtificandum. Albe. de Malet. nu. 9. f. 416. & Aegid. Boſſ. nu. 61. f. 783

¶Priuilegiatus, & nõ priuilegiatus differũt: quia priuilegiatus non compellitur teſtificari, niſi ubi aliter ueritas apparere nequit, cæteri uerò non priuilegiati indiſtinctè cõpellantur teſtificari, etiam ſi ueritas aliàs poteſt apparere. Albe. de Malet. nu. 29. f. 418

Priuilegiati ut nõ teneantur ſubire officiũ teſtificandi aduerſus aliquos, an poſsint cõpelli quando ueritas aliter haberi non poteſt. Ioan. Crot. n. 199. f. 640

Priuilegiati compelluntur ad teſtificãdum ubi ueritas aliter apparere non poteſt. Albe. de Malet. nu. 24. f. 418

Priuilegio proprio excuſantur ſenes, & ualetudinarij, & tales nõ compelluntur uenire coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos. Albe. de Malet. nu. 23 f. 418

Priuile-

priuilegia cum iniuria alterius non intelliguntur. Albe. de Malet. numero 87. fol. 436.

¶ Probans ſemiplenè, cui defertur iuramentum, an præiudicet probationi plenæ in articulo diuerſo. Franciſ. Curt. nu. 111. fol. 192

Probans aliquem abſolutum, an ex hoc probet prius excommunicatum fuiſſe. Ioan. Crot. nu. 287. fol. 670

Probantis per unum teſtem illegitimè natum, non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis. Ioan. Crot. nu. 166. fol. 619

Probanti per teſtes ſingulares, nō defertur iuramentum in ſupplementum probationis. Ioan. Crot. nu. 318. fol. 677

Probandi facultas non eſt augmentanda. Ioann. Crot. nu. 101. fol. 596

Probare quis habeat criminis perſeuerantiam, uel emendationem. Albe. de Mal. nu. 69. fo. 390

Probari debent ſtatim cum opponuntur exceptiones excommunicationis, infamiæ, & capitalis inimicitiæ. Ioan. Crot. nume. 360. fol. 699

Probari concludenter ex duabus ſemiplenis probationibus, ueritatis, & famæ, an poſsit. Franciſ. Cur. nu. 90. fol. 188

Probari non debent quæcunque uult actor uel reus, ſed ſolum ad cauſam facientia. Albe. de Malet. nu 98. fol. 437

Probatio qualiter fiat per teſtes rationis eorum quæ ſcripta ſunt in libro rationum. Bal. de Peruſio. nu. 36. fol. 82

Probatio quid ſit. Nell. a S. Geminia. num. 70. fol. 134

Probatio clara, & certa eſſe debet ibi. num. 70. fol. 134

Probatio exacta magis requiritur cum agitur de crimine criminaliter, quam ciuiliter. Nell. a S. Geminiano numero 113. fol. 142

Probatio dubia contra producentem teſtes interpretatur. Nell. a S. Geminia. nume. 185. fol. 157

Probatio dubia non eſt probatio. Tynd. nu. 5. fol. 295. & idem Tynda. numero 4. fol. 360

Probatio dubia uerificabilis, & concluſiuè in quolibet intellectu, prodeſt ad intentionem probantis. Ioann. Crot. numero 300. fol. 673

Probatio dubia, non releuat. Tynda. nu. 6. fol. 361

Probatio dubia, probantē non releuat; quādo ex obſcuritate ſermonis dubitatio oritur. Ita & quando dubia redditur ex uacillatione & contrarietate ipſius teſtis. Ioan. Crot. nu. 344. fol. 685

Probatio quomodo fiat, aliquem exercuiſſe iuriſdictionem. Nell. a S. Geminia. nu. 188. fol. 158

Probatio qualiter fiat, cæcum aliquem eſſe ciuitatem habere ciues, aliquem eſſe filium filij, aliquos eſſe fratres, aliquem cō tractum factum a muto. Nell. a S. Gemi. nu. 188. & 189. fo. 158

Probatio ſemiplena impeditur per modicum defectum. Franciſ. Cur. numero. 66. fol. 183

Probatio inuiſibilium per quę perſpiciatur & an requirat rationis aſsignationem in teſtis depoſitione. Franciſ. Cur. numero 76. fol. 185

Probatio ex confeſsione oriens ualidior, quàm ex actu reali. Franciſ. Cur. numer. 114. fol. 192

Probatio per teſtes ad quid inducta. Andr. Barba. nu. 16. fol. 200

Probatio omnis iudici fienda & non parti. And Barba nu. 51. fol. 216

Probatio contra uiolentam præſumptionē admittitur. Tynda. nu. 8. fol. 335

Probatio æquiuoca, & ambigua prodeſt in criminalibus, ubi de delicto euitādo agitur. Ioan. Crot. nu. 83. fol. 593

Probatio ueritatis & famæ ſimul, præfertur probationi ueritatis tantum. Ioann. Crot. nu. 145. fol. 615

Probatio cui incumbat quòd per alios teſtes probari non poſsit, niſi per teſtes priuilegiatos, & quæ probatio ſufficit illo caſu. Ioan. Crot. nu. 200. fol. 640. & nu. 201. fol. 641

Probatio quando ita interpretetur, ut non ſonet in delictum. Ioann. Cro. num. 299. fol. 672

Probatio quando cōcludere poteſt à communiter accidentibus, an proſit. Ioann.

Crot.

Crot.nu.300.fol. 673

Probatio quando in ſe eſt aliqualiter imperfecta,tamen offuſcatur per exceptionem probatam a reo,ſufficit ad victoriã conſequendam. Ioan.Cro.numero 300. fol. 673

Probatio fruſtra fit quæ nihil prodeſt. Pet. Rebuff.nu.36.fol. 742

Probatio quæ non releuat,recipi nõ debet. ibi.nu.39.fol. eodem

Probatio qualiter fiat,doli aduerſus ſolertiam.Bar.nu.105.fol. 65

• Probationis facultas non eſt anguſtanda. Imò fauorabilis eſt,& ei leges pinguius, ſubueniunt. Ange.de Vbal.nu.5.fo.101. & Maria.Sozi.nu.20.fol. 517

• Probationem plenam, an faciat confeſſio extra iudicium facta,ſine uerofimilibus. Tynda.nu.28.fol. 320

Probationes luce meridiana clariores in criminalibus eſſe debent.Ange.de Vbal. nu 18.fol. 105

Probationes in criminalibus apertiſsimè requiruntur. Nell.a S.Geminiano numero 113.fol. 142

Probationes teſtium iuri communi fauentes data probationum paritate, uincunt. Franciſc.Cur.nu.22.fol. 174

Probationes ſemiplenæ ex ſua ſpecie perfectæ,iunguntur ad plenam. Franciſ. Cur. nu.93.fol. 189

Probationes in iudicio, & non extra, fieri debent,nec poteſt quis ex dictis extraiudicialibus condemnari. Tynda. numero 20.fol. 320

Probationes clariores requiruntur in criminalibus,quàm in ciuilibus.Tynda.nu. 21.fol. 320

Probationes factę in iudicio ſũmario, nullam faciunt fidem in plenario. Tynda. n. 2.fol. 347

Probationes factę in iudicio ſummario, an & quando faciunt fidem in plenario.Ioa. Crot.nu.275.fol. 657

Probationes factę in una cauſa,fidẽ faciunt etiam in alia, omnino diuerſa inter eaſdem perſonas,Tynda.nu.4.fol. 347

Probationes facientes fidem in ciuilibus, in criminalibus faciunt indicium ſufficiens.Ioan.Crot.nu.63.fol. 591

Probationes dilucidę requiruntur ad probandam ingratitudinem, nec deferri poteſt iuramentum in ſupplementum ad illam probandam.Ioãn.Crot.numer.107. fol. 598

Probationes contra officialem, debent eſſe euidentes,niſi forte aufugiat.Aegi.Boſſ. nu.59.fol. 782

Probationes in criminalibus debẽt eſſe omni ſuſpicione, & exceptione immunes. Iodoch.Damhoude.nu.27.fol. 801

Probationum plures ſpecies iunguntur ſimul ut generant plenam.Fran. Curt.nu. 27.fol. 175

Probationibus deficientibus,an ſeruus in teſtem accipiatur.Alberi. de Malet.num.4. fol. 407

Probatum non intelligitur per teſtes, niſi quatenus ratio dicti inuenitur.Nell. a S. Geminia.nu.192.fol. 159

¶Proceſſus & ſententia requiritur ut quis ex confeſsione in criminalibus condemnetur.Tynda.nu.24.fol. 320

Proceſſus qui fit contra abſentem ex contumacia dicitur ſummarius.Ioan.Cro. nu. 277.fol. 668

¶Procurator an poſsit eſſe teſtis in cauſa in qua procurator fuit.Nepos a Monte Albano.nu 145.fol.14.& Nell.a S. Gemin. nu.31.fol.128.& Alb.de Malet.num.10. fol.393.& nu.13.14.15.& 16.fol. 394.& Lanfran de Oriano.nu.67.fol.485.& Ioan.Crot.num.134.fol.615.& Aegid. Boſſ.nu.55.fol.781.& idem Boſsius. nu. 117.fol.794.& Iodoch.Damhoude. nu. 11.fol. 799

Procurator non inducit teſtes,ſtante ſtatuto quòd non poſsit induci niſi a principali.Nell.a S.Geminia.nu.50.fol. 132

Procurator in capitulis ad allegandam iniuſtitiam,quæ ſeorſum a delicto principali,uentilatur,an admittendus.Franciſ.Cur.nu.62.fol. 182

Procurator in cauſa quam incipit, non poteſt teſtificari.Stepha. Aufre.numero 83. fol. 274

Procurator efficitur dominus litis & inſtantiæ. Albe.de Malet.nu.20.fol. 365

Procurator non iurat de calumnia. Albe. de Malet.nu.10.fol. 393

Procurator

Procurator ad unum articulum tantum, an poſsit eſſe teſtis, in alijs. Alberi.de Malet. nu.14.fol. 394

Procurator reuocatus lite pendente, & poſtea in teſtem productus, non poteſt teſtimonium in ea cauſa dicere. Albe.de Malet.nu.17.fol. 394

Procurator in cauſa poſſeſsionis, an poſsit deponere in cauſa proprietatis, & quid in procuratore ad negocia. Albe. de Malet.nu.20.fol.394.& nu.21.fol. 395

Procurator licet ſit dominus inſtantiæ directò, tamen dominus ſubtiliter poteſt uti iure inſtantiæ ſine exceptione, & ſufficit procuratorem domino non contradicere. Albe.de Malet.nu.15.fo. 426

Procurator habens mandatum ad producendum teſtes uel articulos, & non ad totam cauſam, non dicitur producere articulos & teſtes, ſed ipſe dominus. Albe.de Malet.nu.19.fol. 427

Procurator ſub procuratorio nomine recipit in his, quæ non poſſunt in alium tranſire, ut in feudo, & uſufructu, in continenti acquiritur totum domino, nec ab ipſo procuratore neceſſaria eſt ceſsio. ibi. nu. 20.fol. eodem

Procuratoris officium eſt uoluntarium. Albe.de Malet.nu.12.fol. 393

Procuratoris perſona, regulariter inſpicitur, in his quæ pertinent ad litis ordinationem: ſecus in reſpicientibus peremptionem, uel deciſionem: quia tunc perſona ipſius domini inſpicitur. Alb.de Malet.nu.13.fol. 426

Procuratores duo, ſi conſtituti ſunt inſolidum, ita quòd occupantis non ſit melior conditio, & unus eſt litem conteſtatus, & alter teſtes produxit, an atteſtationes ualeant. ibi.nu.21.fol. 427

¶ Producens an teneatur dicere ſuper quo capitulo uult teſtes producere, & hoc in ſcriptis facere redigi, & an hoc dicere debet coram iudice audiente. Iacob. Butriga.nu.16.& 18.fol. 24

Producens teſtes opponit contra eius perſonas, ſi cauſa de nouo emerſerit. Nell. a S.Gemi.nu.57.fol. 133

Producens falſos teſtes, & ipſi teſtes producti, & mandator, poſſunt omnes, uno libello accuſari. Nell. a S.Geminia. nume. 242.fol. 165

Producens teſtes, an poſsit illos reprobare. Stepha. Aufre.nu.77.fol.275.

Producens teſtem pro ſe, non poteſt illos productos poſtea cõtra ſe repellere. Tynda.nu.8.& 9.fol. 349

Producens teſtem pro ſe non poteſt illum reprobare, etiam in alia cauſa. Robe. Maran.nu.10.f. 569

Producens teſtem, poteſt illum repulſare, ex ſuperuenienti cauſa. ibi.nume.11.fol. eodem.

Producens teſtem, poteſt illum quo ad eius dicta repulſare. ibi. numero 12.f. eodem

Producere teſtes, uel inſtrumenta contra ſe quis non cogitur. Iacob. Aegid.num. 53. fol. 94

Producere teſtes ſuper articulis, & tota cauſa, reſpectu producẽtis, fauorem, & odiũ continet. Maria. Sozin. ſenior. nume. 82. fol. 541

Producere teſtes, an quis poſsit, etiam publicatis atteſtationibus ſuper articulo tituli, ſi non articulauit de præſcriptione, ſed de poſſeſsione decem annorum, & poſtea de titulo articulauit. Albe.de Malet.nu.128.fol. 441

Produci teſtes non poſſunt de iure communi, ſi in aliquo articulo ſpecialiter eis renuntiatum eſt, & quid ſi aliqua iuſta cauſa appareat. Albe.de Malet. numer. 106. fol. 438

Produci poſſunt teſtes poſt publicatas atteſtationes, etiam ſuper capitulis directo contrarijs, quando cum teſtibus producitur inſtrumentum, probationem teſtiũ coadiuuans Albe.de Malet. nume. 108. fol. 438

Produci poſſunt teſtes ſuper articulis, uel directo contrarijs, ſed indirecto, quibus probatis, reprobatio atteſtationum ſequitur. Albe.de Malet.nu.114.fo. 439

Produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent, homicidæ maleſici, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, ueneficij, ſortilegi, periurij, lenones, cõcubinarij manifeſti, & inceſtuoſi. Iodoch. Damhoude.nu.19.f. 800

Produci an poſsint teſtes ſuper articulis indirectè

directè contrarijs,publicatis atteſtationibus,ſeu didicitis teſtificatis,& quãdo probatio indirectè eſſe dicatur.Maria. Sozi. nu.91.fol. 543

oduci an poſſint teſtes ſuper eiſdem articulis,uariata inſtantia, de cauſa principali,ad cauſam appellationis. ibi.nume.92. fol. 545

Productio teſtium ex quibus cauſis impediatur, & de eorum publicatione. Albe. de Malet.nu.103.f. 438

Productio teſtium propter numerum ſufficiẽtem teſtium,impeditur,& de hoc numero iudicis arbitrio relinquitur.ibi. nu. 104.f. eodem

Productio fieri poteſt, publicatis atteſtationibus, quando quis uult reprobare ſimul atteſtationes teſtium,& eorum dicta. Albe.de Malet.nu.127.f. 441

Productus in teſtem per unam partium, an poſtea poterit ab eadem pro altera parte recuſari.Stepha.Aufre.nu.82. fol. 274

¶Prohibitũ quid dicatur.Lanfran.de Oria. nu.56.f. 480

Prohibitus adminiſtrare bona ſua periurus, & omnes reprehenſibiles,& notę opinionis, in numero teſtium non ſunt.Iacob. Butriga.nu.51.f. 20

¶Pronomen hic,hæc,hoc,demonſtratiuum eſt ad oculum corporis.Nell. à S. Geminia.nu.185.f. 157

¶Propinqui omnes,dicuntur familiares, & familiario nomine qui ueniant Nepos à Monte Alba.nu.2.3.& 4.f. 4

¶Propriam cauſam nõ poteſt quis ſuo iuuare teſtimonio.Stepha.Aufr.n.84.f. 275

¶Proteſtans contra teſtes eorum dictis uti poteſt ad excludẽdas probationes aduerſarij,non ad fundandam intentionem, & petendo pro ſe examinari, uidetur à proteſtatione recedere. Nell. à S. Gemi.nu. 224.f. 163

Proteſtans quòd uult teſtes cõtra ipſos productos reprobare, an admittatur ad reprobandũ,publicatis atteſtationibus. Io. Crot.nu.356.f. 699

Proteſtatio facta contra perſonam teſtis cõtra me producti,ſi pro me deponit, mihi non nocet,niſi talis ꝓteſtatio nõ fuerit ꝑ me ratificata.Nell.à S.Gemi.n.58 f. 133

Proteſtatio ſiue præcedens,ſiue ſubſequens contraria actui qui geritur, proteſtãtem non releuat.Pet.de Monca.n.397.f.721

Proteſtatio in teſtimonijs,quid proſit. Pet. Rebuff.nu.35.f. 739

Proteſtatio quando noceat.ibi. nu. 6.f.740

Proteſtatio quomodo fienda.ibi. numer. 7. fol. eodem

¶Proxeneta, an & quando poſſit eſſe teſtis in contractu.Nepos à Mõte Alba n. 120. fol.13.& Iacob.Aegid.nu.55.f.95. & Frãciſc.Cur.nu. 89.f.188.& Albe. de Malet. n.43.f.398.& n.47.& 50.f.399. & Lanfrã. de Oria.n.71.f.488.& Ioan.Crot.n.164. f.618.& nu.176.f. 620

Proxeneta quis ſit.Aegid.Boſſ.n.130.f. 795

Proxeneta an cogi poſſit teſtimonium dicere.Albe.de Malet.n.61.f. 403

Proxeneta an probet, maximè contra officialem.Aegid.Boſſ.n.58.f.781. & n. 128. fol. 795

¶Proximus pubertati,& doli capax, an admittatur ad teſtimonium. Albe. de Malet.n.20.f. 410

¶Prudens quilibet præſumitur niſi contrarium probetur.Bar.nu.75.f. 55

Prudens prudentia perfecta ea perfectione quæ in hominibus cadere poteſt naturaliter qualiter qs poſſit eſſe. Bar.n.76.f. 55

Prudens ut quis dicatur & diligens circa celebrationem actus particularis à ſe geſti ſiue gerendi: tria ſunt neceſſaria, ſcilicet,prudentia, circunſpectio, & cautio. Bar.nu.85.f. 57

Prudẽtẽ aliquẽ eſſe qualiter probetur. Et ꝙ requirũtur octo,ſcilicet,memoria,intelligẽtia,experientia, docilitas, deliberatio,ſolértia, prouidentia,circunſpectio, & cautio Bar.nu.74.f. 54

Prudentia conſiſtit circa particularia, & ea quæ contingenter eueniunt, ut inter ſe cõſiliari & diſputare,& recta ratione uniuerſalia particularibus congruentius applicantur. Bar.nu.73.f. 54

Prudentia particularis eſt cum ad ſui ipſius quidam prudentes inueniuntur qui habent ea quæ generaliter ſupra de prudentia dicuntur.Bar.nu.77.f. 55

Prudentia œconomica pertinet ad regimen familiæ.ibi.nu.79.f. eodem

Prudentia regnatiua conſiſtit in bene operando bonum finem, hoc eſt inquietem & bonum ſubditorum nõ in fidem ſui lucri uel gloriam. Bar.nu.86.fol. 58
Prudentia regnatiua in principe præſumitur quando gradatim aſcendit, uel quòd ita de eo ſit fama, uel ex unico actu nota bili declaratur & hoc iure ciuili. Bar.nu.87.fol. 58
Prudentia regatiua alia in principe eccleſiaſtico, alia in ſeculari requiritur. Bart. nu.88.fol. 59
Prudentia ciuilis ſiue politica quæ in ſubditis requiritur, conſiſtit ut in bonum finem domini operetur. Bart.numero 91. fol. 59
Prudentia militaris conſiſtit in bene operã do in finem uictoriæ ob quietem reipublicæ. Bar.nu.92.fol. 60
Prudentia militaris quòd in aliquo ſit generaliter uel particulariter, qualiter probetur. ibidem
Prudentia eſt habitus cum ratione actiuus, circa bona uel mala Barto. numero 69. fol. 53
Prudentia, ſcientia, ſapientia, differunt. ibidem.
Prudentiæ œconomicæ quæ alia opponuntur. Bar.nu.99.fol. 62
Prudentiam regnatiuam in aliquo eſſe, ad probandum non requiritur tantum tempus, quantum in œconomica. Bar.nume. 89.fol. 59
¶Pubertas in maſculo eſt in quartodecimo anno completo, in fœmina uero in duodecimo. Nepos a Monte Albano.nu. 55. fol. 8
Pubes factus an poſsit teſtificari de his quæ in pupillari ætate uidit. Albe. de Malet. nu.21.fol. 410
Pubes niſi ſit maior uiginti annorum, non poteſt in cauſa criminali teſtificari. Ioan. Crot.nu.12.fol. 575
¶Publicatio teſtium qualiter fiat, & in ſcriptis redigatur. Nell.a S.Gemi.num.120. fol. 148
Publicatio teſtiũ peti non poteſt ab eo, qui eos non produxit. Nell.a S.Geminia. nu. 121.fol. 148
Publicatio teſtium ſi omittatur, iudicium tamen ualet. ibidem
Publicatio ſola teſtium, non impedit productionem aliorum teſtium, ubi quis teſtificata non didicit, niſi renuntiaſſet. Albe.de Malet.nu.107.fol. 438
Publicatio ſola teſtificatorũ, an præcludat uiam productioni teſtium. Lan.de Oria. nu.22.fol.518.& nu.25.fol. 521
Publicatio atteſtationum, qualiter fiat, & per notarium ſcribi debeat. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij, ita quòd eius omiſsio uitiet proceſſum. Lanfran. de Orian. numero 23. fol. 519
Publicatio teſtium indiſcretè facta, an productionem aliorum teſtiũ impediat. ibi. nu.24.fo. 519
Publicatio non ritè facta, quando habet inficere teſtium receptionem, & pars non didicit teſtificata, poſſunt etiam ijdem teſtes de nouo produci. Maria.Sozin. ſenior.nu.35.fol. 523
Publicatio teſtium licet non ſit ritè facta, ſi tamen eorum receptio ritè fuit, pars quę teſtificata didicit, non poteſt alios teſtes producere ſuper eiſdem articulis. Maria. Sozi.nu.36.fol. 524
Publicatio ſi facta non eſt in cauſa principali uel ſi facta eſt, probatur quòd pars nõ fuit percunctata, uel teſtificata, non didicit, an poſsint in inſtantia appellationis teſtes produci ſuper eiſdem articulis, uel directè contrarijs. ibi. numero 108. folio 549
Publicatio teſtium non fit in curijs ſupremis. Pet.Rebuff.nu.2.fol. 747
Publicatio teſtium quando fiat in curia Romana ibi.nu.4.fol. eodem
Publicatio proceſſus an ſit neceſſaria ad hoc ut ſententia ualeat. Aegid.Boſſ. nu. 1.fol. 760
Publicatio proceſſus an requiratur ante torturam, & quomodo nõ publicato proceſſu datur copia indiciorum. ibi.num.2. fol. 761
Publicatione facta poteſt contra teſtes conſenſu partium opponi Nell.a S.Gemi. n. 122.fol. 148
Publicatis teſtimonijs non amplius conceditur teſtes producere ſuper eiſdem ſeu cõtrariis

trarijs articulis, tam in prinaipali cauſa, quam in cauſa appellationis. Fed. Schen. nu. 50. fol. 114

Publicatis teſtimonijs teſtes ſuper nouis articulis producere tam in principali inſtãtia quam in cauſa appellationis permittitur. ibi. nu. 51. fol. eodem

Publicatis teſtibus, quibus caſibus poſt didicta teſtificata, poſsint teſtes produci, ponuntur decem nouem caſus. Nell. a S. Gemi. nu. 123. f. 149

Publicatis atteſtationibus & cognitis teſtificatis, teſtes nõ recipiuntur iterum ſuper eodem. Tynda. nu. 10. f. 349

Publicatis atteſtationibus, ubicunque quis uult articuſum producere qui inhæreat de neceſsitate facti, & probationis in articulo atteſtationum publicatarum, tunc nõ licet talem articulum probare: ſecus ſi nõ ſit de neceſsitate probationis, ſed facti tãtum, Albe. de Malet. nu. 129. f. 442. Quid ſi in articulis actor appoſuit clauſulam ſolitam apponi, ſcilicet nõ aſtringẽs ſe ad probãdum niſi ea quæ ad fundamentum intẽtionis ſuæ ſufficiunt. ibi. n. 130 f. eod.

Publicatis atteſtationibus an poſsint noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, uel directo contrarijs. Ioann. Crot. numero 262. f. 661

Publicatis atteſtationibus poteſt iudex ex officio, ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere. Io. Crot. nu. 340. f. 683

Publicatis atteſtationibus, an poſsit obijci cõtra perſonas teſtium. Io. Crot. numero 354. f. 698

Publice intereſt ne delicta remancãt impunita. Tynda. nu. 14 f. 319

¶Puer quòd ſit baptizatus per unũ teſtem probatur. Nepos a Monte Alba. numero 68. f. 9

¶Pugnãs cum beſtijs, uel qui locat ad pugnandum, a teſtimonio repellũtur. Iaco. Butriga. nu. 17. f. 19

¶Puniri quis mitius debet ex præſumpta ꝓbatione, & minor condemnatio fieri debet. Io. Crot. nu. 365. f. 701

¶Pupillus & ſeruus a teſtimonio reijciũtur. Iacob. Butriga. nu. 1. f. 18

Pupillus à teſtimonio ferẽdo arcetur præterquam in crimine læſæ maieſtatis, cuius occaſione etiam torqueri poteſt. Federic. Schench. nu. 13. f. 109

Pupillus, ſeu impubes, teſtimonium dicere nõ poteſt in cauſa ciuili, fallit in cauſa criminali, in qua admittitur, & torquetur, & præſumptionem ad probandũ dominũ occiſum à familia facit. Albe. de Malet. nu. 19. f. 409

Pupillus in quibus teſtis eſſe poſsit, & in quibus nõ. Lanfran. de Oria. nu. 2. f. 456

Pupillo, non nocet tutoris dolus, Maria. Sozi. nu. 119. fol. 553

Q

QVæſtum palam faciens, à teſtimonio repellitur. Iacob. Butrig. n. 17. f. 19

¶Qualitas aliqua ubicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa eſt probanda ad hoc, ut actus plenè probetur. Io. Crot. nu. 4. f. 573. & Pet. de Mõcada. nu. 395. f. 722

Qualitas quæ poteſt comprehẽdi, & nõ cõprehendi ſub articulo antiquo, an publicatis atteſtationibus publicari poſsit. Io. Crot. nu. 267. f. 663

Qualitas repellens teſtem an ſit probata eo ipſo quòd teſtis eam fatetur. Aegid. Boſſ. nu. 62. f. 783

Qualitates non entium nullæ. Franc. Cur. nu. 58. f. 181

¶Quantitas corporum ſeparatorum, quorum numeratio eſt facilis, fit per numerationem. Bar. nu. 52. f. 49

Quantitates ſubſtantiæ animatæ, anima rationabili ſunt tres. ibi. nu. 58. f. 51

¶Quaſi contrahitur in iudicijs. Tynda. nu. 4. fol. 301

¶Quidditas rei quæ non poteſt niſi per ualde peritos cognoſci, quomodo probetur. Bar. nu. 25. f. 41

R

RAdens homines in balneis ad teſtimonia legitima non eſt admittendus. Nepos a Monte Albano. num. 20. fol. 5

¶Rapina, an probetur per teſtes inductos ad eam probandam, dicentes quòd uiderunt rem auferri de manibus accuſantis, uel de domo ſua. Io. Crot. n. 261. fol. 660

Raptor manifeſtus ad teſtificandum nō eſt admittendus. Nepos a Monte Alba. nu. 22. fol. 5. & Nell. a S. Gemi. nu. 18. f. 125. & Iodoci. Damhoude. nu. 19. fol. 800
¶ Ratio in teſte attenditur, & nō dictum, & ideo ſi teſtis dicit, credo, quia præsēs fui, & uidi, probat. Bal. de Peruſio. n. 1. fo. 78
Ratio eſt in teſte quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio. Bal. de Peruſio. nume. r. fol. 78
Ratio teſtis nō debet eſſe idem quòd dictū, ſed aliud a dicto. Bald. de Peru. n. 9. f. 80
Ratio teſtis debet procedere plena & ſimplici uia, non per difficultates intellectus. Bal. de Peruſio. nu. 10. f. eod.
Ratio eorum quæ ſcripta ſunt in libro, qualiter probetur per teſtes? Bal. de Peruſio. nu. 36. fol. 82
Ratio ubi idem eſt ibi idē ius ſtatui debet. Ange. de Peruſio. nu. 27. fol. 106
Ratio in teſte ſuper filiatione, emancipatione, uel communi opinione, qualis eſſe debeat. Nell. a S Geminia. nu. 146. f. 152
Ratio omnis bona, argumentum dicitur. And. Barba. nu. 17. fol. 201
Ratio teſtis perfecta eius dictum imperfectum ualidat, & e contrà. Tynda. numer. 7. fol. 293
Ratio reſtringit dictum. ibi. no. 8. fo. eodem
Ratio eadem eſt in dicente ſe non interfuiſſe, & dicēte ſe neſcire. Tynda. n. 18. f. 341
Ratio differentiæ quare in teſtibus magis conſideratur amicitia quam inimicitia. Albe. de Malet. nu. 20. f. 372
Ratio teſtis ſaluat, & deſtruit eius dictum. Rober. Maran. nu. 10. fol. 565
Ratio teſtis à dicto diuerſa eſſe debet, alias non probat. ibi. nu. 11. fol. eodem
Ratio legis, eſt anima ipſius legis, Maria. Sozi. ſenior. nu. 101. fol. 548
Ratio ubi ſibi locum nō uendicat, nec etiā uendicat locum diſpoſitio. ibi. n. 102. f. e.
Ratio edicti ne ultra decem teſtes recipiantur. Pet. Rebuff. nu. 2. fol. 752
Ratio cur plures teſtes producūtur. Pet. Rebuff. nu. 17. fol. 733
Ratio teſtis ſatis eſt, ſi concludat a ueriſimili, uel à communiter accidentibus. Aegid. Boſſ. nu. 79. fol. 787
Rationis diuerſitas, iuris diuerſitatem inducit. Tynda. nu. 26. f. 329
¶ Reatus excludit honorem. Bal. de Peruſio. nu. 12. fol. 74
¶ Receptio teſtium impeditur ex defectu citationis. Pet. Rebuff. nu. 15. f. 740
Receptionem atteſtationum, an & quando pars impedire poſſit ibi. nu. 13. f. eodem
Recipiens pecuniā ob ferendū teſtimoniū falſi pœna eſt puniēdus. Tynda. n. 8. f. 314
Reconciliatio inter inimicos, quomodo probetur. Albe. de. Malet. nu. 7. fol. 370
Reconciliatio an recōualidet teſtimonium inimicitiæ capitalis. ibi. nu. 9 fol. 371
¶ Recordari de loco, melius eſt, quàm de tēpore. Nell. a S. Geminia. nu. 209. f. 160
¶ Rector eccleſiæ, an in cauſa ſuæ eccleſiæ teſtis eſſe poſsit. Nel. a S. Gemi nu. 14. f. 124. & uide ſupra in litera P. in uerbo, Prælatus.
Rector Peruſij condemnatus quòd in criminalibus commiſiſſet excommunicationē, & ex illis teſtibus ſententiam protuliſſet. Franciſ. Cur. nu. 62. f. 182
¶ Redemptor litium, & qui de facili litigat, non poteſt eſſe teſtis, nec accuſator. Io. Crot. nu. 182. fol. 621
¶ Reditus accipiēs, præſumitur ius aliquod adminiſtrandi habere. Nell. a S. Gemi. n. 166. fol. 154
¶ Regula l. ſi non ſpeciali. C. de teſt. quomodo procedat. Ioan. Crot. nu. 346. fol. 686
Regularis canonicus, frater minor monachus, uel alia perſona ſubiecta prælato, an poſſint eſſe teſtes ſine licentia ſuperioris. Stepha. Aufre. nu. 13. fol. 252
Cætera uide ſupra in litera M. in uerbo, Monachus, & infra in uerbo, Religioſus.
¶ Reiectio teſtis etiam ex officio curiæ, audiri ſit. Pet. Rebuff. nu. 11. fol. 740
Reiectis teſtibus reſtitutio datur ad probandum. ibi. nu. 35. f. 742
Reijcienda quando ſint teſtimonia. Pet. Rebuff. nu. 4. fol. 739
¶ Relatiuum quis, uel qui, quid deſignet. Tynda. nu. 7. fol. 353
Relator, & inſtructor, an teſtes eſſe poſſint. Aegid. Boſſius. nu. 122. fol. 795
¶ Relicta ad pias cauſas à quibus non ſumenda per eccleſiam. And. Barba. n. 31. f. 207
¶ Religio maculam priſtini criminis tollit. And. Barba. nu. 8. fol. 242
Reli-

Religioſi dictum ſine iuramento præſumptionem facit. Franciſ. Cur. nu. 98. f. 189

Religioſi poſſunt compelli pro ſuis monaſterijs teſtificari. Franciſ. Cur. nu. 15. fol. 173. & nu. 97. f. 189

Religioſi, & monachi ſeruis æquiparantur. Ioan. Crot. nu. 13. fol. 575

Religioſi an poſsint eſſe teſtes in teſtamento. ibi. nu. 14. fol. eodem

Religioſi an probent, ſi non habuerunt conſenſũ ſui ſuperioris. Aeg. Boſ. n. 92. f. 783

Religioſis magis creditur quàm ſecularib. in teſtificando. Alb. de Malet. n. 29. f. 411

¶Remiſſus ab exercitu, ignominiæ cauſa, ad legitima teſtimonia nõ admittitur Ia. Butriga. nu. 30. fol. 19. & Stepha. Aufre. nu. 86. f. 275. & Albe. de Male. n. 1. f. 414

Remitti non poſſunt de partium conſenſu, ea quę ſunt de ſubſtãtia alicuius actus iudiciarij. Albe. de Malet. nu. 66. fol. 434

¶Renuntiare licet teſtibus reprobãdis. Pet. Rebuff. nu. 43. fol. 743

Renuntiari non poteſt per partes, exceptioni in odium alicuius introductæ. Io. Cro. nu. 357. fol. 699

Renuntians productioni teſtium, proteſtari debet, quòd ſibi ſaluę ſint exceptiones opponendæ, tam cõtra eorũ dicta, quam contra ipſos teſtes, alias poſt aperturam dictorum ipſorum teſtium aliquid opponere nõ poteſt. Iacob. Butriga. n. 15. f. 23

Renuntiatio ſpecialiter facta de non producendo teſtes ſuper aliquo capitulo tenet. Nel. a S. Geminia. nu. 47. fo. 131

Renuntiatio teſtium, an præcludat uiã producendi, quando eorum dicta non ſunt publicata, uel ſi publicata ſunt, pars dicta teſtium non didicit. Albe. de Malet. nu. 105. fo. 438

Renuntiatio ab uno facta, alteri nõ nocet. Lan fran. de Orian. nu. 45. fol. 475

Renuntiatio productionis teſtium facta in principali cauſa, non extẽditur ad cauſã appellationis. Mari. Soz. ſenior. n. 1. f. 512

¶Repetundarum damnatus, etiã ermaphroditus, ad teſtimoniũ adhiberi non poteſt. Iacob. Butriga. nu. 25. fol. 19

¶Repreſentantes dominum, ratihabitione ſecuta, qui ſunt. Tynda. nu. 12. fo. 340

¶Reprobare teſtem, quatenus cõceſſum ſit. Lanfran. de Oria. nu. 52. fol. 478

Reprobari, & impediri poteſt receptio teſtis, ſi iudex non legit, uel legi fecit depoſitionẽ teſti. Pet. Rebuff. nu. 25. fol. 741

Reprobatio teſtium, ultra quartam productionem non admittitur. Ange. de Peruſio. nu. 11, fol. 97

Reprobatio teſtium an locum obtineat in ſummarijs. Pet. Rebuff. nu. 12. fol. 740

Reprobatio ſuperuacua, fugienda eſt. ibi. nu. 40. fol. 742

Reprobationes in prima inſtantia oppoſitæ, an in cauſa appellationis, probentur ibi. nu. 34. fol. 742

Reprobatoria teſtium, qualiter conſiderari debeant. ibi. nu. 36. fol. eodem

¶Repulſa teſtium, qualiter, & quãdo petatur, & quis terminus detur ad eã, & quid de repulſa repulſæ. Rob. Marã. n. 1. f. 567

Repulſa teſtiũ, fit cõtra perſonas, uel cõtra dicta, & ut cõcedatur alterũ de tribus, ſequiritur maximè proteſtatio. ibi. n. 2. f. e.

Repulſa cõtra teſtes, debet crimina in ſpecie continere, nec ſufficit probare in genere, quòd quis ſit criminoſus. Robert. Maran. nu. 3. fol. 568

Repulsã petens, & nõ probãs ſaltẽ ſemiplene, punitur ad x. tarenos. Idem, ſi producit articulos impertinentes. Rober. Maran. nu. 5. fol. 568

Repulſa teſtium dicitur odioſa. ibid. nume. 7. fol. 569

Repulſa teſtium, an poſsit ſimul fieri in primis capit. cauſæ principalis. ibi. n. 8. f. eo.

Repulſa non fit contra ſcripturas, ſed ſolũ contra teſtes. Rober. Maran. n. 9. fo. 569

Repulſa an & quando admittatur in cauſa appellationis. ibi. num. 13. fol. eodem

Repulſa an admittatur in cauſa attentatorum. ibi. nu. 14. fol. 570

Repulſa non permittitur in teſtibus per ꝓducentem approbatis. Rober. Maran. nu. 16. fol. 570

Repulſa nõ conceditur in crimine læſæ maieſtatis. ibi nu. 17. fol eodem

Repulſa non admittitur in cauſa blaſphemiæ Dei. ibi. nu. 18. fol. eodem

Repulſam opponens, & non probãs contra teſtes, an teneatur iniuriarum. Rob. Maran. nu. 15, fol. 570

Repulſa in cauſis ſummarijs, ubi ſemiplenæ probationes ſufficiunt, nō admittitur. Rober. Maran. nu. 19. f. 570

Repulſus à teſtimonio ferendo contra aliquem, propter eius reuerentiam examinatus, non facit indicium. Ioan. Crot. nu. 62. f. 591

¶Rei ualor, & poſſeſſio, quomodo, & per quot teſtes probetur. Albe. de Malet. nu. 16. f. 448

Rei æſtimatio, quomodo per teſtes probetur. Lanfran. de Oria. nu. 92. f. 497

Rei demonſtratæ, fruſtra adijcitur demonſtratio. Pet. Rebuff. nu. 41. f. 743

¶Reſcripto, ſeu iuſſione principis, non poſſunt amplius teſtes produci, publicatis at teſtationibus, uel didicitis teſtificatis. Maria. Sozi. ſenior. nu. 118. fol. 553

¶Reſponſio adaptatur ad interrogationem & ſecundum eam eſt intelligenda. Tynda. nu. 20. fol. 242

Reſponſio unica ſufficit, ubi poteſt per unicam reſponſionem ſatisfieri duplici interrogationi. Maria. Sozi. ſenior. numero 5. fol. 513

¶Reſtitutio, aduerſus quem fiet minoris, & eccleſiæ. Maria. Sozi. ſenior. numero 22. fol. 554

Reſtituto minore uel eccleſia, uel maiore ex cauſa legitima, an intelligatur etiam reſtituta pars aduerſa; ut poſſit teſtes producere, licet teſtificata didicerit. Maria. Sozi. ſenior. nu. 127. fol. 554

Reſtituitur minor, ut poſt publicationem probet. Pet. Rebuff. nu. 8. f. 747

¶Retractatur difficilius, id quòd duplici uinculo fulcitur, quàm id quod uno tantum. Tynda. nu. 7. fol. 340

¶Reuelās ſecreta teſtium cauſæ, uel alterius rei, tenetur pœna falſi. Ange. de Perusio. nu. 17. f. 98

¶Reuerentia expreſsè debita, remitti non poteſt. Albe. de Malet. nu. 13 f. 417

¶Reus paratus poſt terminum facere deponere teſtes, audiendus eſt. Ange. de Vbal. nu. 7. f. 101

Reus uel actor, numquam aliquod in commodum pati debet, ex procuratoris conſtitutione. Albe. de Malet. nu. 28. f. 427

Reus quando teſtes producere poſſit. Lanfran. de Oria. nu. 35. f. 469

Reus debendi, an poſſit teſtificari pro ſuo correo. Ioann. Crot. nu. 188. f. 623

Reus tot teſtes producere poteſt, quot ſuper munerarios poteſt producere actor, ex priuilegio. Pet. Rebuff. nu. 54. f. 736

Reo imputandum eſt ſi teſtes ſuos examinare non fecit, eos cogendo per iuris remedium, nec eius proteſtatio ſuper hoc prodeſt. Ange. de Vbal. nu. 15. fol. 102

Reum iudex non debet cogere ad confitendum ſtatim habitis indicijs. Tynda. nu. 4. fol. 317

¶Rex recognoſcens ſuperiorem, an poſſit facere quòd capitula in quibus teſtes uerum dixerunt non uitientur propter unā falſitatem; Et quid in Papa. Pet. de Monca. nu. 389. f. 719

Rex Hiſpaniæ ſuperiorem non recognoſcit, & tantam poteſtatem habet in ſuo territorio, quātam Imperator in uniuerſo. Et poteſt facere ut capitula in quibus teſtis uerum dixit non uitientur propter unam falſitatem. Et idem eſt de Rege Franciæ, & Rege Angliæ. Pet. de Monca. nu. 389. f. 719

¶Rumor minus infamiæ quàm fama habet. And. Barba. nu. 20. f. 227

Rumor excuſat reprobātem teſtem. Pet. Rebuff. nu. 46. f. 743

¶Ruſticus deponens ſuper poſſeſſionem, dicens, quia uidit quòd tanto tempore poſſidebat, probat. Nell. à S. Gemi. nu. 179. fol. 156

Ruſticus & mulier, an admittantur ad producendum denuo teſtes, didicitis teſtificatis. Maria. Sozi. ſenior. n. 124. f. 554

Ruſticus an poſſit eſſe teſtis. Lanfran. de Oria. nu. 85. f. 495

Ruſtici teſtamentum quinque teſtes requirit. Nepos à Monte Albano. n. 96. f. 11

Ruſticis, uel mulieribus, non ſuccurritur in his quæ inducta ſunt ad rigorem iuris cōſeruāda. Maria. Sozi. ſenior. n. 125. f. 554

S

SAcerdos quòd aliquis ſit, qualiter probetur. Bar. nu. 59. f. 51

Sacerdos pandens confeſsionem eſt puniendus. Ioan. Crot. nu. 350. f. 687

Sacerdoti deponenti criminoſum, emendatum

tum eſſe, ſine iuramento non adhibetur fides Ioan.Crot.nu.227.fol. 655
¶Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Item in miraculis gratiæ uiſibilis forma.Bar.n.58.f. 51
Sacramentum calumniæ,partium uoluntate remitti non poteſt.Iacob.Aegid.n.11.fol. 88
Sacramentum an in cauſa criminali poſſit remitti,uel alia cauſa ardua. ibidem.
¶Sacrilegi, & apoſtatæ, quo ad infamiam æquiparantur.And.Barba.nu.15.f. 235
Sacrilegi produci in teſtes non poſſunt,nec in teſtimonium admitti debent. Iodoci. Damhoude.nu.19.f. 800
¶Saluãdi materiã præbet reprobatio prior. Iodoch.Damhoude.nu.1.f. 801
Saluandi teſtes non calumniandi. ibi. nu.3. fol. 802
Saluantur teſtes, negando reprobatos eſſe, inimicos,fautores,domeſticos, concubinarios,adulteros,infames,&c.& alijs modis de quibus ibi.n.4.6.7.& 8.f. eodem
Saluantur teſtimonia infantium, de rebus infami loco patratis,& famulorum,ancillarum, & domeſticorum de rebus domi, & priuatim peractis.ibi.nu.10.f. eodem
Saluatio reprobatione non minus neceſſaria.ibi.nu.1.f. 801
Saluatio teſtium.Pet. Rebuff.numero. 10. fol. 740
¶Sanctius eſt delinquenti, facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare Iacob.Aegid.nu. 1.f. 86
¶Sapientia,ſcientia, & prudentia differunt. Bar.nu.69.f. 53
¶Sapientia eſt habitus ſpeculatiuus,cõſiderans cauſas altiſſimas, & ad Iuriſtas etiã ſpectat.ibi.nu.70.f. eodem
¶Satellites nunquid poſſint pro poteſtate in ſyndicatu teſtificari.Alberi. de Malet. nu 36.37.& 38.f. 374
¶Scholaris quòd defierit eſſe ſcholaris,quãtum tempus requiratur, arbitrio iudicis relinquitur.Bar.nu.65.f. 52
¶Sciens teſtes infames eſſe, & criminoſos, dum producuntur, ſi nihil dixit, an ſibi præiudicet,ita ut eos reprobare non poſſit. Iacob.Butriga.nu.20.f. 27
Sciens ſe excommunicatum per famam,nõ poteſt probabilem ignorantiam allegare.Ioan.Crot.nu.153.f. 617
¶Scientia, ſapientia, & prudentia,differũt. Bar.nu.69.f. 53
Scientia eſt habitus ſpeculatiuus, demonſtratiuus,ratione uera, conſiderans cauſas inferiores, & ſpectat ad naturales, & etiam ad Iuriſtas.ibi.nu.71.f. 54
Scientia alicuius, tripliciter ſumitur.ibi.n. 104.f. 65
Scientia ſola teſtificatorum, etiam ante publicationem, an excludat quem à poteſtate producendorum teſtium.Maria. Sozi.nu.46.f. 527
¶Scribentes ſic ſigillant,facta aliena in literis, ſicut notarij ſignant eorum inſtrumẽta.Tynda.nu.13.f. 334
¶Scripturã in quibus caſibus requiritur.Iacob.Aegid.nu.47.fol. 93
Sriptura priuata in facto antiquo, facit plenam probationem.Ioan.Crot.num.240. fol. 657
Scripturæ, quãdo magis ſtandum in dubio. Francif.Cur.nu.88.f. 188
Scripturæ diuerſæ, ab eadem parte productæ,quæ poſſunt prius præiudicare ſibi inuicem obſtãt, ut neutri fides ſtetus:ſecus in teſte producente. Franciſ Cur.n. 110. fol. 191
Scripturæ diuerſæ contrariæ ex eadem parte productæ, non ualent. Iacob.Butriga. nu.3.f. 28
¶Secretè debent teſtes examinari. Lanfran. de Oria nu.18.f.459.& Pet.Rebuff.num. 68.f. 737
¶Sed,dictio, quid importet. Bal.de Peruſi. nu.1.f. 72
¶Senes,& ualetudinarij, non admittuntur ad teſtificandum. Iacob.Aegid.num.54. fol. 94
Senes,& ualetudinarij,qui dicantur.Iacob. Aegid. nu.54.fol.94.& Ioan.Crot. num. 261.f. 660
Senes, & ualetudinarij,cum de eorum mortè dubitatur,lite nondum conteſtata examinari poſſunt.Ioan. Crot. numer. 258. fol. 660
Senes & ualetudinarij excuſantur à teſtificando,& tales non compelluntur uenire coram iudicè in defectum, ſed iudex debet

bet mittere ad eos recipiendos. Albe. de Malet.nu. 23.f. 418

¶Senſus uiſus, quomodo pro omni ſenſu corporeo accipiatur. Nell.à S.Gemi.n.131. fol. 150

Senſus exteriores ſunt quinque, & qui interiores. Nell.à S.Gemi.nu.152.f. 152

Senſus hominis nobiliores, qui ſunt Fräciſ. Cur.nu.114.f. 192

¶Sententia pro quo ferri debeat, quãdo ex utraque parte teſtes ſunt pares, & in numero, & in dignitate. Iacob. Butriga.n.6. fol. 29

Sentẽtia in notorio fertur ſine ſcriptis. Bal. de Peruſio.n 15.f. 75

Sentẽtia qualiter per teſtes probari debeat. Nell.à S.Gemi.n.189.f. 158

Sententia pro reo lata duobus iudicibus diuerſas ſententias proferẽtibus tenet niſi in cauſa fauorabili. Franciſc.Cur nu.44. fol. 178

Sententia contra confeſſum lapſa inſtantia poteſt ferri. Andræ. Barba. numero. 3. fol. 241

Sententia lata in abſentem non infamat. And.Barba.nu.6.f. 242

Sententia requiritur & proceſſus, ut quis ex confeſſione in criminalibus condemnetur. Tynda.nu.24.f. 320

Sententia an & quando excommunicato irroget perpetuam infamiam. Albe. de Malet.nu.38.f. 385

Sententia iudicis reprobantis teſtes, an ipſos infamet. Albe.de Malet. numero. 39. fol. 397

Sententia lata prætextu probationum, à iure reprobatarum nulla eſt. Albe. de Malet.nu.12.f. 416

Sententia reuocatur cùm citatus de legitimo impedimento docet. Albe.de Malet. nu.4.f. 425

Sententia quæ fertur per peritos in arte, nũquam tranſit in rem iudicatam, ideo publicatis atteſtationibus poſſunt tales teſtes produci. Albe.de Malet. numer.132. fol. 443

Sententia ut dicatur nulla exigitur quòd uitium patens ſic. Maria.Sozi.numer. 110. fol. 549

Sententia quæ tranſiuit in rem iudicatam per probationes poſtea admiſſas, parte non opponente retractatur. Io.Crot. nu. 264.f. 661

Sententia matrimonialis contrarijs probationibus retractari poteſt. Io.Crot.num. 265.f. 662

Sententia lata ſecundum conſilium ſapientis nunquam tranſit in rem iudicatam. ibi.nu.266.f. eodem

Sententia & arreſtum, quomodo proferri debeant. Pet.Rebuff.n.17. f. 748

Sententiæ & arreſta, per curiam dicit, an ualeant. Pet.Rebuff. nu.61.f. 745

¶Separatorum ſeparata eſt ratio. Tynda.n. 4.f. 307

Separatus à ſacroſancta eccleſia, teſtimonium dicere non poteſt, nec qui hæreticorum uocabulo continetur. Iacob. Butriga.nu.43.f. 20

¶Sermones ſunt qualificandi, ſecundum cõmunem intellectum. Franciſ.Cur.nu. 69. fol. 174

¶Seruus an & quando ad teſtimonium admittatur, uel repellatur. Nepos à Monte Alba.nu.70.f.9.& Iacob.Butriga. nu.1.f. 18.& nu.20.f.19.& Iacob. Aegid. nu.2.f. 86.& Nell.à S.Geminia.nu. 23.f. 127.& Stepha. Aufre.n.88.f.276.& Albe.de Malet.nu.1.2.3.4.& 5.cum ſequen.f.407. & Ioan.Crot.nu.13.f. 575

Seruus in iudicio ſtare non poteſt. Nepos à Monte Alba.nu.71. f. 9

Seruus quo caſu legitimam perſonam ſtandi in iudicio habeat. Albe. de Malet. nu.9.f. 30

Seruus factus liber, an teſtificetur de his quæ ſeruitutis tempore uidit. Iacob. Aegid.nume.6.fol.87.& Nell.à S.Geminia. nu.21.fol. 126

Seruus an poſsit contra dominum teſtificari, Iacob. Aegid.nu.4.f. 87

Seruus an poſsit pro domino teſtificari. Nel.à S.Gemi.nu.12.fol.124.& Albe.de Malet.nu.28.f. 373

Seruus non poteſt eſſe miniſter, nec nũtius ad citationes Albe.de Malet.numero 2. fol. 407

Seruus qui habetur pro libero, & infamis pro uiro bonæ famæ, an poſſit teſtificari. Albe.de Malet.nu.3.& 5.fol. 407

Seruus an in teſtem accipiatur, deficientibus probationibus. ibi. nu. 4. fol. eod.
Seruus qui fuit teſtis in inſtrumento. an de ipſius inſtrumẽti, ueritate deponere poſſit, detecta eius ſeruitute. ibi. n. 7. f. 408
Seruus conditione, an pendente conditione teſtificari poſsit. ibi. nu. 17. f. 409
Serui torqueri poſſunt, tam in cauſa ciuili, quàm criminali. & quando, tam contra dominum, quàm contra extraneum. Aegid. Boſſ. nu. 15. fol. 754
¶ Sigillum priuatæ perſonæ ad hoc ut ualidum ſit, & probet, quòd approbatum ſit requiritur. Tynda. nu. 6. fol. 333
¶ Simul fieri, quæ dicātur. Tynd. n. 11. f. 353
¶ Singularitas in teſtibus duplex. Franciſc. Cur. nu. 92. fol. 189
Singularitas teſtium ex quibus comprehendatur, ita ut nõ probent. Ioan. Crot. nu. 318 & nume. 319. cum ſeq. fol. 677
Singularitas teſtium circa quæ uerſetur. Albe. de Malet. nu. 23. fol. 450
¶ Sobrinus aduerſus ſobrinum, uel ſobrinam, uel è contra, an compellatur teſtificari. Idẽ de nothis. et ijs qui ſunt propinquiores gradu. Albe. de Malet. n. 9. f. 416
¶ Socer pro genero, uel è contrà, an poſsit eſſe teſtis. Nepos a Monte Albano. num. 106. fol. 12. & Steph. Aufre. nu. 89. fol. 286. & Albe. de Malet. nu. 49. fol. 367. & Aegid. Boſſ. nu. 61. fol. 783
Socer uicem parentis obtinet. Nepos à Mõte Albano. nu. 107. fo. 12
Socer contra generum, uel è contrà, an cõpellatur teſtificari. Albe. de Malet. nu. 9. fol. 416. & nu. 18. fo. 417
Socer an teſtificari compellatur quando ueritas aliter haberi non poteſt. Alb. de Malet. nu. 20. fol. 417
¶ Societas idonei teſtis, ſi quid habilitatis, quicquam alteri præbeat. Andræ. Barba. nu. 36. fo. 209
¶ Socius criminis, an admittatur in teſtimonium contra alium. Nepos a Monte Alba. nu 69 fol. 9. & Iacob. Aegid. num. 16. fol. 89. & Federic. Schench. nu. 37. f. 111 & Nell. à S. Geminia numer. 16. fo. 125. & Albericus. de Male. n. 65. fol. 403
¶ Socius criminis non admittitur ad teſtimonium, etiam ad indicium, præterquã in cauſa hæreſis, & ſimoniæ. Nel. à S. Geminia. nu. 16. fol. 125
Socius criminis non poteſt eſſe teſtis contra ſocium, nec de criminibus aliorum eſt interrogandus. Io. Crot. n. 91. fo. 595
Socius contra ſocium teſtificatur in crimine læſæ maieſtatis. ibi. nu. 92. fol. eod.
Socius poteſt interrogari de crimine ſocij, in delictis quæ principaliter non committuntur, propter offenſam ſeu odium alicuius, ſed propter committentium cõmodum Ioan. Crot. nu 93. fol. 595
Socij criminum, ſiue in eodem crimine irretiti, à fideli teſtimonio ferẽdo reijciendi ſunt. Iodoch. Damhode. n. 14. fo. 800
Socius eius rei quæ in iudicio deducitur, non admittitur ad teſtimonium Federic. Schench. nu. 37. fol. 111
Socius pro ſocio teſtificatur, quando emolumentum ad ipſum non ſpectat. Nell. à S. Geminia. nu. 10. fol. 123
Socius pro parte alterius ſocij, quando poſſit teſtificari, & quid in ſocijs omnium bonorum. Albe. de Malet. nu. 21. 22. 23. 24. & 25. fol. 372. & nu. 26. fol. 373
Socius an admittatur ad teſtificandum. Lãfran. de Oria. nu. 86. fol. 495
Socius teſtificatur cõtra ſocium, in his quæ tendunt ad communem ſalutem. ibi. nu. 94. fol. eod.
Socius qui non debet examinari, contra tertius examinatus, ſeu de crimine ſocij interrogatus, an probet. Ioann. Crot. num. 95. fol. 595
Socius pro ſocio, an poſsit teſtificari. Ioan. Crot. nu. 170. fol. 619
Socij & conſortes in cauſa communi non teſtificantur. Iacob. Aegid. nu. 15. fol. 89
¶ Solennitas leuis omiſſa non uitiat. Ioan. Crot. nu. 179. fol. 620
Solennitas iuris gentium, uel diuini, per clauſulam nulla iuris ſolennitate ſeruata non cenſetur remiſſa. Ioan. Crot. num. 228. fol. 656
Solennitatis prætermiſsione falſum committitur. Bal. de Peruſio. nu. 21. fol. 76
¶ Solidum pro aureo iuris, interpretes accipiunt. Federich. Schench. nu. 62. fol. 116
¶ Solicitator ad ferendum teſtimoniũ nunquã admittatur. Lãf. de Ori. n. 88. f. 495. & Aegid.

Aegid. Boſſ. nu.119.fol.794. & Iodoch. Damhoude.nu.11.fol. 800

Solicitator cauſæ, an poſſit eſſe teſtis pro illa, cuius cauſam ſolicitat. Ioan.Crot.nu. 135.fol. 615

Solicitator teſtium, a teſtimonio repellitur, non autem eius ſocius. Albe.de Malet nu.19.fol. 394

¶Solutio debiti in ſcriptis relati, aut etiam partis eius, quinque teſtibus probanda eſt. Federic.Schench.nu.59.fol. 115

¶Soror pro ſorore teſtatura, à teſtimonio repellitur. Iodoc.Damhou. nu. 10.f.800

¶Spolians aliquem, repellitur ab accuſando, & in criminalibus ab excipiendo. Albe.de Malet nu.10.fol. 371

Spoliatus a iudice, an poſſit reſtitutionem in integrum petere. Pet.de Mõcada. nu. 399.fol. 723

¶Sponſa pro ſponſo, an poſſit eſſe teſtis, & econtra. Albe.de Malet.nu.3.fol. 370

¶Sponſalia bina, uel binas nuptias, qui eodem tẽpore ſuo nomine exercuit, teſtis eſſe non poteſt. Iac.Butr.nu.37.fol. 19

¶Spurius officiũ tabellionatus exercere nõ poteſt. Ioan.Crot.nu. 167.fol. 619

Spurius qui moribus, & honeſtate præfulget, a teſtimonio non repellitur. ibid.

Spurius an repellatur a teſtimonio. Aegid. Boſſ.nu.61.fol. 783

Spurij & inceſtuoſi, an ad teſtimonium contra parentes admittantur. Albe.de Malet.nu.6.fol. 364

Spurij & inceſtuoſi, filij non ſunt nominandi. ibidem.

¶Statuliber, an poſsit eſſe teſtis. Nell. a S. Geminia.nu.23.fol.127.& Albe. de Malet.nu.16.fol. 409

¶Statuentium mens & ratio ſequẽda eſt. Nell. a S.Gemi.nu.139.fol. 151

Statutum puniens producentes teſtes falſos, an comprehẽdat producentẽ unum tantum teſtem. Iac.Butr.nu.13.fol. 30

Statutum poteſt infamem, & criminoſum in teſtem habilitare. Andr.Barba.nume. 39.fol. 210

Statutum quòd ſtetur teſtibus malam cauſam ſui dicti reddentibus, eſt nullũ. And. Barba.nu.41.fol. 211

Statutum uel conſuetudo inducere non poteſt, quod dicto teſtis deponentis de credulitate, fides præſtetur. Tynda.nu.6.f. 293

Statutum licet aliquid probari per teſtes prohibeat, non prohibet probationes per inſtrumentum & teſtes. Albe.de Malet.nu. 109.fol. 439

Statutum quòd de cauſis uertentibus inter affines, fiat compromiſſum, nõ habet locum quando per diſſolutionem matrimonij affinitas eſt diſſoluta. Io. Crot. nu.79.fol. 593

Statutum quod notarius non poſſit acceptari ad aliquod officium, habet locum ẽt in eo, qui fuit ſemel notarius, licet deſierit eſſe, & de notariorum matricula deletus fuerit. Ioan.Crot.nu.181.fol. 621

Statutum quod bãnitus poſſit impunè occidi, an comprehendat bannitum per ſententiam condemnatum a qua appellauit, & appellatione pendente fuit occiſus, demum nullo proſequente appellationem, ſententia tranſiuit in rem iudicatam. Io. Crot.nu.190.fol. 623

Statutum quod dicto unius credatur, in præiudicium alterius, an ualeat. Ioan.Crot. nu.221.fol. 646

Statutum quòd teſti omni exceptioni maiori, fides non adhibeatur, an ualeat. ibi. nu.224.fol. 646

Statutum ſi diſponit quod in certis cauſis, puta minorũ, non admittantur teſtes, niſi ſint omni exceptione maiores, an probãs ſimpliciter per teſtes, non aliter probando eos omni exceptione maiores obtinere debeat. Ioan.Crot.nu.392.fol 719

Statutum diſponẽs quòd pro homicidio facto in territorio uillæ, teneatur uilla, nõ habet locum quãdo in territorio homo mortuus reperitur, quia potuit alibi eſſe occiſus, & ibi portatus. ibi.nu.394.f. 722

Statutum ſemper debet taliter interpretari, ut aliquid addat iuri communi. Ioan. Crot.nu.396.fol. 721

Statutum diſponens, quòd qui blaſphemauerit Deum puniatur in decẽ, & qui beatam, & immaculatam Mariã Virginẽ, in decẽ, & quod Sãctos in decẽ, an cõprehẽdat quo ad oẽs pœnas illũ, qui unico impetu oẽs blaſphemauit. Io. Crot.n.401.f. 723

Statutum uel conſuetudo ut in examine teſtium

ſtium pars non citetur, an ualeat? Aegid. Boſſ. nu. 35. fol. 779

Statutum ut credatur teſti deponẽti de credulitate an ualeat, & an teſtis de credulitate poſsit puniri pęna falſi uel alia. ibi. nu. 44. fol. 780

Statutum Mediolani diſponens ꝙ teſtis ex uniuerſitate probet, an poſsit allegari in criminalibus. Aegid. Boſſ. nu. 60. fol. 783

Statutum puniens infamantẽ aliquem, quõ ſit intelligendum. Io. Cro. nu 297. f. 672

Statutum diſponens quòd ſtetur teſtibus deponentibus de credulitate, an probet. Io. Crot. nu. 317. fol. 677

Statuto diſponẽteꝗ debitũ excedẽs ſummã uiginti librarũ, nõ poſsit ꝓbari ꝑ teſtes, ſi probatũ fuit, parte non opponente, ualet probatio. Io. Crot. nu. 264. fol. 661

Statuta duo ſi ſint, quorum unum dicit, ut teſtis poſsit accuſari de falſo infra menſem tm̃, aliud uero ꝙ de falſitate qs poſſit accuſari infra x. ann. an uigore iſtius ultimi ſtatuti, teſtis poſsit accuſari de falſo poſt mẽſem. Pe. de Mõc. nu. 387. f. 718

¶Stellionatus crimen quando in teſtem locum habeat, & illius pœna puniatur. Franciſc. Cur. nu. 33. fol. 176

Stellionatus crimine damnatur periurus. And. Barba. nu. 11. fol. 233

¶Stipendiarius nunquid poſsit eſſe teſtis. Lanfran. de Oria. nu. 81. fol. 493

Stipendiarii ſunt infames infamia facti. ibi.

Stipẽdiarii nulla dignitas compelli poteſt. ibi. nu. 82. fol. 494

¶Stipulatio qualiter probetur. Nell. a S. Geminia. nu. 189. fol. 158

Stipulatio præſumitur interueniſſe ſi quis pro fideiuſſore ſe aſcribi patitur. Alb. de Malet. nu. 17. fol. 426

¶Stulti dicti a ſtupore, quia ſtupenda non ſtupent, & non ſtupendo, ſtupent. Bar. nu. 98. fol. 61

¶Subditus an ſit pro domino idoneus teſtis. Aegid. Boſſ. nu. 99. fol. 791. & Alber. de Malet. nu. 43. & 44. cum ſeq. fol. 375. & Ioan. Crot. nu. 184. fol. 622

¶Subornans teſtes, qualiter puniatur. Pet. Rebuff. nu. 46. fol. 735

Subornationis timor non cadit in facto uere proprio. Tynda. nu. 3. fol. 344

Subornationis tãtus metus, non in diuerſa inſtãtia, ſicut in eadem. Tynd. n. 3. f. 350

¶Subſtãtia rei apud Legiſtas, quomodo capiatur, & eſt, aut rerum corporalium, aut incorporalium. Bar. nu. 21. fol. 41

Subſtantia rerum comprehenditur, per accidentia rerum quæ ſenſu percipiuntur. ibi. nu. 22. fol. eod.

¶Subſtitutio tacita, uel tacita hypotheca probatur, per teſtes probando expreſſam. Bal. de Peruſio. nu. 19. fol. 80

Subſtitutus an ſit citandus, ſi inter hæredẽ ſcriptum, & alium iudicium agitur. Ioã. Crot. nu. 18. fol. 176

¶Superfluis uti non debemus. Tynda. num. 27. fol. 329

¶Superior aſſumens infamem ad officium, an uideatur cum illo diſpenſare, Albe. de Malet. nu. 15. fol. 409

¶Surdus & mutus, qualiter dicantur, & probentur imprudentes. Bar. nu. 97. fol. 61

¶Suſpectus de inimicitia, an ad teſtimoniũ admittatur. Iaco. Butri. nu. 15. fol. 19

Suſpectus eſt, qui ſe ultro ingerit. Federic. Schencli. nu. 2. f. 108. & nu. 35. fol. 111

Suſpectus de teſtiũ uariatione faciat prius eos confiteri coram teſtibus extra iudicium cum iuramento. Tynd. nu. 6. f. 312

Suſpicio affinitatis in teſtibus, purgatur ꝑ non affinitatem aliorum. Franciſc. Cur. nu. 5. fol. 171

Suſpicionem maximam habens non admittitur ad teſtimonium. Iacob. Butrig. nu. 7. fol. 18

¶Suſpenſus, & excommunicatus, a teſtimonio repellitur. Nell. a S. Geminia. nu. 20. fol. 126

T

TABELLIO ſi legit citationem factam a præcone, dicente prædicta die ſe non citaſſe, an ſtetur dicto tabellionis, uel præconis. Iaco. Butr. numе. 25. fol. 28

Tabellio qui inſtrumentum confecit, in numero teſtium non connumeratur. Nell. a S. Geminia. nu. 88. fol. 138

Tabellio utens diuerſis ſignis, pœna falſi punitur. Tynda. nu. 12. fol. 384

Tabellio utrum teſtis eſſe poſsit. Lanfran. de Oria. nu. 69. fol. 486

Tabellioni dicta teſtium ſcribẽti, creditur, & quid in nuntio aliquem citaſſe referenti. Franciſ.Cur.nu.85.fol. 187

Tabelliones duo plus operantur in diſpoſitione, quàm multi non tabelliones. ibi. nu.37.fol. 177

¶Tabernas frequentans a teſtimonio ferendo reijcitur. Nepos à Monte Albano.nu. 18.fol. 5

¶Tempus quòd ſpectari debeat in teſte, ſi erat teſtabilis in tempore quo iurauit, & inteſtabilis eo tempore quo ſcribitur. Iacob.Butr.nu. 10.fol. 26

Tempus plerunque poteſt eſſe cauſa ſolutionis, & cõdẽnationis ueri & falſi. Nell. à S Geminia.nu.159.fol. 153

Tempus & locus perfectã probationẽ augmentant, tamen ipſis detractis non faciũt debiliorem probationem. Tynda.nume. 39.fol. 323

Tempus iuramenti in teſtibus attenditur. Albe.de Malet.nu.9.fol. 408

Tempus antiquum eſt centum annorum. Ioan.Crot.nu.241.fol. 658

Tẽpus ubi eſt de ſubſtãtia, neceſſe eſt quòd teſtes de illo deponant, aliàs ſingulares ꝑſumuntur. Ioan.Crot.nu.324.fol. 678

Tẽpus quomodo probetur Aegid. Boſſius. nu.40.fol. 779

¶Terminus ſi ſtatutus ſit parti ad probãdũ, & iurent teſtes infra terminũ, deponãtq; poſt terminum, an ualeat eorum depoſitio. Alb.de Malet.nu.79.fol. 435

Quid ſi datus, eſt ad producendum, & probatum habendum ibi.nu. 80.fol. eo.

Quid ſi teſtis iurauit, ſed nondum articuli ſunt parati, uel interrogatoria danda teſtibus.ibi.nu.81.fol. 436

Terminus certus an ſufficiat per iudicem aſſignari ad producendum teſtes. Albe. de Mallet.nu.56.fol. 427

Termino lapſo quando res eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum Io.Crot.nu. 270.fo. 664

Termino aſſignato decem dierum, ad probandum, an teſtes pendente termino produci poſſint abſque alia citatione partis, contra quam producuntur. Alb. de Mal. nu.33.fol. 428

¶Tertius ueniens de nouo, poteſt alios teſtes producere licet principalis decem produxerit Petr. Rebuffus.nu.13.fo.733

¶Teſtamentum. Qui in teſtamento patris increpatus eſt, ad teſtimonium non admittitur.Iaco.Butr.nu.39.fol. 20

Teſtamẽtum cæci, quot teſtes requirat. Nepos à Monte Albano.nu.83.fol. 10

Teſtamentum ruſtici, quinque teſtes requirit. Nepos à Monte Albano.nu.96.fol. 11

Teſtamentum qui facere non poteſt, teſtimonium, ferre non ualet. Nell. à S. Gemi.nu.28.fol. 128

Teſtamentum uiuentis aperiẽs, punitur de falſo. Tynda.nu.7.fol. 314

Teſtamentum filij in militari expeditione, ſine ſolẽnitate ualet & in eo pater poteſt eſſe teſtis. Albe.de Malet.nu.17.fol. 365

Teſtamentum an probari poſſit minori numero quàm ſeptem teſtium. Ioan. Crot. nu.226.fol. 647

Teſtamentum non aliter probari poteſt per teſtes niſi deponant uidiſſe teſtatorem, nec ſufficit eum audiuiſſe loqui, & quid de codicillis, & donatione cauſa mortis. Ioann.Crot nu.346.fol. 686

Teſtamentum factum tempore peſtis, ualet, licet teſtes, teſtatorem non uiderint. ibidem.

¶Teſtator mandans aliquid fieri, & aliquo præſente, intelligitur, & intelligẽte. Bar. nu.18.fol. 40

Teſtator dicens in teſtamento ſe teneri ad reſtitutionem uſurarũ à multis extortarum, an per hoc iudicetur, ſeu probetur uſurarius manifeſtus, & eius teſtamentũ ſit nullum. Ioann.Crot.nu. 294.fol. 672

¶Teſtificans corruptus pecunia, repellitur. Iacob.Aegid.nu.22.fol. 90

¶Teſtificandi munus eſt publium, ac neceſſarium. Tynda.nu.7.fol. 299

Teſtificanti non iurato in cauſa in qua proceditur ſummarie, de plano, & ſine figura iudicij, fides nõ adhibetur. Ioan.Crot. nu.227.fol. 655

Teſtificari de facto ſuo an quis poſſit. Nell. à S.Geminia.nu.104.fol. 140

Teſtificari an poſſit in cauſa in qua quis percipit commodum. Franciſc. Curt.nume. 17.fol. 174

Teſtificari

Tiſtificari qui repellantur. Fraſicif.Curt. nu.104.fol. 190
Teſtificari in cauſa uſuraria an poſſit ille, qui ad uſuram, accepit. Alber.de Malet. nu.59.fol. 402
Teſtificari in cauſa propria quot modis q̃s dicatur. Albe.de Malet.nu.59.fol. 402
Teſtificari an poſſit in cauſa uniuerſitatis uel collegij, quilibet de uniuerſitate uel collegio. Albe.de Malet.nu.71.fol. 404. & nu.72.fol. 405
Teſtificari an poſſit ſeruus qui pro libero habetur, uel infamis pro uiro bonæ famæ. Albe.de Malet.nu.3.& 5.fol. 407
Teſtificari non coguntur ſenes ut ſunt maiores annis ſeptuaginta ualetudinarij, ij qui ſunt cum magiſtro reipublicæ, miſſi a militia ignominiæ cauſa publicanus, abſentes ex probabili, & neceſſaria cauſa, & qui conduxit præbendam uehendam. Albe.de Malet.nu.1.fol. 414
Teſtificari an cogatur frater cõtra fratrẽ in cauſa criminali.ibi.n.2.f.414.& n.4.f.415
Teſtificari an quis cogi poſſit, quando de crimine agitur per uiam exceptionis, ut quia opponitur contra teſtem uel procuratorem quòd eſt criminoſus, uel in alijs ſimilibus.ibi nu.41.fol. 419
Teſtificari omnes admittuntur, niſi qui à lege ſpecialiter ſunt prohibiti. Lanfran.de Oriano.nu.55.fol. 48
Teſtificari contra clericos qui non poſſunt. Ioann.Crot.nu.51.fol. 588
Teſtificari an poſſint in cauſa ſuæ uniuerſitatis illi de uniuerſitate. Ioann.Crot.nu. 129.130.131.& 132.fol. 614
¶Teſtificata qui didicit, non poteſt teſtes ſuper eiſdem articulis, producere. Iacob. Butrig.nu.3.fol. 22
Teſtificata, & teſtificanda, qualiter differũt. Iacob.Butriga.nu.17.fol. 27
Teſtificata ſe non didiciſſe, qualiter quis poſſit ꝓbare. Mar.So.ſenior.n.47.f.528
Teſtificata qualiter quis didiciſſe dicatur. Maria.Sozi.nu.48.fol. eod.
Teſtificata ex ſeipſo didiciſſe, quando quis dicatur.Maria.Sozi.nu.51.fol. eod.
Teſtificata qui didicit ab extraneo.an à reproductione teſtium denuo excludatur. ibi.nu.61.fol. 531
Teſtificatio, & actio, in cauſa criminali, regulariter æquiparatur. And.Barb.nume. 14.fol. 200
Teſtificata à iudice criminali facta in ciuili nulla.Pet Rebuff nu.27.fol. 740
Teſtificatis à notario didicitis, an poſſint teſtes denuò produci. Mar.So. n.58.f.531
Teſtificatis didicitis ab aduerſario, an poſſint teſtes reproduci.ibi.nu.59.fol. eod.
Teſtificatis didicitis à iudice, an poſſint teſtes reproduci.ibi.nu.60.fol. eod.
¶Teſtimonium inuiti dicere qui nõ cogantur.Iacob.Butri.nu.18.fol. 19
Teſtimonium, qui & contra quos ferre non compellantur.Iacob.Aegid.nu.2.fol.96
Teſtimonium canonicorum recipitur ſuper his, quæ in capitulo geſta ſunt. Federic. Schench.nu.29.fol. 110
Teſtimonium diſcordia in minimis reddit credibilius.Franciſc.Cur.nu.19.fol.174
Teſtimonium dicere eſt dignitas, & actus legitimus infantibus interdictus. Nell. a S.Geminia.nu.19.fol. 125
Teſtimonium quis non dicit contra eum, quem in ius uocare non poteſt. Nel.a S. Geminia.nu.34.fol. 129
Teſtimonium probationis nõ requirit cauſam, ſi teſtes non interrogantur de cauſa in his, quæ ſunt facti ſenſibilis. Nell. a S.Geminia.nu.159.fol. 153
Teſtimonium de auditu licet non probet, facit præſumptionem per quàm onus ꝓbandi in aduerſarium transfertur.Franciſ.Curt.nume.68.fol. 183
Teſtimonium de auditu an, & quando probet.Pet.de Moncada.nu.366.fol. 704
Teſtimonium de auditu eſt contra ſeu præter regulas iuris, & formam, nec dicitur propriè teſtimonium.Pet. de Moncada. nu.366.fol. 704
Teſtimonium de auditu, facit indicium, & prę̃ſumptionem, quia transfert onus probandi in aduerſarium.Pet.de Moncada. nu.366.fol. 704
Teſtimonium de auditu, ut ualidũ ſit, quæ requirantur.Pet.de Monca.n.368.f.705
Teſtimoniũ à teſte in quo differat. Et quid dicatur teſtimoniũ.And.Barb.n.3.f. 195
Teſtimonium criminoſi nemine opponente nunquid ualeat.And.Bar.n.5.fol.196

Teſti-

Teſtimonium deponentis per uerbum ſcio quanuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire,bonū eſt Tynd.n.1.f. 296
Teſtimonium non recordationis,teſtimonio ſcientiæ æquipollet.Tynd.n.2.f. 299
Teſtimonium an ualeat,ſi teſtes ſe inuicem inſtruunt.Nell.a S.Gemi.n.102.f. 140
Teſtimonium ſine cauſæ redditione an ualeat,ſi teſtis de cauſa non interrogatur. Tynd.nu.6.&9.f. 304
Teſtimonium à quocunque non iurato prolatum non ualet.Tynda.nu.6.f. 309
Teſtimonium an ex defectu formæ ſit nullum.Tyuda.nu.6.fol. 314
Teſtimonium dico me ſcire tantum quantum in tali cauſa dixi an ualidum. Tynd. nu.1.f. 356
Teſtimonium an dicere poſsit mulier, quæ communiter habetur pro uiro, uel pupillus pro maiore.Alberi.de Malett. numero 6.fol. 408
Teſtimonium teſtis, qui dictum ſuum ſcripſit,& poſtea legit,probat.Alber.de Malet.nu.74.f. 435
Teſtimonium utrum coactè, deferendum ſit.Lanfran.de Oria.nu.9.f. 457
Teſtimonium utrum quis deferre compellatur.ibi.nu.31.f. 467
Teſtimonium qualiter deferēdum.ibidem.
Teſtimonium maſculorum præualet teſtimoniū fœminarum,data paritate numerorum teſtium.Ioann.Cro.nu.57.f.590. & idem Ioan.Crot.nu.155.fo. 617
Teſtimonium paternum admittitur, in caſu quo agitur de probando an filius ſit in greſſus monaſterium animo profitendi religionem,uel ne. Ioann. Crot. numero.112.fol. 611
Teſtimonium fratris producti cum teſte extraneo omni exceptione maiore probat. Ioan.Crot.nu.120.fol. 613
Teſtimonium præſtitum in eccleſia, an uitietur.Pet.Rebuff.nu.23.fol. 741
Teſtimonium ferre eſt dignitas. Nepos a Monte Albano n.28.f.6.& Albe. de Malet.nu.18.fol.382.& nu.47.fol. 386
Teſtimonium dicere eſt munus, publicum ad quòd inuiti coguntur.Ange. de Peruſio.nu.25.fol. 105
Teſtimonium ferre inter actus legitimos computatur.Nepos a Monte Alban. nu. 31.fol.6.& nu.41.fol. 7
Teſtimonium unius an & quando ualeat. Nepos a Monte Alba.nu.65.fol.8.& nu. 67.fol.9.& Nel.a S.Geminiano.numero 85.fol.137.& Albe.de Malet. nume. 71. fol. 390
Teſtimonium unius,an iuſtificet uel damnet.Iacob.Butrigat. numero.2.fol.28.& Franciſ.Curti.nu.110.fo. 191
Teſtimonio unius de collegio, pro collegio,uel contra collegium,an ualeat. Iacob.Butriga.nu.10.fol. 29
Teſtimonium unius teſtis non recipitur Federith.Schench nu.56.f. 115
Teſtimonium unius cum alijs indicijs,an ſemiplenam fidem faciat.Nell.a S.Gemin. nu.86.fol. 138
Teſtimonium unius cum adminiculo famę publicæ,quibus in cauſis fides adhibeatur.Federic.Schench.nu.66.fo. 116
Teſtimonium ferendi, qui ſit incapaces, & repelli poſſint.And.Barba.nu.6.fo. 196
Teſtimonium unius ſtādū eſſe debet, de alicuius baptiſmo,uel eccleſiæ conſecratione.Nepos a Monte Albano nu:68.fol.9. & Ioann.Crot.nu.213.fo. 645
Teſtimonium ſolius Epiſcopi uel Marchionis,quòd cauſa decidi poſsit, an per ciuitatem ſuperiorem non recognoſcentem ſtatui ualeat.Ioann.Crott. numero 223. fol. 646
Teſtimonium amore,uel odio,aut timore, ſeu commodó latum,eſt in ualidum.Nepos a Monte Albano.nu.137.fol. 14
Teſtimonium pluriuni,quando teſtimonio paucorum præualeat,& è contra. Iacob. Butriga.nu.4.& 5.fol. 29
Teſtimonium qui ferre non coguntur, an ipſis uolentibus admittatur Iacob.Butriga.nu.21.fol. 30
Teſtimonium teſtium,qui dubitant, uel uacillant, non ualet.Iacob.Butriga. numero 5.fol. 25
Teſtimonium hæretici admittitur in defectum.Nepos a Monte Albano. numero 102.fol. 11
Teſtimonium hæretici repellitur, præterquam in ultimis uoluntatibus. Federic. Schench.nu.18.fol. 109

Teſtimonium Iudęi uel'alterius infidelis, an ualeat contra Chriſtianũ, & an in ultimis uoluntatibus. Nepos a Monte Alba.nu.100.& 101.fol. 11
Teſtimonium qui falſum dederunt, in teſtes produci non poſſunt. Iacob. Butrig. nu.50.fol. 20
Teſtimonium ferre non poſſunt, publico iudicio damnati,& infames, qui ſi quando admittantur, non ſine tormentis fides illis adhibenda eſt. Federich. Schench. nu. 16.fol. 109
Teſtimonium dicere multi ſunt qui nõ poſſunt cogi. Aegid. Boſſ.n.66.fol. 784
Teſtimonium dicentis neſcire diem & horam an ualeat Iacob. Butriga.n.6.fol.25
Teſtimonium teſtis poſt depoſitionem, habilis facti, nunquid reconualeſcat. Andre. Barba.nu.52.fol. 217
Teſtimonium teſtis deponentis per creduli tatẽ, ſuper hijs quę in ipſius artis, peritia conſiſtit, ualidum eſt. Tynda. n.10.f.293
Teſtimonium teſtis deponentis ante iuramentum,& poſtea iurantis, an ualeat. Albe. de Malet.nu.65.fol. 433
Teſtimonium teſtis qui iurauit die iuridica,& depoſuit die feriata an ualeat. Albe. de Malet.nu.67.fol. 435
Teſtimonij gratia, qui pretio corrupti ſunt non ſunt admittendi Iodoch. Damhou. nu.21.fol. 800
Teſtimonio aduerſarij, ſtari poteſt de conſenſu partium. Ioan. Cro. numero 211. fol. 644
Teſtimonia iudiciaria, duobus modis dicũtur. Nell.a S.Geminia.nu.100.fol. 140
Teſtimonia falſa, uaria, uel diuerſa, aduerſa, uel contraria, quæ ſint. Tynda.n.1.fol. 352.& Aegid. Boſſ.n.8.fo. 753
Teſtimonia confuſa, ſecundum Budæ. & magis tumultuaria dici poſſunt. Pet. Rebuff.nu.35.fol. 735
Teſtimonia quando ſint reijcienda. Pet. Rebuff.nu.4.fol. 739
Teſtimonia cui parti danda ſunt in publicatione. Pet. Rebuff.nu.11.fol. 747
¶Teſtium receptio in cauſa criminali, an per iudicem alij ſubdelegari poſsit, Nepos a Monte Albano.nume.80.fol. 10.& Federic. Schench.nu.68.fol. 116.& Franciſ. Curt.nu.60.fol. 152
Teſtis qui non uult comparere ad teſtificãdum criminaliter, punitur crimine ſtellionatus: ciuiliter tenetur parti ad intereſſe. Bal. de Peruſio.nu.18.fol. 75
Teſtes in criminalibus, an ad deponendum ſint cogendi. Ange. de Peruſio.nu.23.fo. 99.& Nell.a S.Gemi.nu.48.f. 132
Teſtes in criminalibus, coram iudice examinantur, in ciuilibus ſecus. Angel. de Peruſio.nu.26.fol. 99
Teſtes in criminalibus, omni ſuſpicione carentes eſſe debent, & omni exceptione maiores. Ange. de Peruſio. nu 18.f.105
Teſtis cui opponitur crimen, non admittitur, in ciuili, uel criminali, priuſquã probauerit ſe innocentem. Nel.a S. Gemin. nu.15.fol. 125
Teſtis non poteſt dictum ſuum in ſcriptis deponere, maximè in criminalibus. Nam iudex debet audire, qua fronte, & qua trepidatione loquatur. Nell.a S.Gemin. nu.50.fol. 139
Teſtes magis idonei requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus. Nell.à S.Geminia.nu.113.fol.142.& Albe. de Male. nu.6.fol. 370
Teſtes in cauſa criminali torquentur, & quid in ciuili. Nel.a S.Geminia. numero 114.fol. 142
Teſtis in criminalibus, non tenetur de die deponere. Nell.a S. Geminiano. n.209. fol. 160
Teſtis in cauſa inquiſitionis, non debet deponere de occultis, ſed de illis ubi clamor proceſsit, & ſi de occultis deponit, non propter hoc reus eſt puniendus. Nell.a S.Geminia.nu.114.fol. 142
Teſtis deponens ſuper inquiſitione, dicens occidentem cognouiſſe, ſed nõ occiſum, non probat. Nel.a S.Gem.nu.117.f. 143
Teſtis deponens ſuper inceſtu, ſi deponit coniunctionem carnalem,& non conſanguinitatem, an probet. Nell. a S. Gemi. nu.118.fol. 143
Teſtes quorum unus deponens de ueritate, alius de fama probant. Nell. a S. Gemi.nu.119.fol. 143
Teſtis unus facit indicium ſolemne ſufficiẽs ad torturam, ſi integer ſit, & legitimè receptus,

ceptus,ac omni exceptione maior. Tynda.nu.3.fol. 326
Teſti torto,plus creditur, quàm non torto. Tynda.nu. 5.fol. 325
Teſtis an poſſit a principio torqueri, antequàm aliud deponat.Tynda. numero .2 fol. 344
Teſtes tunc compelluntur ſi de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad pœnam depoſitionis uel ſuſpenſionis, uel etiam aliam.Albe.de Malet.numero 40. fol. 419
Teſtes de iure canonico an compellantur,niſi timore alterius partis conſtet iudici teſtem eſſe reuocatum à teſtimonio ferendo. Albe.de Malet.nu.42.fol. 420
Teſtis compellitur in cauſa criminali, ſi timore uel malitioſè ſe ſubtraxit,ad teſtificandum ex inſtinctu partis aduerſæ, ſecus ſi amore tantum.Albe. ee Malet. nu. 43.fol. 420
Teſtis unus ut ſufficiens ſit ad torturã, omni exceptione maior eſſe debet Lanfran. de Orian.nu.74.fol. 489
Teſtis non aſsignans cauſam ſcientię,etiam non interrogatus,in cauſis criminalibus non probat. Rober.Maran.nu.12.fo.565
Teſtis qui in cauſa criminali contra aliquẽ depoſuit, in alia cauſa contra eundem repellitur. Iacob. Butriga. numero 59. fol. 20
Teſtis in criminalibus magis idoneis requiritur,quàm in teſtamento uel cauſa ciuili.Ioan.Crot.nu. 12.fol. 575
Teſtis habilis tempore iuramenti qui antequam dictum ſuum deponat, infamiam iuris incurrit,in criminalibus non admittitur.Ioann.Crot.nu.38.fol.587.
Teſtis deponentes Titium occidiſſe Seium cum gladio uel cum claua,an probent. Ioann.Crot.nu.300.fol. 673
Teſtis deponens in cauſis criminalibus,etiã non interrogatus, dicti ſui rationem reddere debet: Et quid in cauſis criminalibus in quibus non ingeritur pœna ſanguinis.Ioan.Crot.nu.306.fol. 675
Teſtes inducti ad probandum percuſsionẽ quorum unus deponit percuſsionem fuiſſe factam punctim,alter uerò ceſim, an probent.Ioan.Crot.nu.332.fo. 681
Teſtes aliqui ſi dicunt homicidium fuiſſe factum die Lunæ.alij uerò die Mercurij an reducantur ad concordiam ut probẽt Ioann.Crot.nu.337.fol. 682
Teſtes deponentes ſe uidiſſe per unam rimulam,aliquem fabricantem falſam monetam, uel committentem adulterium, probant,quanuis non ſimul ſed ſucceſsiue uiderint.Ioan.Crot.nu.351.f. 687
Teſtes deponẽtes furtum, uel homicidium fuiſſe factum de nocte, an probent, propter obſcuritatem,& incertitudinem.Ioann.Crot.nu.352.fol.687.& Aegi. Boſſ. nu.48.fol. 781
Teſtes ſi ſunt examinati ſuper percuſsione uel inter duos rixantes, & dicunt, quòd non uiderunt, quando fuit facta percuſſio,ſeu uulnus, ſed uiderunt eos inuicẽ rixantes,& ſtatim ceſſata rixa, uiderunt unum eſſe percuſſum, an probent illum uulneratum, & ex tali probatione reſultet indicium ſufficiens ad condemnationem. Pet. de Moncada. num. 403.fol. 724
Teſtis deponens ſuper inquiſitione contenta in ea uera eſſe,non uidetur deponere de loco & tempore,& quomodo hoc & ſimilia intelligãtur Aegid.Boſſ. numero 41.fol. 779
Teſtis unicus probat homicidium fuiſſe factum,ad ſui defenſionem,quando probatio accuſatoris non eſt contraria.Aegid. Boſſ.nu.72.fol. 785
Teſtis deponens homicidium fuiſſe factum ad ſui defenſionem, quomodo probet. Aegid.Boſſ.nu.80.fol. 787
Teſtis cuius depoſitio fecit, ut quis indebite morte afficeretur,uel abſolueretur,tenetur de homicidio. Aegid. Boſſ. num. 140.fol. 796
Teſtes minores xiiij. annis reprobantur in criminalibus.Similiter & iuuenes ætate minores xx.annorum.Iodoch.Damhou. nu.2.fol. 799
Teſtis & accuſator,quis eſſe non poteſt Iodoch.Damoude.nu.22.fol. 800
Teſtis uilis qui non citatus ſe ingerit ad dicendum teſtimoniũ,ſuſpectus eſt,& torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. numero. 9. fol. 753

Teſtis

Teſtis conuictus de mendacio ex dicto alterius dignioris licet ſolius, poteſt torqueri. Aegid.Boſſ.nu.10.fol. 753

Teſtes præſente altera parte deduci & iurare debent, & q̃ pro utraque parte ueritatem dicent. Iacob. Butriga. nume.1. fol. 22

Teſtis iuratus eſſe debet: aliàs eius dicta nõ ualent, niſi à parte remittatur aduerſa. Nepos à Monte Albano. nu.38.fol. 7

Teſtis niſi iuratus non ualet. Nepos à Monte Alba.nu.52. fol. 7

Teſtes iurati abſente parte, cõtra quam producuntur, non ſunt admittendi, nec qui ſolenniter non iurauerũt, & quid ſi pars teſtificata didicerit ante apertionem. Iacob.Butrig.nu.52.53.& 54.fol. 20

Teſtis iurati ante dationem libelli dictum differtur ſcribi, quouſque libellus factus ſit. Qui teſtis per quindecim dies expenſis producentis expectare debet. Iac.Butriga.n.9.fol. 26

Teſtis qui noluit iurare, ad damna partis tenetur. Iacob. Butriga.nu.14.fol. 26

Teſtes debent cum iuramento deponere, & tale iuramentum non poteſt remitti. Iacob.Aegid.nu.11.fol. 88

Teſtes iurantes, & deponentes in eccleſia, reprobantur. Iacob. Aegid.nu.30.fol. 91

Teſtes debent iurare ueritatem quàm nouerint, nec immiſcere falſum, nec de ſuo aliquid adijcere, & pro utraque parte deponere debent. Ange. de Peruſio. nu. 6. fol. 97

Teſtis qualiter iurare debeat. Angel.de Peruſio.nu.8.fol. 97

Teſtis productus, quid iurare debeat. Federic.Schench n.7.fol.108.& Nell.à S. Geminia.numero 59.fol. 133

Teſtes iurati in termino, an & quando examinari poſſunt extra terminum. Angel. de Peruſio. num.j. cum ſeq.fol. 101. & Franc.Curti.n.71.fo.184.& Ioan.Crot. nu.271.fol. 565

Teſtes ante omnia ſacramento ad ſtringendi ſunt ad ueritatem dicendam. Federic. Schench.nu.3.fol. 108

Teſtes iurare debent, utraque parte preſente aut per contumaciam abſente Federic.Schench.nume.8.fol. 108

Teſtis qui uenit ad iudicium, & iurauit, ſine licentia iudicis recedere non debet, & ultra quindecim dies teneri non poteſt Nell.à S.Gemi.nu.40.fol. 130

Teſtis de non recedendo ſatiſdare debet, & ſi non poteſt debet iurare, & alterum non faciens, ad carceres deduci debet. Nell. à S. Geminia. num. 40. fol. 130

Teſtis qui non fuit citatus, nec monitus deponens cum iuramento, probat. Nell. à S.Geminia.nu.42.fol. 130

Teſtis qui depoſuit non iuratus, ſi poſtea iurat, non probat. Nell.à S.Geminia. num. 60.fol. 134

Teſtis iurans dicere puram & meram ueritatem, deponendo de fama, non probat. Nell. à S. Geminia. num. 63. fol. 134

Teſtis iurans, non tactis ſcripturis, deponendo falſum puniri poteſt. Nell.à S.Geminia.nu.64.fol. 134

Teſtis poteſt per ordinarium compelli, ut coram eo iuret. Nell.à S.Geminia.num. 66.fol. 134

Teſtis iurans dicere ueritatem ſuper articulis, ſi extra deponit, quando probet. Nel. à S. Geminia. num.67.fol 134

Teſtis iurans dicere ueritatem ſuper tota cauſa principali, intellligitur etiam ſuper emergentibus. Nell.à S. Geminia.n. 69.fol. 134

Teſtes debent iuraſſe depoſuiſſe intra terminũ, ſi lex ſine miniſterio hominis, terminum ad probandum aſſignat. Nell. à S.Geminia.nu.70.fol. 134

Teſtis iurans in termino, licet extra terminum deponat, in termino depoſuiſſe dicitur. Nell.à S.Geminia.nu.72.fol. 135

Teſtes non præſumuntur iurati, niſi in actis de iuramento appareat. Nell.à S.Geminia.nu.72.fol. 135

Teſtes pro utraque parte deponere debent, & iurare. Nell.à S.Geminia.n.97. f. 140

Teſtis iurare debet dicere meram & puram ueritatẽ pro utraque parte, & ſuper his, ſuper quibus eſt productus & interrogatus. Nell.à S.Gemi.n.234. fol. 164

Teſtis ſecundæ depoſitioni, emanatæ cum iuramento, ſtandum eſt, quamuis prior depoſitio ſine iuramento præcedat. Tynda.nu.1.fol. 203

Teſtes iurare compellūtur, ut timore iuramenti uera dicere præſumantur. Tynda. nu.2.fol. 303
Teſtis in iudicio deponit cum iuramēto, & coram iudice, qui loco partis abſentis ſuccedit. Tynda.nu.8.fol. 340
Teſtis qui die nō feriata iurauit, poteſt die feriata depōere Alb.de Male.n.67.f.389
Teſtis iurans nō teſtificari, an compelli poſſit ad teſtificandum? Albe. de Malet.nu. 45.fol. 420
Teſtis qui iurauit non teſtificari, qui deponit compulſus, licet non plenè probet, tamen dictum ſuum ualet ad ſemiplenam probationem, & iuramenti delationem, in ſupplementum probationis. Alber. de Malet.nu.46.fol. 420
Teſtis iurare debet cum manibus tactis ſcripturis. Albe.de Malet.n.50.fol. 431
Teſtis an præſumatur quòd iurauerit, tactis ſcripturis cum manibus ſi notarius dicat, talis teſtis iuratus depoſuit. Albe, de Malet.nu.51.fol. 431
Teſtis iurans non debet iurare ſub iſta forma, Iuro per iſta ſancta Dei Euangelia, ſi ſcriptura illa Euangelia non ſunt. Alberi.de Malet.nu.53.fol. 431
Teſtes non debent iurare, niſi ſuper eo ſuper quo pars ipſos producit, niſi in caſibus in quibus iudex poteſt teſtem ex officio examinare. Alberic.de Malet.nu.56. fol. 432
Teſtis ſi iurauit ſimpliciter dicere ueritatē, an idē ſit, ac ſi iuraſſet dicere ueritatē ſuper tota cauſa. Alb.de Malet.n.58.f. 432
Teſtis ſi iurauit dicere ueritatē ſuper tota cauſa, & ſimpliciter, dicēs ſuper certis articulis, an impediatur pars producere eādem ſuper alijs articulis, & quid ſi fuiſſet interrogatus etiā ſuper alijs, & dixiſſet nihil ſcire. Alberi.de Malet.nu.60.f.432
Teſtis iuramētum non eſt de ſubſtantia, & remitti poteſt, quòd tamē fallit in cauſa matrimoniali. Alb.de Malet.n.75.f.435
Teſti quomodo iuramentum deferēdū, & qualiter per notarium ſcribi debeat. Lāfran.de Oriano.nu.6.f. 457
Teſtis in iuramento, nūquid pars aduerſa citari debeat. Lanfran.de Oria.n.13.f.458
Teſtis an die feriato iurare poſsit. Lanfran. de Oriano.nu.15.fol. 459
Teſti ubi iuramentum deferendum ſit. Lanfran.de Oriano.nu.16.fol. 459
Teſtis ubicunque redierit ad inſtātiam partis, uel ſpōte de per ſe, ex officio iudicis debet iterato iurare, nec primū iuramentum ſufficit Lanfran.de Oria.n.37.f.471
Teſtis iterū productus in cauſa appellationis, iterum iurare debet quòd uerum dicit. Maria.Sozi. nu.6.fol. 513
Teſtes citati infra terminū, iurare poſſunt infra tres dies poſt terminum. Rober. Maranta.nu.8.f. 565
Teſtis iurare debet dicere ueritatē pro utraque parte. Rober.Maran.n.20. fol. 566
Teſtis in dubio præſumitur iuraſſe prius, & poſtea depoſuiſſe. Io.Cro. nu.232.f.656
Teſtibus ſuper notorio creditur ſine iuramento. Ioan.Crot.nu.233. fol. 657
Teſtibus non iuratis creditur, cùm agitur de probanda conſuetudine, introducta à populo. Ioan. Crot. ibidem
Teſtes à partib. producti, quādo ſunt hinc inde pares, pro illo ſententia eſt ferēda, qui habet pluſquam unum teſtem. licet ſine iuramento depoſuerit. Ioan. Crot. nu.235.fol. 657
Teſti non iurato creditur, quando iuramētum ab utraque parte eſt remiſſum. Ioā. Crot.nu.236.fol. 657
Teſti cuius fides eſt ab utraque parte approbata creditur abſque iuramento. Ioan. Crot.nu.237.fol. 657
Teſtibus deponentibus in cauſa matrimoniali, an per partes poſſit iuramentū remitti. Ioan.Crot.nu.243.fol. 658
Teſtis an poſsit iurare die feriata, uel deponere. Ioan.Crot.nu.244.fo. 658
Teſtes an ſine iuramēto poſsint examinari in cauſa expedienda, nulla iuris ſolennitate ſeruata. Ioan.Crot.nu.249.fol. 658
Teſtes qui examinātur lite non conteſtata an debeāt iurare parte perſonaliter citata, an uerò ſufficiat fieri citatio ad domum. Ioan.Crot.nu.259.fol. 660
Teſtibus iuramentum poteſt à partibus remitti. ſed nō quādo de diſiungendo matrimonio agitur. Ioan.Cro.n.349. f.687
Teſtis utrum poſsit iurare per procuratorem. Pet.de Moncada.nu.371.fol. 707

Teſtis iurans non deponere pro alio, cogitur. Pet. Rebuff. n. 62. fol. 737
Teſtis conditio inſpicitur tẽpore depoſitionis & iuramenti. Pet. Rebuff. n. 67. f. 746
Teſtis iurare debet etiã præſente parte quę eos produxit Aegid. Boſſ. nu. 37. f. 779
Teſtis an ꝓbet ſi deponat ſuper eo ꝙ iurauerat nõ reuelare. Aegid. Boſſ. n. 49. f. 781
Teſtis non iuratus, an probet. Aegid. Boſſ. nu. 81. fol. 787
Teſtis an debet iurare in cauſa in qua remittitur omnis ſolennitas iuris. Aegid. Boſſ. n. 82. fol. 787
Teſtis debet iurare ſuper ſcriptura, & an poſsit iurare ſuper reliquijs Sanctorum, uel alio modo. Aegid. Boſſ. n. 83. fo. 787
Teſtis an præſumatur iuraſſe ſi in actis dicatur talis teſtis iuratus. Aegid. Boſſ. n. 84. fol. 788
Teſtis qui iterũ examinatur, an debeat iterum iurare. Aegid. Boſſ. n. 86. fol. 788
Teſtis qui die feriato falſum teſtimonium tulit, utrum de falſo puniatur, Iacob. Butrig. nu. 26. fol. 28
Teſtis ſtudioſè, non reddens cauſam ſui dicti, tenetur pęna falſi. Bal. de Peruſio. nu. 7. fol. 74. & Nell. à S. Gemin. n. 234. f. 164
Teſtis dicens, ſe non recordari, punitur pœna falſi, niſi cauſa obliuionis ſit probabilis, & quando certum eſt quòd non recordatur. Bal. de Peruſio. nu. 7. fo. 74. & Nel. à S. Geminia. numero 234. fol. 164
Teſtes ſi falſum teſtimonium dixerunt, corrupti pecunia, nunquid alterum probare ſufficiat, Iacob. Butriga. nu. 18. fol. 30
Teſtis quando inquiritur de falſo, debet apponi locus commiſsæ falſitatis: ſecus in notario, & rationem habes per Bal. de Peruſio. nu. 19. fol. 75
Teſtis dicens falſum, reprobatur. Iacob. Aegid. nu. 21. fol. 90
Teſtes dicentes unum pro alio, & pluribus dixerunt ſua teſtimonia reprobantur, & tanquam falſarij puniuntur. Iacob. Aegid. nu. 34. fol. 92
Teſtis qui aliàs falſum teſtimonium protulit, repellitur. Iacob. Aegid. nu. 38. fol. 92
Teſtis falſus, qualiter puniatur Iaco. Aegidij nume. j. fol. 86. Angel. de Peruſio. numero. 15. fol. 98. & Tynda. numero. 5. fol. 299
Teſtis, iudex, uel notarius, uel alius, reuelãs ſecreta tẽſtium, cauſæ, uel alterius rei, tenentur. pœna falſi. Angel. de Peruſio. nu. 17. fol. 98
Teſtis aſſerens meram negatiuam, an in falſum incidat. Nell. à S. Geminia. nu. 211. fol. 161. & Franciſ. Curti. numero. 47. fol. 179
Teſtis falſus uariãs, qualiter puniatur. Nel. à S. Geminia. n. 231. fol. 164
Teſtis falſus in cauſa homicidij, pro homicidio punitur, ſicut punitur qui contra innocentem deponit. Nell. à S. Gemi. num. 232. fol. 164
Teſtis qui dixit falſum in circunſtantijs, de falſo tenetur. Nell. à S. Geminia. nu. 233. fol. 164
Teſtis non debet aſſerere, niſi quod uidit, & ſenſit, aliàs eſt falſus. Nell. à S. Geminia. nu. 235. fo. 165
Teſtis non dicitur falſus, ſi dixit ad ſe non ſpectare commodũ, & tamen ſpectat, tanquam cuilibet de populo uel uniuerſitate. Nell. à S. Geminia. nu. 236. fol. 165
Teſtis qui dicit falſum coram iudice & parte præſente, an condemnari poſsit ſine citatione. Nell. à S. Geminia. numer. 237. fol. 165
Teſtis cuius dictum non ualet, an poſsit de falſo puniri. Nell. à S. Geminia. nu. 237. fol. 165
Teſtis inutilis producenti, & aduerſario nõ nocens, de falſo poteſt accuſari. Nell. à S. Geminia. nu. 238. fol. 165
Teſtis dicens falſum præter conſcientiam domini: domino non præiudicat. Nell. à S. Geminia. n. 239. fol. 165
Teſti falſum dicẽti ſuper uno articulo ſiue capitulo, in alio non creditur. Nell. à S. Geminia. nu. 239. fol. 165
Teſtis qui in ſua teſtificatione aliquid falſi inſeruit, uel addit, aut uera detrahit, totam teſtificationem uitiat. Nell. à S. Geminia. nume. 240. fol. 165
Teſti qui in articulo mortis conſtitutus dicit ſe falſum depoſuiſſe & iudex in eodẽ articulo dicens ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam, an uictori noceat & ei credendum ſit. Nell. a S. Geminia. numero 247.

fol. 165. & Tynda. nu. 2. fol. 345. & Albe. de Malet. nu. 8. fol. 448

Teſtis occultãs ueritatem perinde punitur ac ſi falſum diceret. Nell. a S. Geminia. nu. 243. fol. 165

Teſtis falſum deponens corã iudice nõ ſuo, poteſt ab eo puniri. Nell. a S. Gemin. nu. 244. fol. 165

Teſtis deponẽs falſum coram arbitro remittitur puniendus ad ſuum iudicem. Nell. a S. Geminia. nu. 245. fol. 165

Teſtis dicens ſe neſcire quæ ſcit, pœna falſi plectitur. Nell. a S. Geminia. nume. 245. fol. 165

Teſtis qui non poteſt de falſo redargui ex forma ſtatutorum, an poſſit de falſo dãnari ex forma ſtatuti diſponentis contumacem haberi pro confeſſo. Nell. a S. Gemiuia. nu. 246. fol. 166

Teſtis falſum deponens, quando periurus non dicatur. Franc. Cur. nu. 16. fol. 174

Teſtes ſuper facto principali deponẽtes falſum, ordinariè puniuntur, ſi ſuper appẽdicijs crimine ſtellionatus. Franc. Curt. nu. 17. fol. 174. & Alber. de Malet. nu. 72. fol. 378

Teſtis iurans in omnibus dicere ueritatem, mentiendo ſuper ueſtem, nou probat. Franc. Curt. nu. 18. fol. 174

Teſtes falſum dicere, aut ueritatem ſubticere, parificantur. Fran. Cur. n. 30. f. 176

Teſtis ſe abſentans, ut non deponat ueritatem, ad quid teneatur, & quid ſi poſt iuramentum ſe abſentet, an puniendus de falſo. Franc. Cur. nu. 32. fol. 176

Teſtis iniuratus ratione falſi, an teneatur de falſo. Franciſcus Curt. nu. 34. fol. 177

Teſtis ſuper principali dicens uerum & ſuper connexo falſum, an tanquam falſarius puniendus. And. Barb. nu. 14. fo. 235

Teſtis aſſerens unum extra iudicij figuram, qui poſtmodum in iudicio contrarium affirmat, an ſit de falſo puniendus. Tynd. nu. 7. fol. 286

Teſtis in eadem inſtantia uarians, & inter eaſdem perſonas, an pœna legis Corneliæ de falſis puniatur Tyndar. nume. 1. & 2. fol. 287

Teſtis in aliquibus punitur de falſo, in aliquibus non Tynda. nume. 2. fol. 287

Teſtis qui prima uice depoſuit per uerbum credo, & ſecũda per uerbum aſſertiuum, an de falſo puniatur. Tyndar. nume. 15. fol. 294

Teſtis deponens per uerba mihi uidetur, qui poſtea ſibi contradixit, per uerbum ueritatis aſſertiuũ, an probet, & an de falſo puniatur. Tyn. nu. 1. & 2. f. 294. & 295

Teſtis ex taciturnitate, an ſit falſarius, & aliqua pœna puniatur. Tynda. nu. 4. & 5. fo. 299. & nu. 13. & 16. fol. 300

Teſtis non poteſt de falſo puniri, antequã examinetur, & teſtimonium dicat. Tynd. nu. 12. fol. 300

Teſtis in iudicio ſine iuramento falſum dicens, lege Cornelia puniri debet. Tynd. nu. 18. fol. 300

Teſtis qui calore iracundiæ ſuo iuramento unnm dixit & poſtea temperata mente aliud depoſuit, an de falſo puniatur. Tynda. nu. 10. fol. 302

Teſtis prima uice deponens ſine iuramento, ſecunda cum eo, an de falſo puniatur. Tynda. nu. 4. fol. 303

Teſtis falſus de falſo non notatus, an a teſtimonio ſit repellendus. Tynda. nume. 11. fol. 304

Teſtis ſtudioſe cauſam reddens non concludentem de falſo punitur. Tynda. nu. 21. fol. 306

Teſtis prima depoſitio, ubi conuincitur apertè falſa, ſecundo dicto contrario ſtandum eſt. Tynda. nu. 1. fol. 306

Teſtis quando uni ex eius dictis contrarijs ſtatur, an puniatur de falſo. Tynda. nu. 2. fol. 308

Teſtis dicens falſum in iudicio, non tameu in forma iudicij, an de falſo puniatur? Tynda. nu. 17. fol. 310

Teſtis an poſſit falſi pœna puniri, ex falſo dicto extra iudicium? Tyndar. nume. 4. fol. 313

Teſtis falſus aſſerens cum iuramento extra iudicium, an de falſo puniatur, uel alia pœna. Tynda. num. 2. fol. 314. & nu. 2. fol. 315

Teſtis decipiens, & lædere uolens extra iudicium, quanuis nõ puniatur lege Cornelia tamẽ tenetur ſimiliter de dolo. Tyn. nu. 3. fol. 315

Teſtis ubi deponit extra iudicium per uerbum non affirmatiuum ſtatur ſecundo dicto affirmatiuo, nec teſtis punitur de falſo. Tynda. nu. 1. fol. 345

Teſtis interrogatus ſuper commodato, reſpondens ſuper mutuo, an falſarius dicatur. Tynda. nu. 2. fol. 352

Teſtis deponens quòd Sempronius interfecit Titium, qui interfecit Ioannem, an falſidicus dicatur, ſi probetur Sempronium non interfeciſſe Ioannem. Tynda. nume. 6. fol. 352

Teſtis an falſarius dicatur, ſi dicat quid factum tempore guerræ, quod paulò ante, uel paulò poſt factum fuit. Tynda. nume. 8. fol. 353

Teſtis dicens tales actus factos eſſe ſimul, non eſt falſus, ſi probatur alterum factum eſſe in principio diei, alterum in fine. Tynda. nu. 10. fol. 353

Teſtis dicens Titium ſemper poſſediſſe, an falſarius dicatur, ſi probatur aliquando in poſſeſſione non fuiſſe. Tynda. nu. 13. & 14. fol. 353

Teſtis dicens Titium olim filium Sempronij, an de falſo arguatur, ſi probatur Sempronium uiuere. Tynda. nume. 18. fol. 354

Teſtis deponens falſum an ſit infamis. Alb. de Malet. nu. 26. fol. 383

Teſtis dicens falſum in uno, an in totum reprobetur, & quid ſi illa falſitas non tangit negocium de quo agitur. Albe. de Malet. nu. 62. fol. 432

Quid ſi per errorem uel ignorantiam deponat falſum. ibidem

Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur de falſo. Alber. de Malet. nume. 76. fol. 435. & Ioann. Crot. nume. 231. fol. 656. Et de hoc remiſſiuè uide per Aegi. Boſs. nu. 89. fol. 788

Teſtis qui depoſuit in iudicio falſum, non iuratus, de falſo puniri poteſt, ſecus ſi in iudicio nullum depoſuit. Albe. de Malet. nu. 11. fol. 448

Teſtis falſum deponens per errorem uel caſum fortuitum, pœna falſi non punitur. Lanfranc. de Oriano numero 27. fol. 464

Teſtes quando de falſo arguātur. Lanfran. de Oriano nu. 41. fol. 473

Teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum, an de falſo puniri poſſit. Lanfran. de Oriano. nu. 53. fol. 479

Teſtis qui atteſtatur extra iudicium, ſe falſum depoſuiſſe in iudicio; illi dicto non præiudicat. Alberic. de Malet. nume. 9. fol. 448

Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur extraordinaria pœna. Rober. Mara. nu. 21. fol. 566

Teſtis examinatus, ſi interrogatus, an ſit infamis, coniunctus, uel amicus partis, reſpondit quòd non, & ueritas ſit in contrariū, an pœna falſi puniri debeat. Ioan. Crot. nu. 361. fol. 699

Teſtis falſum deponens, tam in cauſa criminali, quàm in ciuili, ſiue clericus ſit, ſiue laicus, qua pœna ſit puniendus, & quid ſi depoſuit contra fiſcum. Petr. de Moncada. nume. 379. fol. 712. & num. 381. fol. 714

Teſtis interrogatus an ſit inimicus partis, reſpondens quòd non, cum eſſet, an pena falſi ſit puniendus. Pet. de Moncada. nu. 380. fol. 713

Teſtis ſemel repulſus a teſtimonio propter falſitatem, an efficiatur infamis, ita ꝙ in alia cauſa repellatur. Petr. de Moncada. nu. 387. fol. 718

Teſtis qui cum uerum miſcuit falſum, an totum eius dictum uitiet, uel partem tantum. Pet. de Moncada. nu. 388. fo. 719

Teſtis qui depoſuit uerū, & aſſignauit cauſam per ſenſum corporis, puta uiſum, uel auditū, ſi quantum ad cauſam, ſuper qua deponit cōuincitur de falſo, an ſit puniēdus ut falſarius. Pe. de Mon. n. 390. f. 719

Teſtis falſitatem admittens in non ſubſtantialibus, quomodo puniatur. Aegi. Boſs. nu. 31. fol. 757

Teſtis falſus deponens ſuper pertinentibus ad cauſam, punitur, aliàs non. Aeg. Boſs. nu. 33. fol. 757

Teſtes ſi hincinde ſunt contrarij, & pares, nemo punit de falſo. Aeg. Bo. n. 35. f. 758

Teſtes partis aduerſæ, an poſſint reprobari de falſo, ſaltē indirectè poſt publicatum proceſſum, quando etiā cū falſitate obijcitur corruptela. Aegi. Boſ. nu. 6. fol. 762

Teſtium falſitas, quomodo poſsit oſtendi publicato proceſſu, ſi agitur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſententiam. Aegid. Boſſ. numero 7. fol. 762

Teſtis ex interuallo ſe corrigens, an puniatur de falſo. Aegid. Boſſ. numero 33. & 36. fol. 767

Teſtis non punitur de falſo ubi fieri poteſt, ut non adſit dolus. Aegid. Boſſ. numero 37. fol. 763

Teſtibus examinatis, & poſtea mortuis, ſi quis eorum depoſitionibus uſus fuerit, non poteſt argui de falſo: quia falſitas oſtendi non poteſt, cum teſtes non poſſint amplius torqueri. Aegid. Boſſ. num. 38. fol. 767

Teſtis dicens uno modo in iudicio, & aliud in alio, quomodo probet, & an puniatur de falſo? Aegid. Boſſ. nu. 5. fol. 772

Teſtes inuicem contrarij, an puniantur de falſo, ſi poſſunt aliquo modo concordes eſſe, & an probent ſi ſine maxima difficultate non poteſt fieri concordia? Aegid. Boſſ. nu. 11. fol. 773

Teſtis unus ſi ſit contrarius alteri, an uterque puniatur de falſo, ueluti teſtes producti contra Suſannam. Aegid. Boſſ. nu. 17. fol. 775

Teſtis in uno falſus an reprobetur in omnibus, præſertim cum dixit falſum in non attinentibus. Aegid. Boſſ. numero 22. fol. 776

Teſtis dicens non recordari id, quod uerisimiliter recordatur, punitur de falſo. Aegid. Boſſ. nu. 95. fol. 790

Teſtis de falſo ſuſpecti, ſunt interrogandi diligenter, de omnibus circunſtantijs. Aegid. Boſſ. nu. 138. fol. 796

Teſtis falſus tenetur de falſo, & etiam de omni delicto inde ſecuto. Aegid. Boſſ. nu. 139. fol. 796

Teſtem falſum coram delegatum deponentem, an delegatus ipſe poſsit punire. Aegid. Boſſ. nu. 142. fol. 796

Teſtem clericum qui ſit falſus, an iudex ſecularis, coram quo depoſuit, poſsit punire. Aegid. Boſſ. nu. 143. fol. 796

Teſtis ſuperior, ſi deponat coram inferiore, falſum, an ab eo poſsit puniri. Aegid. Boſſ. nu. 144. fol. 796

Teſtis qui aſſerit coram amicis ſuis, ſe falſum dixiſſe, an poſsit pecunia induci ad illud propalandum. Aegid. Boſſ. nume. 149. fol. 797

Teſtis qui pecuniam accepit, ut uerum dicat, an comprehendatur in ſtatuto puniente falſum teſtem, uel producentem falſum teſtem. Aegid. Boſſ. numer. 151. fol. 797

Teſtis domeſticus, an a teſtimonio repellatur, Nepos a Monte Albano. nu. 1. fol. 4. Iacob. Butriga. nu. 21. fol. 19. & Federic. Schench. nu. 25. fol. 110

Teſtis eſſe non poteſt, qui in cuſtodia eſt, nec quæ quæſtum corpore ſuo palam facit, quemadmodum, nec qui pecuniam accepiſſet, ut teſtimonium ferret, conuictus fuerit. Federic. Schench. num. 17. fol. 109

Teſtes idonei non ſunt, quibus imperari poteſt, & qui ſint Iacob. Butrig. num. 19. fol. 19. & Federic. Schench. nu. 39. f. 112. & Albe. de Malet. nu. 35. fol. 375

Teſtes quos accuſator de domo propria producit, examinari non debent. Nepos a Monte Alba. nu. 5. fol. 4. & nume. 139. fol. 14

Teſtis ſocer pro genero, uel è contra, non poteſt eſſe, Nepos a Monte Alba. nume. 106. fol. 12

Teſtis an poſsit eſſe affinis pro affine. Aegid. Boſſ. nu. 62. fol. 783. & numero. 105. fol. 792

Teſtis an poſsit eſſe tranſuerſalis pro alio tranſuerſali. Aegid. Boſſ. numero 109. fol. 793

Teſtis conſanguineus uſque ad quem gradum non poſsit eſſe teſtis. Aegid. Boſſ. nu. 110 fol. 794

Teſtis an ſint idonei fictabiles, deponentes ſe tantum dediſſe tutori. Aegid. Boſsius nu. 128. fol. 795

Teſtes an poſsint eſſe negociorum geſtores, & famuli. Aegid. Boſſ. numero 131. fol. 795

Teſtis pater, mater, auus, auia, aſcendẽtes, & deſcendentes in infinitũ. Item amici, cognati, & affines, a teſtimonio tolluntur. Iodoch. Damhoude. nu. 7. & 8. f. 799

Teſtis frater pro fratre, aut ſorore, uel ſoror pro ſorore teſtatura, repellitur, & quæ uis aliæ perſonæ, quæ pro ullo amicitiæ. aut neceſsitudinis uinculo coniunctæ, ſunt teſtaturæ. Iodoch. Damhoude. nu. 10. fo. 800

Teſtis infa nis non admittitur ad teſtificandam, & qui tales ſint, Nepos a Monte Alba. nu. 15. fol. 5. & nu. 16 & 24. 32. & 33. quòd & qualiter intelligatur, uide ibi, nu. 29. fol. eodem. & Iacob. Butriga. nu. 6. fol. 18. & Iacob. Aegid. numero 1. fol. 86

Teſti infami infamia iuris, etiam producto cum altero, qui ſit uir grauis & magnæ authoritatis, non eſt præſtanda fides. Ioann. Crot. nu. 37. fol. 587

Teſtis infamis in quibus caſibus admittatur. Nepos a Monte Albano. nu. 25. 26. fol. 6

Teſti confitenti ſe eſſe infamem, uel inimicum, non creditur. Nell. a S. Gemini. nu. 19. fol. 125

Teſti ſe infamem dicenti, ut euitet teſtimonium, an ſit credendum. Albe. de Malet. nu. 61. fol. 389

Teſti uni infami, de uoluntate partium credi poteſt. Ioan. Crot. nu. 211. fol. 644

Teſtis infamis infamia facti, nòn repellitur Nepos a Monte Albano. nu. 30. fol. 6

Teſtis infamis infamia facti, facit indicium Franciſ. Curt. nu. 115. fol. 192

Teſtis ut repellatur nunquid prius oporteat eum fore conuictum, & de crimine condemnatum. And. Barba. num. 23. fol. 203. & nu. 26. fol. 205

Teſti de uniuerſitate, an & quando teſtis eſſe poſsit in cauſa uniuerſitatis. Iacob. Aegi. nu. 12. fo. 88. & Nell. a S. Gemi. nu. 13. fol. 124. & Franciſ. Cur nu. 11. f. 172. & nu. 12. & 13. fol. 173. & Albe. de Male. nu. 71. cum ſequen. fol. 404. & Lanfran. de Oriano. nu. 73. fol. 438. & Aegid. Boſ. nu. 60. fol. 783

Teſtes de uniuerſitate quando dicantur in propria cauſa deponere. Franciſ. Curti. nu. 12. fo. 173

Teſtibus de uniuerſitate, plena fides, an dãda, ſi admittantur. Franciſc. Curti. num. 11. fol. 173

Teſtis de uniuerſitate an poſsit teſtificari pro aliquo de uniuerſitate in cauſa criminali Albe. de Malet. nu. 73. fol. 405. & Ioann. Crot. nu. 100. fol. 596

Teſtis qui in cauſa uniuerſitatis, deponit ſe non habere commodum, quomodo intelligatur. Aegid. Boſſ. nu. 128. fol. 795

Teſtis agnatus non probat quo ad iniuriã factam agnato. Aegid. Boſſ. numero 55. fol. 782

Teſtes parentes uel liberi non probant, & quid ſi ſint ſpirituales, uel ſi ſit par cauſa propenſæ uoluntatis, & quid in filio emancipato. & in ſpurio, & in priuigno, uitrico, compatre, ſocero, nuru, genero, uiro, & uxore, & fratre. Aegid. Boſſ. nu. 61. fol. 783. & nu. 65. fol. 784. & nu. 109. fol. 793

Teſtes an ſint idonei parentes & liberi, in cauſa matrimoniali. Aegid. Boſſ. numer. 101. fol. 791

Teſtis inimicus ad teſtimonia ferenda reijcitur. Nepos a Monte Alban. nu. 34. fol. 6. Iaco. Butrigari. nu. 15. fol. 19

Teſtis ut dicatur inimicus alterius, ſufficit offenſam inter eos factam, licet alter ignoret. Ioan. Crot. nu. 98. fol. 596

Teſtes habens iuſtam cauſam inimicandi præſumitur inimicus, & a teſtimonio repelli poteſt. Io. Crot. nu. 98. fo. 596

Teſtes de inimicitia capitali ſuſpecti, a teſtificando repelluntur. Albe. de Maler. nu. 7. fol. 370

Teſtis inimicus an probet. Aegid. Boſſ. nu. 52. fol. 781

Teſti dicenti ſe inimicum eſſe, an credatur. Aegid. Boſſ. nu. 64 fo. 783

Teſtes interrogari debent an ſint inimici, Nepos a Monte Alban. nu. 35. fol. 6

Teſtes inimici, aduerſarij, & hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis, ſiue hoſtibus, familiarem, aut domeſticam conuerſationem habent, à teſtimonio in criminalibus reijciuntur. Iodoch. Damhoude. nu. 3. fol. 799

Teſtis, qui aliàs hoſtis capitalis aut inimicus fuit, reprobatur. ibi. nu. 4. fol. eod.

Teſtis uoluntariè deponens præſumitur inimicus. Pet. Rebuff. nu. 21. fol. 734

Teſtis periurus, homicida, & infamis, an probet,

probet,& an princeps poſsit concedere, ut eis credatur, & an teſtis cui obijcitur crimen, poſſit aſſumere defenſionem. Aegid.Boſſ.nu.51.fol. 781

Teſtis ſocius criminis, an probet, maximè quando tale crimen poteſt aliquo modo iuſtificari. Aegid Boſſ.nu.53.fo. 781

Teſtis excommunicatus, an à legitimo teſtimonio repellatur Nepos a Monte Albano.nu.40.fol.7.& Iacob. Aegid. numero 9. fol.88.& Nell.a S.Geminia.numero 20. fol. 126

Teſtis inteſtabilis, qui communi opinione reputabatur teſtabilis. an & quando admittatur. Nell.a S.Gemini.nu.24.f. 127

Teſtis inteſtabilis à teſtificando repellitur. Albe.de Malet.nu.18.fol. 409

Teſtis conſpirator reprobatur. Nepos a Mōte Albano.nu.44.fol. 7

Teſtis monachus non iurat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia. Francis. Cur. nu.96.fol. 189

Teſtes qui ſunt religioſi, an probent, ſi non habuerunt conſenſum ſui ſuperioris. Aegid.Boſſ.nu.92.fol. 789

Teſtis qui laborat eodem morbo, repellitur. Aegid.Boſſ.nu.54. ubi fit mentio de ſtatuto Mediolani, ſuper dicto ſocij criminis.fol. 781

Teſtis cui bonis eſt interdictum, ad teſtificandum non admittitur. Albe.de Malet. nu.35.fo. 412

Teſtis qui aliquid recepit pro teſtimonio ferendo, uel non ferēdo, uel ſibi aliquid promiſſum fuit, an fidem faciat. Nepos a Monte Alba.nu.75.fol. 10

Teſtis cui data eſt, uel promiſſa pecunia, non eſt admittendus, & qui malum teſtimonium tulit. Iacob.Butriga.nu.9.& 10 fol. 18

Teſtis qui pecuniam accepit, ad deponendum probat, in præiudicium eius, à quo pecuniam accepit. Nell.a S. Geminiano nu.102.fol. 160

Teſtis recipiens pecuniam, ut teſtimonium uerum dicat, an de falſo puniatur. Nel.à S.Geminia.nu. 103. fol. 160. & Aegid. Boſſ. nu. 15 t.fol. 798

Teſtis ſi pecuniam accipit, ut non deponat, qua pœna teneatur. Aegid. Boſſ.numer 150.fol. 797

Teſtis ignotus, uel uacillans, & obſcurè loquens, uerberibus affici debet, Nepos a Monte Albano.nu 77.fol. 10

Teſtes obſcuri, & ignoti, à teſtimonio non admittuntur. Iacob.Aegid. numero 17. fol. 89

Teſtis non ualet depoſitio niſi ad receptionem eius, uel depoſitionē, aduerſa pars euocata fuerit, Nepos a Monte Albano. nu.79.fol. 10

Teſtis ambiguè deponens, quando poterit interpretari, pro quo depoſuerit. Nell. a S.Geminia nu.112.fol. 141

Teſtium dicta ambigua contra producentem interpretantur. Ioan.Crot. numero 283.fol. 670

Teſtes uarij, & in teſtimonio ſuo uacillantes, non admittuntur, Nepos a Monte Albano.nu.117.fol.12.& Iacob. Butriga. nu. 14.fol. 19

Teſtes uaria dicentes repelluntur & puniēdi ſunt. Iacob.Butriga.nu.8.fol. 18

Teſtes falſa uel uaria, uel eorum dicta partibus referentes puniendi ſunt, nec eis creditur, Iacob.Butriga.nu.26.fol. 19

Teſtes uacillantes in teſtimonio torquendi ſunt, Nepos a Monte Albano. nume. 118.fol.12.& Bal.de Peruſio.numer. 2. fol. 73

Teſtis quando ſit, interrogandus de tempore, & uarietas in tempore noceat. Iacob. Aegid.nu.31.fol. 91

Teſti uacillanti, non eſt præſtanda fides. Nell à S.Gemi.nu.19.fol. 125

Teſtis ſi dixit ſic, imo ſic, ſtatur ſecundo. Nell.a S.Gemi.nu.111.fol. 141

Teſtis qui dixit heri non credo, uel neſcio, poteſt hodie dicere ſcio, uel credo, & ſecundo dicto ſtatur. Nel.a S. Geminia. n. 115.fol. 141

Teſtis uarians, an probet, & ſi dicit primo quòd non recordatur, poſtea quòd ſic, ſtatur ſecundo dicto. Nell.a S.Geminia. nu.110.fol. 141

Teſtis uacillans in cauſa ciuili, poteſt torqueri. Nell.a S.Geminia.nu.114.fo.142

Teſtis dicuntur uarij & ſingulares: quando unus de una re, & alius de alia probant. Nell.a S.Geminia.nu.214.fol. 162

Teſtes

teſtes uarij non dicuntur etiam ſi unus plus dicat altero. Franc. Cur. nu. 19. fol. 174
teſtium concordia plus reſpicit in principale factum, quam uerborum ſuperficiem. Franci. Cur. nu. 24. fol. 175
teſtes quando dicantur conteſtes, etiam ſi uarient, & quid ſi unus dicat ſe uidiſſe, & alius audiuiſſe. Franc. Curt. nume. 25. fol. 175
teſtes in dubio præſumuntur conteſtes pro ducti, ſi congrua interpretatio reſultet. Franciſ. Cur. nu. 28. fol. 175
teſtes uerbis tantum uacillantes, per contrarietatem non eliduntur: ſecus ſi mente & uerbis. Fran. Cur. nu. 108. fol. 191
Teſtis quando uacillat, notarius ſcribit uacillationem, de mandato iudicis. Idem ſi trepidat, uel mutat colorem in facie. Nell. a S. Geminia. nu. 115. fol. 143
teſtium uacillatio, quomodo per notarium ſit ſcribenda. Aegid. Boſſ. numero 145. fol. 796
teſtis cum uariat a primo dicto, ad finem correctionis, tunc ſecundo ſtandum eſt. Tynda. nu. 1. fol. 289
teſtis prima uice deponens dicens ſe neſcire & ſecunda affirmatiue deponit, an pœna legis Corneliæ puniatur. Tynda. nu. 8. fol. 297
teſtis primæ depoſitionis factæ per iocum, uel iracundiam, an ſecundæ contrarianti. mente temperata factæ ſtãdum ſi Tynda. nu. 1. fol. 301
teſtiũ uariantium in iudicio, & extra iudicium, bimembris eſt partitio. Tynda. nu. 1. fol. 309
teſtis affirmans in iudicio contrarium eius, quod prius aſſeuerauit extra iudicium, an puniendus. Tynda. nu. 2. fol. 709
teſtes uariantes in diuerſis inſtantijs, an de falſo puniendi. Tynda. nu. 1. fol. 347
teſtium uariantium diuerſis temporibus, in eadem inſtantia nulli dicto ſtatur. Tynda. nu. 7. fol. 349
teſtis uarius in diuerſis iudicijs, an de falſo puniendus. Tynda. nu. 1. fol. 350
teſtis coram arbitro uarius, an puniendus, & a quo. Tynda. nu. 1. el j. fol. 351
teſtis uarians coram arbitratore, a quo puniri debet. Tynda. nu. 1. el ij. fol. 351
teſtis uarius coram iudice procedente ſine figura iudicij, tanquam falſarius puniendus. Tynda. nu. 1. el iij. fol. 351
teſtes per ignorantiam uel obliuionem, uel alium errorem uariantes nõ puniuntur. Tynda. nu. 2. el ij. fol. 351
teſtis cum dicto ſuo admiſcens falſitatem aliquam, an dicatur uarius, & a teſtimonio repellatur. Tynda. nu. 4. fol. 355
teſtis qui ſemel depoſuit, & iterum ſuper eodem producitur, quid adhibere debeat, ut falſi pœnam euitet. Tynda. nu. 3. fol. 358
teſtis uarius quis dicatur. Alberi. de Malet. nu. 1. fol. 447
teſtes uarij, uacillantes, aut contrarij, non probant. Albe. de Malet. nu. 1. fol. 447
teſtis uacillans dicitur, qui dubitando, & timendo loquitur, & ibi late quis dicatur teſtis uacillans. Alberi. de Malet. num. 3. fol. 447
teſtis ſi primo dicit unum extra iudicium, alijs teſtibus uel notario, demum poſtea in iudicium dixit contrarium, an ſtetur ſecundo dicto. Albe. de Malet. numer. 5. fol. 447
teſtes deponentes in iudicio, uarij eſſe non debent, & ſibi contradicentes. Ioa. Crot. nu. 326. fol. 679
teſtes unus & idem uarius in ſuo dicto, an reducatur ad concordiam, ut falſi pœnam euitet, & probet. Ioann. Crot. nu. 327. cum ſequen. fo. 680
teſtis liber homo uacillans, etiam ſi in dignitate, uel nobilitate, uel officio ſeculari eſſet poſitus, torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. nu. 4. fol. 751
teſtis uacillans non torquetur, niſi etiam dicat ſe facto interfuiſſe. Aegid. Boſſ. num. 13. fol. 753
teſtis uacillans, non ſolum teſtimoniũ reddit nullum, ſed etiam ipſe punitur. Aegid. Boſſ. nu. 17. fol. 754
teſtis uarius, uel contrarius poteſt torqueri. Aegid. Boſſ. nu. 19. fol. 754
teſtis uarij dictum ultimum in tormentis, præualet. Aegid. Boſſ. nu. 20. fol. 755
teſtis non dicitur uarius, ſi incontinenti ſe corrigat, allegando iuſtam cauſam erroris, & ita iudici uideatur. Aegid. Boſſ.

Boſſ.nu.23.fol. 756
teſti debet iteratò legi dictum ſuum, poſtquam depoſuerit, & per talem lectioné tollitur error. Aegid.Boſſ.numero. 24. fol. 756
teſtis correctioni incontinenti factæ, non ſtatur, ſed iudex debet modum correctionis attendere. Aegid.Boſſ.nume. 25. fol. 756
teſtis incontinenti dicitur ſe corrigere, quando nondum exiuit conſpectum iudicis, & quando exiuit, ſed nondum eſt partem allocutus, niſi aliud qualitas perſonæ ſuadeat. Aegid. Boſſ. numero. 26. fol. 756
teſtis uarius dicitur quando uarietas eſt in facto principali, & non in acceſſorijs. Aegid.Boſſ.nu.27.fol. 757
teſti uario in acceſſorijs diminuitur fides. Aegid.Boſſ.nu.28.fol. 757
teſti ſuſpecto ſuper impertinentibus interrogato, quòd tunc licet fides in totum tollitur ſi uariat. Aegid.Boſſ. nume. 29. fol. 757
teſtis non ſuſpectus interrogatus, circa non eſſentialia, licet uariet, non tamen torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. numero. 30. fol. 757
teſtis non dicitur uarius, quando in modico eſt contradictio. Aegid. Boſſ. nu. 32. fol. 757
teſtis uarius ſi torquetur, cui dicto ſit ſtandum, & uariatum pluries per eum, fuerit, remiſſiue. Aegid. Boſſ.numero. 37. fol. 758
teſtis ſponte ſua, an poſsit reuerti, ut addat, uelut ſi corrigat incontinenti, uel ex interuallo. Aegid.Boſſ.nume.28. fol. 765.
teſti an licitum ſit uariare, antequam recedat a iudice. Aegid. Boſſ. numero. 29. fol. 766
teſtis uarians ante finitum examen, an poſſit torqueri. Aegid.Boſſ.numero.30.fol. 766.
teſtib. examinatis debet legi depoſitio ſua ut eã melius confirment, antequam recedant a iudice. Aegi.Boſſ.numer. 31.fol. 766.
teſti an liceat ſe incontinenti corrigere uel uariare. Aegid. Boſſ. numero 32. fol. 766
teſtis an poſſit ex interuallo ſe corrigere. Aegid.Boſſ.nu.33.& 36.fol. 767
teſtis an poſſit ex interuallo addere. Aegi. Boſſ.nu.34.fo. 767
teſtis qui prius depoſuit ſe tantum ſcire. &c. & poſtea depoſuit abſolutè uerum eſſe. &c. an probet, & quid è conuerſo, ſi prius dixit ſe ſcire, & poſtea neſcire. Aegid. Boſſ.nu.35.fol. 767
teſtis uarius, an puniatur de falſo. Aegid. Boſſ.nu.2.fol. 772
teſtis qui in tortura perſeuerauit in eius dicto, & poſtea adhuc uariat, an ſit etiam audiendus. Aegid. Boſſ.numero 18. fol. 775.
teſtes contrarij, qui propriè dicantur. Tyndа.nu.3.fol. 355
teſtis qui uarius, & qui contrarius, & qui uacillans dicatur. Nell.à S.Geminia.n.216. fol.162.& Aegid.Boſſ.nu.16. fol. 754
teſtes cõtrarij non ſunt admittendi. Nepos à Monte Albano.nu.126.fol.13.& Nell. à S.Geminia.nu.215.fol. 162
teſtes cùm ſunt contrarij, an eorum teſtimonia ualeant, Iacob.Butrig.numero.j. fol. 28
teſtium contrariorum, illi præualent, qui meliorem cauſam reddunt. Nell.à S.Geminia.nu.161.fol. 154
teſtis contrarius ſeipſum excludit. Nepos à Monte Albano.nu.127.fol. 13
teſtes contrarij, concordantur in numero pari, & ad euitandam pœnam. Nell. à S Geminia.nu.169.fol. 155
teſtis unus ſi deponit de decem, alter quindecim, an ſint contrarij. Nell.à S. Geminia.nu.189.fol. 157
teſtis ſibi contrarius per dolum punitur. Nell. à S. Geminia. numero. 217. fol. 162
teſtis contrarius in aliqua parte ſui dicti repellitur, Nepos à Monte Albano.nume. 128.fol. 13
teſtes quando ad inuicem repugnantes ſunt, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia unus de maiori, alter de minori deponit, ſtatur minori. Nell.à S.Geminia.nu.216.fol. 162

teſtis

teſtis ubi deponit uerum ſine tormentis, ſi poſtea cum tormentis dicit contrarium, ſtandum eſt ſecundo dicto. Tynda. nu.3. fol. 303

teſtis an ex contrarietate ueniat puniēdus. Tynda.nu.23.fol. 306

Teſtes inſtrumentarij contrarij, an inſtrumento obſtent, Iacob. Butrig. nume.3. fol. 28

teſtis ſi prima uice deponit unum, & ſufficienter cauſam ſui dicti non reddit, uel reddit, ſed non ſufficienter, & ſecunda uice deponit directo contrarium, & reddit cauſam ſufficientem, an ſtandum ſecundo dicto. Tynda.nu.5.fol. 303

teſtis, ſi in prima uice dixit unum in iudicio, deinde aliud contrarium extra iudicium, cui dicto ſtandum. Tynda.nume.1. fol. 345

teſtes duo ſi interrogati de cauſa, ſimpliciter deponūt unum, & duo etiam de cauſa non interrogati deponunt cōtrarium, cauſam legitimam aſſignando, quorum dicto ſtandum ſit. Tynda.nu.7. fol. 304

teſtes contradicentes teſtibus, & inſtrumenta contraria, à iudice concordari debent ſi poteſt, Iacob. Butriga. numero.5.fol. 29

teſtis deponens in iudicio ualido, contrarium eius quod primo depoſuerat, in iudicio inualido probat, & non punitur. Tynda.n.10.f. 310

teſtes ſi dixerunt unum in ſummario iudicio, & poſtea contrarium dicant in plenario, quòd dictum ualeat. Tynda.nu.25 fol. 329

teſtes quando dicantur directè contrarij, & quando indirectè. Alberi. de Malet.nu. 120.fol. 440

teſtes contrarij inter ſe, an probēt, & an ad concordiam redigi poſsint. Albe.de Malet.nu.29.fol. 451

teſtes reducti ad concordiam an probent. Alberi.de Malet.nu.30.fol. 452

teſtes contradicentes inſtrumento, quando inſtrumento præualeant, & è contra, Iacob.Butriga.n 7.& 8.fol. 29

teſtes examinati non examinandi, an ſibi contradicentes, puniantur Tynda. nu.2. fol. 338

teſtis unus, quando dicit de uno tempore, & alius de alio, nō admittitur. Iacob. Aegid.nu.31.fol. 91

teſtis ſecundo dicto contrario, ſtandum eſt, ubi primum dictum ſine tormentis probatum eſt, ſecundum uerò cum eis. Tynda.nu.1.fol. 268

teſtis ſecundo dicto ſine tormentis, an potius ſtandum ſit. Tynda.u.3.fol. 288

teſtis inductus ad probādum ætatem Titij, qui ſuper ea interrogatus dicit, quòd Titius eſt maior xxv.ann. demum interrogatus quomodo ſcit reſpondit ſe neſcire, an ſit contrarius. Ioan.Crot.nu. 329. fol. 680

teſtes qui dixerunt quòd Titius & Caius interfuerunt præſentes cōtractui, demum interrogati an aliquis fuerit ibi præſens, reſpondent quòd non, an probent. Ioan. Crot.nu.330.fol. 680

teſtis unus ſi alteri contradicit, & reducantur ad concordiam, an probent. Ioan. Crot.nu.331.& 332.fol. 681

teſtis unus ſi dicat contractum factum eſſe in domo, & alter dicat extra domum, an probent. Ioan.Crot.nu.332.fol. 681

teſtes plures, quando contradicunt pluribus, & ſunt reſpectu numeri diſpares, an ut probent concordari debeant. Ioann. Crot.nu.333.fol. 681

teſtes duo deponentes, quòd tali die Titius erat ſanus, & alij tres deponentes quòd eodem die idem Titius erat infirmus, an probent, & ſint reducendi ad concordiā. Ioan.Crot.nu.334.fol. 682

teſtis unus nullibi contradicens, ad concordiam reduci debet ut ſemiplenè probet, & quid ſi plures pluribus, & ſint pares. Ioannes Crot.num.335.& 336. fol. 682

teſtes contrarios, & obſcuros, poteſt iudex repetere ut dictum ſuum declarent. Ioā. Crot.nu.337.fol. 682

teſtes uarij & contrarij, reducuntur ad concordiam; eiſdē modis quibus leges. Ioan. Crot.nu 338.fol. 682

teſtes in quibus caſibus ad concordiam reducantur. Ioan.Crot.nu.338.fol. 682.& nu.339.fol. 683

teſtis qui in primo iudicio dixit ſe neſcire, deinde

deinde interrogatus dixit ſe ſcire, an probet. Ioan. Crot. nu. 340. fol. 683
teſtis prima uice dicens ſe dubitare, & ſecunda uice dicēs affirmatiuè, an probet. Ioan. Crot. nu. 343. fol. 684
teſtis in diuerſa inſtantia uarians, an probet, & an puniatur. Ioan. Crot. nu. 344. fol. 685
teſti non deponenti ueriſimilia non creditur. Ioan. Crot. nume. 344. fol. 685
teſtis conſtitutus in mortis articulo, dicens contrarium eius quod prius depoſuit, an probet. Ioan. Crot. nu. 345. fol. 685
teſtis ſi unum dixit in iudicio, & poſtea cōtrarium extra iudicium, an primum dictum per ſecundum tollatur. Ioa. Crot. nu. 345. fol. 685
teſtis ſemel examinatus, ſi iterū examinari uelit, quid agere debet, ne contrarietatem incidat? Aegid. Boſſ. nu. 34. fol. 757
teſtes inſtrumentarij ſi contradicant inſtrumento & notario, punitur notarius de falſo Aegid. Boſſ. nu. 36. fo. 758
teſtis in eadem depoſitione contrarius, an probet. & maximè in tortura. Aegi. Boſſ. nu. 1. ubi etiam diſtinguitur, an teſtis ſolum deponat contra tertium, an uerò etiam contra ſeipſum. fol. 771
teſtis deponens contrarium eius quòd dixit extra iudicium, an probet, & an puniatur de falſo & poſsit torqueri. Aegid. Boſſ. nu. 3. fol. 772
teſtis contrarietas non nocet parti ſi ſit talis qui non debuit examinari. Aegi. Boſſ. nu. 7. fol. 773
teſtis qui ſemel depoſuit, poteſt petere ut ſibi legatur dictum ſuum, & ad illud ſe referre. Aegid. Boſſ. nu. 8. fol. 773
teſtes plures ſi ſint contrarij, qui ex eis præferantur. Aegid. Boſſ. n. 9. 10. fol. 773. & nu. 13. fol. 774
teſtis unus ſi contradicat alteri, uel plures pluribus, quomodo fiat concordia. Aegid. Boſſ. nu. 10. & 11. fol. 773
teſtium contrariorum in criminalibus, an fiat concordia ut probent. Aegid. Boſſ. nu. 12. fol. 774
teſtes plures ſi contradicant, æquè pluribus uel paucioribus, quomodo poſsit fieri concordia, ut euitetur periurium & falſitas, & quid ſi non poteſt fieri concordia. Aegid. Boſſ. nu. 9 & 10. fol. 773. & nu. 13. fol. 774
teſtes plures pares numero, & cæteris qualitatibus, ſi inuicem contradicant an probent. Aegid. Boſſ. nu. 15. fol. 775
teſtes eiuſdem qualitatis, ſi inuicem cōtradicant, an poſſint inquiri & torqueri. Aegid. Boſſ. nu. 16. fol. 775
teſtis in cauſa propria diuerſimodè conſideratur. Stepha. Aufre nu. 92. fol. 280
teſtis in re ſua, quis eſſe non poteſt. Nepos à Monte Albano. nu. 49. fol. 7. & nu. 73. f. 9. & Iacob. Butrigari. nu. 23. fol. 19. & Iacob. Aegid. nu. 12. fol. 88. & Angel. de Vbal. nu. 7. fol. 104. & Federic. Schench. nu. 36. & ibi quæ dicatur propria cauſa. fol. 111. & Lanfran. de Oriano. nu. 58 fol. 480. & Ioan. Crot. nu. 209. fol. 644
teſtis ut à teſtimonio repellatur, an ſit neceſſe quòd ſit de crimine condemnatus. Alberi. de Malet. nu. 43. fol. 386
teſtis accuſatus de crimine, ſed per ſententiam non condemnatus, an repellatur. Nepos à Monte Albano. nu. 58. fol. 8
teſtis an, & quando, propter crimen à teſtimonio repellatur. Et quid de mendacio. And. Barba. nu. 18. fol. 202. & n. 22. f. 203
teſtis criminoſus tempore depoſitionis, & non criminoſus, tempore iuramenti, an repellatur. Alberi. de Malet. n. 63. f. 389
teſtis malæ uitæ, quis & quare dicatur. Stepha. Aufre. nu. 65. fol. 269
teſtis conuictus de crimine in iudicio, à teſtimonio repellitur. Ioā. Cro. n. 51. f. 588
teſtis criminoſus facit aliqualem præſumptionem. Ioan. Crot. nu. 52. fo. 589
teſtis quando conuincitur in eo quod præſumitur eſſe crimen, tamē aliquo modo poteſt excuſari à delicto omnino non repellitur, ſed eius fides diminuitur. Ioan. Crot. nu. 54. fol. 589
teſtes criminoſi non emendati de crimine, admittuntur ad probandum crimen ſimoniæ, quando quæſtio ſuper tali crimine mouetur ciuiliter. Ioan. Crot. nu. 146. fol. 616
teſtis ſi obijcitur periurium, homicidiū, uel ſimile, nō eſt ſufficiēs obiectus, niſi deueniatur ad ſpeciem delicti. Ioan. Crot. nu. 298.

298.fol. 672

teſtis criminis ſocius, infamis, uel periurus, uel bānitus uel detētus, tēpore examinis quomodo repellatur. Aegid. Boſſ. num. 19.fo. 776

teſtes homicidæ, malefici, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, uenefici, ſortilegi, periurij, lęnones, concubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes nō poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent Iodoch. Damhoude. nu. 19. fol. 800

teſtes omnes reprobantur, qui nō ſunt probatæ uitæ, opinionis, & conuerſationis. Iodoch. Damhoude. nu. 28. fol. 801

teſtes an puniantur ratione criminis obiecti & probati. Pet. Rebuff. numer. 51. & 52. fol. 744

teſtis liber homo, ſed crimine notatus, uel aliàs infamis, infamia iuris, uel facti admittitur in teſtem cum tormentis tamē. Aegid. Boſſ. n. 3. fol. 750

teſtes in tribus caſibus debēt cognoſcere contrahentes. Bàl. de Peruſio. nu. 7. f. 79

teſtes partes litigantes, ſeu contrahentes, de quibus deponunt cognoſcere debent: Nepos à Monte Albano. numero. 122. fol. 13

teſtes debent eos cognoſcere contra quos producuntur. Iacob. Butri. numero. 21. fol. 24

teſtes debent cognoſcere contrahentes, ſi agitur de probando actu, ſecus ſi de ſolēnitate. Nell. à S. Geminia. n. 248 f. 166

teſtes reprobantur, niſi de loco & tempore, & perſonis conueniant, Nepos à Monte Albano nu. 123. fol. 13

teſtis requiri debet de tempore, & qualitate temporis, & de uiſu, & auditu, & ſcientia, & credulitate, & fama, Nepos à Monte Albano. nu. 124. fol. 13

teſtis de loco interrogatus nō reſpondens, non eſt admittendus, Nepos à Monte Albano. nu. 125. fol. 13

teſtis non deponens de loco & tempore, an probet, & quomodo probetur tempus. Aegid. Boſſ. nu. 40. fol. 779

teſtes in quibus caſibus non poſsint probare, & ſi probatio fiat, non ualet, Nepos à Monte Alba. nu. 129. fol. 13

teſtis repellitur à teſtimonio, & punitur, ſi crimen quod obijcitur cōtingit cauſam de qua agitur, Nepos à Monte Albano. nu. 130. fol. 13

teſtis ſocius pro ſocio, an eſſe poſsit. Nepos à Monte Albano. nu. 50. fol. 7

teſtis an ſit interrogandus, an ſit infamis, uel criminoſus, uel irreticus aliquo peccato mortali, uel talis qui non poſsit teſtificari. Albe. de Malc. n. 25. f. 445

teſtis interrogari debet à iudice, an ſit criminoſus uel partis amicus, uel inimicus Nepos à Monte Albano. numero. 136. fol. 12

teſtis de facinoribus ſuis interrogari poteſt Iacob. Aegid. nu. 50. fol. 94

teſtis interrogatus, dicens ſe homicidam, puniri non poteſt. Nell. a S. Gemi. n. 17. fol. 125

teſtis non tenetur reſpondere interrogationi, per quā detegatur ſua turpitudo. Aegid. Boſſ. nu. 63. fol. 783

teſtis cohabitans cum inimicus partis contra quam producitur reprobatur. Nepos à Monte Albano. nu. 138. fol. 14

teſtis eſſe non poteſt, qui in eadem cauſa iudex, uel aduocatus fuit, Nepos à Monte Albano. nu. 140. fol. 14

teſtis quis eſſe non poteſt contra eum, cum quo cauſam habet, Nepos à Monte Albano. nu. 146. fol. 14

teſtis produci non poteſt contra illum contra quem ante teſtimonium dixit, Nepos à Monte Albano, numero. 147. f. 14

teſtis titubans repelli poteſt, Nepos à Monte Albano. nu. 150. fol. 14

teſtis in eadem cauſa & ſuper eodem articulo non poteſt ſecundo deponere, Nepos à Monte Albano. nu. 152. fol. 15

teſtis deponēs de auditu, an & quādo ꝓbet Nel. à S. Gemi. n. 163. remiſsiuè. f. 154. & Aegid. Boſſ. nu. 42. ubi quomodo debeat deponere. fol. 780

teſtis qui de auditu alieno tātum, deponit an repellatur, Nepos à Monte Albano. n. 154. f. 15. & Albe. de Malet. n. 26. f. 451

teſtis deponēs de auditu quòd ꝓbat quādo uiſus nō requiritur. Bal. de Peru. n. 8. f. 79

teſtes deponentes, quod ex alijs audierunt, non plenè probāt, niſi in aliquot caſibus enumeratis ꝑ Feder. Schēch. n. 45. f. 113

teſtis

Teſtis de auditu non probat, niſi in factis antiquis. Rober. Maran. nu. 18. fol. 566
teſtis per quem ſenſum, cauſam ſcietiæ reddere debeat. Albe. de Male. nu. 27. & 28. fol. 451
teſtis deponens ſine bona cauſa ſcientiæ ſi fuit interrogatus non probat. Rober. Maran. nume. 9. fol. 565
Teſtis etiam non interrogatus, cauſam ſcientię reddere debet in quę ijs iudicio intellectus percipiuntur, alias non probant. Rober. Maran. nu. 13. fol. 565
teſtis aſsignans cauſam remotam à ſenſu probat. Rober. Maran nu. 15. fol. 565
teſtis ante litem conteſtatam receptus nō eſt admittendus, Nepos a Monte Albano. nu. 155. fol. 15. & Iacob. Aegid. num. 43. fol. 93
teſtis conſimilem cauſam habens, non debet admitti, Nepos a Monte Alban. nu. 156. fol. 15
teſtis conſimilem cauſam habens, uel crimen à teſtimonio repellitur Albe. de Malet. nu. 1. fol. 392
Teſtis conſimilem cauſam habens, eſt ſuſpectus. Nell. à S. Geminia. nu. 218. fol. 162
teſtis an eſſe poſsit ſeruus factus liber, de eo quod uidit donec in ſeruitute erat. Nepos a Monte Alba. nu. 57. fol. 8. & nu. 72. fol. 9
teſtis inhabilis, qualiter ex tacito conſenſu habilitetur. And. Barba. nu. 12. fol. 199
teſtes inhabiles aut repellendi, diuerſimodè conſiderantur. Stepha. Aufre. nu. 90. fol. 276
teſtis inhabilis, an poſsit recipi ad informationem iudicis, de fama alicuius. Stepha. Aufre. nu. 91. fol. 277
teſtis ubi rogatus eſt, quantumcunque aliàs ſit inhabilis, ſemper eſt idoneus. Alberi. de Malet. nu. 33. fol. 366
teſtes inhabiles admittuntur in ſubſidium, quando ex natura negocij, uериſimiliter habitu, nec actu, teſtes habiles interuenire poſſunt. Ioan. Crot. nu. 72. fol. 592
teſtes inhabiles admittuntur ad probādum crimen ſimoniæ. Io. Crot. nu. 97 fo. 595
teſtis inhabilitas, in ſpecie exprimi debet. Ioan. Crot nu. 359. fol. 699
teſtis de quo multa mala dicuntur, & qui non eſt bonæ opinionis, & famę, non admittitur. Iacob. Butrig. nu. 2. fol. 18
teſtis amicus, an ſit idoneus teſtis pro amico. Aegid. Boſſ. nu. 102. fol. 791
teſtis amiciſsimus, & qui nō habet centum in bonis, non admittitur, item & maximā habet ſuſpicionē, Iac. Bur. n. 7. f. 18
teſtis ualde amicus pro amico à teſtimonio repellitur. Ange. de Peruſio. nu. 2. f. 104
teſtis qui dixit quæ naturæ non conueniūt, non eſt admittendus, & qui duo contraria ſimul dixit, Iacob. Butriga. n. 12. f. 18
teſtis qui prolixè teſtimonium fert, non eſt admittendus, Iacob. Butri. nu. 14. fol. 19
teſtes præmeditatè loquentes, an dicantur ſuſpecti. Franciſ Curt. nume. 29. fo. 176
teſtis unum & eundem præmeditatum ſermonem dicens, repellitur, Iacob. Butriga. nu. 16. fol. 19. & Iacob. Aegid. nu. 25. fol. 90. & Tynda. nu. 5. fol. 357. & Aegid. Boſſ. nu. 24. fol. 777
teſtes deponentes per eundem præmeditatum ſermonem, dicuntur ſubornati, quod iudicis arbitrio relinquitur, an eis credatur. Nel. a S. Geminia. nu. 195. fol. 159
teſtes idem per omnia deponentes, ſubornati præſumuntur. Item repellendi. Nepos à Monte Albano. nume. 121. fol. 13
teſtis non eſt admittendus, qui pupillā uel adultam filio copulauit, Iacob. Butriga. 25. fol. 20
teſtis depoſitio ſi non fuit lis conteſtata, non ualet, nec teſtes ſunt recipiendi, niſi in certis caſibus, Iacob. Butrig. numero 56. fol. 20
teſtis conſanguineus aduerſarij non admittitur, Iacob. Butri nume. 58. fol. 20
teſtis conſanguinitas, ſuſpicionem inducit. Angel. de Peruſio. nu. 14. fol. 104
teſtis qui eſſe non poteſt, recipi non debet, Iacob. Butriga. nu. 3. fol. 25
Teſtis prohibitus, ſi admittitur, repellitur. Angel. de Peruſio. nu. 12. fol. 104
teſtis clericus cæteris paribus præfertur laico. Pet. de Moncada. nu. 369. fol. 705
Teſtis clericus dignior eſt laico. Franciſc. Curtr. nu. 23. fol. 175
Teſtes honeſtiores & digniores, uilioribus præferuntur, Nepos a Monte Albano. nu. 158. fol. 15

teſti

teſti in dignitate conſtituto, in alterius prę iudicium, an credendum. Franciſ. Curt. nu. 118. fol. 193
teſtes pauperes an admittãtur ad teſtificandum. Iacob. Aegid nu. 8. fol. 87
teſtes pauperes, facilius corrumpũtur, quã diuites. Iacob. Aegi. nu. 8. fol. 87
teſtis non tantum ex facultatibus, quàm ex fide idoneus reputatur. Iacob. Aegid. nu. 8. fol. 87
teſtes ſeniores, iunioribus præferũtur. Nel. à S. Geminia. nu. 101. fol. 140
teſti perito, plus creditur etiam ſi negatiuè loquatur. Nell. a S. Gemi. nu. 200. f. 159
teſti maſculo potius credendum eſt, quàm fœminæ, Nepos a Monte Albano. nume. 159. fol. 15
teſtis authoritas an multitudinem ſuperet. Franci. Cur. nu. 35. & 36. fol. 177. & Petr. de Moncada. nu. 369. fol. 705
teſtis ratione producẽtis, efficitur dignior. Pet. de Moncada. nu. 370. fol. 706
teſtes digniores uincunt alios in probatione, non autem ut minus digni puniantur de falſo. Aegid. Boſs. nu. 14. fol. 774
teſtes meliores priori loco producẽdi. Pet. Rebuff. nu. 49. fol. 736
teſtibus uiris ſanctis & integri ſtatus multum defertur. Petr. Rebuff. numero 52. fol. 736
teſti emendato magis quàm luxurioſe creditur, Nepos a Monte Albano. nu. 163 fol. 15
teſtis diuiti potius quàm pauperi, fides eſt adhibenda, Nepos a Monte Albano. nu. 164. fol. 16
teſtis conditio ſeu uita in primis eſt attendenda Nepos a Monte Albano. nu. 165. fol. 15
teſtes aptiora naturæ deponẽtes, præferuntur. Franci. Cur. nu. 39. fol. 178
teſtis uerboſus ſuſpectus præſumitur, Nepos a Monte Albano. nu. 167. fol. 16
teſtis non debet eſſe uerboſus. Tynda. nu. 23. fol. 336. & nu. 5. fol. 361
teſtis non plenè probat, niſi de certo tempore faciat mentionem, Nepos a Monte Albano. nu. 39. fol. 7
teſtis ſe interueniſſe, debet dicere ijs ſuper quibus deponit, Nepos a Monte Albano. nu. 109. fol. 12
teſtis non habens niſi quinquaginta in bonis, non debet admitti, Nepos a Monte Albano. nu. 110. 111. fol. 12
teſtis in quarta productione receptus ſine iuris ſolennitate non admittitur, Nepos a Monte Albano. nu. 113. fol. 12
teſtis receptus poſt renunciationem, uel publicationem, ſuper eo, eodémque capitulo non ualet, Nepos a Monte Alba. nu. 114. fol. 12
teſtis loquens ſuper alio, quàm ſuper quo inductus fuit an repelli debeat, Nepos a Monte Albano. nu. 115. fol. 12. & Nell. a S. Geminia. nu. 207. fol. 160
teſti aliquid dicenti pro illo, qui ante depoſitionem proteſtatus eſt, ſe aliquid uelle obijcere ei, de facili non creditur, Nepos a Monte Albano. nu. 116. fol. 12
teſtes teſtamentarij niſi rogati ſint, nõ ſunt admittendi, & ſeptem fuerint, & quare tot requirantur, Nepos a Monte Albano. nu. 81. & 85. fo. 10. & Feder. Schench. nu. 57. fol. 115
teſtes teſtamenti, an præſumãtur rogati, & quibus caſibus rogati eſſe debeant. Nell. à S. Geminia. nu. 247. fol. 166
teſtis ſeptimus ex teſtamẽtarijs inſufficiẽs, an officiat tabulis. Fran. Curt. n. 3. f. 171
teſtis in teſtamento filij inteſtanti de caſtrẽſi peculio in militia pater eſſe poteſt Alb. de Malet. nu. 15. fol. 365
teſtes octo, quando neceſſarij ſint in teſtamento, Nepos a Monte Alb. nu. 82. fo. 10
teſtes quinque requiruntur in teſtamento ruſtici, Nepos a Monte Alba. nu. 96. f. 11
teſtes quot requirantur in teſtamento. cæci, Nepos a Monte Albano. nu. 83. fo. 10
teſtes qui eſſe poſſunt in codicillis. Ioann. Crot. nu. 1. fol. 582
teſtes quot requirantur in qualibet ultima uoluntate, excepto teſtamento. Federic. Schench. n. 58. fol. 115
teſtes quinque ſunt neceſſarij in ſolutione debiti, Nepos a Monte Alb. nu. 84. f. 10. & Fede. Schenc. nu. 59. f. 115. & Nell. a S. Gemi. nu. 84. fo. 137. ubi habes in quibus caſibus requirantur plures uel pauciores teſtes. & uide etiam eundem Nell. ibi. nu. 87. fol. 138

teſtes quinque requiruntur in donatione cauſa mortis, Nepos a Monte Albano. nu.86.fol. 10
teſtes tres in depoſitione pecuniæ, uel alte rius rei neceſſarij ſunt, Nepos a Monte Albano.nu.87.fol. 10
teſtes quot requirantur ad quencunque actum probandum.Lanfran.de Oria.nu. 28.fol.465.& Ioann.Crot.nu.108 f.643
teſtes duo plenam probationem faciunt,& unus ſemiplenã. Lanf.de Ori.n 28.f.465
teſtes quot requirantur in quolibet contra ctu, Nepos a Monte Albano.nu.88.f.11
teſtes quinque adeſſe debent contractui li bram auri excedenti,cum in ſcriptis à li terarum imperito, celebratur. Federic. Schench.nu.60.fol. 115
teſtes tres requiruntur in confectione in- uentarij,Nepos a Mõte Alba.n.89.f. 11
teſtes tres in quibus caſibus adhiberi debẽt Federic.Schench.nu.64.fol. 116
teſtes quinque ſunt neceſſarij, quando da- tur libertas ſeruo per literas,uel epiſto- lam.Nepos a Monte.Alba.nu.90.fol.11 & Federic.Schench.nu.65.fol. 116
teſtes ne plus decem recipiantur,ſuper eo- dẽ facto ſtatutũ eſt.Pet.Reb.n.1.f. 732
teſtes plures,cur producuntur.Pet.Rebuff. nu.17.fo. 733
Teſtes decem tantum examinandi ſuper quolibet articulo.Pet.Rebuff.nu.28.29. 30.& 31.fol. 734
teſtes qui excedunt numerũ decem teſtiũ, reijciuntur.Pet.Reb.nu.47.& 48.f. 736
teſtes quinque requiruntur ad reprobandũ Inſtrumentum publicum, Nepos a Mon te Alba.nu.97.fol. 11
teſtes quindecim quando neceſſarij. Fede- ric.Schench.nu.63.fol. 116
Teſtes duo regulariter ſufficiunt.Nell.a S. Geminia.nu.83.fol. 137
teſtium certus numerus in quibus caſibus requiratur, Nepos a Monte Albano,nu. 92.fol.11.& Iacob.Butriga.n.1.fol. 21
teſtium numerus interdum ſupplet.Pet.Re buff.nu.57.fo. 736
teſtes quot requirantur ad conuincendum Epiſcopum, uel presbyterum, uel reli- quos clericos, Nepos a Monte Albano. nu.98.f.11.& Nel.a S.Gemi.n.83.f. 137
teſtium ſuperfluam multitudinem,modera ri iudex ex officio debet.Federic.Schen. nu.69.fol. 117
Teſtis dictum non ualet,niſi de uiſu, & au- ditu deponat,Nepos de Monte Albano. nu.99.fol. 11
teſtis deponens de uiſu,reprobari poteſt ra tione naturali.Nel.a S.Gem.n.116.f. 143
teſtes plures debẽt examinari ſinguli ſepa- ratim.Aegid.Boſſ.nu.88.fol. 788
teſtis qui nõ debuit examinari, ſi pars uult ut nihil omnino probet,debet prius con tra eum proteſtari.Aegid. Boſſ. numero 98.fol. 791
teſtes in factis arduis debẽt examinari corã honeſtis perſonis.Aeg.Boſſ.n.141.f. 796
teſtis examinatus,qui non debuit examina ri,an & quando faciat indicium,& quale præiudicium.Nell.a S. Geminia.n. 212. fol.161.& Aegid.Boſſ.nu.21.fol. 764
teſtis examinatus,qui non debuit examina ri,uel examinatus minus ſolenniter, an fidem faciat.Alberi.de Male.n.45.f.430
teſtium examinatio coram iudice, & non coram notario fieri debet.Ioann.Crot. nu.257.fol. 659
teſtes regulariter poſt litem conteſtatã,exa minari debent.Ioan Crot.nu.258.f.660
teſtes examinati poſt aliorum publicatio- nem,& didicita teſtificata,an faciãt præ ſumptionem.Io.Crot.nu.269.fol. 664
teſtis examinatus poſt terminum, aliqualẽ facit præſumptionem.Ioan.Crot. num. 270.fol. 664
teſtes an incontinenti poſt terminũ ad pro bandum poſſint produci & examinari. Ioan.Crot.nu.270.fol. 664
teſtes examinati an iterum poſſint repeti ſuper eiſdem capitulis, ſaltem ex officio iudicis.Aegid.Boſſ.nu.22.fol. 764
teſtes examinatus à notario,maximè quan do ſunt examinandi extra territorium. Aegid.Boſſ.nu.26.fol. 777
teſtes quomodo,& quando poſſit examina ri ad æternam rei memoriam.Aegi.Boſſ. nu.32.fol. 778
teſtes examinati,parte non citata, an pro- bent.Aegid.Boſſ.nu.34.fol. 778
teſtis an poſſit examinari parte non citata ubi proceditur per informationes.Aegi. Boſſ.

Boſſ.nu.36.fol. 779
teſtis examinatus a iudice incompetenti, uel teſtis non iuratus, an probet. Aegid. Boſſ.nu.81.fol. 787
teſtes in iudicio exibendi ſunt, ſumptibus producentis, moderandis iudicis arbitrio, non ſolum in ueniendo, ſed etiam in redeundo. Albe.de Male. nu.82.f.436
teſtibus debent expenſæ fieri, ſed nõ refici damna. Nell.a S.Gemi.nu.37.fol. 129
teſtis de longinquo producens, facit expẽſas. Nell.a S Gemi.nu.97.fol. 140
teſti an uectura equorum ſolui debeat. Albe.de Malet.nume.83.fol. 436.& Pet.de Moncada.nu.407.fol. 727
teſti an expenſæ ſoluendæ ſint, habita ratione expenſarum, quas in nouo feciſſet. Albe de Male.nu.84.fol. 436
teſti qui admiſit operas, uel incurrit damnum, quòd negotijs ſuper eſſe nõ potuit, an producens expenſas reſarcire teneatur. Albe.de Malet.nu.85.fol. 436
teſtes expenſis producentis alendi ſunt, Iacob.Butrig.nu.2.fol. 22
teſtibus ſunt ſoluendæ impenſæ quas fecerunt eundo, & redeundo, & ſtando, & quid de operibus quas amiſerunt. Aegi. Boſs.nu.132.fol. 795
teſtibus an ſit ſoluendum quod amiſerunt, ſi in itineribus ſpoliarentur. Aegid.Boſſ. nu.133.fol. 795
teſtes ubi mittuntur ad examinandum, ſolui debet merces notario & iudici.ibi.nu. 134.fol. 795
teſtis producens ſi eſt pauper, an ſibi per partem, uel iudicem ſint ſubminiſtrandæ expenſæ. Aegid.Boſſ.nu.135.fol. 795
teſtes qui produxit, an quartam productionem habeat, Iacob.Butriga.nu.4.fol. 23
teſtis qui obſcurè depoſuit, & dictum ſuum non declarauit, repellitur. Iacob.Butrig. nu.55.fol. 20
teſtis ſi obſcurè depoſuit in iudicio, pro quo debet fieri interpretatio. Iacob.Butrig.nu.12.fol. 30
teſtis poteſt dictum ſuum obſcurum declarare, Iacob.Butrig.nu.6.fol. 23
teſtis qui obſcurius teſtimonium tulit, in iudicium deduci poteſt, ut dictum ſuum interpretetur. Feder.Schench.nu.48.f.113
teſtis obſcurè loquens per officium iudicis eſt iterum interrogandus. Sed an contra producentem interpretari debeat, uide per Nepotem de Monte Albano. nume. 78.fol. 10
teſtis obſcurus iterum examinari poteſt. Albe.de Malet.nu.95.fol. 437
teſtis uerbum ambiguum, uel obſcurum ad poſtulationẽ alicuius dictum, an per iudicem, uel per teſtem interpretari debeat. Iacob.Butriga.nu.8.fol. 26
teſtis quando dicatur ambiguus, ad hoc, ut poſſit repeti. Aegid.Boſſ.nu.24.fol. 765
teſtis ſynodalis errans, poteſt incontinenti ſe corrigere, Iacob. Butrig. nu.7.fol. 23
teſtes an lite non conteſtata produci poſſint, Iacob.Butrig.nu.12.fol. 23
teſtis reprobatorius, ſi interrogatus nõ reddit cauſã nõ ita perfectè ꝓbat, ſicut ille ꝗ bonã reddit. Nell.a S.Gemi.n.160.f.154
teſtis dicti ſui, & ſcientiæ cauſam, ſiquidem hoc rogatus fuerit in medium proferre debet Federi.Schench.nu.42.fol. 112
teſtis licet debeat cauſam ſui dicti dicere, & ſuper hoc interrogari, ſi eſt omiſſum teſtimonium non uitiatur. Nell.a S.Geminia.nu.44.fol. 131
teſtes cauſa dicti ſui reddere debẽt, Nepos a Monte Alba. num.105.fol.12.& Iacob. Butriga.nu 13.fol. 19
teſtis cauſam ſui dicti reddere debet, ſufficientem ſimpliciter, ſi de ea fuit interrogatus. Bar.nu.2.fol. 36
teſtis interrogatus in cauſa ſcientiæ dicẽs, ſcio, quia ſcio non probat. Bar.n.3.f. 36
teſtis reddere debet cauſam dicti per alterum ex quinque ſenſibus corporũ. Bart. nu.4.fol. 36
teſtis dicens quem dominum, & non reddẽs cauſam dicti, etiam non interrogatus, non probat, idem ſi dixerit quem ebrioſum. Bar.nu.35.fol. 37
teſtium numerum & nomina utrum quis dicere cogatur. Iacob.Butriga.n.20.f.24
teſtes diſcordantes in re, non probant. Nel. a S.Gemin.nu.183.fol. 157
teſtibus diſcordantibus de ualore, ſeu æſtimatione rei, quibus ſtetur, & quomodo magis affirmantibus, quàm mille negantibus, credatur. Nell. a S. Geminian.

nume.184.fol. 157
teſtis examinatus in palatio poteſtatis, ſi dixit contradictum celebratum in palatio epiſcopi: ſuper alio articulo dixit in hoc palatio, ſaluatur eius dictum ad pœnam euitandam. Nell. a S. Geminia. nume. 185.fol. 157
teſtes duo, ſi in uno capitulo examinantur, & unus dixit quòd fuit in palatio Domini Papæ, alius quòd fuit in hoc palatio, an eorum dicta ſuſtineantur. Nell. a S. Geminia.nu.185.fol. 157
teſtes etiam ſi diſcordent, quando dicantur diſcordes Franciſc. Curt. nume.18. fol. 174
teſtes per diuerſa media, idem concludentes, melius deponere dicuntur. Franciſc. Curt.nu.18.fol. 174
teſtis unus ſi dicit de ſe & ſocio, ſimiliter alter, an probent, & ſingulares dicantur. Nell. a S. Geminia. nume.186.fol. 158
teſtes ſingulares probant aliquem eſſe uſurarium. Nell. a S. Geminia. nume. 157. fol. 158
teſtes ſingulares reprobantur. Iacob. Aeg. nu.14.fol. 89
teſtes ſingulares non probant contractum uſurarium, nec certum crimen hæreſis. Nell.a S.Geminia.nu. 213.fol. 162
teſtes dicuntur ſingulares in actu diſtinctiuo.Nell.a S.Geminia.nu.214.fol. 162
teſtis ſingularis de geſtis a ſeipſo deponẽs, plenam fidem an faciat. Franciſ.Cur.nu. 119.fol. 193
teſtes ſingulares in dicto ſuo non probant. Albe.de Malet.nu.20.fol. 449
teſtes ſingularis nullam fidem facit. Lanfr. de Oria.nu.26.fol. 462
teſtes ſingulares qui dicantur. Lanfran. de Oriano.nu.26.fol. 462
teſtes mille ſingulares minus probãt, quàm unus ſingularis.Ioann.Crot.nu.318.cum ſeq.fol. 677
teſtes ſingulares regulariter non probant, quòd qualiter ſit intelligendum, & limitandum, uide Ioannem Crot.nu.319.fo. 677.& nu.326.fol. 679
teſtium ſingularitas eſt duplex, obſtatiua, & adminiculatiua, & quæ iſtarum uitiare habeat.Ioann.Crot.num.325.fol.679
teſtes ſingulares, an probent, & an in dubio præſumantur eſſe conteſtes, & an dicantur ſingulares, ſi uiderunt per rimulam unus poſt alium.Aegid. Boſſ. nu.39.fol. 779.& nu.70.cum ſeq. fol. 784
teſtis unicus an faciat ſemiplenam probationem.Tyndar. nu.41. fol.324. & Lanfran.de Oriano.nu.75.fol. 491
teſtis unicus & de conuentione partium deponens, plene probat Ioann. Crot.num. 211.fol. 644
teſtis unicus probat ubicunque agitur ad impediendum peccatum, nec ius alterius diminuitur.Ioann.Crot.nume.212. fol. 645
teſtis unicus an probet, & an princeps poſſit hoc concedere. Aegid. Boſſ. numero 70.fol. 784
teſtis unicus an probat, ſi deponat de eo quòd ipſemetfecit. Aegid. Boſſ. nume. 71.fol. 784
teſtium idoneitas, in dubio præſumẽda. Frãciſ.Cur.nu.73.fol. 184
teſtis non eſt idoneus ſuper offenſa uni de domo ſua facta. Franciſc. Curt. numero 105.fol. 190
teſtes idonei, qui dicantur. Stephã. Aufre.nume.51.fol.264. & Ioan. Crot. nu. 10.fol. 574
teſtis quẽ epiſcopus carcerauit pro iuriſdictione, in teſtem pro epiſcopo admitti non poteſt. Albe.nu.51.fol. 375
teſtis ubicunque tractat de ſe exonerando, non eſt idoneus teſtis.Alberic.de Malet. nu.15.fol. 394
teſtis qui tractat de ſe exonerando probat, ſi ſit de ijs, qui ſolent aliquid portare: puta uinum, uel frumentum, & uiuunt ea arte.Aegid.Boſſ.nu.57.fol. 781
teſtis idonei habitu, & actu, quando in probatione alicuius actus haberi non poſſunt, teſtes minus idonei in ſubſidium ad mittuntur.Ioann.Crot.nu. 11.fol. 575
teſtis idoneus is non eſt cui præcipi poteſt. Ioan.Crot.nu.90.fol. 594
teſtes qui non ſint idonei. Aegid. Boſſ. nu. 104.fol. 392
teſtis non eſt idoneus, quando ei poteſt aſcribi laus, uel uituperium. Aegid.Boſſ. nu.58.fol.782.& nu.120.fol. 794

teſtis an poſſit eſſe, qui fuit iudex, & arbiter in ea cauſa. Aegid. Boſſ. nu. 121. fol. 795

teſtis an ſit idoneus proxeneta. Aegi. Boſſ. nume. 129. fol. 795. Et uide ſupra in littera P. in uer. Proxeneta.

teſtes qualiter interrogari debeant. Iacob. Butriga. nu. 1. fol. 22

teſti pro una parte deponenti ſi interrogatus pro alia, noluit reſpondere, non creditur. Nell. a S. Geminia. numero 193 fol. 159

teſtis interrogatus de aliqua re, dicens ſe obliuioni tradidiſſe propter infirmitatem, iuſtè allegat. Nell. a S. Geminia. nume. 226. fol. 163

teſtes ſine debitis interrogatorijs recepti, an probent. Franci. Cur. nu. 103. fol. 190

teſtes ſunt interrogandi an ſint nobiles, uel plebei, uel reprehenſibiles, an pauperes, uel diuites, & an deponant lucri cauſa, uel nè, & an ſint amici propinqui, familiares, uel domeſtici, & an deponant de uiſu uel auditu. Alberi. de Malet. nume. 6. fol. 445

teſtes interrogandi ſunt an ſint de iuriſdictione producentis, uel ſit commenſalis, & utrum ſit doctus, uel inſtructus, teſtificari, & quam partem uellet obtinere, & an etiam ita conuenit, ut cõcordet cum alijs teſtibus. Alberic. de Malet. nume. 7. fol. 445

teſtis quando depoſuit dictum ſuum, tunc interrogatur, an poſſibile fuiſſet rem ſe aliter habere, quòd teſtis ipſe ignoraſſet de tempore: quia ſi fatetur fuiſſe poſſibile non probat. Alberic. de Malet. nume. 8. fol. 445

Quòd dictum ſupra eſt de tempore, intelligitur ubi de prioritate, uel poſterioritate, actus quæritur. ibi. nu. 10. fol. eod.

teſtes an interrogari debeant, an ſint debitores pẽſionarij, uel fictabiles producentium. Alber. de Malet. nu. 9. fol. 445

teſtis interrogatus de anno, & menſe contractus celebrati, licet non recordetur, tamen probat, idem ubicunque ſcientia diei, uel hora exigitur, licet tempus contractus non probet. Alberi. de Malet. nu. 11. fol. 445

teſtis an poſſit interrogari per iudicem, an credat omnia, quæ per ipſum dicta ſunt. Alber. de Malet nu. 26. fol. 446

teſtes interrogati de ſuis conteſtibus, dicentes ſe non recordari, an probent. Ioann. Crot. nu. 322. fol. 678

teſtes producti, an poſſit interrogari ad inſtantiam partis aduerſæ incontinenti, uel ex interuallo. Aegid. Boſſ. nu. 18. fo. 764

teſtis ſi interrogatus reſpondit, ſe non habere commodum, intelligitur principaliter. Aegid. Boſſ. nu. 125. fol. 795

teſtis poteſt interrogari an ſit liber, uel ſeruus, uel inimicus. Aeg. Boſſ. n. 136. fo. 795

teſtis quando dictum ſuum corrigere poſſit, damnare, & interpretari. Nepos à Mõte Albano. nu. 149. fol. 14. & Nell. à S. Geminia. nu. 107. fol. 141. & Tynda. nu. 2. f. 289. & nu. 5. fol. 297

teſtis incontinenti poteſt dictum ſuum mutare in totum, uel in partem, & ſtatur ultimo. Iacob. Aegid. nu. 18. fol. 89

teſtis etiam ex interuallo, dictum ſuum declarat, quando fungitur officio iudicis, & teſtis. Nell. à S. Gemi. nu. 109. fol. 141

teſtis quando dicatur incontinenti corrigere. Tynda. n. 4. & 5. fol. 290

teſtis non poteſt dictũ ſuum corrigere, niſi incontinenti. Tynda. n. 8. fol. 326

teſtis an liceat addere dicto ſuo. Tynda. nu. 5. fol. 290

teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire, non eſt ulterius in eadem cauſa admittendus. Tynda. nu. 3. fol. 296

teſtis correctio, an ex interuallo admittatur. Tynda. nu. 7. fol. 297

teſtis incontinenti poteſt ſeipſum repetere in corrigẽdo. Albe. de Malet. n. 16 f. 445

teſtiũ publicatio qualiter fiat, & in ſcriptis redigatur. Nell. à S. Gemi. numero. 120. fol. 148

teſtes poſt didicita teſtificata non poſſunt ſuper eiſdem articulis examinari, ſuper alijs ſic. Nell. à S. Geminia. numero. 124. fol. 140

teſtes ſi rectè culpa iudicis non fuerunt examinati, publicato proceſſu poſſunt iterato examinari. Nell. à S. Geminia. nume. 125. fol. 149

teſtes etiam de uoluntate partium poſt didicita teſtificata non admittuntur.

Nell.à S.Geminia.nu.126.fol. 149
teſtes utriuſque partis quando ſunt examinati, alij non, uel ex ordine dato à iudice, uel partium poſſunt poſt didicita teſtificata produci. Nell. à S. Geminia. nu. 126.fol. 149
teſtes examinantur poſt didicita teſtificata, quãdo primi dixerũt nil ſcire, uel non recordari. Nell.à S.Gem.nu.127.fo. 149
teſtium ſola publicatio, an teſtium productionem reijciat. Lanfran. de Oriano. num.42.fol. 473
teſtibus publicatis, alij teſtes, poſſunt admitti in cauſa matrimoniali. Ioan. Crot. nu. 265.fol. 662
teſtium nulliter examinatorum publicatio an impediat quominus alij teſtes recipi poſſint Ioan.Crot.nu.267.fol. 663
teſtibus publicatis, parte inuita, & contradicente, an poſſint alij teſtes produci. Ioan.Crot.nu.268.fol. 663
teſtium publicatio.facta parte præſente, & expreſſe non conſentiente, an noceat, ut alij teſtes produci non poſſint. Ioã.Crot. nu.268.fol. 663
teſtes non publicati in uno iudicio, an & quãdo faciãt fidẽ in alio. Ioan. Crot. nu. 273.& 274.fol. 666.& 667
teſtes ſemper ſunt publicati iudici, qui eos examinauit. Ioan. Crot. numero. 274. fol. 667
teſtes publicati in uno iudicio, an & quando in alio fidem faciant. Ioan. Crot. nu. 274.cum ſeq.fol. 667
teſtes examinati & publicati coram arbitro, an faciant fidem in alio iudicio, & quid ſi coram arbitratore. Ioan. Crot.numer. 275.fol. 667
teſtes poſt publicationem nõ recipiuntur. Pet.Rebuff.nu.6.fol. 747
teſtes unà cum inſtrumento, poſt publicationem admittuntur.ibi.nu.7.fol. eod.
teſtes de nouo reperti, poſſunt poſt publicationẽ produci. Pet.Rebuff.nu.10.fo.747
teſtes an poſſint recipi poſt publicatũ, proceſſum, fingendo quòd iudex illos examinet ex officio ſuo. Aegid.Boſſ.nu.4.f.761
teſtes an poſſint publicato proceſſu examinari ſuper articulis directè contrarijs. Aegid.Boſſ.nu.5.fol. 762
teſtes an examinari poſſint in cauſa criminali, poſt concluſionem in cauſa. Aegid. Boſſ.nu.8.fol. 762
teſtium perſonas, quando liceat poſt publicationem reprobare, ſi prius fuit proteſtatum. Aegid. Boſſ.nu.10. fol. 763
teſtes non publicati, an probẽt. Aegid. Boſſ. nu.28.fol. 778
teſtes quando poſſunt repeti. Nell.à S. Geminia.nu.106.fol. 141
teſtis publicatis atteſtationibus regulariter repeti non poteſt, ſuper eo ſuper quo iã teſtificatus eſt. Alb.de Malet.n.15.f. 445
teſtis repetitur à iudice propter dicti ſui obſcuritatem, & ſi repeteretur ad declarationem dicti ad inſtantiam partis, tunc facta publicatione regulariter non poteſt, niſi primæ atteſtationes nullæ ſint. Albe.de Malet.nu.17.fol. 445
teſtis qui depoſuit in iudicio ſummario, poteſt ſuper plenario repeti. Albe. de Malet.nu.20.fol. 445
teſtes repeti poſſunt, quando primò inter alias perſonas fuerunt recepti. quia ſicut ſententia inter alios acta, nõ habet obſtare, ita etiam publicatio. Alberic. de Malet.nu.21.fol. 445
teſtes regulariter repeti non poſſunt, niſi utraque pars cõſentiat, & inſtandum eſt per partem quæ non uult teſtes repeti: ut atteſtationes publicentur ſuper his capitulis, ſuper quibus producti ſunt. Albe. de Malet.nu.22.fol. 446
teſtes ſi nulla data ſunt capitula, uel ſint data ſuper omnibus contentis in petitionibus, & fortè non plenè dixerint: quia nõ fuerunt interrogati ſuper omnibus, tunc ſi interrogatoria non ſunt omiſſa ex certa cauſa, poſſunt iterum repeti. Albe.de Malet.nu.23.fol. 446
teſtes ſi ſunt ritè recepti, ſed non ritè publicati, pars licet non didicerit teſtificata, non admittitur ad repetitionem eorundem teſtiũ, ſi omiſſa publicatio nõ habet inficere receptionẽ. Ma.Sozi.n.34.f.523
teſtium facta prima aut ſecũda ꝓductione, & omniũ productorũ, receptione, ſi pars atteſtationes percunctauerit, ad tertiam ꝓductionẽ nõ admittitur, ſi uerò percunctata fuerit ante omniũ teſtiũ productorum

rũ receptionẽ,ſaltẽ iam productorũ,fieri pôt examinatio.Mariã.Sozi.n.37. f.524
teſtis ſicut poteſt repeti ad declarandũ, an etiam poſsit repeti ut aliquid addat. Aegid.Boſſ.nu.25.fol. 765
teſtes poſſunt repeti, etiam ad inſtantiam partis,& publicato proceſſu, quando nõ fuerũt interrogati ſuper oĩbus capitulis. uel iterogatorijs.Aegi.Boſſ.n. 26.f.765
teſtis an poſsit repeti inuitus. Aegi. Boſſ.n. 27.fol. 765
teſtes ſuper eiſdem articulis, iterato recipi non poſſunt. Iacob. Aegid.nu.37. fol.92
teſtis ſi contra me teſtificatus eſt, ſi modò pro me producitur, repellitur.Iacob.Aegid.nu.39. fol. 92
teſtes per didicita teſtificata repelluntur. Iacob.Aegid.nu.40.fol. 92
teſtes etiam quarto produci poſſunt,ut tamen id fiat ante edita teſtimonia Federic.Schenckl.n.49.fo. 114
teſtes producti ſuper una cauſa, an poſsint iterum reproduci in alia ſuper eodem articulo.Nell.à S.Gemi.nu.45.fol. 131
teſtes ijdem ante publicationem non poſſunt ſæpe produci,niſi ex cauſa.Nell.à S. Gemi.nu.46.fol. 131
teſtes poſſunt produci.ante publicatis teſtibus,etiam ſi eſt renunciatum productioni teſtium Nell.à S. Gemi.n.47. fol. 131
teſtis quando dicũt nihil ſcire, poſſunt alijs publicatis teſtibus,ſuper ijſdem capitulis produci.Nell.à S. Gemi. n. 75. f.136
teſtis qui una cauſa teſtificatus eſt, an poſſit iterũ ꝓduci.Alb.de Male.n.15.f.371
teſtium receptio an nulla ſit, quia non rectè recepti,& quando teſtium productionem impedire habeat. Alberi. de Malet. nu.111.fol. 439
teſtes antiqui uel noui,an recipi poſsint in cauſa appellationis ſuper his articulis ſuper quibus publicatio facta eſt in principali. Albe.de Malet.nu.112.fol. 439
teſtis nõ dicitur receptus,ſi ſine debita forma receptus eſt. Maria.Sozi.n.30.f. 523
teſtis quãdo dicatur non ritè receptus. Maria.Sozi.nu.31.fol. 523
teſtes recepti iſtãtia de iudice ad arbitrũ uariata an fidẽ faciãt.Ma.Sozi.n.132.f.556
teſtes recipi poſſunt, abſente parte, & non citata, quando dubitatur de morte, uel receſſu ipſarum partium,uel ipſorum teſtium.Ioan.Crot.nu.251. fol. 659
teſtis receptio, reprobari & impediri poteſt,ſi iudex non legit, uel legi fecit depoſitionem teſti. Pet.Rebuff.n.25. f.741
teſtes an poſsint recipi ad defenſionem,uel ad offenſionem,poſt publicatum proceſſum?Aegid.Boſſ.nu.3.fol. 761
teſtes non examinantur ſuper articulo, ſuper quo non ſunt inducti,nec debent iurare, niſi ſuper eo, ſuper quo inducti ſunt,niſi in caſibus in quibus iudex poteſt ex officio eius examinare. Nell. à S. Geminia.nu.91.fol. 139
teſtis deponens ſuper dependentijs & connexis,non dicitur deponere contra articulum.Nell à S.Geminia.nu.92 fol. 139
teſtis dictum, quod deponit ſuper libello, ualet,ſi articuli non ſunt formati. Nell. à S.Geminia.nu 93.fol. 139
teſtes producti ſuper uno articulo, an debeant ſuper alio interrogari.Iacob. Butriga.nu.15.fol. 30
teſtes examinari non debent ſuper articulo, ſuper quo non ſunt producti, & ſi inductus teſtis, & iuratus ſuper uno articulo deponat.ſuper alio non probat,niſi ſuper dependentibus & connexis,ut ſuper loco & tẽpore. Alb.de Malet.n.57.f. 432
teſtis qui ſemel depoſuit ſuper uno articulo, an ſi iterum producitur in alia cauſa ſuper eodem articulo, ſufficit dicere dico me modò ſcire,quantum dixi in alia, uel dico ut dixi in alia cauſa. Albe. de Malet:nu.68. fol. 434
teſtis an deponere poſsit ſuper libello,licet articuli nõ ſint formati. Albe.de Malet. nu.90.fol. 437
teſtis quando ſuper articulis omiſsis poſsit examinari. Albe.de Malet.n.93.fol. 437
teſtes ſuper articulo directè contrario ꝓducere licet.etiã publicatis atteſtationibus quãdo allegatur falſitas cũ corruptione. Alberi.de Malet.n.123.fol. 141
Et qd ſi uellet teſtes reprobare, & ſuos primos confirmare.ibi.n.124.fol. eo.
teſtes utrum poſt publicationem atteſtationũ,ſuper nouis articulis produci poſſunt ſuper nouis articulis,q in antiquis includuntur

duntur. Lanfran. de Oriano. nume. 40. fol. 472
teſtis in cauſa appellationis, an ſuper nouis capitulis produci poſsit, Maria. Sozin. nu. 4. fol. 512
teſtibus non ritè receptis, licet publicatio ſit ritè facta, & partes didicerint teſtificata, ipſi ijdem teſtes, & alij recipi & produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem articulis, & directè contrarijs. Maria. Sozin. n. 29. fol 522
teſtes licet ſint ritè recepti, ſed non ritè publicati, & pars quæ uult producere teſtes non didicit teſtificata, ad nouam productionem aliorum teſtium admittitur, etiam ſuper eiſdem articulis, & directo contrarijs. Maria. Sozi. nu. 33. fol. 523
teſtium facta receptione rite, & publicatione rite, & ſolenniter, quando certum eſt partes teſtificata didiciſſe, non poſſunt teſtes produci ſuper eiſdē articulis, uel directo contrarijs. Maria. Sozin. nume. 43. fo. 525
teſtium rite facta receptione, & publicatione, quando certum eſt, partes non didiciſſe teſtificata, an poſsint teſtes produci in cauſa principali, ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs. Maria. Sozi. nu 44. fol. 525
teſtium rite facta receptione, & publicatione, quando certum eſt partes non didiciſſe teſtificata, an poſsint teſtes produci in cauſa principali ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs. Maria. Sozi. num. 44. fol. 425
teſtium facta exceptione & publicatione rite, quando dubium eſt, utrum pars teſtificata didicerit poſſunt teſtes produci etiam ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs, delato prius iuramento parti uolenti producere, quòd nec per ſe, nec per alium teſtificata didicerit. Maria. Sozin. nu. 45. fol. 527
teſtes an poſsint de nouo produci ab eo, qui ex ijs qui depoſuerunt didicit teſtificata. Maria. Sozi. nu. 54. fol. 530
teſtes an poſsit denuo produci, ſuper nouis omnino articulis in caſibus in quibus publicatio, uel teſtificatorum ſcientia productionem non admittit. Maria. Sozin. nu. 63. fol. 532
teſtes an poſsint ſup antiquis articulis omnino de nouo produci poſt ſcientiam teſtificatorum, uel publicationem in caſibus in quibus ſcientia, uel publicatio uiā præcludit. Maria. Sozi. nu. 64. fol. 533
teſtes an poſſint de nouo produci, ſuper dependentibus ſeu incluſis. Marian. Sozin. nu. 65. fol. 533
teſtibus productis ſuper articulis, deponentibus ſuper ipſis, & ſuper his quæ poſſunt ex ipſis articulis pendere, quæ tamen in ipſis non ſunt incluſa, an publicatis atteſtationibus alij teſtes produci poſſint ad probandam conditionem adiectam contractui ſuper qua teſtes depoſuerunt. Maria. Sozi. nu. 78. fol. 539. & nume. 79. cum ſeq. fo. 540
teſtes an produci poſsint ſuper articulis directè contrarijs, atteſtationibus publicatis. Maria. Sozi. nu. 83. fol. 541. & nu. 84. cum ſeq. fol. 542
teſtes an poſsint produci ſuper antiquis articulis, inſtantia uariata de principali cauſa, ad nullitatem. Maria. Soz. nu. 112. fol. 550
teſtes an produci poſsint ſuper ijſdem articulis, inſtantia de cauſa principali ad reſtitutionem in integrum uariata. Maria. Sozi. nu. 116. fol. 953
teſtes in quibus caſibus recipi poſsint, atteſtationibus publicatis, uel habita teſtificatorū ſciētia, ſuper eiſdem articulis, uel directe contrarijs. Maria. Sozi. num. 133. fol. 555. & nu. 134. cum ſeq. fol. 557
teſtes produci poſſunt uſque ad publicationem in cauſa, & non ultra, niſi ſuper nouis articulis dependentibus à ueteribus Rober. Maran. nu. 22. fol. 566
Teſtibus quibus potius credatur. Iacob. Butri. nu. 1. fol. 20
teſtis unius integerrimę fidei, imperfectionem alterius ſupplet infamia facti. Franciſ. Cur. nu. 2. fol. 171
teſtibus duobus fide dignis, magis creditur quàm mille ſceleſtis. Aegid. Boſſ. nu. 152 fol. 798
teſti non fide digno, datur plena fides, quando a partibus eſt rogatus. Albe. de Male. nu. 32. fo. 366

teſtis

teſtis fides ex eius dignitate approbatur. Iacob.Butriga.nu.2.fo. 21
Teſtis fides, non ideo minus adhibenda eſt, quòd dictæ rei geſtæ ignorat, niſi ſicubi diei,& horæ ſcientia eſſet neceſſaria. Federich.Schench.n.47.fol. 113
teſtibus an & quādo fides ſit adhibenda, arbitrio iudicis committitur. Nell.a S.Gemi.nu.191.fo. 159
teſtis fides, quæ neceſſaria habeat, & ut periurus puniatur. Nell.à S.Geminia. num. 152.fol. 159
teſti dicenti quod natura negocij conuenit, magis quam alijs creditur. Iacob. Butriga.nu.3.fol. 21
teſtis ſuſpectus de circunſtantijs interrogatur. Nell.a S.Gemi.nu.103.fol. 140
teſtes ſuſpecti, non ſunt ſine quæſtione admittendi. Nepos a Monte Albano. num. 111.fol. 12
teſtis ſuſpectus poteſt interrogari etiam de his quæ ad rem non pertinent. Aegid. Boſſ.nu.137.fol. 795
teſtes in quibus caſibus rogati eſſe debeant Iacob.Butrig.nume.1.fol.21. & Lanfra. de Oriano.nu.30.fol. 466
teſtis non rogatus, an probet, ſcilicet in caſibus, quibus de iure rogari debet, Aegi. Boſſ.nu.38.fol. 779
teſtes ſi non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus factis, & approbatis, an iterum interrogari debeant. Iacob.Butriga.nu. 12.fol. 26
teſtes an poſſint iterū produci ſi pars requiſiuit infra tempus, ut teſtificarentur, & ſuccubuit, quia non teſtificati ſunt, Iac. Butriga.nu. 13.fol. 26
teſtes producti & publicati, quorum dicta ſunt amiſſa, an poſſit iterum reproduci, Iacob. Butriga.nu.15.fol. 26
teſtes qui produxit an teneatur reſpondere poſitionibus factis per illum, contra quem teſtes ſunt producti ſuper dictis eorum, uel eorum perſonis, Iacob.Butrig. nu. 16.fol. 27
teſtes an poſſint induci ad eorum dicta corroborandum poſt quam pars teſtificata didicit, Iacob.Butrig.nu.18.fol. 27
teſtes an poſſit induci ad corroborandum teſtes poſt didicita teſtificata, Iacob.Butriga.nu.19.fol. 27
teſtes an poſſint produci ſi renuntiatū eſt teſtium productioni, per partem, quæ tamen teſtificata non didicit, Iacob.Butriga.nu.22.fol. 27
Teſtis an primo uel ſecūdo dicto ſtandū ſit, ſi dicit male dixiſſe, uel quod dixit aliud coram arbitro,& aliud coram iudice. Iacob.Butri ga,nu.23.fol. 27
teſtes contra inuentarium publice confectum non admittuntur, Iacob. Butriga. nu.9.fol. 29
teſtis dicentis quem uidiſſe, tenuiſſe, & poſſediſſe, & neſcientis quid ſit poſſeſsio, teſtimonium, an ualeat. Iacob.Butriga.nu. 11.fol.30. & Nell.a S.Geminia. numero 166.fol. 154
teſtes niſi uiderint actum, ſuper quo deponunt. oculis corporis, non probant. Ioan. Crot.nu.345.fol. 685
teſtes an neceſſariò debeant uidiſſe contrahentes, quando agitur de probando aliquem actum inter uiuos. Ioan. Crot.nu. 347.fol. 686
teſtibus affirmatiuam deponentibus, an magis credatur, quam deponentibus negatiuam, Iacob.Butriga.nu.14. fol.30
teſtibus duobus affirmātibus potius credēdum quàm mille negantibus, Fran.Cur. nu.7.fol.172.& nu.54. fol.180. & quando fallat.ibi.nu.8.fol.172.& numer. 55. fol. 181
teſtis an probet iudicis arbitrio relinquitur, lex facit conſiderationem circa perſonam & dicta teſtium.Bar. num.1. f. 35
Teſtis deponens ſuper his quæ diſcurſu intellectus percipiſitur, debet reddere cauſam ſui dicti, etiam non interrogatus: ſecus ſi ſine diſcurſu uel modico, Bart.nu. 6.fol. 37
teſtis deponens fundum ualere decem, non probat, niſi reddat cauſam ſui dicti, Bar. nume.8.fol. 38
teſtis deponens quem dominū, & adijciens cauſam: quia uidit eum tanto tempore, quòd præſcripſiſſet probat utile dominium, Bar.nu.8. fol. 38
teſtis de cauſa cauſæ ſi non interrogatur non deponit, Bar.nu.8.fol. 38
teſtis licens aliquem poſſediſſe, quòd probet,

bet,ẽt ſi nõ adiecit cauſam,Bar.n.9.f. 38
teſtis deponens aliqua uera eſſe, quia audiuit dici non probat;Bar.nu.10.fol. 38
teſtis deponens ſe uidiſſe probat, licet interrogatus,cauſam non deponat,Barto. nu.13.fol. 39
teſtis deponens de uita & moribus alicuius reddens cauſam quia conſanguineus uel uicinus probat,Bart.nu.14.fol. 39
teſtis an teneatur reddere rationem dicti ſui,& quomodo dicatur ſufficiens ratio. Aegid.Boſſ.nu.73.fol. 785
teſtis dicens aliquem poſſediſſe,ſciente aduerſario,debet reddere rationem etiam non interrogatus.Aeg.Boſſ.nu.78.f. 786
teſtis deponens de credulitate non probat, niſi in conſiſtentibus in peritia.Bar. nu. 12.fol. 39
teſtes qui de credulitate deponere poſsint Bar.nu.12.fol. 39
teſtis de credulitate an probet,& quid ſi deponat per uerbum uidetur, & per uerbum pro certo credere.Aegid.Boſſ.nu. 43.fol. 780
teſtes de credulitate probat contra producentem.Rober.Maran.nu.16.fol. 565
teſtis dicens,uidi Titium promittere Seio, facit probationem.Bart.nu.16.fol. 39
teſtis dicens,ſcio,quia præſens fui, uel interfui,quòd probet.Bar.nu.17.fol. 40
teſtis dicens,ſe fuiſſe præſentem, neceſſariò dicit & intelligentem, ſecus ſi alium dicit præſentem.Barto.nu.17. fol. 40
teſtis deponens per uerbum,uidetur, non probat.Bar.nu.20.fo. 40
teſtis dicens,uidi Titium poſsidere, & mihi uidetur quòd ſunt decem anni, quòd probat.Bar.nu.20.fo. 40
teſtis deponens ſuper his quæ ita nobis cõmunia ſunt,quòd effectu ab omnibus recognoſcuntur,ut in lapide,ligno,& ſimilibus, & dicat quòd erat lignum, quia probat,Bar.nu.23.fo. 41
teſtis qui dixit,neſcio,ne ſibi ſit contrarius intelligit,niſi ut ſupra dicit.Bar.n.23.41
teſtis deponens circa aromata, lapides pretioſos,& ſimilia ſufficit quòd dicat ſe uidiſſe, & ſe ſcire illius conditionis eſſe. Bar.nu.24.fol. 41
teſtis deponens ſuper identitate rei mobilis,ut probet qualiter deponat,& qualiter probetur.Bar.nu.30.fol.42.& Bal.de Peruſio,nu.27.fol.81.& nu.33.fol. 82
teſtis deponens ſuper peremptione, uel amiſsione rei,ut probet qualiter deponat,& peremptio,ſeu amiſsio rei, qualiter probetur.Bar.nu.32.fol. 43
teſtis deponens uinum eſſe,quia uidit,non probat,niſi dicat & guſtaui,uel odoraui uel uidi ĩ taberna uinaria. Bar.n.34.f.44
teſtis dicens quem mortuum, quia interfuit eius ſepulturæ, licet cadauer non uiderit,ſed ſic tunc dicebatur,probat.Bar. nu.39.fol. 46
teſtis deponens ſuper morte alicuius, uere ut probet,qualiter reddat rationẽ. Bar. nu.41.fol. 46
teſtes qualiter probent mortem, uel aliquẽ non extare.Nell.à S.Gemi.nu.201.f.160
teſtis dicens ſe aliquid uidiſſe de nocte,probat,ſi dicat uidiſſe quia erat lumẽ Lunæ, uel magnus ignis.Barto.nume.43.fol.47
teſtis dicens Titium fuiſſe, qui illud fecit, quia dum ſe aſpiceret in ſpeculo, illum uidit,non probat.Bar.nu.44. fol. 47
teſtis deponens ſe antea Titium cognouiſſe: quia erat uicinus ſuis contiguus, ſi enim in pueritia ipſum cognouiſſet non probat Bar.nu.45.fol. 48
teſtis deponens ſuper longitudine,uel latitudine alicuius rei,probat, ſi dicit quòd uidit menſurari, & idem ſi teſtis dicit rẽ magnam uel paruam quia uidit.Bar.nu. 47.fol. 48
teſtis deponens ſuper menſura fundi, uel muri, limitatè probat,ſi eſt peritus in mẽſura,& dicat ſe menſurari uidiſſe Bar.n. 48.fol. 48
teſtis deponens determinate circa menſuram uini uel olei, ſi dicit quia menſurauit,uel menſurari uidit, probat;ſi uerò indeterminatè,ſatis eſt quòd dicat,quòd uidit Bar.nu.50.fol. 49
teſtis ſi dixit quòd uidit tradi decem corbes frumenti,probat,ſecus ſi dicit, quòd uidit tradi aceruum frumenti, quòd erat decem corbes.Bar.nu.53.fol. 50
teſtis deponens de quantitate uerbi, qualiter deponere debeat ut probet. Bar. nu. 54.fol. 50

teſtis deponens aliquem ſacerdotem, uel artificem alicuius artis, ſi dicat quòd uidit eum exercere dictam artem, probat. Bar.nu.61.fol. 52

teſtis dicens aliquem prudentem, diligentemque patremfamilias, quia per triennium uidit diligẽter gerere negocia ſua, probat, & interrogatus quid reſpondeat Bar.nu.83.fol. 57

teſtis dicens ſe continuè uidiſſe, intelligitur de uiſione continua, quæ cadit in ſocium, uel uicinum. Bar. nu.83.fol. 57

teſtes qualiter reddere debent cauſam cum deponant. Bart.nu.85.fol. 57

teſtis deponens aliquem fugi iuum, equum cal itroſiim, uel quid ſimile, ut probet, qualiter deponet circa ſcientiam. Bart. nu.103.fol. 64

teſtis quod ſenſu corporis percepit, dicere debet. Bal.de Peruſio.nu.3.fol. 72

teſtis debet reddere rationem dicti per ſenſum corporis, qui dicto congruat. Bal.de Peruſ.nu.20.& 22.fo. 81

Teſtis pro utraque parte deponere debet. Bal.de Peruſio.nu.4.fo. 72

Pro teſtibus examinandis in territorio alterius exiſtentibus, debet commiſſio fieri illi iudici. Bal.de Peruſio.nu.5.fol. 73

teſtis interrogatus de loco loci, dicens ſe neſcire, an ſit repellendus. Bal. de Peruſio.nu.8.fol. 74

teſtis examinatus qui iurauit probat, licet productis in iudicio & non citatus. Bal. nu.11.fol. 74

teſtis qui dicit ſe homicidam, non poteſt ex hoc puniri. ſecus ſi dixiſſet ſe falſum dixiſſe. Bal.de Peruſio.nu.16.fol. 75

teſtis qui in cauſa depoſuit, & conſtat ipſum non iuraſſe, qualiter puniatur. Bal. de Peruſio.nu.20.fo. 75

teſtis tenetur ad intereſſe partis, etiam ratione erroris Bal.de Peruſio.nu.24.fol. 76.& Nell.a S.Gemi.nu.161.fol. 154

teſtis dicens credo, quia præſens fui, & uidi probat. Bal.de Peru.nu.1.fol. 78

teſtis non probat quotieſcunque oppoſitũ eius, quòd teſtis deponit, poteſt ſtare cũ ueritate cauſæ, per quam teſtis fundat dictum. Bal.de Peruſio.nu.2.fol. 78

teſtis an poſsit in ſcriptis deponere, uel per nuncium. remiſsinè. Bal.de Peruſio.n.3. fol.78. & Stepha. Aufre.nu.94.fol.281. & Alber.de Malet.nu.71.& 73.fol.435. & Lanfra.de Oria.nu.8.fol. 457

teſtis interrogatur de tempore, quando eſt ſuſpectus, & quid quando dixit ſe non recordari de tempore? Bal.nu.4.fol. 78

teſtis qui depoſuit ſuper uita & moribus alicuius, & reddit rationem, quia uicinus uel conſanguineus, quando probet contra Bar. Bal.de Peruſio.nu.5.f.78. & nu. 13.fol. 80

teſtis an reddat rationem dicti per locum ab auctoritate. Bal.de Peruſio.n.16.f.80

teſtis qui dixit ſcio, quia habeo menti probat. Bal.de Peruſi.nu.18.fol. 80

teſtis qui in reddendo rationem dicit, uidetur mihi quòd poſſedit decem annis probat. Bal.de Peruſio.nu.20. fol.80. & nu. 43.fol. 83

teſtis deponens ſuper ijs quæ percipit intellectu, magis quam ſenſu non prob. t, niſi reddat rationem, dicit etiam non interrogatus. Bal.nu.21.fol. 81

teſtis deponens, quia præſens fuit, intelligitur, & intelligens, ut probet. Bal.de Peruſio.nu.24.fol. 81

teſtis deponens de ualore rei, ſi deponit de credulitate, uel opinione, probat. Bald. de Peruſio.nu.26.fol. 81

teſtis ſuper qualitate animi deponens, qualiter probet. Bal.de Peruſio. nu.29.f. 82

teſtis deponens ſuper his, quæ curſu temporis mutãtur, ut probet qualiter deponat. Bal.de Peruſio.nu.30.fol. 82

teſtis qualiter rectè probet damnũ eſſe datum culpa uel negligentia. Bal.de Peruſio.nu.31.fol. 82

teſtis quando uideatur repetijſſe locum & tempus, alias dictũ eſt dicto ſuo. Bal. de Peruſio.nu.37.fol. 82

teſtis qui ſemel declarauit dictum ſuum obſcurum, non poteſt illum iterato declarare. Bal.de Peruſio.nu.44.fol. 83

teſtis non interrogati de loco, & tempore, in inquiſitione contenti, dictum non ualet. Bal.de Peruſio.nu.45.fol. 83

teſtis non reddens cauſam dicti, nõ probat. Iacob. Aegid.nu.19.fol. 89

teſtis celans ueritatem, non probat. Iacob.

Aegid.nu.23 .fol. 90
teſtis ueriſimilia non deponens, non admittitur. Iacob. Aegid.nu.24.fol. 90
teſtes de diuerſis rebus deponentes, reprobantur. Iacob. Aegid.nu.26.fol. 90
teſtes deponentes de diuerſis perſonis, reprobantur. Iacob. Aegid.nu.27.fol. 90
teſtes reprobantur ratione computationis graduum. Iacob. Aegid.nu. 28. fol. 90
teſtes de diuerſis locis deponentes, nõ probant. Iacob. Aegid.nu.29.fol. 90
teſtis reprobatur ex illis cauſis, ex quibus iudex ut ſuſpectus recuſatur. Iacob. Aegid.nu.36.fol. 92
Teſtes ſigillatim recipi debẽt. Nepos a Mõte Alba.nu.131.fol. 13
teſtis ſecretè, & ſigillatim non deponens, reprobatur. Iacob. Aegid. numero 41. fol. 93
teſtes debent recipi ſecretè, & deponere debent de ijs, quæ percipiuntur iudicio intellectus. Nell. a S. Gemi.nu.89. fol. 139
teſtes ſecreto examinari debẽt. Nel. a S. Gemi.nu. 194.fol. 159. & Lanfran. de Oria. nu.18.fol.459. & Pet. Rebuff. nu.68.fol. 737. & idem Pet. Rebuff. nume. 17. fol. 740.
teſtis non receptus à iudice, uel ab alio de eius mandato, non admittitur. Iaco. Aegid.nu.42.fol. 93
teſtes deficientes in numero requiſito, reprobantur. Iacob. Aegid.nu. 44. fol. 93
Teſtes non rogati, an probent. Iacob. Aegid.nu.45.fol. 93
teſtes reprobantur ſola uoluntate illius, cõtra quem producuntur coram arbitro. Iacob. Aegid.nu.46.fol. 93
teſtis non admittitur in illis caſib. in quibus oportet probare per ſcripturam. Iacob. Aegid.nu.47.fol. 93
teſtes quando articuli producti ad cauſam, non faciunt, non admittuntur. Iacob. Aegid.nu.48.fol. 93
teſtes producti ſuper id, de quo eſt actum, reprobantur. Iacob. Aegid. numero 49. fol. 93
teſtes quorum dicta, non ſunt redacta in publicam formam, non probant. Iacob. Aegid.nu.52.fol. 94
teſtes & iudices, omni ſuſpicione carere debent. Ange. de Peruſio.nu.3.fol. 96
teſtes qui non dicunt ſe uidiſſe, & interfuiſſe, reprobantur. Ange. de Peru.nume.4. fol. 96
teſtes debent probare, & teſtificari per ſenſum, & tactum, qui conueniat dicto ſuo, cui ſubijcitur. Aug. de Peruſio.n.5.f.96
teſtis deponens per uerbum credit, quàm probationem faciat. Ange. de Peruſi.nu. 7.fol. 97
teſtes quando poſſunt reprobari ante aperturam, uel poſt aperturam teſtium. Ange. de Peruſio.nu.9.fol. 97
teſtes à me productos, quantum ad perſonam reprobare non poſſum, ſed dicta ſic. Ange. de Peruſio.nu.10.fol. 97
teſtibus reprobatis quæ pœna imponitur. Angel. de Peruſio nu.13.fol. 98
teſtis dicens aliquid, quòd pro ſit etiam parti contra quam producitur quod probat. Ange. de Peruſio.nu.19.fol. 98
teſtes omnes qui ſunt de iuriſdictione, an ad teſtificandum teſtimonium ueritatis poſſint compelli. Angel. de Peruſio. nu. 22.fol. 98
teſtes compelluntur teſtificari multa indicta, & pignoribus, & alijs remedijs. Ang. de Peruſio.nu.24.fol. 99
teſtes recepti ſuper proceſſu nullo, an probent. Angel. de Peruſio.nu.30.fol. 99
teſtium examinatio ſine partis requiſitione fieri non debet. Ange. de Peruſio.nu. 16.fol. 102
teſtis an examinari poſſint parte non citata in cauſa inquiſitionis. remiſsiuè. Nel. a S. Gemi.nu.114.fol. 142
teſtes ij ſunt admittendi, qui ſuſpicione carent. Angel. de Peruſio. numero 13. fol. 104
teſtes omni ſuſpicione carere debent. Angel. de Peruſio.nu.32.fol. 106
teſtes citari debent. Federic. Schench.nu.1. fol. 108
teſtis ſuſpectus eſt, qui ultrò ſe ingerit. Federic. Schench.nu.2.fol. 108. & nu.35. f. 111. & Albe. de Malet.nu.27.fol. 427
teſtes aliquando citari non debent, ſed ad eorum teſtimonia recipienda, iudex mittere debet, & quando id fieri debeat. Federic. Schench.nu.9.fol. 108

teſtibus in alio territorio conſtitutis, iudex illius territorij rogandus eſt, & eorum teſtium dicta recipiat. Federic. Schench. n. 10. fol. 109

teſtium examinationem, iudex alij committere poteſt. Federic. Schench. numer. 11. fol. 109

teſtium præſentium examinatio, nõ poteſt per iudicem alij committi, ſed per ipſum iudicem fieri debet. Nell. à S. Gemi. nu. 51. fol. 132

teſtes euocari ex alia ciuitate, uel non euocari debent, prout conſuetudo eius prouinciæ patitur. Federic. Schench. nu. 12. fol. 109

teſtes diligenter examinandi ſunt per iudicem de ſingulis circunſtantijs, & quæ ſint illæ circunſtantiæ. Federic. Schenc. nu. 46. fol. 113

teſtes in quibus caſibus reprobari poſſunt, poſt publicata eorum teſtimonia. Federic. Schench. nu. 52. fo. 114

teſtis dictum magis ei prodeſſe non debet, qui proteſtatus eſt, teſtem uelle repellere. Federic. Schench. nu. 53. fol. 114

teſtis neutri partium teſtimoniũ ſuum prodere debet, aliàs puniendus eſt. Federic. Schench. nu. 54. fol. 114

teſtes omnes eſſe poſſunt qui non prohibentur. Nell. à S. Gemi. nu. 1. fol. 122

teſtes omnes eſſe prohibentur, qui accuſare non poſſunt. Nell. à S. Gemi. nume. 2. fol. 122

teſtis qui nõ admittitur in cauſa principali, non admittitur in cauſa appellationis. Nell. à S. Gemi. nu. 2. fol. 122

teſtes inſtrumẽti uel ſcripturæ, propter amicitiã non repelluntur. Nell. à S. Geminia. nu. 6. fol. 123

teſtis in probanda habilitate, duo teſtes ſufficiunt. Nel. à S. Geminia. nu 26. fol. 128

teſtes debent eſſe bonæ famæ, tempore iuramenti, & depoſitionis. Nell. à S. Gemi. nu. 26. fol. 128

teſtis in qua ætate ſunt recipiendi. Nell. à S. Gemi. nu. 36. remiſſiuè. fol. 129

teſtes prohibiti, an admittantur, quãdo proceditur ſine ſolẽnnitate iuris. remiſsiuè. Nel. à S. Gemi. nu. 36. fol. 129

teſtes non ſunt à longe uocandi: quando plus expenderetur quàm ſit ualor cauſæ. Nell. à S. Gemi. nu. 37. fol. 129

teſtes citati ſi non ueniunt quod remedium contra eos competat, & quid ſi tardant deponere. Nell. à S. Gemi. nu. 38. fo. 130

teſtis ſi extra iudicium coram iudice, non in figura iudicij dicit ſe negotio non interfuiſſe, cogi debet ad deponendum, & ſtatur depoſitioni. Nell. à S. Geminia. n. 38. fol. 130

teſtis qui teſtificari promiſit, cogitur teſtimonium perhibere. Nell. à S. Geminia. nu. 38. fol. 130

teſtis qui, ut ueritas occultetur, comparere non uult, crimine ſtellionatus punitur. Nell. à S. Gemi. nu. 39. fol. 130

teſtis quibus caſibus teſtificari cogatur. Nell. à S. Gemi. nu. 40. fol. 130

teſtis qui non cogitur teſtificari, non eſt citandus. Nell. à S. Geminia. n. 42. fol. 130

teſtium receptio contra non citatum, non ualet. Nell. à S. Gemi. nu. 43. fol. 131

teſtes quando recepti ſunt parte abſente, intelligitur parti exceptio reſeruata. Nell. à S. Gemi. nu. 51. fol. 132

teſtis quando dixit, non dixiſſe, prout notarius ſcripſit, magis notario creditur, ſi fuit præſens iudex. Nell. à S. Gemi. nu. 54. fol. 133. & nu. 246. fol. 165. & 251. fol. 166

teſtibus productis, poteſt cõtra eorum perſonas opponi. Nell. à S. Gemi. n. 55. f. 133

teſtium facta publicatione non poteſt obijci contra eorum perſonas, niſi proteſtatio à principio facta fuerit. Nell. à S. Geminia. nu. 58. fol. 133

teſtes poſt litem conteſtatam non ante recipiuntur, Nell. à S. Geminia. nu. 73. fol. 135. ubi ponſitur trigintaquatuor caſus ubi recipiuntur ante litem conteſtatam.

teſtis unus ſurrogatus loco alterius propter caſum ad actum inchoatum, debet interrogare alios de geſtis in eorum præſentia. Nell à S. Geminia. nu. 104. fo. 140

teſtes audire, & uidere debent teſtatorem, aliàs non ualet teſtamentum. Nell. à S. Geminia. nu. 104. fol. 140

teſtis ſentiens commodum etiam in conſequentiam, quando teſtificari poſsit. Nel. à S. Geminia. nu. 105. fol. 141

teſtes recepti ante litem conteſtatam, ut quia ſenes uel infirmi non publicantur, & quando publicentur reo præſente in iudicio, & actore abſente, & quando publicentur. Nell. à S. Geminia. nu. 74. nu. 78. fol. 136
teſtes examinandi ad æternam rei memoriam, eorũ quo iudice examinentur. Nel. à S. Geminia. nu. 76. fol. 136
teſtes publicati ad æternam rei memoriam pro reo, an ualeat ſaluo iure opponendi, contra perſonas & dicta. Nell. à S. Geminia. n. 77. fol. 136
teſtes duo, ſi deponãt unus Latinè, & alius Græcè probant. Nell. à S. Geminia. n. 89. fol. 139
teſtes qui compelli poſſunt, quando ſpontè deponunt, debent in actis redigi. Nell. à S. Geminia. nu. 96. fol. 140
teſtes debent ſecundum interrogatoria examinari, ut proſint producenti, aliàs pro non receptis habentur. Nell. à S. Gemi. nu. 99. fol. 140
teſtes publicato proceſſu poſſunt admitti ad probandam exceptionem, ſi terminus ſtatutus ad probandum ſit lapſus. Nell à S. Geminia. nume. 128. fol. 149
teſtes, ut probent neceſſariò concludere debent, & dicti ſui cõcludentem rationem aſſignare. Nell. à S. Geminia. n. 129. f. 149
teſtes dicentes aliquid eſſe uerum, qualiter intelligantur. remiſſiuè. Nell. à S. Geminia. nu. 129. fol. 149
teſtis rationem reddere debet, per eum ſenſum de quo percipitur id de quo teſtificatur. Nell. à S. Geminia. n. 130. fol. 150
teſtis deponens aliquém dominum, quia uidit nõ probat. Nel. à S. Gemi. n. 134. f. 150
teſtis deponẽs ſuper his quæ percipiũtur iudicio ĩtellectus, niſi rationẽ dicti reddat non ꝓbat. Nell. à S. Gemi. n. 135. fol. 151
teſtis bona ratio, facit dictũ bonum, & mala malum, & dictum adaptatur ad quod ratio. Nel. à S. Gemi. nu. 136. fol. 151
teſtis à iudice interrogari debet de cauſa ſcientię, & ſi iudex eum non interrogat præſumitur in eo malitia. De circunſtantijs non poteſt interrogari. Nell. à S. Geminia. nu. 137. fol. 151
teſtis ſemel reddens cauſam dicti nõ debet ulterius interrogari; ſed de circunſtantijs ſic ad ueritatem inueſtigãdam. Nell. à S. Gemi. nu. 138. fol. 151
teſtis non reſpondentis dictum in cauſa ſcientiæ, ſtante ſtatuto quòd de cauſa ſcientiæ interrogari debeat, aliàs non ualeat depoſitio, quòd non probat. Nell. à S. Geminia. nu. 139. fol. 151
teſtis cogitur reſpondere cum ſolum factũ dixerit. Nell. à S. Gemi. nu. 139. fol. 151
teſtis aſsignans ineptè rationẽ dicti nõ probat, etiã ſtante ſtatuto ꝙ teſtibus credatur, licet bonam rationem non reddat. Nell. à S. Geminia. nu. 140. fol. 151
teſtis nõ reſpondẽs de cauſa: quia non fuit interrogatus, an probet. Nell. à S. Gemi. nia. nu. 141. fol. 152
teſtis in reddẽdo cauſam rationis dicẽs ſcio quia ſic reperio in meo memoriali. qđ de hoc feci ꝓbat. Nel. à S. Gemi. n. 142. f. 152
teſtis in cauſa ſcientiæ dicens, quia præſens fui probat uiſum & auditũ alterius. Nel. à S. Gemi. nu. 143. fol. 152
teſtis in ratione dicti ſui de re tangibili dicẽs quia tetigi, an probet. remiſsiuè. Nel. à S. Gemi. nu. 143. fol. 152
teſtis deponens per uerbum credo, in his quæ ſunt de peritia artis, an probet. Nel. à S. Gemi. nu. 144. fol. 152
teſtis depones per uerbum neſcio, non debet ulterius interrogari. Nel. à S. Geminia. nu. 145. fol. 152
teſtes deponentes ſuper dominio: debent de facto & non de iure deponere. Nell. à S. Gemi. nu. 147. fol. 152
teſtis dicens, uidi quẽ eſſe ſanũ, an probet: Quid ſi dicit ꝙ publicũ inſtrumẽtũ uidit. Nell. à S. Gemi. nu. 148. f. 152
teſtis dicẽs ꝙ uidit furari capã Martini, probat furtũ. Quid ſi dicit, uidi quòd loquebatur. Nel. à S. Gemi. n. 149. & 150. f. 152
teſtis, quando dicit, uidit, quòd talis dixit talia uerba diſplicibilia, ꝓbat. Nell. à S. Geminia. nu. 151. fol. 152
teſtis inductus ad ꝓbandũ deſenſionẽ, dicẽs qa uidi, ꝓbat. Nel. à S. Gemi. n. 151. f. 152
teſtis deponens de cauſa uiſus idonea, licet loquatur groſſo modo, probat etiam auditum. Nell. à S. Gemi. nu. 152. fol. 152
teſtes deponẽtes circa demõſtrationẽ, quo debeant

debeant concludere. Nell. à S. Geminia. numero. 158. fol. 153
teſtis dicens credere, uel ſic ſibi uideri, non probat, & quid ſi dicit mihi uidetur. Nel. à S. Geminia. nu. 164. fol. 154
teſtis interrogatus de diffinitione rei, reſpõdere debet. Nell. à S. Gemi. n. 165. f. 154
teſtis poteſt interrogari, quomodo intelligat uerba iuris, & tenetur ſcire iura. Nel. à S. Gemi. nu. 166. fol 154
teſtis ſenſus notitiam habere debet, non impreſſionem intellectus. Nell. à S. Gemi. nu. 168. fol. 155
teſtis officiũ, non tranſcendit ſenſum corporis de parte. Nell. à S. Gemi. n. 168. f. 155
teſtis quia uicinus probat quẽ bonũ & malum. Nell. à S. Gemi. nu. 171. fol. 155
teſtis qui dixit ſcio, quia ſcio, an probet. Nell. à S. Geminia. nu. 171. fol. 155
teſtis interrogatus de fama, licet dicat uera in capitulo cõtẽta nõ ꝓbat, niſi dicat cauſam, & à q̃bus ortũ habuit, etiã nõ interrogatus. Nell. à. S. Gemi. nu, 172. fol. 155
teſtis interrogatus de ueritate, dicens ſe nihil ſcire, intelligitur de ueritate, non fama. Nel. à S. Geminia. nu. 174. fol. 175
teſtis probat famã, non ſolũ de his quæ reddit rationẽ, ſed etiã eorũ de quibus non reddit. Nell. à S. Gemi. nu. 175. fol. 155
teſti nõ creditur de infamia alicuius, niſi rationẽ reddat. Nel. à S. Gemi. n. 176. f. 156
teſti nõ eſt permiſſum iudicare, q̃ ſunt ꝓuidi, & diſcreti. Nel. à S. Gemi. n. 176. f. 156
teſtis deponens de fama in cauſa appellationis per id quod incidit ante litem motam, probare debet. Nel. à S. Gemi. nu. 107. fol. 156
teſtis ſolũ deponere debet de eo quòd ſenſu percipitur. Nel. a S. Gemi. n. 179. f. 156
teſtis qui dicit Titiũ poſſediſſe decem annis, & non dicit de quibus, ſingulariter nõ probat, & ſi dicit poſſedit decẽ annis, & plus, nihil operatur. Nel. a S. Gemini. nu. 180 fol. 156
teſtis dicens talis poſſedit ſemper, non dicit falſum, licet probetur illum, aliquando abſuiſſe, Nell. a S. Gemi. nu. 180. fol. 156
teſtes plures deponentes ſuper poſſeſſione, & aliqui probant, quòd Titius poſſedit aliquid quòd Seius, probant, quẽlibet de facto retinere. Nell. a S. Geminia. num. 180. fol. 156
teſtis dicens Titium poſſediſſe per annum patiente Seio, non probat. Nell. a S. Geminia. nu. 181. fol. 156
teſtis inductus ad probandum mutuum, ut probet, quomodo deponere debeat. Nell. a S. Geminia. n. 182. fol. 156
teſtis unus ex pluribus, ſi deponit de quinque, & alius de decem, an cõtractus probetur in quinque. Nell. a S. Geminia. nu. 183. fol. 157
teſtes qualiter deponere debeant ad probãdam ſententiam, & qualiter probent ſtipulationem. Nel. a S. Geminia. nu. 189. fol. 157
teſtis in alienatione rei ſuæ, uel ſibi obligatæ, an ſibi præiudicet, & quid ſi ſe ſuberipſit. Nell. a S. Geminiano. numero. 189. fol. 157
teſtis deponens de identitate rei, an & quãdo probet. Nell. a S. Geminia. num. 190. fol. 157
teſtis qualiter deponere debeat, ut imponat fidem inſtrumento, quòd legi non poteſt. Nell. a S. Geminia. n. 109. fol. 157
teſtis interrogatus ſuper ætate, reſpondens in redditione rationis, quia frater an probet? Nell. a S. Geminia. nu. 109. fol. 157
teſtibus ſimul examinatis, licet probent, tamen fides non adhibetur. Nell. a S. Geminia. nu. 194. fol. 159
teſtis qui dicit f lſum inſtrumentum, ſed de tenore dicit non recordari, an probet. Nell. a S. Geminia. nu. 196. fol. 159
teſtis qui dicit notarium erràſſe, quia non audiuit hæc uerba, errorem probat, ſed non qualiter. Nell. a S. Gemi. nu. 197. fol. 159
teſtis ſemel inductus, ſi ſuper eodem ſecundo inducatur, & dicat non recordari, qualiter depoſuerit, & aliter deponat, an probet. Nell. a S. Gemi. n. 198. fol. 159
teſtis qui neſcit originem eius de quo deponit, an probet. Nell. a S. Geminia. nu. 198. fol. 159
teſti non plene factum narranti, non creditur. Nell. a S. Geminiano. nume. 198. fol. 159
teſtis deponẽs ſuper eo, quòd eſt remotũ a natura

natura contractus, non probat. Nell. a S. Gemi.nu.201.fol. 160
Teſtes recepti ad excipiēdum, an ualeat ad agendum.Nell. a S. Geminia.num.206. fol. 160
teſtes non rectè examinati probant in longinquis partibus. Nell. a S. Geminia.nu. 208.fol. 160
teſtes non pereunt inſtantia perempta.Nel. a S.Geminia.nume.204.fol. 160
teſtis non tenetur recordari de tempore, nec uitiatur dictum, ſi non deponit de loco & menſe.Nell.a S.Geminia. nume. 209.fol. 160
teſtis tenetur habere notitiam rei, quando eſt de ſubſtantia. Nell.a S. Geminia. nu. 209.fol. 160
teſtis licet non recordetur de tempore, ualet eius teſtimonii in interdicto, & ſi erratur in tēpore, probatur ſpoliatio.Nell. a S.Gemi.nu.210.fol. 160
teſtium aliqui ſi dicunt, filium in maiori quantitate inſtitutum, filiam in minori, aliqui eos inſtitutos æqualiter, intelligitur, ſcilicet eodem tempore.Nell.a S.Geminia.nu.222.fol. 163
teſtis qui primo depoſuit, poſtea ſuper ultimo interrogatus, dixit ſe neſcire, intelligitur niſi ut ſupradixit. Nell. a S. Geminia.nu.225.fol. 163
teſtibus probantibus ſpontanea uoluntate, an magis credantur quàm probantibus coacta. Nell. a S. Geminia. nume. 225. fol. 163
teſtis examinatus in loco, ubi quis paſſus fuit caſum, facit fidem alibi. Nell.a S.Geminia.nu.227.fol. 163
teſtes an poſſint pro parte repudiari, & pro parte acceptari.Nell.a S. Geminia.num. 229.fol. 163
teſtes contradicentes inſtrumento, qualiter illud impugnent. Nell.a S. Geminia. nu.229.fol. 163
teſtes ſuper lite coram arbitro pendente, poſſunt coram iudice examinari, et litis conteſtatio requiritur. Nell.a S. Gemin. nu.249.fol. 168
teſtes in ſpecie deponentes præferuntur pluribus in genere deponentibus. Franciſc. Curt. nume.20.fol. 74
teſtes quando dicantur ueriſimiliora depo nere.Franciſc.Curt. nume.40.fol.118.& nu.70.fol. 184
teſtes dicti ſui rationem nō interrogati reddentes, ſuperant non reddentes.Franciſ. Cur.nu.40.fol. 178
teſtibus quibus credendum in conflictu, & quot ſint conſideranda.Franci. Curt.nu. 41.fol. 178
teſtis infidus a partibus in inſtrumento adhibitus, an poſſit poſtea repelli.Franciſc. Cur.nu.45.fol. 179
teſtes pauci cauſam reddētes, uincunt multos non reddentes.Franciſc.Curt.nume. 55.fol. 181
teſtis tacitè negatiuā aſſerens, probat Franciſ.Cur.nu.56.fol. 181
teſtis probās negatiuām choarctatam, quomodo habeat deponere.Franci.Cur.nu. 57.fol. 181
teſtis quando ultrò non interrogatus, cauſam ſcientiæ teneatur reddere. Franciſc. Cur.nu.59.fol.182.& nu.76.fol. 185.& nu.82.fo. 187
teſtis de quo iudex dubitat, non eſt omni exceptione maior.Franciſ. Curt. nume. 76.fol. 184
teſtes incredibilia deponentes ſunt ſuſpecti.Franciſc. Curtio. numero. 69. fol. 184.
teſtis omni exceptione maior, quis dicatur, & qualiter in productione illius ueniat capitulandum.Franciſc. Curt.nume. 74. fol. 184. & Stephan. Aufred. nume. 93. fol. 280
teſtes producens habet præſumptionē pro ſe.Franciſ.Cur.nu.75.fol. 185
teſtium dicto ſtandum, ſi nihil in perſonis eorum eſt obreptum.Franciſ.Curt.num. 75.fol. 185
teſtes ſuper fama, decimis & iuriſdictione deponentes, an ſufficiat quòd generaliter deponant. Franciſc. Curt. nume.78. fol. 185
teſtes qualiter probent ſuper poſſeſſione iuris decimandi, & articulo iuriſdictionis. Albe.de Malet.nu.19.fol. 449
teſtis quomodo deponere debet in iuriſdictione probanda. Lanfranc. de Oriano. numero 22.fol. 461

teſtis

teſtis ſuper aliquo facto deponens, an ſuſficiat, quòd de uno miraculo deponat. Franci.Cur.nu.80.fol. 186
teſtes de ſe exhonerando tractantes, an probent. Franci. Cur.nu.81.fol. 186
teſtis nunquam probat, ubicunque oppoſitum cum ueritate cauſæ ſtat. Franc.Cur. nu.83.fol. 187
teſtis ratio mala elidit dictum. Franci. Cur. nu.84.fol. 187
teſtis quorum unus de ueritate deponit, alter de confesſione, parte præſente, coniunguntur ad inducendam plenam probationem. Franciſc. Curt. nu.91.f.188
teſtis unus de una confesſione abſente parte, alius de alia non iunguntur. Franciſc. Curt. nu.94.fol. 189
teſtes de bona fama deponentes, præualent deponentibus de mala Franci. Curt. nu. 95.fol. 189
teſtis non eſt ex coniecturis iudicare, ſed iudicis. Franciſc. Curt. numero. 100 fol. 190
teſti iactanti de nocendo creditur. Franciſ. Cur.nu.101.fol. 190
teſtes quãdo dicantur ſimul & eodem tempore deponere. Franc. Cur. n.106.f.190
teſtis ſcire dicitur ne dum qui uidit, ſed qui confiteri, partem audiuit. Franciſ. Cur.nu.114.fol. 192
teſtis non ſemiplenè probans, inducit quandam probationẽ. Fran. Cur. n. 115.f.192
teſtes in quibus caſibus irrequiſiti. Franciſ. Curt.nu.116.fol. 193
teſtibus duobus de metu deponẽtibus, quã pluribus de ſpontanea uoluntate magis eſt credendum. Franciſc. Curt. nume. 117.fol. 193
teſtis qualiter, & in quibus ueniat exploran dus. And.Barba.nu.13.fol. 199
teſtis per ſenſum corporeum deponere debet. Tynda.nu.4.fol. 293
teſtes de credulitate deponentes, probant filiationem, adulterium, & huiuſmodi. Tynda.nu.12.fol. 293
teſtis unius dicto ſtandum non eſt. Iacob. Butriga.nu.29.fol. 19
teſtis communiter ſunt idiotæ, nec ſciunt uocabulis dare propriam interpretationem. Tynda.nu.10.fol.298. & idem Tynda.nume.4.fol. 352
teſtes communiter idiotæ ſunt, & in eis nõ præſumitur dolus, niſi probetur, niſi forte peritia, uel alia teſtis qualitas, aliud ſuadeat. Tynda.nu.24.fol. 306
teſtis primo deponẽtis per uerbum non recordor, & ſecundo per uerbum ſcio, uel recordor, ſecundo dicto ſtandum. Tynd. nu.1.fol. 298
teſtis nolens teſtificari, tenetur parti ad intereſſe. Tynda.nu.6.& 8.fol. 299
teſtis cogi non poteſt iterum teſtificari, niſi in defectũ probationũ. Tyn.nu.14.f. 300
teſtis ubi prima uice ſiue cauſa depoſuit, ſiue de ea fuerit interrogatus, ſiue non, an puniatur. Tynda.nu.17.fol. 305
teſtium depoſitiones factæ, non in forma iudicij, præiudicium non generant. Tynda.nu.3.fol. 309
teſtibus non teſtimonijs, iudex ſtare debet. Tynda.nu.5.fol. 309
teſtes quanuis extra iudiciũ, uel coram iudice, extra figuram iudicij dicat, ſe non interfuiſſe, cogi debet in iudicio ad dicendum ueritatem, & ſtatur ſuæ depoſitioni. Tynda.nu.16.fol. 310
teſtis depoſitio extraiudicialis, an obeſſe poſſit. Tynda.nu.1.fol. 311
teſtis profeſſus unum extra iudicium, cum uerisimilibus, an cogatur poſtmodum in eodẽ dicto in iudicio perſeuerare. Tynda.nu.1.fo. 332
teſtis non interrogati de cauſa dictum ualet. Tynda nu.21.fol. 336
teſtes quòd recipi debeant parte præſente, uel contumace, qualiter intelligatur. Tynda.nu.4.fol. 339
teſtis de neceſsitate cõparere debet ad deponendum ubi per iudicẽ uocatur. Tynda, nu.13.fol. 340
teſti qui ſe iugerit quantum ad alios nõ ſtatur, quantum ad ſe ſic. Tynd.n.14.f. 341
teſtis quando propter eius depoſitionem, uel eius hæres, actione in factum parti læſæ ad intereſſe obligetur. Tyn.n.4.f. 344
teſtis in quo nõ poteſt eſſe ignorantia, nunquam dicere debet, niſi quod in ueritate uidit, uel audierit. Tyn. nu.5.fol. 355
teſtis factum deponere debet non ius. Tyn. nu.9.fol.356.& Alb.de Malet.n.3.f. 392

teſtis deponere debet ſpecificè, non per relationem ad aliud eius dictum. Tynda. nu.2.fol. 356
teſtes plures ſi producuntur in eadem inſtantia,& unus deponit extenſe,alter dicit,dico,prout dixit talis homo, an eius teſtimoniũ reprobetur.Tynd.n.4.f.357
teſtis ſecundo deponens, an compelli poſſit a iudice,ut extenſe deponat. Tynda. nu.1.fol. 358
teſtis poteſt petere quòd res in iudicio exhibeatur, ut ipſam recognoſcat. Tyndar. nu.2.fol. 358
teſtes concordes in principali dicto, in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam. Tynda.nu.3.fol. 360
teſtes carcerati qua cautela examinari debeant.Alber.de Male.nu.49.& 50.f.375
teſtis corruptela poſt ſententiam allegari poteſt Albe. de Malet.num.58.fol. 388
Teſtem qui ſemel approbauit, amplius illum tanquam teſtem improbare non poteſt.Albe.de Malet.nu.56.fol. 401
teſtis qualiter dicatur deponere inuitus & non coactus.Albe.de Malet.nu.44.f.420
teſtis quando producitur neceſſaria eſt citatio partis contra quam producitur, & eius præſentia uel contumacia.Albe. de Malet.nu.1.fol. 425
teſtis an citari debeat.Alb.de Male.nu 23. fol. 427
teſtis epiſcopus,an neceſſariò citari debeat Albe.de Malet.nu.29.fo. 428
teſtes uolentes in iudicio teſtificari num inuiti teſtificari compellantur, & eo caſu procedit citatio, non tamen neceſſe eſt ut citationem peremptoriam recipiant. Albe.de Malet.nu.30.fo. 428
teſtis per partem productus,præſumitur nõ ſponte deponere,ſed a parte ſtimulatus. Albe.de Malet.nu.28.fo. 427
teſtis ut multari debeat, quia non uult teſtificari,talis citatio requiritur, per quã teſtis de contumacia conuincatur. Albe. de Malet.nu.31.fol. 428
teſtes qui inuiti non cogũtur,ſi fuerint coacti uenire in iudicium,& non fuerũt coacti teſtificari,ſed ſponte depoſuerunt,an probent.Alberi.de Malet.nu.32.f. 428
teſtes recepti ad ſimplicẽ informationẽ,nũ quã probant in proceſſu q ſequitur, quãdo recepti nõ ſũt lite cõteſtata,& aliquo ordine ſeruato.Alb.de Mal.n.43.fo.429
teſtis cõditio licet inſpiciatur tempore quo depoſuit,hoc non procedit quãdo teſtis ſuã cõditionẽ mutauit in fraudẽ teſtimonij ferendi. Alb.de Malet.nu.48.fo. 430
teſti non ſufficit deponere per relationẽ ad acta,& nõ implicite,ſed ſpecifice,ſicut interrogatus ſpecificè.Albe. de Malet. nu. 69.fol. 434
teſti qui nõ recordatur,ut depoſuit, datur terminus ad clare reſpondendum.Albe. de Malet.nu.70.fol. 435
teſtes quis reprobare poteſt, poſt publicatas atteſtationes,quando antea contra illos teſtes proteſtatus fuerat.Albe.de Malet.nu.126.fol. 141
teſtes an poſsint produci publicatis atteſtationibus in his caſibus in quibus ſententiam in rem iudicatam non tranſit, prout eſt in matrimonio.Alb.de Malet. nu. 131.fol. 442
Teſtes omnes ſi dicunt non recordari de tempore contra eos præſumitur.Alb.de Malet nu.13.fol. 445
teſtis de negatiua deponens,non probat, ſi ne cauſa etiam non interrogatus. Alberi.de Malet.nu.14.fol. 448
teſtis in quibus non probet, niſi rationem dicti ſui,etiam non interrogatus reddat. Albe.de Malet.nu.15.fo. 448
teſtes qualiter ſuper irregularitate probẽt. Albe.de Malet.nu.21.fo. 450
teſtis ut quis aptus ſit,quę requirantur.Lanfran.de Oria.nu.1.fol. 456
teſtium depoſitio ex quibus conſtet. Lanfran.de Oriano.nu.4.fol. 456
teſtis ſua uiua uoce deponere debet. Lanfran.de Oriano.nu.8.fol. 457
teſtis cuius dictum in ſe continet rationem non eſt ulterius de aliqua ratione interrogandus.Lanfran.de Orian.nu.2.f.461
teſtes uolens producere quid agere debeat Lanfra.de Oriano.nu.26.fol. 462
teſtes an poſsint quandocunque produci. Lanfran.de Oria.nu.33.fol. 468
teſtes utrum ad æternam rei memoriam producantur.Lanfran. de Orian.nu. 34. fol.469.& nu.35.fol. 470

teſtium

Teſtium probatio, utrum poſt cauſæ concluſionem admittatur, & quando dicatur concluſum in cauſa. Lanf. de Orian. nu.44. cum ſeq. fol. 475
teſtis contra cuius perſonam quis oppoſuit uel proteſtationem fecit de opponendo ſi in dicto ſuo aliquid dicit in fauorem proteſtantis, nunquid prodeſt illi? Lanfran. de Oriano nu.47. fol. 477
teſtem quem quis producit improbare non poteſt. Lanfran. de Oria. nu.51. fol. 478
teſtis ultra interrogata depoſitio, an ualeat. Lanfran. de Oria. nu.54. fol. 479
teſtes tractans de ſe exonerando, an quis eſſe poſſit. Lanfran. de Orian. nu.68. f. 486
teſtis nunquid ruſticus admittatur. Lanfrã. de Orian. nu.85. fol. 495
teſtis de quibus circunſtantijs deponere debeat. Lanfran de Orian. nu.90. fol. 496
teſtis an debeat reddere rationem dicti ſui etiam non interrogatus, ad hoc, ut eius dictum ualeat. Lanf. de Oria. n.91. f.497
teſtes quare produci nequeant, poſt atteſtationes publicatas. Maria. Sozin. num. 19. fol. 516. & nu.24. fol. 519
teſtes a iudice recepti poſt publicatas atteſtationes, ubi non eſſent recipiendi, an probent. Maria. Sozi. nu.188. f. 562
teſtium examinationes, quo ordine fiant & qd ſeruetur in regno. Rob. Mar. n.1. 564
teſtium rubrica, quid cõtinere debeat. Rober. Maran. nu.3. fol. 564
teſtes examinari poſſunt die feriata, dum modo iurent in die iuridica. Rober. Maran. nu.4. & 7. fol. 564
teſtes ultra ſeptem examinari non poſſunt ſuper unoquoq; artic. Ro. Ma. n.5. f.564
teſtes in loco iudicij examinari debent, niſi ſint perſonæ egregiæ, mulieres, infirmi, uel alio modo impediti. Rober. Maran. nu.6. fol. 564
teſtis deponens in fauorem partis aduerſæ non facit fidem, quando contra eum proteſtata eſt cauſa, ipſum repulſandi. Rober. Maran. nu.4. fol. 568
teſtes debent citari, & etiã examinari infra terminũ datũ ad repulſam, & eo elapſo non admittuntur. Rob. Mar. n.6. fo.569
teſtis quando dicatur non debito modo examinatus. Ioan. Crot. nu.96. fol. 595
teſtes qui regulariter poſſunt teſtificari in cauſis ciuilibus & criminalibus, poſſunt compelli ad teſtificandum, ſi renuerint. Io. Crot. nu.198. fol. 640
teſtes an poſsint compelli ad teſtificãdum, in cauſis ſpiritualibus, quemadmodum in profanis. Ioann. Crot. nu.202. fol. 641
teſtis in caſibus in quibus ſunt compellendi ferre teſtimonium, per quem compellantur. Ioan. Crot. nu.203. fol. 641
teſtis quando eſt talis cuius dicto omnino ſtandũ eſt, an in eius depoſitione, partis citatio requiratur. Io. Crot. n.250. f. 659
teſtis depoſitio, facta parte non citata, ualet, quando agitur de probanda conſuetudine à populo ciuitatis inducta. Ioan. Crot. nu.251. fol. 659
teſti ultrò ſe offerenti, an ſit præſtãda fides. Tynda. nu.13. fol.310. Ioan. Crot. num. 256. fol.659. & Pet. Rebuff. nu.14. f. 740
teſtes non citati, ſed qui à ſeipſis, uel ad petitionem partis ſe obtulerunt, an probent. Aegid. Boſſ. nu.29. fol. 778
teſtes qui inuiti non coguntur teſtificari, & uolentes admittuntur, an examinari poſſit in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata. Ioan. Cro. nu.261. f. 660
teſtes produci an poſsit ab eccleſia uel minore, poſt publicatas atteſtationes. Ioa Crot. nu.268. fol. 663
teſtes quando examinantur facta publicatione de uoluntate partium, an poſsint teſtes produci. Item quando inſtantia eſt perempta, ut in caſu l. properandum. C. de iudi. Ioan. Crot. nu.268. fol. 663
teſtes an produci poſſint poſt publicationem in cauſa. Ioann. Crot. nu.272. f.666
teſtes deponẽtes teſtatorem ſub uſuris mutuaſſe in probent illum uſurarium. Ioan. Crot. nu.285. fol. 670
teſtes deponentes ſponſam carnaliter cognitam fuiſſe à ſponſo, an probent matrimonium præſumptum. Ioann. Crot. nu.288. f. 670. & nu.304. fol. 674
teſtes deponentes quòd canonici conſenſerunt electioni talis ſyndici, non probãt, quòd omnes canonici conſenſerunt. Io. Crot. nu.291. fol. 671
teſtes deponentes aliquem eſſe filium ſacerdotis, an probet ipſum illegitimum. Ioan.

Ioan.Crot.nu.293.fol. 671
teſtes dicentes,quòd electus in epiſcopum fuit, & eſt publicus fornicator, an probent.Ioan.Crot.nu.295.fol. 672
teſtis an rationem dicti ſui,motu proprio reddere teneatur.Ioan.Crot.nu.305.& 306.cum ſequen.fol. 674
teſtes produci ad reprobādum aliquod inſtrumentum,an rationem dicti ſui reddere debeant, & quid in teſtibus deponentibus ſuper intereſſe. ibidem
Teſtes qui reddiderunt rationem dicti ſui, an ſint præferendi alijs non reddentibus data in omnibus paritate. Ioann. Crot. nu.308.fol. 675
teſtes interrogati de ratione, qui nullam reddiderūt, an faciant indicium aut præſumptionem.Ioan.Crot.nu.309. f. 675
teſtis deponens per uerba inepta, non probāt.Ioann.Crot.nu.310.fol. 676
teſtis interrogatus ſuper ueritate alicuius facti,reſpondens ſe dubitare,an probet. Io. Crot.nu.311.fo.676.& n. 342.f.684
teſtis deponens per uerbum credo,an probationem faciat, & quid ſi dicat ſe pro certo credere.Ioan.Crot. nu. 312. cum ſeq.fol. 676
teſtis depōnens per uerba iudicio meo, nōn probāt.Ioan.Crot.nu.313. fo.676.
Et quid ſi per uerbum uideri meo?ibi. nu. 314.fol. eod.
Et quid ſi dicat,ita eſt ſecundum conſcientiam meam?ibi.nu.315.fol. eodem
teſtes ſuper uno & codē facto deponere debēt,alias nō probāt.Io.Cro.n.317.f.677
teſtes in dubio cenſentur deponere ſuper eodem facto,non autem ſuper diuerſo. Ioan.Crot.nu.323.fo. 678
teſtes inducti ad reprobandum inſtrumentum,qualiter deponere debeant.Ioann. Crot.nu.353.fol. 687
teſtis reprobati dictum propter eius odiū, reprobatur etiam publicatis atteſtationibus abſque iuramento calumniæ. Ioā. Crot.nu.357.fol. 699
teſtis approbatus à parte,quæ eum produxit,in alio iūdicio reprobari. nō poteſt. Ioan.Crot.nu.362.fol. 700
teſtis reſpondens interrogationi,ſcio:quia ſum uicinus,uel quia ſum cōiunctus, an concludat, & an oporteat quòd conſtet illum eſſe uicinum,& ipſius aſſertioni in hoc ſtetur.Io.Cro.n.363.& 364.fol.700
teſtis deponere debet de his quæ nouit, ui dit,& interfuit.Pet.de Moncada. nume. 366.fol. 704
teſtis dicens ſe ſcire id,quod deponit, non per certam ſciētiam, ſed per auditum & famam probat.Pet.de Mon.n.367.f.705
teſtes duo tabelliones pro actore, plus operantur quàm duo nō tabelliones pro reo Pet.de Moncada.nu.369.fol. 705
teſtis an poſſit deponere per ſcripturā.Pet. de Moncada.nu.373.fol. 707
teſtis ſi ſemel in una cauſa depoſuit,& iterū in alia cauſa producatur, ſuper codē articulo, & dicit dico, prout dixi in alia cauſa, an probet eius dictum. Pet. de Moncada.nu.375.fol. 709
teſtes an neceſſarij ſint in actibus iudicialibus.Pet.de Monca.nu.377.fol. 712
teſtis,an in actis qui fiūt in cōſilijs publicis ſint neceſſarij.Pet.de Monc.n.378.f.712
teſtes producens iuris prę ſumptionē pro ſe habet.Pet.de Monca.n.394.fo. 722
teſtes citati eſſe debent,nō uerò ſpontaneè ſe ingerere.Pet.Rebuff.nu.19.fol. 733
teſtibus ſine citatione ſe ingerentibus,non creditur.Pet.Rebuff.nu.20.fol. 733
teſtes,quo inſtruātur.Pet.Reb.n.42.f.735
teſtis dicēs ſe inſtructū à parte,de licita inſtructiōe intelligit.Pet.Reb.n.44.f. 735
Teſtes imperfectè factum narrantes, & partium conuentionem,nihil probant. Pet. Rebuff.nu.50.& 51.fol. 736
teſtes ſupnumerarij,nec ui literarū Regiarum recipiūtur.Pet.Reb.nu.53.fol.736
teſtes ſupernumerarij,alios teſtes,q de numero ſūt,nō adiuuāt Pe. Reb.n.55.736
teſtibus ꝙ nō poteſt probari,poteſt tamē illis iuuari.Pet.Reb.nume.56.fol. 736
teſtiū priorū depoſitio, non uitiatur ob ſupernumerarios.Pet.Rebu.nu.59.fo.736
teſtes in domo producentis,examinari non debent.Pet.Rebuff.nu.65.fol. 737
teſtes reprobantur eo ipſo,quòd iudex contra ipſos iudicat,uel eos repellit.Pet.Rebuff.nu.3.fol. 739
teſtes quouſque reprobare ſit licitū.Pet.Rebuff.nu.8.& 9.fo. 740
teſtis

teſtis parte opponente auditus in domo partis aduerſæ, fidem non facit. Pet. Rebuff. nu. 22. fol. 741

teſtes unà cùm inſtrumento, etiã poſt publicatione, admittũtur. Pet. Reb. n. 32. f. 741

teſtes non fuiſſe ſubornatos, quãdo iuretur Pet. Rebuff. nu. 33. fol. 741

teſtes ceſſant cùm eſt alia legitima probatio. Pet. Rebuff. nu. 39. fol. 742

teſtis an poſsit repelli in cauſa appellationis, ſi non fuit repulſus in prima cauſa. Aegid. Boſſ. nu. 11. fol. 763

teſtis, quem proteſtatus ſum reprobaturũ, non probat, ſi poſtea dicat aliquid pro me, & ibi etiam ponitur quomodo tacitè uideatur approbari perſona teſtis. Aegid. Boſſ. nu. 13. fol. 763

teſtis productus per me in una cauſa, an poſſit per me reprobari in alia. Aegid. Boſſ. num. 14. fol. 764

teſtibus per me productis, an pars aduerſa poſsit uti, me non utente Aegid. Boſſ. n. 17. fol. 765

teſtis idem, an poſsit ab eadẽ parte iterum produci ſuper alijs capitulis. Aegi. Boſſ. nu. 19. fol. 764

teſtibus adhibitis ex conſenſu partium, an poſsit aliquid opponi. Aegid. Boſſ. n. 20 fol. 764

teſtis an poſsit deponere de his quæ uidit dum eſſet minor. Aegid. Boſſ. n. 20. f. 776

teſtis qui depoſuit ſpe impunitatis ſibi promiſsæ, an probet. Aegid. Boſſ. n. 21. f. 776

teſtis qui nimis apertè deponit in fauorem unius partis, uel præcipitanter, uel nimiũ cito, uel nimium tardè, an probet. Aegid. Boſſ. nu. 25. fol. 777

teſtis an præſumatur citatus uel productus a parte. Aegid. Boſſ. nu. 30. fol. 778

teſtes an poſsint inſtrui a parte. Aegid. Boſſ. nu. 31. fol. 778. & nume. 50. fol. 781

teſtes deponentes extra terminum, an probent, & quid ſi iurauerunt in termino. Aegid. Boſſ. nu. 33. fol. 778

teſtis non benè concludens, non probat. Aegid. Boſſ. nu. 45. fol. 780

teſtis dicens alium fuiſſe præſentem, non probat illius ſcientiam. Aegid. Boſſ. nu. 46. fol. 780

teſtes an probent ſi dicant ſe uidiſſe, in ijs, quæ conſiſtunt inguſtu, uel auditu. Aegid. Boſſ. nu. 47. fol. 781

teſtis an probet ſi dicat ſe uidiſſe cùm tamen eſſet de nocte. Aegid. Boſſ. nume. 48. fol. 781

teſtis inſtructus à parte, an probet, maximè ſi pars dedit ei ſchedulam. Aegid. Boſſ. n. 31. fol. 778. & nu. 50. fol. 781

teſtis an poſsit repelli parte non opponente. Aegid. Boſſ. nu. 55. fol. 784

teſtis non cogitur contra ſeipſum deponere. Aegid. Boſſ. nu. 67. fol. 784

teſtis an præſumatur inuitus depoſuiſſe. Aegid. Boſſ. nu. 68. fol. 784

teſtis qui eſt ſubditus an probet. Aegid. Boſſ. nu. 69. f. 784. & nume. 99. fol. 791

teſtis dicta referenda ſunt ad factum, & nõ ad ius. Aegid. Boſſ. nu. 75. fol. 786

teſtis an probet ſi dicat ſe uidiſſe mutuare pecuniam, ſed non recordari quanta fuerit. Aegid. Boſſ. nu. 76. fol. 786

teſtis quomodo probet tenorem ſententię, uel inſtrumenti. Aegid. Boſſ. n. 77. f. 786

teſtis an poſsit ſe referre ad illud quòd dixit in alia cauſa. Aegid. Boſſ. n. 85. fo. 788

teſtis an poſsit deponere per procuratorẽ. Aegid. Boſſ. nu. 87. fol. 788

teſtis quomodo probet ſuper negatiua. Aegid. Boſſ. n. 90. fol. 788

teſtes deponentes non uериſimilia, non probant; quia ſunt ſuſpecti de falſo. Aegid. Boſſ. nu. 94. fol. 790

teſtes, in cauſa matrimoniali, debẽt eſſe omni exceptione maiores. Aegid. Boſſ. nu. 97. fol. 791

teſtibus an credatur eſt in arbitrio iudicis Aegid. Boſſ. nu. 103. fol. 792

teſtis an poſsit eſſe procurator, uel aduocatus in cauſa appellationis, & qui deſijt eſſe. Aegid. Boſſ. nu. 117. fol. 794

teſtis an poſsit eſſe qui habet commodum in conſequentiam. Aegid. Boſſ. nu. 124. fol. 795

teſtis quomodo dicatur habere commodum. Aegid. Boſſ. nu. 127. fol. 795

teſtis ſi nolit dicere ueritatem, niſi data pecunia, an liceat illi dare ad hoc ut dicat. Aegid. Boſſ. nu. 146. fol. 796

teſtis ignotus non eſt admittendus. Nepos à Monte Albano. n. 134. fol. 14

teſtes in criminalibus clariores eſſe debent. Nepos à Monte Alba. nu. 148. f. 14
¶textus in ca. paruuli. xxij. q. v. quomodo intelligatur. Ioan. Crot. nu. 355. fol. 698
textus in cap. ſicut nobis. de teſtib. qualiter ſit intelligendus. Tynda. nu. 12. fol. 327
textus in cap. ueniens. el. j. de teſtib. ampliatur per Ioan. Crot. n. 321. fol. 678
textus in l. eos. §. ij. C. de appella. ſenſus. Maria. Sozi. nu. 93. & nu. 95. fol. 546. & nu. 104. fol. 548
¶timor ſubornationis non cadit in facto uerè proprio. Tynda. nu 3. fol. 344
¶titiũ fuiſſe qui aliquid fecit, qualiter probetur per teſtes, & an ſufficiat ſi dicant teſtes ſe uidiſſe. Bartol. nu. 42. fol. 47
¶titubans errat, & nihil dicit. Nepos à Monte Albano. nu. 151. fol. 15
¶A tormentis in quibus caſibus inchoare liceat. Tynda. nu. 4. fol. 343
torquẽdus nemo eſt antequam uacillet, uel in ſuſpicationem falſitatis incidat. Tynda. nu. 3. fol. 343
torqueri non debẽt teſtes, niſi prius præcedãt Idicia cõtra reũ. Aegi. Boſſ. n. 1. f. 750
torqueri non poteſt teſtis liber homo, etiã ſi uilis ſit, niſi uacillet, uel præſumatur ſcire id quod negat. Aegid. Boſſ. n. 2. f. 750
torqueri non poſſunt in dignitate exiſtentes ſiue uti rei, ſiue uti teſtes examinentur. Aegid. Boſſ. nu. 7. fol. 752
torqueri quando non poſſit teſtis liber homo. Aegid. Boſſ. nu. 8. fol. 753
torqueri poſſunt domeſtici negãtes feciſſe furtũ, uel ſcire quis fecerit. Aegid. Boſſ. nume. 11. fol. 753
torqueri non poteſt teſtis liber homo uacillãs in cauſa ciuili. Aegid. Boſſ. n. 14. f. 754
torqueri non poteſt crimine notatus, ſi refriceretur in dubium, an torquendus ſit, ubi qualitas criminis nõ tangit cauſam, ubi uerò tangit, tunc abſque diſputatione eſt torquẽdus. Aegid. Boſſ. n. 40. f. 759
torqueri non poſſunt teſtes, ubi plenè probant, licet qualitates adſint. quæ aliàs illos torqueri facerent. ibi. nu. 41. fol. eod.
torqueri non debent teſtes ubi aliqua bona ratio naturalis eos excuſat. ibi. n. 42. f. eo.
torqueri quis non debet, ubi aliàs plenè cõſtat de delicto. Aegid. Boſſ. nu. 43. f. 759
¶tortura eſt prohibita in cauſis ciuilibus, certis caſibus exceptis. Tynd. n. 21. f. 320
tortura repeti poteſt, quãdo quis dicit unũ, & poſtea repetitus dicit aliud, & repetitur tortura toties quoties uariat. Aegi. Boſſ. nume. 21. fol. 755
tõrtura eſt magna pęna. Io. Cro. n. 96. f. 595
¶totum à quo remouetur, remouetur quælibet eius pars. Maria. Sozi. nu. 40. f. 524
¶tranſuerſales an admittantur ad legitima teſtimonia. Alberi. de Malet. nu. 53. fol. 368. & Acgid. Boſſ. n. 109. fol. 793
¶tabellianica an detrahatur de relictis ad pias cauſas. Ioan. Crot. n. 19. fol. 576
¶turba unius tãtum uicem teſtis gerit. Pet. Rebuff. nu. 34. fol. 734
turbam, quot homines faciant. Pet. Rebuff. nu. 35. fol. 735
¶tutor curator & ſimiles pro dominis non teſtificantur. Iacob. Acgid. n. 13. fol. 88
tutor interdum teſtis eſt pro pupillo. Nell. à S. Geminia. nu. 34. fol. 129
tutor plus iuris habet in bonis pupilli, quã procurator in cauſa in qua eſt conſtitutus. Alberi. de Malet. nu. 13. fol. 394
tutor an à teſtimonio repellatur, in cauſa ſui pupilli. Alberi. de Malet. nu. 53. fol. 400. & Ioan. Crot. n. 177. fo. 620
tutor utrum teſtis eſſe poſsit. Lanfran. de Oriano. nu. 70. fol. 487
tutor qui ſolus conſtituit actorem in cauſa pupilli, non poteſt pro illo teſtificari Io. Crot. nu. 175. fol. 620
tutor, curator, & ſimiles, à teſtimonio ſunt reprobandi. Iodo. Damhoud. n. 12. f. 800
tutoris auctoritas interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum. ualidat ipſum cõtractum. Ioan. Crot. n. 270. f. 664

V

VAcillare & dubitare. idem ſignificant. Iacob. Butriga. nu. 5. f. 25
Vacillare teſtis dicitur, non ſolum quando in iudicio modò unum modò aliud dicit, ſed etiam quãdo in iudicio deuiat ab eo, quod extra iudicium dixerat, & torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. num. 12. fol. 753
¶Valẽs producere quadraginta teſtes, ſi iudex non uult recipere niſi uiginti, appellare poteſt. Nell. à S. Gemi. n. 86. fol. 138

¶Valetudinarij,& ſenes, non admittuntur ad teſtificãdum.Iacob.Aegid.n.54. f. 94
Valetudinarij & ſenes priuilegio proprio excuſari,& tales non compelluntur ueni re coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos.Alberi.de Malet.nu.23.fol. 418
Valetudinarij,& ſenes,cum de eorum morte dubitatur;lite nondum conteſtata examinari poſſunt.Ioan.Crot.n.258.f. 660
Valetudinarij,& ſenes,qui dicantur. Ioan. Crot.nu.261.fol. 660
¶Varia teſtimonia quæ dicantur, & quando uarietas teſtium eis noceat, per totũ capitulum.Tynda.nu.1.fol. 354
Variare quando dicatur quis. Pet.Rebuff.nu.22.fol. 755
Variatio teſtium,in tribus caſibus eſt conſiderabilis.Tynda.nu. 31.fol. 334
Variationem uel mutuationem non eſt dare.Tynda.nu.12.fol. 310
Varius non dicitur teſtis,quando in modico eſt contradictio.ibi.n.32.fol. 317 eo.
Varius teſtis dicitur,quando uarietas eſt in facto principali,& nõ acceſſorijs. Aegid. Boſſ.nu.27.fol. 757
¶Vaſallus teſtificatur pro domino,& cõtra dominũ.Nell.à S.Gemi.nu.12.fol. 124
Vaſallus, nec pro,nec contra dominum teſtificatur pro uxore,nec à contra. 'te. h. Aufre.nu.95.fol. 282
Vaſallus utrum teſtificari poſſit pro domino.Alberi.de Malet.nu.27.fol. 373
Vaſallus tenetur defendere dominum,etiã contra patrem & fratrem.ibi.n.32.f.eod.
Vaſallus uel emphyteuta, non poſſunt pro domino teſtificari,nec dominus pro eis, ubi de re emphyteutica uel feudali agitur.Alberi.de Malet.nu.47.fo. 399
Vaſallus an in cauſa criminali poſſit pro domino teſtificari.Ioã.Crot.n.89.f.594.
Vaſallus magis obligatus eſt domino, quã filius patri.Alberi.de Malet.n.31.f.373. & Ioan.Crot.n.90.fol. 594
¶Vecturæ equorum,an ſint teſtibus taxandæ.Ioan.Crot.nu.407.fol. 727
¶Venditor pro emptore non teſtificatur. Iacob.Aegid.nu.13.fol. 88
Venditor an & quãdo poſſit eſſe teſtis idoneus in lite mota ſuper re uẽdita Alb.de Malet.n.42.f.398.& Io.Cro.n.164.f. 618
Vẽditor utrum teſtis eſſe poſsit pro empto re.Lanfran.de Oria.n.66.fol. 485
¶Veniẽs cõtra iuramentũ illicitũ nõ repellitur de piurio.Albe.de Male.n.31.f.384
¶Venire quis non debet cõtra eius aſſertionem.Tynda.nu.20.fol. 328
¶Verbum uidetur mihi, cõiunctum ſenſui probat.Tynda.nu.3. fol. 295
Verbum uidetur,eſt ſufficiẽs ratiõ in teſte, ad ea quæ conſiſtunt in memoria uel in tellectu.Tynda.nu.4. fol. 295
Verbum æqualiter, quomodo exponatur. Tynda.n.7.fol. 355
Verbum,*ne poura*, quid importet. Pet.Rebuff.nu.3.fol. 732
Verbũ ritè,qd importet.Ma.So.n.31.f.523
Verbum percunctatus,quid importet.Maria.Sozi.n.49.fol. 528
Verbum omnino,quid importet.Maria. Sozi.nu.99.fol. 547
Verbum ulla,quid operetur. Maria. Sozi. nu.100.fol. 547
Verbum principale libelli dicitur ſubſtãtia libelli.Nell.à S.Gemi.nu.154. fol. 153
Verbum dubium eſt teſtis,quod multipliciter poteſt intelligi.Tynda.nu.1. fol. 360
Verba enunciatiua in teſtibus non probãt. Bal.de Peruſio.nu.28.fol. 82
Verba ſunt accipienda cum effectu.Angel. de Peruſio.nu.12.fol. 104
Verba ex factis hominum penſantur. Tyn. nu.13.fol. 302
Verba legis potius ut perfecta quã imperfecta ſunt intelligenda.Tynda.n.10.f. 334
Verba teſtis improprientur, ut eius dictũ ſaluetur. Tynd.nu.3.fol. 352
Verba teſtis ciuiliter intelliguntur.Tynda. nu.16.fol. 353
Verba teſtis humanè ſunt intelligẽda. Tynda.nu.17.fol. 354
Verba à teſtibus prolata ut probent impropriantur.Ioan.Crot.n.338.fol. 682
Verba plura iniurioſa, ſimul aduerſus unũ proferens,an teneatur pro una iniuria tãtũ,uel pro pluribus.Io.Cro.n.400.f.723
Verba generalia omnes comprehendunt. Pet.Rebuff.nu.7.fo. 733
Verborum conculcatio & ſuperfluitas in teſte fugienda eſt & confutanda. Nell. à S.Geminia.

S.Geminia.nu.139.fol. 151
Verborum forma in teſtiũ depoſitione,quã do attendenda.Fran.Cur.nu.25.fol.175
Verbis prohibitorijs non poſſunt partes re nuntiare,etiam cum iuramento. Pet.Re buff.nu.4.& 5.fol. 732
¶Veridicus eſt mẽdaci in teſtimonio feren do præponendus.Nepos a Monte A lbano.nu.162.fol. 15
¶Veriſimile quod non eſt, eſt falſitatis,ima go.Pet.Rebu.nu.64.fol. 745
Veriſimilia q̃ non ſint.Aeg. Boſ.n.96.f.790
Veriſimilius dicitur quod iuri communi cõ cordat.Franciſc.Curt.nu.22.fol. 174
Veriſimilitudo & indicium, an ſint minora ſemiplena probatione. Tyn.nu.40.f.323
¶Veritas, & æquitas ſunt duo lapides augu lares.Franci.Cur.nu.26.fol. 175
Veritas diuerſimodè a teſtibus perſpecta in crimine hæreſis ſingularitatem non cau ſat.Franci.Cur.nu.77.fol. 185
Veritas quando aliter haberi non poteſt,an domeſticus admittatur ad teſtimonium indiſtinctè.Albe.de Male.nu.66.fol.377
Veritas,quando aliter haberi nõ poteſt,qui teſtificari cõpellantur.Alb. de Mal.n.19. fol.417.& idem Alber.nu.24.fol. 418
Veritatem occultans, mortaliter peccat.Ia cob.Aegid.nu.4.fol. 87
Veritatẽ an quis præſumatur dicere in mor tis articulo.Tynd.nu.5.fol. 346
Cætera uide infra in uerbo ,Vir.
¶Viator qui eſt in itinere compelli poteſt ad teſtificandum.Ioan.Crot.n.206.f.641
¶Vicinus in cauſa criminali non eſt teſtis idoneus.Albe.de Malet.nu.74.fol. 406
Vicinus præſumitur ſcire facta uicini. Lanfran.de Oria. num.25.fol.462.& Ioann. Crot.nu.301.fol. 673
¶Victor qui in itinere eſt , cogitur ad teſtificandum, ſi clericus eſt per cenſuram ec cleſiaſticam,ſi uerò laicus per impulſionẽ uel captis pignoribus,nõ aũt per miſſionẽ in carcerẽ.Alb. de Mal. n.56.f.421
¶Vilis nullus qui ex turpibus lucris lucratus eſt dignitatem, habet prudentiam re gnatiuam.Bar.nu.89.fol. 59
Viles & deplorati teſtes ſine tormẽtis nunquid admittẽdi.And.Barba.nu.18.f.226
Vilitas uitæ & perſonæ , repellit a teſtimonio.Alberi.de Malet.nu.36.fol. 374
¶Vim neceſſarijs ſuis illatam quilibet propulſare poteſt.Ang. de Peru. nu.9.f.104
¶Vincula non inferunt iuſtum metũ ad teſtificandum.Albe.de Male.nu.51.fo.387
Vinculo duplici fulcitum , difficilius retractatur, quàm id , quod uno uinculo tantum.Tynda.nu.7.fol. 340
¶Vindicaturus qui eſt ſuper aliqua re pa tro ni cauſarum, & executores teſtes eſſe nõ poſſunt.Iacob.Butriga.nu.28.fol. 19
¶Vinũ eſſe dulce ſi teſtis dicit,& reddit cau ſam,quia bibit,probat. Bar.nu. 15.fo.39
¶Violator fidei , beneficio non priuandus, ſicut periurus.And.Barba.nu.19.fo.236
¶Vir & uxor , dicuntur domeſtici , & alter pro altero nõ teſtificatur. Nepos a Monte Albano.nu.10.fol. 5
Vir qui nupſit in mulierem , & mu lier quæ nupſit in uirum. Et qui falſam monetam cudunt. Et adulteram monetam ſcienter expendunt. Et qui falſum teſtimonium dederunt, in teſtes produci non poſſunt. Iacob.Butriga.nu.49.& 50.fol. 20
Vir non poteſt teſtificari pro uxore ,'nec è contra.Stepha.Aufre.nu. 96.fol. 282.& Alberi.de Malet.num.2.fol.370.& Lanfran.de Oria.nu.61.fol. 482
Vir quilibet bonus , ac iuſtus iudex conari debet ne ueritas occultetur, & cuncta rimari diligenter, ut iuſtitiam faciat. Maria.Sozi nu. 27.fol. 521
Vir multum legalis,notæ fidei & ſanctimoniæ,in quo non eſt præſumendum teſtiũ ſubornatio , publicatis atteſtationibus, poteſt teſtes producere.Ioann.Crot.nu. 267.fol. 663
¶Virtuoſus quis probatur, pr obando actus tales qui apud iudicem & bonum uirum uirtuoſi determinantur.Bar. nu.67.f. 53
Virtus eſt habitus electiuus immediate cõſiſtens quo ad nos determinatam rationem,& ut ſapiens determinabit. Bar.nu. 66.fol. 53
Virtutum moralium quatuor ſunt,Cardinales,ſcilicet,Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo,& Temperantia.Bar.nu.68.fol. 53
¶Viſus,ſenſus, eſt generale ad omnem ſenſum corporis.Bal.de Peruſio.nu.23.f.81
Viſus propriè,& ſtrictè eſt actus uidẽtis ocu lo

lo corporali & intellectuali Nel. a S. Geminia. nu. 132. fol. 150
¶Viuere. Fundanti ſe ſuper uita alicuius an ſufficiat probare illum uixiſſe, ad hoc, ut nunc præſumatur uiuere. Ioan. Crot. nu. 282. fol. 669
Viuere uſque ad cẽtum annos, quilibet præſumitur. Ioan. Crot. nu. 282. fol. 669
Cętera uide ſupra, in litera T. in uerba. Teſtis de uniuerſitate.
¶Vitricus aduerſus priuignum uel è cõtra non cõpellitur teſtificari. Albe. de Male. nu. 9. fol. 416
¶Volenti probare per teſtes nõ currit tempus donec teſtes ſunt contumaces. Ange. de Peruſio. nu. 27. fol. 99
¶Voluntas quæque ultima excepto teſtamẽto, quinque teſtibus munita eſſe debet. Federic. Schench. nu. 58. fol. 115
Voluntas diſponentis non trahitur ad ea quę ſunt ei impoſſibilia. Ioan. Crot. nu. 229. fol. 656
¶Vniuerſitatis ſi oẽs excommunicati ſunt, an unus contra alium admittatur in teſtem. Albe. de Male. nu. 75. fol. 406
¶Vniuerſitas eccleſiaſtica, & uniuerſitas ſecularis, inter ſe differunt. Alberi. de Malet. nu. 72. fol. 405
Vniuerſitatem non facit non habens uocẽ in uniuerſitate. Fran. Cur. n. 12. f. 173
¶Vnum factum, quando dicatur. Petr. Rebuff. 18. fol. 733
Vnius facti appellatione, quid ueniat. Petr. Rebuff. nu. 14. & 15. fol. 733
¶Vox patris, uox filij intelligitur, & è conuerſo. & ubi eſt unus alter eſſe uidetur. Nepos a Monte Albano. nu. 46. & 47. f. 7
¶Vſuras uſurarum qui exercuit, teſtificari non poteſt Iacob. Butri. nu. 33. & 34. f. 19
Vſurarius poteſt probari per diuidua. Franciſ. Cur. nu. 79. fol. 186
Vſurarius deſinens fœnerari dicitur adhuc uſurarius, qui compellitur ad edẽdas rationes. And. Barb. nu. 6. & 7. fo. 220
Vſurarius teſtificari an poſſit, & geſta per eum ualeant. And. Bar. nu. 9. f. 221. & nu. 11. f. 222. & nu. 23. fol. 228
Vſurarius præſtita cautione de reſtituendis malè ablatis. teſtificari poteſt. Ioan. Cro. nu. 181. fol. 621
Vſurarius an quis probetur, ex eo quòd fecit contractum fœneratitium. Ioan. Cro. nu. 286. fol. 670
Vſurarius an per teſtes ſingulares conuinci poſſit. Ioan. Crot. nu. 319. fol. 677
Vſurarius quomodo probetur. Aegi. Boſſ. nu. 113. fol. 794
Vſurarium aliquem eſſe probatur per teſtes ſingulares. Nel. a S. Gem. n. 187. f. 158
Vſurarij & conſiſtentes in peccato mortali, a teſtimonio repelluntur. Iacob. Aegid. nu. 35. fol. 92
¶Vtile per inutile non uitiatur indiuiduis. Pet. Rebuff. nu. 59. fol. 736
¶Vxor cõtra maritum ſuum, an cogatur eſſe teſtis. Alberi. de Malet. nu. 15. fol. 417. & nu. 7. fol. 415. & nu. 31. fo. 419. Et quid ſi ueritas aliter haberi non poteſt ibi. nu. 19. fol. 417. & Ioan. Crot. nu. 197. fo. 640
Vxor marito ſuo reuerentiam debet. Alb. de Malet. nu. 17. fol. 417
Vxor pro marito an a teſtimonio reijciatur. & è contra. Ioan. Cro. nu. 122. f. 613. & Iodoch. Damhoude. nu. 9. fol. 799
Vxor an poſſit eſſe teſtis pro uiro, & an familiaris, & domeſticus? Aegid. Boſſ. num. 107. fol. 793
Vxor una caro & uoluntas cum marito cenſetur. Iodoch. Damhoude. nu. 9. fol. 799
Vxorem eam ducens quæ uirum intra tempus lugere noluit, ad legitima teſtimonia non admittitur. Iacob. Butriga. num. 36. fol. 19
Cætera uide ſupra in uerbo, Vir.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS

D. NEPOTIS A' MONTE ALBANO,

DILIGENTISSIME' AB INNVMERIS ERRORIBVS EMENDATVS FELICITER EXORDITVR.

SVMMARIVM.

1 *TESTIS domeſticus an à teſtimonio repellatur, et nu.2.cum ſeq.*
2 *Omnes propinqui dicuntur familiares, & familiarium nomine qui ueniant, & nu.3. 4.*
3 *Gener & nurus ſunt de familia.*
5 *Teſtes quos accuſator de domo propria producit examinari non debent. et nu.139.*
6 *Affinis teſtis non admittitur.*
7 *Domeſtici qui dicantur. & nu.14.*
8 *Mercenarius pro domeſtico reputatur.*
9 *Conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt.*
10 *Vir & uxor dicuntur domeſtici, & alter pro altero non teſtificatur.*
11 *Priuigna, & nurus ad teſtimonium non ſunt admittendæ.*
12 *Pater eſt domeſticus filio, & filius patri.*
13 *Coloni & aſcriptitii dicuntur domeſtici.*
15 *Teſtis infamis non admittitur ad teſtificandum, & qui tales ſint. & nume.16.nu. 24. & nu.32.33.*
Quod & qualiter intelligatur, uide infra nu.29.
16 *Ioculator & omnis leuis perſona à teſtimonio repellitur. & nu.17.*
18 *Tabernas frequentans à teſtimonio ferendo reiicitur.*
19 *Luſor ad legitima teſtimonia non eſt admittendus.*
20 *Item nec mundans latrinas, nec radens homines in balneis.*
21 *Meretrix ad teſtimoniũ non eſt admittẽda.*
22 *Item nec latro uel raptor manifeſtus.*
23 *Periurus teſtis non eſt admittendus.*
24 *Infamis quot modis quis dicatur, & ſupra nu.16.cum ſequentibus.*
25 *Infamis in quibus caſibus admittatur ad teſtimonium. & nu.26.*
27 *Infamis cum aliqua cauſa teſtimonium ferre non poteſt.*
28 *Teſtimonium ferre eſt dignitas.*
30 *Infamia facti non repellit à teſtimonio.*
31 *Teſtimonium ferre inter actus legitimos computatur. & nu.41.*
34 *Teſtis inimicus ad teſtimonia ferenda reiicitur.*
35 *Teſtes interrogari debent an ſint inimici.*

36 *Præſumitur contra teſtem, qui cum inimicis moratur.*

37 *Inimicitiæ quæ repellunt teſtem, & quæ non, arbitrio iudicantis relinquitur.*

38 *Teſtis iuratus eſſe debet: alias eius dictum nõ ualet niſi à parte remittatur aduerſa.*

39 *Teſtis non plene probat niſi de certo tempore faciat mentionem.*

40 *Teſtis excommunicatus an à legitimo teſtimonio repellatur.*

41 *Excommunicatis actus legitimi ſunt interdicti, & portæ dignitatis eis non patent. & nu. 42.*

43 *Excommunicatus infamis eſt.*

44 *Teſtis conſpirator reprobatur.*

45 *Pater non poteſt teſtificari contra filium, nec econuerſo.*

46 *Vox patris, uox filii intelligitur, & econuerſo. & ubi eſt unus alter eſſe uidetur. nu. 47.*

47 *Caſus in quo pater teſtificatur pro filio.*

48 *Frater pro fratre, uel contra fratrem an teſtificari poſſit.*

49 *Teſtis in re ſua quis eſſe nõ poteſt. et nu. 73.*

50 *Socius pro ſocio an teſtimonium ferre poſſit.*

51 *Impubes ferre teſtimonium non poteſt. quod intellige. & nu. 54.*

52 *Teſtis niſi iuratus non ualet.*

53 *Impubes iurare non poteſt.*

55 *Pubertas in maſculo eſt in quartodecimo anno completo, in fœmina uerò in duodecimo.*

56 *Adultus teſtificatur de eo quod in ætate pupillari uidit.*

57 *Seruus factus liber fert teſtimonium de eo quod uidit, dum in ſeruitute erat. & nu. 72.*

58 *Teſtis accuſatus de crimine, ſed per ſententiam non condemnatus, an repellatur.*

59 *Monachus uel quilibet alius ſub obedientia conſtitutus an ad legitima teſtimonia admittatur. & nu. 60. cum ſeq.*

60 *Monachus uocem funeſtam habet.*

61 *Monachus pro mortuo reputatur.*

62 *Monachus ſine licentia ſui ſuperioris iurare non debet.*

63 *Mulier an ad teſtimonium admittatur in cauſa criminali. & nu. 66.*

64 *Mulier in teſtamentis ſolennibus non admittitur ad teſtimonium.*

65 *Mulier in codicillis, & in aliis uoluntatibus non ſolennibus teſtis eſſe non prohibetur.*

67 *Teſtimonium unius an, & quando ualeat. & nu. 65.*

68 *Conſecratio eccleſiæ per unum teſtem probatur. Item quod puer ſit baptizatus.*

69 *Socius criminis an admittatur in teſtimonium contra alium.*

70 *Seruus teſtimonium dicere non poteſt.*

71 *Seruus in iudicio ſtare non poteſt.*

74 *Libertus contra patronum teſtificari non poteſt, nec etiam poteſt cogi, bene poteſt pro aliis, & contra alios teſtificari.*

75 *Teſtis qui aliquid recepit pro teſtimonio ferendo, uel non ferendo, uel ſibi aliquid promiſſum fuit, an fidem faciat.*

76 *Dictum teſtis confuſe uel obſcure loquentis an ualeat.*

77 *Teſtis ignotus uel uacillans, & obſcure loquens uerberibus affici debet.*

78 *Teſtis obſcure loquens per officium iudicis, eſt iterum interrogandus. Sed an contra producentem interpretari debeat, uide ibidem.*

79 *Teſtis non ualet depoſitio, niſi ad receptionem eius, uel depoſitionem aduerſa pars euocata fuerit.*

80 *Teſtium receptio in cauſa criminali per iudicem alii ſubdelegari non poteſt.*

81 *Teſtes teſtamentarii niſi rogati ſint, non ſunt admittendi, & ſeptem fuerint, & quare tot requirantur. nu. 85.*

82 *Teſtes octo quando neceſſarii ſint in teſtamento.*

83 *Teſtamentum cæci quot teſtes requirat.*

84 *Teſtes quinque ſunt neceſſarii in ſolutione debiti.*

86 *Donatio cauſa mortis quinq; teſtes requirit.*

87 *Teſtes tres in depoſitione pecuniæ, uel alterius rei neceſſarii ſunt.*

88 *Teſtes quot requirantur in quolibet contractu.*

89 *Inuentarii confectio tres teſtes requirit.*

90 *Teſtes quinque ſunt neceſſarii, quando datur libertas ſeruo per litteras, uel epiſtolam.*

91 *Diuortium non poteſt fieri, niſi ſeptem teſtibus adhibitis.*

92 *Caſus in quibus maior numerus duorum teſtium*

teſtium requiritur,& nu. 93. 94. cum ſequent bus.
96 Teſtamẽtum ruſtici quinque teſtes requirit.
97 Inſtrumentum publicum quinque teſtibus reprobatur.
98 Epiſcopus,uel presbyter, uel reliqui clerici quot teſtibus ſunt conuincendi.
99 Teſtis dictum non ualet, niſi de uiſu & auditu deponat.
100 Teſtimonium Iudæi, uel alterius infidelis, an ualeat contra Chriſtianum.
101 Et an in ultimis uoluntatibus.
102 Teſtimoniũ hæretici admittitur in defectũ.
103 Hæreticus contra hæreticum teſtimonium dicit.
104 Hæretici inimici ſunt Creatoris omnipotentis.
105 Teſtis cauſam ſui dicti reddere debet.
106 Teſtis pro genero,uel econtra,non poteſt eſſe teſtis.
107 Socer uicem parentis obtinet.
108 Pater pro filio teſtis eſſe non poteſt.
109 Teſtis ſe interueniſſe debet dicere his ſuper quibus deponit.
110 Teſtis non habens niſi quinquaginta in bonis,non debet admitti.& nu.111.
111 Teſtes ſuſpecti non ſunt ſine quæſtione admittendi.
112 Pauper quis dicatur uel inops, ad arbitriũ iudicis pertinet.
113 Teſtis in quarta productione receptus ſine iuris ſolennitate non admittitur.
114 Teſtis receptus poſt renuntiationem,uel publicationem ſuper eo eodemque capitulo, non ualet.
115 Loquens ſuper alio, quàm ſuper quo inductus fuit repelli debet.
116 Teſti aliquid dicenti pro illo, qui ante depoſitionẽ proteſtatus eſt ſe aliquid uelle obiicere ei,de facili non creditur.
117 Teſtes uarij, & in teſtimonio ſuo uacillantes non admittuntur.
118 Teſtes uacillantes torquendi ſunt.
119 Iudex quilibet poteſt teſtem uacillantem,& falſum deponentem punire, cuiuſcunq; fori teſtis ille fuerit.
120 Proxeneta an poſſit eſſe teſtis.
121 Teſtes idem per omnia deponentes ſubornati præſumuntur, ideo repellendi.
122 Teſtes partes litigantes ſeu contrahentes, de quibus deponunt,cognoſcere debent.
123 Teſtes reprobantur,niſi de loco & tempore, & perſonis conueniant.
124 Teſtis requiri debet de tempore, & qualitate temporis, & de uiſu, & auditu, & ſcientia,& credulitate,& fama.
125 Teſtis de loco interrogatus non reſpondens, non eſt admittendus.
126 Teſtes contrarii non ſunt admittendi.
127 Teſtis contrarius ſeipſum excludit.
128 Teſtis contrarius in aliqua parte ſui dicti repellitur.
129 Teſtes in quibus caſibus non poſſint probare, & ſi probatio fiat non ualet.
130 Teſtis repellitur à teſtimonio, & punitur, ſi crimen quod obiicitur contingit cauſam de qua agitur.
131 Teſtes ſigillatim recipi debent.
132 Accuſatus de crimine pendente accuſatione teſtimonium non dicit,ſi in crimine perſeuerat.& nu.133.
134 Teſtis ignotus non eſt admittendus.
135 Intellectus ad c. cum deputati de iudiciis.
136 Iudex teſtem interrogare debet, an ſit criminoſus, uel partis amicus, uel inimicus.
137 Teſtimonium amore, odio, uel timore, aut commodo, latum eſt inualidum.
138 Teſtis cohabitans cum inimicis partis contra quam producitur,reprobatur.
140 Teſtis eſſe non poteſt qui in eadem cauſa Iudex,uel aduocatus fuit.
141 Clericus non deuocari debet in teſtimonium illius cauſæ cuius primum cognitionem ſuſcepit.
142 Patroni qui patrocinium in cauſa præſtãt, teſtimonium dicere non debent, Idem in exequutoribus negotii, & numero.143.
144 Iudex & arbiter ſuper actis coram ſe teſtificari poſſunt.
145 Procurator non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua procurator fuit.
146 Teſtis quis eſſe non poteſt contra eum cum quo cauſam habet.
147 Teſtis produci non poteſt contra illum contra quem ante teſtimonium dixit.
148 Teſtes in criminalibus clariores eſſe debent.
149 Teſtis quãdo dictum ſuum corrigere poſſit.

150 *Teſtis titubans repelli poteſt.*
151 *Titubans errat, & nihil dicit.*
152 *Teſtis in eadem cauſa, & ſuper eodem arti culo, non poteſt ſecundo deponere.*
153 *Laicus contra clericum de crimine non poteſt eſſe teſtis.*
154 *Teſtis qui de auditu alieno tantum depo-nit, repellitur.*
155 *Teſtis ante litem conteſtatam receptus non eſt admittendus.*
156 *Teſtis conſimilem cauſam habens non debet admitti.*
157 *Ingenuo potiusquam liberto credendum eſt.*
158 *Teſtes honeſtiores, & digniores uilioribus præferuntur.*
159 *Teſti maſculo potius credendum eſt, quàm fœminæ.*
160 *Fœmina uarium, & mutabile ſemper pro-ducit.*
161 *Fœminarum uoluntates momentaneæ ſunt, & contra propria commoda dant conſiliũ, & genus ſuum eſt auariſſimum.*
162 *Veridicus eſt mendaci in teſtimonio ferendo præponendus.*
163 *Teſti emendato magis quam luxurioſo, creditur.*
164 *Teſti diuiti potiusquam pauperi fides eſt adhibenda.*
165 *Teſtis conditio ſeu uitæ in primis eſt attendenda.*
166 *Multitudo teſtium non debet conſiderari.*
167 *Teſtis uerboſus ſuſpectus præſumitur.*

SEQVITVR uidere aliquid contra teſtes. Plures enim ad teſtificandum producuntur qui de iure repelli poſſunt utputa periurus: & aliàs infamis: conſpirator, inimicus, corruptus, & domeſticus, & familiaris: & plures alii contra quos aliquid uideamus. Primò dici po-
1 teſt † quòd teſtis domeſticus à teſtimonio repelli poteſt. C. de teſti. l. ii. ubi dicitur. & iure ciuili domeſtici teſtimonii fides improbatur. &. C. de his qui ad eccle. confu. l. fi. §. fi. ar. C. qui accu. non poſ. l. pe. ar. ff. de pœnis. l. reſpiciendum. §. furta. C. de quæſtio. l. pridem. C. ſi quacunq; præ. po. l. una. §. illo. ubi dicitur quòd omnes de domo pro domino ſuſpecti habentur & euitantur. ut. C. de probat. l. inſtrumenta. & ar. extra de accuſ. c. cum pridẽ. & extra de teſti. cap. in literis, ubi dicitur quòd quidam miles ad probandam affinitatẽ teſtes de ſua familia tres produxit. unde dixit Papa quòd non ualent. Item
2 † dixit lex quòd omnes propinqui dicun
tur familiares. C. de uerb. ſig. l. fi. in princ. ubi dicitur. Decreuimus familiæ nomen talem habere uigorem parentes, & liberos omnesq; propinquos, & ſubſtantiam, libertos etiam & patronos: necnon ſeruos per appellationem hanc ſignificari.
3 † & in eadem lege dicitur quòd gener &
nurus ſunt de familia, & qui dicũtur de familia habes. ff. de uerb. ſig. l. pronuncia-
4 tio. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. i. Item † di-
cuntur familiares quibus poteſt producens imperare ratione patriæ, uel dominicæ poteſtatis, uel obedientiæ, uel iuriſdictionis. ff. de teſti. l. in legibus. in Gloſſa ſiue liberi, &c. Ad hoc facit. iii. q. v. accuſatores. ar. C. de excu. tut. l. humanitatis: & inſtit. de teſta. §. in teſtibus. ubi dicitur reprobandum eſt domeſticum teſtimonium. ff. de teſti. teſtium. ubi dicitur. Reſpiciendum eſt an teſtis ſit amicus illius pro quo teſtificatur. &. ff. eo. tit. l. pen. ubi
5 dicitur. † eos teſtes quos accuſator de
domo propria ꝓduxerit interrogari nõ placuit. &. ff. de quæſtio. l. j. circa prin. ar.
6 ii. q. ix. abſens. ii. ubi dicitur. † nec affi-
nis teſtis admittatur. ff. de procura. l. aut
7 affinitate. Sed † quæritur ſæpe quæ
perſonæ dicantur domeſticæ. & reſpondetur quòd mercenarius producentis: ut no. inſtit. de teſta. §. in teſtibus. &. C. de his, qui ad Ec. confu. l. præſenti. §. ſanè. & C. de quæſtio. l. præallegata pridem. &. ff. de pœnis. l. reſpiciendum. §. furta. ubi di-
8 citur quòd † mercenarius pro perſona
domeſtica reputatur. Ad idẽ. iii. q. v. con-
9 ſanguinei. ubi dicitur † conſanguinei
accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt, nec familiares, nec de domo prodeuntes, &c. & xiiii. q. ii. ſuper prudentia. ubi dicitur domeſtici ad probationem

bationem non admittitur.ff.de dam. in-
fec.l.qui bona.§.qui damni. vbi dicitur.
10 Item is qui cum his morantur.Item † di-
citur domeſticus uir & uxor,alter pro al-
tero. de hoc dicitur.iiii.q.iii.§.item ido-
nei.& inſtitu.de uſu & habi.§.item is.ff.ſi
quis cau.l.ſed & ſi.§.præterea. ff. de iudi.
l.interdum.C.de re mil. l.quicunque.uel
xii.& ff.de ædil.edic.l. ædiles.§. familiæ.
ff.de relig.l.familiaria.&.ff.ad Sill.l.i.§.ſi
11 uir. Item † poteſt dici.quòd priuignæ
& nurus: quia loco familiæ habentur in-
12 ſti.de nup.§.affinitatis. Item † dome-
ſticus eſt pater filio, & filius patri. ut in-
ſti.de teſta.§. in teſtibus. C. de impub. &
13 aliis ſub.l.fi.in fi. Item † coloni & aſcri
ptitii dicũtur domeſtici. C. de his qui ad
ec.confu. l. ſæpe allegata præſenti. §. ſa-
14 nè.&.C.de quæſtio.l.pridem. Vt † bre
uiter me expediam quæ perſonæ dican-
tur domeſticæ uideas illam.l.præſenti. &
ea quæ ibi notantur.&.ff.de pœn.l.reſpi-
ciendum.&.ff.de furt.l.ſi libertus.& dicit
lex quòd non eſt idoneus teſtis cui impe-
rari poteſt ratione patriæ, uel dominicæ
poteſtatis, ut ſupra dictum eſt.ff.e.l. ido-
15 nei. Item † ſi teſtis ſit infamis de iure
repelli poteſt. utputa qui lenocinium fe-
cerit ipſo iure.quæ ve iudicio publico ca
lũniæ, uel præuaricatione, uel furti,uel
ui bonorum raptorum, uel iniuriarum,
uel dolo malo:ſeu fraude ſuo nomine pa
ctus uenerit:condemnatus per ſentẽtiam
fuerit:uel qui pro ſocio tutelæ. mendati.
depoſiti: per ſententiam ſimiliter fuerit
condemnatus:ut.ff.de his qui no. infa.l.i.
ubi hæc uerba ponuntur.&.l. athletas. in
fin.& l.furti.§.mandati.ff.de teſti.l.Seio.
& l.ex eo.&.l.teſtium.§.lege.&.l.in teſti-
monium.&.l.ob carmen.ff. de publ.iudi.
l.infamem.ff.de iniur.lex Cor.§.ſi quis li
brum.& inter iſtas perſonas infames po-
16 nitur † ioculator,& omnis leuis perſo-
na.ut qui frequentat tabernas, & ludum,
uel eſt uilis officii: uel qui mundat latri-
nas: uel qui radit homines in parte ante-
riori, & exteriori in balneis: vel mere-
trix:uel periurus:uel aliàs quocunq; mo-
do infamis. & de illis uilibus perſonis di-
citur extra.e.c.ij.infrà de teſtibus. & ii.q.
17 i.in primis. † De ioculatore dicitur.ff.
de his qui no.infa.l.i.& ii.in fi.C.eo.l.pe.
18 & iiii.q.i.§.omnes. † De eo qui frequen
tat tabernas.C.de inceſ. nup.l. humilem.
extra de acc.c.ſi conſtiterit.xliiii. di.non
19 oportet. † De luſore:quia extra de ex-
ceſ.prela. inter dilectos. circa prin. & ar.
20 extra de ui.& hone.cleri.c.clerici. † De
mundante latrinas, & radente homines:
potes dicere quòd uiles perſonæ ſunt: &
ideò non eſt credendum eis: ar.C.de in-
ce.nup.l.humilem.C.de teſti.in auth.ſed
teſtes.§.neque uiliſsimos.& in auth.de te
ſtibus.§.ſancimus.coll.vii.& extra de ex-
cep.denique.ar.C.de adul.l.quæ adulte-
rium. verſi. pro vilitate eius, &c. Item
21 † de meretrice dicitur.ff. de teſti.l.iii.§.
lege Iulia. &.l.lege. argu.C. de adulte. l.
prælleg. quæ adulterium: contra uide-
tur.extra de ſimo.c.tãta.&. c.licet Hely.
ſed illud eſt propter immanitatem crimi
nis:ſcilicet ſimoniæ, & læſæ maieſtatis.
22 Item † latro uel raptor manifeſtus eſt
infamis:ut ſupra dictum eſt.& extra de te
ſti.c.ex parte Adæ.& ar.ff.de furtis.l.ne-
23 mo. Item † de periurio dicitur.C. de
tranſac.l.ſi quis maior. ff. de infam.l. Lu-
cius. ubi plenè dicitur de hoc extra de te
ſtibus.c.ſicut nobis.&. c. teſtimonium. &
extra de pręſump.c.literas.uer.præter iu
ratoriam.extra de iureiurã. c.querelam.
vi.q.i.quicunque.&. c.infames. xxiii.q.v.
paruuli.&.c.ſi quis cõuictus.iii.q.vii.infa
24 mis. † Pluribus aliis modis dicitur quis
infamis.inſtit. de pœna temerè litig.§.ex
quibuſdam. Vnde quocunque modo ſit
infamis de iure repellitur à teſtimonio:
ut in iuribus prælleg.&.C. ex quib. cau.
infa. irro.l.fi.ff.eo. per totum.ff. de teſti-
bus.l. iii.§. lege Iulia. &. l. lege. extra de
teſt.cog.c.præterea. & extra de excep. c.
i.& ii.q.vii.teſtes.& ii.q.iiii.præſul. extra
de teſti. licet ex quadam. & extra de hæ-
reti. excommunicamus. §. credentes. C.
de digni.l.neque famoſis.&.l.pe.li.xii.C.
25 de infamibus.l.una.li.x.In caſibus † ta-
men admittuntur infames:ſcilicet in cri-
mine læſæ maieſtatis, & crimine hære-
ſeos, & crimine ſimoniæ.C.ad.l.Iul. ma-
ie.l.nullius.extra de ſimo.c.tanta.& vi.q.
j.§.ſed

i.§.ſed licet.ubi dicitur.hæreticos accuſa
re non prohibetur infamibus, &c. cũ ſuis
ſororibus. & de hoc conſueuit notari in
auth.de teſti.§.ſi verò dicatur.coll.vii. &
26 in primo reſponſo illius tituli. De † in-
famibus, & latronibus conſueuit notari,
in auth. ſcenicas. non ſolum ſi fideiuſſor.
præſtẽt.§.i.col.v.&.ff.de infamibus.l.Lu-
cius.& extra de teſtibus.c. ex parte Adæ.
Et quod dictum eſt,ſcilicet quòd infamis
27 teſtimonium facere non poteſt. † Idem
intellige,quòd cum aliqua cauſa teſtimo
nium ferre non poteſt.ff.de teſti.l.cum le
ge.ubi de hoc.&.l.is cui.&.ff.de teſti.l.ob
carmen, & hoc ſecundum quoſdam. Alii
dicunt aliter:ut conſueuit notari in præ-
dicta.l. cum lege. Et nota quoſdam uer-
ſus.Iudice damnatos:infamia reddit ubi-
que.Quod vir diripitur iniuria furti do-
liq;. Actio mandati:tutelæ depoſitique.
Directo ſed pro ſocio communis habe-
28 tur. Item ſcire debes † quòd ferre te-
ſtimonium dignitas eſt.xxxii.q.v. præce-
29 ptum.Et hoc quod dictum † eſt,ſcilicet
quòd infamis non recipitur ad teſtimo-
nium.Intellige,quando infamis eſt de iu
re:ut prædictum eſt: ut in prædictis capi-
tulis habetur. & extra eo. ex parte Adæ.
30 Sed † propter infamiam facti non re-
pellitur à teſtimonio.ff.de obſequiis.l.ii.
& hoc conſueuit notari.C.de Sum.Trin.
in prima Glo.& hoc uerum eſt de iure ci-
uili: ſecus de iure canonico ſecundum
quoſdam. ut extra de teſtibus. c.teſtimo-
nium.ibi,aut grauata ſit eius opinio,&c.
licet quidam intelligant in cauſa crimi-
nali.Sed idem eſt in cauſa ciuili,ut ibi no
tatur. Ad hoc facit extra de accuſ.c.om-
nipotens.& lxxxi.di.tantis Daniel. Item
31 † ferre teſtimonium inter actus legiti-
mos computatur.ut.C. de hæret.l.penul.
circa fi.& de hoc dicitur.ff.de teſtibus.l.i.
&.ff.de his,qui not.infa.l.ii.§.miles. &.ff.
quemadmo.teſta. aperi.l. ſi quis ex. & de
hac materia loquitur ſatis bene. vi.q.i. c.
32 infames. vbi dicitur. † Infames perſo-
nas eas eſſe credimus: quæ pro aliqua no
ta culpa notãtur infamia: uel omnes quæ
Chriſtianæ religionis normã ſponte abii
ciunt,& ſtatuta eccleſiæ contemnũt. Si-
33 militer † fures ſacrilegos:& omnes cri-
minibus capitalibus irretitos: ſepulchro-
rum uiolatores:& omnes qui aduerſus pa
rentes calumniosè armantur: qui in om-
ni mundo infamia notantur.ſimiliter in-
ceſtuoſos:homicidas, periuros, raptores
maleficos, ueneficos,adulteros, de bello
publico fugientes. & qui indigna petunt
ſibi loca tenere: aut facultates eccleſiæ
auferunt iniuſtè.& qui fratres calumniã-
tur, aut accuſant, & non probant. & qui
contra innocẽtes principum animum ad
iracundiam prouocant: & omnes anathe
matizatos, uel pro ſuis ſceleribus ab ec-
cleſia repulſos:& omnes quos eccleſiaſti-
cæ,uel ſeculi leges infames pronunciant.
hi nimirum omnes,nec ſerui ante legiti-
mam libertatem,nec pœnitentes,nec bi-
gami, nec qui curiæ deſeruiunt, uel non
ſunt integri corpore: aut ſanam non ha-
bent mẽtem, uel intellectum:aut ſancto-
rum patrum decretis inobedientes exi-
ſtunt: aut qui furioſi manifeſtantur, hi
omnes inquam, nec ad ſacros gradus de-
bent prouehi,nec iſti,nec liberti, nec ſu-
ſpecti,nec rectam fidem, uel dignam con
uerſationem non habẽtes,ſummos ſacer-
dotes poſſunt accuſare:nec ad accuſatio-
nem,ſeu teſtificationem nullatenus poſ-
34 ſunt recipi. Item † ſi teſtis inimicus
fuerit eius teſtimonium reprobatur. ut
C. de teſtibus.l. ſi quis. & auth. ibi poſita
ſi teſtis, quod ſumitur in auth.de teſt.§.ſi
uerò dicatur ſeruil.coll.vii.ubi de hoc. &
§ ſi quis uerò dicat odioſum.at.C.ſi pro-
pter inimicitias.l.una,uel.x.extra de acc.
c.repellantur. &. c. cum oporteat. ubi de
hoc.&.c.cum meminimus.iii.q.v.in prin.
ubi dicitur. Vox inimicorum non eſt au-
diẽda: vt multorum auctoritatibus mon-
ſtratur.ar.inſti.de excuſa. tut.§. inimici-
tiæ.ff.de teſtibus. l. teſtium. circa princi.
ubi dicitur quòd attendendum eſt an te-
35 ſtis ſit inimicus: † imò teſtes debent ſu
per hoc interrogari.ut in dicta.l.teſtium.
§.i.extra de teſtibus.c.cum cauſam. & de
hoc notaui in breuiario, in c. eo. Item
36 † præſumitur contra teſtem ſi cum inimi
cis moretur. ut in prædicto c. repellãtur.
37 &.c.cum oporteat. † Sed qui inimici-

tias

tiæ repellant teſtem,& quæ non: hoc re-
linquitur arbitrio iudicantis. ff. de quæ-
ſtio.l.i.& notatur in prædicto c. cũ opor-
teat.& de hoc dicitur inſtitut. de excuſa.
tut.§.item ſi propter.&.§. inimicitiæ. de
hoc ſimiliter plenè dixi in breuiario lu-
cratiuo.in ti.e.de teſtibus,ſcilicet. Item
38 † niſi teſtis iuratus deponat non ualet di
ctum ipſius.ut.C.de teſtibus.l.ſolam.&.l.
iuriſiurandi.extra de teſtibus.nuper.& c.
tuis.& iiii.q.iii.§.Item iuriſiurandi,& iii.
quæ.ix.hortamur.niſi à parte remittatur
aduerſa.ut in dicto.c.tuis.arg.ff.de feriis.
l.i.& hoc cõſueuit plenè notari.C. de te-
39 ſtibus.l.iuſiurandum. Item teſtes † non
plenè probant ſecundum quoſdam: niſi
de certo tempore fecerint mentionem.
ar.extra de fide inſtru.c.cum Ioannes.cir
ca medium.& extra de prob. c.in præſen-
tia.ar.ff.de edendo.l.i.§.editiones. Item
40 † ſi teſtis excommunicatus ſit: eius teſti-
monium reprobatur. ut extra de teſti. c.
ueniens. in fi.vi.q.i. infames. ubi dicitur.
& omnes anathematizatos &c. arg. extra
41 de hæreti.c.penul.circa fi. † ubi dicitur
quòd ferre teſtimonium inter actus legi-
timos computantur,actus legitimi excõ-
42 municatis ſunt interdicti, † & portæ di
gnitatis eis patere non debent.arg. extra
de teſti.c.licet ex quadam,ibi,actus legi-
timi &c.C. de digni.l.ii. uel.xii.C. de in-
fa.l.una uel.x. ergo eorum teſtimonium,
repellitur maximè de iure canonico. de
hoc conſueuit notari extra de ordi. cog-
c.cum dilectus.in Glo.quia ad hoc &c. ad
qđ facit.vi.q.i. illis qui. ubi dicitur quòd
43 † excommunicatus eſt infamis quandiu
eſt in excommunicatione:ergo admittẽ-
dus non eſt: quia infamis teſtis nõ admit
titur. ut ſupra probatum in. §. item ſi te-
44 ſtis infanis &c. Item † ſi teſtis conſpi-
rator fuerit reprobatur. ut extra de ſi-
mo.c.licet.&.c.per tuas. & extra de accu.
45 c.cum dilectus.in fi. Item † pater non
poteſt teſtificari contra filium, nec econ
uerſo.C.de teſti.l. parentes, & uolentes.
ut ibi dicitur.parẽtes & liberi adinuicem
aduerſus ſe: nec etiam uolentes ad teſti-
monium admittendi ſunt. & hoc intelli-
ge, ꝙ contra ſe, nec pro ſe poſſunt ferre
teſtimonium:ut ibi.ff. e.l. teſtis idoneus.
& l.idonei.& l.pe.&.C.eo. ti.l.ij.extra. e.
in literis.Et quod dico de patre, idem de
matre:& de omnibus aſcendẽtibus,& de-
ſcendentibus uſque in infinitum: ar.ff.de
in ius uocan.l.quique.§.parentem.& hoc
referas ad utrunque, & ad ferentem teſti
monium.& ad eum cõtra quem fertur.ff.
de poſtu.l.quos prohibet. & hæc eſt ratio
quòd non poſſunt pro ſe nec contra ſe te
46 ſtificari: † quia uox patris,uox filij intel
ligitur.& econuerſo.inſtitu.de inuti.ſtip.
§.ei. &.§. poſt mortem.C. de impube. &
47 al.ſubſti.l.fi.in fi. & † ubi eſt unus alter
eſſe uidetur.C.de agric.& cen.l. cum ſci-
mus.§.fi.li.xj. & hoc intellige niſi in caſi-
bus.ff.de teſta.l.qui teſtamento.§. per cõ
trarium. ubi dicitur quòd pater poteſt te
ſtificari pro filio quæ patri non acquirũ-
tur.Ad idem inſti.de inuti. ſtip.§. ei. Itẽ
48 quæritur an † frater pro fratre,uel con
tra fratrem teſtificari poſſit. & dicitur ꝙ
ſic.ff.e.l.j.§.j. & l. lex Iul. extra de præ-
ſump.literas.arg.C.qui accu. non poſ.l.ſi
ſororem.& iiij.q.iij.§.parentes.hoc intel
lige, niſi fratres omnia bona ſua habeant
in communi.tunc enim intelligitur cauſa
49 propria, † & tunc in re ſua teſtificare-
tur:quòd eſſe non debet.C. de teſti.l.om
50 nibus.cum ſuis concor. Item † quæri-
tur an ſocius pro ſocio teſtimonium fer-
re poſſit: diſtingue an ſocio condemna-
to,uel abſoluto lucrum aut damnum te-
ſtis ſentiret an non. Nam ſi ſentiret non
poteſt. ſi non poteſt. ff. quando appella.
ſit.l.j.§.in primis.licet ſit,arg. contra. in-
ſtitu. de teſtamentis.§. legatarijs. eadem
diſtinctio poteſt fieri ſupra, de fratre. de
quæſtione ſocij conſueuit plenè notari.
C.de teſtibus.l.quoniam. in Glo.non er-
51 go,&c. Item † impubes ferre teſtimo-
nium non poteſt. ut.ff.e.l.iij. in §.lege. &
l.multi.ij.& inſti.de teſtamentis.§. ſed ne
que.ar.C.ſi aduerſus uen. aũt. ſacramen-
ta.ff.qui teſtamenta fa.po.l.qui teſtamen
to.circa pri. iiij.q.ij. teſtes;in prin.& uer.
item inuiti. ubi dicitur. nec pupillo te-
ſtimonium denunciari poteſt. & dicitur
52 quòd una eſt ratio: † quia teſtis niſi iu-
ratus non ualet.C.e.l.ſolã. & l. iuriſiurã-
di.&

di.& extra e.nuper.& e.tuis.cum ſuis ſimi
53 libus. Et † impubes iurare non poteſt.
ff.de iureiur. l. qui iuraſſe. & de in litem
iurando.l.iiij.niſi in caſibus.ff.de lib.cã.l.
fi.iiij.q.iij.c.j.xxij q.v.paruuli. & c.pueri.
& hoc eſt uerũ,ꝙ paruulus iurare non po
teſt.ff.de iureiuran.l.qui iuraſſe. de in li-
tem iurando.l.iiij. niſi in caſibus.ff. de li-
be.cã intellige infans, uel infantiæ proxi
54 mus.ut in dicta l.qui iuraſſe.Sed licet† iu
rare poſſit, non tamen poteſt teſtificari.
& hoc eſt uerum in cauſa ciuili. In cauſa
uerò criminali oportet,quòd compleue-
rit.xx.annum.ut iiij.q.iij.§.idem in crimi
nali.uer. in teſtimonium. Sed intellige
55 † puberem maſculum in xiiij.anno com
pleto. fœminam uerò in xij.ff.de teſtamē
tis.l.ex qua ætate.C. qui teſtam.fa.poſ.l.
iiij.C.quando prouo. non eſt ne.l.ij. Sed
56 † quæritur an de eo quod uidit in pupil
lari ætate poſſit teſtimonium ferre.& ui-
detur quòd non.C.de fal.mon.l.j. in fi.ff.
de teſtibus.l.fin. dicas tamen quòd poteſt
ſecundum Azo.Accurſium.& Io.nã non
prohibetur: ergo admittitur. ff. de teſti-
bus.l.j.Item ſcire poteſt de facto,& de iu
57 re:licet non ad ſui præiudiciũ. Itē† ſer-
uus factus liber fert teſtimonium de eo
quod uidit dũ erat in ſeruitute.ff.de uer-
bo.ſigni.l.notionem.§.inſtrumentorum.
C.de hæreticis, & ma.l. quoniam. in fi.&
hoc conſueuit notari.ff. de teſtamentis.l.
iij.§.lege.& inſti.e.in §.ſed neque. Item
58 † ſi teſtis tempore teſtificationis ſuæ,uel
diu antequam teſtificaretur accuſatus eſ-
ſet de aliquo crimine. & cõfeſſus,uel con
uictus indiſtinctè repelletur:licet per ſen
tentiam non fuerit condemnatus. extra
de teſti.c.ſuper eo.& c.teſtimonium. Se-
cus ſecundum leges,ubi oportet quòd ſit
per ſententiam condemnatus.ff. de teſti.
l.iij.in §.item lege Iul. de ui.ca. & de hoc
cõſueuit notari. extra de excep. c.j.in gl.
59 Si enim &c. Item † monachus:uel qui-
libet alius ſub obedientia conſtitutus: ui
detur quòd ferre teſtimonium non poſ-
ſit:ar.extra de poſtul.c.ij.& extra ne cler.
uel mona.quaſi per totum.xvj.q.j.c. mo-
nachi.ij.& c.placuit.ij.ubi dicitur placuit
noſtro communi concilio: ut nullus mo-
nachorum,&c.ſupra eſt de uerbo ad uer-
bum,in tit. contra actorem:& ibi uideas.
nam peroptimum eſt. c. ar. ff. de re mili-
ta.l.iij.§.in bello.ff.qui teſtam.face.poſ.l.
qui teſtamēto.in prin.xiiij.q.ij. ſuper pru
dentiam.in fi.ij.q.vij.placuit.ubi dicitur,
60 ꝙ † monachi funeſtam uocem habent.
C.qui acc.nõ po.l. pe. ubi dicitur ꝙ uocē
funeſtã amputari oportet potius quã au-
61 diri. † Nam monachus pro mortuo re-
putatur.C.de epiſ.& cler.l. Deo nobis.in
auth.de mon.§.de illis.circa fi.& §.ſi quis
autem.coll.j.licet monachus pro eccleſia
ſua teſtimonium ferre poſſit.ex.c.tuis.&
c.inſuper.&.ff.quod cuiuſque uniuer.l.ij.
ubi de hoc cum ſuis ſimilibus. Sanè tamē
illud intelligas,ſcilicet quando alij teſtes
deficiunt aliter non admittuntur ſecun-
dum quoſdam. extra de iureiuran.c.& ſi
Chriſtus.in fi.& conſueuit notari.ff.de re
rum diui.l.intantum in Glo. an ergo,&c.
& hæc omnia uera ſunt de iure canoni-
co ſecundum quoſdam.Alij dicunt quòd
ſecundum leges teſtimonium monachi,
bene ualet: cum non ſit prohibitus.ff.eo.
l.j. & de hoc plenè,ar. in auth. de mona.
§.cogitandum. col.j.& in auth.de teſti.§.
62 ſi uerò dicatur.col.7.dum † tamen hoc
faciat de uoluntate, & licentia ſui ſupe-
rioris ſine cuius uoluntate iurare nõ de-
bet, extra de iura. cal. c.j.in fine,& extra
de poſtula.c.ex parte.xij.q.j. non dicatis.
63 xvj.q.j.monachi.ij.in fi. Item † mulier
ad teſtimonium non admittitur in cauſa
criminali. xxxiij. q.v. mulierem.extra de
uerbo.ſign.e.forus.§.fi. & nota.de teſti.c.
64 tam ex literis, & c. iij. † Nec in teſtamen
tis ſolennibus. ut inſti. de teſt.§. ſed neq;
mulier.ubi dicitur. Sed neq; mulier, ne-
que impubes, neque ſeruus, neque mu-
tus,neque ſurdus, neque furioſus, neque
cui bonis interdictum eſt:nec is quem le-
ges iubent improbum inteſtabilem eſſe,
poſſunt in numero teſtium adhiberi. ff.
65 de teſtis.l.qui teſtamēto.§.mulier: † ſed
bene admittitur mulier in codicil.& in
alijs uoluntatibus non ſolennibus:ut no-
tatur in ea. l. qui teſtamento. §. mulier,
66 † & hoc uerum eſt, quòd mulier in cau-
ſa criminali non admittitur ſecundũ ius
canonicum.

canonicum. Secus ſecundum leges. Nam, non prohibetur. ff. eo. l. j. & hoc dicit dominus Azo. in ſumma ſua. & no. in prædi
67 cto. c. forus. Item † teſtimonium vnius non valet ff. de quæſtionibus l. maritus C. de teſtibus l. iuriſiurandi vbi dicitur. Sancimus vt vnius teſtimonium nemo iudicum in quacunque cauſa facile patiatur admitti. etiam ſi præclare curię honore præfulgeat. & C. de rei uend. l. fi. extra de teſtibus. ca. licet vniuerſis. ubi dicitur. Non minus quam duorum vel trium virorũ quæ ſint probatæ vitæ: & fidelis conuerſationis teſtimonium admittatis: iuxta illud dominicum. In ore duorum uel trium ſiet omne uerbum. quia licet quædam ſint cauſæ quæ plures quã duos exigant teſtes. Nulla tamen eſt cauſa quæ unius tantum teſtimonio quamuis legitimo terminetur. ad idem extra eo. tit. c. licet ex quadam: & c. ueniens. & extra de elec. bonę memorię. & c. cum dilectus. circa fi. & extra de probat. c. licet cauſam. §. quanquam. & extra de accu. c. cum dilectus. in fi. & iiij. q. iij. §. item in criminali. uer. ſolus. & uer. unius. cõtrarium tamen uidetur de con. di. iiij. placuit. & c. paruulos & c. cum itaque. & extra de procura. c. ex inſinuatione. & xxxiij. q. ij. admonere & lxxxvj. di. tanta, ubi dicitur quòd ad clamorem & teſtimonium unius fuit punitus quidam epiſcopus. ad idem viij. q. iij. c. talia. arg. C. de ueteri iu. enu. l. j. uer. omnibus & C. de offi. rectoris prouin. l. potiores. & C. ad l. Cor. de fal. l. ſi quis de curia. in fi. xx. di. Nicena. C. de uentre inſpi. l. j. ubi creditur obſtetrici. ff. quemadmodum teſtamẽta aperi. l. j. in fi. ff. de dote prælega. l. Theopompus. So. dic quòd illi caſus ſunt ſpeciales: uel diſtingue an teſtimonium noceat alij nec ne. ſi noceat non eſt ſibi credẽdum, nec ualet teſtimo-
68 nium eius. Si uero non noceat: ualet † ut puta ſi fert teſtimonium quòd aliqua eccleſia eſt cõſecrata. uel quòd aliquis puer eſt baptizatus. uel in ſimilibus ut in c. prę allegato placuit. & c. paruulos. & c. cum itaque. de hoc no. in authẽ. c. ti. §. ſi uero dicatur. ſuper uerbo iurauerit. & c. colla.
69 vij. Item † ſocius criminis non admittitur in teſtimonium contra alium. extra de teſti. ueniens. & c. perſonis. & extra de confeſſis. c. j. & xvj. q. iij. nemini. iiij. q. iij. §. liberi. C. de teſtibus. l. quoniam liberi. & C. de quęſtionibus. l. ſicuti. & ff. de quęſtionibus. l. j. §. cum latrones. C. de accu. l. fi. & C. de libe. cauſa. l. ſi filium. in fi. cõtra uidetur. ff. de cuſto. re. l. dimiſ. C. de male fi. l. fi. ff. de re mili. l. non omnes. §. fi. C. de fal. mo. l. j. & extra de teſti. ueniens. ff. de fer. l. prouinciarum. & extra eo. titu. quoniam nobis. So. dicas quòd ſpeciales caſus ſunt. & ſuper hoc nota uerſus. Per teſtem ſocium ſceleris ſymonia probatur. Muneris & ſceleris teſtis ſocius reprobatur. De hoc plenè notatur. C. de teſti-
70 bus l. quoniam. Item † ſi teſtis ſeruus fuerit eius teſtimonium non ualet C. de teſti. l. quando liberi. & in aut. e. §. ſi uero dicatur. col. vij. & inſti. de teſtamentis. §. ſed neque. ff. qui teſt. face. poſ. l. qui teſtamento. §. ſeruus. extra de uerb. ſigni. c. fo-
71 rus. in fi. Seruus † enim non habet perſonam ſtandi in iudicio. C. de iudi. l. ſeruus eo. tit. l. cum debitoris. & ff. de teſti. l. ſeruos. ff. de reg. iu. l. quantum. ff. de iure deli. l. j. cum ſuis ſimilibus. In caſibus cum iudicio ſtare poteſt ſeruus. C. ſi per uim uel alio modo. l. j. & his quę ibi notantur. & extra de reſcriptis. c. ſciſcitatus. C. qui legi. perſonam. l. fin. ff. ad Trebel. l. j. & in caſibus. ſupra in tit. contra actorem. in. §.
72 item ſi ſit ſeruus. &c. Sed † an de his quæ uidit in ſeruitute poſſit teſtificari poſtea liber factus dicitur quòd ſic. ff. de uer. ſig. l. notionem circa fi. ubi de hoc. & ff. de teſti. l. iij. §. lege. uer. impubes &c. de hoc dixi. ſupra. eo. tit. §. itẽ impubes. &c. Item
73 † in re propria nullus teſtimonium dicere poteſt. C. de teſtibus. l. omnibus. & C. ne quis in ſua. per totum. extra de teſtibus. c. inſuper iiij. q. v. c. j. & ij. ff. de pact. l.
74 ſi plures. ff. de teſti. l. nullus. Item † libertus contra patronum teſtificari nõ poteſt, nec etiam poteſt cogi. ff. eo. l. lege. C. e. l. aduerſus alios incipit libertorum. C. qui accuſa. nõ poſ. l. fi. extra de ſeruis non ordi. c. iij. tamen pro alijs & contra alteros teſtificari poſſunt: arg. C. de poſtul. l.
75 nec cæterorum. Item † teſtis non ualet ſi

let ſi aliquis receperit pro teſtimonio fe-
rendo uel non ferendo : uel ſibi promiſ-
ſum fuerit . & ob hoc teſtimonium tule-
rit.ut C.eo.tit.ſi quis.in fi.ubi dicitur ſi li
quidis probationibus datione uel promiſ
ſione pecuniarũ eſſe corruptos eos oſten
derit,eam allegationem integram & ſer-
uari præcipimus, ad idem. extra de teſti.
c.j.& c.ſicut.& extra de proba.c.licet iiij.
q.iij. Item in criminali. uer. Itẽ lege Iul.
ff.e.l.iij.in §.lege Iul.ff.de accuſa.l.qui ac
76 cuſare. circa fi. Item † ſi teſtis confusè
uel obſcurè loquatur : non ualet : niſi
uerum deponat . extra de teſti. cum cla-
mor.ar.ff.de reg iur.l.in ambiguis oratio
nibus.ff.qui teſtamenta fa.poſ.l. hæredes
§.j.ff.de interrog.act.de ętate.§.nihil.cla
re enim teſtis loqui debet.placet enim iu
dici ſiue principi in authe. de teſtamẽtis
imperfectis. circa prin.coll.viij. ubi dici-
tur.Nos igitur omnia clara & aperta con
ſiſtere uolumus . quid enim ſic proprium
legum eſt ſicut claritas.&c. & C.de teſti-
bus.in authe.ſed teſtes.uer. nec nimis ob
ſcuros,&c.ar.C.de pact.con. tã ſuper do.
l.lege.C. de cur. fur.l. fi.§. ſed cum anti-
77 quitas . imo † dicit lex quòd ſi teſtis ſit
ignotus uel uacillet & obſcure loquatur:
affici debet uerberibus. In authe.de teſti
bus.§. ſi uero ignoti colla.vij. unde dicũt
tamen quidã quòd hoc habet locũ quan-
do inſcribitur contra aliquem ſuper ali-
quo crimine:tunc enim quando teſtis ob
78 ſcure uel confuſe loquitur.Item † eſt in-
terrogandus per officium iudicis ut no.
extra.eo.c. cum clamor.&c. per noſtras.
alias nõ ſunt iterum interrogandi . ut ibi
notatur. ſed contra producentem inter-
pretari debet:& pro reo.ut extra de pro-
ba.c.in preſentia. & c. ex literis . & extra
de fide inſtru.c.inter dilectos.in fi.cũ ſuis
concordanti.niſi propter fauorem teſta-
menti uel regionis uel matrimonij ſiue
dotis contrarium iudicatur.ff. de uerbo.
ob.l.inter ſtipulantem.§.j.ff. de iud. l. ſi
quis intentionem.ff.de reg.iur.l. in ambi
guis.& extra de reſcrip. cũ olim.ff. de re-
lig.& ſum.fu.l. ſunt pſonæ.ff. de iure do.
79 l. in ambiguis. Item † teſtis non ualet
niſi ad receptionẽ eius uel depoſitionem
aduerſa pars fuerit euocata.ut C.de teſti
bus.authe.præterea. alias incipit ſed & ſi
quis. & in authe.ſed teſtium. extra de te-
ſti.c.ij. & c. ſignificauit. cũ ſuis ſimilibus.
& in auth.de teſti.§. quoniam uero. coll.
80 vij . Item † in cauſa criminali iudex in
receptione teſtium alij ſubdelegare non
poteſt : quod ſi fecerit talis receptio non
ualebit.ar.C.e.authe.apud eloquentiſſi-
mum.ff.e.l.iij.§.teſtes.v.q.v.illi qui. & de
hoc plene dicitur.in authe.ec.§.hæc om-
81 nia.col.vij. Item † teſtis non ualet:niſi
rogatus fuerit ĩ teſtamẽto;& vij.fuerint .
C.de teſtamentis l.hac conſul.circa prin.
ff.e.ti. l.hæredes.in fi.C.de codicill.l.fi.&
in authe.de teſti.§.& licet.in fi.§. Sed ui-
detur contra ff.de teſti.l. ad fidem.ubi di
citur ad fidem rei geſtę faciẽdam ; etiam
non rogatus teſtis intelligitur. So.ut ibi.
82 † quandoque tamen octo teſtes ſunt ne-
ceſſarij : ut quando teſtator non ſubſcrip
83 ſit.ut in d.l.hac conſul. Item † in teſta-
mento ceci.C. qui teſta.face.poſ.l.hac cõ
84 ſul.§.ſed quia . Item † in ſolutione de
biti ſunt neceſſarij.v. teſtes rogati. ut C.
de teſti.l. teſtium.ff. de repud.l. nullũ. in
authe.e.§.licet. quæ eſt poſita C.e. auth.
rogati.ubi dicitur.Rogati ut in teſtamen
tis non fortuiti:uel tranſeuntes. idem eſt
ſi poſt ſolutionem rogati interſint con-
feſſioni creditoris dicẽtis pecuniam ſibi
ſolutam fuiſſe : intellige quando ſolutio
facta eſt in ſcriptis C.de teſti.l.teſtium §.
85 his. † Sed quæritur quare tot teſtes re-
quiruntur. & reſpondetur ne quid falſita
tis ſupponi poſſit.ibidem.ut C.de fideicõ
miſſis.l.fi.§.cum enim . ubi dicitur : cum
enim res per teſtium ſolennitatem oſten
ditur , tunc & numerus teſtium & nimia
ſubtilitas requirenda eſt . Lex etenim ne
quid falſitatis incurrat per duos forte te
ſtes compoſitum teſtamentum maiorem
numerum teſtium expoſtulat,ut per am-
86 pliores homines reueletur , Item † in
donatione cauſa mortis debent eſſe.v. te
ſtes.ut C.de dona. cauſa mor.l.ſancimus.
87 Item in depoſitione pecuniæ uel alte-
rius rei debent eſſe tres teſtes . ut C. qui
po.in pig.ha.in authe.ſi quis.& eſt in au-
the.de fide inſtru.§.ſi quis igitur.& §. ſed
& ſi

& ſi quis. coll.vj. ubi dicitur: ſi quis uult
caute deponere non ſoli credat accipien
tis ſcripturæ, aduocet teſtes ydoneos &
fide dignos non pauciores tribus &c. &
hoc intelligitur quando depoſitum exce
dit libram auri. C. ſi certum pe. in fi. aut
88 ibi poſito conſueuit notari. Item † di
citur in cōtractu mutui. quādo mutuans
non uult ꝙ in publico fiat: ubi quandoq;
ſunt neceſſarij.v.teſtes.ut ī e.aut. & l.præ
dicta.f. & in quolibet contractu quando
fit in ſcriptis.ut in iuribus allegatis.quic-
quid dictum ſit de tali contractu intelli-
gitur quando fit in ſcriptis ut prædictum
eſt.& quando fit in ciuitate. ſi uero ſine
ſcriptis fiat & non fiat in ciuitate: ualet
quod fit.ut in aut.de fide inſtr.§. oportet
uero coll.vj.quæ conſueuit poni.C.ſi cer
tum pe. l. fi. & caueas tibi qđ illud qđ di-
ctum eſt in depoſitione pecuniæ locū ha-
bet quando fit priuata ſcriptura non pu-
blica. ut in prædicto.§. oportet. de hoc
plene dicitur in dicto aut.de fide inſtru.
89 §.ſed is qui depoſitū dat. Item † in in-
uentario faciendo debēt eſſe tres teſtes.
ut in aut.de hæret. & fal.§.ſcimus.&.§. ſi
uero abſunt.col.j. & conſueuit notari C.
de iure delib.l.fi.§.ſinautem dubius. uer.
90 cæterorumque,&c. Item † in alio caſu
ſunt neceſſarij.v. teſtes.ſ. quando aliquis
per literas ſiue per epiſtolam dat ſeruo.
ſuo libertatem C. de latina lib.tol.l.una.
91 §.j. Item † in alio caſu ſunt neceſſarij
92 vij.teſtes.ff.de rep.l.nullum. Item † in
alio caſu ſunt neceſſarij xij. teſtes C. de
erogatione mi. l. per hanc. li.xij. Item
93 † in alio.xv.ut C.de proxi.ſacrorum ſcri.
94 l.unicuique.li.xij. Item generaliter ue-
rum eſt ꝙ duo ſufficiunt.ut.ff. de teſtibus
l.ubi cum ſuis ſimilibus etiam ſi pater te-
ſtetur inter filios.C. de teſtamentis l.hac
95 conſultiſſi.§.ex imperfecto. Quādoq;
tres uel quatuor uel pauciores C. đ teſtis
96 l.ſi nō ſpeciali. Quādoq;. v.ut in teſtō
97 ruſtici.C. de teſtamentis.l.fi. Itē † qua
tuor ſunt neceſſarij: uel v. ad reprobatio
nē publici inſtrumenti ut in aut.de iſtru.
cau.§.ſi uero talē.coll.vj.ubi de hoc.& C.
qui po. in pig.ha. l. pe & C.de teſtibus.l.
teſtiū. &.C.de contrahē.& cōmit.ſti.l.pe.
extra de fide inſtru.e.cū Io.extra de pro-
98 ba. e.iij.ubi de hoc. Item † quandoq;
ſunt neceſſarij. lxxij. teſtes. quandoque.
xxvj.quandoque plures quādoq; paucio
res.ut.ij. q.iiij. prę ſul. ubi dicitur præſul
aūt nō dānetur, niſi.lxx.duobus teſtibus,
præsbyter autem cardi. niſi cum. lxiiij.
teſtibus deponatur. dyaconus card.urbis
Romæ,niſi xxvi. teſtibus non damnetur.
Subdyaconus:accolitus:exorciſta:lector:
hoſtiarius niſi i vj.teſtibus nō damnetur:
teſtes autem & accuſatores ſine aliqua
99 ſint infamia. Item † teſtis dictum non
ualet niſi de uiſu & auditu deponat.arg.
extra de teſti.c.præterea. & c. cū cauſam.
& c. licet ex quadam. extra de ſucceſ. ab
īteſ.c.cum dilectus.& extra de elec.c.per
inquiſitionem.licet ſit contra.ff.de aqua
plu.arcen.l.labeo.ī.§.item labeo.Sed ſpā
le eſt & ibi conſueuit notari de iſta mate
ria.ff.de proba.l.ſi arbitr. ad hoc facit in
aut.de hæreti. & fal.§. ſi uero abſit. coll.
j.C.de teſtibus.l.teſtium.& ix.q. iij. §. de
100 his. Item † teſtimoniū iudæi uel alte
rius infidel.non ualet contra xpianū. ut.
C.de hæreti.& mal.l.pe. & in aut.ibi po-
ſito.ſi hæreticus.extra de teſti.c.iudæi.&
101 c.licet.& c.j.&.ff.e.ti.l.j.& ij. ualet † ta-
men in ultis uoluntatibus C. de hæreti.l.
pe.in fi.in aut.ibi poſito.& ij.q.vij.§.paga
102 ni. & §. ſi hæreticus, tamen † hæreticus
admittitur in defectum. C. de hæreti. l.
quoniam.& de hoc dicitur.ff. e. l. inuiti.
ſuper uerbo ultimo ſecundum quoſdam.
ſed quod dicitur de hæreticis,hodie ſub-
latum eſt de medio per ius canonicum:
103 † niſi in hoc:quia hæreticus cōtra here-
ticum teſtificari poteſt etiam pro fideli,
non autem contra.uel in capitulis ſupra-
dictis. et hoc locum non habet de hæreti
cis. quia hodie fungātur: & merito tan-
104 quam inimici creatoris omnipotentis.
extra de hæret.per totum.& omnes debe
mus inſurgere in eoſdē C. de hæret.l. ma
nicheos,ubi dicitur ꝙ in religionem diui
nā cōmittitur:in oīm fertur iniuriā quos
bonorū etiā publicatione pſequimur ip-
ſos quoq; volumus amoueri ab omni libe
ralitate et ſucceſſionē quolibet titulo ue
niente.Prętereа nō uendendi:non enim

di:nõ donandi:nõ poſtremo contrahendi
cuiquã conuicto reliqnimus facultatem:
in morte quoque inquiſitio tendatur &c.
105 Item † teſtis non ualet:niſi reddat cau-
ſam ſui dicti· ut extra de teſti.c.cum cau
ſam.ubi de hoc & extra de re iudi.c.ſicut
& in aut. de teſti.§. & licet dudum.ibi &
cauſam.&c. coll.vij. hoc tamen intellige
eſſe uerum ſi de ſua ſcientia fuerit requi-
ſitus,alias non tenetur dicere cauſam ſui
teſtimonij.ut in prædicto.c.ſicut.ar.ff.de
tranſact. l. cum hij. §. in cauſa.ff. de noui
ope.nũ.l.de pupillo. §. qui nunciat C. de
edicto di.tol.l.fi.§.ſinautẽ & de hoc con-
ſueuit notari.C. de teſtibus. l.j. & iij.ubi
plenè de hoc, & l. teſtium.extra de reſcri
ptis.ca.fi.quando in glo.hic eſt ar.&c.
106 Item † ſocer pro genero: uel econuer-
ſo teſtis eſſe non poteſt.ff. de lege Iul.li-
cet alia qualiter intelligant: & hęc eſt rõ
107 quia † ſocer uicem parentis obtinet. ff.
108 ſo.ma.l.qui parentis.Sed † pater pro fi-
lio teſtis eſſe nõ poteſt ut.ff. e.l.teſtis,er-
go nec ſocer pro genero.& de hoc cõſue-
109 uit notari in prædicta.l.teſtis. Item †
teſtis dicere debet ſe interfuiſſe his ſu-
per quibus deponit· & dicere ſic eſſe uel
non eſſe.In authe.de hered.& fal.§.ſi ue-
ro abſint in col.j.& C.de teſtibus l.fi.
110 Item † obijci poteſt cõtra teſtem quòd
non ualet niſi.l. aureos in bonis habeat.
in authe. de teſtibus.§.j. &.§. ſancimus,
col.vij.ar.ff.de edendo l.ſi quis ex argen.
§.j.ar.C.ad l.fal.authe. ſed cum teſtator,
ubi dicitur ſuccedat præſentia trium te-
ſtium locupletum & bonę opinionis,&c.
& ij.q.j.in primis circa medium ꝙ uiden
dum eſt an inopes teſtes ſint & iiij. q. iij.
c.teſtes. uer. Item teſtium.ubi dicitur an
locuples uel egenus ſit,&c. uidetur tamẽ
contra.extra de teſti.c.ſi qui teſtium So.
111 leges illæ loquuntur † de ſuſpectis teſti
bus qui ſine quæſtione amittẽdi nõ ſunt.
& hoc notatur in prædictis ca.ſi qui. & c.
in primis.& inſtitu.de accuſ.tu.in.§.Item
tria.ff.de accuſa.l.nonnulli.ubi dicitur ꝙ
nonnulli propter paupertatem ut ſunt q
minus quam l. aureos habent. &.ff.de ſti.
l.teſtium ar.cõtra.ff.de ſuſpec.tu.l. ſuſpe-
ctum C. de incep.nup.l.humilem. Quis
112 † dicitur pauper uel inops hoc pertinet
ad arbitrium iudicis ar. C. de epiſcopali
aud.l.tam de mentis,& de hoc conſueuit
notari C. unde uir & uxor authe. præte-
113 rea. Item † teſtis nõ ualet ſi receptus
fuerit in quarta productione ſine ſolenni
tate iu.quæ traditur C.de teſtibus in au-
thẽ.ſed qui ſemel. extra de teſtibus.ca.fi.
in auten.eo.titu.§.quia uero col.vii.
114 Item † ſi teſtis receptus fuerit poſt re-
nunciationem uel publicationem ſuper
uno eodem capitulo non ualet, extra de
teſtibus c. intimauit & c.de teſtibus, &c.
fraternitatis & c.conſtitutus ii.in fi. & ca.
cum ueniſſet. ubi de hoc & extra de pro-
cura.ca.auditis, & extra de fide inſtru.c.
cum dilectus C.de teſt.in authen. qui ſe-
mel.ubi de hoc.ff.eo produci & bene in-
nuitur C.eo.l.fi.ſin authen. & de hoc ple
ne dicitur in authen.eo.§.quia uero. ſuꝑ
uerbo productionem &c. in col. vii.
115 Item † teſtis ſi loquatur tantum ſuper
alio quam ſuper quo inductus fuit: non
ualet ut.ff.de pet.hæredi.l. ſi quis liberta
tem.§.fi.in fine C.qui legiti.per l.fi.extra
de teſti.c.de teſti.& extra de offi. delega.
c.cum olim ar.C.ſi a non compet.iud.l.i.
& iii.ff.de iureiuran.l.ſi duo patroni,& l.
116 cum quem circa prin. Item † ſi teſtis
dicat aliquid pro illo qui ante depoſitio
nem proteſtatus fuerit ſe aliquid uelle
obiicere ei: de facili non creditur ei ex-
tra de teſtibus c.præſentium.cum illa di-
117 ſtinctione quæ ibi notatur. Item † ſi
teſtes uarij fuerint & uacillauerit in ſuo
teſtimonio nõ ualebunt.ut extra de cau-
ſa poſ. & proprie. c.cum eccleſia & extra
de penis c.ſuper his & ut eccleſiaſtica be-
nefi.c.ut noſtrum.ij.q.ix.pura.iiij.q.iij.§.
item in criminali ubi pleniſſime notatur
de uarietate ſiue diuerſitate teſtium in
glo.quæ incipit circa ar.ff. de dolo ma. l.
j.in prin.& l.ex libero.in fi.ff. de teſti. l.j.
in prin.& ij. & l.qui fal. & l.teſtium. imo
118 † ſi uacillauerint ad quæſtionem poni
debent.ff.de quæſtionibus.l. ex libero.in
prin. a contrario ſenſu & l. unus §. teſtes
ad hoc facit extra de app.ca. dilectis filijs
circa med. ubi ille q̃ uariat reprobantur.
119 † & iudex quilibet poteſt talem teſtem
uacillantem

uacillantem & falſitatem dicentem puni
re cuiuſcunq; fori fuerit ille teſtis ut C.
120 eo.tit.l.nullum. Item † teſtimonium
proxenetæ uidetur non ualere propter
rationem: quia ille recipit pecuniam ab
altera partium uel ab ambabus. & id-
circo uidetur ferre teſtimonium ut illud
quod fecerat ualeat, & hoc intellige q; ſi
ambæ partes conſentiunt compellitur te
ſtificari. Si uerò altera pars uoluerit: be-
ne ualet ſed non cõpellitur. Si uero neu-
tra pars conſentit non ualet. De hoc ple-
ne dicitur in authẽ.de teſtibus.§. quoniã
uero col. vij. communi diui.l.arbor.§.de
121 ueſtibulo. Item † ſi teſtes dicãt idem
per omnia erit præſumptio contra ipſos
de ſubornatione.ff.de teſtibus l. teſtium.
i.reſpon.ubi dicitur q; iudex debet pręui
dere an teſtes unum eundemq; præmedi
tattum ſermonem attulerit, & iiij. q.iij.
Item in criminali. uer. Item in teſtibus.
uer.eadem uerba ponuntur arg.C.de pœ
122 nis.l.qui ſententiam. Item † teſtis nõ
ualet niſi cognoſcat partes litigãtium &
nomina dicat. extra eo.licet ex quadam.
in fi.C.de iure delibe.l.ſancimus.§. ſinau
tem dubius.in fi.§.ar.in auth. de teſtibus.
§.j.col.vij.& in authen.de inſtr.caute. cir
ca prin.§.ſi quis uult.uer. & hunc noluc-
rint &c.col.vj. tamen ſpeciale eſt in inuen
123 tario ut ibi dicitur. Item † potes dice
re opponendo & bene: q; teſtes non ualẽt
niſi de loco & tempore & perſonis cõue-
niant.iij.q.ix. nihilominus extra de teſti.
124 cum cauſam. † ubi notatur q; teſtis re-
quiri debet de tempore & qualitate tem
poris & de uiſu & auditu & ſcientia cre-
dulitate & fama. De qualitate temporis
125 quæritur quando eſt ſuſpectus † & ſi te
ſtis de loco interrogatus fuerit, & non re
ſponderit nõ ualebit licet eſt q; dicit lex
C.e.l.ſolam atteſtationem prolatam: nec
aliis legitimis adminiculis cauſam ap-
probatã nullius eſſe momenti.in authen.
e.ti.§.& licet ibi cauſam teſtimonii, &c.
126 Item † ſi teſtes contrarii fuerint: nõ ua-
lebunt C. de libe. cauſa. l. cum præcum.
C.de fide inſtru.l. ſcripturæ extra de pro
bat.ca.licet cauſam.& extra de ap. c.ſolli
citudinem in fin.& extra de teſti.c.in no-
ſtra in textu & in glo. ar.ff. quando app.
127 ſit l.pe.§. ſed alius ubi dicitur † q; teſtis
contrarius ſeipſum excludit & in authẽ.
de teſtibus.§. ſi uero quidam col. vii.
128 Item † ſi teſtis ſibimet contradicat in
aliqua parte ſui teſtimonii non ualet iii.
q.ix.puta.xxiii.q.vii.q; autem & i.c.ſolici
tudinem.& prædicta.l.cum præcum.imo
in Italia uſitatum eſt q; ſi teſtes adinuicẽ
contradicant debent inter ſe pugnare ut
in Lombardia dicitur. De contrarietate
teſtium pleue notatum eſt iiii.c.iiii.q.iii.
§.Item in criminali. uer. ſi teſtes glo.cir-
129 ca contrarietatem, &c. Item † no. q;
quidam caſus ſunt, qui per teſtes non pro
bantur, & ſi fiat talis probatio nõ ualebit
C. de ſacroſanctis ec. autem hoc ius por-
rectum, & C.de non nume.pecu.l.gene-
raliter, & C.de fi.inſtr.l.contractus & C.
de iure emphy.l.i.& C.de manda. priu.l.
ii.& C.de ſuff.l.una & C.de teſ.l.teſtium.
& C.qui teſtamen.fa.poſ.l.hac cõſultiſſi-
ma, & C.de probat.l. ſenſus, & l. cum de
indebito in fi. in glo.in uer.nota exigi, &
in authen. de æqualitate do.§.quia uero.
in coll. vii. & de hoc dicitur C. de pac. l.
130 pac. q; bona. Item ſi crimẽ quod obii
citur teſti. cõtingit cauſam de qua agitur
repellitur a teſtimonio & etiam punitur
131 extra de excep.c.i.in fi. Item † ſi te-
ſtes non fuerĩt recepti ſigillatim: non ua-
lent ut C.de teſtibus l.nullum.extra e.ti.
c. uenerabilis: in fine & extra de elec. c.
quia propter: & ſecundum Danielem &
extra de accuſa. c. inquiſitionis.§.tertiæ.
Tamẽ in monte Albano fit contrarium
132 a conſuetudine. Item † ſi obiiciatur
crimen teſti.& in illo crimine perſeuerat
nõ ualet.iii.q.ix.Neganda xxxii.q.v. præ
ceptum extra de teſtibus. ca. teſtimoniũ.
133 Item † dum aliquis accuſatur per ali-
quem: ipſe accuſatus non poteſt ferre te
ſtimonium pro aliquo pendente accuſa-
tione.ff.eo.l.teſtimonium Arg.C.de pro
cu.l.reum.ii. q.vii. teſtes extra de excep.
c.denique & extra de teſt.c.fi.arg.ff.de ſo
lu.l.ſi forte ibi.Idem dico & ſi quis ſciens
&c. & inſtitu.de ſuſpec.tu.§. ſi quis & C.
de ſuſpec.tu.l.eum quæ ar.C. đ municip.
l.libertus §.in quæſtionibus C.de reis po
ſtulatis

134 ſtulatis l. una in lib. x. Item † poteſt
obiici teſti.ſi ignotus: ar. in authen. de te
ſti. §. ſi uerò igno. col. vii. C. de iure delib.
l. fi. §. ſin autem. & in authen. de fide in-
ſtru. §. oportet uero, & §. ſed his. col. vii.
135 † Sed uidetur contra extra de iudic. c.
cũ deputati. Solutio ibi loquitur de acto-
136 re, hic de teſte. Item † iudex habet in
terrogare teſtem an ſit criminoſus, & ſit
an amicus uel inimicus alterius partis, &
teſtis tenetur reſpondere an ſit amicus
uel inimicus: ſed non an ſit criminoſus:
arg. ff. de teſtibus l. teſtium §. i. & extra
de excep. c. i. ubi de hoc, & iiii. q. iii. §. j.
& §. ſi teſtes, & ar. extra de accu. c. in-
quiſitionis. §. j. & de hoc notatur extra.
137 de teſti. c. cum cauſam quæ. Item † ſi
amore, odio, uel timore, uel commodo
aliquo tulerit teſtimonium: non ualet. ex
tra. de teſti. c. quoties & c. ſicut. iiij. q. ij. §.
Item teſtium. & C. de teſti. l. eos. Item
138 † ſi teſtis cohabitet cum inimicis illius
contra quem producitur, nõ ualet: ar. C.
de inoffi. teſta. l. quoniam liberi. in fi. ex-
tra de accu. c. repellatur. & c. cum opor-
139 teat. ff. de teſti. l. penultima † ubi dici-
tur eos teſtes quos accuſator de domo
produxerit: interrogari non placuit. hoc
autem intellige in criminalibus cauſis. in
ciuilibus uero eſt præſumptio contra ip-
ſos ut ſupradictum eſt in §. i. ubi plene de
140 hoc. Item † ſi teſtis in ea cauſa fuerit
iudex uel aduocatus non ualet: ar. ff. ad
Trebel. l. ille. in §. penul. ff. de iuriſd. om-
ni. iudi. l. præter. ff. de pact. l. ſi plures C.
de aſſeſſo. l. nemo. ff. ad municipal. l. liber
tus. §. præſcriptio. ii. q. vi. c. hoc etiam pla
cuit & c. ſtatutum. alias ſtatuendum ubi
141 dicitur † Non liceat clericum in iudi-
cium ad teſtimonium deuocari cum qui
præſes uel cognitor fuerit & ibi plene no
tatum eſt de hoc & extra de teſti. c. dile-
cto, & c. cũ à nobis iiii. q. iii. §. Item in cri-
142 minali. uer. Item † teſtes ubi dicitur pa-
troni quoque in cauſa cui patrocinium
præſtant teſtimonium non dicant quod
etiam in executoribus negocii obſeruan
dum eſt C. de teſti. l. fi. ubi dicitur manda
tis cauetur ut præſides accedant: ne pa-
troni in cauſa cui patrocinium præſtite-
143 rint teſtimonium dicant † quod etiam
in executoribus negociorum obſeruan-
144 dum eſt † attamen iudex & arbiter be-
ne admittuntur ſuper his quæ acta ſunt
coram ipſis: quia non prohibentur &c. ff.
de teſt. l. j. & hoc notatur C. de arbi. l. ne
§. ſinautem in ſcriptura, & ff. de teſtibus
l. ob carmen §. j. & notatur in dicta l. ff. c.
l. fi. in gl. apparitoribus &c. & hoc intelli-
gitur ſecundum quoſdã in negocijs quo-
rum modo non ſunt iudices: ſed fuerunt:
ut ibi notatur. Alij dicunt ꝙ non credi-
tur eis niſi quatenus &c. nec poſtea in te-
ſtimonium admittuntur: ut plene nota-
tur in prædicto ca. ſtatuendum. ii. q. vi. in
145 gl. prohibetur ergo &c. Sed † an pro
curator poſſit eſſe teſtis in cauſa in qua
pro Titio procurator fuit cõtra Sempro
nium dicitur ꝙ non: ar. ff. de teſtibus l. fi.
& eſt expreſſum extra eo. c. fi. quod inci-
pit Romana, & ad hoc facit ii. q. i. In pri-
mis. §. quia Stephanus. & extra de uer. ſig.
c. forus. §. in omni. pro Sempronio tamen
credo ꝙ poſſit teſtificari ut notatur i præ
dicto cap. Romana, ad hoc facit iiii. q. iii.
Item in criminali. §. item teſtes. Item
146 † ſi teſtis cauſam habeat cõtra uel cum
eo contra quem producitur ut ſuſpectus
cum aliis ad cauſam adminiculis poterit
expelli extra de purg. ca. c. cum in iuuen-
tute in fi. & hoc notatur extra de iudi. in
147 ca. cauſam quæ. Item † ſi quis in cau-
ſa criminali ſemel tulerit teſtimoniũ con
tra aliquem, & poſtea in alia cauſa uelit
contra eundem iterum teſtificari non po
teſt: quia eius præſumitur inimicus. ff. de
teſtibus. l. produci. extra de accuſa. c. me-
minimus, & c. cum. p. mancone, & iiii. q.
148 iii. §. Item in criminali, † & nota ꝙ te-
ſtes producti in cauſa criminali debent
eſſe clariores: ut extra de iudi. c. ad cle-
rici C. de proba. l. fi. v. q. vi. epyphanium.
149 Item † ſi teſtis noluerit corrigere dictũ
ſuum, niſi incontinenti faciat, non poteſt
poſtquam a præſenti iudicio receſſerit &
correctioni ſuæ aliquod poſuerit inter-
uallum, extra de teſt. co. c. præterea, in fi.
& de hoc notatur in authen. c. §. illud au-
tem in dubium &c. ſuper uerbo non habe
150 bit &c. col. vii. Item † ſi teſtis tituba-
uerit

uerit repelli poterit : quia titubans pro
ignorante habendus eſt C.de cond.inde.
151 l.fin.ff.de libero ho.ex.l.iij.§. his † imo
qui titubat quodam modo errat , & nihil
dicit arg.ff.de reg.iu.l.non debet.§. in re
obſcura .de hoc dicitur . extra de cauſa
poſſe. & proprie . c. cum eccleſia ſutri .&
extra de poſtis.c.ſuper his.&.ff. de iur. &
152 fac. ig. ſuper rubrica . Item † ſi teſtis
ſemel tulerit teſtimonium ſi poſtea in ea
dem cauſa , & ſuper eodem capitulo de-
poſuerit nõ ualebit C. de teſtibus authẽ.
qui ſemel : ar.C.e.ti.l.fi.§.j.&.ff.eo.l.pro
duci ſecundum unum intellectum,& ex-
tra eo. cum cauſam quæ in fi. & c.ueniẽs.
153 Item † laicus in cauſa criminali dũ agi-
tur criminaliter contra clericum teſtis eſ
ſe non poteſt.extra de teſti. c. de cætero,
& ex.de accuſ.c.cum primo,cum ſuis con
cordan. niſi in caſibus.l. in crimine læſæ
maieſtatis,in crimine hæreſeos : & in ſy-
monia.extra de ſymonia.c.tanta.ij.q.vij.
ſacerdotes,& c.oues C.de epiſcopis & cl.
l.ſi quãquam.xvj.q.iij.ſane. & de hoc ple
ne dicitur in dicto.c.cum p. in glo. Nota
154 ꝗ laici. Item † ſi teſtis loquatur tan-
tum de alieno auditu : non ualet ar. ex-
tra de elec.c.per inquiſitionem : & extra
de teſti. c.cum noſtris literis : in fine & c.
cauſam . & extra de conſangui. & affini.
ca.tua. & extra de ſucc. ab inteſta. c.cum
dilectus.& in auth.de hæredi.& fal.§.ſi
uere abſint colla.l. licet uideatur contra
eo.titu.c.pręterea cum quis.& c.cum cau
ſam.xxij.q.j.dixit. Solutio ibi erat fama.
& eſt ibi ſpeciale de hoc notatur C.eo.ti.
l.teſtium.in glo.ſic ergo. ff.de aqua plu.
ar.l.labeo.§. Item labeo.ff.de probat.l. ſi
arbiter.ix.q.iij.§.de his.ubi notantur plu
res caſus in quibus ualet teſtimonium de
155 auditu alieno. Item † ſi teſtis ante li-
tem conteſta.receptus fuerit non ualebit
ut extra ut lite non conteſ.per totum : ex
ceptis quibuſdam caſibus : quos habes, ex
tra ut lit.non conteſ.in c.quoniã frequẽ-
ter:& extra de teſti.c.ſignificauit,& c.al-
bericus,& extra de fide iuſ. c.conſtitutus
156 iij.q.ix.quartæ. Item † ſi teſtis habeat
conſimilẽ cauſam eius teſtimoniũ repro
batur : ut extra de teſti.c.pſonas.iij.q.iij.
§.liberi teſtes.& c.ueniens & extra de cõ-
feſſis.c.j.ubi de hoc.& extra de iud.c.cau
157 ſam quę. In † ſumma notabis ꝙ potius
eſt credendum ingenuo quam liberto.
C.de teſtibus authe.ſi dicatur.& l.ſeruos
.& extra de uerborum ſignificatione. c.fo
158 rus:cum ſuis ſimilibus. Item † hone-
ſtioribus & dignioribus potius creden-
dum eſt quam alijs:ut extra de teſtibus.c.
in noſtra. C.de teſti.l.iuriſiurandi.ubi de
hoc.ff.e.l.iij.§.ij.& l.ob carmen.iiij.q.iij.
§.Itẽ in criminali.uer.in teſtibus.ubi dici
tu, in teſtibus mores, fides, grauitas exa-
minanda eſt.& §.iuriſiurandi.ubi dicitur
iuriſiurandi religione teſtes priuſquam
phibeant teſtimonium cohereeantur : &
honeſtioribus potius fides teſtibus habea
tur.ad hoc facit extra de elec.c.electione
159 & c.dudum. Item † potius eſt creden
dum maſculo quam fœminæ.ar.C.de in-
officioſo teſta.l.filia.ff.de ſenatori l.j.ibi.
quia maior,&c.extra de uerbo.ſign.c.fo-
rus in fi.ubi dicitur , ꝙ inſpiciatur an uir
160 ſit teſtis an fœmina. † Nam fœmina ua-
rium & mutabile ſemper producit . ad
quód facit prouerbiorũ ultimo ubi dici-
tur . Mulierem fortem quis inueniet &c.
&.ff.de fide inſtr.l.fi.ubi dicitur. Semper
ſeniorem minori : & amplioris dignita-
tis inferiori : & marem fœminæ & inge-
nuum libertino ſemper præferemus.arg.
ff.ſi cer.p.ta.l.iiij.ubi de hoc . unde potes
notare tria uitia mulierum . Primum
161 † eſt quia eorum uoluntates ſunt mo-
mentaneæ.Nam modo unũ : modo aliud
uolunt : ut in prædicta.l.filia.& prædicto
c.forus.in fi. Secundum eſt quia dant
conſilium contra propria commoda : ut
C. de ſponſalibus.l. ſi pater. Tertium
eſt quia genus earum eſt auariſſimum.re
cipere enim uolunt . dare autem raro. ut
C. de donat. ante nupt.l.ſi à ſponſo.ff.de
donat. inter uirum & uxorem. l.ſi ſtipula
ta,&.ff.ad ſenat.conſul.uell.l.ſed ſi ego.
162 Item potius credendum eſt ueridico :
163 quã mendaci. Item † emẽdato quam
luxurioſo : & magis alii quam amico pro
quo teſtificatur.iii. q.v.c.j. ar.C. de teſti-
bus l.etiam.ff.e.ti.l.iij.§.j.de hoc conſue-
uit notari in authen.de monachis.§.cogi
tandum

164 tandum coll.j. Item † magis creditur
diuiti quã pauperi.ff.eo. l. iij. circa prin.
& in prædicto.c.forus.ar.de teſtibus.§.j.
coll.vij.&.§.ſancimus. & inſti. de ſuſpec.
tuto.§.Item tria.iiij.q.iij.teſtes.& c.item
in criminali. uer. Itẽ teſtium.ubi dicitur.
Item teſtium fides diligentius examinan
da eſt. Ideoq; in perſona eorum explorã
165 da erunt iſta. † In primis conditio cu-
iuſq; utrum quis decurio an plebeianus
ſit:& an honeſtæ & inculpatę uitæ.an ue
ro uocatus quis & reprehenſibilis. an lo-
cuples uel egenus ſit:ut lucri cauſa quid
facile admittat, an non.an inimicus ſit ei
aduerſus quẽ frater:uel amicus ſit ei pro
quo teſtimonium dat. Nam ſi careat ſu-
ſpitione teſtimonium:uel propter perſo-
nam à qua fertur quòd honeſta ſit, uel
propter cauſam quòd neque lucri neque
gratiæ neque inimicitiæ cauſa ſit admit-
tendum. Ad hoc facit.C.ad l.fal.in auth.
ſed cui teſtatur.& ſuper his omnibus no-
ta uerſus. Conditio,ſexus,ætas diſcre-
tio, fama, Et fortuna fides, in teſtibus
166 iſta requires. Item † nota quòd non
eſt multitudo teſtium attendenda: ut in
auth. de referenda.in.§.fi.coll.ij.ubi dici
tur. Innumeroſa.n.multitudo nihil ha-
bet honeſti.& §.ſequẽti.iiij.q.iij.§. Item
in criminali.ubi dicitur Nõ enim ad mul
titudinem reſpici oportet.ff. e.l. ob cau-
ſam.circa fi.& l.j.in fi.extra.eo.titu.c. In
noſtra.& in authen. de eccleſiaſticarum
167 rerum admi.in princi.colla.v. Item †
nota quòd contra teſtem uerboſum eſt
præſumptio.ar.C.de præci.Imper.offer.
l.fi. & de hoc nota.C.de teſti.l.ſolã. in fi.
glo.C.de poſtul.l.quiſquis.ad quod facit
uerſus.Contra uerboſos:noli contende-
re uerbis. Iſta ſufficiant contra teſtes.at-
tamen quotienſcunque uoluerit quis di-
cere contra teſtes uideat illã.l.ff.e.ti. l.te
ſtium totam de uerbo ad uerbum uſque
in finem.

LAVS DEO.

Explicit Tractatus ſolennis de Teſtibus Excellentiſsimi Iureconſulti D. Nepotis de monte Albano.

TRACTATVS CIRCA MATERIAM TESTIVM D. IACOBI BVTRIGARII V. I. D. EXCELLENTISSIMI.

SVMMARIVM.

1 PVPILLVS, & ſeruus à teſtificando, reiiciuntur. & nu. 20.

2 Teſtis de quo multa mala dicuntur, & qui non eſt bonæ opinionis et famæ non admittitur.

3 Pauper a teſtificando repellitur.

4 Delinquẽs in uno omnium factus eſt reus.

5 Leges non ſeruans, earum beneficio uti non debet.

6 Infamis à teſtimonio repellitur.

7 Teſtis amiciſſimus, & qui non habet centum in bonis non admittitur. Item & qui maximam habet ſuſpicionem.

8 Teſtes uaria dicentes repelluntur, & puniendi ſunt.

9 Teſtis cui data eſt, uel promiſſa pecunia, nõ eſt admittendus.

10 Et qui malum teſtimonium tulit.

11 Minor quatuordecim annis quo caſu à teſtimonio repellatur.

12 Teſtis qui dixit quæ naturæ non conueniunt, non eſt admittendus. Et qui duo contraria ſimul dixit.

13 Teſtis qui cauſam dicti ſui non reddit, non admittitur.

14 Teſtis qui prolixè teſtimonium fert, et teſtes qui uacillant, non ſunt admittendi.

15 Item nec inimicus, neque ſuſpectus.

16 Teſtes unum & eundem præmeditatum ſermonem dicens repellitur.

17 Damnatus de publico iudicio & non reſtitutus, & qui in uinculis cuſtodia publica detinetur. Qui cũ beſtiis pugnat, uel qui locat ad pugnandum. Qui palam quæſtum faciunt a teſtimonio repelluntur.

18 Inuiti teſtimonium dicere qui non cogantur.

19 Idonei non ſunt teſtes quibus imperari poteſt, & qui ſint.

21 Domeſtici a teſtimonio reprobantur.

22 Pater & filius an & quando uolentes uel inuiti inter ſe poſſint ferre teſtimonium.

23 Teſtis in re propria quis eſſe non poteſt.

24 Damnatus crimine adulterii à teſtimonio reiicitur.

25 Repetendarum damnatus etiam hermaphroditus ad teſtimonium adhiberi non poteſt.

26 Teſtes falſa uel uaria uel eorum dicta partibus referentes puniendi ſunt, nec eis creditur.

27 Damnatus ob crimen famoſum teſtis eſſe nõ poteſt, nec teſtimonium dicere.

28 Vindicaturus qui eſt ſuper aliqua re, patroni cauſarum, & executores teſtes eſſe non poſſunt.

29 Teſtis unius dicto ſtandum non eſt.

30 Remiſſus ab exercitu ignominiæ cauſa. Et qui artis ludricæ in ſcenam prodierit. Et qui lenocinium fecit ad legitima teſtimonia nõ admittuntur. & nu. 31. et 32.

33 Damnatus præuaricationis cauſa. Et qui uſuras uſurarum exercuit teſtificari non poteſt. & nu. 34.

35 Damnatus furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo malo, uel pactus. Et qui eam uxorem ducit quæ uirum intra tempus lugere noluit. ad legitima teſtimonia non admittitur. & nu. 36.

37 Bina ſponſalia, uel binas nuptias qui eodem tempore ſuo nomine exercuit. Et qui paſſus eſt filium eam ducere quæ nubit intra tempus luctus, teſtis eſſe non poteſt. & nu. 38.

39 Conuictus de hæreditate expilata. Et qui in teſtamento patris increpatus eſt. Et per Prætorem fuſtibus ceſus. Et qui improbi & inteſtabiles appellantur, ad teſtificandum non admittuntur. Et nu. 40. 41. & 42.

43 Separatus à ſacroſancta eccleſia teſtimonium dicere non poteſt. Nec qui hæreticorum uocabulo continetur. nu. 45.

44 Teſtis nõ eſt admittendus, qui pupillam uel

adultam filio copulauit.

46 *Damnatus ſuo nomine mandati, depoſiti, tutelæ, pro ſocio teſtificari non debet.*

47 *Inceſtus nuptias contrahens. Et qui deſerto ſacramento uenit ad ſecunda uota, à teſtimonio repellitur, nu. 48.*

49 *Mulier quæ nupſit in uirum, & uir qui nupſit in mulierem. Et qui falſam monetam cudunt. Et adulterã monetam ſcienter expẽdunt. Et qui falſum teſtimonium dederunt, in teſtes produci non poſſunt. nu. 50.*

51 *Bona ſua adminiſtrare prohibitus, periurus, & omnes reprehenſibiles. & notæ opinionis in numero teſtium non ſunt.*

52 *Teſtes iurati abſente parte contra quam producuntur non ſunt admittendi. Nec qui ſolenniter non iurauerunt. & nu. 53. Et quid ſi pars teſtificata didicerit ante apertionem. nu. 54.*

55 *Teſtis qui obſcurè depoſuit & dictum ſuum non declarauit repellitur.*

56 *Teſtis depoſitio ſi non fuit lis conteſtata non ualet, nec teſtes ſunt recipiendi niſi in certis caſibus.*

57 *Capitula ſi data ſunt, & teſtes ſuper illis nõ deponunt malitia uel negligentia iudicis, an ſint poſteà admittendi.*

58 *Teſtis conſanguineus aduerſarii non admittitur.*

59 *Teſtis qui in cauſa criminali cõtra aliquem depoſuit, in alia cauſa contra eundem repellitur.*

60 *Confeſſus de ſuo crimine tangens principalem cauſam non probat. Sed de ſuo crimine puniri debet.*

61 *Particeps eius cauſæ à teſtimonio repellitur.*

62 *Matri aſſerenti ſe prægnantem ut mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti, non creditur.*

CIRCA materiã teſtium dic. Quidam reijciuntur ipſo iure. Quidam officio
1 judicis ipſo iure: † ut pupillus & ſeruus illa ratione: quia teſtificari nõ poſſunt:
ut C. de teſt. l. hac cõſultiſſima. in prin. ff. de teſt. l. teſtium. §. lege. Officio iudicis dic quod ex quibuſdam cauſis repellatur quis à teſtimonio quæ infra ſequuntur.
2 In † primis ſi de eo multa mala dicantur:
ut in auc. de teſti. §. iiij. Secundo: quia non eſt bonæ opinionis & famæ. in d. §. quarta. &. ff. ad leg. Fal. l. ſed cũ teſtator.
3 Tertio: † quia pauper. ut in d. §. iiij. &. ff. de ſuſpe. tut. l. dicitur in tutore. Quar-
4 to † cum in alijs ſit malus: ergo in hoc: quia cum in uno delinquit omnium factus eſt reus: ut. ff. de leg. j. l. quæ. & de bo. lib. l. in ſuis. & ad Syllania. l. ſi quis in graui. §. ſi quis. Quintò cum reus fuerit. ergo adhuc præſumitur. ut. C. ad leg. Iul. maie. l. quiſquis. & de proba. l. ſiue. Sex
5 tò: quia † non ſeruat legem quæ tribuit ius petentibus. ergo non debet legis auxilium. &c. quia offerre minus. ut. ff. de mino. l. auxilium. & de agrico. & cenſi. l. quoties. Septimò: quia huius rei ignarus eſt: ergo uerberibus eſt ſubdendus: ut in
6 auc. de teſti. §. quarta. Octauò: quia † infamis: ut. ff. de accu. l. qui accuſare. & de
7 teſti. l. teſtium fides. Nono: quia † amiciſsimus eſt. ut. ff. de teſti. l. teſtiũ. in prin. Decimò: quia nõ habet in bonis centum aureos. ff. de accuſ. l. nonnullis. Vndecimò: quia ſuſpicionẽ habet maximam cum ſit uiolẽtus. ff. de accuſ. l. a lij. Duo
8 decimò: † quia uaria dixerunt & tales puniendi ſunt. ff. de teſtibus. l. qui falſa.
9 Decimotertiò † ſi data uel promiſſa ſit ei pecunia. ut. C. de teſti. l. ſi quis. Deci-
10 moquartò: quia † malum teſtimonium in eum tulit. ut. ff. de teſti. l. produci.
11 Decimoquintò: quia † minor eſt. xiiij. annis. ff. de teſti. l. in teſtimoni. & de mino. l. nullum. & hoc ut iiij. q. iij. c. j. In criminalibus autem minor. xx. annis. ut iiij. q. iij. c. in criminalibus. extra eo. de teſtibus.
12 Decimoſextò: quia † ea quæ dixit non conueniunt naturæ. ut. ff. de teſti. l. ob carmen. Decimoſeptimò: quia duo contraria ſimul dixit: ut. ff. de re iudic. l. illa duo. C. de fide inſtr. l. ſcripturæ. ff. de teſt. l. ubi repugnãtia. Sed in hoc caſu ubi contraria dicunt non ſunt admittendi. ſed iudex dbet ueriſimilia uidere ut d. l. ob carmen.

13 men.in fi. Decimooctauò : quia † non
reddit cauſam teſtimonij ſui ſiue dicti.ut
ff.de lib.cau.l.ſi pater.§.ij.C. de fide inſtr.
l.ſi res.ff.de tranſac.l.cum hi.§. cum cau-
ſæ.extra de teſti. c.cauſam. Decimono
14 nò † ſi prolixè teſtimonium ferat ut præ
ſumatur q non recordetur bene. ut.ff.de
Carbo.edic.l.iij.§.finge alias cauſam . nã
& alibi de tempore dicit lex q nõ poteſt
omnium teneri memoria:ut.ff.de proba.
l.ſi arbiter.C.qui teſta.face.poſ.l.hac con
ſultiſsima. Viceſimò ſi teſtes uacillant
ff.de proba.l.in teſtibus. Viceſimo pri-
15 mò † ſi eſt inimicus.ff.de prob.l.teſtium.
in princ. Viceſimoſecundò ſi ſuſpicio
in teſtibus ſit : ut.C.de teſt. l. teſtium . in
16 prin. Viceſimotertiò † ſi teſtis unum
& eundem præmeditatum ſermonem at-
tulerit.ff.de proba.l. teſti.in princ. Vi-
17 ceſimoquartò : quia † damnatus eſt pu-
blico iudicio,& nõ fuit reſtitutus, qui in
uinculis cuſtodia publica detinetur, qui
cum beſtijs pugnat,uel ſe locauerit ad pu
gnandum,qui palam quæſtum faciunt,&
quidam propter reuerentiam.ff. de teſti.
l.teſtium. §. lege Iulia. Viceſimoquin-
18 tò † quædam ſunt perſonæ quæ non co-
guntur ferre teſtimonium inter ſe: uide-
licet gener, ſocer, uitricus, priuignus, ſo-
brinus, ſobrina, ex ſobrino natus, & om-
nes qui in proximo gradu ſunt. patronus
& patrona, uxor patroni, patronæ mari-
tus, liberi & eorum filij, ſponſus etiam ge
neri appellatione continetur.ff. de teſt.l.
lege.Iul.cum l.ſequen.Quidam ſimiliter
ſunt qui inuiti non uocantur ad teſtimo-
nium dicendum, ut ualitudinarij, uel mi
lites,uel qui cum magiſtratibus cauſa rei
pu.abſunt,& illi quibus uenire non licet
qui omnes not. in l.inuiti.ff.eod. Et qui-
dam ſunt alij ut publicani. Item ij qui nõ
detrahendi teſtimonij cauſa abierint. Itẽ
ij qui exercitui præbendam conduxerunt
& pupillus.ff. de teſtib. l.inuiti. Viceſi-
19 moſextò quibus † imperari poteſt,& qui
ſint no.de teſti.l.idonei. Viceſimoſep-
20 timò † qui eſt ſeruus in caſu tamen ei cre
ditur.ff.de teſt.l.ſeruus. Viceſimo octa
21 uò qui † ſunt domeſtici : ut.C.de teſti.l.
22 etiam. Viceſimo† nonò pater,& filius,
nec uolentes nec inuiti inter ſe poſſunt
ferre teſtimonium : ut C.de teſti. l. ſi pa-
rentes & liberi.ff.eo.l.teſtis.& extra c.tit.
ca.ſuper eo. el.ij. præterquam in duobus
caſibus qui ibi dicũtur uidelicet: in cauſa
grauitatis cauſæ & matrimonij . & ſuper
iſta materia diſtingue q aut parentes te-
ſtificantur ſuper ætate filij in cauſa inter
eos cõmuni, & poſſunt . Triceſimo qui
23 † in re propria teſtificantur : ut C.de te-
ſti.l.omnes.ff.eo.nullus. Triceſimo pri
24 mò †qui eſt adulterij crimine damnatus.
ut.ff.de teſti.l. ſcio. Triceſimoſecundò
25 qui eſt crimine repetũdarum damnatus
etiã hermaphroditus qui ſexu fœmineo
incaleſcat: ut.ff.de teſti.l.repetundarum.
26 Triceſimotertio † qui falſa uel uaria:uel
qui eorum dicta partibus referunt , non
ſolum iſtis non credatur : ſed puniantur :
ut.ff.de teſt.l.qui falſo. Triceſimoquar
27 tò † qui ob crimen famoſum damnatus
eſt , nec teſtis eſſe poteſt , nec teſtimoniũ
dicere : ut.ff.de teſt.l. ob carmen. Tri-
28 ceſimoquintò † qui uindicaturus eſt ſu-
per aliqua re,uel qui nouit . Item patro-
ni cauſarum & executores : ut.ff.de teſti.
l.ob carmen.§.illud. &.l.ſi. Triceſimo-
29 ſextò dicto † unius teſtis.l.iuriſiurãdi. in
30 fi.C.de teſti. in fi. Triceſimoſeptimò †
qui ab exercitu ignominiæ cauſa remitti
tur: ut.ff.de infa.l.quod ait. Triceſimo
31 octauò † qui artis ludicræ in ſcenam pro
dierit : ut.ff.de infa.l.athletas. Triceſi-
32 mononò † qui lenocinium fecerit . ut.ff.
33 de infa.l.athletas.§.j. Quadrageſimò†
qui præuaricationis cauſa damnatus eſt :
34 ut.ff.eo,l.j. Quadrageſimoprimò†qui
uſuras uſurarum exercuit , & improbum
fœnus exercuit. C.e.l. qui improbum.C.
de infa.improbum . Quadrageſimoſe-
35 cundò†qui furti,ui bonorum raptorum,
iniuriarum, de dolo malo damnatus eſt,
uel pactus : ut.ff.de infa.l.j.C.de infa.l.ij.
& l. non damnatos. Quadrageſimoter
36 tiò † qui eam uxorem duxit quæ uirum
intra tempus lugere noluit . C. de infa.l.
decreto. quamuis hodie caſus iſte nõ pro
37 cedat de iure cano. Quadrageſimo †
quartò qui bina ſponſalia eodem tempo
re uel binas nuptias ſuo nomine exer-

 cuit:

38 cuit: ut.ff.eo.l.j.in fi. Quadrageſimo†
quintò qui paſſus eſt eum filium quem ha
bebat in poteſtate, eam ducere, quæ nu-
bit intra tempus luctus : ut.ff.de infa. l. j.
39 Quadrageſimoſextò † qui conuictus fue
rit hereditatem expilaſſe.C.eo.l.ſi teſt.
40 Quadrageſimoſeptimò † qui in teſtamē
to patris increpatus eſt.C.e.l. ea quæ.
41 Quadrageſimooctauò † qui per præto-
rem fuerit fuſtibus cæſus.C.e.l. fuſtibus.
42 Quadrageſimononò † qui improbus &
inteſtabilis appellatur.C.e.l.uerbum pre
43 cibus. Quinquageſimò†qui ſeparatur
à ſacroſancta eccleſia. C.de hære. & ma-
44 ni.l.hi qui. Quinquageſimoprimò † q.
pupillam uel adultam filio copulauerit
C.de interdi. ma. l.j. Quinquageſimo
45 ſecundò † qui hæreticorū uocabulo con
tinetur : ut in auc. Gazaros. Quinqua
46 geſimo tertiò † qui depoſiti, tutelæ pro
ſocio,mandati, ſuo nomine damnati fue
47 rint.ff.eo.l.j. Quinquageſimoquartò†
qui inceſtas nuptias contraxerit.ut.ff.eo.
quid ergo.§.eum. Quiquageſimoquin
48 tò † qui deſerto ſacramento uenit ad ſe-
cunda uota.ut in auc.eiſdem, quæ eſt.C.
de ſecun. nup. Quinquageſimoſextò
49 † mulier quæ nupſit in uirum.& quando
uir nupſit in mulierem.ff. ad l.Iul.cū uir.
C.de adul. cum uir. Quinquageſimo-
50 ſeptimò † qui falſam monetam cudunt :
& qui adulteram monetam ſcienter expē
dunt. qui falſum teſtimonium dedit : ut
ff.de teſti.l.produci teſtes. Quinquage
51 ſimo octauò † q. prohibetur ſua bona ad-
miniſtrare;mutus,ſurdus, furioſus,men-
tecaptus,prodigus, reprobantur. qui pe-
riurus eſt quocunq; modo repellitur etiā
ſi non infamis : quia ſemper præſumitur
deierare : ut.ff. de accu.l.ſi cui.§. eiſdem
de ſenato.l.Caſibus.C.de tranſa.l. ſi quis
maior.& no.ff.de infa.l. Lucius.& genera
liter omnes qui repræhenſibiles & nota-
tæ opinionis & obſcuræ famæ cenſentur,
non ſunt in numero teſtium. Quinqua
52 geſimononò † ſi teſtes iurauerunt abſen-
te parte contra quam producuntur.extra
de teſti.ca.in nomine domini.C.eo.l.fin.
53 quando. Sexageſimò † ſi teſtes ſolen-
niter non iurauerint xxxv. q.v.de paren-
tela extra de teſti.c.cauſam.C.de teſt.l.iu
54 riſiurandi. Sexageſimoprimò † ſi pars
teſtificata didicerit ante apertionem. ex
tra de teſtibus.c.conſtitutus. in auc.de te
55 ſti.§. quia uerò. Sexageſimoſecundò †
ſi obſcurè depoſuit & non declarauit. ex
tra de teſti.ca.cum clamor.& de teſti.eo.
lib.c.præterea.ff. de uer.ob.l.in conuen-
56 tionalibus. Sexageſimotertiò † ſi non
fuit lis conteſta. non ualuit teſtificatio,
nec teſtes ſunt recipiendi,niſi in caſibus.
ut.lit.non conteſta. c.quoniam frequen-
ter.& c. ad hoc. alias. in auc. de teſti.§.&
hoc uerum. Sexageſimoquartò ſi fue-
57 rint † data capitula, & teſtes nō depoſue
runt ſuper illis malicia uel negligentia iu
dicis.extra de teſt.c.per tuas.C.eo.l.j.
56 Sexageſimo quintò † ſi eſt cōſanguineus
aduerſarij.iij.q.v.conſanguinei.& c.accu
59 ſatis. Sexageſimoſextò † qui dixit teſti
monium contra te in cauſa criminali. vj.
quæſti.j.quicunque.xxij. q.v. ſi quis con-
uictus. & c. paruuli. Sexageſimoſepti-
60 mò, † qui cōfiteretur de ſuo crimine tan
gens principale non ualet : ſed debet de
ſuo crimine puniri. extra de cōfeſ.c.cum
61 ſuper. Sexageſimo octauò † ſi eſt parti
ceps eius cauſæ.ff. de teſti.l.nullus. Se-
62 xageſimononò † non creditur matri aſſe
renti ſe prægnantem, ad hoc ut mittatur
in poſſeſſionem bonorum defuncti per
edictū.de uen.in poſſeſſio.mit.ff.de uen.
in poſſeſſio.mitt.l.j.&.§.j.& de acqu.hæ-
red.l.quidam.

SVMMARIVM:

1 *Teſtibus quibus potius credatur.*
2 *Teſtis fides ex eius dignitate approbatur.*
3 *Teſti dicenti quod naturæ negocii conuenit, magis quam aliis creditur.*

Quibus potius credatur.

DICTVM eſt ſupra quibus mo-
dis teſtes reijciuntur, nūc dicen
dum eſt quibus potius credatur.
1 Et dicendum quòd illis † po-
tius fides adhibetur,qui ſunt in dignitate
poſiti, & quanto magis in maiori. tanto
magis

magis creditur, & Imperatori magis quã præſidi. & ſic de cæteris. C. de teſti. l. omnes. & de teſti. l. teſtium. §. quæ argumen-
2 ta. quia † fides teſtis ex eius dignitate approbatur. in auctẽti. de teſti. §. ſignamus. Item magis nobili quam plebeio, magis honeſto quã inhoneſto: magis diuiti quã pauperi: ut. ff. de teſti. l. teſtium. in prin.
3 Item † magis creditur illis qui dicunt quod naturę negocij cõuenit, quam alijs. ff. de teſti. l. ob carmen.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium certus numerus in quibus caſibus requiratur.*

De numero teſtium.

DICTVM eſt ſupra quibus potius credatur. nunc de teſtium numero. Et uidẽdum eſt quod ubicunque certus numerus teſtium non adijcitur, tunc duo ſufficiant: quia pluralis locutio duorum numero contenta eſſe debet. ff. de teſti. l. ubi. in quibuſdam caſibus tres alias quinque teſtes requiruntur: ut in mutanda uoluntate quę per decennium ſtetit. C. de teſte. l. ſancimus. Item in diochita facienda, id eſt, priuata ſcriptura. C. qui po. in pig. ha. l. ſcripturas. Item in inuentario faciendo. in auc. de hære. & fal. §. hæc. Item in cõparatione literarum facienda. C. de fide inſtru. l. comparationes. Item incaute deponendo, ideſt in priuata ſcriptura depoſitarij quando confitetur apud ſe depoſitum. in auc. de fide inſtru. §. ſi quis igitur. & §. ſed & ſi quis. Item in inſtrumento in quo mulier cõfitetur ſe per fideiuſſorem aliquid accepiſſe. C. ad Velle. l. antiqua. Item in quibuſdam caſibus quattuor requiruntur ab eis ut in prædictis exemplis apparet, in quibuſdam quinque ut in codicillis faciẽdis. C. de codicil. l. fi. Item in contractu excedente libram auri celebrato in ciuitate. C. ſi cer. pet. auc. ſed nouo iure. Item in libertate per epiſtolam, uel inter inimicos data, uel in inſtrumento manumiſſionis reddendo. C. de lati. lib. tol. l. j. Item in confeſſione creditoris dicentis ſibi ſolutum eſſe. C. de teſti. l. teſtium. Item in teſtis in uillis celebratis. C. de teſta. l. fin. Item in teſtis tantum inter liberos conditis, ubi qualitercunque confectum ualeat. C. de teſtib. l. hac conſultiſſima. §. ex imper ſecto. & C. fami. erciſ. l. fi. Quandoque ſeptẽ: ut. ff. de repudijs. l. nullus diuortium. Item in recuſatione ſubdyaconi: accoliti: exorciſtæ: lectoris, hoſtiarij Romanæ eccleſiæ: ut in decre. ij. quæ. iiij. Item in teſtamentis in ſcriptis, uel ſine ſcriptis. inſtitu. de teſt. §. fin. C. qui teſt. facere poſſunt l. hac conſultiſſima. Quandoque. viij. ut in teſtamento cæci in quo non fuit notarius. C. qui teſt. fa. poſ. l. hac conſultiſſima. §. ſed quia. Quandoque. xi. ut in accuſatione eius qui militarem annonam deſraudauit. C. de eroga. mili. anno. l. per hanc. lib. xij. Quandoque. xv. ut in ſurrogatione præpoſiti ſacrorum ſcriniorum. C. de prę po. ſa. ſcri. l. uel unicuique. Quandoque. xliij. ut in accuſatione dyaconi cardinalis. quandoque requiruntur. xliiij. ut in accuſatione præsbyteri cardinalis. Quandoque requiruntur. lxxij. ut in accuſatione epiſcopi cardinalis. Sed teſtes & accuſatores ſine aliqua ſunt infamia: ut in decre. ij. q. iij.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes in quibus caſibus rogati eſſe debeant.*

In quibus caſibus debent rogari.

DICTVM eſt ſupra ubi certus numerus requiritur, nunc in quibus caſibus rogari debent. Dic breuiter in omnibus caſibus in quibus certus numerus requiritur ibi rogari. excepto in codicillis, in quibus non eſt neceſſe ut rogatio fiat. C. de codi. l. fina. §. ult. in alijs debent rogari. C. de teſti. l. teſtium. & in auc. rogati.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes qualiter interrogari debeant.*

De

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De interrogationibus teſtium.

1 VIDIMVS ſupra de numero teſtium & in quibus poſſint rogari. Nunc uideamus † qualiter debeant interrogari. Dic q. interrogandi ſunt de præſentia: & utrum interfuerunt ipſi teſtes maleficio perpetrato: uel alij contractui nec ne. Item de uiſu, auditu, loco, & tempore, de nocte uel de die, tempore nebuloſo uel claro, de menſe, die, & anno. Item qui, & quot interfuerunt contractui. Item ſi contrahentes erant ſtantes & ſedentes cum contraxerunt. Item ſi propoſuerunt & ſi cognouerunt ſigna, ſi præſtitit patrocinium huic cauſæ, ſi eſt amicus uel inimicus, cognatus uel affinis, ſi fuit mediator, uel cognouit eũ contra quem producitur. Item ſi fuit rogatus, uel tranſiens hoc uidit. Item ſi impubes uel ſeruus, decurio uel plebeius, libertus aut ingenuus. Si ad dicendum teſtimonium pecuniam acceperit. Si damnum uel emolumẽtum ad eum ſpectat. Item ſi ſimul uiderit & interfuerunt contractui. Item ſi fuerunt inſtructi uel rogati ut taliter dicerent. Item de credulitate & ſciẽtia & ſimilibus circunſtantijs: extra de teſti. c. cum cauſam. ij. q. j. in prin. c. in primis. extra de teſti. c. licet. iij. q. iiij. in. c. nihilominus. & c. præſentata.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes præſente altera parte deduci & iurare debent. Et quòd pro utraque parte ueritatem dicent.*

2 *Teſtes expenſis producentis alendi ſunt.*

3 *Teſtificata qui didicit, non p teſt teſtes ſuper eiſdem articulis producere.*

4 *Teſtes qui produxit an quartam productionem habeat.*

5 *Dilatio an una eſſe debeat intra quam productiones dari debeant & quot.*

6 *Teſtis poteſt dictũ ſuum obſcurũ declarare.*

7 *Teſtis ſynodalis errans, poteſt incontinenti ſe corrigere.*

8 *Index an ſi poſt publicationem cognouit teſtes malè depoſuiſſe, poſſit iterum examinare, & punire.*

9 *Index ex officio debet compellere teſtes uenire ad deponendum, quos ultra quindecim dies in iudicio detinere non debet, quod an procedat in criminalibus. uid. nu. 10.*

11 *Index inæ̃ renatam multitudinem teſtium admittere non debet.*

12 *Teſtes an lite non conteſtata produci poſſint.*

13 *Teſtes cauſas dicti ſui reddere debent.*

14 *Mulier quando teſtis eſſe poſſit.*

15 *Renuntians productioni teſtium proteſtari debet, quòd ſibi ſaluæ ſint exceptiones opponendæ tam contra eorum dicta, quam contra ipſos teſtes, alias poſt aperturam dictorum ipſorum teſtium aliquid opponere non poteſt.*

16 *Producens an teneatur dicere ſuper quo capitulo uult teſtes producere, et hæc in ſcriptis facere redigi. Et an hoc dicere debeat coram iudice audiente. nu. 18.*

17 *In iudicio nihil occultum nihilq; coopertum eſſe debet.*

19 *Iudex ex officio tenetur ſcribi facere dicta teſtium per perſonam publicam ne ueritas pereat. Et omnia quæ à partibus dicuntur in iudicio.*

20 *Teſtium numerum & nomina utrum quis dicere cogatur.*

21 *Teſtes debent eos cognoſcere contra quos producuntur.*

Quædam forma circa teſtes de offi. iudi. circa quaſdam quæſtiones ad ipſos pertinentes.

1 ET in primis teſtes † præſente altera parte duci debent ut iurent. ut extra de teſti. c. in nomine domini. Item ſufficit ſi iurent altera parte citata: licet ſit abſens per contumaciam. extra eo. c. j. & C. de teſti. l. ſi quãdo §. his quoq;. Et debent iurare præſentibus partibus q. dicent ueritatẽ pro utraq; parte. nec prece, uel dolo, odio uel amore negabunt ueritatem, uel admiſcent falſitatem. C. de teſti. l. iuriſiurandi. xxxv.

2 q. vi. de parentela. Item † teſtes ſunt alendi expenſis producentis. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. uenturis autem. C. de teſt. l. quo-

3 niam liberi. Item ſi † teſtificata didiciſti non poteris de cætero teſtes producere ſuper

ſuper eiſdem articulis.extra de fide·inſtr.
c.cum Ioannes.extra de teſti.c.cauſam.&
c.fraternitatis.in auc.de teſti. §. quia ue-
4 rò.Item † ſi teſtes produxiſti non habebis
quartam productionem:niſi cum ſolenni
tate legali quam habes.extra de teſti.c.fi.
& c.licet. in auc.de teſti. §. quia uerò. &
debet iurare quod nullo modo didicit te
ſtificata,& quod malicioſè non facit,& ꝙ
eos primo habere non potuit : ut ibidem
5 dicitur. Item † no.ꝙ una debet eſſe dila
tio de iure communi. infra quam debent
dari tres productiones.extra de teſti.c.in
cauſis.& c.ſignificaſti.& C.de dil.l.j.tamē
de conſuetudine generali dantur dilatio
nes tres & quarta cum ſolēnitate quæ eſt
optima legum interpręs.extra de uer.ſig.
habere, extra de conſue.ca.cum dilectus.
ff.de legi.l.ſi interpretationem.Itē quæ-
6 ro † quid ſi teſtis obſcurè dixit utrum poſ
ſit illud declarare.dic ꝙ ſic. ff. de præto.
ſtipu.l.in prætorijs.ff.de iudi.l. ſi quis in-
tentione.C. de legi. l. ſi imperialis. extra
7 de teſti.c.cum clamor.Item † teſtis ſyno-
dalis ſi errat poteſt ſe corrigere inconti-
nenti.extra de teſti.cog. præterea. Item
8 quæritur nunquid † iudex poſt publica-
tionem ſi cognouerit teſtes malè depo-
ſuiſſe, poſſit iterum examinare & punire
ſi opus fuerit.iij.q.viij. nihilominus.ff.de
quæſt. repeti. extra de teſt. cum clamor.
& c.præſentata.C.de teſt.l.fi.& ſic primo
ad aliud duces ipſos teſtes : extra de teſti.
c.cauſam.& c.ueniens.& c.præſentata.
9 Item † quæritur utrum iudex ex officio
ſuo poſſit & debeat compellere teſtes ue
nire & deponere ? dic qđ ſic. C.de teſti.l.
ſi quando.Nec ultra.xv.dies ipſos detine
re debet in iudicio · ut d.l. ſi qui.ff.de ta.
exhi.l.ij.§.exhibere.extra de uſur.tuas du
10 dum.tamen ſecundum † Canoniſtas hoc
non procedit in criminalibus. extra de te
ſti.cog.c.delictorum.iiij.q.iij.cap. qui in-
tendit.nec etiam ſi agit ciuiliter: poterit
literas habere quod teſtes compellantur
in criminalibus.extra de teſti.cog.perue-
11 nit.Item † no.ꝙ ineffrenatā multitudinē
teſtium non debet pati iudex produci.ff.
de teſti.l.j.§.quanquam.extra de teſti.ſi-
gnificauit.& numerus. xl. extra de teſti.
12 cum cauſam. Item † quæro utrum lite
non conteſt.poſſint produci teſtes. dic ꝙ
non.extra ut lit.non cōte.c.quoniam fre
quenter.& c.ad hoc Deus.in auc.de teſti.
§.& hoc uerum.& §.& ſi uero niſi in caſi-
bus in quibus poſſint produci etiam lit.
non conte.ut puta ſi timetur de morte te
ſtiū,uel abſentia diuturna,& ſenes,& ua-
letudinarij & infra annum annūciabitur
parti contra quam ſunt producti,alioquī
non ualet. pro hoc faciūt omnia iura pro
xime ſupra.allegata.ſ. c. quoniam frequē
ter.& c.ad hoc Deus.&.§.& hoc uerum.&
13 §.ſi.uero. . Item † quæro utrum teſtes
debeāt reddere cauſas dicti ſui.dic quod
ſic, ſi ſint interrogati.C.de teſti.l.j. & l.ſo
lam iiij.q.iij.c. Item ſolam. ſi autem non
fuerint interrogati ualet eius teſtimo-
nium.extra de ſen.& re iud.c.ſicut nobis.
14 Item quæro † quando mulier teſtis eſſe
poſsit.dic ſecundum leges in omni cauſa
teſtis eſſe poteſt,exceptis teſtamentis.in-
ſti.de teſt.§.teſtes xv.q.iij.decernūt. Sed
ſecūdum canones in cauſis criminalibus
non poteſt eſſe teſtis. extra de uerb.ſig.c.
forus xxxij. q.v.mulierē. In ciuilibus ſic,
& maximè in matrimonio. extra de teſti.
c.cum literis.& c. quoniam aliqua. Item
15 ſcire debes † quod poſtquam renunciaſti
productioni teſtium, debes proteſtari ut
tibi ſalue ſint exceptiones opponendæ tā
contra dicta teſtium, quàm contra ipſos
teſtes dicendo : ꝙ intendas aliquas excep
tiones opponere, & ſi talem proteſtatio-
nem non feceris,non poteris poſt apertu
ram dictorum teſtium aliquid contra ip-
ſos,nec ipſorum dicta opponere, niſi de
nouo ueniſſet exceptio in notitiam. Et ſi
diceret actor imò mei ſunt primò reci-
piendi : quia habeo onus probationis, &
priuilegium qui prior appel.ff.de iudi. q.
prior.& de prob.l.ei qui.extra de or.cog.
c. cum dilectus. Reſpondeat aduocatus
imò mei ſunt primò recipiēdi.C.de inof.
teſt.l.liber.in fi.ff.de proba.l.certum . de
ferijs.l.feriæ.de reg.iur. non debet. Sed
totum hoc habet iudex terminare ex ſuo
officio,ut uideat ſi actor dicatur, ut non
ꝓducat : uel ut impediat uel ſi uerè uult
producere , ad hoc.ff. de rei uendica.l.in
fundo

fundo. in fin.& uideat ſi periculum eſt in
mora, ubi non poteſt ſeruari regula de ri
gore iuris.ff.de offi. proconſul.l.alioqui.
16 & ſimilibus. Item quæritur utrum te-
neatur producens dicere ſuper quo capi
tulo uult teſtes producere.& hæc in ſcrip
tis facere redigi,uidetur quod ſic: quia ſi
uult probare inutile non eſt audiendus
C.de proba.l.ad probationem. Item de-
bet hoc dicere & prædicere : ut ſciatur
utrum uelit quid tale probare, quod ſit
admittendus: quia non omnia debét pro
bari.ff.de petitio.here.l.ſi quis libertate.
ultra mediũ.C.qui legi.perſo.l. momen-
taneę poteſt reſpondere aduerſarius tibi
non dico:quia tibi non probo : ſed iudici
probo, & fidē facio, & ei dicam ſi debeo
dicere.ff. de proba.l.qninquaginta.C.de
condi.ob turpem cau.l.j. hic qui petit ſic
reſpondet ſi debes dicere iudex dicet
17 mihi : quia † in iudicio nihil occultum,
nihil coopertum eſſe debet.præterea iu-
dex neſciret utrum eſſet utile uel inutile
& merita negociorum &c. C. ſi per uim
18 uel alio modo.l.fi. Vltimò dic † quod
debet hoc dicere coram iudice audiente
parte aduerſa, ut poſſit contradicere, ſi
habet cauſam contradicendi. Item uide-
tur quod id ſuper quo teſtes producũtur
debeat in ſcriptis redigi: quia producens
poterat ſecunda & tertia die dicere hoc
non dixiſſe.& ſic dabitur materia negan-
di uerum,& probãdi falſum.ut.ff.de edé.
l.j.§.editiones.& ibi plenè reſpondeat ad
uerſarius, ſufficit quod ego uerbotenus
dico, & ſic non teneor facere ſcribi.ut.ff.
19 de eden.l.j.§.edere. Iudex † ex officio
ſuo faciet ſcribi per perſonam publicam
ne ueritas poſſit deperire.ff.de teſti.l.cu-
rent.C.de fide inſtru.l.plures.& hæc locũ
habent in omnibus quæ dicuntur à parti
bus in iudicio.extra de proba.c.quoniam
contra falſam.ff. de proba. quoties. In-
terrogationes dentur ergo in ſcriptis, &
in actis probandi,& iudex cauſam uideat
diligenter,& quod eſt illegitimum dimit
tat.deinde dat dilationem ad producen-
dũ ſeruata doctrina.C.de dila.l.j. Item
20 † quæro utrum quis cogatur dicere nu-
merum & nomina teſtium? dic quod no-
mina teſtium quis non tenetur dicere ab
ſolutè,niſi eſſet conſuetudo loci,uel niſi
appareret q fraudulẽter quis ſubticeret,
ut ſup eis inſtrueretur aduocatus utriuſq;
partis.ff.de excep.l. nõ ex omnibus.C.de
poſtu.j. pe.finita dilatione ueniẽt teſtes,
& ille contra quem producuntur cogno-
21 ſcet eos : † quia teſtes debent eos cogno
ſcere contra quos producuntur.C.de iu-
re deliberan.l.fina.§.j.& ibi no.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones quæ & qualiter teſti opponãtur. & nu. 2.*

3 *Teſtis qui eſſe non poteſt, recipi non debet.*

4 *Iudex quando pronuntiat teſtes recipiendos uel nõ recipiendos eſſe, quomodo agendũ.*

5 *Teſtimonium teſtium qui dubitant uel uacil lant non ualet. Dubitare & uacillare idẽ ſignificant.*

6 *Teſtimonium dicentis neſcire diem & horam an ualeat.*

7 *Copia interogatoriorum an dari debeat parti contra quam producitur.*

8 *Teſtis uerbum ambiguum uel obſcurum ad poſtulationem alicuius dictum, an per iudicem uel per teſtem interpretari debeat.*

9 *Teſtis iurati ante dationem libelli dictum differtur ſcribi, quouſque libellus factus ſit. Qui teſtis per quindecim dies expenſis producentis expectare debet.*

10 *Tempus quod ſpectari debeat in teſte, ſi erat teſtabilis eo tempore quo iurauit, & inteſtabilis eo tempore quo ſcribitur.*

11 *Dicta teſtium an abſente parte aperiri debeant.*

12 *Teſtes qui non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus factis & approbatis, an iterum interrogari debeant.*

13 *Teſtis an poſſit iterum produci ſi pars requiſiuit infra tempus ut teſtificarentur, & ſuccubuit : quia non teſtificati ſunt.*

14 *Teſtis qui noluit iurare, ad damna partis tenetur.*

15 *Teſtes producti & publicati quorum dicta ſunt amiſſa, an poſſint iterum reproduci.*

16 *Teſtes qui produxit, an teneatur reſpondere poſitionibus factis per illum, contra quem teſtes ſunt producti ſuper dictis eorum,*

uel

uel eorum perſonis.

17 *Differentia inter teſtificata & teſtificanda.*

18 *Teſtes an poßint induci ad eorum dicta corroborandum, poſtquàm pars teſtificata di dicit.*

19 *Teſtes an poßint induci ad corroborandum teſtes poſt didicita teſtificata.*

20 *Sciens teſtes infames eſſe & criminoſos dum producuntur, ſi nihil dixit, an ſibi praiudicet, ita ut eos reprobare non poßit.*

21 *Pars an poſt publicationem poßit aliquas interrogationes facere à teſtibus aduerſæ partis, per quas aliquid probet.*

22 *Quod ſi renunciatum eſt teſtium productioni per partem teſtificata tamen non didicit, an teſtes poßint produci.*

23 *Teſtis an primo uel ſecundo dicto ſtandum ſit, ſi dicit male dixiſſe, uel quod dixit aliud coram arbitro. Et aliud corã iudice.*

24 *Dicto teſtis dicentis ſe aliter depoſuiſſe quàm notarius ſcripſit, an potius ſtandum ſit, quam dicto notarii cõtrarium aſſerentis.*

25 *Tabellio ſi legit citationem factam à præcone dicente prædicta die ſe non citaſſe, an ſtetur dicto tabellionis uel præconis.*

26 *Teſtis qui die feriato falſum teſtimonium tulit, utrum de falſo puniatur.*

Qualiter exceptiones opponantur teſti, & qd ĩ ipſis exceptionibus fieri debet.

1 DIC ꝙ ſi teſtes † producũtur con
tra te, & eis potes obijcere ali-
quam exceptionem illarum ex-
ceptionum propter quas teſtes
ſubmouentur: ut quia ſeruus, uel inimi-
cus &c. obijcies dicendo dico talem te-
ſtem contra me introductum teſtem eſſe
non poſſe propter talẽ cauſam, & ſic non
eſt admittendus: ut. ff. de teſti. l. j. §. adhi-
beri. habebit reſpondere pars imò admit
2 tendi ſunt. Et † utrum cauſa illa uera
ſit diſputationi ſeruabitur utrum ſint ad
mittendi an ne, reſpõdeat aduocatus par
tis contra quam producuntur teſtes, iſti
teſtes non debent recipi ſub conditione:
quia actus illegitimus eſt. C. de ſen. l. pe.
ff. de re. iur. l. actus. Ad hoc reſpon. ſi con
3 ſtat † quod non poteſt eſſe teſtis non de-
bet recipi· ut d. l. j. ff. de teſti. & quia ſuper
fluis exceptionibus, & ſuperfluo iuramẽ-
to non eſt quis grauandus. Si uerò non
conſtat ſed incõtinenti uult facere fidem
quod non poteſt eſſe teſtis, recipiẽda eſt
probatio. ff. ad exhi. l. iij. §. ibidem. ff. ad
Trebel. l. ille à quo. & ibi no. extra de te-
ſti. c. ueniens. ij. extra de reſti. ſpo. c. lite-
4 ras. ultra medium. Recepta † probatio
ne ſi iudex pronunciabit recipiendos te-
ſtes eſſe, appellet ille contra quem teſtes
producuntur. ff. qui ſatiſda. cog. l. arbiter.
ar. contra. quorum ap. non re. ante ſen. Si
uerò pronuncietur nõ eſſe recipiendos,
appellet ille qui produxit ſi uult de iure
canonico de iſta appellatione cognoſci,
& ceſſabit interim cauſa principalis iure
eccleſiaſtico, & ſi incontinenti non uult
eos reprobare, recipiantur ſeruato in tẽ-
pore diſputationis quidquid & inquantũ
debet eis credi: ut C. de teſti. auc. ſi uerò
ff. de tut. l. mutuum. §. j. Cum uerò cõſtet
teſtes recipiendos, dicat ille cõtra quem
producti ſunt, uolo facere libellum & in-
terrogationem meam contra teſtes quos
5 uis producere. quod uſu magis eſt appro-
batum quam lege cautum. Quid ſi teſtes
dubitant uel uacillant? non ualet eo-
rum teſtimonium. extra de appel. ſolici-
tudinem: quia quaſi contra ius eſt, & du-
bitare & uacillare idem ſignificant. C. de
6 aqu. poſ. l. nemo. Quid † ſi teſtis dicat
neſcire diem uel horam. utrum ipſius te-
ſtimonium ualeat? dic ꝙ ſic. ff. de accuſ. l.
libellorum. niſi negociũ eſſet tale in quo
requireretur ſcientia diei uel horæ. ff. qđ
ui aut clam. l. aut. §. dicitur. ꝙ ſi denuncia
tum fuit nouum opus quod debet poni
in inſtrumento denunciationis dies & ho
ra diei: ut. C. de contrahe. & cõmit. ſtip. l.
pe. & ẽt in caſu ĩ quo qui prior eſt, potior
eſſet: uel ubi & de quo poſteriores dero
gant prioribus. ff. de leg. l. ſed & poſterio
res. ff. lo. & condu. l. in operis. ff. de pig. l. ſi
7 fundus. Quære utrum debeat dari co-
pia interrogatoriorum parti cõtra quam
producitur, cùm in ſecretum ſit dandum
iudici: quia ſi pars ſciret teſtem inſtrue-
ret. Reſpon. ſi tales interrogationes con-
tinẽt quæſtiones ad deſtructionem teſtis
ſecretum ſit omnino, ut dictum eſt. Si ue

rò quæſtiones ad probandum intentio-
nem uel exceptionem illius cōtra quem
producitur,& tunc dāda eſt copia ad hoc
ut ſeruetur æqualitas. Et iſtud interroga
torium,de quo ſupra eſt facta mētio, fiet
ſi cōſuetudo eſt loci uel fori ꝙ poſt aper-
turam interrogātur ad poſtulationem il
lius cōtra quem producuntur. ſatis eſt ꝙ
fiat tunc interrogatoriū poſt aperturam,
ſi non eſt conſuetudo loci oportet ꝙ fiat
8 ante. Quæritur quid ſi teſtis dicat ali-
quod uerbum ambiguum uel obſcurum
ad poſtulationem alicuius. Dico ꝙ tale
uerbum ambiguum interpretabitur per
iudicem, uel per teſtem ex ſuo officio.ff.
de reg.iur.l.in ambiguis.& l.Neracius.ff.
qui teſt.face.poſ.l.hæres.§.j. Si uerò non
dixit uerbum ambiguum, ſed dixit ali-
quid ſuper quo ille contra quem produ-
citur nō potuit eſſe īſtructus. dico adhuc
ipſum teſtem eſſe interrogandū. Quid
9 † ſi iurauit, & adhuc non eſt datus libel-
lus? Reſpon. dabitur poſteà,& differetur
ſcribi dictum teſtis quouſque ſi factus li-
bellus. Sed quātum expectabit teſtis? Re-
ſpon.forte per xv.dies.C.de teſt.l.ſi quan
do. Sed cuius expenſis interim? dic pro-
ducentis.C. de teſti.l.quoniam de appel.
l.eos. Vel dic ꝙ ſi quid eſt quod ei impu-
tetur qui debet ferre libellum, ipſe inte-
rim faciet expenſas & deſidiæ pœnā luat
10 C.de po.l.fi.in fi. † Quid ſi erat teſtabilis
eo tpe quo iurauit, & inteſtabilis eo tem
pore quo ſcribitur, dic ſpectari tēpus iu-
ramenti.C.de teſti.l.teſtium.in prin.Vel
dic tempus quo ſcribitur.ff.de teſta.mili.
l.antep.Vel diſtingue cuius dolo uel cul-
pa fuerit dilatum tempus.ff.de mino.l.in
tra utile.j.reſpon.ff.de excu.tuto.l.ſed &
11 ſi pręferatur.C.ad l.Iul.ambi.l.fi. †Itē
quæro utrum dicta teſtium debeant ape-
riri abſente parte? maximè parte contra
quam teſtes producūtur. Dic ꝙ non. niſi
abſens eſſet per contumaciam.ff. ad leg.
Iul.de adulte.l.ſi poſtulauerit.§.de quæ-
ſtione. ad hoc ut prædicta pars poſſit pro
teſtari contra perſonas & dicta teſtium:
12 ut extra de teſti.c.præſentium.† Quid ſi
non reperiuntur interrogati de omnibus
interrogationibus factis & approbatis?
Reſpon.interrogentur: uel iudex uel ta-
bellio qui pretermiſit reſarciet.ff.de iud.
13 l.non quidquid.§.uno. † Quid ſi pars re
quiſiuit teſtes infra tempus ut teſtificarē
tur: & ideo fortè ſuccubuit: quia non te
ſtificati fuerunt. Dic ꝙ imputabitur uo-
lenti eos producere, ſi non fecit eos dice
re, cum per ipſum remanſit quin faceret
eos cogi.ff.de tab.exhi.l.locum.§.hoc. &
hoc ſiue cauſa ciuilis ſiue criminalis ſit
C.de teſti.ſi quando.ff.eo.ti.l.j.§.j. quod
uerum eſt ſi nō fuit petitum à iudice. ſed
ſi petitū fuit & ipſe iudex recuſauit, tunc
iudex reſarciet damnum.ff.de mag. con-
14 ue.l.j.ff.de dam.infec.l.iiij.§.pen. Sed †
nunquid teſtis qui noluit iurare tenebi-
tur? dico ꝙ ſic: quia teſtificari publicum
munus eſt: ut.ff. quemadmodum teſta.
aper.l.cum.& l.ſi quis.ideo debet dānum
reſarcire.ff.de admi.tut.l.quidam.in fi.&
l.tutor.&.C.de excu.tuto.l.quoniam.
15 † Quæro quid ſi teſtes ſunt producti, &
publicati,& eorum dicta ſunt amiſſa? Sic
diſtingue.Si quidē apud iudicē ſunt amiſ
ſa,uel apud publicam perſonā, uel aliter
ipſe reſarciet damnum,& grauiter punie
tur.C.de appella.l.ne cauſas.& de teſti.l.
ſi quando.Si apud illum contra quē ſunt
producti iterum producantur ne poſſit
obijcere propter uitium ſuum: ut quia ſe
mel ſunt pducti,& ad hoc.ff.ſi quis omiſ.
cau.teſta.l.quid autem.§. nō ſimpliciter.
Sinautem apud illum qui produxit uide-
tur quod imputet ſibi,& ꝙ iterum nō de-
tur ei facultas producendi: quia ſic dare
tur materia & occaſio delinquendi & fin
gendi ſe amiſiſſe, & producendi iterum,
& ſubornādi,& materia peccādi auferen
da.ff. de iureiurando.l. ait prætor.§. pri-
mo.& de edendo.l.prima.§.editiones. Si
probet ſe euidēti caſu amiſiſſe producet
iterum: ut.ff.de edendo.l.ſi quis ex arbi-
tris.§.fi. & l.ſequen. Videtur tamen ꝙ in
primo caſu poſſit producere quando ſte-
tit per iudicem: quia periculoſum ei eſ-
ſet litigare cū iudice,& probare intereſſe
eſt difficile,uel ad minus per beneficium
reſtitutionis ex illa clauſula generali, ſi
qua mihi iuſta cauſa &c.uel ex illa ſpecia
li & perpetuò. Sed quomodo probabit
damnum?

damnum? dic forte ſacramento illius qui
produxit teſtes:ut.ff.quod ui aut clam.l.le
ge ſemper.§.hoc.C.unde ui.l.ſi quis.
16 Sed quæro utrum ille qui teſtes pro-
duxit teneatur reſpondere poſitionibus
factis per illum contra quem teſtes ſunt
producti ſuper dictis teſtium, uel ſuper
perſonis eorum: ut quia ponat ꝙ dictum
eorum nõ tenet:quia uaria dixerunt &c.
uel quia ſunt infames.&c. Dubitatio hu-
ius quæſtionis eſt:quia poterit dicere pro
ducens.nõ teneor accuſare teſtem meum
nec indicare turpitudinem ſuam:ut C.ut
nemo inui.ag.ſed illud habet locum quã
do principaliter & ab initio criminaliter
quis cogitur.Sed cum quis admitteretur
ad probandam cauſam remotionis: ergo
& per quemlibet legitimum modum pro
bationis.Sed poſitio eſt legitimus modus
probationis:ergo omnimodo tenetur re-
17 ſpondere. Item † quæro quid ſi aliquis
uolebat ꝙ quis ferret teſtimonium pro
eo.& cum eum duceret ad teſtimonium
dicendum,teſtis iſte libenter uolebat iu-
rare.dixit & exclamauit coram omnibus
dicẽdo. Domine iudex de iſto facto nihil
ſcio qđ ipſe dixit uidelicet:producens. &.
hic producẽs ſemper præſens erat utrum
amplius eum inducere poſsit? Dubium
eſt: quia teſtificata didicit. & ſic uidetur
ꝙ eum ulterius producere nõ poſſit. Sed
contrarium puto:quia differentia eſt in-
ter teſtificata & teſtificanda. Teſtificata
dicuntur cum teſtes teſtimonium dixe-
runt. & eorum dicta in actis redacta. &
poſt aliqua partium didicit teſtificata.
Teſtificanda ſunt quæ non ſunt dicta ſed
dicenda.ſed ꝙ hoc ſit uerum auc.qui ſe-
18 mel.hoc euidenter probat. Quæro †
utrum poſtquam pars didicit teſtificata
poſsit ſaltem teſtes inducere ad corrobo
randum eorum dicta. & uidetur ꝙ ſic. ut
auc.de teſti. §.quia uerò multi. Sed con-
tra puto.& ſic ſe habet conſuetudo. Sed
19 † nunquid poſtquam pars didicit teſtifi-
cata poſſit teſtes inducere ad reproban-
dum teſtes?uidetur ꝙ non: quia teſtifica-
ta didicit. Cõtrarium puto. ut cum uelit
dicere pars ꝙ ſint criminoſi & infames,&
ſi ſciui eos ab initio infames uel criminoſ-
ſos eſſe,ſi tamen ab initio proteſtatus fui
de iure meo, & eis quæſtio ſeruata eſt
poſteà. & prædicta probat auc. ſed dica-
20 tur.C.de teſti.& l.ſi quis teſtibus. Sed †
ubi à principio ſciui teſtes eſſe infames &
criminoſos dum producerentur, & nihil
dixi præiudicaui mihi, & ita dominus
Azo dixit ut audiui. Sed ſi uelim repro-
bare dictum teſtis ſemper teſtes poſſum
producere:& in auc.de teſti.§. quia uerò.
Sed decretalis dicit ꝙ ſi nihil ab initio
proteſtatus fui, nec aliquid dixi quod
poſt publicationem poſſum dicere crimi-
noſos uel infames: ut in c.denique. extra
de excep.in gl.fi.& extra de teſti.c.præſen
21 tium.Sed nunquid † aliqua pars poſt pu-
blicationem poſsit aliquas interrogatio-
nes facere à teſtibus aduerſæ partis per
quas aliquid probet? & uidetur quod ſic.
& in hac opi. erant multi Docto. Bono.
Sed contra dico ꝙ poſſit cauſam ſui dicti
explorare,& ſententiam ſuam mutare &
uariare.ut.ff.de teſti.l.hæredes. & de hæ-
re.inſti.l.aſſe.ſuper nouo tamen capitulo
& de nouo emergente bene poſſunt fieri
interrogationes & teſtes induci.ut. C.de
teſti.l.ſi quis.& extra de teſti.c. fraternita
22 tis. Quæro † quid ſi renunciatum eſt
teſtium proditioni:teſtificata tamen non
didicit,utrum poterit non ob. renuncia-
tione teſtes producere? credimus ꝙ ſola
renuntiatio nõ facit quod teſtes ulterius
non poſſint produci, ſed ſcientia dicto-
rum teſtium.ut in auc. de teſtibus. §.quia
uerò multi.& C.de iudi.auc. iubemus.nõ
enim poteſt poſtquam teſtificata didicit
teſtes producere.ut.C.de probat.l.excep-
tiones.& de rei uendi.l.officium.Sed qui
dam dicunt ꝙ auc.corrigit.ll.iſtas,& om-
nes alias quæ hoc dicunt.ſed hoc nobis di-
cere non placet.Sed domino meo uiſum
eſt diſtinguẽdum utrum quis produxerit
teſtes extra iudicium uel in iudicio.Si ex-
tra iudicium didicerit teſtificata ſuorum
teſtium,non fiet ei præiudicium,ſed ſi in
iudicio produxerit locum non habet hæc
23 auc. Item † pone quod teſtis dixit ſe ma
lè dixiſſe:uel pone quod teſtis dixit aliud
coram arbitro,& aliud corã iudice:quid
erit hoc caſu faciendum.& dicimus ꝙ ul-

timo dicto ſtetur, & puniatur ut falſarius ff. de teſt. l. qui falſa. ꝙ ultimo dicto ſtetur facit. ff. de quæſtio. l. repeti. & in auc. eo. §. licet. ff. de inoffi. teſta. l. ſciens. Alij dicunt ꝙ primo ſtetur: quia præſumitur ꝙ corruptus hoc dicat. ego neutrum dico nec credo. & ita de facto ſeruatur Bonon.

24 Sed pone † ꝙ teſtis dixit teſtimonium & notarius cauſæ ſcripſit. & dum notarius legit dictum ſuum in publicatione dicit

25 teſtis ſe ſic non dixiſſe. Vel † pone ꝙ tabellio legit citationem factam à præcone qui dicit prædicta die ſe non citaſſe. nunquid ſtabitur dicto teſtis, uel præconis, ſiue tabellionis? dic quòd ſtabitur ſcripturæ. nam talis facit fidem ſine teſtibus. ut. C. de dona. l. donationibus. & extra de proba. c. quoniam contra falſam.

26 & ibi dicitur plene per Inno. Item † pone quod teſtis tulit falſum teſtimonium die feriato, quanuis ipſum dictum non teneat, utputa: quia die feriato, dixit ut dictum eſt, utrum puniatur de falſo. dic ꝙ ſic. C. de epi. audi. l. ſi clericus. ff. ad leg. Corne. de fal. l. ſiquis legatis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes cum ſunt contrarii an eorum teſtimonia ualeant.*

2 *Teſtimoniũ unius an iuſtificet uel damnet.*

3 *Teſtes inſtrumẽtarii contrarii an inſtrumento obſtent.*

Diuerſæ ſcripturæ contrariæ ex eadem parte productæ non ualent.

4 *Teſtimonium plurium quando teſtimonio paucorum præualeat, & ecõtrà. et nu. 5.*

5 *Teſtes cõtradicentes teſtibus, & inſtrumenta contraria, à iudice concordari debent ſi poteſt.*

6 *Sententia pro quo ferri debeat, quando ex utraque parte teſtes ſunt pares & in numero, & in dignitate.*

7 *Teſtes contradicentes inſtrumento quando præualeant inſtrumento, & econtrà. & nu. 8.*

9 *Teſtes contra inuentariũ publicè confectum non admittuntur.*

10 *Teſtimonium unius de collegio pro collegio, uel contra collegium, an ualeat.*

11 *Teſtis dicentis quem uidiſſe tenuiſſe, & poſſe diſſe, & neſcientis quid ſit poſſeſſio teſtimonium an ualeat.*

12 *Teſtis ſi obſcurè depoſuit in iudicio, pro quo debet fieri interpretatio.*

13 *Statutum puniens producens teſtes falſos, an comprehendat producentem unum tantum teſtem.*

14 *Teſtibus affirmatiuam deponentibus an magis credatur, quàm deponentibus negatiuam.*

15 *Teſtes producti ſuper uno articulo, an debeant ſuper alio interrogari.*

Intellectus ad authen. ſi uerò dicatur. C. ad Tertull.

16 *Dominus an totam familiam exhibere debeat, ut teſtis delinquentem cognoſcere poſſit.*

17 *Inquiſitus quando teſti exhiberi debeat, & quomodo, ut teſtes illũ cognoſcere ualeãt.*

18 *Teſtes ſi falſum teſtimoniũ dixerunt corrupti pecunia, nunquid alterum probare ſufficiat.*

19 *Inſtantia iudicii perempta, an dicta teſtium perempta ſint.*

20 *Teſtis dictũ aliquod falſum in ſe continens, utrum totum uitiet.*

21 *Teſtimonium qui ferre non coguntur, an ipſis uolentibus admittantur.*

De cõtrarietate teſtiũ quid ſit tenẽdum.

1 CVM teſtes † ſunt contrarij diſtingue. Aut unus teſtis contradicit ſibi expreſſe, & eius teſtimoniũ non ualet. ut. iij. q. ix. pura. extra de ap. ſolicitudinem. C. de li. cau. l. cum præcum. niſi hoc fecerit corrigendo ſe in continenti. extra de teſt. c. præterea. Aut eſt falſus, & uidetur in nullo ualere. dixi ſupra diſtinictio. ix. ſi ad ſcripturas. Aut unus teſtis contradicit pluribus, & tunc

2 talis contrarietas non obſtat: quia † teſtimonium unius nõ iuſtificat nec damnat. xxxiij. q. ij. admonere. niſi cõtradicat pluribus teſtibus cum quibus ſcriptus eſt in uno inſtrumento. ff. quemadmo. teſtam. aper. l. j. in fin. Sed † quid ſi in tali in-

3 ſtrumento ſunt tot teſtes quòd ſine ipſo ſufficiunt quanuis unus contradicat, nunquid talis contradictio obſtet? & dic quod

quod non: ut no. in d.l.j. ſupra proxi. allegata. Si uerò plures pluribus? ſubdiſtinguunt quidam: quia aut contradicunt teſtibus ex eadem parte productis: & tunc nullius teſtimonium ualet iij.q.ix. nihilominus. & uidetur hoc expreſſum extra de probatio. licet ſicut quando diuerſæ ſcripturæ ex eadem parte producuntur quæ ſibi contrariæ ſint, & tunc nulla ex illis ualet. extra de fide inſtrumen. c. ſcripta.

4 † Sed ſi contradicunt teſtes partis aduerſæ præualet plurium teſtimonium teſtimonio paucorum, niſi illi teſtes pauciores ſint meliores uel magis ueriſimiliter loquantur. Hanc opinionem non approbo, licet enim teſtes eiuſdem partis contradicant, non dico hoc caſu ꝙ eorum teſtimonia non ualeãt, licet ita ſit in inſtrumentis: quia inſtrumenta ſua poteſt quis prouidere an ſibi contradicant, unde imputet ſibi ſi contraria exhibet inſtrumenta, ſed in teſtibus neſciunt quid dicturi

5 ſint. † Dic ergo ꝙ ſi teſtes contradicant teſtibus ſiue ex eadem parte ſiue ex aduerſa parte productis, primo concordabit iudex cõtradictionem illam ſi poteſt. extra de teſti. cum tu fili. in decre. j. diſti. periculosè. extra de uer. ſig. nihil obſtat. Idem poteſt dici de contrarijs inſtrumentis. extra de cõſue. c. cum dilectus. niſi ſit manifeſta contrarietas. iij.q.ix. nihilominus. xxxv.q.vj. de parentela. ubi ergo teſtes contrarij ſunt, teſtimonium plurium præualet, niſi ex altera parte tanta ſit dignitas ꝙ merito debeat præiudicare numero, uel uerisimilia loquatur, uel niſi ꝑ pauciores teſtes plura probentur quam per plures, uerbi gratia. plures teſtes probant me poſſediſſe rem per x. annos. pauciores probant te poſſediſſe per xl. annos talem rem. & præterea dicunt titulũ poſſidendi & dicemus ualere teſtimonium paucorum. extra de prob. hoc uerum eſt ubi teſtes de eodem tempore introducti

6 ſunt. † Sinautem teſtes ex utraque parte ſunt pares & in numero & in dignitate, tunc fertur ſẽtẽtia pro reo. extra de proba. ex literis. & de fide inſtru. inter. niſi in matrimonio & in cauſa liberali pro teſtamento, & in dote. extra de ſenten. & re iudi. c. fin. Sinautem neuter poſſidet ſed uterque petit rem ab extraneo, tunc ſi utriuſque partis teſtes ſunt pares diuidatur res ſi poteſt. extra de præſum. afferte. ſi res eſt indiuidua poteſt iudex gratificare & dare cui uult. extra de parochi. c.j. uel res ſorte dirimitur xxvj. q. ij. ſors.

7 Si † uerò teſtes contradicunt inſtrumento. aut contradicunt inſtrumento in quo ſunt ſcripti. aut inſtrumento in quo non ſunt ſcripti. Primo caſu præualent teſtes inſtrumento. extra de proba. ca. iij. & de conſue. per tuas. ff. quemadmo. teſta. aperi. l.j. in auc. de fide inſtr. §. ſi uerò. Secundo caſu dicunt quidam quod ſemper præiudicat uiua uox mortuæ. in auc. de fide inſtru. §. ſi uerò. col. vij. Alij dicũt quod ſi factum eſt remotum ab hominum memoria, potius credatur inſtrumento quã teſtibus. Sed ſi factum eſt certum, potius credatur teſtibus. tunc ideo: quia memoria ultra annum non habetur. ff. de prob. l. ſi arbiter. tunc idem quia teſtes conſueuerunt eorum fidem uariare ex tractatu temporis. ff. de car. edic. l. iij. §. duæ. ff. de

8 dam. infec. l. qui bona. §. ſi. Ego † credo quod contra inſtrumentum admittantur teſtes quantuncunque ſit publicum: extra de præſcrip. ad audientiam. C. de proba. l. cum precibus. nõ tamen credo quod teſtimonium duorum uel trium præualet inſtrumento. nam cum inſtrumentum obtineat uicem duorum teſtium, & præterea tabellio æquipollet uel maior ſit uno teſte, oportet ꝙ ad minus reprobetur inſtrumentum per quatuor teſtes. ex-

9 tra de fide inſtr. cum Ioannes. † Fallit tamen hoc in duobus caſibus ubi uidetur ꝙ contra inſtrumentum non admittantur teſtes ſicut contra inuentarium publicè confectum non admittuntur teſtes. C. arbi. tu. l. ſi. & in confeſſione quæ ſit à muliere in inſtrumento in quo confitetur ſe receptiſſe pecuniam pro interceſſione: ut. l.

10 antiquæ. C. ad Velle. Quæro † quid ſi unus de collegio ferat teſtimonium pro collegio, uel contra collegium, an tale teſtimonium ualeat necne? dic ꝙ ſicut no. ff. quod cuiuſque uniuer. l. item eorum. §. uniuerſitatem. Quæro quid ſi aliquis accuſatus

cuſatus eſt ꝙ interfecit aliquem in qua-
dam domo teſtes producti ad probãdum
dictum maleficium probant ꝙ dictum ma
leficium commiſſum fuit ante dictam do-
mum utrum ſit probatum? uidetur quod
ſic:ut.ff.de uer. obl.l. qui ante chalen.
11 Quid † ſi teſtis dicat quem uidiſſe tenuiſ
ſe,& poſſed iſſe, & neſcit qd ſit poſſeſſio,
nunquid eius dictum ualeat & ſi ualet de
qua poſſeſſione uidetur ipſum probaſſe.
Sol. dic quòd eius dictum ualet, & ui-
detur probare illam poſſeſſionem ſuper
qua introductus eſt : ut not.ff. de uer bo.
oblig.l. ſtipulatio.§. hæc quoque ſtipula-
12 tio.& ibi per Dyn. Quid † ſi teſtis ob-
ſcurè depoſuit in iudicio, pro quo debet
fieri interpretatio? dic ut per Dy.extra de
reg.iur.c.contra eum.lib.vj.Pone ſtatuto
13 † caueтur quòd ſi quis produxerit teſtes
falſos quòd ſoluat certam pœnam, modo
quidam produxit unum. modo quæritur
utrum teneatur ad pœnã ſtatuti.dic ꝙ ſic.
ff.de neg.geſt.l.ait pretor.in princi.§. ne-
14 gocij. Item † quærò ſi duo teſtes dicãt
quòd quidam fundus ualet cẽtum & non
plus.duo dicant quòd ualet ducenta, cui
dicto ſtabimus. Dico ꝙ ſtabimus dicto
duorum.nam gloſ.dicit quod plus credi-
tur duobus aſſerentibus affirmatiuam,
quam decem proponentibus negatiuam,
quanuis contrarium ſit in arbitris. nam
ſtatur dicto illorum qui conſenſerunt in
maiori quantitate, quanuis ſint paucio-
res in numero : ut plenè no. ff. de arbi. l.
diem proferre.§.idem quæritur. Quæ
15 ro † utrum teſtes producti ſuper uno ar-
ticulo debeãt ſuper alio interrogari? uide
tur quod non:arg. l. ſi quis libertatem. in
fi.ff.de peti.hære.de iure iur.l.ſi duo.§.fi-
dem.in fi.C.de or.cog.l.ij. Sed contra fa-
cit .auc. ſi uerò dicatur. C. ad Tertul.ſol.
ibi interrogatur an ſit liber à natiuitate,
uel non.Et dic de materia iſta per Innoc.
16 extra de teſti.c.per duas. Quero,† po-
ne ꝙ ex familia alicuius unus deliquit,di
cit teſtis quòd nomen delinquentis igno
rat:ſed ſi uideret bene cognoſceret, utrũ
dominus debeat totã familiam exhibere
ut teſtis poſſit cognoſcere delinquẽtem:
dic quod ſic.ff.ad exhi.l.iii.§.ſiquis noxa-
li.ff.de pub. l. ſi cum exhibuiſſet. §. ante
actorem.extra de teſtibus.c.cum cauſam.
17 Idem † ſi aliquis erat in loco aliquo &
unus delinquit.Item ſi aliquis commiſit
maleficium & dum cõmiſit erat indutus
alijs pannis quam nunc ſit, quòd debet
ſe induere : ut teſtis eum recognoſcat.
18 Pone,† quod teſtes falſum teſtimonium
dixerunt corrupti pecunia: nunquid ſuf-
ficit alterum probare? dic quòd non: ut l.
diuus.ff.de re iudi.quib.ex cau.in poſ.ea.
l.Fulcinius. §.ij. & §. quid ſit latitare : ui
bono. rap.l.ij.§. dolo autem. & §. ſeq. &
extra de prob. c.licet. nam ad hoc ſe aſtri
xit ex quo ſic limitatè locutus fuit: ut ſu-
pra dicta iura probant. Secus ſi dicerem
quod teſtes falſum teſtimouium dixerũt,
& pecunia corrupti ſunt : quia tunc ui-
deor duo ponere, & ſufficit alterum pro
bari.ff.de uerb.ſigni.l.ſæpe.§. quod uerò
credimus: & per dictum. c.ſupra allega-
19 tum. Querò † utrum inſtantia iudicij
perempta dicta teſtium perempta ſint.
Dic ꝙ aut inſtantia eſt perempta ante pu
blicationem teſtium : & tũc dicta teſtium
perempta ſunt.nam poſteà non faciunt fi
dem. aut inſtantia prout poſt publicatio-
nem teſtium, et tunc dicta teſtium non
pereunt.ut no.Cy.de iudi.l.properandũ.
20 Quid † ſi teſtis adijciatur aliquid falſum
in dicto ſuo ſeu teſtimonio, utrum totũ
ſuum dictum corrumpatur? dic quod ſic.
extra de reg. iur. c. defleat peccator.
21 † Quæro cũ ſint quidã qui non coguntur
ferre teſtimonium . ut.ff. de teſt.l.inuiti.
nunquid ipſis uolẽtibus admittantur. dic
ꝙ ſic : ut no.in fi. Glo. et d.l.proxi. alleg.

ADDITIO.

QVID ſi teſtis unum dixit in iudi-
dicio,aliud extra iudicium? dic ꝙ quan-
doque teſtis uariat in eadem cauſa inter
eaſdem perſonas, & tunc aut ſecundum
dictum eſt cum tormentis,& ſtatur ſecun
do,ut l.ſi poſtulauerit.§.ratio.uerſic. ſed
ſi negauerit.ff.de adulteri. Aut ſine tor-
mentis, & tunc aut dicit animo ſe corri-
gendi, & incontinenti, & poteſt, & ualet
ſecundum,in auc.de teſti.§.quia uerò. in
Glo.ma.& extra de teſti.c.ſicut. Aut non,
animo ſe corrigendi, & tunc habetur ut
teſtis

teſtis uarians,& punitur.ut l.eos.ff.de falſis. Quandoq; teſtis uariat in iudicio ab eo quod dixit extra iudicium,& tunc aut primò teſtificatus eſt in iudicio, deinde contrarium dicit extra iudicium, & tunc ſtatur primo dicto.l. generaliter. de non nume.pecu.& d.c.ſicut. Aut dixit extra iudicium,deinde dicit contrarium in iudicio, & tunc punitur ut falſarius ut d. l. eos ſecundo reſp. Aut profert diuerſa & uaria teſtimonia contra diuerſos,& tunc punitur ut d. l. eos in tertio reſp. Et iſta colliguntur ex dictis Bar. in d.l.eos &c.

Explicit tractatus de teſtibus ſecundus Iacobi Butrigarij.

TRACTA. TESTIMONIORVM D. BART. DE SAXOFERRATO, LEGVM LVMINIS.

Cum additionibus D. Thomæ Diplouatatij V.I.D.

ADDITIO.

*TRACTATVS *teſtimoniorum. Iſtum pro tracta.Bar. alleg. docto.* maximè *Fely.in* c.*ſicut nobis.*in iij.& v.col.de re iudi.& Alex.in l.legatis.in princi.ff.de lega.iij.in apoſtil.Bart.& in conſi.liiij. in fi.in j.uolu.& in conſ.cix. in eo.uolum.uiſis.& ut oportet conſidera.in vj.col. & in conſi.x.in vj.uolu.in j.col.Ludo.Ro. in l. j.in viij.col.ff.de uerb.ob.& dicit q pauci habẽt hunc tract.& dicit Alex.in l.ſi cum dotem.§.ſi maritus.ff.ſol.matri.q ipſe habet tracta. huiuſmodi duplicatum unum breuem & alterum longiorem,& licet dicat q ſi tract. alimentorum, tamen quia alleg.Bar.in c.oppoſita prudentie uoluit allegare Bar. hic & iſtum pro tract. Bart. alleg.Bal.in l.ſolam.in pe.col.C.de teſti. & uide Nelum de ſancto Gemi.in tracta. de teſti.in xx.col.& ſeq.& Felyn.in c.quoniam frequenter.in.§.porro. in ix.col.ut lite non conte. & dicit idem Fely.in cap. cum cauſam.in ix.col.de teſti.q Bar compoſuit huiuſmodi tract. de teſt. quẽ morte præuentus non compleuit. allegat ita referre Bal.in l.de quibus.ff.de legi. & in l.iij.C.de teſti.& ĩ d.c.cum cauſam. in ij. fallen. Adde Bald. in l.edita.in repe. Pacta.in pe.col. in prin.C. de eden. ubi dicit qđ Bart. de Saxoferrato præceptor ſuus illuſtris compoſuit tracta.de teſti.& morte præuentus incompletum reliquit. qui ultra etiam quam legiſtis expediat cum intellectu uolauerat ad ea quæ non poſſunt intelligi niſi per ſummos uiros qui cognoſcunt genus & differentias,& uirtutes & uitia quæ generantur ex actibus unde Bal.ad hunc tract.ſuſpirans,ſubiungit, quis dabit mihi pennas columbæ & in altum uolabo. Tho.diplo. I. V. D.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes an probent iudicis arbitrio relinqui, lex facit conſiderationem circa perſonam & dicta teſtium.*

2 *Teſtis cauſam ſui dicti reddere debet ſufficientem ſimpliciter ſi de ea fuit interrogatus.*

3 *Teſtis interrogatus in cauſa ſcientiæ dicens ſcio quia ſcio non probat.*

4 *Teſtis reddere debet cauſam dicti per alterum ex quinque ſenſibus corporeis.*

5 *Teſtis dicens quem dominum & non reddẽt cauſam dicti, etiam non interrogatus non probat.*

Idem ſi dixerit quem ebri ſum.

6 *Teſtis deponens ſuper his quæ diſcurſu intellectus percipiuntur, debet reddere cauſam ſui dicti, etiam non interrogatus, ſecus ſi ſine diſcurſu uel modico.*

7 *Teſtis deponens fundum ualere decem, non probat*

probat niſi reddat cauſam ſui dicti.

8 Teſtis deponens quem dominum & adiicit cauſam, quia uidit eum tanto tempore, quòd præſcripſiſſet probat utile dominium.

Teſtis de cauſa cauſæ ſi non interrogatur non deponit.

9 Teſtis dicens aliquem poſſediſſe quòd probet etiam ſi non adiecit cauſam.

10 Teſtis deponens aliqua uera eſſe: quia audiuit dici non probat.

11 Dicta teſtium quæ de teſtificata per ipſos ſunt deperdita probantur per teſtes qui dicũt uidiſſe teſtes in cauſa iurare ſolenniter examinari, & eorum dicta uidiſſe probantur.

12 Teſtis deponens de credulitate non probat niſi in conſiſtentibus in peritia.

Teſtes qui de credulitate deponere poſſint.

13 Teſtis deponens ſe uidiſſe probat, licèt interrogatus cauſam non deponat.

14 Teſtis deponens de uita & moribus alicuius reddens cauſam: quia cõſanguineus uel uicinus, probat.

15 Vinum eſſe dulce ſi teſtis dicit, & reddit cauſam: quia bibit, probat.

16 Teſtis dicens uidi Titium promittere Seio, facit probationem.

17 Teſtis dicens ſcio quia præſens fui, uel interfui, quòd probet.

Dicens ſe fuiſſe præſentem neceſſario dicit & intelligentem: ſecus ſi alium dicit præſentem.

Intellectus ad. §. ſi uerò abſint. in auc. de hæredi. & falci.

18 Lex uel teſtator mandans aliquid fieri & aliquo præſente, intelligitur et intelligente.

19 Notarius dicens aliquid factum in præſentia alicuius, includit etiam intelligentiã.

20 Teſtis deponens per uerbum uidetur, non probat.

Teſtis dicens uidi Titium poſſidere, & mihi uidetur quòd ſunt decem anni, probat.

21 Subſtantia rei apud legiſtas quomodo capiatur: & eſt aut rerum corporalium aut incorporalium.

22 Subſtantia rerum comprehenditur per accidentia rerum quæ ſenſu percipiuntur.

23 Teſtis deponens ſuper his quæ ita nobis communia ſunt, quod aſſectu ab omnibus recognoſcuntur: ut in lapide, ligno, & ſimilibus, & dicat quòd erat lignum quia probat.

Teſtis qui dixit neſcio, ne ſibi ſit contrarius intelligitur niſi ut ſupra dicit.

24 Teſtis deponens circa aromata, lapides pretioſos, & ſimilia, ſufficit quòd dicat ſe uidiſſe, & ſe ſcire illius conditionis eſſe.

25 Quidditas rei quæ non poteſt niſi per ualde peritos cognoſci, quomodo probetur.

26 Binominis ſi aliquis ſit, qualiter probetur eſſe illum de quo agitur.

27 Homo ex auditu uocis non cognoſcitur.

28 Identitas fundi qualiter probetur.

29 Identitas animalis qualiter probetur.

30 Teſtis deponens ſuper identitate rei mobilis ut probet qualiter deponat: & qualiter probetur.

31 Fructuum identitas quomodo probetur.

32 Teſtis deponẽs ſuper pẽremptione uel amiſſione rei ut probet qualiter deponat: & perẽptio ſeu amiſſio rei qualiter probetur.

33 Paſtoribus aſſerentibus multa animalia in paſcuis & itineribus perempta an ſit credendum.

34 Teſtis deponens uinum eſſe quia uidit non probat, niſi dicat & guſtaui, uel odoraui, uel uidi in taberna uinaria.

35 Negatiua coarctata dicitur probari quãdo quis refert ſe ad certum corpus, puta talis res non eſt lignum.

36 Hominem uiuum fuiſſe qualiter cauſa reddi debeat ut probetur.

37 Mortuum aliquem eſſe quomodo probetur.

38 Fama probatur mors alicuius: ex quibus cauſis progredi debet.

Mors iuuenis luxurioſi, bellicoſi, & uagabundi, quomodo probetur.

39 Teſtis dicens quem mortuum: quia interfuit eius ſepulturæ: licet cadauer non uiderit, ſed ſic tunc dicebatur probat.

40 Mors in maximis cauſis per famam non probatur.

41 Teſtis deponens ſuper morte alicuius uerè ut probet qualiter reddat rationem.

42 Titium fuiſſe qui aliquid fecit qualiter probetur per teſtes, & an ſufficiat ſi dicant teſtes ſe uidiſſe.

43 Teſtis dicens ſe aliquid uidiſſe de nocte probat, ſi dicat uidiſſe quia erat lumen lunæ uel

næ uel magnus ignis.

44 *Teſtis dicens Titium fuiſſe qui illud fecit; quia dum ſe aſpiceret in ſpeculo illum uidit, non probat.*

45 *Teſtis deponens ſe antea Titium cognouiſſe : quia erat uicinus ſuus contiguus, probat.*

Si enim in pueritia ipſum cognouiſſet non probat .

46 *Iudex hominem exhibet ut recognoſcatur à teſte qui dixit aliquid factum ab aliquo, & nomen ignoret.*

Mortuus ut ex aſpectu recognoſcatur exhibeatur.

47 *Teſtis deponens ſuper longitudine, uel latitudine alicuius rei probat ſi dicit quòd uidit menſurari. Et idem ſi teſtis dicit rem magnam uel paruam quia uidit.*

48 *Teſtis deponens ſuper menſura fundi uel muri limitat: probat : ſi eſt peritus in menſura, & dicat ſe menſurari uidiſſe.*

Menſura fundi indeterminatè ab omnibus cognoſci poteſt.

49 *Pondus determinatè probatur per teſtes dicentes ſe ponderaſſe uel uidiſſe ponderari. indeterminatè uerò ſi dicit quòd manibus ponderauit .*

50 *Teſtis deponens determinatè circa menſuram uini uel olei , ſi dicit quia menſurauit uel menſurari uidit : probat ſi uerò indeterminatè ſatis eſt quòd dicat quòd uidit.*

51 *Menſuratio totius corporis in non conſiſtentibus pondere, numero, uel menſura difficilis eſt & non fit niſi à peritis.*

52 *Quantitas corporum ſeparatorum quorum numeratio eſt facilis fit per numerationem .*

53 *Teſtis ſi dixit quòd uidit tradi decem corbes frumenti probat : ſecus ſi dicit quod uidit tradi aceruum frumenti quòd erat decem corbes.*

54 *Teſtis deponens de quantitate uerbi qualiter deponere debet ut probet.*

55 *Fama probat quantitatem numerorum milliarium exiſtentium de loco ad locum.*

Menſura quantitatis milliarium fit per longitudinem itineris ſecundum quod communiter commenſuratur.

Menſura ſuper diſtantia uel uicinitate fieri debet per directum : quando eſt per terram fieri non poteſt. fit per aerem cum chordula.

56 *Intelligere ſubſtantiam incorpoream non pertinet ad iuriſtam.*

57 *Miraculum dicitur quaſi admiratione plenum, & eſt id cuius effectus eſt manifeſtus, & cauſa eius omnibus ſimpliciter occulta .*

Miraculorum tres gradus & qualiter probentur.

58 *Quantitates ſubſtantiæ animatæ anima rationabili ſunt tres.*

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Item in miraculis gratiæ uiſibilis forma.

59 *Chriſtianum aliquem eſſe uel Sacerdotem qualiter probetur.*

60 *Iuriſtam aliquem eſſe quomodo probetur .*

Iuriſta an ſit ſufficiens ad doctoratum probatur per teſtes eiuſdem uel maioris peritiæ .

61 *Teſtis deponens aliquem cerdonem uel artificem alicuius artis , ſi dicat quòd uidit eum exercere dictam artem probat .*

Cerdonē eſſe bonum probatur per teſtes eiuſdem uel maioris peritiæ .

62 *Mercatorem eſſe : officium eſt non artificium.*

Mercator dicitur qui cum quadam perpetuitate mercatur.

Mercatorem eſſe qualiter probetur per teſtes .

63 *Mercator qui per quinquennium dimiſit conſuetudinē mercandi, non dicitur mercator: & ex hoc probatur quòd deſiit eſſe mercator.*

64 *Artifex qui per decennium artem non exercuit, non dicitur artifex, et ex hoc probatur quòd deſiit eſſe artifex.*

65 *Scholaris quòd deſierit eſſe ſcholaris, quantum tempus requiratur , arbitrio Iudicis relinquitur.*

66 *Virtus eſt habitus electiuus immediate conſiſtēs quo ad nos determinatam rationem, & ut ſapiens determinabit.*

67 *Virtuoſus quis probatur, probando actus tales qui apud iudicem & bonum uirum uirtuoſi determinantur.*

Iudex apud iuriſtas dicitur bonus uir.

68 *Virtutum moralium quatuor ſunt Cardi-*

nales ſcilicet Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia.

69 *Prudentia, eſt habitus cum ratione activus circa bona uel mala.*

Scientia, Sapientia, & Prudentia differunt.

70 *Sapientia eſt habitus ſpeculativus conſiderans cauſas altiſſimas, & ad iuriſtas etiam ſpectat.*

71 *Scientia eſt habitus ſpeculativus demonſtrativus ratione uera conſiderans cauſas inferiores, & hac ſpectat ad naturales, & etiam ad iuriſtas.*

Lex eſt inventio & donum Dei.

72 *Ars eſt habitus rationa naturæ factus.*

Ius ciuile appellari poteſt ſapientia, ſcientia, & ars.

73 *Prudentia conſiſtit circa particularia, & ea quæ contingenter eueniunt, ut inter ſe conſiliari & diſputare, & recta ratione uniuerſalia particularibus congruentius applicantur.*

74 *Prudentem aliquem eſſe qualiter probetur. Et quod requiruntur octo ſcilicet memoria, intelligentia, experientia, docilitas, deliberatio, ſolertia, prouidentia, circumſpectio, & cautio.*

75 *Prudens quilibet præſumitur niſi contrarium probetur.*

76 *Prudens prudentia perfecta ea perfectione qua in hominibus cadere poteſt naturaliter qualiter quis poſſit eſſe.*

77 *Prudentia particularis eſt cum ad ſui ipſius quidam prudentes inueniuntur qui habent ea quæ generaliter ſupra de prudentia dicuntur.*

78 *Eremitæ & uitæ contemplatiuæ deditu quo ad ſe ſunt boni & prudentes & aliorum negotiorum inexpertes.*

Eremitæ excuſantur à tutela & ad prælaturam non promouentur: & ſi ſunt uitæ laudabilis in teſtimoniis multum creditur.

Epiſcopum oportet eſſe prudētem, non ſolum literarum peritia: Sed ſecularium negotiorum diſpenſatione.

79 *Oeconomica prudentia pertinet ad regimen familiæ.*

80 *Carolus Quartus conceſſit Bartolo & eius deſcendentibus poteſtatem concedendi ueniam ætatis.*

81 *Mores Ciuitatis qui dicantur.*

Habitus in moribus probatur per tempus trium annorum.

82 *Aliquem honeſte uiuere, qualiter interpretetur.*

83 *Teſtis dicens aliquem prudentem diligentemque patrem familias: Quia per triennium uidit diligenter gerere negotia ſua probat. Et interrogatus quid reſpondeat.*

Teſtis dicens ſe continuè uidiſſe, intelligitur de uiſione continua quæ cadit in ſocium uel uicinum.

84 *Modicus deffectus animæ non facit quem non prudentem uideri; Sed uitium notabile & damnoſum.*

Iudæus publicus fænerator non reprobatur ut imprudens.

85 *Prudens ut quis dicatur & diligens circa celebrationem actus particularis à ſe geſti ſiue gerendi: Tria ſunt neceſſaria ſcilicet prudentia, circumſpectio, & cautio.*

Teſtes qualiter reddere debent cauſam cum deponant.

86 *Prudentia regnatiua conſiſtit in bene operando bonum finem, hoc eſt inquietem & bonum ſubditorum non in ſidem ſui lucri uel gloriam.*

87 *Prudentia regnatiua in principe præſumi ur quando gradatim aſcendit, uel quod ita de eo ſit fama, uel ex unico actu notabili declaratur & hoc iure ciuili.*

88 *Prudentia negatiua alia in principe eccleſiaſtico, alia in ſeculari requiritur.*

89 *Vilis nullus qui ex turpibus lucris lucratus eſt dignitatem, habet prudentiam regnatiuam.*

Prudentiam regnatiuam in aliquo eſſe, ad probandum non requiritur tantum tempus, quantum in œconomica.

90 *Actum particulare fuiſſe prudenter factum à regente quod probatur per circumſtantias ut ſupra in œconomica.*

91 *Prudentia ciuilis ſiue politica quæ in ſubditis requiritur, conſiſtit ut in bonum finem domini operetur.*

Mercatorem uel artificem prudentem diligentemque eſſe probatur ut ſupra in œconomica.

92 *Prudentia militaris conſiſtit in bene operādo in*

in finem uictoriæ ob quietem reipublicæ.

Prudentia militaris quòd in aliquo ſit generaliter uel particulariter, qualiter probetur.

Nobilis & aſſuetus equis præſumitur quòd præualeat in militia equeſtri.

Carnifices & fabri præſumitur quòd præualeant in militia pedeſtri.

93 *Imprudentia quæ contingit ex ætate uel caſu eſt oppoſita prudentiæ particulari, ad ſui ipſius regimen.*

94 *Furioſum quem eſſe probatur, ſi teſtis dicit quòd uidit eũ furere, et actus furioſorum facere: ſecus ſi dicit quia uidit eum carceratum, niſi aderit et audiuit uerba inſania dicere.*

95 *Actus factus ab habente dilucida interualla quando in furore, & quando in ſana mente dicatur factus.*

96 *Aliquem furorem fingere ex ſuſpitione poteſt cognoſci.*

De quodam qui bienmio finxit ſe dementem ut uindictam de inimico ſumeret, & fecit.

97 *Imprudentes ex ſenſus defectu qui.*

Mutus & ſurdus qualiter dicuntur, et probentur imprudentes.

98 *Mente capti alii ſtulti, alii fatui, & qualiter probentur.*

Stulti dicti à ſtupore quia ſtupenda non ſtupent, & non ſtupenda ſtupent.

Fatui à fando dicuntur, id eſt, loquendo: quia ſuam fatuitatem loquendo fatentur.

99 *Prudentiæ æconomicæ quæ alia opponuntur.*

100 *Dolus eſt omnino oppoſitus prudentiæ æconomicæ.*

101 *Doloſus deceptor, uel ſimilis quòd quis ſit, probatur ex uno actu.*

Doloſus quis non dicitur ſi poſt dolum commiſſum per triennium bonam uitam ducat.

102 *Dolus an fuerit commiſſus in aliquo actu particulari qualiter probetur.*

103 *Teſtis deponens aliquem fugitiuum, equum calcitroſum, uel quid ſimile: ut probet qualiter deponat circa ſcientiam.*

104 *Aſſerens aliquid eſſe quod non eſt, quando dicatur dolum committere.*

Scientia alicuius tripliciter ſumitur.

105 *Dolus aduerſus ſolertiam qualiter probetur.*

106 *Dolus dicitur quod uerbo uel facto committitur, fraus quod facto.*

107 *Latior culpa an ſit dolus.*

108 *Dolus manifeſtus dicitur de quo præſumptiones ita claræ ſunt, ut iudex in claram fidem inducatur.*

Dolus præſumptus dicitur quando præſumptiones non ſunt ita claræ, ſed aliqua inditia apparent.

Minor excuſatur à dolo præſumpto.

109 *Lata culpa eſt deuiatio indeliberata quæ inest cõmuniter omnibus qui ſunt eiuſdem inſtructionis & profeſſionis.*

110 *Lata culpa poteſt committi contra quamlibet prudentiæ partem.*

111 *Culpa in faciendo et in non faciendo qualiter committatur, & per teſtes probetur. & numero. 112. cum ſequen. ubi exempla habes.*

115 *Leuis culpa quid ſit, qualiter diuerſimodè conſideretur, & probetur. & nu. 116. cum ſeq.*

122 *Culpa quomodo æſtimari poſsit.*

123 *Culpa leuior quid ſit, & quid leuiſsima, & qualiter cognoſcãtur. et nu. 124. cũ ſeq.*

TESTIMONIORUM uſus frequens eſt & neceſſarius. Et circa pſonas & modum producêdi, cogendi, iurandi, examinãdi, & publicandi multa dubia oriũtur, ad quæ declaranda præſens opuſculum non intendit. Poſtquam uerò prædicta diſcuſſa ſunt, ad dicta teſtium litigantes ueniunt, & an dicta ſufficiẽtia ſint ad probandum id quod intenditur, ad diſputationem ueniunt, ſuper quo iurium conditores, & antiqui iuris interpretes: ac etiam moderni cuncta uniuerſaliter tractauerunt, quod ad particularia trahere eſt contentioſum partibus iudicibus durum: quoniam contra ſe moleſtè ferunt litigantes propter quæ ueritas ſæpe ſubuertitur, & ſcandala ſæpe oriuntur. Super his uiri ſcholaſtici, & etiam cauſidici remanent ſcientes, quibus obuiare cupit ſcribentis intentio. Igitur prout ille qui

trinus & unus bene miniſtrabit eidem, ità poſteris tradet, & ſi quid bene traditum eſt, ei ſoli aſcribatur, ſi quid uerò minus bene uel imperfectè, imbecillitati ſcribentis illud lector attribuat. Omnis enim imperfectio quæ hic eſt ſcribentis eſt: audet enim ſcribens ſcribere: quia etiam minus bene dicta proſunt, incitant enim alios ad inueſtigationem perfectã. Cupit igitur ſcribens corrigi & ſuppleri. charitas enim eum incitat ad laborem, uel ut detur ſitientibus potus, uel ut uia aperiatur per quam inducatur intelligentiã, ubi his plena ſunt uaſa. ille qui ſcribit eſt Bart. de Saxoferrato. ll. doc. minimus, Peruſij ciuis, cuius in tradendo, forma hæc eſt, ut horum unum opuſculum facit teſtimoniorum liber uocatur, qui liber ꝑ rubricas ſubſcriptus diuiditur, quælibet autem rubrica per multas particulas diuiditur, ſicut ſunt multa teſtimonia: & quælibet per ſe particella teſtimonium nuncupetur ſeu nominetur &c.

1 Testium dicta † an ꝓbet princeps certa lege nõ tradidit ſed ius dicenti in hæc uerba reſcripſit. ut. ff. de teſt. l. iij. §. idẽ diuus. Tu magis ſcire potes quãta fides adhibenda ſit teſtibus, q & cuius dignitatis, & cuius æſtimationis ſint, & qui ſimpliciter uiſi ſunt dicere uerum, utrũ unũ eundemque præmeditatum ſermonem pertulerint, an ad ea quæ interrogaueris ex tempore uerisſimilia reſponderint. Hic annotandum eſt pijſſimum principem nõ in ſola iudicis poteſtate hæc poſuiſſe. ſed ei quatuor conſideranda iniunxit. Primum circa perſonas dum dicit, & cuius dignitatis & æſtimationis ſint: & hæc ad præſentem tractatum non pertinent. Secundum circa ipſius teſtis dictum reſpectu ipſius teſtis & dicti dum ſubijcit, & hoc dum dicit, qui ſimpliciter ſunt uiſi dicere uerum. Tertium circa ipſum dictum reſpectu habito ad aliorum teſtium dicta dum innuitur, utrum unum eundemque præmeditatum ſermonem attulerint. Quartum circa ipſum dictum reſpectu habito ad circunſtantias temporis, loci, & ſimilium, dum dicit, an ad ea quæ interrogaueris ex tempore uerisſimilia reſponderint. ad quæ tria præſens inueſtigatio intendit. Primò igitur qui teſtis uideatur ſimpliciter dicere ueritatẽ ſub ſequenti teſtimonio declaratur.

2 Testis † cauſã ſui teſtimonij faciat manifeſtam. in auc. de teſti. §. & licet. quod ĩterpretatũ eſt. ut no. C. de teſti. l. ſolam. ꝑ Inn. de teſt. c. cum cauſam. Si interrogatus fuerit de cauſa alias ſtabitur dicto ſuo: quia uerboſus eſſe non debet, hæc manifeſtè docentur quod qui cauſam ſufficientem ſui dicti non reddit, non ſimpliciter, ſed malitioſè loqui uidetur, uel loquitur ſimpliciter ea ſimplicitate quæ ſtultitiam includit, quæ eſt legibus inimica: q uerò cauſam ſufficientem aſſignat uidelicet ſimpliciter, hoc eſt purè & ſine plica uiſus eſt loqui ſimpliciter, quæ ſimplicitas legibus eſt amica. Qualiter autẽ cauſa reddatur declarabitur in ſequenti.

3 Testis † interrogatus de cauſa eius qđ
a dixerat dixit ſciò:[a] quia ſcio uel quia ſic eſt. Reſponſum eſt huius dicto ſtandũ nõ eſſe per Inno. extra de teſti. c. cauſam, & in Spec. eo. titu. §. nunc tractandum. uer. de uiſu. & cum eadem ſit ratio cum dicto quod eſſe nõ debet. ff. de peti. hære. l. pro hærede. & no. de offi. procu. Cæſa. l. fi. in prin. & de procu. l. Labeo. & de exce. l. j. cui aſſentio. nam dictum debet probari ꝑ aliud manifeſtius eo, non per idem, uel ꝑ aliud manifeſtum æquè uel minus.

ADDITIO.

a Dixit ſcio. Vide Bal. in l. ij. §. uoluntate. ff. ſolu. matri. & Abba. in c. peruenit. de teſti. cogen. & Spec. in tit. de teſte. §. j. uer. quod uiſu. & Bal. in l. diem. §. coram. ff. de arbi. & in l. ſi non ſpeciali. C. de teſt. & Ange. in auc. de teſtibus. §. ſi quis. per Gloſ. & Doc. in c. in præſentia. de teſti. Tho. Diplo.

4 Testis †[b] cauſã ſui dicti reddere debet
b ꝑ id quod aliquo corporis ſenſu percipitur: quia ſecũdum naturã nil eſt in intellectu quod prius nõ fuerit in ſenſu. unde ſi de aliquo uiſibili interrogetur, per uiſũ cauſam reddat ut dicat id ſic ſcire quia uidit: & eodem modo ſi de dicto uel cantu per auditum. Si de odore per odoratum.

Si de

Si de ſapore per guſtū. Si de lenitate uel
aſperitate per tactum, & pariter de ſimili
bus iſtud legibus comprobatur. ut. ff. de
teſ. l. qui teſtō. in fin. de his quæ in teſta.
delen. l. j. in prin. l. teſtium. C. de teſti. ibi
in eo quòd requirit eos fuiſſe præſentes.
& in auc. de hære. & fal. §. ſi uero abſint.
ibi, ſe affuiſſe & uidiſſe, & a noſtris maio-
ribus eſt receptum per Inno. in d. c. cum
cauſam. & in Specu. eo. ti. §. nunc tractan-
dum. & Iac. de Are. & Cy. C. e. l. teſtium.
ſunt etiam quædam quæ per diuerſos ſen
ſus percipimus ut motum alicuius rei,
per uiſum, per tactum & auditum. ut mo
tum campanæ per ſonum. Similiter & ali
cuius rei quam per uiſum, & per tactum
percipimus. quandoque etiam ad cogni-
tionem non ſufficit unus ſenſus: & tunc
utraque ratio reddi poteſt ſeu debet.

ADDITIO.

b Teſtis. Vide Petr. Corn. in conſil. xxvij.
in. iij. uol. in præſenti conſulta. in ij. co-
lum. & Abba. in conſi. conſuluit de ap-
pel. Tho. Diplouata.

5 TESTIS † dixit aliquē eſſe dominū rei &
cauſam non addidit: quoniā nec interro-
gatus fuit, an eius dicto ſtetur? reſpōſum
eſt p Inno. in d. c. cum cauſam. & in Spe.
in d. §. nūc tractandum. non eſſe ſtādum:
quod enim traditum eſt ualere dictum ſi
ne cauſa cum non interrogetur in his re-
ceptum eſt, quæ ab aliquo ſenſu corporis
a percipiuntur [a] ut dictum eſt. dominium
autē magis ab hominibus ratione iudica
tur quā ſenſu percipiatur. hoc autem ad
iudicem pertinet non ad teſtem. Idem
dicēdū ſi teſtis dixerit aliquem ebrioſum
uel iracundum, & cauſam non adiecit,
cum etiam hoc ſenſu non percipiatur, &
hoc iure utimur: & hoc contra uidetur
his quæ conſtituta ſunt in l. teſtium. C. de
teſt. enumerationem pecuniæ poſſe pro-
bari per teſtes qui uiderunt. ſolus enim
color uidetur. an autem ſit pecunia uel
aliud, & an ſit aurea uel argentea iudicat
intellectus. Et ſimiliter per auditum ſo
lum uox auditur, ſignificatio autem in in
tellectu percipitur. ſenſus autem corpo-
ris maioribus & infantibus eſt, & nobis &
in brutis, illi tamen non iuſtificantur: quo
niam carēt iudicio: per aliud ergo quam
per id quod ſenſu percipitur ratio reddi
debet: cū ergo dicitur ſenſu coporis perci
pi latius aſſumendum eſt. ſ. id quod per
omnem ſenſum homini in notitiam dedu
citur: ita quòd illud ignorare in ſupinam
ignorantiam caderet: & ita ſenſerunt qui
dictam doctrinam primitus tradiderunt:
quis enim tam ſtultus quam ignorans re-
peritur ut pecuniam an ſit aurea uel argē
tea nō cognoſcat aſpectu? uel quis eſt qui
ex ſono uerborum intellectum non ca-
piat? tales quidem ut dementes iudices
non admittāt ſi ſuper eorum teſtimonio
non diſputatur: ſed propter perſonam
6 non creditur: & ut † hoc euidentius decla
retur conſiderari oportet quòd res quæ-
dam ſenſu percipiuntur, & ex his cum
magno diſcurſu per intellectum aliquid
iudicatur, ut quem eſſe dominum. nam
quia uidit. & quia uidit legitimis tempo
ribus poſſidere. Ex his concludo domi-
nium, per modum enim cuiuſdam ſillo-
giſmi ad notitiam huius deducitur, &
hæc ſunt quę dicta non ſufficiunt niſi cau
ſa reddatur per præmiſſa quæ ſenſu perci
piuntur. Sed quędam ſunt quæ non ſolo
b ſenſu [b] abſque diſcurſu aliquo: uel ſal-
tem cum modico percepit intellectus: ut
quem poſſidere, & loquor de ea poſſeſſio
ne quæ facti eſt, numerare pecuniam,
quē ambulare, & ſimilia: & in his dictum
ſufficit, cum non interrogetur de cauſa
7 eius cuius gratia de facto † quęſtionem
occurrētem ſubdamus. Teſtis dixit fundū
c ualere decem [c] an probet ſi non fuit in-
terrogatus de cauſa, dixi non probare.
nam ualor fundi non niſi cum magno di-
ſcurſu percipitur: ſed ex fructuum quāti-
tate, exitu, & circūſtantijs rerum, ex ualo
re. Sillogizat. n. intellectus ex his, nec ho
rum eſt cōmunis notitia, in frumenti ue-
ra æſtimatione, uel alterius animalis ad
uſum hominis deſtinati: ſecus eſſet. nam
ex ſolo aſpectu uel tactu æſtimationis eſt
cōmunis notitia, in equo uerò ęſtimando
ſicut in fundo diſcurſus requiritur, & for
d te uehementior: [d]

ADDI-

ADDITIO.

a Percipiuntur. Adde. Bal. in l.ſolam. C. de teſti. Innoc. do. Ant. Bal. & do. Cardi. Flo. in c. cum cauſa. de teſti. & ibi uide Abb. Vbi alleg. Bar. hic. in. ij. colum. & ibi uide plures concor. per Fely. in. v. colum. ubi omnino uideas. Tho. Diplo.

b Senſu. Adde Abbatem poſt Cardi. in c. cum cauſam de teſti. cum concor. de quibus per Fely. ibi. in v. col. in uer. modo hanc fallentiam. Tho. Diplouatatius.

c Valere decem. No. quòd dicit Barto. hic quòd teſtis deponens ſuper ualore non probat niſi aſſignet cauſam etiam non interrogatus. uide Cardi. & Abba. in d.c. cum cauſam. de teſti. & Bal. in l. pe. C. de ſenten. quæ ſine cer. quanti. cum cõcor. de quibus per Felyn. in præ alleg. c. cum cauſam. in. iiij. col. de teſti. Tho. Diplouatatius.

d Vehemẽtior. Vide Alexan. de Imo. in l. precia rerum. in ult. col. ff. ad. l. fal. & ibi ſcripſi. Tho. Diplouatatius.

5 Testis † dixit aliquem dominũ, & cauſam adiecit: quia uidit eum poſſidere tanto tempore quòd præſcripſiſſet. Reſponſum eſt per Innoc. in d.c. cũ cauſam. & in Spe. eo. ti. §. nũc tractandũ. utile dominiũ eſſe probatum ſi non fuit ulterius interrogatus. ſicut enim probat dictum ſi non interrogatur de cauſa, ita ſufficiẽs cauſa eſt. ſi de cauſa cauſæ uel eius circunſtantijs non interrogatur, hic de ea præſcriptione intelligendum eſt. in qua titulus non requiritur, & ſic ex eo quòd poſſidere cõſpexit ſine magno diſcurſu compræhenditur eum dominum. quòd ſi titulus requiratur non ſufficeret niſi de titulo ſufficiẽs teſtimonium reddetur. eſt enim quid a poſſeſſione ſeparatum.

9 Testis † dixit aliquem poſſediſſe, & cauſam non adiecit uidebatur non probare: quia poſſeſsio eſt ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſsideri; hoc quippe ſenſu non percipitur ſicut nec dominium. Sed reſponſum eſt per Glo. in l. ſtipulatio
a a iſta. §. hi quoque. de uer. ob. & per Inn. in d.c. cum cauſam. ad poſſeſſionem quæ facti eſt & ſenſu percipitur hoc referendum. Idem in ſimilibus quæ ius & factum ſonant.

ADDITIO.

a In l. ſtipulatio. Adde Bar. in d. l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque. cum concor. de quibus ibi per Alex. & Iaſo. & uide Fely. in d.c. cum cauſam. in vi. col. de teſti. in uer. ſecundo tempera. Tho. Diplo.

10 Testis † dixit aliqua uera eſſe: quia audiuit dici. reſponſum eſt ut non probet: ut no. C. de teſ. l. teſtium. & de aqua plu. arc. l. 2. §. idem Labeo. & c. licet ex quadam. & c. ſeries. extrà de teſt. in auc. de hæred. & fal. §. ſi uerò abſunt. col. j. & in Spe. eo. §. j. uer. item quòd non prohibet. Teſtimonium de auditu alieno regulariter non ualet, huius ratio eſt: quia ratio non eſt manifeſtior dicto: ſed æquè uel minus, iudex enim non audit à teſte & ex eius dicto certus non redditur. ideo de cauſa quæritur. ſi igitur ab alio ſe audiuiſſe reſpondit ignotum per ignotius oſtendit. Sed ſi addat ſe audiuiſſe ab aliquibus qui ſe uidiſſe dixerunt, cauſa uidetur aliqualiter manifeſtior dicto, ſufficiens tamen eſt. Non enim teſti creditur niſi in iudicio per iudicem iuramento præſtito parte præſente uel contumace ſolenniter examinetur: ſed cum teſtis audiuit alium ſeu aliũ uidiſſe dicẽtem iſta, ſolennitas defuit, igitur inſufficiens eſt
11 cauſa. ſed † fortè ſi ſcriptura continens dicta teſtium deperiret, & extarent qui dicerent ſe uidiſſe aliquos teſtes ido-
b neos b iurare in cauſa, & ſolenniter examinari: & dicerẽt ſe uidiſſe, tunc eorum teſtimonio ſtandum eſſet: ut no. ff. eo. l. curent. facit. C. eo. l. teſtium. in fi.

ADDITIO.

b Aliquos teſtes idone. No. quod dicit Bart. hoc, quòd ſi ſcriptura continens dicta teſtium eſt deperdita, & extant teſtes qui dicunt ſe uidiſſe aliquos teſtes idoneos iurare in cauſa: & ſolenniter examinari, tunc dicto eorum ſtandum erit. uide plures concor. per Felyn. in. c. ſicut nobis in. ij. & iij. col. de re iudi. Tho. Diplouatatius.

12 Teſtis † dixit aliqua uera eē: quia cre
a dit, [a] ſic eius dicto ſtandum non eſſe ab omnibus reſponſum eſt per Iac. de Are. & Cy. in l. teſtium. C. eo. magis enim iudicat quàm teſtificetur niſi cauſam propter quam credit ſufficientem annectat, niſi in his quæ cōſiſtunt in artis peritia, ut medici & obſtetrices, & ſimiles qui de credulitate deponunt. non enim ſunt proprie teſtes ſed magis ut iudices aſſumuntur ad illum cauſę articulum iudicandum ut l. j. de uen. inſpi. & quod ibi no.

ADDITIO.

a Quia credit. Vide plures cōcor. per Fel. in c. ſicut nobis in ij. & iij. colum. de teſti. Tho. Diplouatatius.

13 Teſtis † dixit aliqua ſe uidiſſe, & interrogatus de cauſa nullam reddit, reſponſum eſt per Innoc. eius dicto ſtandum in d. c. cum cauſam. quia in dicto ſenſum exprimit quod uerum eſt: quod enim demonſtratum eſt amplius demonſtrari fruſtra eſt: ut. ff. de dote prele. l. j. in fi. nec repugnat quòd uiſus decipi poteſt, ſimiliter & cæteri ſenſus. nā intelligimus perſonas teſtium eſſe probatas in quibus ſecundum quod communiter accidit non cadit ſenſus deceptio, ita quòd non co-
b gnoſcatur ab eis porro ſi ſenſum decipi
c cognoſcerent non [b] teſtificantur. [c]

ADDITIO.

b Non. Vide Alex. in l. ij. in pen. col. C. de reſcin. uen. in apoſt. Bar. & ibi uide apoſtil. meam ubi plenè ſcripſi. Tho. Diplouatatius.

c Teſtificantur. Vide Alex. in l. ij. in pen. col. in apoſtil. Bart. & ibi dixi in apoſtil. mea. C. de reſcin. uendi. Tho. Dip.

14 Teſtis † dū de uita & moribus alicuius interrogaretur depoſuit, & cauſam ſcientiæ reddidit: quia & uicinus & ſanguineus eſt. uidebatur eius dicto non ſtan
d dum: quia per nullum ſenſum corporis [d] cauſam reddit, dicebam ſtandum eſſe, ſufficit enim ſenſum exprimere uel aliquid per quod ſecundum communiter accidentia per ſenſum habeatur notitia: quia eius uicinus, uel conſanguineus eſt, uidetur ſecundum quòd communiter accidit uitā & mores eius per uiſū. ſcire ergo cauſam reddidiſſe uidetur, hoc etiam legibus comprobatur: ut. C. de in integ. reſt. l.
e de tute. [e] ff. unde cogna. l. octaui. extrà de præſump. c. quoſdam. & c. ſi. ff. loca. l. dominius horreorum. de fun. inſtru. l. ſi ita. in fin.

ADDITIO.

d Nullum ſenſum corporis. uide Bar. in l. Labeo. ff. de ſupel. leg. & ibi Alexan. in addi. pe. Tho. Dip.

e L. de tutel. Et ibi uide Alex. in ij. col. in pri. & ibi apoſt. Tho. Dip.

15 Teſtes † de ſapore [f] uini interroga-
f tus dixit eſſe dulce. cauſam reddit: quia bibit: uidetur non ualere: quia bibere tactum reſpicit. ſapor autem habetur per guſtum. ſed cum per talem tactum perueniatur ad guſtum: iuſtam cauſam reddidiſſe uidetur. guſtus enim quidem tactus eſt ut Ariſto. dicit.

16 Teſtis † dicit quòd uidit Titium promittere Seio. an tale teſtimonium ualeat dubitatur: quia magis auditu quàm uiſu percipitur actus promittendi. ſed reſponſum eſt per Iac. de Are. & Cy. in l. teſtiū. C. de teſti. & per Spe. eo. ti. §. nunc tractandum. uer. de auditu uidetur aliter dici &c. quòd appellatio uidendi uidetur cōmunis ad omnem ſenſum quo aliquid
g percipitur. quotidie [g] enim dicimus uidi tale uinum eſſe dulce. & uidi talem rē
h eſſe duram uel mollem [h] & ſimilia. cum recte alio ſenſu percipiantur. an autem de tactu hæc poſſent dici probabiliter dubitatur. ſæpe enim dicimus nos mani-
i bus [i] tangere id quod non eſt tangibile. ut in epiſtola canonica Io. in prin. Ibi manus noſtræ pertractauerunt quæ ſunt de regno uitæ. ſed in noſtram claram peruenit notitiam. ſed illud pro claro intellectu apponitur non quòd unum tangere pro alio ſenſu ponatur.

ADDITIO.

f Teſtis de ſapore. Vide Bar. in conſi. ex. quidam Maſiolus. & infrà in vij. col. v. uinum dixit. uide etiam Felyn. in c. cum cauſam. in. viij. col in. ij. fallen. de teſti. & ibi

ibi uide plures concor. Tho. Dip.

g Quotidie. uide Alex. in l.j. in prin. in viij.col.ſi cer. pet. Tho. Dip.

h Vel mollem. Adde Gl. in c. teſtes. & in c. quia uide nam. iij. q. xj. de qua facit feſtum Lud. in l. ſciendum. in vj. col. ff. de uer. ob. cum cõcor. de quibus per Felyn. in d. c. cum cauſam. in. viij. col. uer. ſed iſtam concluſionem. uide Alexan. in l. ij. §. fin. in. iij. col. ff. ſo. matri. Tho. Dip.

i Nos manibus. uide plene per Iaſ. in. l. manumiſſiones. in iiij. col. ff. de iuſt. & iur. Tho. Dip.

17 Testis dixit ſe † aliquid ſcire: quia pręſens fuit uel quia interfuit an probet, nõ enim per ſenſum aliquam cauſam reddit, & poteſt eſſe quòd fuit præſens: non tamen uidens nec audiens, quòd plerique dixerunt. pro hoc. C. de erro. aduo. l.j. & ibi Glo. & Ioan. And. extra de teſti. c. præſentium lib. vj. & Specu. eod. ti. §. j. uer. item quòd non perlubet. arbitror tamen quòd probet a. quòd enim dixit ſe pręſentem ſcire creditur per ſenſum ſuũ cum non ſit interrogatus ulterius ut in præcedentibus eſt relatum. non autem potuit ſcire ſe præſentem fuiſſe negotio: niſi id intellexiſſet, hoc etiam imperiali conſtitutione probatur, quæ dicit, ualidum eſſe eius teſtimonium qui ſub præſentia ſua dicit debitum eſſe ſolutum. C. eo. l. teſtium. Sed contra facit in auc. de hære. & fal. §. ſi uerò abſunt. ubi innuit quòd debet dicere ſe pręſentem fuiſſe & uidiſſe. Sed ſol. patet, aliud eſt dicere ſe præſentem, & aliud ſi alium diceret fuiſſe præſentem, quod ad præſentiam corporis refertur quæ ſenſu percipitur, non ad præſentiam animi alterius quàm teſtis, quæ ſenſu non percipitur. & ita intel
18 liguntur contraria. † Sed ſi lex, teſtator, uel contractus aliquid fieri debere aliquo præſente requireret, ſemper intelligitur præſente & intelligente: ut. ff. de arbi. l. diem. §. coram. & de uerb. ſig. l. co
19 ram. ſecus † ſi notarius in inſtrumento aliquid factum eſſe ab aliquo præſente narraret: quia de præſente & intelligente intelligetur: uerba enim notarij & iudicis ſunt cum effectu iuris intelligenda aliter quòd in teſte ut patet in uerbo promiſit. ff. de uerbo. obliga. l. ſciendum. & quod ibi dixi. & inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi ita ſcriptum. & de fideicom. §. fi.

ADDITIO.

a Dixit ſe. uide Bart. in l.j. §. tutor. & ibi uide apoſtil. in v. quòd ſufficiat. ff. de aucto. tut. & ibi dixi & uide Alex. in conſ. xxix. in. vij. uol. incipi. clariſſime doctor. in vij. col. & in conſi. cbxxiiij. in. vj. uol. in cauſa. & lite. in pen. col. in fi. Tho. Dip.

20 Testis ſuper aliquo † depoſuit dicens: quia ſic ſibi uidetur. quidam putabant eum probare exemplo iudicum qui pronuntiant ſibi ſic uideri. ſed hæc diſſimilia ſunt. iſtud. n. uerbum mihi, refertur ad iudicium intellectus, quod iudici congruit & non teſti. unde dicebam non probare niſi hoc quod dicit ſibi uideri b ſit coniunctum ſenſui. ut ſi dixit quòd uidit talem poſſidere: & uidetur ſibi quòd ſint. x. anni. ex eo. n. quòd uidit coniuncto eo quòd ſibi uidetur bonum eſt teſtimoniũ. uel ſi dicit ſe uidiſſe unum hominem: & uidetur ſibi quòd fuerit Titius & ſimilia.

ADDITIO.

b Videri. Nota hic quòd uerbũ uidetur, quando iungitur cum ſenſu corporis, tũc teſtis probat. Adde Bar. in l. quid tum. §. arbiter. ff. de arbi. & Alex. in conſ. cix. uiſis & ut oportet conſideratis. in vj. col. in. j. uol. & hæc adde ad no. per Felyn. in c. quotiens. in ulti. col. de teſti. & uide Alex. in conſi. cxlvij. in ij. uol. in ult. col. in prin. & Iaſ. in l. j. in prin. in ulti. col. ff. de iuſti. & iur. Tho. Dip.

Post tractatũ rerũ uniuerſalium pertinentium ad teſtium dicta eſt ad particularia deſcendendum. Omnis autem res ſuper qua poteſt teſtis interrogari aut eſt res aliqua in actu, aut in potẽtia ad eſſe. Item earum quæ ſunt in actu, aut eſt res aliqua infra intentionem: aut eſt res aliqua extra intentionem. Item earum quæ ſunt extra, aut eſt ſubſtantia, aut quantitas, aut qualitas, aut relatio, aut actio, aut paſſio, aut tempus, aut ſitus, aut habitus, aut

aut eſt aliquod compoſitum ex prædictis uel aliquibus prædictorum, & prædicta per ſuas rubricas infrà ſingulariter pro ſequemur: quia tamen ea quæ ſunt in potentia non intelliguntur niſi per ea quæ ſunt in actu. quæ uerò ſunt in actu, & in intentione non intelliguntur niſi per ea quæ ſunt extra: ideò ab his quæ ſunt extra eſt inchoandum: & primo de ſubſtantia uideamus.

SVBSTANTIA ſi accipiatur pro genere generaliſſimo, uel ſubalterno, uel ſpetie aliqua ſupra indiuiduum, ſiue dicamus quòd ſit intentio ſola ſiue quòd ſit extrà animam, ut dialectici diſputant, ad tractatum noſtrum non pertinet. non enim illo modo ſumpta in noſtro eſt commercio. licet enim dicatur hominem deberi in genere, non tamen ipſum genus uel ſpecies ita debetur. ſed iſtud indiuiduum
21 quod ſoluetur † igitur prout in hoc nomen ſubſtantia reſpicit indiuidua quæ in noſtro commercio ſunt, inueſtigationis noſtræ eſt: aut enim eſt ſubſtantia rerum incorporalium aut corporalium. de incorporalibus teſtificari non poſſumus directo: quoniam ſenſu non percipiuntur: ſed per alia dicta uel facta comprehenduntur. ideò de his ſub titulo de actione & paſſione dicetur. corporalis autem res ſenſu comprehenditur, igitur de his dicendum eſt. licet enim iuriſconſultus res corporales ſubdiuidat in plures: tamen illę ſubdiuiſiones magis qualitates rerum quàm ſubſtantiam reſpiciunt. ideò de his in tractatu de qualitate dicetur. de ſubſtantia ergo rerum corporalium eſt dicendum.

a REM aliquam [a] eſſe conſtat omne id quod ſenſu percipitur, ſed quę ſit uel fuerat eius ſubſtantia ſi dubitatur ad teſtes decurritur. quàmuis enim res corporales & uiſibiles ſint, ipſa tamen ſubſtantia inuiſibilis eſt, ut in homine anima. unde circa rationem dicti teſtis poteſt pro-
22 babiliter heſitari. † Aduertendum eſt igitur q̃ per rerum accidentia quæ ſenſu percipiuntur ſubſtantiam comprehendimus. hoc autem tripartitum eſt. † quædam enim ita nobis cōmunia ſunt quòd
23 aſpectu ab omnibus cognoſcuntur, ut lapis: lignum: ferrū & ſimilia. & in his ſufficit ſi teſtis dicat lignum fuit quia uidi: & ſi ulterius interrogetur q̃d uidit, & dixit uidi habere formam ligni ſeu qualitatem ligni ſatis exprimit. ſi ulterius interrogetur quæ erat illa forma ſeu quales illæ qualitates non cogitur reſpondere. nec debet interrogari: quoniam non habemus nomina manifeſtiora his. nō enim color ligni ē albus ſimpliciter nec niger nec ullo alio nomine expreſſius dici poteſt quàm cum dico color ligni eſt. rectè teſtis de his interrogatus dixit neſcio aliter quàm dixerim: & ſi ſimpliciter dicat neſcio debet intelligi eo modo ne ſibi cō-
24 trarius ſit. † Quædam autem non omnibus communia ſunt: ſed certæ conditioni hominum, ut aromata, lapides pretioſi, & ſimilia quę à mercatoribus & eorum artificibus manifeſtè cognoſcuntur: ab alijs non tunc pro cauſa ſufficienti duo teſtē oportet dicere ſcilicet ſe uidiſſe & ſe ſcire illius conditionis eſſe. creditur enim ei in hoc cum nihil contrariū probetur. ſed quòd ſimpliciter dixerit ſe
b uidiſſe ei non ſtatur [b] niſi per alia illius
25 conditio doceatur. † Alia uero ſunt quæ non per homines illius artis niſi per ualde peritos cognoſcūtur, quid ſit quod ſæpe contingit in his rebus quæ multas ſimiles habent: tunc ſi res de qua dubitatur poteſt haberi: quia ius dicit quibuſdā peritis committat qui de rei quidditate renuncient quibus ſtatur. & illud magis iudicium quàm teſtimonium eſt, ut in his quibus committitur litterarum comparatio facienda, quòd ſi de quidditate rei quæ deſijt uel haberi non pōt dubitetur & tam difficilis fuerit cognitionis. & hoc cōſtat teſtibus peritis qui talem rem uiderunt eſſe credendum eſt, ut in his qui priuilegiorum deperditorum tenorē probant conſtitutum per canones eſſe comperimus quod & à noſtris præcepto-
26 ribus approbatur. † Contingit aliquando aliquem eſſe binominem, & ex aliqua honeſta cauſa nomen proprium commutaſſe: tunc dicendum eſt iuſtum eſſe errorem qui alio nomine Philippus uocatur

uel qui alio nomine nũcupatur, cauſam
27 autem dicti reddit, ut ſupra, illud † autem quod à quibuſdam eſt receptum. ut auditu uocis cognoſcatur hõ nũquã approbaui. multæ. n. ſimilitudines reperiuntur in uocibus: & ſępe uidi unum alterius uocẽ fingere, ut auditu idẽ oĩbus uideretur. & in uoce eiuſdẽ multas mutationes uidemus. ut idẽ non uideatur. alia enim eſt uox pueri: alia adulti: alia iuuenis alia ſenis: alia ſani: alia ægrotantis uel rauci: alia ieiuni: alia ſaturi uel ebrioſi. Ex hoc etiam apparet mutatio uocũ. aliter enim percipimus uocem exiſtentis in eodem cenaculo. aliter eius qui eſſet in alio exiſtente medio pariete. Et etiam ex tempore contingit mutatio uocũ. aliter enim per uocem percipimus cum uentus expirat. aliter quieto tẽpore, cum hæc ſi quędam aeris repercuſſio apparet hoc non uniformiter fieri. quin tamen indicium aliquod faciat non negarem.

ADDITIO.

a Rem aliquam. uide Iaſo. in l. j. in princ. in. iij. col. ff. ſi cer. pet. Tho. Diplouata.

b Ei non ſtatur. uide plenè per Fely. in rub. decretalium, in ult. col. in fi. & Iaſ. in l. ij. §. uolun. in v. col. ff. ſo. matr. Tho. Diplo.

28 Hanc eandem † rem numero eſſe iſtã cum illa de qua retro, aliam quidem fuiſſe ponitur, ſi de re aliena ab homine loquitur, fortis probatio eſt. hæc enim dubitatio contingit interdum in rebus ſolo cohęrentibus. pone enim inſtrumentum emphiteuſis continere fundum cuius fines ſunt fundus Titij, & fundus Sempronij qui fines curſu tẽporis Dominos mutauerunt. Vt igitur illum eſſe eundem fundum cũ eo qui in inſtrumento continetur oſtendam hoc modo, habeo ponere & probare quòd talis fundus cuius olim erant tales fines, & talis fundus cuius hodie cõfines ſunt tales, eſt unus & idem fundus. & ſi teſtis hoc dixerit uerum eſſe, & pro cauſa adiecerit: quia uidit olim illos fuiſſe poſſeſſores dictorum fundorum qui pro finibus apponuntur. nũc uerò uidet poſſideri ab iſtis ſanè dicit. non enim de domino finium diſputatur: ſed ſufficit quòd teſtis aliquid dicat propter quod illi fines taliter denominari fuiſſent: ſed cõſtat à poſſeſſore fundum denominari ſolere. Sed aliquando uetuſtas ut teſtes habeantur de uiſu non patitur. tunc puto ſufficere ſi teſtis dixerit ſe. à ſuis audiuiſſe antiquis fide dignis quòd talis fundus qui pro fine apponitur iã fuit Titij, poſteà uenit ad alium gradatim ſingulos nominando uſq; ad eum qui nunc poſſeſſor eſt: & hæc eſt opinio circum colentium, hoc enim receptum eſt ſufficere in probatione conſanguinitatis: quia grauius eſt.
29 † Aliquando dubietas hæc occurrit in animalibus, ut ſi dubitatur utrũ equus, uel mulus ſit ille qui ante fuit Titij. non enim iſta per faciem cognoſcuntur ut homines: ſcilicet cum corpora animalium non cognoſcantur ſuper corio poſſunt eſſe ſigna per quæ recognoſcantur de facili, ex quibus teſtis ſui dicti cauſam poterit comprobare. Aduertendum tamen eſt ne contingat deceptio: quia quædam ſunt quæ mutari poſſunt facto hominis, ut in boue cornua quæ in ignem appoſita in partem aliam uolui poſſunt. Quædam etiam animalia in eo ferro ſignantur ut ualeant recognoſci. Sæ-
30 pe † etiam de ho c dubitari contingit in ſpeciebus aliarum rerum mobilium, & harum quædam ſunt multa uarietate cõpoſita ut libri, uaſa argentea, & talia uarijs formis ornata, & his ſimilia. & hæc recognoſcuntur de facili. & ſi teſtis ideò ſe recognoſcere dixit: quia uidit, & diligenter aſpexit. puto ſufficere ſicut de aſpectu faciei de homine diximus. Quædam horum ſunt magis ſimplicia. & tunc propter multam ſimilitudinem quam cum alijs eiuſdem ſpeciei reperiuntur habere, recognitio difficilis eſt: & harum quædam accipiunt formam operę manufactam. quædam ab ipſa natura formata producuntur. primæ quidẽ: quia eiuſdem hoĩs operę ſecundum uarietatem temporis ſunt diuerſæ de facili poſſent habere ſigna, uel in ipſarum confectione concurrentia, uel ex poſtfacto accidentia ex quibus recognoſcũtur. tunc teſtem oportet per illa ſigna uel ipſorum unam tantum

tum eām notabilem reddere. cū receptū ſit quòd per duas demonſtrationes, uel unam notabilem res certa demonſtratur, quòd ſi hæc ſigna deficerent cauſam reddi oportet per aliquod quod ſit extra ipſam rem. Exempli gratia, quædam reſeramus interdum ex uaſe ad fidem de rei identitate adducimur. Quid enim ſi habebam cultellos communis formæ in uagina difformi, & apud te uagina dignoſcitur cum cultellis. uel quid ſi in marſupio difformi & difformiter ligato pecuniam certam poſui quod marſupiū apud te eſt cum tanta pecunia: quàmuis enim cultelli per ſe nec pecunia per ſe recognoſci nō ualeant, ex uaſe tamen eadem eſſe numero rectè dicam. Interdum etiam aliarum rerum coadunatione adducimur ad dicēdum idem eſſe. quid enim ſi in marſupio formæ communis poſui certam quantitatem pecuniæ aureæ, certam argenteam, certam ære cōtaminatam, & marſupium apud te reperiatur illius formæ communis cum eiſdem quantitatibus. certè ad ſidem adducor quòd corpora ſunt eadem. Interdum ex perſona habentis hoc comprehenditur: quid enim ſi ciphū meum communis formę perdidi, & apud te reperiatur, nempe cum à me cauſam habeas illum eundem eſſe certum eſt, niſi aliud doceatur expreſſè: uel quid ſi apud famulum pauperem reperiatur ciphus argenteus formæ communis dicam eſſe ciphum domini ſui quem eiuſdem formæ communis ante habuiſſe conſtat niſi aliud doceatur. hoc etiam Salamonis probatur exemplo qui illius iudicauit eſſe infantem, qui eum diuidi contradixit, nec his contra dicit quod conſtitutū & reſpōſum eſt in libello tam in reali quam in perſonali ſufficere ſi pecuniæ dicatur numerus. materiæ uerò factæ materia & ſpecies ut ciphum argenteum, & ſimilia. & iſtud ſufficit ut admittatur libellus. non autem in probatione ſufficeret quando conſtaret quòd eiuſdem materiæ & formæ repererentur: quia enim plurium diuerſitas rerum uno nomine comprehenſarum probationem facit obſcuram, ut conſtitutū eſt. hanc igitur rerū multipli-

31 citatem reus doceat. † Quędam ab ipſa natura formata producuntur, ut fructus, in quibus cum natura uniformiter operetur ex forma, & plurium recognitio eſt impoſſibilis: ut in uino & frumento in eadem regione nato, igitur recurrendum eſt ad ſigna quę ab extra ueniūt. Si enim frumentum meum fuit in certo loco depoſitum & ubi reperiatur, illud idem eſſe præſumitur niſi de mutatione doceatur. ſi tamen aliqui fructus eſſent qui ſummum gradum bonitatis attingerent: hi certi dicuntur, ut cōſtitutum eſt: & tunc recognitio eſſet poſſibilis ex colore, ſapore & ſimilibus. licet autem hæc probatio quòd ſit eadem res difficilis ſit, tamen probatio quòd non ſit eadem res facilis eſſe poteſt ex diuerſitate formæ, & etiam qualitatum quæ non poſſunt abeſſe abſque corruptione ſubſtātiæ, ut quòd liber parui uoluminis efficiatur magni uoluminis abſque adiectione charitatū, aliud in his qualitatibus quæ adeſſe & abeſſe poſſunt abſq; corruptione ſubſtantiæ.

32 Peremptam † rem ſeu deperditam eſſe qualiter probetur, dubium eſt: quoniā hoc priuationem ſignificat, & quantum ad eum ad quem rem perueniſſe non conſtat. ſatis liquet rem non eſſe uel deperditam eſſe, ſi adhibita diligenti inquiſitione rem non reperit, & nō reperire ſe aſſerit, niſi per aduerſarium aliud doceatur. ſed ſi ad aliquem rem perueniſſe conſtat, & ipſe rem deperditam uel peremptam eſſe dicat, hoc probare debet. hoc autem interdum iuramento ſolo probatur. ut ſi ad rem exhibendam ſolo iudicis officio arcebatur, ut conſtitutum eſt in eo à quo inſtrumenti producti exhibitio poſtulatur: ſed ſi ad hoc iure obligationis tenebatur, tunc hoc debet manifeſte probare quòd in rebus ſolo cohærentibus fit de facili per aſpectum, ut ſi ibi erat domus quæ nunc non eſt. Si ibi erit fundus qui nunc non eſt: quia caſmate perijt. In rebus uerò mobilibus etiam poſſibile eſt quòd quis caſum uiderit quo res perempta eſt, ut rem extingui incendio, uel impetu aquarum, uel facto hominis. & in

his directò per uiſum teſtis rationem di-
cti reddere poteſt, quòd ſi talis caſus ui-
ſus non fuerit poteſt aliquando ex natu-
ra ipſius rei probari peremptio: ſunt
enim quædam quæ longo tempore ſer-
uari non poſſunt: ſed modico tempore
naturaliter pereunt.ut fructus, quorum
quidam paucis diebus, quidam menſi-
bus, quidam anno pereunt. & animalia
ſuæ ætatis tempus longiſſimum habent
naturaliter limitatum. quòd tempus ſi
elapſum fuerit rem conſtat eſſe extinctã,
ut eſt in homine dictum. In his uerò
quæ ſeruari poſſunt eſt ad alia indicia re
currẽdum.ut ſi horrea in quibus res erat
reperta ſunt fracta:& alię ſimiles pręſum
ptiones, hæc omnia legibus comproban-
tur. An autem perdentis culpa inueniſſe
præſumatur alibi dicemus.

a CVRA carnium[a] † in abundantia habẽ
33 darum commiſſa eſt aliquibus de popu-
lo Peruſino qui animalia multa emerunt
in Apulia,& conduxerunt ea in territo-
rio Peruſino,& ea tenuerũt per annum,
faciebantq; de eis occidi prout quotidia-
na neceſſitas exigebat.paſtores quàm plu
res ex illis animalibus in itineribus & in
paſcuis perempta & perdita retulerunt.
& ſic in libro rationis dicti officij ſcriptũ
eſt,qui ab eis rationes exigebant non ad-
hibebant eis fidem. dixi ſi communiter
ſic alias contigiſſet. ut ex tanto numero
tot animalia alio tempore perdidiſſent:
& hoc probaretur,& etiam eis hoc uериſi
militer eueniſſe: & ſic probatum eſſet ea
deperdita per hoc uerisimile. ſi enim in
hoc genere cauſarum etiam de hominis
morte per uеriſimilia receptum eſt pro-
bari:multo fortius hoc dicebam in paſto
ribus deponentibus eſſe credendum. ſi-
cut enim duci de morte militis creditur,
ſic & paſtori de morte animalium ẽſt cre
dendum,quod ita equum uiſum eſt.ut le
ge lata ipſius ciuitatis ſic terminaretur.

ADDITIO.

a Cura carnium. Vide Alex. in conſil. x. in
vi.uol. incip.mature. quod eſt duplica-
tum in conſil.cxlj.in.j.uol.ubi Alex. in. j.
col. dicit quòd tracta. iſte non inuenitur
eſſe Bart.niſi uſque ad hoc capitulum.&
quòd ipſe habet perfectum. & iccirco cõ
clud.huiuſmodi tractatum eſſe perfectũ
ex uerbis do. Alex. Tho. Diplo.

34 VINVM dixit † uidit, dixi [b] proba-
b re:quia hoc quod dixit uidit omnem ſen
ſum reſpicit per quem ad iſtius notitiam
peruenitur.ſed ſi dixit quia uidit colorẽ,
dubium habet. nam aqua tincta nebulis
uel moris colorem uini habet. ſimiliter
lixiuium & urina.Quædam ergo per te-
ſtem addi oportet,ſcilicet quia uidi & o-
doraui.ex his enim duobus ſenſibus cir-
ca uinum non contingit deceptio com-
muniter.uel dicat quia uidi & guſtaui,
uel uidi hoc in taberna uinaria, uel extra
hi de uaſe uinario,& ſimilia.ſecus autem
ſi in apotheca ſpeciarij: potuit enim eſſe
ſirupus:uel quid ſimile.uiſus ergo in pre
dictis ſine alijs adminiculis ad fidem iudi
cem non adducunt. Sunt autem alia ad
minicula uel ſenſus alij attendunt uel lo
cum uel tempus.licet enim in cerco pa-
ſchali tempore facto uuæ uideantur aſpe
ctu.tamen ex loco & tempore comprehẽ
dimus ceram eſſe ad illam ſimilitudinem
coagulatam.Aliud ſi in uite tempore cõ
gruo uiderentur quod in ſimilibus arbi-
35 tror admittendum. † & etiam ex his mo
dis negatina directò probatur. ſcilicet
quòd talis res non erat lignum,& ſimilia.
cum enim ad certum corpus non refera-
mus eſt negatiua coartata. & ſic per qua-
litates quas percipit ſenſus directò repræ
ſentatur eidem quòd alia ſubſtantia non
eſt.ſicut cum diem uideo directò cõpre-
hendo noctem non eſſe. & econuerſo, ut
Proculus reſpondit.de aliis uero negati-
uis infra locis ſuis dicetur.

ADDITIO.

b Dixit. Adde quæ no. Bar. in conſi. cx.
quidam Maſiolus.& ſuprà in iiij.col.uer.
de ſapore. Tho. Diplo.

36 HOMINEM † uiuum fuiſſe, uel aliud
animal dixit. qualiter autem huius dicti
cauſa reddatur eſt manifeſtum ſi de ſano
loquamur. dico enim me ſcire: quia uidi
operationes hominis, uel alterius ani-
malis illius ſpeciei,ſcilicet edere,bibere,
ambulare,loqui,& ſimilia. Sed in pue
ro

ro poteſt eſſe dubium. quid enim de partu quem dicunt natum uiuum, ſed ſtatim mortuum, alij negant uiuum fuiſſe. uel de eo qui in actu moriendi erat, quidam iam mortuum. alij adhuc uiuere dicunt. Reſpondeo ſi teſtis dixerit uiuere: quia uidit eum mouere non probat. nam in mortuo ſæpe uiſum eſt uentoſitates in corpore ſæpe motum facere. dicat igitur teſtis quo motu, ſi tibias uel brachia extendere uel artare uidit, hæc quidem actio uel paſſio animæ eſt. uel ſi dicat ſe ſenſiſſe diaſtholem & ſiſtolem pulſum, hæc quidem à corde cauſantur ubi radix ſpiritus uitalis eſt. Idem ſi dicat quia uidit emittere & attrahere flatum, aperire oculos, & claudere, hæc proculdubio uiuentis ſunt.

37 Mortuum † hominẽ [a] dixit qualiter
a cauſa ſiue ratio reddatur hęſitatio eſt. Mors enim eſt priuatio uitæ. *ſi priuatio ergo negatiua cuius difficilis probatio eſt. Sed animaduerte de morte. quid in cauſis paruis, quid in magnis, maioribus, & maximis. in paruis quidem ubi præiudicium modicum uerſatur.* ut ſi de aperiendo teſtamento tractatur, & ſimili. nõ ſolum per uiſum ſed per leuem præſum-
b ptionem [b] probatur mors. † In cauſis
38 uero magnis ubi magnum præiudicium uertitur. ut ſi de hęreditate contenditur, uel alio commodo pecuniario etiam magno, per famam mortem probari iuris interpretes tradiderunt, quod intelligendum opinor, non de fama quæ ab hominibus uilibus & cauſis leuibus ſumpſiſſet originem. illam enim leuem præſumptionem reputo, quam in præcedenti articulo ſufficere receptum eſt. Sed intelligo de fama quæ ab hominibus grauibus, & cauſis rationabilibus originem trahat.
c Quid enim ſi intrauit mare[c], & ſuperuenit tempeſtas, & expectato tempore congruo non eſt reuerſus, & perquiſitus per loca ueriſimilia: nec ipſe eſt inuẽtus nec nauis eſt inuenta? Quid etiam ſi in magno exercitu uiſus eſt, & finito alias ſecuto conflictu non inuentus & expectatus eſt: & à conſanguineis perquiſitus? Quid enim ſi per loca inſidioſa tranſiuit nec poſtea eſt repertus? Quid etiam ſi per loca non inſidioſa tranſiturus de domo receſſit mercator bonę uitæ diues: & à familia expectatus per tempora non reuertitur, & perquiſitus non reperitur? dico quòd fama quæ ex cauſis iſtis progreditur, & ſimilibus non eſt leuis præſumptio, ſed probatio, quæ iudicem & bonum uirum adducit ad fidem. ſit ergo cauſidicus in probando attentus. Sed & ſi ponamus ſenem diſceſſiſſe & tanto tempore ſtetiſſe quòd nunc ſi uiueret cẽtum annorum ætatis eſſet. erit quidem hæc ſufficiens probatio. qualiter autem poſſit talis ætas probari infrà in ti. de tẽpore diſcernemus. De profugo autem ſeu uagabundo. uel alio in quo prædicta indicia ceſſant plus dubitationis eſt: ſed cauſas abſentiæ inueſtigandas arbitror. Si enim propter inimicorum potentiam aufugit, & ſe per mundum occultat, & ubi ſit ignoretur, quantiſcunque temporibus ignotus extiterit ad mortis fidẽ iudex non adducetur niſi indicia alia docecantur, uel ad exceſſum ætatis longiſſimæ & legitimè ueniatur: ſed ſi per mundum uagari ceperit iuuenis luſor, luxurioſus, bellicoſus: tunc ab eo tempore de eius uita cępit dubitari. ſi poſteà quinquennium ſit elapſum, nec de eius ſoſpitate aliquid ſit notum mortem probatam arbitror. hoc enim Imperator conſtituit in muliere quæ uirum tanto tempore expectauit. & licet hoc poſteriores leges mutauerint: tamen quantum ad matrimonium illud fecit, quæ cauſa eſt maior & ſequentem articulum reſpicit. In prędictis etiam puto iudicem poſtulante eo cuius intereſt debere exploratores mittere pro fama, ſicut cum rerum diſcuſſio agitatur: qa ſi in minoribus cauſis hoc fit, & in maioribus quidẽ cauſis fieri debet,
d ubi maius periculum[d] uertitur, ut puta ſi famæ uel ſtatus cauſa ex hoc principaliter oritur, inter quas eſt ſi de alio matrimonio contrahendo tractaretur. graue eſt enim uxorem propriam alij copulatam recipere, & bona apud alium tranſlata retractare dictæ probationes non ſufficerent: ſed conſtitutum eſt quòd ſi mulier

mulier mortuum uirum audierit, illius ſub quo militabat dictum recipiatur, qui acta cum iuramento deponat, quòd ille de quo quæritur pro ueritate mortuus eſt, quæ conſtitutio oſtendit famam ſolam non ſufficere, niſi ſaltem dicto unius teſtis cauſa idonea comprobetur. Sed aduertendum eſt, quòd conſtitutio non requirit quòd dicatur quòd uiderit eum mortuum: ſed quòd in ueritate mortuus eſt, quæ ueritas poteſt in noſtram notitiam peruenire etiam ſine uiſu, ſicut receptum eſt de eo qui iurat de ueritate dicenda. quod in alijs teſtibus non ſufficeret ſecundũ ea quæ relata ſunt. Sed finge quem in terra longinqua mortuum, qui ſub nemine militabat, qualiter in hoc genere cauſarum talis fiet probatio: puto quòd ſi fama eſſe probaretur in loco ubi cauſa agitur, & probaretur etiam ea forma certi loci ubi mortuus dicitur ſufficere: ut illius loci fama loco eius ſub quo militabat ſuccedat: quod enim dictũ eſt in hoc genere famæ probationem non ſufficere, intelligendum eſt de fama ſimplici quem mortuum eſſe, non de fama quæ in certo loco eſt, ubi quis mortuus dicitur. hæc enim eſt uehementior.

39 † Pone teſtes dicere quem mortuum: quia interfuerunt eius ſepulturæ, non quòd ipſi uiderunt cadauer: quia erat in capſa coopertum lintheis, uel pannis inuolutum. ſed ſi tunc ab hominibus dicebatur, proculdubio in hoc genere cauſarum probabit. ſatis enim ad fidem iudicem adducit, ſecundum ea quæ communiter à noſtris maioribus obſeruantur.

40 † In maximis uerò cauſis ubi hominis uita periclitatur: ut ſi de homicidio accuſetur, uel de puniendis ſeruis qui non inuenerunt dominum, uel de torquendis eis pro homicidio inueniendo: lege cautum eſt, quòd debet conſtare, & liquere hominem interemptum, id eſt, liquido apparere. quod quandoq; fit per relationem officialis qui ad hoc mittitur. quandoque ad teſtium examinationem recurritur: ut in occiſis poſſunt aliquando manifeſtam cauſam reddere: ut ſi uiderunt eum capite mutilatum. ſi uiderunt uenas gulæ præciſas, & inde ſanguinem effundi, donec frigidus remaneret, & ſine ſenſu, & ſimilia. Aliquando talia ſigna uiſa non ſunt, ut in eo qui dicitur ſuffocatus: nonunquàm etiam ad ſui defenſionem dicit quis aliquem ante naturaliter mortuum: quàm ab eo percuteretur, nonnunquàm contingit & mortem expedire probari. uerè in cauſis maioribus & magnis, ut cum certa die & hora quis mortuus dicitur, hæc enim ita limitatè raro in famã deducuntur, unde ad probationem teſtium de uiſu peruenitur.

41 † Si igitur dicit teſtis quòd talem uidit mortuum, nec interrogetur ulterius, puto ſufficere: & ſi interrogetur quomodo cognouit quòd mortuus eſſet, & ſi dixerit quòd uidit eũ abſque aliquo motu abſque emiſſione & attractatione ſpiritus tetigit, & nullus motus erat in pulſu, hæc enim certa ſigna sũt mortui. Sed ſi diceret quia mori & exſpirare uidit eum: puto ſufficere. ſatis enim communiter cognoſcitur id nec uerbis clarioribus poteſt exprimi. Sed & ſi dixerit quia uidit habere omnia ſigna, & omnem aſpectum mortui, ſatis exprimit. eſt enim ille aſpectus communiter notus etiam in mortuo de recenti. hæc enim teſtificatio euangelico corroboratur teſtimonio dicente: ad Ieſum autem cum ueniſſent & uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. ſed & ſi teſtis dixerit quòd eum ſepeliri uidit, hæc ſufficere ſuſceptum eſt. Sed ſi quis uiderit aliquem uel in mari, uel in flumine proijci, & corpus nunquam reuiſum eſt, de illius morte recte teſtificatur. licet non uiderit mortuum. certum eſt enim poſt illum actum quem modico tempore uicturum, & ſalutis nulla indicia ſupereſſe. Si quis etiam uiderit quem in carcerem claudi, ubi nil erat ad uictum. & carceris cuſtos fuerit, ita quòd eidẽ carcerato aliquid quod ipſe non uidiſſet inferri non potuit. poſt aliquos dierum curſus rectè teſtificatur de morte: licet cadauer non uiderit, & multa his ſimilia uiſa ſunt, quæ enarrare magis laborioſum eſt quàm ſubtile.

ADDI-

ADDITIO.

a Mortuum hominem. Vide ſuprà in tracta. Bart. quomodo probetur mors. & illa uerba ſunt eadem prout hic. & uide Felin. quomodo probetur mors. in c. quoniam frequenter. in. §. porro. in ix. col. ut lit. non conteſt. Tho. Diplo.

b Per leuem præſumptionem. Vide Alexan. in conſil. clxxij. in vj. uolu. num. 8. & in conſil. clxxxvij. in eod. uolum. in fin. Tho. Diplo.

c Intrauit mare. Adde Bart. in l. ſi quidem. C. ſolu. matr. & in l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quemad. teſta. ape. & in l. quoties. C. de naufragi. lib. xj. cum concor. de quibus per Pet. Corn. in conſi. ccüj. in ij. colum. quāquam. in iij. uol. & uide Alex. in l. j. §. ſi dubitetur. in addi. Bart. ff. quemadmo. teſta. aper. & eundem Alex. in conſ. xxv. in iiij. uolu. in ij. col. in cauſa & lite uertente. Tho. Diplo.

d Maius periculum. Vide Bart. in tracta. de morte poſt principium ubi idem extendit etiam ſi de matrimonio contrahēdo oritur contentio. & Cyn. poſt Gl. in l. ſi quidem. C. ſo. matr. & Bar. in l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quemad. teſta. aper. & ibi fortius tenet Ioan. de Imol. ſequutus Cyn. in in d. l. ſi quidem. quòd indiſtinctè ubi tractatur de magno præiudicio & commodo pecu. requiratur uera probatio mortis & non per famam & cōiecturas, uide Alex. in conſi. clxxxvij. in vj. uolu. in fi. & Felin. in c. quoniam frequenter. in §. porro. in ix. col. ut lite non conte. & eundem Feli. in c. ſicut. in v. col. de re iudi. Tho. Diplo.

42 Titium † eſſe [a] uel fuiſſe uult ali-
a quis probare: quia pars aliquid factum eſſe fatetur per unum hominem, ſed illum fuiſſe Titium negat, propter quod ad teſtes recurritur. Si teſtis dixerit Titium fuiſſe illum: quia uidit ſatis eſt. Idem ſi dixit uidi faciem eius, ſatis exprimit. Nam Paulus reſpondit, quòd per imaginem recognoſcimur. tot enim deus fecit in faciem quòd ferè eſt impoſſibile reperire homines qui in facie omninò ſimilentur. ſecus putò ſi à tergo dixerit ſe uidiſſe. Huic autem dicto de uiſu derogaretur ex loci diſtantia. Si enim à longè dixerit ſe uidiſſe, aduertenda eſt diſtātia: ut ſi eſt tanta in qua ſenſus communiter poſſit decipi, plenam fidem non facit: ſecus ſi diſtantia eſſet modica, & hoc à noſtris maioribus eſt receptum: & ideo ut prædicta ceſſent, ſæpe dicto teſtis adijcitur: quia uidit, & præſens fuit: ſed ſi ſimpliciter dicat uidit, intellige de uiſione plenaria, quæ eſt de propinquo, niſi interrogetur ulterius cum etiam à longe uidiſſe ſe dicit ut cōſueuit apponi loci diſtantia, uel per menſuram, uel per exemplum alicuius loci diſtantiā uel per menſuram uel per exemplum alicuius loci notorij, ut ex hoc cognoſcatur an iudex ad fidem adduci debeat: ſed ſi ſimpliciter dixerit à longè ſe uidiſſe, nec de diſtātia aliquid exprimatur, eius dicto ad ple-
43 nam fidem ſtandum non puto. † Huic etiam derogatur ex tempore, quid enim
b ſi de nocte [b] dixerit ſe uidiſſe. cum enim illo tempore ſenſus decipiatur faciliter, non putarem ei ſtandum, niſi bene ſe recognouiſſe exprimeretur, uel ex approximatione multa, uel ex lumine alicuius
44 magni ignis uel lunæ. † Et etiam derogatur ex qualitate, quod qualiter fit ē uidendum. quid enim ut in facto accidit, ſi teſtis dixerit quòd dum in taberna tonſoris in ſpeculo ſe aſpiceret, in eodē ſpeculo illum uidit, & Titium fuiſſe cognouit. huic enim dicto ſtandum non arbitror. illa enim uiſio per lineam reflexa fit. & imago perſonæ multo minor quàm ſit oculis noſtris cernitur, ſicut ſi multū perſona diſtaret: ideò nō facit fidem niſi ſicut de diſtātia loci receptum eū. Quod autem dictum eſt quòd ſufficiat dicere ſe uidiſſe etiam ratione illa, non uidetur ſubſiſtere. non enim ſufficit uidere ſolum niſi ēt anterior præcedat notitia: de quo in reddendo cauſam, de cauſa nil dicit: ſed cum nullius dictum intelligi debeat ut loquatur: ut ſtultus. maximè in propoſito ubi de teſte loquimur, cuius perſona ut idonea eſt recepta dicendum eſt ſufficientem cauſam reddidiſſe: ut ſic dicendo ſe uidiſſe illum fuiſſe Titium, omnia dixiſſe uideatur: quæ ad cognoſcendum,

dum, quid ſit Titius requiruntur niſi in terrogetur ulterius, cui congruit quod relatum eſt ſufficere cauſam dicere. niſi de cauſa etiam fuerit interrogatus. Sed
45 † ſi interrogatus fuerit, ſi eū prius cogno ſcebat. & qua notitia, reſpondere tenetur. ſi enim dixerit: quia erat ſuus uicinus continuus, uel aliter cum eo aſſiduè conuerſabatur, ſatis exprimit. quòd ſi eū dicit alias uidiſſe ſemel tantum, & leui notitia: & poſteà magnum tempus exceſſit. tunc plenam fidem non faceret. de facili enim talis recognoſcendi notitia perditur. uel ex imbecillitate memoriæ reco gnoſcentis, uel ex mutatione quæ incognita perſona contingit propter antiquitatem ſeu infirmitatem & alios caſus. Sed ſi eum in pueritia recognouiſſe ſe diceret, nunc uerò ad ætatem adultam ſeu uirilem proceſſerit ille, qui dicitur cognitus, proculdubio non probaretur propter mutationem quæ contingit in membris. & hoc expreſſe ex edicto prætoris de partu cuſtodiendo colligitur. Iſta enim iudicialis inueſtigationis ſunt ſecundum
46 cauſarum ueritatem. Interdum † teſtes dixerunt quòd uiderunt hominem aliquid facere, quo autem nomine uocetur ignorant. tunc ad iudicem ſpectat illum hominem exhiberi, ut ſi ille fuerit cogno ſcatur à teſte. Sed & ſi de mortuo homine quæratur quis ſit, puto ex aſpectu recognoſci. ut diximus in uiuente. nonnunquam tamen in morte tanta ſit permutatio ut recognitio ſit difficilis ex aſpectu faciei. tunc de neceſſitate recurritur ad eos qui partium corporis recognoſcunt ſigna quæ cooperta portantur.

ADDITIO.

a Titium eſſe. Adde Bart. in l. ſignata. & ibi Ioan. de Platea. C. de fra. diſc. libro. xj. & uide concor. per Fely. in c. ſicut nobis. in v. col. de re iud. & Iaſo. in l. non minorem. in fi. C. de transacti. Tho. Dipl.

b Si de nocte. Vide plures concor. per Iaſo. in l. non minorem. in fi. C. de tranſac. licet de Bart. hic non faciat mentionem. & uide Fely. in c. ſicut in v. colum. de re iudi. & uide Bar. in l. aut facta. §. tempus. ff. de pœn. & ibi Alex. in addi. Tho. Dipl.

QVANTITAS alia eſt corporis cōtinui permanentis perpetuò, uel per aliquod tempus. alia corporum ſeparatorum. altera rei fluxibilis & tranſeuntis ut qualitas temporis de quo non habemus niſi præſens. quod enim præteritum eſt eſſe deſinit. quod uerò futurum eſt nondum eſt. de hoc in ti. de tempore dicetur. Alia eſt qualitas qualitatiua: prudentes enim ſuo ingenio qualitates metiūtur per gradus. ut bonus, melior, optimus, peſſimus, & mediocris, & alijs modis diuerſis, & hæc in ti. de relatione ponemus. De primis ergo duabus inueſtigandum eſt de qualitate corporis continui quæramus, uel de linea longitudinis uel latitudinis, uel de ſuperficie tota uel de toto corpore. hoc autem qualitas quatenus ad nos ſpectat cognoſcitur per menſurationem ad aliquid aliud: ideo conſtitutum eſt, & de cōſuetudine obſeruatur: ut ciuitas ſuas habeat menſuras, & pondera, & ad quas rei quantitas menſuretur & diſcernatur: ut puta pedem, paſſum, cātarum, modium,
47 ſtarium, & ſimilia. Si igitur † de longitudine alicuius rei q̄ritur determinatè, ut quot pedum ſit tota longitudo talis rei: teſtis dixit eſſe decem pedum: quia uidit, ſufficientem cauſam non reddit: quia per uiſionem ſolam ipſius rei de hoc certi nō reddimur. debet ergo dicere: quia uidi & menſuraui, uel menſurari uidi. menſurare enim longitudinem & latitudinem cōmuniter omnibus notum eſt. ſi uerò de hoc indeterminatè quæratur poteſt per uiſum ſimplicem cauſam reddere, ut ſi teſtis interrogatus dixerit rem paruam, uel magnam, uel mediocrem: quia uidit ſatis enim exprimit. hæc enim ſatis eſt ab hominibus communiter cognoſcibilis per aſpectum in rebus quæ eiuſdem ſpeciei ſunt. Idem ſi dixerit interrogatus de longitudine alicuius rei reſpondit eſſe decē pedum & ultra: quia uidit, tantum enim poteſt eſſe exceſſus: quòd decem pedum eſſe ab omnibus qui illud uiderūt cognoſcatur. Idem ſi dixerit non eſſe decem pe
48 dum quia uidit. † De ſuperficie uerò totius corporis menſurandi tractatur cum fundus uenditur ad menſuram:

& cum de aliquo pariete quot cănarum ſit quæritur. uel de tabulis, uel de ædificio ex tabulis compilato quæritur, quot pedum ſit & ſimilibus. hoc enim communiter omnibus notum non eſt, ſed conſiſtit in artis peritia. ideo ſi res de qua quæritur haberi poteſt per iudicem menſuratoribus committenda eſt, quod ſi res haberi non poteſt, non eſt credendum teſtibus qui de rei menſura dicerent limitatè, niſi eos conſtet in dicta arte peritos, & ſe menſuraſſe, uel menſurari uidiſſe teſtétur, ut in præcedentibus eſt de ſubſtantia dictum. Indeterminatè uerò de tali quantitate per uiſum ab omnibus recognoſci & teſtificari eſt facile. de toto uerò corpore menſurando difficile eſt, ſi quæratur, quoniam corpus quodlibet per ſuperficiem tegitur, quæ eſt ſecundum omnem eius uiſionem, & accedit ad menſuram quæ ineſt ſtante corporis integritate, & *eſt poſſibilis*, ſi *diuidatur* uel *perforetur tũc ſuperficies erit*. Eſt ergo neceſſe quòd ipſius corporis quantitas per aliquod extrinſecus oſtendatur, ut contingit in his quæ pondere, & menſura conſiſtunt. Si enim quæratur de quãtitate maſſę auri, uel argenti, non de longitudine uel latitudine: ſed de toto corpore quæritur. & ſi dicatur quòd eſt libra, uel alterius ponderis, non reſpondetur de quantitate, ſed de qualitate ponderis. pondus enim qualitas eſt: ſed in his rebus quas conſiſtere in pondere dicimus hoc euenit ut ex pondere grauiori uel leuiori maior uel minor quantitas diſcernatur. unde congruè de pondere; reſpondetur. † Si igitur teſtis dixit maſſam eſſe decem librarum: quia uidit, nil probat, non enim per uiſum comprehenditur pondus: ſolum enim ſuperficies uidetur poſſe eſſe concauitas intrinſecus: ſed ſi diceret ponderaui ponderibus, uel uidi pōderibus ponderari. ſatis eſſet, etiã ſi de ponderibus limitatè non dicatur. pondera enim & ponderandi modi communiter cognoſcũtur. Sed ſi diceret quia ponderauit: uel quia ſuis manibus ponderauit, idem puto quia ponderare in uero eloquio idem eſt quòd pōderibus examinare. ſed ſi diceret cum manibus tetigi, uel in meis manibus uel in meis humeris ſubleuaui uel portaui: tunc poteſt indeterminatè teſtificari de pondere non determinatè. licet enim per tactum iudicetur de pondere. non tamen determinatè, niſi inſtrumenta ponderatoria adhibita ſint. ſicut enim ſi † quæratur de quantitate eorum quæ menſura conſiſtunt. ut uini & olei, & dicatur decem lagenas eſſe uel fuiſſe in aliquo uaſe: quia uidit, & ita determinatè loquitur: nō probat niſi adijciat: quia menſurauit uel menſurari uidit. ſecus ſi indeterminatè loquatur ſecundum quod eſt in præcedentibus dictum. Aduertendum eſt tamen quòd licet per menſuram totum illud quod in uaſe menſurato continetur, commenſuratum comprehendatur. tamen uerè & propriè in uaſe non eſt: niſi illa ſuperficies uini uel olei quæ tangit ſuperficiẽ uaſis, cæteræ uerò partes uini uel olei una ſuper aliam ſucceſſiue in uaſe conſiſtunt, tamen totum in uaſe eſſe dicimus.

49 (margin, at "ſpondetur. † Si igitur teſtis")

50 (margin, at "ta ſint. ſicut enim ſi †")

51 † In his uerò quæ non conſiſtunt in pondere uel menſura. uel ad iſta non reducũtur, menſuratio totius corporis eſt difficilis, nec poſſet fieri niſi à peritis in arte. oportet enim quòd menſuretur ſuperficies cuiuſlibet diuiſionis, quę ſunt ſex, ſcilicet ſuprà & infrà. ante & poſt: dextra & ſiniſtra. exemplum de taxillo. Ex his quæ ſit quantitas totius corporis colligitur. poſſet etiam hic eſſe deceptio ſi intra corpus eſſet concauitas. Corporum uerò

52 † ſeparatorum per quantitatis inueſtigationem ſcire oportet. quia quædã ſunt corpora ita minima quòd eorum dinumeratio eſſet impoſſibilis: ut in farina & cinere. & etiam in cæteris pulueribus. In quibuſdam uerò dinumeratio eſt difficilis, poſſibilis tamen. ut in frumẽtis. & in his ſicut in corporibus liquidis per menſuram uel pondus quantitas cognoſcitur. & etiam in modo atteſtandi eſt idem quod ſupra dictum eſt. Eorum uerò corporum quorũ numeratio facilis eſt quantitates cognoſcuntur per numerum. numerus autem percipi poteſt tam per uiſum quàm per tactum. recte ergo dicit te

ſtis quòd fuerunt decem aurei: quia uidit. & ſi de materia conſtaret, & ſolum de numero dubitaretur rectè diceur etiam ſi certus eſſet quòd fuerũt decem: quia tetigit. & iſta quantitas quæ numerus uocatur ē ab omnibus cognoſcibilis.

53 Dixit testis † uidi tradi decē corbes frumenti: cum probare iudicaui. tūc enim ad menſuram ſe uidiſſe tradi domino, de neceſſitate infertur quòd menſurari uidit, aliud ſi dixerit ſe uidiſſe tradi aceruum frumenti quod erat decem corbes. hoc enim non dicit eſſe traditum ad menſuram: ſed debet aceruum traditum tantæ quantitatis exiſtere. hoc enim uiſu determinatè nō percipitur, ut traditum eſt. Idem in ſimilibus.

54 Vas vini † plenum fuerat, totum cōſumpſerat, de eius quātitate quæſtio eſt, ad menſuram uaſis recurrendū eſt, quod fit replendo cum de alio ad menſuram. & hoc eſt ab omnibus notum, uel menſurando quantitatem ſpacij uacui: & hoc conſiſtit in artis peritia. qui igitur aliquo dictorum modorum uas uiderit menſurari, de quantitate & continentia ipſius rectè iudicat.

55 Vicena † milia paſſuum in ſingulos dies dinumerari prætor iubet. qualiter autem hæc probetur diſtantia dubitatur, dixi ſi uulgi opinione & fama inter loca certus miliarium numerus nuncupatur illi ſtandum, niſi probetur contrarium. credendum eſt enim illud uulgare & antiquum à certa antiquorum menſuratione ſumpſiſſe exordium. Eſt autem qui poſtulat menſurari illud ſuis expenſis mos gerendus eſt. erit autem hæc menſura facienda pariter ſecundum quod communiter commeatur, ſecundum ipſius longitudinem, & hæc cum de dando ſpacium ad ueniendum quærimus. Sed ſi ſuper aliqua locorum diſtantia uel uicinitate quæratur, per directum eſt facienda menſura itinere non attento: & ſi loci diſpoſitio per terram ad menſurandum non patiatur: quia fortè paluſtris uel ſpinoſus erat, per aerem eſt fienda menſura, ut eſt conſtitutum in extrauaganti quæ monaſterium mendicantium conſtrui infra certum numerum cannarum interdicit, quæ menſura fiet cordula per directum tranſducta, eſt enim poſſibilis menſura cuiuſlibet diſtantiæ per aſpectum tamē, ſed hoc non omnibus, ſed Geometris tantum, ſi de hoc determinatè loquimur. in determinatè uerò eſt communiter cognoſcibile.

Qualitas ſine ſubſtantia naturaliter eſſe non poteſt. Subſtantia autem aut corporea aut incorporea. Corporea autem eſt animata: alia eſt inanimata. Animata alia eſt anima rationalis: alia ſenſitiua: alia uegetatiua: alia inanimata. de qualitatibus ergo quarumlibet eſt uiden

56 dū. Sed † ſubſtātia incorporea eſt Deus in quo cum ſit ſimplex omnino nulla eſt qualitas: & tam ſummas res ad inueſtigandum iuriſtarum non ſpectat intelligentia. Aliæ etiam ſunt ſubſtantiæ incorporeæ. & ſimiliter non ſunt inueſtigationis noſtræ, huiuſmodi etiam ſunt animæ ſeparatę: quia de his quandoque quæretur in foro ciuili: de cuius memoria damnanda tractatur. hoc autem fit propter ea quæ geſſit in uita. unde cum qualitas quā habuit in uita diceretur homo propter quæ damnatur memoria doctrina ſumetur. de hoc etiam quæritur cum de aliquo comprobando in ſanctū agitur, tunc enim uita & miracula ſunt probanda, ut ex ſacris canonibus conſtitutum uitam probare facile eſt. de miraculis uideamus.

57 † Miraculum quaſi dicitur admirationе plenum, & eſt miraculum id cuius effectus manifeſtus eſt. cauſa autem eius omnibus ſimpliciter eſt occulta: quia ſolus Deus ſcit unde quæ à Deo fiūt propter cauſas nobiles ignotas quòd uires noſtras excedunt: ideo miracula nūcupantur. Et ſancti Doct. tradunt hoc tribus modis cōtingere. Primò circa ſubſtantiam facti, ut quando Deus facit aliqua quæ natura nullo modo facere poteſt ut quòd ſol ſtet. ut fuit tempore Ioſue. uel quòd homo habeat corpus glorificatū, ut Chriſtus poſt reſurrectionē, & id quod in ſacramento altaris fide cernimus: & iſta in miraculis ſummum gradum obtinent. Secundo quando illud fit

fit quod natura facere poteſt, non in illo in quo fit. ſicut reſurrectio mortuorū: illuminatio cæcorum, & ſimilia. poteſt enim natura dare uitam, alias ſecare uitam. ſed non in mortuo. & poteſt præſtare uiſum: ſed non tamen in uera excitate: & hoc tenet ſecundum locum in miraculis. Tertiò quando illud quod fit natura facere poteſt. ſed non illo ordine: ut quando aliquis uirtute diuina ſubito liberatur à febre nullis adhibitis remedijs. uel cum non conſueto proceſſu naturæ panis multiplicatur, poteſt enim homo naturaliter facere panem, ſed non illo ordine. liquet ergo quòd miraculum probari oportet; probando aliquid naturæ alias uerè. ita quod uires noſtræ naturæ exceduntur uel in ſubſtātia eius quod fit: uel in ſubiecto eius in quo fit: uel in ordine faciendi: ſed ſi illud potuiſſet per cauſas naturales reduci non eſſe miraculum: clare probatur: ꝙ autem Deus fecerit propter inuocationem illius ſancti probata inuocatione uel uoto ad illum ſanctum emiſſis, quibus probatis rectè cōcluditur illam animam eſſe beatam: quia tamen in iſtis poteſt faciliter eſſe deceptio. iſtud eſt determinationi Eccleſiæ Romanæ reſeruatum: cui ſtandum eſt.

58 Svbstantiae † animatæ anima rationali qualitates triplices ſunt, ut iuriſconſultus ſuper edicto ædilium currulium diſtinguit. Aut enim ſunt in anima, aut in corpore, aut in utroque. In anima uerò qualitas quandoque ſupernaturaliter infunditur, ut in ſacramento fidei noſtræ. Sacramentum enim eſt ſacræ rei ſignum. Item ſacramentum eſt in miraculis gratiæ uiſibilis forma: ut Sancti Doc. docent. In baptiſmo enim quędam qualitas animabus noſtris infunditur: hæc eſt gratia per quā Chriſtiani dicuntur. Eodem modo in ordine ſacerdotali in anima infunditur quædam gratia quæ eſt quædam qualitas in anima per quam ſacerdos dicitur. Idem in ſimilibus. Si ergo quęratur an aliquis ſit Chriſtianus, & dixerit teſtis quòd ſic: quia uidit eum baptizari: ſatis exprimit, modus enim & uerba ſacramēti huius communiter omnibus nota ſunt: ſed ſi probaretur quòd ritum Chriſtianorum ſeruauerit diu in foro noſtro, omnia pręſumuntur ſolenniter acta, & ſolenniter proceſſiſſe. Idem ſi dubitaretur an aliquis ſit ſacerdos, debet probari quòd ſecundum ſtylum eccleſię fuerit ordinatus. Idē in ſimilibus. hęc autem Canoniſtis relinquenda ſunt, & Theologis, ad quos magis quàm ad nos pertinet.

Aliae qvalitates ſunt naturaliter acquiſitę hominibus de quibus Ariſtote. facit quatuor ſpecies. Prima uocatur habitus & diſpoſitio ex quibus quis dicitur ſcientificus alicuius ſcientię: ut Grammaticus, Phiſicus, uel Legiſta: uel artifex alicuius artificij: ut cerdo, faber, & ſimiles. uirtuoſus, uel uitioſus. & iſtę qualitates ſi quidem de anima faciliter mouerentur, dicitur diſpoſitio. ſi difficiliter habitus: quia habitus acquiritur ex frequentibus actibus. & quanto plus frequentatur, tanto plus ſeu maior fit habitus. Omne enim artificium per exercitium ſuſcipit incrementum, de his ergo qualitatibus probandis uideamus.

60 Ivristam † eſſe ſolum una probatione probare poſſunt Iuriſperiti, quos dicere ſufficit ſic eſſe: quia eum examinauerunt. in hoc enim uerbo interrogatio, & reſponſio includitur: & ſic per ſenſum cauſa redditur. Idem ſi dixerit, quia uidit ipſum allegare legem, & allegationibus reſpondere, uel aliquem actum qui in alium quàm in iuriſtam non caderet. Si in cęteris ſpeculatiuis ſcientijs puto idem. teſtis autem qui iuriſta non eſſet coniecturis aliquibus probabiliter demōſtraret ut quia eum in habitu aduocatorum uidit incedere, & eum uidit coram iudice aduocare. licet quid dixit ignoraret. hęc enim tātam pręſumptionem inducerent ꝙ ei ſtaretur, niſi in cōtrarium doceretur per iuriſperitos qui per examinationem: ita non eſſe ſicut eſſe peritum dicitur comprehendunt. & idem in cęteris ſcientijs. quarto periti ſecundum mores ciuitatis utuntur diuerſo habitu à communi. Et ſi quæratur an ſit iuriſta. non curatur an magnæ uel paruę ſuffi-

G 2 cien-

cientiæ ſit. Si uero determinatè quęratur ut an iuriſta ſit ſufficiens ad doctoratum; uel ad alıud ſimile, tunc teſtẽ oportet eſſe eiuſdem ſufficientię uel maioris, quàm ſit ille de quo quęritur: ſecus ſi eſſet minoris. nullus enim poteſt iudicem certum reddere de eo quod uires intelligentię ipſius teſtis excedit.

a Cerdonem [a] † eſſe uel artificem ali-
61 cuius artis mechanicæ teſtificari poteſt quilibet, cum id opus quod ex artificio illo reſultat ab illius artis artifice proceſſiſſe omnibus notum eſt. Si ergo teſtis dixerit Cerdonem eſſe: quia uidit eũ exercere dictam artem, ſatis probat, ſi non interrogetur ulterius. ſed ſi adiecerit, quia uidit eum operari in illa arte: non probat: quia pręparare corium cerdoni eſt operari in illa arte: non tamen eſt artifex. ut ergo lucida ſit probatio dicat ꝙ uidit eum aliquod opus facere, quod certum ſit abſque illius artis peritia fieri nõ poſſe. & hoc cum ſimpliciter an ſit cerdo quæritur. Si uero quæratur quãtum gradum perfectionis in illa arte quis teneat. uel quantum artificem illum unus excedat non poteſt teſtimonium reddi rectè niſi per illos qui ſunt in artificio illo periti.

ADDITIO.

a Cerdonem. Vide Alex. in l. cętera. §. ſed & ſi quis. in princ. in j. col. ff. de leg. j. Tho. Diplo.

a Mercatorem [a] † ſeu negociatorem
62 eſſe non eſt artificium: quoniam ex communi uſu dicitur abſque ſingulari doctrina. & ideo hoc officium appellamus: niſi in hoc alij ſint perſpicatiores alijs, nõ ergo mercator dicitur ꝙ huius rei notitiã habet: q̃a ſic omnes mercatores dicerentur: ſed hanc appellationem perſonæ ex uſu mercandi adijcimus non ex uſu quolibet. non enim qui propter eminẽtes neceſsitates mercatur mercator dicitur: ſed qui cum quadam perpetuitate deputauerit ſe ad hoc. Idem in cæteris qui in officio magis quàm in artificio conſiſtunt: & ita à legumlatoribus, & à noſtris prędeceſſoribus eſt receptum. Teſtem enim qui hoc deponit, cauſam oportet reddere concludentem, prædicta puto quia uidit eum tabernam tenere, uel menſam ad hoc, uel quia uidit eum ſic agere, ſic contrahere, ut faciunt hi qui mercatores appellantur.

ADDITIO.

a Mercatorem. Vide Bar. in l. legatis ſeruis. in prin. ff. de leg. iij. & ibi uide plenè Alex. in apoſt. l. magna. & eundem. in d. l. cętera. §. ſed & ſi quis in j. col. ff. de lega. j. Tho. Diplo.

63 Aliquam ex † prędictis qualitatibus non habere quem probatur eoipſo ꝙ contrarium non probatur: ſed ſi conſtet eum ſemel talem fuiſſe: qualiter probetur ꝙ talis eſſe deſierit dubitabile eſt. puto ꝙ ſi quęratur de his quę in officio conſiſtunt, probari oportet, ꝙ depoſuit animum exercendi illud. ex eo tantum talis dicebatur talis eſſe, & durare pręſumitur donec de contrario doceatur: quod probabitur ſi expreſſè de eius conſtiterit uoluntate, uel ſi fortè profeſsionem facit in qua negociari non licet. uel ſi tanto tempore mercandi conſuetudinem dimiſerat ꝙ animũ dimiſiſſe uerisimiliter probatur ad quod quinquennium requiritur, ut reperitur in notarijs Reipublicæ.
64 & etiam in domeſticis conſtitutum. † Sed ſi de artificijs mechanicis dubitatur, plus difficultatis habet, quoniam ex habitu & peritia illius artificij talis dicitur qui habitus eſt de facili mobilis. maxime cum talia artificia ſic conſiſtant etiam ut in modicis: ut in ſcripturis redigi non ſit neceſſe: ſed probabiliter dic ꝙ ſi per decennium deſierit tale artificium exercere ꝙ artifex eſſe deſinat. tanto enim tempore obliuionẽ lex præſumit ut ſtatuit de poſ-
65 ſione perdenda. † De ſcientiis uero ſpeculatiuis cum uarias & implicitas habeãt concluſiones alia inſpectio eſt. Quid enim ſi ſcholaris in quo nõdum habitus ſcientia firmus erat uel habituatus erat habitu multum leui ad exercitium armorum ſe tranſtulit, & à ſtudio ex toto ceſſauit, proculdubio per actus tales habitus tales dicuntur extincti modico tempore,

pore, quod tempus iudicis arbitrio relin-
quendum eſt. cuiuſcunque tamen fuerit
firmiſsimi habitus per decennij ceſſatio-
nem ab actu abſentiæ. & extinctio præſu-
metur:ut dictum eſt ex prædictis:ergo li-
quet qualiter probetur ꝗ talis eſſe deſie-
rit. poteſt etiam per peritorum examina-
tionem probari.

66 De virtutibus † & uitijs oppoſi-
tis uideamus. Eſt autem uirtus ut Ariſt.
ait: habitus electiuus immediatè conſi-
ſtens quo ad nos determinata ratione,&
ut ſapiens determinabit. Ex eo ꝗ dicit ha-
bitus. apparet ꝗ eſt qualitas animæ: de
qua nunc tractamus. Ex eo ꝗ dicit electi-
uus, differt ab habitu alicuius ſcientiæ uel
artis qui non eſt habitus electiuus, ſed
ſcientificus, poteſt aliquis aliquid ſcire, &
nolens, & ſic actus ſcire neceſſe non eli-
gitur per imperium uoluntatis, quod non
eſt in actibus uirtuoſis. Ex eo ꝗ dicit im-
mediatè conſiſtens differt à uitijs quæ in
extremitatibus aſsiſtūt, ut nil largiri aua
ritia eſt. omnia largiri prodigalitas eſt. &
utrunque uitium tenere medium tempe
rantia eſt,& eſt uirtus. Idem in ſimilibus.
Ex eo ꝗ dicit quo ad nos apparet ꝗ ſecū
dum diuerſas conditiones perſonarum
diuerſificatur medium. alia enim eſt mo
derata expenſa in nobili & diuite: alia in
ruſtico & paupere. & ideo iura hæc mo-
derantur ſecundum nobilitatem nata-
lium & patrimonij quantitatem. & idem
de alijs. Ex eo enim ꝗ dicit determinata
ratione apparet ꝗ habitus electiuus de-
bet fieri ad finem boni. bonum enim eſt
debita ratio & cauſa omnium. ſi enim fie
ret in malum finem non eſſet uirtus: ut
67 dicetur inferius. † Ex eo uero ꝗ dicit ut
ſapiens determinabit. apparet hoc com-
miſſum arbitrio boni uiri: hoc eſt iudi-
cis, qui ſapiens & bonus uir apud nos eſt,
quod meritò dicitur & infrà ꝓbabitur.
Apparet ergo ex prædictis ꝗ cum habi-
tus animę non poſſit probari: niſi ꝑ actus
extrinſecos ꝗ ille uirtuoſus probatur cu
ius actus tales probantur, qui apud iudi-
cem & bonum uirum uirtuoſi determi-
nantur. & econtra de uitijs eſt: ſed quia
hæc eſt generalis doctrina ſtudioſos cer-
tos non reddit. ideo eſt ad particularia
deſcendendum.

68 Virtutum † aliæ ſunt morales. aliæ
Theologicæ. primo moralium quatuor
ſunt principales quas cardinales uulgo
appellamus, ſicut eſt hoſtium in cardini-
bus: ita & his quattuor omnes aliæ reuo-
luuntur. & ſunt hæ. ſcilicet prudentia: Iu-
ſtitia: Fortitudo, & Temperantia. huius
ratio eſt quia ad rectè uiuendum primo
requiritur in homine recta ratio per quā
inter ſe ſyllogizat: & quod melius eſt co-
gnoſcat: & hic pertinet ad prudentiam.
Secundo cognitionem boni debet ſequi
operatio: & tunc ſi eſt ad alterum,& per-
tinet ad iuſtitiam, quæ ius ſuum unicui-
que tribuit. Si uero reſpicit operationē
prout eſt inter ſe, tūc prudentia ſola non
ſufficit. licet enim quis cognoſcat quod
melius eſt, poteſt eſſe aliquis appetitus
qui contrarietur ut ultra uelit. & ut hic
appetitus noxius limitetur eſt neceſſaria
alia uirtus quæ dicitur tēperantia. Quā-
doque eſt aliquis appetitus per quem ab
eo quod bonū cognoſcit deſiſtit propter
timorem uel laborem: & ad hunc appeti
tum noſtrum refrenandum alia uirtus ne
ceſſaria eſt. ſ. fortitudo. & hæc uera ſunt:
& legibus probantur. de qualibet ergo
ſingulariter uideamus.

69 Prudentia † eſt ut ait Ariſto. li. vj.
Ethicorum: habitus cum ratione actiuus
circa hominis bona uel mala. Ad quod
declarandum ſciendum eſt, ꝗ ſapientia,
70 ſcientia, & prudentia differunt. † Eſt
enim ſapientia habitus ſpeculatiuus con
ſiderans cauſas altiſſimas: & hoc pertinet
principaliter ad Theologiam, & Meta-
phyſicam, quæ Deum, & primas cauſas
conſiderant, & de principijs omniū alia-
rum ſcientiarū iudicant. & etiam de iſta
ad iuriſtas. unde merito dicitur. eſt enim
res ſanctiſsima iſta ciuilis ſapientia, ut Vl
pia. ait, ipſa enim cauſas altiſsimas conſi
derat: quia eſt diuinarum: atq; humanarū
rerū notitia,& cognitio, iudicat de prin-
cipijs aliarū ſcientiarum. reprobat enim
principia omnia quæ fidei catholicæ re-
pugnant, & hac conſideratione bonus iu
dex rectè ſapiens dicitur,& cum ad conſi
lium

lium ſapientis recurritur uulgo de iuriſ-
71 perito intelligitur. † Scientia autem
eſt habitus ſpeculatiuus demonſtratiuus
ratione uera conſiderans cauſas inferio
res,& hęc ad ſcientias naturales ſpectat.
hęc quidem de uniuerſalibus & neceſſa
rio ſe habentibus hoc nomine ſcientia &
iuri noſtro attribuitur per principem in
prima conſtitutione ff.orum.¦& merito:
quia etiam cauſas inferiores conſiderat.
nō ſolum enim diuinarum;ſed etiam hu-
manarum eſt cognitio: ſed etiam de uni-
uerſalibus iudicat. Iura enim non ad
ſingulares perſonas,ſed generaliter con-
ſtituuntur.ſunt etiam de neceſſario ſe ha
bentibus.leges enim conſtringunt homi-
nū uitas, & eis omnes obedire oportet.
maximè: quia eſt inuētio,& donum Dei:
ut ait Demoſthenes,& retulit Marcellus
in l.ij.ff.de legi. Nec prædictis obuiat:qa
mutabilia ſunt per principis imperium,
uel alterius cui attinet: quia etiam iura
quæ naturalia ſunt, mutabilia ſunt diui-
no imperio,uel alterius, cui Deus cōceſ-
ſerit:ut in miraculis declaratum eſt. nec
tamen per hoc minus dicuntur neceſſa-
72 riò ſe habere. † Ars uerò eſt habitus ra
tione naturæ factiuus.unde per talem ha
bitum inſpicitur opus faciendum, quod
tranſit in materiam exteriorem, ut ali-
quod opus domus:liber:& ſimilia, quorū
operum bonitas non cōſiſtit in faciente:
ſed in opere iſto, quocunque enim appe
titu bono uel malo artifex opus fecerit
ex hoc bonum uel malum nō dicitur. ſed
ex ipſo opere, quod nomen etiam iuri
per Iuriſconſul. tribuitur dum dicit, ius
eſt ars boni & æqui. & merito, cum iura
noſtra ut plurimum actum extrinſecum
intuentur, & actū materiæ intrinſecū nō
præmiat nec punit.apparet ergo ꝙ ſecun
dum diuerſas conſiderationes poteſt ius
noſtrum appellari ſapientia, ſcientia, &
ars,cum ſit recta ratio ſtabilium, & recta
73 ratio factibilium. Nunc † ad prudentiā
redeamus, quæ differt à prædictis: quo-
niam prudentia conſiſtit circa particula-
ria. & ea quæ contingenter eueniunt, &
inter ſe conſiliare & diſputare.& recta ra
tione uniuerſalia particularibus cōgruē-
tibus applicare. & hæc eſt ultima diffini-
tio ſupra poſita. Eſt enim prudentia ha
bitus:& ſic patet ꝙ requiruntur frequen-
tati actus.unde licet conſtet aliquem eſſe
magnum iuriſtam uel medicum. non ta-
men ſequitur ergo eſt prudēs iuriſta, uel
medicus. ad hoc enim requiritur ꝙ per
practicam præcedentem habitū fecerit
adaptandum uniuerſalia particularibus.
& hæc recta ratione.Si enim ſine ratione
& caſualiter bene operetur, uel cum ra-
tione non recta: quia non in bonum finē
non erit prudētia: eſt enim habitus acti-
uus. & per hoc intendit ꝙ non ſit ſpecula
tiuus. ſpeculari enim eſt circa cognitio-
nem uniuerſalium quæ neceſſario ſe ha-
bent:ſed cōſiliari,& diſputare intra ſe ad
cōtingentia pertinent.dicitur enim acti-
uus ut differat ab arte quæ eſt habitus fa
ctiuus. differūt enim agere,& facere hoc
loco:quia factio tranſit in materiam exte
riorem. agere eſt ſecūdum operationem
manēs materia.licet Labeo.in tit.de uer.
ſigni. uerbum agere, latius aſſumpſerit.
Eſt enim iſte habitus circa hominis bona
uel mala.& ſic circa contingentia.ſcilicet
ei & ea bona agentia, & conſeruantia, &
diminuentia.circa quod etiam ius noſtrū
conſiſtit,& circa mala fugienda,& præca
uenda ne eueniant.uel ſi euētura ſunt mi
nus lædant. qui ergo talem habitum ha-
74 bet prudens eſt. † Hoc autem proba-
re per probationes neceſſariò concludē-
tes, aut impoſſibile, aut difficile eſt ual-
de.conſiſtit enim actus perfectus talis uir
tutis ex multis quæ ſunt in anima, & ex-
tra ipſam diffunduntur, ex quibus uirtus
apparet. quæ autem ſunt illa quæ requi-
runtur in diuerſis diuerſimodè tradita
ſunt,& per diuerſa nomina:ſed ego ponā
eo ordine, & his nominibus quæ nobis
magis congruūt. dico ergo ꝙ requirit pri
mo cognitio q̄ ſi quidē eſt pręteritorum
dr̄ memoria:ſi pręſentiū dr̄ intelligentia.
Sc'do requiritur ipſius cognitionis acqui
ſitio, quæ quandoque procedit ex doctri
na quæ ab alio percipitur.& hęc appella-
tur docilitas. quādoq; ēt per inuentionē
experimentalē:& hęc appellatur experiē
tia, & hæc quandoque fit cum tarditate,
&

& appellatur deliberatio. quandoque fit cũ ue locitate, & quaſi ſubito. & appellaţ ſolertia, i. facilis, & prõpta cõiecturatio. & hoc ſæpe expeditũ eſt. Tertio requiritur uis cognitionis: ut cõtingentia adaptentur recta rõne. ad hoc aũt requirun tur tria. Primo ut hæc ordinentur ad aliquem bonum finem, & hoc pertinet ad prouidentiam quæ reſpicit futura. Secundo ut adaptentur circunſtantiæ negocij: & hæc uocatur circunſpectio per quam prouidetur ne impedimenta occurrãt. Tertio ut euadamus impedimenta ſi occurrent, & hæc uocatur cautio. & in his etiam cadit uel experientia in ſe uel docilitas ab alio: & ex his dicitur homo prouiſus, circunſpectus, & cautus. ſi ergo bene computes nouem ſunt quæ requiruntur memoria, intelligentia, experiẽtia, docilitas, deliberatio, ſolertia, prouidentia, circumſpectio, & cautio. Quis ſit ergo ille in quo omnia prædicta concurrãt uniuerſaliter, des mihi, & laudabimus eum. ſunt enim multi in quibus prædicta imperfectè concurrũt, multi.n. ſunt in quibus prædicta pfectè cõcurrũt, in quibuſdam ſpeciebus agendorũ. & hoc cognoſcere, ſcire, & probare nobis expediẽs eſt. & ideo de his aliquid tangamus.

75 Prudens † prudentia perfecte præſumitur quilibet maior, niſi contrarium probetur, quilibet etiam naturaliter bonum appetit, cuilibet ineſt ratio ex eo ꝙ homo eſt: quia etiam quædam principia ſtabilium & agendorum habet, licet non perfecte. Ex hoc ineſt nobis naturaliter, ut conſultus peritior ei credatur humiliter, cum ſcriptum ſit, ne innitaris prudentiæ tuæ. Ideò ad oſtendendum quomodo ſcientia & prudentia iuris cuilibet in eſſe præſumitur. Pau. in ti. de bo. poſ. ait, ſcientiam non hanc accipi quæ uiris prudentibus ſit: ſed eam quam quis aut per ſe habet, aut conſulendo prudentiores.

76 † Prudens uero perfecta prudentia ea perfectione quæ in hominibus cadere poteſt naturaliter. poteſt eſſe in quibuſdam ſpeciebus agendorum, ex quo diuerſæ ſpecies agendorum dicuntur ipſius prudentię. Quędam enim prudentia eſt circa regimen ſuijpſius, quæ appellatur prudẽtia ſingularis ſeu particularis. Alia eſt prudentia qua regitur multitudo, & hæc multiplex eſt. Aut enim eſt multitudo coadunata ad totam uitam. ut una domus, ſeu una familia: & ad eius regimen prudẽtia requiritur, q̃ dicitur œconomicã: ſi uero nõ ſit coadunata ad totã familiam ſed ad uniuerſalia. ut multitudo, ciuitas, uel regnũ. & hæc in principe dicitur prudẽtia regnatiua. in ſubditos uerò dicitur prudẽtia politica. Si uerò ſit multitudo q̃ congregetur ad certum finẽ: ut exercitus ad pugnandum, & ſimilia: tunc dicitur prudentia militaris. de qualibet iſtarum aliquid uideamus.

77 Prudentia † particularis eſt cũ ad ſui ipſius regimen quidam prudentes inueniuntur, qui habẽt ea quæ generaliter ſupra de prudentia dicta ſunt. Et notãdũ ꝙ quo ad alios prudẽs quis eſſe non põt: niſi quo ad ſuiipſius regimen prudẽs ſit.

78 ſed hoc non conuertitur. † Sunt.n. aliqui qui quo ad ſe boni & prudentes ſunt aliorũ uerò negociorũ inexpertes. de illis dicitur ſancta ruſticitas ſibi ſoli prodeſt. qđ de Eremitis & alijs uiris contemplatiuis, & à uita actiua ſeparatis dictum eſt, iſti à tutela excuſantur ſecundum leges, & hi ad prælaturam ſecundum Canones non promouentur. oportet ergo epm eẽ prudentem non ſolum litterarũ peritia: ſed ſeculariũ negociorum diſpenſatione. his in dicẽdis teſtimonijs multum creditur. ſi ſunt.n. uitæ laudabilis, nec eorum fides uacillat, huiuſmodi autem prudẽtia quã exiſtimo particularem in uiuendi & conuerſandi modo probabitur. & per eum reddere teſtes rationem oportet, ut in ſequentibus clareſcet.

79 Oeconomica † prudentia, id eſt, diſpenſatiua ad regimen familiæ pertinet habentem eam diligentẽ patremfam. appellamus. hoc nobis probandum bipartitè occurrit. ſunt diligenter ſeu prudenter eſſe patremfam. ſimpliciter nullius ſingularis actus reſpectu uel alicuius actus reſpectu. primum occurrit cum de aliquo creãdo tutore q̃ritur, uel de ætatis uenia cõcedẽda. hoc imperiali cõſtitutione docetur,

cetur, qua de eo cui ętatis uenia eſt cōceſ
ſa ē cautū q̄ idoneis uocatis teſtib. morū
ſuorum inſtituta probitateſque commu-
nis teſtimonio honeſtioris uitę edoceāt.
quid eſt.n. quòd morū ſuorum inſtituta di
cit. apparet per actus extrinſecos pruden
tes eſſe probatos. Sed quia ex actibus
quis non efficitur uirtuoſus uel prudens:
niſi faciat eum retinere mores, ut in diſ-
finitione uirtutis, & prudentię docui-
mus, ideo ſubdit probitatem quę commu
ni teſtimonio uitę honeſtioris edoceant.
Ex uita enim & conuerſatione honeſta
pręſumimus eum mores retinere. Econ-
trario contrarium. ideo cautum eſt legi-
bus imputandum eſſe contutori, qui eum
tutorem ſuſpectum non fecerit, ſi eum
malè uiderit conuerſari. Hęc quidem
80 † mihi pręcipuè inueſtiganda ſunt. cum
Carolus Quartus Sanctiſſimus & Nobi-
liſſimus Imperator inter alia multa con-
ceſſerit; ut ego meique deſcendentes
quos legibus doctos eſſe contigerit, per
uniuerſum imperiū ętatis ueniam conce
dere ualeamus ſeruata forma quę legibus
reperitur inſerta. Quid ergo morū inſti-
tuta ſint, quid honeſtior uita, inferēdum
eſt primo, poſtea qualiter ꝓbētur mores,
licet ꝑ loca, & tēpora uarietur, tamē hoc
intelligendum eſt de bonis moribus. uer-
bi gratia. Labeo dixit ſuper edicto de in-
81 iurijs. † nonnunquam tamen dicuntur
mores ciuitatis, id eſt, populi ipſius ciui-
tatis: ut ſunt mores qui uim legis obti-
nent: ut conſuetudines quæ pro lege ſer
uantur. & ad hanc inducendam loci &
temporis curſus requiritur: ut in mate-
ria conſuetudinis eſt receptum. & de his
non loquimur in præſenti. nonnunquam
uerò dicuntur mores ciuitatis & ſingu-
lorum de ciuitate hi qui legis uicem non
obtinent, & uitas hominum non conſtrin
gunt. quilibet enim ſecundum ſuum pla-
citum ſuam familiam regit, ſua animalia
paſcit, ſuaque prædia colit: & generali-
ter ſuę rei quis moderator & arbiter eſt.
quæ uerò in prædictis à pluribus obſer-
uantur, illi mores ciuitatis dicuntur. Et
quod dico à pluribus ſecundum gradum
intelligo. aliter enim diſponenda eſt fa-
milia diuitum & magnatum. aliter me-
diocrium & humilium Iuriſcon. oſtendit
dum de alimentis pupillo præſtandis tra-
ctauit. ſecundum quod ait morum inſti-
tuta, id eſt, ſolidata & firmata. q.d. habi-
tum morum qui eſt difficilis mobilis pro-
bari oportet. ad hoc autem non longi tē-
poris curſus requiritur. etenim hoc in iu
uene. xx. annorum. de quo conſtitutio lo-
quitur impoſſibile reperiri. ſed hoc faci-
le eſt colligi ex conſtitutione principis
quæ de monachis loquitur. ait enim ſi ui
tium in priori eſt geſtum uita humana,
natura quodammodo labitur ad delicta:
attamen ſufficit ad meliorem purgatio-
nem peccatorum & uirtutum augmen-
tum triennalis temporis teſtimonium. ap
paret ergo quòd ex moribus trium an-
norum probatur habitus. ex hoc edicto
enim inducitur uirtus. Virtus enim eſt
habitus ut dictū eſt. & hoc uerum etiam
ſi uitium pręceſſit, quod intelligo niſi ma
gnus habitus uitioſus præceſſerit. Quid
enim ſi poſt perfectam ætatem longo tē-
pore uitam geſſerit uitioſam. tunc talem
habitū non puto per bonos mores trien-
nij emendari: ſed tunc longioris tempo-
ris curſus requiritur, ut in decurione &
curiali uolente ad clericatum aſcendere
contra ſenatum uita honeſtiore: & hone
ſta intelligo ut ex his quæ in primo reli-
82 cta conſtructione proſequitur. † Oſten
ditur hic unum iuris præceptum, ſcilicet
honeſte uiuere, quod interpretatum eſt
quo ad ſe. hęc autem honeſtas ſpecies tē-
perantiæ eſt. & ideo ſicut uirtutes cete-
ræ conſiſtunt in medio utique ſecundum
quòd uir bonus & ſapiens determinabit.
& hoc ex multis comprehenditur, ſcilicet
ex conuerſatione cum bonis: ut dictum
eſt. & hoc ſecundum temperantiam. non
enim honeſtum eſſet homini mediocri
aſſiduè cum magnatibus & uiris præex-
cellentibus conuerſari. nec eorum ueſti-
bus uti. nec nimis delicatis, nec ſordidis
utatur: ſed medio quodam: ut uel ſo-
lus, uel ſociatus mediocriter. tamen ſe-
cundum ſuam conditionem & regionis
morem incedat, & quòd potibus & cibis
congruis in qualitate & quantitate & con
gruis

gruis horis ſecundum perſonæ conditio-
nem utatur: & quòd ſit temperatus in lin
gua. nec luxuriæ deditus: & generaliter
nulli notabili uitio ſit ſubmiſſus. In his
uero tota ſecularium uita conſiſtit, hæc
probabilibus auctoritatibus probaretur:
ſed ita manifeſta ſunt quòd probatione
non indigent. Apparet ergo probandos
eſſe mores reſpectu ad alios, uitæ hone-
ſtatem reſpectu ſui, ſine his œconomica
prudentia non contingit eſſe probata.
83 † Ad teſtium dicta ſuper his uenientes di
co, quòd ſi teſtis dixerit aliquem eſſe pru
dentem diligentemque patremfam. quia
per triennium uidit eum diligenter gere
re negotia ſua, & bene, & honeſte uiuere,
quòd ſatis ſufficienter probat. hæc enim
diligentia & honeſta uita in communem
hominum notitiam cadit. unde rectè per
uiſum cauſa deponitur, etiam ſi actus ſin
gulariter non exprimatur. nec his obſtat
quòd per triennium continuum teſtis ui-
dere non potuit: quia etiam ſi teſtis ex-
preſsè dixerit continuè ſe uidiſſe. debet
intelligi de illa continua uiſione quæ ca-
dit in ſocium uel uicinum, non quòd om
ni momẽto vidiſſe exigatur. vt Labeo ait
in muliere cui legatur dum cum filio ſuo
communiter erit, & ſi teſtis particulari-
ter interrogatur quos actus eum facere ui
derit, debet reſpondere: ut puta: quia ui
dit eum ad modum diligentis patrisfam.
ſuam familiam regere: ſiue prædia cole-
re: fructus congruo tempore uendere. &
his ſimilia. & ſi de omnibus actibus emer-
gentibus in prædictis non expreſſerit, di-
ctum eorum non uitiatur: & ſi diuerſi te-
ſtes dixerint actus ad hoc pertinentes ui-
diſſe, ſingulares non erunt: ut in ſimili-
bus à noſtris maioribus eſt receptum.
quanto uerò tempore prædicta magis de
clarantur: tanto lucidior probatio reddi-
tur. in quibuſdam tamen puto aliquem
eſſe prudentem diligentemque patrem-
fami. vulgi opinione probari. ut in caſi-
bus in quibus receptum eſt ex vulgi opi-
nione probari quẽ uergere ad inopiam.
uel malè uti ſubſtantia ſua, & in his ſimi-
lem rationem habentibus. Ex quibus
dico quòd ſi omnia quæ requiruntur ad
œconomicam prudentiam ſunt probata.
84 Ex aduerſo doceturf quòd uſurarius eſt.
dico ſi aliquid ex aduerſo probetur. ſiqui
dem ſecundum morem ciuitatis, in ſecu-
lari perſona pro modico reputatur apud
bonum uirum, ex hoc probationem non
infringi. maior enim pars hominum ali-
quo defectu tenetur. ut enim in corpore
modicus defectus non facit corpus iudi-
care morboſum: ut ſi cum Deus abeſt,
ita nec defectus modicus animæ quo ad
nos faciet quem non prudentem uideri;
ſed ſi uitium eſt notabile & damnoſum.
ut uſurarius: fur: latro: raptor: falſarius:
& ſimilia. tunc ex his redderetur non pru
dens: niſi ex ſecta uel locorum uarietate
eſſet aliter ſtatuendum. Quid enim de
Iudæo creãdo tutore alteri Iudęo qui in
omnibus diligens reperitur atque hone-
ſtus: ſed in hoc deficit: quia infidelis eſt.
& Chriſtianus publicus fœnerator, quæ li
cet apud nos grauiſſima ſunt. non tamen
apud ſectam eorum nempe ex hoc non
reprobatur ut imprudẽs, hęc ea lege pro-
bari uidentur quæ tutorem eſſe permit-
tit. Quid etiam quod dolenter refero,
ut quibuſdam ciuitatibus accidit; quaſi
omnes etiam honeſtiores publicè uſuren
tur, oportebit quippe iudicem qui hunc
habet citare tutorem propter duriciem
populi, & errorem eorum, & ſemitas im-
penitentium neminem reprobare, tamen
85 ueniam talibus non concedere. † Cum
uero tractemus de aliquo prudente & di-
ligente alicuius certi actus celebrati, non
propter hominum prudẽtiam hominem
prudentem probamus, cum prudentia ſit
habitus mentis qui ſingulari actu non li-
mitetur: ſed propriè tractamus an actus
ſit prudenter factus. hoc eſt in quocun-
que prudẽte & diligente. & hoc lex oſten
dit. & pro negotijs utiliter ceptis actiones
concedunt. & pro his quæ diligenter ge-
ſta ſunt, minorem non reſtituunt. ad hoc
autem requiruntur tria. ſcilicet pruden-
tia: & circumſpectio: & cautio. pruden-
tia reſpectu finis. puta ut emat rem ſibi ne
ceſſariam. circumſpectio reſpectu circun
ſtantiarum. ut puta res quæ emitur caſ-
mati uel alteri caſui uериſimiliter nõ ſub-

iaceat, quod non ſit uicinis peſtilentibus confinata uel ſimilibus. Cautio ut euadantur impedimenta ſi forte contigerit, ut de euictione ſibi promittatur, idoneè, & hoc à quocunque prudente fieret, & ſi ex cauſa hoc redũdaret in damnum non imprudentiæ hoc imputaretur, ſed facto ſiquidem uero deficeret, factum diligens non dicitur prudens, ut Vlpianus ſuper edicto de minoribus ait. Quidam actionē negociorum geſtorum agebat, probauit, ſe aliquod negocium utiliter & diligenter geſsiſſe per teſtes qui pro ratione ita eſſe dicunt: quia quilibet prudens & diligens paterfam. ita feciſſet, ſecundum mores illius ciuitatis, an ſufficientem rationem reddiderunt dubitatur. dixi aduertendum: quia quędam ſunt negocia quæ quo ad omnes homines illius ciuitatis ſeu quodammodo uniformiter ſe habent, ut in cultura uineæ fundi olineti. & ſi. & de iſtis quæratur ſufficiens ratio redditur, quando talis diligentia in communem omnium hominum notitiam cadit. Quædam ſunt negocia quæ diſformiter ualde ſe habent, ut emere uel uendere pro alio equum: ſeruum: fundum: & ſimilia. & in his prædicta ratio non eſt ſufficiens ratio. hæc enim diligentia in communem hominum notitiam non cadit: habet ergo teſtis dicere in ratione circumſtantias ut iſtud negocium appareat factum diligenter. ut puta: quòd equus uenditus erat ſenex, uel alium defectum ha-

a bebat, [a] propter quem illum uendidiſſet quilibet diligens paterfam. uel quòd negocia quæ gerebat erant magna & diffuſa. unde quilibet diligens potius emiſſet equum cauſa uiſitandi negocia quàm continue conduxiſſet ad uecturã, & quòd equus ille emptus eſt communi pretio: his exemplis contenti ſumus. Nec prædictis ob. quod ſupra diximus, cum de hominis prudentia ſimpliciter quæritur, ſufficere ſi teſtis dicat quòd congruo tempore uidit quem bene & diligenter gerere negocia ſua. cum enim de hominis prudentia quæritur ſimpliciter, ſufficit ſi ſimpliciter cauſam reddit, ſicut cum quæritur an iudex ius dixerit, quæ notitia in cũ cadit, qui actus exteriores uiderit, qui pertinent ad ius reddentem: licet ex his ſit forſan aliquis actus iniquus. & ſi de actu ſingulari quæritur an eo ius dixerit. niſi omnes ipſius actus & circunſtantias quis cognoſcat de eo rectè non teſtificari.

ADDITIO.

a Defectum habeat. Vide Alex. in l. de minore. §. plurimam in j. col. in addi. quæ incip. dicit. ff. de quæſt. Tho. Dip.

86 Regnativa prudentia † conſiſtit in bene operando in bonum finem, hoc eſt in quietem & bonum ſubditorum: nõ in finem ſui lucri: uel gloria. hæc quidem requiruntur in principe, hoc eſt in quolibet poteſtatem gerẽte publicè. hoc in quolibet poſitõ in dignitate præſumitur, niſi contrarium probetur, & in probando non requiritur perſonæ examinatio quòd qui circa ſcientiam per examinationem expeditur, circa mores ſecun-

87 dum canones idoneus præſumitur. † Iura uero ciuilia hanc prudentiam aliqualiter probari exigunt, & quòd ex eo æſtimatur quòd quis fecit dum in inferiori gradu conſiſteret. ſi enim indignus quis eſſet inferiori gradu indignior eſſet ſuperiori: ut Pomponius reſpondit. Eſt etiam conſtitutum ut gradatim à minoribus ad maiores gradus perueniatur. hæc enim uidetur eſſe neceſſitas. nam gerendorum honorum non permiſcua facultas eſt. ſed ordo certus huic rei adhibitur. nam neque prius maiorem magiſtratum quiſquam niſi prius minorem ſuſceperit gerere poteſt: ut Caliſtratus ait. quæ auctoritas oſtendit eo ipſo quòd quis per gradus præcedentium dignitatum tranſiret ad maiores gradatim ad ſequentes idoneus præſumatur: niſi contrarium doceatur. & hoc non immeritò quia ſecundùm Ariſtotelem uirum principatus oſtendit. in principatibus enim tot occurrunt ardua quorum expeditionem oportet omnibus eſſe manifeſta, quòd iuſtè ad fidem adducimur quòd eſt idoneus, niſi de contrario diſcernatur. Si quis tamen præſumptioni ſoli ſtandum non putaret, puta-

putarem ſufficere ſi per eos qui eis ſube-rant fama bona boni regis præbeatur, nec enim in his ſatis ad fidem iudicem adducunt: hæc autem præcipue in quolibet præſide requiritur: ut ſubditis iuſtitiam ſeruet, bonas leges condendo, & bene iudicando: quod qualiter probetur in tractatu de iuſtitia dicetur. poteſt etiam de uno principe unus actus notabilis declarari. quòd ex eo ſolo ad fidẽ adducimur, quòd habeat prudentiam regnatiuam: ut de Salomone legitur in libro regum qui in quæſtione de infante dixit. afferte mi-
88 hi gladium. † Notandum eſt quòd ſecundum diuerſitatem graduum in principatibus diuerſa debet eſſe prudentia regnatiua. alia enim requiruntur in principe eccleſiaſtico, ut in epiſcopo, quæ ponit Apoſtolus: ut in ſacris canonibus declaratur. alia requiruntur in principibus ſecularibus. & in alijs: & ſecundum diuerſitatem graduum diuerſa notaui. In eo uero qui nunquam gradum dignitatis tenuit, inſpicitur fortè ſi fuerit conſiliarius uel decurio, ideo conſtitutum eſt, ut qui non ſunt decuriones ad honores non promoueantur. ſi uero nullo modo dignitatis gradum tenuit per ſe uel per aliquem aſcendendo quaſi impoſſibile eſt probari eum habere prudentiã regnatiuam. quomodo enim poteſt probari habitus prudentiæ regnatiuæ in eo in quo nunquam aliquis actus aliàs præceſſit, cum habitus ex actibus generetur. ueruntamen tunc eſſet ſola diſpoſitio intuenda quæ ex naturalibus & facultatibus præſumitur. & Caliſtratus in tit. de mu. & hono. reſpondit: in hac enim prudentia requiritur perſona omni turpitudine depurgata. Infamis enim de iure uel de facto ad nullam dignitatem uocatur. ut conſtitutum eſt. licet hoc prudentię œconomicę repugnet. poteſt enim tutor eſſe infamis: ut patet ex edicto prætoris in quo tutor infamis ad poſtulandum pro ſuo pupillo admittitur:
89 † nullus enim ex uiliſſimis negociatoribus adiectus adhibitusque officijs ſi de foribus & miniſtris uel ex turpibus lucris lucratus fuit aliquam dignitatem habere poteſt. ut conſtitutum eſt. Si qua de his probarentur apparet talẽ carere prudentia regnatiua & merito. ſunt enim tales puſillanimes, quod uitium repugnat prudentiæ regnatiuæ in qua magnanimitas, & magnificentia requiritur, ut inferius declarabitur. nec puto in hac prudentia probandum tanti temporis curſum requiri, quantum & in œconomica dicimus. in dignitate enim facilius homo cognoſcitur. Sunt etiam actus excellentes & notabiles qui cum maiori deliberatione fiunt. ideo ex his habitus prudentię facilius generatur, & prędicta ſi ſimpliciter quæratur an aliquis ſit prudens tali prudentia. Sed ſi particulariter & ſimpliciter quęratur de aliquo actu ſingulari facto ab eo qui pręſidet, an prudenter ſit factum dubitatur. & tunc erunt probandę circunſtantię ut in œconomica dictum eſt: & manifeſtius in tractatu iuſtitię declarabitur.
91 Politica † ſiue ciuilis prudentia requiritur in ſubditis, quę in hoc conſiſtit, ut in bonum finem domini operentur: eget enim ciuitas multis ſcilicet domino cuius prudentia regatur, eget ſubditis diuerſarum conditionum. nam alij conſiliarij regentium, ut ait Pompo. decuriones dicti ſunt, eo quòd in numero decem eligebãtur conſilij publici gratia. & eodem modo alij qui alia munera ſubibant, iſtorum actus multum appropinquat actibus regentium. ideo eodem modo eorum puto probare prudentiam: prout dictum eſt de prudentia regnatiua. Alij ſunt negociatores. alij alia miniſteria artificia & officia exercentes, hi ſunt omnes actus ad ciuilem uitam ordinandam: ut in libro conuerſationis ciuilis declaratur. licet tamen prędicta ad finem ciuilis boni inuenta ſint, tamen homines utuntur his ad finem proprij boni ſcilicet, ut propriam ſubſtantiam augeant. & ſic ſecundum uſum pertinet magis ad prudentiam œconomicam. quis ergo ſit prudens & diligens mercator uel artifex alicuius negotij eo modo probandum eſt quo dico de œconomica. aut de hoc uniuerſaliter quęritur, aut reſpectu certi actus. & in hoc inſpiciendi ſunt mores ciuitatis ſcilicet

hominum eiuſdem negocij & artificij, quod ſi fortè in ciuitate tantum unus eſſet artifex mores eorum intuēdi ſunt qui in uicinis ciuitatibus operantur: ut eſt in ſimilibus conſtitutum.

92 Militaris † prudentia conſiſtit in bene operando in finē uictoriæ ob quietem reipub. loquor autem de militia armata, & hæc militia alia eſt terreſtris, alia marina. Terreſtris, alia pedeſtris, alia equeſtris, & inter hos alij ſunt regentes, alij qui reguntur. & regentium quidam ſunt qui præſunt toti exercitui, qui continet multos numeros militum: alij præſunt legioni, alij cohorti, alij alæ. ut Vlp. ſuper edicto de infamibus no. & iſtorum præſidentium prudentia ſiue multipliciter ſiue reſpectu certi actus probanda occurrit. eodem modo probatur quo dictū eſt ſupra de prudentia regnatiua. Aliorum uero qui regunt prudentia militari ſi probari expediat, exercitio illius actus probari oportet, uel in actibus bellicis contra hoſtes, uel in haſtiludijs & certaminibus quæ gloriæ cauſa fiunt in ciuitate, per illa acta homines apti redduntur ad arma, & qui uiribus uictorioſus extitit, noſtram uocationem conſequitur. ut Imperator in titu. de athletis conſtituit. aliorum uero qui in his exercitati non ſunt prudentia militaris directo probari non poteſt, præſumptio eſt tamen quòd in militia equeſtri præualeant nobiles & alij aſſueti in equis. In militia uero pedeſtri præualent homines robuſti corde, & maxime carnifices qui in exercitio gladij & effuſione ſanguinis ſunt experti, & etiam fabri & malleatores qui in actibus percutiendi operam dant aſſiduam, ut dicit Vegetius de re militari, & etiam Aegidius Romanus de ordine eremitarum, in libro quem fecit de regimine principum. in ultima parte ſui libri, ubi de re militari multa pulchra tractauit.

Opposita prudētiæ ſunt diuerſarum ſpecierum, ſecundum quòd diuerſas ſpecies prudentiæ poſuimus. quæ per ordi-

93 nem proſequamur † prudentiæ quidem particulari quæ ad ſui ipſius regimen pertinet, opponitur imprudentia quæ contingit ex ætate uel caſu. Ex ætate, ut in pupillo maximè infante uel infantiæ proximo, quibus cum nec ſe nec familiam ſuam regere ſciant, datur tutor qui & perſonæ & familiæ ſuæ habet curam. In adulto uero non præſumitur imprudentia talis. ideo non perſonæ ſed bonis curator datur. hæc autem ætas qualiter probabitur in tractatu de tempore declarabitur. Ex caſu uero contingit imprudentia in his qui carent iuditio intellectus: quod contingit in quibuſdam actibus furoris, & dicitur furioſus in quibuſdam: & in quibuſdam non, ſecundum furorem. & hoc quandoque ex ſenſus defectu procedit: ut ſurdus & mutus qui quandoque nihil, & quandoque aliquid intelligunt. & illi nullo alio nomine ſpeciali nuncupantur. ſed eos mutos uel ſurdos uel morbo impeditos lex appellat. quandoque ſtante ſenſus integritate contingit aliquos eſſe dementes, & hos omnes mente captos appellamus: ſed & ſecundum diuerſas cauſas alijs etiam nominibus nuncupātur: ut ſtultus & fatuus. & his etiam datur curator qui perſonæ & patrimonij

94 curam habet, † furioſus probatur ex actibus: & ſi teſtis dicat quòd uidit eum furere, & actus furioſorum facere, ſatis exprimit. ſunt enim tales actus communiter noti. Sed ſi interrogetur ulterius oportet teſtem exprimere actus, id eſt, quia ſine cauſa ſtantes ibi uidit percutere, & a-

a ſtantes ſine cauſa [a] fugere. lapides proijcere ſine cauſa & ſimilia. Quid ſi dixerit quòd uiderit eum detinere in carcere, uel ligatum funibus ut furioſum? puto hoc non ſufficere. ſed adminiculari. ſed ſi adderet quòd in uinculis uidit inſania cum uerba dicere ſufficeret ſi prædicta aliquo tempore fecerit ſufficit dicere, ad hoc ut furioſus etiam hodie præſumatur, niſi aliud doceatur. ait enim lex ipſum tandiu eſſe ſub cura quandiu ſanitatem receperit. qui ergo dicit quòd ſanitatem receperit docere debet. Sed ſi diceretur quòd alternatis uicibus in ſanitate fuerit & in furore: & ſic habet dilucida interualla ſatis erit ad tollendam illam conſequentiam legis, ſcilicet quòd hodie furioſus

rioſus præſumatur. ut reſcripti uerba o-
95 ſtendunt. Sed † an actus de quo agitur in quiete uel ſanitate factus fuerit in dubio ipſe actus oſtendit. Quid enim ſi matrem uel filium uel coniunctum percuſſit? quid ſi contractum fecit in quo enormiter læſus eſt, certè ipſe actus oſtendit eum in perfecta quiete non eſſe: & in talibus Imperator requirit quòd actus per eos fiant per interualla quæ perfectiſſima ſunt. Sed ſi actus fecit quos quiſque diligens feciſſet in perfecta quiete factus
96 eſſe præſumitur. † Sed an quis furorem
b fingat poteſt dubitari, [b] fortè ei imputarem quandoque propter ſimulatum furorem, ut ciuilia munera detractet uel cuitet. & ideo cauſæ cognitionem adhibendam puto: ut ait Vlpia. in reſcripto prædicto, ſi monitus nec ſubeſt ulla ſuſpicio matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam ex ſuſpicionibus. ergo ſimulatio arguitur & ex uita præambula. Quid enim ſi homo eſt ſimilia facere conſuetus: ut ſunt illi quos uulgò camatores appellamus. Ex actu etiam ſuſpicio arguitur. Quid enim ſi inimicum propinquum interfecit. antiquorum enim relatu percepi in hac ciuitate quendam cupiditate uindictæ fratris occiſi ficto colore dementię apoſtaſſe. & demens per biennium commeauit inimicumque ſuum interfecit de ſe ut à demente non precauente: quod de ſuſpicione dico intelligo non leui: ſed non de tali quę ad fidem iudicē ducat. & in his et multum operatur aſpectus
97 & fama. Aliquos † uero imprudentes eſſe contingit ex ſenſus defectu ſtante mentis integritate, cum enim ad prudentiam requiratur præſentium notitia & memoria præteritorum: & prouidentia futurorū. Iſta enim propter defectum ſenſus in tales non cadunt meritò & imprudētes curatorum conſilio reguntur: ut mutus & ſurdus. loquor autem de his qui nutu nō percipiunt tantum quod ſufficiat ad rectum iudicium intellectus quos infanti Iuriſcon. Metianus in titu. ad Treb. æquiparat. licet ergo nutu intelligant aliqua minima ut ad cibum uel potum pertinentia, & ſimilia, nihilominus imprudētes ſunt: hoc enim in infante contingit. Sed ſi mutus & ſurdus nutu uel alio modo ſufficiēter perciperet non dicitur imprudēs, ut ibidē Metianus ait. & meritò in eo ſufficienter cadunt ea quæ ad prudentiam requiruntur. Quod dico de muto & ſurdo, idem ſi eſſet cæcus, uel quouis alio
c modo propter ſenſus [c] defectum in eum non caderet notitia eorū quæ apud prudentem requiruntur. meritò in lege dictum eſt generaliter curatorem dari his, qui aliquo perpetuo morbo rebus ſuis ſuperesse non poſſent. iſtorum autem ſenſus defectus qualiter per teſtes probetur in tractatu de ſenſibus dicemus, hos uerò non percipere nutu probatur ex eo quod teſtes dicunt uidiſſe quòd cum eis aliqd nutu ſignificabatur, nec uoce, nec nutu, nec alio modo reſpondebant, per quem eum intelligere comprehēdere poſſunt.
98 † Mentecapti uerò qui ſtante ſenſus in
d tegritate carent iudicio intellectus. [d] quidam ſtulti: quidā fatui appellantur. Stulti dicti ſunt à ſtupore: quia ſtupenda non ſtupent, uel non ſtupenda ſtupeſcunt. Quid enim ſi mortis metus litis uel famę, uel concuſſionis omnium bonorum immineat: & hæc tanquam non cognoſcens non reſpōdere procurat. nec ſtupeſcit. & ſua auferri patitur a quocunque uel è contra. Quid enim ſi quolibet leui caſu: ut à caſu mortis non terretur; proprie hic ſtultus eſt, & his actibus approbatur. Fatui uerò dicuntur a fando: hoc eſt loquendo: quia loquendo ſuam fatuitatē oſtendunt, hi probantur per eos qui uiderūt eos aliena loqui. & qui per uicos more inſanorum deſidentia loquuntur. ut Vlpia. ait in tit. de ædil. edi. & prædicta ſecundum uocabulorum proprietatem. licet in iure quandoque iſtis uocabulis abutamur. Sed quid ſi multa uerba ordinatè proferebant, inter quæ alia fatua interſerūnt? certè in illo actu fatuus præſumitur. ut Modeſtinus reſpōdit in eo q in hæredis inſtitutione inſeruit conditionē ſi reliquiæ eius in mari proijciantur. hæc autem præſumptio remoueri poteſt per ſpicuis rationibus. ut ibidē Modeſti. ait. ut ſi homo erat hiſtrio, uel alias conſuetus

tus ſimilia uerba proferre, & ad riſũ pro
c uocantia c, uel ſi humilitatis cauſa non reputans ſe dignum in eccleſia ſepeliri talia uerba protulit. erunt quippe huiuſmodi perſpicuæ rationes uel probationes, de aliqua dubitatur, an quis ſit furioſus uel mentecaptus morbo perpetuo dixi hoc peritorum medicorum iudicio cõmittendum. uel etiam ſi morbus eum per annum tenuerit perpetuus præſumitur. intm̃.n. cerebrũ lęditur, ꝙ cura redditur impoſſibilis. Huic ẽt particulari prudẽtię opponuntur omnes mali & inhoneſti actus intrinſeci, uel extrin. etiam ſi totaliter non puniantur. ſed eorum inueſtigatio ad iuriſtam non pertinet, ſufficiat quòd de honeſtate circa prudentiã

99 œconomicam diximus. † Opponuntur etiam œconomicæ prudentię omnia ea quæ contingunt hanc eſſe ſine illa. Opponuntur etiam omnia alia ſupraſcripta. præſumunt enim legumlatores quemlibet minorem hac prudentia carere: ideò eis tutores uel curatores dant. ex ętate ergo hęc imprudentia pręſumitur. Opponitur etiam omnis culpa. eſt autem culpa deuiatio ab eo quod à prudente fieri debet. Culpa alia eſt leuis alia leuior, alia eſt latiſſima ſeu leuiſſima, quę eſt dolus, alia lata &c. Opponitur etiam prudẽtię omnis ignorantia ex qua reipſa contingit deceptio: de qualibet proſequamur per ordinem. Et primo de dolo uideamus quomodo opponitur prudẽtię.

ADDITIO.

a Sine cauſa aſtantes. Vide per Bar. in l. mutum. ff. de acqui. hęre. & in l. nęc codicillos. ff. de codicil. cum concor. de quibus per Iaſo. in l. furioſum. in. iij. colum. C. qui teſt. fa. poſ. uer. uerum quia. & in l. apud Iul. §. conſtat. in. ij. colum. ff. de leg. j. Tho. Diplo.

b Poteſt dubitari. Vide plenè Iaſo. ubi ponit plures concor. in l. furioſum. in. iij. col. C. qui teſta. fa. poſ. ubi uideas in uer. quid autem ſi non apparet. & Alex. in cõſil. quod incipit ad quæſitum ubi alleg. Bar. hic quod conſilium non eſt impreſſum. ſed in xxij. uol. meorũ conſi. à Char. xv. & uide Alexan. in conſi. liiij. ad quæſitum in ſi. in j. uol. conſi. ubi allegat Bar. hic. & uide plures cõcor. quæ ſcripta ſunt ad Bar. in addi. in l. mutus ff. de bon. poſ. furi. dela. & in l. is qui. ff. de tuto. & cura. dam. ab his. & Iaſo. in l. item furioſo. in iij. colum. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. Tho. Diplo.

c Propter ſenſus defectum. Vide Alex. in l. Idem Iulia. §. conſtat. in. j. colum. ff. de leg. j. & in conſi. x. in vj. uol. in. j. & v. colum. quod eſt duplicatum. in conſil. cxlj. in. j. uol. & Pet. Co. in conſ. lxix. in j. uol. uiſis non nullis. in x. col. & in conſi. lxxiij. eo. uol. uiſis diligenter. & in conſil. ccix. ſed uideatur per totum. & in conſi. cccix. uidetur primum. in eo. uol. per totum. & in conſi. xxj. uiſa dicta repudi. in ij. uol. in. j. col. & per totum. & in conſi. xxij. incip. uiſis non nullis. in. iiij. uolu. in ij. col. & ſeq. Tho. Diplo.

d Iudicio intellectus. Vide Bal. in. l. ſi furioſi. C. de nupti. l. humanitatis. in iij. col. C. de impube. & Alex. in conſi. liiij. in. j. uolumi. Tho. Diplo.

e Ad riſum prouocantia. de hoc eſt caſus. in l. quidam in ſuo. ff. de condi. inſti. & gl. in c. cum autem. in uer. Marcellinus. xxj. diſtin. Tho. Diplo.

100 Dolvs † omnino eſt oppoſitus prudentiæ œconomicæ tam ex parte eius contrà quem committitur: quoniam ex eius culpa ſubſtãtia eius minuitur, quàm eius qui committit: quoniam non recta ratione, nec in rectum finem agit. Labeo autem, cuius diffinitio eſt approbata, diffinit dolum malum eſſe omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad decipiendum, fallendumve alterum adhibitum ut interpretatum eſt. Calliditatem in tacendo. Fallaciam in mentiendo. Machinationem in arte uerborum quæ non tacet, omnino nec expreſſè mentitur uerbis generalibus & æquiuocis loquendo, alium decipere nititur. Committitur dolus aliquando nihil agente eo contrà quem committitur, ut furtum, rapina, & his ſimilia delicta quæ in proprium nomen cadunt, de quibus ſuo loco dicitur. Aliquando dolus facit aliũ facere: quod

aliàs

aliàs facturus non erat uel facturus erat,
101 alio tamen modo † nunc uidendum
eſt ſi indiffinitè quæritur, an aliquis ſit
doloſus deceptor, uel quouis alio ſimili
modo nuncupatus, unius talis actus pro
batio ſufficit. ſicut receptum eſt fugitiuũ
uel furem eſſe qui ſemel fugit, uel fura-
tus eſt. Cur autem hæc tam uariè ꝙ ad
probationem bonæ uirtutis curſus trien
nij requiritur, ad malitiam uero proban
dam ſufficit unus actus naturalis, & ciui-
lis ratio ſubeſt. iſta enim enormia non
ſine multiplici deliberatione committũ
tur. licet ſemel in actum extrinſecũ pro-
ducantur. ex qua multiplici deliberatio-
ne inducitur habitus. meritò ſimpliciter
dicitur talis de tali uitio uitioſus cui ci-
uilis ratio ſubeſt, ut homo ab his com-
mittendis deſiſtat. cognoſcẽs ex uno actu
ſaltem de facto diffamari ualeat. ſi tamẽ
poſt tale commiſſum bona uita trienna-
lis ſequatur, talis amplius non dicetur,
quantum ad prudentiam œconomicam.
102 ut ſuperius dictum eſt. † De aliquo
actu particulari ſi quæratur, an in eo do-
lus ſit commiſſus. dico circa quolibet eo
rum quæ ſuprà dixi ad prudẽtiam requi
ri, poteſt dolus committi ad prudẽtiam
etiam uniuerſaliter loquendo, requiri-
tur rectitudo mentis. ſi ergo ad mentis
rectitudinem turbandam aliquid com-
mittitur, iſta ſunt perſpicua inditia doli,
ut receptum eſt in eo qui uinum album
dedit pro aqua ut ſapiens ebrius fieret.
Idem puto ſi quid aliud tale commiſe-
rit, ex quo mente alienari contingit. Si
uero in particulari quæratur, requi-
runtur nouem, ſcilicet memoria præte-
ritorum, notitia præſentium, expe-
rientia, docilitas, deliberatio, ſoler-
tia, prouidentia, circunſpectio, & cautio.
Circa quodlibet iſtorum. aut enim
quis habet experiẽtiam à ſe, uel eget do
cilitate ab alio. dico igitur in his quibus
quis habet experientiam per ſe, & a ſe, &
non cadit dolus: quoniam ſcienti dolus
de quo hic loquimur, non infertur circa
docilitatem: ergo dolus ſolum committi
tur propriè. Sed quandoque docilitas
quamlibet dictarum ſpecierum poteſt re
ſpicere. ideò large loquendo circa quem
libet dicere poſſumus dolum committi,
& ideo aliqua exempla circa quamlibet
prout eſt poſſibile inſeramus. Rem ali-
quã emi à te, de ea aliqua præſentia uel
præterita intimaſti quæ uera non erant.
quæ ſi ſciuiſſem empturus non eram, uel
non tanto prætio. probo ea te dixiſſe &
ſciuiſſe & uera non eſſe, probatus eſt do-
lus, tua enim doloſitate & fallacia me de-
cepiſti, & tui lucri cauſa. Idem ſi procura-
ſti ut per expreſſionem non ueri factam
cum alio ut audirem. uel diceretur mihi.
ab alio mea decipitur notitia: ꝙ ſi uerbis
generalibus uſus eſt. ut bonus eſt hic ſer-
uus, hic expreſſè non dicitur dolus com-
mitti. non enim decipitur mea pruden-
tia cum ea particularium notitia requi-
ratur. Idem ſi ſciebas aliquid præteritũ
uel inſtans de re, nec me certioraſti. cum
enim ex natura contractus reddere me
docilem tenearis: tacẽdo: improbato mo
re uerſatus es & meam prudentiam dece
piſti: quare ergo taciturnitas eſt proba-
ta niſi probetur contrarium. Si probo
te ſciuiſſe, probatus eſt dolus. ſicut au-
tem ea quæ dici non debent ex generali
locutione non uidentur expreſſa, ut do-
lus uideatur eſſe commiſſus. ita enim ea
quæ taceri non debent ſi uerbis genera-
libus exprimantur, nõ uidẽtur expreſſa,
ut excuſent à dolo, ut in eo qui ſciebat
ſeruitutem deberi dixit. ſi qua ſeruitus
emerſerit ſe nolle teneri, uel ſi ſciebat
fundum alienum, uel pro alimentis obli
gatum, hac enim machinatione uerborũ
me decepit. ſi ergo ipſius ſcientia proba-
tur, probatus eſt dolus, niſi ſingulariter
contrarium expreſſe doceatur. hoc qui-
dem noſtris legibus comprobatur, de
emptore idem. Quid enim ſi cũ equum
haberem cum à me emiſti pretio cario-
ri, ex hoc nanque præſumitur dolus. Im-
perator enim conſtituit quòd dolus em-
ptoris qualitate facti non quantitate
pretij æſtimetur. quod autem dixi quali-
tate facti interpretatum eſt, ſi emptor fal
ſa dixit de re uituperando eam diſſimu-
lando præſentia, & annunciando futura.
Quid enim ſi cum equum in nundinis
emiſſem,

emiſſem, dixiſti eum mihi habere notum ipſumq; pauidum, calcitroſum, uel aliter uitioſum, uel quod certo tempore anni conſueuit infirmari, propter quod tibi uendidi eum, nempe hoc ſi probatur ꝙ hęc dixiſti, & quod ſciebas hoc uerũ eſſe, probatus eſt dolus. & hoc cum emptor ui tuperet ſeu exprimat, ſed ſi laudes rei uẽ ditæ tacet uel non exprimit conſideranda eſt regula Vlpiani quæ generaliter loquitur. tunc contrahẽtem eum improbato more in celando uerſatum eſſe. ad officium autem emptoris ſecundum mores noſtros non pertinet rem quę uenditur laudare. tunc ergo dolum non committit. prædicta uera niſi forte uenditorem in rei ſubſtantia, uel aliter enormiter errare uiderit. Quid enim ſi ruſticus aurũ uendebat pro ære, uel lapidẽ pretioſum pro uitreo, uel alio uili lapide hoc quippe emẽdo improbato more uerſatus eſt, & dolus eſt, & prędicta quæ circa rem ipſam ſunt: ut qualitas ipſius. Quid enim ſi cum ſcirem rerũ magnam copiam euenturam, & ſic ipſarũ pretium minuendũ, & hoc tibi non indicaui, & ſic pretio cariori emiſti. uel quid ſi ſcirem penuriam magnam futuram propter caſum qui ad uenerat mercatoribus qui conſueuerunt portare non tibi indicaui, & à te emi prætio uiliori hic quippe dolus non uidetur. & hoc quippe Thomas de Aquino in ſecunda ſecundæ cum tractat de peccatis quæ occurrunt circa uoluntarias commutationes ſic ait. cum in futurum res exp. ctatur eſſe minoris ualoris propter ſubuentum negociorum quæ ab ementibus ignorantur. uenditor qui uendit ſecundum pretium quod inuenit, nõ uidetur contrà iuſtitiã facere, ſi quid ſu turum eſt non exponit. ſi tamen exponeret uel de prætio ſubtraheret abũde uirtutis eſſet, quãmuis ad hoc non uideatur teneri ex iuſtitiæ debito. prædicta uera puto cum tacet. ſecus ſi eius quòd ſciebat contrarium aſſerebat. tunc enim eſt mendacium inexcuſabile, quod in dolum incidit: ut declarabitur in ſequenti. & nęc de his quæ ab aliquo contrahentium proferuntur. ſi autem tertio ſtatim ſubiungam eum cui mutuare uolebam affirmaſti idoneum eſſe cum nõ eſſet. an dolum dicaris committere? reſponſum eſt non teneri de dolo: quia hæc actio non datur niſi ex magna & euidenti cauſa. & niſi ex perſpicuis probetur indicijs. ut ſi probetur de hoc ſciuiſſe non idoneum eſſe: tamen lucri cauſa idoneum affirmaſti: ut Caius ait. tunc autem lucrum intelligitur ſi tibi illã pecuniam ſoluturus erat, uel erat tecum aliquando contracturus. cum enim ſimpliciter dico quem idoneum, etiam ſi eum pauperem ſcio excuſor: quoniam ſecundum multos pro bonis maioribus reputatur ne illius detegatur paupertas. unde improbato more uerſatus non eſt. & ſic excuſabile eſt. Sed eo quod inde commodum ſpectat mendacium inexcuſabile eſt. Item ſi te ingeſſiſti ad hoc dicendum cum de hoc non eſſes interrogatus. non enim eſt excuſabile quòd quis ad mentiendum ſe ingerat. cũ etiam alius eo ipſo ꝙ ſe ingerit ſuſpectus reddatur. Item ſi in finibus aſſeueratis nõ ſtetiſti ſi interrogatus uel non ultra proceſſiſti dicendo quòd hoc non habebam inueſtigare ab alio. hic enim improbato more uerſatus eſt. & tale dictum ſecundum mores bonos culpabile eſt magis quàm laudabile. me enim impediſti ab alio fieri docilem. Item ſi cum aliquis ſe diceret Titium cum eſſet Sempronius, & tu ſciens affirmaſti. licet enim excuſabile ſit ſi eius paupertatẽ non detegas, non tantum excuſabile eſt ſi cum alium eſſe affirmes, quàm ſi tacendo uero tertius dolum non committit. non enim cogebatur ſe rei quæ ad ſe non pertinebat immiſcere: ſed loquendo ambigue æquè dolum committeret. ex quo enim ſuo dicto cœpit alium inſtruere clarè loqui debet.

103 † Super prædictis ad dicta teſtium deſcendamus quãdoq; aliquid dixiſſe probatur per teſtes qui audiuerunt: ſcientia enim alicuius qui aliquid audiuit tacuit, uel obſcurè locutus eſt cum maiori difficultate probatur, cum facti ignorantia regulariter præſumatur. Quandoque tamen ſcientia directò probatur: ut ſi affirmauerit ſeruum fugitiuum non eſſe, & equum

equum non eſſe calcitroſum, probatur
per teſtes qui dicunt ſe uidiſſe quòd ſer-
uus ſe præſente, uel illo fugit, & equus
eo præſente calcitratus eſt, & ſimilia.
Quandoque iſti teſtes de uiſu haberi nõ
poſſunt, tunc ſcientia aliter uehementio
ribus probationibus probanda eſt: ut ſi
ſeruus de quo aliquid affirmauit ſuus do
meſticus fuerat per tempora, ſi equũ de
quo affirmauerat tenuerat, & recalcitrá-
uerat, ut receptum eſt in tutore qui æta-
tem & conditionem pupilli, & cõſangui-
neus conſanguinei ſcire præſumitur. Itẽ
ſi ei fuerat dictum, & denunciatum per
epiſtolam, uel erat de hoc fama in uici-
nia: ut conſtitutum eſt in tutore, qui iſtis
modis ſcire ſe eſſe tutorem datum proba
tur. Itẽ illud probabimus in uolente adi-
re hęreditatem: quia iſtis modis ꝓbatur
ſcire quem mortuũ eſſe ſe inſtitutum, &
ſimilia. & hoc cum probanda eſt ſcientia
alicuius quod fuit in eſſe. Sinautem tra-
ctaretur de probanda ſcientia alicuius
quòd non fuit in eſſe. ut ſi uolo pro-
bare te ſciuiſſe ꝙ ſeruus non erat cæcus:
uel quòd liber non erat corruptus: tũc ſi-
quidẽ eſt talis negatiua quę per uiſum,
uel per alium ſenſum percipi põt: ſube-
runt omnes modi probandi quos dixi-
mus: aliàs ceſſaret modus ille quo per ſen
ſum probatur cætera locum habere.
104 † Supereſt aliud: quia eoipſo ꝙ con-
ſtat non eſſe uel fuiſſe id quod aſſeuera-
tum eſt. apparet aſſeuerantem dolo feciſ
ſe. nulla enim ſubeſt cauſa quare non di-
xerit propria malitia niſi aliquid ad doli
excuſationem probetur, hoc loco ſubiun
gendum eſt, ꝙ ſciẽtia alicuius tripliciter
ſumitur. ſcire enim dicimus rem per cau
ſas cognoſcere, ut in ſcientijs contingit.
dicimus enim aliquid eſſe: quia per ratio
nes illius ſcientiæ ſic demonſtratur. & in
his dolus faciliter excuſatur, & difficili-
ter probatur. ſi enim iuriſta aliquid con-
ſuluerit, uel medicus, & apparet contra
ueritatem dixiſſe, non præſumitur dolus
commiſſus. poteſt enim in his quę de faci
li errare. & poteſt moueri rationibus ap
parentibus non exiſtentibus. niſi proba-
retur corruptus pecunia, uel precibus.
uel ꝙ dixerit cognoſcere ſe facere cõtra
iuſtitiam, uel ſi aliqua perſpicua indicia
ſupereſſent. Secundo modo dicimus
ſcire ea quorũ notitiam habemus ex ſen
ſibus noſtris: uidelicet uiſu, auditu &c. &
in his dolum uehementer opinamur: ut
ꝙ eſt nobis ab alio nunciatum. uel ꝙ fa-
ma percipimus per hanc ſcientiam dolus
quandoque probatur: quandoque excuſa
tur. Quid enim ſi dixi tale quid eſſe qđ
non eſt. ſi probo mihi pronunciatũ fuiſ-
ſe, uel famam eſſe excuſabor. & prædicta
legibus comprobantur. & aduerſus eam
partem prudẽtię quę deliberata dicitur
docilitas, dolus committitur: ut ſi cũ deli
berare uellem de adeunda uel repudian
da hæreditate aliquis mihi perſuaſit ut
repudiem: quoniam ſoluendo non erat,
uel ut oporteret talem ſeruum cũ melior
in hæreditate non eſſet, de doló tenebi-
tur ſi callidè fecit: ut Vlpianus ait.
105 † Qualiter autem probetur ꝙ callidè
fecerit, ꝓbatur ex his quę dicta ſunt ad-
uerſus ſolertiam dolus committitur. ut
ſi cum ad iudiciũ pergerem iturus in ter
mino aliquid intimaſti. aut dixiſti aliqd
propter quod non habui neceſſe ire, cum
uerum nõ dixeris, dolum commiſiſti. tua
enim calliditate meam ſolertiam impe-
diuiſti aduerſus prudentiam quæ futura
reſpicit. certè poteſt dici ꝙ dolus cõmit-
titur, cum circa pręterita, uel pręſentia
quis mentitur. ex hoc enim ex prouiden-
tia futurorum quis decipitur: ſed ſi nullo
dicto de præterito, uel pſenti mihi per-
ſuaſiſti ut aliquid facerem uel non face-
rem, ſi quidem in aliquam delicti ſpeciẽ
caderet ex qualitate facti quod perſuade
ret dolus probatur. quòd ſi in delictũ nõ
caderet: ut ſi perſuaſiſti quòd ante tẽpus
fructus uenderem uel non uenderẽ: quia
ſic tibi melius uidetur: ego tibi credidi,
cum tamen eſſet deterius hoc idem cum
difficultate dolus probatur: nã an ſic pu-
tares cum perſuaſiſti ſolum ex tua delibe
ratione conſiſtit quæ potuit decipi ſicut
in ſpecialibus dictum eſt. Probandi er
go modus hic erit idem qui ibi, & eadem
aduerſus circũſpectionem, & cautionem
dicenda ſunt. fraus quid ſit poteſt dubita

ri: ſed Labeo per tit. de pactis. ait q̀ inest dolo fraus. qđ uariè interpretatũ eſt.
106 † Quidam enim dicunt q̀ dolus eſt genus. fraus eſt ſpecies. ſcilicet quando mei commodi cauſa committo alij quod dolus quando re & conſilio. fraus quando re tantum. in hoc uidetur magis gloſatores inclinare. huic etiam aſſentit Tho. de Aquino dicens quòd dolus committitur ſiue per uerba, ſiue per facta. fraus uerò per facta tantum: cuius teſtimonio ſtandum eſt. Sed aduertendum puto quòd interdum fraus ſumitur pro ſpecie diſtincta à dolo. nam ad dolum requiritur, q̀ fiat contra aliquam perſonam: ut patet ex eius diffinitione. ſcilicet ad decipiendum alterum. fraus etiam ſi non contra perſonam ſed legis præcepta principaliter fit, ut cum fraus legi fieri dicitur: ſed quandoque contra perſonam dolus eſt genus. fraus uero ſpecies eſt. licet iura quandoque iſtis uocabulis abutantur. ex dictis autem & alijs dicendis modum probandi lector inueſtiget.
107 Latiorem † a culpam dolum eſſe
a Proculo diſplicebat, Celſo ueriſſimum uiſum eſt, cuius ſententia approbata eſt: quidam tamen à ſignificatione uerborum ſine cauſa recedentes exponunt latiorem, id eſt, latam dolum eſſe, id eſt, dolo comparari: quod nec menti nec uerbis congruit. eſt ergo hic latior culpa dolus: ſcilicet præſumptus. Differunt ergo à dolo ſicut manifeſtum à præſumpto. Exẽplũ ponit Celſus, ſi rebus depoſitis adhibuit eandem diligentiam quã in ſuis. ex uarijs autem legibus uaria colliguntur exempla: quorum pauca referam. Dicit ergo Vlpianus in titu. man. dolus eſt ſi nolit proſequi qđ proſequi põt, aut ſi q̀s quis non exegerit, quod exigere poteſt, aut ſi quis nolit ſoluere quod exegit. & Paulus reſpondit in titu. ad l. Fal. dolo carere non uidetur qui controuerſia hæreditatis mota legata ſine cautione dat. licet autẽ omnis dolus probetur ex præ-
108 ſumptione & indicijs. † ille tñ dolus dr̃ manifeſtus. de quo ita claræ præſumptiones habentur q̀ iudex in claram & perfectam fidem deducitur. quando autem præſumptiones ita claræ nõ ſunt: aliqua tamen apparent indicia, dolus præſumptus dicitur, qui idem eſt quod culpa latior, hic dolus præſumptus non ſufficeret ſi criminaliter ageretur: quoniam probationes tunc requiruntur quæ ſunt luce clariores. Ab hoc dolo præſumpto excuſatur minor: ut in titu. de eden. receptum eſt, licet non excuſetur à manifeſto. hic dolus ſicut leui pręſumptione inducitur: ita præſumptione leui tollitur, ut præſumptus dolus non dicatur. Quid enim ſi res ſuas præcioſiores rebus depoſitis prætulit? excuſatur ut in ti. man. receptum eſt. Item ſi res proprias prætulit communibus non eſt dolus præſumptus: propter ius enim quod in rebus communibus habebat non eſt præſumptio quòd eas doloſe perire pateretur: ut in titulo. fami liæ erciſcundæ, receptum eſt. Circa prædicta autem in modo probandi inſiſtendum non eſt: quoniam ex ſe patet, & clarius patebit in ſequenti.

ADDITIO.

a Latiorem. Vide Bar. in l. quod Nerua. in iij. & iiij. col. & ſeq. ff. depoſi. & ibi uide apoſtil. in uer. culpa. Tho. Diplo.

109 Lata culpa † a eſt deuiatio indeliberata ab ea prudentia quę ineſt communiter omnibus qui ſunt eiuſdem inſtructionis & profeſſionis. ideo autem dicitur deuiatio generaliter: ut comprehendat deuiationem ſiue faciendo ſiue omittendo. & quod dico indeliberata ad differẽtiam doli dicitur, qui ex deliberatione manifeſta uel præſumpta committitur. Ex eo quod dicitur quòd ab ea prudentia apparet quod prudentię opponitur. Ex eo quòd dicitur, quę ineſt communiter omnibus differt à leui, leuiori, & leuiſſima: ut patebit inferius. quod uero infra dicitur qui ſunt eiuſdem conditionis & profeſſionis, adijcitur propter latam culpam quę committitur ab aliquo in aliqua arte perito, cuius experientia communiter omnibus non ineſt qui ſunt eiuſdem artis: dicitur autem lata culpa quę eſt manifeſta & publica, & omnibus patet: ut Paulus de uerb. ſign. proponens ait. Latę culpæ finis eſt non intelligere quod omnes

nes intelligunt: uel poteſt dici lata culpa. hoc eſt ampla & magna. nam ut Vlpianus ibidem ait lata culpa eſt negligentia nimia intelligere quod omnes intelligunt: & etiam hoc ſenſu hic aſſumimus. Iſta enim eſt culpa magna. maior eſt culpa latior. maxima eſt culpa dolus. non enim poteſt maior culpa eſſe, quàm ea quę
110 ex uera deliberatione cómittitur.† Hęc autem culpa lata poteſt committi contra quamlibet prudentiæ partem. Quid enim ſi quis ignorat præſentia uel præterita quæ communiter omnes ſciunt? uel quid ſi prudentes non conſuluit de eo de quo omnes communiter aliorum conſilium quærerent? uel quid ſimile fecit, latam culpam dicemus eſſe commiſſam. committitur enim hæc culpa in faciendo quod fieri non debet: & in non faciendo & in omittendo ſeu negligendo quod fieri debet committitur. de quibus aliqua
111 inſeramus exempla. † In faciendo quidem exempla ſunt multa. qui mea gerebat negocia domum ædificauit. nec legum formam ſeruauit, lata culpa eſt, & probatio manifeſta. Conductor pullum nimis & præmaturè onerauit, unde mortuus eſt, lata culpa eſt. probabitur autem hæc per homines qui talis animalis miniſterio utuntur. pullos enim communiter ante dictum tempus non ſunt ſoliti onerare. & hoc per teſtes qui dicunt quòd ſic uiderant onerari per homines dictæ conditionis. In modo enim faciendi ſciendum eſt quòd de factis quæ habent cauſam permanentem ex aſpectu præſenti. poteſt de maleficio præterito iudicari: ut quod murus ſit malè factus, uel domus malè compoſita: uel liber malè ſcriptus: & ſimilia: & ſic teſtes poſſunt dicere malè factum eſſe illud opus: quia illud uiderunt: & quia communiter homines illius conditionis & artis à tali defectu abſtinere uiderunt: uel dicunt quòd uiderunt communiter homines illius artis ſic operari, quòd opus in tale uitium non incideret. Sed ſi dixerit teſtis quòd omnes homines illius artis à tali uitio uidit abſtinere: & uidetur quòd falſum aſſeruit: quia non potuit omnes homines illius artis uidere: ſed eius dictum ſuſtinẽdum puto ut intelligatur omnes quos uidit operari. exemplo Iuriſconſulti, qui uolens probare quòd liberorum educatio ſit iuris naturalis, rationem adiecit dicens. uidemus enim animalia huius iuris peritia cẽſeri. conſtat enim quòd non omnia animalia uiderat. & quod ait in tit. qui ſatiſda. cog. inter omnes ſcilicet de hoc interrogatos. & plura ſimilia. Diceret aliquis. potuit uidiſſe paucos. ſed hoc non contingit in artibus quę in ciuitatibus multum frequentantur. In his uero quæ raro non probarentur. in his uero habent cauſam tranſeuntem. contingit etiam quòd ex præſenti notitia poſſunt multa facta pręterita iudicari: ut ſi menſor certum agri modum retulit eius cuius culpa poteſt ex pręſenti experientia demonſtrari. Idem in eo qui per ſeruum imperitum ſcidit uel uineam imperitè putauerit. nam infra certum tempus poteſt imperitia facti pręcedentis detegi. & ſic ille erit modus probandi quem dixi. Quędam uero facta ita pertranſeunt ut ex nulla pręſenti notitia poſſit de pręterito iudicari: ut ſi equum tibi commodatum currere uel ſaltare plus ſolito coegiſti, ultra id quod communiter homines illius conditionis fecisſent: tunc per teſtes qui actum uiderunt eſſet probandum. Quędam autem in faciendo modo dixi hanc culpam committi poteſt contingere reſpectu loci, temporis, perſonę. & omnium qualitatum quas circa delicta Iuriſconſultus dixerat, quę per ſingula explicare longiſſimum eſſet nec ex-
112 pediens.† Quoniam dictum eſt [b] in hoc
b libello qualiter probentur omnia quę requiruntur, ad hoc colligitur omittendo ſeu negligendo committitur lata culpa. hęc autem negligentia ſenſu non percipitur. ideo non ſufficeret teſtem dicere: quia uidit: ſed oportet aliqua facta dici ex quibus iudex de negligentia iudicet. oportet autem per negligentem omitti id quod communiter homines illius conditionis non omiſiſſent. hęc autem negligentia ex his quę pręſentia ſunt probatur recte commiſſa. per totum enim annum

ex uineę aſpectu cognoſcitur ſi putata non fuerit ex multitudine ſarmentorum. uel ſi prędium cultum non fuerit agnoſcitur ex multitudine herbarum & ſpinarum. communiter autem omnibus ineſt hęc prudentia: ut uiueę putentur, prædia colantur. hoc itaque tam notum eſt quòd probatione non indiget. poterit ergo teſtis dicere, uidi eam non putatam. agrum non cultum iſto anno: quia uidit. ex hoc enim ſola negligentia coloni qui in latam culpam cadit comprehenditur. Quędam uero negligentia ex aliquo pręſenti comprehendi non poteſt. & quoniam neceſſe eſt per teſtes de uiſu probari: ut ſi domum omiſiſti claudere, & fures ingreſſi ſunt. uel ſi certa hora & certo loco uenire debuiſti quod facere omiſiſti. poteſt idem probari per teſtes qui illa tota hora ſteterunt & uiderunt quòd non ueniſti. nec uenire potuiſſes quin te uidiſſent. Interdum latitudo loci uel temporis non patitur. ut per teſtes de uiſu te non ueniſſe probari poſſet. quid enim ſi debebas uenire Peruſium, quis enim per uiſum comprehendere poſſit te non ueniſſe in tam lata terra: ut ſi eſt lata terra, uel quid ſimile, infra annum uenire debeas certo loco uel aliquam impoſitionem ſoluere. & hoc modo occurreret quòd duo illo loco toto anno ſtetiſſent. tunc enim difficile eſt. tunc autem alius modus probandi uidetur inuentus ſi fortè inde publicus confectus eſt liber omnium uenientium, uel omnium ſoluentium, in quo talis non reperitur. poterit etiam probari per illos qui in ciuitate illa explorauerunt à perſonis qui ſcire hoc debebant. & in locis in quibus uerisimiliter uenire debebant, & non reperitur eum ueniſſe, probatum eſt eum non ueniſſe: ut Pomponius reſpondit. Si Lucius Titius ante chalen. in Italiam non uenerit decem dare ſpondes, ut non ante peti poſſit quàm exploratum ſit, nec ueniſſe, nec uenire poſſe, cui cögruit quod eſt receptum ſic probari quem non eſſe ſoluendo, ſcilicet per diſcuſſionem, utique diſcuſſioni locum eſſe iura conſuluerunt. cum aliter probari non poſſit ad iſtas con-

113 iecturas recurri neceſſe eſt † pone aliquem negligentem infirmo medicum nó adhibuiſſe. hæc culpa lata eſt. probabitur autem per aſtantes & uicinos, cum medicus de facili ad infirmum non uadat, quo minus per uicinos non uideatur, ſi infirmitas fuerit longa. ita quòd neceſſe fuit per medicum uiſitari ſæpius, etiam per medicos ciuitatis poterit iſta negligentia probari ſi ſingulariter dixerit de ſe nó uidiſſe ueniſſe. hi enim magis de facto ſuo interrogantur quàm teſtificentur.

c Dicet aliquis [c] non ſufficit probare medicum non eſſe adhibitum. forſan enim non erat in ciuitate, niſi hoc probetur, dico in ciuitate & locis in quibus eſſe præſumitur copia medicorum peritorum legibus & canonibus comprobatur. In alijs autem locis ad hanc negligentiã arguendam probari debet ibidem medicum fuiſſe qui poterat adhiberi: argu. eius quod Vlpia. ait, tunc imputari ſocio ſi alij non commiſit, cum enim abſuturus fuerit facilis erat per alium ſocietatis adminiſtratio prædicta exerceri poterat. & hoc ſi perſonæ conditio, & quantitas patrimonij requirebat ut medicus etiam ex uici-

114 nis ciuitatibus quæreretur. † Similis dubitatio oritur ubicunque negligentia aliter arguitur in eo quòd perſonam uel rem aliquam non adhibuit. ubi neceſſe erat, & hoc cum de culpa in aliquo certo actu adhibita quæritur, contingit interdum quæri ſimpliciter an aliquis ſit negligens deſidioſus culpabilis tali culpa quæ in latam culpam cadat, hi ſunt qui licet ex ſermonibus mentis compotes uideantur, tamen furioſi faciunt exitum. quibus tanquam prodigis datur curator; ut diuus Pius reſcripſit. & Vlp. in titu. de tuto. & cura. retulit. Hi propriè prodigi non ſunt: quoniam prodigalitas in expendendo conſiſtit. nec propriè appellantur deſidioſi ſeu negligẽtes: quoniam hæc culpa etiam in faciendo committitur: ut nimia ſæuitia in ſeruos, uel nouas & periculoſas negociationes incohando, talem enim dicimus culpoſum. ad hoc igitur ut huic culpoſo & prodigo curator detur, probari oportet ſic malè tractare eũ nego-

negocia ſua.quod niſi ſubueniatur ei de-
ducetur in paupertatem.ut eiuſdem prin
cipis reſcripto continetur.ſiue hoc facien
do,ſiue negligendo oſtendat.Pone enim
aliquem ſolum in neceſſarias cauſas ex-
pendere, tamen ob hoc pecuniam ſub u-
ſuris accipere , & prædiorum ſuorum cul
turã negligere. ſuoſque fructus pati mar-
ceſcere potius quàm ſuo tempore uende-
re,pro alijs fideiubere incautè,impoſitio
nes publicas non ſoluere. ex quo in gra-
ues pœnas incidit , & ſimilia. iſta quidem
propriè ad prodigalitatem non pertinẽt.
ſed magis ad imprudentiam quæ poteſt
culpoſitas nominari.

ADDITIO.

a Lata culpa . Vide Bar.in l. quod Ner-
ua. in.i ij.col. ff. depoſi. & ibi apoſtil. A-
lex.in uer.culpa.& alex. in l.item quęrit.
in prin.ff.pro ſocio. in duobus locis in ad
ditio.Bar. Tho.Diplo.

b Quoniam dictum eſt. Not.Bar.hic qui
ponit quæ requirantur ad proban. negli-
gentiam: & adde eundem Bar.in conſ.cij.
cariſſime domine . & ibi ſcripſi in additi.
& uide Fely.in c.ſi tibi in ij.colum.de re-
ſcri. & Gl.in cle. fi.in uer.negligentia. de
religio.domi. & cui culpæ aſcribatur ne-
gligentia. uide Bart.in l.ſi mora ubi doc.
ff.ſolu.mat.& no.in l.ij.in Gl. fi. C.de ar-
bit. & in l.ſi ſeruum Stichum. in princ. in
Gloſſ. in uer. in non faciendo . & ibi per
Bar.ff.de uer.ob.& uide Gloſſ. in c. quæ-
ſitum.de pœni.& remiſ. Tho.Dip.

c Dicit aliquis uide Bar.in l.j.in fi. prin.
in prooe. ffõrum. & in l.itemque.ff.pro ſo
cio.& Salyc.in l.hac edictali.§.is illud.C.
de ſecun.nup. Tho. Dip.

a Levis [a] culpa † quæ prout proprie
115 ad iuriſtam pertinet,diuerſimodè con-
ſideratur. aliter enim ſumitur in rebus a-
lienis ſeu alij debitis, aliter in rebus com
munibus incidenter, aliter in communi-
bus ex conuentione. primo modo leuis
culpa eſt deuiatio indeliberata ab ea pru
dentia quæ ineſt diligentibus hominibus
qui ſunt eiuſdem conditionis , & profeſ-
ſionis.quod Paulus uolẽs oſtẽdere cũ di-
ctũ eẽt in pignoratitia actione uenire , &
dolũ,& culpam,ſubiunxit hæc uerba. Ea
igitur quę diligens paterfamil iàs ſuis re-
bus præſtare ſolet à creditore exigitur:
& idem in tit.ad l. Aquil.ait culpam eſſe
quòd cum aliquid diligenter prouideri
potuit non eſt prouiſum . per hoc dico ꝙ
ab ea prudentia quæ ineſt diligentibus
differt lata culpa . per illam enim deuia-
tur à prudentia quæ communiter ineſt
omnibus . per hanc autem ab ea quæ re-
quiritur in diligentibus,& expertis homi
nibus illius conditionis.cætera diffinitio
nis uerba expoſita ſunt in præcedẽti.Cõ-
tingit autem hanc culpam committi cir-
ca omnes prudentiæ partes tam in facien
do,quàm in omittendo . aliqua exempla
116 ponamus. † Facta quædam ſunt quæ
ſua natura regulariter hãc culpam inclu
dunt. ut ſi furtum rei commodatæ factũ
eſſe aſſeris,diligens enim homo bene cu
ſtodiendo pręcauiſſet.niſi fortè ab uxo-
re factum eſſet , uel ab alia perſona fida,
de qua confidendum magis quàm præca
uendum erat: uel ſi fortia facta eſſet uel
magna uis adhibita doceatur . Item ſi e-
quum : quia ferrum perdidit aſſererem
damnificatum , diligens enim homo ſua
prouiſione ab hoc pręcauiſſet ſępius pe-
117 des uidendo . † Quędam uero facta
culpam ſine expreſſione manifeſtant : ut
ſi uineam meam uindemiaſti , & uinum
uuis commixtis in dolijs recondidiſti tẽ
pore debito:poſſum tamen tuam culpam
arguere quod communiter omnes homi
nes diligentes illius conditionis ſimiles
uuas habẽtes faciunt,& facere ſoliti ſunt
per tempora pręterita ſeparatim. & hoc
per teſtes qui dicant ſe uidiſſe ꝙ in illas
commiſcuiſti: & ꝙ ex hoc res mea in tan-
tum ſit deterior:uel probare poſſum oſtẽ
dendo quantus ſit ualor uini excuſſi ex
uuis ſeparatis , & quantus eſt ualor uini
excuſſi ex uuis commixtis : tunc exceſſus
apparet ꝙ diligens paterfa . hoc debuiſ-
118 ſet prouidere . † Omittendo etiam &
culpa committitur. huius autem exem-
pla facilia & modi probandi faciles ſunt.
& quoniam ex prędictis colligitur non
proſequar. Ex rebus uero communibus
communione incidẽti incidit culpa quę
ſic

119 ſic diffinitur. † Leuis culpa eſt deuia-
tio indeliberata ab ea diligentia qua in
ſuo tēpore ſeu illo tēpore ſuis rebus adhi
bet. Paulus enim in ti. famil. erciſc. ſic ait.
Nō tamē talē diligētiā pſtare debet hęres
qualem diligens paterfamil. quoniam
per ſuam partem cauſam habet gerendi:
talem enim diligentiam præſtare debet
qualem in ſuis rebus eadem ſunt, & ſi
duobus eadem res legata ſit. nam & hos
coniungit ad ſocietatem non conſenſus:
ſed res ex his uerbis à uiris ſubtilis inge-
nij prolatis apparet qualis culpa æſtime-
tur: & qualiter aliter quàm ſuprà ſuma-
tur. hæc autem ſtatim declarabuntur.
120 † Circa res uero communes ex con-
uentione culpa ſic diffinitur. Leuis culpa
eſt deuiatio indeliberata ab ea diligen-
tia, quam ante contractū rebus ſuis adhi-
bere ſolebat. Paulus enim ait, ſocius ſo-
cio culpæ nomine tenetur. culpa autem
non ad exactiſſimam diligentiam dirigē-
da eſt. ſufficit enim talem rebus commu
nibus adhibere, qualem rebus ſuis adhi
bere ſolet: quia qui parum diligentem ſo
cium ſibi acquirit de ſeipſo quæri debet.
hoc idem Imperator in libro inſtitutio-
num conſtituit: ſed cauillari poteſt. cum
enim adhibere debet diligentiam illam
quam in ſuis adhibet, præſupponit eum
diligentem. & ſic tenetur ad id quod dili
gens homo facturus eſſet. uidetur enim
idem in alienis quod communibus: ſed
fateor ꝙ cum uidentur præſupponere di
ligentem. illa tñ diligentia quę cōiter in-
eſt oībus quæ largo modo diligentia eſt,
ſed non propriè, ut hic ſumitur ꝙ ſi ſic ac
ciperetur diligētia ut accipitur: ꝙ declara
bitur in culpa ſequenti. credo ꝙ idē ſit in
121 alienis & cōmunibus. † Cuius gratia
ſciendum eſt quòd licet plures alias ſpe-
cies poſſumus facere: tamen inter ſe quæ
libet habet gradus ſuos. dolus enim ma-
ior eſt ſi ſit corruptione pecuniæ, quàm
ſi ſit precibus: ſic enim ex alijs cauſis di-
citur maior & minor. Latior culpa di-
citur maior uel minor ſecūdum quòd le
uis uel grauis eſt doli præſumptio. Lata
enim culpa dicitur maior uel minor ſe-
cundum ꝙ in eo erratum eſt, uel manife
ſtum, uel manifeſtius, uel manifeſtiſſimū.
ſimiliter & culpa leuis de qua loquimur.
nam inter homines diligentes unus eſt
in maiori gradu diligentiæ quàm alter.
In propoſito ergo dico ꝙ culpa leuis in
rebus alienis ęſtimatur ſi deuiat ab ea di
ligentia uel prudentia quæ ineſt homini
bus diligentibus eiuſdem conditionis &
profeſſionis. intelligo autem de homini-
bus diligentibus ſimpliciter in quocun-
que gradu diligentiæ quis deuiet in leui
culpa. In rebus uerò communibus ſuffi-
cit quòd habeant eandem diligentiam
quam in ſuis. forſitan enim in ſuis erat in
122 ſummo gradu diligentiæ. † Subeſt
alia dubitatio quid erit ſi quędam com-
munia erant fortè merces, quarum ſimi-
les proprias nunquam habuerat, quomo
do talis culpa poterit æſtimari. cum ad
exemplum ſuarum teneatur ne tale re-
periatur exemplar nempe ex prædictis
apparet reſponſio. uideatur enim in quo
gradu diligentiæ erat in ſuis rebus: licet
res iſtis eſſet communibus diſſimilis in
eodem gradu diligentię in communibus
eſſe cenſetur. hoc ex uerbis prædictarum
legum oſtenditur. dicunt enim requiri
eam diligentiam quam in ſuis ſimplici-
ter, nec ad res ſimiles communibus ſe a-
ſtringit, ſi tamen ſimiles res reperiantur
culpa talis clarius denuncietur. & ꝙ te-
ſtes haberent dicere facile eſſet: ſed quā
do ad gradus diligentiæ recurrimus eſt
difficilis: ſed in culpis ſequentibus decla
rabitur. Alia etiam dubitatio ſubeſt cū
in rebus communibus incidenter culpa
æſtimetur, ſi non adhibet eam diligentiā
quam in ſuis adhibebat. Quid enim ſi
tunc in ſuis nullam diligentiam adhi-
beat. nec tunc circa res ſuas aliquid feciſ
ſe probari poteſt? Dico diligentia eſt
quędam executio prudentiæ: prudentia
autem eſt habitus mentis. & ſic conſiſtit
in animo. ſicut ergo poſſeſſio ſemel habi
ta animo retinetur & continuatur niſi
probetur interruptio: ita hæc diligentia,
probata igitur diligentia anteriori ſuis
rebus illo tempore. affuiſſe præſumitur.
quid ergo articulandum, quid probādū,
patet ex prædictis.

ADDITIO.

a Leuis. Vide Bar. in l. quod Nerua. in
iiij. col.ff.depo. & ibi uide apoſtil. in iij.
col.in uer.culpa. Tho. Diplo.

a Levior [a] cvlpa † eſt deuiatio inde
123 liberata ab ea prudentia quæ ineſt dili
gentibus hominibus qui ſunt eiuſdem cō
ditionis & profeſſionis. hanc culpam an-
tiqui legum latores uel noui iuris inter-
pretes per ſpeciem culpæ diſtinctæ à le
uiſſima non poſuerunt:ſed de ea ſicut de
leuiſſima uniformiter iudicarunt: quia
igitur inter eas non eſt iuris diuerſitas,
antiquorum ſequentes ueſtigia uno no-
mine leuiſſimam appellamus.

ADDITIO.

a Leuior. Vide Bart.in l.quod Nerua.in
iiij. col. ff. depoſiti & ibi apoſtillam in
uer.culpa. Tho. Diplo.

a Levissima [a] cvlpa † eſt deuiatio in
124 deliberata ab ea prudentia quę ineſt di
ligentioribus hominibus, & diligentiſſi-
mis, qui ſunt eiuſdem cōditionis, & pro-
feſſionis:& quod dico diligentibus,& di-
ligentiſſimis. dico ad differentiam leuis
culpæ, & de deuiatione ab ea quæ ineſt
diligentioribus. Caius in tit. de actio.
& obl. loquens de commodatario ſic ait.
Exactiſſimam diligentiam præſtare com
pellitur cuſtodiendæ rei.nec ſufficit eum
eandem diligentiam adhibere, quam in
ſuis adhibet, ſi alius diligentior potuerit
cuſtodire. & idem Imperator in li. inſti.
conſtituit de ea quæ ineſt diligētiſsimis.
Idem Caius in ti.commo.ſic ait.In rebus
commodatis, talis diligentia præſtanda
eſt qualem quiſque diligentiſsimus pa-
terfa.in ſuis rebus adhibet. cum ergo re-
ceptum eſt in commodato uenire leuiſsi
mam apparet quòd deuiatio ab ea dili-
gentia quæ ineſt diligentibus & diligen-
tiſsimis eſt culpa leuiſsima.ex eo enim ꝙ
dicitur qualem quiſque diligentiſsimus
apparet loqui de diligentiſsimo cuiuſq;
125 gradus. † Qualiter ergo cognoſcan-
tur diligentes,diligentiores,& diligentiſ
ſimi. & qualiter gradus inter eos uiden-
dum eſt cuius gratia, unum exemplū in-
telligibile ponamus,in ætate ſenili. quæ
ut noſtri maiores tradiderunt incipit à
ſeptuageſimo anno excluſiuè,& termina
tur in centeſimo anno.illud eſt enim lon
giſsimę uitę tempus.& ſic in ſuperlatiuo.
Aſſumamus igitur mediū inter iſta quod
eſt.lxxxv.dico ergo ꝙ uſque ad iſtud me-
dium eſt ſenilis ætas, ab inde ſupra dici-
tur ſenior uſque ad ſuperlatiuum. ab in-
de intra ſuperlatiuum.& dicitur longiſsi
mum uitæ tempus. iſta tria cauſa doctri-
næ ponuntur ut ſpecies, & quælibet iſta-
rum habet ſuos gradus. nam quot anni,
quot menſes, uel quot momenta ſunt in
quolibet dictorum temporum, poſſunt
dici gradus illius differentes ſecundum
plus & minus. Ita in propoſito imagi-
namur terminum à quo diligentia inci-
pit.& eſt illa communis prouidentia quæ
communiter omnibus ineſt quantſcun-
que rudibus, & groſsis poſt illam ſtatim
incipit diligentia, & progreditur uſque
ad exactiſsimam diligentiam quæ ultra
non progreditur. ille igitur qui habet di
ligentiam aliquam aſcendēdo gradatim
uſque ad medium totius latitudinis dili-
gentiæ,ille dicitur diligens.ille uerò qui
excedit medium uſque ad ultimum ter-
minum,ille dicitur diligentior. ille uerò
qui ultimum terminum attingit,ille dici
tur diligentiſsimus &c.

ADDITIO.

a Leuiſsima. Vide Bart. in l. quod Ner-
ua.in viij.col.& ibi apoſtillam. in uer.cul
pa.ff.depoſiti. & Bald. in l.ſolam. in pen.
col.C.de teſti. Tho. Diplo.

LAVS DEO.

TRACTATVS CIRCA MATERIAM TESTIVM PER DO. BAL. DE PERVSIO V. I. DOCTOREM, IDEÒ HIC ATTENDE QVAMPLVRA.

SVMMARIVM.

1 *Sed dictio, quid importet.*
2 *Iudex cauſæ debet ire, uel mittere ad epiſcopum, quando epiſcopus in teſtem producitur.*
3 *Teſtis quid ſenſu corporis percepit, dicere debet.*
4 *Teſtis pro utraque parte de ueritate deponere debet.*
5 *Credere quis præſumitur quod aſſerit. Et quæ ſit iuſta cauſa credulitatis.*

PRIMA PARS.

1 SED IVDEX. Iſta † dictio ſed, aduerſatur, & corrigit inquantum. l. C. dicebat quòd epiſcopus non admittitur ad teſtificandum. Et
2 † nota quòd iudex cauſæ debet ire uel mittere ad epiſcopũ quando epiſcopus producitur. Secundo no. quem debet mittere: quia per eum debent ſcribi acta. hic declarat Iac. Bu. in l. j. ff. de offic. procon. & Barto. in l. ſi uni ex pluribus. ff. de re iud. Item: quia cauſæ cõtinentia non diuidatur. ut in c. ad hic. extra de ſeq. poſ. Tertio † no. quòd te-
3 ſtis debet dicere quid nouit, id eſt, quod ſenſu percepit. ff. de teſta. l. qui teſtamento. §. fi. & quia ueritas in omnem partem eandem eſt neceſſaria, ex hoc ſequitur q̃ debet deponere ueritatem pro utraque
4 parte. Nota † quòd teſtis debet deponere de ueritate non de credulitate. & pro utraque parte. Circa hæc uide quæ no. Bar. in l. is poteſt. de acqui. hæredita-
5 te. Fu dic. † quòd id quod quis aſſerit præſumitur credere. & quę ſit iuſta cauſa credulitatis. uide per Bar. in l. cum quidam. §. j. de acqui. hære. & ita ſeruat conſuetudo, ſecundum Glo. quam no. & adde quod dicam in l. proxima. &c.

SVMMARIVM.

1 *Preſbyteri pro teſtimonio non torquentur.*
2 *Teſtes uacillantes in teſtimonio torquentur.*
Notarius ſcribit uacillationem teſtis de mandato iudicis: trepidationem & mutationem coloris.
3 *Falſum committit etiam qui uerum tacet.*
4 *Notarius cui facta eſt cõmiſſio de examinãdo teſtes põt de ſua cõmiſſione eẽ rogatus.*
5 *Pro examinandis teſtibus in territorio alterius exiſtentibus debet commisſio fieri illi iudici.*
6 *Forma iuramẽti qualiter teſtis habeat iurare.*
7 *Teſtis ſtudiosè non reddens cauſam ſui dicti tenetur pœna falſi. infrà in tracta. Nelli. nu. 234.*
8 *Teſtis qui dixit ſe non recordari punitur niſi cauſa obliuionis ſit probabilis: & quando excuſetur infra in tracta. Nelli nu. 234.*
Teſtis interrogatus de loco loci dicens ſe neſcire an ſit repellendus.
9 *Locus commiſſæ falſitatis in ueritate tacenda, quis debeat poni in libello accuſationis.*
10 *Iudex ex officio in cauſa ciuili teſtes non examinat, & examinati non probant: ſecus in criminali.*
11 *Teſtis examinatus qui iurauit probat, licet productus in iudicio & non citatus.*
12 *Reatus excludit honorem.*
13 *Pena falſi teſtis quæ ſit.*
Poteſtas compellens teſtem dicere falſum eadem pœna qua teſtis punitur.
14 *Poteſtas non admittens defenſionem iuris punitur ac ſi non admitteret defenſionem ueræ innocentiæ uide infra in tract. Nelli. nu. 232.*

Intellectus

Intellectus ad l. lege. §. fin. ff. ad leg. Iul. peculat.

15 *Iudex punit teſtem falſum dicentem coram ſe parte præſente ſine citatione infrà in tracta. Nelli. nu. 237.*

Sententia in notorio fertur. ſine ſcriptis.

Intellectus ad dictum Archidiaco. in can. Ita Notarius. 2. q. 1.

16 *Teſtis qui dicit ſe homicidam non poteſt ex hoc puniri: ſecus ſi dixit ſe falſum dixiſſe.*

17 *Iudex cum non liquet plenè de teſtis falſitate, debet ſententiam temperare.*

18 *Teſtis qui non uult comparere ad teſtificandū criminaliter punitur crimine ſtellionatus: ciuiliter tenetur parti ad intereſſe.*

19 *Teſtis quando inquiritur de falſo, debet aſponi locus commiſſæ falſitatis: ſecus in notario. & ibi rationem.*

20 *Teſtis qui in cauſa depoſuit & conſtat ipſum non iuraſſe, qualiter puniatur.*

Intellectus ad l. ſi quis legatum. 1. reſponſo. ff. de falſ.

21 *Notarius qui non facit iurare teſtes an puniatur de falſo.*

Solemnitatis prætermiſſione falſum committitur.

22 *Poteſtas qui habet arbitrium procedendi; non poteſt abſoluere uel condemnare ex depoſitione teſtium non iuratorum.*

23 *Notarius non reprobatur per duos uel tres teſtes deponentes contrarium ſine redditione cauſæ.*

24 *Notarius & teſtis tenetur ad intereſſe partis etiam ratione erroris.*

Error in notario & teſte eſt lata culpa.

25 *Obliuio in teſte non eſt lata culpa.*

SECVNDA PARS.

PRESBYTERI. Presbyteri ſunt priui
legiati. ut occaſione teſtimonij nō
torqueantur. ſed in alijs capitulis
ſeruatur ius commune, ſi falſam ta
men dixerint cauſam puniuntur. h. d.
1 No. † primo quòd presbyteri occaſio-
ne teſtimonij non ſunt torquēdi. licet er
go infames infamia facti, & criminoſi nō
admittantur ad teſtimonium ſine tor-
mentis, tamē ſpeciale uidetur in presby-
tero quod non torquetur. uel dic quòd
non loquitur de presbytero infame uel
criminoſo: ſed de eo qui uacillat in teſti-
monio. nam licet alij torqueātur, tamen
præsbyteri nō torquentur. Et dic. de hoc
ut ſciamus quid debemus tenere per ius
cano. ut legitur. & not. vi. q. i. presbyteri.
2 el. ij. & ibi per Archi. Secundo no. † re
gulam quòd omnes in teſtimonio uacil-
lantes poſſunt & dicunt torqueri pro eru-
enda ueritate. Quando autem teſtis ua
cillat dicit Inn. quod mandato iudicis no
tarius debet ſcribere quomodo uacillat.
Item ſi trepidat uel mutat colorem in fa
cie: quia omnia iſta ſunt ſigna quaſi falſi
teſtimonij. & de hoc ponit Inn. in c. quo-
niam cōtra falſam. extra de proba. hoc to
tum in arbitrio iudicis relinquitur inqui
rendum ex alijs coniecturis, non ex ſolo
pallore uultus uel trepidatione: ut. ff. de
quæſti. l. de minore. §. tormenta. Tertio
not. quòd contra falſum teſtem datur a-
3 ctio parti ad intereſſe. Quarto no. † qꝫ
non ſolum ille falſus eſt teſtis qui falſum
deponit. ſed etiam ille qui tacet uerum. i.
tacet ueritatē. & hoc eſt ualde notādum.
4 Quæro † an ille notarius cui eſt facta
commiſſio de recipiendis teſtibus poſſit
talem commiſſionem ſcribere & eſſe ro-
gatus: Bar. in l. ex ſentētia. ff. de teſta. tu.
dicit quòd ſic. qui dicit quòd tutius eſt
quòd alius ſcribat & roget. circa hanc
commiſſionem examinationis teſtium
committendam. uide Bar. in l. ij. §. quod
ab initio. ff. quemadmodum teſta. ape.
ubi dicit quòd ſi teſtes ſunt in ſuo territo
rio, debet iudex mittere ſuum notarium
ad recipiendum teſtes & eorum iuramē
5 ta & dicta: ſed ſi † eſſet in territorio al
terius, tunc facienda eſt commiſsio illi
iudici de prædictis, & quòd facta exami-
natione remittit dicta teſtium & iuramē
ta: ut ipſe iudex principalis cauſæ publi-
cet. Item iudex committens debet mitte
re illi iudici articulos diſtinctos, & inter-
rogatoria ſecundum quæ teſtes interro-
6 gentur. Ex hac. l. coniuncta auth. † ſed
iudex. ſupra c. ti. colligitur forma iura-
menti teſtis quæ debet eſſe talis. Ego ta-
lis teſtis iuro ueram & plenam dicere ue
ritatem pro utraque parte de his ſuper

quibus ſim productus , de quibus fuero
interrogatus.ita colligitur hoc aperte. un
de poſtquã teſtis depoſuit correctio non
excuſat teſtem,nec præſumitur correctio
ueritatis . niſi faciat antequam teſtis lo-
quatur cum parte , & apertũ proceſſum ,
ſecundum Inn. qui no. extra de acc. c.cũ
7 dilecti.& ibi uide.Ex prędictis etiam † ap
paret quòd teſtis ſtudioſe reddens cau-
ſam non concludentem tenetur pœna
falſi , ſicut ſi deponeret tacita ueritate
ut hic. ſecus ſi ex ſui ſimplicitate ſit locu-
tus.ſicut plerunque faciunt ruſtici , qui
neſciunt melius reddere cauſam ſui di-
cti : quia tunc magis habet locum pœna
falſi:ut no.ff.de his,qui no.infa.l. Lucius.
ubi Glo. eſt notabilis ad id quod no . Ex
8 prædictis etiam dicit † quòd ſi teſtis di
cit nõ recordor,quòd puniatur : quia cer
tum eſt quòd debet recordari : certus de
bet eſſe & memor eorum quæ iam fecit,
ut no.Bar.in l.filio.ff.de reb. dub. ſi autẽ
eſſet probabilis cauſa obliuionis, tũc nõ
puniretur.Super quo dicit Inn. quòd te-
ſtis debet magis recordari de loco & de
perſonis,quàm de die. Quid ſi teſtis in-
terrogatur particulariter & diuiſim de
loco loci.puta in quo agro uel domo, &
in qua parte agri uel domus : & certè ui-
detur quòd ſi dicat ſe neſcire in qua par-
te agri uel domus quod ob hoc non ſit
repellendus:arg.l.ſi quis fundum.ff.de ac
qui.poſ.quam uide ſi fecit necne . Vnde
ſuper tempore multum eſt excuſabile di
ctum teſtis qui dicit ſe non recordari,ſe-
cundum Innoc. qui ita tenet.& no. extra
de accu.c.qualiter, & quando . in magna
9 Glo.ubi uide.Iuxta † hoc incidẽter quę
ro,quãdo teſtis in tacendo committit fal
ſum in tacenda fraude , quis locus poni-
tur in libello accuſationis pro loco com
miſſę falſitatis:nam non uidetur quòd nõ
factum uel nõ dictum poſſit certo ſcribi
loco . ſed dicendum eſt per hanc.l.quòd
quando omittitur aliquid in tacendo in
iudice,locus iudicij eſt ille locus qui cir-
cumſcribit delictum , & debet poni in li-
bello.ff.ad Sil. l. j. §. occiſorum . & uide
per Bar.in l.libellorum.ff.de accu. de eo
qui fuit negligens in denunciando quod
no. Deinde nota quòd teſtes debent eſſe
periti & producti ſecundum unã expoſi-
tionem.uel,id eſt, citati ſeu moniti ſecũ
10 dum aliam . Iuxta primam † expoſitio
nem quæro. pone quòd teſtes non ſunt
producti,ſed iudex ex mero officio reci-
pit eos , quæritur utrum dictum eorum
probet . & dictum eſt quòd ſic. dic quòd
non in cauſa ciuili : quia nõ poteſt iudex
in cauſa ciuili inquirere de facto ex me-
ro officio.iuxta no.in c.ad noſtram.lo.ij.
extra de iureiur. per Inno. Sed in crimi-
nali ſiquidem eſt proceſſum per inquiſi-
tionem poteſt ex mero officio recipere
teſtes etiam poſt publicatum proceſſum :
ut no.Inno.extra de teſti.c.cum clamor .
& Archi. iiij. q. iij. placuit.ubi plenè ui-
de . Sinautem eſſet proceſſum per accu-
ſationem , tunc poſt aperturam non po-
teſt . ſed ante aperturam eſt q̃ſtio utrum
ab eo ad iuuandam accuſationem iudex
maleficiorum poſsit recipere teſtes ex
mero officio. Iſta.l.facit quòd non ſecun
dum primam expoſitionem. ſed contra-
rium diſputando diſputauit Bar.in quæ-
ſtione quæ incipit . Iudex maleficiorum.
quã diſputauit Piſis. & hoc per id quod
no.in l.idem eſt.§.ſi tibi. ff. de condi. ob
tur. cau. & in auc. de tabu. §. j. cum ſua
Glo.ff. de pęnis.l. ſi non defendantur, &
extra de collu. c.j. & infra de aboli.l. ij.
ubi uidetur expreſſè & bene. Sed ſecun-
11 dum † aliã expoſitionẽ reuoco in dubiũ,
pone quòd teſtis eſt productus in iudi-
cio,& non citatus. monitus iurat, & de-
ponit,utrum ualeat ? uidetur quòd non.
ut hic.Nam uidetur ſuſpectus ſe ingeren
do. Contrarium determinat Gloſſ. in l.
poſt legatum. §.is uero. ff. de his, qui. ut
indi. quod uerum credo . Nam eoipſo ꝙ
iudex defert ſibi iuramentum, tacitè ui-
detur eum monere quòd deponat uerũ .
de iuramento autem conſtat ſi notarius
teſtatur iuraſſe , quòd creditur notario
eum iuraſſe:ut not. Gloſſ. in l. Theopom-
pus.ff.de do. pręle. de quo ibi per Barto.
12 Vltimo no. † quòd reatus excludit ho
norem:immo aggrauat reatum:ut.C.ubi
ſena.uel cla. l.j. & infra de procu. & con
13 duc.do.Ang.l.fi. Extra † quæro:quia
materia

materia eſt utilis, qualiter punitur teſtis
falſum deponens in criminali. Reſpõdeo
quòd punitur pœna talionis:ut no. ſecun
da quæſtione tertia.§.j.in Gloſſ. ordina-
ria.& eſt tex.in l.j.§.j.ff. ad legem Corne
liam.de ſica.& dicit ibi Bar. quòd eadem
pœna punitur poteſtas compellens eum
teſtem ad dicendum falſum. quod eſt no
tandum. Adde ad hoc quod habes in l.le
ge.§.fin.ff. ad legem Iuliam pecu. ubi eſt
14 alius text. quòd † poteſtas non admit-
tens defenſionem iuris perinde puni-
tur ac ſi non admitteret ad defenſio-
nem ueræ innocentiæ. quod eſt notan-
dum. de quo dicam in l.raptores. Se-
15 cũdo † quæro hic, pone quòd teſtis de-
poſuit falſum,& hoc liquet iudici,an po-
terit eum condemnare ſine citatione? dic
quòd nõ:quia quando factum eſt tale in
quo certe perſonæ cõdemnatio exigitur.
tunc quantumcunque ſit iudici notoriũ,
tamen non proceditur ad condemnatio-
nem: niſi præmiſſa citatione: ut.ff.de re
mili.l.iij.§. ſi ad diem. eſt bene uerum ꝙ
in iſtis notorijs non eſt neceſſe quòd ſen-
tentia feratur in ſcriptis:ut no.in auth.ut
iudi. ſine quoquo ſuffra.§. neceſſitatem.
Si autem aliquod factum eſt notorium
in quo non exigitur condẽnatio,ſed alia
ordinatio,uel inhibitio.uerbi gratia. Sta
tutum eſt factum in aliqua ciuitate cõtra
libertatem eccleſiæ.tunc ſuperior ex of-
ficio poteſt inhibere, & mandare ne ob-
ſeruetur, licet neminem citet ſecundum
Archidiaconũ, qui ita not.ij.q.j.c.ita Lo
tharius.& ibi uideas animo. Tu adde ꝙ ſi
iudex deprehendit teſtem in falſitate nõ
eſt neceſſaria citatio. ex quo eſt ibi pars
præſens.dictum enim Archid.debet intel
ligi parte abſente. Ad hoc. C. de teſti.l.
nullum. & quod not.ff.de his, qui notan.
16 infa.l.ictus fuſtium. Tertio † quæro.
pone quòd teſtis confitetur ſe homicidã,
utrum iudex poterit eum punire ex ſua
confeſſione? dic quòd non: quia non eſt
facta in iudicio·q̃a non agebatur ad hoc.
de hoc Gloſſ. ordina.iij.q.vj.c. hoc quip-
pe. ſecus ſi confiteatur ſe falſum dicere:
quia hoc crimen incidit cauſæ principa-
17 li.ut d.l.nullum. Et adde † quòd quãdo
iudici non liquet plenè de falſitate teſtis:
ſed ſuſpicatur de eo, tunc debet ſenten-
tiam temperare: quia præcedit ſola ſuſpi
cio ſeu præſumptio:ut d.l.nullum. ſed ſi
ei bene liquet, tunc debet punire per diſ
finitiuam.& debet exaggerare ſententiã:
ut hic. nec debet diffinire. Vnde alibi di
cit Gloſſ. no. contra officiales qui pœnas
legis impoſitas:uel gratia, uel diſsimula-
tione differunt.l.j.infra de deſerto.lib.x.
quòd ipſi tenentur.quod no. pro iſtis offi
cialibus qui ſyndicantur. Deinde uos ui
detis hoc quòd teſtis qui non dicit plenã
18 ueritatem punitur. quid in eo † qui ut
ueritas occultetur non uult comparere
ad teſtificandum? Innoc.tangit in c.j.ex-
tra de fal.ueritas eſt, quòd ut falſus teſtis
non poteſt puniri ex iſto capite: quia fal-
ſitas teſtis eſt propriè periurium. ſed iſte
non eſt periurus:quia non acceſsit ad iu-
randum.ſed ſecundùm quoſdam tenetur
de falſo in genere: quia facit ne ueritas
appareat animo occultandæ ueritatis.
quod nõ credo uerum, niſi fortè eſſet te
ſtis rogatus qui aſſumpſiſſet ſibi officium
teſtificandi. nam poſt aſſumptum officiũ
nõ debet tacere ueritatem: ut l.j.in prin.
ff. ad l.Cor. de fal. tamen probabilius eſt
dicere quòd criminaliter puniatur crimi
ne ſtellionatus. & ciuiliter teneatur par-
ti,uel reip. per actionem de dolo. ar.eo-
rum quæ not.per Cynum in tit. de ſepul.
19 uiola. Quæro hic † unum,cum tabel
lio iuret ſicuti teſtis: ut not.ff. de eden.l.
quædam.§.nummularios. quare ſi tabel-
lio accuſatur de falſo non ponitur locus
iuramenti: ſecus in teſte? Reſpondeo:
quia ille locus incertus; & propter om-
nimodam incertitudinem poteſt omitti
locus:quia hoc eſt propter factum rei ma
xime in inquiſitione:ut no. inſti.de pub.
20 iudi.in princ. Quæro † pone ꝙ teſtis
in aliqua cauſa ciuili, uel criminali fal-
ſum depoſuit, poſtea conſtat eum non iu
raſſe,nũquid poterit de falſo puniri? dñs
Rizar.Mal.diſputauit hanc quæſtionem,
& determinauit quòd ſic quãdo dictum
teſtis habet debitam formam, & figuram
teſtimonij: ut quia in actis publicis, cum
figuris publicis, & in ſcriptis in ea figura

exteriori, & uiſibili depoſuit: quæ depo-
nunt teſtes qui iurauerunt, tunc iſtud di
ctum quantumcunque non habet in ſe iu
ramentum, habet tamen figuram eſſe, &
poteſt tanquam falſus teſtis accuſari, &
puniri. & iſtud probatur in l. ſi quis lega-
tum. j. reſpon. ff. de fal. Si uero non habet
debitam formam: ut, quia non in actis pu
blicis, nec in forma qua ueri teſtes depo-
nunt, tunc non punitur de falſo: ut d. l. ſi
quis legatum. ij. reſpon. Facit pro hoc l. j.
§. hoc interdictum. de tab. exhi. & quem-
admo. teſta. ape. l. ij. §. j. & uide Bart. in d.
l. ſi quis legatum. in fin. Sed nunquid cri-
minaliter propter hoc punitur. dicit idē
Mar. in dicta ſua diſputatione quòd ſic, ſi
ad hoc depoſuit dictum ſuum in cedula,
ut poſtea per notarium in actis redigere-
tur, & factum eſt, ſed non tanquam falſus
teſtis, ſed tanquam committēs falſum in
genere: ut. ff. de fal. l. j. §. qui in rationib.
Sed ſi non ad hoc depoſuit ut ponerētur
in actis. ſed ut doloſo mēdatio ſuo alium
læderet quem læſit ciuiliter tenetur de
dolo. ff. de fur. l. falſus. §. ſi quis in perſo
na. criminaliter autem tenetur crimine
ſtellionatus: ut, ff. de cri. ſtel. l. iiij. ibi. Itē
ſi quis in poſterum. ſi uero neminem læ-
dere uoluit, tunc nullo modo cuiquam
tenetur. ff. ad leg. Fal. l. uenditor. Sed
21 nunquid † tabellio qui fuit negligens
id faciēdo iurare teſtes tenetur de falſo?
uidetur ꝙ non, ſed debet ab officio remo
ueri: ut. l. ſi quis. uer. nō ex malitia. de off.
præfec. præ. Contrariū tenet Rizar. quia
prætermiſsione ſolennitatis falſum com
mittitur. ut. C. de teſta. l. iubemus. in fi. &
facit l. j. §. qui in rationibus. ff. de fal. & ui
de de omnibus Bart. in d. l. ſi quis legatū.
de fal. uel dic melius quòd iuramentum
generale tabellionis eſt cauſa remota, &
ideo non debet poni locus iuramēti. ſed
iuramentum teſtis ſpeciale eſt, & cauſa
immediata. & locus eſt concomitātia ſpe
cierum non generum: ut in c. Abbate ſa-
22 nè. extra de re iudi. li. vj. Quæro † aliud,
pone quòd poteſtas habet arbitriū proce
dendi abſque ſolennitate, utrum proce
dere poterit ad condemnationem, uel
abſolutionem ex depoſitione teſtiū non
iuratorum? dicit Bar. quòd ſic. quia iura
mentum teſtis eſt de iure ciuili, & remiſ-
ſa ſolennitate intelligitur remiſſum iura
mentum. ita no. ipſe in l. filius. ff. de dolo,
quod non credo uerum: quia quantum-
cunque habeat arbitrium tamen debet
conſtare de facto: ut. ff. de mili. teſta. l. di-
uus. ſed non conſtat niſi teſtis ſit iuratus:
quia iuramentum in teſte eſt magis ſub-
ſtantia, & materia quam ſolennitas. Ad
hoc facit quod no. in c. ſæpe. extra de uer
23 bo. ſig. in clem. Iuxta prædicta † quæ-
ro utrum tabellio poſſit reprobari per te
ſtes duos, uel tres contrarium deponen-
tes ſine redditione cauſæ, certum enim
eſt quòd teſtimonium probatorium non
requirit cauſam, ſi teſtes non interrogē-
tur de cauſa. de his quæ ſunt facti ſenſibi
lis quæ intuitiuè comprehenduntur, non
dico in his quæ ſunt iuris, in quibus ratio
debet eſſe coniuncta conſenſu de neceſ-
ſitate: alias non ſit probatio: ut not. Inno.
in c. cum cauſam. extra de teſti. nunquid
eſt ergo ita in teſtimonio reprobatorio
do. Iaco. in quæſtione quam diſputauit
quæ incipit, quæſtiò talis eſt. quidam pe-
tijt à Titio. x. dixit eleganter. quia quan-
do teſtis non reddit cauſam non interro
gatus de ea non ita probat perfectè, ſicut
ille qui reddit bonam cauſam. & ideo ta-
bellio talibus teſtibus præponderat. Item
teſtes reddentes rationem præualent ſe-
cundum eum, quod eſt notandum. appa-
ret ergo quòd duo teſtes reddentes legi
timam rationem præponderant totidem
teſtibus dicentibus uera eſſe tamen non
interrogatis de cauſa: quia uera redditio
cauſæ præponderat cauſæ præſumptiuæ.
in his autem in quibus cōcluditur ſolum
per uiam iuris, & rationis, & non per ſen
ſum merum corporeum eſt certum quòd
ſine redditione cauſæ nō reſultat proba-
tio teſtium: ut in d. c. cum cauſam. per In-
24 no. Adhuc † adde: quia notarius, & te-
ſtis tenentur ad intereſſe partis nō ſolum
ratione falſitatis, quæ eſt ſtudioſa muta-
tio ueri, ſed etiam ratione erroris: quia
error in notario, & teſte eſt lata culpa: ut
25 l. ſi. infra de mag. conue. Obliuio † autem
nō eſt lata culpa in teſte: quia licitum eſt
ei ſi

ei ſi non recordatur dicere ſe non recordari. Adde not. per Bart. in l. j. §. ſi quis. ff. quemad. teſtam. aper. & no. Innoc. in d. c. qualiter, & quando. extra de accu. & iſta ſunt aurea.

SVMMARIVM.

1 *Ratio in teſte attenditur & non dictum, & ideo ſi teſtis dicit credo; quia praeſens fui & uidi probat. Ratio eſt in teſte quae dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio.*

2 *Teſtis non probat quotienſcunque oppoſitum eius quod teſtis deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſae, per quã teſtis fundat dictũ:*

3 *Teſtis quare non poſsit in ſcriptis deponere uel per nuncium remiſsiuè.*

4 *Teſtis interrogatur de tempore, quando eſt ſuſpectus: & quid quando dixit ſe non recordari de tempore?*

5 *Teſtis qui deponit ſuper uita & moribus alicuius: & reddit rationem: quia uicinus uel conſanguineus, quando probet: contra Bar. & uide. nu. 13.*

Intellectus ad l. dominus horreorum. ff. locati.

6 *Fines antiqui: quòd probentur per teſtes deponentes de auditu antiquorum, & generali opinione.*

In ſacris multum antiquis opinio generalis habetur pro ueritate.

7 *Teſtis in tribus caſibus debent cognoſcere contrahentes.*

8 *Teſtis deponens de auditu quòd probat quan do uiſus non requiritur.*

9 *Ratio teſtis nõ debet eſſe idem quod dictum, ſed aliud à dicto.*

10 *Ratio teſtis debet procedere plena & ſimplici uia, nõ per difficultates intellectus.*

11 *Argumentum a toto integrali quòd procedat in teſtibus.*

12 *Argumentum à nomine procedit in teſte. Item*

Argumentum ab impoſsibili. Item

A communiter accidentibus.

14 *Argumẽtum à differentia ſitus uel loci quod procedat in teſte. item*

Ab eo quod eſt proprium hominis.

15 *Mors probatur per ea quae accidunt mortuis.*

16 *Teſtis an reddat rationem dicti per locum ab auctoritate.*

17 *Argumentum à ſimilitudine rationis procedit in teſte.*

18 *Teſtis qui dixit ſcio: quia habeo menti probat.*

19 *Tacita ſubſtitutio uel tacita hypotheca probatur per teſtes probando expreſſam.*

20 *Teſtis debet reddere rationem dicti per ſenſum corporis qui dicto congruat. & numero. 22.*

Teſtis qui in reddendo rationem dicit: uidetur mihi quod poſſedit. x. annis, probat. & nu. 43.

21 *Teſtis deponens ſuper his quae percipit intellectu magis quàm ſenſu non probat, niſi reddat rationem dicti, etiam non interrogatus.*

23 *Senſus uiſus eſt generale ad omnem ſenſum corporis.*

24 *Teſtis deponens: quia praeſens fuit intelligitur, & intelligens, ut probet.*

25 *Dictum teſtis ambiguum, quomodo declaretur, remiſsiuè.*

26 *Teſtis deponens de ualore rei ſi deponit de credulitate uel opinione probat.*

27 *Teſtis deponens ſuper identitate rei qualiter habeat deponere. & ibi ſi de ſanitate uel infirmitate: aetate: uel ſenectute. & nu. 33.*

28 *Verba enunciatiua in teſtibus non probant.*

29 *Teſtis ſuper qualitate animi deponens qualiter probet.*

30 *Teſtis deponens ſuper his quae curſu temporis mutantur, ut probet qualiter deponat.*

31 *Teſtis qualiter rectè probet damnum eſſe datum culpa uel negligentia.*

32 *Articulus disiunctiuus non admittitur niſi ſuper facto alieno.*

34 *Dictum teſtis inſufficiens poteſt confeſsione partis adiuuari.*

35 *Nomina rerum uel hominum ſi ſunt uariata quomodo fiet probatio remiſsiuè.*

36 *Ratio eorum quae ſcripta ſunt in libro rationum qualiter probetur per teſtes.*

37 *Teſtis quando uideatur repetiiſſe locum & tempus: alias dictum in dicto ſuo.*

38 *Index ex cauſa non adhibet fidem teſti clarè de-*

deponenti.
39 *Fama qualiter probetur.*
40 *Copia articulorum, an detur parti petenti.*
41 *Copia interrogatoriorum fiendorum teſtibus non datur parti.*
42 *Iudex ſi obmiſit examinare teſtes ſuper ſubſtantialibus publicato proceſſu poſſunt iterum examinari.*
44 *Teſtis qui ſemel declarauit dictum ſuum obſcurum non poteſt illud iteratò declarare.*
45 *Teſtis non interrogati de loco & tempore inquiſitione conuentis dictum non ualet.*

TERTIA PARS.

CONVENTICVLAM. Proſequendo
materiam teſtium non accipien-
do niſi id quòd do. Bal. in ſua le-
ctura tangit circa materiam te-
ſtium ibi dum dicit: modo uenio ad te-
ſtes. Et dicit quòd maior difficultas quæ
ſit in materia teſtium eſt concludere per
1 rationem. Eſt autem ratio † teſtis du-
plex una coniuncta ſenſu. ſiue ipſe ſen-
ſus. & hoc ratio præponderat dicto. unde
ſi teſtis diceret ita, nihil ſcio, niſi quia ui-
di contenta in articulo: tamen probaret
ueritatem articuli: in auc. ſed iudi. dum
dicit dicant quod nouerint. ut. ff. de te-
ſta. l. qui teſtamento. §. j. & infrà de teſti. l.
teſtium. in uerbo præſto fuerint. & in uer
bo ſub præſentia. Idem multo fortius ſi
teſtis dicit credo: quia uidi, & præſens fui.
nam tunc probat ui rationis quæ neceſ-
ſario infert ita eſſe & fuiſſe. & ex hoc do
regulam quòd ubi teſtis in dicto minus
probat, in ratione uerò probat efficatius
ſemper attenditur ratio. Nam in teſte
ratio eſt quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimo-
nio: ut not. infrà. de teſtib. l. ſolam. facit
quod no. ff. de acqui. poſſ. l. ſi is qui animo.
& hoc patet per cõtrariam regulam. nam
ubicunque dictum teſtis habet ſe in plus,
ſed ratio teſtis habet ſe in minus, tunc ra
tio minuit dictum. & ſi ratio eſſet friuo-
la & non concludens, tunc trahit ad ſe di
ctum: ut non concludat nec probet ali-
quid. ut uerbi gratia, ſi teſtis dicit ſcio:
quia audiui à Martino. & probatur hoc
per rationem naturalem: quia cum ratio
ſit fundamentum deſtructa ratione de-
ſtruitur fundamentum: ut not. in iſta. l.
conuenticula. ſin autem dictum & ratio
congrueret. & ſiquidem utrunque tendit
ad probandũ eſt efficax probatio, ſin autẽ
neutrum tendit ad probandum, tunc cer
tum eſt quòd nulla reſultat probatio:
quia ex impertinentibus nil pertinens po
teſt reſultare. iuxta not. in ſimili in l. j. ff.
de edend. in princ. Ex prædictis infero
2 quaſdam concluſiones. Primo † quòd
ubicunque oppoſitum eius quod teſtis
deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſæ
per quam teſtis fundat dictum ſuum ibi
nunquam teſtis probat: quia ad conceſ-
ſionem cauſæ impertinentis uel non in-
ferentis, non ſequitur conceſſio antece-
dentis: uerbi gratia. dicit teſtis ſcio: quia
credo. nam quia credulitas ſtat cum op-
poſita ueritate ſimul, id eſt, ſtare poteſt,
teſtis nihil probat. nã poſſibile eſt quòd
ego credo, tamen non eſt uerum: ut not.
infrà. de teſta. m. i. l. de tutela. Sed quare
3 † teſtes non poſſunt deponere in ſcriptis
uel per nuncium. uide Bar. in l. qui boni.
§. pe. ff. de dam. infe. & adde no. in l. iureiur.
4 iur. C. de teſt. Item teſtes † non ſunt in-
terrogandi de tempore: niſi quando ſunt
ſuſpecti. ut no. Bar. in l. j. in fin. ff. de aqua
plu. arc. & ibi quando, & qualiter ualeat
teſtimonium de auditu & credulitate. &
quis ſit modus probandi negatiuam. Sed
quis ſit modus quando teſtis dixit ſe non
recordari de tempore. uide Bart. in l. j. §.
ſi quis. quemad. teſta. aper. & ibi dat con-
5 ſilium circa hoc. Et pro hoc pono † quan-
dam illationem contra Barto. dicit ipſe
quòd teſtimonium de uita & moribus ali
cuius fundatur per hanc rationem: quia
ſum uicinus. nam iſta ratio coadiuuatur
lege. nam ſi ſum uicinus præſumor uidiſ-
ſe uitam & mores. ut l. j. §. j. ff. de flu. & de
fun. inſtr. & inſtru. le. l. ſi ita. & l. dominus
horreorum. ff. loca. Et ſi dicatur teſtis
non deponit per ſenſum corporis, ergo
non probat. Reſpondetur quòd immo
deponit per ſenſum corporis, nam ad de-
poſitionem eius quod depono ſequitur
ſenſus iure præſumptionis ſecũdum Bar.
ſed

ſed quòd iſtud non ſit uerum probatur: quia poteſt eſſe ratio uera, ſcilicet, quòd ſum uicinus, & tamen dictum non eſt uerum. non enim ſequitur dictum ad rationem. niſi dicamus ſuſtinendo Bart. quòd aut loquimur de probatione neceſſaria, ex eo quòd non apparet de cauſa immediate. aut loquimur de præſumptiua probatione. & tunc refert. aut loquimur de probando actum in genere. uerbi gratia quòd quis ſit malæ famæ: uel quòd quis ſit pauper uel ſimilia: tunc ſufficit ratio: quia ſum uicinus: quia concludit per locum à communiter accidentibus: ut l. j. §. j. de flumin. aut loquimur de probando actum in ſpeci: & tunc aut eſt actus qui à communiter accidentibus conſueuit eſſe notus uicinis: ut mors & ætas & idem: ut ff. unde cogna. l. octaui. Aut eſt talis actus qui à communiter accidentibus non conſueuit eſſe notus uicinis: uel habet ſe pariter ad notum & ignotum: ut homicidium Petri, uel furtum de re Martini. tūc nullo modo probat. Non ob. ll. ſuperius allega. quia loquuntur quantum ad teſtes recipiédos ad iudicis inſtructionem: ita loquitur. l. dominus horreorum: ſed quantum ad probationem non probant: niſi reddant cauſam congruentem. Vbi do talem regulam quòd ſemper ratio trahit ad ſe dictum, & in ſuam naturam ipſum conuertit. & deſtruit dictum ſi ei nō congruit. & tota uirtus probationis ſtat in ratione. quia omnis ratio eſt argumentum ut ſuppoſui in prin.

6 Ex his † etiam infero contra Bar. dicit Bart. quòd ſi ego uolo probare fines antiquos ſufficit habere teſtes deponentes de auditu antiquorum, & de generali opinione. ratio eſt: quia ita eſt ueriſimile per locum à communiter accidentibus: ſed ego dico quòd probare dictum cum opinione: niſi probetur per modum notorij non eſt probare: niſi ſolam famam. Eſt tamen uerum quòd in factis multum antiquis opinio generalis habetur pro ueritate: nec eſt neceſſaria alia probatio, dummodo talis opinio ſit uniformis apud omnes. nec ſit opinio de qua ſit cōtradictio apud peritos: & ideo dicebat dominus Vbrēſ. Cardinalis quòd licet eccleſia non habeat inſtrumenta de ciuitatibus ſuis. ſi tamen habet generalem opinionem: ut ita dixerim præſcriptam apud omnes, quòd hæc ſufficit eccleſiæ pro plena probatione allegabat ipſe Innoc. in c. cum cauſam. extra de iur. cal. nam ſi non ſufficeret non poſſet probari quòd Cæſar fuiſſet Imperator ſecundum Inno. & adde quod not. Innoc. in c. cum ueniens. extrà de uer. ſig.

7 Item † ſcias quòd in tribus caſibus teſtes debent cognoſcere contrahentes ſeu partes. Primo quando factum uenit probandum per teſtes. Secundo quando imperitus contrahit & in ſcriptis. Tertio quando fit inuentarium: ut no. Glo. in l. fin. §. ſubſcriptionem. C. de iur. delib. quę limita, per Gloſſam. l. iij. in prin. ff. de teſti. quæ dicit, aut in perſonali. & tunc ſic. aut in reali, & tunc non. Modo pono quandam aliam propoſitionem: & dic ſic quòd quando poſitio dicti ſequitur ad poſitionem rationis teſtis probat. Ex hoc

8 † infero contra Bartolum qui dicit quòd cortina exiſtente in medio, id eſt, dempto uiſu auditus non probat: quia dicit ipſe ꝙ auditus poteſt decipi niſi ſit coniunctus cum uiſu. ex eo ꝙ uox recipit multas alterationes: & aliter ſe habet in ſano. aliter in ægro: aliter in iuuene: aliter in ſene: aliter in eo qui loquitur feſſe: aliter in robuſto. & ſic in l. ſi non ſortem. §. libertus. de cond. inde. Item quis poſſet eſſe homo ſuppoſitus qui pro alio loqueretur, & mutaret uocem. Sed ego dico pro Gloſſatoribus ꝙ talis probatio eſt ſufficiens. niſi in caſibus in quibus requiritur uiſus: ut not. in l. ij. in fine. ff. de aqua plu. arcen. & infrà. de iure deliber. l. fi. §. ſinautem dubius. & ad hoc. ff. ad Sil. l. j. §. occiſorum. Et ſi dicatur uox poteſt permutari uel alius ſubijci. Reſpondeo ꝙ hoc non præſumitur. Item qui habet perſonam notam cognoſcit qualitatem uocis in quolibet. in hoc tamen iudex debet eſſe multum cautus, & examinare ſingulas circunſtantias. Hoc etiam habemus in illo Patriarcha qui non fuit deceptus in uoce ſed in tactu manuum dum dixit, Vox quidem uox Iacob eſt. manus autem eſt

eſt Eſau. Sicuti dixit Rex Robertus Le-
gierio Andriocij nobili Peruſino. Item
9 † adde ꝙ ratio non debet eſſe idem quod
dictum. ſed aliud à dicto. & ſufficeret ꝙ
dictum eſſet in genere. & ratio foret in
ſpecie. ut not. in l.j.ff.de excep.in Glo. &
ibi per Barto. Facit quod not.in l.fi.ff.de
offi.procu.Cæſa. Item uide quod not.in
repetitione auth. ingreſſi quòd teſtis in
reddendo cauſam ſui dicti poteſt obmit-
tere maiorem propoſitionem. & ſufficit
ponendo minorem. & ibi uide quædam
alia ad materiam teſtis. & quæ no.in l.j.
ff.ſi certum petatur in q.3.per Bartolum.
10 Poſt hoc not. † quòd ratio teſtis debet
procedere plana & ſimplici uia non per
difficultates intellectus. ſi tamen teſtis
uult per argumentum fundare dictum:
ut quando deponit ſuper dominio uel
poſſeſſione. dico quòd probat ſi ex his
quæ requiruntur ad eſſe præſcriptionis
uel dominij format ſuum argumen. in-
ferendo in cauſis facti in ſuo ſenſu caden
tibus concluſione iuris: quia tunc intel-
lectus adminiculatur ſenſui. & ſupplet
quod deficit in ſenſu: ut not. Innoc. in c.
cum cauſam. extra de teſti. Vltimo no.
11 † ꝙ in teſtibus procedat argumentum à
toto integrali. Nam ſi formaui articu-
lum de poſſeſſione partis. & teſtis dicit
de toto includit partem. Item à toto
numerali: quia ſi formaui articulum de v.
& teſtis dicit de.x.probat.Item à toto ge-
nerali: quia ſi formaui articulum quod
promiſit clamidem ſuam, & teſtis quod
promiſit omnia ueſtimenta probat. infrà
qui bo.ced.poſ.l.penul. Item à toto uni-
uerſali: ut ſi pono ꝙ Titius reliquit mihi
imobilia. ſi teſtis deponit ꝙ reliquit mihi
hæreditatem probat. Ratio prædictorum
hæc eſt. uno conceſſo alterum de neceſ-
ſitate ſequitur. probato eo ex quo ſequi-
tur, probatur & id quod ſequitur de ne-
12 ceſsitate. Item † in teſte procedit ar-
gumentum à nomine. Nam ex nômine
probatur ſubſtantia: ut dico quod iſte e-
rat Titius: quia ſic uocabatur infra de in-
ge.ma.l.ad recognoſcendos. Item pro-
cedit argumentum ab impoſſibili: ut di-
co ꝙ tali die non fuit vulneratus: quia
præcedenti die fuit occiſus. ut l. j.C.qui
accu.non poſ. Item argumentum à com-
13 muniter accidentibus. Circa † hoc ui-
de Bar. in l.j.ff.ſi cert.pet. qui diuitiæ ſa-
nitas uel infirmitas, & quod quis ſit malæ
uel bonæ conditionis poteſt probari per
teſtem dicentem hoc ſcire: quia uicinus
uel conſanguineus. ut infrà.eo.l.qui pro-
babilem. & infrà. de proba.l.neque nata-
14 les. Item † à differentia ſitus uel loci:
ut quia non ijdem fines: ergo non idem
locus.ut l.eos.ff.finium regũdorum.Item
procedat argumentum in teſte ab eo ꝙ
eſt proprium homini. ut homo erat in
domo: quia reſpondebat uel quia loque-
batur. leo quia rugiebat. nam accidentia
magnam partem conferũt ad cognoſcen-
dum quod quid eſt: ut Ariſto. in primo
15 de anima. Et pro † hoc infero unam
concluſionem. quod per ea quæ accidunt
mortuis ita ꝙ non uiuentibus probatur
mors: ut per ſepulturas, per non habere
ſenſum, nec motum, per alia quæcunque
per quæ quilibet homo greſſus intelligit
eum mortuum ſecundum Bart. qualiter
mors probetur. uide Barto. in l.j.§.fina.
quemad.teſta.apc.l.quoties.de naufr.lib.
xj. Vltimo dic ꝙ ſunt quędam quę non
probantur per teſtem directè, ſed indire-
ctè: ut eſt argumentum à contrario ſenſu
quod conſiſtit in perſpicacia intellectus.
16 nec eſt extra intellectum. Sed an † teſtis
poſſet reddere rationem dicti ſui per lo-
cum ab auctoritate? uide Bart. in l.j.ff.ſi
17 cer.pet. Item † argumentum à ſimilitu-
dine rationis: quia eſt quid abſtractum à
ſenſu, ſicuti teſtis bene probat album. ſed
non poſſet probare albedinem in abſtra-
18 cto. Item † quid ſi dixit reddendo ra-
tionem ſcio: quia habeo menti? dic quòd
poteſt: quia memoria melius colligitur
per ſenſum auditus quàm per aliud. ut di
cit Iacob.Butr.in l.ſi arbiter. ff.de proba.
19 Item tacita † ſubſtitutio uel tacita hy-
potheca non poteſt probari directè per
teſtem: quia quæ ſunt in humano inge-
nio adiuncta non pertinent ad teſtem qui
habet uti puris naturalibus, niſi ad coad-
iuuandum utatur ciuilibus. Sed indire-
ctè probantur iſta hoc modo: quia teſtis
probat

probat expreſſim. & ad probationem ex-
preſsi iuris diſpoſitio ſequitur tacitum:
ergo probat tacitum legis auxilio coope-
rante non per ſe: ut l.j.infra. de rei uxor.
20 ac.& ibi per Bal. Iuxta prædicta† quæ-
ro per quem ſenſum corporeũ teſtis de
beat reddere cauſam ſui dicti? dic per il-
lum ſenſum corporeum qui dicto con-
gruit.nam ſi uolo deponere de facto ali-
cuius reddam cauſam: quia uidi. ut l. te-
ſtium.C.de teſti.Sed quid ſi teſtis in red-
ditione rationis uel cauſæ dixit. uidetur
mihi quòd.x. annis poſſederit Titius an
ualeat eius dictum? dic quòd ſic: ut not.
Bar.in l.diui. §. in ea cauſa.ff. delib. cau-
21 ſa. Item † quid ſi teſtis non reddit ra
tionem ſui dicti, ſed ſolum deponit ſu-
per his quę pcipit intellectu magis quàm
ſenſu,& rationem non reddit: quia non
fuit interrogatus?dicit.Bar.quòd dictum
ſuum non ualet: ut no. in l.ſciendum. ff.
de uer.ob.& per eum in conſilio quod in
cipit commune Lucignani.& in alio con
ſilio.ubi ipſe ponit de teſtibus qui dixe-
runt ꝙ uiderunt talem ad ſui defenſio-
22 nem feciſſe,ſi uolam † reddere cauſam
de uerbo alicuius dicti quod audiui.ut l.
ſæpe. ff. de offi. præſi. & de re mili.l. di-
uus.Si de ſapore reddã cauſam: quia gu-
ſtaui: ut l. ſi emptorem. §. alia. ff. de
contrahen. emp. & ſic de ſimilibus
ſenſibus corporis tactu & odorato.
23 Vnum tamen addas † quòd uerbum
uiſus eſt generale ad omnem ſenſum cor
poris.nam,dicitur in Exo.uidi uoces&c.
& audiui. & per intellectum uidi ut habe
tur.xij.q.vuj.c.teſtes.& de conſe.diſt.iiij.
c. ueniſti ad fontem. & infra de rei uxo.
ac.§.uideamus.& per hoc poſſet defendi
dictum teſtis uolentis probare: quia Ti-
tius dixerat iniuriam Martino, interro-
gatus de cauſa ſcientiæ, reſpondet: quia
uidit. & iuuetur quòd intelligatur quòd
uiderit ſcilicet per intellectum corpo-
reum alio ſenſu corporeo ſcilicet audi-
tu.ſimile dicit Bar.in l.ſi.C.de pec.no.li.
xj. quòd ſi teſtis interrogatus de cauſa
ſcientiæ quomodo ſcit? dixit quia tetigi
cum manibus, licet non eſſet res tangibi-
lis,quòd referatur ad ſenſum congruum
illius rei.alia uide quæ ſcripſi in l. teſtiũ.
C.de teſti. ſeu qualiter probetur librum
eſſe uel non eſſe correctum per teſtes. &
argentum eſſe purum uel mixtum. uide
Barto.in l.ſi quando. ff.de aur. & ar. leg.
ubi dicit quod ſufficit ſi dicat ſe uidiſſe
illud argentum ſine mixtione.& quia ui
di librum. Item ad hoc ut teſtis rectè
deponat oportet quòd id ſuper quo de-
ponit ſit aliquid formatum quod ſenſu
percipi poſſit. ut no.per Bar.in conſilio
quod incipit.Cariſſime domine &c. Sed
24 iuxta hoc † quæro,an ſufficiat ſi reſpon
deat reddendo cauſam ſui dicti:quia fui
præſens. iuuatur enim iuris præſumptio
ne quòd uiderit per ſenſum corporeum.
ut dicitur ſupra eo. in prima concluſio-
ne.ubi tangit quod ex uicinitate proban
tur uita & mores Titij.domi.Bar.dicit ꝙ
ſic.ut.ff.de auc.tu.l.j.§.ſi.Io.An. tenet cõ
trarium in c.præſentium. extra de teſti.
li.vj.& hoc d.Bar.quando teſtificatur de
ſe teſtem fuiſſe præſentem quòd præſu-
matur intellexiſſe: ſecus ſi cum teſtibus
teſtificaretur fuiſſe præſentem:quia tunc
nõ ſequitur ergo fuerunt intelligentes.
adde no.per Bar.in l.furioſo.ff. de re iu.
an & quando is qui eſt præſens actui præ
ſumatur ibi fuiſſe uel aliter. Item dicit
ibi Barto.ꝙ quando lex uel homo præci
pit aliquid fieri aliquo præſente, debet
intelligi eo intelligente. ut dicit in d.l.j.
25 in fi.ff.de auc.tuto.Sed † quæro pro quo
debet interpretari dictum teſtis ambi-
guum?declara plenius per Bar.in l. inter
ſtipulantem.§.j.ff.de uerb.ob.& per Inn.
in c.cauſam quæ extra de reſcript. Item
26 no. † quòd circa depoſitionem ualo-
ris rei ſufficit quòd teſtis deponat de cre
dulitate ſeu opinione:ut no.Bart. in l.ſi.
C.de prædi. & alijs rebus nauicul. lib. xj.
27 Sed † qualiter teſtis debet deponere
cautè ſuper recognitione rei, & maxime
interrogatus utrum ſit ille qui ſic fecit.
& teſtis dicat ſe recognoſcere dicta? in-
terrogatus debet dicere:quia uidit & in
ſpexit factum eius cum tali ſigno: & cum
tali cicatrice, & ſimilibus: ut nota.
Bartol. in l. ſtigmata. C. de fabr. lib.
xij. ſuper ſanitate corporis. & quæcun-
L que

que aliqua re ſuſpecta uel uitioſa. rectè teſtis reddit cauſam de uiſu:ut no.Bar.in l.j.C.de mendican.uali.li. xj. & idem dicit ibi de ætate & ſenectute . de quo etiã no.plene in ſua repe.l.de ætate.ff.de mino.& in l.i.C.de cano.frumen.lib.xj.Sed
28 † nunquid uerba enunciatiua in dictis & atteſtationibus teſtium probent? dicit Bart. quòd non in quodam ſuo conſilio quod eſt quintum in ordine. & ibi qualiter debet deponi ſuper adulterio. Sed quid ſi ipſi teſtes dicant quod uiderunt dictum Martinum accuſatum percutere an probant ipſum eſſe ciuem, cum in accuſatione continetur quòd ille Martinus erat ciuis.dic quòd non : quia eorum dictum coarctatur per rationem ſcilicet per uiſum loco & tempore in accuſatione contentis, quæ ratio non poteſt trahi niſi ad delictum ſeu percuſſionẽ. nec potuerunt uidere eum eſſe ciuem poſito quòd uiderunt eum ibi habitare ut l.ciues.C.de incolis.ita conſuluit do . Ray. de monte Vbiano. & cum eo uidetur tenere Ia.de Are.in l. ſi præſens. ff. de pœ-
29 nis. Quæro † qualiter teſtis debet deponere ſuper aliqua qualitate animi. dic quòd debet teſtificari per actus exteriores quos uidit: ut no.Bar.in l.is.§.j.ff. de tuto.& cura.da.ab his. & circa hoc adde no.in l.poſſeſſio.§. qui in aliena.ff. de acquiren.poſſeſ. an animus ſit iuris uel facti uarietas ſignificantis : ſeu ſignificati in dictionibus grammaticalibus quæ in uulgari non reperiũtur diuerſitatem habere,non cadit in dictis teſtium: ſed in legibus & ſtatutis ſic: ut no. Bart. in l. ſi quid earum.ff.de leg.iij.& adde no.in l.ſi
30 quis filiabus.ff.de teſta.tu.Item no.† caute qualiter teſtis debet deponere in his quæ curſu temporis mutantur.Nam ſi dicat quòd uidit iam ſunt plures anni tales uiuere,non ſequeretur: ergo uiuunt hodie:ut no.Bar.in l. ij.ff. iudi.ſol. ad probandum negligentiam & aliam negatiuam. uide in cõſilio dicti Barto. lvij. qualiter teſtis debet deponere. Item ſimiliter qualiter quis debet probare diligentiam ſuam.quod conſilium incipit. Cariſſime domine, iſti noſtri Nucerini. Sed
31 qualiter † debet probari rectè damnũ eſſe datum culpa uel negligentia:& qualiter ſit cautè articulandum. uide Bartol. in conſilio quod incipit.commune Lucignani.& ibi etiam dicit quòd quando articulus eſt incertus: & dictum teſtis eſt ẽt incertum:q̃ non ualet teſtificatio illa:apparet ergo neceſſe q̃ dictum teſtis ſit certum,ut ibi uidetur dicere, quod eſt no.
32 Item no. † q̃ nemo poteſt articulare ſubdiſiunctiue, niſi articuletur ſuper facto alieno in quo eſt probabilis ignorantia:ut no.Innocen. in capitulo ex parte.
33 extra de reſcrip. Item quomodo, † & qualiter probari debet ætas maior & ætas minor? dic ſuper hoc ut no. Bart.in l. de æta.ff.de mino. & uide ibi ſuper quibus teſtis interrogatus reſpondere non debet,& qualiter in talibus cautè reſpondere debet:& ibi uide an ſufficiat teſtem comprehendere dictum ſuum per ſenſum corporeum, an etiam per ſenſum intellectus. Sed quid ſi teſtis non recorda-
34 tur de tempore?Aduerte q̃ † dictum teſtis eſt inſufficiens & non concludens. & ideo fiat unus articulus quomodo ille contractus fuit celebratus inter partes. & ſi partes confitebuntur.tunc dictum teſtis non probantis tempus adiuuabitur ex tali confeſſione, & fieret ualida probatio:ut not.& maximè per Bart.in l.j.§.
35 ſi quis.ff.quemad.teſt.aperi. Sed † quid ſi ſunt uariata nomina perſonarum ex aduentu :& uolo probare illum eſſe illũ etiam eundem hominem . uel alium eſſe illum & eundem fundum:& maximè quãdo mutata ſunt nomina confinantium.uide Bart.in l.demonſtratio. in princip. in quæſtione ſi.ff.de cõdi.& demonſt. Sed
36 quæro † qualiter redderetur ratio eorũ q̃ ſcripta ſunt in libro rationũ, puta ſe aliquẽ tãtum expẽdidiſſe in tali domo:uide Bar.in l.ſub conditione.ff.de cond.& demonſtra. ubi dicitur quòd debet ſic articulari : dico me tantum expendidiſſe in tali domo,& quòd tantum expendidiſſet quilibet bonus uir, & ad probationẽ rerum. l. j. infra, ſi cui plus quam per leg.
37 Falcidiam. Sed † quæro an ſi teſtis non repiloget, ſeu repetat locum, & tempus

pus aliàs dictũ in dicto ſuo uideatur repe tiſſe, prout erat capitulatum: dic ut not.
38 per Bar. in l. Labeo. de ſupp. leg. Sed † an poſſit iudex ex cauſa nõ adhibere fidem teſti clare probanti: uide no. per Bar. in l.
39 Lucius. ff. de his, qui no. infa. Sed † qualiter probatur fama? dic quòd teſtis dicere debet: & de prædictis eſt publica uox, & fama. Interrogatus quõ ſcit. reſpondit: quia audiuit publicè dici: & non dicat, quòd publicè dicitur: quia non redderet bonam cauſam: quia non de auditu ſuo: & ſic de nullo ſenſu: ut not. Iaco. de Are. in l. teſtium. C. de teſti. Dy. cõſuluit de facto, quòd fama ſit probata, dicendo quòd publicè dicitur ſic per l. pe. in prin. ff. ad Mace. ibi, ſed quia publicè. &. C. ad Mace. l. j. & ij. de quo per Bart. latiſsimè in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſti.
40 Sed † quæro an debeat dari copia articulorum alteri parti petenti. uide Innocen. in c. per tuas. extra de teſti. ubi dicit, quòd non. adde no. in l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus. ff. de iureiu. Sed quæro
41 † quid de interrogatorijs fiendis teſtibus, an debeat dari copia alteri parti? Inno. dicit quòd nõ in dicto c. per tuas. extra de teſti. dicit tamen ſi iudex det, non
42 peccat. Sed † quid ſi iudex obmiſit examinare teſtes ſuper ſubſtantialibus: idem Inn. in d. c. per tuas. dicit, quòd etiam publicato proceſſu, põt pars petere, quòd
43 examinentur. Sed pone † quòd teſtis reddit cauſam congruam in primo dicto ſuo: ſi poſtea ſtudendo reddat incongruã an probet. uerbi gratia, dicit teſtis dico, ꝙ uidi Titium poſſidere. poſtea interrogatus quanto tempore. reſpon. ꝙ decem annis ut ſibi uidetur. dic quòd probat: ut l. quid tamen. §. j. ff. de arbi. & ibi per Bar. ſecus ſi dixiſſet in primo dicto, mihi uidetur quòd Titius poſſederit, iam ſunt. x. anni. & ultra: quia iſtud non ualet. ut ibi.
44 Sed † quæro, teſtis qui depoſuit dictũ ſuum obſcurũ, declarauit ſemel dictum ſuum, an iterum interrogandus ſit? dic quòd non: ut. l. ij. §. qui obſeruari. ff. de iura. cal. & per Bar. in l. j. ff. ſi cer. pe. Sed an teſtis examinetur ſuper maleficiò, ſeu ſuper inquiſitione. & non interrogatur de loco, & tempore, an ualeat eius dictum, ſi non interrogatur de loco, & tempore in inquiſitione contentis. dic quod non: ut not. Bart. in l. j. §. item notandum. ff. de aleato.

LAVS DEO.

a TRACTATVS DE REPROBATIONE a
TESTIVM BARTOLI.

ADDITIO.

a Tractatus de reprobatione. Adde quòd huiuſmodi tracta. eſt Bar. ſine alleg. iuris. & ita in libris antiquiſsimis inueni, & maximè in x. uol. conſi. in ch. cj. licet in primis impreſsionibus àttribuatur do. Iac. Aegidij. ſed conſiderandum puto ꝙ iſte tract. uſque ad capitulum teſtium facilitati. eſt Bar. abinde infra ſunt addit. do. Iaco. Aegidij. & poſtmodum additi. do. Ange. de Peru. ut infra ſuis locis ſcribam. Tho. Diplo.

ADDITIO.

IN NOMINE Domini Ieſu Chriſti eiuſque glorioſæ matris uirginis Mariæ. Amen. Incipit doctrina domini Bar. de Saxoferrato ad reprobandum teſtes & in primis reprobantur uidelicet. Infames. Serui. Rectores eccleſiarum. ſ. monachus abbas. & ſi. Fratres minores & prædicatores & œconomi. Mulieres. Minores. Furioſi. Pauperes. Infideles & excommunicati.

 Dome-

Domeſtici. Si non iurauerint. Si in cauſa propria. De debitore. De uenditore. De fideiuſſore. De tutore curatore. De negociorum geſtore. De iudice. De aduocato & procuratore. Si ſint ſingulares. Si in cauſa cõmuni. Si participes & ſocij. Si ſint obſcuri. Si teſtes reuertuntur ad iudicem. Si cauſam ſui dicti non dixerint. Si iudex non interrogauerit. Si ſunt inimici, uel criminalis lis ſit inter eos mota. Si unũ pro alio dicunt. Si corrupti dixerunt. Si uerum non dicant. Si proximiora rei de qua quæritur teſtimonia non dixerint. Si præmeditatũ & unum ſermonem dixerint. Reprobantur notarij qui extenſè dictum teſtis non ſcribunt. Si unus dicit de una re & alius de alia. Si unus dicit de una perſona & alius de alia. Si non bene computant gradum conſanguinitatis. Si diſcordant de loco. Si diſcordant de tempore. Si diſcordant de re. Si ſinguli diuerſa & uaria deponant. Si aliquis de meis pro te, & de tuis pro me dixerint. Quando non dicũt ad cauſam: quia falſa uel uaria. Si ſunt uſurarij. Reprobantur etiam iudices ſuſpecti. De recuſationibus iudicum. Si recipiantur iterato. Si alias ſunt falſi, uel fuerint falſi. Si contra te ſunt teſtificati: & uis pro te producere. Si didicerint teſtificata. Si ſecrete non dixerint dictum ſuum. Si à iudice non recipiãtur. Si deficiunt in numero ordinato quando certus numerus exigatur.

Si articuli non faciunt ad cauſam. Si deponunt extra intentionem. Si interrogẽtur de ſuis facinoribus. Si multitudo fuerit magna. Si non ſunt redacta in publicam formam eorum dicta. Si contra ſe repũtantur induci teſtes & inſtrumenta. Qui compelluntur inuiti, & qui non. Reprobantur proxenetæ & cenſuales. Hermaphroditi. Parentes & matres in infinitum. De liberis. De his qui ſunt in mortali peccato. Si non dicant de uiſu ſed de credulitate & auditu. An teſtes dati reprobentur, & qualiter, & qui non.

LAVS DEO.

[a] TRACTATVS DE TESTIBVS [a] ET EORVM REPROBATIONE D. IACOBI AEGIDII DE VITERBIO, CVM ADDITIONIBVS D. ANGELI DE PERVSIO.

ADDITIO.

a Teſtibus. Hic incip. addi. domini Iaco. Aegidij de Viterbio prioris Auielien. qui legit Romæ, & rogatu do. Gualfredi Mediolanen. maioris iudicis eccleſiæ Viterbien. edidit hunc tract. per uiam addi. & commẽtationis, qui ſingula uerba incipiendo à reprobatione infamium &c. & adde quod in quodam lib. antiquo inueni hunc eundem tract. attributũ fuiſſe do. Angel. de Amelia, qui fuit tempore Bart. Aliqui tamen attribuunt huiuſmodi tracta. do. Ang. de Vbal. ſed ut paucis uerum abſoluam eſt domini Iaco. Aegidij publicatus in ciuitate Viterbiẽ. ut ex plurimis ſubſcriptionibus uoluminũ antiquorum inueni. Tho. Diplouatatius.

SVMMARIVM.

1 *Iudex ſecundum allegata & probata iudicare debet.*
Sancius eſt delinquenti facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.
Teſtis falſi dictum quibus obnoxium ſit.
Teſtis infamis non admittitur.
2 *Serui teſtimonium reprobatur.*
3 *Monachus, canonicus regularis, & ſimiles teſtificantur in cauſis ſuæ eccleſiæ.*

Fratres

4 *Fratres minores & prædicatores de licentia ſui ſuperioris teſtificantur. & ipſis magis creditur.*
Veritatem occultans mortaliter peccat.
Serui admittuntur ad teſtimonium contra dominum.
5 *Mulier non admittitur in criminalibus ad teſtificandum, in ciuilibus ſic.*
Mulieres uarium, & mutabile cor ſemper tenent.
Fœmina in teſtamentis, & ultimis uoluntatibus ad teſtimonium non admittuntur, in codicillis uero ſic.
6 *Minor in criminalibus non eſt teſtis idoneus.*
Impubes teſtificatur de his quæ uidit in pupillari ætate.
Seruus factus liber teſtificatur de his, quæ ſeruitutis tempore uidit.
7 *Furioſus & mentecaptus repelluntur.*
8 *Pauper admittitur ad teſtificandum, ſed ei tanta fides non adhibetur.*
Teſtes pauperes facilius corrumpuntur quàm diuites.
Teſtis non tantum ex facultatibus, quàm ex fide idoneus reputatur.
9 *Excommunicati, infideles, & hæretici repelluntur à teſtimonio.*
Excommunicatio quid ſit.
10 *Domeſtici & familiares item repelluntur, uxor dicitur domeſtica.*
11 *Teſtes debent cum iuramento deponere, & tale iuramentum non poteſt remitti.*
Sacramentum calumniæ partium uoluntate remitti non poteſt.
Sacramentum an in cauſa criminali poſſit remitti, uel alia cauſa ardua.
12 *Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt.*
Monachus pro eccleſia non teſtificatur.
Nec de uniuerſitate pro uniuerſitate.
13 *Venditor pro emptore non teſtificatur.*
Fideiuſſor pro emptore ſic.
Tutor curator & ſimiles pro dominis non teſtificantur.
Aduocatus durante aduocatione non teſtificatur, ea uero finita ſic.
14 *Teſtes ſingulares reprobantur.*
15 *Socii & conſortes in cauſa communi non teſtificantur.*
16 *Particeps & ſocius criminum repellitur.*
17 *Teſtes obſcuri, & ignoti ad teſtimonia non admittuntur.*
Iudex cogit teſtem dictum obſcurum declarare.
18 *Teſtis incontinenti poteſt dictum ſuum mutare. in totum uel in partem, & ſtatur ultimo.*
19 *Teſtis non reddens cauſam dicti non probat.*
Iudex non interrogans teſtem de cauſa dicti, tenetur parti ad intereſſe.
20 *Inimicus repellitur à teſtimonio.*
21 *Teſtis dicens falſum reprobatur.*
22 *Teſtificans corruptus pecunia repellitur.*
23 *Teſtis celans ueritatem non probat.*
24 *Teſtis ueriſimilia non deponens non admittitur.*
25 *Teſtes deponentes per eundem præmeditatumque ſermonem non probant.*
26 *Teſtes de diuerſis rebus deponentes reprobantur.*
27 *Teſtes deponentes de diuerſis perſonis reprobantur.*
28 *Teſtes reprobantur ratione computationis graduum.*
29 *Teſtes de diuerſis locis deponentes non probant.*
30 *Teſtes iurantes, & deponentes in eccleſia reprobantur.*
31 *Teſtis unus quando dicit de uno tempore, & alius de alio non admittitur.*
Teſtis quando ſit interrogandus de tempore, & uarietas in tempore noceat.
32 *Decima non probatur per teſtes quorum unus dicit de fabis, & alius de ciceribus.*
33 *Officium iudicis quale eſſe debeat, cum teſtes uariant: ſiue inter ſe, ſiue inter alios.*
34 *Teſtes dicentes unum pro alio, & pluribus dixerunt ſua teſtimonia reprobantur. & tanquam falſarii puniuntur.*
35 *Vſurarii & conſiſtentes in peccato mortali à teſtimonio repelluntur.*
36 *Teſtis reprobatur ex illis cauſis ex quibus iudex ut ſuſpectus recuſatur.*
Iudex propter quas cauſas, ut ſuſpectus recuſetur.
37 *Teſtes ſuper eiſdem articulis iterato recipi non poſſunt.*
38 *Teſtis qui aliàs falſum teſtimonium protulit, repellitur.*
39 *Teſtis qui contra me teſtificatus eſt, ſi modo per me producitur repellitur.*

Teſtes

40 Teſtes per didicita teſtificata repelluntur.

41 Teſtis ſecrete, & ſigillatim non deponens reprobatur.

42 Teſtis non receptus a iudice, uel ab alio de ius mandato non admittitur.

43 Teſtes recepti ante litem conteſtatam nõ probant.

44 Teſtes deficientes in numero requiſito reprobantur.

45 Teſtes non rogati non probant.

46 Teſtes reprobantur ſola uoluntate illius contra quem producuntur coram arbitro.

47 Teſtis non admittitur in illis caſibus in quibus oportet probare per ſcripturam.

Scriptura in quibus caſibus requiritur.

48 Teſtes quando articuli producti ad cauſam non faciunt, non admittuntur.

49 Teſtes producti ſuper id de quo eſt actum reprobantur.

50 Teſtis de facinoribus ſuis interrogari poteſt.

51 Multitudo effrenata teſtium reprobatur.

Numerus quadragenarius dicitur effrenata multitudo.

52 Teſtes quorum dicta non ſunt redacta in publicam formam non probant.

53 Producere teſtes, uel inſtrumenta contra ſe quis non cogitur.

54 Senes & ualetudinarii non admittuntur ad teſtificandum.

Senes dicitur qui compleuit lxx. annos.

55 Proxeneta non admittitur niſi utraque parte uolente.

56 Hermaphroditus teſtificari non compellitur.

57 Aſcendentes & deſcendentes inter ſe non teſtificantur.

Mater teſtificatur pro filio de ætate.

TESTIVM Facilitati ac uarietati, & ipſorum falſitati machinationibusque fraudoloſis p quos multa ueritati cõtraria perpetrantur ut. C. de teſti. l. teſtium. & furta clandeſtina committuntur, dum di-
1 ctis † ipſorum iudiciaria auctoritate. qui dum habet ſecundum allegata & probata iudicare: ut. ff. de offi. præſi. l. illicitas. uerſi. ueritas. & extra de ſenten. ex cõ. c. lator. & in decretis. xxiiij. q. ij. ſi quis non certè. miſeri domini rerum enormiter ſpoliantur: ut alibi dicit, l. ff. de uſuc. transfor. l. inſontes & innocentes grauiter puniuntur. cum ſancius ſit delinquenti facinus impunitum relinquere, quàm innocentem aliquatenus condemnare: ut. ff. de pœn. l. abſentem. & in decre. xij. q. j. c. j. Et in his iniqui peiores ſunt furibus latronibus abigeis & aliquibus criminoſis. Nã falſi dictum teſtis tribus obnoxium eſt perſonis. primo Deo qui tactis ſacroſanctis eccleſiæ ſcripturis præſentiam ipſorum deuiat & periurat. deinde iudici quem mentiendo decepit atq; fallit. poſtremo innocenti quem ledit teſtimonio ſuo falſo: ut extra de falſis. c. j. Ideo propoſui obuiare contra uoces teſtium ſceleratas: & ipſorum quibus & ex quibus cauſis teſtimonia reprobantur: nil de contingentibus obmittendo: quia nil uidetur actum donec aliquid ſupereſt ad agendum: ut. C. ad Silla. l. ulti. ſecũdum iura canonica & ciuilia breuiter explicabo. & primo.

Reprobantur teſtes ſi ſunt infames. ne de teſtib. l. iij. §. lege Iulia & extra de uer. ſigni. c. forus. §. teſtes.

Sed infamia iuris & non facti: ut. C. de digni. l. neque. & de infa. l. j. Sed quid de alio crimine cui crimen opponitur: dic ut extra de teſtibus. c. teſtimonium eius. Sed an præcedente appellatione damnatores de crimine admittuntur in teſtem: dic ut no. extra de teſti. c. ſi.

Quibus caſibus quidam infamãtur infamia iuris & facti, habetur. ff. quib. ex cau. infa. irro. l. ij. §. ulti. & l. qui autem. & l. athletas. §. ait prætor. & per totum. & C. ex quib. cau. infa. irro. l. ea quæ. & l. ſi te. & l. decreto. & l. fuſtibus. & l. nõ damnatos. & inſti. de pœ. teme. liti. §. ex quibuſdam. nam infames ex quolibet actu legitimo repellũt: ut. ff. quemad. teſta. ape. l. ſi quis &. ff. de teſti. l. ſcio. C. de ſum. Tri.
2 l. j. ubi de hoc. Reprobantur † teſtes ſi ſũt ſerui. ut. C. de teſti. l. ſeruos. & l. eos quia ſerui timore dominorum ſupprimerent ueritatem: ut extra de uer. ſig. c. forus. § teſtes. & iij. q. viij. c. item in criminali. &

ff.&.iiij.q.iij.c.accuſatores.& C. de teſti.
3 l.quoniam liberi.cum ſi.Sed † nunquid monachus: canonicus, regularis: archi presbyter: abbas: rector: cum ſint ſerui Dei & monaſterij: quia nihil proprij habent & renunciant propriæ uoluntati: ut xij.q.j.nō dicatis.& xix.q.iij.c.ſtatuimus. &.c.ingredientibus: & quia ſunt mortui mundo: ut ſupra de epiſco. & cler.l.Deo nobis. Sed nunquid ſint compellendi ferre teſtimonium: & pro locis ſuis teſtificari & pro monaſterijs & ſuis eccleſijs ubi degunt, & certe ſic ut argu. xv.q.j.c.monachi. & c. qui uere. & in auc. de ſanc. epiſ. §.ſi quando.col.x.& extra de teſti.c. inſuper.& c.cum nuncius. xiiij.q. ij.c.ſuper prudentiam.& de iureiu.c. & ſi Chriſtus.in fi. & hoc in ciuili, & in criminali uerò cauſa.dic ut no.in d.c nuncius. Sed
4 † nunquid fratres minores & prædicatores compellantur teſtificari & dicere ueritatem *licentia prælati habita?* & certè quia compellitur epiſcopus qui eſt religioſior eis, præpoſitis tamen ſacroſanctis ſcripturis non tactis. ut de epiſcopo. & cleri.auc.ſi iudex.quę eſt ſignata ſuper lege nec honore. & quia iſti ſunt teſtes omni exceptione maiores. & non eſt uerisimile quòd deierent uel ſupprimant ueritatem. cum hic ſit præcipuus timor naturæ. & ſint filij præcipue Dei qui eſt uia ueritas & uita.ff.de offi. præfec. prætor.l.j.in fi.Et ſępe ſolet filius ſimilis eſſe patri.& de arbore dulci dulcia poma cadunt.iuxta illud uerbum Chriſti.Si ueritatem dico uobis cur non creditis mihi. Et aliud uerbum.Iurauit dominus & nō pœnitebit eum. ut extra de iurein.c. & ſi Chriſtus.Nam ſi prò ueritate deierent tā quam hæretici repudiandi ſunt: quia quidam hæretici non iurant: & qui ueritatem occultat mortaliter peccat. xj. q.iiij. c.quiſquis.& circa confuſionem teſtium, dic ut no.de teſti.c.pe. & hoc eſt quod legitur contra eos.xxij.q.j.clerici. & c.cōſidera. Serui enim admittuntur cōtra dominum.ut.iij.q. iij.itē in criminali. ut in uer.item ſerui.ff. de teſtibus.l.ſerui. & ſi non admittuntur iſti religioſi, compellū tur enim ad teſtimonium ueritatis. nam aliàs facultas probatio[nis] ...tur.quod eſſe non debet u... niani.l.quoniam.in fi.
5 Item † mulieres à teſtim[onio repel]luntur: quia fœminæ nō admit[tuntur in] criminali:ut.xxx.q.iij.mulierum. ...tio: quia uarium & mutabile cor ... tenent. extra de uerbo. ſig. c.forus.§ ...ſtes.unde uerſus dicit.Fœmina fallere ſaōne dicere quando carebit.Becharia piſcibus & mare fluctibus unquę carebit.Et alibi dicitur. Fœmina nulla bona: quia ter mutatur in hora. In ciuilibus autem admittuntur:ut.xv.q.iiij. §. ex eo. & ff.de teſti.l.ex eo. In criminalibus autem admittuntur cum ciuiliter agitur.ut contra hæreticos:ut extra de teſti.c. quoniā. & c.tam literis. In teſtamentis & ultimis uoluntatibus non admittuntur: ut.C. de teſtament.l.hac conſultiſſima. in prin. & l. qui teſtamento. §. mulier.ff. de teſtamen. In codicillis autem bene poſſunt eſſe teſtes. ut. ff. de teſta.l. qui teſtamento.§. mulier.
6 Reprobantur † teſtes minores. xiiij. anno.in ciuili. ut C.de teſti.l.iij.§.Iulianus.iiij.q. iij.c.j.§.in criminali. uer. item teſtimonium. In criminali repelluntur minores.xx.annorum.ut .ff. de teſti. l.inuiti. la.ij. Impuberes tamen in his quæ uiderunt in pupillari ætate poſſunt teſtificari. & idem in ſeruo libero facto: ut.ff. de uerb.ſign.l.notionem.§.inſtrumentorum.& no.in l.de minore.ff.de queſt.& in l.fi.C.ad Silla.
7 Repelluntur † furioſi & mente captij ſicut ab officio iudicandi.iiij.q.viij.§.tria.
8 Repelluntur † pauperes: quia non tanta fides eis adhiberi debet:quia timor eſt ne pecunia corrupti teſtificentur:quia facilius corrumpuntur pauperes quàm diuites: ut. ff.de teſtib.l.teſtium.& in auth. de teſti.§.ſanci.ff.de excu tu.l.ſpadonem. §.fi. Sed admittuntur interdum pauperes: quia non tantum ex facultatibus ſed ex fide teſtis idoneus reputatur. ut inſti. de ſuſpe.tuto.§.fi.& in auth.de teſtib.§.ſi quis.& in decr.iiij.q.iij.§.ſi teſtes.& quicquid dicatur pauperi non tanta fides adhibetur ſi inſpicitur eius propoſitum. ut ff.de

quibus ſim productus, de quibus fuero
iterrogatus. ita colligitur hoc aperte. un
de poſtquã teſtis depoſuit correctio non
excuſat teſtem, nec præſumitur correctio
ueritatis. niſi faciat antequam teſtis lo-
quatur cum parte, & apertũ proceſſum,
ſecundum Inn. qui no. extra de acc. c. cũ
7 dilecti. & ibi uide. Ex prędictis etiam † ap
paret quòd teſtis ſtudioſe reddens cau-
ſam non concludentem tenetur pœna
falſi, ſicut ſi deponeret tacita ueritate
ut hic. ſecus ſi ex ſui ſimplicitate ſit locu-
tus. ſicut plerunque faciunt ruſtici, qui
neſciunt melius reddere cauſam ſui di-
cti: quia tunc magis habet locum pœna
falſi: ut no. ff. de his, qui no. infa. l. Lucius.
ubi Glo. eſt notabilis ad id quod no. Ex
8 prædictis etiam dicit † quòd ſi teſtis di
cit nõ recordor, quòd puniatur: quia cer
tum eſt quòd debet recordari: certus de
bet eſſe & memor eorum quæ iam fecit,
ut no. Bar. in l. filio. ff. de reb. dub. ſi autẽ
eſſet probabilis cauſa obliuionis, tũc nõ
puniretur. Super quo dicit Inn. quòd te-
ſtis debet magis recordari de loco & de
perſonis, quàm de die. Quid ſi teſtis in-
terrogatur particulariter & diuiſim de
loco loci. puta in quo agro uel domo, &
in qua parte agri uel domus: & certè ui-
detur quòd ſi dicat ſe neſcire in qua par-
te agri uel domus quod ob hoc non ſit
repellendus: arg. l. ſi quis fundum. ff. de ac
qui. poſ. quam uide ſi fecit necne. Vnde
ſuper tempore multum eſt excuſabile di
ctum teſtis qui dicit ſe non recordari, ſe-
cundum Innoc. qui ita tenet. & no. extra
de accu. c. qualiter, & quando. in magna
9 Glo. ubi uide. Iuxta † hoc incidẽter quę
ro, quãdo teſtis in tacendo committit fal
ſum in tacenda fraude, quis locus poni-
tur in libello accuſationis pro loco com
miſſę falſitatis: nam non uidetur quòd nõ
factum uel nõ dictum poſſit certo ſcribi
loco, ſed dicendum eſt per hanc. l. quòd
quando omittitur aliquid in tacendo in
iudice, locus iudicij eſt ille locus qui cir-
cumſcribit delictum, & debet poni in li-
bello. ff. ad Sil. l. j. §. occiſorum. & uide
per Bar. in l. libellorum. ff. de accu. de eo
qui fuit negligens in denunciando quod
no. Deinde nota quòd teſtes debent eſſe
periti & producti ſecundum unã expoſi-
tionem. uel, id eſt, citati ſeu moniti ſecũ
10 dum aliam. Iuxta primam † expoſitio
nem quæro. pone quòd teſtes non ſunt
producti, ſed iudex ex mero officio reci-
pit eos, quæritur utrum dictum eorum
probet. & dictum eſt quòd ſic. dic quòd
non in cauſa ciuili: quia nõ poteſt iudex
in cauſa ciuili inquirere de facto ex me-
ro officio. iuxta no. in c. ad noſtram. lo. ij.
extra de iureiur. per Inno. Sed in crimi-
nali ſiquidem eſt proceſſum per inquiſi-
tionem poteſt ex mero officio recipere
teſtes etiam poſt publicatum proceſſum:
ut no. Inno. extra de teſti. c. cum clamor.
& Archi. iiij. q. iij. placuit. ubi plenè ui-
de. Sin autem eſſet proceſſum per accu-
ſationem, tunc poſt aperturam non po-
teſt. ſed ante aperturam eſt q̃ſtio utrum
ab eo ad iuuandam accuſationem iudex
maleficiorum poſſit recipere teſtes ex
mero officio. Iſta. l. facit quòd non ſecun
dum primam expoſitionem. ſed contra-
rium diſputando diſputauit Bar. in quæ-
ſtione quæ incipit. Iudex maleficiorum.
quã diſputauit Piſis. & hoc per id quod
no. in l. idem eſt. §. ſi tibi. ff. de condi. ob
tur. cau. & in auc. de tabu. §. j. cum ſua
Glo. ff. de pęnis. l. ſi non defendantur. &
extra de collu. c. j. & infra de aboli. l. ij.
ubi uidetur expreſſè & bene. Sed ſecun-
11 dum † aliã expoſitionẽ reuoco in dubiũ,
pone quòd teſtis eſt productus in iudi-
cio, & non citatus, monitus iurat, & de-
ponit, utrum ualeat? uidetur quòd non.
ut hic. Nam uidetur ſuſpectus ſe ingeren
do. Contrarium determinat Gloſſ. in l.
poſt legatum. §. is uero. ff. de his, qui. ut
indi. quod uerum credo. Nam eo ipſo q
iudex defert ſibi iuramentum, tacitè ui-
detur eum monere quòd deponat uerũ.
de iuramento autem conſtat ſi notarius
teſtatur iuraſſe, quòd creditur notario
cum iuraſſe ut not. Gloſſ. in l. Theopom-
pus. ff. de do. pręle. de quo ibi per Barto.
12 Vltimo no. † quòd reatus excludit ho
norem: immo aggrauat reatum: ut. C. ubi
ſena. uel cla. l. j. & infra de procu. & con
13 duc. do. Ang. l. ſi. Extra † quæro: quia
materia

materia eſt utilis, qualiter punitur teſtis falſum deponens in criminali. Reſpōdeo quòd punitur pœna talionis:ut no. ſecunda quæſtione tertia.§.j.in Gloſſ. ordinaria.& eſt tex.in l.j.§.j.ff. ad legem Corneliam.de ſica.& dicit ibi Bar. quòd eadem pœna punitur poteſtas compellens cum teſtem ad dicendum falſum. quod eſt notandum. Adde ad hoc quod habes in l.lege.§.fin.ff. ad legem Iuliam pecu. ubi eſt
14 alius text. quòd † poteſtas non admittens defenſionem iuris perinde punitur ac ſi non admitteret ad defenſionem uerę innocentiæ: quod eſt notandum. de quo dicam in l.raptores. Se-
15 cūdo † quæro hic, pone quòd teſtis depoſuit falſum,& hoc liquet iudici,an poterit eum condemnare ſine citatione? dic quòd non:quia quando factum eſt tale in quo certe perſonæ cōdemnatio exigitur, tunc quantumcunque ſit iudici notoriū, tamen non proceditur ad condemnationem: niſi præmiſſa citatione: ut.ff. de re mili.l.iij.§.ſi ad diem. eſt bene uerum q̃ in iſtis notorijs non eſt neceſſe quòd ſententia feratur in ſcriptis:ut no.in auth.ut iudi. ſine quoquo ſuffra.§. neceſſitatem. Si autem aliquod factum eſt notorium in quo non exigitur condēnatio,ſed alia ordinatio,uel inhibitio.uerbi gratia. Statutum eſt factum in aliqua ciuitate cōtra libertatem eccleſiæ.tunc ſuperior ex officio poteſt inhibere, & mandare ne obſeruetur, licet neminem citet ſecundum Archidiaconū, qui ita not.ij.q.j.c.ita Lotharius.& ibi uideas animo. Tu adde q̃ ſi iudex deprehendit teſtem in falſitate nō eſt neceſſaria citatio. ex quo eſt ibi pars preſens. dictum enim Archid. debet intelligi parte abſente. Ad hoc. C. de teſti.l. nullum. & quod not.ff. de his, qui notan.
16 infa.l.ictus fuſtium. Tertio † quæro. pone quòd teſtis confitetur ſe homicidā, utrum iudex poterit eum punire ex ſua confeſſione? dic quòd non: quia non eſt facta in iudicio q̃a non agebatur ad hoc. de hoc Gloſſ.ordina.iij.q.vj.c. hoc quippe. ſecus ſi confiteatur ſe falſum dicere: quia hoc crimen incidit cauſæ principa-
17 li.ut d.l.nullum. Et adde † quòd quādo iudici non liquet plenè de falſitate teſtis: ſed ſuſpicatur de eo, tunc debet ſententiam temperare: quia præcedit ſola ſuſpicio ſeu præſumptio:ut d.l.nullum. ſed ſi ei benè liquet, tunc debet punire per diffinitiuam.& debet exaggerare ſententiā: ut hic. nec debet diffinire. Vnde alibi dicit Gloſſ. no. contra officiales qui pœnas legis impoſitas uel gratia, uel diſsimulatione differunt.l.j.infra de deſerto.lib.x. quòd ipſi tenentur.quod no. pro iſtis officialibus qui ſyndicantur. Deinde uos uidetis hoc quòd teſtis qui non dicit plenā
18 ueritatem punitur. quid in eo † qui ut ueritas occultetur non uult comparere ad teſtificandum? Innoc.tangit in c.j.extra de fal. ueritas eſt, quòd ut falſus teſtis non poteſt puniri ex iſto capite: quia falſitas teſtis eſt propriè periurium. ſed iſte non eſt periurus:quia non acceſsit ad iurandum. ſed ſecundum quoſdam tenetur de falſo in genere: quia facit ne ueritas appareat animo occultandæ ueritatis: quod nō credo uerum, niſi fortè eſſet teſtis rogatus qui aſſumpſiſſet ſibi officium teſtificandi. nam poſt aſſumptum officiū nō debet tacere ueritatem: ut l.j.in prin. ff. ad l.Cor. de fal. tamen probabilius eſt dicere quòd criminaliter puniatur crimine ſtellionatus. & ciuiliter teneatur parti,uel reip. per actionem de dolo. ar.eorum quæ not.per Cynum in tit. de ſepul.
19 uiola. Quæro hic † unum,cum tabellio iuret ſicuti teſtis: ut not.ff. de eden.l. quædam.§.nummularios. quare ſi tabellio accuſatur de falſo non ponitur locus iuramenti: ſecus in teſte? Reſpondeo: quia ille locus incertus, & propter omnimodam incertitudinem poteſt omitti locus: quia hoc eſt propter factum rei maxime in inquiſitione:ut no. inſti.de pub.
20 iudi.in princ. Quæro † pone q̃ teſtis in aliqua cauſa ciuili, uel criminali falſum depoſuit, poſtea conſtat eum non iuraſſe, nūquid poterit de falſo puniri? dn. Rizar. Mal.diſputauit hanc quæſtionem, & determinauit quòd ſic: quādo dictum teſtis habet debitam formam, & figuram teſtimonij: ut quia in actis publicis, cum figuris publicis, & in ſcriptis in ea figura

exteriori, & uiſibili depoſuit: quæ depo-
nunt teſtes qui iurauerunt, tunc illud di
ctum quantumcunque non habet in ſe iu
ramentum, habet tamen figuram eſſe, &
poteſt tanquam falſus teſtis accuſari, &
puniri. & iſtud probatur in l. ſi quis lega-
tum. j. reſpon. ff. de fal. Si uero non habet
debitam formam: ut, quia non in actis pu
blicis. nec in forma qua ueri teſtes depo-
nunt, tunc non punitur de falſo: ut d. l. ſi
quis legatum. ij. reſpon. Facit pro hoc l. j.
§. hoc interdictum. de tab. exhi. & quem-
admo. teſta. ape. l. ij. §. j. & uide Bart. in d.
l. ſi quis legatum. in fin. Sed nunquid cri-
minaliter propter hoc punietur. dicit idē
Mar. in dicta ſua diſputatione quòd ſic, ſi
ad hoc depoſuit dictum ſuum in cedula,
ut poſtea per notarium in actis redigere-
tur, & factum eſt, ſed non tanquam falſus
teſtis, ſed tanquam committēs falſum in
genere: ut. ff. de fal. l. j. §. qui in rationib.
Sed ſi non ad hoc depoſuit ut poneretur
in actis. ſed ut doloſe mēdatio ſuo alium
læderet quem læſit ciuiliter tenetur de
dolo. ff. de fur. l. falſus. §. ſi quis in perſo
na. criminaliter autem tenetur crimine
ſtellionatus: ut, ff. de cri. ſtel. l. iiij. ibi. Itē
ſi quis in poſterum. ſi uero neminem læ-
dere uoluit, tunc nullo modo cuiquam
tenetur. ff. ad leg. Fal. l. uenditor. Sed
21 nunquid † tabellio qui fuit negligens
id faciēdo iurare teſtes tenetur de falſo?
uidetur quod non. ſed debet ab officio remo
ueri: ut. l. ſi quis. uer. nō ex malitia. de off.
præfec. præ. Contrariū tenet Rizar. quia
prætermiſſione ſolennitatis falſum com
mittitur. ut. C. de teſta. l. iubemus. in fi. &
facit l. j. §. qui in rationibus. ff. de fal. & ui
de de omnibus Bart. in d. l. ſi quis legatū.
de fal. uel dic melius quòd iuramentum
generale tabellionis eſt cauſa remota, &
ideo non debet poni locus iuramēti. ſed
iuramentum teſtis ſpeciale eſt, & cauſa
immediata. & locus eſt concomitātia ſpe
cierum non generum: ut in c. Abbate ſa-
22 nè. extra de re iudi. li. vj. Quæro † aliud;
pone quòd poteſtas habet arbitriū proce
dendi abſque ſolennitate, utrum proce
dere poterit ad condemnationem, uel
abſolutionem ex depoſitione teſtiū non
iuratorum? dicit Bar. quòd ſic. quia iura
mentum teſtis eſt de iure ciuili, & remiſ-
ſa ſolennitate intelligitur remiſſum iura
mentum. ita no. ipſe in l. filius. ff. de dolo,
quod non credo uerum: quia quantum-
cunque habeat arbitrium, tamen debet
conſtare de facto: ut. ff. de mili. teſta. l. di-
uus. ſed non conſtat niſi teſtis ſit iuratus:
quia iuramentum in teſte eſt magis ſub-
ſtantia, & materia quam ſolennitas. Ad
hoc facit quod no. in c. ſæpe. extra de uer
23 bo. ſig. in clem. Iuxta prædicta † quæ-
ro utrum tabellio poſſit reprobari per te
ſtes duos, uel tres contrarium deponen-
tes ſine redditione cauſæ. certum enim
eſt quòd teſtimonium probatorium non
requirit cauſam, ſi teſtes non interrogē-
tur de cauſa. de his quæ ſunt facti ſenſibi
lis quæ intuitiuè comprehenduntur. non
dico in his quæ ſunt iuris, in quibus ratio
debet eſſe coniuncta conſenſu de neceſ-
ſitate: alias non ſit probatio. ut not. Inno.
in c. cum cauſam. extra de teſti. nunquid
eſt ergo ita in teſtimonio reprobatorio
do. Iaco. in quæſtione quam diſputauit
quæ incipit, quæſtiō talis eſt. quidam pe-
tijt à Titio. x. dixit eleganter. quia quan-
do teſtis non reddit cauſam non interro
gatus de ea non ita probat perfectè, ſicut
ille qui reddit bonam cauſam. & ideo ta-
bellio talibus teſtibus præponderat. Item
teſtes reddentes rationem præualent ſe-
cundum eum, quod eſt notandum. appa-
ret ergo quòd duo teſtes reddentes legi
timam rationem præponderant totidem
teſtibus dicentibus uera eſſe tamen non
interrogatis de cauſa: quia uera redditio
cauſæ præponderat cauſæ præſumptiuæ.
in his autem in quibus cōcluditur ſolum
per uiam iuris, & rationis, & non per ſen
ſum merum corporeum eſt certum quòd
ſine redditione cauſæ nō reſultat proba-
tio teſtium: ut in d. c. cum cauſam. per In-
24 no. Adhuc † adde: quia notarius, & te-
ſtis tenentur ad intereſſe partis nō ſolum
ratione falſitatis, quæ eſt ſtudioſa muta-
tio ueri, ſed etiam ratione erroris: quia
error in notario, & teſte eſt lata culpa: ut
25 l. ſi. infra de mag. conue. Obliuio † autem
nō eſt lata culpa in teſte: quia licitum eſt
ci ſi

ei ſi non recordatur dicere ſe non recordari. Adde not. per Bart. in l. j. §. ſi quis. ff. quemad. teſtam. aper. & no. Innoc. in d. c. qualiter, & quando. extra de accu. & iſta ſunt aurea.

SVMMARIVM.

1 *Ratio in teſte attenditur & non dictum, & ideo ſi teſtis dicit credo: quia præſens fui & uidi probat. Ratio eſt in teſte quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio.*

2 *Teſtis non probat quotienſcunque oppoſitum eius quod teſtis deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſæ, per quã teſtis fundat dictũ.*

3 *Teſtis quare non poſſit in ſcriptis deponere uel per nuncium remiſſiuè.*

4 *Teſtis interrogatur de tempore, quando eſt ſuſpectus. & quid quando dixit ſe non recordari de tempore?*

5 *Teſtis qui deponit ſuper uita & moribus alicuius: & reddit rationem: quia uicinus uel conſanguineus, quando probet: contra Bar. & uide. nu. 13.*

Intellectus ad l. dominus horreorum. ff. locati.

6 *Fines antiqui: quod probentur per teſtes deponentes de auditu antiquorum, & generali opinione.*

In ſacris multum antiquis opinio generalis habetur pro ueritate.

7 *Teſtis in tribus caſibus debet cognoſcere contrahentes.*

8 *Teſtis deponens de auditu quòd probat quando uiſus non requiritur.*

9 *Ratio teſtis nõ debet eſſe idem quod dictum, ſed aliud à dicto.*

10 *Ratio teſtis debet procedere plena & ſimplici uia, nõ per difficultates intellectus.*

11 *Argumentum a toto integrali quòd procedat in teſtibus.*

12 *Argumentum à nomine procedit in teſte. Item*

Argumentum ab impoſſibili. Item

A communiter accidentibus.

14 *Argumẽtum à differentia ſitus uel loci quod procedat in teſte. item*

Ab eo quod eſt proprium hominis.

15 *Mors probatur per ea quæ accidunt mortuis.*

16 *Teſtis an reddat rationem dicti per locum ab auctoritate.*

17 *Argumentum à ſimilitudine rationis procedit in teſte.*

18 *Teſtis qui dixit ſcio: quia habeo menti probat.*

19 *Tacita ſubſtitutio uel tacita hypotheca probatur per teſtes probando expreſſam.*

20 *Teſtis debet reddere rationem dicti per ſenſum corporis qui dicto congruat. & numero. 22.*

Teſtis qui in reddendo rationem dicit: uidetur mihi quod poſſedit. x. annis, probat. & nu. 43.

21 *Teſtis deponens ſuper his quæ percipit intellectu magis quàm ſenſu non probat, niſi reddat rationem dicti, etiam non interrogatus.*

23 *Senſus uiſus eſt generale ad omnem ſenſum corporis.*

24 *Teſtis deponens: quia præſens fuit intelligitur, & intelligens, ut probet.*

25 *Dictum teſtis ambiguum, quomodo declaretur, remiſſiuè.*

26 *Teſtis deponens de ualore rei ſi deponit de credulitate uel opinione probat.*

27 *Teſtis deponens ſuper identitate rei qualiter habeat deponere. & ibi ſi de ſanitate uel infirmitate: ætate: uel ſenectute. & nu. 33.*

28 *Verba enunciatiua in teſtibus non probant.*

29 *Teſtis ſuper qualitate animi deponens qualiter probet.*

30 *Teſtis deponens ſuper his quæ curſu temporis mutantur, ut probet qualiter deponat.*

31 *Teſtis qualiter rectè probet damnum eſſe datum culpa uel negligentia.*

32 *Articulus diſiunctiuus non admittitur niſi ſuper facto alieno.*

34 *Dictum teſtis inſufficiens poteſt confeſſione partis adiuuari.*

35 *Nomina rerum uel hominum ſi ſunt uariata quomodo fiet probatio remiſſiuè.*

36 *Ratio eorum quæ ſcripta ſunt in libro rationum qualiter probetur per teſtes.*

37 *Teſtis quando uideatur repetiiſſe locum & tempus: alias dictum in dicto ſuo.*

38 *Iudex ex cauſa non adhibet fidem teſti clarè de-*

deponenti.

39 *Fama qualiter probetur.*

40 *Copia articulorum, an detur parti petenti.*

41 *Copia interrogatoriorum fiendorum teſtibus non datur parti.*

42 *Iudex ſi obmiſit examinare teſtes ſuper ſubſtantialibus publicato proceſſu poſſunt iterum examinari.*

44 *Teſtis qui ſemel declarauit dictum ſuum obſcurum non poteſt illud iteratò declarare.*

45 *Teſtis non interrogati de loco & tempore in quiſitione contentis, dictum non ualet.*

TERTIA PARS.

CONVENTICVLAM. Proſequendo materiam teſtium non accipiendo niſi id quod do. Bal. in ſua lectura tangit circa materiam teſtium ibi dum dicit: modo uenio ad teſtes. Et dicit quòd maior difficultas quæ ſit in materia teſtium eſt concludere per

1 rationem. Eſt autem ratio † teſtis duplex una coniuncta ſenſu. ſiue ipſe ſenſus. & hoc ratio præponderat dicto. unde ſi teſtis diceret ita, nihil ſcio, niſi quia uidi contenta in articulo. tamen probaret ueritatem articuli, in aue. ſed iudi. dum dicit dicant quod nouerint. ut. ff. de teſta. l. qui teſtamento. §. j. & infrà de teſti. l. teſtium. in uerbo præſto fuerint. & in uerbo ſub præſentia. Idem multo fortius ſi teſtis dicit credo: quia uidi, & præſens fui. nam tunc probat ui rationis quæ neceſſariò infert ita eſſe & fuiſſe. & ex hoc do regulam quòd ubi teſtis in dicto minus probat, in ratione uerò probat efficatius ſemper attenditur ratio. Nam in teſte ratio eſt quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio: ut not. infrà. de teſti. l. ſolam. facit quod no. ff. de acqui. poſſ. l. ſi is qui animo. & hoc patet per cõtrariam regulam. nam ubicunque dictum teſtis habet ſe in plus, ſed ratio teſtis habet ſe in minus, tunc ratio minuit dictum. & ſi ratio eſſet friuola & non concludens, tunc trahit ad ſe dictum: ut non concludat nec probet aliquid. ut uerbi gratia, ſi teſtis dicit ſcio: quia audiui à Martino. & probatur hoc per rationem naturalem: quia cum ratio ſit fundamentum deſtructa ratione deſtruitur fundamentum: ut not. in iſta. l. conuenticula. ſinautem dictum & ratio congrueret, & ſiquidem utrunque tendit ad probandũ eſt efficax probatio, ſinautẽ neutrum tendit ad probandum, tunc certum eſt quòd nulla reſultat probatio: quia ex impertinentibus nil pertinens poteſt reſultare. iuxta not. in ſimili in l. j. ff. de edend. in princ. Ex prædictis infero

2 quaſdam concluſiones. Primo † quòd ubicunque oppoſitum eius, quod teſtis deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſæ per quam teſtis fundat dictum ſuum ibi nunquam teſtis probat: quia ad conceſſionem cauſæ impertinentis uel non inferentis, non ſequitur conceſſio antecedentis. uerbi gratia. dicit teſtis ſcio, quia credo. nam quia credulitas ſtat cum oppoſita ueritate ſimul, id eſt, ſtare poteſt, teſtis nihil probat. nã poſſibile eſt quod ego credo, tamen non eſt uerum: ut not. infrà. de teſta. mi. l. de tutela. Sed quare

3 † teſtes non poſſunt deponere in ſcriptis uel per nuncium. uide Bar. in l. qui boni. §. pe. ff. de dam. infe. & adde no. in l. iure-

4 iur. C. de teſt. Item teſtes † non ſunt interrogandi de tempore: niſi quando ſunt ſuſpecti. ut no. Bar. in l. j. in fin. ff. de aqua plu. arc. & ibi quando, & qualiter ualeat teſtimonium de auditu & credulitate. & quis ſit modus probandi negatiuam. Sed quis ſit modus quando teſtis dixit ſe non recordari de tempore. uide Bart. in l. j. §. ſi quis. quemad. teſta. aper. & ibi dat conſilium circa hoc. Et pro hoc pono †

5 quandam illationem contra Barto. dicit ipſe quòd teſtimonium de uita & moribus alicuius fundatur per hanc rationem: quia ſum uicinus. nam iſta ratio coadiuuatur lege. nam ſi ſum uicinus præſumor uidiſſe uitam & mores. ut l. j. §. j. ff. de flu. & de ſun. inſtru. & inſtru. le. l. ſi ita. & l. dominus horreorum. ff. loca. Et ſi dicatur teſtis non deponit per ſenſum corporis, ergo non probat. Reſpondetur quòd immo deponit per ſenſum corporis, nam ad depoſitionem eius quod depono ſequitur ſenſus iure præſumptionis ſecũdum Bar.

ſed

ſed quòd iſtud non ſit uerum probatur: quia poteſt eſſe ratio uera, ſcilicet, quòd ſum uicinus, & tamen dictum non eſt uerum. non enim ſequitur dictum ad rationem, niſi dicamus ſuſtinendo Bart. quòd aut loquimur de probatione neceſſaria, ex eo quòd non apparet de cauſa immediatè. aut loquimur de præſumptiua probatione. & tunc refert. aut loquimur de probando actum in genere. uerbi gratia quòd quis ſit malæ famæ: uel quòd quis ſit pauper uel ſimilia: tunc ſufficit ratio; quia ſum uicinus: quia concludit per locum à communiter accidentibus: ut l. j. §. j. de flumin. aut loquimur de probando actum in ſpem: & tunc aut eſt actus qui à communiter accidentibus conſueuit eſſe notus uicinis: ut mors & ætas & idem: ut ff. unde cogna. l. octaui. Aut eſt talis actus qui à communiter accidentibus non conſueuit eſſe notus uicinis: uel habet ſe pariter ad notum & ignotum: ut homicidium Petri, uel furtum de re Martini. tūc nullo modo probat. Non ob. ll. ſuperius allega. quia loquuntur quantum ad teſtes recipiēdos ad iudicis inſtructionem: ita loquitur. l. dominus horreorum: ſed quantum ad probationem non probant: niſi reddant cauſam congruentem. Vbi do talem regulam quòd ſemper ratio trahit ad ſe dictum, & in ſuam naturam ipſum conuertit. & deſtruit dictum ſi ei nō congruit. & tota uirtus probationis ſtat in ratione. quia omnis ratio eſt argumentum ut ſuppoſui in prin.

6 Ex his † etiam infero contra Bar. dicit Bart. quòd ſi ego uolo probare fines antiquos ſufficit habere teſtes deponentes de auditu antiquorum, & de generali opinione. ratio eſt: quia ita eſt ueriſimile per locum à communiter accidentibus: ſed ego dico quòd probare dictum cum opinione: niſi probetur per modum notorij non eſt probare: niſi ſolam famam. Eſt tamen uerum quòd in factis multum antiquis opinio generalis habetur pro ueritate: nec eſt neceſſaria alia probatio, dummodo talis opinio ſit uniformis apud omnes. nec ſit opinio de qua ſit cōtradictio apud peritos: & ideo dicebat dominus Vabrēſ. Cardinalis quòd licet eccleſia non habeat inſtrumenta de ciuitatibus ſuis. ſi tamen habet generalem opinionem: ut ita dixerim præſcriptam apud omnes, quòd hæc ſufficit eccleſiæ pro plena probatione allegabat ipſe Innoc. in c. cum cauſam. extra de iur. cal. nam ſi non ſufficeret non poſſet probari quòd Cæſar fuiſſet Imperator ſecundum Inno. & adde quod not. Innoc. in c. cum ueniens. extrà de uer. ſig.

7 Item † ſcias quòd in tribus caſibus teſtes debent cognoſcere contrahentes ſeu partes. Primo quando factum uenit probaudum per teſtes. Secundo quando imperitus contrahit & in ſcriptis. Tertio quando ſit inuentarium: ut no. Glo. in l. fin. §. ſubſcriptionem. C. de iur. delib. quę limita, per Gloſſam. l. iij. in prin. ff. de teſti. quæ dicit, aut in perſonali. & tunc ſic. aut in reali, & tunc non. Modo pono quandam aliam propoſitionem: & dic ſic quòd quando poſitio dicti ſequitur ad poſitionem rationis teſtis probat. Ex hoc

8 † infero contra Bartolum qui dicit quòd cortina exiſtente in medio, id eſt, dempto uiſu auditus non probat: quia dicit ipſe ꝙ auditus poteſt decipi niſi ſit coniunctus cum uiſu. ex eo ꝙ uox recipit multas alterationes; & aliter ſe habet in ſano. aliter in ægro: aliter in iuuene: aliter in ſene: aliter in eo qui loquitur feſſe: aliter in robuſto. & ſic in l. ſi non ſortem. §. libertus. de cond. inde. Item quis poſſet eſſe homo ſuppoſitus qui pro alio loqueretur, & mutaret uocem. Sed ego dico pro Gloſſatoribus ꝙ talis probatio eſt ſufficiens. niſi in caſibus in quibus requiritur uiſus: ut not. in l. ij. in fine. ff. de aqua plu. arcen. & infrà. de iure deliber. l. fi. §. ſi autem dubius. & ad hoc. ff. ad Sil. l. j. §. occiſorum. Et ſi dicatur uox poteſt permutari uel alius ſubijci. Reſpondeo ꝙ hoc non præſumitur. Item qui habet perſonam notam cognoſcit qualitatem uocis in quolibet. in hoc tamen iudex debet eſſe multum cautus, & examinare ſingulas circunſtantias. Hoc etiam habemus in illo Patriarcha qui non fuit deceptus in uoce ſed in tactu manuum dum dixit. Vox quidem uox Iacob eſt. manus autem

eſt

eſt Eſau. Sicuti dixit Rex Robertus Legierio Andrioci nobili Peruſino. Item
9 † adde q ratio non debet eſſe idem quod dictum. ſed aliud à dicto. & ſufficeret q dictum eſſet in genere. & ratio foret in ſpecie. ut not. in l. j. ff. de excep. in Glo. & ibi per Barto. Facit quod not. in l. ſi. ff. de offi. procu. Cæſa. Item uide quod not. in repetitione auth. ingreſſi quòd teſtis in reddendo cauſam ſui dicti poteſt obmittere maiorem propoſitionem. & ſufficit ponendo minorem. & ibi uide quædam alia ad materiam teſtis. & quæ no. in l. j. ff. ſi certum petatur in q. 3. per Bartolum.
10 Poſt hoc not. † quòd ratio teſtis debet procedere plana & ſimplici uia non per difficultates intellectus. ſi tamen teſtis uult per argumentum fundare dictum: ut quando deponit ſuper dominio uel poſſeſſione. dico quòd probat ſi ex his quæ requiruntur ad eſſe præſcriptionis uel dominij format ſuum argumen. inferendo in cauſis facti in ſuo ſenſu caden tibus concluſione iuris: quia tunc intellectus adminiculatur ſenſui. & ſupplet quod deficit in ſenſu: ut not. Innoc. in c. cum cauſam. extra de teſti. Vltimo no.
11 † q in teſtibus procedat argumentum à toto integrali. Nam ſi formaui articulum de poſſeſſione partis. & teſtis dicit de toto includit partem. Item à toto numerali: quia ſi formaui articulum de v. & teſtis dicit de. x. probat. Item à toto generali: quia ſi formaui articulum quod promiſit clamidem ſuam, & teſtis quod promiſit omnia ueſtimenta probat. infrà qui bo. ced. poſ. l. penul. Item à toto uniuerſali: ut ſi pono q Titius reliquit mihi imobilia. ſi teſtis deponit q reliquit mihi hæreditatem probat. Ratio prædictorum hæc eſt. uno conceſſo alterum de neceſſitate ſequitur. probato eo ex quo ſequitur, probatur & id quod ſequitur de ne-
12 ceſſitate. Item † in teſte procedit argumentum à nomine. Nam ex nomine probatur ſubſtantia: ut dico quod iſte erat Titius: quia ſic uocabatur infra de inge. ma. l. ad recognoſcendos. Item procedit argumentum ab impoſſibili: ut dico q tali die non fuit vulneratus: quia præcedenti die fuit occiſus. ut l. j. C. qui accu. non poſ. Item argumentum à com-
13 muniter accidentibus. Circa † hoc uide Bar. in l. j. ff. ſi cert. pet. qui diuitiæ ſanitas uel infirmitas, & quod quis ſit malæ uel bonæ conditionis poteſt probari per teſtem dicentem hoc ſcire: quia uicinus uel conſanguineus. ut infrà eo. l. qui probabilem. & infrà. de proba. l. neque nata-
14 les. Item † à differentia ſitus uel loci: ut quia non ijdem fines: ergo non idem locus. ut l. eos. ff. finium regũdorum. Item procedat argumentum in teſte ab eo q eſt proprium homini. ut homo erat in domo: quia reſpondebat uel quia loquebatur. leo quia rugiebat. nam accidentia magnam partem conferũt ad cognoſcendum quod quid eſt: ut Ariſto. in primo
15 de anima. Et pro † hoc infero unam concluſionem. quod per ea quæ accidunt mortuis ita q non uiuentibus probatur mors: ut per ſepulturas, per non habere ſenſum, nec motum, per alia quæcunque per quæ quilibet homo greſſus intelligit eum mortuum ſecundum Bart. qualiter mors probetur. uide Barto. in l. j. §. fina. que mad. teſta. ape. l. quoties. de naufr. lib. xj. Vltimo dic q ſunt quędam quę non probantur per teſtem directè, ſed indirectè: ut eſt argumentum à contrario ſenſu quod conſiſtit in perſpicacia intellectus.
16 nec eſt extra intellectum. Sed an † teſtis poſſet reddere rationem dicti ſui per locum ab auctoritate? uide Bart. in l. j. ff. ſi
17 cer. pet. Item † argumentum à ſimilitudine rationis: quia eſt quid abſtractum à ſenſu, ſicuti teſtis bene probat album. ſed non poſſet probare albedinem in abſtra-
18 cto. Item † quid ſi dixit reddendo rationem ſcio: quia habeo menti? dic quòd poteſt: quia memoria melius colligitur per ſenſum auditus quàm per aliud. ut dicit Iacob. Butr. in l. ſi arbiter. ff. de proba.
19 Item tacita † ſubſtitutio uel tacita hypotheca non poteſt probari directè per teſtem: quia quæ ſunt in humano ingenio adiuncta non pertinent ad teſtem qui habet uti puris naturalibus, niſi ad coadiuuandum utatur ciuilibus. Sed indirectè probantur iſta hoc modo: quia teſtis probat

probat expreſſim. & ad probationem ex-
preſſi iuris diſpoſitio ſequitur tacitum:
ergo probat tacitum legis auxilio coope-
rante non per ſe: ut l.j. infra. de rei uxor.
20 ac. & ibi per Bal. Iuxta prædicta † quę-
ro per quem ſenſum corporeũ teſtis de
beat reddere cauſam ſui dicti? dic per il-
lum ſenſum corporeum qui dicto con-
gruit. nam ſi uolo deponere de facto ali-
cuius reddam cauſam: quia uidi. ut l. te-
ſtium. C. de teſti. Sed quid ſi teſtis in red-
ditione rationis uel cauſæ dixit. uidetur
mihi quòd x. annis poſſederit Titius an
ualeat eius dictum? dic quòd ſic: ut not.
Bar. in l. diui. §. in ea cauſa. ff. delib. cau-
21 ſa. Item † quid ſi teſtis non reddit ra
tionem ſui dicti, ſed ſolum deponit ſu-
per his quę ꝑcipit intellectu magis quàm
ſenſu, & rationem non reddit: quia non
fuit interrogatus? dicit. Bar. quòd dictum
ſuum non ualet: ut no. in l. ſciendum. ff.
de uer. ob. & per eum in conſilio quod in
cipit commune Lucignani. & in alio con
ſilio. ubi ipſe ponit de teſtibus qui dixe-
runt ꝙ uiderunt talem ad ſui defenſio-
22 nem feciſſe, ſi uolam † reddere cauſam
de uerbo alicuius dicti quod audiui. ut l.
ſæpe. ff. de offi. præſi. & de re mili. l. di-
uus. Si de ſapore reddã cauſam: quia gu-
ſtaui: ut l. ſi emptorem. §. alia. ff. de
contrahen. emp. & ſic de ſimilibus
ſenſibus corporis tactu & odorato.
23 Vnum tamen addas † quòd uerbum
uiſus eſt generale ad omnem ſenſum cor
poris. nam, dicitur in Exo. uidi uoces &c.
& audiui. & per intellectum uidi ut habe
tur. xij. q. viij. c. teſtes. & de conſe. diſt. iiij.
c. ueniſti ad fontem. & infra de rei uxo.
ac. §. uideamus. & per hoc poſſet defendi
dictum teſtis uolentis probare: quia Ti-
tius dixerat iniuriam Martino, interro-
gatus de cauſa ſcientiæ, reſpondet: quia
uidit. & iuuetur quòd intelligatur quòd
uiderit ſcilicet per intellectum corpo-
reum alio ſenſu corporeo ſcilicet audi-
tu. ſimile dicit Bar. in l. fi. C. de pec. no. li.
xj. quòd ſi teſtis interrogatus de cauſa
ſcientiæ quomodo ſcit? dixit quia tetigi
cum manibus, licet non eſſet res tangibi-
lis, quòd refertur ad ſenſum congruum
illius rei. alia uide quæ ſcripſi in l. teſtiũ.
C. de teſti. ſeu qualiter probetur librum
eſſe uel non eſſe correctum per teſtes. &
argentum eſſe purum uel mixtum. uide
Barto. in l. ſi quando. ff. de aur. & ar. leg.
ubi dicit quod ſufficit ſi dicat ſe uidiſſe
illud argentum ſine mixtione. & quia ui
di librum. Item ad hoc ut teſtis rectè
deponat oportet quòd id ſuper quo de-
ponit ſit aliquid formatum quod ſenſu
percipi poſſit. ut no. per Bar. in conſilio
quod incipit. Cariſſime domine &c. Sed
24 iuxta hoc † quæro, an ſufficiat ſi reſpon
deat reddendo cauſam ſui dicti: quia fui
præſens. iuuatur enim iuris præſumptio
ne quòd uiderit per ſenſum corporeum.
ut dicitur ſupra eo. in prima concluſio-
ne. ubi tangit quod ex uicinitate proban
tur uita & mores Titij. domi. Bar. dicit ꝙ
ſic. ut. ff. de auc. tu. l. j. §. fi. Io. An. tenet cõ
trarium in c. præſentium. extra de teſti.
li. vj. & hoc d. Bar. quando teſtificatur de
ſe teſtem fuiſſe præſentem quòd præſu-
matur intellexiſſe: ſecus ſi cum teſtibus
teſtificaretur fuiſſe præſentem: quia tunc
nõ ſequitur ergo fuerunt intelligentes.
adde no. per Bar. in l. furioſo. ff. de re iu.
an & quando is qui eſt præſens actui præ
ſumatur ibi fuiſſe uel aliter. Item dicit
ibi Barto. ꝙ quando lex uel homo præci
pit aliquid fieri aliquo præſente, debet
intelligi eo intelligente. ut dicit in d. l. j.
25 in fi. ff. de auc. tuto. Sed † quęro pro quo
debet interpretari dictum teſtis ambi-
guum? declara plenius per Bar. in l. inter
ſtipulantem. §. j. ff. de uerb. ob. & per Inn.
in c. cauſam quæ extra de reſcript. Item
26 no. † quòd circa depoſitionem ualo-
ris rei ſufficit quòd teſtis deponat de cre
dulitate ſeu opinione: ut no. Bart. in l. fi.
C. de prædi. & alijs rebus nauicul. lib. xj.
27 Sed † qualiter teſtis debet deponere
cautè ſuper recognitione rei, & maxime
interrogatus utrum ſit ille qui ſic fecit.
& teſtis dicat ſe recognoſcere dicta? in-
terrogatus debet dicere: quia uidit & in
ſpexit factum eius cum tali ſigno: & cum
tali cicatrice, & ſimilibus: ut nota.
Bartol. in l. ſtigmata. C. de fabr. lib.
xij. ſuper ſanitate corporis. & quæcun-

que aliqua re ſuſpecta uel uitioſa. rectè
teſtis reddit cauſam de uiſu:ut no.Bar.in
l.j.C.de mendican.uali.li.xj.& idem di
cit ibi de ætate & ſenectute . de quo etiã
no.plene in ſua repe.l.de ætate.ff.de mi-
no.& in l.i.C.de cano.frumen.lib.xj.Sed
28 † nunquid uerba enunciatiua in dictis
& atteſtationibus teſtium probent? dicit
Bart. quòd non in quodam ſuo conſilio
quod eſt quintum in ordine. & ibi quali-
ter debet deponi ſuper adulterio. Sed
quid ſi ipſi teſtes dicant quod uiderunt
dictum Martinum accuſatum percutere
an probant ipſum eſſe ciuem, cum in ac-
cuſatione continetur quòd ille Marti-
nus erat ciuis.dic quòd non : quia eorum
dictum coarctatur per rationem ſcilicet
per uiſum loco & tempore in accuſatio-
ne contentis, quæ ratio non poteſt tra-
hi niſi ad delictum ſeu percuſſionẽ. nec
potuerunt uidere eum eſſe ciuem poſito
quòd uiderunt eum ibi habitare ut l.ci-
ues.C.de incolis.ita conſuluit do. Ray.
de monte Vbiano. & cum eo uidetur te-
nere Ia.de Are.in l. ſi præſens. ff. de pœ-
29 nis. Quæro † qualiter teſtis debet
deponere ſuper aliqua qualitate animi.
dic quòd debet teſtificari per actus exte-
riores quos uidit: ut no.Bar.in l.is.§.j.ff.
de tuto.& cura.da.ab his: & circa hoc ad
de no.in l.poſſeſſio.§. qui in aliena.ff. de
acquiren.poſſeſ. an animus ſit iuris uel
facti uarietas ſignificantis: ſeu ſignificati
in dictionibus grammaticalibus quæ in
uulgari non reperitur diuerſitatem ha-
bere,non cadit in dictis teſtium: ſed in le
gibus & ſtatutis ſic: ut no. Bart. in l. ſi
quid earum.ff.de leg.iij.& adde no.in l.ſi
30 quis filiabus.ff.de teſta.tu.Item no.† cau
te qualiter teſtis debet deponere in his
quæ curſu temporis mutantur.Nam ſi di
cat quòd uidit iam ſunt plures anni tales
uiuere,non ſequeretur: ergo uiuunt ho-
die:ut no.Bar.in l. ij.ff. iudi.ſol. ad pro-
bandum negligentiam & aliam negati-
uam. uide in cõſilio dicti Barto. lvij. qua
liter teſtis debet deponere . Item ſimili-
ter qualiter quis debet probare diligen-
tiam ſuam.quod conſilium incipit. Cariſ
ſime domine, iſti noſtri Nucerini. Sed
31 qualiter † debet probari rectè damnũ
eſſe datum culpa uel negligentia:& quali
ter ſit cautè articulandum . uide Bartol.
in conſilio quod incipit.commune Luci-
gnani.& ibi etiam dicit quòd quando ar
ticulus eſt incertus: & dictum teſtis eſt et
incertum:ꝗ non ualet teſtificatio illa:ap
paret ergo neceſſe ꝗ dictum teſtis ſit cer
tum,ut ibi uidetur dicere, quod eſt no.
32 Item no. † ꝗ nemo poteſt articulare
ſubdiſiunctiue , niſi articuletur ſuper fa
cto alieno in quo eſt probabilis ignoran
tia:ut no.Innocen. in capitulo ex parte.
33 extra de reſcrip. Item quomodo, † &
qualiter probari debet ætas maior & æ-
tas minor? dic ſuper hoc ut no. Bart.in l.
de æta.ff.de mino. & uide ibi ſuper qui-
bus teſtis interrogatus reſpondere non
debet,& qualiter in talibus cautè reſpon
dere debet:& ibi uide an ſufficiat teſtem
comprehendere dictum ſuum per ſen-
ſum corporeum, an etiam per ſenſum in
tellectus. Sed quid ſi teſtis non recorda-
34 tur de tempore? Aduerte ꝗ † dictum te-
ſtis eſt inſufficiens & non concludens : &
ideo fiat unus articulus quomodo ille
contractus fuit celebratus inter partes.
& ſi partes confitebuntur.tunc dictum te
ſtis non probantis tempus adiuuabitur
ex tali confeſsione, & fieret ualida pro-
batio:ut not.& maximè per Bart.in l.j.§.
35 ſi quis.ff.quemad.teſt.aperi. Sed † quid
ſi ſunt uariata nomina perſonarum ex
aduentu :& uolo probare illum eſſe illũ
etiam eundem hominem . uel alium eſſe
illum & eundem fundum:& maximè quã
do mutata ſunt nomina confinantium.ui
de Bart.in l.demonſtratio. in princip. in
quæſtione ſi.ff.de cõdi.& demonſt. Sed
36 quæro † qualiter redderetur ratio corã
q̃ ſcripta ſunt in libro rationũ, puta ſe ali
quẽ tãtum expẽdidiſſe in tali domo:uide
Bar.in l.ſub conditione.ff.de cond.& de-
monſtra. ubi dicitur quòd debet ſic arti-
culari : dico me tantum expendidiſſe in
tali domo,& quòd tantum expendidiſſet
quilibet bonus uir, & ad probationẽ re-
rum. l. j. infrà, ſi cui plus quam per leg.
37 Falcidiam. Sed † quæro an ſi teſtis non
repiloget , ſeu repetat locum, & tem-
pus

pus aliàs dictũ in dicto ſuo uideatur repe
tiſſe, prout erat capitulatum: dic ut not.
38 per Bar. in l. Labeo. de ſupp. leg. Sed † an
poſſit iudex ex cauſa nõ adhibere fidem
teſti clare probanti: uide no. per Bar. in l.
35 Lucius. ff. de his, qui no. infa. Sed † quali-
ter probatur fama? dic quòd teſtis dice-
re debet: & de prædictis eſt publica uox,
& fama. Interrogatus quõ ſcit. reſpon-
dit: quia audiuit publicè dici: & non di-
cat, quòd publicè dicitur: quia non redde
ret bonam cauſam: quia non de auditu
ſuo: & ſic de nullo ſenſu: ut not. Iaco. de
Are. in l. teſtium. C. de teſti. Dy. cõſuluit
de facto, quòd fama ſit probata, dicendo
quòd publicè dicitur ſic per l. pe. in prin.
ff. ad Mace. ibi, ſed quia publicè. & C. ad
Mace. l. j. & ij. de quo per Bart. latiſsimè
in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſti.
40 Sed † quæro an debeat dari copia ar-
ticulorum alteri parti petenti. uide Inno
cen. in c. per tuas. extra de teſti. ubi dicit,
quòd non. adde no. in l. ſi duo patroni. §.
idem Iulianus. ff. de iureiu. Sed quæro
41 † quid de interrogatorijs fiendis teſti-
bus, an debeat dari copia alteri parti? In-
no. dicit quòd nõ in dicto c. per tuas. ex-
tra de teſti. dicit tamen ſi iudex det, non
42 peccat. Sed † quid ſi iudex obmiſit exa-
minare teſtes ſuper ſubſtantialibus: idem
Inn. in d. c. per tuas. dicit, quòd etiam pu
blicato proceſſu, põt pars petere, quòd
43 examinentur. Sed pone † quòd teſtis
reddit cauſam congruam in primo dicto
ſuo: ſi poſtea ſtudendo reddat incongruã
an probet. uerbi gratia, dicit teſtis dico,
ꝙ uidi Titium poſſidere. poſtea interro-
gatus quanto tempore. reſpon. ꝙ decem
annis ut ſibi uidetur. dic quòd probat: ut
l. quid tamen. §. j. ff. de arbi. & ibi per Bar.
ſecus ſi dixiſſet in primo dicto, mihi ui-
detur quòd Titius poſſederit, iam ſunt. x.
anni. & ultra: quia iſtud non ualet. ut ibi.
44 Sed † quæro, teſtis qui depoſuit dictũ
ſuum obſcurũ, declarauit ſemel dictum
ſuum, an iterum interrogandus ſit? dic
quòd non: ut. l. ij. §. qui obſeruari. ff. de iu
ra. cal. & per Bar. in l. j. ff. ſi cer. pe. Sed an
teſtis examinetur ſuper maleficio, ſeu ſu-
per inquiſitione. & non interrogatur de
loco, & tempore, an ualeat eius dictum,
ſi non interrogatur de loco, & tempore
in inquiſitione contentis. dic quod non:
ut not. Bart. in l. j. §. item notandum. ff. de
aleato.

LAVS DEO.

a TRACTATVS DE REPROBATIONE a
TESTIVM BARTOLI.

ADDITIO.

a Tractatus de reprobatione. Adde quòd
huiuſmodi tracta. eſt Bar. ſine alleg. iuris.
& ita in libris antiquiſsimis inueni, & ma
ximè in x. uol. conſi. in ch. cj. licet in pri-
mis impreſsionibus attribuatur do. Iac.
Aegidij. ſed conſiderandum puto ꝙ iſte
tract. uſque ad capitulum teſtium facilita
ti. eſt Bar. abinde infra ſunt addit. do. Ia-
co. Aegidij. & poſtmodum additi. do. An
ge. de Peru. ut infra ſuis locis ſcribam.
Tho. Diplo.

IN NOMINE Domini Ieſu Chriſti eiuſque glorioſæ matris virginis Mariæ. Amen. Incipit doctrina domini Bar. de Saxoferrato ad reprobandum teſtes & in primis reprobantur uidelicet. Infames. Serui. Rectores eccleſiarum. ſ. monachus abbas. & ſi. Fratres minores & prædicatores & œconomi. Mulieres. Minores. Furioſi. Pauperes. Infideles & excommunicati.

Domeſtici. Si non iurauerint. Si in cauſa propria. De debitore. De uenditore. De fideiuſſore. De tutore curatore. De negociorum geſtore. De iudice. De aduocato & procuratore. Si ſint ſingulares. Si in cauſa cõmuni. Si participes & ſocij. Si ſint obſcuri. Si teſtes reuertuntur ad iudicem. Si cauſam ſui dicti non dixerint. Si iudex non interrogauerit. Si ſunt inimici, uel criminalis lis ſit inter eos mota. Si unũ pro alio dicunt. Si corrupti dixerunt. Si uerum non dicant. Si proximiora rei de qua quæritur teſtimonia non dixerint. Si præmeditatũ & unum ſermonem dixerint. Reprobantur notarij qui extenſè dictum teſtis non ſcribunt. Si unus dicit de una re & alius de alia. Si unus dicit de una perſona & alius de alia. Si non bene computant gradum conſanguinitatis. Si diſcordant de loco. Si diſcordant de tempore. Si diſcordant de re. Si ſinguli diuerſa & uaria deponant. Si aliquis de meis pro te, & de tuis pro me dixerint. Quando non dicũt ad cauſam: quia falſa uel uaria. Si ſunt uſurarij. Reprobantur etiam iudices ſuſpecti. De recuſationibus iudicum. Si recipiantur iterato. Si alias ſunt falſi, uel fuerint falſi. Si contra te ſunt teſtificati: & uis pro te producere. Si didicerint teſtificata. Si ſecrete non dixerint dictum ſuum. Si à iudice non recipiãtur. Si deficiunt in numero ordinato quando certus numerus exigatur.

Si articuli non faciunt ad cauſam. Si deponunt extra intentionem. Si interrogẽtur de ſuis facinoribus. Si multitudo fuerit magna. Si non ſunt redacta in publicam formam eorum dicta. Si contra ſe repũtantur induci teſtes & inſtrumenta. Qui compelluntur inuiti, & qui non. Reprobantur proxenetæ & cenſuales. Hermaphroditi. Parentes & matres in infinitum. De liberis. De his qui ſunt in mortali peccato. Si non dicant de uiſu ſed de credulitate & auditu. An teſtes dati reprobentur, & qualiter, & qui non.

LAVS DEO.

a TRACTATVS DE TESTIBVS a ET EORVM REPROBATIONE D. IACOBI AEGIDII DE VITERBIO, CVM ADDITIONIBVS D. ANGELI DE PERVSIO.

ADDITIO.

a Teſtibus. Hic incip. addi. domini Iaco. Aegidij de Viterbio prioris Auielien. qui legit Romæ, & rogatu do. Gualfredi Mediolanen. maioris iudicis eccleſiæ Viterbien. edidit hunc tract. per uiam additionis & commẽtationis, qui ſingula uerba incipiendo à reprobatione infamium &c. & adde quod in quodam lib. antiquo inueni hunc eundem tract. attributũ fuiſſe do. Angel. de Amelia, qui fuit tempore Bart. Aliqui tamen attribuunt huiuſmodi tracta. do. Ang. de Vbal. ſed ut paucis uerum abſoluam eſt domini Iaco. Aegidij publicatus in ciuitate Viterbiẽ. ut ex plurimis ſubſcriptionibus uoluminũ antiquorum inueni. Tho. Diplouatatius.

SVMMARIVM.

1 *Iudex ſecundum allegata & probata iudicare debet.*

Sancius eſt delinquenti facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.

Teſtis falſi dictum quibus obnoxium ſit.

Teſtis infamis non admittitur.

2 *Serui teſtimonium reprobatur.*

3 *Monachus, canonicus regularis, & ſimiles teſtificantur in cauſis ſuæ eccleſiæ.*

Fratres

4 Fratres minores & prædicatores de licentia ſui ſuperioris teſtificantur. & ipſis magis creditur.

Veritatem occultans mortaliter peccat.

Serui admittuntur ad teſtimonium contra dominum.

5 Mulier non admittitur in criminalibus ad teſtificandum, in ciuilibus ſic.

Mulieres uarium, & mutabile cor ſemper tenens.

Fœminæ in teſtamentis, & ultimis uoluntatibus ad teſtimonium non admittuntur, in codicillis uero ſic.

6 Minor in criminalibus non eſt teſtis idoneus.

Impubes teſtificatur de his quæ uidit in pupillari ætate.

Seruus factus liber teſtificatur de his, quæ ſeruitutis tempore uidit.

7 Furioſus & mentecaptus repelluntur.

8 Pauper admittitur ad teſtificandum, ſed ei tanta fides non adhibetur.

Teſtes pauperes facilius corrumpuntur quàm diuites.

Teſtis non tantum ex facultatibus, quàm ex fide idoneus reputatur.

9 Excommunicati, infideles, & hæretici repelluntur à teſtimonio.

Excommunicatio quid ſit.

10 Domeſtici & familiares item repelluntur, uxor dicitur domeſtica.

11 Teſtes debent cum iuramento deponere, & tale iuramentum non poteſt remitti.

Sacramentum calumniæ partium uoluntate remitti non poteſt.

Sacramentum an in cauſa criminali poſſit remitti, uel alia cauſa ardua.

12 Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt.

Monachus pro eccleſia non teſtificatur.

Nec de uniuerſitate pro uniuerſitate.

13 Venditor pro emptore non teſtificatur.

Fideiuſſor pro emptore ſic.

Tutor curator & ſimiles pro dominis non teſtificantur.

Aduocatus durante aduocatione non teſtificatur: ea uero finita ſic.

14 Teſtes ſingulares reprobantur.

15 Socii & conſortes in cauſa communi non teſtificantur.

16 Particeps & ſocius criminum repellitur.

17 Teſtes obſcuri, & ignoti ad teſtimonia non admittuntur.

Iudex cogit teſtem dictum obſcurum declarare.

18 Teſtis incontinenti poteſt dictum ſuum mutare. in totum uel in partem, & ſtatur ultimo.

19 Teſtis non reddens cauſam dicti non probat.

Iudex non interrogans teſtem de cauſa dicti, tenetur parti ad intereſſe.

20 Inimicus repellitur à teſtimonio.

21 Teſtis dicens falſum reprobatur.

22 Teſtificans corruptus pecunia repellitur.

23 Teſtis celans ueritatem non probat.

24 Teſtis uerisimilia non deponens non admittitur.

25 Teſtes deponentes per eundem præmeditatumque ſermonem non probant.

26 Teſtes de diuerſis rebus deponentes reprobantur.

27 Teſtes deponentes de diuerſis perſonis reprobantur.

28 Teſtes reprobantur ratione computationis graduum.

29 Teſtes de diuerſis locis deponentes non probant.

30 Teſtes iurantes, & deponentes in eccleſia reprobantur.

31 Teſtis unus quando dicit de uno tempore, & alius de alio non admittitur.

Teſtis quando ſit interrogandus de tempore, & uarietas in tempore noceat.

32 Decima non probatur per teſtes quorum unus dicit de fabis, & alius de ciceribus.

33 Officium iudicis quale eſſe debeat, cum teſtes uariant: ſiue inter ſe, ſiue inter alios.

34 Teſtes dicentes unum pro alio, & pluribus dixerunt ſua teſtimonia reprobantur. & tanquam falſarii puniuntur.

35 Vſurarii & conſiſtentes in peccato mortali à teſtimonio repelluntur.

36 Teſtis reprobatur ex illis cauſis ex quibus iudex ut ſuſpectus recuſatur.

Iudex propter quas cauſas, ut ſuſpectus recuſetur.

37 Teſtes ſuper eiſdem articulis iterato recipi non poſſunt.

38 Teſtis qui aliàs falſum teſtimonium protulit, repellitur.

39 Teſtis qui contra me teſtificatus eſt, ſi modo per me producitur repellitur.

Teſtes

40 *Teſtes per d.dicita teſtificata repelluntur.*
41 *Teſtis ſecrete, & ſigillatim non deponens reprobatur.*
42 *Teſtis non receptus a iudice, uel ab alio de ius. mandato non admittitur.*
43 *Teſtes recepti ante litem conteſtatam nõ probant.*
44 *Teſtes deficientes in numero requiſito reprobantur.*
45 *Teſtes non rogati non probant.*
46 *Teſtes reprobantur ſola uoluntate illius contra quem producuntur coram arbitro.*
47 *Teſtis non admittitur in illis caſibus in quibus oportet probare per ſcripturam.*
Scriptura n quibus caſibus requiritur.
48 *Teſtes quando articuli producti ad cauſam non faciunt, non admittuntur.*
49 *Teſtes producti ſuper id de quo eſt actum reprobantur.*
50 *Teſtis de facinoribus ſuis interrogari poteſt.*
51 *Multitudo effrenata teſtium reprobatur.*
Numerus quadragenarius dicitur effrenata multitudo.
52 *Teſtes quorum dicta non ſunt redacta in publicam formam non probant.*
53 *Producere teſtes, uel inſtrumenta contra ſe quis non tegitur.*
54 *Senes & ualetudinarii non admittuntur ad teſtificandum.*
Senes dicitur qui compleuit lxx. annos.
55 *Proxeneta non admittitur niſi utraque parte uolente.*
56 *Hermaphroditus teſtificari non compellitur.*
57 *Aſcendentes & deſcendentes inter ſe non teſtificantur.*
Mater teſtificatur pro filio de ætate.

TESTIVM Facilitati ac uarietati, & ipſorum falſitati machinationibusque fraudoloſis p quos multa ueritati cõtraria perpetrantur: ut. C. de teſti. l. teſtium. & furta clandeſtina committuntur, dum di-
1 ctis † ipſorum iudiciaria auctoritate. qui dum habet ſecundum allegata & probata iudicare: ut. ff. de offi. præſi. l. illicitas. uerſi. ueritas. & extra de ſenten. ex-cõ, c. lator. & in decretis. xxiiij. q. ij. ſi quis non certe. miſeri domini rerum enormiter ſpoliantur: ut alibi dicit, l. fi. de uſuc. transfor. l. inſontes & innocentes grauiter puniuntur. cum ſancius ſit delinquenti facinus impunitum relinquere, quàm innocentem aliquatenus condemnare: ut. ff. de pœn. l. abſentem. & in decre. xij. q. j. c. j. Et in his iniqui peiores ſunt furibus latronibus abigeis & aliquibus criminoſis. Nã falſi dictum teſtis tribus obnoxium eſt perſonis. primo Deo qui tactis ſacroſanctis eccleſiæ ſcripturis præſentiam ipſorum deuiat & periurat. deinde iudici quem mentiendo decepit atq; fallit. poſtremo innocenti quem lædit teſtimonio ſuo falſo: ut extra de falſis. c. j. Ideo propoſui obuiare contra uoces teſtium ſceleratas: & ipſorum quibus & ex quibus, cauſis teſtimonia reprobantur: nil de contingentibus obmittendo: quia nil uidetur actum donec aliquid ſupereſt ad agendum: ut. C. ad Silla. l. ulti. ſecũdum iura canonica & ciuilia breuiter explicabo. & primo.

Reprobantur teſtes ſi ſunt infames. ut de teſtib. l. iij. §. lege Iulia & extra de uer. ſigni. c. forus. §. teſtes.

Sed infamia iuris & non facti: ut. C. de digni. l. neque. & de infa. l. j. Sed quid de alio crimine cui crimen opponitur: dic ut extra de teſtibus. c. teſtimonium eius. Sed an præcedente appellatione damnatores de crimine admittuntur in teſtem: dic ut no. extra de teſti. c. fi.

Quibus caſibus quidam infamãtur infamia iuris & facti, habetur. ff. quib. ex cau. infa. irro. l. ij. §. ulti. & l. qui autem. & l. athletas. §. ait prætor. & per totum. & C. ex quib. cau. infa. irro. l. ea quæ. & l. ſi te. & l. decreto. & l. fuſtibus. & l. nõ damnatos. & inſti. de pœ. teme. liti. §. ex quibuſdam. nam infames ex quolibet actu legitimo repellũt: ut. ff. quemad. teſta. ape. l. ſi quis &. ff. de teſti. l. ſcio. C. de ſum. Tri.
2 l. j. ubi de hoc. Reprobantur † teſtes ſi ſũt ſerui. ut. C. de teſti. l. ſeruos. & l. cos quia ſerui timore dominorum ſupprimerent ueritatem: ut extra de uer. ſig. c. forus. § teſtes. & iij. q. viij. c. item in crimina-
li. &

ſi.&.iiij.q.iij.c.accuſatores.& C. de teſti.
3 l.quoniam liberi.cum ſi.Sed † nunquid
monachus: canonicus, regularis: archi
presbyter: abbas: rector: cum ſint ſerui
Dei & monaſterij: quia nihil proprij ha-
bent & renunciant propriæ uoluntati: ut
xij.q.j.nō dicatis.& xix.q.iij.c.ſtatuimus.
&.c.ingredientibus. & quia ſunt mortui
mundo: ut ſupra de epiſco. & cler.l.Deo
nobis. Sed nunquid ſint compellendi fer
re teſtimonium: & pro locis ſuis teſtifica
ri & pro monaſterijs & ſuis eccleſijs ubi
degunt, & certe ſic ut argu. xv.q.j.c.mo-
nachi. & c. qui uere. & in auc. de ſanc.
epiſ. §.ſi quando.col.x.& extra de teſti.c.
inſuper.& c.cum nuncius. xiiij.q. ij.c.ſu-
per prudentiam.& de iureiu.c. & ſi Chri
ſtus.in ſi. & hoc in ciuili, & in criminali
uerò cauſa.dic ut no.in d.c nuncius. Sed
4 † nunquid fratres minores & prædicatō
res compellantur teſtificari & dicere ue-
ritatem licentia prælati habita? & certè
quia compellitur epiſcopus qui eſt reli-
gioſior eis, præpoſitis tamen ſacroſan-
ctis ſcripturis non tactis. ut de epiſcopō.
& cleri.auc.ſi iudex.quę eſt ſignata ſuper
lege nec honore. & quia iſti ſunt teſtes
omni exceptione maiores. & non eſt ue-
riſimile quòd deierent uel ſupprimant
ueritatem. cum hic ſit præcipuus timor
naturæ. & ſint filij præcipue Dei qui eſt
uia ueritas & uita.ff.de offi. præfec. præ-
tor.l.j.in ſi.Et ſępe ſolet filius ſimilis eſſe
patri.& de arbore dulci dulcia poma ca-
dunt.iuxta illud uerbum Chriſti.Si ueri-
tatem dico uobis cur non creditis mihi.
Et aliud uerbum.Iurauit dominus & nō
pœnitebit eum. ut extra de iureiu.c. & ſi
Chriſtus.Nam ſi prō ueritate deierent tā
quam hæretici repudiandi ſunt: quia qui
dam hæretici non iurant: & qui ueritа-
tem occultat mortaliter peccat. xj. q.iij.
c.quiſquis.& circa confuſionem teſtium,
dic ut no.de teſti.c.pe. & hoc eſt quod le
gitur contra eos.xxij.q.j.clericū. & c. cōſi
dera. Serui enim admittuntur cōtra do
minum.ut.iij.q. iij.itē in criminali. ut in
uer.item ſerui.ff. de teſtibus.l.ſerui. & ſi
non admittuntur iſti religioſi, compellū
tur enim ad teſtimonium ueritatis. nam
aliàs facultas probationum anguſtare-
tur.quod eſſe non debet ut.C.de hære.&
mani.l.quoniam.in ſi.
5 Item † mulieres à teſtimonio repel
luntur: quia fœminæ nō admittuntur in
criminali:ut.xxx.q.iij.mulierum.& eſt ra
tio: quia uarium & mutabile cor ſemper
tenent. extra de uerbo. ſig. c.forus.§.te-
ſtes.unde uerſus dicit.Fęmina fallere fal
ſaque dicere quando carebit.Beccharia
piſcibus & mare fluctibus tuncque care-
bit.Et alibi dicitur. Fœmina nulla bona:
quia ter mutatur in hora. In ciuilibus au
tem admittuntur:ut.xv.q.iiij. §. ex eo. &
ff.de teſti.l.ex eo. In criminalibus autem
admittuntur cum ciuiliter agitur.ut con
tra hæreticos:ut extra de teſti.c. quoniā:
& c.tam literis. In teſtamentis & ultimis
uoluntatibus non admittuntur: ut.C. de
teſtament.l.hac conſultiſſima. in prin. &
l. qui teſtamento. §. mulier.ff. de teſta-
men. In codicillis autem bene poſſunt
eſſe teſtes. ut. ff. de teſta.l. qui teſtamen-
to.§. mulier.
6 Reprobantur † teſtes minores. xiiij.
anno. in ciuili. ut C.de teſti.l.iij.§.Iulia-
nus.iiij.q. iij.c.j.§.in criminali. uer. item
teſtimonium. In criminali repelluntur
minores.xx.annorum.ut .ff. de teſti. l.in-
uiti. la.ij. Impuberes tamen in his quæ
uiderunt in pupillari ætate poſſunt teſti-
ficari. & idem in ſeruo libero facto: ut.ff.
de uerb.ſign.l.notionem.§.inſtrumento-
rum.& no.in l.de minore.ff.de queſt.& in
l.fi.C.ad Silla.
7 Repelluntur † furioſi & mente captij
ſicut ab officio iudicandi.iiij.q.viij.§.tria.
8 Repelluntur † pauperes: quia non
tanta fides eis adhiberi debet: quia timor
eſt ne pecunia corrupti teſtificentur: quia
facilius corrumpuntur pauperes quàm di
uites: ut. ff.de teſtib.l.teſtium.& in auth.
de teſti.§.ſanci.ff.de excu tu.l.ſpadonem.
§.ſi. Sed admittuntur interdum paupe-
res: quia non tantum ex facultatibus ſed
ex fide teſtis idoneus reputatur. ut inſti.
de ſuſpe.tuto.§.ſi.& in auth. de teſtib.§.ſi
quis.& in decr.iiij.q.iij.§.ſi teſtes.& quic-
quid dicatur pauperi non tanta fides ad-
hibetur ſi inſpicitur eius propoſitum. ut
ff.de

ff.de teſti.l.actione.§.in perſonam. de ſuſpec. tuto.l.ſuſpectum.de admi.tu.l.ſcire oportet.in fi.

9 Reprobantur † infideles, & excommunicati hæretici non participantes cõmunioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ.ut ij, q.vij .ſi hæreticis. & extra de ſentent. excommu.c.pe.nam excommunicatio eſt ſeparatio à communione omnium fideliũ: ut viij.q.iij.§.euidenter &c.

Et ideò excommunicati ad teſtimonium non admittuntur, nec ſentẽtia, laudum, nec præceptum, nec arbitrium ab excommunicato latum tenet, nec ut patronus aduocare poteſt ſi ſit excommunicatus. nec poterit eſſe in iudicio, licet ſe defendere poſſet, & cauſam appellationis exercere: ut extra de appell.ca. à nobis. & c. inter. & c. ſignificauerunt. & c. exceptionem. & extra de hæreti.c.ad abolendam. Nec literas poteſt impetrare excommunicatus: nec pro alijs poſtulare. ut extra de ſenten.& re iudica.c.per tuas. extra de efficio ordina. c. ex parte. & extra de probat.c.j.nec mirum ſi non poteſt eſſe teſtis. Ex ſupradictis autem ſex, teſtes repelluntur, cauſæ autem ſunt: ætas: conditio: ſexus: diſcretio: fama. Et fortuna, fides, in teſtibus iſta requires.

10 Item † repelluntur teſtes ſi ſunt domeſtici familiares, & ſerui, liberti mercẽnarij: qui ſunt ad aliquos ſolidos cum dominis. & illi dicuntur domeſtici. de quibus legitur. ff. de pœnis.l.reſpiciendum.§. furta.& ff. ad Sillan.l.fi.& ff.de regulis iuris.l.cum teſtimonio. de quæſtionibus.l. prædoni. ff.de ædiliti o edicto. l.ædiles.§. familiæ. & l. ff. de religio. l. familiaria & uxor uidetur domeſtica: quia eſt ſocia diuinæ & humanę domus, & duo ſunt in carne una.ut C.de crimi. expil. hæredi.l.aduerſus. Quidam dicunt quòd uxor contra uirum teſtificatur, non pro eo, quod non placet: quia qui agere non poteſt pro me, nec contra me: ut. C.de teſtibus.l.parentes.& l.ſeruos.& extra de teſti.c. in literis.ubi de hoc.

11 Reprobantur † teſtes niſi cum ſacramento depoſuerint dicta ſua: ut.C.de teſti. l.iureiur. niſi ſacramentum fuerit remiſſum teſti: ac ſi iuraſſet habita fide, partium uoluntate: quia unicuique licet facere gratiam alteri de iure ſibi competente.ut C.de pac.l.ſi quis in conſcribendo. & pactis priuatorum poteſt iuris ſeueritas mitigari: ut C.de appel.l.ult.& ff. de fer.l.j.

Sed ſacramentum calumniæ partium uoluntate remitti non poteſt: ut C.de iuram.calumn.l.ij.§.ſed quia uerenmur. ſed tacitè ſic: arg. C.de procur.l.ita demum. Credimus tamen cõtrarium quòd remitti non poſſit, nec tenet proceſſus ſi remittatur, cum in lege prædicta dicatur expreſsè teſtem debere iurare, & hodie ferè teſtes cum ſacramento exprimant ueritatem propter malitiam ipſorũ nedum ſine ſacramento: licet quidam contra nos ſentiant & ita in quibuſdam partibus de conſuetudine obſeruatur. ſed non exemplis ſed legibus eſt iudicandum cum omnium ueritatem legum & iuſtitiæ ſequi debemus ueſtigia: ut C.de ſen.& interlo. om.iudi.l.nemo. Sed contra nos eſt extra de teſti.c.tuis. ſed illud capitulum loquitur in monachis & cõuerſis, licet quidam intelligant largè prout litera ſonat: ſed litera occidit: ſpiritus autem uiuificat.

Sed nunquid in cauſa criminali poterit ſacramentum remitti, uel ardua alia cauſa, non credimus: quia ubi maius periculum uertitur: ibi cautius eſt agendum. ff.de car.edic.l.iij.

12 Reprobantur † teſtes in cauſa propria dum damnum, & emolumentum ſpectat ad eos. ut .ff. quando appellan. ſit l.j.§.in propria. nec iudex eſſe poteſt. C. ne quis in ſua cauſa.l.j.nec arbiter: ut C.de arbi. l.ulti. ſic nec teſtis. ut C. de teſti.l.omnibus. In cauſa tamen uniuerſitatis, communis, & eccleſię monachi licet conuerſi, ferunt teſtimonium pro eis quando non eſt cauſa propria: ut ff.quod cuiuſque uniuer.no.l.ſicut.& de in ius uoc.l.ſed ſi hac. §. qui manumittitur, xij. quæſt. ij. ſuper prudentia. extra de teſtib.c.inſuper. & c. cum nuncius.

13 Venditor † non teſtificatur pro emptore niſi remiſſum ſit onus euictionis ei, nec creditor pro debitore in cauſa pignoris:

ris: quia propria eſt cauſa ipſorum.ut.ff. de appell.l.ab executore.§.alio condemnato.ff.quando appell.ſit l.ij.§.ſed ſi ab alijs. Fideiuſſor teſtificatur pro debitore quando non eſt propria cauſa: quia regreſſum habet actione mãdati contra debitorem: ut extra de fideiuſſ. c.ultim.C. man.l.ſi fideiuſſor. & C.de fideiuſſ.l.ſi uero. Sed debitor non teſtificatur pro creditore: tutores: curatores: negociorum geſtores: procuratores œconomus non teſtificantur pro dominis ipſorum ſecundum unam exceptionem quam facimus. C.de teſti. l. mandati. Sed nec iudices nec arbitri in cauſis quas recipiũt in mandatis: nec aduocati in cauſis quas recipiunt aduocandas: licet quidam dicant contrarium,& intelligant nomen executoris ſtrictè. Nos diſtinguimus quòd durante officio prædictarum perſonarum teſtes eſſe non poſſunt ne animoſè teſtificari uideantur, poſt finitum officium poſſũt: ne dum ad utrunque feſtinant neutrum bene peragant.C.de aſſeſſ.l.fi. & ne rerum mixtura turbentur officio. C. de teſt.l.conſulta.

14 Reprobantur † teſtes ſi ſint ſingulares: ut extra de elec.c.dudum.& cap.cum dilecti.nam annotatione unius teſtis non pronunciatur & ſi clare dignitatis honore præfulgeat: ut C.de teſti.l.iureiur.niſi modica ſit ſumma & inopia probationum ſit: ut.C.de re. cre.l.iureiur.§.in bonæfidei. Sed fallit in cauſis ciuilibus & canonicis quòd ſtetur dicto unius teſtis in quibus hoc non procedit aliquando quod nõ proſequor nunc ne faſtidium generem:& quia hic tantum tractamus de teſtium reprobatione non de ipſorum admiſſione: licet aliqua intendamus dicere ad remedium rudium & prouectæ ætatis.

15 Reprobantur † teſtes in cauſa communi: quia conſortes & ſocij non poſſunt teſtificari in cauſis ſociorum: & quia teſtificantur in cauſa propria quod prohibitum eſt:ut ſupra diximus.& arg. ff.de ri. nup.l.illud.

16 Reprobantur † ſi ſunt participes, & ſocij criminum.C.de teſt.l.quoniã. extra de teſt.c.ueniens.iiij.q.iij.item in crimina li.in uer.item liberi.C.de accuſ.l.fi.

17 Reprobantur † ſi ſunt obſcuri & ignoti: ut in auth.de teſti.§.ſancimus. poſſunt tamen cum tormentis admitti.Sed an iudex poſſit compellere teſtem: ut dictum ſuum determinet & declaret: certè ſic rationem diuerſitatis ſermonum ante publicationem & poſt: ut extra de teſti. cogen. c.præterea.xxxv.q.v.de parentela.ff. de quæſtio. l. nepoti. Quod enim obſcurè dicitur pro non dicto habetur:ut.ff. de his quæ pro non ſcri.l.ij. & ff.de inter. actio. l. de ætate.§.nihil. Et obſcurum dictum ſcriptum,pro nõ ſcripto habetur: ut. ff.de his quæ pro non ſcrip.l.ij. Item ſi neceſſariæ interrogationes ſint omiſſæ iterum interrogantur teſtes: ut extra de teſti.c.per tuas.& ibi Innoc. Item ſi teſtes obſcurè deponant utrum interrogentur ante aperturam uel poſt: ut extra de te-

18 ſti.c.cum clamor.†Sed quid ſi teſtis ſpontè reuerſus ad iudicem uelit mutare dictum ſuum in totum uel in partem,debet ne audiri? ſi cum aliqua partium non fuerit locutus: & de hoc quæret iudex an fuerit locutus cum parte, ſi non fuit locutus admittet iteratò dictum ſuum,& ſtabitur ultimo dicto ſuo: ut ff. de hæred.inſti.l.ſi ita ſcriptum ſit.in princ. & l. Stichum aut Pamphilum. ff.de manumiſ. teſtamen. & ibi de hoc.& dic ut in corpore auct.de teſti.§.quia uero. in Gl. magna quæ incipit imò uidetur.col.vij.extra de teſtib. c. per tuas.& no.in d. c.cum clamor.

19 Reprobantur † ſi cauſam ſui dicti non dixerint ſiue non reddiderint: quia dicitur atteſtatio indiſcreta & nuda: ut.C.de teſti.l.ſolam. & C.de edi. diui Adri.tol.l. fi.& ff.de tranſac.l.cum hi. & ff.de prob.l. cum de indebito. & l.nuda ratio.ff.de dona.quia nuda ratio facit aliquem debitorem, & hoc eſt uerum, ſi de cauſa fuerint interrogati, aliter non tenentur reddere rationem ſui dicti: quia teſtis non debet eſſe uerboſus. ut de preci. impe.offic.l.inſtrumentorum. Sed an teneatur iudex parti ad intereſſe: quia de cauſa non interrogauit? Quidam dicunt quòd ſic.ar. C.eo.l.ſi quando.in fi.& de offic. præfect. præt.l. ſi quos iudices. nos diſtinguimus

quòd ſi iudex propter multas occupationes ſui officij & oppreſſiones ſubiectorum ſiue ſubditorum non potuit teſtes examinare: quia pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus, parcitur ſibi alias tenetur: quia cum diligentia teſtem examinare debuit: ut dixi.C.de teſt.l.nullum.& arg.extra de teſti.c.cum clamor.& ibi per Inn.xvj.q.j.c.presbyteros.facit.l.hac conſultiſſima.§.cum humana.C.de teſta.

20 Reprobantur † ſi ſint inimici eiuſdem contra quem producantur, ſi dicatur teſtis odioſus: quia criminalis lis fuit inter eos mota. & hæc approbantur ut non antea audiatur quàm de crimine iudicetur. Si uero ex lite pecuniaria procedat receptio teſtis tempore diſputationis reſeruetur, ne talibus teſtibus fides adhibeatur: multa leguntur.C.de teſti. l. quoniam liberi. & in auth.ſuper ipſa.l.ſignata.& extra de teſti.§.ſi uero à lite odioſus.

21 Reprobantur † teſtes ſi falſa teſtimonia proferunt unus pro alio: quia falſitas eſt mutatio ueritatis: ut C.de teſti.l.nullum. ubi dicit quorum uoces falſitate carere non proſpexit: ut in auth.de fide inſtrum.in prin.& de hoc membro infra dicemus copioſius.

22 Reprobantur † ſi promiſſione pecuniæ uel datione uerum uel falſum tulerint teſtimonium: ut C.de teſtib.l.ſi quis teſtibus.& xxvij.q.v.non ſane, ultra factas expenſas teſtes recuperare non debent.ut C.de teſti.l.quoniam liber.iiij.q.iij. à ueritate.ff.de teſti. l. teſtium.§.Sabino. nec iudices ordinarij uel delegati ultra recipiunt niſi in fraudem: ut extra de ui.& hone.cleric.c.cũ ab omni ſpecie mali.nam ut bene ſcrutetur quicquam recipere non debent: ut.ff.de cond. ob turpem cauſam l.ij.& l.mercales.cum ſimi.

23 Reprobantur † ſi non dicant ueritatem: quia non minus falſitatem committunt qui ueritatem occultant, quàm qui exprimunt falſitatem: peccant mortaliter religioſi uel quicunque alij ſi uocati ad teſtimonium ueritatem celauerint.ut xj.q.j. aliqua.& xij.q.j.prædicandum.& xxij.q.ij. præceptum. & maximè peccat qui metu alterius ueritatem tacet. Vnde Augu. quiſquis timore alicuius ueritatem celat, iram Dei ſuper ſe prouocat: quia non magis timet Deum quàm humanam naturã: & poſt pauca reus eſt uterque: & qui ueritatem occultat, & qui mẽdacium profert: quia ille prodeſſe non uult, iſte nocere deſiderat: ut xj.q.iij.quiſquis.

24 Reprobãtur † ſi aptiora & promptiora ueri teſtimonia non protulerint: ut ff. de teſti.l.ob carmen.

25 Reprobantur † ſi unum & eundem ſermonem præmediatum pronunciauerint: ut ff.de teſti.l.teſtium. Et ideo malè faciunt tabelliones qui non ſcribunt dictum teſtis extenſum & longum ut ipſe teſtis dixit uolendo euitare laborem. Sed ſi dicit notarius in ſuis ſcripturis talis teſtis dicit idem quod talis, & malè facit, & multo deterius dicit, cum interrogando teſtem ſcribit, dixit uera eſſe quæ in articulo continentur: & ſic non quærit de his quæ ſunt in articulo incluſa: quia iudex debet ſermonem & uocem teſtis conſiderare, & conſtantiam & trepidationem. ut ff.de quæſt. l.deununciare.§.j. Item reprobatur dictum teſtis ſi eſt repetitum. ut v. q.v.§.ſed aliud eſt.& iiij.q.iij. in teſtibus. Item habet ætatem ut de ſe loquatur: ut in conſtitu. di. iiij. cum Paulus: & cautè ſubiunxit ſex dirigendo ſermonẽ ad ſempiternum iudicem. tu magis ſcire potes quanta ſit fides teſtibus adhibenda: ut ff. de teſti.l.teſtium. & d.l.de minore.§.tormenta.no.in l.uir bonus.ff.iudi.ſol. no.in l. cęteræ.§.j.ff.famil.erciſcun. & in l.continuus.§.cum ita. ff.de uerbor. obligatio. cum ſimil.

26 Reprobantur † teſtes ſi unus dicit de una re alius de alia: quia ſingulares ſunt in omnibus ſuis dictis: ut extra de electio nib. cum dilectus. & extra de probation. cap.licet.

27 Reprobantur † ratione perſonarum: quia unus dixit de una perſona: alius de alia: ut extra de ord. cog.c. tua.& ar.l.ad probationem.C.de prob.

28 Reprobantur † ratione computationis gradus parentelæ. xxxv. quęſtio.v. de parentela.

29 Reprobantur † teſtes ratione diuerſitatis

ſitatis locorum: ut quia ſi unus dicit fuiſſe factum maleficium, uel commiſſum, uel perpetratum in uno loco, alius dicit in alio. exemplo Danielis quando interrogauit teſtes & unus dixit ſub pino, alius dixit ſub cino. nam de loco teſtis dicere debet. ut arg. C. de contrahen. & commit. ſtipu. l. optimam. & ff. de accuſ. l. libellorum. ff. de inuti. ſtipu. §. item uerborum, & de priuati. deli c. in princ. & C. de accuſ. l. in cauſis. & Gloſſ. ordina. in c. quoniam contra. de probatio.

30 Item † reprobantur teſtes ſi depoſuerint & iurauerint in eccleſia: ut extra de immu. eccle. decet. lib. vj. & ibi eſt Glo. in argu.

31 Reprobãtur † ratione tẽporis ſi unus dicit de uno tempore, alius dicit de alio tempore: ut. iiij. q. ix. nihilominus. Sed an do tempore ſit interrogandus teſtis. Azo dicit quòd non. Sed ſi eſſet ſuſpectus: tũc iudex debet interrogare & ſtudere ut teſtem capere poſſit in ſermone, quærẽdo ſi tempus erat nebuloſum uel clarũ quando hæc acta fuerunt, qualiter erant induti uel calciati delinquentes, uel quid habebant in capite, & qui conſules erant tunc, uel quis tũc erat Imperator, & quo anno, & quo menſe ſecundum unam lec. quæ legitur. ff. ad Sillania. l. quo anno. ad miſit: ſed nos credimus de tempore etiã quærendum. & ſi dixerit bene quidem. & ſi non dixerit. aut antiquum eſt negociũ uel pactum & ſimile: & tunc non eſt curã dum: quia omnium habere memoriam, & in nullo penitus peccare &c. ut. C. de uete. iur. enucle. l. tanta. §. non omnes per omnia. ſed certi per certa quando meliores deteriores inueniuntur: ut. C. de uete. iur. enu. l. j. & ff. de proba. l. ſi arbiter. & ideò teſtes ex tractu temporis & uarietate uariare ſolent. ut. ff. de carbo. edic. l. iij. §. diu. & ff. de dam. infec. l. qui bona. §. ult. Si recens eſt & nouum, tunc uitiatur teſtimonium eius ſi de tempore interrogatus non dixerit, niſi eſſet talis homo qui filium ſuum & familiam ſuam ignorat, quæ eſt craſſa & ſupina ignorantia: ut. C. de hære. inſti. l. ult. has diuerſitates ſuperius declaratas uno uerſiculo cõprehende. Res perſona locus gradus his ſunt conſona tempus. Sed hæc dicuntur uera in facto non iterabili ut homicidio eiuſdem hominis. In facto reiterabili: ut eſt adulterium diuerſitatem temporis uel loci dicerem non nocere. Nam & ſi teſtes in his uariant ut non probent illud adulterium propter diuerſitatẽ loci uel temporis, probant tamen adulterium cõtra quem producuntur. Sed hoc reprobatur à Daniele ſiue Danielis exemplo, & reprobat decre. extra c. ex tenore. & ibi no. talis enim diuerſitas in tempore non nocet: ut ſi unus dicit in die dominico, alius dicit in hora nona illius diei: quia dictum ſecundi comprehenditur ſub dicto primi ſicut habetur de tribus arbitris ſi unus dicit de duplo. alij de decem. omnes conſentiunt in. x. ut. ff. de arbi. l. dicen proferre. §. ſi plures, quandoque pluris uel utique tanti eſt: ut. ff. de inıu. l. furti. Sed eſto ꝙ teſtis dicat de dicto in alia aula uel quid aliud de domo, alius dicit de camera, idem erit. Item in facto durabili non nocet diuerſitas temporis: ut ſi unus dicat ſe uidiſſe epiſcopum uel presbyterum in hora tertia canere miſſam. alius dicit in hora ſexta. miſſa enim tãtum durare ſolet.

32 † Sed quid ſi unus interrogatur de decima, & dicit decimam fuiſſe ſolutam. interrogatus quid uiderit ſolui. reſpondit fabas: alius dicit ſiceram. nũquid probat decimam fuiſſe ſolutam? Reſpon. non: quia in rebus diſcordant. De diuerſitate autem epiſcoporum plenè no. iiij. q. iij. item in criminali. in Gloſſ. quæ incipit. & ita.

33 † Sed ut plenam & perfectam habeas materiam tibi traditam à maioribus noſtris in hoc opuſculo præſenti tradimus & inſerimus breuiter: & ſic breuiter duximus diſtinguendũ. Si teſtes quos ego induco uaria & diuerſa proponant, erunt ſingulares in ſuis teſtimonijs ſingulariter: ut extra de electi. cũ dilectus. & c. in Geneſi. & c. bone. & de prob. c. licet. & de app. c. ſolicitudinem. & ff. quando appe. ſit l. ij. & C. de fur. l. j. & C. de mune. patri. l. profeſſio. lib. x. Sed ſi quidam de teſtibus meis dicant pro me, quidam pro aduerſario meo. iudex conſiderabit

numerum & códitionem illorum qui di-
cunt pro me, & aliorum qui dicunt pro
aduerſario,& qui dicunt uerisimiliora &
negocio aptiora.ut.iiij.q.iij. item in cri-
minali.in uerſi.ſæpe. Si uerò induco te-
ſtes pro me,& tu tuos pro te. & teſtes tui
dixerunt contraria his quæ dixerunt te-
ſtes mei: tunc conſiderabit numerum &
conditionem meorum & tuorum,& qua
litatem dictorũ. & ſic præfert meos tuis:
& tuos meis.& ſi omnia paria inueniun-
tur,quod difficile eſt,tunc interpretabi-
tur iudex ex officio ſuo ſi interpretari
poteſt,tunc poteſt abſoluere reum: ut ex
tra de proba.c.ex literis.&.ff.de re iudi.l.
inter pares.&.ff.de reg.iur.l.libertus.xij.
q.ij. cum redemptor.ff.de inoffi.teſt.l. ſi
quis iudicantium.xxx.q.j. ſi quis accepe-
rit. unde uerſus, Teſtamentum coniu-
giumque ſi ſunt æquales qui producun-
tur utrinque.

34 Reprobantur † teſtes & tanquam fal
ſarij puniuntur qui dixerunt unum pro
alio in dicendo,& uarie, & quidquid in
uno ſuo dicto dixerunt de teſtimonio in
alio negauerunt,uel pluribus reuelaue-
runt dicta ſua.ut.ff.de teſt.l.falſa uel ua-
ria.C.de teſt.l.nulla.de hac ueritate dixi
mus in præcedenti quæſtione.

35 Reprobantur † teſtes ſi ſunt uſura-
rij,& in peccato mortali conſtituti, & u-
ſurarij ſint infames canonica infamia, &
non iuris ciuilis. unde in terris eccleſiæ
ſuppoſitis in temporalibus & ſpirituali-
bus obtinet quod hic dicimus. In alijs au
tem prouincijs dici aliud uideretur,& iu
ra ſunt ad hoc paratiſſima.ij.q. viij. teſtis
iij.q.v.infames.& in auc.de eccle. ti. col.
viij.& extra de appe.c.ſi duobus. Sed tu
opponꝭs mihi quòd nullus poterit teſtifi
cari, cum pauci homines aut nulli inue-
niantur ſine peccato mortali:& ſic proba
tionum facultas anguſtabitur, quod eſſe
non debet.ut C.de hære.l.quoniam.Sed
reſponderi poteſt quòd ſi iſti tales ſumãt
pœnitentiam ante quàm teſtificentur,
quòd omnia peccata in confeſſione lauã
tur:quia quilibet tenetur in anno ſemel
ſaltem ſumere pœnitẽtiam:ut extra de
pœni.c.omnis utriuſque ſexus. & corpus
Chriſti alioqui denegantur ſibi eccleſia-
ſtica ſacramenta & ſepultura:ut dicit di-
ctum c.quod ſin.u.nota.& no.in l.iiij. §.
l.Iulia.ff.de teſti.in Gloſſ.

36 Reprobantur † teſtes ſuſpicione qua
libet qua iudex recuſatur: quia tãta fides
non adhibetur: imò dicunt quidam nec
aliqua fides.ut qui ſũt ſuſpecti in iudican
do ſint ſuſpecti in teſtificando cũ par ſit
ſuſpicio:quia iſtud eſt generale quòd om
nes teſtes & iudices debent eſſe ſine ſuſpi
cione:ut.ij.q.vij.teſtes.

Cauſæ propter quas iudex ut ſuſpe-
ctus recuſatur ſunt iſtę:ut ſi iudex ſit ſuf-
fraganeus litigatoris alteri parti, meritò
eſt ſuſpectus:ut extra ut lit. non conte. c.
accedens.el.ij.Item ſi à iudice appellatũ
ſit,in alijs meritò eſt ſuſpectus: ut extra
de appel.c. ad hæc ut propoſuit. Item ſi
iudex habet familiaritatem cum ligato-
re:ut iiij.q.v. litigatores. & extra de ap-
pel.c. inſinuante. Qui autem ſint familia
res dixi ſupra.Item ſi eſt affinis.ut.iiij.q.
viij.c. abſens.Item de iniurijs.l.lex Cor-
nel. Item ſi litigatores fuerunt homines
iudicis.ut.ff.de offi.præſi.l.ſenatus. Item
ſi conſanguinitate aliqua iũgatur iudex
litigatori:ut extra de appe. c. poſtremo.
Item ſi eſt excõicatus:ut extra de offi.de
le.cũ.R.canonicus. Item ſi iudex habet ſi
milem cauſam:ut extra de iudi.cãm quę.
arg.ff. de excuſat.tut.l.propter litem.

37 Reprobantur † ſi recipiantur iteratò
ſuper eiſdem articulis,quod fieri non po
teſt:ut.ff.de teſti.l.produci.& extra de te
ſti.c. per tuas.

38 Reprobantur † teſtes ſi ſunt conui-
cti in alia cauſa falſum teſtimonium pro
tuliſſe & depoſuiſſe. præſumitur enim
quod nunc falſa deponunt:ut.ff. de accu
ſationi.l.ſi cui.§.eiſdem.no.in l.infames.
§.à Barbaris.ff.de renunciatio.

39 Reprobantur † ſi contra te teſtificati
ſunt, & nunc pro te uis producere quod
non potes: quia ſubornati præſumun-
tur ſecundum unam expoſitionem. ut.l.
produci.ff.de teſti.

40 Reprobantur † teſtes ſtatim poſtquã
didiciſti teſtificata ante labentem dila-
tionẽ poſt primam ſecundam & tertiam
dila-

dilationem. & poſtquam terminus datus ad probandum eſt elapſus, niſi docueris te fuiſſe impeditum quominus producere potueris, & ſi concluſeris in cauſa & teſtium productioni renunciaueris: ut. ff. eo. l. ul. & C. de teſti. l. apud antiquos. & in auc. ſiquis in aliquo ibi poſita.

41 Reprobantur † teſtes ſi ſecretè & ſigillatim non depoſuerint ſecretum Iudicis intrando: ut. C. de teſti. l. nullum. Fallit ut quidam dicere uoluerunt, quando teſtes recipiuntur ad perpetuam rei memoriam: quia tunc publicè teſtificari poſſunt, & partibus præſentibus: ut extra de teſti. c. ſignificauit: & notare ſolet docto. in illa. q. quæ incip. quæritur quæ ſit differentia &c. & no. domi. Vgo in ſum. ut lit. non conteſt. §. ſunt & alij caſus.

42 Reprobantur † ſi à iudice non recipiantur, uel ab alio eius mandato, cũ ipſe impeditur receptioni intereſſe non poteſt. ut. C. de epiſco & cle. auc. ſi iudex. & extra de offi. deleg. c. ſuper quæſtionum.

43 Reprobantur † teſtes ſi recipiantur lit. non conte. quia regulare eſt: quia nec ad diffinitiuam ſententiam, nec ad receptionem teſtium procedi poteſt lit. non conteſtata: ut in auc. de teſti. §. penul. & extra ut lite non conteſta. per totum. niſi in incidentibus & emergentibus. & quando contingit iudicem facere inquiſitionem: ut cum teſtes ad perpetuam rei memoriã publicantur, ut in famoſo teſte: licet omnia per text. plenius explicantur: ut. C. de iudi. l. properandũ. C. quomodo, & quando iudex. auc. qui ſemel. & no. de hac materia. C. qui ad eccle. confu. auth. pſente.

44 Reprobantur † teſtes ſi deficiunt in numero, quãdo fuit certus numerus deſignatus & introductus: ut in teſtamentis ubi ſunt neceſſarij. vij. teſtes. C. de teſta. l. hac conſultiſſima. in codicillis. v. ut. C. de codi. l. ulti. Et in debito quod celebratũ eſt in ſcriptis. & debitor uult partẽ illius debiti, uel totum ſoluere creditori ubi ſunt quinque teſtes neceſſarij facta differentia. Item in donatione cauſa mortis, ubi ſunt quinque teſtes neceſſarij: ut. ff. de donatio. cauſa mor. l. ultima. aliàs ubi numerus teſtium non adijcitur duo ſuffi-ciunt. ff. de teſtibus. l. ubi.

45 Reprobantur † teſtes ſi non ſunt rogati, ut in confectione teſtamenti, & in creditoris confeſſione dicentis ſibi ſolutam pecuniam: ut in auth. niſi rogati. C. de teſta. & in diuortio: ut inſti. de mili. teſta. §. planè. ac teſtamen i apertione: ut C. quemadmo. teſt. a. ape. l. j.

46 Reprobantur † teſtes uoluntate illius contra quem producuntur coram arbitro. C. de teſti. l. ulti.

47 Reprobantur † teſtes in omnibus caſibus in quibus oportet probari per ſcripturam & non per teſtes. qui caſus multi ſunt in quibus non ualet probatio facta per teſtes, ſed neceſſaria eſt ſcriptura. In primis in emancipatione: ut C. de fide inſtrumentorum. l. in emancipatione. C. de emancip. lib. l. ultima. Item cum ſalarium datur aduocato pro patrocinio ſuo: ut C. de ſuſtra. l. unica. Item in contractu celebrato ab eccleſia: ut in auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſan. eccl. Item in teſtamentis in ſcriptis habitis & codicillis: ut C. de teſtam. l. hac conſultiſſima. Item in ſententijs diffinitiuis & interlocutorijs quæ in ſcriptis ſunt proferendæ: ut C. de ſenten. ex breuicu. re. l. ij. & iij. Item in contractu emphyteutico: ut. C. de iure emphyteutico. l. ij. Item cum uadit clericus extra prouinciam, qui literas teſtimoniales ferre debet: alias fides non habetur quòd ſit clericus: ut C. de epiſco. & cler. l. ſi qua per calumniam. Item cum dicit aliquis ſe habere mandatum ſuper iuriſdictione aliqua, uel negocio, à Domino Papa uel Imperatore ſacras literas debet habere: alias non creditur ei: ut C. de man. prin. l. j. & extra de off. deleg. cum in iure peritus. Item in donationibus inſinuandis quæ excedunt libram au. i, & in omnibus cauſis in quibus eſt neceſſaria auctoritas iudicantis præſtari, ut in emancipatione tutorum & curatorum, donationibus, & inuentarijs faciendis, & in ſingulis actis ſcriben lis. Item in alienatione rerum minorum: ut extra de proba. c. quoniam contra falſam. C. arbit. tu. l. ſi. C. de admini. tu. l. lex quæ tutores. & inſtit. de adop. §. ij. & iij. C. de dona. l. ſi quis argentum.

gentum. §.ſancimus. Item in proteſtationibus fiendis ne tempus currat alicui. & ad interrumpendas præſcriptiones: ut C.de epiſ.audi.l.ſi præſul.& l.ult.& C.de anna. excep.l.ut perfectius. Et in quodam alio caſu qui legitur. C. ſi mi. ma. ſe di. l. ſi quis alterius. poteſt tamen in omnibus ſupradictis, & in alijs etiam quando ſpecialiter hoc actum eſt ut non ualeat aliter contractus niſi ſcriptura interuenerit:ut C.de teſti. l. teſtium.C.de fi.inſtr.l. contractus. cum minori numero illorum quos ſcriptura exegit. ut diximus ſupra, & no.in l.emancipatione.C.de fideiuſſo. & C.de bon. poſ. l. bonorum. & extra de ſen.& re iudi.in capitulo. ſi dicat. & omnia not.ibi.

48 Reprobantur † ex quo probatio non releuat producentem: quia articuli non faciunt ad cauſam: ut C. de probat. l. ad probationem.

49 Reprobantur † teſtes ſi producantur teſtes extra uel ſuper quibus non eſt actū: ut argu.ff.de peti. hæredi.l.ſiquis libertatem.ff.de iureiur. l.ſi duo patroni: quia de qua re cognouit iudex de ea pronunciare debet:ut.ff.de iudi.l.de qua re. &.l. ſolutionem.&.l.non poteſt. ff. fami. erciſcun.l. ne fundus. ff. communi diui. Sed

50 quæritur † an teſtis debeat interrogari de facinoribus ſuis ſi furtum, uel dolum, uel rapinam commiſerit, uel ſi ſit excommunicatus,& de alijs cauſis quæ tanquam infames de iure reprobantur: cum multæ ſint,ut dixerunt quidam. Et dixerūt quidam quòd non: quia nō ſunt ad hoc producti.nam ſuper alijs non debent teſtificari niſi ſuper his ſuper quibus ſunt producti. & ſi ſuper alijs deponant non tenent eorum teſtimonia per iura ſuperius allegata. Alij dicunt quòd non debent interrogari: ſed ſi interrogentur, & confiteantur aliquid non tenet uel ualet quòd præiudicet eiſdem. ut illud per patientiā multa toleramus. & illud multa fieri non debent,facta tamē tenent,& multa à principio non tenent quę tractu temporis cōualeſcunt. Alij diſtinguunt inter teſtes malitioſos, & malæ famæ. Infamia facti notati interrogentur alij non, nos credimus interrogandos: quia iudicem oportet cuncta rimari. ut.xxx.q.v.iudicantem. C. de iudi.l. iudices. & in authentica. ibi ſignata. nam interrogandi ſunt teſtes de omnibus circunſtantijs an ſint honeſti, & de alijs:ut iij.q.ij.& xxij.q.viij.cecidit.& de pœn.diſt.j.§.aut facta. & extra de teſti. c.cum cauſam.

51 Reprobantur † effrenata multitudo teſtium per ipſum iudicem, refrenata ſaltem uſq; ad quadragenarium numerum terminata: ut extra de teſti. c.cū cauſam. & extra de proba.c.licet. & extra de cler. exeom. mi. c.latores.& hoc intellige numerum minuendo,uel ſuperſtitem, cum in dicto numero ſecundum magnitudinem cauſæ & paruitatem, & qualitatem perſonarum:ut.xxvj.q.ix.pauca uel multa dicunt.xlv.diſtin.diſciplina. non enim quadragenarij poſſunt conueniri ex illa generali clauſula reſcripti. extra de reſcrip. ca. ſedes. ſed hoc eſt magis ne conueniantur ex clauſula generali. Quidam alij dicunt quòd determinatur capit. Inno.quod incipit multis iuris articulis per quod capitulum.iiij. teſtes debent interuenire per ununiquenque articulum.

52 Reprobantur † teſtes ſi eorum dicta ſunt redacta in publica monumenta ſeu forma:ut extra de teſti. ca. licet. &.C. de fide inſtru.l.iudices,& auc.ibi ſignata.

53 Reprobātur † teſtes ūt non compellatur quis teſtes, uel inſtrumenta contra ſe uel ſibi nocitura producere: ut. C. de teſti.l.j. & l. qui accuſare.niſi in caſu qui eſt notatus cum præſes conuenitur finitó officio, compellitur enim exhibere iudices, & alios domeſticos, & familiares ſuos quos habuit in officio, ut inueniantur.uel forte, ut conferant teſtimonium de his quę commiſſa ſunt in officio:ut.C. de aſſeſ.l.j. no.in l.conſenſu.C.de repu.

54 Reprobantur † teſtes qui uelut inuiti non compelluntur contra uoluntatem ipſorum ferre teſtimonium:ſicut ſunt ſenes,ualitudinarij,miles, & quicunq; magiſtratus qui reipublicæ cauſa abſunt, uel quibus non licet uenire ad publicū, uel qui in exercitum annonam conducunt:ut.ff.de teſti.l.inuiti. Senes intelliguntur

guntur qui compleuerunt.lxx. annos, ſicut in excuſatione tutelæ, & publicorum munerũ obſeruatur:ut.ff.de iur.immuni. l.iij.&.C. qui ętate.l.j. Quidam malè gloſauerunt: dicitur hoc forte in ualitudinarijs & infirmis mittere ſacramentum eis ad domum.ſicut alias fiet in iuramento neceſſario & iudiciali:ut.ff.de iu.iur.l. ad perſonas egregias, cum ſimi.

55 Reprobantur † proxenetæ ferre teſtimonium niſi utraque parte præſente & conſentiente perhibeant teſtimoniũ, poſſunt tamen admitti ſi uolunt: ut in auc.de teſti.§.quoniã nõ poſſumus. cõtra in decre.noua.de teſti.c.mediatores.quæ loquitur in ſimonia & ibi nota.

56 Reprobantur † hermaphroditi. uel non cõpelluntur.ſed qualitas ſexus conſideratur: ut.ff.de teſti.l.repetundarum.& l.ex eo.hermaphroditus dicitur qui utrũque ſexum habere probatur:ut. ff. de ſtatu hominum l. quæritur. proxeneta eſt qui intereſt hominibus laudandis, & tanquam mediator inter contractus & ipſos ad concordiam reducit.ut. ff. de proxenet.l.ij.& ulti.

57 Reprobantur † teſtes ferre teſtimonium ratione adminiculi ſanguinis & parentelæ. unde liberi & parentes deſcendentes & aſcendentes uſque in infinitum teſtimonium inter ſe ferre non poſſunt: ut.C.de teſti.l.parentes.Fallit in filio fami. milite teſtamentum faciente ante militiam quòd poteſt eſſe teſtis:ut. ff. de teſti.l.qui teſtamento. Profeſſio uero matris eſt reſpicienda cum quæritur de ætate filiorum,non ut teſtis ſit,ſed ut ex eiuſdem reſpõſione iudex melius inueſtiget ueritatem. & ita intelligitur.l.rem. ff. de proba.& ad hoc.iiij.q. iij. Item in criminali.x. q. v. item teſtis.ff.de teſti.l. teſtis. Item fallit caſualiter,ut cum quęritur de ætate & natiuitate filiorum:ut extra qui

a fi.ſint legiti.cauſa referẽte.& c.per tuas. a

ADDITIO.

a C.per tuas.Hic finitur tract.domini Iaco. Aegidij.& incipiunt additiones Ang. de Peruſio ad præfatum Barto.tracta. Tho.Diplouatatius.

ADDITIONES D. ANGELI DE PERVSIO.

SVMMARIVM.

1 Mater cum agitur de impedimento matrimonij ratione conſanguinitatis uel affinitatis, an poßit eſſe teſtis.

2 Frater contra fratrem in criminalibus non cogitur ferre teſtimonium.

Qui et contra quos teſtimonium ferre nõ compellantur.

3 Exiſtens in peccato mortali an teſtimonium ferre ualeat.

Teſtes & iudices omni ſuſpicione carere debent.

4 Teſtes qui non dicunt ſe uidiſſe & interfuiſſe reprobantur.

5 Teſtis debet probare, & teſtificari per ſenſum & tactum qui conueniat dicto ſuo, cui ſubijcitur.

6 Teſtes debent iurare ueritatem quam nouerint.nec immiſcere falſum,nec de ſuo aliquid adiscere, & pro utraque parte deponere debent.

7 Teſtis deponens per uerbum credit, quam probationem faciat.

8 Iuramentum teſtis in probando impedimento matrimonij quid continere debeat.

Teſtis qualiter iurare debeat.

9 Teſtes quando poſſunt reprobari ante aperturam,uel poſt aperturam teſtium.

10 Teſtes à me productos quantum ad perſonam reprobare non poſſum, ſed dicta ſic.

11 Reprobatio teſtium ultra quartam productionem non admittitur.

12 Infinitas euitanda eſt.

13 *Teſtibus reprobatis quæ pœna imponatur.*
14 *Pœna periurii quæ ſit.*
15 *Teſtis falſus qualiter puniatur.*
16 *Iudex uel notarius qui patitur dicta teſtium uidere ante aperturam falſi tenetur.*
17 *Teſtis, iudex, uel notariu, uel alius reuelans ſecreta teſtium cauſæ uel alterius rei tenetur pœna falſi.*
18 *Iudex reuelans ſententiam quam laturus eſt de falſo tenetur.*
19 *Teſtis dicens aliquid, quod proſit etiam parti contra quam producitur quod probat.*
20 *Iudici, non creditur, niſi quatenus per legitima documenta conſtat.*
21 *Iudex cogit teſtes etiam non ſuæ iuriſdictionis teſtimonium ferre.*
22 *Teſtes omnes qui ſunt de iuriſdictione, an ad teſtificandum teſtimonium ueritatis poßint compelli.*
23 *Teſtes in criminalibus an ad deponendum ſint cogendi.*
24 *Teſtes compelluntur teſtificari mulcta indicta & pignoribus, & aliis remediis.*
25 *Conſuetudo ciuitatis ub libet ſeruanda eſt.*
26 *Teſtes in criminalibus coram iudice examinātur, in ciuilibus ſecus.*
27 *Volenti probare per teſtes non currit tempus donec teſtes ſunt contumaces.*
28 *Hæres teſtis qui noluit comparere ad perhibendum teſtimonium, & mortuus eſt, tenetur damnum emendare probare uolenti pro eo quod amiſit: quia non potuit probare.*
29 *Occaſionem damni dans, damnum dediſſe uidetur.*
30 *Teſtes recepti ſuper proceſſu null an probant.*
31 *Principale quando non tenet, nec ius acceſſorium.*
32 *Articuli & interrogatoria debent in actis poni.*
33 *Notarius ſi dicat teſtes receptos ſuper poſitionibus & actis factis, quod non ſufficiat ut dicatur ſuper quibus articulis ſint recepti.*
34 *Generalitas parit obſcuritatem.*

1 ITEM cum agitur † de impedimen
to matrimonij ratione conſanguini-
tatis & affinitatis: ut extra de teſti. c.
quoties. & extra de ſenten. & re iudi.
ca. tenor. extra qui ma. accuſare poſ. c. ul
ti. xxx. q. vij. c. j. & iij. & c. cęterum. Si agi-
tur antequam matrimonium ſit contra-
ctum uel non diſtractum tunc admitti ui
deatur, decretalis. c. ſuper eo. extra de te
ſti. in quo caſu dicitur in ipſo tex. conſul
tationi tuæ taliter reſpōdemus. quia ma
ter filiæ incrementum uidetur diligere
& honorem, ubi uir eſt potentior & ſupe
rior diuitijs potentia & honore, ac nobi-
litate ſuſpectus eē uidetur. unde uerſus.
2 Si qua uult aptè nubere nubat pari. † In
criminali non cogitur ferre teſtimoniū
frater contra fratrem. ſed nec cogitur
quis ferre teſtimonium contra ſocerum,
generum, uitricum, priuignum, ſobrinū,
ſobrinam, & qui priore gradu ſunt con-
tra parentes patroni ſui. Item nec liber-
tus uiri compellitur contra uxorem, nec
libertus uxoris contra uirum. Item nec
patronus cogit libertum liberti. & nolen
tes non recipiuntur contra patronos. Itē
eſt notabile quòd libertus patroni mei
contra me & libertum ſuum non poſſunt
compelli ferre teſtimonium, nec pro eis
compelli poſſunt, ut. ff. de teſti. l. iij. & l. ſi
aduerſus. & ſicut contra prædictos nō co
gitur ferre teſtimonium, ita nec pro eis:
quia teſtis iurat pro utraque parte ueri-
tatem ſe dicturum. ſed ſi ego cogor dice-
re contra eum ergo & pro eo. Si autem
uelim ultro teſtificari teſtificabor pro
eis & contra eos. licet Placentinus nil ſe
3 legiſſe dicat de his: † nec hic omitta-
mus in hoc mēbro: quod ſupra dixi. quia
nullus exiſtens in peccato mortali ualeat
ferre teſtimonium. licet aliqui Doc. con
tradicant, & malè, ea ſuſpicio quę reddit
iudicem & iudicantem ſuſpectum eadē
ſimul reddit teſtimonium ſuſpectum, &
ea ratione. & quia iudices & teſtes debēt
carere omni ſuſpicione, & ſi hoc eſt in
iudice, multo fortius in teſte, à cuius ſen
tentia & dicto non poſſumus appellare.
4 Reprobantur † ſi non dicunt ſe ui-
diſſe & interfuiſſe: & in eorum præſen
tia eſſe actum & contractum maleficium:
ut. C. de teſti. l. teſtium. no. ff. de teſta. mi-
li. l. diuus. in fi. ibi, qui affirmarent ſe au-
diuiſſe dicētem aliquem &c. ubi per doc.
5 no. † quòd teſtis debet probare & teſtifi-
cari

cari per ſenſum & tactum qui conueniat
dicto ſuo cui ſubijcitur. ut d.l.iij. de te-
ſti. no. in l. ij. §. item Labeo. ff. de aqua
plu.arcen.no.per Inno. in c.cum cauſam
6 extra de teſti. † nam teſtes debent iura
re ueritatem quam nouerint.ut.iiij.q.ix.
certum, nec miſcere falſum : ut.iij.q.ij.
nullam.nec de ſuo aliquid adijciant: nec
quod bonum uidetur addant:ut.iij.q. ix.
pura.Item quòd dicant pro utraque par-
7 te:ut.xiiij.q.v.non ſanè. † Vnde regu
lare eſt quod dictum teſtis non ualeat ſi
dicat ſe ita credere. facit tamen aliqualẽ
præſumptionem tale teſtimonium ut di-
citur de priuata ſcriptura ſicut cum adiũ
cto protulero. ſicut dicimus de delinquẽ
te tormentato accuſante ſocios ſuos &
complices in facinore commiſſo. Item in
caſu ualet teſtimonium de auditu & cre
dulitate:ut de aqua plu.arcenda. & facti
operis memoria.ff.de proba.l.fi.
8 Item † cum agitur de impedimentis
matrimonij,conſanguinitatis, & affinita
tis;tunc teſtis præſtet ſacramentum con
tinens duo ſcilicet auditum & credulita-
tem. debet enim dicere ita audiuiſſe
à maioribus. & creditur. extra de teſti.
quotiẽs.xxx.q.v.de parẽtela. hodie opor
tet quòd iſti qui teſtificantur uiderũt ali
quos in gradibus conſanguinitatis conſti
tutos.extra de teſt.licet ex quadam in fi.
ueruntamen forma iuramenti eſt quòd
iuret plenè dicere ueritatem.extra de ſi-
mo. licet eli. uel cum agitur de ſtatu ec-
cleſiæ uel monaſterij quòd aliquis ordi-
narius, ſuperior, uel delegatus ad hoc
miſſus quòd aliquam eccleſiam uel mo-
naſterium reformet in capite & mẽbris,
tunc duplex eſt forma iuramenti teſtis.
nam iurat dicere ueritatem de his, quæ
ſcit,uel credit in eccleſia uel in monaſte
rio reformando:ut in d.c.cum dilecti.de
accuſa.Item cum aliquis dicat teſtem in-
famatum de crimine,cum de crimine cõ
tra cum nõ probetur infamatus iuret ſe
immunem à crimine eſſe quo infamatur.
& purgatores iurabunt ſe credere illum
uerum iuraſſe.extra de pur.cap.fina.& c.
quoties. aliter enim non poſſent iurare
ne ſubeat anceps periuriũ quod permit-
tendum non eſt.C.de in litem iuran.l.ui
9 deamus.ff.re.amo.l.Marcellus. † Vlti
mo quæritur an teſtes dati ualeant repro
bari,& quando. & certè ante aperturam
poſſumus reprobare exceptiones in per-
ſonas eorum opponendo, & poſt apertu
ram obijcimus contra perſonas & dicta.l.
ſiquis. & l. teſtium.& l.fi. Secundum ius
canonicum nõ licet poſt publicationem
teſtium obijcere in perſonas niſi iuramẽ
tum opponens firmauerit hoc quòd ex
malitia non procedat, niſi ante publica-
tionem fuerit proteſtatus id, uel potue-
rit oſtendere quòd poſt publicationem
didicerit quod modo obijcit in perſonas
teſtium.Sed quid ſi pro ipſo dixerit de fa
cili ſe non credere ut extra de teſti.c.præ
ſentium.& ibi not.Ber.
10 Testes † uerò ab aduerſario indu-
ctos poſſumus reprobare ut dictum eſt.
teſtes uerò meos uel datos à me non poſ
ſum reprobare,ſi uelim in eorum perſo-
nas opponere:quia quod à me approba-
tum eſt, amplius non poſſum reprobare.
ff. de nego. geſt.l. Pomponius. C. de re.
cre.l.generaliter.Sed dictis eorum oppo
nere poſſum,quia à principio præmedi-
tari non potui quid teſtes dicturi eſſent:
ſecus in diuerſis ſcripturis à me approba
tis:quia à principio uidere potui.& ipſis
non utendo prouidere. & hãc materiam
uide copiosè. C. de fide inſtru.l.ſcriptu-
ræ.extra de fide inſtru. ca. ſcripta. & ex-
tra de teſtibus.c.teſtimonium,& eo mo-
do excipere mihi licebit contra tuos &
alios, inducere ad reprobandum perſo-
nas tuorum: & mihi à iure conceditur
perſonas teſtium defendere extra de ſi-
mo.licet eli. & ca. per tuas.& etiam con-
firmare. iij. q.iij. de iudice. Vlterius
11 † non licet reprobare teſtes meos quos
ultra produxi.nam ſi hoc tibi liceret iam
quartos produceres contra tertios com-
putatis his quos in principali produxi: &
ſic liceret producere quartos. & ſic non
eſſet finis in infinitum produci. extra de
12 teſti.c.licet dilectus † infinitas enim eſt
euitanda.C.de ſacroſan. ec.l.ut inter di-
uinum.C.de iudi.l.properandum. & ex-
tra de do.& contu.c. finem litibus. ff. de

iudi.à diuo Pio.§. ſed ſi emptor.ff. de ar
bi.l.non diſtinguemus.§.quæſitũ. Et idẽ
dici poteſt ſi ego & tu produximus teſtes
in principali cauſa, nam tibi licebit obij-
cere in perſonas eorum, id eſt, meorum.
& in perſonas tuorũ, & ſic tui teſtes pro-
ducuntur contra meos. & mei cõtra tuos.
& ſic cuilibet noſtrum licebit tertios pro
ducere teſtes ad defenſionem illorum
quos in principali cauſa produxi: & ad re
probationem illorum qui producti ſunt
13 ad reprobãdum. † Sed quæritur quæ
pœna imponatur teſtibus reprobatis, ui-
detur quòd nulla. C. de re.cre.l.ij. nã iu-
reiur.religioſus habet Deum ultorem ut
14 ibi dicitur. Sed diſtingue: quia pœna † per
iurij remotio iuris eſt. xxij.q.j. prædican
dum. hæc enim imponitur pro quolibet
peccato mortali. hoc eſt in iudicio ani-
mæ. ſi iudicio corporis eſt pœna depoſi-
tionis. xxij.q.iij. qui ſacramento. in foro
iudiciali eſt amotio à beneficijs extra de
iureiur.c.tuam.& c.querelam. Sed hoc ſe
cundum iura canonica: ſed ſecundum
iura ciuilia Deum ſatis habet ultorem,
niſi iuramentum in contractibus oppo-
natur. ff. de cri.ſtellio.l. fi. & C.de tran-
ſac.l.ſiquis maior.& C.de pign.l.quoties
li.xij. Tu dicas teſtem reprobatum puni-
ri motu iudicis, C. de teſti.l. teſtium & l.
nullum. nec eis fides amplius debet adhi-
beri: quia qui ſemel malus ſemper præſu
metur malus &c. Iudicamus enim de præ
terito & præſenti ad futurum: ut ſupra di
15 ximus. † Quidam dicunt teſtem fal-
ſum poſſe conueniri ciuiliter actione in
factum ut emendet damnum quod quis
pro teſtimonio falſo paſſus eſt, cum his
duobus modis agitur. ff. de fal. l. dom.
& l. falſi. & l. fin. non eſt dubium te-
ſtem falſum lege Cornel. de Fal. teneri.
cuius pœna in libero homine eſt deporta
tio & bonorum publicatio, in ſeruo ulti
mum ſupplicium. ff. ad leg. Corne. de fal.
l.ij. j. reſpon. ubi dicit. §. ultimus quòd
pœna legis corrigatur qui falſas teſtifica
tiones facit, & teſtimonia falſa adinuicẽ
dicentia. hodie autem aliter uidetur per
16 iura. auten. ut nulli iudicũ.§.fi. † Sed
quid ſi iudex, uel tabellio, uel alia perſo
na ſimilis patiatur uidere dicta teſtium
productorum, antequam aperiantur &
publicentur aduocatis uel partibus, ſicut
multi faciunt, & malè certe tenentur cri
mine falſi. ff. ad leg. Cornel. de fal. l.j. in
17 princi. Sed † quid ſi teſtis, iudex, uel
notarius reuelauerunt dicta ſecreta par
tibus, uel aduocatis partium, certè crimi
ne falſi tenentur. & hoc in quolibet reue
lante ſecreta conſilij uel dignitatis uel ci
uitatis, ſecreta poteſtatis, præſidis, uel ali
18 cuius præſidis, alicui ſenatui. Et † idẽ
in iudice qui reuelat ſententiam quam
ſit laturus antequam pronunciet. ff. de
fal.l.j. j. reſpon. ubi dicitur ſi cauſa pro-
nunciandi uel non dicendi pecuniam ac
ceperit: argu.l.j.§. is qui deponit. ff. de pę.
l.ſiquis aliquid.§. iuſtitiam. C. de his qui
ſibi aſcri.l.pe. ff. de offi. præſi.l. obſeruan
19 dum. † Sed quid ſi teſtis dixerit ali-
quid quod proſit alteri parti contra quã
producitur? Dicunt quidam ualere, cum
teſtis iuret pro utraque parte dicere ueri
tatem. Alij contra, cum tantum ſuper
articulo producentis ſit inductus: ergo
tantum ſuper his teſtificari debet. ff. de
peti.habetur.l. ſiquis libertatem. Et de
hac materia in alio caſu tangemus. Nos
diſtinguimus: quia ſi apparet in actis ſu-
per quibus aduerſarius producit teſtem
quòd contra ipſum teſtificari uoluerit,
& aliquid in his teſtis dixerit, ualet & pro
deſt eis, aliter nõ: quia omnia in actis de
20 bet apponere: quia † non creditur iudi
ci niſi quatenus conſtat per legitima do-
cumenta. C. de proba.l.fin. & de fide in-
21 ſtru.l. comparationes. † Sed quæri-
tur an iudex ordinarius: uel delegatus
poſſit uocare homines non ſuæ iuriſdi-
ctionis ad teſtificandum ſuper negocio
quod uertitur corã eo. & lex uidetur di-
cere quod ſic. C. de teſti.l.nullum.& no.
glo.ordi. in l.edita.in princ. C. de edi.di.
Adri.tollen. no. ff. quẽad.teſt.aperiã.l.ſi-
quis ex ſignatoribus. no. in l.j. in fi. ff. de
requi.reis. & ibi latè per Bart. & no. in l.
cum unus.§. is qui. de bo. auc. iudi. poſſi.
22 cum ibi ſi. † Sed quæritur an omnes te
ſtes qui ſunt de iuriſdictione ad teſtificã
dum teſtimonium ueritatis poſſint com
pelli

pelli, & uī ꝙ ſint cōpellēdi in ciuilib. maximè. C. de teſti. l. ſi qñ. ff. de tab. exhi. l. utrum. §. exhibere. & in auc. de teſti. coll. vij. §. quoniam. & in multis decreta.
23 de teſti. cog. xiiij. q. ij. quanquam. † & in criminalibus uidetur teſtes eſſe cogēdos extra de teſti. ca. cum cauſam. & de teſti. cog. c. præterea. & c. ſuper his. & c. cæterum. & c. fi. & extra de ſimo. licet eli. Itē cum certæ perſonæ ſunt quibus nocet ſi denunciat ut teſtimonium ferant ueritatis. ff. de teſti. l. iij. §. Iul. & l. inuiti, ſequitur quòd in alijs perſonis aliter eſt ſeruandum. ff. ad muni. l. j. ſed hæc uera ſunt ꝙ in criminalibus compellūtur teſtes ad teſtificandum cum de crimine ciuiliter agitur. & ita ſeruatur ubi pœnæ pecuniariæ pro criminibus imponuntur, ut corporalis deportatio ſiue aliæ. Si uerò iſtę pœnæ imponuntur corporales ſiue aliæ non uidentur compelli teſtes. Alij dicūt compelli iſtos teſtes qui ſe ſubtraxerunt gratia uel timore, odio, uel amore. Alij dicunt compelli in criminalibus ſi aliter ueritas liquere non poteſt, quàm per teſtes, quos quis compellere poteſt, & ita uidetur decretalis uelle. xiiij. q. ij. quanquam. extra de teſti. co. ca. j. & c. contra. & c. peruenit. prima uerior: licet hodie conſuetudo Romanæ Curię teneat ꝙ nullus teſtis cogatur ubi de crimine agitur qualitercunque agatur de crimine, & ita obſeruatur in literis non apponendo clauſulam conſuetam. Si autem teſtes qui fuerunt nominati gratia, odio, uel timore ſubtraxerunt per cēſuram eccleſiaſticam ueritatis teſtimonium perhibere cogan-
24 tur. † Sed quæro, eſto quia teſtes compelluntur ad perhibendum teſtimonium ueritatis qualiter compelluntur? Reſpō. mulcta indicta. ut. ff. ſi quis ius di. non obtem. l. j. uel captis pignoribus ad exemplū tutoris, uel curatoris ſatiſdare nolentiū, quorum publicum eſt officium ſicut teſtium: ut inſtit. de ſatiſ. tu. §. j. & de excu. tu. §. fi. Vel ad exemplū parentum nolentium alere filios. ff. de lib. agno. l. ſi quis à liberis. Item poteſt exbanniri ſecundum
25 conſuetudinem ciuitatis, † quæ tenenda, & obſeruanda eſt ubilibet. ut. ff. de of. proconſul. l. ſi aliena. Item per iudicem eccleſiaſticum poteſt excommunicari, ad quam pœnam deueniendum eſt cum alia deficiunt remedia. extra ut lit. non conteſt. tuæ. licet prælati noſtri temporis pro leuibus, & minimis cauſis ipſos exerçent tanquam gazaros & pueros minime inſtructos, & ipſos proijciunt tanquam lapides, & in ipſos ſententiam excommunicationis ferunt non recolentes eius qđ legitur. ff. de lib. & poſthumis. l. cum quidam. & ff. de pœnis. l. interpretatione. xj. q. iij. nonne. & c. Deus omnipotens. extra de appellatiō. reprehenſibilis. xj. q. iij. indignè. & extra de ſen. excommu. ſacro. & nouiſſimè Inn. iiij. c. cum medicinalis ſit excommunicatio, & non mortalis, exigit & requirit ꝙ ſententia excommunicationis penſata correctione feratur, & in ſcri-
26 ptis certa de cauſa. Sed † quare dicit de teſtibus quod in criminali ſint coram iudice præſentandi ad teſtificandum, teſtes in ciuili ſi ſunt in alia prouincia, ſunt literæ deſcribēdæ ad alium rectoré prouinciæ uel loci ubi teſtes degūt, & partes mittere, uel eius procuratores ut ibidem recipiantur teſtes. C. de fide inſtru. l. iudices. & auc. ibi ſignata. & in auc. de teſt. §. ſi uerò ſancimus. Sed ſi iudex, præſes, uel rector non uult parere talibus literis, & recipere teſtes, iuxta formam articulorū & interrogatoriorum interclyſorum, poterit ne iudex qui mandauit dictos teſtes recipi, iudicem uel rectorem prouinciæ cum non obediat corrigere? & uidetur ꝙ non: quia par in parem nō habet imperium. ſed cum iuriſdictio commiſſa, & alia deſtinanda cū literis ſupradictis nulla eſſent ſine aliqua correctione qđ lex non uult: ut. ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſd. l. mandata. in fi. & ff. de iuriſdi. om.
27 iudi. l. magiſtratibus in fin. † Sed nunquid tempus currat probare uolēti ꝙ teſtes ſint contumaces uocati legitimè qui nolunt teſtificari? certè non, cum per ipſum non ſtetit: ar. ff. qui. ex cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem. §. ait prætor. & ff. de le. iij. l. pater filium, aliàs non reſtituitur. Si uero ſtetit per iudicem, tunc cōtumaci non debet iuriſdictio denegari: ut c. l.

N 2 §. ſed

§. ſed ſi cum decreto. no. in l. cum ea. C. qui accu. non poſ. no. per Bart. in l. ſi quis Iuſtiniani. §. ſi bono. ff. de hære. inſti. cum ſimi. & in l. mancipiorum. ff. de opti. lega.
28 Ang. † Sed quid ſi iſti teſtes moriuntur medio tempore, & ſic nolens ipſos producere non põt probare de iure ſuo. & ita cum non deficiat ius ſed iuris probatio. ff. de teſta. tu. l. duo ſunt Titij. perdit ne emolumentum quod ex actione propoſita conſequi poterat, & habebat, an hæredes iſtorum teſtium teneantur, damnum emendare quod ſuſtinuerat: quia teſtificari noluerant? Dicunt quidã, quòd non, ex regula generali: quia quando morte naturali crimina extinguũtur, hæredes non tenentur, niſi lis eſſet conteſtata cum defuncto, uel in eo quod ad hæredes peruenit. C. ex deli. defun. l. j. Dic
29 tamen contra: quia † qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe uidetur. ff. ad leg. Aqui. l. qui occidit. §. in hac quoque. tamen peccat mortaliter: quia ſubtrahit teſtimonium alicuius, qui non poteſt probare niſi per teſtes. ideo compellendi ſunt ad ſatisfactionem ſicut in alijs mortalibus contingit. vij. q. j. illi qui. xxij. q. j. prædicandum. xxx. q. j. præceptum.
30 † Sed adhuc quæritur. eſto ꝙ teſtes ſunt recepti ſuper aliqua cã & qõne proceſſus non tenet ipſo iure ordine non ſeruato, nunquid atteſtationes & acta ualeãt. Dicunt quidam quòd ſic. C. de iudi. l. properandum. C. de teſti. l. publicati. C. de re iudicã. in l. geſta. Sed nos contra ſenti-
31 mus: † quia quando principale non tenet, nec eius acceſſorium, & quidquid ſequitur ex eo uel ob id. C. de legi. l. non dubium. C. de ſen. & inter. om. iu. l. prolatam. Sed adhuc quia articuli dantur ad probandum intentionem partis aduerſæ, & altera pars facit interrogatorium contra datos articulos, & certe ultro citroque copia danda eſt. ut. ff. de edend. l. j.
32 §. edenda ſunt omnia. † Sed an articuli & interrogatoria in actis poni debeant. certè ſic, ut nil de contingentibus omittatur: & quia omnia ſunt in publicam formam redigenda. extra de proba. c. quoniam cõtra falſam. Sed quia adhuc ita dicitur in rubricella tabellionis iſti ſunt teſtes recepti à tali cõtra talem, nec apparet teſtes receptos in præſentia partium, nunquid aduerſa parte præſente poterit reprobari: quia non apparet de præſentia niſi demonſtretur. C. de con-
33 trahe. & commit. ſti. l. optimã. Sed † quæro, pone quòd dicantur teſtes recepti ſuper poſitionibus & actis factis, ſicut faciunt tabelliones uolentes uitare laborẽ ſcribendi, an ſufficit ut certum ſit ſuper quibus articulis ſint recepti? dicunt quidam quòd ſic, ut uideatur undecunque & quomodocunque in iudicio ius ſuum deduxiſſe. C. de anna. excep. l. fi. Nos dici-
34 mus contra: † quia generalitas parit obſcuritatem. ff. de iur. fiſ. l. ita fidei. quæ generaliter dicuntur niſi ſpecialia annotentur eſſe neglecta. ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. hoc edicto &c. Et hæc de
a reprobatione teſtium ſufficiant.

ADDITIO.

a Sufficiant. Adde quòd hæc ſcripta ſunt per do. Angel. de Vbal. de Peru. addita ad tracta. de reprobatione teſtium. & ſequitur quæſtio diſputata per d. do. Ang. in his terminis uidelicet quæſtio talis eſt, &c. Tho. Diplouatatius.

LAVS DEO.

QVAESTIO

QVAESTIO ANGELI DE VBALDIS DE PERVSIO.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes iurati in termino, quando examinari poſſunt extra terminum. & nu.2. cum ſeq. per totam quæſtionem.*

2 *Actio tempore peritura per ſolam citationem perpetuatur, ita quod poteſt lis conteſtari, & in cauſa procedi.*

3 *Iuriſdictio iudicis aliàs tempore peritura perpetuatur per ſolam citationem.*

4 *Argumentum à maiori in iure ualidum.*

5 *Probationum facultas non eſt anguſtanda, imo ſauorabilis eſt, & ei leges pinguius ſubueniunt.*

6 *Iudicis negligentia in non examinando teſtes partibus nocere non debet.*

7 *Mora in iudicijs purgatur.*

Reus paratus poſt terminum facere deponere teſtes, audiendus eſt.

8 *Iudex poſt peremptorium gratificari poteſt parti in præiudicium alterius partis. Contrarium uide nu.17.*

9 *Iudex poſt peremptorium teſtes iuratos examinare poteſt.*

10 *Citatio ſola non ſufficit ad probandum teſtimonium, & teſtium receptio ad iuramenta.*

11 *Actum nil credimus dum aliquid reſtat ad agendum.*

12 *Verba ſunt accipienda cum effectu.*

13 *Perfectum illud eſſe dicitur quod conſtat ex omnibus partibus ſuis.*

14 *Iura contemptoribus ſui iuris denegantur.*

15 *Reo imputandum eſt ſi teſtes ſuos examinare non fecit, eos cogendo per iuris remedium, nec eius proteſtatio ſuper hoc prodeſt.*

16 *Teſtium examinatio ſine partis requiſitione fieri non debet.*

17 *Index ita debet uni parti deferre ut alteri parti iniuriam non faciat.*

18 *Iudex non debet poſt terminum teſtes audire.*

19 *Intellectus ad l. inter litigantes. ff. de iudic. & l. properandum. C. eod.*

QVAESTIO talis eſt. Datur ter
minus utriq; parti ad proban-
dum. xv. dierũ infra quem ter-
minum teſtes rei fuerunt uo-
cati: & iurauerunt coram iudice, & non
depoſuerunt, elapſo dicto termino fuit
alius terminus partibus aſsignatus, &
peremptorius infra quem probare debe
rent quidquid uellent, nec in dicto termi
1 no depoſuerunt dicti teſtes. † Quæſi-
tum eſt an de iure poſsint dicta teſtium
recipi, & examinari, & an poſsit procedi
dictis teſtibus non receptis neque exami
natis, & q; teſtes ſunt recipiendi pluribus
rationibus oſtenditur. Prima ratio eſt;
2 quia † ſicut actio tempore peritura per-
petuatur per ſolam citationem, ita quòd
poſſit lis conteſtari, & in cauſa procedi.
C. de anna. excep. l. ut perfectius. Ita & te
ſtium receptio perpetua uidetur, ex quo
citati coram iudice iurauerunt, ut poſtea
& maximè cum dies iuramenti, & dies
depoſitionis ſcribi debeat? quid plura
3 † per ſolam citationem perpetuatur iu-
riſdictio iudicis aliàs tempore peritura,
extra de offi. deleg. c. gratum. quanto ma
gis debetur perpetuari per acta iudicij:
4 † ar. à maiori. C. de ſacroſan. eccle. auth.
multo magis. de diuer. & tempo. reſcri. l.
de acceſſionibus. Secunda ratio ſumi-
5 tur: † probationum facultas non eſt an-
guſtanda. C. de hære. l. quoniam. imò eſt
fauorabilis, & ei leges pinguius ſubue-
niunt. C. de iureiur. l. generaliter. ff. de
teſti. l. ſerui. ff. de interdi. l. neque. & ſic
non uidetur dicendum quòd teſtes iura-
ti non deponant ne probationum facul-
tas depereat. Tertia ratio ſumitur ex
6 † eo quòd ſatis diligẽs uidetur reus poſt-
quam curauit quòd teſtes ita iurarent, &
compareant coram iudice. unde iudex
debuit facere examinari tẽpore iuramen
ti, quòd ſi non fecit, ſtetit per iudicẽ non
per partem, & negligentia iudicis non
debet afferre nocumentum. cũ alteri per
alterum

alterum non debet iniquâ conditio infer
ri.ff.de reg.iur.l.non debet.Nimirum po
7 ſito † quòd non fuerit diligens reus in
probando: quia non fecit teſtes depone-
re ſuum dictum. tamen in iudicijs mora
purgatur.ff.ſi quis cau. l.ij. & qđ ibi not.
Accur. Si ergo paratus eſt reus poſt ter-
minum facere deponere audiendus eſt:
argu.ff.de arbi.l.ſi cum dies.§.ſi quis ex li
8 tigatoribus. Quarta ratio eſt:quia † iu-
dex poſt peremptorium poteſt gratifica-
ri parti in præiudicium alterius partis.
extra de offic.dele.c.conſuluit.& quæ ibi
Bar.no.& C.quomodo, & quando iudex
9 l.j. † poteſt etiam poſt peremptorium
teſtes iuratos examinare:ar.d.l.ſi cũ dies.
§.ſi quis ex litigatoribus. & hæc pro hac
10 parte dicta ſufficiant. † Econtra quòd
teſtes non ſunt recipiendi ſatis euidenter
oſtenditur. Prima ratio:quia non ſuffi-
cit ſola citatio ad probãdum teſtimoniũ,
& teſtium receptio ad iuramenta, & ma-
xime propter uerba ſecundi termini quo
continetur quòd infra terminum proba-
re debeat. uerum eſt enim reum nõ pro-
11 baſſe: arg.ff.in ius uo. ut ea.l.fi. † nihil e-
nim actum credimus dum aliquid reſtat
ad agendũ.C.ad Sill.l.cum Sillanianum,
12 † uerba enim ſunt accipienda cum effe-
13 ctu.ff.quod quiſque iur.l.j. † & illud di-
citur eſſe perfectum quod conſtat ex om
nibus ſuis partibus. Secunda ratione de-
fenditur quòd teſtes non ſunt recipiẽdi:
14 quia † iura contemptoribus ſui iuris de-
15 negantur.ff.de anna.excep.l.fi.in fi.† de-
bet enim reus eſſe ſolicitus uocari facere
teſtes ſuos ut deponant, & eos cogi face-
re per remedia iuris, uel prætoris, quæ
ſunt multa.ff.de uen. inſpi.l.j. quod ſi nõ
fecerit ei eſt imputandum. ut d.l.j. Et
ſi prædicta non fecit, ſi tamen proteſta-
tus fuiſſet ei non profuiſſet. ut de inoſ-
ſic.teſtam.l. contra maiores. & C. de an-
na. except. l.j. nec enim in hoc caſu ex
16 mero iudicis officio proceditur, † nec
ad officium iudicis pertinet teſtium exa
minatio ſine partis requiſitione.extra de
accuſa.c. qualiter. ſic ad requiſitionem
partis teſtes ſunt examinandi & cogẽdi.
unde dic teſtes prædictos examinandos
non eſſe. ex quo infra terminum exami-
17 nati non ſunt:quia † non poteſt iudex
gratificare uni in detrimentum alterius
partis.iiij.q.ix.ca.fi. & ita debet uni parti
deferre ut alteri parti non faciat iniuriã.
C.de ſtatũ.& imagi.l.j. & ij.q. iij. quæri-
tur.Et dicit Papa ita ſumus in iuſtitia de
bitores: ut alijs non faciamus iniuriam.
extra de foro compe.c.exteriore. & poſt
terminum ita debet audiri: ſi ius partis
non fiat deterius.ff. ſi quis cau.l. & ſi poſt
tres. ſed hæc ſi recipiantur fit deterius in
totum ius partis & tollitur per exceptio-
nem probandam.quæ probata non eſt.ff.
de peti. hæred. l. deperditum. & de tri-
bu.l.illud.Tertia ratione non ſunt teſtes
18 examinandi: quia † iudex poſt termi-
num non debet eos audire: ut de adopt.
l.mancipiorum.ff.de accuſa.l.Titia.de in
ge. manu.l. diffamari. maximè cum iuri
ſuo reus uideatur renuntiaſſe. C. de re-
miſ.pig.l.ſi eo tempore. alias nullus eſſet
litium finis. Et hæc ſufficiant pro alia par
te. Sol.in hac quæſtione uidetur ſine
præiudicio melioris ſententiæ. quòd de
rigore iuris teſtes examinandi non ſunt,
ſed de æquitate ſi iudici uidebitur exami
nabit teſtes:ar.d.ca.conſuluit.de offi.de-
leg. & quæ ibi no. tamen de neceſſitate
non faciet:quia quidquid &c. Et ſic relin
quitur iudicis officio & arbitrio penſatis
circunſtantijs:arg.de teſt.l.iij.Odofre.in
quęſtione prædicta conſuluit domi. Ro-
ber. de Nouaria: quia producens fecit
quod potuit & debuit, ſcilicet faciendo
teſtes iurare & introducendo coram iu-
dice:cum examinatio eſt facienda motu
iudicis examinandi debeant ſecretum iu
dicis intrare ..ut in Daniele. C. de teſ. l.
nullum. Ad illud quod dicitur de l.ſi
quando. reſpondetur quod lex iſta non
intelligitur de citatione data iudici. ſed
cum teſtes de longinquo producuntur:
producuntur interdum inuiti & nolunt
recedere nouatione.l. à primis negocijs
& l. prædicta dat dilationem iudicialem
fauore teſtium. xv. dierum infra quẽ ter
minum debent examinari facere dictos
teſtes,quod ſi non fecit tenetur.Non ob.
19 l. † inter litigantes.& l. properandum.

quæ

quæ loquuntur quando actoris & rei præſentia eſt neceſſaria, & alias procedi non poteſt. Sed in caſu præſenti eorum præſentia nõ eſt neceſſaria. do. Dy. eſt in hac ſententia quòd examinatio teſtium infra dilationem iuratoriam, etiam poſt dilationem fieri poſſit per l. j. in fi. ff. de bo. poſ. ex teſta. mili. ubi dicit quod miles receptus ad iuramentum ad tota receptu uidetur. & in hac opi. eſt Gui. in Spe. in titu. de teſte. §. & qualitatẽ. & qui ſunt producendi. uer. his quoque. & de dila. uer in primo. & uer. ſed quid ſi inſtrumenta

LAVS DEO.

EIVSDEM ANGELI.

An frater poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali fratris.

SVMMARIVM.

1 *Frater an in cauſa fratris criminali teſtimonium dicere poſsit. & nu. 2.*
Anima eſt cunctis rebus praferenda.
2 *Teſtis ualde amicus pro amico à teſtimonio repellitur.*
3 *Amicitia tanquam res accidentaliter proueniens de facili uariatur & tollitur.*
4 *Fraternitas eſt res naturalis, & adeo ſtabilis quòd nullo alio facto ſeparari poteſt.*
5 *Amicitia dulcis eſt inter fratres.*
6 *Iniuriam uni de genere inferens totum genus iniuriaſſe uidetur.*
7 *Teſtis in cauſa propria nemo eſſe debet.*
8 *Frater de iniuria facta fatri ſuo cognoſcere non poteſt uel iudicare.*
9 *Vim neceſſariis ſuis illatam quilibet propulſare poteſt.*
10 *Inimicus teſtis eſſe non poteſt, quia inimicus de inimico facile mentitur.*
11 *Inimicus amici ad teſtimonium non eſt admittendus.*
12 *Teſtis prohibitus ſi admittitur repellitur.*
13 *Teſtes ii ſunt admittendi qui ſuſpicione carent.*
14 *Teſtis conſanguinitas ſuſpicionem inducit.*
15 *Iudicium de ſimilibus idem eſſe debet.*
16 *Argumentatio de teſtibus ad tutores & ad iudices eſt conformis.*
17 *Iudex in cauſa conſanguinei quis eſſe prohibetur.*
18 *Probationes luce meridiana clariores in criminalibus eſſe debent. Et teſtes omni ſuſpicione idonei carentes, & omni exceptione maiores.*
19 *Conſanguinei offenſi an teſtes eſſe poßint.*
20 *Conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneũ teſtimonium dicere non debent.*
21 *Intellectus ad l. lex Iulia. cum ſeq. ff. de teſti. Et l. 1. §. nec quidem fratrem. ff. de quæſtio.*
22 *Argumentum à contrario legis ſumptum fortiſsimum eſt in iure. & nu. 24.*
23 *Argumentum à contrario legis ſumptum ualet. & nu. 24.*
24 *Intellectus ad legem conuenticulam. C. de epiſc. & cler. l. noi. C. de iur. omn. iud. & l. 2. C. de condit. in ert.*
25 *Teſtimonium dicere eſt munus publicum, ad quod inuiti coguntur.*
26 *Fratres nepotes & alii conſanguinei uſque ad quem gradum non cogantur inuiti in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere.*
27 *Ratio ubi eadem eſt, ibi idem ius ſtatui debet.*
28 *Frater iniuriam illatam fratri tanquam propriam uendicare tenetur.*
29 *Dictum fratris admiſsi ad teſtimonium in cauſa fratris per iudicem, nõ ualet nec fidem facit. Quid in conſobrino. nu. 31.*
30 *Pactum iudicis iura conſanguinitatis et ſanguinis tollere non poteſt.*
32 *Teſtes omni ſuſpicione carere debent.*

Quæro

de mu.& hon. l.munerum.ij. reſponſo.ff. quemad. teſta. aper.l.ſi quis ex ſignatoribus. Et ſi opponatur teſtis iurat: & ſic non eſt præſumendum quòd non deieret affectione conſanguinitatis: reſpon.non obſ. talis obiectio: quia & tutor & iudex iurant: ut in auc. ut iud.ſine quoquo ſuf. §.ſic igitur. & in auc. iuſiurandum quod præſtatur ab his. in prin.& §. & nihilominus. nam ut iureiurando præponderat ſu

17 ſpicio conſanguinitatis, † quod propterea iudex à iudicando prohibetur in cauſa conſanguinei. d.l.lex Corn. & tutor ab adminiſtrãdo ſeu tutelam gerendo, cum habeat tutor litigare cum ſuo conſanguineo pupillo cauſa ipſius tutoris.ut d.l.affinitatis.cum diuerſum in reddẽdo teſtimonio in cauſa conſanguinei non uideo. Cum igitur fratris teſtimonium non caret ſuſpicione, & teſtes ſuſpicione non carentes improbati ſunt, & fratres merito

18 repelluntur. † *Præterea conſtat ad probanda crimina* exiguntur probationes luce meridiana clariores. & teſtes idonei omni ſuſpicione carentes, & omni exceptione maiores.l.ſciant cuncti.C.de proba.& C.de contrahenda & commit.ſtip.l. optimam. ad fi. ibi,per teſtes itaque idoneos.ff.de teſti.l.ob carmen. & in auc.de teſti.§.ſancimus. quæ perfectio & idoneitas non cadit in perſona fratris uolentis deponere adeo in obiecto. flagitio lucide cõuerti oportet ut uix negare audeat quæ commiſit. C. de pœnis.l.qui ſenten-

19 tiam. Quid plura? caſus eſt in iure,† conſanguinei oſtenſi teſtes eſſe non poſſunt. iij. q. v. conſanguinei. ubi conſanguinei

20 accuſatoris† aduerſus extraneos teſtimonium non dicãt.c.accuſatoris. & c.teſtes. extra de accu. ca. cum oportet. Nec obſt.

21 † ff.de teſt.l.lex Iul.& l.ſeq.& ff.de quęſt. in l.j.§.nec quidem fratrem. Et quibus.ll. dicunt quidã potius ſuperficialiter,quàm medulliter iura intelligentes & conſanguinei & affines uſque ad xij.gradum uolentes poſſunt eſſe teſtes; ſed leges illæ certè non dicunt, imò dicunt quòd non cogantur inuiti: unde arguunt & dicunt a contrario ſenſu legis admittuntur: & ſic intelligentes errant. Sic arguo prout dominus. N. quia ponit duo brochtarda ad inuicem dependentia, unum eſt tale,

22 † fortiſſimum eſt argu. à contrario legis ſumptum.ff.de offi. eius cui man.eſt iuriſ. l.j.§.j.ff.de teſt.l.ex eo.ff.de li.& poſthu.l. Gallus.j. reſpon. extra de his quæ fiunt à præla.c.cum apoſtolica. Et appoſitum

23 brochardum† quòd licet à contrario ſenſu.l.arguere.l.conuenticulam.C.de epiſ. & cle.C.de iur.om.iu.l.nos. & C.de cõd.

24 inſer.l.ij. † Vera ſolutio huius brocardi eſt duplex, ambæ tamen in idem recidũt. Primo quòd quotienſcunque ex lectione argumentationis contrarij ſenſus reſultat prauus intellectus contrarius conditioni legis: tunc non eſt licitum ſumere arg. à contrario ſenſu legis. & ita intellige iure pro ſecundo brochardo allegata. Et eſt ratio: quia iniquus & prauus intellectus ſubaudiendus non eſt.ff.de uer.ob. l. Titia.§.idem reſpondit. & l.cum patrẽ. C.de cond.inſer. uel aliter & quod in idẽ quo ad effectum recidit cum primo quotienſcunque à contrario ſenſu electio eſt circa prohibitionem ratio quæ ineſt expreſsè à lege poſita tunc non licet ſumere arg. à contrario ſenſu. l.alias ſic. uerbi gratia quilibet inuitus poteſt cogi ad teſtimonium perhibendũ. & ratio eſt: quia

25 † officium teſtis eſt munus ciuile: & publicum merè perſonale ad quod inuiti cogantur.ff.de mu.& hono.l.magiſtratus. & d.l.ſi quis ex ſignatoribus, & C.de teſt.l.ſi

26 quando. † Hoc fallit in fratre,nepote, & alijs conſanguineis uſque ad gradum xij. ut non cogantur inuiti in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere: & loquuntur iura bene intelligentibus in contrarium allegata,& conſimilia. l. Iulia. cum ſeq.ff.de teſt. & ff.de quæſtio.l.j.§.nec quidem fratre,& eſt ratio defectus fidei propter ſuſpicionem parentelæ: quia cum occaſione conſanguinitatis ſuſpicione non careant tales teſtes: igitur fruſtra cogẽtur teſtimoniũ dicere,& ea ſuſpicionis ratio ſibi uendicat locum in fratre ſeu alio conſanguineo ſponte teſtificante, quę incoacto & inuito. ſponte ergo talis contrarius ſenſus ſubaudiri non debet, cum eadem ſit ſuſpicio & prohibitionis ratio:

27 & † ubi eſt eadem ratio ibi idem ius ſtatui debet. l. à Titio. ff. de uerb. ob. Et accedunt ad iſta quę gloſantur. C. ad turp. l. ſi fœmina. ubi eſt Gloſſ. ordi. quæ prædicta dicit, & eſt Glo. ordinaria in c. tranſactio. extra de conſtit. denuo quis dicet in cauſa criminali fratrem idoneum teſtem con
28 tra fratrem † cum iniuriam illatam fratri tanquam propriam uendicare teneatur. C. de his, quibus ut indig. l. fratrem. & l. ſororem & C. qui acc. non poſ. l. ſenatus. Sol. dico fratrem non eſſe idoneum teſtem in cauſa criminali fratris, ſed ſuſpi-
29 cioſum, ideo non admittendum. † Quid autem ſi iudex eum admiſit & examinauit. Reſpon. non ualet dictum eius nec
30 fidem facit: quia † factum iudicis non poteſt tollere iura naturalia, ut conſanguinitatis & ſanguinis. C. de ferijs. l. j. §. ſi uero. ff. de reg. iur. l. factum iudicc. in princ. & hæc omnia uera ſunt ſi non ſunt in eiuſdem patris poteſtate. multomagis ſi ſunt
31 in eiuſdem patris poteſtate. † Quid in conſobrino. Reſpon. idem: quia eadem eſt ratio: ergo & idem ius. Præterea ſola affinitas uidetur repellere poſſe teſtem: ut in auc. de teſt. §. quia uero. in Glo. magna quæ incipit immo uidetur. quòd affinitas inducit ſuſpicionem. ff. de procu. l. affinitas. C. de excuſa. tuto. l. humanita-
32 tis † & teſtes debent omni ſuſpicione carere. l. Titium. in principio. ff. de teſtibus.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS
AVCTORE FEDERICO SCHENCH EX LIBERIS BARONIBVS A TAVTEMBERG IVRISCONSVLTO CLARISS.

In quo compendioſè admodum & eleganter uniuerſam teſtium materiam perſtrinxit, quam alij uix iuſtis uoluminibus complexi ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes citari debent.*
2 *Suſpectus eſt qui ſe ultro ingerit. & numero 35.*
3 *Teſtes ante omnia ſacramento adſtringendi ſunt ad ueritatem dicendam.*
4 *Epiſcopi citari non debet, nec ad iuſiurandum adigi teſtimonii ferendi cauſa, ſed ad eum iudex mittere debet.*
5 *Iuſiurandum præſtari debet tactis ſacroſanctis euangeliis.*
6 *Iuſiurandum teſtibus remitti poteſt conſenſu litigantium.*
7 *Teſtis productus quid iurare debeat.*
8 *Teſtes iurare debent utraque parte præſente, aut per contumaciam abſente.*
9 *Teſtes aliquando citari non debent, ſed ad eorum teſtimonia recipienda, iudex mittere debet, & quando id fieri debeat.*
10 *Teſtibus in alio territorio conſtitutis, iudex illius territorii rogandus eſt ut eorum teſtium dicta recipiat.*
11 *Teſtium examinationem iudex alii committere poteſt.*
12 *Teſtes euocari ex alia ciuitate, uel non euocari debent prout conſuetudo eius prouinciæ patitur.*
13 *Pupillus à teſtimonio ferendo arcetur, prærterquàm in crimine læſæ maieſtatis, cuius occaſione etiam torqueri poteſt.*
14 *Minor uigintiquinque annis in cauſa criminali*

minali teſtis eſſe non poteſt.

15 *Maior uigintiquinque annis teſtimonium ferre de eo poteſt, quod ipſe idem cum eſſet minor uidit.*

16 *Teſtimonium ferre non poſſunt publico iudicio damnati, & infames, qui ſi quando admittantur, non ſine tormentis fides illis adhibenda eſt.*

17 *Teſtis eſſe non poteſt qui in cuſtodia eſt, nec qui quæſtum corpore ſuo palam facit, quemadmodum nec qui pecuniam accepiſſet ut teſtimonium ferret conuictus fuerit.*

18 *Hæretici à teſtimonio repelluntur præterquàm in ultimis uoluntatibus.*

19 *Parentes, & liberi inuicem aduerſus ſe nec uolentes teſtimonium ferre poſſunt, & nu. 13.*

20 *Pater itemque frater filio, aut fratri de peculio teſtanti, aut etiam uxorem ducenti teſtis eſſe poteſt. & nu. 22.*

21 *Patrem filio, aut contra teſtem idoneum non eſſe quomodo accipiendum ſit.*

24 *Parentum, & maiorum appellatione qui ueniant.*

25 *Teſtes domeſtici non admittuntur.*

26 *Familiæ appellatio quid contineat.*

27 *Domeſtici qui dicantur.*

28 *Domeſticorum teſtimonium quando admittatur.*

29 *Canonicorum teſtimonium recipitur ſuper his, quæ in capitulo geſta ſunt.*

30 *Frater poſſit ne in cauſa fratris teſtimonium ferre.*

31 *Frater aduerſus fratrem teſtimonium dicere non eſt cogendus, niſi cum per alios ueritas haberi non poteſt.*

32 *Frater aduerſus fratrem uolens teſtimonium ferre poteſt.*

34 *Coniunctæ perſonæ, quæ in iure ciuili cogi nō debent aduerſus coniunctos teſtimonium ferre in quibus cauſis iure canonico etiam inuiti aduerſus eoſdem coniunctos teſtimonium ferant.*

35 *Patronus in ea cauſa teſtis eſſe non poteſt in qua patronus fuit: quemadmodum nec executor in negotio, quod adminiſtrauit.*

36 *Teſtis idoneus eſſe in re propria nemo poteſt, atque inibi quæ dicatur propria cauſa.*

37 *Participes criminis in cauſa communi non teſtificātur, quemadmodum, nec ſocii eius rei, quæ in iudicium deducitur.*

38 *Mulier quibus in cauſis teſtis adhiberi poſſit tam iure ciuili, quàm iure canonico.*

39 *Teſtes idonei non ſunt quibus imperari poteſt ut teſtes fiant, atque inibi de interpretatione huius regulæ.*

40 *Inimicus capitalis idoneus non eſt.*

41 *Perſonæ aliquot enumerantur, quæ teſtimonium inuitæ non dicunt.*

42 *Teſtis dicti ſui, & ſcientiæ cauſam ſi quidem hoc rogatus fuerit in medium proferre debet.*

43 *Cauſa ſcientiæ quomodo à teſte reddenda.*

44 *Adulterium probari poteſt per teſtimonium de auditu.*

45 *Teſtes deponentes quod ex aliis audierunt non plenè probant, niſi in aliquot caſibus ibidem enumeratis.*

46 *Teſtes diligenter examinandi ſunt per iudicem de ſingulis circunſtantiis, et quæ ſint illæ circunſtantiæ.*

47 *Teſti fides non ideo minus adhibenda eſt, quod diē rei geſtæ ignorat niſi ſicubi diei & horæ ſcientia eſſet neceſſaria.*

48 *Teſtis qui obſcurius teſtimonium tulit in iudicium reduci poteſt, ut dictum ſuum interpretetur.*

49 *Teſtes etiam quarto produci poſſunt, ut tamē id fiat ante edita teſtimonia.*

50 *Publicatis teſtimoniis non amplius conceditur teſtes producere ſuper iiſdem ſeu contrariis articulis tam in principali cauſa, quàm in cauſa appellationis.*

51 *Publicatis teſtimoniis teſtes ſuper nouis articulis producere tam in principali inſtantiis, quàm in cauſa appellationis permittitur.*

52 *Teſtes in quibus caſib. reprobari poſſint poſt publicata eorum teſtimonia.*

53 *Teſtis dictum ei prodeſſe non debet, qui proteſtatus eſt eum ſe teſtem uelle repellere.*

54 *Teſtis neutri partium teſtimonium ſuum prodere debet, alias puniendus eſt.*

55 *Authoritas, & integritas teſtium nonnunquam efficit, ut pauciores pluribus præferantur.*

56 *Vnius teſtis teſtimonium non recipitur.*

57 *Teſtes ſeptem in teſtamentis adhiberi debent.*

58 *Vltima quæque uoluntas e cept · teſtamen·to quinque teſt:bus munita eſſe debet.*

59 *Solutio debiti in ſcriptis relati, aut etiam partis eius quinque teſtibus probanda eſt.*

60 *Contractui libram auri excedenti quinque teſtes adeſſe debent cum in ſcriptis a literarum imperio celebratur.*

61 *Libram auri conſt tuunt ſeptuaginta duo auri. Libram uero argenti quinque ſolidi.*

62 *Solidum pro aureo iuris interpretes accipiunt.*

63 *Teſtes quindecim quando neceſſarii.*

64 *Teſtes tres in quibus caſibus adhiberi debent.*

65 *Teſtes quinque adhibendi ſunt cum quis per epiſtolam ſeruum manumittit.*

66 *Vnius teſtimonia cum adminiculo famæ publicæ quibus in cauſis fides adhibeatur.*

67 *Iudicis prudentia cuiuſmodi eſſe debeat in excutienda ueritate.*

68 *Teſtium receptionem in cauſis criminalibus iudex alii committere non poteſt.*

69 *Teſtium ſuperfluam multitudinem moderari iudex ex officio debet.*

PRODVCTVRVS te-
1 ſtes † ad intentio
nis ſuæ probationē
curabit eos citari à
iudice:arg.à contra
rio ſenſu in l. in te-
ſtimonium.ff. de te
ſtibus.Si enim ultro
ſe teſtes obferrent, poſſent non immeri-
to tacita ſuſpitione notari. Ferè enim fit
2 ut qui † operas ſuas ingerit inuito præ-
ſertim hoc ipſo ſuſpectus habeatur.l.quę
omnia.§. ſed & ſi aduerſarius. ff. de pro-
cu. Producti teſtes priuſquā perhibeant
3 teſtimonium iureiurando † ſunt ad ue
ritatem dicendam adſtringendi.l.iuriſiu
randi.C.de teſtib.Idque tactis ſacro ſan-
ctis euangelijs.ſecundum noſtros.c.hor-
tamur.iij.quæſtio. ix. Sacroſanctæ enim
ſcripturæ nunquam non iudicio adeſſe
debent.l. rem non nouam.C.de indic.e-
4 piſcopus † tamen propoſitis tantū euan
gelijs,ſecundum quòd decet ſacerdotes,
dicat ea, quæ nouerit, non tamen iuret,
poſtquā iudex ad eū miſerit. Nam ad te-
ſtimonium dicendum citari non debet
iure ciuili idque ut perſona honoretur,
& ne dignitas ſacerdotij exempta con-
fundatur l.nec honore,& auc.Sed Iudex
C.de epiſ.& cle.Conſuetudine tamen fo
ri noſtri Cameræ Imperialis euangelio-
rum tactura non frequentatur, & fortè
5 † minus bene, per ea quæ habet Glo. ſu
per uerbo tacta.in fi.in c.j.§.porro corā
epiſcopo.de hære.in Cle. Idque illis caſi
bus,quibus ius expreſsè cauet iurari de-
bere tactis ſacroſanctis euangelijs. Vide
Glo.ſuper uerbo corporali.in c.aut circa
de ele.lib.vj.& Glo.primam in §. Item ſa
cramenta puberum. in titu. de pace te-
nen. inter ſubditos,& iura firmanda quę
dicit inter cætera plus operari tactum li
bri euangeliorum ratione maioris ſolen
6 nitatis.Conſenſu † tamen litigantium
quibuſuis teſtibus iuſiurandum remitti
poſſe Azonis, & Accurſij ſententia eſt,
quæ & iure Canonico probatur. c. tuis
quæſtionibus. & ibi Glo. ſuper uerbo re
mittatur. extra de teſti. & conſuetudine
7 recepta eſt.Iurabit † autem teſtis nulla
admixta falſitate, aut mendacio, ſe di-
cturum ueritatem pro utraque parte.
Quam clauſulam licet ius non expri-
mat,conſuetudo tamen adiecit. & tamē
nihilominus iuri eſt conſona, quum ius
dicat teſtem debere dicere quæ nouerit.
d.Autenti.Sed Iudex. Igitur tam ea di-
cet quæ nouit facere pro una parte,
quam quæ pro altera. Dic plenius ut in
Glo.ſuper uerbo iuramentis. quæ & ulti
ma eſt in c. fraternitatis. extra eo. tit.
Quæ etiam dicit teſtem iuraturum ſe
nec pretio,nec amore, nec odio, nec ti-
more,nec pro quoquam commodo teſti
8 monium dicturum. Iurabunt † autem
teſtes utraque parte præſente: & ſi alte-
ra fortè abeſſet,citanda foret. Quòd ſi
uenire noluerit etiam ea abſente iudex
atteſtationes recipiet, & perinde uale-
bunt ac ſi ea præſente receptæ fuiſſent l.
ſi quando. & Auct. ſed & ſiquis C. de te-
9 ſti.Quod initio † dictum eſt teſtes à iu
dice eſſe citandos, ut ueniant teſtimo-
nium perhibituri, obtinet niſi perſona-
rum

rum qualitas aliud expoſcat. Teſtes ſiqui dem ualetudinarij, ſenes, uel debilitate confecti, aut paupertate oppreſſi, ita ut non poſſint ad iudicis præſentiam adduci, non fuerint euocandi, ſed ad dicta eorum recipienda idoneas, & congruas perſonas mittet Iudex. c. ſiquis teſtium extra de teſti. Ita & ius ciuile ad perſonas egregias, eoſque qui ualetudine impediuntur, domum mitti iuſiurandum ſtatuit. l. ad perſonas egregias, ff. de iureiu.
10 Item † Si teſtes abſint à loco ubi iudicium agitatur poteſt requiri iudex loci, ubi teſtes degunt, ut teſtes examinet, atque recipiat, & ſi iudex habeat iuriſdictionem in ea prouincia, ubi teſtes mo-
11 rantur poterit † aliquibus teſtium receptionem committere, ut dicta eorundem ſub geſtis monumentorum ſigna percipientibus, ad ſe remittantur. in Auctentico de teſtibus. §. & quoniam ſancimus. uerſi. multæ autem. Colla. vij. & ita quotidie uidemus frequentari. Denique
12 † quod ad teſtes euocandos pertinet, diligentiæ iudicantis eſt explorare quæ conſuetudo in ea prouincia, in qua iudicat, fuerit: Nam ſi probabitur ſæpe in aliam ciuitatem teſtimonij gratia pleroſque euocatos, non eſt dubitandum quin euocandi ſint quos neceſſarios in ipſa cognitione deprehenderit qui iudicat l. iij. §. fi. ff. de teſtibus. Porrò teſtes omnes eſſe poſſunt, quibus non interdicitur teſtimonium, nec ulla lege à dicendo teſtimonio excuſantur. l. j. §. ij. ff. de teſti. In-
13 terdicitur autem † teſtimonium pupillo l. i j. §. lege Iulia. & l. inuiti. l. ij. ff. de teſtib. & §. teſtes autem. Inſti. de teſta. niſi agatur de crimine læſæ maieſtatis. Tunc enim de minore xiiij. annis quæſtio haberi poterit, eiuſque teſtimonium admittetur. l. de minore. in princ. ff. de quæſtio.
14 Alioqui † minor uiginti annis in cauſa criminali teſtis eſſe non poteſt. l. in teſti-
15 monium. ff. de teſti. Sed † an factus maior teſtimonium dicere poſſit de his quę uidit in pupillari ętate, Crebrior opinio habet poſſe ſecundum Gloſſ. in d. §. lege Iulia. ſuper uerbo impuberes. & Gloſſ. ſuper uerbo, contigerit. in fi. in l. ad teſtium. ff. de teſta. & Glo. ſuper uerbo, neque Impubes. in §. teſtes autem Inſti. de teſta. Quas Gloſſas ego ueras eſſe intelligo in pupillo, qui cùm uidit ea fuerit proximus pubertati. Secus igitur infans, & nondum diſcretionis capax: arg. l. j. §. fi.
16 ff. Commo. Interdicitur † & ferre teſtimonium in publico iudicio damnato, & infami. l. ij. in princip. & §. lege Iulia. & l. Quæſitum. ff. de teſti. Si tamen arenarius teſtis, uel ſimilis perſona infamis ad adhibenda ſit, ſine tormentis teſtimonio eius credendum non eſt. l. ob crimen famoſum damnatus: inteſtabilis fit. §. ſi ea rei conditio. ff. de teſtib. Imperator quoque ignobiles quoſdam artifices uiliſſimos, & nimis obſcuros ad teſtimonium uetat procedere in Auctent. de teſtibus. §. j. uerſi. Sancimus autem. Colla. vij. Itē
17 interdicitur † ei, qui in uinculis, cuſtodiave fuerit. Item quæ quæſtum corpore palam facit, feceritve. Item qui iudicatus, uel conuictus fuerit ad teſtimonium dicendum, uel non dicendum, accepiſſe pecuniam. Nam quidam propter lubricum conſilij ſui, alij uerò propter notam & infamiam uitæ ſuæ admittendi non ſunt ad teſtimonij fidem. l. iij. §. l. Iulia. ff.
18 hoc tit. Item † interdicitur hæretico, ut pote perpetua damnato infamia. Auctent. Gazaros. C. de hære. & Maniche. Nonnunquam tamen hæreticorum teſtamētaria teſtimonia, & quę in ultimis elogijs, uel in contractibus conſiſtunt, admittuntur propter utilitatem neceſſarij uſus, ne probationum facultas anguſte-
19 tur. l. penulti. C. eo. titu. † Item parentes, & liberi inuicem aduerſus ſe, nec uolentes ad teſtimonium admittendi ſunt. l. parentes. C. de teſtib. pater tamen in teſtamento filij de peculio teſtantis, teſtis
20 † eſſe poteſt ſimiliter & frater. l. qui teſtamento. §. j. ff. de teſt. Parentes quoque, fratres, & cognati utriuſque ſexus in teſtificatione ſuorum ad matrimoniū coniungendum, uel dirimendum admittun-
21 tur. Quod uerò legitur † teſtis idoneus pater filio, aut filius patri non eſt. l. teſtis idoneus. ff. de teſtibus, hoc in criminalibus cauſis, & contractibus uerum eſt. In

matrimonio uerò coniungẽdo, & diſiun
gendo ex ipſius coniugij prærogatiua, &
quia fauorabilis res eſt congrue admittũ
tur.c.uidetur nobis. extra qui matri. ac-
22 cuſa.poſſunt. † Hęc temperanda ſunt,ni
ſi aliqua cauſa parentes redderet ſuſpe-
ctos. Quare mulieris mater non admit-
tetur, uel pater uiro negante ſe mulierẽ
reſpondiſſe,ſi uir ſuperior ſit diuitijs, &
nobilitate,potentia, uel honore. Tunc
enim teſtimonium parentum,qui utique
filiæ incrementum & honorem cordi ha
bent uidetur eſſe ſuſpectum.igitur pror-
ſus non admittendum. c. ſuper eo.ij. de
teſtib. Vbi uerò æqualitas eſſet inter ui-
rum,& mulierem, uel modica etiam di-
ſparitas & excellentia,tunc parentum fo
ret teſtimonium tam in coniungendo,
quàm in dirimendo matrimonio admit
tendum d.c.uidetur. ſecundum Glo. pri
mam in fi.d.c.ſuper eo.ij.de teſtib. Libe-
23 ri quoque † pro parentibus, aut contra
parentes teſtimonij fidem non obtinent
d.l.parentes.C.de teſtib.& d.l.teſtis ido-
neus.ff.eo.titu.Parentes utriuſque ſexus
24 accipe,parentes † uſque ad tritauum ap
pellantur, ſuperiores maiores dicuntur
l.Quiq; litigãdi §. Prætor ait ff.de in ius
uocan.Teſtes etiam domeſtici,& familia
25 res † non admittuntur c. in literis ex-
tra hoc tit.Teſtes igitur eos,quos accuſa
tor de domo produxerit interrogari nõ
placuit l.pe. ff.hoc tit. Cum & iure ciuili
domeſtici teſtimonij fides improbetur l.
ij. C. eo tit. familiæ appellatione omnes
26 qui in ſeruitio ſunt continentur † etiam
liberi homines, qui bona fide alicui ſer-
uiunt, uel alieni.Accipe eos quoque qui
in poteſtate eius ſunt l.ædiles etiam §.fa-
miliæ ff.de ædil.edic.& l.pronuntiatio §.
familiæ. ff. de uerborum ſignificationi-
bus. Familiaris quoque iure Canonico
appellatur,qui cum aliquo commoratur
Glo.prima in ca.pri.j.iij.q.v.Inſinuante.
27 extra de offic.iudi.de leg.Domeſtici † di
cuntur ſeruus,colonus,aſcriptitius,fami
liaris,libertus l.ult.§.ſanè enim C.de his
qui ad eccle.cõfugi.Item domeſticus eſt
mercenarius,qui operas ſuas alicui locat
l.reſpiciendum.§.furta domeſtica. ff. de
pen.Domeſtica quoque eſt uxor, & con-
iux cum appellatione familiæ comprehẽ
datur.l. Quicunque.C.de re mili. li. xij.
& familia uiri & uxoris,domus una eſt,&
coniuncta familia. l.j. §.ſi uir. ff. de ſena-
tuſcon. Silla. & domeſticis quoque uxor
annumeratur. Glo.ſuper uerbo à dome-
ſticis in §.neceſſe xlvij.diſtin.Ob proba-
28 tionis † tamen inopiam & difficulta-
tem,domeſticorum & familiarium teſti-
monium noſtri Panor. in c. ulti. uer.ſed
quia ſupra dixi. de his, qui me. cauſa
fiunt,admittendum ſentiunt.Proinde ſi
quid nocturno tempore pater familia
amiſerit probare hoc poterit per ſuos do
meſticos, ſi dicant pridie ſe eas res uidiſ-
ſe, & nocte furem fuiſſe in ędibus.illuce-
ſcente die,ſe illas res amplius non uidiſ-
ſe, uel ſi pater familias dicat ſibi factam
eſſe uim nocturno tempore, effractas fo-
res,ſeu quid ſimile, teſtimonium dome-
ſticorum fidem faciet:ar.l. conſenſu uer.
ſeruis ſcilicet uel ancillis. C.de repudijs,
ubi ſi alia non adſint documenta, ſeruo-
rum,& ancillarum teſtimonia recipiun-
tur. Quoniam (ut ait tex.) non facile,
quæ domi geruntur, per alienos poterũt
reſciri.& hęc maxime obtinent,ſi quid no
cturno tẽpore in ędibus cõmittatur.Pręfata etiam probantur. in c. ueniens ij. in
fi.extra de teſtib.iuncta ibi Gloſſ.ultima.
29 Vbi Canonici admittuntur † ad teſti-
monij fidem ſuper his quæ dicta ſunt in
conuentu capitulari. quia res quæ in ca-
pitulo aguntur, non facile poſſunt niſi
per Canonicos ipſos probari,ut ibi dicit
30 tex.Sed an frater poſſit in † cauſa fra-
tris teſtimonium dicere: & quidem pro
fratre in cauſa ciuili(ſecundum noſtros)
per doct.in c. literas de præſumpt. maxi-
mè per Panor.quem ſequor, poterit, cũ
nulla lege prohibeatur, igitur admitten-
dus.l.j.ff.de teſtib.Quanquam non ſit te-
ſtis omni exceptione maior,propter ſan-
guinis coniunctionem.In criminali uerò
cauſa pro fratre non recipitur. Nam &
conſanguinei accuſatoris aduerſus extra
neos teſtimonium non dicunt.Quinim-
mo nec familiares, nec de domo prodeũ
tes,igitur multo minus frater. c.j. iij.q.v.

Quod

Quod autem dixi in ciuili cauſa fratrem pro fratre teſtificari poſſe, uerum puto, niſi ſub unius ſint poteſtate conſtituti, aut communi uictu,ac uitæ conſuetudine utentes una degant, eiſdemque ædibus commorentur l.ij. C. eo.tit. In defectum tamen aliorum teſtium uideretur poſſe frater pro fratre in cauſa criminali admitti,ſaltem ad faciẽdum indicium,ut poſſit contra accuſatos procedi ad quæſtionem ſecundum noſtros.Panor.ubi ſupra arg. c.cum dilectus. & ibi Gloſſ. ſuper uerbo & ſi tres. extra de elec. Quæ dicit aliquem admitti etiam ſuſpectum, & quodammodo de facto ſuo dicentem,
31 in defectum probationis. Frater † tamen contra fratrem nec in ciuili nec in criminali cauſa teſtimonium dicere cogitur.l. lege Iulia ibi, eosve qui priore gradu ſint.ff. de teſti. cùm non poſſit conuinci. Illam legẽ magis in criminali quàm in Ciuili cauſa obtinere. Sed cùm generatim ſtatuat, & in ciuili, & in criminali quæſtione intelligetur ſecundum Gloſſ. primam ibidem in fi. Hoc tamen Canonum interpretes Hoſt. & Panor.in c.j.de teſt.cogen.moderantur,ut ſcilicet parentes frater & conſanguinei, & cæteri de quibus in d.l.Iulia non poſſint contra cõſanguineos cogi teſtimonium ferre,modo per alios ueritatis teſtimonium habe
32 ri poſſit. † Si igitur nequeat per alios haberi ueritas & ipſi ad teſtimonium dicendum cogentur. Vide in uer.Quod autem.Volentem autem fratrem contra fratrem teſtificari non repellemus nec in ciuili,nec in criminali cauſa:Quia d.l.lege Iulia ſolum dicit non cogi inuitos: uolentes autem non prohibet. Et quia duntaxat parentes, & filij aduerſum ſe etiam uolentes prohibentur teſtimonium dicere l.parentes.C.de teſtib. Ergo omnibus alijs cenſetur permiſſum.Et quod dixi uolentes intellige à parte productos, à iudice citatos, & non detrectantes. Secus ſi
33 † ultro ſe ingererent contra fratres, & obferrent:Tum enim ſuſpecti forent, ut in principio huius tituli dictum eſt.l.quæ omnia §.ſed ſi aduerſarius. ff. de procurato. Quod autem Canon interpretes
34 † uelint in defectum aliorum teſtium, uti dictum eſt,illos etiam tunc ad teſtimonium compelli,qui iure ciuili non coguntur, de quibus in d.l.lege Iulia non puto uerũ niſi in cauſa matrimonij arg. c.j. de teſti. cogen. & in cauſa hæreſeos arg.c.in fidei fauorem de hære.lib.vj. In reliquis autem cauſis non coguntur inuiti cùm hoc priuilegium habeant à lege, & nuſquam inueniatur eis eſſe adeptum. Quod igitur non mutatur, quare ſtare prohibetur l. Sancimus C.de teſti. In-
35 ſuper † interdicitur patrono ne in cauſa cui patrocinium præſtitit, teſtimonium dicat.Quod & in executionibus negotiorum ſeruandum eſt.l.vlti.ff.de te
36 ſti.Item in re propria † nullus teſtimonium feret.l.omnibus.C.de teſti. & l.nullus.ff.eo.ti.palam autem eſt eã propriam eſſe cauſam,cuius emolumentum uel dãnum ad aliquem ſuo nomine pertinet, l. 1.§.in propria cauſa ff.quando appel.ſit, & intra quæ tempora. Item ſocij,& parti
37 cipes † criminis in cauſa communi non teſtificantur,quia alterius abſolutio,alteri etiam prodeſſet.l.quoniam liberi iuncta Gloſſ.C.de teſtib. Idem in ſocijs omnium bonorum uel eius rei,quæ petitur, & ſuper qua teſtimonium ferẽdum eſſet: tunc enim quia commune futurum eſſet lucrum. ſocij teſtimonium in cauſa ſocij reſpuendum foret ſecundum Glo. ſuper uerbo participes, in d.l. quoniam liberi. Item produci teſtis non poteſt qui ante in eum teſtimonium dixit. l. produci. ff.
38 de teſti.Item † mulier teſtamento teſtis adhiberi nõ poteſt.aliàs autem teſtis eſſe poterit l.qui teſtamento hæres.§. mulier teſtimonium ff.de teſta. Quare c.mulierem xxxiij q.v. dicens ſimpliciter mulierem teſtem eſſe non poſſe, intelligetur ſcilicet in cauſa criminali ſecundũ Gloſſ. ibi ſuper uerbo nec teſtis. Ita quoque intelligitur c. forus uerſi. conditione extra de uerbo. ſignificatio. ſecundum Gloſſ. ibi ſuper uerbo non fœmina,dicenté mulierem in ciuilibus, & matrimonialibus poſſe teſtimonium ferre c. tam literis. & c.ſuper eo.extra de teſtib. In criminalib. autem non ſecundum Canones d.c. mulierem.

lierem. Quanquam aliud obtineat ſecũdum l.ex eo.xv.q.iij.ubi Gloſſ.ſuper uerbo teſtimonium ait ſecundum leges mulierem in omni cauſa poſſe teſtificari ſiue ciuilis,ſiue criminalis ſit,exceptis duntaxat ultimis uoluntatibus. Iure tamen Canonico mulier etiam malæ famæ admittitur ad accuſationẽ criminis expreſſi in capit. tanta de ſimo. & in inquiſitione admittitur ad teſtimonium ſine denuntiatione capitu.tam literis. & cap. Quo-
39 niam extra de teſtib.Denique † idonei non uidentur eſſe teſtes,quibus imperari poteſt ut teſtes fiant. l. idonei ff. de teſti. Nam tales teſtes ſunt adhibendi, qui omni gratiæ , & potentatui fidem poſſint proponere l. iiij. C.de teſti.quare nõ deſunt ex noſtris,ut Alberi.de Roſa.qui putent neminem ſubditorum eſſe idoneum teſtẽ poſſe in cauſa Regis, uel Principis. quod tamen per crebriorem opinionem Cy. & Bar. & aliorum reprobatur dicentium d. legem idonei obtineri in eo, cui imperari põt ratione iuriſdictionis tantum. Igitur Rex,Dux,Comes,cæterique iuriſdictionem habentes ſubditos ſuos in teſtimonium producere poterint,ſecundum eos. Quia perſæpe de iure ſuo aliàs probare non poſſent huiuſmodi perſonæ niſi per ſubiectos. Quam opinionẽ ego non improbo,cum etiam reproborum teſtimonia admittãtur propter utilitatem neceſſarij uſus, ne ſcilicet probationum facultas anguſtetur.l. quando multi in fi.
40 C.de hære.& mani.Poſtremo † & capitalis inimicus nõ eſt idoneus teſtis. c. per tuas. & ibi Gloſſ. ſuper uerbo inimicitias capitales extra de ſimo. & c. accuſatores iij.q.v.& ibi Glo.arg.l. licet de ubi. & in auc.de teſtibus.§. ſi uerò dicatur.uerſi.Si uerò quis dicat odioſum præſente ſibi ad teſtimonium conſtitutum,& approbauerit ſtatim, quoniam criminalis inter eos lis mouetur,non adſit ad teſtimoniũ, qui uſque adeò infeſtus eſt donec de crimine iudicetur: Si uerò aliter odioſus eſſe dicatur, aut conuentus pecuniariè, procedat quidem teſtatio. Tẽpore uerò diſputationum ſeruentur huiuſmodi quæſtiones colla.vij.& in l.j.uerſi. præterea.ff.de quæſtio. dicitur. Præterea inimicorum quæſtioni fides adhiberi non debet, quia facilè mentiuntur. Nec tamen ſub prætextu inimicitiarum detrahenda erit fides quęſtioni,ſed cauſa cognita habenda fides, uel non habenda. Quare inimici (niſi capitales ſint)non ſunt à teſtimonio repellendi:ſed iudicis erit eſtimare quantum,& quatenus eis ſit credendum ſecũdum Gloſſ. unicam in d. l. accuſatores in fi.iij.q.v. Hæ igitur perſonæ modis pręfatis non ſunt teſtes idonei. Porrò conſtat,
41 & quoſdam eſſe † qui tametſi teſtificari poſſint,tamen non coguntur inuiti,quẽmodum ſenes, ualetudinarij, milites,uel illi,qui cum magiſtratu Reipublicæ cauſa abſunt, uel quibus uenire non licet l. inuiti.la.j.ff.de teſti. Senes intellige maiores lxx.annis. Illos enim onere publicorum munerũ lex eximit.ff. de iure immu.l.iij. & l. unica.C. qui ætate ſe excuſ. Item non coguntur publicani l.inuiti, la ij.ff. de teſti. Publicani autẽ ſunt oẽs,qui quid à fiſco conducunt l. j. §. hic titulus, ff.de publi.uectig.& commiſ.Item nec is, qui non detrectãdi teſtimonij cauſa abierit: Item nec is, qui exercitui præbẽdam conduxerit d.l.inuiti. la ij. Similiter quis non inuitus non cogitur teſtimonium litis dicere aduerſus ſocerum,generum,uitricum, priuignum, ſobrinam,ſobrino, ſobrinave natum, eoſve, qui pro priore gradu ſint l.lege Iuli.ff.de teſtib.Generi autem appellatione,& ſponſus filiæ continetur: quemadmodum & ſoceri appellatione ſponſæ pater comprehenditur l. in legibus.ff. de teſti. Item cogi non poſſunt inuiti proxenetæ ſiue contractuum mediatores ad ferendum ſuper ipſis contractibus teſtimonium,niſi utraque parte hoc petẽti. tum enim inuiti cogi poſſunt in authentico de teſtib.§. Quoniam uero legem colla.vij. quum iam dicta teſtium recipienda fuerint. Sciendum eſt
42 teſtem † debere dicti ſui,& ſcientiæ cauſam in medium proferre ſi de hoc fuerit interrogatus. Nam ſolam teſtationẽ prolatam,nec alijs legitimis adminiculis cauſam probatam nullius eſſe momenti, certum eſt.l.iij.C.de teſti. Cauſam autẽ ſciẽ-

tię

43 tiæ † aſſignabit per illum corporis ſenſum, quo percipitur id, de quo interrogatur. l. qui teſtamento hæres inſtituitur. §. ulti. uer. ſi uel ſenſu percipiatur ff. de teſta. ut ſcilicet quod uiſu percipi poteſt dicat ſe uidiſſe quod auditu ſolo percipitur, dicat ſe audiſſe, & ita de cõſimilibus. De uiſu autem depoſiturus teſtis dicet ſe fuiſſe præſentem, & ita geri uidiſſe argu. l. teſtium. C. de teſti. De auditu dicit ſe talia uerba, talem ſonitum, uel ſimile quid, in ſenſum auditus cadens audiſſe, illique creditur. Si dicat ſe in loco ubi talia facta fuerunt pręſentem, uigilantem, & mẽtis compotem fuiſſe. Teſtes quoque per foramen unus poſt alium quid uidentes, uel audiẽtes, de hoc teſtificari poterint, licet re uera actui non adfuerint ſecundum Gloſſ. in c. nihilominus ſuper uerbo ſimul iij. q. ix. à noſtris Bar. in l. quærebatur ff. de teſta. mili. Bal. in l. teſtium. C. de teſt. approbatam. Et Gloſſ. ſuper uerbo auditu in c. præterea de teſti. dicit uideri
44 ſatis probari † adulterium per teſtimonium de auditu, quia audierunt aliquos commiſceri iuxta tenuem parietem. Et tex. in d. c. præterea dicit cum quis accuſatur aliquam cognouiſſe, ſi conueniens teſtimonium de uiſu reddatur, uel etiam de auditu, & præſumptionem uiolentam fama conſentiens ſubminiſtret, ac alia legitima adminicula ſuffragentur, ſtãdum eſt teſtimonio iuratorum. Per hunc text. declarãtur gloſſæ pręfatę, ut ſcilicet obtineant præſumptione uiolenta, alijsq́; legitimis adminiculis ſuffragantibus. Et quia teſtes deponere debent quod ipſi ui
45 derunt, & norunt, non † ſufficeret illos teſtificari id quod ab alijs dictũ factumve eſſe audierunt: Nam teſtimonium de auditu ad plenam probationem non ſufficit d. l. teſtium. Et quæ ibi notantur, & in authen. de hære. & fal. §. hinc nobis uer. ſi uero abſunt. Quod fallit. Primo ſi probandum ſit memoriam facti operis extare. Nam dum quęritur an memoria extet ex facto opere, non utique neceſſe eſt ſupereſſe qui meminerint id factum eſſe, uerum etiam ſi qui audierũt eos qui memoria tenuerint l. ij. §. item Labeo ait, cũ quæritur ff. de aqua plu. arcen. Secundo in computandis conſanguinitatis, & affinitatis gradibus, teſtimonium de auditu admittitur, concurrentibus illis, de quibus in c. licet ex quaſi neceſſitate extra de teſti. ſcilicet ſi deponẽtes perſonæ graues extiterint, & habentes ſcientiam parẽtelæ ante litem motam, ita ut ab utroque latere ſingulos gradus clara computatione deſignent, & diſtinguant, & iurantes concludant ſe recepiſſe à ſuis maioribus quod deponunt, & credere ita eſſe, quodq́; deponãt ſe uidiſſe perſonas, uel in uno prædictorum graduum conſtitutas pro conſanguineis ſe habere, & ita reſtringitur c. de parẽtela xxxv. q. vj. Præ
46 terea † de ſingulis circunſtantijs teſtes per iudicem prudenter ſunt inquirendi, Videlicet de cauſis, perſonis, loco, tempore, uiſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine. c. cum cauſam extra de teſti. De qualitate tamen temporis an ſcilicet nubilum fuerit, uel ſerenum, non interrogabit Iudex niſi teſtes habuerit ſuſpectos, tum enim de omnibus minutiſſimis etiam circunſtantijs de ueſtitu, ueſtium colore, cæterarumq́ue rẽrũ exactiſſima qualitate indagabit, ut ſcilicet explorare poſſit, num ſuſpectorum teſtium dictis fides adſtipuletur arg. l. is apud quem. C. de edendo, & c. Iudicantẽ oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere xxx. q. v. ſecundum Gloſſ. in uerbo ex tempore §. in teſtibus conſiderandum iiij. q. iij. in Gloſſ. ſuper uerbo cauſam §. & licet dudum in Auten. de teſtib. Quæ etiam Gloſſ. uult
47 de die † poſſe inquiri. Quem ſi teſtis ignorauerit, non tamen ob id dictum ſuũ fide deſtituetur arg. l. libellorum. ibi neque autem diem neque horam ff. de accu. & c. cum Ioãnes heremita de fide inſtru. niſi tale eſſet negotium ad quod ſcientia diei & horæ eſſet neceſſaria, deque hoc quęſtio haberetur, arg. l. aut qui aliter §. ſi quis ſe denuntiauerit ff. quod ui, aut clam. Veluti ſi ageretur quæ prior eſſet facta pignoratio, quod pactum foret nouiſſimum, uel quid ſimile. Si uero
48 † quid obſcurum teſtis dixerit poteſt

ad petitionem aduerſæ partis cōtra quā eſt productus, uel per officium Iudicis ſi hoc ſibi uiſum fuerit expedire, reduci etiam poſt publicationem teſtium, ut ob ſcurius per ſe dictum declaret, & interpretetur, nec illa noua uidebitur productio, ſed prioris declaratio. non tamen id fiet ad poſtulationem ſuæ partis, à qua ſcilicet primo fuit productus ſecundum Gloſſ. ſingula. ſuper uerbo non habebit §. quia multi teſtes. uerſi. illud tamen in dubium eſt in aue. de teſti. quæ Gloſſ. ēt uult non debere teſtem admitti ad declarationem dicti ſui ſi ultro ueniat, & iam
49 alteri partium ſit locutus. † . Porrò indubitati iuris eſt ante edita teſtimonia, ſeu ut noſtri aiunt ante didicita teſtificata licere alicui trinas teſtium productiones facere: Quartam autem non licere, niſi præſtito à litigatore ſacramento, quod nec ipſe, nec quiſquam omnino ſuorum teſtificationes explorarit, quodque nulla doli, aut calumniæ cauſa ſe neceſſariæ probationis gratia quartam dilationem petat. Hoc facto, & quarta illi cō cedetur, ita tamen ut ob hoc non differantur lites, omni uelocitatis diligentia per producentem adhibenda ut quam ci tiſſimè fieri poſſit productionem modis omnibus acceleret. Verum enimuero
50 † ſiquis tātum ſemel, aut bis teſtes produxerit, & teſtificata didicerit, nulla poſt modum productione utetur, etiam ſi diuina iuſtio hoc præceperit §. quia uero multi in auten. de teſtib. col. vij. & cap. penul. de teſti. Atteſtationibus ſiquidem publicatis ſicut non licet ſuper eiſdem ſeu directo contrarijs articulis alios, uel eoſdem teſtes in principali cauſa producere, ſic nec in appellationis cauſa licet cum utrobique eadem cauſa ſubornationis ſit timenda cle. ij. de teſtib. in clemē. Quare l. per hanc C. de temp. ap. permittentem in cauſa appellationis non deductum deducere, & non probatum probare, reſtringunt noſtri. Bar. ut locum uendicet in articulis nouis, ſed ita nouis, ut ex antiquis dependeant exemplum in c. cùm Ioannes heremita extra de fide inſtru. non igitur ſuper articulis eiſdem uel directe cōtrarijs nouæ pro
51 bationes admittentur. † Quinimmo non ſolum in cauſa appellationis, ſed & in cauſa primæ inſtantiæ etiam teſtibus publicatis poterint teſtes produci ſuper nouis articulis dependentibus tamen ex antiquis. c. cauſam quæ uertitur, & ibi Gloſſ. prima de teſtib. Hæc uera cùm teſtes fuerint primo producti ſuper certis capitulis editis. Nam ſi editi non forent certi articuli, ſed ſimpliciter ſuper quæſtione totius controuerſiæ producti eſſent teſtes, poſtea denuo produci nō poſſent. Cum enim ſemel ſuper tota cauſa generaliter, & indefinitè protulerint teſtimonium nullum poſtea cenſebitur dependens ſupereſſe, ſuper quo denuo teſtes poterint produci ſecundum noſtros uidelicet Bar. in authen. qui ſemel C. de proba. & Panor. in c. fraternitatis de teſtibus in ulti. col. Cùm teſtium dicta fuerint publicata publicè poterit ſuper dictis ipſorum diſputari
52 c. in cauſis de teſti. † ſed publicatis atteſtationibus, nihil obijci poterit in teſtium perſonas. Fallit primo ſi iuretur id ex malitia non fieri. Secundo ſi quis ante publicationum proteſtationē ſibi in perſonas teſtium obijciendi facultatem reſeruauerit. Tertio quando oſtendere poteſt ſe poſt publicationem, quod obijcere uult didiciſſe c. præſentium authen. extra de teſti. inſuper poſt publicationem teſtificatorum non debent teſtes poſtea interrogari ad petitionem producentis, niſi uel dolo, uel negligentia examinatorum ſuper omnibus articulis examinatio facta non fuiſſet c. per tuas nobis literas extra de teſti. Cæte
53 rum † cùm quis perſonas teſtium ſe uelle poſt publicationē depoſitionū repellere fuerit proteſtatus, ſiquid pro ipſo dixerint, de facili non credetur d. c. præſentium in fine. Poſtquam iudex teſtem examinauit, præcipiet ei ne alteri partium quicquam illorum quæ dixit, reuelet.
54 † Et ſiquid prodiderit, competenti pœna à iudice plectetur §. qui falſo, uel uariè iiij. q. iij. intellige ſi prodiderit ſcilicet ante publicationem. Et in quibuſdam

buſdam cauſarum auditorijs teſtis cum
cæteris articulis iurat etiam ſe dicta ſua
taciturum. Porrò multitudinem teſtium
non oportet tantum ſpectare, ſed etiam
teſtium qualitatem, ipſorumque dicta
penſare, quibus potius lux ueritatis aſſi-
ſtat, ex quibus animi ſui motum, iudi-
dicem conuenit informare. Proinde
55 † ſi teſtes alterius partis tantæ ſint fidei,
integritatis, & pręeminentię, ut eorum
auctoritas meritò ſit multitudini teſtium
alterius partis præferenda, non eſt dubiũ
quin ſecundum dicta eorundem iudex
debeat pronuntiare, quanquam multitu
dine ſuperentur. c. in pręſentia noſtra ex-
tra de teſti. Alias ſi quidem numerus te-
ſtium, alias dignitas, & auctoritas atten
denda. In ſumma iudex magis ſcire po
terit quanta fides habenda ſit teſtibus,
qui, & cuius dignitatis, & cuius ęſti-
mationis ſint, & qui ſimpliciter niſi
ſint dicere. Vtrum unum eundemque
pręmeditatum ſermonem attulerint an
ad ea quę interrogata ſunt ex tempo-
re uериſimilia reſponderint. Denique
iudicem ex ſententia animi ſui ęſtima-
re oportet quid, aut cui credat, aut
parum probatum opinetur l. tertia. §.
Ideoque & ſequen. ff. de teſti. Vnius ta-
56 men † dictum teſtis non audietur e-
tiam ſi pręclarè curię honore pręful-
geat: l. iuriſiurandi. C. eod. titu. nulla
enim eſt cauſa, quæ unius teſtimonio
quanuis legitimo terminetur cap. licet
uniuerſis extra eodem titu. Fallit in ca-
ſu l. Theopompus ff. de do. pręleg. ut
ibi plene per noſtros. Quanquam in
qualibet cauſa Chriſtiani, & maximè
clerici non minus quam duorum, uel
trium uirorum, qui ſint probatę uitæ
& fidelis cõuerſationis teſtimonium ad-
mittatur. Iuxta illud Dominicum, in
ore duorum, uel trium ſtet omne uer-
bum. d. cap. licet uniuerſis. Quædam
tamen ſunt cauſæ, quæ plures quam
57 duos exigant teſtes ut ibidem. Ita † ad
teſtamentum condendum requiritur nu
merus ſeptem teſtium, l. hac conſultiſ-
ſima. C. qui teſtamen. face. poſſ. Adeo
ut ſi unus de ſeptem teſtibus defuerit,
iure deficiat teſtamentum l. ſi unus. C.
de teſtib. Hos teſtes, & puberes eſſe
conuenit, l. hac conſultiſsima. C. de
teſta. Ita & in codicillis conficiendis
quinque teſtes deſiderantur. Etenim
58 in omni ultima † uoluntate excepto
teſtamento, quinque teſtes, uel roga-
ti, uel qui fortuito uenerint in uno
eodemque tempore debent adhiberi,
ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis uo-
luntas conficiatur. teſtibus uidelicet,
quando in ſcriptis uoluntas componi-
tur, ſubnotationem ſuam accommo-
dantibus. l. fin. C. de codicil. Ita quo-
que coram quinque teſtibus fit dona-
tio mortis cauſa ſiue in ſcriptis, ſiue
abſque literarum monumentis fiat. leg.
ultim. C. de dona. cau. mor. Inſuper
59 † quinque teſtibus probanda eſt ſo-
lutio debiti in ſcriptis relati, ſi quis ſe
dicat omnis debiti, uel partis ſolutio-
nem ſine ſcriptis feciſſe. Quinque
enim teſtes idoneos, & ſummæ, atque
integræ opinionis oportet præſto fuiſ-
ſe ſolutioni celebratæ, hosque cum ſa-
cramenti religione deponere ſub pręs-
ſentia ſua debitum eſſe ſolutum, quod
ſi ſoluerit quis, & per ſcripturam à credi-
tore ſecuritatem acceperit, hæcque ſe-
curitas fortuito quopiam caſu interierit,
poterit eo caſu probato, etiam debiti ſo-
lutionem per teſtes probare, damnumq;
ex amiſſione inſtrumenti effugere. Idem
ſi poſt ſolutionem teſtes interfuerint con
feſſioni creditoris, dicentis ſibi pecu-
niam debitam ſibi ſolutam eſſe. hæc
eſt uera mens, & genuinus intellectus
legis teſtium. C. de teſtibus iuncta ibi
Authenti. Quicquid noſtri ibi ſom-
60 nient. † Item quinque teſtes inter-
eſſe debent contractui libram auri ex-
cedenti ſi in ſcriptis à literarum impe-
rito celebretur: Inter quos teſtes tabel-
lio connumeratur. Si autem ſine ſcri-
ptis celebretur contractus, aut per teſtes,
aut per iuſiurandum fidem percipiet. A-
ctore quidem teſtes deducente, pulſato
autem iurante, aut referẽte, ſicuti iudex
negotium diſpoſuerit. Hæc in ciuitati-
bus obtinent: Nam in agris (ubi multa

ſimplicitas eſt, & neque ſcribentium, aut
teſtium multorum copia eſt) quæ hacte-
nus apud eos ualuerunt, & in poſterum
quoque firma perſiſtant.§.fin. in Auc. de
inſtrumen.caute.& fide.col.vj. Per hæc
corrigitur ius Codicis dum ait ſi contra-
ctus quinquaginta librarũ auri ſummã ſu
pgrediatur, chyrographo neque debitũ
neque debiti ſolutio probetur niſi tres te
ſtes probatæ opinionis chyrographo ſe
ſubſcripſerint. l.ulti.C.ſi certum peta. li-
61 brani † autem auri conſtituunt ſeptua-
ginta duo aurei. l. Quotieſcunque. C.de
ſuſcepto præpoſ.& Archi. lib.x. libra ue-
ro argenti ex quinque ſolidis conſtat. l.
unica. C.de argenti pretio,quod theſau-
62 ris infertur in ſi.libri. Solidum † ubique
pro aureo Glo.iuris exponunt,ut Glo. in
uerbo aureos in l. ultima.ff.de in ius uoc.
& Glo. in uerbo uel xx. ſolidis in l. Qui-
cunque.C.de ſeruis fugit. & alijs locis in-
finitis. De his latius in VIRIDARIO
nico concluſionum iuridicarum Tomo
primo, concluſione ſeptuageſima tertia.
63 Nonnunquam & quindecim † adhiben-
tur. Nemini enim proximorum ſacro-
rum ſcriniorum penitus licet,cum ſit po-
ſterior tempore locum præcedentis am-
bire niſi forte ab eo, qui tempore uincit,
laborum comparatione ſuperetur, ut xv.
primatum eiuſdẽ ſcrinij teſtimonio cum
ſacramenti religione ſubnixus præceden
tibus dignior iudicetur. l.unicuique.C.de
proxi. ſacrorum ſcrinio lib .xij. Inter-
64 dum trium † teſtium conſignatio requi-
ritur. Nam ſi mulier pro alio interceſſe-
rit, & in ipſo inſtrumento interceſſionis
dixerit ſe ſe aliquid accepiſſe,& ita ad in-
terceſſionem ueniſſe, & hoc inſtrumen-
tum publicè confectum inueniatur, & à
tribus teſtibus conſignatum, omnimodo
credendum eſt eam pecuniam uel res ac-
cepiſſe, & non eſſe ei ad Senatuſconſulti
Velleí. auxilium regreſſum.l.antiquæ.C.
ad Senatuſconſult. Velle. Item & trium
teſtium requirit præſentiam inuentarij
confectio,de qua in §.hinc nobis uer.ſan-
cimus in Authentico de hære.& fal.col.j.
Tabellarijs enim ſolis quantum ad hoc
competit,non creditur,ut ibidem. Inſu-
65 per † quinque teſtes fidem probent ſub-
ſcripti manumiſsionis chartæ: Nam ſi-
quis per epiſtolam ſeruum ſuum in liber-
tatem producere maluerit licet ei hoc fa
cere quinque teſtibus adhibitis, qui poſt
eius literas ſiue in ſubſcriptione poſitas,
ſiue per totum textum effuſas literas ſup-
ponentes,fidem perpetuam poſsint char-
tulæ præbere. Et ſi hoc fecerit ſiue per ſe
ſcribendo, ſiue per tabellarium libertas
ſeruo competat.l.j.§.ſancimus. C. de lati.
liber. tol. Alios conſimiles caſus, quibus
plures duobus teſtibus adhibẽdi ſint bre-
uitatis gratia in alium locum ſeponemus.
66 Porrò † tametſi unius non credatur te
ſtimonio uti ſuperius dictum, tamen ſi fa
mę publicę accedat adminiculum ei fides
adhibebitur.ſecundum Glo. ſuper uerbo
famam in c.j.extra de appella.Id in ciuili
cauſa obtinet non etiam in criminali, in
qua aptiſsimas decet eſſe, & luce meridia
na clariores probationes.l.ulti.C.de pro
bat. ſecundum Glo. ſuper uerbo illorum
in c.ueniens extra de teſtib. Intenta con-
ſiderationis indagine perpendet Iudex
67 † quo vultu,qua conſtantia,quave trepi-
datione teſtes deponant.Plurimum quip
pe in excutienda ueritate etiam uox ipſa,
& cognitoris ſubtilis diligentia adfert:
Nã & ex ſermone,& ex eo,qua quis cõn-
ſtantia, qua trepidatione quid diceret,
uel cuius exiſtimationis quiſque in Ciui-
tate ſua eſt quædam ad illuminandam ue
ritatem in lucem emergunt. l.de minore
§.ulti. ff. de quæſtio. Conſiderabit quo-
que an hi qui ſimpliciter uiſi ſunt dicere
unum, eundemque præmeditatum ſer-
monem attulerint, an ad ea quæ ab illis
interrogata ſunt ex tempore ueriſimilia
reſponderint. l.iij.§. Ideoque diuus.ff.de
teſtib. Hoc demum non fuerit præter-
mittendum in ciuilibus cauſis ſi teſtes ab
ſint teſtium receptionem poſſe committi
68 † ſed in criminalibus cauſis, in quibus de
magnis eſt periculum omnibus modis
apud iudices præſentari debere teſtes, &
quæ ſint eis cognita edocere, ubi & tor-
mentorum forſan erit opus, & alijs omni
bus obſeruationibus in Authentico de te
ſtibus.§.& quoniam ſcimus in fin. col.vij.
Nam

Nam in criminalibus teſtes apud iudices repræſentandi ſunt, ut cum res exegerit tormentis ſubijciantur. Auten. apud eloquentiſsimum. C. de fide inſtrumentorũ.
69 † Denique iudices cum ſolum numerum teſtium quem neceſſarium eſſe putauerint, euocari patiantur, nec effrenata poteſtate ad uexandos homines ſuperflua multitudo teſtium protrahatur. l. j. §. fi. ff. de teſtibus.

F I N I S.

TRACTATVS DE TESTIBVS ET EORVM REPROBATIONE, D. NELLI DE SANCTO GEMINIANO I. V. D.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtes omnes eſſe poſſunt, qui non prohibentur.*
Cuncta licita ſunt, niſi decreto, aut lege prohibentur.
2 *Teſtes omnes eſſe prohibentur, qui accuſare non poſſunt.*
Teſtis qui non admittitur in cauſa principali, non admittitur in cauſa appellationis.
3 *Inimicus etiam de recenti reconciliatus a teſtimonio repellitur.*
Habitans cũ inimico a teſtificando reiicitur.
Inimicitiæ odium ex antiquitate temporis præſumitur.
Inimicitia parua teſtem non repellit.
4 *Inimicitia an ſit parua uel magna arbitrio iudicis relinquitur.*
Inimicus habens iuſtam cauſam inimicandi non repellitur a teſtimonio.
5 *Amicus an omnino a teſtimonio repellatur.*
Habitantium in eadem domo an poſſit unus pro alio teſtificari.
6 *Coniurator ſeu conſpirator repellitur a teſtimonio.*
Teſtes inſtrumenti uel ſcripturæ propter amicitiam non repelluntur.
7 *Pater uel mater pro filio, uel filius pro patre, uel matre: quando poſſit eſſe teſtis.*
8 *Conſanguineo in contradictorio iudicio minus creditur, ſed in contradictorio magis.*
Frater pro fratre & contra fratrem in cauſa ciuili admittitur ad teſtimonium: ſecus in cauſa criminali.
9 *Collaterales & conſanguinei uolentes inter ſe admittuntur ad teſtimonium etiam in cauſa criminali. Et quando inter extraneos in cauſa ciuili.*
10 *Socius pro ſocio teſtificatur: quando emolumentum ad ipſum non ſpectat.*
11 *Domeſtici quando ad teſtimonium admittantur.*
Domeſtici qui dicantur.
12 *Vaſallus teſtificatur pro domino, & contra dominum.*
Seruus non poteſt pro domino teſtificari.
Libertus contra patronum non teſtificatur.
13 *Teſtis de uniuerſitate quando poſſit eſſe teſtis in cauſa uniuerſitatis.*
14 *Prælatus uel rector eccleſiæ an in cauſa ſuæ eccleſiæ teſtis eſſe poſſit.*
Abbas poteſt eſſe teſtis in cauſa monaſterii.
15 *Criminoſus in crimine perſeuerans non admittitur ad teſtificandum.*
Teſtis cui opponitur crimen non admittitur in ciuili uel criminali prinſquam probauerit ſe innocentem.
Examinari an poterint alii quando ex quatuor exiſtentibus in una domo unus occiditur.

Par-

16 *Particeps criminis non admittitur ad teſtimonium, etiam ad indicium, præterquàm in cauſa hæreſis, & ſimoniæ.*

Infamis Iudæus & legibus odioſus conuinci per teſtes idoneos debet.

Criminoſus ſocius à teſtimonio repellitur.

17 *Homicida admittitur de iure ciuili ad teſtimonium: Secus de iure canonico.*

Teſtis interrogatus dicens ſe homicidam, puniri non poteſt.

18 *Fur, raptor, & adulter manifeſtus, uel quilibet exiſtens in peccato mortali, non admittitur ad teſtimonium.*

Aſſocians aliquem ad committendum adulterium, an teſtimonium dicat in cauſa adulterii.

19 *Infamis, an, & quando admittatur in teſtem.*

Teſtimonium dicere eſt dignitas, & actus legitimus infamibus interdictus.

Infamia teſtis poteſt etiam poſt mortem probari.

Teſti uacillanti non eſt præſtanda fides.

Teſti cõfitenti ſe eſſe infamem, uel inimicum non creditur.

20 *Excommunicatus & ſuſpenſus à teſtimonio repellitur, & an pro excommunicato, uel contra excommunicatum?*

Accuſator non poteſt eſſe teſtis.

Concubinarius manifeſtus, uel inceſtuoſus non admittitur.

Hermaphroditus ad teſtimonium non eſt admittendus.

Iudæus uel paganus, uel hæreticus contra Chriſtianum teſtis eſſe non poteſt. pro Chriſtiano uero ſic.

Orthodoxum cõtra infidelem ad teſtimonium admittitur.

21 *Impubes quibus caſibus teſtificetur, & an actus pubes teſtificari poſſit de eo quod uidit in pupillari ætate.*

Seruus factus liber an teſtificari poſſit, de iis quæ uidit, cum in ſeruitute erat. remiſſiuè.

22 *Monachus & canonicus regularis nõ teſtificantur ſine ſuperioris licentia, in cauſa uero eccleſiæ ſuæ ſic.*

Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ in teſtem admittitur.

Adminiſtrator eccleſiæ ſuper contractu quẽ celebrauit teſtimonium dicit.

23 *Seruus quando poßit eße teſtis.*

Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis, ſtatuliber uerò non.

24 *Teſtis inteſtabilis qui communi opinione reputabatur teſtabilis, an, & quando admittatur.*

25 *Cõditio teſtis tempore teſtimonii inſpicitur, quando ſunt de ſubſtantia rei.*

Intellectus l. 1. C. de teſta. & ff. ad Carbon. l. iii. §. de cauſis.

26 *Teſtis in probanda inhabilitate duo teſtes ſufficiunt.*

Teſtes debent eße bonæ famæ tempore iuramenti, & depoſitionis.

27 *Dictum teſtis trahitur ad tempus iuramenti.*

28 *Teſtamentum qui facere non poteſt, teſtimonium ferre non ualet.*

Mutus an teſtis eſſe poſſit, remiſſiuè.

29 *Cæcus teſtificatur de auditu, quando habet uoces notas, & de his quæ ante cæcitatem uidit.*

30 *Pauper quando ad teſtimonium admittatur.*

Crucem portantes, & publicè pænitentes an ad teſtimonia admittantur.

31 *Iudex, aduocatus, procurator, aſſeſſor, executor, actor, uel arbiter, quando poſſint eſſe teſtes.*

32 *Mulier an, & quando admittatur ad teſtimonium.*

Mulieri inſpicienti aliquam, & aſſerenti non eſſe cognitam, an credatur.

33 *Fideiuſſor pro debitore qui ſoluendo eſt teſtificatur.*

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis inter creditorem & debitorem. remiſſiuè.

34 *Cedens an teſtificari poſſit pro ceſſionario.*

Creditor pro debitore non teſtificatur.

Teſtimonium quis non dicit contra eum, quẽ in ius uocare non poteſt.

Legatarius poteſt eße teſtis de his quæ in teſtamento continentur.

Tutor interdum teſtis eſt pro pupillo.

Familia officialis interdum tempore ſyndicatus examinetur.

35 *Frater pro uxore fratris teſtificatur.*

Beneficiati pro prælato de ſua creatione ſeu titulo teſtificantur.

Magiſter

Magiſter pro diſcipulis an poſſit teſtificari. remiſſiuè.

Compater an poſſit eſſe teſtis, uel iudex pro compatre. remiſſiuè.

36 *Maior ſeptuaginta annis non cogitur eſſe teſtis.*

Teſtes in qua ætate ſint recipiendi. remiſſiuè.

Teſtes prohibiti an admittantur: quando proceditur ſine ſolennitate iuris. remiſſiuè.

37 *Iudex dat ſaluum conductum teſtibus.*

Teſtes non ſunt a longè uocandi: quando plus expenderetur quàm ſit ualor cauſæ.

Teſtibus debent expenſa fieri, ſed non reſici damna.

38 *Teſtes citati ſi non ueniunt quod remedium contra eos competat. & quid ſi tardant deponere.*

Teſtis ſi extra iudicium coram iudice non in figura iudicii dicit ſe negotio non interfuiſſe, cogi debet ad deponendum, & ſtatur depoſitioni.

Teſtis qui teſtificari promiſit, cogitur teſtimonium perhibere.

39 *Teſtis qui, ut ueritas occultetur, comparere non uult, crimine ſtellionatus punitur.*

40 *Teſtis quibus caſibus teſtificari cogatur.*

Teſtis qui uenit ad iudicium, & iurauit, ſine licentia iudicis recedere non debet, & ultra quindecim dies teneri non poteſt.

Litigatores ſine licentia iudicis recedere non debent. alias non dicuntur ueniſſe.

Teſtis de non recedendo ſatiſdare debet, & ſi non poteſt debet iurare, & alterum non faciens ad carceres deduci debet.

42 *Teſtis qui non fuit citatus nec monitus deponens cum iuramento probat.*

Intellectus l. presbyteri, C. de epiſ. & cler.

Teſtis qui non cogitur teſtificari non eſt citandus.

43 *Teſtium receptio contra non citatum non ualet.*

Cogi nunquid aliquis poſſit, ut dimittat teſtes contra ſe teſtificari.

44 *Iudex de conditione teſtis inquirere debet, ſed licet non inquirat eius dictum ualet.*

Teſtis licet debeat cauſam ſui dicti dicere, & ſuper hoc interrogari, ſi eſt omiſſum teſtimonium non uitiatur.

45 *Dilatio quarta ad producendos teſtes quando detur, & quando quinta.*

Teſtes producti ſuper una cauſa an poſſint iterum reproduci in alia ſuper eodem articulo.

46 *Teſtes iidem ante publicationem non poſſunt ſæpe produci niſi ex cauſa.*

47 *Teſtes poſſunt produci ante publicatis teſtibus etiam ſi eſt renuntiatum productioni teſtium.*

Renuntiatio ſpecialiter facta de non producendo teſtes ſuper aliquo capitulo tenet.

48 *Iudex inquirens, & promotor inquiſitus qui ſuam iniuriam, uel intereſſe non proſequitur, poſt dicicta teſtificata poteſt teſtes inducere.*

Teſtes in criminalibus coguntur uenire ad iudicem qui de cauſa cognoſcet.

49 *Iudex ex officio poteſt recipere teſtes in cauſa poſt aperturam teſtium, etiã ad coadiuuandum accuſationem.*

Iudex in cauſa inquiſitionis an poſſit examinare teſtem poſt dicicta teſtificata.

50 *Procurator non inducit teſtes, ſtante ſtatuto quòd non poſſint induci niſi à principali.*

51 *Teſtes quando recepti ſunt parte abſente, intelligitur parti exceptio reſeruata.*

Nomina teſtium iudici edens an poſſit aliqua detrahere.

52 *Teſtium præſentium examinatio non poteſt per iudicem alii committi ſed per ipſum iudicem fieri debet.*

53 *Iudex quando poſſit mittere notarium ad examinandum.*

Intellectus ad §. quoniam auth. in auth. de teſti. & de fide inſtru. l. indices.

54 *Teſtis quando dixit non dixiſſe prout notarius ſcripſit, magis notario creditur ſi fuit præſens iudex. & uide infra nume. 246. & 251.*

55 *Teſtibus productis poteſt contra earum perſona opponi.*

Exceptio quæ uni obſtat non retardat proceſſum ſi adſunt alii.

Exceptiones contra teſtem criminoſum qualiter formentur.

56 *Exceptio contra teſtes quando ſit proponẽda.*

57 *Producens teſtes opponit contra eius perſonas, ſi cauſa de nouo emerſerit.*

58 *Proteſtatio facta contra perſonam teſtis contra me producti ſi pro me deponit mihi non nocet, niſi talis proteſtatio fuerit per partem ratificata.*

Teſtium facta publicatione non poteſt obiici contra eorum perſonas, niſi proteſtatio à principio facta fuerit.

59 *Teſtis iuramentum quid continere debeat.*

60 *Teſtis qui depoſuit non iuratus, ſi poſtea iuratus non probat.*

61 *Iurare de credulitate quis poſſit.*

62 *Eccleſia ut poſſit arma ſpiritualia exercere ſufficit, quòd habeat iuſtitiam ueritatis indubitanter, licet non probatam.*

63 *Teſtis iurans dicere puram & meram ueritatem, deponendo de fama non probat.*

64 *Teſtis iurans non tactis ſcripturis deponens de falſum puniri poteſt.*

65 *Dies depoſitionis teſtis qui iurauit, & depoſuit editur & non iuramenti. & uide nu. 71.*

66 *Teſtis poteſt per ordinarium compelli ut coram eo iuret.*

67 *Teſtis iurans dicere ueritatem ſuper articulis, ſi extra deponit quando probet.*

68 *Iuramentum teſtis poteſt conſenſu partium remitti.*

69 *Teſtis iurans dicere ueritatem ſuper tota cauſa principali, intelligitur etiam ſuper emergentibus.*

70 *Habens terminum ad probandum, probaſſe non dicitur, ſi facit teſtes in termino iurare.*

Probatio quid ſit.

Probatio clara & certa eſſe debet.

Teſtes debent iuraſſe & depoſuiſſe intra terminum, ſi lex ſine miniſterio hominis terminum ad probandum aſſignat.

71 *Teſtis iurans in termino licet extra terminum deponat, in termino depoſuiſſe dicitur.*

Partis citatio requiritur in iuramento teſtis.

Teſtes non præſumuntur iurari, niſi in actis de iuramento appareat.

73 *Teſtes poſt litem conteſtatam non ante recipiuntur, ubi ponuntur triginta quatuor caſus in quibus recipiuntur ante litem conteſtatam.*

74 *Teſtes recepti ante litem cõteſtatam, ut quia ſenes, uel infirmi non publicantur: & quando publicentur reo præſente in iudicio, & actore abſente, & quando publicentur. nu. 78.*

75 *Teſtes quando dicunt nihil ſcire, poſſunt alii publicatis teſtibus ſuper eiſdem capitulis produci.*

76 *Teſtes examinandi ad æternam rei memoriam coram quo iudice examinentur.*

77 *Teſtes publicati ad æternam rei memoriam pro reo, an ualeat ſaluo iure opponendi contra perſonas & dicta.*

78 *Intellectus ad l. iii. ff. ad leg. Aquil. & ad l. in lege Apulia ſi deletum.*

Intellectus ad l. iii. §. duæ cauſæ ff. ad Carb.

Actio non oritur ex publicatione teſtium.

79 *Citatio perſonalis an requiratur quando teſtes extra ordinem examinantur.*

Citatus non eſt ſemper admittendus ad contradicendum.

80 *Præſentia partium quid non ſit neceſſaria, quando teſtes publicantur.*

Intellectus ad Gloſ. in l. geſta, C. de re iud.

81 *Atteſtationes non publicatæ, non faciunt fidem.*

82 *Poſſidens poteſt petere examinari teſtes ad æternam memoriam, non poſſidens non.*

83 *Teſtes duo regulariter ſufficiunt.*

Teſtes ſeptuaginta duo requiruntur in depoſitione Epiſcopi Cardinalis.

Quadraginta quatuor in presbytero Cardinali.

Viginti ſex in diacono Cardinali.

Septem aliorum clericorum.

84 *Teſtes quinque in probanda ſolutione debiti in ſcriptis, & in quibus caſibus requirantur plures, uel pauciores late. & uide etiam infra nu. 87.*

85 *Teſtimonio unius quando credatur, ubi ponuntur uiginti nouem caſus.*

86 *Valens producere quadraginta teſtes, ſi iudex non uult recipere niſi uiginti, appellare poteſt.*

Teſtis unius dictum cum aliis indiciis an ſemiplenam fidem faciat.

88 *Tabellio qui inſtrumentum confecit, in numero teſtium non connumeratur.*

Intellectus ad l. Domitius Labeo. ff. de teſt.

89 *Practica examinandi teſtes non latinos per notarium latinum.*

Teſtes duo ſi deponant unus Latinè, & alius Græcè probant.

Defectus locutionis teſtimonium non uitiat.

Teſtes debent recipi ſecretè, & deponere debent de his quæ percipiuntur ſenſu corporeo, non de his quæ percipiuntur iudicio intellectus.

90 Teſtis non poteſt dictum ſuum in ſcriptis deponere maxime in criminalibus. Nam iudex debet audire qua fronte, & qua trepidatione loquatur.

91 Teſtes non examinantur ſuper articulo ſuper quo non ſunt inducti. Nec debent iurare niſi ſuper eo ſuper quo inducti ſunt, niſi in caſibus in quibus iudex poteſt ex officio eius examinare.

92 Teſtis deponens ſuper dependentiis, & connexis non dicitur deponere extra articulum.

93. Articulus quòd producatur non eſt de ſubſtantia probationis.

Teſtis dictum quod deponit ſuper libello ualet, ſi articuli non ſunt formati.

94 Dictum teſtis uerum in articulo non uitiatur, ſi teſtis dixit falſum extra articulum.

95 Iudex cogit teſtem in iudicio ad dicendum ueritatem, licet extra iudicium dixerit ſe nihil ſcire.

96 Teſtes qui compelli poſſunt: quando ſponte deponunt, debent in actis redigi.

97 Teſtes pro utraque parte deponere debent, & iurare. Expenſis producentis ad egregias perſonas notarius mittitur.

Teſtis de longinquo producens facit expenſas.

98 Teſtium dicta ſcribi debent, alias ſententia non ualet, nec dicta per iudicem & notarium probant.

99 Teſtes debent ſecundum interrogatorias examinari ut proſint producenti, alias pro nõ receptis habentur.

Interrogatoria teſtium an poſſint emẽdari.

Dictum teſtis non interrogati de cauſa ſcientiæ an ualeat. remiſſiue.

100 Teſtimonia iudiciaria duobus modis dicuntur.

101 Teſtes ſeniores iunioribus præferuntur.

102 Inſtruere teſtes qui negotio interfuerunt licet.

Teſtimonium an ualeat ſi teſtes ſe inuicem inſtruunt.

103 Teſtis ſuſpectus de circunſtantiis interrogatur.

104 Teſtis unus ſurrogatus loco alterius propter caſum ad actum inchoatum debet interrogare alios de geſtis in eorum præſentia.

Teſtes audire, & uidere debent teſtatorem, aliàs non ualet teſtamentum.

Teſtificari de facto ſuo an quis poſſit.

105 Teſtis ſentiens commodum etiam in conſequentiam quando teſtificari poſſit.

Intellectus ad l. qui teſtamento. §. legatarii ff. de teſta.

106 Teſtes quando poſſint repeti.

107 Teſtis quando poſſit dictum ſuum damnare, corrigere, uel interpretari.

108 Iudex poſt concluſum in cauſa an interroget teſtes.

109 Teſtis etiam ex interuallo dictum ſuum declarat: quando fungitur officio iudicis & teſtis.

110. Teſtis uarians an probet, & ſi dicit primò quòd non recordatur, poſtea ſic, ſtatur ſecundo dicto.

Dicto teſtis facto in iudicio ſtatur, licet contrarium extra iudicium dixerit.

111 Teſtis ſi dixit ſic: imò ſic, ſtatur ſecundo.

Teſtis qui dixit heri non credo, uel neſcio, poteſt hodie dicere ſcio, uel credo, & ſecundo dicto ſtatur.

112 Teſtis deponens ambiguè, quando poterit interpretari pro quo depoſuerit.

113 Teſtes magis idonei requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus.

Probationes apertiſſimè in criminalibus requiruntur.

Iuramentum in ſupplemẽtum probationum non defertur in cauſa criminali ciuiliter mota.

Probatio exacta magis requiritur cum agitur de crimine criminaliter, quàm ciuiliter.

Agi ciuiliter de crimine quando dicatur, & quando criminaliter. remiſſiue.

114 Teſtes in cauſa criminali torquentur, & quid in ciuili.

Teſtis uacillans in cauſa ciuili poteſt retorqueri.

Indicia eadem requiruntur ad torquendum teſtes, quæ in reo.

Teſtes an examinari poſſint parte non citata in cauſa inquiſitionis. remiſſiuè.

Teſtis in cauſa inquiſitionis non debet deponere de occultis, ſed de illis, ubi clamor aliquis proceſſit, & ſi de occultis deponit nō propter hoc reus eſt puniendus.

115 *Teſtis quando uacillat notarius ſcribit uacillationem de mandato iudicis. Idem ſi trepidat, uel mutat colorem in facie.*

116 *Teſtis deponens de uiſu reprobari poteſt ratione naturali.*

117 *Teſtis deponens ſuper inquiſitione dicens occidentem cognouiſſe ſed non occiſum non probat.*

118 *Teſtis deponens ſuper inceſtu, ſi deponit coniunctionem carnalem, & non conſanguinitatem an probet.*

119 *Teſtes quorum unus deponit de ueritate, alius de fama probant.*

QVIA TESTIVM materia ampliſsimè eſt diffuſa, & per multos doctores tractatur diffusè. & maximè per Spe. decreui ſub compendio uerborum omnia quæcunque inuenium breuiſsimè per concluſiones colligere, ſequendo in quibuſdam ordinem Spe. & omnia eius dicta concluſiuè recitabo. ego Nellus de Sancto Geminiano Iuris Vtriuſque Doctor precibus aliquorum ſociorum meorum humiliter condeſcendi ad hoc opus compilandum. Suſcipiant igitur lucidum, & fauorabile munus quod longo meo tempore inſtantiſsimè petierunt.

1 SCIENDVM † primò eſt, quòd omnes poſſunt eſſe teſtes, qui non prohibentur. unde edictum de teſtibus eſt permiſſorium: ut ff. de teſt. l. j. §. j. cuncta enim licita ſunt niſi decreto aut legē prohibeantur. ff. ex quib. cau. ma. l. nunquam eis. & extra de deſpo. impu. c. ad diſſoluendum. ſic ergo. quicunque non prohibetur à teſtimonio poteſt teſtificari.

2 VIDEAMVS † ergo nunc qui prohibētur. Et generaliter nota quòd omnes qui prohibentur accuſare, per tit. C. qui accu. non poſ. prohibentur teſtificari in cauſa criminali: ut no. in rub. C. qui accuſa. nō poſ. & in c. teſtis. iiij. q. j. & qui non admittitur in cauſa principali, non admittitur in cauſa appellationis: ut in c. Romana. de ap. in vj. & qui repellātur. uide Gloſſ. j. q. j. c. ſi quis. & iiij. q. v. in ſumma. & qui repellitur ab accuſando repellitur à teſtimonio. uide Gloſſ. in ſumma. iiij. q. iij. & ij.

3 INIMICVS † à teſtimonio repellitur. Idem ſi cum inimico habitat. Si eſt inimicus propter litem criminalem illa durante non admittitur. ſi propter ciuilem admittitur: ſed tempore diſputationis diſcutietur an ei ſit fides adhibenda. Inimicus ergo magna inimicitia repellitur à teſtimonio: ſecus ſi parua ſit: ut in Spe. de teſte. in princ. Sed Inn. in c. cum oporteat. in fi. de accu. dixit. quòd inimicus reconciliatus non admittitur ad teſtimonium ſi reconciliatio erat recens, ſecus in antiqua: quia ex antiquitate temporis præſumitur obliuio. uide Gloſſ. iiij. q. v. c. accuſatores. quæ eſt no. ad hoc facit. ff. de uſucap. l. furtum. §. fundi. & quod nota. in capi. per tuas. de ſimo. in Gloſſ. in uerſi. teſtes. & ff. de excuſa. tuto. l. athletas. §. dat remiſſionem. inſti. de inuti. ſtipu. in fi. & dixit Inno. ubi ſupra, quòd inimicitia repellit ſi erat capitalis inimicitia uel magna, ubi tamen erat parua non repellit: ſed ei adhibetur fides. & uide C. de teſti. in auc. ſi dicatur.

4 † An autē inimicitia ſit magna uel parua iudicis arbitrio relinquitur. ſecundum Inn. in c. cū oporteat. de accu. & uide per Bar. in l. j. §. cum quis. ff. de quæſtio. & in Gloſſ. d. c. accuſatores. iiij. q. v. quæ probant ſupra dictam diſtinctionem. & dixit Inno. extra de re iudi. c. j. quòd inimicus qui habet iuſtam cauſam inimicandi non repellitur à teſtimonio: ut ibi no. per eum uide.

5 AMICVS † maxima amicitia aſtrictus à teſtimonio repellitur: ſecus ſi leui. de uerbo. ſig. l. late. in Spe. de teſti. in prin. & no. in Gloſſ. l. ſciendum. ff. de uſur. non ergo in totum repellitur amicus à teſtimonio

monio pro amico: ſed ei minus fidei adhibetur: ut eſt tex. in auc. de mona. §. cogitādum. quod eſt uerum, niſi inter eos eſſet tanta amicitia quòd in eis ſit unum uelle & etiam unum nolle: ut l. etiam. C. de teſti. & l. iiij. ff. e. & per Ang. in d. §. cogitandum qui dixit per illum tex. quòd ſi ſunt plures cohabitantes in eadē domo, unus poteſt teſtificari pro alio, ſicut & monachi, nec repelluntur ratione cohabitationis, ſicut nec monachi. niſi alia de cauſa
6 repellatur. quod eſt no. ad multa. † Cōſpirator ſeu coniurator à teſtimonio repellitur: ut in Spe. de teſti. in prin. in uer. item quòd eſt conſpirator. Teſtes inſtrumenti uel ſcripturæ non repelluntur propter amicitiam: ut no. in C. qui po. in pig. ha. l. ſcripturas.

7 Pater † & mater regulariter pro filio, uel contra filium non teſtificantur: nec filius pro eis, nec cōtra eos. Idem in aſcendentibus & deſcendentibus utriuſque ſexus in infinitū: ut in Spec. de teſte. in prin. uer. item quòd eſt parens. & inſti. de teſta. §. pater. & uide Bar. ff. de teſta. l. qui teſtamento. § his quoque. ubi tractatur noſtra materia. Dicta regula fallit: quia pater poteſt eſſe teſtis in teſtamēto filij teſtantis de caſtren. pecu. Item pater teſtificatur pro filio in cauſa religionis. Item mater cum quæritur de ætate, genere ſeu cognatione filij. Quarto fallit in cauſis matrimonialibus ſcilicet cum quæritur an matrimonium poſſit ſubſiſtere cum eis propter conſanguinitatem uel affinitatem. Sed ſi quæritur an matrimonium ſit contractum uel non, ſponſa dicente contrarium, & ſponſo negante, ſi ipſe ſit ditior uel potentior uel honorabilior, pater uel mater ſponſæ non admittitur. Si uero pater uel mater inferior ſit, uel fauore matrimonij, ſi ſint pares uidentur ſuſpecti, unde iudex arbitrabitur. Sed ſi uir & uxor ſe habent ut excedentia & exceſſa: ut quia uir eſt ditior illa nobilior, uel econtra, etiam iudex arbitrabitur. pater autem & filius qui eſt in eius poteſtate eodem teſtimonio uel negatiuè extraneo ſimul eſſe teſtes poſſunt. in patris uero teſtō filius eſſe teſtis non poteſt, nec pater, uel qui in eius poteſtate eſt. niſi filius teſtator ſit miles, ſeu de caſtrenſi teſtetur: quia tunc ſi ante miſſionem facit teſtamentū, pater poteſt teſtis adhiberi: ſecus ſi poſt. Spe. in ti. de teſte. in prin. uer. item quod eſt parens. de materia uide quod no. ff. de prob. l. etiam matris. & ibi etiam ponitur an pater poſſit eſſe teſtis pro filio emancipato: & etiā ibi no. an ſocer pro genero, uel econtra; & frater pro fratre. & de uiro & uxore. & an unus canonicus poſſit eſſe teſtis in cauſa capituli. & uide quod not. C. de teſtibus, l. parentes. ubi punitur de filio adoptiuo.

8 Consangvineo † minus creditur in contradictorio iudicio. l. magis puto. §. in primis. ff. de re. eorum. & Bal. in concluſionibus tenet. ſed nōn in contradictorio magis creditur, nec eſt ſemper ſtandū confeſſioni eorum, frater pro fratre & contra fratrem admittitur in cauſa ciuili, cum non prohibeatur niſi habeant omnia bona communia pro indiuiſo. minor tamen fides ei adhibetur. In criminali uero non admittitur præterquam in cauſa hæreſis. nec etiam in criminali Affines
9 admittuntur † ſed etiam collaterales & conſanguinei uolentes inter ſe admittuntur etiam in criminali poſt tertium gradum: quia uſque ad illum non coguntur teſtificari. ſi tamen teſtes in pari gradu attinent producenti, & ei contra quē producuntur admittentur: quia par cauſa affectionis prohibitionem tollit: in ciuili autem remoti & propinqui conſanguinei inter ſe pro & contra, & inter extraneos admittuntur. Arg. tamen contra: quia ſunt domeſticæ perſonę. Spe. de teſte. in prin. uer. ſed nunquid frater. & an frater admittatur? uide Barto. no. in d. l. qui teſtamento. & quando cōiunctus pro coniuncto admittitur: uide quod no. etiā in dicta l. etiam matris. & ibi dixi. ſi conſanguinei in cauſa matrimonij. & in cauſa eccleſiæ, & domeſtici admittuntur ad teſtificandum. viij. diſt. c. ij. in gloſſ. & an coniuncti ſint idonei. uide Gloſſ. iiij. q. v. c. j.

10 Socivs † admittitur pro ſocio pro parte ſocij non pro ſua; ut per Inn. in c. j.

de teſti. idem ſi incidenter ſine ſocietate ſit res cõmunis, ſecus eſſent ſocij omniũ bonorum, uel illius quæ petitur, quæ cõmunis eſt. ſic ergo ſolum cõſideratur, an ad ſocium teſtificantem aliquo caſu emolumentum pertineat, ut tunc non admittatur: uide Spe. in ti. de teſte in princi. uerſi. ſed nunquid ſocius. & uide Ange. ff. ſi quis cau. l. ſi duo rei. in princi.

11 Domestici † teſtes non admittũtur ad teſtificandum. Fallit, C. de repudi. l. cõſenſu. ſed colonus & aſcriptitius licet domeſtici ſint tamen admittuntur de cõſuetudine pro domino, ſed minor fides eis adhibetur. Clientulus & mercenarius domeſtici ſunt. & dum ſeruiunt non admittuntur pro domino. ſed ſi fuerint olim nunc autem non ſunt, admittuntur. Eſt ergo conſilium quòd dominus eos liberet, & poſſunt teſtificari, niſi conſtet de fraude: ut in Spe. de teſte. in uer. item excipitur: & qui dicuntur domeſtici. ibi uide. Domeſtici admittũtur in cauſa eccleſię. xxviij. di. c. ij. in Gloſſ. & quando admittuntur. uide in d. l. conſenſu. §. ſuper plagis. & C. de teſti. l. ij. & xiiij. q. ij. in Gloſſ. ſummæ admittuntur tamen domeſtici inter ſe ubi eſt par ratio affectionis. Idem quando aduerſarius eius inducit ſicut dicimus in aduocato. Fallit quando ſunt tales quibus imperari poteſt ratione patriæ poteſtatis uel dominij. Quid ergo in uaſallo. infra dicetur. & per Spe. ubi ſupra. Seruitores autem familiares an poſſunt eſſe teſtes pro domino, eo quia domeſtici ſunt? uide inſti. de teſta. §. pater. Sed an qui tempore contractus erat meus domeſticus, poſtea deſijt eſſe admittatur pro me. uide. ff. de quæſtio. l. j. §. idem. Quid econtra. uide eandem. l. j. §. ſi ſeruus, ad hoc. an ſubditus admittatur pro domino, uide C. de teſt. l. eos. quid econtra. uide. ff. de teſti. l. idonei. & extra de offi. delega. c. cauſam quæ. familiares autem quibus hodie utimur poſſunt teſtificari pro domino dummodo honeſti ſunt: ut per Inno. in c. fraternitatis. de teſti.

12 Vasallvs † poteſt teſtificari pro domino, licet non poſſit eſſe iudex: quia plures requiruntur eſſe iudices quàm eſſe teſtes. Vel diſtingue. aut eſt magnum feudum, & tunc non admittatur: aut eſt paruum, & teſtimonium dicat. Vel dic, aut uaſallus eſt obligatus ad præſtandum domino ſeruitia tantum, & non ad fidelitatem. & admittatur in illis qui tenent decimas ab eccleſijs. aut eſt obligatus: quia iurauit fidelitatem, & non poteſt: quia iuramentum repręſentat quandam ſpeciẽ ſeruitutis, & ſeruus pro domino non poteſt teſtificari. Spe. in ti. de teſte. §. ſed nũquid uaſallus. Vaſallus autem poteſt teſtificari contra dominum in cauſa feudi: ut C. de teſti. l. aduerſus, & poſui in noſtro repertorio in ti. de feudis. Libertus contra patronum non teſtificatur: quia eius perſona debet uideri ſibi ſancta. Spe. ubi ſupra. Idem in filio liberti. Spe. eo. ti. uer. item quòd eſt libertus.

13 In cavsa † uniuerſitatis uel collegij quilibet de uniuerſitate uel collegio habet teſtificari, in defectum tamen aliorum, & non aliter, pro ipſa uel ipſo. ſed contra bene poſſunt. uel dic indiſtinctè admitti in ciuili: quia cauſa uniuerſitatis non eſt ſingulorum. in criminali uero ſi prælatus accuſetur, tunc aut ab uno de uniuerſitate accuſatur, & alius de uniuerſitate admittitur: quia par in utroq; ratio eſt. Aut extraneus accuſatur ab uno de uniuerſitate, & accuſans nõ inducit ſocium niſi in ſubſidium. Spe. in tit. de teſte in princ. uer. ſed nunquid in caſu uniuerſitatis. de materia uide Gloſ. iij. q. viij. ca. nihilominus. & inſti. de re. diui. §. uniuerſitatis. & ff. de in ius uo. l. ſed cum hac. §. qui manumittitur. & ſic uidetur quòd ſinguli de uniuerſitate ſint teſtes in cauſa collectarum. In contrariũ uidebatur quaſi ſinguli ferant utilitatem: ar. ff. de leg. j. l. ab omnibus. in princip. In contrariũ eſt communis opi. quia cauſa non tractatur nomine ſingulorum, nec ſinguli propter partes iudicij. & præſertim ſi non ſint teſtes ſuper articulo principali. ſed ſuper incidenti: arg. inſti. de teſta. §. legatarijs. & ff. de iudi. l. j. Bald. in concluſioni. in princ.

14 Praelatvs † uel rector eccleſiæ in cã eccleſiæ

eccleſiæ pt eſſe teſtis. actor tñ & teſtis ſimul eſſe non poteſt. unde cauſam alij cõmittit, & ipſe erit teſtis, & ſi conſtituto ꝓ curatore dicat Abbas & conuentus conſtituit talem procuratorem, abbas poterit eſſe teſtis & quilibet de conuentu. Et ſi adminiſtrator eccleſiæ contrahit, qui contractus in dubium reuocantur poterit adminiſtrator teſtificari, ut in Spe. de teſte. §. j. uer. ſed nunquid rector. abbas poteſt eſſe teſtis in cauſa monaſterij: ut Inno. in c. ad hæc. extra de teſti. uenditor pro emptore, donator pro donatario, an admittantur? dic ut no. ff. de teſt. in l. nullus per Cy. C. eo. l. nullus.

15 Criminosvs † ſi in crimine perſeuerat non ualet eius dictum in criminali ſiue in ciuili, etiam dum de crimine ciuiliter agitur, niſi eſſet tale quod infamiã irroget & probet hoc per ſacerdotẽ cui crimen confeſſus eſt. & hoc ubi crimen manifeſtum eſt ſine probatione præſumitur eum pœnituiſſe: & ſuæ ſalutis memorem eſſe. ubi uerò agitur criminaliter ſiue ſit manifeſtum ſiue ſit occultum repellitur: ſi aliàs de crimine conuictus exiſtat, uel confeſſus, uel ſi ex hoc facto eius opuſit grauata, uel ſi ei probari poterit, licet egerit pœnitentiam. Is ergo cui opponitur crimen non admittitur in ciuili uel criminali, priuſquam probauerit ſe innocentem, ſiue conuictus fuerit ſiue non, dummodo conueniatur. Spe. de teſte. in uer. item opponitur quòd eſt criminoſus. Quid ſi in una domo ſunt quatuor, quorum unus occiditur, & neſcitur à quo, an aliquis eorum admittatur ad teſtificandum? uide in Spe. eo. ti. uer. quòd quatuor homines. & Ang. in l. ſi in rixa. ff. ad leg. Cor. de ſica.

16 † An autem particeps criminis admittatur ad probationem? Glo. in c. ij. de teſti. quæ incipit. no. quia dicit quòd non præſumptionem ſic ut ibi. quod intellige ſpeciale, ut in crimine ſimoniæ. in alio autem crimine quàm in iſto excepto, non uidetur quòd particeps criminis faciat indicium ſiue præſumptionem etiam ad torturam: ut in c. j. de confeſ. ibi, ciuili cenſemus pœnę ſubdendo. ibi tamen Gloſſ. dicit quòd non creditur quãtum ad conuincendum, ſed quantum ad præſumptionem. Et ſi intelligas in excepto, concordas cum Gloſſ. d. c. j. ſi in alijs, cum propter præſumptionẽ deueniatur ad torturam, torquebuntur alij ad iſtorum teſtimonium. & ſic pœnę ſubdentur contra illum. per tex. in l. fi. C. de accu. ubi de hoc per Cy. facit de adul. c. ſignificaſti. & ad Syll. l. prius. Nam quãtuncunque quis ſit infamis, iudęus, & legibus odioſus, tamen conuinci debet per teſtes idoneos. ut no. in c. teſtimonium. de teſti. Criminis ſocius à teſtimonio repellitur. Spe. de teſte. uer. item quòd eſt ſocius criminis.

17 Homicida † de iure canonico repellitur. de iure ciuili admittitur. Spe. eo. ti. uer. item quòd eſt homicida. & in uer. item quòd non eſt probatæ uitæ. licet teſtis confiteatur ſe homicidam, non tamen poterit eum iudex punire ex illa confeſſione: quia non eſt facta in iudicio. non enim de hoc agebatur. Gloſſ. ordi. eſt. iij. q. vj. hoc crimen incidit enim cauſę principali. ut l. nullum. C. de teſt. & eſt. Gloſſ. j. q. j. & hoc quippe. ſecus ſi confiteatur falſum: ut d. l. nullum. & C. de epiſco. & cle. l. presbyteri.

18 Fvr, raptor † & adulter manifeſtus, & generaliter in quolibet peccato mortali ſcilicet manifeſtè conſtitutus, repellitur, nam tales ſunt infames infamia canonica. nec poterit teſtis qui prætextu criminis repellitur mihi de crimine objicere, nec aduerſarius meus in iſta cauſa mihi de crimine objiciet, niſi eſſet tale crimen quod objicio teſti cuius ego particeps fuerim, in Spe. de teſte. uer. objicitur quòd eſt fur. Sed nunquid poteſt eſſe teſtis illi qui aſſociauit aliquem ad committendum adulterium, etiã in cauſa ipſius adulterij? & an poſſit cogi? uide Inno. in ca. qualiter, & quando. el. j. de accu.

19 Infamis † & leuis opinionis non admittitur ad teſtificandum, niſi in criminibus exceptis: quia tũc admittitur cum tormentis, uel niſi accuſatus ſit malæ famæ. quod eſt uerum in infamia iuris. Infamis autem de facto admittitur in cauſa ciui-

ciuili uel criminali ciuiliter intentata: Ferre teſtimonium eſt dignitas, & eſt actus legitimus, qui actus infamibus interdicitur. & ideò periuri non admittuntur. Temerarium tamen iuramentum quem à teſtimonio non repellit: quæ infamia etiam poſt mortem teſtis poterit probari. Spec. de teſte. in uer. item excipitur quòd eſt infamis. Si teſtis confiteatur ſe infamem, uel inimicum, non creditur ei, quaſi propter hoc non ſit productus, nec iuratus: quia acceſſorium eſt: quia nec curat uacillare, tamen ſi uacillat non creditur ei. Inn. in c. inquiſitores. de accu. Bal. in conclu. Spec. de teſte. uer. quòd ſi teſtis ſe ſeruum. Infames inter ſe admittuntur ad teſtificandum: ut in auc. de teſti. §. ſancimus. Sed an poterunt adhiberi teſtes in teſtimonio? uide. ff. de teſt. l. cum leg. An teſtis infamis uel receptus poſt terminum faciat indicium? uide Bal. in l. ij. C. de epiſco. au. & per Bart. in l. ij. ff. de app. reci. Quid de infami infamia facti? & quid de bannito? uide Bald. ff. de Sena. l. Caſsius. Infamia facti contracti ex periurio repellit: quia periurium ſine inf. mia repellit. Bal. in l. Lutius. ff. de infa. Infamia poſteà ſecuta ſi retrotrahitur teſtimonium medij temporis infringit. ff. de infam. l. furti. §. j. in Gl. uel contrafacit. ff. de ſolu. l. ſiquis offerenti. §. fi. & l. cum decem. §. fi. eo. tit. & ff. rem ra. habe. l. fin. & l. cum indebitum. §. fi. & quod ibi no. Bal. in concluſio.

20 Excommunicatus † & ſuſpenſus à teſtimonio repelluntur, an autem excommunicatus contra excommunicatum admittatur, ſi omnes de monaſterio ſint excommunicati? unus contra alium admittitur, niſi iudex ex officio repellat. Spec. de teſte. uer. item quòd eſt excommuni. Accuſator non poteſt eſſe teſtis, ſed promotor inquiſitionis uel denunciationis poteſt ſi illam non proſequitur. Spec. eo. tit. uer. quòd ipſe. Item eſt teſtis & accuſator: & quando ſunt plures accuſatores iudex eligit magis idoneum, & cæteri repelluntur à teſtimonio. Glo. ij. q. j. c. in primis. & uide. iiij. q. iiij. in ſum. in Gloſſ. Concubinarius manifeſtus uel inceſtuoſus contra accuſatum nõ admittitur. Spe. eo. ti. uer. item quòd eſt concubinarius. Hermafroditus non admittitur Spec. eo. tit. uer. item quòd eſt Hermaphroditus. Iudæus, paganus, infidelis & hæreticus non poſſunt contra Chriſtianum teſtificari, etiam ſi Chriſtianus à Chriſtiano ſit conuentus. hæreticus tamen contra hæreticum uel paganum admittitur: quod eſt uerum cum hæreticus agit. Sed ſi Orthodoxus non opponit tenet dictum teſtis. Orthodoxus admittitur contra infidelem. Spec. de teſte. uer. item quòd eſt iudæus. Infidelis pro catholico teſtimonium dicere poteſt. de pœ. diſt. j. c. multiplex. in Gl. uide. C. de hære. in l. quoniam multi. & ibi per Cy.

21 Impubes † teſtimonium non dicit niſi in caſibus. ff. de lib. cau. l. fi. in fi. & hoc in ciuili. iiij. q. iij. ca. j. In criminali uero etiam factus pubes repellitur, niſi compleuerit. xx. annos. nunquam tamen ad plenam fidem, ſed quantum ad præſumptionem faciendam pupillus quandoque poteſt recipi, maximè ſi dominus dicatur à familia occiſus. ff. ad Silla. l. ij. §. impubes. Sed an factus pubes poterit teſtificari de eo quod uidit in pupillari ætate. Dic quòd ſic, præſertim ſi erat proximus pubertati. Idem de eo quod quidam uidit antequam eſſet cæcus. Spe. in tit. de teſte. uer. item excipitur quòd eſt impubẽs. de impubere. no. in l. iij. §. nihil. ff. de teſti. de ſeruo facto libero. nōt. Barto. de uerb. ſig. l. inſtrumentorum. §. notionem.

22 Monachus, † & canonicus regularis, conuerſus, uel alius religioſus, uel aliter ſub obedientia poſitus, non poteſt eſſe teſtis ſine licentia eius cui ſubeſt. In cauſis tamen ſuarum eccleſiarum teſtificari poſſunt. Spec. eo. tit. uer. item excipitur quòd eſt monachus. de hoc uide in auth. ingreſſi. C. de ſacroſanc. eccle. & an clericus admittatur in cauſa eccleſiæ, uel ſui canonici. uide. xiiij. q. ij. & in Gl. j. & ij. per Ang. in auc. de monachis. §. cogitandum. & inſtit. de teſta. §. teſtes. & ibi not. per Spec. de teſte. uer. quid de monacho. & uerſ. item quòd eſt clericus. An autem adminiſtrator eccleſiæ admittatur ſuper

con

contractu quem celebrauit? uide per Archi. Io. And. in c. Roma. in vj. & in c. ſuper prudētia. xiiij. q. ij. ubi eſt tex. ſing. & Bal. in conclu. iuris.

23 Servvs † non poteſt eſſe teſtis niſi in defectu probationum ſecundum quoſdam. & niſi in criminibus exceptis. Nam tunc admittitur ſi accuſatus ſit de crimine diffamatus: tamen eis quandoque creditur cum tormento, & alijs præſumptionibus, contra dominum uel patronum eis non creditur, niſi in caſibus quos habes. iij. q. ij. §. in patronos. Si tamen teſtis tempore quo depoſuit teſtimonium erat ſeruus: ſed communiter habebatur pro libero ualet nihilominus teſtimoniū. Idem ſi à maiori parte habebatur pro libero, & illud ſi teſtis dicit ſe liberum, & de hoc pēdet iudicium, admittitur ad teſtimonium, & reſeruatur in tempus diſputationis. Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis, ſtatu liber non poteſt. Spe. eo. ti. uer. item quòd eſt ſeruus. Teſtes non poſſunt eſſe ſerui niſi in caſu neceſſitatis. ff. de teſti. l. ſerui. dicit tamen ibi Glo. quòd ſi præcedit ſemiplena probatio, tunc teſtimonium ſerui cum illa ſemiplena probatione facit unam probationem. & uide C. de

24 teſti. l. ſeruos. & l. quoniam. † Teſtes qui communi opinione liberi reputantur: licet ſerui ſint ex liberti ſucceſſione per decretum diui Seueri. ut in l. j. C. de teſti. & ibi, in hac cauſa tractari & per conſequens eſt conteſtis ut teſtamentum non ſit ſine effectu, teſtificari poterunt in iudicio non obſtante ſeruitute. & ideo non traham illud reſcriptum ad alium caſum: quia non eſt noſtrum illud extendere. Si igitur teſtes fuiſſent infames: quia de crimine ſ[illegible] o damnati: & per conſequens inteſtabiles: ut l. ob carmen. ff. de teſti. licet communi opi. tunc reputarentur bonæ famæ, non tenere teſtimonium. Idem ſi ex alia cauſa: tunc ad teſtimonium non potuiſſent adhiberi: puta: quia erant impuberes, & communi opinione reputabantur adulti, uel erant mulieres, & reputabantur maſculi. C. tamen tenet contrarium in d. l. j. & non bene iudicio meo: & eſt dictum. Ang. in conclu. Quid ſi teſtis tempore quæ iurauit erat teſtabilis, ſed tempore depoſitionis erat inteſtabilis. Dic quòd ſi crimen quod reddit eum inteſtabilem non eſt notorium, dictum eius recipitur, & in tempus reſeruabitur diſputationis. ſi uero poſtea ſit notoriū, non uitiatur eius dictum: ſed fatuus eſſet ſi per illud reciperet. & uide quod plenè no. C. de teſti. l. j. ff. ad Car. l. iij. §. duæ cau

25 ſæ. Bal. C. de legi. l. leges. † Vbi teſtes ſunt de ſubſtantia rei: tunc inſpicitur conditio teſtis tempore teſtimonij: ut no. in L. ad teſtium. §. conditionem. & §. nihil. ff. de teſti. Sed in alijs negotijs ubi teſtes non ſunt de ſubſtantia rei, impubes poteſt teſtificari pubes factus. & ſic de his quæ uidit prope pubertatem: & non de his quæ uidit propè infantiam. ff. ad Silla. l. excipiuntur. Ratio eſt: quia quando aliquid eſt de ſolennitate deb[e]t adhiberi in initio & uno contextu: ut ff. de teſt. l. hæredes palam. §. ſi. ſed ubi non eſt de ſolennitate, tunc nō inſpicimus initium ſed effectum rei. ff. de hære. inſtit. l. qui ſoluendo. & no. quòd ratio in contrarium idem facit in caſu econuerſo. Nam ſi tempore teſtamenti eſt habilis & probabilis reputationis, licet poſtea fiat inhabilis, non tamen uitiatur teſtimonium. C. de teſti. l. j. quod eſt intelligendum de teſtamento in ſcriptis ubi teſtes non habent de ueritate deponere: ſed ſolum de ſolennitate: Nā ibi ſi conſtat de ſolennitate: quia teſtes ſua ſigilla recognoſcunt, non poteſt referri quæſtio uoluntatis: quia certa eſt, & per ſcripturam apparet, & toleratur teſtimonium eius: quia habet adminicula per ſe: ſcilicet ſubſcriptiones, & ſigilla ſua recognoſcant, & teſtes, ſic intelliguntur. l. j. C. de teſt. & ff. ad Carb. l. iij. §. duæ cauſæ. Item poteſt intelligi illa lex in teſtamento nuncupatiuo redacto in ſcriptis per tabellionem: quia non debet uitiari teſtamentum quod apparet ab initio legitimè confectum. & quia dictum teſtis ſcriptura iuuatur; quia mutuo ſe iuuant: nec uitiaretur teſtamentum morte teſtis: ergo nec capitis amiſſione. Si uero non eſt ſcriptum nec manu autentica roboratum. diſtingue an ſit quæſtio ſolenni-

ſolennitatis,& inſpicitur initium, an uoluntatis:& tunc tempus iuramẽti. & ideo primo caſu admittitur ſtatu mutato in malo. ſecundo non, & ſic non uitiatur teſtamentum: ſed probatio eius uitiatur. Ratio differentiæ dictæ diſtinctionis eſt quia ut dixi quo ad ſolennitatem inſpici-
26 tur initium. Bal.in conclu. † Sed quid ſi obijcitur contra teſtamentum quod eſt contra ſolennitatem: quia unus ex teſtibus dicitur tunc fuiſſe inhabilis: nunquid ad probandum eſt habilis. & ſic ad probandum ſolennitatem ſufficiunt duo teſtes. dic quòd ſic: quia poteſt hæc quæſtio examinari ſeorſum à principali, id eſt, à teſtamento, & eſt ſuæ materiæ per ſe: & quia eius contrarium, id eſt, infamia poteſt probari per duos teſtes: ſecus ſi quæſtio ſolennitatis non poteſt examinari ſeorſum à principali: ut not. in l. ij. C.de ſecun.tab. Bald. ubi ſupra. Cuius temporis cõſideretur integritas teſtium, uide per Bald.in x.col.in tit.an remoueri debeant teſt.qui.pa.eſſe defierint. Teſtes debent eſſe bonæ famæ non ſolum tempore iuramenti: ſed etiam tempore de-
27 poſitionis, non abſolutè † quòd dictum trahatur ad tempus iuramenti: ut in Cle. j.de offic. deleg. quia illud reſpicit ſolennitatem: non ſecundum ueritatem, quæ ſine examinatione liquere non poteſt. Bal. in c.j.quot teſt.ſint neceſ.ad proban. x.col.& quod depoſitum trahatur ad tempus iuramenti eſt uerum quo ad implicitam probationem: arg. ff.de hære.inſti.l. aſſe toto, non quo ad explicitam. ff. de teſta.l.hæredes palam.§.ſed ſi notam.
28 Hi cvm † quibus non eſt teſtamenti factio non poſſunt teſtimonium ferre. Spec. de teſte.§. item quòd eſt talis cum quo non eſt teſtamenti factio. Teſtis mutus an eſſe poſſit? uide in Spec. de teſte.§. nunc tractandum.uerſ. quid de muto.
29 Caecvs † teſtificatur de auditu,maximè ſi contrahentium uoces habuit notas,& maximè de eis quę uidit antequam fieret cæcus. Spe.in eod.tit.uer. ſed nunquid cæcus.& uide Ang.in auc.de hęred & fal.§.ſi uero expreſſim. uide Glo.iij.q. viij.c. teſtes. & ibi etiam ponitur quid de muto.cæcus non teſtificatur de perceptibilibus per uiſum, nec ſurdus per auditum ſecundum Hoſt.in c.ex literis.de teſt. Bal.in cõclu.& uide Spe.de teſte. in prin. uer.ſed nunquid cęcus.& dixit Bar.in l.ad teſtium.ff.de teſta.quòd teſtificatur de eo quod uidit antequam eſſet cęcus.
30 Pavper † ſuſpectus teſtificari non poteſt in ciuilibus: ſed in criminalibus admittitur cum tormento. pauper honeſtæ uitæ non repellitur: ut in Spec. de teſte. uer.item quòd eſt pauper. Si enim ſint inimici pauperes timetur de ſubornatione.iiij.q.iij.c.item nihil. & in auc. de teſt. §.j.per totum.olim.ut qui adhuc portant crucem.& publice pœnitentes an admittantur. Fuerunt opi.uide in Spe. eod. tit. quid. de portantibus cruces. & C.de hæred. l. quoniam. & hæc de paupere ſufficiunt.
31 Ivdex † aduocatus,procurator,aſſeſſor,executor, actor, uel arbiter in eadem cauſa appellationis uel principali repellitur à teſtimonio. eſt enim præſumptio quòd diceret pro ea parte pro qua prius fuit. quidam tamen admittunt procuratorem contra dominum. Item admittitur negotio finito. De aduocato dic, quòd admittitur antequam incæperit patrocinari.licet de ſalario conuenerit,poterit tamen eſſe teſtis cõtra eum pro quo intercedit.Spec.eo.tit. in princ. uer.item quòd fuit in eadem cauſa. An autem ille qui eſt uel fuit iudex poteſt eſſe teſtis? uide Io. Cal.xxviij.di.per Bar. C. de arbi.l. ne in arbitris, & uide de omnibus prædictis in Glo.ij.q.viij. ſtatuendum. & quod dicitur quòd iudex non poſſit eſſe teſtis, intellige lite pendente, & ſuper principali, nam ſuper acceſſorio coram ſe poteſt. non tamen interrogandi ſunt ut teſtes, ſed conſulendi tanquam ſi fuerint iudices.Spe.co.tit. uer. ſed quid ſi ſcriptus. & ſi ſunt tres aut quinque iudices magis creditur teſtibus quàm eis: niſi etiam ipſi iurati eſſent. Spe.ubi ſupra,& ſi impetres iudicem quem uolebam producere in teſtem,remouebitur à iudicando, & erit teſtis. Item ordinarius poterit eſſe teſtis coram officiali, ſi neceſſitas imminet, & ſi iu-

ſi iudex in teſtem inducitur qui iurat ſe nihil ſcire de cauſa, uidetur quòd non remaneat iudex. Item iudex qui fuit ut ſuſpectus recuſatus non poterit in teſtem adhiberi nulla de cauſa ſecundum quoſdam. Tu dic contrarium, maximè ſi producens non habebat niſi unicum alium teſtem Spec. ubi ſupra. De procuratore an poſſit eſſe teſtis, dic, aut de partium uoluntate: & poteſt. aut contra uoluntatem patris: & non poteſt. & ſi eſt procurator litis non poteſt, ſi negotiorum poteſt in alio negotio non illo, Bald. in c. ij. in tit. de le. Corrad. x. col. An procurator ad iudicia uel negotia poſſit eſſe teſtis? dic ut C. de teſtib. omnibus. & ibi not. de proxeneta. & per Barto. in l. deferre. ff. de uſur. & per Ang. in auc. de teſt. §. quoniã: & in conſ. ſuo. xxviij. & in Specu. de teſte. uer. quid de proxeneta.

32 MVLIER † in teſtimonio non admititur in ciuilibus: *ſed in criminalibus* exceptis admittitur. In codicillis & alijs ultimis uoluntatibus, & ſic in alijs caſibus an admittatur? fuerunt opi. tene tu quòd admittatur. Specu. eo. tit. uer. Item quòd ſi mulier. & uide Gloſſ. xv. q. iij. de crimine. xviij. q. iij. c. in decima. & de pœni. xxxiij. q. v. c. mulieres. in Gloſſ. & inſti. de teſta. §. teſtes. Sed nunquid ualeat teſtimonium mulierum aſſerentium poſt inſpectionem aliquam non eſſe cognitam? uide Gloſſ. xvij. q. iij. c. nec aliquam.

33 FIDEIVSSOR † poteſt eſſe teſtis pro debitore qui eſt ſoluendo: alias non. in Spec. de teſte. uer. quid de fideiuſſore. Sed an poterit eſſe teſtis inter debitorẽ & creditorem? uide per Bar. ff. de leg. j. l. ſi cui. §. fi. An autem poſſit eſſe teſtis fideiuſſor. uide inſtitu. de teſta. in. §. legatarius. Sed pone mutuaui tibi decem cũ hoc quòd nõ poſſit probari niſi per duos filios meos, donaui Petro iſtam actionẽ, an Petrus poterit per filios meos probare. Reſpõdeo ſi donatio incœpit ab actione non poteſt, ſi à traditione poteſt: ut in Specu. eodem titulo. uerſicu. ſed pone mutuaui. Sed quid ſi non habeo niſi unũ teſtem & cedo iura mea, an potero teſtificari pro ceſſionario. Spec. in tit. de procurato. in fi. quòd ſic. facit de procu. c. in noſtra. per Archi. in ſumma & per Ange. in l. hæredi. §. nos autem. ff. de pact. & in l. ſi quis rem, de procura.

34 CEDENS † an poſſit teſtificari pro ceſſionario. & reſpon. quòd non poſſit. uide per Bal. in uer. ceſſio. in conclu. Creditor prohibetur ferre teſtimoniũ pro debitore. uide Ang. ff. de procu. l. non ſolũ. §. quæritur. Quem non poſſum in ius uocare contra eum teſtimonium perhibere non poſſum. C. de teſti. l. aduerſus. Legatarius poteſt interdum eſſe teſtis de his quæ in teſtamẽto continentur. ff. de teſt. l. qui teſtamẽto. inſti. de teſ. §. legatarius. Tutor interdum erit teſtis pro pupillo: ut no. in d. l. qui teſtamento. Familia officialis interdum examinator tẽpore ſindicatus. uide Ang. in trac. de ſyndicatu.

35 † Pro uxore fratris poteſt quis teſtimonium ferre. Ang. ff. de poſtu. l. cum eorſi §. affinitatis. Beneficiati per prælatũ poſſunt eſſe teſtes de ſua creatione ſeu titu. ut no. in d. §. legatarius. Magiſter pro diſcipulis an poſſit teſtificari. uide Gloſſ. xj. q. j. c. ij. Compater an poſſit eſſe teſtis uel iudex pro compatre. uide in Spec. latius in ti. de teſte. §. qualiter. uer. quid ſit ius de ſpirituali patre. & Guil. de Cu-

36 neo. ff. de in ius uo. l. generaliter. † Maior. lxx. annis non compellitur eſſe teſtis. inſti. de excu. tu. §. item maior. In qua ẽtate ſunt teſtes recipiendi. uide Gloſſ. ſummæ. iiij. q. ij. & iij. An teſtes prohibiti admittantur quando proceditur ſine ſolẽnitate iuris. uide Bar. ff. de eden. in l. fi-

37 lius. † debet iudex dare ſaluum conductum teſtibus ut ueniant ad deponẽdum. vj. q. viij. c. hortantur. in Gloſſ. & in Spe. de teſte. §. qualiter. in uer. debet quoque ipſius. Teſtes non ſunt uocandi à longe, quando plus expenderetur quàm ſit ualor cauſæ. ſed debet eorum examinatio delegari. Bar. in l. Mæuia. C. de an. & tribu. li. x. Teſtibus debent fieri expenſę ſed non damna: ut in l. quoniã liberi. C. de teſti. & l. ſi quando. §. cum oporteat. & Bal. in l. fi. in fi. C. de fruc. & lit. expen. & per eundem in d. l. quoniam liberi. C. de teſti.

38 Si testes † citati non ueniāt quod remedium cōpetit contra eos.uide Bart. ad leg.Fal.l.j.§.ſed & ſi quis. Quid autē ſi ueniunt & retardant deponere? uide per Ang.de Are.in l.pen.in fi.in Spec.de teſte.§. qualiter autem,uer.cogi debent. & adde quod no.Io.Cal. xxx.di.& ſequē. Quid ſi ſunt talis conditionis quòd non coguntur teſtificari an ſint citandi. uide per Ange.in auc. de teſti.in prin. Si teſtis extra iudicium coram iudice non in figura iudicij dicat ſe non interfuiſſe negocio,tamen debet cogi ad deponēdū, & ſtatur depoſitioni.Bal. in §. ſi enim in c.j.in ti.quid ſit inueſti.licet Bar.contrariū teneat in l.eos.ff.de fal.Teſtis ſi promiſit nō teſtificari cogitur teſtimonium perhibere.Bal.C. qui accu.no poſ.l. data
39 opera † Quid ſi teſtes nolunt cōparere ut ueritas occultetur. qua pœna punientur? reſpon.quòd non punientur tāquam falſarij: quia falſitas teſtium propriè eſt per iuramentum.ſed iſte non iurauit: ergo &c. dic quòd criminaliter punietur crimine ſtellionatus: ſed ciuiliter parti ad intereſſe uel reipu. per actionem de dolo:arg.eorum.quæ no. Cy.in l.j.C. de do.& tangit Inno.in c.j.de fal.& Bal.in l.
40 presbyteri. C. de epiſ. & cle. † Qualiter teſtes cogantur,& qui non poſſunt cogi uide in Spe.de teſte.§.pe. Compelluntur autem teſtes in ciuilibus cauſis ubi ueritas per alios apparere nō poteſt. xiij. q.j.c.quanquam. Item in cauſis ſpiritualibus:ut in c.j.de teſti.cog. Item in criminalibus ciuiliter intentatis. puta per inquiſitionem: ut in c. ſuper his.eo.tit. Item in inquiſitione : & denunciatione . licet quidam neſciūt qua de cauſa dubitetur; quia tunc repelluntur ubique propter defectum ueritatis:ut in d.c.quāquam.Quidam tamen intelligunt hoc fore uerum niſi foret periculum animæ . In criminalibus autem dico non compelli : quia ibi luce clariores dicunt eſſe probationes:ut C.de proba.l. ſciant.iiij.q. ij. item nihil.uer.fi. & Ange. in conclu. Item in caſibus aliquibus quis cogitur ad teſtimonium qui regulariter non cogitur. eſt arg.in l.j.C.de teſti.quòd pater eſt cogendus ferre teſtimonium contra filium,& è contra , ſi ueritas aliter ſciri non poteſt, & maritus contra uxorem , & è contra, quamuis alias non ſunt cogendi.ſicut tenuit Mar. de Fa. dū eſſet executor in qua dam cauſa, cùm maritus teneretur actio ne depoſiti ad. x. nec aliter aduerſarius poſſet de iure ſuo probare niſi per uxorē depoſitarij, ipſe compulit eam ad iuran-
41 dum:ar.d.l.j.C.de repu.l.conſenſu † Teſtes poſtquam intrauerint ad iudicium pro reddendo teſtimonium,non debent redire ſine licentia iudicis.nec iudex poteſt eos tenere ultra.xv.dies, quibus elapſis illico citati recedunt: ut no. C. de teſti.l.ſi quando.& C.de ap.l.eos.& non ultra tenentur expectare:ar.ff.de tab. exhi. l.ij.§.exhibere.& in Spe. de teſte. uer.teſtibus autem iudici.in.§.qualiter. Facit quod dicitur de litigatoribus quòd non debent recedere ſine licētia alias non dicuntur ueniſſe qui non ſteteruut: ut in c. j.de iudi.& per Inn. in c. calumniam. de pœnis.Facit tex.in c. ſtatutum.§.pro ferēdo. de reſcrip. lib.vj. dum dicit ferendo ſtando & ſequendo . & Ang. in conclu. Teſtis debet ſatiſdare de non recedēdo . uel ſi non poteſt debet iurare.& ſi alterū non facit , debet duci ad carceres. no. in
42 l. ſi quando.C. de teſti. Quid † ergo ſi teſtes non fuerūt citati nec moniti & deponunt,an faciant fidem.text.in l. libertorum.C.de teſti. uidetur innuere quòd non. quia uoluntarium teſtimonium reprobatur propter reuerentiam paternalem . ergo ceſſante iſta cauſa uidetur innuere quòd poſſit & ualeat teſtimonium tale. & uidetur in glo.in l.poſt legatum. ff.de his qui ut indig.& eſt caſus in l. presbyteri. C. de epi. & cle. ubi tex. dicit quòd debent eſſe etiam petiti & citati moniti.ut ſequitur.Iac. de Bel.in §.ſi uerò ignoti.in auc.de teſti.qui dicunt quòd ſi teſtis deponit non citatus eius dictum eſt nullum.& ita intelligatur.l.presbyteri, & quòd non eſt neceſſe quòd cogātur alijs remedijs : ſcilicet per capturam pignorum:quia ſola citatio ſufficit concludens quòd d. Gloſſ. in l. poſt legatum,eſt falſa. Sed Bal in auc. ſed nouo iure.C. ſi cer.

cer. pe. dicit quòd ſi tunc ſint producti per patrem quòd creditur eis ſponte iurantibus. & deponentibus: ſecus ſi non fuiſſent producti. & ita ſaluat. d. Gloſſ. Ego credo illam Gloſſ. fore ueram ex eo quòd eo ipſo quòd iudex defert iuramentum teſtibus, uidetur eos monere quòd dicant ueritatem. & illa monitio tacita uidetur eſſe maioris auctoritatis quã citatio facta per nuncium. ita probat Gloſa Ber. in c. conſuluit. de officio. delega. mouens ſe hac ratione uidelicet: quòd maioris auctoritatis eſt illud quod fit per ſe, quàm illud quod fit per imaginem. Sed conſtat quòd tacita admonitio reſultans uenit ab ipſo iudice. eſt ergo maioris auctoritatis, quàm ſit illa citatio quæ fit per nuncium: quia fit in imaginem iudicis. per Ange. in conclu. & ponit Bal. in d. l. presbyteri. & in addi. Spe. in ti. de teſte. & per Bar. in d. l. poſt legatum. Teſtis tamen qui non cogitur teſtificari non eſt citandus. Ang. in auc. de teſti. in prin.

43 † Teſtium receptio facta contra non citatum non ualet. Abb. extra de teſti. c. in nomine domini. & C. de teſti. l. ſi quando. & Gloſſ. ibi dicit quòd eſt nulla ipſo iure. Bal. in conclu. Nunquid autem poterit quis cogi ut dimittat teſtes teſtificari contra ſe? dic ut nota. C. de teſti. l. nimis graue.

44 Debet † iudex inquirere de conditione teſtis. ff. de ma. conue. l. j. §. ſi præſes. ff. de teſti. l. iij. §. j. ff. de quæſtio. l. de minore. §. fi. Sed ſi non inquiſiuit nõ obſtante hoc teſtimonium uitiatur: quia cũ iudex interrogat debet eſſe præſens. ff. de teſti. l. curent. & modus quæſtionis eſt in arbitrio iudicis. ff. de quæſtio. l. quæſtionis. & tamen iſta non ſunt de neceſſitate: arg. ff. de iudi. l. non quidquid. qualitas enim teſtimonij eſt omiſſa quæ uitiari non debet. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. uiros. pro hoc facit qđ dicitur ꝙ teſtis debet cauſam ſui dicti dicere, & ſuper hoc interrogari: ut in auc. de teſti. §. & licet. & tamen ſi eſt omiſſum non uitiatur teſtimonium. C. de teſti. l. ſolam. Iac. de Ra. dicit hoc uerum eſſe ſi teſtis deponit de inſenſibili. ſed intellige per alia media ſenſibilia. quod not. Ad teſtes producẽdos arbitrio iudicis dilatio danda eſt, in qua poſſunt fieri tres productiones, licet ſecũdum aliquos ſint tres dilationes. Spec. de teſte. §. qualiter. uer. iudex. ergo

45 † quarta dilatio ſeu productio non datur ſine tali ſolennitate ſcilicet, quòd petens iurabit quòd non fuit pronũciatum ſuper dictis teſtium productorum per ſe, uel per alium, & quòd illam nõ petit dolo machinatu uel arte. ſed qa nequit uti teſtibus quos producere intendebat. & tunc cõcedetur quarta, licet aduerſarius didicerit teſtificata: ut in uer. quarta autem productio. in Spe. de teſte. & prædicta habent locum cum producũtur ſuper principali. Si uerò ſuper exceptione probanda nõ datur quarta dilatio. ut in uer. ſed cũ ſuper exceptione. Quinta productio non cõceditur ſi in prima dilatione, & in tertia aliquos produxit. Si uerò fuit legitimè impeditus ut nullum produceret, hoc probato, dabitur quarta, & quinta, & milleſima. & ſecundum aliquos ſecunda & tertia ſi neceſſe fuerit ſine iuramento in uerſi. quinta. refrenabit tamen iudex effrenatam teſtium multitudinẽ: ut ibi per Ang. in l. quoties. C. de naufra. lib. xj. Vſque ad quem numerum debet iudex examinare teſtes, uide Ang. in auth. de referen. §. palam. An autem teſtes producti ſuper una cauſa poſſint iterum reproduci in alia ſuper eodem arti. no. in l. prætor. §. hoc edicto. ff. ui bono. rapt.

46 † Et ante publicationem non poſſunt ijdem teſtes ſæpe produci niſi ex cauſa. & forte nõ fuit de omnibus recordatus: uel ſi non fuit plenè examinatus: alias autem tanquam ſuſpectus repellitur. in Spec. de teſte. §. ſatis utiliter. uerſi. nunquid ante:

47 † licet ſit renuntiatum productioni teſtium, tamen bene poſſunt alij produci ſi non ſunt didicita teſtificata. Aug. in auc. de teſti. §. & licet. & Spec. in uerſi. iiij. pro hoc dicto Ange. de renuntiatione eſt Gl. no. & ibi per Bal. in auth. quod ſemel. C. de proba. aliàs. l. iij. C. de fide inſtru. & in auth. ut ma. credi. & de. §. quia uerò. in gl. mag. ſi tamen ſpecialiter renuntiatur teſtibus ſuper aliquo capitulo tenet renuntiatio.

tiatio.ut per Innoc.in c.cum ueniſſet. de teſti.& non eſt locus pœnitentię.ad materiam uide per Io.And.in c. fraternitatis.
48 de teſti.& ibi per Innoc. † Item iudex inquirēs, & promotor inquiſitus qui ſuā iniuriam, uel intereſſe non proſequitur, poſt didicita teſtificata poteſt teſtes inducere. Bar.in conſi.ſuo.clxxxviij. Teſtes producuntur de prouincia in prouinciā, uel de ciuitate in ciuitatem ſi iudici uidebitur illud expediens: aliàs reſcribet iudici.& hoc in ciuili. In criminali uerò præciſe coguntur uenire ad iudicem qui de cauſa cognoſcet.Specu.eo.titu.§.ſunt
49 autem. † Iudex poteſt ex mero officio in cauſa criminali inquirere de facto, & recipere teſtes, etiam poſt publicatum proceſſum:ut no.Inno.extra de teſti.c.cū clamor.& Archi.iiij.q.iij.c.placuit.Si autem eſt proceſſus accuſatus poſt aperturā non poteſt ante aperturam.tamen eſt dubium an iudex maleficiorū poſſit ex officio tunc recipere ad coadiuuandum accuſatorem:quod poteſt per Bar. in quæſtione incipiente iudex maleficiorum. & per Bart. in l. presbyteri.C. de epiſco. & cle.& uide quod no.ff. de teſti.l.teſtium. Glo.in uer.inimicitiæ. Et an in cauſa inquiſitionis poſſit iudex eum examinare poſt didicita teſtificata· uide Bart.ff. de adulte.l.ij.§. ſi extraneo. Sola teſtiū percunctatio eſt cauſa quare teſtes prohibētur poſſe induci, ut patet ex ſupradictis. & ponit Bal. in quodam ſuo cōſilio quod habes in ordine.clxxviij.ideò poſt publicationem interdum recipiuntur . uide Gloſſ.ordi.iiij.q. iij.in fi.& in Spec.de teſte.§.ſatis utiliter.uer.quòd ſi publicatæ
50 ſunt. † Quid ſi ſtatutum prohibet ſub certa pœna inducere teſtes præter quàm à principa li perſona, nunquid procurator eos inducit? Bar. quòd non in conſi-
51 lio.ccix. † Et ſi quādo teſtes recipiuntur parte abſente intelligitur parti contra teſtes omnis exceptio reſeruata. Bal. in l. de tutela.C.de in inte. reſti. An ille qui edidit nomina teſtium iudici poſſit aliqua detrahere. uide Bal. C. de eden.l. edita.
52 Si testes † ſunt præſentes non poteſt alij iudici committi examinatio. Ar
53 ge.in auc.de t ſti.§.& quoniam † Item poteſt iudex mittere notarium cauſæ uel alios de partium uoluntate ad teſtium receptionem,ſi uideretur impeditus, puta ſi teſtis eſt infirmus. ita quòd commodè non poteſt uenire. ut honeſta mulier, uel alius ſublimis præditus poteſtate, uel egregiæ perſonæ. Spec.de teſte. uer.poteſt etiam iudex, quæ commiſſio non ualet niſi de partium uoluntate: ut ibi. Circa hoc tamē an productio uel examinatio teſtium poſſit committi ultra ſupradictam diſtinctionē, adde, aut loquimur de ciuili,aut de criminali. Primo caſu, aut producuntur teſtes qui pro ferendo teſtimonium ad iudicem uenire non compelluntur: ut ſunt egregiæ perſonæ, & mulieres,& ſimiles. & tunc poteſt committi:ut.ff.de iureiuran.l.ad perſonas.C. de iura.calum.auc.principales. Aut producuntur tales qui poſſunt compelli ad iudicem uenire,& ſunt præſentes in iudicio: & tunc eorum examinatio committi non poteſt.ſic intelligitur.§.quoniam autem.in auc.de teſti. & de fi. inſtru.l.& iudices.& no.in §.oportet. in auc.apud eloquentiſſimum.C. de fide inſtru. & Gloſſ. in l. hac conſultiſſima.C.de teſt.dum loquimur in criminali, & non poteſt committi teſtium examinatio.ff.de teſti.l.iij. §.idem.ſiue abſentes ſiue præſentes ſunt teſtes.& pro hoc in auc.de teſt.§. hæc omnia. Vel poſſumus dicere aliter & probabilius: quia aut committitur teſtium examinato habenti iuriſdictionem, aut non habenti. primo caſu poteſt fieri. ita loquuntur iura alleg. pro hac parte,ſi nō habenti non: ut in alijs iuribus, & uide quod no.ff. quemadmo. teſt. ape.l. ſi qui ex ſignatoribus. in Gloſſ.ſuper uerſic. ſigillatim. de conſuetudine committitur tabellioni:ut no.in Cle.j. de offi.delega. Ex prædictis apparet quòd ex ipſa commiſſione non acquirit fideicommiſſarius iuriſdictionem. Facit auc. ad hoc. de iudi.& ff.de excu.tu.l.ſcire oportet.in uerbo ſub commemorationibus. & exponitur ibi coram notarijs.& ita exponitur ut procedat no. Gloſſ. ſed receptio teſtium poteſt

54 poteſt committi. Bal. in conclu. † Sed quid ſi iudex committit notario teſtium examinationem: & teſtis accuſatur de falſo, qui teſtis dicit ſe illud non dixiſſe. dicit Spec. in ti. de teſte. §. j. uer. ſed pone. ecce quòd non creditur notario. Tu dic ſecundum Cy. C. de fal. l. ſi quis decurio. quòd ſi iudex fuiſſet præſens magis præſumitur præ ſcripta: arg. l. omnium. C. de teſti. Facit quod no. per Io. in l. ij. ff. quem ad. teſt. ape. & ibi Bar. Bal. in cõclu. Item ille qui petijt inducere in loco iudicij & non produxit, ſi petit quòd fiat remiſſio ad locum ubi teſtes morantur. uide Ange. in l. de dic. §. iubetur. ff. qui ſatiſda. cogan.

55 Testibus † productis infra debitas dilationes ad eos producendos, & aſsignandos poteſt contra eorum perſonas excipi. & excipitur de omnibus inhabilitatibus ſupra relatis, in quibus tractatur qui à teſtimonio repellantur. Si uni teſti obſtat aliqua exceptio non retardatur proceſſus, quando eſt probatus per plures. Innoc. in c. ſuper eo. el. j. de appell. Bald. in l. ij. C. ſi contra ius uel uti. pub. Nam unus teſtis non derogat duobus, nec uni eorum: quia tunc non facit ſemiplenam probationem. l. j. §. j. ff. de uen. inſpi. per Ia. de Arc. & ibi eſt tex. de hoc ubi ſupra. Qualiter autem formentur exceptiones contra teſtem criminoſum? dic ut no. in l. iij. §. eadem. ff. de teſti. de exceptionibus quæ opponuntur in perſona teſtium dic ut no. in C. de teſti. auc. ſi dicatur. & ff. de teſti. l. teſtium. §. ad conditionẽ. ubi ponitur forma talis exceptionis. probatio exceptionis oppoſitæ contra teſtes poteſt differri contra publicationem.

56 † An exceptio contra teſtes uel eius probatio ſit proponenda uel recipienda ante publicationem teſtium uel poſt: & in quibus caſibus probationis contra perſonas teſtium debeat à principio recipi. de prædictis uide dominum Lapum de Caſtillione extra de teſtibus, c. ex parte.

57 † Ille qui teſtem produxit non poteſt opponere contra eius perſonam: niſi cauſa de nouo emerſerit. eod. tit. l. ſi quis, & ibi

58 patet ſatis. † Quid ſi fui proteſtatus cõtra perſonam teſtis quem aduerſarius meus producebat contra me. & teſtis poſtea deponit pro me: an ualeat eius dictum Inno. in c. præſentium. de teſti. dicit quòd teſti deponenti pro illo qui fuit proteſtatus contra eius perſonam non creditur, ſi aduerſarius illam proteſtationem ratam habuerit: ſecus ſi noluit, & omnimodo uoluit uti eius dicto cõtra ſe: quia eius dictum teneretur recipere, quod no. & tene menti. Item ſubdit Innoc. ibi, quòd contra perſonas nihil poteſt obijci facta publicatione proceſſus, niſi fuerit proteſtatio facta à principio contra perſonas teſtium. Et uide etiam Bar. ponentem has exceptiones contra perſonas teſtium. in auc. ſi dicatur. C. de teſti. & ſatis patet alibi in locis non nominatis.

59 Iurare † debet teſtis dicere ueritatem de tota plenaria cauſa quoties interrogabitur uſque ad finem litis ſeu cauſæ, tam ſuper eo de quo interrogabitur uſque ad finem litis ſeu cauſæ, quàm ſuper alio, & quòd ſolam ueritatem docebit, non miſcẽs aliquid falſitatis, nec aliquid de ſuo adijciet, etiam ſi ſibi bonum uidebretur. Item ꝙ dicet ueritatem pro utraque parte; & ꝙ nec prece, nec pretio, nec amore, nec timore, nec priuato odio: ſecus ſi publico, ut, quia odit opera ſua, nec pro commodo quod ipſe uel alius habuerit, uel habere ſperet, teſtimoniũ dicet, ſicut ſcit & non ſicut credit. Item ꝙ nulli partium teſtimonium pandet donec atteſtationes fuerint publicatæ. ſi tamen hoc ultimum non iurat nõ tenetur. Item quòd dicet ueritatem ſuper articulis, & ſuper tota cauſa. de hoc uide Ange. ff. de peti. her. l. ſi quis hæreditatem, in fi. Si uerò tractatur & inquiritur ſuper ſtatu eccleſiæ duplex eſt forma. Prima ꝙ iuret dicere ueritatem de his quæ ſcit & credit in eccleſia reformanda exceptis occultis. Secunda eſt, ut iuret quòd ad inquiſitionem reſpondet ueritatem, & debet iurare aduerſario præſente uel cõtumace, & tactis euangelijs, niſi ſit epiſcopus, qui ſolũ debet inſpicere. uide quod habetur in l. ſi iudex. C. de epiſ. & cle. Ad presbyterum & diaconum mittetur domi

mi iuramentum, cum ſiut perſonæ egregiæ. ut l. ad perſonas.ff.de iureiur. Et ſi agitur cauſa coram iudice laico iurabit coram epiſcopo. Item ſi producens eſt pauper, tunc iudex mittet teſtibus iuramentum: uel eis dabit expenſas: quia tenetur pauperibus prouidere. & licet teſtis ſit religioſus, non tamen ualet eius teſtimonium niſi ſit iuratus. An teſtis non iuratus probet? dic quòd non:ut no.
60 C. de teſti. l.ſolam. † Si teſtis depoſuit non iuratus & poſtea iurauit, an ualeat eius dictum. ſunt opi. Et tene quòd ſic: ſi eſt bonæ famæ: ut in Specu.de teſte.§.
61 ſequitur de teſtium iuramento. † Iurare poteſt de credulitate etiam ille qui non uidit: ſi tamen indubitanter nouit. Fallit in teſte qui debet uidiſſe & præſens fuiſſe in actu.Inn.in c.cũ cau am.de iur.calum. ergo pars quę iurat ueritatem etiam non debet interrogari de ueritate ſcientiæ.& ſi interrogatur, poteſt dicere ſcio: quia indubitanter noui: ſecus in teſte qui debet reddere cauſam per ſenſum corporeum: & ita dicemus geſta ipſo præſente & uidente. unde dicit tex. quòd in teſte requiritur præſentia & memoria. ff. de furt. l. qui tabularum. & l. quidam teſtamento.ff.de condi. inſtit. & C. de teſti.l.
62 teſtium. † & hoc dictum Inn. do. meus Narbonenſis Cardinalis allegat quòd ad hoc ut eccleſia poſſit arma ſpiritualia & æternalia exercere: ſufficit quòd habeat iuſtitiam ueritatis indubitãter, licet non prohibeat iuſtitiam probatam: quia procedit eccleſia ut pars quæ ſufficit quo ad
63 fundamẽtum. †Teſtis qui iurat dicere puram, & meram ueritatem nihil poteſt addere uel mutare ſponte ſua. Inno.in c. cum dilectus. de accuſa. adde quòd tunc deponendo per famam non probat dictum ſuum: quia ille qui non fuit in facto: ille non poteſt ſcire ueritatem. unde ſcire per famam non eſt ſcire: ſed opinari: uide Gloſſ.not.in l.in bonęfidei.C. de reb.credi.ibi,ſed quid ſi non interfuiſſet facto ſecundum Bald. ibi teſtis debet eſſe iuratus.& ubi iudex non poteſt procedere omiſſa ſolennitate: quia debet conſtare de facto, de quo non uidetur

conſtare niſi ſit iuratus: ut eſt Gl.in Cle. ſæpe.de uerb.ſig.& l.filius.ff.de dona.& l. diuus.ff.de teſta.mili.Bal.in l.presbyteri.
64 C.de epiſ. & cle. † Teſtis qui iurat non tactis ſcripturis poteſt puniri ſi dicat falſum.Bal.in l.falſum. Et an præſumatur quòd tetigit? not.in ca. ut circa.de elect.
65 in vj. † Si teſtis iurauit una die & alia die depoſuit debet edi dies depoſitionis: quia licet depoſitio trahatur ad tempus iuramenti: illud eſt uerum niſi aliud prohibeat. ut ſi eſſet datus terminus ad probandum uel probatum habendum. Bald.
66 in l.ij.C.ut lit. penden. † Teſtis poteſt compelli per ordinarium ut iuret coram eo.Bal.in c.j.ſi de inueſti. inter do. & ualis oria. & ibi ponit an dicta teſtium poſ-
67 ſunt remitti: ut ibi patet. † Si teſtis iurat dicere ueritatem ſuper articulis, quatenus dicit extra, non ualet, quod non iuratus deponit: ut in l.iureiur. C.de teſti. niſi illud quod deponit, eſſet de appenditijs articulorum: ut in auc.de teſti.§.ſi uero dicatur.ſed ubi iurat dicere ueritatem ſuper tota cauſa: ſed deponat extra articulum, uidelicet. Idem ſi iuraſſet ſimpliciter: quia iſta diſiunctiua æquipollet uniuerſali: ut l.obligari.ff.de auc. tut. in Glo. & plenè per Angel.in l.ſi qui libertatem. iuxta fi.ff.de peti.hęre. An teſtis non iuratus probet? dic ut not. C. de teſti.l.ſolam. Et an ſi tunc dicit falſum puniatur? dic ut no.ff.de fal. l.ſi quis
68 legatum. † Et an iuramentum teſtis poſſit remitti conſenſu partium? dic ꝙ ſic. Glo. eſt no. in l.j.§.j.in Gloſſ.ſuper uerb.
69 ualebit.de fer.& no. ut patet. † An autem teſtis iurans dicere ueritatem ſuper principali intelligatur etiam iuraſſe ſuper emergentibus & connexis? uide Ang.
70 in l.ij.de iuriſd. om. iud. † licet habens terminum probandi faciat iurare teſtes, infra terminum, non tamen dicitur probaſſe, ſi non depoſuerunt. ſed probatio eſt in fieri non in facto eſſe: quia probatio ſic difinitur. Probatio eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio: ut no.C.de proba. in rubr. ſed iſti teſtes nihil dixerunt: ergo nihil probauerunt: quia probatio debet eſſe certa, & clara: ſed hic nulla fuit:

fuit; quia nec affirmatiua nec negatiua. Item poteſt eſſe quod teſtis dicat ſe nihil ſcire. non ergo liquet an ſit probaturus. nec quod probabitur: quia de futuris ſumus incerti. ff. de pecu. l. eo tempore. & l. quod debetur. ff. ad Carb. l. iij. §. duæ cauſæ. & ideo ſi lex ſine miniſterio hominis aſſignat terminum ad probandum, debēt teſtes iuraſſe & depoſuiſſe. infra terminum: ut in c. pia. de ſen. excomm. nec ſufficit in termino legali feciſſe quidquid potuit. ff. de dolo. l. arbitrio. §. pen. quia grauamen legis eſt à quo non poteſt appellari. Si autem iudex dat dilationem mitius agitur cum lege in dilationibus. Sufficit ergo quòd incumbentia quis fecerit, id eſt teſtes produxerit & iurare fecerit. niſi iudex artaſſet eum ad faciendum deponere teſtes. Dicunt tamen aduocati quòd ſi eſt datus terminus ad probandum, ſufficit ſi iuretur, infra terminum. ſecus ſi ad probatum habendum quod nil eſt probare: quia idem eſt probare & probatum habere: ut patet ex defectu probationis. uide. ff. de arbit. l. non
71 ex omnibus. † Dictum teſtis trahitur ad tempus iuramenti, niſi tempore depoſitionis præcluſa ſit uia in probando. Facit quod no. in c. j. de offi. delega. Bald. in conclu. & uide omnino in noſtro reper.
72 in tit. de dilat. † Teſtis qui iurat in termino licet poſtea deponat dicitur in termino deponere: ut no. C. de teſ. l. ſi quando. & ſi terminus datus eſt ad deponendum non ſufficit iurare, infra terminum niſi deponat. Quæro utrum in iuramento teſtis requiratur partis citatio. uide ibidem. & uide de dam. infec. l. damni infect. §. Sabinus. & per Bar. in cōſ. ccxvij. Teſtes non præſumuntur iurati niſi per acta appareat de iuramento, licet notarius dicat talis teſtis iuratus. Barto. in l. Theopompus. ff. de dote præleg. &c.
73 QVANDO † autem teſtes recipiendi ſunt. Tu dic quòd regulariter poſt lit. conteſta. ante autem recipi non ualent. Fallit in multis caſibus in quibus recipiuntur lite non conte. uel etiam non inchoata. Primus caſus eſt, ſi timetur de morte teſtium: ut quia ſunt infirmi uel ſenes. Secundus, ſi timetur de abſentia diuturna. Tertius, ſi agatur de electione confirmāda uel caſſanda. Quartus, cum agitur de matrimonio carnali. & qui conuenitur malicioſè contumax eſt. Quintus, cum de crimine proceditur per inquiſitionem. Sextus, cum petitur teſtem ad æternam rei memoriam examinari. Septimus, in cauſa appellationis à grauamine interpoſita, uel in alia cauſa, ſi appellatur contumax eſt. Octauus: quia in contumaciam actoris reus ſuos teſtes produxit lite non conteſ. Ratio: quia in eius poteſtate nō eſt quando conuenitur. Nonus, cum actor nequit agere propter interpoſitum iuramentum. Decimus, cum minori iudicis officio ab hęreditate abſtineat. Vndecimus, cum cauſa eſt ſpiritualis, uel in crimine hæreſis. Duodecimus, ubicunque publicum commodum offenditur ut in malo officiali. Decimustertius, ſecundum quoſdam ſcilicet dum agitur de ſtatu & libertate eccleſiæ. Decimuſquartus, cum reſtitutio in integrum incidenter iudicis officio poſtulatur. Decimuſquintus, in petitione legali uel fideicomm. Decimuſſextus, cum agitur finium regundorum. Decimuſſeptimus, cum agitur in Trebellianicā reſtitutione. Decimuſoctauus, in cauſa hæreſis. nam poſt mortem quis punitur ſine litis conteſta. Decimuſnonus, cum perſona eſt ſuſpecta. Vigeſimus, cum agitur cum aliquo poſſeſſore de beneficio eccleſiaſtico obtinendo. Vigeſimuſprimus, in dilapidatione. Vigeſimuſſecundus, in cauſa purgationis. Vigeſimuſtertius, cum quis eſt infra pubertatem & timetur de uariatione. Vigeſimuſquartus, in cauſa ſubſcriptionis. Vigeſimuſquintus, quando iudex ad cautelam teſtes recipit in notorijs. Vigeſimuſſextus, quando quis deficit in purgatione lite non conteſ. Vigeſimuſſeptimus, in libertate ſecundum quoſdam. Vigeſimuſoctauus, ubi ante lit. conte. aliquid incidenter proponitur & probatur. Vigeſimuſnonus, ubicunque aliquid iudicis officio expeditur quod intellige de officio

officio deſeruiente actioni. Trigeſi-
mus, cũ is qui poſsidet liti ſe offert: quia
lis tunc non conteſtatur, & fertur ſenten
tia. Trigeſimuſprimus, in odioſis, in
quibus actori præfigitur terminus in quo
ſi non ueniat poſtea non auditur. Tri-
geſimuſſecundus, in exceptionibus dila-
torijs fori. & in quibuſdam peremptorijs:
ut cum excipitur de re iudicata trãſacta,
uel finita. Trigeſimuſtertius, cum im-
pubes ex Carboniano edicto, & mulier
nomine uentris petit ſe in poſſeſsionem
mitti. uel cum reo abſente actor petit ſe
mitti in poſſeſsionem bonorum cauſa cu
ſtodiæ. uel cum quæritur an interſit acto
ris rem exhiberi. uel quando legatarius
petit ſibi ſatisfieri de legato, & quæritur
an ſit ei relictum legatum. uel cum filius
petit alimẽta, & quæritur an ſit filius uel
econuerſò. uel cum pignora capiuntur
ex cauſa iudicati, & quæritur an ſint con
demnati. In prædictis ſi uocatus ſit contu
max poſſunt teſtes recipi, & diffinitiua
ferri ſententia. Trigeſimuſquartus, in
omnibus emergentibus ſecundum quoſ-
dam, & breuiter ubicunque libellus non
admittitur. Et dixit Inn. in c. cum dile-
ctus. de accu. quòd publicatis atteſtatio-
nibus poſſunt etiam examinari non ad
plenam probationem, ſed ad iudicium,
in matre quæ teſtificatur de ætate filij im
74 puberis. † & etiam infamis, qui non fa
cit plenam probationem. Ang. in cõclu.
Et quando teſtes actoris uel rei recipiun
tur ante lit. conte. ut quia ſunt ſenes uel
infirmi, tunc non publicantur, ſed cõſer-
uantur. licet aliqui dixerunt contrarium
in teſtibus pro parte rei, ſi tamẽ reus ad-
eſt in iudicio, & actor abeſt. tunc ante lit.
conteſ. etiam recipiuntur & publicãtur.
& fertur diffinitiua. predicta omnia uera
ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter agatur.
de prædictis omnibus uide in Spe. de te-
ſte. §. nunc tractemus. & uide Ang. C. de
naufra. lib. xj. in l. de ſubmerſis. ubi ponit
caſus in quibus etiam examinantur ante
lit. cont. & de materia uide Bar. in l. mor
tis. ff. de don. cauſa mor. & quod no. idem
Ang. in l. ij. C. de ſer. An in examina-
tione teſtium quæ fit ante lit. cont. ſuffi-
ciat aduerſarium citari ad domum? uide
75 per do. Ang. in auth. de teſt. §. ſi. in ſi. † Et
ſi teſtes dicunt ſe nihil ſcire, uel non re-
cordari, poſt eorum publicationem poſ-
ſunt alij ſuper eiſdem capitulis examina
ri: nec nocet didicere teſtificata. Laco. de
Bel. in c. j. §. ſi enim circa finem in ti. quid
ſit inueſtitura. ij. x. col. Bald. in conclu.
76 † Teſtes qui examinantur ad æternam
rei memoriam coram quo iudice debent
examinari. uide per Ang. ff. de tranſact. l.
cum lu. §. tranſactus. de materia horum
uide in quodam conſilio Franci. Tigri-
ni, quod habes ſecundum in ordine.
77 & incipit: ut patet. † Teſtes publi-
cati ad æternam rei memoriam pro reo
non ualent eidem: quia ſignificat quòd
ſunt recepti ad finem agendi ſecundum
Inno. in c. ſignificauit. de teſti. ſed certè
finis eſt indiuiſibilis in agendo & defen-
dẽdo. & ideo ualent pariter in utroque.
ff. de iureiuran. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi.
ſaluo iure opponendi contra perſonas &
dicta cùm extra ordinem ſunt recepti. C.
de teſti. l. fin. Et no. quòd interdum pe
78 tit† recipi teſtes ille qui non habet actio
nem, nec habere ſperat: & tunc teſtes pu-
blicantur. ut in d. c. & ff. de teſti. l. cum rẽ.
& C. de uſur. l. fin. Interdum petit qui nõ
habet ſed habere ſpectat. ita loquitur. ff.
ad leg. Aquil. l. iij. & in l. in lege Aquilia.
ſi deletum. ſed ibi ſpeciale eſt: quia duo
concurrunt. ſcilicet odium delinquentis:
& timor etiam probationum interdum
habet actionem, ſed & timor ne pereat
ex dilatione legali, ſic loquitur. ff. de
Car. l. iij. §. duæ cauſæ. Interdum habet
non preſenti exercitio, tamen teſtes ſunt
abfuturi propter quod etiam poſſunt re
cipi: & tunc examinantur ſed non publi-
cantur tunc: ſed poſtea ſuo tempore in-
fra annum: ut in c. quoniam frequenter.
ut lit. non conteſta. niſi partes uelint ſta-
tim publicari. Ex publicatione tamen te
ſtium non oritur actio. ff. de iureiurãdo.
79 l. ſed & ſi poſſeſſori. §. penultimo. † Et
an requiratur citatio perſonalis cum te-
ſtes extra ordinem recipiantur? no. per
Inno. in c. ſignificauit. de teſti. ubi omnia
prædicta dicit in ſubſtantia. Facit ad hoc
ultimum.

ultimum.ff.de incẽ.rui.naufra.l. Pedius. & l.nequit. non tamen citatus eſt ſemper admittendus ad contradicendum: ut l. iij.§. penul.ff.de bono.poſſeſ. adde quod not. Dy.in l.iij. ff. de dam.infec. & Ioan. And.in c. præſumitur ignorantia. de re.
80 iur.lib.vj.in Mercurialibus. † Adde etiã quod dicit Gloſſ. in l.geſta.C.de re iudica. quòd in apertura teſtium non ſit neceſſaria partium citatio. Bar. alibi alleg. illam Gloſſ. quæ nihil dicit de citatione:
81 ſed de præſentia tantum † Adde etiam quòd atteſtationes non publicatæ nõ faciunt fidem in aliquo iudicio. quæ ſunt tranſlatæ in publica monumenta: ut in dicta l.geſta.& no.in l.iij.ff. quæ in frau.credi.ſecundum Ricar.Mal.& quæ no. Bar.
82 in conclu. † Poſſidens poteſt petere examinari teſtes ad perpetuam rei memoriam: ſecus ſi nõ poſſidet.Ang. in l.ſi quis libertatem.ff.de peti.hære.
83 De numero † teſtium dico quòd regulariter duo ſufficiunt, niſi lege uel canone expreſsè maior numerus requiratur. Nam ſi accuſatur epiſcopus cardinalis non cõuincitur uel deponitur niſi ſeptuaginta duobus teſtibus. presbyter cardinalis cum quadraginta quatuor. dyaconus cardinalis cum uiginti ſex. alij clerici Romanæ eccleſię cũ ſeptẽ.de prædictis uide Gloſſ.ij.q.iiij.c.nulla damna.& in c.
84 præcedendi. † Si quis uult probare ſolutionem debiti in ſcriptis contenti, quinq; ſunt neceſſarij: ſed in probatione confeſſionis facta ſolutione quinque ſaltem non rogati ſunt neceſſarij: ſed duo rogati ſufficiunt.ut no.C.de teſti.auc. rogati.in contractu excedente libram auri.auc.ſed nouo iure. In codicillis autem ſunt neceſſarij quinque. In donatione cauſa mortis ſimiliter quinque.In teſtamẽto ſeptem. Sed ſi ſit in ſcriptis & teſtator neſcit ſcribere, octo. ſecus in codicillis, & teſtamento ad pias cauſas, ubi duo ſufficiunt. Item inter filios & nepotes. Item & in uillis & municipibus ubi eſt hominum raritas ſufficiunt quinque. Item in reuocando prius teſtamentum ſufficiunt tres.C.de teſ.l.ſancimus.In teſtamento enim militis duo.In teſtamento condito coram principe precibus ſibi oblatis in quo nullus requiritur teſtis. In purgatione dyaconi tres. In purgatione epiſcopi.xij. In depoſitione pecuniæ, uel alterius rei, uel alicuius contractus ſi depoſitum excedit libram auri,requiruntur tres teſtes idonei & fide digni. In interruptione præſcriptionis reqrũtur tantum tres.In renũciatione Velleyani tres. In confectione inuentarij loco abſentiũ quos res tangit tres.In comparatione chirographi non publici tres requiruntur. Item in promouendo inter agentes in rebus tres.C. de proxi.ſacr.l. unicuique. circa prin. li.xij. Item in inſpectione priuilegiorum debet quis eſſe contentus numero.xij.In diuortio requiruntur ſex teſtes. Item quandoque requiruntur. x. C.de ero.mili.anno.l. j.§. hæc uero. lib. xij. Item cum per epiſtolam datur libertas uel inter amicos & amicas patet ſatis. Tres obſtetrices uocantur ad uẽtrem inſpiciendũ,tamen duæ probant. Ad oſtiũ cameræ in qua mulier ſub cuſtodia eſt paritura: decem.Item tempore partus decem liberæ & ſex ancillæ in cõclaui adhibẽtur.Quot teſtes uidelicet obtineat inſtrumentum? uide.ff.de teſta.l. hæredes palam.in prin. Quot teſtes requirantur in uoluntate declarante. uide d.l. hæredes palam.Quot teſtibus ſit credendum. uide Gloſſ.ij.q.iiij.in ſumma. Quot teſtes requirantur ad confirmandum uel probandum iudicium nouæ uoluntatis contra me. uide Bar. in l.j. ff. de leg. iij. Quot requirantur ad probandum errorem? dic quòd ſi quæritur de errore ſolẽnitatis requiruntur duo, ſi uoluntatis requiruntur tot quot requirũtur ad actum de quo quæritur. de quo uide in l. cũ prò ponebatur.in Gloſſ.& ibi no.ff. de leg. ij. iuncta l.hæredes palam.ff. de teſta.
85 Sed an † credatur teſtimonio unius. Reſpõ.regulariter quòd non, etiam ſi præſidali fulgeat dignitate. quia uox unius uox nullius.Fallit in quibuſdam caſibus in quibus creditur dicto unius. Et primò ſi quis reuocationẽ mandati probat per unum teſtem cum eius ſacramento. Secundus caſus eſt,quando ſolus ta

bellio ſi dubitatur facit inſtrumētum publicum. Tertius: quia ſtatur iuramento creditoris tantum ſuper eo quod ſuperfluum eſt in pretio rei uenditæ. Quartus: quia ſtatur unius teſtimonio cum teſtator ita præcipit. Quintus, quando quis habuit probabilem cauſam ignorantię. Sextus: quia creditur dicto unius abbatis, qui infra menſem ante miſſarum ſolennitatem exercuit. viij. diſt. c. tanto. Septimus creditur uni extra iudiciū tanquam ſocio. Octauus eſt, quòd creditur uni quandoque cum iuramento principalis. Nonus, ubi nulli fit præiudicium. puta cum dubitatur an quis ſit baptizatus. uel eccleſia ſit conſecrata. Decimus, cum dubitatur. Vndecimus propter dictum unius ſigillum in teſtamento appoſitum redditur dubium. l. j. §. fi. quemad. teſta. ape. Duodecimus, in terminis appoſitis ſtatur determinationi uenditoris. Decimuſtertius, unus impedit matrimonium contrahendum. Decimuſquartus, unus facit iudici purgationem. Decimuſquintus: quia creditur dicto unius cum ſibi fertur iuramentum. Decimuſſextus, creditur ſacerdoti dicenti aliquem pœnituiſſe. Decimuſſeptimus, creditur uni tanquam propter eius fidem indubitatam. Decimuſoctauus, creditur executori dicenti ſe citaſſe uel denunciaſſe. Decimuſnonus, creditur Cardinali, uel alij excellenti aſſerenti ſe habere legatum. de hoc per Io. An. in clem. j. de proba. & in ſuo tractatu quem ipſe fecit de teſtibus. Vigeſimus caſus eſt: quia creditur uni reuelanti inſidias factas principi. xxix. diſt. ſi quis Papa. iij. q. j. quicūq;. Vigeſimuſprimus, creditur ſoli epiſcopo: ſed hodie corrigitur. Vigeſimuſſecundus caſus eſt, unus teſtis inducit præſumptionē. Vigeſimuſtertius, creditur uni de conſenſu partium. Vigeſimuſquartus: quia creditur uni teſti cum fama. Vigeſimuſquintus unus proficit: ſed non ſufficit, ut in milite ab hoſtibus miſſo, cuius aſſertioni creditur ſuffragantibus meritis prioris uitæ. Vigeſimuſſextus ſtatur iuramento uiolentiam paſſi de quantitate rerum. Vigeſimuſſeptimus, creditur iuramento alicuius contra factum aduerſarij. Vigeſimuſoctauus, in cauſa denunciationis creditur uni teſti. Vigeſimuſnonus, unus teſtis facit ſemiplenam probationem.

86 † Quid ſi quis uult producere. xl. teſtes & iudex non uult recipere niſi uiginti: an poterit appellare? & uidetur quòd ſic. uide de prædictis omnibus in Specu. de teſte. §. reſtat de numero. & uide Gloſ. in c. tanta. lxxxvij. diſt. & patet ulterius ibi. An dictum unius teſtis cum alijs indicijs faciat ſemiplenam probationem? uide Bar. in l. j. §. idem. ff. de quæſti. An credatur teſtimonio unius? uide Gloſ. de conſe. di. iiij. c. placuit. & c. cum itaque. & iiij. q. iij. §. unius uero. in Gloſ. ſuper dicto uer. unus teſtis facit ſemiplenam probationem: ut l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. in quo dic aut partes conſentiunt in perſonam. & tūc probat plenè, aut in perſonam tantum: & tunc ſemiplenè: quia licitū eſt eius dictum infringere. l. ſi quis. C. eo. totam iſtam materiam limitat Bal. in dicta l. in bonæ fidei. per dictum Innocentium unus ſemiplenè probat quando depoſitio concernit præiudicium alicuius: ſed plenè & perfectè probat: quando depoſitio nō cōcernit alicuius præiudiciū. ita uo. Inno. in c. j. de ſepul. quod eſt notandum. Ange. in conclu. An ualeat pactum ut credatur uni teſti. uide Ange. ff. de pactis. l. pactum.

88 † Quæro an tabellio qui publicum confecit inſtrumentum connumeratur in numero teſtium. Dic quòd non: ne fungatur duplici officio: arg. ff. de aſſeſ. l. fi. & l. hac conſultiſſima. C. de teſta. & hoc ubi extra numerum teſtium requiritur tabellio. Si uero quæratur de ſcriptura quæ non probat niſi quis utatur etiam teſtium productione: tunc tabellio habetur pro uno teſte: ut l. Domitius Labeo. ff. de teſta. Iaco. de Are. dicit: quia non ſcribit ut perſona publica, uel ſcriptura illa non fit ad probandum: ſed ad ſolennitatem. Non ob. l. ſi quis decurio: quia non examinatur ut teſtis ſuper negocio: licet ſuper ſcriptura an ſcripſerit: ſed quæritur an ſit uera, non autem eſt teſtis. uel dic quòd quantum

ad

ad ſolennitatem ſcripturæ, & quantum ad ueritatem negocij creditur tabellioni:ſed de ſolennitate negocij non,niſi ſit inſtrumentum ſolenne. ubi adſit debitus numerus teſtium. ſed uox non ſcriptura neutrum afficit. Ad d.l.Domitius. dic q ibi non erat tabellio, nec requiritur ibi ſecundum And. de Piſis. Aliquando nulla ſit ſcriptura:& tunc tabellio non uenit in forma tabellionis:& ideo eſt optimus teſtis.quod patet quòd in ore duorũ uidetur ſtare inſtrumentum non trium: ex quo tabellio non computatur. Facit ad not. in §.item uerborum.inſti. de uerbo.obliga.Aliquando quis uult aſſumere ſolam probationem ex ſcriptura, aliquando ſolum ex teſtibus, aliquando ex utroque. primo & tertio non computantur: in ſecundo ſic.Bal. in ſuis conclu.

89 Qualiter testes † ſunt examinandi.Spec.in tit.de teſte.§.nunc tractandum eſt.ponit practicam & formã an poſſit examinari in eccleſia. uide C. de ſacroſan. eccle l. nemo apoſtata. Teſtes qui non ſunt latini qualiter examinabuntur per notarium latinum qui eos non intelligit.Bar.in l.j.§.ſi.ff. de uerbo. obli.dicit quòd debeant adhiberi duo interpretes ſi poteſt: ut in c. quoniam contra falſam.extra de proba.uel unum tantum: ſi plures reperiri non poſſunt: ut in auc.de non alie.§.qui autem.& facit l.comparationes.C. de fide inſtru. & ſcribat notarius primo ſic.Talis teſtis iuratus & examinatus ſuper dictis articulis ſibi lectis & uulgarizatis per dictũ iudicem, & me notarium declaratis & interpretatis per talem interpretem ipſi teſti,ibidem dixit & reſpondit in ſermone theutonico & interpretato & declarato per talem uel tales interpretes dicto iudici & mihi notario.Ange.in conclu. Sed quid ſi duo teſtes deponant unus latinè: alius græcè. Reſpondeo ualet eorum depoſitio ſi idẽ dicunt:arg.l.blanditus,C.de fideiuſ.Defectus ergo locutionis teſtimonium non uitiat.xvj.q.vij. c.& hoc diximus. in Glo. ſic cognoſces. Sed quid ſi dubitetur de examinatione uide in Specu.ubi ſupra.& quod no.C.in l.nullum.Teſtes debent recipi ſecrete, & debent deponere de his quæ percipiuntur ſenſu corporeo, non de his quæ percipiuntur iudicio intellectus:ut no. C. de reſti.l. teſtium. & Inno.

90 eo.titu. cum cauſam. † An poterit teſtis dictum ſuum dare iudici in ſcriptis? dic quòd non.iij.q.vij.teſtes. & facit c. ſi quis.de elect. in vj.nam iudex debet audire qua fronte qua trepidatione loquatur.ut l.de minore.§.per tormenta.ff. de quæſtio.& no.Inno.in c.quoniam contra falſam.de proba.quæ tamen ratio non cõcludit in ciuili:ſed criminali,cum in ciuili iudex examinationem teſtium poſſit alij cõmittere.unde ubi eſt diuerſa ratio ſcripturæ & uiuæ uocis, non producit eũdem effectũ litera,& uiua uox. in his uero ſecus:quia idem eſt effectus exprimere per literas & per nuncium,& ſic per uiuam uocem. ut in l.conſenſu.ff. de actio. & obli.quod no.in c.decernimus.de ſen. excom. Ang. in conclu.& uide quod nota.inſtitu. de teſtam.§. teſtes. & not. ul-

91 terius. † Teſtes non debent examinari ſuper articulo ſuper quo non ſunt inducti. l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus. ff. de iureiur. per Gloſſ. & Doc. ibi. Item nec debent iurare niſi de eo ſuper quo ſunt inducti,niſi in caſibus quibus iudex poteſt ex officio examinare: ut.ff. de condi.ob tur.cau.l.iij.§.ſi tibi iudicium.

92 Non † tamen dicitur deponere extra articulum,ſi deponit ſuper dependentibus & connexis: uel ſuper concomitantijs.ut ſuper loco & tẽpore. dic ut ibi no. Inno.de teſti.c. per tuas.& in Spe. co. ti.

93 §.ſequitur.uer.ſed illud. † Articulus tamen non eſt de ſubſtantia probationis: quia ualet dictum teſtis quod deponit ſuper libello, ſi articuli non ſunt formati: ut no. Ardu.in c.pręſentium.de teſti.lib.

94 vj. † Sed quid ſi teſtis deponit uerum in articulo, extra tamen articulum deponit falſum.an uitietur eius dictum? Dic quòd non.quia non eſt periurus, cum extra articulum deponat non iuratus.& uide per Inno.in c.fraternitatis.de hære.& per Cy.in l.j.C. de ſepul. uio. & per Iac. Bu.in l.Lucius.ff.de infami.Ang. in con-

95 clu. † Licet teſtis coram iudice uel ex-

tra iudicium dicat ſe non interfuiſſe, ta-
men iudex ex iuriſdictione quam habet
in teſtem, cogit illum ad deponendum
ueritatem, & ſtatur depoſiti.x.col. quid
ſit inueſti. c.j. licet Bar. uideatur dicere
96 contrarium in l.eos.ff.de fal. † Item te
ſtes non poſſunt inuiti compelli ad teſti
monium, puta ex forma ſtatuti uel legis
ut ſunt illæ perſonæ quæ enumerantur
in l.iiij.§.legis.& l.ſeq.ff.de teſti.Si depo
nunt uolentes, debent redigi in ſcriptis
quòd uoluntariè deponunt, arg.auc. pre
sbyteros.C.de epiſ.& cleri.ibi, in ſcriptis
declarauit, alias ſi non fierent præſu-
merentur inuiti deponere illi qui obſe-
quuntur imperio magiſtratus. ff. de reg.
iu r.l. non dicitur.§.j.& optimè probatur
per tex.d.authen.Ange.in conclu.& Bar.
per Bal.in d.auc. licet teſtes debeant de-
ponere pro utraque parte. C. de epiſ. &
cle.auc.ſi iudex.Item periurare pro utra
que parte: ut l.is apud quem.C.de eden.
in Gloſſ.& C.de hære.l. quoniam. in fi.
& C.de quæſtio.l.interrogari, ff. de pro-
97 ba.l. Cum probatio. Cum † tamen ad
teſtes mittuntur.puta:quia ſunt perſonæ
egregiæ debet fieri expenſis producen-
tis:ut in c.mulieres.de iudi. lib.vj. Simili
ter cum teſtis uenit ad iudicem de lon-
ginquo.iiij.q.iij.§.uêturus.& c.ſtatutum.
§.proferendo.& ibi Gloſſ.nota.de reſcri
98 ptis.libro ſexto. Ange.in concluſio.† Te
ſtium dicta debêt ſcribi alias nõ ualet ſen
tentia.nec dicta per iudicẽ & notariũ pro
bat Bal.in l.prolatã.C.de ſẽten. & patet.
99 † Teſtes debent examinari ſuper interro
gatorijs. & ſi non reſponderunt ſecun-
dum ea quę ibi articulantur, non prode-
runt producenti. & ideo pars ſit cauta q
ante interrogationem petat interroga-
toria redigi in actis, & copia ſibi fieri, ut
ſic uideri poſſint an ſint examinati ſecun
dum interrogatoria.de teſtibus.cap.cum
cauſam. ſuper Glo. de cauſis. in nouella.
An autem interrogatoria poſſint emen-
dari? uide Baldum.in l.edita.C.de eden.
Teſtes qui non interrogantur ſecundum
formam interrogatorij habẽtur pro non
receptis.Bar.in ſuo conſil.clxxxviij.quod
incipit ſtatuto Caſtri.& in c.præſentium.
§.teſtes. de teſtibus.in Gl. quæ incipit in-
terrogatoria. in vj. ſuper qua conſuluit.
Ioan.Andr.in Nouella quòd potius fiunt
ſuperflua quàm omittantur neceſſaria.
Et eſt utile: quia ſi dolo, uel malitia, uel
negligentia omiſerit interrogare, repe-
tuntur poſt publicationem. Sed ſi non
fuerint facta interrogatoria, iudex ex ſuo
officio faciat illa, de quibus in c. cum cau
ſam. de teſtibus. Et an ualeat dictum
teſtis non interrogati de cauſa ſcientiæ.
uide in Nouella in d.c.præſentium.Ang.
100 in concluſio.ſuis. † Teſtimonia iudi-
ciaria dicuntur duobus modis: Primo
quando de negotio de quo non agitur
non fuerunt teſtes à principio adhibiti:
ſed modo producuntur teſtes à principio
adhibiti: ut, quia eſt factum furtum uel
iniuria. Alio modo quando teſtes te-
ſtificantur de his quæ fuerunt in iuditio.
puta litem fuiſſe conteſtatam, ſentẽtiam
eſſe latam.Cyn.ir. l.quoniam.C.de hęre.
101 † Teſtes ſeniores præferuntur iuniori-
bus. ff. ſi certum petatur. l. cum quid. in
Gloſſa quod eſt uerum in dubio. ſecus ſi
conſtet de minoribus: quia ætati præfe-
runtur: ut in autentico de mona.§.fin.&
facit.ff.de fide inſtrumen.l.fi. & l.nulli.ff.
quod cuiuſq; uni.nomi.ff.de lib.& poſth.
l.Gallus.in j.Gloſſ. & per Innoc.in c.j.de
102 maio. & obe. ut patet. † Inſtruere te-
ſtes qui interfuerunt negotio, ut plenè &
apertè uerba dicant non eſt peccatum.
Et ſi interrogentur an fuerint inſtructi
& dicant quod non dicunt falſum non
ſunt periuri: quia intelligitur de illicita
inſtructione, Bal. in l.fi.C.ſi ex fal.inſtru.
& in auc. qui ſemel.C.de probatio.& per
Gof.in tit.de ſenten. Sed an ualeat te-
ſtimonium ſi teſtes inuicem ſe inſtruunt?
uide quod no.inſti.de teſ.§.teſtes autem.
103 † Teſtes ſuſpecti debent interrogari de
circunſtantijs.Angel. in cor.de teſti.§.ut
104 liceat. † Teſti ſurrogato ad actum in-
cohatum loco alterius teſtis cui aliquis
caſus contingi debent narrari omnia an-
te geſta, & ipſe debet interrogare alios
teſtes utrum ſint geſta in eorum præſen-
tia & diſponere utrum ſic diſpoſuerit, &
poſt reſponſionem affirmatiuam, actus
debet

debet conſummari: ut no.C.de teſtam.l.
cum antiquitas. & uide Gl. in l. caſus.C.
eod. licet alias in teſtamentis teſtium ſo-
lennitas ſit indiuidua. ut ff. de teſta. l.qui
teſtamento.§.fi.& l.hæredes palam.§.fin.
Et debent audire & uidere teſtatorem:
alias non ualet teſtamentum.C.de teſ.l.ſi
non ſpeciali. An autem poſſit quis de
facto ſuo teſtificari? uide Innoc.in c.non
ſine.de arbit. & l.deferre.§.j.ff.de iure fi-
105 ſci.& ibi eſt tex.no. † Item non poteſt
quis deponere in cauſa de qua ſentit cō-
modum.C.de teſtib.l.omnibus. Fallit ſi
non ſentit principaliter: ſed per quan-
dam conſequentiam. de teſti. l.dictanti-
bus. ff.de teſta.l.qui teſtamento.in princ.
inſti.eo.tit.§.ſed nec legatarij. Vel dic q
ſiue principaliter ſiue incidenter ſentiat
commodum dummodo neceſſarium non
admittitur: ut d. l. omnibus. ſecus ſi po-
tentioribus: ut quia dependet ex uolun-
tate alterius. ut d. l. dictantibus. & l. qui
teſtamento.§. legatarij. nam in dictis iu-
ribus dependet ex uoluntate alterius. ſci
licet hæredis utrū ſciuerit commodum.
nam licet hæres declaret, teſtamentum
aliquod: tamen poteſt eſſe quòd non adi-
uit hæreditatem, nec donec inſpiciatur
de uiribus teſtamenti poteſt adiri hære-
ditas: ut no.ff.de acqui.hæred. l.is qui.&
l.ſi is ad quem. Et cum quis interroga-
tur de facto ſuo dicitur reſponſum non
teſtimonium.iiij.q.iij.§. item ſecundum.
in Glo.& uide Bar.in conſ.ccix.aut teſta-
mentum eſt factum in ſcriptis, & poterit
legatarius teſtificari: quia non deponit
de ueritate: ſed de ſolennitate. ſic intel-
ligitur. l. qui teſtamento. & §.legatarius.
Aut eſt nuncupatiuum: & tunc cum non
habeat deponere de ueritate, non admit
titur. ff. de teſtibus.l.nullus. legatum ta-
men bene ualet de ſe ſi poſſit probari. ſi
uero non poſſit probari: non deficit ius
106 ſed probatio. † Teſtes repeti inter-
dum poſſunt, de quo uide.ff.de quæſtio.l.
repeti. & per Angelum. in cor. de teſti-
bus.§.licet. In iuditio ordinario poteſt
iudex ex officio ſuo poſt publicationem
teſtium illos repetere ut declarent, non
ut addant.Bar.in conſ.clxxxviij. Teſtes
in diuerſis inſtantijs poſt didicita teſtifi-
cata ſuper eodem facto poſſunt repeti.
Angel. ff.de furtis. l.quidam tabularum.
107. † Damnare uel corrigere uel interpre-
tari dictum ſuum an poſſit teſtis.uide om
nino Spe.de teſte.in principio.uerſ.item
quòd teſtis obſcurè, per Odofredum.C.
de teſti.l.ſi quando,ad finem. Gloſſ. fina.
Et non poſſunt uariare & dicere alio mo
do: ut in l. quidquid aſtringendæ. ff. de
uerb.oblig.per Glo.& Bar. Aduerten-
dum tamen ſecundum eum quòd teſtis
incontinenti antequam primum dictum
habeatur pro perfecto & completo nihil
declarare poteſt: quia non uidetur de-
poſuiſſe. C. de fid. inſtrum. l.contractus.
facit quod no.Spec.de teſte.§.j.uer. quid
ſi dicit. & uide.ff.de adulte.l.ſi poſtulaue
108 rit.§.iubet. † Sed nunquid iudex poſt-
quàm eſt concluſum in cauſa poterit ite-
rato teſtes interrogare? uide per do.Dy.
in auc.qui ſemel.C.quomodo,& quando
109 iudex. † Quando quis fungitur offi-
cio teſtis & officialis etiam ex interuallo
poterit dictum ſuum corrigere: ſecus ſi
teſtis tantum.Angel.in conclu.& in con-
110 ſilio.xvij. † An ſtatur primo uel ſecun-
do dicto quando teſtis uariat.uide Bar.in
l.eos.ff.de fal.& Bal.in c.j.§.ſi enim. quid
ſit inueſtitura. Et ſi primo dixit ſe non
recordari, ſecundo dixit ſe recordari, ſta
tur ſecundo dicto Angel.ff.de furt.l.qui-
dam tabularum. Quid ſi teſtis dixit u-
num extra iudicium & aliud in iudicio,
cui dicto ſtabitur.& an punietur de falſo.
dicam infra in materia falſorum teſtium.
& uide Glo.in c.cum cauſam.de teſtib. &
dixi ſupra.in §.ſi teſtes citati non ueniūt.
111 † Si teſtis dixerit ſic immo ſic, ſtatur ul-
timo dicto: & ualet.ff.de hæredi.inſtit.l.
ſi ita. Teſtis qui dixit heri non credo
uel neſcio. poteſt hodie dicere ſcio uel
credo.Bal.in c.j.§.notandum. in tit.quot
ſunt teſtes neceſ.x. colla. Item ſi dixit ſe
neſcire, & ſi poſtea examinatus dicat ſe
ſcire: quia melius recordatur nūc quàm
tunc, ualet dictum ſuum.quod eſt uerum
ſi antequàm locutus ſit cum parte ſecun-
do examinatur: alias ſecus: ut not. in d.
112 auc.de teſti.§.quia uero. † Teſtis exa-
minatus

minatus in iuditio depoſuit ambigue de ſuo, & non dicit de quo, nunquid interpretari poterit de quo? diſtingue: ut no. dixit tex. & ibi per Barto.in l.inter ſtipulantem.§.ſi Stichum.ff.de uerb.obli. Aut in iudit io oritur dubitatio circa uerba: & tunc aut ſunt prolata ab aliqua perſona, & inducunt principaliter ſuſtentationem, aut ſunt prolata à quodam alio. Si ab uno: ex his ſemper interpretatur pro eo: ut d.§.ſi Stichum.& in l.ſi quis intentione ambigua.ff.de iudi. ſiue ſit actor ſiue reus.& per Dy.& Gl.in c.contra eum. de regu. iur. lib.vj. Quandoque uerba ſunt prolata ab alio quàm ex litigatoribus, ut in teſtamento. uel defunctus eſt aliquis qui protulit uerba ſucceſſionem habentia: & tunc, aut uis facere interpretationem cauſa euitandi aliquam contrarietatem: ut eſt caſus in c.cum tu. de teſti. & in prima conſtitutione codicis in §.quibus. aut non uis facere aliquam interpretationem cauſa euitandi aliquam contrarietatem: ſed ut proſit alij, uel propter aliquam aliam cauſam: & nō poteſt fieri. Sed illud uerbum dubium non ualet. ut in c. in præſentia. de proba. & in Gloſſ. d.§.ſi Sticum. & in l. Pomponius ſcribit ſi frumentum. in fi. ff. de rei uen. Aut inſurgit dubietas circa aliud quàm circa uerba. & tunc aut loquimur in his quæ pertinent ad litis ordinationem: & tunc ſi actor inſtat & in proſequendo fauetur actori: ut in l.de die: in prin. ff. qui ſatiſda.cog. Si uero non inſtat: & tunc debet faueri reo: ut l.ſi ea quæ.C. qui accu. non poſ.& l.properandum.§. & ſi quidē. C.de iu. Aut in his quæ pertinent ad litis deciſionem: & tunc fit interpretatio pro liberatione: ut l. Arrianus. ff. de act.& l. legatum. ff. de manumiſ. unde dicit Bar.in d.§.ſi Stichum. quòd intentio dubia debet declarari probationibus. nam ſi probatio fuerit dubia eſſet interpretatio contra eum.ut dictum eſt. licet enim poſſet dicere ſic intellexi in libello: non tamen poteſt dicere ſic intellexit teſtis. & ſic debet intelligi iſtud dictum Ang.in conclu.licet enim in dubio interpretatio atteſtationum fiat contra producentem. ut extra de proba.c.in præſentia. tamen quando dicta teſtium poſſunt coadiuuari, & ſecundum interpretationem legis concordari, & conteſtes dici debet. hoc fieri: ut no. Inn. in c. Cumana. in fi. de elec.& in c.dudum eccle.§.j.eo.ti.facit. l. de ætate.ff. de probatio.

113 Testes magis † idonei requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus: ut hic in c.j.de teſti.in vj.cōcordat c. teſtimonium.e.tit. Nam in criminalibus probationes apertiſſimè requiruntur. v. q.vj. Epiphanium.ij.q.viij.ſciant.ſtrictius eſt agendum ubi agitur de ſalute hominis.C. de appella.l. addictos. Hinc eſt quòd in cauſa criminali etiam ciuiliter mota propter bonam præſumptionem quam actor habet pro ſe, non eſt iuramē tum deferendum in ſupplementum probationis: ſecus in ciuili, ut eſt glo.no.in c. in literis.de teſti.& no. Bar. in l.maritus. ff.de quæſtio. & facit ad hoc quod not.in c.ueniens.el.j.de teſti. ubi dicitur ꝙ unus teſtis cum fama in criminalibus non ſufficit. Item magis exacta probatio requiritur cum agitur de crimine criminaliter, quàm ciuiliter: ut in dicto cap. j. de teſti. Accedit enim cā criminalis ciuiliter mota ad materiam cauſæ ciuilis quo ad aliqua.de procura.c.tuæ.& quod not. extra de iudi. c. at ſi clerici. in Glo. Quando autem de crimine dicatur agi ciuiliter, & quando criminaliter: die ut no. in l.minori.ff.de priua.delic.per Bar.& Innoc.in c. qualiter. & quando. de accu. & Ange. in

114 conclu. † Teſtes in cauſa criminali ſubijciuntur tormentis.C.de fide inſtrumen. auc. apud eloquentiſſimum. & ſic uidetur argumen. a cōtrario ſenſu quòd in ciuilibus non ſit locus torturæ.quod limita ſecundum Bal.eſſe uerum, ſi teſtes ſint poſiti in dignitate, tunc ſi non eſt uilis conditionis non torquetur in cauſa ciuili: ut l.diuus.ff.de quæſ.niſi inueniatur uacillare: ut l. ex libero.eo.titu. in Gloſſ. teſtes. Teſtes autem uiles torquentur in tribus caſibus. C in duobus ſupradictis, cum feſtinant teſtimonium ferre. uide Bal.in d.auc.Item teſtis uacillans in cauſa ciuili poteſt torqueri. Ange. in l.quoties.

ties.C. de naufra.lib.xj. Ad torquendum
teſtes requiruntur eadem indicia quæ in
reo.Bald.in l.ſi unus.§.teſtes. ff. de quæ-
ſtio. In cauſa inquiſitionis an poſſunt te-
ſtes examinari parte nõ citata? uide Ang.
in l.ſi uacantia.C.de bo.uacan.li.x. Teſtis
in cauſa inquiſitionis non debet depone
re de occultis:ſed de iſtis ubi clamor ali-
quis præceſſit. Et ſi de occultis deponit
non eſt propter hoc reus puniendus. de
accu.c.qualiter.el.j.in Gloſſ. penul. & in
c.accedẽs. Vacillantes in teſtimonio poſ-
ſunt torqueri pro ueritate eruenda. in
Spec. de teſte. §. nunc tractandum. uer.
115 conſiderare etiam debet † Et quan-
do teſtis uacillat debet notarius de man-
dato iudicis hoc ſcribere ſecundum Inn.
in c.quoniam contra. de proba. Idem ſi
trepidant uel mutant colorem in facie:
quia omnia iſta indicia ſunt ſigna falſi te
ſtimonij. hoc tamẽ totum relinquitur ar-
bitrio iudicis inquirendũ ex alijs cõiectu
ris, non ex ſolo pallore uel trepidatione
ut l.de minore. §. tormenta.ff.de quæſti.
Contra teſtes qui ex forma ſtatuti nõ poſ
ſunt reprobari: non poteſt inquiri. in cõ-
116 ſil.vij. quod incipit: dixit Oldra. † ꝙ
euaſit accuſatus contra quem erat proba
tum maleficium per teſtes de uiſu de no-
cte, probando quòd illa nocte non fuit lu
men Lunæ, & ideo non poterant uidiſſe.
& ſic fuerunt reprobari naturali ratione
ſecundum Bal.in c.j.§.porro.in prin.quæ
fuerit prima cauſa benefi. amit. Bald.in
117 conclu. an † teſtis qui dicit cognoui
occidentem: ſed non occiſum probet? dic
quòd ſi in inquiſitione fit mentio de cer
to occiſo non probat: aliàs ſic.ij.q.viij.li-
bellorum.Bal.C.qui accuſa.non poſ.l.da
ta opera. Sed quid ſi dicat cognoſco per-
ſonam malefactoris: ſed neſcio eius no-
men? uide Ange.ff.ſi ex noxa.cauſa aga-
118 tur.l.j. † Qualiter teſtes de adulterio
probent? uide Ang.ff.de adul.l.quod ait.
Pone Titius accuſatur de inceſtu, duo te
ſtes probant coniunctionem carnalẽ non
conſanguinitatem tantum, quæritur an
ſit probatum maleficium in quo requiri-
tur utrunque coniunctim probari? ueri-
tas eſt quòd facta eſt probatio excommu
nicatione capitulorum, & teſtium. caſus
in ratione ſui eſt in l. Gallus.§. ille caſus.
ff. de libe. & poſthu. & Gloſſ. in decre. ſe-
cundum Bal. qui ponit iſtam queſtionem
in dicto.§.ille caſus.in ij.col. ubi omnino
119 uide. † Et ſubſequenter ponit argu-
mentum quòd ſi unus teſtis probat ueri-
tatem. Ipſe idem & alius probat famam
quòd cum iſtis his probationibus ſit effi-
cax probatio facta in cauſa ciuili. per gl.
quæ eſt in l.iij.§.diuus.ff.de teſti.

S V M M A R I V M.

120 *Teſtium publicatio qualiter fiat & in ſcriptis redigatur.*

121 *Publicatio teſtium peti non poteſt ab eo, qui eos non produxit.*

Publicatio teſtium ſi omittatur, iudicium tamen ualet.

122 *Publicatione facta poteſt contra teſtes conſenſu partium opponi.*

Iudici an neceſſe ſit, quòd pronunciet dicta teſtium ualere, & eis fidem adhibendam. remiſſiuè.

123 *Publicatis teſtibus, quibus caſibus poſt didicita teſtificata poſſint teſtes produci ponuntur decemnouem caſus.*

124 *Teſtes poſt didicita teſtificata non poſſunt ſuper eiſdem articulis examinari, ſuper alijs ſic.*

125 *Teſtes ſi recte culpa iudicis non fuerunt examinati, publicato proceſſu poſſunt iterato examinari.*

126 *Teſtes etiam de uoluntate partium poſt didicita teſtificata non admittuntur.*

Teſtes utriuſque partis quando ſunt examinati alii non, uel ex ordine dato a iudice, uel partium poſſunt poſt didicita teſtificata produci.

127 *Teſtes examinantur poſt didicita teſtificata quando primi dixerunt nil ſcire, uel non recordari.*

128 *Teſtes publicato proceſſu poſſunt admitti ad probandam exceptionem, ſi terminus ſtatutus ad probandum ſit lapſus.*

129 *Teſtes, ut probent neceſſariò concludere debent, & dicti ſui cõcludentem rationem aſſignare.*

Teſtes dicentes aliquid eſſe uerum qualiter intel-

intelliguntur.remiſſiuè.

130 Teſtis rationem reddere debet, per eum ſenſum de quo percipitur id de quo teſtificatur.

131 Senſus,uiſus quomodo pro omni ſenſu corporeo accipiatur.

132 Viſus proprie, & ſtricte eſt actus uidentis oculo corporali & intellectuali.

133 Poſſeſſio per uiſum probatur.

134 Teſtis deponens aliquem dominum,quia uidit non probat.

135 Teſtis deponens ſuper his,quæ percipiuntur iudicio intellectus,niſi rationē dicti reddat non probat.

136 Teſtis bona ratio facit dictum bonum, & mala malum, & dictum adaptatur ad quod ratio.

137 Teſtis a iudice interrogari debet de cauſa ſcientiæ, & ſi iudex eum non interrogat præſumitur in eum malitia. De circunſtantiis non poteſt interrogari.

138 Teſtis ſemel reddens cauſam dicti non debet ulterius interrogari; ſed de circunſtantiis ſic ad ueritatem inueſtigandam.

139 Teſtis non reſpondentis dictum in cauſa ſcientiæ, ſtante ſtatuto quòd de cauſa ſciētiæ interrogari debeat, aliàs non ualeat depoſitio, quod non probat.

Teſtis cogitur reſpondere cum ſolum factum dixerit.

Verborum conculcatio & ſuperfluitas in teſte fugienda eſt & confutanda.

Mens & ratio ſtatuentium ſequenda eſt.

Paria ſunt ſiue teſtator una ratione prohibeat alienationem extra familiam, ſiue duabus rationibus.

140 Teſtis aſſignatus inepte rationem dicti non probat, etiam ſtante ſtatuto quòd teſtibus credatur, licet bonam rationem non reddat.

141 Teſtis non reſpondens de cauſa quia non fuit interrogatus,an probet.

142 Teſtis in reddendo cauſam rationis dicens ſcio quia ſic reperio in meo memoriali. quòd de hoc feci probat.

143 Teſtis in cauſa ſcientiæ dicens quia præſens fui probat uiſum & auditum alterius.

Teſtis in ratione dicti ſui de re tangibili dicens quia tetigi, an probet. remiſſiuè.

144 Teſtis deponēs per uerbum credo in his quæ ſunt de peritia actis, an probet.

145 Teſtis deponens per uerbum neſcio, non debet ulterius interrogari.

146 Ratio in teſte ſuper filiatione, emancipatione,uel communi opinione qualis eſſe debeat.

147 Teſtes deponentes ſuper dominio: debent de facto & non de iure deponere.

Fundum ſi quis petit, teſtis qui dicit uidi alluuionem probat.

148 Teſtis dicens id quem eſſe ſanum an probet. Quid ſi dicit quòd publicum inſtrumentum uidit.

149 Teſti dicens quòd uidit furari cappā Martini probat furtum. Quid ſi dixit uidi quòd loquebatur. n. nu. 150.

151 Teſtis quando dixit uidi quòd talis dixit talia uerba diſſ[illegible]bilia probat.

Teſtis inductus in probandum defenſionem dicens quia uidi, probat.

152 Teſtis deponens de cauſa uiſus idonea, licet loquatur groſſo modo, probat etiam auditum.

Senſus exteriores ſunt quinque, & qui interiores.

Baldus Præceptor Nelli a S. Geminiano, & tractatum de teſtibus edidit, quem morte præuentus incompletum reliquit.

153 Baldus cum intellectu uolauit ad ea quæ nō poſſunt intelligi, nec probari niſi per ſummos uiros.

154 Verbum principale libelli dicitur ſubſtantia libelli.

155 Adiectiua libelli ſunt conditio, modus, demonſtratio, qualitas, locus, tēpus, quantitas coniunctiua, participia, gerundia, & aduerbia.

156 Intentio an probata dicatur, ſi agitur quòd quis purè promiſit, & probatur quod eſt ſub conditione.

Pluralitas nō præſumitur in his quæ unum & idem eſſe poſſunt.

Determinatio adiecta poſit oni actoris per teſtem habet oppoſitum ad id cui opponitur, & additur.

157 Contractus non probatur ſi ago quòd mutuaui ſub conditione, & probo quòd mutuaui purè.

158 Teſtes deponentes circa demonſtrationem quomodo debeant concludere.

Accuſatione

159 *Accuſatione facta quòd Petrus & Seius intulerunt in Petrum duo uulnera ex quibus mortuus eſt non probatur de Seio ſed de Titio: quòd Titius condemnetur.*

Culpa cadens inter perſonas pariter copulatas reſoluitur in ſuas ſingularitates.

Tempus plerunque poteſt eſſe cauſa ſolutionis, & condemnationis ueri, & falſi.

Teſtimonium probationis non requirit cauſam, ſi teſtes non interrogantur de cauſa in his quæ ſunt facti ſenſibilis.

160 *Teſtis reprobatorius, ſi interrogatus non reddit cauſam non iſta perfecte probat, ſicut ille qui bonam reddit.*

161 *Teſtium contrariorum illi prævalent qui meliorem cauſam reddunt.*

Notarius & teſtes tenentur ad intereſſe partis etiam ratione erroris.

Error in tabellione & teſte eſt lata culpa.

Obliuio in teſte non eſt lata culpa.

163 *Teſtis deponens de auditu regulariter non probat. & ibi quando. remiſſiuè.*

Ioannes Andreæ tractatum de teſtibus fecit.

164 *Teſtis dicens credere, uel ſic ſibi uideri non probat. & quid ſi dicit mihi uidetur.*

165 *Teſtis interrogatus de diffinitione uel reſpondere debet.*

Diffinitiones quæ ſunt iuris ad doctores pertinent.

166 *Teſtis dicens quòd uidit Titium tenere, & poſſidere probat, licet interrogatus quid ſit poſſeſſio reſpondeat neſcio.*

Reditus accipiens præſumitur ius aliquod adminiſtrandi habere.

Teſtis poteſt interrogari quomodo intelligat uerba iuris: & tenetur ſcire iura.

167 *Ius interdum pro facti qualitate ponitur.*

168 *Teſtis ſenſus notitiam habere debet non impreſſionem intellectus.*

Præſumere aliud eſt, & aliud uidere.

Teſtis officium non tranſcendit ſenſum corporis de parte.

Teſtis dictum in intellectu fundari debet.

Teſtis dictum contra ſolennitatem non præſumitur.

169 *Teſtes contrarii concordantur in numero pari & ad euitandam pœnam.*

Intellectus ad l: ſed & ſi poſſeſſori §. ſi reũ. ff. de iureiuran.

170 *Atteſtationes interpretandæ ſunt in partem meliorem.*

Credulitas iuſtis rationibus a teſte receptater tiæ perſona non nocet.

171 *Teſtis quia uicinus probat quem bonum & malum.*

Teſtis qui dixit ſcio, quia ſcio an probet.

172 *Teſtis interrogatus de famà licet dicat uera in capitulo contenta non probat, niſi dicat cauſam, & a quibus ortum habuit etiam non interrogatus.*

173 *Fama non probatur per teſtem dicentem publice dicitur.*

174 *Teſtis interrogatus de ueritate dicens ſe nihil ſcire intelligitur de ueritate non fama.*

175 *Teſtis probat famam non ſolum de his quæ reddit rationem; ſed etiam eorum de quibus non reddit.*

176 *Teſti non creditur de infamia alicuius niſi rationem reddat.*

Teſti non eſt permiſſum iudicare quæ ſunt prouidi & diſcreti.

177 *Teſtis deponens de fama in cauſa appellationis, per id quod incidit ante litem motã probare debet.*

178 *Credulitas in teſte a calumnia non excuſat in iudicio niſi ueritas adſit.*

179 *Ruſticus deponens ſuper poſſeſſione dicens quia uidit quòd tãto tempore poſſidebat, probat.*

Intellectus ad l. ſtipulatio iſta. § id quoque ff. de uer. obli.

Teſtis ſolum deponere debet de eo quod ſenſu percipitur.

180 *Teſtis qui dicit Titium poſſediſſe decem annis, & non dicit de quibus ſingulariter non probat, & ſi dicit poſſedit decem annis & plus nihil operatur.*

Teſtis dicens talis poſſedit ſemper non dicit falſum licet probetur illum aliquando non poſſe.

Teſtes plures deponentes ſuper poſſeſſione, & aliqui probant quòd Titius poſſedit aliqui quòd Seius probant

quemlibet de facto retinere.

181 *Teſtis dicens Titium poſſediſſe per annum patienteScio non probat.*

182 *Teſtis inductus ad probandum mutuum, ut probet quomodo deponere debeat.*

183 *Teſtis unus ex pluribus ſi deponit de quinque, & alius de decem an contractus probetur in quinque.*

Teſtes diſcordantes in re non probant.

Decimæ receptio, & iuriſdictionis exercitium per teſtes ſingulares probatur.

184 *Teſtibus diſcordantibus de ualore ſeu aſtimatione rei quibus ſtetur, et quomodo magis affirmantibus quàm mille negãtibus credatur.*

185 *Teſtis examinatus in palatio poteſtatis ſi dixit contractum celebratum in palatio epiſcopi: ſuper alio articulo dixit in hoc palatio, ſaluatur eius dictum ad pœnam euitandam.*

Pronomen hic, hæc, hoc, demonſtratiuum eſt ad oculum corporis.

Dubia probatio contra producentem teſtes interpretatur.

Teſtes duo ſi in capitulo examinantur, & unus dixit quod fuit in palatio domini Papæ: alius quòd fuit in hoc palatio an eorum dicta ſuſtineantur.

186 *Teſtis unus ſi dicit de ſe & ſocio, ſimiliter alter, an probent, et ſingulares dicantur.*

187 *Fieri ſimul dicitur, quando ordo uel narratio facti non permittit aliquid ſimul fieri ſed ſucceſſiue.*

Adulterium probatur per teſtes qui uiderũt adulterantem per rimulam unus poſt alium.

Vſurarium aliquem eſſe probatur per teſtes ſingulares.

188 *Aliquem exercuiſſe iuriſdictionem quomodo probetur.*

Cæcus qualiter ſuper iuriſdictione teſtificetur.

Cæcum aliquem eſſe. ciuitatem habere ciues. Aliquem eſſe filium filii. Aliquos eſſe fratres. Aliquem contractum factum a muto qualiter probetur. & nu. 189.

189 *Teſtes qualiter deponere debeant ad probandam ſententiam. Et qualiter probent ſtipulatorem.*

Teſtis in alienatione rei ſuæ, uel ſibi obligatæ an ſibi præiudicet, & quid ſi ſe ſubſcripſit.

189 *Intereſſe ſingulare qualiter per teſtes probetur.*

Teſtis unus ſi deponit de decem alter quindecim an ſint contrarii.

190 *Teſtis deponens de identitate rei an & quãdo probet.*

Teſtis qualiter deponere debeat, & imponat fidem inſtrumento quod legi non poteſt.

Teſtis interrogatus ſuper, ætate reſpondens in redditione rationis; quia frater, an probet.

191 *Teſtibus an & quando fides ſit adhibenda arbitrio iudicis committitur.*

192 *Neceſſaria ad fidem teſtis, & ut periurus puniatur.*

Probatum non intelligitur per teſtes, niſi quatenus ratio dicti inuenitur.

193 *Teſti pro una parte deponenti ſi interrogatus pro alia noluit reſpondere, non creditur.*

194 *Teſtibus ſimul examinatis licet probent, tamen fides non adhibetur.*

Teſtes ſecreto examinari debent.

195 *Teſtes deponentes per eundem præmeditatumque ſermonem dicuntur ſubornati, quod iudicis arbitrio relinquitur, an eis credatur.*

196 *Teſtis qui dicit falſum inſtrumentum, ſed de tenore dicit non recordari an probet.*

197 *Teſtis qui dicit notarium erraſſe, quia non audiuit hæc uerba errorem probat, ſed non qualiter.*

198 *Teſtis ſemel inductus ſi ſuper eodem ſecundo inducatur, & dicat non recordari qualiter depoſuerit, & aliter deponat, an probet.*

Intellectus l. qui falſa. ff. de teſtibus.

Teſtis qui neſcit originem eius de quo deponit an probet.

199 *Teſti non plene factum narranti non creditur.*

200 *Teſti perito plus creditur etiam ſi negatiue loquatur.*

Intellectus l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbit. & c. 1. de præben. lib. 6

201 *Teſtis deponẽs ſuper eo quod eſt remotum a natura contractus non probat.*

Teſtes qualiter probent mortem, uel aliquem

quem non extare .
202 Teſtis qui pecuniam accepit ad deponendum probát in præiudicium eius a quo pecuniam accepit .
203 Teſtis recipiens pecuniam ut teſtimonium uerum dicat, de falſo punitur .
Dans pecuniam teſti ut uerum teſtimonium dicat, punitur .
204 Teſtes non pereunt inſtantia perempta.
205 Teſtium dicta an in alia inſtantia fidem faciant, & an contra ipſoſmet .
206 Teſtes recepti ad excipiendum an ualeant ad agendum.
207 Teſtis deponens ſuper alio quàm fuerit inductus an probet.
208 Teſtes non recte examinati probant in longinquis partibus .
209 Teſtis non tenetur recordari de tempore, nec uitiatur dictum ſi non deponit de loco & menſe.
Teſtis tenetur habere notitiam rei , quando eſt de ſubſtantia .
Recordari de loco melius eſt quàm de tempore .
Teſtis in criminalibus non tenetur de die deponere .
210 Teſtis licet non recordetur de tempore, ualet eius teſtimonium in interdicto , & ſi erratur in tempore probatur ſpoliatio .
211 Negatiua qualiter poſſit per teſtes probari.
Negatiua probari a quo debeat.
Teſtis aſſerens meram negatiuam an in falſum incidat .
212 Teſtis examinatus qui non debuit examinari, an & quando faciat indicium, & qua lequa'e præiudicium .
213 Teſtes ſingulares non probant contractum uſurarium, nec certum crimen hæreſis.
214 Teſtes dicuntur ſingulares in actu diſtinctiuo .
Teſtes dicuntur uarii & ſingulares quando unus de una re, alius de alia probat .
215 Teſtibus contrariis & intra ſe repugnantibus non adhibetur fides.
216 Teſtes quando adinuicem repugnantes ſunt non ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia unus de maiori alter de minori, deponis, ſtatur minori .
Teſtis qui uarius, qui contrarius, & qui uacillans dicatur .
217 Teſtis ſibi ipſi contrarius per dolum punitur .
218 Teſtis conſimilem cauſam habens eſt ſuſpectus .
219 Iudex an teneatur facere ſcribi in actis quare non adhibet fidem teſtibus .
220 Acta iudicialia ualent, licet in eis non ſint ſcripta nomina teſtium.
221 Actus celebratus coram populo, uel populũ repreſentante , præſentiam teſtium non requirit .
222 Teſtium aliqui ſi dicunt filium in maiori quantitate inſtitutum , filiam in minori, aliqui eos inſtitutos æqualiter, intelligitur ſcilicet eodem tempore .
223 Conceſſio quòd facta ſit motu proprio nõ probatur per teſtes .
224 Proteſtans contra teſtes eorum dictis uti poteſt ad excludendas probationes aduerſarii , non ad fundandam intentionem . & petendo pro ſe examinari uidetur a proteſtatione recedere.
Conſenſus ſolus partium non ſufficit ad conualidanda dicta teſtium, quæ non ualẽt.
225 Teſtis qui primo depoſuit poſtea ſuper ultimo interrogatus dixit ſe neſcire intelligitur niſi ut ſupra dixit.
Teſtibus probantibus ſpontanea uoluntate , an magis credatur quàm probantibus coacta .
226 Teſtis interrogatus de aliqua re dicens ſe obliuioni tradidiſſe propter infirmitatem, iuſte allegat .
227 Teſtis examinatus in loco ubi quis paſſus fuit caſum facit fidem alibi.
228 Inſtrumentum qualiter per teſtes reprobetur .
229 Inſtrumenta, uel teſtes an poſſint pro parte repudiari, & pro parte acceptari.
Teſtes contradicentes inſtrumento qualiter illud impugnent .
Inſtrumentum an reddatur falſum, uel ſuſpectum, ſi teſtis in eo deſcripti dicant ſe non recordari .
230 Contrarietas teſtium , uel uarietas qualiter ſit concludenda etiam ut probent.
Iudex arbitrium habet quando dicta teſtium contraria ſunt.
231 Teſtis falſus varians qualiter puniatur.
Cautela pro teſte quando torquetur .

232 *Iudex non admittens defenſionem iuris punitur, [illegible] ſi non admitteret defenſiones innocentiæ.*

Declaratio ad l. lege. §. primo, ad leg. Iul. pecu.

Teſtis falſus in cauſa homicidii pro homicidio punitur, ſicut punitur qui contra innocentem deponit.

233 *Teſtis qui dixit falſum in circunſtantiis, de falſo tenetur.*

Iuramentum præſtitum ſuper principali, an ad omnes circunſtantias trahatur.

234 *Teſtis ſiudiſe non reddens cauſam ſui dicti tenetur pœna falſi.*

Teſtis dicens non recordor pœna falſi tenetur, quando certum eſt quod recordatur.

Teſtis iurare debet dicere meram & puram ueritatem pro utraque parte, ſuper his, ſuper quibus & productus & interrogatur.

235 *Teſtis non debet aſſerere niſi quod uidit & ſenſit aliàs eſt falſus.*

236 *Teſtis non dicitur falſus ſi dixit ad ſe non ſpectare commodum, & tamen ſpectat, tanquam cuilibet de populo uel uniuerſitate.*

237 *Teſtis qui dicit falſum coram iudice & parte præſente an condemnari poſſit ſine citatione.*

Teſtis cuius dictum non ualet an poſſit de falſo puniri.

238 *Teſtis inutilis producenti, & aduerſario non nocens de falſo poteſt accuſari.*

239 *Teſtis dicens falſum præter conſcientiam domini: domino non præiudicat.*

Teſti falſum dicenti ſuper uno articulo ſiue capitulo, in alio non creditur.

240 *Teſtis qui in ſua teſtificatione aliquid falſi inſeruit, uel addit, aut uera uitiat, totam teſtificationem uitiat.*

241 *Teſti qui in articulo mortis conſtitutus dicit ſe falſum depoſuiſſe, uictori non nocet.*

242 *Producens falſos teſtes, & ipſi teſtes producti, & mandator poſſunt omnes uno libello accuſari.*

Teſtis deponentis falſum & reuelantis teſtimonio quæ pœna ſit.

243 *Teſtis occultans ueritatem perinde punitur ac ſi falſum diceret.*

Iudex ex officio, teſtem falſum dicentem coram ſe, fuſtigare poteſt.

244 *Teſtis falſum deponens coram iudice non ſuo poteſt ab eo puniri.*

Clericus deponens falſum qualiter puniatur: remiſſiuè.

245 *Teſtis deponens falſum coram arbitro remittitur puniendus ad ſuum iudicem.*

Teſtis dicens ſe neſcire quæ ſit pœna falſi plectitur.

246 *Teſtis receptus a notario in iudicis abſentia, ſi dicit aliter depoſuiſſe; quam ſcriptum reperiatur, cui magis credatur. & uide inf. nu. 251. & ſupra nu 54.*

Teſtis qui non poteſt de falſo redargui ex forma ſtatutorum, an poſſit de falſo damnari ex forma ſtatuti diſponentis contumacem haberi pro confeſſo.

247 *Teſtes teſtamenti non præſumuntur rogati, & quibus caſibus rogati eſſe debeant.*

248 *Teſtes debent cognoſcere contrahentes, ſi agitur de probando actu, ſecus ſi de ſolennitate.*

249 *Teſtes ſuper lite coram arbitro pendente poſſunt coram iudice examinari, nec litis contеſtatio requiritur.*

250 *Arbiter quod non poſſit examinare, an teſtes examinati coram iudice dixerint ueritatem.*

Intellectus ad l. per hanc C. de temp. app.

251 *Notario magis creditur quam teſti dicenti aliter fuiſſe ſcriptum quam depoſuerit.*

SECVNDA PARS.

120 DE PVBLICATIONE † teſtium uidendum eſt. Nam poſt examinationẽ ſunt teſtes publicãdi. Fit autẽ publicatio partibus præſentibus, uel abſentibus citatis tantum, nam iudex adhibitis ſibi teſtium dictis illa leget in toto uel in parte p ſe uel per notarium. Et demum dicet, habeantur pro publicatis uel publicatæ. & tunc redigetur in ſcriptis: ut in Spe. de teſte. §. ſatis utiliter. in princi. & ibi ponitur forma qualiter publicatio debeat redigi in ſcriptis. & uide l. fi. C. de re iudi.

121 † Publicatio teſtium non poteſt peti ab eo qui eos non produxit. licet ſua interſit. Innocen. in c. conſtitutus. de teſti. Bal. in rubrica de

ça de controuer.inueſti.& per Inno. in c.
conſtitutus.extra de appel. & ibi uidetur
uariare. ſi omittatur publicatio teſtium
non redditur iudicium nullum.Bal.in eo
dem titu. ſi de inueſti.inter do.& uaſal.lis
122 ori. † Sed nunquid facta publicatio-
ne teſtium de conſenſu partium poterit
contra teſtes opponi? dicit Ang. q ſic.in
auc.ſi quis in aliquo.C.de edendo.& ibi
per Bal.ubi ponit quæ requirantur in pu
blicatione eius quod eſt in mẽte teſtium
ut patet. An ſit neceſſe quòd iudex pro-
nunciet dicta teſtium ualere & fidem eis
adhibẽdam.uide per Bald.& Ange. in di
cta auc.ſi quis in aliquo.
123 PVBLICATIS † atteſtationibus regu
lariter non poſſunt amplius teſtes produ
ci poſt didicita teſtificata.Fallit in pluri-
bus caſibus ubi poſſunt produci poſt di-
dicita teſtificata. Primus, ſi inter alias
perſonas agitur. Secundus,ſi ſit diuerſus
modus agendi. Tertius,ſi ſit nouus arti-
culus dependens ex ueteri. Et quando di
catur nouus articulus:uide in Spec. de te
ſte.§.ſatis utiliter.uerſi. illud autem non
eſt. Quartus, ſi primæ atteſtationes ſint
amiſſæ.Quintus, ſi mutatur iudicium: &
illud uelit his contra quem producãtur.
Sextus,ſi confuſe & obſcurè depoſuerũt.
Septimus, ſi teſtis ſynodalis depoſuit co
ram capitulo, & deponit iterum coram
legato. Octauus,ſi examinator neglexit
interrogare ſuper articulis ſibi datis. No
nus,in cauſa matrimoniali ſecundũ quoſ
dam indiſtinctè. Decimus ſi detur in inte
grum reſtitutio ut iterum producatur.
Vndecimus,in abſentia probanda. Duo
decimus,in crimine falſi. Tredecimus,
in adiectione pro ualore & deceptione.
Decimuſquartus, qui nondum didicit te
ſtificata: licet ſint teſtes puplicati, ut ſu-
pra dixi:cum tractauimus de tẽpore pro-
ducendi. Decimuſquintus,ſecundum
quoſdam ſi iudex indiſcrete publicauit.
Decimuſſextus, ſi teſtes ſunt recepti ad
perpetuam rei memoriam. Decimuſ-
ſeptimus, ſi princeps id expreſsè per ſuũ
reſcriptum cõcedat. Decimuſoctauus,
in cauſa inquiſitionis. Decimuſnonus:
quia publicatis atteſtationibus poteſt ex
cepti perẽptoria opponi & probari. Hos
caſus enumerat Spe. in ti. de teſte.§.ſatis
124 autem. Nec † in cauſa principali nec
in cauſa appellationis poſſunt produci
tunc ſuper nouis articulis: quando teſtes
iurauerũt dicere ueritatem ſuper totam
cauſam.Imputatur enim parti quaſi om-
nia particularia non præſentauerit. de
quo per Inno. in ca. fraternitatis.de teſt.
& per Aug.C. de tem.ap.l.per hanc. ubi
examinat materiam iſtam.Ideò non poſ-
ſunt teſtes produci poſt didicita teſtifica
ta:ut in auc.qui ſemel.C.de proba.& l.ij.
C. ſenten.reſcin.non poſ.in Gloſſ.quia ti
metur ſubornatio. quod eſt uerum ſuper
eiſdẽ capitulis, ſuper alijs poſſunt teſtes
produci: quia non eſt timor ſubornatio-
125 nis.ità tenet Bar.in d.auc.Item † dixit
Inn. in c. ij. de teſti. quòd ſi per culpam
iudicis teſtes non fuerunt rectè examina
ti quòd etiam publicato proceſſu teſtes
noui poterunt produci, & iterato pote-
126 runt examinari. † Sed poteſt quæri,
nunquid de uoluntate partium poſſent
admitti teſtes poſt didicita teſtificata?
Barto. in d. auc. dicit quòd ſic. & allegat
no.per Io.An.in c. fraternitatis. de teſti.
In contrarium uidetur dicendum quòd
iſtud non eſt introductum in fauorem
partium: ſed ob publicum fauorem, ne
falſitates committantur.& ideò tali fauo
ri partes renunciare non poſſunt: ut l.
quos prohibet. ff. de poſtu. & ita tenet
Bald.in d.auc. Ange.in cõcluſione. Quã
do teſtes utriuſque partis ſunt examina-
ti alij non, uel ex ordine dato à iudice,
uel partiũ,poſſunt poſt didicita teſtifica-
127 ta produci. Bal. ubi ſupra. † Teſtes
poſſunt produci poſt didicita teſtificata
ſi primi dixerunt nil ſcire uel non recor-
dari. & idem in cauſa ap. Bar. in c.j. §. ſi
enim quid ſit inueſtitura. & uide quod
no.in l.fi.§.ſin autem dubius. in Gloſſ. &
128 ibi per Cy. C. de iure deli. † Poſſunt
teſtes produci ad probandum exceptio-
nem poſt publicatũ proceſſum, niſi eſſet
lapſus terminus ſtatutus ad probandum.
Ang.in auc.qui ſemel.C. de proba.
129 TESTIBVS † examinatis & publica-
tis: quia eorum dicta debent neceſſario
conclu-

concludere ad hoc ut plenè probent: ut
l.non hoc.C.unde cog.& extra de proba-
tio.c.in præſentia.& C.de teſti.l.nullum
quod ut fiat eſt neceſſe quòd aſſignet cau
ſam ſui dicti neceſſario concludentem:
ut in dictis iuribus.Ideo circa redditionē
cauſarum reddenda ſunt. Quid ergo ſi
teſtes dixerunt aliquid eſſe uerum quali
ter intelligatur.uide Ang.ff.de peti. hæ-
130 re.l.pro hærede. † Teſtis debet red
dere rationem ſui dicti per eum ſenſum
per quem percipit id de quo teſtificatur.
131 Inno.in c.cum cauſam. de teſti. † Sed
Pla. dixit quòd in quolibet actu corpo-
reo ſufficit reddere cauſam per uiſum.&
no.in l.ij.C.de erro. aduoc. ubi in cauſa
auditus reddit rationem uiſus ut ibi Cy.
refert qualiter teſtes debēt loqui ad pro-
bandam negatiuam directo.quoniam ui
ſus pro omni ſenſu corporeo accipitur
largo ſumpto uocabulo. apertius tamen
deponit per nomen proprium illius ſen-
ſus.Facit quod no.ff.de acqui.poſ.l.quod
meo.in fine. Vnde illud uocabulum ui-
ſus,quandoque ſumitur pro uiſione quā
ſancti faciunt in ſpiritu. Vnde in diuina
ſcriptura ſcribitur.opus eſt intelligentia
in uiſione. Et ſanctus Paulus dicebat. ui
deo aliam legem & in membris meis ſen
tio & cognoſco per rationem & ſenſum.
Si teſtis per uerbum uidi. refert ſe ad ſen
ſum probat:ut cum dicit uidi ſic. Si autē
refert ad oculum mentalem uel intelle-
ctualem: ut quia dicit teſtis: ſic uidetur
mihi.non enim probat: quia peccat: cum
dictum ſit dubitatiuum magis quàm ra-
tio dicti: ut no.ff. de arbi.l.diem profer-
re.§.pe.Et teſtis debet eſſe ſenſatus ſenſu
corporis.qui ſenſus ſunt quinque ut nota
tur in d.l.quod meo. & debet teſtis habe
re intellectum · ut id quod corpore ui-
det, mente intelligat id quod ſcit. nam
ut ait Ariſtoteles in problematibus.In-
tellectus uidit:intelligens audit: oportet
enim nimiam fantaſiā ſpeculari: cum in
ter cæteros ſenſus uiſus ſit nobilior.& ue
rius, uiſus prædicatur ab omni ſenſu (ut
dixi) largo modo.unde quę audiuit ſi ſic
dicit:quia uidi ſcio:ſaluatur eius dictum:
ut no.Io. An. in c.teſtimonium. de teſti.
tamen in uiſione opus eſt intelligentia.
ut ſupra dixi.Item uiſus interdum poni-
tur pro actu animæ, & ꝑ opinione.ut l.
132 quid tantum.§. fi.in fi.de arbi. † Stri-
ctè autem uiſus eſt actus uidens oculo
corporali & intellectuali.ff. de his qui in
teſt.dele.l.pe.& eſt uiſus de coloribus,de
magno & paruo. de factis & maleficijs
133 &c. † Poſſeſſio autem probatur per
uiſum & ipſum poſſidentem: ut infra di-
cam. nam per teſtem probatur poſſeſſio
naturalis: & ex ea præſumitur ciuilis: ut
l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque.ff. de uer.
ob.& quilibet præſumitur poſſidere: ut
no.Inno.in ca.cum olim de priuile. & ne
uxor pro marito.l.ob maritorū.ff. de ſo-
lu.l.Titio.C.ſi.regū.l. ſi quis.ſuper incor
poralibus uero non eſt uiſio corporalis.
134 † Et ideo qui dicit aliquem dominum:
non probat quia non cadit directè & uni
formiter in uiſum teſtis: ſed indirectè &
difformiter, niſi teſtis nominatim cau-
ſam adijciat. Sed uiſibilia uniformiter
uidentur. ſcilicet organo oculi corpora-
lis, in quibus etiam ſufficit dictum teſtis
nudum ſine addita ratione, niſi ſit de ea
interrogatus. ſed in dominio non ſufficit
dictum ſine ratione, ſecundum Innocen.
Idem ſi agatur in probando alio iure: ut
de probanda obligatione: quia dicit te-
ſtis ſuper articulo quòd Titius eſt mihi
obligatus. dicit uerum eſſe. iſta reſpon-
ſio teſtis nihil probat: quia informis.
Idem ſi forte agatur de probanda hypo-
thecaria ad fidem matrimonij: quia om-
nia iſta talia iuris ſunt, & habent plus iu-
ris quàm facti. Idem ſi agatur de pro-
bando quòd aliquis eſt mente captus uel
furioſus. Nam non probat teſtis dicen-
do: quia uidit. niſi ſigillatim adijciat a-
ctus per quos diſcretus quilibet ita iudi-
caret. Nam talia multum conſiſtunt in
iudicio rectæ rationis. Et plus habent
rationis quàm ſenſationis. & poteſt quis
faciliter decipi. Idem ſi uellet proba-
re quòd aliquis ſit uagabūdus. non enim
comprehendit teſtis de facili quòd ſit de
ſertor originis,uel domicilij. Tene men-
ti iſta quæ ſunt ualde notabilia. Bald. in
conclu. & per Innoc. in d.c.cum cauſam.
de

de teſti. & de materia ſupradicta . uidi in Specu. de teſte.§.iam de interrogatorijs. uerſic. ſunt autem generaliter . & qualiter debeant deponere de quolibet corporeo ſenſu. uide eo. tit.§.nunc tractandum. uerſicu. nempe. cum teſtis. cum ſe-
135 quen. uer. † Si teſtis teſtificatur ſuper his quæ non percipiuntur ſenſu corporis: ſed oculo mentis ſeu rationis: non ualet eius dictum, niſi rationem aſſignet. Innoc.in d.c.cum cauſam. & cauſa debet eſſe alia à dicto : ut not. ff. de legib.l.non omnium.ff.de offi. procura.Cæſa.l.fin.&
136 cauſa debet eſſe congrua . † Item bona ratio teſtis facit bonum eſſe dictum.& mala ratio malum. ff. de do. excep.l.ij.§. circa. ff.de conditio. & demon.l.cum tali. §. fina. Item ad id adaptatur dictum teſtis ad quod ratio.ff.de acqui.poſſ.l.j.§. per procuratorem. Bald. in concluſione.
137 † Teſtis debet interrogari à iudice de cauſa ſcientiæ . ſcilicet, quare illud ſciat. Et ſi iudex non quærit præſumitur in ipſo malitia ; quia omittit ea quæ ſuo officio , & ſolertiæ incumbunt : debet enim petere & interrogare de cauſis. Si uero iudex interrogat , & teſtis nihil reſpondit, uel fortè non bene , iudex non debet interrogare : ut in capitulo cum clamor. de teſtib. Si autem iudex omiſit interrogare de circunſtantijs ſingulis non ſubſtantialibus, & de loco, & de tempore, & conteſtibus : & ſi tunc teſtes non ſunt repetendi, & reinterrogandi. Si autem omiſit interrogare de principali re: ut in tit. in præſcriptione. & ſi tunc teſtes debent repeti : quia fuit culpa iudicis non partis. ita no. tenet Innoc. in c. per tuas.
138 de teſtib.Bald.in concluſione. † Teſti ſufficit reddidiſſe cauſam ſui dicti ſemel, nec de cauſa ulterius eſt interrogandus, ſed de circunſtantijs, ſiue annexis & concomitantijs ſic . ut de loco , tempore , & conteſtibus , ne uideantur ſuſpecti ut de ueſtibus, & ſimili. hæc enim non ſunt ſenſui dicti . ſed circunſtantiæ ad ueritatem inueſtigandam. Innoc.in d.cap.cum cauſam. & ſufficit deponere tali modo quòd includatur cauſa ſcientiæ , ſecundum Franciſcum Accurſium , & Baldum , in
139 concluſione. † Quæro dicit ſtatutum quòd teſtes debent de cauſa ſcientiæ interrogari : aliter non ualeat depoſitio eorũ. an ſi non reſponderint in cauſa ſcientiæ eorum dictum ualeat ? uidetur quòd ſic : ut in dicto capitulo cum cauſam. ſecundum Innocentium . nam omnimoda interrogatio eſt falſa & ſuperflua, cum ſine interrogatione reſpondit.ff.de interrogato.actio.l.ſi ſine. Item teſtis cogitur reſpondere, cum ſolum factum dixerit C.de appellatio.l.ampliorem.§.in refutatorijs. Item hoc eſſet quædam inculcatio , & ſuperfluitas uerborum quę fugienda eſt, & confutanda.& notatur in l.eius. in princ.ff.ſi certum petatur. Item quia mens & ratio ſtatuentium ſequenda eſt.ff.de excuſa.tuto.l.ſcire oportet.§. ſed ſi maximè : quia ſtatuti ratio fit iudicum calliditatibus obuiari , non certam rationem corrumpere. ad idem de acquirenda hæreditate lege illud in ratione ſui. Item paria ſunt ſiue teſtator una ratione prohibeat alienare extra familiam ſiue duabus rationibus. nam utrobique cauſam prohibitã aſſignare uidetur. Alij dicunt contra : quia non debet recedi ab adiecta forma ſtatuti . Sed iſta eſt ratio rudis ; quia huic non omiſſa forma ſed ſub uerborum compendio incluſa , & expreſſum uidetur id quod ſub uerborum compendio continetur ut nihil dicatur omiſſum cum totum legi poſſit lege prima in princip. ff. de his quæ in teſtamen. delentur. & l.j. C. de precibus
140 imperat.offeren. † Quid econtra ſtatuto cauetur quòd teſtibus credatur contra nobiles: licet non reddant bonam cauſam dicti ſui. Pone ergo deponis contra magnatem qui uidelicet fuit interrogatus de cauſa , dixit quòd quia uel credo , uel habeo uxorem , uel quia eſt rex Franciæ an probet ? uidetur quod ſic : quia aſſertiuè deponit. ſed in cõtrarium eſt ueritas.& ad hoc manifeſtè eſt factum ſtatutum quia pari ratione admitteretur cæcus ad teſtificãdum de coloribus.nempe hic ſuum dictum deſtruxit : quia tam ineptè & inſenſatè deponit. ff.de do. excep.l.ij.§. circa . Et ideo debet ſtatutum intel-

intelligi quando cauſa aliquid conferat
dicto: puta adminiculum uel ad prę ſum-
ptionem: ideo narratio nihil facit. Aliud
enim eſt malam cauſam reddere, quod
qualitatis uitium ſignificat. Aliud pe-
nitus nullam & impertinentem quod ſi-
gnificat uitium ſubſtantiæ.ff.de do.l.ele-
ganter.§.j.C.ad exhi.l.ſi res. cum ſi. Bal.
141 in concluſ. † Teſtis non deponens de
cauſa: quia non fuit interrogatus pro-
bat: ut not.C.de teſtib. in l.ſolam. & per
Barto.in conſil.xx. Teſtis non reddens
cauſam ſui dicti an probet uide Ang.in l.
cum hi. §.uult igitur.ff.de tranſac.l.quod
ergo eſt quæſitum.ff.de infa. & per Bald.
in repe.l.edita.C.de eden.& per Bart. in
l. prima in principio.ff.de noui ope.nun.
142 † Si teſtis interrogatus de cauſa ſcien-
tiæ dixit: quia ſic reperio in meo memo-
riali, quod de hoc feci.probat: ut proba-
tur in l. iubemus. ibi, ſcribere non diffe-
143 rat. C. de teſt. † Teſtis in cauſa ſcien-
tiæ dicens: quia præſens fui, probat ui-
ſum & auditum alterius. Bal. in cap.j.de
controuer. inter dom. & uaſ.de inueſti.
Quid ſi teſtis in ratione ſui dicti de re
tangibili dixit: quia tetigi, an probet: ui-
de Barto. in l.fin.C.de peric.no.libro.xj.
144 † Teſti deponenti per uerbum credi-
tur, in his quę ſunt de peritia ſuę artis an
credatur? uide Bald. in l.data opera.C.
qui accuſa. non poſſunt & uide Barto.in
145 conſil. lxvj. † Teſtis qui dixit neſcio,
non debet interrogari de cauſa ſcientiæ:
quia ubi non eſt ſenſus: non cadit proba-
tio. Bal.in l.falſa.C.ſi ex fal.inſtru. Et in-
telligitur tunc deponere de ueritate non
de fama.Bal.in addi.Spec.in titu.de ſent.
146 † Qualem rationem debent reddere te
ſtes qui deponunt circa filium ſeu ſoro-
rem pro emancipato. & qualem quando
ſuper communi opinione.& qualiter tūc
formetur articulus.uide Bald. in l.ij.C.ſi
147 aduer. rem iu. † Ad probationem do
minij teſtes habent deponere de facto nō
de iure: ut no.Cy.C.de proba.l.cum res.
ibi, facti neceſſitas. & uide in Spec.de te-
ſte. §. nunc tractandum. Quid enim ſi
quis petit fundum, teſtis qui dicit uidi al-
luuionem probat: ut dic.t Bar. in ſuo tra-
ctatu tyberiadis. & uide per Angel. in l.
ſciendum.in repet.ff.de uerborum oblig.
148 † Teſtis qui dicit uide quem eſſe ſanum
uide.C.de mendi.uali.l.j.lib.xj. Quid
ſi dicit quòd uidit publicum inſtrumen-
tum, an probet? uide Bart. in auc. ſi quis
in aliquo.C.de eden.pro materia uide in
Spec.de teſti.in prin.uer. item quòd non
149 probet. † Teſtis dicens quòd Titius
furatus eſt cappam Martini probat domi-
nium iudicio legis: ut poſſit ferri ſenten-
tia ſuper re furti, non ut poſſit declarari
dominus. Bald.in l.j. C.ſi ex fal. inſtrum.
150 † Teſtis qui dixit uidi quòd loqueba-
tur, licet uox ſit quoddam abſtractum à
uiſu ex interpretatione legis probat Bal.
in l.j.ſi ex fal. inſtrum. & ibi dicit quid in
corporalibus quando teſtis dicit quia ui-
151 di. † Teſtis quando dicit uidi quod talis
dixit uerba diſplicibilia probat: non per
ſentētiam intellectus: ſed per rationem.
Bald.ubi ſupra. Teſtis inductus ad pro-
bandum defenſionem dicens quia uidi.
152 probat per Bar.in conſ.cxiiij. † Teſtis
qui deponit de cauſa niſus idonea, qui lo
quitur groſſo modo, probat etiam audi-
tum cum uiſu.Bal.in l.j.C.de confeſ.pro
bat etiam teſtis reddita cauſa per ſenſum
exteriorem proximum, & aptum natum
illam ſenſationem de qua quęritur ſuſci-
pere: & ſunt ſenſus exteriores quinque:
ut no.ff.de acqui.poſſ.l quod meo.& per
Innoc.in d.c.cum cauſam. Et eſt quidam
ſenſus interior qui eſt in prima parte ce-
rebri, qui dicitur ſenſus communis. ſicut
centrum quod ad oēs ſenſus refertur, qui
habet uirtutem diſcretiuam. nam uiſus
uidet: tamen neſcit quòd aliud ſit uide-
re, & aliud tangere: quia ſolum de colo-
ribus poteſt ſenſare. Sed ſenſus com-
munes omnia in præſentia habent obie-
ctum. imaginatio uero etiam in abſentia
fit. Ratio uero eſt altior uirtus excedens
ſenſum intelligentia, & potentia ad hue
uniuerſaliter, ſecundum Boetium in li-
bro de conſolatione.Bal.in concluſione.
Conclude ergo quòd tria ſunt argumen-
ta apud Legiſtas, ſcilicet petitio actoris,
exceptio rei, probatio probantis per cau-
ſam ueram. Si petat cauſam circa pro-
bationem

bationem argumenti demonſtratiui non tenet. de quo ſubtiliter & plenè no.ff.de legi. in l. de quibus in repetitione mea. ubi tractaui de forma redditionis cauſæ à teſtibus ſecundum ſingula prædicamenta. & fuit intentio Bal. præceptoris mei, qui tamen morte præuentus tractatum
153 reliquit incompletũ, † qui ultra etiam quàm Legiſtis expediat, cum intellectu uolauit ad ea quæ non poſſunt intelligi: ergo nec probaret, niſi per ſummos uiros qui cognoſcunt genus, & differentiam. ſicut ſunt uitia tacita, & uirtutes quæ generantur ex actibus. quis dabit mihi pennas ut columbæ, & uolabo.
154 † Tu aduocate etiam reſpice an probatum ſit uerbũ principale libelli quod ſubſtantiã uoco ſeu ſubſtantiuum. & deinde inſpecto ſubſtãtiuo reſpice adiectionem. dicũt grammatici quòd adiectiuum uer
155 bum eſt aduerbium. † Ego dico quòd adiectiua libellorum ſunt conditio: modus: cauſa: demonſtratio: qualitas: locus: tempus quantitas: coniunctiua: partici-
156 pia: gerundia & aduerbia. † & ideo dubium ſolet eſſe ſi egi contra te dicens quòd tu promiſiſti mihi purè: & probo quòd ſub conditione quæ exiſtit uel ſub die quæ præterijt an ſit ꝓbatus libellus. probo enim æquipollens eius quod intẽtaui. & ſic uidetur ſufficere: arg. C. de inſti. & ſubſti. l. ſi mater. In cõtrarium: quia uidetur alius contractus extra de fide inſtru. c. cum Ioannes eremita. Dic quòd pluralitas non præſumitur in his quæ poſſunt eſſe unum & idem. ff. de leg. ij. l. j. & ff. de iureiu. l. cum qui. §. in popularibus. & non. de erro. aduo. l. ij. per Iaco. Bu. in lec. quia cum medium per quod formaliter concludit non ſit idem, ſequitur diuerſitas: quia unũ cõcludit libellus, aliud concludit probatio. & nõ eſt dubiũ quòd ſi conditio penderet quòd non eſt intentata huius cauſa. ff. de condi. inde. l. Iulianus. §. j. & quia determinatio adiecta petitioni actoris per teſtem habet oppoſitum ad id cui opponitur & additur. facit quod no. ff. de in integ. reſti. l. non uide-
157 tur. † Et è contrà maior eſt dubitatio ſi dico me mutuaſſe ſub conditione quæ extitit. & probo quòd mutuaui purè. nam determinatio addita per teſtem eſt augmentum non detractio: ſed tamẽ: quia præſupponitur diuerſum contractũ non probat. ff. de uer. ob. l. j. §. cum adijcit. Idem dicas de domo, idem de cauſa: dummodo ſit finalis non impulſiua: quia talem non eſt neceſſe probare. hoc patet. ff. de inſtito. l. habebat. ff. de do. ante nup. l. ſi prædij. facit Gloſſ. C. de cen. l. cum co
158 rani. † De demonſtratione dic quòd ſi ab ea denominatur id totum quod petitur, & ſine ea non habet certitudinem: quod debet probari: alias probatio eſt incerta. Exemplum dico quòd uendidiſti mihi ſeruum habentem criſpos capillos, nam ab hac parte eſt totus aptus cognoſci. uel uendidiſti equum ſtellatum in frõte. ſi teſtes dicant hominem uenditum, ſed neſciunt de criſpo, uel equum, ſed neſciunt de ſtellato, nihil probant: quia poſſet hic eſſe fallacia & circunſcriptio, ſi unum deberetur pro altero. Sed quædã ſunt demonſtrationes quibus certus, uerus, & clarus intellectus ꝑt haberi: licet teſtis dicat ſe neſcire has demonſtrationes, probant tñ ſicut demõſtrationes ſubſtantiales: ar. d. l. j. in fi. De qualitate dictũ eſt in ſuperioribus. Itẽ de loco. Itẽ de tp̃e qñ certũ ſcribit actum. Idem qñ eſt de ſubſtãtia. ff. de neg. geſt. l. cum autem. De quantitate autẽ uide. ff. de oper. no. nun. l. non
159 ſolum. §. ſed ut probari. † Circa cõiunctionem dubitatur. accuſo Titium & Seium quòd intulerunt Petro duo uulnera ex quibus mortuus eſt, non probo de Seio: ſed de Titio. an Titius condemnetur? ar. quòd ſic. C. de his qui. ut indig. l. minoribus. ff. de interro. ac. l. qui ſeruũ. ff. de manumiſſ. teſt. l. ſi ita fuerunt. §. ſi. quia culpa cadens inter perſonas principaliter copulatas reſoluitur inter ſuas ſingularitates. ff. de cond. & demon. l. falſo. §. ſi. ff. de uſuf. accre. l. ſi mulier cum liberis. De participio dic quòd eius probatio ſuum tempus exigit. ff. de teſta. milit. l. Titius. ff. de noxa l. in delictis. §. ſi extraneus. Tempus enim plerunque poteſt eſſe cauſa abſolutionis & condemnationis ueri & falſi. C. de fur. l. apud antiquos.

V De

De gerundio dic,ut C. de his qui lat. l.j.
nam attrahit plerunque & abſorbet in ſe
totum actum. Aduerbia quoque ſępe idē
faciunt.ff. de neg. ge.l.Pōponius. Bar. in
rep.quā fecit de l.edita.de edē.in fi. Teſti
moniū ꝓbationis non requirit cauſam, ſi
teſtes non interrogantur de cauſa in his
quæ ſunt facti ſenſibilis. non dico in his
quæ non ſunt, in quibus ratio non debet
eſſe iuncta cum ſenſu de neceſſitate:alias
non fit probatio ſecundum Inno. in d.c.
160 cum cauſam. de teſti. † Sed nunquid
idē ſit in teſtimonio reprobatorio Iac.
Bu.in ſua quæſtione quæ incipit.quæſtio
talis eſt.quidam petit a Titio,dixit elegā
ter quòd quando teſtis non reddit cau-
ſam interrogatus, non ita perfectè pro-
bat, ſicut ille qui reddit bonam cauſam.
ideo tabellio talibus præponderat teſti-
161 bus, & per eos non reprobatur. † Itē
quando teſtes ſunt contrarij qui reddūt
rationem prævalent, ſecundum eum,
quod eſt notandum. & nunquam inueni.
Apparet ergo quòd duo teſtes reddētes
rationem legitimam præponderant toti
dem dicentibus uera eſſe non interroga-
tis de cauſa:quia uera redditio cauſæ prę
ualet cauſæ præſumptiuę; in his in qui-
bus concluditur per uiam iuris, & non ra
tionis, & non per ſenſum corporis. Eſt
enim certum quòd ſine redditione cauſę
non reſultat probatio, ſecundum Inno.
162 in cap. cum cauſam. † Et adde quòd
notarius & teſtes tenentur ad intereſſe
partis non ſolum falſitatis ratione: ſed
etiam ratione erroris: quia error in ta-
bellione, & teſte eſt lata culpa: ut l. fin.
ff.de mag. conue. Obliuio autem in te-
ſte non eſt lata culpa ſecundum Inno. in
cap. qualiter, & quando. de accu. Bal. in
163 l.presbyteri.C.de epi. & cle. † An te-
ſtis deponēs de auditu probet. Reſpon.
regulariter non. Fallit in caſu l. pe.ff. de
proba.Et uide per Io.An.in tractatu quę
ipſe fecit de teſti.& per Bald. in l. in ſum
ma.§. Labeo.ff.de aqua plu.ar.& iij.q. ix.
c. teſtes.§.j.& in Gloſſ. & uide Spe. in ti-
tu.de teſte in prin.uerſi.quid ergo ſi uiro
& mulieri.& uide diſtinctionē Ioan. An.
164 extra de teſti.ca.iij.Si † teſtis dicit ſe
credere uel ſibi uideri:non ualet eius te-
ſtimonium: ut no.ff.de arbi.l.diem pro-
ferre.§. ſi plures. quia iſta uerba magis
ad iudicium quam ad aſſertionem facti
uerificantur: argu.eo.titu.l. quid tamen.
§.j. Bal.in conclu. An probet quando di-
cit quòd ſic mihi uidetur. uide per Ang.
165 in repe.l.ſciēdum. ff. de uerbo.ſig. † Te
ſtis interrogatus de diffinitione rei de-
bet reſpondere.l.j.ff.ſi cer.peta. ſecundū
ultimam expoſitionem primæ Gloſſ. Ex
qua nota quòd diffinitiones quæ ſunt iu
ris pertinent ad doctores:quia intellige-
re & ſcire conſtat ex diffinitione:ut in di
cta Gloſſ. Et ex hoc ſumitur quod dictū
eſt:uidelicet quòd teſtis interrogatus de
diffinitione debet reſpondere. & ſi dicit
neſcio, non probat:quia primam uocem
non intelligit ſecundum Bar. quod tamē
limita eſſe uerū ſi teſtis deponit ſine red
ditione cauſę: ſecus ſi cauſam aſſignauit.
Exemplum, teſtis interrogatus de fama
dixit uera eſſe: Interrogatus quid ſit fa-
ma: dixit neſcio.iſte non probat:quia nō
cadit cognitio in intellectu ſuo ſi neſcit.
Sed ſi dixit neſcio: nihilominus probat:
166 quia ius dixit ſe neſcire non factū.† Sed
in poſſeſſione ſi dixit Titium tenere &
poſſidere.& interrogatus quid ſit poſſeſ-
ſio dixit: neſcio:bene probat: ut no.ff.de
uerborum obliga. l. ſtipulatio iſta.§. hi
quoque.nam ex quo uidit aliquem deti-
nere præſumitur ille poſſidere:ut no.per
Innocen. de priuileg. c.cum olim: Et
omnis q recipit redditus præſumitur ha
bere aliquod ius adminiſtrandi: ut in l.j.
§.ex exercitu.ff.de exerci.non tamen exi
go aliquo caſu quòd teſtis ſciat perſpica-
citer diffinire, cum etiam imperiti teſtes
adhibeantur. nec requiritur in eis nec
exigitur iuris induſtria:ſed ſenſus:ut no.
C.de uſuf.l.j. ſed ꝙ ſciat quandā groſſam
diffinitionem. uerbi gratia in fama.ſi di-
cat famam eſſe commune dictum gentiū.
& in poſſeſſione ſi dicat, poſſeſſio eſt fru-
ctus percipere.l.ſi quis.§.ſuper his.ff.qui-
bus mo. uſufruc. amit. & l. Pomponius.
Nam ſufficit eum intelligere factum & ef
fectum ſcire:dūmodo plenè ſciat, ut ple-
nè ſciat ut plenè deponat.quod no.Inno.
in ca.

in ea.cum cauſam.de teſti.& dicam intra. Ex prædictis patet quòd teſtis poteſt interrogari quomodo intelligat uerba iuris. Item patet quòd tenetur iura ſcire:ut
167 no.ff.de infa.in l.Lucius. † Et aduerte quòd ius interdum ponitur pro facti qualitate.l.ſi non.ff. ſi certum pet. Item
168 † teſtis debet habere notitiam ſenſus non impreſſionem intellectus:quia aliud eſt præſumere, aliud eſt uidere. l.j.ff. de his quæ in teſta.delen. nam officium teſtis nō tráſcendit ſenſum corporis de parte:ut no.ff.de auro.& argen.leg.l.j. §. ornamentorum.Item licet dictum teſtis debeat fundari in ſenſu:tamen & in intellectu debet fundari.Vnde.& Ariſto.in problemmatibus.Intellectus uidet & intellectus audit. adde quòd dictum teſtis non præſumitur contra ſolennitatem. extra de proba.c.in præſentia.& no.in l.ſi.ff.de præto. ſtip. & præſumitur quo ad ueritatem hoc modo. nam ſi ſunt teſtes numero ſufficientes præſumitur: ut inſtitu. de uerbo. ob.§. item uerborum. Sed ſi eſt unus teſtis eſt præſumptio hominis non legis. dic ut in l. admonendi.ff. de iure-
169 iu. † Item quando teſtes ſunt quaſi contrarij præſumitur pro dicto teſtis nō quo ad probandum : ſed debent teſtes ad concordiam reduci & elidi probatio : ut extra de teſti.capi.cum tu.ſed illud limitat Inno. eſſe uerum in numero pari: ſecus in numero diſpari.de offi.dele.c.cum contingat. Et ſic dicunt quidam quòd dicta teſtium iuuantur ut excuſentur à contrarietate ſolum ad pœnam criminis euitandam, non ad probandum: ut in d. c. cum tu.& l.ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi reū. ff.de iureiu. facit etiam quo ad probandum:ut.ff.de interro.act. l.de ætate. Dic quòd ratione contrarietatis non probāt: quia ſe inuicem colludunt, tamen nemo punitur: quia non conſtat quòd falſum dixerit:ut no.de iureiur.l.cum duobus.§. ſi. Nec ob.§.ſed ſi reum.quia ibi teſtis nō erat ſuſpectus ex probatione contrarij. quod no. ideo teſtis excuſatur & nō probat : ut in d.c.cum tu.quia probatio debet eſſe neceſſaria : ſed excuſatio ſufficit quòd ſit poſsibilis. & dicit Innoc. quòd
170 † atteſtationes ſunt interpretādæ in meliorem partem.de elec.c.dudum, & facit quod no. de præto.ſtipu.l. ſi. & uide Bal. in l.j.ff.ſi cer.peta.& d.§.ſed ſi reum. Ange. in conclu. Credulitas etiam iuſtis rationibus à teſte concepta non nocet tertiæ perſonæ.ff. de in rem uer. l.iij. ſed ſi
171 ſic.Bal.in conclu. Teſtis † interrogatus an Titius ſit bonus uel malus : dixit quòd ſic. interrogatus de cauſa ſcientiæ dixit:quia ſum uicinus. probat Iac. de Belui.in auc.de teſti.§.ſcimus.uerſi. ſi uerò. Teſtis interrogatus de cauſa ſcientię dixit ſcio. an probet? uide per Doc. in l. ſi quis ita.§.ſecundo.ff. de teſta.tu.
172 Si testis † interrogatus de fama dixerit uera eſſe cōtenta in articulo, niſi dicat de cauſa & de perſonis: à quibus fama habuit ortum, non probat famam. licet de his non fuerit interrogatus.Inn. in c.cum oporteat.de accuſ. Et ideo ſis cautus : quando incumbit tibi onus probandi famam quòd facias interrogatoria de cauſis & perſonis à quibus habuit ortum. uel ſaltem inſtruas teſtes quòd dicant de cauſa & de perſonis. Sed tamen licet iſtud ſit dictum Innocen. non uideo cauſam quare ſi teſtis non interrogatur debeat hoc dicere : cum non debeat eſſe uerboſus: ut l. ampliorem.C.de appella. Sed tamen bene eſt dubium conſiderato quòd fama non cadit in ſenſum teſtis di-
173 rectò. Ang.in conclu. Item teſtis † qui dicit : publicè dicitur : non probat famā: quia poſſet unus publice dicere. Idem ſi dicit quòd palam, uel à pluribus dici audiuit. Bal.in addi.Spec.in titu.de ſent.
174 † Teſtis interrogatus de ueritate dicit ſe nihil ſcire, intelligitur ſcilicet de ueritate, non fama. Si uero deponit ſuper fama refertur ad articulos non probatos. Spec.in tit.de noto.crimi.§ famam. in fi.
175 Teſtis † qui probat famam non ſolum intelligitur probaſſe famam eorum de quibus teſtificando ſufficientem rationem reddidit : ſed etiam eorum de quibus non reddidit. ſic dicit Bal. in repet.l. ea quidem. C.de accuſa. Pro ſaluando teſtes deponentes de fama uide Ange.in l.inter omnes.ff.qui ſatiſd. cogan.De te-

ſte deponere de fama alicuius.uide Ang.
176 in cor.de mōna.in prin. Teſti † uero
nō creditur de infamia alicuius, niſi adij-
ciat iuſtam cauſam & legitimam ſcientię.
Innoc.in c. cùm oporteat. de accuſ.
Teſti nō eſt permiſſum indicare qui ſunt
prouidi & diſcreti. ea enim tantum iudi-
ci competunt. ideò ſpecifice teſtis debe-
ret dicere perſonas apud quas eſt infa-
mia contra inquirentem, & non debet di
cere in genere, & hoc ante formatam in-
quiſitionem. poſtea enim non habet lo-
cum probatio per famam ſecundum Inn.
& hoc quando infamia dicitur apud ali-
quos eſſe. Sed ſi communis apud maio-
rem partem gentium uicinię ſufficit de-
ponere de infamia in genere ſine ſpecifi-
catione ſingulorum, ſecundum Inn. in c.
cum dilectus, de accuſa.

177 Teſtis † in cauſa appellationis de-
bet probare per id quod incidit ante li-
tem motam de antiqua fama, ſecundum
Abb.in c.ſuper eo. uel eo quod ſcit cer-
178 tum eſſe Bal.in conclu. Credulitas † in
teſte non excuſat à calumnia in iudicio
niſi adſit ueritas.Inn.in c.fin. de iureiur.
tene mēti pro teſtibus, ut cùm deponunt
uera eſſe, non credulitati: ſed certitudi-
ni ueraciter debeant inherere.Bal.in con
clu. & de qua certitudine debeant depo-
nere, not.ſingulariter Innoc.in cap. fi.de
iura.calum.

179 Testis † ruſticus interrogatus ſu-
per articulo poſſeſſionis dicit quòd talis
tenet & poſſidet. interrogatus quomodò
ſcit. dixit: quia uidit quòd talis tenuit, &
uidit quòd poſſidebat tanto tempore,
cum ruſtici neſciant quid ſit poſſidere,
intelligitur de poſſeſſione quæ eſt facti.
Glo.ff.de uerbo. oblig.l.ſtipulatio iſta.§.
hic quoque. Adde in argu.quod no.ff.
de cond.& demon. l.quibus diebus.§.do-
mus. & l. nec ſeruus. ff.de pecu. licet ali-
qui impugnent illam Glo. & male, & di-
cunt quòd ſi hoc eſſet uerum nullus un-
quàm uinceret in interdicto uti poſſide-
tis, in quo non ſufficit detentatio: ut l.ſi
duo.§.creditores.ff.uti poſſid. ſecundum
dictam Gloſſ. quia non probatur ciuilis
poſſeſſio. Nec ob.d.§.hic quoque.quia
illud ibi non diſponitur ad hoc ut ſtipu-
latio non uitietur. Sed Barto. ibi dicit
quòd immò dicta Gloſſ. bene dicit. nam
cum teſtis ſolum habeat deponere de eo
quod ſenſu percipitur: ut l.teſtium.C.de
teſtibus.& ff.de teſtamentis.l.hæredes pa
lam.§.qui teſtimonio. Si uellet depo-
nere de poſſeſſione unius: non ualeret
eius dictum: quia illa non percipitur ſen
ſu. Sed hoc non eſt uerum: quia per
iſtas probationes reſultat concluſio iu-
ris, uerbi gratia. depono quòd mutuaſti
centum. & ſic teſtis deponit quòd mutua
ſti. ex qua probatione reſultat obligatio.
& ſic in caſu noſtro probata hac detenta-
tione facti reſultat poſſeſſio iuris. l.quæ-
dam.ff.de rei uen.& l.ij.C.de acquir.poſ.
l.j.§.in poſſeſſionem.& ff.de ſolu.l.Titia.
188 Ang. in concluſione. † Teſtis qui di-
cit quòd aliquis poſſedit. x. annis, & non
dicit de quibus ſingulariter, non probat:
teſtes debent deponere eodem tempore.
Bal.in l.fi.C.de edicto diui Adria.tollen.
ibi.xv.oppo.Bar.in l.Celſus.ff.de uſucap.
Si teſtis dicit quòd uidit aliquem poſſe-
diſſe decem annis & plus: illud plus nihil
operatur. de quo per Bar. in l.cum filius.
§.pater.de lega.ij. & l.in furti. ff.de in li-
tem iurand. & l. & ſi poſt tres.§.ſed quod
ſimpliciter.ff.ſi quis cau.& uide in noſtro
repertorio ſuper uerbo plus. Teſtis qui
dicit talis poſſeſſit ſemper, non dicit fal-
ſum: licet probetur illum aliquando ab-
fuiſſe.Bart.in l.j.& l.inſulam.ff.ſol. matr.
Quid ſi plures teſtes deponunt ſuper poſ
ſeſſione, & aliqui probant quòd Titius
poſſedit, aliqui quòd Seius poſſedit? Dic
quòd probant quemlibet retinere de fa-
cto: cum plures non poſſunt poſſidere
inſolidum eandem rem: ut l.iij.de acqui
rend. poſſeſſ. & talis interpretatio fit per
Glo. in l.ſtipulatio iſta.§.hi quoque.ff.de
uerborum obli. & ibi Bartolus, Angelus,
in conclu.

181 Teſtis † qui dixit ſe ſcire quòd Ti-
tius poſſedit per annum patiente Seio,
& non reddit rationem ſcientiæ: quia nō
fuit interrogatus, non probat: quia non
deponit per aliquem ſenſum corporeū.
Bal.in rubr.de cōtr.inueſt. & patet alibi.

182 Teſtis † inductus ad probandum mutuum: ſi dixit ſcio quòd talis mutuauit tali in mea præſentia tantam pecuniam: & ipſe recepit; ex hoc præſumitur mutuum, per l.cum quid.ff.ſi certum petatur. Quid ſi teſtes dicant uidimus q̃ mutuauit: ſed non recordamur de quantitate. non probant niſi aliter poſſit coniecturari de quantitate. Bart. in l.admonendi.ff. de iureiur. Sed an eſt neceſſe quòd dicat uidimus numerari? Dic quòd ſic. de conditione indebiti.l.cum ſeruus. uide de hoc in Spec. in titu. de teſte, poſt principium. in uerſic. ſed pone egi contra te.

183 † Si teſtes probant unus de quinque, alius de decem, an debitum in quinque ſit probatum? dicitur quòd ſic, per c.j.de arbi.per l.j.§.ſi ſtipulanti.ff.de uer. oblig.& ibi no.per Bar.& per l.diem proferre.§.ſi plures.ff.de arbi. ibi, in maiori ſumma ineſt minor. & per c. nihil. extra de uerbo.ſignific. In contrarium facit: quia ſi teſtes diſcordant in re non probant: ut in c.cum eccleſia. de cau. poſ. & pro. hoc tenet Damaſ. Spec. uidetur tenere contrarium in tit. de teſte poſt prin. In alijs tamen terminis loquitur ſcilicet, cum teſtes deponunt ſolutam decimam, quorum unus dicit de decem corbibus grani: alter de quinque, uel ſi deponit ſic: quia unus dicit quòd uidit condemnari decem homines: & alter quinque. nam ad probandum ius dici. & iuriſdi. talis eſt uarietas ſi diuerſitas in numero, & etiam quòd plus eſt in ſubſtantia rei decimatę, uel in ſubſtantia uiſus in iuriſdictione non uitiat dicta teſtium deponentium de decima ſoluta unus in auro alius in argento. uel unus de ſolutione frumenti: alius hordei: ut not.Io.Andr. in c.qualiter. & quando.de accuſ.

De quæſtione autem prædicta, probatio numeri limitati ſiue quantitatis eſt de ſubſtantia quo ad teſtes. Si enim deponunt de diuerſis ſummis, apparet quòd non deponunt de eadem in qua fuerunt ambo præſentes. & ſic non ſunt conteſtes, quod eſt neceſſe: ut C.de teſti.l.teſtium. Nam pluralitas ſummarum infert in pluralitatem concretam & diſpoſitiuam. l. eum centum.ff.de annu. lega.& in l.quinquaginta.ff.de proba. facit quod no. Bar.

184 in l.triticum.ff.de uerb. oblig. † cum ius ciuile in teſtibus diſcordantibus de ualore rei ſiue æſtimatione dicit quòd plus creditur duobus affirmātibus, quàm mille negātibus: ut in d.§.ſi plures. quod non eſt uerum ubi negatiua poteſt cadere in ſenſum teſtis: puta quòd iſte liber meus non ualet triginta ſi emi. quidam dicunt quòd ſic: quidam quòd non: ſtabitur maiori numero: ut l.j.in princ.ff.de uen. inſpici. Si uero eſt par numerus: præualet dictum ipſorum qui deponunt dictum de minori. & hæc eſt identitas ſubſtantiæ ſuper qua deponunt, id eſt, ipſa res. ſed in mutuo cum diſcordant in ſumma: diſcordant in ſubſtantia. idcirco non probant ſecundum Damaſ. in d.ca.j. de arbi. cum quo teneo ratione prædicta, & prædictis adde quod no. Cy. in l. bonefidei. in fine.C.de iureiur. Angel. in concluſio. Qualiter autem intelligatur q̃ magis creditur duobus affirmantibus, quàm mille negantibus. not.ff.de arbit.l. diem proferre.§.ſi plures. & uide Bart. in l.hæres, §.j.ff.de teſtam. in princ.

185 † Teſtis qui examinabatur in Palatio poteſtatis ſuper uno articulo dicit contractum celebratum in Palatio epiſcopi, ſuper alio dixit in hoc Palatio ſaluatur eius dictum: quia pronomen hoc, eſt ſolum demonſtratiuum ad oculum corporis: ut l.hoc articulo.ff.de hæred. inſti, & ff. de ſeruitu. ruſticorum prædiorum, in quibus incorporalia demonſtrantur per hoc pronomen hic hæc hoc. licet Glo. dicat contrarium, & malè in l. Mæuius.§. duobus.ff.de lega.ij.& ibi per Bart. Vnde de caſu propoſito dictum teſtis refertur ad oculum mentis & intellectus. ſcilicet hoc Palatio, id eſt, epiſcopi, de quo dixerat ſupra nõ ad oculum corporalem: arg. extra de teſt. c.cum tu. niſi cauſa contrarietatis euitandæ intelligerem quòd demonſtraretur res corporalis, per ea quæ not.d.§.duobus. & ita not. Barto. in l.j.in prin.ff.de noui ope.nunt. Sed aduerte quòd ipſe dicit quòd dictum teſtis ſaluatur & ſuſtinetur, limita hoc eſſe uerum

quantum ad pœnam euitandam: non quantum ad probationem: quia dubia probatio interpretatur contra producentem teſtes: ut dixi ſupra in probatione diffinitionis. Item dictum Barto. puto uerum in eodem teſte ſic deponente. Quid autem in diuerſis? ut ſi duo teſtes examinantur in capitulo & unus dicit quod fuit in Palatio domini Papæ, alius quòd fuit in hoc Palatio, per ea quæ dicta ſunt ſupra per Bart. patet quod non poſſunt ſuſtineri eorum dicta.

186 IN TESTIBVS † requiritur aliqua qualitas puta quòd ſint pares & unus dicit de ſe & de ſocio. & ſimiliter alter quia ſunt ſingulares non probant. In contrarium facit. ij. q. vij. quærendum. Sed pro opinione prima uide quod no. Baldus. de elect. bonæ memoriæ. & per Baldum. C. de teſti. l. teſtium. & in c. j. quot teſtes ſunt neceſſarij ad probandum inueſtituram.

187 † Quando teſtes ſunt ſingulares, uide quod not. Bald. ſuper rubr. de controuer. inueſt. & in cap. ſacramentum. de conſue. rec. feu. Vbicunque ordo uel narratio facti non permittit aliquid ſimul fieri ſed ſucceſſiuè, illud dicitur fieri ſimul. ff. ſi pars hær. pe. l. antiqui. ff. de ſta. ho. l. Arethuſa. Et ideo teſtes qui uiderunt ſucceſſiuè per rimulam adulterantem unus poſt alium non dicuntur ſingulares: ſed ſimul uidiſſe. iij. q. viij. ca. nihilominus. in Gloſ. Et per ſupradicta poteſt dici quòd bene probatur uſurarius per teſtes ſingulares: quia concordant omnes in perceptione uſurarum, licet diſcordant in perſonis. uide Glo. not. iij. q. viij. c. nihilominus. ubi teſtes probant aliquem irregularem, licet unus dicat uidi quod celebrauit Miſſam, & alius deponat de Veſperis. & uide in §. teſtes ſingulares.

188 SI QVIS vult † probare ſe exercuiſſe iuriſdictionem in aliquo loco, ualet teſtimonium, licet teſtes deponant in tempore & loco. Innoc. in c. qualiter, & quando. de accuſa. Qualiter teſtificetur cęcus ſuper iuriſdictione: uide Speculatorem. tit. de teſte in princ. uer. ſed & qualiter teſtificatur. An pars poſſit probare iuriſdictionem uoluntariam & ſolennitatem iſtarum, uide Ang. in l. ſed ſi inſtrumenta. C. de fide inſtrum. & iure haſtæ ſiſca. lib. x. Quid de teſte qui dixit rem ad talem pertinere. uide no. inſti. de action. §. Seruiana. Qualiter probetur quem cæcum, mutum, uel furioſum: uide Bar. in l. j. de bo. poſ. infan. uel fu. Qualiter probari poſſit ciuitatem habere ciues: & quot teſtes debeant eſſe. uide Bal. in l. data opera. C. qui accuſare non poſſ. Qualiter per teſtes probetur filiatio uel clericatus conſuetudo & multę aliæ qualitates. uide Bald. in l. non ignorat. C. qui accuſ. non poſſ. Teſtes deponentes aliquem eſſe filium probant de legitimo & naturali. licet non dicant. inſtitu. de adoptio. in fine. Quid ſi teſtes dicant aliquos eſſe fratres? qualiter intelligatur. dic ut not. ff. de lega. iij. l. Lucius. §. quæſi-

189 tum. Qualiter † tunc debeant deponere ad probandum ſententiam: uide Baldum. in l. ſi. C. de re iudica. Qualiter probent ſtipulationem. uide Ang. de uer. oblig. l. ſciendum. Aliquis fuit teſtis in alienatione rei ſuæ uel ſibi obligatæ: nunquid ex hoc ſibi præiudicet? uide Bar. ff. ſolu. matr. in l. quæ dotis. Quid ſi teſtis ſe ſubſcripſit, an ſibi pręiudicet? uide not. in l. Gallus. ff. de pig. act. Qualiter probabunt contractum factum à muto teſtes. uide. ff. de acquiren. hæred. l. mutum. Qualiter probetur per teſtes intereſſe ſingulare. uide Bal. in addi. Spe. in tit. de appel. in addi. certa. & dixi in uer. intereſſe deponente de ualore rei. ſecundum communem opinionem. uide Bart. in l. ei qui. C. de præ. naui. libro. xj. Quid ſi unus teſtis depôit quòd ualet. x. alter. xv. an erunt contrarij. uide Bar. ff. de lega. ij. §. j. in ſi. & uide Barto. pro materia in l. filiusfamilias. §. ſi quid alicui. ff. de legat. j.

190 † An, & quando teſtis qui deponit de identitate rei probet. uide Angelum. in l. diurnos. C. de frumen. Alex. lib. xj. Qualiter debeat deponere teſtis ut imponat fidem inſtrumento quod non poteſt legi. uide Ang. in auc. de hære. & fal. §. j. in fin. An teſtis interrogatus ſuper ætate reſpôdens in redditione rationis: quia ſit frater pbe? uide Bal. de in inte. reſt. l. de tutela.

Quæro

191 QVAERO, † an & quando teſtibus ſit fides adhibenda. Dic quòd iudicis committitur arbitrio. ff. de teſti. l.ij.§.tu magis ſcire potes. & debent ad concordiam redigi diſtinguendo & interpretando eorum dicta. de teſti.c.cum tu.& dixi ſupra cum tractaui. de prob. difini.etiam uerba impropriando dixi ſupra.de prob. poſſeſſionis.& patet per ea quę infra ſub-
192 dam. † Quæro an ad fidem teſtis ſint neceſſaria omnia quæ includuntur ſub iuramento & forma articulorum? Dic quòd ſic. & ideo ſi in uno mentiatur non ualet in alio: ſecus ſi ex officio iudicis interrogatur ſuper extraneis ut ſuper ueſtibus & nubibus cœli. Nam ſi eſt mendax non eſt periurus: quia non iurauit ſuper his. Quædam enim ſunt ſubſtantialia cauſæ, & mendax in his ſemper eſt periurus, nec in aliquo ſibi creditur: ut no.Innoc.de hære.in c.fraternitatis. Si autem iurat ueritatem dicere ſuper omnibus de quibus interrogabitur: & interrogatur ſuper ueſtibus & ſimilibus. & tūc aut primo mentitur, & in aliquo ſibi non creditur: aut poſtremo & creditur: quia non erit periurus. Item per teſtes non intelligitur probatum niſi quatenus ratio dicti inuenitur: ut no. in ca.ueniens. de renun. & ibi per Io.Andr.in Nouella. & per Bal. ſuper rubr. de controu.inueſt.
193 Si † teſtis depoſuit ſuper una parte.& interrogatus pro alia dixit nolo reſpondere, non adhibetur ei fides: quia dolo ſubticet ueritatem. ff. de iure fiſci. l.ij.§. diuus. Præſumitur enim ille teſtis doloſus & culpoſus. Bal.in l.ij.C.de edend.
194 † Si plures teſtes examinantur ſimul, licet probent, tamen non adhibetur eis fides: quia ſecreto debent examinari: ut in Spec. de teſte.§.nunc tractandum.uer. ſed pone quod dixi. Si iudex Mediolanenſis miſit ad examinandum teſtes Papiæ per notarium ſuum ualet, nec eſt dubitādum de citatione: quia ſufficit quòd ſolo uerbo fiat, ſed ſi nollent teſtificari non poſſet eos cogere. Bal. ſuper rubri.de
195 controuer. inueſti. † Teſtes propter nimiam diſſimilitudinem dicuntur uariare, & propter unum & eundem ſermonem dicuntur ſubornati, quod iudicis arbitrio relinquitur an eis credatur. Bal.in l.cordi.in princ.C.de ſumm.Trini.& fide catho. & uide in l.teſtium.in uerſi. ideo-
196 que.ff.de teſt. † Quid ſi teſtis dicit falſum teſtamentum: ſed de tenore dicit ſe non recordari? Reſpon. non probat ut impediat ab inteſtato adiri. Bald. in l.in ſententia.C.de ſen.quæ ſine cert. quanti. & no.in l.ij.ff.de bono.poſ.ſecundum tabu. & ibi dicit Gloſſ. quòd duo teſtes im-
197 pedirent dictam additionem. † Teſtes qui dicunt notarium erraſſe: quia dicunt non audiuiſſe hæc uerba: ſed quædam alia, probant erratum: ſed non qualiter.
198 Bal.in d.l.ex ſententia. † Quid ſi ſemel teſtis eſt inductus ſuper eodem: ſecundo inducitur & dicit ſe non recordari, qualiter primo depoſuerit: ſed non deponit ut alias deponit, non aliter exprimendo, an ualebit teſtimonium. dicit Bart. q. ſic. Si uero ualeat non ſtatur primis atteſtationibus: Item nec ſecundis.ff.de teſti. l.qui falſa. quæ loquitur de eadem depoſitione. Item in diuerſis quando utraque depoſitio eſt ſolennis: ſecus ſi altera eſt facta ſine iuramento. Bal.in l.fin.C.de re iudic.& uide per Bar. in l.eos.ff.de fal. Quid ſi ſecundum dictum fuit nullum ratione ſolennitatis omiſſæ in ſecundo dicto. Dico per omnia ut primo dixi. uide Bar. in l.legata inutiliter.ff.de leg.j. An teſtis qui neſcit originem eius de quo deponit probet. dic ut no.ff.de iureiur.l.
199 j.in princ. Teſti † qui non plenè narrat factum, id eſt, ſubſtantiam facti, non creditur. Bal.ff.de inſ.ad.l.Lucius.& ex eius dicto non defertur iuramentum in defectum probationū. nec ex dicto teſtis qui non reddit cauſam ſuper dicto, licet non interrogatus: ut no.Bal.in x.col. de con-
200 ſue. rec. feu. c. ſacramentum. † Creditur plus perito quā imperito: ut in proœmio. ff. etiam ſi peritus negatiuè & imperitus affirmatiuè loquatur & deponat, & ibi per Cyn. Non obſt. ff. de arbi.l.diem proferre.§.l.ſi plures. & quod not. in c.j. de præbend. in vj. quia ibi non loquitur de teſtimonio quod in arte conſiſtit. ſed in ſenſu: & quia mera negatiua non eſt ſenſi-

ſenſibilis: quia obiectum ſenſus eſt ens. ideo uera eſt Glo. ſed ſi eſſent æquè probabiles uterque tunc ſtaremus uerisimiliori.ff.de teſt.l.ob carmen.Cyn.in l.ij.C.
201 de erro.aduo.Bal. in conclu. † Teſtis deponens ſuper eo quod eſt remotum à natura contractus, non facit deferri iuramentum in ſupplementum probationis. Bal.in c.ij.de conſue.rec.feu.uide in Spe. de teſte. in princ. uer. item quòd dixit ea quæ non conueniunt naturæ. Qualiter teſtes probent mortem, uel aliquem non extare, uide quod not. in l. ſi dubitetur. ff.quemad.teſt.ape.& uide text.& ibi Gl. in l.ſi quidem.C.ſolu. matrimo. ut patet ibi ſcitis.
202 Testis † si accepit pecuniam ut teſtimonium dicat an ei credatur. Reſpon. quòd ſic, ſi eſt productus ab illo in cuius præiudicium dixit teſtimonium. Bal. in c.j.ſi de inueſti.inter domi.& uaſal. lis oriatur.
203 † Teſtis recipiens pecuniam ob teſtimonium uerum dicendum incidit in falſum.ff.de fal.l.j.uerſi.item qui obſtruenda. in Gloſſ. uide in Specu. de teſte. in prin.uerſi.item opponitur.& uer.ſeq.ſed quid ſi teſti data ſit pecunia.

Dans pecuniam teſti ut uerſi teſtimonium ferat, punitur ac ſi ipſum corrupiſſet.Gloſſ.eſt ſing.in l.j.ff.de fal.
204 Quaero † nunquid perempta inſtantia pereant atteſtationes? uide quod no. C.de teſt.in l.ſolam.Et tenet Gloſ.quòd ſic in l.iij.ff.de his quę frau.cre.In contrarium facit tex.in l.ſi.C.de teſti.& Gloſſ. in l.properandum.§.ſi.C.de iudi.& C.de re iudi.l.geſta. facit quod notat Gloſſ.ff. de appellationibus.l.ſi expreſſim.& ff.de iudicato ſoluen.l.cum lite mortua. & C. de eden.l. is apud quem. Sed Bar. in d.l. iij.dicit illam Gloſſ. malè dicere: quare ipſe ponit exemplum quando quis patitur perire inſtantiam in cauſa appellationis patiendo labi annum uel biennium, quo caſu perit inſtantia in totum & ius: ut in auc. ei qui.C.de tempo.appel. ut dicamus ſaluando illam Gloſſ. quòd loquitur quando inſtantia perijt ante publicationem teſtium, quo caſu dicta teſtium pereunt:arg.d.l.geſta.ſecundum Iacò.de Are. ut refert Cy.C.de iudi.l.properan-
205 dum.in fi.Ang.in conclu. † An dicta teſtium faciunt fidem in alia inſtantia.uide quod no. in l.ij. & ibi. per Bar. C.de eden. An dictum teſtis in una cauſa faciat fidem contra ipſum eundem teſtem in alia cauſa? uide Bar.ff. de fal. l. eos.
206 † An autem recepti teſtes ad excipiendum ualeant ad agendum. Dic, aut ſunt recepti iure extraordinario & fauore exceptionis, & non ualent ad agendum: ut no.Inn.de teſti.c.ſignificauit. aut iure ordinario, & tunc non ualent ſecundũ Bal.
207 in conclu. † An autem ualeat dictum teſtis deponentis ſuper alio quàm ſit inductus.uide per Ioan. Cald. xxix. diſt. & non ualet ſi examinatur ſuper impertinente capitulo. Inn. extra de teſti. c.per tuas.& uide in Spe. de teſte.in prin.uer. itẽ quòd depoſuit ſuper alio. & uer. ſeq.
208 † Teſtes non rectè examinati aliquando probant ſcilicet in longinquis partibus. quod non potuiſſent reuocari. Bal. in l.admonendi.ff. de iureiur.
209 Testis † non tenetur recordari de tempore. Bart.in l.ob carmen.§. penu.ff. de teſti.& Io. And.in nouel.in c.cum Ioannes.de fi. inſtru. quòd dictum teſtis non uitiatur: licet non deponat de loco & mẽſe: licet enim teſtis dicat de aliquibus nõ recordari non uitiatur eius dictum Bart. in conſilio uigeſimo. Teſtis non tenetur habere notitiam diei, niſi dies eſſet de ſubſtantia proceſſus. Et melius debet recordari de loco quàm de tempore. Innoc.in c.qualiter.& quando.de accu. Sed in criminali non tenetur deponere de die etiam interrogatus. Gloſſ. eſt no. iij. q.viij.c.nihilominus.Bal.in con-
210 clu. † Et ſi non recordatur de tempore ualet teſtimonium in interdicto.tamẽ in poſſeſſione oportet probare de poſſeſſione illius diei.l.j.§.hoc interdicto.ff.de ui & ui arma.Inno.in d.c.qualiter, & quando, uidetur probabiliter dicere quòd ſi dico: ſpoliaſti me iſto menſe: & produco. & qui non probant de iſto menſe, ſed de præterito quòd bene probent: licet errẽt in tempore, tamẽ probant ſpoliationem factam

factam.ità no. Inno. in c.cum ad ſedem. de reſti.ſpo.licet requiſiuerim multoties & non reperi:bene tamen facit ad hoc de reſti.ſpo.c.olim.el. iij. & not. Inn. in d.c. qualiter,& quando. Bal. in conclu.uide Spe. de teſte.§. iam de interrogatorijs. uer.fiunt etiam generaliter.

Teſtis nõ tenetur reuelare illud quod iurauit ſecretè. intelligitur niſi ex iuſta cauſa reuelletur.quod no. in conclu.

211 AN NEGATIVA † poſſit directò probari per teſtes? dic, aut loquimur phiſicè aut legaliter. primo modo negatiua eſt priuatio quædam. & priuationes nõ ſunt obiecta ſenſuum: quia ſunt quid intellectuale & corporeum. uel aliquid tale circa quod fieri ſolet ſenſatio. Exemplum, ſi uideo album poſſum deponere quòd non eſt nigrum, tamen illud ens non eſt uiſibile: quia non eſt coloratum: ſed eſt nigrum in abſtracto. nec cadit in ſẽſum, niſi ſub ratione contrarij: quia uideo album: ergo non eſt nigrum. hæc ratio eſt intellectualis & procedit per rationem contrariorum. unde ſenſus utitur admini culo intellectus. & uadit syllogizando. ſic in l. optimam. in fin.C.de contrahen. & commit.ſtipu. Si autem ut Legiſtæ dicũt, iſta negatiua quæ æquè perfectè percipitur à teſte, ut affirmatiua directò probari dicitur. Ideo teſtis dicens ſcio quia uidi:bene loquitur. de hoc per Cyn. in l. ij.C. de erro.aduo.tamen impropriè loquitur.& uide in l.j. de cano.fru.libro.xj. Bal.in conclu.Sed cui incumbit onus probandi negatiuam? Dic aliquando quis loquitur negatiuè: aliquando quis affirmatiuè. primo caſu aduerſarius probat. ſecundo caſu qui dicit.ff. de minoribus. l. de ætate. quod eſt falſum: quia quando termini ſunt conuertibiles:& æquipollẽtes, una eſt ipſorum natura ſiue ſubſtantia.ergo idem ius. Sed iſta:nõ ſum minor: & iſta: non ſum maior:conuertuntur inter ſe: & ridiculum eſt quòd iura ſtent in articulo uerborum. l. ij. C. de formul. actio.C.de nego.ge. & quòd aduerſarius meus poſſit mihi imponere onus probandi:uel ego ſibi. ut l. ne in poteſtate.ff. de arbi. Præterea ſi negabo & ille negabit, ego dicam non ſum maior, & ille dicet non es minor: itaque ſequetur quòd nullus probet: quia uterque negat quod eſt ridiculum.Bal.in cõclu. Qualiter autem negatiua probetur per teſtes?uide Bar.in ſuo conſilio. ix. quod incipit. Et nunquid teſtis aſſerens meram negatiuam incidat in falſum. uide Ang.in auc. de hær. & fal.§.ſi uerò expreſſim. Dicitur autem negatiua quæ non cadit in ſenſum teſtis niſi per cauſas negatiuas, & dicitur eſſe difficilis probationis ſicut negatiua. Inn. in c.ſuper hoc. de renun. Iac. But.de inoffic. teſtamen. l.etiam. Negatiua æquè creditur parti ſicut affirmatiua: ſecus in teſte: quia factum negatiuum uideri non poteſt.ideo magis creditur affirmantibus qui dicunt ſe uidiſſe, quàm his qui dicunt ſe non uidiſſe:ut no.Gloſ.ff. de arbi.l.diem proferre.§. ſi plures.& in c.j.de præben.lib.vj. niſi teſtis adijciat uel non potuiſſet fieri quin uidiſſet ut no.in l.j.§. j.de iti. actuq; pri. tunc enim aſſumit negatiuam per ſenſum corporis.C. de contrahen.& commit.ſtipula.l. optimam. Si autem teſtis dicit ſimpliciter non uidi:nihil probat: quia ſenſum negat, & tanquã ignarus deponit. unde nil probat in negatiua uaga & in generali teſtis ſuſpectus: ut in c.cum eccleſia Sutrina.de cau. poſ. & proprie. propriè enim non debet eſſet coartata ut poſſit in ueram notitiã cadere:ſed nec omnis ſenſus percipit negatiuam: ſed ſenſus uiſus tantum: quia locum uacuum uideo: ſed non guſto nec tango, nec odoro, nec audio.per contrarium ſenſum,probatur negatiua: quia non entia non obijciuntur ſenſibus,nec apparent ſenſibus:quia ſentire eſt pati, & habenti debet fieri ſecundum Archi.Bal.in conclu. De negatiua uide in Spec.de teſte in prin.uer quod aſtruit.& in l.j.§.j.ff. de itin. actuque priua. &.ff. de mag.conue.l.j.§.probat.

212 TESTIS † examinatus qui non debuit examinari non facit indicium. Bar. in diſpu.ſua quæ incipit iudex maleficiorum. & per eum in l. maritus.ff. de quæſtio.In hoc tamen diſtinguit:quia aut nõ debuit examinari propter reuerentiam

 perſona-

perſonarum: ut ſeruus contra dominum.
& examinatus nõ facit indicium plenum.
ſed qualequale:ut l.j.§. impubes. ff. ad
Syll.Idem in teſte qui non debuit exami-
nari propter ſexum:ut in muliere.eadem
ratione ſi non debet examinari propter
infamiam : tunc examinatus facit quale-
quale indicium.l. qui ultimo. ff. de pœ.
Quandoque non debet examinari pro-
pter inimicitiam,& tunc facit uel non fa
cit ſecũdum qualitatem inimicitiæ. l.j.§.
pe.ff.de quæſtio.Quandoque non debet
examinari ratione ordinis : quia non an-
te lit.conte.uel parte non citata . & tunc
non facit indicium: ut l. fin.§. ſi quando.
C. de teſti. & iſta eſt breuis diſtinctio
Bar.in d.l.maritus.

213 Teſtes † ſingulares nõ probãt factum,
id eſt,contractum eſſe uſurarium : ſed be
ne probant quòd contractus ſit cum tali
perſona.Spe.in ti.de inquiſitore.Ad pro
bandum certum crimen hæreſis non ſuf-
ficiunt teſtes ſingulares. facit quod no.
Inno.in c.qualiter,& quando.de accu. &
quod no.ff. de reſti.l. ob carmen. in fi. &
C. de hære.l. Arrianus. & l. quocunque.
uerſi. idcirco. & ibi per Ia. Bu. in lec. &
ideo in multis locis diſpoſuit conſtitutio
epiſcopalis quòd probato aliquo uſura-
rio eius contractus præſumatur fœnerati
cius.quæ conſtitutio operatur quòd per
teſtes ſingulares non ſolum probetur uſu
rarius : ſed præſumitur quòd eo initio eſt
uſus in quolibet contractu.uide per Bar.
in l. rogaſti.§. ſi tibi.ff. ſi cer. pe. Ang. in
conclu.

214 Teſtes † nõ dicuntur ſingulares in actu
reiterabili & cõtinuo ſicut in actu diſtin
ctiuo.uide hoc in c.qualiter.de accuſa.&
per Gloſſ.in l.ob carmen.ff.de teſti.

Teſtes aliquando ſunt diuerſi & ſingu
lares: ut quia aliquando unus deponit
de una re: alter de alia: & tunc ſunt uarij
& ſingulares : nec faciunt plenam fidem:
ut no.in l.qui falſam.ff. de proba. & ple-
nius in l.adimendi.ff.de iureiuran.

215 Aliquãdo † teſtes ſunt contrarij & in-
ter ſe repugnantes abſolutè & ſimplici-
ter : & tunc nulla fides eſt eis adhibenda:
ut no.Ia.de Are. in ſuo tract. de teſti. fa-
cit quod no.in l. optimam.C. de contra-
hen. & commit.ſtip. & ſi unus teſtis dicit
quòd actus fuit celebratus in uno loco:al
ter dicit quòd idem actus fuit celebra-
tus in alio loco.ff. de teſti.l.ob carmen.§.
j. facit quod not. in l. ſi mihi & tibi.§. ſi
quis ſeruos.ff. de lege.ij.

216 Aliquãdo † teſtes ſunt adinuicem re-
pugnantes non ſimpliciter & totaliter,
ſed ſecundum quid.& quia unus dicit de
maiori ſumma : alter de minori : & tunc
ſtatur minori:ar.ff.de arbi.l.diem profer
re.§.ſi plures. de hoc dic ut dixi . ſupra in
§.ſi teſtes probãt unus ex quinque. Quæ
autem teſtimonia dicãtur diuerſa & quæ
uaria.no.ff.de fal.l.eos teſtes. Varians eſt
ille qui non ſtat firmus : Contrarius qui
contraria tenaciter aſſerit . Vacillans di-
citur qui in titubando uariat , ſecundum
Inn. in c.præterea.de teſ. & quãdo teſtes
dicantur uacillare.no. etiam ff. de teſt.l.
qui falſa.& C.de teſ.l.nullum.& per Bar.
in d.l.eos.& in Spe.de teſte.in prin.uerſ.
item quòd teſtes ſunt uarij.cum uer.ſeq.

217 † Teſtis qui eſt ſibijpſi contrarius per
dolum punitur:ſecus ſi per ignorantiam.
Iac.de Bel.in aue.de teſti.§.licet dudum.

Teſtes qui uacillant uel contraria de-
ponunt puniuntur pœna extraordinaria:
ut no.C.de teſ.l.nullum.

218 † Item teſtis qui conſimilem caſum ha
bet eſt ſuſpectus.Specu.in tit.de teſte. in
princ.uer.item qui habet conſimilem ca
219 ſum . † Et nunquid iudex facere de-
bet ſcribi in actis quare non adhibet ple-
nam fidem teſti? uide ff. de teſti.l.teſtiũ.
uer.ſit ideoq; teſtis. uidetur tenere q nõ
in actis curiæ.Gloſſ.eſt inſti.de dona.§.j.
220 quam no. † Item ualent acta iudicia-
lia licet in eis non ſunt ſcripta nomina
teſtium. uide in l.donationes.C.de don.
Ratio eſt:quia in iudicio non eſt præſum
ptio quòd excogitetur falſitas.& quia eſt
ibi ſemper teſtium multitudo . pro hoc l.
omnium.& l.ſancimus.C.de teſta.& not.
per Bal.in quodã conſilio. Ang.in cõclu.

221 † Quando actus celebratur corã po-
pulo uel populum repreſentante ibi non
ſunt neceſſarij teſtes . C. de his qui in ec.
manu.l.j.ff. de leg.j.l. licet Imperator. in
princ.

222 princ.inſti. de lib.§.multis. † Si teſtes
dixerint filium inſtitutū in maiori quan-
titate filiam in minori, alij dixerunt eos
inſtitutos æqualiter: exponitur æquali-
ter, id eſt, eodem tempore. licet in diuer
ſis portionibus. Bar. in l.ſi finita.§.ſi ante.
223 ff. de dam. infec. † Quod conceſſio ſit
facta motu proprio non poteſt probari
per teſtes. Ange. in l.ſi quis.in princip.ff.
quod quiſque iuris. An dubitetur de ui-
ribus teſtamenti ſi teſtis negat ſigillum
ſuum? uide ff. quemadmo. teſta. aper. l.j.
224 §.ſi quis. † Proteſtans contra teſtes
poteſt uti eorum dictis ad excludendum
probationes aduerſarij, non tamen ad
intentionem probationis fundandam:
quia eſſet ſibijpſi contrarius ſecundum
Inno. in c. præſentium. de teſti. & ſi pro-
teſtās petit eos pro ſe examinari uidetur
a proteſtatione recedere, ſecundum In-
no. ibidem. Secus ſi fecit interrogatorios
articulos contra eoſdem articulos partis
aduerſæ: ſecundum quæ petijt interroga
re, ſecundum Inno. ibidem. Bald. in con-
clu. Solus conſenſus partium non ſufficit
ad probandum dicta teſtium quæ non ua
225 lent. Inno. in c.cauſam. de teſtib. † Si
teſtis primò depoſuit poſtea in ultimo
interrogatorio dixit ſe nihil ſcire, ſupple
tur id quod ſupra dicit. ff. de ſenatoribus.
l.ſecunda. ubi à nullo eſt relatum. ſupple
niſi à ſaturnino. An magis credatur te-
ſtibus probantibus ſpontanea uoluntate
quàm probantibus coacta? uide Ang. ff.
quod me. cauſa. l. non eſt uerisimile.
226 † Teſtis interrogatus de aliqua re di-
cens ſe tradidiſſe obliuioni propter infir
mitatem iuſtè allegat: quia cognitio mor
tis inducit obliuionem: & per conſequēs
infirmitas probatur. C. qui teſta. face. po.
227 l. hac conſultiſſima. † Si quis patitur
aliquem caſum, faciat in illo loco exami-
nare teſtes ſuper caſu, & faciunt fidē ali-
bi, quod eſt mirabile: ut not. Bart. in l.ſi
quis, C. de nauf. lib. xj. An poſſum repro-
bare teſtem contra me inductum ſi aliàs
eum induxi: & an poſſim opponere con-
tra dicta teſtium à me productorum: dic
ut no. C. de teſ. l. ſi quis teſtibus.
228 QUALITER † inſtrumentum re-
probetur per teſtes. uide pulchrè p Bart.
ff. quemad. teſt. ape. l.j.§.fi. & gl. no. iiij. q.
ij. c. ſi teſtes omnes. & per Io. Cal. xxij. di.
Credo quòd contra inſtrumentū admit-
tantur teſtes: ut extra de proba. cap. ad
audientiam. & C. de probationibus. l. cum
precibus. non tamen credo quòd dictum
duorum uel trium præualeat inſtrumen
to. nam cum inſtrumentum obtineat ui-
res eorum duorum teſtium, & tabellio
æquiualeat, & maior ſit uno teſte, opor-
tet ut per quatuor reprobetur inſtrumē-
tum. Fallit in inuentario contra quod
non admittuntur teſtes. C. arbi. tu. l. fi. Et
in confeſſione quæ fit in inſtrumento in
quo mulier cōfitetur recepiſſe pecuniam
pro interceſſione: ut C. ad Velleia. l. an-
229 tiquæ. Ang. in concluſio. † An inſtru-
menta uel teſtes poſſunt pro parte repu-
diari, & pro parte acceptari? uide Gloſſ.
in c. ſi quid ueri. xxvij. di. & in Specu. de
teſte. in princ. uer. quid ſi pro utraq; par-
te. Qualiter teſtes contradicentes in-
ſtrumento illud impugnent. uide in d. l. j.
§. ſi quis. & per Bar. ff. de reg. iur. §. ſi quis.
& l. ſi librarius. An inſtrumentum redda-
tur falſum uel ſuſpectum ſi teſtes ibi de-
ſcripti dicant ſe non recordari? dic ut in
d. §. ſi quis. & ibi etiam uide de efficacia
teſtium non deſcriptorum in inſtrumen
to uenientium ad eius impugnationem.
Et quando teſtes diſcordant cum inſtru-
mento uel dicant ſe non recordari: quid
iuris ſit? uide etiam in c. cum Ioannes. de
fide inſtru. & in l. in exercendis. C. de fide
inſtru. & ff. de bon. poſ. ſecundum tabu. l.
ſecunda. ff. de teſ. l. hæres.
230 CONTRARIETAS † ſiue uarietas
teſtium ſi uariant in actu rei geſtæ: & ali-
bi: ſunt per diſtinctionem partiū ad con-
cordiam reducendi: & potius ſunt cōcor-
dandi quàm reprobandi. ita not. Abb. in
c. cum tu. de teſt. ſecus in actu excōtinua-
bili. nam ex eis poteſt inferri unus teſtis
ad principiū illius tēporis, alter ad finē,
& ſic poterunt ſaluari: ut no. in l. ſi inſulā.
ff. ſol. ma. per Ia. de Are. & per Bar. in l. ij.
§. fin. ſi cer. pet. & inſti. de iuſti. & iure. §. is
igitur. Item teſtes poſſunt reduci ad con-
cordiam inter ſe, & cum inſtrumento: ut

not.in l.ij.§.appellata.ff.ſi cer. pet. Dicta teſtium ſunt diuiſione minuenda. Ange. in l.item uidendum. in princ. ff. de peti. hære. De contrarietate teſtium uide glo. iiij.q.iij.c.cum teſtes.per Inno.in ca.cum contingat.de offi.delega.Bal. in j. conſti. C.in §.quibus. Bar.in d.l.ſi inſulam.in d. §.ſi plures. Gloſſ. in auc. de teſ.§.ſi uerò. & per Iaco.de Bel. in d.§.licet dudum. & in l.ob carmen.§.ſi.ff. de teſ. & dixit Inn. in d.c.cum contingat.quia concordia teſtium fit ubi ſunt pares probationes:aliàs non.& uide extra. de proba. c.licet cām. & per Inno. in c.auditis.de præſcri. & in Specu.de teſte.§.poſtquam. Teſtes unius partis non reducuntur ad concordiam cum cōfeſſione alterius partis. uide Inn. in d.c.cum contingat.in princ.& per Bal. in j.conſti.C.

Teſtes reducuntur ad concordiam in actu reiterabili: ſecus in inſtrumento: ut no.in l.j.C.qui accu.no.poſ. & per Bald. in j.conſti.C.

Si teſtium dicta ſunt contraria iudex habet arbitrium. ut not.in l.duo indices. ff. de re iudi. Bald. in c.j.in qui. cau. feu. amitt.

231 FALSVS † teſtis uarians punietur. Nam ſi dixit falſum in cauſa criminali punitur pœna talionis. tex. eſt in l.j.§.j.ff.ſi cer.pet.& ibi dixit Bar. quòd eadem pœna punitur officialis detinens teſtem ut falſum dicat. Eſt ergo cautela quòd teſtis proteſtetur ſe dixiſſe quæ ſciebat: & quòd plura diceret hoc facit metu tor-
232 mentorum & dicit falſum. † Et uide textum in l.lege.§.j.ad leg. Iuliam pecul. qui dicit quòd officialis non admittens defenſiones iuris perinde punitur ac ſi non admitterentur defenſiones innocentiæ: quod eſt notandum. pro primo dicto habes Gloſſ.ij.q.iij.c.j.

Teſtis falſus in cauſa homicidij punitur pro homicidio. ſic punitur innocēter qui deponit contra innocentem dolo. ff. de ſue.l.j.poſt prin. ibi,qui ſe falſum.

Teſtis deponens falſum ſuper productis punitur lege Corne.de fal.Sed ſi ex-
233 tra † ea ſuper quibus producitur: ut quia interrogatus an eſſet inimicus: dixit non, cum eſſet, tunc puniretur crimine ſtellionatus ſecundum Iac. Butriga.in l.Lucius.ff.de infa.Bal.in conclu. Teſtis ſi interrogatur ſi actus alicui pertinet ut producenti: dixit quòd non. & probatur contrarium nunquid punitur pœna falſi. Bald.in l.ſolam.C.de teſ.dicit non: quia non deponit falſum ſuper negocio principali: ſed ſuper circunſtantijs negocij principalis.ita tenet Ia.Bu.in l. Lucius.ff. de infa. Sed Nicol. Mattha. dicit quòd ſi iſta talia ueniunt tanquam circunſtantia teſtimonij: de prædictis poteſt teſtis interrogari. Aduerte: quia ſi iſta opi. eſſet uera reuocaretur multum in dubium opi. Ia.ſupradicta ex eo: quia dicit quòd iuramentum præſtitum ſuper principali extendatur ad omnes circunſtantias, ſecundum quod probat Inn. in c.ſignificantibus.de teſ.ſi ſic: ergo ſeqnitur quòd teſtis deponens falſum ſuper circunſtantijs eſt periurus.& ſic debet puniri.Odof.dicit contrarium ꝙ teſtis interrogatus non debet reſpondere de circunſtantijs remotis,ex eo:quia ſuper hoc non fuit iuratus nec productus. & attēta opi.Ia.Bu.Ang. in conclu.

234 † Teſtis non reddens cauſam ſui dicti ſtudioſè uel non concludentem punitur pœna falſi,ſicut ſi deponeret tacita ueritate: ſecus ſi exemplificatiuè ſit locutus, ſicut faciunt ruſtici:quia tunc non habet locum pœna falſi. Gloſſ.eſt no.in d.l.Lucius. de infa.

Ex quo dico ꝙ teſtis qui dicit nō recordor:punitur quando certum eſt ꝙ recordatur: ſecus ſi eſſet probabilis cauſa obliuionis.ſuper quo dicit Inn.ꝙ teſtis debet recordari ſuper perſonis tā de loco quā de die. unde ſuper tempus eſt magis excuſabile dictum teſtis qui dicit ſe non recordari,ſecundum Inno. in c.qualiter,& quando.in Gloſſ.mag.de accu.& Bal.in l. presbyter.C.de epi.& cle.Nam teſtis debet iurare dicere meram, & puram ueritatem pro utraque parte, ſuper his ſuper quibus eſt productus & interrogatus: ut colligitur ex l.presbyteri.coniuncta auc. ſi iudex.C.de epi. & cle. & dixi. ſupra de iuramento teſtis.

Teſtis

235 Teſtis † nõ debet aſſerere niſi quod ui dit & ſenſit: alias eſt falſus, ſecundũ Inn. in ca. fraternitatis. de hæred. quod no. Bal. in conclu. quod etiam uide in Spec. in tit. de teſte in prin. in uer. item quòd aliquid de ſuo.

236 Teſtis † & ſi dixit ad eum nõ ſpectare commodum rei de qua deponit, excuſatur à falſo, licet probetur ad eum ſpectare commodum tanquam cuilibet de populo uel uniuerſitate: quia intelligitur depoſuiſſe de commodo particulari & ſingulari. Bald. in l. prima. §. huius ſtudij. ff. de iuſti. & iure.

237 Teſtis † qui dicit falſum nõ poteſt condemnari ſine citatione, licet ſit notoriũ iudici. ff. de re. mili. l. iij. §. ſi ad diem. Si uerò in notorio non requiritur cõdemnatio, ſed inhibitio uel alia ordinatio. Exemplum in ſtatutis quæ ſunt contra li bertatem eccleſiæ. tunc poteſt ſuperior inhibere & alia facere ſine citatione, ſecundum Archi. ij. q. j. c. P. Notarius. Adde quòd ſi iudex deprehendit teſtem in falſitate nõ eſt neceſſaria citatio: ex quo pars eſt præſens. Et dictum Archi. debet intelligi parte abſente. Ad hoc C. de teſti. l. nullum. & quod no. ff. de infa. l. ictus fuſtium. Bal. in l. presbyteri. C. de epiſ. & clé. An autem teſtis cuius dictum non ua let poſſit puniri de falſo? uide Bal. in l. j. C. de ſepul. uio.

238 Teſtis † inutilis nõ expediens producenti, & aduerſario non nocẽs, poteſt accuſari de falſo. per tex. in l. j. C. ſi ex fal. inſtru. Bal. in l. fi. e. ti. & uide Bar. in l. ſi quis legatum. ff. de fal.

239 Teſtis † qui dixit falſum præter cõſciẽtiam domini præiudicat domino. Bal. in l. fin. C. ſi ex fal. inſtru. & dicit Baldus. ibi pro cautela quòd dominus renunciet eius dicto.

Teſtis qui dicit falſum ſuper uno articulo ſiue capitulo non creditur in alio. quia eſt depoſitio ſuper indiuiſibili ſcili cet ſuper iuramento, ſecundum Oldr. uide quod no. in l. iij. ff. de cõdi. ob tur. cau. & l. certi condictio §. quoniam. ff. ſi cer. pe. & ibi per Bar.

240 Si teſtis † in ſua teſtificatione falſum in ſerit uel addit, aut uera detrahit certè licet tota teſtificatio detrahatur uitiatur. ità tenet Iaco. de Are. per l. j. §. ſi quis ſim pliciter. ibi, ſemper probandum eſt. ff. de uer. ob. & facit ſecundum eum. iij. q ix. c. pura, & ſimplex. §. ſed ſi mihi. de teſti. l. qui tabulas. Ang. in cõclu. & uide Bal. C. de tranſ. l. ſi ex falſis. & Gloſſ. in c. ſi ad ſcripturas. ix. diſt. & in Spe. de teſte. in prin. uerſi. item quod aliquis additur de ſuo.

241 Teſtis † qui in articulo mortis cõſtitutus fatetur falſum teſtimonium dixiſſe, non nocet uicto ri. Bar. in l. ſi quis in graui. in prin. ff. ad Silla. & ita etiam tenet Bal. in auc. ſi dicatur. C. de teſti. Ang. in conclu.

242 Producens † falſos teſtes & ipſi teſtes producti ac ẽt mandator poſſunt omnes uno libello accuſari. licet in perſonam cuiuſlibet teſtis ſit una falſitas. de quo per Ang. in l. j. C. ſi reus uel accu. mor. fue. & per Bal. de adul. l. nihil. & per eum in l. ij. §. ſed & unus. ff. ui bo. rap. ubi dicit quòd pœna quæ imponitur producenti falſos teſtes habet locum in producente unum teſtem tantum. Quæ autem ſit pœna teſtis deponentis falſum & reuelan tis teſtimonium: dic ut no. C. de teſti. l. qui falſa uel uaria. & dixi ſupra in prin. huius Cap.

243 Teſtis † occultãs ueritatẽ perinde punit ac ſi falſum diceret: ut no. C. de teſ. iu riſiur. & l. presbyteri. C. de epi. & cle. Et uide omnino in Spe. in ti. de teſte. in prin. uer. ſed nunquid iudex teſtem qui falſum dicat ex officio poteſt illum fuſtigare. non tamen ex hoc euitabit accuſationem legis Corne.

244 Teſtis † deponẽs falſum uel uacillãs coram iudice non ſuo poteſt ab eo puniri, & ibi ſortitur forum. C. de teſ. l. nullum. uide Spe. eo. tit. in prin. uer. quid ſi aliquis Bonon. & in uer. ſi ponitur.

Qualiter puniatur clericus deponens falſum. & in uer. quòd ſi eorũ qui tradi:.

245 Deponẽs † falſum corã arbitro remittitur puniẽdus ad iudicem ſuum. in Spe. eodem titulo. in prin. quid de arbitro. & in uer. ſequen. ponitur de teſte qui dicit falſum per

falſum per modum exceptionis uel replicationis.

Teſtis qui dicit ſe neſcire quæ ſcit punitur de falſo. Ange. in corpore de teſ. in prin.

146 Quid† ſi ſolus tabellio in abſentia iudicis teſtem recipit, & eius depoſitionem ſcribit: qui teſtis negat ſe ita depoſuiſſe: cui magis credatur an tabelli. uel teſti. uide in Spe. de teſ. in uer. ſed pone ecce iudex. an teſtis qui non poteſt de falſo redargui ex forma ſtatutorum poſſit de falſo damnari ex forma ſtatuti diſponentis contumacem haberi pro confeſſo. uide Bar. in l. abſentem. ff. de pœ.

147 Non praesvmvntvr † rogati teſtes teſtamenti: quia extrinſeca ſolennitas eſt. non ob. quòd tabellio præſumitur rogatus: ut in auc. de tabel. §. uos autem. quia illud facit auctoritas publicæ perſonæ. Bald. in conclu. & uide in Spec. de teſte. cira fin. prin. uer. quid ſi dicitur teſtes debent eſſe rogati hoc eſt ad actum ad quem adhibentur, de quo per Bart. ff. ui bo. rap. l. ij. §. homines. Quando autem teſtes in teſtamento deſcripti non ſunt rogati quid iuris ſit? uide cõſilium Fran. Tigrini quod habes tertium in ordine. Quando autem in inſtrumẽtis iudicialibus teſtes ſunt neceſſarij an debeant eſſe rogati? uide. Ang. in corpe de inſtru. cau. & fide. §. & ſi inſtrumenta. Et quid in actis iudicij? uide. ff. de adop. l. poſt mortem. In quibus autem caſibus debeant teſtes eſſe rogati? uide Gloſſ. iij. q. ix. c. teſtes. §. j. in Spe. de teſte in prin. uer. item quòd nõ fuit rogatus. cum ſeq. Et an præſumantur rogati: uide ibi. Teſtes probantes confeſsionem extra iudicium debent eſſe rogati. ut in d. in Gloſſ. Item debent eſſe rogati in teſtamento. C. de teſt. l. hac conſultiſsima. Item in diuortijs. de diuor. l. nullum. Item ubicunque requiritur prætaxatus numerus teſtium debent eſſe rogati exceptis codicillis. l. fi. C. de codi.

148 Qvarro † an teſtes debeant cognoſcere contrahentes, & reſpondetur quòd non ſi adhibentur ad ſolennizandum: ſecus ſi ad probandum actum: de hoc no. C. de iur. deli. l. fi. §. ſin autem dubium. & uide in l. teſtium. uer. ideoque. ff. de teſt. per Gloſſ. & Doc. & per Angel. in auc. de fi. inſtrumen. & inſti. de excu. tu. §.

149 item propter litem. An † autem teſtes poſſunt producere, & examinari coram iudice per unum ex compromittentibus in cauſa, & ſuper lite pendente coram arbitris: licet non debeat iudex adiri, cum tamen eſt impedita uia quòd actus ſit ipſo iure nullus. immo ualet petitio coram iudice oblata. l. ſi quis. ff. de arb. & l. ſi quis rem. & l. ſi unus. §. ſi multo plus. eod. titu. Sed nunquid ſit neceſſaria litis conteſta. parte ſe apponente? uidetur quòd ſic ut in cap. per uenerabilem. qui fi. ſint legi. Contrarium uidetur: quia ibi petitur ad perpetuam rei memoriam. nam potius imploratur inquiſitio, ſcilicet ut iudex inquirat ueritatem à teſtibus, quàm uitietur actio: & concluditur iudici non parti. ideo lite non conteſt. procedit ur. unde c. quoniam frequenter, eſt ſituatum ſub tit. ut lit. non conteſta. ad hoc in auc.

150 de teſt. §. pe. & hoc eſt ueritas. † Sed nunquid arbiter poſſit examinare an teſtis depoſuerit ueritatem coram iudice, iterum examinando eos duos teſtes: ut in l. fi. C. de teſt. uidetur quòd non: quia uerisimile eſt quòd coram iudice qui habet imperium puniendi dixerit ueritatem. Reſpon. iſte caſus non reperitur deciſus. Et dicunt quidam quòd teſtes iudicis nõ ſunt recipiendi: quia non poſſunt uariare: ſed teſtes arbitri ſic. ſed Cyn. in l. is apud quem C. de eden. dicit quòd nouus iudex de nouo examinat per l. per hac. C. de tem. app. Sed illa non facit: quia loquitur de teſtibus diuerſarum partium quidquid ſit uacillanti teſti uel urianti in prima teſtificatione non creditur: ſed ſi ſæpius teſtificetur, creditur dicto priori: quia conſtat eum periurum. extra de

151 teſtib. c. teſtimonium. † Sed nunquid magis credatur notario quàm teſti? dic quòd notario: quia fungitur uice notarij: & teſtis propter ſacramenti exactionem. & ideo notario magis creditur. De hoc in l. j. in fi. ff. quem. teſt. ape. & per Cy. C. de fal. l. ſi quis decurio. & ita conſuluit Bal.

Bal. Item ſi teſtes dicant quòd notarius aliter ſcripſit dictum eorum, quam ipſi teſtificando. plus creditur notario, quàm ipſis: ut no. in Spec. de inſtrum. edi. §. reſtat. uer. quid ſi dum. & uer. quid. & uer. quid ſi unus. & quod no. in addi. Spec. in tit. de ſenten. §. ut autem. uer. & no. & facit quod no. Bar. in l. ſi quis filiabus. ff. de teſt. tut. ubi dicit quòd ſemper notarius præſumitur in dubio appoſuiſſe uerba importantia uoluntatem defuncti uel contrahentium. Quid autem ſi teſtis qui depoſuit falſum ſe excuſet q notarius aliter ſcripſit, quàm ipſe dixit. uide in Specu. de teſte. §. primo. uerſic. ſed pone ecce iudex.

LAVS DEO.

DE TESTIBVS TRACTATVS practicabilis, ac neceſſarius ualde tabellionibus, cauſidicis, iudicibus, & omnibus legalis normæ profeſſoribus.

AVCTORE CELEBRATO IVRECONSVLTO D. FRANCISCO CVRTIO PAPIENSI.

Qui ſuis temporibus doctrina in florentiſſ. Papienſi Gymnaſio maximè claruit.

SVMMARIVM.

1 *Domeſticitas non derogat teſtium idoneitati.*

Deploratio hominis quando à teſtimonio repellas.

2 *Teſtis unius integerrima fides imperfectionem alterius ſupplet in infamia facti.*

Teſtis dictum nullum ſuppleri non poteſt.

3 *Teſtis ſeptimus, & teſtamentariis inſufficiens an officiat tabulis.*

4 *Perſona utilis pro inutili non uitianda.*

Contumacia tergiuerſatoris fratris purgatur per alterum ſtrenuè dominum protegente.

Baſtardus ſocietatem cum hærede legitimo contrahens ſuccedit ui ſocietatis.

5 *Suſpitio affinitatis in teſtibus purgatur per non affinitatem aliorum.*

6 *Teſtium defectus ex amicitia reſultans per maiorem numerum ſuppletur in amicitia attenuante non ex toto repellente.*

Infamia facti attenuans non repellit à teſtimonio.

7 *Affirmantibus duobus potius credendum, quàm mille negantibus. 54.*

8 *Et quando fallat. 55.*

9 *Negatiua non coartata loco & tempore nim habet affirmatiuæ in teſte.*

10 *Negatiua cadens in ſenſum teſtis quæ ſit, & quando cadat.*

11 *Teſtes de uniuerſitate an ſint idonei in cauſa uniuerſitatis, & quando dicantur in re propria deponere, & quando admittantur. nu. 12. 13.*

12 *Teſtibus de uniuerſitate plena fides an danda ſi admittantur.*

Vniuerſitatem non facit non habens uocem in uniuerſitate.

14 *Teſtificari an poſsit in cauſa in qua quis percipit commodum.*

15 *Creditor an poſſit teſtimonium in cauſa debitoris ferre.*

Religioſi poſſunt compelli pro ſuis monaſteriis

riis teſtificari. nu. 97.

16 Teſtis falſum deponens quando periurus non dicatur.

Iuramentum teſtis refertur ad articulos pertinentes.

17 Teſtes ſuper facto principali deponentes falſum ordinariè puniuntur, ſi ſuper appendiciis crimine Stellionatus.

18 Teſtis iurans in omnibus dicere ueritatem mentiendo ſuper ueſte non probat.

Teſtes etiam ſi diſcordent quando dicantur concordes.

Teſtes per diuerſa media idem concludentes melius deponere dicuntur.

19 Teſtes uarii non dicuntur etiam ſi unus plus dicat altero.

Teſtimonium diſcordia in minimis reddit credibilius.

20 Teſtes in ſpecie deponentes præferuntur pluribus in genere deponentibus.

21 Antiquitas multum ponderis addit in teſte.

22 Teſtium probationes iuri communi fauentes data probationum paritate uincunt.

Veriſimilius dicitur quod iuri communi concordat.

23 Teſtis clericus dignior eſt layco.

24 Teſtium concordia plus reſpicit in principale factum quàm uerborum ſuperficiem.

25 Verborum forma in teſtium depoſitione quã do attendenda.

Teſtes quando dicantur conteſtes etiam ſi uariens. Et quid ſi unus dicat ſe uidiſſe, alius audiuiſſe.

26 Veritas & æquitas ſunt duo lapides angulares.

27 Probationum plures ſpecies iunguntur ſimul ut generent plenam.

28 Teſtes in dubio præſumuntur conteſtes producti ſi congrua interpretatio reſultet.

29 Teſtes præmeditate loquentes, an dicendi ſuſpecti.

Iudicis arbitrio commiſſum ſuper ſubornationis teſtium ſuſpitione.

30 Teſtes falſum dicere, aut ueritatem ſubticere parificantur.

31 Teſtis officium quale ſit.

Teſtis obliuio falſum inducit, & quid ſi diem non habet in memoria.

32 Teſtis ſe abſentans, ut non deponat ueritatem ad quid teneatur. & quid ſi poſt iuramentum ſe abſentet, an puniendus de falſo.

33 Stellionatus crimen quando in teſte locum habeat, & illius pœna puniatur.

34 Teſtis iniuratus ratione falſi an teneatur de falſo.

35 Teſtium auctoritas multitudinem ſuperat niſi eſſet nimis exceſſus. 36.

36 Morum grauitas eſt in teſte præcipuum ſuper omnia accidentia fidem faciens.

37 Tabelliones duo plus operantur in diſpoſitione, quàm multi non tabelliones.

38 Maſculus plus poteſt in teſtimonio quàm mulier.

Mulierum inſtabile genus.

39 Teſtes aptiora naturæ deponentes præferuntur.

40 Teſtes quando dicantur ueriſimiliora deponere nu. 70.

Teſtes dicti ſui rationem non interrogati reddentes ſuperant non reddentes.

41 Iuramentum ſuppletorium non deferendum per teſtem ſine cauſa deponentem.

Teſtibus quibus credendum in conflictu, & quot ſint conſideranda.

42 Iudex in paritate teſtiũ quibus debet adhærere, & an ſit in illius arbitrio.

43 Iudex debitam probationem non admittens punitur: Et facit litem ſuam in non admittendis admiſſis.

44 Sententia pro reo lata duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus tenet niſi in cauſa fauorabili.

Atteſtationibus fauorabiliores non eliduntur ab aliis.

45 Teſtis inſidus à partibus in Inſtrumento adhibitus, an poſſit poſtea repelli.

46 Iudex ex officio teſtes repellere poteſt, & de teſtium conditione inquirere.

Iudex nemine excipiente indignas perſonas repellere debet.

47 Teſtis meram negatiuam aſſerens falſum contrahit.

48 Negatiuæ temeraria aſſertio teſtem in lata culpa collocat.

49 Teſtium depoſitio ſuper affirmatiua iuri cõmuni conformi plus habet ponderis, quàm ſi ſuper omnibus negatiuis iuri diſſonantibus.

50 Negatiua implicata de teſtimonio repellitur.

Et quæ

Et quæ dictiones faciant illam implicatam.

51 Negatiua per coartationem loci & temporis indirectè probatur.

52 Negatiua iudicio uiam aperiens eſt probanda. Item ſi neganti utilitas principaliter reſultet.

53 Negatiua quibus modis probetur directo.

Negatiua quæ in teſtis ſenſum non cadit eſt improbabilis.

55 Negantibus in cauſa criminali plus creditur.

Teſtes pauci cauſam reddentes uincunt multos non reddentes.

56 Negatiua ſuper artis peritia probatur.

Teſtis tacitè negatiuam aſſerens probat.

57 Teſtis probans negatiuam coartatam quomodo habeat deponere.

58 Negatiua directo probatur per inſtrumenti oſtenſionem.

Qualitates non entium nullæ.

59 Teſtis quando ultro non interogatus cauſam ſcientiæ teneatur reddere nu. 76. 82.

60. Teſtium receptio in criminalibus an poſſit per iudicem alteri committi maximè in alio loco.

61 Imperii meri cauſæ indelegabiles:

Neceſſitas facit aliquid probabile, quod alias improbabile.

62 Peruſii rector condemnatus quòd in criminalibus commiſiſſet excommunicationem, et ex illis teſtibus ſententiã protuliſſet.

Procurator in capitulis ad allegandam iniuſtitiam, quæ ſeorſum à delicto principali uentilatur an admittendus.

63 Compater an poſſit eſſe teſtis in cauſa filioli, & econuerſo.

Compater loco patris habendus.

64 Cognatio ſpiritualis maior eſt quàm uinculum adoptionis, & etiam carnalis.

65 Compatrinitas an cenſetur in teſtimonio ſuſpectus.

Amicitia ex conuictu oritur, & an teſtem appellat.

66 Teſtis de quo iudex dubitat non eſt omni exceptione maior.

Probatio ſemiplena impeditur per modicum defectum.

67 Affinitas ſpiritualis maior eſt carnali.

Filius ſpiritualis quantum ad ſuccedendum non eſt filius, ſed in ſubſidium eſt alendus.

Adoptiuus ali debet.

Mulier an poſſit accuſare occiſores compatris ſui.

68 Teſtimonium de auditu licet non probet, facit præſumptionem per quàm onus probandi in aduerſarium transfertur.

69 Teſtes incredibilia deponentes ſunt ſuſpecti.

Experimentum uerborũ ſermonum quod ſit.

Sermones ſunt qualificandi ſecundum communem intellectum.

70 Negatiuæ ſtandum ſi præſumptio eſt pro negante.

71 Depoſitio trahitur ad tempus & locum iuramenti.

Teſtis iurans in termino dato ad probandum poteſt poſt terminum deponere.

72 Depoſitio facta tempore feriato ualet.

73 Teſtium idoneitas in dubio præſumenda.

74 Teſtis omni exceptione maior quis dicatur, & qualiter in productione illius ueniat capitulandum.

75 Teſtes producens habet iuris præſumptionem pro ſe.

Teſtium dicto ſtandum ſi nihil in perſonis eorum eſt obreptum.

76 Probatio inuiſibilium per quæ perſpiciatur, & an requirat rationis aſſignationem in teſtis depoſitione.

77 Veritas diuerſimodè à teſtibus perſpecta in crimine hæreſis ſingularitatem non cauſat.

78 Teſtes ſuper fama decimis & iuriſdictione deponentes, an ſufficiat quod in generali deponant.

79 Vſurarius poteſt probari per diuidua.

80 Teſtis ſuper aliquo ſancto deponens, an ſufficiat quod de uno miraculo deponat.

81 Teſtes de ſe exonerãdo tractãtes nõ probẽt.

83 Teſtis nunquam probat ubicunque oppoſitum cum ueritate cauſæ ſtat.

84 Teſtium dicta circa quæ attendenda.

Teſtis ratio mala elidit dictum.

Effectus ſtat in cauſa ſcientiæ.

85 Tabellione dicta teſtium ſcribenti creditur, & quid in nuntio aliquem citaſſe referenti.

86 Perſonarum qualitas inſpicienda.

87 *Conſtare quid non ſufficit niſi conſtat quòd quis.*

88 *Scriptura quando magis ſtãdum in dubio.*

89 *Proxeneta quando poſſit eſſe teſtis.*

90 *Probari concludenter ex duabus ſemiplenis probationibus ueritatis et famæ an poſſit.*

91 *Teſtes quorum unus de ueritate deponit alter de confeßione parte præſente coniunguntur ad inducendam plenam probationem.*

92 *Singularitas in teſtibus duplex.*

93 *Probationes ſemiplenæ ex ſua ſpecie perfectè iunguntur ad plenam.*

94 *Teſtis unus de una confeßione abſente parte alius de alia non iunguntur.*

95 *Teſtes de bona fama deponentes præualent deponentibus de mala.*

96 *Teſtis monachus non iurat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia.*

97 *Pars de calumnia iurat etiam ubi proceditur ſine figura iudicii & teſtis de ueritate.*

98 *Religioſi dictum ſine iuramento præſumptionem facit.*

90 *Iudex in cauſa poteſt repellere teſtem bene probantem.*

101 *Teſti non eſt ex coniecturis iudicare, ſed iudicis.*

101 *Teſti iactanti de nocendo creditur.*

Inimicus eſt qui iniuriam conatur facere.

102 *Inimicitia leuis an repellat teſtem in criminalibus.*

103 *Teſtes ſine debitis interrogatoriis recepti an probent.*

104 *Teſtificari qui repellantur.*

105 *Teſtis non eſt idoneus ſuper offenſa uni de domo ſua facta.*

106 *Teſtes quando dicantur ſimul et eodem tempore deponere.*

107 *Diſtinctio leges reducit ad concordiam & teſtes.*

In tempore factum cenſetur quod parum ante tempus fit.

108 *Teſtes uerbis tantum uacillantes per contrarietatem non elidunt: ſecus ſi mente & uerbis.*

109 *Teſtis dictum dicentis ſe non uidiſſe qualiter exponendum.*

Conſequentia eſt falſa ubi oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedente.

110 *Scripturæ diuerſæ ab eadem parte productæ quæ poſſunt prius præiudicare ſibi inuicem obſtant, ut neutri fides detur. ſecus in teſtes producente.*

Teſtimonium unius non iuſtificat, neque damnat.

111 *Probans ſemiplenè cui defertur iuramentum an præiudicet probationi plenè in articulo diuerſo.*

112 *Concordia in pluribus teſtibus primâ facie diſcordibus fieri debet ut probent, & eorum dicta interpretari.*

113 *Teſtium dicta limitanda, & ſaluanda non calumnianda.*

Interpretatio in dictis teſtium qualiter ſumenda.

114 *Teſtis ſcire dicitur nedum qui uidit, ſed qui confiteri partem audiuit.*

Senſus hominis nobiliores qui ſint.

Probatio ex confeßione oriens eſt ualidior. quàm ex actu reali.

115 *Teſtis non ſemiplenè probans inducit quandam probationem.*

Teſtis infamis infamia facti facit indiciũ.

Infantes duo facerent ſemiplenam probationem.

Indicium eſt minus ſemiplena probatione, & an multiplicatum faciat plenam probationem.

116 *Teſtes quibus caſibus irrequiſiti.*

117 *Teſtibus duobus de metu deponẽtibus quam pluribus de ſpontanea uoluntate magis eſt credendum.*

118 *Teſti in dignitate conſtituto in alterius præiudicium an credendum.*

119 *Teſtis ſingularis de geſtis à ſe ipſo deponens plenam fidem an faciat.*

120 *Notario cauſæ iudicialiter deponenti an plus credendum, quàm uni alio teſti.*

PRIMA Concluſio. 1 Licet † duo teſtes ſint in cauſa producti, quorũ unus eſt domeſticus, tamen erit ſufficiens probatio: quia domeſticitas non obſtat, ex quo conteſtis eſt idoneus. Ita Ange. in con. j. per tex. in l. ſi quis ex argentarijs. §. j.

§.j.uer. quid enim ff.de eden. Nam licet
dicto teſtis uilis, & deplorati non ſit cre
dendum: tamen ſi eius teſtimonium con
firmatur à fide dignis ſufficit, & creditur
eius dicto: niſi deploratio ſit talis, quæ à
teſtimonio repellat. l. maritus ff. de qui-
bus. Bar. conſil. incipiente Quęritur & in
dubium. Bal. in l. Gallus. §. Ille caſus ff. de
libe. & poſthu. Sali. in l. In bonæ fidei in
x. Colu. C. de reb. credi. Paul. de Caſt.
conſi. 91. circa fi. Nam ſocietas idonei te
ſtis ſibi accumulata non facit, nec reddit
eum propterea teſtabilem l. j. C. de teſta-
2 mentis; & ibi Ange. † Sed ſi unius teſtis
eſt infamis infamia facti, alter uerò te-
ſtis eſt multum fide dignus, hi duo faciũt
plenam probationem, quia integerrima
fides unius ſupplet imperfectionem alte
rius. quod eſt menti tenendum ſecũdum
Bal. in lectura noua, & melius in lectura
antiqua, limitans niſi eſſet infamis infa-
mia iuris uel ſimili: quia cum eius dictum
ſit nullum non poteſt ſuppleri. allegat d.
l. maritus. Idem Salic. in d. l. bonæ fidei in
x. col. Nam quod nihil eſt ſupplemento
non eget, nec recipit l. ſed ſi manente ff.
de preca. Adde quod Fulgo. in l. j. C. de
teſta. intelligit quando alij teſtes recepti
3 ſufficiunt: aliàs ſecus † quia ſi ſeptimus
teſtis in teſtamento nõ eſſet idoneus non
ſufficeret, quãuis alij ſex eſſent, pro quo
optimè facit tex. in l. hac conſultiſſima in
prin. C. de teſtamẽtis. ibi teſtibus ſeptem
ciuibus Romanis, & puberibus &c.

Adde ad primam doctrinam in ordine
Bal. in l. in præſcriptione C. ſi contra ius,
uel uti. publi. Adde quod uoluit pul-
chrè Bal. in l. Imperator ff. de ſta. homi. di
cens quòd ſi duo notarij adhibentur, &
unus eſt officio priuatus, ualet tamen
utrunque inſtrumentum propter alium
notarium, qui eſt auctenticus, allegat di-
ctum uerſi. quid enim quod eſt notandũ:
4 † Et utilis perſona pro inutili non debet
uitiari, quod facit ad multa ſecundũ eum
ibi. Sed limita dictũ Bal. niſi ſtatutum,
uel cõſuetudo requireret duos notarios
ſecundum Bal. in c. tertio loco in fi. extra
de proba. Et ad prædicta adduco elegans
dictum Bal. in c. 1. qui. mo. feu. amitt. in 4.
col. ubi ponit de duobus fratribus, quorũ
unus uiriliter defendit dominum in bel-
lo, alter uero fugit, quòd ſuſtentabitur
cõtumacia propter uirilitatem alterius,
ut feudum non amittatur. Ad idem text.
ſecũdum Dy. & Bart. ibi in l. ſi is qui duos
ff. de lib. lega. Vbi baſtardus contrahens
ſocietatem cum fratre legitimo uel alio,
quem pater inſtituit hæredem capiet di-
midiam hæreditatis non ui relicti, ſed ui
ſocietatis. idem Bal. & Saly. in l. ſocieta-
tem in fi. C. pro ſocio. Prædicta limita
dummodo teſtis unus ſit omni exceptio-
ne maior: quia tunc unus corroborat alte
rum, Ita Roman. conſi. 486. incip. In caſu
5 propoſitæ † ubi dixit ſuſpitionem ex
affinitate purgari per alium ex teſtibus
non affinem. Adde etiam quòd unus
teſtis ſuffragatur alteri, & alter alteri.
Bal. in c. 1. uer. ſi inſtrumentum in titu. de
notis feudorum. Limita ut ſupra dixi nõ
procedere ſi alter inhabilis ex toto repel
leretur à teſtimonio ſecundum Ang. Bal.
& Pet. de Ancha. in d. l. ſi quis ex argenta
rijs. §. cogentur. Ita intelligo Bal. in d. l. 1.
C. de teſta. dicentem per dictum §. cogen
tur dictum teſtis inualidum confirmari
per dictum alterius teſtis: quia intelligo
quando eſt inualidum aliquali fidei dimi
nutione, nõ autem ſi ex toto repellatur.
tex. eſt in c. ueniẽs, el primo, de teſti. quia
dictum doctorum intelligitur ſecundum
tex. per eos allegatos ſecundum Bar. in l.
non ſolum §. ſi liberationis. ff. de lib. lega.
Adde circa prædicta elegans dictum Iac.
Bu. in l. iij. poſt prin. ff. de teſti. qui dicit q
licet amicus non faciat fidem integram
d. l. iij. in uerbo amicus tamen ſi tres pro-
ducantur teſtes amici in cauſa ubi aliàs
duo ſufficiebant, ſupplebitur tunc per il
6 lum tertium. † Et ſic propter maiorem
numerum ſupplebitur defectus reſultans
ex amicitia arg. l. ob carmen. §. fi. ff. de te-
ſti. cui addo Gloſſ. in d. l. iij. §. j. in uerbo
numerus dicentem notabiliter ubi defi-
cit fides, ſupplet numerus, & idem quod
Iaco. Bu. decidit Imo. in l. qui teſtamento
in j. col. ff. de teſtamen. Contrarium uerò
expreſſe tenet Ange. conſil. c. xv. pro quo
eſt tex. optimus in c. in literis extra de te-

ſtib. ubi tres teſtes domeſtici non probāt
illud quod probarēt duo integri: ſed pro
concordia ſequor doctrinam Bal.in d.l.ſi
quis ex argentarijs.vbi diſtinguit. Aut eſt
infamis infamia iuris, & tunc ex toto re-
pellitur l.Caſſius ff.de Senato.& non ſup
pletur per dictum alterius teſtis fide indi
gni.& hoc caſu procedit conſ. Ang.uide-
licet in tali amicitia, quæ ex toto teſtem
7 repellat. † Aut eſt infamia facti atte-
nuans, & non repellens ſecundum Gloſſ.
in l.iiij.§.duæ.ff.de Car. edic. & hoc caſu
procedat dictum Iaco.Bu.in amicitia at-
tenuante, & non ex toto repellente, uel
in hac materia poſſumus relinquere arbi
trio iudicantis per text. in d.l.iij.uerſicu.
Ideoq; diuus.ff.de teſti. Et quòd unus te-
ſtis suppleat alterū. Videas aurea uerba
Bal.in l.ij.in pe.col. in fi.C.de ſecun.tab.
Vide Roma.conſi.290.Alexan.conſi.24.
col.vj.vol.ij.& conſil.47.co.ij.uolu. Vide
omnino in conſil.v.in j.uolu. ubi plenius
quàm alibi loquitur.

CONCLVSIO II.

8 TESTIBVS † magis creditur duo-
bus affirmantibus, quàm mille neganti-
bus Gloſſ.in d. l. diem proferre.§. ſi plu-
res.ff.de arbit. Bar.Bal.& Ang.in l.hære-
des palam in prin.ff.de teſt. Imo.& doct.
in c. quid per nouale de uerbo. ſigni. ubi
Hoſt.Pau.de Caſt. conſi.vij.in fi.Bal.in l.
ij.C.de reſcin. uendi. do. Anto. in c. 1.de
præſcrip.in vj.c. cum eccle. de cauſa poſ.
& proprie. Limita hoc eſſe uerum in ne-
gatiua non coarctata loco & tempore,
9 † quia illa non cadit in ſenſum teſtis. Bal.
in l.obſeruare, §. proficiſci. ff. de officio
proconſul.& lega. Ange.in §. ſi uero ab-
ſunt in auc.de hære.& fal. Bart. in l.hæ-
redes palam in fi. princ.ff.de teſta.domi-
nus Anto.in c.cum Ioan. heremita extra
de fide inſtru. Si uero eſt coarctata certo
loco & tēpore, ita quòd cadat in ſenſum
teſtis, par eſt uirtus teſtis deponētis affir
matiuam ſicut negatiuam,& econtra.Ita
Bal. in d. §.ſi plures.ad idem Saly. in l.ij.
C.de reſcin.uen. in 18.col.uerſi.ſed tunc
quæro ubi dixit quòd negatiua cadens in
cognitionem,& ſenſum teſtis eſt quando
negatiua eſt finita: quia coarctata loco &
tēpore rebus uel perſonis, probatur me-
lius per duos teſtes deponentes negati-
uam, quàm per unum de affirmatiua: ſe-
cus quando negatiua eſt infinita. Ita Sal.
ubi allegat tex.no.in l.j.§.j.uerſi.fin autē.
ff. de uentre inſpi. iunctis notatis per Gl.
10 in d.§. ſi plures. † Adde quòd ſi nega-
tiua cadit in ſenſum teſtis, quia deponat
in facto ſuo proprio. Ita bene probat ſi-
cut teſtis deponens affirmatiuā. Ita Bart.
no.in l.nec is qui.ff.de acqui.hæred; alle-
gat l.falſum eo.tit.& no.in Glo.in l.Pan-
tonius.§.rei perduellionis eod.titu. Vide
omnino Bal.in l.j.C.de bo.poſſ.ſecūdum
tabu. Ad prædicta omnia ultimo loco
recitata. Vide in concluſione incip.teſtis
aſſerens negatiuam, & pro dicta limita-
tione ad idem uide Bal. in l.cum hi.§.ni-
hil.ff.de tranſa. & adde Abb. in c. cum in
tua in j. col. extra de teſti. in c. bone de
electio.

CONCLVSIO III.

11 TESTES † de uniuerſitate ſunt ido-
nei in cauſa uniuerſitatis ſeu collegij,
quando cauſa puta molendinorum lacus
uel montium pertineat ad honorem &
commodum burſæ uniuerſitatis Gloſſ.in
l.tātum.§.uniuerſitatis.ff. de rerum diui.
Gloſſ.in l.idonei.ff.de teſti. in §.cogitan-
dum uerſ.teſtes in auc.de nona.& ibi Ia-
co.de Belui.in vij.q.Gloſſ. in l.ſi munici-
pes.ff.q. cuiuſque uni.not.Bar. & Pau.de
Caſ.in l.ſed ſi hac.§.qui manumittitur.ff.
de in ius uocan.Bald.& Ang.in d.l.ſi mu-
nicipes.Cyn.Bal.& Saly.in l.parentes.C.
de teſti.Bart.in tracta.de teſte. Imo. in c.
cum nuntius. & in c. inſuper de teſt. & in
c.ſi Chriſtus de iureiur. Ioā. de Platea.&
Ange.de Are.in §.uniuerſitatis inſtit. de
re.diui.ubi uide Bal.etiam not.in d.l.pa-
rentes.& in c.iij. loco de reprobatio. Se-
cus ſi ſingulares perſonæ irent ad nemo-
ra & paſcua: quia tunc dicuntur depone-
re in re propria.Ita Bal.ad literam in ru-
brica ff.de rerum diui.qui allegat tex. de
his pub.iud. loquentem in l.ſed Celſus in
prin.

prin.ff.de contrahen.emp.& in l.inter pu
blicam.ff.de uer.ſig.Idem tenet Gloſſ.ita
intellecta à Guliel.de Cu.Cyn.Bart.Bal.
Albe.& ceteris in l.intantum.§.uniuerſi-
tatis eo.tit.de re.di & Bar.ibi allegat tex.
pro declaratione ſuæ doctrinæ in l. ciui-
tatibus ff.de lega.j.Idē tenet Bar.& Ang.
in l.ſed ſi hac.§. qui manumittitur. ff. de.
in ius uocan. Iaco..de Raue.Pet.Cy.Bal.
Sal.in l.parentes.C.de teſti.Ang.pulchrè
in l.omnibus eo.titu.& Bald.in c.iij.loco
extra de proba.Bal.in pecul.ſuo.Inno.in
uerbo teſtes eſſe poſſunt.Bal.& Ang.in l.
ij.ff. quod cuiuſque uniuerſi.no. Doct.in
c.cum nuntius de teſti.ubi uide Io. And.
12 & Imo. † quando admittantur in teſtes
illi de uniuerſitate, & non ſingularium
perſonarum, tamen eis plena fides non
adhibetur ſecundum Arch. in c.ſuam xij.
q.ij. d. Ant. in d.c.cum nuntius.Vber. de
Bob. Io.And.in addi.ad Spe.in tit.de te-
ſte.§.j.uer. ſed nunquid in cauſa uniuer-
ſitatis. Quinimo Specu.ibi tenet demum
admitti illos de uniuerſitate ad teſtifican
dum, ſi ſuper eo de quo agitur alij teſtes
haberi non poſſunt.& illud Abba. in cap.
inſuper de teſti.quando aduerſarius uni-
uerſitatis alios haberet teſtes in contra-
rium pro ſe probantes, & iſtam declara-
tionem Abb. ſequitur Alex.conſil.68.in
ij.uolu.in vij. col. Ad prædicta adde do.
in d.c.inſuper. & in c.ueniens, el ij.extra
de teſti. & in c. & ſi Chriſtus extra de iu-
reiu.Spe.& Io.An. in tit.de teſte.§.j.uer.
ſed nunquid Gloſſ. & Iaco.de Belui.in §.
cogitandum in auc. de mona. Gloſſ.in d.
l.ſi municipes Gloſſ.& docto.in l.idonei,
ff.de teſti.Roma.in conſil.ſuo 408.incip.
partis conſultatio habet duo quæſita in
13 ultimis uerbis. † Limita prædictā con-
cluſionem non procedere in cauſa crimi
nali uel alias multum ardua, quia tunc
minus creditur tanquam teſtibus dome-
ſticis de uniuerſitate ca.repellentur. ex-
tra de accu.Ita dicit Bal. in d.rub. in viij.
col.uer. nunc de quinto membro. Idem
in cauſa magni honoris magnorum fi-
nium, & magnæ iuriſdictionis. Ita Archi.
in c.ſuper prudentia xiiij.q.ij. Bal.in d.c.
cum nuntius. Adde ꝙ licet admittantur
teſtes de uniuerſitate, tamen diminuitur
de fide.Gloſſ.in d.§.Cogitandum B.in d.
l.ſi municipes.& Albe. in d.§.uniuerſita-
tis.imo dixit Glo.in d.§.Cogitandum, ꝙ
licet unus de collegio producatur con-
tra alterum de Collegio, uel monachus
contra monachum, tamen tanquam do-
meſtico fides diminuitur.dicit etiā Bald.
in d.rub.ꝙ non habens uocem in uniuer-
ſitate non facit uniuerſitatem. allegat l.
teſtatrix.§.ſi plures.ff.de ſerui.uendi.

CONCLVSIO IIII.

14 † Principes commodum ex ea cauſa
in illa non poſſunt teſtificari. glo. no. in
uerbo adhiberi in §.ſed neque. Inſt.t. de
teſta.Gloſſ.Ang.& Alex.in l.ſi duo rei.ff.
ſi quis cautio. Gloſſ.in l. quoniam liberi
C.de teſt. facit quod no. Pau. de Caſt. in
l.j. §. huius ſtudij poſt Bal. ibi ff. de iuſti.
& iu.de teſte teſtificante ex ſuo teſtifica-
tu ad eum nō pertinere utilitatem, quod
non dicitur falſum depoſuiſſe deponen-
do ſuper inſtitutionem hæredis, quanuis
appareat ſibi legatum factum: quia intel
ligitur de utilitate principaliter, & non
ſecūdario.facit quod no. Io. Ant. in mer
cu. in c. ſine poſſeſſione de reg.iur. in vj.
Vbi epiſcopo petenti quartā legati opu
lenti relicti eccleſiæ rectore confitente
eſſe uerum de iure, ſed aliter obſeruari
de conſuetudine, quòd rector & alij po-
terunt eſſe teſtes ad probandum conſue-
tudinem. facit quod no. Ang.in l.non ſo
lum.§. Queritur per tex. ibi. ff. de pro-
15 cur. † quòd creditor ſit idoneus teſtis
in cauſa debitoris, quanuis interſit cre-
ditoris debitorem eſſe ſoluendo, ſequi-
tur Alex. conſi. 79. inci.In cauſa & lite
uertente inter. Bar. in ij.col.uol.j. Facit
quod no. Bar. in tractatu de teſte ſuper
uerbo, reprobantur, quod monachi, ca-
nonici regulares, fratres minores, & præ
dicatores poſſunt immò compelluntur
teſtificari pro ſuis monaſterijs ar.c. mo-
nachi.ij.& c. qui uerè xvj.q.j. §.ſi quando
in auc. de ſan. Epiſ. & quatuor modis di-
citur cauſa propria ſecundū Bal. & Paul.
de Caſt.in l.omnibus C.de teſti:Bal.in d.
l.Dictantibus C. de teſta.

CON

CONCLVSIO V.

16 † Si ſuper generalibus teſtis non dicat ſe non attinere, cum ſit conſanguineus in gradu diminuēte de fide tāquam periurus non probat. & hoc uerum eſt ſi falſum deponit ſcienter: ſecus ſi per errorem: quia tunc non eſt periurus, & prædicta uera ſi falſitas contingit negotium, ſecus ſi ſit impertinens: quia non eſt periurus, cum iuramentum referatur ad articulos pertinentes. Ita Bal. pulchrè in l. ſi ex falſis. C. de tranſac. in ulti. col. & ibi per Albe. & docto. intelligendo ita Iaco.
17 Bu. & Ang. in l. Lucius. ff. de inſa. † ubi notabiliter dixerunt teſtes deponentes falſum ſuper facto principali puniri de falſo ordinariè: Si autem ſuper appendicijs mentiamur, negant ſe coniunctos, & tunc non puniuntur ordinariè, ſed crimine ſtellionatus, quod eſt notandum ſecundum Ange. Imo. uero in c. fraternitatis de hære. dixit quòd ſiue teſtis ſeu ignoranter mentiatur circa ſubſtantiam, uel circunſtantias negotij non ualet dictum teſtis: ſecus ſi non tangat circunſtantias negotij, ut quia dicat contrahentem eſſe de alia terra quàm ſit, uel ſi dicat affines eſſe aliorum quàm ſint, quia non facit ad rem unde ſint contrahentes, uel qui ſint affines. & ita de ſimilibus ſecūdum Imo. qui pulchrè loquitur & refert Bal. in rub. de contro. inueſti. Vbi limitat niſi teſtis iuraſſet dicere ueritatem ſuper omni-
18 nibus † quia tunc mentiendo etiam ſuper ueſtibus non probaret idem quod Ang. in d. l. Lucius. tenet Bal. in d. l. j. ff. de his, quæ in teſta. delentur. Nam teſtes nō dicuntur diſcordes ſi concordant in principali, licet diſcordent in circunſtantijs uel qualitatibus Gloſſ. in c. dudum in uerbo ſubſtantia ueritatis de conuer. coniu. in c. cū eccle. in uerbo uacillaſſe de cauſa poſ. & propriè plenè Io. An. & cæteri in c. nihil de uer. ſigni. ubi. Io. An. dicit quòd teſtes dicuntur melius deponere quando per diuerſa media idem concludūt per id quod habetur in l. iij. §. j. ff. de teſti. Ad primum dictum Bal. per. tex. ibi in l. his uerbis. §. fi. ff. de lig're. iuſti. Bar. in l. eos ff. de falſis. & uide infra in uerbo ſufficit teſtes, adde ad primū Ang. conſi. ſuo 212.

CONCLVSIO VI.

19 † Si plus unus teſtis dicat quàm alius non per hoc dicuntur uarij ſeu contrarij. d. Ant. in c. ſuper Gloſſ. j. de offi. de leg. idem Imo. ibi per illum tex. cū Gloſſ. j. d. Ant. in c. ſuper quæſtionum in prin. de offi. deleg. & teſtis cōtradicens in modico non dicitur contrarius d. Ant. in c. ij. extra de regu. per notata ibi in Glo. ij. & eſt ibi exemplum. Alex. conſi. ſuo 47. in ij. uol. & conſi. 122. in ij. uol. dicit San. Tho. ij. ij. q. 70. arti. ij. circa fi. quòd diſcordia in minimis facit teſtimonium credibilius, quia teſtes non præſumuntur in unum, præmeditatumque ſermonem deponere.

CONCLVSIO VII.

20 † Magis credatur duobus teſtibus deponentibus in ſpecie, quam pluribus deponentibus in genere. Ita Nico. de Neap. in l. turpia per notata ibi. ff. de lega. j.

CONCLVSIO VIII.

21 † Testes antiquiores in dubio præſumuntur digniores, & præ ſe feruntur paribus Gloſſ. & Moder. in l. Cùm quid ff. ſi cer. pe. xxx. q. vj. c. ſignificamus, alias notificamus. Bal. pulchrè in l. procurator C. de eden. ubi uideas.

CONCLVSIO IX.

22 † Si probationes ſunt pares præferuntur probationes, & teſtes qui fauent iuri communi. Bal. in authen. Omnes peregrini. C. omnia de ſucceſ. quia uerisimilius dicitur quod iuri communi conſonat. Imo. in c. auditis de præſcrip. Bal. in c. j. de controuer. inueſti. Pet. de Ancha. & do. Ant. in c. j. reſcri. in vj. Ro. in Rub. de ar. in xvij. q. uide inf. in conclu. inci.

Teſtes

Teſtes incredibilia.

CONCLVSIO X.

23 † Testis clericus cæteris paribus pfertur layco.d.Ant.in c.ij.extra de elec.

CONCLVSIO XI.

24 † Sufficit teſtes cōcordare in facto principali, licet non concordent quo ad corticem uerborum. Ita dicit Iac.But. per illum tex.in l.iij.§.j.ff.de teſtibus pro quo faciunt duæ Glo.allegatę ſupra in v. concluſione. Sed contrafacit doc.do. Antonij in c.nihil obeſt de uerb.ſign.ubi dixit ſi duo teſtes producuntur,quorum unus deponat quòd teſtator dixerit Seium hæredem facio, & alter dicat quòd teſtator protulit iſta uerba Seius ſit hæres,quòd hi teſtes non probāt quia oportet quòd in forma uerborum concordent idem do. Anto. in ca.cum eccleſia.§.nos igitur de cauſa poſ.& propriè Bal.in c. bonæ el primo de elect. ubi dixit quòd ſi unus teſtis depoſuit de xxiiij. denarijs,& alius de duobus ſolidis dicentur conteſtes, & concordabunt l. quæ extrinſecus. ff.de uerbo. oblig. cum ibi not.niſi eſſent interrogati de qualitate uocis. Vt quia iudex interrogaſſet quibus uerbis uſus fuerit, & unus dixit quòd promiſit duos ſolidos, alius dixit xxiiij. denarios, quia dicentur eſſe ſingulares. Vide Moder. in commento l.admonendi.ff.de iureiur.

25 Et hanc doctrinam perpetuo no. † quia aut agitur de probandis uerbis formalibus,& procedat dictum dom.Anto.alius ſecus, quia ſufficit concordare teſtes in eundem rei finem & in effectu licet non in ſenſu: quia dicuntur conteſtes tunc quando concordant ſubſtantialiter Bal. in l.j.& ij.C.de ſecun.tab. Barto.in l.ij.ff. quemadmo. teſtam.ape.Bal.in l.cum om nes extra de conſtit. l.Qui ſententiam,& ibi Ang.& Doct.C.de pę.quem tex.dixit aureum Bal.in c.Quintauallis de iureiu. Iac. de Are.& Bar.in l.ob carmen.§.fi.ff. de teſti. dixi ſupra in v.concluſione idem quod do. Anto. tenet Alexan. in l.j.ff.de uerb.oblig.Abb.in d. cap. nihil non facta mentione de do. Anto. in c.cum Io. Heremità de fid.inſtrum. Illud eſt dictum do.Antonij in d.c.nihil.commendat Gemi.in c.teſtibus.ij.q.iiij.Adde Bal.in l.ij. ad fi.C.de dona.ante nupt.Vide Alexan. conſ.73.in j.uol. idem Bal. in c.quoniam de teſti. & l.teſtium.C.de teſti. quod etiā eſt aureum ſecundum Bal. in c.fin.de iureiuran. Vbi dicit quòd poſſet ex ea minui ſyllaba. Nam dicit Bal.in d.c.quo-

26 niam quòd † ueritas, & æquitas ſunt duo lapides angulares, & melius do. Alex. ad oīmia conſil.47. in ij.uolu. Si unus dicat nidiſſe, alius audiuiſſe dicuntur conteſtes.Bal.in l.de quibus.ff.de legibus.& ibi dicit quòd licet teſtis interrogatus an alter haberi ueritas poſſit dicat ſe neſcire, tamen probat.Vide etiam Anna. cōſ.59. & conſ.76. Alex.conſ.47.in ij.uolu. & in conſ.23. in ij. uolu. melius in ulti. col. & ibi ſcripſi.

CONCLVSIO XII.

27 † Sicvt ad cauſandam perfectam armoniam cantus concurrunt tenor, ſupratenor,& contratenor,ità ad generandam plenam probationem plures ſpecies probationis ſimul iunguntur, cum iudex non debeat alligare animum ſuum ad unam ſpeciem. l.iij.§.eiuſdem. ff. de teſti. Ita Bal.in c.cum cauſam extra de proba. Nam Bal. in rubr. de controuer.inueſtit. dixit iudicem ex diuerſis animi motibus, & ex uarijs ſubiectionibus partium,& inſtrumentorum quandoque deuenire ad unum finalem animi conceptum non indigentem alio adminiculo, pro cuius dicto facit tex. in c. cum ad ſedem extra de reſti.ſpolia. in c.in præſentia extra de renuntiationibus in c. præterea in fi. extra de teſtibus & in c. præterea in fi. extra de teſtib. & in d.§.eiuſdem.

CONCLVSIO XIII.

28 † Conteſtes in dubio præſumuntur teſtes producti ſi congrua uerborum interpretatio fieri poteſt. Imo. in c. qualiter,

liter,& quando in ij.col. extra de accuſa. Spe.in ti. de inqui.§.nunc tractemus uer. ſuper probatione autem. Bald. in d. l. ij. circa ulti.col.C.de ſecun.tab. in l.de quibus in ulti.char.ff.de legi.dom. Abb.in c. cum Ioannes circa iij. col. extra de fide inſtrum. & ſic in dubio præſumuntur con teſtes, & deponere de eodem actu ſecundum prædictos Doct. ratio dicti eſt,quia pluralitas non præſumitur in dubio.

CONCLVSIO XIIII.

29 † QVANDO loquuntur teſtes uno & eodem ſermone præmeditato dicuntur ſuſpecti. l.iij.§. Ideoque diuus.ff.de teſti. & illum tex.ponderat Bar. & Doct.quod limita ſecundum Bal.in ti.de pa.conſtan. ſuper uer. fina. ubi dixit iſtud procedere quando teſtes ſunt ſuſpecti: ſecus ſi ſunt bonæ famæ, quia per dictos teſtes ſic deponentes probabitur, allegat Io. Ant. in c.nihil de uerbo. ſignifi.cuius dictum retuli ſupra in xj. conclu. Ita etiam limitat Bal. in l. teſtium.C.de teſti. in iij.col. ubi dicit hoc committi arbitrio iudicis an cenſeantur ſuſpecti ratione ſubornationis quia tex.in d.§. Ideoque diuus præmiſit in magis ſcire debes quod nota perpetuo ad limitationẽ huius dicti de præmeditato ſermone de quo loquitur dic.§. ideoque diuus,quamuis Ang.indiſtinctè tenuerit non ualere dictum teſtium loquentium eodem ſermone in l. ſi quis ex argentarijs.§.j.ff.de eden. Vide omninò Abb. referentem opi. Hoſtien. & domi. Anto.in c.nihil idem,quod Ange.ſtatuit Papa Clemens ut refert Specu. in titu.§. nunc tractandum. uerſi.cautum quoque eſt,& in eo.tit.§. j. uer. Item quòd teſtis. domi. Anto.in d.cap.nihil. Feder. de Se. conſil.229. Incipiente Veritatis amica ſimplicitas.

CONCLVSIO XV.

30 † PARIA ſunt quòd aut teſtis dicat falſum, aut ſupprimat ueritatem Bal. in l.presbyteri.C.de epiſc.& cle.Gl.& Ang. in authent. de teſti. in prin. immo omittens dicere ueritatem malitiosè uel obſcurè deponens tenetur ut falſarius. Bal. in l.ea quæ commendandi.ff.de contrah. emp.in l.præſcriptionem in fin.C.ſi con-
31 tra ius: † quia officium teſtis eſt deponere ſuper integro & toto facto, & non ſuper parte, & plenam dicere ueritatem rei, Gloſſa & Doct. in l.Lucius.ff.de inſa. quam Glo.allegat Bal.in l.peremptorias circa fin. C.ſententiam reſcindi non poſ. Ideo ſi dicit non recordor non ſubſiſtente cauſa obliuionis punitur ut falſarius, & melius debet recordari de perſona, & loco quàm de die: quia ſi eſt multum tẽpus excuſatur teſtis dicens ſe non recordari de die. Ita Bal. in d.l.presbyteri: allegando Imol. in d.c.qualiter & quan-
32 do de accuſa. † Adde quòd teſtis ſe abſentans ut non deponat ueritatem non ſolum tenetur ad intereſſe partis, immo incidit in falſum. Ita Ang.in d.l.ſi quis ex argentarijs.§.cum autem. ff.de edend. Allegat Inno.in c.j. extra de crimine fal. Vbi Innoc. tradit illam doctrinam quod committit falſum occultãdo ueritatem, & eſt ibi text. quòd pariter punitur teſtis tacens uerum, ſicut deponens falſum. Idem probat in ſimili tex. in l. præſcriptione,& illum ponderat ibi ad hoc Iac. Butr. & Barto.C.ſi contra ius uel utilita. Sed pondera quod Ange. in d.§.cum autem. loquitur in eo qui iurauerat dicere ueritatem ſe abſentantem poſtea non teſtificetur: quia incidit in falſum occultando ueritatem l.presbyteri. C.de epiſ. & cle.ſupra allegato: & loquitur ſub dubio forte: ſed Bal. ibi in lectura antiqua apertè tenet quod poſt iuramentum ſe abſentando punitur de falſo: ſed ſi non erat iuratus, quamuis ſe ſubtrahat non puniatur,ſed ſolum mulctetur. Idem uoluit Bal.in d.c.j.in princ.ſi de inueſti.inter dom.& uaſall. lis oriatur per text. ibi licet ſua inductio non concludat. Iſtud idem tenet Bal.in l. data opera in xij.col. C.de accuſa.& in d.l.presbyteri. In quibus duobus locis dicit quòd ſi ante iuramentum ſubtrahat ueritatem, licet non
33 teneatur de falſo, † tamen ratione doli punietur pœna criminis ſtellionatus l.iij. circa

circa princ. ff. de crimine Stellio. allegat Bal. ad prædictam Glo. xxij. q. ij. c. ne quis arbitretur. Adde quòd Bal. in l. nullum in j. col. C. de teſtibus multum eleganter loquitur in teſte committente falſum & fraudem, quia primum in loquendo, ſecundum in tacendo, ſeu loquendo uerſutè non dicendo plene factum: tamen utroque caſu punitur, ſubdens quòd teſtis non reddens rationem iuſſus ut teſtimonium ſuum reddat inefficax non punitur criminaliter, ſed ciuiliter parti ad intereſſe: ſed ſi mihi non placet iſtud ultimum dictum Bald. per ea quæ ſcripſit Bald. in d. l. data, & in d. l. presbiteri & in locis ſuperius allegatis. quod etiam ſequitur Petr. de Ancha. in d. c. j. Quinimmo illa differentia an teſtis iurauerit uel non quantum ad hoc ut de falſo teneatur.
34 ex eo † quia teſtis non iuratus ratione falſi dicti tenetur de falſo ac ſi iuratus eſſet ſecundum communem ſententiam. Io. Andr. in mercu. in regula non eſt ſine culpa de reg. iur. in vj. Erit ergo differentia an teſtis aſſumpſerit officium teſtificandi uel non, quia ultimo caſu ſubtrahens ne deponat ueritatem non tenetur de falſo: quia nondum uidetur eſſe teſtis, ut per Gloſſ. in d. c. ſi quis arbitretur, niſi pecuniam accepiſſet ut ſe ſubtraheret. l. j. §. ſed ſi quis ubi Bar. ff. de fal. Adde ſingularia uerba do. Anto. in c. ſuper literis in prin. de reſcrip. dicentis teſtem iurantem dicere plenam, & meram ueritatem puniri de falſo ſi ueritatem taceret: ſecus ſi iuraſſet ſe tantum ad interrogata reſpondere per tex. in l. cum dilecti el primo de accuſa. Quod dictum do. Ant. non placet Imo. in d. c. ſuper literis quia text. in d. c. cum dilecti. loquitur in inquiſito reſpódente, & non in teſte qui debet dicere ueritatem pro utraque parte. ut no. in auc. ſed iudex. C. de epiſc. & cler. ſubijciens quòd ſi doloſè tacet indiſtinctè currit in pœnam falſi per d. c. j. & facit quia forma iuramenti eſt illa quæ facit incidere in falſum magis quàm ſi nõ iuraſſet. Et iſta ſententia mihi ſummè placet ſequendo Imol. in d. capit. ſuper literis.

CONCLVSIO XVI.

35 † Ad multitudinem teſtium non oportet reſpici, ſed ad dignitatem, & auctoritatem. l. iij. §. Ideoq; diuus, & §. eiuſdem. & l. ob carmen. §. ſi teſtes. ff. de teſtib. ubi tex. elegans canonizatur iiij. q. j. §. in criminali. uer. ſi autem ei rei c. in ueſtra extra de teſtib. magnum ſupplementum eſt auctoritas in teſtibus: Ideo pauci nobiles multis ruſticis præferuntur, & pauci Cardinales multis pannoſis clericis, & pauci omni exceptione maiores multis ſuſpectis. Ita Bal. in l. teſtium in penul. col. C. de teſtib. & præcipuum in teſte eſt
36 morum grauitas † ſuper omnia alia accidentia fidem faciens Bald. in l. bonæ fidei. C. de reb. credi. allegat Glo. in l. iij. ff. de teſtib. Digniores ergo teſtes debent præferri. §. fi. in authen. de monachis. limita niſi eſſet magnus exceſſus in numero ſecundum Bar. in d. §. teſtes. Glo. in d. ca. in ueſtra. quæ dicit de quanto exceſſu intelligitur remitti arbitrio Iudicis. Et iſtud uoluit Gloſſ. nota. in d. l. iij. §. eiuſdem in uerbo numerus, & mihi uidetur quòd tex. ſit apertus in d. §. eiuſdem, dum præfert numerum dignitati, & auctoritati, & creditur dignioribus, & ueriſimilia deponentibus in minori numero. Gloſſ. not. & Doct. in c. in ueſtra de teſtib. Cyn. in l. exercendis. C. de fid. inſtr. Alex. conſ. 29. incip. In cauſa & lite D. Bartholomeę in fi. col. in ij. uolu.

CONCLVSIO XVII.

37 † Magis creditur duobus teſtibus tabellionibus, quàm tot non tabellionibus, Gloſſ. nota. in auctent. de hæredi. & falci. §. ſi uero in fin. in principio Gloſſ. magnæ, quam exclamat Bald. in auth. ſed cum teſtator. C. ad l. falci. & Rom. in rub. de arbi. in xij. q. princip. uerſ. Item ſciaris quòd duo teſtes.

CONCLVSIO XVIII.

38 † Creditvr quoque, & magis duobus

Z

duobus teſtibus maſculis,quàm mulieribus rationé inſtabilitatis quàm per ſe habent ſecundum Roma.in rubri. de Arbi. in xvij.q.uerſi.Item præferuntur duo teſtes maſculi. Allegat Bal.in l.fi. inſtru. & l.j. cum ibi not.ff. de Sena. & nota per Bal.in l. In multis.ff.de ſtatu homi. Vbi omnino Abb.in c.Forus in princip.extra de uerb.ſignif.

CONCLVSIO XIX.

39 † Praeferuntur teſtes ueriſimiliora,& aptiora naturę quàm negotio deponentes. l.ob carmen.§. ſi teſtes.ff.de teſti.iiij.q.iij.§. Item in criminali Bald.in l. teſtium penult. col. C. de teſtibus: & ibi ponit exempla. Illud enim quod non eſt ueriſimile eſt imago falſitatis dixit Bal.in d.l.j.C.de ſer.fugi. & in l.fi. in xvj. col.C.de edic.diu.Adri.tollen. & melius Petr.de Ancha.in c. quia non ueriſimile de præſumpt. quod non eſt admittenda probatio contra ueriſimile niſi allegetur aliquid quod tollat præſumptionem non ueriſimilis,& do.Anto. in c.ſuper hoc de renun.quòd iudex non admittat non ue-
40riſimilia. † Primo enim ueriſimiliora deponunt quando conſonant teſtes iuri communi, ut dixi ſupra in ix. concluſione. Secundo ſi magis conſonat rationi, ut dixit Bal. in l.Qui accuſare.C.de edé. & Bal.in l.teſtium in pen. col. C.de teſti. licet alias teſtis non teneatur dicere rationem, & cauſam ſui dicti.l.ſolam.C.de teſti.tamen reddentes cauſam præferuntur alijs,quamuis non interrogati de cauſa ratione cauſæ concernentes ſubſtantiam dicti ſecundum Iaco. But. in diſpu. ſua incip. Quæſtio talis eſt,quod Bal.dicit ſe alibi non legiſſe in l.presbyteri.C. de epiſc.& cler.pro quo facit elegans dictum Bal. in c.j.§.cum autem de contro.
41 inueſtit. † Vbi uoluit quòd per teſtem deponentem ſine cauſa nunquam deferatur iuramentum in ſupplementum. Ita Roma. refert in rubr. de Arbit. in xvij.q. Tertio dicuntur ueriſimiliora deponere ubi melius factum narrãt, & illud ſciunt. Bal.in d.l.teſtium in fi.penul.col. faciunt quæ dixi ſupra in xv. conclu.

Adde. quòd in conflictu teſtium quibus ſit credendum quatuor principaliter ſunt in conſideratione. Primo natura negotij,& qualitas, ſecũdo teſtium fides, & auctoritas. Tertio argumenta confirmantia rem de qua quæritur. Quarto ut ſequamur proximiora iura,quibus adhęret lux ueritatis. Ita Bal.in pen.col.in d.l.teſtium.

CONCLVSIO XX.

42 † Data paritate teſtium iudex poteſt per motum ſui animi teſtibus utriuſ partis adhęrere, dummodo in actis faciat inſeri cauſam ſuæ adhæſionis. Ita Bal.no. in l.cum magiſtratus in fi.C.quando prouo. non eſt neceſſ. Sed fortius idem Bal. in l.Lucius i fi. ff.de inſa.dixit ex illo text. ſumi intellectum ad uerba poſita in l.iij. §.j.ff.de teſtib.ubi dicitur quanta fides ſit adhibenda teſtibus iudex magis ſcire poteſt, ut licet teſtes uideantur ſecundum uera deponerę, tamen ſit in arbitrio iudicis non adhibere fidem. Conſulit tamen id faciendum ex cauſa ita ꝙ appareat ne poſtea teneatur in ſyndicatu. Ita Bar.ibi contra.facit.l.ij.& ibi Bal.in fi.C.
43 ſi contra ius uel uti.pub. † Vbi punitur iudex qui licitam, & debitam probationem non admittit: quia iudex audiens non audienda,admittens non admittenda uel econtra tenetur & facit lité ſuam. Bal. & Doct.in l.mancipia.C.de ſer.fugi. Idem Bal.in l.ſancimus.C.de iudi. & hac ratione,quia ſi tantum eſſet arbitrium iudicis, fruſtra eſſent leges teſtes repellentes & admittentes. Cogita quia hæc doctrina mihi ſẽper dubia fuit. Adde quod idem Bart. in d.l.Lucius. expreſſe tenent Imola & Abb. in capit. cauſam de re iudicata.

CONCLVSIO XXI.

44 † Scis qui legis iſtud dictum quòd duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus tenet ſententia pro reo lata niſi in cauſa fauorabili, puta matrimonio,

nio, libertate, dote, & teſtamento c.ſi.extra de re iudica. An dicemus idem in teſtibus, dico quòd ſic, quia idem fauor adhibetur atteſtationibus ſicut rei iud. & fauorabiliores atteſtationes præferuntur, nec eliduntur ab alijs; dictum eſt ſolenne Bal. in l.cum magiſtratus circa fin. C.quando prouo: non eſt neceſſ. per tex. mirabilem in l. lege Iulia petronia. ff. de manu.

CONCLVSIO XXII.

45 † VBI teſtis alias non fidedignus eſt rogatus, & adhibitus in inſtrumento à partibus, uidetur approbatus, nec poteſt opponi de inhabilitate, & affinitate Glo. & Bal. in l.inuiti. C.de teſtib. §.& licet in uerbo ſupplitijs allegat l.ſi quis. C.de teſti. & ibi Iac.de Bell. idem Bal. & Saly. in l.parentes. C.eod.tit. Ang.in l.j. C.de teſtamentis. Bal. in l.ad teſtium in princ. ff. de teſtam. Bal. & Imo. in rubr. de fide inſtrumentorum in x. col. in l.hac conſultiſſima. C. de teſtam. in l. ſi quis teſtibus, & ibi Bal. C.de teſti. Ioan. Andr. in addi. ad Spec. in titu. de teſte. §.de teſtium uerſic. Sed nunquid frater. Imo. in c.cum canonici de offic. deleg. Bal. in c.cum cauſam in fi. de teſtibus: Gl. in l.inuiti. ff. de teſti. quam allegat Bald. in l.data opera, in xj. col. C.qui accuſa. Bal. in c. in nomine de teſtib. Bal. in ſimili in l.dictantibus. C.de teſtamen. facit quod not. Bal. in l.inſtrumenta. C.de probat. idem Bal. in l.etiam C.de teſti. Vide Cepolam cautela. 310. domi. Antonius, & Imo. in c.ex literis de tranſac. Bal. in c.ex literis de præſump. & in c.cum oporteat de accuſ.

CONCLVSIO XXIII.

46 † POTEST ex officio ſuo iudex repellere teſtes, & inquirere de conditione teſtis. Io. Andr. in addi. Spec. in tit. de teſte. §.j. uerſi. Quid de domeſtico Imol. in c. intimauit extra eo. titu. Gloſſ. ij. q. vij. c. Quærendum. quam Glo. ibi magnificat Nicolaus de Neapo. in l.j. §.ſi præſens de magi. conue. & illam pro ſing. alleg. Bal. & ſequitur Ang. in l. quos prohibet. ff. de poſtu. Vide Are. in l.illa. ff. de uerb. oblig. Stat ergo concluſio quòd nemine excipiente indignas perſonas iudex repellere debet ſecundum Inno. & Docto. allegatos idem Glo. in c.nulli extra de accuſ. Sed contrarium tenuit Archidiac. in d.c. Quærendum. Io. An. Ioan. de Ligna. & Petr. de Ancha. in cap. ſuper eo. extra de teſtibus.

CONCLVSIO XXIIII.

47 † TESTIS aſſerens negatiuam non coartatam loco & tempore, & ſic negatiuam meram eo ipſo incurrit falſum. Ita ad literam Angel. in l. Lucius. ff. de infa. in l.teſtium C.de teſti. in l.ſi per alium. ff. ne quis eum qui. & ubique alleg. Inn. ita tenere in c.cum eccleſia ſutrina. extra de cau. poſ. & proprie. Sed adde quod Bal. in c.ſi quis per xxx. in tit. ſi de feu. fue. contro. in j. col. pulchrè loquitur in hac materia quòd teſtis deponens negatiuam in uno & affirmatiuam in altero probat, ut dicendo Petrum non poſſidere, non Martinum, ſecundum Gl. in l.j. §.j. ff. de itine. actu. priua. Si autem ſimpliciter aſſerat negatiuam, tunc non probat: ſed eſt ſuſpectus de falſitate ſecũdum Iac. de Are. & Dy. tenentes contra Gloſſ. & ſic Bart. ſentit quòd non eſt falſus, ſed ſuſpectus de falſitate, & per hoc non poterit puniri de falſo, ut aperto ore dixit Angel. in prædictis locis, & Bald. ſequitur Abb. in d.c. cum eccleſia. Nec uerum eſt quòd Inno. dicat ad quod Ang. eum allegauit. nec probatur in text. d. cap. cum eccleſia.

48 † Iſta ergo temeraria aſſertio negatiuæ facit eum cenſeri in lata culpa, & non in dolo. l. Iulianus. §. Quid tamen, & ibi Gl. quæ alleg. l.ſi quis affirmauerit. ff. de dol. facit & tex. in l.ſi alterius ſecũdum quod intelligit ibi Bart. & Doct. C.ſi minor ſe ma. dixe. no. per Gloſſ. & Docto. in l.ij. ff. quòd quiſque iuris, niſi ergo probetur quòd ſcienter dixerit contra ueritatem, & ſic dolo non poterit puniri de falſo, licet ratione temeritatis, & latæ culpæ puniatur extra ordinem ſecundum Ang.

in l. plagijs. C. de plag. iunctis notatis in
l. lege Cornelia. ff. de ſica. Vide Alex. in
l. j. §. j. ff. quod quiſque iuris, & in l. j. in
princip. ff. ſi quis iuſd. non obtemp.

49 † Adde duo teſtes deponentes ſuper
affirmatiua conformi iuri communi præ
ferri certum deponentibus ſuper negati-
ua quæ non eſt conformis iuri. dixit Inn.
in d. c. ueniens in Glo. magna. Specu. in
tit. de probatio. §. probare. uerſ. Quid ſi
teſtes utriuſque. Nam dixit Inno. in c.
extirpandæ extra de præbend. quod non
facta latent, ſed facta ſe manifeſtant.

Adde quod non ſolum repelluntur te
ſtes expreſsè negatiuam dicentes, ſed e-
tiam implicatam, puta ſi dicat ad canoni-
cos tantum pertinere electionem. Ita
Innoc. in d. c. cum eccleſia. Specu. in titu.
50 depoſitio. §. vij. uerſ. & uero. † Et ſic illæ
dictiones tantum & ſolum faciunt impli-
catam negatiuam ſecundum Spe. & Imo.
in c. ſuper hoc circa fin. extra de renunc.
idem quod Innoc. loquens de implicata
negatiua, ut non probetur per teſtes, ſi-
cut nec per deponentes meram negati-
uam tenet Angel. in d. l. teſtium in ij. col.
Innoc. & Moder. in d. c. cum eccleſia.

Adde quòd ubi habet implicatam, &
incluſam affirmatiuam cadentem in ſen-
ſum teſtis reſpectu incluſi cenſetur pro-
babilis, quæ alias non eſſet, quia proba-
51 tur incluſa non ipſa negatiua, † & per co
artationem loci & temporis probatur ne
gatiua non directè, ſed indirectè. Gl. in l.
Pantonius. §. rei perduellionis. ff. de acq.
hære. immo directè probatur ubi uериſi-
militer, & probabiliter per ſenſum cor-
poris percipi potuit, ut ſi teſtis inſtrumē-
ti dicat non uendidit domum, ſed uineā,
quia cadit optimè in ſenſu uiſus, uel au-
ditus teſtis. Ita intelligit Gl. & Doct. Cy.
in l. ij. C. de erro. aduocatorum ſecūdum
Ang. in l. ij. ff. de probatio. prædicta om-
nia dicentem, ſubijciens ibi negatiuam
aperientem uiam iudici eſſe probādam
pro Gloſſ. in l. ſi uerò §. qui pro rei. ff. qui
ſatiſd. cog. Et per elegantem doctrinam
Bal. in l. non prius per tex. ibi in uerbo po
52 tuerit C. quando fiſcus uel priua. † ſubij-
ciens etiam quòd ſi neganti utilitas prin
cipaliter reſultat illam probare tenetur.
ſecus ſi principaliter ad tertium ſpectet,
quia ille tenebitur probare affirmatiuā,
puta ſi dico non debes audiri aduerſum
me, quia non ſoluiſti collectam, debeo
probare negatiuam, ſecus ſi petam illum
puniri quia non ſoluit, quia ſpectat ad
utilitatem Reipublicæ neganti non in-
cumbit onus probandi. Ita Ang. in d. l. ij.
allegando Bal. in l. in illa. ff. de uerb. obli.

† Adde quia negatiua probatur directo
53 pluribus modis. Primò per confeſſionem
partis c. j. de confeſ. lib. vj. Secundo per
oſtenſionem ſcripturæ & libri, ubi quis
non eſt deſcriptus. l. ſi quis cum ſocio. C.
de Fabri. lib. xj. Bal. in l. ſi binæ. ff. de iniu-
ſto rupto teſta. & ibi Bal. pulchrè, & Doc.
in l. fi. C. de reb. cre. Bal. in l. Iuſtum. C. de
eden. ſic & libellum nō oblatum, & litem
non cōteſtatam ex inſpectione proceſſus
Bal. in l. hi qui ad ciuilia. C. de app. Idem
Io. An. in c. cum ad ſedem de reſt. ſpol. in
c. quoniam contra ſuper ult. Gl. extra de
prob. in addi. Spe. in ti. de prolata ſenten
tia. §. ut autem uerſ. & nota. Tertio fallit
generaliter ubi cadit in ſenſum teſtis, ut
dixi ſupra in ij. conclu. Si enim non cadit
in ſenſum teſtis eſt improbabilis Bal. in l.
j. in fi. C. de bo. poſſ. ſecundum tabu. facit
ad prædicta quod nota. Bar. in l. j. C. de ca
no. frumen. lib. xj. Quarto probatur ne-
gatiua per iuramentum. l. iij. §. ſed & ſi de
conditio. ff. de iureiur. & de hac materia
negatiuę ultra loca allegata uideas plenè
ꝑ glo. in c. memorię. in uerbo ſingulares,
& in uerbo ſecundum naturā de elec. per
Spe. in tit. de proba. §. j. in prin. & in d. tit.
depoſitio. §. vij. uer. item negatiua cū ſeq.
Hoſt. in ſumma. §. quis debet probare in
prin. & per Bal. pulchrè in rep. l. data ope
ra. C. qui accuſa. & nouiſſimum modum
probandi negatiuam tradit Gl. xx. q. ij. c.
præſens clericus in uerbo nunquam.

CONCLVSIO XXV.

54 † Plvs creditur duobus affirmanti-
bus, quàm mille negantibus ſecundum
Glo. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de
arbi. ſupra alleg. Bar. in conſ. iij. incip. quę
ritur. in iij. col. Old. conſ. 284. incip. pater

Sanctæ

Sãctc. Pau.de Caſt.conſ.89.incip.In cau
ſa Sfortiæ in fi.col.hoc uerum eſt quando
ſimpliciter dicunt non uidiſſe fieri tale
quid qui negant cognitionem actus. ſe-
cus ſi deponunt ſuam aſſertionem, quæ
cadit in cognitionem actus ſecundum Ia
co. de Are.Oldra.& Bart.in l.j.in fi.prin.
ff.de uen.inſpi.quam ſequitur Bar. & Bal.
in d.§.ſi plures Imol. in l.ſi cum dotem.§.
ſi maritus el primo uerſ. Item nota quòd
licet mere negatiua. ff.ſolu. matr. & cla-
rius Bal.limitans illam Glo.in l.cum hi.§.
nihil.ff.de tranſa.in c.j. in fin. de conten.
inter me & dominum in uſibus feudorum
ubi notabiliter loquitur. Idem Cy. in l.j.
C.de erro.calculi,& dicit Bal. in d.cap.j.
quòd Glo.§.ſi plures loquitur de negati-
ua quæ difficulter cadit in notitiam te-
ſtis,& quod illa Gloſſ.§.ſi plures non ap-
probatur per Dy.

CONCLVSIO XXVI.

55 † Regvlariter enim plus cre
ditur duobus affirmantibus ut dictum
eſt. Fallit niſi ſit coarctata loco & tempo
re,quia tunc procedunt à pari uirtute af
firmatiua & negatiua, ut dixi ſuperius in
ij.conclu.Idem Io. de Imo. in c. cum tua
extra de teſti.ſecũdo fallit ſi teſtes ſuper
affirmatiua eſſent imperiti, & deponen-
tes negatiuam eſſent periti l.j.§.j. ff. de
uen.inſpi.Tertio fallit in cauſa criminali
ubi plus creditur negantibus.Bal.in repe
ti.l.data opera allegando Gloſſ. decreti
quam multum exclamat Roma. in l.hoc
iure in fi.ff. de uerbo. obli. Quarto fallit
ſi negantes reddant cauſam affirmantes
non:quia magis creditur paucis redden
tibus cauſam,quàm multis non redden-
tibus ſecundum Iaco.But.& Bal.in l.pre-
sbyteri C.de epiſ.& cle. Aliquãdo & plus
creditur deponentibus negatiuam. Bal.
in l.non eſt uerisſimile ff.quod metus cau
ſa, ubi de hoc allegat Inno. & Archi. &
ad materiam adde Gloſſ. in c.fi. de elec,
Addo negatiuam probari ſuper peritia
ſi peritus in arte atteſtetur ita negans ſi-
cut affirmans in l.nemini.& ibi Bal.C.de
aduoca.diuerſo.in d.l.j.§.j. ff.de uen. in-
ſpi.uel ſi cum negatiua concurrat iuris
præſumptio,ut in ſeruitutibus Bal.in l.ſi
quis diuturno ff.ſi ſerui. uendi.allegan-
do Gloſſ.in d.l.j.§.j. & iſtud eſt quod ex-
p. eſſe ſenſit Innocen.in d.c.ueniens.Ad
do etiam quòd illud quod dicitur quòd
teſtis deponens negatiuam non probat,
hoc eſt uerum ſi expreſsè deponat: ſecus
ſi tacitè aſſerat negatiuam Ioan.An.in c.
cum cauſam in ij. col. uerſic. ſed ex hoc
quæritur extra de probatio.quòd intelli-
go ſecundum dominum Bal. in d. §. ſi
quis per xxx.allegando Gloſſ.in d.l.j.§. j.
quando ad poſitionē affirmatiuę in uno
ſuppoſitis principijs ſequitur negatiua in
alio pro quo eſt tex.cum Gloſſ.in l.ab ea
parte.ff.de probatio.& meliorem.§. hinc
nobis in uerbo uidiſſe in aucten. de here
di.& fal.ubi dixit negatiuam æquipolle-
re affirmatiuæ, & probari per eum, qui
fuit præſens inuentario, quam omnino
uide. Adde pro dicta tertia fallentia
Romanum conſil. xxiiij. incip. ſpectabi-
lis. Vbi omnino uide.

CONCLVSIO XXVII.

57 † Testis probans negatiuam co-
artatam debet in teſtificatione ſua remo
uere actum à ſenſu,non ſenſum ab actu,
quia debet dicere tale quod non fuit fa-
ctum me præſente tali loco & tempore,
quo dicitur actus celebratus in quo lo-
co interfui, nec potuiſſet celebrari quin
ego uidiſſem,& audiuiſſem: nam ſicut in
facto proprio cadit uera ſcientia propoſi
tionis negatiuæ, ita in facto alieno ſit
coarctat.ı,quia uirtus intuitiua, & ſenſiti
ua clarè & apertè percipit negat:uam ut
no.per Cy. in l.ij. C. de errore aduoca.
per Glo.in l.j.§.j. de iti.actu. priua.& ſi-
58 cut † negatiua directo probatur per in
ſtrumenti oſtenſionem l. fin. C. de rebus
credit. pari modo per teſtes. ſecus au-
tem ſi teſtes negarent remouendo ſen-
ſum ab actu, puta dicendo non recor-
damur, uel non interfuimus tunc, uel
non uidimus: quia qui neſcit non pro-
bat, & dicimus non entium nullas eſſe
qualitates. Iſta eſt aurea doctri. & Theo
rica

rica Bal.in l.j.C. de bo. poſ. ſecundũ tab. in l.cum hi.§.nihil.ff.de tranſac. ego allego Gloſſ.pulchram in §.hinc nobis in uorbo uidiſſe in auct.de hære.& falſ. quę omnino uideatur.

CONCLVSIO XXVIII.

59 † Licet alias teſtis non tenetur reddere cām ſcientiæ non interrogatus l.ſolam.C.de teſti. tamen in probatione negatiuæ, debet ultro non interrogatus reddere rationem, alias non probaret. Bal. in l.cum hi §.nihil ff.de trãnſac. quia id quod nõ eſt, non cadit in ſenſum, ideo oportet quòd aſſignet rationem ſecundum Bal. ibi. Idem Bal.ibi. Idem Bal. in l.ij.in ulti.car.C. de reſcin.uẽd. Dicimus enim quòd ſciens per firmam credulitatem, ſed non per ueram ſcientiam non poteſt uitiare de ueritate. Bar.in l. admonendi in fi.penul.col.ff.de iureiuran. ſed ubi negatiua cadit in ſenſum teſtis. Ita probatur ſicut affirmatiua in auc. de ſan. epiſ. §.j.ibi quia non minus colla. ix. & hanc auream doctrinam clarè tradit Bal. in d.§.nihil. Vbi omnino uideatur idem quod Bal.in d.§. nihil. & in d.l.ij. fuit de mente Bar. conſil. incipiente clariſſime domine, de quo facit mentionem Bal. in d.l.ſolam.in fi.colum. C. de teſtibus.

CONCLVSIO XXIX.

60 † Testium receptio poteſt committi alij per iudicem in ciuibus, ſecus in criminalibus.auc.apud eloquentiſſimum C.de fi.inſtr.& ibi Bar. ibi ſimpliciter trãſit.Cy.tamen ibi refert quoſdam aduocatos dicere quòd cùm hodiè ciuitates indiſtinctè, & de conſuetudine ex alia ciuitate non cogantur uenire, ſicut nec conſuetum remitti ad locum delicti ne facultas probandi pereat, & delicta remaneãt impunita, poterit fieri in alio loco commiſſio pro recipiendis teſtibus in criminalibus, quod tamen uidetur periculo-
61 ſum, dicit Cy. † quia non poſſunt cauſæ meri Imperij delegari: & quia non tollitur ratio quòd ubi maius eſt periculum &c. & ſic dato uno inconuenienti, multa ſequerentur. Ita Cy. ſed Iac. de Are. & Nic.Matc.ibi tenent contrarium Bal. ibi ut propter neceſſitatem prædictam, & etiam propter occupantium multitudinem poſſit commiſſio fieri, & optimas rationes allegat Bal. maxime quia neceſſitas facit aliquid probabile, quod alias eſſet improbabile, & ita dicit ſeruari de cõſuetudine. Saly. ibi uidetur inclinare in hanc partem, dum finaliter ſubijcit facilius ſuper aliquo probando quod non ſit ſuper principali delicto admitti commiſſionem, & ſic ſuper aliquibus extraneis probandis, quod no. ſed dixit Ang.
62 in §.& quoniam in auct.de teſti. † quòd condemnatus fuit quidam Peruſij rector ex eo quia in criminalibus commiſerat excommunicationem, & ex illis teſtibus protulerat ſententiam: ſed facit pro dicto Sali. illud quod ſcribit Ange.in l. ſicut.§.ſi procurator C.qui.mo.pig.uel hypo.ſol.allegãdo Iac. Bu.in l.j.C. de plag. ubi dixit quòd in criminibus capitalibus admittitur procurator ad allegationem iniuſtitiæ, & nullitatis banni, quæ uentilatur ſeorſum à delicto principali ſuper omnia pondera: quia Bal. atteſtatur de conſuetudine cui ſtãdum eſt, & pro opi. Bal.allego Gloſſ.in §.illud in auct.ut defun.ſiue func.collatione.v.

CONCLVSIO XXX.

63 † Compater ſeu leuans de ſacro fonte non poteſt eſſe teſtis in cauſa leuati de ſacro fonte: Nec leuatus In cauſa ipſius compatris, quod eſt menti tenẽdum ſecundum Alex.conſil. 143. in ij. uol. & Fulg. conſi. xj. Bal.in l.generaliter.ff. de in ius uocan. & mouetur per auctoritatẽ Gui.qui dixit quòd uocari non poteſt pater ſpiritualis leuans de ſacro fonte in ius ſine uenia, ut dixit etiam Ang. poſt Guil.in d.l. generaliter facit quia propter cognationem ſpiritualem quæ contrahitur inter eos patris loco habetur. Vnde iura appellant eum compatrem cap.tuo extra de cogna.ſpiri.facit tex. in
64 c. Ita diligere xxx. q. iij. † ubi dicitur

patrem ſpiritualem eſſe diligendum tan
quam patrem, quia maior eſt talis cogna
tio ſpiritualis, quàm uinculum adoptio-
nis, ad idem Gloſſ. nota. xxx. q. ij. in c. qui
dormierit. dicens cognationem ſpiritua-
lem maiorem eſſe carnali, ad idē Gloſſ.
in c. pitatium xxx. q. iij. colligens ex illo
tex. quòd magis diligendus eſt pater ſpi-
ritualis, quàm pater carnalis, & hanc par
tem quòd non poſſit eſſe teſtis tenuit
Fulgo. in l. iij. §. j. ff. de in ius uocā. & Sal.
in l. teſtis idoneus ff. de teſti. per tex. in l.
ſi quis alienam in fi. C. de nup. ponderan
do uerbum paternam affectionem, ubi
ſit mentio de ſacro Baptiſmate, & ſic in-
telligitur de compatre, & non de patre,
ne ſit de indubitabili, & iſtam partem te-
net Bertachinus in repertorio in uerbo
65 Compater. † ſicut dicitur de compa-
triota, qui cenſetur ſuſpectus c. accedēs,
& ibi Bal. extra ut lite non cōteſt. ſed im-
mo. Bal. ibi dicit quòd amicitiā dicitur,
& oritur ex conuictu & ex communi pa-
tria & ex parentela, & ſic inſtruuntur for
mare debentes articulos ad amicitiam
probandam, & ſubijcit quòd oriundi de
eadem terra conſueuerunt eſſe nimis fa-
uorabiles, & dicunt tenentes iſtam par-
tem quod Bar. in d. conſi. loquitur in pro
banda ætate, & dicūt quòd non erit omni
exceptione maior, ex quo Iudex dubitat
propter præſumptam affectionem per ea
quæ notan. per Moder. repetentes in l. ad
monendi in xviij. Col. ff. de iureiuran. al-
legan. Bal. in l. In tantum §. Vniuerſitatis
ff. de rerum diui. Gloſſ. in l. cogitandum
66 in auc. de mona. ubi dicunt † quòd te-
ſtis non eſt oī exceptione maior, de quo
iudex dubitat, ſeu in quo ſit præſumpta
affectio, neque ſit aliqualiter debilita-
tus uel eliſus. Bar. in l. j. C. qui & aduerſus
quos in c. j. §. ſacramentum de conſue. re
cti feudi per tex. in c. à nobis, & in c. Inno
tuit extra de teſt. ubi dicitur quòd modi-
cus defectus impedit ſemiplenam proba-
tionem. Bal. in d. l. Admonendi. Gloſſ. in
l. etiam matris C. de proba. Bal. in d. c. j.
de contro. inueſti. do. Ant. & Abb. in c. fi.
in fi. de iureiuran. Roma. in d. l. Admonē
di. Vbi dicunt quòd ſi fides uacillat ſeu
elidatur in aliquo ita quòd inducat iudi
cem non ad aliquam opi. ſed ad ſuſpitio-
nem, quòd tunc non dicitur omni exce-
ptione maior, nec poteſt deferri juramē
tum in ſupplementum. facit quod not.
67 Bal. in l. j. in xij. col. C. qui accu. † quòd
affinitas ſpiritualis eſt maior quàm car-
nalis, & allegat Spe. Præterea non poteſt
negari quin ſit magnus amicus, & dome-
ſticus: ſed in contrarium decidunt Bal. &
Saly. in l. parentes. C. de teſti. Floria. in
d. l. teſtis idoneus. Bar. in conſi. incip. in
q. uertente inter dominum Simonem.
Adde dictum Bal. in auct. niſi rogati C.
ad Trebell. uer. ſed tunc ego quæro, ubi
dicit quòd licet filius ſpiritualis ex baptiſ
mo non excludat ſubſtitutum, quia quan
tum ad ſuccedendum non eſt filius, licet
fortè à patre ſpirituali in ſubſidium ſit
alendus. Nam & adoptiuus filius ali de-
bet. Ita Bal. Adde Angelum in l. Ado-
ptiuum ff. de in ius uocan. qui ſequitur
Guiliel. ut non poſſit compater in ius uo
cari ſine uenia. Adde etiam Bal. in re-
portatis nouiſſimis in l. j. in antepenul.
carta. C. qui accuſa. Vbi dubitauit utrum
mulier quæ tantum poteſt pro iniuria
ſua & ſuorum accuſare, poſſit accuſa-
re occiſorem compatris ſui. Vide ibi
per eum.

CONCLVSIO XXXI.

68 † Testimonium de auditu li-
cet alias non probet, nec admittatur iuri
bus uulgaribus, tamen facit indicium, &
præſumptionem per quam transfertur
onus probandi in aduerſarium. Fuit mi-
rabile dictum Archidiac. xxij. q. v. & hoc
uidetur & exclamat pro ſingulari Roma
nus in ſuis ſingularibus in xxvij. charta
ſingulari incipien. teſtimonium de audi-
tu, ubi uide omnino. Vide etiā Alexan.
conſi. 77. in j. uol. repetito conſilio 62. in
iij. uol. ubi allegat Roma. in l. ſi uerò §. de
uiro. ff. ſolu. matr. Idem quòd teſtimoniū
de auditu faciat coniecturā ſeu præſum-
ptionem decidit Pau. de Caſt. conſil. xvij.
incip. in cauſa quæ uertitur Parmæ in xj.
col. ubi omnino uideas, & pondera quæ
dicit

dicit aliqualem coniecturam, ſeu præſumptionem.

CONCLVSIO XXXII.

69 † Testis incredibilia, uel non ueriſimilia deponentes ſunt ſuſpecti Bal. in l. teſtium in pen. col. C. de teſti. & ibi alle. Auerroim & Ariſtotilē quòd experimētum uerorum ſermonum eſt concordare cum rebus ſenſatis, & quærere rationem. ubi habemus ſenſum nihil aliud eſt quàm infirmitas intellectus. ita Bal. ibi. Idem Bal. pulchrè in l. j. C. de ſeru. fugi. ubi dicit ſermones noſtros debere uerificari ſecundum communem opi. habentium intellectum, allegat optimum tex. in l. ſi ita quis in fi. de euic. nam experimentum uerorum ſermonum eſt, ut dixi quod concordet cum rebus ſenſatis, uel ueriſimilibus allegat l. milites. §. oportet. ff. de quæſtio. quia illud quod eſt ualde longe à ueriſimili eſt quædam imago falſitatis, ideo infert alias fuiſſe caſſatam quandam inquiſitionem tāquam falſam, ex eo quòd dicebat familiares mandaſſe domino idem dicit Bal. in rubrica C. ſi quis ali. teſta. prohibue. & pro principali dicto facit tex. in l. iij. §. j. & in l. ob carmē
70 §. fi. ff. de teſti. † & per hoc dicimus teſtes deponentes iuri communi conſonantia cenſeri deponere ueriſimiliora his qui deponunt contraria iuri communi: quia cenſentur deponere nō ueriſimilia, & primi præferuntur ſecundis. Ita do. Anto. poſt Ioan. An. in c. licet cauſam in v. car. in iij. col. uer. nota ſecundo quòd cæteris paribus extra de teſt. dixi ſupra in ix. conclu. Idem Bal. in l. ſi quis diuturno ff. ſi ſer. uen. ubi inquit magis credi deponēti negatiuam, quàm affirmatiuā ſi præſumptio eſt pro negāte, facit tex. & quod ibi notat Bal. in l. ſed & milites ff. de excu. tutorū, & pro hoc uide omnino Ang. in l. ſi. quod me. cau.

CONCLVSIO XXXIII.

71 † Depositio facta per triennium uel alio loco fingitur fuiſſe facta tempore & loco præſtiti iuramenti, & trahitur ad tempus & locum eiuſdem iuramenti Gloſſ. in cle. j. de offi. deleg. quam ſequitur Bal. in l. ij. poſt Bar. C. de ſac. ſan. eccle. & in l. ſi legibus. C. ſi contra ius uel uti. pub. & in l. ſi quando C. de teſta. Bar. in l. ij. ff. de bono. poſſ. ex teſtamento mili. Roma. in conſi. 453. incipien. Quoad primum in iij. col. ubi eleganter loquitur: Ideo teſtis qui iurauit in termino dato ad probandum poteſt deponere poſt terminum, licet ſecus ſi eſſet datus terminus ad probatum habendum. Bar. & Ang. in l. damni §. Sabini. ff. de damno in
72 fec. & licet iuret die iuridico, tamē † depoſitio facta à tēpore feriato ualet: quia depoſitio eſt finis ad quem ordinatum eſt principium. Ita practicat Curia Romana, & totus mūdus, ut eleganter dicit Ang. in d. §. Sabini.

CONCLVSIO XXXIIII.

73 † Licet Idonei teſtes in dubio præſumantur Gloſſ. in c. j. extra de teſtis quia iſtud procedit ex natura. argumen. eorum quæ notant docto. in c. dudum extra de præſump. arg. c. j. extra de ſeruitio. Aduerte quia ille dicitur omni exceptione maior, qui non poteſt repelli aliqua exceptione, quod eſt notandum propter ſtatuta facientia mentionem de teſtibus omni exceptione maioribus. Ita Abb. in c. & ſi clerici in xiij. Col. uerſ. Quæro una cum Gloſſ. extra de iudi. allegat bonam Gloſſ. in c. j. extra ne cōſangui. & affini. & Gloſſ. inſti. de inuti. ſtip. §. item uerborum. quæ idem dicit in teſtibus idoneis, & hanc doctrinam tenuit Alberi. in l. optimam in fin. C. de conrahenda, & committen. ſtipu. & probat tex. in c. licet ex quadam extra de teſtibus.

CONCLVSIO XXXV.

74 Si † in diſpoſitione aliqua dicatur probandum per teſtes omni exceptione maiores, ut in pleriſque ſtatutis dici uidetur, tunc capitulandum, & probandum quòd tales teſtes ſint omni exceptione maiores,

res, alias producens teſtes ſimpliciter ſuccumberet. Ange. in l.tabularum quidam autem ff.quemadmo.teſta. ape. Idem ſequitur Ange. Aret. in §.item uerborum. inſti.de inuti.ſtip.facit quod not.Bart.in l.j.§.ſi quis neget.ff.quemadmodum teſt. aper. ubi conſuluit probari de legalitate notarij,& facit pro dicto Ang. dictū Spe. in tit.de proba.§.ſi.uerſ.ſi.dicentis ſi quis habet præſumptionem pro ſe allegans oppoſitū debet probare per tres teſtes, uel duos excellentes.Cōtrarium ſemper mi-
75 hi placuit, † quia ille qui producit teſtes habet præſumptionem iuris pro ſe: cum omnes teſtes præſumantur idonei, uel omni exceptione maiores, ut dixi in præcedenti notabi.Secundo quia ſtamus dicto teſtium ſi nihil in perſonis eorum eſt obreptitium ca. præſentium extra de teſti.l.ſi quis teſtibus.& in auct. ſi dicatur C.e. & hanc partem tenent Io. de Ligna. & Franc. de Rampo. ut refert & decidit Imo. in d.§. ſi quis neget, licet ſub dubio forte dicat poſſe ſaluare doctrinam Ange. de Peru.ubi ſtatutum diceret per teſtes optimæ opinionis in ſuperlatiuo, quamuis Io.de Ligna.& do.Fran. contrarium ſentiant, & ſic Imol. non reſidet in iſta limitatione, ut ibi pulchrè per eum. Vide Alex.conſil.82. qui approbat opin. Ang.in j.uol.& conſi.43.in iij.uol.

CONCLVSIO XXXVI.

76 VIDERE † potuiſti in concluſione ſuperiori 28.ꝙ teſtis deponens ſuper negatiua debet ultro non interrogatus aſſignare concludenter rationem. Addas ꝙ iſtud procedit in omnibus quę directo,& immediatè non percipiuntur per ſenſum corporis,ut in probatione furoris,& alijs inuiſibilibus, quæ percipiuntur per rationem intellectus, & coniecturas extrinſecas, ut per Bald. plenè in l.ſolam C. de teſti.in l.teſtium eo.titu.Innoc.& doc. in c.cum cauſam extra.eo.Ang. in l.cum hi. §.uult igitur.ff.de tranſa. ubi loquitur de dominio in l.quid ergo.§. quæſitum ff.de infa. ubi loquitur de probanda infamia & fama. Et uoluit Inn.& Io.An.in c.cum oportet. & in c.qualiter & quando.extra de accu. do.Ant. in c.licet eo.tit. in c.ſuper hoc extra de renun. Bar.in l.de minore. §. tormenta.ff. de quæſt.Ange. in l.ea quidem.C.de accu.Bal.in repertorio ſuper Inno.in uerbo teſti non credimus. Et hanc doctri.tradit etiam Bal. in d.repertorio in uerbo teſtes quando ſunt, & in uerbo teſtis ſi teſtificat. & in rub. C. ſi ex falſis inſtru. Ang.in l.ſi teſtamento.§. fin. ff.de teſta.& doc. in c. ſi quando poſt Gl. ibi extra de reſcrip. ubi concludunt teſtē debere in his quæ directe non percipiuntur ſenſu,ſed iudicio rationis,uel ꝑ cauſas ualde remotas teneri ultro aſſignare rationem.Ita Bar. conſi.110. incip. Quidam Maſiolus accuſatus. Idem Bald. in l. cum hi.§.nihil.ubi eleganter loquitur circa probationes dominij furoris & negatiuę,& omnino uides aurea uerba Bal.in d.reper.in uerbo teſtes quando ſunt.

CONCLVSIO XXXVII.

77 VBI † agitur de probādo aliquo uniuerſali uel generali puta hæreſis,iuriſdictionis,uel poſſeſſionis non dicuntur ſingulares teſtes, ex quo ratio eorum concordiæ eſt eadem ueritas licet diuerſis modis percepta à teſtibus: ſecus ſi tractaretur de probanda certa ſpecie iuriſdictionis, puta mero imperio, uel de probando aliquo, quod ſpecificè probādum eſſet. Ita pulchrè dixit Bald.in l. actor in iij. col. uer. hic ergo ſciendum eſt. C. de proba.Idem Bald.in repeti.l.data opera, C.qui accu.non poſſunt.& in l.de quibus ff.de legi.idem Gloſſ. Bar.& Albe. in l.ob carmen.§.ſi.ff.de proba. Iac. Bu.in l. Arriani. C. de hære. quod tamen procedit ad probandum quid uniuerſum,quod ex multis elicitur,quam Glo. approbat Archi.in c.nihilominus iij.q.ix.Ant.& Abb. in c. cum oporteat de accu. imo probant teſtes per ſyllogiſticum argu. Bal. in c.li-
78 cet, el ij. de teſti. † ꝙ unus teſtis deponit ꝙ audiuit dicere non credere reſurrectionem mortuorum, & alterum non credere Chriſtum filium Dei, ut iungantur ad probationem hæreſis in genere, idem

Bald.in l.1.C.qui numero tutel. Idem in probatione famæ, uel iuriſdictionis, uel perceptionis decimarum ſecundum Inn. & Io.An.in c. qualiter & quando,el ij.de acc. idem ad probandum publicum uſurarium in genere,& in uniuerſo.Bal. pulchrè in l.1.C.de teſta.Ang. in q.diſputata,quæ incipit A ſtêſis miles in xxiiij. col.
79 allegans Io.And. † dicentem per diuidua probari poſſe quem eſſe uſurarium in c. 1. in uerbo manifeſtos de uſuris lib. 6. quamuis ſi ageretur de probatione alicuius indiuidui,teſtes ſingulares nõ probarent ſecundum eum. Idem Bal.in c.cũ omnes extra de conſti.in iij.col.uer.quærit collectarius, ubi pulchrè loquitur, & idem uidetur tenuiſſe Specu. in titu. de inqui.§. nunc tractemus uer. Quid ſi ille loquitur de probatione famæ, & ibi per Io.And. idem Specul.in titu. de teſte.§. iam de interrogatorijs uerſic.Quæri debet etiam à teſte cum ſequentibus. Vbi ample loquitur idem Holt. in ſumma de teſte.§.quæ diuerſitates. uer. quæ autem idem Ange.& Imol.in l.1.§.ſi quis neget quem ad teſta.ape. ubi multum elegãter loquitur,& per Imol.plenè in l.inter pares ff. de re iudi. idem in probatione pupillaris ætatis, & in probatione recollecti uineæ. Ang.& Imo. in l.ex facto.§. itẽ quæro ff.de uulg.& pup. idem Io.And.in Nouel. in c.1.de arbi.lib.vj.idem Pau.de Eleaza.in diſpu. ſua incip. contra inſtrumentum debiti Bal. in l.ea quidem C. de accuſa.in ulti.col. Bart.in l.de minore.§. tormenta in pen.col. in uerſi. ſed qui teſtes.ff.de quæſtio.Roma.plenè in l.1.§.1. in fi.ff.de uerbo.obli. Contrarium tenuit Io. And. in c.vj.officium §.j.in uerbo teſtium de hære.lib.vj.in Nouella.Anto.de Bu. in c.qualiter,& quando extra de acc. in c.fi.de cõſue. & in c.ueniens,el primo, & in c. licet ex quadam extra de teſti.Ab. allegan. multa maxime d. Ant. in c. cum oporteat de accu. & Gloſſ.uo.in c.nihilo minus iij.q.ix.Archi. in c.innotuit xxv.q.
80 v.† Vbi ad probãdum aliquem ſanctum nõ ſufficit aliquem deponere de uno miraculo,& alterum de altero.Abb.in conſil.42. inci. ex multis agitatis concludens teſtes ſingulares non probare quem uſurarium? quia ubi partes indiuiduæ ſunt, ut in miſſa, uel diuiduę tamen inferẽtes ad totum,ut in perceptione decimæ & iuriſdictionis procedere primam opinionem.ſecus ſi ſunt partes nõ inferentes ad totum, ſed multiplicantes id totũ in ſpecie alleg.Petr.& Cy.in l.ij.C.quæ ſit lõg. conſuetu.ubi loquitur de proba. conſuetu.Vide omnino ad hoc Alex.conſi.187. & eſt conſilium 45.in ij.uol. Archid.in d. c.nihilominus. Et Inno.in d.c. licet quadam,& ibi Io. Andr. Ita Abb. in præfato conſilio, & idem uoluit Salyc. in probatione famæ in d.l. ea quidem in pen.carta uer.ix.iuxta præmiſſa quamuis ibidem aliqualiter ſe inuoluere videatur:tñ mihi ſemper placuit prima opin. quam firmauit Glo.in d.l.ob carmen.§. ſi per ea quæ ſcribit Ang. conſi.270. incipiente Quædam domina Margareta. Vide plene Pe. de Ancha.conſil.440. plenius Alex.conſilio 72.& conſil. 100.

CONCLVSIO XXXVIII.

81 Testes † tractantes de ſe exonerando tanquã in re propria non probãt, nec ſunt idonei Bart.in l.deferre.§. idem decreuerunt ff.de iure fiſ. Imo.in c.ex literis extra de tranſa.Gemin.in c.ſi.de iureiuran.lib.vj.& in c.ſi.de teſti.eodem libro.Abb.in c.ſuper eo.titu.in antiquis in vj.col. Vide tamen practicam Papienſem in opere libellorum in forma opponendi contra teſtes circa x. col. limitantem prædictam doctrinam non procedere in teſtibus non conſuetis deferre ex eorum exercitio: ſecus pro eorum exercitio ſolito deferre conſueuiſſent, ut in brentatore quia probaret, ut ibi pulchrè per eũ quem uideas, & ponderabis Gemi. in c.a. Romana. in fi. apparatus de teſti. in vj. Vide Saly. poſt Bar. & Bal.ibi l.in omnibus C.de teſtib.ſequentem Bar.Alex.cõſil.296.Albe.in l.nullus.C.de teſtib.

CONCLVSIO XXXIX.

82 Licet † ut dixi ſupra in concluſione

ac xxviij. quòd teſtis non teneatur ultro aſſignare cauſam ſcientiæ ſui dicti, ne uerboſus cenſeatur l.ſolam. & ibi Glo. & doc.C. de teſti. tamen ubi deponit ſuper his quæ intellectu percipiuntur, potius quàm per uiſum, tenetur ultro rationem aſſignare, aliàs non probat. Bald. Saly. & doc. in d.l.ſolam. Ang. in l.qui teſtamento.§. ſi.ff. de teſta. in l. cum hi.§.igitur.ff. de tranſac. Bald.& Ang. in l.furioſum.C. qui teſta.face.poſſ. Albe.in l.nec codicillos.C.de Codi. Inno. Io. And.& doc.in c. cum cauſam extra de teſti. glo. & doct.in c.ſi quando extra de reſcrip. Bal.in peculiari. Innoc. in uerbo quando teſtes ſunt, & in uerbo teſtis ſi teſtificatur ubi docto. prædicti ponunt exemplum in dominio furore, ebrietate, & ſimilibus, quæ directo nō cadent in ſenſum teſtis. idem Bar. conſi.100.incip. Quidam Maſiolus accuſatus. Idem uidemus in probatione famę publicæ. Inno. Io. An.& doc.in c.cū oporteat.& in c.qualiter,& quando, de accu. d.Ant. in c.licet eo.tit.in c. ſuper hoc extra de renuntia. Bar. in l.de minore.§.tormenta.ff.de quæſtio. Ang.in l.ea.quidem C.qui accu. Bal.in peculiari. Inno.in uerbo teſti. non credimus. & in l.quid ergo, §.quæſitum ff.de infami. Adde ad prædicta Bald.in rub.C. ſi ex fal. inſtru.& in d. peculiari in uerbo teſtis, qui teſtificatur. & in uerbo, teſtes quando ſunt. Vbi pulchrè loquitur. uide Alexan. conſil. 136. & 141.

CONCLVSIO XL.

83 Vbicvnqve † oppoſitum eius qđ teſtis deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſæ per quam teſtis fundat animum ſuum, tunc nunquam teſtis probat. Bald. in l.conuenticulam. uerſicu.uenio ad teſtes C.de epiſco.& cleri. Facit quod not. Bald. in l.hæredes palam in fi. princip. ff. de teſtamen.

CONCLVSIO XLI.

84 Attendimvs † medulitus dicta teſtium penes rationem, ſeu cauſam, & modum ſciendi, quia friuola ratio, & nō concludens annihilat. bona ratio facit bonum omne dictum, & mala malum. Bald. in l.conuenticulam C. de epiſ. & cler. in peculiari ſuper Inno. in uer. teſtis ſi teſtificatur.& in uer. teſtis ſufficit. Bart. Bal.& Ang. in l.cum hi.§. uult igitur.ff.de tranſa. Bald. in l. presbyter.C.de epiſ.& cleri. ideo ratio debet eſſe concludens generalis & uniuerſalis, & diuerſa dicto Bart. in l.qui interrogatus, ff.de pet. hær. & ſic bona rō iuſtificat dictum teſtis. Ita mala elidit, quia in cauſa ſcientiæ ſtat effectus. Bal. in l.j.ff.ſi cert. peta. Bart.& doc. in l.ſi ſeruus legatus.§.quiſquis ff. de leg.j.& in l.qui teſtamento.§.ſi.ff. de teſta. do. Ant. & Imo. in c.quoties de teſti.

CONCLVSIO XLII.

85 Qvia † ſolet dici quòd tabellioni ſcribenti dicta teſtium creditur, & ſimiliter nuntio referenti aliquem citaſſe, ut per Cyn. & doc. in l.ſi quis decurio.C.de fal. Bar. per text. ibi in l.j.§.cura carnis, ff. de offic. præfec.urb. Ang. Are. multa allegās in §.quadrupli. inſti. de act. ubi uidere poteris. Quid ſi teſtis dicat tabellionē aliter ſcripſiſſe, uel nuntius dicat ſe non retuliſſe, nec citaſſe ut ſcriptum eſt, cui magis creditur an tabellioni, uel teſti, ſeu nuntio? Cy. Formauit iſtam quęſtionem poſt Iacob. de Are. in d.l.ſi quis decurio, & cōcludit hoc depēdere ex qualitate pſonæ tabellionis, quia ſi eſt bonæ famæ, ei magis creditur. Idem ſentit Ang. in d. §. quadrupli. etiam ubi nuntius dicit ci-
86 taſſe Titium, & Titius negat, † quia cōſideranda eſt qualitas perſonarum. alleg. Io. And. in c.comparati. de appella. Saly. in l.tres denuntiationes.C. quomodo, & quādo iud. Bar. mouit iſtam quæſtionem in l. 1. in fi. ff. quemadmodum teſta.apc.& ſe remittit, & non ſoluit. Spec. in titu. de inſtru.edi.§. reſtat. uer. ſed quid ſi unus expreſsè dicit omnes docto. Bononię in ſuo priuato examine cōcordaſſe quandoq; proceditur criminaliter, ut neutri parti credatur, nec teſti, nec tabellioni, ut ibi pulchrè per eum. Idem Specu. in

in titu. de teſte.§.j.uer.ſed pone ecce iudex, & ubique per Io. And.in addi. & ſic notata in d.l. ſi quis decurio. procedunt in ciuilibus: ſecus ubi agitur cauſa falſi inter tabellionem,& teſtem, ſeu nũtium.
87 facit † quia non ſufficit conſtare quid, niſi conſtet quòd quis.tex.cum gl.in uerbo alterius in l.duobus.§.fi.ff. de iureiur. Et ſic limitantur ſcripta Innoc.& doct.in c.quoniam contra. extra de prob. & in d. l. ſi quis decurio, ubi dicunt ſtandum in dubio ſcripturæ:quia non procedit quando mouetur quęſtio falſi.ut ſupra.Ita Mathe.ſi.Io.de Ligna.Card.& Imo. in fi.col. uer. qd ſi teſtis accuſatus de falſo in cle. j.de hære.dicens hoc eſſe multum notabile ad limitationem dictorum iurium.Idẽ Car. in c. ſicut extra de teſti. quam limitationem dico procedere quando ſolus tabellio interfuit, & ſcripſit: ſecus ſi iu-
88 dex cum tabellione interfuiſſet. † quia tunc magis creditur ſcripturę propter auctoritatem duorum, & iudicis ſecundum Bal.in addi.Spe.in tit.de inſtru.edi.uerſ. Accuſatus teſtis de falſo. idem Saly.in d. l.ſi quis decurio. Et in ueritate iſtud ſentit Spe.in d.uerſi.ſed pone ecce:nam debent eſſe iudices præſentes examinationi,& habere tabellionem ſcribentem dicta teſtium.quod eſt notandũ. Et ſic probabũt dicta teſtiũ.Iac.de Belui. in auc.in medio litis non fieri ſacras iuſſiones in fi. Gloſſ. quam ita declarat Bar. in l. ob carmen §.fi.ff.de teſti. & ſic limitantur dicta Bar.in l.eos in fi.ff.de fal. Idem forte ſi duo examinatores boni uiri cum notario interfuiſſent, ut ſentire uidetur Bal. in c.ad audientiam extra de præſcrip.Vide omnino Alex.conſi.65.in ij.uol.

CONCLVSIO XLIII.

89 Proxeneta † & mediator non poteſt eſſe teſtis niſi utraque parte uolente. Ita Bar.in l.deferre.§.idem decreuerunt ff.de iure fi.alle.§. penul. in auc. de teſti.Gloſſ.in c.Romana.eo.tit.lib.vj. Caue tibi. quia ſequendo Bar.grauiter errares,& addes granum ſalis: nam poteſt uolens teſtificari ſi producatur ab altera parte tantũ: ſed non poteſt cogi niſi utraque parte uolente. Ita Gloſſ. & Ang. in d.§.pen.Bal.& Saly.in d.l.omnibus C.de teſti.Gloſſ. & doc.in c.j. de teſti. lib.vj. & in c. dilectorum de teſti. cogen. quod limitat Abb.in d.c.dilectorum iudicem cõſiderãtem ex qualitate perſonarum cauſæ,& circunſtantijs quantam fidem adhibere debeat. Vide plene Alex. referentem omnes conſi.xiij.in ix. col.

CONCLVSIO XLIIII.

90 Deponente † uno teſte de ueritate, & de fama, & altero teſte de fama tantum,ex his duobus reſultat plena probatio, quia adeſt publica fama probata per duos,& unum de ueritate, & ſic concludenter probatur ex his duabus ſemiplenis. Ita uoluit Bald. per tex. ibi in l. Gallus §. Ille caſus ff.de lib. & poſthu. & memini me alibi uidiſſe contra. facit, quia ſequeretur quòd dictum unius teſtis deponentis de ueritate & de confeſſione pro præſente parte plenè probaret contra.l. iuſiurandi in uerbo etiam ſi præclaro honore fulgeat C. de teſti.& c. nobis.extra eo. cogita.

CONCLVSIO XLV.

91 Si † unus teſtis deponat de ueritate, alius de confeſſione præſente parte coniunguntur ad inducendam plenam probationem. Iſtud ſenſit Bar.in l.admonendi in uerſi. Quæro utrum duæ ſemiplenæ.ff.de iureiuran.& licet apertè non aperiat,tamen Bal.in l.Si quis ex argentarijs in prin.ff.de eden. iſtud apertè decidit, quia quilibet probat ſemiplenè in ſua ſpecie perfecta: quia duo de confeſſione præſente parte probarent: & duo de ueritate plenè probarent. ſecus ſi alter eorum faceret inditium, quia non coniungerentur ad plenè probandum per not.in l.cum probatio ff.de proba.cõtra tamen facit quod no.Bal.in auct.rogati.C.de teſti.ubi iudicio meo ſenſit cõtra riũ,dum ponit intellectũ ad c.fi.extra de ſuc.ab inteſta.Idẽ Bal.in c.fi.in fi.iiij.col.

ext.de cõſue.in c.licet cãm.ext.de ꝓb. in
l.ij.i fi.C.ſi cer.pe.Ab.in c.cũ cãm de ꝓb.

CONCLVSIO XLVI.

92 Dvplex † eſt ſingularitas in teſti-
bus,altera obſtatura,ut in teſtibus Suſan
næ,& tunc dictum unius minuit,& debi-
litat dictum alterius : altera ſingularitas
adminiculatiua, ut unus teſtis de ueritа-
te,alter de confeſſione,tunc unus admi-
niculatur alteri, quia concordant in eun
dem rei finem.Ita Bal. in rub.de contro-
uer.inueſtitu.& in l.de quibus cir. fi.ff.de
leg. in nulla enim materia mundi teſtes
dicuntur ſingulares, ubi concluſiue dicit
unus teſtis idem quod alius. Bal. pulchrè
in l. j. C. de ſenten. quæ pro eo quod in-
93 tereſt. † Semiplene enim probationes
in ſua ſpecie perfectè poſſunt iungi ad
ſuam probationem fiendam Glo. & Bal.
in l.ij.§.ætas ff.de excu. tuto. in l.ij.C.de
bon.poſſeſ.ſecundum tabu. in l.ij.C.quo
appell.non reci.in l.j.in princ.C. de con-
feſ.in l.j.C. qui numero in l. ſi ex cautio-
ne in xij.q.C.de non nu.pecu. Bart. in l.j.
§.idem Cornelio ff.de quæſtio.Bal.in l.ſi
quis ex argentarijs §. j. ff. de eden. Vide
Alex. conſ.xxiiij.in ij.uol. circa pen.col.

CONCLVSIO XLVII.

94 Vnvs † de una confeſſione abſente
parte,alius de alia non iunguntur. domi.
Ant.in c. licet ex quadã in iij. col.de teſt.
Abb.in c.cum cauſam in iiij. col. de pro-
batio. Bart.in l.admonendi ff.de iureiur.
domi.Anto.& Abb.poſt Gloſſ.ibi in c.ue
niens,el j.extra de teſti.ubi allegat Spec.
Abb. in c.cum cãm extra de proba. Vide
omnino Pet.de Anch.conſ.277.inci. Vi-
ſa diligenter Arc.in trac.maleſ.in uerbo
cõparent inquiſiti , & totũ negant , & ibi
ꝑ modernos,& ĩ uerbo fama publca.uer.
Quid ſi aliquis minatus ſit.Sal.in l.bonæ
fidei.C.de reb.cred. ad primum uide om
nino Saly.in l.iuſiurandi ad fi.C.de teſti.

CONCLVSIO XLVIII.

Magis † creditur teſtibus depo-
nentibus de bona fama , quàm de mala ,
& ſi non ſint tot numero , quia habent
præſumptionem iuris pro ſe dummodo
deponentes de mala fama non excedant
in multo numero do. Car. in c.tua extra
de ſponſa.ſuper Glo. fi.

CONCLVSIO XLIX.

96 Testis † monacus non poteſt iu-
rare , & teſtificari niſi cum licentia ſupe-
rioris. Gloſſ. & Ang. in §.cogitandum in
auctén. de monachis, & in auctén. de te-
ſtibus. §. ſi non dicatur. Speculato. in ti-
tu.de teſti.§.j.uerſi. Item excipitur quòd
etiam monachi . non poſſunt enim ſine
licentia ſuperioris eſſe in iudicio . Gloſſ.
in cap.ex parte extra de poſt. procedunt
etiam prædicta in fratre minore. Spec. &
Ioan.Andr.in addi. in d.uerſi.Item exci-
pitur cum ſequen.notatur. in ca.j. de cri-
mi.ſal.Albe. plenè in rub.C.de epiſco.&
cle.& in auc.ſi dicatur poſt Gloſſ. & doc.
97 eod. titu. † Compelluntur etiam fra-
tres minores & prædicatores teſtificari
de licentia prioris, & cuſtodis eorũ,quia
ſi compellitur epiſcopus religioſior præ-
poſitis ſcripturis & non tacitis . auct. ſed
iudex. & l.nec honore.C.de epiſco.& cle
ri.Item etiam iſti.Ita Bar.in tracta.de te-
ſti col.ij.uer.ſed nunquid fratres minores?
nimirum quia etiam ubi proceditur ſine
figura iudicij.pars debet iurare de calum
nia,& teſtis de ueritate. Bal.in extrauag.
ad reprim.in uerbo figura iudicij in iij.&
iiij.col. facit tex. in l.ſolam in uerbo nul-
lius eſt momenti.C.de teſti. & qđ ibi no.
Bar.referendo ultimo loco Inn. in c. nu-
98 per de teſtib.dicentem† dictum religioſi
facere etiam præſumptionem ſine iura-
mento.oportet ergo ꝙ oſtendatur licen-
tia ſuperioris Bar.in l.ſolã C.de teſti. ma
ximè quia coram laico teſtificãdo potuit
non interuenire. Bal. & doc.in l.iuſiuran
di C.de teſti.ſic intelligendo Glo.in §.in
his in auct.de inſtru.caut. & fide fa. quod
no. Ang.in l.ſicut.§.non uidetur.ff.quib.
mo.pig.uel hypot.ſolu. Barto.in l.à ſen-
tentia ff.de teſta. tute. & in l.Theopom-
pus.ff.de do. præleg.

CON-

CONCLVSIO L.

99 Svperivs † in xx. concluſione incip. data paritate allegando dictum Bar. in l. Lucius ff. de infami. quòd iudex ex cauſa poteſt repellere teſtem plene probantem, ut faciat in actis apponere quare non adhibet fidem. adde quod Pet. de Ancha. de illa doc. Bar. facit magnum feſtum in repetitione ca. canonum ſtatuta de conſtit. ubi adducit alias concordantias. facit quod uoluit Ant. de But. conſilio xv. in v. col.

CONCLVSIO LI.

100 Testis † non eſt ex coniecturis iudicare, ſed per ſenſum corporis, iudicis autem ſic. Barto. in l. ſolam in fin. C. de teſti. in l. qui teſtamento §. fi. de teſtamē. & teſtimonium de credulitate non probat niſi ſuper peritia artis. Ang. in l. ſi uacantia in iij. col. C. de bo. uacan. li. x. Bal. in addi. Specu. in tit. de homici. in iij. addi. uel in his quæ non poſſunt certitudinarié ſciri l. j. in princip. & ibi Bar. ff. de uen. inſpi. Glo. in uerbo præſto fuerit in l. teſtium. & ibi Saly. in iiij. q. C. de teſti. Ang. in §. hinc nobis in ulti. col. in auct. de hære. & fal. Abb. in c. quoties in ij. col. extra de teſt. Vbi credulitas coniungitur, & eſt proxima ſenſui teſtis, per quam percipitur ueritas Cy. poſt Iaco. de Aret. in l. teſtium. Io. An. in addi. Spec. in tit. de teſte. §. opponitur. uerſ. Item quod depoſui de credulitate. Abb. in d. c. quoties.

CONCLVSIO LII.

101 Testi † iactanti de nocendo non creditur, quia nō ſolum eſt inimicus qui iniuriam facit, ſed etiam ille qui conatur facere, & libenter faceret ſi poſſet. Bal. in l. j. C. ſi quacunque præditus poteſtate al leg. in l. Athletas. §. remiſſioné ff. de exc. tuto. Ant. poſt Ioan. in c. j. cum Petro Man conella extra de accu. Bart. in l. iij. §. non ſolum ff. de adi. leg. Bal. & Saly. in auct. ſi dicatur. C. de teſtib. niſi ſecundum Bald. ibi fuerit facta reconciliatio. Idem Bald. in d. §. non ſolum paulo ante ſi. per illum tex. & hoc ſi concordia de recenti nō ſit, ſed de antiquo, quia tūc probat, alias ſecus iij. q. v. c. ij. Abb. in c. cum oporteat. de acc. in prin. iij. col. Gl. in c. per tuas in uerbo capitales in fi. de ſimo. & præmiſſa intelligo in graui inimicitia. ſecus in leui. ſecundum Bar. Bal. & Sal. in locis præall. Inn. & Abb. poſt Gl. in d. c. cum oporteat. præmiſſa clarè procedūt in ciuilibus: ſecus in criminalibus ubi debent eſſe maiores omni exceptione l. ſi. cum ibi no. Bar.
102 & Sal. C. de proba. † In contrarium tamen uide q in criminalibus leuis inimicitia nō repellat teſtes, ſed arbitrio iudicis relinquatur an uelit repellere uel admittere. Gloſ. in d. c. ij. in uerbo accuſatores. iij. q. v. in d. c. cum oporteat. in uerbo inimicos. Abb. poſt Tancredum ibi in ij. col. & admiſſi dnr omni exceptione maiores.

CONCLVSIO LIII.

103 Ivdex † non faciens interrogatoria debita teſtibus, & illa non admittens male facit, & teſtes ſic recepti nō probāt. Io. An. & do. Ant. in c. cum cām de teſtib.

CONCLVSIO LIIII.

104 Abnegator † ſpei Dei, & uirginis, & homo culpatæ uitæ ut ſuſpecti repelluntur à teſtimonio Albe. in l. improbum C. de infa. & in l. iuſiurandi. C. de teſti. Archi. in c. teſtimonium iij. q. iiij.

CONCLVSIO LV.

105 Testis † non eſt idoneus ſuper offenſa facta uni de domo ſua. Cy. & Ang. in l. j. C. de rap. uirg. Bald. in l. j. C. ſi quacunque prædi. po. l. iij. & iiij. ff. de lib. cauſa. Bal. in c. j. uer. extra quæro. in tit. quib. mo. feu. amit. Bal. in addi. Spe. in tit. de teſti. in iij. addi. Ang. Are. in §. fi. inſt. de cur.

CONCLVSIO LVI.

106 Testes † ſimul deponere dicūtur, & eodem tpe quando unus poſt aliū ſtatim

tim ſucceſſiue uidit. tex. in uerbo eodem tẽpore & ibi Ang. in l. Antiqui ff. ſi pars hære. peta. in l. In teſtamentis. ff. de teſta. Io. An. in addi. Spe. in ti. de teſte. §. iam de interr. uerſ. Quid ſi unus Cy. in l. teſtium in v. q. C. de teſti. Bar. per tex. ibi. in l. ſi plures in prin. ff. de iniur. pro concordantia teſtium dicentium aliquid ſimul eſſe factum, & intelligatur reſpectu actus poſſidendi, uel actus ſucceſſiui. probat tex. cum Glo. in l. in opibus. ff. loca. ubi ſimul denotat ſimultatem reſpectu operarum non reſpectu temporis. ſic idem erit

107 in teſtibus: † quia ſicut leges reducuntur ad concordiam diſtinctione, ſic & teſtes domi. Ant. in c. cum tu in penul. col. extra de teſt. facit l. iij. ff. de duo. reis. Gloſſ. in c. ut circa in uerbo, præſtito. Quæ incipit pone quòd una die de elec. li bro vj. & quod no. Specu. in tit. de arb. §. ſi. uer. Quid ergo ſi de quibuſdam. Sic cenſetur factum tẽpore uindemiæ, quod parũ ante fit. Sic tempore guerræ, quod fact um eſt tempore ortæ diſcordiæ, licet nondum guerra orta ſit, nec erunt teſtes cõtrarij. l. diuortio, & ibi Bal. & Moder. ff. ſo. ma. melius Bal. in c. j. in princip. de pac. tenen. ubi dicit cenſeri factum tempore guerræ, quod parum ante uel parũ poſt fit allegat Gloſſ. no. in l. j. Gloſſ. j. C. de oper. liber. & ibi Bal. pulchrè quomodo intelligatur eodem tempore. Idem Bal. in titu. de pa. Conſtan. in uerbo Admittent, alias in uerbo Opizoni. in ſi. & in c. ij. de feu. ſine cul. non amit. & quod no. Io. An. in additio. Specu in rub. de loc. & quod pulchrè not. Petr. de Ancha. conſilio. 87. incipien præmiſſa facti ſeiẽtia bonus tex. in l. Pedius in princi. ff. de incen. rui. & nau. Roma. pleniſſimè cõſilio 490.

108 & conſilio 263. quæ omnino not. † eliduntur enim teſtes per contrarietatem ſi uacillant uerbis & mente, ſecus ſi uerbis tantum, & nõ effectu uerborum. Ita Bal. in c. cum eccleſia Sutrina in iij. col. de cauſa poſſeſſ. & propriè & aliquando ſaluatur contrarietas teſtium uno intellectu ſecundum ueritatem allegato ſecundum opi. domi. Anto. in c. cum tu in pe. col. de teſtib. alleg. l. ſeruo manumiſſo, ff. de cõditio. inde. & Abb. ibi poſt Gloſſ. j. in ij. col. inquit. Cõcordandi ſunt teſtes quoad ſenſum, ſi non poſſunt quoad literam concordari ad effectum ut probent. Gloſſ. in c. dudum in uerbo ſubſtantia de conuer. coniug. Gloſſ. & Bal. in l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque. ff. de uerbo. ob.

CONCLVSIO LVII.

109 Si † teſtis dicat ſe non uidiſſe exponitur & intelligitur quòd ipſe ſciat Glo. in c. Artaldus in uerbo me præſente in viij. q. j. quam alle. Bal. in repeti. l. data opera. C. Qui accu. nimirum, quia poteſt eſſe præſens corpore, & non mente. Bal. & Ang. & Imo. in l. hæredes palam in princ. ff. de teſtamen. Bal. in d. l. teſtium uerſi: hoc modo inſurgit dubium de teſtamen. Bal. in d. l. j. ff. de aucto. tuto. & alij bi docto. ubi oppoſitum cõſequentis ſtat cum antecedente, remanet conſequentia falſa, & probatio non concludit. Bal. in l. conuenticula. C. de epiſ. & cleri.

CONCLVSIO LVIII.

110 Licet † ſcripturæ diuerſæ ab eadem parte productæ, quæ poſſunt prius præiudicare ſi inuicem obſtent, ut fides neutri adhibeatur l. ſcripturæ C. de fide inſtrumen. ſecus in producente teſtes: quia non potuit prius præiudicare Gloſſ. in c. præſentium extra de teſtib. in c. in noſtra ibi. §. hoc non placet eodem titu. Vnde ſi producantur tres teſtes. Vno cõtradicente, ſtatur maiori parti. tex. eſt in c. cũ dilecti. de ele. Ita Io. And. ibi in uerbo Duo. & domi. Anto. in v. nota. circa v. col. ubi uoluit unum non detrahere fidem duobus Gloſſ. j. in. d. c. in noſtra ſupra alleg. dic quòd unius teſtimoniũ nõ iuſtificat, neque damnat. c. admonere iun cta Gloſſ. xiij. q. ij. l. Iuſiurandi. C. de teſtib. c. cum à uobis eodem titu. domi. Anto. in d. c. in noſtra in j. col. ſubijciẽs quòd illa decretalis facit ad hoc ubi plena probatio non præiudicat pleniori. & ſenſit Gloſſ. ij. & Cy. in d. l. iureiurandi, & hæc procedunt in teſtibus contrarijs, ſeu ua-

riantibus

111 riantibus: ſecus in diuerſis, † quia uni ſemiplene probati deſerretur iuramentum, & præiudicaret plenè probationi in articulo diuerſo. Ita declarat Barto. in l. admonendi in xij. col. uer. Quæro quid ſi actor. ff. de iureiu. Bar. per tex. ibi in l. j. in prin. uerſi ulterius. hæc. l. facit in argu. ff. de uent. inſpi. pro quo facit illa doc. Bar. in l. j. §. ſi quis neget ff. quemadmo. teſta. aper. cum ſuis concordantijs de teſti. ſuper numero qui non præiudicat inſtrumento.

CONCLVSIO LIX.

112 In † pluribus teſtibus prima facie diſcordibus debet fieri concordia etiam ut probent. tex. & ibi dom. Anto. Imo. & Abb. in c. cum tu. extra de teſti. Bartolus pulchrè ponens notabile exemplum in l. j. §. non autem ff. de bo. poſſ. ſecundum tabulas Bar. & moder. in l. inſulam. §. fructus ff. ſolu. ma. in l. ſtipulatio iſta. §. Itaque ff. de uerb. ſigni. Bal. pulchrè in l. Itē uidendum in prin. & in fi. ff. de peti. hære. ubi dixit ſanam interpretationem poſſe fieri in dictis teſtium etiam ad probandum. Bal. in l. ij. ff. de bo. poſ. ſecūdum tab. Imo. plenè in l. ſtipulantem §. j. ff. de uerbo. obli.

CONCLVSIO LX.

113 Dicta † teſtium non ſunt cauillāda, neque calumnianda, ſed limitanda Bal. in c. perſonas de teſtib. & iudex debet repellere aduocatos ſtudentes dicta teſtium calumniari, & cauillari. Pau. de Caſtr. conſil. 304. Alexan. conſil. 109. in vj. car. in. j. uol. Spec. in tit. de teſte. §. iam de interro. in fi. Archidia. Io. de Ana. in c. de cætero. de homicidio. Alex. in cōſi. 93. in fi. ij. col. in primo uol. in materia reintegranda. Vide Alex. cōſi. 117. in penul. & ultima col. in ij. uolumine. Facit notabile uerbum Barto. in l. prima circa fi. C. quorum bonorum ubi in poſſeſſorio leui præiudicio ſufficit probatio per unum teſtem, & ad primum dictum. Idē Bal. in l. de quibus circa fi. ff. de legi. allegans Bar. in l. prima. ff. ſi certum peta. Idē Bal. in rub. ff. de rerum diuiſio. circa fi. in l. tempora. in iij. nota. C. de tempo. appell. Bal. in l. Item uidendum. ff. de petitio. hæredi. in c. cum dilectus extra de conſuetudine. Bar. in l. de ætate ff. de mino. debet enim talis fieri interpretatio, ut nihil uel quominus fieri poſſit captioſa ſint dicta teſtium. Ita Ang. in l. ex militari in principio. ff. de teſtamento militis.

CONCLVSIO LXI.

114 Teſtis † ſcire dicitur nedum qui uidit ſed qui confiteri partem audiuit. Bal. in c. præterea extra de teſti. & dicitur ſcire pro certo ſi audiuit confiteri delinquentem. domi. Anto. per tex. cum Glo. in c. ij. extra de offi. ordi. proprius uiſus & proprius auditus ſunt ſenſus nobiliores, & reddunt certiores homines. Bal. in proœmio decretaliū ubi deponens de cōfeſſione dicitur teſtificari de uiſu. Bal. pulchrè per tex. ibi in l. ne in arbitris C. de arbi. & fortior eſt probatio quæ inſurgit ex confeſſione, quàm ex actu reali. Abb. in c. At ſi clerici in vij. col. de iudi.

CONCLVSIO LXII.

115 Caſu † quo teſtis non ſemiplenè probaret, tamen induceret quādam probationem Gloſſ. in c. tanta. 86. diſtinc. in c. iureiurandi iiij. q. iiij. in c. licet el primo extra de teſti. domi. Anto. in c. ſuper eodem titu. ubi dixit dictum unius teſtis inducere præſumptionem non modicā: facit quod notat Bal. in l. admonendi in fi. ff. de iureiuran. ubi uoluit quòd licet unus teſtis infamis infamia facti non faciat ſemiplenam probationem, tamen facit inditium, ita quòd duo infames facerent ſemiplenam probationē. facit quod no. Bar. in l. ij. §. ætas ff. de excuſatio. tut. ubi licet inditium quod eſt minus quàm ſemiplena probatio non ſufficiat, tamen ex pluribus inditijs ſequitur plena probatio. facit quod no. Bal. in l. ſciant in ij. col. C. de probatio. quia plura ſimul collecta &

lecta & in unam conſonãtiam tendentia inducunt probabiliter ueritatem. facit quod uoluit Bal. in l. prima C. qui pro nu mero tutel. Bar. in l. per hanc. in iij. col. C. de tempo. appellatio. Vbi ex multis conſonantijs augetur formalis intellectus circa probationem. facit quod uoluit Pau. de Caſt. conſi. 289. incipiente ui ſo puncto & dubio in ultima col.

CONCLVSIO LXIII.

116 In † actibus & inſtrumentis celebratis in conſilijs cunctatim publicis non requiruntur teſtes. Spe. in ti. de inſtru. edi. uer. ſed cũ inſtrumẽtis, & ſequẽti, & Bal. ibi in addi. uerſi. quoniam inſtrumentũ.

CONCLVSIO LXIIII.

117 Plus † creditur duobus deponentibus de metu, quàm pluribus deponentibus de ſpontanea uoluntate. Inno. in c. ſu per hoc extra de renun. Bal. in l. obſeruare. §. proficiſci. uer. xiij. Quæritur. ff. de offi. Procon. Ang. in l. j. ff. quod met. cau. quod intellige & limita ſecundum Ang. in l. fi. ff. quod met. cau.

CONCLVSIO LXV.

118 Non † creditur Cardinali, nec legato de latere, nec alicui conſtituto in dignitate in præiudicium alterius. Gloſſ. not. in c. ſicut extra de ſenten. excommunicatio. Abb. in c. cùm olim de dol. & contu. in c. quod ſuper de fide inſtru. in c. cum à uobis de teſti. in c. conſtitutus de appel. in c. cùm olim el primo de priuileg. Bal. in l. exemplo C. de probatio. Ange. in l. quæcunque §. fi. à pupillo. ff. de publica.

CONCLVSIO LXVI & ultima.

119 Testis † ſingularis deponens de geſtis à ſe ipſo facit plenam fidem Pau. de Caſt. in l. ij. §. j. ff. ſi ex noxæ cauſa aga. & in l. ſeruos C. de teſti. & conſi. j. & 368. incip. uiſis actis. maximè ſi ſit notarius cauſæ ſecundum Cy. & Saly. in l. iiij. Oppoſi. in l. ſi quis decurio. C. de fal. uel ſaltem faceret ſemiplenam ex qua deferetur iuramẽtum in ſupplemẽtum per ea quæ dixi in l. admonendi in xxxj. fallentia in Additionibus quas ibi feci ff. de iureiur. Quinimmo teſti unico deponenti de geſtis à ſe plene non creditur ſecundum Alex. multos allegantem in l. ij. §. ſi abſens in iij. col. ff. ſi ex noxa cauſa
120 agatur † & plus non creditur notario cauſæ iudicialiter deponenti niſi ut uni teſti, ut pulchrè dixit Salyce. in d. l. ſi quis Decurio in ulti. oppo.

LAVS DEO.

TRACTATVS PERCELEBRIS de Teſtibus ad c. teſtimonium, de Teſti.

EXCELLENTISS. V. I. D. DOMINI ANDREAE BARBATII Siculi Meſſanenſis, ac militis nobiliſsimi.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio legis ad legem an neceſſaria. Et quid de titulo ad titulum. Item decretalis ad decretalem.*

2 *Doctor continuare debet ll. ordinis cognoſcendi cauſa.*

3 *Teſtimonium à teſte in quo differat. Et quid dicatur teſtimonium.*

4 *Aduerſarius quis dicatur.*

Controuerſia multis modis dicitur.

5 Teſtimonium criminoſi nemine opponente nunquid ualeat.

6 Teſtimonii ferendi qui ſint incapaces, & repelli poſſint.

7 Appellari a ſententia nulla uanum eſt.

8 Mendacio c.mu nci poteſt, qui uitæ culpabilis eſt.

9 Aduocati cauti quid in limine cauſæ proteſtentur.

10 Iudex teſtium cognitionem non habens, quo modo ſe gerat.

11 Iudex ex officio ut aduocatum inhabilem repellit, ita partem calumniantem eliminat.

Conditiones teſtium quæ ſint.

12 Teſtis inhabilis qualiter ex tacito conſenſu habilitetur.

13 Iudicis officium qualiter in teſtibus ſe habeat, & quid in eis inquirat.

Teſtis qualiter, & in quibus ueniat explorandus.

14 Actio, & teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparatur.

15 Iudex in cauſa ciuili ex officio ſuo poteſt inquirere in certis caſibus.

16 Probatio per teſtes ad quid inducta.

17 Ratio omnis bona argumentum dicitur.

Differentia quæ ſit inter crimen, peccatum, & delictum.

18 Teſtis an & quando propter crimen à teſtimonio repellatur. Et quid de mendacio. 22.

19 Hæreſis præſumptio eſt in mortali perſeuerare peccato.

20 Iuramentum temerarium à teſtimonio quando repellat.

21 Papa an intendat ius ciuile in ſuo foro corrigere.

Concubinatus repellit clericum à teſtimonio.

23 Teſtis ut repellatur nunquid prius oporteat eum fore conuictum, & de crimine condemnatum. 26.

24 Pœna criminis iudicis inquirit ſententiam.

Intellectus l. qui indicia. ff. de accuſa.

25 Præuaricator infamis efficitur.

26 Accuſati de crimine poſt confeſsionem decedentis bona confiſcantur.

27 Peccatum mortale data perſeuerantia nunquid indiſcriminatum à teſtimonio repellat 31. & cur. 49.

28 Delatoris calumniam aſtruentis pœna.

Conſuetudo uim addit ut crimina capitalia faciat.

29 Liberatio è uinculis ob Sancti reuerentiam non habet locum in iteratis delictibus.

Peccatum mortale cur capitale dicatur.

30 Criminis appellatione quid ueniat.

31 Occulta in mitiorem partem interpretanda.

Relicta ad pias cauſas à quibus non ſumenda per eccleſiam.

32 Exceptio criminis aduerſus teſtem quomodo concipiatur. 37.

33 Ludouicus Romanus dicebat Baldi dictum iuris non habere ſaporem.

34 Homicidium obiicitur nonnunquam in genere.

35 Excommunicati geſta ualent.

36 Societas idonei teſtis nunquid habilitatis quicquam alteri præbeat.

38 Papa nunquid poſsit ſtatuere quòd inhabiles ad teſtimonium recipiantur.

39 Statutum poteſt infamem & criminoſum in teſtem habilitare.

40 Dictio nullatenus à conditore legis prolata quid ſibi uelit.

41 Statutum quòd ſtetur teſtibus malam cauſam ſui dicti reddentibus eſt nullum.

42 Papa Sanctiſsimus quam habeat poteſtatem etiam ſupra Euangelium. CHRISTI & Papæ idem eſt tribunal.

Papa Petri ſucceſſor Vicarius IESV CHRISTI eſt, Vices ueri Dei gerens, qui poteſt quadrata rotundis adæquare.

43 Conſtitutio Papæ habilitans inhabiles, inhabiles inimicitiæ cauſa non comprehendit.

44 Criminis participes quatenus in teſtimonium admittantur.

45 Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam aduerſus inauditam partem.

46 Criminis adminicula nunquid poſsint per teſtes infames probari.

47 Matrimonium eſt de ſubſtantia adulterii, et non de adminiculis.

48 Delegatus an poſsit illa per quæ negotium facilius expediretur.

50 Infamis infamia iuris an teſtimonium ferat

rat aduerſus eandem infamiam.
51 *Probatio omnis iudici fienda, & non parti.*
52 *Teſtimonium teſtis poſt depoſitionem habilis facti nunquid reconualeſcat.*

ILLVD in medium afferam, quod iuriſconſulto uenit in mētem. Plenius attingas quæſo: quotidiana enim ſunt l.legatum.ff.de libe.leg. Ideo cum hanc decretalem frequēter apud Pontifices Romanæ Cenſuræ ſummos interpretes acceperim notandam eſſe. Duxi Scholaſtico quodam,& agreſti (ut ita dixerim) commento repetere.

1 † Et ut ſententia Glo. utar in l.Gallus in princ. ff.de libe. & poſthum.legem ad legem minimè continuandam eſſe,cum ea tranſit tota iuris prudentia; ideo continuatione hic opus eſſe non arbitror. Nihilominus Glo. tenet contrarium in l.ij. ff.de uerb.oblig. in princ. quæ continuauit illam legem ad præcedentem,& l.non uidetur.ff.de acqu.poſſ.& idem tenuit in l.ij. C. de repeti. bono. ſubla.lib.x.& pro deciſione ipſarum Gloſſ.allego tex. ſing. & meliorem de iure in l. cū de lanionis. §.aſinam molendinariam in uerſi. primis quibuſque proxima copulata procedunt ff.de fun. inſtruc. ergo condemnata opinione Glo.in d.l.Gallus. erit neceſſe decretalem noſtram continuandam, ſicut dicimus de titulo ad titulum.l.ij.ff.de ſtatu homi.non autem de li. ad li. ut eſt Gl. ſingu.in rubr.de condi. furti.pro quo eſt caſus in l.ij.§. Quintus,& §. Sexta. C.de uete.iur.enucl. niſi fortaſſis liber ille tractaret de materia libri præcedentis: quia tunc poſito quod eſſet libri caput, attamen neceſſaria eſſet continuatio.Glo.eſt ſingu.in rubr.ff.de actio.emptio.pro qua dico fore caſum in ca. qualiter, & quando.§.debet, de accuſa. ubi illē. §. continuatur ad princip. caput. facit. l.j.§.hoc quoque.ff.de acquir.poſſeſſ.

Ego tamen nec de lege ad l.nec de tit. ad titulum aliorum ſub reuerētia ut uerbis tex. utar 90. diſtinct.c.neque neceſſario continuationem eſſe fiendam arbitror, quod oſtendo hoc modo. Continuatio fit ad cognoſcendum ordinem in libro ſeruatum fore: ſed in iure app.ret ordinem eſſe ſeruatum: quia ſufficit principem leges ſub congruis titulis ponere, alias ſituari: ut prima conſtitutione.C. §.Quibus,& iureconſultus in l.ij.ff.de ſtatu homi. pollicitus eſt ſe titulum iuxta ordinem,ut res patitur ſituare: ergo præſumptio eſt quod fecerit argumen.l,ij.C. de offi.ordi.tu. ergo continuatio non eſt neceſſaria. Eſt tamen fienda ad cognoſcendum ordinem pollicitum tam ab Imperatore quàm à iuriſconſulto fuiſſe ſeruatum,& ob iſtam cauſam inualuit apud antiquos, & Modernos iuris interpretes modus iſte continuandi.

Et ideo Gl.in d.l.ij. & conſimiles procedunt declarationis cauſa, & melioris
2 ornatus. † Et ideo ex eis ſumitur doctrina quemlibet ſolennem doctorem debere continuare l.ad l.& §. ad §.ratione clarioris doctrinę.& iſta menti cōmenda.

Et ideo continuari poteſt. prius decet hoc modo, quia ſæpe dictum eſt de criminibus oppoſitis contra teſtem: Sed quiſque nō immerito dubitaret. Quid ſi teſtis eſt de crimine emendatus, & in illo perſeueret. merito à Roma.Pon.fuit hęc decretalis petita.

Et ſumatur hoc modo. Perſeuerans in criminali etiam in ciuili repellitur à teſtimonio: emendatus uero non infamis admittitur & in ciuili cauſa,& in criminali ciuiliter mota, fallit in periurio. In criminali uero criminaliter mota, ſecus hoc dicit, & ſunt duæ partes principales. Primo loquitur de crimino ſo perſeuerante in crimine: ſecundo de emendato. Secunda ibi,ſi uero etiam. Secunda ſubdiuiditur: quia primo tractat de emendato in cauſa ciuili, uel ciuiliter mota,ſecus ſecunda ibi in criminali. Et ſecundum Abba. antiquum poteſt dici quòd ponit tres caſus ſpeciales de quibus in ciuili. quatuor de quibus in criminali teſtis repellitur.

NOTA ibi teſtimonium an ſit differen-
3 tia inter teſtimonium & teſtem, † dic

quòd ſic, ut in c. tua nos. de coha. cler. & muli. quia teſtibus, & non teſtimonio iudicandum eſt, ut in l. iij. §. idem Diuus. uer. nunc teſtes producebant. Sed teſtimonijs uti uolebant. ff. eod. & ibi Gloſſ. ordi. dicit.

Dicitur autem teſtimonium dictum teſtium nõ iuratorum: nam propriè non ſunt teſtes. c. tuis. ſupra eod. Secundo capitur pro dicto eius, qui deponit pro adi tu alieno, non de eo quod ipſe apprehen dit proprio ſenſu, & propriè non dicitur teſtis. Glo. eſt no. in l. ij. §. Item Labeo. ff. de aqua plu. arcen. Latè tamen ſumpto uocabulo appellatione teſtimoniorum uenit dictum teſtium deponentium de proprio ſenſu. Iſte eſt tex. in l. j. in princ. uerſ. teſtimoniorum uſus. ff. eo. Facit iſte tex. & c. j. cum ſequen. in tit. proxi.

Nota ibi aduerſa parte: quia probat
4 quòd † aduerſarius dicitur ille qui aduerſatur in litem. facit. c. j. de iudi. quod eſt ſummè notandum ſecundum D. Ant. propter ſtatuta loquentia de aduerſario.

Sed etiam facit Gloſſ. no. in c. cum ſuper de offi. deleg. quæ dicit aduerſarium meum in una lite poſſe recuſare ut ſuſpectum ſi decet in iudicem meum in alia lite, facit. c. hi ut lit. penden. lib. vj. Et quod no. ibi Domi. facit. c. in literis de reſtitu. ſpo. ut ille qui mecum contendit in iudicio, maxime ſi me ſpoliauit dicitur meus aduerſarius: & tamen lis non fuit conteſtata. Vide do. Abb. in iij. no. tex. in auct. de litigio. §. omnem, ubi per illum tex. dicit Aug. quòd controuerſia dicitur multis modis ante litem conteſta. Incipit enim per citationem non expectata litis conteſta. facit quod not. in l. ſtatutum. C. de tranſac. & per Iac. Butrig. & alios facit l. Diuus. ff. de peti. hære. & l. j. & in Glo. & tex. ff. eodem.

Nota ibi in criminali opponitur: quia ſecundum dominum Pet. de Anch. probat quòd ad repellendum teſtem à teſtimonio requiritur quòd aduerſa pars opponat crimina contra eum, ex quo ſe-
5 quitur ſecundum eum quod † nemine opponente ualet teſtimonium criminoſi, nec producens poſſet repelli poſt oppoſitionem. argum. c. præſentium ſupra eod. in Glo. Iudex tamen debet opponere ex officio ſuo: quia non debet ſequi dicta teſtium, qui ſunt infames, uel aliter criminoſi per c. licet cauſam ſupra ti. proxi. & Innoc. in cap. intimauit. ſupra eod. & ita reſidet.

Et ex hoc ſequitur unum quod eſt nouum in hac materia: nam l. ſi quis in teſtibus. C. eod. dicit produxi teſtem in teſtimonium in cauſa mea, & alius producit te teſtem in alia lite contra me, quod ego non poſſum opponere contra perſonam tuam.

Ex hoc dicto dominum Pet. proſequitur quòd iudex ex officio ſuo repellere poterit, quod tene menti pro declaratione huius cap.

Tu adde Gl. quam Ang. allegauit pro ſingulari in auth. de teſte in prin. in Glo. incipiente Duo, ubi dicitur impuberes, & ſerui ipſo iure teſtificari non poſſunt, & per hoc dicit ibi patere quod licet patroni impuberes uel ſerui teſtificentur, & non opponatur, tamen teſtimonium eorum eſt nullum, ex quo ipſo iure repellitur, & ideo dicit quòd licet pars ante aperturam teſtium contra perſonas, & eorum dicta non oppoſuerit, tunc opponere poterit publicatis atteſtationibus, & ratio eſt quia ipſorum dicta ſunt ipſo iure nulla: quod menti commenda: quia limitat mirabiliter doctrinam do. Pet. de Ancha. & dicit etiam Ang. per illam Gl.
6 quod † nullus repellitur à teſtimonio ipſo iure dempto ſeruo & impubere, ſed tantum iudicis officium imploratur deſeruiens exceptioni propoſitę contra perſonam teſtis: Nam ſi non apponatur exceptio contra teſtẽ præſuppoſito quòd ſit infamis & criminoſus, eius dicto ſtandum eſt alleg. Glo. in §. Sanctiſſime. infrà eodem autentico, & limitat hoc, propter quod eius dicto non eſt ſtandum: puta quia uarium teſtimonium tulit, uel ſe ipſum dixit infamẽ, uel criminoſum: quia tunc cum iudici ſit notorium eum repelli poſſe, cum repellere poterit, arg. l. iij. §. Idem Diuus. ff. eod.

Tu pondera quia doctrina eorum

rum confunditur ex tex. aperto in §.ſancimus in authen. de teſte in uerſic. bonæ opinionis oporteret aut carentes de huius denegatione,& colligitur ex illo tex. quòd ſi teſtes non ſunt bonæ opinionis, ſed criminoſi,eorũ teſtificatio nihil eſt.

Secundo facit text. in l.iij.§.l.Iulia. in uerſi.aliam propter notam infamiam iuris ſui ad fidem teneantur admittẽdi non ſunt.ff.eo. ergo ſi infames, & maculati in teſtes recepti ſunt, eorum teſtificatio eſt nulla ipſo iure d.l.non dubium. C.de teſtibus cũ ſimili.ergo admitti non debent, quia eorum teſtificatio nulla eſt.

Tertio faciat.l.libertorũ. C.eo.in uer. aduerſus paternas illicitas, atque improbas uoces pœnæ obiectione præcludimus. Vbi ſi teſtificatio improbata eſt à iure, ipſo iure eſt nulla, & ibi pulchrè ſcriptũ eſt à Bal. Iudex qui in ſententia ſua dixit. quia per libertos tuos probatum eſt contra te,ideo te condemnamus.Quærit an talis ſententia ſit ipſo iure nulla, & concludit quòd ſic: quia per probationem à iure improbatam, & dat exemplum optimum.

7 † Dixit Iudex in ſententia quia conſtat nobis te eſſe culpabilem per duellum, uel per experimentum ferri cauſa dentis te condemnamus quod ab iſta ſententia non eſt neceſſaria appellatio quia ipſo iure eſt nulla.de quo ibi. & dicitur doctrinam hanc fuiſſe traditam per Io. And.in c.quoniam cõtra.ſupra tit.proxi. Cum ergo omnia iura reprobant probationem factam per teſtes criminoſos, ergo talis probatio dicitur eſſe probata à l.

Quarto facit.c.forus.§.in fi.in uerſi. ſi uita bona defuerit. fide carebit infrà de uerb.ſigni. ergo ſequitur quòd ſi effectus reſultãs ex teſtibus criminoſis nullus eſt, ergo nulla erit eorum exceptio neceſſaria, argum. à conſequenti deſtructo. Et quiſpiam dixerit uerbum, carebit importat canon ferendæ ſententiæ,& non latæ per not.in l.in criminali.C.de iuriſd.om. iudi. & l.iubemus.§.ſanc. C.de ſacroſan. eccleſ. & c. ſi diligenti. de foro compet. quia reſpondeo negando aſſumptum, quod immò uerbum careo de ſuo proprio ſignificato infringit actũ ipſo iure. Gloſſ.eſt ſingularis ſecundum Ang.redacta ad tex. in l.Prouidendum,in uerſ. careat C.de poſtu. benefacit. c.diſpẽdia de reſcrip.in vj.

Praeterea facit illud quod ſcriptum eſt Exodi. xxiiij. & tranſumptiuè c. accuſatio. ij.q.vij. Non ſuſcipias inquit

8 uocem mendacis. † Sed ille qui eſt uitæ culpabilis, & accuſabilis præſumitur dicere mendacium,ut eſt text.alleg. in cap. quærendum in uerſic. Quoniam hi non ſunt rectæ fidei, quorum uita eſt accuſabilis.ij.q.vij. ergo &c.

Sexto facit.l.maritus. ff.de quæſt. Vbi teſtis qui non debet examinari propter reuerentiam perſonæ. ergo eius examinatio nulla fuit. Et idem dicit ibi Bar. in teſte infami, qui debet examinari propter infamiam. dicit tamen quòd examinatus facit tale quale indicium.Sed contra eius dictum uidetur tex. in c. forus in fi.de uerb. ſignific. in uerbo.fide carebit, quod an procedat inferius tangetur.Et ſi dicatur hæc crimina oppoſita non fuerunt. Sequitur ergo ſi non fuiſſent oppoſita teſtificatio ualuiſſet. Et idem reſpondeo ad c.ſuper eo.el primo ſupra.eo & ad c.præſentium infra. eo. in vj. Et ex iſtis colligitur concluſio quòd data inhabilitate teſtis ex tunc eius teſtimonium eſt ipſo iure nullum,licet à parte nõ fuerit oppoſitum,& eſt cõcluſio noua,etiam diſputabilis ſatis: Tamen poſſet ſaluari doctrina do. Pet.hic hoc modo.

Aut exceptio expulſiua teſtis eſt introducta in fauorem eius contra quem producitur, ita quòd per conſequens contrarium concuſſum tolli poſſit, ut eſt exceptio in domeſticitate, & tunc uidetur tacendo conſentire: & ideo talis exceptio nulla, quam fuit ab initio proteſtatus, non poteſt poſtea opponi. Si uero eſt exceptio introducta nõ mero fauore ipſius tacentis: ſed odio ipſius teſtis mero, ut exceptio excommunicationis, fraudis, uel criminis.Et tunc quocunque tempore poterit opponi,& talis teſtificatio erit ipſo iure nulla. Iſta fuit ſolennis doctrina Nico.de Mata.relata à Bald. in l.ſi quis

9 quis teſtibus.C.eo. † Et ideo Bal.docet ibi cautos aduocatos ſemper à principio proteſtari ſaluas fore exceptiones contra perſonas, & dicta teſtium, quaſi per talem proteſtationem reſeruetur ius apponendi, cùm per ea concludatur tacitus conſenſus, argum.l.ſi filius.ff. ad Macedo.& hoc dicit procedere quando teſtes producuntur contra præſentem: ſecus quando producuntur contra abſentem: quia non eſt neceſſaria talis proteſtatio: quia abſens non intelligitur conſentire; cùm habeat cauſam contradicendi. allegat caſum in auten.ſi dicatur C. eo.ti.alleg.no.per Io. And.in addi. Specu.eo.ti.§.j. Item quod refert dom. Anto.in c. cum dilectus ſupra de conſue. & c.bone el.j.ſupra de poſtu.præla. de quo dicetur inferius. & in quantum loquitur de excõmunicato uide.c.pia.de excep.in vj.& iſta menti commenda.

Secundo adde inquantum uoluit dom.Pet. quòd iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de cõditione teſtis Gloſſ. in l.j.§.ſi curatores.ff. de magi. cõue. quæ dicit argum. ex illo tex. quòd iudex debet interrogare & inquirere de conditione teſtis, & ibi Bal.ſequitur, licet pars non offerat interrogatorium iudici: tamen Iudex debet ſequi, cum ex officio ſuo eſſet dominus petitionis, in hoc dicit eſſe not.Ange.& refert Iaco. de Are.

10 dixiſſe ibi quòd † ſi iudex non habet conditionem teſtium notam, debet mittere ſecrete, & ſe informare de conditione & moribus eorum, ut ſciat quibus teſtibus credere debeat, allegat. l.iij. §.j. ff. eo.ſequitur hoc realis doctor Nico. de Neapo.& ſubdit ibi Bal. quòd in hac ſecreta inquiſitione non erit pars citanda: quia hæc inquiſitio eſt pars eiuſdem examinationis teſtis: unde ſufficit quòd pars fuerit admonita ad teſtium iuramenta l. ſi quando.C. eo.& ita reſidet.

Tu alle. ſing.dictũ Inn.in c.j. de poſtu. præl.quòd quãdo iudex inquirit ad informationem ſuam, uel à iure teſtes recipiendo, non requiritur actio. pro quo dicto eſt Gloſſ.in.§. ſi duo in c.j.de pace tenen. in uſi.feu.quam Gloſſ.ibi Bal.reputat ſingu.& ſolitariam in iure, & idem Bal. in l. quos prohibet ff.de poſtu. dicit quòd iudex ex officio ſuo poteſt opponere infamiam teſti, licet aduerſarius non opponat, & allegat Inno.i n c.intimauit ſupra eo.& Gloſſ.in d.§.ſi maiores, quam Glo. ad hoc dicit fore ſingu.& unicam. Tu adde aliam in l.iij.in prin.ff.eo. in Gloſſ. quæ incipit de his omnibus autem puto quòd iudex præſens ex officio ſuo debet inquirere. & allego aliam in auc. de teſte.§.ſanctiſſimus, quæ dicit quòd ſi homines uillæ, uel loci ſunt infames, quòd iudex debet eos remouere etiam ſi partes conſentiãt, & hoc innuit ille tex.in uerſi. præcipue. Allego aliam licet clarè hoc non dicat in l.age.cum Geminiano.C.de tranſactionibus; & aliam in c.quærẽdum ij. q. vij. & idem ſequitur Ange. in d.l. quos prohibet. allegans Innocen. in d.c.

11 intimauit. & addit ſimile † ſicut iudex repellit aduocatum inhabilem ex officio ſuo, ut ibi, & ſicut etiam repellit procuratorem.l.filius fa.§. ueterani.ff. de procura.ſicut etiam repellit partẽ calumniãtem.l.ubi pactum.C. de tranſactio.l.ſi.de peti.hæred.l.ſi.§. pactum in Glo. in opponendo ff. de pact.& l. qui cum maior. §. quod ſi in patris.ff. de bonis quæ liber in Gloſſ. & l.Item apud Labeonem §. quod ait ff.de iniur. iſtam partem ſequitur do. Pet.in d.c. ſuper eo.& ibi refert Archi. tenere contrarium in d. c. quærendum ij.q. vij.

Sed ſalua reuerentia eius Archi. ibi ſequitur illam Glo.& idem ſequitur Bar. in l.iij.in princ.ff. eo. ubi quærit qualiter debet inquirere iudex conditiones de quibus in illo tex. dicitur. Reſpondeo quòd quædam eſt conditio, quæ turpitudinem teſtium non continet, & de ipſa poterit interrogare ipſum teſtem. allegat aut.ſi dicatis.C.de teſti.puta ſi eſt domeſticus, uel conſanguineus, uel amicus producentis. Quædam eſt conditio, quæ continet teſtium turpitudinem, & de illa non debet interrogare ipſum teſtem. Tu intellige Bar. de conditione in ſpecie. Sed in genere poteſt, ut eſt Gloſſ.in d.c. quærendum.Subdit Bar.ſed

ex

ex officio ſuo debet inquirere. Idē ſequitur etiam idem Bartolus in l. quarta. in §. hoc autem iudicium ff. de damno infe. ubi dicit quòd iudex poteſt mittere pro uicinis ad inquirendum conditionem teſtium. allegat aliquas Gloſſ. ſuperius allegatas. Et idem ſequitur excelſus dominus doctor Reuerendiſſimus Cardi. in c. Inquiſitionis infra de accuſa. ubi dicit quòd iudex debet inquirere an teſtis ſit notus, uel ignotus, uel ſuſpectus: uel non, ſi hoc debet adhibere ſummariam
12 cognitionem. † & fuit elegans dictum Inno. in c. per tuas ſupra eo. & idē ſequitur elegans doctor Ludo. Rom. in commento Rubricæ ff. de arbi. & Archi. in d. c. Quærendum. do. Anto. in c. bonæ infra de poſtu. præla. in v. col. deuenit in hanc diſtinctionem. Videlicet quòd ſi teſtis eſt inhabilis ex toto poteſt iudex ipſum repellere ex ſuo officio; immo debet inquirere ſuper eius inhabilitate, ut dicit Inno. in d. c. inquiſitionis in uer. repellentis: aut teſtis non eſt ex toto inhabilis, & iudex uult ſupplere repellendo talem teſtem inhabilem: quia tunc habilitari poteſt ex tacito, uel expreſſo conſenſu eius contra quem producitur, ut in teſte domeſtico, uel proxeneta, uel alio mediatore facti. & refert Io. An. dicere in addi. Specu. in ti. de teſte. §. ij. uer. Item quod domeſticus: quia iudex non poteſt ſupplere niſi pars opponat, & idem etiā uoluit in eo. ti. §. j. uer. ſæpe. quia ex quo pars non opponit habilis teſtis. & refert ſe in contingentia facti conſultum dixiſſe.

Constat ex actis quendam proxenetam eſſe, & pars fuit præſens, & ſemetipſum proxenetam, & eſſe productum in teſtem, & nihil oppoſuit quod iudex non potuit ipſum repellere, licet ſibi eſſet notorium, quia neſciebat ſi pars uoluiſſet eum repellere, & quis poteſt tacitè uel expreſſè eum approbare; & ideo iudex etiam non ſupplet in facto notorio, & idem etiam uoluit do. Anto. in d. c. cum dilectus de conſue. in x. col. & alleg. Inno. in d. c. per tuas, & refert quæſtionem fuiſſe de facto.

Quidam conſanguineus erat primo ductus in teſtem, & hoc cōſtabat ex actis. non fuerat oppoſitum an iudex potuiſſet illum repellere; & decidit quòd non, & alleg. Io. And. in locis ſuperius allegatis, & cum illo dicto tranſit ſolennis doctor Ioan. de Imo. & etiam tranſit Ludo. Roma. in d. l. iij. in §. hoc autem iudicium: Verum in hoc articulo fuit merus relator. Poſſet fundari hæc opinio per l. iij. in prin. iūcto uerſi. epiſtolæ hæc ſunt
13 ff. eo. ubi dicitur † quod in perſona teſtis eſt primum exploranda conditio, uita & c. aut. aperit ad petitionem cuius in uer. una Epiſtola. Tu magis ſcire potes quāta ſit fides teſtib. adhibēda: Vnde illa uerba dirigūtur ad iudicē. ergo oſtēditur officium eius, ut dicit Glo. quæ cōiter allegatur pro ſingu. in l. ſoror. C. de colla. & latè per Bar. in l. j. ff. de condi. ex lege. ergo ſequitur quòd ex officio poterit iudex inquirere de conditione teſtium.

Secundo probatur in tex. aperto in d. l. j. ff. eo. & l. iij. §. Idem diuus in uer. Remiſi ad prouinciæ præſidem, ut his de fide teſtis quæritur. ff. eo. ubi & uerba l. & mens legiſlatorque. Secundo inferunt ergo ſequitur quòd nemine petēte iudex poterit ex officio ſuo informare.

Tertio hoc probo ratione indubitata, & inconuincibili hoc modo. receptio ordinis accuſatio, & teſtificatio regulariter æquiparantur à lege. tex. eſt in c. fi. infra eo. & in c. ipſi Apoſtoli iuncta Gloſſ. c. quærendum, & c. ideo. ij. quæſtio. vij. ſed iudex poteſt inueſtigare de conditione & habilitate accuſatorum nemine opponente. tex. eſt in c. alicui. & c. ſunt qui. & in d. c. Quærendum ij. q. vij. & ibi per excelſum docto. Ioann. de Fantu. & per Domi. de ſan. Gemi. ibi poſt antiquos, & per do. Anto. & alios in c. j. de accu. ergo ſequitur neceſſario quod idem dicemus in conditione teſta. inquirenda. facit. c. ſi qui ſunt in uer. non oportet eos à iudicibus audiri antequam eorum diſcutiatur examinationis opinio qua intentione, qua fide, qua uita, qua conſcientia ij. quæſt. vij.

Et regulam habemus, quòd ubicunque

14 † ubicunq; ſunt duo æquiparata à iure. Ius exorbitans diſponens de uno æquiparatur ibi reliquo. Glo. ſunt elegantes & in iure ſolitariæ in ca. conſtitutionem de reg.iur.in vj. & in c.j. de bonis eorum lib.& in cap.fi.poſtque de elect.eo.lib. & cle.j.de offi.Vica. & ſic uidetur quòd doctrina tantorum patrum puncto iure eſt diffinitio.

Sed nihilominus do. Pet.de Ancha.in c.j.ſupra eo.refert excelſum Doct.do.Io. de Ligna. ibi tenere contrarium,& idem ego etiam reperio ſolennem Doct. Iaco. de Belui. in authen. de teſte in princ. tenentem contrarium, uidelicet quòd ad partis petitionem iudex debet inquirere de bonitate, & regalitate teſtis. tu uero referas te ad hanc diſtinctionem. aut loquimur in cauſa criminali,& tunc ſit uera concluſio quòd iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de conditione teſtium, & hoc proba ratione uiua. Actio & teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparatur. ita procedat tex. in d. c.fina. quo caſu ſuccedat ratio ante formata. Sicut ergo poteſt inquirere de uita accuſatorum; ita poterit iudex inquirere de uita teſtium in cauſa criminali productorum,& ad hoc induco Glo. quam nouiſſimè pondero in præalle.c. Quærendum ubi tex. dicit quòd iudex debet inquirere de uita accuſatorum, & ibi dicit Glo. quòd idem debet inquirere de uita teſtium,& referendo Glo.ad text. loquitur in cauſa criminali.

Et per hoc allego text. in l. iij.§. Idem Diuus.ff.eod.tit. in uerſic. Quæ crimina obiecerit Alex.à prouincia Glo. quæ dicit Alexandrum accuſauerat apices. Sub dit ibi Iuriſconſultus ad præſidem Prouinciæ remiſit ut in his de fide teſtis q̃reretur.ff.eo. & ſic tex.ab initio ſæculi editus eſt ad probandum hoc quod iudex debet inquirere de cõditione teſtis cum producitur in cauſa criminali nemine opponente.tene menti.quia noua eſt inductio nunc Glo. in l.j.§.ſi curatore diſtinguit an in cauſa ciuili,an in cauſa criminali. nec eſſet ponere os ad cœlum ſi diceremus idem in cauſa pecuniaria, maximè per elegans dictum Iaco. de Aret. in d.l. Qui teſtamenta.§.mulier.ff. de teſtã. & per Bald: in l.parentes. C.eo. Aut eſt cauſa ciuilis, & tunc aut iudex recipit te-

15 ſtes ex officio ſuo: † quia in certis caſibus iudex poteſt iuquirere ex officio ſuo in cauſa ciuili.l.ſi uacantia.C.de bo. uacan.lib.x. & ibi per Ang.in commento & in cap.ad noſtram de iureiur.& l.iij.C.de procur.& per Bal.in c.j.§.ſi teſtes de pace tenen. & uiola. eius. quo caſu ex quo iudex tenet locum partis poterit opponere de conditione teſtium & inquirere.

Aut ſumus in cauſa ciuili in qua iudex percipit teſtem ad inſtantiam partis, & tunc ſi iudici conſtat teſtem eſſe criminoſum & damnatæ uitæ nemine opponente poterit eum repellere.

Et de hoc adduco Gloſſ. meliorem de corpore iur.in l.age,cum Geminiano.C. de tranſ.quæ dicit quòd iudex poteſt ſupplere de facto in his quæ ſunt ſibi ut iudici nota. & ad hoc allego d.l.iij.in uerſi. tu magis ſcire potes, & in ueritate illa Glo. deſtruit communem opinionem.

Aut hoc non conſtat iudici nunc opponit à parte,& tunc uerum eſt quod iudex nullo modo poſſit inquirere ex officio ſuo de conditione & uita ipſorum teſtium quicquid dixerit communis opinio: & præmitto quòd officium iudicis habet tacitam conditionem,ſcilicet ſi fuerit poſtulatũ. l.iij. §. hoc autem iudicium ff.de dam.infec.cle.auditor, & ibi Gloſſ. de reſcript. ſed inquirere de conditione teſtis conſiſtit in facto & non in iure. ergo iudex non poterit inquirere, & ſic im partire officium ſuum non poſtulatum.

16 Maiorem probo † uſus teſtis non eſt inuentus propter bonum publicũ,ſed propter bonum priuatum.

Nec est dare legem hoc dicentem,& põderetur.l.j.ff.eo. dicit enim quòd uſus teſtimoniorum eſt frequens & neceſſarius, facit auctent. de teſte.§.j. in prin.ſed illa uerba niſi inferunt, ergo eſt bonum publicum, quod oſtendo hac ratione unica bona publica. Quis renunciare non poteſt.l.ius publicum.ff.de pac. c.ſi diligenti de foro competen.& tamen iure

iure probandi per teſtes poſſum renun-
tiare, ut firmant doc. in c. ij. de proba. er
go uſus teſtis non eſt propter bonum pu-
blicum principaliter inuentus, & ſecun-
dario hoc improbo. appellatio eſt fre-
quens & neceſſaria l. j. ff. de app. ſed reme
dio appellandi quis renuntiat. Vt in titu.
quibus app. non licet. ff. ergo licet ſit fre-
quens, & neceſſarius non eſt propter bo
num publicum, ita dicamus in teſte, ergo
ſequitur quòd nemine opponente iudex
poteſt inquirere. Nec obſtat ſi dicatur
quòd immo probatio per teſtes inducta
eſt propter bonum publicum, ut eſt tex.
in l. fi. C. ſi cert. peta. quia reſpõdeo quòd
illud procedit in caſu illius. l. propter ſo-
lemnitatem ibi inductam à iure. uideas
enim & ponderes ſubtiliter quòd iſte eſt
uerus intellectus ad illam. l. licet. aliter
dixerim in c. ij. de probatio. Præterea
facit ubicunque infamia non procedit
ſilere debebunt inquiſitiones. c. ſi Deus
omnipotens ij. q. j. c. qualiter. & ibi per
Hoſti. de accuſa. & c. j. & ij. eo. ti. in vj. & l.
ea quidem. C. de accu. l. ij. §. ſi publico ff.
de adulte. niſi fuiſſet crimen in commit-
tendo, ut fuit ſingu. dictum Inn. in c. j. de
poſtu. præla. ſi quis ergo producitur in te
ſtem, & nulla procedit infamia, non ui-
deo rationem quare iudex poſſit mitte-
re ſecretè ad uicinos ſuos, & inquirere
de conditione ipſius teſtis, ut uoluit Ia-
co. de Are. Bal. & ſequentes. Tertio
pondera quia non ſine iuris miniſterio
ponderauit hic Papa crimen fuiſſe ab ad
uerſa parte oppoſitum. Vt ſi dicatur ut
dixi in præcedenti concluſione quod hic
fuit facti accidentia uidetur mirum arg.
in c. ſup. infra eo. ibi fuerunt crimina op
poſita. & c. præſentium in fi. in vj. fuerunt
crimina obiecta, ut dicamus quòd in tot
iuribus narretur accidentia facti, & ſi di-
catur hoc obſtat primæ concluſioni, di-
co quòd non ſequitur fuit crimen oppoſi
tum teſti, ergo teſtimonium tenuit ſi nõ
fuit oppoſitum. Nec ob. l. probet, nec
iura ſupra allegata per Ange. quia loquũ-
tur in caſu alio. Nec obſtat Gloſſ. in c.
primo in uerſicu. abſentia de electio. in
vj. quæ etiam loquitur in alio caſu. Et
etiam Bartol. magnæ autori. doctor au-
ſus eſt gloſam illã reprobare in l. damnũ.
§. ſi alieno. ff. de dam. infecto, & eum ſe-
quitur Ioannes de Imola ibi. Sed pro
opinione gloſæ uide tex. in cap. cauſam-
que de iudic. & in c. j. ut lit. penden. & il-
lam Gloſſ. ſequitur ibi Ioann. de Imo. &
eam ſequitur do. Abbas in c. j. & in c. nul-
li de accuſatio. & pro ea facit tex. in l. j.
C. de procuratoribus, & Bal. in l. exce-
ptionem, & in l. licet. C. de procura, & in
auten. offeratur C. de litis conteſta. & Lu
do. Roma. in rubrica de arbi.

Nec obſtat Gloſa in d. c. ſi curatores,
quia loquitur in argumen. ergo ibi non
eſt caſus argumen. enim non eſt proban-
di, ſed eſt in conditione diſputandi per
dictum cap. forus. §. argumen. in uerſicu.
ſola inueſtigatione. Et ideo Ioan. And
in c. primo de pact. reprehendit ibi Glo.
in quantum dicit non argu. ex iſto tex.
quia ſecundum eum eſt ibi caſus: & ideo
dicit Bal. in l. conuenticulam. C. de epi-
17 ſco. & cleri. quod † omnis bona ratio
dicitur argumentum, & ſi aliter dicere-
mus ſequeretur quòd iuriſconſulti, qui
parum inueſtigauerunt, ut in l. qui ſi. in
fi. ff. ad Treb. dicerentur falſi teſtes inquã
tum eorum argumenta reprobata fue-
runt. Ita dicit Bal. in rubri. C. de proba-
tionibus. Et facit id commune logicorũ.
Ari. eſt rei dubię faciens fidem. Et ex iſtis
elicitur talis concluſio quòd in cauſa ci-
uili nulla præcedente infamia, nec parte
opponente non poterit iudex ex officio
ſuo inquirere de conditione teſtis con-
tra Gloſſ. & totam pene iuris prudẽtiam
antiquam, & modernam.

Nota quòd perſeuerans in crimine
repellitur à teſtimonio. Abb. antiquus
hic, quem refert, & ſequitur do. Anto.
ſentit quòd omne peccatum mortale ſuf
ficit, & iſto modo exponitur crimẽ, id eſt
peccatum ex iſto tex. & pro differentia in
ter crimen, & peccatum, & delictum re-
mittit ſe ad Gloſſ. in regula peccatum de
reg. iur. in vj. & eſt Gloſſ. in l. j. C. ſi ad-
uerſus delictum, & bonus tex. in c. j. ubi
dicitur quòd crimen eſt graue peccatum
accuſatione, & damnatione dignũ. Ala.

& Vinccn. in c. ſuper eo. ſupra eo. cum quibus tranſit ibi Io. An. dicunt quòd crimen debet eſſe tale quòd à promotione remoueat, & cum eo non fuit diſpenſatum ad hanc opinionem ut non ſufficiat quodlibet crimẽ. tenuit Pau. Bononien. ut hic refert. do. Ant. quem ſequitur ipſemet: uidetur autem inhærere iſtis Ala. & Vincen. Faciat ſecundum eos quod tex. iſte facit mentionem de crimine, & non peccato. Item mendax qui eſt in peccato teſtificatur. c. inquiſitioni. de accuſa. Ergo peccatum non repellit à teſtimonio. Reſpondet do. Cardi. inſtan-
18 do circa hoc, tamen concludit quod † cũ de iure ciuili teſtis non repellatur propter crimen, niſi ſit de eo damnatus d. c. ſuper eo. nec damnatus de quolibet crimine repellitur: ſed duntaxat qui damnatus in publico iudicio l. iij. §. lege. ff. eo. & iij. q. iij. §. lege in quo damnatus ſit infamis. l. infamem. ff. de publ. iudi. remanet ergo ius ciuile in aliud, ut non ſubſiſtat excepto de quolibet crimine niſi ſit tale quòd poſſet accuſatus damnari in iudicio publico. & aduerte quia hoc dictum ſentit hic Inno. & Lau. proſequitur. uult enim in effectu quòd de crimine quod non irrogat infamiam, non poſſit excipi contra nolentem accuſare uel teſtificare contra laicum: ſed contra clericum ſic: quia ſi crimẽ eſt tale quod impedit eum promoueri ad ſacerdotium non poſſit teſtificari, uel accuſare ſacerdotem. facit. c. ipſi Apoſtoli ij. q. vij. & ſi iſta uera eſſent magis reſtrictio eſſet ſecundum do. Abb. ad illum tex.

Sed ipſe dicit ſe credere quòd de mente iuris fuit repellere quemlibet perſeuerantem in mortali peccato merito ut dicit Abb. antiquus: nam mortale peccatum poſſet dici crimen graue, cùm non data pœnitentia Deus puniat mortaliter æternali igne, ut in §. alias ea demum. & §. criminis xxv. diſt. ubi peccatum mortale licet ſit de grauioribus, appellatur criminale. dicit enim quòd peccatum ueniale efficitur mortale ex conſuetudine, & continuatione, & idem dicit ſe credere, quòd perſeuerantia in quocunque peccato excludit quem à promotione, arg.
19 c. ſciendum xxvj. diſt. † Eſt enim præſumptio cuiuſdam hæreſis perſeuerare in peccato mortali: habet enim eccleſia eũ quaſi pro infideli, cùm non uelit acquieſcere præceptis eius. ar. c. ſciendum. viij. q. j. & lxxxj. diſt. c. ſi quis presbyter. Nam ſi ueniale efficiatur mortale data in eo perſeuerantia; multo fortius mortale aggrauabitur propter perſeuerantiam, & dicit hoc probari in d. c. forus de uerb. ſignif. ubi clarè cognoſcitur innocentia & integritas uitæ. Nam dicit ibi tex. ſi bona uita defuerit in teſte fide carebit. non poteſt iuſtitia cum ſcelerato homine habere commertium. allegat etiam. c. non poteſt. ij. q. vij. ubi dicit non poteſt homini fidelis eſſe qui Deo eſt infidelis, quod contingit ex perſeuerantia in peccato mortali. Item de iure Canonico omne peccatum eſt publicum. not. Gl. in c. j. & ij. de collu. ij. q. iij. præuaricator. Si autem peccatum fuit momentaneum ex quo non perſeuerat in illo, ſatis poteſt dici quòd ad hoc ut habeat locum. §. crimen non ſufficit quodcunque peccatum mortale: ſed debet eſſe de grauioribus: quia tex. in illo §. referendo eum ad principium, loquitur quando fuit alias conuictus, confeſſus, uel impulſus, quia perſeuerabat in crimine. ubi autem non probatur perſeuerantia, non aggrauat peccatum in tantum. quinimmo non admittitur nomen illius qui ſtatim ſurrexit ut in c. ſpecies de pœniten. diſt. iij. ſuper illo uerſi. in crimine. poſita eſt Gloſſ. illa Inno. Gloſſ. tamen no. ij. q. vij. Ipſi Apoſtoli. ex quo quis incidit in peccatum mortale: non admittitur amplius in teſtem in cauſa criminali licet ſit emendatus. Et facit iſte tex. & forte hoc eſt uerius ſecundum do. Abb. ſed primum æquius, & dicit hanc opi. ſentire Hoſti. ibi ubi dicit
20 quòd † iuramentum temerarium repellit à teſtimonio ſi iurantem non pœnituit: tamen non eſt crimen publicum nec de grauioribus peccatis: ut colligitur ex tex. & Gloſſ. xxvij. q. iiij. c. ſacramentum. Hoc etiam ſentit Innocen. in c. intimauit ſupra eo. facit Gloſſ. in uerſi. alias. in c. cõ pellendum

pellendum vj.q.j.& c. illi qui cum c.præcedenti: Nam perſeuerantes in peccato mortali notantur infamia canonica; & repelli debent etiam ab accuſatione, ut in iuribus præallega. Nec obſtat d. c. inquiſitio, quia ibi non eſt peccatū mortale, & iſtud eſt in odium ipſius teſtis, qui uolebat ſe ſubtrahere à teſtimonio oſtendendo ſe falsè inimicum alterius partis. facit quod no. Inno. in d.c. intimauit. facit.c.licet cauſam ſupra titu. proximo cū ibi not.quod ille qui eſt leuis opinionis puta conſueuit dicere quotidie mendacia licet nullum lædat, non admittitur in teſtem, uel ſaltē modica fides ei adhibetur.ergo repelli debet ille qui dicit mendacium cum iactura alterius, & perſeuerat in illo.Faciat ad noſtrum propoſitum quod nota. Gloſſa in d.c.quod ipſi Apoſtoli,& tex. in c.infames vij.q j.& c.conſtitutus.iiij.q.vj.

Et ideo concludit quod in foro canonico ſeruabitur iſta opinio tam cōtra clericos, quàm contra laicos. Sed in foro
21 ciuili ſeruabitur ius ciuile † cum Papa non intēdat illud in ſuo foro corrigere, ut ſatis colligitur in d. c. ſuper eo; & doctrina Glo. in c.ij. de reg.iur.lib.vj. & c. ſ. de præſcrip.& c.cum eſſes.& c.relatum.& c.ſi hæredis de teſta. uide per Glo. & c.licet de uoto. Nam princeps habilitare poteſt criminoſum ad teſtimonium. c. in fidei fauorem de hæreti. in vj.c.per tuas de ſimo.& c.tanta eo.ti.nec habilitat quoad ſucceſſionem, quod tenet hic Vincen. & Spe.prope prin.iij.uel ij.char.uerſi.quæritur utrum Papa. Et ex iſtis infert do. Abb. quòd clericus concubinarius nō poteſt eſſe teſtis etiam in ciuili, cū in eo concubinario ſit graue crimen xxij. diſtin. c. nullus.& c.præterea.& cap.accipimus de æta.& qualita.& c.ueſtra.& c.fina. de coha. cleri. & mulie. & idem dicit in laico. tamen per uerbum forte allegat tex. in c. uenio xxx. q. iij. & ita reſidet tantus doctor, & eſt elegans concluſio præclaro & excelſo doctore digna. ut Mar.Cice. utar uerbis. & ſecundum Hoſti. ſeruetur iſta opinio in terris temporalibus ſubiectis eccleſiæ ut eſt glo. quæ conſueuit reputari ſingu. in c.ij. de arbi. in vj. & ideo pulchrè dicit Bald. in l. 1.C.qui bo.ced.poſſ. quod ſtatutum editum in terris eccleſiæ recipit interpretationem à iure canonico, & non à iure ciuili: Facit quod ipſe uoluit in l.ſi non dubium.C. de furtis. & l.ſi quando.C.de inoffic. teſtamen.

Sed domi.Pet.de Anchara.hic dicit q
22 † criminoſi, & in crimine perſeuerantes repelluntur à teſtimonio in cauſa ciuili & criminali, quod intelligit eſſe uerum in crimine publico uel priuato ex quo cōdemnatus eſſet infamis. Vt in furto. ui bono.rap.& iniuriarum & ſimilium. l. Athletas.§.calumniator de his qui no.infa.ff.& ſubdit idem Io. And. in condemnato de crimine priuato ex quo non irrogatur infamia: quia cum non poſſit ſacerdotem accuſare, nec contra eum teſtificari quāuis contra laicum admitteretur. Idem refert Inno. dicere cum excipitur de crimine: crimen eum infamat ſiue ſit condemnatus ſiue non. Ang. uero in d.§.calumniator refert per illum text. dixiſſe Inno. in d.c.ſuper eo. quòd de iure ciuili criminoſus ſecūdum. l. à teſtimonio non repellitur niſi poſtquam eſt de crimine condemnatus. & refert Illuſtrem do.Iac. But. tenere idem, & idem tenet glo. in l. 1.§. remouet.ff.de poſtu. quæ dicit quòd delinquens ante ſententiam non patitur aliquam pœnam, & pro hoc dicit eſſe caſum in l.quod ad ſtatutum ff.de pœnis.

Sed de iure canonico immediatè commiſſo maleficio repellitur à teſtimonio ſi poſt ſententiam repellendus ueniret. Ratio differentiæ eſt ſecundum eum, quia de iure ciuili infamis infamia facti non repellitur à teſtimonio: ſed de iure canonico ſecus.allegat.l. 1.ff.de his qui no.infa.ubi gloſſa ſingu.hoc aſſeruit.etiam ſentit Ang.quod de iure canonico omne crimen repellit à teſtimonio.

23 Circa hoc † uidenda ſunt duo ſatis appenſatè, primum ſi de iure ciuili ad hoc ut aliquis repellatur ab accuſatione ſiue teſtimonio requiratur quod ſit de crimine conuictus, & condemnatus.

Secundo eſt uidendum utrum omne peccatum mortale data in eo perſeuerā

tia repellit à teſtimonio. Circa primũ
uidetur quod debeat conuinci & con-
demnari. hoc dicit gloſſ. ordinaria in c.
ſuper eo. de præſcrip. & in c. j. infra de
exceptionibus; & mouetur ipſe per di-
ctum.§.calumniator, & per tex.in l.iij.§.
lege.ff.eod.canonizata iij.q.iij.§. lege,&
probatur in tex.rotundo.in l.quod ad ſta
tutum in uerſi. ſolo ſententia non genus
criminis expectatis, & l. qui iudicio in
uerſi.calumniatur.ff.de accuſatio. & l.ij.
in uerſi. neque cuiuſcunque notari bona
antequam de eo Romæ pronuntiatum
ſit.ff. de bonis eorum.l.eius qui delatorẽ
in uerſi.oportet conſtare prius,& de cri-
mine pronunciare ff.de iure fiſci.& l.ea-
dem.uerſi cu.damnatus teſtis publicè di-
cere prohiberetur. ff. ad legem Iuliã re-
petun.& l.quęſitum in uerbo damnari te
ſtes dicere prohibentur.Et facit lex.pri-
ma.ff.de his qui notantur infa. & text.in
l.eum ancillis.C.de inceſt.nup.& ibi Bal.
24 colligit quod † regulariter criminis
pœna inquirit iudicis ſententiam. Fa-
cit quod not.Bart.in l.ſtipulatio.§.habet
autem ff.de operis noui nun.& gloſſ.in l.
ſed & ſi poſſeſſori. §. ſed cum hæreditas.
ff.de iureiuran.& tex. in l.ignotum.ff.de
his quæ in fraud. credi.l. exitus.ff.de ac-
quiren. poſſeſſio.l. interdicti de interdi-
ctis.l.per tutores à patrono.ff. de confir-
ma. tuto.l.ſed à Diuo Pio.§. ſi in uendi-
tione ſecundum unum intellectum ff.de
rei uendica.l.fina.§.ſi cum Seio.ff. ſi cer-
tum peta.l.non intantum.§.ſenatus.ff.de
fideicommiſ.& quod not.in c. cum ſecun
dum leges de hæreti.in vj. Et illud tenet
do.Cardi.hic,& Iaco.Butrig.& Ange. in
d.§.Calumniator. Et iſta eſt communis
ſententia omnium ſcribentium loco &
opinione probata. Sed contra iſtam
opinionem uidetur quòd ſufficiat quòd
ſit conuictus,& ad hoc allego Glo.ſingu.
in d.l.q iudicio in gl.iudicatus,quæ ſup-
plet uel conuictus: Vnde ſicut repellitur
ſi eſt iudicatus, ſic repellitur ſi eſt conui
ctus,& mouetur illa gloſa ad ſic dicendũ
per tertium in l.iij.ff.eod.§.l. Et ſi di-
catur amice,lex quæ iudicio loquitur eo
caſu,quo quis accipit pecuniam,ut accu-
ſaret, uel non accuſaret, etiam loqui-
tur in accuſatore; & §. legis loquitur in
teſte; ergo de uno nõ infertur ad aliud.
Gloſſa ibi ualde ſingularis reſpondet
quòd eadem æquitas eſt in repellendo
accuſatorem, quæ eſt illa repellendo te-
ſtem, & concludit quòd illamet eadem
exceptione pellit accuſatorem ab accuſa
25 tione, etiam concludit quòd † ad repel
lendum teſtem uel accuſatorem ſufficit
quòd ſint conuicti de crimine quod effi-
cerentur infames, & ibi Bar. dicit illam
Glo. optimè dicere, & eam ſequitur An
ge. & ſentit Gloſſ. ibi expreſsè quòd di-
ctus.§.lege habeat locum in conuicto ſo
lum;& per cõſequens uidetur quod Bal.
cum reuerentia ſua dixerim,non ponde-
rauerit ſufficientem d.§.lege quem alle-
gauit in d.c.ſuper eo.& d.c.primo.

Secundo hoc probat tex. rotun-
dus in l.accuſatio. in uerſic. damnari ra-
tione conuictus.poſtea ex.l.non accuſat.
ff.de præuarica. ubi præuaricator effici-
tur infamis,ut d.l.Athletas §.præuarica-
tor, & tamen ſufficit quòd ſit conuictus
ut repellatur ab accuſatione. concluſio
ergo cõis non eſt uera: & idẽ dicendũ eſt
in teſte, ſufficit ergo quod ſit conuictus.
Tertio eſt tex.clarus iiij.q.iij.§.l.Iulia.
Verſi.qui ob teſtimonium dicendum pe-
cuniam accepiſſe iudicatur, uel conui-
ctus erit: & ſi dicatur quòd principium il
lud.§.requirit condemnationem: Vt pa-
tet in uerſi. Iudicio publico condemna-
tus in hoc fuit deceptus Bart. quia illud
principium debet intelligi ſecundum fi-
nem.argu.l. qui filium. §. Sabinus.ff. ad
Treb. Quarto allego Gloſſ.in d. §. le-
ge.iiij.q.iij. quæ dicit ſecundum legem
repellitur criminoſus:& ſi nondum ſit la
ta ſententia contra eum & ſic ſufficit eũ
eſſe conuictum.Et Gloſſ.Accur.in d.l.iij.
§.lege in uerſi.conuictus ſupplet ſcilicet
per ſuam confeſſionem tantum ſe ipſum
condemnauit. Et ad iura in contra-
rium ſupra allega.reſponde quòd ſunt in
telligenda ſecundum d.l.accuſatorem,&
ſic ſufficit quòd ſit conuictus tãtum cùm
dicitur quod requiritur ſententia ſup-
plens uel æquipollens. Et ideo dixit Bal.
in l.

26 in l.j.C. de delic. defun. quod † ſi reus accuſatus poſt cõfeſſionem criminis mortuus eſt bona confiſcantur: & ſi opponatur quòd requiritur ſententia, reſpondet quòd ſufficit æquipollens. ad hoc facit.l.fi.C.quib.mod.infa.irroga. in uerſi. conuictus. ubi eſt caſus qui ſufficit eſſe conuictus.licet Gloſſ.ibi ſuppleat, & condemnatus quod non eſt neceſſaria illa ſuppletio. Nec obſtat cùm allegantur iura ſuper illa pronunciatione: quia ſatis eſt quod appareat ex actib. ut eſt Glo. ſing.in l.ſancimus ad Treb. & cum ea trãſit ibi Barto.& Ioan. de Imo. in d.l. ſtipulatio.§.habet.Et Bal.in l.j.C.de delic.defun.Nec obſtat Gloſſ.in l.ſed ſi poſſeſſori.§.Sed cum de hereditate: quia ibi loquitur in ſimplici probatione, ex qua nõ oritur actio. & quod not. Bald. in l. Tutores. §. à patruo. Item quia dicta iura loquuntur in aliquo caſu.Iſte intellectus eſt capiendus.quia per illum ius canonicum concordat cum iure ciuili,quod eſt faciendum. c. cùm expediat. de elec.lib. vj.l.j.C.de inoffi.dona.& ex iſtis elicio talem concluſionem quòd tam de iure ciuili, quàm de iure canonico ſufficit criminoſum eſſe conuictum, ut à teſtimonio ferendo repellatur: & ex hoc ſequitur declaratio primæ concluſionis,quod teſtificatio facta à criminoſo eſt ipſo iure nulla fuerit de crimine damnatus,uel conuictus, &pro eius ſuſtentatione,dico fore meliorem tex. de corpore iuris in c.cõſtitutus iij.q.vj.in uerſ. nullatenus ad accuſationé uel teſtificationé ſunt admittendi coniuncta Gl.in auc.Si qua mulier.C.ad Vell.quæ dicit q̃ dictio nullatenus inficit actum ipſo iure. de qua Gl. fecit feſtum do.Cardin.in c.ſuper literis de reſcrip.& hæc ſufficiant de primo.

27 Circa ſecundum † an ſufficiat quodcunque peccatum mortale data in eo perſeuerantia. & animosè, & intrepidè tene de iure forte iſtum tex. habere locum in quocũque peccato mortali data perſeuerantia. hoc determinat Gloſſ. in l.fi.C.ex qui.cau.infa.irro.& licet.§.lege. qui quærit an homicidæ, qui ſunt in peccato mortali repellantur à teſtimonio mere, & decidit q̃ non. ergo admittitur ſecundum eum,allegat.l.j.ff. eo. facit Gloſſ.in c.j. ſupra eo. ubi qui non reperitur prohibitus teſtificari uidetur ſibi permiſſum. facit in ſimili Gloſſ. in c.j.de coniug. lepro. & text. in c. cùm apud de ſpon.& in c.j.de procu.& Gloſſ.in c.inter corporalia de tranſla. præla.& tex.in.c.j. de ſup. negli. præla. in vj.& in c. cum R. canonicus de offi. deleg. cum ſimilibus. Secundo dico per hoc fore caſum in c. ſuſpectus iij.q.vj.in uer.qui non ſunt bonæ conuerſationis.Et ſi aliquis perſeuerat in peccato mortali, planum eſt quòd non eſt bonæ conuerſationis: & plus probat mirabiliter ille tex. quòd de facili & frequenter litigantes repelluntur à teſtimonio,quem tex. Ludo.Rom.uiſus eſt allegare pro ſingu.in ſuis notabilibus.& uide alium in.c.nullus in uerbo frequenter litigantes iij.q.v. Tertio hoc probo per fundamenta ciuilia, & hoc per tex.

28 in l.omnis in uerſic.damus † omnes qui ſe læſos exiſtimant contra delatores ſeueritatem iudici implorare ferro diſtricto. & Gloſſ. ibi diſponit.i.accuſando,faciendo eos puniri diſtrictè cum ferro, ut dicunt. Nam idem dicunt in clerico Dioceſano, caput & lingua enim amputatur. & ibi etiam dicit Gloſſ. quòd habet hoc locum, quando ex conſuetu. delatione hoc facit.C.de nota.lib.x.ubi eſt caſus au reus quòd delator calumnioſus punitur extraordinariè. Sed ſi conſueuit ſæpè illud crimen facere,punitur pœna capitis:quia amputatur ſibi lingua, & caput, & ibi dicit Bar. ſe uidiſſe in quæſtione facti ſeruari quidam ueniebat puniendus pœna capitis, & linguæ: quòd prius fuit ſibi amputata lingua,& deinde caput: & ita ibi ſequitur Bal. in l. Gallus §. primo ff. de libe. & poſthu. & determinauit quòd ſi inſtituitur filius cum nepotibus, primo inſtituitur filius, deinde nepotes ordine ſucceſſorio, & de hoc alleg. Gloſſ.in d. l.omnes. Quod tene menti.

Ecce nunc qualiter crimẽ dignum capite efficitur capitale propter conſuetudinem, ita dicamus in peccato mortali data perſeuerantia efficitur capitale, & per

per conſequens repellitur à teſtimonio ferendo. faciat l. j. in uerſi. capitali periculo cupiditas eius eſt admonenda atque prohibenda ſi in ſceleribus perſeuerant, & ibi Gloſſ. exponit ſępius faciendo allegat. l. iij. in fi. C. de epiſco. audien. alias ſi ſemel exoritur punietur. Ita inquit ibi Gloſſ. deſuper Accur. ergo facit elegans & ſingulare dictum Bal. in l. apud antiquos. C. de fur. ubi dicit dapifer hodie furatus eſt unam rem utilem, cras aliam: & ita multis uicibus unam rem uilē, quòd poterit puniri de furto. allegat Nicola. de Mata. Ioann. & Goffre. & mouentur argu. l. iij. C. de epiſco. audien. Facit tex. ualde ſingu. quem ibi ualde not. Guil. de Cugn. & Bal. in d. l. iij. ad finem de epiſco. audien. ubi iura uolētia quem excar

29 cerari propter reuerentiam ſancti † ſic non habet locum excarceratio ex iterato delicto propter quod alias fuit in carcere, & poſtea notatus, quod eſt perpetuo notandum pro conſuetudine ferrariēſi, quæ conſueuit in die beati Georgij excarcerare, & liberare cōdemnan. ad mortem. Facit quod not. Bartol. in l. Illicitas. §. quod illicitè ff. de publi. iudi. & l. ſi diutino. ff. de pœ. ubi delicta momentanea reſtaurata aggrauant delinquētem, ut acrius puniatur l. maritale, & l. motiuum. §. ſex menſium. ff. de adulterij. l. capitalium §. ſolent. §. famoſos. ff. de pęn. l. j. ff. de abige. l. ſi adulterium cum inceſtu §. ij. ff. de adulte. l. curiales. C. de decur. l. x. etiam uidetur ex iſtis quòd peccatum mortale continuatum multo magis debet aggrauari ad expellendum à teſtimonio ſi crimen nō capitale reiteratum ducat ad mortem. Et per hoc ſit uera concluſio Abb. antiqui & ſequentiū, & Abb. Moderni, & omnia iſta faciunt ad oſtendendum quòd perſeuerans in peccato mortali repellitur à teſtimonio: ſed quoad iſtum tex. Vtrum iſte tex. probat formaliter concluſionem eorum circa hoc non reperio eos laboraſſe, & uidetur quòd nullo modo probet quod peccatum mortale data in eo perſeuerantia inducat ad baratrum, ideſt ad infernum. §. criminis xxv. diſtin. & ſic efficitur criminale peccatum per illam continuationem, ut iam dictum eſt per eos ſi iſte tex. requirit duo quòd ſit peccatum mortale, & detur perſeuerantia in eo. ergo ſequitur quòd nō loquitur in peccato mortali, & per iſtum intellectum remanebit ius ciuile ſaluum, & non correctum: Vt uoluit domi. Cardin. & in iudicio meo eſt motiuum difficile. Sed illo non obſtante contraria concluſio uidetur ſuſtentabilior uidelicet quòd iſte tex. comprehendat peccatum mortale data perſeuerantia: & ad hoc oſtendendum induco id quod Archidi. uenit in mentem in c. infamis vj. q. j. ubi alle. Azo. dicentem quod quodlibet peccatum mortale dicitur capitale largo modo: quia difformat caput, id eſt mentem hominis: quia caput mens dicitur. c. unico de ſacra unctio.

Secundo conſidero tex. in c. cri-
30 minis xxv. di. quia † appellatione criminis latè patet quòd complectitur omne peccatum quod ex deliberatione procedit. Tertio pondera not. expreſſe in iſto tex. uidelicet ſi perſeueret in crimine, procedet pariter omni peccato mortali: quia per aſſuefactionem, & perſeuerantiam efficitur graue. nunc arguo ſic formaliter quoties duo ſic ſe habēt quòd unum lato ſumpto uocabulo uenit appellatione alterius: & eadē ratio eſt in utroque, & eſt expreſſa ratio in l. tunc exorbitans loquens in uno uerificatur in reliquo. Iſta eſt elegans & ſolemnis doctrina, quæ colligitur ex tribus Gloſſ. ad inuicem iunctis, quæ ſunt ſecundum doc. in locis ſuis ſing. uidelicet in cle. j. & clem. auditor de reſcrip. & cle. j. de elec. ſed lato ſumpto uocabulo appellatione criminis uenit peccatum mortale. quoniam uenit appellatione criminis capitalis, & eſt eadem ratio data perſeuerantia in crimine capitali, quæ eſt in crimine, & eſt expreſſe in hoc. c. ergo ſequitur maior, quod iſte tex. in mortali peccato habet locum data perſeuerantia. Præterea hoc oſtendo ſtricta ratione. quia aut dicimus tex. iſtum loqui de crimine capitali, & de hoc non erit dubitatio aliqua, ut apparet in iuribus ſupra allegatis: quia

ſufficit

ſufficit quòd quis ſit conuictus de crimine ut dictum fuit heri.alias de uento ſeruiret nobis decretalis iſta quod non eſt dicendum.l.quod Labeo ff. de Carb.edi. c. cum iureperitus. ff. de offi. deleg. nec pōderaſſet tex. iſte perſeuerantiam: quia continuatum efficitur grauius,de quo dicit Apoſtolus, Purgare non poterit, ſed æterna illum flamma ſine ullo remedio cruciabit,ut eſt tex.in d.§. alias ea demũ xxv.diſt.in.& per hoc,reſpōſum eſt ad argu. in contrario ſcilicet per me formatum:quia immo tale peccatum eſt criminale, ut dixi etiam aperto ore, iſte tex. probat concluſionem elegantem Abba. & ſequentium.

31 Possет † nihilominus dari concordia,& erit noua & ſingularis hoc modo. Aut quis eſt in peccato mortali notorio, & in eo perſeuerat,& tunc ſit uera opi.Alani & do.Anto. Pau.& ſequentiũ, & ad hoc dicendum moueor ex Gloſſ. elegantiſſ.ij.q.vij. quæ dicit quòd ſi agitur ciuiliter,& peccatum mortale eſt occultum, non obeſt ſibi illud peccatum: quia præſumitur quòd egerit pœnitentiam:quia occulta in mitiorem partē interpretantur. Aut eſt magnum & notorium, & tunc non poteſt teſtificari: quia præſumitur non feciſſe pœnitētiam,niſi probet ſe egiſſe pœnitentiam: niſi eſſet tale crimen quod poſt pœnitentiam irrogaret infamiam iij.q.vij.§. priore. & per elegantem dictum Bar.in commento l.j. C.de ſac.ſan.ec.in vj.col.in uer.Quero, ubi dicit quòd ſi conſtet aliquem notoriè deceſſiſſe in peccato mortali: puta interfectus fuit in furto,uel ſe ipſum occidit, uel alia ſimilia, quòd relicta ad pias cauſas non ſunt ſumenda,nec per eccleſiam acceptanda,allegat.c.quia in omnibus de uſur.non in eorum relictis eſt locus priuilegijs indultis à lege ad pias cauſas,ut in auten.ſimiliter.C. ad leg. fal. & l.j.C. de ſac. ſan. eccle. Ex iſtis infertur quòd exiſtens in peccato mortali notoriè data perſeuerantia repellitur à teſtimonio: ſecus ſi eſt occultum. Secunda concluſio quòd iſtud.c.loquens de crimine data perſeuerantia comprehendit peccatum mortale continuatum, & pro iſto dicto adduco Bar.C.de ſacroſan.eccle. in l.j. Vide Petr.de Ancha. & Io. de Imo.& ibi dixi in c. filius de teſtamen.

32 Sed utilis † Et quotidiana dubitatio ſe in medium offert qualiter concipitur exceptio criminis, aut infamiæ contra teſtem, & eſt expediens & neceſſaria pro declaratione illius tex. & reperio Bar.in l.j.C.de teſta.ubi per illum tex.in uerſi. liberorum loco habiti ſunt, dicit quòd inepta eſt iſta exceptio oppono cōtra teſtem,talis non poteſt eſſe teſtis,aut iudex eo quia infamis, & ſeruus, niſi dicatur & ita communiter habetur & reputatur: Vnde illa exceptio eſſet inepta, & per iudicem poſſet repelli argu.l.j. §. Labeo.ff.de flumi.& cle.conſtitutionem, de conſtit. & ita pleniſſimè dicit Barto. in d.l.j.& l.ſi arbiter.C.de ſenten.& inter lo.om.iudi. & in l. ad teſtium conditionem ff.de teſta.facit notabile dictum Ange.in conſilio primo.Vbi quidam domeſticus fuit productus in teſtem, fuit oppoſita exceptio contra eum. iſte non eſt omni exceptione maior. quia domeſticus conſuluit ibi Ange. quòd talis exceptio fuit inepta: quia uerum eſt denotat præſens tempus.l.cùm ſtipulauit,& l.ſi à colono.ff.de uerborum obli. non autem ſi oppoſuit quòd tempore diſpoſitionis & iuramenti non erat omni exceptione maior,& tamen antea fuit.Vnde dicta exceptio inepte eſt oppoſita:quia conditio teſtis inſpicitur tempore iuramenti.ut in d.l.j.C.de teſta.& in d.l.ſi arbiter. Alia autem extranea anteriora uel poſteriorā non cōſiderantur, ut in dictis iuribus. Et ſic tanquam inepta eſt reijcienda.alleg.d.§.Labeo. & hoc erit utile ad multa ſi quis opponit quòd ſit famulus producentis excipit ineptè: quia debet opponere ꝙ tempore iuramẽti,& teſtificationis erat famulus illius:Bal.uerò in d.l.j. pone inquit obijcitur teſti infamia, ille qui etiam obijcit non dicit ꝙ publicè habetur pro infame, an iſta exceptio ſit aptè appoſita, & reprehendit doctrinam

33 Bartoli & concludit † aut exprimuntur cauſæ infamię ſpecialiter:& tunc eſt actis appoſita.

appoſita.alleg.c.præſentiũ de teſti. in vj. nec eſt neceſſe dicere ꝙ habeatur pro in fami:quia præſumitur ex quo debebat ha bere.ſi autẽ opponitur exceptio infamiæ ſine cauſa: & tũc ſi opponitur in genere eſt inepta oppoſitio: quia ubi obijcitur de crimine, non ſufficit obijcere in gene re: & ita ibi reſidet tantus doctor. Ludo. Roma.in d.l.1.dicit dictum Bal.non habere ſaporem iuris. ex eo quia exceptio infamię oppoſita contra teſtem ad hoc ꝙ procedat neceſſe eſt qualitatem crimi nis ex quo reſultat infamia ſigillatim in exceptione exprimi,& dicit eſſe tex.in d. c.præſentium bene.feciſſet allegare §. te ſtes in illo c. & ideo damnato iſto dicto Bald.reprehendit Bart.& in hoc cum ſua reuerẽtia eſt merus relator. refert enim deciſionem excelſi doctoris Franciſci de Rampo. Bononien. qui dicit cõtra Bart. in d. l. 1.

Sed mirum eſt de dicto Ludo.quia nõ refert Ioan.And.de Nicola.in l.teſtium, §.conditione ff.de teſta. ibi tenet contra Bart. & allegat deciſionem do. Franc. & ibi concludit quòd illa exceptio ſatis uidetur aptè oppoſita. concludit enim regularem.l.diſpoſitionem per id quod notatur in cle.ſi. de reſcrip. & l.omnis.§.Lucius.ff.de his quæ in frau.credi.Vbi ſufficit quòd acta concludant præſumptiuè, ita & exceptio ſingularis. l. diſpoſitio eſt quòd ſeruus non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. Vt. l. Qui teſtamenta.§. ſeruus. ideo talis exceptio uidetur apta: nam eo ipſo quod oppono quòd eſt ſeruus exceptio concludit præſumptiuè ꝙ pro ſeruo habitus erat, & in uim replicationis poſſit per partem aduerſam dici ꝙ licet fuerit ſeruus,tamen communi opinione reputabatur liber. allegat præfatũ dictum domi. Franc. in d.l.1. Qui dicebat ꝙ illa uerba liberorum loco habiti ſunt, non erant per uiam exceptionis, ſed replicationis: quia agebatur contra uenictes ab inteſtato, qui excipiebant ꝙ communi opinione reputabantur liberi pondera Gloſſ. in l.1.in pulchro uerſic.ex adulterio.ff. de libe. & poſthu. quæ dicit hoc in genere ibi contra ſtetit in ſpecie: quia talem hominem occidit.& ibi Bal. dicit il-

34 lam gloſſ.notandam † ꝙ quandoq; alicui obijcitur homicidium in genere, & quãdoque in ſpecie. Nam ſemper ad repellendum teſtem debet obijci in ſpecie exceptio criminis.allegat d.c. præſentiũ. benefacit. §. teſtis.

Pondera quia ille text. ſi ſubtiliter ponderetur probat cõtrarium: Nam ibi tempore quo fuit oppoſita exceptio criminum contra teſtem, fuit oppoſita in genere, non in ſpecie. mandauit poſtea Papa delegato ad capiendum teſtes, ꝙ compelleret ad exprimendum crimina ſigillatim & ſuper hoc interrogaret teſtes diligenter. ergo ſi illa exceptio fuiſſet inepta,non mãdaſſet Papa ꝙ illa ſpecialis ſpecificatio fieret: quia exceptio ineptè propoſita eſt repellenda;ſicut accuſatio inepta repellitur, ut d.§. Labeo. & d.clemen.conſtitutionem. Ita reperio Ang. in noſtris terminis dicere in l. ſi libellorum ff. de accuſat. & dicit ꝙ pridie fuit ita iudicatum eo exiſtente aduocato: ſed mirum eſt ꝙ nõ allegauerit Ioan. An.in d.c. præſentium,ubi dicit ꝙ apertè probat ille tex.quòd exceptio ſine tali ſpecificatione non recipitur: Eſt tamen uerum ꝙ poteſt tempore quo recipiuntur teſtes ad probandum exceptionẽ criminis peti quod deberet fieri ſpecificatio nõ facta ante talem exceptionẽ propoſitam. Quicquid ergo dixerint tot illuſtres uiri uidetur tenendum quòd exceptio criminis facta in genere ſine aliqua ſpecificatione eſt admittenda. ante uero receptionem teſtium eſt facienda ſpecificatio.nec glo.in d.l.iij.in prin. Loquitur de ſpecificatione oppoſita cõtra teſtem. & iſtam concluſionem menti commẽda perpetuo.

Aliud autem ſi teſtis ante oppoſitionẽ reputatur infamis,& criminoſus,& re uera non eſt: & fuit productus in teſtem. An ualeat ſua teſtificatio. Bald.in l.ij.C. de ſenten. & interlocu. omni.iudi. dicit

35 † ꝙ ſi aliquis communiter reputatur excommunicatus,tamen geſta per eum ualent,& tenent,& allegat gloſſ.ſecundum eum ſing.in d.l.cum lege.ff.de teſtamen.

Tu

Tu pondera quia licet acta ualeant, interim actus non erit in obſeruantia: Et moueor per gloſſ. ſingu. Ioan. Theutonici xxvij. q. ij. Agathoſa eius alias in ſumma quæ dicit quòd ſententia lata ab occulto excommunicato eſt nulla, ſed interim ſeruatur. licet Inno. in c. ſi uere de ſen. excom. dixerit ꝙ tenebat, & habetur in c. ad probandum de re iudi. de quo dicit ut hic per docto. & dicit Ioannes de Imola in d. l. cum lege & pro illa Gloſſa inducit quod infamia repellit à teſtimonio, dummodo ſit notorium ꝙ ille ſit infamis. quod procedit in teſtimonio extra iudiciali: ſecus in teſtimonio iudiciali, & dicit illam Gloſſ. ſingu. & unicam. benefacit iſte tex. Aliud autem ſi teſtis criminóſus, & alij fide digni inducerentur confirmantes dictum eius, an credetur dicto ſuo? Reperio tex. ualde no. in l. ex argentarijs: §. ſed ſi omnis. uerſi. Quid enim cui mulieres, & deploratis unus ēli derit. ff. de eden. & per illum text. conſuluit Ang. in conſilijs ſuis conſilio primo: opponebatur cōtra teſtem ꝙ erat domeſticus, & nihilominus ſi dictum erat confirmatum per alios teſtes ꝙ ualeat dictū illius domeſtici. Et Bal. ibi. in l. præſcriptionem. §. ſi contra ius in xviij. col. ibi quinto quæritur, ubi dicit ꝙ exceptio contra unum teſtem, in quo non pendet ſubſtantia probationis, quod eſt probatum per plures alios non impedit reliquum proceſſum ordinarij uel delegati iudicis. alleg. Inno. in c. ſuper eo. el primo de offi. deleg. Ang. in d. l. ſi quis ex argentarijs. limitat hoc niſi deploratio ſit talis ꝙ eum à teſtimonio repellat l. mari tus. ff. de quæſtionibus.

36 Nam ſocietas † idonei teſtis ſupra cumulata non propterea reddit eum habilem, & dicit caſum eſſe not. in l. j. C. de teſta. & ideo dicit Bal. in d. l. ſi quis ex argentarijs. ꝙ ſi quis eſt infamis infamia facti procedit ille tex. ſecus ſi eſt infamis in famia iuris: quia talis eum non repellit, & eius nulla eſſet fides. & ſic non poſſet ſuppleri quod non eſſet. ſed an eo caſu quo opponitur exceptio contra teſtem in ſpecie requiratur ꝙ opponatur locus & tempus commiſſi criminis. Bar. in l. j. ff. de doli excep. in iij. col. in uerſic. Quæro pone ꝙ aliquis excipiendo opponit crimen ꝙ occidiſti hominem, & commiſiſti falſum, an debet poni locus & tempus ſecundum diſpoſitionem legis libellorum, & dicit ſe nō habere expreſſum hoc de iure ciuili niſi per rationem illius l. ſed de iure canonico dicit eſſe tex. in d. c. præſentium de teſti. in vj. & in c. ut circa. de electio. Salicc. in l. Atrox. ff. de iniur. dicit ꝙ c. præſentium non probat doctrinam Barto. Ang. in d. l. libellorum dicit ꝙ interdum opponitur exceptio criminis ad punitionem. exemplū cùm excipitur de crimine contra prælatum, tūc ad inſtar accuſatoris debent inſeri locus & tempus. allegat' d. c. ut circa, & cle. conſtitutionem de iure ciuili uidetur oppoſitum in authen. quomodo opor. epiſ. §. ſi quis autem ubi dicit illum tex. ſupplendum eſſe per iſtam decre. Si autem excipitur de repullando teſtem, tunc nō eſt neceſſe opponere locum & tempus, & dicit eſſe caſum in d. c. præſentium, & inducit illum tex. ut ſuperius induxi refert ita fuiſſe iudicatum eo aduocante. Sed dominus Cardina. in dicta element. conſtitutionem. §. tertium refert Inno. & latius Archidia. in d. c. præſentium dicere ꝙ requiritur ſpecificatio criminum, & loci & temporis quomodo opponitur contra teſtem, & ſic idem erit in exceptione quod in accuſatione de pę. diſ. v. c. Conſideret. & c. qualiter. ij. de accuſa. & c. conſtitutionem de ſenten. excom. in vj. poſtea opponit de. c. præſentium. §. teſtes. Vbi apparet ꝙ crimina fuerunt oppoſita ſine ſpecificatione. ſed Papa mandauit poſtea ꝙ fieret ſpecificatio ergo deputato ad recipiendum teſtes. ergo non potuit fieri oppoſitio criminum ſinè ſpecificatione. Et Ioannes Andr. ibi dicit

37 ꝙ ille tex. non probat quod † exceptio criminum fieri debeat cum ſpecificatione. dicit tamen Paul. ꝙ ille cui datus eſt terminus ad opponendum crimina, uel defectus ſatisfacit termino ea indeterminatè ponendo: & ſi declarando petatur, poterit declarari poſt terminum: quia

qui declarat, nihil de nouo addit. l. hære des palam. §. ſed ſi uero. ff. de teſta. & cle. j. de ſum. trin. & fide catho. dicit tam lap. in d. c. præſentium quòd talis exceptio ef ficaciter non dicitur donec fiat ſpecifica tio, cùm illa requiratur ante teſtium receptionem, ibi etiam ex futuro euentu exceptio talis conceptionis eſt ergo ꝙ à principio fieri debeat ſi & poſtea ante re ceptionem teſtium ſuper ea. Idem tenet Pau. in d. c. præſentium, & refert ita fuiſſe conſultum per Guido. epiſcopum Car di. & idem dicit Stephanus prouincialis ſeruari in Curia Romana ſecundum qđ re fert Pau. & refert & ſequitur Domi. in d. c. præſentium.

Et ex iſtis elicitur concluſio ſi exceptio criminis oppoſita teſti in genere non facta ſpecificatione, nec criminis in ſpecie, nec loci, nec temporis, non eſt per iu dicem condemnanda immo recipienda. licet Bal. in authen. ſi dicatur. C. eo. ad finem, dicat quòd non opponitur crimino ſitas teſti ubi debet opponi in genere: ſed debent crimina ſpecificari cum inſcriptione temporis, & loci. allegat d. c. præſentium, & hoc tenuit in l. iij. §. j. ff. eo. & idem firmat Salice. in d. aut. ſi dica tur. & in d. §. j. poſt Bar.

38 Vtrvm † Papa poſſet diſpenſare uel ſtatuere quòd periurus, uel criminoſus uel exiſtens in peccato mortali non repellatur à teſtimonio ferendo. Vincen. hic quem communiter ſequuntur Doct. dicit quòd ſic, & allegat ca. cum. i. & a. de re iudi. & c. accuſatus. §. licet de hære. in vj. ſicut diſpenſat in ordine cum eodem. ca. cum dilectus de tempo. ordinan. ſicut legitimat ad ſucceſſionem, & admittitur: ut in c. per uenerabilem qui filij ſint legi. & idem tenet Spec. in tit. de teſte. in §. j. uerſic. quæritur utrum Papa, & dicit hoc domi. Ant. ſe putare uerum etiam in laicum per c. cum ſit generale de for. comp. Sequitur hanc doctri. do. Abb. qui allegabat. c. in fidei fauorem de hære. in vj. & c. per tuas de Simo. & ſequitur hic domi. Pet. qui allegat no. in c. qnicunque vj. q. j. ſequitur domi. Anto. in c. accuſatus §. licet, & ad hoc alleg. Arch. in cap. paruuli. xxij. q. v. & ibi Archid. alleg. Vincen. hic, qui in hac opi. uſus eſt uerbo credo.

Tu adde ad hanc doctrinam Bal. in au then. ſi dicatur ad fi. in uerſi. quæritur hic ſtatuto cauetur quòd teſtes ſuper adulte rio recipiantur infamia non obſtante: immo certum eſt ſecundum eum, quòd non eſt adulterium niſi præſupponamus matrimonium, nunquid infamis admitte tur ad probandum matrimonium uigore præfati ſtatuti, & refert eleganter dicens quòd non: quia licet requiratur ma trimonium: tamen in matrimonio non conſiſtit crimen. Ita dixit in ſimili Bar. in l. Inquiſitionibus. ff. ad l. Iul. Maie. An admittuntur ad probandum crimen læſę maieſtatis an admittuntur ad probãdum adminicula. Pone exemplum uolo probare quòd rector Prouinciæ ſucceſſorem uenientem admittere noluit certè admittetur teſtis infamis, quod noluit admittere ſucceſſorem.

39 † Sed ad probandum quòd ille qui ue nit erat legitimus ſucceſſor non admittetur. quia admitteretur ſolum ad probandum quæ ſunt delicti: non autem ad probandum quæ ſunt adminicula delicti, de quo dicit eſſe text. in d. c. per tuas el primo de Simon. quem dicit eſſe perpetuo notandum. Et facit pro eleganti dicto eiuſdem Bartho. in l. ſolet. ff. de ali. & ciba. lega. Vbi dicit ſtatuto cauetur ꝙ de damno dato ſtetur ſententię domini, quòd licet fieret iuramentum ſuper dam no, non ſtatur illi iuramento: Sed oportet dominum plenè probare arg. l. Diuus Traianus. ff. de teſtam. mili. refert idem; & ſequitur Bal. in l. j. C. de iureiuran. facit quod ipſe Bal. not. in l. pręſcriptione, & l. eo. C. ſi contra ius uel utili. pub. Et ex iſtis eliciuntur tria.

Primum quòd ſtatutum poteſt habilitare infamem, & criminoſum ad teſtificandum, ut ſentit Bald. in d. authent. ſi dicatur.

Secundum eſt quòd Papa poteſt habilitare teſtes criminoſos, & periuros ad te ſtimonium ferendum.

Tertium eſt quòd militares teſtes criminoſos ſuper crimine non uidetur habilitare

bilitare ſuper adminiculis criminibus; & ſunt quæſtiones pulchræ, & in iſta materia elegantes.

Opponitvr ad primum ſemper reuerentia Bald. ſalua quòd non ſit bona concluſio, & ad hoc allego bonum text. quem nouiſſimus conſidero in cap. Conſtantinus. iij. q. j. in §. criminoſi periuri ſi milesque eorum nullatenus. Nam uer-
40 bum nullatenus † uidetur auferre poteſtatem inferioribus diſpenſandi, uel ſtatuendi contrarium, & ad hoc allego Gl. ſingu. in clemen. hi qui de æta. & qualita. quæ dicit quòd per illa uerba, & ſimilia importatur quòd poteſtas diſpenſandi eſt denegata inferioribus. Vnde Ang. in l. ſi quæramus. ff. de teſtam. approbauit dictum Bart. & in quantum uoluit quòd ſtatutum poteſt habilitare doli capacem ad faciendũ teſtamentum, & contra eum allegauit tex. in l. fin. C. de teſtam. mili. in uerſ. Ideoque hoc fieri nullo modo concedimus: quia per illa uerba uidetur denegata poteſtas inferioribus aliter ſtatuendi, & do. meus Ioan. de Imo. in d. l. ſi quæramus. allegat pro hoc Gl. in d. clem. hi qui. & idem etiam dicit in cap. quia ingredientibus. infra de teſtam. Ita dicamus in caſu noſtro, cum iſte Canon dicit quòd nullatenus ſunt admittendi: ergo ſequitur quòd ſtatutum non potuit eos habilitare.

Secundo facit iuſtitia non poteſt manere cum ſcelerato. c. forus. §. fi. de uerb. ſignifica. ergo eo ipſo quòd ſtatutum diſponit quòd infames ſeu criminoſi admittuntur ad teſtimonium inducit iniuſtitiam. Sed omne ſtatutum inducens iniuſtitiam eſt nullum, & fuit ſingu. dictum Innoc. in c. quæ in eccleſiarum de conſti. & quòd no. Ange. & Ludo. in l. cum ſpeciali. C. de teſta. ergo tale ſtatutum erit nullius momenti.

Tertio faciat c. ſuſpectos iij. q. v. in uer. anteceſſores noſtri Apoſtolici prohibuerunt, & eos auctorum ſubmouemus, & futuris temporibus includimus. vj. quia aperto ore uidetur quòd ſit prohibita in futurum poteſtas ſtatuendi contrarium per illum tex. & ſi dicatur Amice iſti Canones procedunt in foro ſuo, ergo non militāt in foro laici, etiam nec in ſtatuto populi. l. fi. ff. de iuriſd. om. iud. & c. ut animarum periculis, de ſenten. excom. in vj. Et facit illud quod ſcribitur in illa Virgiliana Eneide. Veſtras Eure domos illa ſe iactet in aula: Quia ad hoc reſpondetur: tamen per huius ſtatutum uidetur denegari iuſtitia, ut dictum eſt, militant illi Canones in quocunque foro.

41 †Quarto faciat quod dicit domi. Ant. in c. j. de appella. non ualere ſtatutum quo ſtetur teſtibus reddentibus malam cauſam ſui dicti, & Bal. in l. ſolam. C. de teſti. dixit quòd ſi iudex habet arbitrium de iure, & de facto non poterit credere uigore illius arbitrij teſti reddenti malam cauſam dicti, quanto minus debet ualere ſtatutum quòd admittantur teſtes criminoſi ad ferendum teſtimonium, cum ſacri Canones firmēt pedem cum teſte ſcelerato non poteſt manere iuſtitia. ut d. c. forus. & alibi dicat Canon, non poteſt eſſe fidelis homini, qui Deo eſt infidelis. ij. q. vij. faciat dictum Ang. in l. fi. C. de bon. quæ lib. per illum tex. quòd Ciuitas non deberet facere ſtatutum quòd uilis efficeretur ciuis illius Ciuitatis. debet enim Ciuitas abundare bonis uiris, & non uilibus, & ideo dicit Bal. in l. j. ff. ſolu. matr. quòd Ciuitas eſt implenda liberis legitimis, & non naturalibus.

Et ex iſtis elicitur elegans concluſio & noua quòd ſtatutum populi non poteſt habilitare criminoſos ad teſtificandum alijs adminiculis non approbantibus: ut apparebit in ſequenti quæſtione contra Bal. & ſequentes.

Circa ſecũdam quæſtionem quòd Papa poteſt habilitare periurum & criminoſum uidetur quòd concluſio communis non ſit uera: non tamen pertinaciter contra illam cõcluſionem perſiſtam. Sed me ſubijcio deciſioni ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ: quia potentiæ Papæ nullo
42 modo denegandum eſt arbitrium: † habet enim omnimodam poteſtatem ſuper iure poſitiuo. c. innotuit de elec. c. per uenerabilem qui filij ſint legit. clem. j. ut lite penden. Glo. in c. ex parte, el primo de

conuer.coniuga.Glo.in c. non eſt de uoto.c.licet de præb. c. propoſuiſti. de conceſ.præben. & facit quod no.Glo.in c.literas de reſt.ſpol.Vnde ſing.dicit Innoc. in c.cum ad monaſterium de ſtatu mona. quòd licet Papa non poſſit diſpenſare contra Euangelium niſi ex cauſa: non tamen hoc eſt uerum in his quæ ſunt contra ius poſitiuum: quia ſicut Papa ex toto poteſt relaxare conſtitutionem, ita ex parte poterit etiam ius poſitiuum: Ideo dicit Inno. in c.quanto de tranſla.prælato. quòd CHRISTI & Papæ idem eſt tribunal,& conſiſtorium.argum.c.j. & ij. de tranſla. prælato. & uide pleniſſimum dictum Spec.in tit.de legatis in §.j. uerſi. Ixxxix. Vbi dicit quod Papa eſt ſucceſſor Petri, & Vicarius Ieſu Chriſti Vicem non puri hominis, ſed ueri Dei gerens. Et faciat.c.fundamenta.§.decet de elec.in vj. ubi eſt Vicarius Chriſti, & c. ut noſtrum. Vt eccleſia.beneficia.dicit quod gerit uicem Dei in terris. Et Hoſtien. in ca.nouit.de iud. dicit quod Papa poteſt adæquare quadrata rotundis. Et poſito quòd communis doctrina Doc. ſit uera, nihilominus non habet locum quando infames,& criminoſi inducuntur in teſtes in conſiſtorio Principis: & ad hoc allego duo iura, quæ ad hoc ſunt ſingularia & ſolita in iure in l. ſed & milites in §. in nemine in uerſi.quia ingredi urbem eis non licet.ff. de excu. tuto. Et ibi dicit Bal. quòd ſicut infamis non poteſt ingredi urbem; Ita non poterit ingredi conſiſtorium Principis: quia ubi eſt princeps ibi eſt Roma. Vnde licet procurator poſſit eſſe infamis ſecundum eum: non tamen habet locum in Curia Romana, & ita dicit limitare tex.inſti. de excep.§.fi.facit.l.Athletas.§. Ignominiæ cauſa miſſus.nec in urbe, nec alibi ubi Imperator eſt morari licet.ff.de his qui not.infa.

Limita etiam niſi talis inhabilitas in teſtem proueniret ex diſpoſitione iuris naturalis: quia tunc Papa non poſſit talem inhabilẽ habilitare. pone exemplum in inimicitia: nam talis inhabilitas cauſatur à iure naturali, ut in c. quia ſuſpe-
43 cti.iij.q.v.& ideo † conſtitutio Papæ habilitans inhabiles non uidetur habilitare inhabiles reſpectu inimicitiæ.Iſte eſt tex. in d. c. per tuas de Simo. facit ſingu. dictum Innoc. in cap.ſciſcitatus de reſcrip. quod dictum refert Angel. in l.cum prætor. ff. de iudi. ubi dicit quòd illi qui impediuntur eſſe iudices naturali impedimento, puta quia ſunt furioſi, & ſimiles, ſi procedunt in cauſa,& non excipitur de habilitate,proceſſus eſt ipſo iure nullus: ſecus dicit ſi eſt impedimentum iuris ciuilis: ergo concluſio doctorum eſt intelligenda de impedimento inducto à lege poſitiua: Et ſic uidetur quod non ſit uera doctrina eorum.

ET EX HOC infero unum quod erit nouum quòd licet Innoc. in c. cum ſpeciali de appellat. dixerit quòd proceſſus factus coram iudice delegato ſuſpecto ualeat & tenet, quod non meminit ſe legiſſe caſum expreſſum de iure, licet Bart.in l.quia poterat. ff. ad Trebellia. dicat eſſe caſum ſing. de hoc in l.j. C. ſi quacunque prædi. pote. quod ſit ipſo iure nulla; nihilominus iſta ratio eſt inconuincibilis: quia allego ſuſpitio iudicis eſt de iure naturali;ut dictum eſt. Sed proceſſus factus per iudicem eſt ipſo iure nullus dato impedimento, ut dictum eſt, ergo & eſt dictum incidenter. de quo latè diſputo in tracta. nouiter edendo Dominorum Cardinalium. Ad propoſitum concluſionis conſideres quòd tex.cap.j.& ij. per quem motus eſt Vincen. & ſequaces non probet communem opinionem Doctorum. nam Doc.ibi in ulti. Glo. dant plures & uarias ſolutiones, de quibus uide ibi per eos: & ideo formaliter non probant communem opinionem, nec per c. per tuas de Simo. etiam hoc probat: loquitur enim in caſu Simoniæ: quia propter acerbitatem criminis eſt ſpeciale: ut probat ibi tex. in uerſi. propter immanitatem habes ſummariè: tum etiam quia erant alia adminicula coadunantia dicta teſtium criminoſorum, etiam uidetur quod ſic ſpeciale in cauſa Simoniæ: quia cætera crimina pro nihilo reputantur in comparatione eius, ut dixit ibi text. & etiam quia concurrebant alia adminicula, & ideo

ideo fortificabâtur dicta teſtium per tex. ſingu. in l. ſi quis ex argentarijs.§.ſin autem omnis. ff. de edend. & ſuperius dixit ita eſt etiam reſpondendum ad c. in fidei
44 fauore, † ubi participes criminis in teſtimonium admittuntur, concurrentibus illis, qui ibi exprimuntur, uidelicet ſi ex ueriſimilibus coniecturis, & ex numero teſtium, aut perſonarum tam deponētium, quàm contra quos deponunt qualitate, ac alijs circunſtantijs ſic teſtificantes non falsè dicere præſumâtur, ita dicit ibi punctualiter text. & ita etiam procedit text. in d.c. accuſatus in §.licet in uerſicu. cum crimine huius ſit exemptum, ſi ex manifeſtis indicijs apparuerit talem non cum leuitate, aut odij fomite, ſed zelo fidei in fauorem fidei, & ſit ſpeciale propter immanitatem criminis, alijs indicijs, & circunſtantijs concurrentibus: & ita eſt etiam ſpeciale in cauſa læſæ maieſtatis: quia dictum crimen dicitur exceptum, & in caſu.l. Quoniam eſt. de hær. Vide illa iura: quia non probant: ergo conſtitutio populi ſumitur habilitare criminoſum ad teſtimonium ferendum. hoc non ſequitur ex illis iuribus: quia illa iura loquuntur eo caſu quo ius præſumit criminoſum non dicere falſum: ſed ſumitur habilitatio criminoſos lex præſumit iniuſtitiam, quæ cum ſcelerato teſte manere non poteſt, ut dicit.c.forus.§.ſi.

Contra iſtam communem opinionem dico fore caſum in c. alicui in uerſi. ſuſcipere non poſſumus, nec debemus ij. q.vij. ubi dico fore caſum ſingul. de hoc. Nam Dionyſius Papa ibi diſponit quòd nec poteſt nec debet ſciſmaticum, aut hæreticum in accuſatorem alterius admittere: ergo multo minus poteſt admittere in teſtem c.q.iiij.c. teſtem ad teſtimonium non admittendos eſſe cenſemus, quos nec ad accuſationem admittimus ius eſt: ſi ergo Papa non debet illum teſtem admittere; ergo multo minus facere poteſt conſtitutionem, ut admittantur, & allego ſimilem tex. in c.j. in uerſic. contra inauditam partem aliquid diffinire non poſſumus, nec debemus, de cauſa poſſeſſ. & propriè, ex quo tex. dicunt Do-
45 cto. communiter quòd † Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam contra partem inauditam, de quo eſt tex. ſingularis ſecundum Legiſtas in l.fi. in uerſi. cognitionaliter. C. de legibus. Vide ibi Bald. & Raphael. faciat tex. in ſimili. in c. Iudicas. iij. q. ix. in uerſic. nos uni parti in præiudicium alterius credere non poſſumus, nec debemus: quem text. allegauit Ludo. Roma. in ſuis nota. & eſt primum ſingulare tertij anni, quòd Papa non poteſt ſtatuere quòd regulariter credatur uni parti in præiudicium alterius. facit tex. in c. nos in quemquam in uerſic. non conuictum, non confeſſum ij.q.j. Igitur ita dicamus formaliter talem conſtitutionē à Romano Pontifice fieri non poſſe: faciat enim omnis conſtitutio iuſtitiā denegans eſt nulla. ſingu. fuit dictum Innoc. in ca. quem eccleſiarum de conſtitu. Quod dictum allegauit Bald. in l. reſcripta. C. de precib. Impera. offeren. Vbi dixit quòd licet ſtatutū poſſit tollere actionem; nihilominus non poteſt facere quin iſte talis conſequatur iuſtitiam miſericorditer implorando officium ſuperioris, & allegat etiam illud dictum do. Ant. in c. ex parte de offic. delega. dicit enim quòd licet Papa mandet in reſcripto ſuo nullas exceptiones admitti, quòd tollantur, etiam per hoc exceptiones rationabiles, quoad formam excipiendi: at remedium à iure primo modo introductum ſecundum æquitatem, quæ competit de iure gentium, & iuſtitiam tollere non poteſt, allegat illud dictum Innoc. Cùm ergo ex hac conſtitutione populi contingat iuſtitiam non ſeruari: quia cum ſcelerato iuſtitia manere non poteſt, ut dictum eſt, nec homini poteſt eſſe fidelis, qui Deo eſt infidelis: ergo quia etiam talis conſtitutio maximum introduxit ſcādalum, & timetur de malo futuro, quo caſu conſtitutio Papę non tenetur, ut fuit ſingu. dictum Inno. in c. inquiſitioni de ſenten. excomm. ergo concluſio communis non procedit.

Poſſet tamen dari talis concordia ꝙ ſi aliquis quærit utrū Papa poſſit per ſuam conſtitutionem habilitare teſtes crimino-

ſos,

ſos,& periuros ad teſtimonium ferēdum ſtantibus talibus adminiculis, ex quibus uerisimiliter pręſumitur illos non dicturos falſum, & iſto caſu poſſit, & hoc per d.c.in fidei fauorem,& d.c.licet,& d.c. per tuas & iſto caſu procedit opin.Vincen.& ſeq. aliàs ſecus.

46 CIRCA ſecundum † Videlicet poſito quòd per teſtes probetur adulterium ſtante ſtatuto populi, an poterunt per teſtes infames probari adminicula criminis,& Barto. ut ſuperius dictum eſt,dixit quòd non: Sed Ang.in l.famoſi. C. ad l. Iuliam maieſta. damnauit iſtam doctrinam Bart. dicit quòd quando adminicula reſpiciunt ſubſtantiam delicti, tunc ſi delictum poteſt probari per teſtes infames, ita poterunt probari illa adminicula.l.ad rem mobilem. ff. de procura. l.ad legatum eo. tit.l.ij. ff.de iuriſdi. om. iud. allegat ſimile: quia allegans cauſas abſentiæ facti poteſt illa probare. & in l.penul.§.alteri.ff.de publi.iud.bene concludit dictum Barto. procedere quando illa adminicula non reſpiciunt ſubſtantiam delicti,& ita reſidet.

Sed ſupremus & famoſiſſimus Doctor Excellens Bartho. de Sali. quem ita nominat & exaltat Petr.de Ancha.in commento.c.j.de conſtitu.& auten.ſi dicatur C.eo. allegauit doctrinam Bar.in d.l.ex quæſtionibus.ex quo dicto dicit ſe inferre ꝙ ſi infames admittantur ad probandum,ꝙ admittentur ad probandum amplexus, ſed non mulieris matrimonium. allegat in argu.dicto.c. per tuas,& refert ita Bal.ibi dicere: ipſe uero dicit: quia cùm adulterium non ſit niſi mulier nupta fuerit, uidetur etiam probatio matrimonij permiſſa per teſtes infames. allegat l.ij.ff.de iuriſditio.om.iudi.& l.illud. ff.de acquiren.hæred.

Nec obſtat ſecūdum eum d.c.per tuas: quia de adulterio, & de adminiculis ad probandum loquitur.

47 † Præterea matrimonium eſt de ſubſtantia adulterij, & non de adminiculis: & ſic etiam uidetur pariter reprehendere doctrinam Bar. & Bal.

Circa hoc eſt primo uidendum utrū d.c.per tuas probet d. Barto. & Bald. ſecundo dato ꝙ non probet utrum Bart. & Bal.dixerunt uerum. Quoad primum dico dictum dominum Bar. non probari per dictum.c. per tuas. ibi enim dicitur utrum ad prauitatem ſimoniæ cauſa detegendam ſola dicta teſtimonia inducantur,an etiam aliqua addenda ſuffragentur, & poſtea ſubdit,cæteras autē exceptiones,ut furti propter immanitatem hæreſis ſimoniacę,ad cuius comparationem cætera crimina pro nihilo reputantur duximus repellendas,quæ etiam fide teſtium debilitarent in amico: non tamē ex toto euacuarentur alijs adminiculis ſuffragantibus, & ſic concludit ille text. quòd iſte exceptiones non repellūtur ex toto: quia aliqua adminicula adiuuabūt dicta eorum: non tamen decidit ibi text. ꝙ teſtes infames probent ſicut teſtes bonæ opinionis probabūt adminicula, etiā ille tex.nō probat dictum Bart.quia non decidit illa,quæ ipſe dicebat,& per conſequens ſatisfactum eſt primo quæſito.

QVOAD ſecundum utrum dictum ſit uerum in ſe uidetur quòd ſit maxima æquitate fundatum. Nam & ſi ſtatutum correxit ius commune in probando matrimonium per teſtes infames,ergo ſtabimus iuri non correcto. l. Pomponius.C. de appellatio.l. ſancimus. C. de teſt. nec per ſenſum ſubauditum debemus inducere correctionem iuris.c. cupientes. §. quod ſi per uiginti de elec. lib. vj. immo per ſenſum ſubauditum eſt emendanda correctio. glo. eſt nota.in authen. ex teſtamento. Nec obſtat dictum Ange. nec dictum Salic. quia procedit in caſu, quo ſi matrimonium non probaretur per teſtes infames nullo modo probari poſſet:

48 quia tunc ſuccedit illa regula † mandato uno uidetur mādatum id ſine quo expedire non poteſt, & per quod perueniri poteſt ad illud concor.c.ſane.& c.præterea.de offi.delega.ſed quando aliter fieri poteſt,ſecus. Vnde dicit gloſſ. de ſenten. excomm.in vj.in c.ſolet.Et refert Domi. de ſancto Gemi.in c.præſentium in §.teſtes de teſtib. libr. vj. Vbi dicunt quòd ſi delegatus poſſit ea ſine quibus negotiū ſibi

ſibi commiſſum expedire nõ poſſet, non tamen poteſt illa per quem negotium facilius matrimonium probaretur per teſtes infames, nihilominus debet probari per teſtes bonæ opinionis: Vnde non ſequitur per teſtes infames probatur adulterium ex diſpoſitione ſtatuti, ergo probatur matrimonium per teſtes infames. Facit quod dixit tex. in l. ſi ſeruus. uerſic. non dixit prætor. ff. de acquiren. hæreditate, & ideo dictum Bar. uidetur uerum.

Et pondera uerba omnia Bal. in d. auten. ſi dicatur. cõcepit iſtam poſitionem hoc modo ſuper adulterio: quia iſta dictio habet importare adulterium & ſucceſſoria ad ipſum adulterium: Ita eſt glo. multum ſolemnis in l. coram. C. de leg. in j. col. & ibi uide Bar. & ideo de mente ſtatuti eſt comprehẽdere matrimoniũ propter illam additionem ſuper, quod tene menti.

Poſſunt tamen ad concordiam reduci hoc modo. Aut ſtatutum dicit in cauſa adulterij admittantur teſtes infames: & tunc procedat dictũ Angeli. & Sali. quia tunc adulterium concernit cauſam matrimonij. Aut ſtatutum dicit quòd poſſit probari adulterium per teſtes infames: & tunc procedat dictum Bar. & ad hoc allego dictum Bart. in l. non ſolent. ff. de alimen. & ciba. lega. ubi dicit in cauſis damnorum datorum ſtetur iuramento damnum paſſi: quia tunc damnum, & dominium probabitur iuramento, aut ſtatutũ dicit in damno dato ſtetur iuramẽto domini, & tunc damnum probabitur per teſtes ut ibi per eum.

49 QVAE eſt autem ratio † quòd criminoſus perſeuerans in crimine non teſtificetur. gloſſ. reſpondet quòd tali non eſt habenda fides: quia quandiu eſt in culpa, non poteſt teſtimonium ferre xxxiij. quæſtio. v. c. præceptis.

Item quia criminoſus non accuſat crimen ca. 1. de accu. cum ſimi. ergo multo minus teſtificabitur etiam ex hoc quòd teſtificari & accuſari parificantur. facit. l. Qui cum maior. §. ſi quis accuſauerit ff. de bo. quæ li. & quod no. Iac. But. & Sali. in l. Quoniam. C. de hæreti. Quid ſi me agente oppono crimen contra teſtẽ aduerſarij: aduerſarius opponit etiam mihi quòd ego etiam ſum criminoſus, an admittitur iſta exceptio, & recompenſatio criminis: Et ſi teſtes criminoſi poterunt iſto caſu contra me teſtificari. gloſſ. fina. hic dicit ꝙ non: unde ſi ſeruus dicit ſe cõtraxiſſe cum aliqua, cum hoc caſu habeat perſonam legitimam ſtandi in iudicio. c. j. & ij. de coniug. ſeruorum: ideo pro illo poterit eſſe in iudicio, maximè cũ ſit ſpecialis. Facit quod habetur in ca. ex parte de reſtitu. ſpoliatorum. poterit excipere contra teſtem aduerſarij, ꝙ ipſi ſunt ſerui, licet ipſe laboret ſimili morbo: quia nõ prohibetur à proſecutione iuris ſui, licet ſit criminoſus. c. omnibus iij. q. v. & in hoc dominus meus Ioan. de Imo. dicit glo. iſtam fore ſingu. Vide aliam in c. notificamus xxxv. q. vj. quæ dicit quòd ſi criminoſus, uel ſeruus contraxerit an poſſumus ibi admittere hominem ſimilis conditionis, & uidetur quòd ſic per c. ſi hæreticus ij. q. vij. & per l. ſi in arena. C. de inoffi. teſta. contrarium concludit ſicut nec alij teſtes criminoſi contra criminoſum admittere poſſumus, nec habet ibi locũ replicatio. Ita formaliter dicit ibi glo. & in hoc erit perpetuo notanda: quia nedũ ſentit hoc procedere in teſtibus producendis, ſed etiam in teſtibus admittendis in contractu. & adde etiam glo. in c. ſi hæreticus. quæ dicit quòd hæreticus ſecundum canones non admittitur in teſtimoniũ. Sed glo. Accur. tenet contrarium quòd ideo tale crimen compenſabitur: quia nil Iudæus Iudæo, nil Cathilina Cethego, ergo nil Arenarius Arenario l. iiij. §. lege ff. de teſtibus. l. ſi arena. C. de inoffi. teſtam. do. Pet. de Ancha. dicit hic iſtam glo. loqui ſubtiliter, & refert ſuper ea dictum Ioan. An. hic dicentis quòd ſi teſti crimen obijcitur, poteſt ſe oſtendere nocentem, ne fama ipſius grauetur, ſicut poteſt oſtendere chartam ſuæ manumiſſionis ſi obijcitur ei ꝙ ſit ſeruus in authen. de teſte. §. furioſi in authen. ſi dicatur. C. eo. immo plus: quia iſte qui produxit poteſt probare ſuos teſtes eſſe honeſtos, quos aduerſarius aſſerit malæ famæ

iij. q.

iij.q.iij.C.de iudic.faciat ſimul quod no. in cap.ex tenore ſupra eo.facit quod uoluit Spec.in titulo de teſte.§.j uer. Item opponitur ꝙ eſt criminoſus. & in uer.ſequenti not.in ſimili Bart.& Bal.in l.cum mulier.ff.ſolu.matri.& ita recitat hic do. Pet.ſed in c.perſonas ſupra eo.allegauit in contrarium glo.ſuperius allegatam,& contrarium tenentem non fuit auſus tantus doctor decidere: ſed erubuit cognitioni relinquere.

50 Sed † Mar. de ſa. in l. Quoniam. C. hære.ſumebat ex illa l. quia infamis etiã infamia iuris poteſt aſſumi ad teſtimonium contra infamem infamia iuris,& pro eo dicto faciunt glo. præallegatæ,& tex.in c.ſi hæreticus ij. quæſtio.vij. Bald. uero in d.l.ſi arenam refert Guil.de Cu. quærere an infamis quis poſsit opponere teſti ꝙ ſit infamis,& dicit ꝙ non,& allegat gl. in d.l.iij.§.lege. Iudex tamen ex officio ſuo poterit illũ repellere, allegat l.Quos prohibet.ff.de poſtulan.Et ita refert Guil. & Bal.dicere:ipſe uero dicit ꝙ etiam exceptio procedat,licet non concludat parti propter ęqualem infamiã. cõcludit iudici an debeat fieri fides, quæ non ſit per teſtem infamem. Saly. ibi refert & tranſit cum dicto Guil.

Sed Bar.belliſſimè in l. cùm mulier ad fin.ff.ſolu. matri. determinauit iſtam quæſtionem. dicit enim aut ambo iſti ſunt infames ratione eiuſdem ſectæ: & tunc unus aduerſus alium in teſtem admittitur.Ludoui.Ro.ibi dicit eſſe caſum in d.c.ſi hæreticus.& in d.l. Quoniã.Sed certè quoad hæreticos hoc non eſt benedictum:quia ibi loquitur in certis hæreticis qui ſecundum iura antiqua non erant infames,ut in authen.Gazaros.C. de hæreti.ergo in teſtes admitti non poſſunt, dicta l.iij. §. lege. quibus interdicti ſunt omnes actus legitimi, & etiam teſtimonium.c.Quicunque de hæreti.in vj.ergo in cõtrarium ius commune erit.l. ius ſingu.l. Qui uero. ff. de legi.l.j. ad fi. ff. ad municip.& ideo dicit Glo.in d.c. ſi hæreticus.quod cùm hæreticus ſit excommunicatus,& debeat ſtatim occidi, ut dicto c. excommunicamus. & d. c. penulti.de hæreti.ergo non admittetur in teſtem.

Aut ambo non ſunt infames ratione eiuſdem ſectæ: ſed quilibet ratione diuerſæ ſectæ, & tunc ueritas eſt quòd infamis, uel criminoſus teſtis, uel excommunicatus deponere non poteſt aduerſus alium ſimili crimine inuolutum. Et primo pro hoc eſt caſus in d.c. perſonas ſuprà eo.alleg.ibi Bar. quod no. Innocẽ. in d.c. intelligendum de adulte. ſed mirum eſt quòd non allegauerit hanc Glo. quæ in terminis hoc dicit, & Glo. in d.c. notificari.nec obſtat tex. in d.l. ſi arena, quæ loquitur de actibus qui fiunt inter ipſos infames: ſed in caſu iſto loquitur in teſtamento, quod facit fidem iudici

51 de ueritate. † omnis enim probatio eſt fienda iudici,& non parti,ut dicit Ioannes in rubrica de probatio. in addit.Spe. allegat.l.ſi quando, & l.eos. C.de teſt.c. inter cęteras de reſcrip. c. ſtatutum.§.cũ uero de reſcrip.in vj.facit l.j. C. de cõdi. ob turp.cauſam.l.Qui in eo.§.Vita.ff.de proba.l.Iubemus.C.de libe. cau.l.inſtar. C.de iure fiſci lib.x.Faciat. c. plerique in uer.Iudicibus probare non poſſunt. ij.q. vij.iiij.q.v.§.Item meri. & quod no. Ange.conſi.23.Iudex autem teſti criminoſo fidem adhibere non debet,ut ſuperius dictum eſt. faciat ratio:quia defendenti ius proprium non obſtat exceptio criminis. c.omnibus iiij.quæſtio.ulti.& ex his decidi poteſt iſtud quod dicit gl.ſingu. in auten.de teſte.§.ſancimus.& Specul.in eo. ti.§.j.uer. Quid ſi omnes de uniuerſitate ſunt infames, An unus poſſit cõtra alium teſtificari, & iſta adde ad ea quæ dixi in c.perſonas ſupra eod.

Sed quid ſi unus erit criminoſus tempore depoſitionis, ſed non tempore iuramenti: id eſt quando præſtitit iuramentũ. Iſtam quæſtionem tangit Specu. in titu. de teſte.§.j.uerſi. quid ſi teſtis erat,& allegat pro, & contraponit tres opinio. ſcilicet Ioan. And.in regula factum legitimè in mercurialibus diſputat ſolenniter iſtum articulum,& concludit ꝙ ſi poſt iuramentum excommunicetur,& ſi ſuperueniat inhabilitas, & repellatur: ſi uero igitur ut tempore iuramenti ſit excommuni-

municatus,& tempore diſpoſitionis erat abſolutus, credo ualere dicta eius, allegat.c.præterea infra titu.proximo: Vnde infamia ſuperueniens iuramento repellit teſtem:& idem etiam tenuit in addi. Specu.in loco præallega.in additio.quę incipit apparet aliter quod ibi ſe remittit ad dicta per eum in dicta regula.

Tu allega bonum tex. in l.iij. in princi.in uer.Ideoque in perſona eorum exploranda erat conditio &c. ff. de teſti. c. forus de uerborum ſigni. & cum hoc dicto tranſeunt communiter docto.

52 SI autem efficeretur † habilis poſt depoſitionem non reconualeſceret dictũ eius.Gloſſ.eſt in no.in §.antepenul.in auten.de teſte : & ideo dicit Bal.in l.ſeruos C.eod. quod ſi teſtis non debuit admitti,& poſtea efficiatur idoneus non reconualeſcit dictum eius.allegat Gloſſ.in d.§. antepenul. & quod not.Innocen. in c.cũ cauſa el.j.ſupra.eod. & quod not. Barto. in l.j.§.ſi ſeruus.ff. de quæſtio. tene menti,& limitat hoc Vincen. ꝙ licet criminoſus repellatur à teſtimonio : non tamen ab officio iudicis. Facit quod uoluit Innocẽ.in c.ſciſcitatus de reſcrip. &.c. cùm uenerabilis de excep.& c. cùm ſuper de offi.deleg.& dixit in c.ſciſcitatus. Quod ſi opponitur contra iudicem ꝙ eſt homicida,uel criminoſus, non poterit à iudicando repelli:quia hoc non reperitur iure cautum:licet ſecus ſit in teſte, qui prætextu criminis repellitur ratione diuerſitatis.aſſignat Vincen. in c.ſi. de cleri. excommuni. quia in teſte eſt magis periculoſum: quia à dicto teſtis non poteſt appellari: & ideo iura uolunt quòd potius reſpectu criminis poſſit appellari, ſed in iudice non eſt tantum periculoſum,cùm ab eo poſſit appellari.

Item quia teſtis non habet officium publicum ſed iudex ſic uoluit Innocen. in c.nihil de elec.ſed iſtud extraneum ab iſto.c. Ideo relinquendum in loco proprio. Vide quod not.Gloſſ.multum ſingu.in l.ij.§.miles ff.de his qui no. infa. & Bal.ibi.qui alleg. Inno.in d.c.ſciſcitatus, & idem uide ibi per Ange. & per Bar.in l.quidam conſulebant ff. de re iudi.& ibi etiam per Io. de Imo. Dicit etiam hic Vincen.ꝙ licet criminoſus repellatur ab ordinibus, & à teſtimonio propter crimen,non tamen ab eligendo:quia ſuum officium exequitur : ſed ſi capitulum facit in eum electionem poſſet repelli, quòd non eſt fide dignus.

Et per iſta cum laude Dei ſit expedita prima pars decre. quoad tex. & Glo.

SVMMARIVM.

1 *Emendatus de crimine non omnino priſtinæ præſumptioni naturæ non reſtituitur.5.*
Infamia eſt macula oſſibus inhærens.
2 *Emendatus de crimine an poſſit teſtificari. 4.11.*
3 *Infamis infamia facti omni exceptione maior non dicitur, qui ferre teſtimonium an poſſit & quando.21.24.*
5 *Andreas ab Iſernia eſt doctor prælucens.*
6 *Vſurarius deſinens fenerari dicitur adhuc uſurarius, qui compellitur ad edendas rationes 7.*
Ioannes de Anania Archidiaconus Bonon. doctor obſeruandus fuit ſanctæ uitæ.
7 *Monachus fugitiuus rediens ad clauſtrum non purgatur per hoc.*
8 *Homo bonæ opinionis & famæ quis dicendus, & quomodo intelligatur.*
9 *Vſurarius teſtificari an poſſit, & geſta per eum ualeant.11.23.*
10 *Intermiſſio pro quo capiatur*
11 *Conſtitutio loquens de contractu inito per uſurarium non. uendicat ſibi locum in contractu poſtea geſto per deferentem uſuras.*
12 *Confeſſor qualiter in reſtitutione bonorum confitentis ſe gerere debeat.*
13 *Infamia eſt triplex.*
14 *Infamia facti quando repellat teſtes.17.*
15 *Infamis infamia iuris an teſtimonium ferre poſſit.*
16 *Infamia iuris non repellit teſtes ad formandam inquiſitionem.*
18 *Viles & deploratí teſtes ſine tormentis nunquid admittendi.*
19 *Cauſa pecuniaria maxime criminali æquiparatur.*
20 *Rumor minus infamiæ quàm fama habet.*

22 *Iudex & teſtis regulariter æquiparantur.*
23 *Interlocutoria non inducit iuris infamiam.*

Sequitur ſecunda pars.

1 NOTA † quod emendatus de crimine non remanet omnino integer: Unde non reſtituitur priſtinæ præſumptioni naturæ: quia quilibet præſumitur bonus c.j. de ſeruitu.l.merito ff.pro ſocio.c.dudum de præſumpt. licet enim emendatus præſumatur idoneus in cauſa ciuili, uel criminali ciuiliter motatamen tamen in cauſa criminali: ergo non eſt integer ex toto: quia alias adhiberetur ei fides in cauſa criminali. Facit.c. forus. de uerborũ ſignifica.

Et procedit hoc quando comitatur in famia. Infamia enim ſequitur infamem quocunque uadit. Et de hoc eſt tex. no. cum cum non comitatur infamia, quam ponderat hic Pet. de Ancha. ſicut lepra leproſum.argu.c.Cito turpem j.q.j. & in quolibet loco poteſt tanquam infamis repelli. & ideo dicit Iaco.But.in l. ex ea. ff. de poſtu. Vt ibi refert Angel. quòd exul unius ciuitatis ex famoſo crimine necubi poterit poteſtatem in filios exercere: & ibi etiam dicit Bal. quòd infamia ubicunque repellit, & inſequitur, ut lepra leproſum. Vnde bãnitus de prima ciuitate licet non ſit bannitus de ciuitate Florentiæ. tamẽ præſuppoſito quòd ſit infamis, ita eſt infamis ibi exiſtens, ſicut hic, quia infamia eſt macula oſſibus inhærens.

Idem excommunicatio eſt. Vnde excommunicatus hic, erit excommunicatus ubique. Vt ibi ſentit Gloſſ. facit quod not. Innocen. in c.qualiter el ſecundo de accu. & Fede. de Senis conſilio xxiij. & quod habetur in c.quę ab eccleſiarum de offi.ordi. & l. quis ergo caſus ff.de pecul. & l.iij.ff.pro ſoc. & l.iiij.ff. de ſeruitu. & quod no. Gloſſ. in l. frater à fratre.ff. de condi.inde. & ideo dicit Bal. in l.j.C. de ſumma Trini. in xij. col. uerſic. penulti. Quæro. Vbi refert ſe credere quòd quædam mulier, quæ fuit damnata ad ignẽ, poſtea fuit extracta de manibus famuli poteſtatis, quòd ſtatim fuit effecta ſerua. Pone etiam ſecundum iura hodierna. l. qui ultimo ff.de pœnis: nam poſt ſententiam non debuit ſuperuenire, ideo ubicunque ſit non poteſt facere teſtamentũ, nec contrahere, nec ſimilia facere. idem dicit in excommunicato, quod ubicunque dicitur excommunicatus v. q. iiij.c. quiſquis iſte. pone niſi quæ reſpiciunt diminutiones ſtatus infligũtur in primam, & in ipſam proſequuntur, ut dictum eſt, & idem etiam Bar. in d.l.qui ultimo ff.de pœnis: & in quæſtione bannitorum incipiente Statuto Lucanæ ciuitatis. Vide Bal. in repe.l.j. de ſum. tri. limita prædicta in caſu ſingu. in l.iij.ff. de Iudi. Vbi ponitur de illo qui ob maleficium utile Reipublicæ inſigne beneficium lucratus fuit.ff.de orig.iuris. & ibi dicit Bal. quòd banniti de Anglia amplius non ſunt infames, quod eſt perpetuo notandum.

2 ET ex iſto † tex. infero correlariũ, quod erit tale, quòd ſi ex ſtatuto populi requiratur ad aliquem actum probandum quòd teſtis ſit integer, ſeu opinionis integræ, ꝙ non poterit illo caſu teſtificari emendatus de crimine, ex quo non remanet integer cùm in cauſa criminali emendatus, de crimine teſtis eſſe nõ poteſt in cauſa ciuiliter mota: ut eſt hic caſus, & nouiſſimus conſiderans. allego tex. in l. quæſitum in uer. ſtatus, ubi teſtis productus in cauſa criminali debet eſſe ſtatus integri; ſed emendatus non eſt ſtatus integri, ut dictum eſt. ff. de teſti. facit ergo c.ſi. infra eo. & ibi dixit Reueren. domi. Abb. Moder. quòd facile princeps quod in omni actu in quo. l. requirit hominem integri ſtatus repellitur accuſatus de crimine criminaliter qui interim non deciditur homo integer, uel reus criminis. C. de procura. l. qui de liberta. ff.qui. & quibus l.ſi reus delatus ff.de mune. & honori. c.omnipotens infra de accuſa. & ibi etiam dixit, quòd ſi quis ex forma ſtatuti debet eſſe exceptione omni maior, non poterit ille talis teſtificari: quia ex quo non eſt integer, non dicitur omni exceptione maior, & Gloſſ. allegat tex. in c.j. in titu. qui teſtes ſunt uo. ad proban. inten. & in uſi.feu. dicunt opinionis

nionis integræ eſſe, & ibi Bal. per illum
tex. dicit ꝙ teſtis infamis infamia facti nõ
poterit teſtificari ad probandam integri
tatem uaſalli, ex quo non eſt integræ
opinionis, & illum tex. alleg. pro ſingu.
Ludo. Roma. in commen. l. admonendi.
ff. de iureiuran. tradens regulam ualde
3 elegantem, ut † ubicunque ſtatutum
requirit probationem per teſtes integræ
opinionis & repellantur infames, infa-
mis infamia facti non poterit deferre iu
ramentum iuxta no. in c. fi. de iureiu. &
in l. bonæ fidei. C. eo. tu. alleg. tex. ſing.
iuncta Gloſſ. in l. iij. C. de epiſ. audien.
ubi tex. requirit ꝙ intentans actionem
popularem debet eſſe integer. Et Gloſſ.
ibi dicit ꝙ infamis non intentabit, cum
ergo in propoſito emendatus non rema
neat integer. ergo ſequitur quòd non in-
tentabit actionem popularem. tene men
ti: quia eſt nouum. Faciat elegãs dictum
Bal. in l. j. C. de ſumma Trini. Vbi dicit ꝙ
infamia facti infamis non dicitur omni
exceptione maior: & idem dicit Ange. in
l. qui iudicio ff. de popu. actio. ſubdens ꝙ
ſi ex forma ſtatuti debet credi denuntia-
tioni, uel actori damni dati cum iuramẽ-
to unius & alterius, quod non ſtabitur iu
ramento denuntiantis ſi eſt infamis infa
mia facti, & refert ꝙ cum bis iſta quæſtio
occurriſſet in facto; ita fuit iudicatum, &
determinatum, & per hoc habetis intel-
lectum ad multa iura requirentia ꝙ te-
ſtes ſint integræ famæ, ut dixit tex. in l.
Capitalium §. fi. in uer. Integræ famæ. ff.
de pœnis, & ad iura dicentia teſtes debe
re eſſe integræ opinionis, & optimæ, ut
l. teſtium. C. eo. l. ſi quis ex ſignatoribus.
ff. quemadmo. teſta. aperi. in auten. de hę
re. & fal. §. Sancimus, & ad iura requiren
tia teſtes omni exceptione maiores, ut
in c. j. de conſan. & affi. & c. licet ex qua-
dam infra eo.

Ex. infero aliud ꝙ ubicunque ſtatu-
tum requirit probationem debere eſſe
legitimam, quod primo caſu non ſufficit
probare per teſtes infames infamia facti
4 † qui non dicuntur teſtes omni exceptio
ne maiores, ut dictum eſt, & ad hoc alle-
go tex. ſingu. iuncta Gloſſ. ſua in c. at ſi
clerici in uer. probationem legitimam
de iudi. & ibi Gloſſ. dicit puta per legiti-
mos teſtes quod omni exceptione maio-
res, quod eſt bene notandum. Vide etiã
elegantem Gloſſ. in præallega. c. j. de con
ſangui. & affi. quæ uult ꝙ iſte teſtis dici-
tur omni exceptione maior, qui nulla ex
ceptione repelli poteſt. Ita dicit Gloſſ. in
uer. maiores, & facit Gloſſ. inſti. de inuti.
ſtipu. §. Item uerborum. & iſta non tra-
das obliuioni: quia ſunt omni memo-
ratu digna, & expreſſa ab illuſtribus do-
ctoribus.

Sed ut uigilijs eorum non quieſcam,
dico contra eos fore caſum, quem nouiſ-
ſimus allego in l. criminis in uerſi. ſi tibi
integra ęſtimatione. C. qui accu. nõ poſ.
Vbi ille qui accuſat debet eſſe integræ
ęſtimationis: ſed infamis infamia facti ac
cuſare non poteſt, ut tenuit Gloſſ. in l.
qui accuſare. ff. de accuſa: & firmant om-
nes docto. in c. j. de accuſa ergo doctrina
eorum non eſt uera. licet enim lex requi
rat in aliquo actu homines integræ opi-
nionis, & per hoc cum reuerentia ſua nõ
uidetur bene dixiſſe, ut eſt Gloſſ. in d. l.
iij. ff. de popu. actione. etiam illa commu
nis opinio deletur & ex toto cõfunditur
per illum tex. cum Gloſſ. Nec obſtat iſte
tex. quia Papa hic ultra proceſſit in habi
litando emendatum de crimine ad cau-
ſam criminalẽ, ne ſuper ea poſſet teſtifi-
cari: & ſi dicatur ꝙ communis opinio poſ
ſit ſaluari hoc modo, ut nós dicamus ſic:
aut nos loquimur in accuſatione, & tunc
procedat contrarium: quia licet ſit infa-
mis infamia facti, uel emendatus de cri-
mine, nihilominus quoad actus dicitur
integræ ęſtimationis: ſed communis opi-
5 nio loquitur in teſte: quia ad hoc. † Re-
ſpondeo accuſator parificatur, ut late
fuit expreſſum ſuperius. tene menti. & ꝙ
emẽdatus non dicitur omnino integer,
nec abolita infamia facti. Facit tex. in l.
Imperialis quod in uerſi. quaſi nulla in
honeſta uita præcedente. C. de nup. Vn-
de pondero illam dictionem quaſi, quæ
eſt no. fictionis, & per hoc dicebat practi
cus doc. Andr. de Iſer. in c. j. quæ fuit pri
ma cauſa benefi. amit. in uſi. feu. quod ſi

Princeps reſtituit aliquem proditorem, pater non poteſt illum exhæredare poſt reſtitutionem, allegat d.l. Imperialis.§. ij. & addit q; ſi aliquis uocaret eum proditorem, puniretur actione iniuriarum per illum tex. ſecus ſi diceretur Tu fuiſti proditor arg.l. eum qui nocentem ff. de iniur. etiam uidetur formare q; ex toto non eſt abolita infamia.& ita dicit debere intelligi dictum illud Bal.& d.l.Imperialis,dum dicit q; ſpurius legitimatus non debet amplius uocari ſpurius: ſed impune poſſet dici tu fuiſti ſpurius.

ET ex iſtis poſſet decidi elegans queſtio Bar. præallegata in l.j. non ſolum,ff. de ritu nup. ubi dicit conſtitutio epiſcopi diſponit quòd inſtrumēta manifeſtorum uſurariorum præſumantur fictitia: modo manifeſtus uſurarius deſinit eſſe uſurarius,an inſtrumēta poſtea facta per eum præſumantur fictitia, & dicit illum tex.facere quod dum dicit non ſolum autem ea quæ fecit: uerum quoque ea quæ facit,& facere deſijt, nec ei aboletur turpitudo. poſtea incluſa eſt,& illa non decidit apertè ex eo quia tunc pendebat de facto, allegat tamē tex. pro hoc in l. prætor.§.his etiam in prin.ff.de eden. ubi dicit q; ille qui deſijt argentariam facere ad editionem compellitur, & in l.quid ſi fugitiuus.§.ille caſus ff.de edil.edic.dicit ſing. per illum tex. q; licet uſurarius deſinat fœnerari adhuc dicitur uſurarius, ſecundum Bal.in rub.C.de uſur.ubi format quæſtionem talem.

Conſtitutione epiſcopi cauetur quòd
6 † omnis contractus uſurariorum cenſeatur de duplo eſſe. modo quidā fuit uſurarius, ſed conteſtatur uſuras reſtituiſſe. an contractus poſtea per eum geſti cenſeantur de duplo, & arguit quòd ſic, & huius nomina ſignificātia qualitates inflictas de præterito non deſinunt eſſe, licet recedatur à crimine. Ideo qui ſemel fuit uſurarius manifeſtus, licet reſtituerit uſuras;tamen,infamia ex nominatione ſibi inflicta non aboletur: nec etiam abolentur pœnę conſtitutiones, nec deſcendentes ex tali qualitate, licet tempore contractus eſſet extra crimen propter reſtitutionem uſurarum, & hoc probat text. expreſſe. c.cum tu in uer. donec.& quod ibi no. glo.ordi. prima de uſur.magis enim inſpicienda,eſt præſens bona cōuerſatio quæ eſt, quàm mala quæ fuit in futurum argum.l.ſi mater.C. ne de ſtatu defun.l.in ipſius.C.fami.erciſcū.& iſtam opinio.Bal.refert & ſequitur Lau.de Rodul. in tracta. de uſur. pro hoc. text.in c. quanquam in princ.de uſur.in vj.Et quia per hoc daretur materia uſurario ſe purgandi: & quia in pœnis mitior uia eſt interpretanda regula in pœnis in vj. & illa refert profunde. ſanctæ uitæ dominus meus ſemper merito honore obſeruandus doctor Ioannes de Ana. Archidiaconus Bononien.& Moderni in c.quia in omnibus de uſur. & addit unum memoratu dignißimum quòd Bal. non uidetur contrarius Barto. Bar.enim loquitur de eo q; deſijt eſſe uſurarius: Sed Baldus format quæſtionem de illo qui reſtituit uſuras, & ita reſidet tantus doctor,cuius dictum tene menti pro ſumma obſeruantia. Sed re uera,ex quo ibi Bal. facit mentionem de dicto Bart. & dicit ſe conſuluiſſe contra eum:ergo ſequitur quòd Bal.intellexit de eo qui reſtituit uſuras, & iſta eſt ipſa ueritas:ſed in d. l. prætor ait. §. his
7 etiam. dicit eſſe caſum † quòd uſurarius,qui deſijt eſſe uſurarius poteſt compelli ad edēdum Codicem rationis ſuæ, ſicut ſi exerceret uſuras. allegat Bart. in d.l.præalleg.§.non ſolum.Idem etiam allegat Ang. in l. qd ſi fugitiuus ff.de edil. edi. ſed idem Ange. in l.ſunt §.ſuperuacuum.ff.quibus modis pig. uel hypo. ſol. reducit opi.Bald.& Bart.ad concordiam communem, quod per aliquem Modernum doctorem non fuit concordia illa in mediū deducta in tam dubitabili paſſu,& pro iſto dicto Barto. ego allego elegantem dictum Bart.in l.ſi fugitiuus,ubi dicit quod ſi monachus fugitiuus redeat ad clauſtrum; non propter hoc purgat peccatum ſuum:quia remanent reliquię. facit etiam pro dicto Bart. ſingu.dictum Bal.in l.improbum.C. ex quibus cau. infa. irrog. ubi dicit quòd uſurarij ſunt in magno periculo maxime manifeſti: quia

poſt

poſt peractam pœnitentiam & reſtitutionem uſurarum remanent infames, cum infamia iam ſit inflicta etiam ſunt inhabiles ad teſtimoniũ, & ad dignitates, quod dicit eſſe menti tenendum, quod tene menti: quia elegans dictum eſt nouum ad iſtam decretalem declarandã ut uſurarij poſt reſtitutionẽ uſurarum, & poſt peractam pœnitentiam non poſſunt eſſe teſtes, & induxit ad quæſtionem.

STATVTO cauetur quòd minor nõ poſſit alienare niſi interueniat unus conſanguineus eius, q̃ ſit bonæ famæ: & conſanguineus fuit fenerator, an teneat contractus geſtus per minorem interueniente

8 te uno conſanguineo uſurario. † Et refert Iaco. But. dicere quòd ſic, quia ſtatutum intelligit q̃ ſit bonæ opinionis & famæ. i. homo diſcretus, & aptus, & non ſit dilapidator, nec diſſipator. Maximè autem feneratores ſunt huiuſmodi. Bal. dicit ibi contractus non ualere, & loquitur ibi Bald. quando uſurarius reſtituit uſuras. facit etiam pro hoc tex. & doctrina Bal. in l. iij. C. de princi. agen. in rebus lib. xij. ubi dixit per illum tex. ſtatuto cauetur quòd deſcriptus in matricula notariorum non poſſit aſſumi in priorem: & aliquis erat deſcriptus in matricula & fecit ſe cancellari ad hoc ut poſſet aſſumi in priorem, & nihilominus talis cautela ſibi non profuit, ita uidetur dicendũ in ꝓpoſito: ergo & iudicio meo eſt quæſtio ualde dubia, recurrendum: eſſet ad Apollinis Oraculum, ut dementiſſimorum utar exemplo.

Nihilominus opinio Bal. uidetur uerior, & pro ea arguo formaliter diſpoſitio illius. l. iiij. & iij. & ibi Bart. ff. de dam. infec. infert. l. Iam autem. & ibi per eundem ff. de admini. tuto. l. quod ſtatutum §. omnibus. ff. de accu. l. nominis & rei. §. uerbum. & legibus ff. de uerb. oblig. c. indemnitati. §. ſed cum ea, & ibi per doct. de elec. in vj. ſed uerba iſtius conſtitutionis etiam concepta in uſurario, ſed iſte non eſt uſurarius: ergo conſtitutio loquens de uſurario non habet locum in eo: facit. c. quanquam in uerſi. donec de uſuris ipſis plenariè ſatisfactum fuerit de uſur. in vj. facit. c. admonere xxxiij. q. iij. ſi re priueris, nec nomen habere mereris. cum ergo reſtituerit uſuras, & deſtiterit eſſe uſurarius, ergo ſequitur q̃ nec in nomine, nec in re erit uſurarius, & per conſequens contractus geſti ab uſurario ualebunt. facit. c. ferro. in uer. non ego in eo. debet inſpici quod fuit: quia iam inſpicit omne quod non fuit l. diſtin. & ſi opinio Bart. eſſet uera ſequeretur unum abſurdum quòd uſurarius abſtineret ſe à reſtitutione uſurarum: quia ſi poſt reſtitutionem uſurarum, & poſt pœnitentiam peractam contractus geſti ab eo præſumatur de duplo, ut in d. cõſtitutione ſequeretur quòd nõ reſtituerit uſuras, nec abſtineret ſe ab illa uſuraria prauitate, facit d. l. Imperialis. §. miles in uno etiam maculam abolere pœnitus oportet, ubi eſt caſus ualde notabilis: quia facta reſtitutione per principem abolетur ex toto omnis macula præcedens. Et ibi dixit Bal. quòd poſtquam banniti ſunt integrè reſtituti, nomen banniti eſt abolitum, & æquiparantur cæteris ſtatus: & ſublato nomine, tollitur præiudicium nominis.

9 VNDE in integrum † reſtitutio non ſolum tollit ipſius nomen: ſed etiam reliquias, ita quòd remanent eius reliquiæ nudi nominis, & ad hoc dicit illum text. eſſe ualde notandum. facit quod dicit gl. ſingu. in c. cum uniuerſorum de elec. Et pondera illa uerba omnem maculã aboleri penitus: quia uidetur reputare illam maculam per infectam, & ideo dicit glo. ſing. in clemen. j. de immuni. eccle. quòd quando Papa mandat cõſtitutionem haberi pro infecta; tũc ipſo iure ſtatim ſunt omnes effectus præteriti, adeo quòd nõ eſt opus abſolutione ſi quis inciderit in excommunicationem uigore illius conſtitutionis, & illam glo. allegauitq; pro ſingu. domi. Cardi. in d. cap. ad petitionem de accuſa. & Ioan. de Imo. & dom. Anto. in c. cæterum de reſcrip. & do. Abb. in c. ſi quando de ſenten. excommunica. & in c. quæ in eccleſiarũ de conſti. & facit quod dixit Bal. in d. §. miles, quòd ille qui deliquit poſt peractam pœnitentiã habetur, ac ſi non deliquiſſet, & dicit facere in ſingu. pro

gu. pro teſte periuro, ut poſt peractam pœnitentiam habeatur, ac ſi non deliquiſſet. allegat glo. quam dicit ualdę notandam in l. iij. §. lege ff. eo. cum ergo iura indulgeant poſtquam reſtituerũt uſuras, & deſierint eſſe uſurarij. ut d. c. cum tu. & d. c. poſtquam, ergo ſequitur quòd habetur ac ſi uſuras nunquam feciſſet. fateor quòd aliqualis macula eis inficitur de facto, iuxta illud.

Quem ſemel horrendis maculis infamia nigrat
Ad bene tergendum multa laborat aqua.

Facit not. dictum domi. Petri de Anchara. in c. j. de reg. iuris dicit ſtatuto cauetur quòd nullus religioſus poſſit aſſumi in priorem, ut eſt Senis, & rector miſericordiæ portans habitum certi coloris cum cruce in pectore fuit aſſumptus in priorem, fuit ardua dubitatio, Vtrum poſſit referri fuiſſe conſultum quod ſi dimiſit illum habitum, & ſic fuit promotus ad illud officium, ergo ſequitur ꝙ non remanent aliquæ reliquiæ, & iſtam partem tenuit in d. l. quid ſi fugitiuus, & refert dom. Bar. in d. §. non ſolum, & etiam refert Bal. de Peruſio concluſiſſe contra Barto. in d. l. ſicut. §. ſuperuacuum. refert domi. Bar. & allegat dominum ſuum, qui fuit Bal. conſuluiſſe cõtra Bar. in præall. rubr. C. de uſur. etiã non eſt uerum cum dicatur quòd doctores non erant diſcordes quia Bart. loquebatur in eo qui deſijt eſſe uſurarius, & Bald. in uſuras reſtituente; nam ſi contrarius præſumatur uſurarius. ut dicta cõſtitutio in eo ꝙ deſijt eſſe uſurarius, ergo multo magis præſumetur in eo qui reſtituit ſolum uſuras; nec ob. §. non ſolum: quia loquitur eo caſu quo mulier fecit quæſtum corporis ſui, nec facere deſijt, nec fuit ſecuta indulgentia, ſeu reſtitutio principis, ut d. lex Imperialis. §. milites. & licet ibi tex. lo-
10 quatur de intermiſsione † nihilominus intermiſsio capitur pro deſinentia, hoc probat ibi tex. formalis in uer. facere deſijt, uel etiam facit quod ibi no. glo.

Sed in caſu noſtro eo ipſo quòd uſurarius deſijt eſſe uſurarius, & reſtituit uſuras qui reſtitutus priſtino ſtatui, ut d. c. cum tu. in uer. donec cum ſua gloſſ. ergo d. §. non ſolum non obſtat huic deciſioni.

NEC obſtat d. l. prætor ait. §. his etiã: quia loquitur de rationibus cõfectis ipſo tempore, quo quis erat argentarius, nec loquitur de rationibus, aut loquimur de rationibus confectis, poſtquam quis deſijt eſſe argentarius. bene fateor ꝙ quoad actus an facit per uſurarios bene ſtabit præſumptio conſtitutionis.

Sed quoad cõtractus factos poſtquam quis deſijt eſſe uſurarius non procedit præſumptio conſtitutionis, & ideo dicit ibi Ange. quòd notarius poſtea effectus monachus poteſt antiquas rogationes factas in ſeculo in publicam redigere formam, & idem uoluit in l. j. C. de teſta. & Bar. in l. j. §. ſi pœnes ff. de tab. exhiben. & Bald. in l. nam §. ſi uiuo Titio, ff. de nego. geſt. & do. Ant. in c. fraternitatis de hæreti. nec obſtat. l. ij. de primice. & quod ibi dixit Bar. quia iſta cãcellatio fuit in fraudem procuratoris, quæ non debet fraudoloſo prodeſſe. c. ex tenore, & c. ſedes de reſcrip. c. ſi uidetur de cogna. ſpi. Nec obſtat dictum Bald. in c. improbationi; quia in iſto poſt reſtitutionẽ uſurarum, & poſtquam quis deſinit eſſe uſurarius ceſſat infamia: quia per uſuras non ſequitur infamia concernens ſtatum perſonæ, ut dicit Bar. in l. qui ultimo. ff. de pœnis, & ſuperius reduxi. & in quantum reprehendit dictum Iaco. Butr. illa reprehenſio fuerit originaliter ſubtilis docto. Richar. de Salice. Vt refert nepos & diſcipulus eius Bartho. de Sali. quia dictum Iaco. Butr. poſſet ſaluari in eo qui iam deſijt eſſe uſurarius.

Secus autem ſi ipſe contractus minoris eſſet uſurarius, licet Albe. de Roſa. in ſuo ſolenni tractatu ſtatutorum ſimpliciter tranſiret cum dicto Butr. in prima parte, quæ ſingularis eſt. Nec obſtat dictum Bal. de monacho fugitiuo: quia loquitur in eo caſu quo non fuit facta reſtitutio.

11 Et ex † iſtis elicitur prima concluſio ꝙ emendatus de crimine in cauſa ciuili ciuiliter mota ſi cum non comitetur

tur

tur infamia dicitur teſtis integer: ſecus in criminali criminaliter mota.

Secunda concluſio ꝙ uſurarius qui deſijt eſſe uſurarius cum effectu facta reſtitutione inhabilis eſt ad teſtimonium, quod eſt contra Bal.

Tertia concluſio Conſtitutio loquens de contractu inito per uſurariũ non uendicat ſibi locum in contractu poſtea geſto per eum, qui deſijt eſſe uſurarius contra Bal. & ſequentes.

Quarta concluſio quòd ſtatutum requirens in contractu minoris debere interuenire conſenſum conſanguinei bonę opinionis, & famæ, uendicat ſibi locum in conſanguineo deſinente eſſe uſurario.

Sed conſonum eſſet ſatis tot illuſtres canonum & legum partes reducere ad concordiam iuxta illud quod ſcriptum eſt apud Lucanum.

Pacem ſumma tenent ima at diſcordia turbat.

Ideo animo conceperam talem concordiam. Videlicet quòd ante factum uera ſit opinio Bal. pone exemplum. Aliquis inducitur ad uſuras exercendas hac intentione ſcilicet ut poſt exercitas uſuras ipſe reſtituat, & deſinat eſſe uſurarius: unde hoc caſu procedit opinio Barto. ad hoc ut iſte abſtineat ſe ab uſuraria prauitate.

Si uero aliquis exercuit uſuras, & poſt uellet reſtituere; tunc procedit opinio Bal. ad hoc ut Titius abſtineat ſe ab uſuraria prauitate, & ad hoc allego in ſimili Io. And. in c. ij. de teſtamen. in vj. ubi eſt dubium inter docto.

12 Vtrum † ſi unus ſacerdos audiens in confeſſione aliquem mandantem reſtitui certa bona, an poſſit illam reſtitutionem facere, an requiratur ꝙ epiſcopus faciat, & ante factum tenẽdũ eſt ꝙ non poteſt, & ita poſſunt reduci ad cõcordiam.

Poſſet etiam dari alia concordia uidelicet uſurarius reſtituit uſuras, & ante fecerat certos contractus ꝙ quo ad contractus poſtea factos procedat opi. Bar. & ita proprie procedat tex. in d. l. Prætor. §. his etiam: ſed quo ad contractus poſtea factos ſequitur opi. Bal. uel poſſet tertio dari alia concordia. quòd in contractu poſtea facto opponantur aliqua facta inſolita: & tunç procedat opi. Bar. ut quia data mala uita præterita præſumitur contra contractum. facit Gloſſ. quæ allegat pro ſingu. in l. cùm allegas. C. de uſuris. quæ erat præſumptio iuris, & de iure. facit etiam Gloſſ. no. in l. j. ff. de cõdi. inſti. facit gl. ſing. in ſimili in l. iubemus. C. de teſta. facit etiam glo. no. in authen. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex in vj. col. ubi dicit ſtatutum imponit pœnam centum pro primo homicidio: pro ſecundo imponit pœnam capitis. Quidã pro primo homicidio ſoluit centum: poſtea facit ſecundum, an debeat decapitari. uidetur quòd non: quia de primo fuit punitus. contrarium determinatur: quia facta non poſſunt haberi pro infectis. l. in bello ff. de cap. & poſtili. reuer. quia licet prima obligatio ſit extincta, actio aggrauat ſecundam contumaciam, ut grauior pœna imponatur, & ita uoluit Pet. de Ancha. in commento. c. j. de conſti. facit quod dicit idem Bal. in auten. ſed nouo iure. C. de ſer. fugi. ubi dicit quòd ſi quis pro præteritis culpis ſoluit condemnationem, quòd ratione aliorum futurorum remanebit infamia ex primis. facit quod no. Bar. in l. ſicuti. §. ſacrilegium. ff. de adop. & iſta non tradas obliuioni.

Sed inquantum ſupra dixi quòd Ang. concordabat opi. in d. §. ſuperuacuum, re uera illa ſua concordia non facit ad propoſitum, & inquantum iſte text. dicit ſi eum nõ committetur infamia, ſcilicet iu-
13 ris, & facti, & infamia canonica: † quia triplex eſt infamia. Infamia iuris eſt duplex, ſcilicet. Qui irrogatur à lege, ipſo iure ſine facto & miniſterio: nam eo ipſo quòd quis facit aliquid prohibitum ius profert ſententiam, & infamiam irrogat, & hoc eſt quod dicitur ipſo facto, id eſt, propter factum ipſum; & illud idem dicitur ipſo iure, ſcilicet ſententia ſtatuentis: etiam in effectu idem importat dicere ipſo iure, & ipſo facto. l. palam. §. Qui in adulterijs in uerſi. factum mouerit. ff. de ritu nup. ſentit Glo. in l. j. ff. de his qui no.

no. infam. Quandoque ipſa infamia nõ
irrogatur, ſcilicet ipſo facto per l. niſi ſu-
per facto ſequatur ſentẽtia iudicis, quòd
apparet: quia lex non uetat factum, ſed
condemnationem factam ſuper facto, uel
ſuper actis quæ oriuntur ex ipſis factis,
ſeu propter factum. l. Athletas. §. calum-
niator cum l. ſequenti. tex. & Glo. in l. j. ff.
de his qui not. infam. & §. porro. iij. q. vij.
Quædam eſt infamia facti, quæ idem eſt
quod infamatio, quæ opinionem homi-
nis lædit apud bonos, & graues, & diuer-
ſis modis contingit. Vt ſi quis damnetur
actione deſcendente ex delicto, quæ iure
infamiam non irrogat, ut in cognitione
futura. l. ceſſat. ff. de actionibus, & obliga.
& interdicto unde ui. l. neque. ff. de itine-
re actuque priuato. Et iuramenta iſtã
grauant opinionem legis onere. ff. de ob-
ſequijs.

Item ſi pater in teſtamento filium e-
mancipauit, uel Iudex interloquendo di
xit aliquem male uiuere, id eſt interlo-
quendo, & l. uerbum C. ex quibus cau. in-
famia irroga. facit quod not. in cap. ij. in
ulti. Glo. de ordi. cogni. Ita dicit Io. And.
in regula infamibus de reg. iur. in vj. uide
ibi dignum dictum.

Quædam eſt infamia Canonica, quæ
cauſatur ex quolibet peccato mortali, ut
in c. infames. v. q. j. & ibi Glo. eſt data per-
ſeuerantia in crimine repellitur à teſti-
monio, ut latè ſuperius dixi.

Modo dubitatur de qua infamia lo-
quatur text. iſte. Hoſtien. & Abb. dicunt
quòd de infamia iuris, nec quod dicitur
14 in uer. ponamus quaſi dicat quòd † infa-
mia facti repellit in criminali duntaxat,
ut in dicto uerſi. ſequenti. Facit quod ad
hoc no. Spec. eo. tit. §. j. uer. Quid de pec-
cantibus. & uerſi. Item quòd eſt infamis.
Ioan. And. dicit quòd infamia facti tan-
tum repellit in criminali: In ciuili uerò
ſi eſt infamatus de crimine etiam repellit
ſupra. eo. c. licet. uer. Quidam uero eo.
titu. in c. præterea. Et c. j. de excep. quod
intelligit infamia facti, ſeu infamia crea-
tur à crimine, ita quòd crimen ſit proxi-
ma cauſa infamiæ: ubi uero infamatio,
ſeu opinionis grauatio non cauſatur, non
accuſatur à crimine: ſed ab alio medio:
puta quia carceratus fuit uel alias à teſti
monio repulſus, putat habere locũ quod
hic dicitur, alias grauatio opinionis nõ
repellit in ciuili: ſed in criminali ſic, ut
aliter ſecundũ eum infamatio facti crea-
ta à crimine, de quo conſtat, quæ emen-
datum non repellit, ut hic, ut in dictis iu
ribus in criminali repellit ſuper hoc. Et
hæc etiam formalia uerba Io. Andr. Bar.
no. in l. cunctos populos. C. de ſum. Trin.
& fide Catho. ſic diſtinguit quòd infamia
iuris indiſtinctè repellit: in ſubſidium ta
men admittitur in tormẽtis. l. ob carmen
§. pen. ff. eo. facit. l. Qui ultimo. ff. de pœ-
nis. Infamia facti repellit in crimine, ut
hic: niſi in ſubſidio, ut dictum eſt in caſu
admittitur, ſed minus eis creditur, & ita
procedit Gloſſ. in l. cunctos populos. & l.
duæ cauſæ. ff. ad Carbo. poſſunt tamen te
ſtes eſſe ita ignobiles & infames quòd nõ
admittuntur ſine tormentis ut ſupra, &
parum differt hæc opi. Bartho. ab opini.
Ioan. And. ſecundum dom. Abb. & ſubdit
ibi Bar. quòd omnes infames infamia fa-
cti licet repellantur in cauſa criminali,
tamen admittuntur in ſubſidiũ cum tor-
mentis. Ita ut dictum eſt in infamibus
infamia iuris.

15 † Tu pondera quod inquantum Bart.
uult quòd infamis infamia iuris admitta
tur in teſtimonium in ſubſidium cum tor
mentis, allegat ipſe duo iura. l. ij. ff. eod. l.
ob carmen. §. Qui cum eo. ff. eodem. l. qui
ultimo. ff. de pœnis. Et cum illo dicto tran
ſit hic domi. Abb. & domi. Anto. & dom.
Ioan. de Imo.

Sed re uera hoc dictum in iure aper-
to non probatur. primo d. l. ij. nihil facit
ad rumbum: Nam ibi dicitur quod in te-
ſtibus eſt requirenda fides, & mores &c.
Et ſi uacillant non adhibetur eis fides:
bonum fuiſſet ergo ad hoc Bar. non alle-
gaſſe. Nec §. ſi ea. probat opinionem.
dicitur enim ibi ſi ea re conditione ut are
narium uel ſimilem perſonam recipere
cogitur ſine tormentis, uel eius teſtimo-
nio credendum non eſt.

Vnde ille tex. non loquitur ſimpli-
citer in cauſa criminali, ſed loquitur in
cauſa

cauſa in qua recipitur in teſtimonium te ſtis infamis, ſed quæ eſt illa cauſa teſtis, non declarat, & eſt crimen læſæ maieſtatis, in qua dicit eſſe æquatam conditionem omnium, allegat l. nullus eſt ad l. Iul. maieſta. facit. c. in fidei fauorem, & c. accuſatus. §. licet de hæret. in vj. & cap. per tuas de Simo. etiam iuncta Glo. ergo de eo continet caſum ſpecialem, ergo in contrarium eſt ius commune. l. ius ſingulare. ff. de legi. cum ſimi.

Et ideo Bar. in l. Caſſius. ff. de Senato. dixit quòd infamis infamia iuris non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali, nec in ciuili, alleg. l. iij. §. lege Iul. ff. eo. ergo ſequitur quòd nec etiam in tormentis, allegat. Idem Bar. in d. l. qui ultimo, Qui tex. re uera non probat opinionem eius in uerſic. accidit in pronomine eorum, qui ad beſtias damnantur: ideo ſeruari ſolet poſt damna, ut ex his in alia quæſtione habeatur. & ibi dicit Barth. quòd licet illi ſint ſerui pęnę; tamen poſſunt examinari contra alios ad aliquale iudicium admittuntur ad inquirendam ueritatem, non autem ad probandum, niſi in cauſa læſæ maieſtatis, hæreſis, & Simoniæ, ut
16 dictum eſt, † & cum capitalia, & atrocia maleficia non aliter explanari, & inueſtigari poſſunt quàm per ſeruorum quęſtiones efficaciſſimas ad quærendum ueritatem ęſtimo & habendas cenſeo. l. j. §. ſi ſerui. ff. de quæſtio. ut in crimine capitali & atroci homo liber torquetur in ſubſidium, & ad ueritatem inquirendam: non autem ad probandum, ut formaliter ſentit ibi tex. & ideo Bal. in l. cunctos populos dicit quòd infamia iuris repellit teſtes quo ad ſententiam ferendam. Sed non ad formandam inquiſitionem, ut inde ueritas exquiratur, & ad hoc allegat præallegatam. l. qui ultimo, & dicit iſta ſentire Barto.

Et ſi dicatur amice cum Abb. Siculus damnauit hic hanc doctrinam Bald. & allegauit contra eum. ca. cum in iuuentute de præſumptio. & c. qualiter, & quando de accuſa. el ſecundo. per quæ iura dicit patere quod dicta non integrè non ſufficiant ad fundandam intentionem inquirentis, ego miror de tanto Doctore: quia c. cum in iuuentute non loquitur de infame infamia iuris denuntiante ut loquitur Bal. ſed loquitur de inimico denuntiante, ſeu de ſuſpecto pronuntiante, ut patet in uer. non de charitatis radice, & Gloſſ. in uer. Charitatis. Et ita etiam loquitur d. c. qualiter & quando in uer. non à molinoſis, quo caſu inimicus repellitur indiſtinctè, & eo caſu quo infamis poſſet teſtificari ut c. per tuas de Simo. & ſuperius dixi, & ita etiam reſpődeo ad c. cum oporteat infra de accuſa. Vbi etiam inimicus non poteſt denuntiare ad inquiſitionem faciendam: eſt enim exceptio iure naturalis, ut ſuperius dixi, poſſet tamē allegari contra Bald. tex. in c. cum in tua in uer. ſi perſona grauis ſit, cui fides ſit adhibenda tibi denuntiet de ſpon. & ibi gl. colligitur quòd criminoſus non admittitur ad denuntiandum crimina, & deſtruxit ille tex. quoddam ſingu. dictum Goff. in tit. de accuſat. ad fi. ubi dicit quandoque crimen eſt committendum, & non commiſſum admittitur denuntians infamis: quia in d. c. cum in tua uidetur text. in contrarium: & ad illum text. reſponderi poteſt quòd loquitur quando criminoſus deueniat ad impediendum matrimonium: non autem loquitur quando teſtes criminoſi excipiuntur ad hoc ut formet inquiſitionem iudex, & ex hoc infirmatur ibi dictum Bal. in d. l. cunctos populos in quantum dicit quòd infames infamia iuris in cauſa criminali admittuntur cum tormentis.

Et ex istis elicio talem concluſionem
17 † quòd infames infamia iuris in cauſa criminali non recipiuntur in teſtes ad probationem faciendam: ſed ad talem qualem iudicium, & ad probandum quòd infamis infamia iuris repellitur à teſtimonio, & ita tenuit Bart. in d. l. Caſſius. quia re uera ille. §. non probat eius dictum: cum enim ibi alibi prohibetur per l. Iuliam perhibere teſtimonium uidetur quòd cæteri infames non ſunt prohibiti: quia prohibitio certorum eſt permiſſio alienorum argu. c. nonne de præſumpt. l. cum prætor. ff. de iudi. l. maritus.

C. de procura. cum ſimilibus: Nam ſi infames infamia iuris generaliter prohiberentur teſtificari, ad quid l. Iulia prohibuiſſet certas perſonas connumeratas, ergo fruſtra hoc facit: ſufficiebat enim regula generali prohibitione; cum ergo ſpecialiter prohibuit, ergo ſequitur quòd generaliter eſt permiſſum. faciat etiam regula quòd quilibet poteſt facere teſtimonium, niſi ſpecialiter reperiatur prohibitus. l. j. §. j. ff. eo. c. j. ſupra. eo. cum ergo. §. lege Iulia prohibuerit in ſpecie, ergo ſtamus regulæ generali permiſſoriè, & ſic rectè intelligenti conſonat hæc ſententia do. Bar. dictum tamen eius eſt uerum & probatur in l. quæſitum. ff. eo. & in §. Sancimus in auth. de trien. & ſemis. & ſuperius dictum fuit latè.

Adde etiam inquantum uoluit Barto. in d. l. cunctos populos, quòd teſtes poſſunt eſſe ita inhabiles, & infames quòd non admittuntur ſine tormentis, & loquitur de infamia facti, & cũ hoc dicto tranſit tota iuris prudentia.

Tu dicas, & melius eſt, uide eundem Bar. in l. ex libero. ff. de queſtio. ubi refert
18 quoſdam dicere † uiles & ignobiles, & obſcuri & ignoti nunquam admittuntur ad teſtimonium, niſi cum tormentis. alleg. §. ſi uero huiuſmodi. & ibi Gl. in authen. de teſte. & Azo. not. in ſumma. C. eod. tit. & in ſum. antiquorum: ipſe uero ibi dicit quòd hoc non eſt bene dictum per l. Diuus. §. ſi. ff. de quæſtio. ubi deportatus in Inſulam non torquetur, & etiam ſtant liberi ſicut alij liberi homines, & conſtat eos eſſe uiles & obſcuros. præterea tex. in §. ſi uero ignoti. dicit expreſsè quòd ad hoc ut torqueantur, requiruntur duo quòd ſit uilis & ignotus; Item quòd tentet corrumpere ueritatem; tunc poteſt torqueri, & concludit ibi tex. uiles homines admitti ad teſtimonium ſine tormentis: non tamen eis adhibetur tanta fides, ſicut alijs. alleg. l. ij. & iij. ff. eod. ſed illa lex. ij. parum facit: poteſt tamen torqueri ſecundum eum in certis caſibus. primo ſi uacillant. ut d. l. ex libero, & d. §. ſi uero ignoti.

SECVNDO ſi conuincuntur de mandato l. unius in §. teſte. ff. de quæſtio. tertio quando ſponte uadunt ad dicendum teſtimonium, ut dicit. §. ſi uero ignoti. in uer. feſtinantes, & ita intelligas do. Bartho. in d. l. cunctos populos. & d. l. Caſſius de Sena. & l. iij. §. duæ cauſæ. ff. ad Carbo. Quicquid ſcribentes dixerint hic. & iſta obliuioni non tradas. Bal. uero in d. l. cunctos populos latè in hoc inſtat, & concludit in effectu quòd infamia facti repellit à criminali, & ſic uidetur ſequi dictum Bar. in ciuili admittuntur; ſed minus eis creditur, & procedit Glo. in d. l. & in alijs caſibus grauioribus, in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores. nota bene hoc ultimum dictum ſecundum do. Abb. quia limitat iſtum tex. & allegat ipſe. c. licet ex quadam ſupra eo. & cap. j. de conſang. & affi. tu allega pro eo quod uoluit Bal. in l. parentes. & ſuperius dixi.
19 C. eodem. † Vbi maxima cauſa pecuniaria æquiparatur criminali: in alijs uero caſibus admittuntur ad fundandam inquiſitionem, & inſtructionem, & ut his contra quam dixerunt ſubijciantur tormentis. de quo dic ut dixi ſupra. Do. uero Card. tenet quòd infamia iuris uel facti indiſtinctè repellit tam in criminali, quàm in ciuili, & moueor: quia iſta litera loquitur generaliter, & appellatione infamiæ intelligitur tam facti, quàm iuris, nec reperitur ius dicens contrarium, allegat quod no. in regula quàm infamibus in vj. non ob. ſecundum eum iſte tex. in uer. in crimine: quia non loquitur de infamia facti: ſed de grauatione opinionis: ſed minus ſe habet, quàm infamia, allegat no. Glo. in c. ſuper eo. de conſan. & affiui. Sed do. Abb. tenet hic quòd infamis infamia iuris repellitur à teſtimonio ferendo, niſi in ſubſidio: Si uero eſt infamis infamia canonica, & detur perſeuerantia repellitur tam à teſtimonio, quàm ab accuſatione de iure canonico, ut ſuperius dictum eſt: Si uero eſt infamis infamia facti repellitur à criminali, & idem in cauſis grauioribus, niſi quo ad præſumptionem, ut uoluit Bal. in alijs nõ admittitur. Sed plus, uel minus creditur ſecundum qualitatem, uel quantitatem

tem infamiæ, allegat d.c. licet cauſam de proba. ubi dicitur quòd quędam ex illis teſtibus erant malæ famæ, & leuis opinionis: & quòd modica fides, uel nulla erat eis adhibenda: Vnde intelligendo illa alternatiua, uel in proprio ſignificato, uidetur ibi caſus de iſto puncto. Item allegat iſtum tex. in uerſi. in crimine: ubi ponit exceptionem in cauſa criminali: ergo in ciuili indiſtinctè non repellit. Non obſtat ſi dicatur quòd loquitur in grauatione opinionis, ſed in rumore.
20 † Rumor in ſe habet minus quàm fama infamiæ, ut no. Glo. in d.c. ſuper eo. & Glo. in c. ſi duo xxxj. q. viij. Nec obſtat quòd iſte tex. loquitur in princip. indiſtinctè de infamia: quia neceſſario oportet intelligere de infamia iuris, & non facti: nam infamia facti tollitur à iure, ſaltem quo ad iuris effectum per emendationem: ergo hic excipit infames ab eo quod dixerat de emẽdatione ſequitur neceſſario quòd non loquitur de infamia facti, cum non debet plus operari præſumptio infamiæ, quàm ueritas: ſed ſi uerè commiſiſſet delictum, & fuerit emendatus, non repelletur à ciuili: ergo fortius ſi ſit infamatus tantum: ergo loquitur de infamato reſpectu delicti, qui remanſit infamis ex ſententia uel ipſo facto, quando tale erat crimen: puta ꝙ palam exercebat uſuras, ut in l. Improbum. C. ex quib. cauſis infa. irrog. retuli dictum Abb. qui etiam dicit ꝙ uſurarius manifeſtus poſt emendationem remanet infamis, quod dictum fuit Bald. licet ipſe non alleget in d. l. Improbum: & ſuperius dixit indubitanter doctor excellẽtiſſimus, & clariſſimus orbe Canõ locutus eſt elegantius, & melius locutus eſt in hac re, quàm alij uſque ad moderna tempora domi. meus Ioann. de Imo. hic tranſit cum doctrina Ioannis Andreæ & Barto. in d. l. cunctos populos, & domi. Anto. & econtra Bal. in d. l. Improbum. Et uide eundem Bal. in l. Caſſius ff. de Sena. ubi dicit ꝙ uſurarius per reſtitutionem uſurarum recipit famam de æquitate canonica. allegat in argu. c. quanquam de uſuris in vj. ergo poterit promoueri ad dignitatem, & aſſumi in teſtẽ. & ibi Bal.

confirmat id quod ſuperius ego dixi, tene menti propter eius autoritatem. Quo uero ad infamem infamia facti an poſſit teſtificari in cauſa ciuili relata ſunt dicta ſcribentium hic ut uidiſtis. Addite quod Iaco. Butri. in d. l. ob carmen §. penulti.
21 dicit ꝙ † teſtis infamis infamia facti nõ admittitur niſi in ſubſidium, & cum tormentis. Gloſſ. uidetur ſentire idem in d. §. ſi uero ignoti in auten de trien. & ſemis. Sed hoc dictum quòd torqueantur non uidetur uerum: niſi concurrant ea quæ dicit Bar. in d. l. ex libero. de quibus dixi ſupra.

Secvnda oppoſitio fuit Gloſſ. in d. §. ſi uero, quæ dicit quòd admittuntur cum tormentis, & iſta non eſt bona, ut dictum eſt.

Tertia fuit opinio Glo. in d. l. cunctos populos, quæ uoluit ꝙ infames infamia facti non repellantur à teſtimonio, & ſi ſubtiliter ponderetur Gloſſ. in l. j. in prin. ff. de his qui not. infa. & in l. nullam C. eod. ſentiunt idem in quantum repellunt infamem infamia facti uidetur à dignitate & à iure querelandi teſtamentum. cùm ergo non repellet ab alijs actibus, uidetur eos includere, & ex hoc poterit ſolui quæſtio, de qua hic per Ioan. An. de portantibus crucem propter crimen hæreſis an interim admittantur ad teſtimonium, de quo per Specu. in ſi. de teſte §. j. uer. quid de portantibus. & hic per dom. Anto. ſed ꝙ infamis infamia facti repellatur à teſtimonio in cauſa ciuili, uidetur in puncto iuris uerius, & hoc ſentit Gloſſ. ordi. in d. l. Caſſius. & ſi dicatur ꝙ Gloſſ. ibi loquitur de iudice quòd ſiue ſit infamis de iure, ſiue de facto repellitur à iudicando: non autem loquitur in teſte, & hoc colligitur ex legibus, quas Gloſſ. hic allegat loquentibus de iudice. & ita dicit Barto. in l. Caſſius ad hoc ut Gloſſ. ibi non contradicat Gloſſ. in d. l. cunctos populos. Quare non obſtat tex. Ibi pariter loquitur de teſte & de iudice. & Gloſſ. illud colligit ex illo tex. ergo mens & intentio ſua fuit comprehendere tam Iudicem, quàm teſtem; & ſi de iudice ſenſiſſet, facile illud expreſ-

 ſiſſet.

ſiſſet.c.ad audientiam de deci.c.maiores de baptiſ.c. in quadam de celebratione miſſarum.c. Inter corporalia. de tranſla. præl. Gloſſ.in c.j.de cle.egro.lib.vj. ff. ſi men.fal.mo.l.unica ad fi.ff.de cadu.tol. licet Gloſſ. allegauerit leges loquentes de iudice. Idem in teſte: ex quo l.eos æquiparat,& etiam æquiparauit tex.in l. eadem §.j.ff.ad l.Iuli. repe. ergo.

22 Secundo † pro hoc uidetur tex.in d. l.iij.in §.lege in uerſi.alij propter notam & infamiam uitæ ſuę admittendi nō ſunt ad teſtimonij fidem:nam ibi iureconſultus connumerauit certas perſonas infames infamia iuris, & poſtea concludit alias propter notam & infamiam uitæ ſuæ:ergo ille.§. intelligitur de infame infamia facti,ut dicit Barto.in d.l.cunctos populos:& l. Quoniam.C. de hæret. ergo regula eſt ꝗ infames infamia facti nō admittuntur.

Tertio iudex, & teſtis regulariter æquiparantur,ut dictum eſt: ſed infamia facti repellit quem à iudicādo, ut.l.cùm prætor ff.de Iudi.cum ſi.allegat d.l. Caſſius.ergo pariforme repellet teſtem, nec tex.in d.§.ſi uero loquitur de teſte infami infamia facti:ſed de teſte ignoto,& ui li.& ibi Gl. ponit exemplum in carpentarijs, & explanatis.

Quarto uidetur teſtis in c. licet cauſam de proba. in uerſi. uſque adeo malæ famæ,uel leuis opinionis quòd nulla uel modica fides eorum dictis adhibentur: quia in quantum dicit malæ famæ comprehendit infames infamia facti: ex quo tex.ibi dicit ꝗ dicta eorum non erant reprobata expreſſè: ergo non loquitur de infami infamia iuris: quia dictum eius reprobatur à iure:ideo iſta uerba referēda ſunt ad teſtem malæ famæ: & ſic infames infamia facti, & illa uerba modica fides referuntur ad teſtes modicæ opinionis,qui quotidie mentiuntur, uel dicuntur leuis opinionis:quia omnia facile omnibus credunt.facit Gloſſ.c. omnibus ij. quæſtione.v.Ita dicunt ſcribentes in d. c.

Licet cauſam declarando quis dicatur leuis opinionis etiam uidetur caſus pro iſta opinione, licet domi. Anto.allegauerit illum caſum pro opinione communi nec.c. tantis Daniel allegatum per domi.Anto.probat opinionem eius.

Qvinto in d.l. Improbum facio opinio, ſiue dictum Bald. ubi dixit quòd
23 † uſurarius poſtquam reſtituit uſuras,& deſijt eſſe uſurarius remanet infamis,nec poteſt aſſumi in teſtem,nec aſpirare ad dignitatem, & procedit illud dictum eius quoad infamiam facti: ergo ſenſit quòd infamis infamia facti nō poſſit eſſe teſtis.

Sexto facit iſte text. inquantum dicit ꝗ infamia repellit: quia ſequitur ſiue ſit de iure,ſiue ſit de facto. Et ideo Bar. in l. nullam C.ex quibus cau.infa.irrog.quod in caſu illius legis non irrogatur infamia iuris uel facti.ex quo dicit ibi tex.nullam infamiam etiam comprehēdit infamiam iuris & facti. & ſi allegetur text. in d.lege uerbum, C.eo.ubi licet tex.dicat non inferri ullam infamiam,tamen infertur infamia facti: ergo ubi ius loquitur de infamia intelligitur de infamia iuris,& non facti,& hoc procedit eo caſu quo lex irrogat infamiam facti: alias ſecus.

Septimo faciat d.l.Caſſius ubi quidam fuit factus infamis per decretum iudicis, ita intelligit illam Bal. in d.l.cunctos populos: ſed decretum Iudicis non irrogat infamiam iuris, ſed facti, qui requiritur ſententia diffinitiua ad infamiam iuris irrogandam ut d.l.nullam,& d.l.uerbum: & ideo interlocutoria non inducit infamiam iuris. l. quid ergo.§.quin immo.ff. de his qui notan. infa.l.hæc uerba. C.eo. tit.& l.j.C.de modo mulctan.& l.iij.§.prætera.ff.de ſuſpec. tu.

Octauo facit text.in l.iij.ff.eodem ubi dicitur ꝗ ille admittendus eſt in teſtem qui caret ſuſpitione: ſed eo ipſo ꝗ quis eſt infamis infamia facti non eſt mundus à ſuſpitione.

Et ex iſtis conclude ꝗ infamis infamia facti non eſt ad teſtimonium admittendus in cauſa ciuili contra antiquam, & modernam Doctorum prudentiam. poſſent nihilominus hi reduci ad concordiam,taliter ꝗ eſt quædam infamia reſultans ex crimine: & ideo nullus poteſt aſſumi

ſumi in teſtem, & ita procedit opinio do. Card. & ſequentium.

24 Eſt † quædam infamia reſultans ex contractu, & tunc infantes tali infamia facti poſſunt eſſe teſtes ſecundum plus, uel minus arbitrio Iudicis. & ita procedat cõmunis ſcribentium opinio, & moueor ex dicto Bal. in l.fi.C.mãdati, ubi dicit quòd minor eſt infamia quæ reſultat ex contractu quàm iſta quæ reſultat ex maleficio, & allegat do. Innoc. in c. qualiter & quando de accuſa. tene menti quia eſt noua concordia.

Poſſet etiã dici quòd poſſet d ſtingui hoc modo ꝙ infamis infamia facti poſſit eſſe teſtis in contractu: ſecus in iudicio. moueor pro l. quando. C. de hæreti. primo procedat communis opinio doctorum: ſecundo procedat opi. do. Cardi. & ſequentium.

Vnum tamen tene menti in materia infamium ꝙ ex diſpoſitione legis uel iuris municipalis aliquis ueniat puniendus pœna infamiæ, & ipſe eſt infamis, ꝙ iudex debet alterare pœnam & imponere ſibi aliam, & iſte eſt tex. multum ſingu. in l. nouerunt. C. ut inter tempus quo tutor. & ibi Ange. illum tex. allegauit primo pro ſingu. & Ludo. Roma. in l. ſi uerò §. de uiro. ff. ſolu. matrimo.

Poſſet etiam in tertio articulo dari cõcordia tertia, quam poſuit Ang. in l. furti ff. de his qui no. infa. ubi dicit ꝙ infamia facti de iure Canonico repellit à teſtimonio. ſed de iure ciuili eſt ſecus. etiã ſentit Ange. ꝙ iſte tex. in quantum loquitur de infamia comprehendit infamiam iuris & facti: ſed concordia ſua non eſt ſecura ex eo quod ponit diſcrepationem inter ius canonicum, & ciuile l. crimina ueſtra, & c. cum expediat de elec. libro vj. l. j. C. de inoffi. do. & per iſta ſit expedita ſecunda pars huius decreta.

S V M M A R I V M.

1 *Cauſa ciuilis appellatione quid ueniat.*
Agi de crimine ciuiliter quando dicatur.
2 *Cauſa criminalis quid ſit, & quid mixta.*
3 *Cauſæ pecuniariæ applicandæ, ſeu an dicantur criminales. 4.*
5 *Periurus emendatus nunquid in teſtem admittendus 8. 17.*
6 *Iuramenti illiciti fractor teſtificari nunquid poſſit.*
7 *Delinquens in officio ſemper in illo eſt ſuſpectus.*
9 *Contumax tùm comparendo peccat in duobus.*
Contumacia qualibet an digna excommunicatione.
10 *Periurus an ſit infamis. 13.*
11 *Iuramenti religio an ita de futuro cõtemni poteſt quemadmodum de præſenti.*
Stellionatus crimine damnatur periurus.
12 *Allegare maiorum auctoritatem ſufficit ubi legem non habemus.*
Periurus qua pœna puniatur, & quomodo contra eum libellus formetur.
14 *Teſtis ſuper principali dicens uerum & ſuper connexo falſum an tanquam falſarius puniendus.*
15 *Apoſtatæ & ſacrilegi quoad infamiam æquiparantur.*
16 *Periurio grauiſſima pœna eſt impoſita.*
18 *Periurus eſt infamis infamia ciuili.*
19 *Fidei uiolator beneficio non priuandus ſicut periurus.*
20 *Emendatum eſſe de crimine qualiter conſtet. 22.*
21 *Confeſſio damnati ad furcas presbytero facta nunquid fidem in iudicio faciat. Et an teneatur presbyter ad illius reuelationem 22.*
23 *Emendatio delicti per quem probanda.*
24 *Infamia facti non cauſatur immediatè.*
25 *Clauſula gratiam tibi facimus in reſcripto poſita cuius effectus ſit.*
26 *Indulgentia non eſt cùm princeps accepta pecunia dicit Indulgemus tibi feudum.*
27 *Gratiæ plenitudo alicui conceſſa quid operetur.*
Diſpenſatio innititur gratiæ.

Sequitur tertia pars.

1 NOTA quòd † appellatione cauſæ ciuilis non uenit cauſa cùm agitur de crimine, licet ciuiliter agatur, ponuntur iſta ut diuerſa & uide-

& uidetur iſta cauſa eſſe mixta inter ciuile, & criminale.c.tuæ de procu.c. ſuper his ad fi. de accuſa.c. per uenerabilem, quaſi ad fi.qui filij ſint legiti.& c.ueniens de accuſa.

Quando autem dicitur agi de crimine ciuiliter dic ſecundum Bar. quando agitur ad pœnam pecuniariam per l.fi. de priua.delict.& addit domi.Anto.parti applicandam. tunc cauſa eſt criminalis l.fi.de priua.delic.l.prętor.ff.de ſepul. uiola.& hoc tenent communiter docto. licet illud quod tenet Vincen..teneat Gloſſ. in l. ſi qua per calumniam.C. de epiſco.& cleri.& quòd cauſa ſit criminalis quando applicatur fiſco etiam ſi ſit pecuniaria,ſequitur Ioan.de Imo.& dicit Gloſſ. ſingu.iuncto tex.in l.iij.quæ incipit Prætor prælle. & quod no. Barto. in l. Agraria ff.de termi.moto. & allegat Inno. in c. qualiter & quando de accuſa. Ideo dicit Barto.poſt Iaco.Butr.In l.cauſas,uel lites.C. de tranſactio.ubi eleganter hoc tangit,& deuenit in hanc concluſionem ꝙ cauſa ciuilis eſt cuius finis eſt commodum partis & intereſſe priuatũ.

2 † Cauſa criminalis eſt cuius finis eſt intereſſe publicũ, ut utilitas publica. Cauſa mixta quæ participat de utroque.ex quo concludit ꝙ ubi pœna applicatur fiſco cauſa eſt criminalis:quia ita intenditur uindicta publica per pecuniariam pœnam,ſicut per pœnam corporalem afflictiuam, ſeu per pœnam infamiæ, & allc. d.l.iij.Si uero pœna applicatur parti,dicitur eſſe cauſa ciuilis,& ita reſidet: ſed domi.Abb.in prællega. rubr. Amplius. & magis dilatauit fimbrias in hoc puncto, & refert opiniones.

Prima eſt, ſi pœna pecuniaria uenit applicanda fiſco iudicium fuit criminale. ſi parti,dicitur ciuile,ut uoluit Gloſſ. in d.l. iij.

Secunda opinio fuit ꝙ ſi uenit imponenda pœna pecuniaria cuique applicetur ſemper dicitur iudicium ciuil. ſi uero uenit imponenda pœna corporis,ſemper dicitur cauſa criminalis,ut d.Gloſſ.ſi qua per calumniam.C. de epi. & cle. & no.in l.qui ſepulchra.C. de ſepul. uio. & in l.j.C. quando, & à quibus.

Tertia opinio fuit,ut ſi agatur de crimine ſemper dicitur criminaliter ſiue pœna applicetur fiſco,ſiue parti:& iſtam opinionem tenet Gloſſ. in l. lex Cornelia.ff.de ſepul. uiola.tenementi.& iſtam eſſe communem opinionem. Sed domi. Abb. dicit ꝙ contra prædictam opinionem eſt tex. in c.per tuas de ſimo. quem tex.allegauit pro ſingu.in c.ſuper his.de accuſa.ubi agebatur de crimine ad priuationem beneficij:& tamen dicitur agi ciuiliter ibi.nec applicatis. ibi pęna parti. & ideo domi. Abb.in prællega.rubrica dat aliam doctrinam uidelicet ꝙ tunc proprie agitur criminaliter directa, ſcilicet quando uię crimen deducitur in iudicium, ut puniatur acrius quàm poteſt etiam ut imponatur pœna ordinaria, ſiue pœna applicetur fiſco,ſiue parti:quia debemus conſiderare illud: quia principaliter agitur,& illud quod deducitur in conſequentia l.j.& l. quod dicimus.ff.de auto.tuto.Aut crimen non deducitur ſic directa uia,ut ſupra eſt dictum, & dicitur tunc agi ciuiliter,quaſi criminaliter, & uerba dicuntur tunc ciuiliter intelligi quando non ſit amara interpretatio. Vide Bal.in l.ſi qua per calumniam, ubi ſequitur per communem opinionem & inducit elegantem quæſtionem dicens

3 † Papa contulit tibi omnes cauſas ciuiles,quæ uerſantur in tali caſtro, quòd non uidetur contuliſſe cauſas pecuniarias applicandas fiſco: quia dicuntur cauſæ criminales.

Tu uero adde in quãtum domi.meus allegauit pro ſingu.Gloſſ.in d.l.iij.quam Gloſſ.habes in l.aut damnum in princi. ff.de pœnis, & inſtitu. de publi. iudi. in princi.& l.fi.ff.de priua.delic.& l.ij. & fi. ff.ad l.Iul.repe.in rubri.ff.de uulga.& pupilla.& has gloſſ.allegauit pro elegantibus textualibus doctor domi. Nico. de Neap.in l.Gaius. ff.ad Sille.& ibi etiam dicit audiuiſſe quoſdam allegare pro ſing. glo.in d.l.ſi qua per calumniam:ipſe uero allegat duas alias uidelicet l. his qui perditi ſunt ad d.l. Iul. pecu.d.l.j. c. ex publico Ro.libro x. Adde etiam quòd

Bal.&

Bal. & miror de domino Abb. qui non allegauit Fede. de Se.conſi.xxiij.ubi dicit ꝙ ſi agitur contra clericum,ut priuetur beneficio propter crimen quòd tunc cauſa non dicitur criminalis, & illo caſu additur laicus contra clericum ſuper crimine,ut in c.tam literis,& c.ex parte ſupra eod.dicit enim quòd iſto caſu poterit interuenire procurator. c. ſuper his de accuſa.& dicit ibi ſingulariter quòd licet in libello iſto caſu quis utatur uerbo accuſo: non tamen ideo eſt accuſatio: ſed attenditur finis ad quem accuſatio intentatur, & eius concluſio: quia non eſt nouum ꝙ præcedentia reſtringantur per ſequentia.l.nam quod ff.de pœnu lega. ſecus ſi ageretur ad depoſitionem: & ſic illud dictum Abb.eſt uerũ, & quando agitur de crimine ad priuationem dicitur agere ciuiliter ſecundum communem opinionem hoc non meruit allegari.tamen reuerentia ſua quia non agitur de pœna applicanda fiſco, ut loquitur cõmunis opinio.

4 Adde † etiam ꝙ uidetur uerior opinio ꝙ ubicunque cauſa eſt pecuniaria,ſiue pœna applicetur fiſco, ſiue parti,cauſa ſemper eſt ciuilis,& de hoc allego glo. quæ ſentit hoc in c. decernimus de iudi. ſecundo allego tex.rotundum in l. Gaius. ff. ad Sille.in uerſicu. nam ueniebat applicanda fiſco,& ibi dicitur ꝙ accuſatio eſt pecuniaria etiam ciuilis: & ideo communis opinio confunditur per illum tex.

Poteſt ſic diſtingui ꝙ ſi cauſa eſt criminalis,& pœna eſt alterata ut pecunia, & agitur de crimine, ſiue applicetur illa pęna parti ſiue fiſco cauſa dicitur criminalis. pone exemplũ in homicidio quando ex forma ſtatuti ponitur pęna pecuniaria homicidio, ut per Bar. in l.j.ff. de publ.iud. dixi late in repetitione rubricæ de homicidio: Aut cauſa eſt cuius pœna applicatur fiſco, & definit eſſe ciuilis: non deſinit eſſe ciuilis ex quo pœna applicatur fiſco. & iſte eſt tex.in d.l. Gaius: Aut cauſa eſt criminalis, & agitur de crimine ciuiliter,& pœna nulli applicatur cauſa eſt ciuilis. Ita loquitur tex. in d.c. per tuas.uerſiculo Non applicetur fiſco: & ex his habes concluſionem quãdo cauſa dicitur ciuilis, & quando criminalis.

5 Nota ꝙ † licet periurus ſit emendatus nec remaneat infamis: non tamẽ admittitur in teſtimonium. hoc apparet cũ hic text.loquitur in emendato,quem nõ comitatur infamia:& poſtea excipit periurum, ſequitur quòd periurus non eſt infamis:quia exceptio fit ex regula,ut eſt tex.in l.nam quod prællegata: quem ad hoc allegauit pro ſingu. in commento. l. filio præterito.ff.de iniuſt.teſta.facit l.1. ff.de re iud. Facit.§.ut autem. de nõ alie. in auth.non tantum.ampliat regulam,ut ſub illa ueniant quæ ſui natura non ueniunt, ut probatur in l. quæſitum. §. denique ff.de fund. inſtru. l. generaliter.§. uxori.ff.de uſufru.lega. & ibi Bar.c.iunctura de ſepul.& ibi per do.Ant.& habetur in l. pediculis §. idem cum quærerct. ff.de au.& arg.leg. & c. dominus.xxxij.q. vij. Et ex hoc uidetur hic caſus de eo qui dubitauit gl.in l.iij.§.lege.ff.eo.ubi quęrit,quid de eo qui iam deierauit,an poſſit poſt peractam pœnitentiam in teſtem admitti. & Io.Gloſſ. putauit eum remouere, ex quo ſemel fuit malus l. fin.§.j.ff. de accuſa.

Qvidam poſſe teſtificari putauit quaſi ſit in integrum reſtitutus: poſtea concludit quòd non poterat aſſumi in teſtem, & longè mirandum eſt de Accur. ſummo uertice,ut iuriſconſulti utar uerbis in l.ſcire oportet §.j.ff. de excu. tuto. ꝙ non allegauit caſum ibi expreſſum. & ita miratur hic de eo Io.de Imo.

Sed circa hoc quęritur an procedat in quolibet tranſgreſſore iuramenti. Hoſt. inſtat,& tandem ipſe Io.An.concludunt diſtinguendo inter licitum, & illicitum

6 iuramentum,ut † uiolans iuramentum licitum indiſtinctè repellitur à teſtimonio,ſiue iurauerit de præſenti,ſeu præterito uel de futuro, & pro hoc faciat:quia tex.iſte uidetur repellere quẽlibet periurum, ſiue iurauerit ſimiliter falſum ſiue non.Si non ſeruat iuramentum periurus eſt:ſi uero iuramentum fuerit illicitum, concluditur quòd non expellitur à teſtimonio,

monio, nec infamat.

Dicit Hoſt. cōmuniter teneri per doc. quòd iuramentum temerarium non repellit à teſtimonio, nec à dignitate: etiam de iure putat uerum in eo ꝙ pœnituit, & remittit ad ſummā in §.ij. uerſi. fama. & excipitur. ſi autem eſt dubium an iuramentum ſit licitum, uel illicitum; tunc idem & ſi fuiſſet licitum: quia non debuit uenire contra propriam auctoritatem. c. uenerabilem de elec. Et ſi quiſpiam dixerit: Vnde oritur iſta ſpecialitas in periurio, cum ſecus ſit in alijs criminibus grauioribus: ſufficit enim ꝙ ſi quis fuerit emendatus in primo dicit Io. An. poſt Goff. quòd in teſte pura & ſimplex requiritur ueritas iij. q. vij. c. pura. iuramentum eſt confirmatio ueritatis. c. & ſi CHRISTVS de iureiur. ſed nihil eſt ueritati ita contrarium, quàm falſitas, quæ eſt inuitatio, ut in authen. de inſtru. cau. in prin. & ideo dicit Bal. in commento. l. falſus. C. de fur. ꝙ falſus peccat in iure naturæ. dicit etiam Io. An. ꝙ periurus certo reſpectu uincit homicidam xxij. q. j. illis. Item dicit hoc maxime procedere quando quis commiſit periurium in te-
7 ſtificando: † Nam ex quo quis ſemel deſliquit in illo officio ſuſpectus eſt ſemper in illo. l. ſi aliquid C. de ſuſcep. lib. x. & eſt tex. in terminis noſtris expreſſus in c. quicunque xj. q. j.

SED contra hoc c. oppono de ſuperfluitate. ſufficiebat enim excipere infamem, cum quilibet periurus ſit infamis, ut c. infames vj. q. j. & c. conſtituimus 3. q. 5. ſecundum Canones quilibet periurus eſt infamis, ut in contrarijs allegatis: ſecus ſecundum leges, & ſi periurus fuerit damnatus, ut l. fi. C. de crimine ſtellio. in caſu. l. ſi quis maior. C. de tranſactio. ubi tex. loquitur de ueniente contra tranſactionem iuratam: ſed propter hoc non ſoluitur contrarium. Ioan. Andr. apertè non tangit contrarium, nec ſoluit: ſed ex tex. colligi poteſt illud quod dictum eſt. ergo ꝙ periurus non eſt infamis, & cum hac opinione tranſit dom. Anto. & putat periurum infamia canonica etiam repelli à dignitate, ut d. c. infames, & ita dicit ſe audiuiſſe allegare Fede. de Sen. 29. & 33. & 15. quoad infamiam iuris dicit ſecus ſi ueniat contra iuramentum firmās pactum. Vt d. l. ſi quis maior quæ loquitur hoc caſu. Vnde cum illa lex ſit pœnalis eſt reſtringenda de pœ. diſ. j. §. pœnè. l. cum quidam ff. de lib. & poſth. nec eſt uerum ſecundum eum quod quidam dixerunt iuramentum in ſe habere pactum. alleg. c. debitores de iureiu. Reuerendus domi. Cardinalis tenet hic indiſtinctè ꝙ licet periurus ſit infamis infamia ciuili ſecundum Canones per iura ſuperius allegata. & ad iſta reſpondet quòd non facit ubi per contrarium: quia ceſſat cum habemus iure expreſſum argu. l. 2. C. de cond. inſer. & l. conuenticulam. C. de epi. & cler.

8 Sed domi. Abb. dicit quòd † illa iura contradicentia ſunt intelligenda canonicè quod patet qui omnibus peccatis mortalibus inuolutos illi canones appellant infames, quod ſonaret in abſurdum euidentiſſime ſi intelligemus illa iura de infamia ciuili: nam ſequeretur ex hoc ꝙ ſemel inuolutus in peccato mortali nunquam amplius celebrare poſſet, nec officium ſuum exercere, niſi reſtitueretur per Papam iux. no. in c. fi. de tempo. ordi. Et quòd iſta iura intelligātur de infamia canonica, hoc ſentit expreſſe glo. in d. c. quicunque vj. q. j. quæ quidem infamia tollitur per pœnitentiam. & gl. in c. querelam de iureiuran. etiam nunc ad text. c. peruenit de fide inſtru. conatur reſpondere qui relata ad tex. de eo qui uenit cōtra petitionem iuratam, & concludit ꝙ ſecundum leges ciuiles, aut quis iurat de præterito, aut de præſenti, & non efficitur infamis: ſecus ſi iurat, & ei cum quo contraxit etiam debet loqui de l. ſi quis maior; nam in hoc plus deliquit quàm ſi fefellat reum & proximum, & allegat gl. & Bart. hoc uoluiſſe in l. Lucius. ff. de his qui notan. infa. facit l. 2. & ſi. ff. de crimi. ſtellio. ſentit Ioan. de Ligna. etiam hoc Archi. 15. q. 6. & c. paruuli 22. q. & idem per omnia iura de iure canonico dicendum ſecundum eum: quia non reperitur contrarium, & materia eſt pœnalis, qui modo

modo ius canonicum ſi huic literæ nulla uiolentia inferatur: quia fruſtra expreſſiſſet quilibet periurus eſſet infamis ſecundum canonem. & ita reſidet hic tantus doctor, & pro ratione ſua in quãtum dicit quòd ueniens contra iuramentum, & conuentionem delinquit in duobus. facit illud quod ſingulare ſolet dici in contumace omnino non comparente, & de contumace non obediente.

9 NAM licet † quælibet contumacia etiam minima eſt digna excommunicatione, ut glo. ſingu. in c. ſi duo. 96. diſtin. facit illud quod conſueuit nominari per gl. in l. in accuſationibus ff. de iudi. quam Ange. dicit eſſe meliorem de corpore iuris: nam contumax non comparendo peccat in duobus: quia nõ comparet, & quia non obtemperat ille qui eſt cõtumax in non obtemperando delinquit in uno: ideo mitius agitur cum illo. Ita fuit doctrina ſolemnis & ſingularis in c. j. ſupra de iudi. Vide text. & glo. in c. cum haberet de eo qui duxit in matri. quam pol. per adulte. Quæ facit pro ratione Ioan. de Ligna. & facit c. quoniam frequenter ad fin. ut lit. non conteſta. & propter hoc non procedat. & propter hoc patet intellectus ad multa iura dicentia neminem excommunicandum niſi propter crimẽ, & tamen nimia cõtumacia eſt digna excommunicatione. homo tamen non eſt propter aliud. niſi quia in duobus peccauit ſecundum do. Ioan. de Ligna. hic qui tangit tam in notabilibus iſtius capituli, quàm etiam ſuper glo. in uerbo periuri glo. iſtam ſentire quòd periurus non ſit infamis infamia iuris, niſi in caſu d. l. ſi quis maior. poſtea refert in d. c. quicunque facere differentiam inter iuramentum de præterito, & de futuro ſi committitur periurium in iuramento de futuro ſit infamis: ſecus in iuramento de præterito, & hoc refert & ſequitur Bar. in d. l. Caſſius: quia ſi ſit iuramentum de futuro parti, ſecus ſi ſoli Deo: & dicit hanc opinionem non fore ueram per iſtum tex. ex eo: quia periurus non eſt infamis.

10 Ideo dubitat hic Vincen. quòd † non eſt infamis. ſecundum leges uero infamia iuris, niſi in caſu d. l. ſi quis maior. ſi quando uenit contra tranſactionem ſeu conuentionem iuratam, & requiruntur ſcilicet quòd contra conuentionem iuratam allegat glo. in authen. ſemitas militares. colla. v. & ſic non uidetur ſufficere quòd ueniat contra iuramentum tantum, ut ſi iurauit aliquid dare uel facere non procedente conuentione: licet iurauerit parti: licet Barto. alias ſenſerit. Et not. bene ſecundum eum in d. l. Lucius, eo quia iuramentum ſecundum leges aliter de ſe non eſt obligatorium. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſo. & ita reſidet.

Sed tanti patris ſalua ſemper reuerentia Imol. Barto. non ſentit illud quod ipſe refert, immo ſentit contrarium, dum allegat d. l. ſi quis maior. & idem ſentit gloſſ. in d. l. ſi quis Lucius, quam dicit eſſe ſingularem, & ad hoc unicam. & idem ſentit etiam gloſſ. ordi. in d. c. quicunque in quantum allegat in l. ſi quis maior. & idem ſentit gloſſ. in d. l. Lucius. & bene facit gloſſ. in l. quæ ſub conditione. Ange. uero Peruſinus in prææallega. l. Lucius ſequitur gloſſ. ibi: & gloſſ. in d. c. quicunque dicit ꝙ eſt ipſa ueritas, & reddit rationem: Quare non creditur infami quando iurat de præſenti, uel de præterito: quia ex quo iurando periurat non eſt contempta religio iuramenti: ſed ſi iurat de futuro, & periurat eſt infamis in quantum iuramentum fuit ordinatum ad obligandum illum.

TERTIO allegat ſolum Deum habere ultorem l. ij. C. de iureiu. ſed certe ita contemnitur religio iuramenti ſi con-

11 temnatur religio de præſenti † ſicut de futuro, & ideo ratio domi. Abb. erat melior: pondera tamen ſi poteſt aſſignari iſta ratio: quia ex quo iſta materia eſt habilis ad delinquendum, ut in auten. de mona. §. ſi uero. & §. ſi quis igitur. & no. in c. j. xij. q. j. ideo ad hoc ut quis magis ſe abſtineat à periurio uoluerunt iura ꝙ infametur quando iurat de futuro ueniendo contra conuentionem tertij. & ideo iuramentum de futuro remittitur. ut habetur in l. qui ſub conditione. ff. de condi. inſti. uide ibi per Petr. ultramon. &

Nico.de Neapo. & addit ibi Ange. ꝙ licet nõ ſit infirmus corpore quòd ſit periurus: tamen ſi de periurio accuſatur, & condemnatur, notatur per ſententiam & infamatur, ac ſi dolosè periurauerit: Nam damnatus de periurio eſt damnatus crimine ſtellionatus, ut in d.l.fina. & damnatus de tali crimine eſt infamis eo quòd falſum dixit. deinde infamabitur cùm condemnabitur.

Et addit unum dictum Iac.Bu. dicens falſum ſuper facto principali: tunc debet puniri de falſo: ſecus ſi ſuper dependentijs: tunc non incurrit falſum, licet mentiatur, & tunc non punitur de crimine ſtellionatus, & ponit exemplum ſi negat ſe eſſe coniũctum producentis, quod dicit eſſe notandum: quia ſecundum leges non probatur, & dicit ſufficere auctoritatem Iaco. Bu. facit tex.ſingu.in l.ſi idẽ cum eodem.§.ſi.ff.de iuriſd. om.iudicum. & ibi dicit Ange.per illum tex. quòd ubi
12 non habemus legem † ſufficit allegare autoritatem maiorum, quod eſt bene notandum. & idem Ange. in auten. ſi fœminas.tenuit dictum illius gloſæ dicta l. Lucius. & idem Ange.in l.nullam C. ad legem Iuliæ maieſta. Idẽ ſequitur, & dicit ibi cautum debere notorium in formando libello contra periurum, ut dicat ꝙ periurando dolum commiſit, & ideo de dolo petat eum puniri, & per hoc patet quòd periurus punitur, ut habetur in d. l.ſi quis maior. & l. ſi legatarius ff.de dolo. Item remouetur à dignitate & teſtimonio l.quoties.C.de digni.libro xij. Itẽ punitur pœna hic ictu fuſtium.l.duo patroni §.ultimo ff.de iureiur. Item punitur pœna exilij l.ſi.ff.de crimi ſtellio. Itẽ punitur pœna capitis in auten.ut non luxu.cõtra naturam. Item punitur pro metu principis ratione contemptæ Religionis l.j.C.de ſumma Tri. Item punitur pœna l. Corneliæ de Sica.quem tex. allegat Bal.in l.j.§. furtum de pace iura.firman. in uſibus feudorum: & hanc communem opinionem ſequitur Bal. in d. l. ſi quis maior, ubi dicit quòd ſi quis iurat obedire rectori: non tamen ipſo iure eſt infamis, quia non iurat ſupra contractum: ergo ſtabimus ſententiæ latæ ritè, ſi quis quandoque alterius dolo infamiam incurrit.l.j.in prin.ff.de his qui notan.infa. & ita ſequitur ibi Bar. de Salice. Vide Ioan.Cald.in titu.de iureiur. in conſilio ſuo in vj. ubi quærit an periurus ſit infamis. allegat illum tex.quod non eſt. Archi.in c. quicunque ubi contra conuentionem uel pactum iuratum uenerit, ut d.l.maior.dicit tamen quòd aliqui intelligant ipſam legem quòd per ſentẽtiam & non ipſo iure efficitur infamis.

Et ſic reſultat ex prædictis conclu-
13 ſio indubitata quòd † de iure ciuili periurus non eſt infamis, ut in caſu d. l. ſi quis maior.ſed de iure Canonico eſt dubium utrum periurus ſit infamis indiſtinctè infamia ciuili: quòd autem ſit infamis infamia Canonica omnes ſcribẽtes ſunt concordes: & ideo erit accurate uidendum, Vtrum dicta d.Card.dicentis ſecũdũ Canones iſte infamis infamia ciuili.

Et antequam aggrediar ad ea alleg. Ang.eleganter dictum Iaco. But. & Bal. in l.ſi duo patroni.§. Idem Iul. ff. de iureiu.ubi dicit ꝙ ſi teſtis ſuper artificio deponit uerum, ſed extra artificium deponit falſum, an uitietur dictum ſuum, & uidetur ꝙ non eſt periurus cùm extra artificium deponit non iuratus allegat quod no. Inno.in c.fraternitatis de hæreti.Iac.Bu.in d.l.Lucius, & addit quòd teſtis non uidetur dicere extra artificium ſi deponit ſuper dependentibus, & connexis, uel ſuper comitantibus, & ſuper loco & tempore, allegat c.per tuas ſupra eo.& Spec.eo.tit.§.ſequitur.uer.illud.& allegat tex.in d.l.ſed ſi poſſeſſori in princip.ff.de iureiur.ubi iurando ſuper articulo principali uidetur iurare ſuper connexo: ergo dictum Ange. cum reuerẽtia non procedit: quia eo ipſo ꝙ teſtis dixit falſum ſuper dependentijs ex articulo uidetur iuratus depoſuiſſe: ergo tanquam teſtis falſarius erit puniendus: niſi diceres ex quo teſtis dixit uerum ſuper principali, & ſuper connexo falſum, punitur pœna minori etiam extraordinaria: & ideo tene menti dictum eius: quia puto ueriſſimum.

Et

Et vide etiam Barto.in d.§.Item
14 Iulia. ubi dixit † aut teſtis iurat dicere ueritatem ſuper articulo, & non ualet in eo quod debet extra articulum: quia in eo deponit ut iuratus.l.iuſiurandi.C.eo. Aut iurauit dicere ueritatem ſuper tota cauſa: & tunc ſi illud quod dicit faceret ad cauſam, ualet dictum eius: quia depo nit ſuper eo, ſuper quo iurauit allegat quod not. in l. momentaneæ.C.de legi. perſo. Et Spec. in tit.de teſte.§.j.uerſi.fi. Item quid deponunt,uide ibi per eum,& per Bart.in l.j.ff.ſi cert.peta. & pro diſtin ctione Bar.tu allega tex.in c.cum dilecti: de accuſa. Adde Ioan. Calderi. in quantum dubitat an periurus admittatur in ca ſu d.l.ſi quis maior: quia immo ipſo iure: quia ibi dicitur actione priuata etiam lo quitur in præterito ratio quia dicit omnia eorum mox commoda: quia dictio mox importat actum ipſo iure.ita probat Glo. relata ad text. in l.j. prouidendum. uerſi. careat.C.de poſtu. & ſuperius dixi tunc:quæſtionem aggrediamur.Et uidetur quòd quilibet periurus eſt infamis de iure canonico infamia ciuili. Et primo allego Glo.xvj.q.vj.quæ dicit quòd Papa in nullo iuramento diſpenſat niſi quoad hoc, ut periurus non habeatur infamis.

Idem ſentit Gloſſ.in c.uenerabilem in uerſicu. periurum ſupra.de elec.& in c.ſi periurus de iureiuran. lib.vj. & c.quanto eo. tit. licet ſcribentes hoc allegent Glo. in d. c. Quærelam,& d.c. peruenit ſupra eo. & eſt benè ponderandum: quia Glo. in l.fi.C.ex quib.cau.infam.irrog. uoluit quòd ſecundum Canones ſi omnis qui eſt in peccato mortali eſt infamis, ſequeretur ergo ex hoc quòd Canones non facerent differentiam in hoc in eo qui eſt con ſtitutus in peccato mortali, & in eo qui eſt periurus,quod nō eſt dicendum: quia certo &c. Vincit homicidam,ut dictum eſt ſupra.

Secundo tex.ibi dicit c.Infames vj.q.j.
15 † Quoad infamiam æquiparat apoſtatas, & ſacrilegos ſciens capitalibus crimi nibus necaturos: ſed illi ſunt infames infamia ciuili,& per conſequens puniti ſecundum Canones erunt infames infamia ciuili. Et ita formaliter dicit tex.in c.con ſtituimus iij.q.v.

Tertio facit tex. & ratio in cap. ſi quis coniunctus xxij.q.v.in uer.hi uero,qui in periurio cōcluſiſſe probantur, poſtea bo ni à teſtimonio ſunt remouendi,& ſecun dum leges ibi infamia notabuntur ubi al legantur caſus formales quòd periuri ſecundum Canones ſunt infames infamia ciuili. Et iſtam partem tenuit Collectarius in cap. conſtitutus ſupra de tranſac. ubi dicit quòd uiolatione iuramenti eſt infamis.

Quarto nō poſſum conſiderare quo modo conſtitutus in peccato mortali ſit infamis infamia Canonica, & periurus de iure Canonico ſit ſolus infamis infamia Canonica: hoc dico propter acerbitatem ſceleris, quæ eſt in ipſo periurio.

Vnde textus in capitulo prædicandum eſt ut periurum fideles caueant & ab hoc ſummopere ſe abſtineant ſcientes hoc grande ſcelus & in lege,& in prophe tis,& in Euangelio prohibitum eſt. Audiuimus hoc ſcelus quoſdam paruipendere xxij.q.j. & eadem cauſa.j.q.ij.periu-
16 rij grauiſſima pœna eſt: † Sed ex impoſitione pœnę arguimus grauitatem delicti c. non afferamus xxiiij.q.j. & facit l.teſtamento Centurio.ff.de manu teſta. Nam ſi ſacri Canones imponunt grauiſſimam pœnam periuro:ergo ſequitur quòd non eodem modo cōſtitutus in peccato mortali erit infamis infamia Canonica cum ipſo periuro: immo dicere poſſumus per iurum eſſe infamem ſecundum Canones infamia ciuili, ex quo pœnam grauiſſimam meretur. Sed lege ciuili pœna grauiſſima intelligitur mors. & audiui ad hoc allegari Gl.ſing.in l.ij.C.de enuc. Sed eſt alia in l.j.uer.grauiſſima pœna.& ibi Glo.exprimit,id eſt mortem.C.uenu. Salua ſigna. & in l.j. C.de ſeditio. uerſic. grauiſſima. & no. domi.Petr.de Ancha. in conſ.20. Et facit l. ſi quando uerſicu. grauiſſimis ſupplicijs.C.de bo.uacan. lib. x.& tex.in l.nefandiſſimam,C.ſi nup.con tra reſ.pe.& l.fi. in uerſi. grauiſſimis pœnis.C.de epiſ.& cler. & de hoc uerſi. grauiſſima uide tex. in c.prudentia.§.adijci-

mus. in uerſi. grauiſſimè arguendo. & de
offi. deleg. Et ſic non eſt mirum ſi ſit in-
famis inf..mia ciuili de iure Canonico.fa
cit. c. cum non ab homine de iud. ibi cri-
men homicidij & crimen adulterij æqui-
parantur,ut no.Gloſſ.in d.c. Quærelam.
ſi ſubtiliter ponderetur loquitur de eo
qui uenit contra conuentionem & iura-
mentum : nam allegat argum. d. l.ſi quis
maior. ergo mens Glo. non fuit loqui de
periuro ueniente contra iuramentum ,
& conuentionem:quia allegaſſet.l.ſiquis
maior in argum. quia dico immo ibi fo-
re caſum,nec iſte tex.probat communem
opinionem . Nam hic ſumitur regula in
17 hoc quòd † emendatus de crimine per-
acta pœnitentia , ſi eum non comitatur
infamia admittitur in teſtem,& ab iſta re
gula fit exceptio hoc modo ſi periurus :
licet ſit emendatus non admittitur : quia
ex quo ſemel deierauit , præſumptio eſt
quòd deierabit,ut uoluit Glo. in l.Quo-
niam cum uno.§.in nomine.ff.de re mili.
& in d.l.Lucius,& d.l.iij.§.lege.ff.cod. &
tex.in c.paruuli xxij.q.v. Et in hoc ſumi-
tur regula , & ab iſta ponitur exceptio in
periuro , ut licet ſit emendatus : tamen
non repellitur , ex quo per alia iura ſta-
tutum eſt contrarium , ut dicit domi.
Cardina.

Praeterea faciat infamis repel-
litur à teſtimonio , ut hic : ſed periurus
repellitur à teſtimonio : ergo periurus
eſt infamis. Et ſi dicatur, Amice non ſe-
quitur conſequentia : quia multi repel-
luntur à teſtimonio qui non ſunt infa-
mes,ut ſunt attinentes,inimici & ſimiles.
Et ideo Gloſſ. in d.c.conſtitutus dixit fi-
nem illius Gl. non referri ad omnia præ-
cedentia inquantum loquitur ibi de at-
tinentibus & ſimilibus . quia reſpondeo
licet clauſula ibi appoſita non referatur
ad illos : eſt per hoc ; quia non ſunt cri-
minoſi: ſed periurus eſt criminoſus ex eo
quòd committit grande ſcelus,ut dictum
eſt , & meretur puniri pœna grauiſſima :
ergo ſequitur etiam quòd periurus erit
infamis ſecundū Canones infamia ciuili .

Nec obſtat cum dicit domi.Abb.quòd
18 ſequitur abſurdum uidelicet quòd † exi-
ſtens in peccato mortali debet reſtitui
per Papam : quia non ſequitur quia ma-
gis aggrauat p..riurium,quàm peccatum
mortale ut ſuperius dictum eſt.

Et ex iſtis etiam elicitur concluſio hic
quòd periurus eſt infamis infamia ciuili
ſecundum Canones, ut uoluit Collecta-
rius,& domi. Cardi. contra antiquam,&
modernam iuris prudentiam,& facit Gl.
in c.ipſi Apoſtoli ij.q.vij.quę ſentit quod
periurus eſt infamis , & ita ſentit ibi Do.

Pondera tamē ſi poſſet reduci ad con-
cordiam hoc modo : Aut loquimur in
laico periuro , & tunc ſecundum Cano-
nes eſt infamis infamia Canonica & non
ciuili : & iſto modo procedit quod dixit
Collectarius,& do. Cardinalis, & ad hoc
moueor per ea quę habentur in d. c.quę-
relam,tene menti: quia eſt nouum.

Sed poteſt quiſpiam dicere quid fide
rupta an ſicut ueniens contra iuramen-
tum incidit in infamiam , an ita ueniens
contra fidem,& Gloſ.in l.pignore.§.poſt
diſtractionem.ff.de pigno.act.dicit quod
condēnatus à fide rupta dicitur infamis .

Sed de iuramento non loquitur an
ſint paria iuramentum,& fidei præſtatio.
Arch.in c.iuramenti xxij.q.v. refert Ber-
nardum Io. Roſti.tenere quòd ſic in cap.
quærelam ne præla. Vices ſuas.ipſe uero
contra : quia licet omnia iſta poſſent dici
19 iuramenta ſcilicet præſtare fidem † & di-
cere ſic Deus me adiuuet : & ſic grauius
ueniens contra iuramentum, quàm con-
tra fidei præſtationem : ex quo infert ꝙ
ruptor fidei non uenit priuandus bene-
ficio ſicut periurus,& id etiam ſentit Ar-
chi.in c.j. de ſepul. in vj. Et facit quod in
ſimili no.Glo.in c.pen.de iureiur. Et ſe-
quitur dom. Anto. in c.quærelam de iu-
reiur. Et ſequitur Io. de Imo. & eandem
tenent Domini de Rota , quos refert do.
Gaſpar de Cald.in c.ad aures, quod met.
cau. & c.ij. de ſpon. Et idem ſequitur ibi
in c.conſtitutus de tranſac. ſed Glo. ord.
in cap.peruenit de fideiuſſo.dicit ita eſſe
infamem uenientem contra fidem præ-
ſtitam,ſicut uenientem contra iuramen-
tum . Idem tenuit in c.fi.ne præla. Vices
ſuas.Et facit quod uoluit in d.c.ad aures.

Et

Et pro eis allego tex. in c.nos Sanctorū, ubi æquiparantur fides, ſeu fidelitas, ſeu ſacramentum xj. q.v. Et idem ſequitur dom. Gaſpar de Calde. in d. c.ij. Nam ſi dicendo ſi Deus me adiuuet eſt iuramentum, ut in c.Ego enim de iureiuran. Vel dicendo teſtis ſit mihi Deus, ut in c. & ſi Chriſtus eod.tit. multo fortius erit iuramentum ſi dico Per fidem meam. Nam hoc caſu adhibetur ipſe Deus, cuius eſt fides in hac execratione: non enim dicūt eſſe Euangelia in maiori reputatione quàm ipſe uel fides. immo iuramentum ſuper Euangelio fit habito reſpectu ad ipſum Deum. & iſtam partem tenuit domi. Abb.in d.c.querelam.

Et ex iſtis elicitur concluſio hic ꝙ ſicut periurus eſt infamis, primo modo
20 quo dictum eſt † eodem modo & ratione fidei contra Archi.dom.Ant.Card. & communiter contra omnes.

Sed quomodo conſtabit quòd quis ſit emendatus de crimine, uide elegantem tex.in authen. de mona.§.huic autem nobis uerſi. non facit probat quòd excommunicatio Vica. non ſit de facili.& Ang. alleg. ibi illum text. contra illos qui fuerunt malæ uitæ ſemel quòd hodiè non præſumantur: quia mutatio uitæ difficilis eſt, præſertim de malo in bonum, iuxta illud quod præclarè ſcriptum eſt apud Maronem in vj.Eneidos.

Facilis deſcenſus Auerni:
Sed reuocare gradum, ſuperaſque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.

Facit quod habetur in regula qui ſemel de reg.iur.lib.vj. Et quod no. Bal.in c.j.de feu.dato in vj.l.commiſſoriæ.Et tamen ſi per triennium poſſit probari quòd iſte qui fuit olim malæ uitæ,nūc per tres annos continuos, ſeu à tribus annis circa perhibetur quòd fuit honeſtæ conuerſationis,& bonę uitę,quòd pręſumitur purgatus, & emendatus, & per hoc ceſſabit ſiniſtra ſuſpitio mali,quod eſt ſing.notandum pro limitatione illius regulæ qui ſemel,& pro declaratione iſtius ca.hoc probat criminalis ipſius teſtimonio in d.§. hinc nobis,quod eſt perpetuo notandum ſecundum Angel.ibi Gloſſ.hic ſina. dicit quòd conſtabit quòd quis ſit emendatus de crimine per Sacerdotem,qui eum audiuit in confeſſione. c. nemo de Simo.ij. q.j.ſi peccauit. ca. omnis utriuſque ſexus de pœni. & remiſ.Idem uoluit Glo.in c.j. in uerſi. Ignoſcens de exceſ.præla.& in c. nuper, in uerſi. niſi iuratus eo.titu. & c. ipſi Apoſtoli ij. q.vij. Et circa hoc iuramentum dicit quòd ſtabitur dicto unius teſtis, & in hoc uidetur derogatum communibus regulis iuris.Et hoc propter facti qualitatem: quia confeſſio fit in ſecreto: & facit tex.in l. Archigerontes de epi
21 ſcopa. audien. † ubi ad condemnatos ad mortem debet admitti presbyter ad audiendum puerilem confeſſionem. & ibi Bal. addit quòd illa confeſſio in præſentia non facit fidem in iudicio:quia illi confitentur ſacerdoti tanquam Deo, & non tanquam homini,ut in c.ſi Sacerdos de offi.ordi.& indubitanter iſta doctrina Bal. aut non eſt uera, aut ex toto confundit totam iuris prudentiam Canoniſtarum dum dicit tantum ſtari huic dicto Sacerdotis in iudicio contentioſo dicit. Sed uenit in mentem illud quod ſcripſit Do.in d.c.Ipſi Apoſtoli,ubi dicit doctrinam iſtius Gloſſ. & ſimilium procedere quando ſacerdos teſtificat in iudicio de uoluntate ipſius confitentis: alias Sacerdos incurreret pœnam Canonis, Omnis utriuſque ſexus. Et dicit hanc fuiſſe doctrinā Io.And.in c.lecte. ſupra de renun. Et per hoc intelligendo nunc Bal.dictum in d.l.Archigerontes,& Glo.hic.

Sed an ſufficit ſimplex aſſertio Sacerdotis ſine iuramento, aliqui dicunt quòd ſic,ut refert hic Inno. Qui hic iſto caſu dicit in Sacerdote:Vnde ſicut à Deo non accipitur iuramentum,ita nec à Sacerdote eius Vicario. argum. c. præcipimus xciij. diſtinct. tamen Hoſt. hic dicit
22 aliquos hic dicere contrarium: † quia licet in foro confeſſionis gerat Vicem Dei,ſecus in foro contentioſo. Io. And. hic dicit primum dictū hoc eſſe æquum: ſed ſecundum uerius in puncto iuris, & illud dictum Hoſt.ſequitur Archi.in d.c in capite. licet alias referat do. Anto.ſequitur

quitur hic Io. And.& procedit hic ſecundum Io. Andr. & Hoſt. quoad intentionem pœnitentiæ: ſed quoad ſatisfactionem interiorem non: ſed probatur per familiares & alios qui uiderunt, & ſufficit ſatisfactio occulta, ſi crimen eſt occultum. Si uero crimen fuit magnum, pœnitentia debet eſſe manifeſta, & non ſolennis. ij.q.j. ſi peccauerit. Etiam uidetur uelle quòd non ſufficit quem eſſe conuictum, & confeſſum, & ſic deceſsiſſe à peccato. ad hoc ut dicatur emendatus requiritur exterior præſumptio, quæ tamen præſumitur ſecundum Innoc. ſi crimen fuit occultum probando confeſsionem per Sacerdotem: ſi crimen fuit manifeſtum non præſumitur ex ſola confeſsione, ſed oportet quòd probetur Gl. in d.c. ipſi Apoſtoli, aliter diſtinguit dicit, quòd in ciuili præſumitur emendatus: ſi peccatum fuit occultum, & non præſumitur immemor ſuæ ſalutis: ſed ſi crimen fuit manifeſtum probabit ſe egiſſe pœnitentiam per Sacerdotem in criminali non: ſiue crimen ſit occultum, ſiue manifeſtum, ſiue egerit pœnitentiam ſiue non repellitur, ut hic. Et hanc opin. ſequitur Spec. in eo. tit. uerſic. Idem potuit domi. Abba. hic ſequitur prima opin. quod ex quo non fuit ita occulta, quæ nec pro-
23 betur per teſtes † debet emendatio probari ſaltem per Sacerdotem modo prædicto. nam ſemel malus amittit probationem bonitatis: Et præſumitur ſemper malus niſi probetur bonus, ut in d. regula ſemel, & ſic onus probandi qué emendatum incumbit ei contra quem fuit probatum crimen.

Et ponit Ioan. And. poſt Innoc. unum elegans dictum ſuper Glo. iij. dicit enim, ſi quis fuit emendatus per diſpenſationē, hoc poterit ei quoad omnes quæſtiones ciuiles, allegat no. in cap. fraternitatis de ſciſma. in uerſ. de crimine. quę uult iſtum teſtem emendatum de crimine repelli, niſi ſecum ſit diſpenſatum, uel in fine ſit integrè reſtitutus, allegat c. cum tu, de re iudicata.

Tu allega tex. in l. Imperialis. §. ſimiles, & ſuperius dixi. C. de nup. Abb. dicit hoc dictum procedere in reſtitutione in integrum: quia illa reſtituit in priſtinum ſtatum ij.q.iij. in fi. ſed in diſpenſatione dicit conſideranda fore uerba diſpenſatoris: quia non poſſet fieri ſolum quo ad officium, ut nō deponatur, uel puniatur pœna delicto digna. Facit quod not. in c. At ſi clerici de iudicijs. §. de adulterijs.

SED quid ſi quis emendatus per principé hoc modo Facimus tibi gratiam dicetur eras, & inquantum ſuperius dixi dando concordiam an infamia facti cauſetur ex contractu an ex delicto allegando Inno. in c. qualiter, & quando, & Bar. in l. fi. §. de emendatione. Adde do. Domi. de Sancto Gemi. in d. c. Ipſi Apoſtoli,
24 ubi dicit quòd † infamia facti non cauſatur immediatè, ſed ex crimine: puta quis fuit incarceratus, & illa incarceratione fuit infamis de facto, & non repellitur. Et ita dicit procedere quod no. in c. licet de probatio. & c. licet. & c. in literis ſupra eo. & c j. infra de exceptio. Et allegat Io. And. dicentem ad propoſita quòd dicendum eſt quòd Bar. in l. j. §. ſi quis ultro. ff. de quæſtio. quòd licet illa uerba non ſoleant intelligentiam uel reſtitutionem importare, tamen in dubio præſumitur reſtitutio, ut intelligit iuriſconſultus, & Glo. quæ dicit bene eſſe notandum quando ſtatutum loquitur quòd banniti rebanniantur, an pro hoc uideatur reſtitui uel habere ſimplicem intelligentiam: & concludit quòd præſumatur reſtitui, & remitti ad notata per ſe in l. fi. ff. de ſentē. paſ. & in l. fi. C. eo. Ibi uero dicit idem quod dicit in d. §. ultro.

Sed Salic. in d. l. fi. in ulti. q. C. de ſent. paſ. refert Cy. de Piſtorio tenere contrarium: ipſe uero ipſum ſequitur referens ſuo iudicio dictum. §. ſi quis ultro. facere parentis pro deciſione Bal. q. licet Imperator reſcripſerit Præſidi, ut gratiam faceret: tamen cauſa gratiæ erat: quia de innocentia illius condemnati conſtabat, & præſes fore gratiam faciendo ex poteſtate ſibi commiſſa dicit te reſtituimus, uel cauſa expreſſa dicit gratiam facimus propter innocentiam, quam poſt ſententiam reperimus in te: & tunc quia innocens,

cens nullam debet pati pœnam merito talis gratia innocentiæ obiecta effectum
25 habet reſtitutionis † Et ſic putat ibi Sa li. quòd illa uerba gratiam tibi facimus effectum habent ſolius indulgentiæ. pri mo quia genus ſimpliciter probatum in dubio ad eius rudem ad nudam magis ſpeciem refertur, qui ponit exemplum de uerbo Canonis præallegati à lege ci nili,uel ab homine,ut l. ſancimus. C. de uerbo.ſigni.& in l.marmore legati, ut di cit l.quæſitum. §.illud fortaſſe de leg.3.

Tertio damnoſa fiſco reſtringuntur, ut minus ſint damnoſa.C. de ope. pub.

Tertio quia leges ciuiles.C. de ſen-ten. paſ. utuntur uerſi. reſtituo quando debent ipſum bannitum reſtituere uel recuperare bona ſua. Ita Sali.ibi reſidet imponendo finem ſuæ lecturæ.

Ego autem in facti contingentia uidi dubitari cũ illuſtris Dominus Marchio Ferrarienſ. in quodam ſuo indulto cuidam bannito, propter homicidium fuiſſet uſus uerbis talibus,Facimus tibi gratiam. Fuit dubitatum an talis bannitus uideretur reſtitutus: & finaliter con cluſi ꝙ non.ad text.allegatum per Bar.re ſpondebam uerba probare diſtinctionẽ ſuam. nam ubicunque aliquid fit iuſtitia exiſtente,illud non dicitur gratia,ſed debitum, & ideo dicunt ſcribentes in c.j. de poſtu. prælato . ꝙ poſtulando innititur gratiæ:ideo iure debito non petitur. & ideo humiliter & remiſsè ſatis genufle xo & capite diſcooperto eſt petenda.

Electio autem innititur iuſtitiæ : & ideo iure debito, & capite cooperto eius confirmatio petenda eſt in caſu d.§. ſi quis ultro . Imperator uſus eſt iuſtitia, mandauit abſolui innocentem. ergo for maliter ſtat ueritas quòd non fuit gratia,ſed fuit debitum: & ideo ſubtilis doctor Nico.Mata.quem refert,& ſequitur Bal.in commento l.qui ſe patris.C.unde
26 liberi, dicit quòd † ſi Imperator accepta pecunia uſus eſt Indulgemus tibi ſeu dum,quòd non eſt indulgentia per l. fin. C.de prædi.Curi.li.x.ita dicamus in pro poſito.Nam gratia præſupponit culpam: ſed in caſu.§.ſi quis ultro nulla præceſſerat culpa:ergo re uera gratia non fuit: & ſic ille text. tanti doct. ſalua reuerentia non probat opinionem ſuam.

Sed an dictum Bar.ſit uerum in ſe,uidetur dicendum quòd ſic: nam beneficia principum ſunt latiſſimè interpretanda. l.2.ff.de conſtitu.princ.c.cum dilecti. de dona.c.Iuſſi.16.q.j.ergo ſi illa bona non erant tranſlata in tertium,ſequitur quòd uidetur facta reſtitutio, cùm non agatur niſi de præiudicio concedentis; nihilominus conſului,& in illo conſilio deueni in hanc diſtinctionem.

Aut princeps remittit aliquem ad ple nitudinem gratiæ:& tunc procedit dictũ Bar. quia uidetur nedum indulgere,ſed etiam reſtituere : & moueor ad hoc per tex.in ar. in ti.de pace cõſtan. poſt princ. in uerſ.in plenitudine gratiæ ueſtræ reci pimus.& Bal.ibi per illum tex.dicit quòd ille intelligitur receptus ad plenitudinem gratiæ cui remittuntur culpæ,& recipiatur ad fauores. Aut princeps recipit aliquem ad ſimplicem gratiam,dicẽdo Facimus tibi gratiam,uidetur ſolum remiſiſſe pœnam, & non reſtituiſſe ad bona.Hoc ſentit ibi Bal.per illum tex.in
27 quantum dicit quòd † receptus ad plenitudinem gratiæ, uidetur receptus ad fauores,& uidetur ſibi remiſſa culpa. ergo ſi ad ſimplicem gratiã,uidetur ſibi re miſſa culpa duntaxat. & ita cum laude Dei conſului in illo conſilio, & iudicio meo eſt nouum dictum.tene menti:quia in contingentia facti faceret tibi honorem, & adde tex.in c.j.§. hoc ſacramentum de pace iur. firman.& Bal. ibi in uerſi.no.hic ibi tex.dum dicit per gratiã, enim:quia gratia dicitur fieri ad id quod ius tenetur commune naturali. Ita dicit ibi Bal. allegans l. Titius ff.de obſeq. ergo Imperator in d.§. ſi quis ultro mandauit abſolui innocentem nõ facit gratiã, quaſi omni iure naturali tuebatur: licet enim ſit ſupra Regem,ut in l. digna uox. C.de legib. & l.princeps ff. eo. tamen eſt animalis rationabile,& ideo ligatur dictamine rationis hoc modo locutus eſt Bal.in commento l.2.C.de ſeru.& aqua. & intellige per hoc quaſi communem doc.

doc. hic quod ſi aliquis eſt emẽdatus per diſpenſationem, uidetur emendatus per gratiam: quia diſpenſatio innititur gratiæ, & eſt communis iuris relaxatio j. q. 7. nec poteſt ut debita peti, ut dicit gloſſ. I. diſtin. c. ut conſtitueretur in fi. & iuſta cauſa, ut eſt gloſſ. in c. domino Sancto. I. di. & facit gloſſ. in c. exigit j. q. 7. ideo erit diſtinguendũ quòd fuerit diſpenſatum cum plenitudine diſpenſandi: & tunc potuit admitti ad actus ciuiles, & criminales: aut fuit ſimplex diſpenſando, & tunc procedit cõmunis doctrina doct. & p iſta ſit expedita tertia pars huius decreta.

SVMMARIVM.

1 *Conuictus de crimine, ſed non condemnatus an in teſtem admitti poſſit.*
Atteſtationes in iudicio in cauſa criminali nunquid faciant fidem in alio iudicio inter alias perſonas.
2 *Conuictus quibus modis quis dici poßit.*
Confeßio non requirit cellam ordinariam iudicii, & ut infamet. 6.
3 *Sententia contra confeßum lapſa inſtantia poteſt ferri.*
Confeßio coram arbitro non infamat. Item confeßio in iudicio ſed non ad tribunal.
4 *Cautela ad euitandam infamiam per condemnationem.*
5 *Aſſeſſor grauitatem præ ſe ferre debet.*
6 *Sententia lata in abſentem non infamat.*
7 *Confeßio facta à ſtatuto operatur effectum ueræ confeßionis.*
8 *Religio maculam priſtini criminis tollit.*
9 *Fama quid ſit. Item & infamia.*
10 *Concubinas duas tenens infamis eſt.*
11 *Mulier ſterilis an infametur ſi nubat.*
12 *Excommunicatio nunquam ab homine ferẽda, niſi præcedat contumacia.*
13 *Iudex propter crimen, excommunicare non debet.*

Sequitur quarta pars.

1 NOTA quòd † cum inſtituta accuſatione fuit aliquis de crimine conuictus licet non emendatus, ut ponat aliquod ſpeciale in cauſa criminali repellitur, & pondera accuratè quòd iſte text. probat illam concluſionem ſuperius enarratam ꝙ ad repellẽdum aliquẽ ſufficit eſſe conuictum licet non cõdemnatum. Nec obſtat l. j. nec ſimiles ff. de his qui not. infa. quæ dicunt quem non condemnari ad hoc ut repellantur: quia debet intelligi ſecundum iſtum text. & iſtud ſuperius latè dictum fuit.

Et ex hoc not. quòd atteſtationes in iudicio in cauſa criminali faciunt fidem in alio iudicio inter alias perſonas, quod procedit ubi non agitur de magno præiudicio, ut hic: alias ſecus. facit quod no. in c. per inquiſitionem de elec. & c. inter dilectos de fid. inſtrum. & ſic acta in uno iudicio faciunt fidem in alio, vide Bar. in l. 2. C. de eden. & l. 2. ff. de iudi. ſol. & l. 2. C. de ſerui. & li. expen. & l. geſta, C. de re iudi. & Bar. in l. fi. C. de teſta. & d. l. geſta. do. Anto. & alios in c. cauſam quæ ſupra eo. & c. ueniens, el ſecundo. eo. tit. & not. in c. 2. de ordi. cogni. & per Ia. in l. ab hoſtibus. §. ſi quid ſimpliciter ff. ex qui. cau. maio. dicitur autem quis conuictus per teſtes 2. q. 3. c. 1. & §. fin. l. qui ſententiam C. de pœnis. & c. præſul. 2. q. 3. quæ dicit quòd Papa conuincitur per duos teſtes
2 de crimine. † dicitur etiam uinci per inſtrumentum quando delictum cõſiſtat in ſcriptura c. 2. de iureiu. in 6. Io. An. in regula ſemel malus de re iudi. in 6. dom. Ant. in c. cum ad ſedem de reſti. ſpo. glo. in c. conſtitutionem de uerb. ſigni. in 6. & glo. in c. 1. iuncto tex. ut eccl. benefi. Bal. in l. contra negantem. C. ad l. Aquil. & l. 2. ff. de ferijs. & Bald. & Cy. in l. ſciant. C. de proba. Bart. in l. 2. & in l. Senatus. ff. ad Turpil.

No. quòd inſtituta accuſatione in aliquo iudicio ſi quis ſit conuictus de crimine repellitur à teſtimonio: & ſic habes hic caſum quòd confeſſio facta in uno iudicio, & criminali, facit fidem in alio cõtra confitentem quoad hoc ut repellatur à teſtimonio quaſi ſigillet opinionẽ eius, id eſt maturet: ſecus in alijs.

NAM confeſſio facta in uno nocet quoad alium facit dictum Inno. in c. per inquiſitionem

inquiſitionem de elec.ubi dicit quòd licet actu iudicij ſecundario non faciant fidem in iudicio plenario, ut in c.2. de ordi.cogni.tamen confeſſio facit fidem: quia confeſſio non requirit cellam ordinariam Iudici.& idem dicit in c.2. de or di.cognitio. Facit dictum Archi.in c.cauſam quæ.de teſti.ubi dicit quòd ſi agitur de beneficio & non conſtat de iure actoris, & apparet per cōfeſſionem rei quòd eſt inhabilis ad id beneficium, quòd iudex poterit ex officio ſuo iterum inchoare nouam inſtantiam uigore illius confeſſionis,& priuare illum beneficio. allegat Specu.in titu. de peti. & poſſeſ. §. ſuper accuſationibus uer. uel quod ſi reus tenet Compoſt.& Ioan. An. in c.mandatū de reſcrip. quod perpetuo tene menti.facit ſingu. dictum Bal. in l.properandum

3 in fin.prin.C. de iudi. quòd † lapſa inſtantia poteſt ferri ſententia contra confeſſum, quod tene menti pro limitatione illius c.de cauſis de offi. delegati. Facit dictum Ange. in conſilio 127. alias 16. ubi dicit ꝙ accuſatus, uel inquiſitus ſi eſt confeſſus maleficium; licet confeſſio non tenuerit poterit condemnari ex confeſſione. Facit quod dicit Innocen.in c. qualiter & quando de accu. quod dictum non examino. Vide quod dixi in c. at ſi clerici. de iudi.& ſic uidetur hic caſus pro opinione gloſſ.in l. ictus fuſtium ff.de his qui not. infa. quæ dicit quòd cōfeſſus crimen non ſecuta infamia non eſt infamis.

Facit gloſſ. in l. in quem eod. titu. & l. quid ergo.§. ex compromiſſo, quæ dicit quòd confeſſio coram arbitro non infamat ex eo: quia ſententia arbitri non infamat,ergo ſentit quòd ſi ſētētia infamaret, & confeſſio,facit ꝙ not. gloſſ. in l.j. in fi.ff.de interroga.actio. & pro hoc dicit Ange. in d.l. ictus fuſtium ꝙ confitens in iudicio maleficium commiſiſſe, & non ad tribunal nunquam infamatur, & pro hoc deſtruitur opi.Bar. in l. infamē ff. de publi. iud. ubi requiritur quòd ſit condemnatus per l.j. ff. de his qui notan. infa. quia debet intelligi ſi eſt confeſſus & conuictus ſuſtentatur:& hęc conclusio per iura ſupra poſita.

4 Et † ſi dicatur Amice quomodo reſpondes ad practicam quam ponit Barto.in l.reus paratus.ff. de procu. & d.l. in famem ubi dicit ꝙ in quocunque iudicio quis efficitur infamis per condemnationem:remedium eſt; ut ſoluat condemnationem, & non expectet cōdemnationē, aliter habebit ſententiam condemnatoriam,quæ eum infamabit, & clarum eſt quòd in ſoluendo confiteretur: tamen confeſſio non retulit illum infamem, & pro illa practica uide do. Anto.in c. Dudum el ſecondo de electio.& c.cùm ueniſſent de in integ. reſti.& domi.Abb. in c.licet heli.de Simo.& dictum c.dudum, & Bar.in l.iuſgentium §. fi.de iureiuran. & Ange. in l.ſi.ff.ſi cer. peta. & d.l. ictus fuſtium. & d.l.ſi reus paratus & d.l. infames.& Bar.in d.l.eos.C.de execu.rei iudi.& l.utique & ff.de rei uēd i.& l.ea quæ C.de fideicom. uide etiam in addi. Specu. quas facit Specu. in tit. de confeſſio. in prin.quia & aliud eſt ſoluere: quia ille qui ſoluit non confitetur, ut damnetur ſed ut per ſolutionem iudicium effugiat.

Sed poſſet etiam aliter reſponderi, ut dicit Bal. in d.l. ea quæ quòd ſoluendo nec negat, nec confitetur: ideo non utitur beneficio cōfeſsionis, nec eius pœna punitur.

Item dicit ibi Bal. quòd illa practica nō habet locum in cauſa criminali quod fieri non poteſt: dicit tamen quòd ſępenumero conſulendo ſe fuiſſe ſecutum practicā Bald. & aſſeſſoribus aſſenſiſſe,

5 & non bene. quia † boni aſſeſſoris eſt uti ſeueritate, & non grauitate in cratā tibus,ut l.Diuus.ff. de re iudi.& in d.addi.ad Specu. dicit etiam Bal. in prælega.titu.de confeſsionibus,quòd iſta confeſsio, quæ fit ad lit.euictionem,quia licet fuit in cauſa famoſa, non infamat,allegat d.legem ſi reus paratus.quod intelligit quòd cauſa eſt ex contractu mandati. ſecus ſi eſt delictum ut furti, quòd ſi forte,tunc infamet confeſsionem non in figura iudic j.allegat d.l.ictus fuſtium,& ideo Gul.& Cy. in d.l.ſi reus dicunt, ꝙ

procedunt in cauſa ciuili, & non in criminali.ergo facit etiam l. Athletas.§. itē furti. uerſi. condemnatus prædictis. iuncta l.quoniam,reddit rationē:quia tranſiens uidetur confiteri: & pariter nunc confeſsio infamat abſque ſententia: ergo multo magis confeſsio facta in iudicio cauſæ criminalis: ergo ſola confeſsio eſt ſufficiens. Ex iſtis elicitur concluſio quòd confeſsio in criminali tā facta in iudicio, quàm extra reddit confitentem in famem, & pro practica d.l. ſi reus uide Ange.ubi illa limitauit niſi ſtatutum eſſet quòd nulla poſſet ferri ſententia in pacto depoſito de quantitate pone apud fiſcum,nunquid talis deponēs euitat infamiam, & refert iſtud ſtatutum uigere in ſplendida urbe Patauina.

Vide etiam Bal.in d.l.conſentaneum. C. quomodo & quando iudex, ubi dicit quòd delegatus ante litem conteſta.non poteſt abſoluere ab obſeruatione iudicij:ſed ordinarius ſic.& dicit eſſe tex.ſingu.& nō alibi in d.l. reus paratus.& idem etiam uoluit in prællega. l.ſi reus, & ſic limitatur illa cōis practica.tene menti.

Et ex iſtis reſultat concluſio quod
6 † confeſsio facta infamat, ut eſt text. in d.l.quoniam.no.iſta,quia ſunt ſingula. & alibi non reperiuntur deſtruentia doctrinam Ange.in l.infamiam ff. de publi.iudicis rēferentis doctrinam Iaco. Butrig. quam Ange. ibi reprobat, ſtatuto cauetur quòd bannitus habetur pro cōfeſſo, an illa confeſsio facta infamet bannitos tales.Iacobus Butriga. determinat quòd ſic:quia omnes loquentes de confeſsione uera trahuntur ad confeſsionem fictam l.j.C. de rei uxo. actio. contrarium dicit Ange. quia ſententia lata in abſentem non infamat.l.forti.§.ſi quis in alieno.ff. de his qui no. infamia. ergo nec cōfeſsio ficta: & re uera iſto modo arguendi fuit uſus Bald. in prællegatis legibus: quia non debet plus operari ficta confeſsio, quàm ficta ſententia.

Item quis non efficitur infamis niſi in caſu expreſſo,ut l.j.ff. de his qui no.infa. ſed non eſt iure expreſſum ꝙ ficta confeſſio infamet:ergo & ſic damnauit Bal. doctrinam Iac.Butr.

Sed certè illa æquiparatio de confeſſione ad ſententiam non eſt generalis: quia licet quoad quid æquiparetur, ut c. at ſi clerici de iud.non tamen illa æquiparatio eſt generalis & regularis. Nam confeſsio uera infamat.ficta uero non ut
7 ſuperius dictum eſt: ſed † iſta confeſsio facta a ſtatuto operatur effectū ueræ confeſsionis,quia cōtra fictionem legis non admittitur probatio in contrarium, ut hic: & dicit l.j. in prin. C. de rei uxo. actio. ergo operabitur effectum ueræ confeſsionis iuxta no.per Bar.in l.ſi quis per prætorē ff.de uſuris. pone quòd iſta ficta confeſsio reſultat ex morte: puta quia metu criminis ſe ipſum occidit iuxta no.in l.2.cum ſimi.C.qui teſta.fa.poſ.nōne talis confeſsio ficta infamabit illum talem. Quinimmo ſingulariter dicit Bal. & Cy.in prællega.l.2. ꝙ licet confeſsio facta non infamet, non extenditur ad alium.ut not. Bar.in l.cùm filius.ff.de uerborum obli.& per Ange. in l.manifeſtè. ff.de iureiu.& no.in l.2.§.Diuus.& l.eius qui.ff.de iure fiſci, tamen talis ficta confeſsio tranſit in ſucceſſorem. fateor tamen hunc articulum requirere altiorem indaginem: ſed quia eſt ultra lectionem huius decretalis,his paucis ſumus contē ti in hoc dubitabili paſſu.

Et limitabis iſtum tex.niſi cōfeſsio iſta fuiſſet facta coram incompetente iudice: quia tunc non infamaretur: & facit tex.in d.c.At ſi clerici.& gloſſ.in d.§.ſi ex compromiſſo.

Nota quòd quando nunquam quis fuit de crimine accuſatus: ſed nūc poteſt per exceptionem de crimine cōuinci,ſufficit ad eum repellendum: & ſi tunc eſſet de crimine emendatus, & ſi ponit aliquid ſpeciale, tunc agitur criminaliter: quia ſi perſeuerat etiam repellitur in ciuili,& eſt ualde durum, ut ſemel delinquens,licet ſit emendatus, remaneat ſuſpectus, & non admittitur. dicit tamen
8 dominus Abbas ſe putare quòd † ſi intraſſet religionem remota fuiſſet omnis cauſa ſuſpitionis.allegat tex.in auten.ut cum de appel. cogno.in.§.pe. ubi dicit quòd

quòd non licet parenti filios factos monachos exhæredare licet in ſeculo commiſiſſent ingratitudinem exhæredatione dignam.

Tu allega in ſimili ſingu. dictum Gui. de Cu.quem refert Bal.in l.j.C. de ſacro ſan. eccle.ubi dicit quòd ſicut quis ſpurius legitimatur per Curiæ oblationem, ut in auten.quibus modis natu.effici.ſui. §.quoniam.ita ſpurius miniſtrando religionem efficitur legitimus: quia monachus omnem exuit maculam in auten.de mona. in princip.

Sed mirum eſt quare furor non extrahit cauſam ingratitudinis præcedentis, & monachatus. ſic cùm furor æquiparetur morti.l. Diuus cùm ſimi.ff. de offi. præſi. & de hoc eſt tex.in l.fi.§. ſed cùm antiquitas,C.de cura furio.ubi probatur apertè quòd furioſus poteſt exhæredari, nec debet intelligi de ingratitudine commiſſa tẽpore furoris per l. ſi quis in ſua C.de inoffi.teſta. facit poſtea ubi dixit ꝙ ſi quis facit delictum & poſt efficitur furioſus ꝙ non debet puniri. Vide quæ dixit in l.mutum.§. ſi cui.ff.de acqui.hære. dicas quòd eſt in fauorem religionis.

9 Nota † quòd quando non probatur crimen de præſenti,nec quis fuit conuictus uel confeſſus,ſed quòd grauata fuerat ſua opinio:licet alias fuerat repulſus, non ſufficit ad repulſionem.

Quid autem ſit fama,& quid infamia dic per gloſſ.in l.j.C.ex quib.cau. infam. irroga. idem dicas & per contrarium de infamia,ꝙ eſt dignitas illæſa, ut in contrarium dictum eſt ſuperius de laico retinente concubinam.

Qvid ſi haberet duas concubinas Bar.in l.j.ad fi.ff. de his qui no.infa. ꝙ licet ſit prohibitum habere duas concubinas, ut in auten. quib.mo. nat. effi. ſui.§. pen.col.7.non tamen eſt infamis:quia nõ ponitur in d.l.j. ſed Bal.ibi in l.j.C. de inceſtis nup. dicit ꝙ ſicut habens duas uxores in uno tẽpore eſt infamis l. eum qui. C.de adul. ita habens duas concubinas. allegat gloſſ. not.in d.§. fina. & per hoc dicit ꝙ repellitur à teſtimonio, & à dignitate.Item dicit ſe credere ſi haberet unam uxorem, & unam concubinam ſimul: ſed hoc dicit non ſeruari de facto: ſed ſi quis opponeret in iudicio deberet obſeruari ſecũdum eũm:quia eſt infamis ipſo facto, nec admittitur ad accuſandũ de publico crimine tanquam quilibet de populo:quia infamis repellitur.

Allegat nota. in rubrica.C.qui accuſa.non poſ.ſed certè opinio Bal. uidetur
10 uerior: quia † contrahens duo matrimonia eodem tempore efficitur infamis, ut dictum eſt:ergo multo magis tenens duas concubinas: quia non dicitur eſſe magis priuilegiata incontinentia quàm caſtitas in auten.de reſti.& ea quæ parit in §.fina.& ita tenuit Albe.Papi.ut refert Bal. in l.j.C.de his qui no. infa. & licet Bar.dixerit quòd non cauetur lege expreſſa, immo uidetur ꝙ caueatur lege compreſſa, ut in auten. de trien. & ſe.§. conſideremus.uerſi.& hoc dicimus ſi uni concubinæ, & alias introducit concubinas iuncto uer. omnibus, ut ibi dixit quod eſt uobis. ſicut enim quis legitimæ uxori coniunctus alias ſuper inducere non poterit conſtante matrimonio, ubi Imperator eſt æquali ordine æquiparat retinentes plures concubinas, & contrahentes plura matrimonia eodem tempore, ergo pariter inducitur infamis. & ita etiam dicit tex. in d.§. penul. & aut. Quib. mo. na.effi.legi.tene menti.

Et uidi etiam dubitari quid in muliere quæ contraxit ter nuptias, non tamen eodem tempore,.an dicatur infamis. propter hoc allegaui tex.in auten.quomodo opor. epiſ.§. hoc Deo uer. ſed non tertias.ubi dixit quòd ſatis eſt contrahere ſecundas nuptias,& non tertias,& ibi dicit elegans doctor Ange. ex illo tex. quòd ſi extraneus relinquit mulieri ſi honeſtè & caſtè uixerit, quòd ſi tranſeat ad tertia uota uenit priuanda legato:quoniam tertia uota contrahere ſatis eſt honeſtati contrarium: ſufficit ſecundas nuptias cõtrahere,quòd tene menti: quia licet non ſit infamis,tamen eſt inhoneſtæ famæ.

Qvid de muliere quæ non poteſt concipere filios: quia ſterilis eſt & contrahit matrimonium an ſit infamis. dic

11 quòd † in ueteri teſtamento reputaba
tur infamis. hodie dicit. glo. ualde ſing.
in §.uos ita xxxij.q.4. uer. maledicta ſte-
rilis quæ non relinquit ſemen ſuper ter-
ram,& ibi gloſſ. exponit ignominioſè &
obſcuræ famæ habita eſt apud omnes.

Et in quantum ſuperius dixi de teſte
excommunicato & argui contra dictum
Bal. per.c.pia. de excep. tenet excom-
municatum non poſſe teſtari. gloſſ. in c.
decernimus de ſen.excommu.in vj. & di-
xi in c.ueniens el ſecondo ſupra eo.Ideo
tangit hic Innocen. an ſi probetur ali-
quem fuiſſe excommunicatum debeat
repelli à teſtimonio, licet probet ſe abſo
lutum, & uidetur quòd ſic. ſaltem in cri
minali: quia excommunicatio non de-
bet fieri niſi pro graui crimine 11.quæſt.
4.ç.cæterum, & c.nullus facit quod no.
iiij.quæſtio.ij. in ſumma, ubi etiam de
materia.

Sed Innocen. hic uidetur uelle con-
trarium uidelicet quòd non repellatur
ſi probetur abſolutus ab ipſa excommu-
nicatione niſi aliter crimen commiſſum
per ipſum excommunicatum ex eo: quia
excommunicatio eſt iniuſta dicatur be-
nedictus iij. quæſtio. iij.c.j. & ideo licet
afficiat perſonam donec durat; tamen
non uidetur conueniens quòd illam per
petuo afficiat etiam poſt abſolutionem.
facit xj.quæſtio.j.c.ille qui facit,& etiam
12 quia † ab homine nunquam debet fer-
ri excommunicatio niſi præcedente con
tumacia c.j. de ſenten. excom.c.ſacro. &
no.gloſſ.de filijs presby.xxij.quæſtio.iiij.

Et licet iudex excommunicet ali-
quem quòd non comparuit in termino
ſi poſsibile eſt quòd ille fuit impeditus
parere aut comparere in termino etiam
licet ſententia eſſet iuſta quoad iudi-
cem; eſſet tamen iniuſta quoad partē. &
ideo ex ſola excommunicatione non pro
batur quis criminoſus, niſi aliter probe-
tur.poſſet autem probari crimen, ſi for-
te de illo eſſet condemnatus, uel aliter
eſſet notorium,& ſi eſſet tale quòd indu
ceret infamiam etiam poſt ſententiam
repelletur in ciuili: alias repelletur ſo-
lum in criminali, & etiam intelligit Ar-
chi.iſtam doctrinam Innoc.uelle:quia li-
cet aliquis eſſet excommunicatus pro-
pter crimē commiſſum,uel propter ino-
bedientiam: quia non uult comparere,
uel etiam quando eſt excommunicatus
propter delictum quod notorium eſt
propter euidentiam facti, uel quando
excommunicatus ex iure, ut in c. ſi quis
xj.quæſtio.iij.

SED certe iudex non debet excom-
13 municare propter crimen † ſed pro-
pter contumaciam in non parendo, uel
in non comparendo:& licet mandauerit
ſibi ut compareat ad ſe defendendum
ſub tali crimine; non tamen propter
hoc probatur neceſſarium crimen com-
miſſum, ut dictum eſt: ſed ubi apparet
quem excommunicatum à iure,tunc ap-
paret de crimine: quia excommunica-
tus à iure immediate eſt propter cri-
men: & tunc non debet abſolui, niſi ſa-
tisfaciat: & ideo ſi apparet eum abſolu-
tum conſequenter uidetur emendatus
de crimine: ideo non nocebit in ciuili,
niſi eſſet tale crimen,quod induceret iu
ris infamiam,per ea quæ hic dicuntur.Vi
de per Ioa.de Imo.& per do. Abb.

Et hoc debile, & mediocre decretalis
commentum deuoueo ad Reuerendum
Dominum Patrem Beſſarionem Epiſco
pum Tuſculanum Cardinalem in Cōmu
ni Bononiæ totiuſq; Exarchatus Legatū
in Temporalibus & Spiritualibus meri-
tiſsimum, Clariſsimū Philoſophorū, &
Theologorum ſummū Antiſtitem, ſuo-
que iudicio tremendo corrigendum re-
formandumve ſubijcio, quem clemen-
tiſsimus DEVS per ſæculorum ſæcula
ſaluet. Amen.

LAVS DEO.

TRACTATVS OPTIMVS DE TESTIBVS ET EORVM REPROBATIONE EXCELLENTISSIMI DOCTORIS D. STEPHANI Aufrerij Toloſani Præſidis.

SVMMARIVM.

1 *Abbas, uel quilibet alius prælatus an poſſit teſtificari in cauſa eccleſiæ ſuæ.*

2 *Prælatus non repellitur a iudicando in cauſa eccleſiæ ſuæ.*

3 *Accuſatus criminaliter an pendente criminali accuſatione admittendus ſit in teſtem in alia cauſa criminali.*

4 *Accuſator in cauſa matrimoniali an poſſit eſſe teſtis.*

5 *Accuſator non poteſt regulariter eſſe teſtis.*

6 *Adhærentes in cauſa an poſſint eſſe teſtes pro illis quibus adhæſerunt.*

7 *Adminiſtrator bonorum eccleſiæ de contractis per ipſum celebratis poteſt eſſe teſtis.*

8 *Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus.*

9 *Affinis non admittitur in teſtem pro affine, & uſque ad quotum gradum.*

10 *Adulterii crimine damnatus non est a teſtimonio repellendus.*

11 *Condemnatus de crimine famoſo an appellatione pendente repellatur a teſtificando.*

Arbiter regulariter non admittitur in teſtem, fallit tamen multis caſibus.

12 *Berovarius an poſſit eſſe teſtis cum ſit uilis perſona.*

13 *Canonicus regularis, frater minor, monachus, uel alia perſona ſubiecta prælato, an poſſint eſſe teſtes ſine licentia ſuperioris.*

14 *Canonicus an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, uel præbendæ ſuæ.*

15 *Carceratus ſeu pro crimine detentus an poſſit teſtificari.*

16 *Cæcus an poſſit eſſe teſtis.*

17 *Cedens an in cauſa ceſſionarii poſſit ſuper re ceſſa eſſe teſtis.*

18 *Clericus an poſſit eſſe teſtis coram iudice temporali ſine licentia epiſcopi.*

19 *Collator beneficii an poſſit teſtificari pro illo cui fecit collationem.*

20 *Cohabitantes inimicis repellendi ſunt a teſtimonio: quia præſumuntur inimici.*

21 *Colonus an poſſit in cauſa domini ſui teſtificari.*

22 *Concubinarius manifeſtus in cauſa ciuili uenit a teſtimonio repellendus.*

23 *Condemnatus ob crimen famoſum an poſſit teſtificari.*

24 *Condemnatus publico iudicio repellitur a teſtimonio ſimiliter de crimine famoſo pendente appellatione per eum interpoſita.*

25 *Coniunctus, aut conſanguineus, uel frater an & quo caſu poſſint pro coniunctis teſtificari.*

26 *Conſors an poſſit eſſe teſtis pro conſorte.*

27 *Conſpiratores ſunt a teſtimonio repellendi.*

28 *Conuerſus an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui monaſterii.*

29 *Criminoſus aſſiduus, & in crimine perſeuerans eſt a teſtimonio repellendus.*

30 *Corrupti pretio repellendi ſunt a teſtimonio.*

31 *Damnatus furti bonorum raptorum, iniuriarum, uel dolo malo non habentur teſtes idonei.*

32 *Dignitate ob turpitudinem priuatus, priuatus etiam teſtimonii actu cenſetur.*

33 *Delegatus ſubdelegans cauſam an poſſit in illa teſtificari.*

34 *Domeſtici & familiares regulariter a teſtimonio ſunt repellendi fallit multipliciter.*

35 *Domeſticus qui dicatur.*

36 *Familiares qui dicantur.*

37 *Domeſticus epiſcopi propter eius ſcelera expulſus priuatur actu teſtificandi.*

38 *Dominus an poſſit pro ſubdito uel familiari teſtificari.*

39 *Donator an poſſit in cã donatarii teſtificari.*

Epiſcopus

40 *Epiſcopus an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſuæ eccleſiæ.*

41 *Excommunicatus a teſtimonio repellendus eſt.*

42 *Falſitatis accuſatione pendente an poſſit quis teſtificando repelli.*

43 *Famulus an poſſit eſſe teſtis pro domino.*

44 *Familiares iudicis an ſemper in teſtes ſint admittendi.*

45 *Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis pro fideiuſſore.*

46 *Fideicommiſſarius uniuerſalis an poſſit eſſe teſtis in uel pro teſtamento patris.*

47 *Filius inceſtuoſus an poſſit eſſe teſtis in uel pro teſtamento patris.*

48 *Frater an ſit pro fratre uel contra in teſtimonium admittendus.*

49 *Hermaphroditus an admittatur in teſtem.*

50 *Hæreticus non poteſt eſſe teſtis in iudicio.*

51 *Teſtes idonei qui dicantur.*

52 *Ignotus partibus litigantibus an poſſit eſſe teſtis.*

53 *Inhabiles ad teſtificandum qui dicantur.*

54 *Infamis multipliciter in materia teſtimoniali conſideratur.*

55 *Infantis teſtimonium eſt ſuſpectum, & inualidum.*

56 *Inimicitia diuerſimode in teſtimoniali cauſa conſideratur.*

57 *Impubes an ſit in teſtem admittendus.*

58 *Iudæus an poſſit eſſe teſtis contra Chriſtianum.*

59 *Iudex uel arbiter nō poſſunt in cauſa coram eis teſtificari.*

60 *Iudex delegatus an poſſit eſſe teſtis.*

61 *Laicus in cauſa criminali an poſſit contra clericum teſtificari.*

62 *Leproſus non a teſtimonio repellendus.*

63 *Lenones ſunt a teſtimonio repellendi.*

64 *Libertus an ſit contra patronum in teſtem admittendus.*

65 *Teſtis malæ uitæ quis & quare dicatur.*

66 *Mater an poſſit teſtificari pro filio.*

67 *Mediator non poteſt compelli ferre teſtimonium niſi partes conſentiant.*

68 *Mercenarius habetur loco domeſticorum.*

69 *Mulier poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*

70 *Mulier habens in uirum, & uir in mulierem ſunt infames, & a teſtimonio repellendi.*

71 *Mutus non poteſt teſtificari.*

72 *Nuptias binas eodem tempore contrahens a teſtimonio repellitur.*

73 *Nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni.*

74 *Officiali credendum non eſt ſine literis ſuperioris.*

75 *Litis particeps non poteſt teſtificari ſuper eadem.*

76 *Pater ſpiritualis uel compater poteſt eſſe teſtis de actu ſpiritualiter geſto.*

77 *Pater non poteſt teſtificari in cauſa filii.*

78 *Pauper an ſit a teſtimonio repellendus, cū paupertas nō ſit de genere malorū.*

79 *Peccatum mortale an repellat quem a teſtimonio.*

80 *Pœnitens publicè de hæreſi an poſſit in teſtem admitti.*

81 *Periurus quantumcunque pœnitens non eſt in teſtem admittendus.*

82 *Productus in teſtem per unam partium an poſtea poterit ab eadem pro altera parte recuſari.*

83 *Procurator in cauſa quam incipit non poteſt teſtificari.*

84 *Propriam cauſam non poteſt quis ſuo iuuare teſtimonio.*

85 *Pecuniam recipiens ne parti faueat, an poterit eſſe teſtis.*

86 *Remiſſus ab exercitu ignominiæ cauſa, an ſit in teſtem admittendus.*

87 *Producens teſtes an poſſit alios reprobare.*

88 *Seruus an & quibus caſibus ſit a teſtimonio repellendus.*

89 *Socer pro genero aut econtra teſtificari non poteſt.*

90 *Teſtes inhabiles aut repellendi diuerſimode conſiderantur.*

91 *Teſtis inhabilis an poſſit re ipſa ad informationem iudicis de fama alicuius.*

92 *Teſtis in cauſa in propria diuerſimode conſideratur.*

93 *Teſtes omni exceptione maiores qui dicantur.*

94 *Teſtis non debet deponere per ſcripturam, ſed uiua uoce.*

95 *Vaſallus nec pro, nec contra dominum teſtificari poteſt.*

96 *Vir non poteſt teſtificari pro uxore, nec econtra.*

ABBAS

1 ABBAS uel † quilibet alius prełatus an poſſit teſtificari in cauſa Eccleſiæ ſuæ dicendum uidetur quod aut eſt quęſtio de bonis menſæ ipſius prælati, de quibus per Gl. in uerſ. ad menſam in clem.j. de exceſ.præla. Et in huiuſmodi cauſa non poterit eſſe teſtis ſecundum Io. An. An. Domini,& Sicu. in c. Inſuper de teſti.Idem Io.An.Do.in c. præſentium eo. tit.lib.vj.ubi etiam Petr.de Anch. Dò.in c.Iudex j.col.de offi.deleg.eo.tit.Pau.de Leaza. in cap. cum nuntius de teſti. licet Ant.in c.cum ueniſſent de iudic. uerſi. ſi inferior autem uideatur tenere contrarium, ſed præcedens opinio communiter tenetur: Ex qua Sicu.infert in alleg.cap. Inſuper quòd Canonicus non poteſt eſſe teſtis in cauſa præbendæ ſuæ, cum illa ſit deputata pro menſa ſua, ſequitur Fely.in eo.c. Inſuper, dicens pro hoc peroptimè facere, licet prælatus poſſit eſſe Iudex in cauſa Eccleſię ſuę ſicut laicus, non tamen ſi fuerit quæſtio de bonis menſæ ſuæ ſecundum Hoſtien. in c. procurationes de cenſi. Caldé.titu.de iudi.con ſ.vj.Docto. poſt Collecta.vj.col.in alleg.c.cum ueniſſent, ubi infert quod ante dictum eſt de teſte. Ad hoc etiam benefacit quod not. Glo. & Bar. in l. impuberem.§.j.ff.de fal. ubi patet quòd notarius, qui tanquam publica perſona adhibetur ad teſtm̃ ſcribendum ſicut non poteſt aſcribere ſibi legatum ut priuato, cum principaliter uerſetur commodum eius; ita non poteſt aſcribere legatũ alteri, puta filium quem habet in poteſtate cuius uſusfructus pertineret ad ſcribentem. fa. quod no. Bart. in l.j.ff.de au. tuto. & Bal. in l.bonorum. C.qui admittuntur ad bo. poſſ. Cum autem prælatus dicatur uſufructuarius, ut per Gl.& Doct.in c.præſenti.de offi.ord. lib.xj.Ergo quamuis ut alius teſtificetur; non tamen admittetur ad teſtimonium. Aut eſt cauſa Eccleſia uel communis inter prælatum, & conuentum. Et aut ſolus ſolus prælatus conſtituit procuratorem, uel cauſam per ſe promouet,& tunc à teſtificando repellitur. Ita ten. Innoc.in alleg.c.præſentium.Glo. & Archi.in cap. ſuper prudentiam xiiij.q.ij. Spec.titu.de teſte.§.j.uerſi. Sed nunquid rector. Sicu. in alleg.c.Inſuper.Bar.in l.qui teſtamento.in prin.ff.de teſtam. Non enim negari poteſt quin conſtituendo procuratorem uideatur Eccleſiam fouere iuſtitiam; & ſic uidetur repellendus: quamuis contrarium tenere uideantur Hoſt.in alleg. c.Inſuper, Et Spec.tit. de procu.§.ratione quoque conſtituentis. uerſic. Item quòd eſt conſtitutus ab Abbate. Bald. & Angel. in alleg. l.qui teſtamento. Do. in alleg.c.Iudex.Io.And.& Ant.alleg.c.Inſuper. Quorum opin.ſecundum Fely. ubi ſupra procedere poſſet in prælato regulari, qui nõ poteſt dici uſufructuarius, cum nihil habeat proprium, & ſibi nihil applicetur,& idcirco tutori æquiparatur qui propter ſimplicẽ adminiſtrationem non repellitur à teſtificando in cauſa pupilli ſi ipſe non agat, uel non conſtituat procuratorem periculo proprio d.l.qui teſtamento. & ibi Bald. & ſcripſi infra in uerſi. tutor, & latius in q.304. Et ideo tollitur illa ſuſpitio inducta ex conſtitutione procuratoris: quia non eſt tanta quanta in prælato ſæculari in quo procedit opi. j. Crederem tamen quòd opin. Innoc. ſeruaretur in practica. Si autem prælatus per ſe non agat, ſed ipſe conuentus neq; ſolus procuratorem conſtituit, tunc in cauſa Eccleſiæ teſtificari poterit, pro quo text. iuncta ſupraſcriptione ſecundum Specu. in alleg. uerſ. Sed nunquid rector. & Sicu. in allega. c. Inſuper. Nec mirum ſecundum eum, quia facilius repellitur Iudex, quàm teſtis ſecundum Glo. alleg.c.ſuper prudentia,& Glo.in c. cum R. & c.cauſam quæ lo.ij.de off.dele.
2 † ergo ſi prælatus non repellitur à iudicando in cauſa Eccleſiæ ſuæ. c. ſi quis erga ij.q.vij.& ca.cum perſonę de priui.lib. vj.no.per Doct.in alleg.c.cum ueniſſent. Ant.in c. i.de maledi.Inn.in c.ex parte.j. de uerb.ſignif. Ita etiam non repelletur à teſtimonio. Adde quòd quamuis prælatus poſſit eſſe Iudex in cauſa Eccleſiæ ſuę,

ſuæ, nihilominus recuſari poteſt ut ſuſpectus ſecundum Sicu. in cap. inſinuante de offi. deleg. & in c. poſtremo de appell. Et ita communiter tenetur, quàquam Imol. in cap. cum ueniſſent de iud. teneat contrarium ut ſcripſi in tracta. de recuſa. in uerſicu. prælatus. Si uero prælatus cum conuentu in cauſa communi conſtitueret procuratorem, non repelleretur ſecundum Archid. in alleg. c. ſuper pruden tia Io. An. Do, Sicu. & Fely. in præallega. c. Inſuper. Petr. de Ancha. in alleg. c. præſentium. Domi. in d. c. Iudex: nam dum conſtituit procuratorem cum c. non facit hoc ut prælatus, ſed tanquam pars capituli, unde teſtificatur ut alius ſcilicet, ut priuata perſona ſecundum eos. Et poſſibile eſt ut quis ſentiat unum tanquam de collegio, & aliud inquantum priuatus iuxta no. per dom. poſt Rotam in c. à collatione de appell. lib. vj. Adde Lud. Roma. conſil. 420. in fi. ij. col. qui concluſiuè tenet idem quod Spec. in præalleg. uerſ. ſed nunquid rector.

3 Accuſatione † criminali pendente criminaliter accuſatus non admittitur in teſtem contra alium in cauſa criminali c. fi. de teſti. & ibi Docto. Spe. ti. de teſte. §. j. uerſ. Item pendente, & ibi Ioan. An. & Bal. in addi. nam ex pendentia huiuſmodi accuſationis aggrauatur opi. accuſati, ut non dicatur integri ſtatus: Vnde non debent ad teſtimonium admitti, ut in alleg. c. fin. & c. teſtimonium eo. tit. quia ut ait Glo. in alleg. c. fi. teſtes ſine omni ſuſpitione eſſe debent, & carere infamia iij. q. vij. c. teſtes. & ca. denique de excep. nec etiam promoueri poſſunt ad ordines, ut d. c. fi. & lxxxj. di. c. tantis. & cap. omnipotens de accuſ. xxxiiij. diſt. c. laici. Et l. eos. ff. de dec. Ex quibus infert Sic. in eo. c. fi. quòd in omni actu in quo requiritur integritas ſtatus taliter accuſatus repelletur. Fallit tamen quod dictum eſt in criminibus exceptis enumeratis in alle. c. fi. per Sicu. poſt Spe. in tit. de accu. in fi. uidelicet læſæ maieſtatis vj. q. j. c. Quiſquis hæreſis. c. uergentis de hæ. & cap. in fidei fauorem eo. tit. lib. vj. Et Simoniæ. c. per tuas. j. cum ſimil. de Simo. Fallit etiam in cauſa ciuili, in qua pendente criminali accuſatione admittitur accuſatus ad teſtificandum, quamuis enim ex pendentia accuſationis ipſius accuſati grauetur opi. ut prædictum eſt: Veruntamen huiuſmodi aggrauatio ſufficere non uidetur in cauſa ciuili, uel cum agitur ciuiliter, quòd ſatis probari uidetur in alle. cap. fi. & c. teſtimonium. pro quo bona Gl. in c. ipſi Apoſtoli ij. q. vij. & quòd ſupra dictum eſt de pendentia accuſationis quòd in alia cauſa criminali impediat facultatem teſtificandi. Idem uidetur dicendum in pendentia inquiſitionis, aut denuntiationis ſecundum Sicu. & Fely. in præalle. c. fi. Eſt tamen aduertendum ſecundum Io. And. in addi. c. fi. præalle. Sicu. Imo. ac Fely. ibidem ſi fuerit præſumptio quòd pars uolens aduerſario ſubtrahere facultatem probandi fecerit teſtes ipſius aduerſarij criminaliter accuſari, poterit iudex prouidere ſecundum formam c. frequens de reſtitu. ſpo. lib. vj. ſcilicet præfigendo terminum intra quem probetur accuſatio, uel dictum teſtis recipi debet reſeruata fide ipſius in euentum finitæ accuſationis. ad quod fa. c. ex parte, eo. tit. Iſtud tamen ſecundum Imo. raro contingit propter metum talionis. Vide Bal. in auc. ſi dicatur. C. de teſti. iij. col. uer. modo quæritur, concludit quòd ſi apparet de malitia, ut quia lite contra me mota, uel ordinata accuſationem inſtitui, tunc iſti teſtes ſunt recipiendi ne mea calumnia mihi profit: ſi autem non conſtat iſti teſtes de iure debent repelli, donec iudicetur ſuper criminibus, & ſic in idem con uenire uidetur cum dicto Io. An. præalleg. Ita refert Nico. Mata. tenuiſſe in alleg. auct.

Accuſatus de falſo ſi producatur in teſtem eius fides totaliter non annihilatur: ſed diminuitur, ſi poſtea culpabilis iudicetur. Ita Bar. in l. Barbarius x. & xj. col. ff. de offi. Præto.

4 † Accuſator in cauſa matrimoniali poteſt eſſe teſtis ſecundum Imol. quem refert Spe. tit. Qui matri. accu. poſſ. ſed Io. And. ibidem in addi. poſt prin. dicit ſe non poſſe concipere quòd accuſator qui ſaltem

ſaltem tenetur ad expenſas ſi ſuccumbat: ſit idoneus teſtis: ſed dictum Inno. poſſet procedere. ſecundum eum quando officialis publicus denuntiauit, ut in c. præterea de teſtib. coge. uel quando quis ductus conſcientia denuntiauit impedimentum iudici, ut iudex ipſe ex officio inquireret, & tunc enim iſte poterit eſſe teſtis de ueritate, & iſtud etiam tenet Sicu. ſuper rub. qui matr. acc. poſ.

5 † Accuſator nō poteſt regulariter eſſe teſtis. c. forus. §. in omni de uer. ſi. nec ille qui accuſationem impetrauit. in Spe. tit. de teſte. §. j. uer. Item quod ipſe eſt teſtis, & accuſator &c.

Actor tutorum uniuerſitatis teſtificari non poteſt in cauſam qua fuit actor. Ita Spec. ubi ſupra uerſ. item quòd fuit in eadem cauſa. præſumitur enim quòd memor priſtini officij teſtificetur pro ea parte pro qua fuit. ad quod bene fa. l. nemo. la ij. in fi. C. de acceſſo.

6 Adhærentes † in cauſa principali, uel appellationis non poſſunt eſſe teſtes pro illis quibus adhæſerunt, tum propter affectum ad cauſam, tum quia per adhæſionem ſe faciunt partem in c. cupientes de electio. lib. vj. tenet Rota pluribus rationibus dec. 383. In nouis. ad hoc not. per Io. And. Sic. Fran. Arc. & alios Doct. in c. olim. de acc. ubi not. quòd idem ius eſt de adhærente, & de principali no. per An. in c. Inſuper in fi. de teſti. & Milus in reper. §. teſtis eſſe non poteſt, qui eſt adhærens. Quod etiam procedit ſi appellatio ſit deſerta ſecundum Docto. ubi ſupra.

7 † Adminiſtrator bonorum eccleſiæ de contractu per ipſum celebrato poteſt eſſe teſtis ſecundum Io. Mo. & Archi. in c. ſi. de teſti. lib. vj. alleg. c. j. uer. cęterum iij. q. ij. Et quod not. Bart. Brix. q. uenerabili xlvij. quæ incipit aliquis erat adminiſtrator, & cum hoc pertranſit Io. And. in alleg. c. fin. in Nouel. & Doct. ibidem. Et idem Spec. ubi ſupra uerſ. ſed pone quod adminiſtrator eccleſię, & ibi Bal. in addi. dicens idem eſſe in procuratore iudicij finito officio. Spec. ubi ſupra alleg. l. Deferre. §. Idem decreuerunt. ff. de iu. Fiſci,

Idem tenuit Bald. in Marg. in uerſ. teſtis iij. col. Sed Io. An. in addi. Spec. ubi ſupra iudicio meo quæſtionem huiuſmodi melius determinat dicens. Quicquid hic uel alibi dicatur ego puto ſecundum terminos litium hoc oportere iudicari. Si enim eſſet quæſtio an ſolennitas quæ per adminiſtratorem adhiberi debuerat, & cuius commiſſio uitiat quod agitur interuenerit, & non reciperem adminiſtratorem in teſtem pro parte, quæ ſtat pro illo actu, uel contra cum ſuſpectus ſit pro reprehenſione uitanda, uel forſan damno quod deponeret pro producente, ubi uero à parte altera produceretur eum admitterem. Item ſi termini litis tales ſint quòd ex facto uel omiſſo nihil ſibi aſcribi poteſt ad damnum uel opprobrium, & tunc quæcunque pars illum produxerit, illum admitterem. Facit quod ipſe ſcripſit in c. Inſuper de teſti. ſuper Gl. j. & c. dilectorum de teſti. cog. ſuper Glo. j. poſt princip.

8 † Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus per text. in l. fin. ff. de teſtib. ad idem iiij. q. iij. §. teſtes quos accuſator. Et Gloſſ. in præalleg. l. fi. Glo in c. ſtatuendum ij. q. vj. Glo. & Doc. in c. ex literis de tranſ. Spec. in tit. de teſte §. j. uerſ. Item quod fuit in eadem cauſa. Rota dec. 383. j. not. Et Milus in §. teſtis eſſe non poteſt aduocatus. Sicu. in c. ij. de arbi. Bald. in l. dictantibus. C. de teſt. neque pariter in cauſa appellationis is qui fuit appellatus aduocatus in priori iudicio c. fi. de teſti. lib. vj. Ad idem Anto. in alle. c. ex literis, ubi plus dicit, & poſt eum Milus ubi ſupra, quod etiam durante aduocatione in alijs cauſis non poteſt eſſe teſtis pro clientulo ſuo: ſed cum huiuſmodi edictum de teſtibus ſit prohibitorium & in alijs cauſis non reperiatur expreſsè prohibitus ſtandum uidetur l. j. ff. eo. tit. Et quod dictum eſt quòd aduocatus non poſſit teſtificari, & procedit quando inceperit patrocinari: ſecus ſi non inceperit, licet de falſaria conuenerit propter uerba patrocinia præſtiterint appoſita in præalleg. l. fin. pro quo Gloſſ. ibidem. Et Specu. ubi ſupra, & ibidem,

Io. And. in addi. ſed ubi recepiſſet pecuniam ab altera partium, ut alteram non foueret, poterit prædicto caſu teſtificari per rationem contendentem, quod tenet Hoſtien. in ſumma eo. tit. §. ij. uer. Quid ſi aduocatus. Idem Spec. ubi ſupra uerſi. Quid ſi recepit pecuniam. & infra in uerbo pecuniam. Aduertēdum tamen quòd ſi aduocatus admittitur à parte contra quam producitur: nam Specu. ubi ſupra uerſic. Quid ſi aduocatus tenet quòd poteſt eſſe teſtis, ut not. in præalleg. l. fin. tenent Io. An. Domi. in præalleg. c. fin. de teſtib. lib. vj. Sed nunquid quando pars contra quam fuit aduocatus petit illum in teſtem, ſit compellendus. Io. An. in addi. Spec. ubi ſupra tenet eum compellendum duobus caſibus. Primus caſus quando pars aduerſa ante receptionem officij uel poſt incontinenti ſibi denuntiauit q̀ nō reciperet aduocationem, quia ipſum in teſtem uult producere per iura alleg. in præalleg. Gloſſ. Alias ſubtraheretur parti copia teſtium conducendo illos in aduocatos. Secundus caſus eſt quando ueritas aliter haberi nō poteſt facit xiiij. q. ij. c. quanquam de teſti. cogen. c. peruenit ij. ff. ſi quis cautio. l. ſi eum j. reſponſo. l. Conſenſu. C. de repudijs. C. ueniens. j. te teſti. Idem Iac. Bal. in alleg. l. fi. Idem Io. An. ubi ſupra in additio. & Anto. in c. cum à nobis de teſti. Lanfran. dec. in cap. quoniam contra falſam in uerſi. teſtes. & Sicu. in alle. c. ij. de arbi. & Fel. in c. cum à nobis de teſti.

Affinis † à teſtimonio repellitur text. eſt in c. abſens lo. ij. in q. ix. & ad
9 hoc. ca. ſimiliter ea. cau. q. v. ubi affinis repellitur ab accuſatione. Idem tenet Spec. tit. de teſt. §. j. uerſi. Sed nunquid frater & uerſ. ſequen. & uerſ. ſed nunquid agnati, ubi inquit quòd affinis in teſtem nō admittitur, quod intelligerem uſque ad quartum gradum, ſed non ultra primum genus affinitatis, de qua latè per gl. & Docto. in ca. non debet de conſang. & affi. per Angel. Are. & Doct. in §. affinitatis. Inſtit. de nup. & latius per Gloſſ. ſuper arbore affinitatis per Io. And. & utrobique uide qui dicātur affines. Adde quòd Hippo. de Mar. ſing. 133. tenet quòd affinitas à teſtimonio repellens debet eſſe per lineam aſcendentem, uel deſcendentem, nō autem ſufficeret eſſe per lineam tranſuerſalem alleg. Inno. & Io. An. cap. nonnulli de reſcrip. & Angel. conſi. 194. quod incipit uiſis proceſſibus in ij. col. Sed an in omni cauſa repelletur affinis, uidelicet tam in cauſa criminali quàm ciuili, uide quæ dicam domino concedente infra. In uer. conſanguineus.

10 † Adulterij crimine damnatus à teſtimonio repellitur. l. ſcio. ff. de teſt. Bal. in tract. de teſte. uer. xxxj. nam talis eſt infamis. l. Infamem. ff. de pu. iudi.

Amicitia repellit teſtem not. in c. quoties de teſ. ad idem tex. in §. Item teſtium in uer. amicus iiij. q. iij. Gl. iij. q. v. in ſum. quaſi in medio. Spe. tit. de teſte. in princ. Dicit tamē Cy. in l. eos. C. de teſte, quòd amicitia ex toto non repellit teſtem, ſed tanta fides ei non adhibetur, & ſequitur Io. An. in addi. Specu. ubi ſupra. pro quo Glo. in cap. in literis eo. tit. tenet Sicu. in alleg. c. quoties. poſt Anto. & Idem Imo. dicit tamen Bald. in alleg. l. eos quòd hoc nomen amicitiæ non eſt nomen expulſiuum à teſtimonio, & dicit eſſe caſum expreſſum in l. ſciendum. ff. de uſu. unde Floren. in l. iij. ff. de teſti. dicit ſe credere quòd nulla amicitia repellat teſtem, ſed detrahit bene de fide ſecundum quantitatem amicitiæ. Veruntamen communiter tenetur quòd propter magnam amicitiam poſſet ex toto repelli, & ita tenet Spec. ubi ſupra. & Bal. in cap. j. eo. tit. pro quo Gloſſ. in c. inſinuante de offic. deleg. tenet Ludo. Roma. conſ. 305. quæ autem propriè dicatur amicitia, uide tex. iuncta Gl. in l. lata. §. amicos. ff. de uerb. ſig.

11 † Appellatione pendente condemnatus de crimine famoſo non repellitur à teſtimonio per tex. iuncta Glo. in l. finiti in prin. ff. de his qui no. infa. uide infra in uerſicu. Condemnatus de crimine famoſo.

Arbiter regulariter non admittitur ad teſtificandum uel in teſtem in pertinentibus ad cauſam in qua iudicauit, ita Inno. Hoſt. Io. An. Sicu. Anto. in c. non ſine de arb.

arb.Cy.Ia.But.& Bar.in l.ne in arbitris. C.eo.ti.Do. & alij in c. v. ut eccleſiaſtica benefi.Bal.in l. iubemus la ij. §. ſanè.C. de ſacr. ſan.eccle.in fi. Anto. in conſil. 29. incip. quæſtio hæc dubia proba.i n c. ſtatuendum ij. q.vj.&in §. quæritur ea. cauſa &.q. Nam præſumptio eſt quòd uelit factum ſuum comprobare ſicut de aduocato, & actore ſupra dictum eſt, & idem de procuratore, & proxeneta qui propter affectionem ad id quod fecerũt repelluntur in auc.de teſti.§.ſi uero, & §.quoniam, & per Bar.in l.deferre.§.idẽ decreuerunt ff. de iure fiſci. Vnde ſicut ſupra tactum eſt in uerſi. adminiſtrator in iſta materia talis regula ſolet aſsigna ri,quòd nunquam fides debeat adhiberi teſti deponenti de facto ſuo, quando ex eo laus,aut uituperium teſtificãti poteſt aſcribi. & iſtud ſecundum Fely. alle.c. cum à nobis procedit non ſolum quando produceretur ſuper principali in quo iudicauit, ut in alle.c. ſtatuendum: ſed etiam ubi ageretur ad iuſtificationem ſententiæ ſiue laudi, cùm ſit eadem ratio:nam data iniquitate ſententiæ teneretur ad intereſſe parti.l. cùm filius ff.de iudi.Bar. in diſputatione quæ incipit iudex qui per imperitiam.

Procederet etiam ſupra dicta conclu ſio ubi laudum nullum ex aliqua cauſa prætenderetur pro qua no.per Ant.in al le.c. cùm à nobis dum ponit de nullitate ſententiæ,ob defectum litis conteſt. etiã procederet ubi lite pendente in eadem cauſa uellet teſtificari ne duplici officio fungatur ſecundum doc. in alle.c. cùm à nobis. Et Bal.in præalle.l. ne in arbitris.

Procederet etiam ubi eſſent plures ar bitri per rationes ſupradictas ſecundum Bal.in c.quoniam contra falſam 14. col. uer.reſtant aliqua de proba.

Fallit tamen ſupradicta concluſio ubi arbiter uel iudex nondum deueniſſet ad laudum uel ſententiam,quia forte expirauit compromiſſum, uel iudex recuſatus fuit,uel perijt inſtantia,quia poterit teſtificari ſicut alius ſecundum Ant. Sicul. & Fely.in alle.c.cùm à nobis, & Bal. in præalle.l.ne in arbitris per.c.dilecto. de teſti. non tamen ſibi plus crederetur quàm uni teſti.c.licet ex quadam eo.tit. & ſic intelligit Fely.l. ob carmen.§.j. eo. tit.

Fallit 2. ubi tales examinarentur non ut probarent plene, ſed ut alium iudicẽ inſtruerent ſecundum gloſſ.fi. & ibi Archi.& Domini.in c.j.de conſi. 18.di. Roma.in l.j.§.fi.vj.col.ff.de uer.obli.Innoc. in c. cum dilecti. in uer. reſponſione de accuſ. Sequitur ibi Ana. poſt Card.in ij. col.per illum tex.in uerbo intimare. Idẽ Imo. poſt Domi.& Ant. in c.non ſine in antepenul.col.de arbi.Anto.& Imo.in c. olim de reſcrip. dicentes per illum text. quòd per talem inſtructionem ſit talis, qualis præſumptio:non autem probatio eſt ſi eſſent plures numero ſecundum illum tex.

Fallit tertio ubi producerentur, non ut teſtificentur uiua uoce, ſed ad ſolennizandum inſtrumẽtum de geſtis coram eis ſecundum Imo.poſt Ant.in alle. c.nõ ſine in antepe.col.per ea quæ no.per eos in c. ex literis de tranſac. poſt Innoc. ubi ponitur quòd licet aduocatus &c. Verumtamen tempore aduocationis poteſt deſcribi teſtis in his quæ geruntur in cau ſa,& poſtea de his teſtificari in futuro tẽ pore quo non erit aduocatus per illum tex.cum gloſſ.ubi etiam latius per Imo. & huiuſmodi fallentiam intelligit Fely. ubi ſupra niſi ad actum in quo fuerit arbiter uel iudex deſcriptus,ut teſtis requi reretur certus numerus teſtiũ ultra auctoritatem iudicis: quia in illo numero non poſſet iudex cõputari ſecũdum Pet. de Ancha.conſil.xlvij.

Fallit quarto ubi ambæ partes conſen tirent: quia teſtificarentur ſecundũ Anto.& Imo.in alle.c.non ſine.per tex.in d. c.dilectorum de teſt.cog. facit quod habetur in l.Theopompus ff. de dote præle. & in l.j.§.fi.ff.de uer. obli. ubi etiam de conſenſu partium poteſt credi dicto unius.

Fallit quinto ubi producerentur ad probandum id quod obſcurè dixerunt in ſententia,uel laudo dando ſanum, & conuenientem intellectum uerbis ſuis,

ut dicit Bal.in alle. c. cùm à nobis, & in prædicta.l.ne in arbitr.s.Idem Ant. in alle.c.cùm à nobis alle.Inno.in alle.c. non ſine,& dicit quòd interrogati debent aſſignare bonam cauſam ſuæ declarationis,& pro hoc facit, quia talem declarationem nullus alius facere poteſt cùm ſit quid conſiſtens in animo, ut in ſimili per Ang.in l. ex facto in prin.ff. de uulg. vij. huiuſmodi fallen.Fely. ubi ſupra intelligit quando producuntur ab utraque parte,alias ſecus,ut ibi uide per eum.

Fallit vj. ubi per eorum teſtimonium nulli fieret præiudicium ſecundum Archidia.in d.cap. de conſilijs. xviij. diſtin.

Fallit vij.ubi deponerent cõtra ſe ſecundum Cald.An.Imo. & Sicu.in alle.c. cum à nobis. Ant.Imo. Sicu. in alle.c.nõ ſine, quod intelligit Sicu. in d.c. cum à nobis quando allegarent probabilem errorem. ſecus ſi turpitudinem ſuam quæ redderet eos criminoſos tali crimini qđ teſtificari non poſſent per c.nemini. xv. q.iij.& c.pe.de confeſ.& c.ueniens de teſti. & Ant. in alle.c.non ſine. Vide latius per Fely.ubi ſupra.

Fallit viij. ubi ex eo ſuper quo producerẽtur non imminet laus uel uituperiũ ex aliquo geſto,uel omiſſo ſecundum Ant.in alle.c.cum a nobis. ſed ſecundum Fely. male poſſet exemplum in hoc caſu dari.Vide per eum ibidem.

Fallit ix. ubi admitterentur in ſubſidium.i. ſuper his quæ alijs non poſſunt eſſe nota ſecundum Anto. & alios in alle.c.cum à nobis.eſt tex.cum gloſſ.in uerbo tres in fi.c. cum dilecti. allega. & ibi Ant. in vij.col.non tamen erunt iſto caſu teſtes integri: ſed eorum fides erit in arbitrio iudicis ſecundum eos.

Arenarius uel alia uilis perſona in teſtem non admittitur ſine tormentis.l.ob carmen §.ſi ea.ff.de teſti.idem Specu.eo. tit.§.j.uerſ.item quod eſt Arenarius.

Aſcriptitius à teſtificando non repellitur per l.i ubemus iuncta auct. aſcriptitios.C.de epiſc.& cle.ita dicit Spe.ubi ſupra uer.quid de aſcriptitijs.idem Io. An. ibidem in addi.ad quod dicit benefacere de iudc.c.ij.& quod ibi no.in gloſſ. ij. & concor. Accur. in auten. ſi dicatur C. de teſti.& in corpore eo.ti.§. ſi uero dicatur.

Artis ludicræ cauſa in ſcenam prodeuntes etiam à teſtimonio uelut infames repelluntur l.ij.in fi.& l.ſeq.ff.de infa. & Bal. in tracta. de teſti. uer. xxxviij. quod intelligerem quando tales hoc agerẽt in publicum ſpectaculum proprij corporis facientes, ut in præallega.ll. in occulto tamen uel infirmitatis,uel alterius honeſtæ rei cauſa aliquid ioci facere nõ reprobatur. Ita gloſſ.in præallega.l.ij. & idem gloſſ.in c.j.de uita & ho.cle. lib. vj. & ibidem Domini. adducẽtes quod no. Io.in c.de cithariſtis,& his qui uarijs utuntur inſtrumentis 86. di.ca. donare in j. gloſſ.Sicu. poſt.Inn.in c. cum decorẽ de ui.& ho.cle.ubi tenet quòd ſufficit quòd is qui exierit in publicũ huius artis exercendæ cauſa prætextu quæſtus. ibi uide per eum.

Aſſeſſor à teſtimonio pariter repellitur in cauſa in qua fuit aſſeſſor. Ita Specu. titu. de teſte.§.j.uer. item quod fuit in eadem cauſa.

12 Berroarius † faciens executiones, & miſſiones in tenutam dicitur uilis perſona ſecundum Bal.in.l.fi.viij.q. in fi.C.de edicto diui Adri.tol.& ideo non poteſt eſſe teſtis ſecundum Bal. & Saly. in l. etiam C. de teſti.Inno.in c.in literis de teſti. & c. inſinuante. de offi. de lega. Poteſt tamen eſſe teſtis pro poteſtate ſua in ſui ducatu, niſi ſit perſona uiliſſima dummodo tempore iuramenti ſui non ſtet cum poteſtate.Bal. & Saly. in præalle.l. etiam & Ange. in l. ſciendum.ff.de uſu. & contra poteſtatem poteſt eſſe teſtis etiam ſi cum eo ſtet tempore teſtimonij ſecũdum Bal.in alle.l.etiam, ubi etiã dicit quod ſi depoſuit pro & contra, creditur ei in totum ne fides diuidatur. & iſti berroarij ſunt famuli poteſtatis, ut patet ex prædictis.

Canonicus regularis non poteſt
13 eſſe teſtis † ſine licentia ſuperioris.idẽ de fratre minore,& quolibet alio monacho,uel cõuerſo, aut alterius religionis: quia non poſſunt eſſe teſtes ſine licentia illius

illius cui ſubſũt.ar.c.monachi xvj.q.j.c.ij. de poſtu.c.nõ magno ne cle.uel mo.ff.de re milit.l.iij.§. in bello xj.q.iij.c.Quid er go ff.de teſta.l. Qui teſtamento in prin. q.ij.c.ſuper prudentia in fin. Adde quòd canonicus poteſt eſſe teſtis in cauſa con canonici, pro quo eſt glo.& ibi Sicu.& Fely.in c.cum R.de offi.deleg. Veruntamen minor uel maior fides eis adhibenda ſecundum quantitatem affectionis: nã eorum uox eſt funeſta quam interdici potius, quàm audiri oportet ij.q.vij.c.placuit iij.q.x c.ſiquis. & mortui ſunt mundo.l.Deo nobis.C.de epiſ.& cle.licet aliquando impregnent de homici.c.ſicut ex tuarum etiam proprias commatres xviij. q.ij.c.peruenit. Idem dixit, ut ſupra ponit Spe.in tit.de teſte.§.j.uerſi. Item excipitur, quod eſt monachorum, & in uerbo Quid de monacho. Idem Nellus de ſancto Geminiano in ſuo tracta.de teſte. iiij. col. uer. Monachus, & cano.

14 An † aũt canonicus poſſit eſſe teſtis in cauſa præbẽdæ ſuæ, uide ſupra in uer. Abbas,& infra in uer.Clericus: & idem Bal. reſpectu canonici regularis in addi.Spe, ubi ſupra monachus,uel cano. Veruntamen Accur.in auctẽ.de monach.§.cogitandum dicit ſimpliciter admittendos: cùm non inueniantur prohibiti,ff.de teſti.l.j.c.nuper eo.tit.& C.e.ti.auc.ſi dicatur? An autem poſſint eſſe teſtes in cauſa eccl. ſuæ uide ſupra in §. Abbas.

15. Carceratus † ſeu detentus in uinculis cuſtodiaue publica ꝓ crimine,qđ per ſententiam infamaret repellitur à teſtimonio iiij.q.iij.§.Item l.Iulia.iuncta glo. ſuper uer.in uinculis ad idem tex.in l.iij.§. lex Iulia.ff.de teſti.ubi glo.dicit ꝙ iſti uinculati repelluntur uel propter notã uitæ ſuæ licet non ſint infames, uel quia præſumitur quòd falſum teſtimonium pro aliquo dicerent qui eis ſe eos à uinculis liberaturos promitteret. Idem Spe. ti.de teſt.§.j.uerſic. Item quòd accuſatus contra quem inducitur &c.

Carceratus alias per Epiſcopum iuſta cauſa præcedente an poſſit teſtificari contra Epiſcopum uide Io.An.in addi.Spec. ſub rub. de teſt. qui dicit id de iure non expreſſum: ſed tamen illius fides ex hoc minueretur in aut.de teſti.§.ſi uero odioſus col. vij. Oldra. conſi.145. tenet quòd admittetur, quod intellige ut præfertur.

16 Cæcus † teſtis eſſe poteſt ſi cõtrahentium uoces notas habet. Ita uoluit glo. in c.teſtes iij.q.ix.nec ob.quòd cæcus in uoce decipi poteſt ut xxxij.q.j.nec aliqua: Nam & pariter uiſu quis decipitur ut xxxj.q.j.c.Quomodo,& ſimiliter in tactu quis decipi ualet, ut xxxiij.q.ij.c.in tantum idem quod glo. præalleg. tenet Accur. in auct.de here.& falc.§.ſi uerò abſunt ſuper uerbo & uidiſſe col.j.dicẽs non reperiri prohibitũ.Idem tenet Spec. tit.de teſte §.j.xxxiij. col. uerſi. Sed nunquid cæcus. Idem uidetur uoluiſſe Sicu. in c.præterea de teſt.ij. col. Idem Nellus de ſancto Gemi.in tract. de teſti.§.cæcus. idem uidetur uoluiſſe Angel. Peruſi. in l.ſi non ſpeciali.C.de teſta. ibidem Fran. Accur.fallit tamen in duobus caſibus ſecundum Saly.in l.teſtium.C.de teſti. Primo in confectione inuentarij, ut in alle. §.ſi uero abſunt. Secundo fallit in teſtamentis, ut in præalleg. l.ſi non ſpeciali. Adde Bar.in l.ad teſtam.§.cõditionem. ff.de teſt.ubi dicit cæcum teſtari poſſe de his quæ uidit ante cæcitatem.idem Ang. in alleg.§.ſi uero.Bal.in marga.in uerſi. teſtis. Idem Ludo. Roma. ſuper rubrica de arbitris vij.col.Fely.in alleg. c.præterea in fin.quamuis Sicu. uideatur tenere contrarium in c. cum cauſam eo. tit. iiij. v.col. Vide Iaſ. in alleg. l.ſi non ſpeciali. ubi limitationes ponit ad id quod ſolet dici de cortina per Sicu.ubi ſupra. & Bar.in l.ij.§. Idem Labeo.ff.de aqua plu. arcen.& per alios docto. in locis præall.

17. Cedens † in cauſa ceſſionarij ſuper re ceſſa teſtis eſſe non poteſt ſecundum communem opi. Doc. ita tenent collec. in c.cum nuntius de teſti.Io.fa.Bal.& Saly.in l.omnibus,C.de teſt. Bal. in l.fin.ij. col.C.de iure do.Nellus in tracta. de teſte.§.cedens.Dec.Capel.94.& in addi.de quo per Bal.Ange.& Paul.de Ca.in l.& her.§.nos autem ff.de pac. Veruntamen Sicu. & Fely.in c.inſuper de teſt.dicunt quòd poteſt in teſtem admitti dummodo

22 Concubinarius † manifeſtus in cauſa ciuili repellitur à teſtimonio ſecundum ſpecu.ti.de teſte.§.j.col.xxxiiij.uer. Item quod eſt concubinarius iu alle. c. conſanguineorum iij.q.iiij.Fely.in c. teſtimonium de teſti.iij. col. in fi. refert.d. Abb.tenere quòd clericus cõcubinarius non poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili, cum in eo concubinatus ſit graue crimen c. ueſtra. & per totum de coha.cle.& mu.& idem dixiſſe in laico per uerbum forte. & alle.c.nemo xxxij.q.iij.quòd idem Fely.dicit eſſe bene no. facit pro præmiſsis: quia tales ſunt infames vj. q.j.c.infames, quod ſatis probari uidetur in conſi. Baſil.ti.de concub. ubi tex.quòd tales concubinarij manifeſti ſunt inhabiles ad ſuſceptionem dignitatum, & honorum; & fa.c.quæſitum de temp.or.

23 Condemnatus † ob crimen famoſum repellitur ff.de teſ.l.ob carmen. & iiij.q. j.ij.uer.ob carmen tenet ſpe. tit. de teſte §.j.col. xxxviij. uer. Item quod fuit ob carmen.

24 Condemnatus † publico iudicio, puta de calumnia repellitur l. quæſitum.ff. de teſt.uel de adul.ff.e.tit.l.ſcio.uel repetundarum e.tit.j.q.j.ca.l.in fi.Spe. ubi ſupra uer. item quod eſt publico. Bal.tracta. de teſt. uer. xxxj.& duobus ſeq.& uerſi.xlij.dicit idem eſſe de eo, qui eſt cõdemnatus uel partus furti bonorum raptorum iniuriarum, & de dolo malo ff. de infa.l.j. &C.eo.ti.l.ij. & l. non damnatos.

Condemnatus de crimine famoſo pẽdente appellatione per eum interpoſita à tali ſententia teſtificari poteſt; quamuis poſt latum teſtimonium appellatio efficiatur deſerta:quia ſolum inſpicitur tempus lati teſtimonij. ut.l.j.C.de teſti. Ita tenet Bar. poſt Guil.de cug. in l. furti.§.j.ff.de infa.

25 Coniunctus † autem conſanguineus uel frater regulariter teſtificari poteſt pro coniuncto fratre uel conſanguineo, ut no. gloſſ.& ibi Imo.Doc.in c.inſinuante de offi. deleg. fallit autem in caſibus qui ſequũtur, quos ponit Fely. in c.cum oporteat de accuſa. Primo u bi ſint fratres in eadem poteſtate:nam tunc in cauſa ciuili repelluntur per gloſſ. in l.parentes.C. de teſti. tenet Bal. in l.j.uer. hoc operatur.C.de epiſ. & cle: ſecundo fallit ubi ſimul cohabitant no.gloſſ. in c. conſanguinei iij.q.v.tenet Domini. iij.q.j.in ſum. quia cohabitatio aliquid operatur, & ex ea acquiritur maior amicitia dilectio, & affectio, quæ inducit præſumptionem quòd frater ſemper teſtificaretur in commodum fratris. Ita pulchrè dicit Bal. in d.l.parentes, & alle. ſingularem caſum in l. ſi ut allegas. C. de caſt. pec. li.xij.& idem uoluit Bal. in l.j.C.de epi. & cle. & in trac. de duobus fratribus, & conſuluit Io.An. & Imo. conſ.xiij. alias 133.& An. Corſ.in no.in uer.teſtis quod incipit licet frater &c. Tertio fallit in cauſa iniuriarum, quia iniuria facta de domo, uidetur etiam facta alteri, per ea quæ habentur in l.lex Cornelia. ff.de iniur.& hoc tenet Cy. ſequitur Ang. & Saly. in l.j. C. de rap. Virg. & Bar. in alle.l. lex Cornelia dicit quòd licet conſanguinei poſſint eſſe teſtes pro conſanguineis: ut no. in l. parentes C. de teſti. tamen in crimine iniuriarum eſſe nõ poſſunt, quia omnibus iniuria facta uidetur.idem no. Bal.iu alle.l.j.ij.col.C.de rap.uir.quia iniuria facta uni de domo uidetur facta toti caſatæ ſecundum eũ no. Bar.in l. cũm ſcimus C.de agri.& cen.li.xj. Quarto fallit in cauſa criminali, in qua non admittitur frater pro fratre ſecũdum Bal.in l. ſi.ij.col. C.de proba. alle.gloſſ.ij. in l.lex Cornelia.ff.de iniur. no.Sicu.in c.literas iij. col. de preſ. Quinto fallit ubi requiruntur teſtes omni exceptione maiores. Ita fuit de mente Bal. in d.l.ſi.ij. col.ſexto fallit ubicunque agitur etiam ciuiliter in cauſa graui, & ualde tertio præiudicabili, quo caſu non eſt integer teſtis, nec facit ſemiplenam probationem, licet faciat aliquod inditium. Ita not. expreſsè Bal.in l. parentes poſt prin. C. de teſti. Dicit tamen Fely. ubi ſupra quòd prædictæ fallentiæ limitantur. Primo niſi frater uel conſanguineus ſit uir ſanctimonia plenus puta ſi eſſet religioſus magnæ obſeruantię. Ita uoluit glo.ſing. iij.q.v.

iij.q.v.in ſum.cui adde Imo.idem tenentem in c. cum R. de offi. deleg. & c. inſinuante eo.tit.ſecundo limita niſi eſſet teſtis inſtrumentarius: nā tunc eſſet teſtis idoneus ſecundū Bal. in alle. l.parentes. Cui adde Ant. & alios in c. ex literis de tranſact. & eſt doc.no. quòd teſtis qui nō poteſt teſtificari uiua uoce redditur teſtis idoneus in inſtrumento, in quo tamen oportet conſiderare an inhabilitas dependeat à poteſtate partium uel non propter doctrinam ſingularem. Bal. in l. ſi quis teſtibus in ult. col.uer.hic dubitatur C.de teſti. ubi dicitur quòd permittens contra ſe produci teſtes nihil proteſtando uel excipiendo intelligitur conſentire in his, quæ per eius conſenſum tolli poſſunt, ut in exceptione inimicitiæ uel domeſticitatis: ſecus in his quæ non ſunt introducta fauore tacentis: ſed odio ipſius teſtis, ut in exceptione excommunicationis uel banni. Tertio limita niſi teſtis ſit pariter cōiunctus utrique parti: quia par cauſa affectionis tollit ſuſpitionem. Ita in terminis no. Bar. in l. qui teſtā. ff. de teſt. ſequitur Marianus in alle. c. cū oporteat ita referēs ſe cōſuluiſſe per Bar. in l. nō ſolū ff. de rit. nup. Quarto limita niſi non opponeretur quia ualeret teſtimonium fratris conſanguinei, uel coniuncti, & cuiuſcunque qui alias propter affinitatem repelli poſſet. Ita eleganter uoluit Bal. in l. ſi quis teſti. ult. col. loquens in exceptionibus fauore partis introductis, ſecus dicit in inductis odio teſtis, ut excommunicationis uel banni. l. tametſi. ff. ad Macedo. ita dicit intelligendum c. præſentium. & c. ex parte ade. de teſt. & auc. ſi dicatur. C. eo. ti. dicit tamē quòd cauti aduocati ſemper proteſtantur in principio productionis exceptiones ſibi ſaluas eſſe in perſonas & dicta teſtium: nā per talem proteſtationem reſeruatur ius opponendi, cùm excludatur tacitus conſenſus. ar. l. ſi filius. ff. ad Maced. quæ procedunt in teſtib. productis contra præſentes: ſed quando producuntur contra abſentes non eſt neceſſaria proteſtatio: quia abſens non intelligitur conſentire, cùm non habeat cauſam contradicendi, ut no. Cy. in auc. ſi dicatur. C. de teſti. Quinto limita niſi frater produceretur ad defenſionem fratris etiam in cauſa criminali. Ita uoluit Bal. ualde ſing. in alle. l. parentes in prin. C. de teſti. dicens quòd ſi dictum fratris prodeſt fratri, & nemini nocet, ut cum purgat fratrem de hæreſi, tenet eius teſtimonium per tex. quem dicit eſſe no. in alle. c. literas de præſump. ex quo infert quòd frater poteſt inducere fratrem contra fiſcū ad probandum quòd fecit homicidium ad ſui defenſionem. Nec per hoc dicitur nocere fiſco, qui tractat de pœnali & odioſo lucro cū alterius iactura ar. eius quod no. in l. ſi quis uxori. §. fin. ff. de fur. & ibi dicitur quòd non habeatur ratio lucri nec intereſſe, quod perciperetur cū alterius iniuria, ubi eſt gloſſ. quæ non eſt alibi ſecundum Bal. in alle. l. parentes. cū quo concor. Saly. ibidem. & Sicu. in d. c. literas. Sexto limita niſi frater produceretur in teſtem contra fratrem, & ipſe non ſe offerret ſecundum Sicu. in alle. c. literas 4. col. præmiſſis adde Iac. Aegidij in ſuo trac. de teſti. col. xiiij. uerſ. quæro an frater.

26 Conſors † an poſſit eſſe teſtis pro cōſorte, ut infra in uerſi. ſocius.

27 Conſpiratores † à teſtimonio ſunt omnino repellendi contra illum contra quem conſpirauerūt: etiam ſi agatur per uiam inquiſitionis tex. eſt no. in c. per tuas infra de ſimo. Contra alios autem admittuntur, ſi erant conſpiratores ex bona cauſa. ſi ex mala admittuntur, & repelluntur, eiſq; creditur parum uel plus ſecundum qualitatem perſonarum præiudicij, & neceſſitatem probandi prout de alijs criminoſis in iure diſponitur, de quib. per Sic. in c. ex parte. A. de teſti. & in c. j. de confeſ. & in c. cum I. & A. de re Iudi. vj. col. uer. dico enim per Specu. de teſte. §. j. col. j. Item quòd eſt conſpirator per Bal. in tit. de pace iura. firman. co. x. in c. conuenticulas.

28 Conuerſus † an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui monaſterij. Vide ſupra in uer. Canonicus regularis.

29 Criminoſus † in crimine perſeuerans

repellitur

repellitur à teſtificando tam in ciuili, quàm criminali per tex. in c. teſtimoniũ & in iur. alle. in Gloſſ. j. ſed iſtud non procedit de iure ciuili, ſecũdum quod oportet teſtem eſſe de delicto condemnatum per Gloſſ. in c. ſuper eo. j. de teſti. ſed de iure canonico ſufficit quod tunc probetur crimen, ut in alle. c. ſuper eo. & ita lex ciuilis ſeruabitur in foro ſuo: ſed illud debet intelligi ut iura ciuilia, quæ uidentur requirere condemnationem non procedant in criminibus, quæ inducunt infamiam iuris, etiam ante ſententiam, ut quia pugnaſſet quis cum beſtijs: nam tunc repelleretur etiam non ſequuta ſententia ſecundum legem, ut l. 3. §. lex Iulia in uer. conuictus de teſti. unde patet ſecũdum Inno. in alle. c. ſuper eo. quod. ll. ſimpliciter non repellunt teſtes ratione criminis: ſed ratione infamiæ iuris. ſecus ſecundum Canones, ut ibi, & ſic in foro canonico ſeruabuntur canones, ita dicit Fely. in alle. c. teſtimonium: & ſi criminoſus ſemel fuerit conuictus inſtituta accuſatione repelletur in criminali, licet emendatus. Ita tex. ex eo. c. teſtimonium. & idem in confeſſo de crimine in alio iudicio, in quo contra ipſum fuit inſtituta accuſatio. Nam à teſtificando repelletur in criminali, ut in alle. c. & in c. j. de excep. uerum ubi nunquam fuiſſet accuſatus, ſi per exceptionem de crimine conuinci poteſt ſufficit ad repellendũ ipſum à teſtimonio etiam ſi nunc eſſet emendatus de crimine, ut ponat aliquid ſpeciale cũm agitur de crimine criminaliter: nam ſi perſeuerat repellitur etiam in ciuili, ut in alle. c. teſtimonium. ulterius ſi non probatur crimen de præſenti, nec alias fuit conuictus uel confeſſus, ſed grauata eſt teſtis opinio pro eo quòd alias repulſus ab actu teſtificandi, repellitur teſtis in criminali, licet non in ciuili, per tex. in alle. c. teſtimonium. Vide per Fely. ibidem.

30 Corrupti † pretio ad deponẽndum à teſtimonio repelluntur tex. & Gloſſ. Io. An. & Sicul. in c. licet de proba. pro hoc tex. in c. quoties de teſti. & c. ſicut eo. tit. & l. 3. §. lex Iulia ff. eo. tit. quamuis ibi tex. requirat quòd fuerit conuictus pecuniã accepiſſe ob dicendum, uel non dicendum teſtimonium. Idem uidetur tenere Fely. in alle. c. licet. v. col. uer. no. x. de quo per Spe. tit. de teſti. §. j. col. xvij. uerſ. itẽ opponitur quod recepit à quoquam per Fely. in c. fraternitatis 4. col. uer. tertia concluſio de hære. per Bar. in l. Diuus ff. de re iudi.

31 Damnatus furti † bonorum raptorum iniuriarum, uel de dolo malo pactusve repellitur à teſtimonio ſecundum Bal. in tracta. de teſti. uide ſupra in uer. condemnatus. damnatus depoſiti tutelæ pro ſocio uel mandati ſuo nomine pariter repellitur ſecundum Bal. ubi ſupra: quia tales ſi fuerint cõdemnati actione directa ſunt infames l. j. ff. de his qui no. infa. quod intelligit Gloſſ. ſi propter dolum fuerint condemnati alias ſecus.

32 Dignitate † ob turpitudinem priuatus repellitur à teſtimonio per tex. in l. ij. ff. de Sena. & 3. q. vij. §. tria in prin. tenet Specu. ti. de teſte. §. j. col. xj. uerſi. Itẽ quod eſt remotus ad prædicta faciunt quæ leg. & no. in c. ſuper eo. de elec.

33 Delegatus † ſi ſubdelegauerit cauſam, an poſſit in illa teſtificari de hoc per docto. & Gloſſ. in c. dilecto de teſti. per Specu. eo. tit. §. j. 33. col. uerſi. quid ſi ſtatim dictum ſecundum Sicul. in eo. c. dilecto 4. col. quod aut ante ſubdelegationem iudex proceſſit ad aliquam ſententiam, Ita ut ex hoc præſumatur affectus ad cauſam, & non poterit eſſe teſtis ratione ſuſpitionis: quia non debet eſſe in eadem cauſa iudex & teſtis, ut in c. ſtatuendum ij. q. vj. ſa. quod no. gloſſ. in l. ob carmen §. j. ff. eo. tit. Aut commiſit in principio cauſæ, & ſi tunc commiſit in totum non uidetur aliquid rationabile reſiſtens officio teſtificandi: Hoc enim caſu ceſſat ratio opi. contrariæ, cum non fungatur ſubdelegatus iure ſubdelegantis, cùm deſierit eſſe iudex nec poteſt amplius reaſſumere cauſam, nec ad eum appellari de offi. deleg. c. ſuper quæſtionum. §. porro. & c. ſi delegatus eo. ti. li. 6. nec poteſt dici quòd habeat affectionem ad cauſam cum in ipſius principio ſubde-

legauerit, & ſic ceſſat ratio.c.ſtatuendum ad hoc.c.iudex.de offi.deleg.li.vj.ubi ceſſat hoc caſu omis ſuſpitio. Aut ſubdelegauit non in totum, uel erat ordinarius, qui poteſt ſubdelegatum remouere quandocumque per l.iudicium ſoluitur ff. de iudi. & tunc eſt maius dubium.in hoc dicit Sicu. ſe putare quòd de rigore non teſtificabitur, cum remanſerit iudex, & poſſit cauſam reaſſumere ad libitum, & ad eum ſit appellandum d.c.ſuper quæſtionũ. Vnde ſemper claudicaret in partem pro qua tulit teſtimonium: ſed de æquitate, quæ ſatis iudicio ſuo poterit obſeruari admittetur, quia expreſſe non reperitur iſte repulſus, & edictum de teſtibus eſt prohibitorium l.j.ff.eo. tit. Nã iura repellunt iudicem actualiter, uel eum qui fuit ne utatur in cauſa duplici officio incompaſsibili. Sed iſte non fuit actualiter, nec eſt iudex: Nam ſeparatum eſt iſtius tribunal à tribunali ſubdelegati, quod patet ex eo, quia ad eum appellatur à ſubdelegato, quod fieri non poſſet, ſi eſſet idem tribunal de conſue.c. ij.li.vj.nec in eadem cauſa erit iudex & teſtis: quia non ipſe, ſed ſubdelegatus iudicabit, nec poterit amplius reaſſumere cauſam ad effectum iudicandi: quia officium teſtificandi reddit eum incapacem, & appellabitur ad eum non ut ipſe cognoſcat, & diffiniat, ſed ut eam alteri deleget ſicut obſeruatur in eo, qui exiſtens ſuſpectus cauſam delegauit: nam appellatur ad eũ ut cauſam alteri deleget: Nec per hoc ſuſpectus iudicatur, ut ipſe Sicu. dixit in c.ſi quis contra clericum de foro compe. & Sicu.in prædicto c. dilecto dicit hæc notanda tanquam per alios non digeſta per hoc eliciens practicam notabilem ut ſi quis uelit producere in teſtẽ ordinarium, obtineat primo ut cauſam alteri committat, & coram illo producetur in teſtem.aliter tamen quàm Sicu. tenere uidetur Fely.in alle.c.dilecto.

34 Domeſtici † regulariter à teſtimonio ſunt repellendi ca. in literis de teſti. iiij.q.iij.§.Item idonei. & l.etiam.C. de teſti.iij.q.v.quaſi per totam.non repellitur domeſticus domeſtici partis ſingulare dictum Inno. in c. inſinuante de offic. & po. iud. deleg. refert & ſequitur ibi Pet.de Ancha.& Bal.in l.qui teſtamento §.quicunque autem ff.de teſta.Ant. in al leg.c.inſinuante, & ibi Barba. dicit eſſe caſum in l.j.C.ſi quacunque præditus pot.Anto.Corſe.in no.in litera.C.& incipit licet domeſticus: ſed comprehendendo gloſſ.in c.j.iij.q.v.& in præallega. c. in literis. & omnia dicta ſcribentium. Collige ſecundum Fely. ibidem in hac materia breues concluſiones.

35 Prima † concluſio. Ille propriè dicitur domeſticus qui non ſolum ſubeſt ratione patriæ poteſtatis, uel dominicæ, ſed etiam qui cohabitat, & aliquo modo eſt inferior uel ſubiectus capiti familiæ, ut libertus, mercenarius, & ſimiles ſecundum Bald.in l.ij.C.eo.tit.& Spe.ti.de teſte.§.1.iiij.colum.verſic. Item excipitur quòd eſt domeſticus, & Dominicum poſt Io.An.in c.ſi.v.col.de verb.ſigni.lib.vj.& Arch.& Domi.in c.regulæ xxix.di.& probatur in l.præſenti.§.ſanè.alle.in prædicta glo.& in l.reſpiciendum.§.delinquit. ff.de pe.& ideo dicit Bald.in alle. c. in literis quod loquendo groſſo modo dicuntur domeſtici omnes qui viuũt ad vnum panẽm, & ad unum uinum alle.§.cogitandum in aut. de mona. Poteſt etiam conſanguineus dici domeſticus quamuis non cohabitet ſecundum Specu. ubi ſupra in pluribus uerſiculis. allegat multa iura: ſed eſt bonus tex.in l.1.C.de emenda.ſeruo.& in l.ſed & ſi quis.§. ſi.ff. ſi quis cautio, & facit, quia ut dicit Dominicus in dict.c. ſicut nomen familiæ conſideratur multipliciter l. pronunciatio §. familiæ ff.de verbo. ſigni. nam vel ſignificat gentem, vel cognationem, uel ſeruos & filios, uel plures qui degunt ſub uno conuictu, & vna domo ut l. iuſtiſsime.ff.famil iæ.ff. de edil. edi. Vnde cum familiares dicantur à familia quilibet cui aliqua iſtarum qualitatum competere poteſt, dicetur familiaris, qui cunque eſt familiaris dicitur domeſticus, patet in l. ij. ff. de in ius uoc. iuncta prædicta l. ſed & ſi quis.§. præterea. non mirum ſi iſti dici poſſunt domeſtici. & per hoc patet quòd familia

ris & domeſticus uidentur ſimonia, &
hoc ſentit Anto.in alle.c.in litteris,& pa
tet ex legibus, quæ dicunt quòd conſan-
guineus eſt domeſticus, quòd non poteſt
eſſe alia ratione niſi quia dicitur de fami
lia licet glo. & Sicul. aliter ibidem ſenti-
re uideantur. Super quibus.Fely. vbi ſu
pra dicit eſſe tria notanda. Primo quòd
ſi plures cohabitarent in eadem domo
æqualiter non dicerentur in hac materia
adeo domeſtici quòd repellerentur. Ita
ſentiunt prædicti dum ponderant ſubie-
ctionem,pro quo alle.tex.in cap.1. circa
prin.qualiter iura debeant vaſſalli fideli.
do.Et ibi Gloſſ.& Bald.ubi tex.vult q̃ do
meſticus debet iurare fidelitatem domi-
no, ſicut ſubditi, & ſic datur intelligi q̃
domeſticus ſimpliciter ſumptus impor-
tat quandam ſubiectionem largo modo
ad idem alle.c.P. iij. q. v. vbi iſta ponun-
tur ut diuerſa familiares vel de domo
prodeuntes,ex quo datur intelligi q̃ non
omnes cohabitantes in eadē domo dicun
tur domeſtici. Secundo no.quòd etiam
ſi aliquis cohabitat in domo alicuius ex-
penſis domini domus, quanuis ſit liber
homo, & in aliquo non obligatus dicitur
eſſe domeſticus,ſecundum Ioan.And. in
Spec.ubi ſupra per tex.opti.in præalle.c.
ſi.de verbo.ſigni. in vj. vnde infertur con
tra Spec.ibi dicentem quòd famulus ſer-
uiens gratis non dicitur propriè domeſti
cus,contra quod facit etiam l. ſi libertus
ff. de furt. dum clientem appellat do-
meſticum.

36 Tertio † nota ſecundum Bald. in al-
lega.c.in literis quòd largè dicuntur fa-
miliares omnes exiſtentes ſub alicuius
imperio de iure,uel de facto.alle. l. 1. C.
ſi rector prouin.&l. 1. C. ſi quacunque
prædi. po. dicit tamen quòd ſtrictius ac-
cipitur in d.l.pronunciatio.§. familiæ. &
adhuc magis ſtricte in l. ſi familiæ. ff. de
iuriſdi.om.iudi.in l. 1.§.familiæ.ff. de pu
blica.vt in alle.cap.in literis.per eum: In
quo tamen prædicti differant in teſtificā-
do dicetur in ſequentibus. Secunda con-
cluſio perſonæ prædictæ regulariter à te
ſtificando repelluntur,vt in alle.c. in lite-
ris,& iiij.quæſt.iij.§. Item idonei, & l.e-
tiam.C.de teſti.& iij.quæſt.v.quaſi per to
tum:& plenè in Specu.verſi. Item quod
eſt domeſticus: quia ſecundum Bald vbi
ſupra familiares cõſueuerunt ſeruire do
mino per fas & nefas.alle.cap.cum ad ſe-
dem de reſti.ſpo.& l. 1.C.de rap.vir.facit
optime ratio.c. viſis, ibi, humani moris
xvj. q. ij. Fallit primo dicta concluſio in
ſubditis Principis vel Regis ratione iu-
riſditionis, quia poſſunt pro ipſo teſtifi-
cari ſecundum Io.An.& Imo.in alle.c.in
literis,& Io.Fab. inſti. de teſta.§. In teſti.
de quo per Cyn. Bald.& Saly.in l.eos.C.
de teſti.& Ang.Are.inſti. vbi ſupra.§. pa-
ter iij.colum. quia in iſtis non habet ſupe
rior ius patriæ poteſtatis, uel ſaltem ali-
quid ſimile, vt etiam dicit Specu. in tit.
de ſtatu mona.§. 1. verſicu.xij. Alias ſe-
queretur ſecundum eos quòd princeps,
uel prælatus maximè habens regimē ma-
gnum non inueniret teſtes in proprijs
cauſis,& idem ſentit Bald. in l. idonei. ff.
de teſti. Sed contra iſtam fallen.eſt Glo.
in d.l. Idonei, pro qua fauit l.libertus de
fur.ff. ubi non ſolum ille dicitur domeſti
cus cui poteſt imperari modis prædictis:
ſed etiam ille qui frequenter conuerſa-
tur in domo alicuius ſub prætextu alicu
ius protectionis, & vocatur cliens. Vnde
ſi ratio ſolius protectionis facit aliquem
domeſticum, fortius ratio principatus &
iuriſditionis.ad idem c.1.quali.iura.deb.
vaſſall.fideli.vbi ſubditus domini, & do-
meſticus coguntur præſtare idem iura-
mentum, ergo ſunt ſimilis qualitatis re-
ſpectu domini. Sed pro concordia di-
ſtingui poteſt quod aut perſona princi-
pis eſt talis quæ præſumitur inferre vio-
lētiam teſti niſi ſuo modo teſtificaretur;
& tunc non admittatur ſubditus pro do-
mino arg.c.ſi.de appell.& l.de pupillo.§.
ſiquis ipſi. ff. de noui ope. nun. Si uero
non ſit talis, & tunc quanuis ſubditus in
cauſa domini ſui poſſit,vt ſuſpectus recu
ſari à iudicando.c.accedens.1. vt lit.non
conte.non tamen repellitur ut teſtis. Ita
Io.Fab.vbi ſupra, & colligitur huiuſmo-
di diſtinctio ex his, quæ de vaſſallo quo-
ad dominum ſcribit Bald. in alle. l. eos.
C.de teſt.& Sic.in c.inſuper in ſi.co.ti. &

pro hac differentia inter dominum terribilem, & non terribilem vide Innoc. in c. inſinuante, qui cle. uel uo. Bald. & Imol. in l. fi. ff. de here. inſti. & Sic. in c. 1. de offi. dele. & in c. Abbas cum ſi. quòd me. cau.

Fallit ſecundo dicta concluſio niſi per ſona familiaris uel domeſtica ſit perſona ualde honeſta, ut ſunt familiares Epiſcoporum uel principum, quia admittuntur in teſtes pro dominis ſecundum Inn. in d. c. in literis, quem ſequuntur Bald. & Sal. in l. ij. C. eo. tit. Ant. & Imo. in alle. c. in literis. ſed Fely. ibidem refert dominum ſuum tenere contrarium, primo per l. 1. circa medium. C. ſi rector Prouinc. ubi ſicut rector eſt ſuſpectus ſi procurat nuptias pro ſe, ita ſi domeſtico, & tunc ratio dignitatis deberet facere quòd ſola qualitas domeſticitatis non faceret in eo præſumi aliquid illicitum, cuius inductio uidetur habere ſaporem. Præterea dicit ipſe quòd honeſtas perſonæ non facit ceſſare preſumptionem reuerentię, quam præſumitur habere ad dominum, & alle. iura facientia mentionem de metu reuerentiali. de quibus per omnes in cap. cauſam matrimonij de offic. delega. Item quia tex. iiij. q. ij. §. idonei. & in l. etiam. C. de teſt. Loquuntur abſolutè. Vnde dicit ſe credere prędictos fuiſſe in errore. Sed Fely. vbi ſupra tandem dicit ſe putare eos bene dixiſſe, dicens reperire in iure plerunque quòd vbi ex coniecturis dubitatur de mendacio, uel iudicio corrupto, integritas uel ſanctimonia perſonę tollit omnem ſuſpitionem. ad hoc alle. Specu. tit. de le. §. ſupereſt circa ij. colum. & Sic. in cap. niſi eſſent in prin. per illum tex. de preben. & glo. c. ad hæc. in ver. Archi. de offi. Archidiaco. & Specu. tit. de teſte. §. 1. ver. no. & Bar. in l. quicunque. C. de fundis patrimo. libro x. Et Baldus in l. abſtinendum. C. quorum appell. non recei. glo. in l. 1. §. de his ante. ff. de ripa. muni. Et Sic. in c. 1. vlti. colum. de iudi. Bald. in l. decernimus iij. col. eo. tit. & tex. in §. his omnibus lxj. diſt. & Ant. in c. poſtremo de app. Inno. in c. fi. de dolo & contu. & glo. 1. in c. pręſentium xv. q. 1. Et Spec. de requiſiti. conſilij. verſicu. Item fac eos iurare. Zaba. in clemen. 1. in xxxix. q. de priuile. Inno. & Ant. in c. 1. de cleri. peregrinan. Inno. Ant. & Ana. in c. ſuper his de accuſ. ubi Fely. extenſè poſuit dicta prędictorum in ult. colum. Ex quibus infert quòd dato quòd honeſtas non faciat ceſſare rationem reuerentię, tamen facit ceſſare rationes de quibus in tex. no. c. accuſatores in iij. q. v. & ad hoc eſt tex. in prędicto c. in literis in fi. ſecundum Inno. Fallit tertio in his quę ueriſimiliter melius ſciuntur per domeſticos & familiares, quàm per alios: quia admittuntur ſecundum Io. An. in prędicto uerſicul. Item quòd eſt domeſticus, & Barto. in l. ſiquando in vlt. colum. C. unde ui. eſt caſus in l. conſenſu. C. de Repu. & in cap. ueniens in fi. de teſt. & tex. optimus in l. quoties. C. de naufra. lib. x. Plus dicit ibi Bar. quòd non ſolum admittuntur ſed etiam præferuntur alijs, & eſt tex. optimus in c. ſuper prudentia 14. quæſt. 2. immo etiam ſerui & ancillæ cum tormentis, hoc caſu admittuntur d. l. conſenſu, & non intelligitur ibi tex. in uerſi. ſi alia documenta defecerint, quod ad illos ſcilicet domeſticos non recurrant niſi in ſubſidium, quod eſſet contra Bar. vbi ſupra. quia illud dicitur reſpectu aliorum domeſticorum, qui non ſunt ſerui, qui præferuntur ipſis, puta liberi homines, mercenarij, clientes, & ſimiles. Et quamuis plus credatur domeſticis, non tamen prohibetur per alios producere per c. ſuper prudentia in uer. potiſſimè niſi ageretur de probanda conſanguinitate, in qua non admittuntur extranei, niſi in ſubſidium per text. ſolemnem in c. quoties de teſt. & ad dictum c. in literis non ſunt admiſſi domeſtici, quia non erant honeſti, eo quòd dicerent ſe interfuiſſe facto inhoneſto commiſſo à domino, ſecundum Bald. ibidem per l. hæc verba. ff. de adul. & ſic participes repellebantur ſecundum eum: Vnde merito dicit ibidem Inno. quòd ſi fuiſſent honeſtæ perſonæ, non proceſſiſſet prædicta decreta. Fallit 4. in famulo, qui tempore depoſitionis non eſt amplius famulus ſecũdum Specu. tit. de teſte. §. 1. uer. quid ſi olim.

Et

Et Sic.in alle.c.in literis Barto.in l.1.§. ſi ſeruos per illum tex.ff.de queſtio. Et Cy. & Bald. in l.2.C.de teſti.Bart.in l.qui teſtamento.ff.de teſta.Io.de Fan. in c. conſanguinei 4.q.5. Dicit enim Bald.in alle.c. in literis, quòd famulus expulſus non ſeruat amorem ſicut de affinitate ſopita ſoluto matri. Dicit glo.ſingularis ſecundum eum in l.ſed hoc ita ff.de re iudi. Et quia conditio teſtis inſpicitur tempore teſtificatus l.3.§.lege Iulia.ff. de teſtibus, & l.3.§.duæ cauſæ de carb.edi. Quod intellige dummodo famulus non ſit dimiſſus ſimulatè ad tempus etiam ſi appareret cum dimiſſum ut teſtificaretur: quia non dicitur eſſe in dolo, qui parat ſibi probationem per aliquod factum, quo alias ſuccumberet. l. At qui natura.§. cũ autem in text.& gloſſ.ff.de negotijs. Ita concludit Fely.in alle.c.in literis.ſequendo in hoc Cynum in præalle.l.2.& Ioan. An. in addi, Specu. ubi ſupra. Secundo intellige dummodo licentia fuerit realis, & non ſimulata ſecundum prædictos dicentes cognoſci ſimulationem ſi incontinenti rediret ad dominum: Secus ſi ex interuallo per l.ſi uentri.§.fin.ff.de priui. credito. Hinc eſt quòd dicit Barto.in l.fi. ff. de donatio. inter ui. & uxo. quod duo illo caſu faciunt ceſſare ſuſpitionem ſimulationis, uidelicet interuallum longum, uel quòd antequam famulus redeat ad dominum, poſuerit ſe cum alio, uel quæſierit ſe ponere. oportet tamen ut Iudex in hoc arbitretur quia de facili fieret fraus, & oportet intelligere longum interuallum poſt teſtificatum: ſi enim ante decurriſſet interuallum, & facto teſtificatu rediret ad dominum non ſufficeret: quia actus ſequens declarat animum præteriti temporis. l. ſed & Iulianus.§. mutui. ff. ad Macedonianum. Hæc ex Fely. ubi ſupra dicente quid de fratribus, & quid de domino ſi poſſit teſtificari pro domeſtico, de quo in uerſic. dominus. & quid ſi domeſticus, qui non debebat teſtificari fuerit examinatus an faciat indicium per Fely. ubi ſupra.

37 Domeſticus † Epiſcopi ab eodem propter eius ſcelera expulſus ſecundum Io. An.in tit. de teſt. ſuper rubrica uenit repellendus probatis ſceleribus. & ita uidetur tenere Fely. in præalle. c.in literis in 5.fallen.circa fi. quod intelligerem iuxta lec. & no. in c. nulli de accuſ. dummodo fuerit repulſus à ſua familiaritate antequam ſciret eum producendum in teſtẽ: nam ſi faceret poſtea præſumeretur feciſſe in fraudem arg. c. ſuggeſtum & c. meminimus, & de appell. Videretur tamen quod etiam eo caſu Iudex conſtito de criminibus ex officio poſſet illum repellere. argu.no.per glo.& doc.in alle.c.nulli.

38 Dominus † poteſt teſtificari pro ſubdito uel familiari ſecundum Saly. in l. 2. C.de teſti.pro quo eſt glo. 1. recte intuenti in c.inſinuante de offi.delega. niſi eſſet adeo uilis conditionis quòd fortè timeret ſubditum ſicut dicitur per Specu. de uxore pro marito in tit. de teſte.§.2. col. 10. ſed nunquid de uxore? Tamen non dicitur eſſe teſtis omni exceptione maior, ut ſentit Bar.in l.idonei.ff.de teſti.al leg.c.cauſam quæ de offic. dele. Ita Fely. in alle.c.in literis in penul.colum.uer.ul. pro complemento.

39 Donator † an in cauſa donatarij poſſit eſſe teſtis, dic quòd non per not. Cyn. Io.Fab. Bald. & Saly. & in l. omnibus.C. de teſt. Idem Sic.in c.inſuper eod.tit.per Bald.in l.& ſi à te.C. de fal. Ita pariter tenet Deci.capel.94. Idem Fely. in alleg. c.inſuper pen.colum.alleg.Saly. idem tenentem in præalle.l. & ſi à te in fin. Vide ſupra in uerſicu.cedens, & infra in uerſic. uenditor.

Dubius in fide infidelis eſt, & ideo teſtis eſſe non poteſt.c.1. & ibi gloſſ. & docto.de hære.

40 Episcopvs † an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ſuæ uide ſupra in uerſicu. Abbas. & in uerbo adminiſtrator.

Exequutor à teſtimonio repellitur in ea cauſa in qua fuit exequutor per tex.in l.fi.ff.de teſti.de quo per Spe.eo. titu.§.1. 30. colum. verſicu. item quod in eadem cauſa.

41 Excommunicatus † etiam à teſtificando repellitur. ſufficiant c.ueniens lo ſecundo, in fin.de teſti. & c. decernimus de ſenten.

ſenten.excom. libro ſexto, ubi decernuntur quòd iudices ſeculares per cenſuram eccleſiaſticam ab eccleſiaſticis iudicibus canonica monitione præmiſſa repellere excommunicatos à teſtificando, in ſuis curijs & iudicijs compellantur. Idem Egi.in tracta.de teſti.2. colum. in uerſic. repelluntur infideles. Specu. tit. de teſti. uerſi. Item quod excommunicatus. Idem Nellus de Sancto Gemi. eo.tit. colum.4. uerſicu. excommunicatus. Iſtud tamen male ſeruatur, quamuis glo. no. in l.1.C. de iur.& fac. igno. teneat quòd exceptio excommunicationis poſſit opponi in foro ſeculari coram iudice laico no. Bal. in c. intelleximus de iudi. & in c. contingit 10.colum.de dolo.de contu. & idem Bal. in l. quoties. C. de iudi. & in l. placet ad fi.C.de ſac.ſan.eccle.ſa. tex.in cap. poſtulaſti de homi. ubi excommunicatio fuit oppoſita coram Rege, & ſic coram iudice ſæculari, & illum text. not. ad hoc ibi Ioan.de Ana. & Fely. Idem tenet Gemi. in c.1.§.2.5.colum. de excep.libro ſexto. Bald.in l.fi.C.ſi à non compe.iudi.fue.iu di. vidi tamen ſæpenumero etiam in curia parlamenti eos qui ſententiam excõmunicationis per annum ſuſtinuerant à teſtificando repelli; quia tales cenſentur eſſe ſuſpecti de hæreſi no. Sicul.in c.fi. de pœnis: Immo Fely. in c. excommunicamus il primo, de hære. no. ex illo text. quod tales ſunt infames, & à dignitatibus repellendi l.2.C.de digni.lib. 12. de quod no.per ipſum in alle.cap.poſtulaſti de homi. Sicu.ubi ſupra alleg.c. rurſus.& c.quicunque 11.q.3. quid autem operatur huiuſmodi ſuſpitio hæreſis uide per Sicul.in alleg.c.fi.in vlti.col.

42 Falsitatis † accuſatione pendente an quis à teſtificando repellatur vide ſupra in §.accuſatione & §.ſeq. falſarius non admittitur in teſtem etiam contra falſarium no.Inno.in cap.1.de confeſ. & Bald.in marga.§.confeſſio.uerſic.1.

43 Famulus † non poteſt eſſe teſtis pro domino.l. ſeruos. & ibi Salyc.poſt Iaco. Butr.C.de quæſtio.l.etiam.& ibi. doc.C. de teſt. quia ſibi poteſt imperari: ideo cenſetur inhabilis gloſſ.4.q.3. §. idonei. uerſicu.teſtes. Fallit ſi ſit famulus alicuius magni domini, honeſtæque perſonæ, nec eſt veriſimile famulum deieraturũ, cùm ſit grauis & honeſta perſona, alias ſecus Doct.& Bald.in præalleg.l.etiam. Inno.& Doct.in cap.literis de teſti. Vide quod poſui ſupra in §.domeſtici,& latius in addi.ad 4.q.c. 2. Fallit in famulo non habente ſalarium: quia talis famulus admittitur in teſtem pro domino, ita ſingu.dicit Specu.in tit.de teſte.§. 1. uerſic. ſed de quo mercenario, quod dictum refert & ſequitur Ludoui.Rom.conſi.42. incip. propoſita quæſtio. Adde quod famulus, qui producitur ad probandum quod librum reportauit non poteſt eſſe teſtis quia pro ſe deponit.l.deferre.§.idẽ decreuerunt ff.de iur.fiſ.

44 Familiares † iudicis in teſtes non ſunt admittendi quando iudex habet aliquam affectionem ad cauſam, ut quia procedit ex officio ſaltem ut faciant plenam probationem, aliàs iudex poſſet cõdemnare quemcunque. Si uero non habeat affectionem ad cauſam teſtes de familia iudicis ſunt admittendi. Ita di. Sicul.poſt Hoſtien.in c.j.de offi.iudi.in fi.

Facti proprij in quo quis habet intereſſe nemo teſtis idoneus eſſe prohibetur. Bar.in præalle.l.deferre. §. idem decreuerunt ff.de iure fiſ.no. in c. ij. de arbi. & per Archi. & Io. An. in c. Romana de teſti. lib.vj. & ibi doc. circa fi. dicit quod ſi uolo probare quòd mutuaui centum Titio, quæ ſibi miſi per Sempronium, idem Sempronius non erit idoneus teſtis, & alle.idem tenere Do.Io.de famu.

Fenus improbum exercentes ſunt infames ut in l. improbũ C. in quibus cau. infa. alicui irro. nam & cum hodie fenus omne ſit illicitum, & prohibitum, tale fenus exercentes ſunt infames ſecundum Pe.Cy.Ia.But.Bal.Guil.de cu. & Saly.in alle. l.improbum. ergo omnis fenerator repellitur à teſtimonio, quod eſt no. & poſuit Cy.in l.ſi quis ad declinandam.C. de epiſ.& cle.& idem Bal.ubi ſupra, & in ſuo tractatu de teſti.§.circa uer.xlj. Pa.de Caſt. in præalle. l.improbum, dicit quòd ſi erat occultus uſurarius, requiritur declara-

claratoria non tamen infamis orietur ex ſententia, ſed ex crimine declarato per ſententiam: quia iſte eſt de caſibus, in quibus quis incurrit infamiam ipſo facto. Unde ſi aliquis uſurarius fuit in teſtem acceptus, & poſtea fuit declaratum ipſum eſſe uſurarium, teſtimonium irritabitur, quia tempore teſtimonij erat infamis, ſecus in caſibus in quibus infamia oritur ex ſententia iuxta l.j.ff.co.ti. & ita ſentire uidetur Saly.in præalle.l.improbum.

45 Fideiuſſor † poteſt eſſe teſtis pro fideiuſſore ad probandum quòd non principaliter fideiuſſerunt tenet Cy. Bald. Ang.& Saly.in l.dictantibus. C. de teſta. Bar.in l.ſiquis ita per illum tex.ff.de reb. dub.Bal.in l.fi.§.j.ij. col. C. de execu. rei iud.cum limitatione, quam ponit Saly. poſt Bal.in præalle. l. fi.uidelicet ſi color fuit quæſitus: ſed ſi creditor noluit eum ut fideiuſſorem recipere, ſed ut principalem, certè tunc non habet beneficium diſcuſsionis, quia eſt uerè conreus debendi l.ſi non ſinguli ff. ſi cert.peta.& ff. ad Velle.l.ult uxori §.j.ſequitur Alex.de Imo.conſil.78.in ij.col.in prin. uol.quāuis contrarium tenuerit Ang.in §.legatarius.Inſti.de teſt.

Fideiuſſor pro principali reo ſeu debitore ſi eſt ſoluendo poteſt eſſe teſtis, ſecus ſi non ſit ſoluendo. Ita uidetur tenere Specu. ti. de teſte.§.j. uer. Quid de fideiuſſore. Veruntamen ibi Io. An. in addi. uidetur tenere contrarium dicens fideiuſſorem habere intereſſe ſaltem ne litibus & ſumptibus uexetur ff. de minori.ff.minor xx.ann.de arbi.c.ij.& maximè cùm fideiuſſor renuntiauit per modum qui no.de fideiuſſo.c.ij.in glo.j.quare dicit teſtimonium illius uideri ſuſpectum. Idem tenere uidetur Dy.Ang.Imo.Pau. de Ca.& Are.in l.fideiuſſor.§.fi.ff.de leg. j.idem Io.An.in addi. Specu.tit.de iudi. dele.§.ſupereſt,uer.ſed nunquid fideiuſſor. Ang.in l. ab executore. §. alio. ff. de app. Imo. in l. Aſinam in princip. per illum tex. eo.tit. Ant. & Fely. in c. inſuper de teſtib. Ang.conſil.295.incip. Viſis atteſtationibus, & iſta eſt communis opinio, ut recita. Iaſ. poſt Aret. in l.ſi tui.§. fi.ff.de lega.j. adiiciens Bal. Flo. & Alex. tenere quòd opinio prædicta procedat quando fideiuſſor renuntiaſſet beneficio executionis, uel debitor principalis non eſſet ſoluendo: ſed ſi debitor eſſet præſens & ſoluendo, & fideiuſſor non renuntiaſſet beneficio de fideiuſſo. tunc benè poſſet eſſe teſtis & iudex: quia tunc non poteſt haberi regreſſus contra fideiuſſorem, & nullum damnum, aut præiudicium poteſt eſſe fideiuſſori. ita concludit Iaſ. ubi ſupra, & idem Fely. in præalle.c.inſuper.

46 Fidei † commiſſarius uniuerſalis nō poteſt eſſe teſtis in uel pro teſtamento: quia iuris ſucceſſor exiſtit, & habetur pro hærede uniuerſali l. reſtituta in princ.& l.j.§.ſi res.ff.ad Trebel. no.Ang. Inſti.de teſta.§.legatarius. Iaco.de Are. & Bal.in d.l.qui teſtamento ff.eo.tit. Iaſ. in l.dictantibus.C.eo.tit. Filius an poſsit eſſe teſtis in cauſa patris. Vide infra in §. pater non poteſt.

47 Filius † inceſtuoſus non poteſt eſſe teſtis in uel pro teſtamēto patris no. Bal. in l.cum acutiſsimi ij.col.C.de fideicom. alleg. Specu. in tit.de inſtru.edi.§. compendioſè,uer.& generaliter nō poſſunt.

Filius improperatus in teſtamento paterno à teſtimonio repellitur ſecundum Bal.in tracta. de teſti.§.circa uer.47. per l.ea quæ.C.in quibus cau.irro.infa. ubi tex. quòd improperium partis in teſtamento lædit opinionem filiorum apud bonos & graues, & ſic ſecundum gloſſ. ſunt infames infamia facti.

48 Frater † an admittatur pro fratre, uel contra. Vide ſupra in §.Coniunctus.

Fur,raptor, uel adulter manifeſtus à teſtimonio repelluntur ſecundum Specu. tit. de teſte §.j.col.ix.uer. item excipitur quod eſt fur. idem tenet Nellus de ſancto Gemi.tracta. de teſte.c.iij.

Fuſtibus ceſus à prætore repellitur à teſtificādo ſecundum Bal.in tracta.de teſte.§. circa uerſi.48.alle.l.fuſtibus.C.ex quibus cau.infa. irro.

49 Hermaphroditus † non admittitur in teſtem in illis caſibus in quibus

bus mulier non admittitur 4.q.3. uer. item hermafroditus. Idem Specu. & ibi Io.An. in tit.de teſt.§.j.itē quod eſt hermafroditus. Si tamen magis incaleſcit in ſexum uirilem iudicandum erit ſicut de uiro, ut colligitur per gloſſ. in alle. uer. itē hermafroditus. Idem tenet Egidi.tracta.de teſti. col.ix.

50 Hæreticus † non poteſt eſſe teſtis in iudicio, tenet Bar.in l.quoniam.C.de hęre.& in l.Caſſius ff.de Senato. Specu.tit. de teſt.§.j.col.xxxvj.uer.quid de portantibus, ſecus in contractibus ſecundum Bar. ubi ſupra. Quid autem de eo qui olim fuit hæreticus. Specu. ubi ſupra uidetur tenere quòd admittitur, licet contrarium uidetur gloſſ. in l.all.l.Caſſius, ad quod tex. in c. excommunicamus.§. credentes de hære. Homicida ſi fuerit condemnatus de iure ciuili repellitur niſi fuerit reſtitutus ij.q.3.§. notandum. Bar. poſt gloſſ. in l.3.§.lex Iulia ff. de teſti. & Bal. in auc. ſi dicatur C.eo.ti. Spe. eo.ti.§.j.col.34.uer.item quod eſt homicida. Bar. tamen & Bal.ubi ſupra dicunt ipſum homicidam admittēdum cum tortura in magnis cauſis, ſed Io.An. in addi. ad Spec.ubi ſupra, dicit admittendum de iure ciui.niſi fuerit condemnatus. Vide ſupra in uer, criminoſus.

51 IDONEI † teſtes dicuntur omnes qui non reperiuntur expreſſe prohibiti. l.j.§.j.§.de teſti.

Idoneus in cauſa ciuili non propterea cēſetur idoneus in cā criminali, uel eadē ciuiliter nota, tenet Bal.in l.ſi quis ad ſe fundum ij.col.c.ad.l.Iul.de ui publica.

Idoneus teſtis nō dicitur qui timet dicere ueritatem, Bal.in l.eos.C.de teſti.

Idoneus teſtis non dicitur quando ex eius depoſitione aſcribenda ſibi uenit laus aut uituperium, ſic in c.cum à nobis 3.col.de teſti.Io. An. in addi. Specu. eo. ti.§.j.uer. quid ſi adminiſtrator, & dixi ſupra in uer. adminiſtrator.

52 Ignotus † partibus litigantibus an poſſit eſſe teſtis. de hoc gloſſ. Ant. Imo. & Sicu. in c.cum cauſam de teſti. Bar.in l.ſi.ad ſi.prin.C. de iure delib. & ibi per Bal.x.col.uer. ulterius no. & per Arch. in §.teſtium 4.q.3.& Bar.in l. non minorem in ſi.C.de tranſac. & per Io.An. qui omnes ſequuntur in addi. Specu.tit. de teſti.§.j.xx.col.uer. item quòd non prohibet. & uer. teſtimonio autem. & in effectu concluditur quòd teſtis debet cognoſcere partes quando deponit de facto ambarum puta de emp.& uen. ſi autem de facto unius puta quòd poſſedit, ſufficit illum cognoſcere: ſi autem de facto neutrius puta quantum ualuit frumentum, aut quid ſimile, tunc non eſt neceſſe quòd aliquam partium cognoſcat.

53 Inhabiles † ad teſtificandum dicuntur quibus imperare poteſt ipſe producens 4.q.3.§. item idonei & l.2.C. de teſti.dixi ſupra in uer.domeſtici.

54 Infamis † habens conteſtes idoneos poteſt eſſe teſtis ſecundum Iac Butr.Bal. & doc. in l. ſi quis ex argētarijs in prin. ff.de eden. & Bal.in l.j.C.de ſumma tri.

Infamis tempore depoſitionis ſi tempore iuramenti nondum erat infamis poteſt eſſe teſtis ſecundum Specu.ti. de teſte.§.j.uerſ. Quid ſi teſtis. Idem Bar. in conſi. incipiente Io. de diruto. Contrarium uerius uidetur infra in uer. teſtis habilis.

Infamis infamia iuris non poteſt eſſe teſtis.c. præterea de teſti.cogen.c. teſtimonium c. licet ex quadam de teſti.l.3. §. lex Iulia.ff.e.ti. & ibi Bar. & in l.Caſſius. & ibi plene ff.de Sena. Oldr.in conſ. 191.Spe.tit.de teſte.§.j.uer. Item excipitur quod eſt infamis.& uer.quid de portantibus, & de accu.§.3.quod etiam uerum eſt cōtra infamem uel criminoſum ſecundum Bar. & doc. in l. cum mulier ſol.matr. & gloſſ. in alle.c.teſtimonium: ſi uero non poteſt aliter ueritas haberi cum tortura, tunc admittitur ſecundum Bar.in alle.l.j.C.de ſum.tri. item uerum niſi in crimine hæreſis, ſacrilegij, læſæ maieſtatis, fraudati cenſus, fraudatæ annonæ, ſimoniæ, & perduellionis. Specu. ubi ſupra de accu.§.j. Item uerum ſi ſit publice infamis gloſſ.no.& Bar. in l.3.§. lege Iulia.ff.de teſti. Adde hic quæ ſcripſi ſupra in uerſi.criminoſus.

Infamis infamia facti non repellitur à teſtimonio

teſtimonio in cauſis ciuilibus, licet eius fidei multum detrahatur Gloſſ. & Bar. in l. iij. §. duæ cauſæ. ff. ad Carbo. ubi dicit Bar. quòd admittuntur ad ſubſidium cũ tormentis l. ſerui reſponſo: & l. ob carmen de teſti.

Infamis infamia iuris uel facti non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali ad ſententiam ferendam, ſed quoad inditia facienda quoad torturam. ſic Bald. in l. j. C. de ſum. tri. & Bar. in §. quæſt. ff. de quæſt. Adde Hippo. de Marſi. ſing. 109. ubi tenet quòd infamis infamia facti in cauſis ciuilibus in totum non repellitur à teſtimonio, licet non plenè probet ut habetur per doc. in l. j. C. de ſum. trin. & in c. teſtimonio de teſti. per Bal. in auc. preſbyteri in prin. C. de Epiſ. & cle. & Specu. tit. de teſti. §. item quod eſt infam. dicit tamen quòd talis infamia infamiam facti in totum repellit, atteſtatur, & dictum ſuum nihil probat, & hoc in cauſa ciuili, & ardua. Ita dicit Bal. in c. ad noſtram de proba. & uide in c. q. ca. 173. & ibi in addi.

Inceſtuoſus ab accuſando, & teſtificando, repellitur Specu. tit. de accuſ. §. j. uerſ. item quod eſt inceſtuoſus.

Increpatus in teſtamento paterno nõ poteſt eſſe teſtis. Vide ſupra in uerſi. filius improperatus.

55 Infantis † teſtimonium eſt ſuſpectũ & non ualet ſicut nec ceci teſtificantis de coloribus. Bald, in l. teſtium ij. col. C. de teſti.

56 Inimicus † capitalis ex cauſa criminali uel ciuili magna non poteſt eſſe teſtis. l. iij. in princ. & ibi Bar. ff. de teſti. c. qualiter & quando, & c. cum oporteat, & ibi latè per Fely. de accu. & in c. inquiſitionis c. meminimus, & c. repellantur eo. ti. ij. q. j. c. in primis iij. q. v. c. j. & ij. Specu. tit. de aboli. §. ij. & tit. de teſte. §. j. in princ. & de accuſ. §. ij. Quod uerum eſt etiam ſi ſit ſuſpitio de inimicitia capitali, licet de ipſa liquide non conſtet ſecundum Inno. in c. cum I. & A. de re iud. in d. c. cùm oporteat, & c. cum P. de accu. & Bal. in auc. ſi dicatur C. de teſti.

Item uerum etiam ſi aliter ueritas nõ poſſit apparere. Specu. de accu. §. j. ad fin. c. per tuas de ſimo. Itẽ niſi is contra quẽ producunt dediſſet cauſam inimicitiæ Bar. in l. j. §. cùm quis in fi. ff. de quæſti. & in l. et C. de teſti. Quod intelligo qñ factum fuiſſet ad cautelam, ſicut de illo qui dedit alapam ut repelleret eum, iux. no. per Archi. & Domi. in c. ſtatutum. §. cùm autem de reſcri. lib. vj. Item uerum ſi inimicia ſit grauis, non ſi leuis gloſſ. inſti. de iniur. § in ſumma, & in Specu. de dele. §. ſupereſt. uerſi. item quòd eſt inimicus per Ioan. An. ibi in addi. quòd ex qualitate cauſæ iudicis arbitrio iudicandum. & ſecundum Bal. in alleg. auc. ſi dicatur. & Inno. in alle. c. cùm oporteat.

Item ſi ſit leuis non adhibetur ei tanta fides ſecundum Bar. in Marga. j. §. teſtis viij. col. Item uerum eſt etiam ſi ſit amicus inimici quia inimicus eſt ſecundum Cy. & Bal. in l. ſi quis C. de teſti. Vnde glo. in l. j. §. cum patronus in uer. cum inimicis. ff. de offi. præfec. Vrb. ubi glo. uoluit ꝙ amicus inimici mei eſt meus inimicus. tex. & Bar. in l. ſciendũ §. ſi accu. ff. de legatis. Vide ꝙ ſcripſi ſupra in uer. cohabitantes. Item uerum niſi ſit recõcilia tus. Inn. in alle. c. cũ oportet. Bal. in alle. auc. ſi dicatur, & Bar. in l. iij. §. nõ ſolũ ff. de adimen. le. & in l. Athletæ ff. de excuſ. tuto, & Ang. in auc. de teſti. §. ſi uero libertis poſt gloſſ. ibi quod uerum niſi ſit reconciliatus de recenti: quia tunc atteſtatio repelleretur ſecundum Inn. in c. cum I. & A. de re iudi. & Specu. in tit. de iudi. dele. §. ſupereſt. uer. Item quod quõdam, & ibi Io. An. in addi. & eſt caſus iij. q. v. c. accuſatores. quanquam Fely. poſt Ana. in alle. c. cum oporteat aliter ſentire uideatur prima facie. Item uerum ſiue expreſsè oſtendat ſe inimicum ſiue tacet, id eſt qui odium gerit in mente ſecundum Inn. in d. c. cum I. & A. & Bal. in l. præſcriptione C. ſi contra ius uel utili. publi. præſumitur autem odium in mẽte gerere is qui non alloquitur, uel qui non ſalutat gloſſ. in c. cum Adrianus 63. diſt. per c. cum ſuper de offi. deleg. Item uerum ſi tẽpore teſtimonij ſit inimicus, quamuis tempore publicationis ſit recõ-

ciliatus gloſſ.no.in auten.de teſti.§.ſi uero dicat odioſum,ad idem Bar. in præalle.l.Athletæ.§.amplius ff.de execu. tuto. Item aduerte quia ſecundum omnes doc. ad hoc ut inimicitia repellat requiritur quòd ſit capitalis, & idem ſi fuerit omnium bonorum ratione cauſata, uel maioris partis: quia tunc cenſetur quaſi capitalis per id quod no. gloſſ. in auct. ſi dicatur de teſt. Quia bona temporalia ſunt uita hominis l.aduocati C. de aduo. diuer.iudi. Aliquãdo tñ ex ſpoliatiõe alicuius rei particularis contrahitur inimicitia capitalis, ut in c. idem cùm quis de reſti.ſpo.facit c.accedens ut lit.non conte.& ibi Sicu. idem ſi probatur aliquem retinere bona, & uxorem alicuius.Idem ſi tenuit te in uinculis præſumitur inimicitia, quæ ſemper durare præſumitur niſi contrarium probetur ſecundum Bald. in l.ignorat in fi.C.ad exhi.& in l.ſeruus. C.fami.hercíſ.& auc. ſi dicatur prealleg. & in hoc no. Fely.in alle.c. cũ oporteat, quod etiam carcerans quem iuſtè largo modo dicitur facere iniuriam.Ita no. ꝓbat tex.in l.cùm & filij C. qui bo. ce. poſ. Item aliquando inimicitia cauſatur ex facto non honeſto l.j.cum ibi not. ff.de his quib.ut indig. pro quo tex. xxiij. q.v.c. non eſt crudelis facit glo. in l. ſororẽ C. de his qui ut indig.Item ſi quis fuerit alicui mortem comminatus dicitur inimicus ſecundum Zaba. in alle. c.cùm oporteat per glo.no. in l.licet ff.de arbi. quod tamen intellige ſecundum Bal.& Saly.in l.metus C. quod me. cau. uidelicet ſi ille qui minatur erat perſona potens ad faciendum illud, & conſuetus exequi minas per no. per Bal.& Imo.in l.ſi.ff.de hære.inſti.

Item inimicitia prout concernit rancorẽ animi cadit in muliere ſicut in maſculo per tex.in l.j.ibi,& pariter mulieris inimicus C. de his qui ſe deferunt lib. x. & Fely.in alle.c.cum oporteat. Item adde ſecundum eum quòd inimicitia ſurgens ex quo ad teſtimonium ferendum purgatur facta reſtitutione c.item cum quis de reſti.ſpo. tamen non purgatur quominus recuſari poſsit ut iudex. caſus eſt cum gloſſ.penul.in c.conquerente eo. tit.Item adde quod fratris mei, uel conſanguinei inimicus præſumitur meus inimicus arbitrio tamen iudicis committitur ſecundùm Bar. contra Gloſſ. in l. tutor §.ſi tutor. ff. de ſuſpe. tuto. Item qui non eſt inimicus, ſed accuſatur de crimine capitali tanquam inimicus ad cautelam, ut à teſtimonio repellatur. ſi accuſatio eſt inſtituta pendente cauſa in qua ſit teſtificaturus ne malitia profit accuſatori admittitur in teſtem: ſed ſi non cõſtet de malitia debet ſuperſederi in cauſa ciuili donec ſuper accuſatione feratur ſententia, qua declaretur an ſit inimicus uel non.Bal.in alle.auc.ſi dicatur ult.col. poſt Io.An.in c.ſi.eo.tit.

57 Impubes † ad teſtimonium non admittitur.tex. in c.teſtes.i.uerſi. Ad teſtimonium 4.q.3. & ibi gloſſ.niſi in caſibus de quibus in l.ſi.in fi.ff.de lib.cau.no.Specu. in tit. de teſte.§.j.uer. item excipitur quòd eſt impubes. Nellus in tracta. de teſt.uerſi.Impubes.& hoc in cauſa ciuili: Nam in criminali etiam pubes ante xx. annos cõpletos non admittitur niſi quantum ad præſumptionem faciendam: pupillus tamen quandoque facit indicium ad probandum dominum occiſum à familia l.ij.§. impuberes.ff.ad Silleia. Spe. ubi ſupra. Sed an de his quæ uidit in pupillari ætate poſſit teſtificari poſt pubertatem dic quòd ſic, præſertim de geſtis tempore quo erat proximus pubertati. Specu.ubi ſupra.uer.ſed nunquid factus pubes. & ibi ſingulariter per Io.An. & Bal.in addi.Vide late per Fely.poſt alios in c. cum nobis de reſcrip. quibus adde diſtinctionem quam idem Fely. poſt Sicu. ponit in c.ſi.de ſent.excom.

Inueſtitor in cauſa feudi non poteſt eſſe teſtis niſi ad iudicium ſecundum. Bal.in c.ſi duo de pace tenen. col.x.uide quæ ſcripſi ſupra in uer. collator.

58 Iudæus † non poteſt eſſe teſtis contra Chriſtianum in contractibus & teſtamentis, ſed inter ſe indiſtincte, ut tenet Specu. in ti.de teſte.§.j.uer. item quod eſt Iudæus ij.q.vij.non poteſt.& Bal.in l.qui accuſare C.de eden.tex.gloſſ. Bal.

&

& doc.in l.quoniam.C.de hęre.& in ſum ma regulariter non admittitur. Fallit in caſibus poſitis per Fely.in c. Iudæi de te ſti.& ibi uide.

Iudex ex officio nullo excipiente poteſt repellere teſtes inhabiles ſecundum Inno. in c.intimauit de teſti.per l. quos prohibet.ff.de poſtulan.& ſequũtur eundem Inno.ubi ſupra Ant.Domi.Sicu. in alle.c.Intimauit. & Ludo. Roma.in rubri.ff.de arbi.in x.col.& idem Bal.in præ alle.l.quos prohibet. & alle.gloſſ.in l.j.§. ſi præſes in uer.nominibus.ff.de magiſtra.conue.quæ dicit iudicem poſſe inquirere de cõditione teſtis. & idem Inno. in c.inquiſitionis in gloſſ. ex hoc loco. de accuſa.facit gloſſ.magna in fi.in.c. alicui ij.q. vij. & gloſſ. in c. nulli.de accu.& ibi Sicu.& alij uolentes idem de accuſatore inhabili facit tex.cum gloſſ.j.§.idem teſtium 4.q.3. ſed Fely. in alle.c.intimauit dicit aduertendum quando iſtud eſt primo declarandum ex his quæ in terminis no.Ant.in c.bone in vij.col.de elec. & in c.cum dilectus de cõſue.in x.col. & Imo. in xviij.col.quia iſtud procedit ubi tex. eſt omnino inhabilis puta infamis, Iudæus,hæreticus,& ſimiles,& ſic procedit prędicta lex quos prohibet. Secus ſi non eſſet omnino inhabilis, quæ tacito uel ex preſſo conſenſu poterit habilitari ut proxeneta in auc.de teſti.§. quoniam, & idẽ ſi eſt domeſticus uel cõſanguineus aduerſarij,& idem in ſimilibus qui repelluntur non odio ipſorum teſtium ut primi, ſed fauore partis: quia iudex iſtis non opponit parte non opponente per.c.præſentium.de teſti.& ſecundum eundem Fely. iſta ſunt dicta aurea Io.An. in Specu.e. ti.§.j.uer.ſed quid ſi uidit.& §.ſæpe in prin.& iſtud de conſanguineo firmat expreſſius Imo.quàm Ant.in alle.c.cum dilectus pro quo uide omnino Bal.in l.ſi quis teſtibus.C.de teſti.& ſubdit idem Ant. in alle.c.cum dilectus ſe conſuluiſſe quòd licet ex actis cõſtaret iudici teſtem productum fuiſſe proxenetam uel talẽ, qui licet repelli poſſet, tamen tacito conſenſu partis uel expreſſo poterat habilitari,non poterit iudex eum repellere per prædicta niſi pars opponat:quia licet notorium conſtet ex actis,attamen illud notorium non releuat ab onere proponendi ſecundum gloſſ.in cle. appellanti. in uer.alias de appell.& no.Io.An.in c.ij.ut lit.non conte.& hoc ſequitur Inno.in alleg.c.cum dilectus. quod idem Fely. ubi ſupra dicit eſſe ualde ſignandum.

59 Iudex † uel arbiter à teſtificando repelluntur,ſeu ſaltem eis non creditur de pertinentibus ad cauſam in qua iudicauerunt. Iſtud tanquam regulare ponit Inno.in c.cum à nobis de teſti.idem Hoſtien. & alij Cy.Iac.Bu. & Bar.in l.ne arbitris.& Sicu.in c.unico, ut eccleſiaſtica beneficia. Bal.in l.Iulianus la ij.§. ſanè. C.de ſacroſan.eccle.in fi.Anto.& ualde clare & copioſe in conſil.xxx. incip. quæſtio hæc dubia in penul.col. & probatur in c. ſtatuendum ij.q.vj. & in§. quæritur ea.ca.& q.quia præſumptio eſt quòd tales uelint factum ſuum comprobare, ſicut de procuratore, aduocato, & proxeneta dicitur, quia propter affectionem ad id quod fecerunt repelluntur in auc. de teſti.§.ſi uero &.§. quoniam. & per Bar.in l.deferre.§.idem decreuerunt.ff. de iure fiſci.& eſt una doctrina Io.An. quam Anto.in alle.conſi.appellat optimam & regularem in ti.de teſti.§.j.uer. quid ſi adminiſtrator uidelicet nunquã adhibendam fidem teſti deponenti de facto ſuo quando ex eo laus aut uituperium teſtificandi poteſt aſcribi.de materia huiuſmodi, In quibus caſibus iudex uel arbiter admittantur, Vide ſupra in §. arbiter, & latius & compendioſe atque ſingulariter per Fely.in alle.cum à nobis de teſtib.

60 Iudex † delegatus an poſsit eſſe teſtis uide ſupra in uer.delegatus. Adde quòd ſi iudex delegatus neceſſarius fuerit ad teſtificandum remouebitur à iudicando, & alius eius loco ſurrogabitur c. dilecto. de teſtib. procedit etiam ſi pars ultra iudicem habeat alios duos teſtes: ſecus ſi haberet plures, ut tenet gloſſ. in præalleg.c.dilecto.Quod ultimum mitigat gloſſ.in fi.niſi fraudulenter aduerſarius impetraſſet illum in iudicem, quem

uolebam in teſtem producere, nam tunc remouebitur etiam ſi habeant plures teſtes, quod placet Sicu. ubi ſupra. Nam forte alij teſtes non ſunt idonei, uel repelli poſſunt. Idẽ Specu. in ti. de teſte. §. j. 33. col. uer. quid ſi impetres, & talis iudex remotus, ut teſtificetur per illũ, qui ipſum impetrauit reprobari non poterit. Idem tenet Specu. ubi ſupra. uer. ſed nunquid poteris. Idem tenet gloſſ. antepe. in alle. c. dilecto. Sed ſi iudex iuret ſe nihil ſcire in cauſa non remouebitur ſecundum gloſſ. in alle. c. dilecto. ſequitur Inno. & Sicu. ibidem idẽ Specu. ubi ſupra uerſi. quid ſi iudex. ſi autem iudex delegauerit an repellatur uide ſupra in uer. delegatus, ubi poſui uerba Sicu. in alle. c. dilecto. eſt tamen aduertendum quòd ſecundum Sicu. poſt Inno. ibidem is qui petit iudicem remoueri, & alium ſurrogari nõ eſt ſtatim audiendus: Sed debet præmitti aliqua cauſæ cognitio uerſimilis coniecturæ ſuper duobus quòd ille ſit neceſſarius? & quòd de re illa ueritatem ſciat: nam ſi ad recipiendum teſtes non datur dilatio ſine cauſæ cognitione 3. q. 3. Spatium. l. à procedente. C. de dila. fortius in hoc caſu ubi tale præiudicium generatur alteri parti habẽti iudicem gratum. Item grauatur ſaltem in expen. factis ad cauſam impetrationis, pro quo uidetur eſſe tex. in alle. c. dilecto.

Iurans pro me teſtificari, cum pro me fuit in teſtem productus non poterit poſt modum à me reprobari ſi ab aduerſario meo contra me producatur 4. q. 3. c. ſi quis teſtibus gloſſ. & doc. in c. præſentiũ de teſti. l. ſi quis teſtibus. C. eo. tit. Specu. tit. eo. §. ſæpe teſtes uer. ſed quid ſi eum produxi. & uerſ. ſeq. Quod intelligunt Sicu. Fely. & doc. alleg. c. præſentium, & Io. An. in addi. Specu. ubi ſupra etiam ſi teſtes non fuerint examinati, & ſic eis uſus non fuit, uel quia non potuit, uel noluit: nam ex ſola productione facta in iudicio eorum perſona fuit approbata, quod eſt notandum licet Speculator aliter ubi ſupra tenere uidcatur. Vide inf. in uerſi. productus. Iuratus teſtis in dubio non præſumitur niſi appareat per l. quæcunque §. ſi. ff. de publi. etiam ſi notarius ſcripſerit in depoſitione talis teſtis iuratus & examinatus depoſuit. not. Bar. in l. Theopompus ff. de dote præleg. Iſta fuit concluſio Antonij, & Sicu. in c. tuis de teſti. Vide latius infra in uerſi. teſtis iuratus.

61 Laicvs, in criminali † non teſtificatur contra clericum c. de cetero de teſti. ad idem tex. iuncta gloſſ. in c. teſtimonium xj. q. j. Fallit primo ſecundum Sicul. in alle. c. de cetero quando delictũ fuit commiſſum ubi non erat clericorum copia. Alioquin delictum remaneret impunitum, & daretur clerico materia delinquendi. quare dicit quòd laici admittantur in defectu ad teſtimoniũ quãquam Fely. ubi ſupra aliter ſentire uideatur. Secundo limitat prædictum c. de cetero non procedere quando delictum clerici dicitur notorium: nam tunc etiã admitteret laicos ad teſtimonium, ad quod idem Sicu. adducit c. cum dilectus de purga. cano. Tertio limitat ut laici non admittantur ad plenam probationem, ſed ad indicium faciendum ſic ſaltem ut ſubiiciantur torturæ argumen. in l. capite quinto cum ibi not. per Bart. & gloſſ. ff. de adulte. & l. quæro in fin. ff. de edili. edic. & quod no. in c. j. de proba. ſentit Inno. in c. quoniam eo. tit.

Quarto limitatur ſecundo Sicul. poſt Hoſtien. ut procedat quando agitur de crimine criminaliter: ſecus ſi ciuiliter p c. iij. de teſti. quod dicit etiam procedere ſi agatur ad priuationem beneficij, nã & tunc agi dicitur ciuiliter per alle. c. iij. & c. per tuas. i. de ſimo. quia propriè accuſatio tendit ad priuationẽ ab ordine in capitulo qualiter & quando ij. de accuſa. pro qua limitatione eſt bonus tex. in c. tam in literis de teſti. Idem ſi agatur per uiam inquiſitionis, uel denuntiationis arg. in c. tam literis alle. & c. quoniam de teſti. & ſentit Frideri. conſi. xxiij.

Quinto limitatur ſecundum gloſſ. ut admittantur in criminibus exceptis alleg. c. perpetua, id eſt, de ſimo. & ita tenent omnes Docto. Legatarius in cauſa teſtamenti non eſt idoneus ſi agcretur de

de probanda per legatarios ultima uoluntate, quæ aliter probari non poteſt, quia eſſent ſcripta, nec haberet auctoritatem notarij. Sed omnem eſſentiam traheret ab eorum teſtimonio: quia tunc non erunt idonei teſtes ſecundum Sicul. & Fely. in c. inſuper de teſti. & Imol. in l. qui teſtamento. ff. de teſtamen. Sicut notarius ſuſpectus eſt cùm ſibi legatum aſcribit in teſtamento l. 1. ff. de his qui ſibi aſcribunt in teſt. Idem dic ubi eſſet quæſtio inter ipſum hęredem, & legatarium, ut plene per Imo. in alle. l. Qui teſtamēto. & glo. & Ioan. Fab. in §. legat. rius in-ſti. de teſta. Alias autem regulariter teſtificari poteſt legatarius in cauſa teſtamenti, cùm non agitur principaliter de iure ſuo, & propter multitudinem teſtiū præſumitur pro teſtamento habente ſcripturam publicam. Et pro hoc multum facit, qa attenderetur hoc caſu ſecundaria cōmoditas. ſequeretur quòd aliquando iſti teſtes teſtamentarij non poſſent teſtificari de ſolemnitate teſtamenti uel ueritate, cum ſingulis eorum relinqui poſſit. l. dictantibus. C. de teſta. Et procedit iſtud non ſolum quando in omnem euentum legatarius erat habiturus legatum, ut in cau. auc. ex cauſa. C. de lib. præte. uel qn̄ eſt appoſita clauſula codicillaris, qui ſūt caſus indubitati: ſed etiam quando ſecundario concerneret præiudicium legatarij per prædicta. Quæ ſecundū Imol. ſunt introducta fauore teſtamenti, vt non attendatur ſecundarium commodum. Adducit Bal. in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſti. & iur. Vbi dicit quòd ſi legatarius productus in teſtem interrogatus an ſentiat cō modum ex teſtificatu dicat quòd non, puniendus nō eſt de falſo, quia intelligitur ſ. principaliter ſi uelis uide de hoc latius per Imo. & Bal. 1. c. 3. de teſti. per Io. An. Dom. Ant. Et Imo. ubi ſupra per Pau. de Caſt. in alle. l. Qui teſtamento & alijs locis per Fely. in prælleg. capi. de cætero.

62 Leproſus † à teſtimonio non repellitur tenet Bal. in l. Caſus. C. de teſt. alleg. ad hoc text. in auc. Iuſiuran. quod præſt. ab his in fin.

63 Lenones † à teſtimonio repelluntur ſecundum Bal. in tracta. de teſti. alleg. l. Athletas. §. 1. de infa. ubi glo. dicit tales eſſe infames ipſo iure dicens quòd ille tex. nō loquitur de lenocinio quod facit qui retinet uxorem in adulterio deprehēſā, de quo in l. 1. §. lenocinij. Et l. mariti. ff. ad Iuliam de adul. Nam iſte non eſt infamis ipſo iure, ſed per ſententiam.

64 Libertus † nec uolens auditur in teſtē contra patronum, nec cogitur l. Liberto ff. C. de teſti. & 4. q. 3. Vers. liberti. c. 3. de ſer. non ordi. qui accu. non poſ. l. fi. nec ēt pro eo in ciuili vel criminali cauſa. C. de quæſtio. l. pridem. pro aliis tamen, & contra alios poteſt. Ita Specu. tit. de teſt. §. 1. 14. colū. verſi. Item quod eſt libertus dicens idem putare de filio liberti. Et C. de l. bertis & eo. lib. l. fi. licet fuerit admiſſus in l. maritus. ff. de quæſt. ſed Io. An. in addi. Vbi ſupra dicit quòd ibi non fecit indicium ſufficiens ſecūdum vnam lectu. Ibi no. in glo. niſi procedant in fi.

Liberatus non poteſt eſſe tēſtis cōtra eum qui ſe ab eo parēteue eius liberauerit 4. q. 3. uerſic. lege Iul. Spec. tit. de teſti. §. 1. xxxvi. colum. verbo. Item quòd accuſatus.

Litem ſiue cauſam habens criminalē contra eum contra quem producitur in teſtem, non admittetur antequàm ſuper crimine fuerit pronuntiatum. Si autem cauſam habeat pecuniariam, tunc in continenti recipietur, & in tempus diſputationis quæſtio reſeruabitur. C. de teſtim. auc. ſi verò dicatur de hoc in ca. ex parte eo. tit. Ita Specu. Idem tit. §. 1. in princ. & xv. colum. verſic. quid ſi ab uno, & 3. col. verſicul. Item quod habet cauſam. & ibi Io. And. in addi. Vide etiam quæ ſcripſi ſupra in uerſic. inimicus.

65 Malæ uitæ, vel non probatæ † opinionis, nec bonæ conuerſationis, neque ſine ſuſpitione & macula manifeſta, de quibus multa mala dicuntur, & ſint crimineoſi repelluntur, & c. licet de fo. compe. c. teſtimonium de teſti. & c. ſuper eod. & in auc. eod. ti. §. quia ita, & §. quarta. C. ad leg. Fal. auc. ſed cùm teſtator. c. forus de verbo. ſignifi. §. teſtis aut. 2. q. 7. C. teſtes. Ita Spec. tit. de teſt. §. 1. col. 35. uerſ. Item quòd

quòd non eſt probatæ.

66 Mater † non poteſt regulariter teſtificari pro filio, ut in l. parentes, & ibi Glo. Cy. & Butr. C. de teſti. Fallit in cauſa ætatis filij comprobandæ, ut l. etiam matris. ff. de proba. Gloſſ. in §. Item in criminali, ver. teſtis idoneus 4. q. 3. Bart. in l. 2. §. ætas de excuſa. tuto. Ange. Are. in §. pater Inſti. de teſti. Vide in 3. q. Capelle. & in addi. & per Ia. Egi. in tracta. de teſt. in ix. col. Item in cauſa ſtatus. Bar. in l. 3. §. duæ cauſæ. ff. ad car. Idem Io. Fab. in præallega. §. pater. uerſi. ſed neque. & in addi. dictæ. q. Capelle. Item in teſtamento militis Ange. poſt Glóſ. ubi ſupra: ſed non in cauſa legitimitatis filiorum. Bar. in l. Gallus in fin. princ. ff. de libe. & poſthu. Adde quod dicam infra in verſ. pater.

67 Mediator † nó compellitur ferre teſtimonium, niſi ambæ partes conſentiant, & ſic de conſenſu utriuſque partis poſſunt compelli, & multo fortius poterunt tunc teſtificari. Si autem altera pars contradicit, tunc clarum eſt quòd non compellitur proxeneta teſtificari. Sed an tűc poſſit teſtificari. glo. tenuit quòd Sicut. in auc. de teſti. §. quoniam contrarium uero tenuit. gloſſ. in §. in his. uerſic. quod ſi neque in auc. de fi. inſtru. & in contrariű uidetur eſſe tex. cum gloſſ. in c. 1. de teſti. libro ſexto, vbi uidetur ſpeciale quod in illo caſu admittitur proxeneta inuita altera parte, & pro hoc facit ſecundum Io. An. in c. dilectorum de teſt. eo. ratio. glo. in d. §. quoniam in uolente teſtificari parte inuita habet locum hic: nam ſecűdum gloſſ. non compellitur altera parte inuita: quia præſumitur quòd habeat affectionem ad actum, ut ille ſortiatur effectum. vt habeat ſalarium ſi quod percipit, uel ſi alias impugnatur, imputetur ſibi, quia minus cautè ſe habuerit, quę ratio uidetur etiam militare, ut ſic non cőpellitur ratione prędictę affectionis. Ita nec uolens teſtificari admittatur parte inuita ſecundum Innoc. & Fely. in alle. c. dilectorum.

68 Mercenarij † loco domeſticorum habentur, & ideo repelluntur à teſtimonio in Spe. ti. de teſte. §. 1. 4. colum. uer. Item excipitur quòd eſt domeſticus, de quo ſupra in uerſic. domeſtici.

Mentecaptus à teſtimonio repellitur ſecundum Egi. in tracta. de teſti. colum. 2. alle. §. circa. 3. q. 7. & in Spe. eo. ti. colű. 35. uerſicul. Item quòd eſt furioſus. & ibi Io. An. in addi.

Mendacium in teſte quando permiſcetur circa ſubſtantialia uel circunſtantias negotij, de quo agitur. redditur inutile ſiue ſcienter, ſiue ignoranter adminiſtratur 3. quæſt. 9. c. pura. Spe. ti. de teſte. §. 1. colum. 34. uerſic. Item quod aliquid. Secus autem ſi circa non ſubſtantialia latiſſimè per Fely. in c. fraternitatis de hæreti. & Ioan. Andr. in addi. Specu. ubi ſupra.

Minor 14. annis in aliquo caſu recipitur ín teſtem. uide ſupra in uerſicul. impubes.

Monachus an poſſit eſſe teſtis uide ſupra in uerſ. Canonicus.

69 Mulier † poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali de iure ciuili, ut l. ex eo. ff. de teſti. niſi in crimine publico, uel ubi uenit membri abſciſſio, in quo mulier non poteſt eſſe teſtis ſicut non poteſt accuſare. ff. de accu. l. qui accuſare, ſed de iure Cano. nunquam admittitur in criminali exceptis criminibus 33. quęſt. 5. ca. mulierē in fi. & ſic intelligendum eſt cap. forus de uerbo. ſignifi. verſ. teſtis. Vbi quòd mulier cor uarium & mutabile ſemper habet. Vnde uerſus, Fœmina fallere, falſaque dicere quando ceſſabit, Beccaria piſcibus, mare fluctibus tuncque carebit. Idem inquit Egi. tracta. de teſte. 2. colum. uerſic. Item mulieris alle. cap. forus de uerbo. ſignifi. Idem Specu. in tit. de teſt. §. 1. colű. 35. & hoc procedit in accuſatione criminali: ſed in inquiſitione de iure cano. admitteretur ſecundum Ange. Are. inſti. de teſta. in §. teſtes. alleg. gloſſ. in c. forus. Ange. & Io. de Plaita tenet in d. §. ſed dicit iſta fuiſſe uerba Floria. in l. ex eo. in ciuilibus autem, & matrimonialibus, & ſpiritualibus, & quibuſcunque alijs etiam ubi crimine ciuiliter agitur, ut in cauſa inquiſitionis, uel denuntiationis admittitur. c. quoniam de teſtib. c. ſuper eo. 2.

&

&c. tam literis eo. tit. c. ſuper his. &c. ad petitionem de acc. de ſimo. per tuas in fi. & breuiter infra ubicunque non prohibet expreſsè, ut in teſtamentis & criminibus, ita Specu. ubi ſupra: dicit tamen Sic. in alle. c. forus, quòd minus creditur mulieri, quam uiro. & ideo ſi duo teſtes maſculi deponerent unum, magis crederetur eis quàm duabus mulieribus contrarium deponentibus. Adde quòd ſecundum Ioan. Fab. in alle. §. teſtes ad probandum inueſtituram mulier non admittitur, ut in tit. qui teſtes ſunt neceſ. ad probandum inueſti. §. 1. col. 10.

70 Mulier, † quę nubit in uirum: & uir qui nubit in fœminam à teſtimonio repelluntur. l. cum uir. C. de adul. ubi dicitur quòd tales ipſo facto ſunt infames. Ita tenet Bald. in tracta. de teſti. uerſicu. 55. 1.

71 Mutus † non poteſt ferre teſtimoniū ut in §. teſtes Inſti. de teſta. & C. qui teſta. fa. poſſ. l. diſcretis. & Inſtu. qui. non eſt per mi. fa. teſt. in §. item ſurdus, niſi forſan exemplo Zacharię Lucę 1. ca. ſciret literas per ſcripturam redderet teſtimoniū. uel quia ſigna indubitata haberet, per quę ad plenum intelligi poſſent d. l. diſcretis. ff. de leg. 3. l. nutu. c. cum apud de ſpon. & eap. tuę. Ita Spec. titul. de teſt. §. nunc tract. 6. colum. uerſicul. quid de muto.

Nvptias binas eodem tempore
72 contrahens † à teſtimonio repellitur: quia talis eſt infamis ipſo facto l. j. in fi. ff. de his qui no. infa. & ita tenet Bal. in tracta. de teſte uerſicu. xliiij.

73 Nutrix † poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni, & probat ſi dicit ſcio. quia nutriui Bar. in l. de tutela ff. de in integ. reſt. ſed nutritor non poteſt eſſe teſtis pro tēpore quo nutrit, ſed poſt. ſic in cauſa ſui alumni Bal. & Doc. in l. parentis. C. de teſti.

Officiali creditur cum literis
74 ſuperioris † non ſine. Bar. in l. prohibitum C. de iur. fiſci lib. x. & ibi uide cui debeat oſtēdere: Sed bene creditur ei quòd inuenerit ludētes, uel animalia in damno ſecundum Bal. in l. diuus. ff. de cuſto. reor. & in l. ędiles de uia publica. & in l. ſi librarius de regu. Iur.

Operarij habētur loco domeſticorū, & ideo non poſſunt eſſe teſtes ſecundum Specu. titu. de teſte. §. j. col. 4. uerſicu. item excipitur gloſſ. & doc. in c. in literis de teſti. & ita dixi ſupra in uer. mercenarij.

Pactvs ſuo nomine furti iniuriarum ui bonorum raptorum de dolo malo & fraude, quia tales infames ſunt, ipſo facto repelluntur à teſtimonio l. j. ff. de his qui no. infa. l. ij. C. eo. tit. tenet Bal. in tracta. de teſte. uer. xlij.

75 Particeps † litis à teſtimonio repellitur, tenet Bal. in l. dictantibus C. de teſta. ſiue ſit in cauſa ciuili, ſiue etiam ſit ſocius, aut particeps criminis in c. ueniens, infra de teſt. & ibi Do. idem Aegidi. ubi ſupra 3. col.

Parentes an repellātur à teſtimonio. Vide ſupra in cer. coniur. cti.

76 Pater † Spiritualis uel compater pro eo quem leuauit de ſacro fonte, uel tenuit ad cōfirmationem teſtis eſſe poteſt, & econtra ſecundum Bal. in l. parente. C. de teſti. Sed Saly. tenet contrarium in l. teſtis idoneus. ff. de teſtib. per l. ſi quis alumnam in fin. C. de nup. & idem Bal. in l. generaliter ff. de in ius uocan. ſed Iaſ. tenet quòd teſtis eſſe poteſt compater pro filiolo, uel econtra: quia edictum de teſti. &c. l. j. cum gloſſ. ita. Bar. in conſi. ſuo quod incipit in quæſtione uertente inter dominum Simonem, Saly. in illa. l. parentes. Idem Flo. in præalle. l. teſtis idoneus. Ludo. Alex. & Iaſ. in præalleg. l. generaliter. & Alex. conſi. xlij. in ij. uol. quod incipit In cauſa & lite uertente inter Chriſtofo. in penul. col. in fi. & in conſi. 115. in iiij. uol. quod incipit Viſo Themate præmiſſo.

77 Pater † non poteſt regulariter teſtificari in cauſa filij etiam emancipati l. parentes. & ibi doc. ff. de teſti. tenet Bar. in l. qui teſtamento. §. per contrarium ff. de teſti. late Specu. & ibi Io. An. in titu. de teſti. §. j. colum. j. & ſequen. uerſi. item quod eſt parens. Fallit in teſtamento filij de caſtrenſi, uel quaſi teſtanti, uel alijs cō-tra-

tractibus in præalleg. l. qui teſtamento. §. per contrarium. Fallit ſecundo in cauſa Religionis in qua pater pro filio teſtificari poteſt xx. q. 2. in c. præſens. & mater teſtificatur cum quæritur de ætate, uel genere, aut cognatione filij. l. etiam in matris ff. de proba. dicit tamen ibi gloſſ. quòd non recipitur ut teſtis, ſed ut ex ipſius reſponſo iudex melius inueniat ueritatem. uide quæ ſcripſi ſupra in uer. mater. Quarto fallit in cauſis matrimonialibus, cum quæritur utrum matrimonium poſſit eſſe cum eis, uel non, propter conſanguinitatem, uel affinitatem xxxv. q. vj. c. j. & de matrimo. contra interdictum eccleſiæ contracto. c. j. & c. uidetur qui matri. accuſa. poſſ. & c. tenor. de re iudi. c. per tuas. & c. transmiſiſſe, qui. fi. ſunt legiti.

Sed ubi quæritur an matrimonium fuerit contractum, uel non ſponſa dicente fore contractum, ſponſo hoc negante, ſi ipſe ditior, uel nobilior, uel potentior, uel honorabilior, pater, & mater ſponſæ non admittuntur. Si uero par, uel inferior ſit, admittuntur in fauorem matrimonij. c. ſuper eo. de teſt. & c. ex literis de ſponſa. Ita dicit Specu. ubi ſupra adijciens dominum ſuum dicere quòd etiã ſi ſint pares pater & mater, uidentur ſuſpecti, unde bonus iudex hoc arbitrabitur. ff. de uerbo. obligatio. l. continuus actus in princ. Adijciens inſuper idem Specu. quòd ſufficit alterum iſtorum ſcilicet quod ditior, uel etiam nobilior licet in alijs ſint pares, ad hoc ut pater & mater intelligantur ſuſpecti in allega. c. ſuper eo. ubi dicit uel honor disiunctiue, & non copulatiue.

Si autem uir eſt ditior, & ipſa nobilior & potentior: uel econtra; tunc iudex æſtimabit quanta ſit uiri paupertas maxima uel mediocris, an ipſa ſit multum nobilis, & ipſe ualde uilis quoad genus, ita quòd non eſt uериſimile teſtes propter ſuas diuitias moueri. & ſecundum hoc interpretabitur an teſtimoniũ ſit ſuſpectum, uel non ff. de teſti. l. 3. uer. tu ipſe & C. de inceſt. nup. l. humilem. & ſecundum Io. An. in addi. ubi ſupra dicit ponderandam eſſe regionis conſuetudinem; in quibuſdam enim parum ponderatur nobilitas, & in aliquibus multum.

Patroni cauſarum an repellantur à teſtimonio in cauſa in qua fuerint patroni. Vide ſupra in uer. aduocatus.

78 Pauper † à teſtimonio repellitur l. iij. in princ. ff. de teſti glo. & Ang. in auten. de hær. & fal. §. ſi uero co l. j. quod uidetur intelligendum ſi non habet in bonis tantum quantum ualet cauſa ſuper qua deponit gloſſ. ſingu. in d. §. ſi uero. Et Ludo. in ſingularibus in uer. teſtis itẽ. Verum ceteris paribus, quia magis creditur teſtibus diuitibus, quàm pauperibus ſi concurrant in eadem cauſa. gloſſ. in alleg. l. iij. in princ. & Bar. in l. illicitas. §. fin. de offi. præſi. Alioqui ſi pauper ſit alias honeſta perſona teſtificari poterit: ſed gloſſ. iuncto tex. in c. ſi qui teſtium de teſti. gloſſ. in §. item teſtium in uerſ. locuples iiij. q. iij. & Specu. in c. de teſt. §. j. xx. col. uerſ. itẽ opponitur quòd eſt pauper, & glo. in præalle. l. iij. in prin. in uer. admittantur. & ibi Flo. ff. de teſt. & Cy. in l. ij. iij. vij. q. C. de rebus credi. & Io. An. in ſummula de te in prin. paupertas enim non eſt de genere malorum xv. q. j. illa in fin. & C. de inceſt. nup. l. humilem. Alioquin ſecundum Specu. ubi ſupra multi ſancti uiri, & boni religioſi proprio carentes à teſtimonio repellerentur, & ſiue in criminali, ſiue in ciuili, hoc erit in iudicis arbitrio uidere quando paupertas reddat teſtem ſuſpectum ſecundum Sicu. in alle. c. ſi qui teſtium. Adde ſecundum Fely. ibidem glo. fi. in §. ſancimus in uer. ex utroque in auc. de teſt. & Bar. in l. ex liberto. ff. de quæſtio. ubi ponit quòd etiam in criminali pauper non repellitur ſi eſt perſona honeſta. ſed alias poteſt torqueri, maximè ſi uacillat, ut ibi per eum. Qui ſubdit quòd non tantum creditur eis in criminali, ſicut aliis, & addit quòd ſi ſponte ſe offert, nihil ei creditur per tex. in præallegato §. ſi uero ignoti. in uerſ. feſtinantes in auc. de teſti.

79 Peccatum † mortale repellit quem à teſtimonio tenet Franc. de Zaba. in c. penult. de teſtib. dicens repetendo prædictam

ctam decre. Bononiæ tenuiſſe quòd prædictum c.procedat in quolibet peccato mortali, cùm generaliter loquatur & ſubeſt ratio, quia per mortale quis excluditur à Deo, cum ergò ſit infidelis Deo, præſumitur quòd nec hominibus ſit fidelis,& ita tenet Sicu.in alle.c.pen. addens rationem: quia mortale non data penitentia æternaliter punitur, ut in §.criminis xxv.di.& dicit ſe credere quòd perſeuerantia in quocunque mortali excludit à promotione arg.c.fin.xxv.di. quia perſeuerantia in mortali ſapit hæreſim propter inobedientiam arg.c.ſciendum viij. q.1.& lxxxj.diſt. c.ſiquis presbyter.& cũ præmiſſis & aliis rationibus eiuſdem Sicu.pertranſit Fely. alle. c.pen. declarando duobus modis ſecundum Sicu. Primo dummodo peccatum mortale ſit continuatum: ſecus ſi tranſitoriũ: quia illud non tantum aggrauat: alioquin pauci teſtes reperirentur: quia ſepties in die cadit iuſtus c.ſepties de pe. diſt.iiij. & facit illud Si dixerimus quòd peccatum non habemus &c. & illud Nemo ſine crimine uiuit, & fa. c. quia tua l. diſ. ibi ſine quo pauci inueniuntur, & loquitur de crimine fornicationis,& ita etiam ſentit Inno. in allega.c.pe. Secundo ut prædicta non procedant de iure ciuili, prout ſcripſi ſupra in uerſi. criminoſus. Quibus adde poſt Fely.ubi ſupra quod moder. ibidem addunt no. per Bar. in l.j. C.de dila. ubi ponderat conſuetudinem in delictis aggrauare,& ita confirmant opinionẽ prædictam de perſeuerantia addendo multa in ſimili, quæ accumulat Rom. in l.ſi uero §.de uiro.in xxxj.fallen. §.ſolu.ma. ſed dicta perſeuerantia in crimine capi poteſt dupliciter: Vno modo pro reatu criminis ſemel commiſsi nõ ſequuta pœnitentia, de qua conſtet, & ita intelligit prædictum c.pe. ſecundum Pau. ſi crimẽ ſit tale quòd repellat à promotione, & cum eo non fuerit diſpenſatum. Et ita tenet ibidem Abb. antiq. quem ſequuntur Pau.Ioan.An.& Imo. in c.ſuper eo.j. de teſti.& Ang.in l.Athletas §.calumniator.ff.de his qui not.infa. Alio modo ſumitur perſeuerantia pro continuatione actuali,& hoc modo uidetur ſumere Sicu. ubi ſupra: ſed Felynus pro concordia dicit poſſe dici quòd aut crimen ſimpliciter commiſſum eſt ualde graue,tunc ex ſolo reatu non ſequuta pœnitentia ſatis habetur pro perſeuerantia per reſpectum ad emendationem, & ita procedat prima opinio: Si uerò non eſt ualde graue procedat regula. Adde hic quæ ſcripſi ſupra in uerſi.Concubinarius.

Pecuniam recipiens ab altera partiũ, ut alteram non foueret à teſtimonio nõ repellitur: quia edictum de teſtibus eſt prohibitorium. Ita Specu. tit.de teſt.§. j.col.xxxj.uerſi. Quid ſi recipit pecuniã. Secus autem uideretur ſi ob teſtimoniũ dicendum pecuniam accepiſſet 4. q. 3. uerſi. item lex Iul. & uerſi. in teſtimoniũ 1.q.1.c. concuſſionis. & xxij. q. iij. c.meretrices. Ita Spe.ti.de teſt.§.j.col.xxxviij. uerſi. Item quòd accuſatus. Adde tamẽ quòd teſti, qui accepit pecuniam ne teſtimonium dicat creditur, ſi eſt productus ab eo cõtra quem fuerat corruptus. Ita dicit Bal.reputans hoc notabile in c. j. ij. col. ſi de inueſti. inter dominum & uaſſallum lis or. fue. & ita tenet Fel. in c.licet de proba. 5. col.uei ſic.no.x. adde hic quæ ſcripſi ſupra in uerſic. corrupti pretio, & in uerſic.aduocatus.

80 Penitens † publicè de hæreſi,an poſſit eſſe teſtis, Specu. titu. de teſt. §.j.col. xxxvj. uerſi. Quid de portantibus crucẽ. finaliter uidetur tenere quòd admitti ualeant. Quod uidetur intelligendum dummodo propter hæreſim excommunicati infra annum ſatisfacere non contempſerint. alioquin elapſo anno ipſo iure eſſent infames, & à teſtimonio repellerentur, ut in c. excommunicamus in §.credentes, & tetigi ſupra in uerſic. hæreticus.

Percuſſus à parte ne teſtificaretur, & ut poſſet eum repellere prætextu inimicitiæ non repellitur. Vide ſupra in uerſi. Inimicus.

81 Periurus quantumcunque emendatus non admittitur in teſtem in ciuili nec in criminali,ut in c.teſtimon[illegible]m de teſti.& in c. quicunque 6.q.1.gl. ff. in l.qui cum

uno.§.ignominia.ff.de re mili.quam glo. Bal.allegat pro ſingulari. l.Lucius in fin. de infa.quia talis caret eo, quod eſt potiſſimum in teſte.l.ueritate, quæ in teſte debet eſſe pura & ſimplex c.plura 3. q. 9. & ideo uiolato ſemel iuramẽto quod eſt confirmatorium ueritatis c.& ſi Chriſtus de iureiur.remanet ſemper ſuſpitio periurij d.c.quicunque, & c. paruuli xxij. q. j.& uiolato in uno officio ſemper præſumitur defectus in eodem l. ſi aliquid C. de ſuſcep. & archariis libro x. ſecundum docto.in alle. c. teſtimonium. Vlterius intelligentes iſtud in uiolante iuramentum licitum ſiue ſit de præſenti, ſiue de præterito, ſiue de futuro: Idem ſi eſt dubium an ſit licitum: quia non erat uiolandum auctoritate propria. c.uenerabilem de elec. ſecundum Hoſti. & omnes do.in alle. c.teſtimonium excepto Zaba. qui dicit ſe repetendo in hoc tenuiſſe cõtrarium. Quia in odioſis accipimus in dubio partem mitiorem regula iuris in pœnis de reg.iur.lib.6.ſed Felyn. in alle. c.teſtimonium ſequitur contrariam opinio.doc.per d.c.uenerabilem iunctis no. in c. iuuenis de ſponſa. & c.illud de cler. excom.ubi autem iuramentum eſt illicitum, eius uiolatio non repellit à teſtimonio, nec infamat ſecundum Hoſt. & omnes ſubdentes quòd ſicut iuramentũ temerarium non repellitur à dignitate. c.ſicut noſtris de iureiuran. ita nec à teſtimonio.

Prælatus in cauſa eccleſiæ àn poſſit eſſe teſtis. Vide ſupra in uerſi. Abb. & in uerſi.adminiſtrator.

Præuaricationis cauſa damnatus à teſtimonio repellitur l.j.ff.de his qui no. in fa.Bal.in tracta.de teſt.uerſi.xl.

Prodigo cui eſt adminiſtratio bonorum interdicta pariter teſtificari prohibetur ſecundum Bal. ubi ſupra uer. lviij.

82 Productus † per me contra partem aduerſam, ſi producatur contra me, nõ poterit per me reprobari, licet infamis, aut periurus extiteret: niſi cauſa de nouo emerſerit, ex qua teſtes repelli leges præcipiunt C. de teſt. l.ſi quis teſtibus 4. q.3.c.ſi quis. Vide quæ ſupra ſcripſi in uerſi. iurans. Quibus adde quòd prædicta concluſio fallit ſecundum Felyn.in c. præſentium de teſti.ubi nõ potuiſſet uti: quia pars aduerſa impugnauit, & repulit: tunc enim in alio iudicio poſſunt teſtes à producente impugnari, ex quo approbatio ſua fuit improbata per iudicem ex facto partis aduerſæ ſecundum Bal. ſignanter in præall. l. ſi quis teſtibus propter doctrinam Innocen. & aliorum in c.mulieri.de iureiur. Quid autem ſi ſemel reprobauit teſtem in iudicio, & fuit pronunciatus inhabilis an poſſim eius perſonam in alio modo approbare, dicit idem Fely. quòd non ſecundum Anton. in c.cum olim viij.col.de cenſi.alleg.Inn, in c.cum uenerabilis de excep. ſed limitatur niſi eſſet inhabilitas pendens à poteſtate patris per prædicta, & ſentit Domi.poſt Arch.in c.ſiquid ueri.xxxvij. diſ.

Fallit autem ſecundum eundem Fely. ubi ſupra prædicta concluſio niſi teſtis fuiſſet approbatus in iudicio ſummario: quia poſſet opponi exceptio in perſonam in plenario ſecundum Anto.in c. ueniens vij.col.uer. oppono quòd bona fuerit allegatio de teſt.per illum tex. uel niſi opponeretur inhabilitas noua uel etiam antiqua occulta ſecundum Abba. in allega.c.præſentium per c. nulli. de elect.lib.vj.uel niſi alia cauſa accidentalis inhabilitaret teſtem,ut in eo qui olim fuit teſtis ſi litigio contra filium ſuum potero eum repellere ab eius teſtimonio ſecundum Inno.in præallega.c.cum uenerabilis. Anto.& Sicu.in d.c.præſentiũ. & iſta procedunt ex parte producentis ſed ceſſant ex parte eius cõtra quem producuntur: quia & ſi non reprobaſſet teſtes; tunc non impediretur in alia cauſa eos reprobare ſecundum Specu. & Io. An.in ti.de teſte.§.ſæpe.uer.pe.& Anto. & Sicu. in allega.c.præſentium per tex. in l. uoluntarie C. de excuſa. tuto. ſa. quod no.in c.dilectus j.de reſcrip.

83 Procurator † ſi cauſam incepit proſequi, teſtis eſſe non poteſt,pro quo glo. penul. & Domi.in c.ſi. de teſti.li.vj. de hoc per Anto.& Imo.in c.cum à nobis eodem.ti.Ant.in c. inſuper de teſti.& in

c.literis

c.literis. & ibi Imo. in 4. cor. latè Flor. in fi. ff. de teſti. Bal. c. inter pares penul. col. de lege Corra. & Bart. in l. deferre. §. idē decreuerunt. ff. de iure fi. & Io. An. de regu. iur. cum quid una uia. Sicu. in c. fraternitatis in fi. de cle. non reſi. & habet etiam iſtud locum in procuratore reuocato lite pendente: quia præſumitur in fraudem ſecundum Rom. deci. 122. incipiente Item ſi procurator in nouiſſimis: & dicit Anto. in præallega. c. cum à nobis quòd procurator in poſſeſſorio poteſt eſſe teſtis in cauſa proprietatis, quod Fely. dicit eſſe menti tenendum in d. c. poſt Imo. pro quo fa. quod not. glo. Ant. & Imo. in c. de teſti. eo. tit. & quod ſupra dictum eſt debet intelligi pro domino. ſed contra bene admitteretur ſecundum Bart. ubi ſupra. & idem ſi eſſet clericus procurator eccleſiæ ſuæ: quia pro ea poſſet d. c. inſuper & c. cum nuntius, & ſupra in uer. Abba. & in uerſi. adminiſtrator. Idem ſi non acceptauerit mandatum ſecundum gloſſ. in præalle. c. fi. Item in cauſa appellationis pro ipſo domino appellato ut in præalleg. gloſſ. item contra dominum appellatum, ut ibi Ioan. And. in no. item & in alia cauſa domini, in qua non fuit procurator, ut d. l. deferre etiā parte inuita in gloſſ. præallega. Item & in eadem cauſa de conſenſu partis in prędicta gloſſ. Item in eadem cauſa ſi non ſit dominus inſtantiæ: ſed fuit datus ad unum articulum tantum. Bal. in l. omnibus. C. de teſt. Item non admittitur procura. unius in alia ſimili cauſa, & idem in aduocato. Rota. deciſ. 384. fuit dubitatum in not. item procur. ad negotia admittitur niſi habeat commodum, uel incommodum in cauſa gloſſ. in c. fi. de teſti. lib. vj. Bal. in auct. ſed nouo. 3. col. C. ſi cert. pet. dicit quòd procurator numerans poteſt teſtificari pro domino: ſed Bar. in præalle. §. idem decreuerunt, & idem Bal. in l. omnibus alle. tenent contrarium.

84 Propriam † cauſam quis teſtimonio ſuo non adiuuat in omnibus. C. de teſti. 4. q. 3. uer. nullus in re propria & uer. omnibus. & uer. eos. & q. v. c. j. c. inſuper de teſti. ff. eo. ti. l. nullus. Specu. tit. de teſte. §. j. col. xxxvij. uerſi. item quod eſt teſtis in re. & dicitur cauſa propria ſi commodum, uel incommodum habet nomine proprio ij. q. vj. biduum uerſi. in propria ff. quando appellādum ſit. l. ij. §. propria. gloſſ. in c. cum dilectus de elec. niſi de conſenſu partis ſecundum Bal. in l. fi. de fideicom.

Proxeneta an poſſit eſſe teſtis, uide ſupra in uerſi. mediator.

Pupillus an poſſit eſſe teſtis. uide ſupra in uerſi. impubes.

Recipiens pecuniam ne parti
85 faueret † an poſſit eſſe teſtis. uide ſupra in uerſi. pecuniam. Redemptor litiū, & continuus litigator non poteſt eſſe teſtis. tex. eſt in c. ſuſpectos, & in c. nullus 3. q. v. Ludo. Ro. ſing. 316.

Religioſus an poſſit eſſe teſtis, uide in uer. Canonicus.

Rector an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ſuæ per Aegi. tracta. de teſte §. j. & ſupra. in uer. adminiſtrator, & in uer. Canonicus.

86 Remiſſus † ab exercitu ignominiæ cauſa tanquam infamis à teſtimonio repellitur per l. quod ait. §. hoc amplius ff. de his qui no. infa. tenet Bal. in trac. de teſte uer. xxxvij.

Remotus à dignitate propter turpitudinem repellitur à teſtimonio, uide ſupra in uer. dignitate.

87 Reprobare † an ualeam teſtes quos ipſe produxi, uide ſupra in uer. productus.

Res amiſſæ probantur per domeſticos & familiares, quia uiderunt res illatas die præcedenti & de nocte ſenſerunt furem, & mane res illas non repererunt. no. Bar. in l. ſi quando. C. unde ui. Sicu. in c. ſi. quòd me. cau. quibus adde quæ ſcripſi ſupra in uerſic. domeſtici. uerſic. fallit. 3.

Reuelans utrique parti diuiſim ſe ſcire, quia eis prodeſſet, ut produceretur in teſtem, ut ſic productus poſſet alteri parti proficere à teſtimonio repellitur 4. q. 3. uerſi. qui falſo, uel uarie. Specu. ti. de teſte. §. j. col. xxxviij. uer. itē quòd falſo,

ſo,uel uarie,& ibi Io. An. in addi. Specu.

Reus in alijs teſtimonio repellitur, quia delinquens in uno cæteris eſt obnoxius ff. de bo. lib. in ſeruis c. deſicat de re iur. de pœni. diſt. v. c. j. ff. ad Sillei. l. ſi quis in graui. §. ſi quis tenet. Specu. ubi ſupra: uer. item quod in alijs.

88 Servus à teſtimonio repellitur † 5. q. 5. c. §. teſtes. ff. eod. l. qui teſtamento. §. ſeruus. 2. q. 1. c. in primis. verſicul. ſed de perſonis C. de teſti. auc. ſi dicatur. & l. quoniam eo. ti. Specu. eod. ti. §. 1. colum. 15. verſic. Item quod eſt ſeruus. Fallit tamen in caſibus ibidem poſitis tam per Specu. quàm Io. And. in additione, quos hic enumerare non curaui, cùm in præſenti regno ſeruos non habeamus.

Similitudo criminis uel cauſæ repellit quem à teſtificando c. perſonas de teſti. 4. q. 3. uerſicu. Item liberi teſtes. C. eo. ti. l. quoniam fa. c. cauſam. de iudi. tenet Specu. eo. ti. de teſte. §. 1. 30. colum. uerſic. Item quòd habet conſimilem Io. An. Sicul. & Imol. in allega. c. perſonas. Idem Rota conclu. 384. incipien. fuit dubitatum.

Subditus principis uel Regis an poſſit pro ipſo teſtificari. vide ſupra in uerſic. domeſtic. uerſic. fallit primo.

Surdus omnino de his qui percipiuntur auditu teſtificari non poteſt; in alijs ſecus. Surdaſter tamen, qui cùm difficultate audit, poterit etiam in his quæ percipiuntur auditu teſtificari ſecundū Specu. ti. de teſte. §. nunc tractandum col. 2. uerſicu. de auditu.

89 Socer † pro genero uel econtra teſtificari non poteſt gloſſ. in l. teſtis idoneus. ff. de teſti. ad idem Specu. eod. titu. §. 1. 5. colum. uerſic. quid ſit aduerſarius. idem Bart. in l. qui teſtamento. §. quicunque 3. colum. ff. de teſta.

Socius an poſſit eſſe teſtis pro ſocio, de hoc per Innoc. in c. 3. de teſti. Anto. & Sicu. in c. inſuper de teſti. Glo. & Bald. in l. quoniam liberi in uerſic. participes. C. de teſti. & Specu. titu. de teſte. §. 1. colum. 3. uerſic. ſed nunquid ſocius. & Io. An. in ſumma de teſti. circa princip. & communiter tenetur quòd poteſt niſi ſit ſocius omnium bonorum, uel niſi ratione ſocietatis etiam non omnium bonorum cauſata eſſet magna familiaritas, quia tunc poterit repelli ſecundum qualitatem amicitiæ, uel præſumptæ affectionis ſecundum Sicu. in alle. c. inſuper. Pro quo facit quia aſſidua conuerſatio æquiparatur habitationi in domo, no. glo. in uerſic. aſſiduè ſecundum intellectum Ioan. An. in c. ad hæc de Iudæis. & ſtans in domo repellitur. c. in literis de teſti. De ſocio uero ſocij idem uidetur dicendum quod in iſto. per l. ſocij. ff. de regu. iur. & c. repellantur. de accuſa.

Sollicitator à teſtimonio repellitur ſecundum Rotam deci. 192. incip. Item q. ſollicitator in nouiſſimis. Sequitur Anto. & Imo. in c. cùm à nobis de teſti. Idem tenet Ang. conſi. 251. Illud autem ſecundum Fely. in præalleg. cap. à nobis uenit intelligendum in conſtituto à principali ad ſollicitandum, ſecus ſi eſſet familiaris procuratoris, qui etiam impoſuit ſollicitationem ſecundum Rotā ubi ſupra: quia ſocius ſocij mei meus ſocius non eſt. l. ſocius, ff. de regu. iur. ex quo puta idem de conſanguineo procuratoris. Secunda intelligit niſi talis ſollicitator non haberet ſalarium à principali ſecundū Rom. conſil. 45. & ita uidetur loqui Rota. Si autem aduerſarius dicat eum ſalariatum incumbit item onus probandi ut prædicto conſilio cuius rationes facilè toleran tur. & contra ipſum fa. quia non habens ſalarium, uidetur magis affici cauſæ cùm ſola affectio ipſum moueat, ſalariatum uerò merces. Idem uidetur tenere Domi. in capit. Romana. de teſti. libro ſexto.

Testes inhabiles iudex ex officio
90 repellere † non poteſt, uide ſupra in uerſic. iudex ex officio.

Teſtes aliqui repelluntur ipſo iure, ut pupillus & ſeruus, ut ait gloſſ. & Barto. in auct. de teſti. col. 7. in principio. Alij officio iudicis, ut in §. præcedenti.

Teſtis habilitas inſpicitur tempore iuramenti: & ideo ſi fiat inhabilis ſine culpa ſua probat l. 1. & ibi Bart. C. de teſtamen. l. ſi arbiter. C. de ſenten. l. ad teſtiū. §. con-

§.conditione qui teſta.fa.poſ.idem Ang. conſil.primo.Spec.ti.de teſte §. 1. colum. 10.verſic. quid ſi teſtis erit teſtabilis videtur inclinare quòd requiratur habilitas tempore depoſitionis, & idem ibi Ioan. An. & idem Specu. & Ioan.An. eo. ti. §. nunc dicendum uerſicul. in quarto.idem Bald. in ti. qui teſt. ſint neceſſarij in uſi. feudo. de quo per eundem Bald. in præalle.l. 1.C.de teſta. & uide ibidem latiſſimè per Iaſonem.

Teſtes ad probandum defenſionis cauſa factum fuiſſe admittuntur domeſtici & familiares & fratres, ut ſcripſi ſupra in uerſic.coniunctus,prope finem.

Teſtes ad probandum æſtimationem rerum ablatarum admittuntur domeſtici & familiares, ut ſcripſi ſupra in uerſic: domeſtici,uerſic. fallit tertio.

Teſtis an poſſit eſſe iudex ordinarius; uel delegatus. Vide ſupra in uerſic. delegatus;& in uerſic. iudex.

91 Teſtis † inhabilis poteſt recipi ad informationem iudicis de fama alicuius ſecundum Bald. in marga. in uerſic. iudex. uerſic. 1.

Teſtis poteſt eſſe uenditor in quæſtione finium ſeu terminorum rei uenditæ l. eos,& ibi gloſſ. & docto.ff.fin.regundo. ubi Bartol. dicit hoc ibidem non probari: ſed ſolùm quòd termini ſunt ſingendi, prout olim fundi dominus deſignauerat tempore uenditionis. Sed Bald. ibidem ſimpliciter dicit credi uenditori in quæſtionibus terminorum,& tenet Bald. in l. omnibus in principio C. de teſt.

Teſtes an poſſint eſſe ſinguli de uniuerſitate uel collegio. & regulariter dicendum eſt quòd ſic ſecundum Io. And. in cap.cùm nuntius per tex.ibidem, & in c.inſuper de teſti.& in cap.de prudentia. 14.q.2.no.glo.in §.cogitandum in uerbo teſtes autem in auc. de mona. quoniam non eſt ueriſimile quòd quis deieret propter iura uniuerſitatis conſeruanda,cùm ſoleat negligi quod communiter poſſidetur l.2. C. quando & qui. quar. pars l. 10.quibus Fely.in alle.capitu.inſuper ad dit gloſſ.& Bart.in l.in tantum §.uniuerſitatis.ff.de rerum diui. Bart. & Angel. in l. ſed ſi hac §. qui manumittitur. ff. de in ius uocan.Specu. & Io. And.in ti.de teſti. §.1.uerſicul.4.colum. 5 .nunquid in cauſa uniuerſitatis? gloſſ.in l.idonei.ff.de teſt. in capitu.3.Io ſecundo colum.de proba. ubi dicit quòd ſi eſt quæſtio de nemore cuius fructus uenduntur pro ipſa uniuerſitate, & non eſt quid deputatum ad uſum hominum,uel iumentorum poſſunt ipſi homines teſtificari: Nam quod eſt cõmune in uniuerſitate nemo poteſt dicere ſingulariter meum eſt: quinimo iſta ſunt inter ſe contraria, ſcilicet eſſe ſingulorum,& eſſe uniuerſorum: quia non poteſt eſſe plurium inſolidum,l.ſicut.§. uniuerſitatis, ff. quod cuiuſcunque uniuerſ. no. & ita dicit de facto ſe pluries conſuluiſſe.Idem Bal.in alle.c.inſuper quòd relinquitur aliquid uniuerſitati ciues poſſunt eſſe teſtes, quia titulus relicti non acquiritur ſingulis, ſed ſoli uniuerſitati, ut l.fi.C.de ſacro ſanc.eccle. nec competit alicui ius agendi niſi habeat mandatum,ut in d.ca. inſuper, & in l. nulli.ff.q cuiusque vniuerſitatis. & ſic dicatur q intereſt ratione affectionis. dic q iſta eſt leuis ſuſpitio quæ purgatur per iuramentum teſtis, qui iurat quòd non depoſuit niſi ueritatis obtentu iuxta c. quoties de teſti. Fallit tamen huiuſmodi regula ſecundum Fely. ubi ſupra, niſi in materia in qua uniuerſi teſtificantur eſſet probata uno modo per ipſos de uniuerſitate: & alio modo per teſtes productos contra ipſum: quia cæteris paribus minus probabunt illi de uniuerſitate propter illam aliqualem affectionem, quæ reddit eos impares ſecundum Sicu. in d.c. inſuper: ſed intellige ſane,dummodo materia ſit quę ita bene poſſit eſſe nota extraneis ſicut illis de collegio: quoniam in materia in qua collegiati præſumuntur melius ſcire ratione iſtius præſumptionis magis credetur eis: tamen quia d.ca.de prudentia circa mediũ dicit in talibus eos eſſe meliores omnibus, in tali caſu domeſticus uel familiaris non repellitur,ut not. Bart. in l.quoties per illum text. C. de naufra. lib. 11. adeo quòd alij non admittuntur niſi in ſubſidium,ut ibi & cap. quoties. al

leg.

leg.ergo iſti dici non poſſunt integri.Fallit ſecundo niſi cauſa mota contra uniuerſitatem, eſſet criminalis: quia ipſi de uniuerſitate non ſunt idonei teſtes per text.apertè in alleg.c.de prudentia,& ibi dem habetur ratio qua in criminalibus tanquàm arduis non debent domeſtici ad probationem admitti. ſecus in ciuilibus ſecundum Sicul. qui pro hoc alleg. glo.in ſimili in c.1.3.q.5. dicentem quòd conſanguineus non repellitur in cauſa ciuili, ſed in criminali ſic: & maximè hoc procedit, quando eſt tale crimen propter quod uniuerſitas punitur, quod quando ſit, uide in c. dilectus 2.de ſimo. & no.Bar.in l.aut facta ff.de pe. & Innoc. in c.grauamen de ſen.excom.quod ſecundum Fely. ubi ſupra procedit etiam ſi vnus de uniuerſitate accuſat alium extraneum, quia non poteſt in teſtem adducere alium de uniuerſitate, niſi in defectū aliorum. Ita no.Specu.in præallega.uer. Sed nūquid in cauſa uniuerſitatis alleg. Hoſtien.in ſumma eod.ti.§.1.ſub.§. & cū cauſa. Verum ſupradicta fallentia non procederet quando unus de vniuerſitate produceretur ab uno de uniuerſitate nō contra extraneum: ſed contra alium de uniuerſitate.ſecundum Sicu.in allega. c. inſuper poſt Io.An. in d.c. cum nuntius: quia par cauſa affectionis tollit ſuſpitionem.l.non ſolum.ff.de ritu nup. no.gloſ. in c. cum olim de offi. delega. & in c.poſtremo de appell. ſed nihilominus præſata fallentia procedit quādo eſt adeo parua uniuerſitas uel collegium, quod illi de ipſius corpore cadunt in nomen domeſticorum,ſeu cohabitantium: quia repelluntur per rationem c.repellantur de accu. ſed ſi eſſet talis uniuerſitas, quæ nō induceret cohabitationem, uel familiaritatem, non prohibetur unus teſtificari pro alio etiam in criminali ſecundum Io.An.in d.c.cùm nuntius.& Sicu.in allega.c.inſuper.

Fallit tertio niſi per accidens præſumeretur magna affectio propter annexam commoditatem: quia licet res eſſet uniuerſitatis, & non ſingulorum, tamen repelleretur à teſtificando ſecundū Bal. in præalle. c. cum nuntius: & dat exemplum, ſi eſſet quæſtio de prædio uel uinea.Vnde illi de collegio habent uictum uel de more ubi habent paſcua; tamen alibi non poſſent eſſe commode. Idem dicit ſi eſſet quæſtio de ſtatu uniuerſitatis, uel de aliquo magno honore, uel de aliqua magna iuriſdictione:nam propter magnam affectionem bene repellerentur iſti,cùm etiam repellerentur propter magnam amicitiam l.3.ff.eod.tit. & dicit quòd commoda non committuntur iudicis arbitrio, ſed ſimplex affectio Sicul. idem Bal.in rub.de re.diuiſi.ff.in 12.col. uerſicul.nunc de. ubi dicit quòd ſi cauſa ciuilis eſt multum ardua, illi de uniuerſitate non ſunt omnino teſtes integri,& ratio eſt quia magna cauſa ciuilis æquiparatur criminali.l. propter litem.§. .ff. de excuſa.tu.fac.c.1.de reſti.ſpolia. in 6.

Fallit tertio niſi vtilitas reſultans ex cauſa quam habet uniuerſitas obueniret ſingulis de collegio,non autem vniuerſo collegio ſecundum Io.And. Pau.de Leaza.Auto.& Imol. in alle. c. cùm nuntius, quia tunc qua ratione non poteſt teſtificari in cauſa propria 4.q.2.c.omnibus,& C. de reſti. l. omnibus non teſtificabitur in iſta, & per hoc dicunt quòd ſi eſt quæſtio de paſcuis, & nemoribus in quibus ſingulorum beſtiæ paſcuntur, & ſinguli ligna ſcindunt,teſtimonium in tali cauſa non admittitur. Quibus Fely.addit Bart. ita tenentem in l. intantum. §. uniuerſitatis.ff.de rerum diui.& ibi infert quòd ſi donatur aliquid eccleſiæ fratrum minorum: & de donatione fiat quæſtio, poteſt quilibet frater eſſe teſtis: ſecus ſi facta eſſet donatio ex qua ſinguli de conuentu perciperent commodum: tunc enim illi de conuentu non eſſent idonei teſtes, quod dicit eſſe bene notandum. Idem Bald.in l.parentes in fin.C. de teſt. dicens quòd ſi vnum caſtrum contendit cum alio de paſcuis, non poſſunt homines caſtri teſtificari pro uniuerſitate quādo eſſet commodum burſale ſingulis utentibus,ſicut eſt in paſcuis in quibus paſcuntur beſtiæ hominum villæ gratis, & ſine aliquo precio, quod detur communitati

nitati ipſius uillæ: nam licet tunc nomen uniuerſorum effectus eſt ſingulorum. ut not. in l.ſicut.§.uniuerſitatis ff. quod cuiuſque uniuer.uo.& in d.l. intantum: ſecus ſi effectus utilitatis non diſtribuitur in ſingulos, ſed pertinet ad burſam, uel capſam uniuerſalem: quia bona uniuerſitatis ſunt diuerſa à bonis ſingulorum ſecundum ipſum. & ſequitur Saly. ibidem Bald. in allega.c.3. loco dicens quòd quãdo fructus nemoris uenduntur pro uniuerſitate, & non eſt aliquid deputatum ad vſum particularium hominum, & tũc admittuntur ad teſtimonium. non enim repelluntur ex eo ſolo quòd ſint de corpore, ſed quia ſperant commodum pecuniarium: ſed ſi eſt cauſa in qua oportet ꝙ ſinguli mittant manum ad marſupium. puta quia vniuerſitas conuenitur ad ſoluendum aliquod debitum, propter quod oportet de neceſſitate quòd fiat collecta: tunc non admittuntur: quia iſta faciunt eos ſuſpectos ſecundum ipſum. idẽ Bald. in d.c. inſuper dicens ille text. non habet locum quãdo ſinguli ſperant commodũ, vt in nemore per beſtias hominum villæ. Idem dicit quando ſinguli metuunt immediatum damnum. puta impoſitionem collectæ pro ſolutione debitorum communis alle.l.1.§.quibus ff. quòd cuiusque uniuerſitatis no. ſecus dicit ipſe ſi hoc nõ timeret: quia uilla habet aliunde unde ſoluat debitum, & ideo poſſunt teſtificari alleg. Odofre. in dicto §. qui manumittitur, & Cy. in l. parentes. Ad idem facit quod dicit Sicu. in eo.c. inſuper quòd licet canonici poſſint teſtificari in cauſa capituli, non tamen teſtificabitur canonicus in cauſa præbendę ſuę: quia licet in genere ſint capituli præbendę, tamen in ſpetie ſingulariter deputantur. ad idem quod not. idem Sicul. dum reprobando Ioan. And. in allega.c. cum nuntius, dicit quòd quando capitulum uult teſtificari de geſtis in capitulo, non poteſt ſi damnum uel lucrum eſt applicandum ſingulis Canonicis: quia uidetur conueniens, ut propter inopiam probationum quis teſtificetur in facto proprio propter regulam iuris communis. C.de teſti.& imputent ſibi quare nõ uocãtur teſtes, & ſic uult idem Sicul. quòd utilitas concernens illos de capitulo repellit eos à teſtimonio. & ſic præallega. c. inſuper cum ſimilibus procedit in cauſa concernente principaliter uniuerſitatem circa bona communia, quorum uſus fructus non eſt diuiſus per ſingulares. Fallit.v. ſupradicta regula niſi uniuerſitas poſſit habere alios teſtes quàm ex ipſis de uniuerſitate: quia ipſi non ſunt idonei niſi in ſubſidium ſecundum Specu. in allega.uer. ſed nunquid in cauſa uniuerſitatis dicentem ita debere intelligi iura alleg. ſupra in regula, & alleg.c.& ſi Chriſtus in fin. in uerſicu. Deficientibus alijs teſtibus de iureiur. ſed Sicu. in alle.c. inſuper tenet contrarium & bene ſecundum Fely. quia illa iura loquuntur indiſtincte, & ratio.c. ſuper prudentia ſcilicet quod melius ſciant illi de uniuerſitate eſt generalis: & alij plerunque non reddunt bonam cauſam: unde præferri debent uerißimilius informati. & ad.c.& ſi Chriſtus. dicit quòd ibi religioſi habuerunt conſcientiam iurandi, unde ut ſaluarent conſcientiam quantum poſſent remittit eis Papa onus teſtificandi, ſi alij teſtes adſint. Fallit vj. in prælato non habente collegium, ſed ſolum adminiſtrationem eccleſiæ, ſecundum Io. And. in Specu. tit. de teſt.§.j.uer. ſed pone quòd adminiſtrator. alleg.c. relatum ff. de teſt. quod Sicul. in alleg.c. inſuper limitat niſi eccleſia haberet œconomum generalem conſtitutum auctoritate Epiſcopi, uel ageret idem Epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator iuxta c.fi. de ſucceſſ. ab inteſt. quia tunc ceſſat ratio affectionis, quam habet ipſe conſtituens procuratorem, qui ex hoc uidet declaraſſe motum animi ſui iudex l. præter ff. de iuri. om. iud. ſed illa ſola quòd bona non diuidantur inter alios, ſed fuit ſibi ſoli commiſſa non eſt ſufficiens, attẽto quòd in cauſa eccleſiæ iudicare poteſt, & hoc maxime quando qualitas cauſæ ſeu rei litigioſæ non induceret uerißimiliter immoderatam affectionem. Fallit vij. in Epiſcopo uel alio prælato collegiato,

qui

qui litigat pro eccleſia ſua quoad bona menſalia.de quibus per gloſſ.in uer.ad menſam ele.j.de exceſ. præla. quia non poteſt eſſe teſtis in tali cauſa ſecundum Io.An. Anto. & Sicu. in allega.c.ſuper. per Io.An.in §.præſentium de teſti.lib. vj. prout ſcripſi ſupra in uer. Abbas. & uer. adminiſtrator.

Testis in propria cauſa quis eſſe
92 non poteſt † ut ſcripſi ſupra in uer. propriam cauſam.

Teſtis in facto proprio in quo quis habet intereſſe non poteſt eſſe, ut ſcripſi ſupra in uer. Facti proprij.

Teſtis idoneus non dicitur qui timet deponere ueritatem.no. Bal.in l.eos in fi.C.de teſti.

Teſtis non uidetur idoneus collator beneficij pro illa cui fecit collationem. uide ſupra in uer.collator.

Teſtis habens cauſam conſimilem repellitur ut ſcripſi ſupra in uer.ſimilitudo cauſæ.

Teſtis non poteſt eſſe inueſtitor in cauſa feudi, ut ſcripſi ſupra in uerſic. inueſtitor.

Teſtis eſſe non poteſt pro appellante ille qui adheret appellationi, iſta eſt conclusio Rotæ in no.decrſi.384.incipiente Fuit dubitatum utrum adherentes, uide ſupra in uerſic.adherentes.

Teſtis an poſſit eſſe cõtra me, ille qui per me fuit productus quanquam infamis,uide ſupra in uer. productus.

Teſtis poteſt opponi quicquid opponi poteſt iudici,ſed minor cauſa repellit iudicem quàm teſtem, quia facilius inueniuntur centum iudices, quàm unus teſtis, ut dicit Specu.in titu.de dele.§.8.in fi.pro quo gloſſ.in c.cum R. & c.inſinuãte de offi. delega.

Teſtes in dubio potius admittẽdi ſunt quàm repellendi. Specu. de offi.iud.§. uni.uer.3.

Teſtis eſſe non poteſt uxor pro ſuo marito, præſertim ſi fuerit debilis naturæ, quæ uirum timeat:nam uarium & mutabile &c.c.forus de uerbo.ſigni.ſi tamen eſſet uirago quæ uirum non timeret,immo de facili eum uerberaret admitteretur ſi alias eſſet bonæ famæ. arg. 4.q.3. uerſi. eos teſtes.C.eo.ti.l.eos. Ita Specu. ti. de teſt.§.j.uer.ſed qd de uxore. Ioan. And. ibidem in addi. dicit nil caueri. in præalleg.l.eos: ſed in l.2.eo.ti. per gloſſ. & Cy.

Teſtis contra quem opponitur crimẽ quòd cauſam contingit repellitur de excep.c.j.in fi.Spec. titu. de teſt.§.4.col. xxxviij. uer. item quod crimen teſti obiectum.

Teſtis malæ uitæ repellitur, uide ſupra in uerſi. malæ uitæ.

Teſtis reus in alijs à teſtimonio repellitur,uide ſupra in uerſ.reus in alijs.

Teſtis an ſit idoneus ſi ex eius depoſitione ſibi laus aut uituperiũ ueniat aſcribẽdum,uide ſupra in uer. idoneus teſtis.

Teſtis in graui cauſa & ponderoſa debent examinari coram duobus teſtibus, ut poſſint conuinci de falſo,ſi poſtea probetur ueritas in contrarium, & ipſi negarent. no.in c.ut officium de hære.li.vj. Inno.& Hoſtien.in c. Albericus de teſti. Sicu.in c.cum ſicut, & c.cum cauſam eo. ti. & idem Abb.Sicu.in c.qua propter de ele.in prin. x. col.

Teſtis propterea nõ reprobatur quòd non fuerit citatus ſed per partem iudici oblatus, nec ex hoc uidetur ſe ingereret ſed potius uidetur ſtimulatus à parte producente. not.Hoſtie.in c.conſtitutus de teſti. Alias ſi teſtis ſe ingereret tanquam ſuſpectus eſſet repellendus, ut l. uxori.§.j.ff. de fal. & ibi Bar. & in l. quæ omnia.ff.de procur.Sicu.in c. cum in tua de ſponſa.in princ.Adde hic Hippol. de Marſi.ſingulari 20 t. incipi. teſtis qui offert ſe.

93 Teſtes † omni exceptione maiores dicuntur qui nulla exceptione legitima repelli poſſunt. no. gloſſ. in c.j.de conſang.& affini.gloſſ. inſti. de inutili ſtipu. §.item uerborum; quæ dicit illum idoneum, qui nulla uidelicet exceptione repelli.Ita Sicu. in c.at ſi clerici x.colum. dẽ iudi.

Teſtes de quorum morte timetur recipi poſſunt in priuato ſi actor timet reũ conuenire coram iudice propter ipſius pote-

potentiam, & faciunt fidem in tempore in quo lis poteſt tute inchoari. Hoſt. & Io.An.in c. quoniam frequenter in fi.ut lit. conteſt. & Sicu.in c. præterea in fi. de ſpon.

93 Teſtis † non debet deponere per ſcripturam ſed uiua uoce, ut iudex ex trepidatione, & titubatione facilius ueritatẽ poſsit comprehendere 3.q.ix.c.teſtes. & qui ma. acc.poſ.c.à nobis.& l. Theopompus ff.de do.præle.Sicu.in allega.c.à nobis teſtis qui aſſerit non diligere partem tacite,& indirecte uidetur aſſerere ſe eſſe inimicum partis: nam tenentur homines inuicem ſe diligere,ut l.ut uim ff. de iuſt.& iure. Sicu.c.inquiſitionis §. tertię dubitationis de accu. ubi colligitur ſecundum eum quòd teſti aſſerenti ſe inimicum alterius creditur ad hoc ut à teſtimonio repellatur, licet nullam cauſam inimicitiæ alleget.

Teſtis ſi dicit ſe inimicum partis antequam iuret præſumitur dixiſſe in fraudem, ideo debet recipi, ut in præalleg. §.tertiæ, & ibi Sicul. ſed ſi conſtat eum non dixiſſe in fraudem non debet recipi, ſi inimicitia eſt capitalis: debet tamẽ interrogari de qualitate inimicitiæ, ut c. pia de excep.lib.vj.& auten.de teſti.§. ſi dicitur & not.in c.ex parte A. de teſti. c. cum cauſam eo. titu. Si autem dicat ſe inimicum poſtquam iurauit, etiam ſi præſumatur hoc dixiſſe in fraudem non creditur ei ſuper principali: quia aut dixit uerum, & non creditur tanquam inimico: aut dixit falſum, & ſibi non debet credi tanquam periuro.

Teſtis dictum non uitiatur, ſi prius in præſentia partis dicit quod erat dicturus coram iudice: immo eſt cautela ut teſtis inducatur ad prius dicendum, ne habeat materiam uariandi ſecundum Bart. in l. eos. ff.de falſ.& Sicul. in e.dilectus de capel.mona.

Teſtis iuratus præſumitur ſi reperiatur ſcriptum in actis teſtis iuratus ſic depoſuit: nam præſumitur iuratus tunc tẽporis no.Bar. in l.Theopompus ff.de dote præle.Sicu.in e.ij.de teſti.& c.quod autem de iure patro.Sed Specu. in tit.de teſti.§. Sequitur uerſ. Quid ſi in actis tenet quòd propter hoc non præſumitur iuratus quia illa aſſertio eſt de præterito, nec per eam apparet de pœnitentia iudicis, uel partis, quæ debet interuenire, ut in præallega.c.ij.ſi tamen eſſet ſcriptum teſtem coram partibus iuraſſe, pręſumitur iuratus,ut no.doc.in c.tuis de teſti.& ibi latius per Fely.

Teſtis depoſitio qui primo deponit,& poſtea iurat non tenet, ratio quia cùm iuramentum ſit de forma dicti teſtis, ut ca. de teſtibus. de teſti.deficiente forma ſubſtantiali nihil agitur, ut l.forma ff.de cenſi.& no.in cap. auditis de elec.hoc tenent uerum. Goffre. in ſumma de teſtib. ante fi.& Archi.4.q.3.§.item in criminali.uerſ.Item iureiur. & Anton. in alleg. c.de teſti.contra Bar.Brix. & Hoſtien.ibi Sed Felyn.pro dictarum opinionum concordantia poſt dominum ſuum diſtinguẽ do dicit quia opinio Bartho. & ſuorum ſequacium procedit quando teſtis iurauit ſponte in continenti nullo interrogãte, uel petente ut iuret. Sed ſi iuraſſet etiam in continenti ex eo quia de hoc fuit requiſitus procedit opinio Goffredi. & Archi. & Anto. & aliorum de quibus latius per Fely.in allega. c.de teſti.iij.col.

Teſtis eſſe non poteſt excõmunicatus, uide ſupra in uer. excõmunicatus, ſecus in ſuſpenſo, ut no. Specu.in tit.de teſt.§. opponitur.uerſ. quid de ſuſpenſo. & ibi Io.An.in addi.& in c.olim de accu.& in e. Apoſtolice de excep. no.j.cle.cupientes de pœnis.

Tutor poteſt eſſe teſtis in cauſa pupilli ſi cauſa per alium contutorem agitetur. Inno. in c.inſuper de teſti. Bar. in l. qui teſtamento ff. de teſti. ita & latius.q. capel. Tholo. 204. & ibi uide in additione.

VASALLVS nec pro, nec contra do
94 minum † teſtificari poteſt niſi aliud ſuadeat qualitas perſonarum, ut per Sicu.& Fely.in c.inſuper de teſti.per gloſſ. in c.de forma xxij.q.v. & Specu.titu. de teſti.§.j.uer.ſed nunquid uaſallus, & Sicu.in c.accedens ij.ut lite non conteſt. &

Bal. in c.ego.N. de iureiuran. Venditor in cauſa emptoris poteſt eſſe teſtis quando non tenetur de euictione, quod quã do ſit uide per gloſſ.& Bar.in l.Ariſto ff. de dona.& Io.An. titu. de teſte.§.j.uer. ſed pone mutuaui.de hoc per Ant. Imo. & Specul. Fely.in c.inſuper de teſt.gloſſ. & Archi. in §. ſi teſtes uer. nullus idoneus 4.q.3.& Cy.Iac.de Are.ac Saly. in l.omnibus C.de teſti.& Specu.& Io.An. in titu.de teſti.§.j.uer.quid de uenditore & Bal.in c.j.§.ſi duo de pa.te.in uſi. feudo.& Bar.in l.ab executore.§. alio. ff. de appella.nec ob affectio quam ueriſimiliter habent in ſuſtentatione uenditionis, propter quam proxeneta repellitur c.j. & ibi gloſſ.& doc.de teſt.libr.vj.dixi ſupra in uer.mediator, quoniam illud eſt ex eo quod communiter ſunt uiles perſonæ,& aliqua lucra ſectantur ex ualiditate contractus: uidemus enim quòd in multis caſibus ſola præſumptio affectionis non repellit ſecundum Sicu. per tex. in alle.c. inſuper. ſed oportet quòd ſit magna affectio arg.c.fin.de teſti.li.vj. & quæ dicuntur de uenditore extenduntur ad donatorem ſecundum Sicu.in allega. c.inſuper, quem ibidem ſequitur Fely. cui dicit addendum quod dicit Io.An.in d.uer. ſed pone mutuaui, & ſecundum iſtud crederem limitandum quod ſcripſi ſupra in uer.donator, ego tamen dicerẽ cum Sicul. in præallega.c.inſuper, quod ibi non tenetur de euictione ſi fides adhibeatur uenditori, atque donatori attenta qualitate perſonæ, & cauſæ argu. c.literis eo.ti.& ſic ubi nullum habent intereſſe, ſit arbitrarium quanta fides eis adhibenda. arg. in c.& ſi quæſtiones, & ſcripſi ſupra in uer. ſedens.

95 Vir † non poteſt teſtificari pro uxore, quia ſunt domeſtici arg.ff.ſi quis cautio ſed & ſi.§.præterea ff. de Iudæ.l.inter, de quo in q. capelle 3.Vide per Specu.in ti.de teſt.§.j.uerſi.ſed quid de uxore, & uiro, & quæ ſcripſi ſupra in uerſicu. teſtis non poteſt eſſe uxor.

Vir nubens in mulierem à teſtimonio repellitur, ut ſcripſi ſupra in uerſi. mulier, quæ nubit in uirum.

Vniuerſitatis ſinguli an admittantur in teſtes in cauſa uniuerſitatis. Vide ſupra in uerſi.teſtes an poſſint eſſe ſinguli de uniuerſitate.

Vſurarius manifeſtus à teſtimonio repellitur. Bal.in l.j.vij.q.C.de teſtamen. no.in c.quanquam de uſuris lib.vj. uide ſupra in uer.fœnus improbum.

Vxores duas habens eodem tempore repellitur à teſtimonio, ut ſcripſi ſupra in uer.nuptias binas.

Vxor regulariter teſtis eſſe non poteſt in cauſa uiri ſui ſicut ſcripſi ſupra in uerſi.teſtis eſſe non poteſt uxor.

F I N I S.

TRACTATVS DE TESTIBVS PER DOMINVM TYNDARVM I. V. DOCTO. INTRODVCENTEM BAR. ET BALD.

Collocutores, & ad inuicem diſputantes, & Ludouicum Romanum altercationes eorum decidentem, incipit.

PRAEFATIO.

NVPER reuerendiſſime domine, cũ exercẽdi ingenij gratia mente concepiſſem, aliquid de noſtra Pontificij aut Cæſarei iuris diſciplina literis mandare. reuolutis nonnullis noſtrorum codicibus, opportunè tandem occurrit materia quædam teſtium, ſcilicet uariantium tuo inclito nomini inſcribenda, quæ res mihi ſanè uiſa eſt ad diſputandum, admodum ſubtilis inueſtigatione perpulchra ac ſingularis exercitatione facti quotidie per manus omnium qui iuri dicendo præſunt, aut cauſas quoquomodo inſtruunt, aut ſciſcitantur ſummè uerſatilis, à noſtris etiam maioribus (pace dixerim eorum) leuiſſimè explicata. Igitur te tanto uiro dignam diiudicaui; cum etenim tu ut iã diu uulgata eſt, per omnes notitia ſcientiarum plurimorum præcipueq́; Theologiæ parentis omnium ſtudiorum Philoſophiæ ac Rethoricæ longè lateque præditus ſis, iuris quoque pontificij cuius notitiam conſtat nexu quodam cũ iure ciuili coniunctam, maximus interpres diiudicatus; ad quem dixerim ſpectare proprius de re huiuſmodi diſputare quàm tibi? Cum etiam tibi ipſi maxima quædam & incredibilis intellectus perſpicacia à ſummo rerum omnium opifice conceſſa ſit, à quo quæſiuerim firmius, quàm à te huius ſcientiæ & ſtylum & inuentionem? Item cũ tibi quoque Apoſtolica ſedes Deo annuente tot tantarumq́; regionum iure meritisq́; tuis principatum conceſſerit, quem crediderim aduerſantium teſtium cognitionem, in qua non parua reddendæ iuſtitiæ pars conſtituta eſt, auidius uendicare quam tu? Scripſi itaque paucula quædam quoad per debiles facultates meas, præterque lectiones quotidianas & uarias occupationes fieri potuit; tibique ipſi iudicanda ſtatui, non q̃a crediderim tibi incorrupta ac inerudita hæc uerba conferre, ſed ut ea ipſa quæ ſcripſero tua ſumma prudentia, ſapientia, atque humanitate modereris, corrigas, atque refrenes, ſoliditatemq́; tua maxima auctoritate ei attribuas, & prout in me ſumma eſt pietas & beniuolentia, rem paruam maiorem reddas tua æſtimatione, præſertim cum ab homine deditiſſimo proficiſcatur. Ex tuo.n. inclyto nomine & excellẽti uirtute adiicietur uolumini auctoritas quædam, minime contemnenda. nam qui illud ad te deſtinatum legerit, proculdubio exiſtimabunt aliquid põderis ſibi ineſſe, quòd fuerit dignum nomine talis uiri. Interdum itaque Reuerendiſſime pater, poſt rerum magnarum expeditionem, quibus præpoſitus es, & probatiſſimorum auctorũ lectionem, cui die noctuq́; ocio ſuppeditante diligentiſſime incumbis, ad hæc uilia tanquam perfectis conſtitutiſq́; uiribus reuertaris. Et ut inquit ille inſtitutionis oratoriæ ſummus Quintilianus, ſicuti in cenis grandibus ſæpe facimus ut cum optime ſatiati ſumus, uarietas tamẽ in nobis ex uilioribus grata ſit. Nec dubito præſtantiſſime pater, nonnullos eſſe futuros, qui hunc meum libellum tacitè reprehendent, & imparem dicant ui-

ribus meis, qui nequiuerim onus ſuſcepi muneris ſubſtinere fortè aſſentiar. Et diſputandi genus à me inchoatum pter maiorum noſtrorũ conſuetudinem, maiori dignum ingenio & exquiſitioris intellectus acumine profitebor, uerum illud adiungam me non oſtentandi potius, quam exercendi, non ambiendi potius quam addiſcẽdi ſtudio hoc onus, aut in tantam ac arduam clariſſimorum doctorum controuerſiam deſcendiſſe. Accidit adhoc, quòd uel maximè in hãc dictionẽ impellit: quia omnes aut præſentes, aut poſteri tuæ celſitudinis & incliti nominis tui auctoritate commoti laborem meum aut aperte culpabunt, ſed eximiam laudem decuſque tribuent mihi, cum intelligent lucubrationem meã qualiſcunque ſit excellentiæ tuæ non diſplicuiſſe. Ne cui igitur mirum ſit quòd diſputandi ſtylum colloquentium uirorum aſſumpſerim, planè ab anteceſſoribus noſtris: qui iuri ſcribendo ſimiliter interpretando uerſati ſunt prorſus alienum. Quanquam enim hoc ipſum diſputandi genus non fuerit inter noſtros iuriſtas hactenus uerſatum, pleni tamen ſunt omnes Latinæ Linguæ libri huiuſmodi diſputationibus, quos prope uiſum eſt licuiſſe hoc opere imitari. Accidit: quia ut arbitror operæpretiũ erit ipſos Bar. & Bal. tantę auctoritatis uiros de iuris interpretatione etiã hodie loquentes intueri, diſputanteſq; clara ut ita dixerim uoce audire.

TYNDARVS VTRIVSQVE iuris doctor exercitij cauſa hoc opus confecit.

SVMMARIVM.

1 *Ludouici Romani laudes.*
2 *Baldus Bartoli diſcipulus ſcientiæ cupidus.*
3 *Humanum eloquium non ſufficit ad laudes Bartoli. & inibi ipſæ laudes.*
4 *Demoſthenes græci eloquii princeps, Ciceroque latini.*
5 *Gloriæ cupiditas in interpretando iure ſemper fuit Baldo.*
6 *Diſputando quis doctior euadit.*
7 *Teſtis aſſerens unum extra iudicii figuram, qui poſtmodum in iudicio contrarium aſſirmat, an ſit de falſo puniendus?*
8 *Bartolus iuris ciuilis interpretator acutiſſimus.*

Capitulum primum. Bartolus.

SAEPE numero ac uehementer ual
de admirari ſoleo, cum aduentan-
tes iuris utriuſque profeſſores in-
telligo recenſentes, quanta cum
attentione ſolertiaque & incredibili qua
dam anxietate, meas illas quas mortuus
ſententias reliqueram ſuper iuris ciuilis
interpretatione, tu ipſe poſt me annos
quinque fortaſſe & quadraginta uiuens,
acri quodam morſu increpare conatus
fueris, tenebras etiam ſi quando fieri po-
tuit nomini meo (ſicuti aiunt) tanquam
præcipuo inimico effundere nixus ſis.
quod uel maximè his ferè temporibus
1 †Ludouicus iſte Romanus aperuit, uir ex
cellens, memoria plenus, ac facũdia redi-
mitus, ſcrutator etiam nedum ſcriptorũ
meorum, ſed tuorum cæterorumque di-
ligentiſſimus. proximiſque diebus adue-
niens, Nicolaus Siculus aſſeruit alterum
vt accepi ſuæ ætatis iubar, omni laude ac
ueneratione dignum. Cogitanti ete-
nim mihi, & memoria repetenti, quàm fa
miliaris ac iucunda uiuentibus nobis ti-
bi mecum fuerit coniunctio, quàm dul-
cis ac aſſidua conuerſatio, quàm etiam
per me voluntariè tibi fuerit impẽſa do-
ctrina, dum me fere quotidie interroga-
bas, dum reſponſa a nobis accipiebas, dũ
etiam nosipſos magiſtralem cathedram
2 aſcendentes diſcipulus exiſtens † & ſcien
tiæ cupidus audiebas. Multo hæc ipſa
tua geſta abeſſe videntur a gratiarum a-
ctione, cuius audeo dicere partem ſaltẽ
aliquam per te mihi deberi, multoque a
neceſſitudinis uinculo aberrant diſtant-
que ab officio noſtræ amicitiæ. Nouimus
cæteros ſcriptores aliorum ſententijs in-
terdum aduerſatos, horum tamen nemi-
nem æmulatio mouit ac inuidia. Sola ue
rò

rò inueniendæ ueritatis ac iuſtitiæ cupiditas, accepimus, & teipſum erga cæteros omnes me excepto, & humanum & benignum interdum ac facetum uiſum, & reliquos doctores qui poſt me claruere, honoris aliquid atque reuerentiæ nobis retuliſſe, auctusque non parum, quãquam non ſimili neceſſitudine familiaritate ac denique amicitia coniunguntur. Si itaque placuit Bal. explanaueris uelim quid eſt quod mouerit in tantam noſtri nominis perſecutionem, nec putaueris illud referre coram nobis eſſe malum, ſiue enim laudes per ſe noſtras ferant, ſiue id quod his eſt oppoſitum fortitudo imperat, ut parui faciamus. Tibi quoque Ludouice precor ne moleſtum ſit preſto eſſe his noſtris confabulationibus.

Bal. Si recenſere inſtituiſſem Bartol. his temporibus quantum inclito nomini tuo debuerim, dum ſęculo potiebar, pro his omnibus quę tuipſe commemoras, quantuncunque tibi debuerint debeantque illi omnes quicunque ſunt, qui poſt te ſurrexere ſurgentque: qui operam iuri dederunt atque dabunt: qui iuſtitiam coluerunt atque colent: qui denique rectum aliquid aut ſanctum amarunt at-
3 que amabunt, per Deum † quale ac quantum in me expoſceretur eloquium diuinum: quoniam humanum non ſufficeret. Quis enim incredibilem memoriã tuã? quis acumen ingenij? quis ſcientiarum uices? quis doctrinam innumerabilem? quis iuſtitiam? quis ęquitatem? quis rerũ omnium peramandam ueritatem? quis ex recõditis interdum fontibus habitam ſapientiam? quis docendi ſuauitatẽ? quis ob tenebrarum ac incognitarum rerum demonſtrationem? quis ardentiſſimam diligentiam? quis bonitatem apud ſeculares huius mundi inauditam narrando, aut certè minimam partem eius perſtringendo non deficeret? nemo profectò & ſi
4 ipſi † Demoſteni aut Ciceroni hoc munus deferretur. quanquam alterum greci eloquij principem dicant, alterum latini, non quidem ſi illis eſſent centum linguę oraque cẽtum, ferrea uox, iuxta poetam. Itaque longè falluntur qui putant ob inuidiam aut ęmulationem ſententijs tuis me fuiſſe aduerſatum. errantque vehementius hi quorum ſententias non retuliſti qui falſe crediderunt me nomini tuo impenſum detraxiſſe, propterea ꝙ tu ipſe viuens, vt aiunt, honoris aliquid fortaſſe ademeris. Nam quis me de inuidia argueret eius cuius ordinem in docendo ſemper fuerim amplexus, cui tantum me & omnes iuſtitię ac veritatis amatores debere profitentur? Quis me de detractatione nominis illius inculpet? quẽ ſemper & verbo & ſcripto docens præceptorem meum appellauerim ac dominum. Quis me in ſummum ac veneratione habuiſſe non dicet illum quem omne ingenium mihiipſi dediſſe aſſeruerim? quem etiam in collo gigantis tanquam ex alto omnia reſpicientem affirmare non dubitauerim. Alia autem aduerſandi ratio extitit mi præceptor, quam libens non minus tibi, quam cæteris qui aura potiuntur enarrem, quo error ille eorum mentibus aboleretur. Etenim dum in humanis agebam ſemper mihi, vt uerum fatear, inſita fuit, ſicuti ſe
5 re apud miſeros mundanos cæteros † accidiſſe ſolet gloriæ cupiditas quædam ſuper interpretando noſtro iure eamq; ipſam facile comparare poſſe uidebar., ſi diligentiſſimorũ uirorũ ſententias ſubtilius argumentis oppugnarem, oppugnãdoque refellerem. unde & cuilibet ex omnium Iuriſconſultorum turba ea occaſione quantum honeſte licuit ſemper aduerſatus fui in te viro & cæterorum omnium principe, omne meum ingenium conuerti, quem ſuperare ſi potuiſſem reliquos omnes meipſum auferre non dubitaſſem. Tantum enim ut inquit Maro tuipſe inter alios caput extulis, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. tecũque ut rem apertius enarrem, ſic factitari, ſicut fortis miles dimicare ſolet, qui cum multorum hoſtium palmam deſideret, illam ipſam ſe conſecuturum facile putat, ſi hoſtium Principem ac Ducem deuicerit. hæc inquam mi. Bar. æmulandi cauſa extitit, cuius vtinam ſęculi uiuentes notitiam habituri ſint. nõ parum

enim

enim ut arbitror noſtro etiã nomini prodeſſet ne de inuidiæ aut ingratitudinis vicio argueretur. Barto. Facile admitto Balde. admittam hanc excuſationem, uelim tamen etiam hodie nos aliquid de tuis illis contradictionibus diſputemus, delegaſque ſi placet, argumenti gratia, locum unum ex his omnibus in quibus te iure mihi repugnaſſe putas, & ſi morem omnino mihi gerere volueris, ex meis ſententijs quas improbaſti, omnium tuo iudicio improbabiliorem proferas, quo diſputatio q̃onis unius exẽplo eſſe poſsit in cæteris contradictionibus. Bal. Nedum placet mi præceptor tecum diſputare ſed perplacet. fieri enim
6 non poterit † quin hodie diſputando abs te doctior euadam, euenietque fortaſſe nunc ſicuti etiam uiuentibus nobis ſæpius ſolitum erat cum tuo lateri aliquando adherens omnium beatiſſimus eſſe uidebar. Et ut de Scæuola iuriſconſulto inquit Cicero, multa prudenter abs te diſputata, multa etiã breuiter & commode dicta memoriæ mandabam, fierique ſtudebam tua prudentia doctior atque ſapiens. Cum uel maximè id omniũ mihi hoc tempore placet, quoniã tuipſe ſuades ut tuarum ſententiarum omnium improbabiliorem proferam, fieri enim poterit ut ſpero quòd per teipſum diſputationis huius mihi palma tribuetur. igitur argumentum eſſe uolo peregrinam illam ſententiam tuam (& ſi fas eſt ſic loqui) ſolitariam quam ponis in l. eos.
7 ff. ad. l. Cornel. de fal. † ubi inquis teſtem qui aſſeruit unum extra iudicij figuram, ſi poſtmodum contrarium affirmet in iudicio, de falſo eſſe puniendum, hoc enim mihi ſumme apparet iniquum, nullaque iuris ratione aut lege probatum, &, quod deterius eſt, ab omnibus damnatum, maximeque mirãdum quòd ex tuo tam præclaro deciderit ore, cuiuſque dicti ſi oſtenderis ueritatem ſonare ſecundum tuam ſententiam ſic dicere auſim fatebor in cæteris me tibi peſſime aduerſatum. Bart. Rem quidem propoſuiſti. Bal. frequentatam ac neceſſariam ad diſputandum. Item fortaſſe magis quàm alij crediderint ſubtilem dixeris, tamen meam illam ſententiã & hodie non adeo alienam ueritatique abhorrentem. impoſsibile namque eſt ut oſtendam iure contrarium affirmare, niſi perfidi omnino ac pertinaces eſſe uelimus. Quia tamen Romane Ludouice te noſtræ huic diſputationi uoluimus præſentem fore, ne tedio fuerit hodie modernorum ſententias referre ſuper his omnibus quæ dixerimus, annum etenim ego iam circiter nonageſimum uita functus ſum. Tu uero Paulo ante ad nos uenisti, plenus memoria, ut intellexi, & legum ſapientia Ludouicus. O parens Bart. iuris ciuilis in-
8 terpretator † tuque & Bal. quem iuris utriuſque monarcham appellare ſolitus ſum, quam gratum mihi erit, quam iucũdum, quam ſuaue uos ambos tam ſublimes, tam excelſos ac facundiſsimos patres diſputantes audire omnium procul dubio iucundiſsimum ac ſuauiſsimum erit. Tu tamẽ Bar. præceptor noſter omnium gratiſsimum noſtrum uterque feceris, ut & pro Bal. pollicear ſi ſeriem, omnium uariantium teſtiũ quæſtionis unius propoſitæ gratia ab exordio explanando dilucidaueris, quemadmodum uiuens facere ſemper ſolitus eras cum ſerioſos illos tractatus componebas, cum ſparſim dicta in unum colligebas, cum archanam mentem Iuriſconſultorum pandebas. Cũ denique rem tibi totam explanare placebat, ubi tempus ſuppeditabat, nec unquã teipſum quicquam intelligere putabas, donec omnes totius materiei articulos te noſſe proſpiceres. Bar. Libens hæc omnia Ludouice enarrabo, ſi tamẽ Bal. ſibi gratum dixerit. Bal. Erit uero Bar. ut Ludouicus inquit omnium gratiſsimum. Bar. Nos itaque hæc omnia pertractare inchoemus, ea tamen præmiſſa lege, ut & uos Bal. & Ludo. ne me loquentem interpelletis, niſi tibi fortaſſe Baldo aliquid occurrerit dubitationis, cum enim dubitaueris, audacter inſtabis, tibique Ludouice acciderit aliquid quod de modernorum ſententijs proferre uolueris. Bal. Sic faciam. Ludouicus. Ego quoque.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis in eadem inſtantia uarians, et inter eaſdem perſonas, an pœna legis Corneliæ de falſis puniatur. & nu. 2.*

2 *Teſtis in aliquibus punitur de falſo, in aliquibus non.*

3 *Intellectus ad l. produci. ff. de teſtibus.*

Capitulum ſecundum de generali diuiſione teſtium uariãtium, & de teſte in eadem inſtantia uariante. Bar.

OMNIS uariantium teſtium diſceptatio in tres partes diſtinguitur, nonnunquam enim uariat teſtis in eodem iudicio eademque inſtantia, & inter eaſdem perſonas. Quandoque uariat in iudicio & extra iudicium. aut econtra. interdum uarius eſt in diuerſis iudicijs aut inſtantijs. quam diuiſionem probe complexus eſt Modeſtinus iuriſcõſultus. ff. ad leg. Cor. de fal. in l. eos. in prin. ſi recte eius uerba intelligãtur, garriãt alij qd uelint. Bal. nos itaq; tria hæc ſegregatim & ordinate declaremus, primũque iã locũ capiamus.
1 Varians † teſtis in eadem inſtantia, & inter eaſdem perſonas. l. Cor. de fal. puniendus eſt, neque ſtari debet eius dicto primo neque ſecundo, niſi contra ipſum teſtem. probatur hæc regula in præalle. l. eos. primo Reſpon. ubi etiam hoc ſcripſi in meo commento. Item probatur. ff. de teſti. l. qui falſa uel uaria. & ibi glo. 4. q. 3. c. item qui falſo. extra de proba. cap. licet cauſam, circa medium. & per glo. Ber. de teſti. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. in gloſſ. ultima in fi. & per Spe. in ti. de teſte. §. j. uerſicu. quid ſi idem teſtis & eodem titulo. §. poſtquam. uerſicu. & quid ſi idem teſtis. Fallit tamen hæc regula multis modis meo iudicio: quos per ordinem numeremus. Quando ſecũdum dictum fuit cum tormentis, primũ autem ſine. Secundo, quando dictum ſecundum contrarium fuit ad finem prolationis prolatum. Tertio, quando teſtis prima vice deponit per uerbum credo, ſecunda uice per uerbum ueritatis aſſertiuum. Quarto, quando prima uice per uerbum mihi uidetur, tertia vice per uerba affirmatiua. Quinto, ubi teſtis prima uice dubitando, altera affirmando depoſuit. Sexto, ubi prima uice per uerbum neſcio, ſecunda uerò uice per uerbum ſcio. Septimo, ubi prima uice per uerbum non recordor, ſecunda per uerbum ſcio, uel recordor. Octauo, quando prima depoſitio facta fuit per iracundiam uel iocum, ſecunda non. Nono, ubi primum dictum fuit ſine iuramento, ſecundum autem cum iuramento. Decimo, ubi teſtis prima uice depoſuit, & cauſam ſui dicti non reddidit, uel reddidit. ſed inſufficientem, uel non ueram, ſecunda autem uice reddidit ſufficientem & ueram. Vndecimo, ubi a parte probaretur primã depoſitionem fuiſſe falſam. Duodecimo, ubi pro altero ex diuerſis ualde coniecturæ concurrunt. omnibus enim his caſibus ſtatur ſecundo dicto præterquam in ultimo, in quo ſtatur illi dicto
2 pro quo coniecturæ concurrunt. † Et in aliquibus punitur teſtis de falſo, in aliquibus non, nec habet locum regula ſupra tradita. de his igitur omnibus aliquid particulariter examinemus. Bal. Pulchram mi præceptor telam ordituses tuo ſolito acumine, quam ſcribentium nullus hactenus excogitauit. dicas tamen uelim antequam ulterius proceſſeris, an intelligas hæc in teſte uariante in eadem inſtantia, eodem tempore, an diuerſis tẽporibus. Si enim hac ſecunda uia intelli-
3 geres contradicere † tex. uidetur. ff. de teſti. l. produci. ſecundum unam lec. glo. vbi habetur quòd idem teſtis non poteſt iterum produci ſuper eodem, ab eo qui alia in eadem inſtantia eum produxit, nec etiam ab eius aduerſario, & ante atteſtationum aperturam. & facit pro hoc quod no. glo. C. de teſti. l. ſi quis teſtibus. in prima glo. & qnod no. gloſſ. extra. eod. titu. cap. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. in vltima gloſſ. Bar. Verum narras, ſed tamen attende: quia prædicta locum habent in teſte, qui eodem tempore uariat, puta, dum de circunſtantijs circa negocium principale à iudice interrogatur.

gatur. Item locum habent quandoque in teſte qui uariat in eadem inſtantia diuer ſis temporibus, ut puta, dum à iudice repetitur ad declarandum dictum ſuum uel redditionem rationis. Vel etiam dũ uariat à primo dicto ubi poſtmodum ſupra diuerſis articulis producitur forſitã dicendo incompaſsibile ad primum dictum, poſſunt enim hæc fieri ut infra demonſtrabimus. ſicque noſtrã hanc diſputationem intelligimus. ſed iam ad propoſita redeamus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis ſecundo dicto contrario ſtandum eſt, ubi primum dictum ſine tormentis probatum eſt, ſecundum uero cum eis.*

2 *Intellectus ad l. ſi unius. §. teſtis. ff. de quæſtioni.*

3 *Teſtis ſecundo dicto ſine tormentis, an potius ſtandum ſit.*

4 *Teſtis ſecundum dictum, ſi contrariatur primo, negari non poteſt, quominus alterum dictum falſum ſit.*

5 *Confeſſio in criminibus per torturam extorta, an ualeat.*

Capitulum tertium. Bar.

1 DICEBAM ſtandum † eſſe ſecũdo dicto contrario non primo ubi primum dictum probatũ eſt ſine tormentis, ſecundum autem cum eis. probatur hæc ſententia optimè per tex. no. in l. ſi poſtulauerit. §. ratio. uerſi. ſed ſi negauerit. ff. de adul. ubi hoc idem notaui & ſcripſi. ff. de fal. l. eos. Lu douicus. Bal. tu idem ſequebaris C. de quæſti. l. fi. in fi. approbat etiam idem dominus Nico. Siculus extra. de proba. c. per tuas. Egoq; idem firmabam allegando tuam Bartole auctoritatem, & dicendo dictum uer. ſi negauerit eſſe ualde ad hoc ſingularem, dicebamque ex eo induci cautelã mirabilem, quòd quando uult amico ſuo complacere perſuadeat teſtibus quòd dicant contrarium eius quod primo prædixerunt, poſtea enim faciendo eis aliquem timorem in tormentis, ſtabitur illi ſecundo dicto, quamuis ex interuallo, per prædicta, quòd menti figendum putabam. Bart. Inquis probe
2 uerum, probatur † etiam dictum meum per alium text. in l. ſi unius. §. teſtes. ff. de quæſtio. ubi teſtis liber qui dixit mendacium ponitur ad torturam, ut dicat ueritatem, & eius dicto ſtatur, & ſic nõ eſt uerum quòd præallegatus uerſi. ſit ſingularis. Bald. Occurrit dubitatio,
3 † nam potius uidetur ſtandum dicto ſine tormentis, ut uidetur caſus ff. de quæſtio. l. j. §. diuus, & §. quæſtioni. & §. ſiquis ultro. Bar. Sic facias ſemper ut inueſtigemus. reſpondeo tamen illud uerum in confeſſione ſuper facto proprio, quę facta tormentorum timore non ualet, niſi etiam ceſſantibus tormentis in ea perſeueretur, ſic loquuntur iura tua. Aliud eſt in depoſitione teſtis facta ſuper facto alieno, de quo nos loquimur, illa enim ualidior eſt cum tormentis, quã ſine, ut dicto uerſicul. ſed ſi negauerit. & d. §. teſtes. & in auctẽ. de teſti. §. j. & no. ff. de' proba. l. cum probatio. & ego hoc idem ſcripſi in d. §. quæſtioni. ſed tractandum eſt hic an hoc caſu teſtis de falſo puniatur. Ego uiuens ſolum dicebam ſtari ſecundo dicto, an teſtis puniatur nihil ſcripſi, nec adhuc ſum memor quòd aliquis ſcribens hanc quæſtionem ponat. dic Lodouice nunquid aliquis alius hoc tetigerit. Lodouicus. Non certe quòd ſciam. Bar. Prima fronte uidetur dicendum teſtem hoc caſu de falſo puniendum. nam negari non poteſt quominus alterutrum dictum ſit
4 falſum † poſtquam ſecundum dictum contrariatur primo: ut ff. de re. du. l. ſi is qui ducenta. §. utrum, & facit ff. de condi. & demon. l. Titię ff. de mino. l. ſi filiæ, cum ſi. neceſſe ergo uidetur dici de falſo puniri: ut ff. de teſti. l. qui falſa uel uaria. 4. q. 3. c. item qui falſo uel uarie. cum concor. Verum his non oppugnantibus oppoſitum arbitror uerius. nam ſi rectè conſideramus dictum teſtis ſe habet ad duo, ad ligandum ſcilicet partem in uia probationis & ueritatis. Item ad ligandum ſemetipſum teſtem in uia confeſſionis

feſſionis quare quodlibet teſtimonium eſt confeſsio quantum ad teſtem & probatur extra de præſumptio.c.literas. & de proba.c.per tuas, & dicam plenè hodie uobis infra libro ſecundo.c.vij.primum effectum quamuis operetur dictũ teſtis in tormentis emanatum: quia uerius in primo dicto præſumitur ut dictũ eſt, tamen ſecũdum operari non poteſt,
5 quando teſti nocere non debet † ſicut nec confeſsio in criminibus extorta per torturam: ut in præalle.l.j.§.diuus.& §.ſi quis ultro.ff.de quæſtio. niſi fortè in ipſa quæſtione perſeueraret teſtis ceſſantibus tormentis: quia tunc præiudicaret, ut nunc dicebamus, deinde ſi rectè attendantur uerba mea in illo uerſi. ſed ſi negauerit dixi teſti licere hoc caſu ubi in tormẽtis deponit corrigere dictum eius præcedens, quamuis nunc ex interuallo deponat, quæ quidem correctio tollit teſti pœnam falſitatis ſicuti ſtatim proximo c.ſubnectemus, intelligiq; illud debet, niſi in ſuo dicto perſeueraret, ut dictum eſt. Et ex hoc infero ad cautelam tuam Ludouice, quòd quanquam ſit bona pro parte pro qua teſtis ſecunda uice in tormentis deponit, quare ſtatur illi dicto, tamen peſſima erit quandoque pro teſte ſibimet contradicente: quia punietur de falſo ſi fortè in ſuo dicto perſeuerabit, ut ex præmiſſis apparet. Et attende iterum quare hoc ipſum uerum eſt, niſi teſtis deponeret contrarium in tormentis incontinenti poſt primum dictum corrigendo eum, & allegando cauſam correctionis hoc enim ſibi liceret, niſi puniretur etiam ſi in ſuo dicto perſeueraret, ut ſtatim apparebit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis cum uariat à primo dicto ad finem correctionis, tunc ſecundo ſtandum eſt.*
2 *Intellectus ad l. repeti. in prin. ff. de quæſtio. & c. præterea. de teſti. cogen. & num. 2.*
2 *Teſti an ſemper liceat dictum ſuum corrigere.*
3 *Confeſsionem ſuam quando quis reuocet.*
Intellectus ad l. de ætate § ex cauſa, & §. fin. ff. de interroga. actionis.
4 *Teſtis quando dicatur incontinenti corrigere. & nu 5.*
5 *Teſti an liceat addere dicto ſuo.*
6 *Iudex quandocunque uult poteſt teſte n repetere, ut dictum ſuum declaret, uel interpretetur. uel rationem dicti ſui reddat.*
7 *Atteſtationum publicatio iudicem non ligat, ut eo quod ex officio facit.*
8 *Teſtis obſcuritas qua uia declarari poſsit.*

Capitulum quartum de teſte qui in eadem inſtantia uariat ad finem correctionis. Bar.

1 ALTERAM exceptionem eſſe dicebamus † ubi teſtis uariat à primo dicto ad finem correctionis, tunc enim ſtandum diximus ſecundo, & per eum tolli primum, probatur ſententia hæc ff. de quæſtio.l.repet. in prin. extra de teſti. cogen. c.præterea, & notat. glo. ordinaria iuris ciuilis in auct. de teſt. in §. quare uerò in glo. magna circa medium. & per gloſſ. Canoniſtarum extra. de teſti.c.cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. & facit ff. de manu. teſtamento l.Stichus imò Pāphilus, notauitq; ego idem ff. de fal.l.eos & ff. de adulte.l.ſi poſtulauerit §.ratio uerſi. ſed ſi negauerit.
2 Quærendum tamen eſt hic † an liceat ſemper teſti corrigere dictum ſuũ, & quidem reſpondeo quòd non, niſi incontinenti facta depoſitione, ex interuallo uerò non audiretur corrigere uolens, ut eſt caſus in dicto c.præterea, & no.glo.in præalle.§. quare uerò. nec etiã poteſt corrigere incontinenti, niſi iuſtã cauſam erroris & correctionis alleget: & hoc iudici uideatur, quando autem ſimpliciter uariaret nec diceret ſe illud animo corrigendi facere, tunc puniretur ut uarius, per dictam l.eos, ubi pulchrè notaui in tertio contrario. Bald. inquit
3 probè, ſed † quid dices ad text. in l. de ætate §.ex cauſa & §.fi.ff.de interroga.ac. & ad infinita iura ubi apparet quòd etiã

ex interuallo quandocunque ante ſen-
tentiam quis confeſſionem ſuam reuo-
cat probato errore primæ credulitatis,
& cauſam nouæ opinionis reddendo, qđ
etiam tu ipſe Bar. plene & ſubtiliter di-
ſcutis ff. de confeſſ. l.non fatetur & tan-
gitur C.de in inte. reſti. in l.de tutela. &
extra.de iureiuran.lib.6.c.fi.Bar. Cla-
rè reſpondeo illud in confeſſione partis
facta poſitione ſuper facto proprio, at
nos in teſtis depoſitione emanata in fa-
cto alieno, cuius tractatus longe diuer-
ſus eſt ab illa. Porro in teſte qui dictum
corrigere uult ex interuallo, à iure præ
ſumitur ſubornatio, quæ præſumptio
ceſſat in caſu altero, ut probatur in di-
ctis iuribus, & attende quæſo: quoniam
in multis differunt hi caſus, etenim te-
ſtis non corrigit eius dictum niſi inconti
nenti, pars autem ſuam confeſſionem ex
interuallo, ut etiam nunc dictum eſt. Itē
etiam teſtis ſi corrigat incontinenti, ha-
bet iuſtam cauſam correctionis allegare,
quæ iudici admittenda uideatur, ut præ-
dixi. Pars autem incontinenti poteſt in
diſtinctè eius confeſſionem tollere, etiā
non docto de errore, ut notat gloſſ. Ioan.
An. quæ ſolet dici ſingularis in c. fin. de
iureiuran.lib.vj. Item differunt in alte-
ro ut ſtatim ſubnectemus. Ludouicus.
Pro illa gloſſ. ego ſolitus eram allegare
caſum in l.de ætate §. celſus ff.de interro
ga.ac.& ita dixi in l.qui bona §. ſiquis ſti-
pulatus ff.de damn.infec. Bar. Vidē
4 dum eſt huius rei declarandæ cauſa † quā
do dicatur teſtis incontinenti corrigere
tex. in præallegato c. præterea ſimplici-
ter loquitur. Hoſti.& quidam alij dixerũt
hoc eſſe arbitrium iudicis inſpecta quali-
tate perſonæ & temporis, & conſidera
tis certis circunſtantiis, & hanc opinionē
ſentit gloſſ. in d. c. præterea quamuis eā
non firmauerit gloſſ. Legiſtarum in di-
cto auc.de teſti.§. quia uerò, in gloſſ. ma
gna ad medium & glo. Canoniſtarum in
dicto c.præterea. & Specu.in tit. de teſti.
§.j.uerſi.ſed quid ſi dicit tenēt, quòd tũc
dicatur incontinenti corrigere, quando
illud facit antequam conſpectum iudicis
exeat, & cum partibus loqui poterit. &
hæc opinio ut uerior in practica ſerua-
tur. ut ego ipſe notaui in dicto uerſ. ſed
ſi negauerit. Ludouicus. Communis
eſt hæc ſententia Ioan. de Imo.& omniũ
aliorum Modernorum in d. c. præterea.
Bart. Dicerē tamen quòd ubi cauſa in
ter uiles perſonas uerteretur, & nobilis
perſona, uel magnæ ęſtimationis, con-
ſueta ueritatem dicere produceretur in
teſtem, tunc iudici eſſe arbitrium an ex
interuallo admittat correctionem tali te
ſti.arg. extra de ſimo.c.& ſi quæſtiones,
& hoc caſu opin. Hoſt.ſubſtinerem, quā-
uis ab aliis hoc dictum neſciam. Et hæc
quidem omnia in teſte procedunt. in par
te alio modo aſſumitur hoc uerbum in-
continenti. ſemper enim dicitur reuoca-
re confeſſionem incontinenti ſi illud fa-
cit antequam redigatur in ſcriptis eius
confeſſio, ſecundum quandam gloſſ. ad
hoc ualde ſingularem xxxij.q.j. cap.apud
5 miſericordes. Quærēdum † eſt etiam
quid ſi teſtis non corrigat ſed addat, &
quidem dicimus hoc ſibi licere antequā
exeat iudicis conſpectum: quia eſt una
depoſitio cum prima, licet ſit continua-
ta: arg.ff.de teſta.l.hæredes palam §.fi.ff.
de uerb.oblig.l.continuus, in princ.ff.de
duo.reis l.duos reos ff.de adul.l.quod ait
lex §. fi. Si autem adderet poſtquam po-
tuit loqui cum partibus tunc audiri de-
bet minor tamen fides ſibi dabitur: arg.
not.in d.§.quia uero & nouit hoc Ioann.
An.in dicto c.præterea. Ludo. Ioā.
de Imo.ibidem refert, & ſequitur Bart.
Eſt notandum quoniam prædicta omnia
uera ſunt, niſi teſtis corrigat eius dictũ
ex interuallo in tortura, hoc enim poteſt
ſpeciali ratione ut nunc dicebamus ſu-
pra proximo ca. item uera ſunt prędicta
niſi teſtis uice prima dixiſſet ſe non re-
cordari, uel neſcire, uel quid ſimile, non
aſſertiuum, tunc enim poterit etiam ex
interuallo corrigere hoc dictum dicēdo
ſe ſcire uel recordari in quibuſdam caſi-
bus quamuis hoc non paſſim recipiatur.
quod quando ſit demonſtrabitur infra
hoc ipſo libro xiij. & nono. Ludo-
uicus. Idem ſentit dominus Ioann. de
Imo.in l.qui bona.§.ſi quis ſtipulaturus.

de

de dam.inſec. Bar. Extra de teſti.c.
cum cauſamque inter archiepiſcopum.
proprie tamen loquendo mihi uidetur
hanc non eſſe correctionem,ſed noui di-
cti additionē: arg.ff.qui ſatiſd.cog.l.Iul.
in gloſſ.nota.& extra de conceſ. præben.
c.cum noſtras.Item uera ſunt omnia ſu-
pradicta ubi teſtis ſuo motu uel ad partis
inſtantiam reuerti uult ad corrigendum
eius dictum & ita intelliguntur iura ſu-
6 perius allegata † iudex autem poteſt
quandocunque uult teſtem repetere ut
dictum ſuum obſcurum declaret uel in-
terpretetur, uel rationem dicti ſui red-
dat,quoniam in eo ceſſat ſubornationis
timor: ut extra de teſti.c.cum clamor. &
ibi per gloſſ.& Doct. & eo.titul.per tuas
& no.gloſſ.in d.§.quia uero. in gloſſ.ma-
gna ante medium.& facit ff.de quæſtio.l.
repeti. in prin. ubi ego ipſe notaui. facit
etiam gloſſ.notabilis.xxx.q.vj.c.de parē
7 tela. dicendo quòd † publicatio atte-
ſtationum iudicem non ligat,in eo quod
ex officio facit. quæ ſic quotidie allega-
tur.& ego idem tetigi in meo conſilio.
xcix.quod incipit Ego Bar. de Saxoferra
to, quanquam hoc ipſum quoque ſecun-
dum quoſdam locum habeat ubi dictum
teſtis eſt adeo obſcurum quod nullum
habet intellectum, ſed ſi poſſet uarijs mo
dis intelligi,tunc iudex non deberet te-
ſtem repetere ſed eius dictum interpre-
tari ſecundum conſuetudinem ſi poteſt
alias in partem benigniorem, & his ceſ-
ſantibus, ſtari debere uerborum ſignifi-
cationi,omnibusque deficientibus debe
ret dictum teſtis contra producētem in-
terpretari, per c.in præſentia extra de
proba.& refert Innocen.extra de teſti.c.
cum clamor. in gloſſ. ultima in fi. quod
8 eſt quotidianū.Hoſt.uero placet † quia
quælibet obſcuritas teſtis poteſt per hāc
uiam declarari iudicis officio ad uerita-
tem habendam, etiam ſi uerba haberent
ex quaſi conſuetudine loquendi certam
interpretationem, cui conſuetudini ſtan
dum eſſet,ſi repetitio hæc non fieret: ut
no.extra de ſpon.c.ex literis.ff.de fun.in
ſtruc.l.cum de lanionis.§. aſinam.& ff.de
ſuppel.leg.l.Labeo.cum cōcor. quamuis
non ſic fieri poſſit ad partis poſtulatio-
nem,ut dictum eſt, & hoc communi iudi
cio eſt uerum. Ludouicus. Io.de Li
gna. & Io. de Imo.idem ſequitur & com
muniter omnes. Bar. Tractabam
9 † quoque, uidens materiam hanc, pro
qua parte dictum teſtis dubium ſit inter
prætandum in l.inter ſtipulantem.§. ſi
Stichum.ff. de uerbo.obli.ubi de hoc ſa-
10 tis latè &c.Plus quoque dicimus † quòd
interdum iudex cogitur ad partis poſtu
lationem teſtem repetere, & ualet eius
additio uel declaratio ex interuallo fa-
cta non obſtante ſubornationis timore
quāuis correctio non ualeat.Finge enim
iudicem non examinaſſe teſtem ſuper
omnibus articulis ſi quædam obmiſiſſet
ob eius negligentiam uel maliciam, quæ
in dubio præſumenda eſt:ut notat. Spe-
cula.in titu.de teſte in §.nunc uidēdum.
prope fi.Item finge iudicem non interro
gaſſe teſtem de cauſa ſciētię, uel alio ſub
ſtantiali: ut quia in petitione ſit mentio
de præſcriptione tali in qua neceſſarius
titulus quod quando ſit habetur in l.fi.
C.de præſcrip. longi tempo. & in c.j.de
præſcrip.li.vj.& tamen iudex interroga-
uit teſtem duntaxat de poſſeſſione non
autem de titulo. certè his omnibus caſi-
bus & ſimilibus iudex poterit & debebit
etiam ex interuallo & etiam poſt publi-
catas atteſtationes teſtem repetere ad
partis inſtantiam & ſuper obmiſſo inter-
rogare & ſtabitur dicto teſtis: ut proba-
tur extra.de teſti.c.per tuas. & ibi habe-
tur hoc expreſſe per. Inno.& facit quod
ipſe notat eo.tit.c. fraternitatis. Ne-
que admiremini de eo quod dixi quod
repetatur ſi obmiſſa eſt interrogatio ſu
11 per cauſa ſcientiæ † quamuis ualeat di
ctum teſtis ſine cauſa ſcientiæ ſi de eo
non interrogatur: ut no.gloſſ.extra de te
ſti.c.cum cauſam tamen bene poterit ad
uerſarius contra quem teſtis depoſuit
ſine cauſa petere quòd repetatur & de
ea interrogetur,& alias in effectu ius ſuū
non læderetur ſi repetitio hæc nō fieret.
arg. præalle.c.per tuas. Ludouicus.
Io.de Imo. ibidem.expreſſe firmat. Bar.
12 Et † attende quare uerum eſt quod di

xi de teſtis repetitione fienda per iudi-
cem ad partis inſtantiam ubi obſcuritas
uel defectus dicti teſtis proceſſit ex cul-
pa iudicis. ut dictum eſt. Si enim ob cul-
pam partis obſcuritas perueniſſet, fortaſ
ſe quia obſcurum fecit articulum, tunc
iudex teſtem non repeteret, ut ſubtiliter
etiam Innoc. notat. in d.c.per tuas. facit
pro hoc tex. in l.Lucluti.ff de eden. quod
menti tenendum eſt. & hoc ubi in eadẽ
inſtantia teſtis repetitur, & ſuper eodem
facto, in alijs autem caſibus multoties te
ſtes repetuntur: ut plenè habetur extra,
de teſti.c. fraternitatis, per Inno. & Ioã.
An. & ego diſcutiebam. C. de proba. auc.
atqui ſemel. Ludouicus. Tu Balde
notabas ibidẽ, & dominus Anto. de But.
& Io. de Imo. in d.c. per tuas. Bar. Il-
la uero omittamus quoniam nihil omni
13 no ad hanc rem. Tractãdum reſtat † an
hic teſtis licitè corrigens eius dictum pu
niatur de falſo uel uario, & quidem cla-
rè dicimus quòd non, ut egomet ſenſi in
14 præalleg. l. eos facit, quia † quod iure
fit nõ meretur pœnam. de adulte. l. Grac-
15 chus † nec uidetur dixiſſe qui ſtatim
dictum ſuum remouet: ar. ff. de ſolu. l. qui
ſic. ff. de manumiſ. teſta. l. Stichus imò Pã
philus. niſi fortè teſtis ex interuallo in
tormentis corrigeret & in eius dicto per
ſeueraret, ut diximus ſupra in præce-
denti.c.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis deponentis una uice per uerbum cre do, alte a per uerbum ueritatis aſſertiuum, ſecundo dicto ſtatur.*

2 *Credere poſſum hodie unum, & aliud cras.*

3 *Dicto teſtis dicentis ſe credere an ſtandum ſit.*

4 *Teſtis per ſenſum corporeũ deponere debet.*

5 *Credulitas, ex factis narratis, ad iudicem pertinet.*

6 *Statuto uel conſuetudine induci non poteſt, quòd dicta teſtis deponentis de credulitate fides præſtetur.*

7 *Ratio teſtis perfecta, eius dictum imperfectum ualidat. & econtrario.*

8 *Ratio reſtringit dictum.*

9 *Cauſa per teſtem non uidetur reddita, ſi non eſt ſufficiens uel iuſta.*

10 *Teſtimonium teſtis deponentis per credulitatem, ſuper his, quæ in ipſius artis peritia conſiſtit ualidum eſt.*

11 *Iudex quandoque per uerbum uidetur, ſententiam fert, nec propterea incerta redditur.*

12 *Filiatio, adulterium, & huiuſmodi per teſtem de credulitate probantur.*

13 *Litis conteſtatio ualida eſt per uerbum credo.*

14 *Confeſſio ualida & reſponſio per uerbum credo inducitur poſitionibus.*

15 *Teſtis qui prima uice depoſuit per uerbum credo, & ſecunda per uerbum aſſertiuum an de falſo puniatur.*

16 *Pars reſpondens ad contraria ſuper facto proprio, per uerbum credo, an punienda ſit de periurio.*

17 *Dolus ratione peritiæ præſumitur in eo, qui peritia ſua abutitur.*

18 *Credere quis non præſumitur, quod credere non debet, & quod communiter homines illius artis non credunt, nec ratione aliqua, uel coniectura fulcitur,*

Capitulum quintum de teſte qui in eadem inſtantia deponit una uice per uerbum credo, alia per uerbum aſſertiuum, & ſic in contrarium.

1 NARRABAM deinde † ſtari ſe-
cundo dicto ubi teſtis deponit
prima uice per uerbum credo, al
tera per uerbum ueritatis aſſerti
uum. probatur hoc dictum per gloſſ. or-
dinariam. Accu. ab omnibus approbatam
in l. de tutela. C. de integ. reſti. in ſecun-
2 da lec. quæ dicit † quòd poſſum crede-
re hodie unum, & aliud cras. Facit l. pere
gre. in prin. ff. de acqui. poſ. C. de ueteri
iure enucle. l. ij. §. ſi quis autem. & tenuit
hoc expreſſe La. de Arc. C. de iura. ca-
lum. l. ij. §. quòd obſeruari. Ludoui-
cus. Tu Balde idem tenebas, & appro
babas x. colla. de not. feu. c. j. §. notãdum.
Bar. Intellige tamen hoc uerum quan
do teſti licitum eſt dictum ſuum corrige
re uel iudici licitum eſt hunc teſtem exa
minare

minare quod ¦quando ſit ſatis ſupra proximo.c.demonſtrauimus.Item intelligatis ubi cauſam nouæ credulitatis allegat alias forte non ſtaretur eius dicto ar.eius quod in ſimili ego ipſe de correctione notabam.ff.de fal.l.eos.in tertio contrario,quod etiam nuper retulimus:& quia alias diceretur uacillãs nec ſtaretur eius dicto quia falſitatem admiſcere non debet ut in quæſtione.ix.c.teſtes & c.pura. quòd tamen ipſum locum habet ubi eo tempore unum dicit ſe credere, deinde aliud diuerſum eſſet, ſed diuerſis temporibus: quia tunc ceſſat ratio uacillationis, cum hodie recte credere unum poſſumus,deinde aliud,inde ad aliquos dies menſes uel annos melius rememoratus & informatus,ut dictum eſt. Item intelligatis uerum præter quàm in caſibus in quibus ſtatur teſti deponenti per creduli tatem,tunc enim non ſtaretur nec primo neque ſecundo, ſicque non exciperetur caſus iſte à generali regula ſupra poſita, ut ex his quæ nunc dicam apparebit.Igitur pro huius demonſtratione quærimus
3 † an ſtandum ſit dicto teſtis dicentis ſe credere? & quidem eſt dicendum q́ non ſtatur ſecundum omnes ſcribentes: ut notat Spec.in ti.de teſte.§.j.uer. item q́ depoſuit de credulitate. Ia.de Are. & Cy.C.de teſti.l.teſtium.& Ego ipſe notabam in l.j.in prin.ff.de uen.inſpi. & in meo li.de teſti.c.teſtis dicit aliqua uera eſſe quare ſic credit. Ludouicus Tu Bal.idem notabas in d.l.teſtium, & dominus Anto. de But. pulchrius omnibus in c.quoties.de teſti. Bar. Huius rationem pulchram aſſignaui in d.meo.c.dixi enim quòd ubi teſtis deponit per uerbũ credo magis indicat, quàm teſtificetur
4 † & recte quoniam teſtis debet deponere per ſenſum corporeum. ff. de teſta. l. qui teſtamento in fi.C.de teſti.l.ſolàm.&
5 l.teſtium † Credulitas uero ex factis narratis pertinet ad iudicem ut in conſimili caſu ego etiam conſiderabam.C.de
6 uſu.l.j. Notetis quoque † q́ in tantum nõ ualet dictum teſtis deponentis per credulitatem quod nõ poſſet hoc per ſtatutum uel per conſuetudinem induci quod huiuſmodi dicto fides detur ut notat eleganter Hoſti.in c.j.extra de appella. Ludouicus. Dominus Anto. de But.ibidem ſequendo refert,Egoque allegabam, & ualde ſingulare eſſe dicebam. Bart. Eſt tamen hic diligenter aduertendum, quoniam totum hoc habet locũ niſi forte teſtis per credulitaté ſenſui proximam & coniunctam deponat: ut no.inquit Cy.in dicta l.teſtium. uel cauſam ſufficientem huiuſmodi depoſitioni annectat,ut ego ipſe notaui in præallegato c.teſtis,dixi etiam.ff.de quæſtio.l.de minore.§.tormenta in v.q.principali iuxta prin. in meo commento. his enim caſibus ſufficiens eſt tale dictum ut
7 dictis locis,& probatur hodie:quia † ratio teſtis perfecta ualidat dictum teſtis imperfectum ar.ff.de leg.j.l. ſi ſeruus.§. quicunque ſicut econtrario ratio imperfecta dictum teſtis perfectum inualidat, ut ego notanter in ſimili caſu ſcripſi.ff. de teſta.l.ſi is qui teſtamentum. Ludouicus. Tu Balde idem ſequebaris in eo. titu.l.ſi is qui.& C.de epiſ.& cle.l.cõ uenticulam. ubi de hoc plene, facit etiã glo.no.ff.de fonte.l.j.§. hoc interdictum
8 dicens † quod ratio reſtringit dictum, & gloſſ.ff. de exceptio. doli.l.hi.§.circa,
9 dicens † cauſam non uideri redditam ſi non eſt ſufficiens uel iuſta.Item habet locum quod dixi non ſtari dicto teſtis
10 deponentis per credulitatem † niſi teſtes ſuper his quæ in ipſorum artis peritia conſiſtunt teſtimonium dicant: quia hoc caſu eſſet ualida eorum depoſitio: ut.l.j.in prin.ubi ego notaui.ff.de uen.inſpi.quamuis rectius loquendo hi non ut teſtes ſed ut iudices ad illum cauſæ articulum aſſumantur,ut ego ipſe dixi in præ dicto c.teſtis.dixi aliqua uera: quia credidit, & hinc eſt quòd per credulitatem de
11 ponunt † nam ita facit iudex qui per uerbum uidetur quandoque ſententiam fert, nec propterea redditur incerta. ff. de arbi.l.quod tamen.§. ſi arbiter: facit. ff.de rei uen.l.j.§.j.ff.de libera.cauſa l. di
12 ui.§.j.Item tertio prædicta de † credulitatis teſtimonio uera ſunt in caſibus,in quibus dictum directo poteſt probari,in alijs

alijs autem in quibus hoc fieri non poteſt, ut eſt filiatio adulterium & huiuſmodi,neceſſe eſt & ſufficit per credulitatem depoſuerint ut no. ego ſcripſi & ibi ét Accur. tangit in ſua gloſſ.in l. ij.§. idem Labeo ait cum quare, de aqua plu. ar.

13 Rurſum † quoque hæc ipſa omnia uera ſunt in teſte aliud in parte ſuper facto proprio deponente: quia per uerbum credo, ualida eſt litis conteſtatio, ut eſt caſus qui non eſt alibi ſecundum Hoſti. in c.cum ad ſedem, de reſti.ſpo.cuius cõtrarium uidetur uelle gloſſ. in l.j.C. de lit.cont. quod tamen qualiter procedat
14 ibi declaraui. Item † per uerbum credo inducitur confeſsio ualida & reſponſio poſitionibus ſicut per uerbum aſſertiuum:ut eſt gloſſ.no.extra de iureiur.c. ex literis,& plenè no.Spec.in ti.de poſiti.§.vj.uer.quid ſi interrogatus.Supereſt
15 ut uideamus † an hic teſtis puniatur de falſo in caſu iſto,ubi prima uice per uerbum credo,ſecunda per uerbum aſſertiuum deponit, ad quod dicendum eſt clare quòd non: quia in primo dicto nil affirmauit unde ueritas in eo uel contradictio non cadit: arg.de inoffic.teſta. l.nam & ſi ſub conditione.§. rumpendo. & quia mutatur hominis memoria ut dicit tex.cum gloſſ.ff.de dam.infec.in l.qui bona, & in l.ſi quis ſtipulaturus. & fieri poteſt quòd in initio unum credit,poſtea aliud ſcire incipiat melius rememorando.l.2.circa prin.ff.quis or.in bo.poſ.ſer. in uerſic.idem.& in contrarium. & ff. ad Carbo.l.3.§.duæ cauſæ.uerſic. ſed finge. ibi,mutare conſilium. hoc autem uerum debet intelligi his caſibus exceptis, quibus ſtatur dicto teſtis deponentis de credulitate, quos proximè declaraui. tunc enim cum vtrunque dictum ſeparatim concludit,certè alteri dicto contrario cõiunctim teſtis inuenitur falſarius ideoq; puniendus.ff.de fal.l.eos.ff. de teſti.l. qui
16 falſa uel uaria. cum ſi. qua ratione † idē puto etiam in parte reſpondente ſuper facto proprio contraria per uerbum credo quòd punienda ſit de periurio: argumento C.de non.nu.pecu. l. generaliter. in fi.ff.de proba.l.cum de indebito, ad fi. Tu Balde idem recenſebas in tua repetitione.C.qui accu.non poſ.l. data opera. ubi inquis quòd hi qui teſtificantur ſuper peritia artis ſuæ per uerbum credo, & contraria deponunt, puniendi ſunt de
17 falſo. † quoniam ratione peritiæ dolus præſumitur ĩ eo qui abutitur peritia ſua: argum.C.de mune.patri.l.profeſſio.& ff.
18 quod quiſque iuris, l. 2. † & quia non præſumitur quis credere, quod credere non debet, & quod communiter homines illius artis non credunt, nec ratione aliqua uel coniectura fulcitur: arg. ff. de acqui.hære.l. cum quidem. §. quod dicitur. & ff.de adulte.l.miles.in §.pen.

Bart. Probè narraſti, ſed hæc ipſa omnia uera ſunt, niſi teſtis corrigendo primum dictum aſſereret contrarium,quod quando liceat ſupra proximo cap. extitit declaratum. ideoque ſatis eſt hoc expeditum.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis deponens per uerbum mihi uidetur,qui poſteà ſibi contradixit per uerbum ueritatis aſſertiuum, an probet.*
2 *Et an de falſo puniatur.*
3 *Verbum uidetur mihi, coniunctum ſenſui probat.*
4 *Verbum uidetur,eſt ſufficiens ratio in teſte, ad ea quæ conſiſtunt in memoria uel intellectu.*

Capitulum ſextum de teſte qui in eadem inſtantia unum deponit per uerbũ mihi,uidetur deinde contrarium per uerba aſſertiua.

1 SEQVENTEM In ordine exceptionem dicebamus † ubi teſtis ſemel deponit per uerbum mihi uidetur, poſtmodum uerò ſibi contradicit per uerbum ueritatis aſſertiuum, tunc enim dixi ſtandum ſecundo dicto quãuis contrario, probatur hæc ſententia per tex.cum glo.ff. de dam.infec.l. qui bona. §.ſi quis ſtipulaturus.& ff. ad Carbo. l.3. §.duæ cauſæ uerſicu.finge.ubi apparet ꝙ poteſt mihi uideri modo unum dictum, deinde

deinde aliud dictum. probatur etiam ex his quæ nunc diximus de teſte qui prima uice depoſuit per credulitatem, ſecunda per certitudinem. ſicut enim teſtimoniũ per credulitatem non ualet: quia in l. certum teſtis ſuper facto affirmat ſed potius iudicat, ut dictum eſt, ſic nec huiuſmodi teſtimonium per uerbum mihi uidetur, ut ego ipſe notabam in l. 3. in princ. ff. de uen. inſpi. & in li. de teſti. c. teſtis ſuper aliquo depoſuit quod ſibi uidetur &c.

2 † Sed ſubdendum eſt an hic puniatur de falſo, & ſanè arbitror minimè puniendum eodem aſſumpto arg. quo idem dixi in teſtimonio credulitatis. cumque ut maiores noſtri dixerunt æquiparantur hæc duo teſtimonium ſcilicet credulitatis, & teſtimonium per uerbum uideri, idcirco quæ diximus in illo per omnia repetimus in iſto, ut his quidem caſibus quibus non creditur dicto teſtis deponẽtis per uerbum uideri ſtetur ſecundo dicto aſſertiuo quamuis contrario, nec teſtis puniatur. ubi autem tali teſtimonio creditur neutri ex dictis cõtrarijs ſtetur, & teſtis de falſo puniatur. ſicque caſus iſte à generali regula ſupra dicta primo loco de teſtibus uariantibus in eadem cauſa non recipiatur: quando autem ſit hoc quòd validum ſit teſtimonium per uerbum uideri & quibus caſibus liquet etiam ex dictis ſupra in teſtimonio credulitatis, quæ omnia ad hũc effectum

3 referatis. † unum notetis quòd ſi tale dictum ſenſui ſit coniunctum, ut ſiquis dicat vidi talem poſſidere, & videtur mihi quòd ſint 10. anni. vel uidi unum hominem, & uidetur mihi quòd fuerit Titius, bonum eſt huiuſmodi teſtimonium, ut notabiliter ego dicebam in dicto c. teſtis ſuper aliquo depoſuit quod ſibi videtur &c. & facit quod no. in l. teſtium. C. de te

4 ſti. Notetis quoque † quod verbum *videtur*, eſt ſufficiens ratio in teſte, ad ea quæ conſiſtunt in memoria vel in intellectu: vt ego ipſe pulchre notabam in cõſilio meo quod incipit in quæſtione vertente inter Dominum Symeonem in ordine trigeſimumnonum quod eſt quotidianum.

SUMMARIUM.

1 *Teſtis deponentis prima uice dubitando, ſecunda confirmando, ſecundo dicto ſtatur.*

2 *Argumentum à dicto Iuriſconſulti ad dictum teſtis ualet.*

3 *Argumentum à minori ad maius ſumptum ualidum eſt.*

4 *Dubitans pro ignorante habetur.*

5 *Probatio dubia non eſt probatio.*

Capitulum ſeptimum de teſte qui in eadem inſtantia vna vice dubitando, alia affirmanda uariat.

1 POST hæc narrabam quòd † vbi teſtis prima vice dubitando ſecunda uerò affirmando deponit ſtari debet ſecũdo dicto, probatur hoc per tex. ff. ad leg. Aquil. l. ſed ſi quacunq;. §. fi. iuncta. l. item quæritur. §. idem Iulianus. ff. loca. nam in l. ſed ſi quacunque. in fi. Iuriſconſultus Iulianus ſupra illo caſu dubitat, ſed in l. item quæritur. in §. idem Iulianus. illum caſum ſine dubitatione decidit ueritatem dicendo, nec propterea ille Iuriſconſultus Iul. dicitur uarius ſecundum gloſſ. in d. l. ſi quacunque. §. fi. & facit bene tex. in l. 2. circa prin. vbi du-

2 bitare cæpit. ff. quis or. in bo. poſ. ſer. † ualet quippe arg. de dicto Iuriſconſulti ad dictum teſtis: ut plenè colligitur ex uerbis meis in meo commento in l. j. ff. ſi cer.

3 peta. præterea † probatur hoc arg. ſumpto de minori ad maius, quod optimum eſt ut C. de ſac. ſan. eccle. auc. multo maius. Sed non idem eſt in eo qui depoſuit prima uice per credulitatem, uel per uerbum uideri in quo maius eſt obſtaculũ: ut iam eſt probatum fortius in iſto, ubi quis ſe dicit dubitare in quo dicto minus eſt ualiditatis, ualidiora quidem ſunt duo illa quam iſtud: quoniam illa ualent ſæpiſſime ut iam dictum eſt, hoc uero nũ

4 quam: quia † dubitans pro ignorante habetur, ut C. de condi. inde. l. pro dubietate. ff. de libe. ho. exhi. l. 3. §. is qui. ff. de

5 reg. iur. l. non debet. §. in re obſcura. † & dubia probatio non eſt probatio: ut extra

tra de proba.ca.in præſentia: & intellige hoc uerum ubi ſecunda uice cauſam notitiæ nouæ ueritatis adducit quando hac uia eodem tempore uarius eſt, ne alias dicatur uacillare, uel falſitatem dicto eius admiſcere, quãquam ſecus eſſet ubi ita diuerſis temporibus uariaretur, tunc enim cauſa hęc non exquireretur uti nſic in conſimili caſu ſupra proximo.c.dicebamus. Reſtat uidere an hic teſtis de falſo puniatur, ſed ex prædictis quòd non, clarè apparet.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonium deponentis per uerbum ſcio, quanuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire, bonum eſt.*

2 *Fieri poteſt, ut qui ab initio ignorauit, p teſt ea ſcire incipiat.*

3 *Teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire, non eſt ulterius in eadem cauſa admittendus.*

4 *Dicta inuicem ſunt incompaſſibilia.*

5 *Teſtis quando ad corrigendum dictum ſuum redire poſſit.*

6 *Intellectus ad l.product ff. de teſtibus.*

7 *Correctis teſtis an ex interuallo admittatur.*

8 *Teſtis prima uice deponens dicens ſe neſcire, & ſecunda affirmatiuè depoſuit, an pœna legis Corneliæ puniatur.*

9 *Differentia inter uerbum ignoro, & uerbum neſcio.*

10 *Teſtes communiter ſunt idiotæ perſonæ, nec ſciunt uocabulis dare propriam interpretationem.*

Capitulum octauum de teſte qui uariat in eadem inſtantia: quia dicit una uice neſcio, alia ſcio.

1 RECENSEBAM Item † bonum eſſe teſtimonium teſtis deponentis per uerbum ſcio, quanuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire, probatur hæc ſententia per not.Iaco.de Are.C de iura. calum.l.2.§. quod obſeruari.& per text.& glo.in l.qui bona.§.ſi quis ſtipulaturus.ff.de dam. infec.ubi etiam ego hoc affirmabam.

Ludouicus. Tu Baldc idem ſequebaris. io.colum.quid ſit inueſtitura.capit. primo §.j.per illum text.in uerſic.non reminiſci.& ea.colum.de notis ſeu.eo.j.§.notandum. Item etiam notabat Ang.ff.de furtis l.quidam de tabularum. per illum text. in fi. quem dicebat ad hoc notabilẽ. Sequebatur etiam ſententiam tuam Bar. Io.de Imol.& Ange.in dicto §.ſi quis ſtipulaturus.ff.de dam.infec. Bart. Probè, ſed & alia iura hoc ipſum cõcludunt vt eſt expreſſum in c. 1.§. 1. ſi de inueſti. inter do.& uaſal.lis oriatur. ff. ad Carbo. l.3.§.duæ cauſæ.uerſ. finge.& in l.2.circa princ.ff.quis or.in bo.poſ.ſer.in uerſicul.
2 idem & in cõtrarium quoniam fieri † poteſt ut qui ab initio ignorauit poſteà ſcire incipiat. ut ibi dicitur, & notat gloſſ. extra. de teſti.ca. cum cauſam quæ inter œconomum. Bald. Caue Bart. quoniam aliqua ex prædictis iuribus loquuntur in diuerſis inſtantijs, tu autem in eadem inſtantia loqueris, unde nihil ad rẽ facere uidentur. præterea dubito uehe-
3 menter: quoniam † teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire non eſt ulterius in eadem cauſa admittendus: ut notat gloſ.in dicto cap. cum cauſam inter œconomum. Bart. Parui refert quòd quædam ex illis iuribus loquantur in diuerſis inſtantijs. nam ratio eadem eſt utroque caſu, porro ſi poteſt reminiſci teſtis poſt ſuam depoſitionem durante eadem inſtantia, ſic & in alia. & pro hoc dicta l. 2. ff. quis or.in bo.poſſ.ſer.in uerſic.idem & in contrarium non dicas quòd teſtis qui dixit ſemel ſe neſcire non ſit ulterius admittendus: quia illud uerum niſi teſtis poſtmodum ſcire incipiat,ut melius ſuam informet conſcientiam: ut eſt in caſu noſtro,prout eadem gloſſ. in eodem c. cum cauſam inter œconomum. Bald. Satis eſt,ſequere ſermonem tuum. Ludouicus. Expectes quæſo,etenim nonnulli ſoliti referre ſunt uerbum huius Bald. limitantis ſupra dicta uera eſſe niſi teſtis in primo dicto præciſè diceret ſe unum ſcire & non plus uel nil aliud ſcire tali enim caſu ſi poſtmodum plus diceret te-
4 ſtis eſſet falſarius: quia † inuicem dicta hæc ſunt incompaſſibilia, nec poteſt teſtis in

ſtis in primo hoc dicto labilem memoriã allegare, poſtquam illa fuit aſſertiua locutio, non tamen eſt uerum quod tu Bal. ſic dixeris, errantque qui aliud aſſerunt. Dicebas dumtaxat in illa. l. cum mulier. eſſe differentiam inter uerbum tantum ſcio, & uerbum tantum eſt uerum: quia in primo dicto teſtis negat ulteriorem cognitionem in ſecundo terminorum aliter præcedentium eſſentiam, nec aliud ſubdebas. dic itaque Bart. præceptor noſter, quid tibi de his uidetur. Bartol. Rect. reminiſci, & quod bonum fuiſſet dictum illud Bald. ſi ita dixiſſet, miror tamen uehementer cur ad idipſum illi ipſi doc. meam non allegent ſententiam qui prius idem expreſſe affirmant ſ. ad leg. Cor. de fal. l. eos, in uerſic. ultimo uerò, ſi bene notentur uerba mea, nec dicas quòd ibi loquar in teſte qui prius aſſeuerat ſe tantum ſcire & non plus extra iudicium: quoniam ſi idem uolui in caſu illo, fortius idem in iſto, ubi euidens eſſe uidetur eadem ratio. Ludo. Rurſus me audias quæſo, etenim memini deciſionis cuiuſdam Dominorum de Rota qui aperte decidere uidentur contra ſupradictam deciſionem 22. dicitur enim in deciſione illa quòd ſi teſtis iuratus & examinatus ſuper certo articulo depoſuit una uice ſe nihil ſcire de contentis in articulo, & rediens poſt triduum depo- 7 nit contrarium, eius teſtimonio vltimo non creditur, tum propter longum interuallum, tum quia præſumitur ſubornatus & informatus, tum quia uarius in ſua depoſitione deponendo unum prius, & poſtea contrarium ſecundum Inno. Ber. & Hoſti. in cap. primo de teſti. cogon. ſe-
5 cus † uerò ſi rediret ſtatim ad corrigendum dictum ſuum. ut de teſti. cogen. cùm tua. & c. ueniens, & per Ber. in c. cum cauſam. & in c. cum clamor. eo. ti. & hæc ſunt uerba formalia deciſionis prædictæ. die ergo Bar. quid uelis. Bar. Credo cum reuerentia deciſorum deciſionem illam male loqui, nam habet contra ſe multos tex. ſupra alle. ſ. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulaturus. ff. de dam. infec. & dictam. l. quidam de tabularum in fi. & dict. §. duæ cauſæ. & l. 2. in fin. ff. quis or. in bo. poſ. ſer. & auctoritates præallegatorum patrum iuris ciuilis: qui tex. & Docto. expreſſè uolunt quòd teſtis qui una uice in iudicio dixit ſe neſcire, poſſit iterum dicere ſe ſcire, & ſtari debere eius dicto tanquam melius fuerit ſecunda uice recordatus. nec quicquam repugnant allegata in prædicta deciſione: quia ſi bene inſpiciamus non loquitur quando teſtis dixit prima uice ſe neſcire, ut eſt caſus noſtræ dubita-
6 tionis: ſed † quando teſtis prima uice affirmatiuè deponit, quo caſu ceſſat ratio rememorationis, poſſet tamen pro ſaluanda dicta deciſione ſic conſiderari quod interdum teſtis qui dixit ſe prima uice nihil ſcire producitur iterum in eodem iudicio ſuper eodem ab eadem parte, quæ prius eum produxerat, uel ab eius aduerſario: & hoc caſu ſi dicit ſe ſcire, ei non creditur: quia hic teſtis per hanc uiã non poteſt iterum produci. & præſumitur ſubornatus ut eſt caſus. ff. de teſti. l. produci ſecundum unam lec. & dictum eſt ſupra 2. ca. in fin. Interdum reuertitur teſtis qui prius dixit ſe neſcire proprio motu ad corrigendum eius dictum, fortaſſe dicens ſe rememoratum uult affirmatiuè deponere, & hoc caſu erit idem, ſi illud fecit ex interuallo propter ſubornationis timorem ut habetur in præalle. c. præterea. de teſti. cogen. & quia † ex interuallo correctio non admittitur per hanc uiã vt habetur ibidem. & his duobus caſibus locum habeat prædicta deciſio, quod ſatis indicant uerba ſua, dum dicunt teſtis rediens poſt triduum &c. Interdum teſtis qui depoſuit prima uice ſe neſcire nõ producitur ab aliqua ex parte neque reuertitur, ita ex interuallo proprio motu ſed uocatur à iudice ex eius officio ad eius informationem: quia forſitan iudex perſenſit teſtem eſſe rememoratum, uel ad declinationem aliquam, uel additionem quod facere poteſt iudex aut extra. de teſti. c. cum clamor. & ibi not. & hoc caſu locum habent, quæ ſupra diximus: quod ſatis ſuadet bona ratio: quia ceſſat ſuſpicio in tali iudicis facto: ut not. gloſſ. in auc. de teſti. §. quia uerò in glo. magna

Pp ad

ad medium. Idem tamen eſſet, ſi ab ipſa parte produceretur ſuper alio, & incidenter per iudicem eſſet interrogatus de his ſuper quibus prius dixerat ſe neſcire, an aliquid nouiter ad teſtis memoriam peruenerit ſicque hodie aliquid ſcire reſponderit. eadem enim ratione ceſſat ſubornationis timor. hoc caſu cũ nec pars teſtem ad hoc produxerit, nec teſtis ipſe ſponte prorupit. idem enim eſſet ſi incontinenti poſtquam dixit neſcire antequam cum partibus loqui potuiſſet ſe ſcire affirmaſſet, dum tamen exprimat ſe illud dicere animo corrigendi uel cauſam nouæ ſcientiæ allegat alias ſi ſimpliciter uariaret eius dicto non ſtarem: arg. eius quod ipſe notabam. ff. de fal. l. eos, in tertio contrario & quod diximus nũc ſupra. uerſic. eod. iuxta prin. & hæc diſtinctio rectè congruit his quæ diximus. 5. 6. 7. c. ſi bene inſpiciatur. Ludouicus. Reuertere iam Bartole unde digreſſus es.

8 Bar. Eſt tractandum an teſtis † puniatur l. Cor. iſto caſu, ubi prima uice dixit ſe neſcire, ſecundò autem depoſuit affirmatiuè, & dicendum eſt quòd non, quemadmodum qui prima uice dixit credo alias dubito, uel ſic mihi uidetur, ut eſt probatum. optimum enim eſt argumentum hoc ſi recte inſpiciatur. niſi fortaſſe teſtis cũ teſtimonio neſciente adiiceret uerba affirmatiua ſcio tantum, uel non plus, uel ſimilia, tunc enim puniretur ut uarius per ſupradicta. Item tractandum quid ſi teſtis deponat prima uice per uerbum ignoro, & quidem hoc caſu etiam dicendum eſt idem, per omnia, quod diximus in teſtimonio neſciente, li-

9 cet enim quo ad quid ſit † aliqualis differentia inter uerbum ignoro & uerbum neſcio ut no. glo. ff. de teſta. l. de ſtatu. & ff. de iur. & fac. igno. in rubrica. tamẽ hoc caſu nullam puto differentiam ſiendam.

10 † quoniam communiter teſtes idiotæ perſonæ ſunt, nec ſciunt uocabulis dare propriam interpretationem, ut argumẽtum ad hoc ff. de teſta. tu. l. quod ſi nepotes in gloſſ. iamque habetis hanc exceptionem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis primò deponentis per uerbum non recordor, & ſecundò per uerbum ſcio, uel recordor, ſecundo dicto ſtandum.*

2 *Teſtimonium non recordationis, teſtimonio ſcientiæ equipollet.*

3 *Factum ualde proximum quod ex perſona teſtis ſubito abolitum ſit, non eſt credendum.*

4 *Teſtis ex taciturnitate an ſit falſarius, & aliqua pœna puniatur et nu. 5. 13. et 16.*

5 *Teſtis falſus pœna talionis punitur.*

6 *Teſtis nollens teſtificari, tenetur parti ad intereſſe, & num. 8.*

7 *Teſtificandi munus eſt publicum, ac neceſſarium.*

9 *Medicus qui ſe doloſe abſentat, ut non teſtificetur an cicatrix ſit remanſura, ciuitati ad intereſſe tenetur.*

10 *Falſitas eſt delictum publicum.*

11 *Actio in factum ciuilis ad intereſſe ex quolibet delicto publico oritur.*

12 *Teſtis non poteſt de falſo puniri, ante quàm examinetur, & teſtimonium dicat.*

14 *Teſtis cogi non poteſt iterum teſtificari, niſi in defectum probationum.*

15 *Iudex an debeat ſtare contentus primo dicto teſtis.*

Iudex quibus caſibus poteſt teſtem repetere.

17 *Iuramentum an ſit de forma ſubſtantiali teſtium, & an poſſit per partes remitti.*

18 *Teſtis in iudicio ſine iuramento falſum dicens, lege Cornelia puniri debet.*

19 *Intellectus ad l. iuriſiurandi in fin. C. de teſtibus.*

20 *Intellectus ad cap. 1. §. 1. quid ſit inueſtitu. & c. 1. §. notandum in prin. de not. feu.*

Capitulum nonum de teſte uariante in eadem inſtantia una uice per uerbum non recordor, ſecunda per uerbum recordor.

1 SEQVENS erat exceptio teſtis deponentis prima uice per † uerbũ non recordor, & ſecunda uice per uerbum ſcio, uel recordor, hoc enim caſu dixi ſtãdum eſſe ſecundo, probatur

batur per text.c.j.§.j. quid ſit inueſtitura
& ff.de fur.l.quidam de tabularum, in fi.
facit etiam pro hoc tex.in præalleg.l.qui
bona §. ſiquis ſtipulaturus, & quod ego
ibi notabam. Ludouicus. Ang.& Io.
de Imo.ibidem ſequuntur opin. tuam in
2 ſumma † teſtimonium hoc non recor-
dationis æquipollet teſtimonio ſcientiæ
ſecundum meam ſentẽtiam in d. §.ſiquis
ſtipulaturus,ſicque communiter inquiũt
omnes hoc.quæ ergo dicimus in teſtimo
nio illo,etiam hoc loco repetatis. Eſt au
tem aduertendum, quoniam quamuis di
xerim teſtem proximis v. c. præpoſitis nõ
puniri, ubi ſcilicet ſi prima uice dixit ſe
uno modo credere, uel unum ſibi uide-
ri, uel ſe dubitare, uel neſcire, aut igno-
rare, uel non recordari, ut ex præmiſſis
apparet, tamen etiam in his caſibus non
inargutè dicere poſſumus ultra ſupradi-
cta, quandoque teſtem eſſe puniendum.
finge enim teſtem ipſum ſolemniter eſſe
profeſſum ſe prima uice per odium, gra-
tiã, uel amorem, uel ſimilem improbatã
cauſam altero ex modis ſupradictis de-
poſuiſſe, finge etiam factum ſuper quo
depoſuit non eſſe antiquum, ſed ualde
3 proximum adeò quòd † credendũ non
ſit ex memoria teſtis tam ſubito eſſe abo
litum iuxta l.peregrè ff.de acquiren.poſ.
& C. de ue.iure enucl.l.ij.§.ſi quis autẽ.
Item finge factum non eſſe aliquo modo
implicitum, ſed potius explicitum,adeò
quòd eodem modo breuiter credendum
non ſit ex hominis memoria deleri iuxta
l. emptor. §. Lucius ff. de pac. & not. per
Inno.extra de accuſ.c.qualiter, & quan-
do.hoc tamen adiuncto quòd per ipſius
teſtis confeſſionem, uel alios teſtes pro-
betur eum fuiſſe præſentem, nec potuiſ-
ſet actum fieri quin ipſe uiderit, uel au-
diuerit, nõne his & ſimilibus caſibus erit
puniendus? proculdubio ſic, quoniam
quamuis teſtis his omnibus caſibus prima
uice nil depoſuerit plenum neque perfe
ctum ut iam eſt probatum, tamen negari
non poteſt eum fuiſſe ueritatis occulta-
torem ſciuiſſeque factum, neque uoluiſ-
4 ſe teſtificari, † & ex tali taciturnitate
eum haberi pro falſario & l.Cor.puniri,
ut probatur per text. ad hoc nota. C. de
epiſ. & cle. l.presbyteri,& auc.ibi poſita,
ubi etiam hoc dicebam, facit etiam pro
hoc bene text.in l.ea quæ commendandi
ff.de contrahen.emp.& C. ſi cõtra ius uel
utili.pub.l.præſcriptione C.de teſta.l.iu-
bemus in fi.ff.ad l.Cor.de fal. l.Paulus re
ſpondit,& extra de cri.fal.c.j. Ludoui-
cus. Tu Bal. idem notabas C. de teſti.
l. nullum & in d. l. presbyteri. Bart.
5 Plus † uobis dico quòd talis teſtis puni
tur etiam talionis pœna ſi fortè tacet de
fenſionem alterius capitaliter accuſati.
quoniam falſarius eſt in tacendo ut nunc
dixi, & falſus teſtis talionis pœna puni-
tur, ut eſt caſus egregius ff.ad l. Cor. de
fal.l.j.in prin. & in uer. præterea, & no-
tat gloſſ.elegans ij.q.iij. c. in ſumma. Itẽ
6 punietur quoque alia pœna † nam te-
netur parti ad intereſſe quoniam teſtis
qui non uult teſtificari ad intereſſe obli-
gatur parti, ut pulchrè notat.Spec.in tit.
de teſte. §.ſequitur uerſicu. ultimo per l.
quidam in fin. & l.tutor. ff.de admi.tu.&
7 C.de excu. tu.l.quoniam † nam teſtifi-
candi munus eſt publicum ac neceſſariũ,
ut ff.quemadmodum teſt. aperi. l.cum &
in l.ſiquis in prin.co.tit.& de cri.fal.c.j.ſe
8 cundum eum. Ludo. † Hoc idem quòd
teſtis qui non uult teſtificari teneatur ad
intereſſe parti ſequebaris etiam tu Bald.
in præalleg.l.presbyteri, & in l.argenta-
rius §.fi.ff.de eden. per illum text.uerſic.
idem dicitur in notario qui inſtrumentũ
parti non edidit. dicebas etiam idem C.
de teſti.l.nullum. Idem etiam Ang.ſen-
tiebat in præalleg. l.argentarius §. fi.ubi
9 dixit † quòd medicus qui ſe doloſè ab-
ſentat ut non teſtificetur an ſit cicatrix
remanſura,tenetur ciuitati ad intereſſe,
ſi forſitan non fuit facta condemnatio
propter medici defectũ. Bar. Opti-
mè dixerunt ego quoque dico quòd ueri
tatem tacens falſum incurrit ut dictũ eſt.
10 Item falſitas † eſt delictum publicum ut
eſt expreſſum ff. de publi. iudi. l. j. Item
11 † ex quolibet delicto publico oritur
actio in factum ciuilis ad intereſſe;ut ſen
tit gloſſ.ff.pro ſocio l.neque quicquam,
& probatur ff.de fal.l.qui nomine, ubi &

ego notabam. Et pro hoc intellectu di-
ligenter conſiderandum eſt quoniam
illud nolle teſtificari duobus modis po-
teſt euenire. Interdum enim produ-
citur teſtis coram iudice & interroga-
tus reſpondet ſe credere, uel ſibi uideri
unum cum ſciat pro certo aliud, uel di-
cit ſe dubitare, uel neſcire, uel nõ recor-
dari ubi recte ſcit: & his caſibus locum ha
bent, quæ dicta ſunt, nam ad intereſſe te
netur, & alijs pœnis ſupradictis. Interdũ
non eſt productus coram iudice, ſed ſe
abſentauit ut teſtimonium non diceret,
& hoc licet teneatur ad intereſſe, & pu-
niatur crimine ſtellionatus, tamen nõ pu
12 nitur de falſo: quoniam † antequam te
ſtis examinetur, & teſtimonium dicat, nõ
poteſt de falſo puniri: ut notat gloſſ. ele-
13 gans. ij. q. v. notificamus. † Suntque hic
notanda duo, unum eſt quòd prædicta lo
cum habent in teſte ueritatis celatore. in
celante teſtimonium alia aſſumitur uia,
nam occultans cum uni uel duabus per-
ſonis non incidit in l. Cor. Occultans ut
nemini appareat punitur de falſo. caſus
eſt pro hoc quem dicebam non eſſe ali-
bi in l. iij. §. ſi quis dolo. uerſ. & poſſes. ff.
de tabu. exhib. & idem no. in l. Paulus re-
ſpõdit. & in l. falſus de fal. Alterum eſt
quòd teſtis qui aliàs ſuper eo tulit teſti-
monium excuſandus eſt, ſi non uult ite-
rum teſtificari propter euitãdas contra-
14 rietates, & maliuolentias, † nec po-
teſt tunc teſtis cogi ad teſtificandum niſi
in defectum probationũ: ut eſt caſus ex-
tra de teſti. cogen. c. preterea. in prin. Ni-
co. de Sicilia notat illum tex. ad hanc ſen
tentiam. probatur idem ex multis iuri-
bus: ut ff. de teſti. l. produci. ſecundum ul-
ti. lec. & glo. C. de teſti. l. fi. §. fi. & l. ſi quis
teſtibus. eo. tit. in prima glo. & per gl. ex-
tra. de teſti. c. cum cauſam quæ inter Ar-
15 chidiaconum. Item probatur: † quia iu-
dex debet ſtare contentus primo dicto:
ut notat glo. extra. de preſump. c. literas.
nec debet teſtem repetere eo nolẽte niſi
forte dictum teſtis obſcurum uel aliud
perſenſerit iudex de nouo perueniſſe ad
teſtis notitiam, ex meliori fortè recorda
tione, quibus caſibus poteſt teſtem repe-
tere ex eius officio ut eius dictum decla
rat uel addat eius dicto: ut extra de teſti.
c. cum clamor. & diximus ſupra nunc iiij.
c. & viij. prope fi. Ludouicus. Bar.
16 Bal. iſte ſubdebat † prædicta locum ha
bere in teſte iurato, alias ſi non eſſet iu-
ratus non puniretur de falſo quamuis ue
ritatem taceat. caſus eſt no. pro hoc ſecũ-
dum cum. x. col. ſi de inueſti. inter do. &
uaſal. lis oriatur. Bal. Tu nec ſic di
cebas Bal. Bal. Sic inquam ſi rectè ſum
memor quid tibi uidetur. Bar. Cre-
do equidem non uerum: nam licet dictũ
teſtis careat iuramento, tamẽ nõ propte
17 rea debita forma dicitur carere † nec
dicitur iuramentum de ſubſtantiali for-
ma teſtimonij quod apparet: quia poteſt
per partes teſti remitti: ut extra de teſti.
c. tuis, & no. gloſſ. C. de teſti. l. iur. iuran-
di &. ff. de ferijs. l. j. quòd iuramentum
per partes remitti non poſſet ſi eſſet de
forma ſubſtantiali ut ff. de poſtulan. l.
quos prohibet. C. de iura. calum. l. ij. §.
ſed quia ueremur. ff. de pac. l. ſi unius. §. il
18 lud nulla, cum concor. † exinde eſt q.
ſi teſtis in iudicio ſine iuramento falſum
dicit. l. Cornelia puniri debet: ut elegan
ter concludebat Rizar Malum, in quadã
ſua diſputatione, quam ego ipſe referẽs
approbabam. ff. ad. l. Cor. de fal. l. ſi quis
legatum in prin. Firmauit quoque idem
Io. An. in regula, nõ eſt ſine culpa, de re.
iur. li. vj. in mercurialibus per plures ra-
tiones ſatis ſubtiles. Ludouicus. Ni-
co. de Sicilia & Io. de Imo. & omnes mo-
derni idem hodie tenent, extra de teſti.
c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopũ,
quamuis tu Bal. aliud ſenſeris. C. de teſti.
l. iuris iurandi. in fi. tex. quem allegas in
c. j. §. j. ſi de inueſti. inter do. & uaſallum
lis oriatur Bar. Reſpondeo clariſſi-
19 me † quod tex. ille loquitur in eo qui
ueritatem tacebat dum interrogabatur
à iudice; non in forma iudicij, quod ap-
paret: quia ſi ibi fuiſſet prima depoſitio
ſolemnis in forma iudicij, nõ cogeretur
teſtis iterum iurare, & iterum deponere:
ut nunc dicebamus. neque ibi apparet
nullo modo quòd primum dictum fuit
obſcurum, uel quòd teſtis fuit melius re
me-

memoratus, ſi bene inſpiciatur, ſicque
ibi ideò non punitur teſtis de falſo: quia
non ſolum iuramentum, ſed omnis iudi-
ciaria forma deſuit illi primo dicto, ideo,
quę text. ille ad propoſitum non facit.
Præterea de taciturnitate, uel alias de
falſitate primi dicti ibi nullatenus appa-
ret, neque de teſtis uariatione, & miror
quòd tu Bald. dixeris oppoſitum, nã tex.
ille hoc non aperit, & potius contrarium
eſt præſumendum: ar. ff. de lega. ij. l. cum
pater. §. rogo, & extra de ſeruti. c. j. Item
quia hoc eſt clarum quòd ſecunda depo-
ſitio, de qua ille tex. loquitur, non eſt cõ
traria primæ, ſed uenit ad eius corrobo-
rationem, teſtis enim ibi extra iudicium
dicebat ſe neſcire, uel non interfuiſſe:
unde, quia tali dicto non creditur: quia
extra iudicium emanat, uult Imperator
ibi quòd idem iuratus deponat in iudi-
cio ut ei credatur, quòd uerum dicat, ꝙ
neſciat, uel non interfuit. Quid autem
eſſet ſi contrarium deponeret? tex. ille
non aperit, ſic quòd non loquitur in ter-
20 minis noſtris † & hac uia etiam reſpon
debo ad tex. in c. j. § j. quid ſit inueſti. &
de notis feudo. c. j. §. notandum, in prin.
ubi eſt tex. conſimilis, quamuis tu Bald.
non alleges, & ſi dicas quòd in dicto §.
notandum, tex. dicat quòd cogitur teſtis
iurare & ueritatem deponere, reſpõdeo
quòd intelligitur de ea ueritate quam
prius extra iudicium inualidè dixerat,
nec enim ibi conſtat quòd dixerit falſita
tem. Item poteſt alijs modis ad illũ tex.
reſponderi ut plenius diſcutiemus infra
in alio tractatu de teſte uariante & ex-
tra. xj. cap.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis primæ depoſitioni factæ per iocũ uel iracundiam, an ſecundæ contrarianti mente temperata factæ ſtandum ſit.*
2 *Dicta ioco non ualent, neque obligant.*
3 *Factum calore iracundiæ pro infecto haberi debet.*
4 *Quaſi contrahitur in iudiciis.*
5 *Contractus ioco factus neminem obligat.*
6 *Iuramentum per teſtem in primo dicto interpoſitum, an impediat teſtem altera uice ueritatem dicere.*
7 *Iuramentum calore iracundiæ præſtitum, an ualeat.*
8 *Iuramentum quod ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſt.*
9 *Iuramentum nouæ obligationis introductorium, ſolum iurantem ligat.*
10 *Teſtis qui calore iracundiæ ſuo iuramento unum dixit, quod poſtea temperata mente aliud depoſuit, an de falſo puniatur.*
11 *Temerarius iurans qualiter ſit puniendus.*
12 *Animus & cor, non uerba uel facta in delictis ſpectatur.*
13 *Verba ex factis hominum penſantur.*
14 *Lubricus linguæ facile ad pœnam non trahitur.*
15 *Delictum per iocum, & delictum per iracundiam à pari procedunt.*
16 *Iudicium idem eſt ac diſciplina in contrariantibus.*

Capitulum decimum de teſte qui ua-
riat in eadem inſtantia una uice per io-
cum, alia mente temperata.

LOCO ſequenti dicemus ꝙ ubi
1 † prima depoſitio facta fuit ꝑ io-
cum uel iracundiam, ſtandum eſt
ſecundæ contrarianti factæ men
te temperata. probatur ſententia hæc ar.
2 optimo † nam dicta ioco non ualent,
neque obligant. l. 3. in fi. ff. de ac. & obli.
3 † & quod calore iracundiæ factum eſt
pro infecto debet haberi. ff. de reg. iu. l.
quod calore & ff. de diuor. l. diuortium.
& no. extra de diuor. c. ex literis. Item in
4 † iudicijs quaſi contrahitur: ut. ff. de pe.
5 l. 3. §. idem ſcribit. † Contractus autem
ioco factus neminem obligat: ut d. l. 3. in
fi. nec etiam calore iracundiæ ut prædi-
ctis iuribus. Item pro hoc quia iuramen-
tum in prima depoſitione hoc caſu ema
natum non diſcrepat à temerario iura-
6 mento † unde non prohibet eundem
teſtem altera uice dicere ueritatem quã
uis periurium detegat in primo dicto: ut
eſt caſus extra de teſti. c. intimauit. & ibi
no. per gloſſ. eo. ti. c. conſtitutus. & de iu-
reiur. c. ſicut ubi inquit Io. An. iuramen-
tum

7 tum † calore iracundiæ præſtitum non
ualere:quoniam tres comites debet ha-
bere ueritatem ſcilicet,iuſtitiam,ac iudi
cium ſeu deſcriptionem. ut.xxij.q.j.c.&
iurabût.& no.C.de nup.aucto. quod eis,
quanquam nonnulli Canoniſtæ deuiaue
rint ab huiuſmodi dicto,dicentes ſeruan
dum eſſe iuramentum tale, ſi fieri poteſt
8 ſine interitu ſalutis æternæ † quia ne-
gari non poteſt iurantem in culpa fuiſſe:
ut extra.de iureiur.c.& ſi Chriſtus. Lu
douicus. Sic contra Io.An.ſentire ui-
detur do.Anton.de Bu.in illo c. ſic di-
cens hâc eſſe communem Canoniſtarum
opinionem. Bar. De his tamen non
9 curo † quoniam illud in iuramento no
uæ obligationis introductorio, quod ſo-
lum iuranté ligare habet,nos in iuramen
to ueritatis, quod litis deciſiuum dici-
tur eſſe, & non ſolum iurantem ſed ter-
tium afficit in eius præiudicio,ideoque
ſtandum illi non uidetur ullatenus no-
ſtro caſu, ſequendoque in hoc propoſi-
to indubitanter noſtra ratio illa defe-
ctus iudicij ac deſcriptionis:ut no.in præ
alle.auc. quod eis.& c.& iurabût.cum ſi-
milibus.Sed dubitandum eſt an hoc caſu
10 teſtis † puniatur de falſo?quem articu-
lum ab alijs tactum neſcio. & quidem ſi
inſpicimus prælleg. Io. An.no. in c.ſi-
cut.de iureiuran.non punietur tanquam
non fuerit teſtis obligatus ex primo iura
mento,quòd deficiéte deſcriptione ema
nauit, ſi uero contrariam conſideremus
Canoniſtarum opinionem quam tu Lu-
douice dicis do.Anto.attentari eſſe ma-
gis communem, oppoſitum firmandum
eſſet,& ipſius iraſcentis hac ira inſtantiæ
iurantis culpa in eum retorquenda arbi
tror,tamē mediâ quandam atque ęquio
rem uiam eligendam.ut ſcilicet non om-
nino abſoluatur,nec etiam omnino atro-
citer puniatur. ergo non ut falſarius ue-
rus,ſed mitius tanquam falſum dicés per
iracundiam uel iocum. ut in ſimili dici-
11 tur de † temerario iurante cui non im-
ponitur pœna omnino pro periurio,ſed
pro temeritate & leuitate:ut d.c.intima-
uit.& dicto c.cóſtitutis.de teſti. Item pro
batur hoc apertè quòd hæc mitior pœna
12 imponenda eſt:Præterea:quia † in de-
lictis animus & cor non uerba uel facta
ſpectantur: ut.ff.ad l.Cor. de ſic.l.diuus.
& l. is qui cum telo, eo ti.extra de ſen.ex
communi.c.cum uolũtate, in prin. & ibi
13 no. † & ex factis hominum uerba pen-
ſantur,ita dicit tex.C.ſi quis Imper.ama
ledi.l.j.in fi.facit.xj.q.3.c. illa præpoſito
rum.xv.q.j.c. inebriauerunt. Item quia
14 † lubricus linguæ ad pœnam non faci-
le trahitur.ff.ad l. Iul.maieſ.l. famoſi.§.
hoc tamen capite. Nec dixeritis quòd
dicta iura loquantur ſolum in delinqué
te per iracundiam, non auté in delinqué
te per iocum, quoniam quamuis hoc ſit
15 uerum,tamen à pari † procedunt hi ca
ſus delictum per iracũdiam & delictum.
16 ſ. per iocum. † porro in contrarianti-
bus idem eſt iudicium ac diſciplina: ut.
C.de prædijs mi.l.emptionis.de re.iur.l.
nil tam naturale.Item tamen hæc omnia
uera intellige,niſi cótrarium dixerit ad
finem correctionis,niſi in caſu permiſſo,
tunc nullatenus puniretur, ut diximus
ſupra.v. cap.

SUMMARIUM.

1 *Teſtis ſecundæ depoſitioni emanatæ cum iu-
ramento ſtandum eſt, quamuis prior de-
poſitio ſine iuramento præcedat.*

2 *Teſtes iurare compelluntur, ut timore iura-
menti uera dicere præſumantur.*

3 *Teſtis ubi deponit uerum ſine tormentis, ſi
poſtea cum tormentis dicit contrarium,
ſtandum eſt ſecundo dicto.*

4 *Teſtis prima uice deponens ſine iuramento,
ſecunda cum eo, an de falſo puniatur.*

5 *Teſtis ſi prima uice deponit unum, & ſuffi-
ciẽter cauſam ſui dicti nô reddit, uel red-
dit, ſed non ſufficienter, & ſecunda uice
deponit directo contrarium, & reddit cau
ſam ſufficientem, an ſtando ſecũdo dicto.*

6 *Teſtimonium ſine cauſa redditione an ua-
leat, ſi teſtis de cauſa non interrogatur.
& nu.9.*

7 *Teſtes duo ſi non interrogati de cauſa ſimpli
citer deponunt unum, & duo etiam de
cauſa non interrogati deponunt contra-
rium, cauſam legitimam aſſignando, quo
rum*

rum dicto ſtandum ſit.
8 *Dequo minus uidetur ineſſe & ineſt; ergo & de quo magis.*
9 *Dictum teſtis ſine cauſa, ualidius eſt, quàm cum cauſa inualida.*
10 *Teſtis periurus à teſtimonio repellitur.*
11 *Teſtis falſus de falſo non notatus, an à teſtimonio ſit repellendus.*
12 *Intellectus c. teſtimonium. de teſtibus.*
13 *Intellectus c. intimauit. de teſtibus.*
14 *Iuramentum temerarium quod dicatur.*
15 *Periurus an repellatur à teſtimonio ſine infamiæ illatione.*
16 *Intellectus c. ſicut nobis in ſi. de teſtibus.*
17 *Teſtis ubi prima uice ſine cauſa depoſuit, ſiue de ea fuerit interrogatus, ſiue non, an puniatur.*
18 *Contraria duo non poſſunt eſſe uera in eodem ſubiecto.*
19 *Falſitas ut punibilis ſit dolum requirit.*
20 *Teſtis dictum debet de neceſſitate concludere.*
21 *Teſtis ſtudioſe cauſam reddens non concludentem, de falſo punitur.*
22 *Occultator pœna falſi punitur.*
23 *Teſtis an ex contrarietate ueniat puniẽdus.*
24 *Teſtes communiter idiotæ ſunt, & in eis non præſumitur dolus niſi probetur, niſi fortè peritia, uel alia teſtis qualitas aliud ſuadeat.*

Capitulum undecimum de teſte uariante in eadem inſtantia prima uice ſine iuramento, ſecunda cum iuramento.

1 POST Hæc recenſuimus eſſe ſtandum † ſecundæ depoſitioni emanatæ cum iuramento, quamuis præcedat prior depoſitio ſine iuramento, quod dictum ab alijs non inuenietis. probatur autem hæc ſententia tali
2 ratione. Nam ideo † teſtes iurare cõpelluntur ut timore iuramenti uera dicere præſumantur: ut extra de teſti. c. de teſtibus. C. de teſti. l. iuriſiurandi. in prin. 4. q. 3. §. item iuriſiurandi. cum ſimilibus.
3 Item probatur per ſimile. Nam † ubi teſtis deponit uerum ſine tormentis, ſi poſtea tormentatus dicit contrarium ſtatur ſecũdo dicto & illud præſumitur uerum: ut no. ſupra in 3. c. unde idem dicendum eſt in iuramento: quoniam eſt quædam ſpiritualis tortura: ut in præalle. auribus. Et attende quare non curo iſto caſu, ſiue eodem tempore, ſiue diuerſis temporibus, ſiue etiam mentionem faciat de primo dicto, ſiue non: quia hæc in tortura non requiruntur. Ludouicus. Hoc ſimile adduxit do. Nico. de Sicilia de tortura ad iuramentum in c. per tuas. extra de proba. quamuis loqueretur in diuerſis terminis ſcilicet ubi prior depoſitio fuit facta extra iudicium. Bart. Probe, ſed quæramus an hic teſtis puniatur
4 de falſo ubi prima † uice depoſuit ſine iuramento, ſecunda autem cum eo, & plane articulus iſte ab alijs etiam directo non tangitur, dicendum tamen eſt teſtem puniri, nam ex hijs contrarijs conuincitur falſarius, quanquam præſumatur uerum dixiſſe in dicto iuramento. punitur ergo teſtis in caſu iſto ex primo dicto, ubi creditur falſum dixiſſe, & attende. nam nihil repugnat, quòd iuramentum non interuenit: quia non eſt de forma ſubſtantiali teſtimonij ut nunc dicebam. ix. c. prope finem. denique ſufficit q teſtis in iudicio ualido falſum deponat, etiam ſine iuramento, ut cõuincatur falſarius ſecundum ueram ſententiam, ut ibi fuit relatum, ſemper tamen intelligatis hoc uerum niſi fortè teſtis ad finem correctionis ſibi contradiceret ut ſæpius dictum eſt.

SVBSEQVENTER in præmiſſo or-
5 dine dicebamus teſtẽ, qui prima † uice deponit unum, & cauſam ſui dicti non reddit, uel reddit, ſed non ſufficienter, uel non ueram, ſecunda uerò uice deponit directo contrarium, & reddit cauſam ſufficientem, & ueram credulitatem dignum eſſe ſtandum ſecundo dicto. quam regulam ab alio traditam non credo, & probatur hoc de eo qui in prima depoſitione cauſam non reddit, aut enim fuit de ea interrogatus, & nullã cauſam reddit, aut nullo modo cauſa ab eo exquiſita fuit. priore caſu nulli dubium eſt quòd dictum eius fuit nullum C. de teſti. l. ſolã ſecundum unum intellectum. ff. de proba.

ba.l.cum de indebito §.fi.no.extra de te-
6 ſti.c.cum cauſam. Altero caſu eſt † cõ
ſiderandum quòd quanquam ualidum ſit
teſtimonium ſine cauſæ redditione ſi te-
ſtis de cauſa non interrogatur, ut ff. de
tranſac.l.cum hi. §.in cauſa, & in auc. de
teſti.§.& licet.& no. in præallegata l. ſo-
lam & ff.de not. ope.nun.l.j.& ego nota-
bam in libro meo de teſti. cap.j. exceptis
quibuſdam caſibus no.per Inno.in c.cum
cauſam quę inter archiepiſcopum,& ego
ſcripſi in libro meo de teſti. c. teſtis dixit
aliquem eſſe dominum, tamen ſi duo
7 † teſtes non interrogati de cauſa ſimpli-
citer deponunt unum & duo alij,& etiã
de cauſa non interrogati deponunt con-
trarium legitimam cauſam aſſignando,
certè maior fides dabitur deponentibus
cum cauſa,ut eleganter dicit Iaco. Butr
in quadam ſua diſputatione quæ incipit
Quæſtio talis eſt, quidam petiit à Titio.
Ludouicus. Tu Bal.retuliſti illam di-
ſputationem, & eam ualde commenda-
bas in l. presbyteri C. de epiſc. & cleric.
Bart. Nec refert quòd illa diſputatio
loquitur quando ſunt plures teſtes, nos
autem loquimur quando eſt unus,& idẽ,
nam ratio eſt eadem utroque caſu, ergo
idem ius ff. ad l. Aquil. l. illud cum con-
cor. Item probatur aliud de eo qui in
primo dicto cauſam reddidit ſed inſuffi-
8 cientem, uel non ueram, quoniam † de
quo minus uidetur ineſſe & ineſt, ergo &
de quo magis, ut C. de procur.l.militem
& ff.de nego.geſt.l.ij.C.de ſacro.ſanc.ec-
cleſ.auct.multo magis, ſed ubi teſtis de-
ponit prima uice ſine cauſa minus uide-
tur poſſibile quòd ſtetur ſecundo dicto
cum cauſa, quàm quando primum di-
ctum fuit cum cauſa inſufficienti, uel nõ
uera, ut nunc demonſtrabo, & tunc ſta-
tur ut dictum eſt.ergo &c. Minor proba-
9 tur aperte. Nam † depoſitioni ſine
cauſa ſtatur ſi teſtis de ea non interroga-
tur, ut nuper etiam dixi,dicto autem ua-
lido cum cauſa inualida non creditur ut
probaui ſupra v. c. ſicque ualidius eſt di-
ctum teſtis ſine cauſa, quàm cum cauſa
inualida, ut ex præmiſſis apparet. At-
tende quoq; quia hæc omnia uera ſunt,
ubi teſtis ſit uarius eſt diuerſis tempori-
bus in eadem inſtantia, ſi autem eodem
tempore, tunc neutri dicto eius quic-
quam creditur, quia uarius deprehen-
deretur ac uacillans in quæſtione ix.cap.
pura & cap. hortamur; & facit quod
not. per gloſſ. 9. diſtinct. ſi ad ſcripturas.
Baldus. Vehementer Bartole admiror
de eo quod aſſeris. dic enim mihi nonne
hoc articulo detegitur teſtis periurus ſal-
10 tem in primo dicto, ſicque non re † re-
pelli debet à teſtimonio ut extra de teſti.
cap.teſtimonium.& c.ſicut.in fi. 6.quæſt.
1.quicunque.22.q.5.paruuli.& not.ff. de
his,qui not.infa.l.Lucius. in fi. Bartol.
Diligens inquiſitor es. dicimus itaque
duas opiniones inter iuris ciuilis & cano
nici interpretes eſſe in quæſtione hac, an
periurus à teſtimonio repellatur. Qui-
11 dam † dicunt non ſufficere teſtem fuiſſe
ſemel periurum ad repellendum eum
altera uice à teſtimonio niſi fuerit per iu
dicem de falſo notatus. & hanc opinionẽ
tenent glo. expreſſe in l. ſi uteris.C. de fi-
de inſtru. Expreſſe etiam ibi confirmat
Dominus Cy. & ego ibidem cum eodem
tranſibam in meo commento. Alij aſſe-
ruint teſtem falſum etiam de falſo nõ no-
tatum indiſtincte à teſtimonio repelli. &
hanc tenet glo.in l. Lucius. in fi.ff. de his,
qui no. infa. & uidetur eſſe de communi
intentione omnium canoniſtarum in lo
12 cis præallegatis. † & uidetur eſſe caſus
pro ea in præalle.c.nobis. in fi. & in præ-
alle.c.teſtimonium. ubi dicitur quòd re-
pellitur teſtis periurus etiam ſi non ſit in
famis: quia ſpeciale eſt in periurio, quã-
uis ſecus in alijs criminibus in quibus re-
quiritur ſententia infamiam irrogans: vt
ibi habetur. Ludoui. Tu Balde hanc
opinionem ſecundam ſequebaris in præ-
allegata.l.ſi uteris, per tex.dict.c. teſtimo
nium. Bar. Si ergo tenes opinionem
primã res noſtra clare procedit: quoniam
nondum notatus eſt teſtis de periurio per
ſententiam per dicta ſupra. Si autem
tenes tertiam quam credimus ueriorem,
hic attende ſubtiliter, quòd cum tertium
iuramentum uerum præſumatur, ut di-
ctum eſt, certè primum dictum quod eſt
directo

directo contrarium temerarium apparet
13 & nullum. † ideo: quia huius dicti periu-
rium non tollit uires ſecundi iuramenti:
ut eſt caſus extra de teſti.ca.intimauit. &
ibi no.facit quod habetur co.ti.c. conſti-
tutus.& de iureiuran.c.ſicut. Tu autem
forte dices hoc falſum: quia per hanc uiã
nullum periurium repellet à teſtimonio:
quia ſemper dicere poſſumus eum teme
rarium eſſe. Sed ego reſpondeo clare
14 † quod illud dicitur temerarium iura-
mentum quod temerè & illicitè emanat.
ut ſi quæris factum uel dictum contrariũ
uerum & neceſſarium tollat, non autem
id quod ſolum dolum uel malignitatem
in ſeipſo habet, ut probatur in præallega
tis iuribus. in propoſito itaque ubi teſtis
fuit ſemel periurus in diuerſo dicto uel
facto, hoc non rectè dicimus iuramẽtum
temerarium quantum ad hoc ut ualeat,
ſecundum: quia ad id non ordinatur nul-
latenus uel nil ualebit ſecundum pro-
pter dubium ne teſtis falſum aſſerat in ſe
cundo dicto, prout aſſeruit in primo d.
c.teſtimonium & d.c.ſicut. & in regula iu
ris ſemel malus, libro ſexto, ubi autem
periurus fuit ſuper eodem facto: quia
prius periurando aſſeruit directo con-
trarium eius quod nunc dixi, prout eſt
caſus noſter hic, propriè dicere poſſu-
mus primum iuramentum temerarium
fuiſſe: quia directo tendit ad tollendum
ſecundum, hoc eſt ueritatem contrariã,
meritoque non repellit à ferendo uero
teſtimonio ſuper eodem, ut probatur ex
ratione præallegatorum iurium. Con-
cludimus itaque quòd etiam retenta opi
15 nione illa pro uera † quòd periurus re-
pellatur à teſtimonio etiam ſine illatio-
ne infamiæ per ſententiam tamen, illud
uerum ſuper diuerſis factis. Aliud eſt ſu
pra eod. ne ueritas in occulto remaneat,
ut apparet ex prædictis, maximè: quia
hoc mihi ſuadeo quòd omnia iura repel
lentia periurum ſolum hoc conſiderant
ne iterum falſum dicat, ut dicta regula, ſe
mel malus. quæ præſumptio ceſſat iſto cã
ſu ubi falſitatem in ſecundo dicto depo-
nere non poteſt: ſed ueritatem, tamẽ ubi
dictum eſt contrariũ directo adeò quòd
poſita unius falſitate ſequatur alterius
ueritas: ut habetur. ff. de re.du.l. ſi is qui
ducenta.§.utrum, quamuis non ſit ubi eſ-
ſet aliter incompatibile cum primo, non
autem directo contrarium, ut dicã nunc
16 ſequenti.c. † nec dicas quòd contra hoc
faciant text. præallegati.ca.ſicut nobis in
fi. uerſic. neque enim, ubi dicere uidetur
quòd teſtimonium periurij non eſt ali-
quatenus permittendum, etiam ſuper eo
dem facto: quia illud quòd teſtimonium
illorum non debet admitti, debet intel-
ligi, ſcilicet ſolum, ſed cum alijs teſtibus
probantibus falſitatem primi dicti ſic. &
ita loquitur text. ille ſi bene inſpiciatur.
Præterea dicere poſſumus quòd dictum.
c.ſicut.in fi.uerſic.neque enim, non loqui
tur de ſecunda depoſitione nouiter fien-
da, ſed loquitur de prima depoſitione iã
facta in iudicio cui non debet ſtari, cum
teſtes in ea fuerint periuri, & ſecũdũ hũc
ſenſum nihil faciet tex. ille ad propoſitũ
de illius uerò tex. intellectu dicemus in-
fra. lib.2.c.7. Baldus. Nouum & pul-
chrum tuum iſtud dictum eſt. Bartolus.
Sed & tractandum eſt an hic teſtis iſto ca
ſu puniendus ſit de falſo. & quidem nec
quæſtionem hanc ab alio tactam ſcio. pu
17 to tamen dicendum quòd † ubi teſtis pri
ma uice ſine cauſa depoſuit, ſiue de ea
fuerit interrogatus ſiue non indiſtinctè
puniatur: quoniam cum præſumatur ue-
rius dixiſſe in ſecundo dicto, & ideò il-
li ſtetur, certum eſt in altero falſum di-
18 xiſſe. † quia duo contraria non poſſunt
eſſe uera in eodem ſubiecto ſecundum
dialecticos: ut no. ff. de re.du.l. ſi is qui du
centa.§. utrum.& ff. de condi. & demon.
l. Titiæ. cum ſimilibus ualidum quoque
erat illud primum dictum quamuis ſine
cauſa, ut ſupra relatum eſt. ubi autem te-
ſtis prima uice depoſuit cum cauſa hic eſt
attendendum: quia aut cauſa erat inſuffi-
ciens ratione falſitatis, aut alia inſufficiẽ
tia. primo caſu, aut falſitas illa ab alienis
dictis cauſam habuerit, ut in teſtimonio
auditus, uel famæ. ex hoc caſu probato ta
li an dicto uel fama teſtis uidetur excu-
19 ſandus: quia † falſitas requirit dolum ut
ſit punibilis lege Cornelia. C. ad l. Cor.

de fal.l.nec exemplum.ff. eod.l. quid ſit falſum & ibi habetur aut ab alijs dictis nõ habuit originem & tunc proculdubio eſt puniendus.ff.de teſti.l. qui falſa.ff. de fal. l.cos.cum ſimilibus. Altero caſu quando cauſa erat inſufficiens alia inſufficientia
20 ut quia non concludens rectè. † quoniam dictum teſtis debet de neceſſitate concludere.l.non hoc.C. unde cogna.extra de proba.c.in præſentia. Hic attende.
21 † quia ſi teſtis ſtudioſè cauſam reddidit non concludentem punitur de falſo,nedum ex contrarietate,uerum etiam:quia ueritatis occultator eſt in primo dicto.
22 † quia occultator de falſo punitur. ut C. de epiſc. & cleri.l. præsbyteri. & diximus plenè ſupra 9.cap. Sinautem illud contingeret ex teſtis ſimplicitate, ut ſæpiſſimè contingit in ruſticis,qui cauſam concludentem dictis ſuis neſciunt adaptare, tunc de falſo non punitur ex hac occultatione quia falſitas dolum requirit vt iam eſt dictum: & pro hoc quod no. glo. ff.de his,qui no.infa.l.Lucius. Ludouicus. Tu Balde hoc ultimum membrum tangebas idem ſentiendo in præallegata
23 l.præsbyteri. Bartolus. Ex † contrarietate tñ puniendus eſſet. quia uerũ dolum commiſit in eiusatteſtatione ut d.l. qui falſa.ff.de teſti.& l.eos.de fal. cum ſi. Sinautem eſſemus in caſu dubio an præſumatur ex dolo uel ex ſimplicitate tamẽ inſufficientem per teſtem adiectam, & tunc quãuis credam potius ex ſimplicita-
24 te præſumendum: quia † communiter teſtes idiotæ perſonæ ſunt, nec dolus præſumitur niſi probetur.C.de dolo.l.dolũ, niſi fortè peritia uel alia teſtis qualitas aliud ſuaderet ut extra de priuileg. capitu. cum dum eſſemus.ff. de excuſatio.tuto.lege athletas.§.de ruſticis in gloſſ. notabili ibi poſita de ruſtico malicioſo. tamen omnino ex contrarietate arbitror eum puniendum per prædicta. & iterum intelligit hæc omnia niſi teſtis in caſu præmiſſo ad finem correctionis ſibi contradicat,quod quãdo ſit, declaratum eſt ſupra quarto ca.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis prima depoſitio ubi conuincitur aperte falſa, ſecundo dicto contrario ſtandum eſt.*
Intellectus ad c.ſicut nobis,de teſtibus,
2 *Falſarius & periurus ad teſtimonium non eſt ulterius admittendus.*
3 *Incompoſſibilia non ſemper directo contraria.*
4 *Separatorum ſeparata eſt ratio.*

Capitulum. xiij. de teſte qui uariat in eadem inſtantia, cuius primum dictum apertè probat falſum.

1 RVRSVM † altero loco repetebamus quòd ubi probatur apertè primam depoſitionem fuiſſe falſam ſtandum eſt ſecundo dicto contrario. probatur hæc ſententia per regulam generalem ſæpius allegatam, quia duo contraria non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto uera: & quia poſita falſitate unius directo contrarij ſequitur ueritas alterius econtra. Si enim apertè probatur primum dictum eſſe falſum, neceſſario ſequitur ſecundum directo eſſe uerum,& ei ſtandum. teſtem quoque ex primo dicto de falſo eſſe puniendum per iura præallegata. Bald. Mirum eſt quod dicis Barto. aut tu uis quòd conſtet apertè de falſitate primi dicti per ipſius teſtis confeſſionem,& hoc non debet obeſſe parti,ut propter hoc ſtetur magis dicto ſecundo quàm ante hanc confeſſionẽ ſtari debuerit: ut eſt caſus extra de teſti. c.ſicut nobis.& facit.ff. ad Sill.l. ſi quis in graui.§.ſi quis minores. ubi tu ipſe notabas. aut uis quòd de hoc conſtet per teſtes probantes dictam falſitatem, & tunc etiam non rectè dici uidetur ſtari ſecundo dicto eiuſdem teſtis: quoniam tunc non ſtatur dicto eius reprobati, ſed reprobantium, ut ex ſe patet, maximèque hoc locum habet:quia ex primo dicto teſtis conuincitur falſarius & periurus, ex
2 quo ſequitur † quòd ſecundo dicto eius ſtari non debet,quia ad teſtimonium nõ eſt vlterius admittendus, ut no.ff. de his qui

qui no.infa.l. Lucius. & facit.C. de tran-
ſac.l.ſi quis maior. ſecundum ueram ſen-
tentiam. Item: quia non debet admiſce-
re falſitatem in eius dicto, & ſi admiſcet
ei non creditur in aliquo: ut 3.q.9.cap.te-
ſtes.& c.hortamur.& c.pura. Bar. Ve-
rum eſt Bald.quod dixi.& attende quæſo
pro intelligentia huius. interdum con-
ſtat de falſitate primi dicti per ipſius te-
ſtis confeſſionem, & tunc hoc non obeſt
parti, neque locum habet quod prædixi,
ut tu inquis, & rectè. interdum illud con
ſtat aliter, ut puta per teſtes, & tunc ratio
tua non eſt bona. aut enim tu vis dicta te
ſtis eſſe inuicem contraria ob incompaſ-
ſibilitatem, aut ea uis directo eſſe con-
traria adeo quòd poſita unius falſitate
ſequatur alterius ueritas. caſu primo res
hæc apparet apertè: quoniam poſſibile
eſt teſtes reprobatorios primum dictum
teſtis legitimè reprobare. & de ſecun-
do dicto nil affirmare. Et pone exem-
pli unius gratia. Titius teſtis deponit pri
ma uice quòd Sempronius tota die pri-
ma Martij ſtetit in arce Spoletina: quia
ibi eum vidit. deinde alia uice interroga
tus dicit ꝙ idem Sempronius ſtetit eadē
die in ciuitate Romana: quia eum uidit
ibi, nec diſceſſit, nec diſcedere potuiſſet
quin ipſe teſtis uidiſſet: quia nunquam
per totam diem ab eius latere receſſit.
certè enim hoc caſu quamuis per teſtes
reprobatorios probetur Sempronium di
cta die tota non ſtetiſſe in arce Spoleti-
na: quia non potuiſſet ſtare quin ipſi ui-
diſſent, tamen non ſequitur ex hoc ꝙ per
illos teſtes reprobatorios ſit probatum eū
ſtetiſſe in ciuitate Romana. hæc quamuis
3 ſint incompaſſibilia, tamen † non directo
contraria. adeo ꝙ dicta falſitate unius ſe-
quatur ueritas alterius: ut patet ad ſen-
ſum.& facit ad hoc quod in ſimili no.glo.
magna poſt medium inſti. de inuti. ſtipu.
§.item uerborum, & quod plenius de his
habetur in dicta l. ſi is qui ducenta. §. u-
trum. Altero enim caſu etiam non eſt
bona ualde ratio tua, quid enim repu-
gnat quominus cum teſtibus reproban-
tibus primum dictum directo contrariū,
etiam teſti reprobato ſtari poſſit in dicto
ſecundo, certè nihil argu. l. ſancimus. C.
de teſta.cum concor. Tu tamen obiicis
de periurio teſtis in primo dicto, & de
falſitatis mixtura, ſed ego reſpondeo ꝙ
ut diximus præcedenti.c. periurium nul-
lum duntaxat repellit à teſtimonio: quia
eſt ob periurium de falſo notatus, ſecun-
dum opinionem aliam quæ uult ꝙ peri
rium etiam ſine ſententia repellit à teſti
monio, uerum credimus hoc in diuerſis
factis, uel dictis repugnantibus ob incom
paſſibilitatem, aliud in directo contra-
rijs, quorum poſita falſitate ponitur &
ueritas, & econtra, ne ueritas ſtet in oc-
culto, ut iam dictum eſt. Item & falſitas
tunc demum admixta uiciat, ubi in uno
& eodem dicto, & eodem tempore ema-
nato, teſtis interſerit falſitatem: & ſic lo-
quuntur iura quæ hoc dicunt. Aliud eſt
ubi teſtis ſuper eodem diuerſis tempori-
bus interrogatus, tunc enim ſunt ſepara-
ta dicta, ſicut ſeparatis emanauerunt tē-
poribus, meritoque falſitas in primo di-
cto expreſſa non inualidat ſecundum di-
ctum omnino ſeparatum. ſeparatorum
4 †. quippe ratio ſeparata eſt. l. inter ſtipu-
lantem. §. ſacram. de uerbo. obliga. ſed
hæc diſſimilia ſunt. ff. de calum. l. fin. ff. de
mino. l. Papinianus exuli. & tractabimus
de his infra in tertio principali tractatu.
cap. 7. Concludendum ergo eſt ꝙ aut
ſecundum dictum contrarium emanat
eodem tempore cum primo, & tunc neu-
tri ſtatur, aut diuerſis temporibus in ea-
dem inſtantia, & tunc attendendum: quia
aut habet ſe ut directo contrariū, & tunc
reprobato primo per teſtes, ſtatur ſecun-
do dicto, tā ex atteſtatione primi teſtis,
quàm etiam teſtium reprobantium. aut
non habet ſe ut directo contrarium, ſed
ut diuerſum: quia non poteſt primo di-
cto compati, & tunc non ſtatur ſecundo
dicto, neque ex atteſtatione primi teſtis,
cuius dictum eſt reprobatum, in primo
eius dicto, neque ex reprobantium atte-
ſtatione, quod ad ſecundum dictum tra-
hi non poteſt, ut apparet ex præmiſſis,
hoc ualde eſt utile. Quid enim ſi ex mu
nicipali conſtitutione actus requirat nu-
merum teſtium taxatum præter ſolitum.

in caſu tamen quo hoc fieri poteſt per ſtatutum, de quo dixi plenè. ff. de iuſti. & iure. l. omnes populi. certè etiam reprobatus teſtis in primo dicto directò contrario numerum augebit, quod nouum eſt & ſingulare.

SVMMARIVM.

1 *Dicto pro quo coniecturæ concurrunt ſtandum eſt.*

2 *Teſtis, quando uni ex eius dictis contrariis ſtatur, an puniatur de falſo.*

3 *Teſtis ſecundo dicto aliquid fidei detrahitur ex primo, redditurque ſecundum debilius per primum.*

Capitulum xiiij. de teſte qui in eadem inſtantia deponit contraria, & pro eius dicto altero concurrunt uerisimilia.

NOVISSIME diximus quòd ubicunque pro altero ex dictis contrarijs uerisimilia uel conie-
1 cturæ concurrunt ſtandum † eſt illi dicto pro quo coniecturæ concurrũt. probatur ſententia hæc argu. eorum, quę de tortura, & iuramento, & cauſæ redditione diximus. nunc ſupra 3. & 11. cap. & 12. probatur. Item optimè arg. ca. literæ. extra de præſump. & c. per tuas. de proba. & ff. de fal. l. eos. §. reſponſo quamuis loquantur in prima depoſitione extra iudicium ut infra alio tractatu demonſtrabimus. Baldus. Inducas quæſo illos text. Bartol. Idipſum & ego nunc nequęras etenim loco congruentiori quem paulo poſt aſſumemus reſeruandum ducimus. Bald. Expectabo quantum uoles. Ludouicus. Bartole Dominus Nico. de Sicilia ad idem allegabat prædictum capit. literas. de præſump. quanuis in diuerſis terminis loquatur. Bartol. Probè. Sed reſtat uidendum hic an teſtis iſte ſit puniendus de falſo. ad quod Reſpondeo indubitanter, quòd ſic: quia quamuis ſtetur hoc caſu uni ex dictis contrariis uel repugnantibus propter concurrentes coniecturas, tamen in altero conuincitur de neceſſitate falſarius, ar. C. de fur. l. j. ff. de re. du. l. ſi is qui ducenta. §. utrum cum ſi niſi fortè ad finem correctionis iſte ſibi contradiceret in caſibus præmiſſis, ut ſupra demonſtratum eſt. His etiam exceptis quæ in c. de tortura & de cauſæ inſufficientia diſſeruimus unum quoque generaliſſimũ obmittendum non eſt quòd ubicunque diximus ſtari alteri ex dictis contrariis per totum hunc librum ſemper ei aliqualis
3 minor fides adhibeatur † quoniam ex primo dicto aliquid fidei detrahitur ſecundo, redditurque ſecundum debilius per primum, ut eleganter not. Inno. in c. j. de teſti. cogen. & ſequitur idem ibi Io. An. Ludouicus. Ioan. de Imo. & Nico. de Sicilia ibidẽ confirmant. Bar. Iamque ſatis expeditus eſt omnis tractatus uariantium teſtium in eadem inſtantia. Bal. Tuo ſolito diuino intellectu perfeciſti mi præceptor. Bartolus. Nunc aſſumamus ſecundum tractatum, in quo uis eſt maxima noſtræ diſputationis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium uariantium in iudicio & extra iudicium bimembris eſt partitio.*

2 *Teſtis affirmans in iudicio contrarium eius quod prius aſſeuerauit extra iudicium, an puniendus.*

3 *Teſtium depoſitiones factæ non in forma iudicij, præiudicium non generant.*

4 *Iudici, non aduerſario eſt facienda fides.*

5 *Teſtibus, non teſtimoniis iudex ſtare debet.*

6 *Teſtimonium à quocunque non iurato prolatum non ualet.*

7 *Omne quod à teſtibus ſtipulatur uerius eſſe comprobatur iuramento interueniente.*

8 *Nullum quod eſt, aliquem effectum non ſortitur.*

9 *Depoſitio teſtis extra iudicium, & in iudicio inualido æquiparantur.*

10 *Teſtis deponens in iudicio ualido contrarium eius quod primò depoſuerat in iudicio inualido probat, & non punitur.*

11 *Factum non dicitur quod legitimè non eſt factum.*

12 *Mutationem uel uariationem non eſt dare,* de

de actu nullo ad actum ualidum.

13 *Teſtis ad teſtificandum ſponte ſe ingerens ſuſpectus eſt, nec eius dicto ſtandum eſt.*

14 *Dicens unum extra iudicium, poteſt contrarium dicere & probare in iudicio.*

Intellectus ad l. quidam ff. de proba.

15 *Confeßio extra iudicium facta abſente parte, & ſine cauſa, nihil præiudicat confitenti.*

16 *Teſtis quamuis extra iudicium uel coram iudice extra figuram iudicii dicat ſe non interfuiſſe, cogi debet in iudicio ad dicendum ueritatem, & ſtatur ſuæ depoſitioni, nec punitur.*

Intellectus ad c. 1 §. 1. quæ ſit inueſtitu.

17 *Teſtis dicens falſum in iudicio, non tamen in forma iudicii: an de falſo puniatur.*

Intellectus ad l. athletis. §. fi. ff. de falſ.

18 *Intellectus ad l. eos ſecũdo reſpon. ff. de falſ.*

19 *Bar. præclarus doctor, errauit in poſitione caſus.*

INCIPIT SECVNDVS liber.

Capitulum primum de generali diuiſione teſtium uariantium.

VARIANTIVM teſtium in iudicio & extra iudicium bi-
1 membris † eſt partitio. Etenim quãdoque teſtis prima uice deponit extra iudicium ſecũda in iudicio. Interdum ecõtrario, prima uice in iudicio ſecunda extra iudiciũ. de utraque igitur diſtinctione eſt uidendũ, pars prima complectitur noſtræ diſputationis exordium ſubtilemque exquirit inueſtigationem, pars altera leuiorem habet tractatum ab ipſa uero priore initium ſumamus, uelimque hoc loco ſi uobis placitum ſenſero pertractandi ordinem cõuertamus. Tu enim Balde ſuper quæſtione quam hodie propoſuiſti tanquam omnium mearum ſententiarum improbabiliorem narrabis omne quod ſenties, poſt Ludouicus & munus ſuum hodiernũ ſequendo modernorum ſententiam proferens reſponſum quoq; tui Balde per rerum clariſsimam diſtinctionem noſtris quoque interrogationibus reſpondebis ſciſcitaberisq; cũ dubitabis. Oibus denique his peractis nos ipſi ſolitum ordinẽ aſſumemus. Bal. Placet mihi ſummè poſtquã tibi mi præceptor. Lud. Mihi quoque. Bar. Incipe igitur Balde ſermonem tuum. Bald. Teſtem affir
2 mantẽ † in iudicio cõtrarium eius quod
prius aſſeueráuerat extra iudicium puta
ſti. Bar. de falſo eſſe puniendum nullaque fide aut credulitate dignum. Ego ſenſi oppoſitum. aduerſandi fundamẽta plurima ſunt quæ me mouerunt ac mouent contra ſententiam tuam. Primum eſt: quia in quæſtione noſtra altera depoſitio facta fuit per teſtem extra iudi-
3 cium. † ac depoſitiones teſtium factæ nõ
in forma iudicij præiudicium non generant: ut dicit text. in c. j. de excep. iuxta prin. & facit. C. de fide inſtru. auc. apud eloquentiſſimum. & in auct. ut defun. ſeu fu..a cre. §. illud. & habetur expreſſe. C. de teſti. l. ſolam ſecundum unum intellectũ quem Glo. ibi approbat, & tu niet Bar. in
4 tuo commento. Itẽ facit pro hoc † quia
iudici facienda eſt fides non autem aduerſario. C. de re. alie. l. j. C. de condit. ob tur. cau. l. iiij. ff. de proba. l. quinquaginta in fin. C. de eden. l. procurator. cum con-
5 cor. & † quia teſtibus iudex ſtare debet
non teſtimoniis, ut l. iij. §. Item diuus. & in §. ſabino ff. de teſti.

Secundum eſt, quia ſi teſtis deponit extra iudicium reperitur depoſuiſſe ſine
6 iuramenti ſolemnitate, †. nec ualet teſti
monium à quocunque noniurato prolatum, ut C. de teſti. l. iuſiurandi iij. q. ix. hortamur & no. C. de teſti. l. ſolam etiam ſi teſtis ſit religioſus, ut extra de teſti. c.
7 nuper & c. tuis † quia omne quod à te-
ſtibus ſtipulatur uerius eſſe conſtat cum id adiectio iurationis affirmat, ut dicit tex. xxij. q. j. omne, & quod not. Specu. in tit. de teſti. §. ſequitur, uerſicu. & not. Si enim nõ ualet dictum extra iudicium er-
8 go nil operatur † quoniam id quod nul-
lum

lum eſt non ſortitur aliquem effectum,ut
patet in citatione nulla ut in l.ſi pater C.
ne de ſtatu defunc. Item in conteſtatio-
ne litis ut C. de lit. cont. auc. offeratur.
Item in relatione teſtium nulla propter
non conteſtatam litem, ut extra de lit.
cont.per to.Item in ſententia nulla,ut in
l.ij. in fin.ff.de pœnis & ff.de re iudi.l.iiij.
§.condemnatum ff. quod quiſque iure l.
9 j.in fi. Tertium eſt quoniam † depo-
ſitio teſtis extra iudicium & in iudicio in
ualido æquiparantur,ut no.gloſſ.ff.de li-
be. cauſa l.iubemus, & tu Bar. in tuo cõ-
mento in l.cum ſcimus C. de agri. & cen.
lib.xj.in uerbo confeſſionibus facit extra
de iudi. c. at ſi clerici, & tamen conſtat
10 quòd † teſtis deponens in iudicio uali-
do contrarium eius quod primo depo-
ſuerat in iudicio inualido probat, & non
punitur,ut not.Bernar. in ſua gloſſ. extra
de teſtib.cap.cum cauſa quæ inter archi-
epiſcopum. in gloſſ. fi.in fi.& Spec. in ti.
de teſti.§.j.uerſi. quid ſi idem teſtis, &
uerſi.ſe. Quartum eſt quoniam ut nũc
dicebam depoſitio extra iudicij formam
11 non dicitur facta legitime † unde non
dicitur factum quod legitime non eſt fa
ctum.ut.ff.de fide inſtru.l.iij.ff.qui ſatiſ-
da.cogan.l.quoties. extra de re. iuris.c.
qui ex timore.in decre.& c.non præſtat.
& c.quæ contra ius.co.ti.li.vj.Ex quo ſe-
quuntur duo ad rem propoſitam.unum
eſt quòd tertium dictum iudiciale uali-
dum & utile hoc caſu non debet uiciari
per dictum primum extra iudicium inua
lidum & inutile.C.de dona.l.ſcimus.ff.
de uſuris.l.uſuras & l.placuit.& no.extra
de teſta.ca.Raynutius.& c.Raynaldus.&
in reg.iur. utile per inutile li.vj. Alterũ
eſt quòd hic teſtis de quo quærimus non
12 poteſt dici uarius † quia de actu nullo
ad actum ualidum non eſt dare mutatiõ
nem uel uariationem,ſed potius creatio
nem,ſicut de non ente ad ens ut dixit Ac
cur. no.in ſua gloſſ.fi.qui ſatiſda. cogan.
l.Iul.& notat idem gloſſ.Bernar.in c.cũ
noſtris.extra de conceſ.præben. Quin
13 tum eſt:quia † hic teſtis dum extra iudi
cium deponit ſe ingerit ad teſtificãdum
ſponte antequam ſit ab ullo iudice petitus,unde facit ſe ſuſpectum,nec ſtari de-
bet eius dicto. ut tu Bar.no.dixiſti nos ip
ſos docendo.ff.de his qui.ut indig.l.poſt
legatum.§. his uero. & in l.uxori.§.j.ff.
ad.l.Cor.de fal.per illum tex.facit.ff.de
procura.l.quæ omnia.ff.de iudi.l.ij.§.le-
gatis. ibi, teſtimonij cauſa uocati. facit
optime tex.C.de epi.& cle. l.presbyte-
14 ri. Sextum eſt † quia regulam habe-
mus quòd licet quis dicat unum extra iu-
dicium,tamen non impeditur quominus
poſſit poſtea dicere & probare contra-
rium in iudicio: ut eſt caſus.ff.de proba.
l.quidam & C. de proba. l.non nudis &.
15 l.non epiſtolis. Septimum: quia † con
feſſio extra iudicium facta abſẽte parte,
& ſine cauſa,nihil præiudicat confitenti.
ff. de proba.l.cum de indebito.§.fi.C. de
non nu.pecu.l.generaliter.in fi. extra de
fide inſtru.c.ſi cautio.ff.de cõfeſ.l.ſi quis
abſente.ff. de interroga.ac l.fi.cum con-
cor.Conſtat enim quòd tu Bar.non pro-
ponis in quæſtione noſtra requiri partis
præſentiam,neque cauſam in dicto teſtis
16 extra iudicium. Octauum † eſt quo-
niam contra tuam ſententiam habeo
caſum legis expreſſum cui reſponderi
non poteſt in c.j.§.j.quæ ſit inueſti.colla.
x. in uſibus feu.in uerbo non interfuiſſe.
ubi exprimitur quòd quamuis teſtis ex-
tra iudicium uel coram iudice extra figu
ram iudicij dicat ſe non interfuiſſe,tamẽ
in iudicio debet cogi ad dicendum ueri-
tatem,& ſtatur ſuæ depoſitioni nec puni
tur. & illum tex.ſemper putaui ad hoc
ſingulariter notandum. Nonum eſt:
quia huic dicto extra iudicium profecto
non debet ſtari etiam contra teſtem de-
ponentem ut eſt caſus in l.athletas.ff. de
fal.§.fi.iuncta gloſſ. Accur.ibi poſita. dici
17 tur enim ibi quòd † teſtis dicens falſum
in iudicio non tamen in forma iudicij,
non punitur de falſo. Decimum & ul-
timum eſt: quia hanc partem tenet com-
munis omnium doc. ſententia te exce-
pto, etenim ſi auctoritas tua quam maxi
ma ſit & aliorum præcellentior commu-
ni tamen ego opi. & doctorum ut aiunt
Bononienſes correctioni adhærere intẽ
do iuxta no. Accur.ff.de reg.iuris.l.om-
nis

18 nis diffinitio † nec aliquid facit pro opinione tua tex. per quem te fundaſti in l. eos.ff.de fal.ij.reſponſo loquitur enim.l. illa in tribus caſibus, primo quando una & eadem productione ſolenni teſtis eſt ſibi ipſi contrarius, ſecundo quando eſt contrarius ſuo ſigillo, tertio quando diuerſis productionibus ſolenniter factis eſt ſibi contrarius in iudicio, de poſitionibus autem extra iudicialibus de qui-
19 bus quærimus nihil dicitur ibi, & ut † pace tua dixerim, miratus ſemper fui quòd tu tam præclarus doc. uehementer erraueris maxime in caſus poſitione illius.l. & his motus rationibus pro hac opinione contraria ad tuam ſæpius ſcripſi in literis meis, ſic etiam in facto reſpondi ut notum eſt ex meis conſilijs. &c. Bar. Perpulchrè, quidem copioſè ac eleganter qui Bal. argumentatus es ſicut in cæteris per te fieri ſolitum eſt. Ludouicus. Vis plura loqui? Baldus. Satis eſt tu quoque Ludouice hodiernum exerceas dic quid alij ſcriptores ſenſere à ſummo uſque ad infimum omnes recenſeas.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis depoſitio extra iudicialis an obeſſe poſſit.*

Mendacium ſimplex an à teſtimonio repellat. & nu. 2. cum ſeq.

2 *Falſitas per mendacium concluditur.*

3 *Eligenda eſt in dubio opinio per quam mitior fiat interpretatio.*

4 *Metu torturæ præſumitur quis ueritatem dixiſſe.*

5 *Intellectus c. inquiſitionis. de accuſationibus.*

6 *Suſpectus de teſtium uariatione faciat primo eos confiteri coram teſtibus extraiudicium cum iuramento.*

7 *Concurrentibus duobus dictis contrariis ab eodem, uno cum iuramento, aliud ſine, ſtatur dicto non iurato; quando coniecturæ ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato.*

8 *Dictum extra iudicium fidem non facit.*

Capitulum ſecundum in quo recenſentur opiniones omnium doctorum in quæſtione præmiſſa.

ANTIQVI gloſatores pontificij iuris Ioan. ac Vincentius primum depoſitionem extraiudi-
1 cialem † nihil obeſſe ſenſere, ſed ſoli ſecundæ ſtandum eſſe Bernar. idem referens Io. in ſua glo. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. de teſti. quamuis per uerbum forſitan loquatur Guil. de Caſtro duranti idem in Specul. de teſte. §. primo uerſic. quid ſi idem teſtis. & uerſic. ſe referens. Vincen. quamquã & hic per uerbum forſitan loquatur motus per quartam rationem ſupra relatam per Bald. quamuis non ſic copioſè expreſſerit Io. An. ſequitur idem & quaſi omnes canoniſtæ in prææallegato c. cum in tua. de teſti. Retulit etiam tuam ſententiam Bar. An. de Bu. & uiſus eſt eam ſequi quantum ad hoc ut ſecundum dictum contra primum non ſit ualidum, maximè ſi primum tranſiuit in contractum, allegat c. per tuas de proba. & quia ex primo conuicto ſecundo ſaltem teſtis conuincitur mendax & ſic in peccato. Quantum ad illud autem an teſtis punia-
2 tur de falſo putauit contrarium † quia per mendacium non concluditur falſitas: quia poſſibile eſt quòd prius dixerit mendacium ut partibus complaceret, & poſtea dixerit uerum, nec omnis mendax de falſo punitur. l. j. de fal. ſecundum eum, qui tamen ſubdebat ſe putare teſtẽ hunc de falſo ſuſpectum. Io. de Imo. in dicto c. cum cauſam loquens etiam per uerbum forte tenuit ſimpliciter contra te Bar. per Gl. ibi poſitam, & hanc dixit cõmunem Canoniſtarum opinionem ueriorem, maximè hoc ſuaſit quia non ſic libere loquitur teſtis coram parte ſicut coram iudice abſente parte iuxta no. de teſti. c. præſentium. li. vj. in gloſſ. Item
3 † quia eligenda eſt in dubio opinio per quam mitior fiat interpretatio ut in c. in pœnis. de re. iur. lib. vj ff. de publi. l. ſi præſes & l. ſi de interpretatione. Nouiſſimus ſcribentium canoniſtarum do. Nico. Siculus

culus in c.per tuas extra de proba.dixit ſimpliciter ſtandum ſecundo quamuis aliqualiter ei detrahatur ex primo contrario: arg.c.præterea.de teſti. cogen.& no.ibi per Innoc.mouetur tribus rationibus.primo:quia ſicut quando quis aſſerit unum ante torturam poſtea aliud in tor-
4 tura ſtatur ſecundo dicto: quia † metu torturæ præſumitur ueritatem dixiſſe: ut in l.ſi poſtulauerit.§.ratio. uerſic. ſed ſi negauerit.ff.de adul.& tu Bart. notabas ibi.& in l.eos.ff.de fal.in ſecundo cõtrario & dixiſti ſupra li.j.c.3. Sic quando quis aſſerit unum ſine iuramento, deinde aliud cum iuramento: quia iuramentum eſt quædam tortura ſpiritualis ſecũdum eum, nec debet præſumi quòd ſit immemor ſalutis æternæ hoc caſu ubi non tractatur de ſuo damno uel commo-
5 do: ut.j.q.vij.c.ſanximus. † ſecũdo per tex. in c.inquiſitionis.extra de accu.ubi ſi quis dixerit ſe inimicum alicuius extra iudicium, creditur nihilominus ſibi poſtmodum contra illum teſtificando in iudicio, & primum præſumitur dixiſſe in fraudem, ut non teſtificaretur contra illum, & ſic patet quòd mendacium ſimplex non repellit indiſtinctè à teſtimonio per illum tex. tertio per prællegatam gloſſ.in dicto c.cum cauſam,& dicto c.per tuas.Subdit tamen ſe putare quòd ſi primum dictum fuiſſet iuratum nõ ualeret ſecundam: quia conuincitur neceſſario teſtis de periurio ponendo ſe inter duo contraria iura: ut extra de iureiurando.c.tua. & ibi nota. facit extra de præſump.c. literas. & ſic dicebam ſeruari poſſe theoricam tuam Bartol.ſcilicet
6 quòd quando timetur de † uariatione teſtium facias primo eos conſiteri coram teſtibus extra iudicium cùm iuramento,& ſequebatur eandem ſentẽtiam ipſe Nico.in dicto c.literas, extra de præſump. probans per illum tex.ſic clarum
7 † enim eſt quòd ſi concurrunt duo dicta contraria ab eodem unum cum iuramento aliud ſine, quòd ſtandum eſt dicto non iurato quando coniecturæ ſunt magis pro eo quàm pro dicto iurato, ut eſt tex.ibi ſingularis ad hoc no. cæteris ergo paribus,& ſic ceſſantibus dictis coniecturis ſtabitur potius dicto iurato per dictum tex.à ſenſu contrario, & hæ ſunt omnes Canoniſtarum ſententiæ. inter Legiſtas tu Bal.ſequeris poſt Bar. in tribus locis tetigiſti hunc articulum primo in l.nullum.C.de teſti. ubi retuliſti ſententiam Bart. & contra eam allegando præfatam gloſſ. in c. cum cauſam non ſimpliciter dixiſti ueriorem ſecundam c.j.§. quid ſit inueſtitura.x. col. ubi nil tex. in uerbo non interfuiſſe,ſicuti nunc loquendo tuipſe narrabas. Tertio in quodam tuo conſilio quod incipiebat.licet cæci aſſeſſores.&c. in quo minus honeſtis uerbis ſententiam Bar.improbabas per d.gloſſ.in c.cum cauſam. & tex. in d.c.j.quid ſit inueſti.x.col. quem dicebas unicum in iure. Item per rationem: quia aut dicimus quòd dixerit falſum extra iudicium, & per hoc non punitur de falſo, aut quod dixit in iudicio falſum,&
8 de hoc nõ conſtat cum id quod † extra iudicium dixit fidem non faciat.C. de teſti.l.iuriſiurandi. Itẽ quia ſecundũ Bar. met. ubi teſtis unum aſſerit in iudicio & contrarium extra ſtatur primo dicto,nec per hoc punitur:ut extra de teſti.c.ſicut. & l.generaliter.C.de non nu.pecu. Eadem enim ratione idem dicit eſſe è contra, nec ulla maior ratio eſt uno caſu quàm altero; nec dicas quòd ſic quia immo debemus ſtare primo dicto teſtis, & ſic ei quod dixerat extra iudicium: ut notat gloſſ. ordinaria extra de teſti.c.ueniens in gloſſ.quæ incipit ſed quia habet. in fi. Item quia prioritas & poſterioritas cadit inter actus ualidos non inter actũ inualidum:quia non tam prior quam ſolus inuenitur ut C.qui po.in pigno.ha.l. ij.pro hoc quod nota. Io. An.in regula non eſt.in Mercurialibus. & hæ fuerunt rationes cõſilij tui Bal. Ange.in l. ſolam. C.de teſti.tenet ſimpliciter contra te Bart.per illum tex. ſecundum unam lec. idem etiam quidam alij Legiſtæ in l.qui falſa uel uaria.ff.de teſti.per dictam l.ſolam. Ego autem Legiſtarum omnium ſcribentium ultimus ac minor ſi fas eſt coram teipſo referre idem ſequutus ſum in l.ij.

In l.ij. §.creditum.ff. ſi cer.pe.in diſtinctione mea magna de teſtibus uariantibus, hæ inquam ſunt doctorum omnium ſententiæ, quas noui in præmiſſa quęſtione. Bar. Per deum diligens omnium ſcrutator optimè perfeciſti munus tibi impoſitum. Baldus. Bar.ſi rectè percipio nullus adhæret ſententiæ tuæ, uis ulterius rem hanc diſcutere? non credo ruminata iam res eſt. Bar. At uerò Balde antequam hodie a me diſcedas im perfidus omnino, aut pertinax contra ueritatem inceperis, tuum hunc conſtitutũ in aliam partem conuertes. Bal. Prius profectò ad ſeculum reuertar quàm hoc facias, tu putas rem hanc medullitus diſcuſſam, ego non uideo uix eam ad corticem tactam. Barto. Mira narrans quæſo, tamen declares poſtquam ſic per tinaciter adſis, fortaſſis enim omnes uni legum ac canonum interpretes deliraſſe oſtendes. Bal. Faciam ut tu teipſum uerbis proprijs hodie conuictum dicas. Bar. Nos ergo iam more tuo interrogare incipias. Bal. Sic faciemus ac pro rerum omnium clariſſima diſcuſſione prius uideamus quid operetur depoſitio teſtis extra iudicium uera uel falſa.

SVMMARIVM.

1 *Dicto teſtis deponentis aliquid extra iudicium an ſtandum ſit.*

Dictum teſtis deficiens forma iudicii, nomen teſtimonii non meretur.

2 *Dictum teſtis cui iuramenti delatio deficit, inualidum eſt, niſi a partibus remiſſum appareat.*

3 *Aduerſarius uocandus eſt in teſtium receptione tempore iuramenti.*

4 *Teſtis an poſſit falſi pœna puniri, ex falſo dicto extra iudicium.*

5 *Falſum commiſſum in re quæ nemini præiudicium affert, uel nullam probationem inducit, uel ſaltem indicium, non punitur.*

6 *Teſtimonium an ex defectu formæ ſit nullum.*

7 *Aperiens teſtamentum uiuentis punitur de falſo.*

8 *Recipiens pecuniam ob ferẽdum teſtimonium, falſi pœna eſt puniendus.*

Capitulum tertium, an ſtetur ſimplici dicto teſtis extra iudicium, & an teſtis ex eo de falſo puniatur.

INTERROGO Itaque te Bald. primum an putas † ſtandum dicto teſtis deponentis aliquid extra iudicium. Bal. Non certè triplici ratione. primo: quia tali dicto deficit forma iudicij & ſic non meretur nomen teſtimonij ſicut tu Barto. decidiſti. ff. ad l. Cor.de fal.l.ſi quis legatum. in princ.facit.ff.ad exhiben.l.Iul.§.ſiquis deteriorẽ. ff.de aur.& ar.lega.l.Scia.ff.ad l.fal.l. ſi is qui quadraginta.§. quędam. & eſt caſus pro hoc ſecundum unam lect.gloſ.quam tu etiam ſequebaris.C.de teſt.l. ſolam.& notabas idem in li. tuo de teſti.c. teſtis dixit aliqua mea eſſe: quia audiuit &c.
2 Secundo † quia tali dicto deficit iuramenti delatio unde eſt inualidum niſi appareat a partibus remiſſum: ut l.iuriſiurandi.& ibi not.C.de teſti.l.iij.q.iij. uerſi. item iuriſiurandi.extra de teſti.c. nuper. & c.tuis cum concor.Item deficit aduer-
3 ſarij citatio † quoniam uocandus eſt aduerſarius in teſtium receptione tempore iuramenti: ut.C.de teſti.l.ſi quando,& extra eo.tit.c.in nomine domini. Bar.
4 Recte inquis ſed † an putas ex falſo dicto extra iudicium teſtem falſi pœna puniri. Bal. Nec hoc quidem.nam Bar. hoc ipſum quòd non puniatur firmaſti ad l. Cor.de fal. ſi quis legatum. in princ. per illum tex, bene probantem in ij. reſpon-
5 ſo.facit quòd † no.in.l.damus. C. eo. tit. in glo.in uerbo priuatus. per quam habemus regulam quòd non punitur quis de falſo licet falſum cõmittat in re quæ nemini præiudicium ullum afferre poteſt, uel nullam probationem inducit, uel ſaltem indicium. Conſtat enim q; depoſitio extra iudicium nemini præiudicat ut ſupra probatum eſt. & facit pro hoc quod tuipſe dixiſti.ff.de fal.l.j.§. qui in rationibus.& §.ex illa, in fi.j. q. & in l. ij.in ſecundo contrario cod.ti.& bene facit tex.in lege impuberem.§.j.& ſe. eodẽ titulo &.ff.de pœnis.l.ſi quis aliquid.§.teſtamentum. & quod concludit Io. An.in

ſimili quæſtione in rubrica non eſt in mercurialibus. Bart. Etiam hic pro be reſpondiſti. ut enim dicebam in d.l. ſi quis legatum referendo antiquam diſpu tationem Rizar. Malum. hoc enim teſtimonium eſt nullum ex defectu formæ
6 adeo † quod propriè hoc dici non poteſt teſtimonium. ideoque talis falſitas non punitur quamuis aliud eſſet, ſi dictũ teſtis haberet debitam formam, ſed alias eſſet inualidum. tũc enim puniretur per eãdem. l. & bene faciunt ad hoc iura prę allegata, & dicemus infra eod. li. c. xij. Baldus. Dic tamen tu quęſo Bartole, nonne in infinitis caſibus qui habentur in ti. ff. & C. de fal. punitur quis falſi pœna ex falſo commiſſo extra iudicium ut apparet fere per totum illum ti. cur ergo non idem in caſu iſto. Bartolus. Attende pro intellectu, interdum facta requirunt ad ſui eſſentiam formam iudicialem, pro ut ſunt teſtimonia, pro ut ſupra eſt relatum: in his ceſſante forma iudicij ceſſat ipſius actus ſubſtantia, ideo falſum ibi interueniens eſt impunibile: ut. d. l. ſi quis legatum nonnunquam facta ad ſui eſſentiam non exigunt figuram iudicij: quoniam ſunt ualida ſui natura etiam ſi celebrẽtur extra iudicium in his puniuntur falſum commit tentes, quanquam extra iudicium ſi incidunt in aliquem caſum ſub illo ti. de falſis comprehenſum.
7 Exemplum. aperiens † teſtamentum uiuentis punitur de falſo, nec requiritur q̃ hæc apertio fiat in iudicio: ut. ff. de falſ. l.
8 j. §. is qui. Item † recipiens pecuniã ob ferẽdum teſtimonium punitur de falſo, nec eſt opus quòd illa receptio fiat in iudicio, ſed ſufficit quocunque loco, ut ea dem. l. §. ſed & ſi quis ob renunciandum. & idem in ſimilibus caſibus qui ibi habẽtur quod ipsũ ut arbitror eſt ſatis planũ.

S V M M A R I V M.

1 *Dicto teſtis extra iudicium ſi in eo proponitur iuramentum an ſtandum.*

Iuramentum an, & quando uim iudicii habeat.

L. ii. §. i. ff. de iureiuran. intellectus.

2 *Teſtis falſum aſſerens cum iuramento extra iudicium an de falſo puniatur, uel alia pœna.*

3 *Periurus quia a teſtimonio repellatur, & qui bus pœnis ſit puniendus.*

Capitulum quartum. an ſtetur dicto teſtis extra iudicium cum iuramento, & ex eo poſſit teſtis de falſo puniri.

1 RVRSVM. Tamen interrogo te Bal. an credis ſtandũ † dicto teſtis extra iudicium ſi in eo proponatur interueniſſe iuramentum. Bal. Non quidem. nam ea quæ dici ſolent quòd iuramentum uim iudicij habet adeo quòd æquiparantur iudicium & iuramẽtum. ut l. qui iuraſſe in fi. & in l. nam poſtea. §. ſi is qui temporali. ff. de iureiuran. & ff. de iudi. l. ſed & ſi ex ſtituatur. §. ex quibus, locum habent in iuramento conuentionali ex conuentione litigantium delato. ff. de iureiuran. l. j. & l. iuſiurandũ quod ex conuentione, eo. tit. & in iuramento iudiciali quod defertur à parte parti iudice approbante; ut dicta. l. j. in fi. diuerſum eſt ſi quis nemine deferente iuret, ut eſt in caſu noſtro, tũc enim ſibi ipſi iurans iurare uidetur, nec habet effectum quo ad alios tale iuramẽtum, ut eſt caſus. ff. de iureiuran. l. ij. §. j. ideoque iurare non uidetur: quia ex iudicialis formæ defectu tale teſtimonium eſt nullum, ſicut diximus nunc circa præcedentem articulum. Bar. Satis eſt
2 bona tua ſolutio, ſed quid dices † an puniетur de falſo hic teſtis ſi falſum aſſeruit cum iuramento extra iudicium. Bal. Minime. Nam iuramentum illud nequaquam eſt ad hoc efficax, ut faciat teſtem iurantem falſum extra iudicium de falſo puniri. quoniam hoc ſub illo ti. de fal. nõ reperitur prouiſum. & pœna falſi locum non habet niſi in caſibus expreſſis in aliquo ex capitulis tituli illius, ut eſt regula riter ſecundum theoricam tuam. ff. ad. l. Cor. de fal. l. quid ſit falſum & C. eodem tit. l. nec exemplum. Ludouicus. Tu idem Balde uiuens ſequebaris. C. qui accu. non poſ. l. data opera. Bar. Idipſum

ſum etiam probe eſt dictum. Notandum tamen quòd huiuſmodi periurus quanquam.l.Cor.non puniatur, tamen crimē incurrit ſtellionatus:ut.ff.de. cri ſtel.l.de periurio, unde pœna ſua extraordinaria eſt:ut eo.ti.l.3.§.pęna.incurrit etiam infamiam poſt ſententiam: quia eſt ſuper facto de præterito ut notat gloſſ.in l.Lucius.ff. de his qui no.infa.ubi de hoc facit.C.de tranſac.l.ſi quis maior. & quod habetur.ff.de cri.ſtellio.l.ij.Item repelli-
3 tur a † teſtimonio talis periurus diſtincte: ut notat gloſſ.in ea.l.Lucius. in fi. & dixi ſupra li.j.c.xij.de iure canonico etiā incurrit peccatum mortale & punitur uarijs pęnis de quibus.xxij.q.j.c.ſi.& ea.cauſa.q.5.c. qui iurat. & c.ſi quis. periurauit cum ſi.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtis dictum extra iudicium emanatum aduerſario præſente, & audiente, an fidem faciat.*
Intellectus ad l.ſolam.C.de teſtibus.
Iudicii figura ad firmandum teſtimonium requiritur.
2 *Teſtis falſum parti aſſerens extra iudicium, an ſit de falſo puniendus.*
3 *Teſtis decipiens, & lædere uolens extra iudicium, quamuis non puniatur lege Cornelia, tamen tenetur ciuiliter de dolo.*
4. *Dolus qui non nocet, nec nocere poteſt, puniri non debet.*

Capitulum quintum an ſtetur dicto teſtis extra iudicium parte præſente, & an teſtis poſsit ex eo. de falſo puniri.

ITERVM abs te quæro an putas di-
1 ctum teſtis extra † iudicium fidem facere ſi fuit aduerſario præſente,& audiente emanatum. Bal. Nequaquam,& enim nihil cōfert partis præſentia ad firmandum teſtimonium ubi deeſt ipſum iudicium:ut.C.de teſti.l.ſolam ſecundum unam lecturam, facit.ff. de teſti.l.3.§. idem diuus & §. Sabino cū concord. Requiritur itaque iudicij figura ad firmandum teſtimonium, ut ſupra
2 eſt relatum. Bar. † An dicees teſtem de falſo puniendum hoc articulo ſi falſum parti aſſeruit extra iudicium. Bal. Nec idipſum, quoniā nec hoc aliquo capite.l.Cor. uel tituli de falſis inuenitur ſtatutum, deinde ſi non punitur ubi interuenit iuramentum, ut nunc proximo capitulo eſt dictum, nec iſte erit puniendus,ubi non interuenit iuramentum ſed partis præſentia tantum. Bar. Recte etiam id abs te dictum eſt,tamen hic
3 attendendum † quia huiuſmodi decipiens & lædere uolens extra iudicium quanquam non puniatur. l.Cor. tamen tenetur ciuiliter de dolo:ut.ff.de fur.l. falſus.§.ſi quis nihil in perſona, ubi de hoc eſt caſus. Item tenetur criminaliter de crimine ſtellionatus.ff.de crimi.ſtelli. l.3.§.ſi quis in poſterum,ubi de hoc etiā eſt caſus no. & ibi hoc notabam. & facit. C.de crimi.ſtelliona.l.ij. & l. fina. & tenuit hoc Ioan.Andr.in regula non eſt.in Mercurialibus referens ad hoc Rizar. Malum. in ſua diſputatione. Baldus. Dic quæſo quæ læſio hoc caſu potuerit euenire, cum talis depoſitio extra iudicium nulla ſit,ut ſupra dicebamus,& do-
4 lus qui non † nocet nec nocere poteſt puniri non debet.ff. de dolo.l.j.§. idem Pomponius. Bartolus. Læſio cadit euidens ubi parte præſente emanat hæc depoſitio,ſicuti nos propoſuimus.Quid enim ſi me ementem aliquam rem alius aſſerit rem eſſe uendentis & poſtea reperiatur eius non fuiſſe, & à me euincatur. Quid ſi rem mihi magni præcij uendenti alius aſſerat ea parui exiſtimandam propter quod ego in eius uenditione decipiar. Certe his caſibus & ſimilibus aparet læſio euidens propter quam tenebitur mendax in ſubſidium actionibus prædictis: ut in l.3.in prin.de crimi. ſtelliona.& hoc eſt quod uolunt iura præallegata.itaque ex omnibus præmiſſis habemus quòd non ſtatur dicto teſtis extra iudicium etiam interueniente iuramento uel partis præſentia, neque teſtis poteſt ex eo ut falſarius puniri. Reſtat itaque ut oſtendam qua uia de falſo puniatur propter ſequens dictum contrarium

 in iudicio

in iudicio emanatum. Baldus. Idipſum intelligere percupio.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio extra iudicium in criminalibus quid operetur.*

2 *Depoſitio teſtis fienda in cauſis alienis non ualet niſi iudicialiter fiat.*

3 *Confeſſus delictum coram incompetenti iudice non admittitur, ſi poſtmodum contraria dicat coram competenti.*

Confeſſio facta coram non ſuo iudice, uel coram iudice non in forma iudicii, non dicitur facta in iudicio, ſed extra.

4 *Reum iudex non debet cogere ad confitendū ſtatim habitis indiciis.*

Baldus ſemper uarius, & ſuorum dictorum non memor.

5 *Confitens an poſſit reuocare ſuam confeſſionem, uel interpretari.*

Intellectus ad l. quæro. §. fin. ff. de ædil. edicto. & nu. 7. 8. 35. & 37.

6 *Mentio ubi fit in iure de fide uel probatione, in dubio de plena eſt intelligendum.*

7 *Intellectus ad l. cum probatio. ff. de probationibus.*

8 *Confeſſio ſui natura non requirit indicium, ſed eſt fulcita aliis neceſſariis adminiculis.*

9 *Confeſſio extra iudicium an faciat plenam probationem contra reum.*

10 *Argumentum de ciuilibus ad criminalia eſt ualidum.*

11 *Partis præſentia in ciuilibus, & cauſa confeſſio, & expreſſi reddunt confeſſionem uériſimilem ad perficiendam plenam fidem.*

12 *Extenſio fit in exorbitantibus propter omnimodam ſimilitudinem.*

13 *Lex prohibitiua, & pœnalis extenditur a paritate rationis, ubi de publico fauore tractatur.*

14 *Publice intereſt ne delicta remaneant impunita.*

15 *Confeſſio facta coram competenti iudice inquirenti, uériſimilis eſt, & plenè probat.*

16 *Iudex competens ex officio inquirens in locū partis deficientis ſuccedit.*

17 *Actus diuerſi an coniungantur ad plenam probationem.*

18 *Confeſſio per iracundiam facta geminata tenet.*

19 *Confeſſio extra iudicium iuncta ueriſimilibus an faciat plenam probationem.*

20 *Probationes in iudicio & non extra fieri debent, nec poteſt quis ex dictis extraiudicialibus condemnari.*

21 *Tortura eſt prohibita in cauſis ciuilibus, certis caſibus exceptis.*

22 *Clariores probationes requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus.*

23 *Confeſſus in ciuilibus ante litem conteſtatam pro condemnato habetur.*

24 *Proceſſus & ſententia requiritur ut quis ex confeſſione in criminalibus condemnetur.*

Membrorum ſuorum nemo eſt dominus.

25 *Iudex eſt miniſter iuſtitiæ.*

26 *Confeſſioni factæ in tortura an ſtandum.*

27 *Confeſſus appellans eius confeſſionem reuocare cenſetur.*

28 *Plenam probationem an faciat confeſſio extra indicium facta ſine ueroſimilibus.*

29 *Fama an faciat ſemiplenam probationem.*

30 *Confeſſio extra iudicium cum cauſa de per ſe conſiderata facit ſemiplenam probationem.*

31 *Iuramentum inſeparatè conſiderandum nihil ponit.*

32 *Dicta teſtium examinatorum inter alias perſonas faciunt fidem ſemiplenam contra alium, ſi de nouo examinari non poſſunt.*

33 *Teſtium dicta ſi reperiuntur, nec reperitur iuramentum, nec parti imputari poteſt, talibus teſtibus ſemiplenè creditur.*

34 *Confeſſio ex quacunque cauſa facit plenam probationem.*

35 *Confeſſio in criminalibus extra indicium quid operetur.*

Intellectus ad l. capite quinto. ff. de adulter. & nu. 36. cum ſeq.

36 *Confeſſio abſente parte an probet.*

Indicium minus eſt, quam ſemiplena probatio.

37 *Confeſſio extra iudicium ſiue in criminalibus, ſiue in ciuilibus cum ueroſimilibus facit plenam fidem.*

38 *Confeſſio cum cauſa parte abſente, uel parte preſente ſine cauſa quid conferat.*

Locus

39 *Locus & tempus perfectam probationẽ augmentant, tamen ipſis detractis non faciũt debilitatem probationem.*
Intellectus ad c. fin. de ſucceſſio. ab inteſtato.
40 *Indicium & uerſimilitudo an ſint minora ſemiplena probatione.*
Indiciorum duæ ſunt ſpecies.
41 *Vnicus teſtis an faciat ſemiplenam probationem.*
42 *Iudex habens confeſſionem, uel alia indicia contra reum, an poſſit eum cogere ad perſeuerandum.*
Intellectus ad doctrinam Bart. in l. capite quinto. ff. de adulteriis.
43 *Confeſſio extra iudicium quando faciat ſemiplenam probationem.*

Capitulum ſextum de confeſſis extra iudicium in facto proprio, quòd operetur in criminalibus, & in ciuilibus.

1 DIc Balde queſo quid credis † operari in criminalibus confeſſionem extra iudicium. Bal. Dicam ſi uoles, ſed idipſum nihil ad noſtram excitationem. Bar. Imò ad rem noſtram eſt maximè neceſſarium, dic ergo quid ſentis. nam teipſum ad locum inuiſum ducã, quem intueri non poteris, donec illuc ueneris, eriſq; quemadmodum peregrinus qui ſæpenumero ciuitatem quam petit ob montes intermedios nuſquam uidet antequam aduentauerit. Bal. Inno. in c. inquiſitionem. de electione multum ſingulariter dixit, q confeſſus coram incompetenti iudice, uel extra iudicium cogitur coram competenti perſeuerare, ſed illud arbitror uerum, ubi prima confeſſio fuit uerißimilis: ut quia poſtea concurrat fama, uel aliqua ſuſpicio per l. quæro. §. fin. ff. de ædil. edic. & not. ff. de adult. l. capite quinto. ſicut credo ſi ceſſarent hæc uerißimilia. & per hoc. C. de quæſtio. l. milites. §. oportet. hæc eſt mea opinio. tamen ut nunc dicebam hoc ipſum nihil ad rem noſtram. Nos enim quærimus de depoſitione te-
2 ſtis fienda in cauſis alienis † quæ non ualet niſi iudicialiter fiat, ut præmiſſum eſt, at illud in cõfeſſione quam pars facit in facto proprio, quæ ualet interdum, quãquam extra iudicium, & eſt longè diuerſum. Bart. Non malè reſpondes noſtræ petitioni diminute tamen locutus es. Erraſq; dum putas hoc ad noſtrã quæſtionem non pertinere. Sed dic Ludouice quid alij ſenſere. Ludouicus. Omnes referre uolo ut exordiar ab initio gl. uulgaris in præallegata. l. capite quinto. quam tu Bartole commendabas allegando pro ea tex. optimum in l. quæro. §. fin. ff. de ædil. edic. quam etiam gloſſam omnes approbant, dicit talem confeſſionem extraiudicialem eſſe ſufficiens indicium contra reum ad torturam Inno. in c. per
3 inquiſitionem de elec. dixit q † confeſſus delictum coram incompetenti iudice non admittitur ſi poſtmodũ contrarium dixit coram competenti, ſicut nuper Bal. recitabat. Idemq; tenuit extra de confeſſi. c. cum ſuper. quamuis dictum prius ſoleat ſingulariter allegari. Apparet quoque ex commento Inno. quòd idem eſſet in confeſſione extraiudiciali: quia cõfeſſio facta coram nõ ſuo iudice, uel coram iudice non in forma iudicij non dicitur facta in iudicio, ſed extra: ut not. glo. elegans. C. de libera. cau. l. iubemus. & glo. & tu Bartole in l. cum ſcimus. C. de agric. & cenſi. lib. xj. facit extra de iudi. c. at ſi clerici. Sed tu Bart. ff. de quæſtio. l. ſi ubi ſolemniter inueſtigas quæ ſint indicia ad torturam ſufficientia uideris contradicere Inno. coniungendo duo dicta quamuis eum non allegas. Et enim ibi iuxta medium dicis quòd cõfeſſio extra iudicium facit indicium, iuxta principium autem ibidem dicebas multũ eleganter docen-
4 do aſſeſſores practicam q † iudex non debet ſtatim habitis indicijs cõtra reum cogere eum ad confitẽdum: quia tunc iudex condemnaret reũ ex indicijs, & præſumptionibus, quod non eſt fiendum, C. de prob. l. ſciant. Ex his enim ſi rectè percipio uoluiſti ex iudicio confeſſionis extra iudicium quem non cogi ad perſeuerandum, idemque ſentiebas ff. de cuſto. reo. l. ſi confeſſus, dum dicebas q ex confeſſione extra iudicium non poteſt quis condemnari

condemnari non præcedente proceſſu.
Idem etiam in l.capite quinto.dicens ſo-
lum indicium facere ad torturam non
autem plenam probationem. Tu Bal.
tribus in locis tetigiſti hunc articulum,
& pace dixerim tua, ſemper uarius fuiſti
tuorum dictorum non memor. Et enim
in l.clarum in fi.C.de auct.præſtan. retu-
liſti.Inn.& cum ſaluaſti eiſdem ferè uer-
bis quibus nunc loquebaris,ſed in l.j. C.
de cõfeſsis uariaſti ſuper hoc: nam ibi in
ultima carta ſcriptorum tuorum referen
do prædictam notam Inno. dicebas illud
eſſe intelligendum uerum ſi confeſſus
non reuocet confeſsionem, aliud enim
eſſet ſi reuocaret confeſsionem, pro hoc
allegabas extra de iudi.c. at ſi clerici,
quod capitulum nihil ad hoc facit. & ſi rẽ
ctè conſidero dixiſti expreſſe contra In-
no.quamuis eũ pro te allegaui. Inn. enim
5 uult † confitentẽ nõ poſſe reuocare ſuã
confeſsionem, ſed ſolũ interpretari. Tu
uis illud uerũ niſi reuocet, ibidẽ autẽ in
ſecunda carta iuxta princ.referẽdo Ober
tum de Cremona doc.antiquum dicebas,
quòd confeſſio extra iudicium facit ſemi-
plenè indicium ad torturam per allega-
tam l.quæro in fi. Item quòd facit ſemi-
plenam probationem per eandem legem
hæ ſunt ſcribentium contrarietates tuum
perſpicaciſſimum indicium expectantes.
Bartolus. Inuoluta res eſt, ſed quæſo
uos ambo attenti ex toto. puto enim no-
ua quadam uia omnia prædicta recte pro
cedere, & ad concordiam poſſe reduci,
præterquam illud ſecundum dictum tuũ,
tibi ipſi contrarium ualde, in l.j.C.de cõ-
feſ.in quo uehementer erraſti. Aut enim
cum confeſſione extra iudicium concur-
runt aliæ coniecturæ & ueriſimilia ueri-
tatis, & tunc facit probationem talis con
feſſio contra confitentem. Aut ſimplex
eſt confeſſio ſine aliquo ueriſimili, & tũc
facit ſemiplenam. primum probatur per
caſum ualde not. non cauillando text. in
præallegata l.quæro §. fi. dicitur enim ibi
quòd credendum eſt confeſsioni ſerui fu-
gientis extra iudicium factæ coram hone
ſtis perſonis ſi pro ea alia indicia non defi
ciunt. Ex quibus uerbis ego intelligo quo

6 ad plenam fidem: quia † ubi fit mentio
in iure de fide uel probatione in dubio
de plena eſt intelligendum ff. de condi. &
demon.l. Lucius.ubi ego hoc notabam, &
tenet hoc gloſſ. expreſsè extra de ſucceſ.
ab inteſta.c.fi.& ff.de probat.l.j.& attendi
te, quia ſi dicitur quòd ibi ſeruus ille in-
terrogatur ut teſtis ad præiudicium uen-
ditoris, non autem ut pars ad proprium
præiudicium ipſius confitentis reſpõdeat
quia de hoc curandum non eſt, quia ue-
ra eſt confeſſio illa, & in facto proprio
principaliter, quamuis conſequenter re-
ſultet in præiudicium uenditoris, & hoc
7 gloſſ.ſentit in l.quæro §.ſi.† & eſt caſus ex
preſſus ff.de proba.l.cum probatio.ibi, in
ſe enim interrogari non pro domino aut
inter dominum uidetur & ibi gloſſ. ſecun
da ſentit in uerſ.in ſe. Præterea hoc oſtẽ
ditur euidenti ratione, cum enim dictũ
teſtis ſoleat neceſſario exquirere iudicij
figuram, nihil proſunt ueriſimilia,ut ple
ne probauimus ſupra hoc ti. lib.ij. iiij. v.
capitulis,certè neceſſe eſt dicere quod in
illa l.quæro §.fi.fuerit confeſsio non atte
ſtatio. Præterea quod magis eſt ſi ſine
ueritate in iudicio diceremus omnino eſ
ſe atteſtationem, tamen cum atteſtatio
extra iudiciũ iunctis ueriſimilibus faciat
plenam fidẽ quæ exquirit iudicij figurã,
ut C.de teſti.l.ſolam. Fortius confeſsio
cum ueriſimilibus faciet etiam fidẽ, quia
8 †confeſsio ſui natura nõ requirit iudiciũ,
ſed eſt fulcita aliis neceſſariis adminicu-
lis C.de non nu.pec.l.generaliter in fi. cũ
ſimilibus: Si autem diceretur quòd in il-
la.l.quæro non tractabitur de crimine, &
ſic non erat confeſsio in criminalibus, de
qua quærimus. Clarè reſpondeo quòd
imò tractatur ibi de crimine ſerui confi-
tentis, id eſt, de eius fuga, quamuis enim
ciuiliter ibi de nõ præiudicio agitaretur,
& hoc nullus negaret,deinde ſi hoc eſt in
ciuilibus,igitur idem in criminalibus, ut
ff.de pœnis l.abſentem, & infra ſubdetur,
probatur &c. Secundo ſententia eadem
per alium caſum expreſſum in terminis
propriis, iuncta gloſſ. quamuis non ſic ab
aliis ponderetur in præallegata l. capite
quinto in fi. ſecundum unam loc.meliorẽ
nam.

nam ibi reus confitetur teſtibus adhibitis
qui audiant talem confeſsionē, & tamen
ibi gloſſ. quærens ad quid proſit talis con
feſsio in uno intellectu quem omnes ſe-
quuntur dicit, quòd ex tali confeſsione
reus poterit ad torturam poni, & ſtabitur
tali confeſsione factæ in tortura propter
extraiudicialem confeſsionem præceden
tem, cum alias non ſtaretur. Ex hoc e-
nim meo iudicio colligitur quòd prima
9 † confeſsio extra iudicium faciebat ple-
nam probationem cōtra reum, quia aliàs
non ſic cogeretur perſeuerare, nec ſtare-
tur illi confeſsioni factæ in tortura, ut ff.
de quæſtio. l. j. §. de quæſtione & §. ſiquis
ultro. & ego ipſe notabam eo. ti. in l. fin.
iuxta prin. ut eſt ſupra relatum. Et ſi di-
cis quæ ueriſimilia concurrebant pro cō-
feſsione extra iudicium in d. d. capite quin
to. Reſpondeo quòd ibi concurrebat
partis præſentia, cuius intererat adulte-
rium confiteri ſe eſſe in adulterio depre-
henſum, & etiam cauſæ confeſsionis ex-
preſsio. nam ibi debet eſſe præſens con-
feſsioni maritus, uel pater extra iudiciū
una cum teſtibus, & requiritur quòd ille
reus deprehenſus apponat cauſam in cō-
feſsione quare captus eſt, ſcilicet propter
adulterium, ut ibidem ego etiam notabā
in meo commento, & hoc ſingulariter in
ducit tex. ille quòd partis præſentia & cau
ſa faciat in criminibus confeſsionem ex-
tra iudicium eſſe ueriſimile, quod eſt no-
10 tabile. Tertio probatur quia † uali-
dum eſt argumentum de ciuilibus ad cri-
minalia, ut notat gloſſ. quam quidam di-
cunt ſingularem in l. j. in uerbo, poſt mo-
tā C. de his quibus ut indignis. facit. ff. de
11 pœ. l. abſentē. Sed † in ciuilibus partis
pñtia & cauſæ confeſsio & expreſsio red-
dūt confeſsionē ueriſimilē ad perficiendā
plenam fidem C. de non nu. pe. l. generali
ter in fin. ff. de proba. l. cum de indebito. §.
fi. extra de fide inſtru. c. ſi cautio cum cō-
cor. Et pro hoc quòd ſtatutum in ciuili-
bus extendatur ad criminalia quando eſt
eadem ratio uidetur eſſe caſus not. in l. cū.
mulier ſo. ma. ſecundum doc. facit ff. de
pœnis l. abſentem, & quod not. glo. ff. de
pub. iudi. l. inter accuſatorem. Item pro.

hoc quod not. alia gloſſ. notatur in c. j. de
tempo. ordi. li. vj. quæ dicit quòd ubi eſt
eadem ratio penitus ac omnimoda ſimili
tudo, tunc lex etiā pœnalis & odioſa extē-
12 ditur, allegatur etiam glo. quòd ſit † extē
ſio etiam in exorbitantibus propter om-
nimodam ſimilitudinem in l. ſi conſtante,
in princ. ſolu. matri. & odioſa trahitur ad
aliud quamuis odioſa, aliàs ſit reſtringē-
da, ut in regula iuris, odioſa, libro ſexto.
13 Quarto ibidem probatur, quia † ubi de
publico fauore tractatur etiam lex prohi-
bitiua & pœnalis extenditur a paritate ra
tionis, ut eſt tex. no. in l. cætera §. hæc ſe-
natus non tamen ad ædes ff. de leg. primo
& ff. ad Syll. l. ſi quis in graui §. utrum & §.
hi quoque. Conſtat enim quòd in iure
canonico tractatur de publico fauore,
14 † quia public. intereſt ne delicta rema-
neant impunita, ut ff. ad l. Aquil. l. ita uul-
neratus ff. de pœnis l. aut facta in fi. & quia
non eſt anguſtanda probationis copia ut
C. de hæret. l. quoniam. Quinto appa-
15 ret ibidem optima ratione, quoniā † cō-
feſsio facta coram competenti iudice qui
inquirit eſt ueriſimilis, & probat plenè,
extra de iudi. c. at ſi clerici ff. de confeſ. l. j.
16 C. eo. titu. l. j. extra eo. tit. c. fi. Sed † ubi
competens iudex ex officio inquirit, ipſe
ſuccedit in locum partis deficientis, ut ff.
de cuſtod. reorum l. diuus, ergo idem in
confeſsione facta coram ipſa parte, & ar-
gum. pro hoc ff. qui ſatiſdare cogan. l. ſi ue
ro §. qui pro rei qualitate. Sexto pro
his omnibus extra de ſucceſſ. ab inteſta. c.
17 fi. & de appell. c. j. ubi † coniunguntur
actus diuerſi ad plenam probationem.
Septimo in ſimili ad idem ego ipſe nota-
bam C. de agri. & cenſi. l. cum ſcimus lib.
xj. per illum textum de duabus confeſsio-
nibus extraiudicialibus quòd ſimul iun-
guntur ut æquiualeant uni confeſsioni fa
ctæ in figura iudicij. Ludouicus. Sin-
gulare & notabile tuum illud dictum Mo
derni omnes putant. Bart. Octauo
ad idem eodem modo quod not. glo. ele-
18 gans 2. q. 3. c. ſiquis iratus † de confeſsio-
ne facta per iracundiam, quod licèt unita
non teneat, tamen geminata tenet. unde
uidetur quòd confeſſus in ſua confeſsio-
ne

ſic perſeuerare teneatur, & coniunguntur
actus hi duo quod ipſum quærẽtes in plu-
ribus inuenire poſſemus, tractauique ui-
uens hæc quando diuerſa coniungantur
ad perfectam probationem plenius in l.
ad monendi ff. de iureiuran. in meo com-
mento circa medium. Iamque conſtat
per hoc ſatis probatum primum membrũ
noſtræ deciſionis. Bald. Dic quæſo
19 mi præceptor ſi † cõfeſſio extra iudiciũ
iuncta ueriſimilibus facit plenam proba-
tionem, quare eſt hoc quòd cogitur per-
ſeuerare, mirum eſt enim quòd non con-
demnetur ex ea ſi facit plenam probatio-
nem. Bar. Ratio in promptu eſt, quo
20 niam † probationes debent fieri in iu-
dicio & non extra, nec poteſt quis ex di-
ctis extraiudicialibus damnari, ut aperit
gloſſ. in l. ſi filium, & in l. iubemus C. de li.
cau. & per Innocen. extra de accuſ. c. qua-
liter, & quando, & ego ipſe tractabam ff.
de cuſto. reo. l. ſi confeſſus facit C. de agri.
& cenſi. l. cum ſcimus in uerbo non ſolis
confeſsionibus, & in l. j. in fi. ibi, apud iu-
dices ff. de interroga. acti, nec dicas ꝙ ad
hanc probationem fiendam poſſint teſtes
recipi in iudicio qui probent illam con-
feſſionem ſine tortura, ut C. de nõ nu. pe.
l. generaliter cum concor. quia illud locũ
21 habet in cauſis ciuilibus † in quibus cũ
prohibita ſit tortura exceptis certis caſi-
bus ut habetur C. de quæſtio. l. j. & ff. eo. ti.
l. diuus per totum titulum, certè ſatis eſt
probatio illa iudicialiter facta, in crimina
libus autem tortura iudici conceditur ét
poſt probatam primam confeſſionem per
teſtes, ut ad maiorem fidem adducatur,
22 ut dicta l. capite quinto, & ibi not. † fa-
cit l. ſciant C. de proba. in ratione dum di
cit quòd in criminalibus clariores proba-
tiones requiruntur quàm in ciuilibus. Si-
milem quoque differentiam inter crimi-
23 nalia & ciuilia habemus in alio caſu † quã
quam enim confeſſus in ciuilibus ante lit.
conteſta. pro condemnato habeatur, ut
C. de confeſ. l. j. & ff. eo. ti. l. certum §. fi. ff.
de iud. l. ſi debitori, tamen nõ ſic in crimi
24 nalibus, † quia in eis ſemper proceſſus
ac ſententia poſtulatur, ut eſt caſus in
præallegata l. ſi confeſſus, & ibi notabam
C. de confeſ. l. j. & utrobique per gloſſ. ia
utriuſque fortaſſe ulterior ratio eſt, qu
quamuis quilibet ſit dominus rerum ſua-
rum, ut C. manda. l. in re mandata, tamen
non ſic eſt dominus membrorum ſuorum
& perſonæ ſuæ, de cuius cruciatu ac pœ-
na in criminibus agitur, ut ff. ad l. Aquil.
25 l. lib. homo † quod non contingit in iu-
dice qui miniſter eſt iuſtitiæ, ut ff. de ori-
gine iuris l. ij. §. poſt originem, inſeroque
uobis ex præcedentibus nouiſſimum cor-
relarium, quòd quamquam generaliſſi-
ma practica ſit omnium aſſeſſorum, quòd
omni caſu faciant reum confeſſum in tor-
mentis præcedentibus legitimis indiciis
ratificare eius confeſsionem coram tribu
nali tempore quo ceſſat metus tormento
26 rum, propterea ꝙ † confeſsioni factæ
in tortura non poteſt ſtari ut ff. de appel.
l. non tantum & ff. de quæſtio. l. j. §. diuus,
& §. quæſtioni & §. ſiquis ultro. cum con-
cor. tamen illa ratificatio non eſt ſemper
neceſſaria, ut puta quando præceſſit cõ-
feſſio extra iudicium uerisimilibus ſufful
ta, quæ facit plenam probationem, quã-
uis ſi fuiſſet ſola confeſſio ſine ullo ueri-
ſimili, uel ſi præceſſiſſet aliud indicium
ſufficiens ad torturã, quod facit ſemiple-
nam probationem, tunc enim bene eſſet
neceſſaria practica illa, ut apparet ex ſe-
quentibus, & hoc dicimus quo ad iuris ne
ceſſitatem, ad cautelam autem bene fa-
temur conſultiſſimum eſſe habere hanc
iteratam confeſsionem præcipue quoniã
utilis eſt hæc ratificatio coram tribunali
publicè facta ex interuallo temporis poſt
primam confeſſionem, ad hoc ut confeſ-
ſus nullatenus appellare poſſit, ut nota-
27 tur ff. de cuſto. reorum l. ij. Porro † ſi-
ne hac ratificatione poſſet confeſſus pro-
uocare & intelligeretur appellando eius
confeſſionem reuocare, ut not. ff. de ap-
pel. l. creditor §. iuſtus. Ludouicus.
Balde tu hoc idem de appellatione nota-
bas ff. de confeſ. l. unica. Bartol. Se-
28 cundum autem ꝙ † ſine uerisimilibus
confeſſio extra iudicium faciat ſemiple-
nam probationem, ut mihi uidetur, opti
mè etiã probatur ex dictis ſupra, ſi enim
confeſſio extra iudicium iunctis uerisimi
libus

libus faciet plenam, ergo illis detractis faciet ſemip lenam, ut probatur in præallegata l. quæro §. fin. & in præallegata l. capite. quinto, & facit optimè extra de ſuc ceſ. ab inteſta. c. ſi. & de appel. c. j. & glo. ex preſsè in l. admonendi ff. de iureiurã. ubi ego ipſe notabam & in l. in bonæ fidei C. eo. tit. dũ dicitur ibi quod ſi duo teſtes faciunt unam plenam, ergo unus facit ſemiplenam. Pro huius quoque intellectu attendite iterum. interdũ enim eiuſdem generis coniunguntur ad elidẽdam probationẽ perfectã, ut puta duo teſtes, & hoc caſu nulli dubiũ eſt ꝙ quilibet eorũ ſeparatim facit ſemiplenã, ut no. in d. l. admonẽdi & in d. l. in bonæ fidei. interdũ cõiunguntur duo diuerſi generis ad dictũ finem, & hoc eſt ſubtiliter conſiderandũ ꝙ nonnunquam utrunque ſeparate poſitum ſui natura aſſerit aliquid explicitum. ut puta unus teſtis aſſerens aliquid & fama idem confirmans in caſibus tamen in
29 quibus fama facit † ſemiplenam, de quo latè ſcripſi ff. de queſtioni. l. de minore §. tormenta, in ultima quæſtione, & etiam idem eſt dicendum ut quilibet ſeparatim faciat ſemiplenã, ut extra de appella. c. j. & no. ff. de teſti. l. iij. §. eandem quoque. aliquando etiam utrunque ſeparate poſitum non aſſerit modo prædicto aliquid explicitum, ſed alterum tantum illorum coniunctorum ponit, & alterum coniunctum adminiculatur ſeu confirmat ad perfectam probationem. exemplum in confeſſione extra iudicium cũ cauſa parte p̃ſente, quia confeſſio extra iudicium cũ cauſa aſſeruit partis autem præſentia nullo alio adiuncto nihil dicit, & tamen adminiculatur confeſſioni ut ſecum coniũcta faciat dici perfectam probationem, ut ff. de confeſſ. l. certum §. ſi quis abſente & ff. de interroga. actio. l. fin. cum concor. & hoc caſu concludenda ſunt multa quæ dici poſſunt quòd his duobus in ſeparate conſideratis, illud quod affirmat facit ſemiplenam ut dicta l. fi. illud autem quòd nihil dicit neque in ſe ponit, nihil opera-
30 tur † unde confeſſio extra iudicium cũ cauſa de per ſe conſiderata facit ſemiplenam quanquàm præſentia partis nullam faciat ſine coniunctione, ut C. de proba. l. inſtrumenta, quamuis prima facie hoc iudicatur durum, & contrã regulam meã quam poſui in d. l. admonẽdi, ubi dixi ꝙ duo aſſumpta ex probatione diuiſa faciũt quodlibet de per ſe ſemiplenam, eſt neceſſe quòd utrunque ſit æqualis potẽtiæ, ſecus ſi unum ſit potentius altero, ex quo dicebam non eſſe bonum argumentum hoc, dictum teſtis & iuramentum faciunt plenam probationem, ergo alterũ cõſideratum facit ſemiplenam: quia iuramen-
31 tum † inſeparate conſideratum nihil ponit. Sed non eſt contra, quia illud uerum, ubi quæritur elici ſemiplenam ex utroque ſeparate, aliud ſi ex altero tantum, quia affirmat, ut eſt in noſtro caſu, & pro hoc quod ego ipſe notaui in d. l. ad
32 monendi dum dixi quòd † dicta teſtium examinatorum inter alias perſonas faciunt fidem ſemiplenam contra alium, ſi non poſſunt de nouo examinari: ar. l. a ſententia ff. de appella. Si enim adiungetur identitas perſonarum nulli dubium, quia faceret plenam fidem, ut ff. de teſt. l. ubi numerus cum ſimili, & tamen detracta identitate perſonarum identitas in ſeparato conſiderata nihil dicit, nec aliam ſemiplenam facit, pro hoc etiam aliud uerbum meum in eadem l. admonendi.
33 † ubi dixi quòd ſi reperiuntur dicta teſtium, nec reperitur iuramentum nec poteſt aliquid parti imputari, creditur talibus teſtibus ſemiplene. ar. no. per Inno. extra de offi. deleg. c. cum in iure peritus, & tamen ipſum iuramentum de per ſe cõſideratum non facit ullam ſemiplenam. Item pro hoc quod no. Spec. in titulo de confeſſ. uerſ. ſed nunquid in §. nunc dicẽ-
34 dum, ubi dicit quòd † confeſſio ex quacunque cauſa facit plenam probationem, ut ff. de proba. l. cum de indebito §. ſi. extra de fide inſtru. c. ſi cautio, cum cõcor. ſine cauſa illa facit ſemiplenam, & tamen conſtat quod ſola cauſa conſiderata ſine ulla confesſione aliam ſemiplenã non faceret, quia de ſeipſa nihil dicit: Sicque euidenter ex his colligitur quod ſimplex confesſio extra iudicium ſine ueriſimilibus ſemiplenam faciet probatio-

rem, quamuis ueriſimilia non ſemper
faciant probationem ſemiplenam. Ludouicus. Pro dicto illo Spec. ego allegabam caſum C.de proba.l.inſtrumenta, ut ſcripſi in l.admonendi. Bar. Sequitur quoque ex præmiſis omnibus ueritas alterius membri noſtræ deciſionis. Ludouicus. expectes quæſo, quæſiuiſti nuper a me quid ſenſerint Moderniores qui poſt mortem ſurrexere tuam in
35 hoc articulo, quid † operetur confesſio in criminibus extra iudicium, retuli illorum ſententias, poſtea in tui elegantioris ſermonis diſcurſu cognoui nullam eſſe uim aut differentiam inter confesſiones criminalium cauſarum & ciuilium, ſunt autem & circa ciuiles confesſiones extra iudiciũ excitationes quædam, maximè contra illud quod aſſeris confesſioné extra iudicium parte abſente inducere ſemiplenam ad obligandum. Barto. profer omnia in medium. Ludouicus. Tu Bar. narrabas in ſolemni commento l.admonendi, poſt confeſsionem abſente parte emanatam inducere ſemiplenam per l.capite quinto ff. de adul.de inde ſubdebas paulo poſt loco qđ unus teſtis & confeſsio facta parte abſente tanquam ſint duæ ſemiplenæ diuerſi generis in idem tendentes coniungendæ ſunt ad habendam plenam probationem per tex. extra de ſucceſſ.ab inteſta.c.fin.ubi dicebas eſſe caſum. Bal. autem hoc dicebat in l.in bonæ fidei C.de rebus credi. ſententiam tuam iure non probari, quia in illa l.capite quinto confesſio iuncta erat cum alio ueriſimili, ſcilicet ratione loci uel temporis. Eodemque modo reſpondendum dicebat ad tex. ff.de ædil.edic.l. quæro §.fi.& ad tex. c.fi.de ſucceſſ. ab inteſta.nihil dicebat, & eandem ſententiã ſequebatur dominus Bar.de Saly.in l.admonendi, quamquam de Bald. mentionem non faciat, plus etiam dicens quòd iure probatur quòd cõfeſſio abſente parte non faciat ſemiplenam, quia lex dicit
36 † confeſsionem abſente parte non probare ff.de confeſ.l.certum §.ſiquis abſente, nec enim ibi diſtinguitur inter plenã & ſemiplenam, unde nec nos diſtinguere debemus: ar.ff.de publi.l.de pretio, & quia indefinita poſita in illo §.ſi quis abſente, æquipollet uniuerſali ff.de leg.ij.l. ſi pluribus, cum ſimilibus dicebat nõ obſtare gloſ.in l.capite quinto, quia non dicit quòd faciat ſemiplenam, ſed quòd faciat indicium, quod indicium eſt minus quàm ſemiplena probatio, ut no. gloſſ.ff. de proba.l.cum probatio. Eandem etiã ſententiam quanquam uerecundè coram te ipſo Bar. enarrarem, ſequebarque ego ibidem dicens, quòd in illa l. capite quinto, confeſſio emanauerit incidenter parte abſente, & ideo ſolum indicium facit, non autem probationem plenam, neque ſemiplenam probationem, & ideo quæ dixi dum probarem tuam intentionem neque quenquàm reperi qui illud ſequatur quòd confeſsio extra iudicium faciat ſemiplenam, excepto domino Nico. de Sicilia, qui tuam ſequitur auctoritatem, dicitque ſententiam tuam memoriæ cõmendandam in præallegato c. fin.de ſucceſ. ab inteſta. quanquam ille ſubiungat per capitulnm illud non probari, quia ibi confeſsione facta extra iudicium affuit partis præſentia, ſcilicet abbatis de quo ibi exprimitur. tuum ergo erit ſi placet aliquid ad hoc ipſe referre. Bar. Mirandum eſt profecto de his omnibus contradicentibus. nulla & enim iure ratione aut ueritatis fulciuntur. itaq; notandũ eſt
37 id quod latius proximè diximus.ſ. † confeſſionem extra iudicium ſiue in criminalibus ſiue in ciuilibus cũ ueriſimilibus facere plenã fidem, probariq́; hoc per dictã l.quæro §.fi.ff.de ędil.edi.& dicam in l.capite quinto. Item notandum eſt, quia ut etiam probauimus partis præſentia & cauſæ confeſsionis expreſſio faciunt hic ueriſimilia, ut eadem l. capite quinto. demptis his igitur ueriſimilibus eorum, ſcilicet altero, ut puta, præſentia partis uel cauſa cur non id quod ſupereſt non faciet ſemiplenam, clarè inferunt quòd ſine illis faciet ſemiplenã, nec enim alio modo iura exprimunt de ſemiplenis probationibus, quia nomen iſtud magiſtrale eſt, de quo in legibus mentio ſpecifica non inuenitur per aliam uiã. Ludouicus.

cus. Tu Bald. hoc aſſeris in illa l. in
bonæ fidei. Bartol. Simile habe-
mus in alio caſu, ſcilicet in confeſsio-
ne ſine cauſa. nam.l.non dicit eam fa-
cere ſemiplenam expreſſe. ſed dicit ꝙ
ſine alijs adminiculis non ſufficit ad pro-
bationem.C.de proba.l. inſtrumenta do
meſtica.quod tamen uerbum omnes in-
terpretantur, ut demptis illis admini-
culis remaneat ſemiplena, ut ſupra exti-
tit relatum. Similiter etiam ſi bene cõſi
deretur in omnibus caſibus in quibus do
ctores dicunt aliquid facere ſemiplenam
ꝙ ipſum percurrere ſatis longum eſſet.
In his enim non exprimit lex ꝙ faciat ſe
miplenam, ſed magiſtrali conſideratio-
ne hoc perceptum fuit, nec curo Balde
de eo quod dicis ꝙ in l.quæro §.fi.& in l.
capite quinto, concurrebant ueriſimilia
temporis uel loci:quia ut prædiximus il-
la iura probant ꝙ confeſsio extra iudiciũ
cum ueriſimilibus non facit plenam pro
bationem,& ad illam corroborandam tē
dit temporis uel loci ueriſimilitudo.Nos
quærimus hic de confeſsione cum cauſa
38 parte abſente † uel parte præſente ſine
cauſa uel deficiente alio ueriſimili, & ſic
nil ad propoſitum eſt ratio tua. Præte-
terea,ut nuper ex relatu Ludouici perce
pi tu ipſe firmaſti in l.j.C.de confeſſ. hãc
facere ſemiplenam, cur ergo à proprio
tuo dicto ſine cauſa ulla uacillas. nec cu-
randum eſt de illa.d. Bar.de Saly.ridicu
la ratione quare lex dum dicit aliquid
non probare intelligenda eſt ſemiplenè,
de qua plena in dubio lex loquitur.ff.de
condi.& demon.l. Lucius.& no.per gloſſ.
extra de ſucceſſ. ab inteſt.c.fi.ſicuti quã-
do dicit unũ teſt.m non probare: ut.C.
de teſti.l.iuriſiuran.in fi.intelligi etiam
debet ſemiplenè:quoniã ſemiplenè pro-
bat unus teſtis ſine dubio: ut no.C. ad.l.
Iul.ma.l.ſi quis alicui.ff.de quæſtio.l.ma
ritus & hoc nullus negaret diſtinguitur-
que hac uia multoties lex etiam indefini
tè loquens ſubgerente ratione uel lege:
ut no.ff.de publi.l.de pretio. per gloſſ.ff.
de iure pa.l.adigere.§.quanuis. cum con
cor. nec iterum curandum eſt de eo qđ
tu ipſe dicebas Ludouice:quia quando
l.capite quinto.non probaret, tamẽ alia
iura probant,ut ſupra dictum eſt. Sed nõ
eſt uerum quòd confeſſio ibi emanaue-
rit incidenter:quia imò principaliter. nõ
enim ad alium finem magis principalem
teſtes ibi adhibentur, niſi ut audiant ca-
ptum confitentem ſe captum ex cauſa a-
dulterij, ut poſtmodum teſtificari poſ-
ſint ſuper hac confeſſione, ut ibi exprimi
tur in gloſſ. Et notate diligenter quòd
39 †quanuis locus & tempus perfectam pro
bationem etiam augmentent, tamẽ ip
ſis detractis ipſam probationem debilio
rem non faciunt. unde confeſsio extra iu
dicium abſente parte,uel ſine cauſa, etiã
ſine illis qualitatibus temporis ac loci fa
cient ſemiplenam.Item ſine qualitatibus
eiſdem cum partis præſentia, & eam fa-
ciet probationem plenam, ut ſupra de-
monſtratum eſt. Ad illud Nicolai de Si-
cilia quod dixit circa.c.fi.de ſucceſſ.ab in
teſta.clarè dico,quòd quanquam tex.ille
non loquatur in confeſsione extra iudi-
cium parte abſente, tamen loquitur de
confeſsione extra iudicium quæ emana
uit incidenter propter aliud ſecundum
uerum intellectum ſatis uerum ac com-
munem. Ludouicus. Hunc intelle-
ctum ſequitur ibi ipſe Nicolaus Siculus
& multi alij. unde ſicut dicitur quòd cõ-
feſsio incidenter emanata faciens ſemi-
plenam coniungitur cum dicto unius te-
ſtis, quæ eſt probatio diuerſi generis ad
idem tendens, ut ibi eſt caſus, eo modo
pari ratione coniungendus eſt unus te-
ſtis cum cõfeſsione abſente parte, & hoc
modo a ſimili arguendo probat text. ille
intentionem meam, ad quam illum text.
allegabam in d. l.admonendi. denique
poſt prædicta confeſsio extra iudicium
parte præſente ſine cauſa facit ſemiple-
nam,& hoc nullus negat, cur ergo non
idem in confeſsione extra iudicium par-
te abſente cum cauſa, da rationem diffe-
rentię Balde ſi potes. Bal.dic mi præce
ptor non ne licet confeſsio extra iudiciũ
faciat ſemiplenam probationem, tamen
40 indicium † uel ueriſimilitudo minora
ſunt ſemiplena probatione ut not. gloſſ.
ff.de prob.l.cum probatio. ex quo uide-

tur neceſſario dicendum ex duobus con-
trarijs alterum contra deciſionem tuam,
ſcilicet aut confeſsionem extra iudicium,
etiam cum ueriſimilibus non facere ple-
nam probationem: quia ueriſimilia non,
ſunt æqualis potentiæ cum confeſsione,
aut ſi faciunt non remanere ſemiplenam
ſed maiorem ipſis ueriſimilibus remotis.
Bartolus. Medullas nunc tetigiſti no-
ſtræ quæſtionis, igitur reſpondeo quòd
illud de indicijs dictum uerum eſt in in-
dicijs remotis non in indicijs proximis.
nam ut ego ipſe ſubtiliter notabam.ff.de
quæſti.l.fi. indiciorum duæ ſunt ſpecies.
quædam indicia ſunt remota: ut quòd
quis ſit malæ conditionis & famæ, con-
ſuetus furari, & his ſimilia. Et horum alte-
rum licet faciat aliqualem ſuſpicionem,
contra reum, tamen non ſufficeret iudi-
ci ad plenam probationem, neque ad in-
quiſitionem, & in his eſt uera gloſa quã
tu ipſe allegabas. Aut ſunt indicia proxi-
ma;& in his non eſt uera glo. illa: quoniã
ex his unum tantum facit ſemiplenã pro
bationem quod apparet: quia unus teſtis,
facit indicium non remotum ſed proxi-
mum, ut notabam in dicta l. fi. & tamen
41 † unus teſtis facit ſemiplenam probatio-
nem, ut no. per gloſ. ad l. Iul. ma. l. ſi quis
alicui.ff.de dote præallegata. l. Theopõ-
pus. & facit etiam quod ego ſcripſi.ff.de
quæſtionibus.l.maritus. ſicque intelligi-
tur quod dictum eſt de confeſsione ex-
tra iudicium ſiue ueriſimilibus. Bald.
Elegans hoc dictum eſt. Bart. Nunc
eſt reſpondendum ad dicta Doct. ſupra
relata. dicimus enim eorum concordiã
ex prædictis apparere: nam quamuis In-
noc. dixerit ſimpliciter confeſſum corã
incompetenti iudice, ſeu extra iudicium
non admitti ſi dicat contrarium coram
competenti, tamen illud uerum, ubi pro
prima confeſsione concurrunt ueriſimi-
lia. ſicuti tu Bal. eum ſaluando hodie re-
ctè intelligebas. ratio eſt, quòd talis ex-
traiudicialis confeſsio facit plenam pro
bationem, ut iam eſt dictum. Item licet
ego ipſe in dicta l. fin. in prin. ff. de quæ-
42 ſtio. dixerim ſimpliciter quòd † iudex ha
bens confeſsionem uel alia indicia con-
tra reum, non deberet cũ cogere ad per-
ſeuerandum, tamen illud uerum: quan-
do plura indicia remota concurrunt cõ-
tra reum, uel quando unum indiciũ pro-
ximum tantum concurrit, non autẽ plu-
ra, & ſic quando concurrit ſemiplena, nõ
autem plena probatio, ut ex præcedenti-
bus apparet. Ludouicus. Verè nota-
bile eſt hoc quod dixiſti: quoniam cæteri
doctores non rectè intelligunt illud di-
ctum tuum. Bar. Item quamuis di-
xerim in l. capite quinto. quòd confeſſio
extra iudicium non facit plenam, tamen
illud intelligendum eſt de illa plena quę
ſufficiens eſt ſine alia tortura: ut in ciuili-
bus. plenam autem ſufficientem ad tortu
ram & cõdemnationem fiendam ex ſola
tortura ſine alio inducit, ut probatũ eſt.
ſicque intelligatis uerba mea. Item li-
cet Obertus de Cremona relatus per te
Baldum dixerit ſimpliciter cõfeſſionem
extra iudicium facere ſemiplenam, ut
ego ipſe ſenſerim in præallegata. l. capi-
43 te quinto. dum dixi quòd † facit indi-
cium, illud eſt uerũ ueriſimilibus ceſſanti
bus ſic: quia habemus prædictorum om-
nium cõcordiam. colligemuſque ex præ
miſſis omnibus breuem hanc concluſio-
nem ꝙ interdum apparet ſimplex confeſ-
ſio extra iudicium ſine aliquo ueriſimi-
li, & tunc facit ſemiplenam contra confi-
tentem, id eſt, indicium ſufficiens ad tor-
turam moderatam & inquiſitionem. in-
terdum concurrunt ueriſimilia, & tunc
facit plenam probationem, ideo quòd
præciſe cogi poteſt confeſſus ad perſeue
randum in tortura ut condemnetur, quã
uis nec ego uiuens, nec alij ſic dixerunt.
Ludouicus. Mirabilia quidem hæc, &
alijs incognita ſunt, erraui tque uehemen
ter in prædictis dominus Nicolaus de Si
cilia in c. at ſi clerici. extra de iudicijs, ubi
diuerſo modo conſiderauit.

S V M M A R I V M.

1 *Dictum teſtis ſine iuramento extra iudiciũ an habeat uim confeſſionis extraiudicialis quantum ad teſtem.*

2 *Dicto unius teſtis non datur plena fides.*

Teſtis

3 *Teſtis unus facit iudicium ſolenne ſufficiens ad torturam, ſi integer ſit, & legitimè re optus, ac omni exceptione maior.*

4 *Confeſſus in facto proprio in tormentis pœnitere poteſt.*

5 *Teſti torto plus creditur quam non torto.*

6 *Actio ex confeſſione propria oritur, non autem ex confeſſione teſtium.*

7 *Confeſſionem propriam quando ex interuallo quis reuocare poſſit.*

8 *Teſtis dictum ſuum non poteſt corrigere, niſi incontinenti.*

9 *Intellectus ad l. generaliter. C. de non num. pecunia.*

10 *Intellectus ad c. cum ſuper. de confeſſis.*

11 *Dictum teſtis extra iudicium an habeat naturam confeſſionis, extra iudicium quantum ad teſtem.*

12 *Intellectus ad c. ſicut nobis. de teſtibus.*

13 *Depoſitio extraiudicialis præcedens non habet aliam contrariam.*

14 *Depoſitio nihil habẽs contrarietatis plus probat, quàm quæ contrarietatem habet.*

15 *Confeſſioni teſtis extra iudicium pro qua uериſimilia concurrunt ſtatur cõtra teſtem, ut ab ea recedere in iudicio non poſſit, quin de falſo puniatur.*

16 *Intellectus ad c. literas. de præſumptionibus & nu. 17. & 18.*

17 *Acta iudicii quæ neceſſariò requirunt ſcripturam, regulariter per teſtes probari non poſſunt.*

18 *Condemnari an quis debeat de cauſa grauis criminis, & ex præſumptione uehementi.*

19 *Intellectus ad c. per tuas. de probationibus. & nu. 20. cum ſeq.*

20 *Venire quis non debet contra eius aſſertionem.*

21 *Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem uideatur idemque matris, tamen quandoque mater teſtificatur in cauſa matrimonii filii.*

22 *Metus teſtem falſum non excuſat.*

23 *Effectus quos habet confeſſio in facto proprio in criminalibus extra iudicium, eoſdem habet dictum teſtis in facto alieno contra iudicium quantum ad teſtem.*

24 *Perſeuerare non coguntur teſtes in iudicio coactione præciſa ſicut pars.*

25 *Teſtes ſi dixerunt unum in ſummario iudicio, & poſtea contrarium dicant in plenario, quod dictum ualeat.*

26 *Rationis diuerſitas iuris diuerſitatem inducit.*

27 *Superfluis uti non debemus.*

28 *Circuitus eſt euitandus.*

29 *Delinquentes an puniantur, quamuis actus ſint nulli quo ad alios.*

30 *Iuramentum ſimplex ſine aduerſarii præſentia an probet: pro confeſſione uerіſimilia concurrere, ita quod confeſſio plenum præiudicium inducat.*

31 *Minus operatur confeſſio extra iudicium, quàm in iudicio.*

32 *Contrariis duobus poſitis uel incompaſſibilibus iuramentis, impoſſibile eſt alterum non eſſe falſum.*

33 *Periurus indiſtinctè a teſtimonio repellitur.*

34 *Iurans unum extra iudicium, poſtmodum in iudicio productus aſſerit oppoſitum, an de falſo puniatur. & nu. 35.*

36 *Iuramentum illicitum an ſeruandum.*

37 *Peccare ſemel minus eſt malum, quam bis.*

Capitulum ſeptimum an dictum teſtis extra iudicium habeat ſaltem uim confeſſionis quantum ad teſtem.

1 BALD. non putas dictum † teſtis extra iudicium ſine iuramẽto uim habere ſaltem confeſſionis extraiudicialis quantum ad teſtem.

Bald. Ad iſtud etiam quòd noſtræ rei quomodo conferre poſſit non uideo.

Bar. Dicas uelim omnino quid ſentias. Bald. Nihil arbitror commune habere confeſſionem cum dicto teſtis: nam confeſſio emanat in facto proprio, atteſtatio autem in facto alieno, & quidem in multis differunt hæc duo. & enim cõfeſſio facta ſuper facto proprio, & cauſa propria ſolemniter facta etiam extra iudicium ualet & tenet, ſiue in criminalibus loquamur, ut tu nunc concludebas, ſiue in ciuilibus caſibus, ut. C. de non nu. pecu. l. generaliter. in fi. ff. de proba. l. cum de indebito. ad fi. extra de fi. inſtr. c. ſi cautio. cum ſimili. dictum autem teſtis extra iudicium in facto alieno eſt nullũ, propter

propter defectum perſonæ iudicij, ut iã ſupra eſt probatum. Item cõfeſsioni propriæ extra iudicium ſolenniter factæ ſtatur quo ad plenam fidem contra confitẽ-
2 tem & ſic creditur dicto unius. dicto † autem unius teſtis fides plena non datur, ut ff. de teſti. l. ubi numerus. C. de teſti. l. iuriſiurandi. Item confeſsioni ſimplici extra iudicium non ſolenniter emanatę ſtatur quantum ad ſemiplenam, ſeu indiciũ ſufficiens ad torturam, ut tu etiam nunc dicebas. Dico autem teſti extra iudicium nunquam aliqua fides adhibetur, etiam quo ad indicium: quia illud quod
3 dicitur † quòd unus teſtis facit indiciũ ſolenne ſufficiens ad torturam: ut no. gl. C. ad l. Iul. ma. l. ſi quis alicui. & tu ipſe notabas. ff. de quæſtioni. l. fi. eſt uerum in teſte integro, & legitimè recepto, & omni exceptione maiori, & eſt caſus notabilis. ff. de quæſtioni. l. maritus. ubi tu ipſe etiam hoc eleganter colligebas. & eo. ti. in l. j. §. idem Cornelio. Item quòd quan-
4 uis † in facto proprio quis ſit confeſſus in tormentis, uel metu tormentorum, tamen poteſt pœnitere. ff. de quæſtio. l. j. §. ſi quis ultro. ubi tex. no. teſtis autẽ tor-
5 tus non poteſt pœnitere quoniam † plus creditur teſti torto, quàm non torto ut hodie latè diſſeruiſti ſupra l. j. c. ij. Item:
6 quia † ex confeſsione propria oritur actio ut no. glo. ff. de iureiuran. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſed cum de hæreditate. ſecus ex confeſsione teſtium: ut no. ibidẽ. Item
7 † quia confeſsionem ſuper facto proprio etiam ex interuallo quis reuocare poteſt dicendo ſe aliud credere, & credulitatis nouę cauſam adducendo, & probato errore primæ credulitatis. ff. de interroga. acti. l. de ætate. §. j. & ij. notabas tu ipſe. ff. de confeſſ. in l. non fatetur. & C. de non
8 nu. pecu. l. generaliter. non autem † teſtis poteſt corrigere niſi incontinenti: ut extra de teſti. cog. c. pręterea. quod ipſum declaraſti etiam hodie nobis ſupra li. j. c. quarto. ubi etiam quaſdam alias differentias inter hos caſus dixiſti. hoc eſt Bartole quod ſentio. Bar. Dic Ludouice nõ quicquam alij ſuper hoc ſcripſere, profer in medium quod habes. Ludo. Nihil profectò ſuper hoc ab alijs ſcriptum ſcio, peregrina excitatio tuo egens iudicio. Bar. Pulchrè argumentatus es Bal. multum tamen deliraſti, aliàs deuiaſti a ueritate. Quærebã enim a te an ſimplex dictum teſtis extra iudicium habeat uim confeſsionis, quantum ad teſtẽ tu putas non habere. Ego ſubtilius conſidero quòd quamuis talis depoſitio extra iudicium non ſit teſtimonium, neq; confeſsio quo ad tertias perſonas, prout probant tuæ rationes, tamen negari non poteſt quòd non ſit ſimplex cõfeſsio, & confeſsio extra iudicium quæ regulatur ſecundum naturam confeſsionis extraiudicialis quantum ad teſtem, quãquam hoc ipſum ſit nouum, & a nullo ſcriptorum noſtri iuris demonſtratũ, & attende: quia intelligo de confeſsione facta in criminali cauſa: aliàs nõ congrueret terminis de quibus loquimur, & enim hæc confeſsio teſtis quantum ad ſe non cadit niſi in criminalibus. ſ. ex crimine falſi, quod obijcitur teſti in ſequenti dicto contrario, niſi forte ciuiliter ageretur ad intereſſe contra teſtem quòd falſum dixit, quod fieri poteſt: ut. ff. de falſis. l. qui nomine, tunc enim iudicaretur ut confeſſio in cauſa ciuili, ut ego ipſe notabam. C. de non nu. pecu. l. generaliter. in tertia quæſtione.
9 pro huius † autem intellectu clariori eſt præmittendum, quòd hoc ipſum iudicant multa iura & auctoritates, ubi nos reperimus poſitum eſſe uerbum confeſſionis non ſolum loquendo in confitente ſuper facto proprio, ſed in teſte deponente in facto alieno. Primo hoc aperit text. extra de probationibus. c per tuas. ibi, cum nimis indignum ſit ſua uoce dilucidè proteſtatum. iuncta gloſſ. paruula ibi poſita, quæ dicit confeſſus ſecundo. Idem aperuit glo. extra de præſumptio. capitulo literas. ubi tex. loquitur de depoſitionibus teſtium, & tamen gloſſ. ibi in uerbo recognouit, exponit, id eſt, confeſſus fuit tertio per tex. C. de proba. l. nõ nudis. ibi, aſſeuerationibus, & ibi affirmationem. Ludo. Optimè: nam Bald. met ibi exponebat, id eſt, confeſsionem.
10 Barto. Quartò per text. extra † de confeſſi.

confeſſi.c.cum ſuper. qui tex.non loquitur in parte confitente in facto proprio, ſed in teſte,ſecundum intellectum gloſſ. Innoc.& Hoſti.& tamen tex.ibi dicit,iure confeſſus eſt. Quinto hoc iudicăt uerba mea.ff.de quæſtionibus.l.pen.in prin. ubi depoſitionem teſtis appellabam confeſſionem. Idem quoque poſſemus quærentes in multis alijs locis inuenire. His
11 præmiſsis uideamus an † dictum teſtis extra iudicium habeat naturam confeſſionis extra iudicium quãtum ad teſtem, ut nunc dicebã. Et quidem ſicut ſimplex confeſsio rei extra iudicium ſuper crimine ſine alijs ueriſimilibus facit ſemiplenam ſeu indicium ſufficiens quantum ad inquiſitionẽ, & torturam, ut dictum eſt nunc proxima quæſtione, ſic confeſsio ſimplex teſtis extra iudicium ſine alijs præſumptionibus contraria depoſitioni ſuæ in iudicio,ſufficiens eſt ad inquirendum contra teſtem de falſitate dicti iudi
12 cialis: ut eſt caſus notabilis † pro hoc extra de teſti. c. ſicut nobis. ubi ex dicto teſtis extra iudicium dicentis ſe falsè tuliſſe teſtimonium inquiritur contra eum de falſitate,apparet enim ꝙ ibi fuerit depoſitio extraiudicialis dum dicit priuatim. Ludouicus. Facit quod no.per Ang.ff.ad Sill.l.ſi quis in graui.§. ſi quis moriens. Bartolus.Nec curo quia tex. ille loquitur in depoſitione extra iudicium facta poſt depoſitionem iudicialẽ, quanquam nos loquamur quando præceſſit. quoniam ſi facit indicium ſufficiẽs ad inquirendum illo caſu,multo fortius in iſto.hoc autem apertè probo.Nam depoſitio extraiudicialis ſequens habet depoſitionem iudicialem ſibi contrariam.
13 Item † depoſitio extraiudicialis præcedens non habet aliam contrariam. Sed
14 nulli dubium ꝙ † plus probat depoſitio quæ nihil habet contrarietatis, quã ea quæ habet cõtrarietatem, ut extra de teſti.cogen.c.præterea.& ibi de hoc per Inno.ergo prima depoſitio quæ contrariam non habet magis probat. Item ſicut ſtatur confeſſioni in facto proprio in criminibus ſi pro ea concurrunt ueriſimilia quantum ad plenam fidem, id eſt, ad hoc ut cogatur præcisè perſeuerare, ut dixi ſupra proximo.c.ſic etiam confeſſioni teſtis extra iudicium pro qua uериſimilia concurrunt ſtatur contra teſtem ut ab ea recedere in iudicio nõ poſsit quin puniatur de falſo.Et attẽdite queſo:quia hoc probatur euidenter per aliqua iura
16 à nemine põderata.primo † per caſum extra de præſumptionibus.c.literas.nam ibi quidam teſtis depoſuit extra iudiciũ quoddam factum ſuum eſſe hæreticum, & poſtea in iudicio dixit contrarium,& tamen dicit ibi tex. ꝙ quia pro primo dicto concurrunt ueriſimilia, creditur teſtem illum ſecunda uice turpiter deieraſſe, & ſic uult ꝙ puniatur de falſo ut.ff. de teſtibus.l.qui falſa. & 3.q.3. uer.item qui falſo.cum ſimilibus. Nec dicas ꝙ ibi fuerit depoſitio extraiudicialis,ſed in iudicio, ut ſentit glo.ibi, quæ incipit Hoc eſt notabile,quia dicant alij quid uelint, tamen quòd prima depoſitio ibi fuerit facta extra iudicium apparet expreſsè ex antiqua, ubi dicitur fuiſſe probatam primã depoſitionem per duos teſtes,ſcilicet unum presbyterum & unũ dyaconum. ſi enim facta fuiſſet in iudicio nõ potuiſſet
17 probari per teſtes, quia † acta iudicij quæ neceſſario requirunt ſcripturam, ut eſt atteſtatio,regulariter per teſtes ꝓbari non poſſunt, ut extra de proba.c.quoniam contra falſam.C.de arbitr.l.ne in arbitris.§.fin autem in ſcriptura. & hic eſt uerus intellectus illius decretalis.Nec etiam dicas ꝙ ibi potius coniecturæ concurrunt pro ſecundo dicto tanquam potius præſumi debeant pro ſecundo dicto iudiciali iurato quam pro primo dicto extraiudiciali non iurato:arg.C.de teſtibus.l.iuriſiuran. extra de teſt.c.nuper. & c.tuus cum ſimilibus, quoniam reſpondeo quòd quamuis hæ coniecturæ concurrerent pro ſecundo dicto, tamen concurrebant aliæ coniecturæ ſeu ueriſimilitudines urgentiores. Pro primo una cõiectura erat quòd ille teſtis tempore primæ depoſitionis tunc reuertebatur ad fidem, nec eſt ueriſimile quòd tempore quo quis ad fidem reuertitur falſum dicat,ut dicit ibi tex. Alia ueriſimilitudo eſt:quia

eſt: quia ille idem teſtis admiſcuit falſita
tem in ſecundo dicto, unde præſumitur
contra tale dictum, ut dicit etiam tex. ibi
dem. & pro hoc tex. optimus. ff. de quæ-
ſtionibus. l. unius. §. teſtes. 3. q. ix. c. pura.
Et quod ego notabam. ff. de quæſti. l. ex
libero. in prin. & dicam in tertio princi-
pali tractatu. vij. c. Nec etiam dicas
18 † quòd ille textus dicit quòd de cauſa
graui criminis & præſumptione etiam
uehementi quis condemnari non debet:
quia clarè ad hoc reſpondetur quòd tūc
text. ille loquitur de condemnatione il-
lius teſtis de hæreſi, de condemnatione
autem circa falſitatem tex. ille decidit
expreſsè, ut prædictum eſt. Secundo
19 † idem probo per caſum extra de pro-
ba. c. per tuas, ubi matri quæ aſſeruit ex-
tra iudicium quendam eſſe ſuum filium,
pro quo dicto concurrebant uerisimilia,
non creditur ſi poſtea iuret in iudicio
eum non eſſe eius filium, & punitur de
fal. Et ſi dicas quæ uerisimilia concur
rebant ibi pro quo dicto præponderan-
tia iuramento quod erat ibi in ſecundo
dicto, & magis urgentia. Reſpondeo q
una uerisimilitudo erat: quia pro primo
dicto concurrebat communis opinio &
tractatus, ut ibi, communiter nominatus
20 & habitus. Alia erat quia † quis non de
bet uenire contra eius aſſertionem, ut
ibidem in uer. cum nimis indignum. Itē
ſi dicis q ibi non apparet q mater illa
puniatur, ego reſpondeo quòd ſatis ape-
rit tex. hoc dum dicit quòd eius iuramen
to non eſt ſtandum: nam ex hoc teſtis ha
betur periurus, ſicque meritò puniendus
ut dictum eſt. Nec dicas quòd ibi ſit
ſpeciale propter communem opinionē
& parentum tractatum, ut eſt communis
intellectus canoniſtarum. Nam hoc eſt
falſum. ex quo enim habemus regulam q
ubi dictum teſtis extra iudicium habet
pro ſe uerisimilia, teſtis non poteſt ab eo
recedere, euitare debemus ſpecialitates,
iuxta ea quæ ego notabam. ff. ſi quis cau.
l. quoties. per illum tex. facit. C. de ede.
l. j. in uerbo ex cauſa à ſenſu contrario.
fateor tamen q aliquid noui inducit il-
la decretalis q licet dicto teſtis extra iu-
dicium etiam ſi pro eo concurrant con-
iecturæ ueritatis, non ſoleat ſtari quo ad
alios, ut dictum eſt ſupra proximo. c. ta-
men in illo caſu ſtatur etiā quo ad alios
ſcilicet quo ad filium propter communē
opinionem & parentum tractatum, ſic-
que debet intelligi gloſſ. ibi poſita, dum
dicit ſpeciale &c. quod eſt ſumme notan
dum, quia nemo ſic unquam intellexit.
nec etiam dicas quòd ibi ſit ſpeciale pro
pter fauorem filiationis: quia ibi non
tractatur de prole legitima ſed illegiti-
ma, ut ibi expreſsè no. Hoſti. quamuis gl.
& quidam alij ſenſerint oppoſitum, & nō
rectè. nec etiam dicas q *illud capitulum*
non loquitur in teſte ſed in *parte depo-*
nente in facto proprio, tanquam *perſona*
matris uideatur eadem perſona cum per
ſona filij, ut inſti. de inuti. ſtip. §. ei qui.
& §. poſt mortem. C. de impu. & alijs ſub
21 ſti. l. ſi. cum concor. quoniam † quam-
uis regulariter cauſa filiorum eadem ui-
deatur idemque matris ſi non teſtificen-
tur etiam ſi uterque uelit. C. de teſti. l. pa
rentes. ff. eo. titu. l. teſtis idoneus, tamen
hoc fallit in matrimonio in quo ſpecia-
li ratione admittuntur, ut. ff. de proba.
l. etiam matris, extra qui filij ſint legi. c.
tranſmiſſe. & c. per tuas. & no. Spec. in ti.
de teſte. §. j. uer. Item q eſt parens. & hoc
ſpeciali caſus loquitur tex. illius capituli
per tuas. Nec etiam dicas q ibi illa ſecun
da depoſitio fuerit per metum extorta,
& ideo ei non ſtetur. C. ſi aduer. uen. au-
tem. ſacramenta puberum. nam hoc eſt
falſum: quia matrimonium erat ibi ne-
que contractum, ut ſentit ibi gloſſ. ulti-
ma, & ita illud capitulum intelligit ibi
Io. An. Lud. Io. de Imo. & Nico. de
Sicilia idem & communiter omnes, quā-
uis Hoſt. tenuerit oppoſitum. Bart.

Plus uobis dico quòd licet metus non
excuſet teſtem falſum hoc eſſet uerum,
22 tamen † metus non excuſat teſtem fal-
ſum, ut notat gl. 15. q. 7. c. auctoritatem.
in glo. magna. Ludouicus. Tu Balde
illam ſequebare. C. qui accu. non poſſunt
l. data opera. Bar. Sicq; omnino di-
cta mater ibi non excuſaretur. Tertio
principaliter dicta probantur per caſum
aper-

apertiſſimum.ff.ad l.Cor.de fal.l.eos. ſe-
cundo reſponſo quam. l. quomodo pro-
bat infra declarabo.9.c.iamq; ex pręmiſ-
ſis liquido colligere poſſumus hanc con-
23 cluſionem quòd † eos effectus quos ha
bet confeſſio in facto proprio extra iudi
cium in criminalibus, eoſdem habet di-
ctum teſtis extra iudicium in facto alie-
no. quãtum ad teſtem habemus quoque
correlarium, quamuis non ſtetur quo ad
tertium ſimplici dicto teſtis extra iudi-
cium, tamen interdum pro eo ueriſimi-
lia non concurrunt, & tunc facit ſemiple
nam probationem ſeu indicium contra
teſtem ſufficiens ad inquirendum contra
eum de falſitate, ſi poſtea contrarium aſ-
ſerit in iudicio interdum ueriſimilia con
currunt, & tunc facit ſemiplenam proba
tionem, & punitur de falſo. Ludoui.

Nemo profecto hoc fuit unquam ima
ginatus: quoniam ſubtiliter loqueris.

Bal. Conſideratio hæc tua Bart. per
pulchra quidem eſt, uerum tamé in præ-
dictis ſcrupulus unus adhuc supereſt.
24 Cur enim non † cogitur teſtis perſeue
rare in iudicio coactione præciſa ſicut
pars, poteſt enim teſtis ad libitum uaria-
re. Bart. Reſpondeo: quia quando
pars confitetur in facto proprio, confeſ-
ſio fit ſuper delicto iam cõſumato, & in
eſſe deducto, ideò confeſſioni quæ illud
aſſerit, & delictum probat, quis cogitur
perſeuerare. ubi autem teſtis depoſuit
extra iudicium delictum adhuc non fuit
in rerũ natura, ideo non eſt cui ipſe per-
ſeuerare cogatur præciſè, ſatis tamé cau
ſatiuè cogitur: quia ſi non pſeuerat puni
tur. Ludouicus. Alius etiam apud
me ſcrupulus ſupereſt Barto. Bar.

Quis is eſt? Ludouicus. Miror q
res poſſit tam uario, & diuerſo iure cen-
ſeri. ſ. q eadem teſtis atteſtatio uno caſu
ualida ſit contra confitentem, & alio ca-
ſu non, quantum ad alios quorum inter-
eſſe poteſt, hoc eſt contra regulam. C. de
fur.l.j.ff.de mino.l.ſi filius.ff. quando ap-
pell.ſit.l.ij.§. ſed ſi aliud.ff.de uſuris, l. cũ
qui ædes.ff.de rebus dubijs.l. ſi is qui du-
centa.§. utrum. cum ſimilibus. Bar.

Ne mireris: nam in multis caſibus fal-
lit regula prædicta, maximè ubi eſt ratio
diuerſitatis, ut habetur in prædictis iuri-
bus, & potiſsimè in l. j. C. de fur.

Idemq; & in caſu noſtro. Nam ratio di
uerſitatis eſt euidens quo ad alios, non
enim poteſt ualere dictum teſtis extra iu
dicium: quia deeſt iudicij forma quæ ne-
ceſſaria eſt, ut diximus ſupra hoc li. 2. c.
quo ad ſeipſum teſtem non eſt neceſſaria
forma iudicij: quia habet uim ſimplicis
confeſsionis extra iudicium, & ideo ua-
let, ut ſupra eſt demonſtratum. Pro
his autem adduco quod no.gloſſ.& Inno.
extra de teſti.c.uenies.nam glo.ibi nota-
25 biliter multum dixit q † ſi teſtes unum
dixerunt in ſummario iudicio, & poſtea
contrarium dicant in plenario, non ualet
dictum ſecundum, primum autem fidem
facit quo ad quid non ſuum quo ad ſen-
tentiam ferendam ei non ſtatur, contra
teſtem autem ad reprobandum ſecũdum
dictum ſtatur, cuius dicti ratio colligitur
apertè ex dictis Innocé. ibi. in principali
enim ideo tale dictum fidem non facit:
quia teſtis non fuit ad hoc ibi inductus,
& lis debet prius inchoari, deinde pro o-
mnibus inſtrui no. extra. ad reprobatio-
nem autẽ ſecundi dicti bene ſufficit iſtud
dictum: quia quãtum ad hoc per eum eſt
26 notorium inductum. † diuerſitas ergo
rationis inducit iuris diuerſitatem, quod
eſt notandum. Et ſi dicis ad quid tales te
ſtes ſecunda uice in iudicio producun-
tur, cùm contradicere primo dicto non
27 poſſint, nec † ſuperfluis uti debemus:
ut.ff.de procura.l.non cogendum.§. ſi.ff.
ut leg. no. caue.l. hæc ſtipulatio.§.j. Et
28 † circuitus euitandus eſt: ut.ff.ſi cer.pet.
l.cum fundus.§. ſeruum tuum imprudés.
& Clementina auditor.de reſcriptis. Re
ſpondeo ſecundum Inn.in eo.c.ueniens,
quòd teſtes non inducuntur in iudicio
ut idem dicant uel contrarium, ſed ut
ueritatem deponant. Et poſſibile eſt
quòd nunc recognoſcendo conſciẽtiam
alio modo teſtificentur, & quamuis nũc
non ualeat ſecundum dictum, utile ta-
men erit parti contra quam teſtificatur:
quia nec prius dictum ualebit, ſecundũ
eundem Inno. Ludouicus. Vera nar-

rás,nam & dominus Nicolaus de Sicilià
idem ibi ſequendo confirmabat. Bar-
tolus. De hoc tamen dicam infra.3.li.
j.s.& facit ad prædicta probanda opti-
mè text. extra de teſti.c.ſicut nobis &
quod per illum tex. ſuprá diximus, facit
etiam in ſimili.C.de pactis.l.ſi.& C. quó
modo, & quando iudex.l.ſi ut proponis
pars.ff.de act. emp.l.ſi ſterilis §.quamuis
& l.penul.C.ſi contra ius uel uti. pu.C.
de pac.l.ſi quis in conſcribendo. ad ſi.ff.
de uarian.& extra. cogni.l.ſi. & inſti. de
obligat.quæ ex delict.naſ. in princi. Item
faciunt infinita iura quibus habetur q
29 † delinquentes puniãtur quamuis actus
ſint nulli quo ad alios.Sitque idem actus
ob diuerſitatis rationem uario iure cẽ-
ſetur. Bald. Anceps ſum quorſum
euadas Bar. Bar. Placent tibi noſtrę
deciſiones Bald.Imo uere.ſummè. nam
tu optimè fundaſti ſententias tuas iuri-
bus ac rationibus.Sed procedas ulterius
nec me tanto tempore in pendulo reti-
neas Bar. Ibi inquam ne celer ſis &
enim aliqua adhuc neceſſaria peragenda
ſunt,antequam rem hanc ad primum in-
ſtitutum imponamus. Bald. Quan-
tumlibet expectabo. Bart. Dicebam
nuper Bal.quòd teſtis confeſſus extra iu-
diciũ cogitur in iudicio perſeuerare niſi
confeſsio ſua fuerit uериſimilibus fulcita.
30 Sed a te † quæro, an ad hoc ſit ſuffi-
ciens ſimplex iuramẽtum affirmantis ſi-
ne præſentia eius cuius intereſt ut dican-
tur pro confeſsione concurrere uериſimi
lia. Bal. Fronte prima occurrunt ex
prædictis mihi,q non. nam ſicuti tu met
Bar.decidis atteſtatió teſtis extra iudiciũ
quantum ad teſtem idem operatur,quod
ſolet operari confeſsio in criminalibus
in facto proprio extra iudicium, confeſ-
ſionem autem hanc in criminalibus con-
ſtat non plus operari, quam cõfeſsionem
in ciuilibus extra iudicium:ar. C.de pro-
ba.l.ſi.& extra de elec.c.ubi periculum li.
6. nec iterum in ipſis ciuilibus magis ope
31 rari imo minus † confeſsionem extra
iudicium quam in iudicio: ut probatur.
C.de confeſsis l.j. ff.ad l.Aqui.l.proinde.
§. notandum. cum concor. Sed in facto
proprio etiam in ciuilibus, & etiam in iu
dicio iuramentum ſimplex ſine aduerſa-
rij præſentia non probat confeſsionem,
nec facit eam adeo uериſimilem, q indu-
cat ipſi confeſsio plenum præiudiciũ, ut
eſt caſus iuncta gl.ff.de confeſſ. l.certum,
§ ſi quis abſente,& ff.de interroga.actio.
l.ſi.& no.expreſſe gloſ.C.de confeſſ.l.j.&
tu met Bart. hoc ipſum affirmabas in eo.
§.ſi quis abſente. igitur & idẽ minus ope
rabitur iuramentum ſimplex in crimina-
libus extra iudicium. Bart. Subtile
apparet, & bonum argumentum tuum.
ſed tamen attende: quia ut arbitror alia
uia hic eſt a nobis tranſeundum. Etenim
ante omnia conſiderandum eſt, quòd ad
duos ordinatur effectus hoc quod dixi-
mus teſtem confeſſum extra iudiciũ cum
uериſimilibus cogi in iudicio ad perſeue-
randum, unus eſt, ut ſi in iudicio produ-
ctus uariat a primo dicto uidetur fide nõ
dignus alter ut idem uarians de falſo pu
niatur, effectum primũ inducit primum
iuramentum ſimplex extra iudiciũ,quo-
32 niam † poſitis duobus contrarijs, uel
incompaſsibilibus iuramentis, impoſsibi
le eſt alterum non eſſe falſum.ut.ff.de re-
bus dub.l.ſi is qui ducenta.§.utrum.& ibi
no. Et quanquam incertum ſit cui iura-
mento falſitas inſit, tamen ſiue uelimus
ineſſe ſecundo hoc eſt clariſsimum : ut ff.
de teſtibus.l.qui falſa,uel uária. & 4. q.3.
uer. item qui falsè uel uariè. ſiue etiam
primo idem erit proculdubio tenẽdum:
33 † nam periurus repellitur a teſtimonio
indiſtinctè ſecundum ueram opi. ut not.
gloſſ.ff.de his qui not. infa.l.Lucius.in ſi.
ſatis plenè diximus ſupra li.j. xij.c.
Ludouicus. Hanc ſententiam tenuit
Nicolaus de Sicilia extra de proba.c.per
tuas, & per c. tuo iureiuran. in fin. ſicuti
ego hodie ipſe retuli in ſermone meo lõ-
giori. Bar. Porro quamuis dixerim
ſupra proximo tractatu xiij.c.ſtari ſuper
dicto iudiciali ubi primum dictum iudi-
ciale contrarium manifeſtè apparet fal-
ſum, attamen non apparet eſſe falſum,
detrahitur, ergo hoc caſu per primum
extraiudiciale ſecundo dicto, & eneruat
eius fidem, quoniam conuincitur teſtis
mendax

mendax & in periurio, ut in prꝏallegato
c.tua nos. Baldus. Vis hac uia inter-
pretari Bar. ſententiam tuam ut ſcilicet
34 teſtis qui iurauit hic unum † extra iudi
cium puniatur de falſo ſi poſtmodum in
iudicio productus aſſerit oppoſitum.
Bartolus. Nimis celeres nondum in
portu ſumus tuque iam cupis è naui mer
ces exponere. Baldus. Procedas er-
go ulterius. Bartolus. Effectum al-
terum quòd puniatur de falſo parere nõ
puto ſimplex iuramentum contrarium
extra iudicium emanatum. Nam pœna
legis Corneliæ & Senatuſconſulti Libo-
niani in his duntaxat caſibus locum ha-
bet, qui aliquo ex capitulis illius tituli
exprimuntur, ut hoc lib. iiij. c. fuit relatũ
hoc autem quòd ſimplex iuramentũ ex-
tra iudicium ſit huius potentiæ minimè
ibi inuenitur ſtatutum. Deniq; ſi hoc
articulo, ut nunc dicebam, in quo dicto
falſitas interuenerit non eſt certum, mi-
tiorem partem in hoc dubio eligemus, ut
ſcilicet falſitas interuenerit extra in iu-
dicium argumen. ff. de pœnis l. ſi præſes,
& l. ſi de interpretatione, punietur ergo
crimine ſtellionatus. Item aliis pœnis,
quemadmodum in conſimili alio caſu in
præalleg. c. 4. retulimus. Bald. Per-
pulchra eſt hæc tua deciſio. Bartolus.
35 Iam ergo habeo quòd † ubi teſtis aſſer-
uit prius iuramento uerbum extra iudi-
cium, ſi poſtea aſſerit contrarium in iu-
dicio, non eſt ſtandum eius dicto, quam-
quam non puniatur de falſo, ſed mitius.
Bald. Verum dicis. Bart. Eſt ad-
uertendum, quoniam ut arbitror ipſum
eſt uerum etiam ſi ponamus illicito & ꝓ-
hibito modo prima uice fuiſſe iuratum,
ut eſſet ſi iuraſſet per aliquid Chriſti mẽ-
brum, ut in auth. ut non luxurietur con-
tra naturam in rubro & nigro, & per ali-
quam creaturam, ut eſt tex. not. extra de
iureiur. c. & ſi Chriſtus. Ludouicus.
Tu Bal. in auct. ſacramenta puberum C. ſi
aduerſus uen. ſenſiſti licitum eſſe alicui
iurare per caput ſuum per text. ff. de iu-
reiuran. l. iij. §. ſi. ſed Ioan. de Imola im-
probat dictum tuum in c. cum contingat
extra de iureiuran. per tex. dicti capituli
& ſi Chriſtus iuxta medium, & hoc ſe-
quuntur omnes doc. Bart. Probatur
que quod dicebam quòd poſtquam quis
iurauit quamuis illicitè, tamen ſeruare
36 iuramentum debet, id ipſum quod † iu-
ratum illicitum non eſt, ut dixit tex. in di
cto c. & ſi Chriſtus etiam ſi quis per de-
monem iuraſſet uel per falſos deos, ut eſt
37 tex. no. xxij. q. j. mouet. † Minus enim
malum eſt ſemel tantum peccare quàm
bis, ut ibi habetur, quamquam his caſi-
bus neceſſariam eſſe credam iuramenti
formam, quam requirit corporale iura-
mentũ tangẽdo ſcripturas, ut eſt tex. in c.
j. §. j. quid ſit inueſti. x. col. & in c. j. §. por-
ro de hæreticis in Cle. & iij. q. ix. horta-
mur & no. glo. in c. j. §. ſacramenta de pa-
ce iuramento firmanda x. colla. & glo. C.
de teſti. l. iuriſiurandi uel tangendo etiã
materiam lapideã uel ligneam uel aliã,
ut dixit gloſſ. ſingularis in dicto §. ſacra-
menta, adeo quòd non ſufficit ſolo uer-
bo iurare ſecundum ueram ſententiam,
nec tangere ſcripturam cum alio inſtru-
mento quàm cum manibus, ut elegan-
ter notauit alia glo. ſingularis in c. ut cir-
ca, in uerbo corporali de elec. lib. vj. quã-
uis etiam ſuper hoc de forma iurãdi mul-
tum operetur conſuetudo, ut notat gloſ.
in dicto capi. circa, & facit quod notat
Inno. in dicto cap. & ſi Chriſtus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis profeſſus unum extra iudicium cum ueriſimilibus, an cogatur poſt modum in eodem dicto in iudicio perſeuerare.*
2 *Intellectus ad l. generaliter in fine C. de non nume. pecunia l. cum de indebito §. ſi. ff. de probatio. & c. ſi cautio. de fide inſtrumento.*
3 *Teſtis dictum extraiudiciale uim habet confeſſionis in criminalibus, quantum ad teſtem.*
4 *Intellectus ad l. eos ſecundo reſponſo. ff. ad leg. Cornel. de falſis, & num. 5. cum ſeq. per tot. cap.*
5 *Præbẽs teſtimonium contra ſcripturam ſigillis ſigillatam, an de falſo puniatur.*
6 *Sigillum priuatæ perſonæ ad hoc ut ualeat-*

dum ſit & probet, quid approbatum ſit requiritur.

7 *Comparatio quando plenam fidem faciat.*

8 *Epiſtola abſentem, præſentem facit, uocemq; diſtantis longo organo ad abſentē ducit.*

Intellectus ad l. Publia. in fi. ff. depoſiti.

9 *Media per præcedentia & ſequentia declarantur.*

10 *Verba legis potius ut perfecta quàm imperfecta ſunt intelligenda.*

11 *Caſus tres conſiderabiles in uariatione teſtiū.*

12 *Tabellio utens diuerſis ſignis, pœna falſi punitur.*

13 *Scribentes ſic ſigillant facta aliena in literis, ſicut notarii ſignant eorum inſtrumenta.*

14 *Falſum quacunque uia quis in iudicio deponat, de falſo punitur.*

15 *Crimen falſi graue eſt.*

16 *Præſumptio quando ſit liquidiſſima probatio, & ad condemnationem ſufficiat, & num. 18.*

17 *Indicia à iure approbata & indubitata ſufficiunt ad condemnationem.*

18 *Probatio contra uiolentam præſumptionem admittitur.*

19 *Dictum cum iuramento plus operatur, quàm dictum ſine iuramento.*

20 *Intellectus ad c. iuriſconſulti xxii. q. 1.*

21 *Plus fidei operatur ſimplex iuramentum, quam ſimplex loquela.*

Intellectus ad c. literas de præſumptioni. & c. per tuas. de probationibus.

22 *Teſtis non interrogati de cauſa dictum ualet.*

23 *Teſtis non debet eſſe uerboſus.*

24 *Confeſſio indiſcreta eſt reiicienda.*

Capitulum octauum an partis præſentia & cauſa indicant ueriſimilia pro dicto teſtis extra iudicium, ut cogatur perſeuerare in iudicio.

DENVO te duxi Bal. interrogandum dum dicimus quòd teſtis
1 qui † profeſſus eſt unum extra iudicium cum ueriſimilibus cogitur poſtmodum in eodem dicto ad perſeuerandum in iudicio, an credimus ad hoc ſufficere partis præſentiam cuius intereſt & cauſæ confeſſionis expreſſionē, ut dicantur pro illo dicto interuenire. Bal. Prius quàm te hodie audirem, dixiſſem indubitanter ad illud non ſufficere partis præſentiam & confeſſionem cū
2 cauſa. Nam † iura dicentia quòd confeſſio extra iudicium cum partis præſentia & cauſa plenè probat loquuntur in contractibus, ut patet C. de non nu. pe. l. generaliter in fi. ff. de proba. l. cum de indebito §. fin. & extra de fide inſtru. c. & ſi cautio. unde loquuntur in materia merè ciuili. nos autem in materia merè criminali, quæ cum diuerſa ſit diuerſum ius continere debet ut ff. de uerb. obli. l. inter ſtipulantem §. ſacram cum ſimilibus. nunc autem te audiens mutaui propoſitum. ſi enim rectè conſidero doctrinam tuam quam nos docuiſti profitendum eſt ſufficere partis præſentiam cum cauſæ confesſionis expresſione, habet enim di-
3 ctum † teſtis extraiudiciale uim confeſſionis in criminibus, quantum ad teſtem, uti tu nuper dicebas vij. c. Item confeſsio in criminibus extra iudicium ſufficiens eſt ſi emanat coram parte & teſtibus cum cauſæ expresſione, ſicuti etiam eleganter dicebas ſupra vj. capitulo per l. capite quinto ff. de adul. & per alias rationes, uerum tamen Barto. uerum fateor, unum eſt quod cogit me dubitare, dixiſti nunc proximo capitulo ad duos nunc ordinari effectus hanc perſeuerationem, ad quā cogitur teſtis confeſſus extra iudicium cum ueriſimilibus, ut ſcilicet idem uarians poſt modum in iudicium iudicetur fide non dignus. Item ut idem uarians de falſo puniatur dixiſti. Item ex his duobus effectibus poſſe unum induci ſine altero, ut in iuramēto quod parit primum effectū non ſecundum demonſtra igitur quæſo an effectus uterque producatur hoc caſu. Bart. Quia decet
4 egreſſus, † eſt uia accipere itaque quæſiui explanaturus, nos habemus in l. Iuriſconſulti Modeſtini. ff. ad l. Corneliam de fal. l. eos, quæ lex in ſecundo reſponſo apertisſime declarat hanc excitationem, & eſt lex ad hoc ualde ſingularis, & incognita, cuius ſenſus pace dixerim omniū antiquo-

antiquorum ab eorum ſenſit nullo fuit recte perceptus. quodque eſt deterius ab ipſis iuris ciuilis atque pontificibus expla natoribus, qui poſt me ſuperuenere, ipſorumque minimè quamquam a me iam ui: uente fuerit demonſtratus nullatenus comprehendens, ſicuti ex uerbis tuis Ludouice, quibus hodie Modernorum ſententias retuliſti ſupra hoc lib. ij. c. mihi probe percipere licuit. Bald. Nunc redis fortaſſe Bart. ad primum inſtitutum. Bartolus. Ibi itaque eſt caſus quòd partis præſentia in hoc dicto teſtis extra iudicium cum cauſa & teſtibus inducit utrunque prædictorum effectuum, facit enim ſecundo dicto iudiciali contrario non ſtari. Item teſtem uarium de falſo puniri. Baldus. Valde mirum eſt hoc ipſum quod aſſeris, nam ut ſæpius dixi, nihil ibi exprimitur de dicto teſtis extra iudicium. Bartolus. Imo uero Bal. idipſum eſt admirabile, quod tu qui iam diligens ſcrutator eſſe ſoles legis illius non noueris intellectum. Baldus. Oſtende igitur nobis intellectum illum. Bartolus. Oſtendam, ſed non medium frangas meũ ſermonem. Baldus. Faciam. Bartolus. Ibi dicitur in ſecundo reſponſo quòd † præbens teſtimonium cõtra ſcripturam ſuo ſigillo ſigillatam punitur de falſo ſicuti tu met Bald. eam intelligis, & omnes, nec poteſt aliter intelligi. & conſequenter ibi dicitur quòd non ſtatur ſecundo dicto, quia ibi teſtis de falſo punitur, & eius dicto non ſtatur, ut ex ſe ipſo eſt notum. dic itaque mihi quid aliud eſt ſcripturam ſuam aliena facta continentem extra iudicium ſigillare, quàm extra iudicium ſuper factis alienis deponere? certè nihil aliud eſt. qui enim deponit id quod dicit uerum eſſe, aſſeuerat, qui ſcripturã ſuam uel alienam ſigillat, eam ipſam ad fidem ſibi tribuendam corroborat, & quod in ea ſcriptum eſt affirmat ut ff. de teſtamento mili. l. in fraudem §. ſicut & eod. ti. l. tribunus & ff. de iure codi. l. conficiũtur §. miles, nec enim refert rebus ipſis & factis quis aliquid exprimat an uoce ubi forma tradita non inuenitur, & ſi qua eſſet differentia potius ſtandum eſſet uoci expreſſæ quam facto tacito, ut ff. de leg. l. de quibus ff. ſi cer. peta. l. cum quid. Tu tamen dicis quòd hi caſus differunt, quia ſigillatio eſt res magis auctentica. quoniam ad hoc ut † ſigillum priuatæ perſonæ ſit ualidum & probet, requiritur quod ſit approbatum, ut eſt caſus ff. de procu. l. ſi procuratorem abſentem, & ibi gloſſ. & egomet aſſerebam, & habetur plenè per canoniſtas extra de proba. c. poſt ceſſionem, quæ probatio fieri debet uel per ſubſcriptionem publici notarij, ar. C. de fide inſtr. auc. ad hoc, uel per ſubſcriptionem duorum uel trium teſtium, ar. ff. quemadmodum teſta. aperiuntur l. ſi quis ex ſignatoribus, cũ concor. & ego etiam notabã in c. l. ſi procuratorẽ. Sed ego reſpondeo apertè quòd hoc non eſt uerũ, quòd ſigillatio ſit magis auctẽtica hoc caſu; nam etiam ſine ullo ſigillo ſtatur epiſtolæ & creditur mittentem ſcripſiſſe, probata ſola comparatione literarũ, ut eſt expreſſum ff. de pigno. l. cum tabernam. §. idem quæſiit. ibi quamuis ſignatæ tabulæ non fuerint, licet in apocis & apodiſis ſola comparatio fidem plenam nõ faciat, ut C. de fide inſtru. l. comparationes, & ego plenius hoc notabam in præallegato §. idem quæſiit & ff. de dona. l. nuda. ff. de iureiur. l. admonendi iuxta medium, in meo commento. Et attendite quæſo diligenter pro huius clariſsimo intellectu, quandoque quærimus de ueritate cõtentorum in epiſtola quo ad præiudiciũ ſcribentis tantum, nonnunquam quærimus de hoc quo ad fidem † faciendam inter alios. primo caſu nulla requiritur approbatio, ſed ſola comparatio ſufficiẽs eſt, ut in præallegatã l. comparationes, cũ concordantibus, habet enim uim confeſſionis extra iudicium contra teſtem talis aſſertio, ut diximus ſupra hoc lib. vij. c.

Altero caſu præmiſſa approbatio requirenda eſt: ut. ff. de procura. l. ſi procuratorem abſentem, & extra de proba. c. poſt ceſſionem, ſicque contraria illa nõ pertinent ad hanc noſtram diſputationem. Præterea etiam ſi ponamus ſine ueritatis præiudicio, neceſſariam hanc eſſe

eſſe approbationem, tamen nec dum ue-
rum eſſet ſigillationem illam ſolenniter
factam eſſe rem magis auctenticam ſi re-
cte conſideretur : quia eadem ſolenni-
tas quæ requiritur in ſigillatione, neceſ-
ſaria eſt etiam in caſu iſto de depoſitio-
ne facta uiua uoce extra iudicium por-
ro ſicuti ſigillatio requirit tabellionis ro
gitum, uel teſtium præſentiam, ut nunc
eſt relatum, ſic & dictum teſtis extra iudi
cium noſtro caſu requirit uel quòd no-
tarius de eo rogatus, uel quòd teſtes aſſi
ſtant, ut poſtmodum in iudicio per eos
poſſit probari quod aſſerit teſtis contrarium:
ut patet ad ſenſum. Rurſus tamen Bal.
fortaſſe dices quòd in illa. l. eos. de fal.
non ſit mentio de præſentia partis, ſed
ſolum de ſigillatione. Sed ego reſpon
deo quòd immo ſit mentio expreſſe ſi be
ne inſpiciatur: aut enim teſtis ille ſigillat
ſcripturam alienam parte præſente, &
tunc eſt clarum, aut ſigillat ſuam parte
abſente, & tunc licet abſens ſit corpore,
tamē eſt ac ſi præſente eo facta eſſet de-
poſitio per medium organum literæ ſeu
8 epiſtolæ. & enim epiſtola † abſentem
præſentem facit, uocemque diſtantis lon
go organo ad abſentem ducit, ut eſt ca-
ſus not. ff. depoſiti. l. Publia. in fi. per quē
tex. ſic dixerūt omnes Doc. & facit quod
notat gloſſ. ff. de conſti. pecu. l. ſed licet.
& quod habetur extra de fide inſtru. c. ſi
cautio. Et rurſum hic attende quòd quā
uis ubi uerborum ſenſus eſt clarus non
ſint quærendæ coniecturæ, ut. C. de lib.
præteri. l. ſi quis filium. ff. de uerbo. obli.
l. continuus. §. cum ita. ff. de leg. 3. l. ille
aut ille. §. cum in uerbis, tamen demon-
ſtrationis gratia oſtendo clariſſimè men
tem Iuriſconſulti Modeſtini fuiſſe tra-
ctare in præallegata. l. eos, ſecundo reſpō
ſo de depoſitione teſtis extraiudicialis,
9 clarum † enim eſt quod per præcedentia &
ſequentia declarantur media: ut. ff. de le-
ga. j. l. qui filiabus, & l. ſi ſeruus plurium.
§. fi. & C. de lib. præteri. l. j. Item clarum
10 eſt † quòd uerba leg. potius ut perfecta
quàm imperfecta ſunt intelligenda. ff.
de le. j. l. ſi quando. & extra de priuile. c.
ſi propterea li. vj. Sed ſi nos intelligi-
mus l. illam in ſecundo reſponſo in depo
nente extra iudicium, erit perfecta, ſin
autem alio modo erit imperfecta : ergo
&c. minor apparet quoniam tantum ſūt
11 † tres caſus conſiderabiles in uariatio-
ne teſtium effectuali, uti dicebam ſupra.
l. j. 2. c. in prin. unus eſt quando uariat in
iudicio in eadem inſtantia, & de hoc cla
rè in l. illa in primo reſponſo. Alter
quando etiam in iudicio in diuerſis inſtā
tijs, & de hoc apertè ibidem in tertio re-
ſponſo. Tertius quando in iudicio & ex-
tra iudicium uel econtra, & de hoc ne-
ceſſario dixit ibidem Iuriſconſultus in ſe
cundo reſponſo ut perfectam legem &
magiſtralem faceret. Bal. *Ratio per*
ſuaſiua eſt. Bar. Attendite etiā quia
Guil. de Cu. in l. comparationes. C. de fi-
de inſtrumen. tamen ad propoſitum no-
ſtrum dedit legi prædictæ nouum intel-
lectum. ſ. quòd ibi in ſecundo reſponſo
loquatur in tabellione tantum. Ex quo
12 dicebat † quòd tabellio qui utitur diuer
ſis ſignis punitur pœna falſi. Ludoui-
cus. Sic referebas tu Bal. cum Guil. de
Cu. in dicta l. comparationes. de fide in-
ſtru. Barto. Ego tamen credo quòd
quamuis fortaſſe dictum Guil. ſit in ſe ue
rum, tamen tex. illius legis non congruit,
diuinat enim litera illa. & ſine ulla ra-
tione nimis legem illā reſtringit, etenim
13 ſic ſigillant † ſcribentes facta aliena in li
teris ſicut notarij ſignant eorum inſtru-
menta, ut in præallegata lege ſi quis ex
ſignatoribus. & inſti. de teſta. §. teſtes. cū
concor. pertinax autem dicere: poſſet quod
tex. ille l. eos. in ſecundo reſponſo loqui
tur in eo qui manifeſte falſum tulit teſti
monium, quod uidetur ſentire ibi dum
dicit tex. falſum teſtimonium. Sed nō eſt
uerum: quia hac uia intelligendo tex. ille
nihil operaretur contra præallegata iu-
ra. ff. de leg. j. l. ſi quando. & extra de pri-
uileg. c. ſi propterea. lib. vj. Præterea ad
quid fuiſſet opus ita intelligendo facere
ibi mentionem de ſigillo, certè fruſtra:
14 quia † quacunque uia quis falſum depo-
nat in iudicio, punitur de falſo: ut ff. de te
ſti. l. qui falſa. intelligi ergo debet uerbū
aliud ibi poſitum falſum teſtimonium. ſ.
iuris

iuris præſumptione; quia eo ipſo quòd quis uariat in iudicio ab eo quod prius affirmauerat extra iudicium parte præſente & teſtibus, præſumitur falſum dicere, ideoque non ſtatur eius dicto, & punitur de falſo, ut ibi habetur, quod oportet notetis bene. Baldus. Verè notabiliſsimum eſt: & cæteris incognitum. obſecro tamen te qua uia uis hunc teſtem ex hac præſumptione tam acriter de falſo damnari, hoc enim uidetur contra l. ff. de pœnis. l. abſentem. quod locum etiã habet ſi præſumptio ſit uehemens: quando crimen eſt graue, ut eſt caſus extra de præſump. c. literas.

15 Et † enim crimen falſi graue eſt, ut apparet ex l. j. §. j. ff. de falſis. & ff. de pœnis. l. ſi quis aliqd. §. q uim. & probatur, C. ad l. Cor. de fal. l. ubi falſi. & ff. decur. l. generaliter. in prin. ibi, uel aliam de grauioribus &c. Et notabas tu met & oẽs doc. C. de tranſac. l. tranſigere. Sentiebas etiã idẽ ff. de falſis. l. ſi quis legatũ. iuxta prin. Bartolus. Reſponſio clara eſt. Nam illud quod dicis uerum eſt in præſumptione hominis, ex qua quis damnari nõ debet. ſic loquuntur iura illa, niſi fortè præſumptio eſſet uiolenta; quamuis non ſufficiat uehemens: ut no. gl. notabilis in præ-
16 allegato. c. literas. & eo. ti. c. aſſerte. † nos autem loquimur in præſumptione iuris, lex enim ita præſumit ut dictum eſt. iuris quippe præſumptio dicitur liquidiſſima probatio: ut C. de periculo tu. l. ſi tutor, in glo. no. iuncto tex. unde ſufficit ad condemnationem etiam in criminibus: ut C. de probati. l. ſciant. & pro hoc eſt caſus no. C. de adul. l. ſi quis adulterij. ſecũdum unum intellectum glo. Ludouicus. Tu Bal. idem dicebas in præallegata. l. ſciant. ſequendo Nico. de Mattarel. di-
17 cendo quòd indicia † a iure approbata & indubitata ſufficiunt ad condemnationem quia ex quo ſunt indubitata legi debent eſſe indubitata iudici. facit C. de quæſtioni. l. milites. §. oportet. Bartol.
18 Tu Balde fortaſſe † dices quòd hoc caſu contra hanc præſumptionem iure poteſt probari: & ſic non ſequitur condemnatio: ar. ff. de fal. l. uxori. §. fi. Item quòd contra uiolentam præſumptionem probatio admittitur: ut not. glo. ad hoc notabilis in præalle. c. literas. Sed ego reſpondeo quòd præſumptio a iure approbata ſufficit ad condemnationem donec probetur contrarium: ut no. Innoc. extra de proba. c. quia ueriſimile. Si autem probaretur contrarium, tunc eſſemus in caſu diuerſo & ſpeciali, contra regulam. d. l. eos, ſecundo reſponſo. ut dicemus infra e. c. nam aliud eſt dicendum.

Bal. Adhuc anceps ſum quia iſta hic procedant, ſi enim rectè conſidero dicta in toto hoc c. & præcedenti, plus operatur ſimplex partis præſentia quã ſimplex iuramentum: nam partis præſentia facit uariantem poſtea in iudicio puniri de falſo, quod non operatur iuramentum: ut ex prædictis deprehenditur. hoc autem uidetur abſurdum: quia plus uidetur opera-
19 ri debere dictum † cum iuramento quã dictum ſine iuramento emanatum: ut extra de iureiur. c. debitores. de teſti. c. nu-
20 per. & c. tuis. 22. q. i. c. 1. cum concor. † Et adeò hoc eſt uerum, quòd quamuis text. 22. q. 5. c. Iuriſconſulti, dicat quòd idem operetur ſimplex loquela quod operatur iuramentum, illud uerum interpretor quantum ad rei obſeruationem, quãtum autem ad effectum credulitatis uel pœnæ, plus operatur ſimplex iuramentum quam ſimplex loquela: ut d. c. debitores. cum concor. & ita no. glo. in d. c. Iuriſconſulti. & de iureiurand. c. penul. Ludouicus Anto. de But. & Io. de Imo. poſuerunt hanc ſolutionem, & etiam alias plures in c. cum contingat. de iureiur. & in præallegato. c. debitores. Bart. Fateor dicta tua Bald. Sed nimirum ſi in caſu noſtro hoc eueniat quòd plus ſtetur dicto extra iudicium ſine iuramento quam cum iuramento: nam cum illo dicto extra iudicium quod plus operatur concurrit partis præſentia cuius intereſt, quæ non interuenit in caſu altero de ſimplici iuramento inſinuans, ut uberius utar illud
21 quod dicitur, quòd † plus fidei operatur ſimplex iuramentum, quam ſimplex loquela, eſt uerum niſi cum ſimplici loquela aliæ coniecturæ concurrant: ut eſt

casus

caſus notabilis in præallegato. c. literas.
& extra de proba.c.per tuas.& d.l.eos.ſe-
cundo oſtenſo. pro qua ratione plus ope
ratur partis præſentia in confeſsione ex-
traiudiciali ſuper facto proprio, quã ſim
plex iuramentum ſine partis præſentia,
ſecundum omnes Doc. Eadem & in iſto:
quia eiuſdem eſt naturę dictũ teſtis extra
iudicium quantum ad teſtem, ut diximus
ſupra hoc li.7.c. Bal. Dic quæſo ali-
quid in hoc dicto teſtis extra iudicium,
quod habet uim confeſsionis extra iudi-
cium, eſt ne cauſa neceſſaria? etenim ue-
hementer dubito: quoniam ſi confeſsio-
nem conſidero, cui dictum teſtis extra iu
dicium æquiparas, certè cauſa neceſſaria
eſt: ut.ff.de proba. l. cum indebito.§.fina:
ſecundum dictum teſtis uerum, & pro-
22 prium aliud erit: quia † ualidum eſt di-
ctum etiam ſine cauſa, ſi de cauſa non in-
23 terrogatur. quia † teſtis non debet eſſe
uerboſus, ut not. glo.& idem tu met Bar.
ſequebaris.C.de teſti. in l.ſolam. Bart.
Optimam tetigiſti excitationem quæ
ſola hic tractanda reſtabat. Et quidem
cauſam neceſſariam puto: nam ut ſæpius
dixi, hæc non eſt atteſtatio cui deeſt for-
ma iudicij: ſed ſimplex confeſsio extra iu
dicium quo ad teſtem, per quam confeſ-
ſionem apertum eſt cauſam requirere, ut
plenam faciat probationem, & ne indi-
ſcreta dicatur: ut ff.de proba.lege cum de
indebito.§.fin.& probatur.ff.de adul.l.ca
pite quinto. iuncta gloſſ. Et attendite:
quia hic non intelligo de cauſa debiti, quod
habeat interuenire in confeſsione tali.
Sed de cauſa ipſius confeſsionis, quæ ha-
beat credere cauſam ueriſimilem. pone:
uerbi gratia. Subtractus eſt mihi liber per
Titium, ignoro furem, uenit Sempronius
ad me, & dicit ſe ſcire quòd Titius ſub-
traxit mihi librum illum. Ego ad hanc aſ-
ſertionem teſtes adhibeo, uel de ea nota
rium rogatũ facio, certè nil ualebit hæc
24 confeſsio tanquam † indiſcreta, niſi for-
tè in uia ſimplicis indicij, ſeu ſemiplenæ
probationis, & ſecurus poterit poſtmo-
dũ in iudicio uariare ſi ulterius non adij
cit cauſam quare ſciat, quamuis poſſit cõ
tra eum ex tali dicto inquiri de falſitate,
debebit itaque dicere ſcio quòd ſubtra-
xit: quia eum uidi ſubtrahere, & erit uali-
da ſua confeſsio contra ſe, cum hac cau-
ſa, uel ſimili parte præſente, etiã nil alio
oſtenſo, ut ſupra eſt probatum, nec tamẽ
erit opus quòd dicat cauſam propter quã
liber ille ad me pertineat, uel mihi de-
beatur: quia hęc cauſa ſeparata eſt ab hac
confeſsione, & poterit per alios teſtes p-
bari, ut ex ſe eſt notum. Iamq; hoc ſatis
arbitror expeditum. Bald. Perpul-
chrè quidem. Bartolus. At uero ele-
ganter.

SVMMARIVM.

1 *Lex tota proſpicienda eſt, ante quàm ex ea aliquid eliciatur.*

2 *Bartolus anno ætatis ſuæ xliiii. uita functus eſt.*

Dynus, Cynus, Petrus de Bellapertica, & Iacobus Butrigarius clariſſimi legum ſcriptores.

3 *Bartolo qui aduerſari conantur, ſæpius eorum maculam atque inſcientiam oſtendunt.*

Capitulum nonum in quo ſaluatur opinio Bartoli in lege eos. ff. ad leg. Corneli.de falſis.ab omnibus improbata.

ETIAM Nunc Bald. dixi abs te quærendum an uides ex præmiſsis deciſum eſſe id quod primo loco hodie delegiſti; diſputationis articulũ quod ex meis oĩb.ſentẽtijs improbabilius reputabas. Baldus. Enucleatum quidem eſt, ac dilucidatum, uerum mihi me ſecundum tuam ſententiam. nam tu de ſimplici dicto teſtis extra iudiciũ cui aduerſatur ſequens iudiciale dicebas in l.eos.ff.de falſis: de partis autem præſentia nullam ibi feciſti mẽtionem. hoc quoque ego hodie diſputationis initium admirabile mihi & omnibus ad ſuſtentandum aſſumpſeram, ſi memor ſum mei ſermonis. Barto. Quid tibi uidetur Romane Ludouice. Ludouicus. Idem mi præceptor. neque enim aſpicere poſſum qua uia dicamus ex præcedentibus quæſtio-

quæſtionem illam ſecundum ſententiam
tuam eſſe ſopitam. Bar. proh Deum at
que hominum fidem quàm tepidum in-
genium ueſtrum nonne docui in l. eos.
notabilem cautelam, & menti tenendã
in practica, quòd quando quis habet te-
ſtem qui extra iudicium aſſerit unum fa
ciat eius dictum ſcribi à notario, uel ſal-
tem coram teſtibus dici, ut poſtmodum
prædictus in iudicio non poſſit affirma-
re contrarium quin puniatur de falſo,
per caſum illius legis ſecundo reſponſo.

Bal. Sic certè. Bar. Qua igitur
uia poterit hoc fieri ſine partis præſen-
tia, uel alterius qui eius uicem ſuſtineat,
nulla profectò. proteruus tamen fortaſ-
ſe dicet quòd ego ipſe ibi in ſecundo mẽ
bro diſtinctionis meæ ſimpliciter dixi te
ſtem ita prædicto modo uariantem puni-
ri, neque ibi ullam de partis præſentia
mentionem fecerim. Sed deponat il-
la arma quibus me offendere quærit ſci-
1 licet lex in ciuilem. C. de fur. ubi † tota.
l. proſpici debet antequam ex ea aliquid
eliciatur. Item. l. & ſi poſteriores. ff. de
legi. cum concor. & omnia iura quibus
dicitur: quia ex ſequentibus præceden-
tia declarantur. & ecõtra. l. j. C. de in offi.
doti. cum ſimilibus. ubi habetur quòd cõ
gruum eſt iura iuribus concordare de
eſſe redditionis in tali confeſſione nihil
ibi expreſſe fateor. Sed quid ultra uerbũ
illud ſic hodie uobis aſſero intelligendũ.

Bal. Verè admirabilis eſt iſte Ludo-
uice. nos quóque & cæteri iuris inter-
pretes, ut uideo, in hoc articulo ſtulti
fuimus & tardi corde ac mente ad intel-
ligendum. Ludouicus. Vera inquis.
ò quanta cum intelligentia, quanto cum
ſale, quanto cum fundamento protulit
bonus hic uir omnia uerba ſua atque uti
2 nam annos uixiſſet plures. † Etenim
hic qui quadrageſimum quartum annũ
ſuæ ætatis agens uita functus eſt, totque
& tanta tam obſcurata obtenebrata pe-
nitusque interdum incognita paucula il
la ætate mirabili quadam memoria ac
incredibili perſpicacia in apertum du-
xit, qua fere ætate cæteri omnes uix lit-
tora profunditatis noſtræ ſapientiæ teti
giſſe ſolent. Quid fabricaſſet ſi nonageſi
mum annum tetigiſſet? ſicut fuere multi
noſtræ ciuilis ſapientiæ profeſſores in iu
re ciuili, profectò obſcuritatis aut ambi-
guitatis nihil relictum eſſet, ſed ipſa ſe-
cula lugenda etiam exiſtentibus ac recẽ-
ſenda dimittamus. Baldus. Ludo-
uice? ſæpius uiuens dixi & nunc quoque
quanto magis mente repenſo, tanto ue-
rius exiſtimo ꝙ ſi miraculosè in uno cor
pore poſſibile eſſet inueniri ſcientiam
Dyni, Cyni, Petri de Bella pertica, Iaco-
bi Butrigarij, qui quatuor clariſſimi le-
gum ſcriptores toto orbe fuerunt tamen
præceptoris huius mei ſcientia excede-
ret. Ludouicus. Proculdubio &
enim huius ſcientiæ ex mente iuris ac re
3 conditus fontibus procedunt adeo † ut
qui ei aduerſari conantur ſæpius eorum
maculam atque inſcientiam oſtendant.
ſicuti dicit tex. de detractoribus loquens.
xj. q. 3. inter illa. Bar. Qui autem
hi ſermones quos inuicem tam attentius
ſecreto confertis? Ludouicus. Bart.
præceptor noſter ac omniũ qui poſt tẽpo
ra tua iuri ciuili operã dedere dantq; &
dabũt Bal. acquieſcit ſententiæ tuæ eãq;
ipſe ſumme cõmendat & extollit. Ego
quoque ſi meritus ſum inter tantos de
me ſententia quanquam explanare ma-
ximè ipſam laudandam exiſtimo, neque
quicquam ulterius quæras rogo. Bar-
tolus. Nimirum ſi dictis meis Bal. acquie
ſcis nunc, poſteà quàm iure conuictus
es, antea autem uehementer inſultabas.

Baldus. Quid ultra rectè me loqui
putabam, nunc autem aliud eueniſſe co-
gnoſco, pro quo quanquam doleam mi-
rum immodum, ultimum tamen me con
ſolatur aliorum doctorum omnium er-
rantium ſocietas; qui poſt te ſurrexere:
quique quaſi unanimiter meæ opinio-
nis extitere. Bartolus. At uerò de
hodiernis uerbis tuis memor ſis de alijs
tuis contradictionibus. Baldus. Id
rogo ne memineris, ſuſpicor enim ne ip-
ſum uerum ſit, & enim ſi hac in quæſtio-
ne primariè me tibi iure putabam aduer
ſatum, idque nunc clare conſpicio non
iure temptatum eſſe, quanto magis id ip-

ſum fortaſſe eueniet in cæteris quorum non arbitror adeo apertam eſſe rationẽ.

Bartolus. Nunc itaque ad reliqua peragenda tranſeamus, rationesque tuas Balde, quas hodie contra ſentẽtiam meã & rationes cæterorum doctorum, ſicut ex te Ludouice fuit relatum clara demonſtratione confutemus.

SVMMARIVM.

1 *Informis & iniurata depoſitio teſtis præiudicat.*

Intellectus ad Glo. fi. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. & nu. 2. cum ſeq.

2 *Teſtes examinati non examinandi, an ſibi contradicentes puniantur.*

3 *Teſtis depoſitio extraiudicialis, ut ualideatur quid requirat.*

4 *Teſtes quòd recipi debent parte præſente, uel contumace, qualiter intelligatur.*

Modificatio ad dictum Barto. in l. eos. ff. ad leg. Cor. de falſis.

5 *Actus extraiudicialis an debilior quam iudicialis.*

6 *Teſtis dictum extra iudicium actorem a calumnia excuſat.*

7 *Difficilius retractatur id quod duplici uinculo fulcitur quàm id quod uno tantum.*

8 *Teſtis in iudicio depoſuit cum iuramento. Et coram iudice qui loco partis abſentis ſucceſſit.*

9 *Iuramentum ſi in iudicio nullo interuenit, eneruabit fidem ſecundi dicti contrarii.*

10 *Animus in delictis & cor inſpicitur, & non factum.*

11 *Alterum et contrarii falſum eſſe certum eſt. & nu. 16.*

12 *Repræſentantes dominum ratihabitione ſequuta qui ſunt.*

13 *Teſtis de neceſſitate comparere debet ad deponendum ubi per iudicem uocatur.*

14 *Teſti qui ſe ingerit quantum ad alios non ſtatur, quantum ad ſe ſic.*

15 *Intellectus ad c. i. quid ſit inueſtitu. c. i. § i. ſi de inueſtitu. inter domi. & uaſſall. lis oria. & c. i. §. notandum. de not. feudo. & nu. 16. cum ſeq.*

17 *Pecuniam accipiens ut teſtimonium dicat, etiam uerum, falſum committit.*

18 *Ratio eadem eſt in dicente ſe non interfuiſſe & dicente ſe neſcire.*

19 *Intellectus ad l. unius. §. teſtes. ff. de quæſtionibus.*

20 *Reſponſio adaptatur ad interrogationem, & ſecundum eam eſt intelligenda.*

21 *Opinio communis non eſt ſequenda, ubi iudex noſcit illam non bonam.*

22 *Intellectus ad c. literas. de præſumptionibus.*

23 *Intellectus ad c. inquiſitionis. de accuſationibus.*

24 *Dictum extraiudiciale ubi procedit, illud præſumitur uerum, ſi factum eſt cũ debitis ſolennitatibus.*

Intellectus c. ſicut nobis. de teſtibus.

Capitulum decimum in quo confutãtur omnes rationes contra Bartolum in primo & ſecundo capitulis huius libri.

PRIMAM rationem tuam ſecundamq; ac quartam ex præcedentibus Balde eneruatas cõſpicimus.
1 Etenim † depoſitio teſtis ſine
forma iudicij & etiam ſine iuramento præiudicium facit teſti, quamuis nõ alijs, & legitima dicitur quo ad teſtem in ui confeſſionis, ſi confeſſionum ſolita interueniant ſolennia, ſicuti ſuperioribus caſibus liquido declaratum apparet. Ad tertiam rationem quæ multum urgere uidetur in oppoſitum, quæ quoque prima fuit in tuo conſilio in quo tam inhoneſtè cõtra me inuehebaris. Eſt ante omnia ſciendum ꝙ eandem gloſſ. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum, in gloſſ. fi. ego ipſe bene noui ſolitusque ſum allegare & approbare, ut ego ſcripſi in quodam meo conſilio quod incipit, In quæſtione uertente inter dominum Symonem in ordine xxxix. ubi dicebam per
2 illam gloſſ. ꝙ † teſtes examinati iudicis
officio qui examinari non debent ſi ſibi contradicunt non puniuntur nec eis nocet huiuſmodi condictio quod eſt notandum. Hoc quoque præmiſſo, eſt ſubtiliter aduertendum ꝙ prædicta gloſſ. non loquitur in noſtris terminis. ſed quando teſtis utraque uice inualidè in iudicio depoſuit

depoſuit quamuis prima uice inualidè,
quod patet: quia ſi loqueretur in prima
depoſitione extra iudicium, fruſtra men
tionem faceret gloſſ. eadem de publica-
tione atteſtationum, quæ non requiritur
in dictis extraiudicialibus. Sed tu Bal. ar
gumẽtabaris quòd idem iuris eſt de actis
factis coram iudice iuriſdictione caren-
te, uel non ſolenniter, quod eſt in dictis
extraiudicialibus per gloſſ. C. de libera-
li cauſa. l. iubemus, cum concor. fortaſ-
ſisque addi per te poſſet quòd ſi qua di-
uerſitas eſt maior ratio facit pro dicto iu
diciali quamuis inualido quàm pro di-
cto extraiudiciali: ar. l. j. C. de prædijs
cur. li. x. Ego tamen reſpondeo quòd
nõ interuenit ꝙ hoc caſu plus poſſit de-
poſitio extraiudicialis quàm iudicialis
inualida, quanquam prima fronte uidea
tur admirabile. probo ſic euidẽter. De
3 poſitio † extra iudicium in caſu noſtro
ut ualida ſit contra teſtem, habet neceſſe
fieri parte præſente, & cum eâ, ut ſupra
eſt probatum. Sed depoſitio quæ fit
per teſtem coram iudice non ſit parte
præſente, imò penitus ea abſente, ergo
&c. Quòd fiat parte abſente hoc caſu
4 eſt notum: quia † quamuis dicitur ꝙ te-
ſtes debent recipi parte præſente uel con
tumace ut in auct. de teſtibus. §. ex hoc
uerò. col. vij. & C. eo. tit. auct. ſi quis ab
aliquo. tamen illud ab omnibus interpre
tatur uerum quantum ad iuramentum,
ad quod uidendum pars eſt citanda. In
depoſitionibus autẽ pars minimè inter-
eſſe debet ut. C. de teſt. l. ſi quãdo & ibi
no. nec debet diſcere teſtificata ante pu-
blicationem: ut no. in aut. de teſti. §. quia
uerò. & C. de proba. auct. at qui ſemel.
liquido itaque apparet quòd talis depoſi
tio in iudicio in primo non poteſt habe-
re effectum confeſſionis extraiudicialis
quæ neceſſaria eſt in caſu iſto, fateor ta-
men ꝙ haberet effectum confeſſionis ex-
tra iudicium factæ parte abſente quę ple
nè non præiudicaret: ut extra de iudi.
c. at ſi clerici. & ff. de confeſſi. l. certum. §.
ſi quis abſente. unde faceret indiciũ con
tra teſtem ad inquirendum contra eum
de falſitate in ſequenti dicto contrario
in iudicio probato; ut eſt probatum ſu-
pra hoc li. vij. c. & per hanc uiam ego ſal-
uo gloſſ. prædictam in c. cum cauſam, &
dictum Spe. & meum in præallegato cõſi
lio, quamuis nemo hoc dixerit. & facit
ad prædicta tex. ſecundũ unam lec. cõmu
niter approbatã in c. olim de reſcriptis.
Habetis quoq; ex prędictis modificatio-
nẽ pulchrã ad dictũ meũ in l. eos. ff. de fal.

Et enim illud uerum quando teſtis pri
ma uice depoſuit extraiudicium: ſecus
eſſet ſi in iudicio nullo: quia tunc illa de-
poſitio nihil probat omnino etiam cõtra
teſtem certè ſtabitur ſecundo dicto, & nõ
punietur teſtis de falſo, licet poſtea con
trarium in iudicio ualido deponat, pote-
rit tamen cõtra eum inquiri, ut ſupra di-
ctum eſt. Ludouicus. Singulare ac no-
uum dictum eſt. Bal. Sed quid dices
5 Bart. non debilior eſt actus † extraiudi
cialis quam iudicialis, ut patet in toto ti.
C. de prædijs mino. & C. de admini. tu. l.
lex quæ tutores. & C. de prædijs cu. l. j. l. x.
& in l. in hac. & in l. in donationibus. C.
de dona. cum infinitis concor. & per hoc
quod no. glo. in c. ij. de elec. li. vj. quæ di-
cit ꝙ multa permittunt parti teſtes extra
iudicium quæ poſtea ipſi non dicũt in iu-
dicio. Barto. Fateor contrarium, ſed
illud uerum cæteris paribus ſic locum ha
bent iura illa. Aliud eſt iſto caſu ubi pro
dicto extra iudicium concurrant ueriſi-
milia, pro dicto autem in iudicio ſecus,
ut dictum eſt. Præterea illud uerum in
actu facto in iudicio uero. Aliud ubi
iudicium eſt nullum, ut in propoſito, tũc
enim actus in ea factus dicitur extraiudi
cialis non iudicialis, ut in præallegato c.
at ſi clerici. & dicta. l. ſcimus cum. de agri.
& cenſi. li. xj. Ad gloſſ. in c. j. de elec. li.
vj. dico ꝙ quamuis illud ſæpiſsimè acci-
dat, ut glo. dicit, tamen non ſequitur er-
go non debeant teſtes puniri, nec illud
gl. dicit. Item non ſequitur ergo dicto
extra iudicium non eſt danda fides cõtra
confitentem: quia nec hoc uult gloſſ. illa,
imo potius ſentit oppoſitum dum dicit
6 notabiliter quòd † dictum teſtis extra
iudicium excuſat actorem a calumnia,
hoc enim non eſt propter aliud, niſi quia

tale dictum præſumitur uerum. Bald. Quid dices ad aliam rationem, nonne
7 † difficilius retractatur id quod duplici uinculo fulcitur quam id quod uno tantum ut l.j.& ibi no.C.de pac.& tu ipſe nõ tabas.ff.de iureiur.l. admouendi. in quarto contrario. Certum eſt enim quòd depoſitio facta in iudicio quamuis non eſt fulcita uinculo duplici, & depoſitio
8 † extra iudicium uno tantum, nam teſtis deponit in iudicio cum iuramento, ut C.de teſti.l.iuriſiuran.4.q.3.uerſi. Itẽ iuriſiuran.cum ſi. Item deponit corã iudice qui ſuccedit in locum partis ea abſente ut C. de appella. l.ampliorem in princ.& tu Bar.notabas ff. de publi. iudi. l.pe.§.ad crimen in fi.& ſic ſunt duo uincula, ſcilicet iuramentum & partis præſentia, in extraiudiciali eſt unum tantũ uinculum, ſcilicet partis præſentia, nec tu aliquid requiris. Bart. Reſpondeo clarè poſito quòd hoc caſu iudex ſuccedat in locum partis, quod tamen uerũ non credo, quia hic non eſt de caſibus de quibus ego notaui in l.iiij.§.prętor ait ff.de dam. infec. in quibus iudex ſupplet ex officio,& hoc ponunt doc.in l.j. C. ut quæ deſunt aduoca.iudex. ſup. tamẽ iſto caſu iudex non eſt iudex ſed iuriſdictione caret,uel in forma iudicij teſtem non recipit,ut ff.de iure om.iudi.l.imperium
9 & per totum illum ti. Porro ſi in † iudicio nullo interuenit iuramẽtum eneruabit fidem ſecundi dicti contrarij, non tamen ſufficiens erit ad faciendum teſtẽ puniri de falſo,ut ſatis liquet ex dictis ſupra hoc lib.viij.c. Bald. Dic quæſo aliud nonne quamuis non ſufficiat dictũ falſum teſtis extra iudicium ad hoc ut teſtis puniatur de falſo,& tu nuper dicebas hoc ipſo lib.3.c.tamen ad hoc ſufficit iudicium ullum quod habet apparentem formam iudicij, ut probatur ex his quæ tu met Bar.notabas ff.de fal.l.ſi quis legatum,& ſentit idem Ioan. And. in regula non eſt ſine culpa de regu. iur. lib. vj. in
10 Mercurialibus, † quia in delictis animus & cor inſpicitur, non factum, maximè in atrocioribus,prout eſt iſtud,ut C. de epiſ.& cle.l.ſi quis non dicam rapere, & ff.de Sica.l.is qui cum telo & l.diuus, cum concor. Ludouicus. Ioann. de Imo.idem tenuit, & Abbas de Sicilia, & omnes Canoniſtæ in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum,extra de teſti.quãuis tu ipſe Bal.in l.iuriſiuran.in fin. C.de teſti. uidearis aliud ſenſiſſe. Baldus. Quomodo ergo eſt hoc quòd uarians à dicto emanato in iudicio nullo modo pu
11 niatur de falſo. Etenim † certum eſt alterum ex contrariis falſum eſſe, ut l.j. C.de fur. & ſiue primum ſit falſum ſiue ſecundum, ſatis eſt ad eum puniendum, ut patet ex prędictis. Bart. Nunc tetigiſti medullam huius quæſtionis,& quidem Bal.fateor contrarium. Sed attende,quia illud quod dicis de forma iudicij apparente eſt uerum,quando apparet ne dum aliis ſed etiam teſti. Et hæc eſt ratio quare teſtis punitur, quia ignorabat iudicij inualiditatem,& credit falſum deponere ſolemniter. Quando autem forma teſti hoc non apparet,ſed ſcit ſe in iudicio nullo deponere hic ceſſant omnes rationes punitionis,& puto quòd plus eſt talem teſtem non ſolum de falſo non puniendum,ſed nec de crimine ſtellionatus, quoniam mendax extra iudicium non punitur niſi ex ſuo mendacio quis damnificetur uel damnificari poterit ut dictum fuit ſuperius. uolo quoque uerbi gratia dare exemplum unum. Pone enim falſum procuratorem uel nuncium uel defenſorem agitaſſe iudicium certum,certè hi non repreſentant domi-
12 num niſi † ratihabitione ſecuta, ut ff. de iudiciis l.licet, quia iudici obripiunt & puniũtur l. Cor. ut ff. de falſis l. ſi quis obrepſerit. unde iudicium cum eis actũ eſt ipſo iure nullum, ut C. de procura.l. licet & ff.de collu.dete.l.iuſto,& ibi not. Certè enim ſi in hoc iudicio teſtis aſſerit unum, deinde aſſerit oppoſitum in alio iudicio agitato ſuper eo per uerum dominum, uel eius procuratorem, indubitanter puniendus eſt de falſo, quia credebat primum iudicium ualere, quoniã ad eum non ſpectant de mandato agen-
13 tis inquirere, ſed habet comparere † de neceſſitate ad deponendum ubi per iudi

cem

cem uocatur, ut ff. quemadmodum teſta. aperi. l. cum ab initio, & l. ſi quis ex ſigna toribus, in prin. Item pone iudicem a quo teſtis uocatur totali carere iuriſdictione, uel cauſæ notione, & teſtem hoc aperte ſcire, proculdubio quamuis corã eo unum affirmet licebit ei poſtmodum in iudicio ualido aſſerere ueritatem, etiã ſi ſonet in cõtrarium ut ſupra dictum eſt & demonſtratum. Baldus. Bonum dictum eſt. Bartolus. nunc tranſeo ad quintam rationem & dico quòd non ſta-
14 tur illi teſti qui ſe ingerit † quantum ad alios, quantum ad ſe ſic ut prædixi.

Ad ſextam dicimus quòd in illis iuribus primum dictum emanauit per errorem, non ſic in noſtro caſu, uel illud in caſu quando depoſitio extra iudiciũ manifeſtè probatur non uera, quo caſu non habent locum prædicta, ut dicã in xvi. c. Ad ſeptimam reſponſio clara eſt. Ad
15 octauam eſt attendendum quòd † quãuis tu Bald. dicas illum tex. in c. j. quid ſit inueſti. eſſe ſingularem & unicum in iure, tamen hoc non eſt uerum. habet enim alium conſimilem quaſi ad contextum in c. j. §. j. ſi de inueſti. inter dominum & uaſal. lis ori. Item habet alium in c. j. §. no tandum de notis feudo. x. colla. Hoc quoque præmiſſo apertiſſime ad illos tex. reſpondeo quòd non loquuntur ullatenus in terminis noſtris, nam ibi non apparet quidquam de teſtis uariatione, & ſic nihil ad eandem rem noſtrã. Præterea ſi appareret tamen primum dictum ibi non emanauit mere extra iudicium, ſed corã iudice, quamuis extra figuram iudicij, in quo caſu diuerſa eſt ratio, ut ſupra demõſtraui. Et dixi hodie de intellectu illorum text. lib. j. xj. ca. in fin. Ludouicus. Tu met Bald. intelligis illos tex. in prima depoſitione facta coram iudice non in iudicij figura. Bartol. Item addo ad illos text. alias reſponſiones, poſito etiã ſi ne præiudicio ueritatis quòd loquantur in prima depoſitione extra iudicium parte præſente, & ibi uariatur ab eo dicto, ut requiritur in caſu noſtro: non enim eſt mirum ſi teſtis ibi non puniatur, quia ibi expreſſe apparet quòd teſtis prima uice ſcienter ueritatem celabat, uel odio, uel gratia, uel prætio illud dicebat, ut tex. illi ꝓſupponunt, & ibi ideo ſtatur dicto ſe-
16 cundo. Si enim ponimus † pro conſtanti primum dictum eſſe falſum neceſſario ſequitur alterum dictum contrariũ eſſe uerum, loquendo in his quæ ſunt directo contraria, ubi apparet de corruptione, tamen nõ apparet de falſitate in primo dicto, nam imo apparet ibi falſitas dum dicitur quòd ueritatem celabant. Itẽ poſito ꝙ non appareret aliter, tamen eo ipſo ꝙ quis eſt corruptus, præſumitur
17 falſum dicere, & † eo ipſo ꝙ quis pecuniam accipit ut teſtimonium dicat etiã uerum, falſum committit, ut notat gloſſ. elegans in l. j. §. j. in uer. ad notationem ff. de fal. quam ego ibi ſummè notabam. poteſt etiam dici ad tex. in c. j. §. j. quid ſit in ueſtitura in uerbo non reminiſci, quem tu Balde inducebas in tuo conſilio, & ẽt ad tex. in c. j. de notis feudo. ꝙ ibi teſtis nihil depoſuit affirmatiuè in primo dicto, ſed ſimpliciter dixit ſe nihil ſcire, unde licet iterato productus dicat ſcire, propter hoc non debet puniri de falſo, quia potuit melius factum reduxiſſe ad memoriam, ut diximus ſupra lib. j. viij. cap. Secus in caſu noſtro ubi teſtis in prima uice extra iudicium affirmando depoſuit. Tu Balde dices ꝙ text. in d. c. j. §. j. quid ſit inueſtitu. ſubdit quod teſtis dixerat non ſolum non reminiſci, ſed etiam non interueniſſe, uel non interfuiſſe. Ludouicus. Ita notat eum Bald. in lectura ſua. Bar. Sed dico ꝙ quamuis uerbũ non interfuiſſe uideatur affirmatiuum,
18 tamen non eſt uerum quoniam † eadem eſt ratio in dicente ſe non interfuiſſe, & dicente ſe neſcire, quia illud non interfuiſſe intelligitur, id eſt, non recordor ꝙ interfuerim, ñec põt aliter intelligi niſi fortè teſtis dicens ſe nõ interfuiſſe cauſam dicti redderet coartando perſonam ſuam loco uel tempore, tunc enim eſſet dictum penitus affirmatiuum, nec poſſet ab eo uariari, ut C. de proba. l. actor. ff. de
19 uerb. obli. l. in illa, & ibi habetur. † Et idem dicerem ſi cum dicto negatiuo teſtis aliquid admiſceret affirmatiuum, puta ſi

ta ſi diceret puto quòd tale quid fuit fa-
ctum, ſed illi facto ego non interfui, tūc
enim eodem modo nō cadit prædicta re-
memoratio text. eſt ad hoc notandus ut
mihi uidetur.ff.de quæſtioni.l.unius §. te
ſtes, & ita debet intelligi alias prædictis
contradicetur. Tu dices quòd ille teſtis
qui deponat in c.j.quid ſit inueſti.dixit ſe
non interfuiſſe tunc cum inueſtitura fie-
ret, ut aperit ibi tex. & ſic ibi cum dicto
ſuo admiſcuit affirmationem. Sed ego re
ſpondeo quòd poſſunt eſſe illa uerba le-
giſlatoris. Et ſi uis omnino quòd ſint
uerba teſtis tamen non concludunt pro-
pterea quòd teſtis ille aſſignet inueſtitu-
20 ram factam eſſe, quia † reſponſio ada-
ptatur ad interrogationem & ſecundum
eam eſt intelligenda; ut ff.de uerb. obli.
l.j.§.ſiquis ſimpliciter, unde ſi teſtis dicit
non interfui tunc cum inueſtitura fieret,
intelligitur, ſcilicet illa de qua interro-
gor, & ſic teſtis non affirmat eam eſſe fa-
ctam, ſed refert uerba interrogationis.

Aliud putarem, ſi teſtis diceret ſcio
inueſtituram factam eſſe, tamen illi in-
terfui ut prædixi, ſicque habetis multas
reſponſiones ad illos text. Ad nonam
rationem reſponſio clara eſt quòd in l.
athletas teſtis non dixit poſtmodum con
trarium ſolemniter imo penituit eum,
ut ibi glo.not.& ego notabam. Ad de-
cimam dicimus illud uerum niſi opinio
communis clarè probetur mala, tunc e-
nim ab ea diſcedendum eſt tanquam à
corruptela, ut dixit teſtis viij. diſtinct.ca.
conſuetudinem, & c.conſuetudo, & ca.
fruſtra, & quaſi per totam illam diſtin-
ctionem, maximè cum pro mea æqua &
rationali opinione ſit caſus legis ut ſupra
eſt demonſtratum. Et pro hoc optimè
facit quod dixerunt Hoſti. & Ioan. And.
21 extra de cōſti.in c.j.ubi inquiunt † com-
munem opinionem non eſſe ſequendam
ubi iudex noſcit illam non bonam, pro
hoc etiam text. optimus C. de uete. iure
enu.l.j.§.ſed neque. Ludou. Abbas
de Sicilia ſequebatur idem in præallega-
to c.j.per dictum text. Bart. Reſtant
aliquæ rationes aliorum doc. quas hodie
retulit Ludouicus, quibus reſponſum nō
apparet. Nec igitur obſtat quod dice-
bat Anton.de Butr. quòd poſſibile eſt ꝙ
dixerit mendacium prius ut partibus cō-
placeret,& poſtea dixerit uerum, quia re
ſpondeo quòd quamuis poſſibilis ſit, ta-
men ius præſumit oppoſitum prima fa-
cie,& eum punit, niſi aliud demonſtret,
22 ut ſupra probatū eſt. Et eodem † mo-
do reſpondeo ad illud Io. de Imo. quòd
non ſic loquitur liberè teſtis coram par-
te ſicut coram iudice parte abſente, quia
licet iſtud uerum ſit,tamen ius cōtra ip-
ſum præſumit.Ad illud do. Abba. de Si-
cilia de ſimilitudine contra torturam cū
iuramento. Ego reſpondeo quod hæc ge
neralis præſumptio ꝙ dictum cum iura-
mento ſit uerum tollitur per prę̄ſumptio
nes iuris ſpecialis urgētes in oppoſitum,
ut eſt caſus de præſumpti. ca.literas & ſic
eſt in noſtro caſu,ut dicta l.eos ij.reſpon-
23 ſo. Ad † tex.in c. inquiſitionis ubi ēt
dico quòd ideo ibi ſtatur ſecundo dicto,
quia primum præſumebatur in fraudem
factum,ut non admitteretur ad teſtimo-
nium, pro hoc quod dicam infra xvj. c.

Ad illud dictum tuum Bald.in tuo cō-
ſilio de teſte qui dicit unum in iudicio &
poſtea contrarium extra, quòd ſtatur pri
mo dicto nec punitur, unde idem dice-
bas eſſe contra eadem ratione reſpondeo
clarè,quia falſum eſt, nam maxima diffe-
rentia eſt inter prędicta.ubi enim dictum
24 † extra iudiciale præcedit, illud præſu
mitur uerum, ſi factum eſt cum debitis ſo
lemnitatibus,& conſequenter ſecundum
falſum,ut d.l.eos ſecundo reſponſo, & c.
per tuas extra de proba.& de præſump.c.
literas, ubi autem extraiudiciale ſequi-
tur primum iudiciale præſumitur uerū,
& ei ſtatur, & conſequenter ſecundum
falſum, licet ſecundum faciat indicium
ſufficiens ad inquirendum contra primū,
ut eſt caſus extra de teſti.c.ſicut nobis.ꝓ-
bat ergo multo magis dictum extraiudi-
ciale præcedens quam ſequens, & ratio
eſt, quia ubi præcedit iam inuentum eſt
illud dictum natum cum præſumptione
ueritatis, quia non habet a quo inualida
tur, ubi autem ſequitur inualidatur per
præſumptionē primi præcedentis. Et
attende

attende Bald. quia tu uehementer errabas, putaſti enim me ſemper uelle ſtari primo dicto extra iudicium. ſed non eſt uerum ut in multis locis ego teuui, ut dixi ſupra hoc lib. 3. 4. & 5. c. Ratio itaq; eſt quia ſecundum ſolemne falſum præſumitur, ut iam eſt dictum, cætera ex præmiſſis ſatis apparent. Ludouicus. Enucleata iam res eſt hæc, clariusq́ue ſub modo multorum quę nunquam hactenus intellexi. Sequere tamen præceptor noſter ſi quid aliud nobis dicturus es.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum licet eneruet teſtis dictum contrarium, an tantas iure habeat ut faciat teſtem de falſo puniri.*

2 *Teſtis ſecundo dicto in quibus caſibus ſtatur, nec de falſo punitur.*

Capitulum xj. in quo ponitur generaliter regula de teſte uario extra iudiciū, & in iudicio, cum ſuis fallentiis.

SATIS liquido ex ſupra demōſtratis apparet colligi poſſe hanc generalem regulam, quòd ſi teſtis parte præſente & cauſa, aliquid aſſerit extra iudicium, & poſtea contrarium, dicit in iudicio ſtari non debet huic dicto, imo teſtis ipſe punitur de falſo. Et idem ſi pro dicto extra iudiciali primo concurrerent aliæ cōiecturæ aut ſufficientia uериſimilia excepto iuramento quòd quā-
1 uis eueruet † dictum contrarium, tamē nō habet tantas uires ut faciat teſtem de falſo puniri, quia tamen regula hęc requirit quaſdā modificationes, ideo ſubiiciamus illas quo plene diſcutiatur hic arti-
2 culus. † fallit itaque primo, quando ſecunda depoſitio facta fuit in tormentis. Secundò quando dictum ſecundum fuit ad finem corruptionis prolatum. Tertio quādo teſtis prima uice depoſuit per uerbum credo, uel per uerbum mihi uidetur, uel per uerbū dubito, uel per uerbum neſcio, uel non recordor, uel per loci, uel per iracundiæ motionem, ſecunda autem uice per uerba ueritatis affirmatiuè ab homine in animo temperato prolata. Quarto ubi expreſſe probaretur primam depoſitionem extraiudicialem fuiſſe falſam. Quinto quando extra iudicium depoſitio non principaliter ꝑpter ſe emanauit, ſed incidenter. omnibus enim his caſibus ſtatur ſecūdo dicto, nec teſtis punitur de falſo, ſed iā de quo libet aliquid indiſtinctè diſcutiamus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis dicto facto in tormentis an ſemper ſtandum ſit, & præſumatur uerius, quàm ſine tormentis.*

2 *Teſtis an poſſit à principio torqueri antequàm aliud depona.*

3 *Torquendus nemo eſt ante quàm uacillet, uel in ſuſpicationem falſitatis incidat.*

4 *Caſus in quibus licet a tormentis inchoare.*

Capitulum xij. de teſte qui uariet in iudicio cum tormentis ab eo quod dixerat extra iudicium.

1 DIXI † ſtari dicto iudiciali facto in tormentis nec teſtem de falſo puniri quamuis præceſſit contraria depoſitio extraiudicialis ueriſimilibus fulcita. probatur hoc clare, quoniam dictum in tormentis ſemper uerius præſumitur ſine tormentis: ut. ff. de quæſtio. l. §. teſtes. & l. ex libero. in prin. ubi ego hoc notabam. Item probatur hoc argumento ſumpto à fortiori, ſi enim hoc caſu ſecundo dicto ubi primum fuit contrarium eodem modo iudiciale & iuramentum: ut eſt caſus. ff. de adul. l. ſi poſtulauerit. uer. ſed ſi negauerit, & dixi ſupra li. primo. 3. c. quanto magis hoc caſu. Idem dicemus de forma iudicij quæ deeſt in primo dicto. Tu dices cur eſt ꝙ teſtis hoc caſu de falſo non punitur. Sed ego reſpondeo quòd hoc caſu cum dictum præiudiciale præſumitur uerum propter tormenta, & conſequenter extraiudiciale falſum, certè ex hac falſitate dicta extra iudicium teſtis non poteſt de falſo puniri, quamuis teneatur aliter de dolo, & criminaliter de crimine ſtelliona-

ſtellionatus, ut diximus ſupra hoc li. c.v. Quærendum tamen pro horum declara
2 tione eſt an † teſtis poſſit a principio tor queri antequam aliud deponat? & quidé ex prædictis uidetur ſequi q ſic. dicimus tamen q regulariter non eſt a tormentis inchoandum.l.j.ff.de quæſtio. in princ.&
3 per totum tit. † nec quilibet homo eſt torquendus antequam uacillet, ut eo.tit. l.ex libero. in prin. uel in ſuſpicionem fal ſitatis inciderit: ut eo.tit.l.unus.§.teſtes.
4 intelligite † ergo prædicta in caſibus in quibus fallit hæc regula, in quibus licet a tormentis inchoare, ut eſt in proditione ſeruorum, & ſimilium quibus nulla fides eſt danda: ut habetur.C. de quæſtio.l.j.& ff.de quęſtio.quaſi per totum,& per Spe. in ti. de teſte.§.j.uerſi. Item q eſt ſeruus. Item intelligatis in alijs caſibus in quibus tortura fieri poteſt ex poſtfacto ut in iuribus præallegatis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis depoſitio facta extra iudicium an habeat uim confeſſionis, in criminalibus quantum ad teſtem.*
2 *Errans non confitetur.*
Intellectus l. generaliter. C. de non numera. pecunia.
3 *Timor ſubornationis non cadit in facto uerè proprio.*
4 *Teſtis quando propter eius depoſitionem, uel eius hæres actione in factum parti laſæ ad intereſſe obligetur.*
5 *Notarii error partibus obeſſe non debet.*

Capitulum. xiij. de teſte qui uariat in iudicio ad finem correctionis, ab eo quod dixerat extra iudicium.

DICEBAM idem ſtandum ſecundo dicto iudiciali cótrario præcedenti dicto extraiudiciali & ueriſimili, ubi ſecúdum dictum emanauit ad finem correctionis, nec tűc teſtem puniri hic eſt attendendum, q ut ſupra probatum apparet.vij.c. huius li-
1 bri † depoſitio teſtis facta extra iudiciű habet uim cófeſſionis in criminibus quãtum ad teſtem, & ſecundum illam regulam.puto itaque q ſicut confeſſioni ſolé niter factæ extra iudicium quis poteſt có tradicere probato errore primæ confeſſionis, per titulum de iuris & facti ign.
2 † & quia qui errat non confitetur: ut.ff. de iur.om.iud.l.ſi per errorem. & ego la tè notabam.C.de non nu.pecu.l.generaliter. in mea repetitione, eodem modo fiat hoc caſu: quoniam eadem eſt ratio. Credo tamen hoc caſu hanc confeſsionis correctionem non ita facile admitté dam ſicut in confeſſione uera & propria ſuper facto proprio ad alios non ſpectan te de qua loquitur.l. generaliter. & iura
3 ſimillima. † Nam hic eſt timor ſubornationis qui non cadit in facto uere proprio.hoc igitur totum iudicis arbitrio relinquendum puto, qui penſata perſonarum qualitate, & cæteris correctionis nihil recipiat: ar.ff.de teſti.l.3.§. tu magis ſcire potes. Idem notandum hic quod admiſſa huiuſmodi probatione erroris & correctionis primi dicti, non propterea ſupereſt parti læſæ in expenſis litis actio de dolo.uel de crimine ſtellio. contra teſtem. & enim qui errat non fatetur:ut.l.non fatetur.ff.de confeſſ.nec relinquitur ſine animo delinquendi:ut.ff. de ſic.l.diuus.& de ſententia exco.c.cum uoluntate in prin. † arbitror tamen te-
4 ſtem hunc, & eius hæredem actione in factum parti læſæ ad intereſſe obligari: ar. eius quod no.iam dixi de tabellione qui per errorem conficit inſtrumentum non
5 ualidum cuius error † non debet parti bus obeſſe, ſed eis tenetur ad intereſſe ut.ff.de re.iur.l.ſi librarius. & per hoc l. ſi.C.de magis.cõue. ubi eſt tex.optimus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis ubi deponit extra iudicium per uerbũ nam affirmatiuum, ſtatur ſecundo dicto affirmatiuo, nec teſtis punitur de falſo.*
2 *Confeſſioni etiam iudiciali non propter ſe, ſed incidenter emanatæ non ſtatur.*

Capi-

Capitulum xiiij. de teſte qui deponit in iudicio affirmatiuè, contra id quod extra iudicium dixerat non affirmando.

1 NARRABAM poſt hæc quòd † ubi teſtis deponit extra iudicium per uerbum non affirmatiuum ſtatur ſecũdo dicto affirmatiuo, nec teſtis punitur de falſo, hoc probatur à fortiori per ea quæ diximus ſupra li. j. v. vj. vij. capitulis ſi bene inſpiciatur. Sed quærendum eſt hic an teſtis puniatur in aliquo ad aliquod planè dicimus quòd non: quia prima depoſitio nemini præiudicium attulit, & potuit ſecũda uice melius recordari, & ad ſaniorem memoriam redire, ut ſatis demonſtratũ eſt in prædictis locis. Deinde narrabã q ubi apertè probatur primam depoſitionem extra iudicium fuiſſe falſam, ſtandum erit ſecundo dicto directo contrario facto in iudicio, nec teſtis punietur de falſo. & hoc probatur fortiter per dicta ſupra li. xiij. c. quod hic breuitatis cauſa non repeto.

Vltimo dicebam hoc caſu ſtandũ eſſe ſecundo dicto niſi extraiudicialis depoſitio non principaliter propter ſe, ſed incidenter emanauit: probatur argumento ſumpto a minori. Nam dictum hoc extra iudiciũ habet uim confeſſionis quantum ad teſtem.

2 † Sed confeſſioni etiam iudiciali non propter ſe, ſed incidenter emanatæ non ſtatur: ut nó. glo. C. de libe. cauſ. l. ſi filius. & egomet dicebam. ff. de cuſto. reo. l. ſi confeſſus. & eſt pro hoc gl. ſingularis ſecundum quoſdam. 50. di. ex pœnitentibus. in glo. magna circa fi. ergo multo minus ſtabitur confeſſioni extraiudiciali incidenter emanatæ. Repetendum quoque ad omnes has fallentias illud generale Inno. in c. preterea. de teſti. cogen. ab omnibus approbatum, ut dicebam ſupra li. j. ultimo c. in fi. q quanuis omnibus his caſibus ſtetur ſecundo dicto, tamen ſemper fatẽdum eſt aliquid ei detrahere ex primo contrario, quod menti tenetur. Ludouicus. Hoc ij ſum tenuit Abbas de Sicilia extra de j roba.

per tuas. loquendo in proprijs noſtris terminis indiſtinctè, non cogitando ſuper hoc an interuenerit partis præſentia in dicto extraiudiciali, uel nõ interuenerit. Bartol. Placet quia tale dictum in iudicium facit contra teſtem, ut prædixi, & hæc ſatis ſint ad primam partitionem uariantium teſtium in iudicio, & extra iudicium. Bal. Pulchre expeditum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis in prima uice dixit unum in iudicio, deinde aliud contrarium extra iudicium cui dicto ſtandum.*

2 *Teſti in articulo mortis dicenti ſe falſum tuliſſe teſtimonium, & iudici dicenti in eodem articulo ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam, an credendum ſit.*

3 *Confeſſio facta in foro poli, fidem non facit in foro fori.*

4 *Intellectus ad c. ſicut nobis. de teſtibus.*

5 *Veritatem an quis præſumatur dicere in mortis articulo.*

Capitulum xvij. de teſte qui dixit unũ prima uice in iudicio, ſecunda uice contrarium extra iudicium.

Secunda pars principalis.

1 SEQVITVR altera pars de teſte † q prima uice dixit unũ in iudicio deinde aliud cõtrarium extra iudiciũ, qui quidem articulus uidetur expeditus. Primo igitur uideamus an ſtãdum ſit hoc caſu primo dicto, uel ſecundo. Et equidem proculdubio ſtari debet primo ut eſt caſus extra de teſti. c. ſicut nobis. facit. C. de non nu. pecu. l. generaliter in fi. uer. ego idem dicebam in l. eos. ff. de fal. Ludouicus. Tu Bal. idem dicebas poſt Bar. in l. illa generaliter. Barto. Dicebamque idem. ff. ad Sillc. l. ſi quis in graui. §. ſi quis moriens, per illum tex.

2 † ubi plus notanter ſcribebam, q ſi teſtis in mortis articulo conſtitutus confitetur ſe falſum tuliſſe teſtimonium aut iudex in mortis articulo conſtitutus confitetur

tetur ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam nihilominus his dictis extraiudicialibus non eſt ſtandum, niſi aliter probetur per dictum capitulum ſicut. Ludouicus.

Idē ſequebatur dominus Ang. & ego etiam in eodem.§.ſi quis. & tu Bal. idem etiam dicebas.C.de teſti.auct.ſi dicatur. Bartolus. Facit pro hoc dicto meo notabile dictum Io.An. in additionibus ſuis in c.fi. de tempo.ordi. ubi dicit ꝙ ſi homicida confeſſus eſt ſacerdoti in foro pœnitentiæ ſe homicidium commiſiſſe. & poſt cortinam ſteterunt duo teſtes qui talem confeſſionem intellexerunt tamē huiuſmodi teſtes in iudicio recipi, non poſſunt ad hanc confeſſionem probandā
3 quoniam † confeſſio facta in foro poli fidem non facit in foro fori. quod ſingulare & notabile dictum eſt. Item uideamus an teſtis ille puniatur de falſo. & hic attendite: quia cum ſtatur hoc caſu primo dicto, ut nunc dixi, certè non poteſt ex eo puniri de falſo, facit tamen hoc ſecundum dictum ſufficiens indicium ad inquirendum contra primum, ut dicto c.
4 ſicut. Ludouicus. † Ad idem no.in d. §.ſi quis.ſi igitur adhibita diligenti inquiſitione inueniretur teſtem prima uice falſum dixiſſe, hoc caſu bene puniretur de falſo per capitulum illud quod ſic intelligo. Baldus. Bartole nonne in ultimo articulo uitæ præſumitur ſemper quis
5 † ueritatem dicere? ut. C.de prob.l.qui teſtamentum.ff.de le.ij. l.Lucius.§. quiſquis.de leg.iij.l.cum quis.§.Titia. ſi igitur ueritatem hoc caſu quis dicere præſumitur, in ſecundo dicto, puniendus uidetur ex primo contrario. Bartolus.

Reſpondeo illud quod dicis quòd ueritatem præſumitur quis dicere in mortis articulo eſt uerum, niſi præſumptiones ualidiores concurrant pro alio dicto contrario. Sicque eſt in noſtro caſu propter formam iudicij, & iuramentum. argumento.ff.de fal.l.eos. ij.reſponſo extra de præſum.c. literas. cum concor. Poteſt etiam dici ꝙ quanuis præſumatur uerum dicere in mortis articulo, tamen propter hoc non fit indicij ſufficiens probatio: argumento.ff. de pigno.l.Caius. ſecundum glo.in d.c.literas. unde in propoſito ſatis eſt ꝙ indicium faciat ſufficiens ad inquirendum. reſponſio prima tamen melior eſt.Sicq; expeditus iam omnium uariantium teſtium tractatus in iudicio, & extra iudicium. Tranſeamus nunc ad tertiam partem principalem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes uariantes in diuerſis inſtantiis an falſo puniendi.*
Intellectus ad l.eos.in iii.reſponſo.ff. ad leg. Cornel.de falſis.& nu.2.cum ſequentibus per totum capitulum.
2 *Probationes factæ in iudicio ſummario nullam faciunt fidem in plenario.*
3 *Iudiciorum diuerſitas poteſt etiam in plenariis diuerſis modis conſiderari.*
4 *Probationes factæ in una cauſa fidem faciunt etiam in alia omnino diuerſa inter eaſdem perſonas.*
5 *Acta facta inter quaſdam perſonas non faciunt fidem inter alias diuerſas, non inſpecto an cauſa ſit eadem de qua litigās, an diuerſa.*
6 *Acta & probationes non nocent, uti ſententia non nocet.*
7 *Teſtium uariantium diuerſis temporibus in eadem inſtantia nulli dicto ſtatur.*
8 *Producens teſtes pro ſe non poteſt illos productos poſtea contra ſe repellere. & nume. 9.*
Intellectus ad l. generaliter. §. fin. in fi.& §.iudex autem in fi C.de reb.credi.& l. ſi quis teſtibus.C.de teſtibus.
9 *Iudex poteſt ex officio teſtes punire, quos pars accuſare non poteſt.*
Intellectus ad § ſi uero quidam.in fi.in auc. de teſtibus.l.nullum.C. de teſti. & l.qui falſa.ff.eo.
10 *Publicatis atteſtationibus, & cognitis teſtificatis, teſtes non recipiuntur iterum ſuper eodem.*
11 *Intellectus ad l. fin.C.de teſtibus.*

Tertia

Tertia pars principalis.

CAP. PRIMVM.

1 SEQVENS eſt alia diſputatio † ua
riantium teſtium in iudicio in diuer
ſis inſtantijs in qua quidem uiuens
ego ſimpliciter dicebam teſtem de
falſo puniendum, & conſequenter eius
dicto nullatenus ſtandum. ff. ad l. Corne-
liam de fal. l. eos. per illum tex. iij. reſpon
ſo qui hòc optimè probat inſpecto alio
intellectu glo. ibi poſito, quæ uult quòd
tex. ille loquatur in eo qui dixit diuerſa
teſtimonia in eadem cauſa pro diuerſis
perſonis, qui intellectus ad illum tex. nõ
eſt bonus, quamuis in ſeipſo ſit uerus. Nã
ſecundum illud nihil diuerſificaret ille
uerſi. à primo reſponſo illius. l. ut ibi ſcri
pſi. & probatur hæc ſententia. ff. de teſti.
l. qui falſa. iiij. q. iij. uer. item qui falſo uel
uario. Sed nunquid idipſum altius re-
petamus ſimulque quando ſtãdum ſit in
diuerſo iudicio declaremus. Conſide-
randum igitur quòd teſtis nonnunquam
eſt uarius in diuerſis iudicijs primo exi-
ſtente nullo altero ualido, & hoc quid iu
ris ſit ſatis hodie diximus ſuprà li. proxi.
xj. c. Quandoque uarius eſt in diuerſis iu
dicijs ualidis primo exiſtente ſummario
altero plenario, & hoc quamuis non ſte-
tur primo dicto quoad principalis cau-
ſæ, uictoriam: quia probationes factæ
2 † in iudicio ſummario nullam fidem fa
ciunt in plenario: ut eſt tex. de teſti. c. ue
niens. & cap. cum in tua, ſtatur tamen eo
quantum ad hoc ut credulitas eneruetur
ex ſecundo dicto, & teſtis puniatur de fal
ſo: ut no. Inno. & gloſſ. Ber. in ca. ueniens
ut hodie quoque diſcutiemus li. ij. vij. c.
circa finem. Interdum uariat teſtis diuer
ſis iudicijs plenarijs, & hic dubitationem
afferre uidentur iura quædam in quibus
habetur quòd probationes factæ in una
cauſa etiam plenaria, fidem non faciunt
etiam in alia ut. l. ſed etſi poſſeſſori. §. fin.
cum. l. ſequen. ff. de iureiuran. ut not. glo.
C. de eden. l. ij. & ibi per omnes Docto.
& iudi. ſol. l. cum lite mortua. & ibi ego
plene notabam. Ex his enim apparere ui
detur quòd huiuſmodi teſtis non poſsit
puniri tanquam uarius, cum ſecundum
dictum habeatur ut primum. Sed ta-
men pro huius intellectu attendite: quia
3 † iudiciorum diuerſitas poteſt etiam in
plenarijs diuerſis modis conſiderari. Et
enim cauſa quandoque eſt eadem ea-
demque perſonæ litigantes diuerſæ ta-
men inſtantiæ ut eſſet inſtantia in cauſa
appellationis in caſibus in quib. licitũ eſt
eundẽ teſtẽ iterũ ꝑducere: ut habetur. C.
de tẽpo. app. l. ꝑ hãc. & C. de appel. l. eos
in pri. & extra de teſti. c. fraternitatis. hoc
enim caſu ſi teſtis deponit contraria ſu-
per eodem in his diuerſis inſtantiis, nulli
dubium quòd teſtis punitur de falſo, &
ſtandum erit primo dicto, quia atteſtatio
nes factæ in caſu iſto in prima inſtantia
faciunt fidem in ſecunda etiam quo ad
cauſam principalem, ut C. de arbi. l. cum
anna. §. fi. & probatur in l. properandum
§. fi. C. de iudi. & C. de teſti. l. fi. & de teſti.
præſentata, nec repugnant contraria præ
allegata, quia hoc caſu locum habent, &
hic poteſt eſſe unus intellectus ad præal-
legatam l. eos iij. reſponſo. Quandoq;
cauſæ ſunt diuerſæ conſequenter quoq;
inſtantiæ eædem, tamen ſunt litigantes
perſonæ ut ſi ago prius coram poteſtate
contra te ex mutuo dicens me filium &
heredem Titij, & quòd Titius tibi mutua
uit hodie. Aut ago contra te commo
dati coram capitaneo dicens me filium
& heredem Titij, & quòd Titius commò
dauit tibi, hoc enim caſu ſi idem teſtis ua
riat ſuper eodem fortè ſuper illo defilia-
tione, idem dicendum erit quod ſupra
proximo caſu, puniretur enim teſtis ex
ſecundo dicto & ſtabitur primo indubi-
tanter etiam in cauſa principali, quia
4 † probationes factæ in una cauſa fidem
faciunt etiam in alia omnino diuerſa in-
ter eaſdem perſonas, ut probatur in l. cũ
anna. §. fi. C. de arbi. & in præallegata l. fi.
C. de teſti. & C. de libera. cauſa l. iube-
mus, nec quidquam repugnant contra-
ria, quia illud habet locum inter diuer-
ſas perſonas, nos loquimur inter eaſdẽ;
& hic poteſt eſſe intellectus ſecundus ad
dictam l. eos iij. reſponſo de fal. & his

duobus modis intelligo gloſſ. illas ordinarias in d. c. literis, & de proba. cap. per tuas, & de teſti. cum in tua & c. ueniens, dum ibi uoluit quòd ubi teſtis aſſerit cõtraria diuerſis temporibus ſtãdum ſit primo dicto, quamuis text. præallega. c. per tuas & ca. literas nihil faciant quare loquuntur in prima depoſitione extra iudicium, ut diximus ſupra lib. hoc vij. cap. Semper tamen intellige niſi in ſecundo iudicio ad diuerſum finem fuerit actum, ut quia prius ciuiliter, nũc criminaliter, quo caſu acta in uno iudicio fidem non faciunt in alio, ut no. gloſſ. not. in l. ſiquis a ſe fundum C. ad l. Iul. de ui. ubi ego ipſe notabam, & latius tractabam in l. ij. ui. bo. rap. punitur tamen teſtis uarius qa quo ad eum ſtatur primo dicto ut nunc dicemus in ſequentibus. Quandoque diuerſæ cauſæ ſunt & diuerſæ inſtantiæ. Item omnino litigantes perſonæ, ut eẽt ſi mihi relicta ſunt centum à Titio mortuo ſub conditione ſi nauis ex Aſia uenerit: & alia centum a Sempronio mortuo ſub cõditione ſi eadem nauis ex Aſia uenerit egi ego produxi Caium in teſtem qui dixit nauem aduenisse. Tu egiſti & eundem Caium produxiſti qui oppoſitum aſſeruit, & hoc caſu notetis quòd quamuis Doct. repugnent contraria præ-
5 allegata: quia † acta facta inter alias perſonas non faciunt fidem inter alias diuerſas nõn inſpecto an cauſa ſit eadẽ de qua litigatur: uel diuerſa: ut probatur in illa l. ſed ſi poſſeſſori. intelligendum eſt uerum quo ad effectum cauſæ principalis de qua agitatur. & hoc loquuntur iura illa quantum ad teſtem. aut qui iterato deponit ſuper eodem inter diuerſas bene: fidẽ facit prior atteſtatio ſua, ut ſi ab ea uariat puniatur de falſo. caſus eſt in præallegata. l. eos. iij. reſponſo & hic eſt alius modus intelligendi illam & pro hoc qđ ego ipſe notabam ibidem in iij. cõtrario. & per Innoc. optimè extra de teſti. c. ueniens. Et quod dixi nunc de teſte qui dixit unum in ciuili deinde aliud in criminali. Quandoque autem cauſa eſt eadem diuerſæ tamen inſtantiæ, & diuerſæ litigantes perſonæ, uerbi gratia, pone cõ

ſocium uel cohæredem egiſſe pro parte ſua, deinde conſocium uel cohæredem egiſſe pro parte altera, certè probationes factæ in primo quicquam non præiudicant alijs, per iura illa contraria, licet faciant qualem qualẽ fidem: ut. ff. de appel. l. à ſententia, in prin. præiudicabunt teſti plenè, ut nunc eſt demonſtratum, & hic eſt quartus intellectus intelligendi dictam. l. eos. iij. reſponſo. Poteſt etiam l. illa ſecũdum hunc ultimum modum aliter exemplificari: pone enim diuerſitatem perſonarum in iudicibus, uerbi gratia unus iudex inquiſiuit contra aliquem reum quem cõdemnauit, deinde remiſit eum ad alium iudicem cum toto proceſſu & ſententia pro executione, quæ ſibi de iure non competit: ut contingit in doctore qui non exequitur ſententiam ſuã, ſed alius pro eo: ut no. C. de epiſ. audi. l. epiſtolam, certè hoc caſu iudex ad quem reus eſt remiſſus poteſt nõ ſtare illi proceſſui ſi uult, & iterum crimen examinare: ut ego ipſe notabam in l. diuus de cuſto. reo. per tex. ad hoc ſumme notandum in auct. de ſanc. epiſ. §. ſi uerò crimẽ. colla. ix. finge igitur eum hoc facere certè iam habemus diuerſam inſtãtiam quã uis eadem cauſa ſit, habemus iterum diuerſitatem perſonarũ in iudicibus, ſicq; teſtis puniretur ſi hac ſecunda uice iurabit per eandem. l. eos. iij. reſponſo quam ita intelligatis. Bald. Probè iam diſcuſſus eſt illius. l. intellectus. Bartolus. Præterea notanda ſunt quædam ex præcedentibus. Nos enim habemus regu-
6 lam quòd † cui non nocet ſententia nõ nocet acta nec probationes: ut no. Inno. de teſti. c. cum cauſam. & c. ueniẽs, & probatur. ff. de manu. l. lege Iulia. & Papia. & ex his quæ ego ipſe notabam in l. ſi mater. §. fi. ff. de excep. rei iudi. certe hoc eſt uerum niſi quantum ad teſtem. quãquam enim ſibi non nocet ſententia ut probatur ff. de his qui notãtur infamia nocebit ſibi atteſtatio ſua repugnans primæ emanatæ in alio iudicio ut patet ex prædictis. Item uera eſt regula illa directò & principaliter, per indirectum autem & conſequenter quamuis alicui non noceq

ſententia

ſentētia tamen poſſunt nocere atteſtatio
nes.pone enim ꝙ teſtis uariat in alio iudi
cio certè eius dicto non ſtabitur propter
primum contrarium in alio iudicio ema
natum,ut dictum eſt,ſicque pars damni-
ficabitur ex atteſtatione contraria quā-
uis non ex ſententia lata in primo iudi-
cio : quia non poterit ex dicto illius te-
ſtis ſe fundare , ut ex ſe patet . Baldus.
Dic quæſo mi præceptor, nonne dice
7 bas hodie ſupra li.iiij.c.non ſtari † alicui
dicto neque primo neque ſecundo te-
ſtis uariantis diuerſis temporibus in ea-
dem inſtātia?cur ergo non idem ius in ca
ſu iſto in diuerſis inſtantijs ubi inquis ſta
ri primo dicto inter eaſdem perſonas,
eadem enim prima fronte utroque caſu
ratio apparet . Bartolus . Bona eſt
hæc tua hæſitatio,breuibus tamen uerbis
reſpondeo ,ſi rectè conſideras iura quæ
uolunt non ſtari ſecundo dicto teſtis cō-
trario in inſtantia diuerſa emanato,ideo
hoc uolunt ꝙ teſtis hac uice præſumitur
ſubornatus : & falſum dicere : ut no.per
Inno.extra de teſti.c.præterea facit quod
no.gloſſ in auc.de teſti.§.quia uerò . &
quod habetur extra de teſti.c. fraternita-
tis, cum ſi ideo ſtatur primo dicto rema-
nente uero & ualido inter eaſdem perſo
nas,ut ſupra dixi . Item ſi rectè conſi-
deras quæ diximus ſupra li.j.ſecundo.c.
non eſt dare teſtem uariantem in eadem
inſtātia diuerſis temporibus,niſi in duo-
bus caſibus , ubi per iudicem repelliur
ex officio ſuo ad declarationē dicti ſui,
uel redditionem cauſæ & ſimilia . Item
ubi ſuper diuerſis deponit incompaſſi-
bilia, his omnibus caſibus ceſſat omnino
ſubornationis præſumptio ut diximus de
teſte qui repetitur ex officio,eo.li.j.c.iiij.
& de teſte qui deponit incompaſſibilia
idem uideretur, meritò quoq; ſi his caſi-
bus uariat teſtis , non ſtatur primo dicto
neque ſecundo,quia incertum eſt in quo
dictum falſum expreſſerit . Bal. Quid
8 rurſum dices Bartole?nonne † produ-
cens teſtes pro ſe, non poteſt illos produ
ctos poſteà contra ſe repellere: ut.l.gene
raliter.§.fi.in fi.& §.iudex autem.in fi.C.
de rebus credi.& l.ſi quis teſtibus.C.de
teſti. Ex quo uidetur idem dicendum
in caſu noſtro : quia hic in prima inſtā-
tia depoſuiſſe reperitur pro eo contra
quem ſecunda uice depoſuit . Barto-
9 lus . Fateor . Sed quid ad nos † quam-
uis enim pars non poſſit teſtes accuſare,
tamen iudex poterit ex officio punire:ut
in auctēn.de teſti.§.ſi uerò quidam.ad fi.
C.de teſti.l.nullum.ubi de hoc per gloſſ.
& ff.de teſti.l.qui falſò,præterea reſpon-
deo & melius ꝙ imo poterit ipſa pars te-
ſtem recuſare & arguere . Nā illud quod
dicitur producens pro ſe non poteſt po-
ſtea reprobare , eſt uerū ex defectu perſo
ſonæ.quia eius perſonam intelligitur ap-
probaſſe ita loquuntur iura illa. & facit.
ff.de adul.l.ſi uxor.§.fi.ex defectu tamen
teſtimonij fortè ob uariationem uel falſi
tatem bene poteſt teſtem reprobare,etiā
ſi milies pro ſe produxiſſet : ut expreſſe
probatur ex tex. in prææallegata.l.ſi quis
teſtibus . Bal. Quid iterum dices
10 † nonne poſt publicatas atteſtationes &
cognita teſtificata teſtes iterum non re-
cipiuntur ſuper eodem.C.de proba.auc.
at qui ſemel.& in auc.de teſtib.§.quia ue
rò.& no.ff.de rei uendi.l.officium . extra
de teſti.c.fraternitatis.c.ſeries.c.ex teno
re.&.c.intimauit . Conſtat enim quòd
atteſtationes erant ſemel publicatæ in
primo iudicio . Bar. Clarè reſpon-
deo.quandoque iudicium ſecūdum agi-
tur cum diuerſis perſonis , interdum in-
ter eaſdem . caſu priore non eſt uera re-
gula illa cū acta facta cum aliquibus non
faciunt præiudicium alijs perſonis, ut ſu-
pra diximus . Certè neceſſe eſt teſti ite-
rum in alio iudicio produci ad proba-
tionem . in altero caſu fateor contrariū .
11 † Sed tamen attendite: quia illud eſt ue
rum in eadem inſtantia , in diuerſis autē
inſtantijs poſſunt iterum teſtes recipi ſu-
per eodem,& publicari non obſtāte prio
re receptione & publicatione . caſus eſt
quem ego tibi notabam in l.fi.C.de te-
ſti. Ludouicus . Similes eſt ſecun-
dum Ang.in l.quidam tabularum in fi.ff.
de fur. Bar. Nihil facit illa lex : quia
teſtis ibi prima uice non uerè depoſuit,
nec aſſertiuè locutus fuit, ut hodie dice-
bam.

bam ſupra li j.viij.c.deinde in multis caſibus poſt uarias atteſtationes iterum licet teſtes recipere, quos ego plenè tractabã, & ibi omnes doctores in d.auct. at qui ſemel,& per Io.An.in c.ex tenore.de teſti. & per alios Canoniſtas in clemen.de teſti.eo.ti.& per Legiſtas in l.per hanc.C. de tempo. appella.omnibus itaque alijs caſibus locum habere poſſunt contraria dicta de teſte uario diuerſis iudicijs.

SVMMARIVM.

1 *Varius teſtis in diuerſis iudiciis an de falſo puniendus.*

2 *Caſus in quibus ſtatur ſecundo dicto, teſtium omiſſo primo.*

3 *Subornationis tantus metus non in diuerſa inſtantia, ſicut in eadem.*

Capitulum ſecundum in quo ponitur generalis regula cum fallentijs de teſte uariante in diuerſis iudicijs.

1 IN Summa ex præcedentibus non malè notare poſſumus teſtem † uarium in diuerſis iudicijs de falſo puniendum,& nulla fide dignum in ſecundo dicto. ſed ſtare dicto primo inter eaſdem perſonas niſi fortè iudiciũ prius fuiſſet ſummariè, uel nulliter agitatum.

Fallit autem regula in aliquibus caſibus. primo quando dictum fuiſſet in tormentis habitum, primum autem ſine tormentis. Secundo ubi primum dictum nõ fuit ueritatis omnimodo aſſertiuum, uel emanauit per iocum, uel iracũdiam.

Tertio quando primum dictũ fuit ſine iuramento, ſecundum autem cum iuramento. Quarto quando teſtis deponit prima uice ſine cauſa, uel cum cauſa inſufficienti, uel non uera. Quinto ubi expreſſe probaretur primam depoſitionem fuiſſe falſam ſecundam autem uerã.

Sexto ubi coiecturæ pro aliquo ex his dictis contrariæ concurrerent. omnibus
2 enim his caſibus † ſtatur ſecundo dicto, præter quam in ultimo in quo ſtatur illo dicto pro quo concurrunt coniecturæ. Si diuerſitas perſonarum non repugnat, & aliquibus caſibus teſtis punitur, & in aliquibus non, ut ſatis euidenter omnia colligi poſſunt ex dictis ſupra li.j.iij.c.uſque ad fi. quæ omnia hic breuitatis cauſa non repetimus, & eo ſemper uniuerſali ante poſito, & huic dicto cui ſtatur ſemper ex dicto cõtrario aliquid detrahitur: ut not. Inno.in c.præterea extra de teſti. & dixi ſupra quanuis ſit eadem ratio inter hos caſus, ubi hæ uariæ depoſitiones emanãt in una & eadem inſtantia, & in diuerſis inſtantijs tamen in uno ſolo differentiam inuenimus. Etenim quanquam in eadem inſtantia ſi teſtis qui prima uice depoſuit non aſſertiuè poſtmodum ex interuallo reuertitur pro primo motu, uel producitur ab aliqua partium, & uult deponere aſſertiuè, nõ ſtatur eius dicto propter timorem ſubornationis, ut diximus ſupra li. primo. viij.c. tamen in his diuerſis aliud dicere debemus, ſtari enim debet ſecundo aſſertiuo omni caſu,ubi licitum eſt hunc teſtem iterum producere, & hic diſtinguam an a parte producatur, uel a iudice uocetur ex eius officio. & enim nõ
3 eſt tantus † metus ſubornationis in diuerſa inſtantia ſicut in eadem.fortè enim ſi fuerunt diuerſi litigantes neſcient partes eundem teſtem ſuper eadem re aliàs depoſuiſſe. Item fortè longum tempus fuit inter primam & ſecũdam, ex quo poterit teſtis cogitando, & recogitando tandem reminiſci, licet prius fuit oblitus: argumento.l.iij.§.Nerua.ff. de acqui. poſſ. & l.peregrè.eo.ti.cum concor. & pro hoc optimè facit tex.l.quidam tabularum.de fur.& ff.de dam.infec.l.qui bona.§.ſtipulaturus.cum ſi. omnes in diuerſis inſtãtijs loquuntur, nec diſtinguunt qua uice teſtis in diuerſa inſtantia producatur, ſed ſimpliciter uolunt ſtari ſecũdo dicto aſſertiuo. Baldus. Non alia mi præceptor hodie es declaraturus. Bartolus.

Etiam uidetur huiuſce confirmandæ reſtant pauca quædam.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis coram arbitro uarius an puniendus, & a quo?*

Capi-

Capitulum tertium de teſte qui uariat coram arbitro.

QVAERENDVM eſt quid ſi teſtes uariant coram arbitro quia
1 † quædam hæſitatio paucis uerbis expediretur. dicimus itaque q teſtis qui eſt uarius coram arbitro uariaſſe uidetur in iudicio qui his iudicis moram habet in procedendo, ut. ff. de arbi. l. j. & C. eo. l. ne in arbitris. §. ſin autem C. de iudi. l. rem non nouam. nec curo q arbiter non habeat iuriſdictionem, ſed notionem. ff. de uerb. ſigni. l. notionem in prin. Nam hoc caſu non puniet teſtem arbiter. Sed iudex ordinarius loci. C. ad l. Cor. de fal. ubi falſi. cum ſimilibus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis varians coram a quo puniri debeat.*
2 *Arbitramentum plus ſapit de cōtractu quàm de iudicio.*

Capitulum quartum de teſte uariante coram arbitratore.

1 TRACTANDVM † quid ſi teſtis eſt uarius coram arbitratore. Et quidem reſpōdendum uidetur prima fronte idem eſſe ac ſi teſtis de-
2 poneret extra iudicium: quia † arbitramentum plus ſapit de contractu quam de iudicijs: ut in auc. de defen. iudi. §. fi. in gl. notabili. no. C. de iudi. in auc. ſi uero contigerit. Sed tamen contrarium credo, & enim hic cōmittitur falſitas in re quæ affert partibus utilitatem, & præiudiciū, ſcilicet in probatione, & puto itaque per iudicē de falſo puniri debere, & pro hoc quod no. gloſſ. C. de falſis, in l. damnis, in uerbo priuatas. Et quod ego ipſe notabam, in l. j. §. qui in rationibus, de fal.

Deinde quanquam arbitramentū plus ſapiat de contractu quàm de iudicio, tamen omnino aliquid de iudicio ſapit, illud certè ſufficit quantum ad teſtem puniendum quòd iudicium habeat apparentem formam iudicij quanuis non ſit uerū iudicium, ut hodie dicebam ſupra libro ſecundo. xj. c.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis uarius coram iudice, procedente ſine figura iudicii an tanquam falſarius puniendus.*
2 *Teſtes per ignorantiam, uel obliuionem, uel alium errorem uariantes non puniuntur.*
3 *Falſitas, ut ſit punibilis dolum requirit.*
4 *Clauſula generalis in fine appoſita ad omnia præcedentia referenda eſt, quando commode poteſt.*

Capitulum quintum de teſte uario coram iudice ubi procedit ſine figura iudicij.

1 ITEM quærendum quid ſi teſtis uariat † coram iudice in caſibus in quibus proceditur ſine figura iudicij, & hoc quidem dicimus, quòd quāquam prima facie uideatur idem eſſe ac ſi depoſuiſſet extra iudicium ubi remota figura iudicij cum uideretur eſſe iudicium, ut ego ipſe notabam, in l. j. quē. iu. leſæ ma. crimen proce. xj. col. in mea gloſſ. magna ſuper uerbo figura iudicij, in prin. tamen ſatis eſt q falſitas ex huiuſmodi uariatione committatur in actu qui alijs præiudicat: & quia licet iudicium ſit ſine figura iudicij, tamen omnino teſtes in eo producti iurant, ut ego notabam in dicto uerbo figura iudicij. ſicq; quātum ad teſtem iudicium iſtud habet figuram ſuam quod ſolum ſufficit, ut dictum unum quandoque ad omnia ſupradicta generaliſsimū
2 notetis. quòd ſi † poteſt probari ulla uia quòd teſtes per ignorantiam, uel obliuionem, uel alium errorem uariauerint putando utraque uice uerum dicere, cer-
3 tè tunc teſtes nunquam punientur. † Nam falſitas punibilis dolum requirit, ut dictū eſt, & hoc eſt expreſſum in auc. de teſti. §. ſi uero quidam. ad fi. col. vij. Nec dicas q tex. ille loquitur in pluribus inuicem contradicentibus: qa imo tex. ille in ſui prin. loquitur in contrarietate unius, tantum
4 ad ſeipſum. † Clauſula itaque generalis

lis in ſi.illius text. poſita ad omnia præcedentia referenda eſt, poſtquam commodè poteſt: ut. ff. de iur. om. iudic. l. ſi idem cum eodem. §. fi. C. de libe. præte. l. j. ff. de leg. j. talis ſcriptura.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtimonia falſa, uaria, uel diuerſa quæ ſint.*
2 *Teſtis interrogatus ſuper commodato, reſpondens ſuper mutuo, an falſarius dicatur.*
3 *Verba teſtis impropriantur, ut eius dictum ſaluetur.*
4 *Teſtes communiter idiotæ eſſe ſolent, neſcientes uerborum propriam ſignificationem.*
5 *Ignorantiæ ratio in teſtibus iuris peritis ceſſat.*
6 *Teſtis deponens quòd Sempronius interfecit Titium, qui interfecit Ioannem, an falſidicus dicatur, ſi probetur Sempronium non interfeciſſe Ioannem.*
7 *Relatiuum qui, quid deſignet.*
8 *Teſtis an falſarius dicatur, ſi dicat quid factum tempore guerræ: quod paulo ante, uel paulo poſt factum fuit.*
9 *Facta incontinenti uidentur ineſſe.*
10 *Teſtis dicens tales actus factos eſſe ſimul, ſi non eſt falſus, ſi probatur alterum factũ eſſe in principio diei, alterum in fine.*
11 *Simul fieri quæ dicantur.*
12 *Intellectus ad l. ſi dicat. iuxta prin. in uer. ſin autem ordo. ff. de excu. tut.*
13 *Teſtis dicens Titium ſemper poſſediſſe, an falſarius dicatur, ſi probatur aliquando in poſſeßione non fuiſſe. & nu. 14.*
14 *Dictio ſemper, quomodo exponatur.*
15 *Poſſeßio uera per quos actus probetur.*
16 *Verba teſtis ciuiliter intelliguntur.*
17 *Teſtis uerba humane ſunt intelligenda.*
18 *Teſtis dicens Titium olim filium Sempronii, an de falſ. arguatur, ſi probatur Sempronium uiuere.*
19 *Dictiones olim, quondam, & iamdudum, quid ſignificent.*

Capitulum ſextum in quo diſcutitur quæ ſint falſa teſtimonia, & quando uerba teſtis impropriantur, & non ſunt falſa.

TRANSEAMVS ad quædam utilia pro caſuum præcedentium clariori intelligentia. Et primo uidea
1 mus quæ † ſint teſtimonia diuerſa de quibus loquitur. l. eos. Et quidem ibi dicebam, & quidam alij diuerſa teſtimonia eſſe. i. falſa, uel. i. uaria, uel. i. aduerſa. Egoq; ibi uiuès ſingula diſcutiebam, nũc autem aliàs omnia ea repetamus falſa teſtimonia ibi eſſe dicebam contrarietatem qui falſum dicit doloſe. Nũc addo pro hoc tex. C. de fal. l. nec exemplum. & quod ego ipſe notabam. ff. ad l. Corn. de falſis. l. quid ſit falſum. Rurſum addo quòd falſarius eſt teſtis qui in iudicio deductus doloſe falſa ſupprimit, uel tacet, ut hodie ſatis diſſeruimus, li. j. c. ix. Item quòd is eſt falſus qui doloſe deponit in ipſo iudicio, non ſic ſi extra iudicium etiam interueniente iuramento: quia hic nõ propriè falſus eſt, quamuis aliter puniatur, ut ſupra etiam diximus li. ij. iij. iiij. v. c. Sic eſt tractandum quid ſi teſtis interrogatus
2 † ſuper commodato reſpõdeat ſuper mutuo, dicemus ne eum falſarium? nõ quidem. & enim ſaluandum eſt dictum ſuum in commodato, ut ſic mutuum pro commodato interpretetur; ut ego ipſe pulchrè not. bam. C. de his qui ex pub. rationi. l. x. & facit quod ego ipſe notabam C. de uſufruc. l. j. in fi. & l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi iurauero. ff. de iureiuran. dum dicebam teſtem deponentem relictum eſſe uſumfructum rei quæ conſumitur uſu, ſaluari in ſimplici uſu,
3 † & hoc modo ad ſaluandum teſtem uerba impropriari quod eſt no. Facit ad hoc etiam gloſſ. dicens impropriari uerba teſtis, ut ſaluetur eius dictũ. ut l. ſtipulatio iſta. §. hoc quoque. de uerb. oblig. & attendite: quia hæc
4 ipſa uerba exiſtimo in † teſtibus idiotis quos communiter eſſe tales conſtat neſciuntq; uerborum propriam ſignificationem: ut no. C. de teſta. tu. l. quòd ſi nepotes. In teſtibus autẽ iuriſperitis
5 † aliud dicendum eſſet. ceſſat quippe in his præmiſſa ignorantiæ ratio, & ad hoc quod notat Cyn. C. de dona. ante nup. l. ſi cum ante: arg. ff. fami. erc. l. ſi filiæ. in prin. Tra
6 ctandum. † item quid ſi teſtis dicat Sempronius

pronius interfecit Titium qui interfecit
Ioãné, an dicemus eũ eſſe falſariũ ſi pro-
betur Sẽproniũ non interfeciſſe Ioãnem.
Et quidem prima fronte unus quiſq;
arbitraretur eum de falſo puniri: quo-
7 niam dictio † quis uel qui eſt ſubſtan-
tiæ, ut ff. de hære. inſti. l. Iulianus. Op-
poſitum ego tamen demonſtraui in ea-
dẽ l. Iulianus in unico meo uerbulo por-
ro ad fugiendum falſitatem relatiuum
quis uel qui in hoc articulo ſpeciem re-
fert ad ſubſtantiam ut ibi dicebã. Lu-
douicus. Idem mi præceptor ſequebar
in l. j. in princ. ff. de no. opi. nun. & illud di
ctum putabam ſingulare. Bar. Item
8 uidendum † quid ſi teſtis dicat factum
tempore guerræ, quod liquidum poſtea
demõſtratum fuiſſe parum ante uel pau-
lo poſt, an dicatur falſidicus? & quidem
dicẽdum quòd non: ar. ff. ſol. ma. l. diuor-
tio. in princ. Ludouicus. Hoc idem
ſentiebat Bal. ibidem. Bar. Pro hoc,
9 quia † ea quæ fiunt incontinenti uidẽ-
tur ineſſe ff. de pactis l. ſi unus §. pactus
ne peteret ff. ſi cer. peta. l. lecta. uer. dice-
bam ff. de duo. re. l. duos reos in fin. cum
10 concor. Item uidendum † quid ſi teſtis
dixerit tales actus factos eſſe ſimul, & ta-
men poſtea apertè probatur alterum fa-
ctum eſſe in princ. diei, alterum in fine,
uel unum eſſe factum in una hora, alterũ
in alia omnino diuerſa, an dicemus eum
falſarium. Et quidem dicendum quòd
non, quanquam prima facie uideatur du
rum, ut ſingulariter ego ipſe notabam in
l. in operis ff. loca per gloſſ. poſitam ibi,
11 quæ † uult quòd ſimul fieri dicantur ea
quæ facta ſunt eadem die, quod not. &
12 optimè ad hoc † facta ad rem ſpectan-
tia dicuntur facta eodem tempore, ut ꝓ-
bat text. ad hoc ualde ſingularis ff. de ex-
cu. tu. l. ſi duas iuxta princ. in uerſi. ſin au-
tem ordo, & facit tex. C. de contra. & cõ-
mi. ſtip. l. optimam, circa medium. Lu-
douicus. Bald. ad idem quòd facta ea-
dem die dicantur facta eodem tempore
notabat text. illum in lectura ſua in præ-
allegata l. ſi duos. Bart. Item uiden-
13 dum † quid ſi teſtis dicit Titiũ ſemper
poſſediſſe, & probatur aliquando non
fuiſſe in poſſeſſione, an dicemus eum eſſe
falſidicum, & ſane dicimus quòd non, ut
ego ipſe notabam ff. de uſucap. l. Celſus,
& ff. ſol. ma. l. j. ubi pro hoc adducebam
tres rationes. unam quia dictio ſemper,
14 exponitur † pro fere, ut not. glo. ibidem.
pro quo facit alia gloſſ. in auc. ut termi.
ſit numerus cleri. ubi gloſſ. exponit ſem-
per, id eſt, multoties. Alteram rationẽ,
quia id quod teſtis dicit ſemper poſſedit
intelligi debet, id eſt, fuit in aptitudine
poſſidendi l. j. §. igitur quotidiana ff. de
aqua quoti. & æſti. Tertiam, quia quan-
15 quam † teſtis dixerit Titium ſemper
poſſediſſe, tamen intelligi debent uerba
hæc, & feciſſe ea quæ ſolet uerus poſſeſ-
ſor, ut recolligere fructus, per quem actũ
uera poſſeſſio probatur, ut ff. de ſolu. l. Ti
tia C. de agri. & cẽſi. l. litibus lib. xj. Lu-
douicus. Hanc tuam ſententiam ſeque-
batur affirmans etiam dominus An. de
But. in proœmio decretalium allegat ul-
tra iura tua l. foramen ff. de ſerui. urb. ꝓ-
dio. ff. de condi. & demon. l. ſi quis ita te-
ſtamento ff. de ali. & ci. lega. c. ex parte c.
ad audientiam, & c. cum dilectus de cler.
non reſidentibus. Bartolus. Tractã-
dum quid ſi teſtis nõ præteriit neque ho-
rã qua Titius fuit in poſſeſſione, an hoc
caſu falſum dixerit? & determinandum
16 eſt ſanè quòd non. intelliguntur † enim
uerba teſtis ciuiliter, id eſt, non fuit ho-
ra qua commodè non potuerit eſſe in
poſſeſſione, & per hoc text. optimus xij.
diſtin. c. propoſuiſti. Item quid ſi teſtis di
xit continuè, & hoc dicimus idem ut de
conſe. diſt. ultima ſint tibi. Item ſi dixit
nunquam exiuit dies, & idem eadem di-
ſtinct. §. nunquã. Item quid ſi dixit ſine
intermiſſione, & idem ut probatur xxij.
diſtinct. c. ſacroſan. Item quid ſi dixit om-
nibus diebus, & idem ut de conſecra. di-
ſtin. ij. reuera. Item quid ſi dixit indeſi-
nenter, & ibidem ut eſt tex. ſing. xxxvj. di
ſtin. ſi quis. Item quid ſi dixit quotidie, &
idem ut eſt tex. extra de præben. c. ſignifi
catum, & facit de conſecra. diſtin. ij. quo-
tidie. Ludouicus. Bartole hæc om-
nia ferè notabam in præallegata l. ſolu.
mat. attendo hoc ad tuum dictũ. Bart.

17 Pro his omnibus facit, quia † uerba teſtis humanę intelligenda ſunt, ut ff. de dam. infec. l.damni infec. §.ſi is qui uici-
18 nas in gloſſ.not. Item tractandum † quid ſi teſtis dixerit Titius olim filius Sempronij, & probatur poſtmodum Semproniũ uiuere, an hic de falſo arguatur, & planè hunc minimè damnamus. Nam dictio-
19 nes hæ † olim quondam, iamdudum, tria tempora ſignificant, ſcilicet præſens, præteritum, & futurum, ut not. ff. de contrahen.emp.l.emptio. Rectè igitur dictũ teſtis hoc caſu in præſenti tempore ſuſtẽtatur, ut de falſo non puniatur. Idemque eſſet in inſtrumento confecto per tabellionem, cuius per hoc fides non attenuabitur, ut ſingulariter ego ipſe dicebam ff. de ope.no.nunc l.j.§.j.quod eſt not. Item in ſumma qualiter committatur falſum quaſi in omnibus caſibus diſcutienda eſſent Ariſtotelis prædicamenta quæ decẽ ſunt, ut illa enumerat Azo in princ. ſuæ ſummæ. Tu Balde diligens ſcrutator illa procures. Bal. Semel iam ſic feci in mea longa repetitione C. qui accu. non poſſunt l.data opera. Ludoui. Ibi tu Balde ſatis latè prædicamenta illa diſcutiebas, initiumque & fundamentum aſſũmebas ex quodam libro Bartol. mirabili quidem opere uiſo, quem de teſtibus inſcripſit in figura tex. Iuriſconſulti ſine ullis allegationibus. Bar. Illum mors amara iuuentibus ætati meæ præmatura imperfectam ſuperius coegit dimittere fabricam quidem opus illud & alia quibus lectis auctoritas a Carolo iiij. principe tunc regnante concedenda erat, ſicut ego uiuens ab eodem mihi in mandatis aſſumpſeras legationis cauſa quippe, qua ad eum Peruſino populo imperante pro fectus erã. Ludou. Heu mors impia, mors dira, mors quæ noſtri patris cur nimirum hunc tam ſublimem uiuentem adhuc de medio ſuſtuliſti. Barto. Omittamus hæc Ludouice, & ad nos redeamus.

SVMMARIVM.

1 *Varia teſtimonia quæ dicantur, & quando narietas teſtium eis noceat, per totum capitulum.*
2 *Intellectus ad l.qui falſa uel uaria ff de teſtib. & ad iiij.q.iii. uerſi.item qui falſo.*
3 *Teſtes contrarij propriè qui dicantur.*
4 *Teſtis cum dicto ſuo admiſcens falſitatem aliquam an dicatur uarius, & à teſtimonio repellatur.*
5 *Teſtis in quo non poteſt eſſe ignorantia, numquam dicere debet, niſi quod in ueritate uidit, uel audierit.*
6 *Dictum teſtis ne incurrat uariationem uel falſitatem ſaluatur per repetitionem.*
7 *Verbum æqualiter quomodo exponatur.*
8 *Affirmans prima uice contractum factum eſſe obligationem quæ ex ea naſcuntur uidetur affirmare.*
9 *Teſtis factum deponere debet non ius.*

CAP. VII.

Varia teſtimonia differre dicebam in pręallegata l.eos ff. de falſis à diuerſis uel contrariis,
1 quia uaria † ſunt quando teſtis dicit unum in uno articulo, & in alio articulo dicit aliud directo contrarium primo ſuper eodem. Aduerſa uel contraria dicere dicuntur illi qui dicunt incõpaſſibilia, uerbi gratia, in uno articulo dixit unum in alio articulo dixit aliud, quod impoſſibile eſt cum primo concurrere, ut no. Spec. in titulo de teſte uer. item quod eſt uarius, & uerſi. item quòd aliquid. & ſentit idem Inno. in c. præterea de teſtibus. Hic notandum eſt quòd huiuſmodi teſtium uariationem aut contradictiones ſemper ipſis teſtibus nocere prius receptum erat, generali ratione, quia impoſſibile in dictis contrariis uel aduerſantibus alterum nõ eſſe falſum ut ff. de reb. dub. l.ſi is qui ducenta §.utrum C. de fur.
2 l.j. Ego † uero dixi in eadem l.eos humanius conſiderari debere, interdum enim uarietas hæc teſtis uel contradictio reperitur circa principale negocium ſuper quo fuit interrogatus, uel circa circũſtantias ipſius negocij principalis, ut ſi uariatur circa locum contractus, uel circa tempus contractus, uel delicti, & quidem teſti nocet indubitanter ut ff. de teſti. l. qui

qui falſa uel uaria iiij.q.iij.uerſi.item qui
falſo,cum ſimilibus, quæ iura ſic intelli-
gi debent,& facit quod notatur C. de te-
ſti.l.teſtium. Interdum reperitur circa
demonſtrationes uarietas, ut circa pro-
nomen ſiue agnomen unius ex partibus,
uel circa locũ originis unius ex partibus,
& hæc teſti minimè nocere debent, nec
facere debent eum uarium dici,uel con-
trariantem, adeo quòd iura de teſtibus
uariantibus loquentia in ipſo locum ha-
beant: ar. pro hoc ff. de hære. inſti.l. his
uerbis in fin. & de reb. du.l.pen. quod eſt
quotidianum, & not.addi,quoque ſupra
dictis omnibus tertium genus teſtiũ de-
3 bet. Nam † contrarij ſunt propriè ut
uarij,ſed uacillantes hi ſunt qui dubitan
do & timendo uariè loquuntur, quorum
teſtimonium non ualet, & teſtibus nocet
ut puniatur C.de teſti.l. nulli. & per Inn.
& Specul.expreſſe, in locis præallegatis.
4 † notandum etiam erit quid ſi teſtis cũ
dicto ſuo aliquam admiſceat falſitatem,
an dicetur uarius? adeo quòd eius teſti-
monium repellamus, & hic quidem dici-
mus ualere eius depoſitionem, quamuis
falſitatem admiſcuerit dicto ſuo etiam
ſcienter,dum tamen falſitas illa non tan-
gat ſubſtantiam uel circunſtantias nego-
cij ſuper quo deponit,quoniam dicta te-
ſtis non conſiſtunt in his quæ nihil faciũt
ad teſtimonium, ut multum eleganter
not.Specul. in loco præallegato, & facit
pro hoc quod ipſe notabam ff. de aur. &
argen.lega.l.ſcripſit quintus, de teſte qui
pro parte uerũ dicit & pro parte falſum,
diuerſum eſſet ſi falſitas admixta eſſet ſu
per ſubſtantia contractus, uel circunſtan
tiis ipſius,& enim ſiue ſcienter ſiue igno-
ranter falſum admiſceat, & tunc eius te-
5 ſtimonium nullum ſit: quia † nunquã
dicere debet niſi quod in ueritate uidit
uel audiuit,in quo non poteſt eſſe igno-
rantia,ut iiij.q.ix.teſtis,& c.hortamur, &
c.cura ſecundum Specul.ibidem, & facit
pro hoc quod no.gloſſ.ix. diſtinct. qui ad
ſcripturas,quamuis hoc caſu probato er-
rore non puniretur de falſo ut ſupra di-
ximus hoc ultimo lib. vij. c.Prædicto hoc
quoque modo intelligatis omnia iura di
centia quòd teſtis admiſcens falſitatem
in ſuo dicto præſumitur falſum dicere,
quod tene menti. Item quoque hoc ip-
ſum modificare ubi falſitas admixta di-
cto fuit eodem tempore aliud eſſet ſi di-
uerſis temporibus ut hodie dicebamus
ſupra lib.j.iiij. c. Quærendum autem
occurrit quid ſi teſtis dicit tale quid com
miſſum in tali loco & tempore, & poſt-
modum interrogatus de cauſa reſpon-
det,quia audiui, an dicemus eum dixiſſe
uaria uel incompatibilia, & quidem hoc
uidetur, quia non reddidit cauſam de tẽ
pore & loco, ar.ff.de contrahen. emp.l.q
fundum.Sed tamen contrarium arbitror
uerum, quia per repetitionem ſaluatur
6 † dictum teſtis ne incurrat uariationem
uel falſitatem,ut ego .ipſe notabam de
ſupp.leg.l.Labeo. Occurrit item quid
ſi teſtis dum examinabatur in palatio po
teſtatis dixit in uno articulo contractum
factum in palatio epiſcopi, in alio uerò
articulo dixit eundem cõtractum in hoc
palatio an dicemus eum uariaſſe, uel in-
compatibilia dixiſſe, prima facie unuſ-
quiſque dixerit quòd ſic, contrarium ta-
men multum eleganter ipſe putabat ue-
rum in l.j.iuxta prin. de ope.no. nun. ra-
tionem dicebat quòd quamuis demõſtra
tiuum hoc ſoleat referri ad oculum cor-
poreum,ut no.ff.de le.ij.l.Mæuius §. duo
bus,tamen cauſa euitandæ contrarietatis
referri poteſt ad oculum intellectus, ut
probatur ff.de calum.l.hæc actio itaque
uerbum illud in hoc palatio, ſcilicet de
quo ſupra locutus ſum occurrit. Item
quid ſi teſtis dicit in uno articulo filium
inſtitutum in maiori ſumma,filiam in mi
nori, in alio autem articulo dixit eos in-
ſtitutos æqualiter an dicemus eum uaria
protuliſſe aut incompatibilia certè. non
7 etenim exponitur illud † uerbum æqua-
liter, id eſt, eodem tempore, cauſa eui-
tandæ contrarietatis, ut ipſe ſimiliter no
tabam de dam.infe.l.ſi finita §.ſed ſi quã-
do,ubi loquebar de pluribus teſtibus ſic
uariantibus, tamen eadem ratio eſt utro
que caſu,ut infra dicam ultimo c. quam-
uis huic omnino quidam contradicunt p
rationes ſatis generales de quibus hic nõ

curamus, ſed ad locum illum breuitatis cauſa remittamus. Item occurrit tractandum quid ſi teſtis interrogatus in articulis ſpecialibus dixit ſe neſcire: poſtmodum uerò in generali articulo de publica uoce & fama dicit de prædictis, uel aliquo prædictorum eſſe publicam uocẽ & famam, erit ne falſarius iſte, uel incompatibilia dicens, & quidem reſpondendum eſt quòd non. Et no. quòd poſſibile eſt teſtẽ neſcire in ueritate, & tamen eſſe publicam uocem & famam, ideoque ſuſtentandum eſt eius dictum, ut no. Spe. de noto. cri. §. fama uer. quid ſi teſtis.

Ludouicus. Tu Balde ſequebaris dictum illud de interrogatoriis actionibus l. ſi defenſor. Bartolus. Item occurrit, quid ſi actor fecit duos articulos, unũ de contractus alterum de obligatione, & teſtis interrogatus ſuper contractu reſpõdet uera eſſe cõtenta, in articulo altero, interrogatus autem de ſecundo dicit ſe neſcire, an erit iſte uarius an incompatibilia proferens dicendum eſt quòd ſic,
8 quia † affirmans prima uice contractum factum eſſe, affirmare uidetur obligationem quæ ex ea naſcitur, ar. ff. de iureiu-
9 ran. l. ſi. Oppoſitum tamen exiſtimo, † & enim teſtis factum deponere debet, non ius, ut ego ipſe notabam de uſur. l. j. & in libro meo de teſti. c. teſtis dixit aliquem eſſe dominum, certè contractus facti eſt, obligatio autem ex contractu naſcens iuris eſt, ut ff. de cur. fur. l. ſi conſilio coniũcta l. licet §. ea obligatio. de procu. Ludouicus. Tu Balde hoc ipſum notabas C. qui accuſare nõ poſſunt l. data. Bar. Nunc tranſeamus ad reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonium dico me ſcire tantum quantum in tali cauſa dixi an ualidum.*
2 *Teſtis deponere debet ſpecifice non per relationem ad aliud eius dictum.*
3 *Iuramentum quod adhibetur teſtimonio in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quam ſe refert, an liget teſtem.*
Intellectus cap. pen. de iureiuran. & c. cum in tua de teſtibus.
4 *Teſtes plures ſi producuntur in eadem inſtantia, & unus deponit extenſe, alter dicit dico, pro ut dixit talis homo, an eius teſtimonium reprobetur.*
5 *Plures teſtes eundem ſermonem præmeditatum aſſerentes an repellendi.*

Capitulum decimum, An ualeat tale teſtimonium dico me tantum ſcire quantum dixi in tali cauſa.

VIDIMVS ſæpe cautelam uſitari per cunctos homines qui producuntur in teſtes in una cauſa, ſuper eodem ſuper quo in alia cauſa alias interrogati fuerunt, reſpondent tunc cum interrogantur, dicimus
1 † tantum ſcire quantum nos ipſi examinati ſuper hoc in tali cauſa diximus. hoc que faciunt ne fortè iterum extenſe deponendo uariationem aliquam incurrãt uel contradictionem. diſcutiamus an itaque huiuſmodi atteſtatio ualeat, & quidem dicebam uiuẽs in præallegata l. eos, hunc punctum tactum non reperiri. deinde determinabam hoc totum iudicis arbitrio relinqui, qui poſſit hunc teſtem ſi uult admittere, ar. l. j. §. fili. fa. de lega. iij. l. qui liberis §. teſtamento de bono poſſ. ſecundum tab. & l. quærebatur de teſt. mili. poſſet quoque ipſum reſpuere ſi uellet ut uideat qua trepidatione & qua cõſtantia loquatur l. de minore §. tormenta, de quæſti. idem quoque ſentiebam ff. de leg. j. l. legata inutiliter, in princ. per illum text. quamuis ibi loquutus fuerim in prima depoſitione inutili, eadem tamen eſt ratio utroque caſu. Dic tu Ludouice nũ alij quidquam aliud in hoc articulo ſenſere, ſic quidẽ perplacet. Ludouicus. Bal. in l. iuriſiurandi in princ. & l. ſi. C. de teſti. ſimpliciter tenuit contra tuam ſententiam teipſum recitando rationem ad-
2 ducebat, † quia teſtis deponere debet ſpecifice non per relationem ad aliud eius dictum allegat ff. de teſti. l. iij. §. item diuus, & §. Sabinus dominus Bar. de Salyc. in prædicta l. iuriſiuran. non faciens ullã mentionem Bal. recitabat tuam ſententiam

tiam Bar.& ipſum ſequebatur,reſpondebat ad §.Item diuus,quòd loquatur quãdo teſtes producuntur non ut teſtes, nec ſunt recepti in forma debita,præterea ſecundum cum non dicuntur uerba incerta per relationem,ut C.de ſententijs quę ſine cer.quanti. profe.l.hæc ſententia.dominus Nicolaus de Sicilia in ca. cum in tua.extra de teſti.notabat ibi tex. in uerbo illa eadem, quòd teſtis poſsit in ſecundo iudicio dicere dico illa eadem quæ dixi in prima uice, poſtmodum refert tuã ſententiam hanc de iudicis arbitrio, & approbat quod tibi uidetur.

Bart. Semper fuiſti mihi aduerſatus. Bal.attendite. Itaque quidem ueriſſima eſt ſententia mea ut prædicti domini Bar.de Saly.d.Nico.de Sicilia dixerunt, & poſtea nunc adduco tex.no. in auct.de ſanc.epiſ.§.ſi uerò crimẽ.coll.viij. Si bene inſpicitur prout ego in ſimili notabam.ff. de cuſto. reo.l. diuus Adrianus iuxta principi. & hodie narrabam hoc li. j.c.quod breuitatis cauſa non repeto. Itẽ adduco : quia iuramentum quod adhibetur teſtimonio in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quã ſe refert ligat teſtẽ, ut eſt caſus extra de iureiuran. c.pe.& facit.ff.de pac.l.cum aquiliana. cũ concor. Cogitet itaque teſtis de alio dicto ad quod ſe refert, & ſic eſt idem ac ſi id ipſũ ſpecifice deponeret:arg. de ſupp. leg.l. Labeo. puta tale iuramentum non diſcrepat à quadam ſubſcriptione quam ſubſcriptionem conſtat idem operari ac ſi ſubſcribens totam ſcripturã ſcripſiſſet manu propria: ut eſt tex.no.ad hoc quẽ ibi uiuens notabam.ff.de pac.l.emptor.§. Lucius. & facit optimè.ff. de eden.l. ſi quis ex argentarijs.§.ſi.porro tua Bal.opinio uno ſolo caſu poſſet ſuſtentari,quã uis ille caſus modicum noſtræ confert exercitationi,ſcilicet ubi teſtis repeteretur iterum per iudicem ad declararionẽ primi dicti, quod poteſt iudex facere quandocunque, non obſtante timore ſubornationis: ut extra de teſti.c.cum clamor.& ibi per Inno. hoc enim caſu non poterit iudex ſtare tali dicto ſcilicet ſcio ut dixi in prima uice: quoniam nihil addit ultra primam. ſic quoque omnimodo eius dictũ remaneret obſcurum uel ambiguum, & pro hoc.ff. de uſuc.l. Labeo. in prima gloſſ.notabili,& quod ego ipſe notabam in li.de teſte.c.ij. & Innoc. extra de teſti.c.cum cauſam.

3 † Ad tex. in c. cum in tua, quem notabat dominus Nico.quod ſic dicimus quòd cum ſtari poſſet illi dicto tamen nõ repugnat ille tex. quòd iudex ſi uult non poſsit iterum examinare ut uideat quo pallore loquatur, ut.d.§. tormenta. præterea uerba illa ſi bene inſpiciatur non ſunt teſtis ſed papæ loquentis in illa decretali. ſicque nihil facit tex.ille ad propoſitam quęſtionem.

Baldus. Admiror Bartole de tua huiuſmodi deciſione, nonne ſi in eadem

4 inſtantia † plures teſtes producũtur & unus deponit extenſe,alter dicit dico prout dixit talis homo, teſtimonium reprobatur: quia iudex debet uidere qua conſtantia deponat:ut in d.§. tormenta. quod expreſſe multum notanter dicebat Spe.in ti. de teſte.§. nunc tractandum. uerſi. cautum quoq; examinatorem. ubi inquit ꝙ ſi in actis apparet quòd ſi notarius qui ſcripſit atteſtationes teſtium cõcordantium poſuit primam extenſam,in alijs uero ſcripſit talis dixit prout talis &c.talibus atteſtationibus non erit ſtandum ſi notarius eſt mortuus.tenet etiam Io.An.extra de uerbo.ſigni. nihil in nouella,quamuis dicat communem conſuetudinem contrariam eſſe notariorum & malam. Ludouicus. Tu ipſe notabas.C.de appella.l.ampliorem.§.in refutatorijs.in ſi.dicendo quòd in cauſis grauibus debet mandari notario ꝙ talia dicta extendat. Baldus. Cur ergo non idem Bar.noſtro caſu. Eadem enim uidetur utroque articulo eſſe ratio. Bar.

Clariſſime reſpondeo in diuerſis teſtibus hac uia deponentibus euidens colligitur ſubornatio.& enim non licuit plu-

5 res † teſtes eundem ſermonem præmeditatum afferre,immo hæc ſola ratio ſufficiens eſt ad improbanda eorum teſtimonia, ut.ff.de teſti.l.iij.§. tu magis &c.

Deinde tabellio facta à teſtibus errata ſcribere debet, ad iudicẽ autem pertinet

net ipſorum concordiam colligere: quoniam conſiſtit in ſolo iure, de quo iure non poteſt nec debet tabellio impedire uel teſtis ut dixi in l.j.C. de uſur.& li. de teſti.c.teſtis dixi aliqua uera, quia ſic &c.

Ludouicus. Tu idem ſentiebas Bal. in illo §. refutatoris. Barto. In uno quidē teſte qui ſe refert ad aliud eius dictum iam pronūciatum nulla uia aliquis ſubornationis timor cadit itaque ualere dictum teſtis, hoc caſu concludimus ubi ſe ſimpliciter refert ad aliud eius dictum antea extra iudicium emanatum, niſi fortè iudex iterum eius conſtantiam experiri uelit, tunc enim eum iterum extenſe examinare poteſt ut ſupra dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis an poſſit compellere teſtem ſecundo deponentem, extenſe deponere.*

2 *Pars uel teſtis poteſt petere, quòd res in iudicio exhibeatur, ut teſtes ipſam recognoſcant.*

Intellectus ad l. iii. §. ſi quis noxali. ff. ad exhibendam.

3 *Teſtis qui ſemel depoſuit, & iterum ſupra eodem producitur, quid adhibere debeat, ut falſi pœnam euitet.*

Capitulum undecimum an teſtis poſſit petere ſibi exhiberi priores atteſtationes ne ab alijs uariatio contingat.

VIDIMVS Item ſæpiſſimè frequentari per cūctos uiros. dum enim in teſtimonium producuntur in facto ſupra quo alia uice
1 depoſuerint ſi iudex † omnino uult eos per extenſum audire quod facere poteſt, ut nunc diximus in præcedenti capitulo petunt ſibi exhiberi priores atteſtationes ne ab alijs contingat uariatio uel contradictio, tractamus igitur an hoc fieri poſſit, & equidem uiuens docui huiuſmodi cautelam fieri ob ſaluandos teſtes: quia in prædllegata. l.eos, iuxta finem allegabam.ff.de publica.l.cū exhibuiſſet, quæ optime hoc probat, ſubdebamque deberi teſti oſtendi dictum ſuum præcedens etiam ſi non fuiſſet publicatum, quoniam quantum ad teſtem eius teſtimonium nunquam eſt ſecretum, ſed ſemper debet eſſe ei publicatum, ſicut de iudice inquirente dicitur, extra de teſti.c.cum clamor, & ego ipſe notabam.ff.de adul. l.ij.§.ſi publico, illo præallegato, mirabilem cautelam dicendo, ꝙ ſemper in ſecūdo teſtimonio ponat hæc uerba quòd ipſe dicit ꝑut ſibi modo uidetur. Si tamē aliò modo appareret eum dixiſſe in alia cauſa, ex nunc corrigit dictum ſuum ſecūdū, & reducit ad primum, quod eſt perpetuo ab omni teſte notandum. Nunc addo ꝙ illud de petitione quòd exhibeatur alia atteſtatio, gloſſ. notabilem in l.ſi. ſi ex nox. cau.aga. dicentem quòd poteſt
2 † pars uel teſtis petere ꝙ res in iudicio exhibeatur, ut teſtes ipſam recognoſcāt.

Item addo tex.ff.ad exhi.l.iij.§.ſi quis noxali, ubi habetur quòd poteſt peti ꝙ nominentur omnes de familia ad hoc ſolum ut teſtis de nomine recordetur. quē tex. ego ipſe notabam ad hoc in d.l. cum exhibuiſſent. addo etiam ad illud de exhibitione quòd uerum eſt, niſi teſtis petens ſuum teſtimonium exhiberi eſſet ꝑſona ſuſpecta & malæ famæ. Tunc enim nedum quòd teſti debeat teſtimoniū ſuū oſtendi, imò debet iudex conari omni induſtria, ut eum alloquatur ut notabiliter no. Azo. in ſua ſumma. C. de teſti. Ludouicus. Tu Bald. idem ſequebaris. C. de teſti.l.ſi. in fi. quod eſt ſummè notabile. Bartolus. Addo idem quòd ex illa ultima mea cautela nunc relata ſequitur euidenter unum ſummè mirabile, ꝙ
3 † teſtis qui ſemel depoſuit, & iterum ſupra eodem producitur, poterit adhibita illa proteſtatione in ſecundo dicto ſemper falſum & falſi pœnam euitare. Et enim fortè ſi primæ atteſtationes non reperiuntur probata eſt eius intentio, ſi reperiuntur, non puniretur propter cautelam illam. quod eſt mirandum. Tale tamen quid facere peſſimum eſt & abhorrendum propter animæ periculum.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Dicta contraria unius teſtis ſicut dicta plurium an poſſint ad concordiam reduci.*

2 *Concordiæ, & benignæ interpretationis dictorum contrariorum quæ ſit cauſa.*

Capitulum ultimum an dicta contraria unius teſtis reducantur ad concordiam ſicut dicta plurium.

EST quoque nouiſſimè diſcutien-
1 tiendum, an † dicta unius teſtis poſſint reduci ad concordiam, & debeât, quemadmodum fieri ſolitum eſt in dictis plurium teſtium: ut habetur extra de teſti. c. cum tu fili. & ibi plene per Cano. Et ego de hoc notabam ff. ſi cer. pe. l. ij. §. creditum. & ff. de uerbo. ob. l. inter ſtipulantem. §. j. & ff. de libe. & poſtu. l. Gallus. §. ille caſus. & ff. ſol. mat. l. inſulam. Ludouicus. Tu Bal. de hoc notabas in prima conſti. C. §. quibus.

Bart. Et quidem in hoc articulo dicendum uidetur non habere locum concordantiam illam in uno teſte tantum: quia idipſum ego ſentire uiſus ſum in pallegata. l. eos. in fi. uerborum meorum ibi item ſcias. In cõtrarium facit id quod ego ipſe ſentiebam quamuis non expreſſe hoc dixerim in præallegata. l. inter ſtipulantem. §. j. & l. j. in primo contrario. ff. de no. oper. nunc. l. ſi finita. §. ſed ſi ante. de dam. infec. & in meo conſilio in quæſtione uertente inter dominum Simonem, in ordine. xxix. & in multis alijs locis. & & hanc partem puto ueriorem. & rationẽ quidem fundamentalem conſidero, quæ eſt in diuerſis teſtibus ſibi inuicem con-
2 tradicentibus. Ea enim † ſola eſt cauſa concordiæ, & benignę interpretationis ſi poſſunt, nec de falſo puniantur, ut exprimit tex. in d. c. cum tu, & alijs cõcor. procul dubio ratio eadem militat in uno ſolo teſte uariãte ne de falſo puniatur ſicq; ius idem ſtari debet utroque caſu per iura no. fateor quippe quòd hæc concordia raro cadit in uno teſte ſolo. & hoc eſt qđ ego uolui in præallegata. l. eos. in fi.

Colligite itaque ſicut in actu multiplicabili plures teſtes contrarij ad cõcordiam reducuntur, ut c. cum tu fili. Item ſicut in actibus diuerſis in pluribus teſtibus non poteſt eſſe cõtrarietas, ut de pœ. di. c. periculoſe. Sic etiam in his caſibus unus, & idem teſtis reducendus eſt. facit pro hoc quod notat glo. ff. de origi. iur. l. ij. §. ex actis, unum quoque notetis, quòd quamuis ſit controuerſia inter Canoniſtas, & Legiſtas an plures teſtes concordentur quantum ad hoc ſolum, ut falſum euitent, an uerò quantum ad omnem uictoriam, tamen in caſu iſto ubi de cõcordia unius teſtis tractamus, quæſtio illa dubitationem non habet, cõcordatur quippe unus teſtis ſolum ad pœnam euitandam, non autem ad uictoriam, ut dixit eleganter. d. Ia. Bu. ff. de proba. l. cum æta te quod menti teneatis. d. An. de Bu. ſentit referens prædictam notam Iaco. Bu. in d. c. cum tu. & Io. de Imo. in prȩallegato. §. j. Nuncq; iam uerbis noſtris finem imponamus.

S V M M A R I V M.

1 *Dubium eſt uerbum teſtis quod multiplicitet poteſt intelligi.*

2 *Differentia non eſt facienda in teſtibus, an ab eadem parte producantur, an a diuerſa.*

Intellectus c. cum tu. de teſtibus.

3 *Concordes teſtes in principali dicto, in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam.*

4 *Dubia probatio eſt inualida.*

5 *Teſtis non debet eſſe uerboſus.*

6 *Probatio dubia non releuat.*

7 *Dubitatio ubicunque eſt ratione contrarietatis teſtes reducuntur etiam ad concordiam ſi aliter res probari non poßit.*

LVdouicus. Dij tantũ animã tuam Bar. ſubliment, quantum illam in terris humanæ omnes gentes quæ inter Romana iura uerſantur illuſtrem reddunt. Finis.

Et iſta quæſtio an, & quando reducantur ad concordiã ut probent. Bar. in l. inter ſtipulantem. §. i. de uerb. ob. & l. i. in fi. C. de uſufruct. dicit quòd licet reducantur ad concordiam ut euitent pœnam fal ſi non

1 ſi non tamen ut probent. Nam † uerbum teſtis quod multipliciter poteſt intelligi eſt dubium, ideò ſemper contra proferẽtem debet interpretari extra de proba. c. in pręſentia.& fuit dictum Iaco. But.in.l. ſed ſi poſſeſſori.§.item ſi iurauero.ff.de iureiuran.& l.cum de ætate.ſupra de proba.& l.optimam.C.de contrahen.& commit.ſtipu.Sed hoc uidetur contra text.in c.cum tu.extra de teſtibus. ubi reducitur ad concordiam etiam ut probent ſecundum unum intellectum quem ibi ponit Io.An. Sed dominus An.ibi dicit opinionem communem Legiſtarum poſſe ꝑcedere tribus caſibus tantum. Primus quando teſtes qui contrariantur ſunt producti ab una parte tantum: quia tunc interpretatio non fit niſi ad ſaluandos teſtes. Secus quando ſunt producti à diuerſis partibus, ut dicto c. cum tu. Sed in hoc do.Io.de Imo. in l. inter ſtipulantem.§.j.de uerbo.obli. dicit hoc ſibi non placere:quia ita redditur dubia probatio actoris alia ſicut uno caſu. Et quia nõ eſt
2 facienda † differentia in teſtibus an ab eadem parte producantur, aň à diuerſa: ut no.in l.ſcripturæ. C. de fide inſtru. & ca. cum in noſtra.extra de teſti.Et reuera nõ uideo rationem differentiæ cum teſtes ſiue ab una parte producantur ſiue ab alia ſint ad hoc inducti, ut pro utraque parte deponant.C.de epiſco.& cler.auc.ſed iudex.xj.q.nec honor.extra de teſti. ueniẽs el.ij.ſecundo dicit domi.Anto. opinionẽ Legiſtarum procedere quando ſunt ſoſũ pro utraque parte cõtrariantes: quia tũc neuter de per ſe habet integram probationem,ideò licet concordentur non ꝓbant:quia ſingulares ſunt, ſiue ſint ambo pro una parte,ſiue pro diuerſis, & ita dicit tenere Io.And.in titulo de teſti.§.iam de interrogatorijs. uer. quid ſi unus teſtis.& Fredericus ſuo conſilio. clxij. cui adde quòd idem dixit Fredericus ſuo cõſilio.ccxx. Addit.d. Io. ita tenere ibi Vincentium,ut refert Io.An.in ca. in noſtra. de teſti.in glo.magna.Sed ipſe do. Io.dicit non eſſe abſonum dicere quòd hoc caſu fiat concordia ut probent, ex quo in
3 principali † dicto ſunt concordes,& in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam argumento not.in l.ob carmen.§.fi. de teſti.& per Inno.in c.qualiter.el ij.de accu. Sed iſta reprehenſio non procedit. nam dominus An.& Io. An.in addi.prædicta, & Fredericus loquuntur de concordia quæ fit per iterationem actus, nam licet concordentur illi duo teſtes, quorũ unus dicit matrimonium contractũ Mutinę,alter Florẽtiæ, ut intelligatur his locus cõtractum matrimonium, non tamen probant: quia unus intelligit de uno actu,alter de alio, & ſic ſunt ſingulares, licet.d. Io. loquatur in concordia quæ fit ꝑ eiuſdem actus extenuationem, ut ſi unus dicit ante calendas, alter dicit poſt; quia tunc intelliguntur teſtes de eodem actu. fiet hoc caſu concordia ut probent. Sed in hoc etiam dominus An. tenuit contrarium,ut ſtatim dicam. Tertio igitur dicit dominus An.poſſe ſaluari opinio Legiſtarum in teſtibus qui deponũt de actu non multiplici,ſed eodem, ut ante guerram & poſt guerram. Nam tunc quia dictum utriuſque teſtis ſaluatur, ut poſſit
4 dupliciter intelligi redditur † probatio, dubia & ſic non probant. Secus quando reducuntur ad concordiam in actu multiplici:quia utriuſque actus probatio tũc eſt clara & ſe non impediunt, & ſic uterque actus eſt probatus. Iſtud non placet d.Ioan.quia dicit quòd nulla uidetur bona ratio diuerſitatis. Sed certè ratio eſt clara declarando ut ſupra dixi. Ex dictis omnium iſta uidetur uera concluſio. Aut unus teſtis ſibi ipſi contradicit. Aut unus uni. Aut plures pluribus. Primo caſu, quando unus ſibiipſi contradicit. Aut dictum eius non poteſt reduci ad cõcordiam,& tunc nihil probat, & in periurium incurrat. Aut poteſt concordari, & tunc concordatur ut euitet pœnam falſi,non ut probet ſecundum do.Anto.qui dicit ità Iac.But. tenuiſſe in l.cum de ætate.& in l.ſed & ſi poſſeſſori. ſupra allegata.& Bar.in l.Labeo. de ſuppel. leg. licet ipſe audiuerit aliquos contradicere.& cũ hoc tranſit.d. Ioã. Sed aduerte:quia imò Bar.in l.Labeo.uidetur uelle quòd imò talis teſtis reducatur ad concordiam etiã ut pro-

ut probat, quod puto uerum in caſu quo loquitur ad concordiam per intellectam repetitionem eius quod primo dixerat. dixit teſtis quòd tali tempore erat talis communis uſus loquendi. interrogatus de cauſa ſcientiæ dixit: quia ſic audiuit homines dicere communiter, nec repetit tali tempore, intelligitur repetitum etiam ut probat: quia reuera hic nulla eſt contradictio uel uarietas. nam & ſecundum propriam ſignificationẽ uerborum poteſt concordari: ſed eſt defectus interrogantis qui non quæſiuit de tempore.
5 † Nam teſtis non debet eſſe uerboſus. C. de preci. Impera. offi. l. fina. Sed ubi talis concordia requireret uerborum improprietatem, uel actuũ multiplicationem, puta: quia dicit uidi Titium uulnerãtem Seium cum enſe, poſtea dicit uidi eum uulnerantem cum lancea, tunc ſi nõ conſtat expreſſe, quòd uelit de diuerſis actibus loqui, licet concordetur, ut euitet pœnam falſi, non concordabitur, ut probet: quia eſt in ſuo dicto uarius, & uacillãs. ſupra de leg. l. j. in princ. & l. qui falſa. de teſti. & extra de cauſa poſ. & proprie. c. cum eccleſia. Secundo caſu, quando unus alii contradicit, tunc aut reducuntur ad cõcordiam per actus multiplicationem, & clarum quòd non probant: quia uterq; remanet in ſuo dicto ſingularis, ita loquitur Ioan. An. & Frederi. in locis allegatis. Aut per eiuſdem actus extenſionem, uel improprietatem, tunc idem quòd non probant. quidquid dicat do. Io. quia dictum eorum poterat diuerſimode intel-
6 ligi, & ſic eſt dubium, & probatio † dubia non releuat, extra de proba. c. in præſentia. ſecundum do. An. & ita etiam loquitur Bart. cum dicit quòd non reducuntur ad concordiam ut probent. Tertio caſu quando plures contradicunt pluribus diſtinguitur. Aut probationes ſunt impares, puta: quia unus habet plures, & magis idoneos etiam, & tunc non reducuntur ad concordiam, ut dixi ſecundũ Bart. in l. ij. §. appellata. ff. ſi cer. pet. & Inno. & Io. An. & glo. in c. cum contingunt. de officio deleg. quanuis glo. in c. in noſtra. de teſti. & d. An. in c. cum tu. dicat contrariũ.

Sed dicit. d. Io. quòd illa opinio do. Anto. licet ſit fortè uera de iure, tamen non ſeruaretur in practica propter auctoritatem tantorum Doc. & dicit uerum poſtquam non adducitur text. in contrarium. Si autem ſunt probationes pares, tunc ſiue ſint producti ab una parte, ſiue ab ambabus, probatio actoris etiam ſi ad concordiam reducantur, redditur dubia, ideo non probant. & ita etiam intelligitur Bart. & Butri. quanuis dominus An. diſtinguat & malè, ut ſupra dixi. unũ tamen eſt ſingulariter not. quod dixit Iaco. Butr. in d. l. cum de ætate. de proba.
7 † quia ubicunque dubitatio eſt ratione contrarietatis, reducuntur etiam ad concordiam ſi aliter res probari non poteſt: quia tunc concordantur, ut probẽt, & nihil allegat, & cum eo tranſit d. An. in c. cum tu. & d. Io. in l. inter ſtipulantem. §. j. quanuis dicat Iac. Bu. non ita clare dicere. No. etiam quòd multipliciter reducuntur teſtes ad concordiam, quandoq; per actus multiplicationem, quandoque per uerborum impropriationem, & multis aliis modis de quo per Barto. in l. cum de ætate. de proba. Sed in ſumma dicit d. Ant. in d. c. cum tu. quòd quomodocunque leges diſcordantes ad concordiam reducuntur, ſic & teſtes. Ludouicus de Roma.

LAVS DEO.

SVBTILIS AC PERVTILIS TRACTATVS DE TESTIBVS ALBERICI DE MALETIS PAPIENSIS,

DOCTORIS CONSVMATISSIMI. SINE QVO perfectè hæc materia haberi non poteſt, cum ſummarijs unicuique cap. poſitis.

CONSPICIENS Teſtium materiam frequentem, & neceſſariam, ut inquit Archi.Iuriſcō.eamque cōfusè ſatis atq; diffusè à maioribus noſtris traditam eſſe. de hinc homini nihil pulcrius contingere poſſe quàm cum natura, cum ingenio & ratione illuſtrauerit ignauiæ & deſidiæ prorſus traditum eſſe,quemadmodum accepimus à Cicerone ſecundo de finibus, Ariſtotilem uoluiſſe ad duas res intelligendum, & agendum eſſe natum quaſi mortalem deum.contra quem ut tardam aliquam & languidam pecudem ad paſcua & uoluptatem hoc diuinū animal natum eſſe uoluit, quo nihil eſt abſurdius. propterea conſtitui hanc materiam in hunc unum ordinem redigere. & quę à maioribus inſtituta ſunt arte & auctoritate diſtinguere, utque Docto.ſententias hinc inde diſperſas in unum conglomeratas habeat longeque ex hoc clariorem & certiorem doctrinam intelligetis, quàm hactenus per quempiam receptum fuerit.

OPERIS PARTITIO.

VT igitur hunc tractatum plenè abſoluere & perficere poſſim per quinque partes principales. In parte prima tractabimus quibus teſtibus fides denegetur uel teſtimoniū perhibere. In ſecunda q teſtes non compellantur ad teſtificandum. In tertia quæ ſolennitates exigantur in teſtibus recipiendis ſeu examinandis. In quarta quæ interrogatoria teſtibus fiant.

In quinta & ultima qualiter dicta teſtium impugnentur uel conſeruentur. quibus expeditis, erit expleta materia noſtra.

Prima pars principalis recipit quinq; diuiſiones. In prima tractatur quibus denegetur teſtimonium perhibere ratione conſanguinitatis uel affinitatis. In ſecunda ratione domeſticitatis. In tertia ratione criminis uel infamiæ. In quarta ratione commodi uel affectionis ad cauſam ipſam. In quinta ratione defectus perſonæ.

SVMMARIVM.

1. *Pater an poßit eſſe teſtis in cauſa filii, & econtra & nu. 4.*

2 *Affectio in teſtibus conſideratur:*
Mater repellitur a teſtimonio, licet non habeat filios in poteſtate, idem dicit de auo. & nu. 3.

3 *Mater appellatione parentum continetur.*

5 *Iudex infringere non poteſt prohibitionem, quòd filius in cauſa patris non teſtificetur.*
Iuri naturali non poteſt per iudicem derogari.

6. *Filii minus legitime nati a teſtimonio contra parentes repelluntur.*
Spurii & inceſtuoſi an ad teſtimonium contra parentes admittantur.
Spurii & inceſtuoſi, filii non ſunt nominandi.
Filiorum appellatione minus legitimi continentur, in his, in quibus conſideratio iuris naturalis habetur.

Filiorum

7 *Filiorum appellatione minus legitimi continentur in teſtibus.*

8 *Parentes poſſunt pro filiis in quatuor caſibus teſtificari, uidelicet cum dubitatur an filius ſit ingreſſus religionem animo profitendi.*

9 *Item cum quæritur de ætate, uel cognatione filii. & nu. 10.*

11 *Item in cauſa matrimoniali, cum quæritur an matrimonium eſſe poßit propter conſanguinitatem uel affinitatem.*

12 *Item cum dubitatur an matrimonium ſit contractum uel ne, quod intellige, ut infra nu. 13.*

14 *Maritus ignobilis non poteſt opponere exceptionem non numeratæ dotis contra uxorem nobilem.*

15 *Teſtis in teſtamento filii teſtanti de Caſtrenſi peculio in militia pater eſſe poteſt.*

16 *Intellectus ad § ſed ſi filius: inſti. de teſta.*

17 *Teſtamentum filii in militari expeditione ſine ſolennitate ualet, & in eo pater poteſt eſſe teſtis.*

17 *Filius an poſſit eſſe teſtis in teſtamento patris. & quid in aliis caſibus. & nu. 21.*

19 *Filius in cauſa patris procuratoris non repellitur a teſtimonio, ſecus econtra, de quo uide etiam nu. 22.*

20 *Affectio ita cadit in emancipato, ſicut in filio familias.*

Procurator efficitur dominus litis, & inſtantiæ.

23 *Pater teſtificatur pro filio, & econtra, quando aduerſarius contra quem pater uel filius producitur, conſentit.*

24 *Adoptiuus an poßit in cauſa patris teſtimonium perhibere.*

25 *Pater ſpiritualis an admittatur teſtis in cauſa filii, & econuerſo.*

Filii appellatione non continetur ſpiritualis.

26 *Nutritius an admittatur ad teſtimonium pro filio, & econtra.*

27 *Frater an, & quando admittatur in teſtem pro fratre, & econtra. & nu. 28. 29 30. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. cum pluribus ſeq.*

31 *Intellectus & limitatio ad l. lege Iulia. ff. de teſti.*

32 *Teſti non fide digno datur plena fides, quando a partibus eſt rogatus.*

33 *Teſtis ubi rogatus & quantumcunque aliis inhabilis, ſemper eſt idoneus.*

36 *Intellectus ad c. ad literas. de præſumptionibus.*

44 *Affectio naturalis maior accidentali.*

Aduocatus an a teſtimonio repellatur.

46 *Frater fratri præſtare alimenta tenetur.*

47 *Conſanguinei & affines an repellantur a teſtimonio, in cauſis conſanguineorum, & affinium. & nu. 54 55.*

48 *Agnati & cognati utrum dicantur domeſtici.*

Affines repelluntur e iudicando.

Iudices plures reperiuntur quam teſtes.

Conſobrini & alii qui non poſſunt teſtificari per agnatis & cognatis, nu. 50.

49 *Socer non admittitur ad teſtimonium pro genero.*

51 *Conſobrinus uel agnatus licet non compellatur teſtimonium perhibere poteſt uolens teſtificari.*

52 *Iniuria facta uni uidetur facta omnibus de domo.*

53 *Tranſuerſales an admittantur ad legitima teſtimonia.*

55 *Affinitas uel conſanguinitas non admittit teſtes in criminalibus.*

56 *Affinitas reſoluta non repellit quem a teſte.*

57 *Paria ſunt non eſſe affinem uel affinitatem eſſe diſſolutam.*

PRIMA PARS.

1 PRo expeditione primæ partis uidendum eſt primò † an pater poſſit eſſe teſtis in cauſâ filij, concludit e regulam negatiuam quòd non l. parentes. C. de teſtibus. Et hoc eſt intelligendum de omnibus parentibus uſque in infinitum ſecundum gloſſ. in d. l. parentes. & Spec. in eo. ti. §. j. pro hoc. l. quique. ff. de in ius uocan. Hoc ibi uerum intelligatis ſiue habeant filios in poteſtate ſiue non, ſecundum communem doc. ſententiam, quod etiam tenuit Spec. in d. §. j. circa princi.

2 Et † potuit eſſe duplex ratio: quoniã uidemus quòd in teſtibus conſideratur

 affectio,

affectio, quæ minimè tollitur, licet filius ſit emancipatus. Secunda ratio eſt: quia mater ut ſtatim dicam repellitur à teſtimonio, licet non habeat filios in po-
3 teſtate. Idem † intelligendum eſt de auo materno ſecũdum doc. maximè Albri. in d. l. parentes. quoniam appellatione parentum continetur ipſa mater. l. pa-
4 ren. ff. de uerb. ſigni. Idem eſt † intelligendum ſecundum doc. in filijs qui nõ poſſunt teſtificari contra parentes: ut in d. l. parentes. & iiij. q. iij. uer. parentes. & uer. item in criminali.

Et adeò ſunt prohibiti teſtificari contra patrem, ut etiam uolentes non admittantur, ut d. l. parentes.

5 Propterea † inquit notabiliter Io. An. in addi. ad Spe. circa prin. de teſti. ꝙ iudex non poteſt infringere hanc prohibitionem ut filius teſtificetur contra patrem: quia eſt introductum ex quadam reuerentia & iure quodam naturali, quibus non poteſt per iudicem derogari: ar. ſecũdum ipſum in l. j. §. ſi uero. ff. de teſt. quod eſt notandum contra imperitos iudices qui uolunt perducere teſtes non modo extraneos ſed filios contra paren-
6 tes. Quod † autem dictum eſt de filijs intelligatis etiam de minus legitimè natis, ut ſenſit gloſſ. in d. l. parentes. Idem tenuit Guil. de Sum. in d. l. Amplius dixit Io. An. in addi. Spe. circa prin. ti. de teſti. ꝙ non modo naturales, ſed ſpurij & inceſtuoſi repelluntur à teſtimonio contra parentes, licet non ſint nominandi filij. ut in auct. qui. mo. na. effi. ſui. §. ſi. pro hoc facit optimè notabilis ſententia Cy. recitata per Bal. & Ang. in d. l. parentes. ff. de in ius uo. qui uoluit quòd in his in quibus habetur conſideratio iure naturalis appellatione filiorum continentur minus legitimi.

7 Propterea † inquit idem Bar. quòd in teſtibus in quibus conſideramus affectionem quæ inſurgit à quadam naturali ratione appellatione filiorum continentur minus legitimi, quoniã inter eos uiget ſanguinis ratio licet non iure ciuilis ratio. Et hoc maximè procedit ſecundum Io. An. quãdo minus legitimi habitant in domibus parentum.

8 Fallit † autem regula l. parentes, in quatuor caſibus in quibus parentes poſſunt teſtificari pro filijs, id eſt, quando dubitatur an filius ingreſſus ſit religionẽ animo profitendi: quia tunc pater admittitur. xx. q. iij. c. patris. Secundo fallit
9 † cum quæritur de ætate uel cognatione
10 filij. l. etiam. ff. de proba. In hoc † tamen ſentit Io. An. in d §. j. in addi. quòd pater uel mater ſuper ætate uel cognatione filij non admittuntur ut plenam faciant probationem, ſed ſolum, ut faciant aliquam perſumptionẽ iudici, quod etiã uidetur tenere gloſſ. in d. l. etiam. & uidetur communis apud doc. Tertio fallit
11 † hæc regula in cauſa matrimoniali, cũ quæritur an matrimonium poſſit eſſe propter conſanguinitatem uel affinitatem. xxxv. q. vj. c. j. & c. uidetur. qui ma. accu.
12 po. † Si autem dubitatur an matrimonium ſit contractum uel ne, ut quia dicat maritus ſe contraxiſſe, mulier neget, uel econtra. tunc concludite ꝙ ſi ſponſus ſit nobilior, ditior, potentior, uel honorabilior, pater uel mater non poſſunt teſtimonium dicere ꝙ matrimonium ſit contractum cum filia: quoniam propter filiæ affectionem, quæ tradita eſſet locupleti marito, facile deierarent. & ſufficit alterum ſupradictorum occurrere ſcilicet nobilitatem uel diuitias &c. ſecundum quod uoluit Spe. eo. ti. §. j. in j. col.
13 Si † autem hi de quibus dubitatur an matrimonium ſit contractum uel ne ſint pares, tunc ſecundum unam opi. quã primo loco uidetur tenuiſſe Spe. pater & mater non admittuntur in teſtes. communis tamen opi. Io. An. & Hoſti. quam uidetur ſequi But. & Imo. ꝙ committitur hoc caſu arbi. iudicis qui diligenter habeat inſpicere an ſit fides adhibenda patri uel matri. nam quoniam euenire poſſet iudicem poſſe committere fidem patri etiam ſi maritus eſſet nobilior ipſo prout ſolet euenire, ut dicit Imo. in d. c. ſuper eo. e. ti. de teſti. quando aliquis nobilis captus eſt amore alicuius plebeiæ: quia ratione amoris aliquando nobiles declinant ad contrahendum cum plebeis. Facit

†quod

14 † quod no. per gloſſ.in l.ſi uoluntate. C.de dot. promiſſa.ubi maritus ignobilis non poteſt opponere excep.non nu. dotis contra uxorem nobilem quod eſt
15 ſingulare. Fallit ultimo caſu † quando filius familias condidit teſtamentum ipſo exiſtente in militia, & teſtante de caſtrenſi peculio, tunc pater poteſt eſſe teſtis in teſtamento.l.qui teſtamento.§. per contrarium.ff.de teſta.& hoc tenuit Spe.in d.§.j.circa.j.col. Secus tamen
16 † eſſet ſi filius teſtaretur de caſtrenſi ipſo non exiſtente in militia uel armorum expeditione, & hoc modo intelligitur.§. ſed ſi filius,inſti.de te. Et eſt ratio dif-
17 ferentiæ † quoniam ubi filius teſtatur in militari expeditione tale teſtamētum habet priuilegium ut ualeat ſine ſolennite. ideò pater poteſt eſſe teſtis, quod ſecus eſt quando non eſt in expeditione. hanc rationem ſentit gloſſ.in d.§.per contrarium. & §.ſed ſi filius. Sed dubita-
18 tur † an filius poterit eſſe teſtis patri?& primò concludite ꝙ in teſtamento filius indiſtinctè non poteſt eſſe teſtis patri: ut no.gloſſ.in d.§.per contrarium, quæ approbatur ab omnibus.

In alijs concludite ſecundum Ia. de Are.& Bar.aut ex illo actu aliquid quæritur patri & filio, & tunc neuter poteſt eſſe teſtis,aut neutri ipſorum aliquid quæritur, & tunc poteſt filius eſſe teſtis,quod uerum intelligunt Ia. de Are. & Bar. in his negotiis quæ non ſpectāt ad patrem.
19 . Ideo † dicunt notabiliter ꝙ ſi pater agat procuratorio nomine alicuius, tunc ſi nihil quæritur ipſi patri,nec filio ,tunc filius poterit eſſe teſtis in ipſa cauſa. & hoc modo eſt intelligendus.uer.per contrarium, cum uer.ſe. Secus tamen eſt ſecundum ipſos econtra. nam ſi filius agat procuratorio nomine alicuius, pater nō poterit eſſe teſtis in illa cauſa quam agit filius,licet commodum ad neutrum pertineat, & ſic pater repllitur in cauſa filij procur.ſed non filius in cauſa patris procuratoris. & hanc ſententiam dixit Bar. eſſe de mente gloſſ.in d.§.per cōtrarium. Ange.tamen in d.§.per contrarium intelligit aliter illam gloſſ.concludendo duas regulas.prima eſt regula negatiua,ꝙ exiſtens in poteſtate teſtantis nullo modo eſt teſtis idoneus ad ualiditatem teſta-
20 menti. Idem intelligatis † ex mente Bar. ſi filius eſſet emancipatus: quia ita affectio cadit in filio emancipato ſicut in
21 poteſtate. Alia eſt etiam ſecunda † regula negatiua ſecūdum Ang. ꝙ in omnibus alijs negocijs exiſtens in poteſtate non eſt teſtis idoneus. Fallit in uno caſu indiſtinctè ſecundum Ang.quādo ex negocio nihil acquiritur patri, nec filio. & hoc dicit Ange. tenere glo. rectè intellecta, licet uideatur gloſſ. magis applaudere ſententiæ, & opi. Bar.
22 Mihi tamen † uidetur poſſe indiſtinctè ſuſtineri,ut quocunque modo, uel pater agat procuratorio nomine uel filius, quòd neuter ipſorum poſſit eſſe teſtis in cauſa quam agit alter procuratorio nomine,etiam ſi nullum commodum quæratur alteri,& moueor tali conſideratione,quia procurator efficitur dominus litis & inſtantiæ ut infra not.in quarta diſtinctione huius principalis partis, ſed ubi filius eſt dominus, dicimus patrem eſſe ſuſpectum, ex quo teſtificatur in cauſa uel re ſpectante ad filium. Ita filius erit ſuſpectus ſi teſtificatur in cauſa quā agit pater procuratorio nominē, ex quo pater efficitur dominus inſtantiæ.
23 Vltimo addite † quantum ad hoc mēbrum alium caſum in quo pater pro filio, & econuerſo poteſt teſtificari, ſcilicet quando aduerſarius contra quem pater uel filius producitur, conſentiret, quia tunc talis prohibitio relaxatur propter conſenſum aduerſarij ſecundum ſententiam Guil.de Sum.in d.l.parentēs,quam ſecutus Ioan.An.in addi.ad Specul.circa primam col.facit l.fin.C.de tem.ap.
24 Sed † dubitatur de filio adoptiuo uel patre, hoc non reperi tactum a doc.poteſtis dicere quòd ſi filius eſt in poteſtate patris, tunc non poterit teſtimoniū perhibere pro patre nec pater pro eo,ſi autem eſt abſolutus ab eius poteſtate, tunc poterit inuicem teſtificari, ar.in l. adopti-
25 ui ff.de in ius uo. Sed † quid erit de patre ſpirituali Bal.in d.l.parentes, dicit eū admitti

admitti in teſtem ex quo non reperitur l.
prohibitum, ipſe tamen Bal.contrarium
notauit licet non meminerit, ex mente
Guil.in l.generaliter ff. de in ius uocan.
attamen uidetur uerior ſententia quòd
admittatur.de qua in d.l.parentes, quo-
niam ut ſtatim uidebitis,maximum uer-
ſatur dubium an frater admittatur pro
fratre,& concluditur quòd ſic. quanto er
go magis debemus dicere patrem ſpiri-
tualem pro filio admitti, & econuerſo,
maximè cum hoc uinculum ſit ciuile uel
canonicum,ideo appellationẽ filij non cõ
tinetur ſpiritualis,ar.ex his quę ſupra di-
xi ex ſententia Cyn.in l.parentes ff.de in
26 ius uoc. Vlterius † dubitatur de alio
parente nutrimenti, breuiter concludite
ſecundum Bald.in d.l.parentes, quòd du
rante domeſticitate, ut dum durat in fa-
milia nutrientis patris repellitur filius à
teſtimonio pro patre & econuerſo.
27 Secundo † eſt uidendum de fratre,
Azo. in ſumma huius ti. tenuit fratrem
admitti poſſe in teſtem pro fratre nec eſ-
ſe repellendum. Idem tenuit gloſſ.in d.
l.parentes. Idem uidetur tenere gloſſ.in
c.cum canonicus & c. inſinuante de offi-
cio dele. Idem tenuit gloſſ. iij.q.v.c.j.idẽ
tenuit Guido & Galeotus in rubrica de
teſti. & hanc opi. dicit ſeruari in practica
Spec.in ti.de teſti.uerſ.ſed an frater, di-
cit fratrem pro fratre admitti in ciuili-
bus,quia non reperitur prohibitum, ſed
tamen limitat Spe. niſi frater habeat bo-
na indiuiſa cum fratre pro quo uult teſti
ficari, quia talis communio facit cenſeri
rem eſſe propriam, ar.in l.j.§.in propria
28 ff.quando ap.ſit. Minor † tamen fides
inquit Spec.adhibetur fratri quàm aliis,
ar.l.iij. ff.e. Si autem cauſa ſit criminalis
frater non admittitur pro fratre,ut iiij.q.
iij. uer. item lege,niſi ſit crimen hæreſis.
c.literas de præſump.xxiij.q.viij. legi.Idẽ
uidetur tenuiſſe Butri.in d.l.parentes.
29 Subiicit † tamen Spe.modicam fidem eſ-
ſe adhiben.Bart. in d.l.qui teſtamento §.
qui autem ff.de teſti.dicit gloſſ. in d.l.pa-
rentes eſſe ueram etiam fauore fratris,eſt
introductum ut frater non cogatur teſti-
monium dicere l. lege Iul.ff.e. ergo non
eſt retorquendum contra fauorem ſuũ;
ut pro eo non poſſit admitti l.quod fauo
re ff.de legibus.Bal.in d. l.parentes, dicit
aliqua notabilia uerba quo ad hunc arti-
culum.concludite ergo ſecundum ipſum
quòd aliquibus caſibus frater admittitur
30 pro fratre. Primus † eſt caſus notabi-
lis,quando frater eſt teſtis inſtrumenta-
rius rogatus ab utraque parte, tunc enim
31 admittitur in totum. Ratio † ſecun-
dum eum,quia perſona eius eſt approba
ta a partibus. Amplius dicit Bal.quòd
non ſolum erit teſtis idoneus, ſed com-
pelletur teſtificari, & per hoc habetis li-
mitationem ad l.lege Iul. *pro hoc alle-*
gat gloſſ. ut in aue. de teſti.§. *licet ad fin.*
32 Amplius † dicit Bald.quòd etiam non
fide digno datur plena fides, quando eſt
a partibus rogatus. Facit quod ponitur
33 per glo.in l inuiti ff.eo.ti. Et † per hoc
habetis bonam concluſionem in quantũ
ad omnia dicẽda in hac prima parte prin
cipali,quòd ubi teſtis eſt rogatus,ſemper
ille teſtis eſt idoneus,quantuncunq; alias
34 ſit inhabilis. Et † per hoc poteſtis uti
bona cautela quòd aſſumatis potius fra-
tres uel affines pro teſtibus inſtrumenta-
riis, quàm alios qui poterunt teſtificari
pro uobis,& ideo pridie dum eſſet accu-
ſatum teſtamentum de falſo, & ibi fuiſſet
rogatus quidam affinis teſtatoris pro
teſte, dixi illum poſſe admitti teſtificari
in fauorem teſtamenti, quantuncunque
affinis & inſtitutus, ex quo teſtator cum
rogauerat. Addit Bald. quod idem eſt
generaliter ſiue teſtis ſit rogatus a cõtra-
hentibus,ſiue a teſtatore,ſiue a iudice,ut
rogatus ſemper ſit idoneus.
35 Secundo † admittitur frater pro fra-
tre,quando frater producitur contra fra
trem,nam ex quo producitur per aduer-
ſarium ſuum,poterit etiam pro fratre te-
ſtificari l.ſi quis teſtibus C. de teſt. Itẽ
36 † eſt notandum ſecundum Bal.quando
frater produceretur a iudice inquirente
de crimine, tunc bene probat pro fratre
plenè, & hoc modo intelligit Bal. ſingu-
lariter c.literas de præſump.
37 Tertio † producitur frater contra fra-
trem quando eſt tale quid in quo dome-
ſtica

ſtica fides non repellitur l.conſenſu C.de repu.c.ueniens extra de teſti. Vltimò
38 † admittitur frater, quando cauſa eſt ciuilis & parua, & frater ſit perſona gra-uis & honeſta, & illi fratres inſimul non habitent, nam iſto caſu frater eſt teſtis
39 idoneus pro fratre. Subiungens † Bal. quòd in alio caſu teſtificatur frater, ſcilicet ad purgationem fratris, etiam ſi pœna eſſet fiſco applicanda, per dictum c.literas, quòd etiã hoc modo poteſt intelli-
40 gi. Et per † hoc infertur ſecundum Bald. quòd in cauſa criminali frater admittitur pro fratre, quod intelligatis uerum non quando frater agit contra aliũ, ſed quando agitur de mera purgatione ipſius fratris, quòd non deliquerit. Butr. in c.cum oporteat de accuſ. refert Abbatem tenuiſſe fratrem in tribus caſibus nõ
40 admitti pro fratre. Primus, † quando fratres ſunt in eadem poteſtate, uidelicet, quia pater uiuit, & hoc tenuit primo loco gloſſ.in d.l.parentes per §. teſtes iſti
42 de teſta. Item † ſi haberent bona communia, ut ſupra dixi, uel etiam ſi ſimul habitent ut ſenſit Bal.& optimè in c.conſanguinei iij.q.v. in aliis autem ſecundũ But.& Abba.admittitur, & hæc eſt communis opi.doct. & gloſſ. a qua non eſt receden.cum hoc tamen temperamento ꝙ fides minor adhibeatur fratri quàm aliis, & idem uidetur Imo.ſentire in c.cum ca-
43 nonicus de of. dele. Subdens † unum quòd frater adeò poſſet eſſe probatæ uitæ ut ſibi crederetur tanquam teſti idoneo, ut ſi eſſet religioſus Cartuſienſis uel ſimilis. Et no.unũ pro declaratione prædictorum eſſe differentiam utrum talis teſtis repellatur, an ſibi fides nõ adhibeatur. Nam quando teſtis repellitur multo utilius eſt aduerſario quòd non examinetur eius dictum. Secus quando admittitur, ſed minuitur fides: hoc ſenſit gloſſ.in auc.ſi teſtis dicitur.C. de teſti. Mihi
44 † autem uidetur dicendum fratri non modo fidem eſſe diminuendam, ſed eum nõ eſſe admittendum quia maior eſt affectio naturalis quàm accidentalis. Sed affectio accidentalis repellit teſtem: ut dicimus in aduocato, qui non poteſt teſtificari.l. fi.ff. e.ergo fortius repellitur frater, ubi imminet affectio naturalis. Secũ-
45 do. † quia teſtis domeſticus repellitur, ut uidebitis in ſecunda diuiſione: ergo multo magis frater: quia eſt & domeſti-
46 cus & ſanguine coniunctus. Vltimo † arguitur: quòd frater non poſſit admitti: quia fratri incumbit onus conferẽdi alimenta fratri.l.ſi quis a liberis ut in gloſſ. no.ff.de li.agno.& l.qui filium.ff.de pu. edu.ergo debemus dicere ꝙ ſaltem ratione eius intereſſe frater non admittitur pro fratre ne deueniatur ad obligationẽ conferendorum alimentorum.
47 Dicto de fratre ſupereſt † uidere de alijs conſanguineis & affinibus, gloſſ.iij. q.v.c.j.uidetur uelle hãc concluſionem, quòd conſanguinei & affines in cauſa ciuili poſſint teſtificari.pro hoc facit c.abſens.iij.q.viij. & quod ibi no. Spe.in eo. ti. de teſti.uerſi.nunquid frater. in fi.concludit finaliter ꝙ contra teſtem poteſt excipi generaliter quòd eſt conſanguineus uel affinis. Idem uidetur ſentire in uer.nunquid agnati uel cognati. in fi.ſen-
48 tit tamen Spe.in d.uer. nunquid † quòd agnati & cognati non dicuntur domeſtici adeo ꝙ repellantur, & ſecundum hoc uidetur differentia ſecundum ipſum inter cõſanguineos & affines agnatos & cognatos. Gloſſ.in c.accedens.ut lit.non cõte. tenet affinem non eſſe repellendum à teſtimonio, licet poſſit repelli à iudicando: ut in d.c.accedens, ea ratione, quoniam plures reperiuntur iudices quàm teſtes. Gloſſ.in l.Iul.ff.de teſti.uidetur tenere ꝙ conſobrini & alij ibidem numerati non poſſunt teſtificari pro agnatis & co-
49 gnatis. Idẽ † uidetur tenere de ſocero in l.idoneus.ff.de te.eo.ti.& illam gloſſ.in l. lege Iul. approbat Archi. iiij.q.viij.in c. lege Iuli. Sed mirandum eſt ſatis de illa gloſſ.nam gloſſ.in l parentes.C.eodem.
50 tenuit † ꝙ frater admittitur pro fratre: ergo multo magis conſanguineus uel cõſobrinus, non obſtat ratiò gloſſ. in l.lege Iulia, quæ dicit ꝙ ſi deponeret pro conſobrino, tunc etiam deponere poſſet contra ipſum, quod tamen non eſt concedendum ut d.l.Iulia. quoniam poteſt reſponderi

51 deri ꝙ † conſobrinus uel agnatus, licet
non compellatur teſtimonium perhibe-
re: ut d.l. lege Iulia: tamen poteſt uolens
teſtificari: ut ſenſit gloſſ. in d.l. Iulia, quæ
communiter approbatur. Bar. uero in l.
lex Cornelia. ff. de iniur. dicit quòd licet
regulariter conſanguineus admittatur
in teſtem, tamen ubi agitur de criminali,
non admittitur pro conſanguineo: quo-
52 niam † iniuria facta uni de familia ui-
detur facta omnibus de familia. Bald. in
l. parentes. C. e. concludit ꝙ idem eſt in
tranſuerſalibus quod in fratribus, ut ſu-
53 pra dixi. & hoc intelligendum † eſt ſecun-
dum ipſum uſque ad quartum gradum.
de hoc tamen non habetur ſpecialis pro-
batio ꝙ teſtis conſanguineus admittatur
uſque ad certum gradum uel ne. unde
tenenda eſt communis opi. gloſſ. iure ca-
no. quæ uidetur approbari communiter
à doc. uidelict ꝙ conſanguineus & affinis
poſſit in teſtem admitti. licet gloſſ. in d.l.
Iulia quæ tenetur per Archi. ſentiat eos
non admitti ad teſtificandum. Mode-
54 randa tamen † eſt communis opi. ut nõ
tantum credatur aliqualiter teſtibus ple-
narijs, ſed eis fides diminuatur, ſecũdum
affinitatem magis propinquam uel remo
tam, ut ſenſerunt But. & Albri. in d.l. le-
55 ge Iulia. ff. de teſti. In † criminali au-
tem certum eſt ſecundum omnes quòd
affines uel conſanguinei non admittun-
tur. iij. q. v. c. j. & c. abſens. iij. q. ix. Et ſic
multum eſt dubius iſte articulus an affi-
56 nis admittatur. Sed iuxta † prædicta
quæritur nunquid ſi affinitas eſt diſſolu-
ta an tunc teſtis ſit omnino idoneus? dic
57 quòd ſic † paria enim ſunt non eſſe affi
nem, uel affinitatem eſſe diſſolutam. &
hoc uoluerunt Guil. & Ang. in l. cum co-
rum. §. j. ff. de poſtu. Et ſic eſt expedita
prima pars huius tractatus, quando ratio
ne conſanguinitatis uel affinitatis teſtis
repellitur.

S V M M A R I V M.

1 *Domeſtici qui ſint, qui ratione domeſticitatis repellantur.*

2 *Vir & uxor a teſtimonio repelluntur.*

Donatio inter uirum & uxorem non ualet.

3 *Mulier an poßit compelli dicere teſtimonium contra maritum.*

Sponſa pro ſponſo an poßit eſſe teſtis, & econtra.

Concubina pro concubino teſtificari poteſt.

4 *Amici & inimici an, & quando repellantur a teſtimonio num. 5. 6. 7.*

Fides quanta ſit adhibenda teſtibus arbitrio iudicis committitur.

Arbitrio iudicis relinquitur, quæ inimicitia teſtem repellant.

6 *Teſtes in cauſa criminali debent eſſe idoniores quàm in ciuili.*

7 *Teſtes de inimicitia capitali ſuſpecti a teſtificando repelluntur.*

Inimicus qui aliàs fuit, ſemper inimicus præſumitur niſi reconciliatio probetur.

Reconciliatio inter inimicos quomodo probetur.

8 *Inimicitia repellit etiam ab accuſando, & etiam ab excipiendo.*

Inimicus opponens repellitur.

9 *Reconciliatio an reconualidet teſtimonium inimicitiæ capitalis.*

10 *Inimicus ex quibus cauſis quis iudicari poteſt, ut a teſtimonio repellatur.*

Spolians aliquem repellitur ab accuſando, et in criminalibus ab excipiendo.

Bona fama res eſt pretioſa.

Inimicus capitalis quando quis dicatur nu. 11. 12. 15.

13 *Copulatus cum inimico an, & quando a teſtimonio repellatur num. 14.*

14 *Hoſpes repentinus dans damnum dominis hoſpitij non tenetur, ſecus qui cum domino hoſpitij habitat.*

15 *Intellectus ad l. producti ff. de teſtis & iiii. q. iii. §. teſtem in criminali.*

Teſtis qui in una cauſa teſtificatus eſt, an poſſit iterum produci.

17 *Amicus an, & quando a teſtimonio repellatur, & num 18.*

19 *Iudex arbitrari debet quis ſit teſtis idoneus.*

20 *Amicus pro amico non debet uelle falſum, ſed ſolum honeſtum.*

Ratio differentiæ quare in teſtibus magis conſideratur amicitia quam inimicitia.

Intellectus ad l. iii. in prin. de teſti.

21 *Socius pro parte alterius ſocii quando teſtificari*

ſicari poſſit, & quid in ſociis omnium bonorum & num. 22. 23. 24. 25. & 26.

27 Vaſallus utrum teſtificari poßit pro domino, & num. 28. 29. cum ſeq.

28 Iuramentum fidelitatis quid repreſentet ſeruus non poteſt eſſe teſtis pro domino.

30 Emphiteuta quando teſtificari poßit pro domino, & num. 32.

31 Vaſalli obligatio erga dominum uehementior eſt, quàm filii erga patrem.

32 Vaſallus tenetur defendere dominum, etiã contra patrem & fratrem.

33 Familiares an ſint domeſtici, & an a teſtimonio repellantur, & quando, & nu. 34. & 35. cum ſeq. & nu. 53.

35 Teſtes idonei non ſunt illi, quibus imperari poteſt ratione patriæ poteſtatis, dominicæ uel aliæ.

Familiares ſcholaſticorum an in teſtes recipiantur.

36 Satellites nunquid poſſint pro poteſtati in ſyndicatu teſtificari, & num. 37. 38.

Vtilitas uitæ & perſonæ repellit a teſtimonio.

39 Cliens ſeu mercenarius aſcriptitius ſeu colonus utrum inter domeſticos recenſendi ſint, ut a teſtimonio arceantur, et nu. 40. 41. & 42.

43 Subditi an poſſint in teſtes pro domino adduci, & num. 44. cum ſeq.

44 Intellectus ad l. idonei ff. de teſtibus & nu. 45. cum ſeq.

48 Carceratus an teſtificari poſſit, & num. 49. & 50.

49 Cautela pro examinandis teſtibus carceratis, & num. 50.

51 Teſtis quem epiſcopus carcerauit pro iuriſdictione ſua, in teſtem pro epiſcopo admitti poteſt.

Intellectus ad l. iii. §. lege Iul. ff. de teſtibus.

52 Famuli epiſcopi expulſi pro flagitio, non admittuntur ad probandum aduerſus epiſcopum.

53 Iudices maleficiorum per inquiſitionem procedentes, non poſſunt inducere in teſtes berroarios uel alios famulos nolentes teſtificari ſuper ipſis inquiſitionibus.

54 Iudicis domeſtici non dicuntur habere odium uel affectionem per cauſæ perſecutionem.

Teſtis domeſticus pro domeſtico admittitur, quando non uerſatur commodum uel intereſſe amici, quod limitatur, ut ibidem.

55 Domeſticus in teſtem admiſſus ſcienter uel ignoranter, an poſtea repelli poſſit, & quando domeſticus admittatur, & nu. 56 59 60. 61. 66. cum ſeq.

Intellectus ad l. quod prohibet de poſtu.

57 Exceptio iuris in quo differat ab exceptione facti, & num. 58.

58 Intellectus & limitatio ad c. paſtoralis ad exceptio.

59 Clericus admittitur in teſtimonium in cauſa ſuæ eccleſiæ.

60 Affinitas per domeſticos probatur.

61 Intellectus & limitatio c. in literis de teſti. & num. 69.

62 Cauſa matrimonii diſſoluendi per domeſticos probatur.

63 Canonici quando accuſant prælatum ſuum, teſtes domeſtici admittuntur, quod intelligetur num. 64.

65 Matrimonium quando accuſatur propter cõſanguinitatem teſtes domeſtici admittuntur.

66 Veritas quando aliter haberi non poteſt, an domeſticus admittatur ad teſtimonium indiſtincte.

67 Adulterium non probatur per domeſticos.

Adulteria clam ſolent committi.

68 Geſta per uniuerſitatem per quos probentur.

Negocia qualiter diuidantur.

70 Teſtis domeſticus utrique parti, an ad teſtificandum admittatur.

71 Domeſticitatem negans in teſtimonio, an de falſo teneatur.

72 Teſtis dicens falſum ſuper ſpendiciis cauſæ nunquam punitur de falſo, ſed de crimine ſtellionatus.

CAP. II.

Quando teſtes repelluntur ratione domeſticitatis.

§. 1 SVPERES T nunc uidere de ſecundo principali † quando ratione domeſticitatis teſtes repellantur, gloſſ. in l. etiam. C. eo. ti. dicit eos eſſe domeſticus qui ponuntur in l. fi. §. 1.

Ç.de his qui ad eccle.confu.& in l.reſpi-
cien.§.furta.ff.de fur.facit l. pridem.C.
de queſti.& ibi numerantur ſerui uel co-
loni & aſcriptitij, liberti, & familiares.
2 Item addit gloſſ. † uirum & uxorem
qui dicuntur domeſtici.& repelluntur tã
quam domeſtici. Pla.tamẽ tenuit uirum
& uxorem non eſſe à teſtimonio repellẽ
dos: quoniam reſtringendæ nõ ſunt pro-
bationes.l.quoniam.C.de hære.commu-
niter tamen tenentur ſententia gloſſ. q
uir & uxor repellantur à teſtimonio pro-
pter continuam cohabitationem, & im-
moderatam affectionem. nam uidemus
quòd propter mutuam affectionem pro-
hibitũ eſt inuicem donare.l.j.ff.de do. in-
3 ter uirum & uxo. Sed† hic dubitatur an
mulier poſſit compelli dicere teſtimo-
nium contra maritum? breuiter dicatis
quòd non, ut uidebitis plenè in ſecunda
parte principali huius tractatus, & quod
dictum eſt in uxore intelligatis in ſponſa
ſecundum Bal.in d.l. etiam facit l.quòd
ſeruus.ff. de condi. ob cauſam. Idem eſt
etiam dicendum in concubina ut nõ poſ-
ſit teſtificari, quoniam in affectione non
diſtat ab uxore, ſed ſolummodo in hono
re.l.item in legato.§.parui.ff. de uerbo.
4 ſig. Subſequenter uidendum † eſt de
amico & inimico, utrum admittantur in
teſtes? tex.in l.iij.ff.eo.ti.uidetur repelle-
re eos à teſtimonio, gloſſ.in ipſa l.iij.di-
cit eſſe diſtinguendum utrum inimicitia
ſit mota ex cauſa criminali, & tunc ini-
micus repellatur donec finita ſit cauſa
criminalis, aut alias eſt odioſus nõ ex cri
minali cauſa,& tunc teſtificatur & iurat,
ſed quanta fides ſit adhibenda committi
tur arbitrio iudicis in auc. de teſti.§.ſi
uerò quis, & in l.j.§.quomodo.ff.de quæ-
ſti. Aliter tamen uidetur ſenſiſſe gloſſ. in
auct.ſi dicatur.C.de teſti.quòd ſi inimici-
tia ſit ex cauſa criminali tũc ſi eſt de om-
nibus bonis, uel de ſtatu uel de maiori
parte bonorum quæſtio, tunc repellitur
iſte teſtis, facit.§.inimicitiæ, inſti.de ex-
cu.tu.& l.fi.C.de reuo.do, ſi uero ſit cau-
ſa ciuilis ciuiliter mota; tunc teſtis admit-
titur.ſed reſeruatur eius fides poſt dicta
publicata, ut eſt dicta auc.ſi dicatur. &
gloſſ.in c.cum oporteat de accu.conclu-
dit relinquendum eſſe arbitrio iudicis
quæ inimicitiæ habent repellere teſtem:
ar.in §.ſi uerò, in auc.de teſti.& in c.ſu-
per his, de accu.non enim lex dicit ſem-
per inimicum eſſe repellendum, ſed iudi-
cem arbitrari: ut in l.j. §.quæſtioni.ff.de
quæſtio.Inno.in d.c.cum oporteat. dicit
capitales inimicos repellẽdos.c.per tuas,
de ſimo.& dicto §. inimicitiæ. Si autem
inimicitia non ſit capitalis inimicitia, ſed
aliquo modo ſunt inimici, tunc admitti-
tur inimicus in teſtem, ſed minorem uel
nullam fidem habebit, ſecundum Inno.
in d.c.cum oportet. quod relinquen. eſt
arbitrio iudicis, ut in iuribus ſupra alle.
5 Arch. † in c.accuſatores.iij.q.v.dicit
Inno.bene dicere dum uoluit nullam fi-
dem adhibendam inimico, & hoc de iure
canonico. per d.c.accuſatores.in c.ſe. &
ſic uult Archi. quòd de iure canonico te-
ſti inimico non adhibeatur fides indiſtin
ctè, & hoc etiam dicit tenuiſſe Laurenti-
6 num. Poſſet † tamen reſponderi il-
lis iuribus quod loquuntur in cauſa cri-
minali in qua teſtes debent eſſe idonio-
res quàm in cauſa ciuili argu.in c.conſan
7 guinei. iij.q.v. † Sed ſecus ſit in ciuili
ubi non agitur de tanto præiudicio. Vn-
de concludite communiter, ſecundum
communem ſententiam Doc.Cy. & Bal.
& Alber.in d.aut.ſi dicatur.& Bar.in l.iij.
ff.eo.ti.eſſe diſtinguendum ex qua cauſa
ſint inimici, an ſint leues uel magnæ ini-
micitiæ, & hoc committitur arbi.iudicis.

Subdit tamẽ Bal. in d.autem.ſi dicatur
quòd non ſolum repelluntur inimici, ſed
etiam ſuſpecti de inimicitia capitali, ut
ponitur per Inno.in c.cum P.de accu. Et
qui olim fuit inimicus ſemper præſumi-
tur inimicus; ut in c. cum oporteat. de
accu.niſi probetur quòd inimicitia ſit re
conciliata: ar.in l.iij.in fi.ff.de adi.le.&
probatur reconciliatio ſecundum q pro-
batur remiſſio iniuriarum: ut in § fi.in-
8 ſti.de iniuri. Eſt tamen diligenter † no
tan. ſecundum Arch. in d.c.accuſatores,
quòd inimicitia non ſolum repellit à te-
ſtificando, ſed ab accuſando: & etiam ab
excipiendo: ut pulcrè no. Inno.in c. me-
minimus.

minimus.de accu. Et ideo ſi electo in prę latum uel officialē opponitur exceptio inhabilitatis in perſona ſua, ita repellitur opponens ſi ſit inimicus, ſicut repel-
9 leretur ſi uellet teſtificari. Quod † autem ſupra dictum eſt teſtem non admitti propter inimicitiam, uerum eſt ſecundū But. etiam ſi fecerint pacem de recenti, & inimicitia ſit recens: ut in c. accuſatores. iij. q. v. Amplius dicit ipſe But. ꝙ ſi tēpore capitalis inimicitiæ depoſuerit non reconualidatur teſtimonium per reconciliationem, ut in authen. de teſti. §. ſi uero quis dicat, & ibi ponitur in. iiij. glo. quoniam attenditur tempus depoſitionis ipſius teſtis, non autem reconciliationis poſtea ſequutæ, & hoc etiā tenuit Io. An. in addi. §. opponit. in prin. & hoc documentum poſuit Bu. in d. c. cum opor-
10 teat. † Sed pro declaratione ſupra dictorū hic poteſt dubitari ex quibus cauſis iudicabis aliquem adeo inimicum, ut eum à teſtimonio repellas. dicit primo, quando aliquis ſpoliauit me de rebus meis: ut no. Alberi. in d. authen. ſi dicatur. & per c. item cum quis, de Teſti. ſpoli. nam ſpolians aliquem repellitur ab accuſando &c. in criminibus exceptis: ut no. in d. c. cum quis. Idem eſſet ſi ſpoliaret aliquem bona fama, quę res eſt pretioſa. ix. q. iij. c. quarta. nam magnum eſt damnum quod datur propter infamiam
11 l. infamia. C. de decur. Idem † erit ſi ſubditus ſpoliat prælatum uel ſuperiorē ſubtrahendo ſe ab eius obediētia, etiam lite pendente. c. olim. de accuſa. Item
12 † poteſt dici inimicus capitalis ille, qui ſe copulauit inimico meo, uel ſecum cohabitat. c. repellitur. & c. cum oporteat. de accu. hi enim repelluntur in criminalibus: ſed in ciuilibus eſt præſumptio contra eos: ut no. Spe. in §. j. uer. item qui co-
13 habitat. in titu. de teſti. Cy. † quē ſequitur Alberi. in d. authen. ſi dicatur. cōcludit quòd aut quis copulauit ſe cum inimico meo aliqua affinitate, & tunc etiam dicitur inimicus meus, & repelli-
14 tur. Si † uerò ſimpliciter aliquis copulauit ſe cum inimico meo, & tunc non repellitur, ſed minor fides ei datur. Butri. in d. c. repellitur. dicit iura dicentia cohabitantem cum inimicis eſſe repellendum fore intelligenda de habitatione continua, non autem cohabitatione per cæterа tempora: uel de conuerſatione. hoc probatur per ſimile. nam ſi hoſpes repentinus dat damnum dominis hoſpitij, non tenetur, ſecus ille qui habitat cum domino hoſpitij continuè: tunc enim domino beno tenetur. l. licet. §. in factum. ff. na. ca. ſta. & hoc aſſerit But. fuiſſe de mente Vincentij, & eſt bonum dictum in materia
15 iſta. Item † probatur inimicus capitalis: quando quis teſtificatur contra me in cauſa criminali, & hoc uidentur tenuiſſe gloſſ. & Inno. in c. meminimus, extra de accu. Spe. in uer. item ꝙ in alia. §. j. dicit ꝙ hoc eſt intelligendum ut non admittatur ad teſtificandum in criminali cauſa, non autem in ciuili, ſecūdum opi. cuiuſdam doc. antiqui. Finaliter tamen ſequitur ſententiam Io. concludentis quòd ſiue cauſa ſit criminalis ſiue ciuilis poterit teſtificari in alia cauſa contra eum cōtra quem iam teſtificatus eſt in cauſa criminali.

Nec obſt. l. produci. ff. eo. & iiii. q. iii. §. item in criminali. quoniam reſpondet Spe. altero de duobus modis. primo. quod ibi atteſtationes erant publicatæ, ideo qui teſtificatus eſt in una cauſa, amplius non poteſt produci, & hoc uidetur ſentire gloſſ. in d. l. produci. Vel ſecundo poteſt reſponderi ꝙ malum teſtimonium primo perhibuerat, ideo non admittitur. ſed hæc eſt diuinatio, ideo reiicienda.

16 Sed † in hoc articulo concludatis ex mente Hoſt. in d. c. meminimus. quem etiam ibidē ſequitur But. quandoq; quis obtulit ſe ad teſtificandum abſque alia compulſione in cauſa criminali, & tunc in alia cauſa non poterit teſtificari contra eum, contra quem erat iam teſtificatus. & hoc modo poteſt intelligi. d. c. cum quæſtio ſi uerò fuit per iudicem compulſus ad teſtificandum in cauſa criminali, tunc admittitur in qualibet alia cauſa: quoniam teſtis debet carere omni ſuſpitione, quoniam ſe reddit obedientem mandatis. ar. xxiij. q. i. c. quod culpatur. &

cum hac ſententia uidetur tranſire Albe
ri.in d.auten. ſi dicatur.

Dicto de inimico, ſupereſt uidere de
amico.textus in l.iij. de teſti.uidetur ami
17 cum repellere a teſtimonio. Spe.† eo.
tit.§.j. circa prin. concludit quòd ſi ami-
citia erat magna, tunc iſto caſu repella-
tur l.latæ culpæ §.amicos ff. de uer.ſigni.
& in c.quoti.eo.ti. ſecus ſi ſit leuis amici-
tia. gloſſ.tamen in auct.de monachis in §.
cogitandum, uidetur ſentire quòd amici
tia non habeat teſtem repellere, commu
niter tamen doc. uidentur concludere q
ſi amicitia ſit magna, tunc habeat repelle
re teſtem, ſi autem ſit leuis, tunc aliqua-
liter habeat diminuere fidẽ illius teſtis.
18 In uno † tamẽ caſu dicit Albericus in il
la l.iij.amicus erit teſtis idoneus omni-
no, quando deponit ſuper facto quod nõ
attingit amico pro commodo uel incõ-
modo, ut ſi deponat ſuper re uendita
quando amicus uendens non tenetur de
euictione. Bal.in l.eos C.eo.tit.dicit Pe-
trum tenuiſſe hoc committi arbitrio iu-
dicis an ſit amicus admittendus uel ne.
19 Subdit † tamen ipſe Bal. iudicem de-
bere arbitrari quòd ſit teſtis idoneus, ni-
ſi ſit alia ratio quàm amicitiæ. Nam
20 † amicus non debet uelle falſum pro
amico, imo ſolum honeſtum, & hæc po-
teſt eſſe ratio differentiæ quare magis cõ
ſideretur inimicitia quàm amicitia, quo-
niam inimicitia procedit à malignitate,
& à mala parte, & amicitia à bona; ideò
non eſt ueriſimile amicum committere
falſum pro amico. Idem uidetur tenere
Butr.in d.c.cum oporteat, quia ratio ami
citiæ non repellit teſtem, licet diminuat
eius fidem. Et hoc modo intelligen-
da eſt l.iij. ff.eo. Et hoc idem uidetur te-
nere Io.An.in d.§.j.circa prin.in addi.cõ
tra tamen prædicta fortiter facit text. in
d.l.iij.qui parificat amicitiam & inimici-
tiam, ſed reſpondeatis conſtituen. diffe-
rentiam ut ſupra dixi. Et quòd amicus
admittatur in teſtem, habetis tex.notabi-
lem in l.ſciendum. ff.de uſu. facit & ad
prædicta ſi liber homo ff.de neg.ge. & l.li
berto.eo.tit.
21 Conſequenter † dubitatur de ſocio.
gloſſ.in l. quoniam C. eo. concludit eſſe
diſtinguendum in hac materia. Aut ſunt
ſocij omnium bonorum, & tunc non ad-
mittitur ſocius pro ſocio, ex quo lucrum
22 & damnum ad inuicẽ ſpectat. Si † ue-
ro non ſunt ſocij omnium bonorum, nec
etiam habeant ſocietatem in aliqua re cõ
muni, tunc admittitur ſocius pro ſocio,
q̃a quicquid conſequitur alter ſociorum nõ
communicat cum altero, quando res ſo-
lum eſt communis abſque alia ſocietate,
ut quia habemus hanc domum commu-
nem, & ſocietatem lucri, & commodi,
nec hanc eandem opi. glo. ſequitur Inn.
in c.iij.de teſti. Subdit tamen ibidem
23 quòd † ſocius pro parte alterius ſocij po
terit teſtificari, quod tamen ſemper eſt in
telligendum ſi modo commodum aliquod
non ſpectet ad conſocium teſtem. Id ẽt
ſequitur Butri. in c. inſuper de teſtibus.
Bar.etiam & Bal.in d.l.quoniam, uiden-
tur approbare gloſſ. Ia.de Ra. dixit indi-
ſtinctè ſocium rei communis eſſe repel-
lendum ſiue ſit res communis cum ſocie-
tate ſiue ſine ſocietate. mouetur ex illa
conſideratione, quoniam ex ſententia la
ta contra habentem rem communem etiã
ſocietate grauatur quale quale præiudi-
cium alteri ſocio, propter quòd præiudi-
tium concedimus remedium appellandi
alteri ſocio.l.à ſententia.ff.de appel.
24 Poteſtis † tamen reſpondere huic im
pugnationi, quòd in cauſa criminali ſpe-
tiale eſt fauore hominis liberi, ut ille qui
prætendit nullum intereſſe poſsit appel
lationem interponere pro dante: ſecus in
cauſa ciuili, ubi ceſſat fauor pro tuenda
uita liberi hominis, ideo appellatio non
debet admitti niſi quale quale ſit præiu-
dicium. Subdit tamen ipſe Iac.quòd pro
pter tale præiudicium, licet minimum di-
minuatur aliqualiter fides ſocio deponẽ
ti ar.j.l.ob carmen. §.fi.ff.e. ti. concludit
tamen Cy.in d. l.quoniam.ſecundum Ia.
de Are.primò cõcluſionem quæ ab omni
bus approbatur, quòd ſocij omnium bo-
norum repelluntur à teſtificando. & hoc
idem uidetur tenuiſſe Spe. in.§.j. uer.
25 nunquid ſocius. Si † uero non ſunt ſo-
cij bonorum, aut etiam eius rei de qua
agitur,

agitur, tunc ſi eadem eſt cauſa defenſionis eius rei in perſona eius qui debet teſtificari: quæ eſt in perſona ipſius conuenti, tunc repellitur ſocius, etiam ſi nulla ſit ſocietas in dicta re communi. Si au-
26 tem † diuerſæ ſunt defenſiones, tunc ſocius admittitur. l. qui ſeparatim. ff. de ap. Et hoc idem uidetur tenuiſſe Io. An. in addi. ubi ſupra. Et hæc opi. uidetur ueriſſima: quoniam ubi diſtinctæ & ſeparatæ ſunt cauſæ defenſionum, ibi non poteſt ſperari uel timeri de lucro uel damno, ideo ſocius admittitur. Addit Io. An. in addi. ubi ſupra alium caſum in quo ſocius pro ſocio poteſt teſtificari etiam ſocietate inita inter ipſos, ſcilicet quando agitur ad probandum ſocietatem contra tertium.
27. Vlterius eſt uidendum † an uaſallus poſſit teſtificari pro domino? Spe. in §. j. uer. nunquid uaſallus diſtinguit, aut uaſallus eſt obligatus domino ad præſtandum certa ſeruicia tantum, non ad fidelitatem, & tunc poterit pro domino teſtificari, pro ut poteſt probari in emẽtes decimas ab eccleſia. §. quãuis. de decimis.
28 Si † uerò præſtiterit iuramentum fidelitatis, tunc non poterunt teſtificari: quia ſacramentum fidelitatis repræſentat quandam ſpeciem ſeruitutis: ar. c. indignum. de reg. iur. & ſeruus non poteſt eſſe teſtis pro domino. l. eos. C. eo. & c. accedens. ut lite non conteſtata. & l. ſi municipes. ff. quod cuiuſ. uni. Io. An. in addi. ubi ſupra dixit eſſe conſiderandum ex qualitate perſonarum domini ſiue uaſalli an poſſit eſſe ſuſpicio contra dominum uel
29 uaſallum. Albertus Papienſis † quem ſequitur Gui. de Sum. in l. idonei. ff. eo. tenet uaſallum indiſtinctè admitti, ex quo ipſe eſt perſona libera. Minor tamen ei ſecundum eos fides adhibetur. & idem uidetur ſequi Alberi. in d. l. idonei.

Butri. in c. inſuper. eo. ti. concludit
30 † quòd feudatarius ſiue emphiteuta nõ poteſt teſtificari pro domino ſuper controuerſia mota ſup re data in feudũ, uel in emphyteuſim: quia uerſatur intereſſe ipſius uaſalli, uel emphyteutæ, qđ dictũ credo in hoc caſu indubitãter eſſe uerũ, qm̃ agitur de magno intereſſe ipſorum;
31 Sed † maior cadit dubitatio: quando lis non eſt ſuper re data in emphyteuſim, uel feudum, & in hoc concluderem quòd uaſallus non poſſet teſtificari pro domino: quoniam uehementior eſt obligatio uaſalli erga dominum, quàm ſit filij erga patrem: quia uaſallus tenetur defendere dominum, etiam contra patrem & fratrem. c. domino guerram. in fi. in ti. hic finitur lex Corradi in uſ. feu. Facit etiã quia feudum retinetur cum magno lucro, ideò uidetur magna ſuſpicio de ipſo uaſallo, ex quo à feudo propter multa poteſt priuari: ut in ti. qui. mo. fe. amit.
32 Aliter † tamen crederem de emphyteuta quando lis non uerſatur ſuper re emphyteutica: quia nullum poteſt cogitari intereſſe emphyteutæ non obligatur perſonaliter domino, ut obligatur uaſallus. Addit ad prædicta Bal. in l. libertorũ C. e. ti. ꝙ uaſalli poterunt contra dominum teſtificari, illa conſideratione: quia cum uaſalli litigant appellant patres curiæ per quos inueſtitura eſt probanda. de quo in c. de conſuetu. recti. fe. Sed hic
33 dubitatur † quid de familiaribus? tex. in l. fi. §. ſane. C. de his, qui ad ec. confu. uidetur conſentire familiarem eſſe domeſticum. Idem etiam ſentit gloſ. ibidem. hoc etiam tenuit gloſ. iij. q. v. in ſumma inquiens quòd omnes qui ſunt de familia alicuius ſiue ſint liberi ſiue non ſunt domeſtici, ideo ſunt repellendi. l. ædiles. §. familiæ. ff. de ædil. edic. Et intellige ſecundum gloſ. illam largè omnes familiares qui habitant cum alio. c. in literis. eo. ti. & c. inſinuante. de offi. dele. Tex. ta-
34 men † in d. c. in literis. uidetur dicere quòd familiares repellantur niſi ſint uitę probatæ, adeo ꝙ non ſit ueriſimile eos deierare. Addit etiam gloſ. ibidem ꝙ familiares poſſunt appellari quibus poteſt imperari ratione patriæ poteſtatis, uel dominicæ, uel alia. & tales non ſunt idonei. iiij. q. iiij. ubi idonei. & l. idonei. ff. e. Alij aũt familiares ſcd̃m gl. non ita indiſtinctè repellũtur, ſcd̃m diſtinctionẽ d. c. in literis. Spe. e. ti. §. j. uer. nunquid
35 ſocer. in fi. concludit † quod illi quibus poteſt

poteſt imperari ratione patriæ uel dominicæ poteſtatis, uel alia, non ſunt teſtes idonei.iiij.q.iij.uer.idonei.& l.idonei.ff. e.Inno.in c.in literis, quem ſequitur Bal. in l.etiam.C.e.inquit q familiares honeſtæ & bonæ famæ recipiuntur in teſtes prout ſunt familiares epiſcopi,uel abbatis, uel alterius nobilis domini, qui non tenent niſi familiares bonæ opinionis. Sed familiares pauperum, ut ſcolarium uel berruerij, ut inquit Bal. non poſſunt recipi in teſtes.& ita tenet Inno.in c.in literis.Addit Car.in c. inſinuante. de offi. dele. quòd familiares non morantes in domo nõ poſſunt recuſari quin recipiantur in teſtes. quod ibi reprobat Imo. quod dictum Imo.putarem uerum quando reciperent aliquod ſalarium à domino.Facit l.reſpiciẽdum.§.furta.ff.de pœn. Pro hoc facit no. Io. An.in addi.in uer. item excipitur. ubi dicitur quòd qui ſtãt pro expen. in domo alicuius non ſunt teſtes idonei,ſiue liberi ſint,ſiue non. & in his omnibus uidentur committendi arbitrio iudicis. Vlterius uidendum eſt
36 † quid de berruarijs. Nunquid poteſtas poterit producere pro ſe berruarios & familiares ſuos in ſyndicatu.Bal.in l.etiã. C.eo.quòd ſic, dunmodo non ſint ita uiles ut de uilitate uitæ ſint ſuſpecti: ar.l. affinitate.ff.de in ius uo.& hoc ſi re uera à poteſtate receſſerunt.Facit l.j.C.ſi qua
37 præ.po. Hoc † dictum Bal.dum dicit de uilitate ipſorum,intelligatis quòd ratione uilitatis ita repellantur à teſtificando pro poteſtate,quemadmodum ratione ipſorum uilitatis repellereutur, uel ſaltem diminueretur eorum fides in quo libet alio. nõ autem ea ratione quòd fuerunt berruarij poteſtatis ſit eis detrahendum:quoniam ex quo ceſſat domeſticitas erunt teſtes idonei, ut infra uidebitur in
38 alio articulo. Hoc † dictum Bal.etiã per expreſſum ſequitur Ang. in l. ſciendum.de uſur.ubi refert ſe defendiſſe quẽdam officialem ſuum amicum per teſtimonium berruariorum. quod tamen intelligit ipſe quando omnino receſſerunt, ut ſupra dixi. & arguit Ang.per illũ tex. quòd amicus nõ repellitur, per quem ut ſupra dixi.Bal.idem tenet. Vltra prædicta
39 † uidendum eſt de cliẽte ſeu mercenario.Spe.in uer.item excipitur.in §.j. dicit eos eſſe domeſticos. & hoc uidetur etiam probare l.reſpiciẽdum.§.furta ſupra allega.& l.præſenti.§.ſanè.de his,qui
40 ad eccle.confu. Idem † eſt ſecundum gloſſ.in aſcriptitio & colono qui pro domino non admittũtur, licet Spec. in uer. de quo,dicat q de conſuetudine aſcriptitius & colonus admittuntur pro domino,ſed minor fides eis,quàm alijs adhibe
41 tur. Alberi.†dicit in d.l.etiam.quod de conſuetudine ſeruatur q non admittitur, & hoc tenet gloſſ. in §.in teſti. inſti. de teſta. Facit l.ſed *& ſi quis.§. illud.ff.ſi* quis cau.& ipſam gloſſ. ſequuntur Bagarotus & Gualfredus ſecundum Alberi.
42 Idem de † colono tenuit glo.in ſumma.iij.q.v.q colonus, libertus, mercenarius,aſcriptitius, ſunt domeſtici & repelluntur. Idem uidetur tenuiſſe gloſſ.in c.in literis,quæ uidetur ibidem approba
43 ri. Conſequenter † eſt uidendum quid de ſubditis alicuius domini uel comitis, an poſſint teſtificari pro domino? Gloſſ.in l.idonei. ff. eod.dicit quòd non quibus partis imperari ratione dominicæ uel patriæ poteſtatis, iuriſdictionis uel obedientiæ, niſi ſit in cauſa abbatis qui poterit producere monachos: ut infra uidebimus. Spec. in §.j.uer. nunquid ſocer.dicit q ſeruatur quòd de regno uel comitatu poſſunt in teſtes adduci.

Idem tenet Pe.& Cy. ex mente Guid. in d.l.etiam. Idem tenet Io.An.in addi.Specul.ubi ſupra. Hoc etiam uide-
44 tur † tenere Bar.in d.l.idonei.Nec ob. ſecũdum hos Doct.tex.in d.l.idonei.quoniam lex illa locum habet in his quæ ſpectant ad iuriſdictionem,& ad caſus communes ciuitatis uel comitatus. non autem in proprijs habentibus iuriſdictionẽ: quia ſecundum hoc ſequeretur quòd nullus eſſet teſtis idoneus contra imperatorem. Hæc reſponſio non ualet ad l.illam.
45 Primo:quia † eam reſtringit. Secundo: quia ſi nos loquimur quando agitur de iuriſdictione uel cauſa ſpectante ad ciuitatem uel comitatum, tunc ſi ciuitas uel comitatus

comitatus non habet ius imperandi, non
eſt propriè caſus.l.idonei, quia ibi loqui-
46 tur quando poterat imperari. Si † au-
tem habebat communitas ius imperādi,
dicendum eſſet talem non poſſe admitti,
tum propter ius imperandi, tum etiam:
quia aliqualiter tractatur de commodo
ipſius ſubditi ex quo eſt ſubditus ciuita-
47 tis. Alber.in d.l.idonei.dicit † quòd
minor fides adhibetur: quia non euitat ſu
ſpicionem timoris uel amoris: ut in l.j.C.
de contract.iudi.iij.q.v.c.accuſatores. &
ſi uultis tenere hāc ultimam opi.poteſtis
reſpondere ad d.l.idonei. quòd non di-
cit eos repelli quibus poſſumus impera-
re: ſed ſolum dicit eos non eſſe idoneos:
quare non ſunt idonei: quia diminuitur
fides. & hæc opi. Alberi. uidetur bona:
Bal.tamen in l.iij.eo.ti.C.cōcludit quòd
ſi poſſibile ſit habentem iuriſdictio. im-
primere, minacem terrorem quòd talis
non erit teſtis idoneus: alias ſic: ar.in l.j.
C.ſi rec.proui.& in l.j.C.ſi qua præ.po.
Quod dictum poſſet optimè exemplifica
ri in ſubditis qui ſolum reddunt certum
cenſum annuatim domino ſuo, & nihil
aliud extimeſcunt, non autem in alijs qui
poſſunt grauari pro libito dominorum:
quia poſſunt imponere minacē terrorē.
48 Demum dubitat † quid de carcera-
tis. Alber.in l.iij.§.lege Iulia.refert Az.
in cathedra dixiſſe quòd ipſe defendit
quendam nobilem Cremonenſem qui
furore ductus in carcere poſitus interfe
cit famulum ſuum, quia per carceratos
alios non potuit probari crimen contra
illum nobilem: & per conſequens con-
demnari, & ſic dicit alios Doct. concor-
daſſe. Sed contra hanc ſententiam ſecun
dum Alber. facit l.conſenſu.C. de repu.
c.& c.ueniens. eo.ti. Pro ſententia tamē
Az.fortiter facit dictus.§.lege Iulia. qui
dicit poſitum in uinculis non poſſe teſti
49 ficari. Sed contra † hunc nobilē duo
erant remedia. primum quòd officialis
liberaret duos uel tres ex carceratis, qui
poſtea dicerent ipſum famulum interfe-
ciſſe, ut infra dicetur de domeſtico, qui
poteſt deponere de his quæ uidit tempo
re domeſticitatis, dummodo tempore
depoſitionis non ſit domeſticus.
50 Aliud † remedium erat quæſtionis
ſubeundæ, ut poneretur ad torturam:
quoniam ex quo illi teſtes deponebant
contra eum, licet non facerent plenam
fidem, tamen faciebāt bonum iudicium
ad torturam: ar: ex his quæ no.per Bar.in
l.de minore.§.tormenta. & in l.maritus,
ff.de quæſt. Addit ad prędicta Io.An.
unum bonum dictum in rubr.in eo.ti.in
51 addi.q. † teſtis quem epiſcopus carce-
rauerat pro iuriſdictione ſua poteſt ad-
mitti in teſtem pro epiſcopo ipſo: quia
non reperitur lege cautum quòd prohi
beatur. Nec obſtāt ſuſtinendo Io.An.di
ctus. §. lege Iulia. quoniam poteſtis re-
ſpondere quòd ibi loquitur in cauſa cri-
minali. licet ille tex. poſſit etiam intelli
gi in ciuili. Dicit tamen Io.An. quòd
minor adhibetur fides. & hoc dictum Io.
An.ſequutus But. in c.cum oporteat.de
52 accu. Addit † etiam Io.An.in d.rub.
quòd famuli epiſcopi qui ſunt expulſi
propter ſcelera eorum, non poſſunt ad-
mitti ad probandum contra epiſcopum,
& pro epiſcopo niſi eſſent expulſi ꝓpter
talia crimina propter quæ non debuiſ-
ſent eſſe familiares epiſcopi. & hoc idem
tenuit Butri. in d.c.cum oporteat. Facit
c. nulli epiſcoporum. de accuſa. Hæc
53 † omnia prædicta de domeſticitate ha-
bent locum notabiliter ſecundum Albe.
in l. etiam, ſiue loquamur in domeſtici
partis producentis, ſiue in domeſtici iu-
dicis inquirentis. Propterea inquit Al-
ber. quòd cum iſti iudices maleficiorum
procedant per inquiſitionem, non pote
runt inducere in teſtes berruarios, uel
alios famulos poteſtatis uolentes teſtifi-
cari ſuper ipſis inquiſitionibus, pro hoc
adducit.iij.q.v.c.accuſatores.iiij.q.iiij.c.
ſi quis. Aliqui tamen dicit Alber. ſer-
uant oppoſitum, & opi.illorum puto ue
riorem. primo per dictum Bal.quod ſu-
pra uidiſtis in capitulo de fratre. ubi iu-
dex poteſt approbare teſtes minus ido-
neos quantum ad inquiſitionem niſi cō-
cordando hæc dicta intelligatis Bal.iudi
cem poſſe approbare domeſticum teſtē
in fauorem domeſtici non autem cōtra
eum.

54 eum. Præterea facit † quoniam iſti
domeſtici iudicis non dicuntur habere
odium, uel affectionem per perſecutio-
nem cauſæ:quoniam non uerſatur com-
modum eius cuius ſunt domeſtici. pro
hoc adduco dictum eiuſdem Albe.ſupra
tactum in capitulo de amico. ubi inquit
quòd indiſtinctè admittitur amicus pro
amico quando non uerſatur commodū,
uel intereſſe amici. Ita in propoſito do-
meſticus pro domeſtico quãdo non uer-
ſatur commodum,uel intereſſe domeſti-
ci. Hæc omnia limitabitis procedere, ut
domeſticus non admittatur quando eſt
receptus ignorante aduerſario eum eſſe
domeſticum. Nam Spe.in tit.de teſte.§.
55 j.uer. quid ſi teſtis † dicit domeſticum
receptum ignorante aduerſario non fa-
cere talem præſumptionem ex qua poſ-
ſet deferri iuramentū in ſupplementum
probationis. ſecundum Iac.Bal. facit qđ
not.in c. at ſi clerici. extra de iudi.

Si autem aduerſarius ſciuit eū eſſe do-
meſticum,& tacuit, tunc ſecūdum unam
opi.adhuc nō ualebit eius dictum. quam
opi.recitat Spec.in uer.quid ſi uidit. per
l.quos prohibet,de poſtu. Sed lex illa nō
obſtat: quoniam loquitur in his qui ſunt
prohibiti ratione turpitudinis,non autē
ratione affectionis. & uidebimus in iiij.
q.principali,infra. Ideo eſt melior opi.
aliorum contra tenen. per l. ita demum.
C.de procura.Et illam opinionem tenet
Io.An in addi.ubi ſupra quoniam pote-
runt reprobari teſtes,ut falſi. & hoc ſiue
aduerſarius produxerit cõtra me dome-
ſticum meum, & ego tacui, ſiue ego con
tra ipſum produxerim,& ipſe tacuerit.
56 Prædicta † tamen puto uera & limi-
tanda quando ille contra quem domeſti-
cus producitur ignorabat eū eſſe dome-
ſticum. Si autem ſciebat eum eſſe dome-
ſticum,ſed ignorabat eum repelli poſſe,
tunc non amplius poteſt repelli ex quo
eſt admiſſus. nam eſt notabilis differētia
inter exceptionem iuris & facti. Quo-
57 niam † exceptio iuris tollitur per ter-
minos ſtatutos a iure, ſiue fuerit igno-
58 rans, ſiue ſciens: ſecus † in exceptione fa-
cti. & hæc fuit ſententia no.Ber.in c.pa-
ſtoralis.de excep.quæ approbatur. Et ſic
limitatur, & intelligitur d.c.paſtoralis.
Ideo adhibēda eſt cautela, ut ſemper op
ponatur in principio exceptio cōtra perſo
nas teſtium.de quo infra dicam. Vltra
59 prædicta † poſſunt addi duo caſus in
quibus teſtis domeſticus admittitur in
60 cauſa ciuili. primus † eſt in clerico qui
admittitur in cauſa ſuæ eccleſię.c.j.xiiij.
q.ij.& c. inſuper.eo. tit. Alius eſt caſus
in probatione conſanguinitatis. xxxv. q.
vj.c.j. ſiue ad dirimēdum matrimonium
contractum, ſiue ad impediendum con-
trahendum.c.uidetur.qui.mo.acc.po.Et
hoc non ſolū in impedimēto cōſanguini-
tatis,ſed ēt & in quocūq; alio impedimen
to ex quo matrimoniū ueniret diſſoluen
dū.c.ſup eo.ti. & ſic obſeruatur de facto
61 ſcd'm gl.no.14.q.2.c.j. Nec † ob.ſcd'm
gl.illā c.in literis.e.ti.ubi domeſtici q nō
ſunt uitæ probatæ nō admittūtur ad teſti
ficandum ſuper matrimonio diſſoluēdo:
quoniam reſpondet gloſſ.illa dupliciter
primo quia ibi ideo non admittitur do-
meſticus: quoniam ille maritus iam ſe-
ptennio habitauerat cum uxore putati-
ua. Vel aliter, & ſecūdo poteſt reſpon
deri eſſe conſtituendam differētiam in-
ter domeſticos quibus poteſt imperari
ratione dominicæ poteſtatis, uel inter
alios domeſticos ratione affinitatis, uel
alterius cauſæ. nam primo caſu tales te-
ſtes non admittuntur ad matrimonium
diſſoluendum. Prima tamē ſolutio ui
detur mihi uerior ut ibi non admittatur
propter uehementem præſumptionem
inſurgentem ex longitudine temporis ſe
62 ptennij. Nam † uidemus quòd teſtes
quibus poteſt imperari ratione domini-
cæ poteſtatis admittuntur ad probādum
cauſam matrimonij diſſoluendi: ut in l.
conſenſu.C.de repu. ergo idem eſſet di-
cendum in caſu noſtro. unde teneatis pri
63 mam ſolutionem. In criminali † au-
tem cauſa admittuntur domeſtici etiam
in duobus caſibus. primus, quando ca-
nonici accuſant prælatum ſuum.ij.q.vij.
c.lator.Preterea dicit Arc.notabiliter in
d.c.j.xiiij.q.ij. quòd fuit obtentum in cu-
ria ut canonici admitterentur in teſtes
ad

ad probandum crimina obiecta per capitulum in quo erant illi canonici, contra promouen. ad beneficium. Quod
64 † uerum eſt intelligendum ſecundum ipſum, niſi in primo canonico procuratore ipſius capituli, ille tamen non admittitur. c. inſuper. eo. ti. de teſti. & de hoc habetis bonam & notabilem gloſ. de iſtis canonicis quando admittuntur uel ne in d. c. j. xiiij. q. ij. Et hoc uidebitis aliqualiter tangi in iiij. q. principali huius principalis partis. Secundus † eſt, quãdo accuſatur matrimoniũ ꝓpter cõſanguinitatẽ.
65
35. q. vj. c. j. & hos caſus ponit glo. in d. c. j.
66 Sed hic † dubitatur pro declaratione omnium prædictorum an domeſticus admittatur ſi ueritas aliter haberi nõ poteſt? Spec. in §. j. uer. item quòd eſt domeſticus. dicit eum admitten. in caſu l. cõſenſu. C. de rep. & c. ueniens. extra de teſti. ſ. quando ueritas aliter haberi non poteſt. Idem tenuit Io. And. in uer. quid ſi olim. in §. j. ex mente Gid. addens ipſe Io. An. quòd iudex non debet recipere teſtem domeſticum ubi aliter ueritas haberi poteſt. ego autem magis dubito de hoc dicto, quam de alio dicto quod ſit in materia teſtium. non ne ſecũdum hoc dictum poterit dicere domeſticus producere uolens eius domeſticũ ego non reperio aliquos teſtes, nec ueritas apparere aliter poteſt quam per iſtum meum domeſticũ uel affinem, & hoc ſolet euenire quod negotia non ſint tractata niſi in præſntia domeſticorum uel affinium. Ideo pro declaratione huius dicti quod uidetur limitare omnia prædicta à principio uſq; nunc poteſtis concludere hoc modo. Aliqua ſunt negotia quæ non ſolent regulariter expediri ſiue tractari niſi in præſentia domeſticorum uel affinium, & in quibus negocijs regulariter & ex natura ipſorum non adduntur extranei. & tunc concludatis quòd ſi alij non ſuperſint teſtes, tũc fiet probatio per domeſticos uel
67 affines. Tolle † duo optima exẽpla. primum in l. cõſenſu. C. de repu. ſi enim accuſatur maritus uel uxor quòd commiſerit adulterium, tunc admittitur probatio per domeſticos: quoniam talia adulteria ſiue coitus non ſiunt in præſentia multorum uirorum, imo clam & occultè, & hęc eſt ratio quam propriè ponit Impe
68 rator in d. l. cõſenſu. Secundũ † exẽplum in c. ueniẽs de teſti. ea enim quæ tractantur in collegio, capitulo, uel uniuerſitate nõ ſolent tractari in pręſentia aliorum, ſed illorum de uniuerſitate, uel collegio, uel capitulo, & ideo: quia ex natura illius actus ſolũmodo deſiderãtur perſonæ quæ ſunt in collegio, admittuntur illi de capitulo, qui sũt domeſtici ad probandum geſta in ipſo capitulo. Si uerò ſunt aliqua negotia quæ ſoleant tractari etiam apud extraneos, tunc licet ueritas aliter haberi non poſſit, propterea non concederem domeſticos eſſe admittendos, & ideò ſubtilius fuit loquutus Spec. quã Io. An. dũ dixit ſolummodo teſtes domeſticos eſſe recipiendos in caſibus c. ueniens. & l. cõſenſu, non autem dixit in caſibus in quibus aliter ueritas haberi non poteſt: ut dixit Io. An.
69 Quod † tamen dictum eſt in primo mẽbro proximo domeſticum admitti poſſe limitatibus uerum ultra alios quando nõ eſſet uehemens præſumptio cõtra domeſticum. & hoc modo intelligo c. in literis. & hæc eſt uera ſolutio quam dixi tenere glo. xiiij. q. ij. c. j. exemplum eſt in illo cap. maritus per ſeptennium habitauit cũ uxore, deinde dicit ſe cognouiſſe antea affinem ſuæ uxoris, ad quod probãdum uult inducere familiares ſuos, nam illi familiares niſi ſint probatæ uitæ non admittuntur: quia eſt uehemens præſumptio contra eos, ex quo maritus cum uxore tanto tempore habitauerit. Tamen crederem ipſos poſſe admitti cum tormentis, eo caſu quo locus eſſe poſſet tormentis: argu. d. l. cõſenſu. & ad illã limitationem c. in literis, facit l. qua in prouincia. §. j. ff. de
70 rit. nup. Sed hic † poſſet dubitari, quid ſi domeſticus teſtis ſit domeſticus utriq; parti? breuiter conclude ſecundũ omnes, quod ſi par eſt affinitas uel par domeſticitas admittitur. l. non ſolum. §. j. ff. de ri. nup. Finaliter circa prædicta cadit una dubitatio notabilis, quæ reſpicit primam partem ſupra tactam de affinitate; & etiã

71 hanc ſecundam de domeſticitate † aliquis teſtis interrogatus an ſit domeſticus uel affinis reſpondet quod non, cum re uera, eſſet domeſticus uel affinis. an dicemus eum teneri de falſo ex quo neget domeſticitatem uel affinitatem. Iacob. But. multum ſingulariter in l. Lucius. §. quæro de his qui no. infa. tenet quòd nō punitur de falſo, quod dictum inquit Ang. perpetuo eſſet menti tenen. non tamen dicit ꝙ probetur lege, ſed eſt ſtandum auctoritati ſuæ. Pro ipſis facit l. cum tibi. C. de iudi. quam non allegat, ubi eſt tex. ſingularis. Et generaliter concludūt ſupraſcri-
72 pti Doc. quod † ubicunque teſtis dicit falſum ſuper appendentijs cauſę nunquā punitur de falſo, punitur tantum de crimine ſtellionatus ex quo incurrit periurium. l. fi. ff. de crimine ſtellio. quod ultimum crederem uerum quando teſtis iuraſſet uerum dicere ſuper tota cauſa, uel ſuper his de quibus interrogabitur, & fuiſſet interrogatus an eſſet affinis uel domeſticus. Si autem iuraſſet uerum dicere ſuper his de quibus interrogatus eſſet, & ultra dicit ſe non eſſe: ar. ex notatis in c. cū dilectus. de accuſa. licet ille tex. uideatur aliqualiter contrafacere. Si autem negetur quòd ſit domeſticus, plenè uidebitis in ſequenti diſtinctione huius primæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Crimi noſi à teſtimonio repelluntur.*
2 *Emendatus de crimine an à teſtimonio ferendo ſit expellendus.*
3 *Infamia quem teſtem repellat, & quem admittat, & quomodo. nume. 4. 15. 16. 17. 18. 19. 20.*
5 *Crimen læſæ maieſtatis admittit infamem ad teſtimonium.*
6 *Hæretici ſunt infames, & ad teſtimonium non recipiuntur.*
7 *Infamis contra infamem admittitur ad teſtificandum.*
8 *Actio dirigitur contra aduerſarium, non contra teſtem.*
9 *Seruus quo caſu legitimam perſonam ſtandi in iudicio habeat.*
10 *Exceptio facta contra teſtem, quòd ſit excommunicatus uel crimi noſus, non poteſt contra excipientem de eodem crimine replicari.*
11 *Intellectus l. Quoniam de hæretic. & n. 12.*
12 *Intellectus ad l. in Arenam C. de inofficioſ. teſta.*
13 *Iudæi coram Iudice laico non poſſunt in teſtes produci.*
14 *Infames in quibus admittantur in teſtes.*
Intellectus ad l. Caßius. ff. de Senato.
Intellectus ad l. optimam. C. de cont. & committe. ſtipulatio. Et nu. 15. & 16.
16 *Intellectus ad l. primam. C. de ſumma. Trinit.*
Intellectus l. iii. §. lege iulia. ff. de teſti.
18 *Teſtimonium dicere eſt quid dignitatis generoſæ. Et nu. 47.*
Intellectus c. preceptum. xxxii. q. v.
19 *Infamibus quæ dignitatis ſunt, omnino ſunt percluſa.*
20 *Exiſtens in peccato mortali an admittatur ad teſtificandum.*
21 *Infamia quotuplex ſit, & quæ infamia per pænitentiam remittatur.*
Infamis non conſequitur famam niſi per principis reſtitutionem.
22 *Peccans mortaliter dicitur pati maximā capitis diminutionem, & qualiter.*
23 *Crimen differt à peccato mortali.*
24 *Periurus an dicatur infamis, & an & quādo ſit à teſtimonio repellendus. et nu. 27. cum ſequenti.*
25 *Damnatus de periurio, eſt damnatus de crimine ſtellionatus.*
26 *Teſtis deponens falſum an ſit infamis.*
28 *Papa diſpenſare poteſt ut periurus uel alius in mortali crimine conſtitutus non repellantur à teſtimonio.*
29 *Intellectus ad c. fin. de Iureiur. Et ad l. admonendi. ff. eod. tit.*
30 *Iurans temerariè peccat mortaliter.*
31 *Veniens contra Iuramentum illicitum non repellitur de periurio.*
32 *Infamia teſtis an poſſit poſt eius mortem probari.*
33 *Excommunicatus an teſtimonium dicere poſſit, & num 34. cum ſequenti.*
34 *Excommunicatus abſolutus an poſſit teſtimonium perhibere. Et num. 35. cum ſequenti.*

ti.& nu. 42. cum ſeq.
35 Intellectus ad l. ii. §. ignominiæ. ff. de his qui notant. infam.
36 Pœna excommunicationis nunquam imponitur tanquam pœna pro crimine quantumcumque graui.
37 Iudex propter quid excommunicet.
38 Excommunicato an, & quando ſententia irroget perpetuam infamiam.
39 Confeſſus furtum eſt ipſo iure infamis, & à teſtimonio repellitur.
40 Accuſatus de crimine quãdo à teſtimonio repellatur. & n. 41. cum ſeq.
41 Excommunicatio non præſupponit certè delictum eſſe commiſſum.
43 Teſtis ut à teſtimonio repellatur, an ſit neceſſe quòd ſit de crimine condemnatus.
44 Fur ante ſententiam non eſt infamis.
45 Crimen repellens teſtem quale eſſe debeat.
46 Declaratio l. reus delatus. ff. de muner. & honor.
48 Confeſſiõ de crimine conſequitur infamia de iure ciuili.
49 Exceptio criminis ubicumque ponitur contra teſtem debet teſtis repelli.
50 Excipiens contra aliquem de crimine, uidetur eum accuſare.
51 Vincula non inferunt iuſtum metum ad teſtificandum.
52 Oppoſitum contra teſtem quando reſeruandũ poſt publicationem, & in quibus fallit.
53 Mora modica modicum parit præiudicium.
54 Interlocutoria ſuper receptione teſtium a iudice læſa, eſt appellabilis.
55 Exceptiones quæ poſt litem conteſtatã emergunt, non habent impedire iudicium.
56 Exceptiones cõtra teſtes qualiter recipiendæ.
57 Aduocatus loquens teſtibus ante depoſitionem fatuè agit.
58 Teſtis corruptela poſt ſententiam allegari poteſt.
59 Præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes.
Intellectus ad c. ſicut nobis. Extra de teſti.
60 Denunciator criminis an poſſit eſſe teſtis in cauſa quam denunciat.
61 Teſti ſe infamem dicenti ut euitet teſtimonium, an ſit credendum.
62 Crudelis eſt qui famam ſuam negligit.
63 Teſtis criminoſus tempore depoſitionis, & non criminoſus tempore iuramenti, an repellatur.
64 Iudex recipiens teſtem infamem fatuus eſt.
65 Pars ſciens teſtem criminoſum tempore iuramenti, uel depoſitionis, quæ non oppoſuit an in poſterum opponere poſſit.
66 Iuramentum in teſte attenditur non tẽpus depoſitionis.
67 Teſtis qui die non feriata iurauit, poteſt die feriata deponere.
Intellectus ad gloſſam in Clement. prima de officio delegat.
69 Perſeuerantiam uel emendationem criminis quis probare habeat.
70 Criminis emendatio qualiter probanda.
71 Caſus in quo teſtimonium unius admittitur.
72 Exceptio criminis ſi cõtra teſtem opponitur, an ipſi teſti capitula dari debeant ad probandum crimen.
73 Infamis qui pro non infame habetur à teſtimonio non repellitur.

CAP. III.

Quando teſtes repelluntur ratione criminis uel infamiæ.

CONSEQVENTER eſt uidendum quando teſtes ratione criminis uel infamiæ repellantur. in hac parte concludite unam re
1 gulam † ꝙ omnis criminoſus & in crimine perſeuerans ſiue in criminali ſiue in ciuili repellitur à teſtimonio. hęc concluſio probatur in c. teſtimonium. eo. ti.

Idem erit ſi fuerit ob crimen famoſum damnatus. iiij. q. iij. c. ob crimen. & l. ob carmen. ff. eo. Vel etiam ſi fuerit publico iudicio condemnatus. l. iij. §. lege Iulia. ff. eo. ti. Præterea Spe. de teſt. in. §. uer. item opponitur. infert quòd fur, raptor, adulter manifeſtus, & generaliter exiſtẽs in peccato mortali repellitur à teſtimonio. c. ex parte. & c. ſuper eo. ti. de hoc tamen quando eſt in mortali peccato uobis plenè tractabo in lectione ſequẽti. Si autem ſit emendatus de crimine, tũc ſi infamia non ſequitur eum admittitur in cauſa ciuili uel criminali ciuiliter in-

 tentata.

tentata. Idem eſt in periurio de quo ple ne tractatum uidebis de periurio.

2 In † criminali uero repellitur quanquam ſit emendatus etiam ſi infamia nõ ſequatur. primo ſi fuerit alias de crimine conuictus, uel confeſſus, uel cõuincatur, nunc quando excipitur cõtra teſtem, aut grauata ſit eius opinio ex eo ꝙ aliquando fuerit repulſus. In his enim omnibus etiam ſi pœnitentiam egerit, in criminali tamen repellitur: ut hæc diſtinctio probatur in c.teſtimonium, de teſti.

Secundo concludite quòd infamia habet teſtem repellere. In hoc tamen

3 primo eſt facienda differentia † an ſit infamis infamia iuris an facti. Circa primum de infame a iure concludatis infamem iure repelli a teſtimonio ſiue in ciuili, ſiue in criminali: ut d.c.teſtimoniũ. & c.licet.ex quadã. & d.l.iij.§.lege Iulia.

Et per hanc concluſionem facio unam illationem ad multos qui nõ poſſunt eſſe teſtes.ſ. ad omnes nominatos in l. j. ff. de his qui no.infa. hi enim omnes repelluntur a teſtimonio: quia infamis infamia iuris, quos infames omnes nominãt Specu. in quodam repertorio per eum cõfecto.

Hanc cõcluſionem limitabitis eſſe ueram ſecundum Bart. in l.j.C.de ſum.Tri. & fi.ca. ubi alij teſtes non poſſent haberi:

4 quia admitterentur infames ſed † cum grano ſalis: quia admittũtur cum tormentis, ut in auc.de teſti.§.ſi uero ignoti.col. vij. Alius † & ſecundus caſus eſt ubi admittitur infamis.ſ. in crimine læſæ maieſtatis.l.nullus.ad l.Iulia. ma. & l.famo-

6 ſi.c. ti. Tertio † fallit in hæreticis ſecundum glo. in l.iij.§.l.Iulia.ff.eo.& glo. etiam ſenſit in c.teſtimonium.e. ti. per l. quoniam.de hæreti. Cy. tamen & Bar. in d.l.j.de ſum.Tri.tenent quòd cum hodie omnes hæretici ſint infames in teſtimonium admitti non poſſunt. Et ꝙ ſint infames probatur in auc. gazaros. C. de hær.& l.pe. eo.ti.& non habet hodie locũ cum hæretici ſint infames. Et hoc uiſa eſt tenere gloſſ. ſecundum quòd allegatur per doc. in c.teſtimonium. in c.ſi hæreticus.ij.q.vij. & idem tenuerunt nouiſſimi,

7 in c.teſtimonium. Fallit † in alio caſu notabiliter, quando infamis produceretur in teſtem cõtra infamem. & idem eſſet de criminoſo contra criminoſum, de excommunicato contra excommunicatum. hoc tenuit gloſſ. in d.l.iij.§.l.Iulia.l. quoniam.de hæreticis. Gl. tamen in c. teſtimonium. tenet contrarium mota illa ratione, & conſideratione: quia a proſecutione iuris ſui quis non repellitur. licet ſit criminoſus. iij.q.v.c. omnibus, niſi ſit excommunicatus, uel talis cui forum ſit interdictum. Mouetur etiam alia ratione. quoniam in iudicio contra teſtem non agitur, ſed potius cõtra aduerſariũ:

8 † quia contra eum actio dirigitur nõ contra teſtem.c.cum dilectus. de ordi.cogni. & ſic pari ratione ſecundum gl. illam nec poterit opponi crimen propter hoc: quia actio dirigitur contra aduerſarium non contra teſtem.c.cum dilectus. de ordi.co

9 gni. Præterea dicit glo. illa † quòd ſi ſeruus uult probare ſe contraxiſſe cum aliqua muliere eo caſu poterit ꝓbare. quia eo caſu habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio no.in c.j.& ij. de coniug.ſer.

Et hoc caſu poterit ſeruus ſecundum glo. illam obijcere contra teſtes qui producũtur, quòd ſunt ſerui licet ipſe ſit ſeruus.l.hos accuſare.ff.de accuſa. Spe. in §.j.uerſ.nunquid excommunicatus.tenet quòd criminoſus excommunicatus, uel infamis non admittitur contra infamem. & ſic tenet glo. in c.teſtimonium. Idem tenet Vbertus de Bobio. mouetur hac ſubti

10 li conſideratione: † quia ſi excipio contra te quòd es excommunicatus, uel criminoſus, tu non poteris cõtra me de excommunicatione replicare. l. apud Celſum.§.Marcellus.de exce.do.c.dilecti.c.a

11 nobis. de acc. Nec † obſtat ſecundũ Spe.l. quoniam.C.de hære. quoniam loquitur in caſu ſuo dicit Spe. hoc eſt dicere quòd ſit ſpeciale in illis hæreticis. ita credo uoluiſſe Bar. in l.cum mulier. ſolu. matr. allegat Innoc. in c.intelleximus. de adul.reproban.glo. illam in l.iij.§.l.Iulia.

12 mouetur Bar. † quia teſtimonium principaliter redditur iudici cui fides debet adhiberi.l.quinquaginta.ff.de proba. qđ ſecus eſt ſecũdum Bar. in alijs actibus qui fiunt

ſiunt inter ipſos criminoſos: quia unus
alium propter crimen non poterit repel-
lere. & hoc modo loquitur. l. in arenam.
C. de inoffi. teſta. & ibi Bal. ſequitur Bar.
& dicit Gui. tenere. Sed tamen nō reſpō-
det ad l. quoniam. C. de hære. Sed uos po
teſtis reſpondere illi. l. quoniam. quòd tē
pore. l. quoniam. non erat prohibitus hę-
reticus dicere teſtimonium ex quo tunc
non erat infamis. ut ſupra dixi. Hodie
autem per authē. Gazaros. ſunt infames,
& repelluntur & ꝑ hoc. l. illa eſt correcta.
13. Et † poſſumus dicere ꝙ ſi iudæus litiga
ret cum iudæo coram iudice noſtro, non
deberet iudex adhibere fidem iudæo cō
tra iudæum: quoniam probatio quæ fit iu
dici debet eſſe omnino pura & ſine macu
la infamiæ. & ideo poteſtis dicere gene-
ralius quòd iudæi coram iudice laico nō
14 poſſunt produci in teſtes. Sunt † alij
caſus in quibus infamis admittitur in te-
ſtem. Primus eſt in ſimonia, propter acer
bitatem criminis admittitur teſtis alias
inhabilis ad teſtificandum ſuper hoc cri-
mine c. licet Heli. extra de ſimo. Secun
dus eſt in cauſa hæreſis ut in capitulo ur-
gentis de hæreti. ubi alias inhabilis ad-
mittitur. Tertius caſus eſt in crimine
ſacrilegij. xvj. q. iiij. c. hi qui. & l. ſi quem-
quam. C. de epi. & cle. Idem eſt in crimi-
ne fraudatæ annonæ quod committitur
quando portator uictualium ad exerci-
tum furatur ipſa uictualia. Idem etiam
eſt in cauſa dilapidationis: ut ſi bona ec-
cleſiæ fuerint dilapidata. nam in his caſi-
bus admittuntur inhabiles. facit c. licet
Heli. extra de ſimo. c. ſi quis presbytero-
rum. de re. ec. non ali. Idem eſt in cri-
mine fraudati cenſus quod committitur
quando quis pecuniam publicam depoſi-
tam ſubtrahit uel furatur. Idem in cri-
mine perduellionis. ut l. fi. ff. ad le. Iul. ma
ieſta. hos omnes caſus ponit Spe. in ti. de
accu. §. j. circa fi. quos ſequuntur Io. An.
Abbas & Butrius in c. fi. de teſti. Subiū
git tamē unum Spe. ibidem de quo doc.
prædicti non faciunt mentionem, ꝙ in di
ctis caſibus capitalis inimicus non admit
titur. c. per tuas. de ſimo. c. j. iij. q. ij. & ſic
habetis caſus ubi prohibiti alias poſſunt
15 eſſe teſtes. Supereſt † uidere an infa
mis infamia facti repellatur à teſtimo-
nio. de hoc habemus gloſſ. contrarias in
iure ciuili, unam in l. Caſſius. ff. de ſe-
na. quæ dicit infamem infamia facti eſſe
repellen. Contrarium tenuit alia gloſſ. in
l. j. C. de ſu. Tri. Et hæc gloſſ. ultima appro
batur & communiter obſeruatur ſecun-
dum Alberi. Bar. tamen. in d. l. j. de ſum
ma Tri. concludit ꝙ infamia facti non re-
pellit à teſtimonio, minus tamen eſt ſibi
credēdum, quam alteri bonæ famæ. & in
hoc concordant ferè omnes doc. pro hoc
facit. c. licet ex quadam. de proba. facit. l.
iii. §. duæ cauſæ. ff. de Car. edic. Subij-
cit tamen Cyn. in d. l. j. quòd tales infa-
mes infamia facti admittuntur ad teſtifi-
candum cum tormentis. facit. §. ſi uero
ignoti. in authen. de teſti. quod dictū eſt
intelligendum ſecundum Bar. ibidem &
alios doc. Abba. But. & Imol. in c. teſtimo
nium. de infame infamia iuris. Is enim
admittendus eſt in ſupplementum cum
tormentis, ut dixi ſupra in articulo de in-
fame infamia iuris. Poſſet tamen eſſe
tanta uilitas infamis infamia facti ut non
admitteretur ad teſtificandum niſi cum
tormentis ſecundum Bar. ibidem & di-
ctos doc. in c. teſtimonium per. §. ſi uerò
ignoti. Et hoc modo poteſt ſaluari &
intelligi gloſſ. in l. Caſſius, de ſenato. uel
aliter poteſt ſaluari illā gloſſ. ſecundum
Cy. & Alberi. in d. l. j. ut intelligamus eā
habita relatione ad tex. l. Caſſius ſcilicet
ut infamis infamia facti repellatur à iudi
16 cando non à teſtificando. † In crimina-
li uerò infamis infamia facti indiſtincte
repellitur. But. tamen in d. c. teſtimo-
nium. refert quoſdam doc. tenere ꝙ ſi in-
famia traxit originem à delicto quod
conſtat, ꝙ tunc non admittitur. Si ue-
rò inceperit à carceratione ſiue repulſio
ne, ut qa ſemel fuerit repulſus à teſtimo
nio, tūc non repellitur in ciuili. d. c. teſti-
monium, ſecus in criminali. & ſcd̄m eum
ita debēt intelligi dicta in d. l. j. Bal. in
d. l. j. de ſum. Tri. dicit ꝙ infamis infamiæ
facti quæ ipſo facto naturaliter ineſt, ut ſi
quis committat homicidium uel graue
delictum habet elidere fidem ipſius te-
ſtis,

ſtis, non tamen prorſus repellit, niſi ſint cauſæ graues.ſi tamen deponit proxima ueritati adhibetur fides infami infamia facti, licet non plena. In cauſis uerò criminalibus uel multum grauibus non creditur infamibus infamia facti niſi habeat alia adminicula. & hoc modo poteſt intelligi.l.iij.§.lege Iulia.ff.eo. & l.optimam.C.de contra.& co.ſti. Et breuiter ex prædictis concludite ꝙ infamis infamia facti repellitur in criminali & in ciuili admittitur, ſed fides diminuitur. Et aliquando ſubijcitur tormentis ſi maxima eſt uilitas perſonæ. Subijcit ta-
17 men unum notabiliter in d.l.j.ꝙ † licet infames infamia iuris uel facti non ſint habiles in criminalibus pro ſententia ferenda, erunt tamen habiles quantum ad inſtructionem & inquiſitionem formandam.& ſic quantum ad iudicium pro tormentis. & hoc fuit dictum Odofr.ſecundum eum.& facit.l.ſi.ff.de pecu.quod dictum uidetur tenere Bar.in l.j.§.quæſtio. ff. de quæſt. Quod facit ad ea quæ no. contra illum nobilem Cremonenſem defenſum per Az. de quo ſupra dixi, ut illi carcerati licet non facerent plenam probationem, tamen facerent indicium ad torturam contra ipſum. Sed contra prædicta opponit Spe.in §.j.uer.item excipitur, ꝙ infamis infamia facti nullo mo-
18 do admittitur: † quia dicere teſtimonium eſt quid dignitatis generoſæ. ita inquit tex.xxij.q.v.c.præceptum.& idem quòd ſit dignitas not.gl.in c.teſtimoniũ. eo.ti.ergo infamis infamia facti non po-
19 terit teſtificari † quia quæ ſunt dignitatis ſunt omnimodo præcluſa infamibus l.j. C.de infa.lib.xii.ſed Spec.non ſoluit hoc cõtrarium, nec reperi doc.ſoluen. Vos dicatis quòd dictum c.præceptũ, loquitur de dignitate largo modo ſumpta prout denotat fidem & ueritatem in teſtificãte, non autem prout ẽ proprie de qua in l.j. de his qui no.infa. & dicitur generoſæ dignitatis ut dixit tex. ibi propter fidẽ quæ teſti.adhibetur. Vel dic quòd teſtis infamis non admittitur tanquam plenus. ſed ſibi de fide detrahitur ut ſupra cõclu-
20 ſum eſt. Conſequenter † eſt uidendum an exiſtẽs in peccato mortali admittatur ad teſtificãdum: Glo.in l.iij. §.lege Iulia. uidetur uelle quòd repellatur.

Idem uidetur tenuiſſe glo. in. l.ſi.C. de infamibus: quoniam exiſtens in peccato mortali dicitur eſſe infamis .iij.q. v. c. conſtituimus.Idem uidetur ſentire Inn. in d.c.teſtimonium tu, & etiã Arch.in ca. quicunq; , ui.q.j. Specu.in.§.j.uer. item excipitur.dicit etiam eos eſſe *repellendos* qui ſunt in peccato mortali: quia tales ſunt infames infamia canonica.c. hi. qui.ui.q.j. Sed contra hoc opponit Sp. dicens quòd ſecundum hanc ſententiam nullus poſſit eſſe teſtis, *cum nemo ſine* crimine uiuat. ca.niſi cum *pridem.de renum*.Et pro ſol.huius contrarij ſe *remittit* ad uer.item crimen hæreſis in.§.j.& in illo uer.uidetur concludere notabiliter, quòd duplex eſt infamia, una ciuilis, & talis non tollitur per pęnitentiam l.atletas. §.calumniator.ff.de his, qui no. infa.nam infamis non conſequitur famam niſi per reſtitutionem principis l.j.§.de qua. ff.de poſtu. Alia eſt infamia canonica quæ contrahitur per peccatum mortale. ut d. c.illi qui.ui.q.j.& talis infamia remittitur per pęnitentiam: & per hoc poteſt nunc ſolui contrarium. cum dicitur neminem eſſe admittẽdum: quoniam reſpondetur quòd is poterit admitti in teſtem quem penituerit mortaliter peccaſſe. pro hac ſententia adducitur quòd peccans mortaliter dicitur pati maximam capitis diminutionem, ut ſingulariter no. per Archi. in c.ſecuti ſunt uiam.ij. q.vij. & fuit dictũ originaliter Lauren.in c.qualiter; & quãdo, el.ij.de accuſ.ubi concludit quòd exiſtens in peccato mortali uel infamia dicitur pati maximam capitis diminutionẽ.
22 Nam † primo amittit ciuitatem: quia de ciuitate Dei conſtituitur de ciuitate Diaboli. Mutat familiam: quia de ſeruo Dei efficitur de familia Diaboli. Item mutat ſtatum, quoniam efficitur ſeruus peccati, ideò nimirum ſi exiſtens in peccato mortali patitur maximam ca.di.pro hoc etiam facit quod no. per Archi. in c. infames. vj.queſt. j. ubi concludit quòd crimen capitale large dicitur quodlibet pecca-

peccatum mortale: quia ſic capitalia crimina præcidunt & deformant caput hominis, id eſt, mentem ipſius hominis.

Alb. enim in d.l.iij.§.lege Iulia.ff.eo. reprobat illam gl.per rationē Spe.quia nullus admitteretur in teſtem.idē etiam uidentur tenuiſſe Pau.&But.in d.c.teſtimo
23 nium. dicentes † aliud eſſe crimē, aliud peccatum mortale. Amplius dicunt ꝙ non ſufficit quodlibet crimen ad repellēdum teſtem, ſed debet eſſe tale quod repellat à promotione. Opi.ſuperior uidetur uerior, & communior maximè per rationes duas quas ſupra dixi, & ſic concludatis ꝙ exiſtens in peccato mortali nō ſecuta pœnitentia eſt repellendus à teſtimonio, uel ſaltem ei non eſt tanta fides adhibenda: quia eſt capite diminutus & incidit in crimen capitale, pro hac ſententia fortiter facit d.ca.infames.& d. ca.illi
24 qui. Vlterius uidendum † eſt quid de periuro; & pro declaratione huius articuli uiden.eſt, an periurus dicitur infamis.

Glo.in l.Lucius.§.quæro.ff. de his qui no.infa. concludit ꝙ ſi quis iurat de præterito uel præſenti non eſt infamis periurando. ratio: quia ex quo iurando periurat, nō eſt contempta religio iuramenti.

Si autem iuratur de futuro & periuratur deinde, tunc eſt infamis quando iuramentum tendit ad obligandum tertium. l.ſi quis maior. C.de tranſa. tunc enim uidetur contempta religio iuramēti & promiſſio ipſius iurantis. Sed ſi non ordinatur iuramentum ad obligandum tertium, ſed ſoli Deo, tunc non eſt infamis ſed ſolum Deum habet ultorem. l.iij.C. de iureiurando, & l.alienam. C. ad l.Iul. ma. Idem uidetur tenuiſſe glo. in cap. quicunque.vi.q.j.quas glo.uidentur comprobare Bar.& Ang.in d.l.Lucius. Subiiciunt tamen ꝙ ubi iuramentum non eſt ordinatum ad obligandum tertium, ſi tamen accuſetur de periurio & ſequatur ſententia, tunc per ſententiam efficitur infa
25 mis ſi doloſè periurauit: quia † damnatus de periurio eſt damnatus de crimine ſtellionatus. ut in l.ſi.ff.de cri.ſtellio. qui efficitur infamis ex tali crimine. l.quid ergo.§.ſi.ff.de his, qui no.infa. Et ex prædictis Ang. notabiliter in d. §.quæro in
26 fert † ꝙ teſtis qui dicit & deponit falſū non eſt infamis eo quod deponit falſum: quia depoſuit de eo quod eſt uel fuit & non de futuro. & iuramentum ſuum non ordinatur ad obligandum alicui, ſed ad probandum. l.iureiur. C. de teſti. Archi. in hac materia poſt Gofr. dicit ꝙ ſi iuramentum eſt aſſertorium non eſt infamis, ſi promiſſorium eſt infamis, & ſic uidetur tendere in priſtinam ſententiam. Butri.tamē in d.c.teſtimonium dicit periurium eſſe infamen infamia canonica: & bene dicit: quia eſt in peccato mortali.

• Vnum tamē addatis ſupradictis ualde notabile, ꝙ etiam ubi iuramētum tendit ad obligandum tertium, ꝙ ſi illud iuramentum habet tempus limitatum de implendo promiſſionem, ſi tamen elapſo tēpore promiſſionis promiſſor obtulerit adimplere quod promiſit, non dicitur periturus nec infamis. & per hoc dico ſingulariter ꝙ ſi promiſi ſoluere tibi ad paſca futurum tantum, ſi in termino non ſoluo ſed ſoluo poſtea, non ero periurus. Ita ſingulariter tenet glo. in ca.apud miſericordiam.xxxij.q.j.& pro hac glo.facit l.ſi.ff. de arbi.quia nō uidetur habuiſſe animum periurandi ex quo poſtea ſol
27 uit. Circa ſecundum † an periurus repellatur a teſtimonio? concludite, aut uenit contra iuramentum licitum, & tūc ſiue ſit aſſertorium, ſiue promiſſoriū repellitur: ſecus ſi ueniret contra iuramentum illicitum: quia licet ſit periurus non repellitur a teſtimonio. c. conſtitutus.el ij.& c.intimauit. extra c.de teſti.

Propterea inquit Ang.in d.l. Lucius. in ſi.ꝙ licet periurus non ſit infamis, tamen non admittitur ad teſtificandum, prout euenit quando iurauit de præterito. ratio eſt: quia cum permanet præſumptio periurij. ideo uerisimile eſt ꝙ periuret, etiam ſi fuerit redactus ad frugem uitæ melioris. pro hac concluſione habetis tex.in d.c.teſtimonium, & habetis bonū tex.in l.qui cum uno.§. ſi ignominia.ff. de re mi. quanquam enim periurus ſit emendatus, nihilominus amplius in teſtē non admittitur ut d.c.teſtimonium.& no

tat

tat gloſſ.in d.l.quæro.ſecus tamen eſt in alijs:ut puta excommunicatis qui admittuntur ut infra uidebitis. Spe.in eo.ti. §.j.uer.ſed quæro. limitat prædicta ſi mo
28 do † Papa non diſpenſaſſet, nam Papa ſecundum Spe. pôt diſpenſare ut periurus uel alius in mortali crimine conſtitutus non repellantur à teſtimonio, per id quod habetur in c.per uenerabilem. qui fi.ſint leg.& in c.cum te.de re iudi. Idem tenet ibidem Io.An. referens Pileum tenuiſſe ꝙ qui ſemel eſt periurus non erit teſtis nec accedet ad ſacramentum, nec in ſua cauſa uel alterius iurator exiſtet. quod eſt bene notabile. Et per hoc di-
29 co † ꝙ materia c.fi.de iureiuran.& l.ad monendi, quæ uult deferri iuramentum in ſupplementum probationis non uendicarēt ſibi locum in periuro. Et quod dictum eſt de diſpenſatione Papali ſequitur Vincentius & Butri.in c.teſtimoniū, licet non allegēt Spec. Arch.in c.quicunque.vj.q.j.dicit ꝙ ubi dictum eſt periurum eſſe repellen.quando uenit contra licitum iuramentum erit intelligen.etiā ſi ueniat contra iuramentum quod dubium,an ſit licitum uel ne.nam tunc ille periurus repellitur à teſtimonio etiam ſi dubium ſit de iuramento perinde ac ſi iuramētum fuiſſet licitū.c. uenerabilem.§. pe.de elec. Sed contra prædicta opponit Arch. imò uidetur ꝙ quilibet periurus etiam ueniens contra iuramentum il
30 licitum non poſſit teſtificari † quoniam quilibet temerariè iurans peccat mortaliter.xxij.q.ij.c.ij.& c.& ſi Chriſtus. de iureiur. Et ideo ut inquit Arch.uidetur dicendum indiſtinctè ꝙ omnis periurus repellitur à teſtimonio, nec obſtat ſecundum eum c.conſtitutus. quòd ille periurus ſolum poterit teſtificari qui ad ſic iurandum illum induxit non autem contra alios,reſpon.eſt ſecundum Arch. quia uidetur introductum in odium eius qui cū ad ſic iurandum compulit.hāc rationem dicit tenuiſſe Inn. Subdit tamen ipſe
31 Doc. communiter tenere † quòd ueniens contra iuramentum illicitum non repellatur de periurio, quod eſt intelligendum ſecūdum eū,ex quo pœnituit. & hoc tenuit Hoſt.in d.c.teſtimonium.

Et ideo concludatis concluſionem generalem quòd omnis periurus non ſecuta pœnitentia repellitur a teſtimonio.

Secunda cōcluſio eſt quòd omnis periurus qui uenit contra licitum iuramentum ſecuta pœnitentia repellitur:ſecus ſi contra iuramentum illicitum: quia tunc ſecuta pœnitentia non repellitur.

32 Vltra † prædicta dubitatur nunquid infamia teſtis poterit probari poſt mortē ipſius teſtis. Spe.in uer.item excipitur. in fi.& ſeq. determinat poſſe probari infamiam teſtis etiam eo defuncto.

Quod uerum eſt intelligendum ſecūdum Io.An. ibidem quando probatur teſtem fuiſſe infamem tempore depoſiti. nam licet poſt dictum depoſitum effectus fuiſſet infamis.præterea non eſſet repellendus, nec fides diminuenda. Subſe-
33 quenter uidendum eſt † an excommunicatus repellatur. In hoc conclude breuiter ꝙ ſic: ut no. Spec.in uer. item ꝙ eſt excommunicatus,& eſt caſus in c.ueniēs, el.ij.extra de teſti.iij.q.v.c.conſpiratores. & c.ſe.c.excommunicatus. §. credentes, de hæreti. Sed maior cadit dubitatio
34 † an excommunicatus abſolutus poſſit teſtimonium perhibere. Spe.in loco de ſupra remittit ſe ad no.per Inno.in c.teſtimonium.de teſti. Glo.iiij.q.in ſumma refert duas opi. prima eſt, quod ſi ſit excommunicatus pro crimine, quòd tūc repellitur. Si uero ſolum pro contumacia: quia non paruit, uel non uenerit ad iudicium,tunc non repellitur à teſtificando. Alia eſt op. quòd aut crimen pro quo quis eſt excommunicatus infamat, aut non infamat. primo caſu repellitur, ſecundo caſu non. Et hæc opi. tanquam ultima uidetur ipſius Io.ibidem Inno. in d.c.teſtimonium. multum ſubtiliter & latè examinat hunc articulum. finaliter concludit quòd ſufficit ad repellendum quenquam excommunicatum a teſtimonio qui non ſit abſolutus, probare quòd fuerit excommunicatus expreſſa cauſa criminis, niſi tale crimen fuerit expreſſum in ipſa ſententia quod ipſo facto infamiaret cum acta pœnitentia de alijs cri

minibus

minibus infamia canonica ceſſat. Nec
35 † obſtat prædictis ſecundum Inno. l.ij. §. ignominię. ff. de his qui no. infa. quoniã remouere ab exercitu uel ordine eſt proxima cauſa,& pœna delicti. ſed excõmunicatio non eſt proxima cauſa & pœna delicti.immo aliud eſt medium .ſ. contumacia:quia eſt contumax & excommu-
36 nicatus. Et nunquam † pro crimine quantumcunque graui imponitur pœna excõmunicationis tanquam pœna. ix. q. iij. c. certum. Nec hac ratione inquit Inno. eſt dicendum quòd ſi ipſo facto incidit in excõicationem:ut quia uiolentam manũ in clericum iniecerit, quòd propterea ſit repellendus quamuis ſit proxima pœna ipſi delicto:quia hæc pœna non eſt inferenda ab homine,ſed à iure. vnde non amplius repelletur propter excõmunicatione quã propter crimen tantum, ſcilicet durante excommunicatione, uel quouſque pœnitentiam egerit. Arch. in c.decernimus.de ſen. excom. in ui. uidetur intelligere Inno.aliter quam uerè dicat, licet ut inquit Imo. ſit bonus intellectus eum intelligendo hoc modo uidelicet, ut ſi lata ſit ſententia excommunicationis propter crimen commiſſum, uel quando eſt excommunicatus propter crimen quod eſt notorium per euidentiam facti, uel quãdo eſt excõmunicatus ipſo iure: ut quia manus iniecerit in clericum, tunc eo caſu ſit repellendus excommunicatus.

Sed ut dixi Arch. non bene intellexit Inno. nam Inn. uult formaliter ut ſtatim uobis retuli.quòd licet quis ipſo facto incurrat excommunicationem,attamen nõ repellitur à teſtimonio ſi ſit abſolutus.

Quod uobis ultra ipſum probo tali ratio-
37 ne † nam licet quis aliquando incurrat excommunicat.ipſo iure, non tamen per hoc efficitur infamis infamia iuris ciuilis,ſed ſolum infamia iuris canonici. niſi eſſet excommunicatus propter delictum quod infamaret, quo caſu etiam ſecundũ aliquos eſſet dicendum quòd eo abſoluto poſſit teſtificari: quia iudex regulariter nõ excommunicat propter delictum, ſed propter contumaciam in non ueniendo uel competendo, Et licet mãdetur alicui ſub pœna excommunicationis ut compareat in iudicio pro tali crimine de quo eſt accuſatus, non tamen conſtat quòd commiſerit tale delictum ſecundum Inno. Fatetur tamen ipſe quòd ubi apparet crimen eſſe commiſſum: ut quia lata ſit excõmunicatio à iure & abſolutio ſit impetrata: tunc quia conſtat delictum eſſe commiſſum,ſi ex tali delicto ſequitur infamia,repellitur in ciuili & in criminali, ſi autem non ſequatur infamia, tunc admittitur in ciuili ſed non criminali: ut d.c.teſtimonium. But. in d.c.teſtimoniũ uidetur cõcludere ꝙ ſi ſententia excõicationis fertur ſæpe ſine maniſeſta & ſolenni probatione, ex eo quòd citatus non comparuit in iudicio, potuit tamen eſſe legitimo impedimento detẽtus, ut etiam uoluit Inno. quo caſu tamen iuſta eſſet ſententia excom.licet fuerit iuſto impedimento detentus. Et ideo inquit ipſe
38 Butr. † ꝙ graue eſſet ꝙ ſententia excõmunicationis haberet inferre perpetuam infamiam, quia non probat neceſſariam culpam licet perſumptam. In hoc articulo mihi uideretur clarius eſſe diſtinguen. primo concludendo hanc concluſionem ꝙ ſententia excõicationis ſola nõ habet operari perpetuam infamiam: ut ſubſecuta abſolutione non poſſit admitti in teſtem. Fallit autem hoc dictũ quando ſentẽtia excõicationis eſt lata propter crimẽ de quo conſtat,& hoc uidetur bene ſenſiſſe Inno.tunc.n. ſi iſtud crimen irrogat infamia, licet ſubſecuta ſit abſolutio, nihilominus talis excommunicatus etiam abſolutus non admittitur in teſtem. propterea dico quod ſi aliquis ſit excommunicatus? quia commiſit furtum, licet ſit
39 abſolutus repellitur † quia ſtatim ex quo confeſſus eſt furtum eſt infamis.l.j. de his qui no.infa. Et no. quod non repellitur propter excõmunicationem ſed proper infamiam quam ſecutus eſt ex cõfeſſione criminis. Fallit ſecundo quan
40 do quis † eſſet accuſatus de crimine & eſſet excommunicatus:quia in iudicio nõ comparet, nam propter accuſationẽ criminis redditur inhabilis ad teſtificãdum. ut in c.fi.e.ti.de teſti.& ideo licet poſtea

abſolueretur nihilominus non admitteretur in teſtem: quia ſola accuſatio criminis facit eum ſuſpectũ de crimine ut infra ſtatim uidebitis. Alias autem ubi non eſſet accuſatus de crimine, uel non conſtat eum deliquiſſe, & probatione uel confeſſione eum commiſiſſe delictũ, excommunicatus abſolutus ſemper admit-
41 titur † quia excommunicatio non præ ſupponit certè delictum eſſe cõmiſſum, ex quo fertur propter contumaciam ſolum:ar.l.qui repudien.§.fi.ff.de in offi.te
42 ſta. Idem addite † q̃ ſi iudex procederet per inquiſitionem de crimine contra aliquem de crimine, & cum excommunicaret,quoniam in iudicio non comparceret,hoc caſu ſi eſſet abſolutus admitteretur in teſtẽ. Aliud enim eſt quando quis accuſatur de crimine quam quã do proceditur contra eum per inquiſitionem: quia primo caſu redditur ſuſpectus de crimine & repellitur à teſtimonio: quia accuſans aliquem inſcribit ſe ad pœnã talionis, ut in l.fi.C.de acc.ideo inſurgit uehemens præſumptio contra accuſatum: ſecus ubi cõtra eum proceditur per inquiſitionem:quia tunc ceſſat ueriſimilitudo pœnæ talionis. Et hæc omnia ſupradicta intelligatis procedere niſi ille qui impetrat abſo.ab excommunicatione fateatur ſe delictum commiſiſſe, tunc repellitur in criminali & ciuili,non propter ſententiam excõicationis, ſed propter confeſſionem factam de ſuo crimine. Sed pro declaratione huius quæ-
43 ſtionis & prædictorum quæro † an ſit neceſſe quòd ſit condemnatus de crimine ad hoc ut repellatur à teſtimonio? gloſſ.in c.ſuper eo.el primo extra de teſti. uidetur conſtituere differentiam inter iura ciuilia & canonica inquiẽs, quòd ſecundum leges repellitur tantum damnatus de crimine, ſed ſecundum canones repellitur ſiue ſit damnatus ſiue ei probari poſſit & probetur, quod dictum gloſſ. eſt intelligẽdum ſecundum Butr. & Imo. quando ſit damnatus ex tali crimine ex quo ſequitur infamia, ut in furto.l.non
44 poteſt.ff.de fur. † quia fur ante ſententiam non repellitur ſecũdum leges: quia nõ eſt infamis. ſecus ſi eſſet delictũ quod ante ſententiam iudicis infamaret, tunc repellitur ſecundum leges ut quia pugnaſſet cum beſtijs, & ſic leges non tantũ prohibent ratione criminis, quã ratione infamiæ: ſecus ſecundum canones ſubiungentes dicti doc.leges ſeruandas in foro noſtro & canones in ſuo. Et addunt
45 dicti doc.in d.c. ſuper eo. quòd † ad hoc ut crimen repellat teſtem requiritur quod ſit tale quod repellat à promotione, & fuit dictum Alani & Vincentij in d.c.ſuper eo.ubi uolunt quòd ſit graue & enorme delictũ ut not.in c. ex tenore.de tempo.ordi.etiam ſi non ſit conuictus dãnatus, uel confeſſus repellitur de iure canonico. Sed hæc ſententia glo. Butri. & Imo. non uidetur mihi bona, nec credo conſtituendam differentiam inter ius canonicum & ciuile. & primo
46 allego † tex.no.de iure ciuili, ubi accuſatus de crimine repellitur à dignitatibus,licet nondum ſit conuictus uel confeſſus,ut.l.reus delatus.ff.de mu. & ho.& ſi ſententia contra eum fertur & appellauerit nihilominus repellitur, & appellatio nil prodeſt,ut etiam inquit ibi tex.
47 Ita dicendum erit in teſte: quia † fere teſtimonium eſt dignitas generoſa, ut heri dixi xxxij.q.v.c.præceptum.

Nec obſtat. l.iij.§.lege Iulia. ff. de teſti. ubi inquit q̃ damnatus publico iudicio repellitur, quoniam reſpondeo quòd ibi non negat quo minus etiam non damnati omnino repellantur prout ponit multa exempla. Pro hac ſententia etiã
48 facit. nam † cõfeſſum de crimine conſequitur infamia de iure ciuili: ut in l.j.ff. de his qui no.infa.& l.quoniã.ergo alius quàm damnatus de iure ciuili repellitur. Nec ualet dictum But.& Imo. dum dicũt quòd damnatus ad beſtias repellitur à teſtimonio, licet non ſit damnatus: quoniã non uideo differentiam inter eum qui pugnauerit cum beſtijs, & qui commiſit furtum, nam ei opponitur quòd pugnaueris cum beſtijs, & es confeſſus, tunc repellaris,ita eſt in furto, per dictam l.j.de his qui no.infa. Si autem negas te pugnaſſe cum beſtijs quomodo dicemus te

eſſe

eſſe infamem ſic non conſtat de delicto.
Et ideò concludatis generaliter & in-
49 diſtinctè quòd † ubicunque opponitur
exceptio criminis contra teſtem, teſtis
debet repelli etiam ſi non ſit condemna-
tus de delicto, dummodo probetur deli-
ctum per iura ſupradicta, & per rationē.
50 c.ſi. eo.ti. † nam ille qui excipit con-
tra aliquem de crimine uidetur eum ac-
cuſare, de quo in d.c.ſi. Non placet etiā
dictum Ala.quod ſequūtur alij doc.quod
ad hoc ut crimen repellat teſtem ſit ne-
ceſſe ut ſit graue uel enorme:quoniam iu
ra loquentia de criminibus repellenti-
bus teſtem non diſtinguunt an ſit graue
uel ne, ſed ſolum diſtinguunt an ſequa-
tur infamia uel ne quantum ad cauſam
ciuilem. quantum uero ad criminalem
indiſtinctè repellitur criminoſus etiam ſi
infamia eum non ſequitur. unde intelli-
gatis generaliter de quolibet crimine ſe-
cundum diſtinctionem c. teſtimonium.
pro hoc facit.§.l.Iulia. qui uult indiſtin-
ctè poſitum in uinculis nō poſſe teſtifica
51 ri. non enim credo † eſſe prohibitum
quia ſit in uinculis: ſed quia uidetur ſu-
ſpectus & quodammodo infamis de cri-
mine ex quo poſitus eſt in uinculis. quæ
ratio facit pro eo quod ſupra tenui, quòd
etiam non condemnatus de iure ciuili re
pellitur ſi obijciatur crimen, per dictum.
§.l.Iulia. nam uincula uel carcer non ha-
bent inferre metum iuſtum, ut exiſtens
in carceribus non poſſit teſtificari, per ea
quæ no.per Ang.in l.qui à latronibus.ff.
de teſta. ſed repellitur in uinculis poſi-
tus: quia eſt ſuſpectus de crimine, &
quodammodo infamis, ut ſupra dixi.
52 Vltra prædicta dubitatur, † quid ſi
obijciatur crimen contra teſtem, & ipſe
negat, uel obijciatur teſti quòd eſt inimi
cus, domeſticus, uel conſanguineus in ta
li caſu in quo repellitur a teſtimonio, ille
negat, an debeat deferri receptio huius
teſtis donec fuerit probatum de crimi-
ne, uel de alijs qualitatibus repellētibus
eum Inn.in c.ex parte d. de teſti. conclu-
dit quòd exceptio oppoſita cōtra teſtem
admittitur, quando opponens offert ſe
incontinenti probare id quod opponit,
uel ſi quod opponitur ſit publicum, & no
torium. Si uero quod opponitur con-
tra teſtes requirit altiorem indaginem,
tunc reſeruabitur poſt publicationem te
ſtium, per d.c.ex parte. & auc. ſi dicatur.
C.eo. tit. Et hoc ſiue reprobatio fieret
per inſtrumentum, ſiue per teſtes.

Hoſt.in d.c. ex parte. tenuit quòd ſta-
tim debet exceptio recipi, ſed probatio
debet differri in tempus diſputationis. &
hoc tacitè uidetur ſentire gloſſ. in d.c.ex
parte. Alia fuit opi.Guil.de Cuneo in
d.auc. ſi dicatur. ubi dicit quòd exceptio
teſtium reprobatoria ſtatim debet admit
ti ſi periculum eſt in mora differen.ut qa
opponens illum eſſe criminoſum dicit te
ſtes per quos uult crimen probare breui
eſſe morituros, uel in longinquam pa-
triā profecturos, uel alteri ſubeſt pericu-
lum arg.in c.quoniam frequenter.§.j.ut
lit.non conte.alias autē differetur in tem
pus diſputationis poſt dicta teſtium pu-
blicata. Io.An.in d.c.ex parte.conclu-
dit quòd ſtatim debet recipi exceptio, ut
etiā ſentit Hoſt. Sed an probatio ſtatim
ſit fienda, uel nē hoc relinquitur arbitrio
iudicis qui conſideratis circunſtantiis po
terit arbitrari differendam eſſe probatio
nem uel ne. In aliquibus tamē caſibus
dixi oīno eſſe admittendā probationem
exceptionis oppoſitæ. Primus caſus quē
ponit glo.in d.c.ex parte. ſi iſte qui pro-
ducitur in teſtem habeat cauſam crimi-
nalem cum eo contra quem producitur
in teſtem: nam hoc caſu eſt admittenda
prius probatio an habeat illā cauſam crī
minalem, uel ne: ut in authen. de teſti.§.
quia uero.& in d.authen.ſi dicatur.

Secundo recipitur probatio in caſu.c.
licet.de proba.& hos duos poſuit gl. in d.
c. ex parte. Fallit tertio ſecundum Io.
And. ibi. quando opponitur exceptio ex
cōicationis contra teſtem, & hoc propter
periculum excōicationis c. pia.de excep.
in vj. Fallit quarto, quando opponitur
contra teſtem quòd eſt ſeruus pœnæ, &
ipſe dicit ſe libertū.dicta auth. ſi dicatur.

Admittitur etiam alijs caſibus genera
liter ſi iudex uideret periculum immine-
re ſi probatio differretur. In dubio ta-

mē melius facit iudex probat excep. diſ-
ferre poſt publicat. teſtium.

Addit Butr. dictis fallentijs ſecundum
Innoc. ſi quando probatio eſt manifeſta,
uel in continenti offert ſe probaturum,
& hanc opi. dicit Io. An. eſſe tenendam.

Præterea notandum eſt ſecundum Bu
tri. & Imo. ut opponens qui opponit con
tra perſonam teſtis offerat ſe paratum in
continenti probare exceptionem contra
perſonam ipſius teſtis. de hoc etiam poni
tur per Spec. in §. j. uer. item quid ſi dici-
53 tur. ubi finaliter concludit † quòd ſi il-
le qui offert ſe probaturum in continen-
ti ex mora poſſet pati periculum, ut ſi te
ſtes ſint infirmi, uel ituri ad cāpeſtre bel-
lum, uel maritimum, tunc recipiantur, ſi
offert ſe in continenti uelle probare, &
ſic exigit Spec. duo ut admittatur proba-
tio ſuper exceptis. primo quòd incontinē
ti uelit probare ſecundum quòd pericu-
lum ſit in mora differendo, aliàs uidetur
opponere cauſa differendi iudicium ſe-
cundum Spec. ar. in l. j. §. fi. ff. de fer.

Si uos teneatis ſententiam Innoc. ut ſi
offerat ſe in continenti probaturum etiā
ſi periculum nō ſit in mora nihilominus
admittitur probatio: quoniam in mora
modici temporis poteſt eſſe paruum præ
iudicium. l. ſi debitori. ff. de iudi.

Sed pro ſententia Inno. adduco tex. in
l. iij. §. item ſubiungit. ff. ad exhib.

54 Subijcit † tamen Spe. unum ꝙ ſi re-
cepta probatione exceptionis oppoſitæ
contra teſtem iudex pronunciet teſtem
eſſe recipien. uel non recipien. a tali in-
terlocutoria poterit appellari. quod eſt
notan. de quo alias dixi in l. ab arbitro. ff.
qui ſa. co. Bal. in d. auth. ſi dicatur conclu
55 dit quòd † exceptiones quæ oriuntur
poſt litis cont. uel emergunt non habent
impedire iudicium: nā ubi dubitatur de
defectu iudicij qui effectus non abſorbe-
ret ius partis, tunc non impedit, ſed dif-
fertur tempore ſententiæ diffinitiuæ, ſi-
cut eſt in poſitionibus capitulis, & ſimili-
bus de quibus etiam infra uidebitis tan-
gi. teneatis opi. Inno. tanquā ueriſſimam.
56 Conſequenter † poteſt opponi ultra
prædicta cōtra teſtem quòd recepit pre-
tium pro teſtimonio ferendo, uel non fe
rendo, uel eſt ei promiſſum ut diceret fal
ſum, uel fuit inſtructus ad dicendum. un-
de eius dictum non ualet. hæc omnia po-
nit Spec. in §. j. uer. item opponitur. facit
l. ſi quis. in fi. C. eo. tit. & l. eos.
57 Ideo † inquit Spe. aduocatum fatuè
agere qui loquitur teſtibus ante depoſi-
tionem. Item poteſt opponi ſecūdum
Spec. quòd prece fuit inductus ad teſtifi-
candum. hoc tamen ultimum de prece li
mitauit Spe. Hoſt. & Butr. in c. j. extra eo.
tit. procedere quando eſſet corruptela.
nam ſecundum ipſos poteſt prece induci
ad teſtifican. & ita uidemus fieri tota die.

Poteſt etiam opponi *teſti. crimen falſi*
teſtimonij dicti a teſte corrupto *l. nullū,*
C. eo. & c. licet. de proba. Inno. tamen
58 & gloſſ. in d. c. licet. tenent † ꝙ ſufficiat
allegare corruptelam tantum licet non
falſitatem. Et hoc uerum ſecundum
Inno. ſi allegatur corruptela tantum an-
te ſententiam poſt ſententiam non ſuffi-
cit allegare corruptelam, niſi allegetur,
& falſitas cum corruptela. pro qua ſen-
tentia facit dictum c. licet. Bart. tamen
in l. diuo. de re iudi. tenet quòd etiā poſt
ſententiam poteſt allegari ſola corrupte
la: quia teſtis corruptus punitur de falſo.
l. j. ff. de fal. Imo. tamen tenet opi. Inn.
quia non ſequitur teſtis eſt corruptus: er
go dixit falſum, nec etiam ſequitur quòd
licet teſtis ſit corruptus ſit periurus: quia
iurat dicere teſtimonium remotis odio,
amore, timore, & pretio. de quo per glo.
in c. fraternitatis. eo. ti. quoniam per hoc
adhuc non probatur dixiſſe falſum.

Mihi tamē magis placet ſentētia Bart.
ut poſt ſententiam etiam ſola corruptela
poſſit allegari: quoniam ubi pars corru-
pit teſtem in dubio interpretari debe-
mus ipſum dixiſſe falſum. primo propter
odium partis corrūpentis: ar. in l. locum,
§. condemnatio. ff. de tabu. exhi.

Secundo: quia nō eſt ueriſimile quòd
eum corrupiſſet, ut uerum diceret. Imo
eſt præſumptio ꝙ ex quo corrupit eum ꝙ
uelit eum inducere ad teſtificandum fal-
ſum. Tertio: quia iſte teſtis qui ſemel
eſt periurus, ex quo recipit pretium præ-
ſumi-

ſumitur & periurus in teſtimonio adeo
quòd ſemel malus in eodem genere mali
præſumitur etiam malus:argu.ex his quę
uidiſtis notari ex materia. c. teſtimoniū.
& eorum quæ no. in l.Caſſius.ff.de ſena-
toribus. Præterea hæc corruptela prę-
59 ſumptiue concludit falſitatē, † & præ-
ſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ proba
tiones:ut no. glo.fin. in l.ſi tutor petitus.
C.de pericu.tu. Dicit tamen Inn. in c.
ſicut nobis.extra de teſti.quòd in uno ca-
ſu poſt ſententiam poteſt allegari corru-
ptela tantum, ſcilicet, quando ſententia
non tranſiuit in rem iudicatam : ut quia
eſt cauſa matrimonialis. & hoc modo in-
telligitur dictum c. ſicut nobis. uel alias
eſſet interpoſita appellatio ſecundum Io. An.
& But.in præallegato c.ſicut nobis, &c.
60 Vlterius dubitatur nunquid † denū-
ciator criminis poſſit eſſe teſtis in cauſa
quam denunciat : breuiter concludit ex
mente glo. & aliorum in c. in omni extra
eo.quòd in denunciatione ad correctio-
nem peccati denunciator poteſt eſſe te-
ſtis : ſecus in aliis iudicialibus quæ pœni-
tentialiter non aguntur, ut in d.c.in om-
ni & hæc ſupradicta declarant perſonas,
quæ prohibentur ratione criminis uel in
61 famiæ. Sed pro declaratione † præ-
dictorum quæritur, quid ſi teſtis dixerit
ſe infamē uel criminoſum ut euitetur te-
ſtimonium,an audiatur, & ei credatur.
Inno. in c.inquiſi.de accuſ. dicit creden-
62 dum eſſe ſimplici aſſertioni † quia cru-
delis eſt qui negligit famam ſuam xij. q.j.
c.nolo. Spe.in §.j.uer. quid ſi teſtis di-
cat,dicit quòd ſibi differatur iuramentū,
ut per iuramentum uel torturam ueritas
habeatur : ar.v.q v.c.illi qui. Sed quid
63 erit ſi † teſtis eſt criminoſus ſecundum
tempus depoſitionis non criminoſus tem
pore iuramenti an repelletur. Arch.
concludit quòd ſi eius crimen non eſt no
torium teſtimonium recipietur, & reſer-
uabitur in tempus diſputa. teſtium. Si
uero ſit notorium eum eſſe criminoſum
tempore quo deponit non admittetur
eius dictum propter infamiam ſuperue-
64 nientem viij. q.iij.c.talia † fatuus enim
eſſet iudex qui illum reciperet ſecundū
Arch. iij. q.v. ca.conſtitutus. Guid. de
Sum.ut refert Ioan.An.in §. opponitur,
uerſi. quid ſi teſtis concludit teſtem non
eſſe recipiendum, & eius dictum non ua-
lere, quoniam debet eſſe habilis utroque
tempore, & hoc uidetur tenere Io. And.
in regula peccatum de regu. iur.lib.vj.
65 Paulus † in d. ca.teſtimonium, dicit
quòd hoc non procedit, quando teſtis re
cipitur a iudice, ſecus ſi recipietur ab exe
cutore dato ad examinandum teſtes. ſed
poſtea tempore diſputationis fides eius
repelletur. Nec obſtat ſi dicatur quòd
pars non oppoſuit teſti, quoniam po-
tuit ignorare eum eſſe criminoſum,pro-
pterea in delatione iuramenti non uoca-
tur pars ut opponat, ſed ut uideat iurare
c.in nomine extra eo. Et hoc uidetur
tenere But.in c.teſtimonium. Vos con-
cludite quòd ſi pars ſciuit eum crimino-
ſum,uel tempore iuramenti, uel tempo-
re depoſitionis, & non oppoſuerit, am-
plius non poterit opponere, per ea quæ
notantur per Cyn.in auc.ſi dicatur C.eo.
tit. Sed contra prædictam determina-
66 tionem doc.ſupradictorum fortiter † fa-
cit quod no.pulcrè per gloſſ. in Cle.j. de
offi.dele.ubi dicit gloſſ. ꝙ in teſtibus po-
tiſſime attendimus iuramentum,non au-
tem tempus depoſitionis.

Propterea inquit gloſſ. illa notabilis
67 † ꝙ ſi teſtis iurauerit die non feriata,
poterit poſtea deponere die feriata, quia
attendimus iuramentum non tempus de
poſitionis. Pro hoc facit quod not. in
l.damni §. Sabinus ff. de dam. infec. per
Bar.& Ang.ubi ſi ſtatuitur terminus octo
dierum ad probandum ſufficit teſtes iu-
raſſe in dicto tempore octo dierum, licet
non depoſuerit,quia iuramentum atten-
ditur in teſtibus, & non depoſitio. Er-
68 go idem eſt hic dicēdum † ꝙ ſi teſtis erat
habilis & non criminoſus tempore iura-
menti hoc ſufficit, licet fuerit inhabilis
tempore depoſitionis. Pro concordia
tamen harum opi. crederem ſic poſſe di-
ſtingui. Aut nos quærimus de his quæ
concernunt ſolemnitatem teſtium pro-
ducendorum, & in his conſiderare debe-
mus tempus iuramenti tantum, & non de
poſitio-

poſitionis. Ita intelligitur glo.in d.Cle.
prima & Bar.& Ang. Aut loquimur in
his quæ concernunt fidem teſtis, & tunc
non modo conſideratur tempus iuramē-
ti,ſed etiam tempus depoſitionis,quoniā
fides maximè uerſatur in depoſitione.

69 Vlterius † uiden. eſt quis habet pro-
bare perſeuerantiam,uel emundationem
criminis. Dicatis quod in criminali ne
gans perſeuerantiam habet probare, per
regulam ſemel malus. Idem eſt in ciui-
li, ſi crimē eſt notorium, ſi autem eſt oc-
cultum habet probare dicens perſeueran
tiam, ut fiat interpretatio in meliorem
partem, & ne præſumatur immemor ſa-
lutis æternæ,prout diſtinxit Io.ij. q.vij.c.
ipſi apoſtoli. Idem tenet Spec. eo.tit.§.
j.uer. item opponitur. Imo tamen in d.
c.teſtimonium,dicit non eſſe diſtinguen-
70 dum,quod credo uerum. Sed † qua-
liter dicemus emenda.criminis probari?
glo.in d.c.teſtimonium,dicit probari per
ſacerdotem confeſſionis ij.q.j.c. ſi pecca-
uerit l.diſtin.c.in capite, & ibi per Archi.
Inno.in d.c.teſtimonium, dicit ꝙ confeſ-
ſio poteſt probari & pœnitentiæ iniun-
ctio per ſacerdotem, ſatisfactio autem
exterior probatur per familiares & alios
qui uiderunt, ſufficit occulta ſi delictum
eſt occultum. Si uero eſt manifeſtum
requiritur manifeſta, licet non ſit ſolem-
nis d.c.ſi peccauerit. Et ſubiicit Inno.ꝙ
in aliquibus uidetur ꝙ ſimplici uerbo ſa-
cerdotis ſine iuramento credatur, quod
facit ſecundum Hoſt. quia in illo actu ui-
ces Dei gerit. ca. ſi ſacerdos de offi. ord.
Ideo ab eo ſicut nec a Deo non exigitur
iuramentum. Aliqui tamen tenent cō-
trarium, quia hic non deponit in foro
pœnitentiali ſed in contentioſo,primum
tamen eſt æquius ſecundum Hoſti. ſed ſe-
cundum eſt uerius, & primum tenet Ar-
71 chid in d.c.in capite † & dicit Io. And.
hunc eſſe unum de caſibus in quibus ad-
mittitur teſtimonium unius, & hoc pro-
pter neceſſitatem, quia fit in ſecreto.
Alium caſum habetis ubi creditur uni te-
ſti in l.Theopompus, de do.præ. Vlte-
72 rius † dubitatur an ſi opponitur exce-
ptio criminis contra teſtem, debeant da-
ri capitula ipſi teſti ad probandum cri-
men? glo.in d.c.teſtimonium,tacitè ſen-
tit ꝙ non, quia agitur directo contra par
tem producentem non contra teſtem.

Et hoc idem tenuerunt Io.An. Butr.&
Im.niſi teſtis offerret ſe ad defenſionem
ſuam per no. per Inno.in ca. peruenit de
fideiuſ.

73. Vltimo † addite ꝙ Bart. in l.prima ff.
de teſta.tenuit infamem non repelli a te-
ſtimonio, ſi habebatur pro non infame
per d.l.j.ſed illa opi. reprobatur per Bal.
de qua opin. infra dicam, ubi declarabo
quæ opponantur contra dictum teſtis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis conſimilem cauſam habens uel cri-
men a teſtimonio repellitur.*
2 *Intellectus ad c.perſonas de teſti.*
3 *Teſtis ſuper facto teſtimonium ferre debet,
non ſuper iure.*
4 *Aduocatus an, & quando poſſit eſſe teſtis in
cauſa appellationis ſeu principali num.
5.6.8.*
5 *Iudex quando poſſit eſſe teſtis in cauſa.*
7 *Intellectus ad l.conſenſu C.de repub.*
8 *Edictum de teſtibus permiſſorium.*
9 *Aduocatio præiudicat aduocato cur non poſſit
dicere cauſam in qua aduocabat iniuſte.*
10 *Procurator an poſſit eſſe teſtis in cauſa in
qua eſt cur fuit procurator, maximè in
cauſa appellationis,et nu. 13.14.15.16.*
Procurator non iurat de calumnia.
11 *Intellectus ad §. ſi uerò in auten. de fid.
inſtru.*
12 *Procuratoris officium eſt uoluntarium.*
13 *Tutor plus iuris habet in bonis pupilli,
quàm procurator in cauſa in qua eſt con-
ſtitutus.*
14 *Procurator ad unum articulum tantum, an
poſſit eſſe teſtis in aliis.*
15 *Teſtis ubicunque tractat de ſe exonerando,
non eſt idoneus teſtis.*
17 *Procurator reuocatus lite pendente, & po-
ſtea in teſtem productus, non poteſt teſti-
monium in ea cauſa dicere.*
18 *Famulus de domo expulſus ad teſtificandum
pro domino non admittitur.*
19 *Teſtium ſolicitator a teſtimonio repellitur,
non*

non eius ſocius.

20 Procurator in cauſa poſſeſſionis, an poſſit deponere in cauſa proprietatis, & quid in procuratore ad negocia, & num. 21.

22 Notarius factorum quando poſſit in alia inſtantia in teſtem produci.

23 Iudex in quibus caſibus poſſit teſtificari, & num. 24 cum ſeq. & num. 34.

24 Intellectus ad c. ſtatuendum 2. q. 6. & nume. 37.

25 Iudex an cogi poſſit teſtificari in cauſa criminali.

26 Arbiter an poſſit eſſe teſtis, & num. 34.

27 Iudex de ſua priuata conſcientia non iudicat.

28 Aduocatus & iudex in eadem cauſa quis eſſe non debet.

29 Intellectus ad l. fi. de teſti.

30 Intellectus ad l. ne in arbitris, C. de arbitr. & num. 40.

31 Differentia inter appellationem & in integrum reſtitutionem.

32 Dicto plurium iudicum de intentione communi ſuper uerbo ambiguo creditur.

33 Interpretatio ſententiæ ad iudicem ſpectat.

35 Intellectus ad c. non ſine de arbitr.

34 Dicto alicuius quando ſtandum ſit.

36 Intellectus ad l. ob carmen ff. de teſti.

38 Condemnatio ex uno teſte ſequi non poteſt.

39 Sententia iudicis reprobantis teſtes an ipſos infamet.

41 Arbitrator an, & quando poſſit teſtimoniũ ferre.

42 Venditor an, & quando poſſit eſſe teſtis idoneus in lite mota ſuper re uendita.

43 Proxeneta an ſit teſtis idoneus in contractu, & num. 44. 61. cum ſeq.

44 Intellectus ad l. fin. fin. regund.

45 Donans an poſſit teſtificari ſuper controuerſia rei donatæ.

46 Cedens iura ſua an proceſſionario teſtificet. & num. 47. & 50.

47 Vaſallus uel emphiteuta non poſſunt pro domino teſtificari, nec dominus pro eis, ubi de re emphiteutica uel feudali agitur.

48 Donatæ alteri eſt ſpecies lucri.

49 Donatarius donanti gratus eſſe debet, & illi ad antidora tenetur.

51 Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis in cauſa principalis ſuper actione pro ſua fideiuſſit.

52 Adhærens cauſæ an in ea ad teſtificandum admittatur.

53 Tutor an a teſtimonio repellatur, in cauſa ſui pupilli.

54 Legatarius an & quando idoneus teſtis ſit, & num. 55. 56. 57.

55 Intellectus ad l. qui teſtamento ff. de teſta. & § legatarii. Inſt. de teſta. & num. 58.

56 Teſtem qui ſemel approbauit, amplius illum tanquam teſtem improbare non poteſt.

57 Hæres approbationi defuncti contrauenire non poteſt.

59 Teſtificari in cauſa uſuraria an poſſit ille, qui ad uſuram accepit.

Teſtificari in cauſa propria quot modis quis dicatur.

61 Proxeneta an cogi poſſit teſtimonium dicere.

62 Intellectus ad gloſſam in § nihil autem, in auten. de fide inſtru.

63 Par affectio tollit omnem præſumptionem ſuſpicionis teſtis.

64 Intellectus ad c. primum de teſti. lib. 6.

65 Conſocii & criminis participes an ad legitimum teſtimonium admittantur.

66 Delinquens qualiter opponere debeat contra ſocios criminis participes.

67 Confeſſio ſocii criminis an faciat indicium ad torturam.

68 Accuſator an poſſit in teſtem deducere aliquẽ ex his qui homicidium feciſſe dicuntur.

69 Prælatus an in cauſa eccleſiæ ſuæ poſſit eſſe teſtis.

Declaratio ad capitulum inſuper de teſti.

70 Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ admittatur ad teſtimonium.

71 Teſtificari an poſſit in cauſa uniuerſitatis uel collegii quilibet de uniuerſitate uel collegio, & num. 72. cum ſeq.

72 Differentia inter uniuerſitatem eccleſiaſticam & ſecularem.

73 Teſtis de uniuerſitate an poſſit teſtificari pro aliquo de uniuerſitate in cauſa criminali.

74 Vicinus in cauſa criminali non eſt teſtis idoneus.

75 Omnes de uniuerſitate ſi excommunicati ſunt, an unus contra alium admittatur in teſtem.

76 Canonicus an teſtificari poſſit pro alio canonico.

Quando

Quando teſtes repelluntur ratione affectionis.

CAP. IIII.

EXPEDITA tertia parte primæ principalis ſupereſt nunc uidere quando teſtis repellatur, uel ſibi non credatur ratione affectionis
1 ad cauſam uel commodi. Primo † repellitur teſtis qui habet conſimilem cauſam uel crimen. c. perſonas. eo. ti. iiij. q. iij. libri teſtes. & l. quoniam. C. eo. Facit optimè c. cauſam. de iudicijs. & hoc uidetur tenuiſſe Spe. §. j. uer. item ꝙ habetur Hoſt. in d. c. perſonas, tenuit oppoſitum: quoniam ſequeretur ſecundum eum ꝙ unus emptor non poſſet eſſe teſtis in cauſa alterius emptoris. quod uideretur incongruum, niſi eſſet ualde ſuſpectus. Nec
2 † obſtat ſecundum eum c. perſonas. quia loquitur in ſocio & participe criminis ſecundum d. l. quoniam Io. An. concludit ut relinquatur arbitrio iudicis, qui habebit conſiderare an deciſio cauſæ in qua producitur in teſtem habeat quicquam inferre ad illam, ꝙ tunc repellatur, alias non. Butri. in d. c. perſonas, ſequitur opi.
3 Hoſti. illa conſideratione † quia teſtis non habet teſtificari ſuper iure, ſed ſuper facto. l. teſtium. C. eo. & ſic non concluditur in cauſa alia: ſecus eſt in iudice qui habet decidere de iure, qui propter conſimilem cauſam repellitur etiam in ciuili c. cauſam. de iudicijs. Imo. uidetur defendere Io. An. declarans cauſam ubi teſtis poteſt commodum percipere ex conſimilitudine cauſæ. Nam ſi dubitaretur an eſſet ſtãdum dicto proxenetæ in cauſa emptionis. & ad hoc adduceretur conſuetudo, & hoc caſu poſſet uerſari commodũ emptoris, qui deponeret eſſe ſtandum dicto proxenetæ. & poteſtis concludere generaliter ꝙ ſi uerſatur commodum uel intereſſe teſtis habentis conſimilem cauſam, ille non erit idoneus. & hoc eſt quod uoluit Io. An.

Secundo uidendum eſt de aduocato.
4 concludite † aduocatum nõ admitten. l. fi. ff. e. c. Romana. eo. ti. in vj. ſiue fuerit aduocatus in cauſa principali, ſiue in cauſa appel. in nulla enim cauſa poterit teſtificari in d. c. Romana. Quod uerum intelligit Spe. in §. j. uer. item quòd eſt aduocatus. quando aduocatus prius nõ depoſuiſſet dictum ſuum quã eſſet electus aduocatus. quia ſi prius depoſuit dictum
5 ſuum, tunc poterit eſſe aduocatus, † & etiam iudex. & hoc dicit fuiſſe ex mente Hugolini. quod dictum Specu. reprobat Imo. in d. c. cum a nobis. quoniam uidetur ſuſpectus ne uelit tueri dictum ſuum. nam ſi alias pronũciaret contra illud, uel aduocaret, poſſet quodammodo notari de infamia, & de periurio per id quod habetur in d. c. teſtimonium. & in c. cum dilectus. de ord. cogni. Hoc dictum Imo. credo uerum in iudice, ut repelleretur a iudicando. ſed dictum ſuum ualet per rationem ſuam, ſed in aduocato ceſſat illa ratio: quia aduocatus poterit præſtare patrocinium pro defendendo dictum ſuũ. Concludatis ergo quòd non uitiatur dictum ſuum. licet poſtea eligatur iudex, uel aduocatus. Sed quando eligitur iudex repellitur, & hoc modo intelligitur dictum Imo. Hæc ſupra dicta de aduo. locum habent poſtquam cœpit patrocinari: ſecus ſi cœpit patrocinari, ſed conuenerit de ſalario, & paratus fuerit præſtare patrocinium, ut tenuit glo. in l. fi. ff. e. & Spec. in §. j. uer. item quod dixi.
6 Et † idem tenuit Io. And. in addi. ſuper uerſi. item quòd fuit aduocatus, qui reprobat Guidonem, qui tenet ꝙ etiam ſi cõuentum ſit de ſalario nihilominus admittitur: quia lex ſimpliciter non repellit aduocatum, ſed eum qui præſtitit patrocinium: ut in d. l. fi. lex illa ſi fortiter facit pro ſententia ſupradicta dum dicit ibi, qui patrocinium præſtiterunt. attamen uidetur fortiter facere contra hanc ſententiam: quia ex quo conuentum eſt ꝙ præſtet patrocinium, iam uidetur applicaſſe animum ad cauſam & affectionem, licet nondum præſtiterit: Præterea conſideratur etiam affectio futura propter quam poſſit repelli aduocatus. Si uerò ſuſcepit officium adnoca. & præſtiterit patrocinium, tunc in eadem cauſa, nec

nec in cauſa appellationis poterit teſtificari, ut ſupra dixi, facit l.nemo.C. de aſſeſ.niſi produceretur aduocatus de uoluntate utriuſque partis. & ex his quæ no.in c.j.extra eo. in vj.immo poſſet cogi aduocatus à parte contra quam producitur in teſtem, ſecundum Spe.in uer. quid ſi aduocatus, & noc.in d.l.ſi.& ſic cõtra eum pro quo fuit aduocatus poterit produci. In alia autem inſtantia aduocatus poſſet produci: quia ad illam non habet affectionem. Addit tamen unũ But. in d.c.cum à nobis, quòd deficientibus aliis probationibus admitteretur aduocatus in ſubſidium, ut ſi dicantur aliqua acta in præſentia ipſius aduocati & partium, ex quo ueritas aliter apparere non poteſt: ar.in l.conſenſu.C.de repu.

Et hoc uidetur ſequi Io. An.in addi.ſuper uer.item q fuit.Imo. tamen uidetur reprobare hoc ultimum: quia uidetur imputandum partibus quare non fecerunt redigi in ſcriptis per nota. actorum, uel quare alios teſtes non adhibuerunt. poſſet tamen ſecundum Imo. ad informationem & præſumptionem recipi aduocatus: argum.eorum quæ habentur in c.de
7 conſiliis.xix.di. Hoc † dictum Imo. uidetur mihi uerum, non tamen reſpondet ad l.conſenſu. Sed uos reſpondeatis prout ſupra dixi in parte domeſticitatis quòd l. conſenſu, loquitur de his actibus, quæ non ſolent tractari niſi occultè & inter eos de domo. Ideo nõ facit ad dictũ But.& Io.An.licet in iudicando non poſſet ab eis recedere. Sed quid dicemus ſi aduocatus recipit pecuniã ab altera partium ut alteram nõ foueat, uidetur quòd non poſſit eſſe teſtis; arg.iij.q.j. c. ea lege.
8 ar.tamen contra † quia edictum de teſtibus eſt permiſſorium ut in l.ſi. ff.eo.ita dicit Spe.in uer. quid ſi recipit. quod dictũ Spe.nõ credo uerum. immo credo primã opi.ueriorem propter receptionem pecuniæ:quia iam contractus habet executionem pro parte.ideo uidetur repellendus, & etiam: quia negare non poſſumus quominus is aduocatus qui iam pecuniam recipit habeat affectum ad cauſam.

Notandum eſt etiam ultra prædicta ſecundum Specu. in d. uerſi. quid ſi aduocatus, quod ſi quis ſit ſuſpectus teſtis in aliquo contractu uel inſtrumento ex quo nunc agitur & ipſe in cauſa patrocinatur non poterit amplius in teſtem produci. Subdit tamen Spe. quòd per tale inſtrumentum probabitur contractus licet aduocatus non poſſit deponere. Ad
9 dendum † eſt unum aliud quòd aduocatio præiudicat aduocato ut non poſſit dicere cauſam iniuſtam in quam aduocabat.facit quod no.in c. ex literis. de tranſac. ſed an præiudicet in iure aduocati ipſius dic ut ibi per Spe.& in l. fideiuſſor de pigno.& in l. Gaius.de pi.ac. Viſo de ad-
10 uocato uidendum eſt † de procuratore, an procu. poſſit eſſe teſtis in cauſa in qua eſt uel fuit procur.glo.in l.ſi.ff. eod.ti.tenet ſic: quia procurator non iurat de calumnia auten. principales.C.de iuramento cal. & ſic non cenſetur eſſe eius cauſa propria.contrarium no.glo. in l.differre. §.idem decreuerunt. ff.de iure ſi. Spe.in §.i.uer.item quòd fuit in eadem cauſa.cõcludit finaliter procuratorem à cauſa eſ-
11 ſe repellendum. Nec † obſtat in autẽ. de ſi.inſtru.§. ſi uerò moriantur, quia ibi loquitur de mediatore.ſ. proxeneta. nos uerò loquimur de ipſo procuratore. Quidam tamen ut refert ipſe Spe. dixerunt eum procuratorem non admitti durantẽ officio procuratoris, ſed finito officio bene admittitur.c. inſuper eo. ti. de hoc tamen ſe remittit Spe.ad no.per Inno.in d. c. inſuper. ubi Inno. uidetur concludere quòd procu. durante officio procurationis,& eo exercente. non poſſit eſſe teſtis. ſed ſi ſit inſtitutus procurator, & procurationem non exerceat, tunc nõ repellitur ſecundum Inno. quia non reperitur prohibitũ.pro hac ſententia Inno.facit quod heri dixi aduocatum non eſſe repellendũ quando conuenit de patrocinio præſtando.ſi modo ipſum non præſtiterit, ita poteſt rectè dici in procuratore.Cyn.tamen & Ia.Bal.in l.omnibus. C.eo. tenent ſimpliciter non admitti procuratorem:quia repellitur tutor.l.ſi. ff. eo. cuius officium non eſt uoluntarium:ſed dicitur neceſſa-
12 rium † ergo multo magis repellitur pro-

Ddd cur.

cur.cuius officium eſt uoluntarium. Huic
13 tamen motiuo poteſtis reſpondere † tu-
torem plus iuris habere in bonis pupilli
quam procur. in cauſa in qua eſt conſtitu
tus:ut in l.qui fundũ.§.tutor. ff. pro emp.
& l.interdum.§.qui tutelã.ff. de fur. & ad
plura obligatur tutor pupillo quàm obli
gatur procur.domino. Io.An. in nouella
in c.Romana.co. ti. concludit quòd pro-
cur. qui eſt dominus inſtantiæ non poteſt
eſſe teſtis etiam in cauſa appella. ar. in l.
14 ita demum. C. de procu. Secus † ſi eſſet
procu. ad unum articulum tantum: quia
in alijs poteſt eſſe teſtis. & hoc uidetur te
nere Bal. in d.l.omnibus, & Alb. in d.l.om
nibus, uidetur ſequi opi. Cyn. per c.inſu-
per.e.ti. Pro concluſione huius articuli
poteſtis concludere primo unam conclu-
ſionem, ſcilicet quòd procu. qui nõ exer-
cuit officium poteſt eſſe teſtis ad ſimilitu
dinẽ aduocati, ut ſupra tetigi in opi. Inn.

Si uerò exercuit concludite quòd du-
rante eandem inſtãtia ſiue cauſa non po-
teſt eſſe teſtis, ſicut dictum eſt in aduoca-
to. Si autem in alia inſtantia in qua non
eſt procu. tunc. ſi commodum uel incom-
modum poterit ad eum ſpectare non erit
teſtis idoneus. ut no. Bar. in d.l.differre.§.
idem decreuerunt. Ideo dicit ibi Bartol.
quòd ſi peto à te.c. cauſa mutui quæ dico
me tibi mutuaſſe per Titium procurato-
rem tuum, non potero Titium producc-
re in teſtem: quoniam hic uerſatur com-
modum ipſius procuratoris: quia ſi nõ ap
paret Titium tibi numeraſse pecuniam,
15 remaneret mihi obligatus † & per hanc
ſententiã Bart. poteſtis inferre quòd ubi-
cunque teſtis tractat de ſe exonerando &
liberando non eſt idoneus teſtis. Si autẽ
ad eũ procuratorẽ nõ ſpectat cõmodũ uel
incommodum, tunc etiam non debet ad-
mitti niſi de conſenſu utriuſque partis.
uel niſi producatur contra eum cuius
fuit procur. ſecundum Bar. in d.§.idem
decreuerunt, idem uidetur tenere Imo.
16 in d.c.inſup. Facit † c.Romana, ex-
tra eo. Butri. in d.c.inſuper, ſequitur Io.
An. in addi. ſuper uer. ſed pone, ubi con-
cludit quòd quando laus uel uituperium
poteſt aſcribi procuratori ſuper eo ſu-
per quo teſtificatur, tunc non admittitur
in teſtem etiam finito officio procuratio
nis, pro eo pro quo fuit procur. Si au-
tem non eſt laus uel uituperium, tunc Bu
tri. uult poſſe admitti finito officio procu
rationis, imo tamen tenet indiſtinctè ut
ſupra dixi. Bar. quia ſemper eſt ſuſpectus
dum habeat affectionem ad cauſam pro
qua fuit procu. ut ſupra dictum eſt in ad-
uocato. Subijcit tamen ipſe Imo. ꝙ
licet procurator non faciat plenam pro-
bationem, admittetur ad faciendum præ
ſumptionem uel informationem haben-
dam, pro hoc facit ſecundum Imo. quod
no. Domini de Rota.c.xxij. alias *cxxij*. de
17 ciſione † ubi ſi *procurator* eſt *reuoca-*
tus lite pendente, & poſtea producitur
in teſtem ꝙ ideo non poterit teſtimoniũ
dicere: q̃a præſumitur reuocatus in frau-
dem, facit c.ſedes extra de reſcrip.
18 Ex † quo etiam poteſt dici ꝙ practi-
ca quorundam expellen. famulos de do-
mo ut poſſint teſtificari in cauſa pro do-
minis non ualeat, quando expelluntur
cæpto iudicio: quia præſumitur in frau-
19 dem. Dicunt † etiam domini de Ro-
ta. cxlviij. deciſione quòd licet repella-
tur ſolicitator teſtium per l.ſi.ff.eo. tamẽ
non repellitur ſocius ſolicitatoris qui nõ
ſolicitauit: ar. in l.nam ſocius. ff. pro ſo. &
lxxxj.d.c.legitur. Ex prædictis apparet ꝙ
procurator in una cauſa in alia in qua
non eſt procurator poteſt eſſe teſtis.
20 Amplius † dicit But. in c.cũ à nobis,
extra e. ꝙ procurator in cauſa poſſeſſio-
nis poteſt eſſe teſtis in cauſa proprieta-
tis. quod ſequitur Imo. & eſt notandum.

Mihi tamen placet illa ſententia Butr.
quòd ubi laus uel uituperium non poteſt
aſcribi procuratori, quòd procurator fi-
nito officio procurationis poterit in cau
ſa illa in qua fuit procurator teſtificari
quoniam ceſſat affectio ad ipſam cauſam
ex quo ceſſat cauſa affectionis inducẽdę.

Præterea affectio quæ eſt in eſſe futu-
ro non repellit teſtem à teſtimonio, ſecũ
dum communem opi. in aduocato qui ꝓ
miſit patrare patrocinium: ergo multo
minus affectio præterita. Item facit: quia
attendimus conditionem teſtis quando
teſti-

teſtificatur: ut in l. j. C. de teſta. Vlte-
21 rius † poteſt dubitari de procuratore ad negocia, habetis gloſſam unam in c. Romana, extra eo. in vj. Videndum eſt
22 nunc † de notario. breuiter concludite quòd notarius actorum poteſt in alia inſtantia in teſtem produci eo caſu forte quo non appareret ſcriptura. propterea dicit Io. An. in c. quoniã. de proba. quòd ſuper proceſſu in alia inſtantia creditur dicto notarij & iudicis. Conſequenter
23 † uidendum eſt de iudice, & de hoc habemus tex. ij. q. vj. c. ſtatuendum. qui uidetur uelle iudicem non poſſe teſtificari. ſed primo concludatis aliquos caſus in quibus poteſt teſtificari, deinde uidebimus quando non poteſt. Concludite primò ubi ueritas aliter apparere nõ poteſt, iudex remouetur ab officio iudicandi propter neceſſitatem officij teſtificandi, & hoc ſi petatur ante lit. conteſt. c. dilecto. c. de teſti. poſt lit. conteſt. non poteſt peti ut remoueatur ab officio iudicandi. Quare inquit Butri. in cap. dilecto, ex lit. conte. iudex aliquid acquirat in inſtantia. Subijcit tamen Imol. quem ſequitur Butr. in d. ca. dilecto. quòd ad hoc ut iudex remoueatur ab officio iudicandi propter officium teſtificandi eſt neceſſaria aliqua cognitio uериſimilis coniecturæ, per quam præſumatur neceſſarius: & quòd de re illa ueritatem ſciat. hoc intelligendum eſt ſiue ſint plures iudices quibus competat ius iudicandi ſiue ſit unus tantum ſecundum Hoſti. & But. Et per hoc ſoluitur quædam dubitatio quã Bal. in l. ne in arbitris. de arbi. reliquit indeciſam ſcilicet, quando unus tantum eſt iudex an ab officio iudicandi remoueatur cauſa teſtificandi. Sed hic dubitatur quid ſi iudex qui petitur ad teſtificandũ ſtatim committit uices ſuas nihil ſibi reſeruando, an poterit eſſe teſtis coram iudice delegato ab ipſo? glo. in d. c. dilecto.
24 ſenti:, quòd ſic. Nec † ob. c. ſtatuendũ. ij. q. vj. quia loquitur in iudice qui cognouit in cauſa, & hoc facit dictum. c. dilecto. Plus dicit ibi gloſſ. quòd ſi ordinarius petitur in teſtem coram ſuo ordinario tunc compelletur, & illam gloſſ. ſequitur Hoſti. & But. pro hoc facit. c. iudex de of
25 fic. dele. in vj. An † autem iudex poſſit cogi teſtificari in criminali? dicatis ut in d. c. dilecto. & uidebitis declarari infra q. teſtes coguntur. Circa ſecundum prin
26 cipalem † cum quæritur an iudex poſſit eſſe teſtis. & idem de arbitro iuris? Cyn. in d. l. ne in arbitris. C. de arbi. uidetur cõcludere hoc modo. aut iudex uel arbiter uult teſtificari coram ſe, aut coram alio. Primo caſu concluſio eſt omniũ Doc. quòd non poſſit teſtificari coram ſe. Mouentur duplici conſideratione. prima: quia iudex non debet fungi duplici officio iudicandi. ſ. & teſtificandi.
27 Item † quia de ſua priuata conſcientia non iudicat. l. illicitas. §. ueritas. ff. de offi. præſi. Facit etiam quod ſolemus di
28 cere † quem non debere eſſe aduocatum, & iudicem in eadem cauſa. l. quiſqs. C. de poſtu. Præterea idem agens aget in ſe ipſo. nam iudex debet deferre iuramentum teſti. & ſic hoc caſu ſibimet defert quod non eſt concedendum.
Si uero uult teſtificari coram altero iudice, aut eſt quæſtio præter appellationem interpoſitam a ſententia ipſius qui finiuit officium ante litem finitam, & tũc poterit eſſe teſtis. l. ob carmen. §. illud. ff. eod. ti. Aut eſt quæſtio per appellationem interpoſitam a ſua ſententia, & tunc eſt ſubdiſtinguendum quòd quantum ad proceſſum illius cauſæ poterit teſtificari. c. cum dilecti. de acc. Aut quantum ad iuſtitiam, & non poterit teſtificari. ij.
29 q. vj. c. ſtatuendum. Nec † obſtat. l. fi. eo. ti. quia loquitur in eo qui geſſit officium perſonale. nam procurator applicat animum, & affectionem ad unam partẽ tantum, iudex uero eſt medius, unde poterit teſtificari. Sed hoc dictum Cy. in hoc ultimo non placet mihi dum uult iudicem poſſe teſtificari ſuper proceſſu, quando eſt interpoſita appellatio ab eius ſententia: quoniam per appellationem deuolui tur non modo iuſtitia in cauſa ipſa, ſed etiam nullitas procedens ex defectu ſolemnitatis. l. Cornelia pia. de iu. pa. & plenè ponitur per Inno. in c. cum contingat. de offi. dele. Et ideo ſi proceſſus fuiſſet mi

nus ſolemniter factus, uel in eo allegaretur defectus, tunc iſto caſu ſententia fuiſſet lata minus iuſtè. l. prolatam. C. de ſen. & interlo. om. iud. Bal. in d. l. ne in arbitris. dicit quòd aliqui ſimpliciter dicunt iudicem poſſe teſtificari in cauſa appell. etiam ſuper proceſſu, ſed non ſuper iuſtitia, uel iniuſtitia cauſæ, ſecundum Iac. de Are. & Bar. quod dictum, ut proximè dixi non credo uerum. Nec obſtat ſecũdum

30 Bar. † l. illa ne arbitris. quia ideo non ualet ibi teſtimonium, non quia erat arbiter, ſed quia actus erat qui ex ſui natura deſiderabat ſcripturam quæ nõ interuenerat. Iac. Bu. in hoc articulo uidetur concludere quòd ſi cognitio eius durat non poteſt teſtificari de actibus motis corã ſe: quia non poteſt eſſe teſtis, & iudex.

Si uero cognitio ſpirauit, tunc in his quæ reſpiciunt terminum ad deciſionem litis nõ creditur: quia uidetur ſuſpectus. In alijs uero quæ reſpiciunt ordinem iudicij, poteſt eſſe teſtis: quoniam non reperitur prohibitus a teſtificando. l. ob carmen. §. illud. & §. item ſe. ff. eod. Et pro hoc infert ipſe ad duo primum ſi ſpirauerit compromiſſum poterit arbiter teſtificari de geſtis corã ſe apud aliũ iudicem.

31 Secundum † infert quòd ſi petitur reſtitutio in integrum contra ſentẽtiam iudicis, hoc caſu admittitur iudex ipſe ad teſtificandum. ratio: quia per reſtitutionem in integrum non arguitur aliqualiter iniquitas iudicis ipſius. Et hæc eſt differentia quę eſt inter reſtitutionem in integrum, & appella. quia appellatio arguit iniquitatem ſententiæ, & reſtitutio uero in integrum arguit errorem proprium, uel circuitionem aduerſarij. de hoc habetis tex. in l. profecti. ff. de minori. Bal. in l. ne in arbitris, cõcludit primo unum ſupra concluſum, ſcilicet iudicem coram ſe nullo modo teſtificari. Si uero coram alio, tunc poterit quando uult teſtificari ad declarationem animi ſui, ut euenit ſæpe quando in ſententijs proferũtur aliqua uerba ambigua, quæ ad utrũque ſenſum trahi poſſunt, tũc enim poterit teſtificari declarando intentionẽ ſuã, & ita inquit Bal. ſe conſuluiſſe ſuper hoc articulo, ut coram alio iudice de hoc cognoſcente poſſit teſtificari, non tamẽ inquit Bal. ut dicto ſolius iudicis credatur,

32 † ſed quando ſunt plures iudices ſiue arbitri, & teſtificatur de intẽtione communi ſuper uerbo ambiguo, tunc poterunt teſtificari. Primo: quia non reperitur prohibitum. Secundo per dictum Inn. & Hoſti. in c. quoniam. de proba. qui dicunt quòd dicto plurium iudicum creditur, & idem tenet Arch. licet ipſi non allegent in d. c. ſtatutum. ij. q. vj. Tertio

33 † quia interpretatio ſententiæ ſpectat ad ipſum iudicem. l. ab executore. ff. de appella. mihi autem uidetur probabiliter poſſe ſubſtineri quòd ubi dubitatur de ambiguitate uerborum ſententia prolatorum quòd ſuper ſtemus dicto iudicis proferentis etiam ſi ſit unus tantum.

34 Moneor † quia ubi dubitatur de intentione, & animo alicuius tunc ſtatur dicto ipſius l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. & ubi gloſſ. ff. ex qui. ca. in poſ. ea.

Secundo: quia uidemus quòd quãtum ad pœnas inferendas, ubi agitur de præiudicio maximo declaran. animum ſuum ſtatur dicto partis de cuius animo dubitatur. c. ſi uero. de ſenten. excom. pro hoc etiam facit quod no. per glo. alios q; in c. paſtoralis. de excep. nam ſi dubitatur an habuerim notitiam de aliqua exceptione mihi competenti ſtatur dicto meo, & creditur mihi in cauſa mea: quanto ergo magis dicemus eſſe credendum iudici in his in quibus uerſatur dubium de eo quod in animo ſuo conſiſtit, cum nõ uerſetur intereſſe, uel commodum ipſius iudicis, & ita crederem eſſe tenen. Imo. in d. c. cum a nobis. uidetur concludere ex omnibus ſupradictis. primo quòd ſi iudex eſt remotus ab officio iudicandi, tunc poterit teſtificari. quod tamen eſt intelligen. prout in principio huius ar. uobis tradidi.

Si uero inducitur teſtis in alia inſtantia, & ſic finito officio, concludit ꝙ ſuper his quæ acta coram eo ſunt, creditur iudici tanquam uni teſti. & ſi erunt plures iudices probabunt plenè, per no. per glo. in

35 d. c. cum a nobis. Si † uero loquimur de actu quod iudex ipſe fecit, & non coram

ram eo, tunc ſecundum Io. Cal. non cre-
ditur ſibi, niſi quantum ad præſumptio-
nem, & informationem, uel ubi admitte-
retur ad teſtificandum contra factum per
ſe: quia tunc ceſſaret præſumptio: & hoc
modo poteſt intelligi quod no. in c. non
ſine, de arbi. & ibi no. Inno. Subdit etiã
Imo. Butr. dicere quòd iudex non poteſt
ꝓduci contra appellantẽ eo inuito, quaſi
ſit præſumptio ſuſpitionis contra eũ iudi
cem. Doct. tamen inquit Imo. communi-
ter ſentiunt opp. ex quo non producitur
ſuper principali cauſa, nec ſuper actis ge-
36 ſtis a ſe. Mihi autem † uidetur ſatis
probabiliter poſſe ſuſtineri ꝙ etiã iudex
admittitur ad teſtificandum pendente iu
dicio per l. ob carmen. §. j. ff. eo. ubi inqt
Iureconſultus eſſe indubitabile, ut magi
ſtratus, ſiue præles poſſit admitti in teſti-
monium ſi in præſenti fuerit. Nec obſtat
ſi quiſpiam diceret ꝙ ille tex. eſt intelli-
gen. de magiſtratu nolente teſtificari co-
ram alio magiſtratu: quoniam hoc nõ ap
paret ex litera illa quæ ſimpliciter loqui
tur & dicit magiſtratum admitti poſſe.

Prętera nulla uerſatur dubitatio quo
minus unus magiſtratus poſſit apud aliũ
teſtificari. non enim dignitas impedit of-
ficium teſtificandi, imo auget fidẽ l. ij. ff.
eo tit. Et ideo cum non uideatur bene
reſponſum ad. l. ob carmen, poteſtis uos
primo hanc concluſionem concludere ꝙ
iudex etiam pendente iudicio coram ip-
ſo poterit teſtificari de his de quibus non
eſt lata ſententia, dummodo dictum ſuũ
ab aliquo interrogatore a partibus ele-
cto recipiatur, uel a tabellione publico
deferente ſibi iuramentum, uel etiam ab
alio præſide uel magiſtratu, hæc conclu-
ſio optimè probatur in d. l. ob carmen,
probatur etiam quoniam hic nulla affe-
ctio uel commodum uerſatur ex parte iu
dicis ut non admittatur ad teſtificandum.
præterea non reperitur lege prohibitũ,
ideo admittendum, ut in l. j. ff. eo. Nec
37 † obſtat c. ſtatuen. ij. q. vj. quoniam po-
teſt reſponderi dupliciter, primo, quòd
ibi loquitur in iudice qui cognouit de
cauſa, quo caſu cum ibi uerſetur affectio
ut dicatur bene pronuntiatum repellitur
a iudicando, uel aliter, ibi loquitur in cle
rico qui non debet teſtificari regulariter
maxime ſine licentia ſuperioris, ut decla-
38 rat illud c. in fi. ſui. Non † obſtat etiã
ſi dicatur quòd idem erit iudex & teſtis,
quoniam reſpondeo hoc non eſſe impoſ-
ſibile reſpectu diuerſorum, quoniam in-
quantum erit iudex non poterit pronun-
ciare ſolum ex dicto ipſius iudicis, imo
erit neceſſe ut habeat alium conteſtem,
nõ enim uolo ut ſibi credatur niſi ut uni
teſti, & ſic dictum ſuum ſupplebitur per
alium teſtem, nec debet eſſe ueriſimile
exiſtentem in officio iudicandi cui com-
mittitur cognitio iuris cum iuramento l.
rem non nouam C. de iudi. aliter debere
teſtificari quàm ueritas diſponit. Nec
obſtat ſi dicatur quòd iudex uidebitur ſu
ſpectus, quia habebit affectionem ad cõ-
ſeruandum dictum ſuum, quia reſpõdeo
quòd ſi erit ſolus teſtis non uerſabitur af-
fectio, quia ex uno teſte non poteſt ſequi
condemnatio, ſi uero erit alius conteſtis,
39 dico quòd non uerſabitur affectio † quia
ſententia iudicis reprobantis teſtes non
habet infamare ipſos teſtes l. Lucius. §. q̃-
ro ff. de his qui no. infa. Item quia aſtrin-
gitur duplici iuramento, ſcilicet iuramẽ-
to recte iudicandi & recte teſtificandi.

Si autem malè iudicaret faceret litem
ſuam, unde propter iuramenta & pœnam
malè iudicandi non eſt ueriſimile iudicẽ
malè iudicaturum. Et hoc procederet
in iudice ordinario. Si autem eſſet iu-
dex delegatus, tunc fateor quòd a princi
pio eſt remouendus ab officio iudicandi
ut poſſit teſtificari c. dilecto extra eo. Ra-
tio differentiæ, quia facilius remouetur
delegatus, quàm ordinarius. Secundo in
hac materia poteſtis concludere aliam cõ
cluſionem, quòd iudex de his de quibus
iam cognouit non poteſt teſtificari ſiue
ſuper iuſtitia ſiue ſuper proceſſu, quia
tunc ceſſant omnes rationes ſuprapoſitę,
& uerſatur ignominia iudicis ſi malè iudi-
cauerit, uel etiam ſi proceſſus minus ſo-
40 lemnis ſit confectus. Nec † ob præ-
dictas l. ne in arbitris C. de arbi. quia po-
teſtis reſpõdere ut ſupra ſenſit Bar. quòd
ibi ideo non probat, quia actus exigebat
ſcri-

ſcripturam. Conſequenter uidendum
41 eſt † quid de arbitratore qui procedit de iure & de facto Bar. in l. ſi ſocietatem §. arbitrorum ff. pro ſo. dixit arbitratorẽ eſſe repellendum quemadmodum arbitrum uel iudicem, aliter tamen uidetur limitaſſe in auctẽn. niſi breuiores C. de ſen. & interlo. hoc eſſe uerum niſi eſſet data poteſtas arbitratori procedendi de iure & de facto, cum ſcriptis & ſine ſcriptis, quia partes uidentur habuiſſe fidem de ipſo proceſſu celebrando per arbitratorem, & cum hoc dicto Bar. tranſit Imo. in
42 c. cum a nobis extra eo. Vlterius † uidendum eſt quid de uenditore? gloſſ. in l. nullus ff. eo. ti. concludit quòd ſi uenditor tenetur de euictione, tunc non erit teſtis idoneus in lite mota ſuper re uendita. Si autem non tenetur de euictione tunc erit teſtis idoneus. Eandem gloſſ. ſecutus eſt Archi. in ca. nullus iiij. q. iij. nam ex quo nullum commodum percipit, uidetur admitti poſſe. Item etiam uidetur tenere Spec. in eo. tit. j. uer. quid de uenditore. Idem etiam uidetur tenere Bald. in l. omnibus C. eo. ti. ut quando emptor non habiturus regreſſum contra ipſum uenditore, ipſe uenditor ſit teſtis idoneus Cyn. tamen in l. omnibus C. eo. ex mente Spec. tenuit indiſtinctè uenditorem eſſe repellendum etiam ſi non teneatur de euictione ipſi emptori. Idẽ uidetur tenere Io. An. in uer. quid de uenditore, inquiens quòd etiam ſi non teneatur de euictione, tamen propter affectionem ad contractum quem fecit, non eſt integrum eius dictum.
43 Sicut † dicimus proxenetam non eſſe idoneum teſtem propter affectionẽ quã gerit ad contractum ca. j. de teſti. libro vj. & infra uidebitis, niſi uenditor admitteretur de uoluntate partium, ut dicimus de proxeneta in auctẽn. e. de teſti. §. fi. Et hanc opi. ſecuti ſunt Butri. & Imo. in cap.
44 inſuper extra e. Nec † obſtat l. eos fin. reg. quoniã reſpondetur q. ibi eſt par affectio, & quod ab uno perdit, ab alio cõſequitur l. non ſolum de ri. nup. Et hæc opi. uidetur uerior forte in diſputando; In iudicando tamen eſſet graue recedere a ſententia gloſſ. quam ſi uultis omnimodo tueri poteſtis reſpondere articulo proxenetæ, quòd proxeneta ideo repellitur propter affectionem quam habet ad contractum ipſum, quoniam intereſt proxenetæ ut contractus ualeat, quoniã in hoc uerſatur principaliter dictum ſuũ, ſed non ſic in uenditore qui cum non tenetur de euictione nullum conſequitur commodum ex ualiditate contractus.

Præterea in hoc non uerſatur honor alicuius contractus in perſona uenditoris ſicut in perſona proxenetæ, ideo poteſtis tenere tam iudicando quam diſputando uenditorem non obligatũ de euictione poſſe teſtificari ſuper controuerſa rei uenditæ mota. Vnum tamen notabitis, quòd licet uenditor in uenditione dixerit ſe nolle obligari de euictione, nihilominus per hoc non liberatur quominus re euicta non teneatur ad pretium l. exempto. §. fi. ff. de ac. emp. Et hoc modo non eſt intelligenda ſententia gloſſ. in d. l. nullus, quoniam uerſaretur commodum ipſius uenditoris. Intelligatis ergo quando non tenetur de euictione etiam ratione pretij, quod euenit quando emptor ſciebat rem eſſe alienam l. ſi fundũ C. de euic. & ibi per glo. uel ſpecificè cõuentum erat quòd etiam de pretio non
45 teneretur. Vltra † prædicta uiden. eſt quid de donante an poſſit teſtificari ſuper controuerſia rei donatæ. aliqui referunt diſtinctionem de donante eſſe idem quod de uendente. Odof. tenuit indiſtinctè donantem eſſe repellendo, quemadmodum repelli debet uenditor, ſecundum eum facit l. fi. C. de procura. Idem tenuit Cyn. in d. l. omnibus, quoniam donans affectat donationem ſuam ualere, quemadmodum dicimus de proxeneta, in auten. de teſti. §. pen. Et per ſupra-
46 ſcripta infertur † quòd cedens iura ſua non teſtificatur proceſſionario facit l. j. ff. ne iuſſ. fi. ci. Et ſecundum hoc inquiunt But. & Imo. in c. inſuper eo. ti. inutile eſſe conſilium quod ſolet dari per nõ nullos, ut ſi non habeas niſi teſtem unum per quẽ poſſis probare intentum tuum, tunc cedas iura tua alteri, & poſtea poteris teſtificari

ficari in cauſa ceſſionarij, & ſic ſupplere defectum illius teſtis; nam per prædicta hoc conſilium uidetur inutile, de quo cõſilio ponitur per Spec. in tit. de procur. in §. fin. ad fin. & in eo. ti. de teſti. §. j. uer. ſed pone mutuaui. Pro hoc facit illa ratio quòd cedens non caret præſumptione ſuſpicionis ipſius affectionis, ſicut eſt in proxeneta. Spec. in uer. de quo ſupra uidetur tenere primam opi. ut diſtinguamus an ceſſio inceperit a traditione, & tunc teſtificari poſſit, quoniam non tenetur de euictione, ſecus uero ſi a promiſſione l. Ariſto. ff. de dona. Et in hac ſententia Spec. reſidet Butr. in d. ca. inſuper, & hoc uerum niſi ceſſio eſſet facta in fraudem. Subiicit tamen Spec. idem quod lex docet aliquando facere ſimilem fraudem l. atqui natura §. cum quis me abſente ff. de neg. & in l. iiij. §. ſi communem ff. ſi. regun. hæc fraus non uidetur improbabilis, quãdo debitum uerè ſubeſt, imò eſt bonus dolus pro iuſtitia defendenda.

Io. And. in addi. in uer. quid de uenditore §. j. refert Gu. tenuiſſe opi. Spec. an teneatur de euictione uel ne licet ſcd'm ipſum Ia. de Ra. indiſtinctè repellatur. Itẽ Ioan. And. in alio uerſiculo. ſed pone mutuaui, uidetur inhærere opi. ipſius Spec.

Subiicit tamen quòd ſi eſſet fraudulenta, tunc teſtificabitur ſi non obligatur de euictione. Et multo fortius ſecundum eum filius donantis uel cedendo. Addens in illo uerſ. quid de uẽditore. Io.

47 And. q̃ emphiteuta † uel uaſallus non poſſunt pro domino teſtificari, nec dominus pro eis, ubi agitur de re emphiteuticia uel feudali, quia cauſa mixta dicitur cauſa propria l. j. §. in propria ff. quando ap. ſit. De hoc ultimo dicatis uel ſupra dixi de uaſallo Bal. in l. omnibus C. eo. ti. uidetur ſentire duas opin. prima q̃ ſi cedens transfert omnia ſua iura, tunc poſſit teſtificari l. ex aſſe. ff. ad Trebel. quod euenit quando ceſſionarius alteri cedit.

Si uero non abdicauerit totum ius, tũc non poteſt teſtificari, ex quo iura remanent in perſona ipſius cedentis. Alia fuit opi. in qua uidetur perſiſtere ipſe Bald. p̃ quam tenet opi. Pet. & Cy. ut indiſtinctè cedens repellatur a teſtimonio propter imaginem quam gerit ſucceſſor, ar. in l. qui ſtipendia C. de proc. Pro declaratione ſupradictorum concludatis primo ultra prædictos doc. circa ipſum donantẽ ueriorem eſſe opi. ut donans indiſtinctè repellatur a teſtimonio, ſiue teneatur de euictione ſiue non, illa conſideratione

48 † quoniam donare alteri eſt ſpecies lucri l. ſi pignore §. j. ff. de fur. Species enim eſt lucri ex alieno largiri & beneficio ſibi debitorem acquirere, & ideo cũ lucrum fit ex parte donantis ut donatio teneat, ideo non poterit teſtificari. Secundo pro hac ſententia facit, quia uidemus plures obligationes reſultare ex parte donatarij erga ipſum donantem. Nã

49 † ſibi tenetur eſſe gratus, & tenetur ſibi ad antidora l. ſi. C. de reuo. do. & in l. ſed ſi hac l. §. conſuluit ff. de pe. hær. ergo cum hæc omnia ceſſarent, ſi res donata euinceretur indubitanter dicamus donantẽ repelli a teſtimonio ſuper controuerſia mota de re donata. Et maxime quando donans haberet filios, quia ſpes eſſet de reuocanda donatione ex ſuperueniẽtia libertorum l. ſi nunquam de reuo. do.

50 Circa † ſecundum decedente an poſſit eſſe teſtis pro ceſſionario concludatis.

Aut ceſſio eſt facta titulo donationis, & tunc indiſtinctè repellitur cedens, quẽadmodum dixi de donante. Aut ceſſio eſt facta titulo oneroſo, & tunc dicatis ut ſupra uobis dixi de uenditore, an teneatur de euictione uel ne. Sed dicet quiſpiam non ne hæc tua doctrina eſt cõtraria doctrinæ ſuprapoſitæ de uenditore, ubi tenui illam diſtinctionem an teneatur de euictione uel ne. Reſpondeo q̃ non, aliud enim eſt in donante, aliud in uendente, nam emptor non obligatur aliqualiter uenditori licet uenditor non teneatur de euictione. Sed ſecus in donatario qui obligatur donanti ad antidora, & ad gratitudinem quæ ſunt ſpecies lucri ut ſupra dictũ eſt. Pro hoc optimè facit quod ponitur per Inno. in c. tuæ de æta. & quali. ubi inquit q̃ prælati curiæ Romanæ ſi intercedunt apud Papam pro beneficio obtinendo in fauorem amici

ei ipſorum, qui donauerit eis aliqua, & in remuneratione donatorum ille prælatus dicitur ſimoniacus, quoniam hoc facit propter obligationem donationis ad quã tenetur in remunerando. Et hoc idem dictum tenuit Ang. in §. conſuluit, & ita debetis intelligere & diſtinguere hanc

51 materiam. Nunc † uidendũ eſt de fideiuſſore, an poſſit eſſe teſtis in cauſa rei principalis, ſcilicet ſuper actis pro qua fideiuſſit. Spe. etiam in ti. de teſti. in uerſiculo quid de fideiuſſore concludit, aut debitor eſt ſoluendo, & tunc admittitur fideiuſſor, alias autem non, ar. ff. de fur. l. itaque, contra hoc tamen eſt ar. contra, ſecundum Spec. in l. fi. cui §. fi. de le. j. & ff. quando ap. ſit l. penul. Butr. in ca. inſuper eo. ti. refert opi. Spe. eſſe pro ea parte pro qua arguit, ſcilicet ut fideiuſſor ſimpliciter non admittatur pro debitore, & cum ſequitur Io. And. in uerſi. quid de fideiuſſore, uidetur tenere quòd non admittitur fideiuſſor cum ſatis ſit intereſſe ipſius fideiuſſori uexari litibus & ſumptibus, ar. in l. in minoribus xxv. an. ff. de mi. & c. ij. de arbi. Et maximè ſecundum ipſum quando fideiuſſor renunciauit. Nec obſtat l. itaque allegata per Sp. quia non loquitur de intereſſe debentis agere, ex quo enim fullo cui furatæ ſunt ueſtes non eſt ſoluendo, illorum dominus agit, hic uero loquitur de intereſſe eius, qui poteſt conueniri, ideo eius teſtimonium eſt ſuſpectum ſecundum Ioan. An.

Bald. in l. dictantibus C. de teſta. inquit quòd unus fideiuſſor poteſt eſſe teſtis ꝓ alio confideiuſſore pro conſequendo beneficium excuſſionis, licet quilibet principaliter in inſtrumento ſe obligauerit. Et dicit fuiſſe ex mente Dy. & Cyn. Si tamen ſecundum ipſum ſit aliquis color quæſitus ut poſſit uti beneficio excuſſionis. Et ideo ſi creditor alia noluerit recipere fideiuſſores ut fideiuſſores ſed ut principales debitores aliud erit.

Mihi autem placet opi. Io. And. & But. indiſtinctè ut fideiuſſor non admittatur pro debitore ꝓ intereſſe litis & ſumptus.

Nec etiam crederem ut fideiuſſor admittentur pro fideiuſſore pro beneficio excuſſionis, quoniam uerſatur idem intereſſe in hoc fideiuſſore uolente teſtificari quod uerſatur in fideiuſſore conuento.

52 Quid † dicemus de adhærente cauſæ? Domini de Rota ccclxxiij. concluſione, dicunt quòd repellitur a teſtificando propter affectionem ipſius cauſæ iij. q. iij. c. nullus in §. quod eſt uerum ſecundum Butri. & Imo. in ca. inſuper etiam finita adhæſione, ar. in c. Romana de teſti. in vj.

53 Conſequenter † uidendũ eſt de tutore. tex. in l. fi. ff. e. ti. uidetur ſentire quòd repellitur tutor, & idem ſentit ibi gloſſ. Bar. in l. qui teſtamento eo. tit. dicit quòd tutor poteſt eſſe teſtis ad actum ſolemnizando, ut ualeat. Quo autem ad iudicium ut fundetur probatio concludit. Aut ipſe tutor eſt in iudicio. Aut alius pro eo. primo caſu non poteſt, ut dicit l. fi. de teſti. ſecundo caſu poterit teſtificari ſecundum Iac. de Are.

Sed quid erit ſi actor litigat Bart. concludit quòd ſi ſit ordinatus a tutore tutor non teſtificatur, ſi a iudice, tunc bene teſtificatur, ut in ſimili no. per Inn. in ca. inſuper eo. tit. Bal. in d. l. qui teſtamento, dicit ꝙ tutor repellitur, cum actor detur periculo ipſius tutoris inſti. de cur. §. fi.

Secus eſt ſecundum Bald. in capitulo, quia capitulum non ordinat ſibi ſyndicũ periculo priuati. dabitur ergo ſecundum Bal. curator litis, qui non datur periculo tutoris ut ff. de tut. l. qui habet §. ſi pupillus, & tunc tutor poterit teſtificari in cauſa ſui pupilli de hoc uidebitis aliter tangi infra de executore.

54 Conſequenter † uidendum eſt quid de legatorio? gloſſ. in l. qui teſtamento ff. de teſta. & in §. legatariis inſti. de teſta. refert plures opi. in hoc articulo Butr. refert quandam gloſſ. quam dicit eſſe xij. q. ij. c. j. quæ tenet legatarium eſſe admittẽdum, ſed illam ibidem non inuenio. Inn. in ca. iij. eo. tit. tenent indiſtinctè legatarium poſſe teſtificari, quia legatum poteſt deberi, licet nõ ualeat teſtamentum auten. ex cauſa C. de li. præ. nec ſequitur legatum eſt præſtandum quia falcidia poteſt diminui. Sed hæ omnes rationes

concludunt

concludunt in caſibus ſuis,ſcilicet quando falcidia aſcriberet legatum, uel quando legatum deberetur etiam ſi teſtamen tum eſſet nullum. Spec.uerſiculo quid de legatario in §. j. eodem tit. concludit quòd ſi uerſatur quæſtio inter hæredem & legatarium de legato, legatarius non teſtificatur, quia eſt propria cauſa uel cõ
55 ſimilis. Si † autem ſit quæſtio inter duos cuius ſit hæreditas, tunc poterit teſtificari,& hoc modo loquitur l.qui teſtamento,& §. legatarij. Ioan. An. in uerſ.itẽ quòd eſt talis in §. j. concludit quòd ſi in omnem euentum legatum debeatur legatario quemcunque finem lis habuerit tũc admittitur,& eſt teſtis idoneus. Si uero in omnem euentum non eſſet habiturus legatum,ſed ſolum in euentum uictoriæ ipſius cauſæ, tunc admitteretur legatarius,ſed non eſſet teſtis integer, & idẽ tenuit Simon Vincentinus. Et in hoc re ſidet But. hæc ratio Io. And. reprobatur per Bald.in d.l.dictantibus C.de teſta.ſecundum hoc ſequeretur quòd hæres ſperans hæreditatem aliunde quàm ex teſtamento poſſet teſtificari, & eſſet teſtis in teſtamento,quod eſt falſum. Sed hæc ratio Bal.non ſtringit contra Ioan. An.quoniam plura alia concurrunt in hærede, quæ ceſſant in legatario. Nam hæres principaliter tractat cauſam ad ſe pertinentem, & factum principale teſtamenti eſt factum ipſius hæredis, ideo non debet admitti etiam ſi ſperaret ab inteſtato conſequi hæreditatem, & eò maximè, quoniam ſi ſperaret ab inteſtato fauorabilius eſſet hæredi conſequi hæreditatem ab inteſtato, quàm ex teſtamẽto propter legata,& alia onera quæ imponuntur in teſtamento, & ideo nullo modo eſt teſtis idoneus. Bar.in d.l.qui teſtamento, concludit quòd legatarius eſt teſtis idoneus an teſtator ſic fecerit teſtamentum,& uniuerſaliter de toto teſtamento interrogatur, non principaliter interrogatur ꝓ ſe, ideo eſt idoneus. Bar. in d.l.dictantibus, ſentit duas opi. prima eſt cui magis uidetur inhærere quòd legatarius ſit teſtis idoneus pro teſtamento illa conſideratione, quoniam hæres ſcriptus utitur adminiculo legatarij quantum ad fundã dã intentionem ipſius,& eo ipſo fundat perſonam ſuam unde poſtea non poteſt improbari. Nam teſtamentum reputatur indiuiduum,ideo pro parte non poteſt approbare perſonam, pro parte improbare l.ſi quis teſtibus C. eod.tit. Et hoc clarius poſuit Bald. in d.l.qui teſtamento. hæc declaratio Bald.non uidetur bene concludere,primo, quia hæres non approbat iudicialiter perſonam ipſius legatarij.præterea poteſt obtinere hæreditatem ſine controuerſia, ideo uidetur ꝙ non ſemper approbet perſonam ipſius legatarij. præterea licet approbet perſonã legatarij reſpectu ualiditatis teſtamenti, non tamen approbat reſpectu ipſius legati. Nec ob.l.ſi quis teſtibus C. e.quo
56 niam poteſt reſponderi quòd † qui approbauit ſemel unum teſtem,amplius illum tanquam teſtem improbare non poteſt,non tamen per hoc obligatur credere ſibi in his quæ attingunt cauſam propriam ipſius teſtis, quando tunc non pro ducitur ut teſtis,ſed ut pars. Subiicit tamen ipſe Bal.in d.l.dictantibus,aliam rationẽ quare legatarius poteſt eſſe teſtis, quoniam in teſtibus inſtrumentariis uidetur eſſe facta approbatio quædam ab ipſo teſtatore,& ideo ſecundum ipſum legatarius probat, quia fides eius eſt electa a teſtatore. Secus eſſet ſecundum hãc ſententiam ſi legatarij non eſſent teſtes ſcripti nec ſubſcripti, ſed ſimpliciter teſtes iudiciarij. tunc enim legatarius non probaret ex quo fides ipſorum non eſſet approbata ab ipſo teſtatore. Hæc ratio etiam non bene concludit, quia pro hoc non tollitur quo minus legatarius teſtificetur in cauſa propria. Et licet fides legatarij ſit approbata a teſtatore, non tamen eſt approbata ab ipſo hærede,
57 niſi dicatis † quòd hæres non poteſt cõtrauenire approbationi defuncti, etiam ſi ſit minus ſolemnis l.ab eo.C.de li.ca.& l.filium ff.eo.de li.ca.

In hoc articulo putarem ſic eſſe concludendum.primò quòd ubi uertitur cõtrouerſia inter hæredem & alium de hæreditate,tunc legatarius eſſet integer teſtis

ſtis licet Ioan. And. dixerit eum non eſſe integrum, pro hoc d.l.qui teſtamento,& §.legatariis. Si autem uertitur controuerſia inter hæredem & legatarium, utrũ legatum debeatur,concludit e quòd is legatarius cum quo eſt legati controuerſia nõ poterit teſtificari,quia eſſet actor & teſtis, ſicut uidemus ꝙ prælatus agens ꝓ eccleſia non pt eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, quia idem non debet eſſe actor & teſtis.

Si autem quærimus utrum alij legatarij admittantur ad teſtificãdum pro alio legatario cum quo eſt controuerſia, tũc concluderem ꝙ ſi cauſa iſtorum legatatariorum uolentium teſtificari non habeat dependentiam a cauſa ipſius legati, de quo eſt controuerſia, tunc poterunt teſtificari,& erunt teſtes idonei.

Si autem habeant dependentiam a legato, de quo eſt controuerſia, tunc non crederem eos eſſe idoneos: quoniam iſta cauſa in qua teſtificantur non eſt cauſa principalis ipſius teſtamenti, ſed principalis ipſorum legatariorum,ideo debeat repelli: quoniam repellitur etiam habẽs cõſimilem cauſam.facit c.cauſam de iud.

58 Nec † ob.l.qui teſtamento.& §.legatarijs,quia reſpondeo ꝙ legatarij poſſunt eſſe teſtes in cauſa teſtamenti ad ſolemnitatem ipſius teſtamenti, & ad proban.ea quæ geſta ſunt inter alios; ſed non in fauorem ipſorum. Crederem tamen ꝙ uno caſu admitterẽtur ad proban. in cauſa propria ipſum legatum. ſ. quando alij teſtes in teſtõ uiderent,& deponerẽt. Nã tunc ipſi poſſent teſtificari illa conſideratione:quia legatum pt dari cũ minori numero.vij.teſtiũ:quia pt dari in codicillis, in quibus ſufficiunt v.teſtes.l ſi.C.de codicillis, & ideo ꝑ multitudinẽ teſtiũ: & quia nõ exigũtur de neceſſitate tot teſtes, ideo tũc legatarius admittitur iu cã propria. Nec obſtat.l.omnibus. C. eo.,ꝑpter quam inducuntur tot uariationes: quia poteſt reſponderi quòd ſpeciale eſt in legatarijs ut admittantur ad teſtificandum in cauſa teſtamenti, & in cauſa ipſorum in caſibus ſupradictis, propter multitudinem conteſtium. Nam in teſtamentis adhibentur.vij.teſtes,ideò non eſt uerisimile committi falſum ubi ſit tot teſtium numerus. Et hæc ſupradicta de legatarijs, faciunt ſecundum Bal.in d.l.diſtantibus, ut ſi diſponatur per conſtituti. epiſcopi

59 † ꝙ probato aliquo uſurario etiam per teſtes ſingulares, omnia ſua inſtrumenta fingantur uſuraria,an in cauſa Titij poterit teſtificari ſciens quod fœnerator mutuauerit ſibi? nam ſupradicta faciũt ꝙ ſic, quod tamen non concedit Bal.niſi proteſtetur ꝙ non intendit ex hoc teſtamento aliquod ius quærere: quia de neceſſitate commodum ſpectat ad ipſum. Subiun-

60 git † etiam Bal.ibidem quem dici teſtificari in cauſa propria quatuor modis. Primus ratione utilitatis ubicunque commodum proprium ſuo teſtamento neceſſario cohæret. Secundus ratione iuris rei.ut in Spe.C.de re iudi. Tertius ratione iuris inſtantiæ ut in procuratore iudicij. Item in procuratore ad negocia ſecundũ Bal.in d.l.omnibus,quãdo commodum uel incommodum ad eum ſpectat. ſi uero nullum commodum ſpectat, tunc etiam nõ eſt teſtis idoneus, ſed Bar. in l.deferre.§.idem decreuerũt.ff.de iur. ſi.quemadmodum eſt in proxeneta,quod dictum putat Bal.eſſe intelligen: prout intelligit de proxeneta licet Bar. intellexerit proxenetam indiſtincte non admitten. Videndum eſt ergo quid de proxe-

61 neta. Primo concludatis † ꝙ proxeneta poteſt cogi teſtimonium dicere ſi producitur ab utraque parte,ut iu c.dilectorum,de teſti.cog. Volens autem admittitur ſi ambæ partes conſentiunt.Sed dubium eſt nunquid poſſit produci ab altera parte tantum?de hoc habemus gloſſ. contrarias.gloſſ.in §.quoniam, in auten. de teſti. quæ tenuit ꝙ ſi altera pars contradicat nihilominus proxeneta poterit teſtificari, contrarium tenuit gloſſ.in §. in his,in authen.de fi.inſtru. Et pro illa gloſſ. uidetur tex.cum alia gloſſ.in c.j. de teſti.li.vj. in gloſſ. pen. ubi eſt ſpeciale ꝙ in caſu ſimoniæ admittitur proxeneta inuita altera parte. Et hoc tenent But. Io.And.& Imo.illa conſideratione, quia ubi proxeneta recipit pecuniã pro officio, tunc uidetur teſtificari in pro-

prium

prium commodum. Si autem non rece
pit pecuniam eſt idem: quia præſumitur
ꝙ affectet adimplere quod iam inchoa-
uit, nec imputetur ei ꝙ incautè ſe habue
rit, uel auferatur quod iam datum erat.
62 † Facit c. cum à nobis. eo. ti. Bal. tamē
in d. l. omnibus dicit ꝙ proxeneta non pō
teſt cogi niſi producitur ab utraque par-
te, uolens tamen poteſt teſtificari produ
ctus ab altera parte: ſecus ſi à neutra: ut
in authen. de teſti. §. penul. & iſta eſt ueri
tas inquit Bal. Et hoc modo eſt intelli-
gendum ſecundum ipſum quod dicitur
de procuratore ad negocia, & ita debet
intelligi gloſſ. in d. authen de fi. inſtru. in
§. in his. Pro hac ſententia Bal. addu-
63 co rationem, nam † par affectio tollit
omnem præſumptionem ſuſpicionis ip-
ſius teſtis l. non ſolum. §. j. ff. de ri. nup. &
ideo cum proxeneta habeat parem affe-
ctionem hincinde ad contrahentes uide-
tur poſſe admitti: quia ab utraque perce-
64 perit cōmodum pariter. Attamē † Bal.
non reſpondet ad c. j. de teſti. in vj. ubi eſt
ſpeciale in cauſa ſimoniæ ut mediator
poſſit ab altera parte produci, niſi reſpō
deatis illi. c. ꝙ loquitur de mediatore ſeu
proxeneta criminis, qui eſt in delicto: &
alias repellitur, ut ſtatim uidebitis, ideò
eſt ſpeciale, ut in illo caſu admittatur.
Secus autem eſt in alijs proxenetis con
tractuum perficiendorum: qui nullate-
nus committunt crimen in contractibus
licitè perficiendis. Pro hoc facit l. quo
niam liberi. C. eo. ti. pro hac ſententia
Bal. facit etiam: quoniam mediator ſiue
proxeneta melius & facilius nouit uerita
tem contractus cuius fuit proxeneta, quā
nouerint alij, & ideo debet admitti, licet
alias ſit minus idoneus: ar. in l. conſenſu.
de repu. Conſequenter pro declaratio
ne eius quod ſupra dictum eſt de proxe-
65 neta uidendum eſt † quid de conſocio
& participe criminis? uos concludatis in
hoc articulo hoc modo, ꝙ ſocij & parti-
cipes criminis non admittuntur ad teſti-
ficandum. l. quoniam liberi. C. eo. ti. po-
ſuit Spe. §. j. in uer. item ꝙ eſt ſocius cri-
minis. iiij. q. iij. uer. liberi. & c. ueniens. eo.
ti. in prin. ꝙ eſt uerum ſecundum Bal. in
d. l. quoniam, ſiue defendendo, ſiue impu
gnando. nam ſi ſumus quatuor & tres ue-
lint deponere ꝙ ego ſum culpabilis, uel
non culpabilis eis non credetur. Fallit
hæc regula in duobus uerſibus poſitis
pro Spe. uidelicet. Per teſtem ſocium ſce
leris, ſimonia probatur. Muneris & ſcele-
ris teſtis ſocius reprobatur. hoc eſt ꝙ in ca
ſu ſimoniæ teſtis ſocius criminis admitti
tur ad teſtificandum. d. c. j. eo. ti. in vj. niſi
ſit ſocius muneris & ſceleris. Et hoc
habet locum in crimine ſimoniæ: & in
alijs excep. ſi agitur ciuiliter de crimine.
ſi uerò agatur criminaliter indiſtincte re
pellitur ſocius criminis, licet etiam non
eſſet ſocius muneris, ut in d. l. quoniam.
Sed hoc pro declaratione, & quod di
ctum eſt ſocium admitti in crimine ſimo
niæ ſi agitur ciuiliter, hoc intelligo ſecū
dum Imo. in c. ueniens. eo. ti. ſi eſt ſolum
ſocius criminis & non muneris. Sed
66 † quid erit ſi ego uolo opponere con-
tra aliquos qui ſunt participes criminis.
nunquid hoc caſu debeo confiteri crimē?
concludatis ꝙ non: quia ſola confeſſio ſi-
ne teſtibus probaret. Nec etiam debeo
negare ſi commiſi crimen ſecundum glo.
in d. c. j. eo. ti. in vj. Sed debeo opponere
ſub iſta forma. Dico uos non poſſe proba
re contra me: quia commiſiſtis tale cri-
men de quo nunc agitur. & hoc offero
me probaturum. Hanc formam notabili
ter tradit gloſſ. in d. c. j. Et eam ſequitur
67 Bal. in l. quoniam. Amplius † eſt ſcié
dum quod ſocius criminis non eſt inter-
rogandus de alio conſocio criminis. Imo
ſi confiteretur alium conſocium eſſe in
crimine, tūc nō crederetur ei, ſed hæc cō
feſſio in criminibus exceptis faceret indi
cium ad torturam. In alijs autem cri-
minibus faceret qualem qualem præſum
ptionem non tamen ſufficientem ad tor
turam niſi concurreret infamia, no. per
Bar. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæ
ſti. & Canoni. in c. j. de confeſ. Subijcit
tamen Bar. in l. repeti. c. ti. de quæſti. ꝙ cō
feſſus delictum non debet interrogari de
alijs conſocijs, niſi in criminibus quæ ten
dunt ad offenſam publicam, prout eſt in
fure, uel latrone, uel in fabricante falſam

monetam.Secus eſſet in homicidio: quia
non tendit principaliter ad oſtenſam pu-
blicam,quod dictum eſt ſatis dubitabile,
de hoc tamen dicatis ut in d.c.j.per Bu-
68 tri.& Imo. Sed quid † dicemus ſi qua
tuor homines dicantur aliquem in ali-
qua domo occidiſſe,& conſtat eum occi
ſum,an accuſator poterit aliquem ex il-
lis quatuor in teſtem producere? Spe.
in uer.quid ſi quatuor cõcludit ꝙ in cau
ſa ciuili poſſunt produci, ſecus in crimi-
nali. ar. in c.j.de confeſ. Subijcit ibidẽ
Io.An.ꝙ hęc non eſt quæſtio:quia ſi om-
nes, accuſat conſtat quod eos in teſtes nõ
poteſt inducere: ſi unum ſolum nihil im-
pedit quin reliquos inducat.Et hæc uide
tur uera ſententia.demum ſi accuſaretur
teſtis de crimine ut non poſſet teſtifica-
ri,dicatis quòd ſi conſtaret hoc eſſe factũ
per calumniam , tunc teſtis omnimodo
admitteretur, alias deferretur dictũ ſuũ,
de quo dicatis ut habetur in authen. ſi di
catur.C.de teſti. Conſequenter uiden
69 dum † nunquid prælatus in cauſa ec-
cleſiæ ſuæ poſſit eſſe teſtis? Inn.in c.in
ſuper.eo.ti.de teſti. concludit ꝙ ſi uice
dominus uel procurator eius agat in iu-
dicio tunc prælatus non poterit eſſe te-
ſtis. Cõtra hoc dictum Inn. facit præ-
alleg.c.inſuper.ubi dicitur prælatũ poſſe
teſtificari quando conſtituit procurato-
rem ad agendum.ideo Hoſt.tenuit indi-
ſtinctè prælatum poſſe teſtificari in cauſa
eccleſiæ ſuæ. Io.An.ibidem concor-
dat has opiniones hoc modo. Aut epiſco
pus uel pręlatus conſtituit procuratorem
in cauſa ſpectante menſæ ſuæ. & tunc nõ
poterit teſtificari:ut in Clemen.j.de re-
bus eccle.non alienan. Aut pręlatus cum
capitulo uel conuentu conſtituit in alia
cauſa eccleſiæ uel etiam capituli ſui uel
conuentus, & eo caſu quo poteſt procu-
ratorem conſtituere ſecundum no.in c.
diœceſi,de reſcriptis, & tunc poterit eſſe
teſtis,& ſic loquitur c.inſuper,ſecundum
eum. Et ſic poteſtis breuiter conclude
re ꝙ in his quæ ſpectant ad propriam mẽ
ſam prælati prælatus conſtituendo pro-
curatorem non poterit eſſe teſtis.
Et cum hac opi.Io. An.tranſeunt cæte
ri canoniſtæ licet uideatur contrafacere.
d.c.inſuper quod indiſtinctè permittit
prælatum poſſe teſtificari quando conſti
tuit procuratorem ad agen. unde fortè
opi.Hoſti.indiſtinctè eſt uerior.
70 Sic † etiã, & quilibet clericus in cau
ſa ipſius eccleſiæ admittitur in teſtimo-
nium in c.longius.eo.titu. dum tamen ſit
alius qui agat nomine eccleſiæ per d. c.
inſuper. quia in eodem iudicio quis non
debet eſſe teſtis,& actor. De hoc etiam
tangitur per Alberi.in l.omnibus.C.e.ti.
ubi dicit quòd adminiſtratores ciuitatis,
& prælati eccleſiarum poſſunt teſtificari,
licet quidam dixerint ſecundum ipſum
ꝙ adminiſtratores durãte officio nõ poſ-
ſunt teſtificari, ſed hoc non reperitur le-
ge prohibitum,nec etiam eſt cauſa quare
adminiſtrator ciuitatis debeat prohibe-
ri,quod tamen intelligatis ſecundũ quæ-
ſtionem immediate ſequentem.
71 Quæro † nunquid in cauſa uniuer-
ſitatis, uel collegij quilibet de collegio,
uel uniuerſitate poſſit teſtificari? gl. in l.
in tãtum.ff.de re. di.tenuit quòd ſic:quo-
niam cauſa uniuerſitatis non dicitur cau
ſa ſingulorum.l.ſed ſi hac lege.§. qui ma-
numittitur.ff.de in ius.uo. Pro hoc opti
mè.l.ij.ff.quòd cuiuſque uniuer. Idem
tenuit glo.in c.cum nuncius.eo.ti.& non
ſolum poterit teſtificari pro collegio,uel
uniuerſitate, ſed etiam cõtra collegium,
uel uniuerſitatem ſecundum gloſſ. in d.l.
in tantum. Spe.in §.j.uer.ſed nunquid
in cauſa uniuerſitatis. tenet etiam admit
ti teſtẽ de uniuerſitate, uel collegio pro
& contra: quia non teſtificatur pro nullo
de uniuerſitate, uel collegio, & hoc di-
cit eſſe uerum indiſtinctè in cauſa ciuili,
& idem ſequitur Albe.& Guil.ut ibidem
dicit Io. And. Doc. tamen communi-
ter tã iuris ciuilis, quàm canonici diſtin-
guunt in hoc articulo primo concludẽtes
unum ꝙ de his quæ aguntur in capitulo,
uel uniuerſitate indiſtinctè quilibet de
uniuerſitate admittitur,prout eſt in ele-
ctionibus quæ fiunt in capitulo, uel uni-
uerſitate,& generaliter in omnibus alijs
quæ in ſola uniuerſitate expediuntur. c.
ueniens.eo.ti.c. tertio loco. de proba.& c.
dilecti.

dilecti.de elec.l.conſenſu.C.de repu.

Si autem ſint alia quæ agantur extra collegium, uel uniuerſitatem, tunc concludit e quod ſi teſtes de uniuerſitate producuntur ad probandum ea quæ ſpectant uniuerſitati tanquam uniuerſitati, & non tanquam ſingulis de uniuerſitate, tunc quilibet de collegio, uel uniuerſitate poterit teſtificari, ut in d.§. qui manumittitur.& xij.q ij.qui manumittitur. Si uero ſint alia quæ ſpectant uniuerſitati, tanquam ſingulis de uniuerſitate, tunc non poterit teſtificari: quoniam attingit cauſam, uel commodum proprium. Et ideo inquiunt Doc. quòd teſtes de uniuerſitate non poterunt teſtificari ſuper paſcuis, uel nemoribus in quibus quilibet de uniuerſitate liberum habet paſcuum: quoniam hæc attingunt uniuerſitatem, & ſingulos de uniuerſitate. Quidam tamen ut Vbertus de Bo.& Simon Vicentinus, quos etiam ſequitur Archi. 14.q.2. ſuper ſumma. uidentur limitare prædicta. ſ. ut teſtis de uniuerſitate poſſit teſtificari in cauſa quæ ſit uniuerſitatis, ut uniuerſitatis, non tantum, ut ei adhibeatur plena fides, quod dictum Arch. uidetur tenere Butr. in c.cum nuncius. in rebus uniuerſitatis ſecularis, ſecus autem eſt in rebus uniuerſitatis eccleſiaſticæ: quoniam tunc teſtis de uniuerſitate teſtificatur, & plena fides ſibi adhibetur. Et eſt ratio
72 † differentiæ inter uniuerſitatem eccleſiaſticam, & ſecularem ſecundum Butr. quia ea quæ ſunt eccleſię, uel uniuerſitatis eccleſiaſticæ, non in tantum ſpectant clericis, & alijs de uniuerſitate, quantum ſpectant ea quæ ſunt uniuerſitatis ſecularis illis de illa uniuerſitate. hęc ratio differentiæ non placuit Im. in d. c.cū nun ius. quia commodum applicatur uniuerſitati, ut uniuerſitati, ideo non magis ſpectat ad ſingulos in uno caſu, quā in alio. ideo inquit ipſe quod ubi plures, quàm duo teſtes poſſunt haberi, tunc duo teſtes de uniuerſitate non ſufficerent, & hoc modo poteſt intelligi Archi. ſed ubi aliàs non poſſent haberi, niſi duo fortè propter magnā antiquitatem facti, tunc in ſubſidium ſtaretur dicto duorum ex quo commodum ueniat applicandum uniuerſitati. Facit quod no. in ſimili Bar. in l.de minore.§.tormēta. ff. de quæſtio. Mihi autem uidetur uera differentia But. eo caſu quo ſit uera ſententia Archi. quoniā negare non poſſumus quin plus iuris habeant ſinguli de uniuerſitate ſeculari in his quæ ſpectant uniuerſitati ipſi tanquam uniuerſitati, quā habeant ſinguli de uniuerſitate eccleſiaſtica, uel clerici in cauſa eccleſiæ: quoniā in cauſa uniuerſitatis ſecularis commodum reſpicit ſingulos de uniuerſitate, & etiam futuros hæredes ipſorum contemplatione, quorum non mediocris eſt affectio, quæ ratio ceſſat in clericis qui nullā prætendunt affectionem reſpectu futuræ poſteritatis. In iudicando tamen uideretur tutius admitti ſententiam Archid. propter auctoritatem glo. & Spec. tenentium indiſtinctè quemlibet de uniuerſitate poſſe teſtificari. Attamen bonum eſt
73 dictum Arch. Et hæc † ſupradicta locum habent in cauſa ciuili. Sed quid erit in cauſa criminali? an teſtis de uniuerſitate in cauſa criminali? Spec. in uerſi. de quo ſupra dicit, quod ſi prælatus accuſatur, tunc poſſunt illi de capitulo contra eum teſtificari, de hoc tamen uobis plene dixi ſupra in ſecunda parte, etiam ſecundum Spec. ſi accuſetur ab aliquo de uniuerſitate. Sed ſi aliquis de uniuerſitate accuſat extraneum, non poteſt aliquem de uniuerſitate in teſtem inducere, niſi in defectum. 14.q.2.c.ſuper. Et hanc ſēntētiam dicit Spe. fuiſſe domini ſui Hoſt. in ſumma. Io. An. in d.c.cum nuncius, inquit eſſe diſtinguendum inter uniuerſitatem, ut ſi uniuerſitas ſit magna, & ampla, tunc quilibet de uniuerſitate poſſet teſtificari etiam in criminali pro cauſa alterius de eadem uniuerſitate agentis criminaliter. Si autem uniuerſitas eſſet adeo parua ut illi de uniuerſitate illa caderēt in nomen domeſticorum, tunc non poſſent teſtificari. Et ſecundum hanc diſtinctionem uidetur intelligi Io. An. in uer. nunquid in cauſa collegij in addi. generaliter. ſiue in cauſa criminali ſiue in ciuili. Et cum hac opi. tranſeunt Butr. & Imo. referentes tamen eum quoad cau

ſam

ſam criminalem, & non quoad ciuilem.
Et hæc opi. Io. An. uidetur æquiſſima
etiam in cauſa ciuili. Nam quando uni-
uerſitas eſt parua perinde eſt ac ſi illi de
illa uniuerſitate eſſent in eadem habita-
tione. Et per hoc dictum Io.An.cre-
derem quod ſi aliquis Papien.accuſaret
Mediolan. criminaliter ꝙ hoc caſu non
poſſit producere uicinum Papien. pro ip
ſo accuſante contra Mediolan. ratione
dicti ipſius Ioan.An. quoniam licet uni-
uerſitas Papien.ſit ampla,tamen ratione
uniuerſitatis dicuntur quodammodo do
meſtici. pro hoc facit illud Terentij Vici
nitas eſt in propinqua amicitiæ parte.
Pro hoc facit quod no. pulcr. per gloſſ.
in l.aut ſi aliter.§.ſi fortè.ff.quod ui &
clam. ubi gloſſ. parificat amicos & uici-
74 nos. Et † ideo in cauſa criminali in
qua teſtes debent eſſe luce clariores uici
nus non eſſet teſtis idoneus, & in ciuili
fides ſibi aliquantiſper diminuenda eſt:
quia uicinitas dicitur uniuerſitas quædā
parua & ſeparata ab alijs uniuerſitati-
bus,hoc tamen non reperio tactum ab ali
75 quo. Sed † quid erit ſi omnes de uni
uerſitate ſint excommunicati an unus cō
tra alium admittatur. Spe.in uer. quid ſi
oēs de uniuerſitate tenet ſecūdum quoſ-
dam ꝙ ſic per l.quoniam.C.de hær. niſi
iudex ex officio eos repellat.l.quos pro-
76 hibet.ff. de poſtu. Vtrum † autem u-
nus canonicus poſſit teſtificari pro alio?
glo. habetis quòd ſic.xiiij.q.ij.ſic.c.quos.
ſuper quod eſt intelligendum niſi ſimul
habitent ſecundum Butri. in c. cum nun-
cius. & de hoc etiam uobis dixi ſupra in
ſecunda diuiſione huius partis. Finaliter
de exequutore,& ſyndico habetis glo. in
l.fi.eo.ti.& dicatis ut ibi. Et nunc habetis
expeditam quartam partem huius partis
principalis.

SVMMARIVM.

1 *Seruus an & quando admittatur ad legiti ma teſtimonia.& nu.3.4.5.cum ſeq.*
2 *Seruus non poteſt eſſe miniſter, nec nuncius ad citationes.*
3 *Seruus qui habetur pro libero, & infamis pro uiro bonæ famæ an poſſit teſtificari. & nu.5.*
4 *Probationibus deficientibus, an ſeruus in teſtem accipiatur.*
6 *Mulier quæ communiter habetur pro uiro, uel pupillus pro maiore, an teſtimonium dicere poſſit.*
7 *Seruus qui fuit teſtis in inſtrumento an de ipſius inſtrumenti ueritate deponere poſſit, detecta eius ſeruitute.*
8 *Intellectus ad l. primam.C.de teſta.*
Intellectus ad. l. iii. §. duæ cauſæ. ff. de Carb.edic.
9 *Tempus iuramenti in teſtibus attenditur.*
10 *Dubietas commiſſi criminis, uel infamia repellit quem a teſtificando.*
11 *Iudex teſtem infamem ex officio repellit.*
12 *Infamia quali er obiicienda ſit teſti.*
13 *Libellus ſicut præſumptiue ſufficit concludere, ita & exceptio.*
14 *Infamia ubi præceſſit aſſumptionem alicuius officii infamem non repellit a teſtimonio.*
15 *Superior aſſumens infamem ad officium, an uideatur cum illo diſpenſare.*
16 *Statuliber an poſſit teſtificari.*
17 *Seruus ſub conditione, an pendente conditione teſtificari poſſit.*
18 *Teſtis inteſtabilis a teſtificando repellitur.*
19 *Pupillus ſeu i. pubes teſtimonium dicere nō poteſt in cauſa ciuili, fallit in cauſa criminali in qua admittitur, & torquetur, & præſumptionem ad probandum domi num occiſum a familia facit.*
10 *Proximus pubertati, & doli capax an admittatur ad teſtimonium.*
21 *Pubes factus an poſſit teſtificari de his quæ in pupillari ætate uidit.*
22 *Intellectus ad l. primam de falſ. monet.*
23 *Intellectus ad gloſ.in l.iii.§.idem diuus. ff. de teſti.*
24 *Pauper an a teſtificando repellatur. & nu. 25.cum ſeq.*
25 *Paupertas non eſt de genere malorum.*
26 *Fideiuſſor non tantum datur locuplex ex facultatibus quantum ex fide.*
27 *Monachus, uel canonicus regularis an ſit legitimus teſtis.*
28 *Frater minor an poſſit eſſe teſtis.*
29 *Fratribus minoribus, uel alijs religioſis magis*

gis creditur, quam ſecularibus in teſtificando.

30 *Clerici an poſſint teſtificari inte laicos.*

31 *Clericus in teſtem productus a quo ſit examinandus, & in quo loco.*

32 *Furioſus, uel indiſcretus an a teſtificando remoueantur.*

33 *Furioſi & indiſcreti pro abſentibus, & ignorantibus habentur, niſi dilucida internalla habeant.*

34 *Furioſus an teſtificari poßit de his quæ tempore ſanæ mentis, & bonæ memoriæ uidit.*

35 *Teſtis cui bonis eſt interdictum ad teſtificandum non admittitur.*

36 *Cæcus an, & quando poßit eſſe teſtis.*
Cæcus factus dignitatem retinet.

37 *Cæcus an poßit eſſe teſtis in ſtipulatione, & in actione iniuriarum, & an poſſit falli uel ne, remittitur iudicis arbitrio.*

38 *Exceptiones quæ opponi poſſunt contra teſtes.*

39 *Laicus in cauſa criminali contra clericum teſtificari non poteſt.*

Quando repelluntur teſtes ratione defectus perſonæ.

CAP. V.

VIdendum eſt nūc de perſonis quæ
prohibētur ratione defectus per-
ſonæ. Primo † prohibetur ſer- 1
uus.l. qui teſtamento.§.ſeruus.ff.
teſta.authen.ſi dicatur.C.e.ti.& d.l.quo-
niam.3.q.5. c.nullus. niſi in defectū pro-
ba.ſecundum quoſdam: ut inquit Spe.in
uer.item eſt ſeruus.in §.j.& l.penul.C.de
hære.in fi.4. q.2. c.fi. Et niſi in caſibus
exceptis: quia admittitur ſi accuſatus ſit
de crimine diffama,2.q.2.in primis, in fa
cto ſuo ipſius ſerui quandoque creditur
cum tormentis,& alijs præſumpt. 4. q. 3.
uerſiculo ſerui.

Contra dominum autem uel patronū
non creditur, niſi in aliquibus caſibus,
not.in l.quicunque.§.fi.C. de ſer. fugi. &
2 in d.c. ſerui.4.q.3. Subiungit † nota-
biliter. Io. An.in addi.in d.uer. ex mente
Guil.de Sum. quòd quemadmodum ſer-
uus non poteſt eſſe teſtis, ita etiam non
poteſt eſſe miniſter, nec nuncius ad cita-
tiones: quia tales ſunt plus quam teſtes,
ex quo eis ſolis creditur: & quia nullam
habent coniunctionem cum iure ciuili,
uel prætorio. & æquiparantur morti. l.
antepe.ff.de reg.iur. Et ex prædicta ra-
tione Io. An. uidetur poſſe inferri, quòd
ubi quis non poteſt eſſe legitimus teſtis,
tunc etiam non poſſit eſſe nuncius ad re-
ferendum in iudicio: quia magna ſibi fi-
des, & credulitas adhibetur.

3 Quid † autem ſi ſeruus habeatur pro
libero, uel infamis pro uiro bonæ famæ.
not. tamen ſecundum Io. And.in addi.in
uerſi. de quo ſupra, quòd lex dedignatur
appellare dictum ſerui teſtimonium. ſed
eum appellat reſponſum & non teſtimo-
nium.l. ſerui reſponſo.ff.eo.tit. & l.quæ-
ro.§.fi.ubi bonus tex.ff.de ædi.edic.

Et hoc fuit dictum cuiuſdam Bagaroti
4 antiqui. Subijcit † deinde Io.An. idē
ex mente Guil.quòd deficientibus proba
tionibus recipitur ſeruus in teſtem etiā ſi
de ſuo facto non interrogatur, quemad-
modum nos dicimus in armario.l.ob car
men.§.ſi ea.ff.eo.ti. Nam ſecundum.l.
pridem,& l.interrogari.C.de quæſt. non
debebant ſerui pro domino, uel contra,
interrogari, ſed de ſuo facto debebat in-
terrogari. Quid ergo uoluit.l.ſerui re-
ſponſo.ff.eo.ti. Reſpondeatis ſecūdum
Io.An. quòd deficiente aliqua probatio-
ne ſumitur dictum ſerui, in teſtamento
tamen ſeruus non adhibetur ad ſolemni
tate n.l.qui teſtamento.ff.de teſta.

Et finaliter cōcludit, ꝙ in iudi. in de-
fectu n proba. ſeruus poteſt deponere di
ctum ſuum, ut in d.l. ſerui reſponſo. &
optime in d.l.quæro.§.fi.ff.de ædi.edic.fa
cit.l.diuus.ff. de quæſt. Sed ultra prædi
5 cta dubitatur an † ſeruus qui habetur
pro libero poteſt teſtificari? Spec.in uer.
item ꝙ eſt ſeruus.concludit ꝙ ſi commu-
niter habebatur pro libero tempore quo
depoſuit ualet: ut in l.j.C.de teſta.

Idem ſi a maiori parte haberetur pro
libero. l. quòd maior. ff. ad muni.

Idem ſi omnes eſſent ſerui cum opi. ꝙ
eſſent liberi ſecundum Cy. & Iac. de Ra.
in

in l. j. C. de teſta. Idem eſſet notabiliter ſecundum Io. An. in præal. ucr. ſi cõis error eſſet in ætate, uel ſexu teſtium.

6 Vt † puta ſi mulier haberetur communiter pro uiro, uel pupillus haberetur pro maiore. Idem ſecundum eum eſt ſi communis opi. haberet aliquem pro non infame: ut habetis glo. notabilem in l. cũ l. ff. de teſta. Et hæc omnia procedunt ut quis depoſuerit dictum ſuum antequã detecta ſit eius infamia uel ſeruitus. Sed

7 dubitat † an ſeruus, qui fuit teſtis in inſtrumento poſſit deponere de ueritate ipſius inſtrumenti detecta eius ſeruitute? glo. in d. l. j. C. de teſta. tenet quòd non ſolum communis error operetur, ut inſtrumentum non poſſit dici nullum ratione defectus ſolennitatis, ſed ratione falſitatis poſſet dici falſum. mouetur glo. per l. iij. §. duæ cauſæ. ff. de Car. edic. & per l. quoniam. C. eo. ti. Cyn. tamen in d. l. j. & Bar. in d. l. iij. §. duæ cauſæ concludunt ex mente Az. in Summa. eo. ti. de teſtamentis quòd ſeruus poterit teſtificari in iudicio de ueritate teſtamenti. Nec obſtant contraria allegata per glo. quia reſpondent diſtinguendo: quoniam mutatur cõditio perſonæ abſque defectu ipſius perſonæ, & tunc poterit eſſe teſtis, ut in d. l. j. quandoque mutatur conditio culpa ipſorum teſtium, ut quia efficitur infamis, & tunc non poterit teſtificari. & ita loquãtur contraria, Bald. in d. l. j. de teſtam. c.

8 † concludit interdum admittitur teſtis ad ſubſtantiam actus in principio, & tunc inſpicitur principium non quòd poſtea ſequitur, & hoc modo loquitur d. l. j. interdum admittitur teſtis ad probationem: quia reſpicit in futurum non ad ſubſtantiam actus alicuius. & tunc inſpicitur qđ poſtea ſequitur. ita loquitur d. l. iij. §. duæ cauſæ. Mihi autem magis placet ſententia gloſſ. in d. l. j. ut ſeruus & infamis, qui adhibiti ſunt teſtes ſolum operantur ad ſolennitatem detecta ſeruitute, uel infamia, non autem loquitur ad probationem ueritatis. Primò per d. §. duæ cauſæ, qui indiſtinctè loquitur de mutatione, quæ poſſet euenire in perſonam teſtis. nec reſpõſio Doct. probatur. l. eo mo

9 do diſtinguente. Secundò † moueor: quoniam in teſtibus principaliter attendimus tempus iuramenti: ut not. gloſſ. in Cle. j. de offi. dele. & ſupra in præceden. tetigi: ergo cum tempore iuramenti conſtet publicè teſtem eſſe ſeruum, uel infamem minimè erit admittendus. Ter-

10 tiò moueor † nam dubietas commiſſi criminis uel infamiæ repellit quem à teſtificando. c. fi. de teſtibus. l. reus delatus. ff. de mu. & ho. Sed ſi propter dubietatem repellitur: ergo multo magis propter certitudinẽ infamiæ uel ſeruitutis.

11 Quartò † quoniam ſaltem dicemus iudicem debere repellere ſeruum, uel infamem officio ſuo: quoniam intereſt iudicis ne in iudicijs perſonæ infames uel uiliſſimæ uerſentur, ideo prohiberi poteſt. l. quos prohibet. ff. de poſtu. Nec ob. ſi dicitur quòd ſeruus, uel infamis fuerit approbatus à contrahentibus uel a teſtatore: quia reſpondeo quòd approbatio illa fuit per errorem, ideò non admittenda.

12 Præterea inquit Bar. in d. l. j. quòd† ille, qui uult obijcere infamiam teſti debet dicere eum fuiſſe infamem, & publicè habitum pro infame. Alias enim ſi diceret oppono contra te: quia tempore depoſiti dicti tui tu eras infamis, hoc nõ ſufficeret: quoniam exceptio debet de neceſſitate concludere. & hoc non concluderet de neceſſitate: quoniam non ſequitur iſte fuit infamis: ergo non potuit eſſe teſtis, quia ſi fuiſſet habitus publicè pro uiro non infame, tunc admiſſus fuiſſet. facit gloſſ. not. ſupra allega. in l. cum lege. Bal. in d. l. j. reprobat Bar. inquiens ſufficere ſi opponitur cõtra teſtem q; fuerit infamis, dum tamen nominet ſpecialiter cauſam ſuæ infamiæ. c. præſentium. eo. ti. in vj. nec eſt neceſſe dicere ſecundum cũ quòd habebatur pro infame, ex quo ita haberi debebat. Secus eſſet ſecundum eum ſi opponeretur exceptio infamiæ ſine cauſa: quia hoc non ſufficeret: ut in d. c. præſentium. & hæc opi. uidetur uerior, & eo maximè cum in dubio interpretandum ſit contra ipſum infamem.

Et idem dicemus de ſeruo, propterea incumbit onus probandi infami uel ſeruo

uo probare tunc temporis non fuiſſe infa
13 mem uel ſeruum. Pro hoc † facit: quoniam ſicuti ſufficit libellum concludere præſumptiuè. l. creditor. §. Lucius. ff. de his quæ in frau. credi. ita etiam ſufficit exceptionem concludere præſumptiue, & eſt præſumptio quoniam peccata nocentium debent eſſe publica. l. eum qui nocentem. ff. de iniur. Notandum
14 † eſt etiam ultra prædicta ex mēte glo. in c. præterea, de teſti. cog. q ubi infamia præceſſit aſſumptionem alicuius officij, tunc infamis non repellitur à teſtimonio, ut uidetur innuere gloſſ. ibidem à cō
15 trario ſenſu. Et † huius dicti eſt ratio: quia ſuperior aſſumēdo infamem ad officium non obſtante illa infamia, uidetur ſuper illa diſpenſare, per id quod habetur. in c. diuerſis. de ele. coniug. & in c. ueniens de fil. presby. l. quidam conſulebat. ff. de re iudi. Quæ diſpenſatio infamiæ procedit, tunc quando crimen ex quo proceſſit infamia erat ſaltē notoriū uel famoſū, ita q uerisimiliter tranſmeat ad notitiam ſuperioris. Secus ſi fuiſſet occultum: quia tunc non uidetur ſuper illo diſpenſatum. ſed potius eſt imputandum teſti qui tacuit. per no. in c. expoſuiſti. de cor. uitia. & in c. cum non ignores de præben. ſecundum Hoſt. qui ſenſit q tunc non poſſit teſtificari. Et ex prædicta doctrina infert nobis ſingulariter q ubi ſuperior promouet infamem ad officium, tunc uidetur diſpenſare ſuper infamia, & eum reſtituere ad famam quando delictum publicè erat notum. pro hoc optimè quod no. in c. conſtitutus. de reſcrip. & in c. dilecto, de præben. ubi ex mēte doc. concluditur q ſi canonici condiderunt ſtatutum & iurauerint nō tollere ſtatutum, pro hoc caſu contraueniendo ipſi ſtatuto uidentur diſpenſare ſuper iuramento. Et eo modo ſi iurauerint non conuenire ſtatuto. nam contrauenien do ipſi ſtatuto uidentur tollere ſtatutū, & in conſequentia ipſum iuramētum. Imo tamen ſenſit unum in d. c. præterea, q donec infamis in officio tolleratur poterit teſtificari, per tex. in d. c. præterea. quia loquitur indiſtinctè. Subdit tamen q ubi crimen fuit occultum poſſit remoueri ab officio, & peti ut remoueatur, ex quo nō intelligitur ſuper illo diſpenſatum. Secus quando non fuit occultum, per d. c. diuerſis fallacijs. Ego autem dicerem q ſi infamia ſuperuenit durāte officio: quoniam tunc poterit teſtificari: quoniam tollerando infamem in officio ita uidetur diſpenſare ſuper infamia quemadmodum diſpenſat: quando ab initio promouet infamem ad officiū. Faciunt ad prædicta quę no. per Inno. pulcre in c. ſuſcitatur. alias conſtitutus. de reſcriptis. Et hæc omnia faciunt ad ea quæ uobis ſupra dixi quando teſtis repellitur ratione criminis uel infamiæ.

16 Sed † quid dicemus de ſtatu libero an poſſit teſtificari. breuiter idem dicatis de ſtatu libero quod de ſeruo. l. ſtatu liberi cæteris. ff. de ſtatu li. nam conditio ſub qua libertas ſibi data eſt non habet eum liberare nec eximere à ſeruitute. Sed
17 hic dubitatur quid † ſi aliquis ſit ſeruus ſub conditione. uerbi gratia ſi nauis ex Aſia uenerit uendo me tibi, uel ſi fuerit pronunciatum te uendidiſſe pronuncio te ſeruum, an pendente conditione poterit teſtificari? concludatis q ſic, nec ſuperueniens implementum conditionis habebit irritare dictum ſuum, quemadmodum dicimus in ſta. li. Ita no. Bal. in ſimili in l. j. C. de hær. inſti. Nam ſi damnatus ad mortem non poteſt inſtitui hæres, & aliquis damnatus ad mortem ſub conditione ſi nō ſoluerit mille infra mēſem, ſi pendente conditione fuerit inſtitutus hæres ualet talis inſtitutio, nec ſuperueniens defectus conditionis habet irritare inſtitutionem factam pendente conditione, per d. l. ſtatu liberi.
18 Conſequenter † repellitur teſtis qui eſt inteſtabilis: ut l. cum lege. ff. de teſta.
19 Repellitur etiam † teſtis ratione minoris ætatis. nam pupillus teſtimonium dicere non poteſt. l. inuiti. ff. eodem titulo, gloſa tamen in dicta lege inuiti dixit primo pupillum non poſſe eſſe teſtem: quoniam ſciens peieraſſe non uidetur. l. qui iuraſſe. §. pupillus. ff. de iureiuran.

Si autem ſit pubes non poteſt niſi ſit

maior annis.xxv.in l.teſtimonium.ff.eo. ti. Fallit in crimine læſæ maieſtatis ubi etiam pupillus admittitur & torquetur ſi opus eſt in l.de minore. in prin. ff.de
20 quæſti.Item fallit ſi † eſt proximus pubertati & doli capax.l.fi.ff. de li. cauſa. Per hoc tamen inquit gloſſ.in d.l.inuiti, non erit teſtis idoneus, ſed faciet ſolum aliquod indicium,ut inquit gloſſ.in d.c. fi.Spe. uidetur ſequi gloſſ.in d.l.inuiti. ſed addit aliũ caſum ubi pupillus poteſt recipi ut ſi dominus dicatur occiſus à familia.l.quoniam.C. eo.ti. & l.ij.§.pube-
21 ris.ff.ad Sillania. Conſequenter † uidendum eſt an pubes factus poſſit teſtificari de his, quæ uidit in pupillari ætate?hæc quæſtio reputatur ſubatina,de ea ponitur per Pileum in xiij.q.ſua. Azo. in ſumma de teſti. ad fi.dixit puberem ſimpliciter poſſe teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate, gloſſ.noſtra poſuit primo de hac quæſtione in l.iij.§. idem diuus ff.eo.ti.& in l.ad teſtium.ff.de teſta. Tractauit etiam in l. notionem.§. inſtrumentorum.ff.de uerbo.ſigni. Et in his locis concludit puberem poſſe teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate,dummodo poſsit habere animum in eo tempore ad cognoſcendum ea de quibus teſtificatur.Spe.in ti.de teſti.§.j.in uer.ſed nunquid pubes factus.dicit idem quod ſupra dictum eſt,& hæc eſt ex communi omnium ſententia, dum tamen teſtificetur de his quæ uidit dum erat proximus pubertati.Idem dicunt quidam ſecundum Spe.erit de his quæ in furore alias uidit uel antequam fieret cęcus. Io.An.in ad
22 di.ubi † ſupra dixit puberem admittendum in teſtem in his quæ uiderit impubes,ſi talia eſſent quæ probabiliter cadęre poſſent in mentem ipſius tunc pupilli.Si autem non poſſet cadere in mẽtem ipſius,tunc non poſſet teſtificari. & hoc modo intelligitur.l.j.C.de fal.mo.nam licet pupillus uideret fabricari falſam monetam tamen non haberet iudicium intelligendi falſitatem ipſius monetæ.Amplius ſubdit Io.An.ꝙ etiam poterit teſtificari pubes de his quæ uidit in pupillari ætate non modo, ſed etiam in ætate infantili,dummodo de eo potuerit tunc habere iudicium. Proinde dicit Io. An. ꝙ ſi infantes fuerint ſocij in ſcholis uel aliter in ſocietate uerſati ſunt, & quæratur de ætate alterius ipſorum . pro hoc caſu alter ex iſtis conſocijs poterit teſtificari alterum conſocium eſſe ætatis anno rum xxv.licet ipſe teſtis non ſit niſi.xxx. An. Et ſic teſtificatur de his quæ uidit in quinto anno. Secus tamen ſecundum eum eſſet in cõtrouerſia de uno uel duobus annis,ut:quia dicit eum eſſe.xxix.uel xxx.an tunc enim hoc non poſſet teſtificari:quia in eo non erat tantum iudicium, ut poſſet ſe cernere ætatem per annum uel per duos,niſi fortè eſſet frater qui immediate ſequeretur fratrem in natiuitate : nam tunc probabiliter admitteretur. Bar.in d.l.iij.ff.eo.ti.tenuit gloſſ. ibidem ut poſsit teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate . Subiungit tamen Bar. unum dum dixit gloſſ.poſſe teſtificari puberem de his quæ uidit in pupillari ætate hoc uerum dumtamen exceſsiſſet infantiam aliter non admitteretur, & ſic uidetis Bar. contrariari opi.Io.An.

Opi.tamen Io.An.uerior & quomodo ſe reſtringit ad ea de quibus infans poteſt habere iudicium Archi. xxxvij.di.c. relatum ſequitur gloſſ. in d.l.iij. Subiungens unum bonum uerbum in hac materia ꝙ idem eſt de minore proximo pubertati quod eſt de ipſo pubere ſcilicet ꝙ poſſet teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate . & hanc opi. dicit fuiſſe Laurentij.Qui autem dicantur proximi pubertati ponitur in l.j.ff.de noua.

Bal.in l.excipiuntur.ff.ad Silla.ubi uidetur caſus pro ſententia gloſſ. dicit ex mente Ia. de Arc.& Dy. ipſum puberem poſſe teſtificari ſi eo tempore fiebat quo intellectum capere poſſet tunc admitteretur.& hęc uidetur iuſtiſsima ſententia:
23 quam ſupra ſenſit Ioan. And. † Ideo concludatis breuiter puberem uel proximum pubertati ſecũdum Archi.poſſe teſtificari nedum de his quę uidit in pupillari ętate ſed etiam in infantili , ſi modo habuerit iudicium pro cognitione negocij de quo teſtificatur , de hac quęſti.etiã ponitur

ponitur per Alberi. in d. l. iij. ff. de teſti. & ibi ſentit puberem ſolũ teſtificari poſſe de his quę uidit in ætate proxima pubertati. Et hoc modo dicit intelligendã gloſſ. in d. §. idem diuus in l. iij. facit. l. ſi minor. ff. de ſer. expor. Vltra predi-
24 cta † dubitari poteſt quid de paupere? tex. in d. l. iij. de teſti. uidetur conſtituere differẽtiam an teſtis ſit locuples uel pauper. Spe. in §. j. uer. item ꝙ eſt pauper, cõcludit licet uideatur dubitare ꝙ ſi pauper ſit bonæ fidei tunc admittitur in teſtem, duntamen aliquid habeat in bonis. nam qui non habet quinquaginta aureos in bonis præſumitur non idoneus in auc. §. teſti. §. j. & §. ſancimus. Et hoc ubi ſit honeſtus & non ſuſpectus pauper inſti. ſuſpe. tu. §. ſi. In criminalibus pauper uidetur ſuſpectus, & nõ admittendus ſine tormentis. Subijcit tamen Specu. ꝙ pau-
25 pertas † non eſt de genere malorum. xv. q. j. c. illa. & argu. in l. humilem. C. de inceſ. nup. Alias ſi pauperes honeſti & boni repellerẽtur dicentur omnes ſancti martires non poſſe teſtificari, quod tamẽ non eſt concedendum ſecundum Specu. Alberi. in d. l. iij. in prin. ff. e. ti. uidetur cõcludere ex mente Ia. Bal. ꝙ in his in quibus requiritur idoneitas non ſolum circa fidem, ſed etiam circa diuitias principaliter, tũc pauper nõ eſt idoneus, prout eſt in fideiuſſoribus & expromiſſore. l. ſi creditores. ff. de priuile. cr. & l. ſi uerò. ff. qui ſatiſ. cog.

26 Sciendum † tamen eſt quòd fideiuſſor non tantum datur locuples ex facultatibus quantum ex fide: ut eſt text. in l. ſi ſtipulatus. in ſi. ff. de uerb. ob. & in l. ſcire oportet. §. ſi. ff. de excu. tu. Si autem uerſatur idoneitas principaliter reſpectu fidei prout dicimus in teſte, tunc dicen. eſt ſecundum Albe. & Ia. Bal. quòd ſi pauper habeatur bonæ fidei admittitur. & hoc uidetur gloſſ. ſenſiſſe in d. l. iij.

Minor tamen fides ſibi adhibetur quã ſi eſſet diues ſecundum Alb. quia pauper facile corrumpi poſſet, ſi tamen eſſet diues malæ famæ præferetur pauper bonæ fidei, & famæ illi diuiti ſecundum eos.

Si autem loquitur in his in quibus requiritur fides miſta cum diuitijs, ut in tutela, tunc non admittitur omni modo pauper, ſed adiungitur curator. l. ſuſpectum. ff. de ſuſp. tu. Et breuiter poteſtis concludere hoc eſſe relinquendum arbitrio iudicis pro qualitate paupertatis, & famæ, & fidei ipſius pauperis, & etiã pro qualitate cauſæ. de iure tamen Lombardorum pauper non habens proprium repellitur a teſtimonio ſecundum Albe. Vl-
27 terius uidendum † eſt quid de monacho, uel canonico regulari? glo. in auc. ſi dicatur. de teſti. uidetur uelle hos eſſe legitimos, & idoneos teſtes. Spe. in §. j. uer. item excipitur quòd eſt monachus. concludit quòd monachus, canonicus regularis, conuerſus, uel alius religioſus ſub obedientia, non poteſt eſſe teſtis ſine licentia ſuperioris: arg. xvj. q. j. c. monachi. & c. ij. de poſtulando. facit l. iij. §. in bello. ff. de re. mil. Et hanc opi. tenet Albe. in d. auct. ſi dicatur. & uidetur omni modo cõmunis licet glo. ibi dixerit admitti ſimpli-
28 citer. Sed quid † dicemus de fratre minore? Specu. in uer. quid de monacho dicit idem eſſe in fratre minore quod eſt in monacho. Non tamẽ reperitur prohibitum eſſe fratrem minorem poſſe teſtificari. unde admittendus eſt. l. j. ff. eod. pro hoc facit quod no. glo. in auctẽn. de mona. §. cogitandum. & quod not. in c. j. de crimine fal. idem tenet Io. And. in d. uer. quid de monacho. Idem ſequitur
29 Albe. in rubrica de teſti. concludens † ꝙ fratres minores, uel alij religioſi nõ poſſunt teſtificari ſine licentia ſuperioris. xvj. q. j. Ideo uidetur talibus magis eſſe credendum quam aliis ſecularibus propter religionem quam ſumpſerunt, quæ abdicat ab eis omne commodum, & omne proprium attingens eos.

30 Sed † quid erit de clericis an poterũt teſtificari inter laicos? Butr. in c. cũ nuncius. extra eo. dicit quòd clerici teſtificantur inter laicos. 14. q. 2. c. quanquam. ubi dicitur ꝙ non debent admitti teſtes in inſtrumentis inter laicos, nec inter laicos cogi ad teſtificandum, niſi in ſubſidium:
31 quando alij teſtes deficiunt. Et tũc † ſunt examinandi a iudice eccleſiaſtico, nõ au-

tem a ſeculari, hinc eſt, ꝙ nos uidemus
clericos deponere dictum ſuum cum li-
centia prælati ſui. Subijcit tamen Ar-
chi. in d. c. quanquam. eſſe in arbitrio epi
ſcopi an committat clericum examinan-
dum, uel uelit ipſe examinare eum cum
clerici non poſſint iurare abſque licentia
epiſcopi ſui. c. j. de iur. cal. vj. q. j. c. teſti-
monium. Et ibi dicitur ꝙ clericus qui in
teſtem producitur debet examinari in ec
cleſia, licet Vgol. ibidem teneat ꝙ poſſit
iurare, & teſtificari ſi uult extra eccleſiā,
& contra ipſum Vgol. c. nullus. xxij. q. ſi.
32 Conſequenter † remouetur a teſtifi-
cando furioſus, uel indiſcretus: ar. 3. q. 9.
c. iudices. & l. qui furore. ff. de ſta. ho. Fa-
cit l. cæcus. ff. de iudi. & l. cum furioſus. e.
ti. Et hoc tenet Spe. in uer. item quòd eſt
33 furioſus. Tales † enim habentur pro
abſentibus, & ignorantibus. l. j. §. furioſus
ff. de acq. poſſ. niſi haberent dilucida in-
terualla. l. qui teſtamento. §. eum qui. ff.
34 de teſta. Sed † quid erit ſi furioſus ue
lit teſtificari de his quæ uidit tempore ſa
næ mentis? in hoc tenerē quòd non poſ-
ſet: quia potiſſimè in eo conſideramus
tempus diſpoſitionis quo tempore peni-
tus caret memoria, & intellectu. Si au-
tem quis uelit teſtificari de his quæ uidit
in furore, tunc crederem eum eſſe admit
tendum. Et hoc tenet Spec. in uer. ſed
nunquid pubes. Ratio eſt: quia tempore
quo deponit eſt ſanæ mentis, & bonæ me
moriæ, & facile poteſt habere memoriā
de his quæ uidit tempore furoris.
35. Sed † quid erit de eo cui bonis eſt in-
terdictum? concludit quòd non poteſt
eſſe teſtis. l. is cui bonis. ff. de teſta. & ibi
36 ponitur per Bal. Vltra prædicta † ui-
dendum eſt quid de cæco? Spec. in §. j.
uer. ſed nunquid cæcus, dixit poſſe teſtifi
cari: quia non reperitur in iure prohibi-
tus, maximè de his quæ uidit antequam
fieret cæcus. nam cæcus factus retinet di
gnitatem. l. qui furore. ff. de ſta. ho. Et fa-
cit l. cæcus. ff. de iudi. hoc tamen eſt limi-
tandum ſecundum ipſum ſi prius uoces
contrahentium notas habuerit.
37 Nec ob. ſi dicatur † ꝙ in uoce decipi
poteſt: quia & uiſus quandoq; poteſt deci
pi. xxvij. q. j. c. uoce. Et breuiter ſecundum
ipſum poterit eſſe teſtis in ſtipulatione,
& in actione iniuriarum. poſſet tamen
probabiliter diſtingui, an facile poterit
falli uel ne, & hoc eſſe committen. arbi-
trio iudicis: qui habebit conſiderare an
habebat adeo notas uoces contrahen-
tium, ut facile falli non poſſit.
38 De † hinc ſubiicit Spec. quòd poterit
cōtra teſtem excipi quòd eſt artifex igno-
tus uel nimis obſcurus uel ignobilis uel
non diues ponit in uer. item ꝙ eſt artifex.
Item etiam ꝙ non eſt in dignitate, quæ
tamen omnia ſunt determinanda ut ali-
qualiter fidem diminuant, non autem ut
omnino repellatur, licet ipſe loquatur
generaliter. Item etiam poteſt opponi
ꝙ teſtis eſt gratioſus, ut in uerſic. item ꝙ
eſt gratioſus, facit iij. q. v. ſimiliter, & ca.
accuſationes. Demum etiam opponi-
39 tur † laicum nō poſſe teſtificari in cau-
ſa criminali contra clericum, ut in c. ue-
niens, el primo de teſtibus ij. q. vj. laicos,
& ibi ponitur per totum. Ex his habetis
expeditam hanc ultimam primæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtificari non coguntur ſenes ut ſunt maiores annis ſexaginta ualetudinarii, ii qui ſunt cum magiſtro reipublicæ, miſſi a militia ignominiæ cauſa publicam, abſentes ex probabili & neceſſaria cauſa, & qui conduxit præbendam uel endam.*
2 *Frater an cogatur teſtificari contra fratrem in cauſa criminali, & num. 4.*
3 *Frater quo caſu contra fratrem in ciuili teſtificari compellitur, & num. 5.*
5 *Intellectus ad gloſſ. in l. lege Iulia ff. de teſti.*
6 *Frater uel conſanguineus cuius fauore prohibeatur teſtificari contra fratrem uel conſanguineum.*
7 *Frater uolens teſtificari contra fratrem, an & quando admittatur.*
8 *Frater poteſt accuſare fratrem ciuiliter, quando crimen nimis magnum eſt.*
9 *Gener contra ſocerum non compellitur teſtificari, uel econtra, & num. 18.*
Vitricus aduerſus priuignum uel econtra.

Sobrinus

Sobrinus aduerſus Sobrinum uel Sobrinam uel econtra.

Idem de notis ex his qui ſunt propinquiores gradu.

Idem in omnibus agnatis.

10 Collaterales uſque ad quem gradum non compellantur eſſe teſtes.

11 Libertus contra patronum non cogitur teſtificari.

12 Sententia lata prætextu probationum a iure reprobatarum nulla eſt.

13 Libertus an poſſit teſtificari contra patronū patrono nolente.

Reuerentia expreſſe debita remitti non poteſt.

14 Filius contra patrem an admittatur ad teſtificandum.

15 Vxor contra maritum non cogitur eſſe teſtis, & num. 7. & in d. num. 31. Et quid ſi ueritas aliter haberi non poteſt, num. 19.

16 Teſtis domeſticus an poſſit cogi teſtificari contra domeſticum.

Aduocatus teſtificari non cogitur contra partem pro qua patrocinium præſtat.

17 Vxor marito ſuo reuerentiam debet.

19 Veritas quando aliter haberi non poteſt, qui teſtificari compellantur.

20 Libertus an teſtari compellatur, quando ueritas aliter haberi non poteſt, & quid de filio, ſocero, & genero.

21 Expulſi ex militate perſonæ admittuntur ad teſtificandum, quando ueritas aliter haberi nequit quod ſi uitio ſui quis prohibetur a teſtificatione.

22 Magiſtratus & ſimiles qui fauore publico a teſtimonio excuſantur an cogantur in deſectum ubi publica utilitas ſuadet.

23 Priuilegio proprio excuſantur ſenes & ualetudinarii, & tales non compelluntur uenire coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos.

24 Veritas ubi aliter apparere non poteſt priuilegiati compelluntur teſtificari.

25 Onus probandi quod ueritas aliter apparere non poteſt cui incumbat.

26 Ius procedens a diſpenſatione communi potentius eſt quam a diſpenſatione priuilegiati.

27 Celare ueritatem an ſit peccatum.

28 Princeps per priuilegium, nec conſuetudo, nec pietas excuſat a peccato.

29 Differentia inter priuilegiatum & non priuilegiatum, quia priuilegiatus non compellitur teſtificari niſi ubi aliter ueritas apparere nequit, cæteri uero non priuilegiati indiſtincte compelluntur teſtificari, etiam ſi ueritas alias poteſt apparere.

30 Peccatum licet ſit celare ueritatem in ciuili, in criminali non eſt peccatum.

32 Anima eſt cunctis rebus præferenda.

33 Clericus regulariter non compellitur teſtificari, niſi in ſubſidium probationum.

34 Clericus in teſtamentis poteſt eſſe teſtis.

35 Intellectus ad c. ſi qui de teſti.

36 Clerici coguntur ad teſtificandum quando de crimine ciuiliter agitur.

37 Clerici compelluntur coram iudice ſeculari teſtimonium dicere, quando agitur criminaliter de crimine ad pœnam pecuniariam imponendam per ſtatuta.

38 Clerici non compelluntur coram iudice qui eſt de temporali iuriſdictione eccleſiæ teſtificari, quando teſtificando in criminalibus incurrerent irregularitatem.

39 Idem de laico qui tenderet ad clericatum.

40 Teſtes tunc compelluntur ſi de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad pœnam depoſitionis uel ſuſpenſionis uel etiā aliam.

41 Teſtificari an quis cogi poſſit, quando de crimine agitur per uiam exceptionis, ut quia opponitur contra teſtem uel procuratorem quod eſt criminoſus uel in aliis ſimilibus.

42 Teſtes de iure canonico non compelluntur niſi timore alterius partis conſtet iudici teſtem eſſe reuocatum a teſtimonio ferendo.

43 Teſtis compellitur in cauſa criminali ſi timore uel malitioſe ſe ſubtraxit, ad teſtificandum ex inſtinctu partis aduerſæ, ſecus ſi amore tantum.

44 Teſtis qualiter dicatur deponere inuitus & non coactus.

45 Teſtis iurans non teſtificari, an compelli poſſit ad teſtificandum.

46 Teſtis qui iurauit non teſtificari qui deponit compulſus, licet non plene probet, tamen dictum ſuum ualet ad ſemiplenam probationem, & iuramenti delationem in ſupplemen-

ſupplementum probationis.

47 *Periurus repellitur quandocunque ad teſtificandum, & tutius eſt quòd teſtis a iuramento abſoluatur.*

48 *Iudex ordinarius habens teſtem in ſua iuriſdictione poteſt cogere teſtē ad deponendum.*

49 *Idem ſi teſtis ſit de iuriſdictione iudicis & uocatus comparet coram eo, tunc poteſt cogi a iudice ordinario, & puniri.*

50 *Iudices poſſunt committere examinationem teſtium abſentium iudici illius territorii ubi teſtes degunt, & compellant eos ad teſtificandum, ſi cauſa eſt ciuilis.*

51 *Quid ſi cauſa eſt criminalis.*

52 *Merum & mixtum imperium in cauſa abſentiæ poteſt delegari.*

53 *Delegatus Papæ uel Principis cui cauſa committitur cum clauſula, teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellas, poteſt quemlibet compellere.*

54 *Idem ſi illa clauſula non ſit appoſita.*

55 *Arbiter non poteſt cogere teſtes ad teſtificandum, ſed ordinarius eos compellit.*

56 *Victor qui in itinere eſt, cogitur ad teſtificandum, ſi clericus eſt per cenſuram eccleſiaſticam, ſi uero laicus per impulſionem uel captis pignoribus, non autem per miſsionem in carcerem.*

Qui teſtes non cogantur teſtificari.

CAP. VI.

NVNC uidendum eſt principaliter qui teſtes non cogantur teſtificari. Concludite primo

1 quòd † ualitudinarij ſenes, ut ſunt maiores lxx. annis excuſantur. Itē hi qui ſunt cum magiſtro rei publicæ, hi etiam quibus in urbe uenire non licet, ut quia ignominiæ cauſa miſsi ſunt a militia. Item publicanus, & is qui abeſt ex probabili & neceſſaria cauſa. Item qui conduxit præbendam uehendam exercitui, ut hæc omnia probantur in l. inuiti, ſa prima de teſti. ij. q. iij. inuiti. Sed

2 † hic principaliter dubitatur nunquid frater cogatur teſtificari contra fratrem, hæc quæſtio eſt tradita multum inuolute a doc. noſtris, pro ea tamen declaranda poſſumus principaliter dubitare de quatuor. Primo nunquid frater compellatur teſtificari contra fratrem. Secundo an poſsit compelli teſtificari pro fratre. Tertio an uolens teſtificari contra fratrem admittatur. Quarto an uolens teſtificari pro fratre admittatur.

Circa primum concludite quòd frater non cogitur teſtificari contra fratrem in cauſa criminali, & hoc eſt indubitatum apud omnes l. lege Iulia. ff. eo. & ea. lege Iulia. iiij. q. iij. in ciuili, autem gloſſ. in d. l. lege Iulia. dixit idem quod in criminali.

Subiungens gloſſ. quòd omnes enumerati in d. l. lege Iulia. compelli nō poſſunt in ciuili. Et idem eſt ſecundum gloſſ. in agnatis, quia eadem uel maior eſt ratio, quam gloſſ. tenuit Ia. de Ar. ut refert Cy. in l. parentes, C. eo. Et idem tenuit Archi. in d. c. lege Iulia. Pro hac ſententia adducitur ratio. Teſtificari eſt munus publicum, ſed tutela quæ eſt munus publicum remittitur alicui ne ſit contra fratrem l. humanitatis, de excu. tut. ergo eadem ratione remittatur teſtificari, ſed hoc argumentum non concludit ſecundum Io. And. in addi. ad Spec. in §. de teſtium compulſione, circa princ. quoniam illud dictum procedit fauore ipſius pupilli. Item facilius habetur tutor quàm teſtis, nec ultra dicit Ioan. And. Alber. in d. l. parentes ſequitur opi. gloſſ. niſi in uno caſu ex mente Iaco. de Are. quando utraque pars litigantium conſentiret ut frater produceretur contra fratrem, tunc enim inuitus etiam compelleretur. faciūt quæ no. in l. ij. C. eo. ti. de teſti. Bar. in d. l. lege Iulia. ſequitur etiam gloſſ. illam, & cum illa tranſit ibidem Bald. quia eam

3 non reprobat † ipſe tamen Bald. in l. parentes, addit aliquos caſus in quibus frater compellitur in ciuili. Primus ubi frater eſt teſtis rogatus ab utraque parte in inſtrumento. Secundus ſi eſſet rogatus a teſtatore uel a iudice in iudicio, in his enim caſibus frater compellitur teſtificari contra fratrem in ciuili.

Facit quod no. per gloſſ. in auc. de teſti. in §. licet in fi. Spec. in §. de teſti. compulſione

pulſione, uerſi. ſed nunquid frater refert gloſſ. dicere iij. q. v. c. j. fratrem poſſe cogi teſtificari contra fratrem in cauſa ciuili, contra quam ſententiam dicit Spec. faciunt quæ habentur in d. l. le. Iulia, prout intelligitur in ciuili & criminali. Dehinc ſubiicit Spec. † quòd in minoribus
4 criminibus cogitur aliquando contra fratrem, non tamen in magnis, ar. in l. ſi magnum, & l. ſi ſororem C. qui accuſa. non poſ. niſi ſint aliqua crimina excepta, ut in crimine hæreſis uel ſimoniæ, de quo in c. literas de præſumptio. & in ca. ſi auditus xxiij. q. viij. Et hoc ſecundum eum in deſectum probat l. quoniam C. de hæreti. xxiiij. q. ij. quamquam. Mihi tamen magis placet ſententia gloſſ. in d. ca. primo, quoniam ex quo Frater litigans approbat perſonam ipſius fratris uidetur iniquum, & quodammodo calumnioſum ut etiam frater ipſum fratrem non debeat approbare. Secundo quoniam facultas probat, non eſt anguſtanda l. quoniam C. de hære. & maxime quando proba. procedunt ſine ſuſpicione ut hic.

Niſi ſaluando communem ſententiam reſpondeatis quòd frater non compellitur teſtificari contra fratrem fauore ipſius teſtificari debẽtis, quo caſu tũc nõ deberet cõpelli, de quo ſtatim uobis dicã.

5 Circa † ſecundum an frater poſſit cõpelli teſtificari ꝓ fratre? gl. in d. l. lege Iulia. dicit ꝙ nec ꝓ eis cauſis nominatis in d. l. lege Iulia ꝑt cõpelli. Et idem tenuit Arch. iij. q. iij. c. lege Iulia. quæ glo. poteſt habere duplicem intellectum. primus quòd frater nec filij in illa. l. nominati poſſint teſtificari pro eis. Et hunc intellectum uidetur habuiſſe Ia. But.

Et hoc modo intelle[illegible] illam gl. in prima parte primæ partis, dum tetigi de conſanguineo. Alio modo quòd frater & alij ibidem nominati non poſſint cogi teſtificari pro eis, Doctores communiter in d. l. lege Iulia. Alberi. Bar. & Bal. concludũt ꝙ aut fauor ſolus eſt cauſa prohibendi teſtimonium & tunc poſſumus compellere eos teſtificari: ar. in l. quod fauore. C. de legi. aut eſt reuerentia cauſa prohibitionis, ut in liberto, & tũc non poteſt admitti pro eis: & ita intelligitur glo. illa ſecundum doc. Sed pro declaratione huius.
6 q. eſt † uidendum, cuius fauore ſit prohibitus frater, uel conſanguineus teſtificari contra fratrem uel conſanguineum? glo. in d. l. lege Iulia. dicit ꝙ fauore eorum cõtra quos producitur in teſtem. Alber. idẽ reprobat illam gl. inquiens ꝙ ſolum hæc prohibitio eſt inducta fauore coniunctorum debentium teſtificari. propterea gl. ibidem male allegauit. l. quod fauore. Bar. in l. in legibus. ff. eo. ti. uidetur ſentire ꝙ ſit in fauorem utriuſque, tã eius contra quem producitur in teſtem, quam fratris uel conſanguinei producti: & ſic ſecundum hanc ſententiam Bar. frater uel conſanguineus non poſſet compelli inuitus teſtificari pro fratre, uel conſanguineo, ex quo hæc prohibitio eſt inducta etiam in fauorem ipſius teſtificari debentis, & multo fortius eſſet dicendum ſecundum Alber. ex quo tantummodo in fauorem eorũ qui producuntur hoc eſt prohibitum. Et pro hac ſententia Alber. facit quoniam teſtificari contra fratrem, uel conſanguineum uidetur quid odioſum, & ideo dum frater, uel conſanguineus compelleretur teſtificari pro fratre uel conſangineo, aliquando forte eueniret, ut de neceſſitate teſtificaretur cõtra ipſos: quia pro utraque teſtificari debet. & hæc eſt ratio quam ſentit gloſſ. in d. l. lege Iulia.

7 Circa † tertium an uolens teſtificari contra fratrem admittatur. Albe. tenuit quòd ſic in ciuili: ar. illius. l. a contrario ſenſu: & quia non reperitur prohibitum. Idem tenuit Ia. de Are. ut refert Albe. in l. parentes. licet ſecundum ipſum glo. uideatur ſentire in l. lege Iulia. quòd etiam uolens non admittitur in ciuili. Bar. in d. l. Iulia. uidetur dicere a contrario ſenſu illius. l. poſſe teſtificari, ſed in l. in legibus. ff. e. tit. dicit quòd lex ultima facta eſt in fauorem teſtiũ producendorum contra fratres, uel affines, & ideo debet eſſe diſtinguendum, prout diſtinguitur in articulo proximo præcedenti.

Secundum hanc rationem Bar. eſſet dicendum quòd frater uolens non poſſet teſtificari

teſtificari contra fratrem in ciuili, nec
etiam conſanguineus contra conſangui-
neum: quoniam hoc eſt introductũ pro-
pter fauorem utriuſque tam fratris con-
tra quem teſtificatur, quam ipſius uolen-
tis teſtificari: ergo cum ſit in fauorem
utriuſque alter ipſorum ſolus non pote-
rit renuntiare, & ſic uidetis in effectu
Bar. eſſe contrarium Alber. & Ia. de Are.
cõtra hæc opi. Bar. uidetur mihi uerior:
quia lex prohibet fratrem, uel conſangui
neum teſtificari contra agnatum fauore
agnationis illius domus, & gratia conſer-
uandæ amicitiæ inter ipſos, unde ſolus
non debet poſſe teſtificari cõtra fratrem
fratre inuito. Sed contra hanc ſenten-
tiam Bar. facit primo ſentẽtia Spe. quam
8 uobis ſupra retuli. Item facit, † quia fra
ter poteſt accuſare fratrem criminaliter
ſi crimen ſit nimis magnum. l. ſi ſororem.
& l. ſi magnum. C. qui accu. non po. ergo
multo fortius poterit teſtificari contra
fratrem. Faciunt etiam ll. ſupra allega
tæ quæ dicunt fratrẽ, & conſobrinos non
cogi inuitos teſtificari aduerſus fratrem,
uel conſanguineos: ergo a contrario ſen
ſu ſponte poſſunt admitti. propterea nõ
debemus occultare ueritatem quæ om-
nibus rebus præferenda eſt. cogitabis.

In criminali non diſtinguit Alber. qui
tenuit in ciuili poſſe teſtificari. aut loqui
mur in crimine commiſſo contra ſe de
quo alius ipſum fratrem accuſauit, & tũc
poſſet teſtificari, non autem ſi ipſe frater
accuſaſſet, quod poteſt facere. C. qui ac-
cu. non po. l. ſi propter. niſi per hoc ori-
rentur inimicitiæ inter eos: quia tunc re-
pellerentur. l. iij. ff. eo. Si uero de cri-
mine contra alium commiſſo, & tunc ſi
crimen eſt leue poteſt frater contra fra-
trem teſtificari: quia eum accuſare poteſt
l. ſi ſororem. C. qui acc. non poſ. Si uero
crimen eſt magnum non admittitur. per
d. l. ſi magnum. & hoc tenet Albe. ex men
te Petri, & in d. l. lege Iulia.

Circa ultimum dicatis, ut dixi ſupra
in prima parte primæ partis principalis
ubi hæc omnia poſſent etiam addi.

Sed dubitatur ultra prædicta.

9 Item † gener contra ſocerum non
compellitur teſtificari: uel econtra, uitri-
cus aduerſus priuignum uel econtra.

Sobrinus aduerſus ſobrinum uel ſobri
nam uel econtra: uel natos ex his contra
eos qui ſunt propinquiores gradu: ut l. le
ge Iulia. ff. eod. & l. inuiti. Et idem eſt
generaliter in omnibus agnatis ſecundũ
10 gloſſ. in d. l. lege Iulia. Sed † quid de
collateralibus? gloſſ. iij. q. v. c. conſangui-
nei, inquit ꝙ collaterales admittuntur
poſt tertium gradum, ea ratione: *quo-
niam uſque ad eum gradum non compel
luntur*: & ſic ſentit gloſſ. illa collaterales
uſque ad tertium gradum non eſſe com-
pellendos. Spe. in §. j uer. *ſed nunquid
frater*. in fi. concludit ꝙ *in cauſa crimina-
li* collaterales conſanguinei admittuntur
uolentes intereſſe poſt tertium gradum:
ut in d. c. i. iij. q. v. Sed uſque ad illum gra-
dũ non coguntur inter ſe teſtificari. xxiij.
q. iij. uer. lege Iulia iudiciorum. An autẽ
hi ſupradicti poſſunt teſtificari uolentes
inter ſe & contra ſe ſupra uidiſtis plenè
poſitum in præcedenti lectione.

11 Libertus etiam † non compellitur te-
ſtificari contra patronum. l. *libertorum*.
C. co. ti. Et per hoc inquit no. Bald. Bart.
alias Bal. in d. l. libertorum. Quòd ſi iu-
dex in ſententia ità dixerit, condemno
te: quia per libertos tuos probatum eſt
12 debitum, quòd † talis ſententia ipſo iure
eſt nulla, mouetur illa notabili conſide-
ratione: quia ubicunque ſententia eſt la-
ta prætextu probationum à iure reproba
tarum, talis ſententia eſt nulla. not. gloſſ.
Io. An. in c. quoniam contra falſam. de ꝓ
ba. in nouella circa finem, pro hoc c. ij. de
pur. uul. Quod dictum Bal. non crederẽ
ita ſimpliciter uerum, ſed limitarem pro
cedere quando patronus contra quem
lata eſt ſententia oppoſuit contra perſo-
nam ipſius liberti. Si autem ipſe patro
nus comparuiſſet in iudicio, & nihil op-
poſuiſſet, tunc ualeret proceſſus factus cõ
tra ipſum patronum. hæc eſt concluſio
Bar. & Ang. in l. quamuis. ff. de in ius uoc.
Secus autem eſſet ſi proceſſus eſſet factus
cõtra patronũ contumacem, uel nunciũ
uel non comparentem in iudicio: ut idẽ
determinatur per ipſos. ità ergo dicemus
in pro-

in propoſito dictum Bal. procedere quando eſt oppoſitũ cõtra perſonã libertorũ. Et per prædicta poteſt inferri ad. q. nũ
13 quid † libertus poterit teſtificari contra patronum patrono uolente? uidetur ꝙ non: quoniam reuerentia, quæ debetur expreſsè non poteſt remitti: ut ponitur in d. l. quamuis. in fi. tex. in contrarium tamen argu. ſupradictorum poteſt determinari: quia tacitè poteſt remitti illa reuerentia, quæ debetur illi patrono. ſ tacendo, non opponendo. Et † ex his etiam
14 infero, quòd quamuis filij non poſſint cõtra parentes etiam uolentes, attamen ſi pater non contradiceret, & pateretur filium teſtificari contra ſe, tale teſtimoniũ ualeret. Nec ob. l. parentes. quia poteſt reſponderi quòd filius uolens poteſt teſtificari contra patrem, ſi tamen pater uellet illud non denegat lex illa. Si tamen procederetur contra patrem abſentem uel contumacem iudex non debet recipere filios uel parentes: ut ſupra uobis dixi in prin. huius tractatus ex mente Io.
15 An. Conſequenter dubitatur † de uxore an poſſit cogi teſtificari contra maritum? Spec. in ti. de teſti. in §. j. in uerſic. quid ſi aduerſarius. dixit eam fuiſſe cogẽdam: quoniam ut uxor non teſtificetur. in cauſa mariti, hoc eſt introductum fauore ipſius litigantis cum marito: ergo ſi uelit renunciare fauori ſuo poterit.
16 Et † idem infert Spec. generaliter de quolibet domeſtico: ut poſſit cogi teſtificari contra domeſticum, quemadmodum nos dicimus aduocatum poſſe cogi teſtificari contra partem pro qua præſtat patrocinium: ut no. in l. fi. ff. eo. ti. & Io. And. in addi. ubi ſupra ex mente Iac. de Are. & Cy. in l. etiam. C. eo. concludit quòd ubi ſola eſt ratio domeſticitatis teſtis domeſticus compellitur teſtificari contra domeſticum. Si uerò ultra domeſticitatẽ ſit prohibitio propter reuerentiam, tunc non poteſt compelli teſtificari, ſicut dicimus in liberto. l. libertorum. C. eo.
17 Et † idem cum uxor debeat reuerentiam marito ſuo. xxxiij. q. v. §. ex pręmiſſis, & §. ſe. l. in alia, in fi. ff. ſol. ma. Mulier contra maritum non compellitur teſtificari. Et hoc idem tenuere But. & Bal. in d. l. etiam. Et pro hac ſententia adduci
18 tur ratio † nam ſocer & gener inuicem non cogũtur teſtificari: ut ſupra tetigi: ergo multo minus compelleretur uir & uxor. Sed hic pro declaratione prædi-
19 ctorum quæritur † quid ſi ueritas aliter haberi non poſſet, nunquid ſupradicti cõpellentur teſtificari? glo. in l. inuiti. la prima. ff. e. tenetur ꝙ ualitudinarij ſenes & alij ibi nominati non tenentur. compellũtur etiam ſi ueritas aliter haberi non poſſit, niſi uno caſu: quoniam ſunt rogati. & multo fortius eſt dicen. in alijs qui non compelluntur teſtificari ratione ſanguinis uel reuerentiæ. Bar. tamen & Bal. ex mente But. & Alber. dicunt in d. l. inuiti. gloſſ. ibidem eſſe intelligendam ut ibi illi nominati non teneantur ſi ueritas aliter apparere non poteſt. hoc eſt ad iudicium uenire: ſed iudex debet ad eos mittere officiales pro dicto eorum recipiendo facit l. ad perſonas, de iureiurando: alias enim eſſet abſurdum quòd ſenes & illi ualitudinarij non teſtificarentur, pro quo hodie eſt inducta decretalis ſi qui. eo. ti. de teſti. quę determinat eos eſſe ad mitten. ut teſtificẽtur. quod tamen eſt intelligendum in cauſa ciuili. in criminali autem, ſunt examinandi in præſentia iudicis, nec eſt aliquis mittendus ad ipſos, autentica apud eloquentiſſimum. C. de fid. inſtrumentorum. Et hoc ultimum fuit ex mente Inn. & Hoſti. & But. in d. c. ſi qui. per hoc tamen non eſt declaratum quid de alijs, qui non compelluntur regulariter ratione ſanguinis. Specu. in tit. de teſtibus. uer. nunquid frater. dicit ex mente Hoſti. in ſumma quòd omnes qui regulariter non compellũtur teſtificari, inter quos principaliter eſt frater, poſſunt compelli teſtificari ſi ueritas aliter haberi non poteſt. Idem tenent Io. And. in addi. ubi ſupra ex mente Guido. de Suzaria. & idem erit ſecundum eum in his, qui ponuntur in. l. lege Iulia. ff. eo.
20 Excipit † tamen ipſe Io. An. ex mente Guido. de Suza. libertum. l. libertorum. C. eo. & ſocerum, qui habetur loco parẽtis. l. quia. ff. ſolu. mat. Et ſic habetis no

tare ſecundum hos Doc. quòd etiam ubi
ueritas aliter haberi non poſſit libertus,
filius,& gener non compelluntur teſtifi-
cari contra ſuos. Alb.in d.l. inuiti. eo.tit.
refert opi.But.diſtinguentis. Quidam
21 † repelluntur ex uilitate perſonæ, & iſti
admittuntur in defectum quando ueri-
tas aliter haberi nequeat.l. ob carmen.§.
ſi ea.ff.eo.ti.Idem ſi uitio ſui quis prohi-
betur à teſtificatione. l. quoniam. C. de
22 hære. Quidam † excuſantur fauore pu-
blico,ut ſunt magiſtratus,& tales compel
luntur ſi publica utilitas ſuaſerit eos co-
gi in defectum.l. ut gradatim. §. quoties.
ff.de mu.& ho.facit c.cum à nobis. & cap.
23 dilecto.e.ti. Quidam † excuſantur pri
uilegio proprio, ut ſenes, & ualetudina-
rij,& tales non compelluntur uenire co-
ram iudice in defectum, ſed iudex debet
mittere ad eos recipiendos: & hanc ſen-
tentiam But.ſequitur Alb. & generaliter
communis eſt ſententia, maximè & cano-
24 niſtarum † quòd ubi ueritas aliter appa-
rere non poteſt, priuilegiati compellun-
tur teſtificari:ut in cap.primo,& in c.cum
præuenit. de teſtibus cog. mouentur illa
conſideratione: quia ubi ueritas aliter
nequit apparere, peccatum eſt celare ue-
ritatem.undecima.q.iij. ſi quis. & c. quiſ-
quis.ideo ad tollendum peccatum ueri-
tas debet liquere. Sed dubitatur hic
25 † cui incumbit onus probandi quòd ue-
ritas aliter non poteſt apparere. But.
tangit hanc.q.in c. ſuper eo. de teſti. cog.
refert quoſdam tenere quòd teſtis exci-
piens ueritatem aliter poſſe apparere de
bet illud probare duplici ratione. Prima:
quia hæc eſt exceptio fundans intentio-
nem excipiētis, unde probare debet.l. in
exceptionibus. ff. de except. Secunda:
quia ipſe affirmat, & aduerſarius negat,
ideo affirmanti incumbit onus proban-
di.Butri.idem dixit hoc procedere in ci-
uili,niſi fortè eſſet clericus: qui ob reue-
rentiam iuramenti non uellet iurare. ſed
hoc procedit in alio caſu de quo infra di
cam. In criminali uerò actor debet ꝓ
bare, & hæc ſententia uidetur mihi uera
26 † quia potentius eſt ius procedens à di-
ſpoſitione communi quam a diſpenſatiõ
ne priuilegiati. l. eius militis. §. militia
miſſus.de re mil. Sed ille qui uult teſtē
compellere nititur iure communi, & ad-
uerſarius iure priuilegiati, ideo fundan-
ti ſe ſuper priuilegio incumbit onus pro-
27 bandi. Sed ulterius dubitatur † pro
declaratione prædictorum, an celare ue-
ritatem ſit peccatum? But.in d.c.j.de te-
ſti.co.uidetur concludere ex mente quo-
rundam primo quòd aſſumpto officio te-
ſtificandi tacens ueritatem incurrit mor
tale: quia iurat plenè dicere ueritatem:
ut no.per glo in c.fraternitatis de teſtib.
pro hoc optime.c. dilecti, de accuſa.ſic
no.gloſſ.ſecūdum eum.xx.q. ij.c.ne quis
facit.xj.q.iij.ſi quis metu. Hoc tamen
dictum primum But. intelligitur proce-
dere quando teſtis iuraſſet dicere uerita-
tem ſuper his de quibus eſſet interroga-
tus:uel etiam iuraſſet ſimpliciter. de quo
in d.c.fraternitatis. Si autem non fue-
rit aſſumptum officium teſtificandi, tunc
ſi tacet ueritatem ut aliquid conſequa-
tur, adhuc peccat.xx.q.v. ne quis, quia
hoc eſt mendacium.l.præſcriptione.C.ſi
contra ius uel utilitatem publicam. Si
autem tacet ueritatem:quia non uult al-
teri prodeſſe nec nocere, tunc ſi ueritas
aliter haberi non pōt mortaliter peccat.
Idem ſi aliter ſciri poteſt, ſed credit per
alium non poſſe ſciri. Si autem credit
ſciri per alium & reuelari tacendo uerita
tem non peccat mortaliter. Et hæc ue
ra ſunt ſecundum But. quando tacet in
damnum alterius. ſecus ſi in commodum
unius, & non ad commodum alterius ut
no.in c.dilectorū eo.ti.niſi tacuerit odio
uel corruptione: quia tunc peccat morta
liter: ut in d.c.j.de teſti. cogen. Quæ
omnia etiam procedunt in perſonis priui
28 legiatis illa conſideratione † quoniam
nec princeps per priuilegium, nec con-
ſuetudo, nec pietas excuſat à peccato.c.
ſi.de conſue.& in c.ſuper eo.de uſu. Eſt
29 † tamen differētia inter priuilegiatum
& non priuilegiatum. nam priuilegiatus
non compellitur teſtificari niſi ubi ueri-
tas aliter apparere nequit. Cæteri uero
nō priuilegiati indiſtinctè cōpellūtur te-
ſtificari,etiā ſi ueritas aliter poteſt appa-
rere

rere ſecũdũ Hoſti.& But.& in d.c.ſup eo.
30 Notandum eſt etiam † quòd licet ſit peccatum celare ueritatem in ciuili; in criminali tamẽ non eſt peccatum: ut no. Spe.in §.qualiter. uer. & no.ut etiam no. Canoniſtæ in c. j. de teſti. cog. & ibi per
31 But. Conſequenter dubitatur an † uxor cogatur teſtificari contra uirum, Spec. in ti.de teſti.in §.j.uer.ſed nunquid.uidetur tenere quòd ſic:ar. in l.nouum.§. hoc edi cto.ff.de ta.exhi. & in l.quoniam.C.eod. tit. clarius tenuit in d.§.qualiter. uerſi.& not.ubi generaliter dixit, quòd hi qui nõ compellũtur regulariter teſtificari, compelluntur tamen quando ueritas aliter haberi non poteſt, etiam ergo compellitur uxor. Sed contra hanc ſententiam Spec. facit quod heri dixi uobis ex mente Io.An.& Gui. ſ.libertum non compelli etiam ubi ueritas haberi non poteſt, propter reuerentiam quam debet patrono: ergo idem erit dicendũ in uxore quæ debet reuerentiam marito, ut dixi. Et ideo fortè melius eſt tenere ſententiam Spec. quòd ubi ueritas aliter haberi non poteſt, uxor compellitur teſtificari, etiã libertus, eadem ratione, & quod plus eſt, filius contra patrem quando ibi ueritas aliter haberi non poteſt, uerſatur peccatum mortale tacendo ueritatem, & propter maritum, patronum uel parentem non eſt incurrendum peccatum mortale,
32 † quoniam anima cunctis rebus præferenda eſt,l.ſancimus.de ſacroſan.ecc.& l. Deo uobis.C.de epiſ. & cle. pro hoc etiã facit generalitas doctorum dicẽtium teſtes priuilegiatos compelli generaliter, quando ueritas aliter habetur nequit.
33 Sed quid erit † de clerico? breuiter dicatis eum regulariter non compelli teſtificari.c.quanquam.xvij.q.ij.niſi in ſubſidium probationum:ut no. gl. in c.ſuper
34 eo.de teſti.cog. Imo † nec clerici debent eſſe teſtes:ut d.c. quanquã:quia non eſt officium eis competens, in teſtamẽtis tamen poteſt adhiberi teſtis.c.relatum.& c.cum eſſes.de teſta. Demum pro concluſione totius partis de qua agitur concluduntur quatuor caſus ex mente Io. Cald.Io.And.& Ant.de Butrio.in c.dilectorum. de teſtib. cogen. quandoque ciuiliter pro cauſa ciuili, & hi teſtes regulariter compelluntur tam de iure ciuili,
35 quam canonico. Fallit † in perſonis priuilegiatis,de quibus dixi quæ non cõpellũtur, niſi ueritas aliter adhiberi non poſſet, de quibus perſonis ponitur. 4. q. 3.§.itẽ in criminali.& uer. ſe. Et idem eſt in clerico, ut ſupra dixi. & hoc modo eſt intelligendum quod ponitur in c. ſi
36 qui.eo. ti. de teſti. Secundus † caſus eſt quando agitur ciuiliter de crimine.& idem dicatis quòd in caſu præcedenti. c. ſuper his.& c.peruenit, el ij.de teſti.co.
37 Tertius † caſus eſt quando agitur criminaliter de crimine. Et tunc ſi agatur ad pœnam pecuniariam imponendam per ſtatuta, uel etiam corporalem, tunc compelluntur coram iudice ſeculari. c. ſuper eo.in fi. de teſti.cog.niſi ſint priuilegiati.

Et eſt no, quòd in criminali doct. nolunt indiſtinctè priuilegiatos nõ compelli, non habita diſtinctione an ueritas poſſit apparere uel nõ: quia de hoc minimè uerbum faciunt: & poteſt eſſe ratio: quoniam in ciuilibus ideo compellitur quando ueritas aliter non poteſt haberi: quia celare ueritatem eſt peccatum in ciuilibus, quæ ratio omni modo ceſſat in cri-
38 minalibus: quoniam tunc † non eſt peccatum ut ſupra ſtatim uobis dixi. Clerici autem ſecundum prædictos doc.nõ compelluntur etiam coram iudice qui eſt de temporali iuriſdictione eccleſiæ quæ teſtificando in criminalibus incurrerent irregularitatem.xxiij.q.viij.c.his à quibus. c.ſententiam ne clerici uel mona.facit xj. q.j.c.teſtimonium.Et ſubijcit pulcre But. in d.c.dilectorum.honeſtum eſſe hoc ca-
39 ſu etiam † non cogi laicum qui tenderet ad clericatum.quod eſt notan. Si uero
40 † de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad pœnam depoſitionis uel ſuſpenſionis uel aliam, tunc teſtes cõpelluntur ſecundũ Hoſti.& But. Quar-
41 tus † eſt caſus quando agitur de crimine per uiam exceptionis: ut quia oppo.cõtra teſtem uel procuratorem q. eſt criminoſus: uel in alijs ſimilibus. Et tunc ſi propter exceptionem quæ opponitur nõ

 punitur,

punitur, prout eſt quando opponitur cõtra teſtem uel procuratorem: ut.c.ij.de or.cog.tunc non compelluntur teſtes teſtificari propter odium talis reprobationis ex qua ſola infamia ſequitur, ut d.c. dilectorum. Et hoc uerum niſi parti faciat magnum præiudicium ſecundum Hoſti. quo caſu compelluntur:ut c.cum contra.eo ti. de teſti.co. Item & hoc uerum niſi conſtaret ꝙ ſubtraherẽt odio uel timore ſecundum prædictos, facit c. ſuper eo. de teſti. cog. Si autem crimen deductum in exceptionem puniretur, tũc dicatis teſtes compelli per ſupradicta. Et ita diſtinxerunt prædicti Doc.in d.c. dilectorum. Videtur tamen eſſe addẽdum huic diſtinctioni ſcilicet ut in deli-
42 ctis † de iure canonico non compellun tur niſi timore alterius partis conſtiterit iudici teſtem eſſe reuocatum à teſtimonio ferendo: ut in dicto c.ſuper eo.pro-
43 pterea dicit Inn.in d.c.ſuper eo.teſtẽ† cõpelli in cauſa criminali ſi timore uel aliter ſi malitioſe ſubtraxit à teſtificando ex inſtinctu partis aduerſæ ut in c.peruenit.de teſti.co.el.j.ſecus ſi amore tãtum, & hoc etiam tenuerunt Pe.& Abbas in d.c.ſuper eo.de iure uero ciuili ſemper compelluntur tam in ciuili quàm in criminali ut ſupra dictum eſt:ut l.quoniam.
44 C.eo.ti. Sed hic dubitatur † qualiter dicemus teſtem deponere inuitum & nõ coactum Ia.de Bel. in auc.§.pe. dicit ꝙ quanquam teſtis ſit citatus, ſi tamen non allegauerit defenſionem uel excuſationem ſuam, tunc dicitur deponere uoluntariè. Secus ſi allegauerit excuſationem, & iudex eum compellat: ar.in l.ſi filius.ff.ad Maced.& idem tenuit Bar.in l.
45 libellorum.C.eo.titu.Sed hic † dubitatur de notabili.q.teſtis iurauit non teſtificari, Nunquid dicemus eum compelli ad teſtificandum? Spe.in ti. de teſtibus uer.ſed quid ſi quis. dicit ꝙ hoc iuramentum eſt temerarium, & habet inducere peccatum mortale ex quo agitur de ueritate celanda.xj.q.iij.quiſquis, & ideo poterit contrauenire huic iuramẽto etiam propria auctoritate.c.ſicut noſtris, de iureiurando. & no.in c.intimauit.eo.ti.de teſti. Aliqui tamen tenuerunt ꝙ non poſſit contrauenire propria auctoritate, ſed ſit neceſſarium impetrare auctoritatem ſuperioris. Laurentius in c.peruenit.de teſti.cog.uoluit ut teſtis ſolum cõpelleretur ad oſtenden. fraudem qua ſe aſtrinxit ad iuran. & ea detecta habetur pro dicto contra ſtringentem, & dicitur contra eum probare. gloſſ. tamen in d.c. peruenit. uidetur ſentire ꝙ poſſit compelli non obſtante iuramento deponere ſuper principali negocio: quoniã hoc iuramentum non eſt obligatorium ex quo eſt contra bonos mores: ut in regulis iuris non eſt obligatorium.de reg.iur.in vj. & hæc opi.uidetur ueriſſima, & *hoc idem* uidetur tenere Alber.in l.ſi quando.C. e. ti. Amplius dixit Spe.in uer.de quo
46 ſupra † ꝙ ſi unus teſtis iurauit non teſtificari, & poſtea deponat compulſus, ꝙ tunc licet non plenè probet, tamen dictũ ſuum ualet ad ſemiplenam probationem & iuramenti delationem in ſupplementum probationis.quod eſt no. Sed con
47 tra prædicta fortiter oppo. quia † periurus repellitur quandocunque à teſtificando: ut in c.teſtimonio.c.ti.ergo ex quo iſte deponens incurrit periuriũ eius dictum non ualebit, & ideo fortè tutius eſt tenere ꝙ teſtis abſoluatur à tali iuramento: & erit utile parti pro qua deponit ipſe teſtis: quia ſibi maior fides
48 adhibebitur. Sed † quem dicemus cõpellere teſtem ad teſtificandum? concludite primo, quòd ſi erit iudex ordinarius qui habeat teſtes in iuriſdictione ſua, tũc cogi poterit compellere.& no. Spe.in ti. de teſtibus.uer.ſed quis cogetur. Idem
49 † erit ſi teſtis erit de iuriſdictione iudicis, & uocatus comparet corã iudice, nã tunc ex quo comparuit coram eo poterit cogi à iudice ordinario & etiam puniri
50 ſecundũ Spe. Si uero † teſtes ſint extra iuriſdictionẽ iudicis ordinarij, tũc iudex ordinarius debet ſcribere iudici illius iuriſdictionis ubi teſtes degunt, ut eos teſtes compellat ad teſtifican.l.iudices.C. de fi.inſtru. Et hoc ſi cauſa erat ciuilis
51 † ſi autem eſſet criminalis non ſolet fieri commiſſio receptionis teſtium: ut in auc.

auc.apud eloquētiſſimum.C.de fi.inſtru. Et ſecundū Cy.ibidem, ſi aliter fieri non poſſet quominus committeretur receptio teſtium. Quod tamen dictum reprę hendunt Nico. & Bal. ibidem: quoniam ueritas per hoc perire non debet. Præte-
52 rea uidemus † q̧ in cauſa abſentiæ merum & miſtum imperium poteſt delegari.l.j.§.j.ff. de off.eius cui man. iure. Et hoc uidetur uerius. Vnde concludit e q̧ ſi poſſunt haberi teſtes in cauſa criminali non eſt committenda receptio teſtium d.auc. apud eloquentiſſimum. Si autē ullo pacto haberi non poſſunt, tunc eſt cō
53 mittenda receptio teſtium. † Delegatus autem Papæ uel principis cui cauſa committitur cum clauſula teſtes ſi ſe ſub traxerint compellas, poteſt quemlibet compellere. Amplius dicit Specu. in
54 d.§.ſi quis † q̧ ſi illa clauſula non eſſet appoſita nihilominus delegatus poſſet cogere quoſcunque teſtes dicere ueritatatem, nam ex quo iuriſdictio eſt ſibi delegata, omnia intelliguntur ſibi conceſſa ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt.c.præterea.de of.dele.& l.ea qui.ff.
55 de iuriſd.om.iu. Finaliter † uidendum eſt de arbitro. Alber.in d.l.ſi quando.C. eo.ti.dicit arbitrum non poſſe cogere teſtes ad teſtificandum, ſed ordinarius eos compellet qui cogit arbitrum pronunciare.l.Labeo.§.j.ff.de arbi.Et poterit com-
56 pelli ſecundum Alber. etiam † uiator qui eſt in itinere etiam ad teſtificādum. Non tamen ſunt teſtes compellendi per miſſionem in carcerem prout faciūt quidam iudices imperiti. Sed debent compelli ſi ſunt clerici per cenſuram eccleſiaſticam, ſi ſunt laici per impulſionem uel captis pignoribus.ar.in l.j.ff.ſi quis ius di. non ob. & hæc forma traditur per Spe. in d.§.de teſti.eo.ti.de teſti. Et hæc quo ad ſecundam partem principalem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis quando producitur neceſſaria eſt citatio partis contra quam producitur, & eius præſentia uel contumatia.*

2 *Citationis ſolemnitate præfata omiſſa nil ualet quod geritur ſi tamen citatus iuſto impedimento uenire non poteſt, & teſtes recipiuntur, teſtium productio non ualet.*

3 *Cauſa ubi ardua eſt, non tenetur dominus per procuratorem comparere, & ſi domi nus citatus iuſto impedimento uenire non poteſt, non ualet quod geritur.*

4 *Sententia reuocatur cum citatus de legitimo impedimento docet.*

5 *Iudicis monitio uim citationis habet.*

6 *Citari an debeat pars ad articulos dandos, uel corrigendos.*

Et quid ſi præceſſit citatio ad omnes actus, num 9.

7 *In interlocutoriis pars eſt citanda.*

8 *Interlocutoria abſente parte ferri poteſt, licet non per contumaciam.*

10 *Dominus ſi procuratorem conſtituit in iudicio, & procurator ſit litem conteſtatus, an ſi dominus citatus ſit ad uidendum produci teſtes, talis citatio ualeat.*

11 *Dominus licet conſtituat procuratorem, cauſa tamen dicitur propria ipſius domini, & ad eum cauſæ commodum & incommodum ſpectat, iuratque de calumnia, & opponit exceptiones, & poſtea in eum fit executio.*

Declaratio ad capitulum ii. §.alias de teſti.

12 *Dominus inuito procuratore non poteſt in ſe litem aſſumere, & quòd procurator ipſe damnandus eſt.*

13 *Procuratoris perſona regulariter inſpicitur in his quæ pertinent ad litis ordinationem, ſicus in reſpicientibus peremptionem uel deciſionem, quia tum perſona ipſius domini inſpicitur.*

14 *Dominus non cogitur inuitus comparere niſi ex cauſa.*

15 *Procurator licet ſit dominus inſtantiæ directo, tamen dominus utiliter poteſt uti iure inſtantiæ ſine ceſſione, & ſufficit procuratorem domino non contradicere.*

16 *Domino præſente ſi lata eſt ſententia, & non apparet quòd eo præſente ad hoc ſiquidē fuit citatus ad audiendam ſententiam, uel teſtes producendos, ad hunc effectum præſens cenſetur, ad quem citatus fuit.*

17 *Stipulatio præſumitur interueniſſe, ſi quis pro fideiuſſore ſe aſcribi patitur.*

Actor

18 *Actor uel reus nunquam aliquod incommodum pati debet, ex procuratoris conſtitutione.*

19 *Procurator habens mandatum ad producendum teſtes uel articulos, & non ad totam cauſam, non dicitur producere articulos & teſtes, ſed ipſe dominus.*

20 *Procurator ſi procuratorio nomine recipit in his, quæ non poſſunt in alium transferre, ut in feudo, & uſufructu, incontinenti acquiritur totum domino, nec ab ipſo procuratore neceſſaria eſt ceſſio.*

21 *Procuratores duo ſi conſtituti ſunt inſolidum, ita quod occupantis non ſit melior conditio, & unus eſt litem conteſtatus: & alter teſtes produxit, an atteſtationes ualeant.*

22 *Litigare cum pluribus procuratoribus quis non compellitur.*

23 *Teſtis an citari debeat.*

24 *Monitio facta teſti per iudicem, habet uim citationis.*

25 *Dictum teſtis non citati nec admoniti, in præſentia partis & iudicis, deponentis ualet.*

26 *Iudex quid aſſignet certum teſtimonium ad producendum teſtes, an ſufficiat.*

27 *Teſtis ſe ingerens ſuſpectus præſumitur.*

28 *Teſtis per partem productus præſumitur non ſponte deponere, ſed a parte ſtimulatus.*

29 *Teſtis epiſcopus, an neceſſario citari debeat.*

30 *Teſtes nolentes in iudicio teſtificari, num inuiti teſtificari compellantur, & eo caſu procedit citatio, non tamen neceſſe eſt ut citationem peremptoriam recipiant.*

31 *Teſtis ut mulctari debeat, quia non uult teſtificari, talis citatio requiritur per quam teſtis de contumacia conuincatur.*

32 *Teſtes qui inuiti non coguntur, ſi fuerint coacti uenire in iudicium, & non fuerunt coacti teſtificari, ſed ſponte depoſuerunt, an probent.*

33 *Aſſignato termino decem dierum, ad probandum, an teſtes pendente termino produci poſſint abſque alia citatione partis, contra quam producuntur.*

34 *Citatio ad cauſam cuius importantiæ ſit.*

35 *Citatio partis an neceſſaria ſit, cum per inquiſitionem proceditur, & teſtes recipiuntur.*

Intellectus ad textum inſt. de publi. iudic. in prin. & num. 36. cum ſeq.

36 *Inquiſitio ſuccedit in locum accuſationis, & eiuſdem eſt naturæ, cuius eſt actio.*

37 *Intellectus ad dictum* Innocentii *in c. fin. de purg. canon.*

38 *Citatio partis neceſſaria eſt, cum per accuſationem proceditur.*

39 *Iudicii ordo non requiritur, ubi per inquiſitionem proceditur.*

40 *Iudex an interloqui poſſit parte non citata, ubi eſt quæſtio de iure, an ſtatutum teneat uel conſuetudo.*

41 *Partis præſentia non eſt neceſſaria, ubicunque iudex ex mero officio & motu proprio aliquid facit.*

42 *Iudex informationem recipere poteſt de notorio & fama in camera ſua nemine citato.*

43 *Teſtes recepti ad ſimplicem informationem nunquam probant in proceſſu qui ſequitur, quando recepti non ſunt lite conteſtata & aliquo ordine ſeruato.*

44 *Iudex procedens ex ſuo officio publicatis atteſtationibus poteſt ſuper eiſdem capitulis & atteſtationibus iterato alios teſtes producere.*

45 *Teſtis examinatus qui non debuit examinari uel examinatus minus ſolenniter, an fidem faciat.*

46 *Præſumptio qualis qualis quot effectus operetur.*

47 *Inimicitia ſuperueniens facto ipſius contra quem producitur teſtis, non habet omnino repellere teſtem, ſed iudici committitur.*

48 *Teſtis conditio licet inſpiciatur tempore quo depoſuit, hoc non procedit, quando teſtis ſuam conditionem mutauit in fraudem teſtimonii ferendi.*

49 *Iuramentum teſtium die feriata deferri non poteſt, & tali iuramento quatuor interuenire ſolent, uidelicet quod teſtis dicet ueritatem iudici, uel cui ipſe iudex commiſerit, quam nouerit ſuper re, ſuper qua iurat, & quod nullam interſeret falſitatem, & quod pro utraque parte diceret ueritatem, quam ſcit, & ſine interro-*

interrogatus fuerit, ſiue non, & quòd nec pretio, nec timore, amore, uel odio, ſeu pro alio commodo teſtimonium dicet.

50 Teſtis iurare debet cum manibus tactis ſcripturis.

51 Teſtis an præſumatur, quòd iurauerit tactis ſcripturis cum manibus, ſi notarius dicat talis teſtis iuratus depoſuit.

52 Acta iudicis præſumptionem pro ſe habent quo ad ſolemnitatem & ueritatem.

53 Teſtis iurans non debet iurare ſub iſta forma, Iuro per iſta ſancta Dei euangelia, ſi ſcriptura illa euangelia non ſint.

54 Practica euitandi periuria in iuramentis teſtium.

55 Iudex nec partes petere debent quod teſtes iurare debent de ueritate tantũ ſuper articulis datis, quoniam teſtis iuratus ſuper uno articulo non probat ſuper alio.

56 Teſtes non debent iurare niſi ſuper eo ſuper quo pars ipſos producit, niſi in caſibus, in quibus iudex poteſt teſtem ex officio examinare.

57 Teſtes examinari non debent, ſuper articulo ſuper quo non ſunt producti, & ſi inductus teſtis, & iuratus ſuper uno articulo deponat, ſuper alio non probat, niſi ſuper dependentibus & connexis, ut ſuper loco & tempore.

58 Teſtis ſi iurauit ſimpliciter dicere ueritatẽ, an idem ſit, ac ſi iuraſſet dicere ueritatem ſuper tota cauſa.

59 Cauſa limitata limitatum parit effectum.

60 Teſtis ſi iurauit dicere ueritatem ſuper tota cauſa & ſimpliciter, dicens ſuper certis articulis, an impediatur pars producere eundem ſuper aliis articulis, & quid ſi fuiſſet interrogatus etiam ſuper aliis, & dixiſſet nihil ſcire.

61 Indefinita locutio æquipollet uniuerſitati.

62 Teſtis dicens falſum in uno, an in totũm reprobetur, & quid ſi illa falſitas non tangit negotium de quo agitur.

Quid ſi per errorem uel ignorantiam deponat falſum.

63 Imperator facere non poteſt, quòd dictum teſtis falſum in uno, ualeat in eo quod uerum dixit.

64 Dicentes principem non poſſe dominium alterius auferre, mentiuntur.

65 Teſtimonium teſtis deponentis ante iuramentum, & poſtea iurantis, an ualeat.

66 Ea quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus iudiciarii, non poſſunt de partium conſenſu remitti.

67 Intellectus ad l. pri. §. quoties ff. de ui & ui. arm.

68 Teſtis qui ſemel depoſuit ſuper uno articulo, an ſi iterum producitur in alia cauſa ſuper eodem articulo, ſufficit dicere, dico me modo ſcire quantum dixi in alia, uel dico ut dixi in alia cauſa.

69 Teſti non ſufficit deponere per relationem ad acta, & non implicitè ſed ſpecificè, ſicut interrogatur ſpecificè.

70 Teſti qui non recordatur ut depoſuit, datur terminus ad clare reſpondendum.

71 Teſtis an teſtimonium ſuum poſſit in ſcriptis deponere, & num. 73.

72 Iudex uiuam uocem teſtis audire debet, & qua conſtantia deponat.

74 Teſtimonium teſtis qui dictum ſuum ſcripſit, & poſtea legit, probat.

75 Teſtis iuramentum non eſt de ſubſtantia & remitti poteſt, quod tamen fallit in cauſa matrimoniali.

76 Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur de falſo.

77 Teſtimonium teſtis qui iurauit die iuridica, & depoſuit die feriata, an ualeat.

78 Actus iudiciarius die feriata exerceri non poteſt.

79 Terminus ſi ſtatutus ſit parti ad probandum, & iurent teſtes infra terminum, deponantque poſt terminum, an ualeat eorum depoſitio.

80 Quid ſi datus eſt terminus ad producẽdum, & probatum habendum.

81 Quid ſi teſtis iurauit ſed nondum articuli ſunt parati, uel interrogatoria danda teſtibus.

82 Teſtes in iudicio exhibendi ſunt ſumptibus producentis moderandis iudicis arbitrio, non ſolum in ueniendo, ſed etiam in redeundo.

83 Teſti an uectura equorum ſolui debeat.

84 Teſti an expenſæ ſoluendæ ſint habita ratione expenſarum, quas in domo feciſſet.

85 Teſti qui amiſit operas, uel incurrit damnum quòd negociis ſuperesse non potuit,

an

an producẽs expenſas reſarcire teneatur.
86 Intellectus ad l. ſancimus C. de iudi.
87 Priuilegia cum iniuria alterius non intelliguntur.
88 Lis quod conteſtata ſit, an requiratur in teſtibus producendis.
89 Articuli ſuper quibus producuntur teſtes, quomodo formentur, & num. 96.
90 Teſtis an deponere poſſit ſuper libello, licet articuli non ſint formati.
91 Articuli quare inſtituti ſint.
92 Articuli formandi non ſunt diſiunctiuè, niſi ubi agitur de facto, & ignorantia probabilis eſt.
93 Teſtis quando ſuper articulis omiſsis poſſit examinari.
94 Accuſator qui formauit duos articulos, unũ ſuper crimine commiſſo, alium ſuper fama, & teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo, & nihil plus ſcire dixerunt, an petere poſsit, ut iterum poſt publicationem teſtes examinentur, quia ſuper fama interrogati non fuerunt.
95 Teſtis obſcurus iterum examinari poteſt.
97 Articuli impertinentes & inutiles admitti non debent.
98 Probari non debent quæcunque uult actor uel reus, ſed ſolum ad cauſam facientia.
69 Iudex diſcutere debet, an probatio ſit admittenda uel ne.
100 Articuli ſi obſcuri ſunt, uel longam recipiũt diſputationem, debere a iudice admitti ſaluo iure impertinentium.
101 Iudex dubius an debet articulos admittere uel reucerere tanquam impertinentes, quid agere debent.
102 Articulorum copia ei dari debet contra quem producuntur: Copia uero interrogatoriũ producenti teſtes non datur.
103 Teſtium productio ex quibus cauſis impediatur, & de eorum publicatione.
104 Teſtium productio propter numerum ſufficientem teſtium impeditur, & de hoc numero iudicis arbitrio relinquitur.
105 Renunciatio teſtium an præcludat uiam producendi quando eorum dicta non ſunt publicata, uel ſi publicata ſunt, pars dicta teſtium non didicit.
106 Teſtes produci non poſſunt de iure communi, ſi in aliquo articulo ſpecialiter eis renunciatum eſt, & quid ſi aliqua iuſta cauſa appareat.
107 Teſtium ſola publicatio non impedit productionem aliorum teſtium, ubi quis teſtificata non didicit, niſi renunciaſſet.
108 Teſtes poſt publicatas atteſtationes produci poſſunt etiam ſuper capitulis ſuper directo contrariis. Quando cum teſtibus producitur inſtrumentum probationem teſtium coadiuuans.
109 Statutum licet aliquid probari per teſtes prohibeat, non prohibet probationes per inſtrumentum & teſtes.
110 Conſuetudo quod publicatis atteſtationibus poſsint teſtes produci, an ualeat.
111 Teſtium receptio an nulla ſit, quia non rectè recepti, & quando teſtium productionem impedire habeat.
112 Teſtes antiqui uel noui, an recipi poſſint in cauſa appellationis ſuper his articulis ſuper quibus publicatio facta eſt in principali.
Intellectus ad §. qui uero multi in Aut. de teſti.
Intellectus ad l. per hanc C. de temp. appell. num. 118. & 122.
113 Intellectus ad l. per eos C. de appell. & nume. 118.
Intellectus ad Clementinam ii. de teſti.
114 Teſtes produci poſsunt ſuper articulis de directo contrariis, ſed in directo, quibus probatis reprobatio atteſtationum ſequitur.
115 Ius canonicum ubicunque ſtatuit aliquid quod ſit rigoroſum, & ius ciuile aliud ſtatuit quod ſumma nitatur æquitate ius ciuile iuri canonico eſt præferendum.
116 Dies quando incipiat de iure canonico, & quando de iure ciuili.
117 Clericus iurans dare infra diem, an elapſo ueſpere non dando periurus ſit.
119 Inſtantia uariata uariatur & finis agendi.
120 Teſtes quando dicantur directè contrarii, & quando indirectè.
121 Articulus nouus qualiter cognoſcatur.
123 Teſtes ſuper articulo directè contrario produ cere licet, etiã publicatis atteſtationibus: quando allegatur falſitas cum corruptione.
124 Quid ſi quis uellet teſtes reprobare, & ſuos primos teſtes confirmare.

Articulos

125 *Articulus directè contrarius non admittitur ad reprobandum teſtes reprobatorios niſi eligetur falſitas.*

126 *Teſtes quis reprobare poteſt poſt publicatas atteſtationes, quando antea contra illos teſtes proteſtatus fuerat.*

127 *Productio fieri poteſt publicatis atteſtationibus, quando quis uult reprobare ſimul atteſtationes teſtium, & eorum dicta.*

128 *Teſtes an quis producere poſſit etiam publicatis atteſtationibus. ſuper articulo tituli ſi non articulaui de præſcriptione, ſed de poſſeſſione decem annorum; & poſtea de titulo articulauit.*

129 *Publicatis atteſtationibus, ubicunque quis uult articulum producere qui inhæreat de neceſſitate facti, & probationis in articulo atteſtationum publicatarum, tunc non licet talem articulum probare: ſecus ſi non ſit de neceſſitate probationis, ſed facti tantum.*

130 *Quid ſi in articulis actor appoſuit clauſulam ſolitam apponi, ſcilicet non aſtringens ſe ad probandum, niſi ea quæ ad fundamentum intentionis ſuæ ſufficiunt.*

131 *Teſtes an poſſint produci publicatis atteſtationibus in his caſibus in quibus ſententia in rem iudicatam non tranſit, prout eſt in matrimonio.*

132 *Sententia quæ fertur per peritos in arte nunquam tranſit in rem iudicatam, ideo publicatis atteſtationibus poſſunt tali teſtes produci.*

133 *Didiciſſe teſtificata quis dicitur, quando perfectè didicit: quod plenariè legit atteſtationes, & potuit deliberare: ſecus ſi tranſitoriè.*

42 CAP. VII.

VIDENDVM eſt nunc principaliter de ſolennitatibus quæ requiruntur in teſtibus producendis. Primum † requiritur
1 partis contra quam producitur citatio. Eſt enim neceſſaria partis præſentia uel
contumacia.c. in nomine domini. eo.ti.
de teſti.& l.ſi quando.C.eo.ti. & in auct.
e.§.ſancimus. & §.penul.facit.l. iudices
C.de fi. inſtrumen. Et ſi hæc ſolemnitas citationis fuerit omiſſa nil ualet
2 quod geſtum eſt.d.c.ij. Si † tamen citatus iuſto impedimento uenire non poterit, tunc ſi teſtes recipiantur non ualebit teſtium productio. Nec ob.ſi dicatur partem citatam debuiſſe mittere procuratorem ad allegan.abſentiam, uel ad
3 uidendum produci teſtes † quoniam ubi cauſa eſt ardua quis non tenetur per procuratorem comparere.c. querelam, ubi tex.ſing. extra de procu.& ita reſpondet Imo.in d.c.ij. quem alij ſequuntur.
4 Pro hoc etiam facit † quia ſententia reuocatur ſi citatus docuerit de legitimo impedimento.c.cum Bertholdus, de re iudi.l.ſi finita.§.ſi forte.ff.de damn.infec. & hoc etiam ſenſit gloſſ.in d.c.ij. No-
5 tandum tamen eſt † quòd monitio iudicis habet uim citationis ut in d.c.ij.& l. ceſſante.C. quomodo & quando iudex.
6 Sed hic dubitatur † nunquid pars debeat citari ad articulos dandos uel corrigendos? domini de Rota concluſione.xc. referunt aliquos tenuiſſe quod non: quia talis actus eſt actus ipſius iudicis, nec intereſt partis aduerſæ ex quo ſuas dedit exceptiones. Referunt tamen quidam egregij domini tenuiſſe cõtrarium: quoniam huiuſmodi admiſſio articulorum eſt in-
7 terlocutoria quædam † & in interlocutorijs pars eſt citanda.c.ad petitionem, de accu.& c.ſi à iudice, de app.in vj. Et hanc opi. uidentur tenere ipſi Domini de Rota. Nec ob.ſi dicatur quod ſit inter-
8 locutoria: quoniã reſpondetur quod † interlocutoria poteſt fieri abſente parte, licet non per contumaciam: ut not.Inno.in c.
9 auditis, de procu. Et maxime † quando procedit generalis citatio ad totam cauſam, & ad omnes actus iudiciarios: Nam tunc ſecundum Inno.non erit opus alia citatione in iudicio quando proceſſit generalis citatio ad omnes actus, & hanc ultimam opi.debent prædicti domini ſeruare in curia.But.tamẽ in d.c.ij.dicit aliam opi.eſſe ueriorem, niſi præceſ-

ſiſſet generalis citatio. Nec obſtat dictum Inno. in d. c. auditis, quoniam reſpondetur illum dictum non procedere de iure: & ita eum reprobat Hoſti. in c. ex ratione, de appel. tutius eſt ad tollendum omnes opi. citari facere partem ad uidendũ produci articulos ſeu capitula, & ita uidi ſeruari. Conſequenter hic dubitatur
10 † quid ſi aliquis conſtituit procuratorẽ in iudicio, & procu. ſit litem conteſtatus, an ſi dominus fuerit citatus ad uidẽdum produci teſtes ualeat talis citatio. Lãbertus de Rampo. ut refert Bar. & Alex. in l. ſi à furioſo. ff. de re iudicata diſputauit hanc. q. & uideretur ualere citationẽ
11 † quoniam cauſa dicitur eſſe propria ipſius domini, & ad dominum ſpectat commodum, & incommodum cauſæ. l. qui ſtipendia. C. de procu. Item dominus iurat de calumnia & opponit exceptiones. c. ij. de procu. in vj. l. ſi ſuſpecta, & quod ibi no. ff. de inoffi. teſta. poſtea ſit in dominum executio. l. Plaucius. ff. de procu. ergo ex his uidetur citationem tenuiſſe. In contrarium tamen fortiter facit c. ij. §. alius, de teſti. ubi pars debet citari, ſed procu. dicitur dominus litis, ergo eſt citã-
12 dus. Itẽ † etiam dominus inuito procuratore non poteſt in ſe litẽ aſſumere. l. poſt litem. ff. de procura. & c. ij. de procu. in vj. Item procur. ipſe eſt damnandus non dominus. l. ij. C. de ſenten. & interlocu. om. iudi. Et hanc ultimam partem tenuit
13 ipſe Bar. quia † in his quæ pertinẽt ad litis ordinationem regulariter reſpicimus perſonam procuratoris: ſecus in his quæ reſpiciunt peremptionem uel deciſionem. quia reſpicimus perſonam ipſius domini: & ita loquuntur contraria in prima parte allegata Bar. in d. l. ſi a furioſo
14 tenet etiam hanc opi. quia † dominus non cogitur comparere inuitus niſi ex cauſa l. fi. C. de procu. l. j. §. niſus. ff. de procu. & ex quo eligit litigare per procuratorem non uidetur per ſe ipſum uelle litigare. Si tamen ſecundum Bar. ſponte comparuit putat Bar. quòd ualeat ſententia & teſtium productio. Idem etiam uidetur tenere Bar. in d. l. j. de ſen. & in-
15 ter l. om. iudi. † quia licet procur. ſit dominus directo ipſius inſtantiæ, dominus tamen ipſe qui eſt dominus utiliter poteſt uti iure inſtantiæ ſine ceſſione. l. in cauſæ. §. fi. ff. de procur. & ſufficit procuratorem domino non cõtradicere. l. quæ
16 omnia. ff. de procu.

16 Si † tamen præſente domino lata eſt ſententia, & non apparet quòd eo præſente: ad hoc ſi quidem fuerit citatus ad audien. ſententiam, uel teſtes producendos cenſetur eſſe præſens ad hunc effectum ad quem fuerat citatus, ſicut reſponſio refertur ad interrogata. facit etiam l. hæredes in teſtamentis. ff. de teſta. Si uero non facit citatus, ſed alias ibi præſens dominus, tunc ſi apparet quòd ſit certioratus a iudice, idem erit quod in caſu præcedenti: ar. in §. in teſtamentis.

Si non apparet de tali monitione, tũc ſi ſententia ſit lata pro eo præſumeretur ad hunc actum non fuiſſe eum præſentẽ. l. quod patitur. ff. mandati. ſi contra eum, tunc præſumeretur ſecus: ar. in l. filius. §. inuitus. ff. de procur. & cum hac ſententia Bar. tranſit Ange. in d. l. a furioſo. & But. in d. c. ij. Addit tamen Bal. unum in d. l. j quo ad hũc ultimum quòd ſi notarius ſcripſit dominum fuiſſe præſentem, tunc ualet ſententia, & multo fortius ipſorum
17 teſtium receptio. Si † uero in actis non reperitur ſcriptum, pro hoc dicit ipſe eſt l. illa notabilis cum oſtendimus. §. fi. ff. de fideiuſ. tu. ubi ſi aliquis patitur ſe aſcribi pro fideiuſſore præſumitur ſtipulatio interueniſſe. hæc ſententia communis ſupra relata nõ placet mihi in primo membro, dum uoluit non ualere teſtium productionem quando dominus eſt citatus, & non procurator: & dominus non comparuit in iudicio. Moueor illa cõ-
18 ſideratione, † quoniam actor uel reus nunquam debet pati aliquod incommodum ex conſtitutione procuratoris. l. ij. §. defendi. ff. de procu. & qui. ca. in poſ. ea. ſed hic aduerſarius pateretur incommodum ex conſtitutione procuratoris: quia ſi dominus litigaſſet in iudicio nõ fuiſſet neceſſe citari procuratorem: ergo debemus dicere hanc citationem factam de domino ualere, & tenere. Præterea ſi do-

dominus fuerit citatus,& comparet in iu
dicio ualet teſtium productio ſecundum
prædictos Doct.ergo multo magis debe-
mus dicere ualere quando dominus fuit
contumax, & noluit comparere, ne me-
lioris conditionis ſit contumax quã com
parés in iudicio. Præterea ſicut nos præ-
ſumimus conſenſum domini quãdo com
paret in iudicio, & non contradicit, ita
debemus præſumere quando eſt abſens,
& contumax propter ipſius contumaciã.
Nec obſtat ſi dicatis procuratoré eſſe
dominum litis: quoniam reſpódebo hoc
dominium non conferri ipſi procuratori
ad incommodum aduerſarij cui ſuffice-
ret ſi dominum citaſſet: quando procur.
non fuiſſet conſtitutus: ergo idem erit
quando procuratorem conſtituit. Facit
ad prædicta de contumacia. l. locum. §.
condemnato.ff.de ta.exhi. Addite præ-
dictis quod no. poſuit Bal.in d.l.j.de ſen.
19 & interlo. quòd † procurator habens
mandatum ad producendum teſtes, uel
articulos,& non ad totã cauſam, non di-
citur producere articulos, uel teſtes, ſed
dominus ipſe:quia per talem actum pro-
curator non efficitur dominus litis: & ſic
quidam modus tranſiens quo ad ipſum
procuratorem abſque eo quòd aliquid
penes eum remaneat.
20 Subiicit etiam Bald.ibidem † quòd ſi
procurator procuratoris nomine reci-
piat in his quæ non poſſunt in alium trã-
ſire: ut in feudo, uel uſufructu, in conti-
nenti acquiritur totum domino, nec eſt
neceſſaria ceſſio ab ipſo procuratore. Et
idem eſt in dote ſecũdum eum, quod eſt
21 notabile multum. Sed † hic ulterius
quæritur duo ſunt conſtituti procurato-
res inſol.ita quòd occupantis non ſit me-
lior conditio, unus eſt litem conteſtatus,
alter produxit teſtes, an ualeant atteſta-
tiones? & uidetur quòd non,quia per lit.
conte. alter eſt affectus dominus litis.
22 † Præterea quis non compellitur liti-
gare cum pluribus procuratoribus. l.j. in
fi.cum ſe.ff. de procu. Nec cauſæ continẽ-
tia diuidi debet.l.nulli.ff.de iudi.In con-
trarium facit l.j.ff.de off.procon. & l.3.ff.
de admi.tu. Facit etiam quia aduerſa-
rius uidetur conſentire, cuius conſenſu
licet ſolemnitas remitti poteſt: ar.in l.fi-
liusfa.§.ueterani.ff.de procu. But.in d.c.
ij.concludit ex mente quorũdam primo.
quòd ubi actor, & reus concordant atte-
ſtationes ualere, uel non ualere hoc eſt
indubitabile: quia regulatur ſecundum
conſenſum utriuſque. Si autem reus
uult quòd non ualeant atteſtationes,do-
minus uult quòd ualeant, tũc ſi reus fuit
præſens ualent:ar.in d.§.ueterani.ſecus ſi
fuerit abſens:ut in l.ij.de exerci. ſi autem
reus uult ualere, & dominus nõ uult,hoc
caſu exauditur reus: quia fauorabiliores
ſumus ipſis reis:& quia eſt appoſita clau-
ſula,ut non ſit melior conditio occupan-
tis. Et quædam alia uide de hoc in d.c.ij.
23 per But. Sed † nunquid teſtis debeat
citari? Bal.in §. porro. quæ ſit prima cau
ſa bene.ami. inquit quòd nullo iure caue
tur teſtes eſſe citandos, iurare enim de-
bent partibus præſentibus uel citatis. Et
eo ipſo quòd iudex defert iuramentum
24 uidetur monere ipſum teſtem. quẽ † ad-
monitio habet uim citationis. l. ceſſante.
C. quomodo, & quando iudex.
25 Idem † tenet Bal.in l. presbyteri.C.
de epiſcop. & clericis. Domini de Rota,
refert But. in d.c.ij. de teſti. dicunt uale-
re dictum teſtis non citati. nec admoniti
deponentis in pręſentia partis,& iudicis,
& pro hoc allegat quæ no. Spe.in ti.de te
26 ſte.§.qualiter † ubi ſufficit quòd iudex
aſſignet certum terminum ad producen-
dum teſtes infra quẽ eos producat, & po-
terit pars eos producere abſque alia cita
tione uel monitione: quoniam ex quo
præſens eſt præſumitur citatus: ut no. in
c.bonæ.de elec. Et hoc præſertim uerum
eſt ſecundum eos ſi in præſentia partis iu
rauerit nil opponere. Nec ob.ſecundũ
27 eos ſi dicatur † quòd eo ipſo quo teſtis
ſe ingerit officio teſtificandi uidetur eſſe
ſuſpectus:ut l.quæ omnia.ff.de procur.&
clare tenuit Specu.i.§.qualiter.uerſi.no-
lens.eo.tit. Et idem uidetur tenuiſſe qui-
dam Laurentius in Cle.ne Romani.de iu
28 reiu. quoniam † reſpondent prædicti
domini quòd eo ipſo quod producitur
per partem pręſumitur non ſponte depo-

 nere,

uere,ſed ſtimulatus a parte: ut quia præ-
ſumitur citatus ex quo uenit ſecundum
eos. & hoc poſuerunt prædicti Domini
concluſione ccccclxxij.cum qua opi.tran-
ſit But.in d.c.ij.Et ex hac opi.habetis eſſe
neceſſarium, ut teſtis citetur, ſed in du-
bio prǽſumi citatus. Alb.in l.ſed honore.
C.de epi.& cle.dicit non eſſe neceſſariũ,
ut teſtis citetur, quidquid dixerit Specu.
29 ſecundum eum in d. §. qualiter † quo-
niam ſpeciale eſt in epiſcopo, ut citari
debeat,ergo in alijs in cõtrarium eſt eius
commune. pro hoc adducitur text. cum
glo.in l.poſt legatum. & ibi Bar.& in l.li-
bertorum,& in l.iuriſiurandi.C. de teſti.
§.citati.ff.de his qui. ut indi. Propterea
dicit Alb. fruſtratoriè fit interrogatio te
ſti an ſit citatus uel ſpõte dicat: quoniam
non eſt neceſſaria citatio. Et hęc opi.Al
beri, quam tenuit Bald. uidetur uerior
de iure,licet conſuetudo ſentiat in oppo
ſitum. Nec ob.una ratio per quam moue
tur Spe. hunc teſtem haberi ſuſpectum
ex quo ſponte teſtificatur: quoniam
reſponſio ex multis tollit hanc ſuſpi-
cionem. Primo uis ipſius iuramenti:
quia non eſt uериſimile teſtem deierare.
Secundo: quia teſtis propter ueritatem
manifeſtandam poteſt ſe ultro offerre ſi-
ne ſuſpicione ut ſit locus ueritati. Ter
tio: quia uidetur ſaltem uocatus à par-
te. Quarto quoniam ſponte facit id ad
quod alias poterit compelli. ſi enim te-
ſtis poſſet euitare teſtimonium,tunc poſ
ſet cõtra eum probabiliter ſuſpicari, ſed
cum poſſit compelli ſi non uelit teſtifica
ri ſi ſpõte & nõ citatus teſtificatur,nõ per
hoc ſe uidetur ingerere, ex quo alias
poterat compelli. Notan.eſt ultra præ
30 dicta in aliquo † caſu eſſe omninò ne-
ceſſe ut teſtes citentur: quando uolunt
in iudicio teſtificari.tunc enim inuiti cõ
pelluntur teſtificari, & eo caſu præcedit
citatio:ut in l.ſi quando.C.eo.ti.non ta-
men eſt neceſſe ut teſtes recipiant perem
ptoriam citationem,ſed ſatis eſt quòd in
prima citatione compareant quãtum ad
uim teſtimonij. ſecundum Bald.in d.l. ſi
31 quando. Sed † quantum ad multan-
dum teſtem qui non uult teſtificari requi
ritur talis citatio per quam teſtis conuin
catur de contumacia, quemadmodum
nos dicimus in quolibet multando. l.j.§.
ex. hoc.ff.de uen. inſpi. pars autem ſe-
cundum Bal.peremptoria citatur ad per
emptorium actum: nam uictoria cauſæ
quæ dicitur peremptorium ipſius cauſæ
cõſiſtit in probatione licet fiat in medio
cauſæ, & idem eſt modus citandi in me-
dio qui eſt in principio & fine. pro hoc
adducit Bal.in d.l.ſi quando.glo.no.in.l.
32 poſt dictum.ff.de iudi. Sciendum † ta-
men eſt ſecũdum ipſum Bal. in d.l.ſi quã
do, quòd ſi teſtes qui inuiti non cogun-
tur fuerint coacti uenire ad iudicium, at
tamen non fuerint coacti teſtificari ſed
ſponte depoſuerint, ualet ipſorum teſti-
monium ex mente Nico. Mattha.

Quod dictum intelligemus uerum in
his teſtibus qui licet cogi nõ poſſint, ſpõ
te tamen poſſunt teſtificari: ſecus in his
qui nec inuiti coguntur nec uolentes ad
mittuntur,ut in liberto & filio:ut l.liber-
torum: & l.parentes. C.eod.ti. Sed hic
33 cadit notabilis dubitatio † quod ſi aſſi
gnatus eſt terminus. x. dierum ad pro-
bandum,an teſtes pendente termino po
terunt produci abſque alia citatione par
tis contra quam producuntur. Bal. in d.l.
ſi quando inquit quòd in qualibet parte
termini teſtes poterunt produci, ſed ta-
men eſt neceſſe partem citari ad uidendũ
iurare teſtes prout eſt caſus in d.l.ſi quã-
do. Facit glo. in cle. quamuis. de app.
Idem tacet Bar.in.l.qui ante calen. ff. de
uer.ob.tamen dicit ipſe Bal.quòd ultima
die termini quælibet pars uidetur moni-
ta ad uidẽ.iurare & produci teſtes.ita in-
quit in l.item illa de conſti.pe.nec debet
expectari ultima extremitas ipſius diei,
ſed ſufficit produci quacunq; hora ipſius
diei ſecũdũ ipſum Bal.& no.in d.Cle.quã
uis. aduocati tamen ſecundum Bal. ſolẽt
quando aſſignatur terminus teſtium pro
ducen.moneri facere partem contra quã
produci debent,ut aſſiſtant ſingulis die-
bus & horis ad uiden.iurare teſtes, & ità
communiter practicatur. Et hæc pra-
ctica eſt quam maximè neceſſaria ſi pars
contra quam debent produci teſtes habi
tent

tent in loco longinquo. Et pro hoc ſol uitur dubitatio Bart.in d.l. qui ante calen.uel ſecundum Ang.in d.l. qui ante ſi citatur per citationem generalē ad cauſam quæ poteſt præmitti a principio ſecundum glo.no.in authen. qui ſemel. in uerbo tribus edictis C.quomodo,& quã do iud.& in corpore unde ſumitur,& in l.poſt edictum in prin.gl.magnæ.ff.de iu

34 di. Quæ † citatio ad cauſam eſt tantæ efficaciæ & potentiæ ut ibidem ſecundum Ang.ut poſſit perueniri ad ſententiam diffinitiuam nulla alia citatione intermedia,quod eſt notan.& fuit originaliter opinio Inno. in c. conſuluit.de offi. dele. Poteſt etiam accommodari aliud remedium quando pars contra quã producitur ſtat in longinquo ut compellatur eligere domicilium in loco iudicij, in quo facile citari poſſit ſecũdum Ang. hoc enim ſuadet æquitas,ſuadet etiam fauor litium diminuen.uel etiam poteſt citari pars ad omnes & ſingulos actus uſque ad finem litis incluſiuè, quæ citatio procedit,nec erit poſtea alia neceſſaria, ut pulcre no.Inno.in c.auditis.& c.conſtitutus.de procu.& hunc ultimum modum etiã ſequitur Ange.in d.l.qui ante calen.

35 Conſequenter hic dubitatur † utrũ ſi procedatur per inquiſitionem,& teſtes recipiantur, ſit neceſſaria partis citatio? Ia.But. ut refert Bar. in l.ij §.ſi publico. ff.de adul.dicit ꝙ eadem ſolemnitas requiritur in inquiſitione, quæ requiritur in accuſatione,præterquam in ſolemnitate pœnæ talionis:quoniam in inquiſitione non eſt qui ſe aſcribat pœnæ talionis, ſicut in accuſatore. & hoc modo intelligitur quod no. inſti. de pu. iudi. in prin.

36 Quoniam † inquiſitio ſuccedit in locũ accuſationis,ideo dicemus eam eſſe eiuſdem naturæ cuius eſt accuſatio.l.j.§.hæc actio.ff.ſi quis teſta.lib.eſſe iuſ.fue. Nec

37 † ob.dictum Inno.in c.fi.de pur.ca.quoniam eſt intelligẽdum ſecundum Bar. in d.§.ſi publico,quando ſit ſpecialis inquiſitio quo ad perſonam ſed generalis quo ad delicta, & ſic ad aliquem remouendũ a beneficio, non ad punien. criminaliter facit l.hæc enim, cum ſua gloſſ.ff.de ſuſ. tuto. Sed per ſupradictam perſonam uidetur eſſe dicendum neceſſariam cita

38 tionem partis in inquiſitione † quoniã clarum eſt quòd ubi proceditur per accuſatorem neceſſaria eſt citatio partis: quia ſi requiritur in ciuilibus,multo magis in criminalibus:ar.in l.fi.C.de proba. Bal.in l.iij.§.j. ff.de condi.ob tur.ca.tenet ꝙ ubi agitur per inquiſitionem pars debet citari.c.per inquiſitionem. de ele. Et ibi ſentit Inno. licet ipſe non alleget, facit c.paſtoralis de re iudi.in cle. Subijcit tamen ipſe Bal. eleganter ibidem quòd ubi fit indagatio delicti commiſſi, prout eſt, quando iudex cogit teſtem ad oſtendendum & nominandum perſonã delinquentis, tunc in tali compulſione non exigitur partis citatio non ea ratio-

39 ne ſecundum Bal. quia † ubi proceditur per inquiſitionem non requiritur ordo iudicij:ut inſti.de pu.iudi.in prin.quoniam hoc eſt falſum in citatione: ut d.c. per inquiſitionem.ſed ideo non requiritur partis citatio in caſu præcedẽti:quoniam iſta prima indagatio non habet in ſe formam alicuius proceſſus,ideo nec requiritur citatio,ſicut in ſimili no.in l.iij. §.pen.ff.de bo.poſ.ſicut eſt in ſimili ſecundum Bal. quando iudex procedit & inquirit de fama.& ad hoc dictum ultimum nil allegat Bal. Sed aduerte quod pulcrè dicitur per ipſum Bal.in c.cum inter nos. de conſue. ubi refert aliqua peregrina di

40 cta. Primum ſcilicet quòd † ubi eſt quæſtio de iure an teneat ſtatutum uel cõſuetudo iudex poterit interloqui parte non citata. & hoc ſenſit Inn.in d.c.cũ inter nos.& etiam poſuit Dy.in l.Aretu-

41 ſa.ff.de ſta.ho. Secundo refert † dictum Arch. no.in c. quoties ordinis j.q. vij.ubi tenet quòd ubicunque iudex facit aliquid ex officio mero & motu proprio non eſt neceſſaria partis præſentia, pro hoc facit quod no.Inno.in c.cum in

42 tua,qui ma.ac. poſ. ubi inquit † quòd iudex poteſt recipere informationem de notorio & fama in camera ſua nemine citato.& idem ſenſit Arch.ſecundum Bal. in d.c. cum inter nos. xj.q.iij. Subijcit

43 † tamen ipſe Bal.in d.l.iij.§.j.quòd teſtes

ſtes recepti ad ſimplicem querelã ad informationem curiæ ꝙ nunquam probãt in proceſſu qui poſtea ſequitur: quando non ſunt recepti lite conteſtata, & aliquo ordine ſeruato, unde propriè non ſunt teſtes quia non recipiuntur ad probationem, ſed ad inſtructionem: ut probatur ex coniunctione.ll.l.qui ultimo.ff. de pæ.& l.fi.C.de accu.& hoc etiam procedit ſecundum eum etiam ſi ſint recepti ſuper generali inquiſitione: quia iudex non ſtat in ea ſed habita informatione deſcendit ad ſpecialem inquiſitionẽ. l.congruit.ff.de of.præſi. nec in tali informatione præparatoria fit publicatio teſtium: quia fit ad inſtructionem, non ad probationẽ, pro hoc facit ultra Bal. quod pulcre no. per Io.An. & But.in c. qualiter, & quando. el.j. de acc. ubi dicunt
44 † ꝙ ſi iudex procedit ex officio ſuo publicatis atteſta. poterit ſuper eiſdem capitulis & atteſta. iterato alios teſtes producere per c.cum clamor, eo. ti. quod ſecus eſſet ſecundum eos. ubi iudex procederet ad inſtan.accuſantis: quia publicatis atteſta. non licet alios teſtes producere. & ex prædictis habetis expeditum hunc
45 no. articulum. Sed ulterius dubitat † qualem fidem faciat teſtis examinatus qui non debuit examinari, uel examinatus minus ſolemniter. Bar.in l.maritus.ff.de quæſti.concludit quandoque teſtis non debuit examinari propter reuerentiam quam debet his contra quos producitur, & tunc examinatus non probat, nec facit indicium.l.j.§.diuus. & d.l. maritus.ff. de quæſti.pro hoc facit quod no.per Bar. in l.libertorum.C.de teſtib. Facit etiã quod not.ſecundum Io. An.in prin.huius tractatus.& ideo filius ſiue libertus examinatus contra patrem uel patronum nõ probat nec facit indicium, quandoque teſtis non debuit examinari propter ætatẽ, & tunc examinatus non facit probationem, nec plenè facit indicium, ſed ſolum quale quale indicium.l.j.§. impuberes. ad Silla. Et notan.eſt hic ſignãter ex mente Bal.in l.ſi duo patroni.in prin.ff.de iu-
46 reiur. † quòd qualis qualis præſumptio operatur duos effectus. Primus eſt, quòd ubi ſit par & æqualis ꝓbatio præualeat illa probatio quæ habet qualẽ qualẽ præſumptionem adiunctam. pro hoc facit.c.licet cum cauſam, de proba.& l. clã poſſidere.ff.de acq.poſ.prout euenit. ſecundum Bal.in quali quali præſumptione quę inſurget ex re inter alios acta alijs non præiudicet, attamen facit quale quale præiudicium. pro hoc optime facit l.à ſententia.ff.de ap.& l.ſæpe de re iu. Secundus effectus ex mente Gui.& Bal.in d.l.ſi duo, eſt ut hæc qualis qualis præſump.adhibita uni teſti faciat ut iudex faueat in delatione iuramenti, qui duo effectus ſunt notandi: quoniam teſtis non debuit examinari propter ſexũ ut in muliere. & idẽ dicatis ꝙ in caſu præcedenti quia facit qualem qualem præſumptionem. Quoniam teſtis non debuit examinari propter infamiam, & tunc examinatus non facit etiam niſi quale quale indicium.l.qui ultimo.ff. de pœn. Quandoque & ultimo caſu non debuit examinari propter inimicitias, & tunc facit indicium, uel non ſecundum quali. inimicitiarum.l.j.§. præterea.ff. de quæſtio.
47 Et no. ꝙ † inimicitia ſuperueniens facto ipſius contra quem producitur teſtis, non habet omnino repellere teſtem ſed iudici committitur.l.j.§.cum quis.ff. de quæſti. & ibi no.Bar. Præterea reprobat Bar.cautelam quorundam qui dant alapam, uel aliter percutiunt teſtem ut deinde cauſa inimicitiarum non poſſit contra eum deponere. quoniam hæc inimicitia culpa & facto ipſius contra quem
48 deponit ipſe teſtis. nam † licet inſpiciatur conditio teſtis tempore quo deponit: ut in l.iij.§.l.Iulia. & ibi gloſſ.ff.e.ti. tamen hoc non procedit quando teſtis non mutauit ſuam conditionem in fraudem teſtimonij ferendi.l.j.§.ſi ſeruum, & ibi Bar.ff.de quæſti.& hæc in ſuperioribus tetigi. Si autem teſtis eſt examinatus non habita ratione ordinis iudiciarij: ut quia ante lit. cont.uel parte non citata. & tunc inquit Bar.in d.l.maritus, ꝙ putat talem teſtem non facere probationẽ, nec indicium.l.ſi quis adulterium.ff. de adul.& facit.l.ſi quando, in fi.C.de teſti.

Secunda

49 Secunda principalis ſolemnitas † quæ exigitur in teſtibus examinandis ſcilicet iuramẽti delatio. hoc enim eſt illud quod principaliter habet regulare teſtium depoſitionem ſeu fidem. Et ideo dicimus ꝙ iuramentum teſtium non poteſt deferri die feriata tanquã actus ſolemnis & principalior in ipſo teſte. no. gloſſ. in Clemen. j. de off. dele. & de hoc iuramento ponitur in l. iuriſiurandi. C. eod. titu. quę eſt canonizata. iij. q. ij c. iureiuran. & l. teſtium. & l. ſi quando. C. eo. & ponitur per gloſſ. in c. fraternitatis eodem titulo. Et in tali iuramento ſolent principaliter quatuor interuenire. Primũ ꝙ teſtis dicet ueritatẽ iudici, uel cui ipſe iudex commiſerit quam nouerit ſuper re illa ſuper qua iurat. iij. q. viij. c. hortamur. & in authen. eo. ti. §. j. Secundum eſt ꝙ nullam interſeret falſitatẽ. ij. q. iiij. & iij. c. pura. Tertium eſt ꝙ pro utraque parte dicet ueritatem quam ſcit. xiiij. q. v. nõ ſane. & ſiue interrogatus fuerit ſiue non: ar. in c. cum dilectus. de accu. Quartũ eſt ꝙ nec pretio nec timore, amore, uel odio, ſeu pro alio commodo teſtimoniũ dicet. c. quoties. & c. licet, eo. ti. hęc enim ſunt quæ teſtis iurare debet: ut no. gloſſ.
50 fi. in d. c. fraternitatis. Et † eſt notan. ultra prædicta teſtem debere iurare tactis ſcripturis: ut habetur in Cle. j. in uerbo tacta. de hære. facit quod no. per glo. in c. ut circa. de ele. lib. vj. ſuper uerbo corporaliter. ubi no. gloſſ. ꝙ non ſufficit tangere ſcripturam cum pectore uel cubito, ſed debet tangere cum manibus. dicit tamen Io. An. in. §. ſequitur. uerſi. &
51 nota. in addi. eo. ti. ꝙ † ubi iur. apparet præſtitum præſumitur tactis ſcripturis, tum propter qualitatem perſonæ notarij qui eſt peritus ut no. per Spe. eo. ti. §. j. uer. ſed quid in prædictis tamen propter auctoritatem iudicis qui peritus in talibus diligẽtiſſimus eſſe debet: & quia pars non contradicit ſurgit præſumptio pro prædictis, facit quod no. per Inno. in c. cum in iure de offi. dele. Secus eſt ſecundum Io. An. ſi tabellio dixit talis teſtis iuratus depoſuit &c. nam & non ſufficit dicta aſſertio cum ſit de præterito. & hoc etiam ſequitur But. in d. c. fraternitatis. eo. ti.

Quod ultimum limitat Imo. in d. c. fraternitatis quando ſimpliciter dixit talis teſtis iuratus coram iudice, & in præſentia talis partis cõtra quam producebatur id uidetur ſufficere, cum potuit interuenire dicto tempore, & hoc etiam ſenſit Bart. in l. Theopompus, de do. præle. uidetur tamen probabiliter poſſe ſuſtinere ꝙ etiam ſi dixit talis teſtis iuratus depoſuit, quòd per hoc præſumitur omnis ſolemnitas, per ea quæ habentur in l. ſciendũ, ff. de uerb. ob. Et hoc maximè propter præſentiam duorum peritorum iudicis, ſcilicet & tabellionis, ar. ex his quæ not. per glo. in §. ſi ita ſcriptum inſti. de inuti.
52 ſti. Præterea † pro actibus iudicis præſumitur quo ad ſolemnitatem & ueritatem, ut no. in l. nec enim aliter ff. de adop. & ibi per Bald. & l. cum hi. §. cum prætor. ff. de tranſ. ergo præſumimus propter præſentiam iudicis teſtẽ rectè & ritè examinatum per ſupradicta, Adde ta-
53 men unum ultra prædicta quòd † teſtis quando iurat non debet iurare ſub tali forma Iuro per iſta ſacra Dei Euangelia, ſi illa ſcriptura non ſit Euangelium, quoniam illa dictio iſta habet rela. ad id quod demonſtratur, & hoc euidẽter eſt falſum cum ſcriptura illa non ſit Euangelium. Et hoc dictum tenuit Bald. a contrario ſenſu in auc. ſacramenta puberum C. ſi aduerſus uendi. Et pro hoc habetis
54 † no. practicam euitandi periuria ut iuretis per iſta ſancta Dei Euangelia ſuper ſcriptura quæ non ſit Euangelium. Nam tale iuramentum non ualet ex quo in ſe habet expreſſam demonſtra. falſam.

Tunc eſt ſciendũ pro declaratione primi
55 dicti quòd † interuenire debet in iuramento teſtis quòd nec iudex nec partes petere debent teſtes iurare de ueritate tantum dicẽda ſuper articulis datis, quoniam non ualeret eius teſtimonium ſuper aliis quæ contingunt ſe aliis articulis. Nam teſtis iuratus ſuper uno articulo nõ probat ſuper alio C. de teſti. e. tit. de teſti. iij. q. viij. c hortamur, & c. cum dilectus de ac. & hoc tenuit Specu. in §. ſequitur uer.

uer. illud autem e. tit. Subiicit tamen Bal. in l. ſi duo patroni §. idem Iul. ff. de
56 iureiur. quòd † teſtes non debent iurare niſi ſuper eo ſuper quo pars producit ipſos, niſi in caſibus in quibus iudex poteſt teſtem ex officio examinare, ut no in l. iij. §. ſi tibi ff. de condi. ob. tur. ca. nec
57 etiam † inquit idem Bal. teſtes debent examinari ſuper articulo ſuper quo non ſunt inducti ar. ex no. per glo. in d. §. idem Iulianus, pro hoc etiam facit quod no. per gloſſ. in d. c. de teſtibus, ubi ſi teſtis inductus ſuper uno articulo deponat ſuper alio non probat. Quod procedit quando iurauit ſuper certo articulo ut ſupra tetigi & uo. Bar. in d. §. idem Iulianus. Niſi in uno caſu poſito per no. per Bald. in d. §. idem Iulianus, ſcilicet quando teſtis deponit ſuper dependentibus uel cõnexis articulo ſecundum Bald. quod eſt notabile ut ſuper loco uel tempore, licet enim iurauer t ſuper certo articulo, tamẽ non dicitur deponere extra articulum, quando deponit ſuper depẽdentibus uel connexis quod eſt no. Hic dubitatur
58 † quid ſi teſtis iurauit ſimpliciter dicere ueritatem? But. in d. c. de teſtibus, uidetur uelle idem eſſe ac ſi teſtis iuraſſet dicere ueritatem ſuper tota cauſa. Quod dictum non concedit Imo. quia cum propter articulos teſtes producuntur iuramentum ſimpliciter præſtitum uidetur
59 referendum ad articulos † quoniam limitata cauſa limitatum parit effectum l. ita autem in princ. ff. de ami. tu. & l. in
60 agris ff. de acqui. re. do. Fatetur † tamẽ Imo. quòd licet teſtis iuraſſet dicere ueritatem ſuper tota cauſa, uel ſimpliciter, ſi tamen poſtea deponat ſuper certis articulis, non impeditur pars producere eoſdem teſtes ſuper aliis articulis, quia ex quo non depoſuerunt non curatur iuramentum quod præſtiterant, quia illud etiam ad alios articulos extenditur. Secus uerò ſi fuiſſent interrogati etiã ſuper aliis & dixiſſent nihil ſcire, quia tunc poſt publicatas atteſtationes non poterunt alij produci, per id quod dicitur in d. c. de teſtibus, mihi tamen magis placet ſententia Butr. per tex. no. l. is qui ducenta §. utrum uerſi. proinde ff. de re. du.
61 Secundo † quia indefinita locutio ſolet iure noſtro æquipollere uniuerſali, de qua plenè ponitur in d. §. utrum, ergo cum teſtis iurauerit indefinite dicere ueritatem ſuper cauſam, & hæc indefini. æquipollet uniuerſali, ſcilicet ſuper tota cauſa. Nec ob. motiuum Imo. dum dicit teſtem habere relationẽ ad capitula, quoniam reſpondeo quòd teſtis ſimpliciter iurat dicere ueritatem quam nouerit de cauſa de qua agitur, ut dixi in prima parte iuramenti teſtis, non autem iurat dicere ueritatem ſuper articulis tantum, nec dictum teſtis regulatur ſecundum articulos, ſed ſecundum iuramentum, facit quòd no. in Cle. j. de offi. dele. Dixi & ſecundo teſtem debere iurare quòd non in
62 terſeret falſitatem. Sed † quid erit ſi teſtis dicat falſum in uno, an in totum reprobetur ille teſtis? hæc quæſtio ponitur per Inno. in c. fraternitatis in prin. de hæret. & ibi concludit ipſe Inno. quòd ſi tabellio in inſtrumentis ſuis, uel teſtis in dicto ſuo admiſerat aliquam falſitatem & ſcienter, nihilominus ualet inſtrumentũ, & depoſitio teſtis, dummodo falſitas illa non tangat ſubſtantiam uel circunſtãtias negocij de quo fit inſtrumẽtum, uel redditur teſtimonium, ut ſi dicat contrahentes eſſe de alia prouincia quàm ſint, uel ſi dicat affines eſſe qui non ſint, quia nihil faciat ad contractum uel teſtimonium, unde ſint ipſi contrahentes uel quorum ſint affines. Si autem falſitas ſit de his, quæ tangunt circunſtantias uel his circa quæ redditur teſtimonium uel ſuper circunſtantias eius, tunc ſiue ignoranter ſiue ſcienter falſum interſerat non ualet teſtimonium, uel inſtrumentum ſecundũ Inno. quoniam teſtis nunquam debet deponere niſi de eo quod nouerit in ueritate, & uidit, & hæc non poteſt eſſe ignorantia iij. q. ix. c. teſtes Alber. in l. ſi ex falſis C. de tranſac. dixit quoſdam diſtinxiſſe in hoc articulo aut capitula ſunt diſtincta aut connexa per l. j. §. item quæritur, & §. Trebatius, de aqua quo. & æſti. Subiicit tamen poſtea doc. communiter teneri ut dictum teſtis indiſtinctè uiciet in totum,

totum, quoniam licet capitula ſint diſtincta tamen iuramentum ipſius teſtis eſt quid indiuiſibile argumentum optimum in l.ſi gemina ff.ar.fur.ceſ.& j.q.ix.ca. pura l.duobus ff.de li.cauſa, facit quod no. per gloſſ.xxxvij.di.ca.ſi quid & ibi per Archid. Et hæc communis ſententia procedit ſecundum Alberi.ſi modo reperiatur falſitas in ſubſtantialibus negocij de quo quæritur, ſecus ſi ſuper circunſtantiis quæ nil faciunt ad dictum teſtis ca.ex literis de fi.inſtru.& no.in l.fin. C.de edi. diui Hadri.tol. Et hoc inquit Alber. tenuit Inno.in d.c.fraternitatis & in c.cum in iure peritus de of.dele.& no. per Spe. in tit. de teſte §.j. uerſi. Itē quod al: quid de ſuo. Sed tamen ut ſupra uobis retuli Inn.ſentit contrarium in d.c.fraternitatis. Sed ſaluando Alber.dicatis eum loqui de circunſtantiis quæ nil faciunt ad dictum teſtis, prout uobis ſupra exemplificaui ſecundum Inn.Bal.in d.l.ſi & falſis, concludit primò ꝙ ſi capitulū ſuper quo falſitas uerſatur eſt quid ſubſtantiale ipſius negocij, tunc totum dictum uitiatur ſecundum omnes. Si autem eſt qualificatiuum negotij & probationis: ut quia de re negotij ſcit interrogatus an ſit conſanguineus reſpondet quòd non, cum ſit in gradu in quo minor fides adhibetur, & tunc idem erit ꝙ in præcedentibus ſecundum Bal. Et ad hoc allegat Inno.in d. c.fraternitatis. Nec obſtat Bal. ꝙ ſtatim ſupra retuli ſecundum Inno. de affine, quoniam diſtinguit hoc modo ꝙ ubi negotio affinitatis uel aſſertio nil facit ad teſtimonium de quo agitur, tunc illa falſitas non uitiat teſtimoniū, ſi autē illa falſitas confert ad teſtimonium uel negociū principale, tunc iſto caſu loquitur Bal.& etiam Inno.ſi bene intelligitur. Subijcit poſtea Bal.ꝙ communiter tenetur ꝙ dictum teſtis falſum in uno uitietur in totum quoniam ex quo hic teſtis eſt periurus in uno, non amplius ſibi creditur tanquam periuro.c.teſtimonium, eo.ti.de teſti. Et hoc eſt uerum ſi falſum deponit ſciens: ſecus ignorans per errorem: quia tunc non erit periurus.l.nec exemplum. C.de fal. Sed hoc dictum Bal. repugnat expreſſe ſententiæ. Inno. quam ſupra uobis retuli ubi dicit, non eſſe differētiam inter ſcientiam & ignorantiam, ſed hæc opi. Bal. equior eſt maximè quando capitula ſunt omninò diſtincta. Item dicit Bal. procedit communis ſententia quando falſitas contingit negocium principale: ſecus ſi ſit impertinens ad negocium: quia tunc teſtis nō eſt periurus: nā iuramentum non refertur ad articulos impertinentes. l.ſi quis libertatem. §.ſi.ff. de peti. hær. Facit quod no. in c. ſi ad ſcripturas.ix.di.& in.c.pura. iij. qui xiiij. Facit etiam ad prædicta illud ſingulare dictum But.& Ang.quòd uobis retuli in prima parte huius tractatus poſitum per eos in l. Lucius.§.quæro.ff.de inſa. Vnum uerbum dicit Albe. ultra prædicta in l. ſi
63 ex falſis † quòd imperator non poſſet facere quòd dictum teſtis falſum in uno ualeret in eo quòd dixiſſet uerū per not. in l.j.& in l.ſi.C.ſi per uim uel ali.mo. Et quia per tale reſcriptum examinarentur uires negocij contra. l. quoties C. de preci.impe.off. Et hoc reſcriptum dicit Albe. eſſet impetran. ut ſi teſtis dixerit falſum circa non ſubſtantialia, tunc ualeat dictum in eo quod uerum eſt ut reſcriptum recipiat diſtinctionem ſm ius cōmune: arg.in l.ſi quādo.C.de inoff. te.
64 Contra † tamen hanc ſententiam facit, quod not. per Ange.& alios in.l.item ſi uerberatum.§.j.ff.de rei uendicatione, ubi dicit Ang. quòd mentiuntur hi qui dicunt principem non poſſe auferre dominium alterius. Facit etiam quod pulchre no.per Bal.in l.ſi. C. ſententiam re. non po & eo maxime cum hoc reſcriptū principis haberet in ſe cauſam iuſtiſsimam, quoniam falſitas teſtis in uno articulo non debet officere ueritati in alio articulo. Et hoc quando conſtaret certè de ueritate alterius articuli: ſecus ſi eſſemus in dubio. Subſequenter dubita-
65 tur † quid ſi teſtis deponat ante iuramentum, & poſt depoſitionem iuret an dicemus eius teſtimonium ualere, gloſſ. in.l.iuſiurandi.C. eo. uidetur innuere ꝙ non ualeat tale teſtimonium dum exigit iuramentum præcedere debere ipſam de

poſitionem, & hoc etiam fuit de mente Azo.ut refert Alber. Spe. in.§.ſequitur, uer.quid ſi teſtis.e.tit.allegat multa hinc inde & non ſoluit.Bartolomæus Brix.tenet quòd ualeat tale teſtimonium. Tutius tamen eſt ſecundum eum ut prius iuret. pro hoc ſecundum eum l. qui bona. §.ſi ſtipu.de dam.infec. Arch. tacet quòd non ualeat ut no.in.c.iureiurandi. iiij.q. iij.& pro hoc adducit.c.de teſtibus,eo.ti. Idem tenuit Gofredus in ſua ultima col. Et hanc opi.Gof.pro parte negatiua dicit Imo. quòd eſt communis in.c.de teſtibus. Io.An.in d.c. de teſtibus dicit bonã eſſe cautelam ut interim teſtis deponat poſt iuramentum præſtitum, uel quòd breuiter & ſpecifice repetat illud dictum ante iuramentum. Alber. in d.l. iureiurandi.diſtinguit. Aut teſtis incontinenti iurauit poſt depoſi. & tunc ualeat eius teſtimonium, quoniam ea quę incontinẽti fiunt dicuntur ineſſe.l.lecta. §. dicebã. ff.ſi cer.peta.: ſecus ſi ex interuallo iuramentum ſit præſtitum poſt depoſitionẽ. Hanc eandem ſententiam Alber. tenet Bal.in d.l.iureiurandi. Subiungens ipſe Bald. quòd non ſufficit ex interuallo ut teſtis loquatur per relationem ut ſtatim dicam. Mihi autem probabiliter uidetur poſſe ſuſtineri ut ualeat teſtimonium præcedens iuramentum ſiue præcedat ex interuallo, ſiue incontinenti. Primo: quia iuramentum non dicitur eſſe de ſubſtantia & neceſſaria ſolemnitate ipſius teſtimonij quod probatur: nam iuramentum poteſt remitti de cõſenſu partium c. tuis eod.tit.& infra ſtatim dicam,
66 † ſed ea quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus iudiciarij non poſſunt remitti de conſenſu partium: ut no.in d. c. de cauſis de offi.dele. ergo iuramentum non erit de ſubſtantia. & hoc ſentiunt doc. in d.c. tuis. pro hoc etiam facit quod ponitur per Bar.in l.ſi qui legatum.ff. de falſis & ſtatim tangam. Secundo pro hac ſententia facit: nam iuramentum præſtatur ut ueritati locus ſit: & ut metu periurij teſtis non declinet à ueritate: ſed hæ rationes ita militant quando iuramentum præſtatur poſt depoſitum teſtimonium ſicut & ante: ergo &c. Nec ob.c.de teſtibus.eo.ti. quoniam quando teſtis depoſuit non iuratus non ualet: ſed in caſu noſtro quando iuramentum eſt ſubſecutum, tunc nõ dicitur eius teſtimonium non iuratum,
67 ideo ualet. pro hac ſententia † facit quod no.in l.j.§.quoties ff.de ui & ui. ar. ubi in delictis ratihabitio retrotrahitur, & ita eſſet in periuro & falſo teſtimonio. In contractibus etiam ratihabitio retrotrahitur.l.uero procuratori.ff.de ſo.Hãc tamen opi.putarem eſſe limitan.ſi modo iuramentum præſtitum fuerit poſt depoſitionem infra terminum ſtatutũ ad proban.per ea quæ infra uidebitis.& eſt notabilis articulus. Sed hic quęritur pro declaratione ſupradictorum per Io.And.in
68 hoc articulo † utrum teſtis qui depoſuit ſemel ſuper uno articulo, ſi iterũ producitur in alia cã ſuper eodẽ articulo, ſufficit dicere dico me tantũ ſcire quantum dixi in alia cauſa, uel dico prout dixi in alia cauſa. Bar.in l.eos.ff. de fal. putat quòd ſit in arbitrio iudicis utrum uelit admittere tale teſtimonium uel non, ſicut teſtator poteſt confirmare teſtamẽtum quod aliàs fuit inualidum ſine expreſſione uerborum contentorum in alio teſtamento. l.j.§.filiusfa.ff.de leg.iij.l.qui ex liberis.§. teſtamenti.ff.de bo. poſ. ſecundum ta. & l.quærebatur.ff.de teſtam. Si autem iudex non uult admittere teſtimoniũ: quia uelit uidere qua trepidatione ipſe deponat, tunc eſt conſilium ſecundum Bart. quod ipſe petat atteſtationes prius exhiberi ut de dicenda ueritate poſſit informari argu.ex his quæ no. in l. ſi cum exhibuiſſet. ff.de publi. Etiam ſecundum Bar.ſi teſti monium quod prius depoſuit nondum ſit publicatum: quia quãtum ad ipſum teſtem teſtimonium non dicitur eſſe ſecretum. ſicut dicimus in iudice.c.cũ clamor extra de teſti. Conſuluit ulterius Bar. ipſi teſti quòd in ſecundo dicto dicat quòd deponit ut ſibi nunc uidetur. Et ſi appareat aliter dixiſſe in alia cauſa, ex nũc corrigit hoc dictum ſecundum, & reducit ad primum. quod eſt notan. Bald.in d.l. iu-
69 riſiuran.inquit quòd † non ſufficit deponere per relationem ad acta in quibus eſt

eſt primum teſtimoniũ, imo debet ſecũ-
dum eum loqui ſpecificè,& non implici-
tè,ſicut interrogatur ſpecificè.l.iij.§. idẽ.
ff.e.ti. Et ideo ſecundum eum non ſuf
ficit quòd teſtis deponat remiſſiuè, ut de
pono ut iam depoſui in tali cauſa. Si
70 † tamen non recordatur quid depoſuit,
debet ſibi dari terminus ad clarè reſpon
dendum.uerba enim generalia ſecũdum
eum non inſtruunt iudicem.l.ita fidei. ff.
de iu.fi. Mihi tamen magis placet ſenten
tia Bar.ut ſit in arbitrio iudicis prout ſu-
71 pra cõcluſum eſt. Sed † an teſtis poſ-
ſit deponere teſtimonium ſuum in ſcri-
ptis? Docto.in d. c. de teſtibus. uidentur
72 ſentire non:quia † iudex debet audire
uiuam uocem teſtis.& qua conſtantia ip-
ſe deponat.l.de minore. §. tormenta. ff.
de quæſti. Et hoc etiam tenuit Alb. in
73 d.l.iuriſiuran. Si tamen teſtis † depo
nat iuratus dictum ſuum in ſcriptis non
contradicente iudice nec parte,& in præ
ſentia iudicis porrigit ſcripturam teſti-
monij ſui,& dicat ſe teſtificari prout ibi
dem continetur,ualet eius teſtimonium.
argu.ex his quæ no.per Bar.in d.l. eos. &
l.Theopompus.de do.præl.ſecus ſi in ab
ſentia deponeret per literas ſuas.iij.q.ix.
c.teſtis. Et hoc etiam ſequitur Imo. in
d.c. de teſtibus. Bal.in d.l.iuriſiurandi.di
74 cit † quòd ſi teſtis legit dictum ſuum qđ
ſcripſerat,tunc ualet,aliàs non ualet, fa-
cit quod no.per Io.An. in d. c. de teſtib.
75 Sed † an iuramentum teſtis ſit de ſub-
ſtantia uel non, ita quòd poſſit remitti?
concludatis quòd remitti poteſt: ut in c.
tuis.de teſti. Fallit ſecundum gl. ibidẽ
in cauſa matrimoniali:quia nec per con-
feſſionem præiudicant partes ipſi matri-
monio.& hoc eſt ne aliquando collude-
ret ſuper ma. c. ſuper eo extra de eo qui
com.ux.ſu. In coniungendo autem ma-
trimonium tunc poteſt credi ipſi confitẽ
ti,ideo tunc remittitur iuramentum, fa-
cit.c.ij.de cla.deſp. Et per prædicta pa-
tet quòd iuramentum non eſt de ſubſtan
tia teſtimonij,per ea quæ ſtatim ſupra di
76 xi. Ideò dixit † Bart.in l.ſi quis.ff.de
fal.quòd teſtis deponens falſum non iu-
ratus, punitur de falſo ac ſi iuraſſet: quia
iuramentum non eſt de ſubſtantia teſti-
77 monij. Vltra prædicta † dubitatur
quid ſi teſtis iurauit die iuridica depo-
ſuitque die feriata, an ualeat tale teſti-
monium? Gui.de Sum. tenet quòd non:
78 quia deponere coram iudice † eſt actus
iudiciarius: qui die feriata exerceri non
poteſt.l.die feſto.C.de fer.Spe. tamen in
ti.de ferijs.§.ſequitur.uerſi. quid ſi ſciuit
tenet ualere tale teſtimonium.Idẽ etiam
tenet Pileus,& cum hac ſententia tranſit
Albe.in l.iuriſiurandi.C.eo. tit. Hanc
etiam ſententiam tenet Ang.in l.dam.in
fecti.§. Sabinus.de dam.infe.& dicit ſer-
uari in curia & in toto mundo. Pro hoc
etiam habetis glo.in clemen. unica. de
offic. delegati. pro hoc etiam facit ra-
tio: quia hæc depoſitio eſt finis ad quem
eſt ordinatum iuramentum, ideo trahi-
tur ad iuramentum tanquam ad ſuũ pri-
marium principium. Idem etiam tenet
Bal.in l.ſi quando.C.eo.ti.
79 Sed alia hinc oritur dubitatio † quid
ſi ſtatutus eſt terminus parti ad proban.
& iurent teſtes infra terminum,& depo-
nant poſt terminum, an hoc caſu dice-
mus talẽ depoſitionẽ ualere.Dy. tenet q
ſic per.l.j.de bon.poſſ. ex teſt. mil.iuncta
gl.ibidem in ſolutione contrarij.l. ex eo.
ff.de teſt.mil. Nam ſufficit militem iu-
raſſe quo ad hoc ut fruatur priuilegijs mi
litaribus. Ita & in propoſito etiam tenet
Nicol.Mat.Arch.in c.pia.de exceptio.in
vi. diſtinguit quòd ſi producenti poteſt
imputari quòd non fecit teſtes examina-
ri, & non petierit, tunc præcluſa eſt uia
examinandi.Idem tacet Io.An.in d.c. in
nouella. Idem uidetur ſenſiſſe Bar.in l.
damni infecti.§. Sabinus.ff.de dam. in-
fec.But.in l.admonendi.ff. de iure iuran
do. Spe.in.§.qualiter uer.is quoque.eo.
ti.inquit quòd is cui datus eſt terminus
ad teſtes producen. ſatisfacit termino ſi
infra terminum illos producit, & iurare
facit,licet teſtes non fuerint examinati:
ar.in l.pe.C.de teſta.& ita ſeruat curia ſe
80 cundum eum. Secus † fortè ſi datus
ſit terminus ad producen.uel ad proban.
uel ad facien.eos examinari:ar.in c.licet.
in prin.de proba.de hoc tamen ſe rem t-

tit ad.§.j.uer.quid ſi.in ti.de dila. ubi tamen non determinat hunc caſum ſecundum Io.An.in add.ubi ſupra.attamẽ placet diſtinctio Spe ipſi.Ioa.An.Ang.in d. §.Sabinus ſequitur ſententiam Bart. niſi ſecundum eum iudex dediſſet terminum ad proban.& probatum haben.tunc.n.nõ ſufficit infra terminum iuratum haberi teſtem, ſed eſt neceſſe ut deponat. & hæc opi. uidetur multum æqua & ita practica
81 tur in ciuitate iſta. Cõſequẽter † dubitatur, quid ſi teſtis iurauit ſed nondum ſunt articuli parati, uel interrogatoria danda teſtibus, dicatis eſſe committendũ iudicis arbitrio an procedat uel differat teſtes iurare examinari. l. quicquid.ff.de
82 iudi. Et eſt notandum quòd † teſtes ſunt exhibendi in iudicio ſumptibus producentis.iiij.q.iij.uer.ueritatis.&.l. quoniam.C.eo.ti.& tales expenſæ moderantur iudicis arbitrio non ſolum in ueniendo ſed etiam in redeundo capitulo ſtatutum.§.fin.de reſcript.in vi.& ibi per Io.An.& Arch.& per Alber.in d.l. quoniam. Et ſecundum opi. Alber. ſolui
83 † debet uectura equorum, ſi teſtis ſolitus erat equitare, uel infirmus, & idem ſi habebat equũ propriũ quẽ ſolitus erat dare ad uecturam, prout eſt Girardus Bidus.

84 Sed hic † probabiliter dubitatur an ſint ſoluendæ expenſæ teſti habita ratione expenſarum quas feciſſet in domo? hanc.q.format Ang.in l. ſed ſi lege.§.ꝙ authen.ff.de peti.hær.ubi Gloſſ.breuiter concludit ꝙ aliquando expenſæ debentur ratione uictoriæ cauſæ.& tunc habetur ratio expenſarum quas feciſſet domi: ſecus ſi debeantur propter contumaciã, uel à lege, ut in teſtibus producendis.uel in delato conferente ſe extra patriam ad cognoſcendum, tunc non habetur ratio expẽſarum quas domi feciſſet:& hoc ſentit Io.An.in c.ſtatutum.§.inſuper. de reſcrip. in vj. Vltra prædicta dubitatur
85 † quid ſi teſtis amiſit operas, uel incurrit damnum ꝙ negocijs ſupereſſe non potuit, an procedens teneatur reſarcire? Alberi.in d.l.quoniam, tenet quòd nõ: quia teſtificari eſt officium publicum. Item quia.l. quoniam nil loquitur de damno.
86 & ità uidit ſeruari. Nec ob. † ſecundum eum l.ſancimus.C.de iudi.quia reſpondetur ꝙ ibi fit mentio ſpecialis de damno, & ibi erat etiam partis contumacia. Sed
87 hæc opi. Alberi. eſt multum iniqua † nã priuilegia non intelliguntur cum iniuria alterius.l.ij §. merito.ff. nequid in lo. pub.ergo priuilegium conceſſum pro cõpulſione teſtium non debet reſtringi in damnum ipſorum teſtium. Satis enim eſt quòd teſtes compellantur ad teſtificãdum, ex quo aliquando ſequitur odium alterius partis: quia ueritas odium parit abſque eo quod compellantur cum ipſo-
88 rum incommodo & damno. † Vltra prædicta exigitur alia ſolemnitas in teſtibus producendis ſcilicet lit.eſſe conte.nã lite non conteſtata teſtes non producuntur, nec ualet ipſorum productio. cap. quoniam frequenter. de lite non conteſta.

Fallit tamen in aliquibus caſibus ubi teſtes recipi poſſunt ſiue lis eſſet cœpta ſiue non, & ſunt.xxxvj. numero qui referuntur per Spec. in §.nunc tractemus eo. ti.& dicatis ut ibi per eum.Et de ſolemnitate quæ exigitur in illis caſibus plenè ponitur in illo.c.quoniam. Et notandum eſt tamen ſecundum Spec. in fi.illius §. quod in illis caſibus in quibus iura permittunt poſſe procedi lite non conteſta, eſt intelligendum altera parte ſe contumaciter abſentante. Si enim utraque pars ſit præſens, tunc non ualet proceſſus niſi quo ad omnia iuris ordo ſeruetur, de quo ponitur in c. per uenerabilem, qui fil.ſint leg. Videndum eſt ultra prædi-
89 cta † de articulis ſuper quibus teſtes producuntur, Spec.in §. nunc uidendum, inquit in curia Romana obſeruat ut lit.con te.& præſtito iuramento actor ſuas formet poſitiones quas innuit ex mente libelli,& ſi reus negauerit formet & det articulos in ſcriptis ad inſtar poſitionum inquiens talis intendit probare tale quid &c.uerbi gratia ego dico te eſſe hæredem Titij c. Nonnulli tamen ſecundum Spec.aliter dicunt, talis ponit tale quid quod probare intendit. Et poſteà poſitiones

nes

nes negatas conuertit in articulos ſiue
capitula.facit cap. per tuas , de excep. &
l.ſi duos.§.idem Iulianus de iureiuran.
† Bal.tamen in d.§.idem Iul.ſentit ꝙ ar-
ticuli ſiue capitula non ſint de ſubſtantia
90 probatio.quia † ualet ſi teſtis deponit
ſuper libello, licet articuli non ſint for-
mati ſecundum Arch. in c.præſentium.
de teſti.in vj.Et hoc etiam ſentit Spec.li-
cet non alleget in d.§. nunc uidendum.
91 Sed † ideo articuli ſunt inſtituti ut te-
ſtis clarius deponat. & etiam facilius exa
minari poſſit, & ſibi interrogatoria for-
mari. facit c.præſentium , quia petita in
genere ſpecificantur in capitulis , nec
92 † ſunt formandi articuli diſiunctiue,niſi
forte ubi agitur de facto ubi probabilis
eſt ignorantia.l. regula.ff. de iur.& fac.
igno.in c.conſtitutus , de in inte. reſti. &
per Inno.in d.c. auditis de excep. No-
tandum eſt etiam ultra prædicta ſecun-
dum Specu.in d.§.nunc uidendum.uerſi-
93 culo illud,ꝙ † ubi pars dedit articulos
ſuper quibus ſui teſtes examinari debe-
bant, & aliqui ex illis articulis ſint omiſſi
dolo ſeu incuria iudicis , quod præſumi-
tur ſecundum eum eo ipſo ꝙ teſtes ſuper
illo non depoſuerunt,publicatis atteſta-
tionibus poterunt iterum teſtes examina
ri ſuper illis articulis omiſſis.nec obſtabit
teſtium publicatio: quia ſolum obſtat ar-
ticulis ſuper quibus facta eſt publicatio
& examinatio, non ſuper alijs articulis.c.
per tuas de teſti. Si autem iudex omit-
teret teſtem examinari ſuper illo articu-
lo: ut quia ille articulus erat impertinẽs:
uel aliter: tunc amplius non poterit peti
reiteratio examinationis niſi capitula eſ-
ſent approbata partibus præſentibus , &
aliqua fuiſſent omiſſa , ſuper quibus te-
ſtes non fuiſſent examinati . Et hanc
ſententiam ſequitur Io.An.in addi.ubi
ſupra . Quærens idem de una.q.Accuſa-
94 tor formauit † duos articulos unum ſu
per crimine commiſſo alium ſuper fama,
teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo,
& dixerunt nil plus ſcire , an accuſator
poterit petere ut iterum poſt pub. teſtes
examinentur: quia non fuerunt interro-
gati ſuper fama . Breuiter Io.An.deter
minat ꝙ ſic, ex mẽte cuiuſdam doct.anti
qui qui diſputauit hanc.q.per hanc ratio
95 nem † quoniam teſtis obſcurus iterum
poteſt examinari.c.cum clamor eo.ti.eo-
dem modo erit in hoc teſte qui obſcurè
96 depoſuit ſuper fama . Et † uideatis
Io.An. in d.c.de quo ſupra qui plenè dat
formas articulorum conficiendorum ſu-
per cauſis. Notandum eſt pro declara-
97 tione prædictorum † quòd articuli im
pertinentes & inutiles non debent admit
ti.l.ad probationem.C. de proba.c.cum
98 contingat in fi.de offi.dele.Non † enim
quæcumque uult actor uel reus debent
probari,ſed ſolum ad cauſam facientia.l.
ſi quis libertatem.§.fi. de iureiuran.l.ſi
qui momentaneæ.ff.qui leg.per. ſtan.in
99 iud.non ha. Et † iudex debet diſcur-
rere an talis probatio ſit admittenda uel
ne.c.præſentium.eo.ti.& l.fi.C.ſi per uim
uel alio modo.c.cum ex literis de in inte.
reſti.& l.a procedente.C.de dila. & no.
Spe.in eo.§. qualiter.eo. ti. in prin.§.
Subijcit tamen ipſe Spec.in §.nunc ui
100 dendũ ubi ſint articuli † ꝙ cauſa litem
abbreuiãdi cum articuli ſunt obſcuri uel
longam recipiunt diſputationem , iudi-
ces debent tales articulos admittere ſal-
uo iure impertinentium , quemadmodũ
dicimus impoſitionibus : ut no.in c.per
tuas eo. ti.ubi dicitur de articulis ꝙ ſunt
impertinentes ſi iudex ita innuerit caſſa-
bit & irritabit, prout in iuribus ſupra al-
legatis. Pro hoc etiam facit quod no. in
101 d.c.præſentium eo.ti. Sed † dubita
tur quid ſi iudex eſt dubius an debeat ar-
ticulos admittere uel reijcere tanquam
impertinentes? Hoſti.in c.per tuas eo.ti.
dicit no.in dubio articulos eſſe admitten
dos & hoc ſequitur Imo. in d.c. per tuas.
Sic dicimus in his quę no.in c.ut debitus,
de appel. facit quod no.per Bal.ex men-
te Specu.in l.de ſtatu.ff. de teſta. & ibi
determinauit in dubio eſſe deferendum
102 poſitioni . Notandum † eſt etiam
eſſe neceſſe ut articuli dentur per produ
centes teſtes ei contra quem producun-
tur,ut facilius poſſit teſtem interrogare,
non tamen eſt danda copia interrogatio
num producenti ipſos teſtes, ne poſſint
inſtrui

inſtrui ad ueritatem uitandam, licet ſed Inno. in c. per tuas poſſet dari ex uolunta te partium, ſed minus cautum eſſet qui daret copiam interrogationum producē ti teſtes. Conſequenter eſt ſciendum
103 † ꝙ tres ſunt regulæ principales impedientes teſtium productionem. prima ſufficiens numerus teſtium, ſecunda teſtiū renuntiatio, tertia atteſtationum publicatio, & dantur hæ regulæ in c. de teſti. eo. ti. in fi. de prima regula ponitur in c. ſignificauerunt. & c. cum cauſam, & d. c. de teſtibus, eo. ti. l. j. ff. eo. Et concluda-
104 tis quātum ad primam regulam † quòd relinquitur arbitrio iudicis quando dicitur ſufficere numerus teſtium habita cōſideratione magnitudinis cauſæ & qualitatis perſonarum. ut tenet gloſſ. in d. c. cum cauſam. Nam quando. xxxij. millia dentur dicerentur pauca. xlv. di. c. diſciplina. Et aliquando dicitur irrefrenata teſtium multitudo ſi eſt ultra quadragenarium numerum: ut c. cum cauſam eo. ti. & ita communiter tenetur per Doc. Circa
105 ſecundam regulam † de renuntiatione dubitatur an renunciatio teſtium præcludat uiam producendi quando dicta teſtium non ſunt publicata, uel ſi ſunt publicata pars non didicerit dicta teſtium. Gloſſ. in authen. de teſti. in. §. quia uero dicit ſolam renuntiationem non nocere. Idem uidetur tacitè ſentire gloſſ. in c. cōſtitutus. el. ij. eo. ti. Idem ſentit Azo. in ſumma de teſti. prima col. in contrarium tamen facit tex. in d. c. de teſtibus. & in c. conuenient. Et hoc ultimum uidetur tenuiſſe Spec. in §. ſatis utiliter. uer. quid ſi publicati. Et hæc ultima opi. ſecundum Inno. in c. conſtitutus tenetur communiter per cano. pro hoc facit regula quia iuri ſuo poteſt renuntiari. l. ſi quis in conſcribēdo. C. de pac. Nec obſtat quod ponitur per gloſſ. in d. §. quia uero, quia gloſſ. in ſecundo caſu non repetit de teſtium renuntiatione, & eo. maxime cum reſultaret prauus intellectus. Et hæc opi. ultima uidetur mihi uera. pro hoc facit authen. iubemus. C. de iudi. Subijcit
106 † tamen eleganter Bar. in d. authen. iubemus, ꝙ ſi renunciatum eſt teſtibus in aliquo articulo ſpecialiter teſtes de iure communi produci non poſſunt: ut in d. c. de teſtibus. Si tamē ex aliqua iuſta cauſa iudex mouetur præſtito iuramento à parte petente pro hoc malitioſe non petit iterum ſuper eodem articulo poterūt teſtes produci ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa uidebitur &c. de qua in l. j. in fi. ff. ex qui. cau. ma. per beneficium reſtitutionis in integrum, quod eſt notandum. facit quod no. per Inn. in c. licet ultra tertiam. eo. ti.
107 Circa † tertiam regulam de publicatione teſtium concludite, quòd ſola publicatio teſtium non impedit productionem aliorum teſtium, ubi quis non didicit teſtificata, niſi renunciauerit. de hoc tamen ultimo ſupra tetigi. hæc no. glo. in c. conſtitutus. el ij. eo. titu. Sed in contrarium uidetur tex. in d. c. de teſtibus. & uidetur tenuiſſe Spe. in §. ſatis utiliter. uer. quid ſi publicatę. & ibi dicit Clementem Quartum tenuiſſe Io. An. in d. c. conſtitutus. concordat hoc modo. ſ. ut prima opi. procedat quando publicatio eſt facta in uita parte, uel inſcia, tunc enim non obſtante publicatione ſi pars non didicerit teſtificata poterit teſtes producere. ſecunda uero opinio Spe. & aliorum procedi quando publicatio eſt utraque parte conſentiente. pro hoc facit quod no. per gl. in d. c. fraternitatis eo. ti. quæ uidetur contrariare gloſſ. in d. c. conſtitutus. Pro hoc etiam facit quod no. per Bar. in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando iu. quā ſententiam Io. An. limitat Imo. procedere in d. c. fraternitatis. niſi publicatio ſit facta ex cauſa parte inuita, uel ignorāte, legitime tamen citata: ut quia timebatur de peremptione inſtantiæ. facit c. conſuluit. de offic. delegati. & uidetur bona, & recta limitatio.
108 Notandum † tamen eſt ſingulariter quòd poſt publicatas atteſtationes poſſunt produci teſtes, etiam ſuper capitulis directo contrarijs: quando cum teſtibus producitur inſtrumentū coadiuuās proba. teſtium. nam tunc ceſſat timor ſubornationis teſtium. facit. c. ſeries eo. ti. & ibi no. pulchrè But. Secus ubi non producitur

tur inſtrumentum: quia tunc eſſet timor ſubornationis. Pro hac ſententia adduco uobis no. ſententiam. Bart. ex mente Iac. Butri. in l. certi. condictio. §. quoniam. ff. ſi
109 cer. pe. ubi dicunt quòd † licet ſtatutũ prohibeat aliquid probari per teſtes, ſi tamen quis uelit probare per teſtes, & inſtrumentum, tunc admittitur probatio, ita in propoſito quando prohibetur teſtium productio propter publicationem. Et illud dictum But. ſequitur Imo. in d. c.
110 ſeries. Sed hic dubitatur an † ualeat conſuetudo quòd publicatis atteſtationibus poſſint teſtes produci. Io. An. in ti. de exceptionibus. §. dicto. uer. ſed nunquid. in addi. ad Spe. tenet quòd ſic. facit quod no. per ipſum in c. fraternitatis. eod. ti. & tenuit Imo. in d. c. ſeries.
111 Nunc uidendum † eſt an receptio teſtium ſit nulla: quia non rectè recepti, & quando habeat impedire teſtium productionem. Et dicendum eſt ꝙ non, ne pereat facultas probandi. c. cum cauſam cũ gloſſ. eo. ti. & no. in c. de teſtibus eo. ti. Et per Bal. in l. per hanc. C. de temp. app. Et hoc ideo ne facultas probationis pereat. Idem eſſet ſi publicatio eſſet nulla: quia parte non citata. Subijcit tamẽ Bar. in authen. qui ſemel. C. de proba. ꝙ ſi teſtes ſint rite recepti licet publicatio ſit nulla, attamen ſi pars didicìſſet teſtificata repellatur a productione teſtium, non ui publicationis nullæ, ſed ui ſcientiæ habitæ de dictis teſtium. & ita etiam tenent alii nouiſſimi in c. fraternitatis. e. ti.
112 Sed † an in cauſa appellationis ſuper his articulis ſuper quibus eſt facta publicatio in principali, poſſint recipi teſtes antiqui uel noui? hæc quæſtio habet longam indaginem, ut plene ponitur in d. c. fraternitatis. & in d. l. per hanc. unde glo. in d. c. fraternitatis tenet quòd nõ. & hoc uidetur procedere de iure canonico, & ciuili ſecũdum aliquos Canoniſtas per. §. quia uero multi. in auc. de teſtibus. ubi indiſtinctè prohibetur produci teſtes publicatis atteſtationib. Nec ob. l. per hanc. quia debet intelligi quando non producuntur ſuper eiſdem articulis, ſed ſuper nouis dependentibus a primis. Legiſtæ tamen & maximè Accur. in d. l. per hanc. tenent quòd etiam in cauſa appellationis ſuper eiſdem capitulis, licet teſtes producere propter diuerſitatem inſtantiæ: quia alia eſt inſtantia cauſæ principalis, & alia inſtantia appellationis. Hoſt. tamen in d. c. fraternitatis inquit ꝙ in cauſa appellationis ſuper eiſdem articulis non poſſunt produci teſtes iam producti. per d. l. per hanc. ſed hęc opi. non uidetur mihi uera. nam potius deberemus dicere teſtes antiquos poſſe produci in cauſa appellationis quam teſtes nouos: quia non cadit tanta præſumptio ſubornationis in teſtibus antiquis ſicut in nouis: quia antiqui non auderent uariare a primo dicto propter crimen falſi: quæ ratio ceſſat in teſtibus nouis nondum productis. Bald. in d. l. per hãc. inquit quòd de iure ciuili ueritas eſt quòd in cauſa appellationis teſtes produci poſſunt ſuper eiſdem articulis. & per
113 hoc habemus † duos tex. d. l. per hanc. & l. per eos. C. de appel. ubi pars põt producere teſtes ad probandum ueritatem quæ latuit in principali cauſa. de iure canonico concludit Bal. quòd ſuper eiſdem articulis, uel directo contrariis non recipiuntur teſtes in cauſa appellationis. & hoc modo loquitur Cle. ij. de teſti. eo. ti.
114 † poſſunt tamen produci teſtes ſuper articulis non directo contrariis, ſed indirecto, quibus probatis ſequitur reprobatio atteſtationum: quoniam tale capitulũ dicitur eſſe capitulum nouum de quo dicta teſtiũ non ſunt publicata, nec ꝑducta.
Nec eſt uerum ut dicta teſtium deutur notificata parti ſuper tali capitulo in directo cõtrario, eo maxime cum ſit diuerſus modus agendi qui habet inducere diuerſitatem effectuum. c. pia. de excep. lib. vi. & ibi no. per Ioa. An. in nouella.
115 Præterea † dicit Bal. ius canonicum ſeruandum ẽt in foro clericorum, ius ciuile in foro Cæſaris, & hoc maxime cũ ius ciuile hoc caſu contineat æquitatem, & ius canonicum contineat rigorem. Sed hic aduertendum eſt ultra Bald. nam per hanc rationem Bal. ſequeretur quòd ius ciuile eſſet ſeruandum in hoc etiam in foro clericorum. Nam ubicunque ius cano-

canonicum ſtatuit aliquid, quod ſit ri-
gorosum,& ius ciuile aliud ſtatuit quod
ſumma nitatur ęquitate ius ciuile præſe
rendum eſt iuri canonico etiam in his
quæ ſpectant ad forum canonicum . Ita
ſingulariter not. Arch. in c. quid à patri-
bus. lxxv.di. Et pro hoc inquit ibi ſin-
116 gulariter † Archi. quòd licet de iure
canonico dies incipiat a ueſpere & duret
uſque ad illud . de iure ciuili dies incipit
a media nocte.l.more Romano.ff.de fer.
117 quòd † ſtante hac diuerſitate ſi cleri-
cus iurat dare decem infra diem, elapſo
ueſpere non erit periurus,quoniam licet
iuramentum ſit quid ſpirituale , & cleri-
cus ſit perſona eccleſiaſtica , attamen in-
telligemus de die ſecūdum diſpoſitionē
iuris ciuilis quod innititur æquitati . Fa
cit ad prædicta.c.eos.l.diſtin. Ita ergo eſ
ſet dicendum in propoſito ut in foro ec
cleſiæ ſeruari debeat ius ciuile ex quo ni
titur maiori æquitate , niſi ſeruando per
ꝑdicta dixeritis quòd ibi innititur æqui
tas ut publicatis atteſtationibus ſuper eiſ
dem articulis , uel indirecto contrarijs ,
non producãtur teſtes propter timorem
ſubornationis & corruptelæ.Imo.tamen
in hoc articulo in d.c.fraternitatis inquit
quòd cum dubium ſit etiam de iure ciui-
li an teſtes admittantur in cauſa appella
tionis ſuper eiſdem articulis directo con
trarijs,& hoc reperiatur expreſsè deter-
minatum de iure canonico,debemus di-
cere eſſe ſtandum iuri canonico etiam in
foro ciuili per no.in c.per uenerabilem,
qui fi.ſint leg. Secus ubi non eſſet du-
bium de iure ciuili,ſed eſſet omnino cer
tum:quia tunc ſeruatur ius ciuile in ter-
ris imperij,& ius canonicum in terris ec-
cleſiæ:ut no.per glo.in c.ij.de arb. lib.vi.
118 Nec † obſtat.l.eos.C. de ap. quia de-
bet intelligi quando non producuntur
ſuper eiſdem capitulis . ſed ſuper nouis
dependentibus ex primis,& ita etiam de
bet intelligi.l.per hanc. Et hæc reſpon-
ſio non tollit illa contraria.l.eos. quæ di
ſponit teſtes produci ad probandum ue-
ritatem quæ latuit in principali cauſa ,
ſed noua capitula licet dependentia ex
primis non dicuntur latuiſſe in principa-
li cauſa:quia de his nil cognitum fuit.Nō
obſtat ſecundum eum dum dicitur quòd
diuerſitas inſtantiæ debeat hoc operari
per.l.fi.C.de teſta.& c.præſentata . eo.ti.
quia in prima inſtantia fuit coram arbi-
tro non coram iudice , ideo tunc ſerua-
tur quod habetur in . §. quia uero in aut.
119 e.ti.Nec ob. c.ueni.eo.ti.quia † uaria
ta inſtantia uariatur ēt finis agendi. Qm̄
prima inſtantia erat ſummaria ad unū fi-
nē. Secūda erat ſummaria ad alium finē,
nos uero loquimur quando tā cauſa prin
cipalis quam cauſa appellationis ſunt ple
nariæ . Non obſtat etiam ſi dicitur quòd
non debet attendi timor ſubornationis
in noua inſtantia : quoniam poteſt reſpō
deri quòd immo timor ſubornationis po
teſt haberi etiam in cauſa appellationis:
quoniam ubi teſtes ſunt producti & pu-
blicati,& pars uidet quòd non probant,
uel minus ſufficienter probant, tunc ual-
de poteſt timeri de ſubornatione ; & iſte
timor non ſolum eſt in cauſa principali,
ſed etiam in cauſa appellationis. Et eo
maximè cum in cauſa appellationis aga-
tur de maiori præiudicio quàm in cauſa
principali : quia lapſus inſtantiæ in cauſa
appellationis perimit omne ius ipſius
partis.in auth.ei qui.C.de temp.ap.
Notandum eſt tamen ſecūdum Bal. in d.
l.per hanc. quòd ubi pars in cauſa princi-
pali potuiſſet probare, ſed uoluit differ-
re ad cauſam appellationis , tunc etiam
de iure ciuili amplius non admittitur.
120 Sed hic quæritur † quando dicuntur
teſtes directo contrarij: & quando indire
cte.Bal.in d.l.per hanc . inquit quando te
ſtes probant contrarium per uiſum ipſius
facti. uerbi gratia , quòd tali hora eras in
ciuitate , alius dicit quòd tali hora non
eras in ciuitate: quia ſciuit quòd omnino
eras extra ciuitatem . & tunc appellantur
directo contrarij. Sed quādo teſtes unius
partis non poterunt uidere id teſtes al-
terius partis uiderunt, tunc dicuntur in-
directo contrarij,exemplum in l.optimā.
C.de contra.& com.ſti. Clarius tollite
exemplum tu probaſti quòd die x. proxi-
mè præteriti menſis promiſit tibi in ciui-
tate Mediol. c. ego probo quòd eadem
die

diceram Bononiæ, nã talis probatio non dicitur directo contraria, ſed indirecta. nam indirecta eſt illa quę procedit arguẽdo per rationem intellectus, & eſt bona
121 declaratio. Sed qualiter † cognoſcimus articulum nouum. Spec. in §. ſatis utiliter. ubi illud autem notandũ inquit, quòd articulus nouus poteſt quadrupliciter dici, ut ibi per ipſum. ponite tamen primum modum, ut ſi in cauſa principali ego petij equum, & in cauſa appellationis ego peto bouem, nam tale capitulum bouis dicitur omnino nouum a primo capitulo. propterea non potero probare ſu
122 per hoc capitulo. Et † hoc eſt quod inquit. l. per hanc, quæ dicit non poſſe produci teſtes ſuper capitulis nouis non dependentibus a primis: quoniam iſtud tale capitulum eſt penitus alienum, & ſeparatum a primo. pro hoc facit quod no. per Inno. in c. fraternitatis. in fi. eo. ti. ubi pulchrè inquit quòd ſi ego egi rei uendicatione: quia emi fundum a Titio, & in cauſa appellationis uelim dicere ꝙ emi a Sempronio, quòd talis probatio non admittitur: quia uidetur omnino ſibi contrarius. facit c. ſolicitudine. de appel.

Et generaliter poteſtis concludere ꝙ hi dicũtur articuli noui oĩno: qui habent dependentiam a primis articulis, & qui etiam non iuuat intentionem actoris nec rei & ſunt impertinentes, de quibus latiſſimè proſequitur Bart. in dicto c. fraternitatis. & etiam ibi ponitur per Imo. & aliqualiter tangam in lectione ſequenti.
123 Conſequenter eſt notandum ꝙ † ſuper capitulo directo contrario quandoq; licet teſtes producere, etiam publicatis atteſtationibus. ſ. quando allegatur falſitás cum corruptione: ut no. in Cle. teſtibus. eo. ti. & c. licet. de probatio.
124 Idem † liceret quando quis uellet teſtes reprobare, & confirmare ſuos primos teſtes: quia non fuit tunc quòd debeat ſibi imputari. nam credere debuit ſuos teſtes bene dixiſſe donec uiderit contrariũ. facit quod no. in d. c. licet. & ponuntur hi
125 modi in d. c. fraternitatis. ad † reprobandum tamen teſtes reprobatorios non admittitur articulus directè contrarius, niſi allegetur falſitas: ut ponitur per nouiſſimos in d. c. fraternitatis.
126 Et eſt ſciendum † quòd poſt publicatas atteſtationes poteſt reprobare teſtes quando antea fuerat proteſtatus contra illos teſtes. c. præſentium. eo. ti. non poſſet tamen reprobare teſtes aliàs productos per ipſum reprobantem. l. ſi quis teſtibus. C. eod. ti.
127 Item poteſt fieri † productio publicatis atteſta. quando quis uult reprobare ſimul perſonas teſtium, & eorum dicta: ut quia teſtis deponit quòd iam ſunt xx. anni in quibus Titius promiſit Seio decẽ, Titius dicit oppoſitum: & uult probare ꝙ teſtes non ſunt tantæ ætatis, ut facile deponere poſſint de tanto tempore: ut quia non ſunt maiores. xx. annis, & teſtificantur de memoria an. xx. nam tunc admittitur productio teſtium; etiam poſt publicatas atteſtationes: ut no. Nic. & Barto. in auc. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex. quos ſequuntur nouiſſimi in d. c. fraternitatis.
128 Vlterius addite prædictis, quòd † ubi quis fecit articulum de præſcriptione publicatis atteſtationibus non licet producere teſtes ſuper articulo, tamen ſi non articulauit de præſcriptione, ſed de poſſeſſione. x. an. & poſtea articulauit de titulo poterit producere teſtes etiam publicatis atteſtationibus ſuper articulo tituli: quoniam articulus tituli non includitur de neceſſitate ſub articulo poſſeſſionis. Cum quædam poſſeſsio ſit cum titulo, quædam ſine titulo. nec tamẽ cenſebitur nouus articulus omnino: quoniã tenditur ad iuuandum intentionem partis, ut inquiunt Doc. in d. c. fraternitatis. Secus autem eſſet ubi concluderetur articulus de neceſsitate ſub primo articulo. nam tunc dicitur articulus antiquus. exẽplum ponunt Doc. ſi reus dicit ſe præſcripſiſſe rem alienam ſpacio. x. annorum inter præſentes. l. fi. C. de præſcrip. lon. temporis. nam tunc ſub tali articulo includitur de neceſsitate titulus, bona fides, & poſſeſsio. & ideo ſi reus fecerit articulum ꝙ præſcripſerit ſpacio. x. an. & publicatis atteſtationibus: quia non probauit de ti

tulo uelit articulũ cedere qualiter emit
rem à Titio, hoc caſu non poterit: quo-
niã talis articulus includebatur de neceſ
ſitate ſub præcedenti articulo præcedẽtis
præſcriptionis.

Præterea poteſtis ſic concludere
129 † regulam notabilem ex mente Doc.
in dicto c.fraternitatis quòd ubicunque
publicatis atteſtationibus quis uellet ar-
ticulum producere, qui i nerat de ne-
ceſſitate facti & probationis in articulo
atteſta. publicatarum, tunc non licet
talem articulum probare. Secus ſi non
eſſet de neceſſitate probationis, ſed facti
tantum: nam tũc non liceret producere.

Exemplum pounnt Doc. noſtri, ut ſi
peto rem dicens illã mihi uenditam, &
reus dicit ſe nõ teneri ad pretium ipſius,
& ſuccumbat petens pretium, ut quia ha-
bita ſit fides de ipſo pretio, nam in cauſa
appellationis poterit dicere ꝙ uenditio
fuit conditionalis & nondum peruenit cõ
ditio iſta, nam talis articulus eſt nouus,
non tamen omnimodo nouus ut habeat
incluſam neceſſitatem facti præcedentis,
uel poteſt poni clarius exemplũ. Si dico ꝙ
mutuaui x. de neceſſitate facti intelligi-
tur mutuum eſſe contractum certo loco
& certo tempore. c. abbate, de re iudi. in
vj. ſi tamen non eſt de neceſſitate proba-
tionis ut probetur mutuum eſſe contra-
ctum certo loco uel tempore, ut ponitur
in l. teſtium. C. eo. titu. per Inno. in c. qua
liter. de accu. Et ideo ſi teſtes depoſue-
runt de certo loco uel tempore mutui,
aduerſarius poterit facere & probare ar-
ticulum ꝙ illo loco & tempore non erat
in loco aſſerti mutui: & talis articulus di-
citur articulus nouus & non antiquus ut
dicitur indirectè contrarius: ut in c. ex te-
nore, eo. ti. Secus eſſet ſecundum Doc.
in d. c. fraternitatis, ſi ego petẽs mutuum
à te articulaſſem pecuniam tibi mutua-
tam certo loco & tempore, tunc enim lo-
cus & tempus ſunt de neceſſitate facti &
probationis, & debeo illa probare: ut po-
nitur in d. c. abbate, & ideo aduerſa-
rius non poterit publicatis atteſtatio-
nibus probare quòd non erat ibi il-
lo tempore, ut probatur in d. Clem. teſti-
bus & per Bar. in authen. qui ſemel. C. de
probat. Hanc ſententiam Doc. puta-
130 rem eſſe † limitandam: quando actor ꝓ
poſuit ſimpliciter mutuum eſſe factum,
certo loco & tempore. Secus autem ſi
propoſuit cum proteſtatione, quæ regu-
lariter ſolet apponi. ſ. non aſtringens ſe
ad probandum niſi ea, quæ ſufficiant ad
fundamentum intentionis ſuæ, ut plenè
probatur & ponitur in l. diuus. ff. reſcrip.
de re iud. & c. ij. de teſti. & c. licet cauſam.
de probat. Nam ui talis clauſulæ actor
non compellitur ad probandum locũ &
tempus. præterea dicimus neceſſariũ nõ
eſſe locum, uel tempus in articulo, uel li-
bello cum de neceſſitate facti & proba-
tionis non ſit neceſſe eum probare locũ
uel tempus per clauſulam de qua ſupra.
131 Vltimo uidendum † eſt quid in his
caſibus in quibus ſententia non tranſit
in rem iudi. prout eſt in matrimonio: ut
in c. lator de re iudi. an publicatis atteſta
tionibus poſſint produci teſtes. Io. And.
in c. ſeries eo. ti. tenet publicatis atteſta-
ſtationibus poſſe fieri productionem te-
ſtium ſuper capitulis directo contrarijs
in cauſa matrimonij: quando agitur de
ſeparatione matrimonij contracti. Et
hoc ideo: quia uerſatur periculum ani-
marum. Secus eſſet ſecundum eum
ubi agitur de matrimonio dirimendo ſed
de matrimonio contrahendo: ut in c. iu-
rauit eo. ti. de teſti. Facit c. cum in tua. eo.
ti. Io. Cald. & But. tenent quòd ſi etiam
agitur de matrimonio contrahendo, uel
ſeruando poſſunt teſtes produci publica
tis atteſtationibus: quoniam ita uerſatur
periculum animarum in matrimonio in-
debitè contrahendo, ſicut in matrimo-
nio ſeparando: quia ſi remaneant con-
iuncti illi qui non poſſunt eſſe coniuncti
propter conſanguinitatem, & hic erit pe
riculum animarũ, ideò peccatũ. Imo. in
d. c. ſeries. concor. has opin. quòd ſi ſit gra
dus prohibitus diuina. l. in quo Papa di-
ſpenſare nõ poteſt: ut no. in c. per literas
de reſti. ſpo. tunc procedat opin. Cal. &
Bu. ſed ſi ſit gradus ꝓhibitus ſolũ iure ca
nonico contra quem Papa poteſt diſpen
ſare, tunc procedat op. Io. An. Cum non
reperiatur

reperiatur permiſſum hoc caſu teſtes pro
ducere contra matrimonium. Sed hæc di
ſtinctio eſt bona, & æqua ſe daret ratione
& lege. licet enim Papa poſſit diſpenſare
quando gradus eſt prohibitus ſolum iure
canonico, attamen in hoc non diſpenſat,
licet producantur teſtes. unde illa poten
tia Papalis nil ad rumbum. Ideo uerior
dicitur ſententia Io. Cal. & Butri. cū utro
que caſu uerſetur periculum animarum:
& etiam ut contrariorum eadem ſit diſci
plina. Et hæc doctrina uidetur genera
lis ubicunque ſententia non tranſit in ré
132 iudi. Et † per hoc infero uobis unam
egregiam concluſionem, quòd ubicunq;
ſententia fertur per peritos in arte, nun-
quam illa ſententia tranſit in rem iudi.
Ideo ſemper publicatis atteſtationibus
poterunt alij teſtes produci. quod autem
non tranſeat in rem iudi. no. But. ex men-
te Io. An. in cap. propoſuiſti. de probat. &
tene menti, nec unquam cadat à memo-
133 ria tua. Notandum eſt etiam † finali-
ter quòd quis dicitur didiciſſe teſtificata
quando profectò didicit quia plenariè le
git atteſtationes, & potuit deliberare, ſe-
cus ſi tranſitoriè: ut not. in cap. ultra ter-
tiam. eod. ti. & c. fraternitatis. facit etiam
quod not. in §. quia uero in authen. de
teſti.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium interrogatoria ſunt quædam inter-
rogationes, quas pars uult fieri ſuper cir-
cunſtantiis ipſius negotii, teſtibus contra
ſe inductis, nec de talibus interrogatoriis
debet dari copia parti teſtes producenti.*

2 *Interrogatoria dari debent ſecretè per par-
tem iudici, & in hoc iudicis officium uer-
ſatur, ſcilicet in præcidendo interrogato-
ria ſuperflua, & calumnioſa, & poterit
ex officio ſuo iudex ſupplere ſi uidebitur,
ultra teſtes eſſe examinandos, & interro
gandos, quàm per partem ſit petitum.*

3 *Dilatio aſſignanda eſt parti contra quam te-
ſtis producitur, ad dandum talia interro-
gatoria poſt articulos productos ſuper qui
bus teſtes recipi debent.*

4 *Interrogatoria non debent eſſe adeo diffuſa,
ut nouum contineant capitulum pro ipſo
aduerſario pro quo fiunt.*

5 *Interrogatoria etiam uerſari debent circa cau
ſas dictorum teſtium, ut de cauſis, loco,
& tempore, uiſu, ſcientia, credulitate, fa
ma, & certitudine interrogentur, prout
res ipſa melius ſe exegerit.*

6 *Teſtes ſunt interrogandi an ſint nobiles, uel
plebei, uel reprehenſibiles, an pauperes, uel
diuites, & an deponant lucri cauſa, uel
ne & an ſint amici, propinqui, familia-
res, uel domeſtici, & an deponant de ui-
ſu, uel auditu.*

7 *Teſtes interrogandi ſunt an ſint de iuriſdi-
ctione producentis, uel ſit comenſalis, &
utrum ſit doctus, uel inſtructus teſtifica-
ri, & quam partem uel et obtinere, & an
etiam ita conuenit, ut concordet cum aliis
teſtibus.*

8 *Teſtis quando depoſuit dictum ſuum, tunc
interrogatur, an poſſibile fuiſſet rem ſe
aliter habere quòd teſtis ipſe ignoraſſet
de tempore quia ſi fatetur fuiſſe poſſibi
le non probat.*

9 *Teſtes an interrogari debeant an ſint debi-
tores, penſionarii, uel fictabiles produ-
centium.*

10 *Quod dictum ſupra eſt de tempore intelligi
tur ubi de prioritate, uel poſterioritate
actus quæritur.*

11 *Teſtis interrogatus de anno, & menſe con-
tractus celebrati, licet non recordetur, ta-
men probat. Idem ubicunque ſcientia diei
uel horæ exigitur, licet tempus contractus
non probet. nu. 12.*

13 *Teſtes omnes ſi dicunt non recordari de tem
pore contra eos præſumitur.*

14 *Aduocati cauti eſſe debent, ut interrogat'ia
ſua exhibeant in ſcriptis, & a iudice pe-
tant teſtes ita interrogari ut petitur.
Et ſi iudex dolo, uel negligentia in-
terrogatio iam non facit, iterum petunt in-
terrogari etiam publicatis atteſtationi-
bus.*

15 *Teſtis publicatis atteſtationibus regulariter
repeti non poteſt, ſuper eo ſuper quo iam
teſtificatus eſt.*

16 *Teſtis incontinenti poteſt ſe ipſum repetere
in corrigendo.*

17 *Teſtis repetitur a iudice propter dicti ſui*

obſcuritatem, & ſi repeteretur ad declarationem dicti ad inſtantiam partis, tunc facta publicatione regulariter non poteſt, niſi primæ atteſtationes nullæ ſint. & nu.18. & 19.

20 *Teſtis qui depoſuit in iudicio ſummario poteſt ſuper plenario repeti.*

21 *Teſtes repeti poſſunt, quando primo inter alias perſonas fuerunt recepti: quia ſicut ſententia inter alios acta non habet diſtare; ita etiam nec publicatio.*

22 *Teſtes regulariter repeti non poſſunt, niſi utraque pars conſentiat, & inſtandum eſt per partem, quæ non uult teſtes repeti, ut atteſtationes publicentur: ſuper his capitulis, ſuper quibus producti ſunt.*

23 *Teſtes ſi nulla data ſunt capitula, uel ſint data ſuper omnibus contentis in petitionibus, & fortè non plenè dixerint: quia non fuerunt interrogati ſuper omnibus, tunc ſi interrogatoria non eſt omiſſa ex certa cauſa poſſunt iterum repeti.*

24 *Interrogatione omiſſa ſuper ſubſtãtialibus: ut quia in libello fit mentio de præſcriptione, & de tali in qua requiritur titulus, teſtes poſſunt repeti ad inſtantiam partis ad deponendum ſuper ſubſtantialibus omiſſis.*

25 *Teſtes an ſit interrogandus, an ſit infamis, uel crimínoſus, uel irretitus aliquo peccato mortali, uel talis qui non poſſit teſtificari.*

26 *Teſtis an poſſit interrogari per iudicium an credas omnia quæ per ipſum dicta ſunt.*

De interrogatorijs quæ ſolent fieri teſtibus examinandis.

CAP. VIII.

Q Varto uidendum eſt principali-
ter de interrogatorijs quæ ſo-
lent fieri teſtibus examinandis.
De qua materia ponitur per
Spe. in eod. tit. §. iam de interrogatorijs.
1 † dicuntur autem interrogatoria quæ-
dam interrogationes quas pars uult fieri
ſuper circunſtantiis ipſius negocij teſti-
bus contra ſe inductis. c. præſentium. §. te
ſtes. eo. tit. & in c. per tuas. eo. ti. nec de ta
libus interrogatorijs debet dari copia
parti teſtes producenti propter periculũ
ſubornationis: ut no. per Inno. & alios in
d. c. per tuas, & per Spe. in d. §. iam de in
2 terrogatorijs. Dabuntur † ergo in-
terrogatoria ſecretè per partem ipſi iu-
dici, & in hoc uerſabitur officium iudi-
cis ſcilicet in præcidendo interrogatoria
ſuperflua & calumnioſa, poterit etiam iu
dex ex officio ſuo ſupplere ſi ſibi uidebi-
tur ultra teſtes eſſe examinandos & inter
rogandos, quàm per partem fuerit peti-
tum ſecundum Spec. in d. §. iam de inter
rogatorijs. Quidam tamen antiqui te-
nuerunt in hoc ultimo oppoſitum: quo-
niam iudex non habet ſupplere in his q̃
dependent a facto: ut in l. j. C. ut quæ de-
ſunt aduo. par. iud. ſupple. & in l. iij. §. hoc
autem. ff. de dam. infec. Ioa. An. in addi.
ubi ſupra ſequutus eſt opi. Spec. pro hac
ſententia poteſtis adducere, nam iudici
committitur informatio & indagatio ue
ritatis in teſtibus examinãdis: & commit
titur ſibi tanquam priuatæ conſcientiæ
ſuæ: ut in l. iij. ff. eo. tit. propterea non eſt
mirãdum ſi iudex poterit ſupplere inter-
rogatorijs fiendis ipſis teſtibus pro ueri-
tate indaganda & exquirenda. Notan
3 dum † eſt etiam ultra prædicta dilatio-
nem eſſe aſſignandam parti contra quã
teſtis producitur ad dandum talia inter-
rogatoria poſt articulos productos ſuper
quibus teſtes recipi debent ex mẽte Spe.
4 ubi ſupra. Subijcit † tamen elegan-
ter multum Ioa. An. in addi. ubi ſupra q̧
interrogatoria non debent eſſe adeo diſ
fuſa ut nouum cõtineant capitulum pro
ipſo aduerſario pro quo fiunt interroga
toria.

Vnde ſi uolo producere teſtes ad pro-
bandum quòd tibi mutuaui. x. & tu petas
illos teſtes interrogari an ſolueris mihi
id mutuum, talis interrogatio non eſt ad
mittẽda: quoniam habet in ſe nouũ quod
dam capitulum, ultra ea ſuper quibus te
ſtes ſunt interrogandi: & ideo eſt conſiliũ
ut tu uolens probare ſolutionem nouum
conficias capitulum de ſolutione iam fa-
5 cta. Præterea † notandum eſt ipſa in
terrogatoria uerſari circa cauſas dicto-
rum

rum teſtium, hoc eſt ut teſtes interrogen
tur de cauſis, loco, tempore, auditu, uiſu,
ſcientia, credulitate, fama, & certitudi-
ne, prout res ipſa melius exegerit. c. cau-
ſam quę de teſtibus. Interrogandi ſunt
6 † etiam teſtes an ſint nobiles uel plebei,
uel reprehenſibiles, an pauperes uel di-
uites, & an deponant lucri cauſa uel ne,
& an ſint amici, propinqui, familiares uel
domeſtici. Et an deponant de uiſu, uel
de auditu. iiij. q. iij. ubi teſtium. ij. q. i. c. in
7 primis. Quærendum † eſt etiam an
ſint de iuriſdictione producentis, uel ſit
cõmenſalis, & utrum ſit doctus uel inſtru
ctus teſtificari: & quam partem uellet ob
tinere, & an etiam ita conueniat ut con-
cordet cum alijs teſtibus: ut hæc omnia
ponuntur per Spe. in d. §. iam de interro-
8 gatorijs. † Addite uos illam interroga
tionem multo præſtantiorem cęteris qui
buſcunque quando teſtis depoſuit dictũ
ſuum, tunc interrogatur, an poſſibile
fuiſſet rem aliter ſe habuiſſe, quod teſtis
ipſe ignoraſſet: nam tunc ſi fatetur fuiſſe
poſſibile ille teſtis non probat: quoniam
teſtis debet concludere de præciſa neceſ-
ſitate. c. in præſentia cum ſuis concordan
tijs de probat. Tollite exemplum, teſtis
depoſuit Titium uulneraſſe Semproniũ,
interrogatus de cauſa quomodo ſ. it. re-
ſpondet: quia uidit, poſteà interrogatus
an potuiſſet eſſe quod Sempronius fuiſ-
ſet percuſſus quòd teſtis ipſe non uidiſ-
ſet, tunc enim ſi reſpondet quòd ſic, ille
teſtis non probat, uel clarius poteſt inter
rogari an Sempronius potuiſſet percuti
ab alio in illo tempore quòd teſtis ipſe
non uidiſſet, tunc ſi hoc fatetur affirmati
uè non probat delictum: quia ſi potuit ab
alio percuti non ſequitur de neceſſitate
quòd ipſe percuſſit, & infrequentiſſimè
ſolent hodie iſtæ interrogationes practi
9 cari, non autem eſt neceſſe † teſtes in-
terrogari an ſint debitores uel penſiona
rij, uel fictabiles producentium ipſos te-
ſtes, prout ſolẽt interrogari Mediol. quo
niam non reperitur iure cautum debito-
res fictabiles, uel penſionarios eſſe reij-
10 ciendos. Quod † autem dictum eſt de
tempore, eſt intelligendum ubi quæritur
de prioritate uel poſterioritate actus.
11 Et † licet teſtis interrogatus de anno
uel menſe contractus celebrati non re-
cordetur nihilominus ipſum contractum
ſecundum Spe. in d. §. iam ubi licet pro-
bet, non tamen probat tempus ipſius con
12 tractus. † Et idem eſſet ubicunq; ſcien
tia dici uel horę exigeretur. l. optimam.
13 C. de contra. & co. ſtip. Subijcit † ta-
men Io. An. in addi. ubi ſupra unum ele-
gans dictum quòd ſi teſtes omnes dicant
non recordari de tempore præſumitur
contra tales teſtes, quod eſt no. licet hoc
dictum ſolum ſit munitum auctoritate.
14 Aduertendum † eſt etiam ex mente
Spec. in d. §. iam cautos aduocatos exhi-
bere interrogatoria ſua in ſcriptis: & pe-
tunt à iudice ita teſtis interrogari ut pe-
titur. Et ſi iudex dolo uel negligentia
non fecerit interrogatoria, petat iterum
interrogari etiã publicatis atteſtationi
bus: ut in c. per tuas eodem titu. Pro
cuius dicti declaratione uidendum eſt
15 † an teſtes ſemel examinati iterum poſ
ſint repeti. Concludite primò quòd
ubi teſtis repetitur publicatis atteſtatio
nibus ſuper eo ſuper quo iam eſt teſtifica
tus regulariter non poteſt repeti.
16 Fallit † primò ubi teſtis incontinenti
ſeipſum repeteret in corrigendo: ut po-
nitur in c. propterea de teſti. co. ex inter-
uallo tamen teſtis ſe repetere non poſſit,
17 ut ibidem not. Fallit † ſecundo quã-
do teſtis repetitur a iudice propter obſcu
ritatem dicti ſui: ut ponitur in c. cum cla
18 mor. de teſti. Secus † eſſet ſi teſtis re
peteretur ad declarationem dicti ad in-
ſtantiam partis, tunc enim facta publica-
tione regulariter non poteſt: ut notatur
per Inno. & alios in d. c. cum clamor. niſi
primæ atteſtationes eſſent nullæ per ca
quæ no. per glo. in c. cum cauſam eo. ti. &
in c. non pręſtat. de reg. iuris in vi & in d.
19 c. per tuas. Poſſent † etiam repeti te
ſtes ad inſtantiam partis ſi atteſtationes
eſſent deperditę: ut ponitur in c. fi. de pro
20 ba. Itẽ † poſſet repeti quãdo teſtis de
poſuiſſet in iudicio ſummario, & in ſecũ
do iudicio repeteretur ſuper plenario:
21 ut in c. ueniens. el. ij. eo. ti. Item † re
pete-

peterentur teſtes quando primo inter alias perſonas fuerunt recepti: quia ſicut ſententia inter alios acta non habet obſtare, ita etiam nec pub'icatio. Vt in c.licet & in c.iurauit.cum ibi no.eo.ti.aliàs autem regulariter repeti non poſſunt niſi utraque pars conſentiret: ut ponitur ꝑ Io. An.in c.fraternitatis eo.ti.& in c.cum
22 cauſam,& † inſtandum eſt per partem quæ non uult teſtes repeti ut publicẽtur atteſtationes ſuper his capitulis ſuper quibus productæ ſunt. Notandum eſt tamen pro declaratione prædictorum ꝙ aliquando petitur teſtem repeti ſuper eo
23 ſuper quo non depoſuit. Et hic † eſt conſiderandum aut nulla data ſunt capitula, aut data ſunt capitula ſuper omnibus contentis in petitionibus licet forte non plene dixerint, & tunc non poſſunt iterum produci niſi forte ut declarẽt dictum ſuum ex officio iudicis, uel niſi atteſtationes eſſent nullæ, uel alijs ex caſibus ſupra proxime dictis, uel niſi teſtes non fuiſſent interrogati ſuper omnibus, quo caſu ſi interrogatio non eſt omiſſa ex certa cauſa iterum poſſent repeti teſtes, iuxta ea quæ no.in c.cum cauſam.eo. titu.
24 Et eſt notandum † quòd interrogatio eſt omiſſa ſuper ſubſtantialibus: ut quia in libello fit mentio de præſcriptione, & de tali præſcriptione in qua requiritur titulus, prout poteſt colligi ex c.j. de præſcript.in vi.tunc teſtes iterum poterunt repeti ad inſtantiam partis ad deponendum ſuper ſubſtantialibus omiſſis:ut ponitur per Inno.in d. c. per tuas.
25 Notandum eſt † etiam ex mente Spe. in d.§.iam, quòd à teſte non eſt quærendum an ſit infamis, uel criminoſus, uel irretitus, uel impeditus aliquo peccato mortali, uel talis ſit qui non poſſet teſtificari. Super quo tamen diſtinguit ibi Io.An.quòd de conditionibus aggrauãtibus famam ipſorum teſtium non ſunt interrogandi ipſi teſtes, ſed ſolummodo de alijs conferentibus ad finem & probationem ueritatis.
26 Et eſt notandum † quòd iudices debent diligenter aduertere ut repellant aſtutiam quorundam aduocatorum ſtudentium infringere dicta teſtium: qui ſolent poſt omnia interrogari facere teſtẽ an credat omnia quæ ſupra dicta ſũt quo caſu ſi teſtis reſpondet quòd ſic, uidetur tunc credere de omnibus prædictis & eo caſu non ualet dictum ipſum quia deponitur de credulitate.ideo iudices debent remouere tales interrogationes calumnioſas & impedientes cognitionem ueritatis. Cætera quæ poſſent hic addi uidete in d.c.per tuas . & per Spec. in d. §. iam de interrogatorijs.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes uarii uacillantes, aut contrarii non probant.*
Teſtis uarius quis dicatur.
2 *Contrarius teſtis quis uocetur.*
3 *Teſtis uacillans dicitur qui dubitando, & timendo loquitur. & ibi late quis dicatur teſtis uacillans.*
4 *Dictum teſtis qui primo loco unum depoſuit, & poſtea ſecundo inductus depoſuit contrarium an ualeat.*
5 *Teſtis ſi primo dicit unum extra iudicium aliis teſtibus, uel notario, demum poſtea in iudicio dixit contrarium: an ſtetur ſecundo dicto.*
6 *Intellectus ad l.eos ff.de falſis. & nu.10.*
7 *Opinio illa in dubio eligi debet per quam mitior interpretatio fiat.*
8 *Teſtis qui in ultimo uitæ articulo proteſtatus eſt depoſuiſſe falſum, an per hanc proteſtationem infringat primum dictum ſolemniter, & cum iuramento depoſitum.*
9 *Teſtis qui atteſtatur extra iudicium, ſe falſum depoſuiſſe in iudicio, illi dicto non præiudicat.*
11 *Teſtis qui depoſuit in iudicio falſum non iuratus, de falſo puniri poteſt, ſecus ſi in iudicio nullo depoſuit.*
12 *Iuramentum non eſt de ſubſtantia neceſſaria teſtimonii.*
13 *Intellectus ad Gloſſ.in l.cunctis.§.uult igitur.ff.de tranſactionibus.*
14 *Teſtis de negatiua deponens non probat ſine cauſa, etiam non interrogatus.*
15 *Teſtis in quibus non probet, niſi rationem dicti ſui etiam non interrogatus reddat.*

Rei

16 *Rei ualor & poſſeßio, quomodo, & per quot teſtes probetur. & nu. 17.*
18 *Mutuum an probatum ſit, ſi unus teſtis dicat uidiſſe mutuari decem, & alter deponat uidiſſe mutuari quinque.*
19 *Teſtes qualiter probent ſuper poſſeßione iuris decimandi, & articulo iuriſdictionis.*
20 *Teſtis ſingularis in dicto ſuo non probat.*
21 *Teſtes, qualiter ſuper irregularitate, probent.*
22 *Fornicatio uel adulterium, qualiter per teſtes probetur.*
23 *Teſtium ſingularitas, circa quæ uerſetur.*
24 *Dictum & plus, in teſte, qui deponi debebat ſuper certo, quid operetur.*
25 *Dictum teſtis dubium in benigniorem partem interpretari debet.*
Dictio plus, quid operetur.
26 *Teſtis de auditu auditus, an probet.*
27 *Teſtis per quem ſenſum cauſam ſcientiæ reddere debeat. & nu. 28.*
29 *Teſtes contrarii inter ſe, an probent, & an ad concordiam redigi poßint.*
30 *Teſtis reducti ad concordiam, an probent.*
31 *Concordia teſtium, an indiſtincte facienda ſit.*

Quæ poſſint contra dicta teſtium opponi.

CAP. IX.

NVnc ultimo uidendum eſt de ultima parte huius tractatus ſcilicet quæ poſſint contra dicta teſtium opponi. opponitur autem princi-
1 paliter contra † teſtes ipſos eſſe uarios,
uacillantes, aut contrarios. Varius autem dicitur teſtis qui primo unum, poſtea aliud dicit contrarium, nullam uariationis cauſam aſſignando. Ita dicit Io. An. in c. propterea de teſti. cog. Contra-
2 rius † dicitur qui dicit duo incompaſſi-
bilia, ut ſi teſtis fuerit teſtificatus quòd interfuiſſet tali die & hora ad celebrationem talis contractus, poſtea dixerit eodē tempore ſe fuiſſe in alio loco multū remoto & diſtanti a loco celebrati contractus. nam talem appellamus contrarium ex eo quia duo inſimul incompaſsibilia
3 teſtificatur. Vacillans† autem dicitur te-
ſtis qui dubitando & timendo loquitur. de quo per Bart. in l. eos. ff. de fal. ubi plene & per Spe. eod. titu. de teſti. §. i. uer. itē quòd teſtes. Et hanc declarationē Io. An. in c. præterea ſequutus eſt Bu. ibi poſſet tamen aliter intelligi teſtis uarius ſecundum Imo. ibi quando quis dicit Titiū emiſſe eadem die domum Sempronij, dehinc teſtificetur Titium emiſſe domum Sempronij una cum uxore ſua, nam hic teſtis propriè dicitur uariare. ex quo primo dixit Titium ſimpliciter emiſſe domum, dehinc dixit Titium cum uxore.

Et hæc expoſitio uariationis teſtiū multo uidetur melior quàm expoſitio Ioan. An. & But. quoniam illa prima expoſitio potius ſapit naturam cōtrarietatis quam uarietatis, ex quo dicit teſtem uarium, qui poſtea dicit contrarium.

Et ex prædictis uidetur dubitandum
4 † de eo teſte, qui primo loco depoſuit
unum, poſtea ſecundo loco inductus depoſuit contrarium. pro cuius declaratione gloſ. in c. cum cauſam de teſti. uidetur ſentire quòd ubi teſtis ſecundo loco inductus dicit contrarium eius quod primo loco dixit non ualet dictum ſuum, facit optime c. ſicut, eod. ti. Fallit tamen hoc dictum ſecundum Canoniſtas in d. c. cum cauſam, ſi primum dictum ſit nullum: quia tunc bene ualet ſecundum dictum. Et idem tenet Spe. eo. ti. §. j. uer. quid ſi idem teſtis, & ſeq. Et hoc dictū ſpecificè poſuit Io. An. ubi ſupra. Et per
5 hoc uidetur quòd † ſi teſtis dicit primo
unum extra iudicium alijs teſtibus uel notario, demum poſtea in iudicio dicit contrarium, tunc ſtabitur ſecundo dicto: quia primum dictum non ualet. Bart. tamen in l. eos. ff. de fal. dicit contrarium per tex. illius l. eos propterea inquit cautelam eſſe adhiben. quando uercmur ne teſtes uarient, ut coram aliquibus teſtibus extra iudicium interrogemus eos teſtes & faciamus reſponderi. Nam ſi poſtea dicant contrarium in iudicio, non ualebit eorum dictum, & poterunt de falſo redargui. Imo. in d. c. cum cauſam. ſequitur opi. glo. & Canoniſtarum ibi lem-
quo-

quoniam ſi primum dictum eſt nullum non debet inferri impedimentum ſecundo dicto:in c.non præſtat.de reg. iuris in vi.propterea teſtis non ita loquitur liberè & expeditè in præſentia partis ſicut in præſentia iudicis parte abſente. facit quod no.per gloſſ.in c.præſentium.in prima gloſſ.eo.ti.de teſti. Et ideo potius uidetur ſtandum dicto ſecundo. Nec
6 † obſtat ſecundum Imo.in d.l. eos. quia loquitur quando teſtis deponit contra ſcripturam ſuam ſuo ſigillo ſigillatã quæ ualebit contra eum. Ideo tunc poteſt puniri de falſo: ſecus ergo erit quando non uenit contra ſcripturam ſuam ſuo ſigillo ſigillatam, ſed contra dictum ſuum extra iudicium. Et hæc ſententia ſecũdum Imo.forte ſeruaretur in practica ꝓpter auctoritatem gloſſ. & Canoniſtarũ in d.c.cum cauſam & eo maximè † quia
7 in dubio eligi debet opinio per quam mitior fiat interpretatio. ff.de pœn. hæc opi.Canoniſtarum quam ſequitur Imo. uidetur mihi uerior quoniam ſecundum dictum uidetur ſolemnius quam primũ, & maximè in cautela adhibita per Bar. Nam teſtis deponens extra iudicium coram alijs teſtibus deponit non iuratus,& in ſecundo dicto deponit iuratus, & ſolẽniter, ideo ſecundum ualebit & non primum.pro hac ſententia adduco no. ſententiam Bal.in l.generaliter. C.de non
8 nu.pe.ubi pulcrè dicit Bald.ꝙ † ſi teſtis in ultimo uitæ articulo proteſtatus eſt ipſum primum dictum, uel ſecundum dictum ſuum per eum falſo fuiſſe depoſitũ, per hãc proteſtationem non infringitur primum dictum ſolemniter & cum iuramento depoſitum:ar.d.l.generaliter.adde ibi Bar.in fi.uerbis ſuis ubi dicit † ꝙ
9 ſi teſtis extra iudicium atteſtetur ſe falſum depoſuiſſe in iudicio, non propter hoc præiudicat illi dicto.allegat quòd habetur in c.ſicut de teſti. Et facit c.ſicut a nobis eo.ti.de teſti. Multo fortius dicimus in propoſito tolli illud dictum non ſolẽne nec iuratum per aliud dictum ſolemne & iuratum: nam ex quo minus ſolemniter dixi uidetur proinde ac ſi nullatenus dixiſſet.ar.l.quoties.ff.qui ſa.co.

10 Fateor † tamen quòd contra talem teſtem poſſet agi tanquam contra uariantem.& hoc modo poſſet intelligi dicta. l. eos licet hæc uariatio non officeret dicto depoſito per eum,pro quo etiam facit ꝙ no.per Io.An.in d.c.cum cauſam. ubi cõcluditur ex ſententia Ricar. Malumb.ꝙ
11 † ſi teſtis deponit in iudicio falſum nõ iuratus,tunc poterit puniri de falſo.

Et idem ſenſit Bar.in d.l.ſi quis legatũ. ff.de fal. Secùs ſi deponeret falſum in iudicio nullo:quia tunc deficit teſtimonium in ſui ſubſtantia:ex quo in iudicio nullo eſt receptum,& hoc tenuit clarius idem Io.An.in regula iuris non eſt ſine culpa.de re. iur. in vj. Quod ſecus eſt quando depoſuit non iuratus, licet in iu
12 dicio:quia † iuramentũ non eſt de ſubſtantia neceſſaria ipſius teſtimonij.c.tui, eo.ti.Ità erit in propoſito:nam teſtis deponens coram aliquibus teſtibus extra iudicium,deponit nulliter omnino, ideo de tali dicto non eſt aduertendum, & ſequuntur Imo.& But.in d.c.cum cauſam. Item opponitur dicto teſtis quòd nõ red-
13 didit cauſam ſui dicti. Hoc † limitat gloſſ.in c.cum cauſam eo.ti. procedere, ſi modo teſt is inter rogatur de cauſa.

Et hoc modo eſt intelligenda gloſſ.l. cum hi.§.uult igitur ff.de tranſac.quod dictum eſt intelligendum uerum quando teſtis deponit ſuper facto, uel contractu,uel ſimilibus. Secus ſi deponit ſuper iur. ut ſuper dominio, uel ſuper eo quod principaliter ſtat in iudicio rationis:ut ſi deponat an aliquis ſit furioſus uel mente captus. Et ita no. Inno.& alij poſt eũ in d.c.cũ cauſã. Et idẽ etiã tenuit Spe.ut refert Bal. in d.§.uult igitur.
14 Idem † erit in teſte deponente de negatiua:quia non probat ſine cauſa etiam non interrogatus pro hoc optimè facit gloſſ.in l.j.§.j.ff.de iti.ac.quę prima.
15 Et ſic habetis concludere ꝙ † in his proximè dictis teſtis non probat niſi reddiderit rationem etiam non interrogatus.& hanc ſentẽtiam tenuit Bal.& Ang. in d.§.uult igitur. Vltra prædicta po-
16 teſt poni diuerſitas † ex parte plurium teſtium, ut ſi tres teſtes deponat ſuper ualore

lore alicuius rei, unus de.x. alius de xv. alius de.xx.uel eodem modo in poſſeſſione,ut ſi tres teſtes deponant de diuerſis temporibus poſſeſſionis: nam tunc non probatur ualor rei nec etiam poſſeſſio. Ita tenet Arch.in c. nihilominus.iij.q.ix. Idem Io.An.in c.j.de arbi.in vi.in nouella,ubi Io.de Lign. & Pet.de Ancha. moti illa conſideratione: quia in quolibet facto probando per teſtes requiritur teſtiũ pluralitas,& ad minus requiruntur duo. l.ubi numerus de teſti.Sed in caſu iſto nõ datur pluralitas teſtium ex quo omnes ſunt diuerſi in ualore rei & tempore poſſeſſionis, ideo non debet dici bona probatio. Sed hæc ſententia uidetur dubia: quoniam negari non poteſt quòd teſtis qui deponit de poſſeſſione continua.xv. an. deponet etiam de.x. & eodem modo qui deponit de ualore.xv. uel.xx.neceſſario deponit de ualore.x. cum in maiori ſumma neceſſario inſit minor. Pro hoc optimè facit quod no. per gloſſ.in d.c.j. de ar. in vj. ubi concludit ꝙ ſi unus arbitrorum condemnet in.x.alter. in xv. uel unus in x.alter in xx. ita ꝙ non in minus: quod quia proteſtatio uidetur contraria facto nihilominus ualet in x. ipſa ſententia:ar.ex no.in c.cum M.Ferrarienſis. de conſti. Et licet hæc ultima opi.uerior ſit in iure attamen graue eſſet recedere à ſententia prædictorum Doct. Sed

17 † quid erit ſi duo teſtes dicunt ꝙ res ualet.x.& non plus, alij duo ꝙ ualet.xv. an dicemus probatũ eſſe aliqualiter extimationem.gl.in l.diem proferre.§.ſi plures de arb.inquit ꝙ plus ualet ſecundum dictum illorum de.xv.etiam ſi alij deponentes de.x.eſſent multo plures: quoniã plus credi debet duobus affirmantibus, quàm mille negantibus. Sed illi duo qui dicunt ꝙ res non ualet plus x. dicuntur negare. Facit quod no. per Inno. in c. quid per nouellę.extra de uer.ſig.Bar. in d.§.ſi plures,uidetur aliter ſentire ut ſtetur maiori numero. Et ſi eſſent plures partes tunc inſpicitur dignitas teſtium:& qui uerisſimilia dicunt: ar. in l.ob carmẽ. §.ſi.ff.eo.ti.ubi autem eſſent omnino pares in numero, tunc plus crederetur affirmantibus, & hoc modo intelligitur illa gl. ut ibidem ſenſit Bar. facit quod no. in c.cum eccleſia Sutrina de ca.po.& pro.

18 Sed † ultra prædicta cadit dubitatio, quid ſi unus teſtis uidit mutuari.x. alter teſtis deponat quòd uidit mutuari quinque an ſaltem dicitur facta probatio in quinq;.Io.An.in d.c.j.de arbi.in.vj.in nouella tenet ꝙ non probetur plene debitũ de quinque. Et idem tenuit Archi.ſequẽdo Laurentium in c. nihilominus.iij.q. ix.Illa conſideratione:quia ex diuerſitate mutui reſultat diuerſitas contractus & etiam diuerſitas facti de quo agimus: nã aliud dicimus eſſe mutuum de.v. aliud de.x.facit quod ponitur in c.abbate ſane, de re iu.in vj. Secus tamen eſſet ſecundũ Io. An. in actu habente cauſam ſucceſſiuam, & qui non diuerſificatur ex diuerſitate actuum,& ita procedit quod no.Spec.in ti. de teſte.§. antepe. poſt prin. ut

19 † quia teſtes deponunt de decima collecta per aliquem ſacerdotem, unus dicit de.x.faccis frumenti, alter de v.uel ſuper articulo iuriſdictionis: ut quia unus deponit in tali loco eſſe adminiſtratam iuſtitiam in criminalibus tali tempore, alter deponit de alio tempore: nam hoc caſu admittitur probatio tanquam plena.

Illa conſideratione:quia non eſt quæſtio de initio principaliter, ſed de uno iure uniuerſali quod comprehendit ſub ſe plura indiuidua: ut ius decimarum:& ius competentis iuriſdictionis. Facit etiam quod ponitur per Inno.in c. qualiter,& quando.el.ij.extra de accu.ubi pulcrè uoluit quòd ſi agitur de probanda poſſeſſione iuris decimandi,& unus dicit quod uidit probari decimã grani, quòd ideo hic erit probatum ius decimandi: quoniam eſt ius quoddam uniuerſale cõſiſtens ex pluribus indiuiduis.& idem uidentur uelle Io.An.& Spe in ti.de teſte. §.iam nunc.uer.quid ſi agitur de decima. Idem etiam tenuit Gof. ut refert

20 Hoſti.pro hac ſententia facit † quia teſtis eſt ſingularis in dicto ſuo unde non uidetur probare.c.dilecto & c.bonæ. de ele. Et hæc ultima ſententia uidetur uerior quoniam tales teſtes non conclu-

dunt de neceſsitate. Præterea non eſt plu
ralitas teſtium continens in eodem facto
licet in iudicando graue eſſet recedere à
priori ſententia propter auctoritatem
Inno. Accur. Spe. & aliorum ſupra rela.
Notandum eſt etiam ultra prædicta q
21 ubi † agitur de iure indiuiduo habente
cauſam ſucceſsiuam, ut ſi agitur de probā
do quem irregularem: quia excommuni-
catus celebrauit tali die, & alter dicit ſe
uidiſſe illum excommunicatum dixiſſe
epiſtolā, alter dicit ſe uidiſſe dicere Euā
gelium, tunc probabitur irregularis &
probatur celebraſſe: ut tenuit no. gloſſ.
in c. nihilominus. iij. q. ix. Mouetur illa
conſideratione: quoniam ex quo agitur
de iure indiuiduo iuris diſpoſitione ta-
les teſtes cenſentur eſſe conteſtes, & qui
libet in effectu deponit quòd uidit eum
celebrantem. hæc ratio gloſſ. optime tūc
concluderet quando teſtes depoſuiſſent
ſe uidiſſe integrè eum celebrantem, ſed
uno deponente quòd uidit epiſtolam di-
cere, alter quòd euangelium pro hoc
non uidetur probari factum iſtud indiui-
duum: quoniam hoc caſu tollerātur duo
irregularia. Primo ſingularitas teſtiū:
quia unus deponit de uno tempore, alter
de alio. Secundo: quia nullus iſtorum
teſtium deponit eum uidiſſe integre cele
brantem, non enim ſequitur iſte dicebat,
epiſtolam ergo celebrauit. Præterea
poſſet limitari iſta ſententia, quando il-
li duo teſtes deponerent uidiſſe eum ce-
lebrantem totam miſſam, licet uiderint
22 diuerſis temporibus. Vlterius † poteſt
dubitari qualiter probatur fornicatio
uel adulterium. gloſſ. in d. c. nihilominus.
iij. q. ix. tenet quòd non probatur adulte
rium niſi teſtes deponant in eodem adul
terio continuato: quia dixerunt ſe imme
diatè uidiſſe ab uno foramine aliquos
adinuicem fornicari, ſi autem ſufficeret
ſi unus diceret uidi tali die Titium for-
nicantem cum Berta, & alter deponeret
de alia die: nam hoc caſu non probare-
tur fornicatio. Facit quod no. per Inn. in
23 c. qualiter, & quando de accu. † Con-
ſequenter opponitur de prædictis ſingu-
laritas teſtium ex eo quòd non ſunt con
cordantes in eodem facto: & hæc ſingula
ritas poteſt uerſari circa x. ſicut ſunt x.
prædicamenta quæ omnia clariſsimè de-
clarat Bal. in l. teſtium. C. de teſti. Exē-
plum in prædicamento ſubſtantiæ unus
teſtis dicit furem ſubtraxiſſe bouem, al-
ter dicit equum: nam hi teſtes ſunt ſingu
lares in ſubſtantia: quia non conueniunt
in eadem ſubſtantia. Eodem modo
poſſet poni in prædicamento quantita-
tis actionis & paſsionis. de hac ſingulari-
tate teſtium ponitur per Bar. in l. ob car-
men. §. fi. ff. eo. ti. & ibi etiam per But. &
ponitur etiam in l. fi. eo. per Cy. in l. ij.
quæ ſit lon. conſue. c. in iiij. prin. per Bal.
in l. de quibus. ff. de legi. Per eūdem Bal.
in d. l. teſtium, ponitur etiam per nouiſſi-
mos in l. inter pares. ff. de re iudi. Oppo-
24 nitur † etiam dicto teſtium q non eſt
depoſitum ſuper certo, de quo per gloſſ.
in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter.
ff. ex qui. cau. ma. Præterea inquit Guil.
in d. § ſed quod ſimpliciter. q teſtis habet
deponere ſuper certo, ideo dictio & plus,
nil habet operari in ipſo teſte. Idem te-
nuit Ia. But. in l. ſi quis ſuo. C. de inoff.
teſta. Cy. ut refert Bal. in d. §. ſed quod
ſimpliciter inquit q hæc dictio & plus,
operatur pro arbitrio iudicis. l. cū filius.
25 §. pater. dele. ij. Et † dictum te-
ſtis ſecundum eum debet interpretari in
benigniorem partem: quando eſt dubiū
ut no. in l. ſtip. iſta. §. hæc quoque. ff. de
uer. ob. Aliqui tamen diſtinguunt aut te-
ſtis loquitur alternatiue ſcilicet tale poſ-
ſedit ix. annis uel plus, & nil probat: quia
alternatiua accipitur in eo quod minus
eſt. l. inter ſtip. ff. de uer. ob. Si autem
deponit copulatiuè. ix. annis & plus, &
tunc probat de modico tempore, dictio
illa plus, & in uno caſu operatur hæc
adiectio quando momentum temporis
faciat præualere probationē. l. Arcuſa.
ff. de ſta. ho. Vel poteſt poni optimum
exemplum quando uerſatur controuer-
ſia inter duos contendentes de poſſeſſio-
ne, tunc enim dictio illa plus operatur
probationem antiquioris temporis poſ-
ſeſsionis facit quod no. in c. licet cauſam.
de proba. & per Bart. in l. ſi duo. ff. uti poſ.
Conſe-

26 Conſequenter † opponitur contra dicta teſtium eſſe redditam rationem de auditu auditus: nam talis ratio regulariter non habet concludere ad ueram probationem.c.præterea.& c.tam literis.eo. ti.de teſti. & in c.teſtes.iij.q. ix. In hoc tamen articulo concludite hoc modo: quod ubi teſtis deponit per ſenſum auditus proprij ſuper eo de quo probando quæritur, & tale quid quod percipitur per ſenſum auditus, tunc ualet teſtimonium de auditu. Exemplum ſi teſtis dicat Titium promiſiſſe Seio x. interrogatus de ratione reſpõdet ex eo ſe ſcire: quia audiuit ipſe promittere. nam hoc caſu talis probatio admittitur. facit quod no. per Inno.in c.cum cauſam. eo.ti.& l.j. §.j.ff. de uer.ob. Et per prædicta uidetur etiã quòd ſi teſtes audiant uoces ipſorum contrahentium notas & cognitas ipſis teſtibus ualebit ipſorum teſtimonium, ſi depoſuerunt Titium audiuiſſe promiſiſſe. x.uel aliud ſimile, de quo per gloſſ.in l.ij. §.item Labeo.ff.de aqua plu.ar.& tangitur etiam per gloſſ.in d.c. teſtes.iij. q.ix. & in d.c.præterea. Quandoque & principaliter teſtes deponunt per ſenſum auditus ſuper actu proximo actui de quo probare intendunt, ut ſi deponunt audiuiſſe aliquos carnaliter commiſceri, non autem dicunt ſe uidiſſe, & hoc caſu tale teſtimonium de per ſe non ualet, nec probat, ſed cum fama uel alijs adminiculis inducitur probatio ut probatur in d.c. præterea. Quandoque teſtes deponunt ſe audiuiſſe ab aliquo qui dixit aliquid fuiſſe dictum uel factum, & iſtud eſt propriè teſtimonium de auditu auditus non teſtimonium auditus tanquam proprij & immediati ſenſus ipſius teſtis.

Fallit tamen in caſibus quibus tale teſtimonium admittitur. primus eſt in cauſa matrimoniali c. quoties. & c.licet ex quadam.eo.ti. Fallit ſecundo ubi agitur de facto ualde antiquo: ut in l.arbiter.ff. de proba. & in c.ueniens. cum ibi no.per Inno.eo.ti.facit c.quid per noua-
27 le.de uer.ſig. Sed ultra prædicta † dubitatur quid ſi teſtis interrogatus an Titius promiſit.x.Scio reſpondet quod ſic: quia fuit præſens, & uidit, an dicimus talem cauſam concludere. Et uidetur quòd non: quia hæc non ſolẽt percipi ſenſu uiſus, ſed per ſenſum auditus. Communiter tamen contrarium tenent Doc. in c. tam literis eod. titu. quoniam ſenſus auditus dicitur generalis ad omnem ſenſum. & eſt gloſſ.ſing. in c.teſtes.iij.q.ix. quæ eſt multum notãda. Idem tenet Cy. in l.teſtium.C.eo.ti.§.j.Arch.in c. hoc uidetur.xxij.q.v.& no.p Spec.in ti.de teſte.
28 §.j.uer.item quod non probat. Sed † quid erit econtrà ſi teſtis dicat audiuiſſe id quod percipitur per uiſum, puta interrogatus an Titius ingreſſus ſit talem domum, uel talem fundum, reſpondet quòd ſic. interrogatus de cauſa ſcientiæ reſpõdet quòd audiuit ipſum ingredi, an dicemus hanc rationem concludere. But.in d.c.tam literis, uidetur uelle quod ſic: quia ſenſus auditus non habet excludere uiſum. Contrarium tamen uoluit Arch. in d.c.hoc uidetur xxij.q.v. Et hanc ſententiam Archi. ſequitur Imo. ibidem in d.c.tam literis. quia licet reperiatur in ſenſu uiſus quòd ſit generalis ad plures. Non tamen ſic reperitur in ſenſu auditus. Mihi tamen uidetur uerior ſententia ipſius But. quoniam ex quo teſtis dicit Titium eſſe ingreſſum fundum, uidetur adeo percepiſſe per ſenſum auditus ut certitudinaliter perceperit eum eſſe ingreſſum fundum. Nam poteſt eſſe adeo poſſibile ut per auditum poſſit intelligi indubitãter aliquem ingredi domum, quẽadmodum ſtatim dixi teſtes poſſe audire uerba contrahentium cortina intermedia. ita poſſet euenire ut ego audirem Titium ingredientem ſcholas licet eum nõ uiderem quando uox eſſet mihi omninò nota. & uidetur uerior ſententia. Nec obſtat ratio Imo. dum dicit non reperiri ut ſenſus auditus poſſit ſupplere prò ſenſu uiſus: quoniam reſpondeo ſatis ſufficere quòd ſenſus auditus poſſit concludere ad id dictum ſuper quo deponit teſtis.
29 † Vlterius poteſt opponi contra dicta teſtium qui inter ſe ſunt contrarij. Et hic concludit primò quòd ſi teſtis ſibi contradixit expreſſe non ualet eius teſtimonium:

monium: ut potuitur in c.in noſtra eo.ti. & in l.eum pretium de li. cauſa.iij.q.viij. c.pura. Poteſt tamen ſecundum doc. redigi teſtes ad concordiam ne incidant in periurium uel falſum ut in c. cum tu.eo. ti. Secus ſi eſſet adeo notoria contrarieta, ut concordia fieri non poſſet.

30 † Sed hic dubitatur an teſtes reducti ad concordiam habeant probare? Bar. in l.j. C.de uſufr. & Butri in l.eum de ætate.ff. de proba. uidetur uelle q teſtes reducti ad concordiam non habent probare: ſed ſolum concordia habeat tollere crimen periurij uel falſitatis. Facit etiam quod not. per Barto.in l. inter ſtipulan. ff. de uerbo.obli.& in l.ij.§.fin.ſi cert. petat. & in l.inſulam.§.j.ſol.ma.ponitur etiam per nonnullos alios in l.ſed & ſi poſſeſſori.§. item ſi iurauero.ff. de iureiu. Et inquiunt Canoniſtæ hoc communiter teneri à Legiſtis ut non probet. Sed tamen uidetur ſentire Canoniſtę & maximè Hoſt. tales teſtes probare. Et ad hoc adducunt c.cum tu.eo.ti.intelligendo quòd canonici ibidem erant actores, prout inquit Hoſtien. qui dicit ſe habuiſſe facti notitiam. Sed tamen illud c.cum tu.uoluit teſtes benignè interpretari debere ad cõcordiam ne teſtes notentur crimine periurij, non autem ad hunc effectum ut per eos inducatur probatio. attamen ſecundum But.& Imo.in d.c.cum tu.poteſt ſaluari ſentẽtia Legiſtarum in pluribus caſibus. Primo modo poſſunt intelligi Legiſtæ quando plures teſtes contradicunt uni ſoli: nam tunc reducuntur ad concordiam ut ſolus non incidat in periurium uel infamiam, non autem ut ille ſolus probet: quia uox unius uox nullius.l.iuriſiurãdi.C.de teſti. canonizata.iiij.q.iij. Secundo poſſent ſaluari Legiſtæ, quãdo unus teſtis cõtradicit alteri: nam neuter illorum probat ex quo uterque eſt ſolus.Facit quod habetur per Spe.in ti. de teſti.§.iam de interrogatorijs.uer.quid ſi unus.& quod no.Federicus de Senis ſuo conſilio.clxij. Et has duas limitationes ſiue ſaluationes poſuit But.in d.c.cum tu.Sed per hoc non tollit dubitationem quando duo teſtes producerentur ab eadem parte qui inter ſe contrarij uiderentur, an eo caſu facta concordia inducatur probatio. Bart.in d.l. inſulam.§.j.ff. ſo.ma. uidetur ſenſiſſe q probant licet But.ſimpliciter uidetur tenuiſſe q non in d.c.cum tu. Sed de iure canonico intelligendo prout inquit Hoſt. fuiſſe de facto ut illi canonici fuiſſent actores in d.c.cum tu.probatio eſſet concludens de iure Canonico.Poſſunt etiam ſaluari legiſtæ alio modo ſecundum But.in d.c. cũ tu.quando teſtes qui contrariantur producuntur ab eadem parte. Nam tunc talis probatio redditur dubia. ideo ſolum reducitur ad concordiam ut euitent crimen falſi non ut habeant concludenter probare. Sed hoc dictum non uidetur concludens. Nam licet imputari poſſit parti producenti diuerſas ſeu contrarias ſcripturas:ut in c.imputari.de fi.inſtru.& in l.in ſcripturæ.C.eo.ti.de fi. inſtrumentorum.non tamen imputari poteſt quando producuntur teſtes diuerſi ſiue contrarij ab eadem parte.

Ratio eſt optima differentiæ:quia ubi producuntur diuerſæ ſcripturæ pars potuit ab initio præuidere ſcripturarũ contrarietatem,ideo imputari debet, & hæc eſt ratio ſcripta in d.c.imputari. quæ ratio ceſſat in teſtibus, qui ab initio nullo modo præuideri non potuerunt.

31 Sed ulterius † probabiliter dubitatur an facienda ſit concordia teſtium indiſtinctè,an ſint hinc inde partes.uel non doc.in c.cum contingat.de offic.delegati concludunt, quòd quando pro una parte ſunt plures uel meliores teſtes quam pro alia,tunc non eſt fienda concordia, ſed omnino uidetur eſſe ſtandum his teſtibus qui numero ſunt plures, uel auctoritate præſtantiores. & idem tenuit Inno. in c. cum contingat.idem etiam ſenſit Bar. in d.l.ij.§.fin.ff.cer.pe.Subijcit tamen Bart. ibidem iudicem cautius agere ſi iterum teſtes interrogaret ut eorum dictum declarent. Facit quod no.per gloſſ.in auth. de teſtibus. §. quia uero. & quòd no. in c. cum clamor. de teſti. Butr. tamen in d.c. cum tu. indiſtinctè tenet eſſe fiendã concordiam inter teſtes etiam ſi ſint diſpares numero

numero auctoritate, uel fide. pro hoc facit c. quia circa. de priui. & l. de pretio. ff. de publi. Pro hac ſententia Butr. poteſtis adducere rationem c. cum tu. nam ideo papa iubet concordiam teſtium fieri debere, ut teſtes ipſi non notentur reatu periurij uel falſi: quæ ratio militat etiam ubi hinc inde eſſet inæqualitas. pro hoc etiam facit c. ij. de tranſla. epi. Facit etiã no. gloſſ. in c. cum noſtra. co. ti. poſſet tamen hæc opi. hoc ordine concordari, ut quantum ad probationem non poſsit fieri cõcordia inter teſtes: quoniam hinc inde ſunt diſpares, ſed ſolum quantum ad euitandum reatum periurij. Alia opinio procedat, ut fiat concordia inter teſtes, non quo ad probationem, ſed quo ad euitandum crimen falſi. Finaliter poteſt opponi de contrarietate inter ipſos teſtes. de hoc habetis glo. notabilem in c. in noſtra. eo. ti. quæ declarat plene quibus teſtibus credendum ſit quando inter ſe contrariantur, ideo de hoc dicatis, ut ibidem dicitur per Guil. alle. per gloſſ. & Doc. & ponitur etiam in c. nihilominus. iij. quæſtio. ix. &c.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. LANFRANCI DE ORIANO BRIXIANI.

V. I. D. ex repetitio. c. quoniam contra. de probationibus.

Cum Benedicti de Vadis Foroſempronienſis, & Celſi Hugonis Diſſuti Cabillon. Burgundi. I. V. Docto. annotationibus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis ut quis aptus ſit, quæ requirantur.*
2 *Pupillus in quibus teſtis eſſe poſſit, & in quibus non.*
3 *Fœmina quando teſtis eſſe poſsit, & quando non.*
Fœmina uaria & mutabilis.
4 *Teſtium depoſitio ex quibus conſtet.*
Iuramento teſtis an partes renunciare poſſint.
5 *Iuramentum calumniæ cur introductum.*
6 *Teſti, quomodo iuramentum deferendum. & qualiter per notarium ſcribi debeat.*
7 *Iuramentum teſtis, quando interuenire debeat.*
8 *Teſtimonium per ſcripturam delatam utrum probet.*
Teſtis ſua uiua uoce deponere debet.
9 *Teſtimonium utrum coacte, deferendum ſit.*
10 *Mulieres teſtimoniũ deferre non coguntur.*
11 *Inuitus quandoque in iudicio trahatur.*
12 *Teſtium depoſitio ut probet, utrum neceſſario citari debeant.*
Iudicis admonitio facta teſti maiorem uim habet, quàm nuncii citatio.
Iudex in criminalibus, etiam parte non inſtante, teſtes producit. ſecus in ciuilibus.
13 *Teſtis in iuramento nunquid pars aduerſa citari debeat.*
14 *Teſtis depoſitio, an poſt terminum elapſum ualeat.*
15 *Teſtis an die feriato iurare poſſit.*
16 *Teſti ubi iuramentum deferendum ſit.*
Argumentum de loco ad tempus, & econtra ualet.
17 *Iudex utrum poſſit delegare iuramentum deferendum teſti.*

Partes

18 *Partes utrum teſtium depoſitioni intereſſe debeant.*

Teſtes in ſecreto examinari debent.

19 *Teſtium examinatio, an poßit per iudicem delegari.*

Examinator electus ad examinandum teſtes, non poteſt alteri delegare.

20 *Teſtis dictum non reddentis rationem dicti ſui, utrum ualeat. & nu. 23.*

21 *Dictum teſtis ſuper deterioratione, non ualet.*

22 *Teſtis quomodo deponere debeat in iuriſdictione probanda.*

Teſtis cuius dictum continet inſeruationem, non eſt ulterius de aliqua ratione interrogandus.

24 *Teſtis dictum, neceſſario concludere debet.*

25 *Vicinus præſumitur ſcire facta uicini.*

26 *Teſtis ſingularis nullam fidem facit.*

Teſtes ſingulares, qui dicantur.

Teſtes uolens producere quid agere debeat.

27 *Teſtis depoſitio in aliqua parte uitiata, utrum in totum corruat.*

Teſtis falſum deponens per errorem, uel caſum fortuitum, pœna falſi non punitur.

Falſitas ut puniatur dolus requiritur.

Homicida culpoſus citra dolum plecti non debet.

Falſitas quæ neminē lædit, non eſt puniēda.

28 *Teſtes quot requirantur ad quemcunque actum probandum.*

Teſtes duo plenam probationem faciunt, & unus ſemiplenam.

29 *Cauſa magna quæ dicatur, & quæ parua.*

Intellectus ad cap. fin. de iureiuran.

30 *Teſtis utrū rogatus eſſe debeat, ut fidē faciat.*

Notarius inſtrumentum conficere non poteſt, niſi rogatus ſit.

Nemo præſumitur immemor ſalutis æternæ, ut uelit delinquere.

31 *Teſtimonium utrū quis deferre cōpellatur.*

Teſtimonium qualiter deferendum.

32 *Negatiuam qui probare debeant.*

33 *Teſtes an poßint quandocunque produci.*

34 *Teſtes utrum ad æternam rei memoriam producantur. & nu. 35.*

35 *Reus quando teſtes producere poßit.*

36 *Iudicialiter teſtificata, quando quis dicatur.*

Intellectus ad l. officium. ff. de rei uendi. & ad l. exceptionem. C. de proba.

37 *Iudex utrum ex ſuo officio quem ad teſtimonium deferendum compellat.*

Iudex ex ſuo officio, poſt publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare.

Teſtis ubicunque redierit ad inſtantiā partis, uel ſponte de per ſe ex officio iudicis, debet iterato iurare: nec primum iuramentum ſufficit.

38 *Atteſtatione facta in una inſtantia, utrum in alia produci poſſint. & nu. 40.*

39 *Ius Pontificium in dubio ſequendum eſt.*

40 *Teſtes utrum poſt publicationem atteſtationum ſuper nouis articulis produci poſſunt, ſuper nouis articulis, qui in antiquis includuntur.*

41 *Teſtes quando de falſo arguantur.*

42 *Teſtium ſola publicatio, an teſtium productionem reticeat.*

Intellectus ad gl. in c. cōſtitutus. el ii. de teſt.

43 *Dilationes quæ ad productionem teſtium dari poßint.*

44 *Teſtium probatio utrum poſt cauſæ concluſionem admittatur, & quando dicatur concluſum in cauſa. & nu. ſeq.*

45 *Renunciatio ab uno facta, alteri non nocet.*

46 *Obiici utrum aliquid poßit contra teſtes, & quatenus.*

47 *Teſtis contra cuius perſonam, quis oppoſuit, uel proteſtationem fecit de opponendo ſi in dicto ſuo aliquid dicit in fauorem proteſtantis: nunquid prodeſt illi?*

48 *Teſtium obiectio, ſpecificè facienda eſt.*

49 *Teſtium obiectio, quando facienda.*

50 *Capitalis inimicus, quis dicatur.*

51 *Teſtē quē quis producit improbare nō pōt.*

52 *Teſtē reprobare quatenus conceſſum ſit.*

53 *Teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum, an de falſo puniri poßit.*

Nullum quod eſt falſum dici non poteſt.

54 *Teſtis ultra interrogata depoſitio, an ualeat.*

55 *Perſonæ quæ repellantur a teſtimonio. & nu. 61. & 68.*

Contrarium uno cognito, cognoſcitur, & reliquum.

Teſtificari omnes admittuntur, niſi qui a lege ſpecialiter ſunt prohibiti.

56 *Prohibitum, quid dicatur.*

57 *Cauſa propter quas his a teſtimonio repellitur.*

58 *Affinis utrum teſtis eſſe poßit.*

Iniuria

Iniuria facta unita parentela, omnibus de parentela fieri dicitur.

Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt.

Affinis uſque ad quem gradum intelligatur.

59 Parentes utrum teſtes eſſe poßint pro filiis.

Parentum appellatione, pater & mater continentur.

60 Filius pro patre quando teſtis eſſe poßit, & contra eum. & nu. ſeq.

61 Vir & uxor, non poſſunt eſſe teſtes pro ſe, nec contra ſe.

Pater ſpiritualis pro filio ſpirituali teſtis eſſe non poteſt.

Nutricius nõ põt eſſe teſtis pro filio nutricio.

62 Frater an poßit pro fratre teſtificari.

63 Domeſtici utrum teſtes eſſe poſſint. & nu. ſeq.

64 Colonus an poßit eſſe teſtis pro domino ſuo.

Quid de mercenario?

Berroarius an teſtis eſſe poßit pro ſuo poteſtate in ſuo ſyndicatu?

Clericus an admittatur in teſtem pro ſua eccleſia.

Familiaris ſub eis quæ in domo fiunt, poteſt eſſe teſtis.

65 Donator utrum teſtis in re donata eſſe poſſit.

Cedens an poßit eſſe teſtis.

66 Veditor utrum teſtis eſſe poſſit pro emptore.

67 Aduocatus, & procurator nunquid poteſt eſſe teſtis pro clientulo ſuo.

68 Teſtis tractans de ſe exonerando, an quis eſſe poßit.

69 Iudex an poßit eſſe teſtis, & iudex.

Arbitrator in quem eſt factum compromiſſum, an teſtimonium admittatur.

Tabellio utrum teſtis eſſe poßit.

70 Tutor utrum teſtis eſſe poßit.

Legatarius nunquid poßit eſſe teſtis in teſtamento.

71 Proxeneta utrum ad teſtimoniũ admittatur.

72 Conſocius criminis utrum teſtis eſſe poßit.

Cauſam ſimilem habens, an ad teſtimonium admittatur.

73 Teſtis de uniuerſitate, an in cauſa uniuerſitatis, quis eſſe poßit.

74 Criminoſos, ut infames, utrum ad teſtimoniũ admittatur. & nu. 78

Teſtis unus, ut ſit ſufficiens ad torturam, omni exceptione maior eße debet.

75 Teſtis unus, quando non faciat ſemiplenam probationem.

76 Exiſtẽs in peccato mortali, an poſſit eſſe teſtis.

Excõicatus, an ad teſtimoniũ admittatur.

Excõmunicatus abſolutus, an teſtificari poſſit.

77 Periurus nunquid poßit eße teſtis.

Periurus, an ſit infamis.

Periurus, quis ſit.

79 Pecunia corruptus, an a teſtimonio repellatur, uel eius dictum fidem faciat.

80 Mulier nunquid poßit eſſe teſtis, & in quibus caſibus.

Minor, an ad legitima teſtimonia admittatur.

Maior factus, an deponat de his quæ uidit in pupillari ætate.

81 Stipendiarius nunquid poßit eſſe teſtis.

Stipendiarii ſunt infames infamia facti.

82 Dignitas nulla ſtipendiariis compelli poteſt.

83 Incarceratus in carcere publico, non poteſt eſſe teſtis.

84 Inimicus, an poſſit teſtificari.

Amicitiam qui copulauit cum inimico alicuius, an præſumatur inimicus, & repellatur a teſtimonio.

Amicus, an ad teſtimonium admittatur.

85 Pauper nunquid poßit eſſe teſtis.

Et quid de ruſtico.

Intellectus Glo in l. iii. ff. de teſtib.

86 Socius, an admittatur ad teſtificandum.

87 Clerici, & monachi, an teſtes eſſe ualeant.

88 Fideiußor nunquid poßit eße teſtis pro debitore principali.

Sollicitator ad ferendum teſtimonium nunquid admittatur.

89 Denunciator criminis, an poſſit eße teſtis.

90 Teſtis de quibus circumſtantiis deponere debeat.

91 Teſtis, an debeat reddere rationem dicti ſui, etiam non interrogatus, ad hoc ut eius dictum ualeat.

92 Rei æſtimatio, quomodo per teſtes probetur.

93 Dominium, ſeu poßeßio, qualiter probetur. & nu. 94.

94 Poßeßionis continuatio, qualiter probetur.

95 Dominium nunquid ex poſſeſſione præſumatur.

Dominium qualiter in iudicium deducatur per uiam contradictionis.

Intellectus ad Glo. in l. quidem in ſuo. ff. de condi. inſtitutio.

Furioſus

96 *Furioſus qualiter quis probetur.*
97 *Communis uſus loquendi, & communis uſus intelligendi, quomodo probetur.*
98 *Filiatio, quomodo & qualiter probetur.*
99 *Affinitatis, & conſanguinitatis, qualiter probatio fiat.*
100 *Graues quorum perſonæ de auditu deponunt, & quæ graues perſonæ dicantur.*
101 *Mors qualiter probetur.*
102 *Negatiuæ probatio, qualiter fiat.*

AXIOMATA.

1 Teſtis † aptus.
- a. Aetate.
- b. Conditione.
- c. Natura.
- d. Vita.

a ª ETATE. † ut intelligamus
2 pupillum excludi.l. iij.§. lex Iul.
l. inuiti. In fin.ff. de teſtib. §.te-
ſtes autem. Inſtitu. de teſtamen.
Cæcus enim de coloribus nõ iudicat: ſe-
cundum Bald.l.teſtium. colum.ij.uerſic.
redeo ad primum.C.de teſti.Et licet non
opponatur, non tamen ualet eius depoſi
tio: cum ipſo iure nullum ſit. Ange.§.j.au
thent.de teſtibus. Ideoque nec in defectu
quidem aliorum admitteretur.l. ij.§. fin.
ff.de iure immu. Excepta maieſtatis cau-
ſa.l.de minore.ff.de quæſtio. Aut ſi doli
capax ſit, aliquatenus indicium facit.glo.
inuiti.l.ij.ff.de teſtib. Bartol. poſt gloſſ. l.
final.C.de his, quibus ut indign.l. ex libe
ro.§.final.& l.maritus.ff.de quæſtio.
b ᵇCONDITIONE. ut liber, non ſer-
uus ſit.iiij.quæſtio.iij cap.ubi.§. item ſer
ui. Metu enim domini, ueritatem conti-
ceret.eo.§.item idonei.
c ᶜNATVRA. † ut uir, non fœmina.
3 quandoquidem uaria & mutabilis ſit.l.
filia.C.de inoff.teſta.ar.l. reprehenden-
da.C.de inſtit. & ſubſt. Hoc canonum in
terpretes, in criminalibus duntaxat ad-
mittunt.xxxiij.quæſtio. v.capitu. mulie-
rem.capitu.tanta.de ſimo.capit. tam lite
ris.de teſtib. Ego uerò ſuperiorem com-
munem ſententiam, generaliter ueram
crederem.xv.quæſtio.iij.c.ex eo.§.teſtes.
inſt.de teſta.

d ᵈ VITA, & mores teſtis ſpectandi ſunt
ut innocens, integerrimæ uitæ ſit.j. quæ
ſtio.vij.capit. teſtes. Qui uerò moribus
corruptus eſt, nuſquam admittitur: ar.ca
pit.non poteſt.ij.quæſtio.vij. Puta, infa-
mis.c.teſtimonium de teſtib.

IACOBVS BONIOVR.

4 TESTIVM † depoſitio conſtituitur ex duob. ſ. ex dicto teſtis, & ex iuraméto. nec unum ualet ſine altero: ut in ca. fraternitatis infrà de teſti.& in l.iuriſiurã
di.C.de teſti. licet partes poſſint renun-
ciare iuramento teſtium ita quòd ſtetur
eorum ſimplici uerbo: ut eſt caſus in c.
tuis infra de teſt.& eſt glo.j.ff.de fer. in l.
j.ſecus in iuramento calumniæ: quòd per
expreſſam partium intentionem non po
teſt remitti: ut l.ij. §. quod obſeruari. C.
de iur.cal.& eſt ratio differentiæ: quòd iu
ramentum teſtis eſt inductum in fauorẽ
partium ut teſtis dicat ueritatem: ideo
5 ei partes poſſunt renuntiare. † Iuramen
tum autem calumniæ eſt introductum ad
publicam utilitatem: ut in d.§. quod ob-
ſeruari. cuius utilitati publicæ, iuramen
to non pt renũciari: ut in l.ius publicũ.ff.
de pac.& in c.ſi diligenti.de fo.cõp. Et cir
ca materiã iuramenti teſtium, ueniũt plu
ra examinãda. poſteà examinabimus quę
opportuna uiſa fuerint. Circa dictum te-
6 ſtis quæro primò † qualiter debeat iura
mentum teſtis deferri, & quæ ſit forma
ſiui iuramenti? reſpondeo ſecundùm Bal.
quod debeat iurare in hac forma, Iuro
dicere ueritatem pro utraque parte in to
ta cauſa, ſuper qua ſum productus. Ita di
cit Bal.in l.presbyteri. C. de epiſc.& cle
ric.& doct.addunt communiter, quod e-
tiam ſub iuramento comprehenditur q.
nec odio, nec amore, nec timore &c. poſt
ponat dicere ueritatem pro utraque par
te: ut in auth.ſed iudex. C. de epiſcop. &
cle. Et deferri iuramentum tactis ſcriptu.
a ª ut gloſſ.in l.iuriſiurandi ſupra allega.

ADDI-

ADDITIO.

a Tactis ſcripturis. Idem no. quod dicit Bald. in repe. l. ij. uerſ. ſed nunquid. ff. de iureiur. Alexan. de Imo. in l. ait prætor. §. fin. eo. tit. Feli. in c. fraternitatis. post. Abb. uer. & aduerte. de teſt. & in cap. ius. uerſic. extra. de teſtib. etiam ſi eſſet epiſcopus. ut ibi per eos. Quod eſt uerum, quando ſolemniter iuratur, puta, ex forma iuris, uel ſtatuti: tunc enim debet teſtis iuſiurandum præſtare, tactis corporaliter euangelijs: neque ſufficeret tangere aliam ſcripturam. In alijs autem introducit conſuetudo: ut ſufficiat tangere aliam ſcripturam: ut per Alexan. in l. ait prætor. §. fina. ff. de iureiur. & gloſſ. in c. ut circa. in uer. corporali. de elect. lib. vj. Feli. ubi ſuprà. & ſic concor. doc. quia Abb. in c. tuis. uerſ. quæro. extra gloſſ. de teſt. uidetur tenere contrarium. & uide eundem, in c. inhærentes. num. xxv. & quod ibi poſui in addit. ad ipſum. in uerſi. tactis ſcripturis. de iura. calum. no. Bar. Sozi. in ſuo tra. fal. reg. cccxvj. Roma. conſil. clx. & do. meus Pilip. Dec. conſi. xcj. Celſus.

Vnde notarius qui examinat teſtes, debet ſcribere, quòd iuramentum delatum fuit, tactis ſcripturis: & ſi in depoſitione teſtiũ non eſt appoſitum, tactis ſcripturis: ſed ſolum dicatur, quòd ſuo iuramento teſtificando dixit &c. eius dictum non ualet. Iſta eſt gloſſ. ſingu. in c. ut circa de elec. in vj. Eſt ratio quare debet teſtis tangere ſcripturam in iurando: quia ſcripturam tangere eſt ſolẽnitas extrinſeca, quæ non præſumitur niſi appareat: ut in l. quæcunque. §. ſi à pupillo. ff. de publi. & l. ſciẽdum. ff. de uerbor. obligatio. Secundò

7 quæro, † utrum iuramentũ teſtis debeat interuenire in depoſitionem. uel poſt? reſpondeo quòd debet ante, uel incontinẽti poſt: ſecundum Bal. in l. iuriſiurandi. ſuprà allega. unde ſi teſtis deponeret & poſt modũ ex interuallo iuraret, dicẽs, quòd ea quæ dixi, ſunt uera. non ualeret dictũ

b ſuum: ut in c. fraternitatis.[b] infrà de teſt. & in d. l. iuriſiurandi.

ADDITIO.

b Fraternitatis Et ibidem uide Felin. in ij. no. & in c. cum dilecta. de reſcript. & ut ibi dixi, practicatur hic Venetijs in aliquibus officijs. & licet in cauſa cuiuſdam mei amici eſſet allegatum quòd ſic erat de conſuetudine: tamen fuit obtentum contrarium.

8 Quæro tertiò, † nunquid teſtis poſſit deponere dictum ſuum in ſcriptis, præcedente iuramento; ut quia teſtis iurat dicere ueritatem, poſteà porrigit unã ſcripturam, & dicit, Dico ergo prout hic eſt

c ſcriptum:[c] an dictum tale ualeat? reſpondeo, ſecundum Bald. in d. l. iuriſiurandi. quòd non. quia debet deponere uiua uoce: ut iudex uideat quando deponat, & quo calore &c. ſecundum Inno. in hoc c.

ADDITIO.

c Scriptũ. Et heri die. viij. Iulij. Mil. cccccvj. cum hic Venetijs eſſem in cauſa cuiuſdã mei amici examinatus, in libro examinationis teſtium ſcribani dicti officij, mea manu deponendo ſcripſi. & poſt ſcriptũ, licet non requiſitus, uolui coram dicto ſcribano uiua uoce legere, nam dictus ſcribanus præcepit me debere ſcribere, & recordatus de hac doctrina uolui legiſſe: licet dictus ſcribanus aſſerebat ſic eſſe de conſuetudine ſcribere, ſiue legere aliquam uim faciebat, ut legerem. Ad de quod iſte do. Bene. ua. erat motus bona ratione, dum uolebat legere ſuam depoſitionem: quia iſta eſt una fallentia ad regulam, per iſtum hic poſitam. ſ. quòd teſtis non poſſit in ſcriptis deponere. & hãc limit. ponit Bal. in l. iuriſiurandum. in fi. ff. de ope. li. licet Salic. ibi tenuerit contra. de quo dixi in addi. ad Bald. in l. iuriſiurandi. num. iij. in apoſt. in uerſi. Bart. ſentit. C. de teſti. & poſt Bar. in l. Theopõpus. num. vij. in uerſicu. puto quòd ſic. ff. de do. præleg. Celſus.

9 † Quæro quarto nunquid quælibet perſona poſſit trahi ad iudicium: ut iurare, & reddere teſtimonium compellatur: reſpondeo quòd ſic regulariter. Fallit in perſonis uetitis: ut in l. lege Iul. ff. de teſt.

 de

de quo latius dicam in materia depoſi-
10 tionis. † Prętereà mulieres non poſ-
ſunt trahi ad iudicium, ut iurent & depo
nant dictum ſuum: imò ſi fuerint citatæ
& ueniant ad iurandum & iurent: non
ualebit eorum dictum: ut eſt caſus in c.
mulieres. de iudi. lib. vj. debet enim iu-
dex mittere notarium ad ipſas, & earum
dictum cum iuramento accipere: ut in d.
c. mulieres. & ſi iuraret mulier dicere ue
ritatem in iudicio, ualeret dictum ſuum:
quia tunc ſolum dictum mulieris eſt nul-
lum, quando inuita trahitur ad iudicium
ut in d. c. mulieres. in uerbo. in uita.
11 † Et dicitur quis trahi in iudicio inui
tus, quando citatur. ſecundum Bart. in l.
poſt legatum. §. his uerò. ff. de his quibus
ut indign. pro qua facit ratio, quia iudi-
cium datur in inuitum: ut in l. inter ſtipu
lantem. in §. ſi Stichum. ff. de uerb. oblig.
12 Quintò quæro. † Nunquid ad hoc ut
d ualeat dictum teſtis, requiratur ut ci-
tetur.[d]

ADDITIO.

d Vt citetur. Adde hanc q. per do. Abb.
in c. in nomine domini. uerſi. extra glo. &
uerſi. uidete, multa, ubi poſui in addi. ad
ipſum. in uerſic. citationem neceſſariam.
& ibi Feli. uerſic. ſecūdo caſu. de teſt. ubi
concludit Abb. quod teſtis à parte pro-
ductus, quamuis non ſit citatus plenè ta-
men probat, maximè ſi in præſentia par
tis & iudicis deponat: quia tunc ceſſat ſu
ſpitio. de quo per do. Bald. in l. poſt lega
tum. §. is uerò. ff. de his, quibus ut indign.
& eundem. in c. j. de iudicijs. do. Dec. in c.
cum dilecta. in glo. in uerſ. procuratricē.
uer. ultim. Abba. de confirma. utili. uel
inutili. ca. conſueuit. §. primo. de offic. de
leg. & de hoc not. Bal. in l. presbyteri. nu.
ix. & ibi poſui in apoſt. ad ipſum, in uer.
nec citari. C. de epiſ. & cler. Celſ.

Plurimi imperiti dicunt, quòd requiri
tur quòd ſit citatus: quia ſi teſtis non cita
tus de per ſe pro dicendo teſtimonium,
reddit ſe ſuſpectum. unde cum ſe ingerat
officio teſtimonij, dictum eius non uale-
bit: ut in l. quæ omnia. ff. de procur. quæ
opi. eſt omnino falſiſſima: imò etiam ſi
non ſit citatus, dictum eius ualet: ut eſt
glo. ſing. in l. poſt legatum. §. his uero. ſu-
pra allega. hanc ſententiam tenet Bart.
ibidem. eandem ſecutus eſt Bal. in l. pre
sbyteri. C. de epi. & cleri. Vnde præfati
doct. ſic diſtinguunt. Interdum perſona
uolens producere teſtem requirit eum,
& ipſum conducit ad iudicem, & dicit.
Domine iudex ego produco hunc teſtē:
tunc ualebit dictum talis teſtis, etiam ſi
non ſit citatus: quia ſpectat ad officium
partis requirere teſtes: & eſt ratio; quare
ualet dictum teſtis, etiam ſi non ſit cita-
tus: quia cùm iudex defert iuramentum,
uidetur ipſum admonere, ut dicat uerita
tem. unde maiorem *uim habet* admoni-
tio iudicis, quam citatio nuncij: ut in *l. ij.*
C. quo. & quan. iu. unde dicentes contra-
rium, non intelligunt. Interdum teſtis ſi-
ne requiſitione partis uenit ad iudicium
& offert ſe uelle deponere, dicens ſe ſci-
re ueritatem, quia dicit, *Domine Iudex
ego ſum pleniſſimè informatus*, tunc nō
ualet: quia facit ſe ſuſpectum ingerendo
ſe officio teſtimonij. In criminalibus uo
ro poteſt iudex producere teſtes, etiam
parte non inſtante, ſecus in ciuilibus: ſe-
cundum Bal. qui ita no. in l. presbyteri.
ſupra allegat.
13 † Quæro ſextò, nunquid in iuramen-
to teſtis, debeat citari pars aduerſa, ut in
terſit iuramento teſtium? reſpondeo q;
ſic aliàs dictum teſtis nō ualet. ut eſt text.
in c. ij. ſuprà de teſt. & in l. iudices. C. de
fid. inſtr. & in l. generaliter. §. eiſdem. C.
de reb. cred. & in l. ſi quando. C. de teſt.
imò plus ſi citata eſt pars ut interſit iu-
ramento teſtium. & cùm iurauerit teſtis,
neutra pars ſit præſens: eo caſu non ualet
dictum eius. gloſſ. eſt ſing. in l. ſi quando
de teſti. ſuper hoc dicit do. Raph. Ful. in
l. j. C. quomo. & quan. iud. quòd in ciui-
tate Paduæ irritauit proceſſus, & mille
dicta teſtium. Vnum attende, quod ſi
pars aduerſa eſt citata ad uidendum iura
re teſtes, ſi non interfuit iuramento, ſed
poſt modum probat ſe impeditum fuiſſe
ex neceſſaria cauſa, ita quòd non potuit
uenire: dictum teſtis non ualebit: ut eſt ad
literam in cap. in nomine de teſti.

Quæro

14 Quæro ſeptimo † nunquid teſtis iurãs in termino, ſi tamen non depoſuit dictum ſuum, poſſit deponere extra terminum? Quidam dicunt quòd ſic, & quòd ualet dictum ſuum, quod eſt falſum, tamen uerum eſt quòd Iac. But. in quadam diſputatione ſua tenebat iſtud per multas rationes poſſe fieri: contrarium tenet Ioan. Andr. & Archi. in ca. pia. de exceptio. lib. vj. eandem ſententiã tenet Bart. in l. damni infecti. in §. Sabini. ff. de dam. infect. quam ſententiam ſecutus eſt Bald. in l. ſi quando. C. de teſtib. niſi in uno caſu. Nam ſi ſtetit per iudicem, quominus teſtes non examinarẽtur in termino, poſſent deponere extra e.

ADDITIO.

e Extra. Sed quid ſi ſtatuitur terminus ad probandum, & producendum teſtes: & poſt terminum iudex admittat eos, an uideatur pronuntiare tacitè & reuocare præfixionem termini? uide d. Alex. de Imo. in conſi. xxxvij. iiij. parte. & adde Feli. in d. c. licet. uer. limita. xvj. ſupra eod. ti B. Vadus.

Ita limitat Bar. & Bal. in locis præalleg. Iſtam ſententiã tenuit Anto. de Butr. in uno caſu. & Ioan. de Imo. in c. licet cauſam. ſupra eod. Si autem datus eſſet terminus parti ad probandum, & ad probatum habendum: ut probet & probaſſe debeat: tunc in omnes oportet quod probet in termino & deponat.

15 Quæro octauo, † nunquid teſtes poſſent iurare in die feriato? f Reſpondeo quòd non. Sed bene deponere poſſent in die feriato ob honorem Dei, ſi iurauit in die iuridica. Iſta eſt glo. ſingu. in cle. iudices. de officio delega.

ADDITIO.

f Die feriato. Quare eſt actus iudiciarius, q nõ poteſt exerceri die feriato, ſaltẽ in honorẽ Dei, uel ſanctorũ introducto. ut p do. Feli. remiſſiuè, in c. ſi diligẽti. in uerſi. quartũ corolariũ. de foro cõpet. Ad uerte tamẽ: qa ubi talis eſſet abiturus, uel per partẽ ſubtracturus, aut iuriſdictio iudicis eſſet peritura, poſſet iuſiurandum præſtare per teſtem: ut not. in ſi. Paul. de Caſt. in l. eadem. ff. de fer. & Spec. in eod ẽ tit. §. ſequitur. uerſic. penult. & ibi Ioan. And. in addit. ad eum. & Bar. in l. more. ff. de fer. Celſus.

16 Quæro nono, † nunquid teſtis poteſt iurare in alio loco, quam in iudicio? Reſpondeo q non: nec ualet poſtea dictum: ut eſt caſus in l. iij. in gloſſ. in §. Sabino. ff. de teſta. & eſt ratio. nam bonum eſt argumentum de loco ad tempus & ecõtra: ut in l. uinum. ff. ſi certum pet. Sed nõ ualet dictum teſtis ſi ſit iuramentum delatum die non iuridico: ut dixi ſupra pro xim. q. ergo &c.

17 Quæro decimo, † nunquid iudex poſſit delegare iuramentum deferendũ teſti, nomine ſuo? Reſpondeo quòd non. Vnde ſi notarius de mandato iudicis deferat iuramentum teſti, nõ ualet dictum ſuum: ut eſt gloſſ. ſing. in l. hac conſultiſſima. §. ſi. C. de teſta. & illud idem tenet Ang. multum commendans illas glo. Fateor tamen quod ſi notarius deferat iuramentum præſente iudice, quòd tunc ualebit dictum: quia tunc uidetur iudex deferre, cum ſit præſens. Itã dicit Bal. in l. iudicamus. in §. deferre. ff. de indit. iura. Eſt illud tamen moderãdum quod dixi, quòd iudex non poteſt delegare iuramentum teſtis notario: niſi in caſibus, in quibus mittitur notarius ad domum teſtis ad examinandum: ueluti ſi ſint perſonæ egregiæ, uel infirmæ. ut in l. ad egregias. ff. de iurei. & in c. ſi. infra de teſtib. Et in mulieribus quæ non debent trahi inuitæ ad iudicium: ut in c. mulieres. de iud. lib. vj. nã in hoc caſu, delegat iuramentum notario: ut uidemus de conſuetudine.

Quæro undecimò, de examinatione
18 teſtium, † utrum partes debeant eſſe præſentes examinationi ipſorum? Et breuiter reſpon. quòd non. imo debent in ſecreto examinari: ut in l. nullum. C. de teſti. & ibi eſt caſus. imo ſi iudex palam examinaret teſtem, non ualet eius dictum. Itã dicit gloſſ. ſing. in c. quia propter, de elect. tamen in iſtis ſummarijs, qui ſunt modici præiudicij, poſſunt palam examinari partibus præſentibus: nec tunc requi

ritur alia publicatio: ſecundum Bal. qui ita not. in l. prolatam. C. de ſent. & interlo. om. iud.

19 Quæro duodecimo, † nunquid iudex poſſit committere examinationem

g teſtium, g uidetur communis opi. doct. quod ſic in ciuili.

ADDITIO.

g Teſtium. pro quo uide Fel. in c. cum cauſam. de teſtib.

In criminali autem non: ut in l. iudices. cum auth. ibi poſita. C. de fid. inſtru. quæ incip. Apud eloquentiſſimum tamẽ ex cauſa: ſecundum Iaco. de Arc. & Nico. de Mata. poterit etiam in criminali cauſa alteri committi examinatio teſtiũ, puta, ſi teſtes degant in alia iuriſdictione. puta: quia ſcribit iudex iudici loci teſtium, quatenus examinet tales teſtes: tamen melius foret quòd iudex iudici mittat literas quòd mittat tales teſtes ad ipſum, & admoneret, ut coram eo dicerent ueritatem: ac eis præſtiterit iuramentum de ueritate dicenda coram iudice iudicis examinatoris: qui iudex debet uidere teſtes, quo calore deponunt: ut in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. & ibi per Bar. & idem tenet Inno. uerumtamen examinator electus ad examinandum teſtes, non poterit alteri delegare: quia eſt electa induſtria perſonæ, à qua non eſt recedendum: ut in l. nemo eſt qui neſciat. ff. de duo. re. & in l. inter artifices. ff. de ſolu. & in l. is cui bonis. ff. de cur. fur. & in l. unica. §. ne autem. C. de cad. tol. & ibi plenè per Bal. tamen quia iſte examinator habet nudum miniſterium, & ideo non poteſt per alterum explicare: ut ſupra de off. dele. c. fi. ita determinat gloſſ. ſing. in cle. iudices. de offi. dele. Item & ſecundo: ſecũdum doct. iudex poteſt delegare examinationes teſtium, in cauſa criminali, propter multitudinem occupationum: ut in l. j. §. huius rei. ff. de offi. eius cui mã da. eſt iuriſdict.

20 Quæro tertiodecimo, † nunquid ualeat dictum teſtis, ſi non reddat ratio-

h nem dicti ſui. h

ADDITIO.

h Sui. Vide tu Feli. in c. literis. de præſum. in uer. contra tenet. & d. Alex. de Imo. in conſ. 136. in j. parte. & in conſi. cxlj. in ea. parte. & in conſ. lxxij. in j. parte. & in conſi lxxxv. in ij. par. & in conſ. xxv. in iiij. par. & in conſ. iij. in iiij. parte. ubi quid in actu particulari, ſeu uniuerſali. quibus adde Bar. in l. ſolam. nu. 2. & ibi poſui, in apoſt. ad ipſum in uer. ſed in his. ubi dixi in apo. ad Bal. nu. j. in uerſic. quando eſt interrogatus. C. de teſti. d. meum Iaſ. May. in l. cum hi. §. uult igitur. ff. de tranſact. d. meum Phil. Dec. conſi. lxxij. uol. ij. & quod no. Bar. Sozi. in ſuo tract. fal. reg. cccej. & ſequitur Cel.

Inno. in c. cum cauſam. de teſti. quem ſequitur Bal. & alij doct. in l. ſolum. C. de teſtib. dicit, aut teſtis deponit ſuper his quæ poſſunt percipi ex quinque corporeis ſenſibus, uel uno eorum: tunc ualet dictum teſtis, etiam ſi non reddat rationem ſui dicti, ſi non interrogatur: ſed ſi interrogatur & non reddat, non ualet dictum ſuum: uerbi gratia dicit teſtis quod Titius mutuauit x. Seio. ualet dictũ ſuũ, ſi non interrogaretur ulterius: ſed ſi interrogatur quomodo ſcis. & non reſpondit, uel nullam rationem concludentem reddat: non ualet dictum ſuum. Si autem teſtis interrogatur de his quæ immediatè non percipiuntur per ſenſum corporis, & tunc non ualet dictum teſtis ſi non reddat rationem dicti ſui: etiã non interrogatus. Exemplum de dominio, negligentia, deterioratione rei, & iuriſdictione probanda. Ecce de dominio teſtis interrogatur, Ego talẽ uidi dñm talis rei, uel dñs ẽ talis rei certè tale teſtimoniũ non ualet: q. a dominiũ conſiſtit in iure, & teſtis non debet deponere de iure, ſed de facto. unde hoc caſu uidetur magis iudicare quod ſpectat ad iudicem, quàm dictum ſuum deponere: unde neceſſe eſt, quod teſtis proueniat ad cauſam dominij, ex quibus arguitur dominium. Verbi gratia, quod dicat, Ego ſcio, ꝙ eſt dominus talis ueſti menti, quia emit lanam, & de ea fecit ueſtimentum, & ſic de ſimilibus. Idem ſi in negligentia

negligentia probanda, uam ſi dicat teſtis, Talis fuit negligens, uel tale ueſtimẽtum fuit deſtructum propter negligentiam Titij. dictum ſuum non ualet, niſi addat rationem;quæ ſit concludens etiã non interrogatus:Ita determinat Bar.de teſt.ſuper negligentia. in l. qui teſtamentum §.fi.ff.de teſta.& in l.ſolum.C.de

21 teſt. Idem deterioratione rei, † nam dictum teſtis ſuper deterioratione non ualet:niſi eſſet certus.& oportet quod deponat de duobus temporibus,ſi uelit deponere ſuper deterioratione rei. nam debẽt deponere de ualore,tẽpore quo quis cõmodauit equum:deinde de ualore reſpectu temporis, quo fuit redditus. ecce dicit teſtis, Equus quem accommodauit Titius, Seio tempore commodati ualebat.x.& erat equus pinguis,& ſanus:tempore autem quo reſtituitur ſibi equus, non ualebat niſi ſex,& erat macer & claudus &c.Et qualiter probatur ualor rei,dicemus in

i ſequentibus.[i]

ADDITIO.

i Sequentibus. Nu.xcij. uerſi. qualiter ꝓbetur ualor rei.& ibi poſui, in addi.ad ipsũ.in uerſ.ualor rei infra eod.B.Vadus.

22 † Similiter in iuriſdictione probãda, teſtis debet deponere, ut ſupra. uerbi gratia, dicit teſtis, Ego ſcio quòd poteſtas Cremonæ habet iuriſdictionem in tali territorio. non ualet dictum iſtud: ſed oportet quòd ulterius reddat rationem,& dicat. Vidi per dictum poteſtatẽ unum de tali terra ibi ſuſpendi &c. Et generaliter conclude,quòd in his quę immediatè repræſentantur intellectui per ſenſum corporis. ualet dictum teſtis:etiã ſi non reddat rationem dicti ſui, & etiam ſi non interrogetur. In his autem quæ immediatè non repræſentantur intellectui, per ſenſum corporis, ſuper eo ſuper quo deponunt, niſi adiectis alijs qualitatibus & circunſtantijs: non ualet dictũ teſtis,niſi reddat rõnẽ dicti ſui, etiã nõ interrogatus. Ecce exẽplũ in dominio. Teſtis dicit, ꝙ talis eſt dñs talis rei, & ſcio. quia uidi certè per teſtium ſenſum corporis: pro iſtis uerbis non repræſentatur intellectui,quòd ſit dominus;quia dominium uideri non poteſt. unde ſi teſtis ulterius procedat, & dicit ſcio: quia eſt dominus: quia poſſedit per.xxx. annos. per hæc uerba tunc repræſentatur intellectui iudicis quòd ſit dominus. Eſt tamẽ

23 ſingulariter intelligendum, † quòd ubi dicit quod ualet dictum teſtis etiam ſi non reddat rationem ſui dicti: quia non interrogatur ſi alij teſtes ſuper eodem deponẽtes contra deponant, & reddant rationem ſui dicti: iſti teſtes præfe-

k runtur, [k] quia reddũt rationem ſui dicti.

ADDITIO.

k Præferuntur. Tu uide de hoc plenè & omnino per Ant.Corſẽ.ſing.ſuo in uerſi. teſtis.quod Inci.ſi duo teſtes.ubi alle. Iaco.But.& Bal.in locis hic alleg.Celſ.

Iſtud eſt dictum Iaco. But. & Bald. in l.presbyteri.C.de epi. & cle. eſt etiam aduertẽdum,ꝙ ubi dictũ teſtis cõtinet in ſe rõnẽ nõ eſt ulterius teſtis inueſtigãdus de aliqua ratione. Exẽplum,Teſtis producitur ſuꝑ mutuo,& dicit, Ego ſcio iſtud ſolũmodo uidelicet. qđ ego uidi Titiũ mutuare cẽtũ Seio tali die,& tali loco,Iſtud eſt dictũ Inn.in c.cauſam infra de teſti.& ſeqtur Bald.in l data.C.q accuſa.nõ poſſ.

Prętere a eſt ſciendum,quod teſtis qui

l deponit, per uerbum credo [l].

ADDITIO.

l Credo. Tu uide ad propoſitum eorũ q̃ hic dicuntur iſtum ſupra eod.§.confeſſiones. nu.xxvj.uerſi.item non eſt prætermittendum.& quod ibi poſui in addit.ad ipſum.in uer. firmiter. de his quæ plenè per do. Pan.in c.firmiter.in addi.in c.firmiter credit, & maximè moder. circa fi. de Summ. Trini.& fide catho.& ꝑ Bart. Sozi.in regula.ccccxxix. Cel.

Deinde ſubiungit rationem concludẽtem,probat unde ſi teſtis interrogatus ſuper mutuo dixit, Credo quod mutuauit: interrogatus quomodo ſcit. Reſpondit, Eram præſens. dictum ſuum ualet. Ità tenet Bal.in l.data.ſupra alleg.& in l. cõuenticulã.C.de epi. & cle. &ideo ſit cautus examinator teſtium, cum uidet teſtẽ productum

productum per partem aduerſam: interroget per collegam ſuum examinatoré ſi teſtis deponat per uerbum credo: quòd ſi examinator contra quem producuntur teſtes dicat, non curo, quòd fiat aliud interrogamentum ſibi: quia ſatis bene deponit. nam teſtimonium de credulitate, regulariter non ualet. in l. teſtium. C. de teſti: niſi tale dictum ſuſtineatur per concludentem rationem: ut ſupra dixi & regulariter debet attendere rationem dicti teſtis, non dictum: unde ſi dictum non concludit, & ratio ſic, ualet dictum ſuum: ut in exemplo præmiſſo. Sed contra non ualet exemplum, ſi dicat teſtis, uerum eſt quòd Titius mutuauit. x. Seio. interrogatus quomodo ſcit? reſpondit quòd audiuit: dictum ſuum non ualet. Iſta ſunt uerba ſing. Bal. in l. conuenticulam. C. de epi. & cle.

24 Aduertendum eſt, † quòd dictum teſtis debet concludere [m] neceſſario: ut in l. non hoc. C. unde cogn.

ADDITIO.

m Concludere. Adde do. Alex. de Imo. in conſ. lj. in j. parte. & conſ. cix. in eadem parte. & qualiter debeat de neceſsitate concludere? uide per eum, in conſ. lxxij. in j. parte. & in cõſ. c. in ea. parte. Celſus.

Quod intelligitur. Secundum Bar. neceſſario, uel præſumptiuè, uel ex præſumptione iuris. Ità not. in l. j. ff. ſi certũ pet. nam ſi producantur teſtes ſuper paupertate uel diuitijs, & talem eſſe pauperem, uel diuitem: & teſtis interrogatus de ratione: reſpondit hoc ſe ſcire, quia ſumus uicini: ualet dictum ſuum quod cõcludit præſumptiuè, ex iuris præſumptione: ſecundum Bar. ubi ſupra. Item Bal. in l. ij. C. quando ſi. uel priua. Idem quoque tenet Aug. in authen. de hære. & fal. col.

25 j. † Præſumitur enim uicinus ſcire facta uicini ſui, [n] & eius conditionem: ut in l. ſi uicinus. C. de nup. & l. filium. ff. qui ſunt ſui, uel alie. iur.

ADDITIO.

n Vicini ſui. Adde tamen quòd non habitantes, & parum cõuerſantes, nõ arguũt in loco ſcientiã habuiſſe: ſecũdũ do. Bart. Roma. in cõſ. clxxxvij. incip. in controuerſia. uerſ. ſecũda uia eſt. circa me. ij. parte.

Et ſi dicatur teſtis deponere de his, quæ percepit per ſenſum corporis: ut in l. teſtimonium. C. de teſt. & in l. qui teſtamento. §. ſi. ff. de teſt. In propoſito autem non deponunt per ſenſum corporis. Reſpon. quòd ſatis eſt, quòd teſtis deponat tale quid, per quod peruenitur ad ſenſum corporis, ex præſumptionibus iuris: ita dicit Bar. in l. j. ff. ſi cer. pet. modo ſic eſt quòd ſi teſtis reddat rationẽ ſui dicti in hũc modũ: uidelicet ſum uicinus [o].

ADDITIO.

o Sum uicinus. Adde Feli. in c. literis. infra de præſum. & do. Alexan. de Imo. in conſi. lj. in j. parte. de quo uide Bar. in l. j. nu. xij. & quod ibi poſui, in apoſ. ad ipsũ. in uer. quia ſum uicinus. ff. ſi cert. pec. notaui poſt Bal. in addi. ad ipſum in l. diuerſorum. nu. ſi. in apoſt. in uer. qui ſunt uicini. C. de emanci. lj. & melius in l. data opera. nu. xxij. uer. quid: ſi dixit, ſcio quia ſum uicinus. C. qui ac. non poſſunt. Celſus.

Item præſumitur iſtum uicinum ſcire. debere factum ſui uicini, uel conditionẽ per ſenſum corporis: uidelicet per ſenſum uiſus, & per conuerſationem. Vlterius eſt aduertendum ex parte teſtis

26 producti, ne ipſi ſint ſingulares: † quia teſtes ſingulares, nullam faciunt fidem [p] in l. iureiuran. C. de teſt. & in c. cauſam. ſupra de teſt.

ADDITIO.

p Fidem. An teſtes ſingulariter deponentes probent, uide d. Alex. de Imo. in cõſil. clxviij. in ij. parte. ubi ponit quomodo probetur conſuetudo. & uide eum in conſ. clxxij. per totum. ij. part. ubi ponit quando debet probari aliquid, an ſufficiat probare in genere, uel in ſpecie: puta. Titium fore uſurarium, & ſimilia. & etiam ibi ponit, quid ſi tempus eſt de ſubſtantia, & an ſufficiant ad probandum quem poſſediſſe: uide per eum. in d. conſ. 278. & uide eum in conſi. 198. per totum. in ij. parte. & in quibus caſib. admittantur teſtes ſingulares? uide per eum.

cum.in conſ.lxxxv.in ij. parte. & in conſ. lxxxvj.& in conſi.xciiij & in conſi.xcv. in ea.ij.par.in conſi. cxvj.ea.parte.& in conſi.iij.in iiij.parte.& in cõſ.x.& in conſi.xj. & in conſi.xix.& in conſi·xx. conſi. xxj.& in conſ.lx.& in conſ.lxvj.& in conſ.lxxiij. in ea.parte. & in conſ.iij. iij parte. & in conſ.cxviij.in j.parte. & in conſ. cxlj. ea. par.& in conſ.c.ea.j.part.& in conſi. liij. in.j.parte, ubi quomodo teſtes poſſunt dici ſingulares & Felin.in ca.licet in uer. no.vij.infrà de teſti. & plenius in c. licet ex quadam.uer.ult.eſt ſciendum.cod. li. B.Vadus.

Nec etiam ſemiplenam faciunt probationem, nec poſſunt referre iuramentũ probationis ei qui habet teſtes ſingulares: iſtud eſt dictum ſingulare Bal.in l.de quibus.ff.de legibus.Sit ergo cautus uolens producere teſtes, ut eos antequam producat in iudicium, cum eis loquatur:& ſi uiderit illos in ſuo ſermone ſingulares: non producat niſi unum, quia tunc unus ſolus teſtis facit ſemiplenam probationem:ut in c.ſi.de ſuc. ab inte. & uult glo. in l.admonendi.ff.de iure i. & in l. in bonæfidei.C.de re.cre.& poterit in ſupplementum deferri iuramentum, quod nõ poſſet, ſi eſſent producti plures & ſingulares, ut ſup. Nec miremini in eo quod dico partem debere alloqui teſtes ante, quam eos producat:quia hoc eſt permiſſum uolenti producere teſtem: ut eum inſtruat ad deponendum dictum ſuum, & deponant id, ut congrua ratione ita concludet dictum ſuum, non autem permiſſum ut inſtruat eos: ut ſic dicant. iſta eſt no.doct.Bal.in l.data opera.C.qui accuſ.non poſſ.Et generaliter, ut ſcias, quis dicatur teſtis ſing.dicite quòd quicunque dicta teſtium ex diuerſitate factorum ſeparationem recipiunt, iſti teſtes dicuntur ſingulares.Ita dicit Bal.ſingul. in l.j. C.ſi unus ex pluribus.& fuit originaliter dictum Bal.in l.iij.§.ſi dubitetur.ff. quẽadm.teſt.ape.& melior text.quàm ſit alibi eſt, in d.l.iij.C.ſi unus ex pluribus. qui teſtes poſſunt redargui ſingulares in caſibus x.ſcilicet ratione præſentis ſubſtantię, qualitatis, quantitatis, & ſic de alijs ſingulis. Exemplum in præſenti ſubſtantia, Vnus teſtis dicit quòd mutuauit x.Titio, alius dicit quòd mutuauit procuratori, Seij Exemplum in præſenti qualitate, unus teſtis dicit quòd uendidit Seio x. brentas uini albi, alius dicit quòd Titius uendidit x.brentas uini rubei. Exempli ratione quantitatis, unus teſtis dicit, ꝙ Titius mutuauit x.florenos, alius dicit ꝙ mutuatur xxx.flor.Seio.Exemplum in pͤſenti loco, quia unus teſtis dicit ꝙ præſens mutuauit in terra Cremæ. Alius dicit imò in terra Laudæ. & ſic de ſingul. exemplum in præſenti tempore quando unus teſtis dicit, quia mutuauit x.Seio de menſe Maij.alius dicit, ꝙ fuit de menſe Septembris. Iſti teſtes dicuntur ſingulares, & non probant. & ſic poteſt per alia præſentia diſcurri:& iſta eſt doctr.Bal.in d.l.de quib.ff.de legib.& in d.l. iureiurã. C.de teſti. Aduerte tamen quòd ſi teſtes non concordant in cauſis ſcientiæ, non tamen ſunt ſingulares, ſi purè concordãt in dicto. Ecce unus teſtis dicit quòd Titius poſſedit talem fundum per x.ann.interrogatus quomodò ſcit: reſpõdit quòd uidit eum percipere de fructibus fœni & uini.alius dicit Titium poſſediſſe per x. annos.Et interrogatus quomodo ſcit: reſpondet;quia uidit ei reſpondere per colonos fructus.Bal. Similiter unus teſtis dicit.quòd tale caſtrum habet merum imperium.Interrogatus, quomodo ſcit: reſpondet, quod uidit dictum officialem iſtius loci unum in eo loco decapitare. alius dicit, quòd ſcit:quia uidit unum ſuſpendere.Iſtud eſt notabile dictum Inn. in c.qualiter, & quando el.ij.infrà de accu.dicunt enim teſtes deponere ad eiuſdem rei finem per diuerſa uerba, ſecundum Ol.de quo eſt tex. in l.ſententiam. C. de pœn. Vnde teſtes qu deponunt per eadem uerba, præſumuntur ſubornati.q ut in l.iij.§.ſi.ff.de teſtibus.

ADDITIO.

q Subornati. Vide do.Bar.Soci.in conſ. cclij.incip.in cauſa domi.Ioan.uer.capio primum ibi. quin. imo. in ij. parte.B. Vadus.

Circa

Circa iſtam teſtium ſingularitatem unum notabile uerbum non eſt omittendum, quod ſi teſtes poſſunt adunari ex congrua uerborum interpretatione nunquam ſunt ſingulares imo præſumuntur concordes ſecus ſi aliqua extrinſeca fieret ſuppletio pro concordando dictos teſtes: quia hæc fieri non poſſunt. ita tenet ſing. Bal. in l. de quibus. ff. de legi. Et pro hoc habes differentiam notabilem, utrũ teſtes reducantur ad concordiam quando ſunt contrarij, an quando ſunt diuerſi. Et dicuntur diuerſi, quòd priori caſu nullam faciunt fidem, ſed euitant periurium. ut in c. cum tu. infrà de teſti. poſteriori uerò caſu faciunt plenam probationem: ſecundum quod ſentit Bal. ubi, ſupra. Scire debetis tamen: quia quilibet teſtis eſt ſingularis, in cauſa proxima & immediata ſui dicti. hoc modo: quia quilibet teſtis qui deponit aliqua acta puta, quòd Titius mutuauit decem Seio. interrogatus unus teſtis quomodo ſcit, Reſpõdit, quòd uidi: alius interrogatus etiam reſpondit, quia uidi. ecce quod quilibet teſtis eſt ſingularis in cauſa proxima & immediata dicti ſui. & quilibet teſtis certificat de proprio uiſu, non de uiſu conſocij ſui: & tamen ſingularitas talis nõ habet uitiare dictum teſtis: ut heri dixi plenè, & hæc procedunt, ſi teſtis deponit ſuper affirmatiua. Idem ſi deponit ſuper negatiua. Ecce pars uult probare inſtrumentum de falſo, & producit teſtes deſcriptos in inſtrumento: & interrogati de contentis in inſtrumento de quibus teſtis dicit ſe nunquam interfuiſſe tali actui: certè inſtrumentum eſt reprobatum:[r] licet unus teſtis non atteſtetur de abſentia alterius. Iſta eſt notabilis doctrina Bar in l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quemadmodum teſtamen. aperiantur.

ADDITIO.

r Reprobatum. Sed ſi teſtes dicant. Notarius errauit? quia non audiuimus hæc uerba, ſed quædam alia, de quibus non recordamur: probant negatiuam, ſed nõ affirmatiuam: quid actum fuerit ſatis eſt quod teſtes dicant rem non ita geſtam prout cantat inſtrumentum, licet ignorent qualiter res fuerit geſta: ſecundum do. Barto. Sozin. in conſ. clxxxi. incip. ſui profectò. uerſi. confirmo hoc. circa me. in ij. parte quod no. quia eſt ſingulare. de quo uide per eum etiam in conſil. ccxiii. inci. in præſenti. uer. circa aliud dubium. ea. parte. uide per eundem in ſuo tra. falle. ccccxx. Bald. conſi ccclxxxiiij. uol. iij. omnino conſil. ccclxxxv. uolu. v. c. cùm cauſam. ad uer. ſi autem teſtis examinatus. & ibi Pan. in fi. de teſti. idem tenet Abb. in cap. ad audientiam. num. vij. ubi poſui in addi. ad ipſum in uer. credendum ſit. de præſcript. diſtin. dicit quòd in cauſa ciuili, credatur notario, niſi ſit multum ſuſpectus, uel teſtis nobilis perſona: in criminali uerò teſti ubi per Fel. uer. ad illud quod tangit Abb. & ita tenui in addi. Colec. in cap. ſi qui teſtium. num. iiij. in apoſti. in uerbo. teſtis negat ſe ita depoſuiſſe. eod. tit. de teſti. Idem notaui in addi. ad Bart. poſt eundem, in l. in exercendis. nu. vij. uerſ. quæro an debeat credi teſti. in apoſtil. in uerſi. quod ſit reſcriptum. C. de fide inſtrument. Celſus.

27 Quæro iuxta præmiſſa de una quæſtione, Interrogatur teſtis ſuper numeratione. deponit pecuniam fuiſſe numeratam in præſentia ipſius teſtis: interrogatus, quibus præſentibus, reſpondet, ipſo Ioanne & Martino &c. poſteà interrogantur Ioannes & Martinus, an iſti uiderint numerare dictam pecuniam? & uidetur quod non, quia ipſi de quibus teſtificatus eſt ipſe teſtis dicunt ſe non uidiſſe numerare: ergo ſi non uiderunt dictam pecuniam numerare, non erant præſentes. In contrarium tamen determinat Ioannes Andreæ. uidelicèt, quòd tale teſtimonium ualeat, & teneat. ſtant iſta ſimul, quòd quis fuerat præſens, & tamen non uiderit numerare. fortè diuerterat animum ad alia, uel loquebatur cũ alio. eandem ſententiam tenet Bar. in l. j. ff. de autoritate tutorum. Sed quid in præmiſſo caſu, & teſtis in interrogatione dicit, quòd pecunia fuit enumerata præſente Ioann. & Mart. interrogati, dicunt ſe non fuiſſe præſentes. Bal. in l. iuriſiur.

riſiur.C. de teſti. format hanc q. & ſæpè accidit, maximè in cauſis criminalibus dicit q ſi tale eſt quid, qđ poſſit adaptare præſentiæ,corporis & mentali: nunc ualebit dictum teſtis primi: quia, ut ſuprà dictum eſt,teſtem dicentem falſum, debere puniri de falſo:limitat Ange.uerum, in auth.de teſti. ſi teſtis dicat falſum per malitiam, uel ſit ſibi contrarius per aſtutiam & doloſitatem:ubi autem teſtis deponit falſum per errorem, uel caſum fortuitum? tunc non poteſt puniri:& eſt ratio;quia ad hoc ut quis dicatur committere falſum, requiritur dolus,aliàs non dicitur committere falſum ut poſſit puniri. caſus eſt in l.nec exemplum.C.de fal.Dolum ſi qui de interuenire in delicti oportere reſponſum eſt uſque adeo, ut etiam homicida culpoſus citra dolum plecti non debeat. Cogita propter l.j.ff.de ll. Item habemus, quòd quis non poteſt puniri de falſo,dato quo quis etiam falſum commiſiſſet doloſè: ſi
ſ ex falſitate nemo læditur.[s] gloſſ. eſt ſing. in l.damus. C.de fal. quam ibi ſequitur Bal.ea notando.

ADDITIO.

ſ Læditur. Adde quid èconuerſo, ſcilicet ſi aquilia patiatur damnum corporis,aut bonorum?Et uide plenè text. egregium, in l.j.poſt prin.ibi, q uel falſum & quod ibi poſui in addi.ad dictum text. in apo. ff.ad leg.Corn.de ſica..quem ad hoc pro poſi tũ allc.Corſe.ſing.ſuis.in uer.teſtis. inci.falſus teſtis in cauſa homicidij.Cel.

Plus dixit Specu.in t't.de notorio crimine.in §.decem.uer.ſi.quod ſi teſtis interrogatur,utrum inimicus percuſsit Seium?& reſpondet ſe neſcire: ſi poſtmodum in articulo de uoce & fama, reſpondeat contenta in articulo eſſe uera, quod in hoc teſtis nõ eſt ſibi contrarius,
t cum illud poſſit eſſe.[t] uidelicet quòd ne ſciat ueritatem illius percuſſionis, & tamen ſciat famam eſſe, de hoc cum fortè fama ſit de falſo. Idem tenet Bar. in l.de minore.ff. quæſtio.

ADDITIO.

t Eſſe. Adde d.Panor.in cap.cum cauſam. uerſi.ſed circa prædicta.& ibi in addi.dixi:ibi etiam per Fel.in prin.de teſt. & utrum iſta depoſitio referatur ad omnes articulos an uero ad iſtos tantũ, de quibus depoſuit:ibi per eos, qui concludunt quòd ad omnes.Idem tenuit Bar. in l. de minore.§.ſi tormenta.uer. quæro quid ſi teſtis.quem hic alleg. Lanfr.ff. de quæſtion.Celſus.

28 Quæro conſequenter, † quot teſtes requiruntur ad quemcunque actum probandum?Breuiter reſpondeo:quòd regula eſt,quòd duo ſufficiunt,ut in l.ubi numerus.ff.de teſtib.& in c.omnium negotio, infra de teſtib. fallit ubi expreſsè requiritur in iure certus numerus requiſitus in actu aliquo, ueluti eſt in teſtamento,ubi ſeptem requiruntur. l. hac conſultiſſima.C.qui teſtam.fac.poſ.ut etiam in codicillis, & in donatione cauſa mortis quinque.l.ſi.C.de codi. & ſic de ſingulis: quod uideri licet per diſcurſum longũ. Et ſic cum duo teſtes faciant plenam probationem,unus facit ſemiplenam: ut no. in l.admonendi.ff.de iureiur.& no. gloſſ. in l.in bonæfidei.C. de re. cre. & idem ſi cauſa ſit criminalis ſecundum præfatos
29 doc. & eſt communis ſententia. † Cauſa autem magna dicitur, ſecundum qualitatem facti, & conditionem perſonæ: una că erit magna inter duos pauperes, quæ tamen cẽſetur parua inter duos diuites, ſecũdum Cy.in d.l.in bonæfidei. & Ang. in l.ſed ſi ſuſceperit.eo. ti.in §.liberti.& glo.de iudi.quod iuramentum defertur ſcienti melius ueritatem: & ſi uterq; tam actor quàm reus pariter ſcient ueritatẽ, defertur legaliori & honeſtiori cæteris paribus,defertur actori, qui ſe introduxit ſemiplenam probationem:ſecundum doc.in locis præal. ubi autem per actorẽ nõ eſſet introducta ſemiplena probatio, ſed ſola ſuſpecta eſſet pro eo, contra reũ: tunc ad tale iuramentum non deuenitur,ſed defertur iuramentum reo ad ſui purgationem: & ita intelligitur tex. in c. ſi.de iureiu.& eſt tex.in l.ſi.in §. licentia. C.de iu.deli. cum alijs multis iuribus. Attendite tamen quòd de natura actus pro cuius forma certus numerus teſtium

requiritur ueluti in teſtamento . in quo pro eius forma requirũtur ſeptem teſtes rogati etiam ſi interuenerint pauciores: puta, ſex: ita ꝙ non deficit, niſi unus nõ põt deferri in ſupplemẽtũ iuramẽtũ. ita dicit ſing. Bal. in l. ij. C. de bo. po. ſecundũ tab. & eſt ratio, quia cum certus numerus pro forma habeatur, ſi deficiat unus teſtis, non eſt numerus determinatus: & ſic uitiata eſt forma. Item in caſu præmiſſo, uidelicet, in teſtamento, & in ſimilibus, teſtes debent rogari a partibus: unde iurans in ſupplementum, non poteſt rogare ſeipſum, cum idem ſit teſtis, & eadem ſit pars. Ideo tale iuramentum, in ſupplementum probationis non poteſt deferri, quo ad legitimationem perſonæ. Ita dicit ſing. Ang. in l. non ſolum. §. qui alieno ff. de procur. unde ſi ego dico me procuratorem Titij, & hoc probo per unum teſtem: non poterit mihi deferri iuramentum in ſupplementum. quod eſt menti tenendum. Aduertat tamen iudex, ne tale iuramentum deferat ſi non eſt petitum a parte. oportet enim ut pars ſibi deferri petat iuramentum, nec iudex debet ſe offerre ad deferẽdum tale iuramentum: ut in l. iij. §. hæc autem. ff. de dam. infec. & poterit pars petere ſibi deferri tale iuramentum, uſque ad defenſionem in cauſa: poſt autem minimè. & iudex nõ tenetur deferre iuramentum, ſcilicet quando eſt petitum concurrẽtibus omnibus, de quibus ſupra, & ſi non deferat, poterit appellari, quòd teneatur deferre probat tex. in l. in bonæ fidei. in uerbo, oportet. C. de re. cred. quæ omnia tractat pulcherrimè Bar. in l. admonendi. ſupra alleg.

30 Quæro † ulterius, nunquid teſtis debeat eſſe rogatus, ad hoc ut faciat fidem? Reſpondeo quòd non, ut in l. ad fidem. ff. de teſta. Fallit in quatuor caſibus, ſ. in teſtamento, ſolutione debiti, cuius obligatio præceſſerat in ſcriptis & in cõfeſſione creditoris cõfitentis ſe recepiſſe tale debitum. Item in repudio. in teſtamento requiruntur ſeptem teſtes rogati: ut in l. hac conſultiſſima. in princ. C. de teſti. In ſolutione autem debiti quod præceſſerat, uel in confeſſione debitoris abſentis ſibi ſolutum tale debitum, requiruntur quinque rogati: ut in auth. rogata. C. de teſti. in repudio autem ſeptem rogati: ut in l. ut nullum. ff. de repu. Extra hos quatuor caſus, non requiruntur teſtes rogati: ut in d. l. ad fidem. ubi gloſſ. ponit hos caſus.

Quæritur in caſu, in quo requiruntur teſtes rogati: nunquid præſumuntur rogati, niſi dicatur. uerbi gratia: dicit notarius actum tali die talibus teſtibus præſentibus &c. non dicit, rogatis. nunquid præſumuntur rogati. In hoc articulo fuerunt opin. in contrarium. prima eſt quòd non, niſi adiiciatur uerbum, rogatus. Hanc ſententiam tenet *Dyn.* & Bar. *in l.* ſciendum. ff. de uerb. obli. Eandem tenet Cyn. in l. hac conſultiſſima. præallega. Idem quoque tenet Alb. de Roſa. in authen. rogati ſupra alle. quia quòd teſtis ſit rogatus, eſt una ſolẽnitas extrinſeca, quæ non præſumitur: ut in *l. quæcunque* § ſi a pupillo. ff. de publi. iud. tamen *ſi in in*ſtrumẽto appareat, teſtes fuiſſe uocatos: quia dicatur in inſtrumento, præſentibus talibus adhibitis, & uocatis: tunc præſumuntur rogati. u

ADDITIO.

u Rogati. Adde Feli. in ca. ij. de teſti. & quod ibi dixi, in apoſtillis. & do. Alex. de Imo. in conſi. lxx. in ij. parte. B. Vadus.

Quia omnium teſtium duo ſunt genera, quidam ſunt fortuiti, & quidam rogati, ut in l. ad fidem. coniuncta auth. rogati. ſupra alleg. ſed tales teſtes uocati, non poſſunt dici fortuiti, eſſent ergo rogati. Idem dicit Alb. in auth. rogati. ſupra allega. fuiſſe terminatum & practicatum. Diuerſum namque eſt in tabellione, ut in d. l. ſciendum. & Alb. in d. authen. rogati. quod præſumitur rogatus, etiam ſi non ſit uerbum, rogatus. x

ADDITIO.

x Rogatus. Tu uide de hoc plenè quod poſui, in tract. clauſularum. in clau. contract. uerſi. præſentibus &c. & uer. & rogatis. & ibi. quid importet, & operetur in inſtrumentis dicta clauſula. Celſus.

Et

Et eſt ratio: quia notarius non poteſt conficere aliquod inſtrumentum niſi ſit rogatus:ut in §.nos autem.in auth.de tabu. unde ſi nõ præſumeremus rogatum, præſumeremus ipſum deliquiſſe, quæ coniectura non eſt capienda in dubio: imo cum inducat delictum eſt obiicienda: ut in l. merito.ff. pro ſoc. cum nemo præſumatur immemor ſalutis æternæ,ut uelit delinquere:ut in l. ult. C. ad legem Iuliam repe.

31 Sed pone † quòd teſtes noluerunt deponere dictum ſuum, nũquid poſſunt compelli? Reſpond. quòd ſic:quia compelluntur per iudicium ordinarium,non autem arbitrum ſecundum Albe. in l. ſi quando.C.de teſt.nullam enim habet arbiter iuriſdictionem,cuius uirtute poſſet compellere teſtes, ſed ſolum habet notionem eſſe ſibi commiſſum:ut in l.prætor.in prin.ff.de re iudica.

Sed nũc quæro conſequenter qualiter cogantur teſtes teſtificari? Reſpondeo ꝙ per iudicem eccleſiaſticum poterunt cogi per cenſuram eccleſiaſticam: per iudicem autem ſecularem compelluntur, ut in l.iij.§.adhibere.ff. de tabu. exhib. dico cogentur mulctam inducendo teſtibus: ut in l.j.§.quid.ff.de uen.inſpi.uel pignoribus captis coerceantur, inſtar tutoris ſatiſdare nolentis:ut in §.ſciendum,inſtitu.de ſatiſda.tut.hæc eſt ſententia communis doctorum noſtrorũ, ſcilicet Bart. Bal. Cyn. Alb. Ang.& cæterorum:ut in l. ſi quando.ſuprà allegata. Nec potuerunt teſtes qui noluerunt teſtificari, compelli,per detẽtionem in carcerem, ita quòd incarcerentur, ita dixit tex.ad literam in l.ſi quando, prællleg. in litera, ibi, non incarcerati cuſtodia detrudi.Ideo etiam Alb.in dicta l.redarguit etiam quoſdam imperitos aſſeſſores, incarcerantes teſtes,nolentes teſtificari:qui male faciunt. Solent namque ſtatuta hodie prouidere contra teſtes,teſtificari nolentes ut compellantur realiter & perſonaliter: unde uirtute dicti ſtatuti, poſſunt incarcerari, tamen electo uno remedio compellenti dictos teſtes puta quòd compellitur realiter teſtis pignora capiendo:ſi tale remedium eſt ſufficiens & plenè ſuccurratur, non tamen recurri poteſt ad aliud: puta ad incarcerationem, quæ permittuntur ex forma ſtatuti. Ita intelligit Ang. & gloſſ. in l.qui reſtituere.ff.de rei uendic. ſi autem unum remedium non plenè ſuccurrerit, tunc poteſt ad aliud rẽcurri: ſecundum Ang.in d.l.qui reſtituere.& ideo cogitur teſtificari: etiam ſi eſſet uiator tranſiens per ciuitatem ad alium locum. Nam poteſt per iudicem compelli teſtificari, ſecundum Alb.qui ita tenet in l.ſi quando. prælalleg. quod etiam Galeotus, in ſua Margarita. Attende tamen quòd prædicta recipiunt fallentias: nam ſunt aliquæ perſonæ priuilegiatæ, quæ non poſſunt compelli teſtificari: uelutì attinens uſque ad ſeptimũ gradum gloſſ. eſt ſingula.in l.ſi fœmina C.ad Turpillianum,quam gloſſ.ibi ſequitur Ang. Idem tenet Io.de Imo. in ca.delictorum de teſti. cogen. Item affines, ſocius, & cæteri: de quibus in l. lege Iulia.ff. de teſt. hæ enim perſonæ non coguntur teſtificari, niſi uelint, perſonæ tamen quæ non admittuntur ad teſtimonia, ob reuerẽtiam eorum contra quos producuntur:nõ admittuntur ad teſtimonium, etiam ſi uelint,uelut filius contra parentes y libertus contra patronum:ar.l.quos prohibet. ff.de poſt.& in l.aduerſus.alias incipit, libertorum.C.de teſt.ita tenet Io.de Imo. in c.dilectorum. & cæteri doc.in l.parentes.C.de teſti.

ADDITIO.

y Parentes: Vide Felynum. in ca.ſuper. de teſti.in fi. ubi etiam quid de filio ſpirituali.B.Vadus.

Hæc tamen perſonæ compelluntur teſtificari,ſi aliter ueritas haberi nõ poſſit,ſecundum Guli. de Suza.in d.l.Iulia. ſecundum Ant. de But. & Io.de Imo. in d.ca.dilectorum. Ratio eſt,ne ueritas occultetur: quæ occultatio inducit peccatum mortale. Et no.quòd inter iſtas perſonas priuilegiatas, ſunt etiam clerici: quia non poſſunt compelli teſtificari,nec coram iudice ſeculari, nec coram iudice eccleſiaſtico: niſi ueritas alias haberi non

 poſſit.

poſſit. gloſſ. eſt in ca. ſuper eo. de teſti. cog. alia gloſſ. eſt in c. ſtatuendum. ij. q. j. Hanc ſententiam tenet Hoſtien. in ſumma. de teſti. §. j. eandem ſecutus Io. de Imol. in d. ca. dilectorum.

Sed modo ſtat difficultas, quis debebit probare non poſſe aliter haberi ueritatem: debebit ne probare producens teſtes aliter nõ poſſe haberi ueritatem, an aduerſarius, ſeu teſtis. quæ eſt producendus, debebit probare aliter poſſe habere ueritatem. Ant. de Butr. & Dama. in d. c. dilectorum, quos ſequitur ibidem Io. de Imol. concludunt, producentem teſtes probare debere ueritatem, aliter haberi non poſſe quando una perſona ex iſtis priuilegiatus petitur debere compelli. Et ratio eſt; quia iſtæ perſonæ habent ius fundatum pro ſe, & intentionem ſuã fundatam à iure: quòd debeat tales perſonas non poſſe compellere, ſi modo producens teſtes dicat aliter ueritatem haberi non poſſe. hoc debet ꝓbare ipſe, qa iſtud eſt fundamentum ſuæ intentionis, ſuper
32 quo ſe fundat, debetur probare: † quia negatiua propoſita pro ſuo fundamento intentionis, ſemper debet probari per proponentem. Ità dicunt Doct. ſingula. in c. ſuper his. de accuſa. Et idem Bar. in lege in hoc iure. ff. de uerbo. obligat. & text. in lege quid ergo. ff. ex quibus cau. maior.

z In cauſa criminali, [z] an poſſint teſtificari & compelli: fuerunt circa hoc octo opi. de quibus plenè in c. dilectorum. præallegâ. ubi recitatur una diſtinctio Ioannes Cal. longiſſima, quam refert Ioan. de Imo. in d. c. dilectorum. in fi. ideo in hoc plus non inſiſto.

ADDITIO.

z Criminali. Tu fac ad hoc propoſitum regulam affirmatiuam ſecũdum Bar. Soc. in ſuo trac. fal. reg. cccevij. quod in cauſa criminali, nemo priuilegiatus cogitur teſtificari, etiam in foro canonico. ut eſt tex. gloſſ. & doct. in ca. dilectus. ubi poſui poſt Pan. de teſt. cog. & no. Inno. in c. j. co. tit. & in c. ſuper eo. tit. quod limita. iiij. fallen. ut per Soci. ubi ſupra Celſus.

33 Quæro † ulterius, nunquid teſtes poſſint quandocunque produci. Hæc quæſtio poteſt intelligi dupliciter. Primo, an ante poſſint produci teſtes incipiendo. Secundo uſque ad quem terminum, & an ſint aliqui termini excluſiui productionis teſtium. Circa primum, ſit reg. Te
a ſtes ante lit. conte. [a] non poſſunt produci, ſed poſſunt bene poſt.

ADDITIO.

a Conteſta. Iſta eſt communis omnium doctorum opi. in locis per iſtum alleg. & in c. ueritatis. de do. & contu. quæ tamen res admittit fallentias. xiij. quas ponit Barth. Soci. in ſuo trac. fall. re. ccxlij. inci. lite non conteſt. Celſus.

Hæc eſt ſententia communiter omniũ doct. Bart. in l. de ætate. ff. de mino. Io. An. Inn. & Ant. de But. & Io. de Imol. in c. quoniam frequenter, ut lite non conte. & eſt ratio; quia teſtes non producuntur ad finem inſtruendi iudicem: ſed ad finẽ faciendi fidem iudici, de deductis in iudicium: ſed in iudicium non deducitur res deducta, niſi poſt lit. conteſta. ut in l. non poteſt uideri. & in l. ſolemus. in prin. ff. de iudi. & impoſſibile eſt facere fidem iudici de re antequàm ſit deducta in iudicium: quia oportet quòd adſit res, de qua habet cognoſcere iudex. Hæc regula fallit, quando teſtes producuntur ad perpetuam rei memoriam: quia tũc poſ-
b ſunt produci ante lit. conteſta. [b] ſecundum quod dicam infra.

ADDITIO.

b Conteſta. Adde. do. Alex. de Imo. in conſ. cc. in iij. parte. ubi ponit, in iſto caſu ſufficit citatio ad domum. & Feli. in c. cũ. I. & A. de re iudica. ibi. idem in teſtibus. & d. Bar. Sozi. in conſ. ccxliiij. incip. conſiderata. uerſicul. quarto contra eum teſtem. in ſecunda parte.

Ideo ſunt faciẽda duo membra: unum ex parte actoris, aliud ex parte rei.

34 † Quæro itaque ex parte actoris, utrũ actor poſſit producere teſtes ad æternam rei memoriam ante lit. conte. Circa hoc facio duas regulas: prima ſit affirmatiua, ſcilicet

ſcilicet quòd actor ante lit.conteſt. poteſt producere teſtes,quando timetur de eorum morte, uel de eorum abſentia ſubitanea: & in eius poteſtate non eſt agendi.Hanc regulam ponit Inno.in c.ſignificauit. de teſt. & Ang.in authen. teſt.§.fi. Ex hac regula ſequitur.quòd non timeretur de morte teſtium, uel de eorum abſentia, quòd actor non poſſit producere teſtes ante lit.conteſt. Secundo ſequitur ex hac regula, quòd etiam ſi timeatur de morte teſtium, actor poteſt producere teſtes ante lit. conteſt. quia non eſt in eius poteſtate agendi: cum uero ſit debitum in diem,uel ſub conditione, non poteſt agere ante diem,uel conditionis euentum: ut in l.j.in fi.ff.quando dies uſuſfruc. leg.cred.Tertio ſequitur ex hac regula, quod ſi pendet ex arbitrio alterius, an actor agat: quòd actor poterit teſtes producere ante lit.conteſta. Ita tenet Ang. in d.§.fi.Secunda regula negatiua ſit iſta. Actor non poteſt producere teſtes ante lit.conteſt. ad æternam rei memoriam,ſi eſt reus præſens. & timetur de morte teſtium.Hæc regula fallit, ſi reus comparuerit,& opponat exceptionem, quæ impediat lit. conteſt. Nam tunc poteſt producere actor teſtes, ad perpetuam rei memoriam: quia cum talis exceptio rei inducat meram lit. conteſt. perinde eſt ac ſi actor non haberet poteſtatem agendi: quo caſu reincidimus in primam regulam affirmatiuam. Secundo fallit, ut dicebam ſupra quando agere ex parte actoris, dependet ex alieno arbitrio: nā tunc poſſunt produci teſtes ante lit.conteſt. Hæc ſunt ex parte actoris. Ex parte aūt rei ſit affirmatiua.ſ.utrum reus poſſit teſtes producere ante lit. cōt. facite duas regulas,prima ſit affirmatiua: ubi reo cōpetit exceptio, quæ non habet uim actionis: ut eſt proprie natura omnium exceptionum, ſemper ante li. conteſta.etiam ſi non timeatur de morte teſtium. poteſt eos producere: ut eſt text. in c.ſignificauit.&c. abba. de teſt. ratio eſt; quia non eſt in poteſtate rei quando conueniatur: ut in l. pure.§. fin. de doli except. & hoc ibi tenet Ang. in d.§.fi.ubi etiam determinat id quod ſupra dixi. ex parte rei poterunt publicari dicta teſtium etiam ante lit.conte.& ita dicit ſeruari communiter.allega.Inn.ita tenentem, in c.ſignificauit,ſupra allega.ſecus dicit Ang. in dicto.§.fi. quando teſtes producuntur per actorem,ante litem conteſta.quia nō publicabuntur: imò reſeruatur publicatio teſtium prope ſententiam ante concluſionem in cauſa,perinde ac ſi recepti forent lite conteſta.Ita not.Bar.in l.iiij.in §.prætor.ff.de damno infec.ubi tradit iſta materiam teſtium examinandorum ante lit. conte. ad æternam rei memoriam: ſed non ita plenè, & ita clarè ſecundum Inno. publicatio teſtium aliter fiet hoc modo: quia citabitur aduerſa pars, ad uidendum fieri publicationem: & ſiue uenerit,ſiue non: fiet publicatio hoc modo: quia iudex interloquitur fidem adhibendam eſſe talibus teſtibus. Et poſteà notarius poteſt dare copiam partibus. Ita tenet Inn. in c. ſignificauit. & Ang.in d.§.fi.tales tamen teſtes non præiudicabunt aliæ perſonæ: niſi illis præſentibus, contra quos recepti ſunt ſecundum præfatos doctores, ubi ſuprà & nimirum: quia alia perſona non eſt citata ad uidēdum iurare teſtes tales: ergo &c. Attendendum tamen eſt, quòd licet dicta teſtium producta per actorem, non ſint publicanda ante lit. conteſt. poſſunt tamen utraque parte conſentiente publicari: ſecundum Inno.in dicto c.ſignificauit.

Secunda regula ex parte rei ſit negati-
34 ua & talis, † Reus cui competit exceptio per modum actionis,non poteſt producere teſtes ante lit. conteſt. ad æternā rei memoriam: ut in actore dicimus, uel uti in exceptione non nu.pec. Ratio huius regulæ eſt in promptu, quia quando reo competit exceptio per modum actionis,in poteſtate ſua eſt quando eam opponat:ut in aut.hanc quærelam.C.de nō numera.pecu.

Circa prædicta quæro, quando producuntur teſtes ad perpetuam rei memoriam ante lit.conteſta.nunquid aduerſarius debeat perſonaliter,uel ad domum citari?

citari? Dyn. in l. iiij. §. qui abſens. ff. de dã. infect. tenet quod citetur perſonaliter. & Cyn. in authen. ſi dicatur. C. de teſti. tenet etiam quòd citetur perſonaliter. Io. And. autem in quadam diſputatione tenet contrarium: hæc eius opi. probatur directè ad literam. in c. quoniam frequẽter, in principio: ut lit. non conteſt. Barto. autem in l. iiij. §. prætor. ſuprà alle. facit unam ſuam diſtinctionem, diſtinguendo: & quia eius diſtinctio mihi non placet, ideo eam referre non curo. & ideo Ange. in d. §. placuit. ſequitur ſententiam Inno. optimè loquentis: qui uoluit partẽ aduerſam perſonaliter citari debere. & hoc per text. in dicto. §. fin. in uer. monitum: & hoc uerum, ſecundum eum: niſi oporteret citari perſonaliter, incurreretur maximum præiudicium: quia tũc ſufficiat citari ad domum. Ita dicit Inn. in c. ſignificauit. hæc opi. placet Ang. & dicit eſſe æquam in dicto. §. fi. & ideo ſi aduerſa pars non eſſet in ciuitate, ſed eſſet in uilla, debere citari perſonaliter: quia hoc non eſt magnum præiudicium. Si autem aduerſa pars eſſet Venetijs, in longinquis partibus, ita quòd eius ſpectatio eſſet dubioſa: tunc ſufficeret citari ad domum ſolitæ habitationis.

Vnum non omitto, quod dicit Ang. multum eleganter, ſequens Innocen. & Ioann. Andr. in d. c. quoniam frequenter ut lit. non conteſta. quòd in cauſis ſummarijs matrimonialibus & ſpiritualibus, ueluti eſt abſolutio a iuramento: quod quis interpoſuit de non repetendo uſuras, poſſunt produci teſtes ante lit. conteſt. quia in iſtis non requiritur lit. conteſt. Idem eſt in exceptione emergente ante lit. conte. quoniam ſuper illis poterunt produci teſtes, cum ſuper illis non conteſtetur lis. Idem Ang. in d. §. Idem Alb. in d. authen. ſi dicatur. Idem Bartol. in l. de ætate. ff. de minori. Et ideo ſi altera pars opponit contra iudicem, quòd ne eſt iudex competens: ſuper iſta exceptione poſſunt ꝓduci teſtes: uel ſi altera pars opponit contra alteram ante lit. conteſt. quòd non poteſt ſtare in iudicio: quia infamis, uel quia minor: ſuper talibus exceptionibus poſſunt producere teſtes ante lit. conte.

Viſo de uno termino excludente probationes teſtium: uidelicet termino precedente lit. conteſta. nunc reſtat uidere de illis alijs terminis teſtium producendorum excluſiue. Et inter alios. iiij. inuento oportunos & frequentatos quotidie, ex quibus excluduntur teſtium productiones. Primus eſt, didiciſſe teſtium teſtificata. Secundus eſt, publicatio teſtium. Tertius eſt, numerus productionum. Quartus eſt, in cauſa concluſio.

36 *Circa primum quæro*, † quando quis dicatur didiciſſe teſtificata? *Reſpõ.* quòd quis dicatur didiciſſe teſtificata, quando habuit penes ſe librum atteſtationum &

c legit illum, [c] & diligenter eſt percunctatus, uel per alium ſibi legi fecit.

ADDITIO.

c Illum. Si ſit homo ſolers: ut per Feli. in c. conſtitutus. & ibi dixi, in apoſti. ad Pã. poſt eum. num. 3. in apo. in uer. penes pártem. & in c. ultra tertiam. de teſti. & d. Alexan de Imo. in conſil. lxv. iiij. parte. & in conſ. cij. parte. & Pau. de Ca. in conſi. x. inci. clarum. eſt in iure. B. Va.

Vel ſi ab aduerſario ſuo recepit atteſtationum informationem: ſi idem diligenter intellexerit, uel proſpexerit procurator, uel aduocatus, hæc probantur ad literam, in §. quia uerò. in authen. de teſti. Ex quo ſequitur, quod ſi quis perfunctoriè, uel curſoriè diſcurriſſet per librum atteſtationum: non diceretur didiciſſe teſtificata, niſi diligenter fuiſſet percunctatus, & illas intellexerit: ſecundum Ang. in d. §. quia uero. & ſic omnes doct. concludunt, per d. §. quia uero. præalleg. non admitti teſtes, poſt quam quis dicatur teſtificata didiciſſe: licet huic ſententiæ obſtet tex. in l. officium. ff. de rei uen. ubi admittuntur probationes, poſtquàm actor ſuam intentionem monſtrauerit. Similiter ab eadem ratione l. exceptionem. C. de proba. ſecundum doct. reſp. ꝙ poſtquàm didicit quis teſtificata, & etiã poſt publicationem teſtium, admittitur probatio per inſtrumenta. & ſic loquitur l. offi-

l. officium ſuprà alleg. Ratio eſt, quia nullus eſt timor ſubornationis, legiſtę productionem inſtrumentorum. Ad Lexceptionem reſpondetur, quòd poſt publicationem atteſtationũ, ſuper intentione actoris, & ſic poſtquam didicit teſtificata, poteſt reus producere teſtes ſuper ſua exceptione. Et ita tradit pro ſua doctrina Ioan. And. de teſti. quod eſt intelligendum, ſecundum Ang. tamen ſi intentio rei non eſt directè contra intentionem actoris, uerbi gratia actor probat. x. ex cauſa mutui, reus opponit excep. pacti de non petendo: & ſic exceptio ſolutionis, tunc poterit reus producere teſtes ſuper ſua exceptione. ubi autem intentio rei eſſet directè contra intẽtionem actoris. non poteſt reus producere teſtes ſuper ſua intentione directa contraria. Exẽplum, Actor petebat. x. ex cauſa mutui, reus opponit exceptionem, quod nunquàm publicatur atteſtationibus actoris ſuper articulo mutuauit illa. x. & publicatis illis non audietur reus, uolens producere teſtes ſuper articulo uidelicet quòd non mutuauit. Ita concludit Ange. in d. §. quia uero non præmittendo unum; quòd ſi iudex examinator teſtium aliquod ex capitulis porrectis, dolo uel negligentia omiſerit, quòd etiam publicatis atteſtationibus poterunt teſtes produci, ſuper capitulo omiſſo. tex. eſt in cap. per tuas. de teſtibus. nec mirum, quia ſuper capitulo illo, non dicuntur publicatæ atteſtationes, neque didicita teſtificata.

37 † Præterea eſt aduertendum, ꝙ etiam poſt publicatas atteſtationes. & poſtquam didicita ſint teſtificata, poteſt iudex ex officio ſuo compellere teſtem, ut aliquid addat, uel aliquid aliud deponat. Ad inſtantiam autem partis hoc nõ licet, niſi in hoc ſolum, ut reddat cauſam ſui dicti: ut eſt gloſſ. ſing. in d. §. quia uero Innò. plus ſecundum Alb. in l. ſolum. C. de teſti. Iudex officio ſuo, etiam poſt publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examina-
d re: ut in capi. cum clamor. [d] infrà de teſtib.

Bene uerum eſt, poſtquam teſtis didicit ſuum perfecerit ſponte & de per ſe, poteſt iterum incontinenti redire, & deponere antequàm ſit locutus cum parte, ſecundum Ange. in d. §. quia uero. Nota ꝙ ubicunque teſtis redierit ad inſtantiã partis, uel ſponte de per ſe ex officio iudicis, debet iterato iurare: nec primum iuramentum ſufficit. Ita ſingulariter dicit Innoc. de teſt. c. in ca. fraternitatis. Hæc omnia uera ſunt in eadem inſtantia.

ADDITIO.

d Clamor. Et ibidem uide Felin. & adde Fran. Aret. in l. ij. de duob. reis.

38 Quæro, † nunquid atteſtationes factæ in una inſtantia, poterunt produci iterato in alia inſtantia, ſuper illiſmet capitulis: uerbi gratia, compromiſſum eſt factum in arbitros, recepti ſunt teſtes: partes recedunt à compromiſſo: poſteà litigatur coram iudice, nunquid iteratò poſſint produci teſtes ſuper eiſdem capitulis, ſuper quibus fuerunt recepti corã arbitris? Dicit ꝙ illa pars, per quam fuerũt producti ſi uelit, poterit deſiderare adhuc ut teſtis deponat: ut in c. fi. de teſti. Si autem non uelit, tunc ſi tales fuerint recepti coram iudice, tunc in qualibet alia inſtantia faciunt fidem: ut in l. geſta. C. de re iu. Si autem iſti teſtes recepti fuerint coram arbitro, uel arbitratore; & pars contra quam producti ſunt, uellet eos adhuc examinari hoc fieri debebit, ſi autem nolit, tunc ſi conuentum eſt inter partes, ut ſtetur illis atteſtationibus, ſtandum erit. & ſi conuentum eſt ut non ſtetur, tunc non ſtabitur ſi eſt conuentum, & teſtes ſint mortui faciunt fidem: aliàs ſi uixerint, erit in electione eius, contra quem ſunt producti, utrum uelis iterato examinari ſi uoluerint faciunt fidem. hoc probatur in d. c. fi. de teſti. hoc procedit quando illæ inſtantiæ fuerunt ex eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas. Si autem ex diuerſa cauſa & inter diuerſas perſonas: tunc non faceret fidem: hæc eſt doctrina Ang. in d. §. quia uero. quæ probatur in d. l. fi. Item prædicta non procedunt in cauſa appellationis, ſed in cauſa appellationis dicit

dicite & ſtatim dicam, cuius occaſione ego quæro, nunquid in cauſa appellationis admittantur probationes ſuper capi-
c tulis antiquis [c] cauſæ principalis, in qua fuerunt publicatæ atteſtationes?

ADDITIO.

c Antiquis. Tu uide de hoc Panor. & docto. in cap. per duas. & ibi magiſtraliter Feli. ponentem multas limitationes de teſtib. & Barto. Socin. in ſuo tracta. fallent.re.43.Celſus.

Communis opinio Legiſtarum tenet, quod in cauſa appellationis ſuper eiſdē capitulis antiquis, uel omnino contrarijs, uel ſuper connexis, poſſunt produci atteſtationes: non autem ſuper nouis cō nexis; quia ſunt impertinentia. hoc probatur; quia cauſa appellationis, eſt cauſa principalis: ut not. in l. ita demum. C. de proc. & licet publicatæ ſint atteſtationes in cauſa principali, non ſunt publicatæ in cauſa appellationis. Secundò mouentur per text. in l. eos. §.j. C. de temp. appella. Canoniſtæ autem tenent contrariam ſententiam. uidelicet quòd in cauſa appellationis non admittantur teſtium productiones ſuper eiſdem capitulis, uel contrarijs omninò, uel ſuper nouis connexis: ſed ſolum admittantur ſuper nouis dependentibus ab antiquis cō nexis: mouentur ratione inconuincibili, cui non poſſunt Legiſtæ reſpondere: qa ratio productionis teſtium poſt publicationem atteſtationum, eſt timor ſubornationis. Ita uendicat ſibi locum timor ſubornationis in cauſa appellationis, ſicut in cauſa principali. Sed certum eſt, ſecūdum Legiſtas, quòd in omni cauſa principali, poſt publicationem atteſtationum, non admittuntur teſtium productiones ſuper antiquis capitulis, uel omnino contrarijs, uel nouis diuerſis, ſed ſolum ſuper nouis dependentibus ab antiquis: ità uolunt Legiſtæ per l. ſuprà alleg. & etiā aliquid tetigit Bald. in l. officium. ff. de rei uendi. qui dixit, poſt publicatas atteſtationes, poteſt noua exceptio opponi: & ſic nouum capitulum pertinens: & hoc probatur etiam in cap. fraternitatis. de teſt. Secundò mouentur Canoniſtæ per text. ad literam, in cle. teſtib. de teſt. ubi eſt tex. in cauſa appel. cum ſubſit timor ſubornationis, non poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis, uel omnino contrarijs: per quam cle. ego teneo opi. Canoniſtarum. Et dico etiam quòd in foro ſeculari, eorum opi. eſt ſeruanda ea ra-
39 tione, † quòd quotieſcunque ſuper uno articulo eſt opin. inter Legiſtas, debemus ſtare deciſioni iuris cano. ut determinat Inno. in cap. j. de oper. no. nunc. & Rapha. in l. præſcriptione. C. ſi cōtra ius, uel utili. publ. Sed ſic eſt, quòd inter Legiſtas eſt opinio, & eſt communis ſententia Canoniſtarum in contrarium: ut ſupra dixi: ſtabimus ergo deciſioni cle. teſtibus. de teſti. ſupra alleg. quæ determi-
f nat, ſecundum opi. Can. [f]
Et ita eſt de iure, nec aliter poteſt dici: tamen opinio Legiſtarum ſeruatur in foro ſeculari, & Canoniſtarum in foro eccleſiæ.

ADDITIO.

f Canoni. Si uis uidere in contrarium cautelam, uide Ant. Corſ. ſing. ſuis. in uerſi. teſtis, incip. cautelam nouam habens. Celſus.

40 Quæro iuxta præmiſſa, † nūquid poſt publicationē atteſtationum, poſſunt produci teſtes ſuper nouis articulis, qui includuntur in antiquis? dicite quòd aut noui articuli includuntur in antiquis ex ui probationis & facti, aut nec ui facti, nec ui probationis. Si ui facti & probationis: tunc non poſſunt admitti probationes. Exemplum. Produci teſtes ſuper x. ann. præſcriptionis talis, neceſſitate facti & probationis includit titulum non eſſe probatum: ſunt teſtes publicati ſuper præſcriptione: nunc uolo facere capitulum de titulo, nunquid poſſum producere teſtes? certè non: ſecundum Ang. qui ita not. in d. §. quia uero. Si autem ui facti, & tunc bene admittuntur. Exemplum. Produco teſtes ſuper mutuo, mutuum de facti neceſſitate continet locū: ſed de neceſſitate, probatio non requiritur quod in mutuo probetur locus. Si uo

lucro

lucro articulum facere de loco, potero producere teſtes eodem modo ſuper nouis articulis, licet non includatur ſub antiquo de neceſſitate facti, nec probationis. Exemplum, quis capitulat de præſcriptione.xxx.ann.quæ non requirit titulum:uolo, poſt publicatam atteſtationem articulare de titulo poſſeſſionis:iſta eſt doctrina pulcherrima Angel. in d.§. quia uero.

41 Quæro † ulterius, nunquid poſt publicatas atteſtationes, poſſum redarguere teſtes de falſo? dic aut teſtes redarguũtur de falſo propter corruptionem pecuniæ & tunc poſſum. Ita tenet Ioã. And. in cle.teſtibus.præal. & Inno.in cap.cauſam.ſupra.eo. & ſequitur Ant. de Ma. & eſt ratio: quia ſicut ſententia uenalis eſt nulla:ut in l.uenalis. C. quando prouo. non eſt neceſ.ita & dictum teſtis corrupti eſt nullius ualoris: modo nos habemus regulam, q ubi dictum teſtis eſt nullum, q etiam publicatis atteſtationibus admittuntur teſtes ſuper eiſdem capitulis:ita dicit Io.An.in d.cle.teſtibus. & gl. in d.c.cauſam.& Bart.in auth.qui ſemel. C.de probat.Et idem ſi publicatio teſtiũ fuerit nulla.puta; quia pars non fuit citata ad publicationem: ſecundum Bart. in authen.at qui ſemel.& Io.de Imo.in cap. fraternitatis. g

ADDITIO.

g Fraternitatis. Et ibidem uide Felin.ubi latè,& nota. B.Vadus.

Tamen licet dicta publicatio fuerit nulla, ſi pars didicerit teſtificata, repellitur a productione teſtium, non ex capite publicationis, ſed ex capite, quia didicerit teſtificata: ſecundum Bar.in d.auth.at qui ſemel.tamen ubi facta eſt publicatio teſtium parte inſcia, licet citata uel inuita, proteſtando ius ſuum ſibi ſaluum eſſe producendi teſtes, & q non uult atteſtationes addiſcere, poterit pars teſtes producere, non obſtante publicatione teſtium: ſecundum Io. And.in d. clem.teſtibus.& Bar. in d.auth.& Io. de Imol.in d. c.fraternitatis. Aut quis uult redarguere teſtes de falſo, quia dixerunt falſum: & tunc aut uult per indirectum, & poteſt. tex.eſt in ca.ex tenore.infrà de teſt. Aut per directum, & tunc non poteſt. regula eſt, q publicatis atteſtationibus non admittuntur teſtes. Iſta eſt diſtinctio. Ioan. And. in d. cle. teſtibus. quam ſequitur Ang.in d.§.quia uero. Et dicitur quis redarguere teſtes de falſo hoc modo per indirectum, quando actor dicit ſe mutuaſſe Titio.x.tali die: & pars aduerſa producit teſtes, qui dicant, q illo die actor erat in loco longinquo: ita q non poſſet mutuare illo die in illo loco in quo dicit. Dicitur autem per directum, quando actor probauit de uirginitate, & reus uult probare de corruptione: uel actor de ſanitate, & reus de infirmitate: uel actor articulauit de præſentia, reus de abſentia. & iſta ſunt exempla Io. And.in d. clem. de teſtibus.

42 Quæro † de ſecundo termino excluſiuo, an ſola publicatio teſtium repellat à productione teſtium. h

ADDITIO.

h Teſtium. Vide d. Alexan. de Imo.in conſi.cex.per totum.in ij.parte.& in cõſi. lxxxviij. in iiij.parte.& in cõſ.cxlvj.in ij. parte. ubi quid in arte periti: & quid in cauſa criminali, & quid in ciuili, & Firma.in ſuo aureo repertorio. in uer.teſtes poſt publicatum. ubi latiſſimè. B.V.

In hoc fuerunt diuerſæ opi. gloſſ.in c. conſtitutus.el.ij.& in c.fi.infra de teſti.tenet quòd non. ſed requiritur quòd didicerit teſtificata. Bart.autem in d.auth.qui ſemel. tenet quòd publicatio ſufficiat. Ang.autem in d.§.quia uerò.uidetur inclinare cum gloſſ.& cum Io. de Imo.in c. fraternitatis.& refert opi. Io. de Imo. & Ant.de Bu.qui dicit requiri tertiam productionem: ad hoc ut repellatur quis à productione teſtiũ.Io.An. in cle. de teſtibus. & c.conſtitutus. de teſtib.dicit quòd ubi eſt facta publicatio parte inſcia, uel inuita,& non conſentiente,& idem ſi abſente, ſed citata: ità quòd non præſumatur didiciſſe teſtificata, poſſunt adhuc produci teſtes non obſtante publicatione,& ita Io. Andr. intelligit gloſſ. in d. cap.conſtitutus. Si autem eſt facta utra

que parte præſente & conſentiente:& tūc ſola publicatio ſufficit,& repellit quem à productione,& iſta eſt tenenda, in quam uidetur inclinare Bart. in auth.& Io.de Imol. in ca.fraternitatis. Et idem ſi pars eſt præſens publicationi. & proteſtetur ius ſibi ſaluum eſſe producendi teſtes, & non conſentiat publicationi: imò dicat ſe nolle didiſcere teſtificata, poteſt adhuc teſtes producere ſecus ſi conſentiret publicationi, & faceret dictam proteſtationem: quia proteſtatio eſt contraria iuri, ideo non releuat: ſecundum Io. de Imo. in d.c. fraternitatis. Si tamen poſt publicationem teſtium, atteſtationes eſſent deperditæ: adhuc admittuntur teſtium productiones:ut eſt tex. in c. fi.eod.titu.

Nunc uenio ad tertium terminum ſcilicet ad materiam productionum. † Et
43 quæro primo, quot dilationes poſſint dari ad productiones teſtium de iſtis dilationibus plenè dixi ſupra in materia dilationum. tamen quo ad propoſitum dicite, quòd prima ſecunda & tertia dilatio datur, ſine aliqua cauſæ cognitione: quarta uero non ſine ſolennitate:de qua in d.§. quia uero. ſupra alleg. & c. ultra tertiam. infra de teſti. non intelligo tamen de dilatione in præſenti materia, prout uerb. ſonant.ſed pro examinatione,licet quòd trina examinatio concedatur ſine aliqua cauſæ cognitione &
i quarta. [i]

ADDITIO.

i Quarta. An & quando ſit concedenda quarta.uide Felin.in c.in cauſis.& in ca. ultra tertiam,infra de teſtib. Celſus.

Seruata debita ſolemnitate, quæ eſt talis ſcilicet quòd iurabit producens teſtes non per dolum,uel machinationem uelle facere hāc productionem teſtium. Itē quòd non inſpexerit neque percunctatus ſit dicta teſtium per ſe productorum, neque per alium didicit. & poterit uenire, quòd una dilatione data.x. dierum fierent:puta,produxi in primis duobus diebus duos teſtes, & feci iurare & examinare. Item in alijs duobus diebus produxi duos alios & feci &c. Elapſis illis ſex diebus, & ſeptimo uolo producere duos alios teſtes durante dilatione data non audior: niſi ſeruata ſolemnitate, de qua ſupra. Et ſi dictos teſtes fecero examinare,& ſic facta fuerit quarta examinatio: ſi in eadem dilatione nondum finita, uolo producere alios teſtes: nullatenus poſſum audiri.& hoc totum cauſatur ab examinatione teſtium. & ſic multiplicitas examinationum excludit teſtium productiones non autem numerus dilationum ex hoc, propter præſumptionem legis, quæ præſumit,quòd propter multiplicitatem examinationum, producens didicerit teſtificata. unde ſi data dilatione decem dierum, in primo die produxi quatuor teſtes, & eos feci iurare. & ſecunda die alios duos produxero, quos ſimiliter fecero iurare. In quarto, alios produxero,quos ſimiliter fecero iurare: non obſtantibus quatuor productionibus,etiam audior. & ſic non numerus productionū, ſed examinationum facit repelli. Attende tamen quòd ſi in prima dilatione teſtium,& examinatione uiderit iudex & cognouerit ſufficientem eſſe numerum teſtium productionem: non debebit aliam concedere, imò refrenare debebit:quia ad iudicis officiū ſpectat, refrenare multitudinem teſtium: ut in c. ſignificaſti infra de teſt. Ità dicit gloſſ. not. in ca. in cauſis. de teſtib.

Sequitur quartus terminus excluſiuus teſtium.ſ. concluſio in cauſa. Quæritur
44 itaque † nunquid poſt concluſionem in
k cauſa, admittatur probatio. [k]

ADDITIO.

k Probatio. In quibus caſibus poſt concluſum in cauſa, admittuntur probationes, uide Fel. in cap. ad petitionem. de accuſa. B. V.

Pro cuius intelligentia præmitto, quando dicatur concluſum eſſe in cauſa. & breuiter concluſum eſſe in cauſa dicatur, quando renuntiatum eſt allegationibus facti & iuris. Ità dicit gloſſ. in d.§. quia uero. in uerbo, concluſerunt. Et idem Ang.

Ang.& Innocen.in cap.paſtoralis. ſuprà de cauſa poſſ.& propric hoc uiſo, redeo ad quæſitum noſtrum. & pro eius reſponſione eſt diſtinguendum. ſc͂d'um Inno.aut renuntiatum eſt in cauſis probationum generaliter ſuper tota cauſa: & tunc non obſtante tali renuntiatione, adhuc poſſunt produci teſtes. Aut eſt facta renuntiatio ſpecialiter. ſuper uno articulo, & tunc ſuper illo articulo nõ poſſunt admitti probationes. Ita dicit Inno. in c. cum ueniſſet. infra de probatio. quem ſequitur Ang. in d. §. quia uero. Plus dicit Inno. in dicto ca. quòd ſi eſt renuntiatum probationi in cauſa principali, ſuper uno articulo: dicitur etiam eſſe renuntiatum in cauſa appellationis non pròbatum probabo: ut in l. per hanc ſupra allega. Si autem eſt renuntiatio facta generaliter in cauſa principali, bene fieri poſſunt probationes in cauſa appellationis: ſecundum eundem. Ex quibus ſequitur à maioritate rationis, quòd ſi in cauſa facta eſſet renuntiatio generalis, nec ſpecialis: quòd poſſunt recipi teſtes: niſi ſit aliqua cauſa prohibitiua: puta, quia didicerit teſtificata, uel publicationem teſtium ſuper illo articulo, ſecundum quod ſupra dixi. Et per hoc infert Ang. in dicto. §. quia uero. ſi quis fecerit fieri quartam examinationem, non ſeruata ſolennitate, de qua ſupra non ualebit dictum teſtium: niſi interuenit alia cauſa prohibitiua: puta, renuntiatio probationum & ſimi.

45 Not. tamen quòd † renuntiatio facta per alteram partem tantum, non nocet alteri. gloſſ. eſt ſing. in auth. iubemus. C. de iur. de.

Ex prædictis conſtat, quinque terminos eſſe concluſionis productionis teſtium: ſcilicet publicatio, renuntiatio, probationum concluſio in cauſa, ſufficiens numerus teſtium: hoc fallit in cauſa matrimoniali quando tractatur de matrimonio ſeparando. hi termini probantur in c. de teſti. in fi. de teſti. numerus examinationum probatur, in c. in cauſis. & in c. ultra tertiam de teſti. Quintus terminus eſt didiciſſe teſtificata. & probatur illud, in §. quia uero. in auth. de teſti. Adde ſupra dictis. quòd licet regula ſit, quòd poſt publicatas atteſtationes, non admittatur productio teſtium: hoc fallit in cauſa matrimonij, quando tractatur de matrimonio ſeparando. quo caſu etiam publicatis atteſtationibus, admittuntur teſtes ſuper eiſdem capitulis, uel omnino contrarijs: ut eſt tex. in ca. ſeries. infra de teſti. Et eſt ratio quia ſententia in cauſa matrimonij, nunquam tranſit in rem iud. ut in c. lator. qui filij ſint leg. & in cap. fraternitatis de frigi. & malefi. unde ſi poſt ſententiam admittuntur probationes per teſtes, multo magis etiam publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes in cauſa, ubi fertur ſententia, de conſilio periti in arte ſua. Et per hoc ego dico magis generaliter, quòd in omni caſu, in quo ſententia non tranſit in rem iudicatam: uel ti ſententia lata de conſilio peritorum in arte ſua: ut uoluit Ant. de But. & Ioan. de Imo. in c. propoſuiſti. de probat. ſemper publi. atteſtationib. poſſunt produci teſtes.

Aliud ſubiungo etiam menti tenendum, quòd etiam poſt publicationem teſtium, poſſint admitti teſtes ſuper eiſdem capitulis, uel omnino contrarijs, quòd ſimul cum eis producitur inſtrumentum coadiuuans illos teſtes. Iſtud eſt dictum ſingulare Ant. de But. in c. ſeries. præallega. quod multum placuit ibidem Io. de Imol. & probatur in d. c. ſeries. ſecundum unum intellectum. Exemplum, ut cum eſt quæſtio de matrimonio: quia altera pars probauit coniunctionem ſanguinis eſſe in quarto gradu hoc modo, ponendo Petrum & Bertam in gradu prohibito, & ſic fratrem & ſororem: ſi aduerſa pars publicatis atteſtationibus produceret teſtes deponentes nullam fore. conſanguinitatem in gradu prohibito & ex altera parte producere inſtrumentum, in quo apparet quod Petrus & Berta in aliquo contractu, nominati ſunt auus & neptis.

Addit Ioan. de Imol. prædictis alium terminum. & ſic ſextus, ſcilicet quando eſt datus terminus ad producendum teſtes. nam elapſo termino, amplius produci non poſſunt: ut in c. fraternitatis. infra de teſti. tamen hoc non eſt indiſtinctè uerum, quia imò poſt terminum datum ad producendum teſtes, poſſunt adhuc produci, & ualet dictum eorum. Ità tenet Cy. & Ia. de Are. in l. ſi ea. C. qui accu. poſ. uel non, & ipſe Ioan. de Imol. hoc tenet, in capit. licet ſupra eod. ſcilicet niſi ius aduerſarij factum ſit deterius. Ità dicunt præfati docto. & bene: nam ſi mortui eſſent teſtes, elapſo termino dato, per quod potuiſſent reprobari teſtes producere uolentes: tunc non admitterentur tales teſtes. Imò plus concludunt do. de Rot. concluſione. iij. quòd in cauſis beneficialibus & ſummarijs, poſt terminum datum ad probandum, indiſtinctè admittuntur teſtes. & ſic non eſt excluſiuus indiſtinctè: ut ex prædictis patet. Aduertatis tamen ad unum notabile uerbum Bar. quòd ponit, in auth. at qui ſemel. C. de proba. quòd etiam publicatis
l atteſtationib. l poſſunt produci teſtes ſuper contrarijs capitulis, quando quis ſimul & ſemel dictum teſtis reprobat, & eius perſonam.

ADDITIO.

l Atteſtationibus. Adde ultra ea quæ dixi in apoſt. ad iſtum poſt eum ſupra eod. §. nu. xxxix. in uerſi. ſuper ea. anti. quod no. Rom. ſing. ſuo. dccl. inci. teſtes examinati. Celſus.

Exemplum, dicit teſtis Titium poſſe diſſe. xiij. an. pars contra quam producitur talis teſtis, dicit quòd iſte teſtis non eſt. xiiij. ann. & ad hoc producit teſtes ecce quòd hic reprobatur dictum teſtis & eius perſona: nam ſi probatur iſtum teſtem non eſſe ætatis. xiij. ann. ecce quòd dictum ſuum reprobatur. Nam perſona reprobatur eo ipſo quòd ꝓbatur ipſum non eſſe. xiiij. an. quia minor. xiiij. an. non
m poteſt eſſe teſtis: m ut in l. iij. §. lex Iul. ff. de teſti.

ADDITIO.

m Teſtis. Adde d. Alexan. de Imo. in cõſi. lxiiij. in. j. parte: ubi, an minor. xv. ann. poſſit eſſe teſtis in cauſa capitali. & nunquid teſtes infames? uide per eum, in conſil. xxiiij. in ij. parte. in conſ. xxv. ea. parte. & in conſ. xx. in iiij. parte. ubi not. an ſaltem faciat indicium. B. Vad.

Et eius dictum teſtis reprobatur, quia ſi teſtis nõ eſt ætatis. xiiij. an. eius dictum reprobatur: quia non poteſt ſcire Titium. xiiij. annos poſſediſſe. Commemoro uobis unum dictum ſingulare Bald.
n n quòd dato quòd clementina, teſtibus de teſti. ſeruaretur in foro eccleſiaſtico, tamen tenendum eſt, quod ille qui poteſt producere teſtes poſt didicita teſtificata nomina teſtium, det iudici, & ſe abſentet. Nam tunc iudex in quo non timetur ſubornatio teſtium, recipit teſtes, & iuramenta, & depoſitiones, & ualebit eorum teſtimonium. Cum iudex poteſt pro abſente ſupplere, & etiam teſtes poſt didicita teſtificata interrogare ex officio ſuo. Ita ſingulariter inquit Bald. in l. ampliorem. C. de temp. app. quòd eſt no.

ADDITIO.

n Bal. Adde ne te fallat Bald. authoritas, licet eius dictum à pleriſque pro euãgelio colatur, quòd limitabis illud dictum, ut per Ro. plenè. ſing. ſuo. in uerſ. teſtis incip. cautelam nouam. B. Vadus.

In ſuperioribus uiſum eſt de reprobatione teſtium, uidelicet reſpectu ſuorum dictorum: nihil ante dictum eſt, de oppoſitionibus, quæ communiter fiunt coram perſonis teſtium. Ideò nunc
45 quæro, † an contra perſonas teſtium aliquid poteſt obijci? Et iſtud eſt breuiſſimè expeditum quòd ſic: cum multa ſint quæ reprobant teſtem a teſtificando. Interdum affectio partis pro qua producitur, facit eum repelli: ut cum teſtis eſt filius familias producentis: ut in l. parentes. C. de teſti. Interdũ teſtis cupido ipſum repellit? ueluti ſi teſtis

teſtis eſt infamis,& ſic de ſimilibus: ut in l.iij.§.lex Iulia. ff. de teſti. Aliæ multæ cauſæ repellunt teſtes, de quibus omnibus, in ſequenti lectione dicendum eſt. Et ſub breuitate, omnes perſonæ quæ repelluntur à teſtificando,reiectis opinionibus.

Tamen pro præſenti articulo tractando uidelicet utrum contra perſonas teſtium.&c.quæro, nunquid poſt publicatas atteſtationes poſſit opponi cõtra perſonas teſtium: breuiter reſpõdeo, quòd non,niſi in tribus caſibus.Primus, ſi ante publicationem teſtium proteſtatus fuerit ille,contra quem producuntur teſtes, ſe uelle contra eorum perſonas opponere. Secundò ſi iurauit non malitioſè ſe opponere.Tertiò ſi mõſtrauerit ſe de nouo didiciſſe id quod opponit:& an de nouo didicerit,ſtabitur iuramento ſuo: ſecundum doct.in ca.præſentium. infrà de teſt.ubi iſti tres caſus ponuntur. Eſt ergo
o bona cautela, o opponere contra perſonas teſtium,ante publicationem teſtium uidelicet quando iurant quia non erit poſtea opus iurare, ſi malitioſè non opponent:licet facilitate quis in iudicijs de uo let ad iuramentum.

ADDITIO.

o Cautela. Adde pro hac cautela omnino Ro.quem in hoc ſequere ſi ſuo.cccccxc. ſecundum meum nu.in c.teſtibus, aduer ſus me producendis. Celſus.

47 † Sed pone, teſtis contra cuius perſonam quis oppoſuerit,uel fecit proteſtationem de opponendo,dicit in dicto ſuo aliquid in fauorem proteſtãtis: nunquid prodeſt illi,qui eſt proteſtatus. Inn. in c. præſentium.multas opi.ponit & non uidetur aliquam partem eligere. Ang. uero in d.§.quia.ponit ſuam,quæ non placet mihi,nec eſt bona. Io.au tem de Imo. in d.ca.præſentium.ex mente doct. & eſt communis ſententia,eleganter dicit hoc modo.Aut ille qui proteſtatus eſt,proſecutus eſt reprobãdo, ita quòd obtinuit, uel ſuccubuit.& tunc dictum illius teſtis nihil ſibi prodeſt.Aut ſtetit in meris finibus proteſtationis,& tunc aut perſona teſtis eſt integra & honeſtiſſima perſona, ita quod nõ eſt uериſimile, quod aliquid dixerit ad beneuolentiam producentis, nec ob timorem, tunc dictum talis teſtis
p proderit & ualebit.p

ADDITIO.

p Et ũalebit. Adde Lu.ſingu. uerſic.teſtis uer.no.quod ſit contra.B.Vad.

Aut teſtis non eſt huiuſmodi, & tunc licet non profit:tamen facit qualem qualem præſumptionem, uel indicium: ſed non ſemiplenã probationem. Et ſi unus teſtis dixerit in fauorem proteſtantis nõ
q prodeſt q nec poteſt proteſtari, iuramentum in ſupplementum probationis deferri.

ADDITIO.

q Non prodeſt. Adde Lud.Ro.in l. quamuis.de iureiur.& Bal.in marg.in uerſi. teſtis.B.Vad.

Item ſi duo alij in fauorem aduerſarij deponent,obtinebit aduerſa pars ſecundum Inno.& Io. An.in d.c.præſentiũ. & intellige,quando teſtes non ſunt integri ri i,alias ſecus:ut ex prædictis patet.
48 Attende tamen † quòd quando opponitur contra perſonam teſtium,debet opponi ſpecificè:alias nihil ualeret: & ideò debet ſpecificari crimen,quod ei objicitur,hoc modo,dico quòd Titius non poteſt eſſe teſtis:quia commiſit furtum, ſurripiendo unum librum Seio, uel quod commiſit adulterium cum Berta. Ita q crimen debet ſpecificari:ut eſt tex. in ca. præſentium.de teſti.libr.vj. unde ſi teſtis eſſet crimonoſus,uel,aliàs inhabilis ad teſtificandum:ſi non eſt oppoſitum contra eum, ualebit dictum ſuum. ſecundum Ang.in d.§.qa uerò in authentica de teſ. ſaluo,ſecundum eundem ibidem,niſi ex confeſſione eiuſdem appareret de ſua inhabilitate;tunc repelleretur,dato quòd non fuiſſet oppoſita exceptio contra eũ. Exemplum interrogatur teſtis in fine dicti ſui,ſi eſt debitor producentis,amicus, familiaris,inimicus,& ſic de ſingulis, & ſi ipſe fatetur quòd eſt famulus producentis,certè repellitur teſtis, nec fidem facit:

facit:licet non fuerit oppoſita exceptio: & ratio eſt; quia ubi aliquid fuerit notorium ex actis iudici, poteſt ſupplere de facto. Iſtud eſt dictum Inn. in ca. ex inſinuatione. de appella. & in ca. per tuas. infrà. de teſtibus. & idem dicit Ang in l. ſi pars. ff. de inoffi. teſta. & in l. ſi. ff. de pe. hær. ſed cum iſte teſtis confitetur in dicto ſuo, ſe eſſe famulũ, ex quo conſtat iudici ex actis, ergo &c. aliquando debet opponi exceptio contra teſtem. non dicitur opponi contra teſtem: ſed contra partem. Ita dicit Inn. in c. uerum de foro compe. in fi. & Ang. in l. Lucius. ff. de his qui no. infa. nec per obiectum talis exceptionis, dicitur litigari cum teſte, ſed cum parte. Ita dicit Angel. in d. l. Lucius. his ſic ſtantibus, dicat iuris diſpoſitio, quòd iudex non debet ſupplere de facto, in his quę agitantur in iudicio, ſed pars debet facere exceptiones ſuas contra aduerſarium: ut not. gloſſ. in l. unica. C. ut quæ deſunt aduoca.

Pro declaratione præmiſſorum quęro.

49 † Nunquid ubi opponitur exceptio cõtra teſtem, puta quòd eſt infamis, & ſic de ſimilibus: probari & examinari debeat dicta exceptio, antequàm recipiatur dictum teſtis, uel debeat reſeruari in diſpu r tationibus. [r]

ADDITIO.

r Diſputationibus. Vide Feli. in c. præſentium. & in d. c. ex parte de teſti. alle. hic per Lanfr. B. Vad.

Dic quòd regulariter admittitur teſtis: & exceptio oppoſita contra teſtem, & eius probatio reſeruatur poſt publicatas atteſtationes, fallit ubi opponitur exceptio excommunicationis cõtra teſtẽ, propter periculũ communis c. pia. de except. lib. vj. Nam incontinenti debebit exceptio probari, ſecundum Ioan. And. in d. c. ex parte. infrà. de teſti. Item fallit ſecundum Inno. in d. c. ex parte. ſi opponens exceptionem contra teſtem, offert ſe incontinenti probaturum: quia tunc admittitur probatio in primis & ante omnia. Item fallit quando opponitur, quòd eſt inimicus capitalis, uel quòd eſt ſeruus, & teſtis dicat ſe eſſe liberum, ut eſt text. in authent. ſi dicatur. C. de teſt. & licet iſte tex. loquatur de inimico capitali ratione litis criminalis motæ: tamen idem eſt ex qualicunque cauſa ſit inimicus capitalis. Ita tenet Albe. in d. authen. ſi dicatur

50 teſti. † Nam inimicus [s] capitalis dici-
ſ tur, qui mouit cauſam criminis, uel cui mota eſt. Item dicitur inimicus capitalis, qui minatus eſt mortem, ut eſt tex. ſing. in l. licet. ff. de arbitris.

ADDITIO.

ſ Inimicus. Qui autem dicatur inimicus, uide Fel. in c. cum Pe. Mãeonella. in prin. de ac. & in c. afferte. in uer. datur aliud. circa fi. uer. præſump. & quòd *inimicitia capitalis inducatur ex minis, de quibus* ui de multum notabiliter Collect. in *c. cum* oporteat. num. vj. uer. no. quòd inimici ſi non ſunt capitales. de accuſa. & Pan. in c. meminimus. n. viij. ubi dixi, in apoſtil. ad ipſum. in uerſicu. inimicus. eodem titu. Celſus.

Vnum non omitto, quòd eſt neceſſarium in materia reprobationis teſtium

51 † uidelicet, quòd ſi aliquis produxerit teſtes aliquos contra aliquem, ſi poſteà idem teſtis producatur contra eundem producentem, ſiue contra eum per quẽ fuerunt producti, ſiue per tertiam perſonam in diuerſa cauſa, non poterit opponere contra perſonas teſtium, quas ſemel approbauit: contra autem eorum dicta bene poterit opponere: quia illa non approbauit. ita tenet Cy. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. Idem tenent docto. iuris canonici, in c. præſentium de teſtib. Adde præmiſſis in materia iſta reprobationũ te-

52 ſtium, † quòd ſi alter ex litigatoribus tantum producat teſtes probatorios non conceditur niſi una reprobatio ex parte alterius. hoc eſt quòd actor non habebit niſi unam reprobationem ad reprobandum teſtes ſolum actoris reprobatorios. Exemplum, Actor producit teſtes, ex quibus ſuam intentionem probat: reus producit teſtes ad reprobandum teſtes actoris: ecce una reprobatio ex parte rei. Actor poſtmodum producit teſtes, ad reprobandum teſtes rei reprobatoris: ecce reproba-

reprobatio actoris. & ſic duæ reprobationes conceduntur, una actori, & una reo, & ultra non licet egredi: & ſic uiceuerſa, ſi reus produceret teſtes probatorios, ad probandum tantum, & actor duæ. productiones teſtium conceduntur reo, & una tantum actori. Exemplum eſt in c. licet dilectus. de teſti. Si autem utraque pars produceret teſtes probatorios, tunc utrique parti conceduntur tres dilationes: una ad producendum teſte; ſuper principali ad reprobandum teſtes probatorios aduerſarij, qui reprobauerunt, uel inducti ſunt ad reprobandum teſtes productos: & uterque habet unam productionem probatoriam, & duas reprobatorias: quarta autem neu-
t tri t parti dabitur. ita notant Doctor. iuris canonici in cap. licet. ſupra alleg.

ADDITIO.

t Neutri. Adde Ang. in authen. de teſti. §. ſi dicatur. in fin. ubi dicit etiam quartam reprobationem eſſe permiſſam, & non ultra. per no. in ca. præſentata. de teſti. & adde Ludo. Roma. in ſing. uer. teſtis. uer. reprobatio. quòd in ſummarijs, in quibus tractatur id quod in alio iudicio uenit plenè examinandum, nunquam admittitur reprobatio. adde quòd do. compoſtullator meus, uoluit allegare Roma. ſingula. ſuo. 385. quod incip. reprobatio perſonarum teſtium. Celſus.

Solet in teſtium materia dubitari,
53 † nunquid teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum poſſit puniri de fal
u ſo. u

ADDITIO.

u Falſo. Vide no. Fel. in c. j. de præſump. & quod ibi dixi, in apoſt.

Et uidetur quòd non; quia illud quod eſt nullum, non poteſt dici falſum, ſed nullum: ut in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. & in l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bonorum poſſeſſio. contra tabu. In hac quæſtione Bar. rectiſſimè concludit, ex dictis Ric. Malumb. qui diſputauit hanc quæſtio. quòd aut dictum teſtis eſt nullum, ratione materiæ: puta, quia teſtis aliquid dixit extra articulum: non ualebit tanquam teſtis non fuerit iuratus ſuper illo extraneo articulo: & per conſequens, id quod erit contra articulum, non ualebit tanquam teſtis non fuerit iuratus, & tūc ſi dixerit falſum, in eo quod dixit extra articulum: teſtis debet puniri de falſo: aut dictum teſtis eſt nullum ratione formæ, & tamen dixit falſum: ut ſi teſtis iurauit delato iuramento per notarium, & non per iudicem: uel ſi iurauit
x die feriato, x & tunc non punitur teſtis de falſo. Iſta ſunt uerba Bar. in l. ſi quis legatum. ff. de fal. quem ſequitur de uerbo ad uerbum Ange. in l. j. C. de ſepul. uiola. Quibus uerbis adde unum not. dictū: ſecundum Bald. in d. l. j. quòd ubi dictum teſtis eſt nullum ratione perſonæ: puta, quia infamis, uel quia impubes, uel excommunicatus &c. & ſi talis teſtis dixerit falſum, non punietur de falſo. & nimirum, quia dictum teſtis eſt nullum ratione formæ: pro forma requiritur quod perſona teſtis ſit idonea ad teſtificādum: ut in l. iij. in prin. ff. de teſti.

ADDITIO.

x Feriato. Adde ad propoſitum eorum quæ hic dicuntur ſupra. eod. in prin. huius c. nu. xxvj. uerſi. & per hoc infero, ubi poſui in apo. ad ipſum. in uerſi. tale iuramentum non ualet. Celſus.

54 Quæro, † nunquid iſtud ſit uerum quod ſupra proximè dixi, uidelicet, quòd ſi teſtis deponat aliquid extra capitulum ſuper quo eſt iuratus, ſit nullum? Dic aut teſtis iurat ſuper tota cauſa, & tunc dato quòd examinaretur ſuper uno articulo, & aliquid deponat extra illum: ualet & tenet; quia reperitur teſtis iuratus ſuper eo etiam quod eſt extra articulum, aut teſtis eſt iuratus ſuper articulo: aut ſuper certis tantum: & tūc ſi deponat extra, non ualet tanquā teſtis non fuit iuratus. hoc tenet Bar. in l. ſi duo patroni. in §. idem Iulianus. ff. de iureiur. quem ſequitur

quitur Ange.in l.ſi libertatem.in fi.ff. de pe.hære.Idem tenet Ioannes de Imol. in
y ca.de teſti. y de teſti.

ADDITIO.

y De teſtibus. Vbi uide omnino quæ habẽtur ad hoc per Feli.B.Vad.

Sed quid ſi teſtis iurauit ſimpliciter dicere ueritatem, nec apparet ipſum iuraſſe ſuper certa cauſa, nec ſuper certo articulo: ſed ſimpliciter iurauit, poſteà producuntur duo articuli ſuper quibus examinatur aliquis, an ualebit? Exemplum, ſi dicimuss teſtem iuraſſe ſimpliciter ſuper tota cauſa, & ualet. Si autem intelligimus eos iuraſſe ſuper certis articulis tantum, & tunc omne id quod dicunt extra non ualet, neque dicatur deponere. Ant. de But. dicit ipſum intelligi iuraſſe ſuper tota cauſa: ꝓ eo optimè facit tex. in l. ſi in rem. ff. de rei uen. in prin. & in l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. de no. ope. nun. Io. de Imo. in d. c. de teſti. tenet cõtrarium, quòd non uideatur iuraſſe, niſi ſuper capitulis productis cuius ſententia eſt uerior. nam ut ſcitis, ſolent articuli limitari, & produci antequam examinentur teſtes. unde cum deferatur iuramentum teſti de ueritate dicenda, intelligitur delatum de dicendo ueritatem ſuper capitulis iam productis maximè: quia in iuramento deferendo, attenditur intentio deferentis: ut in l. nam poſteà. in §. iurari ff. de iureiu. ſed iudex defert iuramentum teſti de ueritate dicenda ſuper articulis productis coram eo, quos ipſe ſcit porrectos teſti.

His uiſis pro materia teſtis, reiectis ambagibus quæ recitantur in præſenti materia teſtium, & mera ueritate oſtẽſa, quæ tenetur & eſt tenenda in practica.

Vnum ſolum reſtat uidere, uidelicet,
55 † quæ perſonæ repellentur à teſtimonio: quo uiſo perfecta erit iſta materia: & intellecto qui teſtes à teſtimonio repellãtur, cognoſcemus quæ admittentur: quia cognito uno contrariorum, cognoſcitur & reliquũ. ff. de his, qui ſunt ſui, uel alie. iur. Sed primò pro euidentia præmitto, quòd edictum de teſtibus eſt prohibitorium: id eſt quòd omnes perſonæ admittantur, niſi quæ à lege ſpecialiter ſunt ꝓhibitæ: ut eſt text. in l. j. ff. de teſti.
56 † Not. quòd illud dicitur prohibitoriũ, cuius regula eſt permiſſa, ut eſt tex. in l. mutus. § j. de procu. & tex. in c. cum apud
57 deſpo. † Et teſtes ex v. cauſis repelluntur à teſtimonio, uel ratione conſanguinitatis, uel ratione familiaritatis, uel ratione uilitatis quæ habetur ad cauſam, ratione criminis teſtis, uel ratione inhabilitatis perſonæ, de quibus omnibus eſt uidendum. Capio itaque primam cauſam prohibitiuam teſtimonij, ſcilicet conſan-
58 guinitatis. † Et quæro, utrum affinis poteſt eſſe teſtis pro affine? communis opin. eſt, quòd poteſt patruus, pro ſuo nepote, conſobrinus pro conſobrino, & ſic de ſingulis. quam opi. tenet gloſſ. in c. accedens ut lit. non conteſ. & ſequuntur ibi Canoniſtæ & Legiſtæ in l. parentes. C. de teſt. & Bar. in l. qui teſtamento. in §. per contrarium. ff. de teſta. credunt tamẽ quòd erat omni exceptione maior talis teſtis, & ꝙ non poſſet deferri ſibi iuramẽtum in ſupplementum probationis. Ita uult Iaco. But. & Alb. in l. lex Iulia. ff. de teſti. & Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. In cauſa autem criminali, affinis non poteſt eſſe teſtis pro affine: ut iij. q. j. c. j. & iij. q. ix. c. præſẽs: & ita tenet Bar. in d. §. per contrarium. Et idem eſt in cauſa iniuriarum, & cauſa criminali mota ciuiliter: quia affinis non po-
z teſt eſſe teſtis pro affine z ſecundum Bar. in l. lex Cornelia. ff. de iniur. & in d. §. per contrarium.

ADDITIO.

z Pro affine. Vide d. Ale. de Imo. in conſ. cxviij. in iiij. parte. & in conſ. cxix. ea. parte. & in conſ. cxxi. in ij. parte. & quod per Fran. Aret. in l. qui teſtamento. §. quicunque. de teſti. & quod ibi dixi, in apoſt. Et an conſanguineus admittatur in teſtem, ſaltem ad probandum innocentiam, uide do. Alex. in conſi. v. in j. parte. & in conſi. xiij. ea. parte. & in conſi. xviij. & in conſ. xxxij. & in conſil. clxxxiij. in ij. parte. Nec omitto unum ſingulare dictum Inno. relatum per Io. An. in c. nõnulli. de reſcrip.

quòd

quòd affinitas propter quam quis à teſtimonio repellitur: & ad agendum admittitur debet eſſe per lineam aſcendentem uel deſcendentem, nec ſufficeret eſſe trāſuerſalem: quod dictum pro ualde notabili refert, & ſequitur Angel. conſi. ſuo. cxciiij. inci. uiſis proceſſibus & Hippoly. de mar. ſing. ſuo. cxxxiij. incipien. affinitas repellens. Celſus.

Et eſt ratio quare in cauſa iniuriarũ, & in cauſa criminali, affinis nō poteſt eſſe teſtis pro affine: quia dedecus in quod incurrit aliquis de parentela, cōcernit omnes de parentela: & iniuria quæ fit uni de parentela, dicitur fieri omnibus de parentela: ut eſt text. in l. prima & ſecunda & tertia. ff. de lib. cauſ. nam affinis efficeretur teſtis in cauſa propria, quod eſt prohibitum a iure: ut in l. idonei. ff. de teſtib. Et intellige affines uſque ad ſeptimum gradum connumeratum de iure ciuili: ſecundum quod intelligunt text. in l. lex Iulia. ſupra alleg. Ità dicit Bart. in d. §. per contrarium. hoc uendicat locum in perſonis affinibus, quæ non ſunt mater, pater, frater, ſoror, filius & uxor in illis perſonis aliud ſtatuitur, propter coniunctiſſimam ſanguinis affectionem: ideo ſeparatim uideamus.

59 Et † primo quæro, an parentes poſſint eſſe teſtes pro filijs. [a]

ADDITIO.

a Pro filijs. Tu uide plenè de hoc Bar. Soz. in ſuo tract. fallen. regu. ccccxxvij. & Bal. in l. parentes. in prin. & quod ibi dixi in apoſti. ad ipſum in eo. uerſi. & ibi num. j. ubi dixi, in uer. frater. ubi etiam dixi poſt Bar. nu. j. uer. quæro utrum parentes. C. de teſt. & de hoc per Fel. in c. literis. in prin. ubi omnino eum uide eo. titul. de teſti. Celſus.

Et intelligo de parentibus aſcendentibus uſque in infinitum, tam in linea paterna, quam materna: ut uoluit Spe. in ti. de teſti. §. j. circa princ. & intellige parentes ſiue pater, ſiue mater: quia appellatione parentum, continetur pater & mater: ut in l. parentes. ff. de uerb. ſigni. & intellige de filio; ſiue ſit in poteſtate patris, ſiue emancipatus, ſiue legitimus, ſiue ſpurius ſecundum Spec. ubi ſupra. & dic quod in omnibus, parentes non poſſunt eſſe teſtes pro filijs, nec econtra? & hoc ratione affectionis. & hoc inductum eſt in fauorem aduerſarij. In quatuor tamen fallit caſibus, in quibus parentes poſſunt eſſe teſtes pro filijs. Primus, cum filius tranſit ad religionem & dubitatur, an tranſiuerit animo profitendi, uel non: nam pater admittitur in teſtem ſuper hoc. ij. q. iij. c. ſicut. Secūdo admittitur ſuper ætatem filiorũ: non tamen faciunt nec plenam, nec ſemiplenam, fidem: ſed quandam præſumptionem, & inſtructionem faciunt iudici. Ità tenet gloſſ. ſingula. in l. etiam. ff. de proba. & ſequuntur doct. Tertiò fallit in matrimonio, quando eſt quæſtio, utrum coniugati ſint in gradu conſanguinitatis prohibito: nā tunc pater & mater admittuntur in teſtes, hoc caſu & alij affines: quia nullus eſt qui melius poſſit ſcire ueritatem ſuper hoc, quàm attinentes text. eſt in c. uidetur qui matri. acc. poſ. Imò illud id ſpeciale in teſtimonio de affinitate & conſanguinitate: nam admittuntur ibi teſtes, de auditu, text. eſt in c. licet ex quadam. de teſt. Si autem eſſet quæſtio, utrum eſſet contractum matrimonium, an ne: & ſic eſſet quæſtio ſuper facto, parentes non indiſtinctè admittuntur pro filijs: nam ſi iuuenis qui dicitur contraxiſſe matrimonium cum muliere quadā, & iuuenis ſit potentior, honorabilior, uel amicitia potentior: pater uel mater mulieris, non poſſunt eſſe teſtes aſſerentes matrimonium eſſe contractum: quia parentes propter affectionem quam habent ad filiam, ut ſit bene maritata, in filiæ fauorem teſtificarentur: ut eſt tex. in c. ſuper eo. infra de teſtib. ſi tamen eſſent aliqui ex parte mulieris, quæ proponenda eſſet; quia foret nobilior iuuene, & iuuenis ditior: uel mulier eſſet nobilior, & iuuenis potentior: tunc iudex habebit arbitrari ſecundum qualitatem perſonæ & conditionem, an debeat parentibus adhibere fidem, an ne ſecundum Do. in d. c. ſuper eo. poterit etiam iudex arbi-

trari, ſi cognouit uirum nobilem fuiſſe philocaptum, de aliqua muliere plebeia ardentiſſimo amore: ita quòd fauore amoris faciliter deduci poterit ad matri
b monium contrahendum [b]: ſecundum Ioan. de Imo. in d.c. ſuper eo.

ADDITIO.

b Matrimonium contrahendum. Sed ne tunc poterit diſſolui tale matrimonium. uide not. conſ. Maria. Sozi. in conſ. xxviij. incip. circa prin. in uer. cum igitur. in j. parte.

Vbi autem eſſet æqualitas inter uirum & mulierem: tunc parentes poſſunt teſtificari pro filijs, matrimonium eſſe contractum. & ideo bona cautela eſt, quòd cũ reperiatur unus iuuenis ſtupraſſe unã puellam, & ſint eiuſdem qualitatis maſculus & fœmina: ne puella dedecus patiatur, parentes teſtificentur matrimonium eſſe contractum: quia poterunt teſtificari in iure, & hoc quo ad ius fori, quo autem ad ius poli non euitaret animæ periculum & periurium. Quarto caſu fallit in teſtimonio filij militis, in militia de caſtrenſi peculio teſtantis: quia pater poteſt eſſe teſtis in tali teſtamento: ut in d.§. per con-
60 trarium. † Filius autem in uno caſu
c poteſt eſſe teſtis pro patre: [c] uidelicet quãdo in illa cauſa qua teſtificetur filius, nullum commodum acquiritur patri, neque ipſi: ut puta, ſi pater eſt procurator in cauſa alicuius, filius eſſe teſtis poterit in cauſa iſta pro clientulo patris: non econtra: ſecundum Bart. ſi filius eſt procurator: pater non poteſt eſſe teſtis in illa cauſa, in fauorem clientuli filij: Ita determinat Bal. in d.§. per contrarium. & fuit prior ſententia Iacob. de Are. & ideo pridie dicebam Stephanum de quilonis non poſſe eſſe teſtem in cauſa quam habebat Antonellus Gabozota, cuius procurator erat dominus Petrus filius d. Stephani.

ADDITIO.

c Patre. Adde Fel. in c ſuper eo. el. ij. in fi. infra de teſti. & dom. Alex. de Imo. in conſ. xviij. in j. parte. ubi etiam quid de genero pro ſocero. & in conſil. lxx. in j. parte. & in conſi. 78. in prima parte.

61 Clarum † eſt filios contra parentes etiam uolentes non poſſe teſtificari: quia hoc eſt introductum ob reuerentiam paternam, cui non poteſt renuntiari: ut in
d d.l. parentes. Vir & uxor [d] non poſſunt eſſe teſtes pro ſe, nec contra ſe: pro ſe ratione affectionis: contra ſe, ratione reuerentiæ, gloſſ. eſt in dicta leg. parentes.

ADDITIO.

d Vxor. Vide Feli. in c. in literis. infra. de teſt.

Contrarium. dicit. Bal. in patre ſpiri-
e tuali [e] qui poteſt eſſe teſtis & pro filio ſpirituali.

ADDITIO.

e Spirituali. Sed quid econtra, an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali? uide Fel. in c. cum nuntius. in uerſi. & in quantum. infra de teſti. Et nunquid compater repellatur à teſtimonio? uide d. Alex. de Imol. in conſi. xlij. in iij. parte. & in conſi. cxlj. in ij. parte. B. Vad.

Ita dicit ipſe, in d.l. parentes. Baiolinus autem quandiu nutrit, non poteſt eſſe teſtis, poſt autem ſic: ut in d.l. parentes. quam ſequuntur communiter doc. per Bal. in d.l. parentes.

62 Circa † autem fratrem, an poſſit eſſe teſtis pro fratre, dic poſt multas opiniones, hanc eſſe communem. quòd ſi fra-
f tres ſint in communione, [f] ſiue uiuente patre, ſiue eo mortuo, non poſſunt eſſe teſtes inter ſe: & hoc ratione domeſticitatis, quę repellit teſtes: ut in l. ij. C. de teſti.

ADDITIO.

f In communione. Tu dic breuiter poſt Theorica Bald. in l. parentes. C. de teſtib. quòd quãuis frater poſſit teſtificari pro fratre, ſaltem in ciuilibus, & in aliquibus caſibus in criminali: ut no. in c. literas. de præſumptio. & in apoſt. ſeq. quòd ſi cohabitat cum fratre, non poterit teſtificari pro eo; quia cohabitatio, aliquid operatur, ita quòd propter maiorem affectum & dilectionem, quam ob id habet, quòd frater ſemper teſtificaretur in commodũ fratris. Ità pulcrè dixit Bal. in alleg. l. parentes. per caſum quem in hoc dicit ſing.

idem

idem Bal. in l.ſi ut allegas.C.de ca.pecu. libr.xij.& ibidem uoluit, in l.j.C.de epiſ. & cleri.& in trac. de duo.fra.And. Barba. in ca. repellantur. de accu. & Anto. Corſe.ſing. ſuis in uer. teſtis. incip. licet frater. Celſus.

Ita tenet Ant. de But.in c.cum oporteat g. de accu. & refert Alb.tenere, & ſentit gloſſ. & Bal.in l.parentes:

ADDITIO.

g Cum oporteat. Et ibidem uide Feli.in in uer.uno cum plu.ſeq.& in quibus caſibus poſſit,& quando non,& quando inuitus. uide per eum in c.literas. in uer.in glo. cum pluribus ſeq. & in uerſi. ult.de præſum. & in c.literas. uerſi. fallit.vj. infra.de teſtib. ubi etiam per Abb.nu.iij.& do.Alex.de Imo.in conſ.xviij.in j.parte. & in conſi.lxx.in j.parte.ei quid de ſorore,an poſſit eſſe teſtis pro fratre? uide do. Alex.ne Imo.l. conſili. xxiiij. in ij.parte. Celſus.

Item frater non poteſt eſſe teſtis pro fratre, ſi cauſa ſit magna & ciuilis: uel ſit criminalis, ſaluo ubi frater eſſet accuſatus: quia tunc frater poteſt eſſe teſtis pro fratre, ad innocentiam ſuam excuſandam. Ita tenent docto.in d.l.parentes.& maximè Bal. mihi autem uidetur magnũ dictum: quòd frater admittatur in cauſa fratris, & alij affines remotiores non tamen non poſſumus recedere ab eorũ ſententia: quoniam frater poteſt eſſe teſtis pro fratre: & maximè ſi frater eſt teſtis inſtrumẽtarius. Et idem in alijs teſtibus, qui prohibentur teſtificari eo ipſo quòd ſunt inſtrumento rogati.ualet eorum teſtimonium.Ratio eſt; quia intelliguntur approbari per partes, eo ipſo quòd patiũtur eos ſcribi in inſtrumento: ideo bona cautela, quòd cum ſit inſtrumentũ, quis accipiat teſtes de ſuis parentibus & affinibus. h

ADDITIO.

h Et affinibus. Et hoc idẽ tenet Fel.in c. cũ inter.de excep.ibi ad idẽ.ubi ponit eãdẽ cautelã. de quo uide oĩno Corſ.ſing. ſuis.in uer.teſtis.inci.licet patet. Celſus.

Inno.in c.cũ canonici ſupra de off.dele.dicit fratrem teſtẽ eſſe poſſe ꝓ fratre, ſi eſt adeo bonæ uitæ. quia ſi eſt religioſus ſancti Frãciſci de obſeruãtia, & ſãcti Dominici de obſeruãtia & ſimilib. Eſt tamen una differẽtia quoad cõtradictionẽ teſtis, utrũ ſit teſtis,inſtrumẽtarius uel ſine ſcriptis: qa conditio teſtis inſtrumentarij, ad hoc ut poſſit facere fidẽ inſpicitur tẽpus in quo deſcriptus eſt in inſtrumẽto. Si autẽ eſt teſtis ſine ſcriptis: tũc eius conditio (ut poſſit,eſſe teſtis)inſpicitur tẽpore productionis: ut in l.iij.§.duæ. ff.de Carbo. edic. & ità tenet Bar.in d.l.j.C.de teſtamentis.Sed melior cautela eſt,ꝙ teſtis ſit inſtrumẽtarius;quia mortuis teſtibus inſtrumentũ fidẽ facit.glo.eſt in l.ij.in prin. & in §.j.ff. quemadmodũ teſta. ape. & eſt text. in c.j.infra de fide inſtrum.

Circa prædicta adde unũ notabile dictũ Bart.quotieſcunq; quis prohibitus eſt eſſe teſtis ꝓ aliquo inter duas perſonas, pro quibus debet habere eãdẽ affectionẽ: tũc poterit eſſe teſtis, & ualebit eius teſtimoniũ: ut eſt text.in l.iiij.§.j.ff.de ritu nuptiarũ.& ita in l.q teſtamẽto. in §.per contrariũ. ſupra.allega.Et ſic in caſu, in quo frater nõ poteſt eſſe teſtis pro fratre,poterit eſſe teſtis pro uno fratre contra aliũ fratrẽ.Ratio eſt,quia ceſſat cauſa ꝓhibitiua teſtimonij,quæ eſt ꝙ frater repellatur à teſtimonio pro fratre,propter affectiones quas habet erga fratrẽ:cũ frater præſumatur habere identitatẽ affectionis erga alios duos fratres. Quod autem dictum eſt de affinitate, uenit intelligendum,ſcilicet affinitate durante, ea autem diſſoluta, poteſt eſſe teſtis affinis, & eſt omni exceptione maior. Idem tenet Ang. in l. cui eorum.§.affinitatis.ff.de poſtu.& in l. ſed hoc ita.ff.de re iudicata. Item ſtatuta in uxore quo ad teſtimonij requiſitionem,uendicant ſibi locum in concubina: ſecundum doctores.in dicto.§.parentes. quia uxor non differt à concubina, niſi quo ad honorem: ut in l.item legato. §.parui.ff.de lege communi.

Nunc eſt uidendum de ſecunda ſpecie teſtium repellendorum,ſcilicet ratione domeſticitatis. i

ADDITIO.

i Domeſticitatis. Vide d. Alex. de Imola, in conſilio.xcix.& in conſilio.xcviij.in tertia parte.ubi ponit, quid in probando matrimonio.& in conſili.v.in prima parte.& in conſilio.xiij.eadem parte.& in conſilio lxxviij.in eadem parte.& in conſilio.ccix. in ſecunda parte.& in conſilio.xcv. in tertia parte.& in conſi.cxix.eadem parte ubi ſi mercenarij ſint idonei teſtes. Et quid de iudæis,an,& quando teſtificentur? uide Fel.in c.iudæi infra de teſti.& quid de iudæo conuerſo,an ob crimen poſtea cõmiſſum,repellatur à teſtimonio:uide per eum,in c.teſtimonium.uer. vj. concludo. infrà de teſt.Et quid de canonico pro canonico?Vide Fel.in c.cum R. canonicus. in fi.de offi.dele. Et an ſcholaris,pro ſcholari.uide ibidem per Fel.& dixi in apoſt. ad Panor.in allegato c.iudæi.nu.ij.in apoſtil.in uerſi.contra chriſtianum.de quo ét dixi infrà eod.num.lxxxvij.uer.quæritur communiter. in uerſi. idem ſi ſit ſuſpitio. Celſus.

Domeſtici appellantur familiares, coloni,mercenarij,ſerui,liberti,& aſcriptitij.Ità no.gloſſ.in l.præſenti.in §.ſanè. C. de his,qui ad eccle.cõfug.bene facit tex. in l.aut facta.§.furta.ff.de pœnis.& tex.in l.pridem.ff.de quæſtioni.

63 † Quæro ergo primò,nunquid familia

k ris[k] poteſt eſſe teſtis in cauſa pro domino ſuo.

ADDITIO.

k Familiaris. Vide Fel.in c.literis.infra de teſtib.in prin.& d.Alex. de Imo. in conſ. xxiiij.in iiij.col.in ij.parte.B.Vad.

Diuerſæ fuerunt opin. & quæ tenenda eſt, talis eſt, quòd ſi eſt famulus alicuius magni domini,uelut cadinalis, quem famulum non eſt ueriſimile deuiare: ita q́ habeatur pro honeſta perſona,talis bene admittitur in teſtem.Si autem eſt famulus alterius perſonæ: ueluti ſunt famuli ſcholarium,uel alterius cuius ſunt: quia tales non ſunt perſonæ honeſtæ: imò uiliſſimæ:talis famulus,in toto repellitur à teſtimonio:ita intelligitur tex.in l.etiam. C.de teſti.hæc eſt ſententia Inno. in c.literis.ſuprà de offic.deleg. quem ſequitur Bal.in l.etiam C.de teſt.Si autem eſt aliquis famulus, qui ſtaret etiam cũ aliquo magnate pro ſolis expenſis,ſine ſalario in domo:talis indiſtinctè repellitur: ſecundum Card.in c.inſinuante.de offi. deleg. & ſic famuli iſtorum armigerorum, ueniunt repellendi:& eſt ueritas,quæ eſt tenenda:prædicta tamen intelligere debetis,quando tempore reddendi teſtimoniũ eſt famulus: ſecus ſi tempore contractus celebrati,quis fuiſſet famulus alicuius: & poſtmodum tempore reddendi teſtimonium non eſſet famulus:quia tunc talis bene poſſet eſſe teſtis quõdam domino ſuo: ſecundum Bar.in l.j.ff.de quæſtio.in §.itẽ Cornelio.& Ang.in l.ſeruos.C.de teſt.Et nimirum,quia conditio teſtis inſpicitur, tempore reddendi teſtimonium: & caute la eſt,quòd ſi quis nõ habeat teſtes niſi famulos,quòd ipſe repellat à ſe,& poſtmodum producat in teſtes: tamen ſi conſtaret hanc repulſionem in fraudem, non ad

l mitteretur.[l]

ADDITIO.

l Non admitteretur. Adde Fel. in d.ca.in literis.infra de teſtib.B.Vadus.

Quod præſumeretur ſi poſt expulſionem incontinenti produceretur in teſtẽ: uel ſi poſt redditionem teſtimonij reuerteretur ad ſtandum cum producẽte eum in teſtem:ut in l.ſi uéter.ff. de priui.cred. & iuxta not. per Barto. in l. poſt contractum.ff.de dona.

64 Secundo quæro,†utrum colonus poſ-

m ſit eſſe teſtis pro domino ſuo?[m] Alb. in l. etiam.C. de teſti. quem ſequitur Gof.& Baga.tenet eſſe repellendum. hanc opin. tenet gl.in §.in teſtamentis.inſti.de teſta. & ita teneatis,quia eſt communis opinio.

ADDITIO.

m Suo.Vide d.Alex.de Imo.in conſi.cxviij. in iiij.parte.B.Vadus.

Quid autem de mercenario? dic idem ut ſuprà de colono dixit.Ità tenet gl.quæ approbatur ꝑ doct.in c.in literis.de of. de le.Et idem de liberto aſcriptitio.& ſimili.

Quid

n Quid de berrorario, [n] an poſſit eſſe teſtis pro poteſtate, in ſuo ſyndicatu? tenet Bal. quòd ſic. niſi ſit perſona uiliſſima, & non ſtet cum poteſtate tempore teſtimonij: Ità tenet ipſe in l. etiam. præal. & ſequitur Angel. in l. ſciendum. de uſur. dicens quòd euaſit poteſtatem in ſyndicatu propter teſtimonium berroariorum: tamen non ſunt teſtes pleniſſimæ fidei: nam eis multum diminuitur de fide, propter eorum uilitatem. ut. §. ſi uero ignoti. in authen. de teſti.

ADDITIO.

n Berroario. Tu uide de hoc Bal. in alleg. l. etiam. num. iiij. uerſ. ſed quid è contra. & quod ibi poſui, in addi. ad ipſum. in uerſi. berroarij. & ibi Sal. C. com. de ſucceſ. & Alex. in l. iij. C. de teſti. Et an poſſit eſſe teſtis contra poteſtatem? no. Bal. ubi ſuprà. uerſ. ſed reuoco in dubium. ubi etiã Sal. Et an contra alias perſonas? uide Inn. in c. inſinuante. in glo. ſua, in uerſi. poterat. de offi. deleg. B. Vadus.

Vnum tamen aduerte; quia licet clericus ſit domeſticus ratione eccleſiæ: tamen admittitur in teſtem pro eccleſia ſua: dũmodò ipſe nõ ſit pars principalis iudicij, ſed alius agitet cauſam. puta, procurator eius, uel clericus. ut eſt tex. in c. ſuper eo. & c. nuntius. infrà. de teſti. Attende tamẽ, quòd in his quæ agitantur in domo, non poſſunt uериſimiliter ſciri per extraneos: in quibus tunc familiaris poteſt eſſe teſtis. Ità tenet Arch. in c. plerique. de offi. ordi. lib. vj Idem tenet Albe. in l. conſenſu. C. de repud. hoc ſentit Spe. in titu. de teſti. §. j. uerſic. Item quia domeſticus. Idẽ uult Barto. in l. ſi quando. C. unde. ui.

Sequitur uidere de teſtibus repellendis ob commoditatem, in cauſa prætenſam. cuius ratione multæ quæſtiones ueniunt examinandæ.

65 † Quæro primò, nunquid donator poſſit eſſe teſtis pro donatario, in re donata. Cy. in l. omnibus. C. de teſti. ſequens Pet. de Bellaper. tenet donatorem non poſſe eſſe teſtem, licet non teneatur de euictione. & idẽ tenẽt Guil. & Bal. in l. hæredi. §. nos autem. de pact. quia donator, licet non teneatur de euictione, prout habet affectionem, & ad cõtractum ſuum, quem cupit ualere & effectum ſortiri. Ideò infert Guil. & Ang. in d. §. nos autem, quòd illa cautela, qua utũtur creditores, debitum probare nequeũtes: quia cedunt ius ſuum alteri, etiam ex cauſa donationis. ita ut poſtmodum ceſſionarius agens contra debitorem producat teſtem cedentẽ: & illa eſt practica inutilis; quia cedens [o] non poteſt eſſe teſtis: & hæc opin. eſt communis, & tenenda. licet Bar. & alij fuerint in cõtraria opinio.

ADDITIO.

o Cedens. Adde. Felin. in ca. inſuper. in uerſi. iiij. quæritur. infrà de teſti. & do. Alex. de Imo. in conſi. xiij. in j. parte. & in conſil. xix. in iiij. parte. an creditor poſſit eſſe teſtis in cauſa debitoris? uide per eum, in conſilio. lxix. in j. parte. & in conſi. lxxviij. in j. parte. & in cõſil. clxxj. ij. parte. de quo uide Bald. in l. omnibus. poſt Panorm. in uerſic. ſed hic dubitatur. C. de teſti. & in l. fin. uerſ. allegabatur iſtud princ. C. de iur. dot. Celſus.

66 Tertiò quæro, † nunquid uenditor poſſit eſſe teſtis pro emptore, in cauſa cõtrouerſiæ motę ipſi emptori? communis opi. eſt, quòd aut tenetur de euictione, & ſic non poterit eſſe teſtis. hanc opi. tenet gloſſ. l. nullus. ff. de teſti. Idem tenet Spec. in titu. de teſtib. §. j. uer. quid in uenditore. Idem tenet Inno. in c. ſuper de teſti. Idem dicite in cauſa diuiſionis, quæ uicẽ emptionis obtinebit: ut in l. j. C. communia utri. iudi. quia ſi ſuper portione adiudicata uni ex ſocijs mouetur controuerſia, alter ex ſocijs non poterit eſſe teſtis, ſi tenetur de euictione: ſi autem non tenetur, tunc poterit eſſe teſtis.

67 Quæro tertiò, † nunquid aduocatus poterit eſſe teſtis pro clientulo ſuo. contra ipſum poteſt eſſe teſtis, & eſt clarum. Ita tenet glo. in l. ſi. ff. de teſt. quam ſequũtur doct. quòd poteſt etiam eſſe teſtis, ſi adhuc non præſtitit patrocinium. Ità tenet glo. in d. l. j. & idem tenet Spec. in tit. de teſt. §. j. uer. quid ſi aduocatus, & communiter doct. tenent, quòd eſt intelligendum quando ſolum conuentum erit de ſala-

ſalario,& paratus eſt præſtare patrociniũ. ſi autem præſtitiſſet patrocinium in cauſa principali:tunc non poſſet eſſe teſtis in cauſa principali,nec appellationis,etiam ſi in ipſa non fuiſſet aduocatus:ut eſt tex. in c.mediatores.de teſti.li.vj.& in d.l. fin. In alia autem cauſa non eſt prohibitum aduocatum teſtificari. Et communiter cõcludunt doct.in locis præal. Vbi autem ueritas haberi non poſſit, poteſt aduocatus eſſe teſtis pro clientulo ſuo:puta, ſi dicetur, quid actum eſſe in præſentia ipſius aduocati & partium, ita quòd non poſſit ab extraneis ſciri.Ità.Io.An.in addi. Spe. de teſtib.§.j.uerſ.quid ſi aduocatus.& Bu. in c.cum à nobis.infrà de teſti.

Quæro quartò,quid de procuratore, nunquid poſſit eſſe teſtis pro clientulo
p ſuo. p

ADDITIO.

p Suo.Sed nunquid in cauſa appellationis, licet fuerit procurator in cauſa principali?uide do. Alex.in conſil.cxxxiij.in j.parte.& in conſil.lxxviij.in j.parte.& quid de procuratore ad negotia?uide per eum,in conſi.xix.in iiij.parte.Ale.cõſi.lxiiij. uol. ij.Fulg.conſi.ccxix.& conſi.clxxiiij.dixi in apoſt.ad Pa.in c.cum à nobis.in fi. in uer. an ille.de teſt. & poſt Saly. in authen. ſed nouo iure in fi.uerſi.ex quo no.in apoſtil. in uerſic.pro domino.C.ſi cert. pet .Celſus.

Dic ſi nondum præſtiterit patrociniũ, quòd poteſt,ut diximus,in aduocato: ſecus ſi cœperit agitare cauſam : tunc non poterit eſſe teſtis. Ità no.Inn.in c.ſuper. Infrà de teſt.in alia autem cauſa, in qua non eſt procurator ſi nullum ad eum ſpectet commodum, uel incommodum poteſt, ſi autem ſpectaret commodum,nõ, ut in l.deferre.§.idem decreuerunt. ff.de iure fiſ. In procuratore autem ad negotia,nemini dubium eſt quòd poſſit: ſi nullum ad eum ſpectet commodum.gloſſ.eſt in c.j.de teſt.li.vj.Et per hoc infert Bar.in d.§.idem decreuerunt. quòd ſi ſcholaris mittat librum ſocio ſuo per amicum ſuũ, deinde oriatur quæſtio iuris inter ſcholarem & ſocium de dicto libro, quia dicit ſocius non eſſe ſibi miſſum, ille nuntius qui portauit librum non poteſt eſſe teſtis in cauſa propria,cum tractatur de exone-
68 rando:& ita tene menti, † quòd quotieſcunque quis tractat de exonerando,
q non poteſt eſſe teſtis.q

ADDITIO.

q Teſtis.Quod not.contra comitem Ioã. de Carpi.qui uolebat quòd literæ & teſtificationes illius talami presbyteri de Piſis ualerent contra me.cùm eius teſtimonium tractabat de ſe exonerando, & cùm alleg.hoc dictum coram quodam Seuero de urb. ll. equidem dolore & immeritò doct.cum talis ſit,qui doctoratu degradãdus & dignitate nudandus mereretur. per ea quæ habentur cum nonnullis alijs cauſis,quas nunc omitto per Fran.Are.in l. j. C.de aduo. diuer.iu.dum tunc eſſet poteſtas ciuitatis Fori Sempronij, cum maxima iniquitate,iniuſtitia ac ignorantia cõtrarium ſentiebat:ſed parcat mihi dementia & ignorantia ſua,ex quo ſyndicatui & receſſui ſuo intereſſe non potui, cum eſſem abſens:ſi tamen Deo placebit: nũquã impunitus tranſibit : limita tamen do. Bar.in d.§.idem decreuerunt. prout per Paul.de Caſt.conſi.clxj.inci.ad bene examinandum.& adde quòd quotieſcunque quis nomine proprio ſperat habere commodum,uel incommodum,dicitur cauſa propria.ut cap.biduũ.ij.q. vj. in qua pars teſtis eſſe nõ poteſt. ut per Pau. de Caſt. in conſ.cccclxxi.inci.uiſis actis & actitatis. &c.Et quomodo & qualiter conſideretur commodum teſtis: uide Felin. in c. inſuper.in fi.infrà de teſti.B.Vadus.

Adde unum dictum notabile in præſẽti materia, quòd ubi procurator reuocatur lite pendente, non poteſt eſſe teſtis pro clientulo.Ita determinãt do.de Rot. deci.cxx.

69 Quæro quintò, † nunquid iudex
r r poſſit eſſe teſtis?

ADDITIO.

r Iudex. Vide Felin.in c.cum a nobis.uerſic.ſecundò conclu.infra de teſtib. & in c. cum dilecti:de accuſat.uerſic.not. quartò quòd.B.Vadus.

Conclu-

Conclude, ſecundum communẽ opi. prout pouit Bal. in l.ne in arbitris. C. de arbit. Aut iudex uult produci in cauſa coram eo, & illud non poteſt fieri: quia idem non poteſt eſſe teſtis, & iudex: cum iudex debeat iudicare ſecundum allegata & probata, non ſecundum conſcientiam, quam habet ut perſona priuata. Item quia iudex debet deferre iuramentum teſti: unde non poſſet ſibiipſi deferre: cum agẽs debeat a paſſo differre. Aut iudex producitur in teſtem, in cauſa appellationis ipſius a ſententia iudicij: tunc aut producitur in teſtem, quo ad inſtantiam, & quo ad merita cauſæ: ut cognoſcatur de iuſtitia cauſæ: & tunc non poteſt, quia tractatur de honore, & uerecundia eius: aut producitur in teſtem ſuper proceſſu: quia negatur aliquis actus factus, & tunc poteſt. Aut producitur ſuper declaratione animi ſui, & bene poteſt produci, ſed dictum ſuum non ualebit: quia in ore duorum, uel trium ſtat omne teſtimonium: ſed ſi eſſent duo iudices, uel arbitri, uel etiam plures producerentur ſuper declaratione animi ſui; tunc bene ualeret dictum ſuum. Interdum iudex producitur in alia cauſa, in qua nunquam fuit iudex: & tunc poteſt eſſe teſtis. & in omnibus, & per omnia dic in arbitrio omnia quæ dicta ſunt a iudice.

ſ Sed in arbitratore ᵃ, in quem eſt factum compromiſſum de iure. Bar. in l. ſi ſocietatem. in §. arbitratorem. ff. pro ſocio. tenet quòd non: quod limitat ipſe alibi multum ſingulariter ualet, niſi in compromiſſo partes dederint arbitratori baliam & poteſtatem procedendi, & terminandi in ſcriptis, & ſine: nam tunc arbitrator poterit eſſe teſtis de geſtis per eum, & coram eo: quia uidentur partes approbaſſe perſonam eius, & uoluiſſe credere ei, & uerbo eius ſine ſcriptura.

ADDITIO.

ſ Arbitratores. Adde Bal. in l. ne in arbitris. uer. iuxta prædicta quęro. C. de arbi. Bar. in auth. niſi breuiores. l. fi. C. de ſent. ex bre. recitan. Panor. in ca. j. de lib. obl. Alex. in l. ſciendum. & ibi Rom. ff. de uer. oblig. & do. meus Iaſ. May. in l. admonen di. in ſua aurea. repe. d. l. concor. ibi per eum ſignatis. ff. de iureiur. Celſus.

Item dicit ſingulariter Bald. in auth. niſi breuiores. C. de ſenten. ex peri. reci. Si autem plures arbitratores, eis creditur: ſecundum Bar. in d. §. arbitratorem.

Conſequenter quæritur, quid de tabellione, nunquid poſſit eſſe teſtis, dic quòd non, in cauſa, in qua eſt tabellio. In alia autem cauſa, quòd ſic. ſi producatur in teſtem ſuper proceſſu; quia fortè acta ſunt deperdita. Ita determinat Io. An. in hac decre.

Quæro conſequenter, quid de tutore,
70 † nunquid poſſit eſſe teſtis pro pupillo? dic quòd ſic: & cauſa agitetur per alium ſic quòd ipſe non ſit pars iudicij: ſi autem iudex conſtituiſſet actorem pro cauſa pupilli, uel eccleſia, non poterit tutor eſſe teſtis: quia eſſet in cauſa propria: cum actor conſtituatur periculo tutoris: ut in §. tutor. inſtitu. de authoritate tutorum. Ita determinat Bar. in l. qui teſtamẽto. in principio. ff. de teſtibus. & ibi pleniſſimè no. licet Bar. aliter dicat in actore, & malè.

Quæro ulterius, nunquid legatarius poſſit eſſe teſtis in teſtamento: in hoc articulo multæ, & diuerſæ fuerunt opiniones, plus tamen placet opinio Bar. dicentis, aut legatarii ſunt deſcripti in teſtes, in inſtrumento teſtamenti: & tunc faciũt fidem, & poſſunt eſſe teſtes: quia ipſi non producuntur ut teſtes in iudicium, ſed ſolum inſtrumẽtum. Item ex eo quòd ſunt deſcripti in inſtrumento, uidetur fides eorum approbata: ſi ergo legatarij ſunt teſtes extra inſtrumentum teſtamenti: & tunc quatenus legatarius deponit pro commodo ſuo, uel ſua utilitate: non ualet dictum ſuum: ita uidetur mihi dicendum inter multas opiniones. & ideo legatarius non poſſet habere legatum, niſi ualeret teſtamentum: ſed ſi producitur in teſtem pro teſtamento, & non poteſt eſſe teſtis: ergo &c. Si autem in utrunque euẽtũ teſtamenti, legatarius eſſet habiturus legatũ: ſiue ex teſtõ, ſiue ab inteſtato: tũc pro teſtamento, ẽt poterit eſſe teſtis. Breuiter

uiter concluſio eſt, quòd ſi comprehendatur depoſitio teſtimonij legatarij, uer ſari in utilitatem legatarij, nō poteſt eſſe teſtis: aliàs ſic. Ita concludit Bald. in l. dictantibus. C. de teſtib. ubi dicitur, legatarium poſſe eſſe teſtem: Ita probatur. in §. legatarius. inſtitu. de teſti.

71 Vlterius † dubitatur, quid proxeneta, id eſt, mediator contractus, nunquid poſſit eſſe teſtis, ſi uerteretur quæſtio de illo contractu? Circa hoc conclude, aut utraq; pars conſentit, ut teſtificetur: tūc compellitur, & ualebit eius teſtimoniū. Inn. plus dicit, quòd utraque pars contenta eſt ſtare dicto illius proxenetæ, dictum illius facit plenam probationem, dato q non ſit niſi unus teſtis: & ille eſt unus caſus in quo unus teſtis facit plenam probationem. & hoc generaliter, quotieſcunque utraque pars producit unum teſtē, & eſt contenta ſtare dicto illius: tunc ſēm per unus teſtis facit plenam probationē cum iuramento: ut eſt text. in leg. Theopompus. de do. præla. Alius caſus eſt, q

t creditur uerbo unius ᵗ tantum ſine iuramento, & ualet eius dictum: ut in legato cardinali, uel alio magno officiali papæ, uel principis. tali enim aſſerenti ſibi commiſſum certum officium, uel certam poteſtatem ſibi datam, plenè creditur: etiam ſi non oſtenderit literas: Ita dicit Inno. in c. olim. de priuilegijs. & gloſſ. ibi idem Bar. tenet. pro quo facit tex. in capi. Romanorum. nonageſima prima diſtinctione.

ADDITIO.

t Vnius. Adde do. Alex. de Imol. in conſi. xxviij. in prima parte. & omnino Fel. in c. uendens. in uer. in gloſſ. fi. infra de teſti. ubi in quibus caſibus uni teſti credatur. & aliquid in c. licet uniuerſis. eodem tit. & in c. ſuper. uer. extra glo. eo. tit. ubi, an Imperator poſſit facere, ut uni ſoli credatur. Adde Bart. in l. Carbonianum. §. cauſę. & quod ibi poſui in additio. ad ipſum, poſt Alexan. in uer. probatio. ff. de Carb. edi. Pano. in c. cum nobis. num. iiij. ubi etiam poſui in additio. ad ipſum, in uer. inquantum, cardinalis. de præſcrip. Rom. ſing. 628. incip. dictum unius. & ſin. 358. incip. tu ſcis. Sozi. reg. 423. domi. meus Phi. Decius, conſi. lvj. & de hoc plenè dixi poſt Barto. in addi. ad ipſum. in l. Theopompus. in uerſic. dicto unius. ff. de dote præleg.

Aut & ſecundo, altera pars contenta eſſet, quòd proxeneta teſtificatur & altera non: tunc proxeneta non poteſt teſtificari, ſi non uult: ſed nō compellitur: neutra autem parte teſtimoniū proxenetæ deſiderante, teſtimonium eius nō admittitur: ita colligitur in §. quoniam uero. in auth. de teſti. & ſequuntur omnes doct.

72 Solet etiam dubitari † de conſocio
u criminis, ᵘ nunquid poſſit eſſe teſtis in propria cauſa. caſus eſt in c. perſonas. infra de teſt.

ADDITIO.

u Criminis. Vide d. Alex. de Imo. conſi. 119. in j. parte. & Fel. in c. cum, I. &, A. de re iud. in uerſi. demum. inquantum. & in c. cum R. canonicus. de offi. delega. Idem Fel. in c. ueniēs. de teſti. de quo dixi poſt Colle. in c. quoniam, nu. ij. in apo. in uer. ſocius criminis. eo. tit. poſt Bar. in l. quoniam liberi. in j. lect. nu. j. in uer. criminis. & ibi notaui poſt Bal. in apoſtil. in uer. ſocij & participes criminis. nu. ij. C. de teſt. not. Alex. conſi. 142. ad fi. uol. j. Fulg. conſi. 136. & Bal. conſi. 383. uolu. 3. & Barth. Soz. in tract. fall. reg. 525. Celſus.

De habente autem ſimilem cauſam an poſſit eſſe teſtis, diuerſæ fuerunt opi. uerior uidetur ſententia Io. An. in c. perſonas. quem ſequitur ibi Io. de Imo. concludentis quòd ſi per deciſionem cauſæ, in qua teſtis certificari debet, aliquis fauor inſurgat cauſæ ipſius, uel aliqd emolumenti, non poteſt: aliàs ſic. & hæc relinquuntur arbitrio iudicis.

73 Dubitatur, † an unus de uniuerſitate,
x poſſit eſſe teſtis pro uniuerſitate. ˣ

ADDITIO.

x Vniuerſitate. Vide d. Alex. de Imol. in conſi. 44. in 2. parte. & in conſi. 169. in j. parte conſi. 73. & in conſ. 135. eadem parte. & in d. conſi. 68. habes qualiter deponentes aliquid eſſe factum ab omnibus uniuerſita-

uniuerſitatis, an debeant dicere de duabus partib. uniuerſitatis uel de maiori parte, uel quo modo: & iſtis adde Bart. in l. tãtum. nu. j. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum. in uerſi. in cauſa collegij. ff. de re. diui. Bar. in l. eos. num. ij. ubi etiam poſui, in addi. ad ipſum. in uer. ſubditur uniuerſitati. C. de teſtib. dixi poſt Bal. in l. parẽtes. nu. iiij. in uer. dicunt doctores, eo. tit. poſt Collecta. in c. inſuper. nu. j. in uer. admittitur prælatus. ubi etiam Feli. in j. nota. de teſti. no. Iaſon. & Papienſes. in l. cũctos populos, & clarius. in ij. lec. C. de ſum. Tri. Gerar. de pe. ſancta. ſin. xxiiij. inci. utrum ciuis. Bar. Soz. in ſuo tra. fall. reg. 580. & conſi. cccxcj. cccclxxx. & cccclxxxiij. uol. j. & clviij. uol. ij. & Alex. conſil. lxviij. incip. uiſo & bene diſcuſſo proceſſu, uol. ij. Cel.

Communis concluſio docto. eſt. Aut illud ſuper quo eſt quæſtio uniuerſitatis, concernit commodum ſingulorũ de uniuerſitate. Verbi gratia, uniuerſitas habet nemus unum, certè illud nemus quod eſt uniuerſitatis, concernit commodum ſingulorũ: quia quilibet poteſt accipere de lignis, & uti pro uſu ſuo: & tunc unus de uniuerſitate, non poteſt eſſe teſtis pro uniuerſitate. Si autem illud ſuper quo uertitur quæſtio, ſit uniuerſitatis, & tamen non concernit utilitatem ſingulorũ, tunc poteſt: ueluti ſi una ſtatua eẽt uniuerſitatis, & uerteretur quæſtio ſuper illa: tunc bene poſsit eſſe teſtis. ita cõcludunt doc. in d. l. nullus. ff. de teſt. & in l. omnibus. C. de teſti. & in l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius uocan. & ita eſt tenẽdum: Dubito tamen circa hanc quæſtionem; quia cum ea quæ fiunt in uniuerſitate, nõ poſſunt fieri, niſi per eos de uniuerſitate: ergo quilibet de ea poteſt eſſe teſtis: ut in d. c. ueniens, & in l. conſenſu. C. de repu. & ſic non uidetur uera diſtinctio. de qua ſupra. & ideò ego puto limitandum diſtinctionem doc. ſupra. uidelicet quòd ſi cauſa uertatur cum uniuerſitate ſuper tali facto, quòd non poteſt fieri, niſi per illos de uniuerſitate: tunc per illos indiſtinctè ẽt ſi tale quid cõcerneret commodum ſingulorum de uniuerſitate. quòd quilibet de uniuerſitate poteſt eſſe teſtis. per iura ſuperius alleg. & hoc ut ueritas aperiretur. quia materia probationum eſt ampliãda: ut in l. quoniam. C. de hæret.

Quarta cauſa teſtium repulſiua eſt, criminoſitas, id eſt, quod teſtis ratione criminis repellitur à teſtimonio. Pro cuius
74 declaratione, multa ſunt uidenda. † Pri
y mo nũquid criminoſus y poſſit eſſe teſtis. Breuiter dic ꝙ non, ſi perſeuerat in crimine: ut ꝓbatur in c. teſtimoniũ, inf. de teſt.

ADDITIO.

y Criminoſus. Nunquid autem propter crimen ſemper repellatur, & an de iure ciuili oporteat reum eſſe condemnatum? ui de Feli. in c. ſuper eo. el. j. & in d. c. teſtimonium. in prin. Alex. hic per Lanf. ſed nunquid teſtis cũ ſibi de crimine opponatur, contra excipientem, de crimine replicare poſſit? uide per eum. in c. dilectis. de excep. in uer. ad tertium caput. B. Vad.

Ex quo ſequitur, quòd guloſi quotidie in tabernis perſeuerantes, nec non hi qui quotidie ad taxillos ludunt, & ſic in crimine perſeuerantes: non poſſunt eſſe teſtes, qui perſeuerant in crimine. Item damnatus de crimine famoſo, & de publico iudicio non poteſt eſſe teſtis. & nimirum: quia teſtes tales ſint infames: ut l. j. ff. de his, qui notan. infa. & in l. infamẽ. ff. de publi. iud & l. j. C. de poſtu. & ibi gloſ. Si tamen emẽdatus eſt de crimine, poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili. In criminali autem non. Et idem ſi talis teſtis aliquando productus in teſtem, fuerit repulſus à iudicio. hæc omnia probãtur in c. teſtimoniũ ſupra alle.
z Quero, nunqd ĩfamis poterit eſſe teſtis. z

ADDITIO.

z Sed quid de his infamibus qui reputantur bonæ famæ: an poſſint eſſe teſtes? uide do. Alex. de Imo. in cõ. cxxxviij. in j. parte. Et de teſte infami infamia facti, uide Fel. in c. at ſi clerici. uer. no. ꝙ teſtis ſupra de iud. B. Vad.

Dic pro intelligentia huius quæſtionis, ꝙ duplex eſt infamia: quędam eſt infamia iuris, & quædam infamia facti. Infamis infamia iuris ſit tripliciter, ipſo,

 iure

iure,uel per ſententiam, uel genere pœnę.Ipſo iure efficitur quis infamis ex qualitate facti ignominioſo opere ex quo lex irrogat infamiam, ipſo iure nulla interueniente ſententia:ut in l.fi.ff.de ritu nup.ut in uſurario qui eſt infamis ipſo iure:ut in l.improbum. C. ex qui.cau.infa.irro. & ibi eſt bona gloſ. & ſequuntur doct.& licet uſurarius ſit infamis ipſo iure,tamen non eſt excommunicatus, ſed debet excommunicari:ut legitur, & notatur in capitulo præterea.de uſur.Et generaliter infamis,dicitur ipſo iure:ut habetis ſecundum multa exempla: ut in l.j.ff. de poſtu. per totam illam. l. Infamis per ſententiam dicitur, quando eſt lata ſententia contra aliquem de aliquo publico iudicio: ut de adulterio, uel de homicidio,uel ſimilibus. ut in d.l.infamem. uel ſi damnatus de furto, uel ui bo.rap.ut in ſti. de pœ. teme. litigan.§. pe. Quatuor enim ſunt delicta priuata,ex quorum ſententia quis efficitur infamis infamia iuris,quæ ponuntur in d.§.pe.Infamis infamia iuris ex genere pœnæ dicitur, cui infligitur aliqua pœna ignominioſa, uel uituperoſa:ut ſi iubeatur aliquis fuſtibus cædi,uel ſcopari. tex. eſt in l. ictus fuſtium.ff.de his,qui no.infa. & in l.fuſtibus.C.ex qui.cau.infa.irro.quæro,an infamis infamia facti,cuius opinio eſt grauata apud bonos & graues uiros: ut in l. honori.ff.de obſeq. a liber.præſt. Exemplum poteſt poni in iſtis boranetis, qui reputantur uiliſsimi apud graues, & bonos uiros. Poteſt etiam exemplum poni in iſtis qui quotidie ſtant in tabernis: poteſt etiam exemplum poni in quocũque alio,qui habet malam famam.His ſic declaratis uenio ad poſitionem noſtrã principalem,& dico quòd infamis infamia iuris,non poteſt eſſe teſtis:ut in c. teſtimonium.& in c.licet ex quadã.infra de teſt. & in l.iij.§.l.Iu.ff.de teſ.& eſt ratio: quia infamibus ſunt interdicti actus legitimi: ut in d.c.licet ex quadam. & portæ dignitatis non patent infamibus: ut in c. inter dilectos. de exceſ. præla. & l.ij. C. de digni.lib.xij. ſed ferre teſtimonium eſt dignitas:ut xiij.q.ij.c.præceptum.& no. gl. in d.c.teſtimonium. & intellige ſecũdum communem opinionem. Etiam non poteſt eſſe teſtis infamis contra infamẽ, nec criminoſus contra criminoſum. ſecundũ Bar.& communiter docto. in l. cum mulier.ff.de ſol.matrimo.& no. gloſ. in d.c. teſtimonium. Hæc limitatio eſt uera in infami infamia iuris,non poſſe eſſe teſtẽ, niſi ueritas rei aliter haberi non poſſit: quia tunc admittitur in ſubſidium,ſed cũ tormentis.Ita no.Bar.in l.j.C. de ſumma Trini.& fide catholica. & idem eſt in hoc caſu, in quolibet inhabili ad teſtificandum:quia in ſubſidium admittitur: ut ſupra. hoc fallit in inimico capitali, qui ẽt non admittitur in ſubſidium in teſtem, ſi ueritas aliter haberi non poſſit: ita not. Spe.in tit.de accuſa. §.j. circa finem. & c. per tuas.de ſimo. Item fallit in aliquibus caſibus,in quibus admittitur infamis infamia iuris in teſtem, ſcilicet in crimine hæreſis, ſacrilegij, fraudati cenſus, fraudatæ annonæ, ſimoniæ,læſæ maieſtatis, & perduellionis. hos caſus ponit Spec. in §.proximè alleg. Infamis autem infamia facti ſecundum communem opinio. in cauſa ciuili poteſt eſſe teſtis: ſed ei multum diminuitur de fide.iſta eſt glo.in l.3. §.duæ cen.ff. de Carbo. edict. Idem not. Bal.& Bart.in l.j.C.de ſumma Trin. & fide cath.& eſt communis opinio.In cauſa autem criminali talis non admittitur: ut in c.teſtimonium.ſupra alleg.Limita omnia prædicta uera eſſe, quòd infamis infamia iuris, uel facti non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali,quo ad ſententiam ferendam,quo autem ad inſtructionem, & fidem faciendam quo ad torturam, bene admittitur, & facit ſufficientia indicia. Item no. Bald. in l.præallegat. & dicitur fuiſſe dictum Odofr.Idem not.Bal.in l.j. §.quæſtioni.ff. de quæſtio. & eſt menti tenendum.hęc tamen ita non intelligas indiſtinctè uera, quòd unus teſtis infamis, ſit indicium ſufficiẽs ad torturam etiam ſi deponeret de ipſo delicto. nam requiritur quòd ſit omni exceptione maior. a

ADDITIO.

a Maior. Qui autem dicantur omni exceptione maiores: uide Felin. in c. cum Ioan.

Ioan. de fide inſtru.in uerſicul.quinto de cla.& do. Alexan.de Imo.in conſ.xviij.& in conſi.cxlj.in j.parte. & in conſi.lxx.in ij.parte.

Quia ad hoc, ut unus teſtis ſit ſufficiēs ad torturam deponens de ipſo delicto, requiritur quod ſit omni exceptione maior. Ità uult ſingula. Ang. in l.fi.C. de
75 quæſtio. † In criminali autem cauſa, unus teſtis non facit ſemiplenam probationem:licet ſecus ſit in ciuili.Ità determinat Cyn. quem ſequuntur Ang.in l.j. §.quiſquis.C.ad l.Iuliam maieſt.& gloſſ. tenens ibi contrarium,reprobatur.Intelligendum eſt ergo dictum Bart.quando ſint plures teſtes infames deponentes ſuper ipſo maleficio, quod eſt tunc ſufficiēs indicium ad torturam.

76 Quæro † tertio,an exiſtens in pecca
b to mortali, [b] poſſit eſſe teſtis? gloſſ.iuris ciuilis, in l.iij.§.lex Iul.de teſti.tenet ꝙ non,quod eſt intelligendum, niſi exiſtentem in peccato mortali, pœnituerit ſe peccaſſe mortaliter;quia tunc poterit eſſe teſtis. Ità tenet Specu. in titu.de teſti. §.j.uer. quid in crimine hæreſis.

ADDITIO.

b Mortali. Vide Feli. in c.teſtimonium uer.tertio.no.de teſt. & ibi poſui, in apo. ad Panor. poſt eundem numer.3. in apo. in uer. peccatum mortale. de quo etiam per Fede. de Senis.conſi.ſuo.cxx.Celſus.

Quæro quarto nunquid excommunicatus eſſe poſſit teſtis? Concluſio eſt indubitata, quòd non, ſecundum omnes doc.
c tex.in c. ueniens [c] infra de teſti.

ADDITIO.

c Veniens. Et ibidem uide Fel.in c.Rodulphus, de reſcrip. in uerſi.ſed declaratoria. in fi.& quod ibi dixi,in apoſt. & in c.intelleximus, in prin.de tu.Sed quid ſi dicat excommunicationem nullam, an tunc teſtificari poſſit? uide per eum.in d. c.uenera.el.ij.in tex.ibi:uolumus.de quo omnino uide Alex. in l. iij. §. lege Iulia. cum concord. ibi per eum ſignatis.ff. de teſti.Celſus.

Et ita tenent cōmuniter omnes doct. in d.c.teſtimonium. Sed eſt dubium,poſt quam abſolutus eſt, an poſſit eſſe teſtis? in hoc fuerunt uariæ & contrariæ opi. uidetur tamen uerior & communis, quòd poſſit eſſe teſtis:ut no. docto.in d.c.teſtimonium.niſi in duobus caſibus, qui colliguntur ex mente Inno. in d.c.uidelicet quando quis eſt excommunicatus propter delictum: nam ſi tunc fuerit abſolutus, non poterit eſſe teſtis. Exemplum,ſi quis eſt excommunicatus; quia commiſit furtum, poſtquam eſt abſolutus,non poteſt eſſe teſtis.ità colligitur ex mente Inno.in c.teſtimonium.

77 Subſequenter quæritur, † nunquid periurus poſſit eſſe teſtis?Pro præſenti q. declarando, primo eſt uidendum, nun-
d quid periurus ſit infamis?gloſſ. [d] in l.Lucius.ff.de his, qui notan.infa.quam ſequitur Bart.& Ang.& eſt communis opinio.

ADDITIO.

d Glo. quam Gloſſam ignorabat ille reputans ſe doctiorem alijs D.Dulcius de Spoleto.ll.doct. cum allegarem in cauſa propria.ex quo pars aduerſa aſſerebat me iuraſſe eſſe maiorem in inſtrumento, quod in rei ueritate nō iuraui: prout per teſtes inſtrumentarioſmet probaui: imò quòd inſtrumentum erat falſum: tamen quia D.Dulcius erat aduocatus partis aduerſæ tenebat & allegabat cum peterem abſolutionem à iure quòd eram infamis. Et ego negando dicebam per illam gloſſ. quod non.& cum referrem diſtinctionem huius gloſſ.prout etiam refert hic do.Lāfranc.ipſe caput ridiculum, do.Dulcius, dicebat ſurridēdo & alta uoce:ut faciunt ruſtici: ut ipſe eſt, nunquam oſtendens gloſſ.facientem talem diſtinctionem, puta, modo cuius doctrinæ ſit, & an periurus ſit infamis? uide Feli.in d.c.teſtimonium. Et an poſſit eſſe teſtis? uide per eū, in c.ex parte.j. de teſtib. & in c.per tuas de ſimo. circa fi.& do. Alexan.de Imo.in conſi.cxxxiij. in j.parte. & in conſi.xliiij. in ij.par.& in conſ.xx.in iiij.par. Adde ad hanc q. quod Feli.in c.ex parte. uerſi.ad tertium. de reſcrip.dicit ꝙ non eſt dict.l. huc deciſum, an periurus ſit infamis. &

de hoc dubitauit Abb.in allega.c.teſtimonium.§.& an ſit infamis infamia iuris ciuilis:quia de canonico non eſt dubiũ:not. idem Feli.in d.c.teſtimonium.uer.ſed eſt magna difficultas. de quo dixi poſt Coll. in addit.ad eum.in c.cum dilectus nu.iiij. in uerſic. periurus remanet infamis. de ordi. cog. & poſt Barto.in l. Lucius Titius.num.iij. uerſi. oppono quòd eo ipſo quòd eſt periurus: in apoſtil. in uer.ff.de his qui not.infam.Celſus.

Et diſtinguitur, aut eſt iuratum ſuper eo quod eſt de pręſente,uel de pręterito. ſi de præterito:tunc periurus non eſt infamis, eo ꝙ non uenit contra iuramentum ſuũ talis iuratus, ſed ipſe iurando ſtatim dicitur peccaſſe, cum in ipſo iuramento ſit periurus:aut quis iurat ſuper eo,quod eſt de furto, etiam tunc cum talis periurus ueniat contra iuramentum ſuum, eſt infamis: ut in l.ſi quis maior.C.de tranſact. No. tamen unum dictum ſingulare, quòd ſi quis promiſit cum iuramento ſoluere ad certum terminum, & non ſoluerit, ſi poſt terminum offerat ſe paratum ſoluere: ut ſoluat, non eſt periurus: iſta eſt gloſſ. ſingu.xxxij.q.j.apud miſericordem.ratio, quia eo ipſo quòd ſoluat extra terminum,non uidetur habere animũ deferendi. Redeundo ad primam quæſt. dic quòd periurus non poteſt eſſe teſtis: quia qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus eſſe, in eodem genere mali; ut in c.qui ſemel malus. de regu.iur.lib.vj. & text.in c.teſtimonium.ſupra alleg.Imò plus, & ſi egerit pœnitentiam de periurio, non poteſt eſſe teſtis.text.eſt ad literam in d.c.teſtimonium.& ita gloſſ.in d. §. lex Iul.& ita tenent doc. ubique.

78 Nunc quæro de alia quæſtio. † Nunquid confeſſus de crimine,uel conuictus, qui non ſit damnatus,poſſit eſſe teſtis? & dic ꝙ ſic,de iure ciuili. Contrariũ eſt uerum de iure cano. & dicunt doct.ꝙ ius cano.in foro eccleſiaſtico,ius ciuile in foro ciuili ſeruetur.

79 Vltra prædicta quæro, † nunquid pecunia corruptus, etiam ſi dixerit uerũ, repellatur à teſtimonio,uel eius dictum, nullam facit fidem? gloſſ. in d. cap.licet
c cauſam. [c] tenet quod non ualet eius teſtimonium.

ADDITIO.

e Cauſam. Et ibidẽ.uide Fel.in uer.no. nono.ubi an per ſolam corruptionẽ uitietur dictum eius, de quo per eũ plenius in uerſi.ij.concluſ. ubi etiã de ſententia lata teſtibus corruptis.Et an talis teſtis corruptus probet contra corrũpentẽ? uide per eũ, in c.j.in princi.de teſt.ubi an rogatus ut teſtificetur, dicatur corruptus: & de materia iſta, uide etiã per eũ,in ca. ſicut. in uerſi. gloſſ.pe.infra de teſt. ubi etiam, an ſententia in cauſa matrimoniali, retractetur ſola corruptione. Celſus.

Idem tenet Bar.in l.diuus.ff.de re iudi.Innoc.idem tenet in d.c.licet cauſam. Si autẽ allegaretur teſtis corruptus ante ſententiã: nam tunc ſola corruptela, ſine falſitate reprobat teſtem. & in hoc concordat gloſſ.& Bar. Si autem allegetur poſt ſententiam: tunc Innoc.in loco præalle.dicit non ſufficere ſolum corruptela: niſi allegatur etiam falſitas ſimul, mouetur;quia hoc non reperitur lege cautum. Io.de Imo.in d.c.licet cauſam. ſequitur Inno. dicens opi.Bar.eſſe tenendã.Et uolentes etiam ꝙ poſt ſententiã ſufficiat allegare ſolã corruptelã.Sed hoc non probatur lege, nec hæc ſententia in iudicio eſt tenẽda:tamẽ mihi uidetur uerior opi. Bar.ꝙ idem ſit poſt ſententiã, quod ante: & utroque caſu ſufficiat allegare ſolã corruptelã. moueor ratione tali,ꝙ poſt ſententiã in cauſa appel. pronũtiatum extinguitur:ut in l.j.§.fin.ff.ad turp.& cauſa reducitur in eo ſtatu,in quo erat in principali cauſa poſt lit. conteſt. ut in l.ita demũ.C.de procu.ſed certum eſt, in cauſa principali poſt lit.conteſt.ſolã corruptelã allegare poſſum,licet ergo & poſt ſententiam.Præterea poſt ſententiã Bart.eſt text.in l.iij.§.lex Iulia.ff.de teſti.ubi tex. repellit pecunia redẽptos. nec diſtinguitur ante ſententiã,uel poſt.Itẽ not.diſtinguit, utrũ allegetur falſitas cũ corruptela, uel non.& hæc mihi uerior in diſputãdo uidetur: ſed tamẽ opi.Inn.eſt tenẽda.

Vnum

Vnũ tamen attende, quod uoluit Innoc.
in c. inquiſitione. de accu. quòd ſi interro
getur per iudicẽ utrũ ſit corruptus pecu-
nia, uel ſit infamis, uel in aliquo interro-
getur de turpitudine ſua: licet reſponde-
f re non teneatur [f], tamẽ ſi reſponderit, fa
cit fidem, & nocet producenti, ne eius di-
cto credatur.

ADDITIO.

f Teneatur. Vide Fel. in c. cũ cauſam. in
uer. in ea. gloſſ. ubi non tenetur. de teſtib.
Adde ultra ea quæ poſui in apo. ad iſtum
ſupra eo. §. reſponſiones. nu. x. in apo. in
uer. criminosè Bal. in l. ij. §. quod obſerua
ri. nu. xxiiij. uer. quæro hic, nunquid te-
ſtis. & quod ibi poſui, in addi. ad ipſum. in
uer. criminoſus. C. de iur. cano. quòd dixi
poſt Bart. in l. tranſactione. la picola. nu.
ij. in apoſt. in uer. reſpondere. C. de tran-
ſact. & Bar. Sozi. in ſuo trac. fallen. reg.
ccccxj. ubi plenè. Celſus.

Tamẽ ſi iudex cognouerit teſtem pro
ductũ fore criminoſum, uel alias inhabi-
lẽ. & hoc ſit notoriũ, poterit etiã ſi nõ op
g ponatur ex ꝓprio officio repellere [g]. Ità
tenet Inn. in c. intimauit. infra de teſti.

ADDITIO.

g Repellere. Adde Fel. in c. cũ I. & A. col.
j. colligi poſſunt quatuor. infra de re iu. &
in c. nulli. de accu. uer. no. ex glo. j. B. Va.

Si autẽ interrogetur circa propriã per
ſonã de eo ꝙ non concernit turpitudinẽ
eius, tunc bene tenetur reſpondere: ſecun
dũ Inno. in d. c. inquiſitionis. ueluti ſi in-
terrogetur, utrum ſit debitor, colonus, fi-
ctualis &c. Ex his habes expeditã quartã
partem teſtimoniorum repulſiuam.

Vltima ergo cauſa teſtiũ repudiatoria
eſt ex ratione inhabilitatis perſonæ te-
ſtis? Ideo pro eius declaratione uidendũ
80 eſt de pluribus. Et primo q̃ritur, † nunq̃d
mulier poſſit eſſe teſtis? dic ꝙ in teſtamen
to clarũ eſt ꝙ nõ: ut in l. quæ teſtamento.
in §. mulier. ff. de teſta. fallit quando teſta
h mentũ ſit inter liberos [h]: q̃a in teſtamen
to inſtituũtur filij teſtatoris, tunc mulier
poteſt eſſe teſtis in teſtõ. glo. eſt ſingula-
ris quã ſequũtur. doct. in l. fi. C. de codi. ex
cep. autẽ hoc caſu, mulier nõ põt eẽ teſtis.

ADDITIO.

h Inter liberos. Adde d. Alexan. de Imo.
in conſ. lxx. in ij. parte. Tu uide de hoc. &
in q̃bus caſibus mulier teſtis eſſe non po-
teſt. Fel. in ca. quoniã. de teſti. Bal. in repe
ti. l. habeat. nu 35. uer. ſuper prima q̃õne.
& ibi poſui in apoſtil. ad ipſum poſt do.
Alex. in uerſ. de muliere. C. de ſacroſan.
ec. & Bar. Sozi. in ſuo tra. fall. reg. ccccxix.
in uerſ. teſtis. Celſus.

i Idẽ in delictis [i]: de iure ciuili, in l. ex
eo. ff. de teſti. de iure canonico ſi agatur
ciuiliter de delicto poteſt. Si criminaliter
nõ, niſi procedat ꝑ uiã inquiſitionis, uel
denuntiationis: ſecundum Inno. in c. quo
niam de teſti.

ADDITIO.

i In delictis. An in cauſis capitalibus mu
lier teſtis eſſe poſſit? uide do. Alex. de
Imo. in conſ. xj. in j. parte. & in cõſ. 99. ea.
parte. & in conſ. 64. ea. parte. in q̃bus lo-
cis ponit, q̃d de iure ciuili, & q̃d de iure
canoni. & in conſilio uigeſimo quarto in
ij. parte. & in conſ. 174. ea. ij. parte. ubi po
nit, quid ſi per maſcu. ueritas haberi non
põt, an mulier ſaltẽ iſto caſu admittatur?

Attende tamen ꝙ licet mulier poſſit
eſſe teſtis de iure ciuili cæteris paribus,
tamen tanta fides non adhibetur, quanta
maſculo: & ſic debet intelligi illud quod
dicitur, quod in teſtibus debet conſide-
rari ſexus: ut in c. forus. §. mulier. de
uerbo. ſigni.

Quæro ſecundo an minor. xiiij. annis
poſſit eſſe teſtis? Reſpondeo ꝙ non. tex.
eſt in l. iij. §. lege Iulia. ff. de teſti. Imò
nec minor. xxv. annis poteſt eſſe teſtis in
cauſa criminali, in l. teſtamẽtis. ff. de teſt. 1.
Si tamen q̃s maior tẽpore deponat de his
quæ uiderit in pupillari ætate: bene uale
ret eius teſtimoniũ: ita gloſſ. tenet, quam
ſententiã ſequũtur doct. in d. §. lege Iulia.
81 Quæro † tertio, nunquid ſtipen-
diarius poſſit eſſe teſtis? dic quod ſic:
quia non ſunt infames infamia iuris, ta-
men eis multum diminuitur de fide: quia
sũt infames infamia facti. Ità determinat
Albe.

Albe.in d.§.lege Iulia. Ex quo infero,q
cum ſtipendiarij ſint infames infamia fa
cti, non poterũt eſſe teſtes in cã crimina
li: qa infamis infamia facti, nõ poteſt eſſe
teſtis in cauſa criminali:ut dixi in ſua ma-
teria:ut in c.teſtimonium de teſti.Secun-
82 dò infero † quòd nulla dignitas poteſt
conferri ſtipendiario,nec etiam eſt capax
alicuius honoris: quia talibus infamibus,
non patent portæ dignitatis:ut in l. ij. C.
de digni.lib.xij.& c.inter dilectos. de ex-
cel.præla.Hæc ſupradicta intellige de ſti
pendiario in bello illicito, uidelicet in
quolibet bello,quod nõ mouetur per Im
perat.uel Papam,uel alium ad ſui defen-
ſionem, uel ſuarum rerum gubernatio-
nem:ſecundum doc. hi autem qui dicun-
tur cauallarij delegati,ſunt infames infa-
mia iuris.& ideo in totum repelluntur:ſe
cundum doc.in lege iij.C.de except.quia
locant opera ſua ad pugnandum cum be
ſtijs:ut in l.j.§.remouet.ff. de poſtul. cum
pluribus.§.ſequen.

83 Præmiſſis adde,† quòd ſimiliter incar
ceratus, ſcilicet in carcere publico, non
poteſt eſſe teſtis, ſecundum communem
opi.doct.d.§.lege Iulia.& ibi text.

84 Quæritur conſequenter, † an inimi-
k cus poſſit eſſe teſtis? [k] dic ſecundum doc.
quòd inimicus capitalis repellitur omni-
no, ſi eſt effectus inimicus ,ppter cauſam
criminalem, uel propter ciuilem magnã
ſecundum Innoc. ut in cap.inquiſitiones.
de accuſ.

ADDITIO.

k Teſtis. Vide d.Alex. de Imo. in con-
ſil.xcix.j.parte.& Fel. in d. ca. cum opor-
teat. alle.hic per Lanfr.uer.& circa illud.
cum plu.ſeq.& do.Alex.in conſili.xviij.in
iiij.parte & in conſi.lxxviij.in j.parte.ubi,
an habens litem omnium bonorum, uel
maioris partis,dicatur idoneus teſtis.Sed
quid ſi interrogatus dicat ſe eſſe inimicũ,
an probet: Et quid ſi in fraudem dicat?Vi
de Fel.in d.c.inquiſitionis.§.tertię dubita
tionis,poſt princ.uerſicu.iij. not. Et quid
de amico inimici?Vide d.Alexa.de Imol.
in d.conſi.xcix.in j.parte.Et adde quòd te
ſtis inimicus,nedum à teſtimonio repelli
tur, ſed etiam ille qui habet, uel habere
præſumitur cauſam inimicandi:ut per Fe
lin.in cap.cum I.& A.in uerſicul.ij.nota.
infrà de re iudica. Sed quid de illo,cum
quo eſt facta pax:an ſit teſtis idoneus? ui-
de per dom.Alexand.de Imol.in d.conſi.
xcix. præalleg. ubi etiam, an quodlibet
odium repellat quem a teſtimonio: Sed
quid de eo, qui in fraudem percutit te-
ſtem, ut eius dictum non ualeat, an ad-
mittatur?uide Feli.in c.repellatur.de ac-
cu.in uerbo.fallit, niſi circa prin. uerſic.
Celſu.

l Idem ſi ſit ſuſpicio, [l] quòd, capitalis ſit
inimicus:ſecundum Inn. in ca. cum opor-
teat.de accuſa.

ADDITIO.

l Suſpicio.Ex hoc induco,quòd inimicus
ſtatim poſt reconciliationem, non admit
titur in teſtem, per ea quæ no. in ſimili.
Hippol.de Marſi. ſing.cvij. in c. priuile-
gium ciuitatis. poſt med. ibi ideo dicit q
iudæus.no.Panor.in c.dubius.in fin.& ibi
poſui.in addi.ad ipſum. in uerſic. infide-
libus.de hære.dixi poſt Collect.in c.in li-
teris.nu.vij.in apoſt.in eo.uer. quid in ini
mico reconciliato,de teſt.dixi in add. ad
Bar.in l. præſcriptione in apoſtil. in eod.
uer.C. ſi contra ius,uel utili. public. & in
j.conſti.fforum nu. ij.in uer. in iuramen-
to.Celſus.

Idem ſecundum Cyn. ſi teſtis copula-
uit amicitiam cum uno capitali inimico:
nam & ipſe præſumitur inimicus: ſecun-
dum Cyn.in l.ſi quando.de teſt. alias ini-
micus non repellitur à teſtimonio. Ami
m cus [m] non repellitur,quantumcunque ſit
magna amicitia.

ADDITIO.

m Amicus.Vide do.Alex.de Imol.in con
ſil.lxxviij.in j.parte:& in præalleg.conſil.
xviiij.iiij.parte.& Fel.in c.quoties. uerſi-
cu.no.vj.de teſti.& aliquid in c.in literis.
uerſi.fallit niſi.in fi.eo.tit.

Tamen ſi eſt magnus amicus, multum
de fide diminuitur.glo.eſt ſingul. in §.co
gitandum. in authen.de monachis. col.j.
quam ſequitur doc.Imò eſt tex.expreſſus.
in

in l.ſciendum.ff.de uſu.ita ibi tenet Ang.

85 n † Nunquid pauper n poſſit eſſe teſtis.

ADDITIO.

n Pauper.Vide Alex.de Imo.in conſilio. xv.per totum.in iij.parte.ubi ponit etiam quis dicatur pauper, & quis dicatur ſuſpectus, & quid in ciuilibus, & in quibus caſibus poſsit torqueri.Adde de hoc Col lec.in c.in literis.in fi. uer. nunquid paupertas repellit:& quod ibi poſui, in addi. ad ipſum.in eo.uer.de teſt.Pan.in c.ſi qui teſtium.nu.viij.ubi etiã poſui in addi. ad ipſum.in uer.ꝓpter paupertaté.& ibi Feli.uer.in gl.fi.ibi aliàs cum ſeq.eo.tit.dixi in apoſt.ad Bart.poſt.Alex. in l.ſpadonẽ. §.eſt autem.in uerſ.affectaſſe. in lec. Nic. de Neap.ff.de excuſ.tut.not.Bar. Sozi. in ſuo trac.fall.reg. cclxxxix. in uer.pauper. not.Franc.de Are.conſil.xiij.inci. uiſo diligenter themate.Alex.conſi.ccviij. inci. uiſo proceſſu.& do.meus Phili.Dec.conſ. clxiij.uol.ij.Celſus.

Et nunquid ruſticus poſſit? uerum eſt ꝙ quis neque ratione paupertatis, nec ratione ignobilitatis, repellitur à teſtimonio: ſed cæteris paribus, magis creditur diuiti,quàm pauperi:& nobili, quã ignobili:referendo ſingula ſingulis.Ita intelligitur glo.in l.iij.ff.de teſti.

86 An† ſocius o poſsit eſſe teſtis? dic quòd

o non,ſi eſt ſocius omnium bonorum: uel etiam ſi non eſſet ſocius omnium bonorum, & ſua interſit:adhuc non poteſt eſſe teſtis de parte conſocij:de qua etiam dic. ut not. Innoc. in ca. in præſenti. infrà de teſti.

ADDITIO.

o Socius.Vide Felin.in cap.inſuper.uer. quinto quæritur. infrà.de teſti.B.Vadus.

87 Vltra prædicta adde, † quod neque clerici,neque monachi poſſunt eſſe teſtes, ſi ne licentia ſuperioris: ſecundum Spec. in titu.de teſte.§.j.uerſ. ſed ſi monachus. & uerſicu.& quid de monacho. & idem tenet Alb.auth.ſi dicatur.C.de teſtib.Clericus autem ſecularis bene poteſt. ut in ca. quicunque.xiiij.q.ij.tamen debet examinari per iudicem eccleſiaſticum: ſecundũ Archid.in d.§.quicunque.dicit eſſe in electione iudicis ſuperioris,ſi uelit examinare clericum,an dare licentiam ſeculari ut eum examinet.Sed tamen debet iuramẽtum de licentia ſui ſuperioris facere: ut in cap.j.de iur.cal.licet admittatur clericus,non tamen compellitur:ut ſup.dixi.

88 Solet etiam quæri, † nunquid fideiuſſor poſſit eſſe teſtis pro debitore principali. Spe.in tit.de teſt.uerſ.ſed quid de fideiuſſore.dicit quòd ſic,ſi eſt ſoluendo. Ioan. Andr.in d.uerſi. dicit indiſtinctè nõ poſſe:quia eius intereſt, litibus non uexari. ut in l.minoribus.ff.de minor.hanc opin.

p tenet Io.And.in c.inſuper p: de teſti.quæ opin.eſt tenenda.

ADDITIO.

p Inſuper. Et ibidem uide Fel. in uerſi. vj.quæritur.Bene.Vadus.

q Sed quæro, nunquid ſollicitator q ẽt poſsit teſtis?D.de Rot.deciſio.cclxij. tenent quod nõ. Idem dicit eſſe uerum Anto.de Butr.finita cauſa, in qua ſollicitat. Ità dicit ipſe in c.inſuper.infra.de teſti.

ADDITIO.

q Sollicitator.Vide do.Alex.de Imol. in conſil.lxxviij.in j.parte.& in conſil. lxiiij. in iij.parte.& uide do. de Rot. deciſ. 167. alias.cclxiij.ſollicitator in no. & Lud. in fin.uer.cum quæritur,an ſollicitator.ubi ponit conſt.do. Theodoſij. & Alexan. de Imo.in conſi.lxxvj.ij.parte.& Ludo. in cõſi.ſuo omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio,propoſita quæſt.&c.Feli.in ca.cum à nobis.infra de teſti.in fi.& do.Alexan. de Imo.in conſi.lvj.in iij.parte.

89 Dubitatur † finaliter, nunquid denuntiator criminis poſsit eſſe teſtis? Concludunt doct.& gloſſ.in c.in omni. de teſt. & tenent quòd ſic,in denuntiatione euangelica. In alijs autem denuntiationibus, quæ ſunt in foro ſeculari, uel eccleſiaſtico, ob delicta non poſſunt eſſe teſtes.

Ex his omnibus nunc habeus plenè expeditum,quæ perſonæ repellantur à teſtimonio:quibus exceptis,cæteræ admittuntur:ut in l.j.§.adhiberi.ff. de teſti. Modo placet mihi pro pleniori ſatisfactione materiæ

teriæ teſtium, attingere aliquas quæſtiones ſuper dicta materia, quæ ſunt multū utiles & oportunæ.

90 Quæro primò, † nunquid teſtes teneatur deponere de loco & tempore? uerbi gratia, Teſtis interrogatus, an Titius mutuauit x. Seio, & reſpondet quòd ſic. Poſtea interrogatur, ubi, & quādo hoc fuit: nunquid ſi non reſpōdeat, uel dicat, non recordor, eius teſtimoniū uitietur. Pro huiuſmodi quæſtione determināda dic, quòd ubi locus & tempus ſunt de ſubſtantia actus, de quo quæritur: tūc oportet teſtem deponere de loco & tempore.[r]

ADDITIO.

r Tempore. Adde d. Alexan. de Imo. in conſi. iij. per totum. in iiij. parte. & omninò Feli. in c. ex tenore circa prin. uer. not. iij. ibi, determinantes. & plenius in c. cum cauſam. uerſi. utrum autem teſtis. de teſt. B. Vadus.

Aliàs dictū ſuū nō ualet. iſtud probatur in l. j. in fi. cū ſeq. ff. de incēd. ruin. & nauf. iſtud eſt dictū Inn. in c. qualiter, & quādo. el. ij. de accuſ. Idē tenet Bal. in l. ij. C. de reſcind. uen. Exēplū, ut melius intelligatur: ad hoc ut quis obtineat in interdicto unde ui, requiritur quòd probet poſſeſsionem, & quòd probetur quòd poſsidebat illa die, qua fuit ſpoliatus poſſeſsione: alias ſuccumbit: ut in l. j. §. interdum. ff. de ui & ui armata. Certè ſi iſte intentās hoc interdictum probaret poſſeſsionē & ſpoliationē nō poſſe obtineri: quia tēpus eſt de ſubſtātia actus. Pone aliud exēplum, in pſcriptione: quia debet probari poſſeſſio. x. ann. inter pſentes, uel xx. inter abſentes. Potes ponere multa alia exēpla: ut ſtatutū dicit, ꝙ ſi qs luſerit in xl. puniatur in x. probatur ꝙ aliquis luſerit, nō tamē fuerit in xl. non debet puniri. quia tempus eſt de ſubſtātia actus. Exēplum de loco: pone, ſtatutū dicit ꝙ ludēs in loco publico, puniatur in x. probatur quē luſiſſe, non tamē in loco publico: nō debet puniri; quia locus eſt de ſubſtātia actus. Pone aliud, dicit ſtatutū ꝙ beſtię poſsūt paſculare in certis pratis, nō in alijs. accuſauit quis qđ beſtiæ paſculauerunt in aliquo prato alio, certè ſi non probatur, ꝙ in prato prohibito, non poterit obtinere: quia certus locus eſt de ſubſtātia actus. Aut tp̄s & locus non ſunt de ſubſtātia actus, & tunc ſi teſtis de illo non deponat, ſed dicat ſe nō recordari. dictū eius bene ualet. Inn. in c. qualiter, & quando. Idem ſi non interrogetur teſtis de loco & tēpore dictū ſuū ualet: qa locus & tēpus nō ſunt de neceſsitate probationis. in §. qa uerò. & idē ſecūdū Ang. in d. auth. de teſti. Attende tamē ad unū, quod eſt not. dignum, ꝙ ut quis agat ex mutuo, uel alio contractu, requiritur ꝙ probet pecuniam mutuatam uel depoſitam. & ſic de ſingulis contractibus ante libellum, & ante lit. conteſta. *alias ſuccumbit* actor. & ita dicit ſin. Ang. in d. §. *quia* uero. & uidetur probari in l. eandem. §. actiones. in fi. ff. de except. rei iud. idem Io. And. in c. Abbate ſanè. de re iudi. libr. 6. & in gloſſ. ſua. Declaro. actor dicit, quòd mutuauit Titio. x. quare &c. Item teſtes dicunt, uerum eſt quòd mutuauit, & requiritur ꝙ dicant, ſi non recordatur de tēpore, ſed fuit ante præſentem litem in cœptam. iſtud eſt ſingulare multum. Ratio eſt quæ facit pro eis: nam teſtes producuntur poſt lit. conteſt. ut ſuprà uidiſtis, quando teſtes dicunt, quòd mutuauit: & non dicunt in certo tempore, illud dictū poteſt uerificari ante & poſt lit. conteſta. & per conſequens hoc dictum eſt obſcurum, cum neſciatur ante lit. conteſta. & ſic dictum eſt dubium: & quotieſcunque dictum eſt dubium, interpretatur cōtra producentem: ut eſt text. in ca. in *præſentia*. de proba. & ibi gloſſ. iſtud eſt dict. Bal. & Ang. in l. ueterib. ff. de pact. & Bar. in l. j. §. fin. ff. eod. ſic ſequitur, quod debet fieri interpretatio, quòd iſtud mutuum fuit factum poſt lit. conteſt. unde iſtud totale mutuum; quia non *di*citur deductum in iudicio; quia ea quæ procedunt poſt lit. conteſt. non dicuntur uenire in iudicio, imò alio libello opus eſt. ut eſt caſus. in l. non poſſunt uideri. ff. de iudic. De qualitate autem temporis, nulla eſt teſti facienda interrogatio: uide licet, an eſſet ſerenum, uel nebuloſum: ſecundum Innoc. in cap. qualiter, & quando.

do. ubi dicit quòd ſi teſtis deponit de diuerſo tempore, uel loco, quod dictum ſuum non ualet.

91 Quæro ſecundo, † an teſtis qui deponit ſup ualore rei, debeat reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus, ad hoc ut ualeat dictum ſuum? dic

ſ quòd ſic. ſ

ADDITIO.

ſ Sic. Quomodo, & qualiter deponere habeant teſtes ſuper ualore? uide Feli. in c. ad aures. ij. uer. de expreſſione ualoris. ſupra, de reſcrip.

Et ideo teſtes qui quotidie examinantur, dicunt. Talis res ualebat. x. & nihil aliud deponunt, nihil ualet. & eſt ratio. Nam quotieſcunque aliqua res poteſt ſciri diffformibus modis, niſi exprimatur modus quo ſcitur, illud dictum dicitur obſcurum: & per conſequens tanquam obſcurum, non ualet. Sed ut ualorem rei quis poſſit ſcire, diffformibus modis? dic ſecundum quod ſtatim dicam: ideo requiritur quòd exprimat modum, propter quem ſcit ualorem: aliàs nihil ualet. Hinc eſt, quòd teſtis qui deponit de dominio, debet reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus: quia ſunt multi modi acquirendi dominium: & ideo requiritur quòd exprimat illum modum, per quem ſcit dominium certæ rei eſſe illius: de modis patet per totum titulum. ff. de acqui. re. do. & inſti. de re. diui. Vbi autem res non poteſt ſciri niſi per unum modum, & tunc ſuper tali re, ualet dictum teſtis, etiam ſi non reddat rationem, etiam ſi eſt interrogatus: ut eſt in colore; quia quis non poteſt ſcire colorem, niſi per unum modum: ut eſt albedo, quæ per uiſum comprehenditur: uox autem per auditum. hæc ſunt uerba Bal. in l. ij. C. de reſcin. uend.

92 Quæro † ergo qualiter probetur ualor rei, & qualiter teſtis producitur ſu-

t per ualore rei. t

ADDITIO.

t Rei. Ad probandum ualorem rei, quæ probatio admittatur, & quomodo fiat probatio. uide do. Alex. de Imo. in conſi. 85. in 2. parte. Et qualiter ualor rei debeat articulari? uide do. Mari. Soz. in cõſi. 9. incip. uiſis. uer. & ſtant iſta. ibi, quinimo ſingulis. iij. parte. Adde hic & in præced. apoſti. deductis Bart. in l. pretia rerum. §. nonnulli. nu. j. & quod ibi poſui in uerſi. tu uis probare ualorem rei. ff. ad leg. Falci. Bal. in l. ſi quos. num. 25. & ſeq. uer. ſed circa hoc. & ibi poſui, in additio. ad ipſum. in apoſtil. in eo. uerſi. ibi etiam not. in additio. ad Salycetum uerſic. ſed pone quòd ipſi dicunt tantum pro communi pretio ipſam appretiaret. in apoſti. in eod. uer. C. de reſcin. uend. & dixi poſt Panor. in c. cum cauſam. nu. ij. in uer. uerus ualor rei. infra de teſti. Celſ.

Dic, interdum teſtis producitur ſuper ualore rei immobilis fructus producentis: ut in fundo, interdum ſuper ualore rei mobilis: ut eſt uidere, in alijs ſpeciebus. Si teſtis deponat ſuper ualore rei fructus producentis, tunc debet deponere ſuper ualore rei, hoc modo, dicit ꝙ pars fundi in tali loco &c. ualet decem florenos: & ſcio quòd tot fructus percipiuntur ſingulis annis, ex illa parte fundi, & quòd ex parte fundi eiuſdem qualitatis tot fructus producti uendi conſueuerunt: & uendunt pro ſingula parte decem florenorum: modo fundus æſtimatur per fructuum perceptionem. hoc probatur in l. ſi fundum per fideicõ. in princ. ff. de leg. j. l. pen. ff. de reb. eorum. & in l. ſi quos debitores. ff. de reſcin. uend. ita tradit notab. Bar. in l. pretia rerum. ff. ad legem Falc. & idem Bal. in l. ij. C. de reſcin. uendi. & poterit alio modo, & breuius probari de ualore rei immobilis: ſecundum præfatos doctores ubi ſupra, hoc modo., quòd pars talis fundi tanti ualet; quia pars aliorum fundorũ eiuſdẽ qualitatis ibi uicinorum. tantundem uenduntur. hoc eſt quod dicitur, quòd res tanti ualet, quanti uendi poteſt: ut in dicta. l. pretia rerum. & intellige, quanti uendi poteſt, ſcilicet homini ſcienti qualitatem rei: ut eſt tex. quem ita intelligunt doct. in l. mortis cauſa. de dona. cauſa mortis. & ideo ſecundum Bar. ubi ſupra, ſit cautus aduocatus uolens probare ualorem

Rrr rei,

rei, quòd capitulet de aliquo morbo, uel uitio latenti rei: ut dicat, quòd tale uitiũ eſt latens: quòd ſi emptor ſciuiſſet, emptor non tantum dediſſet.

Dubitatur de huiuſmodi depoſitione, nunquid teſtis deponens de ualore, concludat, dicendo hoc modo. Pars talis fundi ualet decem, interrogatus quomodo ſcit? reſpondit, quòd ego tantum darẽ, ſi uellem emere, dic quòd non ualet, ſi iſte teſtis comprehenditur habere affectionem ad talem rem, puta; quia eſt uicinus illi fundo, & mea intereſt habere fundum uicinũ: & pro minori pretio quàm ualeat: ut in l. ſi fundus. ff. de lega. 3. Si autem nullam habet affectionem, bene ualet eius dictum. Ita dicit Bal. in d. l. ij. Adde alium modum probandi; quia iudex ex officio ſuo poteſt etiam poſt publicatas atteſtationes, & poſt didicita teſtificata, mittere æſtimatorem, ad eſtimandum rem: ut in l. hac ædictali. §. illicò. ff. de ſecundis nuptijs. ſecundum Barto. in d. l. ij. Hinc eſt quod dicit Bar. multum notabi. in l. in fundo. ff. de rei uendi. quòd etiam poſt ſententiam ante executionem factã, poteſt opponi exceptio expenſarum, & melioramentorum: cum talis exceptio non redarguat ſententiam de iniquitate, ideo opponi poteſt: ut in l. fideiuſſores. ff. de fideiuſſo. & in l. Neſennius Apollinaris. ff. de re iud. & per conſequens nõ poteſt fieri executio, niſi prius liquidatis melioramentis expenſarum, cum illas poſſet conſequi per retentionem: ut eſt tex. in l. ſi aream. ff. de cõditione indebiti.

Iuxta præmiſſa etiam dubitatur, nunquid poſſit probari ualor rei hoc modo. pars talis fundi ualet decem & hoc ſcio; quia ſum uicinus. Bal. dicit quòd non, in d. l. ij. Bar. dicit quòd ſic. in l. j. ff. ſi cer. pe. & illam tene: quam etiam tenet Ange. in auth. de hæredi. & falci. Et eſt glo. in l. ij. C. quando fiſcus, uel priuatus. Quando autem teſtis deponit de ualore aliarum rerum mobilium, tũc probat, ſi dicat hoc modo. Summa frumenti ualet tanti: & hoc ſcio; quia communiter tanti uenditur, uel uendebatur tunc temporis. & notabiliter multum ſingulariter, quòd talis teſtis debet comprehendere tria tempora in ſuo teſtimonio hoc modo, frumentum tanti ualuit illa die, uel illo tempore, uel ante & poſt. Alias ſi ſe aſtringeret ad unum diem tantum, non probaretur ualor. Ita dicit tex. in l. pretia rerum. in fi. præallega. & ita etiam tenet Bar. Sed pone, quod quis capitulauit de ualore rei, quòd res tanti ualuit in toto publico, & quòd illa uendebatur tantidem in domibus priuatis: ſi teſtes autem deponunt in foro publico de uno ualore, & in domibus de alio, quæritur cui ſtabitur? dic ꝙ ſtabitur ualori fori publici: ſecundum Bar. ubi ſupra, qui dicit pro cautela, ꝙ ille qui uult probare de ualore frumenti. debet capitulare, quòd pro tanto uenditum eſt in foro publico. Ita notat ipſe, in l. pretia rerum.

93 Conſequenter † eſt uidendum, qua-
u liter probetur dominium. u

ADDITIO.

u Dominium. Vide do. Alex. de Imo. in conſil. 4. in ij. parte. & in conſil. 71. in j. parte. In quibus locis ponit, an probetur dominium de antiquo per ſolam famã. & in conſil. j. in iiij. parte. & conſil. x. & in conſi. xj. ead. parte. ubi latè ponit de probatione dominij, etiam quando non ſumus in caſu, in quo probetur, uel probari debeat de antiquo, & in conſi. xv. & in conſi. xxx. in iiij. parte. ubi ponit, an ſola fama probet in factis de antiquo: de quo per Fran. Aret. in l. is ad quem. de acquir. hæred. & per Fel. in c. inter dilectos. de fi. inſtru. latè per Firmian. in ſuo aureo repertorio in uer. dominium probatur. & do. Alexan. de Imo. in conſi. lxxviij. in ij. parte. ubi ponit, quando agitur Publiciana, an obſtet titulus & bona fides. de quo etiam uide Bar. in l. cũ res. nu. 4. & quod ibi poſui, in additio. ad ipſum. in uerſi. ad probandum dominium. C. de proba. & in ij. lect. in d. l. nu. 7. uerſic. eſt ergo modus. in uer. poſſedit annis decem. Dixi etiam poſt Bal. in addi. ad ipſum poſt eundem. in l. indicia. nu. 53. in uerſi. probatur dominium. C. de rei uendicatio. & in l. proprietatis. nu. 3. uerſi. ſecundo. dicit gloſſ. quòd dominium. in apoſtil. in uerſi. probatur.

batur.de teſtib.C.de proba.Celſus.

Hæc quæſtio quotidie in iudicijs uerſatur. Nam producentes teſtes probãtes de præſcriptione ex qua requiruntur, ſcilicet titulus, bona fides, & continuata poſſeſsio,& quòd res non ſit uitioſa,quę omnia & ſingula ueniunt probãda. Ideo qualiter ſingula probentur, uideamus. Primo nanque titulus faciliter probari poteſt, ſcilicet per inſtrumentum:ut notatur per glo.in §. ſunt & aliæ.inſtitu. de uſucapionib. & longi temp. præſcriptionib. & ſi non apparuerit aliquod inſtrumentum, poterit titulus probari per teſtes dicentes ſe interfuiſſe cõtractui: cum iſtud ſit tale, quod obijciatur ſenſui uiſus.Bona fides autem non uenit probanda:cum bona fides in dubio præſumatur: ut in l.penulti.C.de euiction. quod intellige uerum, ſi quis haberet titulum, & diu poſſederit etiam ſine titulo:quia tũc bona fides præſumitur: Inn.in c.cum ueniſſet.de in integ. reſtitu. quem ſequitur Bar.in l.Celſus.ff.de uſucapionib.& Ange.in l.præſcriptione.C. quib. non obſt. longi temporis præſcriptio. Oporteret tamen quòd bona fides allegaretur: aliàs nunquàm præſumeretur: ut in l.ſi adulterium cum inceſtu.in §.idem.ff.de adulterijs.Ita no. ſingulariter Angelus in l.eum qui.§. in publicam. de publi. iudic. Pro quo facit id quod in ſimili dicitur, quòd notorium releuat ab onere probandi,nõ autem ab onere proponendi. gl.eſt ſing. in clementina appellanti. de appe.

Tertio uenit probanda poſſeſsio continuata: & in hoc ſunt duo uidenda, uidelicet qualiter probetur poſſeſsio, ſecundo qualiter probetur cõtinuatio poſſeſsionis:iſta ſunt quotidiana, & ideo mẽti tenenda. l. legaui.ff. de liberat. legata. Ad primum dic, quòd multi ſunt modi probandi poſſeſsionem. probatur enim poſſeſsio eoipſo uidelicet quòd teſtes dicuntur terram uidiſſe ſeminari, & arari ad inſtantiam talis,uel coli, uel laborari. Iſtud ſufficit. pro quo eſt glo. ſingula. in l.iij. C. finium regun. quam ibi ſequitur Bald. Alius modus probandi traditur, ſi teſtis dicat fructus de tali terra fore per talem perceptos: ut eſt tex. in l.Titia. ff. de ſolution.& ibi hoc tenet Bal.&c.Idem tenet Bal.in l.iij.C.finium reg. Item probatur poſſeſsio, ſi teſtes dicant penſionẽ domus, uel fundi tali eſſe ſolutam: & ꝙ mercedem receperit nomine locatoris: ut eſt glo.ſingul.in l.qui uniuerſas.§. qui x per colonum. x ff. de acquiren. poſſeſ.

Quam ibi ſequitur Bar. in l. quamuis. §.ſi conductor.eo. titu. eamq; ſecutus eſt Ang.in l.quędam mulier.ff.de rei uendi. & hoc uerum ſecundum Bar. & Ange.in locis præallega. quòd mercede percepta probata, probari uidetur poſſeſsio contra ſoluentem.

ADDITIO.

x Colonum. Et ibidem uide Franciſ. & qđ ibi dixi,in apoſti. Et an probetur ꝑ teſtes ſingulares quorum unus deponit de perceptione grani, alter de fabis:uide d. Alex.de Imo.in conſi.3.& in conſi.93. 4. parte. Et an probetur ex ſola fructuum perceptione? uide per eum in conſilio cxxxiij. j.parte. Et an per ſolutionem collectarum,uide Pau.de Caſt. in l.ſcriniarios.C.de teſta.milit. Et quòd probetur ex perceptione fructuum.uide do. Bart. Sozi.in conſil.187. incipien. in controuerſia. uerſic. ij. in ij. parte.& in conſilio 131. incipien. in præſenti. circa princip. in j. parte. ubi etiam quòd per receptionem clauium, probatur poſſeſsio, niſi alius poſſideat: quia duo non poſſunt inſolidum poſſidere ibidem: ubi etiã quòd poſſidere dicitur ſi quis eſt miſſus in poſſeſsionem per anulum eccleſiæ clauſæ cuius claues erant apud cuſtodem:quia non obſtat quòd claues,& cuſtodia eſſent penes alium:in quo eum uidebis etiam an, & quando,& ex quibus dicatur iure proprio,uel iure familiaritatis poſsidere:de quo etiam per eum,in conſi.61.incipien. in præſenti.uerſi. ex quibus præmiſsis. & uerſic.ij. probatur.ea. par.& per Bald. in authen.quas actiones.uu. 15.uerſic. quomodo poterit probari: & ibi poſui in apoſt.ad ipſum.in eo.uer. in ulti.q.C. de ſacroſan.eccle.Cel.

Sed an in præiudicium tertij dubito, quòd eſt bene & ſing. notandum: & ideo ſi ago contra aliquem rei uendicatione, dicens talem rem eſſe meam, & probem dominium per teſtes probando præſcriptionem, pro qua præſcriptione proban da, probo poſſeſſionem hoc modo, quia dico quòd Titius mihi ſoluit mercedē no mine locationis talis rei, per. x. annos & plus: certè probata eſt poſſeſsio per talē receptionem mercedis in præiudicium conuenti; & iſtud eſt uerum, niſi aduerſarius probaret ueram poſſeſſionem ipſius rei: puta, quòd collegit, uel fecit arari &c. tunc bene derogatur poſſeſsioni, quę pro batur per ſolutionem mercedis. Ita tenet Barto. in d. §. ſi cōductor. Ang. in d. l. quædam mulier. operaretur enim ſecundum præfatos docto. probatio ſolutionis mer cedis, ut dicatur probata poſſeſsio: niſi aduerſarius probet contrarium, probando ueram poſſeſſionem. Attende tamen, quòd probando ſolutionem mercedis, probatur poſſeſsio: tamen ſola inueſtitura non probat poſſeſsionem in præiudicium tertij: ſed ſolū inter ipſos: iſtud eſt pulcherrimum dictum Ang. in l. quis. C. de donatio. & idem ſi in exēplo propoſito, uolens probare poſſeſsionem contra conuentū in tertiā perſonam, & ad probandum poſſeſsionē produco inſtrumenta locationū factarum Titio de fundo de quo eſt controuerſia &c. nullatenus eſt
y probata poſſeſsio. y

ADDITIO.

y Poſſeſsio. Adde domi. Barto. Sozi. in conſi. lxxxix. incip. cauſa agitata. uerſi. ij. ponderandum. in prima part. quod licet per inſtrumentum locationis dominium non probetur: tamen quando alia cōcur runt inſtrumenta locationis id probat: quod no. quia eſt ſingulare: ſecūdum eū: ibi. & Adde Paul. de Caſt. in conſi. cxj. alias. ccxcv. incip. uiſo puncto & in conſi. 286. incip. uidetur dicendum. B. Vadus.

Probatur enim ipſa poſſeſsio per actū fictum, uidelicet per precarium, uel per conductionem: ueluti ſi quis conſtituit ſe nomine poſſeſſoris poſsidere, uel precario nomine; uel ſi uenditor conducat ad emptorem. hæc probantur in l. quòd in eo. in prin. & in l. interdum in prin. ff. de acq. poſſ. & in l. quædam mulier. præal. & in toto tit. ff. de preca. Et ideo quotidie uidetis, quòd in inſtrumentis ponuntur iſta uerba, quæ quidem uenditor
z cōſtituit ſe precario nomine z poſsidere.

ADDITIO.

z Nomine. Vide do. Old. in conſ. cxiiij. de quo, & quid operentur prædicta uerba: uide quod poſui in trac. clauſularum. in clau. contrac. uer. precario nomine. Bar. in l. ab emptione. nu. xij. ad fi. uer. ulti. aduertas. & ibi poſui, in apoſtil. ad eum in eo. uerſ. ff. de pac. & dixi addi. ad Bar. in l. j. nu. ij. in uer. precarij. C. de uſuca. pro donato. Cel.

Per talia uerba probatur traditio poſſeſsionis & dominij: ut in iuribus præalleg. quæ omnia intellige uera, ſi ille qui conſtituit ſe precario nomine poſsidere, uel qui conducit &c. poſsidebat tempore conſtituti, uel tēpore conductionis. Alias per tale conſtitutū, uel per talē cōductionē, nō probatur aliqua poſſeſsio: ut eſt gl. ſing. in l. quāuis. §. ſi conductor. ff. de acq. poſſeſ. & hoc tenet Bart. & idē Ange. in d. l. quædam mulier. Ideo ſit cautus uolens probare poſſeſsionē per conſtitutū, uel per ſimiles modos, quòd probet quòd ille qui conſtituit tempore conſtituti poſsidebat: alias tale conſtitutum nihil operaretur. & ita dicit Ange. in l. quædam. inter iſtos modos fictos probandi poſſeſsionem.

Eſt & alius modus mirabilis, ſcilicet ſi quis conſtituat ſe uſufructuarium alicuius: puta, Titij. Nam in Titium per talem uſumfructum transfertur poſſeſsio: ut eſt caſus ſingu. in l. quiſquis. C. de dona. quod intellige, ſi ille uſumfructum poſsideat illo tēpore, quo ſe fecit uſumfructuarium: alias nō probaretur poſſeſsio. Et ita dicit Angel. in d. l. quiſquis.

Eſt & alius modus probandi per actum fictitium. puta, ſi confiteatur ſe nomine alicuius poſsidere, per talem ſimplicem confeſsionem transfertur poſſeſsio in eum cuius nomine iſte confitetur ſe poſsi-

ſe poſſidere: ut eſt gloſſ.ſing.in l.ab emptione.in princi.ff.de pac.quam ibi multum commendat Ange. & prædicta tene menti; quia ſunt quotidiana. Scias tamen quod per illa uerba, quæ quotidie ponuntur in inſtrumentis,ſcilicet, dedit, uẽdidit,tradidit, nulla ꝓbatur poſſeſſio, neque poſſeſſionis tranſlatio:ſed ſolum licentia data apprehendendi poſſeſſionẽ: ut eſt text. in l.prædia.ff.de acqui.poſſeſ. quod fallit, niſi res uendita foret in præſentia.nam tunc per talia uerba transfertur poſſeſſio, alias non. Ità no.Iaco. de Aret.quem ſequitur Bald.in d. l. prædia. Idem tenet Cyn.quem ſequitur Bald.in l.minus.C. de acquiren. poſſeſſ. Illud tamen no.quod per æſtimum [a], quod quis habet in communi non probatur poſſeſſio neque dominium. Illud eſt dictum ſingula. Bald.& Bar.in l.ſi poteſt.C.de actionibus empti & uenditi.

ADDITIO.

a Aeſtimum: Adde Fran.Areti.in l.in illa.in ff.de uerbo.obliga.& in l.decem.eo. tit. & quod ibi dixi in apoſti.B.Vadus.

Et ideo inferunt, quòd ſi quis ſoluit tallias pro aliqua re,ꝙ per talem ſolutionem talliarum, non probatur poſſeſsio rei: & ita fuit obtentum de facto in ciuitate Cremonæ.Similiter & Barto.in alia materia dicit, quòd per æſtimum factum in communi de aliqua re, non probatur ualor rei inter alias perſonas: ut in l.ij.C. de reſcindenda uenditio. Et ideo ſi eſſet quæſtio inter te & me de ualore unius fundi, & ipſius ualorem probarem per æſtimum communis: nihil eſſet factum: quia tale æſtimum probat ſolum inter æſtimantem & te: non inter alias perſonas: ut ſupra dixi.

Non omitto unum notabile uerbum, quòd uenit in præſenti materia dicendũ: quòd ſi quis reperiatur in poſſeſsione rei, nec ſciatur ex qua cauſa ſit in poſſeſſione, præſumitur eſſe in poſſesſione,& poſsidere ex præambulo contractus. glo. eſt ſingularis in l.quædam mulier. ſuprà allegata. quam ibi ſequitur Ang.in l. murus.C. de acquirenda poſſesſio.& hoc ſatis, quo ad probandum poſſesſionem.

94† Et quia non ſufficit probare poſſesſionem probando præſcriptionem,niſi probetur poſſesſionis continuatio decem annorum &c. in rebus immobilibus inter præſentes,& xx.inter abſentes,ideo uideamus qualiter probetur poſſeſsionis continuatio. Et breuiter,ꝙ communis opinio doctorum ſic ſe habet,quod ponendo initium poſſeſsionis & finem, præſumitur medium. & ſic probatis extremitatibus,
b præſumitur medium [b].

ADDITIO.

b Medium. Adde dominum Bart.Soz.i. in conſi.177.incip.in controuerſia.uerſi. ex qua concluſione circa fi.& in conſil. cxcv.incipien. circa primum.circa finem. in ſecunda parte. & Felin.in capitu.inter dilectos. de fide inſtrumen. & Paul.de Caſt. in conſ. cccxij. alias.cclxxxj.incipi. uidetur dicendum &c. B. Vadus.

Et ſic probatio quod iam ſunt decem anni elapſi, quòd posſidebam talem rem &c. & probato quòd tũc posſideo: præſumitur continuata poſſesſio toto tempore decem annorum.Ita tenent docto.in l.ſuper longa.C.de præſcript.decem,uel uiginti annorum.Plus dixit Bart. notabiliter quòd ſi probatum eſt ſolum initium, quòd ſufficit quòd quis ad commodum ſuum alleget poſſeſſionem, & confiteatur etiam ſe poſſidere, modo quòd ſi probet initium poſſeſsionis, præſumitur continuata poſſeſsio uſque in hodiernum diem:quod eſt menti tenendum:Ita dicit ipſe, in l.Celſ.ff.de uſu.

Super iſta continuatione poſſeſsionis probanda, eſt multum aduertendum ad teſtes.Nam ſi dixerint,Titium poſſediſſe à decem annis & citra: tunc eſt ſenſus, ꝙ poſſederat decem annis.Et iſte eſt tex.in l j.§.quod authen.ff. de aqua quotidiana & æſtiua. Ita etiam dicit Bar.in d.l.Celſus.& Ant.de But.& Ioa.de Imola,in capit.licet cauſam.de probatio. [c]

ADDITIO.

c Probatio. Vbi omnino uide Felin. in uerſ.iij.cauſa.ubi etiã qualiter in probanda poſſeſsione articuletur. & adde domi.Ale-

mi.Alexan.de Imo.in conſ.lxxij.in prima parte.ubi quomodo probetur poſſeſſio per teſtes deponẽtes de certo tempore,& per alios deponentes de alio tempore. B. Va.

Si autem teſtes dicant, quòd talis poſſedit a decem annis, uel circa: tunc non eſt probata poſſeſſio ad decem annos: & per conſequens præſcriptio non eſt probata:quia teſtes intelliguntur deponere de poſſeſſione, uſque ad tempus in quo teſtificatur:quo caſu euenit,quòd præſcriptio fuit interrupta per litem conteſtatã: ut in l.amore.C.de rei uendi. Ita tenet Bart.in d.l.Celſus.& Anto. de Butri. quẽ ſequitur Ioan.de Imol.in ca.licet. Illa. n. uerba adiecta plus &c. parum, uel nihil operantur:ſed teſtis debet dicere, Titius poſſedit per decem annos finitos ante litem inceptam:ſecũdum doct. ubi ſupra. bona autẽ practica eſt, quòd dicat,quòd talis poſſedit à x.annis, & per totũ illud tempus finitum ante litem inceptam. Si autem diceret, quòd poſſedit xiiij. annis elapſis,ſufficeret:ſi cauſa non duraſſet ultra quadriennium.

Attende etiam ad unum aliud, quod tibi uidebitur mirabile,quòd non poteſt probari præſcriptio decem annorum,dato etiam quòd eſſet probatus titulus, bona fides,continuata poſſeſsio:niſi probetur ꝙ ambæ partes fuerint præſentes in toto iſto tempore:id eſt,ꝙ habuerint domicilium in iſto loco, in quo agitatur iudicium.Iſtud eſt dictum ſingulare Iaco. But.in l.fina.C.de præſcrip.longi temporis.quam ſequitur Ang.in l.prællega. & eſt ratio huius dicti,quia cum lex requirat præſcrip.x.annor.poſſeſsionem continuam inter præſentes. requiritur enim ꝙ ille qui ſe fundauit ex præſcriptione tali.x.anno.inter præſentes,probet fundamentum ſuum: ſcilicet poſſeſsionem continuam inter præſentes.id eſt, quod iſte & conuentus toto illo tempore habuerũt domiciliũ in iſto loco, in quo agitur iudicium: ita intelligitur inter præſentes:ut eſt text.in l. fin.C. de præſcrip. lon.tempo.& præſentia cum ſit facti, nõ præſumitur,ergo probari debet: ut in l. bello.in §.factæ.ff.de capti.& ideo ille ꝙ allegat præſcriptionem, debet probare præſentiam:aliàs nihil facit,& ſunt pauci qui hoc conſiderant. Et ſic ex omnibus iſtis habetis,qualiter probetur dominium,mediante præſcriptione. Aliũ etiã modum probandi dominium tradit Bar. in l.rem quæ nobis.ff.de ac.poſſeſsio.hoc modo, ꝙ tempore quo acquiſiuit poſſeſsionem talis rei,illa res erat in nullius bonis,quo probato ſuccedit diſpoſitio iuris dictantis,quod id quod in nullius bonis eſt occupanti conceditur ut in l. j. in princip.ff.de acq.poſſeſsio. Sed quomodo probabitur, quod illa res non fuerit in bonis alicuius? dic quod in aliquibus probabitur ex natura ipſius rei,ueluti in lapillis & gemmis in littore maris repertis:quia clarum eſt talia, in nullius bonis eſſe, ut in dicta l.j.in princip. ff.de acqu.poſſeſsio. In alijs autem rebus,ꝗ ſunt de natura ſui in bonis alicuius,difficilior erit probatio: tamen modus adhibetur, ſcilicet ſi quis fecerit fieri proclamationem,ſcilicet ſi quis uult dicere ſe poſsidere talem fundum tempore quo contra uentus, uel agens apprehenderit iſtum fundum compareat infra tres alioqui &c.certè nullo comparente infra illum terminum,apparet illam rem eſſe in bonis nullius:& ita pulcherrimè tradit Bar: in l.prællegata.Aliosq́ modos probandi poſſeſsionem habetis per totum titu. inſtit.de rerum diui.& ſufficit textualia ibi uidere,ſed ut plurimum in iudicijs uerſatur probatio dominij, quæ eſt frequentiſſima.Ideo uolui illam plenius attingere.hæc ſatis quo ad probationẽ dominij.

Circa præmiſſa cadit unum notabile dictum Bar.in l.Celſus.ff.de uſuc. quem ſequitur Bald.in l.iudicia. C. de rei uẽd. qui dicit,ꝙ ſi pater meus emit quendam fundum,& longo tempore poſſedi: puta per.xx.annos,uel per quadraginta: & poſteà perdita fuerunt inſtrumenta tituli emptionis, puta;quia ciuitas fuit ſaccomanata,uel domus incendio combuſta: ſi mouetur mihi controuerſia de iſto fundo empto,& uelim probare præſcriptionem,quia non poſſum probare titulum: ſufficit

ſufficit allegare & probare me audiuiſſe à patre meo ſe emiſſe talem fundum a tali,& ꝙ de hoc publica uox & fama eſt: & probare famam eſſe de hoc ſufficiet,pro pter titu.um putatiuum,& iuſtam credulitatem,quæ ſufficit ad famam:ut in l. cũ quidam.in §.quod dicitur.ff.de acq. hære.& nimirum; quia dictum unius nobilis hominis inducit iuſtam credulitatẽ[d].

ADDITIO.

d Credulitatem. Adde Pari. de Pu. in tract.ſynd.in uerſic.an poteſtas. & Ioan. An.in c.ut circa.de elect.in vj.in no. Ad de Pau.de Ca.ita tenentem in l.admonẽdi.ff.de iureiu.& in l.Lucius.ff.de his qui not. infa. in ſuis recol. florentinis. quem ad hoc allega.& ſequitur Hippo.de Marſi.ſing.ſuo cxiij.inci.uulgatum. & de hoc dixi tenendo hanc opi.licet quidam teneant contrarium, in c.licet,nu.octauo. in apoſt. in uerſi.not.de ſingularitate de teſt.Celſus.

Multo magis fama gloſſ.eſt ſingu.in l. Titio fundus.ff.de conditio. & demõſtratio.hæc uerba ſunt menti tenenda. quibus habetis caſum in quo etiam non probato uero titulo,ſed probata fama,quòd talis emit &c.probato etiam ꝙ audiui a patre meo emiſſe ipſum &c.habetur loco tituli.quod intelligite probata etiam poſſeſſione, ſufficienter ad præſcriptionem & reliquis ad præſcriptionem requiſitis neceſſario incidenter.

95 Nunc quæro,† nunquid ex poſſeſsione præſumatur dominium.Hęc quæſtio eſt utilis;quia ſi ex poſſeſsione præſumitur dominium,quotieſcunque dominiũ deducitur in iudicium, ſi probetur poſſeſſio,præſumitur ꝙ poſsidens ſit dominus, & non erit neceſſe aliquid probare de dominio:ſed transfertur onus probandi in aduerſarium.Circa hunc articulum breuiter dic. Interdũ dominiũ deducitur in iudicium per modum contradictionis:interdũ ꝑ modũ petitionis.Si ꝑ modũ cõtradictionis:& tũc,aut in iudicio ſummario, aut in ordinario. Si ĩ ſummario, & tũc ex poſſeſſione præſumitur dominiũ,ut in l.a diuo Pio.§.ſi ſuper rebus.ff.de rei iudi.& in l.ob meritorum.C.ne uxor pro marito. Declaro qualiter deducatur dominium in iudicium per uiam contradictionis.Ecce,lata eſt ſententia per iudicẽ in poſſeſſorio,ſit executio in bonis immobilibus:uenit tertia perſona & comparet,& ſic dicit,Domine iudex,non poteſtis facere executionẽ in tali fundo: quia ſpectat ad me iure dominij. Nam tunc non auditur illa tertia perſona in illo iudicio ſummario.Hæc eſt pulchra deciſio Petr. de Bellaperti.quem ſequitur Cy. in l. ob meritorum.ſuprà allegat. Interdum dominium deducitur per uiam contradictionis in iudicio ordinario, & tunc ex poſſeſſione non præſumitur dominium; ut in l.præſes.C.ad legem Fauiam de plagiarijs.Exemplum, quis intentat Publicianam contra Titium pro certo fundo, dicens illum fundum ad ſe ſpectare iure communis dominij,uel quaſi: quia ipſe emit à non domino bona fide &c. Titius comparet & dicit, iſtum fundum eſſe ſuum,& ad eum ſpectare ratione ueri dominij. certè debebit iſte Titius probare uerum dominium, nec ſufficit probare poſſeſſionem·probato igitur dominio uero,obtinet contra intentantem Publicianam:ut in l.prędicta.ff.de publ.Secundo caſu principaliter quæritur, quando deducitur in iudicium per uiam petitionis: & tunc aut principaliter deducitur, & tunc ex poſſeſſione non præſumitur dominium.Imo opus eſt quod probetur dominium per ueras probationes, ſecundũ quod hæri dixi;ut in l.indicia. C. de rei uend.Exemplũ.Si ago rei uend. dicẽs aliquã rem eſſe meam. Ecce ꝙ dominiũ deducitur in iudiciũ per uiã petitionis, & principaliter certe ex poſſeſsione nõ pręſumitur dominiũ.Aut dominium deducitur in iudicium per uiam petitionis in conſequẽtiã tamen,& tũc ex poſſeſsionẽ præſumitur dominiũ:ut lege prima.ff. familiæ erciſcun.& in lege ſicut.§. ſi quæratur.ff.ſi ſer.uendicet.cũ ſua gl. Exemplũ, nã debetis ſcire,ꝙ ille q dicit ſibi deberi aliquã ſeruitutem in ꝑdio ſuo oportet ꝙ ſit dominus illius rei:cui dicit deberi ſeruitutem:aliàs nullam poteſt prætendere ſer-

ſeruitutē:ut eſt text.in l.iij.§.hæc autem actio.ff.ſi ſerui.uēdicę.Pone ergo intentio cōfeſſoria quę cōpetit pro ſeruitute, ut in §.curare.inſtitu.de actio. & dico, q̄ tua domus debet ſeruitutem meæ. ſ. ut non altius tollatur, principaliter enim in iudicium deducitur, quòd tua domus debet ſeruitutem meę in conſequentiam deducitur dominium, uidelicet quòd domus cui dico deberi ſeruitutem, eſt mea, certè ſum in quaſi poſſesſione ſeruitutis. ſi probo, quòd poſsideo domum: dico deberi ſeruitutem, non præſumitur dominium, nec habeo neceſſe aliter probare de dominio. Ita uult gloſſ. in d.§. ſed ſi quęratur aliud exemplum in l.j.ff. famil. ercíſ. Ecce, ſi cohæredes, uel duo ſocij alicuius rei communis poſsident ſimul hæreditatem, uel rem cōmunem, uel unus agat contra alium familiæ erciſcundæ, uel communi diuidundo, & conuentus dicat ſocium agentem, non eſſe hæredē, uel non habere aliquam partem dominii in re quę dicitur communis: eoipſo quòd actor probat ſe poſsidere pro parte ſua, pro indiuiſo præſumitur dominus. nec habet neceſſe aliter probare de dominio, ut probatur in d.l.j. Ex his omnibus habetis, qualiter debet intelligi illud q̄d quotidie dicitur, ex poſſesſione præſumitur dominium, & ſic habetis hanc doctrinam perfectam, quam ita tradit Bal. in l. indicia.C.de rei uēd. & Bar. in l.quidam in ſuo.ff.de condi. inſtit. Ex his etiam habetis, qualiter debet intelligi illa gl. in dicta. l. quidam in ſuo, quæ dicit, quòd ex poſſesſione quis præſumitur dominus. Nam non eſt ita indiſtinctè uerum: ſed debet intelligi, ut ſupra concluſum eſt. Attende tamen ad unum notabile uerbū Bal. quòd quotieſcunque ex forma iuris communis, uel ſtatuti dicitur quòd ex poſſesſione quis præſumatur dominus debet intelligi ex poſſesſione, ſcilicet de præſenti. Ita dicit ſingulariter Bald. in l. prima.C.de ſer.fug.

96 Vltra prædicta quæro, † qualiter e probetur quis furioſus. e

ADDITIO.

e Furioſus. Vide d.Alex.de Imo. in conſil.lxiij. per totum. in j.parte. & in conſ. 85.in ij.par.ubi ponit de contractu facto cum eo, an præſumatur factus in fauorē. & in conſ. lxxxvj. in ea.parte. & Franc. Aret.in l.in eo.de teſta. & quod ibi dixi, in apoſtil. De quo per Bart. in l.is qui.§. diuus. nu.j.& quod ibi poſui in addi. ad ipſum, in uer.ſanæ mentis.poſt Alex.ff. de tuto. & cu.da.ab his.& in l.ſeruo.§. ineptas, in apoſt. in eo. uerſ. ff. de lega.j.B. Vad.

Iſta enim affirmatiua, Titius eſt furioſus: habet in ſe implicitam negatiuam: ut uidelicet Titius non eſt ſanæ mentis. ſecundum gloſſ. in c.fi.de ſucceſsio. ab inteſta. & breuiter circa hunc paſſum dic, quòd quem eſſe furioſum, uel ſanæ mentis: prouenit ex mente & ex interioribus, quæ ſoli Deo notiſsima ſunt, & non homini: ut in l. & quia. ff. de interrogator. actio. licet intrinſeca nequeant ſciri, per ſe, tamen per exteriora demonſtrantur: ut in §. gallinarum.inſtitu. de re. diui. Et ideo quē eſſe furioſum, probatur ex extrinſecis, ut ex factis, quæ non contingūt homini ſanæ mentis, ueluti ſi quis proijceret lapides per plateam, uel quia clamaret per eccleſiam præſente populo, uel ex ſimilibus actibus poteſt deprhēdi quem eſſe furioſum. iſte eſt tex. in l.quidam in ſuo.ff.de condi.inſti. Item præſumitur quem eſſe ſanæ mentis, uel furioſum ex uerbis per ipſum prolatis: ut in l. his qui in ea.§.diuus.ff. de tuto.uel cura. da.ab his, & ideo ſi uerba proferantur quæ non proferrentur per homines compotes mentis, talis cenſeretur furioſus: ut in d.§.diuus. Nota tamen quòd quem eſſe furioſum, debet probari fuiſſe talis illo tempore contractus, de quo agitur: tamen ſi quis probaſſet aliquem eſſe furioſum uno tempore, etiam ante contractum de quo agitur, ſufficeret adeo quòd oportet aduerſarium probare, quòd tempore contractus erat ſanæ mentis: ut eſt gloſſ. ſing. in c.fi.de ſucceſ. ab inteſta. & eſt ratio ultra illam gloſſ. quia uolūtas præſumitur continuata: ut in l.qui cum tacitum.ff. de proba.& in l. Lucius.ff.de legat.

legat.ij. Sed cum iſte probatus ſit furioſus, ante contractum: præſumitur quòd uoluntas furore plena & inſpicienda contineatur in futurum per iura ſupra allega. Et ideo allegans ipſum ſanæ mentis, debet probare; quia præſumptio iuris eſt cō tra ipſum, uidelicet quod ſit furioſus. Sed ſi unus diceret aliquem eſſe furioſum uel fuiſſe, aduerſa pars diceret eum ſanæ mentis, & fuiſſe, adinuicem contenderent de probando: probatio incumbit alleganti illum eſſe furioſum: caſus eſt in l.nec codicillo.C.de codicil.

97 Quæritur † ultra prædicta qualiter probetur communis uſus utendi, & communis uſus intelligendi? Circa primum dic pro euidentia, quòd ut dicatur communis uſus loquendi, requiritur quòd talis uſus durauerit per.x.annos. & idem in communi uſu utendi, & ita intelligendi, ut eſt gloſſ. ſing. ſecundum Bart.in l.Labeo.ff.de ſupel. lega. quam ibi ſequitur Bar. & Bald. in l.omnes dies feſtos.C.de ferijs. Probabitur enim hoc modo. communis uſus loquendi eſt, & fuit à.x.annis, & citra, & per ipſum tempus in loco ubi ſunt litigantes, uel in alio loco, de quo agitur, quòd aduocati uocantur & nominantur, & iudices iuriſperiti & non alij teſtes tunc producti ſuper tali capitulo, dicens contenta fore uera. Interrogatur quomodo ſcit prædicta. reſpondet, quia à x.annis & citra, & per illud tempus audiuit dici communiter ab omnibus dicentibus de hac materia, in loco iſto, puta Cremæ, ubi ſunt contrahentes & ubi litigant. Oportet enim quòd teſtis concludat de tempore.x. annorum: quia aliàs non eſſet communis uſus loquendi. Item quòd communis modus loquendi eſt in loco, ubi contrahētes; ut in l.minus ſunt. ff.de lega.iij.& in l.ſi ſeruus plurium.§.ſi. ff.de lega.j. Si teſtis autem diceret ſcio: quia ita communiter dicitur, tunc nihil probat: ſecundum Bar. uerumtamen ſi teſtis in ratione ſui dicti non replicet tempus x.annorum, nihilominus dictum eius ualebit: quia tempus expreſſum in dicto, intelligitur repetitum in ratione ſui dicti ſecundum Bart. & ideo ſi teſtis dicat contenta in capitulo fore uera interrogatus quomodo ſcit reſpōdet: quia communiter audiuit dici ab omnibus loquentibus de hac materia: & licet non dicat q̄ audiuit à.x. annis & citra, & per ipſum tē pus tamen ualet: quia intelligitur repetitum, alias redderetur eius dictum uanū, quod non eſt præſumendū, maxima enim eſt uis communis uſus loquendi; quia derogat propriæ uerborum ſignificationi. f

ADDITIO.

f Significationi. Adde Pe.de Anch. in conſ.ccccclxxxiij.incipi.apud me iſta queſtio.& in conſ.333.& do.Pet.Phili.Corn. in conſ.lxxviij.incip.quia.in litera.c.in ij. parte. Et adde, quo ad cognoſcēdum communē uſum loquendi, attenditur maior pars ciuitatis, uel loci: ſecundum Abb. in c.ex parte, de cenſi. propter gloſſ. ibi.in uer.primo caſu. Et adde quòd ille qui allegat communem uſum loquendi, habet ipſum probare: & difficile eſt ſecundum Ioan. de Ana. in c.uno infra de ſagit. & Pau.de Caſt.in conſi.cccxiij.incipi. ſuppoſito quodam ſtatuto: qualiter autem teſtis deponere debeat, de communi uſu loquendi: uide Fran.Are.in conſi.xxij.& Raph. cu.in conſi.vij. & uide etiam do. Alexan.de Imo.in conſil.lxxxij.in j. parte. Et adde quod communis uſus loquendi non eſt propria ſignificatio. Et ideo quando ſtatutum diceret quòd uerba debeant intelligi ſecundum propriam ſignificationem; non attenditur communis uſus loquendi: ut nota. Ro.in conſ.437. incip.communis doctrina, pro qua materia uide quæ habentur ſupra in parte per Fe. & alios. de communi uſu loquendi, qualiter probetur. Adde ultra hic deducta dicta per Bar. in l.Labeo. nu.iij.uer. & hoc eſt utile ſcire, ubi dixi, apoſtil. ad ipſum. in uer. communi uſu loquendi.ff. de ſupel.lega. dixi poſt Bald.in l.omnes, nu.ij. uerſic. qualiter autem formari debet articulus.in apo.in uerſ.reddere cauſam ſcientiæ. C.de fer.dixi poſt Pan.in c. capellanus.nu.j.in uerſi. ſecundum communem uſum. infra de fer. not. Felin.in proe.decre.uerſi.ij.not.quòd ad probandum, & Thom.Ferra.in ſuo tract.cautelarum

rum cau.ſij.inci.cum habes quòd communis opinio. Celſus.

Quia magis attéditur communis uſus loquendi, quàm propria uerb.ſigni.tex. eſt in l. liberorum. § quod tamen. ff. de leg.iij. ita not. Bartol. in rub. ff. de nou. ope.nun. Hinc eſt quòd appellatione aduocati, continetur procurator: ut in l.j. §. aduocatos. ff. de uar. & extraor.cog. Tamē quia communis uſus loquendi ita ſe habet quòd ſolum iuriſperiti allegantes in iure, dicuntur aduocati: alij aut ignari legum, proponentes ſimpliciter factum, nominantur procuratores: & ideo ſi terminus, aduocatus, reperiatur in ſtatutis, uel in decretis: non intelligitur procurator: quia communis uſus loquendi ſe habet in oppoſitum. Eodem modo communis uſus loquendi introducitur per ſpacium decem annorum: ut ſupra dixi. & eodem modo, quando probatur communis uſus intelligendi poteſt poni exemplum in quæſtione, quam habui de facto. Communis uſus loquendi in terra Ingeriæ eſt, ꝙ appellatione libræ ſimpliciter prolatæ, intelligitur de libra terræ Ingillorum, nō imperialium. Modo accidit quòd quidam promiſit alicui uiginti libras, creditor petit.vj. libras. ipſe promiſſor dicit ꝙ debet dare uiginti libras terræ Ingillorū: quia communis uſus intelligendi eſt in terra Ingerij, quòd intelligitur libra terræ Ingillorum: unde capitulatum fuit hoc modo, in terra Ingerij communis uſus loquendi fuit, & eſt à x. annis citra, per totum illud tempus, quòd quando nominatur libra ſimpliciter, quilibet de libra loquēs intelligitur de libra terræ Ingillorum. teſtes producti dicunt contenta in c. fore uera, & ſciunt quia à x. annis & citra & per ipſum tempus audiuerūt à quocunque loquente de libra in terra Ingeriæ, intelligere de libra terræ Ingillorum: & hoc modo probatur & in omnibus & per omnia. Dic de communi uſu utendi, ut probatum eſt, de communi uſu intelligendi &c. hāc doctrinam tradit Bart. in l. Labeō. ff. de ſuppel.leg. & Bal. in
98 l. omnes dies feſtos. C. de fer. Subſequen-
g ter quæritur † qualiter ꝓbetur filiatio. g

ADDITIO.

g Filiatio. Quomodo autem, & qualiter probetur? uide Feli. in c. per tuas. in j. not. ſupra. co. & do. Alex. de Imo. in conſil. lj. in j. parte & in conſil. lxxiiij. per totum in ij. par. & in conſ. xxv. in iiij. parte. ubi quæ probatio ſufficiat, & an fama ſufficiat: de hoc uide Collec. in alleg. c. per tuas. numer. iij. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum. in uer. probatur filiatio. dixi poſt Pano. in c. intelleximus. num. 7. in uerſic. filium mariti. infra de adulte. dixi poſt gloſſ. in l. *Lucius*. in uerſ. per coniecturas. *poſita ſuper gloſſ.* in uerſic. nullius. ff. de cond. & *demonſtr.* & ibi dixi in apoſt. ad *Bar. in uer. filiatio non poteſt plenè probari. & in l.* non nudis. poſt eundem Bar. in j. lect. nu. j. in uerſi. eſt cautela. C. de probatio. dixi poſt Bal. in l. neque natales nu. quarto in apoſti. in uer. filiatio, poſt Bar. C. eodem ti. Celſ.

Dic quòd quem eſſe filium matris directè & neceſſario poteſt probari: uidelicet per matronas, quæ interfuerunt eius natiuitati. Filiatio autem quo ad patrem, non poteſt directè, neque neceſſariò ullo modo probari. gloſſ. eſt ſing. in l.j. ff. de proba. text. eſt etiam, l. Lucius. ff. de conditio. & demonſtrat. Tamen hoc caſu ſufficit præſumptiua probatio: quæ poteſt dupliciter haberi in probatione filiationis probandæ: ſcilicet quaſi poſſeſsionem filiationis: uidelicet quòd Petr. & Bart. talem ſuum filium nominabant, tractabant & reputabant & ſic tractabitur, nominabitur, & reputabitur per cognoſcētes eum. Hoc modo probabitur quaſi poſſeſſio filiationis. Proxinitas filiationis hoc modo, ꝙ talis natus in domo Petri ſcientibus uicinis, & ꝙ Petr. & Bart. ſunt maritus & uxor. Iſti modi probandi filiationē ponuntur in glo. in c. Michael. de filijs presbyt. probantur etiam per l. filiū. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. & per l. ſi uicinus. C. de nuptijs. Confeſſio matris aſſerentis talem eſſe filium ſuū, uel atteſtantis de ætate non probat: niſi quò ad aliquam præſumptionem faciendā iudici gloſſ.

ci gloſſ.eſt ſing.in leg.eccleſiæ. ff. de probatio. Nota quòd ubi quis probatus eſt eſſe filius unius, probando quaſi poſſeſſionem filiationis, per alium probatur filius alterius, per probationem proximitatis, quòd probatio de proximitate præferatur: ut in ca. cum dilectus. de cauſa poſ.& proprie. Vnum etiam attende, quòd quaſi poſſeſsio filiationis, reſpectu filij legitimi probatur eod. modo, quo quaſi poſſeſsio legit. glo.eſt ſingula. in c. Michael.ſuprà allega. Et probatur eodem modo proprietas filiationis illegitimæ: uidelicet hoc modo, quòd Petrus tenebat Bertam in domo ſua pro concubina, & natus eſt talis in domo ſua, ſcientibus uicinis. Item quòd ita tractabatur & reputabatur: ut ſup.dixi de filio legitimo. & iſte eſt modus probandi filiationem, & ſufficit: tamen poteſt probari contrarium: ut uoluit gl.in d. c. Michael. Itẽ eſt not. quòd ſicut eſt dare quaſi poſſeſſionem filiationis, ita eſt dare quaſi poſſeſſionem fraternitatis gloſ. eſt ſingu. in L. non nudus. C. de probatio.

99 Subſequenter eſt uidendum, † qualiter probetur affinitas, & conſanguinitas? dic quòd probatur per duos teſtes ſaltẽ, qui ſint perſonæ graues; & deponentes de auditu, quòd audiuerint ab antiquioribus ſuis tales de quibus agitur, eſſe affines in tali gradu, & debent ſubijcere, quòd etiam ipſi teſtes credunt hoc. Item debẽt ſubijcere, quòd uiderunt ſaltem perſonas aliquas, ex utroque latere affines eſſe, & eſſe in tali gradu: & ſic ſaltẽ per ſuã ſcientiam de uſu debent deponere & ſpecificare nominatim perſonas de utroque latere. De alijs autem gradibus, ſufficit deponere de auditu: dummodo perſonæ à quibus audiuerũt, ſint perſonæ graues. Hæc omnia probantur, in capitul. licet ex quadam. infrà de teſtib. Declaro. Dicit ſtatutum quòd maſculus in ſucceſſione, & agnati infra quartum gradum, præferantur omnibus mulieribus aſcendentibus. contingit quòd quæſtio eſt inter agnatum & unam mulierem, de quadam ſucceſſione. quia dicit agnatus ſe debere præferri in ſucceſſione; quia in quarto gradu. mulier autem negat hoc. qualiter probabitur conſanguinitas & affinitas? certè probabitur hoc modo, ponẽdo duos fratres in primo gradu: quia de iure canonico computatio incipit à fratribus, & conſtituit unum gradum tãtum & primum: ita quòd ſtipes, ſ. pater illorum fratrum, nõ connumeretur in gradu. tex. eſt in ca. ſeries. infrà de teſti. de iure autem ciuili non connumeratur ſimiliter ſtipes pro primo gradu. Ita nota. doct. iuris ciuilis, in l. j. C. de Carbonia. edict. de qua materia plenè dixi in §. affinitatis. inſtituta de nuptijs. & hoc eſt generaliter uerũ, quòd quando in cõnumeratione graduũ recurritur ad ſtipitẽ, nũquã ſtipes cõparatur in gradu. gloſſ. eſt ſing. in l. iuriconſultus. in principio. ff. de gradi. & eſt glo. magiſtr. & hoc tã de iure ciuili, quã etiã canonico: ut etiã uult gl. in d. c. ſeries. dicitur poſteà; ponũtur filij filiorũ duorũ fratrũ, uel ẽt filiæ in ſecũdo gradu. & ſic ſucceſſiuè diſcurrẽmus per alios gradus, & teſtes dicãt hoc modo. Petrus & Martinus fuerũt fratres. ecce primus gradus. Itẽ ex Petro natus eſt Io. ſibi filius. ex Martino natus eſt Albertus, ecce ſecũdus. ex Ioannẽ natus eſt Titius ſibi filius: ex Alberto natus eſt Seius ſibi filius. ecce tertius gradus. ex Titio natus eſt Gaius ſibi filius: ex Seio natus ẽ Sẽpronius, ſibi filius. ecce quaternus gradus. unde ſi mortuus eſt Gaius relicta matre ſuperſtite, dicto Sẽpronio qui eſt in quarto gradu ipſi Gaio ſtãte dicto ſtatuto, Sẽpronius ad hæreditatẽ admittitur, poſtmodũ teſtes dicunt. & ita dicti Pe. & Martinus reputabant fratres, & nominabũtur &c. & ſic debẽt ẽt nominatim dicere de alijs perſonis, quæ ſunt in alijs gradib. poſitæ: & poſtmodũ ſubijcere debent. Itẽ dicti Ioã. & Alb. erãt in ſecundo gradu. & ſic cõſobrini erant, & ab omnibus reputabantur & tractabantur ſic: & nos eos uidimus. uel deponãt de uiſu de uno alio gradu ſpecificando perſonas ex utroque latere: ut in d. c. licet ex quadã.

100 Et eſt notãdũ, † quòd teſtes qui deponunt de auditu ſuper affinitate, debent eſſe graues perſonæ: aliàs non admittuntur ad teſtificandum de auditu: ut in d. c. li-

cet ex quadam. & dicuntur perſonæ graues non ſolum perſonæ poſitæ in dignitate: ſed quælibet perſonæ antiquiores & bonæ opinionis & famæ: ut notat glo. in
101 d. c. licet ex quadam. † Quæro ultra
h prædicta, qualiter probetur mors [h] alicuius.

ADDITIO.

h Mors. Vide Fel. in c. quoniam. §. porro. ut lit. non conteſta. in fi. & in conſ. iiij. in ij. & in conſ. xxv. in iiij. par. & in conſ. cxxj. ead. par. Adde plenè per Ant. Cor. ſing. ſuis ſing. xij. in uer. mors. Dixi de his poſt. Coll. in c. in præſentia. num. j. uerſi. ſed qualiter probabitur in apoſt. in eod. uer. de ſponſal. & ibi dixi in apoſt. ad Pano. in uer. ſola fama. nu. vj. & in c. quoniã frequenter. §. porrò nu. ij. in uer. certitudinaliter. ut lite pend. nihil innouetur. dixi inſuper poſt Bar. in l. ſi quidem. in fi. in apoſt. in uer. per famã. C. ſol. matr. & poſt Rebuff. in l. quòd ad præſens nu. ij. in apo. in uer. in exercitu. C. de murileg. lib. xj. B. Vad.

Dic ꝙ ſi tractatur de maximo præiudicio, & irrecuperabili: puta, eſt quæſtio de homicidio, & quæritur quis occiderit: tunc debet plenè probari per teſtes: ut in l. inde Neratius. §. fi. cum l. ſeq. ff. ad leg. Aquil. Interdum tractatur de præiudicio famæ, & ſtatus in probatione mortis: & tũc debet adhiberi alia probatio: de quo, in authent. hodie. C. de repu. Quandoq; tractatur de modico præiudicio: puta de aliquo damno recuperabili, & tunc ſufficit probare mortem: per famam, uel per alia indicia: iſtud eſt quod hodie uidimus fieri per ſtatuta, dicentia ſufficere ꝓbare mortem de uoce, & fama. Interdum tractatur de leuiſſimo præiudicio: & tũc ſtatur iuramento: ſecundum doct. & Bar. in l. ij. §. ſi dubitatur. quemadmo. teſta. ape. Idem in l. ſi quidam. C. ſol. ma. & ibi etiam per alios.
102 Quæro † finaliter, qualiter probetur
i negligentia [i] alicuius?

ADDITIO.

i Negligentia. Vide Fel. in c. ſi autem. ſuprà, de reſcrip. B. Vadus.

Dic breuiter ꝙ ſi aliquis tenebatur ad aliquod factum limitatũ certo loco & tempore: probato quòd id non fecerit, probata eſt negligentia: iſte eſt tex. in l. iij. §. ſi ad idem. ff. de re milita. Ecce, aliquis colonus conducit aliquam poſſeſſionẽ per quinque annos, & in iſtis quinque annis debebat alleuare uites, & hoc nõ fecit ꝓpter ſuam negligentiam & hic probata eſt ſua negligentia. Si autem tenetur ad aliquod factum in genere non limitatum certo loco & tempore: & tunc diuerſi ſunt modi probandi negligentiam: ſicut facta ſunt diuerſa: & debet probari tale quid, quo probato negligentia iudicatur. Ecce, iudæus habet multa pignora in domo ſua: inter quæ ſunt aliqua ueſtimenta, quę ſunt corroſa à tineis, quæ uocantur uulgariter tarine: eo ipſo ꝙ probatur quòd iſte iudęus nunq̃ fecit ſchurlire dicta ueſtimenta, neque poni ad ſolem: ut moris eſt probata eſt negligentia. Sed ad obuiandum negligentiæ, ſiue eius probationi, debet probari diligentia. & hoc modo ille cui imputatur negligentia, obtinebit. & ideo ſi in caſu prędicto dictus iudęus probaret dicta ueſtimenta ſe pluries ad ſolem poſuiſſe, & ſchurlire feciſſe: ac etiam in loco congruo, probata foret diligentia: & ſic de ſingulis eſt dicendum, prout ſunt diuerſa facta. Sciendum eſt tamẽ, ꝙ ubi teſtes ꝓducũtur ſuper negligentia, & dicunt talem fuiſſe negligentem & fuiſſe in negligentia: & non reddunt rationem ſui dicti, eius dictum nihil probat: ſecũdũ Bart. qui ita not. in l. heredes palã. in princ. ff. de teſtib. Sed idẽ tenet in quodã ſuo cõſ. quod incipit. clariſſime domine, iſti. Et eſt ratio ſecũdũ eũ, quia negligentia eſt quędam priuatio, & quędam negatiua. cum negligentia nihil aliud ſit, quam priuatio di-
103 ligentiæ. † Et negatiua non poteſt ꝓ
k bari, [k] niſi coartata loco, uel tempore: ut not. in c. cum eccleſia Sutrina. de cauſa poſſeſſionis & proprietatis.

ADDITIO.

k Probari. Tu uide de hoc ſuprà e. in prin. huius tract. ſeu repetit. huius c. num. iij. & ibi poſui in additio. ad ipſum. uerſic. corporis

poris in uerſi.falſarius.Celſus.

Item teſtes debent deponere de his, quæ percipiuntur per ſenſum corporis: ut in l.teſtium. C. de teſtib. Iſtud autem dicere, quòd quis fuit negligens, non cadit in ſenſum teſtis: ita dicit Bar. in d. ſuo conſi. Poſſet etiam diſcurri ad ſingulos modos probandos ſingula facta in litibus quotidie emergentia. Sed eſſet nimis longum enarrare: cum plura ſint negocia, quàm uocabula: ut in l. quoties. ff. de præſcrip. uer. Si quis tamen ſtuduerit diligenter hanc materiam, per ſe traditam feliciter, cognoſcet qualiter quodlibet factum uenit probandum &c.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS
D. MARIANI SOCINI SENIORIS
PER REPETITIONEM CAP. FRATERNITATIS. DE TESTIBVS.

SVMMARIVM.

1 *Renuntiatio productionis teſtium facta in principali cauſa, non extenditur ad cauſam appellationis.*

2 *Omnia quæ poſt datum libellum in cauſa proponuntur, dicuntur ad cauſam emergere, & ſic incidentia uenire dicuntur.*

3 *Cauſa propria differt a cauſa appellationis.*

4 *Teſtes in cauſa appellationis, an ſuper nouis capitulis produci poſſint.*

5 *Duplici interrogationi ubi poteſt per unicam reſponſionem ſatisfieri unica reſponſio ſufficit.*

6 *Teſtis iterum productus in cauſa appellationis, iterum iurare debet, quòd uerum dicit.*

7 *Iudex appellationis non debet ſe impedire de nouis quæſtionibus, ſed ſententiare debet, bene uel male appellatum.*

8 *Articulus quid ſit. & nu. 11.*

9 *Poſitio quid ſit.*

10 *Capitulum quandoque pro articulo, & poſitione ſumitur.*

12 *Articulorum ſpecies quæ ſint. & nume. 13. 14. & 15.*

13 *Articulus nouus quis dicatur, & quæ dicatur noua exceptio.*

14 *Obligationes plures, & actiones ex eodem facto, contractu, uel delicto oriuntur.*

15 *Articuli antiqui, qui dicantur.*

16 *Articulorum ſpecies tertia, quæ ſit.*

17 *Articulorum ſpecies quarta, quæ dicatur.*

18 *Articulorum quinta ſpecies, quæ nam ſit.*

19 *Teſtes quare produci nequeant poſt atteſtationes publicatas. & nu. 24.*

20 *Probationis facultas non eſt anguſtanda.*

21 *Intellectus ad l. repeti. ff. de quæſtio.*
Intellectus ad l. produci. ff. de teſti.

22 *Publicatio ſola teſtificatorum, an precludat uiam productioni teſtium. & nu. 25.*

23 *Atteſtationum publicatio, qualiter fiat, & per notarium ſcribi debeat. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarii, ita quòd eius omiſſio uitiet proceſſum.*

24 *Publicatio teſtium indiſcretè facta, an productionem aliorum teſtium impediat.*

26 *Intellectus ad §. quia uerò. in authen. de teſtib. & nu. 29. cum ſequen. & nume. 41. & 42. & nume. 54. cum ſeq. & nu. 92. 93. & nu. 113.*

27 *Vir quilibet bonus, ac iuſtus iudex conari debet ne ueritas occultetur, & cuncta rimari diligenter, ut iuſtitiam faciat.*

28 *Intellectus ad l. officium. ff. de rei uendi. & l. exceptionem. C. de proba. & l. ſi quidem. C. de exceptio.*

Teſtibus

29 *Teſtibus non ritè receptis, licet publicatio ſit ritè facta, & partes didicerint teſtificata, ipſi iidem teſtes, & alii recipi, & produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem articulis, & directè contrariis.*

Intellectus ad Cle. ii. de teſtib. & nume. 30. cum ſeq. & nu. 113.

30 *Teſtis non dicitur receptus, ſi ſine debita forma receptus eſt.*

31 *Teſtis quando dicatur non ritè receptus.*

Verbum ritè, quid importet.

32 *Dicta teſtium non ritè receptorum, non probant.*

33 *Teſtes licet ſint ritè recepti, ſed non ritè publicati, & pars quæ uult producere teſtes non didicit teſtificata, ad nouam productionem aliorum teſtium admittitur, etiam ſuper eiſdem articulis, & directo contrariis.*

34 *Teſtes ſi ſunt ritè recepti, ſed non ritè publicati, pars licet non didicerit teſtificata, non admittitur ad repetitionem eorundem teſtium, ſi omiſſa publicatio, non habet inficere receptionem.*

35 *Publicatio non ritè facta, quando habet inficere teſtium receptionem, & pars non didicit teſtificata, poſſunt etiam iidem teſtes de nouo produci.*

36 *Publicatio teſtium licet non ſit ritè facta, ſi tamen eorum receptio ritè fuit, pars quæ teſtificata didicit, non poteſt alios teſtes producere ſuper eiſdem articulis, uel directo contrariis.*

37 *Teſtium facta prima, aut ſecunda productione, & omnium productorum receptione, ſi pars atteſtationes percunctauerit, ad tertiam productionem non admittitur, ſi uerò percunctata fuerit ante omnium teſtium productorum receptionem, ſaltem iam productorum, fieri poteſt examinatio.*

38 *Iuris idem eſt de parte quo ad partem, quòd eſt de toto quo ad totum.*

39 *In toto & qualibet pars continetur.*

40 *Totum a quo remouetur, remouetur qualibet eius pars.*

43 *Facta teſtium receptione ritè, & publicatione ritè, & ſolenniter, quando certum eſt partes teſtificata didiciſſe, non poſſunt teſtes produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrariis.*

44 *Teſtium ritè facta receptione, & publicatione, quando certum eſt, partes non didiciſſe teſtificata, an poſſint teſtes produci in cauſa principali, ſuper eiſdem articulis, uel directo contrariis.*

45 *Teſtium facta receptione, & publicatione ritè, quando dubium eſt, utrum pars teſtificata didicerit, poſſunt teſtes produci, etiam ſuper eiſdem articulis, uel directò contrariis, delato prius iuramento parti uolenti producere, quòd nec per ſe, nec per alium teſtificata didicerit.*

46 *Scientia ſola teſtificatorum, etiam ante publicationem, an excludat quem à poteſtate producendorum teſtium.*

47 *Teſtificata ſe non didiciſſe, qualiter quis poſſit probare.*

48 *Teſtificata qualiter quis didiciſſe dicatur.*

49 *Verbum percunctatus quid importet.*

50 *Dictio, per, quid ſignificet.*

51 *Teſtificata ex ſeipſo didiciſſe, quando quis dicatur.*

Intellectus ad Glo. in uerbo præſenti in c. in primis. ii. q. i.

52 *Limitatio ad text. in c. conſtitutus. de teſtib. & in l. non eſt ferendus. ff. de tranſactio.*

53 *Intellectus ad l. fin. ff. quemadmo. teſtam. aper.*

54 *Teſtes an poſſint de nouo produci ab eo, qui ex his qui depoſuerunt didicit teſtificata.*

55 *Permiſſum uidetur, quod aliquo iure non prohibetur.*

56 *Intellectus ad l. i. §. ſed ſi legi ff. de his qui in teſta. delen. & nu 57.*

58 *Teſtificatis a notario didicitis, an poſſint denuo teſtes produci.*

59 *Teſtificatis didicitis ab aduerſario, an poſſint teſtes reproduci.*

60 *Didicitis teſtificatis a iudice, an poſſint teſtes reproduci.*

61 *Teſtificata, qui didicit ab extraneo, an a reproductione teſtium denuo excludatur.*

62 *Practica ad probandum teſtificatorum ſcientiam.*

63 *Teſtes an poſſint denuò produci ſuper nouis omnino articulis, in caſibus in quibus publicatio, uel teſtificatorum ſcientia, productionem non admittit.*

64 *Teſtes an poſſint ſuper antiquis articulis, omnino*

omnino de nouo produci, poſt ſcientiam teſtificatorum, uel publicationem, in caſibus in quibus ſcientia, uel publicatio xiam præcludit.

65 Teſtes an poſſint de nouo produci ſuper dependentibus ſeu incluſis.

Articulatus de præſcriptione, an poßit articulari de titulo, & qui articuli ſuper hoc noui dicantur, & qui antiqui. & nu. 66. cum ſeq.

66 Mutuum & uenditio, poſſunt abſque tempore probari.

67 Articuli ſuper ualiditate contractus, & ingreſſu religionis, & excommunicatione, qui antiqui, & qui noui dicantur, & qui noui dependentes a ueteribus, & qui contrarii, & quando admittendi, & quando non. & nu. 68. cum ſeq.

76 Iudex exceptionem in genere admittere non debet, niſi qualibet ſpacio incluſa in genere ad intentionem excipientis concludat.

77 Intellectus ad c. in præſentia. de probationibus.

78 Teſtibus productis ſuper articulis, deponentibus ſuper ipſis, & ſuper his quæ poſſunt ex ipſis articulis pendere, quæ tamen in ipſis non ſunt incluſa, an publicatis atteſtationibus alii teſtes produci poſſint ad probandam conditionem adiectam contractui ſuper qua teſtes depoſuerunt. & nu. 79. cum ſeq.

81 Emergentia de nouo, nouo indiget auxilio.

82 Producere teſtes ſuper articulis, & tota cauſa, reſpectu producentis, fauorem & odium continent.

83 Teſtes an produci poßint ſuper articulis directe contrariis, atteſtationibus publicatis. & nu. 84. cum ſeq.

85 Dictum teſtis, per corruptionem falſum deponentis, eſt ipſo iure nullum.

86 Falſitas teſtis, an opponi poßit ſine corruptione.

91 Teſtes an poßint produci ſuper articulis indirecte contrariis, publicatis atteſtationibus, ſeu didicitis teſtificatis, & quando probatio indirecte eſſe dicatur.

92 Teſtes ſuper eiſdem articulis, uariata inſtantia, de cauſa principali ad cauſam appellationis an produci poßint.

93 Intellectus ad l. eos. §. ii. C. de appel. & nu. 95. & nu. 104.

96 Intellectus ad l. per hanc. C. de tempo. appella. & nu. 104.

97 Cauſa appellationis, in quo differat a cauſa principali.

98 Ius ciuile diſcordans a iure canonico in materia indifferenti, an ſeruari debeat in foro Cæſaris, & canonico.

99 Intellectus ad §. illud. in aut. de teſtibus. & nu. 100.

Verbum omnino, quid importet.

100 Verbum ulla, quid operetur.

101 Ratio legis eſt anima ipſius legis.

102 Ratio ubi ſibi locum non uendicat, nec etiã uendicat locum diſpoſitio.

103 Extenſio an in exorbitantibus fiat.

104 Intellectus ad l. in offerendis. C. de appellationibus.

105 Intellectus ad l. fin. C. de appellatio.

106 Appellatio reſcindit omnia acta non probatoria uſque ad litis conteſtationem.

107 Litis conteſtationis effectus, quo ad perpetuandam actionem, durat etiam perempta inſtantia.

108 Publicatio ſi facta non eſt in cauſa principali, uel ſi facta eſt, probatur quod pars non fuit percunctata, uel teſtificata non didicit, an poßint in inſtantia appellationis teſtes produci ſuper eiſdem articulis, uel directe contrariis.

109 Intellectus ad l. 1. §. ſed ſi legi. ff. de his qui in teſta. delen.

110 Sententia ut dicatur nulla exigitur quòd uitium patens ſit.

111 Iudex non ſemper ad unam probationum ſpeciem inclinatur, ſed ex uariis cauſis motum animi ſui informare poteſt.

112 Teſtes an poßint produci ſuper antiquis articulis, inſtantia uariata de principali cauſa, ad nullitatem.

Nullitas iudiciarii ordinis, quot modis ſumatur.

114 Intellectus ad c. conſtitutus in præſentia. de teſt.

115 Atteſtationibus receptis in uno iudicio, etiã legitime publicatis in alia quacunque inſtantia, & coram quocunque iudice, inter eaſdem perſonas, & ad eundem effectum, ſtandum eſt.

Teſtes

116\. *Teſtes an produci poſſint ſuper iiſdem articulis, inſtantia de cauſa principali ad reſtitutionem in integrum uariata.*

117 *Minor aduerſus dolum, uel calumniã præſumptam, de futuro, non reſtituitur.*

118 *Per reſcriptum ſeu iuſſionem Principis nõ poſſunt amplius teſtes produci, publicatis atteſtationibus, uel didicitis teſtificatis.*

119 *Dolus tutoris, non nocet pupillo.*

120 *Coniecturæ in incertis, non certis, locum habent.*

Intellectus ad l. minor 25 annis omiſſam. ff. de mino.

121 *Intellectus ad l. i. §. accuſationem, & l. qui deſtitit. ff. ad S. C. Turpil.*

122 *Minor & eccleſia, aduerſus quæ reſtituantur.*

123 *Negligentia prælati eccleſiæ nocere non debet.*

124 *Mulier & ruſticus, an admittatur ad producendum denuo teſtes, didicitis teſtificatis.*

125 *Ruſticis uel mulieribus non ſuccurritur in his quæ inducta ſunt ad rigorem iuris conſeruandum.*

126 *Minor, an ex legitima cauſa reſtituatur ad producendum denuo teſtes, publicatis atteſtationibus.*

127 *Reſtituto minore uel eccleſia, uel maiore ex cauſa legitima, an intelligatur etiam reſtituta pars aduerſa, ut poſſit teſtes producere, licet teſtificata didicerit.*

128 *Intellectus ad l. penul. C. de tempo. in integr. reſtitutio.*

129 *Maior ſi una cum minore habet cauſam communem contra alium, an reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probandum iterum beneficium ſuum proſit maiori.*

Intellectus ad l. denique. §. ſed uerum. ff. de mino.

130 *Læſio qualiter probetur.*

131 *Inſtantia uariata de una cauſa ad aliam, ſeu de una inſtantia ad aliam, an poſſint teſtes produci, atteſtationibus didicitis, & publicatis, ſuper eiſdem articulis.*

132 *Teſtes recepti inſtantia de iudice ad arbitrũ uariata, an fidem faciant.*

133 *Teſtes in quibus caſibus recipi poſſint, atteſtationibus publicatis, uel habita teſtificatorum ſcientia, ſuper eiſdem articulis, uel directe contrariis. & num. 134. cum ſequen.*

161 *Inſtantia perempta, non perimit acta probatoria.*

165 *Paria ſunt non eſſe, uel non apparere.*

177 *Intellectus ad c. u. ut lite penden. lib 6.*

188 *Teſtes a iudice recepti poſt publicatas atteſtationes, ubi non eſſent recipiendi, an probent.*

FRATERNITATIS. In cauſa appellationis ſuper nouis capitulis tantum teſtes noui & ueteres producti ſunt. h. d. Diuiditur in duas partes. quia primo ponitur bimembris conſultatio. & ſecundum mẽbrum ponitur ibi (Et an teſtibus) Secundo reſponſo ibi (Tibi duximus) & reſponſionis declaratio ibi. (Receptis prius
1 &c.) Nota primo † quòd renuntiatio productionis teſtium facta in principali cauſa non extenditur ad cauſam appellationis. & ideo & noua capitula & noui teſtes poſſunt produci in cauſa appellationis. de quo effectu renunciationis dic ut dicam in c. cum ueniſſent. in-
2 fra. eo. Secundo nota: † quòd ſecundum latam ſignificationem omnia quæ poſt datum libellum in cauſa proponuntur: dicuntur emergere ad cauſam. & ſic etiam incidentia dicũtur uenire, de quo in. c. ſupra. de or. cogni. & in. l. quod iuſſit. ff. de re. iudi per Io. de Imo. dixi in c. qualiter. el. j. infra. de accu. poſt glo. pri-
3 mam. Tertio nota. ar. pro & contra † q̃ cauſa principalis & appellationis dicuntur diuerſæ. Facit iſte tex. pro in quantũ refert iſtas ut diuerſas, & inquantum licet renunciatio noceat in cauſa principali non tamen nocet in cauſa appella-
4 tionis. In contrarium facit: † quia ſicut in principali cauſa inde obſtante publicatione poterunt teſtes produci ſuper nouis capitulis: ita in cauſa appellationis, ueritas eſt quòd eſt eadem cauſa, ut in rubro & nigro, ne liceat in una eademque cauſa. Sed diuerſæ ſunt inſtantię: ut in L.

in.l.properandum.C.de iud. in c. ex ratione.infra de appel.dixi in c.ueniens.in fra de accuſa. Nota quarto, quòd ubi uariatur inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis, poſſunt etiam hi idem teſtes de nouo produci ſuper nouis capitulis uel directo contrarijs. de
5 quo infra. Nota quinto, quod † ubi duplici interrogationi poteſt ſatisfieri ꝑ unicam reſponſionem,non eſt ſeparatim reſpondendum:ſed ſufficit unica reſponſio.Ad idem c.prudentia. de offi.deleg. quod facit pro his qui habent conſulere,ut licet plurà ſint propoſita quæſita ſi ad duo uel plura ſufficit una reſponſio, una reſponſione utantur. Nota ſexto, ꝙ idem teſtis poteſt in eadem cauſa contra eundem pluries produci, de quo hic
6 in glo. ij. Nota ſeptimo † ꝙ licet teſtis productus iurauerit in cauſa principali, ſi tamen iterum producitur in cauſa appellationis debet iterum iurare, qđ dicit uerum Io. de Imo. quando iurauit dicere ueritatem ſuper articulis, ſecus ſi ſuper articulis & tota cauſa.de quo dicã infra.eo.c.tuis. Nota octauo text. pro illa regula quòd in cauſa appellationis non oppoſitum opponam,& non probatum probabo. Nota ultimo ex fin. ibi prius ab ipſis &c.quòd teſtis debet prius iurare,& poſteà deponere. Quid autem ſi primo deponeret,& poſtea iuraret?dic ut dicam in c.tuis infra.eo.In glo.j. in fi. dic quòd poteſt ponderari renuntiatio quo ad hoc ut non poſſint in cauſa principali teſtes amplius ꝓduci:ſecus in cauſa appellationis:& de effectu renunciationis,& qualiter per eam excludatur poteſtas producendorum teſtium, dic ut dicam in c.cum ueniſſent.infra. eo. Glo. ij.opponit & ſoluit. In fi.dic.hæc ſo. cõmuniter reprobatur:& communiter tenetur quòd productus in teſtem ſemel poteſt repelli ſi propter malum non uerum tulit teſtimonium contra eundem. de quo articulo dic latius, ut in iuribus hic in glo.allegatis:& ut dixi in d. c. meminimus.per Barto.in l. poſt legatum.ff. de his,qui ut iudi.& per Spec. eo. tit.§.j. uer.item quòd in alia. Glo.pe.in prin.

ſentit contrarium quòd ſuper nouis articulis non poſſint teſtes produci in cauſa
7 appellationis † quia iudex appellationis non habet ſe impedire de nouis.q. cũ habeat ſententiare bene uel malè appellatum.ij.q vj.in fi. Gloſſ. huius timore dicit quòd text.non debet intelligi de nouis omnino,ſed de dependentibus.Dein de gloſ.ſubdit quòd etiam ſuper talibus poſſunt ꝓduci teſtes in cauſa principali publicatis atteſtationibus:Deinde gloſſ. opponit ad tex.de eo quod ſentit à contrario ꝙ ſuper antiquis articulis in cauſa appellationis non poſſunt teſtes produci,& ſoluit. In eadem.ibi,Dependentibus ex ueteribus. Sentit ergo gloſſ. ꝙ articuli poſſunt eſſe omnino noui. Item & alij noui,ſed non omnino.de quibus dicam infra in ſecundo articulo principali,& in quinto,& vij. In ca. ibi. principali cauſa dic de hoc & de ſequenti contrario ut dicam infra in. x. articulo principali. Glo.fi.proſequitur formam iuramenti præſtandi à teſte.In fi.dic habes igitur ex glo.quinque principalia capitula ſuper quibus teſtis debet iurare.Ioan. And.addit ſextum.uidelicet,ꝙ ſecretum tenebit dictum ſuum uſque ad publicationem:ſed tu dic de hoc ut dicam in c. tuis infra eo. Expeditis glo. quo ad literalem eorum intellectum debes ſcire ꝙ Io.And. quaſi per modum repetitionis huius c.materiam ſolemniter eſt ꝓſecutus,ex eo ꝙ fuit primum. c. quod Paduæ legerit.unde cũ ampla dote uoluit eam traſmittere ad nuptias:ut dicit Cy. in l.j.C.de ſũ. Tri. Et quoniam materia iſta eſt quotidiana,& utiliſſima,& intricatè tradita per Doctores,ideo ut ipſam ordinatam & diſtinctam habeas, proſequar infra ſcriptos duodecim principales articulos.

Primus erit, Quid ſit articulus ſeu poſitio?

Secundus quot ſint articulorum ſpecies,& quales?

Tertius quæ ſit ratio quare prohibentur recipi teſtes ſuper eiſdem articulis ſeu directo contrarijs, & quo iure fuerit introducta?

Quartus an ſola publicatio ſufficiat ad impediendum productionem teſtium ſuper dictis articulis. An etiam ſufficiat didiciſſe teſtificata. Et qualiter quis dicatur teſt.ficata didiciſſe?

Quintus an ſuper nouis omnino capitulis poſſint produci?

Sextus an poſſint produci ſuper omnino antiquis?

Septimus an ſuper dependentibus uel ſimilibus?

Octauus an ſuper directo contrarijs?

Nonus an ſuper indirectè contrarijs?

Decimus utrum ea quæ dicta ſunt de cauſa principali ꝙ teſtes non poſſunt produci poſt publicationem: uel didicita teſtificata, habeant locum etiam in cauſa appellationis?

Vndecimus uerſabitur circa examinationem caſuum in quibus ſpecialiter teſtes poſſunt produci poſt publicationem ubi alias regulariter poſt publicationem non poſſent?

Duodecimus quid agere debeant partes ſi iudex admitteret articulos uel teſtes qui non ſint admittendi, ſecundum regulas prædictas.

8 Circa † Primum dicendum eſt ꝙ articulus multipliciter ſumitur, ut traditur per Io. An. in c. præſentium. eo. tit. li. vj. in nouella. ſed quantum ad propoſitũ attinet dicitur articulus pars intentionis actoris, quam actor probare intendit. de quo uide gloſſ. ſuper. uer. articulis. in d. c. præſentium, & idem dicerem de reo ad fundandam intentionem ſuam ſuper exceptionem. & uide etiam Io. An. in c. cũ Chriſtus. infra de hæreticis. Quandoque tamen poteſt comprehendere totam cauſam: ut probatur in c. 1. de reſcrip. l. vj.

9 Poſitio † uero dicitur breuis formula uerborum continens mentem proponẽtis ad ueritatem eliciendam concepta: ut per glo. in c. j. de confe. lib. vj. Et ideo hęc duo uidentur eſſe ſynonyma. uidetur tamen poſitio ſe in plus habere, eo ꝙ plures poteſt continere articulos: ut eſt tex. in c. præſentium. ibi, ſuper quolibet articulo ſuper qualibet poſitione contento. & patet etiam ex prædicta deſcriptione

10 poſitionis. Item † & capitulum quãdoque ſynonyme accipitur pro articulo & poſitione: ut eſt tex. hic, & in c. cauſam. & c. per tuas, infra. eod. & tunc dicitur capitulum eo ꝙ diſtinguit articulum ab articulo: ut dictis iuribus, ſicut in ſimili dicimus quando diſtinguit clauſulã a clauſula: ut in c. olim infra de uerb. ſi. uel materiam à materia: ut in c. inter alia. & c. quod in dubijs infra de ſen. ex. & c. & ſic contingit regulariter in allegationibus

11 decretalium. Item † articulus appellatur quandoque intentio uel aſſertio: ut in c. ex parte ſuprà eo. & vi. q. ſi. e. actor. & per Specu. in tit. de teſte. §. nunc uidendum in princ.

Circa ſecundum articulum principa-

12 lem, uidelicet, quod † ſint ſpecies articulorum: licet iudicio meo poſſent dici plures quinque: ut ex infra dicendis apparebit. tamen pro nunc dicamus pro ut dicit Bartol. in l. per hanc. C. de tempo. app. & in auten. atqui ſemel. C. de probat. Qui quinque. Quidam enim dicuntur omnino noui. Quidam omnino antiqui. Quidam dependentes ſeu incluſi. Quidam directe contrarij. Quidam

13 indirecte contrarij. † Nouus articulus dicitur ſecundum Bartol. in d. l. qui nec reſpicit nec coadiuuat propoſitam actionem. & idem de exceptione ex parte rei: quia omnis exceptio dicitur noua. & ſic articulus ſuper ea qui uel quæ non reſpicit aliquo modo actionem propoſitã reſpectu alterius exceptionis, uel nouus dicitur ille qui nec explicite nec implicite comprehendebatur in prioribus ad neceſſitatem facti, ſeu probationem actionis. Exemplum. Petebam à te equum, & feci articulum de equo. nunc peto falconem uel decretum, & ſuper hoc articulũ facio. & hoc ponit Specu. eo. titu. §. ſatis utiliter. uer. illud autem notandum.

Ego uero arbitror dici poſſe quòd aliquis articulus dicitur nouus omnino tã reſpectu originalis facti cauſæ uel principij uel ſubſtantię ſeu rei petitæ, & etiam quàm reſpectu qualitatis ſeu modi agendi. ita quòd nullo modo ex aliqua prædictarum conſiderationum includebatur: uel

uel dependebat ab alijs:ut in dicto exemplo de equo & falcone. Item dici poteſt nouus articulus non reſpectu originalis facti,ſed reſpectu diuerſæ qualitatis agendi: & etiam effectus cõſequendi. Nam debes ſcire quòd omnis cauſa quæ agitatur(ut dicit.Bald.)fundatur in tribus,iure,cauſa,& actione.unde poteſt eſſe articulus reſpectu nouæ rei quæ deducitur. & ſic erit nouus hoc reſpectu: ſed non reſpectu eiuſdem facti à quo utrunque traxit originem.Verbi gratia.Agebam condictione furtiua ad rem ſubtractam. & nunc facio articulos ad pœnam dupli: nam reſpectu rei quæ petitur, & qualitatis ſeu uariati modi agendi eſt nouus articulus: ſed reſpectu eiuſdẽ principij ſeu originis ex facto inſurgentis quod fuit
14 furtum non eſt omnino nouus. † Eſt enim aduertendum quòd ex contractu facto uel delicto commiſſo,aut ſimili fonte oritur obligatio,ex obligatione uero oritur actio : ut l. licet.§. ea obligatio.ff.de procura.quare ſicut ex eodem facto, contractu uel delicto poſſunt oriri plures obligationes, ita ex ipſis diuerſis obligationibus diuerſæ oriuntur actiones. Exẽplum. Succidiſti arbores, ego egi contra te de arboribus ſuccifis ex.l.xij. tab. ſiue ex lege Aquilia uolo deducere poſtea articulos ad intentionem actionis quod ui aut clam. quæ etiam ex eodem facto oritur, certè articulus dicitur nouus reſpectu qualitatis actionis.l.duobus.§. colonus.ff.de iureiuran. ſed non omnino reſpectu ſui principij, & ideo ex tali reſpectu late quodammodo poteſt appellari dependens. Idem exemplum poteſt figurari ſi pro ſuccifis arboribus egi prius actione locati, & nunc uolo formare articulos ſuper accuſatione arborum fur.cæ. l.ſi merces.ff. loca. Vel ſi egi pro rebus per uim ablatis: ut bo.rap.& poſtea uolo deducere articulos ad intentionem furti manifeſti: ut inſti.ui bo.rap.in prin.ff.eo. l.j.in prin.xiiij.quæſtio.v.c.pœnale. & hoc ultimum uoluit Specu. eo. tit.§.ſatis utiliter. uerſi. illud autem notandum. qui etiam addit quòd etiam nouus articulus dicitur quando quis ſuper re litigioſa impetrat priuilegium per c.ſi. ſupra ut lite pen.& c. cauſa infra eo.& ſecundum iſtos modos non intelligitur text. noſter dum dicit ſuper. nouis.ut dicam infra in quinto principali articulo.Et breuiter concludo quòd ubicunque ex uarietate rei uel cauſæ aut actionis ſeu perſonæ uel alterius ſimilis qualitatis ſuper actione porrecta per actorem non habet locum exceptio rei iudicatæ ex articulo quem actor de nouo producit, talis articulus dicitur nouus, & impertiuens:ut etiam latius apparebit per exempla quæ ponam in v.arti.ubi etiam ponam exempla de reo.

Secunda principalis ſpecies articulo-
15 rum eſt † quòd quidam articuli dicuntur antiqui. & iſti dicuntur per contrarium ad nouos. unde ſecundum Barto. cognitis nouis datur cognitio iſtorum antiquorum.per contrarium inſti.de his, q ſunt ſui uel alie.iur.in princip. unde dicũtur antiqui ſecundum Barto. & do. meſ. qui explicitè, uel implicitè continebantur in primis ad neceſſitatem facti ſeu probationis. Sed mihi hoc non placet. Si aſſumimus antiquum per contrarium ad nouum eo modo quo dictum fuit in præcedenti ſpecie.

Nam per hunc modũ omninò antiquũ de quo quærimus diceremus illum articulũ qui formaliter idem continet quod primus productus in cauſa principali:ut puta ſi feciſſem articulum quòd Titius poſſedit per annos xx.talem fundum, & ſuper hoc eodem articulo ego uellem producere teſtes publicatis atteſtationibus in eadem cauſa, uel in cauſa appellationis. Sed ſi implicitè, uel explicitè non in totum formaliter contineretur, ſed in parte, uel adderetur, uel detraheretur, uel alio modo ſimili mutaretur. tunc nõ poteſt dici omnino antiquus. ſed iudicio meo poteſt dici mixtus,& dependens: qa in eo quòd aliquid additur, uel detrahitur ab alio articulo iam producto poteſt dici nouus.l.ius ciuile.de iuſti.& iu. & ibi per glo.& hoc. Inquantum uerò continet aliquid quod in antiquo cõtinebatur poteſt dici antiquus.Facit tex.in cap.præterea.el.j.ſupra. de tranſact. ibi dum dicit:

Nouam uel maiorem percipiant. & in cle.j.de ſup.ne.præla. ibi. Nouas imponant, aut ueteres augeant, & de his dicetur in ſeq.ſpecie.

16 Tertia † principalis ſpecies quòd quidam articuli non dicuntur omninò noui, nec omninò antiqui, ſed ſunt dependentes ab antiquis: ut dicit glo. ſuper uer. nouis, uel qa ſub antiquis incluſi ſunt in totum, uel in parte. ſeu quia ex illis oriuntur. uerbi gratia. Ex titulo oritur titularis traditio. ex traditione oritur poſſeſſio, & ex utroque oritur bona fides, & ex prædictis oritur præſcriptio. & ex præſcriptione completa oritur dominium, uel effectus dominij, & inde naſcitur rei uendicatio ad agendum, & rem petendam: ut nota. in l. uendicatio. C. de pigno. & poſſeſſori oritur exceptio præſcriptionis. Si igitur ad probandam præſcriptionem, feci articulum præſcriptionis. deinde uolo facere articulum de titulo, aut continuata poſſeſſione, dicor articulum dependentē ſeu mixtum facere. Similiter etiam ſecundum Barto. in d. l. per hanc. ex confectione teſtamenti oritur teſtamentum: ut l. cum antiquitas. C. de teſta. & ex hoc originem trahit confirmatio per mortem teſtatoris, & ex confirmatione poſteà oritur hæreditatis aditio: ut nota. in l. omnium. C. de teſta. Vndè ſi prius feci articulum antiquum, quòd ſum hæres talis ex tali teſtamento, & publicatis atteſtationibus, uolo facere unum articulum, quòd teſtator mortuus eſt, dicitur articulus dependens, uel incluſus. tales enim articuli non dicuntur omnino noui: quia non differunt ab antiquis re ſeu cauſa, actione, aut perſona: ſed coadiuuant intētionem propoſitæ actionis, ſeu productorum articulorum: uel quo ad facti neceſſitatem: uel quo ad iuris probationem. Et quid importent hæc uerba dicam infra in vij. principali articulo. Item non dicuntur omninò antiqui: quia ut dixi in præcedenti ſpecie aliquid additur, uel detrahitur ab antiquis ad coadiuuandum intentionem agentis: & ſic quia expreſſè, uel tacitè aſſumit de materia in primo articulo incluſa, adeò quòd exceptio rei iudicatæ referri poteſt ad utrunque: ut clarius apparebit in dicto vij. articulo.

17 Quarta † ſpecies articulorum eſt: qa quidam ſunt directè contrarij, & iſti aſſumunt naturam, ut uerbum ſonat: quia cōtrarij ſunt ad priores. Exēplum. feci prius articulū quod es legitimus, tu uerò poſt publicationē uis facere articulum quòd non es legitimus. Vel feci articulum ꝙ fuiſti præſens, tu uerò uis facere ꝙ fuiſti abſens. Vel feci articulum quòd contractus fuit ſponte celebratus. Vel quòd es furioſus, tu uis facere quòd contractus fuit geſtus per metum, uel quòd es ſanæ mentis.

18 Quinta † ſpecies eſt: quia quidam dicuntur indirectè contrarij, & iſti ſunt articuli, qui non directè, aut immediatè repugnant, ſed diſcurrendo per media neceſſaria reducuntur ad contrarietatē ſeu repugnantiam. Exemplum. Si feciſti articulum quòd tali die Senis exiſtens matrimonium contraxiſti cum B. uel quòd Titius interfecit aut uulnerauit. P. ego uerò facio articulum quòd ea die, tu Titius fuiſti Mediolani. nam impoſſibile eſt ꝑ medium diſcurſum conſiderando diſtantiam quòd eadem die tu fueris Senis, & Mediolani: ut hæc probantur in l. optimam. C. de contrahend. & commit. ſtipu. & in c. ex tenore. infra eo. Vel ſecundum aliquos poteſt poni exemplum. Si dico me dominum, uel poſſeſſorem talis rei in totum, tu uerò articulas, quòd tu es dominus, uel poſſeſſor eiuſdem rei in totū. nam iſti articuli ſunt indirectè contrarij, quod oſtēditur per diſcurſum medij ſumpti, ex regula iuris, quæ uult quòd duo non poſſint in ſolidum poſſidere. l. iij. §. ex contrario. ff. de acquir. poſſ. nec etiam eſſent domini inſolidum: ut. l. ſi ut certo. §. ſi duobus. ff. commo. Et idem ſi poſuiſſem me poſſidere in totum, uel dominū in totum, & tu poſteà poneres te poſſidere, & te dominum eſſe in parte.

19 Circa iij. principalem † articulum, quę fuerit ratio prohibitionis quare teſtes nō poſſunt produci poſt publicatas atteſtationes, debes ſcire ꝓut reperi in hac materia dixiſſe quendam notabilem doctorem,

rem,cuius nomen ignoro , quòd ubi agitur de termino excluſiuo facultatis probandi , ſuper quo diſputatur quòd prima facie omnis terminus excludens hanc facultatem ut tendens ad recludendam uiã ueritatis lucidandæ quæ magis eſt proxima Deo,dicitur odioſus, & odioſus debet eſſe ciuilibet homini naturali & iuſto. & quicunque ſit talis terminus dicitur procedere ex iure poſitiuo ſic diſponente,propter aliquam qualitatem ad bõnum publicum & commune. non autem dicitur procedere à ratione naturali : qa præcludere uiam ad aperiẽdam uiam ueritati,iniquum eſt,ut manifeſte de ſe pa-
20 tet. † & hinc eſt quod quotide dicimus quòd non eſt anguſtanda probationis facultas , ut in extrauaganti Bonifacii.viij. quæ incipit.Debet. Quare nec iure fforum uel.C.reperitur quòd publicatio teſtium de qua hic loquimur , eſſet adinuẽta , & haberet præcludere uiam productioni teſtium .

21 Nec † obſtat l.repeti.ff.de quæſtio.& quòd ibi nota per gloſſ.& doc.quia illa loquitur de repetitione eorũdem teſtium. & ſic etiam uno modo poteſt intelligi.l. produci.ff.e.& uide etiam quod traditur in l.ſi.ff.e.Nec etiam dici poteſt quòd iure.C.hoc fuerit inductum per l.in offerẽdis.& l.eos.C.de ap. & per l.hanc.& l.ampliorem.C.de temp.ap.ex. eo quòd cum hoc permittant in cauſa appellationis ut producantur noui articuli , uideãtur prohibere in cauſa principali: quia nõ eſt uerum quòd ea de cauſa permittant,ſed illud dicunt ut remoueant obſtaculum ſententiæ latæ quæ iuſte uidebatur lata quo ad iudicem ex his quæ didicerat in principali cauſa. Quare concluditur quòd primum ius de hac materia diſponens fuit ius authenticorum , ut in auc. eo. titu.§. quia uero . unde ſumpta eſt auc.atqui ſemel.C.de proba.ubi etiam tex.non loquitur de publicationibus,ut infra dicam in ſeq.articulo.ſed ſolum ſtatuit quòd didicitis teſtificatis per ſe uel per alium non poſſunt teſtes produci ſuper illis articulis ſuper quibus teſtes depoſuerant. & ratio huius nouæ diſpoſitionis fuit: quia cogitauit lex quòd pars uidẽs ſe non probaſſe timens ſuccumbere , ad hoc ut prouideat ne ſuccumbat quòd ſubornauit teſtes,uel corrumpet , ut contra ueritatem deponant. quæ quidem diſpoſitio uidetur fuiſſe rigoroſa , ut propter unam talẽ præſumptioqem homines boni & iuſti repellantur à lucidanda ueritate , & proprio iure priuentur.Sed forte fuit hoc ſtatutum propter prauam tunc & communem litigãtium peruerſam naturam , qui frequentiſſime talibus ſubornationibus operam dabant. propter quod non modicum publica lædebatur utilitas.Et ſic uidetur quòd ſolus timor ſubornationis & corruptionis fuerit cauſa huius noui iuris . hoc etiam expreſſe dicitur in Clem. ij.eo.titu. Sed dicit hic Ioan.An. quòd ſi hæc ſolũ ratio eſſet uera , nullus admitteretur ad probandum, etiam non publicatis atteſtationibus, nec didicitis teſtificatis , cum etiam ante hanc ſcientiam uel publicationem poſſint teſtes ſubornari in c.ſicut.ſupra eo.& infra eo.c.ex tenore. & in c.quia ueriſimile infra de præſump.Tamẽ hoc falſiſſimũ eſt: quia admittitur quis nedũ ad primã , ſed ad ſecundã tertiã & quartã productionẽ ſecundũ ea quæ dixi ſupra eo.c.in cauſis. Præterea ſi prædicta ratio ſubornationis eſſet ſola ꝓpter didicita teſtificata ut d.§.quia uero. ſequeretur ꝙ ſi teſtes producti nihil dixerunt ſuper articulis ſuper quibus depoſuerunt ex eo ꝙ tunc pars non poteſt inſtrui ex dictis teſtium iam receptorũ:& ſic non poſſit alios teſtes ſubornare,deberet poſſe etiam ſuper eiſdem articulis alios teſtes de nouo producere, quod ſimiliter eſt falſum . Vnde dicit Ioan. Andræ. quòd illa non fuit ſola ratio : ſed etiam alia, uidelicet ut detur aliquis terminus ne in infinitum liceat teſtes producere. Ex qua ratione concludi uidetur quòd licet poſt publicationem non detur percũctatio,aut quod quis teſtificata didicerit, tamen non erit ſibi licitum ulterius teſtes producere ſuper articulis antiquis, de quo dicam in ſequen.iiij.principali articulo.& loquitur domi.M.hic & in c.ſeries.infra eod. ubi addit etiam aliam rationem,

tionem, uidelicet: ut ſit litium finis: & quia conſentiens publicationi tacitè uidetur renuntiare productioni teſtium, cum ſciat hunc eſſe terminum excluſiuum. Ego uero arbitror quòd illa fuerit potiſſima ratio ſubornationis, uidelicet, & corruptionis: ut dicit tex. in d. Cle.ij. & ſubdam in ſeq. articulo.

Nec obſtat primum argumentum Io. And. quia non eſt tantus timor ſubornationis ante publicationem, cum ſit ſpes probationis futuræ, quantus eſt poſt publicationem & ſcientiam teſtificatorum, facit. l. qui cũ maior. §. ſi libertus. ff. de bo. lib. Nec obſtat ſecunda ratio, quia finis imponitur, & per inſtãtiam cauſæ & eius peremptionem, per ſententiam & etiam per refrenationem multiplicatarum productionum ſecundum quod dixi in c. in cauſis. ſupra eo. Nec ob. tertia ratio domini mei, quia iſtud eſt de quo quærimus, uidelicet: utrum publicatio ſit terminus excluſiuus. & ſic ratio domi. M. eſſet eadem cum dicto. & hæc faciunt etiam ad dicenda in quarto ſequenti articulo.

22 Circa † quartum principalem articulum an ſola publicatio; uel ſola teſtificatorum ſcientia. uel utrunque præcludat uiam productioni teſtium? aduertendum eſt ꝙ iura canonica in hac materia ut plurimum ad excludendum hanc teſtium ꝓductionem ponderant publicationem: ut in c. intimauit. in c. cauſam in c. de teſtibus. in c. cum ueniſſent. & c. ex tenore. cũ ſimi. infra eo. Et iſta eſt communis loquutio glo. & Doc. utriuſque iuris. Sed in cõtrarium ſunt tex. in auctẽ. eo. tit. §. quia uero. qui ſolum ponderare uidetur quod quis didicerit teſtificata. ſeu percunctatus fuerit per lecturam ſuam aut aliam cognitionem & ſcientiam per ſe uel alium habitam, facit c. conſtitutus el. iij. in glo. infra eo. ubi gloſſ. firmat ꝙ exigatur ſcientia teſtificatorum, & ad idem quod traditur in c. ueniens. & in c. cum in tua, & in c. ultra tertiam. & in c. conſtitutis. el. primo iuncta gl. infra. eo. Exigit enim ibi gloſſ. atteſtationes eſſe depoſitas penes eum qui uult teſtes producere, & ſic ex didicitis teſtificatis uerè uel præſumptiuè excludatur a noua productione teſtium ſuper eiſdem articulis. Sed tu aduerte ut intelligamus iſtum difficilem articulum, ꝙ licet publicum & publicatio ſumatur multis modis. de quo per gloſ. & Io. de Imo. in rubrica & l. j. ff. de pub. iud. dixi in c. ueniens. infra. de accu. tamẽ quantum attinet ad materiam noſtram teſtium potes dicere ſecundum aliquos excludendo ꝙ primus caſus minus eſt dubius, & ꝙ quædam eſt publicatio dictorũ ſeu atteſtationum: quę fit à ſolis teſtibus, uidelicet: quia teſtis depoſuit apertè extra iudicium interrogatus aperuit parti ea quæ in iudicio teſtificatus eſt. & hæc publicatio non impedit aliorum teſtium productiones ſecundum Doc. in c. ultra tertiam. infra eo. quia non poteſt pars ꝑ uocem uolatilem plenè inſtrui ut dicatur ſubornationi locus. facit c. cum perſonæ. infra eo. de priuile. Item quia poſſibile eſt & de facili contingit ꝙ teſtis ut parti complaceat ei falſum referet. de hoc tamen latius infra in diſtinctione mea ſecũdo membro principali quando quis dicatur didiciſſe teſtificata. Quædam eſt publicatio quæ habetur à parte tempore teſtimonij prolati per teſtes: ut quia erat præſens dum teſtis depoſuit. & idem dicendum eſt per rationem proximè aſſignatam, de quo dic ut dicam infra in dicto. ij. membro principali. Quædam eſt publicatio quæ fit a notario qui examinauit teſtes ex eo quòd pandit parti teſtificata, & idem quòd in duobus præcedentibus caſibus ſecundum Doc. in ca. ſeries. infra eo. de quo dicam. in d. ij. membro. Quædam eſt publicatio quę fit à partibus, & hæc poteſt eſſe duplex. Quædam uerbalis: ut quia dicunt partes probatum eſſe, uel non eſſe probatum. & idem niſi aliter probetur percunctatio atteſtationum. Quædam eſt publicatio atteſtationum inter partes deliberata: ut quia diſputant inquirendo ueritatem ſuper dictis teſtium. & ſic habetur ſcientia atteſtationum per diſputationem. & talis excludit facultatem producendi teſtes d. §. quia uerò. in auctẽn. eod. ti. Quædam

eſt

eſt publicatio quam facit iudex inter partes iudicialiter quando citatis partibus iudex dicit quòd uult publicare atteſtationes:& pro publicatis uult haberi.ut in c.ex tenore.infra eodem.& hæc publicatio atteſtationum ita deſcribitur. Quod eſt atteſtationum ſecrete depoſitarum ſolennis & deliberata per iudicem partibus facta extenſio. Nam ut dixi in c.in nomine.ſupra c.teſtes debent recipi ſecretè:& quando deuentum eſt quaſi ad finẽ litis ita quòd partes nolunt uel non poſſunt alios teſtes producere, † Fit atteſtationum publicatio ſub hac forma. Tali die ad partium inſtantiam talis iudex in cauſa uertenti inter tales, atteſtationes ipſarum partium publicauit & aperuit,& pro publicatis & apertis haberi uoluit & mandauit,& commiſit mihi notario cauſæ &c.ut copiam faciam utrique parti cã petenti:ut dicit Spec.eo.titu.§.ſatis utiliter.in uer.publicatio auctẽ. & prædictã publicationem notarius debet in actibus ſcribere cum teſtium ſubſcriptione. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij ita quòd eius obmiſſio uitiet proceſſum uide in c.I. & A. infra.de re iudi.& per glo. & Doc. in l.prolatam. C.de ſenten. † Et circa hanc publicationem utrum excludat poteſtatem producendorum teſtium dic, quòd aut iſta publicatio eſt indiſcreta:quia dicunt partes domine iudex non publicetis atteſtationes, quia adhuc uolumus alios teſtes producere.iudex tamen indiſcretè publicat:& talis publicatio non impedit nouã teſtium productionem, in c.ſeries, infra eod.ſecundum unum intellectum. hoc etiam uult Ioan.An.in Clem.ij. eo. titu. Idem uoluit Bar. in auctẽn. atqui ſemel. C.de proba. quando publicatio eſſet facta die feriata. Idem etiam dicit Bald.in l.iuriſiurandi.C.eod. quando talis publicatio non eſſet facta coram teſtibus. Et intellige de alijs teſtibus quàm de illis q depoſuerunt.& hanc ſententiã quòd publicatio indiſcretè facta non noceat partibus tenet etiam Pau.in d.Cle.ij.& etiã. Ioan.de Imo.ibi & hic.Sed Gui. de monte Landuno dicit in d. Cle.ij. quòd licet

23 (margin, beside "ſunt alios teſtes producere, † Fit atteſtationum publicatio")

24 (margin, beside "C.de ſenten. † Et circa hanc publicationem")

publicatio non ſit rite facta,ſi tamẽ pars didicit teſtificata, præcluditur ſibi uia ꝑducendorum teſtium:aliàs ſi non didicit uera ſit opi.præcedens. Sed Zenze.ibi dicit ꝙ aut publicatio eſt facta ad inſtantiam producentis:& tunc eſt ſibi præcluſa uia propter præſumptionem timoris periculi ſubornationis, licet non ſit rite facta. Aliter autem nec ſibi nec alteri parti nocebit. Sed idem Zenze.poſteà dicit generalius quòd licet publicatio non ſit rite facta, tamen præcluditur uia nouæ teſtium productioni illi qui didicit teſtificata, etiam ſi ad eius inſtantiam non fuerit facta publicatio per d.§. quia uero. Sed Ioan.de Ligna.in d. Clc. indiſtinctè tenet quòd talis publicatio non noceat partibus ex eo quòd d. Cle.ij. requirit expreſsè quod teſtes ſint rite publicati. Nec obſtat timor ſubornationis propter didiciſſe teſtificata:quia nõ preſumitur quòd pars producat animo ſubornatiuo ex quo publicatio non tenuit. Mouetur etiam: quia aliàs nihil operaretur uerbum rite, poſitum in d. Cle.ij. Vel ſecundum eum poteſt dici quòd quãdo publicatio non eſt rite facta poterit iterato fieri productio: nõ ut dicatur iterato fieri examinatio: ſed ad hoc ut ſuppleatur id quod non eſt rite factum:argumento nota in c.j.& c. fin. ſupra de ſacra. non reiterandis. Bertaudus in d. Clemen. ij. uoluit quòd ſi pars contradicit publicationi admittatur noua productio ſi pars non didicit teſtificata, ſecus ſi tacuit aut publicationi conſenſit Ioan. de Fantu.ibi refert Ioan.de Ligna.quòd dũ legeret c.cõſtitutus.infra eo.ita diſtinxit. ꝙ aliquando fit atteſtationum publicatio per iudicem ſolum uerbaliter: ut qa iudex pronuntiat ꝙ habeantur pro publicatis,& poſſunt de nouo produci. & ſi opponitur de publicatione, replicabitur ꝙ non fuerit rite facta. Aliquando uero publicatio non fuit ſimpliciter uerbalis, ſed facta per recitationem atteſtationũ. & talis impedit ulteriorem productionem, licet non fuerit rite facta. & forte potuit moueri illa ratione: quia in primo caſu non debet præſtare impedimentum

tum quod de iure non ſortitur effectum. regula non præſtat: lib. vj. Sed in ſecundo caſu non ſolum habet obſtare publicatio, ſed atteſtationum ſcientia: ut in d. §.uero. Quædam eſt publicatio diſcreta ſolennis. & rite facta partibus præſentibus & conſentientibus, & in hac etiã eſt maximum dubium. niſi clarum eſſet ꝙ partes teſtificata didicerint. in quo caſu omnes concordant ꝙ præcludatur uia poteſtati producendorum teſtium. Sed quando clarum eſſet ꝙ partes non didiciſſent teſtificata, in hoc eſt maior & ardua dubitatio. & uariæ ſunt & gl. & Doc. ſententiæ. De uarijs opi. gloſatorum dixi ſupra in princ. iſtius quarti articuli. Doct. etiam hic ſunt uarij. Inno. & Ho. in c. ultra tertiam infra eo. diſtinguunt inter ſolennem publicationem a iudice factam, & hæc repellat & uiam præcludat, & non ſolennem. & in hoc concludunt, ꝙ neceſſarium ſit ꝙ partes didicerint teſtificata. Et ideo conſulunt quòd quam primum facta eſt talis publicatio debeant partes abſtinere a percunctatione atteſtationum. qđ ultimum facit ad id qđ dixi in præcedenti ſpẽ publicationis. Et ſic concludunt ꝙ ſola publicatio rite facta ſit terminus excluſiuus nouæ productionis. & hoc ſequitur hic Ioan. An. motus: quia ſola ratio ſubornationis non fuit ſola cauſa excludendi teſtes: quando etiam non didicitis teſtificatis, nec facta publicatione potuerit teſtes quos producit ſubornare: & ſic nullus deberet admitti ad teſtium productionem propter ſuſpicionem ſubornationis, qđ eſt falſum, ſed de hoc dic ut dixi in præcedenti articulo. Concludit ergo ꝙ ſola publicatio ſit terminus excluſiuus. & hanc opin. apertius firmat in c. conſtitutus. el. iij. infra. e. & etiam eam ſequitur in Cle. ij. e. titu. & ſentit in addi. Spe. eo. titu. §. ſatis utiliter. uer. quid ſi ſint publicatæ, & ſequuntur hanc opi. etiam Bart. Bal. in d. auc. at qui ſemel. & Ioan. de Imo. hic & Bal. Landu. uero & Zenze. in d. Cle. ij. tenent cõtrarium, dicentes ꝙ licet publicatio ſit ſolenniter facta, tamen ſi adhuc atteſtationes oſtenderentur cauſę admitteretur ꝓ ductio noua. & hoc etiam tenet Spec. in d. uer. quid ſi ſint. licet referat Clemẽ. cõtrariũ pronuntiaſſe. Sed primã opi. tenet Zaba. in d. Cle. ij. quia ex quo publicatio eſt facta uolẽtibus partibus uel ſciẽtibus & nõ cõtradicẽtibus, hec eſt quædã interlocutoria, quæ quo ad ipſas partes trãſit in rẽ iudicatã in c. ſignificauerũt. infra. e. & tacitè uidentur partes renuntiaſſe productioni per tex. noſtrum & c. de teſtibus. infra eo. quod dicit eſſe uerum niſi iudex ipſam interlocutoriã reuocaret ꝑ l. ꝙ iuſsit. de re iudi. & c. cum ceſſante de app. qđ an poſſit facere, & qualiter, dicã. infra in xij. principali articulo. Dominus Anto. poſt multa hic concludit ꝙ ſi certũ eſt partes nõ didiciſſe teſtificata: & ſic hoc poſſit probari, quòd ex ſola publicatione non impedietur pars alios teſtes producere, per tex. in d. §. quia uero. Fatetur tamẽ ꝙ præſumptio eſt cõtra partẽ ꝙ didicerit teſtificata, ex quo publicatio facta eſt, & ita reſpondet ad iura quæ põderãt publicationẽ, uidelicet: ꝙ eã põderant propter præſumptionẽ quæ inſurgit ꝙ didicerit teſtificata. Dominus meus hic tenet contrariã ſententiã, & ſic tenet opi. communẽ Inno. Ho. & Io. An. mouetur: quia ex quo pars acquieuit publicationi uidetur tacitè renunciare productionibus fiendis. & ſic licet non ſit timor ſubornationis ex quo certum eſt ꝙ pars didicit teſtificata, tamen ſubeſt alia cauſa excluſiua, uidelicet renuntiationis tacitę: argu. eorum quæ notat glo. in c. j. de elec. li. vj. de eo qui egerit actum qui ſolet fieri poſt lit. conteſt. ut habeatur ꝓ lit. conte. quo ad excludendas dilatorias. de quo in c. ſi duobus. infra. de appel. & per Ioan. And. in c. cum. M. ſupra de conſtitu. dixi in d. Clemen. ij. de ca. poſſ. & ꝓprie. facit etiam ſecundum eum: quia ſola renuntiatio expreſſa ſine ſcientia teſtificatorum inducit hanc prohibitionem: ut in c. de teſtibus. infra eo. ergo & tacita renuntiatio quæ inſurgit ex publicatione debet hoc inducere cum tacitum æquiparetur expreſſo. l. cum quid ſi cer. pet. Item mouetur: quia iura canonica communiter ponunt publicationem pro

pro termino excluſiuo productionis teſtium. Nec ſolus timor ſubornationis fuit cauſa inductiua iſtius excluſionis: ſed ut eſſet aliquis litium finis:ut dixi ſupra in præcedenti articulo. unde nō debebat pars conſentire publicationi,ſi intendebat alios teſtes producere.

Fatetur tamen quòd ubi ſuperueniſſet cauſa ueriſimiliter non cogitata tempore conſenſus præſtiti in publicatione ꝙ petendo nouam dilationem poterit admitti. ſicut ex cauſa admitteretur poſt dilationem ſecundum notata in l. oratione. & l. fi. de ferijs. maximè cum non ſit timendum de ſubornatione: ex quo certum eſt teſtificata non fuiſſe didicita. uides ergo quàm uariæ ſint doctorum, & gloſatorum ſententiæ:

Ego uero in hoc articulo ſic arbitror diſtinguendum: ut ante omnia faciamus duo membra principalia.

Primum quid tenendum ſit de iure, quando ſola fuit facta publicatio.

Secundum quid iuris quando ſine publicatione partes didicerunt teſtificata.

Quo ad primum membrum de publicatione adhuc facio duo membra.

Primum an ſola publicatio excludat de iure ciuili.

Scd'm qd tenēdū ſit de iure canonico.

25 Quo † ad primum an de iure ciuili ſola publicatio ſit terminus excluſiuus debes animaduertere: ut intelligas fundamentum quod tenere intendo, quòd de iure fforum aut C. non reperitur iſte terminus publicationis teſtium tanquam excluſiuus nouę productionis:ſed potius uidebatur concedi poteſtas probandi, & producendi uſque ad ſententiam:uel donec etiam renunciatum eſt expreſſè, uel tacitè per tranſcurſum dilationum conceſſarum ad probandum, aut teſtes producendum. nec diſtinguebatur an eſſet nouum capitulum, uel noua exceptio, uel articulus participans de antiquo: ut probatur ex notatis in l. peremptorias. C.ſenten.reſcin. non poſ. & hoc clarum quando non contingebat repetitio eorundem teſtium, dixi ſupra in præcedenti articulo. & tangam infra in undecimo principali articulo fal. Et quòd poſſint produci teſtes uſque ad ſententiam de iure ciuili uidetur etiam probari in l. fin. C. eodem titu. Facit etiam l. per hanc.C.de tempo.appel.ubi uidetur hoc eſſe licitum in cauſa appellationis quanto nō minus in principali intelligēdo illā l. cū ſi.ut dixi in ꝓcedēti articulo.

In hoc tamē qđ dixi de appellatione uenit latior examinatio de qua dicā in x.ar-
26 ticulo principali. Vnde † aduertendum eſt,ꝙ de iure ciuili tex.in d.§.quia uero. uidetur ſolū ponderare ꝙ quis didicerit teſtificata.& hunc rigorem induxit ius ciuile, ut præcluderet uiā ſubornationi teſtiū: quia uiſis atteſtationibus partes prouocatę uidētes ſe deficere in eo, qđ probandum erat, ſubornabant teſtes ne ſuccumberent. & ſic tex. in d. §. quia uero. ponderauit ſolam percunctationem ibi dum dicit. Vt concluſerint, & excepta fuerint teſtimonia. & ibi dum tex.dicit. Vtpote ſuſpicione habita. ne forte relictis quidem prioribus, & dudum manifeſtis, &c. Verum doctores interpretantes uſi ſunt his terminis, & uerbis publicatis atteſtationibus, ut patet in gloſ. in dicta l. per hanc. & in cap. ſequen. cum multis ſimil. Fuerunt ergo hæc prius uerba magiſtralia quibus fortè uſi fuerunt Doctor. ex eo: quia publicatio ipſarum atteſtationum uidetur eſſe ſignum ſignificans, quòd partes didicerint teſtificata: quoniam ante quam aperiantur cum teſtes ſecretè recipi debeant non eſt præſumptio ſcientiæ. ſed per aperturam panduntur, & mandantur ad uidendum teſtificata. Non autem fuerunt uſi ex hoc: quia publicatio ſimpliciter debeat excludere ſi teſtificata non ſint didicita. & ſic uidetur concludendum, quòd de iure ciuili ſola publicatio non ſufficit ſi conſtat quod teſtificata non ſint didicita; ne præcludatur uia ad teſtes producendos,pro hac ſententia faciunt ea quæ dixi ſupra
27 in præcedenti articulo. † quilibet enim bonus uir ac iuſtus iudex conari debet ne ueritas occultetur,& cūcta rimari

diligẽter ut iuſtitiam faciat. xxx. quæſt.v.
c. iudicantem, cum ipſius iudiciũ debeat
regulari ad inſtar diuini iudicij, & ſic
adhærere ueritati, & naturali rõni: ut in
c.unico infra, ut eccleſiaſtica bene. & in
c.j.de re iudi.lib.vj.Nam ut dicit Ariſto-
tiles primo Ethicorum: Vero omnia con
ſonant. & ideo dicit tex. Rerum ueritas
latere non poteſt.l.j.C.ſi ut ſe ab hæredi.
abſti. Cum ergo non reperiatur aliquis
tex.qui de iure fforum aut. C. uelit quòd
publicatio ſit terminus excluſiuus,nec.§.
quia uero.in authen.e.ti.loquatur in pu-
blicatione,ſed ſolum quando datur ſcien
tia teſtificatorum, merito tex. ille qui po
nit ſcientiam teſtificatorum pro termino
excluſiuo non debet extendi ad publica-
tionem ſolam,tum quia ille tex.eſt corre
ctiuus, tum quia talis extenſio fieret con
tra ius diuinum & naturale,& contra re-
gulam generalem quæ uult quòd proba-
tionum copia non eſt anguſtanda:ut dixi
ſupra in prin.huius articuli. & nota. in l.
quoniam.C.de hæreticis.& ſic potius ille
tex.eſt reſtringendus maximè cum etiam
de iure fforum. & C. nõ reperiatur quòd
publicatio, uel ſcientia teſtificatorũ im-
pediret nouam productionem aliorum
teſtium,nec etiam reperiatur quòd infra
primam,uel ſecundam aut ulteriorem di
lationem conceſſam non poſſent fieri plu
res productiones quàm tres aut quatuor.
28 imo contrarium reperitur. † probatur
in l.officium.ff.de rei uẽ.& in l.exceptio-
nem. C. de proba. & in l.ſi quidem.C.de
excep. in quibus dicitur quòd reus pro-
bat poſtquã actor probauit. ſed an actor
probauerit non poterat uideri,niſi uide-
rentur teſtificata. Ergo poſt publicatio-
nem atteſtationum productarũ per acto-
rem poteſt probari contrarium.Et quan-
uis glo.magna in d.§.quia uero. det plu-
res ſo. quarum una eſt quòd illa iura lo-
quuntur in probationibus fiendis per in-
ſtrumenta. tamen iſta eſt diuinatio,& cõ
tra illos tex. qui loquuntur indiſtinctè.
Alia ſo.quod loquuntur quãdo pars non
didicit teſtificata.quæ ſo. licet ſit uera in
ſe, ut infra dicam, tamen eſt contra illos
tex.qui præſupponunt, quòd reus cogno
uerit probationem actoris. Alia ſo. eſt
Ia.de Are. Bart. & Cyn.quod loquuntur
quando fieret productio ſuper nouo ar-
ticulo.quę ſo.etiam non placet:quia tex.
nihil dicunt de hoc. & loquuntur indefi-
nitè,& præterea concludunt quòd admit
tatur reus ad probandum directè con-
trarium. quod hodie non eſt licitum, de
quo dicam in octauo articulo principali.
Et ſi probatur directè contrarium erat li
citum reo poſt publicatas atteſtationes:
ergo debebat eſſe licitum actori fortifica
re probationem ſuam: ut in regula non
debet licere.de re.iur.lib.vj. Et ideo me-
lior uidetur alia ſo.quam ponit illa gloſſ.
quòd dicta iura corrigantur per. §. quia
uero. & ſic cum ille tex. ſit correctiuus,
reſtringendus eſt, ut ſolum uendicat ſibi
locum quando didicita ſunt teſtificata.
maximè; quia ratio motiua illius conſti-
tutionis eſt timor ſubornationis quæ ceſ
ſat quando partes non didicerent teſtifi-
cata.& hanc opi.ſentit illa gloſſ. ut ſupra
dixi in ſecunda ſo.& Barto. etiam in d.§.
quia uero. uidetur inclinare in hanc ſen
tentiam,licet non loquatur multum cla-
rè. pro qua facit c. ueniens. & c. cum in
tua.& c.conſtitutus.& c.cum ueniſſent.&
c.pe. infra eo. & æquitas ne quis propter
paruum errorem excludatur a probatio-
ne ueritatis. Nec obſtat ratio Io.And.
quòd debuit eſſe aliquis finis in produ-
cendis teſtibus, ut ſupra tetigi ideo iura
alijs remedijs in hoc prouiderunt, uide-
licet curſu.dilationum effrenationi mul-
titudinis teſtium,& productioni ſcientia
teſtificatorum,renuntiatione, & perem-
ptione inſtantiæ. Quare ut hæc mate-
ria per concluſiones habeatur ſubijcio
iſtas concluſiones.Prima igitur ſit hæc.
29 Teſtibus † non rite receptis,licet pu-
blicatio ſit rite facta, & partes didicerint
teſtificata ipſi iidẽ teſtes ,& alij recipi,&
produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem ar-
ticulis, & directo contrarijs. & hæc con-
cluſio procedit tam de iure ciuili , quàm
canonico. probatur autem hæc conclu-
ſio per tex. a contrario ſenſu in Clemen.
ij.eodem titu.Item probatur in d.§.quia
uero.dum dicit.Vt concluſerint,& exce-
pta

pta fuerint teſtimonia. & ſic intelligit il-
30 le tex.de teſtimoniis rite exceptis: † quia proprie teſtis non dicitur receptus ſi non rite. & ſic ſine debita forma receptus eſt. argu. c. quia propter. ſupra de elec. in c. maiores.de baptiſmo.j.quæſtio.j.c.retrahe.& in l.quoties.ff.qui ſatiſda. cog. cum ſi. & ideo non ſolum alij, ſed etiam ipſi ijdem teſtes poſſunt produci: quia cum non ualeat eorum depoſitio, nec ſit quid imputetur parti, non debet pati damnum propter errorem, uel culpam alterius: ut in regula non debet. de regul.iur. libro vj. & in regula non debet alteri. ff.
31 eod. titu. cum ſimilibus. Quando † autem dicatur teſtis non rite receptus ponit gloſſ. in uer. rite in d.Clemen. ij. duo exempla, uidelicet: quia a non iudice recepti, uel lite non conteſtata tu potes etiam addere quando depoſuerunt non iurati, uel non fuerunt diligenter interrogati, prout erant interrogandi, ſecundum interrogatoria utriuſque partis, uel ſi alia ſolennitate formali omiſſa fuerunt recepti: quia hoc importat uerbum rite: ut l.non putauit.§. non quæris. ff. de contra tabu.& in l.ij. & ibi Bart.ff. de inoffic.teſtam.& per Bar. in l.lecta.ff. ſi cer. pe. Tradit d. Ant. in c.cum ſecundum ſupra de temp. ordi. Et ratio quare teſtes poſſunt iterum produci poteſt etiam aſ-
32 ſignari: quia † dicta teſtium non rite receptorum non probant: ut in c. in nomine ſupra eod. ergo non debent præſtare impedimentum &c. regula non præſtat libro 6. Quod limitat Zenzelinus in d.Cle.ij. niſi ad partis inſtantiam ſint publicati. quòd non placet ibi do. Ant. ar. ſimpliciter ſumpto ex illa Cle. a contrario. facit c.cum cauſa, infra eod. ſequitur etiam Pau. ibi, qui tamen ponit aliam limitationem. unde quando receptio eſſet funditus nulla, ſecus ſi eſſet aliqua, licet ope exceptionis poſſet repelli, & irritari imputare debet ſibi pars quæ non excipit: ut in c. licet. ſupra de proba. Idem reperio tenuiſſe Bar. in auten. de teſti.§. quia uero.

33 Secunda † concluſio ſit, licet teſtes fuerint uel ſint rite recepti. ſi tamen non ſunt rite publicati, & pars quæ uult producere teſtes non didicit teſtificata admittitur ad nouam productionem aliorum teſtium, etiam ſuper eiſdem articulis, & directo contrarijs. Hæc concluſio probatur argumento a contrario ſenſu dictæ Cle.ij. tam in dicto, quam in ratione ibi aſſignata. Nã dicit ibi tex. teſtib. rite receptis, ac publicatis.& gloſſ. & Doc. ſubintelligunt etiam rite, ſ. publicatis: ergo a contrario ſecus, ſi nõ rite ſint publicati. Itẽ: quia tex. ibi aſſignat rationem propter timorẽ ſubornationis: quæ ratio ceſſat in caſu noſtro, & ſecundũ iſtas duas concluſiones poteſt intelligi opi. Io. An. Bar. Pa. & Io. de Imo. & aliorum qui uoluerunt ꝙ publicatio non rite facta non impediat. & procedit hæc concluſio tam de iure ciuili, quàm canonico. ſed maxime de iure ciuili. ut patebit ex his quæ dicta ſunt in vij. viij. & ix. concluſione. quando autem teſtes dicantur non rite publicati poſui uarias opi. doctorum.

34 Tertia † concluſio ſit. Si teſtes ſint rite recepti, licet non ſint rite publicati, & licet pars non didicerit teſtificata nõ admittitur regulariter ad productionem, ſeu repetitionem eorundem teſtium, ſi omiſſa ſolennitas publicationis non habet inficere receptionem. Hæc concluſio probatur: quia ſicut non facta publicatione adhuc idem teſtes iam recepti non poſſent regulariter repeti ſecundum notata in l.repeti.ff.de quæſtio. & in l.produci.ff.e. ita nec hoc caſu eum paria ſint non eſſe factam publicationem, uel nulliter eſſe factam. & procedit hæc concluſio tam de iure ciuili, quàm canonico, de iure ciuili quia.§. quia uero. ponderat receptionem, & quòd pars didicerit teſtificata non autem publicationem ut ſæpius dictum eſt. De iure autem canonico attenditur etiam timor ſubornationis. unde licet tex. dicat. receptis. & glo. & Doct. ſubaudiant, rite tamen attenditur ratio poſtea ibi poſita de timore ſubornationis: ut dicam in ſe. concluſione. Et ex prædicta concluſione infertur correlarium.

35 Quod † quando publicatio non ri-

te facta haberet inficeret receptionem
teſtium, & pars non didiciſſet teſtifica-
ta poſſunt etiam idem teſtes de no-
uo produci. Hoc correlarium pro-
batur ex his quæ dixi ſupra maxime in
prima concluſione argumento à for-
tiori. & ſic patet quòd procedit utro-
que iure.
36 Quarta † concluſio ſit. Licet publica-
tio teſtium uel atteſtationum non ſit ri-
te facta. ſi tamen receptio fuit rite facta.
pars quæ didicit teſtificata regulariter
non poteſt etiam alios teſtes producere
ſuper eiſdem articulis uel directo cōtra-
rijs. ſiue fuerit facta talis publicatio par-
te uolente, ſiue ea inuita. dummodo pu-
blicationis omiſſæ reſtitutio ſeu ſolenni
tas teſtium receptionem non habeat infi
cere. & ſecundum hanc concluſionē poſ-
ſunt ſaluari opi. Zenze. ſupra poſitæ ma-
ximè ſecunda. Hæc concluſio probatur
ex ratione dictę Cle. ij. & etiam dicti. §.
quia uero. in quibus ponderatur timor
ſubornationis quòd ſit cauſa quare poſt
didicita teſtificata teſtes non admittan-
tur. nec ponderatur ibi ſola publicatio.
Item probatur ratione, quia aut proba-
tur & certum eſt ꝙ prius percunctauerat
teſtificata, & clarum eſt quòd non pote-
rat alios producere: ut d. §. quia uero. &
d. auc. atqui ſemel. ergo non poteſt con-
queri de publicatione non rite facta, aut
iſte ante publicationem non percuncta-
uerat: ſed percūnctauit poſt. & tunc aut
eo uolente facta fuit publicatio, & impu-
tatur ſibi publicatio & percunctatio. aut
eo inuito fuit facta, & imputari poteſt ſi-
bi percūctatio cū nouerit ꝙ illa eſſet cau
ſa propter quam præcluderetur poteſtas
teſtium producendorum. Nec obſtat ꝙ
tex. Cle. ij. iuncta glo. ſuper. uer. publica-
tis. requirat ꝙ publicatio ſit rite facta, &
ſic a contrario, ſecus ſi non eſſet rite fa-
cta: quia poteſt reſponderi ꝙ ad uerbū pu
blicatis nō debet ſubaudiri uel repeti uer
bū rite, ſed poſito ꝙ deberet repeti, tamē
argumentū à contrario ſenſu ſumendum
eſt ex tota oratione non ex parte hoc mo
do, uidelicet teſtibus rite receptis ac rite
publicatis: ergo à cōtrario ſenſu non rite
receptis, & publicatis poſſunt ꝓduci alij
teſtes. præterea ratio. l. quæ eſt anima ip-
ſius. l. & ductrix ponderat timorem ſub-
ornationis propter didiciſſe teſtificata:
ergo cum in caſu noſtro adſit iſte timor,
debet habere locum diſpoſitio ut in iuri
37 bus uulgatis: † Eſt tamen aduertēdum
circa prædicta ꝙ poſſet probabiliter du
bitari utrum dicatur non rite facta rece
ptio, ſi aliquis unam aut duas fecit pro-
ductiones teſtium, & cū ad hoc nō eſſent
omnes examinati iudex publicauit atte-
ſtationes parte contradicente an hoc ca-
ſu poſſit pars quæ didicit teſtificata alios
producere? & breuiter dicerem quòd po
teſt, ex eo: quia tales teſtes non ſunt ri-
te recepti. & ſic ſumus in terminis *primæ*
concluſionis. quod etiam probatur hoc
modo. Si receptio & examinatio nō ſunt
rite factæ poſſunt teſtes produci de nouo
non obſtante ꝙ pars didicerit teſtificata:
ut dixi in prima concluſione. ſed talis re-
ceptio fuit huiuſmodi: ergo talis produ-
38 ctio fieri poteſt. Minor probatur † quia
idem iuris eſt de parte quo ad partem,
quod eſt de toto quo ad totum. l. quæ de
tota. ff. de rei uen. & in ca. prudentiam. §.
j. ſupra de officio deleg. cum ſimi. Sed ſi
unus teſtis non fuiſſet examinatus ſuper
omnibus capitulis & interrogatus nō di-
ceretur fuiſſe rite receptus. ergo fortius
quando in nulla parte fuit examinatus.
nam ſi ratione partis omiſſæ quis dicitur
non rite receptus, fortius ſi in toto omit-
39 tatur † cum in toto & quælibet pars cō
tineatur. l. ſi quis cum totum. ff. de excep.
rei iudic. & in l. in toto. ff. de reg. iur. cū ſi.
40 nam † & à quo remouetur totum, remo
uetur quælibet eius pars. facit. l. ſi cauſa
cognita. C. de tranſac. & quod no. in l. j. in
fi. ff. de ſuis & legi. per Bal. in l. reos C. de
accu. & in repe. l. cum mulier. ff. ſo. ma.
Conſequentia autem de ſe eſt manifeſta.
41 Nec † ob. text. in. §. quia uero. uer. illud
in auc. eod. titu. & in d. auc. atqui ſemel;
in quibus uidetur ſufficere quòd quis di-
dicerit teſtificata poſt primā productio-
nem teſtium & receptionem ad hoc ut
excludatur à productione aliorum: ergo
ſi recepti ſunt omnes teſtes primo lo-
co

co producti, licet non ſint recepti & examinati ſecundo producti non debent amplius alij produci poſito quòd pars didicerit teſtificata: quia reſpondeo quòd ille text. uult quòd quis excludatur propter didiciſſe teſtificata quando omnes teſtes producti in prima productione ſunt examinati ſi una ſola fuit facta productio. Item requirit examinationem & receptionem omnium teſtium ſecundo loco productorum: ſed ſi omnes adhuc non ſunt recepti & examinati, dico quòd ſi ipſe per ſe percunctauerit teſtificata non admittitur ad producendum alios: ſed iam producti bene examinantur, nec hoc ibi negatur, licet non procedat ſine dubio. Et ſi diceres quarto & iam producti non debent examinari, cum ſit timor ſubornationis. Reſpondeo quòd poſtquam alij quos produxit ſunt adhuc examinandi non eſt tantus timor quantus eſſet ſi omnes eſſent examinati: quia quando omnes ſunt examinati, pars quæ didicit teſtificata ſi uideret ſe non probaſſe induceret alios per corruptelam. Sed ſi omnes examinati non ſunt, poteſt confidere in reliquis, maxime: quia poſtquam produxit præſumptio eſt quòd produxerit tanquam informatos & ſcientiam habentes de eo de quo quæritur: ſed in non productis præſumptio eſt per contrarium. Et ſi diceres quare ergo non impeditur ſaltem productio aliorum ſicut in d. uerſic. illud. & in auten. atqui ſemel. Reſpondeo: quia in illis iuribus ipſe ſolum percunctando atteſtationes, & ſic fuit in culpa: & ideo eſt quid ſibi imputetur. Et præterea ibi omnes teſtes fuit percunctatus: quia omnes depoſuerant. quod patet ex tex. dum dicit. Teſtificationes tractauerit. aut aduerſario &c. unde non erat aliqua ſpes in reliquis qui non depoſuerant. & ideo maior præſumptio eſt contra eum quod maiorem diligentiam ponet in ſubornando alios. Sed quando adhuc non erant examinati omnes, erat ſpes in reliquis & in caſu noſtro cum iudex publicauerit: & non rite, non fuit pars ſola in culpa ſed etiam iudex.

Et ex prædictis poſſumus inferre aliam quintam cõcluſionem notabilem. Quòd licet facta prima aut ſecunda teſtium productione & receptione omnium teſtium productorum, ſi pars atteſtationes percunctauerit, non admittitur ad tertiam productionem, ſi tamen pars percunctata fuerit ante omnium teſtium productorum receptionem ſaltem iam productorum fieri poterit examinatio. Hæc
42 † concluſio probatur ex his quæ dicta ſunt ſupra. Item: quia cum text. in d. §. quia uero. & ſimiles ſint correctiui, ut ſupra oſtenſum eſt, & ſic debeant ſtricte interpretari, ſequitur quod cum loquantur quando pars teſtificationes tractauerit, debet intelligi de omnibus: quia indefinita æquipollet uniuerſali, quod denotant uerba ibi poſita. ſi recte ponderentur maxime: quia cum dicunt uti teſtium alia productione non poſſunt, ſentiunt quòd teſtibus productis uti poſſunt, ut ſcilicet examinentur & recipiantur, quinimo ſatis iuridice uidetur attẽtari poſſe quòd in caſu prædicto, uidelicet: quando ante examinationem omnium teſtium iam productorum quis forte fuerit percunctatus atteſtationes. poſſit etiã alios teſtes producere ratione prædicta. & quia non omnes iam productos percũctatus eſt cum adhuc non ſint examinati: & quia non eſt tantus timor ſubornationis poſtquam alij adhuc reſtant examinandi: & quia dicta iura ſunt correctiua. & ſic ex prædictis potes inferre Sextam concluſionem.

43 Septima concluſio ſit † Facta teſtiũ receptione rite & publicatione rite & ſolenniter, quando certum eſt partes didiciſſe teſtificata, non poſſunt teſtes regulariter produci ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs, tam de iure ciuili quã canonico. Hæc concluſio probatur ex dicto. §. quia uero. & in dicta auc. atqui ſemel. & in Cle. ij. eo. ti. Ideo aut dixi regulariter: quia multi ſunt caſus ſpeciales in quibus poſſunt teſtes recipi & produci. de quibus dicam. in xj. articulo principali.

44 Octaua concluſio ſit † facta teſtium receptione

receptione & publicatione: quando certum eſt partes non didiciſſe teſtificata, poſſunt teſtes de iure ciuili regulariter niſi aliud obſiſtat de nouo produci in cauſa principali etiam ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs. Hæc concluſio probatur à ceſſante timore ſubornationis:& ex his quæ dicta ſunt ſupra. Nã cum ſupra probatum fuerit quòd ius ciuile.ff.orũ. & C. non conſiderat publicationem.nec etiam quòd pars didicerit teſtificata.nec eam triplicatam aut quadriplicatam productionem iam factam ad excludendas alias productiones cũ prædictis non obſtantibus ſi pars eſſe. l. primam dilationem uel aliam iuridicè ante ius autenticorum póterant teſtes de nouó produci, & ſolum iudex poterat effrenatam multitudinem moderare: ut in l. j. ff. eod. titu. ſequitur quòd cum iure autenticorum non ponderetur publicatio, ſed ſolum quando pars didiciſſet teſtificata, aut tres eſſent factę productiones & receptiónes, ꝙ alia productio non cõcederetur: & per conſequens tex. dictæ autenticæ ſic exorbitans & correctiuus non debet extendi ad caſum noſtrum: quando non ſumus in quarta dilatione: & pars nõ didicit teſtificata unde poterunt alij teſtes de nouo produci quamuis ijdem teſtes iam examinati non poſſint repeti, niſi ſecundũ id quod traditur in l. produci. ff. eod. & dicetur in c. cum cauſam. el. ij. & c. cõſtitutus. el. iij. infra eod. & ut traditur in l. repeti. ff. de quæſtio. Et hæc concluſio iudicio meó indubitanter procedit de iure ciuili. licet communis opi. ſit in contrarium quo ad cauſam principalem: ſed de iure canonico maius eſt dubium, & talis dubitatio ſolum deſcendit: quia iura canonica uidentur ponderare publicationem tanq̃ terminũ excluſiuũ productionis teſtium: ſicut ad eundẽ finẽ ponderãt renũtiationem: ut in c. cauſã quæ. el. ij. & c. intimauit. & in c. de teſtibus. & in c. cum ueniſſent. & in c. ex tenore. infra e. cum ſi. Et ideo uidetur ꝙ facta publicatione nõ poſſint regulariter de iure canonico alij teſtes produci in cã principali ſicut nec poſſunt poſt renunciationẽ. maximẽ: quia ſecũdũ rationes domini mei & Io. An. ſolus timor ſubornationis non cõſideratur ad impediẽdos teſtes. Sed & alię ſunt rationes ſecũdum ꝙ ſupra dixi poſt eos. & hęc eſt communis ſentẽtia. Sed his non obſtãtibus ego arbitror in caſu prædicto idẽ etiã concludendũ eſſe de iure canonico. Moneor: quia non data triplicitate productionum ponderari uidetur ſolus timor ſubornationis: ut in d. Cle. ij. eo. ti. facit tex. in c. conſtitutus. el. j. infra eo. ti. in fi. ubi tex. dicit. Atteſtationibus apud eum depoſitis ſit contentus. & gloſſ. dicit ibi: quia eo ipſo ꝙ teſtes fuerunt apud eũ depoſiti non poſſunt alij produci: quia præſumitur didiciſſe teſtificata, & ſic põderãt ſolam ſcientiam teſtificatorum. facit infra eo. c. ultra tertiam. & ca. cum in tua. in fi. infra eo. Et hanc opinionem ſenſit gloſſ. fin. in fi. in c. conſtitutus. el. iij. infra eodem.

Non obſtant iura ſupra in contrarium allegata: quia reſpondeo quòd illa procedunt in caſu dubij: de quo dicetur in ſequenti concluſione. Sed nos ponimus rem certam. quando ſcilicet certum eſt partes uel partem non didiciſſe teſtificata, quo caſu fortius ex æquitate canonica debet admitti, quã de rigore iuris ciuilis ut ueritas habeatur: & ne probationum facultas depereat ut ſæpius ſupra dictum eſt. maximè cum nullus reperiatur text. loquens de publicatione qui dicat quòd licet pars non didicerit teſtificata non omittatur. Sed ideo iura canonica ponderauerunt públicationem: quia poſt publicationem præſumptio eſt quòd pars didicerit teſtificata. quam præſumptionem tollit certitudo in contrarium.

Ad quod faciunt argumenta & rationes quas ſupra deduxi in principio ad fundandas iſtas concluſiones. & quod ſtatim dicam in rationibus ſequentis decimæ concluſionis per gloſſ. in c. ſtatutum. in uer. numerandũ. de præben. lib. vj. cum ſi. & hæc opin. eſt iuſtior, ęquior, & ſanctior. Intellexi tamen quòd communiter ſeruatur contrarium. Ego tamen

nunquam

nunquam uidi ſeruari contrarium quando pars probaret ſe non didiciſſe teſtificata. quidquid tamen ſit ubi non probaretur talis ſtylus & conſuetudo arbitror quòd tam in foro ſeculari quàm eccleſiaſtico facta probatione quòd pars non didiciſſet teſtificata indubitanter admitterem eam ad alios teſtes producendos. niſi aliud obſtaret quàm publicatio. & ſic ex prædictis poteſt inferri hæc nona concluſio uidelicet.

Quamuis Dubium ſit de iure canonico utrum rite receptis & publicatis atteſtationibus, an teſtes poſſint de nouo produci ſuper eiſdem articulis uel directo cõtrarijs: quando certum eſt partes non didiciſſe teſtificata. tamen pars affirmatiua etiam de iure canonico uidetur æquior, & uerior, & hanc ſequitur hic do. Anto.

45 Decima † Concluſio ſit. Facta teſtiũ receptione & publicatione rite: quando dubium eſſet utrum pars didicerit teſtificata æquũ uidetur eſſe ut niſi aliud obſiſtat poſſint de iure ciuili teſtes produci etiam ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs, delato prius iuramento parti uolenti producere, ꝙ nec per ſe, nec per alium didicerit teſtificata. & ſecundum formam. c. ultra tertiam infra eo. Hæc concluſio probatur: quia licet poſt publicationem ſuſpicio ſit & præſumptio ꝙ pars didicerit teſtificata, tamen poſtquã ſumus in dubio talis ſuſpicio tollitur prędicto iuramento. Et aduerte: quia intelligo quòd ſimus in dubio forte: quia pars quæ uult de nouo producere aliquid probat per quod iudex inducitur in dubietatem an pars didicerit teſtificata: ſed tamẽ hoc non plenè probat. hoc dico: quia pręſumptio magna eſt contra ipſam partem poſt publicationem quòd didicerit teſtificata, ut docet experientia. ſed quando nihil probaret in cõtrarium uidetur eſſe maius dubium: unde poteris cogitare, articula tamen & rationes ſatis aſtringunt ad idem. Vnde redeũdo ad probationem concluſionis dico ꝙ prædicta concluſio probatur ex identitate rationis inductiuæ iuramenti ſuper conceſſione quartæ productionis. de qua in d. §. quia uero & in auc. atqui ſemel. & c. ultra tertiam infra eo. ibi enim propter tres iam conceſſas & admiſſas productiones & quartæ productionis poſtulationem contra ipſum petentem erat præſumptio ſcientiæ teſtificatorum ſicut quarto in dictis iuribus ad purgandam talem ſuſpicionem defertur iuramentum ſub illa forma quo delato propter purgatam ſuſpicionem admittitur quis ad quartam productionem ut dixi in c. in cauſis. ſupra eo. ita debet hæc pars delato iuramento ad hanc productionem admitti. Nec obſtat ſi dices ꝙ cum illa iura ſint correctiua non debent extendi ex identitate rationis: quia reſpondetur ꝙ tunc non deberent extendi, quãdo eadem uel maior correctio induceretur: ſed ſecus eſt in caſu noſtro quãdo ex extenſione quam facimus redimus ad ius commune antiquum, & ad ius naturale & diuinum. quo caſu latiſſima ſit interpretatio: qa res de facili reuertitur ad naturam ſuam. ad quod uide gloſſ. ſingularem in uer. numerandum. in c. ſtatutum. de præben. li. vj. & quod tradit Fede. de Se. conſi. lxxix. & quod nota. in c. j. iuncto c. fi. de pac. lib. vj. & per gloſſ. fi. in Clementi. ſæpe. de uerbo. ſignificatio. Ad quod etiam uide plura alia iura & auctoritates quas allegaui in c. ſignificaſti. ſupra de foro competen. in. vij. quæſtione vj. principalis articuli uerſi. tertio uero caſu. Et ex prædictis rationibus recte conſideratis uidetur etiam concludendum eſſe quòd idem ſit de iure canonico. ad quod facit etiam rationes aſſignatæ ad præcedentem nonam concluſionem de iure canonico. quamuis propter opiniones uideatur eſſe aliqualiter maior dubitatio. & ſic ex prædictis patet an ſola publicatio excludat quem à poteſtate producendorum teſtium tam de iure ciuili quàm canonico.

Circa ſecundum membrum principale. uidelicet † an ſola ſcientia teſtificatorum etiam ante publicationem excludat quem à poteſtate producendorum teſtium. Io. An. hic tenet ꝙ ſic. & in c. conſtitutus in pręſentia. infra eo. & Bart. in d. §. quia uero. & in d. auten. atqui ſemel. & 46

ita

ita cõmuniter hic & ubique tenent Doc. Ego uero arbitror in hoc dicendũ ut patet ex his quæ dixi in præcedentibus conclusionibus. Ex quibus patet quòd nõ eſt ſimpliciter uerum, quòd licet quis didicerit teſtificata non admittatur ad aliã productionem. pone enim quòd teſtes non eſſent rite recepti. uel quòd omnes adhuc non eſſent recepti, uel quòd non didicerit teſtificata omnium. nam his caſibus concludendum eſt ut ſupra dixi. Sed ſi iam producti in prima uel ſecunda aut tertia productione eſſent rite recepti: & probaretur quod pars didicerit teſtificata per ſe uel alium ſecundum formam c. ultra tertiam infra e. & d. §. quia uero: ét ſi non eſſet facta niſi unica productio ad aliam productionem non admitteretur, ut in dictis iuribus. Et eſt aduertendum circa prædicta quòd in caſibus in quibus dixi quòd quis impeditur de nouo producere ſi didicit teſtificata. impeditur quis non ſolum ſi didicit teſtificata ſuorum teſtium: ſed etiã ſi didiciſſet atteſtationes partis aduerſæ ut tenent Inno. & Docto. communiter in c. pe. infra ea. & probatur in d. §. quia uero. & tenet gloſ. in d. autẽ. atqui ſemel. licet quidam teneant contrarium: ut refert Innocen. in d. c. pen. Sed plus placet præcedens opin. quam etiam fui ſequutus in Cle. ij. eo. ti.

47 Sed † circa prædicta quæro qualiter quis probet quod non didicit teſtificata. So. Doc. hic communiter ponunt unum modum uidelicet: quando atteſtationes reperiuntur adhuc ſigillatæ etiam ſi reperirentur penes partem, dummodo ſint ſigillatæ: ut. d. c. conſtitutus infra eo. Et idem dicendum ſi probatur ꝙ publicatio fuit facta per iudicem ſolo uerbo nõ realiter, ita ꝙ non fuerit data realis facultas partibus ut atteſtationes percunctentur: ut traditur in d. Cle. ij. uel ſi probatur quod pars quæ nunc uult producere fuit abſens continuo. nec aliquem habebat procuratorem uel aduocatum. Et idem etiam arbitrarer ſi pars aduerſa fateretur quòd poſt publicationem ſemper atteſtationes fuerunt penes eam.

48 Secundo † quæro qualiter dicat quis didiciſſe teſtificata. So. Barto. in d. auten. atqui ſemel, dicit quòd probatur probando quòd habuit librum atteſtationũ penes ſe. pro quo eſt tex. in d. c. conſtitutus in fi. intelligendo tamen ſi ſunt diſsigillatæ ut dixi. etiam ſi penes eum reperirentur fuiſſe depoſitæ iudicis auctoritate. d. c. conſtitutus. Item ſecundum Barto. ſi probaretur eum ſubtraxiſſe uel quid ſimile feciſſe. uel ſi probaretur quòd audiuerit legi per notarium. quod intellige in idiomate quod clare poſsit intelligi per ipſam partem. & idem ſi ꝑ procuratorem, uel aduocatum. Secus ſi tranſcurſorie legi audiuiſſet, uel eſſet perſona ſimplex rudis aut agreſtis: quia tunc non diceretur didiciſſe teſtificata, per tex. in d.

49 §. quia uero. dum tex. dicit. † Percunctatus fuerit &c. quod uerbum etiam, repetitur in c. pe. infra. e. & et importat dili-

50 gentem perſcrutationem, quoniam † dictio per, auget & perfectionem ſignificat. l. urbana. §. pernoctare. ff. de uerb. ſig. in c. ſignificaſti. ſupra de elect. & in c. ſi conſtiterit. infra. de accu. Ego uero in hoc articulo diſtinguo principaliter ſex membra.

Primum eſt quando didicit teſtificata ex ſe ipſo.

Secundum quando didicit à teſtibus.

Tertium quando didicit teſtificata à notario.

Quartũ quando didicit ab aduerſario.

Quintum quando didicit teſtificata à iudice.

Sextum quando didicit teſtificata ab alio extraneo.

51 Circa † primum membrum quando quis dicatur didiciſſe teſtificata ex ſe ipſo. aduerte: quia hoc poteſt contingere tribus modis. uno quando ipſe præſens fuit teſtium examinationi. & hoc caſu uidetur dicendum quòd ſatis dicatur didiciſſe teſtificata ut amplius admitti non debeat ad nouam teſtium productionem ſuper eiſdem articulis, etiam ante publicationem, ita ſingulariter tenet gloſ. in uer. præſenti. ij. q. j. c. in primis. per tex. noſtrum. & in d. §. quia uero. & in d. aut. atqui ſemel. & etiam per notata hic. Sed

Vin.in c. ſeries. infra . eo. ut refert ibi.d. meus.in ſexta lectura uidetur tenere contrarium. cõcludit enim quòd ex eo quòd pars fuerit præſens in ipſa teſtium examinatione:non tamen excluditur a facultate teſtium producendorum. & hoc dictum etiam referunt Doc. in c.in noſtræ. ſupra eo.& in c.uenerabilis. infra eo.ubi hoc idem ſentit.d.meus. & ita etiam hic reperio quoſdam moderniores ſentire: quia non poteſt pars ſentire modico diſcurſu & ſolo uolatili uerbo percipere & ſcire teſtificata . Ego arbitror dicendum eſſe quòd ſi pars eſt perſona ualde inſtructa & docta. & ſit negocium quod percipiatur modico diſcurſu.uerbigratiã ſi feci articulum quòd mutuaui tibi x.florenos, uel quid ſimile. & teſtis deponit uerum eſſe:quia fuit pręſens, uel nihil ſcire. nam cum hoc modico diſcurſu percipiatur, ſatis intelligitur didiciſſe teſtificata, & hoc modo procedat opi. gloſſ. in d.c.in primis. Sed ſi non eſſet perſona docta, aut res quæ modico diſcurſu perciperetur, tunc uera ſit ſecunda opi. Quid enim ſi fuerunt examinati teſtes in latino ſermone, & pars erat uulgaris, uel quid ſi in alio idiomate incognito ipſi parti fuerunt examinati?certe non intelligitur didiciſſe teſtificata,cũ nec in præſentia ipſius dicatur aliud geſtũ, per tex. in l.coram.ff.de uerb.ſi.in l. diem proferre.§.coram.ff.de arbi.& quod nota.in l.j. in prin.ff.de uerb.ob. Vel quid ſi pars eſt rudis & agreſtis , & negocium eſt tale quod non percipiatur modico diſcurſu. ut plerunque contingit in multis in quibus doc.iterum atque iterum legentes dubitant? non eſt dubium quòd non dicetur teſtificata didiciſſe. Secundo modo poteſt contingere ſi pars legiſſet teſtificata exiſtẽtia penes notarium, nam diſtinguerem quòd aut perfunctorie legit,aut mature percunctatus eſt,primo caſu ſi res eſt quę modico diſcurſu percipiatur,didiciſſe intelligitur:ſecus ſi eſſet negociũ quod non perciperetur modico diſcurſu. Si uero præmutare percunctatus eſſet legendo & præmeditando & perſona eſſet multum docta. tunc tanquam ſcientiam habens excluditur a tali facultate producendorum teſtium. Tertio † modo poteſt contingere ex eo quòd pars ipſa ſubtraxiſſet atteſtationes, uel alias penes ſe diſſigillatæ reperiuntur & apertæ, tunc enim præſumptiuè probatur atteſtationes didiciſſe, per tex.in c.conſtitutus infra,eo.& eſt bonus tex.in l.non eſt ferendus.ff.de tranſa.quod tamen uidetur limitandum ſecundũ ſingularẽ limitationem Bal.quã ponit † in l.ſi.ff. quemadmodũ teſta.aperi.uidelicet.ſi modo ipſæ originales atteſtationes reperiantur penes ipſum:uel copia ipſarũ originaliũ data p notariũ q examinauit:ſecus ſi pars habuiſſet copiã manu alterius notarij uel perſonæ, quia tunc propter hoc nõ excludetur à facultate producendorũ teſtiũ.& adhoc dicendũ mouetur p illum tex.qui uult q̃ teſtamentum dicatur apertum quando originale eſt apertũ : ſecus ſi exẽplatũ. quod dictũ ſequitur etiã Io.de Imol. Sed tu aduerte : q̃a licet hoc dictũ ſit peregrinũ, tamẽ uidetur eſſe ſatis dubiũ;& ſemel uidi illud de facto.& allegabatur quòd.l.illa ſi.non probabat ex eo:quia cum requireretur ad ſubſtantiam illius tituli apertum & publicatum eſſe teſtamentum : & aliud ſit teſtamentum & aliud copia uel exemplatum: ut in c.j.infra de ſi.inſtr.& quod no.in auten.ſi quis in aliquo.C.de eden. merito non concludit ad caſum noſtrum. in quo nõ requiritur apertura uel publicatio. ſed ſufficit teſtificatorum ſciẽtia.Præterea . Bal.ſentit quòd ſecus eſt ſi pars habuiſſet copiam à notario qui examinauit.cuius tamen contrarium concludit illa.l.ſi.quo ad terminos publicationis teſtamenti cogitãbis . Item aduerte: quia quod ſupra dixi quòd ex eo quòd pars ſubtraxerit aut penes ſe habuerit atteſtationes intelligatur ſciuiſſe teſtificata arbitror limitandum.niſi pars ipſa cõtrarium probaret, uidelicet ſe non didiciſſe poterit probare probãdo q̃ eo ipſo quòd ſubtraxerit aut penes ſe ſubtraxerit, immediate depoſuit penes alium.uel poſuit in caſſa aut quid ſimile. & probaret per duos teſtes idoneos q ab actu ſubtractionis uel receptionis ſemper fuerunt ſecũ:

52 [margin, beside "dorum teſtium. Tertio †"]
53 [margin, beside "Bal.quã ponit †"]

qui etiam deponunt ꝙ nunquã legit & ꝑ
cunctata fuit ipſa pars atteſtationes, & ꝙ
non potuiſſet legere aut percũctaſſe quo-
minus ipſi uidiſſent. Ad quod facit quod
ſupra dixi de atteſtationibus depoſitis pe
nes partem ſigillatis. & ſatis hoc natura
etiam edocet. Ex prædictis patet quid
tenendum ſit de uiſione exempli dictorũ
teſtium. an per ſolam uiſionem exempli
præcludatur uia, in quo Bal. in l.fi.C.
quemadmo. teſta.aper.uidetur ſentire ꝙ
non per illum tex. non tamen ſe firmat,
intelligi enim debet & declarari ſecun-
dum prædicta.

54 Circa † ſecundum membrum quan-
do non a ſe ſed ab ipſis teſtibus qui depo
ſuerunt didicit teſtificata, an impediatur
de nouo producere? gloſſ.in d.§.quia ue-
ro in auten.eo.titu.uidetur tenere quòd
ſic per illum tex. & idem uidetur ſentire
ibi Barto.& etiam in auten.atqui ſemel.
C.de proba.& per tex. dum dicit. Teſtifi-
cata tractauerit. & dum uult ꝙ ſiue a ſe
ſiue ab alio ſiue ab aduerſario hoc ſciue
rit. Innoc. tamen in c.pe.infra e.& doc.
etiã hic cõmuniter uidentur tenere, ꝙ li-
cet pars hoc ſciuerit à teſtibus, non tamẽ
præcludatur uia productioni de nouo
55 fiendæ.nam † cum hoc non prohibea-
tur aliquo iure:ergo uidetur permiſſum
ut.l.j.ff.e.dixi in c.j.ſupra e. Item nec ra-
tione timoris ſubornationis hoc debet
prohiberi: cum ipſius ſubornationis ti-
mor ceſſet: quia per uiuam uocem teſtis
non potuit bene inſtrui. facit c. cum per-
ſonæ. de priuil.li.vj. Pro quo dicto ego
etiam adduco: quia non uidetur ſufficere
quòd pars ſine lectura mentaliter didice
rit: ſed requiri uidetur quod oculo cor-
porali uiderit & legerit per præallega-
tum.§.quia uero.& per præallegatã auct.
atqui ſemel. qui tex.uidentur requirere
partem legiſſe tractaſſe & percunctaſſe:
quæ omnia denotant actum naturalem
56 facti non mentalem † per tex. in l.j.§.
ſed ſi legi.ff.de his, quæ in te.delen. ubi
traditur ꝙ licet ex his quæ præcedunt &
ſequuntur media poſſunt intelligi men-
taliter, tamẽ niſi uiſu corporali legi ua-
leant non dicuntur legi. Ad idem facit c.
inter dilectos.de fi.inſtru. & ꝙ no. Inno.
in c.P.& G.ſupra de offi.dele. Itẽ pro hãc
deciſione allegat Hoſt. rationẽ: quia po-
teſt eſſe ꝙ teſtis refert falſum in c.inqui-
ſitionis.§.fi.infra de accuſa. uel quia uult
parti cõplacere uel ſe ab ea ſubtrahere,
ut quotidie docet experientia: uel qa non
bene recordatur. Et ad tex.qui uidetur fa
cere in contrariũ, uidelicet: ad.§.quia ue
ro.cũ ſi.reſpondet Inno.ꝙ loquũtur quan
do pars nõ ſolũ didicit teſtificata, ſed etiã
facultati producendorũ teſtiũ renũciauit.
hæc reſpõſio mihi non placet qa diuinat
& eſt contra illa iura & ipſorũ rationem.
Sed aduerte: qa Bar. in d.§. quia uero
licet finaliter uideatur tenere contrariã
opi.Inno. tamẽ in prin.uidetur ſequi præ
dictã opi.Inno. Dominus.Anto.hic te-
net contra Bar.& idẽ Io.de Imol. in c. ſe-
ries.in fi.infra eo. Sed forte poſſet concor
dari utraque opi.iſto modo, ꝙ ſi teſtes q
teſtificata retulerunt parti ſunt docti &
multũ amici & fideles & ueridici & erat
negotiũ quod nõ exigebat nouũ diſcursũ
uel quid ſimile, ꝙ hoc caſu uera ſit opi.
glo.& Bartol. Nã ueriſimile eſt ꝙ pars in-
duceretur ad nouã productionẽ, & ad ſub-
57 ornationem. † Nec obſtat quod ſu-
pra dixi, de l.j.§.fi.ff.de his quæ in teſta.
delen. quia non eſt uerum quòd in caſu
noſtro requiratur corporalis lectura. aut
percunctatio ipſius partis, quod patet ex
ſola diſputatione habita per partem cum
aduerſario & per percunctationẽ aduoca
ti uel procuratoris dicitur ipſa pars didi-
ciſſe teſtificata, adeo quòd excludatur a
facultate producendorum teſtium: ut d.
§. quia uero. Si uero eſſet negocium
quod non perciperetur modico diſcurſu,
& teſtes non eſſent multum docti, tunc
procedit opi.Inno.Hoſt.& d. Anto.& in-
tellige quod ſupra dixi quando per ſcien
tiam talem habitam à teſtibus excludatur
quòd tunc excluditur quando ſcientiam
habuit ab omnibus teſtibus qui depoſue
runt, & qui iam producti erant, ſecus ſi
eam habuiſſet ab aliquibus ſecundum ea
quæ latius dixi in articulo publicationis
in quarta concluſione in fi.& in conclu-
ſione quinta.

Circa

58 Circa † tertium membrum principale quid tenendum ſit ſi pars didicit a notario qui examinauit teſtes. Docto. in c. ſeries. infra eo. uidentur uelle quòd hoc non obſtante admittantur ad nouam productionem, & etiam tenent hic quidam.

Ego tamen hoc intelligerem procedere quando notarius perſunctorie, aut uerbo uolatili retuliſſet atteſtationes, & non eſſet multum doctus, uel eſſet talis qualitatis quòd ei nô deberet fides adhiberi. maxime ſi eſſet res quæ modico diſcurſu non perciperetur: ſecus ſi non perſunctorie ſed mature & præmeditate facta eſſet relatio per notarium. & notarius eſſet fidelis, & talis cui pars deberet fidê adhibere, & maxime ſi pars cum ipſo notario diſputationê aſſumpſiſſet: uel eſſet res quæ modico diſcurſu perciperetur.

59 Circa † quartum membrum principale quando pars didicit ab aduerſario. dicendum eſt ſecundum quòd colligitur ex tex. d. §. quia uero. & dictæ auten. atqui ſemel. quòd aut pars uerbaliter didicit ab aduerſario: quia aduerſarius dicit probatum eſſe uel non pròbatum. & hoc caſu non impeditur in noua productione. aut inter partes aſſumitur diſputatio deliberata inquirendo meditatiue, & ſubtiliter perſcrutando ſuper dictis & atteſtationibus receptis ita quod per ipſam diſputationem habetur ſcientia teſtificatorum. & talis diſputatio excludit a facultate aliorũ teſtiũ producêdorũ. d. §. qa uero ibi. Aduerſario faciête diſputationê &c.

60 Circa † quintum membrum principale quando a iudice pars didicit teſtificata an excludatur dicendũ arbitror quaſi in omnibus ut dixi in iij. membro de notario, niſi quod in iudice præſumptio eſt maioris ſcientiæ & doctrinæ, & ſic quod melius cognoſcat an teſtes probent uel non probent: quare attendendæ ſunt qualitates an perſunctorie iudex locutus fuerit. & an ſit talis cui pars ratione amicitię ſuæ & fidelitatis eiuſdem iudicis. licet in hoc infidelitate utatur, Credatur. Itê cõſiderari debet an referat quid teſtes dixerint: & an pars ſit docta. ſi forte eſt negociũ quod non percipiatur modico diſcurſu. an uero iudex ſimpliciter aſſeruerit & firmauerit teſtes probare uel non probare tã reſpectu teſtiũ productorũ per ipſam partem, uidelicet quod nô ꝓbant, ut ipſe alios ꝓducat, quã productorũ ꝑ partem aduerſam ut probent, ad hoc ut pars cui loquitur probet contrariũ. facit quod ſupra dixi in princ. iſtius articuli de ſcientia teſtificatorum & quod ſtatim ſubdã.

61 Circa † ſextum & ultimum membrũ quando pars didicit ab extraneo uidetur mihi concludendum quod non excludatur a noua teſtiũ productione, niſi aliud probetur: quia non eſt præſumptio quod extraneus magis ſit informatus de atteſtationibus quam ipſę partes principales. Cum teſtes ſecrete recipi debeant: ut dixi in c. ij. ſupra eodem. Sed ſi probaretur quod extraneus qui retulit parti probatum eſſe, uel non probatum, legiſſet atteſtationes, aut eas tractaſſet, uel percunctatus eſſet, uel ſubtraxiſſet, tunc ponderandum eſſet & aduertendum qualis eſſet iſte extraneus, an eſſet doctus & talis qualitatis cui pars uerſimiliter credere debeat: ut puta ſi eſt aduocatus uel procurator ſuus. & tunc indubitanter excluderetur à noua productione: ut eſt text. in d. §. quia uero. ibi dum tex. dicit. Neque aliquis aduocatorum eius. & in d. auctê. atqui ſemel. ubi tex. dicit. Vel aliquis aduocatorum eius, uel alius pro eo agens. facit etiam tex. in c. pe. infra. eo. ibi. Neque per alium &c. ſecus ſi eſſet talis cui non deberet uerſimiliter credere, uel nô eſt multum doctus, uel dicit ſe ſimpliciter legiſſe atteſtationes non autem percunctaſſe, uel legi audiuiſſe uel ſe fuiſſe præſentem examinationi: nam tunc nô excluderetur, quod clare patet: quia propter talem præſentiam & perſunctoriam lecturam ſi non ſit talis res quæ modico diſcurſu percipiatur pars ipſa principalis quæ præſens fuit, uel perſunctorie legit non excluditur: ut dixi ſupra in primo membro. Et in ſumma in omnibus prædictis ſex membris cõcludendum arbitror, quod qualitercunque plene probetur, quod pars quæ uult nouã facere teſtiũ ꝓductionê uere didicerit teſtificata, uel ꝑ

ſe uel alium, excludetur à noua productione propter timorem ſubornationis, & corruptionis teſtium. intelligendo tamen declarando, & limitando ſecundum ea quæ dixi in articulo publicationis in prima.ij.iij.iiij.& v.concluſionib. & ſimilibus. Secus ſi uerè non probaretur quòd pars didicerit teſtificata: quia tunc non excluditur. Et ſic patet quòd in hac materia plurimum uerſatur iudicantis arbitrium. ſicuti regulare eſt in materia teſtium quanta, & quibus ſit teſtibus adhibenda fides.l.iij.§.tu magis.ff.eo. Et ideo requirit iudicem prudentem, & bonum non aſinum plumbeum, aut iudicem pānoſum. o vero Bu di panno o mazachane, prout ſunt multi caſtraporcelle qui uadunt quotidie pro aſſeſſoribus nihil ſcientiæ, aut doctrinæ, & minus prudentiæ, aut diſcretionis habentes. & quod peius eſt non uerentur ad magnificas ciuitates accedere, cum potius porcis, aut pecudibus legem dare deberent quàm
62 hominibus iura adminiſtrare. † Sit tamen prudens etiam pars, uel partis aduocatus, uel procurator, ut animaduertat ad ea quæ dicta ſunt ſupra ad probādum ſcientiam teſtificatorum, ut faciat articulos aptos ad probandam qualitatem alterius partis quam aſſerit didiciſſe, & teſtium, & notarij, & iudicis, & extranei a quibus aſſerit didiciſſe, & de eorum fidelitate, & ſcientia, amicitia, & ſimilibus qualitatibus: & qualiter diſputationem aſſumpſerit cum aduerſario, & de qualitate ipſius rei quòd ſit res quę modico diſcurſu percipiatur, &c. uolens autē probare contrarium contrario modo faciat poſitiones, & articulos. Inſuper arbitror aduertendum circa prædicta quòd in caſibus in quibus ſupra dixi, ꝙ ſi pars uerè ſciuit teſtificata ab alio excluditur a noua productione. Nam forte nō eſſet inconueniēs hoc limitare, ſi modo illud per partem aduerſam doloſè fuiſſet ſuggeſtum ad hoc ut pars aduerſa præcluderet uiam nouæ productioni. Nam hoc caſu non uidetur quis excludendus à noua productione ne dolus, & fraus aduerſario patrocinentur: ut in capitulo ſede. de reſcri. cum ſi. Inſuper etiam ad declarationem prædictorum aduerte ad illud quod ſupra dixi, ꝙ teſtificatorū ſcientia excludit a noua productione, non ſolum reſpectu ſuorum teſtium, ſed etiam reſpectu ſciētiæ teſtium aduerſarij quod etiam uoluit Bar. in d.§. quia uero, in auth. eo.ti. Et ex his Deo duce habes expeditum hunc quartum difficillimum, & intricatiſſimum articulum principalem.

63 Circa quintū principalem † articulum an ſuper nouis omnino articulis in caſibus in quibus dixi ſupra publicationem, uel teſtificatorum ſcientiā præcludere uiam poſſint teſtes produci nō obſtante tali publicatione, & ſcientia. Et dicendum eſt ꝙ non: quia cum non debeat quis admitti ad probandum quod probatum non releuat: ut in c.cum contingat. de offi.deleg. & in l.ad probationem.C. de proba. ſequitur quòd cum tales articuli omnino noui non ſunt ad cauſam pertinentes iudex debet illos reijcere, ut nota. in l. per hanc.C.de temp.app.& eſt bonus tex. in c. cum Ioannes. infra de fide inſtru. Excluditur ergo quis ab hac productione non ex ui publicationis aut ſcientiæ, ſed propter regulam prædictā: quia impertinentia non patrocinantur, neque actori, neque reo. imo non debet pati iudex, ut ponantur in actis: quia non poſſunt tranſire in uigorem iudicij.ff. de iureiur.l.ſi duo patroni.& ff.de pe. hære. l.ſi quis libertatem.§.fi. & hoc tenent hic communiter Doc. & procedit hæc concluſio, non ſolum in omnino nouis reſpectu originalis facti primo deducti, aut reſpectu diuerſæ rei petitæ, & deductæ nunc, quàm prius, deductum eſſet, ſed etiam reſpectu uariati modi agendi. ut ſi primo petebam equum ex cauſa emptionis, nunc peto ex cauſa donationis, uel alia ſimili, uel qualitercunque contingere poſſet quòd exceptio rei iudicatę ſuper primis articulis non haberet obſtare in caſu nouorum articulorum etiā ſi ſolum mutaretur perſona ſecundum domi. Anto. hic. ut quia quis dicebat ſe emiſſe equum a Titio quem dicebat ad ſe pertinere, & poſtea dicit ſe emiſſe a Sem-

Sempronio.qđ exemplum d.Ant. poteſt procedere quando exceptio rei iudicatæ reſpectu emptionis factæ a Titio non haberet obſtare reſpectu emptionis poſtea celebratæ a Sempronio deductæ poſtea in ſecundis articulis. utputa quia dictum equum petebam,ut ad me ſpectantem ex hac ſola cauſa:quia emi a Titio. ſecus ſi ſimpliciter petijſſem tãquam ſimpliciter ad me ſpectantem: quia tunc tales articuli uidentur admittendi, ut dicam in ſeptimo articulo principali. Et generaliter in omnibus nouis articulis prout appellaui nouos ſecundum primam ſpeciem articulorum. de quo diximus in primo caſu ſecundi principalis articuli, dicendum ꝙ admittuntur tanquam impertinentes. & hoc ét tenent Bar. & Bal. in d.l.per hanc. Et ſingulariter dicit Bal. ibi ꝙ actor poſt lit.conte. non põt proſequi qualitatem non intentatam in libello. Nam cum litis conteſtatio fiat ſuper edita actione:ut l.edita.C. de edẽ. & fiat ex uoluntate utriuſque partis. ſ. actoris, & rei. Solus actor non poteſt alterare lit. conte. Et procedunt prædicta non ſolum reſpectu actoris, ut dictum eſt: ſed etiam reſpectu rei conuenti. Exemplum. Agebatur contra unum poſſeſſorio recuperandæ. ipſe excepit quòd ſibi licitum fuit ſpoliare. & ſic fecit articulum. deinde facit nouum art. in quo dicit ſe dominum, & per hoc non teneri reſtituere: nam talis articulus non admittitur: quia non iuuat reũ:ut in c.In literis ſupra de reſti. ſpo. Vel ſi primo a reo petebatur equus, & ipſe nunc opponit denuo pactũ de nõ petendo ſuper libro, uel falcone. Vel ſi reus oppoſuit unã exceptionem, & nunc opponit unam nouam exceptionem quæ ei de nouo ſuperuenit. & eſt talis quæ de ſui natura, licet de nouo ſuperuenerit nõ pt opponi. de quo uide latè ꝑ Bar. in l.j: ff.de exce.& per Bal.in d.l.per hãc. C.de temp.ap.& ſic ex prædictis habes expeditum quintum principalem articulum.

64 Circa ſextum † an ſuper antiquis articulis omnino poſſint teſtes de nouo ꝓduci poſt ſcientiam teſtificatorum, uel publicationem, in caſibus in quibus dixi publicationem, uel ſcientiam præludere uiam? dicendum eſt quòd regulariter teſtes non poſſunt produci ſuper talibus articulis, ſiue loquamur de teſtibus iam productis, & receptis. ſiue de alijs qui de nouo producerentur. & hæc eſt communis concluſio doc.hic, & in d.l. per hanc. & in d.§.quia uero.in auth. eo.ti. & in d. auth.atq; ſemel.C. de ꝓba.& in d.Cle.ij. eo.ti. Ideo autem dixi, regulariter: quia hoc fallit in pluribus caſibus de quibus dicam infra in xj. articulo principali.

65 Circa † ſeptimum principalem articulum an ſuper dependentibus,ſeu incluſis poſſint teſtes de nouo produci. Difficultas eſt maxima, & materia ſubtilis, & difficilis. ideo bene attendenda. ſed in ea difficultate pro clariori doctrina poſt d. Ant.& d.m.& Bar.in d.authen.& Ang.in d.§.quia uero.& etiam ex mente Io. An. hic diſtingue quòd, Quidam ſunt articuli qui continentur in primis non expreſſe, ſeu explicitè, ſed de neceſſitate eorũ quæ proponebantur.& hoc poteſt dupliciter contingere. Vno modo quantum ad neceſſitatem probationis iuris, & facti. Alio modo quo ad neceſſitatem facti tantum. Quidam uero ſunt articuli qui ſub præcedentibus non continentur de neceſſitate: ſed ſe habent taliter quòd poſſunt comprehendi, & non comprehendi. Quo ad primum quando comprehenduntur ad neceſſitatem probationis iuris, & facti, poteſt figurari exemplum quando quis prius articulatur in præſcriptione quæ de neceſſitate requirit ad probationem iuris, & facti titulum, & poſſeſſionem. l. ſine poſſeſſ. & l. Celſus. ff. de uſucapio. & in l. nullo. ff. de rei uend. Nam ſi articulor quòd præſcripſi rem quam poſſedi per decem annos. ſeu ꝙ pręſcripſi rem longo tempore. licet in articulo explicitè non fuerit facta mentio de titulo. tamen tacitè ſubintelligebatur quo ad factũ,& neceſſitatem probandi: quia alias præſcriptio longi tẽporis non procedit. facit qđ tradit Innoc. in c. dudum. ſupra de elec. & Archidia.x.q.iij.ca. quia cognouimus. ubi dicit quòd ex ſola allegata præſcri-

ptione

ptione uidet includi titulus & bona fides & hoc caſu,non admitteretur quis ad nouum articulum de titulo, probādum per teſtes poſt publicationem, uel ſcientiam teſtificatorum:quia ſatis poteſt dici antiquus articulus, & hoc etiam tenent hic Innocen.& Io. An. & doc. ſupra allegati. Et per prædicta etiam dicerem, quòd ſi primo articulaui de præſcriptione longi temporis.& etiam articulaui de titulo habito à Seio, quòd ſi poſt publicationem uel ſcientiam teſtificatorum facio articulum,quòd emi à Mæuio, iſte articulus non debet admitti,ex eo, quia in primo articulo præſcriptionis continebatur titulus à quocunque habitus eſſet · & ideo iſte articulus,tanquam incluſus ſub antiquo ex neceſſitate probandi iuris & facti,non debet admitti. Et prædicta exēpla procedunt tam in actore agente quā in reo excipiente de præſcriptione.

Et idem dicerem ſi articulaui prius de præſcriptione, nunc uolo articulare de poſſeſſione:nam ad hoc ut articulus non dicatur antiquus,ſed potius nouus,ita ꝙ poſſit de nouo admitti :neceſſe eſt quòd nihil habeat de materia primi. quòd ad ponendum ſubſtantiam primi articuli, ſupponeretur neceſſitati probandi,quod nunc ponitur in alijs articulis.

Nam articulus primus totam ſubſtantiam continens,cum ſit indiuiduus, quālibet eius partem ſupponit neceſſitati ꝓbandi,unde per partem, quamuis minimam, deficientem ad probationem primi,quæ ſubijciebatur neceſſitati probandi quo ad integram ſubſtantiam primā, quæ pars eſſet minima, poſt publicatas atteſtationes, & ſcientiam teſtificatorum, deducitur de nouo in articulo uel articulis ut illam partem probet, non admittetur propter ſubornationis timoré. Nec obſtat quòd ſuper nouis articulis poſſunt teſtes produci, non obſtante publicatione uel ſcientia teſtificatorum, & prædicti articuli de titulo & poſſeſſione uideantur eſſe noui,ex eo, quia ſi primo articulatam eſt de præſcriptione longi temporis,& nunc articulor de poſitione, uel de titulo:ſi articulor de poſitione ab eo detrahitur titulus qui includebatur in articu.primo de præſcriptione, & ſi articulor ſolum de titul. detrahitur ab hoc nouo articulo articulus de poſſeſſione: ꝙ includebatur ſub primo articulo præſcriptionis. & ſic uidetur quod debeat dici nouus articulus,& per conſequens admittendus,per regulam,quæ uult ꝙ quotieſcūque aliquid additur ad antiquum, uel detrahitur ab antiquo,dicitur nouum:ut in l.ius ciuile.ff.de iuſti. & iur. Nam hic non accipimus nomen articulum illo modo,ſed accipimus nouum per reſpectum ꝙ nil habeat ex materia primi, uel primorum articulorum, ꝙ ſupponatur neceſſitati probandi iuris & facti.ita ꝙ non poſſit pars inſtrui ex illis ad ſubornandos teſtes. aliàs autem ſi poſſet pars inſtrui ꝓpter aliquid quòd includebatur in primis ſub neceſſitate probandi iuris uel facti dicitur potius antiquus quam nouus. Et aduerte:quia cum miniſterio dixi de præſcriptione longi temporis:quia ſi ſimpliciter articulatus eſſem de præſcriptione longiſsimi temporis.deinde poſt publicatas atteſtationes, uel ſcientiam teſtificatorum,articulaſſem de titulo, iſte articulus eſſet nouus & impertinens ad priorem articulum:quia non ſupponitur neceſsitati probādi reſpectu primi. cum ad pręſcriptionem longiſsimi temporis non exigatur titulus:ut in l.malè agitur.C.de præſcriptio. lon.temp. Et hoc intellige quando ſimiliter agebam ad rem mihi reſtituendam tanquam ad me pertinentem ex præſcriptione longiſsimi temporis,ſiue per quā petitione ex tali cauſa intentata prout intentata eſt intelligitur eſſe lis cōteſtata:ſecus ſi ſimpliciter egiſſem ad rē tanquam ad me pertinentem iure dominij uel quaſi.nam ſi prius articulatus fuiſſem de præſcriptione longiſsimi temporis poſſum tamen poſteà articulari de titulo:quia licet iſte articulus ſit impertinens ad articulum priorem propter rationem prærallegatam:tamen non eſt impertinens ad cauſam principaliter intentatam.Facit quod dicam infra de articulis diuerſis ad probādum titulum à diuerſis & pluribus habitum. Item aduerte: quia

quia ſi prius ſimpliciter articulatus eſſem de præſcriptione, nec dixiſſem longi temporis uel longiſsimi. nunc uero uolo articulari de titulo. maius eſt dubium: quia, ut dictum eſt ad præſcriptionem longi tēporis inerat titulus. ſed ad præſcriptionē longiſsimi non erat neceſſarius, & ſic nō includebatur in primis. Sed uidetur dicendum quòd talis articulus de titulo nō admittatur: quia aut ipſe agens intelligebat de præſcriptione longi temporis, & tunc excludi debet: quia in tali articulo includebatur titulus, per ea quæ ſupra dixi. aut de præſcriptione longiſsimi temporis, & tunc uidetur excludendus ab articulo de titulo: quia uidetur impertinēs per ea quæ ſupra dixi, eogitabis. Arbitror tamen quòd in hoc conſiderandum ſit fundamentum petitionis intentatæ: nam ſimpliciter actor egit ad rem tāquā ad ſe pertinentem prædicti articuli non uidentur omnino excludendi ad inuicem. Nam ille qui ſic agit re uendita, uel publiciana, uidetur omne ius reducere ꝑ quod poſsit in dicta cauſa obtinere. & ideo licet prius articulatus eſſet de præſcriptione longiſsimi temporis, uel de præſcriptione ſimpliciter, poteſt poſtea articulari de titulo. nam articulus pręſcriptionis longiſsimæ non habet obſtare: qa non includit titulum ad neceſsitatē probandi ipſius articuli. Item licet articulatus ſit ſimpliciter de præſcriptione, cuius talis Art. poſsit intelligi de præſcriptione lōgiſsimi temporis, ſequitur quòd iſto nouus articulus de titulo non includebatur in antiquo de neceſsitatē: ſecus ſi fuiſſet articulatus de præſcriptione lōgi temporis, per ea quæ ſupra dixi. Et in omnibus prædictis caſibus qualitercunq; ſit factus articulus de præſcriptione ſiue longi temporis, ſiue longiſsimi, ſiue ſimpliciter, non poſſum poſteà articulari de poſſeſsione: quia iſte articulus omnino includebatur ſub quolibet dictorum articulorum præſcriptionis. Similiter etiam & per contrarium arbitror, ſi primum articulum feci de poſſeſsione aut de titulo, ꝙ ſi nunc uolo articulari de præſcrip. lō. temporis, quòd talis articulus dicatur antiquus, non nouus, & ſic non debeat admitti. Nam licet uideatur nouus eo reſpectu: quia ſit additio ad antiquum. Nam ubi prius ſolum articulatus fueram de ſolo titulo, uel de ſola poſſeſsione, nunc articulor de utroque, & ſic uidetur quòd ratione iſtius adiunctionis ſeu additamenti debeat dici nouus, per d. l. ius ciuile, ¦cū ſi. quia reſpondeo ut ſupra dixi, quòd nouus non accipitur hic iſto modo: ſed ſecūdum ea quæ ſupra dixi, ut nihil habeant de primo ꝙ ſupponatur neceſsitati ꝓbandi iuris & facti. & ideo cum in prioribus articulis articulatus fuerim de poſſeſsione, aut de ſolo titulo, qui mihi probādus incumbebat ad intentionem meam: quia alias non fuiſſem admiſſus, ut ſupra dixi. & maxime in. v. principali articulo. ſi nūc facio articulum de præſcriptione longi temporis: quæ neceſſario includit poſſeſſionem & titulum. ſequitur quòd in hoc articulo continetur antiquus qui ſupponebatur neceſsitati probandi, & pars potuit inſtrui ad ſubornādos teſtes, ut nūc deponentes ſuper præſcriptione longi temporis, deponant ſuper titulo uel poſſeſsione. titulus uel poſſeſsio in primis minime probati fuerunt. ſecus ſi nunc articularer de præſcriptione longiſsimi tēporis. & prius ſolum fuiſſem articulatus de titulo, per ea quæ ſupra dicta ſunt.

Secundo caſu principali primi membri de articulis, qui cōprehenduntur ſub antiquis de neceſsitate facti quòd non cōprehenduntur de neceſsitate probationis, dicendum eſt quòd tales articuli dicuntur noui, & admittuntur poſt publicatas atteſtationes, & ſcientiam teſtificatorum. Exemplum, primus articulus continet quòd mutuaui tibi centum, uel uendidi tibi domum, de neceſsitate facti ineſt tempus: quia mutuum celebratū uel uenditio facta præſupponunt aliquod tēpus quo celebratæ fuerunt, non tamen in
66 eſt de neceſsitate probationis † quia mutuum & uenditio poſſunt probari abſque tempore: ut l. teſtium. C. eo. & in authen. de teſtibus. §. & licet dudū. Et ideo ſi poſt publicatas atteſtationes uel ſcientiam teſtificatorum facio articulum de tēpore,

pore,talis articulus eſt admittendus tam
in cauſa principali quàm appellationis:
ut probatur in c.ex tenore infra eo.ſecū-
dum unum intellectum, & ſentiunt hic
Ho.Inn.Io.An.d.Ant. & moderniores &
Bar.in d.l.per hanc.nota.Io.de Imo. in c.
cum cauſam.de teſt.in iiij.no.Quod ego
arbitror limitandum, ſi modo non inten
do probare ſolum qualitatem temporis,
ex eo, quòd contractus deductus in pri-
mo articulo fuit probatus, unde contra-
ctus repetitur in ſecundo non animo pro
bandi illum,ſed animo probandi qualita
tem temporis ut puta. quia fortè ut ad-
uerſarius produxit uel probauit etiam ti
tulum emptionis uel alium ſimilem.& tu
nis nunc articulari de tempore ut probes
temporis anterioritatem, ſecus ſi contra
ctus deductus in priori articulo non eſſet
probatus: nam nunc adijciendo tempus
uidetur adijcere ſolum ad hoc ut uidea-
tur feciſſe nouum articulum.& ſic ut per
quandam fraudem ipſe probet contra-
ctum: qui non fuit probatus in primis ar-
ticulis:nam iſte articulus non admittetur
iudicio meo propter timorem ſuborna-
tionis. Et ex prædictis ego facio unam
regulam.quòd quotieſcùque illud quod
deductum eſt in primis articulis,& quod
ſupponebatur neceſsitati probandi iuris
& facti plenè probatum eſt:ſi fiat nouus
articulus qui includebatur in primis,ſub
dicta neceſsitate probandi, & aliqua qua
litas additur ad iſtum nouum articulum.
quòd iſte articulus ſemper eſt admitten-
dus:ſi non ſit impertinens reſpectu ad di-
ctæ qualitatis.ratio in promptu:quia cum
ſint probati priores articuli, ceſſat om-
67 nis ſubornatio. Et † ex prædictis in-
fertur ad deciſionem quæſtio. Pone Ti
cius primo articulatus eſt quòd uendidit
domum Sempronio,demum quia publi-
catis teſtibus,uel habita ſcientia teſtifica
torum, opponitur quòd ille Ticius erat
minor tempore uenditionis, unde ipſe
Ticius nunc de nouo articulatur quòd tē
pore contractus celebratæ uenditionis
erat maior,certè iſte articulus admitte-
retur. Et idem in ſimili materia, quid
ſi ad probandum ingreſſum religionis
fecit quis articulum quòd Titius ingreſ-
ſus eſt tale monaſterium,& probauit,de-
inde quia publicatis atteſtationibus ex ci
pitur quod erat minor,& ſic inhabilis ad
profeſsionem,facit articulum ꝙ tempo-
re talis ingreſſus Ticius erat maior, licet
enim tales articuli uideantur antiqui,tā-
quam incluſi ſub antiquis ad neceſsitatē
probationis.quia ad concludendum uen
ditionem ualidam, & ingreſſum ualidū,
& in uendente,& ingrediente requiritur
maior ætas.& ſic ſecundus articulus po-
nens de legitimitate ætatis in aliquo per
cipiat de materia incluſa in primo articu
lo:tamen in contrarium eſt ueritas: quia
licet participet de natura *primi.* non ta-
men participat de ea prout *præſupponi-*
tur neceſsitati probandi,ſed tantum pro
ut ſuppoſita de ſe. Nam quilibet præſu-
mitur habilis ætate ad actum exercēdum
ex quo illum exercet, niſi de contrario
conſtet.& ſic dicenti eum inhabilem in-
cumbit onus probandi:ut in l.ab ea par-
te.ff.de probat.uel ſaltem ab ipſo princi
pio articulanti de ingreſſu, uel uenditio
ne,non incumbebat onus probandi æta-
tem. niſi exciperetur de ætate in legiti-
ma,ſecundum quod hæc traduntur in c.
in præſentia.ſupra de probat.facit etiam
c.cum Ioannes,ſupra de fi. inſtrumen.
68 Ex†quibus patet ꝙ probare ualiditatem
contractus,uel ingreſſus ex ætate legiti-
ma,non ſubijciebatur neceſsitati probā-
di quo ad effectum neceſſarium: & ideo
tales articuli de legitima ætate non dicū
tur antiqui,ſed noui.& hoc uoluerūt hic
Inno.Ioan. Andreæ. & Doct. communi-
ter.& adde etiā quæ dicam infra in alijs
exemplis ad declarationem prædicto-
rum. Quidam uero & tertio ſunt arti
culi qui non comprehenduntur de neceſ
ſitate ſub prioribus articulis,poterant ta
men comprehendi & non comprehendi,
ut ſunt qualitates,quæ poſſunt adeſſe &
abeſſe circa contractum:ut l.pacta conuē
ta. de contrahen. empt. & ſuper iſtis po-
teſt fieri noua productio:ut in c.ueniens.
infra eo.& latius apparebit exemplis in-
fra ſubijciendis. Et ex prædictis deci-
duntur multæ quæſtiones.

Prima

Prima. Pone habebam rem tuã prius obligatam, quam poſtea obligaſti alteri. deinde tertio loco obligaſti iterum mihi ex debito priori.egi contra te hypothecaria, & articulum feci de obligatione innouata, demum tu probaſti illam rem prius tibi obligatam:quare ego uolo facere articulum nouum de prima obligatione, ſecũdum quam debeo obtinere.l.creditor.in principi.ff.qui po.in pig.ha. certe talis articulus admittitur tam in cauſa principali quàm appellationis. & hoc tenent hic Doct.& Specul.eod.titu.§.ſatis utiliter.uer.illud. Hoc tamen intellige quando egiſſem hypothecaria ſimpliciter, non exprimendo aliam cauſam uel obligationem: ſed ubi cauſam expreſſiſſem,& pro cauſa expreſſiſſem ultimã obligationem propter quam fundo petitionem meam. tunc non poſſum obtinere: nam lit.conte.ſuper tali petitione. ex tali ultima obligatione deducta, non poſſum poſtea me fundare ex cauſa,ſecũdum nota.in c.abbate,de re iudi.li.vj. & quod ſtatim dicam in tertia ſeq.q.

69 Secundum † quæſtio eſt huiuſmodi. Petebã à te decimas ſuper quibus feci articulos concludentes:& illos probaui:ſed tu publicatis atteſtationibus produxiſti priuilegium quod te eximebat a ſolutione illarum decimarũ.ego nunc uolo facere articulũ de præſcriptione contra priuilegium, certe iſte articulus tanquam nouus admittetur. Faciunt notata in c. accedentibus infra de priuilegijs.

70 Tertia † quæſtio deciditur.Pone uendicabam a Titio fundum, in qua uendicatione etiam forte accumulaui publicianã quod fieri poteſt:ut in c.abbate.de re iudic.lib.vj.& articulum feci de poſſeſſione mea longi tẽporis.Itẽ ꝙ illã emi a B.deinde atteſtatis publicationibus: qa non probaui quod eã emerim a B. uolo nunc probare in cauſa principali uel appellationis,ꝙ emi ab.M.quęritur an debeã admitti.Inno.&. Hoſtien.hic dicunt ꝙ ad hunc nouũ articulũ non ſum admittendus: quia uario. & ſicut contrarius repellendus: ut infra.de appel.c.ſolicitudinem. Sed dicit Hoſtien. quòd forte ſecus tenendum ex parte rei:qui non prohibetur uti contrarijs remedijs:ut in regula, nullus pluribus.de regu.iur.lib.vj. & ſequitur hoc dominus Anton. Sed Ioan. de Imol. dicit quòd forte dici poteſt, quòd hic procedit quando cauſa iſta, quia emi a B. fuit expreſſa in petitione.ut quia petitur tanquam empta a B. ſecus ut dixi ſi ſimpliciter peterem rem mihi reſtitui tanquam ſpectantem ad me iure dominij uel cauſæ. Nam licet in proceſſu cauſæ fecerim articulum quòd emi a B.licet non probauerim, ſi poſtea uolo facere articulum ꝙ emi ab M. poſſum præſertim in cauſa appellationis per.l.ſcio.ff. de appel.& probatur in dicto c.abbate.nec ſunt iſta omnino contraria: quia poſſunt ſimul ſtare quòd quis emerit a duobus. puta ſi prius emi a.B.quia credebã ſuam, deinde emi ab.M. quia intellexi quòd non erat illius B.ſed ipſius M.ſecundum notata in l.iij.§. ex plurimis.ff. de acqui. poſ. Et hæc opinio mihi placet facit quod dixi ſupra in prima quæſtione. Et aduerte: quia iſtam opinionem ſenſit gloſſ. in l. per hanc. præallegata, & ſequitur hic Bald. per notata per Innocen.in c.mulieri infra de iureiuran.

71 Quarta † quæſtio deciditur per Goff. de tutore dato qui ſe excuſat ab iſto onere tutelæ dicens ſe gerere tres tutelas.ſuper quibus articulos feciſſet. & quia non probauit de tribus publicatis atteſtationibus in cauſa principali uel appellationis, dicit ſe gerere unam ita confuſam & negocioſam adeo quòd haberi debet loco trium tutelarum, per. l. ſi is qui tres.§. cum qui.ff.de excu.tu.certe talis admittetur ad iſtum articulum per regulas ſupra all.

72 Quinta † quæſtio deciditur. Agebas contra me ut traderem tibi domum quã uendidi: ego excipio quòd non teneor tibi tradere: quia feci pactum quòd non tenerer eam tradere tibi. & ſuper hoc feci articulum, quem non probaui. unde publicatis atteſtationibus uolo facere articulum quòd contractus uenditionis fuit conditionalis, certe talis articulus admittendus eſt tanquam nouus ſecun-

c. ,ita Ioan. An. & Doc. hic & Spec. eo. tit. §. ſatis utiliter. uer. illud autem. per c. cum Ioannes ſupra de fi. inſtru. Et idem dicendum in ſimili. q. ſi primo feci articulum quòd die prima menſis Decembris. M.cccc.xxxxiij. in quo nunc ſumus uendidi tibi talem librum in hac ciuitate Senarum pro decem, poſtea publicatis atteſtationibus uolo facere articulum quòd liber quem uendidi die dicta fuit uenditus conditionaliter: nam talis articulus dicetur nouus, & admittendus, licet quidam dicant quòd non, moti ea ratione: quia hæc qualitas conditionis inquantum ab initio interueniſſet, potuit eſſe in ſubſtantia, de per ſ. a contractu ſiue a ſubſtantia contractus, cum qualitas ipſius conditionis in ipſa ſubſtantia fuerit: quare ſi in ſecundo articulo pono ſubſtantiam contractus repeto principalem partem ſcilicet ſubiectum. imò repetere uideor totum articulum.

Sed incontrarium eſt ueritas ſecundum Docto. quia iſte articulus dicetur nouus, dummodo pars ſubſtantiæ primi contractus repetatur in ſecundo articulo enunciatiue, & declaratiue, non ut ſubijciatur neceſſitati probandæ ex eo: quia modo non uolo probare niſi qualitatem conditionis. & ſic debet hoc intelligi ſecundum illam regulam generalem: quam ſupra dedi: quando ſubſtantia primi erat probata, ſed non qualitas, ex eo quòd qualitas non fuerat adiecta.

73 Sexto † ex prædictis poteſt decidi quæſtio. Pone mutuaſti mihi centum: quæ repetis anno finito. ego dico terminum conuentum fuiſſe biennij, & adhuc durare, & ſic dilatoriam ſolutionem: ſi tu producis teſtes ad probandum quòd fuit conuentum de anno, utrum publicatis atteſtationibus poſſim producere teſtes ad probandum quòd haberem terminum ad ſoluendum ad biennium, quam quæſtionem ponit Ioan. Andræ. in additio. Specu. in titu. de exceptio. in principi. Et decidit quòd non ſi uellem probare quòd tunc fuit conuentum de biennio. Secus ſi uellem probare quod prorogaſti ante finem anni, uel de nouo conceſſiſti. uide quod dixi infra de excep. c. iij. in prin.

74 Septimo † deciditur. Vtrum propoſitis & examinatis quibuſdam exceptionibus peremptorijs & examinatis, & publicatis teſtibus poſſit reus proponere, & probare nouam exceptionem peremptoriam. uide infra de excep. c. iiij. uer. ſed nunquid atteſtationes.

75 Vltimo † deciditur alia notabilis quæſtio, quam refert hic Ioan. Andræ. quæ contingit de facto in cauſa Boatini de Mantua. Opponebatur enim contra collationem excommunicatio executoris ſeu collatoris, qui præbendam contulit. ſuccubuit opponens: quia non probauit illam excommunicationem *publicã*, ſicut requirebatur, *ut probatur in c. ad* probandum, infra de re indica. pars appellauit, & in cauſa appellationis format articulum ſuper publicitate excommunicationis, queritur an debeat admitti. Boatinus refert fuiſſe ſententiatũ quòd non: quia iſte articulus non eſt nouus, ſed eſt idem cũ primo quoad neceſſitatem probationis, licet primus fuerit inſufficienter propoſitus, faciunt quæ dixi ſupra de articulo præſcriptionis longi temporis: quæ excludit articulum de titulo. Sed hæc deciſio non placet Ioan. And. ex quo qualitas publicitatis non fuit deducta in primo articulo. Facit quod in ſimili traditur de eo qui poſuit ſe fuiſſe electum. an poſtea admittatur quòd canonice fuit electus: nam admittitur in c. ueniens. infra eod. licet ad illud. c. poſſit reſponderi quòd ibi in ſecundo iudicio ad aliud agebatur. Item prima probatio fuit ibi facta in iudicio ſummario. & de ipſius intellectu clarius ibi dicetur. Ponit etiam Ioan. Andræ. aliud exemplum, de eo qui articulatus eſt rem ualere. xx. & ultra. Nã poſt admittitur ad probandum deceptionem ultra dimidiam iuſti pretij, de quo in c. cum cauſam. el. ij. infra eo.

76 Item † ponit exemplum de eo qui articulatus eſt & probauit ſimpliciter iniuriam illatam, deinde publicatis atteſtationibus, deinde ad concludendam iuriſdictionem conſeruatoris, & facit articulũ quòd illa iniuria eſt notoria ut nota. in c. j. de

c.j.de offici.delega.lib.vj. Et ſubdit tandem ſingulariter Ioan.Andreæ.quòd malè facit iudex quandocunque recepit articulos uel probationem, ut in terminis prædictarum quæſtionum. Facit etiam c. omnia.de excep.li.vj. ubi patet quòd iudex non debet admittere exceptionem in genere. niſi quælibet ſpecies incluſa in genere concludat ad intentionẽ excipiẽtus, ne excipiẽs uagetur cum aliena iactura: ut etiam nota in c.ut qui duas.de elec. lib.vj.& in l.ait prætor.ff.de iniurijs. faciunt etiam notata in l.Titia textores. ff. de deleg.primo.& idem in prædicta quæſtione Boatini tenet dominus Anton.hic quia articulus debet intelligi ruditer ut proponitur. Vnde ſi proponitur excommunicatio, non debet intelligi de excommunicatione publica, licet ad concluſionem neceſſariam agentis uel excipientis exigatur qualitas publicitatis ratione ſubiectæ materiæ ad inualidãdam collatio-

77 nem † & hoc probatur in c. in præſentia ſupra de proba. ubi ille articulus ꝙ ille erat minor annis intelligitur ruditer, & ſimpliciter & ſic non intelligitur ꝙ eſſet minor. xiiij. licet ſubiecta materia ad probandum profeſſionem inualidã hoc

78 exigeret. Et † ex prædictis ego inferò ut habeas declarationem prædictorũ, & ne erres per breuiſſimas terminorum mutationes quòd longa eſt differentia articulum facere de præſcriptione longi tẽporis, qui non admittit poſt ſe publicatis atteſtationibus articulum de titulo & poſſeſſione, & facere articulum de excõmunicatione qui admittit poſt ſe articulum de publicitate. Nam primo caſu præſcriptio longi temporis eo ipſo quòd ponitur ineſſe, pariformiter, & de neceſſitate ponitur titulus & poſſeſſio longi temporis, ſine quibus non conſiſtit⁹ præſcriptio longi temporis. & ideo articulus de titulo uel poſſeſſione, qui poſtea fieret de neceſſitate includebatur in priori. ſed in excommunicatione non ſic eſt: quia ad ipſius poſitionem non includitur de neceſſitate quòd ſit publica uel occulta.. Item quòd ſit maior uel minor: & ideò talis admittitur ſi poſteà facit articulum de publicitate uel maioritate. Et ideo ex prædictis ego infero quòd ſi in hac materia collationis articulus eſſet ita celebratus, ualet. Item ponit quòd dicta collatio non tenuit: quia facta ab excommunicato. talis articulus uidetur de neceſſitate includere de publicitate & maioritate. & ideo poſtea non admitteretur ad articulandum de publicitate uel maioritate. & iſto modo ſententia quam refert Boatinus de qua ſupra dixi, poteſt ſaluari. & circa hanc materiam uide etiam gloſſ.fin.in Clemen.ſi. de appellatio. ex qua potes colligere alia exempla ſimilia ad hãc no-

78 ſtram materiam. Sed † circa prædicta quæro quid ſi teſtes fuerunt ſolũ producti ſuper articulis productis, & ipſi deponunt nõn ſolum ſuper ipſis articulis, ſed etiam ſuper his quæ poſſunt pendere ex articulis productis, quæ tamen non ſunt incluſa in ipſis articulis productis de neceſſitate iuris & facti. Exemplum. Articulus dicit de uenditione, uel ſimili contractu, & teſtes deponunt de conditione adiecta ad ipſum contractum. utrum publicatis atteſtationibus poſſint produci alij teſtes ad probandam illam conditionem adiectam contractui, ſuper qua teſtes depoſuerunt, & eam fortè non probauerunt. & uidetur quòd non, propter periculum ſubornationis per textum. in d.§.quia uerò. & in Clementi. ij. eodem titul. Inno.& Hoſtien.hic tenent contrarium: quia licet aliqui teſtes aliquid dixerint de conditione adiecta, non tamen fuerunt ad hoc inducti, nec poteſt imputari parti quæ illos produxit, quare non produxerit alios teſtes qui probarẽt adiectam conditionem. Nam cum pars non produxerit eos ad hoc, nec potuerit diuinare, ſequitur ꝙ non debent ſibi ſuper hoc præiudicare. & hanc opinio. ſequitur hic Ioan. Andreæ. & ſequitur Angel.in l.per hanc.C.de tempo.appella.colum.ſi. Et mihi placet.

Ex quo infero idem de ſimilibus quæſtionibus. Puta ſi articulus eſt factus de ſola poſitione, & teſtes depoſuerunt etiã ſuper titulo: nam hoc non obſtante poterit poſtea articulum facere de titulo,

& idem in ſimilibus.

79 Prædicta † tamen limitat domi. Anto. niſi teſtes iuraſſent dicere ueritatem extra articulum: quia tunc non admitteretur. Sed non dicit uerum, ut ſtatim ſubijciam. Eſt tamen ſingulariter & diligẽter aduertendum circa prædicta, quod in caſibus in quibus dixi ſupra ꝙ articuli noui dependentes à primis nõ tamen incluſi in primis per neceſsitatem probationis iuris & facti priorum articulorum, qui tamen faciant ad cauſam, & ſic non ſint impertinentes, quod tales etiam publicatis atteſtationibus ſunt admittendi. eſt enim hoc limitandum, & reſtringendum, quãdo teſtes ſimpliciter fuerunt producti ad probandam intentionem contentam in articulis productis ſecus ſi teſtes fuiſſent producti ſuper articulis & tota cauſa. hoc enim caſu ſecundum Innocen. & Hoſtien. de cætero recipi nõ debet ſuper aliquo capitulo in petitione comprehenſo, quia cum à principio fuerint producti etiam ſuper tota cauſa: ergo etiam fuerunt producti ſuper iſtis nouis articulis ſi faciunt ad cauſam. & hoc ſequitur etiã hic Ioann. Andræ. & etiam ſequuntur Dominus Anton. Dominus Meus & Ioann. de Imol. & Bartol. in d. l. per hanc. & Dominus Meus in cap. cum ueniſſent. in fin. infra eodem, & adde quæ ibi dixi in fin. primi princip. membri. quinto princip. articul. & hoc etiam mihi placet: quia aut iſte articulus qui de nouo producitur cõtinebatur in petitione: quia uenit ad adiuuandum cauſam & contenta in petitione. & nõ poteſt dici nouus, poſtquàm teſtes fuerunt producti ſuper tota cauſa, & ſuper tota cauſa iurauerunt dicere ueritatẽ, aut iſte articulus non uenit ad adiuuandum cauſam & cõtenta in petitione: & tanquam impertinens non eſt admittendus ſecundum ſupradicta. Et aduerte: quia plus uoluit hic dominus Ant. uidelicet. quòd ſi pars formauit aliquos articulos, & teſtes produxit, quòd ſi teſtes iurauerunt dicere ueritatem non ſolum ſuper articulis productis, ſed etiam ſuper tota cauſa, quòd tunc ſi teſtes deponant extra articulum ualet eorum teſtimonium, & ideo ſecundum eum dicitis teſtificatis non poterunt poſteà produci ſuper nouis articulis non incluſis in antiquis articulis: ſed incluſis in petitione & cauſa intentata. quod dicit hic Ioan. de Imo. non eſſe uerum: quia ſi iſti articuli qui nunc producuntur non comprehenduntur ſub primis de neceſſitate probationis iuris & facti, non eſt imputandum parti ſi non diuinauit illud quòd teſtes dixerunt extra articulos productos per eam, ex quo de neceſsitate non includebatur in articulis. facit quod nota. Barto. in auten. atqui ſemel. C. de probat. Et placet mihi hæc reprobatio. pro qua faciunt quæ ſtatim dixi in præcedenti quæſtione poſt Innocen. & Ioan. Andræ. Intelligendo quòd pars ſimpliciter & ſolum produxit teſtes ad probandum articulos: ſecus ſi produxiſſet non ſolum ad probandum articulos, ſed etiam ſuper tota cauſa, prout ſtatim dixi. & ita poſſet procedere opin. domi. Anton. Vnde concludo circa prædicta, quòd ſiue teſtes ſimpliciter fuerint producti ſuper tota cauſa abſque aliqua ſpecialium articulorum expreſsione & poſitione, ſiue aliqui articuli fuerint ſpecifice producti & petitum per partem quòd teſtes producti examinarentur nõ ſolum ſuper articulis, ſed etiam ſuper tota cauſa. his enim duobus caſibus pari ratione procedit hęc concluſio quòd ſuper nouis articulis non poterunt teſtes produci publicatis atteſtationibus. Et idem tenet Angel. in d. l. per hanc C. de temp. ap. uer. adde unum mirabile. Nec obſtat ſecundum eum ſi dicis quòd conſuetudo mundi ſeruat contrarium in cauſa appellationis, eo quòd d. l. per hanc. uoluit non probatum probari: quia dictum Innocen. Hoſtien. & ſequacium debet intelligi ſanè, prout loquitur in cauſa appellationis non poſſunt teſtes de nouo produci etiam ſuper nouis capitulis: quando iurauerunt dicere ueritatem ſuper tota cauſa. Et idem in cauſa principali quòd publicato proceſſu in cauſa principali nõ poſſunt in cauſa principali produci etiã ſuper nouis articulis quando

quando ſic iurauerunt. Non autem intelligas, nec ſenſit Inno. quòd ſi teſtes in prima inſtantia iurauerunt dicere ueritatem ſuper toto, quòd in cauſa appellationis non poſſent ijdem repeti, & alij induci ſuper nouis capitulis in cauſa appellationis: quia ſi ita ſenſiſſet male dixiſſet, & contra dictam conſuetudinem, & dictam.l.per hanc.ſecundum Ange.

Quæ limitatio uidetur mihi ſatis dubia: quia eadē rō quæ prohibet teſtes de nouo produci publicatis atteſtationibus in cauſa principali, militat etiam in cauſa appellationis, per ea quæ ſupra dixi.

Sed ultra prædictam limitationem, prædictam concluſionem ego arbitror dupliciter limitandam.

80 Primo † ſi modo iudex qui examinauit diligenter interrogauit, & ſpecificè, non ſolum ſuper articulis ſpecificè productis, ſed etiam ſuper tota cauſa: ſecus ſi ſolum interrogaſſet, & examinaſſet ſuper articulis ſpecificè productis. ita quòd appareret ex actis, quòd ſuper reliquis contentis in petitione, & tota cauſa non fuiſſent examinati: quia tunc tales teſtes non uidentur rite recepti, prout ſunt producti. & ſic eſſemus in materia primæ concluſionis traditæ ſupra in quarto articulo principali.

81 Secundo † ſingulariter limito, quòd prædicta concluſio procedit reſpectu incluſorum in libello, & principali intentione: ſecus reſpectu non incluſorum facientium tamen ad cauſam non principaliter, ſed emergenter, ſeu incidenter: ut puta reſpectu replicationis ad exceptionem. Exemplum. Petebā decimas, produxi teſtes ſuper tota cauſa, uel ſuper articulis ſpecificatis, & tota cauſa publicatis atteſtationibus. producis priuilegium exemptionis ad eneruandam intētionem meam. contra quod priuilegium replico, quòd eſt præſcriptum: & uolo facere articulum ſuper præſcriptione, certè talis articulus admittetur, & teſtes recipientur ſuper ipſis. tamen quia iſti articuli non includebantur in petitione reſpectu principalis intentionis, & cauſæ. & ideo teſtes ſuper ipſis non intelliguntur eſſe recepti, licet fuerint producti ſuper articulis, & tota cauſa: neque etiam tales articuli ſunt impertinentes: quia habita conſideratione exceptionis oppoſitæ ad probatam intentionem petitionis ueniunt per uiam replicationis, ad ſubleuandam principalem intentionē ab oppoſita exceptione. ideo ſunt admittendi. maximè: quia quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. in c. inſinuante ſupra de offic. delega. in l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interroga. actio. Faciunt etiam ad hoc quædam dicta infra in ſequentibus duobus articulis.

82 Et † ex prædictis infertur, ꝙ producere teſtes ſuper articulis, & tota cauſa, reſpectu producentis continent, & fauorem & odium. Fauorem continent inquantum deponentes extra articulos ꝓ producente ad adiuuandam intētionem ipſius producentis probant illud etiam quod depoſūt extra articulum, ubi ſi ſolum producti eſſent ſuper articulis deponentes extra articulum non probarent.

Odium autem continet: quia pars non poterit amplius teſtes producere ſuper nouis articulis incluſis in petitione, licet non ſint incluſi in articulis ſpecificatis.

Et prædicta notabis: quia nouiſſima ſunt ab alijs non tacta. & quotidie in practica ſunt. Et ex prædictis habes expeditum hunc ſeptimum principalem, ſubtilem, & difficilem articulum. In quo ēt illud aduertendum eſt, quòd in caſibus in quibus dixi ſuper articulis antiquis, uel incluſis, in antiquis de neceſſitate ꝓbationis iuris, & facti teſtes non fore admittendos publicatis atteſtationibus, ꝙ ad hoc poſſunt adaptari quaſi omnes fallentiæ. de quibus dicam infra in xj. principali articulo.

83 Circa † octauum principalem articulum in quo examinandum eſt, an publicatis atteſtationibus, uel dictis teſtificatis, poſſint produci teſtes ſuper articulis directè contrarijs, uel contradictorijs. de quibus exempla poſui ſupra in ſecundo principali articulo. & in quarta ſpē. & adde etiam exemplum quod ſtatim ſubdam in ſeq. nouo principali articulo. & in hoc

in hoc articulo dicendum eſt q ſuper ta
libus articulis non poſſunt teſtes produ-
ci, neque in cauſa principali, neq; in cau
ſa appellationis. & iſta eſt communis opi.
doctorum hic, & ubique, & iſte eſt tex.
apertus pro ea in d. Cle. ij. eo. ti. licet gl.
in d. auc. atqui ſemel. C. de proba. & in
corpore unde ſumitur, tenuerit contra-
rium, & malè, & ratio quare non admit-
tantur, eſt: quoniam didicere teſtificatâ
aduerſarij eſt impedimento ne teſtes pro
ducantur ſuper eiſdem articulis, ut ſupra
probatum fuit in quarto, & in ſeptimo
principalibus articulis. Sed ad reproba-
tionem priorum teſtium per articulos
directè contrarios de neceſſitate propo-
nitur ſcientia teſtificatorum: igitur &c.
Idem etiam tenent Bar. & Bald. in d. auc.
atqui ſemel. & in d. l. per hanc.

84 Hæc † tamen communis concluſio
limitatur per glo. in d. Cle. ij. niſi oppona
tur falſitas cum corruptione, uel q dolo
ſe corrupti falſa dixerunt, in c. licet. ſu-
pra de probationibus. facit l. nec exem-
plum. C. de falſis. & quod nota. in l. diuus
ff. re. iudi. Licet enim non poſſim proba-
re q dixerint falſum, niſi directè probem
contrarium eorum quæ depoſuerunt, un
de eſt præſumptio ſubornationis. tamen
cum adiungo illam qualitatem corru-
ptionis, uel doli, tollitur præſumptio
ſubornationis. Guil. uero in d. Clemen.
ij. aſſignat etiam aliam rationem uideli-
cet: quia ante publicationem non potuit
pars diuinare quòd corrupti falſum dixe
rint. unde cum nunc apparuerit illa exce
ptio corruptionis, iuſtum uidetur eſſe ut
poſſit pars illam obijcere: quia quæ de
nouo emergunt, &c. ut dixi in fi. præce-
dentis articuli. Vel tertio poteſt aſſi-
gnari ratio ſecundum Nico. de Mata. ut
85 refert Bar. in dicta auc. atqui ſemel. † qđ
ſicut ſententia lata per corruptionem eſt
ipſo iure nulla. l. uenales. C. quando pro.
uo. non eſt ne. ita & dictum teſtis per cor
ruptionem falſum deponentis. l. j. poſt
prin. ff. de fal. nec poteſt hoc cõſenſu par
tium remitti cum ſit inductũ propter pu
blicam utilitatem. de qua materia dic ut
pleniſſimè dixi in c. ij. infra de falſis.

Quare cum non obſtet ſententia, mul
tò minus debet obſtare publicatio. cum
terminus ſententiæ ſit potentior in repel
86 lendo partem. † An autem poſſit op-
poni falſitas ſine corruptione dicta gl. in
dicta Cle. ij. eo. ti. ſentit quòd non. tu dic
ut latius traditur in c. licet. ſupra de pro-
ba. & per do. Anto. in c. uenerabilis. infra
de excep. & uide quod latè dixi in dicto
c. ij. infra de falſis.

87 Secundo † limitatur prædicta com-
munis concluſio. Si pars uellet probare
directè contrarium, uel per directã con-
trariam probationem reprobare teſtes
probatorios partis aduerſæ: ſecus quãdo
uellet reprobare teſtes reprobatorios
partis aduerſæ, & confirmare ſuos teſtes:
quia tunc licitum eſt producere teſtes ſu-
per articulis directè contrariis, ſecũdum
communem opi. Exemplũ. Probaui per
teſtes meos rem taliter ſe habere: ſed te-
ſtes mei reprobantur per alios teſtes pro
ductos per partem aduerſam, ex eo: quia
probant rem per contrarium ſe habere:
nã publicatis atteſtationibus ſuper iſtis
reprobatoriis potero producere alios te-
ſtes reprobatorios ipſorum qui confir-
mabunt intentionem meam probatam,
& rem taliter ſe habere ut dixi. Et ra-
tio poteſt aſſignari: quia non poteſt parti
aliquid imputari: ſi confiſus de prima
probatione non produxit teſtes ante pu
blicationem ſecundorum etiam repro-
batoriorum: quia debuit uerisimiliter
credere ſuos teſtes uerum dixiſſe, donec
contrarium appareat. & ideo ex quo con
trarium apparet ex publicatione illorũ
teſtium, poteſt alios producere ad con-
firmationem priorum, & reprobatio-
nem reprobatoriorum. & hoc ſentit glo.
in c. ex tenore. infra eo. & traditur in c.
ſeries. & in c. cum clamor. infra eo. & eſt
bonus tex. in ca. cum in tua. ſecundum
unum intellectum infra eo. Et ad præ-
dicta etiam uide quæ dixi ſupra. §. præte
rea quæſt. iiij. Et per prædicta iura ui
detur probari, q hoc procedat etiam ſi
ultima reprobatio ueniat ad cõfirmatio
nem primæ probationis ſummariè, &
ſemiplenè receptæ. & idem ſi ueniat ad
confir-

confirmationem, & declarationem in-
ſtrumenti & in c.cum Ioannes infra de fi.
88 inſtru. Tertio † limitatur quando uel-
lem probare directè contrarium poſt pu
blicatas atteſtationes, ex eo, quòd ante
publicationem nihil fuit, quod potuerit
mihi imputari, quare non fecerim exami
nari teſtes. Exemplum in ca.ſeries.infra
eo. ſecundum octauam lecturam quam
ibi poſui.uidelicet: quando ille qui inſta-
bat contra matrimonium fecit articulũ
generalem quòd erant conſanguinei in
gradu prohibito. & teſtes poſtea in depo
ſitionibus expreſſerunt quòd erant fra-
tres, & ſic in primo gradu.unde publica-
tis atteſtationibus uolens probare dire-
ctè contrarium debet admitti ſecundum
ea quæ ibi dixi.ad quod faciunt ea quę di
cam in ſeq.articulo. Et hæc procedunt
ſiue articulus ſit directè contrarius in to
to, ſiue in parte: quia eadem ſubeſt ratio:
ut puta ſi feci articulum me eſſe domi-
num in totum, uel in totum poſsidere. &
tu facis poſteà articulum q ſis dominus
ꝓ parte, uel ꝓ parte poſsides eodẽ gene
rę poſsidẽdi, ſecundũ quod dixi ſupra in
ſecundo principali articulo in fine.

Et ex his habes expeditũ octauũ princi
89 palẽ articulũ. Sed † q̃ro circa p̃dicta de
q̃ſtione quã diſputauit Nic.Mat.& refert
Ioan. And. in addi. Specu. eo. titu. §. j. uer.
item quæri debet. Pone actor produ-
xit inſtrumentum confectum ſecundum
ſcripturam nunc ſunt anni. xx. contra il-
lud reus probauit per teſtes iam publica-
tos notarium mortuum iam ſunt uiginti-
duo anni. actor autem format duo capi-
tula, ſcilicet quòd notarius uiuebat iam
ſunt anni. xxj. & q teſtes rei erant mino-
res. xxij. duobus annis. Reus uero format
capitula quòd notarius erat mortuus iã
ſunt. xxiiij. anni. & quòd teſtes ſui erant
maiores. xxiiij. annis. quærebatur an di-
ctæ probationes, uel ipſarum aliquæ eſ-
ſent admittendæ? dubium facit illa publi
catio atteſtationũ, de qua in quæſtio. Ni-
co. ſoluit diſtinguẽdo in capitulo de mor
te & uita: quia ſi capitulum rei fuit ſuper
eo formatum. & de illo teſtes depoſuerũt
poſt publicatas atteſtationes, ſuper dire-
ctè contrarijs non licebit teſtes produce-
re: ut dictum eſt. Si uero capitulum non
era de hoc: ſed illa uerba teſtium rei fue
runt ad aliud expreſſa, forſan in redditio
ne cauſæ ſcientiæ, poterit actor teſtes ꝓ
ducere cõtra: quia nec nouit occulta, nec
potuit diuinare, per c. ex tenore. & quod
ibi tradit Ioan. Andr. in c. ſeries. eo. tit. &
quod ſupra dixi. Sed dicit Ioan. Andr. in
d. addi. Aduerte: quia licet hoc dictum fa
tear in ſe uerum, non uidetur q huic ca-
ſui adaptetur ſecũdum membrum diſtin
ctionis. Nam reus reprobare uolens in-
ſtrumentum hoc caſu ut falſum, neceſſe
habuit dicere q mortuus erat tempore
quo dicebatur inſtrumentum confectũ.
Nec fuiſſet recepta probatio ipſius dicẽ-
tis ſimpliciter eum mortuum quia imper
tinens: & non releuabat, procederet au-
tem ſi ſimpliciter dixiſſet inſtrumentum
falſum ſine ſpecificatione, & fuiſſet ad-
miſſus ad probandum: & teſtes pro cauſa
ſciæ expreſsiſſent mortẽ notarij, prçcede
90 re. ſic putat intellexiſſe Nic. Nũc † plus
ad propoſitum de ætate teſtium tenuit
actorem admittendũ ad probandum illũ
articulum: cum illud non ſit deponere ſu
per articulis principaliter, ſed eſt repro-
bare perſonas teſtiũm ut non idoneas,
uel dicta ex perſonis in quibus impoſsi-
bile erat cadere ſcientiam rei de qua te-
ſtantur, quod impedimentum etiam per
conſenſum partium tolli nõ potuit cum
deficiat ſubſtantia teſtimonij ſcilicet ſciẽ
tia. non quidem ſimpliciter, ſed per im-
poſsibile. quod apparet ipſius nullitas. ſi-
cut cum in priuato deficit iuriſdictio &
in pupillo. C. de iuriſdictio. omni. iudic.
l. priuatorum. ff. de iudic. l. cum prætor.
propter quem defectum actus publica-
tus nullus eſt, quę nullitas opponitur om
ni tempore C. ſi a non compe. iudi. l. j. in
fi. ſic & in teſtimonio cuius ſubiectum eſt
ſcientia. ut ca. cum cauſam. & hoc eſt ue-
rum ſecundum Io. An. in d. addit.
91 Nono † principali artic. in quo tra-
ctandum eſt an ſuper articu. indirectè
contrarijs ſeu indirectè contradictorijs
publicatis atteſtationibus ſeu didicitis
teſtificatis poſsint teſtes produci dicen-
dum

dum eſt quòd ſic, regulariter. & hoc uoluit Gloſſ. in uerſicul. indirecte, in princi. in d. Clementi. ij. & facit ille tex. a contrario ſenſu. Nam dum dicit quòd ſuper directe contrarijs non poſſunt produci a cõtrario, ſentit quòd ſecus eſt ſuper contrarijs indirecte. Et exempla potes figurare ſecundum quod dixi ſupra in ſecundo principali articulo in ſexta ſpecie. uerbi gratia. Si dixi quòd contraxi matrimonium Senis cum B. & teſtes qui depoſuerunt ſuper hoc articulo, & ipſum probauerunt. interrogati de tempore dixerunt quòd tali tempore cum ea contraxi. tu uero publicatis atteſtationibus, & uiſa expreſſione diei uis articulari quòd ea die ego fui Pariſijs: nam hoc caſu licitum eſt: quia notat. in c. ex tenore, infra eo. quando ante publicationem pars aduerſa non potuit inſtrui ſuper probatione indirecte contraria: quia articulus fuit generalis ſine tempore uel ſine loco: ſed teſtes ſpecialiter dixerunt de tempore, & loco, merito debet quis admitti ad probandum contrarium indirecte per notata in dicto capitulo ex tenore. & in l. optimã. C. de contrahen. & committen. ſtipula.

Aduerte tamen: quia Vincent. in dicto c. ex tenore. uidetur ſentire quòd publicatis atteſtationibus ſicut excluditur directa probatio contraria, ita excludatur indirecta cum idẽ ſit timor ſubornationis, per gloſſ. nota. iiij. quæſtione. iij. item ſi quis teſtibus, ſed non placet. ſi non affuit aliquid quòd poſſit parti aduerſæ imputari: ut puta: quia in primis articulis fuiſſent ſpecificati tempus & locus; quo caſu nõ admitteretur quis ad indirectam probationem modo præallegato. & ratio in promptu: quia pars aduerſa uidens in primis articulis expreſſum tempus & locum, potuit ſibi immediate prouidere ante publicationem, faciendo articulos qualiter illa die ego fui Pariſijs, quæ ratio ceſſat quando tempus non eſſet expreſſus in primis articulis, uel etiam locus: nam hoc caſu non eſt quid poſſit ab ipſo principio imputari parti aduerſæ, ſi non diminauit de loco & tempore: & ideo ſi publicatis atteſtationibus apparet teſtes depoſuiſſe de loco & tempore, debet pars aduerſa admitti ad probandum indirecte contrarium. Et uide ad prædicta Ioan. An. in addi. Specu titu. de teſte. §. ſã pe. teſtes uer. porro. qui dicit quòd Vincent. dictã opi. multum pertinaciter con: tus eſt defendere. & ibi particulariter reſpondet Ioan. Andr. ad omnia fundamẽta ipſius, opi. tamen Vincent. ualet ad ea quæ dixi. in c. inſtrumenta. infra eo. in primo articulo in quarto membro principali. uer. item aduerte. & infra eodem titulo. §. xxxij. primo articulo. uerſi. item aduerte.

Aduerte tamen: quia quod ſtatim dixi ꝙ quando a principio fuerunt expreſſi tempus & locus ꝙ publicatis atteſtationibus pars aduerſa regulariter non admittitur ad probandum indirecte contrariũ. Nam hoc limitatur ſecundum Hoſtien. niſi pars aduerſa fuiſſet proteſtata ꝙ intẽdebat probare contrarium: quaſi ſentiat ꝙ tunc admitteretur publicatis atteſtationibus: quia excluditur præſumptio ſubornatio. quæ limitatio non placet Ioan. And. nec domino meo in d. c. ex tenore. nec mihi, niſi forte talis proteſtatio fuiſſet conuentionalis, & ſic ueſtitã conſenſu utriuſque partis: nam cum hoc pendeat a iuris poteſtate, uel ab utriuſque partis uoluntate, non ſufficit alterius partis uoluntas. Item facit, quia ſi ualeret hæc proteſtatio. de facili decluderetur, dicta Clement. ij. in eo quod ſentit ꝙ publicatis atteſtationibus ſuper articulis directe contrarijs, nòn admittitur quis ad probandum: nam pars proteſtaretur ſẽm per ante publicatas atteſtationes de probando contrarium, & hoc ſentit Bald. ibi. Et ad declarationem prædictorum adde quod ſingulariter tradit Bald. in d. l. per hanc. ubi dicit ꝙ quando teſtes contradicentes probant contrarium per uiſum ſeu aſpectum eiuſdem facti, iſti ſunt directe contrarij: ſed quando teſtes unius partis non potuerunt uidere illud quod teſtes alterius partis aſſerunt ſe uidiſſe, talis probatio cõtraria eſt indirecta. Exemplum. Si ego depono ꝙ hodie uidi te Senis. per rerum naturam ſequitur ꝙ non es Pariſijs. oculus tamen meus non uidet te, non

non eſſe Pariſijs: quia ego non ſum Pariſijs. & ideo ſi alii teſtes dicunt ꝙ ea die fuiſti Pariſijs, talis probatio eſt indirectè contraria: quia procedit argumentando per rationē intellectus. Sed ſi locus eſſet anguſtus, uel paruus, ut uehiculum, uel alia platea. certè ſi dicerem quòd Titius fuit captus in illa parte plateæ quę eſt ante palatium dominorum in qua non poteſt quis perſonaliter capi. ſi tu uelles ꝓbare dicendo; quòd in alia parte plateæ Titius fuit captus, iſta probatio eſt directè contraria: quia per uiſum eiuſdem obiecti iſti teſtes ſibi inuicem deponunt contrarium. & uide ad prædicta quod notabiliter ponit Cy. poſt Dyn. in l. ii. C. de erro. aduo. & adde ad prædicta exempla quæ colliguntur ex glo. ſuper uer. feciſſe. & ex his quæ ibi dixi in Clemen. j. de proba. Idem aduerte quòd ſi producūtur teſtes ad reprobationem priorum teſtiū cōtra perſonas, quòd hoc poteſt fieri adhibita diſtinctione poſita in authen. ſi dicatur. C. eod. Eſt enim nouus articulus quando producuntur teſtes ad reprobationem priorum circa perſonas ſimul, & dicta. uerbi gratia. Teſtes teſtificantur quòd Sempronius poſſedit fundum per xxx. annos, ego ad reprobationem uolo probare quòd teſtes non ſunt ętatis xxx. annorum, prout uolebāt arguere Iudæi. dum dixerunt. Nondum quinquaginta annos habes, & Abraam uidiſti. & in Euāgelio penultimæ dominicæ quadrageſimæ. Nam etiam per hūc modum teſtium perſonæ redduntur inhabiles. cum nō potuerint uidere, & ſcire quod factum fuit in xxx. anno. per conſequēns etiam eorū dictum redditur falſum. & hoc caſu poſſunt teſtes de nouo produci ſecundum Nico. Mata. & hoc etiam ſequitur Barto. in d. authen. atqui ſemel. C. de proba.

Item aduerte quòd quando producuntur teſtes ad reprobandum atteſtationes priores publicatis atteſtationibus requiritur quòd reprobatorii excedant numero, dignitate, uel alia ſimili qualitate. ad quod uide quod dixi infra eod. titu. §. xxxii. in primo articulo in quarto membro principali. uer. item aduerte. Et ex his habes expeditum nonum principalem articulum.

Decimo principali articulo, in quo uenit tractandum utrum publicatis atteſtationibus, uel didicitis teſtificatis in una inſtantia licitum ſit teſtes producere in alia inſtantia, proſequar quinque principalia membra.

Primum erit quid iuris ſit uariata inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis.

Secundū quid iuris ſi uarietur de cauſa principali ad cauſam nullitatis.

Tertium quid ſi uarietur de cā principali ad cauſam reſtitutionis in integrū.

Quartū quid ſi uarietur de una inſtantia, & cauſa, ad aliam inſtantiam, & cauſam, ita quod utraque ſit principaliter intentata. quod poteſt contingere multis modis, ut ibi uidebimus.

Quintum quid ſi uarietur de inſtātia iudicis ad arbitrium, uel econtra?

92 Circa † primum utrū uariata inſtantia de cauſa principali ad cām appellationis poſſint teſtes produci, ſuper eiſdē articulis, uel directe contrariis, non obſtante publicatione, uel ſcientia teſtificatorum, uidetur primo dicendum quòd ſic per tex. in l. eos. §. ij. & l. in offerendis. C. de ap. & per tex. in l. per hanc. C. de tempo. ap. & maxime per regulam traditā in dictis iuribus. quæ uult ꝙ in cauſa appellationis non probatū, & non exceptū ꝓbari, & excipi poſſit. In contrariū fortiter obſtat tex. in §. quia uero. in auth. coti qui ſimpliciter prohibet ꝙ poſt publicatas atteſtationes, aut didicita teſtificata non poſſint teſtes ꝓduci: ergo indiſtinctè procedit tam cā principali q̄ in cauſa appellationis, maximè quia idem uiget timor ſubornationis in appellatione, quī uiget in principali: & fortius: quare propter prædictorum iurium contrarietatē, uariæ in hoc articulo reperiūtur opinio. quas refert gl. & poſt glo. Doct. in d. l. per hanc. & d. §. quia uero. & glo. in Cle. ij. ti. & Io. And. hic, & Doct.

Prima fuit opi. Alderici gloſatoris antiqui. qui uoluit quòd non admitterentur per prægallegatum. §. quia uero. & per

rationem prædictã timoris ſubornationis uigẽtis etiam in cauſa appellationis. Et ad iura ſupra in contrarium allegata pro contraria opi. reſpondet q corriguntur per iura noua.

Secunda fuit opi. aliorum tenentium quòd per teſtes non poſſint probari, ſed per inſtrumenta: & ad iura contraria reſpondent quod procedunt quando pars in cauſa principali non probaſſet per teſtes, ſed per inſtrumenta.

93 Tertij † dicunt quòd tam in cauſa principali, quàm appellationis ſuper nouis articulis dependentibus a ueteribus poſſint teſtes produci. & ita loquitur l. eos. cum ſi. Sed ſuper articulis omnino ueteribus non poſſint produci in cauſa appellationis.

94 Quarta fuit † opin. Accur. in d. l. per hanc. & §. quia uero. qui ſimpliciter noluit per d. l. eos. & l. per hanc. quòd in cauſa appellationis poſſent teſtes produci non obſtante publicatione in cauſa principali, tam ſuper nouis, quàm ſuper ueteribus. Sed in cauſa principali non ſit hoc licitum. & ita loquatur §. quia uero. qui loquitur in eadem inſtantia ſecũdum gl. ſed in cauſa appellationis uariatur inſtantia ſecundum gloſſ. in l. ita demum. C. de procur. & l. ſcio. ff. de appe. Et quo ad appellationem quòd poſſint teſtes produci eandem opi. tenuerunt Io. & Azo. quam etiam ſecundum Bar. ſecuti fuerunt Vltramontani, & communiter Legiſtæ. qui mouentur ex eo: quia duplex eſt ratio ſecundum eos quare poſt aperturam teſtium non admittantur teſtes, uidelicet: timor ſubornationis, & identitas inſtantię: quia in alia inſtantia poſſunt recipi. l. fi. ff. eod. Sed cauſa appellationis habet aliam inſtantiam a principali, ut ſupra dixi. igitur. &c.

95 Quinta † fuit opi. Lau. Tanc. Vinc. Phi. Gof. & Inno. hic, quibus etiam uidetur conſentire Specu. eod. titu. §. ſatis utiliter. qui uolunt quòd tam in cauſa principali, quàm in cauſa appellationis licitum ſit teſtes producere ſuper nouis articulis, uel dependentibus ab antiquis. & ita loquatur l. eos. cum ſimi. Sed ſuper antiquis hoc non ſit licitum etiam in cauſa appellationis.

96 Sexta † fuit opi. Hoſt. hic, qui uoluit quòd in cauſa appellationis poſſum probare nouos articulos, & per nouos, & per antiquos teſtes. ſed articulos antiquos non poſſum probare per eoſdem teſtes: ſed per nouos. & eſt ratio. ne ipſi antiqui teſtes qui iurauerunt plenam dicere ueritatem, de periurio notentur. Subdit tamen Hoſt. quòd Canoniſtę cõmuniter tenent opiniones: ſed quòd ſecundum eorum opi. nihil erit ſpeciale in cauſa appellationis, in qua tamen lex uidetur uelle quandam ſpecialitatem. d. l. per hanc, & d. l. eos.

97 Septima † fuit opi. Glo. noſtræ hic, quæ tenet per tex. noſtrum, quòd ſuper antiquis articulis, etiam in cauſa appellationis, ſi facta eſt publicatio in principali, non poſſint produci etiã noui teſtes: & hodie de iure canonico hęc opi. approbata eſt, per tex. in Cle. ij. e. ti. Et per has decretales dicit Bar. in d. l. per hanc. ſtandum eſſe in hoc ipſarum declarationi, & depoſitioni. & concludit q in effectu nõ eſt differentia poſt publicatas atteſtationes inter cauſam principalem, & cauſam appellationis. & hanc opi. ſequuntur hic et Moderniores. & dicit hic Io. de Imo. q hæc opi. ſeruari debet nedum in foro eccleſiaſtico, ſed etiam in foro Cæſaris, per ea quæ nota. in c. licet ex ſuſcepto. ſupra de fo. comp. & in c. per uenerabilem. infra qui fi. ſint legi. & in c. Raynutius, in-

98 fra de teſta. Nam licet regulariter † ubi ius ciuile diſcordat a iure canonico in materia indifferenti ius ciuile ſeruari debeat in foro Cæſaris, & canonicum in foro eccleſiaſtico, uel in terris eccleſiæ, ut in c. ij. de arbi. li. vj. & nota. in c. j. infra de oper. no. nun. & nota in c. ſi duobus. infra de app. tamen illud eſt uerum quãdo ius ciuile eſt certum, & in eo non ſunt opin. ſecus quando eſſent opin. & poſtea facta eſſet deciſio per ius canonicũ. & ad hoc uide alias plures auctoritates quas poſui in d. c. j. & notabilem limitationem quã dedi poſt dominum Anto. & dominum meum in d. cap. licet. in ſexto caſu.

Bald.

Bal.uero in l.per hanc. C.de temp.appel.dicit quòd de iure ciuili ueritas eſt, quòd in cauſa appellationis poſſunt teſtes produci etiam ſuper antiquis articulis mouetur per illam:l.dū dicit. Pleniorum ſubueniatur ueritatis lumine. Nam cum litera illa loquatur comparatiuè.ſequitur quòd ibi eſt participatio poſitiui & ideo ſiue plene ſiue ſemiplene appareat in prima cauſa probatum.adhuc plenius uel uerius probari poteſt. Nec obſtat quòd propter di dicita teſtificata præſumptio ſit timoris ſubornandorum teſtium: quia iſta præſumptio ſecundum Bald. non eſt perpetua.& infallibilis.Nā fallit in pluribus caſibus, de quibus dicam in undecimo principali articulo. & quia iſta præſumptio eſt imaginaria & non neceſſaria: quia ut docet experientia,teſtes ſolennes non poſſunt ſubornari.unde cum noua diſpoſitio d.§.quia uero fundet ſe ſuper fictione & loquatur de eodem iudice,uel ſimili,non debet extēdi ad iudicem appellationis. Item: quia cauſa appellationis eſt diuerſa à prima non diuerſitate materiæ: quia eadem eſt cauſa & quæſtio & fons.ſed diuerſitate iudicij & materiæ nouiter ſupe ruenientis,uidelicet:iniquitatis ſententiæ quæ interdum poteſt examinari ſeorſum a principali:ut.ff.de pœn. in l. abſentem &. l. ff. de arbi. in l.non diſtinguemus.§.cum quidam,facit.l.pe.ff. iud. ſol. Et ideo teſtes debent iterum iurare in cauſa appellationis, licet iurauerint in cauſa principali: ut nota. hic.Præterea.§.quia uero, uenit ad correctionem iuris antiqui:ſed diſpoſitio.l.per hanc.quo ad cauſam appellationis non reperitur correcta:ergo &c.& ſic concludit Bald. quòd hæc eſt ueritas de iure ciuili: ſed de iure canonico dicut in d.Cle.ij. eod. titu. unde concludit quòd in foro Cæſaris debet ſtari primæ opin. & deciſioni. l. per hanc.ut in cauſa appellationis poſsint teſtes produci ſuper antiquis capitulis:ſed in foro canonico ſeruabit deciſio.d. Clem.ij. Quidam uero diſtinguunt. An ſit ab interlocutoria appellatio. & ſic in inſtantia appellationis poſsint teſtes produci: & concludunt quòd non tam de iure ciuili, quàm canonico. Ad inſtantia appellationis à diffinitiua,& procedat opin. Bal. Ego uero in hoc articulo arbitror quòd quo ad hanc materiam teſtium producendorum ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs, nulla ſit fienda differentia inter inſtantiam principalem & inſtātiam cauſæ appel. unde concludo quòd in omnibus caſibus in quibus dixi ſupra, quòd in cauſa principali publicatis atteſtationibus uel di dicitis teſtificatis teſtes nō poſſunt produci ijdem in cauſa appellationis. Siue ſit appellatum ab interlocutoria.in qua minor eſt dubitatio. & in qua indubitanter concludendum eſt, quòd tam de iure ciuili, quam canonico non poſſunt teſtes produci, per ea. quæ dicam in c.cum ueniſſet.infra eo.in ſecundo membro principali.v.principalis articuli. Siue loquamur in appellatione à diffinitiua,in qua in ueritate de iure canonico nulla eſt hodie dubitatio per tex. in d.Cle.ij.eo.titu. Sed de iure ciuili eſt dubitatio propter tam uarias auctoritates,de quibus ſupra. In ea tamen ambiguitate arbitror ꝙ ueritas ſit quam ſupra dixi.uidelicet: quòd in omnibus caſibus in quibus quis excluditur à poteſtate producendorum teſtium in inſtantia principali propter publicatas atteſtationes,uel ſcientiam teſtificatorum, excludatur etiam in inſtantia appellationis.

99 Moueor † quia tex.in §. illud in auctē. eod.titu.formaliter dicit. Non habebit omnino licentiam ulla ulterius uti teſtiū productione,neque ſi diuina iuſsio præceperit. Vnde pondero in primis uerbum,omnino, quod idem importat, ꝙ aliquo modo.ut nota.Ioan. Andr. in c.j. infra de hæretic.& ibi dixi ſimile in ca. in pertractandis.infra de iur.cal.& in c. qualiter.ſupra de iudi.Eſt enim, omnino,dictio præciſa.& cum effectu totali intelligenda ſecundum Archi.in c.ij. de pac. li. vj.& denotat perpetuitatem prohibitionis:ut nota.gl.in uer.omnino. in d. Cle.

100 j.de uita.& hone.Cle. Item † pondero uerbū,ulla,qđ eſt uniuerſale quādo iūgitur orationi negatiuæ ꝑut hic.Sicut di-

 cimus

cimus de dictione, nullus ut nota. glo. in Cle. in pleriſque. de electio. & in Clemēti. prima in fine. de rebus eccleſiæ nō alienan. Item facit dum text. ille uult quòd etiam non debeat quis admitti ſi diuina iuſsio præceperit. Secundo principaliter moueor: quia ille tex. in d. § illud. loquitur ſimpliciter & indiſtinctè. non autem loquitur utrum coram iudice principalis cauſæ, uel appellationis: ergo indiſtincte intelligendus: ut in l. de pretio. de publicia. cum ſi. Tertio moueor, quia eadem ratio prohibitionis quæ habet locum in inſtantia principali, habet etiam locum in inſtantia cauſæ appellationis,
101 ut dicit tex. in d. Cle. ij. † unde cum ratio legis ſit anima ipſius legis, ut nota. Bald. in l. j. C. de interdic. & probatur in c. ſi quando ſupra de reſcrip. & in cap. ex eo. & in c. ubi periculum. de elec. lib. vj. &
102 in Cle. j. de elect. cum ſi. Ideo † ubi prædicta ratio non uendicat ſibi locum, nec debet etiam uendicare locum diſpoſitio: ut in l. a Titio. ff. de uerbo. obli. & in l. illud. ff. ad leg. Aquil. & in l. nam & pedius. ff. de arbitri. cum ſi.

103 Nec † obſtat quòd iura exorbitantia prout eſt. §. quia uero, & §. illud. in auten. eo. titu. & ſecundū ea quæ dixi ſupra in iiij. principali articulo ſint reſtringenda: & per conſequens non extendenda ex identitate rationis ad quod auctoritates & remiſſiones quas dedi in c. at ſi clerici. §. j. ſupra de iudi. quia reſpondeo quòd illud procedit quando ratio eſſet multum generalis nō expreſſa, uel plures poſſent reddi. Secus ſi una ſpecialis & expreſſa, ut in caſu noſtro: quo caſu etiam in exorbitantibus ſit extenſio. Imò potius comprehenſio: ut notat glo. in ca. ſi poſtquam de elec. li. vj. & no. in c. j. de temp. ordi. li. vj. & in Clemen. j. de reſcri. & notant Docto. in c. ij. de mutuis petit. & nota. in l. his ſolis. C. de reuoc. dona. & eſt bonus tex. in l. milites agrū. ff. de re milit. & uide alias auctoritates quas allegaui in d. c. at ſi
104 clerici. ſupra de iu. Nec † obſtat l. eos. & l. in offerendis. C. de ap. & l. per hāc. C. de tēp. ap. quia poteſt reſpōderi, ꝙ illa iura corriguntur ꝑ d. §. illud. nec eſt hoc abſurdū dicere: quia nō eſt dubium ꝙ §. quia uerò & §. illud. corrigant iura antiqua ſecundum ea quæ latius dixi ſupra e. in iiij. principali articulo. Vel poteſt reſpōderi ꝙ illa iura loquſitur quando quis uult producere teſtes ſuper nouis articulis reſpicientibus actionem intentatam. & ita loquitur tex. in d. l. per hanc. ſi rectè ponderetur ibi dum dicit. Nouis etiam aſſertionibus. & tex. in d. l. in offerendis. dū dicit. Nouas aſſertiones. & d. l. eos dum dicit quod in iudicio omiſſum proſequatur &c. Nec obſtat quòd tex. in d. l. per hanc. in fin. dum dicit. Pleniori ſubuenia tur ueritatis lumine. loquatur cōparatiuè. & ſic intelligitur participatio poſitiui. unde ſiue plenè ſiue ſemiplenè appareat probatum in prima inſtantia adhuc poterit plenius uel uerius probari in inſtantia appellationis: quia reſpondeo ꝙ iſtud debet intelligi dummodo aliud nō
105 obſiſtat: ut eſt in caſu noſtro. Nec † obſtat, l. ſi. C. eo. tit. quia ut dicit Bart. in d. l. per hanc. fateri poteſt ꝙ in alia inſtantia poſſunt recipi parte nolente. & ita loquitur d. l. fina. Non autem ea contradicente, prout loquitur quæſtio noſtra. Nec obſtat ꝙ ad alium finē producūtur in prima inſtantia, & ad alium in inſtantia appellationis, ex eo, ꝙ in prima producuntur ut quis condemnetur uel abſoluatur: ſed in appellatione producuntur ut ſententia confirmetur uel infirmetur. facit c. ueniens infra eo. Nam reſpondetur ꝙ iſtud confirmare uel infirmare in appellatione eſt æquipollens ad condemnare uel abſoluere in principali. no. in d. l. eos. C. de ap. & non refert quid ex æquipollētibus fiat in c. licet ex qua. infra eod. & in c. petitio ſupra de procur. Nec obſtat ꝙ appellatio reſcindat omnia acta non probatoria uſque ad lit. cōt. ut in l. ita demū. C. de procu. & ſic uidetur reſcindi cōcluſio & publicatio, ut dixi in ca. cū uenis ſent. infra e. in. v. principali articulo in ſecundo membro: quia reſpondeo quòd reſcindit quo ad effectus non conſumatos: quorum ratio & effectus non durat poſt appellationem: ſecus quo ad effectus conſumatos: quorum ratio durat in appellatione.

pellatione. prout eſt in caſu noſtro, uidelicet: præſumpta ſcientia teſtificato-
105 rũ & timor ſubornationis. Facit † qđ in ſimili dicimus de effectu lit.conte.quo ad perpetuandam actionem: qui durat etiam perempta inſtãtia: ut l.j.C.de pręſ. lon.temp.& hoc etiam patet: quia in cauſa principali licet nõ ſit facta publicatio, tamẽ ſi pars percunctata eſt, & didicit teſtificata, etiam de iure ciuili non admittitur ut ſupra dixi in iiij.art.principali. Et ſic ex prædictis concluditur ꝙ in his caſibus in quibus licitum fuiſſet producere teſtes publicatis atteſtationibus in cauſa principali, licitũ erit etiam in cauſa appellationis: utputa: uel ſi publicatio non ſit rite facta, uel pars non didicit teſtificata ſecundum ea quæ dixi in iiij.principali art. Sed circa prædicta inſurgit nota-
108 bilis dubitatio. † Quid ſi in cauſa principali non fuit facta publicatio, uel ſi fuit facta probatur ꝙ pars non fuit percunctata, uel non didicit teſtificata, utrũ poſſit in inſtantia appella.teſtes producere ſuper eiſdem articulis uel directo cõtrarijs. Pone enim ꝙ ſi facta fuit publicatio, fuit facta ab abſente parte. & ſic ẽt abſente parte lata ſententia à qua appellauit. & non eſt percunctata atteſtationes: ut dixi: uel non fuit facta publicatio. Hãc quæſtionem reperio tactam per quẽdam doctorem, cuius nomen ignoro. in qua quæſtione, quam dicit de facto contigiſſe, allegat ꝙ non poſſit teſtes producere, ex eo: quia ex qualitate ſentẽtiæ cõtra eum latę mentaliter pepẽdit ꝙ teſtes ſui nõ probauerũt. uel poſſumus etiam dicere ſi uult contrarios teſtes producere, pependit ꝙ teſtes aduerſarij probauerũt. Sed in contrarium idem doctor allegat iura probantia ac requirentia partẽ legiſſe, ac perlegiſſe, & percunctatã eſſe teſtificata. quæ omnia concludunt ad actum
109 naturalem non mẽtalẽ. † facit. l.j.§. ſed ſi legi.ff.de his quæ in te.delen.ubi licet ex his quæ præcedunt & ſequũtur media poſſint intelligi mentaliter. Si tamẽ corporali uſu non poſſint conſpici nõ dicuntur poſſe legi: & ad hoc tex.in c. inter
110 dilectos infra de fide inſtrumen. † Facit dictũ Innoc.in c.P.& G. ſupra de offi. del.ubi dicit ꝙ ad hoc ut ſententia cõcludatur nulla exigitur ꝙ uitium ſit patens. Sed ideo Doct.decidendo tenet contrarium per text.in §. quia uero in auctẽ. eo.tit.ubi ex ſola diſputatione inter partes extrinſecus à uiſione corporali atteſtationum, & ſic ex uiſione intellectuali, & per conſequẽs ex ſola intellectuali ſciẽtia repellitur quis a productione, dum tamen illa intellectualis ſcientia ſit talis ꝑ quã pars potuerit ipſorũ atteſtationes cognouiſſe, & ex ipſis inſtrui aut edoceri: argumen.l.munerũ.§.iuxta.ff.de mu. & ho. Vnde concludit ꝙ ipſum uere uel præſũptiue didiciſſe teſtificata eſt cauſa propter quam excluditur à facultate teſtium producendorum. quæ concluſio licet ſit
111 ſubtilis, tamen mihi non placet. † licet enim iudex ita ſententiauerit, tamen ipſius animum non ſemper ad unam probationis ſpeciem inclinatur, in c. cauſam infra de re iudica.& in capitulo in noſtra infra eod.& in l.ob carmen.§.fina.ff.eod. & ex uarijs cauſis poteſt informare motũ animi ſui, ut in dictis iuribus. Quare dicerem quòd prædicta opin. procedit uel quando probaretur expreſſe quòd pars didicerit atteſtationes, uel quando eſſet facta publicatio, & ipſe qui uult producere non probaret ſe ignoraſſe teſtificata, ſed ſi non eſſet facta publicatio, & aliter non probaretur didiciſſe teſtificata, licet iudex ſententiando contra actorem ſuper principali, uel contra reum uideatur ſententiaſſe, uel quia actor non probauit, & reus nihil probauit, ſeu non plenè probauit exceptionem ſuam. tamen quia ut ſupra dixi iudex ex multis alijs poteſt motum animi ſui informare, & uarijs modis ad credulitatẽ induci. Itẽ: quia poteſt eſſe quòd ipſe iniuſtè ſententiauit, uel per dolum, uel per ignorantiam. ideo non placet prædicta opin. Sed poſſet procedere prædicta opin. ſolum quando actor ad probandam intentionem ſuam non produxiſſet niſi teſtes. Nã tunc propter ſententiam latã contra reũ ſuper principali negotio, ꝑſumptio eſt ꝙ teſtes nõ probant. & eodem modo uidetur concludendum

dendum in reo. Sed quanuis in hoc caſu non uideatur eſſe tanta dubitatio poſtquam non ſunt producti niſi teſtes, tamẽ aliæ rationes concludunt ꝙ etiam hoc caſu prædicti doctoris deciſio non procedat.& ſecundum quòd intellexi hanc opi. non ſeruat Curia,in qua ſecũdum quod accepi ſeruatur ſtylus quòd teſtes in cauſa principali non publicantur. qua publicatione non facta indifferenter admittũtur teſtes in inſtantia appellationis. Et hæc opi.plus mihi placet.pro qua faciunt ea quæ dixi ſupra in iiij.principali articulo.ubi dixi quòd olim iure digeſtorum.& C.nouæ productioni non obſtabat etiam cauſæ principali publicatio aut ſcientia teſtificatorum:cũ iure nouiſſimo auctẽ. inductum fuerit quòd nouæ productioni ſuper eiſdem articulis &c. obſtet uera ſcientia teſtificatorum, uel publicatio:ut etiã traditur in Cle.teſtibus.eo.titu.merito propter talem præſumptionem quæ inſurgit ex ſententia iudicis nõ debemus iura antiqua corrigere,maxime: quia licet ante appellationem uel poſtquã ſententia tranſiuit in rem iudicatam præſumatur pro ſententia iudicis.l.Herennius. §.Caia.ff.de euic. tamen ſecus eſt poſt appellationem interpoſitam, quæ reſcindit uel ſuſpendit illam præſumptionem, ut ſupra dixi.Et ſic ex prædictis habes expeditum primum membrum decimi principalis articuli.

112 Circa † ſecundum membrum quo quæritur utrum uariata inſtantia de principali cauſa ad nullitatem poſſint produci teſtes ſuper antiquis articulis, uel directo contrarijs,dicit pręfatus doctor quòd ad hoc declarandum oportet præmittere quòd nullitas poteſt ſumi dupliciter. Vno modo propter defectum ordinis iudiciarij non concernentem merita cauſę. Secundo modo ex defectu concernente merita cauſæ. Primo caſu poteſt figurari exemplum ſi cauſa eſſet ordinaria & omiſſa ſit libelli oblatio lit. conteſt. & aliæ ſimiles ſolẽnitates, & ſuper iſtis produci poſſunt teſtes: quia iſte eſſet nouus articulus. & idem ſi uellem probare illũ qui protulit ſententiam non fuiſſe iudicem niſi in alia principali cauſa ſuper huiuſmodi articulis eſſent producti & publicati teſtes. Secundo caſu quando loquimur circa merita cauſæ aduertendũ: quia.cum hoc multipliciter poſſit contingere dicendum eſt ſecundum eum quod ſi iudex ex deductis in cauſa principali ſe quutus eſt euidentem errorem, non procedit hoc caſu dubium noſtrum. quia ad hanc nullitatem concludẽdam debet error apparere ex tenore & inſpectione ipſius ſententiæ non autem ex alia extrinſeca probatione. Sed ſi nullitas ſurgeret ex meritis cauſę: quia iudex eſt ſequutus dicta falſorum & corruptorum teſtium, uel tantum falſorum.ubi ſententia eſt lata contra abſentem,& tunc ſuper articulis directe contrarijs ad antiquos admittuntur teſtes: quia non obſtat ſententia uel publicatio. per tex.in c.licet cauſam, ſupra de proba. de quo articulo an ſcilicet tunc ſententia reddatur nulla, uel ſit neceſſaria reſtitutio,dic ut late dixi in c. ij.infra,de fal.& hoc dictum eſt clarum in ſe:quia hoc caſu non obſtaret publicatio, uel ſcientia teſtificatorum, etiam in ipſa cauſa principali.ut dicam in undecimo articulo principali fal. Si uero opponeretur de nullitate ſententiæ ex eo: quia ſententia eſt talis naturæ:quia non tranſit in rem iudicatam.& hoc caſu dicit aduertẽdum: quia ſi fit proſecutio per uiam nullitatis ſecundum practicam quam dat glo. in c.ex parte.M.ſupra de reſti. ſpo. licet aliæ plures ſint etiam practicæ,ut ibi dicitur.& hoc caſu nõ obſtat publicatio:quia non obſtat etiam ſententia per c.ſeries.& c. cum in tua.& c.ex tenore infra eo.& c. iurauit ſupra de proba.iuncto c.conſtitutis.el.iij. infra eo. quorum iurium latius proſequitur materiam,& multa circa prędicta dicit confuſe, quæ non pertinẽt ad materiam: quare dic de dicta materia ut dixi in d.c.ſeries.infra eo. Quare omiſſis his quæ dicit idem doctor arbitror aduertendum quòd quæſtio noſtra principaliter poteſt conſiderari duobus modis. Vno modo quando uariatur inſtantia de cauſa nullitatis ad cauſam ualidam. & ſic præſupponitur quòd primum iudicium

in quo

In quo atteſtationes fuerunt receptę fuit nullum, unde omiſſo tali iudicio pars, de nouo agit. Alio modo poteſt conſiderari: quando finito uno iudicio principaliter intentato pars forte contra quam lata eſt ſententia proſequitur uiam nullitatis dumtaxat, dicendo proceſſum uel ſententiam nullam. Primo caſu Domini de Rota in antiquis deciſionibus Bertrandi deciſione ſexageſima concludunt, quòd licet teſtes in primo iudicio fuerint publicati, tamen poſſunt in hoc iudicio iterato produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs: quia cum primum iudicium dicatur fuiſſe nullum, ſequitur q. nõ præſtat impedimentum: ut in regula, non præſtat. de reg. iur. lib. vj. & in l. ea quidẽ.
113 C. ſi man. ita fue. alie. Nec † obſtant iura dicentia q. publicatis atteſtationibus ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs, non poſſunt teſtes produci propter timorem ſubornationis: ut d. §. quia uero. & in Clemen. ij. eo. titu. cum ſi. quia procedunt quando actus eſſet ualidus: ſecus autem quando proceſſus eſt nullus. Dicit tamen ibi Bertrandus ſe audiuiſſe quod quandoque Rota contrarium tenuit, ex eo: quia qualitercunque ſit facta publicatio maxime ſi ſit facta ad petitionem partis: quæ non uult teſtes producere, ſi didicit teſtificata debet excludi.

Sed neutra prædictarum opi. mihi placet. Nam hæc ultima reprobatur expreſſe ex his quæ dixi ſupra in articulo. iiij. principali in prima concluſione & tribus ſeq. Nec etiam placet prima opi. per ea quæ ſtatim dicam. Vnde diſtinguerem, quòd aut loquimur in nullitate quæ non ſolum reſpicit reliquam partem proceſſus, licet etiam ipſorum teſtium receptionem: ut puta: quia opponitur quòd iudex coram quo fuit agitatus proceſſus funditus carebat iuriſdictione: uel dicitur proceſſus nullus defectu lit. conteſt. aut ſimilis alterius ſolẽnitatis formaliter requiſitæ: quæ non ſolum habet inficere uel annullare acta ordinatoria, ſed etiam probatoria. & hoc caſu indubitanter dicerem quòd ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs poſſunt teſtes produci. Moueor per regulam, non præſtat. de reg. iur. lib. vj. Itẽ moueor ex his quæ late dixi ſupra in iiij. principali articulo in primis quattuor cõcluſionibus & primo correlario. Vnde ſit concluſio quòd qualitercunque teſtium receptio reddatur nulla, uel propter omiſſum ordinẽ in receptione, uel in examinatione, aut in publicatione, aut propter defectum cuiuſcunque alterius ordinis iudiciarij quòd hoc caſu publicatio & ſcientia teſtificatorum non obſtant uolẽti producere etiam eoſdem teſtes ſuper antiquis articulis uel directe contrarijs. & iſto modo poteſt procedere prima opi. Bertrandi. Aut nullitas primi iudicij non eſt talis quæ habeat annullare atteſtationes: ut puta: quia ordo iudiciarius per omnia fuit ſeruatus uſque ad ſentẽtiam. ſed in ipſa ſententiæ prolatione fuit omiſſus. unde ſententia redditur nulla ſecundum ea quæ habentur in c. ſi. de re iudi. li. vj. in hoc caſu nullitas ſententiæ non habet inficere ipſas atteſtationes. & hoc caſu maius eſt dubium. Deſcendere autem poteſt dubium iudicio meo ex quadã fall. ſeu caſu ſpeciali, quem ponit hic Io. Andr. & communiter ſequuntur Doc. dicẽtes quòd perempta inſtãtia ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs, poſſunt teſtes de nouo produci. & tamẽ clarum eſt quòd atteſtationes & alia acta probatoria alias de ſe ualidæ, & ualida, non pereunt perempta inſtantia, ſecundum ea quæ late tradit Io. An. & poſt eum latius dominus meus. & Doc. in c. cauſamque ſupra e. per Cy. & Bal. & Doc. in l. properandum. C. de iudi. & per Bar. in l. cũ lite mortua
114 ff. iudi. ſol. In † contrarium tamen fortiter obſtat c. conſtitutus in præſentia infra eo. ubi in ſimili dicimus ſecundum unum intellectum illius tex. in fi. q. ſi quis poteſt uti atteſtationibus iam receptis, non admittitur ad producẽdum eoſdem teſtes, licet proceſſus non ſit publicatus: quia debet eſſe contentus teſtibus iam receptis. Ita & in ſimili caſu noſtro poſtquam clarum eſt q. atteſtationes receptæ probant & facta eſt publicatio: & didicita ſunt teſtificata: & eadem eſt cauſa licet eadem inſtantia & inter eaſdem perſonas cum

cum ſubſit timor ſubornationis, non debet pars admitti ad producendum teſtes ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs:ſed debet eſſe contenta teſtibus iā re-
115 ceptis. † Pro iſta opi. facit optime quod trad t Nico.de Mata.& poſt eum Bal.in l.fi.C.eo.ti.ubi dicit quòd ſtādum eſt atteſtationibus receptis in uno iudicio,ſi legitime ſint publicatæ in alia quacunque inſtantia,& coram quocunque iudice inter eaſdem perſonas; & ad eũdem effectum: ar. notatorum in l.geſta.C.de re iudic. Nec obſtat illa.l.fi.C.eo. inquantum uidetur requirere conſenſum partium:quia illa loquitur de atteſtationibus receptis coram arbitro, in quibus diuerſa eſt ratio ſecundum ea quæ dicam infra in v.& ulti.membro principali iſtius articuli. & iſto modo poteſt intelligi & ſaluari ſecunda opi. quam ſupra retuli ſecundum Bertran. Secundo caſu quando finito uno iudicio in alia inſtātia proſequeretur quis uiam nullitatis dicerem, quòd ſi teſtes in primo iudicio producti, fuerunt producti ad eundem finem ad quem nunc producuntur in iudicio nullitatis.ut puta:quia fuit oppoſita declinatoria ob defectum iuriſdictionis. & ad eam probandam fuerunt producti teſtes qui non probauerunt,unde pars quę nunc de nullitate agit fundat ſe ſuper defectu iuriſdictionis. & ad probandum hoc producit teſtes ſuper eiſdē articulis:nā hoc caſu non arbitror admittendos,cum ſit timor ſubornationis. Nec obſtat ſi diceres ꝙ ſi iudex ille primus funditus carebat iuriſdictione, corruit proceſſus ex toto, & per conſequens atteſtationes: quia fateor.

Et ſi diceres ꝙ per conſequens tanquā nullæ non præſtant impedimentum:ut dixi ſupra in principio præcedentis caſus. Reſpondeo quòd in caſu noſtro non procedit argumentum: quia cum tu fueris nixus probare hoc per teſtes in primo iudicio productos:& non probaueris:& publicatæ ſint atteſtationes:& ſententia fuerit lata contra te, antequam de hoc conſtet, cum præſumatur pro ſententia & actibus ipſius iudicis:ut.l.Herēnius.§.Caia.ff. de euic.merito non poteſt admitti ad probādum per teſtes: ſed ſi uis probare nullitatem & iuriſdictionis carentiam oportet probare p alias probationes:ut hoc oſteñ ſo concludatur ꝙ atteſtationes receptæ fuerũt nullæ. Si uero teſtes nō fuerũt producti ad eundem finem ad quē nunc producuntur, non uideo quomodo ad concludendam hanc nullitatem poſſunt examinari ſuper antiquis articulis, uel directo contrarijs: quia aut nullitas allegatur ex defectu omiſſionis ſubſtantialis ordinis iudiciarij,& ita probatur ex inſpectione actorum: quare atteſtationibus nō eſt utendum. Et ſi forte diceretur ꝙ ſententia fuit lata ſine ſcriptis,licet in actis reperiatur ſcripta, & immiſſa, & hoc pars uult probare per teſtes, iſte eſt articulus nouus. & ideo quæſtio noſtra non procedit.& idem in ſimilibus dicendum eſt.

Si uero diceretur de nullitate reſpectu eorum, quæ concernunt merita cauſæ.& hoc non poteſt contingere niſi altero de duobus modis: uel quia ſententia eſt lata contra ius ſcriptum: & ad hoc probādum non eſt neceſſaria poſitio aut articulus.quia ius ſcriptum eſt probatũ non probandum.& ideo de eo non debet fieri nec admitti poſitio, & in c.ſōpitæ, infra de cenſi.& ibi do. Anto.& in l.ornamentorũ.& ibi Bar.ff. de au.& ar.le. ad quod uide quæ latius dixi in c.j.infra de re iud. Aut nullitas dicitur inſurgere ex eo:quia in iuſtitia fuit notoria:ut eſt tex.in c.inter cæteras infra de re iudi.& ibi dixi ſecundum unum intellectum:& hoc caſu etiam non eſt neceſſarium quærere de probationibus per teſtes, cum debeat ex ipſis actis patere: ut ibi dixi. Alio modo poteſt contingere ſecundum ea quæ dixi ſupra in prin.ſecundum præfatum doc. Si eſſet talis ſententia quæ ratione peccati per partes non remiſſibilis non tranſiret in rem iudi.& quia eſſet iniuſta:diceretur nulla ſecundum unum modum practicādi. quem quidam dicunt ſeruari poſſe in talibus ſententijs ſecundum ea quæ traduntur in d.c.ex parte.M.ſupra de reſti.ſpo.& hoc caſu ſi ad probandam hanc iniuſtitiam per quam intendo ad nullitatem

tem producere teſtes ſuper eiſdem articu
lis uel directo contrarijs poſſem: quia hic
eſt caſus ſpecialis in quo non obſtat pu-
blicatio etiam in ipſa cauſa principali.
Neque etiam habet obſtare ſententia, ne
que lapſus fatalium ſecundum ea quæ di
xi in c.ſeries.infra e. & ſubdam pro ſpe-
ciali fallentia in undecimo articulo prin
cipali fall.

Et per hæc habes expeditum hoc ſe-
cundum membrum principale iſtius prin
cipalis articuli.

116 Circa † tertium principale membrũ
quando uariatur inſtantia de cauſa prin-
cipali ad reſtitutionem in integrum eſt
aduertendum, quòd quædam eſt reſtitu-
tio quæ competit iure ſpeciali. ut eſt illa
quæ datur minori uel eccleſiæ. Quædam
uero conceditur iure communi ex clau-
ſula generali. ſi qua iuſta cauſa adeſſe ui-
debitur. l. j. & l. pretor ait. & per totum. ff.
ex qui. ca. ma. Quo ad primam ſpeciem
dic, quòd aut petitur reſtitutio quæ con-
cludit ſolum aduerſus ſententiam. & non
eſt dubium quòd per hoc non eſt licitum
teſtes producere publicatis atteſtationi-
bus &c. tum quia reſtitutio eſt ſtricti iu-
ris: & ſic non debet extendi ad alium ca-
ſum. tum quia cum petatur reſtitutio ſo-
lum aduerſus ſententiam, non cõcluditur
aduerſus omiſſam probationem. unde ex
ſeparatis non debet fieri illatio, ut in uul
gatis. Aut reſtitutio conceditur aduer-
ſus omiſſam probationem: & hoc caſu an
publicatio uel ſcientia teſtificatorum ob
ſtet nouæ productioni teſtium tangit In-
nocen. in c. auditis ſupra de reſti. in integ.
& Bartol. in l. j. §. nunciatio. ff. de ope. no.
nunc. & aliquid Innocen. in c. penulti. in-
fra eodẽ Guilliel. & Docto. in Clement.
ij. eodem titulo, & Paul. in Cle. fi. de reſti
tutio. in integ. & uidetur primo dicẽdum
quòd minor non reſtituatur: nam talis
prohibitio fit propter dolum præſumptũ
ne teſtes ſubornentur: ut ſæpius dictum
117 eſt. † ſed minor aduerſus dolum uel
calumniam præſumptam de futuro non
reſtituitur. l. auxilium. ff. de mino. ergo
118 &c. Secundo probatur: quia † per
reſcriptum ſeu iuſſionem principis non
poſſint amplius teſtes produci publicatis
atteſtationibus, uel didicitis teſtificatis
ut in aucten. eodũ titulo. §. illud ibi. Nec
ſi diuina iuſſio precceſſerit. & ad idem tex.
in auctenti. atqui ſemel. C. e. ergo multo-
minus poteſt reſtitui per edictum præto
ris de minoribus: qui prætor inferior eſt
principe. & hanc opinionem tenuit Dy.
in dicta. l. j. §. nunciatio. Sed Barto. ibi te-
net contrarium & Innocen. in d. c. auditis
& Docto. ibi. & Bal. poſt glo. in l. minor.
25. annis omiſſam. ff. de mino. & Guillel.
de Cuneo in l. ſi quis ex argẽtarijs. §. fina.
ff. de edendo. & dicit Innocen. in dicto c.
auditis. quòd ſi in termino peremptorio
nulli teſtes fuerunt producti, quòd clarũ
eſt ꝙ poterit reſtitui. Sed ſi producti ſunt
aliqui qui non probant, & uelit minor
alios producere, concludit Inno. ꝙ debe-
bit reſtitui adhibita tamen diligenti co-
gnitione & examinatione ꝙ fuerint læſi
ex facilitate minoris ætatis, uel negligen
tia tutoris uel curatoris. Nec obſtat re
ſpectu pupilli ꝙ ſi timor de dolo ſeu ſub-
ornatione tutoris: quia uериſſimiliter hic
timor debet ceſſare, cum tutor non trã-
ctet de proprio commo. l. uideamus. §. fi.
ff. de in lit. iuran. & in l. edicto in fi. ff. de
119 iure fi. Item † quia dolus tutoris
non debet nocere pupillo: ut in l. apud
Celſum. §. illa. ff. de doli excep. & per to-
tum titulum. ff. quando ex facto tuto. &
ita dicit Guil. in d. l. ſi quis ex argentarijs.
Nec obſtat quòd minor nõ uideatur circũ
ſcriptus: quia hoc cõtigiſſet etiã diligen-
tiſſimo patrifamilias. unde nõ debet reſti
tui: ut in l. fi. C. de reſti. in integ. & l. uerũ.
§. ſi locupleti. ff. de mino. quia reſpondeo ꝙ
imo hoc nõ contigiſſet diligentiſſimo pa-
trifamilias: quia talis uериſſimiliter fuiſſet
ſollicitus in producẽdo teſtes, q ſcientiam
& cognitionẽ habuiſſent, & probare potuiſ
ſent. Itẽ iſta præſumptio ꝙ nõ præſuma-
tur læſus tollitur ex ueritate habita in cõ
trariũ. propter diligentẽ examinationẽ &
cognitionẽ quæ eſt adhibẽda antequã re-
ſtituatur. unde cũ appareat oppoſitũ, ſuc-
cũbit præſumptio ueritati in c. cũ inter ſu
120 pra de elec. & † quia in incertis non cer
tis locus, eſt coniecturis. l. continuus. e. ti

ita.ff.de uerb.oblig.cum ſi.& hoc idem te
net Spe. in tit. de reſti. in inte.§. ſi. uer.
quid ſi in cauſa.& eſt tex. ſecundum unũ
intellectum in d.l.minor, ubi probatur
quòd licet aduerſus dolum uerũ minor
non reſtituatur, tamen reſtituitur aduer
ſus dolũ præſumptũ.ſi læſio euidenter ap
121 paret. † & probatur etiã notabiliter in
l.j.§.accuſationẽ coniuncta.l.qui deſtitit.
ff.ad Turpil.ubi etiã ꝓbatur quòd aduer
ſus dolũ præſumptũ in futurũ minor reſti
tuitur adhibita diligenti cognitione. Nã
licet deſiſtẽs ab accuſatione nõ poſſit ac-
cuſare propter ꝓſumptã calumniã.tamen
ſi eſt minor poteſt reſtitui, ut accuſet ſi
cõſtet quòd damnũ patiatur. Nec ob-
ſtat qđ dictum fuit de iuſſione,uel reſcri-
pto principis:qa reſpõdeo quod nõ eſt bo
na cõſequentia.nõ debet ꝑ reſcriptũ ad-
122 mitti.ergo nec ꝑ edictũ prætoris † quia
minor & eccleſia reſtituuntur aduerſus
contractũ,ſententiã,uenditionẽ, tranſa-
ctionẽ, & ſimiles actus:ut.C. ſi aduerſus
contractũ. & in titulis ſeq. & tamẽ contra
prædicta ꝑ reſcriptũ principis nõ poteſt
quis contrauenire:ut.l.fin.C. ſentẽtiã re.
non po.& in l.cauſas uel lites.C. de tran-
ſac.Et ſi tu diceres,imo cõtra prædicta po
teſt quis uenire per reſcriptum principis:
ut.l.quoties.C. de preci. Impe. offe. & in
l.ratas.C.de rei uendi. reſponde quod il-
lud procedit quando reſcriptum emana-
uit ex certa ſcientia, & cum clauſula non
obſtãte:ut in c.ex parte ſupra de offi. de-
lega.& in l.ij.§.ſi quid a principe.ff.ne qđ
in loco publico.& in auten.de teſta. im-
perfectis.Et hoc etiam poteſt contingere
in caſu noſtro ſi princeps diceret, conce-
dimus tibi,ut licet ſint publicatæ atteſta-
tiones,& didicita teſtificata, poſſis produ
cere teſtes non obſtante diſpoſitione de
teſtibus in contrariũ diſponente. Facit l.
j.ff.de conſtitu.princip. In eccleſia etiã
dicendum eſt quod debet reſtitui. tum
123 † quia negligentia prælati non debet
nocere eccleſiæ, nec dolus præſumptus
regula,delictum.de regu.iur.li. vj. Itẽ:
quia non eſt præſumendum perſonas ec
cleſiaſticas calumniare uelle: argumen.
notatorũ in c.in noſtra.ſupra de procura.
& in c.ij. infra de ope. no.nunt. Sed
124 † quæro iuxta prædicta de muliere & ru
ſtico an admittantur poſt didicita teſtifi-
cata.Bartol.in l.j.§. nuntiatio.ff. de no.
oper. nun. concludit quòd non per.l.fin.
C.de iur.& fac. igno.& quia ſpeciale eſt
in cauſa matrimoniali, ut infra dicam in
undecimo articulo fal. xxxviij.& tamen
uerſatur cauſa ipſius mulieris in matri-
125 monio. Item: † quia in his quæ ſunt
inducta ad rigorem iuris conſeruandum,
prout eſt caſus noſter, non ſuccurritur ru
ſticis uel mulieribus.& hanc opin. ſequun
126 tur communiter Docto. Secundo † ca
ſu principali cum loquimur de reſtitutio
ne quę conceditur etiam maioribus ex le
gitima cauſa. Innocẽ.in c.pen. infra eod.
tenet quòd ex iuſta & legitima cauſa ad-
mittantur, non obſtante publicatione
aut ſcientia teſtificatorum.Et poteſt con-
figurari exemplum ſecundum eum, ſi ali
qui teſtes qui ſciebant ueritatem erant
tempore depoſitionum captiuati, & idẽ
ſentit Specu.in titu.de reſti.in integ.§.ſi.
uerſi.quid ſi in cauſa.& Innocen. in c. ſe.
quod procedit maxime præſtito iuramẽ
to a petente hanc examinationem, quòd
talem examinationem non petit per ali-
quam calumniam aut dolum: argumẽ.d.
§.quia uero.& d.c.pe.infra eo. & hoc pro
cedit ſi peteretur reſtitutio a maiore ex
iuſta cauſa propter omiſſam probatio-
nem. Sed ſi peteretur propter omiſſam
probationem,& ſi peteretur propter ini-
quitatem ſententiæ ex eo quòd dicere-
tur ſententia lata per falſos teſtes. dic
quòd licet producere teſtes ſecundum
tamen limitationem & declarationem,
de qua late per Docto.in c.licet cauſam.
ſupra de proba. & in l.diuus.ff.de re iudi
ca.& quæ latius dixi.in c.ij.infra de falſis.
127 Sed † circa prædicta quæro,utrum re
ſtituto minore, uel eccleſia, uel etiã ma
iore ex cauſa legitima,intelligatur etiam
reſtituta pars aduerſa ut poſſit producere
teſtes,licet didicerint teſtificata? & uide-
tur ꝙ ſic,ꝑ ea quæ habẽtur in c.j.ſupra de
reſtit. in integ.& in l.j.& ij.C.ſi aduer.
tranſ.in quibus probatur quòd conceſ-
ſa reſtitutione minori reintegrantur etiã
omnia

omnia iura parti aduerſæ. So. Bart. in d.§.nuntiatio,quem ſequuntur Doct. in d.c.auditis.& d.Clemen.ij.c.tit. diſtinguit quòd aut omiſſio probationis minoris fuit cauſa quare pars aduerſa non priuilegiata omiſit producere etiam teſtes forte ex eo:quia minor producebat paucos teſtes,iudex refrenauit numerũ partis aduerſæ:uel etiam: quia maior uidebat minorem deficere in ſua probatione non curauit producere exceptionem directè contrariam quæ ſibi competebat,& teſtes ad probandum.& tunc audietur uolens producere de nouo per ea quæ not. in dictis iuribus.& ſentit glo.fin.in d.c.auditis. Si uero minor hanc cauſam nō præſtitit licet poſteà reſtituatur,ex hac reſtitutione maior non audietur per.l.etiam. §.ex cauſa.ff.de minori. Ex quibus infero ꝙ ſi maior ante publicationē didiciſſet teſtificata adeo ꝙ mereretur excludi, ſecundum ea quæ dicta fuerunt ſupra in principio articuli.licet poſt publicationem minor uel eccleſia reſtitueretur. nō tamē intelligeretur reſtituta pars aduer

128 ſa. Nec † obſtat l.penulti.C.de tempo.in integ.reſtitutio. ubi ſi datur dilatio uni parti,intelligitur data etiam alteri,licet illam petere non potuiſſet : quia reſpondeo quòd hic non datur noua dilatio,ſed auditur perinde ac ſi eſſet inter primam dilationem ante publicationem.

Nec obſtat l.fi.C.de fructibus & lit.expen.& l.dies Sabati.C.de iudæ.quia non poteſt aliquid imputari aduerſario.hic ſecus.Et ad prædicta uide Specul. in tit. de dilatio.§. uidendum uerſic.in ſumma.

129 Sed quæro de nota.q. † Quid ſi maior unà cum minore habebat cauſam cōmunem contra alium, utrum reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probandum,iterum beneficium ſuum ꝓſit maiori?& uidetur dicendum quòd nō. per l.denique.§.ſed uerum.ff.de min.ubi tex.dicit quòd prætoris intentio eſt ſubuenire minoribus,& non maioribus.Bal. ibi diſtinguit quòd aut negocium ipſorũ non erat connexum,& non reſtituitur. Aut connexum,& tunc profit.allegāt.l.j. C.de diuer.reſcrip.& l.j.C ſi unius ex pluribus appel.& l.ſi communem.ff.quemad mod.ſerui.amit.ſecundum Frau.Accu.& Cy.in additionibus.

130 Item † quæro iuxta prædicta quæ ſit practica probandæ læſionis,quę eſt neceſſaria:ut dictum eſt,ad hoc ut concedatur reſtitutio. Solu.Specula.in titu. de reſtitutio.in integrum §.j.uerſic. quid ſi in cauſa.dicit quòd probabitur iſto modo, uidelicet:quòd iſti noui teſtes producantur,& dicant in dicto ſuo quòd ſi fuiſſent producti ante publicationem teſtiũ hoc idem dixiſſent. & tunc iudex examinatis eorum dictis cognoſcet an fuerit expediens minori,eccleſiæ uel maiori eos ꝓduxiſſe, quòd ſi uiderit expediſſe reſtituet ad producendum. Et ſi diceres. Nōne ſemel teſtificati ſunt in hac cauſa ad ꝓbandam læſionem:ergo non debent amplius repeti.iiij.q.iij.§.item in criminali. reſpondeo quòd in hac cauſa teſtificādo non dicuntur teſtificari in eadem cauſa quæ præcedens cauſa fuit reſtitutionis,& incidens, hæc uero principalis.

Secunda practica eſt ſecundum Vbertum de Bobio, quòd electio detur parti contra quam producuntur.uel quòd approbet dicta iſtorum prout fuerunt recepti in cauſa reſtitutionis : uel quòd iterum iurent & deponant:argu.c. præſentata.infra eodem & l.fina. C.eodem titu. Vel tertio poteſt dici quòd probatur læſio eo ipſo quòd producuntur noui teſtes qui à principio non fuerunt producti.facit l.& ſi fine.§.item.ff. de minori. Quod mihi placet.maximè ſi iſti qui nunc producuntur ſunt digniores nec eſt præſumptio quòd petatur reſtitutio calumniæ cauſa.

131 Circa quartum † membrum principale quid iuris uariata inſtantia de una cauſa ad aliā,ſeu de una inſtantia ad aliā inſtantiam,poteſt tradi regula ꝙ ubicunque ſic uariatur inſtantia quòd exceptio rei iudicatæ in prima non obſtat in hac cauſa quę nūc intentatur, uel quia uarietur modus agendi uel uarientur perſonę aut res. non obſtat publicatio atteſtationum uel ſcientia teſtificatorum, niſi fortè partes approbauerint atteſtationes iam

iam receptas in alia inſtantia: ut probatur in c.ueniens & c.præſentata.infra eodem.& ſentit Barto.in l.per hanc. circa ſinem. C. de tempo, appellatio, per l.fina. C.eodem titu. Et idem ſi uariatur inſtantia de ſemiplena uel ſummaria cognitione ad plenam, ut d.c.ueniens.& c.præſentata,& c.cum in tua.infra eodem. Secus ubi exceptio rei iudicatæ haberet obſtare, ut dictis iuribus. Et ad prædicta faciunt optime nota.per Barto. in extrauagan, ad reprimendum in uer. ſummariè. uerſi, quædam ſunt emergentes. & l. qui Romæ.§.duo fratres.ff.de uerbo.obligatio,in.v,oppo.& per Docto,in ca.j.de lit, conteſta.lib.vj.de quibus latius dixi in c. j.de lit.conteſta.in ſeptimo principali articulo.quæſtio,vij.ubi omnino uideas.

*Et ad prædicta uide quæ dixi in c.fina. ſupra de ordi. cog. articulo . xxxij. quæſtio.x.in ſecundo membro principali ubi collegi ex dictis Bartol.in extrauagan.ad reprimendum.ſuper.uerſi,ſummariè.prope ſi.uerſicu. quædam ſunt emergentes, quæ habent ſe &cæte. ubi uult Barto. quod illud quod probatum eſt ante lit. conteſta,non dicitur probatum in eadem inſtantia quæ ſequitur demum lit. conteſtata. Et ideo teſtes producti ante litem conteſtatam poſſunt iterum produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs poſt lit.conteſ.quod ſequitur Dominus Franciſ.de Alber.de Aretio.

132 Circa † quintum & ultimum membrum principale quando uariatur inſtantia de iudice ad arbitrũ diſtingue quòd, Aut uariatur de iudice ad arbitrum, uel arbitratorem, Aut econtra. Primo caſu Bald.& Docto.in l.fina.C. eo. concludũt quod tales teſtes recepti in uero iudicio fidem faciant coram arbitro. Nam ſi fidẽ faciunt coram ſuperiori iudice, fortius & coram inferiori,& coram arbitro. Ex quo uidetur inferendum quòd publicatis atteſtationibus, aut dideicitis teſtificatis coram iudice ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs, non debeant teſtes admitti.

Ego arbitror quòd iſtud ſit expeditũ, quod fidem faciant inter eaſdem perſonas coram arbitro. Sed an obſtet publicatio diſtinguerem. Quòd aut quis uult producere nunc teſtes coram arbitro ſuper eiſdem articulis &c. non admittantur regulariter; ſicut nec admitterentur corã alio iudice in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas: quia arbitria ſunt redacta adinſtar iudiciorum: ut. l.j.ff.de arbi. Aut quis uult producere coram arbitratore, Aut alijs amicabilibus cõpoſitoribus. & dicerem quòd ipſi arbitratores & ſimiles, uigore compromiſſi & poteſtatis eis conceſſæ poſſent examinare teſtes ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs: arg. eorum quæ dicuntur de poteſtate arbitratorum in c.Quintauallis infra de iureiur.& per Barto. in §. arbitrorum. ff.pro ſoc. Secundo caſu: quando econtrà uariatur inſtantia ſeu cognitio de arbitro uel arbitratore ad iudicem, ſubdiſtingue quòd aut uariatur de arbitro ad iudicẽ: & concludendum ut decidit tex. in l.fi. C. e. iuncto c.præſentata.infra eo. uidelicet quod aut teſtes ſunt mortui, & fidem faciunt in iudicio eorum depoſitiones,& per conſequens uidetur obſtare publicatio.aut uiuunt,& eſt in electione illius contra quẽ teſtes ſunt producti an tales atteſtationes publicatas coram arbitro uelit nunc recipere coram iudice, an uero quòd de nouo producantur. quæ omnia declara & limita ut latius dicam in d.c. præſentata. ubi principaliter conuenit. Si uero ſunt recepti coram arbitratore concluſio eſt, ſecundum Nico . Mata.& Bald.in d.l. fi. quòd cum tales atteſtationes non ſint receptæ publica auctoritate, nec ad eius ſimilitudinem non faciunt fidem iudici etiam ſi teſtes ſint mortui. Et ideo indifferenter non obſtante publicatione poſſunt teſtes de nouo recipi coram iudice. quod tamen limitat Bald.in d. l.fi. niſi ex pacto aliud partes conueniſſent. de quo dicam in d.ca.præſentata. & ex his habes expeditum. decimũ principalẽ articulũ.

Vndecimo principali articulo iuxta
133 præmiſſum ordinem in principio † recitãdi ſunt caſus ſpeciales in quibus fallit dicta regula. quòd publicatis atteſtationibus non poſſunt recipi teſtes &c. unde

de referendi ſunt caſus in quibus non obſtante publicatione aut ſcientia teſtificatorum poſſunt teſtes produci ſuper eiſdē articulis uel directo cōtrarijs. Et Io. An. recitat iij. Pe. de Anch. & dominus meus addunt quatuor. Aliquos recitat Bart. in auth. atqui ſemel C. de proba. Specul. eod. titu. recitat xxj. Ego ut arbitror referam quinquaginta quattuor ſub compendio tamen & maximè eos qui ex ſuperioribus iam examinatis colliguntur.

134 Primus † caſus quando teſtes ſunt rite recepti: etiam publicatio ſit rite facta. de quo latius ſupra in iiij. principali articulo in prima concluſione.

135 Secundus † caſus huic proximus & infertur ex præcedenti, eſt quando iudex omiſit interrogare, uel non interrogauit ſecundum interrogatorium datum à partibus: ut probatur in c. per tuas, infra eod. de quo ibi dicā. Vide d. Dyn. conſi. xxviij. quod incipit. Viſa deuunt. Bald. in c. j. §. ſi enim domino, quid ſit inueſtitura. & Bal. poſt antiquos in l. ueluti. ff. de edendo. & nota. Specu. in tj. de teſte. §. nunc uidendum. uerſi. ult. & Barto. in auc. atqui ſemel. C. de proba. & Paul. de Caſt. in conſi. ccclxvij.

136 Tertius. † Si teſtes non ſunt ritè publicati, licet ſint ritè recepti, dummodo pars non didicerit teſtificata. de quo latius in iiij. articulo principali in ſecunda concluſione.

137 Quartus. † Si publicatio nō rite facta haberet inficere teſtiū receptionē, licet pars didicerit teſtificata. de quo in dicto iiij. articulo in correlario quod infertur ex tertia concluſione.

138 Quintus. † Secundum aliquos, quando publicatio non eſt rite facta, licet receptio ſit rite facta, & pars didicerit teſtificata. ſed alij cōtra, de quo in dicto quarto articulo in quarta concluſione.

139 Sextus. † Si ſit facta publicatio antequam omnes teſtes ſint recepti, licet pars didicerit teſtificata: nā teſtes iā producti poſſunt examinari non obſtante publicatione aut ſcientia teſtificatorum, ſed an alij teſtes non producti poſſint produci & examinari. & latius de his uide in iiij. articulo, quarta & quinta concluſionibus.

140 Septimus. † Si certum eſt quòd pars non didicit teſtificata, licet receptio & publicatio ſint rite factæ, & hoc procedit de iure ciuili, licet communis concluſio ſit in contrarium. & idem de iure canonico ſecundum opinionem quam tenui poſt dominum Anto. licet alij contra, de quibus latius in dicto iiij. articulo in viij. & ix. concluſionibus.

141 Octauus. † Subſiſtente dubitatione an publicatis atteſtationibus pars didicerit teſtificata: & pars probat aliquid, licet non plene. quod inducit iudicem ad præſumendū quòd nō diceris teſtificata, & iurat ſe non didiciſſe. Nam admittitur de iure ciuili non obſtante publicatione ex quadam æquitate. quod dixi procedere etiam de iure canonico, de quo latius in dicto 4. articulo in decima cōcluſione.

142 Nonus. † Si produco teſtes de nouo & articulos pariter qui includebantur ſub antiquis, de neceſſitate facti non tamen de neceſſitate probationis. de quo dic ut latius dixi ſupra in viij. articulo principali in ſecundo caſu, & declara, & limita ut ibi.

143 Decimus. † Si produco teſtes ſuper articulis qui poterant comprehendi ſub antiquis, non tamen de neceſſitate. nam admittendi ſunt, de quo latius in loco præallegato.

144 Vndecimus. † Quando teſtes depoſuerunt extra articulos, licet depoſuerint ſuper his quæ ad cauſam faciebant: nam hoc caſu non obſtante publicatione aut ſcientia teſtificatorum poſſunt teſtes produci ſuper his ſuper quibus iam illi priores depoſuerunt. de quo in vij. articulo in q. finali.

145 Duodecimus. † Quando producit teſtes ſuper articulis directo contrarijs allegando corruptionem & falſitatem priorum teſtium, ut dixi in viij. principali articulo in prima limitatione.

146 Tertiusdecimus. † Quando producerentur ad confirmandum quod prius probatum erat, & ad probandum directe

directe contrarium eorum quæ depoſue runt teſtes reprobatorij: & ſic ad reprobandum teſtes reprobatorios, de quo in dicto octauo articulo in ſecunda limitatione.

147 Quartuſdecimus. † Quando producuntur ad probandum directe cõtrarium: & nihil ſit quod poſſit parti imputari quare prius non produxerit ad probandum cõtrarium. de quo in dicto octauo articulo in tertia limitatione. Facit etiam quod dicam infra in xx. caſu.

148 Quintuſdecimus. † Quando producerentur ad probandum indirecte cõtrarium. de quo ſupra in nono principali articulo.

149 Decimuſſextus. † Quando uariata eſſet inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis. & hoc de iure ciuili ſecundum aliquos, quod tamen ego reprobaui. de quo dic, ut dixi in decimo articulo principali in primo membro. & declara ut ibi.

150 Decimuſſeptimus. † Quando uariatur inſtantia de iudicio nullo ad iudicium ualidum principaliter intentatum, & ad effectum principalis intẽtionis non ut pronuncietur primum iudicium nullum ſecundum Dominos de Rota. nam hoc caſu licet ſint publicatæ atteſtationes, & didicita teſtificata iudicij nulli: poſſunt tamen teſtes produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrariis in iudicio ualido nouiter intentato. limitando tamẽ ut dixi in dicto decimo principali articulo in ſecundo membro.

151 Decimuſoctauus. † Ratione priuilegij perſonæ: ut quia minor, reſpublica, & eccleſia: quando reſtituitur aduerſus probationem omiſſam. de quo dixi in dicto decimo articulo in tertio membro principali.

152 Decimuſnonus. † Qui huic eſt proximus in maiore qui admittitur non obſtante publicatione, &c. propter reſtitutionem conceſſam minori aduerſus omiſſam probationem. de quo in dicto tertio membro.

153 Vigeſimus. † Qui etiam in præcedentibus ſimilis, in maiore. qui ſimiliter reſtitueretur ex clauſula generali iuſtæ cauſæ aduerſus probationem omiſſam. de quo in dicto tertio membro. & uide ultra ibi dicta Io. de Imo. in c. in cauſis. ſupra eodem. qui ponit exemplum quando quis uellet ꝑducere teſtes quos ignorabat ſe poſſe producere. quod etiam ſenſit Bar. in d. auth. atqui ſemel.

154 Vigeſimuſprimus. † Si peteretur reſtitutio ex eo quòd diceretur ſententia lata per falſos teſtes, in caſu in quo locus eſt reſtitutioni. ad quod uide remiſſiones quas dedi in dicto tertio membro decimi principalis articuli.

155 Vigeſimuſſecundus. † Quãdo princeps per reſcriptum ſuum concederet, ut etiam publicatis atteſtationibus, uel didicitis teſtificatis admitteretur cũ clauſula non obſtante. de quo in d. tertio membro. x. articuli. & idem arbitror ſi emanaret ſecunda iuſſio pernotata. in authen. de mandatis principum. §. deinde. colla. iij.

156 Vigeſimuſtertius. † Quando uariatur inſtantia, uel cauſa adeo quòd exceptio rei iudicatæ in prima cauſa non obſtat in iſta, de quo latius in dicto decimo articulo in quarto membro principali.

157 Vigeſimuſquartus. † Si primæ atteſtationes fuerunt receptæ, & publicatio facta in iudicio ſummario. de quo in dicto quarto membro.

158 Vigeſimuſquintus. † Si primæ atteſtationes ſunt receptæ coram iudice: & nunc controuerſia deducta eſt ad arbitratorem. de quo in dicto decimo articulo in quinto membro remiſi ad c. præſentata.

159 Vigeſimuſſextus. † Si priores atteſtationes fuerunt receptæ coram arbitro. & teſtes non ſunt mortui. & pars aduerſa non uult illas recipere. de quo in dicto quinto membro remiſi ad dictum c. præſentata. infra eo.

160 Vigeſimuſſeptimus. † Atteſtationes fuerunt receptæ coram arbitratore. de quo ſimiliter remiſi ad c. præſentata. ubi etiam dicam quid de atteſtationibus receptis coram amicabilibus compoſitoribus.

tibus. Nam teſtes tunc etiam ſuper eiſdẽ capitulis poſſunt poſtea in cauſa appellationis, uel recurſus examinari: ut l. fin. C. de teſti. & ibi Iaco. Bu. Barto. & Doc. no. Barto. expreſſe, & Doc. in l. per hanc. C. de tempo. appel.

161 Vigeſimuſoctauus. † Si atteſtationes fuerunt receptæ in inſtantia quæ periit. nam perempta inſtantia propter ineptam petitionem, uel per lapſum triennij de iure ciuili: ut in c. examinata. ſupra de iudi. & in l. properandum. §. j. & §. cum authẽ. C. de iud. poſſunt non obſtante publicatione teſtes produci ſecundum Io. Andr. hic dominum Anto. & dominum meum. & Doct. communiter. Quæ fallentia mihi placet. ubi alias atteſtationes fuiſſent inualidæ, utputa: quia ipſa ineptitudo libelli haberet inficere, & annullare atteſtationes: ſecus in eo quod uolũt Doc. de peremptione inſtantiæ propter lapſum triennij: quia licet pereat inſtantia, non pereunt acta probatoria ſecundum ea quæ tradit dominus meus in c. cauſam, ſupra eo. ad quod uide quæ dixi in decimo articulo principali in fi. ſecundi principalis membri. ubi uide alias remiſſiones.

162 Vigeſimuſnonus. † In cauſa matrimoniali: ut in c. ſeries. infra eo. ad quod uide quæ ibi dixi poſt Doctores.

163 Trigeſimus. † Quando procedit de uoluntate ambarum partium: nã cum hæc prohibitio fuerit inducta in fauorẽ earum, poſſunt ipſę renunciare: arg. c. ad apoſtolicam. infra de regula. & eorum quæ latius dixi in c. ſi diligenti ſupra de foro compe.

164 Trigeſimuſprimus. † Quando eſſet cauſa in qua non obſtaret exceptio rei iudicatæ: quia tunc etiam non obſtaret publicatio: ut in c. inter dilectos. infra de fide inſtrumen. & in l. cum quæritur. ff. de excep. rei iud.

165 Trigeſimuſſecundus. † Quando atteſtationes non reperiuntur: quia paria ſunt non eſſe, uel non apparere: ut eſt tex. expreſſus in c. fi. ſupra de proba. facit l. fi. C. de fi. inſtru. & l. publicati. C. de teſta. tenet Bar. in dicta auc. atqui ſemel. & Spe. in d. §. ſatis utiliter. uer. pe. & Bal. in l. ueluti. ff. de eden.

166 Trigeſimuſtertius. † Quando iudex uellet procedere ex officio ſuo: ut in c. cum clamor. infra eo. & ibi dicam. ubi aſſignabo rationem ad quod uide Federi. conſi. cclv. & Io. And. in c. ut officium. de hæreti. lib. vj. & Archi. eodem titu. lib. in c. per hoc. Et aduerte: quia ſi. ut ad innocẽtiam accuſati poſſunt produci teſtes hoc caſu non obſtante publicatione. l. j. §. fin. & in l. unius. §. cogniturum. ff. de quæſtioni. ita & ad offenſam ne ius reipublicæ lædatur per l. j. C. de abolit. & ita declarat Bart. de Salyceto in repetitione l. ea quidem. C. de accu. col. xliiij. do. Hono. de Peruſio conſi. xxviij. quòd incipit. Viſa denun.

167 Trigeſimuſquartus. † Si repetitur ad declarationem eorum quod obſcure depoſuerunt. de quo tamen dic ut per gl. & Bar. in auth. eo. tit. §. quia uero. Gloſſ. magna in authen. eo. titu. §. illud. facit. ff. de quæſti. l. repeti. & tradit Federi. dicto conſi. cclv. & quod etiam tradit. iiij. q. iij. §. j. tangit Inn. & ibi dicam in c. cum clamor. ad fi. infra e. dominus Dyn. conſil. xxviij. quod incipit Viſa. ubi etiam idem tenet ſi declaratio eſt ambigua, quòd poteſt cogi ad declarandum. Domini de Rota in antiquis deciſionibus dicunt, quòd ad declarationem ambiguitatis nõ examinantur ipſi, uel alij teſtes ad inſtantiam partis, ſed ſolum ex officio iudi. per dictum cap. cum clamor. uide quod dixi ſupra eodem titulo. §. xxx. uer. iiii. Angel. & Ioan. de Imo. in l. inter ſtipu. §. ſi Stichum. ff. de uerbo. obligatio. poſt Barto. & firmauit glo. in c. in præſentia. de probatio. & domi. Ant. ibi in uer. oppono quòd uerbum ambiguum. uolentes quòd iudex ad partis petitionem non poteſt repetere teſtem, ut declaret dictum ſuum. licet ex officio poſſit in quacunque parte interrogare. l. ubicunque. ff. de interroga. actio. de teſti. c. cum clamor. ſed ad petitionem partis non: ut dixit gloſſ. d. c. cum clamor. & c. per tuas. & c. cum cauſam. & c. pręſentata. e. ti. & in c. cum Ioannes. de fide inſtru.

Trigeſi-

168 Trigeſimuſquintus. † Si producũtur ſuper articulo directe contrario quã do articulus fuit confuſe formatus: ut per glo. in c. iurabit ſupra de proba. Innoc. in c. ex tenore infra eo. & per do. Domini cum. iij. q. iij. in c. teſtes. uer. item ſi quis. & uide quod dixi ſupra in octauo principali articulo.

169 Trigeſimuſſextus. † Quando teſtes prius recepti ad perpetuam rei memoriam, ut in c. ſignificauit. & in c. Alberitus. infra eodem. ſed hic caſus ſatis uidetur comprehendi ſub. xxxj. Nam cum nũc recipiantur ad alium finem non obſtat exceptio rei iudicatæ. tenet Specu. in dicto. §. ſatis utiliter. uer. decimuſoctauus. & hoc idẽ tenet Nico. Mat. in auc. ſi quis ab aliquo. C. eo. licet Bal. ibi teneat contrarium. dicam forte in dicto c. Alberitus. tenet Dominus Anto. hic. & habet locum tam in reo quam in actore, ut ſeruetur æqualitas. ar. tex. in l. petendæ. C. de tempo. in integ. reſti. & l. j. C. de teſti. quæ ſi. in iud.

170 Trigeſimuſſeptimus. † Quando produceretur ſuper notorio ut in c. dudum ſupra de elec.

171 Trigeſimuſoctauus. † Quando uellem probare contrarium per euidentiam facti coniunctis atteſtationibus ad tale factum. uerbi gratia. Titius dixit Sempronium gladio interfectum, & nulla apparet percuſſio. unde uolo facere exhumari cadauer, & oſtendi medicis: ut ſuper hoc perhibeant teſtimonium. certũ poſſum: quia non timetur aliqua ſubornatio. ita dicit Bald. in l. ſi quis teſtibus. C. eo. in fi. q. & ita dicit contigiſſe de facto. ad quod uide etiam Specula. in titu. de proba. §. ui dendum. uer. hoc quoque.

172 Trigeſimuſnonus. † Si eſſet tale quid quod uariaretur ex tempore. uerbi gratia. Fecit Titius articulum quòd magiſter Socinus Benetus medicus promiſit liberare Sempronium de podagra, & eum liberauit: quare procuratorio nomine petebat mercedem promiſſam medico. Sempronius negabat ſe liberatum, ex eo q dubitabat de recidiua, unde factus fuit art. quòd liberatus erat. & q ſic teſtes depoſuerunt. unde poſt publicationem apparet in me fractiones in iuncturis: quare Sempronius de nouo uult producere teſtes ad probandum quòd non erat liberatus, certe arbitror quòd poſſit: quia uidetur ceſſare timor ſubornationis. facit quòd dixi in præcedenti caſu, & quod dicam in ſequenti.

173 Quadrageſimus. † Si plures teſtes non redarguerentur de mendacio per ſecundas contrarias atteſtationes. uerbi gratia. In caſu præcedenti ſi uellet Sempronius producere peritiores medicos & magnæ dignitatis in teſtes: nam cum primi depoſuerint de pertinentibus ad conſciẽtiam, & de conſiſtentibus in ingenio, intellectu, & peritia, & iſti ſecundi ſimiliter deponant de prædictis: primi non redarguuntur de mendacio. Facit quod dicimus de iuramento affectionis. quod poteſt ſequi ſententia: & ita ſemel conſului in quadam cauſa domini Ioannis Theutonici Decretorum doctoris. & idem uidentur uelle Doct. in c. propoſuiſti. ſupra de proba. in illa quæſtione. An ſentẽtia lata ad dictum peritorum ueniat retractanda. ſi producuntur poſtmodum peritiores affirmantes contrarium. & tenent quod ſic. licet Domi. Meus ibi teneat contrarium. de quo dic ut ibi. Et ex prædictis infertur, quod idem eſt ſi primi fuerunt examinati de ueritate. & iſti nunc examinantur de credulitate. no. domi. Anto. in c. at ſi clerici. de iudic. ſuper glo. j. col. v. ubi omnino uide.

174 Quadrageſimuſprimus. † Quando cum teſtibus produceretur inſtrumẽtum publicũ in c. ſeries. & ibi Do. Anto. infra eodem de quo dic ut ibi dixi.

175 Quadrageſimuſſecundus. † Quando teſtes concordant cum teſtibus quos produxi ante publicationem. de quo etiã traditur ibi.

176 Quadrageſimuſtertius. † Si uolo producere teſtes ſuper primis articulis ad probandum quòd teſtes producti ſuper illis ita depoſuerunt. hoc dicit Bald. in l. ueluti. in fi. ff. de eden. Sed iſtud poteſt dici nouum capitulum. & ideo non uidetur eſſe propria fallentia.

Quadrage-

177 Quadrageſimuſquartus. † In tertio qui comparet pro ſuo intereſſe qui poteſt publicatis atteſtationibus per principales producere teſtes ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs: ut nota. in c. conſtitutus in præſentia eo. contra hoc tamen fortiter facit quod nota. in c. ij. ut lit. pen. lib. vj. ubi no. quòd tertius comparẽs pro ſuo intereſſe debet admitti in eo caſu & ſtatu illius cauſæ in quo tunc eſt cauſa, ſed dic quòd illud non intelligitur reſpectu huius qualitatis ſed reſpectu ordinis cauſæ in ſe, contrarium tamen eſt difficile.

178 Quadrageſimuſquintus. † In cauſa criminali, hoc ſentit Bart. in l. j. in fi. ff. de quæſtio. & Do. M. in c. ſuborta infra de re iudi. facit quod dixi ſupra in fall. xxxiij.

179 Quadrageſimuſſextus. † In Papa qui poteſt teſtes repetere etiã publicatis atteſtationibus. viiij. q. iij. c. per principalem. & c. cuncta per mundum. hoc tenent Innocen. Hoſtien. Ioan. Andr. & d. Anton. in c. ad petitionem infra de accu. & ibi in ultima opi. Et idem arbitror in principe: quia princeps ſolutus eſt legibus: ut l. princeps. ff. de legi. Nam omnia iura poſitiua degenerant in principe: ut in c. in noſtra infra de ſepul. facit quod dicam infra in caſu. l. j. ubi dicam de conſuetudine facit etiam quod ſupra dixi in xxij. fallentia. & idem tenendum de quolibet alio principe inferiore non recognoſcente ſuperiorem, facit quod notat Bart. in l. infamem. ff. de accu. & quod dixi in c. cum te. infra. de re iudi.

180 Quadrageſimuſſeptimus. † In cauſis beneficialibus & maxime curatis, & maxime epiſcopatibus in quibus quilibet iudex & maxime Papa poteſt etiam inuitis partibus & expreſſe contradicentibus nouos teſtes producere & recipere non obſtante publicatione, & hoc propter periculum animarum, & ne quis per ſubreptionem aſcendat in c. cum nobis. & in c. cum dilecte, ſupra de elec. & in c. oblatæ. infra de appel. Si enim hoc licet ubi agitur ſolum de ſalute unius aut duarum animarum: ut in c. ſeries. infra eodem. & in c. fi. de probatio. fortius ubi imminet periculum tot animarum: ut in c. quoniam. §. porro. ſupra ut lit. non conteſta. & tenet Ioan. Andr. poſt Hoſtien. & Domi. Anto. in c. ad petitionem. infra de accuſatio. & ibi dixi in ultima opi. facit etiam quod no. Ioan. Andr. in c. cum uenerabilis. & in c. cum inter ſupra de conſuetu. facit etiam quod dixi ſupra in fallen. xxix.

181 Quadrageſimuſoctauus. † Si pars ante publicationem proteſtata fuit quòd intendebat teſtes producere non obſtante publicatione, hoc tenet gloſſ. fina. in c. cum in tua. infra eo. & gloſſ. iiij. q. iij. uer. item teſtibus. per c. præſentium. infra eodem. Sed mihi non placet ut dicam poſt Docto. in d. c. cum in tua, quia factum eſt contrarium proteſtationi igitur. &c.

182 Quadrageſimuſnonus. † Si per alteram partem producerentur teſtes ſuper ſuis articulis: nam poſſum petere quòd interrogentur ſuper meis, ſuper quibus iã ſunt publicati teſtes: quia ex quo pars altera illos approbat, non uidetur ſubeſſe timor ſubornationis. de quo dic ut dixi in c. de teſtibus. infra eodem.

183 Quinquageſimus. † Si propter petẽdam in integrum reſtitutionem a minoribus, uel ſimilibus perſonis, de quibus dixi ſupra in fallen. xviij. & tribus ſequentibus nam licet tales ad probandam læſionem facerent examinari teſtes, poſſunt poſt probatam læſionẽ producere ſuper eiſdem articulis ut obtineant in principali. ad quod uide Specula. in titul. de in integ. reſtitutio. §. fina. uerſicu. quid ſi in cauſa. & iſta fallentia eſt ualde ſingularis, per quam habes quòd non ſolum ſemel, ſed etiam his publicatis atteſtationibus producuntur teſtes non obſtante publicatione ſuper eiſdem articulis. & ad hoc uide quod dixi in decimo articulo principali in tertio mẽbro principali in fine.

184 Quinquageſimuſprimus. † Si conſuetudo patriæ habeat ut publicatis atteſtationibus poſſint produci. hoc tenet Bald. in l. per hanc. C. de tempo. appella. & dominus Anto. & Ioan. de Imo. in c. ſeries. infra eodem. qui dicunt quòd hoc tenet Ioan. Andræ. in additio. Specula. in titul. de exceptio. §. dicto. uer. ſed nunquid

publicatis. Sed dicit Dominus Meus in d.c.ſeries.& bene quòd Ioan. Andræ. hoc non dicit.ſed quærit an publicatis at teſtationibus licitum ſit reo proponere & probare nouam exceptionem.& ſic nõ loquitur de eiſdem articulis:uel directo contrarijs. placet tamen Dominus Me. hoc dictum. pro quo facit quod tradit hic Ioan. Andræ. Nec obſtat ſi diceres quòd iſta conſuetudo tanquam nutritiua peccati,per quam induci poſſunt homines ad ſubornandum,non debet ualere in c.fina.ſupra de conſuetu. quia reſpondeo ut dicit Bald.in dicta l.per hanc quòd iſta præſumptio non eſt perpetua & infallibilis. quod patet ex fallẽtijs præcedentibus.in quibus hoc eſt licitum.

Præterea ſi hoc eſt licitum partibus prout dixi ſupra in xxx.fallen.fortius legi non ſcriptæ & ſic conſuetudini:ar.notatorum per glo.in rubrica.C. de decurionibus. Præterea hanc conſuetudinem redimus ad ius antiquum.C.&.ff. nã põt.eſſe ꝙ hoies illius regionis ſunt adeo boni ꝙ non timẽtur de ſubornatione, ꝓut ẽ in hac noſtra ciuitate Senarũ in qua creditur priuatis ſcripturis mercatorum etiam in priuatam utilitatem,quę tamen non eſt res peſſimi exempli ut in l. exemplo C.de proba.& veh filijs impuberibus qui poſt parentes remanent.

185 Quinquageſimuſſecundus. † In muliere & ruſtico ſecundum Guil. de Cuneo ut refert Barto. in l.j.§. nunciatio.ff. de ope. no.nunciatio.ſed non placet,dic ut dixi ſupra eodem capitulo in.x. articulo in iij.membro principali.

186 Quinquageſimuſtertius.† Fallit ſi pars nominaret teſtes iudici, & ſe abſentaret, quia tunc iudex poteſt recipere teſtes & illos examinare . Ita dicit ſingulariter Bald.in l. ampliorem.in fin. princi. C.de appellatio.quaſi ſentiat quod per talem abſentiam ceſſet timor ſubornationis.

Sed mihi non placet : quia potuiſſet ſubornare ante diſceſſum. Item quia uidens ſe non probauiſſe poſſet ſubornare per interpoſitam perſonam.& uia fraudibus eſt amputanda.

187 Quinquageſimuſquartus. † Et ultimo eorum caſuum quos hucuſque niderim,& nunc meminerim ſit generalis in omnibus caſibus in quibus ceſſaret timor ſubornationis.uerbi gratia. Si cauſa non eſſet multum ardua,& producerẽtur epiſcopi,archiepiſcopi uel ſimiles in quibus non ſubeſſet timor ſubornationis . Et ex his habes compendioſe expeditũ hunc undecimum articulum. Vnde ſis prudẽs & cautus quòd quotieſcunque uis celeriter uidere hanc materiam præſuppoñas regulam negatiuam,& deinde lege iſtas fallentias.& aduerte an caſus tuus contineatur in aliquo ex iſtis.pro quo tandem recurre ad remiſſiones ſupra traditas.

Duodecimo & ultimo articulo princi-
188 pali examinãdũ ſupereſt † quid ſi iudex admitteret ſeu reciperet teſtes poſt publicatas atteſtationes in caſibus in quibus non eſſent recipiendi:quia non continerentur in aliquibus ex fallẽtiis traditis in præcedenti articulo circa quem articulum dic quòd ſi iudex recipit teſtes, tales teſtes probant,licet recipiat publicatis atteſtationibus ſuper eiſdem articulis uel directo contrarijs. Hoc tenet hic Ioan.And.& clarius notat,& tenet dominus meus in c.cum cõtingat. ſupra de of. fi.dele.in glo.ſuper uer.nihilominus. facit quod in ſimili dicimus de iudice qui admittit exceptiones iniuſtitiæ cõtra petitam executionem ſententiæ. Nam probata tali exceptione & ſic iniuſtitia, tenetur pronunciare ſuper iniuſtitia de qua cognouit:ut uoluit Iuno. in c. cum dilecta ſupra de reſcrip.& in c.cum Bertholdus infra de re iudi. Nam de qua recognouit prætor &c.l.de qua re.ff.de iud.& in c.cum ſuper.ſupra de cauſa poſ.& pro. & idem tenet Barto.in l.ij.ff.de appel.recipien.Et ideo debet eſſe cautus ille contra quem producuntur quòd opponat & dicat iudicem non debere illos admittere:& ſi iudex admitteret debet appellare,ne tacendo & non appellando generetur ſibi præiudicium . Ita tenet Barto.in d.l.ij.in fi. Et licet iſta ſit ſententia interlocutoria,tamen poteſt ab ea appellari etiam de iure ciuili:ut dixi in c. ſuper e. el.ij.infra de appella. in x.q.principali.Et per

per prædicta Deo duce eſt expedita hæc notabilis, difficilis & quotidiana materia huius decretalis fraternitatis. quæ inter condecretales huius tituli pluſquam uirilem & fraternalem habuit portionem.

Finit præfata ſolennis repetitio & tractatus de teſtibus domini præfati. I. V. monarchæ domini Mariani de Sozinis de Senis genitoris Clariſsimi Iuriſconſulti domini Bartholomæi de Sozinis.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei. Et quia Auctor allegat ſæpenumero dominum ſuum: fuit Abbas Siculus Panormitanus dominus & præceptor ſuus.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. ROBERTO MARANTA VENVSINO I. V. D. AVCTORE, INCIPIT.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium examinationes, quo ordine fiant & quid ſeruetur in regno.*

2 *Teſtium depoſitio non ualet parte non citata, nec præſente iuramento.*

3 *Teſtium rubrica, quid continere debeat.*

4 *Teſtes examinari poſſunt die feriata, dummodo iurent in die iuridica, & numero. 7.*

5 *Teſtes ultra ſeptem examinari non poſſunt ſuper unoquoque articulo.*

6 *Teſtes in loco iudicii examinari debent niſi ſint perſonæ egregiæ, mulieres, infirmi, uel alio modo impediti.*

8 *Teſtes citati infra terminum, iurare poſſunt infra tres dies poſt terminum.*

9 *Teſtis deponens ſine bona cauſa ſcientiæ, ſi fuit interrogatus, non probat.*

10 *Ratio teſtis ſaluat, & deſtruit eius dictum.*

11 *Ratio teſtis a dicto diuerſa eſſe debet alias non probat.*

Notarii errant dum ſcribunt in cauſa ſcientiæ teſtis dixit ut ſupra.

12 *Teſtis non adſignans cauſam ſcientiæ etiam non interrogatus, in cauſis criminalibus non probat.*

13 *Teſtis etiam non interrogatus cauſam ſcientiæ reddere debet in iis quæ iudicio intellectus percipiuntur, alias non probat.*

14 *Iuramentum ſuppletorium non defertur ex uno teſte non adſignante cauſam ſcientiæ, licet non ſit interrogatus.*

15 *Teſtis adſignans cauſam remotam à ſenſu proprio, non probat.*

16 *Teſtis de credulitate, probat contra producentem.*

17 *Teſtis depoſitio per uerbum, uidetur, non ualet.*

18 *Teſtis de auditu, non probat, niſi in factis antiquis.*

19 *Teſtis depoſitio non iurata, non probat.*

20 *Teſtis iurare debet dicere ueritatẽ pro utraque parte.*

21 *Teſtis deponens falſum, non iuratus, punitur extraordinaria pœna.*

22 *Teſtes produci poſſunt uſque ad publicationem in cauſa, & non ultrà: niſi ſuper nouis articulis dependentibus à ueteribus.*

De teſtium productione.

SExtvs actus, qui emergit in iudicio ſucceſſiuè, eſt teſtium productio: nã dato termino ad ꝓbandum, & præſentatis articulis ſiue poſitionibus & habita reſponſione partis, quæ negauit poſitiones: neceſſe eſt, probare id, quod in articulis continetur. Et quia potiſſimus probandi modus eſt per teſtes, ideo ſolent produci. Quæ materia

teſtium eſt toties uentilata per quamplu
res tractatus ſcribentiũ maximè per Bar.
in ſuo tract. teſtium. per Alber. de Male-
tis. & per Tindarum in ſuo tract. per Spe
cu. in tit. de teſte. per Lanfran. in ca. quo-
niam contrà. in uer. teſtium. de proba. &
per quamplures alios Moder. maximè ꝑ
Card. extra de teſti. per totum. ideo ſu-
peruacuum mihi uiſum fuit hanc mate-
riam plenè hic cumulare: cum ſit ita am-
pla materia, quæ ſola de ꝑ ſe requireret
unum magnum tract. Solum igitur pro
introductione iuuenum in actu practico
ſuccinctè attingam tres quæſtiones: & de
reliquis remitto me ad dictos tractatus.

Prima igitur quæſtio erit, quo ordine
ſint teſtes producendi uel examinandi,
Secunda quæſtio erit, qualiter debent
teſtes deponere ad hoc, ut probent. Ter-
tia, uſque ad quod tempus poſſunt teſtes
1 produci. † Reuertor ad primam: & di-
co, quòd talis ordo ſeruandus eſt, uide li-
cet, quia dato termino ad probandũ pars
quæ facit articulos, facit citari teſtes, ut
ueniant prima die iuridica coram iudice
ad iurandum & deponendum teſtimoniũ
ueritatis ſuper articulis præſentatis, uel
præſentandis necnon facit citari aduer-
ſarium: ut in eodem die compareat uiſu-
rus teſtium iuramenta. Et iſta citatio te-
ſtium requiritur, ad hoc, ut appareat, ꝙ
non ſponte ſe ingerunt, ſed rogati: quia
alias ſi ultro ſe ingererent, eſſent ſuſpecti
de falſo, ſecundum Bart. in l. poſt legatũ.
§. ijs uero. ff. de ijs quib. ut indig. & Alex.
in conſi. lxviij. col. ij. & vj. in ij. uol. Re-
quiritur etiam citatio partis, ad uidendũ
iurare teſtes: quia tota ſubſtantia depoſi-
tionis teſtium conſiſtit in iuramento l. iu
2 riſiurandi. C. de teſti. † adeo quòd ſi pars
non eſſet citata, nec aliter ſit præſens iu-
ramento, nihil ualet eorum depoſitio. c.
ij. & ibi Abb. de teſti. & l. ſi quando. & ibi
3 Bal. C. de teſti. † Et pro hoc habemus ri
tum magnæ curiæ, qui incipit, item ſi in
rubrica &c. quo cauetur, quòd actorum
magiſter in rubrica teſtium debet ſcribe-
re, qualiter fuerunt examinati parte præ
ſente & uidente eorum iuramenta, uel
abſente per contumaciam: alias depoſi-
tiones non probant. Et facta dicta citatio
ne in prima die iuridica, datur iuramen-
tum de ueritate dicenda teſtibus compa-
rẽtibus, parte citata præſente, uel in eius
4 contumaciam. Si uero † teſtes non com
parent, accuſatur eorum contumacia &
interponitur decretum, fore proceden-
dum ad eorum examinationem contuma
cia non obſtante: & ex tunc in antea poſ-
ſunt examinari quandocunque, etiã par-
te abſente, & in die feriata ad honorem
Dei, ut no. glo. in cle. j. de offi. deleg. & di
cam infra: & etiam poſt terminum proba
torium: quia eorũ depoſitio refertur ad
tempus iuramenti, ut tenet Ludo. Rom.
in conſil. cccxliij. col. ij. & Abb. in ca. licet
cauſam. colum. vj. de proba. & dixi ſuprà
in uerſi. dilatio. circa fi. & prædicta tenet
Bar. in repe. l. ij. col. fi. ff. ſi quis in ius uoc.
5 non ier. † Eſt tamen ſtatutum in regno
circa refrenationem teſtium: quia nõ eſt
indiſtinctè permiſſum tot teſtes examina
ri, quotcunque quis producere uult: nam
non poteſt quis examinare ultra ſeptẽ te
ſtes, ſuper unoquoque articulo: niſi aliter
uideatur æquum iudici: uel niſi eſſemus
in factis antiquis: quia tũc eſt permiſſum
uſque ad decẽ pro quolibet articulo, ut
eſt regia pragma. quæ incipit, ſtatuimus.
6 † Debent autem dicti teſtes producti,
examinari in loco iudicij & non extra, ni
ſi eſſent mulieres uel perſonæ egregiæ,
uel infirmi, uel alio modo impediti ueni
re ad curiam. tunc enim permiſſum eſt il
los examinare in loco honeſto extrà lo-
cum iudicij, ut eſt ritus magnæ curiæ in
nume. 32. incipiens, item, quòd non au-
deant &c. & tunc pars citari debet ad ui-
dendum iuramenta teſtium in illo loco;
ubi ſunt examinandi, ut eſt tex. cum Glo.
in c. ij. de iud. lib. vj. & Alex. in l. ad egre-
gias. ff. de iureiur. quod nota contra iſtos
notarios actorum, qui quotidie uadunt
examinando teſtes pꝫ plateas, & uicos
7 extrà locum iudicij. † Et quòd teſtes
poſſint examinari in die feriata, dummo
do iurauerint in die iuridica, eſt ritus ma
gnæ curiæ in num. 47. incipiens, item, ꝙ
ſi detur &c. in fin. & alius in ritus in num.
56. incipiens, item quòd ſi teſtes &c. & a-
lius

lius.132.incipiens,itē ſi teſtes &c. & alius 154. incipiens, item, quòd ſi teſtes, &c.
8 † Si tamen teſtes ſunt citati infra terminum, & nondum iurauerunt in termino poſſunt infra tres dies immediatè ſequentes iurare, & examinari poſt terminum, ut eſt alius ritus, in nume. 149. incipiens, item, quòd in quibuſcunque
9 &c. † Super ſecunda quæſtione principali concludo quòd teſtes,ut probent,debent adſignare bonam cauſam ſcientiæ per alterum ex quinque ſenſibus, ut not. Bar.in l.j.in iij.colum.& ibi Alex.& Doc. ff.ſi cert.peta.& Alexan.in conſil.cxxxij. colum.penul.in quinto uolu. non tamen tenetur præciſè teſtis reddere cauſam,niſi interrogetur.l.ſolam. & ibi Bal. C. de teſt. unde ſi deponat ſine cauſa ſcientiæ non interrogatus, bene probat. Sed interrogatus, ſi non adſignat bonam cauſam uel nullam, nihil probat, ut per
10 Docto. in dicta. l.ſolam. † Nam ratio attenditur in teſte, & illa eſt, quæ ſaluat & deſtruit eius dictum, ſecundum Alex. in conſi.cxx.colum.iij.in.v.uolu. & Abb. in c.cum cauſam.colum.iij.uerſic. quæro dicitur hic &c.de teſti.& Bald. in d. l.ſolam.& Bald.in l.conuenticulam. colum. iiij.uerſic.modo uenio ad teſtes, &c. C.
11 de epiſco.& cleri. † Et nota, quòd iſta cauſa ſcientiæ debet eſſe parata ab eius depoſitionē teſtis,ut non ſit eadem cum dicto.Exēplum,dicit teſtis, quòd Titius mutuauit Seio centum,in cauſa ſcientiæ debet dicere,quia uidi pecuniam numerari ex cauſa mutui &c. ſecus ſi diceret: quia ſcio. nam non probat; quia tantum eſt,ac ſi diceret, ſcio: & ſic eadem eſt ratio cum dicto:quo caſu non ualet talis depoſitio ſecundum Bar.in l.fi.ff.de off. pro cu.Cæſa.& Sozi.in conſi. xcviij.col. fi. in iiij.uol.quod nota perpetuo,quia quotidie tabelliones examinantes errant in hoc:& non aduertunt ad id, quod faciūt, & deſtruunt cauſas litigantium: nam ut plurimum recipiunt dictum teſtis:& in cauſa ſcientiæ ſcribunt, ut ſuprà dixit & depoſuit: & ſic expediunt ſe unico uerbo,nam ſi in illa depoſitione teſtis nō fecit mentionem de aliquo ſenſu corporis,ſed ſolum generaliter dixit ſcire dicta per eum,tunc illa cauſa ſcientiæ deſtruit totum eius dictum, & melius eſſet, ſi notarius ipſum non interrogaret, & millies mihi occurrerunt uarij proceſſus cum talibus depoſitionibus ita inaduertenter,& (ut loquar cum reuerentia notariorum) beſtialiter ſcriptis, & pluries oppoſui in allegationibus iuris & obtinui,quòd tales depoſitiones fidem non faciunt, propter illam cauſam ſcientiæ relatiuam ad ſupra dicta,quæ facit, ut ſit eadem cum
12 dicto. † Illud tamen, quod dixi, quòd teſtis non interrogatus de cauſa ſcientiæ probat, limita primo non procedere in cauſis criminalibus, in quibus debent teſtes etiam non interrogati adſignare cauſam,alias non probant. ita tenet Alex. in
13 conſ.xv.col.v.in j.uol. † Secundo limita in omnibus factis perceptibilibus ſolo iudicio intellectus ſicut in probando aliquem furioſum, uel dominum, uel diuitem,uel mortuum,uel aliud ſimile,quod non percipitur ſenſu corporis; nam etiā non interrogatus debet teſtis deponere de cauſa ſcientiæ;alias non probat,ſecundum Abb.in d.c.cum cauſam col.iij. de teſti.& Bar.in l.qui teſtamento.§.fi.ff. de teſt.& Bal.in d.l.ſolam. col.j.& Alexā. in conſil.lxxxv.col.iij.& Bal.& Iaſ.in l.furio
14 ſum.C.qui teſt.face.poſ. † Tertio limita, quando per unum teſtem eſt deferendum iuramentum ſuppletorium;quia eſt neceſſe, quòd ille teſtis etiam non interrogatus reddiderit cauſam; alias non facit ſemiplenam probationem, ſecundum Bal.in c.j.§.ſacramentum.col.ij. de conſue.rec.feu.& Alexan. in conſil.xxxij.in j. uo.& Iaſ.in repe.l. admonendi. colum. xciiij. uerſ. quarto.ff.de iureiur. plures alias limitationes,uide per Bal.& Docto, in d.l.ſolam. & per Moder.Cano. in d.c.
15 cum cauſam.de teſti. † Ex prędictis ergo cōcluditur,quòd ubicunque teſtis deponit & adſignat cauſam remotam a ſenſu proprio ipſius teſtius,nō probat. Hinc eſt, quòd teſtis de credulitate non probat; quia non deponit per ſenſum proprium;ut not.plene Iaſ.in rub.ff.de iure-
16 iur. † Quod tamē limita,quando teſtis de-

deponit aliquid contra producẽtem per
uerbum, credit, quia tunc plene probat
contra eum, ex quo ab eo approbatur. ita
pulchre tenet Ludo. Roma. in conſi. ciiij.
17 in fi. † Similiter, quando deponit per
uerbum uidetur, uel iudicio ſuo, non pro
bat, quia non deponit de uero ſenſu, ſe-
cundum Bar. in l. quid tamen. §. ſi arbiter.
ff. de arbi. & Ale. in conſi. lxxiiij. col. iij. in
princ. in j. uol. & conſi. x. col. fi. in ij. uol.
18 † Eodem modo quando teſtis deponit
de auditu alieno, non probat. puta, ſcio,
quia audiui dici a tali &c. quia non depo
nit de ſenſu proprio, ut eſt Gl. in uerſi.
præſto. in l. teſtium. C. de teſti. & plene
per Fely. & Fran. de Are. in c. tam literis.
de teſti. niſi in factis antiquis, ut habetur
19 in l. ſi arbiter. ff. de prob. † Requiritur
etiam in teſte ad hoc, ut probet, ut depo-
nat cum iuramento; alias non ualet eius
depoſitio. l. iuriſiurandi. C. de teſti. & l.
ſi quando. eo. tit. & debet iurare in iudi-
cio, non extra l. iij. §. Sabino. cum gl. ff. de
20 teſtib. † & debet iurare dicere uerita-
tem pro utraque parte, ut eſt gl. & Bar. in
auth. ſed iudex. C. de epiſ. & cle. & Glo. &
Bal. & communiter moderni in l. ij. C. de
21 eden. & Gl. in c. fraternitatis. de teſt. † &
ſi aliquis teſtis deponeret falſum ſine iu-
ramento, nõ punitur pœna falſi, ſed ex-
traordinaria, ſecundum Bald. in conſ. cvj.
in j. uol. & Ang. in conſil. cxc. quarta co. ij.
in fi. quod nota pro limitatione conſti.
22 eos, qui ſcienter. † Super tertia q. prin
cipali communis concluſio eſt, quòd te-
ſtes poſſunt produci uſque ad publicatio
nem in cauſa, & non ultra, niſi ſuper arti-
culis nouis dependentibus a ueteribus,
& habet locum tam in cauſa principali,
quàm appellationis, propter timorẽ ſub-
ornationis. Text. eſt in cle. ij. de teſti. & ha
betur per Bar. in l per hanc. C. de temp.
appe. & quoniam materia iſta eſt plene
uentilata per Bar. & Doct. in authen. at
qui ſemel. C. de prob. & per Abb. & Fely.
& Cano. in c. fraternitatis. in c. cum cla-
mor. & c. feries, & c. ultra tertiam, de teſt.
& eſt conformis cõſti. quæ incipit, iuriſ-
peritorum. ideo ſufficiat pro nunc remiſ-
ſio ad loca præallegata, reliqua in mate-
ria teſtium dicam infra in uer. repulſa. Se
quitur ſeptimus actus, de interrogato-
rijs Rob. Mar. V. I. D.

SVMMARIVM.

1 *Interrogatoria, quomodo, & quando præſententur.*
2 *Interrogatoria teſtium, ad quem effectum fiant.*
3 *Interrogatoriorũ copia parti dari nõ debet.*
4 *Iudex qui omiſit interrogare teſtes, ſuper interrogatorijs a parte productis, an inualidet examen.*

De interrogatoriorum productione.

SEPTIMVS actus, eſt interrogato-
1 riorum productio. † præſentatis
enim articulis, & uocatis teſtib. ſo-
let altera pars petere copiam arti-
culorum ad affectum præſentandi inter-
rogatoria contra teſtes ad ueritatem in-
dagandam, c. præſentium. de teſti. lib. vj.
& debet ipſi parti petenti concedi termi-
nus ad producendum interrogatoria, ut
Specul. in titu. de teſte. §. iam de interro-
2 gatorijs, col. j. † & fiunt ad effectum fa-
ciendi uariare teſtes in altero ex illis de-
cem prædicamentis, quæ ponit Bald. in l.
3 teſtium. C. de teſti. † quorum copia nõ
datur parti, ne inſtruantur teſtes ad fal-
ſum, ut no. Abb. in c. per tuas. col. fi. de te-
4 ſti. & Alex. in l. ij. C. de eden. † Quid au-
tem, ſi pars producit interrogatoria, & iu
dex omittit interrogare teſtes ſuper illis,
an per hoc inualidetur examẽ? Dic quòd
non, ſed remanet facultas parti faciendi
repeti teſtes ſuper interrogatorijs, etiam
poſt publicationem proceſſus, ita tenet
Ale. in conſ. xlj. in fi. col. in quarto uol. &
conſi. clxxiiij. col. pe. in ij. uol. Reliqua de
hac materia, dic ut dixi ſupra in j. parte
iudicij ſcilicet huius vj. partis, in uer. in-
terrogatio, & habetur per Specu. in d. §.
iam de interrogatorijs, in tit. de teſte.

DE TESTIVM REPVLSA.

Et quæ, quotve ſint ad eius uſum neceſſaria. Et quibus illa contingat.

SVMMARIVM.

1 *Repulſa teſtium, qualiter, & quando petatur. & quis terminus detur ad eam, & quid de repulſa repulſæ.*

2 *Repulſa teſtium, fit contra perſonas, uel contra dicta: & ut concedatur alterum de tribus, requiritur maximè proteſtatio.*

3 *Repulſa contra teſtes, debet crimina in ſpecie continere. nec ſufficit probare in genere, quod quis ſit crimino ſus.*

4 *Teſtis deponens in fauorem partis aduerſæ, non facit fidem, quando contra eum proteſtata eſt cauſa ipſum repulſandi.*

5 *Repulſam petens, & non probans ſaltem ſemiplene, punitur ad x. tarenos. Idem, ſi producit articulos impertinentes.*

6 *Teſtes debent citari, & etiam examinari infra terminum datum ad repulſam, & eo elapſo non admittuntur.*

7 *Repulſa teſtium, dicitur odioſa.*

8 *Repulſa teſtium, an poſſit ſimul fieri in primis capitulis cauſæ principalis.*

9 *Repulſa non fit contra ſcripturas; ſed ſolum contra teſtes.*

10 *Producens teſtem pro ſe, non poteſt illum reprobare: etiam in alia cauſa.*

11 *Producens teſtem, poteſt illum repulſare, ex ſuperuenienti cauſa.*

12 *Producens teſtem, poteſt illum quo ad eius dicta, repulſare.*

13 *Repulſa an & quando admittatur in cauſa appellationis.*

14 *Repulſa an admittatur in cauſa attentatorum.*

15 *Repulſam opponens, & non probans contra teſtes, an teneatur iniuriarum.*

16 *Repulſa non permittitur in teſtibus per producentem approbatis.*

17 *Repulſa non conceditur in crimine laſæ maieſtatis.*

18 *Repulſa non admittitur in cauſa blaſphemiæ Dei.*

19 *Repulſa in cauſis ſummariis, ubi ſemiplenæ probationes ſufficiunt, non admittitur.*

TERTIVSDECIMVS actus, qui
ſucceſſiue emergit in iudicio eſt
1 repulſa teſtium. † Nam facta pu
blicatione proceſſus, ſi aliqua par
tium habet teſtes contrarios, qui ualde
urgent contra eam, poteſt in iudicio pete
re terminum ad repulſam: qui terminus
conceditur per iudicem: & eſt medietas
primi termini probatorij, ut deciditur
per regiam pragmaticam curſu dilatio-
num. & petitur iſte terminus immediate
poſt lapſos octo dies, conceſſos per di-
ctam pragmaticam ad percunctandum pro
ceſſum: quo termino dato ad repulſam
elapſo, ipſo iure cenſetur publicatum in
cauſa repulſæ. Sic diximus ſupra de publi
catione in cauſa principali. Et facta dicta
publicatione, ſi altera pars uidet ſe graua
ri per dictam repulſam, id eſt, quia ſui te
ſtes fuerunt reprobati, poteſt petere no-
uum terminum ad repulſam repulſæ, &
datur ſibi medietas termini dati ad re-
pulſam, & elapſo hoc termino, fit publi-
catio ſuper iſta repulſa repulſæ, & ulte-
rius non datur alia repulſa, ne proceda-
tur in infinitum. ita hæc omnia habentur
in dicta pragmatica curſu dilationum.

Pro aliquali tamen introductione in-
uenum, ad hãc materiam formo tres quæ
ſtiones. Prima erit, qualiter debeat fieri
iſta repulſa teſtium. Secunda, an poſſit
quis reprobare teſtes per eum productos.
Tertia erit, an teſtes poſſint repulſari in
cauſa appellationis, qui non fuerunt re-
2 probati in cauſa principali. † Ad pri-
mam quæſtionem eſt ſciendum, quòd re-
pulſa fit altero de duobus modis: uideli-
cet, uno modo contra perſonas: alio mo-
do contra dicta teſtium. Item præſuppo-
no, quòd repulſa non conceditur peten-
ti, niſi cõcurrat alterum de tribus requiſi
tis, quæ traduntur in c. præſentium. de te-
ſti. Primum eſt, quòd ante publicationẽ
ſit proteſtatus ſe uelle reprobare teſtes.
& ex hoc inoleuit illa practica; quia quo-
tidie utuntur procuratores, ut tempore
quo comparent uiſuri iuraméta teſtium,
proteſtentur contra perſonas teſtium, &
dicenda per eos. non tamen nego, quin
quandocunque in alio actu ante publica-
tionem

tionem poſſit fieri dicta proteſtatio. ut d.c.præſentium. de teſti. ubi uide Fran. de Are.de ueritate huius dicti. Hoc tamē intellige, quando teſtis haberet aliquem defectum, per quem reprobatur fauore ipſius reprobantis: quia tunc requiritur proteſtatio, alias uidetur conſentire, & teſtem approbare. Secus, ſi defectus eſſet in odium ipſius teſtis, ut quia eſſet excommunicatus uel bannitus; quia tunc etiam ſine proteſtatione poteſt repulſari. ita declarat Bal.in l.ſi quis teſtibus.col.ij.in fi.uer. dubitatur hic &c.C.de teſti.licet ſubdat, quòd cauti aduocati ſemper interponunt dictam proteſtationem eo modo, quo ſupra. Secundum requiſitum eſt, quādo probat, quòd poſt publicationem habuit notitiam de defectibus & exceptionibus cōtra teſtes, idem ſi forte fuiſſet abſens tempore receptionis teſtium, uſque ad publicationem, ſecundum Bald. in dicta l.ſi quis teſtibus.uerſic. dubitatur hic,&c.circa finem.& not.Gloſſa, & Bal. in l. laudabilem.C. de aduo. diuer.iud. Tertium requiſitum eſt, quando non fuit proteſtatus, iuret ſe non petere repulſam ex malitia: alias ſibi non conceditur, ut in d.c.præſentium.de teſti. ubi iſta traduntur.
3 † Reuertor nunc ad primum modum repulſandi, ſcilicet contra perſonas teſtium: quo caſu non ſufficit allegare crimina in genere: dicendo qualiter ſunt homines malæ uitæ, fures, adulteri, uel quid ſimile: ſed eſt neceſſe, quòd crimina opponantur in ſpecie: puta quòd fecerunt tale crimen, tale furtum, uel ſimile. ita tenet Bart in l.teſtium.§.lege Iulia.ff.de teſti. & Bal.in authen.ſi dicatur.in fi.C.de teſti.& Bart. in l.j.in fi.C.de teſta. pro hoc eſt tex.in ca.præſentium.§.teſtes.de teſti. lib.vj.& ſimiliter, quando uult quis repulſare dicta teſtium, debet in ſpecie obijcere, quòd ſunt falſarij: quia falſum depoſuerunt ob talem rationem, & in tali loco examinis. Item quòd ſunt uarij in eorum dictis in tali loco examinis, &c.iuxta l.qui falſa aut uaria.ff. de teſti. & no.per Bar. in l.eos.ff.de fal.Item quia ſunt ſingulares iuxta not.per Bal. plene in l.teſtium.C.de teſti. Item, quia non deponunt de ſenſu proprio: iuxta not.per Alex.& Moder.in l.j.ff.ſi cer.peta. & dixi ſupra de teſtium productione, & ſic de alijs ſimilibus. Pars uero contraria eodem tempore facit articulos comprobatorios, probando quòd ſunt homines bonæ uitæ, & emendatæ & quòd per triennium perſeuerarunt in eorum bonis moribus & emendatione: quo caſu per tantum tempus præſumuntur boni & emendati.tex. eſt & ibi Ang.in fi.in auth. de monachis.§.j. Item, poteſt articulare, quòd non ſunt uarij, ſed reducibiles ad concordiam, iuxta not.per Alex.& Doc. in l.ij.§.creditum.ff.ſi certum petatur.& Fely. in cap.cum tut.& cap. in noſtra. & ibi Gloſ.de teſti. & Bar.in l.Gallus.§.ille caſus.ff.de lib.& poſthu. & ſic patet ex prædictis, quando repulſantur teſtes, quo ad perſonas, & quando quo ad dicta.
4 † Vnum tamen ſcias, quòd illa proteſtatio, quæ fit contra teſtes habet unum mirabilem effectum: qui eſt talis, uidelicet, quòd ſi contingat teſtes deponere aliquid in fauorem alterius partis proteſtantis, non faciunt fidem in eius fauorem, & ratio eſt; quia per dictam proteſtationem cenſetur declarare ſe nolle eis fidem adhibere, ita de hoc eſt text. in d.cap.præſentium. in fi.de teſti. ubi hoc expreſſe tenet Felyn. in ulti. nota.quod eſt menti tenendum; quia quotidie in ſingulis cauſis fiunt iſtæ proteſtationes, & pauci aduertunt; nam ex hoc poſſunt eſſe damnoſæ proteſtantibus. unde caueant procuratores, ne paſſim faciant iſtas proteſtationes, niſi quando omnino ſunt certi, quòd uolunt teſtes repulſare. De cuius tamen dicti declaratione & ueritate, uide omnino Fran. de Are. in d.c.præſentium. colum. antepenul.& pen.
5 † Ad euitandas tamen malitias petentium repulſas, eſt in regno prodita una regia prag. quæ incipit, crimina. quæ irrogat pœnam decem tarenorum opponenti crimina contra teſtes, ſi illa non probauerit ſaltem ſemiplene, uel per famam publicam, & ſimiliter ſi quis ſub colore repulſæ producit nouos articulos impertinentes,

qui poſt publicationem produci non poterant, obſtantibus regulis traditis in authen. atqui ſemel. & ibi per Bar.C. de proba. punitur pro quolibet articulo impertinenti producto in cauſa repulſæ ad quinque tarenos, ſi fuerit principalis: ſed procurator punitur duplicata pœna, ut eſt alia prag. quæ incipit, contingit ſæpe &c.

6 † Super hac repulſa eſt ſciendũ, quòd teſtes debent citari & etiam examinari infra terminum datum ad repulſas, alias elapſo termino non admittuntur, ut eſt ritus magnæ curiæ in nu. 256. qui incipit, item quòd facta &c.

7 & eſt ratio: † quia repulſa eſt odioſa & reſtringenda, & dilationes in ea conceduntur cum grandi cauſæ cognitione, ſecundum Abb. in c.licet dilectus. in fi. de teſti. licet ſecus ſit in cauſa principali, ubi non uiget tale odium: quia teſtes citati & iurati infra terminum, poſſunt examinari poſt terminum: ut dixi ſupra in uer. dilatio. circa fi. & in uer. teſtium productio.

8 † Quid autem, ſi quis in primis articulis uellet repulſare teſtes, & facere ſuas probationes ſimul cum repulſa, an poſſet? Dic quòd non. quia ſunt articuli impertinentes tunc, unde non admittuntur niſi poſt publicationem: niſi uellet quis repulſare ex cauſa inimicitiæ, quia poteſt ante publicationẽ & non ex alia cauſa. de hoc eſt alius ritus magnæ curiæ in num. 235. qui incipit, item, ſeruat ipſa curia, quòd

9 in exceptionibus. † Fuit autem introducta repulſa ſolum contra teſtes, ſed contra ſcripturas non conceditur; ſed bene datur facultas parti accuſandi utentem falſis ſcripturis, ut dixi ſuprà in actu præcedenti: & de hoc eſt ritus magnæ curiæ, in numero. clxv. incipiens, item ſeruat dicta curia non concedere.

10 &c. † Ad ſecundam quæſtionem principalem dico, quòd communis concluſio eſt, quòd producens teſtem pro ſe, nõ poteſt illum reprobare: quia per productionem cenſetur approbatus. unde non auditur uolendo illum repulſare, tanquam ſibi ipſi contrarius. text. eſt & ibi Bald. in l. ſi quis teſtibus C. de teſti. & in c. de teſtibus. & ibi Abb. & Felyn. extra de teſtib. & Lud. Rom. in conſil. ciiij. in fi. & Lanfran. in c. quoniam contra. in uer. teſtium unũ non omitto. &c. de proba. & Bar. in conſi. xcij. incip. quæſtione uertente inter do. Simonem colu. pen. uerſi. Præterea fuit. & Iaſo. in l. j. §. editiones. col. iij. in fi. uerſ. adde fortius &c. ff. de eden. ubi hoc ampliat, etiam ſi producatur poſtea contra eum in alia cauſa, & per aliam perſonam ita tenet Io. And. in addi. Spec. in ti. de teſte. §. ſæpè. uer. quid ſi produxit, &c. Et cẽſetur approbatus teſtis per ſolam productionem, licet alias producens eo nõ utatur, ſecundum Fely. in d. c. præſentium. col. iij. & uer. habet locum &c. de teſti. & hanc opi. tenet Io. Andr. in d. §. ſæpè. uer. ſed quid ſi eum, &c. licet Spe. ibi aliter di

11 ſtinguat. † Limita tamen hoc, quando poſt productionem naſceretur noua cauſa, puta, quia ſuperuenirent inimicitiæ, quia poteſt repulſari ex noua cauſa ut eſt

12 text. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. † Secũdo limita, quo ad repulſam perſonarũ, ꝓcedere iſtud; ſecus quo ad repulſam dictorũ ꝑ teſtes quia põt producens reprobare teſtes quo ad eorum dicta, puta, probando, quòd falſum depoſuerunt. ita tenet Abb. in d. c. præſentium. col. iij. & iiij. fateor tamen, quòd ſi facta publicatione producens taceret. & non reprobaret dicta teſtium, cenſeretur approbaſſe, & ita poſſet procedere dictum Lud. Roma. in conſil. ciiij. in fi. ubi uidetur contrariari huic dicto Abb. † Ad tertiam quæſtio-

13 nem principalem reſpondeo, quòd iſta quæſtio deciditur per And. de Iſer. in conſtit. iuriſperitorum. ubi tenet, quod in cauſa appellationis non admittitur repulſa, niſi ex ſola cauſa falſitatis, & ita ſeruatur in regno unde quilibet litigator nitatur reprobare teſtes in cauſa principali, quia poſtea non admittitur in cauſa appellationis, niſi uellet eos redarguere de falſo. Verum ego reſtringo iſtud dictum procedere in teſtibus iam examinatis in cauſa principali; ſecus eſt, ſi quis nouo. teſtes produxit in cauſa appellationis; quia puto quòd aduerſarius poteſt illos reprobare: ex quo non potuerunt repulſari in cauſa principali; quia non fue-

rant producti,arguendo a ratione ceſſan
14 te. † Quid autem in cauſa attentatorũ
an admittatur repulſa?uide deciſio.ccclj.
15 conſil.Neapolit. † Et quid ſi opponens
crimina contra teſtes non probat : an te-
neatur actione iniuriarum ipſis teſtibus?
& quid ſi fuerit proteſtatus,quòd nõ ani-
mo iniuriandi &c.uide unum pulchrum
conſi.Sozi.in conſi.cxviij.col.iij.& iiij.in
16 j.uol. † Vltimo ex ij.q. præcedenti po-
teſt colligi una limitatio ad regulam,quę
ſe habet,quòd repulſa teſtium eſt regula
riter permiſſa : nam fallit in teſtibus ap-
probatis per producentem:ut ibi fuit di-
ctum . & not. Card.in cle.ſi.in ſi.de teſt.
17 † Secundo limita in cauſa criminis læ-
ſæ maieſtatis : nam in ea non habet lo-
cum repulſa teſtium. l.famoſi . & l in
quæſtionibus.& ibi Bar.ff.ad le. Iul.ma-
18 ie. † Tertio limita in cauſa blaſphe-
miæ Dei : quia non admittitur repulſa
quia hæc æquiparatur crimini læſæ ma-
ieſt.ita tenet Paris in trac.ſynd.in uer.cõ
19 demnatio.col.iiij.in fin. † Quarto limi
ta in cauſis ſummarijs.ubi ſufficiunt ſe-
miplenæ probationes:quia non admitti-
tur in eis repulſa : ut no. Abba. in c. ue-
niens . el.ij. col.v. in princ.de teſti. & ibi
etiam Feli.in vj.col.de cuius dicti uerita-
te uide Franc.de Aret.in d.cap. ueniens.
col.ix.ubi diſtinguit Rober.Maranta Ve
nuſ. V. I. D.

F I N I S.

TRA-

TRACTATVS DE TESTIBVS DOMINI IOANNIS CROTI DE MONTEFERRATO.

OMNIBVS LEGALIS NORMAE PROFESSORIBVS PERQVAMVTILIS, ET NECESSARIVS.

Cum Apoſtillis plurimis utiliſsimis quæſtionibus ultimo loco poſitis, Prudentiſsimi. V. I. Profeſſoris Domini Petri de Moncada Hiſpani.

SVMMARIVM.

1 *Ordo eſt principium mediis, & media ſuis finibus iungens.*

Ordo quid operetur.

2 *Tractatus diuiſio.*

3 *Infamis infamia iuris an poſſit eſſe teſtis in teſtamento?*

Excipiens contra teſtem adhibitum in teſtamento quòd erat infamis, an ita probare teneatur, uel quòd infamis erat, & communi opinione ita reputabatur.

Excommunicatio quomodo probari debeat, cum agitur de irritando ſententiam a iudice excommunicato latam.

Excommunicatus a iudicando repellitur.

4 *Qualitas aliqua ubicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa eſt probanda ad hoc ut actus plenè probetur. & nume. 395.*

Præſumitur in dubio pro regula.

Præſumptio quando onus probandi in aduerſarium transferat.

5 *Mulier an poſsit eſſe teſtis in teſtamento. & quid in teſtamento condito a ruſtico.*

6 *Mulier in codicillis teſtis eſſe poteſt.*

Codicilli largo modo ueniunt appellatione teſtamenti.

7 *Mulier teſtis eſſe poteſt in teſtamento inter liberos.*

8 *Mulier poteſt eſſe teſtis in teſtamento ad pias cauſas.*

Opinio illa in dubiis eſt amplectenda, per quam teſtamentum ſuſtinetur.

9 *Mulier in teſtamento condito in terris eccleſiæ, & non ad piam cauſam, an poſsit eſſe teſtis.*

10 *Teſtis idoneus dicitur, qui eſt omni exceptione maior.*

Legatarii an poſſint eſſe teſtes in teſtamento. & nu. 15.

11 *Mulier an in teſtamento tempore peſtis poſſit eſſe teſtis.*

Teſtes idonei habitu & actu, quando in probatione alicuius actus haberi non poſſunt, teſtes minus idonei in ſubſidium admittuntur.

Participes criminis admittuntur ad probandum coniurationem ſecretè factam per alios.

12 *Maior idoneitas requiritur in teſte deponente in cauſa criminali, quàm in deponente in teſtamento, uel cauſa ciuili.*

Pubes niſi ſit maior uiginti annorum, non poteſt in cauſa criminali teſtificari.

Mulier ad teſtimonium admittitur in cauſa capitali, ſi ueritas aliter probari non poteſt.

13 *Seruus non poteſt eſſe teſtis.*
Monachi, & religioſi ſeruis æquiparantur.
14 *Monachi, & fratres religioſi an poßint eſſe*
teſtes in teſtamento.
Declaratio ad c. nuper. de teſti.
15 *Legatum factum teſti in teſtamento ualet.*
16 *Hæres an repellatur à teſtimonio in teſta-*
mento. & nu. 20. in fine.
17 *Fideicommiſſarius uniuerſalis an ſit ad te-*
ſtimonium teſtamenti admittendus. &
nu. 20.
Lex loquens de hærede comprehendit fidei-
commiſſarium.
18 *Subſtitutus an ſit citandus ſi inter hæredem*
ſcriptum, & alium iudicium agitur.
Intellectus ad §. legatariis. Inſtitu. de te-
ſtamen.
19 *Trebellianica an detrahatur de relictis ad*
pias cauſas.
20 *Limitatio ad dictum Bar. in l. in diem. ff. de*
aqua plu. arcen.
21 *Impuberes prohibentur eſſe teſtes in teſta-*
mento.

TESTIMONIORVM
a uſus frequens [a] &
neceſſarius eſt ut in-
quit Arcadius, in l. j.
ff. de teſti. Ideo opæ
pretium exiſtimaui
ad cõem utilitatem
in hoc opere ſeu tra
ctatu hanc materiam diſcurere. Exemplo
Pauli Iuriſc. in l. legaui. ff. de libe. lega.
admonitus. qui monet ut ea quæ quoti-
die emergunt diligentius attendantur. Et
quia ut inquit Bal. in proe. ff. forum referẽ-
1 do diuum Ambroſium. Ordo eſt † prin
cipium medijs & media ſuis finibus iun-
gens: & ſcire quid facias ignorare quo or-
dine facias non eſt perfectæ cognitionis.
Ideo unde eſt priuſquam ad rem uenia-
mus ut ordinem præſentis tractatus præ-
ſcribamus, ut ordine intellectæ res ma-
gis delectent animos, mentes magis nu-
triant; ſenſus magis illuminent, & memo
riam reddant clariorem. Hunc ergo in p̃-
ſenti libello ordinem ſeruabimus: nam ip
2 ſum in octo partes diuidemus. In prima;
b quia prius † de habilitate [b] perſonarum
uidendum eſt. l. ſi quæramus. ff. de teſta. l.
quidam retulerunt. ff. de iure codicil. tra-
ctabitur qui prohibeantur eſſe teſtes in
teſtamento, & qui poſſint eſſe teſtes. In ſe
cunda qui poſſint eſſe teſtes in codicillis.
In tertia qui poſſint eſſe teſtes in cauſis
criminalibus, & qui non. In quarta uero
qui poſſint eſſe teſtes in cauſis ciuilibus.
In quinta autem qui poſſint cogi ad teſti-
ficandum tam in ciuilibus quam in crimi
nalibus. In ſexta uidebimus quot teſtes
requirantur in probatione cuiuſcunque
actus. In ſeptima uero tractabitur de mo
do & forma quæ debet obſeruari in exa-
minatione teſtium, ut eorum dictum ua-
leat. In octaua autem & ultima uidebi-
mus quando contra perſonas teſtium op
poni poſſit, & quomodo opponi debeat.
Quibus expeditis, quod ſupereſt & ad
materiam facit tractabitur per q̃ſtiones.

Circa primum qui non poſſit eſſe teſtis
in teſtamento. Breuiter dico quòd quili-
3 bet infamis † infamia iuris in teſtamen
to non poteſt eſſe teſtis. quia cum repel-
latur à teſtimonio ferendo in iudicio: er
go repellitur a teſtimonio ferendo in a-
ctu teſtandi. Ita arguit Iuriſ. in l. qui teſta
mento. §. cum qui. ff. de teſta. Sed hic ca-
dit una no. quæſtio ſcilicet an ſit ſufficiẽs
probatio ſi probetur teſtem adhibitum
in teſtamẽto fuiſſe infamem, uel ſit opus
probare quòd erat infamis, & communi
opinione ita reputabatur. Bar. in l. j. C. de
teſta. & in l. ad teſtium. §. j. ff. de teſta. & in
l. cum lege. eo. tit. concludit quòd ad hoc
ut probatio concludat, eſt neceſſe quòd
fiat exceptio quòd teſtes communi opi-
nione reputabatur infamis: alias proba-
tio eſſet inſufficiens. pro qua opi. faciunt
quæ no. Io. And. D. Anto. & Abb. in c. fra
ternitatis. extra de teſti. qui dicunt quòd
ſi aliquis uolens irritare ſententiam iudi
cis latam contra ſe articuletur, & probat
iudicem fuiſſe excommunicatum. iſta p̱-
batio nihil ſibi prodeſt: quia debuit etiã
probare quòd ipſe iudex habebatur pro
tali, cum non quilibet excommunicatus
repellatur a iudicando. c. ad probandum.
extra de re iudi. Secundo pro opi. Bar. ſic
poteſt argui. ſicut non quilibet ſeruus p̱-
hibetur

hibetur eſſe teſtis in teſtamento. Sed ille qui eſt ſeruus & ita reputatur l. j. C. de teſta. ita ille, qui eſt infamis non prohibetur eſſe teſtis niſi etiam ſic reputetur. tūc
4 ſic arguatur ubi aliqua † qualitas [c] exi-
c gitur ad eſſentiam alicuius diſpoſitionis, illa eſt probāda. l. Fulcinius. §. j. ff. ex qui. cau. in poſ. ea. l. Titius. ff. de mili. teſt. Bar. in l. diuus. ff. de re iudi. Abb. in c. licet cau ſam. in iij. no. extra de proba. Sed ita eſt in caſu propoſito, ergo &c. Tertio pro iſta opi. ſic poteſt argui. poſſibile eſt qđ teſtator qui adhibuit aliquem infamem in teſtamento ſuo ignoraret eius infamiam, cum communiter ille teſtis infamis non reputaretur: ergo illud teſtamentum propter hoc non debet uitiari. alias imponeretur pœna illi qui maiorū opin. & errorem ſecutus eſt: quod eſſe non debet c. inter corporalia. de tranſla. epi. uel cler. ibi, maiorum ſecuti errorem. iuncta. l. fi. C. de poſthu. hæred. inſt. ideo ut appareat teſtatorem fuiſſe in culpa qui illū adhibuit in teſtem in teſtamento ſuo: probatio debet concludere eo modo quo ſu
d pra fuit dictum. Contrarium [d] tenuit Bald. in l. j. C. de teſta. Imo. Pau. de Caſ. Rap. Cu. & Areti. in l. ad teſtium. §. j. de teſta. ff. per tex. in c. præſentium. §. teſtes. de teſti. lib. vj. ubi traditur modus probandi infamiam. & dicit quòd ſatis eſt probare aliquem eſſe infamem dummodo ſigillatim. id eſt, cū expreſſione cauſæ ex qua oritur illa infamia illud probetur. Secūdo mouetur ibi Rap. Cu. nam regulariter infamis non poteſt eſſe teſtis. l. Caſſius. ff. de ſenato. l. eandem. §. j. ad l. Iul. repe. & eſt tex. loquens de teſtamētis in d. l. qui teſtō §. cum qui. ideo ſufficit quòd excipiens habeat præſumptionem pro ſe. l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ infra cre. Item: quia in dubio præſumitur pro regula ſecundum Bar. in l. quoties. ff. ſi quis cau. facit. l. ſuus quoque uer. puto. ff. de hę re. inſti. & iſta opi. uidetur uerior.

Non ob. doctri. Io. And. ſuperius alle. quia uera in terminis quibus loquitur, ſcilicet quando ageretur de irritanda ſententia: quæ fuit lata a iudice excommunicato debet probari excommunicatio eo modo quo ſupra quia lex exigit & requirit quòd iudex ſit pub[l]icè excommunicatus. ſed ius ſimpliciter repellit infamem a teſtificando, nec exigit iſtam qualitatem quòd ſic habeatur & reputetur. d. c. præſentium. in §. teſtes. Et per hanc ſolu. tollitur & ſecundum fundamentum.

Ad tertium reſpondetur quòd cum probetur teſtem fuiſſe infamem præſumitur quòd ita reputaretur, quæ præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium. l. generaliter. §. petitam. ff. de fideicom. li. l. ſiue poſſide. C. de proba. & ſic uera eſt iſta opi. quam tenet Alex. in conſ. clij. incip. uiſo proceſſu. in v. col. ubi dicit quòd communis opi. eſt contra Bar. Secun-
5 do mulier † non poteſt eſſe te-
e ſtis [e] in teſtamento. l. qui teſtamento. §. mulier. ff. de teſta. §. teſtes. inſti. de teſta. Glo. in c. forus. in uerbo nec fœmina: de uer. ſig. Iſtud amplia ut procedat etiam
f in teſtamento condito a ruſtico [f]: quia licet ſit diminutus numerus teſtium, attamen quo ad idoneitatem ipſorum teſtiū nihil reperitur immutatum. igitur quod non eſt immutatum attendi debet. l. ſancimus. C. de teſta. l. præcipimus. in fi. C. de appel. & ita tenet. D. Alex. in conſil. lxx. incip. uiſo conſilio alias per me tradito. in uer. nec obſtat ſi dicatur, in ij. uolu.

Iſta conclu. fallit in nonnullis caſi-
g bus [g]. Et primo † in codicillis, in quibus
6 mulier poteſt eſſe teſtis: quia iſtud prohibitum non reperitur ſecundum Glo. in l. fi. in uerbo quinque. C. de codi. & Gl. & Barto. in l. qui teſtō. §. mulier. ff. de teſta. Aduertite tamen: quia cum codicilli largo modo ueniant appellatione teſtamenti, ut per Glo. ultimam in l. j. ff. de teſt. ut dixi in rubri. ff. de leg. j. poteſt dici quòd mulier ſicut in teſtamento non poteſt eſ
h ſe teſtis, nec etiam in codicillis [h]. iſta tamen conclu. ſeu fallen. communiter eſt approbata.
7 Secundo † fallit, in teſtamento con-
i dito a patre inter liberos, [i] in quo mulier poteſt eſſe teſtis ſecundum Gl. in l. hac cō ſultiſſima. §. ex imperfecto. C. de teſta. alias in auc. quòd ſine. Et ratio eſt: quia in tali teſtamento conſideratur inſgentium

ut ibi per Bart. quo iure mulier nō repellitur a teſtimonio, iuxta illud in ore duorum uel trium ſtat omne uerbum.

8 Tertio fallit † in teſtamento ad pias cauſas: in quo etiam attenditur iuſgentium: ſeu diuinum. capit. relatum. & c. cum eſſes. extra de teſta. Et ita tenet Bal. in l. j. in fi. ſuæ lecturæ & in repe. illius in xiij. col. uerſi. ſuper j. q. C. de ſacroſan. ec. Pau. de Ca. in conſi. ccclxij. incip. dubium facit. & iſta opi. eſt tenēda in pra-

k ctica: quia communis [k] ſecundum Ludo. Roman. in auc. ſimiliter. in xvj. ſpeciali piæ cauſæ uerſi. inter ultimas uoluntates. C. ad l. Fal. Maximè: quia in dubiis illa opi. eſt amplectenda per quam teſtamentum ſuſtinetur. l. ſi pars iudicantium. ff. de inoffi. teſta. c. fin. extra de re iudi.

Contrarium tenet Fede. de Senis in in conſi. ccxvij. incip. quidam nomine Pe. & tenuit contrarium per generalitatem tex. in d. l. qui teſtamento mulier. Pro cuius opi. adduci poteſt tex. in d. c. relatum, ubi exiguntur duo teſtes legitimi in teſtamento condito ad piam cauſam. ſed mulier non eſt legitimus teſtis in teſtamento, ut d. §. mulier, ergo. Præterea in tali teſtamento derogatur ſolennitati iuris ciuilis reſpectu numeri teſtium d. c. relatum, ſed reſpectu habilitatis teſtium ius ciuile non reperitur correctū igitur &c. l. ſancimus. C. de teſta. Præterea & tertio ſecundum Ludo. Roma. in d. auc. ſimiliter ideo eſt quòd mulier non poteſt eſſe teſtis in teſtamento propter ſexus fragilitatem de facili enim poteſt corrumpi mulier etiā in teſtamento ad piam cauſam condito.

Quarto facit: nam ſi mulier in teſtamento in quo requiruntur ſeptem teſtes non poteſt eſſe teſtis una cum illis, quo caſu numerus aliorum deberet ſupplere eius imbecillitatem, & fragilitatem. l. ſi quis ex argentarijs. §. j. & quod ibi not. Bald. & Cyn. in viij. car. in uerſicu. octauo & ultimo fallit. ff. de edē. multo minus in teſtamento prædicto in quo minor numerus teſtium requiritur. Et iſta ultima ratio multum ſtringit contra communem ſententiam.

Nec ob. ſi diceretur fœmina in teſtamento a patre inter liberos condito poteſt eſſe teſtis: ergo & in prædicto teſtamento ad piam cauſam, quia reſpondetur quòd alia eſt ratio in teſtamento condito a patre inter liberos ſcilicet, qa cauſa inteſtati fouet cauſam teſtati, ut p ſcribē. in d. §. ex imperfecto. & eſt bonus tex. in l. j. de his qui ſibi adſcri. in teſtamento. uer. cum ſi teſtamentum ſcriptum non eſſet iuſtus ſucceſſor futurus eſſet.

9 Quarto fallit † in teſtamento condito in terris eccleſiæ & non ad piam cauſam, in quo mulier poteſt eſſe teſtis ita tenent d. Abb. Pet. de Anch. in iiij. no. & Io. de Imo. in c. cū eſſes extra de teſta. & hoc eſt: quia in tali teſtamento attenditur iuſgentium non autem ius ciuile.

Contrarium & fortè melius tenuit Albe. de Roſ. in conſi. cxxx. & d. Alex. in conſi. lxx. in iij. col. uolumi. ij. & mouetur per text. in d. c. cum eſſes. ubi in teſtamento condito in terris eccleſiæ requiruntur te-

10 ſtes idonei. is autem dicitur † idoneus teſtis qui eſt omni exceptione maior, Gl. eſt ſolennis in §. item uerborum. inſtitu. de inuti. ſtipulatio. mulier autem de iure ciuili non eſt talis d. l. qui teſtamento. §. mulier. Nec de iure canonico. c. forus, in fi. de uerbo. ſigni. pro quo etiam poſſunt adduci iura, & rationes de quibus infra in proxima limita. Nec eſt uerum quòd in tali teſtamento attendatur ſolum ius gentium, patet; quia ultra numerū duorum teſtium exigitur etiam præſentia presbyteri parochiani, quod non eſt de iure gentium: Tenendo tamen aliam opi. quam communiter ſequuntur Cano. amplio illam procedere etiam ſi ſolæ mulieres ſine aliquo maſculo teſtes fuerint adhibitæ. ita tenet Abbas in d. c. cum eſſes, extra de teſta. in j. colum. licet aliqui ſecundum eum conſuluerint contrarium, & malè. in quo tamen d. Alex. tenuit contrarium in conſil. lxxxiij. in ſecundo uolumi. incipien. uiſo themate mihi exhibito, in fi. uerbis.

Aduertite: quia tenendo communem opi. uidelicet quòd in dicto teſtamento mulier poſſit eſſe teſtis, nihil refert quòd omnes teſtes adhibiti in dicto teſtamento ſint

ſint fœminæ ex quo habilis fuit facta mulier ad iſtum actum, Iſtud probatur optime alio ſimili. Nam legatarij in teſtamento poſſunt eſſe teſtes.l.ſi quis ita de reb.dub.l.dicantibus. cum ibi no.C.de teſtam. Iſtud procedit etiam ſi omnes teſtes adhibiti in teſtamento eſſent legatarij ſecundum Io.Fab.in §.legatarijs.inſti. de teſt.& d.Abb.in c.inſuper.in pe.col. de teſti.de quo infra latius dicetur. & iſtud uerius uidetur quidquid dicat d. Alex.in loco preal.

11 Vltimo limita † in caſu no. [l] in quo alias de facto cōſului ſcilicet mulier quædam fecit teſtamentum tempore peſtis adhibitis ſeptem teſtibus, quorum duo erant fœminæ, fuit dubitatum, an tale teſtamentum fuerit ualidum? allegabatur quòd non: quia magis communis eſt opi. Docto.quòd teſtamentum tempore pēſtis fieri non poteſt cum minori numero quam ſeptem teſtium, prout habetur late per ſcriben.in l.fi.C.de teſtam.& per d.Baueri.in §.fi.colum.x. inſtitu. de teſtam.ego tamen conſului contrarium, & mouebar: quia quando in probatione alicuius actus non poſſunt haberi teſtes idonei habitu nec actu, admittuntur teſtes minus idonei in ſubſidium. Ita uult d. Ant.in c. tertio loco. de probatio. & in conſi.inci.quia dubia quæſtio.&c.d.Abb. in c.fi.per illum tex.de teſti.cogen. Nam ibi admittuntur criminis participes ad probandum coniurationem factam ſecrete per alios, qui tamen in alijs caſibus repelluntur.l.quoniam liberi.C.de teſti.& d.Alex.in conſi.lxxxiiij.incip. diuini numinis inuocato ſuffragio. Cum ergo tempore peſtis idonei habitu nec actu uerisimiliter potuerunt adhiberi: quia ut docet experientia quilibet timet peſtis periculum: mulieres in tali teſtamento potuerunt teſtes adhiberi.

Confirmabam alia multum urgenti ra-
12 tione maior idoneitas † uel habilitas exigitur in teſte deponente in cauſa criminali, quàm in teſte deponente in teſtamento patet Nam maior.xiiij. annorum in teſtamento eſt idoneus teſtis.l.hac con ſultiſſima in prin.C.de teſtam. & tamen pubes niſi ſit maior.xx.an.non poteſt in cauſa criminali teſtificari.l. in teſtimonium. ubi Gloſſ.ff.de teſtib.tunc ſic mulier quæ etiam in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis ut probatum fuit.c.forus, do uerbo.ſig.c.mulier.xxx.q.j. attamen ſi ueritas aliter probari non poteſt admittitur in cauſa capitali in ſubſidium. ſecundum Io.And.in titu.de teſti.in §.j. in addi.quæ incipit fertur.Iac.de Are.in addi. ad Specul.quem ſequitur d.Alex.in cōſi. xxiij.incip. animaduertas. in ij. uol. & in iij.col. ergo & in caſu huius teſtamenti mulieres poterunt eſſe teſtes in ſubſidiū. & ita cum laude Dei fuit ſententiatum. tene menti, quia nullibi hæc ita excuſſa reperies.

13 Tertio ſeruus † non poteſt eſſe [m] teſtis.l.qui teſtamento.§ ſi ſeruus.ff.de teſta.l.j.ubi no.C.de teſt. ex quo uidetur poſſe inferri quòd monachi & religioſi qui ſeruis æquiparantur c.multas.l.iiij.di. Bart. in l.j.de ſtipula. ſeruo.& in l.j. de uulg.& pup.non poterunt adhiberi teſtes
14 in teſtamento in quo tamen. † didicite contrarium. [n] & ita tenet.Bal.in l.j.C.de ſacroſan.eccl. in.xij.col.uer. ſuper.x.quæſtione ubi tenuit quod fratres minores: & alij mendicantes ſunt legitimi teſtes in teſtamento. & ita tenet Aret.in conſi.clx. incip.longa eſt iſta conſultatio, in uer.uenio ad octauum &c. Facit etiam tex.in c. nuper extra de teſti. ubi probatur quòd fratres minores poſſunt eſſe teſtes ad probandum aliquid eſſe factum uel geſtum: ſimiliter monachi poſſunt eſſe teſtes ſecundum Bal.in auc.ingreſſi.C.de ſacroſan.eccl.per Gl in §.cogitandum, in uerbo teſtes, in auc.de mona. Idem Bal.in l. j.in uerſ.ſuper nouo quæſito.C.de ſacroſan. eccl.

15 Quarto legatarij † in teſtamento nō poſſunt eſſe teſtes ſi omnes dicti teſtes fuerint legatarij. Ita tenet d.Flori.de Sancto Petro in l.nullum.C.de teſt. ubi dicit quòd unus legatarius poteſt eſſe teſtis in teſtamento; quia numerus aliorum qui non ſunt legatarij facit ceſſare ſuſpicionem fraudis. Contrarium tamen tenet
o Io.Fab. [o] in §. legatarijs.inſtitu.de teſta.

pe

per l.ſi qs ita, de reb.dub.ubi ualet legatū illis qui ſignauerunt teſtamentum: ergo omnibus ualet legatum factum: quia om nes ſignare debent. Idem tenet d.Abb.in c.inſuper.extra de teſti.in pe.col.& pro iſta concluſione facit tex.in l.dictantibus.C.de teſta.ubi dicit text. quod teſtibus adhibitis legari poteſt, ergo omnibus argu.l.ſi pluribus, de leg.ij.Soci.in d.l.ſi quis ita.concordat has opi. Feder. cuiuſdam diſtinctionis, aut teſtes ſunt adhibiti ad ſolennitatem teſtamenti. & iſto caſu procedit Io.Fab.ut quia teſtator teſtamentum in ſcriptis fecit, & omnibus ſignantibus teſtamentum legauit. aut fuerunt adhibiti ad probandum ueritatem teſtamenti: & tunc procedit opi.d.Floria. de Sancto Petro, quam etiam tenet Saly. in d.l.dictantibus. Et iſta diſtinctio ueritati amicatur: & ultra eum probatur ratione. Nam quando in ſcriptis factum fuit teſtamentum, & omnibus illud ſignātibus fuit factum legatum, legatarij ignorant quid contineatur in teſtamento. & an ſibi quicquam fuerit legatum, ideo ceſſat in illis ſuſpicio fraudis propter quam debent repelli. Secus quando ſunt adhibiti teſtes in teſtamento nuncupatiuo, quia tunc ſciunt quid contineatur in teſtamento.

16. Quinto loco † hæres P non poteſt
P eſſe teſtis in teſtamento §.ſed neque, inſtitu. de teſtamen.l.qui teſtamento, in prin.de teſtamen. Quod etiam procedit
17. † in fideicommiſſario uniuerſali, cum habeatur loco hæredis.l.ſi necem.§.fi.ff.de bon. lib.l.ſi filius.§.j.ff. quod cum eo. Et ita tenet Bal.in l.dictantibus.C.de teſta. Facit quia lex loquens de hęrede comprehendit fideicommiſſarium ſecundū Bart. in l.j.§.de illo.ff.ad Trebel. iſte eſt pulcher articulus: & indiget pleniori diſcuſſione in quo præceptor meus d.Iaſ.in d.l. dictantibus, dicit contrarium poſſe attentari. & primo per generalitatem illius tex.& ſimilium iurium. Item per.§. ſed neque inſtitu. de teſta.in ratione ſui. Itē: quia principaliter non agitur de cōmodo fideicommiſſarij, ſed in quandam conſe-
18 quentiam. Hinc † eſt quòd ſi agėretur iudicium inter hæredem ſcriptum & aliū, ſubſtitutus non eſt citandus.l.j.§.pe. de uen.inſpi.Bar.in l.ī diem.de aqua plu. arcen. cum multis quæ allegantur ibi per eum: quid tenēdum? ſequar opi.Bal.cum quadam modificatione pro qua induco tex.in §.legatarijs, inſtitu.de teſtamen.ibi enim dicitur quòd legatarij & fideicommiſſarij in teſtamento poſſunt eſſe teſtes.
q quia iuris ſucceſſores non ſunt q, & ſic habilitatur fideicommiſſarius ad teſtimonium teſtamenti quia iuris ſucceſſor nō eſt: ſi ergo reperiatur aliquis fideicommiſſarius qui ſit iuris ſucceſſor ille prohibetur eſſe teſtis: quia unius incluſio eſt alterius excluſio.l.cum prætor, de iudi.l. maritus, de procura. ſed fideicommiſſarius uniuerſalis eſt iuris ſucceſſor: quia reſtituta ei hæreditate, in illum transferuntur iura hæreditaria actiua, & paſſiua. §. reſtituta, inſti. de fideicom. hæredi.ergo &c. Secundo facit in his quæ alteri ex diſpoſitione hominis acquiruntur inſpicimus perſonam cui commodum eſt acquirendum, non illum qui onerature.l.iij.§.j.de lega.præſtan.l.cum dare. ff.ad l.Falci. ſed incommodum hæreditatis eſt acquirendum fideicommiſſario ex diſpoſitione teſtatoris igitur prohibetur eſſe teſtis, ac ſi directo fuiſſet hæres inſtitutus. facit etiam tex.in l.is qui. §.fi. de lega.præſtan.in ratione decidendi. Ideo Bal. multum ſingulariter in l. auia.§.Titio.ff. de condi.& demon.dicit
19 quòd cum de fideicommiſſis † relictis ad piam cauſam Trebellianica non detrahatur, iſtud procedit, ſiue hæreditas immediate reſtituenda ſit per hæredem ſiue mediate, uidelicet poſt primi fideicommiſſarij mortem.& hoc dictū ſequitur Lud.Roma.in conſi.ccvj.incip. licet de communi concluſione, in fine.
20 Limito hanc † concluſionem non habere locum quando hæreditas eſſet reſtituenda fideicommiſſario ſub conditione incerta: ut quia fuit hæres grauatus reſtituere Titio hæreditatem, ſi ſine liberis deceſſerit. Nam hoc caſu fideicommiſſarius poterit eſſe teſtis. Ratio eſt: quia dubium eſt an commodum hæreditatis ad illum

illum ſit peruenturum uel ne:cum iſto caſu multa poſſent contingere quòd perueniret &c.argumen.l.naturaliter.& l.in la queum.ff.de acquiren. rerum domi.Pro qua limitatione adduco quod uoluit Roma. in præallega.conſi.ccvj. ubi limitãdo dictum Bal.in d.l.auia.§.Titio.dicit illud procedere quando certum eſſet hæredita tem ad eccleſiam peruenturam . Secus ſi eſſet dubium.ut ibi latius per eum. Et ſecundum prædicta puto limitari poſſe dictum Bar. in l.in diem , de aqua plu.arc. quia procedit quando datus fuit ſubſtitutus ſub conditione , alias ſi pure datus fuiſſet,deberet citari,quoniam principaliter de illius præiudicio tractatur .

Puto etiam poſſe dici quòd in caſu in quo certum eſt hæreditatem alteri eſſe
r reſtituendam , tunc hæres [r] in tali teſtamento poſſit eſſe teſtis : arg.l. cogi.§.qui inſolidum.ff.ad Trebellia.

21 Sextò, & ultimo † impuberes [s] prohi-
ſ bentur eſſe teſtes in teſtamento.l.hac cõſultiſſima, in princ.C.de teſtamen.in quo aliter non eſt inſiſtendum . Et iſta ſuffi-
t ciant [t] quo ad habilitatem teſtium , qui ſunt neceſſarij in teſtamento.

ADDITIO.

a Frequens & neceſſarius. Adde Indiuiduæ Trinitatis ac intemeratæ uirginis Mariæ præſidio implorato . quòd adeo frequens & neceſſarius eſt , ut quaſi non ſit materia in toto corpore iuris de qua tot ſpeciales tractatus editi ſint.ut uidere poteris per Io.And.in add.ad Spec.in ti.de teſte in princ.& poſt illos antiquos edidit etiam Bar.Bal.Iac. Aegi. Nel.de ſan.Ge.Albe. de Roſ. Tindar. de Alfa. Fran.Cur.Ste.Aufre. & nouiſſime d. Io. Cro.qui omnes ſtylo & ordine elegantiori excelluit. Qua de cauſa dum retroactis temporibus a quibuſdam rogatus eſſem,ut ſi quæ huic tractatui addenda forent,adderem:diu refutaui & manum ad calamum porrigere non præſumpſi, imitatus ueſtigia Hieremyæ dicentis A, A, A. Domine neſcio loqui : quia puer ego ſum.ut habetur in c.in ſcripturis . viij.q.j. Verum quia generoſos animos labor allicit & inuitat, nec eſt uiri timere laborẽ, nec eſt ſtrenuus nuncupandus qui labores fugit,niſi creſcat ei animus ex ipſarũ rerum difficultate teſtante in epiſtolis Seneca ad Lucillum.quem refert Io.An. in c.niſi cum prid em §.porro,de renunciatio.& d.Catal.de Boncompag.in tract.de poteſtate Papæ in j col.idcirco ut longe inquiſitionis cauſidicis & iurium profeſſoribus teſtium utilem & neceſſariam materiam intelligere uolentibus labor abſit. quæ apud alios latius diſperſa ſunt, in unum quaſi per modum cuiuſdam ſummæ in his additamẽtis deligere conſtitui,nec mihi per hoc cuncta complectẽdi cupido inceſſit.nam ſcio his noſtris uigil js adijci poſſe non pauca:cum etiam hi qui habiti ſunt mortalium ſapientiſſimi:ut inquit ucriſſimè Columela: dicantur multa ſciſſe non omnia. ſat nobis erit : ſi omnibus ex parte ſatisfecerimus.

Petrus de Moncada.

b Habilitate perſonarũ. Adde Glo. not. & ibi per ſcriben.in l.ij.C. de ædic. diui. Adri.tollen.& no.per Mod.in rub.C.qui admi.cum concor.de quibus ibi,& latiſſime per d.Hipp.de Marſi. præcepto. nicũ in l.ſi quis ne quæſtio.ff. de quæſt. quam omnino uideas. Petrus de Moncada.

c Qualitas. Adde Fely.in ca.ij.de reſcrip. uerſi.reſtringitur.& d.Lu. Gozadi.præcep.meũ in repe.l.ij. C.de pact.inter em. & uend.nu.cxliiij.& quæ ibi poſui in addi.in ctis his quæ infra in fi. trac. dixi in x.quæſtione.Quid autem ſit qualitas uide quæ dixi in d.l.ij.

Petrus de Moncada.

d Contrarium. Adde Fely.in c. cum ordinem,de reſcri.in antepen.col.& in c.ad probandum,de re iudi.in.iij.colum. Alberic. de Roſate in tracta. de teſtib. foli. ix.in iiij.colum.Or aduerte communi errore tractatus ille de teſtib.appellatur Alberic.de Roſa.Fely. tamen in ca. inſuper in.vj.col.& in c.teſtimonium,in v.col. de teſti.appellat cum Albe. Moder. Soci. in regu.cccxix. in iij . fallen. eum appellat Albe.Malum.d.Io.infra.cum allegando in ſuo tracta.appel.Alber. Malet. ego neſcio quomodo appelletur uerè propter uarietatem prędictorum,unum eſt quòd

ille tractatus non fuit editus ab Alber.de Roſa.hoc patet manifeſtiſſimè cum ipſemet alleget quolibet paſſu Alberi.de Roſa.quem non eſt ueriſimile quòd allegaret ſi ipſemet eſſet: nos uero ſub nomine Alberi.Moder.allegauimus cum.& dum. d.Io.concludit quòd infamis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento, an habeat locū in teſtamento ad pias cauſas, uide Bal. in repe.l.j.C.de ſacroſan.eccl.in.xiij.col.

Petrus de Moncada.

e Non poteſt eſſe teſtis.Sed nunquid mulier poterit eſſe teſtis in teſtamento militis:uide no.per Glo.in auc.quòd ſine. C. de teſta. & ibi per Doct. & per Ange. de Are.& d.Mar.Anto.Bauer.in §.teſtes,inſti.de teſta.in iij.& x.colum.

Petrus de Moncada.

f A ruſtico.Adde no.per Iaſ.in l.fi.C.de teſta. in j. & ij. colum. & aduerte dum d. Io.hic dicit quòd licet diſpenſatum ſit in numero &c.quia contrarium tenet Pau. de Caſt.in l.qui teſtamento. §.per contrarium.ff.de teſt.qui expreſsè dicit, & facit iſtam conſequētiam. quòd ſi diſpenſatur in numero teſtium, ita & in qualitatibus. & non admittuntur illi qui alias repellerentur, & iſtud not. probat ille tex. ideo cogitabam pro concordia iſtarum opin. ſic poſſe dici,quòd aut diſpenſatur ſuper numero teſtium in actu in quo teſtes requiruntur ſolum ad probationem non ad ſolennitatem eſſentialem, ut puta, in teſtamēto patris inter liberos,uel ad pias cauſas,ut in l.hac conſultiſſima.§. ex imperfecto.C.de teſt.& in c.cū eſſes,de teſt. & tunc cenſeatur etiam diſpenſatum in qualitatibus.& ita procedat opin.Pau.de Caſt.ut probatur in d.iuribus.Aut diſpēſatur in numero teſtium in quo requirūtur teſtes non ſolum ad probationē ſed etiam ad ſolennitatem,prout in teſtamēto ruſtici,in quo requiruntur teſtes ad ſolennitatem neceſſariam, licet propter hominum penuriam diſpenſatum ſit in numero.& iſto caſu non cenſeatur diſpenſatum in qualitatibus ſi aliter nō ſit expreſſum.& ita procedat opi.d.Io.hic.& ratio diuerſitatis erit:quia maioris integritatis debent eſſe teſtes qui adhibentur ad ſolēnizandum quam illorum qui adhibentur ad probandum.ſecundum gloſſ.in l.iij.§. lege Iulia.ff.de teſti.& glo.in l.notionem §.inſtrumentorum.ff.de uerbo. ſignifica. per.d.Mar.Anto.Bauer.in §.ſed cum aliquis,inſtitu. de teſtamen.in x.& xij. colum.qui plura ad hoc allegat.

Petrus de Moncada.

g Non nullis caſibus.Adde Soci.in trac. fallen. in regu. cccxx. & Fely.in c.quoniā de teſti.& Alex.& Iaſo.in l.fi. C. de codi. in fi.col.& Decium in l.fœminę.ff. de re. iur. Petrus de Moncada.

h In codicillis. Confirmatur iſta opini. per tex.in l. ij. ff. de lega.j. & in l.ſiquis in graui.§.ſiquis codicillos.ff.ad Sillania. & in l.diuus.§.codicillos,el.ij.iuncta.l.conficiuntur.§.codicilli.ff.de iur.codici.in quibus iuribus probatur quòd prohibitio facta in teſtamento uidetur etiam habere locum in codicillis:agitur fallen.communiter approbata non uidetur uera.ſed reſponde quòd prædicta iura habent locū quantum ad habilitatem perſonæ ita ꝙ ille qui non poteſt facere teſtamentum, non poteſt etiam facere codicillos. non ſic eſt reſpectu ſolennitatis:quia ſolennitas quæ requiritur in teſtamētis,nō requiritur in codicillis .l.fi.C.de iure codi.ita reſpōdet Are.in l.qui teſtamento .§.mulier ff.de teſta.& d.Philip.Decius in l.fœminæ.in v.col.ff.de regu.iur. Ad ratiōnē d.Io.hic reſponde ut per Doc.in l.j.ff.de teſt.& per Bar.& Mode.in l.ij.de leg. j. & nota quòd cum hodie de conſuetudine communiter in teſtamentis apponatur clauſula codicillaris ſi adhibitæ eſſent fœminæ pro teſtibus in teſtamento ualeret teſtamentū ſaltim in uim codicillorū ſecundum Io.Fab.Ange.Aret.d.Mar.Anto.Bauer.in §.teſtes.inſti. de teſta. & Iaſ. in d.l.fi.de iur.codi.in fi.colum.

Petrus de Moncada.

i Inter liberos.Intellige legitimos & naturales. Quid in naturalibus tantum aut ſpurijs?uide plenè per Bal. Ang. & Alexan. in d. §. ex imperfecto cum concor. de quibus ibi per Mode.

Petrus de Moncada.

k Quia communis.Adde quòd iſtam opinio.

nio.dixit eſſe communem d. Mar. Anto. Bauer.in §. teſtes. inſtit. de teſtamen. in iij.colum.qui nota. & diffusè tractat iſtã materiam,& concordat opini.

Petrus de Moncada.

l In caſu not. Adde Iaſ.in l.ſi C.de teſta. in fi.ij.col.qui propriè ponit iſtam quæſtionem.& uide d.Bau.in loco hic per d. Io.alleg.Et dum dicit quòd magis communis eſt quòd tempore peſtis &c.cogita tu:quia in rei ueritate paſſus eſt multum ambiguus.& opin. contraria eſt multum æqua,ut latè per Moder. in l. ſi. & per d. Hippoly.de Marſi.in l.ſi.in pe.col.ff.ad l. Cor.de ſicar. Petrus de Moncada.

m Non poteſt eſſe.Quid in aſcripticijs.uide Io.An.Fab.in ſti.de iur.perſo. in princi. Quis autem ſit aſcripticius & an iſti ſint proprie ſerui, ibidem & per eundem Io.Fab.in §.teſtes.inſti.de teſta. An autẽ ſeruus qui communi opinione reputabatur liber poſſit eſſe teſtis in teſtamento? uide tex.& ibi not. in §. *ſed cum aliquis*. inſti.de teſta. Petrus de Moncada.

n Contrarium. Adde Io. Fa. in §. teſtes proximè alleg.in ij.colu.& Iaſo. in l. hac conſultiſſima in prin.C.de teſta. & Fely. in c.cum nuntius in fi.de teſti. dummodo interuenerit licentia ſuperioris. alias ſecundum Ioan.Fab.poſſet teſtamentũ impugnari. An autem monachus poſſit eſſe teſtis in teſtamento in quo monaſterium eſt inſtitutum?dic ut per Bar.in l.j.in tantum.§.uniuerſitatis.ff.de rerũ. diu. & Io. Fab. Ang. & do. Bauer. in §.licet neque inſt.de teſt.Et an ſit differentia inter monachos & fratres?uide per Pan. in c. cauſam quæ.el.j.de iudi.& Fely.in c.licet.in fi.de offi.or. Petrus de Moncada.

o Ioan.Fab.Adde quòd iſtam opin.uidetur etiam tenere Spec.in tit.de inſtrumẽtorum edi.in §.inſtrumentum,ergo publicum.in pen.col. & Ioan. And. ibi de quo per Alberi.moder. in ſuo tracta. de teſti. fol.viij.colum.j. & per Doc. latè in l. qui teſtamento.in princ.ff.de teſta. & in l. dictantibus.& hic allegat. ubi dicit Alexan. quòd communis opi. eſt quòd legatarius pro hærede,& pro alijs poteſt eſſe teſtis, non obſtante ꝙ omnibus ſit legatũ. uide etiam Ange. & d. Bauer. in §. legatarijs. hic alleg.& ratio eſt: quia dato ꝙ unicuique ſit legatum, tamen commodum principaliter non ſpectat ad legatarium, ſed in conſequentiam.Et propterea dixit ſingulariter Bald. in l. j. §. huius ſtudij.in ij. col. ff. de iuſti. & iur. ꝙ ſi legatarius fuit examinatus ſuper inſtitutione hæredis:& interrogatus an cõmodum ſit perceptũ, reſpondet ꝙ non. non dicitur falſum dixiſſe: quia intelligi debet de commodo principaliter non in conſequentiam. ſequitur Alexan.conſilio.j. incip. uiſo proceſſu inquiſitionis contra Antonium. in pen.col.in iij.uolum.& Soz. in d.l. ſiquis ita.in ij. colum. de reb. dub. & Iaſon.in l. ſi quis nec cauſam.ff. ſi cert. pet. in princ. in ij.colum.& in l.dictantibus. hic alleg. d.Bauer. in d.§. legatarijs.Franc.Cur. in tract.ſuo de teſtibus in iiij. concluſione. quæ autem ſit ratio ꝙ legatarius poteſt eſſe teſtis in teſtamento, uide per Areti. poſt Bald.in l.qui teſtamento.in princip. præalleg. Aduerte: quia prædicta uidentur habere locum, quando teſtamentum fuit factum ſecundum ius commune corã ſeptem teſtibus: ſecus ſi coram paucioribus: ut quia ex forma ſtatuti teſtamentũ poteſt fieri coram paucioribus, quo caſu conſuluit.Ioan.de Monte. Spe.de Peruſio cum pluribus Doc. ꝙ non habebat locum.§.legatarijs.in titu.de teſta. pro quo uide Sozi.d.l.ſi quis ita. in ſi. col. & Iaſ.in l.dictantibus.ſuprà alleg.in ij.colum.

Petrus de Moncada.

p Hæres. Sed quid in patre hæredis, uel eius filio? dicas quòd ſicut hæres non poteſt eſſe teſtis, ita nec eius filius, qui in poteſtate ſua eſt. nec pater, qui cum habet in poteſtate.tex.eſt in l. qui teſtamento.in princ.& ibi Bar.Pau. de Caſt. & alij ff.de teſta.& in §.ſed neque. hic alleg.iuncto.§.præcedenti,ubi per Ang. & do. Bauer.& ratio eſt:quia iſti uiderentur teſtificari in cauſa propria. contra l. omnibus C. de teſti. Idem eſt in fratre hæredis ſi ambo exiſtant in patris poteſtate: ut in prædictis iuribus. Ex ſupradictis infertur aliud eſſe in emancipatis. Sed iudicas cõtrarium ſecundum Bart. Areti.& alios in

d.l.qui teſtamento.in §.quæcunque.& ita tenet Gloſ.in l.parentes.C. de teſti. nam licet ceſſet patria poteſtas,non tamen ceſſat firma ratio ſanguinis, & coniunctionis,Item non ceſſat reuerentia : quæ patri debetur, ratione cuius nō eſt idoneus teſtis.l.liberto.ff.de obſeq.patro.præſtan. & ita tenet Ang.& d.Bauer.in d. §. ſed neque,quamuis Pau.de Caſtro in d.l.qui teſtamento.in princ. tenuerit contrarium. Prædicta tamen limi. in teſtamento filij militantis, & econtra. & idem in fratre &c.tex.eſt in d.l.qui teſtamento.§. per cōtrarium.& ibi Bart. & Pau. de Caſt.& per Albe.moder.in tract.ſuo fol. 1.col.ij. & p Soci.in reg.cccclxix.in v.fallen. quid autē in ſubſtituto?uide per Ang. in cōſ.cclxxv. incip. thema , ſuper quo conſilium petitur.in pen.col.& per Iaſ. in l.dictantibus. C.de teſta.in i.colum.& per Fran.Cur.in addi.ad Alex.in d.l.dictantibus.& per Iaſon.in l.ſi quis,nec cauſam.ff. ſi cer.pet.in iij.colum. Quid autem in ſocero hæredis?uide Ang.conſi. cxxxviij. incip. in facto proponitur q̃ Bellaflore &c. ubi uide etiā quid ſi mulier ſit inſtituta hęres, an an eius uir poſſit eſſe teſtis.Et ad id quod dicit d.Ioan.de fideicommiſſario uniuerſali.uide Ang. Are. & d. Bauer. & omnes in §. legatarijs. inſti. de teſta.An autem fideicom. ſit proprie hæres,uide per Sozi.in rubri.ff. de uulg.& pup.in ij.col.& in conſi.cclix.incip.materia. in uer.ſed huic obiectioni.ij.uol.

Petrus de Moncada.

q Non ſunt. Aduerte : quia iſtud eſt de directo contra tex. in l. id tempus.§.fi. ff. de uſuca. ubi dicitur quòd legatarius quaſi hæres eſt:ergo iuris ſucceſſor. Sed reſponde, eſt iuris ſucceſſor reſpectu rei ſibi legatæ, & quantum ad illam dicitur eſſe hæres : ut d.l.id tempus.§.fi.quæ tota die ad hoc alleg. ſecundum Pau. de Caſt.ibi nō autem eſt iuris ſucceſſor uñs ut ſuccedat in uniuerſum ius defuncti,ſecundum quòd loquitur d.§.legatarijs. ut ibi per Ang. & id Bauer. in ij.col.Facit quod no.Bar.in l.ij.§.item ſi in facto.ff. de uer.ob.in fi.j.col.

Petrus de Moncada.

r Tunc hæres.Iſta opi.nullatenus placet ex duobus. Primo: quia iura indiſtincte prohibent hæredem eſſe teſtem in teſtamento iuribus uulga.ergo.Secundo:quia tex.hic per d.Io.allegatus non probat, & quòd non probet oſtēdo,dicitur ibi quòd ſi ille qui alias ſolidum capere nō poterat inſtituatur hæres,& cogetur reſtituere hæreditatem, quòd cogitur adire & reſtituere cum nihil honoris &c.tunc ſic dicit d.Ioan. ſi in caſu illo ille efficitur capax quo ad effectum reſtituendi eo: quia nihil honoris &c. ergo idem erit in caſu noſtro,cum hæres nihil utilitatis ex hære ditate conſequatur:qua de cauſa reputādus eſt ac ſi non eſſet hæres : igitur poterit eſſe teſtis. ita credo quòd uoluit dicere d.Io.ni fallor,quæ ipſi placet,nec probatur in illo text.quia in caſu.d.§.lui qui ſolidum , ille qui rogatur reſtituere non eſt omnino incapax : quia poterat capere partem:nimirum ſi ratione partis efficitur capax reſpectu totius, quo ad reſtitutionem non eſt ſic in caſu noſtro : quia hæres totaliter eſt prohibitus ut poſſit eſſe teſtis: ergo cogitabis tamen .

Petrus de Moncada.

s Impuberes.Sed nunquid impubes erit legitimus teſtis in teſtamento militis: uide not.per Ange.in ij.colum.& d.Bauer. in j.col.in §.teſtes.inſtitut. de teſta. quid autem in teſtis ad pias cauſas?uide per Fely.in c.cum nobis.de præſcript.in iiij.col. poſt Bal.in repet.l.j.C.de ſacroſan.ec. in xiij.colum. Petrus de Moncada.

t Et iſta ſufficiant. Aduerte:quia de aliquibus adhuc dubitatur. & in primis quæritur,nunquid executor ultimæ uoluntatis poſſit eſſe teſtis in teſtamento? circa quod diſtinguendum eſt. Aut eſt merus & nudus executor, ita quòd nullum commodum ſentit ex teſtamento, & tunc poteſt eſſe teſtis. Aut eſt aliquid ſibi relictū, & tunc cum ſit legatarius habebunt in eū locum iura loquentia de legatarijs. Ita tenet Bal.in l.qui teſtamento.in prin.ff.de teſta. Ange.Are.& d.Bauer.in §.legatarijs.inſti.eo. qui pro hoc alleg.etiam Bal. in conſi.cccexxj.& confirmatur iſta diſtinctio ex no. per Bar. in l.ſiquis Titio. in prin-

principio.ff. de lega.ij. & in l. alio.ff.de alimen.& cibar.leg. Prædicta tamen intellige, niſi ipſe executor eſſet unus ex hæredibus inſtitutis, quod poteſt fieri ſecundum Bar.in d.l.ſi quis.Titio:quia tunc nõ poſſet eſſe teſtis: ut ſupra dictum fuit. Quis autem ſit proprie executor nudus & merus, uide per Abb.in conſi.lix.inci. uiſo teſtamento. in fi.in j.uo.ſecũdo quæritur an hermaphrodita poſſit eſſe teſtis in teſtamento?& dicas quòd ſi magis incaleſcit in ſexu maſculino quòd poteſt eſſe. ſecus econtra.tex. eſt in terminis in l.repetundarum.§.j.ff. de teſti.benefacit tex.in l.quæritur.ff.de ſtatu homi.glo. eſt no.in §.teſtes.in uerbo neque mulier. inſti.de teſta.quam commendat ibi Ang. & d.Bauer.gl.eſt etiam in §.hermaphroditus.iiij.q.iij. Sed diceret aliquis quomodo conſtabit quòd magis incaleſcit in uno ſexu, quàm in alio.Bal.in d.l.quæritur.poſt Guil.dicit quòd in dubio ſtandũ erit eius dicto. & hoc quando aliter conſtat de maiori incaleſcentia. Alleg. Hoſtien.in ſum. in tit.de teſti.§. quis poſſit eſſe teſtis.Idem tenet Ant.de But.in c.fi. de confe.in v.col. Dixit etiam idem Bal. in l.quoties in pen.col.C. de ſuis & legi. quòd & ſi reſpectu ſexus non appareret maior incaleſcentia, ſi tamen in alijs operibus uirtutis, & in agilitate corporis appareat maſculus,iudicabitur ut talis. Idẽ econuerſo.pro quo tamen uide Hoſtien. in dicto.loco.& per Ange.in.l.de quib.ff. de legi. Sed pone quòd hermaphrodito datur paritas & æqualitas in ſexu, & utitur pariter utroque prout contingit in diœceſi Taur.ſecundum quòd refert Hoſt. in d.§.quid iuris illo tunc? reſpondeo quòd ad ordines recipiendos iſto caſu iudicatur ut femina: quia eſt uia tutior, ſecundum Arch. & Præpoſi. Mediola.in d.§. hermophroditus.iiij.q.iij. quo ad alia uero collige ſol.ex ſupra dictis.& cogita latius. Tertio quæritur an eunuchus poſsit eſſe teſtis in teſtamento?& concludendũ eſt quòd ſic. Nam ipſe habet teſtamenti factionem actiuam & paſsiuam:ut eſt tex. in l.eunuchis.C.qui teſta.fac. poſ. Item non reperitur prohibitus: ergo &c. cum edictum de teſti.ſit prohibitorium.l.j.ff. de teſti.c.j.c.ti.& reperio quòd ita proprie in terminis tenet d.Mar.Ant.Bauer. in §.teſtes. inſti. de teſt.j.ix.col. in prin. Pro qua opi. ultra eum facit tex. in c. eunuchus.iuncto c.pe. præcedenti.lv.diſtin. ubi dicitur quòd eunuchus ſiue per inſidias hominum factus, ſiue ita natus fuerit duntamen alias ſit dignus, aſſumi poteſt ad clerum & effici epiſcopus.igitur multo magis dicendum eſt ut poſsit eſſe teſtis in teſtamento, ſi alia non repugnant: cum maior habilitas requiratur in promouendo ad ordines,ut manifeſte patet. Quarto poſſet quæri,quid in furioſo, ſurdo,& muto: & in illo cui bonis interdictum eſt:de quibus uide tex.in §.teſtis.inſti.de teſta.ſupra alleg.& in l.qui teſtamẽto.§.nec furioſus.& in l.is qui.ff.eo.& in §.idem ſurdus.inſti.qui teſta.face.poſ.Itẽ poſſet quæri quid in hæretico,de quo uide tex.in auctẽ.credentes.C.de hæreti. & mani. Item quid in filio ſeu patre tabellionis ſcribentis teſtamẽtum? de quo per Glo.& Io.de Pla.& d.Bauer.in §.legatarijs.inſti.de teſtamen.& per Bar.in conſil.lxj.incip.filiusfa.presbyter: Item quid in uſurario. de quo uide per Bal.in l.j.in iiij.col.C.de teſta.in uer.vij.quęritur.Itẽ quid in affine ſeu conſanguineo. de quo per Alberi.moder.in ſuo trac.fo.j.in iiij. col. Item quid in iudæo.de quo uide tex. & ibi no.in l.quoniam.C.de hęreti.& Fely.in c.iudęi.de teſti. Item quid in tutore ſcripto in teſtamẽto. & de quo uide text. in alleg.l. qui teſtamento. in prin.& per Rom.in conſi.cccc xx. Quid autem in uxore & ſorore tutoris? uide Panor.in conſi. lij.incip. Ieſu Chriſti &c. in j.uolu.in ij. col.Item poſſet quęri quid in carcerato pro maleficio?de quo dic ut per Bal.in repe.l.j.C. de ſacroſan.ecc.in.xiij. col. pro quo tamen uide Gl. in l.iij.§. l.Iulia.ff.de teſt.&.iiij.q.iij.§.lege Iulia.& Steph. Aufre.in ſuo trac.de teſti.reproba.in uer. canonicus.in ij.col.cum ibi alleg. & ex ibi nota.habes quid iuris tam in teſtamentis. quàm in cauſis ciuilibus & criminalibus. Item poſſet quæri quid in lepra percuſſo, & habente morbum comitialem? an poſ-

ſint

ſint eſſe teſtes in teſtamento? de quo uide Bal.& alios in l.caſus.C.de teſta.Item poſſet quæri an Theutonicus poſſit eſſe teſtis in teſtamento Hiſpani uel Galli, uel Græcus in teſtamento Latini, & econuerſo.in quo dicendum eſt quòd ſic,dummodo ſenſu percipiant quod agitur, licet nõ intelligant idioma. tex. eſt no.& ibi no. Bald.& Pau.de Caſtro in d.l.qui teſtamẽto.in §.& ueteres.ff.de teſtamen. Et ſi diceres quomodo poterit percipere Theutonicus uerba Hiſpani.&c. Reſpondeo ſecundum eoſdem quòd hoc percipiet per interpretem. textus eſt & ibi notant doctores in lege prima.§.finali.ff.de uerborum obligationibus. An autem ſufficiat unus, uel requirantur duo, uide ibidem. Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

22 *Teſtes qui eſſe poſſunt in codicillis.*

SECVNDA PARS.

Circa ſecũdam.Qui poſſint eſſe teſtes in codicillis, breuiter puto quòd illi qui non poſſunt eſſe teſtes in teſtamentis non poſſunt eſſe etiam in codicillis:quia ſolum diminuitur numerus teſtium, circa qualitatẽ autem teſtium nihil reperitur immutatum niſi in hoc:quia non oportet illos eſſe rogatos.l.fi.in fi.C.de iur.codi.

Fallit tamen in muliere: quæ in codicillis eſt teſtis idonea ſecundum gloſſ. in d.l. fi. in fi. C. de iure codi. credo etiam
22 quòd limitari poſſet in legatario: † qui libet in teſtamento poſſit eſſe teſtis, at-
a tamen in codicillis non [a], per. §.ſed neq;, inſtit.de teſta. ubi hæres in teſtamento non poteſt eſſe teſtis: quia totum negocium agitur inter teſtatorem & hæredẽ. ſed in codicillis nullus inſtituitur hæres. ſed duntaxat fiunt legata & fideicommiſſa.totum ergo negocium agitur inter teſtatorem & legatarium ſeu legatarios.

ADDITIO.

a In codicillis non.Iſtam opinionem ſub dubio fortè tenuit Soci. in lege ſi quis ita in fine.ff.de rebus dubijs. Bald.tamen in lege qui teſtamento.in principio.ff. de teſtamen.in codicillis factis ab inteſtato relinquit cogitandum,mihi uidetur ꝙ legatarius poſſit eſſe teſtis in codicillis, & pro hoc allego textum quaſi expreſſum in lege dictantibus.C.de teſtamen.ubi dicitur dictantibus teſtamentum ad aliam quamlibet ultimam uoluntatem legari poteſt.poſtea in fine dicitur.teſtib.ẽt legari pôt coniũgendo, ergo principium & finem illius legis.apparet quòd teſtibus adhibitis tam in teſtamentis quam in codicillis,quam in quacunque ultima uoluntate legari poteſt·ſed legatarij ſunt idonei teſtes in teſtamentis:ergo & in codicillis,& in qualibet ultima uoluntate per d.l.dictantibus.quæ generaliter loquitur cogitabis tamen propter. auctoritatem prædictorum. Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

23 *Cauſa quando criminalis dicatur.*
24 *Pauper an ſit repellendus a teſtimonio in cauſa criminali.*
Deportus in criminali cauſa admittitur in teſtem ſine tortura.
Iuramentum non defertur in ſupplementum probationis in cauſis criminalibus, ſeu aliis cauſis arduis.
Pauper an ab accuſando repellatur.
Iudex ſententiam ſecundum allegata, & probata ferre debet.
25 *Pauper probata uita eſt idoneus teſtis in cauſa criminali.*
26 *Pauper in dignitate, uel honore conſtitutus ad legitima teſtimonia admittitur.*
27 *Pauperi producto cum alio teſte integerrimo fides adhibetur.*
Dictum mulieris in cauſa criminali ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri.
28 *Innocentia accuſati per teſtes pauperes probari poteſt.*
29 *Domeſtici & familiares ſunt idonei teſtes ad probandum innocentiam accuſati.*
30 *Frater pro fratre admittitur ad probandum fratris innocentiam.*
31 *Infamia quintuplex ſit.*
Infamia facti quæ ſit.

Infamis

32 *Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis in cauſis grauioribus, in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores.*

33 *Infamia canonica quæ ſit.*

34 *Infamia iuris quæ dicatur.*

35 *Infamis de iure ciuili eſt etiam infamis de iure canonico.*

36 *Infamis infamia iuris an poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali.*

Infamis infamia iuris ab accuſando repellitur.

37 *Teſti infami infamia iuris etiam producto cum altero qui ſit uir grauis & magnæ auctoritatis non eſt præſtanda fides.*

38 *Teſtis habilis tempore iuramenti qui antequàm dictum ſuum deponat infamiam iuris incurrit in criminalibus non admittitur.*

39 *Inhabilitas ſuperueniens teſti poſt iuramentum & depoſitionem, non irritat dictum ſuum prius legitime depoſitum.*

In actibus qui fiunt ex neceſſitate prout eſt teſtificari, fictio quæ retrotrahit non conſideratur.

40 *Iudex teſtem infamem ſeu alias criminoſum ex ſuo officio poteſt repellere.*

41 *Iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de conditione teſtis, & illum inuentum inhabilem repellere.*

42 *Dictum teſtis infamis an faciat indicium.*

43 *Infamis infamia iuris an in cauſis grauioribus puta in crimine hæreſis, læſæ maieſtatis, & ſimilibus ſit idoneus teſtis.*

44 *Infami infamia iuris in facto proprio deponenti an ſit credendum.*

45 *Crimen quod per alios probari non poteſt, probatur per infames infamia iuris, ſed cum tormentis.*

46 *Infamis infamia facti an in cauſis criminalibus poſſit teſtificari.*

Meretrix in cauſa criminali non poteſt teſtificari.

Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis quando agitur de crimine ciuiliter.

46 *Nec in cauſa ciuili ardua.*

Cauſa ciuilis ardua an æquiparetur criminali. & nu. 167

Condemnatus ex cauſa furti, infamiam incurrit.

Infamia morti æquiparatur.

Furti actio pro re minima intentari poteſt.

Actio de dolo pro re excedente ſummam duorum aureorum poteſt intentari.

48 *Infamis infamia facti an faciat indicium.*

49 *Et quid ſi ueritas per alios aliter ſciri non poteſt.*

50 *Exiſtens in peccato mortali an repellatur a teſtimonio ferendo in cauſa criminali. & nu. 52. 53. & 54.*

51 *Criminis appellatione an ueniat omne peccatum mortale, & quid ſit crimen.*

Teſtificari contra clericos qui non poſſint.

Peccatum quodlibet mortale eſt dignum damnatione æterna, & crimen appellatur.

Teſtis conuictus de crimine in iudicio a teſtimonio repellitur.

52 *Teſtis criminoſus facit aliqualem præſumptionem.*

53 *Criminoſi non repelluntur a teſtificando, quando crimen per alios ueroſimiliter probari non poteſt.*

54 *Teſtis quando conuincitur in eo quod præſumitur eſſe crimen, tamen aliquo modo poteſt excuſari a delicto, omnino non repellitur, ſed eius fides diminuitur.*

55 *Mulier de iure canonico non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*

56 *Fallit quando crimen per maſculos probari non poteſt.*

57 *Mulier de iure ciuili poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*

Teſtimonium maſculorum præualet teſtimonio fœminarum, data paritate numerorum teſtium. & nu. 155.

58 *Præſentatus a maſculo præfertur, diſcordantibus maſculo, & fœmina patronis in præſentando. & nu. 155.*

59 *Laicus contra clericum in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis.*

60 *Laicus teſtificatur contra clericum in criminibus exceptis, ut in crimine hæreſis, uel ſimoniæ.*

61 *Laicus contra clericum admittitur in ſubſidium ad teſtificandum.*

Domeſtici an admittantur ad teſtimonium in ſubſidium in cauſa criminali.

Lex ſic debet interpretari ne ex illa ſurgat iniquitas.

62 *Laicus teſtis examinatus contra clericum facit indicium ad torturam.*

Repul-

Repulſus a teſtimonio ferendo contra aliquē propter eius reuerentiam, examinatus non facit indicium.

63 Probationes facientes plenam fidem in ciui libus, in criminalibus faciant indicium ſufficiens.

64 Laicus admittitur ad teſtimonium contra clericum quando agitur per uiam inquiſitionis, uel denuntiationis.

65 Laicus poteſt teſtificari contra clericum in cauſa criminis ciuiliter tantum mota.

66 Laicus teſtificatur in cauſa criminali in fauorem clerici.

67 Laicus poteſt eſſe teſtis contra clericum, quando delictum clerici diceretur notorium.

68 Laicus ſimul cum clerico admittitur ad teſtificandum contra clericum in cauſa criminali.

Cauſa ſpiritualis poteſt in clericum, & laicum ſimul compromitti.

69 Clericus an poſſit eſſe teſtis contra laicum in cauſa criminali.

70 Minor xx. ann. & maior xiiii. an & quando ſit in cauſa criminali ad teſtimonium admittendus. & nu. 71.

72 Teſtes inhabiles admittuntur in ſubſidium, quando ex natura negotii ueriſimiliter habitu nec actu teſtes habiles interuenire poſſunt.

73 Coniunctus pro coniuncto ſeu affinis pro affine, non eſt in cauſa criminali ad teſtimonium audiendus.

Affines ſeu coniuncti uſque ad quem gradum dicantur.

74 Iniuria facta uni de cognatione cenſetur facta toti cognationi.

75 Affinis teſtis in cauſa criminali pro affine contra alterum affinem admittitur.

76 Conſanguineus non repellitur a teſtificando quando pars contra quam fuit productus non opponit.

77 Affinis qui eſſe deſinit poteſt teſtificari pro olim affine in cauſa criminali.

78 Actio iniuriarum non competit pro iniuria facta affini poſt diſſolutam affinitatem.

79 Statutum quod de cauſis uertentibus inter affines fiat compromiſſum, non habet locum quando per diſſolutionem matrimonii affinitas eſt diſſoluta.

80 Coniunctus productus in teſtem ex parte accuſati ad ſe defendendum, non repellitur.

81 Credulitas teſtis probat in criminalibus in quibus agitur de probanda alicuius defenſione. & nu. 312.

82 Innocentia per teſtes domeſticos probari poteſt.

83 Probatio æquiuoca, & ambigua prodeſt in criminalibus, ubi de delicto euitando agitur.

84 Affinis an poſſit eſſe teſtis pro affine in cauſa criminali ad faciendum iudicium.

85 Coniunctus integræ uitæ, & magnæ ſanctimoniæ poteſt eſſe teſtis pro coniuncto in cauſa criminali.

86 Frater multum notæ fidei, & integræ uitæ poteſt teſtificari in cauſa fratris, uel conſanguinei.

87 Iudex nemo poteſt eſſe in cauſa ſua, uel ſuorum, niſi ſit uir in quo uerisimiliter non cadat ſuſpicio.

88 Affinis pro affine eſt idoneus teſtis quando ueritas per alios habitu, nec actu uerisimiliter probari poteſt.

89 Vaſallus an in cauſa criminali poſſit pro domino teſtificari.

90 Vaſallus magis obligatus eſt domino quàm filius patri.

Teſtis idoneus is non eſt cui præcipi poteſt.

91 Socius criminis non poteſt eſſe teſtis contra ſocium, nec de criminibus aliorum eſt interrogandus.

92 Socius contra ſocium teſtificatur in crimine læſæ maieſtatis.

93 Socius poteſt interrogari de crimine ſocii, in delictis quæ principaliter non committuntur propter offenſam ſeu odium alicuius, ſed propter committentium commodum.

94 Socius teſtificatur contra ſocium in his quæ tendunt ad communem ſalutem.

95 Socius qui non debet examinari, contra tertium examinatus, ſeu de crimine ſocii interrogatus, an probet.

96 Tortura eſt magna pœna.

Intellectus ad dicta Bar. in l. maritus. ff de quæſtio.

Teſtis quando dicatur non debito modo examinatus.

97 Inimicus an poſſit contra inimicum teſtificari in cauſa criminali.

Teſtes

Teſtes inhabiles admittuntur ad probandum crimen ſimoniæ.

Crimen læſæ maieſtatis per teſtes inimicos nõ probatur.

98 *Domeſticus ſeu amicus inimici repellitur a teſtimonio.*

Teſtis ut dicatur inimicus alterius, ſufficit offenſam inter eos eſſe factam licet alter ignoret.

Habens iuſtam cauſam inimicandi, præſumitur inimicus, & a teſtimonio repelli poteſt.

99 *Inimicus reconciliatus cum quo de recenti pax facta eſt, repellitur a teſtificando in cauſa criminali.*

Paria ſunt aliquid non eſſe factum, uel eſſe factum, ſed de recenti.

Nouitii appellatione uenit de recẽti profeſſus.

Iudæi nuper ad fidem conuerſi, non poſſunt inter Chriſtianos ad officia publica promoueri.

Inimicus præſumptus repellitur a teſtimonio.

100 *Teſtes de uniuerſitate non poſſunt teſtificari in fauorem uniuerſitatis in cã criminali.*

101 *Compater pro ſuo compatre an poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali, & an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali, & econtra poſſint in dicta cauſa eſſe teſtes.*

Argumẽtũ de ciuilibus ad criminalia ualet.

Probandi facultas non eſt augmentanda.

102 *Fama cum uno teſte omni exceptione maiore an probet in criminalibus.*

103 *Accuſatus de crimine an poſſit pendente accuſatione teſtificari in cauſa criminali.*

104 *Domeſtici, & familiares non admittuntur in teſtes ad excuſationem accuſati, ſeu inquiſiti in criminalibus exceptis.*

105 *Familiares ſeu domeſtici an ad teſtimonium admittantur in cauſa criminali pro ſuo domino.*

106 *Iuramentum in ſupplementum probationis, an ſit deferendum in cauſa criminali probato crimine per unum teſtem. & nume. 108. & 109.*

Iuramentum non defertur in cauſis ciuilibus arduis.

107 *Probationes dilucidæ requiruntur ad probandam ingratitudinem, nec deferri poteſt iuramentum in ſupplementum ad illam probandam.*

TERTIA PARS.

Circa tertiã. Quæro qui poſſunt eſ
ſe teſtes in cauſis criminalibus,
& qui non. antequam accedam
ad diſcuſſionem præſentis mate
23 riæ. Præmitto quòd † cauſa dicitur cri
minalis non ſolum quando agitur de pœ
na ſanguinis imponenda, uerum etiam
quando agitur de pœna pecuniaria quæ
a fiſco eſt applicanda [a] Gloſſ. eſt in l. iij. in
prin. ff. de ſepul. uiola. & Glo. in l. aut dã-
num, in principio de pœnis Alexan. in ru
bri. C. de iudicijs Areti. in rub. inſti. de pu
24 bli. iudi. Quæro igitur an teſtis † re-
pellatur in cauſa criminali propter pau-
b pertatem [b] Io. And. & d. Ant. & Ioan. de
Imo. in c. ſiquis teſtium, de teſti. conclu-
dunt quòd ſic: quia facilius corrumpitur
pauper quam locuples. l. iij. in prin. ff. de
teſti. Alexan. in conſi. xv. incip. uiſo pro-
ceſſu in iij. uol. Specul. tamen in titu. de
teſte in §. primo uerſi. item ſi pauper, di-
cit quòd pauper admittitur ſed cum tor-
tura. Sed contra iſtam opi. uidetur tex. in
l. diuus §. fi. ff. de quæſti. ubi deportatus
qui nihil tenet & eſt uilis perſona admit-
titur in teſtem abſque eo quòd torquea-
tur. Idem dicit in liberto, cuius conditio
eſt uilis. Ideo Bar. per illum tex. in l. ex li
berto, in prin. de quæſtio. ff. dicit quòd ta
les admittuntur in teſtes in criminalibus
abſque tortura niſi in quibuſdam caſibus
quos ibi ipſe excipit. dicit tamen quòd
non tantum creditur illis ſicut alijs teſti
bus qui ſunt idonei. Ideo infert Areti. in
c. ſi qui teſtium, de teſti. quòd ſi per duos
huiuſmodi & non per alios nec per plu-
res aliquid probaretur: non diceretur il-
c lud plenè probatũ [c] & agens ſuccumberet
etiam ei non eſſet deferendum iuramen-
tum in ſupplementum probationis quod
non defertur in cauſis criminalibus ſeu
alijs cauſis arduis ſecundum Glo. in cap.
mulier, extra de iureiur. Bal. in l. bonæ fi-
dei. C. de reb. credi. Pau. de Ca. & Alexa.
in l. ait prætor in princip. de iureiur. Glo.
& ibi Docto. in l. admonendi, eo. ti.

Aduertite tamen: quia poſſet dici ꝙ
pauper qui non poſſidet quinquaginta

in bonis non poſsit in cauſa criminali eſſe teſtis: quia talis pauper repellitur ab accuſando l.non nulli. ff. de accuſa. ergo multo fortius à teſtificando in cauſa criminali: quia per actum teſtificandi maius præiudicium poteſt inferri, quòd per ipſam accuſationem cum iudex ſit laturus ſententiam ſecundum allegata & probata:& non ſecundum accuſationem. l.qui accuſare.C.de eden.facit Glo. inſti tu.de ſuſpec.tuto.in uerbo procedunt, facit tex.in c.de cætero. extra de teſti. ubi latius qui non admittantur ad teſtificandum in cauſa criminali contra clericum, admittantur tamen ad illum accuſandũ. & tenendo primam opi.illam limitate tri
25 pliciter. Primo † niſi dictus pauper
d eſſet multum legalis [d] & probatæ uitæ. nam tunc in cauſa etiam criminali poſſet eſſe teſtis: argumento eius quod uoluit Glo.in l.nonnulli,de accu.& eſt etiã Gl. quæ idem uult in l. nec ei. §. fi. de adopt. Glo.in l.iij.in princip.de teſtib.conſideratur enim idoneitas alicuius perſonæ tam ex fidei legalitate quã ex facultatibus l. ſiue oportet.§.cum reliquis,de tuto.& cũ ra.dat.ab his.l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichũ aut Pamphilum §.fina.de uerb.obligatio.
26 Secundo limi.in teſte † paupere qui tamen conſtitutus eſt in aliqua dignitate uel honore ſecundum Glo.in §.ſancimus per illum tex.in auten.de teſti.
27 Tertio † limi.quando producerentur duo teſtes quorum unus eſſet integer, alter uero pauper:nam iſti duo faciunt plenam probationem: quia integra fides unius ſupplet imperfectam fidem alterius. Ita Bal.in l.j.in iij.col.C. de teſta. Idem in l.ſi quis ex argentarijs §.j.per illũ text. de eden. Sal. in l. bonæ fidei circa.x.col. C.de req.cred.ex quibus infert d.Alex.in conſi.xxiiij.inci.animaduerſis in iiij. col. in ij. uolumine quòd dictum mulieris in cauſa criminali ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri.
28 Quarto † fallit quando ageretur de probanda innocentia alicuius accuſati de crimine aliquo.nam tunc pauperes admittuntur tanquam idonei.& iſtud probatur ex eo quòd decidit Specul. in titu. de inquiſitio.§.j.uer.ſed nunquid,ubi uo
29 luit quòd in caſu prædicto † admittantur domeſtici & familiares & ipſum ſequuntur Io.de Ana.in conſi.lix. incip. uiſa in
30 quiſitione formata &c.Quinimo † frater pro fratre admittitur ad probandum fratris innocentiam.Ita uoluit Bal.in l.parentes.C.de teſt.in duobus locis adducẽs tex.in c.literas, extra de præſum. de quo ultimo latius ſuo loco dicemus.

Secundo principaliter quæro An infamis in cauſa criminali poſſit eſſe teſtis. & pro euidentia huius quæſtionis præmitto quotuplex ſit infamia.& breuiter dicatis quòd triplex.
e Prima eſt infamia facti. & illa [e] eſt
31 † quando ex aliquo turpi actu ſeu dicto alicuius opinio apud bonos & graues uiros eſt nota. Exemplum poni poteſt in l.j,ff.de obſequijs a liber. præſtan. & in l. ea quæ.C.ex quibus cau.infami.irroge.& iſta infamia operatur duos mirabiles effectus quos ponit Gloſſ.in l.j. in prin. ff. de his qui notan.infam.cui addo alium nota
32 bilem effectum † nam in cauſis ciuilibus grauioribus in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis. Ita Bal.in l.cunctos populos. C. de ſumma Trini.& fide catho.reputat menti tenendum,do. Abb.in c.teſtimonium,in iiij. colu.extra de teſti. de quo infra latius dicemus.

Quædam & ſecunda eſt infamia cano
33 nica,& eſt † illa quæ cauſatur ex quolibet peccato mortali.c.infames.vj.q.j. ubi Glo.& an iſta infamia repellat quempiã a teſtimonio infra dicemus.
34 † Quædam & tertia eſt infamia iuris, & illa eſt quæ irrogatur per ſententiam ipſo iure,de qua in l.j.de his quæ no. in fa.& in l.athletas.§.calumniator. ff. eod. cum §.ſeq.eſt etiam bona Glo.in §.porro
35 iij.q.vij. † Et omnes qui ſunt infames ſecundum leges,ſunt infames ſecundum canones.c.omnes uero.vj.q.j.no.Imo. in c. qualiter,& quando,el.ij.extra de accuſa. Abb.in c.teſtimonium,ſuperius alleg. in v.colum.ubi dicit iſtam regulam eſſe mẽti tenendam. His ſic declaratis redeo ad

ad propoſitam quæſtionem in qua bre-
36 uiter concludo quòd infamis † infa-
f mia iuris [f] non poteſt in cauſa criminali
eſſe teſtis.& ita concludunt Bar. & alij in
l.cunctos populos.C.de ſumma Trini. &
in l.Caſsius.ff. de ſena.probat tex.in c. p̄terea,extra de teſti.cogen & tex.in c. teſtimonium,extra de teſti. Iſta concluſio probatur optima ratione,facilius quis repellitur a teſtificando quàm ab accuſando.c.de cætero,extra de teſti.ſed infamis infamia iuris repellitur ab accuſando. l. accuſare ff.de accuſa.not. in c.j. extra de accuſa.ergo fortius repellitur a teſtificando.iſta cõcluſio extenditur aliquibus mo
37 dis. † Primo extenditur etiam ſi talis teſtis infamis infamia iuris fuiſſet productus cum altero qui eſſet uir grauis & magnæ auctoritatis,adhuc ipſi fides nulla eſſet adhibenda:quia cum omnino ſit repellendus,integritas alterius eius defectum non ſupplet,cum nihil ſit quod poſsit ſup
g pleri [g] ſecundum Ange.in l.ſi quis ex argentarijs. §.j. ff. de eden.quem ſequitur Aret.in d.c.teſtimonium,uer.pro iſta cõ-
38 cluſione bene facit. † Secundo extenditur iſta concluſio,ut procedat etiam ſi teſtis erat habilis tempore iuramenti, & antequam deponeret dictum ſuum infamiam iuris incurrit.Ita concludit Ioan. And.in c.actus legitimi,de reg.iur.lib.vj. in mercu.d.Anto.Abb.& alii in d.c.teſtimonium,extra de teſti.
39 Notate tñ quòd inhabilitas quæ † ſuperuenit teſti poſt iuramentum & depoſitionem non irritat dictum ſuum prius legitimè depoſitum argu.l. nec enim.de itine.actuque priua.& in l.ſancimus. C. de admi.tuto.etiam ſi talis inhabilitas retrotrahatur ante tempus quo teſtificatus eſt,cum in actibus qui fiunt ex neceſsitate,prout eſt teſtificari fictio quæ retrotra
h hit non conſideratur ſecundum Bar. [h] & Bald.in l.furti.§. j. de his qui not. infa.
40 † Tertio extenditur iſta concluſio ut procedat etiam parte non opponente. qa iudex ſi ſcit teſtem eſſe infamem ſeu alias
i criminoſum ex ſuo officio [i] poteſt illum repellere.l.quos prohibet de poſtul. no. per Inno.& ſcriben.in c. cum I.&, A.extra de re iudi.quinimmo dicit Bal. in l. j. §.ſi curatores.ff. de magiſtra . cõuc. quòd
41 iudex † poteſt ex officio ſuo inquirere de cõditione teſtis: & illum ſi inhabilem
42 inueniat repellere. † Vltimo extenditur ut procedat quo ad faciendum indicium ſecũdum Bal.in Rub.extra de ſumma Trini. & fide catho. Iſta concluſio li-
43 mitatur aliquibus modis. † Primo quã do deponeret in cauſis grauioribus ut puta in crimine hæreſis, & læſæ maieſtatis, & ſimilibus. l. famoſi. ad l. Iuliam maieſta.& per do.Alex.in conſi. xj.in j. uolu. pro hoc tex.in c.per tuas, extra de Simo. & not.per Ioan.And.d.Ant.& Abb. in c. ſi.extra de teſti.& per Spe. in ti. de execu-
44 ſa.tu.in §.j.in fi. † Secundo fallit quando teſtis deponeret in facto proprio . id eſt de eo quod ipſemet fecit, ita dicit Pau.de Ca.in l.ij.§.ſi abſens.ff.ſi ex noxa. cau.aga.contrarium tamen tenet ibi do.
45 Alex & bene . † Tertio fallit in ſubſidium.ut quia crimen per alios non poteſt probari, tunc enim admittuntur ſed cum tormentis ſecundum Bar.& alios in l.cunctos populos,in fi.C. de ſumma Trini.& fide catho.
46 Circa † infamem facti.an is qui laborat tali infamia poſsit in cauſis criminalibus teſtificari. Et Bar. concludit quòd
k non : [k] quia in cauſis criminalibus exigũtur probationes luce meridiana clariores.l.ſciant cuncti.C.de probatio . & ita concluditur in d.l. cunctos populos, ex quo infert do.Alex.in conſi.xj.in j.uolu. quòd meretrix in cauſa criminali non poterit eſſe teſtis. Iſta concluſio ampliatur ut procedat quando agitur pro crimine ciuiliter tantum per tex.in c.ex parte,
47 extra de teſti. † Secundo ampliatur ut
l procedat in cauſa ciuili ardua [l] : quia huiuſmodi cauſa æquiparatur cauſæ criminali.l. propter litem , de excuſa.tut. ideo infamis infamia facti non poterit eſſe teſtis. ita uult do.Abb.in c.teſtimonium,de teſt.& eſt tex.in c.licet quantũ, in uer.quidam uero,de proba. quem ponderat ibi Bald.in c.ad noſtram, de proba. Bal.in l.cunctos populos,in v. opp. C. de ſumm.Trini.licet de hoc dubitet d. Fran.

de Arc.in d.cap.teſtimoniũ.eo: quia quo ad claritatem probationis cauſæ non reperitur φ cauſæ ciuiles arduæ æquiparentur cauſis criminalibus, immo contrariũ uult Bar.in l.ij.§.hoc edicto.ff. ui bo. rap. ubi uult, φ licet probationes factæ ſuper crimine ciuiliter inito non faciant fidem in cauſa, quæ poſteà criminaliter agitur, & tamen cauſa furti ciuiliter inita poteſt dici ardua: quia ex ea condemnatus infamiam incurrit.l.non poteſt.ff.de fur.l.furti in princ.de his qui not. infa.infamia autem morti æquiparatur.l. iſti quidem. ff. quòd metus cauſa. Sed tenendo hanc ampli.poteſt dici φ in materia iſta non conſideratur arduitas cauſæ ex hoc ut q̃a aliquis poſsit incurrere infamiam.Sed cõſideratur reſpectu ſummæ, & quantitatis, quæ petitur. patet: nam pro re minima poteſt intentari actio furti.§. gallinarum. inſtit. de rerum diuiſi. pro re excedente ſummam duorum aureorum poteſt intentari actio de dolo.l. ſi oleum. ff. de dolo. quæ actiones infamant, & tamen nullus diceret iſtas cauſas eſſe arduas. Iſta tamen conclu.duobus modis limitatur.

48 Primò quo ad faciendum iudicium: quia infamis infamia facti probat ſecundum Barto.in l.j. §. quæſtioni.ff. de quæſtio.Bal. & Saly.& Fulg.in d.l. cunctos po
49 pulos. Secundò † fallit in ſubſidium: ut quia crimen per alios teſtes ueriſimiliter probari non poteſt ſecundum Barto. in l. Caſsius.ff.de ſenato.& in d.l. cunctos populos.

Circa tertiam ſpeciem infamiæ, quæ
50 uocatur canonica, an exiſtens † in peccato mortali, [m] pro quo tamen non poteſt accuſari in foro contentioſo, repellatur à teſtificando? in iſta quæſtione uariæ ſunt opiniones.

Prima fuit opin. Vincent. & aliorum in cap.ſuper eo, extra de teſti. quos ibi ſequitur Ioan. And. qui dicunt quòd non illo crimine, quis repellatur a teſtimonio pro quo repellitur à promotione. & quæ ſint iſta crimina quæ impediant aliquem promoueri ponunt Doct. ubi aliquando d xi in cap.cum non ab homine, extra de iud. & iſtam opi.uidetur tenere d.Anto. de But.in cap.teſtimonium, extra de teſti.pro qua opi.adduco tex. in d. cap.teſtimonium, in uer.crimen. criminis populo
51 † non continet omne peccatum mortale: ſed delictum pro quo poteſt quis accuſari in iudicio: & puniri: ut declarat Glo. in cap.peccatum, de reg.iur. lib. vj. Gloſ. in l.j.C.ſi aduer.delic.& tex.in ca.j. lxxxj. diſtin.ubi dicit tex.crimen eſt graue peccatum accuſatione & damnatione digniſſimum.pro iſta opin. etiam optimè facit tex.in cap.teſtes, & in cap. ſacerdotes, in ij.q.vij.ubi dicitur quòd illi non poſſunt teſtificari contra clericos, qui ad illum gradum aſcendere non poſſunt, ut quia impediuntur promoueri ad ordines ratione criminis, uel ratione defectus: ut quia ſunt aliquo corporis uitio inquinatu, uel illegitimè nati, caſus eſt cum ſua Glo.in c.clericus.ij.q.vij.

Secunda fuit opin.Innoc.in d.ca.teſtimonium, qui dicit quòd præmiſſa opin. eſt uera quando quis producitur in teſtẽ contra clericum, ſecus ſi producatur in teſtem contra laicum etiam in foro canonico; quia ex illo crimine repellitur quis à teſtificando ex quo ſi eſſet damnatus in curreret infamiam: ut puta quia commiſiſſet furtum, uel rapinam, & alia crimina de quibus in l.j.de his qui no.infa.

Tertia fuit opin.Franc.Card.Flo.in d. cap.teſtimonium, qui concludit φ cum de iure ciuili non repellatur teſtis à teſtificando niſi pro crimine de quo fuit dãnatus.cap.ſuper eo, extra de teſti.nec dãnatus pro quolibet crimine repellitur, ſed tantum ille qui eſt damnatus in iudicio publico.l.iij.§.Item lex Iul.ff.de teſti. & iiij.q.iij.in §.item.l.Iulia. in quo efficitur infamis l.athletas.§. calumniator, de his qui not.infa. de iure autem canonico non eſt neceſſe φ ſit damnatus, ſed ſufficit quòd crimen probetur.d.ca.ſuper eo. nec in alio ſit derogatum iuri ciuili in cęteris remanebit, incorrectum ius ciuile, ut non ſufficiat excipere contra teſtem de quolibet crimine, niſi ſit tale crimen pro quo poſsit accuſari in iudicio publico, & ſic ſtamus iuri ciuili, qđ ꝑ ius canonicum non reperitur immutatum. cap.ſi in

in adiutorium.x.diſtin.cap.j. cum ibi no. de noui ope.nun.pro iſta opi.Cardi.Arc. in d.cap.teſtimonium,inducit text. in ca. ſuper eo,extra de teſti. ubi Rom. pontifex reſpondendo quæſtioni propoſitæ dicit, ꝙ crimina obiecta teſtem repellunt etiam ſi antea non ſint conuicti, uel confeſſi,quaſi ſentiat ꝙ illa crimina repellũt teſtem de iure canonico ante condemnationem factam:quæ repellunt de iure ciuili poſt condemnationem factam.

Quarta & ultima opin. eſt do. Abb.in d.cap. teſtimonium, ubi uoluit ꝙ teſtis exiſtens in peccato mortali non poteſt eẽ teſtis in cauſa criminali. mouetur per tex.in cap.forus,in fi.de uerb.ſigni. ubi in teſte requiritur uera integritas. Nam quodlibet peccatum mortale eſt dignum damnatione æterna:& crimen appellatur §.criminis.xxv. di. & ut dicit prima opin. de qua ſuprà teſtis prohibetur teſtificari, quando laborat tali crimine pro quo ꝓhibetur promoueri, ad ordines, ſed ille qui uult promoueri ad ordines repellitur propter peccatum: quia oportet illũ eſſe ſine macula.cap.ſi. xxv. diſtinct. facit tex.in c.infamis, iuncto.c.j.vj.q.j.igitur exiſtens in peccato mortali: non poterit in cauſa criminali eſſe teſtis, & dicit in iſta difficultate concludendo quòd teſtis pro illo crimine poteſt repelli a teſtificando pro quo criminaliter poteſt accuſari, & criminaliter puniri in iudicio. pro qua concluſione facit text. in c.j.in fi. de excep. ubi dicitur quòd ſi teſtis conuincatur de crimine per modum exceptionis, non poteſt puniri pœna ordinaria: quia ſatis eſt illum repelli a teſtimonio, ſed ſi contra eum inſtituatur accuſatio poterit puniri.tunc ſi pro peccato mortali repelleretur pro quo in iudicio non poſſit accuſari illa ratio poſita in tex.non eſſet bona,& illum tex.ad hoc ponderat Aret. in c.teſtimonium, ubi etiam adducit tex. in c.conſtituimus, iij.q.v.quem inducite ut ibi per eum.

Iſta tamen concluſio quòd criminoſus repellatur, limitatur aliquibus modis.

52 Primo † quo ad faciendum aliqualẽ præſumptionem:licet non faciat plenam fidem.Ita tenet do. Anto. in d.c.teſtimonium,& ita in ſimili no. Bart. de teſte infami in l.maritus.ff.de pœnis Gloſſ.eſt ordinaria, quam ibi ſequuntur ſcribent. in c.cum.I.& A.extra de ſententia & re iudi.quæ eſt ſina. & iſtud probat text.in l. qui ultimo.ff.de pe.ubi damnati ultimo ſupplicio aliquando ſeruari ſolent per tẽpus ut ex his in alios quæſtio habeatur.

53 Secundo † fallit quando crimen per alios non poſſet probari ueriſimiliter,tũc criminoſi non repelluntur, per ea quæ habetur in c.in his, & in c.ueniens.el.ij. extra de teſti.& per ea quæ ſupra dixi in illa quæſtione an minor uiginti annis in cauſa criminali poſſit eſſe teſtis.& latius infra in eadem parte in v.prin.q.

54 Tertio † fallit quando teſtis conuincitur in eo quod prima facie præſumitur eſſe crimen: poteſt tamen aliquo modo excuſari a delicto ratione ignorantiæ uel alia iuſta cauſa.tunc enim iſte teſtis omnino non repellitur,non tamen illi præſtatur plena fides,caſus eſt ſingu. quẽ ad hoc

n põderat ibi Inno.& domi.Anto.de But.ⁿ in c.ij.extra de arbi.

Tertio principaliter quæritur an mulier poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali Io.And.in addi.ad Spe,in tit.de teſte in §.j.uer.idem eſt quòd mulier. refert Iac. de Arc.tenentem quòd non poſſit eſſe de iure ciuili:quia ſi non poteſt eſſe teſtis in teſtamento.l.qui teſtamento.§.mulier.ff. de teſt.multo minus uidetur admittenda in cauſa criminali quæ eſt maioris præiudicij dicit tamen Io. de Imo.in d.l.qui teſtamẽto.§.mulier,de teſta. quòd Iaco.de Arc.loquitur de cauſa capitali.& ſic ſentit ſecus eſſe in alia cauſa criminali: quæ non eſſet tanti præiudicij. In iſta concluſione tamen facias duas concluſiones.

55 Prima † conclu.mulier de iure cano-
o nico º non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali Gloſſ.eſt in c.forus, in fi.de uer, ſigni.Glo.in c.ex eo.xv.q.iij. Archi. in c, ij.de iudi.lib.vj.do. Anto. Abb. & cæteri in c.iij.extra de teſti.

56 Fallit † tamen iſta concluſio quando
p crimen per teſtes maſculos ᵖ non poſſet probari; quia tunc fœminæ admitterentur ad

tur ad probandum crimen in ſubſidium. Ita limitat Ioan. And. in titu. de teſte in §. j. in uer. item excipitur quòd eſt mulier, & in uer. item excipitur ꝙ ſit impubes, & do. Alex. in conſi. xxiiij. incip. animaduerſio. in ſecundo uolumine.

57 Secunda † conclu. mulier in cauſa criminali poteſt eſſe teſtis de iure ciuili Gl. eſt in d. c. forus, & Gl. in c. ex eo. xv. q. iij. Hanc opi. ſequitur Specu. in ti. de teſte in §. j. in uer. item quòd eſt mulier, do. Abb. & Fran. Aret. in c. quoniam, extra de teſti. & iſta eſt communis cõcluſio. pro qua eſt tex. in l. iij. §. lege Iulia. de teſti. ubi mulier in accuſatione criminis legis Iuliæ de ui repellitur, quæ ſui corporis quæſtum fecit; ergo mulier quæ non laborat tali macula admittitur in ſimilibus cauſis. facit etiam tex. in l. ex eo. ff. de teſti. argumento a contrario ſenſu.

Nec obſtat huic concluſioni tex. in l. qui teſtamento. § mulier, de teſtamen. nam mulier ideo repellitur a teſtimonio ferendo in cauſa teſtamenti: quia in teſtamẽto fraudes fieri poſſunt. l. fi. C. de fideiuſſo. quas mulier propter ſexus fragilitatem præuidere non poteſt: argumento. l. fi. in fi. ff. qui pet. tuto. Sed quando agitur de probando aliquo crimine an ſit factũ uel non, uerſatur aliqua fraus, & eſt tale factum quod poteſt cadere in cognitionem mulieris ſicuti maris, igitur mulier nõ eſt repellenda a teſtimonio in cauſa licet criminali.

Non ob. tex. in l. quæſtionibus. ff. ad l. Iuliã. maieſta. ubi uidetur ſpeciale quòd mulier admittatur ad probandum crimẽ læſæ maieſtatis: ergo in contrarium erit ius commune. l. ius ſingulare. ff. de legi. l. j. in fi. ad municipa. Ad hoc reſpondetur quòd ſpecialitas uerſatur ibi in hoc: quia ſicut per teſtes maſculos qui laborant infamia crimen probari poteſt. l. famoſi, in princip. ad l. Iulia. maieſta. ita etiam per mulierem infamem tale crimen poteſt probari, patet ex illo text. dũ dicit quòd coniuratio Cathilinæ fuit detecta per Iuliam mulierem quæ fuit meretrix & impudica. Et licet exempla regulam non reſtringant, illam tamen declarant, ut in ea diſſimilia expreſſis non includantur. & qui ad agendum, de procurato. libro vj. Clemen. non poteſt, de procurato. data tamen paritate numerorum teſtium: maior fides maſculis adhibetur quam fœminis q. d. c. forus. in fi. Iſtud etiam uidetur probari in d. l. in quæſtionibus. Facit nota. dictum Bal. in l. j. de ſena. ubi per illum

58 tex. dicit † quòd ſi ſint duo patroni maſculus & fœmina, & iſti diſcordent in præſentando: præſentatus a maſculo r præfertur præſentato a fœmina. Quæ autem potuerit eſſe ratio diuerſitatis inter ius canonicum & ciuile conſiderabitis. Et quia iſta diuerſitas non reſpicit ſalutem animæ: ius ciuile non eſt ſublatum per ius cano. ſed unumquodque ius ſeruabitur in foro ſuo. ius canonicum in foro canonico: ius ciuile in foro ciuili iuxta Glo. & ibi no. in c. ij. de arbi. li. vj. do. Abbas. in c. dilecti, extra de iudi.

Quarto principaliter quæritur. An laicus contra clericũ in cauſa criminali poſſit eſſe teſtis? in quo articulo facio unam concluſionem cum aliquibus limitationibus.

59 Concluſio eſt, laicus † in cauſa criminali contra clericum s non poteſt eſſe teſtis. c. de cætero. extra de teſt. & ratio poteſt eſſe duplex. prima, quia laici clericis ſunt infeſti. c. laici, & c. laicus, ij. q. vij. ſecunda ratio eſt ſecundum Franci. Areti. in d. c. de cætero. quia laicus nõ eſt par clerico gradu, & conuerſatione, & iſta ratio reſpicit reuerentiam qua laicus clericum proſequi debet: quoniam Dei legatione fungitur c. accuſati. in fin. ij. q. vij. facit tex. in c. quis dubitet, & in c. duo ſunt. xcvj. diſt.

60 Primo † tamen fallit iſta conclu. in criminibus exceptis: ut in crimine hæreſis, uel ſimoniæ. c. tanta. extra de ſimo. Gl. & Doc. in d. c. de cætero. de teſtib.

61 Secundo fallit † in ſubſidium: ut quia delictum fuit commiſſum a clerico in uilla: in qua alij clerici morã non trahebant: tunc per laicos huiuſmodi crimen probari poſſet. Ita limitat d. Abb. in d. c. de cætero, contra quam limita. tenet ibi d. Frane. Arc. per c. ſuper prudentia. xiiij. q. ij. ubi dicitur quòd in criminalibus domeſtici

teſtes

teſtes non admittuntur, in aliis uero cau ſis in quibus aliunde ueritas haberi nō po teſt admittuntur.ſentit ergo ille tex. ꝙ in cauſa criminali teſtimonium domeſticū non recipitur. etiam ubi aliter ueritas haberi non poteſt. & iſtud probat tex. in l.j. §.ad quæſtionem, quam ibi pōderat Bar. ff.de quæſtionibus. ſecundo adducit tex. in c.in literis,de teſti. tertio mouetur:qa iura nullum præciſe remouent laicum a teſtimonio ferendo contra clericum: igitur &c. Tenenda eſt tamen iſta limita-

t tio [t] pro qua eſt bonus tex.in l.j.in fi.de quæſtionibus.C.ubi tex.dicit in ciuilibus uero cauſis: ex inopia probationum ſeruos contra dominū interrogari poſſe manifeſtiſſimum eſt, pondera illam aduerſatiuam uero.quæ poſtea poſita ſine copula aduerſatur in iure, & in facto præcedētibus ſecundum Bart. in l. hoc amplius.ff. de damno infec. & per gl. in l.ſed ſi lege, in prin.ff.de peti. hære. ergo quando ageretur cauſa criminalis: propter inopiam probationis in ſubſidium ſeruus contra dominum poteſt torqueri.Non ob.primū & ſecundum fundamentum.d.Fran.Are. nam ideo domeſtici non admittuntur in ſubſidium in cauſa criminali: quia in cauſa ciuili non admittuntur niſi in ſubſidiū l.etiam.C.de teſt.d.c.in literis,ſi ergo diceremus quōd domeſtici in ſubſidium ad mitterentur in cauſa criminali:prout admittuntur in cauſa ciuili: ſequeretur magna abſurditas: uidelicet quōd probatio quæ eſſet ſufficiens in cauſa ciuili eſſet ſufficiens in cauſa criminali quod eſſe non debet.l.ſciant cuncti.C.de prob. patet ex not. per Bar. in l.fi.de in lit.iur.& in l.j.§. editio.ff.ui bono.rap.in caſu noſtro ſecus eſt: quia ut infra dicam laicus in cauſa ciuili contra clericum poteſt eſſe teſtis: & eius dictum probat contra clericum:ideo nullum reſultat iuconueniens ꝙ in ſubſidium admittatur in cauſa criminali contra clericum,& iſta eſt uera expoſitio.Nō ob. etiam tertium fundamentum:quia ut dicit d.Abb.in d.c.de cætero. non eſt iniquum regulam fallere ubi æquitas ſuggerit.l.ſcire oportet.§. aliud. de excuſa.tut. Gl.in auc.matri,& auiæ. C. quando mul. tut. offic.fung. po. prɛterea lex ſic debet ſemper interpretari ne ex illa inſurgat iniquitas l.ex facto.in prin.ff.de uulga.& pup.c.ſuggeſtū,de deci .ſed magna iniquitas ſurgeret illo caſu ſi per laicos crimen nō poſſet probari:quia iſto caſu delictum remaneret impunitum contra c.ut famę, extra de ſententia excom.Item inuitaretur clericus ad delinquendum quod non eſt admittendum.l. conuenire. ff. de pac. dotal.l.ſi unus.§.illud de pact.

62 Tertio † fallit quo ad faciendum indicium: quia laici examinati contra clericū eſt indiciū ad torturam. ſecūdū Abb. in d c.de cætero.allegantem no.per Glo. in l.capite quinto.ff.de adul.quæ limi.nō placuit Areti.in d.c.de cætero, quia iſta prohibitio fit non ſolum quia clerici ſunt infeſti laicis.ſed propter gradus reuerentiam & meritum ſanctioris uitæ. ubi autē quis repellitur a teſtimonio ferendo contra aliquem propter eius reuerentiam: ſi fuerit examinatus non facit indicium.l.j. §. diuus, el.j. de quæſt. Teneo limi. d.

u Abb. [u] non obſtante argumento. d.Are. per quam adduco not.dictum Bar. in l.fi.

63 de in lit.iur.ubi dixit † quōd probationes quæ faciunt plenam fidem in ciuilibus,in criminalibus faciunt indicium ſufficien. .ſed laici examinati contra clericū in cauſa ciuili plenè probant: ergo ſi in cauſa criminali fuerint examinati faciēt indicium.Non ob.argumentum.do. Areti.quia ille tex.in d.§. diuus, loquitur in ſeruo qui etiam in cauſa pecuniaria contra dominum teſtificari non poteſt l.j. in fin.C.de quæſtio.& l.ſerui reſponſo.ff.de teſtibus.

64 Quarto † fallit quando agitur per uiam inquiſitionis: uel denunciationis. Ita ſentit Federi.de Senis in conſi. xxiiij. d.Abb.in d.c.de cætero,quæ limi. nō probat iure,& multum reſtringit iura : quæ ſimpliciter laicum teſtificari cōtra clericum in cauſa criminali prohibent.

65 Quinto fallit † quando laicus deponeret contra clericum, in cauſa criminis ciuiliter tantum mota.c.quoniam, extra de teſti.no. Hoſt.& d.Abb.in d.c.de cætero ubi dicunt iſtud procedere ſi agatur

etiam

etiam de priuando clericum a beneficio
per c.literis, extra de teſt.

66 Sexto fallit † in laico qui teſtificauit
in cauſa criminali in fauorem ipſius cleri
x ci Gloſſ. eſt no. in c.clerici.[x] lxxxi. diſtin.
quam ſequitur d. Abbas Panor. in ca.cum
P. Manconella. de accuſatio. Areti. in d.
ca. de cætero.

67 Septimo † fallit quando delictum cle
rici diceretur notorium ſecundum Ab-
ba. in d.c. de cætero, allegat not. in c.cum
dilecti. de purgatio. canoni.

68 Octauo † & ultimo fallit quando cō-
tra clericum duo teſtes producerentur:
quorum unus eſſet clericus, & alter lai-
cus: nam per iſtos duos teſtes crimen ple-
ne poſſet probari: quia habilitas clerici
ſupplet inhabilitatem laici: argumen-
to, tex. in l. ſiquis ex argentarijs. §.j. ff. de
eden. & quod ibi no. Bal. & Ang. pro qua
limitatione adduco optimum tex. in ſi-
mili in c. per tuas, de arbit. ubi de cauſa
ſpirituali, in clericum & laicum ſimul cō
promiſſum fieri poteſt, de qua in laicum
ſimpliciter non poteſt compromitti. cap.
contingit, eo. ti. de arbit. faciunt multa ſi-
milia quæ congeſſit d. Fely. in cap. j. extra
de præſc. & per d. Iaſ. in l. ſi emancipati. C.
de collat.

69 An autem clericus † contra laicum
in cauſa criminali poſſit teſtificari Gloſſ.
not. in c. teſtimonium. xj. q. j. tenet quòd
non per c. de cætero, extra de teſti. arguē-
do a caſu econuerſo. nam ſicut laicus con
tra clericum non poteſt teſtificari in cau-
ſa criminali: idem debet eſſe in caſu ecō
trario. In iſta quæſtione facio duas con-
cluſiones.

Prima ſit concluſio. clericus contra lai
cum in cauſa criminali in qua ingeritur
pœna ſanguinis: non poteſt teſtificari: ita
concludit d. Abb. & cæteri ſcriben. in d.c.
de cætero, & ſecundum iſtam conclu. in-
telligitur tex. in d.c. teſtimonium: quem
ſic intellexit Glo. in uerſi. ſacerdotes, in
c.j. lij. di.

Secunda ſit conclu. in cauſa criminali
ubi non eſt ingerenda pęna ſanguinis: cle
ricus contra laicum poteſt teſtificari, ſiue
crimen ſit ſeculare, ſiue eccleſiaſticum, c.
quandoque. xiiij. q. ij. ſecundum eundem.
d. Abb. in d.c. de cætero, & ibi Are. quin-
imo ſecundum Io. Cald. & d. Ant. de Bu.
in c. dilecto, de teſti. cogen. compelli poſ-
ſunt clerici in caſu præmiſſo teſtificari. ne
bonus ut malus reputetur.

70 Quinto principaliter q̄ritur. An † ma
ior. xiiij. annorum & minor xx. poſſit te-
ſtificari in cauſa criminali. & concludo
y quòd non: quia niſi quis ſit maior. xx. an.[y]
non debet admitti ad probandum in cau
ſa criminali. l. in teſtimonium, & ibi Glo.
ff. de teſtib. Ex quo uidetur poſſe inferri
idem eſſe in cauſa ciuili ardua: arg. l. pro-
pter litem. §. j. de excu. tu. & per ea quæ
dicta ſunt ſupra in uerſi. circa infamiam
71 facti. Iſta conclu. tamen fallit † quā-
do per alios teſtes idoneos crimen non
poſſet probari. Nam tunc illius teſtimo
nium in ſubſidium admitteretur ſecun-
dum Io. And. in tit. de teſte. §. j. uer. item
excipitur, quòd eſt impubes quem ſequi-
tur d. Alex. in conſi. xxiiij. incip. animad-
uerſis. in ij. uol. No. tamen in iſta mate
ria quando aliquid dicatur poſſe probari
per teſtes minus idoneos in ſubſidiū unā
z pulchram doctri.[z] quam ponit d. Ant. de
Bu. in c. tertio loco. de proba. ubi dicit
72 quòd † quando ex natura negocij ueri-
ſimiliter habitu nec actu plures teſtes ha-
biles interuenire non potuerunt, tunc in
ſubſidium admittitur probatio per teſtes
alias minus habiles & idoneos. Sed ſi ex
accidenti eueniat quòd teſtes idonei nō
interuenerint habitu tātum & potentia,
potuerunt interueniſſe, tunc ſecus erit. &
ita dicit d. Ab. in c. ſi. extra de teſti. cog. d.
Alex. in conſi. lxiiij. inci. uiſo themate &
dubijs. in j. uolu. Iaſo. l. cunctos populos.
C. de ſumma Trinitate & fide catholica.

Sexto principaliter quæritur. An cōiū-
73 ctus † pro coniuncto, ſeu affinis pro af-
fine poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali. In
iſta. q. concludo quòd non per tex. in c. ſi-
militer. iij. q. v. & in c. abſens. el. ij. iij. q. ix.
& per Bar. in l. qui teſtamento. §. quicun-
que. in fin. ff. de teſta. Et intellige affines
ſeu coniunctos uſque ad. vij. gradum ex-
cluſiue computando gradum de iure ci.
Ita no. Bar. in d. §. quicūque dum all. tex.
in

in l.lege Iulia.ff.de teſt.pro quo uide no. per Glo.& Doct.in c.non debent de conſan. & affi. per Ang. & alios in §. affinita. inſti.de nup.& latius ſuper arbore affinitatis.Iſtud habet locum in cauſa iniuriarum etiam ciuiliter inita ſecundum Bar.
74 in l.ex Cornelia.ff.de iniur. quia † iniuria facta uni de cognatione reſpicit omnes de illa cognatione.l.j.ij.& iij. ff.de liber.cau.Fallit tamen iſta concluſio in aliquibus caſibus.
75 Primò fallit † quando affinis ſeu cõiunctus teſtificaretur in cauſa criminali
aa pro affine contra alterum affinem [a] ſeu coniunctum:nam tũc non repellitur à teſtificando etiam in cauſa criminali ſecundum Bar.in d.§.quicunque.in fi. quia par affectio aufert omnem ſuſpicionem. l. non ſolum.§.j.de ritu nup. Facit pro iſta limita.Glo.no.in c.poſtremo.de appel.& tex.in l.& unius.§.j.ff.de quæſtio. *Iſta limitatio probatur per ca.accuſatores, el. iij.iij.q.v.in uer.aduerſus extraneos.a cõtrario ſenſu.*
76 Secundo fallit † in illo qui confeſſus fuit ſe eſſe conſanguineum & pars contra quam producitur non oppoſuit.Nam tunc non debet repelli à teſtimonio. Ita dicit d.Ant.in c.bonæ de poſtu.præla. & in c.cum dilectus.de conſue. In quo tamen Bald.& fortè melius ſentit oppoſitũ in auc.ſed & ſi quis.C. de teſti. Areti. in d §.quicunque. dubitat an ſit uerũ illud dictum d.Ant.de Bu.de quo per Fely.in c.cum oporteat.de accuſ.& in ca. literas.
77 de præſum. Tertio fallit † quãdo diſſolutum fuit matrimonium inter ſororẽ meam & eius uirum morte ipſius meæ ſororis.quo caſu diſſoluta eſt affinitas hoc caſu ille quõdam maritus ſororis meæ ꝓ me in cauſa criminali poterit teſtificari:
bb ar.eius quod dixit Gl.[b]in l.ſed hoc ita.ff. de ſen.& re iu.in uerbo ſuccurrendum.& ita tenet Ang.idem Ang.in l.cui eorum. §.affinitas.ff.de poſtulan. Quod cõfirmo per illud quod dicit Bal.in l.j.in ij.col.C.
78 qui accu.non poſſunt. ubi dicit † quòd ſi fiat iniuria affini poſt diſſolutam affinitatem non competit amplius actio iniu-
79 riarum.Similiter ſtante ſtatuto † quòd de cauſis inter affines uertentibus fiat cõpromiſſum: Iſtud ſtatutum non habebit
cc locum [c] quando per diſſolutionem matrimonij affinitas eſſet diſſoluta ſecundum Bal.in l.fi.C.de uer.ſigni. Bar.& Bal.in l. cui eorum.§.affinitatis.de poſtulan. Pau. de Ca.in l.rei iudicatæ.§.fi.ſol.ma.Bal.in l.affinitatis.C.communia de ſucceſ.
80 Quarto fallit † quando coniunctus produceretur in teſtem ex parte ipſius ac
dd cuſati ad ſe defendendum [d]. Nam huius teſtimonium non reijceretur. Ita limi. Bal.in l parentes.C.de teſti.alle. tex.in c. literas. extra de præſump. Obſtat tamen huic limita.ratio quę ponitur in d.c.accuſatores. uidelicet quòd ideo conſanguineus repellitur;quia pręſumitur quòd de facili mentiretur pro conſanguineo, uel domeſtico. Tenendo tamen iſtam limitationem illam comprobo aliquibus me
81 diis.& primo,licet teſti † deponẽti per uerbũ credo non ſit pręſtanda fides: quia nihil ponit.l.teſtium.C. de teſti. Gloſſ. & Bar.in l.ij.§. Idem Labeo.ff. de aqua plu. arcé. attamen in criminalibus in quibus agitur de probanda alicuius defenſione probat. Ita decidit multum ſing. Bart.in conſ.xvj.incip. Vannutius.in ij.uol.quem ſequitur d.Alex.in conſi.lxxviij.incip.uiſa inquiſitione formata.ad fi. & in conſil. cix. inci. uiſis, & ut oportet conſideratis. in vj.col.in j.uol.
82 Præterea ad probandum † innocentiam alicuius teſtes domeſtici admittuntur & plenè probant ſecundum Spe.in ti. de inquiſi.§.j.uer.ſed nunquid. quem ſequitur Io.de Ana. in conſi.lix.incip. uiſa inquiſitione.
83 Præterea licet probatio † ęquiuoca nihil proſit producenti teſtes;quia fit contra eum interpretatio. c. in pręſentia. de proba.attamen in criminalibus,ut euitetur delictum probat: & in dubio pręſumitur aliquid eſſe factum tempore licito, & permiſſo:ut per Bar.in l.non ſolum.§.ſed ut probari. ff. de noui operis nuncia. do. Abb.in c.auditis. in pen.col. de pręſcrip. extra.
84 Quinto fallit † quo ad faciendum indiciũ: quia ſi fuit examinatus faciet indi-

 cium,

cium,iuxta no.per Bar.in l.maritus.ff. de
queſtio. Dicit tamen ſingu. Aret.in d.§.
quicunque. uer.unum autem. quòd licet
faciat indicium: illud tamen non eſt ſuffi
ciens ad torturam.adducit not. per Saly.
in l.fi.C.de accuſati.
85 Sexto fallit † quando iſte coniunctus
qui admittitur ad teſtificandum in cauſa
ee criminali eſſet uir integræ uitæ [e] & ma-
gnæ ſanctimonię in quo ceſſaret uериſimi
liter præſumptio quòd mentiretur pro
coniuncto.Nam iſte admitteretur ad ꝓ-
bandum in cauſa criminali.Pro quo ad-
duco id quod uoluit Io.And.& Ioan. de
Imo.in c.cum R.canoni us.extra.de offi.
86 delega.ubi dicunt † quòd ſi frater uel
conſanguineus producatur in teſtem in
cauſa fratris uel conſanguinei, in nihilo
eius fides diminuitur ſi ſit multum notæ
fidei:& integræ uitæ.facit bonus tex.in c.
in literis.in fine.extra de teſti.& quod uo
luit Specu.in titu.de iudice delega. in §.
ſupereſt.uerſ.quòd ſi non eſt conſangui
neus.ubi dicit quòd licet quis non poſſit
eſſe iudex in cauſa ſua:uel ſuorum, l.qui
iuriſdictioni.de iuriſ.om.iud.Fallit tamē
87 niſi eſſet † uir talis qualitatis in quo ue
riſimiliter nō caderet ſuſpicio. facit l.iij.
in prin.ff.de teſti.:ibi;nam ſi ſuſpicione ca
reant &c.Item quia conſtitutiones tā ec-
cleſiaſticæ quam ſeculares proprias ha-
bent cauſas:quibus ceſſantibus ceſſant &
ipſæ: ut eſt tex.in c. ſtatuimus.lxj.diſtin.
88 Septimo & ultimo fallit † quando cri
men per alios habitu nec actu ueriſimili
ter probari non poſſet. tunc coniunctus
in ſubſidium pro cōiuncto admitteretur
in teſtem:arg. eorum quæ ſuperius dicta
fuerant in quinto principali quæſito ubi
quærebatur an minor.xx.an.in cauſa cri-
minali poſſet eſſe teſtis.

Septimo principaliter quæritur,an ua
89 ſallus † in cauſa criminali pro domino
ff ſuo [f] poſſit teſtificari.Specu.in tit.de te-
ſte.in §.j.uerſ.ſed nunquid uaſallus.dicit
quòd uaſallus teſtificatur pro domino
ſuo.Limitat tamen ibi Ioa. And. in addi.
ad Specu.niſi dominus eſſet talis qui ſoli
tus eſſet uenire contra ſubditos nō dicen
tes ſibi grata. Et ſic cum hac opinio . ſic
modificata tranſit do.Abb.in c.accedens
el.j.extra ut lite non conteſta. in pe. col.
do.Anto.in c.inſuper.extra de teſti. Et
quòd uaſallus poſſit teſtificari pro domi-
no ſuo tenuit Iaco. Aluaro. in c.j. per il-
lum tex.ſi de inueſt. inter domi. & uaſal-
lum oria. lis in uſibus feu. ubi dicit eſſe
tex.expreſſum ibi. quod etiam probatur
ratione.Nam edictum de teſtibus eſt pro
hibitorium certarum perſonarum, l.j.ff.
de teſti.c.j.eo.ti.extra.Et inter prohibi-
tos non reperitur uaſallus. Contrarium
tenuit do.Alber.Maleta Doctor Papien.
in ſuo tracta.de teſte.quia maior eſt obli-
90 gatio† uaſalli erga dominū:quam filij er-
ga patrem.Patet, quia uaſallus aſtringi-
tur ad tuendum dominum contra patrē
& fratres.ca.d.ño guerrani.in fin.in ti. hic
finitur lex Corra. Glo.eſt in c. de forma.
xxij.q.v.Sicut ergo filius pro patre nō po
teſt teſtificari:multo fortius nec uaſallus
pro domino. Præterea uaſallus feudum
retinet cum lucro quod potius illi conce
ditur amore & honore domini, quam ꝓ
pretio:ut eſt tex.in c.j. de feu. da. inuicē
le.commiſ.& ex uarijs cauſis feudo priua
ri poteſt uaſallus de quibus in toto titu.
quæ fuit prima cauſa beneficij amit.& in
ti.quibus modis feu.ami.ergo uidetur ꝙ
propter prædictas rationes uaſallus non
poſſit teſtificari pro domino ſuo propter
ſuſpicionem.Nam humani moris eſt illū
uereri cuius iudicio & uoluntate nunc
erigitur,nunc deprimitur:ut eſt tex. in c.
uiſis.xvj.q.ij.

Tenendo tamen communem opin.ad
illud de maiori obligatione reſponderi
poteſt,uidelicet quòd maior eſt obliga-
tio uaſalli erga dominum ſimpliciter, nō
ſecundum quid:quoniam in pluribus fi-
lius eſt magis aſtrictus patri,q̄ uaſallus do
mino,& ꝓꝑ ius ſanguinis filius plus afficit
patri q̄ uaſallus dño.Ideo dicit Bal.in c.j.
de no.for.fi. ꝙ ſi inter dñm & uaſallū age
retur de periculo corporis & uitæ, tene-
retur minus uaſallus euitare dominum
quam filius patrem.& ita reſpōdet d. Fel.
in c. accedens.el. j.extra ut li. non cont.

Secunda tamen ratio multum ob.huic
conclu.contra quam urget: quia is nō eſt
teſtis

teſtis idoneus cui præcipi poteſt.l.idonei teſtes non ſunt.ff.de teſti.

Octauo principaliter quæritur,an ſocius criminis poſſit teſtificari contra ſocium,aut ſuper eius crimine ſit interrogandus.in qua q.facio unam regulam cũ aliquibus limitationibus. Regula eſt.
91 ſocius † criminis contra alium non po-
gg teſt teſtificari.g Nec de criminibus aliorum eſt interrogandus.l.fi. C. de accuſatio.c.j.extra de confe.

Ampliatur etiam iſta regula in crimine ſimoniæ in quo ſocius contra ſocium non poteſt eſſe teſtis.c. ueniens. extra de teſti.Glo.in c.ſi quis Papa.lxxix. diſtinct.
92 Glo.in c.memini xv.q.iij. Primo † fallit iſta regula in crimine læſæ maieſtatis.
93 c.memini.xvj.q.iij. Secundo fallit † in delictis quæ principaliter non committũtur propter offenſam ſeu odium alicuius: ſed propter commodum committentiũ, prout eſt falſificare monetam.Item latrocinia committere, latrones enim furantur non propter odium alicuius,ſed quia diligunt alienam ſubſtantiam. Nam iſto caſu ſocius poteſt interrogari de crimine ſocij.l.diuus.de cuſto.reorum. l. prouinciarum.C.de fur.& iſtam doc.tradit Bar. in l.repeti.§.j.ff.de quæſtio.quẽ ſequitur Abb.in c.j.de confe.Alex.in conſi.cxxvij. in ult.col.in iiij.uo.
94 Fallit † & tertio in his quæ tendunt ad communem ſalutem omnium: ut in caſu l.fi.C.de maleſi.ſecundum Saly.in d.l. fi.C.de accuſa.& Alex.in apo.ad Bar. in d.l.repeti.§.j.
95 Quarto fallit † quando ſocius qui nõ debuit examinari contra tertiũ, fuit de facto examinatus. ſeu de crimine ſocij fuit interrogatus. Nam tunc facit aliqualem præſumptionem. Ita ſentit Glo.quam ibi ſequuntur Doc.in c.cum I. & A. extra de ſententia & re iudi. facit Glo.no.in c.interrogatum.ij.q.iiij. iuncto c. ſignificaſti. extra de adul.& quod no. Bar.in l.ſi maritus.ff.de quæſtioni. Iſta ultima fallentia non eſt ſimpliciter intelligenda.ſed ut procedat quo ad faciendum aliqualem præſumptionem uel aliquale indicium mediante quo poſſit inquiri contra ſocium,nõ autem ad iſtum effectum ut poſ-
hh ſit ſubijci torturæ h per tex.in c.j.in uerbo nulli cenſemus pœnæ ſubdendos. ex-
96 tra de confeſ. Tortura enim † eſt pœ-
ii na non modica i. & illum tex.ad hoc põderat ibi d.Abb.in j.no. qui idem tenet in ulti.col. & iſto modo intelliguntur dicta Bar.in d.l.maritus.ff.de quæſtio. ut teſtis qui non debuit examinari ſi fuit examinatus facit indicium non ad torturam ſed ad inquirẽdum.prout ibi declarat d.Alexan.in addi.ad Bar.& quem effectum operentur iſta uerba Quale quale indicium, uidete Bar.in l.ij.§.ſi.ff.de ap.reci. Et iſtã declarationem ponit etiam Areti. in c. ſicut.de teſti. ubi dicit quod periurus qui non debuit examinari ſi fuit examinatus non facit indicium quo ad effectum probationis: facit tamen iudicium ut tribuat iuſtam cauſam inquirendi. Item dicitur non debito modo examinatus teſtis quãdo iudex reſeruaſſet exceptiones in perſonas & dicta teſtium. Nam talis reſeruatio operatur ac ſi a principio teſtes fuiſſent repulſi ſecundum Areti.in c.teſtimonium.in v.col.de teſti. addentes not. in ſimili per Bar. in l.ſi duo patroni. §. idem Iulianus.ff.de iureiur.& in l. ille a quo. §. ſi de teſtamento. ad Treb. Iſtud idem tenuit Areti.in c.ex parte.de teſti.ubi dicit quòd habetur perinde ac ſi a principio nunquam fuiſſet examinatus. Ideo inter alios caſus in quibus teſtes non debent examinari.tene menti iſtum de iudice.

Nono principaliter quæritur, an ini-
97 micus † poſſit teſtificari contra inimicum in cauſa criminali. in quo concludo
kk quòd non, k ut eſt tex. in l.iij.in prin.ff. de teſti. & in c. cum P. Manconella. & c. meminimus. de accuſ.& in c.accuſatores. cum ſeq.& ſeq.ij.q.v.per Alex. in conſi. cxxvij. in j.uol.

Iſta conclu.extenditur aliquibus modis.Primo ut procedat etiam de probando crimine ſimoniæ in quo teſtes alias inhabiles admittuntur.c.per tuas, iuncto c.tanta.extra de ſimo.

Secundo extẽditur ut procedat etiam ſi agatur de probando crimine læſæ maieſtatis, in quo teſtes inimici non admit-

tuntur ſecundum Bar.in l.quæſtionibus.
ff.ad l.Iul.maieſ. Tertio extẽditur etiã
in caſu in quo eſſet procedendum in cau-
ſa criminali: nulla iuris ſolennitate ſerua
ta ſecundum Bar.in l.filiusfa.ff.de dona.

Quarto extenditur etiam ſi inimicitia
fuiſſet cauſata culpa ipſius contra quem
producitur in teſtem. Ita Bar.in l.Athle-
tæ.§.data remiſſione.ff. de excu.tu.d. An
to.in c.ueniens.de teſti.facit dictum In
no.in c.cum.I.& A.de ſen.& re iudi.

In contrarium tamen facit quod uo-
luit Bar.in l.cum in tabulis.§.j.de his qui.
ut indi.de iſto tamen articulo latius di-
cetur infra in ſeq. parte. Quinto pro-
98 cedit iſta conclu. in domeſtico † ſeu
ll amico inimici [l]. Nam iſte repellitur a te
ſtimonio.c. repellantur. & c.cum opor-
teat. extra de accu.no. in l.liberi.C. de
inof.te.Cy.& Bal.in l.ſi quis teſtibus. in
ul.col.C.de teſti.pro hoc etiã facit quod
uoluit Bar. in l.ſciendum.§.j.ff. de lega-
tio.ubi domeſticus uel amicus inimici re
pellitur ſicut ipſe inimicus. Sexto pro
cedit etiam quando is qui contra aliquẽ
producitur in teſtem ignoraret cauſam
inimicitiæ:ut quia ipſe teſtis iniuriam paſ
ſus fuit ab accuſato. & ipſe hoc ignora-
bat. Nam ob hoc poteſt tanquam ſuſpe-
ctus repelli.iſtud probatur ex pulchro di
mm cto Bar.[m] in l.j.de his q.ut indi.ubi di-
cit quòd ad hoc ut teſtis dicatur inimicus
alterius ſufficit offenſam inter eos eſſe fa
ctam, licet alter ignoret. Septimo pro
cedit in eo qui habet iuſtam cauſam ini-
micandi.nam præſumitur inimicus. ideo
repelli poteſt a teſtimonio. Ita tenet In-
no. in c.cum.I.& A.de re iudi.extra. quẽ
ſequitur Bal. in l.præſcriptionem. in x.
col.C.ſi contra ius uel uti. pub. Saly. in
auc.ſi teſtis.in fi.C.de teſti.Ludo. Ro.in
repe.rub.ff.de arbi.in ix.col.Alex.in cõſi.
cxxix. in j.uol. Octauo extenditur iſta
99 conclu.in inimico † reconciliato [n] cum
nn quo de recenti pax facta eſt; quia poteſt
repelli a teſtimonio: ac ſi pax ſubſecuta
non eſſet ut eſt tex.in c.accuſatores.iij.q.
v.glo.in c.per tuas.de ſimo. Inno.in c.cũ
oporteat.de accu. ubi d.Abb.Idem tenet
Io. And. in ti.de lega.§.ſequitur uidere.
uer.idem quòd fuit. Nam paria ſunt ali-
quid non eſſe factum, uel eſſe factum ſed
de recenti.l.j.uer.cæterum.ff. de his qui
deie. uel effu. ubi quo ad pœnam de qua
in illo ti.paria ſunt uiam non eſſe frequẽ
tatam,uel de recenti ceptam frequenta-
ri.Pro quo etiam adduco Gl.in Cle.ne in
agro.§.ſanc.de ſta. mo. ubi dicit Abb. ꝙ
appel.nouitij uenit etiam de recenti pro
feſſus. Idem probatur in c.conſtituit.xvij.
q.iiij. ubi probatur ſecũdum intellectum
Glo.quòd iudæi nuper ad fidem cõuerſi
non poſſunt promoueri ad officia publi-
ca inter chriſtianos, ſicut etiam non poſ-
ſunt promoueri ad ordines.c.j.& ij.48.
diſ.Similiter nuper a contagione libera-
ti prohibentur ſaua inſtrumenta accipere
ut c.illud.l.di.

Vlti.procedit iſta cõclu.in inimico prę
ſumpto,id eſt, qui non ſalutat aliquem
quem erat ſolitus ſalutare. nam præſumi
tur inimicus. ideo repellitur a teſtifican-
do.Glo. eſt no.in c.cum Adrianus. lxiij.
diſtinc.

100 Decimo principaliter quæritur † An
illi de uniuerſitate poſſint teſtificari in fa
uore uniuerſitatis in cauſa criminali? Bal.
in rub.ff.de rerum diui.in v.col.tenuit ꝙ
oo non. [o] Idem tenet d.Anto.in c.cum nun
cius.extra de teſti.d.Iaſ.in l.ſed ſi hac.§.
qui manumittitur.ff.de in ius uocan.

Vndecimo principaliter quæritur An
101 compater † pro ſuo compatre poſſit
eſſe teſtis in cauſa criminali. Similiter
an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali,&
econtra, poſſint in dicta cauſa eſſe teſtes.
uidetur dicendum ꝙ ſic tribus rationi-
bus. Primo, quia edictum de teſtibus
eſt prohibitorium in ciuili & criminali
cauſa certarum perſonarum.l.j.de teſti.
omnes ergo illi qui non prohibentur,nec
prohibiti reperiuntur expreſſe,admittun
tur ad teſtificandum. Sed iſti de quibus
facta fuit mentio nuſquam prohibentur
teſtificari: ergo &c. Secundo ſic argui-
tur de ciuilibus ad criminalia poteſt ar-
gui.l. abſentem.ff. de pę. Sed compater
pro compatre in cauſa ciuili poteſt teſtifi
cari: ut per Bar.in conſil.xcv.incip. in q.
quæ uertitur inter Simonem &c. & latius
dicam

dicam in ſeq.ergo in cauſa criminali po-
terunt teſtificari. Tertio facit: quia facultas probandi non eſt augmentanda: ut eſt tex.in l.quoniam.C.de hęre.& mani. Sed iſtis non ob.contrarium eſt uerius licet nullum inueniam in ſpē iſtum articulum diſcutientem.Et moueor;quia inter huiuſmodi perſonas contrahitur quædam ſpiritualis cognatio: ut in c.j.& per totum. xxx.q.j.& de cog. ſpiritua.extra per totum. Ex qua uerisſimiliter oritur quædam ſuſpicio ratione affectionis ortæ.nam prout dicit tex.in c.j.xxx.q.iij. ita diligere debet homo illum qui ſuſcepit ipſum de ſacro fonte ſicut patrem.ergo iſta de cauſa repellendi ſunt a teſtimonio in cauſa criminali. cum in illa exigantur probationes luce meridiana clariores l.ſciant cuncti.C.de proba.

Non ob.prima ratio adducta in contrarium.quia licet expreſſe non reperiantur prohibiti ex mente tamen l. prohibiti uidentur: arg.l.cum mulier.ſol.ma. facit l. quæſitum. ff. de teſti. Præterea nonne coniunctus pro coniunctis prohibetur teſtificari in cauſa criminali,propter uerisſimilem affectionem quæ uerſatur inter ipſos. ita & huiuſmodi perſonæ non ſunt ad teſtimonium admittendæ propter illam cognationem ſpiritualem: cum & huiuſmodi ſimiliter cauſet affectionem.d.c.j. xxx.q.iij.

Non ob.ſecunda ratio:quia non eſt bona conſequentia aliquis in cauſa ciuili poteſt eſſe teſtis: ergo & in cauſa criminali. Patet in illo qui eſt de uniuerſitate cui non eſt permiſſum poſſe teſtificari in cauſa criminali. & tamen in cauſa ciuili permiſſum eſt ut ſupra dictum fuit, & latius dicetur in ſequenti parte.

Non ob. ultima ratio ꝙ facultas probādi non eſt augmentanda: quia hoc procedit data teſtium paritate: habilitate: & idoneitate. alias ſecus.

Duodecimo principaliter quęritur.Fa-
102 ma † eſt aliquem occidiſſe Sempronium.iſtud etiam probatur per unum teſtem omni exceptione maiorem quòd ille occiderit dictum Sempronium. An fama iſto caſu faciet ſemiplenam probationem:ita ꝙ iuncta cum illo teſte probet homicidium fuiſſe commiſſum. In iſta quæſtione uariæ opiniones referuntur in c. ueniens. extra de teſti. Communis eſt
pp opi. P quòd fama cum uno teſte in cauſa criminali non probet niſi ſint alia adminicula: ſeu coniecturæ.Ita concludit Bal.in l.ſi quis ex argentarijs.§.j.ff.de eden. Io. And.in titu.de probatio.§.fi.uer.xiij. pro quo Are.in d.c.ueniens. allegat bonum text.in c.præterea. eod.titu.de teſtib.tamen latius dicam in ſequenti parte in x. principali quæſito.

103 Decimotertio quæritur. † An accuſatus de crimine poſſit pendente accuſatione contra aliquem teſtificari in cauſa
qq criminali in qua concludo quod non: ꝗ quia eius opi.eſt grauata ex iſta accuſatione: & de facto ſaltem cenſetur infamatus,ideo repellitur a teſtificando tex. eſt in c.fin.extra de teſtib. Limitatur tamen hoc non procedere in criminalibus exceptis. prout eſt crimen læſæ maieſtatis:crimen hæreſis: & ſimoniæ. in quibus criminibus accuſatus poteſt teſtificari pēdente accuſatione etiam ſi concurrant aliquæ coniecturæ contra ipſum accuſatum de tali crimine. ita concludunt Innocen.d.Anto. & alij.in d.c.fi.per tex.in c. in fidei fauorem, de hæreti.li.vj.

104 Notate tamen quod quo † ad excuſationem accuſati, ſeu inquiſiti de criminibus exceptis: non admittuntur teſtes niſi ſint idonei. ideo domeſtici & familiares qui admittuntur ad probandum ea quæ ſunt in domo.l.conſenſu.§.ſuper plagis.C.de repud.hoc caſu non admitterentur.caſus eſt no.& unicus in iure in c.filij, in fi.de hæreti.li.vj.quem ad hoc ponderat Areti.in d.c.fin.extra de teſtib.

Penultimo quæritur. An familiares
105 † ſeu domeſtici poſſint eſſe teſtes in cauſa criminali pro domino ſuo. Et con-
rr cludo quòd non r: quia prohibentur eſſe teſtes in cauſa ciuili.l.etiam. C. de teſti.c. in literis, extra de teſti.multo fortius ergo prohibentur eſſe teſtes in cauſa criminali in qua perfectiores probationes requiruntur.l.ſciant cuncti.C.de probatio. Et licet in ciuilibus cauſis conſideretur

an dicti teſtes familiares ſint nobiles aut ignobiles. ut quia aliquis eſt de familiaribus alicuius Cardinalis, aut Principis: ut per Innoc. & alios in c. in literis, extra de teſti. attamen in cauſa criminali crederem illos indiſtincte repellendos. quia non poſſumus inficiari quin iſti habeant affectionem ad dominũ ſeu ſuperiorem ſuum. ratione cuius affectionis eius teſtimonium uidetur ſuſpectum, & per conſequens repellendum.

106 Vltimo quæritur. an ſi † in cauſa criminali crimen ſit probatum per unum teſtem poſſit deferri iuramentum in ſupplementum probationis ſ per ea quæ habentur in l. admonendi. ff. de iureiuran. & in l. in bonæfidei. C. de reb. credi. Et concludo quòd non. ita uult Glo. in c. mulieri, de iureiuran. Glo. Bar. & alij in d. l. admonendi, iuncta. l. iij. eo. titu. ubi Bart. & Doc. Idem tenent glo. & Bar. in l. maritus ff. de quæſtio. glo. in c. cum ſunt partium iura obſcura, de regu. iur. li. vj. Pro quo facit. nam in cauſis ciuilibus arduis non defertur tale iuramentum glo. & doc. in d. l. admonẽdi, & in l. in bonæfidei. C. de reb. credi. ſed cauſę criminales ſunt huiuſmodi, ut in l. in ſeruorum. ff. de pœn. ergo nõ poteſt deferri tale iuramẽtum. Præterea in cauſis criminalibus requiruntur probationes apertiſſimę: & luce meridiana clariores. ideo iuramentum non poteſt deferri. quia quando in aliqua cauſa etiam ciuili requiruntur probationes apertiſſimę, aut liquidæ, aut clariores, &c. iuramentum non poteſt deferri. de primo eſt glo. in l. fi. in prin. ff. quod me. cauſa in uerbo pręſumptioni. de ſecundo allego Bal. ita dicentem in l. fi. C. ſi mi. ſe maio. dixe. de tertio adduco eundem Bald. in l. fi. C.

107 de ſecund. nup. ubi dicit † quòd cum tt ad probandam ingratitudinem t requirantur dilucidę probationes: non poterit deferri iuramentum ad illam probandam. Et ita tenendum eſt pro firma concluſione.

108 Fallit tamen † iſta conclu. ut non procedat in cauſis criminalibus in quibus imponenda non eſſet pœna ſanguinis: quia in illis poſſet deferri dictum iuramẽtum ita limi. Rom. in d. l. iij. in prin. ponderando illum tex. in uerbo pœnam, quem etiã ad hoc ponderat d. Anto. in c. fi. de iureiuran. contrarium tamen tenet Imo. ibi, & d. Alex. in d. l. iij. in prin. eo quia generaliter diſpoſitum eſt ꝙ in cauſis criminalibus requirantur probationes apertiſſimę d. l. ſciant cuncti. C. de proba. & reſpondent ad tex. in uerbo pœna. quem ponderarunt do. Anto. & Roma. & idem tenet glo. ij. in c. tam literis, extra de teſt. Primam tamen opi. quam tenet Rom. ſequitur d. Alex. in conſi. lxvij. incip. uiſo proceſſu cauſę, in j. uol. Ange. in l. admonendi, circa fi. ff. de iur. iur. in iſta difficultate puto diſtinguendum fore hoc modo ualet, Aut pœna quę imponitur delinquenti eſt magna. & iſto caſu non poteſt deferri iuramentum prout dicitur in cauſa ciuili iuxta no. in d. l. admonendi. Aut pœna iſta pecuniaria eſt parua continẽs paruam quantitatem. & iſto caſu poteſt deferri iuramentum. quia abſurdum uidetur ꝙ fiſcus aut res publica, cui iſta pœna eſt applicanda, ſit deterioris conditionis quàm priuatus cui pro huiuſmodi cauſa non continente magnam quantitatem iuramentum poteſt deferri, ut d. l. admonendi. Non ob. d. l. ſciant cũcti: quia procedit & eſt intelligenda in cauſis criminalibus in quibus ingeritur pœna ſanguinis. Aut pœna pecuniaria eſt magnę quantitatis. Nam propter illarum arduitatem, & quia tractatur de magno periculo requiruntur dictę probationes, quæ ratio ceſſat ſi modica pœna pecuniaria ſit imponenda. Et ex ratione legis expreſsè, aut tacitè reſtringitur diſpoſitio ipſius l. cum pater. §. dulciſsimis, de leg. ij. do. Abb. in c. fi. extra de reſcriptis.

109 Fallit, & ſecundo † quando ultra ſemiplenam probationem accuſator aliquid plus haberet. Et iſte eſſet perſona honeſta. nam iudex poſſet accuſatori deferre hoc iuramentum in c. fi. de iureiur. ubi in cauſa famoſa defertur hoc iuramẽtum & per illum tex. ita tenet Salyc. in d. l. admonendi, in pe. col. ubi etiam Roma. idem tenet, & d. Alex. in l. iij. in princi. in iij. col. ff. de iureiur. quæ conclu. & limi.

pro-

procedit etiam ſi eſſet imponenda pœna ſanguinis eo, quia defertur in actione ex qua condemnatus efficitur infamis. d. c. fina. ergo, & in caſu in quo eſt imponenda pœna ſanguinis argumento.l. iſti quidem.ff.quod met.cau. & iſta ſufficiāt quo ad iſtam tertiam partem. Conſequenter uidendum erit de quarta parte in qua tractatur qui in ciuilibus teſtes eſſe poſsint.

ADDITIO.

a Applicanda.Pro quo uide no.per Anto.de But.Panor.Fely.& Moder.in rubrica.extra de iudi. Petrus de Moncada.

b Paupertatem.Adde pro intelligentia iſtius quæſtionis no.per Ia.Aegi. in trac. de teſti.in ij.col.in uerbo repellūtur pauperes.& Nel.de ſan.Ge.in ſuo tract.de teſti.in uerbo pauper, & Panor.& Fel.in c. ſi qui teſtium. Hic alle.& Soci.in regula. ccccxlij.Vnum tamen no. quòd illud qđ dicitur teſtem diuitem præferri pauperi: ut l.iij.hic allega.procedit, & habet locū quando diuitiæ fuerunt acquiſitæ honeſto & iuſto modo. nā ſi inhoneſtè & per uſurariam prauitatē diuitias quis acquiſiuit, minus ei creditur. quia qua ratione decepit ſe & animam ſuam, eadem credendum eſt quòd & alios decipiat. Ita nota. Ang. Areti.poſt Pe.Ia.& Bar.in §.licet autem.inſti.quibus ex cau. manu. non licet. Pro quo facit tex.no.in c. non poteſt ij.q.vij.ubi dicitur quòd nō poteſt eſſe hominibus fidelis, qui Deo fuit infidelis: ſed omnis uſurarius, & qui inhoneſtè lucratus fuit diuitias eſt huiuſmodi: ergo &c. Idem tenet Panor.& Fely.in ca. teſtimonium.de teſti.in iij.col.quis autem ſit pauper, & qualiter probetur paupertas, uide no.per Bart. Alex.& d.Ioan. Cro. ibi. in xvj.col.in l.ſi conſtante. ff. ſol. ma.& per Bal.in l.paupertas.ff.de excu.tu.& in l.in fundo.ff.de rei uen.& per Io.An. & alios in c.ſignificantibus.de of. deleg. per Panor.in c.cum cauſam.de teſti.in vij.co. & Fely.in c.j.de accuſ.in ij col.& Iaſ.in auc. prætereà. C.unde uir & uxor.in xij. col. Cui autem incumbat onus probandi paupertatem uel diuitias.uide per glo. & ibi Bar.Ang.& Moder.in l.ſi uero.§.ſi.ff. qui ſatiſda. cog. Et tene ſemper menti duo. Primum eſt quòd licet in dubio quis præſumatur bonus & idoneus iuribus uulga. iſtud eſt uerum quo ad mores: ſecus quo ad facultates: ut in d.§.fi. no. Secundum eſt quòd diffamare aliquem de paupertate cum ſit diues, eſt iniuria, & poteſt agi actione iniuriarum.ſecundum Ang.Pau. de Caſtro & Iaſonem in dicto.§.fina.

Petrus de Moncada Hiſpanus.

c Plenè probatum. Aduerte: quia in contrarium facit quod no.ipſemet Areti. in conſi.xiij.incip.uiſo diligenter. in x.col. ubi dicit quòd paupertas diminuit fidem teſtis: quando concurrunt teſtes pauperes cum ditioribus. & in cæteris æqualibus: ſecus uero econtra. & ita dicit ſe intelligere no per Bar.in d.l. ex libero. & in l.iij.ff.de teſti. igitur quando per duos teſtes huiuſmodi alijs non concurrentibus aliquid probaretur, diceretur plenè probatum.& iſtud dictum refert d. Hip. de Mar.in d.l.ex libero.in ij.col. pro quo tamen uide eundem d.Io.in l.ſi conſtante.ſol.ma.in xvij. col.in uer.aduerte.

Petrus de Moncada.

d Legalis.adde.D.Hipp.de Marſi.in l. j. §.ad quæſtionem.in iiij.col.& in §.ſi.ſimiliter.in quarta col.ff.de quæſtio.

Petrus de Moncada.

e Et illa. Adde Bal.& Fely.latè in c. teſtimonium de teſti.in ij. col. Dy.in regula. infantibus.de reg.iur.lib.vj. in ij.col. qui ſecundum Pau.de Ca.in l.nullam. C.ex qui.cau.infa.irro.in fin.melius loquitur, quam alius.uide etiam Panor.in ca. cum te.ab.eo.de re iudi. in ij.col. in fi. & tene menti effectus quos operatur infamia facti.de quibus per gloſ. hic alle. cui adde conſimilem in d.l.nullam.

Petrus de Moncada.

f Infamia iuris. Adde Iaco. Aegid.in ſuo tracta.de teſti.in prin.& Nel.de ſan. Gemi.in ſuo tracta.in uerbo infamis. & Albe.Moder.ſimiliter in ſuo tracta.fol. iiij. in ij.col. Quæ autem requirantur ad hoc ut quis ſit infamis infamia iuris, uide no. in d.l.j.C.de ſumma Trini.& per d.Hipp. de Marſi. præcepto.meum in rub.ff.ad l. Corne.de fal.in vj. colum.

Petrus de Moncada.

Sup-

g Suppleri.No.& tene menti iſtud dictũ Ang.q. dictũ unius teſtis inhabilis nõ ſuppletur ꝑ aliũ habilẽ.qñ totaliter eſt inhabilis.quia non entis nullæ ſunt partes.Idẽ tenet Saly.in l.in bonæfidei. in x.col. C. de reb.credi.& Bal.in l.j.C.de teſt. facit. l.ſed ſi manẽte.ff.de præcar. & dixit Ful. in d.l.j.quòd iſtud procedit quando alij teſtes ſubſiſterent abſque illo inhabili , aliter uero non,de quo uide per Fely. in c.teſtimonium,de teſti.in j.col.& Frãciſ. Cur.in tract.de teſti.in prima conclu. in fine cum concor.de quibus ibi quem omnino uideas:quia plura nota.alle. in quibus unus teſtis ſupplet alium.

Petrus de Moncada.

h Secundum Bar.& Bal.Adde Fely.in c. teſtimonium de teſti.in ij.col.& ratio huius dicti eſt:quia teſtificari eſt officium publicum iuxta not.per Felyn.poſt alios antiquos ibi in rub.de teſti.cogen.nimirum ergo ſi fit ex neceſſitate.qualiter autem ſit publicum ibidem uide.

Petrus de Moncada.

i Ex ſuo officio.Adde Franciſ. Cur. in ſuo tract.de teſti.in xxiij.conclu. qui plures allegat pro & contra,uide eum omnino.& Alber. Moder. in ſuo tract. fol. ix. in iij.col. in fi. & Nel.de ſancto Gemi.in ſuo tract.in uerbo debet iudex.& Alexã. in addi.ad Bar.in l.iij.ff.de teſti . & Fely. in c.intimauit.de teſti.in iiij.col. Et tene menti dum d.Io.hoc ponit exemplum in infami infamia iuris qui omnino eſt inhabilis:nam in iſtis procedit d. l. quos prohibet.ſecus in non omnino inhabili qui ex tacito uel expreſſo conſenſu partis poterat habilitari:ut in conſanguineo,proxeneta,domeſtico & in omnibus alijs qui repelluntur non odio ipſorum ſed fauore partis:quia iſtos iudex aliquo non opponente non debet repellere,cum ius publicum ex admiſſione non lædatur. iſta ſunt uerba aurea ſecundum Fely. in d. c. intimauit.Io.An.in addi.ad Spec. in tit. de teſte.§.j.in uerſi.ſed quid ſi uidit. not. etiã per Ant.de Bu.in c.bonæ. el.j.in.vj. col.de electio.& in c.cum dilectus. in x. col.de conſue.& ibi Imo.idem refert , & ſequitur Stepha. Aufre. in tracta. de teſti.repro.in uerbo.idonei in iij.colum.

Petrus de Moncada.

k Quod non.Adde Soci. in reg. ccxciiij. & in regu.ccclxxiiij.

Petrus de Moncada.

l Ciuili ardua. Adde d. Hipp. de Marſi. in l.j.§.præterea.ff.de quæſtio.in vij.col. & in fin.cix.inci.infamis.& in ſing. ccxlv. inci. quando dubitatur . & per Alberi. mod.in ſuo tracta.de teſte in iiij.fol. in ij.col. Petrus de Moncada.

m Mortali. Adde pro hoc uidendum Albe.mod.in ſuo tract.de teſte in iiij.fol.in iij.col. Petrus de Moncada .

n Do.Anto.de Butri.adde Aret.in c.cũ nobis . de teſti.& Fely.no.in c.cum dilecti,de accuſatio in iiij.colum.

Petrus de Monca da .

o Canonico. Adde Iaco. Aegid. in tracta.de teſti.in ij.col.& Nel.in ſuo tract.de teſti.in uerbo mulier & eſt tex.in c.mulierem.xxxiij.q.v.& iſta eſt communis opi.ſecundum Panor.Fely.& alios in d .c.iij.de teſti.& per Io.de Pla.Ange. & alios in §. teſtes:Inſtitu.de teſt.& per do.Philip.Deci.in l.fœminæ.ff.de regu. iur. in vj. col. Aduerte tamẽ: quia iſta communis opin. non uidetur iure probari : nam text.in d. c.mulierem , generaliter diſponit quòd mulier non poſſit eſſe teſtis,nec magis loquitur in cauſa criminali quàm in ciuili. ſolum uidetur ſentire quòd requiratur conſenſus mariti:ergo illo interueniente poterit teſtificari tam in ciuili quàm in criminali . Non obſtat tex.in c.forus . de uer.ſig.quia illud uerbum de cauſis criminalibus , immo quod fortius eſt ſentit text. quòd nec etiam in ciuilibus poteſt eſſe teſtis:& hoc quia natura propter uarietatẽ &c.repugnat . & ideo forſan gloſſ. in c.ij de iudi.li.vj.in uerbo iure prohibente.ſentit expreſſe quòd mulier poteſt de iure canonico eſſe teſtis in cauſa criminali criminaliter intentata , cum non magis ſit prohibita in ciuili quàm in criminali . Præterea de iure ciuili poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali:ut infra in ſequẽti quæſtio.& tamen tex. ex eo.ff.de teſti. ex qua ſumitur argumen. a contrario eſt canonizata ut patet in c.ex eo.xv.q.iij.ergo non

gò non erit differentia inter ius canonicum & ciuile: igitur communis conclu. de qua ſupra non erit uera, iſtis tamen non ꝓb. tenenda eſt communis opi. Ad contraria reſpondetur non ob.ergo text. in c.mulierem,& in c.forus licet generaliter loquantur: quia ubi ſequeretur abſurdus intellectus ſeu legum cōtradictio reſtringuntur leges generaliter loquentes.doctri.eſt Panor.& Felyn.in c.in omni negotio.de teſti.ſed ita eſt in caſu noſtro, ergo quòd ſit probatur per text. in c.quoniam,& in c.tam literis.de teſti.ubi probatur quòd mulier poteſt eſſe teſtis in cauſis ciuilibus. item & in criminalibus ciuiliter intentatis.igitur ut euitetur legum contradictio: & ut illa iura aliquid ultra iam ſtatuta diſponant, intelligantur in cauſis criminalibus criminaliter intentatis.& ita intelligunt Glo.& docto.communiter. Non ob.Glo.in d.c.ij. quia loquitur de iure ciuili ſecundum ꝙ ibi intelligunt Ioan.And.& domi.Non obſt.quòd lex eo. ſit canonizata: quia ad hoc non reſpondet ut per Gloſſ. & ibi Domi. in c.j.de reb. eccle. non alienan. lib.vj.in uerbo.tractatus poſt medium.limi.iſtam communem opi.ut per Alexan. in conſilio.xj.incip.circa primum in ſecūda columna in primo uolumīne.

Petrus de Moncada.

p Maſculos. Adde do.Hippo. de Marſi. in l.diuus.ff.de quæſtio. in ij.colum. qui pro hoc allegat & bene Alexan.in conſil. lxiiij.incip.uiſo themate.in princi.in j.uolu.& Iaſ.in l.fin.in fi.C.de his quib.ut indi.Idem tenet d.Hipp.in practica ſua cauſa.crimi.in xxiiij.char.in ij.col.ſecundum librum meum. hoc ideo dico quia adhuc non eſt impreſſoribus tradita.

Petrus de Moncada.

q Quam fœminis. Adde Bal.in l.fi.in fi. ff.de fide inſtru.& Roma.in rubr.ff.de arbi. in xvj.q.in uerſic. item præferuntur. quem refert, & ſequitur Franciſ. Cur. in ſuo tracta.de teſti.in xviij.conclu. Iſtud tamen limitat Belenzi.in d.c.forus.quando mulieres ſtarent pro reo: arg.gl. in c. clerici.lxxxj.diſt.quem refert d.Hipp.de Marſi.in l.unius.§.in ea cauſa in ij.colum. ff.de quæſtio.Idem tenet Fely.de quo mētionem non facit do.Hippo.in c.quoniā. de teſti. in finalibus uerbis.

Petrus de Moncada.

r A maſculo. Adde quòd iſtud dictum perpetuo menti commendat Corſe. in ſuo reperto.in litera.f.in uerbo fœmina. & Fely.in c.quoniam.de teſti.in ij. colū. dummodo æquale ius habeant in præſentando:ſecus ſi inæquale,prout habet maritus in patronatu ſibi iure fructus pertinente ob dotem uxoris.alle.d.de Rota in deciſi.cccexxij.in nouiſſimis per id quod nota. Io. An.in c.ex eo.de elec.li.vj. De tutore & pupillo.Adde tu ultra Fely. ꝙ idem tenet Panor.& Io.de Imo.in c.fi.in fi.de conceſ.præben.quamuis Ant.de Bu. ibidem ſenſerit contrarium. Idem quod prædicti tenuit Philip.Fran.in d.c.ex eo. in ij.col.& ſi impreſſio in aliquibus libris ſit corrupta idem tenet domi.Decius in l.fœminæ.ff.de regu.iur. in viij.colū. Sed nunquid erit uerū indiſtincte.pone enim quòd maritus præſentauit idoneiorem, erit ne præferendus minus idoneo præſentato per uxorem? ſolu. collige ex no. per Ioan. An.d.& Philip. Fran. poſt Archi.in d.c.ex eo. in quæſtione de tutore & pupillo. Et de iſto dicto Bal.meminit etiam idem.d.Io.Cro.infra in ſe.parte in xj.q.

Petrus de Moncada.

ſ Contra clericum. Adde quòd non ſolum iſta conclu.habet locum in presbyteris,diaconibus &c.uerum etiam in clericis ſimpliciter tonſuratis.iſtud probatur per tex.in c.de cætero hic allegat in uerbo clericum iuncto.c.clericos. xxi.diſtin. & ibi Glo.in uerbo. Pſalmiſta. Ita tenent Domi.& Præpoſi.Med.in c.ſicut ſacerdotes.ij.q.vij.& Fely.in c.de cætero.in princip.

Petrus de Moncada.

t Iſta limitatio. Adde quòd illum ſequūtur Socin.in regul.clxxxij.in iij. fallentia & d.Hip.de Marſi.in l.de minore.in principi.ff.de quæſtio.in ix.columm. uide tamen Felyn.in d.c.de cætero. qui dicit ꝙ difficiliter obtineretur in practica.

Petrus de Moncada.

u D.Abba. Adde Alexan.in additio. ad Bar.in l.maritus.ff.de quæſtio. & ibi do.

Hipp.in iij. col.& nota regulam de qua hic ſcilicet quòd probationes quæ faciũt plenam fidem &c.cui Adde.domi. Hippoli.in ſingu.xcxiij. incipien. laicus contra clericum. Petrus de Moncada.

x Clerici.Pro intellectu iſtius Glo. uide quæ dixi infra in fi.huius tractatus in iij. q.Qualiter autem debeant deponere teſtes in caſu.d.Gl.uide per Card.in conſi. Petrus de Moncada.

y XX.An.Adde Iaco.Aegi.in ſuo tract. de teſti.ij. colum. & Nell. in ſuo tractat. in uerbo impubes,& Alb.Mod.in ſuo tracta.in fo.x.in j.col.pro quo & pro limita. hic poſita uide omnino . d.Hipp. in l.diuus.in ij.col.& in l. de minore, in princ. in ix.colum.ff.de quæſtio.ubi refert not. dictum Albe.de Roſa.in l. teſtimonium. ff. de teſti. ubi dicit quòd quando aliter delictum probari non poteſt niſi per minores,quòd tunc duo impuberes probãt ipſum delictum.quod eſt ſingulare uerbum.eũdem etiam refert idem d.Hip.in pract.ſua cauſarum crim.fo.xxiiij.colum. ij. iſtud tamen intellige quando probatur quòd aliter ueritas haberi nõ poteſt, ut quia probatur per Caium & Mæuium quòd in tali loco & actu interfuerunt ſolum Titius & Mæuius minores qui clarè uiderunt actum illũ . & quòd nullus alius potuit uidere,ut quia dictabant per magnum ſpatium &c. ſi enim præſupponitur quòd ſolum propter deficientiam iſti minores ſunt idonei teſtes;oportet probare prius & ante omnia deficientiam probationum.Ita multum egregiè nota. Alexan.in conſilio.lxiiij. incipient. uiſo themate.in penul. colum. in j. uolu. ubi ſubdit quòd dicti minores ſoli deponunt quòd nullus alius erat præſens: per hoc non probatur deficientia probationum: quia ad probandum an teſtis ſit idoneus qui alias non poterat admitti tanquam non idoneus,non ſtatur dicto ipſius met teſtis ſecundum Bar. eleganter in l. decem.ff.de uerbo.obligatio. in ij. colum. cum alijs de quibus ibi per eum. Idem tenet Iaſo.in l.fina. in fin.C.de his , quibus ut indi.Notabis tamen quòd licet minores non plenè probent in criminalibus, niſi prout ſupra dictum eſt, tamen faciũt inditium ad torturam ſecundum domi. Hippolit. in locis præallega . & Franciſ. Cur.in ſuo tractatu. de teſti. in lxij. conclu.poſt not.per Moder.in d.l.fin. C. de his , quibus ut indign. prædicta limit.in crimine læſæ maieſtatis . ut eſt text. in l. de minore.ubi Bart.& domin. Hippoli. de Marſi.ſupra allega. Petrus de Moncada.

z Doctri.Adde.d.Hipp.de Marſi. in ſingul.lxxiij.inci.plura ſunt. & in ſua practica cauſarum crimi.fo.xxv.in ij.colum. Petrus de Moncada.

aa Alterum affinem.Adde Glo.in c.conſanguinei.iij. q.v. in uerbo parentes, & Glo.in c.cum R. canonicus, in uerbo cũ ſint eius ſocij.de offi.deleg. Panor.in ca. accedens el.j.in iiij.col.ut lite non conteſta.Alexan.& Iaſo.in l.iuriſditioni. ff. de iuriſ.omnium iudi.in v.fal.Panor.& Maria.Soc.& Fely.in c.cum oporteat.de accu.Fely.in c.literas de præſum.in iij.col. & in c.inſuper.de teſt.in j.col.d.Hipp.de Marſi.in l.extraneo.§.j.in prin.ff. de quæſtio.Et ideo dixit Franciſ.de Cre.in not. ſuo.lviij.inci.nemo cogitur . quòd licet nemo cogatur inuitus acceptare compromiſſum:ut habetur in l.iij.§.tametſi.ff.de arb.iſtud fallit niſi ſit coniunctus utrique litiganti allegat Bal. in l. j. ff. ubi pupi. edu.deb.Idem per illum tenet Barba. licet de Bald.mentionem non faciat in ad di.ad Bal.in l.ſi.C.de uer. ſigni. Et nota quòd licet de iure nemo compellatur ſuſcipere arbitrium.tamen in foro conſciẽtiæ peccat qui illud non recipit.& qui nõ componit partes.maximè ſi non acceptãdo partes ueriſimiliter uenirent ad rixã. Glo.eſt no.in c.ſicut.xj.q.j.in uerbo uſũ. quam adhoc alle.Bar. ubi ſupra.Et dum d.Ioan.hic alleg.unius. §.j. hic quòd uoluit alleg.l.extraneo.§.j.ubi Bar.& alij. Petrus de Moncada.

bb Quod dixit glo.Adde Pet. de Ancha. in c.canonum ſtatuta.de conſt.in xiiij. q. Ang.Aret.in §.pœnales,inſti.de actio.in v.col.& in §.ſocrum.inſti de nup. & Albe.Mode.in ſuo tract.de teſti.in ij.uer.in j.col.d.Hip.de Mar.in l.etiam ſi redhibitus.

tus.ff.de quæſtio. in ij. col. Aduerte tamen: quia licet iſta opi. ſit communis ſecundum Alex. in d.l. ſed hoc ita, quam legit eum l. non tantum tamen in terminis. q. noſtræ, marito ſororis meæ durante in uiduitate non uidetur uera. primo per no. per Saly. in l. fi. C. de uerb. ſig. ubi dicit quòd ſi alter coniugum durat in uiduitate, dicitur adhuc durare affinitas: quia cenſetur durare matrimonium. Alle. l. fi. C. de bon. ma. Idem tenet d. Hipp. in repeti. rub. de fideiuſſo. in xxvj. col. igitur maritus ſororis meæ non erit idoneus teſtis pro me. Secundo per tex. in §. affinitatis, inſtitu. de nup. ubi probatur ꝙ ſoluto matrimonio durat affinitas. Ad idē eſt tex. in c. fraternitatis xxxv. q. x. ubi dicitur quòd uno ex coniugibus defuncto in ſuperſtite non deletur affinitas. His tamen non ob. tene prædictam conclu. & ad primum reſponde ut per Alex. in d. l. non tantum. Ad ſecundum uero dic quòd procedunt illa iura quo ad impediendum matrimonium: ſecus quo ad alia. Ita per Doc. in d. locis & per Præpoſi. Mediol. in §. affinitatis. iij. q. vij. Sed iuxta prædicta dubitatur. Tu ſcis quòd de iure canonico per illicitum certum contrahitur affinitas tex. eſt in c. de illo & in c. diſcretionem, de eo qui cogn. con ſan. uxo. uel ſpon. & in c. in eod. xxxij. q. iiij. modo pone quòd aliquis eſt tibi affinis per illicitum coitum. nunquid poſſit eſſe teſtis pro te in cauſa criminali. & uidetur dicendum quòd non: quia iſte eſt affinis, ſed affinis non poteſt eſſe teſtis: ergo contrarium credo uerius. Nam proprie affinitas eſt illa quæ cauſatur ex iuſtis nuptijs: ut eſt tex. in l. non facile. §. affinis. ff. de gradi. dum ergo in teſtibus cōſideratur affinitas debet intelligi de propria & iuſta. Sed iſta non eſt huiuſmodi: ergo &c. Iſtam opi. proprie tenet d. Matthe. Neru. de ſanto Ge. in tract. arb. affinit. in j. col. ubi dicit poſt Card. & Præpo. ibi, quòd non ſolum iſta conclu. habet locum in terris Imperatori ſubiectis: ſed etiam in terris eccleſiæ cum non reperiantur canones leges corrigentes. Ita etiam no. Doct. in d. c. diſcretionem. Nō ob. tex. in c. de illo cum ſimi. quia procedunt quo ad impediendum matrimoniū ut per Pan. & Præpo. Med. in d. c. diſcretionem. Petrus de Moncada.

cc Non habebit locum. No. & tene menti, quòd iſtud ſtatutum non habet etiam locum: quando res ſuper qua litigatur eſſet iam liquida: ut quia lata eſſet iam ſententia. ita multum not. Bal. in l. j. ff. de trāſac. & latius per Alex. in conſi. lxxxij. inci. l. cauſa ucrtente. in ij. col. in j. uol. Itē notabis ſecundum eūdem ibidem quòd ad hoc ut poteſtas poſſit compellere affines & agnatos ad compromittendum, requiritur quòd hoc petatur a parte: alias iudex non poſſet ad hoc compellere ſecundum An. de Bu. in c. cum uenera. de except. Item requiritur quòd talis petitio fiat altera parte præſente: uel ad hoc ſpecialiter citata ſecundum Bald. in l. ſi ea. in ſi. uerbis. C. qui acc. nō poſ. quæ omnia refert & ſequitur Iaſ. in l. eleganter. in prin. in ij. col. ff. de condit. indeb. ubi ponit alium intellectum circa prædictū ſtatutum ſcilicet quādo contractus eſſet iuratus &c. uide eum omnino & tene mēti prædicta: quia in pluribus locis extat dictum ſtatutum. Petrus de Moncada.

dd Defendendum. Adde Fely. in ca. cum oporteat. de accu. in iiij. col. & hoc maximè procedit quando dictum coniuncti prodeſt coniuncto, & nemini nocet: ut cū purgat coniunctum de crimine hæreſis & ſimilium. Et infert no. Bal. in d. l. parentes. quòd frater poteſt inducere fratrem contra fiſcum. ad probandum quòd homicidium per eum perpetratum fuit ad ſui defenſionem. nec per hoc dicitur nocere fiſco, qui tractat de penali & odioſo lucro, cum alterius iactura: argumento eius quòd nota. in l. ſiquis uxori. §. fin. ff. de fur. & cum Bal. tenet Saly. ibidem. & Panor. & Fely. in d. c. literas, de præſum. & Iaſ. in l. ſed & ſiquis. in prin. ff. ſiquis cautio. & per d. Hipp. in l. unius. §. cognitorum in xj. col. ff. de quæſt. Et nota etiā quòd frater eſt idoneus teſtis pro fratre quando fuit productus per iudicem inquirentem de crimine. Ita Bal. in d. l. parentes. & Albe. Mod. in tract. de teſti. fo. j. col.

col.iiij.& per d.Bauer.in §.pater.inſti. de teſta.in vij. col. An autem prædicta habeant locum in patre pro filio, in domino ꝓ ſeruo, in abbate pro monacho, in epiſcopo pro clerico, in domino pro uaſallo? uide Ang.in trac. malefi. in uerbo & dictus Titius ſe defendendo in iiij.col. & Cæpol. in conſi. lvj.incip. lex ſeruum quoque.quos alle.d.Hippo.in d.§. cogniturum. Petrus de Moncada.

ee Integræ uitæ.Adde Fely.in c.ſuper his & in c.cum oporteat.de accu. & in c. literas.de præſum.Iaſ.in auc.iubemus.C.de iudi.Doc.tamen in locis de quibus ſupra exemplificant in religioſo Ciſtercienſi, tu uero dicas idem in laico magnæ & ſpectatæ fidei ſecundum Fely.in d.locis pro quo facit tex.in c.ſtatuimus lxj.di.& nota quòd propter magnam legalitatem & ſanctitatem perſonarum licitum eſt recedere a regulis communibus. Hinc dixit ſing.Hoſt.in c.finem litibus, de dolo & contu.quem omnes ſequüntur ibi, quòd ſi ſuccumbens in cauſa eſt perſona religioſa & ualde catholica:non condemnatur in expenſis,etiam ſi non appareat iuſta cauſa litigandi quia præſumitur quòd bono zelo mouerit litem.quem refert,& ſequitur Alex.in l.properãdum.§.ſin autem,el.ij.C.de iudi.pro quo facit Gloſſ. no.in c.ij.de no. oper. nun. quæ dicit ꝙ ſi monachi moueant litem,ſemper præſumuntur mouere bono zelo & iuſtè. Idem dicit Glo.in c.de præſentium. xvj. quæſtio .j. & ratio eſt quia ſi bona ſua dimiſerunt propter Chriſtum:nõ eſt præſumendum quòd appetant aliena:argumẽto tex.in c.expedit.xij.q.j.accedat etiam quod pulchrè dixit Ang. per iſtum tex.in l.ſi a bonæ fidei.in uerbo integræ opinionis, ff. de rei uendi.qui refert obtinuiſſe, ut abſolueretur poteſtas qui traditum ſibi nobilem magnæ ſpectatæ fidei non ſic diligenter cuſtodiuit,& aufugit.quem ſequitur Fel. in c.cum contingat. de reſcri. in iij.col. Nam dicto notabilis uiri credi debet, & eius dictum inducit iuſtiſſimam credulitatem:ut eſt glo.no.in l.Titio fundus ff. de condi.& demon.no. Alex.in cõſi.173.incip.uiſis,in 3.col.in 2.uol.& doctri.Ange.refert, & ſequitur d.Hippo.de Marſi.in practi. ſua cauſarum criminaliũ in 2.car. col.j. Notabis etiam ꝙ nõ ſolum legalitas perſonæ excuſat a condemnatione expenſarum,ut dixi. ſed etiam legalitas teſtium.unde ſi perſonæ,fide dignæ, & honeſtæ promiſerũt teſtificari pro me: ſi poſtea ego litigo, & deficiam: quia teſtes non adimplent promiſſionem excuſor ab expenſis, & a calumnia, & a pœna iuris. & per hoc allego gl. celebrem quæ finalis eſt,& eam ſequuntur ibi Docto.in c.j.de elec.lib.vj.Et per illam glo.dixit ibi Bal.poſt Goffr.ſecundum ꝙ refert Peruſinus ibi,quòd teſtes qui promiſerunt teſtificari non præſumuntur ſubornati.

Petrus de Moncada.

ff Pro ſuo domino.Adde no.per Nellum in tractatu de teſti. in uerbo Vaſallus. & Bal.conſi.339.in 3. uol. An autem poſſit teſtificari contra dominum.uide tex.in c. j.§.ſimiliter.de conſue. rec. feudi. & not. per Bal.in l.libertorum.in fi.C.de teſti.& per eundem,& Marti. Lauden. in c.j.§. ſi delator.in tit. quæ ſit prima cauſa benefi. amit. & ibi etiam Iac. Et ad id quòd dicit de obligatione uaſalli erga dominum:magis quam ad filium,uel ad patrem.uide ꝓ perfecta intelligentia Bal.in c.imperialẽ. §.fi.de prohi. feu.alie. per Fede. & in l.cũ acutiſſimi.C.de fideicõ.Soci.in l.frater a fratre,ff.de cond.inde.in vj.col.Fely.in c. afferte.de præſump.in 2.col. Hip. de Marſi.in l.inauditũ,ff.de fica.in 2.col. Et dum d.Io.hic alle.tit. hic finitur lex Cor.dic ꝙ uoluit allegare ti.hic finitur lex. & incip. conſti.regni. pro quo etiam facit glo.no. & ibi Bald.in c.j.in princ.qnibus mo.feu. amit. Petrus de Moncada.

gg Teſtificari. Adde prò intellectu huius reg.no.per Alber.Moder.in trac.de teſti. fo.8.col.4.& Ia.Aegi.in ſuo trac.in 4.col. & procedit iſta regula, ſiue defendendo, ſiue impugnando. Pone exemplũ. Quatuor commiſerunt delictum,duo uel tres dicunt alium culpabilem,uel innocentẽ certè eis non creditur ſecundum Alber. in d.trac.poſt Bal.in l.quoniam,C. de teſti.Iſta regula fallit in multis alijs caſibus de quibus per Spec.in ti. de teſte.§.j.uer. item

item ꝙ eſt ſocius.& in ti.de accuſ.§.j. uer. item repellitur.& per Saly. in l.quoniam liberi.& in l.ſi magnum,C.qui accuſ.non poſſ.& per Gandi.in ſuo trac.maleficiorũ ſub rub.de quæſtio.& tor.in 4.col.

Petrus de Moncada.

hh Torturæ. Aduerte iſtud eſt intelligendum niſi contra ſocium adſint alia inditia:quia tunc bene poſſet ſubijci torturæ. ita no. Gui.de Suza. in trac.ſuo de tormen.in.viij.col.& Saly. in l.ſi.in fi.C.de accuſa. quem refert, & ſequitur Alex.in conſi.lxxxix.incip.uiſo themate anteſcriptæ inquiſitionis.in ij.col.in iij.uol.& d. Hipp.de Mar.in l.j.§.diuus Antoninus.in ij.col.ff. de quæſtio.& in ſing.ccix.incip. ſocius criminis.& in practica cauſarũ criminalium . fo.xxij.col.ij. Tenebis tamen circa prędicta unum cordi ſemper in quo multi errant.uidelicet quòd ad hoc ut ſocius criminis faciat indicium contra ſocium,requiritur quòd deponat præmiſſo in primis iuramento. deinde in tormentis: alias ſi extra torturam deponeret nil ualet eius dictum . Ita ſing. determinat Raph.Fulg.in conſi. clxxiij.incipi.in cauſa inquiſitionis.in j.col. qui plura alle.& Sozi.in regu.cccclxxv.in iij.fallen.de quo dicto ualde exclamat d.Hip. de Marſi.in d.practica quamuis de Sozi.mentionẽ nõ faciat.& ratio iſtius dicti eſt:quia quando ſocius interrogatur de ſocio quomodo ſcit,& reſpondet ſcio:quia fui ſocius, cõfitetur delictum in iudicio, quo caſu efficitur infamis ſecundum Pe.de Anc.in cõſi. clxxxix. incip. tribus de cauſis. ubi dicit quòd ad hoc ut quis ſit infamis requiritur uel ſententia iudicis uel confeſſio in iudicio.Idem tenet.d.Hip.in rub.ff.ad.l. Cor.de fal.in vj.colum. Sed infamis non admittitur ſine tortura:ut eſt tex.in c.illi qui.v.q.v.& in c.in primis.ij.q.j.& Alex. in conſi.xj.incip.circa primum.in j.col.in uolu.j.qui pro hoc alle.Inno.& alios in c. cum.P. de accu.& not.in c.per tuas. de ſimo.el primo: ergo pro quibus omnibus uide.d. Hippo.in d.ſua practica in xxiij. fo.in j.colum. & ibi quid in mandatario contra mandantem, an poſſit eſſe teſtis cum ſint ſocij criminis. & an habeat aliquod remedium ſocius ad repellendum ſocium.uide in d.§.diuus Antoninus.

Petrus de Moncada.

ii Non modica. Propterea dixit Panor. in c.ſi quando.in fi.col.de offi.deleg.& in c.ſuper eo.el.ij.de app. quòd iudici decernenti aliquem iniuſte torqueri poteſt reſiſti de facto: quinimo quilibet tenetur iuuare illum qui patitur uiolentiam: arg. l.ſi quis in ſeruitute.ff.de fur.& xxiij.q.iij. per totum. idem tenet Sozi.in reg.xlvj. in ij.& iij.fallen.& d.Hip.de Mar.in l.j.in prin. in vj.col.ff.de quæſtio. pro quo facit tex.in §.fi.in auc. ut nulli iudi.ubi dicitur quòd tortura eſt grauior pœna quàm utriuſque manus abſciſſio.intellige de illa tortura de qua ibi.& dixit Bald.in repe.l.j. C.unde ui.in fi.colum.quòd corporis cruciatus ſimilis eſt morti . Qua autẽ pœna puniatur iudex qui indebite aliquẽ torſit, uide no.per Bal.in rub.C.de pę. iudi.qui male iudi.& in l.decuriones.C.de quæſtio.& Lu. Ro. Alex.& Iaſo. in l.j.ff. quod quiſque iur.& Ang.in tract.maleſi. in uerbo forma publi.in xv.car.& Saly.in l.ij.C.de exhi. reis. Io. de Ana. in c.j.de cle.percuſ.in ij.col.d.Hipp.de Marſi.in l. j.in prin.& in l.quæſtionis.in fi.& in l.repeti.in ij.col.ff.de quæſtio.& in l.j.§.præterea.ff.ad.l.Corn. de ſica.in ij.col.in quibus locis dicit quòd magis communis opi. uidetur quòd ſi dolo malo aliquem torſit puniatur pœna capitis, ſuper quo cogitabis propter no.per Alex.& Iaſo.in d.l.j.quod quiſque iuris. Pet.de Mõcada.

KK Quod non.Intellige iſtud uerum indiſtincte in inimico capitali.Ita no.Panor. Fely.& omnes in c.cum oporteat . de accu.& Bal.in l.athletæ.§.dat remiſſionem. ff.de excu.tu.qui dicit iſta uerba quòd ubi agitur de repellendo aliquem propter inimicitiam,intelligitur de capitali. alle.l.licet.ff.de arbi.ſi uero inimicitia non eſſet capitalis, tunc relinquitur arbitrio iudicis.Glo.eſt no.ad quam quotidie fit remiſſio in d.c.cum oporteat . in uerbo inimicos.& in l.j.§.præterea.ff. de q.no.Ia.Ae.in ſuo tra.in iiij.col.Roſel.in tra.de teſte in uerbo inimicus.& Alberi. moder.in tractat.de teſti.in ij.fo.in ij.col.

&

& Fely.in c.quotiens, de teſti.in iij.colũ. Bald. in auct.ſi dicatur.C.de teſti. Alexan. in conſi.xcix.incip.in cauſa inquiſitionis.in ij.col.in j.uol.d. Hip.de Marſ.in d.§.præterea.in ij.col. & in l.de minore. c.ti. Quæ autem dicantur inimicitiæ capitales uide no.in d.l.licet, & in d.c.cum oporteat.in c.accedens.e.l.j.ut lit. non cõte.& in §.ſi uero odioſus in auc.de teſti. Quibus modis probetur inimicitia uide per Bal.in c.j.in prin.in pe.colum.quibus mod.feu.amitta.Panor.in c.repellantur. de accu.Fely.& D.Hippo.in locis de quibus ſupra.quibus etiam adde no.per Bal. in c.conſtitutus in fin.de reſcri. & per Iaſo.in l.ſororem.in ij.col.C.de his qui.ut indi. quem omnino uideas pro declaratione omnium ſupra dictorum.Quid autem ſi teſtis eſt inimicus utriuſque partis an repellatur uide. D.Hippo.in l.j.§.cũ quis latrones.in fi.colum.ff.de quæ. Qualiter debeant deponere teſtes ſuper inimicitia producti, uide per Car.conſi.ix. inci.in facto dominæ Gaietæ. Et dixit Bal. in ti.de pa.Conſtan.in uerbo uaſalli noſtri.in fi.col.quòd inimico examinato in articulo mortis dato quòd in infirmitate acceperit corpus Chriſti non eſt credendum:imo poterit reprobari: quia dicit ipſe non omnis qui moritur eſt Ioannes euangeliſta, quod dictum tene menti, & cum refert Fely.in c.literas,de præſum.in iiij.colum. ex quo nota quòd teſtis poteſt examinari in articulo mortis dumtamen non uacillet in memoria. de quo uide per Bal.Fulg.Pan.Alex. & Moder.in l.hac conſultiſſima.C.qui teſta. facere.poſſunt. Sed nunquid prædicta habebunt locum in fœmina ſaltem de iure ciuili?& uidetur dicendum quòd non: quia in fęmina non cadit inimicitia, iuxta no. per Gl.in c.j.§.hoc notandum, de his qui feu.da.poſ. & in c.j.an mutus uel aliter imperfec.&c.in uſi.feu. quæ dicunt quòd mulier non poteſt recipere compoſitionem patris occiſi, ſed ſolum maſculus.cũ ipſe non reputetur in numero inimicorum. Contrarium tamen uidetur uerius. pro quo eſt text.in l.j.ibi,& fiſci & mulieris inimicus.C.de his qui ſe defe.li.x.Vnde infert Ange. ibi quòd ſtante ſtatuto quòd quis debeat habere pacem ab hæredibus occiſi,habet locum tam in maſculo quàm in fœmina, de quo latius per Alex. poſt Pau. de Caſt. in l.iiij.§. cato. ff. de uerb.obli.Iſtam opi. in proprijs terminis ſequitur Io. de Ana.& Fely.in d.c.cum oporteat, & ad prædictas Gloſſ. reſpondent Ange. & prædicti quòd loquuntur de inimicitia concernente actus extrinſecos,prout eſt incedere cum armis:& uindictam & cæteros actus uiriles facere, ſecus de inimicitia concernente rancorem animi quæ ita cadit in fœminam ſicut in uirum. Idem tenet Steph. Aufre. in tracta.de teſtib.reproba.in uerbo idonei.in ij.col.in fine.Item dicit Alexan.in d.§.cato.quòd dictæ Gloſſ.procedunt in extraiudicialibus:ſecus in iudicialibus de quibus in præſentiarum quæritur. quæ omnia teneas menti.

Petrus de Moncada.

ll Inimici. Adde not.per d.Philip.Deciũ in l.conſilij.§.ſocij mei.ff.de reg.iur.& nota quòd licet amicus inimici mei poſſit repelli a teſtimonio, tamen ſecus eſt in fratre amici inimici mei.ita no. Anto. Cor.in ſuis not.in uerbo teſtis.in no.inci. licet domeſticus.

Petrus de Moncada.

mm Dicto Barto. Adde d.Hippo.de Marſi. in ſingula.clxxviij. inci.inimicus repellitur. & in l.j.§.præterea.ff.de quæſtio.in j. col.& in tantum hoc eſt uerum quòd ſi teſtis interrogaretur an ſit inimicus illius contra quem producitur, & reſpondeat quòd non, ſi extat cauſa generalis occulta repellitur ſecundum Alex. in conſ. xcix.inci. in cauſa inquiſitionis.in ij.col. in j.uol.& Fely.in c.repellantur. de accuſa.in fi.& Iaſ.in l.ſororem in.iij.col.C.de his quib.ut indig.Sed pone quòd dicat ſe non diligere partem, an per hoc ſit eius inimicus? uide no.per Abb. in c.inquiſitionis.§.tertiæ de accuſ.in no. Et quid ſi dicat eſſe inimicum:& an teneatur aſſignare cauſam inimicitiæ. uide ibidem quem ſequuntur Ana.Maria. Soci.& Fely.& ſcias quòd ille qui fuit cauſa inimicitię poteſt excipere contra teſtem de inimicitia,

micitia,ſecundum Archi.in c.ſtatutum, in princi.de reſcri.lib.vj.& Panor.in d.c. repellantur. Niſi malitioſe dediſſet cauſam inimicitiæ. Exemplum. non habens niſi unum teſtem contra ſe dedit alapam illi, demum productus contra eum excipit de inimicitia, ualebit exceptio? certe non. Ita no.Bar. per illum tex.in l.j.§. cū quis.ff.de quæſtio.qui dicit uidiſſe de facto hanc maliciā. & eum ſequuntur Bal. Ang.Alex.& Mod in l.ſed & ſi quis.§. illud ſciendum.ff.ſi quis cau.Panor. & Fely.in d.c.repellantur.Fely.in c.cum oporteat.eo.ti. & in c.fi.de teſti. in ij. colum. Philip.Franch.in c.Romana.in princi.de teſti.li.vj. pro cuius confirmatione uide plura ſimilia adducta per d.Hipp. in d.§. cum quis. Petrus de Moncada.

nn Reconciliato. Adde Fely. in c.cum te. de reſcri. in uerſi. infidelitas. & in c.j.de iudi in j.col. Quando autem dicatur recens ſeu antiqua reconciliatio uide per Archi.& Præpoſi.Medio.in d.c. accuſatores. Et quid ſi tempore redditi teſtimonij erat inimicus & exceptione non oppoſita depoſuit, ante ſententiam tamen fuit recōciliatus an ualeat eius teſtimonium? uide per Panor.in d.c.cum oporteat.in in ij.colum. Petrus de Moncada.

oo Quod non. Aduerte:quia iſta doctri. non eſt ita ſimpliciter intelligenda. ſed eſt fienda diſtinctio, an uniuerſitas ſit magna an parua, primo caſu admittuntur illi de uniuerſitate contra extraneum in defectum aliorum, ſi uero agitur inter ipſos de uniuerſitate tunc indiſtincte admittuntur:quia par affectionis cauſa tollit omnem ſuſpitionem. Secundo uero caſu ſi uniuerſitas eſt ita parua ita quòd illi de ipſius corpore cadunt in nomen domeſticorum uel cohabitantium. & tunc procedit opi.de qua hic quòd non admittantur. iſta diſtinctio probatur ex no.per Specu. in ti. de teſte.§.j.uer. ſed nunquid in cauſa uniuerſitatis. & per Io. An.in d.c.cum. nuncius.& per Panor. & Fely.in c. inſuper. de teſti.& per Alber. Moder.in tracta.de teſti.in ix.fol.in ij. colum. & per Francīſ.Cur.in tract. de teſti.in iij.concluſ.& per d.Hip.de Marſil. in l.j.§.ſeruus mancipium.ff.de quæſtio. in ij.colum. Petrus de Moncada.

pp Communis eſt opini.Adde Iaſ.in l.admonendi.in repe.in lxxxviij. col.ff.de iureiuran. & do. Hippol.de Marſi. in l.de minore.§.plurimum.ff.de quæſtio.in xij. col.Quid autē ſit fama, & quotuplex ſit, & quot homines faciant famam, & quo tempore oriri debeat, & quo modo probetur,& qualiter teſtes debeant deponere,& plura alia in materia famæ.uide per eundem do.Hip.ibidem.

Petrus de Moncada

qq Quod non. Aduerte:quia iſtud non uidetur uerum.nam datur ex hoc materia delinquendi & malignandi. cum facile ſit accuſato ſeu timenti accuſari ſubtrahere aduerſario teſtes quibus timet conuinci,faciendo eos accuſari, uel accuſando,quod non eſt dicendum:quia tollenda eſt occaſio delinquendi, nedum uia directa,ſed indirecta:ut eſt tex. in ca.ſedes.de reſcrip.& in c.quanto.de diuor.& in c.j.de uſur.lib.vj.& in l.in fundo. ff. de rei uend.& per do.Hip. de Marſi. in ſingula.clxxvij.incip.malitijs hominū. Sed reſponde ſecundum Io.And. notabiliter in d.c.fi.quòd hæc malitia non eſt præſumenda.tamen ſi de ea eſt præſumptio poteſt prouideri ſecundum formam ca.frequens. de reſti.ſpoli.lib.vj.ſcilicet præfigendo terminum accuſanti intra quem probet intentum ſuum,uel poterit recipi dictum teſtis reſeruata fide ipſius in euentum finitæ accuſationis. & ſi apparuerit de innocentia ſua probabit ſine alio examine. & eum ſequuntur ibi Pan. Fely.& omnes.& dicit Bal.ibi quòd ſi detegeretur malitia accuſantis quòd iſta de cauſa fecit accuſare teſtes,non habet locum illa decretalis. Et ultra prædictos idem tenet Stepha.Aufre.in tracta.de reprobа.teſtium.in uerbo accuſatione criminali pendente &c. An autem idem ſit in cauſa ciuili.uide ibidem, & do. Ioan. infra in ſequenti parte in iij. quæſtione, quòd nota,& tene menti.

Petrus de Moncada.

rr Concludo quòd non.Limita iſtam concluſio.niſi ageretur de probanda innocē

tia

tia ipſius domini:ut per eundem do.Ioã. ſupra.in j.q.iſtius tertiæ partis in quarta limitatione.& per Iaſo.poſt Bal. & Ang. in l.ſed & ſi quis. in prin.ff. ſi quis caute. Et per Alex.in conſi.v.inci.in caſu inquiſitionis.in iij.col. in j.uol. qui multũ no. loquitur.Et per do.Anto.Bauer.in §.pater & filius.inſti.de teſta.in xvj.col. & Fely.in c.de cetero de teſti.in iij.col.& do. Decium in l.& ſi nihil. ff. de regu. iur.& do.Hip. de Marſi.in l. j. ad quæſtionem. in v.col.ff.de quæſtio.& in ſingu. lix. incip.innocentibus iura fauent.ubi dicit q intantum hoc eſt uerum quòd poteſt iudex ex officio ſuo accuſato non petente recipere probationes innocentiæ. uide per eundem etiam in ſingul. lxxij. incip. per totam fere Italiam.iſtam limitationem intellige pręterquam in criminibus exceptis.ut ſupra in proxima quæſtione per.d.Ioan. Petrus de Moncada.

ſſ Probationis.Adde Soci.in reg. ſecunda in xix.fallen.& late per d.Hip. in l. de minore §.tormenta.in principio. & in l. maritus.in iij.col.ff.de quæſtio.hic alleg. & hoc an habeat locum tam in reo quam in actore late in dictis locis & latius per eundem do. Hippo. de Marſi. in practi. ſua cauſarum criminalium.fol.ix. in j. & ij.col.ubi tractat an reo reſpondenti inquiſitioni ſit deferendum iuramentum. Quid autem ſi reus accuſatus diceret uolo eſſe condemnatus ſi accuſator iurauerit me iſtud crimen perpetraſſe. An iſto caſu poſſit deferri iuramentum.Bar.poſt Ia.But.in d.l.maritus.in fi.col. concludit quòd ſic rationibus ibi per eum.

Petrus de Moncada.

tt Ingratitudinem.Adde Barba. in addi. ad Bal.in l.fi. C. de reuoc.dona. Sozi.in reg.ij.in iii.& in xxiij.fal.eundem. d.Ioã. infra in ſequen.parte in xij.q.prin. Quid autem ſit ingratitudo uide per Panor.in c.fi.de donati.Et nota quòd ingratitudo priuat a ſucceſſione ab inteſtato.gloſſ.eſt celebris in c.fi.de poſtul. quam ibi dixit ſingulariter Imo. de quo per Corſetum in ſuis nota.in uerbo ingratitudo. Et tene menti perpetuo quòd ingratitudo eſt ita a iure reprobata, quòd excuſat patrẽ occidentem filium a pena.l. Pompeia de parricidijs.& econuerſo.ita not.Bar.Angel.& dominus Hippo.de Marſil.in l.diuus.ff.ad legem Pompe.de parricidijs, & dominus Hip.de Marſi.in l.ſi quis uiduã. ff.de quæſtionibus.in v.colum. Sed nunquid quod dictum eſt de patre occidente filium & econtra habebit locum in filio ſpurio.uidetur quòd non.quia huiuſmodi filij non ſunt in conſideratione. iuxta no.in l.fina.C.de uerborum ſignificatione.& in l.pronunciatio.ff.eodem titulo. Contrarium tamen eſt uerum ſecundum Bald.in l.cum acutiſſimi.C.de fideicommiſ.in ij.colu.& in titulo ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum & agnatum.§.naturales.in iij. colum. ubi refert quandam monialem fuiſſe combuſtã pro eo quod filium ſpurium necauerat. pro quo uide Ioannem de Imola in lege ex facto.§.ſi quis rogatus.ff.ad Trebellia. in octaua columna.qui aliter ſentit, quamuis de Bal.mentionem non faciat.

Petrus de Moncada Hiſpanus.

S V M M A R I V M.

110 *Parentes an pro filiis teſtificari poſſint in cauſa ciuili.*

Parentum appellatione qui cõprehendãtur.

111 *Pater eſt idoneus teſtis ad probandam ætatem filii.*

112 *Teſtimonium paternum admittitur, in caſu quo agitur de probando an filius ſit ingreſſus monaſterium animo profitendi religionem, uel ne.*

113 *Parentes admittuntur ad teſtimonium qn ando agitur de probando quòd coniuncti matrimonio ſunt conſanguinei.*

114 *Parentes ſunt teſtes legitimi quando cauſa inter duos filios agitur.*

115 *Parentes pro filiis an in cauſa matrimoniali ad teſtimonia admittantur.*

116 *Filii an poſſint eſſe teſtes pro parentibus in cauſa ciuili.*

117 *Frater pro fratre in cauſa ciuili poteſt teſtificari, quamuis non ſit omni exceptione maior.*

Actori probanti intentionem ſuam per formam, non eſt deferendum iuramentum in ſupple-

ſupplementum probationis.

118 *Frater multum uotæ & ſpectatæ fidei, uel religioſus S. Mariæ Oliueti admittitur ad teſtimonium in cauſa fratris.*

Iudex in quo ueriſimiliter nulla cadit ſuſpicio inter conſanguineos ſuos poteſt iudicare. ac etiam in cauſa ſua.

119 *Frater pro fratre contra alium fratrem teſtificatur.*

120 *Teſtimonium fratris producti cum teſte extraneo omni exceptione maiore probat.*

121 *Affines pro affine an a teſtificando repellatur in cauſa ciuili.*

Affinis olim, pro affine teſtificari poteſt.

122 *Vxor pro marito an a teſtimonio reiiciatur, & econtra.*

123 *Concubina an poſſit teſtificari pro ſuo concubinario.*

124 *Familiares ſeu domeſtici in cauſis ciuilibus pro dominis ſuis ad legitima teſtimonia non admittuntur.*

125 *Familiares quando ſunt perſonæ honeſtæ admittuntur pro domino ad teſtificandum.*

126 *Familiares ad teſtimonium admittuntur, quando agitur de probando aliquo de quo familiares habent ueriſimiliter notitiam maiorem aliis.*

127 *Familiaris non habens ſalarium admittitur in teſtem pro domino.*

128 *Familiaris olim, qui depoſitionis tempore deſinit eſſe familiaris an admittatur ad teſtimonium pro olim domino.*

129 *Teſtificari an poſſint in cauſa ſuæ uniuerſitatis illi de uniuerſitate, & nu. 130. 131. & 132.*

133 *Pauper an repellatur a teſtificando in cauſa ciuili.*

134 *Procurator an pro cliente ſuo poſſit teſtificari, in cauſa in qua exercuit officium procuratoris.*

135 *Solicitator cauſæ an poſſit eſſe teſtis pro illo cuius cauſam ſolicitat.*

136 *Iudæus teſtificari non poteſt contra Chriſtianum.*

Neophitus contra Chriſtianum non admittitur ad teſtimonium.

Inimicus reconciliatus a teſtificando repellitur.

137 *Iudæus pro Chriſtiano contra alium Chriſtianum teſtificatur.*

Par cauſa odii tollit omnem ſuſpicionem.

138 *Iudæus contra Iudæum qui effectus Chriſtianus ad iudaiſmum rediit ad teſtificandum admittitur.*

139 *Iudæus teſtificatur contra conſentientē quòd contra ipſum in teſtem producatur.*

140 *Fama in ciuilibus facit ſemiplenam probationem.*

141 *Fama in leuioribus, & modici præiudicii plene probat.*

142 *Nobilitas ex uirtute per famam probatur.*

143 *Iudicem eſſe ſolitum incarcerare, uel torquere appellantes, & de eo conquerentes probatur per ſolam famam.*

144 *Principi atteſtanti per uerba aſſertiua de fama plenè creditur.*

145 *Probatio ueritatis, & famæ ſimul, præfertur probationi ueritatis tantum.*

Fama plenè probat in iudicio poſſeſſorio in quo agitur de leui præiudicio

146 *Fama an inducat ſemiplenam probationem quando agitur de crimine ciuiliter.*

Teſtes criminoſi non emendati de crimine admittuntur ad probandum crimen ſimoniæ, quando quæſtio ſuper tali crimine mouetur ciuiliter.

147 *Fama in criminalibus an ſit ſufficiens indicium ad torturam. & quid in fama uehementi. nu. 148.*

148 *Fama inducit ſemiplenam probationem in cauſa matrimoniali in qua agitur de matrimonio diſſoluendo. Et quid ſi ageretur de diſſoluendis ſponſalibus de futuro.*

Cauſa matrimonialis æquiparatur criminali.

150 *Fama uno teſte de ueritate an perficiat probationem.*

151 *Fama plenam probationem inducit, ubicunque probatio ſolet eſſe difficilis.*

152 *Filium percuſſiſſe patrem aut matrem, per ſolam famam probatur.*

153 *Excommunicatus quòd aliquis fuerit an per unum teſtem cum fama ſimul probetur.*

Sciens ſe excommunicatum per famam, non poteſt probabilem ignorantiam allegare.

Interdictum per famam ſolam probatur.

154 *Mulier poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili.*

Actori probanti per unam mulierem datur iuramentum ſupplementum probationis.

155 *Teſtimonium maſculorum præualet teſtimo-*

nio fœminarum, data paritate muneri te ſtium.
Præſentatus a maſculo præfertur, diſcordantibus maſculo, & fœmina patronis in præſentando.
156 *Fœmina non poteſt eſſe teſtis in ſcriptura priuata.*
157 *Infamis infamia facti in cauſa ciuilis teſtis eſſe poteſt.*
158 *Infamis infamia facti non admittitur ad teſtimonium in caſu in quo teſtis debet eſſe omni exceptione maior.*
159 *Ingratitudo per teſtem infamem infamia facti probari non poteſt.*
Iuramentum ſuppletorium deferri non poteſt ad probandam ingratitudinem.
160 *Infamis infamia facti a teſtimonio repellitur in cauſa ciuili ardua.*
Et in cauſa ciuili quæ ſuper crimine fuit ciuiliter mota.
161 *Infamis infamia facti non probat contra Cardinalem.*
162 *Infamis infamia facti habens conteſtem multum notæ & ſpectatæ fidei probat taliter quod res dicitur probata per teſtes integros.*
163 *Pater ſpiritualis an poſſit eſſe teſtis pro illo, quem a ſacro fonte leuauit, in cauſa ciuili.*
164 *Venditor an teſtis eſſe poſſit in cauſa ſui emptoris cui fuit mota lis ſuper re uendita.*
Proxeneta niſi ab utraque producatur a teſtimonio repellitur.
165 *Illegitimè natus an poſſit eſſe teſtis in cauſis, in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores.*
Illegitimus eſt infamis infamia facti.
166 *Probanti per unum teſtem illegitimè natum, non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis.*
167 *Spurius officium tabellionatus exercere non poteſt.*
Spurius qui moribus, & honeſtate prafulget a teſtimonio non repellitur.
168 *Canonicus pro ſuo canonico an poſſit eſſe teſtis.*
169 *Donator pro donatario an admittatur ad teſtimonium.*
170 *Socius pro ſocio an poſſit teſtificari.*
171 *Prælatus eccleſiæ non habentis collegium, qui ſolus habet adminiſtrationem non teſtificatur in cauſa ſuæ eccleſiæ.*
173 *Notarius non poteſt ſibi aſcribere legatum, cuius commodum principaliter ad eum pertinet.*
Canonicus in cauſa ſuæ prabendæ non poteſt teſtificari.
173 *Prælatus eſt teſtis idoneus pro ſua eccleſia habente œconomum generalem auctoritate epiſcopi conſtitutum, uel ſi agit epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ.*
174 *Teſtis idoneus eſt prælatus quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & canonici ſimul cum prælato, conſtituerunt procuratorem, uel ſyndicum in dicta cauſa.*
175 *Prælatus in cauſa eccleſiæ poteſt teſtificari, quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & ſolus prælatus conſtituit procuratorem.*
Tutor qui ſolus conſtituit actorem in cauſa pupilli, non poteſt pro illo teſtificari.
176 *Proxeneta an ſit idoneus teſtis in cauſa in qua fuit proxeneta.*
177 *Tutor an repellatur a teſtimonio in cauſa pupilli cuius tutelam adminiſtrat.*
178 *Monachus ſeu clericus an poſſit teſtificari coram iudice ſeculari ſine licentia ſuperioris.*
179 *Licentia ubicunque in aliquo actu interuenire debet, ſemper debet præcedere actū.*
Leuis ſolennitas omiſſa non uitiat.
180 *Fænerator qui amplius uſuras non exercet, an poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili.*
Infamia per pœnitentiam non abolètur.
Periurus etiam pœnitentia peracta non poteſt eſſe teſtis.
181 *Statutum quod notarius non poſſit acceptari ad aliquod officium, habet locum etiam in eo, qui fuit ſemel notarius, licet deſierit eſſe, & de notariorum matricula delectus fuerit.*
Vſurarius præſtita cautione de reſtituendis male ablatis teſtificari poteſt.
Delinquens peracta pœnitentia habetur ac ſi nunquam deliquiſſet.
Emendatus de crimine præfertur in dignitate conſequenda illi, qui ſemper fuit bonus.
182 *Redemptor litium, & qui de facili litigat, non poteſt eſſe teſtis nec accuſator.*

Beneficii

183 *Beneficii collator an ſit idoneus teſtis, pro contentione de beneficii collatione.*

184 *Subditus ratione iuriſdictionis an poſſit eſſe teſtis pro domino ſuo.*

185 *Creditor an ſit admittendus ad teſtimonium in cauſa ſui debitoris.*

Inanis eſt actio quam inopia debitoris excludit.

186 *Epiſcopo petente decimam a rectore eccleſiæ, an poſſit ipſe rector probare generalem conſuetudinem illius comitatus de decimis non ſoluendis, per alios rectores aliarum eccleſiarum.*

187 *Fideiuſſor repellitur a teſtimonio pro ſuo debitore.*

188 *Reus debendi an poſſit teſtificari pro ſuo correo.*

189 *Accuſatus de crimine an poſſit pendente accuſatione teſtificari in cauſa ciuili.*

190 *Statutum quòd bannitus poſſit impunè occidi, an comprehendat bannitum per ſententiam condemnatum a qua appellauit, & appellatione pendente fuit occiſus, demum nullo proſequente appellationem ſententia tranſiuit in rem iudicatam.*

191 *Pace facta ſub pœna applicanda Sancto Petronio ſi rumpatur, an deinde rupta, & ſubſecuta reconciliatione, ac facta remiſſione totius iniuriæ, per hoc euitetur pœna.*

192 *Dominus qui rem quam alius ſine eius mandato alienauit, ipſe ignorans uendidit, an poſſit uenditionem illam ratam habere, et ratihabitio retrotrahatur in præiudicium illius cui per ipſum dominum facta fuit uenditio.*

193 *Amicitia an ſit ſufficiens cauſa ad repellendum quem a teſtimonio.*

Numerus eſt tanta potentiæ, ut faciat teſtes alias inhabiles eſſe habiles.

194 *Impubes factus pubes an teſtificari poſſit de his quæ in pupillari ætate uidit.*

195 *Papæ ſoli creditur non ſolum de his quæ tempore pontificatus percepit, uerum & de his quæ antea. & nu. 217.*

QVARTA PARS.

Circa iſtam quartam partem. In quarta tractandum eſt qui in cauſis ciuilibus teſtis eſſe poſſint, & qui non. Quærendum eſt in pri-
110 mis. † An parentes pro filijs [a] poſ-
a ſunt eſſe teſtes. Et concludo quòd non, l. parentes. C. de teſtibus, & parentes intelligo omnes aſcendentes tam maſculos, quam fœminas, ut per Gloſſ. in d. l. parentes. & idem tenet Specu. in ti. de teſte. §. j. circa prin. Iſta conclu. habet locum etiam in patre naturali. Item habet locũ in filio emãcipato pro quo pater adhuc non poterit teſtificari ſecundum Glo. & Docto. in d. l. parentes Bar. & Alber. in l. qui teſtamento. §. per contrarium. ff. de teſta. quod probatur duplici ratione, & primo. nam ſi mater quæ nunquam habuit filium in poteſtate pro eo non poteſt teſtificari, d. l. parentes, & l. uidemus, de in lit. iurã. in prin. multo minus ergo pater pro filio emancipato quem prius habuit in ſua poteſtate, argumento eius quod uoluit Gl. no. in §. ſi. inſtitu. de tutel. præterea licet ceſſet patria poteſtas per emancipationem. attamen non extinguitur affectio patris erga dictum filium propter quam repellitur a teſtificando. l. iura ſanguinis. ff. de reg. iur. fallit iſta concl. in aliquibus caſi-
111 bus. Et primo † quando agitur de
b probanda ętate filij: [b] nam dictum patris facit aliqualem præſumptionem Glo. eſt not. in l. etiam. C. de probatio. & ſequuntur communiter Docto.
112 Secundo † fallit in caſu in quo agitur de probando an filius ſit ingreſſus monaſterium animo profitendi religionem uel ne. Nam pater pro filio poteſt eſſe teſtis. c. præſens. xx. q. iij.
113 Fallit & tertio, † quando agitur de probando quòd coniuncti matrimonio
c ſunt conſanguinei, [c] quia iſto caſu pater & alij conſanguinei admittuntur ad probandum conſanguinitatem. quia melius præſumuntur eam ſcire quam alij. ca. uidetur extra qui matrimo. accuſ. poſſunt.
114 Fallit & quarto, † quando cauſa agitaretur inter duos filios: quia par affe-

ctio tollit ſuſpicionem omnem l. non ſo-
lum.§.j.ff.de ritu nup.Gl.in c. poſtremo.
de appel.& ita in ſimili no.Bar.in d l.qui
teſtã.§.per contrarium,in fin.ff.de teſti.

115 Fallit † & quinto,quãdo ageretur de
probando matrimonium quod dicitur eſ
ſe contractum inter puellam quandam,
& adoleſcentem qui negaret illud eſſe
contractum:quia parentes pro filijs poſ-
ſunt teſtificari & probare matrimonium
fuiſſe contractum.data paritate nobilita
tis & potentiæ inter ipſos contrahentes.
c.ſuper eo,extra de teſti.& ibi not. com.
muniter Cano. fortius uoluit ibi Io. de
d Imo.[d] quòd licet adoleſcens eſſet nobi-
lior & ditior quam mulier: attamen ſi
aliqua coniectura præcedat quòd matri-
monium ueriſimiliter eſſet contractum:
tunc parentes pro filijs poſſunt teſtifica-
ri.& coniectura erit ſi dictus adoleſcens
deperibat amore illius puellæ,& iſtud eſt
perpetuo menti tenendum. quia ſæpius
de facto poſſet contingere.

116 Econtra quærendum eſt. † An filij
pro parentibus poſſint eſſe teſtes.& con-
cluditur quòd non ut d.l. parentes. C. de
teſti.iuncta.l.idoneus.eo.ti.Eſt tamẽ dif-
e ferentia [e] inter patrẽ & filium in iſta ma
teria.quia filius poteſt eſſe teſtis in nego
tio patris cuius commodum ad aliũ ſpe-
ctat non ad patrem.ut puta in cauſa ali-
cuius in qua pater eius eſt procurator, ta
men pater in ſimili caſu non poteſt teſti
ficari pro filio. iſtam differentiam ponit
Bar.in d.l.qui teſtamento. §. per contra-
rium.cui opi.contradicit ibi Areti. quia
iura dicunt ſimpliciter quòd pater pro fi
lio nec econtra poſſint teſtificari.d.l. pa-
rentes.ideo licet pater præſumatur filiũ
plus diligere quam filius patrem: iſta ta-
men de cauſa filius non erit idoneus te-
ſtis in cauſa patris.quia ex parte filij ad-
eſt maior reuerentia reſpectu patris quã
econtra,propter quam debet repelli a te
ſtimonio.quinimmo ultra eum poſſet di
ci totum contrarium. quia pater ſiue ſit
in iudicio nomine ſuo:ſiue nomine alte-
rius,conſideratur tamen ſemper tanquã
pater,& ipſi per filium reuerentia eſt ad-
hibenda l. ſed ſi hac.§.fina.de in ius uocã.
Econtra uero filius ſi ut procurator alicu
ius agat in iudicio non conſideratur tan-
quam filius ſed ueluti quidam extraneus
f l.quæſitum.[f] ff.de in ius uocan.igitur pa
ter pro filio iſto caſu poterit teſtificari:
quia diceretur teſtificari pro extraneo
non pro filio.

117 Secundo principaliter quæro. † An
frater pro fratre poſſit eſſe teſtis in cauſa
g ciuili. Et concluditur quòd ſic: [g] atta-
men non eſt teſtis omni exceptione ma-
ior:quia in aliquo diminuitur eius fides
propter ueriſimilem affectionẽ quæ cau-
ſatur ex conſanguinitate. c. non æſtime-
mus.xiij.quæſtio.ij.Et ita tenet Gloſſ. in
d.l.parentes Barto.in d.l.qui teſtamento
§.per contrarium, ex quo infertur quod
actori probanti intentionem ſuam per
famam non eſſet deferendum iuramen-
h tum in ſupplemẽtum probationis: [h] quia
non diceretur ſemiplenẽ probaſſe cum
dictus teſtis non ſit omni exceptione ma
ior,& ita tenet Bar.in l. admonendi, in
v.colum.uerſicu.uenio ad tertium. ff.de
iure iurand.Iſtud fallit in aliquibus caſi-
bus in quibus frater pro fratre poteſt te-
ſtificari,& dicetur teſtis omni exceptio-
ne maior.

118 Primo † quando frater eſſet multũ
notæ & ſpectatæ fidei: uel eſſet religio-
ſus ſanctæ Mariæ Olineti:quia tunc in ni
hilo minueretur eius fides.Ita dicit Ioan
nes de Imola.in c.cum R.canonicus, ex-
tra de offi. delegat. facit quòd no. dixit
Specu.in titu.de iudi.delega. §. ſupereſt
uerſi.quid ſi non eſt conſanguineus. ubi
dicit quòd licet quis non poſſit eſſe iu-
dex in cauſa propria, uel ſuorum.l.qui iu
riſdictioni.ff. de iuriſ.om.iu. attamẽ ſi iu
dex eſſet talis qualitatis qui ueriſimiliter
in eo nulla caderet ſuſpitio. ut quia eſſet
monachus Ciſtercienſis,poſſet eſſe iudex:
argumento l.non omnes.§.a Barbaris. ff.
de re milit. quem refert,& ſequitur Do.
Alex. in d.l. qui iuriſdictioni. in vj. fall.

119 Secundo fallit, † quando teſtificare
tur pro fratre contra alium fratrẽ. quia
par affectio tollit omnem ſuſpicionẽ ſe-
cundum Bartolum in dicta l.qui teſtamẽ
to.§.per contrarium.de teſtamen.

Tertio

120 Tertio † fallit[i] quãdo quis produxiſ-
i ſet duos teſtes, quorum unus eſſet frater: alter uero extraneus omni exceptione maior. Nam integritas illius extranei teſtis ſupplet fratris defectum. Ita not. ſingulariter Barto. & Angel. in l. ſi quis ex argentarijs. §. primo. ff. de edendo. & iſta quæ dicta ſunt de fratre: habent locum etiam in conſanguineis: ſeu conſobrinis.

Tertio principaliter quæritur. An affi
121 nis † pro affine poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili. in quo concludo, quòd ſic, eo modo quo dictum eſt de fratre: quia aliquid eius fidei detrahitur propter affectionem Glo. eſt in c. accedens, & ibi not. extra ut lite non cõteſtata. Quæ conclu. poteſt limitari eiſdem modis quibus limitata eſt præcedens: quibus limitationibus addo unam uidelicet quando eſſet diſſoluta affinitas: ut q̃ a morte unius ex coniugibus matrimonium eſſet diſſolutũ: q̃ a tũc affinis poteſt teſtificari pro affine, & in nihilum eius fides diminuetur ſecundum Ange. in l. cui eorum. §. affinitatis. ff. de poſtulan. & in l. ſed hac ita. de ſẽten. & re iudi. pro quo facit Gl. ibi in uerbo ſuccurrendum, facit quod dixi ſupra, in proxima parte in iij. fallentia ſextæ quæſtionis principalis.

Fallit & ſecundo quando quis eſſet af
k finis per lineam collateralem[k] quia iſto caſu erit omni exceptione maior ſecundum Ange. in conſilio. ccxij. incipien. uiſis proceſſibus: ubi ad hoc adducit Inno. & Ioannem And. in cap. nonnulli extra de reſcrip.

Quarto principaliter quæritur. An
122 uxor † pro marito poſſit teſtificari & econtra. Speculato. in titu. de teſte. §. j. in uerſicu. quid de uiro & uxore, cum quo tranſeunt Domi. Abbas & communiter Canoni. in c. in literis, extra de teſti. ſic diſtinguit. aut mulier eſt teſtis quæ timet maritum: & tunc non poteſt teſtificari, alias ſecus, eodem modo ſi uir eſt uilis cõditionis ita quòd timeat uxorem ſuam, non poterit teſtificari pro uxore ſua, idẽ tenet Domi. Alexan. in conſil. cl. in v. uolumi. idem tenet Cyn. in l. ij. C. de teſti. Glo. tamen in d. l. ij. indiſtinctè tenet ꝙ uir pro uxore, nec econtra poſſunt teſtificari, quam ſequuntur ibi Bal. & Salyce.
l quorum opi. uidetur uerior[l] quia uxor licet quo ad omnia non ſit uiro ſubiecta, attamen quo ad multa eſt illi ſubiecta: & ueluti eius famula cenſetur: ut in ca. mulierem. & c. fiet imago. xxxij. q. v. Item cẽſentur inter ſe domeſtici. igitur eorum teſtimonium non admittitur ut inferius dicetur.

Et iſtud quod dicitur de uxore: ha-
123 bet † locum etiam in concubina: quę ſolum differt ab uxore reſpectu honoris. l. ita legato. §. in parui de lega. iij. & nota. in l. etiam. C. de teſti.

124 Quinto quæritur, an familiares † ſeu domeſtici in cauſis ciuilibus: poſſunt teſtificari in cauſa domini ſui? in quo concluditur quòd non. c. in literis, extra de teſti. l. etiam. C. eo. quod fallit aliquibus modis.

125 Primo, † quando familiaris eſſet per
m ſona honeſta[m]: ut ſunt familiares epiſcoporum, & dominorum Cardinalium. Ita limitat Inno. in dicto c. in literis, Bald. & Salyce. in dicta l. ij. cuius opi. contradicit Areti. in dicto c. in literis. quia nobilitas perſonæ non aufert ſuſpicionem quæ uериſimiliter adeſt. l. j. C. ſi quacunque prædi. poteſta. Item quia adeſt timor quidã reuerentialis qui operatur magnum eſſectum, ut Glo. in c. poſſunt clerici. ij. quæſtione. iij. His tamen rationibus reſpondet domi. Fely. ibi quòd imo propter nobilitatem & integritatem perſonæ ceſſat ſuſpicio: quæ alias non ceſſaret. c. niſi eſſent uiri prouidi. de præben. Sed adhuc prædictæ limi. uidetur obſtare quòd habetur in c. uiſis. xvj. quæſtione. ij. ubi dicitur humani moris eſt illos uereri: quorũ iudicio quis deprimi & erigi poteſt: tenenda tamen eſt hæc limi. quæ communiter approbatur.

126 Secundo fallit † quando ageretur de probando aliquo negocio in quo familiares habent uериſimiliter maiorem notitiam quam alij: ut eſt tex. in c. ſuper prudentia el. j. xiiij. quæſtione. ij. l. conſenſu, §. ſi in plagis. C. de repud. quinimo hoc caſu domeſtici præferũtur extraneis. l. quoties.

ties.C:de naufrag.li. x. quem tex. ad hoc not.ibi Barto.

127 Tertiò fallit † in illo, qui alicuius eſt familiaris,ſed ab illo non conſequitur ſa

n larium: [n] quia hoc caſu poteſt pro domi no ſuo teſtificari. Ita Specu. in tit.de teſte.§.j.in fin.in iiij. colum.uerſic.ſed quid de mercenario. ſequitur Roma. in quodam ſuo conſi. quod incipit omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio &c.nu.420.

128 Quartò fallit † in illo, qui olim erat

o familiaris: [o] ſed tempore teſtificationis non eſt familiaris: quia iſte poterit eſſe teſtis ſecundum Barto.in l. Titius. ff. de mili. teſta. & in l.j.§. idem Nummio.de quæſtionibus.

129 Sextò principaliter quæritur,an † illi qui ſunt de uniuerſitate poſſunt teſtificari in cauſa ſuæ uniuerſitatis, & concluditur q̃ ſic.Ità uult Barto. in l. ſi hac.§. qui manumittitur.ff. de in ius uocan. Bartol. in l.in tantum.§. uniuerſitatis. ff. de rerũ diuiſio.Glo.in l.idonei. ff. de teſti. Doct. in c.cum nuncius. extra de teſti.

130 Fallit tamen iſta conclu.primò† quãdo cauſa eſſet ardua: quia tunc nullus de uniuerſitate poſſet teſtificari in cauſa uniuerſitatis,ſecundum Bald.in rubri. de rerum diuiſi. ubi æquiparat cauſam ciuilẽ arduam,& cauſam criminalem.

131 Secundò fallit † quando cauſa uniuerſitatis reſpiceret commodum ſingulorum de ipſa uniuerſitate:ut quia lis uerte

p retur ſuper aliquo nemore [p] in quo ſinguli de uniuerſitate poſſunt incidere ligna pro uſu ſuo. Nam cum agatur hic de commodo ſuo.ſ.ſingulorum repellentur à teſtimonio ſecundum Ioan.An.& alios in dicto c.cum nuntius. & per Docto. in dicto.§.uniuerſitatis.

132 Tertio fallit † quo ad effectum faciendi plenam probationem: quia dicti teſtes plene non probant ſecundum Archi.in c.ſuper prudentia xiiij.quæſtione. ij.& in c.hoc ius porrectum.x. quæſtione. ij.Ideo infert Ioan.An.in addi.ad Specu. in titu.de teſte.§.j.quòd niſi cum teſtibus de ipſa uniuerſitate adducantur alij teſtes extranei.quòd ſoli teſtes de uniuerſitate plene non probabunt. Et iſta limitatio cõmuniter tenetur, licet domi. Abb. in c.inſuper. extra de teſti.tenuerit contrarium. quem ſequitur Alexander in conſil.lxviij.in vj.col.in ſecundo uolu.

133 Septimo quæritur an † quis repellatur à teſtificando in cauſa ciuili propter

q paupertatem:[q] in quo Glo.no. [q] in §.ſi uero abſens, in auctẽ. de hære.& falci.in uerbo ſubſtantia.tenuit mirabiliter quòd ſic,niſi habeat tantum in bonis quantum ualet illa cauſa in qua teſtificatur. Et illam Glo.multum not.Ange.in auc.de hæredi.& falci.§.ſunt nobis, illam etiam ſequitur Alex.in cõſilio.xv.incip. uiſo pro ceſſu inquiſitionis, in j.uolu.illam tamen reprobat Iaſ. in auct.præterea,in pe.col. C.unde uir & uxor:mouetur:quia dictum illius Glo. iure non probatur, ideo non eſt Glo.uidendum ſecundum Bald. in l. rem publicam.C. ex qui.cau. maio.

Ego alijs rationibus dictam Glo. impugno.Primo ſi dicta Glo.eſſet uera ſequeretur quòd filiusfa. de iure fforum. non potuiſſet eſſe teſtis in aliqua cauſa, cum illo iure omnia pleno iure patri acquirerentur exceptis caſtrenſibus uel quaſi l. l.placet, de acquiren.hæredi.iſtud tamen eſt falſum.l.pater,de teſti.igitur &c. Secũ do ſic arguo. repellere quem a teſtimonio eſt quædam pœna, c. teſtimonium, extra de teſti.l.iij.§. lege Iulia.ff.eo. ſed pœna non eſt imponenda non delinquẽti.l.paterfami.ff. de hæredi.inſti.& eſſe pauperem non eſt delictum:ergo.Præterea & tertio in teſte conſideratur multum legalitas & uitæ integritas.l. iij. in principio.de teſtib.c.forus, in fin.de uerbo.ſignifica. ſed ſic eſt quòd ad conſiderandum legalitatem diuitiæ non conſiderantur:ſed morum honeſtas.l.ſcire oportet.§.cum quis.ff.de tuto. & curat. dat.ab his.l.ſi quis ſtipulatus ſit Stichum aut Pãphilum.§.fina.de uerborum obligationi. l.prouidendum, de poſtul.ibi, quos meritum uitæ nobiliſſimos facit, ergo.&c. Præterea & quarto.ſi illa Gloſſ.eſſet uera multum anguſtaretur facultas probandi contra.l.quoniam.C.de hære. & manich. ergo. Ex quibus concludo dictam Glo.non eſſe ueram,quæ tamen menti te

nenda

nenda eſt propter ipſius auctoritatem.

Octauo principaliter quęritur. An pro
134 curator † pro cliente ſuo poſſit teſtifi
cari in illa cauſa in qua exercuit officiũ
r procuratoris. concludo quòd non r pro
pter affectionem quam habet ad cauſam.
c.fina.de teſti.lib.vj quod etiam procedit
135 † in ſolicitatore dictæ cauſæ qui fuit
electus a domino præſente ſecundum Do
mi. ibi & Ludo. Roma. conſil. cccccx.
ubi idem tenet limitando tamen ut ibi
per eum.

136 Nono quæritur. An iudæus † con-
tra Chriſtianum poſſit teſtificari. Dicite
ſ quòd non s.c.iudæi.extra de teſti.c.ſi hæ-
retici.ij.q.vij.ratio, quia iudæi odio ſe-
quuntur Chriſtianos.c.nonne.j.q.j. ideo
ratione huius odij non poſſunt contra
Chriſtianos teſtificari, quod puto habere
locum etiam in iudæo nuper ad fidem cō
uerſo qui neophitus appellatur.c.ij.48.di
ſtinctio. probatur hoc in ſimili de inimi-
co reconciliato: qui repellitur a teſtificā-
do ac ſi inimicitia adhuc perſeueraret.c.
accuſatores.iij.quæ.v. ſuper quo tamen
cogitabitis: quia uidetur quòd illud odiũ
ſit purgatum baptiſmate ſponte ab illo
ſuſcepto. ideo ceſſante cauſa odij debet
odium ceſſare, iuxta nota.per Bar.in l.Ti
tia.§.uſuras de lega.ij. Quod tamen fal-
lit in aliquibus caſibus. Et primo, quan
137 do † iudæus teſtificaretur pro Chri-
ſtiano contra alium Chriſtianum: quia
eius teſtimonium admitteretur. ratio:
quia ſicut par affectio tollit omnem ſuſpi
cionem.l.qui teſtamento.§.in contrariũ.
de teſtamentis. ita par cauſa odij tollit
omnem ſuſpitionem.l.non ſolum.§.pri-
mo, de ritu nup.ut contrariorum eadem
ſit diſciplina.c.hoſpitiolum.xxxij.diſtin-
ctio. & inſtitu.de tutel.in princi.

138 Secundo fallit † quando iudæus te
ſtificaretur contra iudæum qui effectus
Chriſtianus ad iudaiſmum redijt. caſus
eſt in c.contra Chriſtianos, de hære.li.vj.
quem ad hoc ponderat ibi Domini.

139 Tertio fallit † quando quis conſen-
tiret quòd iudæus cōtra ipſum in teſtem
produceretur, prout eſt Glo.in l.ſi quan-
do.C.de teſti.iſta repulſio iudæorum per
mittitur fauore ipſius Chriſtiani, ideo po
teſt huic renuntiare.l.penulti.C.de pac.
c.ad apoſtolicam, de regulari. extra, pro
quo Aretin.in c.præſentium, de teſti.pon-
derat no. text. in c. ſi hæreticus.ij.q. vij.
dum uult quòd infidelis poſſit produci a
Chriſtiano, nō contra fidelem. ex quo da-
tur intelligi quòd illa prohibitio emana-
uit fauore Chriſtiani contra quem infide
lis in teſtem producitur. Quæ omnia te-
neatis menti.

Decimo principaliter quæritur, an in
140 cauſis † ciuilibus fama faciat plenam
probationem, an ſemiplenam tātum: iſtā
quæſtionem tangit Bar.in l.de minore.§.
plurimum quoque, in ulti. colum.ff. de
quæſtio.& Glo.in l.in bonæfidei, in Glo.
fin.C.de reb.credi.communis eſt conclu-
t ſio t quòd fama inducat ſemiplenam pro
bationem in cauſis ciuilibus. Ita uult Gl.
in d.l.in bonæfidei, & in l.iij.§. eiuſdē, de
teſti.Io.And.in ti.de noto.crimi.§.fama.
uerſi. fama. & idem concludunt Canoni-
ſtæ in c.ueniens, el.j.extra de teſti.Saly.
in l.ea quidem.C.de accuſatio.in aliqui-
bus tamen caſibus fama inducit plenam
probationem.

141 Primus † eſt in cauſis leuioribus &
modici præiudicij.Glo.in l.ubi adhuc.C.
de iur.doct.Bar.in l.de minore.§.pluri-
mum.in fin.de quæſtio.d.Anto.in d.c.ue-
niens, in ult.col.de teſtibus.

142 Secundus caſus † eſt, quando agitur
de probanda nobilitate ex uirtute alicu-
ius. Nam per ſolam famam probatur. Ita
no.Bal.per illum tex.in l. prouidendum.
C.de poſtulan. Item & tertio. per ſolā
143 † famam probatur iudicem eſſe conſue
tum incarcerare, uel torquere appellātes
& conquerentes de eo. ſecundum Bar.in
l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prætori.in viij.
q.ff.de no.oper.nuncia.

Quartus caſus eſt in principe. Nā prin
144 cipi † atteſtanti per uerba aſſertiua
de fama plene creditur ſecundum Ioan.
And.in titu.de inquiſi.§. nunc tractemus.
uerſi. hoc autem notandum eſt. ſequitur
Abb.in c.cum oporteat, de accuſ.in iij.
145 colum. Notate tamē quòd ſi unus † pro
bat ueritatem plene, alius probat ueri-
tatem

u tat m & famam ᵘ, iſte obtinebit. & pro
eo erit ferenda ſententia.quaſi melius di
catur probaſſe altero, ſecundum Bald.in
l.proprietatis.C.de probatio. In iudicio
etiam poſſeſſorio in quo dicitur agi de le
ui præiudicio fama plene probat.Ita ſen-
tit Bart.in l.j.C.quorum bono. & in l.v.
C.ubi in rem agi oportet & Matheſilla.in
nota.ſuo.ij. In criminalibus modo fama
non inducit ſemiplenam probationem,
ut dictum eſt in parte præcedenti. in quo
tamen aliquas pono concluſiones.
146 Prima † eſt,ſi agatur de crimine ci-
uiliter fama non inducit ſemiplenam pro
bationem. Ita tenet Io. de Ana.in conſi.
lix.incip. uiſa inquiſitione. ſed hoc dictũ
non approbo: quia diſpoſitio legis inha-
bilitans probationem in cauſa criminali:
non trahitur ad cauſam ciuiliter motam
ſuper crimine.c.per tuas, el.j. extra de
ſimo. per quem tex.dicunt ibi Imo. Ho-
ſtien.& Abb. quòd teſtes criminoſi non
emendati de crimine admittūtur ad pro
bandum crimē ſimoniæ. ſi ciuiliter mota
fuit quæſtio ſuper tali crimine ergo &c.
147 Secunda † ſit concluſio in crimina-
libus ſola fama non facit ſufficiens indi-
x cium ˣ ad torturam. Ita tenet Io. An.in
ti.de proba.§.uidendum,uerſi.xiij.d.An-
to.in c.tertio loco, de proba.Abb.in c.j.
de depoſi.& in c.j.in fi.de pur.cano.Bal.
in l.milites.C.de quæſtio.Bal.& Imo. in
l.fi.ff.de hære.inſti.& iſta eſt communis
ſententia cōtra quam arguo uno medio.
Nam ut ſupra dictum eſt, in cauſa ciuili
fama ſemiplene probat,& obtinet uicem
unius teſtis integri. patet quia defertur
iuramentum in ſupplementum probatio
nis probanti per famam ſecundum Gl.in
l.in bonæfidei.C.de reb.cre.tunc ſic unus
teſtis integer qui deponit ſuper maleficio
facit ſufficiens indicium ad torturam ſe-
cundum Bar.in l.fi.de quæſtio.ff.iuncta.
l.j.§.item Cornelio.eo.ti.ergo idem erit
in fama. Et propterea Bal. in c.i.§.homi-
cidium, de pace iura.firman. in uſi.feu.
148 dicit quòd fama † uehemens,id eſt,ge
neralis & notoria facit indicium ad tortu
ram. cogitabitis.
149 Tertia ſit † conclu. In cauſa matri-
moniali in qua agitur de matrimonio diſ
ſoluendo, fama non inducit ſemiplenam
probationem: quia talis cauſa æquipara-
tur cauſæ criminali: ut dicit Alex.in cōſi.
cxlv. in ij. uolu. incip. quoniam abunde,
&c. quod tamē fallit ſi ageretur de diſſol-
uendis ſponſalibus per uerba de futuro:
quia tunc fama æquipollet uni teſti legi-
timo.c.ſuper eo, de conſanguini.& affini.
iuncto c.præterea, deſpon.quæ iura indu
cuntur ut per do.Abba.in d.c.ſuper eo.&
per Are.in c.ueniens, de teſti.in iiij.col.
150 Quarta conclu.ſit † quòd ſi in cau-
ſa criminali crimen ſit probatum pluſquā
ſemiplene, ut puta per unum teſtem de
ueritate,& aliquod aliud indicium, tunc
fama perficit probationem & dicetur cri
men plene probatum. Ita dicit Io.And.
in ti.de probatio.in §.fi.uerſi.xiij.Bal. in
l.ſi quis ex argentarijs.§.j.ff.de eden.quæ
conclu. ponitur in c.præterea, de teſti.
ubi dicitur quòd ſi teſtes deponant ſuper
adulterio: ut quia dicunt ſe audiſſe adul-
teros commiſceri, iſta probatio de audi-
tu coniuncta cum fama & alijs legitimis
adminiculis plene probat crimen, & illũ
tex. ponderat Are. in c.ueniens.de teſti.
in iij.col.prout dixi etiam ſupra in parte
præceden.in xj.q.prin.
151 Quinta ſit conclu. † ubicūque pro-
batio ſolet eſſe difficilis,arguendo a com
muniter accidentibus, fama inducit ple-
nam probationem. Ita uult do.Ant.in c.
tranſmiſſæ,extra qui filij ſint legi. & in d.
c.ueniēs, Alex.in conſi.lxvj. in iij.uol.in-
cip.uiſo teſtamento Simonis.in fi.ubi di-
152 cit † quòd per ſolam famam probatur
y filium percuſſiſſe patrem ʸ aut matrem.
Vltima ſit concluſio. ſi alicui agenti in
iudicio opponatur excommunicatio: nō
poterit ille probari per unum teſtem cū
fama ſimul. Ita uult Archi. in c.ſi teſtes,
in uerſi.item ſi ſæpe, in iiij.q.iij.Spe.in ti.
de noto.crimi.§.fama.Areti.in c.ueniēs,
in ulti.col.de teſti. pro qua opi.facit tex.
in c.pia,de excep.li.vj.in uerſi.euidentiſſi
mis, cui opi. contradicit Are.in d.c.ue-
niens.& contra illum adducit aliquas ra-
tiones de quibus ibi per eum. Et no.dum
dixi ſi fuerit oppoſita in iudicio, quia ſe-
cus ſi

cus ſi extra iudicium diceretur alicui per unum tu fuiſti excommunicatus . puta in partibus, & cum hoc concurreret fama: quia tunc probata erit excommunicatio, non ſolum quando adeſt unus teſtis cum fama , uerum quando adeſſet ſola fama, quo ad hoc ut ipſe debeat abſtinere a cõmunione fidelium & ſanctorum.tex. eſt qui quotidie ad hoc ſolet allegari in c.illud.de cle.excom.mi.& ibi d.Abb.& in c. j.de poſtu. præla.in Glo.in uerbo publice. Et dicit d.Abb.in c.apoſtolicæ.de cle. excom.mini.in fi.ꝙ ſciens ſe excommunicatum per famam non poteſt allegare probabilem ignorantiam . Idem dicas in probando interdicto : ut per Glo.in d.c.j. de poſtu.præla.& ratio eſt;quia agitur de modico præiudicio , & in iſtis ſpiritualibus quod tutius eſt &c.ut in prædictis iuribus no. & iſtud eſt no.pro epiſcopis qui excommunicantur in curia & non habẽt notitiam excommunicationis niſi per famam tantum .

Vndecimo principaliter quæritur. An
154 † mulier poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili ita ꝙ in nihilum eius fidei detrahatur. Et concludo ꝙ ſic per tex. in l.ex eo.ff.de teſti.& in l.qui teſtamento.§.mulier.ff.de teſta.& in tantum hoc procedit & eſt uerum ꝙ actori probanti ſuam intẽtionem per unam mulierem, poſſet deferri iuramentum in ſupplementum.probationis, cum aliud non obſtaret . Ita ſingulariter dicit Abb.in c.ex inſinuatione . in ij.col. extra de procura. Notate tamen ꝙ da-
155 ta † paritate numeri teſtium hincinde productorum, plus maſculis quàm fœminis crederetur . Ita determinat Areti. in c.quoniam. de teſtib.adducens no.per Bal.in l.j.ff.de ſenat. ubi decidit ꝙ ſi patroni eccleſiæ quorum unus eſt maſculus alter fœmina diſcordant in præſentando præfertur præſentatus a maſculo. de quo dicto feci mentionem ſupra in parte præ—ce.in iij.q.prin.in fi.ij.fallen. Iſta tamẽ
156 concluſio fallit in | ſcriptura priuata [z]:
z quia fœmina non poterit eſſe teſtis,text. eſt & ibi hoc ponderat Bal.in l.ſcripturas. C.qui po.in pigno.ha.
157 Duodecimo quæritur. An † infamis infamia facti poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili.Gloſſ.in l.iij.[a] §.duæ cauſæ.de Carbo.edi.ff.tenet quòd ſic,licet ei diminuatur de fide . Ita tenet Bar. in l.Caſſius.ff. de ſenato.
158 Fallit † tamen iſta concluſio in caſu in quo teſtis deberet eſſe omni excep.maior ſecundum Cy.& Bal.in l. qui accuſare.C.de edend.Bal. in l.optimam . C. de contrah.& com.ſti.ut in caſu c.j. extra de conſan.& affi.quia iſto caſu infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis,nec etiam in caſu d.l.optimam.
159 Secundo fallit † quando ageretur de probãda alicuius ingratitudine , quia tũc infamis infamia facti non admitteretur ad illam probandam.tex.eſt no. in c. j. in ti.quot teſtes ſunt neceſ. ad probandum ingrat.in uſi.feudo.& illum ad hoc not. ibi Bal.inquantum ille tex.requirit quod teſtes per quos probanda eſt ingratitudo ſint integræ opinionis.& illum tex.reputat ad hoc ſingu.Lud.Roma.in conſ.344. incip.dubitatio eſt magna. pro quo facit quod uoluit Bald.per illum tex.in l.fi. C. de ſecund.nup. ubi dicit quòd per eum lex requirat indubitatam probationem ad probandam ingratitudinem : non poterit deferri iuramentum in ſupplementum probationis:& idem tenet Roma. in l.admonendi.in xxiiij.col.ff.de iureiur.
160 Tertio † fallit in cauſa ciuili ardua, quæ æquiparatur criminali. Nam in illa infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis,caſus eſt in c. licet cauſam,in uer.quidam uero,extra de probatio.inquantum ibi dicitur nulla uel modica fides eſt adhibenda.quem tex.ſic declarat Bal.ibi.& dicit ꝙ non reperitur melior tex.in iure. illum etiam tanquam ſingu. ponderat Bal.ad hoc in c.ad uſuram,eo.tit. de proba.& ꝙ infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis in cauſa ciuili ardua tenet Bar. in l. cunctos populos . in iij . oppo . C.de ſum.Tri.pro quo facit tex.in l.propter litem,de excuſ.tu.notatur per Bar.in l. ad monendi.in iij.col.ff.de iureiu.

Quarto fallit in cauſa mixta,ideſt,quę fuit mota ſuper crimine ciuiliter prout eſt tex.in c.ex parte.de teſti.

161 Quinto fallit † quando produceretur in teſtem contra aliquem cardinalē: quia iſto caſu teſtes debent eſſe ſine aliqua infamia:alias non probarent.tex. eſt in ca.præſul.ij.q.iiij. Not. tamen ꝙ ſi te-
162 ſtis † infamis infamia facti habeat cō teſtem ꝙ ſit multum notæ & ſpectatæ fidei & famæ,tunc in nihilo eius fidei detrahitur:quia integritas conteſtis ſupplet eius defectum.Ita Bal.& Ang.in l. ſi quis ex argentarijs.§.cogeretur.ff.de edē. per illum tex.Bal.in l.j.in ij.colum. C. de teſta.Sal.in l.in bonæ fidei.C.de re.cre.Lu. Ro.in conſi.ccxc.incip.in caſu propoſitæ conſultationis.

Decimo tertio principaliter quæritur
163 an † pater ſpiritualis poſſit eſſe teſtis pro illo quem leuauit a ſacro fonte in cauſa ciuili,Bal.in l.generaliter. ff. de in ius uocan.tenuit ꝙ non ; quia inter iſtas perſonas contrahitur quædam ſpiritualis cognatio,quæ eſt par carnali cognationi;ut eſt tex.in c.ita diligere.xxx.q.iij. iuncto c.pitatium ea.cauſa & q.facit Gl. in c.j.de cognati.ſpiritua. ſicut ergo pater pro filio carnali non poteſt eſſe teſtis,ita nec ipſe pater ſpiritualis poterit teſtificari.

Contrarium tamen communiter con-
bb cludunt Docto.[b] & ita tenet Bal.ſibi contrarius in l.parentes . C. de teſti.Bart. in conſ.xcij.inci.in cauſa quæ uertitur inter Simonem,d.Alex.in d.l.generaliter. pro quo facit:quia nuſquam tantum reperitur ꝙ iſte prohibeatur eſſe teſtis : cenſetur ergo permiſſum.l.j.ff.de teſti.c.j.c.ti. extra.crederem tamen ꝙ nō ſit teſtis omni exceptione maior:quia non poſſumus inficiari ꝙ ex iſta cognatione ſpirituali oriatur quædam magna affectio inter ipſum patrem & filium. ratione cuius non dicetur omni exceptione maior: ut in ſimili no. Alex.in conſi.cxcvj.in uerſi.præterea in v.col.ideo in cauſis in quibus requiruntur teſtes idonei:pater ſpiritualis non admittetur in teſtimonium:quia uerum erit dicere ipſum non eſſe omnino idoneum.

Decimo quarto principaliter quæri-
164 tur † an uenditor poſſit eſſe teſtis in cauſa emptoris cui fuit mota lis ſuper re uendita Gl in l.nullus.ff. de teſti. & Spe. in ti.de teſti.in §.j. uerſi. quid de uenditore,ſic diſtinguunt.aut emptor habet re-
cc greſſum de euictione [c] contra uenditorē & tunc non poteſt eſſe teſtis: aut non habet regreſſum, & tunc poterit teſtificari ad commodum ipſius emptoris.In iſta tamen quæſtione facio aliquas concluſiones. Prima ſit concluſio , ſi emptor nō ſit habiturus regreſſum de euictione contra uenditorem,ut quia conuentum fuit ita,poterit tunc uenditor teſtificare pro emptore,ità tenet Gl.in d.l.nullus. & ita tenet Spe.in ti.de teſte.§.j. uerſi. quid de uendi.& ita communiter concluditur in c.inſuper de teſti . extra licet Cy. & Iac. de Are. in l.omnibus.C. de teſti. teneant indiſtincte ꝙ non poſſit eſſe teſtis: quia præſumitur affectus ipſi emptori ut actus quem fecit ualeat,ideo ſicut hac ratione proxeneta repelletur niſi ab utraque parte producatur.ita uidetur ꝙ iſte ſit repellendus.§.ſi uerò dicatur.in au c. de teſti. c.ſi.de teſti.lib.vj.huic tamen rationi reſpondet do.Abb.in d. c.inſuper , ꝙ ideo proxeneta repellitur propter eius perſonæ nullitatem:quia cōmuniter ſunt infimi ſtatus , & aliqua lucra conſequuntur ex ualiditate contractus , nimirum ergo ſi propter affectionem concurrentem repelluntur.Et ita finaliter tenet Arcti. in d.c.inſuper qui reſpondet aliquibus obiectis. Secunda ſit concl. ſi emptor ſit habiturus regreſſum de euictione contra uenditorem tunc non poterit eſſe teſtis pro emptore,iuxta Glo.in d.l.nullus , & Doc.in d.c.inſuper.Ludo.Roma.in conſi.ccclxxxij.incip.dubitatio iſta. Et ratio eſt.Nam ratione huiuſmodi regreſſus de euictione cauſa cenſetur propria ipſius uenditoris.l.ab executore de appella.ſūcta.l.ij.§.j.ff.quādo appellan.ſit. ideo ueluti teſtis in cauſa propria repellitur a teſtificando.l.omnibus.C.de teſti.

Decimo quinto quæritur an illegiti-
165 me † natus poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili: in qua requiruntur teſtes omni exce-
dd ptione maiores? & concluditur ꝙ non:[d] quia illegitime natus eſt infamis infamia facti.

facti. dictum eſt no. Azo. in ſumma, C. ex quib. cau. infa. irroge. & idem tenet Bald. in l. j. C. de iure aur. anul. & in l. generaliter. §. cum autem, C. de inſti. & ſubſti. pro quo facit text. in c. ſi gens Anglorum. lvj. diſtin. & tex. in l. fi. C. de natu. lib. in fine. ideo non poterit eſſe teſtis in huiuſmodi cauſa, per ea quæ dicta ſunt ſupra de infami infamia facti. Et pro hoc adduco no. per Lud. Roma. in l. admonendi, ff. de iu-
166 reiur. ubi dicit † quòd probanti per unum teſtem illegitimè natum non eſſet
ee deferendum iuramentum [e] in ſupplementum probationis. Et iſtud dictum refert, & ſequitur Nico. de Vbal. in tract. de ſucceſſ. ab inteſta. in j. parte in uerſ. ſequitur quinta ſpecies, ubi dicit ſe ita practicaſſe coram auditore cameræ in cauſa cuiuſdam amici. Ideo infert do. Alex. in con ſi. 80. incip. examinato proceſſu. in 2. uol.
167 quòd ſpurius † cum ſit infamis infamia facti non poteſt exercere officium ta
ff bellionatus [f] in ſcribendis actis iudicialibus, ideo eius ſcripturis nulla fides eſſet adhibenda. per no. per Bar. in l. eadem, ff. ad l. Iuliam repetun. Aduertite tamen: q̃a licet ſpurius ſit infamis infamia facti, ex quo tamen illa cauſatur ſine culpa ſua l. ſpurios, in prin. ff. de decurio. non uidetur a teſtimonio repellendus ſi moribus, & honeſtate præfulgeat, c. undecunque, c. namque, & c. naſci. lvj. diſt. facit tex. no. in c. ſicut ſanctius, xxxij. q. iiij. glo. in c. ad decorem, de inſtitutio.

168 Decimoſexto quæritur † an canonicus pro ſuo concanonico poſſit eſſe teſtis? & concludo quòd ſic, licet poſſit recuſari iudex in cauſa ſui concanonici: Ita uoluit Glo. & ibi Doc. in c. cum R. canonicus, & in c. inſinuante. de offi. deleg. & ratio eſt: quia facilius repellitur iudex a iudicando, quàm teſtis a teſtificando, cum facilius inueniantur plures iudices, quàm unus teſtis.

Decimoſeptimo quæritur, an donator
169 † pro donatario [g] poſſit eſſe teſtis?
gg Bald. in l. omnibus, C. de teſti. tenet quòd admittatur in teſtem: quando non tenetur de euictione. & idem tenet Io. Andr. in ti. de teſte. §. j. uerſi. ſed pone mutuaui.

Contrarium tamen tenet Cy. & Iaco. de Are. in d. l. ab omnibus C. de teſti. eo: quia donans affectat, ut ualeret donatio quam ipſe celebrauit. quæ ratio repellit proxenetam a teſtificando: ergo & donatorem. Præterea donator ex ualiditate donationis conſequitur commodũ: quia acquirit obligationẽ ad antidora aduerſus donatarium, l. ſed ſi lege. §. conſuluit, ff. de peti. hæredi. Et huius obligationis multi ſunt effectus quos ponunt Mod. in l. hoc iure, ff. de iuſti. & iure. ratione ergo commodi huius uidetur quòd non poſſit teſtificari pro donatario. Niſi dicatur ꝙ hoc commodum ueniat ſecundario, non autem principaliter. ideo ex illo non repellitur teſtis a teſtificando, l. qui teſtamento. §. j. ff. de teſtamen. §. legatarij, inſtituta de teſta. Abbas in c. inſuper. de teſti. in ulti. col. dicit quòd eſt arbitrarium quanta fides ſit ei attribuenda propter qualitatem perſonarum: argumento c. & quæſtionis, de ſi mo. & eorum quæ not. in c. cum parati, de appe.

170 Decimooctauo quæritur an ſocius † p
hh ſocio [h] poſſit teſtificari Io. And. & Abbas in c. inſuper. de teſti. prælleg. in fin. ſic diſtinguit. Aut ſunt ſocii omniũ bonorum, & unus pro altero non poteſt teſtificari: quia eius intereſt. ideo repellitur, d. l. omnibus, C. de teſti. Aut eſt ſocius reſpectu partis bonorum, & tunc poſſet teſtificari ſuper parte ſocij: quia ex hoc nullum commodum conſequitur. Hoc fallit niſi talis ſocietas cauſaſſet inter eos maximam amicitiam, & familiaritatem: quia tunc minus crederetur propter hanc amicitiam maximè ſi eſſet cauſa criminalis, uel ciuilis ardua.

Decimonono quæritur. An prælatus
171 † unius eccleſiæ quæ non habet collegium, ſed ſolus habet adminiſtrationem poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ſuæ, Io. And. in ti. de teſte. §. j. uer. ſed pone adminiſtrator uidetur ſentire quòd non poſſit eſſe teſtis, per c. relatum. el ſecondo de teſtamen. ubi dicitur quòd ubi eſt congregatio, uel collegium bona ſpectant ad ipſum collegium: ſed ubi una ſola eſt perſona, illa ſola poteſt diſponere de bonis ec-

cleſiæ,& ſic uideretur iſte teſtificare in facto proprio, cum bona ſpectent ad ſuam menſam.& idem tenet d.Abba. in d.c.inſuper. de teſti. Nec ob.ſi diceretur aget per procuratorē: quia ipſe cenſetur principalis.c.j.in ſi. extra ut lite non conteſta ta.ideo non poteſt eſſe in eadem cauſa teſtis,& principalis.Iſtas tamen rationes impugnat Are.in d.c.inſuper.qui tamen ſequitur communem opi. pro qua inducit text. in l. impuberem. §. j. de falſis.ff.ubi

172 † notarius ſicut non poteſt ſibi aſcribere legatum cuius commodum ſibi principaliter agitur,ita non poteſt alteri ſcribere legatum ſi ius uſusfructus ad ipſum pertinere debet. uide etiam l.diuus.eod. titu. in princ. cum ergo prælatus dicatur uſufructuarius in uita. c. peruenit. de fideiuſſo.Glo.in c.præſenti.de offi.ordina. lib.vj.non potuit teſtificari pro ſua eccleſia. Et ex hoc infertur idem eſſe in canonico qui nō poteſt teſtificari in cauſa ſuæ præbendæ cum illa ſit deputata ſolum pro ſua menſa.

173 Fallit iſta concluſio † quando eccleſia haberet œconomum generalem conſtitutum auctoritate epiſcopi, uel ageret ipſe epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ, iuxta not. in c.ſi. de ſucceſ. ab inteſta. Nam tunc prælatus poterit teſtificari pro eccleſia ſua: cū bona eccleſiæ non ex toto conuertantur in utilitatem ipſius prælati, ſed aliis neceſſitatibus deſeruiant.c.paſtoralis.de his quę ſi.a præle.ſine conſen. cap. c.ſi.xvj.q.j.Sic limitat Abb. in d. c. inſuper. in 4. col. in uer.ſed circa prædicta. Dubia tamen eſt apud me iſta limitatio eo ipſo quòd bona eccleſiæ ſpectant ad menſam prælati,ex hoc dicetur teſtificari in cauſa propria: argu.tex.in Cle. fina. de rebus eccle. non alie.ideo uidetur quòd repellitur a teſtimonio. maximè cum prælatus cenſeatur uſufructuarius,ut dictum eſt ſupra.

174 Secundo fallit † quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & canonici ſimul cum prælato conſtituerunt procuratorem,uel ſindicum in dicta cauſa: nam tunc indiſtincte prælatus poteſt eſſe teſtis. Ita uult Archi.in c.ſuper prudentia.xiiij.q.ij. Innoc. in c. præſentium. de teſti. lib.vj. Abba.in d.c. inſuper. ubi latè Areti. diſcutit hanc difficultatem.

175 Tertio & ultimo fallit quando † cauſa eſt totius eccleſiæ,& prælatus ſolus cōſtituit procuratorem: quia hoc caſu prælatus in cauſa eccleſiæ poteſt teſtificari. Ita tenuit Hoſt.in c. præſentium. de teſti. lib.vj.Io.And.in d.c.inſuper Bal.& Ange. in l.qui teſtamento. in prin.ff. de teſtam. Et iſta eſt cōmunis opi. prout atteſtatur Are.in d.c.inſuper.in ij.col. Contrarium tamen tenet Innoc.in d. c. inſuper,quem ſequitur Archid. in ca. ſuper prudentia. xiiij.q.ij.do.Anto.& Abb.in d.c. inſuper. & Bar. in l.qui teſtamento. & ſic ut uides iſta opi. eſt comprobata auctoritate præſtantiſſimorum uirorum. Et uidetur ꝙ de iure ſit uerior. eo quia prælatus dum ſolus procuratorem conſtituit qui agat nomine eccleſiæ declarat animum ſuum quòd eccleſia foueat iuſtitiam: & quòd ad cauſam habet affectionem ideo uidetur repellendus.c.fin a.de teſti.li.vj.Præterea tutor ſi ſolus conſtituat actorem in cauſa pupilli non poteſt pro illo teſtificari.Ita Bar.in l.qui teſtamenta.in prin. ff.de teſta.multo ergo minus poterit ipſe prælatus:quia tutor nec principaliter nec acceſſoriè conſequitur aliquod commodum pecuniarium ex cauſa pupilli,& tamen prælatus ſic:ergo &c.

176 Vigeſimo quæritur † an mediator ſeu proxeneta poſſit eſſe teſtis in cauſa in qua fuit mediator?communiter ſic cō-
ii cluditur [i] aut ambo contrahentes ſunt contenti ſtare dicto ipſius mediatoris. & tunc ſolus probat abſque alio teſte: argumento.l.Theopompus.ff.de dote prælega.aut una pars uult quòd poſſit teſtificari,& tunc eius teſtimonium non recipitur:quia oportet ambas partes conſentire.Ita uult Inn.in c.cum olim,de priuilegi.& Domi.in c.j.de teſti.lib.vj.& d. Lanfran.de Oria.in ca. quoniam contra falſam.de probati. in uerſicu. teſtium receptiones.

177 Vigeſimo primo quæritur † an tutor poſſit eſſe teſtis in cauſa pupilli cu-
kk ius tutelam adminiſtrat.Bar.[k] in l.qui teſtamen-

ſtamento, in prin. de teſta.dicit quòd ſi
cauſa agitetur per actorem quem conſti-
tuit ipſe tutor in cauſa pupilli quòd non
poteſt eſſe teſtis,cum dictus actor detur
periculo ipſius tutoris, ſecundum quod
not.idem Bar.in l.actor.ff.rem rat.habe.
Idem ſi cauſa agitabatur per ipſum, ſe-
cus uero ſi iudex eo uolente, uel contu-
tor dedit actorem:quia tunc poterit eſſe
teſtis:& dicit hoc probari argumento il-
lius legis.Mihi tamen uidetur quòd indi
ſtinctè poſſit eſſe teſtis: quia nulla ratio
ſuadet contrarium, & nullibi reperitur
prohibitum,ideo cenſetur permiſſum. l.
j.de teſti.maximè:quia facultas proban-
di non eſt anguſtanda d.l.quoniam.C.de
hæreti.& manich. Præterea ut dictũ fuit
ſupra in xix.q.licet ſolus prælatus conſti-
tuat procuratorem in cauſa eccleſiæ quæ
ſpectat ad eum & ad capitulum, tamẽ po
teſt eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ex qua ali
quod commodum eſt conſecuturus:ergo
multo fortius idem dicendum eſt in ipſo
tutore qui nullum commodum conſecu-
turus eſt ex cauſa pupilli.

178 Vigeſimo ſecundo quæritur, † an
monachus ſeu clericus poſſit teſtificari
coram iudice ſeculari ſine licentia ſupe-
ll rioris [l] in monacho poteſt dici quòd non
poſſit teſtificari ſine licentia ſuperioris:
quia non habet uelle neque nolle: ſed
eius uoluntas conſiſtit in arbitrio ſupe-
rioris.c.ſi religioſus.c.ſi abbatem.de ele-
cti.li.vj.c.fi.de ſepul.eo.li. Licet contra-
rium ſentiat Spec.in tit.de teſte.§. j.uer.
item quòd eſt monachus.Abb.in ca.cum
nuncius.de teſti.in fin. ubi dicit quòd ſi-
ue clericus teſtificetur ſiue monachus co
ram iudice eccleſiaſtico ſeu ſeculari ua-
let eius teſtimonium ſine licentia ſupe-
rioris.Cui tamen conclu.obſt. tex. in ca.
quãquam xiij.q.ij. ubi dicitur quòd quã
do clericus teſtificatur requiritur arbi-
trium ſeu licentia ſuperioris:tũc ſic quo-
179 ties in aliquo actu † requiritur licen
tia:tunc ille debet præcedere actum ſecũ
dum Bar.in l.ſi autem.ff.de aqua plu. ar-
cen.ergo &c.Niſi ſaluando diceres quòd
illa eſt quædam ſolẽnitas leuis quæ omiſ
ſa non uiciat.l.j.in fi.de uent.inſpici. glo.
not.in ſumma. lxiij.diſtin. & ita reſpon-
det Areti.in d.c.cum nuncius in fine.

Vigeſimo tertio quæritur an fœnera-
180 tor † qui amplius non exercet uſu-
ras poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili: Bal.in
l.improbum fœnus.C.de his qui not.infa
mi.decidit quòd non:quia per pœniten-
tiam non aboletur infamia.l.palam. §.j.
ff.de ritu.nupti.& eum ſequitur Pau. de
Ca.ibi.pro quo facit tex.in c.teſtimoniũ,
de teſti. extra ubi periurus etiam pœni-
tentia peracta non poteſt eſſe teſtis.

Confirmatur ex eo quod uoluit Bart.
in l.prima.C.de primicerio.lib.xij.ubi di
181 cit † quòd ſi ſtatuto cauetur quòd no
tarius non poſſit acceptari ad aliquod of
ficium,hoc ſtatutum habet locum etiam
in eo qui fuit notarius ſemel,licet deſie-
mm rit eſſe notarius [m] & fuerit deletus de
matricula notariorum.Facit etiam l.quã
ad hoc ponderat Pau. de Caſt. in l.j.C.
ubi de ratio.agi opor. ubi uoluit ꝙ ſi qſ-
piam per artificium quod exercebat erat
conueniendus coram aliquo iudice co-
ram illo etiam conuenietur,licet deſie-
nn rit exercere dictum artificium.[n] Contra
rium tamen tenet Bald.in fortiorib.ter-
minis in c.paſtoralis,in princip. de offic.
ordina. ubi uoluit quòd ſicut uſurarius
præſtita cautione de reſtituendis male
ablatis poteſt teſtari. c. quanquam de u-
ſur.in vj.ita permittitur illi poſſe teſtifi-
cari:quia reſtituitur ad famam auctori-
tate canonis. Confirmatur, quia delin-
quens peracta pœnitentia habetur ac ſi
nunquam deliquiſſet.l.imperiali.§.ſimi-
les.C.de nup.& ibi Barto.& alij no.in ca.
ferrum.l.diſtinctio.facit Glo.not.in c.ſi-
delior.ead.diſtin.& Glo.in c.obeuntibus
lxiij.diſtinctio.quæ uolunt quòd emen-
datus de crimine præfertur in dignitate
conſequenda illi qui ſemper fuit bonus:
& iſta opinio de iure eſt uerior:prima ta
men communiter eſt approbata.

182 Vigeſimo quarto quæritur. † An re
demptor litium & qui de facili litigat re
pellatur a teſtificando, & ab accuſando.
dic ꝙ nõ.tex.ad hoc eſt unicus in iure in
c.ſuſpectus. iij.q.v. quem reputat ſingu-
la.Ludoui.Roma.in ſing.cccxviij. incip.
nun-

nunquid redemptor.

Vigeſimo quinto quæritur. An is
183 † qui contulit beneficium ° alicui ſit
oo teſtis idoneus: ſi forte ſit contentio de
collatione beneficij. Vide Rom. in ſingu
lari.ſuis dccxxxiij.incip.quidam domino.
184 Vigeſimo ſexto quæritur. † An ſub-
ditus ratione iuriſdictionis poſſit eſſe te
ſtis pro domino ſuo?Specul.& Ioan.An.
in tit.de teſti.concludunt quòd ſic. & di-
cunt q̃ ita de conſuetudine ſeruatur.Idẽ
tenet d.Ant.in c.in literis de teſti.Cy. in
l.eos.C.de teſti.Do.Alex.in conſi.88. in
v.uol.in uerſicu.non ob. Et ſi argueretur
de l.idonei C.de teſti.reſpondetur quòd
loquitur in his qui ſunt ſubditi ratione
dominicæ ſeu patriæ poteſtatis,non au-
tem iuriſdictionis.& iſta concluſio tanto
magis procederet:quando domini eſſent
tales,qui non ſolerent ſæuire contra il-
los qui nolunt deponere in eorum fauo-
rem:& ratio iſtius conclu. eſt: quia alias
ſequeretur maximum abſurdum quòd
domini temporales,& alij qui habent ſu
biectionem uniuerſalem non inuenirent
teſtes:ita nota.Baldus in l.eos. C. de te-
ſtibus quæ omnia nota.& tenete menti.

Vigeſimoſeptimo quæritur. An credi
185 tor † poſſit teſtificari in cauſa ſui debi
toris?& uidetur dicendum quòd nõ: quia
intereſt creditoris habere ſuum debito-
rem a quo poſſit conſequi id quod ſibi de
betur, cum ſit inanis actio, quam inopia
debitoris excludit.l.nam is.de dolo. ff.c.
Odoardus de ſolu. extra.c.olim. el.ij.de
reſtitutio. ſpoli.extra. ratione ergo talis
commodi uidetur quòd ſit reppellendus
pp a teſtimonio.l.oĩbus.C. de teſtib. Cõtra-
riũ decidũt, p Ia.But..& Ang in l.nõ ſolũ
§.quæritur per illum tex.ff.de procur.do
mi.Alex.in conſi.lxxviij.incip.in cauſa &
lite uertente in j.uolumi. Non ob.ratio
in cõtrarium adducta; quia commodum
quod peruenit creditori peruenit in quã
dam conſequentiam,ideo non conſidera
tur.l.j.in princi.ff. de aucto. tuto. facit
quod dictum fuit de legatario in prima
parte huius tractatus ſupra. Confirmatur
iſta concluſio ex eo quod ponit Ioan.
And. in c.ſine poſſeſſione, de regu.iur.
186 lib.vj. in mercuri. ubi quæritur. † Epi-
ſcopus petit decimam ab aliqua eccleſia,
rector illius eccleſiæ opponit quòd gene
ralis conſuetudo illius loci eſt quòd deci-
mæ non ſoluantur:poterit ne rector illius
eccleſiæ qui fuit conuentus probare di-
ctam conſuetudinem per rectores alia-
rum eccleſiarum illius loci, hoc eſt illius
epiſcopatus, ſeu prouinciæ? certe ſic, &
iſtud idem tenet domi.Abb.in c.inſuper,
de teſti.extra d.Alex.in conſi.lxxviij. ſu-
perius alle.

Vigeſimooctauo quæritur. An fideiuſ-
187 ſor † poſſit pro debitore pro quo fide-
iuſsit teſtificari.Specula.in titu. de teſte
in § j.uerſicu.ſed quid dè fideiuſſore, di-
ſtinguit. Aut principalis eſt ſoluẽdo. Aut
non. primo caſu admittitur. ſecundo re-
pellitur: quia cauſa uidetur ad illum prin
cipaliter pertinere alleg.l.itaque fullo,
in princi.ff.de fur Contrarium indiſtin-
qq cte 4 tenendum eſt quòd non poterit eſſe
teſtis, ſiue debitor ſit ſoluendo ſiue non:
quia licet illo tempore ſit ſoluendo, poſ-
ſet effici non ſoluendo. Ita tenent Bal.
Imo. & Alexand.& Areti.in l.ſi cui lege-
tur.§.fina.per illũ text.de lega.j.Io. And.
in addi.ad Specula. in titu.de teſte.§.j.in
uerſicu.quid de fideiuſſore. Et in ti.de iu
dic.de lega.§.ſequitur, uerſi.ſed nunquid
fideiuſſor,alle.in l.fi.C.de teſti. Imo.in l.
a ſententia,de appella.Arc.in c.inſuper,
uerſicu. circa quartam.q.extra de teſtib.
Ange.in conſi.ccxcv.incip.uiſis atteſtatio
nibus. Iſta concluſio procedit etiam ſi
fideiuſſor renunciaſſet beneficio excuſsio
nis, de quo in auctentica præſente.C.de
fideiuſſori Ita ſentit Ioan. Andreæ in d.
additio. ad Specula.in titu. de teſte.dum
dicit maxime ſi fideiuſſor renuntiauit be-
neficio excuſsionis ponderando illam di-
ctionem maxime. quæ implicat caſum in
quo fideiuſſor dicto beneficio non renun
ciauit & ita cum ponderat Arc.in d.c.in
ſuper.licet Bald.in hoc tenuerit contra-
rium, & male in dicta.l.ſi cui legetur.§.
finali.Limitatur tamen: ut per Angelum
in dicto conſilio ducenteſimo nonageſi-
mo nono.

Vigeſimonono quæritur. An reus
debendi

188 † debendi pro ſuo correo poſſit teſtificari.Bart.in l.ſi quis ita.ff.de rebus dub. ſentit quòd ſic, dum ſe remittit ad nota. per Specu.in titu.de teſte.§.j.uer.quid in fideiuſſore.& illud tenet Bal.in l.fi.§.j.C. de uſur.rei iudica. & in l.dictantibus.C. de teſti. Licet contrarium in hoc teneat Ang. Are.in §.legatarijs.inſti.de teſta.Cu ius opi. in puncto iuris uidetur uerior: quia reus contra quem agitur poſſet effici non ſoluendo. & ſic contra alterum reum poſſet haberi regreſſus.auc.hoc ita. C.de duobus reis.& ꝙ tenetur ſimul cum alio altero non exiſtente ſoluendo non liberatur ab obligatione per ſolam petitionem factam in iudicio contra illum. Sed ſolutio eſt neceſſaria ad conſequendum liberationem.l.fi. in prin ff. ſi cert. peta.§.j.circa mediũ in auc.de fideiuſſo.

189 Trigeſimo quæritur. Quidam † fuit accuſatus de furto uel alio crimine, ex quo quilibet condemnatus efficitur infamis contra ipſum fuit lata ſentẽtia a qua appellauit, appellatione pendente in cau ſa tua ad tui fauorem tulit teſtimonium. demum ipſo non proſequente appellationem ſententia tranſiuit in rem iudicatam, quo caſu retrocenſetur fuiſſe infamis.l.furti.in prin.ff.de his qui no. infa. an ualeat iſta atteſtatio. Bar.poſt Gui.de Cu. in d.l.furti. in princi. decidit quòd ſic. Idem tenet ibi Bal.in iij.col.eo.quia negligentia iſtius teſtis non proſequentis ſuam appellationem, non debet obeſſe tibi in cuius fauorem teſtificatus fuit. argu.l.ſi unus.§.ante omnia.ff.de pac.l. nam poſtea.in fi.de iureiuran.

Nec ob.ſi diceretur nonne fingitur retro appellationem non interpoſitam quo caſu fingitur infamis. Reſpondet Card.ꝙ iſtud eſt uerum niſi de neceſſitate fuerit factũ.l.quoties.ff.de pac.dota. Sed teſtificari eſt huiuſmodi:ergo &c. Idem tenet d.Alex.in conſi.cxxviij.in iiij.uo.

Pro iſta concluſi.adduco id quod decidit Bald.in l.qui a latronibus.in princ.

190 de teſta. ubi quærit ſtante † ſtatuto ꝙ bannitus impune poſſit occidi. quidam fuit bannitus per ſententiam a qua appellauit, pendente appellatione, quidam bannitus occidit ipſum bannitum. demũ nullo proſequente appellationem deſerta eſt ipſa appellatio: & ſententia tranſiuit in rem iudicatam. An dictus occiſor euadat pœnam quaſi retro uideatur fuiſſe bannitus, poſtquam appellatio eſt deſerta: decidit ibi quòd non:quia deſertio appellationis non obeſt fiſco ad quem ſpectat punire delinquentes.facit tex. in l.inſulam.§.fi.ſoluto matrimo. per quem

191 text. dicunt ibi Bal. & Imo.quòd † ſi duo faciunt pacem, quam promiſerunt non uiolare ſub certa pœna applicanda, ut puta eccleſię ſãcti Petronij. Si inter ipſos rupta poſtmodum pace ſequatur reconciliatio: & remittant ſibi omnem iniuriam: per hoc non euitabit rumpens pœnam quæ eſt applicanda eccleſiæ caſu quo frangeretur pax: quia pactum trahit certam formam quæ non potuit per iſtos immutari præiudicium eccleſiæ. l. uero procuratori.ff.de ſolutio. Adduco etiam no.per Bar.in l.indebitum.§.j.ff.rem ratam ha.ubi quæri. quidam nomine meo

192 † uendidit fundum cum a me mandatum non haberet: demum iſtum fundum uendidi alteri ignarus dictæ uenditionis. deinde ratificaui uenditionem per illum factam, an ualebit ratificatio in præiudicium illius cui dictus fundus fuit uenditus per me, decidit ibi Barto.quòd non: quia in præiudicium illius cui medio tempore fuit ius quæſitum ratificatio non ſortitur effectum; argumẽto.l.ſi partem.§ j. in fin.ff. quemadmo. ſerui. amitta.l.potior, in fin.qui potio.in pigno.habean.

Trigeſimoprimo quæritur. An quis

193 † propter amicitiã repellatur a teſtificãdo?& concluditur quòd non:ut no.in l. ſciendum.ff.de uſur.Bal.in l.eos.C.de teſtib. Alexan.in conſi.lxxviij.in j.uolumi. eſt enim amicitia caritatiuą uirtus præcipiamus diligere proximos ſicut nos metipſos de pœniten. diſtin.ij.§.item proximos. Fallit niſi propter amicitiã unius inſurgeret odium illius contra quem teſtificatur:ut declarat Bal.in l.ſi quis.in ulti.colum.C.de teſtib.

Secundo fallit niſi amicitia ſit maxi- rr ma. r Ita uult Specula.in titu.de teſte in

§.j.

§.j.in princip.allegat text.in l.late,de uerbo.ſignifica.Idem tenent cõmuniter Docto.in c.quoties,extra de teſtib. ubi dicũt quòd amicitia debet eſſe talis quæ non inducat ſuſpicionem corruptionis. Ideo Bar.in l.admonendi.in vj.colum.ff.de iureiuran. dum quærit an amicus ſit teſtis omni exceptione maior, diſtinguit inter amicum coniũctum leui amicitia: & amicum magna amicitia coniunctum. iudex ergo arbitrabitur qualis ſit iſta amicitia. & an ſit teſtis admittendus uel ne, & ita no.in c.oportet,de accuſatio.& per Glo. in c.inſinuante,extra.de offic.delega. Notate tamen quòd ſi quis produceret teſtes plures quam duos: ut puta tres uel quatuor qui ſunt magna amicitia ſibi coniũcti,illi teſtes plene probarent;quia numerus teſtium ſupplet defectum inſurgentẽ ex illa grandi amicitia, ſecundum Iaco. Butrig.in l.iij.in princip.ff.de teſtib.& idẽ tenet do.Alexan.in conſi.lxxviij.in j.uolumi.& in conſi.xliij.inci.uiſis & ponderatis, in ulti.colum.in iiij.uolumine.eadem diſtinctio traditur in inimico.in quo conſideratur an ſit leuis uel magna inimicitia : ut nota. in aucten. ſi dicatur.C. de teſtib.

Trigeſimoſecundo & ultimo quæri-
194 tur. An † impubes factus pubes poſsit teſtificari de eo quod uidit pupillari ætate? & dicite quòd ſic. a & ita tenet Glo. in §.ſed neque,inſtituta. de teſtamen.Gl. in l.iij.§.lege Iulia.ff.de teſti.Bar.in l.nõtionem.§. inſtrumentorum.ff. de uerbo. ſignifi.& in l.qui Romæ.§.duo fratres,de uerborum obliga.Spec.& ibi Io.An.in ti. de teſte.§.j.uerſi.uidetur quòd eſt impubes. pro quo facit:quia in teſte conſideratur qualitas quæ adeſt tempore quo teſtificatur:& non illa quæ fuit prius.l.iij.§. duæ cauſæ de Carbo.edict. Accedãt duæ Glo.not.una in c.j.in uerbo, placuit.de renuncia.in vj.altera in c.apoſtolicam,in uerbo,promiſiſſet.de ſen.& re iudi.e.lib.
195 quæ uolunt quòd ſoli Romano † pontifici creditur non ſolum de his quę uidit & percepit tempore pontificatus, iuxta tex.in c.a nobis, de teſti.ſed etiam de eo & his quæ uidit aut percepit ante pontificatum.Et de illis Glo.meminit Ludo.Roman. in ſuis ſingu.cxxvij. incipit ſanctiſsimus.a quo illas didici. Et iſta ſufficiant quo ad iſtam quartam partem.

ADDITIO.

a Pro filijs.Adde per hoc uidendum no. per Alberi. Moder. in tracta. de teſti. in princi.& Iaco.Aegi.in ſuo tracta. de teſti.in ix. col. & Nellus in ſuo tract. in uerbo pater & Soci.in reg.cccxix.& ccccxix. iſtam quæſtionem limi. niſi aduerſarius contra quem produxit pater, ut teſtis conſentiret.quia tunc poterit eſſe teſtis. cum iſta prohibitio ſit inducta fauore aduerſarij.ita no.Gui.de Suza in d.l. parentes ſequuntur Soci.& Albe.Mod. ubi ſupra idem dicas quando pater eſſet deſcriptus ut teſtis in inſtrumento inter ipſum filium & alium confecto ſecundum Bald. in d.l.parentes & Ioan. de Plat. Chriſtofo.Por.& d.Baue. in §.pater & filius inſtitu.de teſtam.in v.& vj.colum. facit quòd infra dicetur de fratre in apoſt. immo cautela eſt quòd in inſtrumẽtis teſtes ſint parentes & affines. prædicta tamen intellige quando pars contraria cognoſcebat teſtes & ſciebat illos eſſe parentes & affines alias ſecus, cum non cẽſeantur approbati.ita no. Ange.in l.j.C.de teſt. de quo per Cępol.in cautel. inci. licet regulariter & per d.Baue.in d. §. pater in vii. colum.q.alle.Imo.in l.ad teſtium.§. conditionem.ff.de teſtam.item limita niſi pater eſſet in collegio:quia tunc poterit dare fabam pro filio text.eſt in l.ei qui §.illud.ff.quòd cuiuſque uniuer.cum l.ſequ. quem pro ſingulari allegat. Lud. Roma. in ſing.dccclxxxiij.& ſic erit teſtis pro filio ſaltim a probatione.itẽ limi.niſi eſſemus in caſu difficilis probationis de quo per Bart in l.quotiens.C.de naufrag.lib. xi.ſed iuxta prædicta dubitatur an ſocer ſit idoneus teſtis pro genero cum iſte uicem parẽtis obtineat ut eſt text. in l.quia parentis.ff.ſol.matrimonio.& dicendum eſt quod non.Glo. eſt no.in l.teſtis idoneus.ff.de teſti.no. Alexã.in conſi.lxxviij. incip.in cauſa & lite in ſi.col.in j.uolu.& d.Bauer.in d.§.pater in viij.col. de quo tamen dic ut per Specul.in titu.de teſte. §.j.uerſi-

§.j.uerſicu.nunquid ſocer: & per Alex.in conſi. cxcviij. incipien. uiſo proceſſu. in fin. colum.in ij.uolumi. Item dubitatur an iſta concluſio habeat locum in patre adoptiuo de quo uide per Alberi. moder.in d.ſuo tracta. de teſtib. in j.ſo. in iij.colum. item dubitatur quid in nutritore qui etiam pater appellatur.& conclu de ſecundum Bald. in d.l.parentes. in ij. colum.quod durãte domeſticitate. idem dum durat iſte filius in familia nutrientis repellitur ille pater a teſtimonio idem econuerſo. & eum ſequitur Alberi. Moder.ubi ſupra.Ioan.de Plat.& d.Bauer.in d.§.pater.iſtud tamen committitur arbitrio iudicis iuxta.l.iij.uerſicu.tu magis ſcire.ff.de teſtib. Petrus de Moncada.

b Aetate filij:adde quod iſto caſu magis probaret ſcriptura patris uel matris quã eorum uiua uox.ſecũdum Anto. de But. in c. ex literis de tranſactio. & Domi. Hipoli. de Marſi.in l.de minore.§.plurium. in ij.col.ff.de quæſtio.& hoc propter habilitatem memoriæ.& nota quod nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni ſui ſecundum Barto.in l.de tutela.C.de in integ.reſtitu.qualiter autem debeat deponere ſuper ætate ad hoc ut probet uide ibi per Barto.& Bald.& per Bart.in l.j.& ibi per Modern.ff.ſi certum petatur.

Petrus de Moncada.

c Conſanguinei. idem dicas ſi dubitaretur de affinitate ut no.in d.c.uidetur & in c.j.xxxv.q.vj. & nota quia uidi caſum in facto hic Bononiæ in iſto propoſito q talis eſt.Gaius uolebat contrahere cum Titia Sempronia aſſerta,mater dictę Titiæ oppoſuit quod non poterant coniungi eo quod ipſa habuerat rem cum dicto Gaio. igitur uigore affinitatis non poterant copulari. ex parte Titiæ replicabatur quod ipſa Sempronia non erat eius mater dato quod per annum uel bienniũ ipſa matrem & illa filiam appellaret: quia hoc fit ex conſuetudine ut uetulæ iuuenes filias: ipſæ uero matres appellent.Dubitabatur in iſta quęſtione de duobus.primo an per dictum ſolius matris aliter non probantis marito futuro negante copulam probetur affinitas matrimonij impeditiua.ſecũdo dato quod probetur copula an illa nominatio ſola probet filiationem cum tam aſſerta mater quàm filiæ ſint.forenſes ita quod aliter ſaltem de præſenti probari non poteſt filiatio.circa quam.q.arguam ad partes relinquendo eam indeciſam cum lis pẽdeat. & primo quo ad primum uidetur dicendum quod poſito quod mater ſit admittenda in probanda affinitate,tamen cum ſit ſola & alleget turpitudinem non eſt audienda per textum in c. inter dilectos de donat.& in l.iuriſiurandi.C.de teſtibus Innocen.c.ueniens el.j. extra eod.titu.in contrarium tamen facit text. in c.præterea.de ſponſal.& quod ibi nota. Panormita.& alij ubi probatur quod ad dictum unius deponentis ſe cognouiſſe illam quæ uult contrahere cum ſuo conſanguineo impeditur matrimonium. Non obſtante quod ſit ſolus.item quod eius dictum recipiatur parte non citata nec etiam publicetur. itẽ quod alleget turpitudinem ſuam quia omnia iſta tollerantur ubi agitur de peccato impediendo & de ſalute animarum: eo maxime quod in iſto caſu tractatur de modico præiudicio: nam quod iſti contrahant necne non eſt magnum inconueniẽs.igitur ita dicendum eſt in caſu noſtro. Et hoc procedit quando aſſerta mater aſſeueraret, maritus uero futurus negaret: quia ſi confiteretur,tunc non eſſet dubiũ niſi ſuper nominatione tantum. circa ſecundum dico quod uidetur quod iſta nominatio non arguat filiationem propter prædictam conſuetudinem argumento. c. illud de præſumptioni.ibi de more illarum quæ panes uendunt, in cõtrarium facit quia habita fuit & reputata ut filia per dictam Semproniam & a uicinia quo caſu probatur filiatio ut in c. per tuas de probationi. & in c.ex tranſmiſſa qui filij ſunt legiti.& per Alexand.in conſilio incipien.uiſo & diſcuſſo.in prima & ſecunda colum. uolumi. primo cum concordan.de quibus ibi ſuper quibus omnibus cogitabis. iſta pro nunc ſufficiant breuitatis cauſa. Petrus de Moncada.

d Ioannes de Imola. Adde quod cum refert & ſequitur Alberic.moder. in ſuo tra

ſtatu de teſtib.in j.cartha.in ſecunda col. Ego uero intelligo iſtud dictum Ioan.de Imo. eſſe uerum quando pater & mater eſſent ualde honeſti. quia tunc ſtante diſparitate inter contrahentes poterunt teſtificari ſecundum Ioan. Andr.poſt antiquos in d.c.ſuper eodem & Alexand. in cõſilio.cliiij.incip.uiſo themate in ij.col. in v.uolumi.nam alias eo ſolo quod adoptans deperiebat amore unius ruſticæ, non propterea parentes dictę ruſticę erãt idonei teſtes ſtante diſparitate.quia qualitas quæ reddit parẽtes habiles ad teſtificandum pro filijs,debet eis ineſſe ut patet ex mente docto. in d.c.ſuper eo.

Petrus de Moncada.

e Differentia. Adde tu pro uera intelligentia huius differentiæ nota.per Angel. & Pau.de Caſtro.in d.l.qui teſtamento. §. quencunque. & ſcias quod Alber. Moder.in ſuo tractatu.de teſti.in j.charta. in iij.colũ.indiſtincte quod ſiue pater agat procuratorio nomine ſiue filius, neuter ipſorum eſt idoneus teſtis in cauſa per alterum agitata. pro quo uide etiam not. per Angel.Are.Chriſtopho.Por. & dom. Anto. Bauer.in §. pater & filius inſtitu. de teſtamen. Petrus de Moncada.

f L.quæſitum. An iſta lex habeat locum in procuratore uel in tutore tantum uide ibi no.per Bal. Pau. de Caſt. Alex.& Iaſo.poſt Guil.& Ray.

Petrus de Moncada.

g Quod ſic. Limi.iſtam conclu. niſi frater haberet bona communia cum fratre: quia tunc uideretur teſtificari in cauſa propria.ſecundum Specula.in titu. de teſte.§.j.uerſic.ſed nunquid frater. & Domi.& Præpoſi.Mediol. in ſumma. & in c. conſanguinei.iij.q.v.in fi.col. & Ant. de But.& Io.de Ana.in c.cum oporteat. de accuſa. Fely.in c.literas.de præſum. in ij. colum.& in c.in literis,de teſti.in pe.col. d.Hippol.de Marſi.in l.j.§.ad quæſtionẽ. in ij.col.ff.de quæſtio.do.Marc.Anto.Bauer.in §.pater & filius.in viij.col.inſti. de teſta.Item limit.niſi ambo fratres eſſent in patris poteſtate conſtituti. ſecundum Bal. in l.j.in ij. col.C. de epiſcopis & cle. & Fel.in d.c.cum oporteat.in iij.col. An iſta concluſio habeat locum in fratre naturali uel ſpurio uide not. per Imo. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus,in ulti.col. in princ.ff.ad Trebellia.

Petrus de Moncada.

h Probationis. Adde Soci.in tracta. fallen.in ij.regu.in lxi. fallen.

Petrus de Moncada.

i Tertio fallit. Adde quòd iſta conclu. fallit etiam quando frater eſſet inſtrumẽtarius rogatus ab utraque parte:quia tũc eſt teſtis idoneus & omni exceptione maior,ſi alia non obſtant. Ita no. Bald. in l. parentes. C. de teſti. in j.col.& Anto.de But.Panor.& Imo.in c.ex literis. de tranſac.Alberi.Moder. in ſuo tracta. de teſti. in j.fo.in iiij. colum.& omnes alij de quibus in ij. ſupra proxi. apoſti. Idem dicas quando non fuit oppoſitum per patrem contra fratrem adductum in teſtem, ſecũdum Bal.in l.ſi quis teſtibus in iij. col.C. de teſti. ubi dicit quòd iſtud procedit in exceptionibus inductis in fauorem partis: ſecus in his quæ introductæ ſunt in odium ipſius teſtis, ut in exceptione excommuni.uel banni.Idem tenet Iaſo. in l.certi;conditio.§.quoniam. ff. ſi cer. peta.& domi.Ioan. infra in viij. parte huius tractatus in iij.conclu.Dicit tamen Bald. ubi ſupra quòd cauti aduocati proteſtantur in principio ſaluas fore exceptiones contra perſonas & dicta teſtium:quia per talem proteſtationem reſeruatur ius opponendi,& excluditur tacitus conſenſus: arg.l.ſi filius. ff. ad Macedo. & hæc uera quando teſtes producuntur contra præſentem:ſecus ſi contra abſentem: quia abſens non intelligitur conſentire ſecundum no.per Cy.in auten.ſi dicatur.C.e. titu.de teſtibus. & ſupradicta intellige ut ſupra dictum fuit in patre. & nota quòd licet teſtes inſtrumentarij cenſeantur approbati reſpectu ipſorum contrahentiũ, non tamen ſunt approbati reſpectu notarij de inſtrumento rogati.& propterea ſi notarius eſſet accuſatus de falſo,teſtes inſtrumentarij: qui alias non potuerant deponere contra eum non poterunt deponere nunc tanquam approbati:quia licet ſint a partibus approbati:non tamẽ a notario,

tario,cum actus non fiat ad eius petitionem. Item no.Alexan.in conſi.lxx. incipien.uiſo proceſſu inquiſitionis in iiij.colum.in j.uolu.& do.Bauer.in §.pater. inſtitu.de teſtamen.in vij.col.

Petrus de Moncada.

k Collateralem.Adde domi.Hippo.de Marſi.in ſingu.cxxxiij.incipien. affinitas. & de iſto ſingu. meminit moderniſſimus Stepha.Aufred.in ſuo tractatu de reprobatio.teſtium,in uerbo affinis.

Petrus de Moncada.

l Verior.Imo iſta uidetur communis ſecundum quòd no.Bald.Ange.& Alexan. qui plures allegat in l.ſi cum dotem. §. ſi maritus.ff.ſolu.ma.& in l.ſed & ſi quis,in princi.ff.ſi quis cautio.& ibi etiam Iaſo. & per Alberi.Moder.in ſuo tracta.de teſti.in ij.fo.in j.colum.& per Fulgo.in conſi.j.& Franciſ.Areti.in conſi. cxxj. & Ange.Areti.& do.Bauer.in §.pater, inſtitu. de teſtamen.& d.Hip.in l.j.§.ad quæſtionẽ in ij.colum.ff.de quæſtio.Et quod dicitur in uxore habet locum in ſponſa, & econuerſo,ut no.dictis locis: Sed nũquid erit idem in amaſio & amaſia, quod in uxore & marito:& concubinario & concubina.& uidetur quòd non: quia iſti nõ reperiuntur prohibiti. Et edictum de teſtibus eſt prohibitorium.l.j.ff.de teſti.c.j. eo.tit.extra igitur poterit unus pro alio teſtificari.contrarium tamen eſt uerum. & ita no.Cyn.in l.ij.C.de teſtib.ubi dicit quòd amaſij & mariti qui nimis ardent, magis conſueuerunt expaueſcere & timere minas amaſiarum & uxorum, quam ꝓbatiſſimorum uirorum,& in amaſio certum eſt quòd fas atque nephas pro amaſia cõmitteret,iuxta tex. in l.ij. §. & cum placuiſſet.ff.de ori.iur. ibi, captumque amore uirginis omne fas atque nephas immiſcuiſſe per quẽ tex. dicit ibi Bald.ꝙ amor puellarum ſubuertit rectum iudicium.Facit pro hoc text. in auten. quib. mod.natura.efficiun. legi.in §. illud qui dicit quòd nihil eſt furore amoris uehementius,quem retinere philoſophiæ eſt perfectæ:& dicit ibi Glo.quòd amor appellatur furor:& quemadmodum furioſus non ſentit,ita nec amoroſus.Item dicit quòd ſimilis eſt ebrio. nimirum ergo ſi non admittitur amaſius pro amaſia, & econtra.Nam ratione amoris ueritatem peruerterent.& iſtam opi.in proprijs terminis tenet do.Bau.in d.§.pater. in xiiij. colum. Notabis etiam tu iudex ne amor puellarum ſubuertat iudicium tuum rectum:quia non ſolum manus tuæ a pecuniæ lucro debent eſſe continentes: ſed etiam oculi a libidinoſo aſpectu iuxta no.per Ioan.An.in c.quorundam. de electio.lib.vj.in nouel. quòd tene perpetuo menti. Petrus de Moncada.

m Honeſta.Adde Alberi.Moder. in tracta.de teſti.in iij.fo.in j.colum.Ang.Chriſtofo.Por.& d.Bauer.in §. pater. inſtitu. de teſta.dom. Hipp. de Marſi.in l.j. §.ad quæſtionem.in v.colum.ff.de quæſtio. & in ſingu.v. inci.regula eſt. Et dixit Rom. conſi.lxix.incip. uiſis &c. quòd compromiſſum poteſt fieri in familiarem unius ex compromittentibus:quando eſt honeſta perſona:ſecus uerò quando familiaris eſſet uilis conditionis & abiectæ: exemplificant Doct. in famulis ſcholariũ, cerdonum,& ſimilium: uel in biruarijs: qui non poterunt teſtificari pro poteſtate in ſyndicatu ſecundum Bal.in d.l.ij. & Alexan.in addi.ad Barto.in l.iij.ff. de teſtib. & Alber.Moder.ubi ſupra in ij.fo.in j.colum.qui dicit quòd hoc procedit durante familiaritate:alias propterea quòd aliquis fuerit biruarius non eſt detrahendũ eius teſtimonio,intellige prædicta prout in dictis locis nota. & ultra uide Stepha.Aufre.in tractatu.de teſti. reproba. in uerbo biruarius. Tu dic quòd an aliquis ſit uilis conditionis nec ne relinquitur arbitrio iudicis iuxta no. per Bald.in l.Gracchus.C.de adulte.& Alexan. in d. l.iij.de teſtib.& in l.j.§.ſi ſeruus.ff.de quęſtio.& Lanfran. de Oria. in ca. quoniam contra falſam. de probationi. in uerbo teſtium depoſitiones uerſi.quid de biroarijs.eo maximè quòd ſecundum Io. An. in addi.ad Specu.in titu.de teſte.§.j.uer. item artifex.per generalem cõſuetudinem introductum eſt ut teſtes non repellantur propter artificium,uilitatem, uel ignobilitatem quòd ſit forenſis uel igno

tus &c. dummodo non ſit ſeruus uel familiaris producentis. Et no. quòd ad hoc ut teſtes familiares repellantur, non ſuffi cit dicere quòd ſunt familiares aduerſarij ſimpliciter, ſed debet exprimi cauſa familiaritatis, & qualis ſit, iuxta not. per Hoſtien. & Ioan. And. poſt Glo. in c. inſinuante. de offi. deleg. & Alexand. in conſi. cliiij. incipien. uiſo themate. in ij. col. in v. uolu. Itē debet eſſe familiaritas magna non modica & extranea, iuxta. not. per Bald. in l. j. C. de epiſcopis & cleric. & dom. Bauer. in d. §. pater. in xvj. colum. Et ſcias quòd in omnibus caſibus in quibus domeſtici admittuntur, intelligitur etiā de conſanguineis & de fratribus & ſororibus & uxore: nam appellatione domeſticorum ueniunt iſti propriè in materia teſtium, ſecundum quòd not. per Docto. in d. c. in literis. & in l. præſenti. §. pen. in uerbo domeſticos. C. de his qui ad eccle. confug. not. Alexan. in conſi. clxvj. incip. animaduerſis. in x. colum. in ij. uolu. Sed quid in domino pro ſuo familiari. Saly. in d. l. ij. Fely. in d. c. in literis, & do. Bauer. in d. §. pater. concludunt quòd ſic, niſi eſſet uilis conditionis: & alias non honeſta perſona. Idem tenet Stephanus Aufred. in tracta. de teſtium reprobatio. in uerbo damnatus, in iiij. columna in fine. Dicit tamen Felyn. ubi ſupra quòd non erit teſtis omni exceptione maior. & hoc dicit ſentire Barto. in l. idonei. ff. de teſt. dum allegat c. cauſamque. de offi. deleg. ego credo quòd hoc pendet ab honeſtate ipſius domini: nam ſi eſt honeſta perſona & legalis: erit teſtis omni exceptione maior, ſaltim ut eius teſtimonio in nihilum detrahatur, quæ omnia iudicis arbitrio reſeruantur. Petrus de Moncada.

n Salarium. Adde do. Hip. de Marſi. in l. j. §. ad quæſtionem in j. colum. & in §. idē nummis, in ij. colum. ff. de quæſtio. & in ſingu. v. incip. regula eſt. & intellige de ſalario extrinſeco. & ſic de mercede ultra expenſas: quæ communi conſuetudine attenta omnibus dantur. Sed tunc dubitatur. pone quòd extat ſtatutum in ciuitate, prout eſt hic Bononiæ, quòd famulus ſimpliciter abſque ſalarij expreſſione aſſumptus nullum ſalarium poſſit a domino petere, ſed intelligatur ſeruire pro expenſis tantum. imputetur ſibi qui non petijt ſalarium & coram teſtibus, ut dominus conuinci poſſet. nunquid iſte familiaris poſſit teſtificari pro domino? & uidetur opinio. Speculato. attenta quòd ſic: quia iſte nullam mercedem à domino cōſequitur, ergo in contrarium facit. prima mens ſtatuti æquiparat ſeruientem pro expenſis tantum, ſicut cum mercede, patet: quia non minus eum reputat domeſticum & familiarem ſicut illum qui mercedem recipit, ſolum interpretatur contra eum ut non poſſit petere ſalarium ſi non probauerit fuiſſe ei promiſſum cū potuerit cautius & apertius negotiari. ſecundo facit doctr. Ioan. And. in addi. ad Specu. in §. j. uerſi. itē excipitur. ubi uult quòd illi qui ſtant in domibus aliquorū pro expenſis tantum, dicuntur domeſtici, & non ſunt idonei teſtes. & illum ſequitur Alber. Moder. in tracta. de teſtib. in iij. fol. in j. colum. & Fely. in ca. in literis, de teſtib. in ij. not. pro qua opin. facit text. in c. fi. de uerbo. ſignifica. lib. vi. non probatur quòd illi qui tantum expenſas a domino conſequuntur, dicuntur eius domeſtici & familiares, igitur & ſi abſq; ſalario ſeruiant non erant idonei teſtes, tu dicas quòd hoc eſt relinquendum arbitrio iudicis: ut no. in prædictis locis, & prædicta procedunt in familiaribus dominorum, nō autem in familiaribus cerdonum, & ſimilium, qui ſolum in apothecis aſſiſtunt, & mercedem ſecundum operas recipiunt. uide in inſtitoribus & fanticellis apothecarum de quibus uide per Alexan. in addi. ad Barto. in l. teſtiū. in fine. princip. ff. de teſti. An autem ceſſante prædicto ſtatuto famulus ſimpliciter aſſumptus ſine ſalarij expreſſione poſſit agere contra dominum, ut ultra expenſas det ſibi aliquam mercedem, uide Fede. de Senis in conſi. ccxviij. in titu. de locato qđ didici a clariſſimo. I. V. Monarcha. d. Carolo Ruino. Regien. præceptore meo plurimum obſeruando.

Petrus de Moncada.

o Familiaris. Intellige hoc uerum niſi in

in fraudem fuiſſet expulſus & licētiatus, ſecundum Panor.& Felyn.in c.in literis, de teſtib.Ioan.de Plat.Ange.Areti.& d. Bauer.in §.pater inſtitu.de teſta. Quid autem econtra,ſi temporis depoſitionis eſt familiaris,tempore uero contractus non erat,qualiter probetur iſta fraus.uide ibidem. Quid autem in mercenario: & in emphyteuta,& in colono,& in liber to,& in aſcriptitio.uide per Alberi. Moder.in ſuo tracta.de teſti.in iij.fo.in j.colum.Quid autem in adminiſtratore bonorum meorum.uide Fulg.in conſi.174. & per Fely.in c.inſuper de teſti.

Petrus de Moncada.

p Nemore.Adde Bald.in l.parentes . in fi.C.de teſtib.& Alber.Moder.in ſuo tra cta.in ix.fo.in j.col.& Franciſ.Cur. in tra cta.de teſti.in iij. concluſ. Ioan.de Pla.& Ange.in §.uniuerſitatis , inſtitu. de rerū diuiſio. Stepha.Aufre.in ſuo tracta.de te ſti.reproba.in uerbo teſtes inhabiles . in ij.colum. ubi plura accumulat circa iſtā quæſtionem.Nota tamen quòd licet homines de uniuerſitate iſto caſu non poſſint eſſe teſtes,tamen familiares ſingulorum bene poſſunt eſſe, ſi alias ſint bonæ ſtæ perſonæ.Ita dicit Roma.in conſil.vij. incipien.uiſis.quem refert,& ſequitur do minus Marc. Anto.Bauer.in §.pater inſti tu.de teſtamen.in xvj colum.

Petrus de Moncada.

q Glo.no.Adde quòd iſtam Gloſ.ualde ad hoc extollit Sozi.in regul. cccclxlij. in iij.fallen.in fine allegat Roan l.ſi conſtāte ſolu. mar. dicentem illam eſt ſingula. & idem do.Ioan.Crotus ibi in ſua repeti.in xvj.col.dicit quòd illa Glo. eſt communiter approbata,quamuis eam impugnet iiſdem rationibus quibus hic . Ego uero alias dicebam ꝙ illa Glo. rectè intellecta,& relata ad tex. loquitur in caſu ſpeciali ſcilicet in teſtibus adhibitis in inuentario,in quibus requiruntur duo uel tres qualitates ꝙ ſint fide digni,& ꝙ poſſideant ſubſtantiam,& ꝙ optimæ opi.exiſtant,copulatiuè omnia requiruntur in illo caſu:non ſic in alijs cauſis ciuilibus, cum lex ultra non procedat prout facit ibi.Nimirum ergo ſi Gloſſ. dum exponit uerba text.quod poſſideant ſubſtantiam dixit,id eſt,quòd tantum habeant quantum eſt illud ſuper quo poteſt eſſe quæſtio.eſt ergo ſpeciale in teſtibus adhibitis in inuentario propter maximum periculum falſitatis quod imminet:qua ratio ne multa alia requiruntur de quibus per Barto.in d.§.huic nobis. Non poteſt ergo ſumi argumen.ex illa glo.quo ad alias cauſas ciuiles per rationes de quibus hic per domi.Ioan.& per tex.in regu. in argument. de regu. iur. libro. vi. cogitabis tamen propter auctoritatem tantorū Docto.eam ſequentium.Et dum domi . Ioā. dicit filiusfami.de iure fforum.&c Dic ꝙ illo iure inſpecto ſi pater erat diues : filius non poterat dici pauper.nec ut talis repelli.cum etiam illo iure pater & filius reputentur pro una & eadem perſona, text.eſt & ibi expreſsè notat Panormita. & Fely.in c.j.de magiſtr. ubi probatur ꝙ diuitiæ patris faciunt filiū reputari pauperem.cum pater teneatur alere filium, & alia neceſſaria ei præbere,ut l.ſiquis a liberis.ff.de liberis agnoſcendis.

Petrus de Moncada.

r Concludo quòd non. Adde tu pro uera intelligentia no.per Bal.in l.omnibus, C.de teſti.& in l.diſtantibus C. de teſta. & per Bar. in l.differre. §. idem decreuerunt,ff.de iur.fiſci. & Panor. & alios in c. inſuper.de teſti.Ange.& d.Bauer.in §. pater.inſti.de teſta.Alber.Moder.in ſuo tracta.de teſti.in vj.fo.col.3.& 4.Lanfran.in c.quoniā contra falſam.de proba. in uer. teſtium depoſitio.do.Hip.de Marſi.in l.j. §.idem nummio.ff.de quæſtio.An autem iſtud procedat in procuratore ad negocia . & quid ſi procurator erat reuocatus. uide in d.locis.Et quòd dicitur hic de ſolicitatore intellige procedere quādo eſſet conſtitutus a domino principali cauſę & ſalariatus,ſecus ſi fuit deputatus a procuratore cauſæ quia tunc poterit eſſe teſtis. eo . quia ſocius ſocii mei non dicitur ſocius meus.l.ſocius,ff.de regu.iur. l. nam ſocii,ff. pro ſocio. Ita concludunt D. de Ro.in deci.cxlix.in ci.item quòd ſolicitator.in nouiſſimis.& An.de Bu. in c.cum a nobis.de teſt.& etiam Fely. in pe.col. Idē

tenet

tenet Alex. de quo mentionem non facit Fely.in conſi. lex viij.inci. in cauſa,& lite uertente in 2.col.in j.uol. Quid autem ſi eſſet aduocatus cauſæ,uide text. in l.ſi.ff. de teſti. quem intellige, & limi. ut in ſupradictis locis,& uide quæ no.per Steph. Aufr.in tracta.ſuo de teſtium reproba. in uerbo adhærentes. quem omnino uide. Quid in iudice,& arbi.uide text.in c.ſtatutum,ij.q.vj.& in c.dilecto. de teſti. & c. inter dilectos.de exceſ.pla.& in c.ſi.de teſti.li.vj.& per Cy.& Bal.in l.ne in arbi.C. de arbi.latè per Albe.Mod.in tracta.ſuo. car.ubi ſupra,& Nellum in tract. de teſti. in uerbo iudex.& d.Hippo. de Mar.in ſingu.197.incip.quo ad hoc. & Steph. Aufr. in d.tract.in uerbo affinis.in 2.colum. ubi etiam ponit quid in aſſeſſore.& in eo.tracta. in uerbo idonei in 3.col. An arbitrator poſſit eſſe teſtis in cauſa reductionis, uide Cardi.conſi. 144.inci.in Chriſti nomine.quem allegat Fely. in d.c.cum a no bis. Quid in executore iudicis an poſſit eſſe teſtis coram iudice de geſtis per eum. uide Gloſſ. iuncto text. in §. teſtes.4.q.3. Quid autem in notario,uide not. per Io. And.in c.quoniam contra falſam. præalleg.& in regu.cum quid.de reg.iur.lib.vj. in mercu.& Philip.Franch. in d.c.fina. de teſtib.lib.vj.poſt alios,2.col. & concluſio eſt quòd notarius poteſt eſſe teſtis ſuper eo quòd ipſemet ſcripſit, quo ad probationem facti,id eſt,quòd ipſe ſcripſerit in l.ſi quis decurio. C. de fal. non autem ut talis ſcriptura eius teſtimonio iuuetur. iuxta not.per Glo.ſingu.in l. hac conſultiſſima.§.fin.ubi Bal.C.qui teſtamenta face.po. pro quo faciunt no.in l.Domitius. ff. de teſta. & in l. ex ſententia.ff.de teſta. tutel.& per Bal.in l.iuriſiur.C.de teſti.

Petrus de Moncada.

r Dicite quòd non. An iſta concl.habeat locum in contractibus, & in maleficijs, & quaſi contractibus, uel ſolum in iudicijs, uide no.per Bar.in l.quoniam.C. de hæreti.& per Alexan.in j. conſtit.ff.orum, in uerbo in iuramento. Nec ob.ſi diceretur æqualitas eſt ſeruanda in iudicijs.c. ij. de mut.peti. ſed non ſeruatur ſi admittimus Chriſtianos contra Iudæos,& non econtra: quia reſpondetur illa regu. procedit circa perſonam actoris, & rei, non circa perſonas teſtium, & aliorum in iudicio exiſtentium.Gloſſ.eſt in Cle.j. de teſti.in uerbo iuri. Nam ſequeretur quòd fide dignus qui non recipit contra ſe criminoſum, uel excommunicatum in teſtem, nō poſſet ipſe contra illum recipi.illam Glo. dicit ibi ſingu. Cardi. & Anto. de But. ut ibi refert Io. de Imo. dicit non eſſe alibi. illam etiam ſequitur Io.de Imo. in d.c.Iudæi.& illam Glo.no. pro limita.dictæ regulæ. An autem in caſibus in quibus iudæus poteſt eſſe teſtis cōtra Chriſtianum debet iurare ſuper euangelijs, uel ſuper legem ſuam. uide Imo. in d. clemen.j. & Bar. Alex. & Moder.in l.ait prætor.§.iuraui.ff.de iureiuran. la prima. Et ad id quod dicit de iudæo nuper ad fidem conuerſo, uide no. per Fel.in c. cautè,de reſcriptis, & d.Hipp.de Marſi.in l.j.§.præterea.in 2. col.ff.de quæſtio.& in ſingu.cvij.inci.priuilegium.& in ſingu.cclxxiij.inci.notiſſimum.& in ſin.xlj.inci. iudæus. Pet.de M.

t Communis eſt conclu. Adde Ia.in rep. l. admonendi. ff. de iureiuran. in lxxxvij. col.& no.quòd in factis antiquis exceden tibus hominum memoriam fama plenè probat. Ita no. Bal.in auct.quas actiones. in ſi.C.de ſacroſan.eccl. & in l.cum ſuper C.de rei uendi.& Pa.Imo.& Fely. in c.cū cauſam. de proba.& Pa. in c.cum licet ex quadam. de teſti. Alex.in conſi xxv.inci. uiſis,& ponderatis.in 4.uol. Soci. in reg. 278.in 7.fallen.& in regu.ſeq. d.Ioan.infra in 7.parte in ſi.primi requiſiti. Ideo dixit Bal.in l conuenticulam.in pen.col.C. de epiſc.& cle.quòd Papa poteſt per communem famam probare ſe eſſe directum dominum ciuitatum eccleſiæ, licet illud non probet per inſtrumenta.ſequitur Roma. in l. ij. §. idem Labeo.ff.de aqua plu. arcen.Quod autem dicatur tempus antiquum,dic ut infra per d.Io.nu.241. Item quando agitur de probanda morte,ſecundum Cy.& Bar.in l.ſi quidem,C. ſol.ma. pro quo tamen uide nota.per Bart.in tracta. de teſte in uerbo mortuū hominem. & in tractatu, qualiter probetur mors. & Doc.in c.in præſentia.de ſpon.per Bar.in l.ij.

l.ij.§. ſi dubitetur. ff. quemad. teſta.aper. & in l.quoties.C.de naufrag. li.xj. & Bal. in d.l.conuenticulam.Et nota ꝙ iuſta cauſa, ſeu iuſta probatio mortis eſt ſi probatur bellum militem intraſſe, qui modo non reperitur,ut eſt tex.& ibi Bart.in l.ſi. §.ſi.ff.de his qui no. inſa. Et plures caſus in quibus fama plenè probat,uide per Fely.in d.c.ueniens.& Iaſo.ubi ſupra.Notabis tamen duo in iſta quæſtione. primum eſt ꝙ & ſi fama ſemiplenè probet in ciuilibus ſicut unus teſtis, non tamen probanti per famam defertur iuramētum in ſupplementum probationis. Ita no.Bal. in c. ſi.de iureiu.Soci.in reg.ij.in lxxvj fallen. & ratio eſt: quia ille cui iuramentum defertur debet habere notitiā illius rei certam,ſed notitia per famam non eſt certa: ut eſt glo.& ibi Bal.in pe.col.in l.in bonæ fidei.C.de reb. cred. ergo &c. & ideo dū. d.Io.infra alle.dictam glo.ad effectū contrarium,dicas ꝙ bene alleg.attenta opin. quorundam recitata per glo. tamen eam non tenet glo.nec doc. ut per Bal.ibi,ſecundum eſt ꝙ teſtibus deponentibus de bona fama magis creditur, quàm deponētibus de mala, etiam ſi ſint numero plures. Ita Cardi. in c.tua deſpon.in ſi.Fran. Cur.in trac.de teſti.in 48.conclu.

Petrus de Moncada.

u Et famam. Sed circa iſtud not. dictum dubitatur de pulchro dubio. An poſſit ſimiliter probari per illoſmet teſtes per quos fuit probata ueritas, uel ſit neceſſe ad hoc ut habeat locum dictū Bald. quòd probetur per alios, & uidetur prima facie dicendum ꝙ requirātur alij ne uideātur idemmet ſuper uno facto dupliciter deponere.Contrarium tamen eſt uerum: quia ipſimet teſtes qui depoſuerūt ſuper mera ueritate poterunt etiam deponere ſuper fama,nec erit unum factum, ſed potius diuerſa not. tenet, & latius declarat Soci. & ſequitur etiam Iaſ. in l. Gallus.§. ille caſus.ff.de lib.& poſth.in ſi.col. & hoc per no. doc. Bal.ibi dicētis ꝙ ſi per unum teſtem probaui ueritatem, & per illummet cum alio probo famam,ꝙ iſtę probationes coniunguntur, & ſit efficax probationi in ciuilibus.ſecundum glo. in l.3.§. idem diuus. ff. de teſti. Iſtud dictum dicit Alex. ibi eſſe mirabile, & alibi non reperiri. ipſe tamen putat illud non eſſe uerum. mouetur tribus fundamentis de quibus ibi per eum, in ſi. tamen commendat illud propter auctoritatem Bald. & dicit uidiſſe partes ſuper hoc dubitaſſe, Soci. tamen,& Iaſ.ſequūtur Bal. & ad rationes Alex.reſpōderet,ut ibi per eos,ꝙ eſt mēti tenendum in practica.

Petrus de Moncada.

x Inditium. Adde Alex.in conſi.v. incip. in caſu inquiſitionis in ij.col.in j.uol.Bal. in l.j.C.ex quibus cauſis inſa. irrog. Fely. in c.ueniens.el.j.de teſti. in j. col.& in c. cum oporteat.de accu.in vij.col. d.Hipp. de Marſi.cum multis concor.in ſingu.97. incip.fama ſola.ubi etiam dicit iſtam eſſe communem opi. Eam tamen limitat in duobus caſibus. primo niſi eſſet uehemēs prout hic per do.Io.alleg. Bart.in conſi. 191.inci.domino Paci. Quando fama dicatur uehemens,dic quòd relinquitur arbitrio iudicis, ſecundum Bart. ubi ſupra, ſecūdo limitat niſi fama habuiſſet ortum ſeu originem ab honeſtis perſonis ſecundum Bal.in c.in §.item ſi uaſſallus.de cōtro.inueſti. in uſi.feud. Ad argumentum d.Io. reſpondeo diſtinguendo. Aut ipſe intellexit de fama uehementi prout uidetur ſentire allegā. Bald. & tunc uerum dicit,ut ſupra dictum fuit. Aut intellexit de fama non uehementi. & tunc ſalua pace non rectè loquitur: quia negatur quòd probanti per famam deferatur iuramentum dictum fuit in proxima apoſti. dato tamen quòd eſſet, dico quòd argumētum de ſemiplena probatione in ciuili ad criminalem non eſt bonum.per regulam de qua ſupra per eundem d. Io. in proxima parte in 4.q.in 3. fall. ubi dicitur ꝙ plena probatio in ciuilibus: ſolum facit indiciū in criminalibus. igitur de ſemiplena probatione in ciuilibus ad iudicium in criminalibus non erit bona argumentatio.preterea ſcis quare unus teſtis integer facit indicium ad torturam: quia deponit de ipſo maleficio,& de re certa. Ita Barto.& alij in d.l.ſi.de q.non ſic eſt in fama,ut dictum fuit in prox.apoſt.igitur argu. d.Io. non

non habet obſtare communi opi.

Petrus de Moncada.

y Patrem. Adde huc unum dictum Alb. de Ro. in l. cum qui per illum text. C. de epiſcopis,& cleri. quem refert Fely. in c. afferte. de præſump. in 2. colum. & domi. Hippo. de Marſil. in l. ſi inauditum. ff. ad l. Corne. de ſicar,& in ſing. clx. inci. pater & filius. qui dicit quòd ſi filius uerberat patrem: uel pater ſtuprat filiam. nec ille pater, nec ille filius præſumitur. quod eſt ſingulare uerbum. in propoſito ergo. nimirum ſi tantum ſcelus quòd filius per cuſſerit patrem aut matrem probatur per ſolam famam. erubeſcit enim lex caſtigatores filios genitoribus ſtatuere. dicit text. in authen. de nupti. §. ſed quod ſancitum colla. iiij.

Petrus de Moncada.

z Priuata. Intellige de ſcriptura priuata quando contenditur de hypotheca cum alio habente inſtrumentum publicum. ſecus uidetur in alia ſcriptura priuata ſecũdum Alex. in addi. ad Bal. in d. l. ſcripturas. & dicit domi. Philipp. Decius in l. fœminæ. ff. de reg. iur. in vj. col. ꝙ non eſt recedendum ab opi. Bald. quamuis Fely. in c. quoniam. & in c. licet uniuerſis de teſti. & in c. ij. in ij. col. de fide inſtrumẽ. & Iaſ. in l. j. ff. de legi. & in l. hac conſultiſsima. C. de teſta. tenuerint contrarium. nam cum d. l. ſcripturas. requirat teſtimonium trium uirorum, apparet ꝙ cum miniſterio illa uerba probata ſint, ideo poſtquã lex ultra proceſsit exigendo teſtes maſculos, in illo caſu non eſt recedẽdum a proprietate uerborum. maxime cum. l. ibi uelit fraudibus prouidere. Nõ ob. tex. in d. c. licet. dum dicit uirorum &c. qui nõ excludit mulieres: quia illud eſt ſecundum regulas iuris communis hic ſumus in caſu ſpeciali. ergo: & ita etiam reſpondetur ad alia adducta. Iſtam concluſio. limita etiam in feudis in quibus mulier non poteſt eſſe teſtis, text. eſt & ibi no. Bal. & Mart. Lauden. in c. j. in fine qui teſtes ſunt neceſſa. ad proban. nota. inueſti. ſequuntur hi de quibus ſupra. Limita etiam ut per Bal. poſt Inn. in c. cauſam, de proba. ubi dicit quòd licet mulieres peritæ admittantur ad probandam uirginitatem, tamen iſtud non eſt uerum ſi non ſint diſcretæ & honeſtæ. quamuis ſint peritæ & etiam nobiles naturali origine ratione de qua per eũ ſequitur Fely. ibi in fi. col.

Petrus de Moncada.

aa Gl. in l. iij. Adde no. in l. Cunctos populos. C. de ſumma Tri. & in l. iij. in prin. ff. de teſti. & in c. teſtimonium. eodẽ ti. t. extra de infa. uer. infamia iuris. uide tex. in l. tertia. §. lege Iulia. ff. de teſti. & in c. teſtimonium. eodem titulo extra.

Petrus de Moncada.

bb Docto. Tu de iſta. q. uide per Albe. Moder. in tract. de teſte. in j. fol. in iij. col. & Fran. Cur. in ſuo trac. de teſte. in xxx. conclu. & Alexan. in conſi. clxxxvj. inci. quoniam abunde. in ij. col. in ij. uol. & Fely. poſt Io. An. & Areti. in c. cum nuncius. de teſti. Steph. Auf. in ſuo tracta. de teſt. reprob. in uerbo partus. in j. colum. Et ex prædictis deciditur quæſtio no. an ſacerdos qui recepit aliquem ad pœnitentiam poſsit pro eo teſtificari, cum ipſe ſimiliter ſit pater ſpiritualis ſicut ſi ipſum baptizaret ut eſt tex. in c. oẽs quos. xxx. q. j.

Petrus de Moncada.

cc De euictione. Adde Alb. mod. in trac. de teſtib. in vij. fo. col. iij. Et aduerte dum d. Io. hic in j. concl. dicit. non ſit habiturus regreſſum: ut quia conuentum fuit ita: quia iſtud non eſt uerum intelligendo ſimpliciter. nam dicto quòd conuentum ſit ut uenditor non teneatur de euictione. tamen re euicta per hoc non liberatur quominus teneatur ad prætium reſtituẽdũ: ut eſt text. in l. emptorẽ. ff. de action. emp. & ibi not. Bar. & Alex. igitur ratione iſtius intereſſe uidetur quòd non ſit idoneus teſtis. unde dicendum eſt, quòd fuit conuentum, ut non teneretur de euictione: nec ad prætij reſtitutionem: ut no. in d. l. emptorem. & per Alb. in loco. de quo ſupra & per Sozi. in reg. lx. & cviij. quo caſu cum nullum intereſſe poſſit uenditor ꝓtẽdere poterit eſſe teſtis pro emptore. Nota his tamen quòd uenditor eſt idoneus teſtis in cauſa terminorum & confinium: quando agitur iudicio finium regũdorum inter emptores. tex. eſt iuncta Gl. in l.

in l.eoſ.ff.finium regundorum. & in l. ſi fines.C.de euictioni.& per Alexan.i.ad-ditio.ad Bal.in l.omnibus.C.de teſtib.

Petrus de Moncada.

dd Quod non. Limita illam concluſi. niſi illegitime natus eſſet effectus religioſus: quia cum ſit effectus legitimus per huiuſmodi ingreſſum: ut nota. Guiliel. de Cun.in l.j.C.de ſacroſan. eccle.quem ibi ſequitur Bald.in iiii.colum.& Rom.in au ctẽn.ſimiliter.C.ad legem fal.in vij.priui legio. & Alex.in conſi.xxxv.incip. ſuper contentis. in fi.col.in iij.uol.& Fely.in c. teſtimonium.de teſti..in xj.colum. nõ debet amplius reputari ut illegitimus: ergo erit teſtis omni exceptione maior. Limi. etiam iſtã cõclu.ut per.D.Hip. de Marſi. in ſing.cclxxiij.inci. notiſſimum.

Petrus de Moncada.

ee Iuramentum. Adde Sozi.in tracta.fal-len.in regu.ij.in lxij.fallen.& Domi. Hip po.in ſingu.ſupra proxime allega. qui dicit poſt Ioan.Bap.de Caccialup.in d.l.admonendi quòd iſtud habet locum etiam quando ſpurius probaſſet per unum teſtẽ integrum: quia non eſt ſibi deferendum iuramentum. cum in hoc fungatur uice teſtis. Petrus de Moncada.

ff Tabellionatus. Aduerte bene: qa doc. Bar.in d.l.eadem.procedit in infami infamia iuris ſecundum quod no.Panor.in c. cum dilectus. de fi.inſt.in iij.col.ſed hic tractamus de infami infamia facti: ergo non habebit locum in eo. cogitabis. & no. dum dicit in ſcribendis actibus iudicialibus: quia in extraiudicialibus illegitimus bene eſt idoneus eo quod inſtrumenta fiunt ad petitionem partium:q u e poſſunt communi conſenſu ſibi præiudicare ſecundum Abba. & Fely. ibi in pe.col.in d.c.cum dilectus.& dum.d.Io.alle.conſil. Alex.nu.lxxx.dic quòd in aliquibus libris eſt nu.ccxxij.ut in libro meo.

Petrus de Moncada.

gg Donatario. Adde hic concor.de quibus ſupra in quæſtione de uenditore. ubi eſſet tractatus de donatore,& ultra ibi adducta uide Stepha.Aufre.in tracta.de teſti.reproba.in uerbo damnatus.in iiij.col. in fi. Sed quid in cedente,an poſſit eſſe teſtis pro ceſſionario? uide nota.per Alberi.Moder. in tractatu de teſti. in vij.fo. col.iiij.& Nellum in ſuo tractat.in uerbo fideiuſſor.& Panor. & Fely.in c.inſuper. de teſti.Alexan.in conſi.xiij. incipi.ex his quæ in themate.in j.uol.in v.col.d.Marc. Anto.Bauer.in §.pater & filius.inſti.de teſta.& communis opi.eſt ſecũdum Steph. Aufre.in ſuo tracta. de reprobatio.teſti. in uerbo canonicus.in ij.all.quòd non eſt modificatione tamen de qua ibi. Sed iuxta prædicta dubitatur de no.quæſtione. Pone quòd mutuaui tibi decem. & cum probare non poſſem mutuum niſi per duos filios meos ceſſi actionem Caio. ex cauſa donationis. nunquid Caius poſſit probare per illos filios meos, & uidetur dicendum quòd ſic: quia commodum & incommodum huius cauſæ ſpectat ad eũ, & non ad me, uel ad filios meos.iuxta.c. biduum uerſi. palàm enim ij.q.vj.& in l.j. §.impropria.ff.quãdo appe.ſit. Item quia edictum de teſtibus eſt prohibitorium.l. j.ff.de teſtib. In contrarium facit: quia ego non poſſem illos producere: ergo nec Caius: quia iiſdem iuribus debet uti quibus ego forem uſurus: ut in l.Pomponius.§.cum quis.ff.de acquiren.poſ.ſoluẽ do dicas. ſi donatio actionis cœpit a pactione: ut quia primo promiſit, poſtea donauit. & tunc non poterunt eſſe teſtes: quia pater eſt obligatus tenetur de euictione, ſi uero incepit a traditione, id eſt, quia ſimul promiſit & donauit, & tunc poterunt eſſe teſtes: quia nihil ſpectat ad peccatum,nec tenetur de euictione:ut not.in l.ij.C.de euictio.& in l.Ariſto.§.idem Labeo.ff. de donatio.& per Abb.in c.fina. de emptio. & uendi.& hoc quando ceſſio fuit facta bonafide:ut l.penulti.C.de conditio.ob turpem cauſam. ſecus ſi fraudulenter. Ita in terminis tenet Specula.in titu. de teſte in §.primo uerſiculo. ſed pone quòd mutuaui.quem ſequitur Nellus de ſancto Gemi.in loco ubi ſupra. Dubitatur etiam ultra prædicta,an cedens bonis ſuis poſſit eſſe teſtis? dic q ſic. tamen non erit teſtis in cauſis grauioribus, ut ſupra numero. xxxij.& xlvj. Sed erit ut numero.clvij cum ſit in-

famis infamia facti,& hoc ſi ceſſit cum ui tuperio tex.eſt & ibi Cy.& Panor.in l.debitus.C. de infami.

Petrus de Moncada.

hh Pro ſocio.Adde no. per Bal.in l.quoniam liberi.C.de teſti.in ij.colum.& Ange.in l.ſi duo rei.ff.ſi qs cau.Nell. in trac. de teſti. in uerbo ſocius. Alex.in l. ſerui electione.§.j.de lega.j.D.Bauer.in §.legatarijs.in fi.inſti.de teſta. An autem ſocietas contracta inter aliquos de qua non eſt factum inſtrumentum probetur per teſtes. unde no. per Iaſo.in l. cũ proponas. la.j.C.de pactis.prima col.qui tenet quòd ſic.nam parem uim habeut teſtes & inſtrumenta.l.cum res.C.de probat.l.in exercẽdis.C.de fide inſtru.etiã ſi ſeruus in obligatione omnium bonorum ut in l.contrahitur.ff.de pigno. Et propterea dixit Bal.in l.ſolennibus.C.de fide inſtrumen. quòd doctoratus poteſt probari non ſolũ per inſtrumentum priuilegij:ſed etiã per teſtes qui interfuerunt. & dicit ipſe quòd ſufficit quòd interfuerint in publico examine cum huiuſmodi includat in ſe priuatum. ſequitur eum ibi Pau.de Ca.& Alexan.in l.contrahitur. præallega.in addi. ad Bar.Ioã.de Ana.in rub.de magiſt.Philip.Fran.in c.j.§.poſtquã. de cenſi.lib.vj. in j.col. Petrus de Moncada.

ii Concluditur. Tu de hoc uide per Panor.in c.ex literis. de tranſac.& in c.inſuper.de teſti. & Saly.in l.j.C. de teſti.Ia. Aegi.in trac.de teſte.in ix.col.Iaſo.in l.ſi qs nec cauſam.ff.ſi cer.pe.in iij.col.Ang. & dominus Bauer.in §. pater.inſtit.de teſta.Alex.in conſilio.xiij.incipi.ex his quę in themate.in j.uo.in v.colum.& in cõſil. xviij.in iiij.uol.incipi.in his, & in conſi. cclxx.incipit põderatis.in ij.uol.Alb.Moder.in trac.de teſti.in viij.foli.col.iij.& Fran.Cur.in trac.de teſte.in xliij.conclu. Fely.in c.cum a nobis.de teſti.in fine col. quis autem ſit proxeneta. uide per Gl. in l.j.ff. de proxene.

Petrus de Moncada.

xx Bart. Aduerte. Quia Bal.ibi tenet contra Bar. in ultimo membro ſuæ diſtinc.dicens quòd ſiue detur actor a iudice ad petitionem tutoris,ſiue per tutorem conſtituatur cum decreto iudicis, iuxta no.per Bar.& ipſum in l.neque.C.de procur.ſemper datur periculo tutoris.alleg.§.fi.inſti. & hoc etiam no.Ang. Are.ibi.unde dicit ipſe quòd ad hoc ut tutor poſſit teſtificari, neceſſe eſt quòd detur curator liti qui non datur periculo tutoris: ut.l.qui habet.§.ſi pupillus ff.de tutelis.& Bal.ſimpliciter ſequitur Albe.Moder.in tra.de teſt. in viij.ſo.colum.j.Plus dixit Iac.Aegi.in tract.ſuo de teſti.in iij.col.in uer.uenditor.quòd tutores,curatores &c. non poſſunt eſſe teſtes durante eorũ officio propter affectionem.& eum ſequitur Ange. in §.pater & filiuſ.inſtit. de teſta. quamuis eum non alleg.& hoc ideo: quia tutor largo modo dicitur habere pupillum in poteſtate ſua: quia tutela eſt uis & poteſtas in pupillo.l.j.ff. de tute. & habetur loco domini: ut.l.qui fundum.§.ſi tutor. ff.de uſuc.pro emp.& iſta opi. quòd non poſſit eſſe teſtis, plus mihi placet.cogitabis tamen propter auctorita.Bar.& Pau. de Ca.ibi,Et dum dicit.d.Ioan.quòd nullibi reperitur prohibitum. dic quòd immo reperitur, ut patet in l.fi.iuncta Glo. ff.de teſti. Petrus de Moncada.

ll Superioris.Tu de hoc uide per Ang. in conſil.ccxxij.& Nel.in tract.de teſte.in uerbo monachus. & Fran.Cur.eum concor.de quibus ibi in tract.de teſti.in xlix. cõclu. Step. Auſ.in tract.de teſti.reprob. in uerbo canonicus regularis. & uide ibi etiam quid iuris de clerico.An autem frater minor poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui ordinis, uide Panor.in c.nuper. de teſti. & quo ad teſtimonium clerici prolatum abſque ſuperioris licentia ualeat, eſt Glo.not. quam ibi commendat Panormita.in c.j.de iur.calumniæ.

Petrus de Moncada.

mm Eſſe notarius.Intellige dictũ Bar.quando iſte qui fuit deletus de matricula notariorũ hoc procurauit.Ideo ne iſta procuratio ſibi proſit ſtatuitur hoc. Ita eum intelligit,& ſequitur Fely.in c.fi.de teſti. in j.col.Iſta doctr. Bar. facit ad no.q.Tu ſcis quòd ſi quis facit inſtrumenta tanquã tabellio,cum nunquam creatus fuerit tabellio, punitur pœna mortis. ſicut ille quem

quem aſſerit ſe comitem ſacri palatij, & creat tabelliones. cum nullam habeat poteſtatem.tex.eſt in l.eos.§.qui ſe.ff.de fal.not.Bal.in l.data opera.C.qui accuſa. non poſ.in xiij.col. Et hoc ideo eſt: quia deliquit in ipſum principem a quo finxit ſe auctoritatem habere: argu.l.j.C.de priua.carcer.& c.paratus.xxiij.q.j.Modo pone aliquis fuit creatus tabellio, demum fuit priuatus & deletus de matricula notariorum, conficit inſtrumenta,nunquid ſit puniendus pœna mortis. Et uidetur dicendum quòd ſic. quia cum fuerit deletus de matricula eſt in illo ſtatu ac ſi nunquam fuiſſet notarius: ergo in cōtrarium facit iſta doctrina Bar. recte ponderata: nam ſi quādo hoc ipſe procurauit: adhuc cenſetur notarius ne commodum ex ſua intentione conſequatur. multo fortius hoc eſt dicendum in caſu noſtro, ut damnum, & ſic mortem euitet, maxime propter ueritatem præcedentem, quod iam fuit notarius:quia dato quòd propter delictum eſſet priuatus. Verum eſſet dicere ipſum uoluntarie & uoluntate ſua priuatum.Glo.eſt no.in l.j.§.ad beſtias.ff.de poſtula.in uerbo onerari.quæ dicit quòd delinquentes tacite faciunt pactum cum lege ut puniantur. ſequitur eam Saly. in l. cum quis.C. de iuris & fac. ignoran.Io. Fab.in §.item ſi quis in fraudem.inſtitu. de actio.in iij.col.ergo. Et iſtam opi.tenet expreſſe Bal.in d.l.data opera. ubi dicit quòd iſte iuuatur primordio ueritatis:argu.no.in auc.de non alienan.§.quia uerisimile. & eum ſequitur Fely.in c.quæ in eccleſiarum. de conſti.in xxxiiij.col.& in c.ſuper literis.de reſcrip.in xxj colum. qui allegat Io.de Ana.in c.accedens.in fi. de crimine fal.Idem tenet do.Hippol.de Marſi. præceptor meus in ſingu.xxxv.incip.ille qui nunquam fuit.& in l.eiuſdem ff.ad legem Corne. de ſicar. in ſecunda col. quæ omnia teneas menti. & maxime pœnam comitis & notarij aſſerentium ſe eſſe tales cum falſum ſit.Qua autem pœna puniatur aſſerens ſe doctorem & faciens actus doctori congruentes cum non ſit.Dic quod pœna falſi tenetur.tex.eſt & ibi no.Bar.& Alex.in apoſt.in l.eos.§.qui ſe pro milite.ff.de fal.Cogita tamen dum dixi pœna falſi.nam tex.ibi ſolum dicit quòd aſſerens ſe militem cum non ſit eſt grauiſsime puniendus, non tamen dicit pœna falſi.& ita ſimpliciter Bar. ibi inducit contra appellantem ſe doctoré. Alex.tamen ibi in addi.intelligit illum tex. in pœna falſi ſi quādo appellat ſe doctorem & facit actus doctori cōgruentes: ſecus ſi ſimpliciter appellaret ſe doctoré: quia tunc eſt puniendus pœna extraordinaria, iuribus de quibus ibi p eū. Iſtā opinio. Barto.tenet Bald.& ibi Barba.in additionibus in l.q ſub ꝑtextu.in fi.de ſacro ſanctis eccleſi.Idem tenet Barto.ſi lectura eſt ſua in l.reddatur.C.de profeſſo. & medi.libro decimo. Idem tenet Panor. Ioan.de Ana.Maria.Sozi. & Fely. in c. j. de magiſtra.& Fely.in c.tertio loco.de ꝓbat.in prima colum.cum concordan. de quibus per eos. Non obſtat dum dicebā quòd lex ſolum dicit eſt grauiſſimè puniendus.quæ uerba ſonant pœnam extra ordinariam rectè intuenti: quia reſpondeo iſtud eſt uerum quando ſolum appellat ſeductorem quo caſu eſt extraordinariè puniendus,& grauiſſimè. ſecus quādo facit actus doctori congruentes: quia tunc cum falsè faciat.puniendus erit pœna falſi ut dicunt omnes hi de quibus ſupra.Plus dico quòd etiam quando ſolum appellat ſe doctorem incidit in falſum, & tenetur pœna falſi.probatur ſic tex. in dicta l.eos.§.final.dicit grauiſsimè puniédum appellantem ſe militem.& per conſequens doctorem.& hoc nullus negabit. Item.l.illa eſt in titulo de falſis. poſtquā ergo lex aliter non exprimit pœnam, in dubio intelligenda eſt ut ſeruiat titu.ſi titulo.ergo punietur pœna fal.iuxta Gloſ. nota.in capitulo primo.& capitulo ab arbitris,de officio delegati libro ſexto.igitur non refert quòd lex nō exprimat pœnam falſi poſtquam eſt in titulo de falſis. Quid in abradente nomen alterius & ponente ſuum uide Alexand.ubi ſupra.

Petrus de Moncada.

nn Artificium.Nota tu ſcholaris quòd id quod diſponitur in artificibus habet etiā locum in ſcholaribus ſecundum Paulum

de Caſtro in l.fin.C. de iuriſdictione om
nium iudicum.& in l.prima hic allegata.
Idem etiam tenet dominus Ioan. in re-
pe.l.nemo poteſt.ff.de lega.j.in xxxix. co
lumna.ubi dicit iſtam doctrinam eſſe no
to.quia ſæpius contingit in practica.

Petrus de Moncada.

oo Beneficium. Adde nota.per Stephan.
Aufre.in tractatu de teſti.reproba.in uer
bo canonicus.in tertia columna in princi
pio.Quid autem in inueſtitore feudi.ui-
de no.per Bal.in capitulo primo.§.ſi duo
de pace tenenda & eius uiola. in uſibus
feudorum. Petrus de Moncada.

pp Decidunt. Adde Iaſo. in l. ſi quis nec
cauſam.ff.ſi cer.pe.in iij.col.

Petrus de Moncada.

qq Indiſtinctè. Adde ꝙ iſtam opi. tenet
Albe.Moder. in tractatu ſuo de teſtib. in
viij.fol.in j.col. & Ang.de Are.in §. lega
tarijs.in fi.inſtitu.de teſtamentis. & dicit
Areti.quem ibi refert Iaſo.in d.l.ſi cui le
getur.ꝙ iſta opinio uidetur eſſe commu
nis.ſuper qua tamen cogita propter not.
per Alexan.in d.l.ſi cui legetur. & Fely.
in c.inſuper. hic allega. adde etiam do.
Hipp.de Marſi.in repeti. rub. de fideiuſ-
ſo.in fine colum. An autẽ fideiuſſor poſ-
ſit eſſe teſtis pro ſuo confideiuſſore?uide
in dictis locis.& per Alex. in cõſi. lxxviij.
incip.in cauſa & lite.in prima col. in pri-
mo uolumine.& Stepha.Aufre .in tracta
tu de teſti.reproba.in uerbo falſitatis. in
prima columnā. Petrus de Moncada.

rr Maxima. Adde Stepha. Aufre. in ſuo
tractatu de reproba.teſtium in uerbo af-
finis.prope prin.non mirum hoc uidetur
nam appellatione ſuorum ueniunt huiuſ
modi amici:ut eſt Gloſſ.in l.ij.C. in qui-
bus cau.colo.cenſi.lib.x.no.Bal.in c. ſi pa
ter.de teſta.lib.vi. Et dixit idem Bal.in l.
ut uim.ff.de iuſti.& iure.ꝙ licitum eſt de
fendere amicum magna amicitia coniun
ctum: quia æquiparatur his qui ſunt de
ſanguine ſuo.alle.l.cum alienam.C.de le
ga. Idem tenet Barb.in l.cum acutiſſimi.
C.de fideicommiſ.& Sozi.in repe.l.cum
tutus.ff.de condi.& demon.in iij. col. qui
allegat Ariſtot.dicentem ꝙ amici maxi-
ma amicitia coniuncti ſunt una anima in
duobus corporibus. Nam amicitia ſecun
dum Tul.eſt idem uelle & idem nolle in
licitis & honeſtis.& iſta eſt proprie amici
tia:ut eſt tex.iuncta Glo.in l.latæ culpæ.
§.amicos.ff.de uer.ſignifica. igitur nimi-
rum ſi huiuſmodi amici repelluntur a te
ſtimonio. Nam prout expertus ſum ami-
co uero nulla eſt comparatio.& amicitiæ
uinculum adeo potens & præualidū eſt,
ut nulla ex parte ſanguinis uiribus ſit infe
rius.is igitur de quo loquor & in quo ue-
ram amicitiā expertus ſum eſt Egregius
V.I.interpres & mihi maior plurimū ob-
ſeruandus:dominus Hieronymus Fom.
Hiſpanus Barcinonenſis. Cuius ingentes
uirtutes præclaraque merita malo ſilen-
tio præterire:quam non perfectæ prædi-
care.Platonica & Ciceroniana opus eſ-
ſet eloquentia. tam fidelem igitur inter
nos iunximus amicitiam:ut ſi uera fas lo
qui eſt, Damonem & Pithiam pitagori-
cos ſuperaremus. quorum cum alterum
uadem mortis accepiſſet Dionyſius, Sira
cuſanus: Alter ut uadem ſuum liberaret
præſto fuiſſet ad horam morti dedicatā.
Admiratus itaque tyrannus, ſupplicium
fidei remiſit, ut refert Vale.Maxi.lib.iiij.
c.de amicitia. Et no. ꝙ allegant magnā
amicitiam incumbit onus probandi ſe-
cundum Roma.conſi.cccxx. quē refert,
& ſequitur Alex.in addi.ad Bar. in l. te-
ſtium.in fi.prin.ff.de teſti. Quibus modis
probetur amicitia.uide per Abbatem in
c.repellantur.de accuſa. Et ad id quod
infra dicit quòd numerus ſupplet &c.ui-
de omnino Fran.Cur.in tract.de teſti.in
j.conclu.qui reſpondet ad no.per Ange.
expreſſe cõtrarium tenentē in cõſi. cxxv.

Petrus de Moncada.

ſſ Quod ſic. Adde Albe. Moder.in tract.
de teſti.in x.fol.in j.col.& Nel.in tract.de
teſti.in uerbo impubes. Panor.do. Fel.in
c.cū nobis. de præſcriptio. Anto, de But.
in c. ex parte.de corpo.uitia.Panor. in c.
pueris.de ſen.excom. Ang. Are.& dō.Ba-
uer. in §. teſtes.inſtitut. de teſta. do.Phi-
lip.Deci.in l.fœminæ. §. impuberes.ff.de
regu. iur.in fin.col. Et hoc intellige pce
dere niſi lex requirat ſpecificè maiorem
ætatem, prout in teſtamentis.Item ſi ma
ter

ter ſuper qua teſtificatur eſt talis quæ potuit facile cadere in ſenſum impuberis:ut in dictis locis no. Et dum dicit de pontifice pro his quæ uidit ante papatum. limita, ut per Areti.in conſi.xxiij.& Ro.cõſi. cccl & Pau.de Caſt.in cõſi.xxxv.quos omnes allegat dominus Bauer. in d. §.teſtes. Et nota quòd id quod dictũ eſt de impubere,habet locum in cęco qui poteſt teſtificare de his quę uidit ante cæcitatem ſecundum Specu. in ti.de quo huc in au.j. uerſic.ſed nũquid factus pubes.& Fely.in c. præterea. de teſti.in fin.col. & d.Hipp. de Marſi.in rub.C.de proba.in lxviij.col.

Idem erit in ſeruo facto libero ſecundum Glo.& ibi Bar.in l. notionem.§. inſtrumentorum.ff.de uer.ſig.& Spe.in pręalle. loco,

Sed nunquid cæcus durante cæcitate poterit eſſe teſtis.& uidetur dicendum quod non: quia teſtis debet deponere per quinque ſenſus corporeos iuxta tex.in c.teſtes & in c.nihilominus. iij.q.ix. Spe. in titu. de teſte.§.j.uerſ.ſed nunquid reus.conclu dit quod in contractibus qui uerbis perficiuntur, ut in ſtipulatione, & ſimil.in quibus ſenſus auditus protenditur, dumtamen habuerit notas uoces contrahentium, poterit eſſe teſtis.in alijs uero non.& eum ſequuntur Ange. in l.ſi uero expreſſim.in auc.de hæred.& fal.& Nel.in trac.de teſti.in uer.cæcus.& Alb.mo.in tra.de teſti. in x.fol.col.iij.ubi dicit quòd an habuerit notas uoces contrahentium nec ne remittendum eſt iudicis arbitrio. Idem tenet Alexan. in conſilio clxvj.inci.animaduerſis.in iij.col.in ij.no.& uide de hoc per eundem remiſſiue in l.ſi non ſpeciali.C. de teſta.in fi.& Step. Aufre.in trac.de teſti reproba.in uer.canonicus.in ij.col. Videas tamen omnino Bar. in tract. de teſte.in v.col.in uer . rem aliquam. ubi per plura non approbat teſtimonium quod auditu uocis percipitur.

Vltra prædicta dubitatur: an portantes crucem propter hęreticam prauitatẽ poſsint eſſe teſtes.de quo uide per Spe.in ti. de teſte.§.j.uer. quid de portantibus crucem.

Quid autem in hęreticis in defectum aliorum?uide tex.in l.quoniam.C.de hęreti.& Glo.in l.inuiti.ff. de teſti.

Quid autem in hiſtrionibus & publice cantantibus.quos uulgus zaratanos appellat. qui prædictam artem cauſa quæſtus exercent.dic ut habetur & no.in l.ij.§. ait prætor.ff.de his qui no.infa. ubi Bal. expreſſe poſt Glo.ibi not. & Abb. in c.cum decorem. de uita & ho.cle.

Quid autem in caupone proſtibuli uel in hoſpite habente ſtufas in quibus ſunt mulieres cauſa quæſtus? uide text. & ibi Pau.de Caſt.in l.athletas.§.ait prætor.ff. de his qui not. infa.

Et ex ſupra dictis in caupone: patet quid iuris ſit in lenone. & ſcias quòd magis delinquit leno quàm meretrix: ut no. doc.in d.l.athletas.§.ait pretor.& eſt tex. in auc.de leno.colum.ij.

Quid autem in excommunicato. Dicas quòd regulariter non poteſt eſſe teſtis propter periculum cõmunionis. Sed neceſſe eſt quòd abſoluatur ſaltem ad cautelam: & ita obſeruatur in curia.quando dubitatur an fuerit excommunicatus nec ne,ut quia dicat poſt appellationem ſententiam latam fuiſſe &c.tex.eſt. & ibi no. Panor.& Feli.poſt Hoſtien. Ioan.And.& alios in cap.ueniens. el ſecundo. de teſti. & in c.decernimus.de ſenten. excommunicationis.lib.vj.& per Specu.in titulo de teſte.§.j.uerſi. item quòd ut excommunicatus.& in tit.de inſtru.edi. §. inſtrumentum.uer.quid ſi teſtis,& Nellum in tractatu de teſti. in uerſic. excommunicatus. & Albe. Mod. in ſuo tract. in v.fo. col. prima.& Panor.in cap.olim. de accuſatiõ.in ſecunda columna.& Fely. in cap. Rodulphus.de reſcrip.in xxxj.colum. An autem excommunicatus poſſit eſſe teſtis contra excommunicatum?uide Spec.ubi ſupra & Alex.in addi.ad Bart.in l.iij.§.lege Iulia. ff.de teſti. Prædictam quæſtionem de excommunicato limi.aliquibus modis. Primò,in crimine hæreſis:quia excommunicatus erit idoneus teſtis.text. eſt in cap.in fidei fauorem.de hæreti.lib.vj. Secundo limita niſi eſſet deſcriptus in inſtrumẽto: quia ualebit inſtrumentum, dummodo aliàs non ſit ſuſpectum:quia ſi eſſet, non

daretur

daretur fides dicto inſtrumento per talē teſtē, niſi tp̄e depoſitionis eſſet abſolutus. ſecundum Inno. in c. pia. de excep. li. vj. & Io. An. & Phil. Frāc. in d. c. decernimus. & Fely. in d. c. ueniens. poſt Specul. in tit. de inſtru. edict. §. inſtrumentum uer. quid ſi teſtis inſcriptus &c. Et not. quòd excommunicatus non poſſet iſto caſu coadiuuare inſtrumentum uiua uoce, ſecundum Domi. in d. c. decernimus. quod intellige ut per Phili. Franc. ibi ſuper qua limita. cogita bene. Tertio limita in excommunicato excommunicatione maiori: quia illa non repellit niſi a participatione ſacramentorum: ut eſt tex. in c. ſi celebrat. de cle. excom. miniſt. & in c. ſi quē. de ſenten. excōmuni. & in c. a nobis. de excep. & ita in terminis tenet Gl. in c. decernimus. An autem excommunicatus poſſit deponere de actu geſto tempore excommunicationis? uide Archi. in ſumma. iiij. q. j. & per Inno. & Io. An. Hoſt. & alios in c. teſtimonium. de teſti. Et quid ſi teſtis erat excommunicatus tempore quo iurauit, tempore uero depoſitionis eſt abſolutus? uide per Phili. Fran. in d. c. decernimus. An quod dictum eſt in excommunicato habeat locum in ſuſpenſo? uide per Specu. in ti. de teſte. § j. uer. quid de ſuſpenſo. & ibi Io. An. & Panor. & Fely. in d. c. olim. de accuſa. Et ſi uis uidere plures ſpecies ſuſpenſionum uide per Gl. in Cle. cupientes. de pœnis. Poſſet etiam quæri quid in ſeruo, & quid in ſtatu libero, & in ſeruo ſub conditione. de quibus omnibus uide per Albe. Moder. in tractatu de teſti. in ix. fo. col. ij. & ſeq. ubi etiam tractat de furioſo, & de illo cui bonis interdictum eſt. Poſſet etiam non immerito dubitari. an alchimiſta poſſit eſſe teſtis, tam in teſtamētis, quàm in cauſis criminalibus, quàm in cauſis ciuilibus. Et uidetur dicendum quòd ſic. ex duobus, primo: quia non reperitur prohibitus, & edictum de teſti. eſt prohibitorium. l. j. ff. de teſti. ergo. ſecundo: quia eius ars non eſt prohibita, cum per eos una ſpecies non mutetur in aliam diuerſam, eo quòd omnia metalla procedunt ex eodem fonte ſcilicet ex ſulfure & argēto uiuo: quamuis unum ſit prætioſius alio propter meliorem influentiam aſtrorum &c. Ita per plura concludit Oldra. in conſi. lxxiiij. quem refert, & ſequitur Io. An. in addi. ad Specu. in ti. de cri. fal. in prin. & Bal. in c. j. quæ ſint rega. in uſi. feudo. in pe. & fi. col. & Panor. in c. ij. de ſortileg. in fi. Contrarium tamē eſt uerum: quia iſti alchimiſtæ ſunt reprobati & infames ipſo iure: ut apparet in extrauag. Io. xxij. in ti. de cri. fal. incip. ubi non ſolū ipſi uerum utentes auro alchimiato ſunt infames. ſed infamis infamia iuris non eſt idoneus teſtis: ut l. iij. §. lege Iulia. ff. de teſti. & ſupra latius dictum eſt: ergo tene mē ti ad repellendum alchimiſtam cōtra reproductum. hoc ego intelligerem procedere & habere locum in alchimiſta qui aurum uel argētum alchimiatum uendit uti uerū: & pro pretio quod ualeret ſi eſſet uerum: ut præſupponit extrauagans: ſecus quando uenderet non pro uero ſed pro alchimiato, quemadmodum uidi hic Bononiæ. iſto caſu forte non haberet locū diſpoſitio. d. extrauag. arguendo a ratione ceſſante, iuxta c. cum ceſſante. de appel. cum ſi. & quòd iſto caſu ceſſet ratio prohibitionis d. extrauag. patet manifeſtiſſime dum uult ut tantum pauperibus erogetur, quantum de uero auro habitum eſt pro illo falſo: igitur &c. cogita. An autem ille qui fuit uel eſt aduerſarius meus in una cauſa, poſſit eſſe teſtis contra me in alia cauſa. uide per Anto. de Bu. Panor. & alios de quibus ibi per Fely. in c. j. de iudi. in princ. Quid autem in doctore an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui ſcholaris: uide tex. & ibi Bal. in l. nemini. C. de aduo. diuer. iudi. & per Glo. in c. j. xij. q. & Nel. in tractatu. de teſti. in uerbo cedens. Quid in teſtibus ſinodalibus qui proprie denunciatores ſunt, an poſſint eſſe teſtes in cauſis per eos denunciatis: & an ipſis plene credatur. & an compellātur coram alio iudice deponere uide per Panor. in c. præterea. de teſti. cogen. & in c. in omni negocio. de teſti. Quid in fuſtibus cęſo pro crimine. puta pro furto, & ſimilibus. Et quid in mitriatis. Et quid in bullatis in facie: uide no. per Bar. Bal. & Pau. de Ca. in l. ictus fuſtium. ff. de his qui no. infa. &

Bar. in l.infamem.in j.col.ff.de pub. iudi. Quid autem in illo qui torturam paſſus eſt: uide tex. cum ibi no.in l.nulla. C.ex quib.cau.iufa.irroge. & ratio dubitandi in iſtis, & in pluribus alijs & infamia ut ſupra dictum eſt. Quid autem in abnegatore Dei & ſpei ipſius & Virginis Mariæ.& in homine inculpate uitæ an repellatur a teſtimonio. dic quòd ſic ſecundum Albe.de Roſa.in l.improbum. C.de his qui no.infa. & in l. iuriſiurandi. C. de teſti.& Arch. in c.teſtimonium. iij. q.iiij. quos infert, & ſequitur Fran. Cur.in tracta.de teſti.in liiij.conclu.Qua autem pœna puniatur abnegator Dei qui eum publicè blaſphemat:uide not.in c.ij. de maledic.& per Bar.in l.item apud Labeonē. §.ait prætor. cum concord. de quibus ibi per Alex.ff.de iniur.Quid autem homicida:uide Bal.in auctẽn.ſi dicatur.in fin.C. de teſtib. Nel. in tractatu de teſtibus in uerbo homicida. dominum Hippolitum de Marſil.in l.j.ff.de Sicar.in ix.& remiſſiuè per Alex.in l.iij §. lege Iulia. ff.de teſtibus. & Steph. Aufr. in ſuo tractatu de teſti. reproba. in uerbo germa proditus. Et pōdera quòd homicidium poteſt ſumi dupliciter ſcilicet uerbaliter & actualiter: ut infra per dominū Io. in ſeptima parte in vj.concluſio.xiiij.requiſi. An prędicta habeant locum in homicida licito. collige ex nota.per Bal.& Pau.in l.decuriones. C. ex quibus cauſis infam. Quid in bannito:uide per Fely. poſt Bal.in c.ſu p eo.el primo de teſtibus in ij.col.& omnino Bart.& Bald.in l.Ictus fuſtium.ff.de his qui notā.infa.& Alex. in addi. ad Bar. in l. infamen. ff. de pub. iu. ſupra. alle.in ij.col.& per Bal.in l.j.C. de hæ. inſt. in vj. col. Quid autem in concubinario manifeſto, an repellatur a teſtimonio in cauſa ciuili:uide no.Steph. Aufre.in tract.de teſti. repro. in uerbo canonicus in tertia col.poſt Spec.in tit.de teſte. §. primo uerſic.item quòd eſt concubinarius. Itē quid in priuato a dignitate ob turpitudinem, uide tex.in l.ſecunda.ff.de ſena. & eundē Stepha.in dicto tractatu in uerbo damnatus.in j. col. Quid autem in falſario contra falſarium, an ſit idoneus teſtis. Dic ꝙ non ſecundum Innocen.in c.j. de confeſ. ſequitur Stepha. Aufre.in loco de quo ſupra in uerbo falſitatis. Et ſi uis uidere plura quæ enarrare eſſet laborioſim, uide per Bal.in tractatu de teſti. in uerbo circa materiā ubi enumerat ſexaginta octo caſus in quibus teſtes reijciuntur.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

196 *Frater an pro ſeu contra fratrem teſtificari compellatur.*

Agnati an compellantur ferre teſtimonium contra agnatos.

197 *Vxor an poſſit compelli ad teſtificandum contra maritum ſuum.*

198 *Gener an cōpellatur teſtificari contra ſocerū.*

Libertus contra patronum an compellatur ad teſtimonium.

Teſtes qui regulariter poſſunt teſtificari in cauſis ciuilibus, & criminalibus, poſſunt compelli ad teſtificandum ſi renuerint.

199 *Priuilegiati, ut non teneantur ſubire officium teſtificandi aduerſus aliquos an poſſint compelli quando ueritas aliter haberi non poteſt.*

200 *Probatio cui incūbat quòd per alios teſtes probari nō poſſit niſi per teſtes priuilegiatos.*

201 *Probatio quæ ſufficiat iſto caſu.*

202 *Teſtes an poſſint compelli ad teſtificandum in cauſis ſpiritualibus quemadmodum in profanis.*

203 *Teſtes in caſibus in quibus ſunt compellendi ferre teſtimonium per quem compellātur.*

204 *Delegatus an poſſit compellere teſtes ad teſtificandum?*

205 *Arbiter an teſtes cogere poſſit ad teſti; oniū ferendum?*

206 *Viator qui eſt in itinere compelli poteſt ad teſtificandum.*

207 *Forma quæ ſit compellendi teſtes ad teſtificandum.*

QVINTA PARS.

NVnc ſubſequitur Quinta pars in qua poſtquam in ſuperioribus partibus uiſum eſt, qui poſſint eē teſtes in cauſis criminalibus, & qui

qui in ciuilibus, uidendum erit, qui poſſunt cogi ad teſtificandum, & qui non. & ſcias quòd multi ſunt, qui non compellũtur teſtificari de quibus in l. lege Iulia. & in l. inuiti. ff. de teſti. & in §. lege Iulia. iiij. q. iij. & illud procedit tam in criminalibus quàm in ciuilibus ſecundum Gloſſ. in d. l. lege Iulia. Et in primis quæritur.

196 An frater † compellatur teſtificari cõtra fratrem. Item an compellatur teſtificari pro fratre. Circa primum concludẽdum eſt quòd non. & hoc procedit tam in cauſa criminali quàm ciuili, & hoc eſt indubitatum ſecundum omnes in d. l. Iulia. ita tenet Panor. in c. literas, extra de præſum. in pe. colum. quem ibi ſequitur Felyn. & ita etiam tenet d. Alber. Male. doctor Papienſis. in ſuo tract. de teſti. in uerbo nunc uidendum eſt. & hoc non ſolum habet locum in fratribus ſed etiã in alijs agnatis: quia eadem uel maior ratio eſt, ſecundum Glo. in d. l. lege Iulia, ſequũtur Panor. & alij præallegati. uerum eſt quòd Abb. intelligit iſtud de agnatis ſiue conſanguineis uſque ad tertium gradum &c.

Circa ſecundum dicẽdum eſt quòd frater in caſibus in quibus poteſt teſtificari pro fratre poteſt etiam cõpelli: quia priuilegium eſt ei conceſſum ut non compellãtur aduerſus fratrem. ut d. l. Iulia. de teſti. quod ceſſat cum agitur de ipſius fauore: argumento. l. quod fauore. C. de legi. Ita no. Bart. Bald. & Alberi. & communiter Doc. in d. l. Iulia. & do. Abbas in d. c. literas, de præſumptio. in penult. col.

197 Secundo quæritur. an uxor † compellatur teſtificari contra maritum ſuum? & concluditur quòd non, ſecundum Cy. in l. ij. C. de teſti. in fi. & Specul. in tit. de teſte in §. de teſtium compulſione, uerſi. ſed nunquid uxor. & ratio eſt quia non debet compelli ad teſtificandum contra domeſticum, & eum cum quo eſt una caro. c. debitum. de big. argumento. tex. in l. lege Iulia. ff. de teſti. & §. lege Iulia. iiij. q. iij. ita etiam concludit d. Abb. in c. in literis, extra de teſti. in fi. col.

198 Tertiò poſſet quæri qd in genero † cõtra ſocerum? & quid in liberto contra patronum? & generaliter de omnibus his de quibus ſuprà in partibus præcedentibus quæſitum eſt, tamen ne reiteretur faciás iſtam concluſionem. Omnes illi qui poſſunt eſſe teſtes tã in cauſis ciuilibus, quàm

a in criminalib. ſi noluerint teſtificari [a] poſſunt compelli tex. eſt in l. ſi quãdo, & ibi plenè. C. de teſtib. ad idem tex. in c. j. & per totum extra de teſtib. cogen.

199 Sed † dubium eſt quia prout dictũ eſt, multi ſunt priuilegiati qui non coguntur ferre teſtimonium inuiti, licet uolentes admittantur, de quibus in l. lege Iulia, cũ ſequenti. ff. de teſti. nunquid iſti priuilegiati compellantur aliquo caſu? dicite ſecundum Specula. in titu. de teſte. §. j. uerſ. ſed nunquid, & in §. qualiter. uerſi. & nota quòd hi qui non compelluntur regulariter teſtificari ſi ueritas aliter haberi non poteſt coguntur. Ita etiam tenet Hoſtiẽ. Ioan. And. & Abb. in c. j. extra de teſti. cogen. qui dicunt quòd inter priuilegiatos & non priuilegiatos iſta eſt differẽtia, ut non priuilegiati cogantur: etiam ſi aliter ueritas haberi poſſit, ex quo moniti recuſant teſtificari: priuilegiati uerò non cogantur niſi quando per alios ueritas haberi non poteſt. uidete nouiſſimè Fely. in d. c. j. de teſtib. cogen. in fi. col. & do. Floria. poſt Gui. de Suzaria in d. l. Iulia. de teſti. do. Anto. in c. dilectorum, de teſti. cogen. Ro. in ſing. ſuis. cccxcviij. incip. tu habes.

Quartò iuxta prædicta poteſt quæri
200 † cui incumbat onus probandi quòd ueritas aliter haberi non poteſt, niſi per teſtes priuilegiatos uel alios. pone ergo quòd partes dicant rem non poſſe probari niſi per illos teſtes quos ipſe adducit. ideò petit ipſos compelli: teſtes dicũt oppoſitum, quis habebit hoc probare? Et uidetur quòd pars. nam ipſe dicit ergo probet. l. ei qui dicit. ff. de probatio. c. ſuper hoc, extra de renuncia. nam ſi diceremus quòd teſti incumberet onus probandi, eſſet res in magno circuitu, ſi qlibet teſtis haberet hoc probare. in contrarium facit: quia qui dicit per alium rem poſſe liquere, prout facit teſtis, excipit, probet ergo ipſe, iuxta. l. in exceptionibus. & l. j. ff. de except. c. cũ eccleſia. de cau. poſſ. & proprie. Io. And. in c. ſuper eo, extra de teſti. cogẽ. ſic reſidet

ſ det prout dictum eſt. do. Anto. ibi dicit quòd in ciuili onus probandi incumbat teſti: quia fundata eſt intentio producentis, niſi teſtis ſit priuilegiatus. in criminalibus uerò probet actor, & ſic pars: quia oporteret actorem offendere cauſam cō pellendi. Et iſtam partem ſequitur ibi d. Abb. in fi. col. uidete etiā ibi Imo. & Fely.

101 Sed dubitatur quæ probatio † ſufficeret iſto caſu do. Abb. in ca. ſuper eo, in fin. dicit quòd in utroque caſu prędictorum ſufficeret iuramentum ipſius teſtis an per alios poſſit probari ueritas: quia ſicut producens ſe ſubmittit ſuper principali iuramento ipſius teſtis, ita debet ſe ſubmittere, ſuper iſto præambulo. allegat no. in c. dilecto, de teſti. Item dicit ipſe domi. Abb. poſſet capi media uia, ſcilicet ut iudex ſummariè ſe informaret ſuper hoc.

102 Quintò quæritur an illud † quod ſupradictum eſt de teſtibus cogendis in cauſis ciuilibus & criminalibus, habeat locum in cauſis ſpiritualibus, ut ita poſſint cogi ſicut in temporalibus. Et concluditur quòd ſic ſecundum Inno. Ioan. And. & do. Abb. in c. cæterum, extra de teſti. cogen. adhibita tamen diſtinctione de qua ibi Inn. in c. j. e. ti.

103 Sexto quæritur per quem † ſint compellendi teſtes ad teſtificandum. Et concluditur ꝙ per iudicem ordinarium ſi teſtes ſint in iuriſdictione ſua. Ita not. Spe. in tit. de teſte. in §. pe. uerſ. ſed quis coget. ſi autem teſtes non ſint de iuriſdictione iudicis coram quo uertitur quæſtio, tunc ordinarius debet ſcribere iudici illius territorij ubi habitat teſtis, ut eum compellat ad teſtificandum l. iudices C. de fide inſtrumentorum. Et hoc ſi cauſa eſt ciuilis. ſi autem ſit criminalis, non ſolet fieri commiſsio teſtium ſi teſtes poſſunt haberi. alias ſi ullo pacto poſſunt haberi, poteſt etiam committi receptio teſtium, tex. & ibi no. Cy & Bald in auct. apud eloquentiſsimum C. de fide inſtrumentorū.

104 An autem † delegatus poſsit compellere teſtes ad teſtificandum? Et concluditur ſecundum Spec. in præallegato loco ꝙ delegatus papæ uel principis cui cauſa committitur, cum clauſula teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellas, ꝙ pote it compellere. Idem dicit Specul. & ſi prædicta clauſula non eſſet appoſita nihilominus delegatus poſſet cogere quoſcunque teſtes dicere ueritatem. Nam ex quo ſibi conceſſa eſt iuriſdictio, uidentur ei. omnia conceſſa ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt l. ij. ff. de iuriſdictio om. iudi. c. præterea de offi. delega. Ita tenet Vincen. & communiter doctores ſecundum domi. Abbatem ibi in c. primo extra de teſtibus cogen.

105 Septimo quæritur. An arbiter † poſsit cogere teſtes ad teſtificandum. Et concluditur quòd nō: ſed ordinarius eos coget, qui compellit arbitrum ad pronunciandum. l. Labeo. ff. de arbit. Ita tenet Alber. de Roſa. in l. ſi quando. C. de teſti. qui di-

106 cit † quòd etiam uiator qui eſt in itinere poteſt compelli ad teſtificādum. quod eſt menti tenendum.

107 Octauo & ultimo quæritur. Quæ † ſit forma compellendi teſtes ad teſtificandum? Et concluditur quòd ſi ſunt clerici compelluntur per cenſuram eccleſiaſticam: ut eſt tex. in c. peruenit. el. j. & in c. dilectorum, de teſti. cogen. ſi uerò ſint laici compelluntur mulcta indicta, & pignoribus captis ſicut in tutoribus & curatoribus nolentibus ſatiſdare, quorum officiū publicū eſt, ſicut teſtiū: ut inſtit. de ſatiſd. tuto. §. fina. Ita tenet Glo. not. in l. ſi quando. C. de teſtib. in uerbo, inuitos: & Specula. in titu. de teſte. §. de teſtium compulſione, uerſicu. ſed qualiter coguntur. & do. Abb. in c. peruenit, & c. dilectorum, præalleg. Et ex iſtis remanet expedita iſta quinta pars.

ADDITIO.

a Teſtificari. Intellige hoc uerum indiſtinctè in iure ciuili. de iure uerò canonico non ſit, niſi quādo ſe ſubtrahunt odio uel amore &c. & hoc regulariter ſecundum Sozi. in tractatu fallen. in ccxcvj. regula & Corſe. in ſuo repertorio in littera, t, in uerbo teſtis in penultima colum. ſecus quando aliter ueritas haberi non poſſet, ut infra per dominum Ioānem. Et

ratio quare compelluntur eſt: quia aliter ueritas celaretur: quod eſt peccatum mortale: ut ī capitulo quiſquis, undecima quæſtione tertia. Glo. & ibi no. Docto. in capitulo primo. & capitulo peruenit. de teſtibus cogen. per Alber. Moder. in tractatu de teſtibus in xj. fol. in tertia colum. An autem mulier grauida poſſit compelli: uide per Bald. cum concordan. in l. iniuiti. ff. de teſtibus. Quid in clerico uide no. in capitulo ſuper eo. de teſtibus cogen. & in capitulo quamquam. decimaquarta quęſtione ſecunda. Sed pone quòd aliquis aſtrinxit ſe iuramento ad non dicendum teſtimonium contra aliquem, an poſsit compelli. Dicas ꝙ ſic: qa huiuſmodi iuramentum eſt temerarium ſecũdum Spec. in titu. de teſte. §. penul. in uerſicu. quid ſi quis. Idem tenet Albe. de Roſa. in l. ſi quādo. C. de teſtibus. Panormitanus in capitulo peruenit. ſupra allegato & Albe. Moder. in dicto tractatu in duodecima charta in prima columna. Quare autem ſit temerarium. Dic quòd ideò: quia ferre teſtimonium eſt munus publicum. ad quod compellitur quis etiam inuitus. & nemo poteſt iuri publico derogare, etiam medio iuramento, capitulo ſi diligenti. de foro competenti. Ita dicit Panormitanus in capitulo intimauit. de teſtibus. in princip. Subdit Panormitanus ibi poſt Innocentium in capitulo qualiter, & quando. el primo. de accuſationibus quòd ſi quis iuramento promiſit alicui non reuelare ſecretum ſibi dictum, ſi producatur in teſtem, tenetur illud reuelare: quia aut cogitauit iſtum caſum quando iurauit, & illicitum fuit iuramentum. Ideò non ſeruādum capitulo quanto. de iureiurādo. aut non cogitauit iſtum caſum, & ad illum nō extenditur. capitulo humanæ aures. uigeſima ſecunda quæſtione quinta. Idem tenet Panormitanus in capitulo ſi ſacerdos. de offi. ordinari. in ſecunda colum. & in capitulo nouit. de iudic. in xij. col. Sed nũquid idem erit in ſacerdote producto in teſtem contra reum criminis. Dicas ꝙ non quando in confeſſione ſalutari, & ſic in pœnitētia fuit ſibi dictum: quia poteſt dicere ſe nihil ſcire ex eo ꝙ illud quod ſcit: ſcit ut Deus, & ut Deus non producitur in teſtem: ſed ut homo. & tāquàm homo ignorat illud ſuper quo producitur. text. eſt & ibi no. in c. dilectus. de exceſ. prę la. & in c. omnis de pęni. & per Pano. in præalleg. locis. Et hoc procedit etiam ſi reuelatio tenderet ad utilitatem proximi: ſecus uerò ſi non fuiſſet dictum in cōfeſſione ſalutari, dato ꝙ quis diceret ſacerdoti hoc tibi dico in confeſſione, uel per ſimilia uerba: quia tunc compelleretur. Iſtud tamen limita ſecundum Panor. in d. c. dilectus. niſi ipſe reus confitēs produceret ſacerdotem in teſtem: argu. c. ſignificaſti. de ad ult. ubi Panor. & in c. Matheus. de ſimo. & per Inno. in c. omnis. Iſta limita. apud me non eſt ſine dubio: quia ſacerdos illud quod ſcit, ſcit ut Deus. conſenſus confitentis ſimplex non poteſt facere ut deponat tanquàm homo, cum ut talis ipſe nō habuerit notitiam illius rei, nec hoc iure cautum reperitur. Et ad iura alle. reſpōdetur. primo ad c. Mattheus ꝙ non facit in propoſito: quia ibi non apparet ꝙ illi cardinali uel alij eſſet reuelatum in confeſsione, nec eſt ibi dictio infra, per quę appareret indeciſa. igitur &c. ſimiliter text. l. c. ſignificaſti. qa licet probet ꝙ fuit dictum in confeſsione: non tamen apparet ꝙ eſſet confeſſio ſalutaris. poterat eſſe confeſſio ꝙ iſta uerba hoc tibi dico in confeſſione ut dixi. ergo illa iura non probant opi. Panor. & ideo non ſine miniſterio Panor. allegat in argu. d. c. ſignificaſti. ergo non expreſſè probat: iuxta Glo. & ibi not. per Io. An. & Panor. in c. cauſam quæ de offi. dele. Præterea ſacerdos ligatus eſt non iure pęnitentis, ſed iure diuino & canonico: ut patet in d. c. omnis. cui iuri per conſenſum pęnitentis derogari non poteſt. & ita per hanc rationē tenet Scotus Alexan. de Ales & Bonauē. in iiij. ſententiarum. diſtin. xxj. quos refert Fel. in d. c. Matthæus ubi dicit ꝙ poſſet dari caſus in quo poſſet eſſe teſtis. ſ. ꝙ confeſſor iterum recipiat illud dictum, ſed non in confeſſione. & tunc reuelet. Sed iſta cautela non eſt tuta ratione de qua ibi per eum. Tamen communis opi. eſt in contrarium ſecundum no. per Inn.

Anto.

Anto.& Panor. in d.c. omnis. & per alios
de quibus ibi per eum,& ratio eſt:qa pro
hibitio facta ſacerdoti de non reuelando
eſt in fauorem confitentis. & ideo ſi ipſe
remittit ius non reſiſtit:argu.c.ij.de ſpōſ.
Item quia ſequeretur abſurdum ꝙ ſi mo-
riens licentiaſſet confeſſorem,ut reuela-
ret,talis licentia non ualeret. cuius con-
trarium uoluit Lap.alle.xciiij. incip.mu-
lier in confeſſione. ubi uult ꝙ non ſolum
confitentes poſſit dare licentiam, utrum
quòd credatur ſacerdoti dum tamen fide
digno de licentia ſibi data de reuelando:
ex quo aliter licentia probari nō poteſt,
quem ſequitur Fely.in c.ueniens. el.ij.de
teſti.in x.col.& d.Hip.de Marſi.in. l. ſi qs
ne quæſtio. ff. de quæſtioni. in xxxij. col.
quia ubi aliquid difficiliter probari po-
teſt lex eſt contenta ea probatione quæ
fieri poteſt,ſecundum Barto. & Imo. in l.
illa.in fi.ff.de uer. obl. quæ omnia teneas
menti,quia quotidiana.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

208 *Teſtes quot requirantur in probatione cu-iuſlibet actus?*

209 *Teſti unico de facto proprio deponenti an ſit præſtanda fides.*

210 *Cardinali uel alio uiro ſummæ auctoritatis an credatur de commiſſione a Principe ſibi facta.*

211 *Teſtis unicus de conuentione partium deponens plenè probat.*

Teſtimonio aduerſarii ſtari poteſt de conſenſu partium.

Vni teſti infami de uoluntate partium credi poteſt.

212 *Matrimonium ad dictum unius teſtis impeditur.*

Teſtis unicus probat ubicunque agitur ad impediendum peccatum, nec ius alterius diminuitur.

213 *Vnius teſtimonio ſtandum eſt de alicuius baptiſmo,uel eccleſiæ conſecratione.*

214 *Clericatus per unum teſtem probatur.*

215 *Legatarii dicto an ſtetur ſuper quantitate a teſtatore ſibi relicta.*

216 *Iuramentum in ſupplementum probationis an ſit deferendum probanti per unum teſtem quando agitur de poſſeſſorio. in quo dicitur agi de leui præiudicio.*

217 *Papæ ſoli creditur,& eius dictum facit plenam fidem etiam de his quæ uidit ante pontificatus adeptionem.*

218 *Arbiter ſeu arbitrator habens a partibus poteſtatem procedendi in ſcriptis, & ſine ſcriptis,an ſolus probet de his quæ coram eo geruntur, & ipſi plena fides adhibeatur.*

219 *Papa an ſtatuere poſſit quòd dicto unius plenè credatur in præiudicium aliorum.*

220 *Papa an poſſit diſpenſare cum uno clerico, ut non teneatur ad omnes horas canonicas.*

221 *Statutum quòd dicto unius credatur in præiudicium alterius,an ualeat.*

222 *Conſtitutio epiſcopalis quòd quis conuincatur de crimine uſurarum per unum teſtem non ualet.*

Dictio negatiua poſtpoſita orationi affirmatiuæ, ſuo contrario æquipollet.

223 *Teſtimonio ſolius Epiſcopi, uel Marchionis, quòd cauſa decidi poſſit, an per ciuitatem ſuperiorem non recognoſcentem ſtatui ualeat.*

224 *Statutum quòd teſti omni exceptione maiori fides non adhibeatur, an ualeat.*

225 *Princeps ſine cauſa non poteſt alicui auferre dominium rerum ſuarum.*

226 *Papa per duos teſtes conuinci poteſt de crimine hæreſis.*

Teſtamentum an probari poſſit minori numero quam ſeptem teſtium.

SEXTA PARS.

SExta ſe offert pars examinanda in
qua quærendum eſt. Quot teſtes re
quirantur in probationes alicuius
208 actus? in quo dicite † ꝙ regulariter
a requiruntur duo teſtes [a] l. iuriſiurandi.
C.de teſtib.c.licet uniuerſis, extra de re-
ſtitutio. ubi dixit quòd nulla cauſa eſt
quæ poſſit unius teſtis teſtimonio finiri.
Spec.in titu.de teſte in §.reſtat, uerſicu.
hoc tamen fallit, enumerat caſus.xxx. in
quibus dictum unius teſtis facit plenam
probationem. ego aliquos ex dictis qui

ſunt magis quotidiani proſequar, de aliis me remittendo adductis aliquibus quos ipſe non ponit.

209 Primo † ergo fallit prædicta regula in teſte deponente de facto proprio: quia ei ſoli plena fides adhibetur, ſecundum Pau. de Caſt. in l. quicunque. in fi. C. de ſerui. fugi. dumtamen concurrant alia indicia, pro quo adducit text. in l. quæro, in §. fi. ff. de ædil. edic. & tex. in l. cum probatio. ff. de probatio. Idem tenet Pau. de Caſt. in conſi. 333. incip. uiſa petitione. in j. col. & in conſi. 370. & iſtud idem ante eũ uoluit Saly. in l. ſi quis decimo. in 4. opp. C. de fal. Iſta limitatio confirmatur ex eo quod decidit idem Pau. de Caſt. in l. ij. §. ſi abſens. ff. ſi ex noxa. cauſa aga. ubi dicit quòd teſti infami de facto proprio creditur, etiam in cauſa criminali. Et ita ſecundum iſtam limi. Pau. de Caſtro fuit conſultum Patauij, ut atteſtatur. d. meus in l. admonendi, in 23. col. ff. de iureiurandin lectura. cui tamen limita. contradicit do.

b Alex. [b] in d. §. abſens. & do. meus in loco ſuperius allega. quatuor rationibus de quibus ibi per eum. ſequor opinio. Pau. de Caſtro per text. in d. l. quæro. §. fina. Non ob. dum dicitur quòd ideo ibi creditur: quia aderant alia indicia fugæ aliàs ſecus: quia dico quòd indicia fugę exiguntur quo ad iſtum effectum, ut ei plena fides adhibeatur ſine tormentis. quæ indicia quando deſunt iudici ei ſoli creditur, attamen de ipſo quæſtio eſt ſumenda. l. cum probatio. ff. de prob.

210 Secundo fallit in † Cardinali, uel aliquo uiro ſummæ auctoritatis aſſerẽti ſibi aliquid eſſe cõmiſſum a principe ſeu a Romano Põtifice, q̃a ei ſoli plena fides adhibetur licet literas ſui mãdati nõ oſtẽdat. c. nobiliſſimus. ubi gl. 97. di. Specu. in loco præallegato uerſicu. lix. Bal. in l. iuriſiurandi. C. de teſti. Pau. de Ca. & Saly. in l. j. C. de manda. princ. Ludo. Roma. in conſi. xix. incip. Ad diſcutiendum. in iiij. dubio. in quo tamen Bar. contrarium tenuit in l. j. C. de ſuperindicto lib. x. & in d. l. j. de mandat. prin. ideo in iſta limi. facio aliquas concluſiones.

Prima conclu. ſi dictum cardinalis uel alicuius uiri excelſi tangeret præiudiciũ

c alicuius [c] non creditur ei niſi literas ſuæ commiſſionis oſtendat Glo. eſt not. in c. ſic nobis, quæ eſt fina. de ſenten. excom. quam no. ibi Mod. & præcipue do. Abb. pro iſta concluſione facit tex. in c. cum a nobis, de teſti. & tex. in c. licet ex quadã, eo ti. ibi, etiam ſi præſidali præfulgeat dignitate, & text. in l. iuriſiurandi. C. de teſti. ibi, etiã ſi præclaræ curiæ honore &c.

Secunda ſit conclu. cum cardinalis nõ ſoleat exire curiam quin ſit legatus, creditur ſibi aſſerenti ſe eſſe legatum ſecũdum Specu. in tit. de lega. §. ſupereſt, uerſi. q̃ ſi legatus, do. Anto. in c. quod ſuper his, de fide inſtru. creditur etiã ei in his quæ exponit ei ad quem miſſus eſt c. ad apoſtolicæ. de re iudi. li. vj.

Tertia ſit conclu. non creditur cardinali aſſerenti ſe habere commiſſionem de illis quæ tranſcunt naturam legationis. id eſt eorum quæ ſunt reſeruata ſpecialiter Romano Pontifici, de quibus in c. quod tranſlationem, de offi. lega. Ita dicunt Doct. ſupra relati. quod limi. Ange. in l. quæcunque in §. fi. ff. de publica. quando illud de quo dicit ſe habere commiſſionem non tenderet in præiudicium alicuius: ut quia diceret ſe habere poteſtatẽ diſpenſandi cum illegitime natis: ut poſſint promoueri ad ordines & dignitates eccleſiaſticas. & idem tenet Ange. in cõſi. ccxcij. Ab iſta tamen opi. diſſentit Pe. de Ancha. in cle. literis, de probatio. & merito ut inquit Aret. in c. cum nobis, extra de teſti. quia tex. in c. nobiliſsimus, non dicit quòd credatur illi aſſerenti ſibi aliquid eſſe commiſſum quòd ſit de reſeruatis Romano Pontifici. Item, quia obſtat regu. tradita in l. j. C. de manda. princi.

211 Tertio fallit † quando eſſet facta conuentio inter partes q̃ ſtaretur dicto

d unius: [d] quia tunc ille ſolus plene probaret, ut per Specu. in tit. de teſte. §. reſtat, in uerſi. xxiiij. do. Anto. in c. ueniens, el j. de teſti. Ludo. Roma. & do. Alex. in l. j. §. fi. de uerbo. obliga. Bal. in l. bonefidei. uerſ. ſed dubitauit de uno puncto. C. reb. credi. facit: quia teſtimonio aduerſarij ſtari poteſt de conſenſu partis. l. fin. C. de fideicom.

deicom. Limitatur tamen iſtud quando conuenirent in perſona & non in dicto tertij: ut quia partes conuenerint ſtare teſtimonio Sempronij, & nõ dixerunt ſuper mutuo ſeu depoſito, & ſic de ſimilibus, ſic limitat Bal. in d.l. in bonæfidei. Item limitatur in caſu de quo per Doct. in l. ij. C. de pondera. aur. Et in tantum eſt uera prædicta limi. ſeu quod melius eſt fallẽtia quod dixit Ange. in l. pactum inter hæredem. ff. de pact. quòd uni teſti infami de uoluntate partium poteſt credi. quod eſt menti tenendum.

212 Quarto fallit † quando agitur de probando impedimentum matrimonij contrahendi. Nam unus ſolus teſtis plene probat huiuſmodi impedimẽtum, tex. eſt in c. ſuper eo. de teſti. & in c. præterea, de ſponſa. Idem eſt dicendum ſecundum do. Abba. in d.c. ſuper eo. in ulti. no. ubicunque agitur ad impediendum peccatum. nec ius alterius diminuitur, allegat not. per Gloſſ. in c. nuper. eo. tit. & in c. ſolẽnitas, de conſe. di. j. & c. multi. ij. q. j.

213 Quinto fallit † quando nulli principaliter ſit uel infertur præiudicium: ut quia dubitatur an aliquis ſit baptizatus, uel eccleſia ſit conſecrata. c. per nullos, & c. cum itaque de conſe. di. iiij. Glo. in c. licet uniuerſis. & Glo. fi. in c. nuper, extra de teſti. ideo infert Bal. in d.c. licet uni-
214 uerſis, quòd clericatus † per unum te-
e ſtem [e] poteſt probari: quia eſt actus qui ſua natura inſpecta principaliter nemini præiudicat, quod eſt notandum.

215 Item fallit † in caſu no. ſecundum quem iſtis diebus in quæſtione facti conſului. quando teſtator legauit alicui pecuniam ſibi per eum numeratam, de cuius quantitate uoluit ſtare dicto ipſius legatarij: nam ualet iſta diſpoſitio teſtatoris, & ipſi legatario datur plena fides: argu. tex. in l. Theopompus. ff. de opt. lega. & ita in indiuiduo tenet do. Alex. in conſi. cxcvj. incip. circa id de quo quæritur, in ij. uolu. idem ſentit Bar. in l. ſi. ff. de præto. ſtip.

216 Sexto fallit † quando agitur de poſſeſſorio in quo dicitur agi de leui præiudicio: nam iſto caſu unus ſolus teſtis plene probat, ita ꝙ non eſt neceſſarium iuramentum in ſupplementum probationis.
f Ita ſentit Bart. in l. j. [f] C. quorum bonorum. & clarius in l. ij. C. ubi in rem actio. contrarium tamen & forte melius tenuit idem Bar. in l. admonendi, in xij. col. ff. de iureiur. & in extrauagan. ad reprimẽdum in uerbo ſummarie, & Matth. Matt. in no. ſuis no. iij. Nec eſt uerum quod cauſa poſſeſſorij dicatur leuis præiudicij, probatur ut §. commodũ, inſtitu. de interdic.

217 Septimo fallit † in Romano Pontifi-
g ce [g] aliquid teſtificanti ſeu aſſerenti cui ſoli creditur: & eius dictum facit plenam fidem c. cum a nobis, de teſti. quod procedit etiam ſi teſtificetur de eo quod uidit ante pontificatus adeptionem, ita uolunt duæ Glo. no. una uidelicet in c. j. in uerbo ſtatuit, de renũcia. in vj. & alia in c. ad apoſtolicæ. in uerbo promiſiſſent, de re iudicata eodem libro. de quibus feci mentionem ſupra in ulti. quæſtione quartæ partis principa.

218 Octauo & ultimo † fallit in caſu quem ponit Bart. in auc. niſi breuiores. C. de ſententijs ex breuicu. reci. ubi uult ꝙ quando in compromiſſo partes dant poteſtatem arbitro ſeu arbitratori cognoſcẽdi & procedẽdi in ſcriptis & ſine ſcriptis, per hoc uidentur uelle partes ꝙ eius ſimplici relationi credatur. & iſto caſu ſolus arbiter probabit de his quæ corã eo geſta ſunt, & ipſi plena fides adhibebitur. Iſtud idem tenuit do. Anto. in c. cum ad ſedẽ,
i de reſtitu. ſpolia. & in c. in præſentia, de probatio. do. Abb. in c. j. de libel. oblatio. in iiij. adducens pro confirmatione no. per Bar. in l. iubemus. C. de ſacroſan. eccle. Contrarium tenet in hoc Ang. in dicto auc. niſi breuiores, do. Anto. & Imo. in c. Quintauallis, de iureiur. domi. Alexan. in l. ſciendum, in vj. colum. ff. de uerbo. obliga. de quo decide ut ibi ꝑ eũ.

219 Nunquid autem † poſſit Romanus Põtifex ſtatuere ꝙ credatur dicto unius teſtis plene in præiudicium alterius? diſtingue quòd aut ſtatuit generaliter ꝙ in omni cauſa dictum unius teſtis plene probet, & tunc non ualet eius conſtitutio. c. iudicas Hermanum. iij. q. ix. quia ius diuinum ſtatuit ꝙ in ore duorum uel trium ſtet

ſtet omne uerbum.c.in omni negocio, de teſti.contra quod ius diuinum non poteſt diſpenſare Romanus Pontifex in caſu iſto.cum tolleret & deſtrueret in totũ. c.ſunt quidam.xxv.q.j. aut ſtatuit quòd in certa cauſa ſtetur dicto unius, & iſto caſu ualebit eius conſtitutio.c.teſtimonium. xj.q.j.& ita tenent Abb.& Aret.in d.c.nuper.de teſti.ratio eſt: quia licet ius diuinum in totum non poſsit tollere: poteſt tamen in certis caſibus illud limitare, ut patet in c.licet, de ferijs, ubi permittitur diebus dominicis poſſe piſcari, quod tamen eſt contra ius diuinũ:iuxta illud, Sabbata ſanctifices. iſtud attẽditur ex his quæ no.do.Cardi. in cle.ij.de celebra. miſ.in
220 vj.no.ubi uult † quòd Papa poſsit diſpẽſare cum uno clerico ut non teneatur ad omnes horas canonicas ſed ſolum ad partem.ſequitur do. Abb.in c.fin.de celebra. miſſ. Et ad hoc uidete domi. Fely. multa congerentem in c.humilis, de maio. & obedien.

221 Nunquid autem ualeat ſtatutũ † q̃ dicto unius teſtis credatur in præiudiciũ
h alterius.Bal. [h] in l.fi.C.de conſti. pecu. tenet quòd dictum ſtatutum ſit ualidum. pro quo facit, quia ut ſupradictũ eſt, per pactũ fieri poteſt quòd ſtetur dicto unius teſtis: ergo & per ſtatutum l.fi.C.de fideiuſſo.Bar.in l.alia.§.elegãter.ff.ſo. ma.

Contrarium tamen credo eſſe uerius. Et in primis adduco quod uoluit Fede.
222 de Sen.in conſi.xvij.ubi dicit † quòd
i non ualet conſtitutio [i] epiſcopi diſponẽs quòd quis conuincatur de crimine uſurarum per unum teſtem:quia eſt contraria iuri diuino. Et iſtud idem tenet Pe.de Ancha.formaliter referens conſi.d.Fede. in c.canonum ſtatuta, in x.car. extra de conſtitu. in uerſi.accedit quæſtio do. Federici. Et idem tenet do. Fran.Areti.in l. j.§.fin.in pe.col.de uerborum. obligatio. Secundo pondero tex. in l.iuriſiurandi. C.de teſti.ubi dicitur quòd omnino dictum unius teſtis non eſt admittendum: ſenſus eſt nullo mòdo eſt admittendum: quia dictio negatiua poſtpoſita orationi affirmatiuæ æquipollet ſuo contrario l.illa inſtitutio.ff.de hæred.inſtituen.Bar.in l. græce.§.illud.ff.de fideiuſſor. ſed iſta uerba nullo modo habẽt iſtum effectum: quia uidetur per illa ſublata poteſtas inferioribus ſtatuendi contra diſpoſitionẽ iuris communis & ſuperioris Gloſſ.eſt in Cle.ij.in uerbo cõcedatur.de æta.& quali.quam reputat Imo. ſingularem in c.ij. de teſta. Ang. & Imo.in l.ſi quæramus.ff. de teſta. Tertio facit: nam ſi huiuſmodi ſtatutum eſſet ualidum ſequeretur q̃ tantam poteſtatem haberẽt inferiores in ſtatuendo contra ius diuinum, quantam ha-
k bet Romanus Pontifex aut Imperator [k] qui non poſſunt ſtatuere q̃ uni ſoli credatur niſi in certis caſibus, non autem generaliter, ut ſupra dictum eſt: iſtud autem eſt ualde abſurdum, igitur &c.Poſſet ta-
223 men ciuitas † non recognoſcens ſuperiorem ſtatuere quòd teſtimonio ſolius epiſcopi, aut Marchionis quælibet cauſa decidi poſsit. tex.eſt in c.quicunque. xj. q.j.ſecũdum intellectum Inn.in c. nuper. de teſti.Roma.in ſuis ſingu. ſingula.311. incip. tu ſcis quòd diſpoſitio.Et hoc modo procedere poteſt dictum Bal. de quo ſupra. alias ſimpliciter loquendo dictum Bal.non eſſet uerum:quia non ualeret tale ſtatutum cum ſit contra ius diuinum. & ita tenet do.Anto.Abb.& alij in c.ij.de probatio. quos uidebitis.

224 Nunquid autem ualeat † ſtatutum diſponens q̃ teſti omni exceptione maiori fides non adhibeatur? dicite q̃ non, ut
l per Roma. [l] in ſingulari ſuo 757. incip. Domini huius ciuitatis, ubi adducit text. in c.talia.viij.q.iij. Non obſtat ratio adducta in contrarium, quia quo ad diſponẽdum ſuper re propria, plus operatur pactum hominis, quàm legis diſpoſitio: patet; quia quis poteſt ſemetipſum priuare dominio rerum ſuarum cum in illis habeat liberam adminiſtrationem l. in re
m mandata. [m] C.mand.l.non uſque adeo. ff.ſi quis a paren.fue.manu.& tamen lex,
225 uel princeps † non põt auferre alicui dominium rerum ſuarum ſine cauſa, ut uolunt Innocen.& alij in cap. quæ in eccleſiarum, extra de conſtitu. facit text.in c.ueniens.de iureiur. iuncta l.j. ff. a quib. appel. non licet.

Vltimo

Vltimo pro complemento eſt addendum ſupradictis. q ſemper dictū unius teſtis facit fidem quo ad plenam probationem in caſibus in quibus dictum eſt.

Notandum tamen eſt quòd aliquando in probatione alicuius actus plures teſtes requiruntur quàm duo uel tres. Nam aliquando ſeptem. aliquando. lx. aliquando lxx. requiruntur. c. præſul. v. q. iiij. qui tamen tex. ſecūdum illa tempora procedit, & emanauit ad compeſcendam malitiam hæreticorum. qui aliquando accuſabant Cardinales, ſeu clericos ad iſtū effectum ut illi remouerentur ab officio, & alij eorum loco ſubſtituerentur. Ita dixit Archid. & Domi. in d. c. præſul. do. Abb. in c. per tuas, in fi. de maio. & obedien. & in c. licet uniuerſis, de teſti. hunc intellectum tenet etiam Gratianus. 24. q. 3. in §. fi. Roma. in ſingu. 207. inci. Item ad idem quæro. Et ſic ſecundum Docto. ille text. non procedit hodie: quia ceſſat dicta ratio, ideo quilibet clericus, damnari poterit ex teſtimonio duorum teſtium, ſicut Ro-
126 manus † pontifex deponi poteſt propter crimen hæreſis ex duorum teſtimonio, ſecundum Glo. in d. c. præſul. quæ eſt no. & de ea do. Abb. meminit in c. j. in iij. col. de procurato.

Aliquando etiam quinque teſtes requiruntur. ut in caſu l. teſtiū. C. de teſti. ſcilicet quādo debitum fuit redactum in ſcriptis: ut quia fuit conuentum inter partes quòd de debito fiat publicum inſtrumentum, hoc caſu probatio debiti non poteſt fieri per teſtes pauciores numero quinque.

Regulariter etiam teſtamentum non poteſt probari minori numero quam ſeptem teſtiūm, l. hac conſultiſſima. C. de teſta. l. fi. C. de fideicō. Fallit quando agitur de probando aliquo extrinſeco neceſſario, tamē ad ualiditatem inſtitutionis, & eius ſubſtantiam. quod tamen non dependet a uoluntate teſtatoris: nā tunc duo teſtes ſufficerent, exemplum dixit teſtator filium meum Titium, aut fratrem meum hæredem inſtituo: iſta qualitas filiationis debet eſſe uera, ut ualeat inſtitutio. l. ſi pater. C. de hæredi. inſtituen. & tūc hæc qualitas probari poſſet per duos teſtes. Ita notanter dicit Pau. de Caſt. in l.
n errore. ⁿ C. de teſta. & in l. cum proponeretur. ff. de lega. ij. Similiter ſi diceretur teſtes adhibitos in teſtamento non fuiſſe rogatos, ſufficeret contrarium probare per duos teſtes ſecūdum Bal. & Pau. de Ca. & Alex. in l. ij. C. de bon. po. ſecundum tabu. Bald. in l. comparationes. C. de fide inſtru. Imo. in c. cum eſſes in xij. col. de teſta. uidete etiam Glo. quæ reputatur ſingularis in d. l. cum proponeretur, de lega. ij. Et ex his remanet expedita iſta ſexta pars.

ADDITIO.

a Duo teſtes. No. & tene menti quòd licet regulariter duo teſtes plene probent, & præferantur teſtimonio unius. tamen iſtud non erit uerum quando eſſent duo teſtes qui contradicerent inſtrumento: & unus deponeret pro inſtrumento: quia hoc caſu inſtrumentum ſuſtinebitur ex dicto illius teſtis, & ex fide tabellionis. adeo quòd teſtimonium illorum duorū non erit ſufficiēs ad reprobandum inſtrumentum, ſed erunt neceſſe tres teſtes. Ita ſing. dixit Ioan. de Imo. in c. cum Ioānes, de fi. inſtr. in pe. co. quod dictum pro ualde ſolēni refert Alex. in conſi. xciij. incip. in cauſa & lite. in pe. colum. in v. uolu. ubi dicit nō reperiſſe ab alio ſcriptum. Idem tenet d. Hip. de Marſi. in ſingul. lxj. incipit dictum ſeu teſtimonium.

Petrus de Moncada.

b D. Alex. Adde quod eū ſequitur Fran. Cur. in tractatu. de teſti. in lxvj. & ulti. cō clu. facit quod no. do. Hipp. de Marſi. in l. j. §. ſi ſerui in l. j. no. ff. de quæſtio. Pro opi. tamen Pau. de Caſtro. facit tex. in c. præterea. de ſponſa. pro huius intellectu uide Sozi. in regu. cccbxix. in ij. fallen. & pondera quòd Pau. de Ca. loquitur in caſu ſpeciali.

Petrus de Moncada.

c Præiudiciū alicuius. Adde Fran. Cur. in trac. de teſti. in lxx. conclu. & late per Fely. in c. quod ſuper his. de fide inſtru.

Petrus de Moncada.

d Dicto unius. Aduerte: quia iſta cōclu. non uidetur uera, quod ſic probatur. Plus poteſt

poteſt lex uel ſtatutum, quàm poſſit partium conuentio ut no.Bar.in l.alia.§.eleganter.ff.ſol.ma. ſed per legem fieri non poteſt quòd ſtetur dicto unius ut eſt tex. in c.indicas Hermanſi.iij.q.ix.no.per Panor.in c.ij.de probatio.& infra ℘ d.Ioã. ergo conuentio partium.ne ſtetur dicto unius erit nulla,& ita proprie arguit. idẽ do.Io. in l.j.§.fi.in iij.col.de uerbo. ob. hic allega. ſed huic argumento reſpondet quòd quando tractatur de præiudicio partium plus poteſt pactum quam lex uel ſtatutum, patet: quia pars poteſt remittere iuramentum teſti, ut in c.tuis.de teſti.& tamen lex hoc non poſſet, cum ſit de iure diuino.igitur &c. An autem ualeat conuentio partium ut ſtetur ſcripturæ unius,& credatur . uide plenè no. per Alex.Sozi.d.Caro.Roy.præcept.meum. & d.Ioan.in d.§.fi.

Petrus de Moncada.

e Per unum teſtem. Adde quòd idem tenet Fely.in c. Albericus.de teſti.in fi.col. & in d.c.licet in fi.& d.Hip.de Mar.in l.j. §.Idem Cornelio.ff.de quæſtio.in fi.col. Aduerte tamen:quia iſta opi.non eſt ſine dubio apud me. Nam uidetur quòd ſit contra tex.in c.tuæ, de cleri.peregri.ubi probatur quòd clericatus debet probari per literas aut per teſtes.pondera dum dicit per teſtes: ergo non ſufficeret unus: quia pluralis locutio ad minus requirit numerum duorum:ut in regu.pluralis locutio.de regu.iur.lib.vj. Ad idem eſt Gl. ſingu. ſecundũ Philip. Fran.ibi poſt alios in c.ſi iudex laicus, de ſentẽtia excom.li. vj.in uer.fecerit, quæ uult quòd clericatus probetur per inſtrumentum aut per teſtes. ſentit ergo quòd plures requiruntur. Idem ſentit Inn.in c.j.de cleri.peregri.dum dicit ꝙ in probatione clericatus ſufficiunt duo teſtes, quamuis requiruntur.v.ſigilla epiſcoporum : ergo non ob. quòd clericatus ſui natura nulli præiudicet, cum non quærat patrimonium alterius &c.quia reſpondeo dato quòd patrimonium alterius non quærat. tamen hoc non fit alio reſpectu, niſi ne laicus ut clericus reputetur.Item ut non permittatur celebrare publice propter ſcandalum populi, ſi appareret poſtea ipſum non eſſe ordinatum &c.præterea negatur quòd nulli præiudicetur.pone ut quotidie cuenit quòd aliquis delinquit & capitur a iudice ſeculari, allegat ſe eſſe clericum , & probat per unum teſtem. erit ualida probatio,certe attenta ratione Bal.non:quia hic tractatur de magno præiudicio,ſcilicet de iuriſdictione abſorbenda.contra c. peruenit.xj.q.j.& Gl.in c.ſi de confirma. uti.uel inuti. Ego cogitabam pro concordia ſic poſſe dici. Aut aliquis longo tempore fuit habitus & reputatus ut clericus:& tunc propter argumenta præcedentia unus teſtis probabit ipſum eſſe clericum: argumento no.per Io.An.in c.inter quatuor.de cleri.peregri.nam poteſt eſſe quòd omnes teſtes qui interfuerunt ſuæ ordinationi ſint mortui excepto uno, uel ꝙ amiſerit inſtrumentum ordinationis ſuæ:iſto caſu procedat opi. Bal. & ſequacium.Aut nõ fuit habitus ut huiuſmodi, & tunc ſecus, eo maxime ſi erat ignotus:ut per totum de cleri. peregri. cogita tamen propter auctoritatem Bal. & ſequacium,iunctis his quæ not.per Io. An. in regu.non licet actori, de reg.iur. li.vj.in Mercu.in pe.col. Qualiter autem debeant deponere teſtes producti ad probandum clericatum ad hoc ut concludãt, uide per Bal.& Fely. in iiij.col.in c.cum cauſam.de teſti.

Petrus de Moncada.

f In l.j. Adde quòd cum ſequitur Fran. Cur. in tracta. de teſti. in lx. conclu. tamen plus placet opin. contraria per d.§. commodum.

Petrus de Moncada.

g Pontifice. An hoc habeat locum quando Papa aliquid aſſereret contra laicum non ſibi ſubditum.& in rebus temporalibus,uide omnino Fely.in c.ad audientiã, de præſcrip.& Cel.in addi.ad Bal.in l.iuriſiurandi.C.de teſt. Et nota quòd creditur Papæ ſoli etiam in cauſa propria , & ſic ſpeciale eſt in eo ut ſit idoneus teſtis in cauſa propria . text. eſt in clement.j. de probationi.not. Felyn.in c.cum ueniſſent, de iudi.

Petrus de Moncada.

Bal.

h Bal. Aduerte: quia Bal. in l. hic allegata ſaltim in libro meo unum uerbum de hoc dicit, nec fuit uitium ſcriptoris cum habeam originale propria manu. do. Io. ſcriptum, & quod fortius eſt, idem error eſt in l. j. §. fi. de uerbo. obli. in v. col.

Petrus de Moncada.

i Conſtitutio epiſcopi. Adde Panor. in c. cum in tua. de fur. in fi. de quo dixi in addi. ad do. Ludo. Goza. præcep. meum in repe. l. ij. C. de pact. inter emp. & uendi. ſub nu. clxix.

Petrus de Moncada.

k Imperator. Aduerte dũ do. Ioan. æquiparat Imperatorem Romano Pontifici in ſtatuendo quòd uni ſoli credatur, quia cõtrarium tenet Fely. in c. cum a nobis in ij. col. & in c. nuper, in fi. de teſti. & uide etiam ibi de ciuitate non recognoſcente ſuperiorem.

Petrus de Moncada.

l Roma. Adde eundem do. Ioan. in l. j. § fin. in v. col. ff. de uerb. obli. ubi dicit q illud dictum poteſt dupliciter intelligi, primo quòd non ualeat ſtatutum diſponens quòd teſtis omni exceptione maior productus cum alio non probet. & iſto ca ſu uerum dicit Roma. quia auferretur facultas probandi per duos teſtes, quod eſſet contra ius diuinum. ideo nullius erit momenti. c. ſunt quidam. xxv. q. j. ſecundo poteſt intelligi quod ſtatutum ſit nullum ſi diſponit quòd non poſſit deferri iuramentum in ſupplementum probationis probanti per unum teſtẽ omni exceptione maiorem: & iſto caſu dicit do. Io. non eſt uerum dictum eius. imo ualebit huiuſmodi ſtatutum: quia quòd probanti p unum teſtem iuramentum ſit deferendũ, eſt contra regulas iuris. l. ubi numerus. ff. de teſti. c. in omni negotio, & c. licet, de teſti. igitur diſponendo oppoſitum debet ualere, cum conformare uideatur cum iuris diſpoſitione, ꝑ rõne de qua in c. ij. de decimis. lib. vj. in prin. & Glo. in c. ſtatutũ in uerbo numerandum. de præbend. eo. lib. præterea dicit ipſe delatio iuramenti deſcendit ex quadam æquitate: & repugnat rigori iuris ſcripti. ut dicit Bal. in rub. de cõtro. inueſtit. in uſi. feu. ergo &c. & iſta reſidet. Modo aduerte: quia in primo membro abſolute uidetur bene loqui. In ſecundo dubito, nam non uidetur contra regulam. l. ubi numerus. cum ſi. quod probanti per unum teſtem deferatur iuramẽtum: quia ibi nil circa hoc diſponitur, ſolum intentio legis eſt prouidere ambiguitati quæ poſſet oriri ſuper hoc termino teſtium indefinite prolato. Præterea poſito & non conceſſo quòd il la l. faciat in propoſito, dico quòd nõ eſt contra, ſed pro: quia deferendo iuramentum parti pars gerit officium teſtis: ut eſt tex. in c. ex inſinuatione. de procur. & no. Bal. j. d. rub. quo caſu uerum erit dicere rem probatam eſſe per duos teſtes. & ſic non erit contra illam l. ubi numerus. dato quòd in ſe uideatur uerum hoc dictum d. Io. Vltra prædicta dicó quòd dictum Ro. poteſt intelligi in caſibus, in quibus unus teſtis plene probat, de quibus ſupra.

Petrus de Moncada.

m L. in re mandata. No. quòd diſpoſitio iſtius. l. habet locum etiam ſi dominus re propria abuteretur. tex. eſt in l. ſed ſi lege §. conſuluit. ff. de pe. hær. dummodo iſta diſpoſitio: ſeu abuſio non ſit contra bonos mores. Ita no. limitat d. l. re mandata. Alex. in addi. ad Barto. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de uer. ob. Et ad prædicta uide nouam doctri. quam tradit idem d. Io. in repeti. l. nemo poteſt. de leg. j. in x. col.

Petrus de Moncada.

n In l. errore. Adde Bar. in l. inter omnes. C. fa. erci. & Bal. in l. ij. in ij. col. C. de bon. poſ. ſecundum ta. & in l. fi. C. de fideicom. in pe. col. Item no. quòd ſi eſt quæſtio an teſtator fuerit habilis ad teſtandum, uel notarius ad recipiendum teſtamentum, poterit probari habilitas per duos teſtes: quia non eſt quæſtio de uoluntate, ſed de ſolennitate. Idem ſi pater reliquit filio cẽtum, & dubitatur an iure inſtitutionis, & ſic an ualeat teſtamentum, poterit probari per duos teſtes. Ita multum no. Pau. de Ca. poſt Bal. in d. l. ij. de bon. po. ubi etiam Alex. qui alleg. Io. de Imo. in c. cum eſſes. de teſta. in xiij. col. dicentem iſtam eſſe cõmunem opi. cum ut dictum eſt non tracte

tur de uoluntate, ſed de ſolennitate, in qua probanda ſufficit probatio præſumptiua: ut no. in l. poſt diuiſionē. C. de iur. & fac. igno. & per Bal. in l. hæredes palā. in prin. in ij. col. ff. de teſta. prędictis adde Alex. in conſil. cxl. incip. ſuper teſtamento ſer Nicolai. in j. col. in j. uolu. Nec ob. quòd facilius probetur uoluntas, quàm ſolennitas: ut l. fi. de re. eorum. & in l. in teſtamento. ff. de fidcicō. lib. quia ad hoc reſpondet Alexan. in d. l. ij. in pe. col. Et ad id quod dixit ſupra d. Io. uidelicet ꝙ multi ſunt caſus in qbus non ſufficiūt duo teſtes &c. uide pro hoc omnino Bal. in trac. de teſti. in cap. de nume. teſtiū quod incipit dictū eſt ſupra qb. potius credatur &c.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

227 *Teſtis depoſitio abſque iuramento an ualeat.*

Cardinali, uel alio homini magnæ auctoritatis, & uiris religioſis non creditur ſine iuramento.

Teſtificanti non iurato in cauſa in qua proceditur ſummariè, de plano, & ſine figura iudicii, fides non adhibetur.

Multitudini teſtium abſque iuramento non creditur.

Sacerdoti deponenti criminoſum emēdatum eſſe ſine iuramento non adhibetur fides.

Peritis deponentibus in arte ſua abſque iuramento, an ſit credendum.

228 *Iudex habens poteſtatem procedendi nulla ſolennitate iuris ſeruata, poteſt teſtes non iuratos recipere.*

Solennitas iuriſgentium uel diuini, per clauſulam nulla iuris ſolennitate ſeruata, non cenſetur remiſſa.

Iuramentum in teſte eſt de iure diuino.

229 *Papa an poßit diſpenſare, ut teſtis non teneatur iurare in ferendo teſtimonio.*

Voluntas diſponentis non trahitur ad ea quæ ſunt ei impoßibilia.

230 *Arbiter habens poteſtatem procedendi de facto, & pronuntiandi de iure, teſtibus non iuratis credere poteſt.*

231 *Dictum teſtis qui primo depoſuit, & poſtea incontinenti iurauit, an ualeat.*

Paria ſunt aliquid fieri ante, uel incontinenti poſt.

Teſtis qui depoſuit falſum etiam non iuratus, pœna falſi punitur.

232 *Teſtis in dubio præſumitur iuraſſe prius, & poſtea depoſuiſſe.*

Actus duo cum eodem die ſunt celebrati, ſi non apparet de prioritate, præſumitur in dubio illum præceßiſſe qui facit utrunque ualere.

233 *Teſtibus deponentibus ſuper notorio creditur ſine iuramento.*

Teſtibus non iuratis creditur, cum agitur de probanda conſuetudine introducta a populo.

234 *Executor ad prouidendum alicui de beneficio cum clauſula, ſi reperitur idoneus, teſtibus ſine iuramento poteſt fidem adhibere.*

235 *Teſtes a partibus producti quando ſunt hinc inde pares, pro illo ſententia eſt ferenda, qui habet plusquā unum teſtem, licet ſine iuramento depoſuerit.*

Frater utrinque coniunctus an in ſucceßione feudi præferatur fratri conſanguineo.

236 *Teſti non iurato creditur, quando iuramentum ab utraque parte eſt remiſſum.*

237 *Teſti cuius fides eſt ab utraque parte approbata creditur abſque iuramento.*

238 *Appellari an poßit a ſententia illius cuius conſcientiæ fuit aliquid commiſſum.*

239 *Iuramentum in dubio an præſumatur præſtitum a teſte.*

240 *Citatio interueniſſe præſumitur quamuis ſit ſolennitas extrinſeca, ſi in ſententia multum antiqua dicitur quod pars fuit citata.*

Fama in antiquis plenè probat.

Scriptura priuata in facto antiquo facit plenam probationem.

Inſtrumenta antiqua inter alios confecta probant confinia.

Inſtrumenta quando dicantur antiqua, & tempus antiquum habere.

241 *Tempus antiquum eſt centum annorum.*

242 *Iurare non cogitur ille, cuius dicto ſtandum eſt de eo quod ſibi uidetur.*

243 *Teſtibus deponentibus in cauſa matrimoniali, an per partes poßit iuramentum remitti.*

Teſtis

244 *Teſtis an poßis iurare die feriata, uel deponere.*

Iuramentum teſtis an ſit de forma.

245 *Citatio partis eſt neceſſaria ad hoc ut teſtis depoſitio ualeat. Et unica citatio ſufficit.*

246 *Paſſus naufragium in quo amiſit plures res alterius, an poßit recipere teſtes in loco naufragii ad probãdum caſum fortuitum etiam parte abſente.*

247 *Iudex procedens per uiam inquiſitionis, an teneatur citare delinquentem ad uidendum iurare teſtes.*

248 *Teſtes examinari poſſunt ſine citatione aduerſarii quando eſt potens, ita quòd eius præſentia eſt formidoloſa.*

249 *Teſtes an ſine iuramento poßint examinari in cauſa expedienda nulla iuris ſolennitate ſeruata.*

250 *Teſtis quando eſt talis cuius dicto omnino ſtandum eſt, an in eius depoſitione partis citatio requiratur.*

251 *Teſtes recipi poſſunt abſente parte, & non citata, quando dubitatur de morte, uel receſſu ipſarum partium, uel ipſorum teſtium.*

Teſtis depoſitio facta parte non citata ualet, quando agitur de probanda conſuetudine a populo ciuitatis inducta.

252 *Citatio non requiritur in examinatione teſtium ubi recipiuntur per cognitorem ad cognoſcendum an quis ſit idoneus ad beneficium ſeu dignitatem.*

253 *Iudex abſque citatione recipit teſtes ſuper fama, aut notorio ad ſuam informationem.*

254 *Dictum teſtis deponentis contra partem citatam non comparentem ob impedimentum ineuitabile ſibi uel filiis contingens non ualet.*

255 *Depoſitio teſtis neutra parte præſente facta, eſt nulla.*

256 *Teſti ultro ſe offerenti an ſit præſtãda fides.*

Dictum teſtis producti a parte in iudicio, & interrogati a iudice in forma teſtimonii, an ualeat.

257 *Teſtium examinatio coram iudice, & non coram notario fieri debet.*

258 *Teſtes regulariter poſt litem conteſtatã examinari debent.*

Senes, & ualetudinarii, cum de eorum morte dubitatur, lite nondum conteſtata examinari poſſunt.

259 *Teſtes qui examinantur, lite non conteſtata, an debeant iurare parte perſonaliter citata, an uero ſufficiat citationem fieri ad domum.*

260 *Teſtes coram quo iudice ſint examinandi.*

261 *Senes, & ualetudinarii qui dicantur.*

Teſtes qui inuiti non coguntur teſtificari, & uolentes admittuntur, an examinari poſſint in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata.

262 *Publicatis atteſtationibus an poſſint noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, uel directo contrariis.*

263 *Clauſula annullatiua in lege appoſita reddit actum in contrarium factum ipſo iure nullum.*

264 *Statuto diſponente quòd debitum excedens ſummam uiginti librarum non poßit probari per teſtes, ſi probatum fuit parte non opponente ualet probatio.*

Sententia quæ tranſiuit in rem iudicatam, per probationes poſtea admiſſas parte non opponente retractatur.

Geſta per procuratorem admiſſum in caſu in quo interuenire non põt ualent, & tenẽt.

Accuſatio facta per procuratorem qui accuſare non poteſt, an ualeat, ſi ei obiectum non fuit.

Articuli ſi producti & admißi ſunt poſt concluſionem in cauſa parte non opponente, ualet probatio.

265 *Iudex ex officio ſuo poteſt examinare teſtes poſt aliorum teſtium publicationem.*

Teſtibus publicatis alii teſtes poſſunt admitti in cauſa matrimoniali.

Sententia matrimonialis contrariis probationibus retractari poteſt.

266 *Sententia lata ſecundum conſilium ſapientis nunquam tranſit in rem iudicatam.*

267 *Qualitas quæ poteſt comprehendi, & non comprehendi ſub articulo antiquo, an publicatis atteſtationibus publicari poßit.*

Teſtium nulliter examinatorũ publicatio, an impediat quominus alii teſtes recipi poßint.

Vir multum legalis, bonæ fidei & ſanctimoniæ, in quo non eſt præſumẽdum teſtium ſubornatio. publicatis atteſtationibus, poteſt teſtes producere.

268 *Teſtis dictum quando eſt ambiguum, & obſcurum,*

ſcurum, poteſt iudex ex officio repetere, etiam poſt atteſtationum publicationem.

Minor & eccleſia an poſſint poſt publicatas atteſtationes teſtes producere.

Teſtibus publicatis parte inuita, & contradicente, an poſſint alii teſtes produci.

Teſtium publicatio facta parte præſente, & expreſſe non conſentiente an noceat, ut alii teſtes produci non poſſint.

Teſtes quando examinantur facta publicatione de uoluntate partium, an poſſint teſtes produci.

Item quando inſtantia eſt perempta, ut in caſu l. properandum, in princip. C. de iudiciis.

Teſtium dicta in cauſa ſua percunctatus, non admittitur ad probandum ulterius per alios teſtes, ſ. per eisdem articulis, uel contrariis.

269 *Teſtes examinati poſt aliorum publicationem, et didicita teſtificata an faciant præſumptionem.*

270 *Atteſtationes, ut ualeant debent deponi intra terminum ſtatutum ad probandum.*

Lapſo termino quando res eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum.

Teſtis examinatus poſt terminum aliqualem facit præſumptionem.

Teſtes an incontinenti poſt terminum ad probandum poſſint produci, & examinari.

Exceptio dilatoria poteſt opponi incontinenti poſt lit. conteſta.

Auctoritas tutoris interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum ualidat ipſum contractum.

272 *Teſtes iurati intra terminum an poſſint ultra terminum deponere, & probent.*

Finis quando habet neceſſariam conſequentiam cum principio, conſideratur principium, non finis.

Fictio tranſlatiua locum non habet, quando actus qui uidetur fieri retro non poteſt de præſenti fieri.

Factum nihil eſſe dicitur cum aliquid ſupereſt ad agendum.

272 *Teſtes an produci poſſint poſt concluſionem in cauſa.*

Concluſum in cauſa quando dicatur.

273 *Teſtes nō publicati in uno iudicio an & quando faciunt fidem in alio. & nu. 274.*

274 *Teſtes ſemper ſunt publicati iudici qui eos examinauit.*

Teſtes publicati in uno iudicio an & quando in alio fidem faciant. & nu. 275. cū ſeq.

275 *Teſtes examinati, & publicati coram arbitro an faciāt fidem in alio iudicio. Et quid ſi coram arbitratore.*

Diſpoſitio correctoria loquens de arbitro non trahitur ad arbitratorem.

276 *Confeſſio facta per procuratorem in uno iudicio, an præiudicet domino in alio iudicio.*

Probationes factæ in iudicio ſummario an & quando faciant fidem in plenario.

277 *Proceſſus qui fit contra abſentem ex contumacia dicitur ſummarius.*

278 *Confeſſio quæ ſponte emanauit in iudicio ſummario an faciat fidem in iudicio ordinario. & nu. 280. cum ſeq.*

Inquiſitus aut accuſatus ſi maleficium ſponte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia condemnari poteſt.

279 *Confeſſus non poteſt opponere de ineptitudine libelli.*

280 *Præſumptio iuris, & de iure tollitur per confeſſionem partis.*

281 *Confeſſio quæ non fuit ſortita effectum, ut quia iudex tulit ſententiam contra eam, confitenti non nocet.*

Acta facta in iudicio, inter eaſdem perſonas non probant in alio.

282 *Fundanti ſe ſuper uita alicuius an ſufficiat probare illum uixiſſe, ad hoc ut nunc præſumatur uiuere.*

Viuere uſque ad centum annos quilibet præſumitur.

283 *Teſtium dicta ambigua, contra producentem interpretantur.*

284 *Articulus qualiter formari debeat, cum probandum eſt damnum ex eo quòd domus deſtructa locari non potuit.*

285 *Teſtes deponentes teſtatorem ſub uſuris mutuaſſe, an probent illum uſurarium.*

286 *Vſurarius an quis probetur, ex eo quòd fecit contractum fœneratitium.*

287 *Probans aliquem abſolutum, an ex hoc probet prius excommunicatum fuiſſe.*

288 *Teſtes deponentes ſponſam carnaliter cognitam fuiſſe a ſponſo, an probent matrimonium*

monium præſumptum. & nu.304.
Articuli quomodo formari, & probari debeant in præſcriptione longi temporis.
289 Actor qui intentauit rei uendicationem, & cauſam remotam probauit, puta uenditionem, uel donationem, an obtinere debeat.
290 Furioſus an quis probetur ex eo quod proiicit lapides.
291 Rapina an probetur per teſtes inductos ad eam probandam dicentes quòd uiderunt rem auferri de manibus accuſantis, uel de domo ſua.
Teſtes deponentes quòd canonici conſenſerũt electioni talis ſyndici non probant quod omnes canonici conſenſerunt.
292 Indefinita prolata a teſte non æquipollet uniuerſali.
293 Teſtes deponentes aliquem eſſe filium ſacerdotis, an probent ipſum illegitimum.
294 Teſtator dicens in teſtamento ſe teneri ad reſtitutionem uſurarum a multis extortarum, an per hoc iudicetur ſeu probetur uſurarius manifeſtus, & eius teſtamentum nullum.
Perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione.
Loquens de actu in dubio præſumitur loqui potius de actu a ſe geſto quam ab alio.
295 Teſtes dicentes quòd electus in epiſcopum fuit & eſt publicus fornicator an probẽt.
296 Exceptio contra teſtes quòd non ſunt omni exceptione maiores, an concludat.
297 Exceptio de inimicitia oppoſita in genere, an concludat.
Statutum puniens diffamantem aliquem, quomodo ſit intelligendum.
298 Teſti ſi obiicitur periurium, homicidium, uel ſimile, non eſt ſufficiens obiectus, niſi deueniatur ad ſpeciem delicti.
299 Probatio quando ita interpretetur, ut non ſonet in delictum.
Accuſatus qualiter probare debeat quòd fecerit ad ſui defenſionem. et nu.300. cũ ſeq.
300 Probatio dubia uerificabilis, & concluſiua in quolibet intellectu, prodeſt ad intentionem probantis.
Teſtes deponentes Titium occidiſſe Seium cum gladio, uel cum claua an probent.
Probatio quando concludere poteſt a communiter accidentibus an proſit.
Probatio quando in ſe eſt aliqualiter imperfecta, ſi non offuſcatur per exceptionem probatam a reo, ſufficit ad uictoriam conſequendam.
301 Vicinus præſumitur ſcire facta uicini, & conſanguineus conſanguinei ſui.
302 Excommunicatus ſemel an præſumatur ſemper excommunicatus.
303 Furioſus habens dilucida interualla an poſſit ſe obligare, & an ſemel furioſus præſumatur ſemper furioſus.
305 Teſtis an rationem dicti ſui motu proprio reddere teneatur. & nu.306. cum ſeq.
Infamia non probatur per teſtem non reddentem rationem dicti ſui.
Fama a teſte dicti ſui rationem non reddente, non probatur.
Quid in teſtibus productis ad reprobandum aliquod inſtrumentum.
Et quid in teſtib. deponẽtibus ſuper intereſſe.
306 Teſtis deponens in cauſis criminalibus, etiã non interrogatus, dicti ſui rationem reddere debet. Et quid in cauſis criminalibus in quibus non ingeritur pœna ſanguinis.
307 Iuramentũ in ſupplemẽtũ probationis an deferatur in cã criminali, in qua de pœna pecuniaria agitur, & in cã in qua contẽt o eſt de ũb. bonis, uel de maiori parte eorũ.
Cauſa criminalis dicitur, cum de pœna applicanda fiſco agitur.
308 Teſtes qui reddiderunt rationem dicti ſui, an ſint præferendi aliis non reddentibus data in omnibus paritate.
L. ob carmen. § fi. ff. de teſtibus explicatio.
309 Teſtes interrogati de rõne qui nullã reddiderunt, an faciãt indiciũ aut præſumptionẽ.
310 Iudex qui debet procedere de iure, & de facto nulla ſolennitate ſeruata, an poſſit credere teſtibus non reddentibus rationẽ ſui dicti, uel ſi reddunt, nõ tamen cõcludentẽ.
Teſtis deponens per uerba inepta nõ probat.
311 Teſtis interrogatus ſuper ueritate alicuius facti reſpondens ſe dubitare, an probet. & nu. 342.
Dubitans & ignorans æquiparantur.
312 Teſtis deponens per uerbum credo an probationem faciat. & nu.313. cum ſeq.
Quid ſi dicat ſe pro certo credere.
313 Teſtis deponens per uerba iudicio meo, non probat.

Et quid

314 *Et quid ſi per uerbum uideri meo.*

315 *Et quid ſi dicat ita eſt ſecũdũ conſciẽtiã meã.*

616 *Confeſſio facta per uerbum credo, non minus præiudicat, quàm ſi per uerbum aſſertiuum facta eſſet.*

317 *Statutum diſponens quòd ſtetur teſtibus deponentibus de credulitate, an probet.*

Teſtes ſuper uno, & eodem facto deponere debent, aliàs non probant.

318 *Singularitas teſtium ex quibus comprehendatur, ita ut non probent, & nu. 319. cum ſequentib.*

Teſtes mille ſingulares minus probãt, quàm unus ſingularis.

Probanti per teſtes ſingulares, non defertur iuramentũ in ſupplementum probationis.

319 *Vſurarius an per teſtes ſingulares conuinci poſſit.*

Teſtes ſingulares regulariter non probant, quod qualiter ſit intelligendum, & limitandum, uide nu. 326.

320 *Maleficium ſi probari debet per medium indiciorum, & præſumptionum, an probatum cenſeatur ſi unus teſtis de una præſumptione, & alter de alia deponat.*

321 *Præſumptio quæ probata per duos teſtes probat maleficium, uel eſt ſufficiens indiciũ ad torturam, an probetur per unum teſtem, iuncta publica uoce & fama.*

Ampliatio ad cap. ueniens. el I. de teſtib.

322 *Teſtes interrogati de ſuis conteſtibus dicentes ſe non recordari an probent.*

323 *Teſtes in dubio cenſentur deponere ſuper eodem facto, non autem ſuper diuerſo.*

324 *Tempus ubi eſt de ſubſtãtia, neceſſe eſt, quòd teſtes de illo deponant, aliàs ſingulares præſumuntur.*

325 *Teſtiũ ſingularitas eſt duplex, obſtatiua, et adminiculatiua, et quæ iſtarũ uitiare hẽat.*

Crimen læſæ maieſtatis, & tractatus contra rẽpublicã per teſtes ſingulares probatur.

326 *Nobilitas tantæ eſt importantiæ, quòd facit teſtes ſingulares, qui nullo modo probarẽt, ſi ſint nobilitate, & legalitate præditi, ut probent.*

Perſonæ propter excellentiam plerunque a regulis iuris diſceditur.

Teſtes deponentes in iudicio uarii eſſe non debent, nec ſibi contradicentes.

327 *Teſtis unus, & idem uarius in ſuo dicto an reducatur ad concordiam, ut falſi pœnam euitet, & probet. et nu. 328. cum ſeq.*

Nemo præſumitur ſe incontinenti corrigere.

Intellectus ad dicta per Bar. in l. eos. C. de fal.

328 *Vnum & idem inſtrumentum ad concordiã reducitur, ut probet.*

329 *Teſtis inductus ad probãdum ætatem Titii, qui ſuper ea interrogatus dicit, quòd Titius eſt maior 25. ann. demũ interrogatus quomodo ſcit, reſpondit ſe neſcire, an ſit contrarius.*

330 *Intellectus ad dictum Bar. in l. de ætate. ff. de minori.*

Teſtes qui dixerũt quòd Titius, & Caius interfuerunt præſentes contractui, demum interrogati, an aliquis fuerit ibi præſens reſpondent quòd non, an probent.

331 *Teſtis unus ſi alteri contradicit, & reducãtur ad concordiam, an probẽt. et nu. 332.*

332 *Teſtes inducti ad probandũ percuſſionẽ, quorum unus deponit percuſſionem fuiſſe factã punctim, alter uero ceſim; an probẽt.*

Teſtis unus ſi dicat contractũ factum eſſe in domo, et alter dicat extra domũ an probent.

333 *Teſtes plures quando contradicunt pluribus, & ſunt reſpectiui numeri diſpares, an ut probent, concordari debeant.*

334 *Teſtes duo dicentes quòd tali die Titius erat ſanus, & alii tres deponentes quòd eodem die idem Titius erat infirmus, an probent & ſint reducendi ad concordiam.*

335 *Teſtis unus pluribus contradicens, ad concordiam reduci debet, ut ſemiplenè probet.*

336 *Et quid ſi plures pluribus & ſunt pares.*

337 *Teſtes aliqui ſi dicunt homicidium fuiſſe factum die Lunæ, alii uero die Mercurii, an reducantur ad concordiam, ut probent.*

Teſtes contrarios, & obſcuros poteſt iudex repetere, ut dictum ſuum declarent.

Iudex motu proprio poteſt repetere teſtes, etiam poſt publicationem.

338 *Teſtes uarii, & contrarii reducuntur ad concordiam, eiſdem modis quibus leges.*

Caſus in quibus teſtes ad concordiam reducuntur. & nu. 339.

Verba a teſtibus prolata ut probent improprientur.

340 *Teſtis qui in primo iudicio dixit ſe neſcire, deinde interrogatus dixit ſe ſcire, an probet.*

Intellectus ad l. produci ff. de teſtibus.

Publicatis atteſtationibus poteſt iudex ex officio,

cio, ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere.

341 *Lex cum pluribus rationibus ſuſtinetur, an eius diſpoſitio ceſſet, una excepta omnibus ceſſantibus.*

342 *Teſtis prima uice dicens ſe dubitare, & ſecunda uice affirmatiuè dicens, an probet.*

343 *Argumentum de dicto Iuriſconſulti ad dictum teſtis ualidum eſt.*

344 *Teſtis in diuerſa inſtātia uarians an probet. & an puniatur ibidem habes.*

Intellectus cap. præterea. de teſti. cogen.

Teſti non deponenti ueriſimilia nō creditur.

Dubia probatio probantē non releuat: quando ex obſcuritate ſermonis dubitatio oritur. Ita & quando dubia redditur ex uacillatione, & contrarietate ipſius teſtis.

345 *Teſtis, qui unum dixit in iudicio, & poſtea contrarium extra iudicium, an primum dictum per ſecundum tollatur.*

Teſtis cōſtitutus in mortis articulo dicēs contrariū eius quod prius depoſuit, an probet.

Teſtes, niſi uiderint actum ſuper quo deponunt, oculis corporeis, non probant.

346 *Teſtamentum non aliter probari poteſt per teſtes, niſi deponant uidiſſe teſtatorem, nec ſufficit, eum audiuiſſe loqui.*

Quid de codicillis, et donatione cā mortis.

Regula l. ſi nō ſpāl: C. de teſta. quō procedat.

Teſtamentum factum tempore peſtis ualet, licet teſtes teſtatorem non uiderint.

347 *Teſtes an neceſſario debeant uidiſſe contrahentes, quando agitur de probando aliquem actum inter uiuos.*

348 *Matrimonium an probetur ſi teſtes exiſtentes extra cameram, uel extra thalamum audiuerunt uirum dicere deſponſo te, uel accipio te in uxorem, & mulierem reſpondentem ego ſum contenta.*

Et an idem ſit quando agitur de matrimonio diſiungendo. nu. 349.

Cautela qua uti debet creditor non ualens creditum ſuum probare.

349 *Teſtibus iuramentum poteſt remitti a partibus. ſed non quando de diſiungendo matrimonio agitur.*

350 *Confeſſio facta in foro pœnitentiali, non probat in foro iudiciali, niſi de matrimonio confirmando agatur.*

Sacerdos pandens confeſſionē, eſt puniendus.

351 *Teſtes deponentes uidiſſe per unam rimulam aliquem fabricantē falſam monetā, uel committentem adulterium probant, quāuis non ſimul, ſed ſucceſſiue uiderint.*

352 *Teſtes deponentes furtum, uel homicidium fuiſſe factum de nocte, an probent, propter obſcuritatem, & incertitudinem.*

353 *Teſtes inducti ad reprobandum inſtrumentum, qualiter deponere debeant.*

SEPTIMA PARS.

AGgredior nunc Septimam partem in qua uidēdum eſt de modo & forma quæ debet obſeruari in examinatione teſtiū [a] ut
a dictum eorum ualeat.

227 Et primo ut † dictū teſtis ualeat eſt neceſſe quòd deponat iuratus: alias eius dictū eſt nullū, l. iuriſiurandi C. de teſti. c. tuis extra de teſti. quod procedit etiā in cardinali, cuius dicto non ſtatur niſi iuratus depoſuerit. c. cum olim, in uerbo quęrendum, de priuileg. Ex quo not. ibi do. Abb. idem eſſe in homine magnæ auctoritatis & uiris religioſis, quibus non creditur ſine iuramento. d. c. tuis.

Secundo extenditur ut procedat etiā quando in cauſa proceditur ſummariè, de plano, & ſine figura iudicij: quia tunc teſti non iurato fides non adhibetur. Ita Bar. ſingulariter in extrauaganti ad reprimēdum in uerbo ſine figura, prope finē.

Tertio extenditur, ut procedat etiam ſi ſimul multitudo teſtium fuiſſet producta: quia eis non creditur niſi fuerint iurati. Nec defectus iuramenti ſuppletur ex multitudine teſtium. c. multorum. 44. di.

Quarto extenditur, ut procedat in ſacerdote deponente aliquem eſſe emēdatum de crimine: quia ipſi non creditur abſque iuramento. Ita uoluit Hoſtien. Ioan. And. & do. Abb. in c. teſtimonium, de teſti. in pe. col. extendi etiam poteſt ut procedat in teſtibus peritis deponentibus in his quæ expectant ad artem ſuam: nam ipſis non creditur abſque iuramento. iſta eſt communis opi. quā ponit Ioan. And. in c. fraternitatis, de frigi. & malefi. do. Abb. & Areti. in c. propoſuiſti, de probatio. Glo. in l. comparationes, in uerbo de-

deponentibus.C.de fide inſtr.Et hoc quã do deponunt ſecundum ſuam credulitatem prout poſſunt deponere:ſecus ſi deponant ſecundum ueritatem, nam tunc crederetur eis ſine iuramento,& ita procedat Glo.in l.iuriſiurandi. C. de teſti. & Glo.in l.j.in princi.ff.de uen.inſpi.

Fallit iſta conclu.in aliquibus caſibus.

228 Et primo:quando † iudex deberet in cauſa procedere nulla iuris ſolennitate ſeruata: quia tunc teſti non iurato fides adhibetur.ſecundum Bar.in l. filiusfami. ff.de dona.quem ſequitur Petrus de Ancha.in cle.ſæpe de uerbo.ſigni. & Alexã. in l.milites.C.de mili.teſta.Roma. in rubri.de Arbit.in xvj.quæſtione. Contrarium tamen tenet Bal.& Ange.in d.l. milites.Bal.in l.presbyteri.C de epiſ. & clericis Imo.& Ludo.in d. l. filiusfa. Imo.in d.cle.ſæpe,& iſta opi.uidetur eſſe probabilior,eo:quia per iſtam clauſulam, nulla iuris ſolennitate ſeruata,non cenſetur remiſſa ſolennitas iuriſgentium uel diuini:prout fatetur Bar.in d.l.filiusfa. ſed iuramentum in teſte eſt de iure diuino, ut habetur Gene.xxxj.c.ubi Iacob uoluit teſtimonium ſoceri ſui Labam per inſtrumentum confirmari.Ideo infert.d.Auguſti.de Ancho.in li.de poteſtate eccl. q.lv.

229 arti.ſi.quòd Papa † non poteſt diſpen b ſare [b] ut in ferendo teſtimonium in iudicio non interueniat iuramentum,ex quo eſt de iure diuino.Et hoc dictum ſequitur do.Fely.in c.conſtitutus,in vj. col. de reſcrip. cum ergo non poſſit ſupremus princeps diſpenſare in ſpecie quòd teſti non iurato credatur.Nec in genere uidetur uoluiſſe,committendo cauſam quòd in ea procedatur nulla iuris ſolennitate ſeruata:quia uoluntas diſponentis non trahitur ad ea quæ ſunt ei impoſſibilia.l. Lucius.§.pen.ff. ad municip.ca. nobis.de ſententia excom.Bart.in l.ſub conditione.ff.de condi.inſtitu.Bal.in l. fin.§.in cõputatione. C. de iure delibe. Et hoc quo ad primam fallentiam ſufficiat.

230 Secundo fallit † quando compromiſſum eſſet factum in aliquem cum poteſtate procedendi de facto: ſed pronunciandi de iure.nam uirtute huius poteſtatis poterit arbiter uel iudex cui a partibus data fuerit iſta poteſtas credere teſtibus non iuratis.Ita uult Bald.ſimpliciter in ca.conſanguinei,de re iudi. per tex.in c.tuis,extra de teſti.

231 Tertio fallit quando teſtis † primo depoſuit dictum,& poſtea incontinenti iurauit,tunc ualebit eius dictum non obſtan e quòd iuramentum non præceſſerit dictum,licet ſecus ſit ſi ex interuallo iuraret.Ita uult Bal.in l.iuriſiurandi. C. de teſti.Eodem modo diſtinguit Calde. in c.de teſtibus,extra de teſti. cuius opi. ſequitur ibi Areti. adducens not.& per Glo.& Bar.in l.iuriſiurandi,in prin.ff.de oper.liberto.pro quo facit Glo. in l.Põponius.§.rati. ff. de procura. quæ uult quòd paria ſint aliquid fieri ante: uel incontinenti poſt. facit quod not. Pau. de Caſt. in l.hæredes palam.§.j.ff de teſt.ubi quærit,pone teſtator fecit teſtamentum: & teſtes non rogauit,demum fuit ſibi dictum quòd teſtamentum erat nullum. ideo antequam recederent teſtes illos rogauit, ualebit ne teſtamentum. Et concludit quòd ſic.eo: quia paria ſunt quòd teſtator rogetteſtes ante teſtamentum: uel poſt incontinenti antequam recederent, quia ea quæ incontinenti fiunt in eſſe uidentur.l.lecta.ff.ſi cer.pet. Archi.tamen con c trarium tenet [c] quem ſequũtur Cy.& Saly.in d.l.iuriſiurandi. & Bald. ſibi contrarius in c.fraternitatis,extra de teſt. Arch. in c.etiam xxij.q.ij.do. Anto.& Abb.in c. fraternitatis,de teſti.per tex.in c. hortamur.iij.q.iij.Item:quia timore iuramenti teſtis dicit ueritatem. ſed quando prius depoſuit poſtea iurat nil prodeſt ſibi iuramentum,quo ad hoc,ut poſſit reuocare dictum ſuum timore ne puniretur pœna falſi:quia punitur pœna falſi ſi deponat falſum etiam non iuratus ſecundum Bar.in l.ſiquis legatum,in prin. ff.de fal. Et iſta opi.uidetur probabilior.

232 In dubio tamen præſumitur ipſum teſtem prius iuraſſe & poſtea depoſuiſſe, eo:quia quando eadem die reperiuntur duo actus celebrati,nec apparet uter ipſorum prius celebratus fuerit, in dubio præſumitur illum actum præceſsiſſe, qui faciat

faciat utrunque ualere, iſta eſt doctri. Cy.& Bal.per illum tex.in l. cum in teſtamento.§.hęc uerba.ff.de hære.inſtituen.

233 Quarto fallit † quando teſtes examinātur ſuper eo quod eſt notoriū: quia ipſis creditur non iuratis.c.tua nos,& ibi Glo.in uerbo teſtimonio,de cohabi. cle. & mulie.per quem tex. ita tenet Roma. in l.admonendi in xxvij.col.ff.de iureiu. Pro quo facit dictum d.Ant.in c.fi.in pe. car.de conſue.ubi dicit quòd ſi agatur de probanda conſuetudine inducta a populo quòd creditur teſtibus non iuratis allegat no.per Inno.in c.j.de poſtula. præla. idem do. Anton.in ca. cum in tua de ſponſ.

234 Quinto † fallit in executore deputato ad prouidendum alicui de beneficio cū clauſula ſi eum idoneum inuenerit: nam non debet executor recipere informationes uia iuris & exigere iuramenta a teſtibus,quinimmo illis ſine iuramento poterit fidē adhibere: ut per Abb. & do. Ant.in c.j.de poſtul.præla.

235 Sexto fallit † quando in probatione utriuſque partis teſtes eſſent hinc inde pares: nam tunc pro illo ſententia eſſet ferenda qui haberet plus unum teſtē, licet ſine iuramento depoſuerit.Ita uoluit Bal in c.j.per illum tex.§.ſi duo, de pace tenenda & eius uiola.quod eſt multū no. Dubito tamen de ueritate huius dicti.eo quia cum dictum teſtis deponentis ſine iuramento ſit nullum nec a iure conſideretur.l.iuriſiurandi.C. de teſti.ca.hortamur.iij.q.j.non debet augere ius partis pro quo depoſuit per id quod ſingulariter dixit Bal.in c.j.in fi.de his qui feu.da.poſſūt ubi dixit quòd in ſucceſsione feudi frater utrinque coniunctus non præfertur fratri conſanguineo:quia qualitas cognationis quæ non conſideratur in ſucceſsione feudi non auget ius fratris utrinque coniuncti,ut ibi per eum.

236 Septimo fallit † quod iuramentum ab utraque parte eſſet remiſſum:nam tūc crederet teſti non iurato.c.tuis, extra de teſti.& ibi Io.And.Abb.& alij ita tenent. requiritur tamen in tali remiſsione auctoritas iudicis ſecundum Spec.in tit. de teſta.§.fi.& eſt de mente Glo.in d.c.tuis, in Gl.fi.& idem tenet Bal.in l. j. in prin. ff. de ferijs. Contrarium tamen tenet Abb. in d.c. tuis, per regulam traditam in l.ſi conuenerit.ff.de re iudi.& l.j. §.in operis.ff.de no.oper.nuncia. & iſtud uerius,quia tex.in d.c.tuis,non exigit auctoritatem iudicis in tali remiſsione:ergo nec nos illam exigamus: argumento. l. ſi ſeruus.§.non dixit.ff.de acqui.hære.

237 Octauo fallit † quando fides teſtis ab utraque parte eſſet approbata: nam tunc non requiritur iuramentum: ut per Bart.in l.Lucius,in fi.ff.de fideiuſſ.Notate etiam in hac materia aliquas concluſiones quæ ſunt notabiles.

238 Prima ſit concluſio † licet a ſententia illius cuius conſcientiæ fuit aliquid commiſſum non poſsit appellari, ut per Glo.in c.ſtatutum.§.per ceſsionem,de re ſcrip. li.vj. tamen hoc procedit quando d prius iurauit [d] quòd ita eſt uel credit ita. Ita dicunt Ange.& Pau.de Ca.in l.de pupillo.§.qui opus. ff. de no. oper. nuncia. de quo tamen dicite ut ibi per do. Alex.

Secunda ſit conclu.in dubio iuramen-

239 tum † non præſumitur præſtitum a teſte:quia eſt quædam ſolennitas extrinſeca,quæ non præſumitur niſi probetur. l.quæcunque,in §.fi.ff.de publicia.l.ſciēdum,cum materia.ff.de uer.ob. & ita tenet Abb.in c.tuis,in fine de teſti.

Fallit tamen quando eſſemus in antiquis:quia iuramentum præſumitur prolatum a teſte,licet aliter non probetur, Ita uult Bar.in l.admonendi,in viij. col. ff.de iureiur.Bal.in c.j.§.cum autem, de contr.inueſti.pro quo facit quod uoluit Bal.in c.j.de mil.& uaſ.qui contu. eſt ubi

240 dixit quòd ſi apparet † aliqua ſententia multum antiqua in qua fiat mentio quod pars fuit citata, præſumitur citationem interueniſſe.allegat Inn.in c. Albericus, extra de teſti.pro quo facit etiam: quia in antiquis fama plenè probat ſecundum Inn.in c.ueniēs,de uer ſigni.Bar. in auc. quas actiones.C.de ſacroſan.eccle.ubi dicit quòd in antiquis per famam plene probatur dominium,& ſic ſaluat Gloſ. in l. at qui natura, in §. cum me abſente.ff.

Oooo de

de neg. geſt. Similiter ſcriptura priuata in facto antiquo facit ſemiplenam probationem ſecundum Io.And. in tit. de inſtru. edi.§ nunc dicendum, uerſi. quod ſi producens, in addi. ad Specu.do. Anto. in c.ij.uerſi. tertius caſus. de fide inſtrumentorum. Similiter inſtrumenta antiqua inter alios confecta probant confinia ſecundum Bal. Saly.& Doc.in l.cum aliquis.C.de iure delib. Sed quando dicentur inſtrumenta antiqua: & habere tempus antiquum, dicite quòd tempus
241 † antiquum dicitur: quando eſt centum annorum ſecundũ Inn.in c.ueniens, de uer.ſigni.quia tale tempus eſt uita hominis longæua, ut l.ſi C.de ſacroſan.eccle.idem tenent Inn. & Abb.in c.ueniẽs, el.j.de teſti.& hæc eſt communis doctrina,ut dixit Alex.in d.l.cum aliquis.
242 Tertia ſit conclu. † ſi dicto alicuius ſtandum ſit de eo quod ſibi uidetur. iſte non cogitur iurare: quia non eſt teſtis ſed potius quidam arbitrator. ideo ualet eius dictum abſque iuramẽto:argumento auc. decernimus.C.de arbi.& ita tenet Alexan.in conſi.liiij.alias.cclxvj incip.circa id quod quæritur in ij.uolu.
243 Quarta † & penultima ſit conclu.in hac materia. Teſtibus deponentibus in cauſa matrimoniali ad matrimonium diſtinguendum iuramentum non poteſt remitti:ſecus ſi ad coniungendum.Ita not. do.Abb.& communiter Doct. poſt Glo. ibi in c.tuis,de teſti.& ratio eſt; quia primo caſu negocium non eſt in libera uoluntate partium.ſicut in ſecundo.
244 Quinta † & ultima conclu.ſit. Te-
e ſtis non poteſt iurare die feriata [e] licet eadem die poſſit deponere dictum ſuum Gl.eſt in cle.j.de offi.deleg.An autem iuramentum teſtis ſit de forma? communiter concluditur quòd ſic per tex. in l.iuriſiurandi.C.de teſti.& per text.in c.hortamur.iij.q.ix. Ego tamen contrarium tenui in repetitione.l.nemo poteſt.ff.de lega j.uidete ibi per me latè.
245 Secundo requiritur ad hoc † ut ualeat depoſitio teſtis partis aduerſæ cita-
f tio:alias eius dictum non ualet [f]. l.ſi quãdo.C.de teſti.c.ij.eo.tit. An autem ſufficiat unica citatio. dicite quòd ſic, ita tenet Bar. in l.conſentaneum.C.quomodo & quando iudex. Bart.in l.ſi finita.§.Iulianus.ff.de damno infec.Aret. in d.c.ij. ubi ad hoc ſubtiliter ponderat illum tex. ut ibi per eum.

Fallit tamen hæc conclu. in aliquibus caſibus in quibus ualet depoſitio teſtis parte non citata. Primo ergo fallit in ca-
g ſu notabili quem ponit Bar. [g] in l.ij.C.de
246 naufrag.li.xj.ubi † dicit aliquis paſſus fuit naufragium uel ruinam,ita quòd caſu fortuito amiſit bona, quæ ad alterum ſpectabant,quomodo ſuccurretur illi aduerſus illum ad quem bona ſpectabant: dicit ibi Bar.quòd faciat examinari teſtes in illo loco ubi paſſus eſt naufragium,de caſu fortuito ſibi contingenti, & dicti teſtes facient fidem in partibus ſuis coram iudice competenti, licet nullus fuerit citatus. & hoc dictum ſequitur Pau.de Ca. in l.creditor.C. de pignora. actio. Areti. in d.c.ij. & do.Fely.in c.ij. extra ut lite non conteſta. facit pro confirmatione id quod dicit Bart. poſt Iac. de Belui. in §.fi.in auc. liceat matri & auiæ, colla.viij. ubi dicit quòd iſto caſu fieri poterit inſtrumentum coram teſtibus, per quos probabitur dictus caſus fortuitus, ut ibi per eum.
247 Secundo fallit.quando iudex † pro
h cedit per modum inquiſitionis [h] contra delinquentem ſecundum do. Anto.in c. qualiter,& quando extra de accuſatio.el.
248 ij. Tertio fallit † quando aduerſarius eſt potẽs, ita quòd eius præſentia eſt formidoloſa, nam iſto caſu eo non citato,poterunt teſtes examinari.c.preterea, de ſponſa.& ibi no.c.ſi.de hæreti.li.vj. ar-
249 guẽdo a ſpeciali. Quarto fallit † quã do cauſa eſſet expedienda nulla iuris ſolennitate ſeruata,ſecundum Bar.in l.ſcire oportet.§.ſufficit.ff.de excuſa. tuto.in quo tamen idem Bartol. tenet contrarium & melius in l.filiusfa.ff.de dona.co: quia per dicta uerba non cenſetur remiſſa citatio: & ſic defenſio,quæ eſt de iure naturali, ut eſt tex. in cle. paſtoralis, de ſenten.& re iudi.c. Deus omnipotens. ij. q.j.

Quinto

i Quinto [i] fallit † quando teſtis eſt ta
150 lis cuius dicto omnino ſtare debet pars aduerſa, ut: quia partes conuenerũt, quòd de cauſa inter eos uertente ſtari debeat dicto Sempronij. nam ſi dictus Sempronius dictum ſuũ depoſuerit, ualebit eius teſtimonium parte non citata. Ita uoluit Bar. in l. Theopompus. ff. de dote prælege. do. Anto. in c. ueniens, de teſti. Alexã. in conſilio. cxxx. in primo uolumine. facit quod uolunt Domini de Rota deciſio ne. cclvij. ubi dicunt, quòd ubi defertur parti iuramentum prout eſt in caſu. l. ſi quando. C. unde ui. & in c. fi. extra quòd metus cauſa non eſt opus citare partem aduerſam, cum eius iuramento omnino ſtandum ſit.

151 Sexto fallit † quando dubitatur de morte uel receſſu ipſarum partium, uel ipſorum teſtium. Nam poſſunt recipi huiuſmodi teſtes abſente parte & non citata. Ita uult Inn. in c. ſignificauit, in fi. extra de teſti. & in c. Albericus. eo. ti. argumento tex. in c. quoniam frequenter, ut lite non conteſta.

Septimo fallit, quando agitur de probãda conſuetudine inducta a populo ciuitatis: quia ualebit depoſitio teſtium parte non citata: ut per do. Ant. in c. fi. de conſue. in pe. car.

152 Octauo fallit † ubi teſtes recipiuntur per cognitorem, ſeu executorem datum ad cognoſcendum, an quis ſit idoneus ad beneficium ſeu dignitatem ſecundum Inno. in c. fi. de transla. epiſcopi uel electi & in c. dudum. de præſump. Ludo. Roma. in ſingu. ccclxix. incip. fuit unus.

153 Nono fallit † quando iudex recipit teſtes ſuper fama aut notorio ad ſuam informationem, ſecundum Inn. in c. bonæ de electio. & in c. cum in tua, de ſponſa. Bal. in l. qui teſtamento. §. per cõtrarium. ff. de teſta. Lud. Roma. in loco ſuperius allegato. ubi ponit alios caſus, alias fallen-
k tias [k] uidete per Doc. in c. ij. de teſti.

Duo tamen circa iſtam materiam ſunt
154 ſemper notanda. primum eſt † quòd ſi pars citata ad uidendũ produci teſtes nõ comparuerit, & propter impedimentũ ineuitabile fuerit detenta: ut quia erat infirmus uel alia iuſta cauſa detentus, tunc dictum teſtis producti contra eum nullam facit fidem. caſus eſt no. in c. ij. extra de teſtibus. & ſicut impedimentum cõtingens in perſona propria eum excuſaret, ita impedimentum contingẽs in perſona filij, uel alicuius ab eo dilecti eum excuſat Glo. eſt in c. communis filius. xxij. diſtin. de qua meminit Alex. in l. quæſitũ. ff. de re iudica. pro quo facit no. deciſio d. Abb. in c. Gemma, extra de ſponſa. Secun
155 do † eſt nota. quòd dictũ teſtis eſt nullum quando neutra pars eſt præſens tem
l pore quo deponit [l] ipſe teſtis. Gl. eſt in l. ſi quãdo. C. de teſti. quam multum commendat Raph. Ful. in l. j. C. quæſtio, & quã do iud. ubi dicit per illam Gloſſ. euertiſſe multos proceſſus in ciuitate Patauina. & idem tenet Lanfrancus in repe. ca. quoniam contra falſam, de proba. in uerbo teſtium receptiones, in vj. q. ubi hoc multum commendat.

156 Tertio requiritur † ꝙ teſtis non ſe
m offerat ultro [m] ad teſtimonium ferendũ: quia per talem oblationem cauſatur contra eum ſuſpicio. l. quæ omnia. ff. de procu. l. ſi uxori. §. primo. ff. de fal. ubi tutor ingerens ſe officio tutelæ, ab illa tãquam ſuſpectus repellitur. Sciendum tamen eſt, quòd ſi teſtis producatur a parte ad iudicium, & interrogatus a iudice dicat teſtimonium, ualet eius dictum: quia uidetur deponere non ultro ſe offerendo: ſed potius a parte requiſitus. Ita dicunt Domini de Rota deciſio. ccclx. Gloſſ. eſt & ibi Bar. in l. poſt legatum. §. is qui. ff. de his quib. ut indig. & per do. Abb. in c. cum in tua de teſti. quem uideatis omnino.

157 Quarto requiritur, ꝙ teſtis † examinetur coram iudice: quia examinatio quę
n ſit coram notario [n] actorum non facit fidem, nec eſt ualida ſecundum Gl. in l. iubemus. C. de libe. cau. & Glo. in l. hac conſultiſſima. §. fi. C. de teſtamen. pro quibus adduco bonum tex. in l. quinquaginta. ff. de prob. & tex. in l. fi. ff. de libe. agno. quæ iura expreſſe uolunt probationem eſſe fiendam iudici, & ſic habenti iuriſdictionem quam non habet ipſe notarius. Et iſtud eſt menti tenendum ad inualidan-

da dicta ipſorum teſtium qui depoſue-
runt coram notario. non autem coram
iudice.

Quinto requiritur quòd teſtes exami-
258 nentur † poſt litem conteſtatam: quia
examinatio quæ fit ante lit.conteſta. non
facit fidem nec probat. probatur in rubro
& in nigro in cap. quoniam frequenter,
extra ut lite non conteſta. in princ. quod
tantum fallit in aliquibus caſibus in qui-
bus poſſunt recipi teſtes lite nō cōteſtata.

Primus caſus eſt quando teſtes ſunt ſe-
nes, & ualetudinarij. Ita quòd dubitatur
de eorum morte. nam in iſtis caſibus ne
pereat facultas probandi: teſtes poſſunt
examinari lite nondum conteſtata. iſtos
caſus ponit tex in d.cap. quoniam frequē
ter, ubi glo. ponit alios caſus quos decla-
rant ibi dom. Abb. & latè Fely. uidete ibi
per eos. In hoc tamen quinto requiſito
de aliquibus quærendum eſt. & primo
259 quæritur. An teſtes † qui examinantur
lite non conteſtata debeant iurare parte
perſonaliter citata, an uerò ſufficiat cita-
tionem fieri ad domum? in qua quæſtio-
ne diuerſæ ſunt opin. Nam Dy. in l.iiij.§.
prætor.ff.de dam.infec. tenuit quòd per-
ſonaliter aduerſarius ſit citandus. idem
tenuit Inno. quem ſequitur Angel.in.§.ſi.
in auctẽ. de teſti. colla. vij. Contrarium
tenet Barto.in d.l.iiij.§.prætor. ubi dixit
ſat eſſe citationem fieri ad domum. Idem
tenet do. Anto.in cap.ſi. extra qui matri.
accuſa.poſſunt. Ioan. And.in ca. quoniam
frequenter, ut lite non conteſta. in qua
quæſtione puto ſic diſtinguendum. Aut
aduerſarius eſt abſens: & tunc ſatis ſit ci-
tationem fieri ad domum ne interim
pereat facultas probandi, dum requiri-
tur ubi ſit aduerſarius. Et ita procedat
opi. Barto. & aliorum quæ bene probatur
per tex. in c.j. qui matri.accuſa. poſ. & in
d. capitulo quoniam frequenter, ubi
parte abſente tales teſtes poſſunt recipi
ea citata & nolente comparere: Aut
aduerſarius eſt præſens in ciuitate, &
tunc cum agatur de eius graui præiudi-
cio perſonaliter eſt citandus, nec ſatis
erit citationem fieri ad domum eius.
& ita procedat opi. Dy. Innocen. &
aliorum.

260 Secundo quæritur coram quo † iu-
dice iſti teſtes ſint examinandi. in qua
quæſtione ſic eſt concludendum. unde
licet quòd fieri debeat examinatio coram
illo iudice coram quo eſſet agitanda co-
gnitio cauſæ principalis, ſuper qua di-
cti teſtes deponunt. Item concludit Fe-
deri. de Senis in conſil. lxij. Bart. in l.
cum hi.§.tranſactio.ff.de tranſactio. per
illum tex. Abb. in c. ſi clericus laicum,
in ij. colum. de foro competen. Alex. in
l.ſi finita.§.eleganter.ff.de damno infec.
ideo ſi clericus ſit habiturus litem con-
tra laicum, quo caſu cum actor ſequa-
tur forum rei, & per conſequens ad cun-
dus ſit iudex ſecularis.c.cum ſit genera-
le, de foro compet.l.iuris ordine.C.de
iur. omnium iudi. ſi uoluerit dictus cleri
cus producere teſtes coram iudice ſecu-
lari debet producere coram quo princi-
palis cauſa eſſet agitanda. econtra ſi
laicus contra clericum litem eſſet habi-
turus dictos teſtes produceret coram iu-
dice eccleſiaſtico: confirmatur optimo
ſimili quod ponit Bar. in l. in ſocieta.§.ar
bitrorum.ff.pro ſocio ubi dicit quòd reus
petens arbitramentum reduci ad bonam
æquitatem poteſt adire iudicem pro-
prium: qui cum habeat iuriſdictionem
in cauſa principali: quia actor forum rei
ſequi debet, habebit iuriſdictionem in il
lo articulo.

261 Tertio quæritur qui † dicantur ſe-
nes & ualetudinarij. in hac materia. Inno.
Abb. & cæteri in d.c. quoniam frequen-
ter, concludunt iſtud eſſe arbitrarium:
quia ſecundum naturam arbitrabitur ip-
ſe iudex ſenectutem ſecundum qualita-
tem perſonæ ipſius teſtis: quia plerun-
que quis in lx. anno conſtitutus eſt robu-
ſtus, nec de eius morte dubitatur. & alius
erit minor quinquaginta annis qui erit
minus robuſtus: ideo de eius morte ue-
riſimilius poterit dubitari propter eius
malam complexionem: erit ergo iſta
qualitas an teſtis ſit ſenex uel ualitudina-
rius a iudice conſideranda.

Quarto quæritur, dictum fuit ſupra
in quinta parte nonnullos eſſe qui inui-
ti non

ti non coguntur teſtificari, uolentes tamen admittantur.l. Iulia. cum.l.ſeq. ff.de teſti. an hoc habebit locum in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata. Dicite quòd ſic: quia ſolum derogatur iuri communi in hoc quòd teſtes poſſint examinari lite nondum conteſtata, in alijs ergo caſibus iura antiqua remanebunt incorrecta.l.ſancimus.C.de teſtamen.l.præcipimus, in fine.C.de appellationibus.

162 Sexto requiritur quòd teſtes † examinentur ante publicationem aliorum teſtium qui prius fuerant examinati.eo: quia publicatis atteſtationibus non poſſunt noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, uel directo contrarijs.c.fraternitatis, de teſti.cle.ij.eo.ti.& in §.quia uero, in auctẽ.de teſti.colla.vij.Pro perfecta cognitione præſentis materiæ facio unam concluſionem cum aliquibus limitationibus: & ampliationibus.

Concluſio ſit talis, publicatis atteſta-
o tionibus non poſſunt teſtes produci [o] ſuper eiſdem articulis, ſeu contrarijs, iuribus ſuperius allega. Iſta concluſio extenditur nonnullis modis.

Primo ut procedat etiam in cauſa appellationis, in qua non poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis.d.c.fraternitatis & cle.ij.de teſti.licet Bald. in l.per hãc.C.de tempor. appellatio.dicat quòd iſtud non habeat locum in foro ciuili, per nonnullas rationes de quibus ibi per eum. tamen Doc. communiter tenent contrarium in d.c.fraternitatis, ubi Areti.eleganter diſcutit hunc articulum. & reſpondet fundamentis adductis per Baldum. Et pro iſta opinione facit: quia quando aliquid eſt dubium de iure ciuili quod reperitur clare deciſum de iure canonico ſtandum eſt diſpoſitioni iuris canonici in utroque foro per text. in cap.per uenerabilem, extra qui filij ſint legiti. cap. licet ex ſuſcepto. de foro competen. Præterea cauſa appellationis ſubrogatur loco principalis. Sicut ergo in cauſa principali non poſſunt recipi teſtes publicatis atteſtationibus. ita nec in cauſa appellationis, arg.eorum quæ traduntur in l.ſi cum.§. qui iniuriarum.ff.ſi quis cautio,& text.in l.ſi donaturus, in §.j.ff.de donatio. inter uirum & uxoré. Cum ſubrogatum ſapiat naturam illius in cuius locum ſubrogatur: ut d. iuribus.

Secundo extenditur iſta conclu. quando iudex admiſit teſtes publicatis atteſtationibus parte non opponente: quia nec iſto caſu ualebunt eorum dicta. Ita ſentit Barto.in auctentica qui ſemel. C. de probationibus, quem ad hoc ponderat Areti.in dicto capitulo fraternitatis, & iſtud clarius uoluit Barto.in l.ſecunda in fine.ff.de appellatio.recipi.dum æquiparat iſtos duos caſus quod teſtes ſint examinati poſt teſtium publicationem: aut ſint recepti poſt terminum datum ad ꝓbandum parte non opponente, quo caſu tales teſtes ſic examinati non faciunt fidem. Et pro iſta concluſione facit tex. in auctentica de teſtibus in §.quia uero, in uerbo licentiam omnino denegamus, q̃ uerba habent uim clauſulæ annullatiuæ, ut notat Ioan.de Imola.in capitulo ij.de teſtamen. Ange.& Imo.in l.qua ætate. ff. de teſtamen. allegant Glo.in Clemen. ſecunda in uerbo concedatur, de ætate & qualitate. ubi autem in lege eſt appoſita
263 † clauſula annullatiua actus eſt ipſo iure nullus etiam parte non opponente, ſecundum Glo.in capitulo diſpẽdia.in uerbo proceſſus.& Glo.in capitulo ſtatutũ. in principio in uerbo non committatur. de reſcrip.li.vj.

Contrarium tamen tenet do. Anto. in c.in cauſis, in ulti.col.& c. ultra tertiã. & in capitulo fraternitatis, in xxiiij. col. extra de teſtibus ubi etiam Imo. & pro hoc eſt Glo.in Cle.ij.in uerbo producere, de teſti.& ita uidentur tenere communiter Doctores. pro cuius confirmatione adduco aliqua notanda in practica.

Et primo adduco quòd uoluit Bald.& Roma.in l.certi conditio in §. quoniam. ff.ſi certum pet. ubi uolunt quòd ſi ſta-
264 tutum † dicat quòd debitum excedens ſummam uiginti librarum nõ poſ-
p ſit probari per teſtes [p] ſed probetur per inſtrumenta, ſi parte non opponente producantur

ducantur teſtes ad probandum quantita tem excedentem dictam ſummam plene probabunt. Secundo facit. poſt ſententiã quæ tranſiuit in rem iudicatam probationes amplius non ſunt admittendæ. l. Imperatores. ff. de re iudi. l. ſub ſpecie. C. eo. ſi tamen pars de facto fuerit admiſſa ad probandum, parte non opponente, inſtrumenta uel teſtes producti probabſit, & ſi conſtabit de iniquitate ſententiæ illa retractabitur. Ita dicit Imo. in ca. cum Bertholdus, de re iudi. in Glo. ſua quæ incipit nota quod poſt ſententiam diffinitiuam Inno. do. Anto. & alij in c. cum dilecta. de reſcrip. Ioan. And. in c. j. de lit. conteſta. lib. vj. Pau. de Caſtro in .. admonendi, in iiij. col. ff. de iureiuran. domi. Abb. in c. cũ contingat. de officio delega. Tertio facit quod uoluit Bart. in l. poſt mortem in fin. ff. de adoptioni ubi dicit, quòd ea quæ non poſſunt expediri per procuratorem, ſi tamen facta fuerint, & partes expreſsè non oppoſuerint: ualebunt & tenebunt. allegat Gloſ. in §. ſi quis ergo. uerſiculo ſic igitur licentia, in auctenti. quibus modis natura. efficiũtur legitimi: ſed ad idem eſt Gloſ. in capitulo primo in uerbo criminalis, de iudi. li. vj. quam ad hoc allegat R o. in l. uulgo. ff. de in lit. iuran. Quarto facit quod tenet Gloſ. in l. quamuis indubitati. C. de adulte. q̃ uult quòd in caſu, in quo quis non poteſt accuſare per procuratorem: ſi accuſauit per procuratorem, & nihil fuit ſibi obiectũ, procedat accuſatio. Quinto facit. poſtquam in cauſa fuit concluſum non poſſunt articuli produci ad probandum. attamen ſi producti fuerint, & admiſſi parte non opponente, ualebit probatio: quia intelligitur reuocata illa concluſio. Ita dicunt Domini de Rota in ſuis deciſio. quam ſequuntur do. Anto. & Imo. in ca. auditis, de procura. domi. Abb. in c. quoniam contra falſam, in xj. colum. de probationi. quædam alia in ſimili propoſito uidete per domi. Iaſo. l. admonendi, in xiij. col. ff. de iureiur.

Tertio. extenditur ut procedat quando articulus nouus, ſuper quo teſtes ſunt examinandi, continetur ſub articulo anti quo ex ui factæ probationis. Nam nec in iſto caſu potuerunt teſtes recipi publicatis atteſtationibus. Exemplum. Aliquis uolens probare præſcriptionem. x. annorum, articulauit ſe fundum præſcripſiſſe ſpacio. x. annorum, publicatis atteſtationibus uult probare titulum, qui eſt neceſſar ius ad effectum ipſius præſcriptionis, admittetur certè, non ita uoluit Bartol. qui in hoc ponit pulchram doctrinam in auctẽ. qui ſemel. in iiij. col. C. de probationi. Ange. in §. quia uero, in auctẽ. de teſtibus collatio. ſeptima.

Iſta concluſio fallit in aliquibus caſibus, quos enumerat dominus Abbas in capitulo fraternitatis de teſtibus, quibus ad do plures alios no. caſus.

265 † Primo fallit in caſu nota. quẽ ponit
q Bal. in l. ampliorem ꝗ in princip. C. de appellatio. & eſt caſus multum not. in practica, uidelicet quando iudex ex officio ſuo exami nat teſtes poſt teſtium publicationem: quia hoc eſt ei permiſſum. Ideo cautela eſt: quòd ſi is qui uult producere teſtes poſt atteſtationes publicatas dicta teſtium in ſcriptis det iudici, & procuret ſecretè, quòd iudex ex officio ſuo illos examinet. Ratio huius dicti eſt: quia in iudice ceſſat timor ſubornationis. l. ſecũda. C. de officio ciuilium iudi. Item quia iudex uidetur hoc facere, ut magis ueritas facti ei innoteſcat, cum oporteat iudicantem cuncta rimari: capitulo indicãtem. xxx. quæſtione quinta, lege iudices. C. de iudicijs.

r Secũdo fallit in cauſa matrimoniali[r] in qua teſtibus publicatis alij teſtes admitti poſſunt. c. ſeries, & ibi no. extra de teſti. & ratio eſt: quia in hac cauſa ſententia nunquam tranſit in rem iudicatam. cum contrarijs probationibus retractari poſſit c. lator. & c. conſanguinei. de ſentẽtia & re iudi. ex quo infero, quòd cũ ſen-
266 tentia lata † ſecundum conſilium ſapientis iuxta formam ſtatuti, nunquam tranſeat in rem iudicatam, idem erit in caſu iſto, quòd in cauſa matrimoniali: quia habito conſilio doctoris eminentioris, poterit retractari: ut concludit dom. An. de But. in c. propoſuiſti, de probatio.

in ſi.quem ſequitur Lud.Roma.in conſi. cccxxvij. incip. pro plena diſcuſſione. in fi.& in l.eum quidam,in §.qui dicitur. ff. de acquiren.hæredi. Alexan.in l. ſi ab ho ſtibus,in iiij.col.ff.de ſolu. matrimo. qui reputat iſtud perpetuo menti tenendũ.li cet domi.Abb.in d.c.propoſuiſti, impugnet iſtud dictum d.Anto. cuius opinionem alias defenſaui in publica diſputatione,dictum tamen do.Anto.communiter approbatur.

Tertio fallit:quando agitur de probã-
267 da † aliqua qualitate quæ poterat cõprehendi & non comprehendi ſub articulo antiquo,doctrina eſt Ioan. And. in d. c.fraternitatis,quem ſequitur ibi domi. Abb.in antepe.col.& ibi Areti.in pen.column.Bar.in auc.qui ſemel, in iiij.col. C. de proba.dum dicit ſic eſſe intelligenda no.per Io.And.in d.c.fraternitatis, Ideo inferunt ibi Io.And.& do. Abb. ad quæſtionem quæ fuit d.Boatini de Mantua. Fuit probatum executorem fuiſſe excõmunicatũ:publicatis atteſtationibus poterunt recipi teſtes ad probandam illam excommunicationem fuiſſe publicã:iuxta tex.in c.ad probandam de ſententia & re iudi.Iſta limitatio eſt pulchra & ad multa poteſt conferre,nihilominus dubito de illius ueritate: quia quod prohibitum eſt circa hunc factum præſentem,nõ eſt permiſſum circa qualitatem ipſius facti , per quam alteratur natura ipſius facti.l.habebat,in prin.ff.de tributo iuncta l.in delictis. §. ſi detracta. ff. de noxa. & his quæ no.per ſcriben. in l.edita. C. de edend.circa declarationem illorum iurium , ſed probando excommunicationem fuiſſe publicam : probatio prius facta eſt robur & proderit probanti. quem alias non profuiſſ.t.d.c.ad probandum, de re iudic.ergo & ex prædicta limita.in fero,quòd in caſu.c.in præſentia , extra de probatio.poſſunt recipi teſtes ad probandum, quòd ille ingrediens erat minor.xiiij.annis etiam publicatis atteſtationibus,cogitate.

Quarto fallit,quando examinatio teſtium publicatorum fuit nulla:quia tunc non nocet publicatio quominus alij teſtes poſſunt recipi argumento l.non putauit.§.non quæuis.ff.de bonorum poſſeſſio.contra tab.& ita tenet Barto.in auct. atqui ſemel.in fi.C.de probatio. & iſtud etiam uult Gloſſ.in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum , extra de reſtitutio.ſpolia.in Glo.fina.facit tex.in §. quia uero, in auctenti. de teſtib. & pro iſta limitatio.facit tex.in cle. ij.de teſti. in uerbo requiris a contrario ſenſu.Iſtam limitationem magnifacit Zenzelli. & d.Cardinali. in d. clemen. ij qui dicunt, quòd quando teſtes non ſunt rite publicati & examinati,etiam ſi ád inſtantiam producentis ſint publicati, quòd poterunt produci alij,& iſtud nota.tenet ibi Io. de Ligna.Facit quod nota.ibi Domi. Anto.& Imo.qui dicunt quòd nedũ primi teſtes, uerum etiam noui teſtes poſſunt produci in ſecunda examinatione prima exiſtente nulla:multum tamen obſtat ratio ſubornationis teſtium:de iſta tamen limita. uidete per dominum meum.in l. qui per ſalutem ff.de iureiuran. ubi poſt Ioã.de Ligna.& Cardina.in d.clemen.ij.intelligit hanc limitatio.hoc modo uidelicet.ꝙ teſtes nulliter recepti, iterũ poſſunt examinari ut ſuppleatur prima depoſitio, & non ultra.

Quinto fallit : quando uolens producere teſtes eſt uir multum legalis , notæ fidei,& ſanctimonię,in quo non eſſet pręſumendum teſtium ſubornatio : ut per Bal.in c.præterea,de teſtib.cogen.quæ limita.poteſt comprobari ex optimis ſimilibus de quibus per domin.meum in auctẽn.iubemus.C.de iudicijs.

268 Sexto fallit : quando dictum † teſtis eſt ambiguum uel obſcurum, quia poterit iudex ex officio ſuo dictum teſtem.repetere, etiam poſt publicationem atteſtationum,ut declinet dictum ſuum , ſeu addat ſi aliquid ſit addendum , licet hoc facere non teneatur ad partis petitionẽ. iſta omnia probantur in capitulo cũ clamor.extra de teſti.& ibi not.& per domi. Alexan.in conſil.xcij.in quarta colum.in primo uolu.

Septimo fallit : in minore & eccleſia quibus promiſſum eſt beneficio reſtitutionis

tionis in integrum, publicatis atteſtationibus alios teſtes producere, de quo per Bart. in l.j.§. nunciatio. ff. de noui oper. nuncia. & ibi latè per ſcrib.

Octauo fallit: quando teſtes fuerunt publicati parte inuita & contradicente: nam tunc non nocet ei iſta pnblicatio teſtium quominus poſſit alios teſtes producere ſecundum Io. And. in capitulo conſtitutus, el. ij. de teſti. Barto. in auc. at qui ſemel. C. de probatio. do. Anto. & Abb. in c. fraternitatis, de teſti. An autem publicatio facta parte præſente & expreſsè non conſentiente noceat ut alij teſtes nõ poſſint produci? communis eſt conclu. q; ſufficiat partem eſſe præſentem publicationi, nec opus eſt quòd expreſsè conſentiat. quam tenet d. Ant. in d. c. fraternitatis, in ſua diſtinctio. ibi per d. Abb. relata qui expreſsè tenet q; ſufficiat partis præſentia ut facta publicatione non poſſint alij teſtes produci: nam ex eo quòd pars teſtificata didicerit uidetur renunciaſſe teſtium productioni, ut ibi latius per eũ. & quia communiter Doc. tenent iſtam opi. illam pro nunc abſque alia diſcuſsione tenebo licet Areti. multum ſubtiliter more ſuo ſolito in dicto c. fraternitatis conetur ſubſtinere opi. Gloſſ. in d. c. conſtitutus, dicite ut ibi per eum.

Nono fallit: quando teſtes examinantur facta publicatione de uoluntate partium, ut per prærallegatos Doct. in dicto c. fraternitatis.

Decimo fallit: quãdo inſtantia eſt perempta, ut in caſu legis properandum. in princi. C. de iudi. ita limi. Abb. in d. c. fraternitatis, cætera aliter non proſequar ſed me remitto ad nota. per Doctor. in d. c. fraternitatis, una tantum limitatione excepta.

ſ Vndecimo ergo, & ultimo ſ fallit: quãdo quis dicta teſtium percontatus eſt ab ipſiſmet teſtibus qui depoſuerunt: quia hoc non obſtante poteſt admitti ad probandum per alios teſtes ſecundum Ioã. Andr. & Hoſtien. in c. fina. de teſti. & Ludo. Roma. in ſingu. ſuis dcclxxxvj.

269 Notate † tamen quòd teſtes examinati poſt didicita teſtificata aliorũ teſtiũ faciunt præſumptionem ſecundum Innocen. in c. cum dilecti, de accuſatio. & in c. cum. I. & A. de re iudica. & Bal. in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinita. in v. oppoſi. & in l. ij. C. de epiſcopali. audien. & per domi. Abb. in c. de cætero, de teſti. & per Ludo. Ro. in ſingula. dccliiij. incip. teſtes examinati.

270 Septimo requiritur † ad ualiditatẽ atteſtationum quòd teſtis deponat intra terminum ſtatutum a iudice ad probandum: quia ſi deponeret poſt terminum, eius dictum eſſet nullum, ut per Bar. in l. ij. in fi. ff. de appella. recip. Bald. in l. ij. in xiij. q. C. de epiſcopali audien. & in l. ſi ea C. qui accuſ. non poſſunt, idẽ tenet Bart. in l. fi. ff. de ferijs. Aret. in c. licet cauſam, extra de probatio. in vij. col. pro quo facit tex. in d. c. licet cauſam, in uerbo nullatenus. & text. in ca. paſtoralis, de exceptio. ſuper eodẽ uerbo nullatenus quod idem ſignificat quòd ipſo iure, ut per Gloſſ. in auctẽ. ſi qua mulier. C. ad Velleia. Præterea iſta uerba nullatenus, prolata a lege habent uim & effectum clauſulæ annullatiuæ, & ſic annullat actum ipſo iure ita, quòd actus non poteſt approbari tacitè nec expreſsè conſenſu partium, nec inferior poteſt diſponere contrarium. Ita tenent d. Ant. & Imo. & ibi. d. Card. in vj. q. in cle. j. de ſequeſtra. poſſe. & fruc. Domini in c. Romana §. penul. de appel. li. vj. Ioan. de Ana. in c. quia fruſtra, de uſur. limitatur iſta concl. aliquibus modis.

Primo limitatur: quando lapſo termi-
t no res eſſet integra t, & ius partis aduerſæ non eſſet factum deterius: nam tunc poterunt teſtes examinari & recipi poteſt terminum ſecundum Bart. in l. fina. ff. de ferijs & in l. mancipium. ff. de optio. legat. per illum tex. & Bal. in l. ſi ea. C. qui accuſa. non poſſunt ſic intelligens no. per Cyn. in l. j. C. de ſepul. uiola. & iſta cõcluſio communiter approbatur. cui tamen contradicit Areti. in ca. licet cauſam, de probatio. per tex. in l. ſcire oportet in §. primo. ff. de excuſa. tuto. & per alia iura de quibus ibi per eum: qui reſpondet ad tex. in d. l. mancipium. ff. de optio. lega. & per

per illam et fundamenta idem tenet nulla facta mētione de Areti.dominus meus in l.fina.uerſicu. tertio limitatur doctri. Barto.ff.de ferijs. Tenendo tamen hanc limitationem pro ea adduco quod uult Inno.in c.cum in tua, qui matri.accuſa. poſſeſ.extra ubi uult quòd ſi iudex ſtatuat terminum etiam cum comminatione ꝙ ulterius non audiet, re tamen exiſtente integra poſt terminum debebit audire.idem in hoc tenent Bal.Ange.& ſcriben. in l.ſi quis inſtituatur.ff.de hæredibus inſtituendis.

Secundo limitatur, quo ad faciendum aliqualem præſumptionem : quia teſtis examinatus poſt terminum dictum operatur effectum ſecundum Barto.in l.ſecunda in fine.ff.de appellatio. recipien. in quo Bal.tenuit contrarium in l.ſecunda in xiiij. quæſtione.C. de epiſcopali audien. ueritas iſtius limi. dependet ab his quæ ponunt Bar. & alij in l. maritus.ff. de quæſtio.

Tertio limitatur: quando incontinenti poſt terminum teſtes producerentur: quia intra paucos dies mora purgari poſſet,ut per Inno.in c.cum in tua, qui matri.accuſa. poſſunt Bal.in l.fin.ff.de ferijs. & in auten.ad hæc.in penu.colum.C.de uſur.Glo.in cle.ſæpe, de uerbo.ſigni.in uerbo non obſtante.& Gloſſ.in l.Pomponius.§. ratihabitionis. ff. de procurato. quæ uult quòd exceptio dilatoria poſſit opponi incontinenti poſt lit.conteſt.& Glo. in §. tutor. inſti. de aucto. tut.quæ uult quòd auctoritas tutoris interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum ualidabit ipſum contractū. An autē
171 ſi fuerit † ſtatutus terminus ad probā dum ſufficiat teſtes iuraſſe intra termi-
u num:u ita quod ſi depoſuerint poſt terminum probent ſufficienter do.Archi.in c. pia.de exce.lib.vj.tenuit quòd ſufficiat iuraſſe intra terminum. Idē tenet.D.Ant. de Bu. in c.licet cauſam. de proba. quia tempus depoſitionis trahitur ad tempus iuramenti.l.j.§.fin ff.de bo.poſſeſ. ex teſta. mili. delata. Et quòd dictum teſtis trahatur ad tempus iuramenti probat Bart. multum ſubtiliter in l.ſi quando. C.de teſti. quia niſi traheretur: tunc depoſitio facta alio tempore non ualeret cum reperiretur facta parte non citata. l.de unoquoque.ff. de re iudi.Bart. in l. damni infecti.§. Sabini.ff. de dam.infec. quia quando finis habet neceſſariam conſequentiam cum principio : conſideratur principium: non autem finis. d.§.Sabini.l.iij.§. ſcio. in ultimo reſponſo.ff.de dona.Cui tamen rationi reſpondet Bart. in d.§.Sabini. & hanc opi. tenuit Roma. in d.§. Sabini, per nonnulla fundamenta : quibus reſpondet Areti. in c. licet cauſam. de probatio. & hanc opi. tenuit per ſex fundamenta Roma. in conſil. ccccxliij. incipien. quo ad primum &c. Contraria opi. communiter approbatur, quam tenet Bart. in d.§. Sabini. Ioan. And. in c.pia.de exceptio. libro. vj.& in addi.ad Specul. in titu. de teſte.§. qualiter, iuxta finem. Abb. & Areti. in d.c.licet cauſam.Alex. in conſilio. xliij. incipien. in cauſa & lite. in iij. uolumi. Pro qua concluſione facit. Nam quòd depoſitio teſtis uideatur facta tempore quo iurauit: & ſic intra terminum datum ad probandum, iſtud non poteſt eſſe niſi mediante fictione tranſlatiua : quæ non habet locum : quando actus qui uidetur fieri retro non poteſt de præſenti fieri.l. bonorum. cum ibi not.ff. rem ratam habe. Præterea probatio non conſiſtit ex ſolo iuramento: nec ex ſola depoſitione : ſed utrumque perficit probationem: non ergo ſufficit teſtes iuraſſe intra terminum, niſi etiam intra terminum depoſuerint : cum nihil dicatur eſſe factum cum aliquid ſupereſt ad agendum.l. ſi is qui quadraginta, in §. quædam. ff. ad leg. Fal. l. penulti. C. ad Velleia. cum uulgaribus.

Fallit tamen iſta conclu. niſi pars producens inſtitiſſet ut ipſi examinarentur ſecundum Bar.in d.§.Sabini.in fi.& Alexan.in conſil.xlij.in fine. Secundo fallit in termino ſtatuto a lege ad probandum: ut per Bal. in rub.C. ſi ex fal. inſtru. fortius enim excludit terminus præ-

fixus a lege quam ab homine ſecundum Bald.in l.ſi ea.C.qui accu.non poſſ. facit tex.in l.ſcire oportet.§.conſequens.ff. de excuſa.tuto.& quod uoluit Glo.in l properandum.in principio . quam Bartol. & Docto.ibi ſequuntur.C.de iudi.quæ uoluit quòd ſententia lata poſt tempus triẽnij.& ſic poſt lapſum inſtantiæ ſit ipſo iure nulla Tertio fallit: quando iudex ſtatuiſſet terminum ad probandum per uerba præteriti temporis : ut quia dixiſſet mando quòd debeas probauiſſe intra decem dies:ſecundum Ioan.And.in ca.pia. de excep.lib.vj.huiuſmodi enim uerba ſignificant rem perfectam.l.j.in fi. ff. quòd quiſque iur. Quarto fallit : quando ſtatutus fuiſſet terminus ad probandum.Item ad probatum habendum per omne genus probationis ſecundum.d.Anto.in d. c.licet cauſam,de proba.& ibidẽ per Areti.& per Rom.in d.§.Sabini.Quinto fallit : quando ſtatutus fuiſſet terminus ad oſtendendum de iure.Ita limitat Roma. in d.§.Sabini allegat Iac.But. in quadam apoſtil.in l.illa inſtitutio.ff.de hæredi.inſtituen.& text. in l. matrem tuam . C.de probationibus.

272 Octauo requiritur, † quòd teſtes ꝓducantur antequam ſit cõcluſum in cauſa:quia poſt concluſionem cauſæ nõ ſunt admittendi × ſecundum Ange. in §. quia uero.in auten. de teſti. & d. Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra falſam. in uerbo teſtium receptiones . de proba. Dicitur autem concluſum in cauſa quando partes renunciarunt allegationibus iuris & facti.Gl.eſt in d.§.quia uero. in uerbo concluſionem.& not.in ca. cum dilectus.de fi.inſtru.Quod tamen fallit:quando teſtes fuerunt recepti parte non opponente ſecundũ.d.An.& Imol.in c.auditis.de ꝓcur.& dictũ fuit ſupra in ſexto requiſito ubi plura ſimilia adducta fuere.

Nono requiritur quòd teſtes ſint publicati ut probent : alias eis nulla fides in alio iudicio adhiberetur. l. geſta. ubi Gloſſ.& Docto.C.de re iudica. Bartol.& alij in l.ij.C.de eden.in quo tamen articulo facio duas concluſiones.

273 Prima ſit concluſio † teſtes non publicati non faciunt fidem in alio iudicio: ut dictum eſt.Ratio eſt:quia cenſetur q̃dam ſcriptura priuata : cum non habeat iudicis auctoritatem ſecundum Paul. de Caſtro in d.l.ij.C.de eden.Iſta concluſio extenditur : etiam ſi alius iudex faceret eos publicare:quia eis non creditur: ſed eſt neceſſe ut de nouo examinentur : niſi eſſent mortui.l.ſi.C.de teſti. & ita tenet Glo.Bar.& Bal.in d.l.geſta.Bal.in l.ſi. C. de teſti.do.Ant.in c.licet cauſam. de proba.Alex.in cõſi.lxxxij.incip.uiſo proceſſu cauſæ uertentis.in ulti.col.in iij.uolumi. ubi dicit Docto. ita communiter tenere. licet quidam contradicant. & contrarium tenet Barto.& Cuma.in l. ij. in pen.col.ff.iud.ſol.& d.Anto.in c. cauſam extra de teſti. Fallit iſta concluſio in aliquibus caſibus.

Primo:quando publicatio fieret corã eodem uel ſubrogato iudice illius qui eos examinauit : quia tunc ualebit publicatio & fieri poteſt ſecundum Bart. in d.l.geſta.C.de re iudi.qui allegat c.cum dilectus.de teſti.& per d.Aret.in c. cauſam de teſti.extra.

Secundo fallit:quando publicatio fieret in eadem inſtantia etiam a diuerſo iudice non ſubrogato loco primi.Ita uoluit Areti.in d. c. cauſam ubi dicit hanc eſſe communem opinionem.

Tertio fallit in illis caſibus in quibus teſtes poſſunt examinari lite non conteſtata, de quibus ſupra dixi,iſtis enim caſibus teſtes non publicati probant inter eaſdem perſonas in eadem inſtantia & in diuerſa tex.eſt ſecundum lectu. Bart. in auc.ſed ſi quis.C.de teſti.

Quarto fallit inſtantia appellationis quæ ſubrogatur loco inſtantiæ principalis.l.cum apud Sempronium.ff. iud.ſolui. ita limitat Bald. in l. prolatam,C. de ſententiis,& interlo. omnium iudi. Pau. de Caſt. & d. Alex. in l.ij.C.de eden.domi.Abb.in c.cum cauſam, de teſti. Bal.in titu.de pace Conſtan. in uerbo cauſis. notate tamen quòd coram iudice corã quo teſtes fuerunt recepti faciunt fidem , & ſi non fuerint publicati:quia ſecundum Inno.in c.cum clamor, extra de teſti. teſtes ſemper

274 † ſemper ſunt publicati iudici qui eos examinauit, ita quòd nõ eſt opus alia pu blicatione. Ita tenent Iaco. Butri. & Bal. in l.prolatam.C.de ſen.& inter. omnium iudi.& Bar.in d.l.geſta.C. de re iudi.licet contrarium dicat Bald. in l. iuriſiurandi. C.de teſtib.per Glo.in l.ſolam. eo.titu.& idem tenet Bar.in l.ij.ff.iudi. ſolui. Et ꝓ prima opi.uidete Aret.ſubtiliter loquen tem reponentem effectum iſtius inueſti-gationis,in d.c.cãm quæ.in j.col. de teſti.

Secunda ſit concluſio. Teſtes exami-nati,& publicati faciunt fidem in alio iu-dicio inter eaſdem tamen perſonas.c.cau ſam quæ.de teſti.l. iubemus.C.de lib.cau ſa.Bar.in l.ij.ff.iudi.ſol.& in l.fi.C. de te-ſtib.& in l.ij.§.j.ff.ui bon.rap. fallit iſta cõ clu.in aliquibus caſibus.

275 Primo : † quando teſtes examinati eſſent coram arbitro.tunc non faciunt fi-dem,niſi iterum examinentur coram iu-dice : & hoc niſi pars uellet atteſtationes prius factas recipere : quia poteſt cum ſit in optione ſua illas recipere, uel teſtes de nouo examinare:iuxta tex.in l.fi.C.de teſtib. & in c. præſentata,de teſtib. nota. ſcriben.in l.ij.C. de edẽ. An autem idem ſit in teſtibus examinatis coram arbitra-tore.Bar.in l.fi.C.de teſtib. poſt Iac. Bu-triga. concludit quòd ſi dicti teſtes fue-rint examinati ſeruata forma iuris faciẽt fidem:aliàs ſecus Bald. tamen & Salyc. in d.l.fi.ſimpliciter referunt Iacob.Butriga. tenere ſine diſtinctione aliqua . quòd te-ſtes examinati coram arbitratore non fa-ciunt fidem coram iudice, ideo Domi. Abb.& Moder.in d. c. præſentata,tenent contra Barto. quòd imo dicti teſtes corã arbitratore examinati non faciunt fidem coram iudice,licet fuerint examinati,ſe-cundum formam iuris.Pro iſta concluſio ne facit : quia diſpoſitio correctoria lo-quens de arbitro,non trahitur ad arbitra torem,ut per Gl. in auten. decernimus, C.de arbi.ergo.Secundo facit : quia licet iudex in iudicio ſummario recipiat teſtes ultra naturam ipſius iudicij:attamen non facient fidem in iudicio plenario ſecun-dum Bal.in l.ij.C.de eden. in ultimis uer bis,& in l.qui tempore.C.de reſtitu.mili.

Præterea licet arbitrator poſſit procede re de facto non ſeruato iuris ordine. ſi ta men proceſſerit iuris ordine ſeruato, & de iure ſententiam tulerit. attamen ad-huc dicetur arbitrator non autem arbi-ter:ut per Io.An.in titu.de arbi.§. fi. uer. quòd ſi compromiſſum. in addi. ad Spec. & per d. Anto.in c.Quintauallis.in xiiii. differentia extra de iureiur.& iſtud idem tenet Areti.in ca. præſentata.de teſti.qui mouetur pulchra ratione, de qua ibi per eum quem uideatis.

Secundo fallit : quando illa acta publi cata non reproducerentur in alio iudi-cio : quia dato quòd cauſa uertatur inter eaſdem perſonas, & teſtes ſint publicati, oportet ad hoc ut probent quòd actuali-ter dicta acta producantur, aliàs non fa-ciunt fidem:ut per Bar.in l.naturaliter.§. nihil commune. in ij.q. vij. combinatio-nis.ff.de acqui.poſſ.quem ſequitur domi. Anto.in c.cum dilectus,in pe.col. de cau ſa poſſ.& proprie.& Matthe ſil.in no.ſuis, cxcj.& Alex.in conſi.82.incip. in cauſa & lite uertente.in primo uolu. & per eundẽ in l. ij. C. de edend. & ibidem præceptor meus in quarta col.quem uide.

Tertio fallit : quando cauſa non eſſet omnino diuerſa : alias ſecus : ut in caſu.l. fina.& l.fundum,ff.de excep. rei iudi.& l. duobus.in §.colonus,ff.de tutel. ſecundũ Cy.Bal.& d.Alex.in l.ij.C.de eden.

Quarto fallit in probatione ficta quæ non egreditur illud iudicium. quia nedũ inter alias perſonas non facit fidem, ſed nec inter eaſdem,l.ij.§.j.ff.de tutel.quem ad hoc nota.Bar.in l.eius qui delatorem, ff.de iu.fiſci.Quod confirmatur ex eo qđ ſingulariter uult Spec.in titu.de confe.in §.uidendum.uerſi.ſed nunquid.ubi dicit,

276 † quòd confeſſio facta in uno iudicio per procuratorem, nunquam præiudicat domino in alio iudicio in quo agitur ad alium finem, tenet do. Anto. in c.j.extra ut lite non conteſta.Ratio eſt:quia procu ratore confitente in iudicio dominus di-citur fictè confiteri, non autem uerè. l. oſſa. in fi.ff.de relig. & ſum.fun. & tamen certum eſt, quòd uera confeſſio facta in iudicio plenario ſecundum Innocen. in

c.cum dilectus.in fi.de ordi.cognitio. & Docto.in c.cauſam quæ de teſt..

Quinto fallit: quando teſtes fuerunt examinati & publicati in cauſa ciuili: quia non faciunt fidem in cauſa crimina li.etiam inter eaſdem perſonas: quia in tali iudicio requiruntur probationes ꝑfectiores.l.ſciant cuncti. C. de probatio. ita dicit Bar.in l.ij.§.hoc edicto.ff.ui bo-no.rap.licet obſtet tex.in l.iij.§.ſed ſi do lo.ff.de tabul.exhiben.quem ad hoc pon derat ibi Bart. Sed poteſt reſpondéri ꝙ dictæ probationes faciunt uehementem præſumptionem,non autem plenam ꝓbationem.& ita reſpondet Areti. in d. c. cauſam quæ in vij.col.de teſti.

Sexto fallit:quando probationes ſunt factæ in iudicio ſummario?nam illę non faciunt fidem in iudicio plenario etiam inter eaſdem perſonas:ut no.in d. c. cauſam quæ. In quo articulo facio aliquas concluſiones.

Prima ſit concluſio. Probationes factæ in iudicio ſummario non faciunt fidem in plenario.Ita not. in l.ſi iudex. ff. de his qui ſunt ſui uel alie.iur.per do.Anto.in d.c.cauſam quæ.extra de teſti. in fi. Fallit tamē iſta concluſio ſecundum domi.Anto.ibi, niſi probationes plenariæ eſſent receptæ quo ad eſſentiam probationis,& quo ad modum procedēdi. iſto enim caſu facient fidem in iudicio plenario.Idem tenuit Bald.in l.ſi iudex. ff. de his qui ſunt ſui uel alien.iur. ubi dicit ꝙ ſi in iudicio executiuo,quod quidem eſt ſummarium,ſit appoſita aliqua exceptio de qua ſit plene cognitum ultra naturam ipſius iudicij,ſententia lata ſuper ea proderit & nocebit ſuper illo iure,quod poſtea deducitur in iudicio ordinario:ſicut ergo nocet ſententia aut prodeſt,ita nocebunt aut proderunt acta probatoria. per ea quæ tradit.Io.And. in ti. de teſte. §.nūc tractemus in additione magna.ubi refert conſilium Dyn.notat Barto.in l. ſi mater.in §.fina.de exceptio. rei iudica. Contrarium tamen uoluit Cyn. & Bald. in l.quòd tempore. C. de reſtitu. milit. Bald.in l.ij.C.de edendo.Areti.in d.cap. cauſam quæ.de teſtib.in fi.ubi dicit hanc eſſe communem opi.quia non poteſt negari quin ſi actum eſſet in iudicio ordinario & plenario,is contra quem agitur non fuiſſet diligētior propter maius periculum quod uertitur in tali iudicio plenario quam in ſummario.

Secunda ſit conclu.limitans præcedētes.Si iudicium ſit ſummarium non ex ſui natura nec ex commiſſione ſuperioris, ſed ex culpa partis aduerſæ quæ ſit contumax.tunc acta facta in tali iudicio ſic ſummario facient fidem in iudicio plenario.Ita dicit Barto.in l.ij.in fi.ff. de iudi.ſol.dum uult quòd publicatio teſtiū facta abſente parte per contumaciam faciat fidem inter eaſdem perſonas in alio
277 iudicio. Omnis enim proceſſus † qui fit contra abſentem ex contumacia dicitur ſummarius:ut per Bar.in l.j.C.quorum appella.non recipian. & ita ponderat Barto.Fran.Areti.in d.c.cauſam quæ in fi.de teſti. Tertia ſit conclu. Confeſ
278 ſio † quæ ſponte emanauit in iudicio ſummario facit fidem in iudicio ordinario,dictum eſt no.Innoc.in c.cum dilectus,de ordi.cogni.& arguit.do. Anto. in ca.cauſam quæ de teſti.ut etiam dictū fuit ſupra in fi.iiij.fallentiæ.quod procedit in confeſſione uera non ficta: facit tex.in c.j.de accu.l.vj.& quod uoluit Bal. in l.properandum,in fine principij.C.de iudic.ubi dixit quòd ſi inquiſitus,aut accuſatus maleficium ſpōte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia:nihilominus poteſt condemnari:quia confeſſio non requirit ſolennitatem iudicialem, allegat Innocen.in c.qualiter,& quando.el.ij.de accuſationib. Adduco etiā quòd uoluit idem Bald.in l.ij. C.de re iudic. in fine,
279 ubi dixit † quòd confeſſus non poteſt opponere de libelli ineptitudine,allegat text.in l.ait prætor. §. permittitur. de mino.& multa poſſunt retractari & ualidari uirtute confeſſionis:quæ alijs probationibus non poſſunt:ut patet ex not. per Innocen.in c.quia plerique,extra de immuni. eccleſia. & ex his quæ uoluit Gloſ.in auctentica.ſed iam neceſſe. C.de donatio.ante nup.& Gloſ.in l. in contractibus in §.primo.C.de nō numerata pecunia.

280 cunia. quæ dicunt † quòd præſum-
ptio iuris & de iure tollitur per confeſ-
ſionem partis licet contra eam non ad-
mittantur aliæ probationes.

Primo fallit iſta cõcluſio in confeſſio-
ne expreſſa, ſecus in tacita. l. ij. §. primo
ff. de iure fiſc. in argumen. Bart. in l. eius
qui delatorem. ff. eodem. titu. ideo dicit
Bal. in l. j. in penultima columna. C. de cõ
ſe. quòd confeſſio tacita exigit telam in-
ditiariam. licet expreſſa illam non exi-
gat. adducit text in c. ij. de confeſ. lib. vj.

Secundo fallit niſi confeſſio eſſet fa-
cta in iudicio ſummario incidenter, non
autem principaliter ad illum finem ad
quem agebatur. Gloſ. eſt ſolennis in cap.
ex pœnitentibus. 50. diſtinctio. quam ex-
tollit do. Abbas in c. at ſi clerici. in princi
pio extra de iudicijs.

Tertio fallit in confeſſione fa-
cta per procuratorem ut ſupra di-
ctum eſt.

Quarto & penulti. fallit in confeſſio-
281 ne † quæ non fuit ſortita effectum y
y ut quia iudex tulit ſententiam contra id
quòd quis fuit confeſſus. nam talis confeſ
ſio non nocebit nec proderit in alio iudi
cio. c. mulieri. & ibi nota. de iureiuran. fa
cit Glo. & quod ibi ponit Bartol. in auct.
item poſſeſſor. C. qui potiores in pigno.
habean. & Glo. ſolennis in c. iij. de eo qui
mitti. in poſſeſ. cauſa rei ſerua. quæ uult
quòd ex actu per quem alias quis uidere-
tur acquieuiſſe ſententiæ latæ contra ſe
non inducitur iſta probatio ſi non fuit
admiſſus per iudicem. & pro illa Gloſſ.
eſt text. quem ibi Bald. ad hoc ponderat
in l. nihil in §. primo. ff. de inoffic. te-
ſtamen.

Quinto & ultimo fallit in his quæ ua
riantur temporis curſu: quia acta facta in
iudicio, inter eaſdem perſonas non pro-
bant in alio. l. cura. ff. de muneri. & hono.
in §. deficientium. & ibi Barto. idẽ Bar-
to. in l. j. in §. qui excuſatione. ff. de ua-
catio. mune. Nicola. de Neapo. in l.
ſpadonem. in §. qui abſolutus. ff. de ex-
cuſatio. tutorum. Barto. tamen in l. ij.
C. de edendo. & in l. ij. in penulti. co-
lum. ff. iudicatum ſolui aliter dicit: quia
ſecundum eum idem eſt, licet teſtes de-
ponant ſuper eo quod mutatur tempo-
ris curſu dummodo ſuper eodem fiat di-
ſpoſitio: ſecus ſi ſuper alio & ad alium
finem. Verbi gratia uolens me excuſa-
re a tutela probaui me habere quinque
liberos. ſi nunc in alio iudicio quæra-
tur an nunc habeam quinque liberos;
quia uolo me excuſare ab alia tutela, di
cti teſtes non probabunt; quia agitur de
alia re: quia in primo iudicio quærreba-
tur an tunc haberem quinque liberos. in
hoc autem ſecundo iudicio quæritur an
nunc habeam quinque liberos uel ne, &
ſic agitur de alio. Et ex iſta doctrina
282 Barto. notandum eſt † quòd ille qui
fundat ſe ſuper uita alicuius, non ſufficit
probare aliquem ſuperuixiſſe, ut nunc
præſumatur uiuere, & iſtam opinio. te-
nuit idem Barto. in l. ſi inter. ff. de re-
bus dubi. & in l. qui duos, in §. cum in
bello. & in l. ex facto. in §. ſi quis roga-
tus. ff. ad Trebellia. ubi Ange. & Mo-
der. in quo tamen Areti. in d. cap. cau-
ſam quæ, in penulti. colum. diſſentit ab
iſta opin. & Barto. & Doct. quia quilibet
præſumitur uiuere uſque ad centum an
nos. l. fina. C. de ſacroſan. eccleſi. Gloſſ.
& Barto. in l. ij. in §. quòd ſi dubitetur. ff.
quemadmo. teſtamen. aperian. & ſecus
eſt quòd probatio concludat præſumpti
uẽ ut per Barto. & alios in l. j. ff. ſi certum
petatur. & latius infra dicetur. Addu-
cit etiam text. in l. ſi quis ex argenta-
rijs. §. fina. ff. de eden. cum ibi nota.
per Barto. ubi poſſeſſio alicuius rei præ
ſumitur eſſe penes illum quem fuit ipſa
poſſeſſio in antea. Saluando dicta Bar
tol. conſidera aliquos caſus. Aliquan-
do actor ad fundandam ſuam intentio-
nem alle. aliquem uiuere. & tunc iſtud
debet probare: nec ſufficit illa proba-
tio quòd quis præſumatur uiuere uſ-
que ad centum annos. l. ſpadonem. §.
qui abſolutus. ff. de excuſatione tuto-
rum. & iſtud elicitur ex dictis Barto. in
in d. l. ſi inter. ff. de rebus dubi. quem
uidebitis omnino. Aliquando reus
excipit aliquem uiuere: & tunc habet
locum dicta regula, quòd quis præſuma-
tur

tur uiuere uſque ad centum annos, d.l.finali.C. de ſacroſan. eccle. & ita procedat Glo.in l.ij.§. ſi dubitetur. ff. quemadmo. teſtamen. aperian. ſecundum dominum meum Soci. in d.l. ſi inter, ff. de reb.dub. Vel aliter. Aliquando quis ſe fundat ſuper morte, & tunc illam debet probare. ex quo eſt præſumptio, quòd quis uiuat uſque ad centum annos, d.l.fin. Aliquando quis ſe fundat ſuper uita alicuius: & tunc illam debet probare. nec eſt præſumptio, quòd ex quo is cuius uita allegatur aliquando uixerit hodie & nunc uiuat. d. l.ſpadonem.§.qui abſolutus. quem ſic declarat ibi Dy.& Bald.& iſto modo procedant dicta Bar.in l.ij.C.de eden. & in l.ij. ff.iudica.ſolui. Ideo dicit ibi Bar. quòd ſi teſtes dicant iam ſunt aliqui anni quibus uidi liberos talis puta Caij uiuere, quòd tales teſtes non probant quòd nunc uiuãt ex quo agitur de probanda uita ipſorum liberorũ, & ex hoc uerificatur illud quòd decidunt Bar.& Ang. in l.ex facto.§. ſi qs autem. ff. ad Treb. ubi dicunt quòd quando ſubſtitutus petit hæreditatem: dicens hæredem eſſe mortuum ſine liberis certè qui uult hoc negare, quòd imo deceſſit relictis liberis cogitur probare quòd hæres tempore mortis habebat filios ſuperſtites. Idem tenuit in l.qui duos. in §.cum in bello. ff. de reb.dub. per tex.in l.ſpadonem.§.qui abſolutus, ſupra alle. cum iſte fundat ſe ſuper uita filiorum ſuperſtite. Idem tenet Pau.de Caſt. in d.l.ſi inter. & in l.ex facto.§.ſi quis autem. ff. ad Trebe. & d.Alex.in conſi. xx. in j. uolu.in ultimis uerbis.& in conſi.xxix.in ij.uol. licet contrarium teneat in d. §. ſi quis autem. ſecutus opi. Imo.& Cuma. ibi tenentium contra Bar.& ex iſtis eſt expedita hęc difficultas. quæ omnia perpetuo notabitis.

283 Decimo requiritur, quòd dicta † teſtium non ſint ambigua: quia ſi duplici modo poſſunt intelligi: interpretantur
z contra producentem [z] caſus eſt nota.in c.in præſentia, de probatio. no.etiam in l.non hoc.C.unde legiti. pro quo aliqua pulchra notanda in actu practico & quotidiano adducemus in medium.

Primo adduco quod uoluit Bart. in l. in hac ſtipulatione. ff. de damno infec.
284 ubi dixit † aliquis uolens probare dãnum quod paſſus eſt propter ſuæ domus deſtructionem, facit articulos quòd domus ſua tanto pretio ſolita erat locari: & tunc nõ poteſt illo pretio locari. iſte articulus non concludit: quia non conſtat ꝙ iſtud ſit propter uitium domus. debet ergo articulus continere quòd iſtud cenſetur ex uitio ipſius domus.

285 Secundo adduco † no. dictum Ioã. And.in c.quanquam, de uſur.in vj. in primis uerbis ubi dicit aliquis dicit teſtatorem fuiſſe publicum uſurarium. & producit teſtes dicẽtes illum mutuaſſe ſub uſuris, probabunt teſtatorem fuiſſe uſurarium, concludit quòd non: quia potuit eſſe quòd mutuauerit ſub uſuris illas tamẽ non recepiſſe ſed remiſiſſe. debet ergo probari quòd ſub uſuris mutuans dedit pecunias: & quòd ipſas uſuras extorſit, ut ibi.per eum. Idem tenet do.Fely.in c.ſuper his, de accuſ.in iiij.col.

286 Tertio adduco quòd uoluit † Bar.in l.quis ſit fugitiuus.in §.apud Labeonem. ff.de ædili.edic. ubi dicit quòd licet probetur aliquem feciſſe contractum fœneratitium: aut illicitum, ex hoc non conuincitur illum eſſe uſurarium: quia potuit eſſe quòd ille contractus non reputabatur illicitus. debet ergo probari ꝙ ille contractus erat illicitus, & ſit commu-
aa ni opinione [a] reputabatur.

287 Quarto † facit quòd uoluit domi. Cardi.in c.perpendimus, de ſententia ex cõ. Aliquis uolens probare Titium fuiſſe excommunicatũ. probat illum fuiſſe abſolutum. eſt ne ſufficiens talis probatio? determinat ibi, quòd talis probatio non releuat nec concludit: quia potuit eſſe quòd fuit abſolutus ad cautelam. iuxta tex.in c.per tuas. de ſenten.excom.

288 Quinto † adduco quòd dixit domi. Abbas in c.ueniens, el.ij. de ſponſali. probatur quòd ſponſa fuit a ſponſo carnaliter cognita. iſta probatio arguit matrimonium præſumptum, de quo in cap is qui eodem titulo. & in cap.de illis, de conditio. apposi. in matri. Reſpondet quòd non: quia potuit eſſe quòd fuit cognita

gnita mulier antequam cum ea ſponſalia fuiſſent contracta, debet ergo probari ad hoc ut probatio concludat, quòd copula interceſſerit inter ſponſos ſponſalibus contractis.

Sexto adduco Gloſſ.in c.j.de ſtatu regula.lib.vj.in uerbo abſque penuria. quã uideatis: quia nota.& tamen facit ad iſtũ propoſitum .

Septimo facit. quod uoluit Barto.in l. Celſus in fi.ff.de uſucapio . ubi dicit reus ad ſui defenſionem uolens probare præſcriptionem longi temporis,facit articulos, quòd poſſedit per decem annos . iſte articulus non concludit : quia includit ꝙ tẽpus poſt litem conteſtatam fluxerit quo caſu præſcriptio.x.annorum quæ non eſt perfecta diceretur interrupta.l.more.C. de rei uendica.Bar.in l.fi.in princi.ff. de eo per quem fac. erit . ut ergo articulus & probatio ſuper eo facta concludat ſic debet formari, quòd poſſedit per decem annos continuos finitos tali die & menſe. ita ꝙ dictum tempus.x.annorum includatur & perfectum ſit ante tempus litis conteſtationis.

289 Octauo facit. Actor † intentando rei uendicationem exprimit cauſam remotam , puta uenditionem aut donationem, & illam probat , talis probatio non concludit,ideo reus debebit abſolui:quia potuiſſet eſſe quòd habuit illum titulum poſt litis conteſtationem & nõ ante, quo caſu ille titulus ſibi non prodeſt.l.non poteſt uideri.ff.de iudi.debet ergo probare de tempore ante litem cõte. Ita tenet Io. And. in c. Abbate, de ſen.& re iudi.li.vj. Bar.in l.& an eadem.§.actiones,in fi.ff.de executio. rei iudi.

290 Nono facit. † Teſtis per quem probb batur aliquẽ eſſe furioſum b interrogatus de cauſa ſcientiæ reſpondit ſcio, quia uidi ipſum proijcere lapides,non probat, niſi diceret more inſanorum : quia prudentes aliquando proijciunt lapides: ut puta gratia ſuæ defenſionis:uel gratia uirtutem experiendi . Ita decidit Bal.in §. item furioſi, inſti.quib.non eſt permi.face.teſta.quem ſequitur d.Alex.& reputat menti tenendum in l.ſi cum dotem,in.§. ſi maritus, in pen.colum.ff.ſolu. matri. do.meus in l.furioſum C.qui teſta.face. poſſ.tex.in l.quę ob uitia, in uerbo more inſanorum.ff.de ædili.edic.

291 Decimo facit . † Teſtes producti ad probandum rapinam interrogati quomodo ſciunt rapinam eſſe factam . reſpondent quia uiderunt rem auferri de manibus accuſantis uel de domo:per ipſum accuſatum . ex tali depoſitione non probatur rapina : quia uerbum auferre, habet duplicem ſenſum : ſcilicet cum uiolentia & ſine uiolentia: ut eſt Glo.in l.poſtquã, in fine.ff.de petitio. hæredita. per quam Angel.ibi ita tenet, & eum ſequitur Areti.in l.filius familias.ff. de teſtamen.

Vndecimo facit quod uoluit Barto.in l.ij.ff.de duobus reis in §.primo.& in l.ſi uxor.§.penul.ff.de adulte. De quo tamẽ dicatis ut ibi per Angel.& Areti.tenentes contrarium. & per dominum meum in l. non ob hoc.C.unde leg.

Duodecimo facit. Pone quòd teſtes deponunt qualiter canonici conſenſerũt in electione talis syndici:pars aduerſa dicit eſſe uerum quòd duo uel tres ex canonicis conſenſerunt, ſed non maior pars canonicorum. cum in eccleſia forte ſint octo uel decem canonici:certe illa probatio non arguit electionem eſſe factam ab omnibus canonicis , & ſic indefinita

292 † prolata a teſte c non æquipollet unic c uerſali, ſecundum domi.Abba.in c.auditis.in iiij.colum.de præſcrip. & d.Pe.de Ancha.in c.quanto de his quæ fiunt a prę la.ſi.conſen.capitu. Iſtam doctri.ſequitur Alexan.in ſuo conſil.cx. incipien.uiſis acutiſſimis dubitationibus,in ſecunda columna in primo uolumine, & in pleriſque alijs conſilijs.

293 Decimotertio † facit. Pone probatur aliquem fuiſſe genitum ex ſacerdote. An ex hoc dicatur probatam eſſe illegitimitatem ipſius. Et dicatis quòd non:quia potuit naſci ex ſacerdote qui nunc eſt.attamẽ fuit ipſe genitus antequam promoueretur ad ſacros ordines tempore quo habebat legitimam uxorem,de quo dicto uideatis Io.An. in addi. ad Specul.in rubri.de filijs presbite.& per domi.Abba.in c.in-

c.inter cæteras, de reſcript.

294 Decimoquarto facit † quod uoluit Bal.in c.in præſentia.in iiij.colum.de proba.ubi dixit. teſtator dixit ſe teneri ad reſtitutionem uſurarum a multis extortarum.Ex iſtis uerbis non arguitur ipſum eſſe manifeſtum uſurarium : ad effectum ut eius teſtamentum reddatur nullum.iuxta tex.in c.quanquam,de uſur.li.vj. Et ratio eſt. quia non dixit a ſe extortarum, nam forte tenebatur ut hæres alterius ad illarum reſtitutionem, & iſta dicta Bal.reputat aurea. d.Fely. in ca.auditis, de præſcrip. in uerſi.intelligo hanc limita. Sed iſta dicta uidentur dubia : quia perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione.l.ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff.de uerb.obliga.l.ſi ſeruus legatus in §. qui margaritam.ff. de lega. primo, quem allegat Bal. pro ſingulari in auc. ſi quando.C.de conſti.pecu.præterea ut infra latius dicetur. Satis eſt quòd probatio concludat iuris præſumptione. Sed in dubio quis loquens de actu præſumitur loqui potius de actu a ſe geſto quam ab alio.l. & magis.ff.de ſolu. ergo &c.

295 Decimoquinto † adduco dictum in conſi.cclxxxvj.ubi dixit. Aliquis facit articulos quòd quidam electus in epiſcopum fuit & eſt publicus fornicator. non obtinebit ex quo non dicit quòd tempore electionis fuerat talis: quia poteſt eſſe quòd fuerit publicus fornicator ante & poſt electionem: ſed non tempore quo fuit electus.& iſta addite his quæ ponũt Moder. in l.non ob hoc.C.unde legit.

296 Decimoſexto facit † quod uoluit Ang.in conſi.primo quod incipit. porrecta fuit petitio.in ij.colum. ubi uoluit ꝙ ſi reus faciat oppoſitiones contra teſtes quòd non ſint omni exceptione maiores iſta exceptio eſt inepta, & nihil ualet: quia dicendo non ſunt. denotatur tempus præſens. & ſic ſtant iſta ſimul ꝙ non ſunt nũc omni exceptione maiores, & tamen fuerunt tempore depoſitionis. Quinimo tenuit Ange.in conſil.cccviij.incipien. factum tale eſt, quòd ſi reus excipiens dicat quòd non ſunt: nec fuerunt omni exceptione maiores,ꝙ adhuc non obſt.talis exceptio: quia iſtud uerbum fuerunt, licet ſit præteriti temporis, poteſt tamen intelligi poſt teſtificatum.& iſtud dictum reputat perpetuo cordi tenendum dominus nicus in l.Titiæ textores, in princip. ff. de legatis primo.

297 Decimoſeptimo † facit quod uoluit Bal.in l.ſi quis teſtibus, circa finem.C.de teſtib.ubi uoluit ꝙ ſi reus excipiat contra teſtem de inimicitia iſta exceptio nihil ualet:quia non ſufficit probare inimicitiã in genere:ſed in ſpecie [d] eſt probanda inimicitia & eius qualitas. pro quo facit quod uoluit Bal.in l.turpia.ff.de legatis primo ubi dicit quod ſtatutum puniẽs diffamantem aliquem debet intelligi quãdo deuenitur ad ſpecificationem delicti, non autem in genere.

298 † Decimooctauo & ultimo facit quod dixit Glo.in Clementi. cõſtitutionem, in uerbo circunſtantiarum, de electio. quæ dicit quòd non ſufficit opponere contra aliquem exceptionem periurij, homicidij uel ſimilem : niſi deueniatur ad ſpeciẽ delicti,pro qua eſt tex.in c.præſentium,in §.teſtes de teſti.li.vj.Bar.& Bald.in l.j.C. de teſtamen.Roma.in conſi.cccx.incipiẽ. in caſu propoſitæ conſultationis.de quo etiam uideas Pau.de Caſtro.in cõſi.xxvij. incipiẽ.uiſa appellatione, in ij.columna. & pro nunc iſta ſufficiant.

Iſta concluſio ſic ut ſupra firmata fallit aliquibus modis.

299 † Primo fallit aliquibus:quia probatio ambigua debet interpretari in caſu in quo delictum euitetur : argumento.l. merito.ff.pro ſocio.& iſtud colligitur ex dictis Barto. in l.non ſolum.§.ſed ut probari.ff.de no. ope. nuntia. & ibi late per Alexã.& per domi.Abba.in c.auditis, de præſcrip. & in c. in præſentia. in iiij. col. de proba. & in c.per tuas, de condit.appoſi. Ideo infert do. Alex. in d.§.ſed ut probari. accuſator probat Titium occidiſſe Seium cum armis. Titius probat ꝙ Seius eum inſultauit cum armis & non aliud.erit ne probata iſtius defenſio?certe ſic, & ſit interpretatio iſtius probationis ſcilicet quòd incontinenti ipſum occiderit non ex interuallo. licet iſto ſecundo modo

do modo poſſit dicta probatio interpretari.Idem tenet Auguſti.de Arimi.in addi.ad Ang.de Are.in trac.maleſi.in uerbo de anno præſenti. in viij.colum.& d. Fely. in d.c.auditis, in uerſicu.reſpondet Alexan.de præſcrip.& per iſtam limit.uerificatur pulchrum dictum Bal.in l.ſolã, in ulti. colum.C. de teſti.ubi dicit quòd ſatis eſt ut accuſatus de homicidio pro-
ee bet ſe feciſſe ad ſui defenſionem [e]; quia defenſio in dubio præſumitur neceſſaria, licet idem Bal.in l.j.C.de confe.in x. colum.uerſicu. item aſſeſſor teneat contrarium . & male . & ipſum reprehendit per bonas rationes. d.meus in l.ut uim.in prima colum.ff.de iuſti.& iur.

Secundo fallit in probatione dubia
300 † quæ eſt uerificabilis & concludit in quolibet intellectu intentionem probantis. Ita limitat Domini. in c.primo in ulti.colum.de pac.li.vj.poſt Io.And. ibidẽ. in effectu tenet.d.Anto. in c.pleruuque, in fi.de reſcrip.do.Abb.in c.ex parte, eo. ti.per tex.in c.per tuas,qui filij ſint legiti.
ff Ideo infert d.Alex. [f] in l. inter ſtipulantem.§.j.ff. de uerbo. obliga. ad quæſtionem. Teſtes dicunt Titium occidiſſe Seium cum gladio nel cum claua.licet uideantur iſti teſtes alternatiue deponere & ſic incerta ſit probatio:attamẽ, quia utroque modo intellecta concludit homicidiũ, habetur pro perfecta probatione.Pro iſta limita.facit tex.in l. hæres inſtitutus.ff.de acqui.hæredi.in fi. & quæ latè dixi in l.Gallus.§. ſi eius.ff. de liber. & poſthumi.

Tertiò fallit, quando probatio concludere poteſt arguendo à communiter accidentibus:ut per Gloſſ.in l.neque natales. C.de probatio.& per eundem in l.f.ff.de hære.inſti.& per Salyce.& alios in l.non ob hoc.C.unde legi.& ibi late per dominum meum.

Quarto fallit : quando probatio in ſe eſt perfecta aliqualiter tamen offuſcatur per exceptionẽ probatam a reo.nam tũc iſta probatio per hoc non deſinit eſſe perfecta : quia ſufficiet ad uictoriam conſequendam.ſecundum Bart.in l.admonendi.in xij.col.ff.de iur.iuran.d.Abb.in c.in præſentia.in iiij.col.de proba.& in c.per tuas, de cond. appo.

301 Quinto fallit: † quando probatio neceſſario non concludit præſumptiue, tamen concludit legis præſumptione : ut quia teſtis interrogatus quomodo ſcit: reſpondet ſcio quia ſum uicinus uel conſanguineus.Nã concludit iſta probatio præſumptiue cũ uicinus præſumatur ſcire facta uicini, & conſanguineus conſanguinei ſui facta.l. octaui.ff. unde cognat.& ita tenet Bar.& alij.in l.j.ff.ſi cert.pet. Et ex hoc uerificatur quod deciditur in c. propoſuiſti, de cleri. excommuni.miniſtran. ubi dicitur ſi dicam aliquem fuiſſe excommunicatum, & probo quòd de tali anno fuit excommunicatus, iſta probatio concludit,& ex ea probatur illum hodie eſſet excommunicatum : quia ſemel
302 excommunicatus † præſumitur ſemper duraſſe in illa excõmunicatione, niſi ipſe ex aduerſo probet ſe fuiſſe abſolutũ. & illum tex.adhoc no.ibi dominus Anto. poſt Inno.& Areti.in conſil.lj.incip. uidetur dicendum,in prima col.Pro confir
303 matione † huius limita. adduco quod decidit Pet. de Ancha.in Clementi.j.de homici. ubi ponit quæſtionem de facto. Quidam erat furioſus:qui tamẽ uerbis & factis uidebatur ſanæ mentis:fecit contractum in quo ſe ad mille obligauit,eo mortuo hæres eius excipiebat contra talem promiſſionem, quòd promittens erat furioſus , fuit probatum quòd ille habebat dilucida interualla , & ſic aliquando erat furioſus,aliquando ſanæ mentis , non tamẽ erat probatus furor tempore contractæ obligationis,an iſta probatio concludat? & decidit ꝙ ſic: quia regula eſt quòd ille qui ſemel fuit furioſus præſumatur perſeuerare in illo furore, ut notatur in d.Clem.j.& in l.furioſum.C.qui teſtamẽ. face.poſſunt.& in c.cum dilectus,de ſucceſſio. ab inteſt.pro quo uidete no. per Domi.in c.unico.§.ſi uero , de cle.ægrot. li.vj.& latius no.per Alexan.in cõſi.cxlj. inci.maturæ quæ atteſtationibus &c.in j. uolum.ubi egregie tractat an actus factus per habentem dilucida interualla præſumatur factus tempore ſanæ mentis: uel

furoris ex quibus patet dominum Car. male fuiſſe loquutum, dum in iſta quæſtione concludit contrarium in ſuo cõſ. xlvij. eo maxime quòd in d.Clemen.j.in ij.q. dicit conſuluiſſe ſecundum prædictam opinionem.

Sexto & ultimo fallit: quando probatio in ſe eſt dubia & ex facto ſuo: ſecus ſi in ſe ſit perfecta, & aliqualiter offuſcatur per exceptionem factam a reo: nam licet exceptio aliqualiter reddat dubiam primam probationem: illius tamen effectum non tollit quin reus ſit condemnandus, ut dictum fuit ſupra in iiij.limita. & ultra ibi dicta uidete Bar. & ſcriben.in l. admonendi, in x.colum.ff.de iureiuran. in uerſi.quæro quid ſi actore.Bart. in l.j. in princi.ff.de uentre inſpi.& per ea quæ
304 dicta † ſunt ſupra in prima limitatione, dubito de ueritate eius quod decidit do.Abb.in c.ueniens,de ſponſa. dum dicit quod ſi quis uolens probare patrimonium præſumptum, probet ſponſalia, item probet copulam ꝙ non probat concludenter.cum copula potuerit ante ſpõſalia interuenire, ſicut poſt,quo caſu non fit matrimonium præſumptum per iſtam copulam quæ præceſſit ipſa ſponſalia ſecundum eum: nam iſtud non uidetur uerum:quia ſit ut euitetur delictum probatio ambigua, & quæ alias non ualet concludit.ut in l.merito.ff.pro ſocio. ergo ut euitetur fornicatio potius præſumendum eſt: quòd copula ſecuta fuerit poſt ſponſalia: quam quòd præceſſerit.& maxime fauore matrimonij.c.fina.de ſenten
gg tia & re iudicata. cogitabitis g & omnia ſupra dicta notate.

Vndecimo requiritur quòd teſtes deponentes in aliqua cauſa: reddant ratio-
hh nem h ſuæ depoſitionis.ſecundum Bald. in l.conuenticulam.C.de epiſco.& cle.in quo tamen articulo accipite unam concluſionem cum aliquibus limitationibus.
305 Concluſio ſit iſta. Teſtis † productus in cauſa non tenetur reddere rationem dicti ſui motu proprio. quinimo creditur ei abſque expreſſione alicuius cauſæ: ſi non fuerit interrogatus. Ita not. Gloſſ. in l. ſolam.C. de teſtib. Canoniſtæ in c.cum cauſam, de teſtib. Roma.in l.j.in princip.ff.de noui oper. nuncia. Iſta concluſio fallit in pluribus caſibus.

Primo fallit: quando teſtis deponeret aliquem eſſe infamem: quia tenetur reddere rationem dicti ſui etiam non interrogatus.Ita decidit Innocen.in c.cum oporteat, de accuſatio. & Ange.in l. quid ergo.§.quantum.ff.de his qui no.infa. & ibi Bald. in lectura antiqua.do. Alex. in conſi.xxv. incip.in cauſa uertente inter Antonium.in iiij.uolumi.in uerſicu.præterea. Et ratio huius limitationis eſt: quia iſtud non p.rcipitur ſenſu corporeo, ideo reddenda eſt ratio per teſtem etiam non interrogatum: ut infra latius dicetur.

Secundo fallit: quando ageretur de probanda fama: quia non probat teſtis niſi reddat rationem dicti ſui.Ita uult Ange.in l.ea quidem.C.de accuſationi. in iij.colum.domi.Abb.in c.conſuluit, el.j. de appellatio.& in c.cum cauſam quæ de teſti.in iij.col.Ro.in l.j.in prin.ff. de no. oper.nuncia. & do. Alex.in d. conſi.xxv. ubi dicit idem eſſe in teſtibus deponentibus aliquid eſſe notorium.

Tertio fallit in teſtibus qui producuntur ad reprobandum aliquod inſtrumen-
ii tum, ſecũdm Bal.in l.preſbyteri i.C.de epiſcopis & cleri.quem ſequitur Roma.in d. l.j.de no. oper.nun.

Quarto fallit in teſtibus deponẽtibus
kk ſuper intereſſe, k ſecundum Bal.in l.uni. C.de ſenten.quæ pro eo quod inte.proferun.in x.colum.

306 Quinto fallit † in cauſis criminali-
ll bus l, in quibus non ualet dictum teſtis niſi reddat rationem dicti ſui etiã nõ interrogatus,ſecundum Saly.per illum tex. in l.fi.C.de probatio. quẽ ſequitur Alex. in conſi.xv.incip.uiſo proceſſu inquiſitionis in iiij.col.& in j.uolu. An autẽ iſta limitatio procedat in cauſis criminalibus in quibus non agitur de pœna ſanguinis: ſed agitur de pœna pecuniaria fiſco applicãda?uidetur ꝙ ſic ꝑ ea quæ no.Imo.in c. fi.de iureiur. Alex. in l.iij. in prin.ff. de
307 iureiuran. ubi dicunt † quòd in cauſa criminali in qua agitur de pœna pecunia

ria:

ria:non poteſt deferri iuramétum in ſupplementum probationis ſic ampliátes no tata per gl. in l. maritus. ff. de quæſt. & per Glo. in c. cum ſunt partium iura obſcura, de reg. iur. lib. vj. Et ex hoc infertur idem eſſe quãdo teſtis deponeret in aliqua cauſa: in qua eſſet contentio de omnibus bonis, uel de maiori parte, cum hæc cauſa æquiparetur cauſæ criminali. l. propter litem. §. j. ff. de excuſa. tuto. In contrarium tamen facit quod uoluit do. Anto. in c. fi. de iureiu. ubi uult contrarium eius quòd ſupra dictum fuit. uidelicet, quòd in cauſa criminali in qua uenit pœna pecuniaria imponenda iuramentum poſſit deferri in ſupplementum probationis. & iſtud idem tenet Roma. per illum tex. in d. l. iij. ff. de iureiuran. Ange. in l. admonendi. in fi. ff. eo. do. Alex. in conſil. lxxi. incip. uiſo proceſſu in j. uolu. ubi dicit hanc eſſe com munem opin. doct. cogitabitis ſuper hoc. mens tamen Saly. eſt quòd hoc procedat etiam ſi agatur de pœna pecuniaria fiſco applicanda. cum illa cauſa adhuc dicatur criminalis: ut per Glo. in l. iij. in prin. ff. de ſepul. uiola. & in l. j. C. eod. titu. & in l. aut damnum. in prin. ff. de pœnis Alex. in rubri. C. de iudi. Ang. Areti. in rubri. de publi. iudi. inſtitu.

Sexto fallit: quando unus teſtis duntaxat producitur: nam ad hoc ut faciat ſemiplenam probationem, ut poſſit deferri iuramentum in ſupplementum probationis iuxta tex. in l. in bonæ fidei. C. de reb. credi. & in l. admonendi. ff. de iureiur. requiritur quòd aſſignet rationem dicti ſui.

mm Ita uult Bal. in c. j. [m] §. ſacramentũ. de cõ ſuc. re. feu. in uſi. feud. quem ſequitur præceptor meus, in l. cum hi. §. uult igitur. ff. de tranſac. Alex. in conſi. xxxvj. in pe. col. j. uolu. contra quam limita. ſic arguitur, duo teſtes non reddentes rationem dicti ſui: regulariter plenè probant: ergo unus deponens non reddita ratione dicti ſui ſemiplenè probabit. Ita arguit Gloſſ. in d. l. in bonæ fidei. C. de rebus credito. & in l. admonendi. de iureiuran. igitur &c. cogitate.

Septimo fallit, quando agitur de probando furore, uel dementia alicuius. Ita uult Bald. in l. furioſum, C. qui teſtamen. facere poſſunt.

Octauo fallit in teſtibus deponẽtibus ſuper his quæ ſunt iuris: ut quia deponũt

nn aliquem eſſe dominũ [n] alicuius rei iſta eſt doctri. Inn. in d. c. cum cauſam. de teſti. quem ſequitur Bal. in l. ſolam. C. de teſti. & in l. pen. C. de ſenten. quæ ſine cer. quan. profe. do. Alex. in conſi. 136. incip. uiſo, & examinato proceſſu. in j. uolu. in v. col. quod etiam procedit ſi teſtis diceret uera eſſe contenta in cap. quia uidit, & audiuit: ut per Imo. in l. ſciendum. in 8. col. ff. de uerb. oblig. & do. Alex. in conſil. 148. incip. excellentiſſime doctor. in j. col. in ij. uolu.

Nono fallit in teſte deponente aliquẽ non eſſe culpabilem: nam hoc caſu tenetur reddere rationem dicti ſui non interrogatus ſecundum Bald. in d. cap. cum cauſam. de teſti. & pro complemento huius materiæ not. tres pulchras concluſiones.

308 Prima ſit concluſio † ſi hincinde producti ſunt plures teſtes pares numero, & teſtes producti ab una parte reddant rationem ſuæ depoſitionis. illi præferentur teſtibus productis ab altera parte qui nullam dicti ſui reddiderunt rationem. Ita

oo uult Bal. [o] ſingulariter in c. j. §. ſacramentum. de conſue. rec. feu. quòd eſt notandum ad l. ob carmen, §. fin. ff. de teſti. dubito tamen de ueritate huius concluſionis. eo: quia regulariter teſtes probant non reddita ratione dicti ſui. ut ſupra fuit concluſum. ſi ergo motu proprio exprimant rationem dicti ſui, & depoſitionis: non interrogati, uidetur dicendum quòd ex illa expreſſione non neceſſaria non debeat augeri effectus eorũ teſtificationis per ea quæ uoluit Bald. in cap. j. in titu. de gradi. ſucce. in feu. in uſi. feu. ubi dicit, quòd cum in ſucceſſione feudi: non conſideretur ius cognationis: frater utrinque coniunctus non præferetur fratri coniuncto ſolum ex latere patris in ſucceſſione feudi. pro quo facit tex. in l. j. C. de legi. hæredi.

309 Secunda ſit notanda concluſio † teſtis interrogatus de ratione dicti ſui: nulla n

exprimens rationem, uel exprimens, ſed
non concludentem, non facit indicium,
aut præſumptionem. Ita tenet Spec.in ti.
de teſti.in §.j.uerſi. ſed nunquid ſi ſufficit
ad præſumptionem.d.Anto.in c.cum cau
ſam.de teſti Roma.in l.j.in prin.ff.de no.
ope.nun.Ideo dixit Bal. in l.edita.in xxv.
col.C.de eden.ꝙ teſtis interrogatus de ra
tione dicti ſui ſi illam nõ expreſſerit, de-
ponit tanquam unum pecus.

310 Tertia & ultima ſit concluſio. † quòd
ſi iudex debeat procedere de iure, & de
facto nulla ſeruata ſolennitate: ex com-
miſſione principis, uel ex forma ſtatuti,
non poteſt credere teſtibus non redden-
tibus rationem dicti ſui, uel ſi reddunt
concludentem.ita notatur in l. ſolam. C.
de teſti.in fi.

Et ultra ſupradictos caſus, in quibus di
xi ꝙ teſtes tenentur exprimere rationem
dicti ſui, addatis idem eſſe in teſte depo-
pp nente ſuper negatiua, p ſecundum Bar.
in conſi.lxxiij. quòd incipit cariſſime do-
mine:quem ſequitur Bald.in d.l.ſolam.in
pe.col.Areti.in c.cum cauſam. de teſti.in
vj.col.in uer.circa finem.& idem Aret.in
conſi.lxxiij.in iij.col.quem uideatis.

Idem etiam eſt in teſte qui interroga-
tur ſuper extimatione rei: quia nõ inter-
rogatus tenetur reddere rationem dicti
ſui.Ita dicit Bal.in l.fi.C. de iure do.Pau.
de Ca.in l.pretia rerum.ff.ad l. Falci. ubi
formaliter dicit ꝙ teſtes deponentes ſu-
per æſtimatione rerum: debent exprime-
re rationem dicti ſui etiam non interro-
gati: aliàs non probant: quia iſtud non
percipitur ſenſu corporis, ſed iudicio in-
tellectus, uel per diſcurſum rationis.

In contrarium tamẽ allegatur dictum
Bar.in tracta. de teſte. ſed eius dictum ſe-
cundum Are.in d.c.cum cauſam. eſt intel
ligendum:quando teſtis deponeret ſuper
æſtimatione rei quæ poſſet percipi diſcur
ſu rationis, prout eſt æſtimatio frumenti:
aut uini, olei, & ſimilium:ſecus ſi depone
ret ſuper æſtimatione rei mobilis, aut im
mobilis, cuius ualor non ita de facili ab
omnibus diſcerni poſſet. & ita procedat
opi.Bal. & Pau.de Ca. ſuperius relata, &
iſta eſt æqua diſtinctio, quæ omnia perpe
tuo cordi tenete: quia nullibi ita tradita
reperietis.

Duodecimo requiritur ꝙ uerba quæ
proferunt teſtes deponẽtes in aliqua cau
ſa ſint congrua, & apta:quia ſi deponerẽt
per uerba inepta non probarent. doctri.
eſt Inno.in c.tertio loco.de probati.ideo
311 ſi teſtis † interrogatus de ueritate ali
cuius actus dixerit ſe dubitare: non pro-
babit:quia dubitans, & ignorans æquipa-
rantur, l.fi.C.de condi. inde.l. fi.§.ſinau-
tem.C.de fur.& ita tenet Specu.in ti. de
teſte.§.j.uerſicu. item quid ſi dubitat. Si-
militer ſi teſtis deponeret per uerbum
312 credo † non probaret, q ut per Glo.
qq & doc.in l.teſtium.C.de teſti.Gl.& Bart.
in l.ij.§.pe.ff.de aqua plu.arcen. & Gl. in
§.ſi uero abſint, in auc.de hæredi.& falci.
in uerbo uidiſſe.colla.j.Glo. & Docto. in
c.quoties.ff.de teſti.quod procedit etiam
ſi teſtis dicat ſe pro certo credere:ut in c.
tertio loco.de præſump.per quem ita di-
cit Bal.in l.ſiue poſſidetis.C.de probati.
Eodem modo ſi teſtis deponat per iſta
313 † uerba iudicio meo non probat ſe-
cundum Ange. in l.ſciendum. in ij.car.ff.
de uerborum obligationib. quem ſequi-
tur Alex.in conſi.lxxiij.incipien. uiſo te-
ſtamento Ioannis.in j.uolu. uerſicu.item
teſtis in prima examinatione. Eodem mo
314 do † ſi teſtis dicat uideri meo, ſecun-
dum Bald.in l.de quibus. in xx. colum.ff.
de legi.& Alexan.in d.conſil. lxxiij. Eo-
315 dem † modo ſi teſtis deponat dicen-
do ſecundum conſcientiam meam. Ita
Bald. in cap. niſi cum pridem. in iiij. co-
lum. de renuntiatio. iſta limitantur ali-
quibus modis.

Primo fallit. quando teſtis deponens
his modis de quibus ſupra exprimeret ra
tionem concludentem dicti ſui. Ita uo-
luit Bal.in l. qui tamen, in §. ſi arbiter.ff.
de arbit.Cy.Bal.& Saly. in teſtium.C.de
teſti.Bal.in l.conuenticulam.C.de epiſco
pis & cleri.Io.An.in tit.de teſte.§ j.ſuper
uerbo.item ꝙ depoſuit de ſua credulita-
te.d.An.in c.quoties.de teſti.do.Alex.in
præall.conſi.73.

Secundo fallit, quando agitur de pro-
banda defenſione alicuius accuſati de
crimine

crimine pro quo uenit imponenda pœna ſanguinis quia teſti deponenti per uerbũ credo ſtatur & creditur. Ita uult Bart. ſingulariter in conſi. incip. Vannutius Petri, quem refert, & ſequitur do. Alex. in conſi. lxxvj. incipi. uiſa inquiſitione formata, in fi. in j. uolu. Exẽplum gratia clarioris doctrinę. Accuſatus de homicidio excipiendo dicit quòd hominem interfecit ad ſui defenſionem. teſtes producti deponunt quòd credunt illum occidiſſe hominem ad ſui defenſionem. tales teſtes ꝓbabunt, dummodo cauſas ad hoc tendentes expreſſerint: ut, quia occiſus uolebat occiſorem interficere, qui neceſſario coactus fuit ſe tueri.

Tertio fallit in his qui deponũt de peritia artis ſuæ ſecundum Bar. in l. j. in pri. ff. de uentre inſpicien.

Quarto fallit in his quæ ſunt difficilis probationis. Ita tenet Bart. in l. ij. in §. idẽ Labeo. ff. de aqua plu. ar.

316 Quinto fallit † in confeſſione [r] quæ
rr non minus præiudicat ſi ſit facta per uerbum credo quam ſi ſit facta per uerbum aſſertiuũ ueritatis. Glo. eſt nota. in ca. ex literis. de iureiurando nota Speculator in titulo de depoſito. §. vi. uerſic. quid ſi interrogatus.

317 Vltimo notate † quòd non ualet ſtatutum diſponens quòd ſtetur teſtibus deponentibus de credulitate. Ita tenẽt Hoſtien. & do. Ant. in c. j. de appellatio. Lud. Roma. in ſuis ſingul. ccclxuj.

Decimo tertio requiritur quòd teſtes deponant ſuper uno & eodem facto alias teſtes propter ſeparationem factorum non probant: quia cenſentur ſingulares in dicto ſuo l. j. & ibi Bald. C. ſi plu. una ſenten. fue. condem. c. bonæ, de electio. c. licet cauſam. de probatio: Pro intelligẽtia tamen huius materiæ quæ pulchra eſt
318 & quotidiana, prius uidendum eſt: † quãdo teſtis dicatur ſingularis, ita quòd non probet. Bal. in l. de quibus, in antepe. car. ff. de legi. examinans pulchre hanc materiã, dicit ꝙ iſtud deprehendi poteſt quando teſtes uariant in uno ex decẽ prædicamentis, quę ipſe proſequitur, enumerando, tamen aliqua ex eis exemplum poteſt poni ſic. Vnus teſtis dixit Titio fuiſſe mutuata decem tali loco, alter dicit eidẽ Titio decẽ fuiſſe mutuata ſed in loco diuerſo. tales teſtes ſunt ſingulares, propter loci diuerſitatẽ. Eodẽ modo ſi unus teſtis dicat Titio fuiſſe mutuata. x. uno tẽpore: & alter teſtis deponat de tẽpore diuerſo, erũt ſingulares, ut ibi latius ꝑ Bal.

Notate tamẽ ꝙ mille teſtes ſingulares minus probãt quàm unus teſtis nõ ſingularis. Ideo probanti per teſtes ſingulares nõ poſſet deferri iuramentũ in ſupplementũ probationis: iuxta. l. admonendi. ff. de iu-
ſſ reiur. Ita dicit Bal. [s] in l. de quibus. ff. de leg. & idem Bal. in rubri. de contro. inueſti. feu. in uſi. feudo. Lanfranch. in repe. c. quoniam contra falſam, de proba. do. Iaſ. in d. l. admonendi. in xxiij. car. in j. col. In iſta tamen materia, an & quando teſtes ſingulares probent pono iſtas concluſiones.

Primi ſit concluſio. Teſtes ſingulares
319 † nullo modo probãt aliquod factum. l. iuriſiurandi. C. de teſti. c. licet cauſam. de probatio. iſtud procedit etiã ſi agatur ad conuincendum aliquẽ de uſuraria prauitate. ſecundũ Fede. de Senis in ſuo cõſi. lxiij. incip. quidam uſurarius. in uerb. præterea ubi ſunt iſta adminicula. Et idẽ tenuit dominus Anto. in c. cum oporteat. de accuſationi. ubi dicit quòd ſi unus deponat quòd Titius eſt uſurarius: quia mutuauit Seiæ decem ſub uſuris. alius depoſuit quòd mutuauit Caio decem. Iſti teſtes cum ſint ſingulares non probant illũ eſſe uſurarium. Idẽ tenet Alex. in d. cõſi.
tt lxxj. [t] incip. inſpecto diligẽter proceſſu. in ij. col. in j. uolu. Iſta concluſio procedit etiam quando tractatur de probando aliquas cauſas ex quibus reſultat multiplicatio alicuius rei: ut ſi uellem probare talem religioſum feciſſe miracula: & per unum teſtem probo quòd cæcum illuminauit. per alium probo quòd ſanauit claudum. certe iſti teſtes non probant. Ita no. Archi. in c. nec mirũ. xxvj. q. v. Inno. in c. uenerabili, de teſti. do. Alex. in d. cõſi. 72. & in cõſ. c. inci. ſuper primo. in pe. col. in j. uol. quẽ uideatis: quia loquitur ſingulariter.

Iſta concluſio extenditur etiam ut pro
cedat non ſolum in teſtibus qui ſunt ſin
gulares circa principale dictum: ſed etiã
in teſtibus quorum ſingularitas uerſatur
circa mediũ per quod ſit probatio ipſius
actus principalis. Ita tenet Bal. in l. ſi quis
ex argentarijs. §. j. ff. de eden. ubi dicit ꝙ
320 † ſi maleficium deberet probari per me
dium indiciorum & præſumptionum, nõ
ſufficiet ſi unus teſtis deponat de una præ
ſumptione: & alter de alia. ſed erit neceſ-
ſe quòd quælibet præſumptio probetur
uu per duos teſtes [u] & de hoc dicto meminit
Areti. in c. licet ex quadam. in vj. col. de
teſti. ubi adducit ſingulare dictũ Io. An.
in c. ut officium, de hæreti. li. vj. in nouel-
321 la ubi dicit † quòd illa præſumptio
quæ per duos teſtes probat maleficium: il
lud non probat ſi probetur per unum te-
ſtem coniunctum cum publica uoce & fa
ma. quod eſt notandum ad ampliatio-
nem eorum quæ no. in c. ueniens el pri-
mo de teſti.

Secunda ſit concluſio. Si teſtes depo-
nant ſuper aliquo facto, & non interrogẽ
tur de tempore, nõ dicuntur ſingulares,
ideo probant: quia præſumuntur depone
re ſuper uno & eodem tempore. Ita uo-
luit Pau. de Caſtro. in conſilio. 93. incip.
uiſo, quaſi. in ſi.

Tertia ſit cõcluſio. Si plures teſtes ſint
quorum unus deponit de tempore: alius
aũt dicat ſe non recordari de tẽpore: iſti
teſtes probant & non dicant ſingulares. &
hoc quando tẽpus non erat de ſubſtantia:
ut quia factũ erat tale ex quo non inſur-
gebat diuerſus effectus ſi fuiſſet celebratũ
magis uno tẽpore quã alio. Ita not. Inno.
in c. qualiter, & quãdo, el. ij. de accuſatio.
Specu. in titu. de teſte. in §. iã de interro-
gatorijs. uerſi. itẽ de tempore Archi. in c.
nihilominus. 3. q. ix. do. Ant. in c. cũ opor-
teat. præallegato. Alex. in cõſi. clvj. in uer
ſicu. Nõ obſtat ſi diceretur. in v. uolumi.
322 Quarta ſit concluſio. † ſi teſtes de-
ponant ſuper aliquo facto: & interrogen
tur qui fuerint conteſtes, & dicant ſe nõ
recordari, nihilominus alij teſtes depo-
nentes ſuper eodem facto probant, nec
per hoc cenſentur ſingulares. Ita uoluit
Bal. poſt Cy. in l. ij. C. de dona. ante nup.
ubi dicit facias ad hoc unam longam ma
num. Idem tenet Bal. in l. ij. C. de bono.
poſſeſ. ſecundum tabu. & ibi late domi-
nus meus.
323 Quinta ſit concluſio. Teſtes in † du
bio cenſentur deponere ſuper eodem fa-
cto, non autem ſuper diuerſo, eo: quia
pluralitas actuum non præſumitur niſi
probetur. c. in præſentia, de probatio. l. ſi.
C. ſi cer. peta. notant Moder. in l. ij. C. de
bon. poſſ. ſecundum tabu.
324 Sexta ſit concluſio. † Vbicunque
xx tempus [x] eſt de eſſentia probationis, tunc
teſtes deponentes de tempore niſi expreſ
ſe deponãt de eodem tempore, præſumũ
tur ſingulares Gloſſ. eſt no. in l. ob carmẽ.
§. ſi. ff. de teſti. & hoc expreſſe uoluit Bar.
in l. Celſus ad finem. ff. de uſucap. ubi di-
cit ꝙ ſi quis allegat præſcriptionem, eo:
quia dicit ſe poſſediſſe fundum cum titu
lo & bona fide & ſpacio. x. annorũ. ut ob-
tineat oportet quòd teſtes ſint concordes
in eodem met tempore, & ſic in eiſdem
annis. Ideo ſecũdum Bal. in l. ſi. C. de edic.
diui Adria. tollen. ſi unus teſtis deponat
de poſſeſſione. x. annorum alius eodem
modo ſimpliciter deponat de poſſeſſio-
ne decem annorum, & non conſtet quòd
deponat de eiſdem decem annis. non pro
bant iſti teſtes: quia ſunt ſingulares: quia
poteſt eſſe quòd deponunt de diuerſis de
cem annis & non eiſdem. Idem tenet Bal.
in l. iudicia. C. de rei uendi. do. Anto. in
c. licet cauſam. de probatio. in xvj. col. Ale
xan. in d. conſi. lxxij. Areti. in l. j. §. ſi ſti-
pulanti. in ulti. colum. ff. de uerbo. obli-
gatio.

Septima ſit concluſio. Vbicunque agi-
tur de probando aliquid in genere, ut pu
ta iuriſdictionem, uel aliquem eſſe furio
ſum. tunc teſtes ſingulares probant: uel ſi
ageretur de probanda fama & communi
opinione, ſecundum Bart. in l. de mino-
re. §. ij. uerſi. quid ſi teſtes. ff. de quæſti. In-
no. in c. qualiter, & quando, el. ij. de accu
ſatio. Bal. in l. actor. C. de probatio. Alex.
in conſi. 92. incip. uiſo, & oportune di-
ſcuſſo proceſſu in. v. uolu. & in conſi. lj. in
ij. colum. in j. uolu. incipien. uiſo, & di-
ſcuſſo.

ſcuſſo.& in conſi.xix.incipiē.in cauſa appellationis. in iiij.uolu.Bar. in l.j. C.de teſta. Contrarium tamen in hoc uidetur eſſe uerius,prout uidetur tenere Inno.in c. licet ex quadam, de teſti. & ita pro hac ultima opini. ipſum intelligit do.Abb.in conſ.xiij.incipi.Ex multis agitatis in j.uolu. ubi per multa iura conatur oſtendere ueritatem iſtius concluſionis.& idem tenet Imo.in l.inter pares.ff. de re iudi.do.Alex.in d.conſi.lxxij. & in conſi.c.in j.uolu.in pe.col. & idem tenet Bal.in c.licet cauſam.de probatio.per illum tex.in quo agebatur de probanda iuriſdictione.& ſic in aliquo uniuerſali, & tamen teſtes ſingulares non probāt. ſed ad illū tex.reſpondet ibi Areti.in x.not. & idem tenet do.Iaſ.in l. admonendi in xxiij. car.ff. de iure iuran.& iſta opin. eſt uerior.eo:quia contraria opi. in iure expreſsè non probatur.ideo inhęrendū eſt regulæ:argumento.l.ab ea parte.ff.de probatio.& dicit Bal.in l.j.C.de hære. inſti. uerſi.quid de deportato.& in l. creditorem.C.de ſer. pig. da.ma. quòd tenaces ſunt regulę iuris a quibus in dubio recedendum non eſt.

325 Octaua ſit concluſio † Quando ſingularitas teſtium non eſt obſtatiua ſed adminiculatiua:& dictum unius coadiuuat dictum alterius. in his ſingularitas non infringit dicta ipſorum teſtium. Ita dicit Bald.in rubri.de contro.inueſti. in u ſi.feudo.in j.colum.Ideo dicit Paul. de Caſt.in conſi.cccxxxiij.incip.uiſa petitione.& in conſi.celxxx.incip.uiſo proceſſu in iij.colum.quòd ſi unus teſtis deponat de confeſsione facta in præſentia partis in uno loco:& alter teſtis deponat de cōfeſsione eiuſdem reiterata in alio loco: quòd iſti duo teſtes coniunguntur & faciunt plenam probationem,;quòd eſt ſingulariter menti tenendum.

Nona ſit concluſio. Vbicunque agitur de probando crimine lęſę maieſtatis:aut tractatu facto contra rem publicam: teſtes ſingulares probant.Ita dicit Pet. de Ancha.in conſi.cccxl.incip. ex prædicta facti narratione . in ſecundo dubio ubi formaliter dicit eſſe aduertēdum in materia ſingularitatis teſtium:quia quandoque deducitur unum factum quòd perficitur uno loco & tempore.ut puta homicidium:adulterium:aut una obligatio deſcendens ex conſenſu:& hoc caſu ſi teſtes deponant de diuerſis locis & temporibus:ueluti ſingulares non probant facti idemptitatem . Et ſic intelligatur exemplum de Suſanna . Et alia iura loquentia de teſtium ſingularitate. Aliquando deducitur aliquod factum quòd non capit eſſentiam momēto temporis: aut in uno loco.prout eſt conſpiratio,coniuratio,& tractatus qui fiunt contra principē & iſto caſu ſingularitas teſtium non infringit probationem : quinimo probant teſtes ſingulares.allegat iura & rationes de quibus ibi per eum.

Decima & ultima ſit concluſio. Te-
326 ſtes † ſingulares probant in quacunque materia:ſi ſint magna nobilitate &
yy legalitate.y prædicti ita ſingulariter uult Pau.de Caſtro in l.admonendi.ff. de iureiur.cuius opi.refert,& ſequitur ibi do. Ioan.Baptiſta de ſancto Seuerino in xxix. col.quæ concluſio poteſt confirmari. Nā propter excellentiam perſonæ plerunque diſcedimus a regulis iuris communis c.de multa, in fine de præben. & digni.l.ſed & reprobari in princi. ff. de excuſa.tuto.in uerſic.ualde tamen diſcipli natos &c.

Iſta concluſio eſt multum notabilis,& literis aureis ſcribenda.& per eam limitatur ſingulariter materia ſingularitatis teſtium:ſed credo illam non eſſe ueram. contra quam ſic arguitur. minus probāt teſtes ſingulares quam unus teſtis, ſed dictum unius teſtis quacunque dignitate præfulgeat,non probat:ergo minus probabunt teſtes ſingulares, licet ſint nobiles,& multum legales. Maior probatur ex no. per Bal.in l.de quibus,in pe.car.ff. de legi.& in l.iurifiurandi. C. de teſti. & in c.licet ex quadam,de teſti.in uerbo & ſi dignitate pręſidali præfulgeat.quę omnia tene cordi: quia frequentiſsime agitantur.

Decimo quarto requiritur quòd te-
zz ſtes deponentes in iudicio nō ſint uarij.z

Nec

Nec ſibi contradicant.l.qui falſa.ff. de te ſti.l.eos.in fine & ibi not.C. ad l. Corne. de fal.cum uulgaribus. Nunquid autem dicta teſtium qui uaria deponunt ſint interpretanda,& ad concordiam reducenda,ita quòd probent, & euitent pœnam falſi. Iſta materia eſt pulchra & ſubtilis, & in uarijs locis tangitur,& nũquam perfectè diſcutitur.ideo illam perfectè & ordinatè examinabo. Et ueritaté huius notabilis articuli aperiendo facio non nullas concluſiones.

327 Prima ſit concluſio † Si uarietas deprehendatur in uno & eodem teſte,tunc debet reduci ad concordiam, ſi fieri poteſt,ut euitet pœnam falſi. Ita concludit Iac.Butr.in l.optimam.C.de contrahen. emp.& in l.quando de ætate.ff.de mino. do.Anto.in c.ex literis de ſponſali. & ibi do.Abb.Specu.in titu. de noto. crimi. §. fama,in fi.Imo.& do. Alex.in l. inter ſtipulantem.§.ſi Stichum.ff.de uerbo.obliga.Tindarus in tracta.de teſti. do. Anto. in c.cum tu.de teſti.Bart. in l.j. in princi. ff.de no. oper.nuncia. in illa quæſtione de illo qui dixit contractum fuiſſe celebratum in hoc palatio.Et pro iſta concluſione facit ultra ſcribentes. Nam ſi ſint plures teſtes uariantes concordantur ne notentur periurio præſumendo actus multiplicitatem. c.cum tu. de teſti. quæ regulariter non præſumitur.c. in præſentia.de probatio.l.ſi.C.reb.credi.not.in l. ij.C.de bono.poſſ. ſecundum tabu. ergo multo magis in caſu noſtro fieri debet iſta concordia,in quo ceſſat iſtud inconueniens. imo pro iſta concordia adeſt iuris præſumptio:quæ eſt ut non uideatur quis incontinenti ſe corrigere.l. nam ad ea in prin.ff.de condi.& demon. cum uulgaribus.

Fallit iſta concluſio:quando eſt manifeſta contrarietas quæ non poteſt ſaluari. & ita intelligatur q̃ uoluit Bart. in l. eos.C. de fal.ſecundum domi. Anto. in d.c.cum tu.& do. Alex.in l.inter ſtipulantem. in §.ſi Stichum in iiij. col. de uerbo.obli.

328 Secunda ſit concluſio. † Dictum teſtis uariantis non debet reduci ad concordiam ut probet.Ita uult Iac.Butri. in d.l.de ætate. ff. de mino. & idem ſentit Gloſſ.in c.in noſtra,de teſti.quam ponderat ibi do.Anto.dum Gloſſ. illa loquitur de pluribus teſtibus quorum fieri debet concordia ut probent: ſecus ergo eſt in uno teſte:argumento.l. prætor. ff. de iudi.& l.maritus. C.de procurato. & iſta cõcluſio eſt de mente Imo. & do. Abb. ibi & idem tenet Roma. in l.ij. §. creditum. ff.ſi cer.peta.Tindarus in præallegato tractatu in c.pe.tamen do.Alex. in d.l. inter ſtipulantem.§.ſi Stichum,dicit poſſe ſuſtineri quòd hoc caſu fiat concordia ut probet dictum ipſius teſtis: quia non præſumitur ſe uelle corrigere: ut in d.l. nam ad ea allegat etiam not.per Bar.in l.ſcripturæ.C.de fide inſtru.& iſtam opin.etiã tenet Areti.in d.c.cum tu.eo: quia unum & idem inſtrumentum, ad concordiam reducitur ut probet c.inter dilectos.uer ſi.cęterum,de fide inſtru.ergo idem dicẽdum eſt in teſte:ſed ad illum text. poſſet reſponderi, quòd illud eſt propter præſumptionem quæ oritur ex inſtrumento. l.cum precibus C.de probatio.Item quia eſt pręſumptio pro tabellione:quia iurat a principio, quòd officium ſuum legaliter exercebit. c. ad audientiam, de præſcriptio.quæ ratio ceſſat in teſte.Pro iſta tamen opi.do.Alex.& Areti. faciunt no. per Bart.in d.l.de ætate,in penul. colum.

329 ff.de mino.ubi inquit teſtis † interrogatus de ætate dicit quòd Titius erat maior.xxv.annis.poſtea interrogatus quomodo ſcit,reſpondet ſe neſcire, per hoc non erit ſibi contrarius:quia debet ſubaudiri, ſe neſcire aliter quam ſupra dixe-

330 rit.ideo probat.Similiter dixit † Alber. quem ibi ſequitur do.Alex.in l.non erit.§.dato.ff.de iureiur.teſtes depoſuerunt quòd Titius & Seius fuerunt pręſentes, contrarium. demum interrogati an aliquis fuerit ibi præſens reſpondent quòd non,ſaluatur eorum dictum, & intelligitur quòd nulli fuerunt præſentes exceptis ſupra dictis. Accedat quòd uoluit Bal. in l.fi.§. idem. ff. de libera.lega. Prior tamen concluſio communiter approbatur.

Quæ

Quæ limitatur quando teſtis poteſt reduci ad concordiam per intellectam repetitionem eius quod primo dixerat ipſe teſtis. Et elicitur hæc limita.ex dictis Barto.in l. Labeo.ff.de ſupelle.lega. dum dicit quòd teſtis productus ad probandum communem uſum loquendi, dixit quòd tali tempore erat talis communis uſus loquendi, & quòd ita audiuit ab omnibus de his loquentibus &c. demum interrogatus quomodo ſcit reſpondet: quia ſic communiter audiuit dicere, & non repetit dicto tempore, uel in dicta ciuitate, erit ne contrarius? dicit Bar.ibi quòd nõ, cum per intellectum repetitionem eius quòd primo dixerat ſaluari poſſit. Et ita per illud dictum Bart. limitatur Tindar. in d.tracta.c.ulti.& ita intelligatur & procedat dictum Bar.in d.l.de ætate. cũ alijs ſupra allegatis contra communem concluſionem.

331 Tertia ſit concluſio. † Si unus teſtis contradicit alteri, tunc ſi reducantur ad concordiam præſumendo actus multiplicationem non probant: quia quilibet remanet in ſuo dicto ſingularis. Exemplũ poni poteſt in c.cum tu. de teſti. & in ca. periculoſe, de pœniten. diſtin.prima. & ita tenet Tindar.in d.tracta.ca. fin. dom. Alex.in d.l.inter ſtipulantem.§.ſi Stichũ in v. col.de uerbo.obli. Et idem tenet Federi de Senis in conſi.clxij.incip. Domine Gripholc.& in conſilio ccxx.incip. ueritatis amica ſimplicitas eſt. ubi dicit qđ

332 † ſi unus teſtis dicat percuſsionem fuiſſe factam punctim, id eſt, per punctã. Alter uero dictam percuſſionem dicat eſſe factam ceſsim, id eſt, per taglium. iſti teſtes non probant: quia intelligẽdo quòd uoluerint deponere de diuerſis percuſſionibus redduntur ſingulares. & ſic non probant, ut dictum fuit ſupra in præcedenti requiſito.

Fallit iſta concluſio: quando iſti teſtes poſſunt reduci ad concordiam non præſumendo multiplicitatem actus: quia dũmodo non remaneant in dictis ſuis ſingulares probant: & ad iſtum effectum reducendi ſunt ad concordiam: & ita procedat quod uoluit Bar.in l.Gallus, §.ille caſus.in fi.ff.de libe.& poſthu.qui dicit ꝙ ſi unus teſtis dicat contractum eſſe factum in domo: & alter dicat iuxta domum. iſti teſtes probabunt: & exponitur in domo, id eſt, iuxta domum. Idem tenet Bar. in l. inſulam, in §.j.ff.ſolu.matrimo. Ioan. de Imo.in l.inter ſtipulantem.§.j.ff. de uerborum obliga.& d.Alex.ibidem.d Abb. in c.cum tu.de teſti.d.Augu.de Arimi.in addi.ad Ange.Are.in trac.maleficio. ſuper uerbo falſario, in addi.incip. tu autẽ in hac materia &c.

333 Quarta ſit concluſio. Quando † plures teſtes contradicunt pluribus, tunc nõ debet fieri concordia ut probent, ſed ut euitent periurium.& hoc quando ſunt diſpares numero. Glo.eſt in c.cum contingat.de offi.delega.& idem tenet Bar.in l. Gallus.§. ille caſus.in fi.ff.de libe. & poſthu.Bal.in l.j.in v. col. ff.de rebus credi. Bar.& Fulgo.& Pau.de Ca.in l.ij.§.creditum.ff.eo.ti.Bal. in §. quibus in j. conſti. C.& d.Aug.de Arimi.in præallegata addi. Et pro iſta concluſione præceptor meus in d.§.creditum. mouetur urgenti ratione.Nam regula eſt quòd fruſtra expectatur euentus alicuius rei quæ nullũ debet operari effectum.l.aliquando.ff.ad Velleia.& in d.c.cum contingat. Sed reducere teſtes ad concordiam quando ex una parte ſunt plures numero & digniores, iſtud eſt fruſtratorium, cum ſtetur pluribus & dignioribus.l.ob carmen.§.fi. ff.de teſtibus.c.in noſtra. eodem titulo: ergo &c.

Contrarium tamen tenet Glo. in d. c. in noſtra.quam ſequitur ibi. d.Anto. & d.Alex.in l.inter ſtipulantem.in §. ſi Stichum.de uerbo.ob & Glo. in §. ſi teſtes. iiij.q.iij.d.Anto.& Abb.in d.cap.cum tu. per illum tex.generaliter loquentem: & in c. cum Ioannes eremita. de fide inſtru.hanc etiam opi.tenet Areti.in d. ca. cum tu.ubi ad hoc ponderat tex.in cap.licet cauſam.de proba.Mouetur etiã pulchra ratione de qua ibi per eum. Et iſta opi.magno iudicio ſeruetur: quia plurimum præſtantiſsimi Doc. eam ſequuntur. quam etiam tenet Petrus de Anch. in conſi.cccclxxxvj.incipi.licet pridie. ubi

334 dicit † quòd ſi duo teſtes deponant quòd tali die aliquis fuit ſanus,& tres teſtes producti a parte aduerſa dicant illũ eadem die fuiſſe infirmum, iſti teſtes re ducuntur ad concordiam ut probent, ꝙ in mane fuit ſanus. ſed eadem die ſuper uenit infirmitas quod ſæpius contingit. Non ob fundamentum adductum per D. meum pro contraria opi. quia negatur ꝙ fruſtratoria ſit iſta concordia: quia præſumendo actus multiplicationem in iſtis teſtibus qui ſunt diſpares numero, bene ꝓbabunt ut in exemplo poſito per Ancha. in conſi. præalleg.

335 Quinta ſit concluſio. † Si unus teſtis pluribus contradicat debet reduci ad cõ cordiam, non ſolum ut euitet falſum: ſed etiam ut probet ſemiplenè. ſi præſumi poteſt multiplicatio actus. Ita ſentit d. Anto. in d. c. cum tu. quem ſequitur ibi Areti. motus: quia qua ratione quando plures contradicunt pluribus & ſunt pares. hinc inde numero fit concordia inter dictos teſtes ita quòd utrinque probant plene. Ne ergo contradictio partis eneruet aliquid ex fide teſtium: eadem ratione idem erit dicendum in probatione ſemiplena uidelicet ut non diminuatur. ſubdit tamen ibi Areti. iſtud eſſe uerum ſine dubio: quando unus teſtis contradicit uni. ſecus quando plures contradicunt uni ut ibi latius per eum quem uidete.

336 Sexta ſit concluſio. † Quando plures teſtes contradicunt pluribus, & ſunt pares numero, tunc reducuntur ad concordiam non ſolum ut euitent periuriũ, ſed etiam ut probent. & ſic euitabunt pœnam falſi. Ita tenet do. Abb. & Areti. in d. cap. cum tu. Imo. & d. Alex. in l. inter ſtipulantem. in §. ſi Stichum. de uerbo. obligatio. Alberi. in l. ſed & ſi poſſeſſori. §. item ſi iu rauero ff. de iureiur. & iſtud idem ſentit Bar. in l. Gallus. §. ille caſus. ff. de lib. & poſthu. Et pro iſta concluſione eſt tex. in d. c. cum tu. Probatur etiam iſta concluſio in l. Sempronius Proculo. ff. de lega. ij. ubi duo inſtrumenta contraria reducuntur ad concordiam ut probent: quia in maiori ſumma ineſt minor. facit etiam Glo. no. in l. optimam. C. de contrahen. & committen. ſtipulatione. Non ob. regula tradita in ca. in præſentia. quia procedit quando uerba prolata à teſtibus ſunt dubia: & duplici modo poſſunt intelligi. Nã iſto caſu fit interpretatio contra producentem. ſecus quando uerba ſunt certa ſecundum proprium ſignificatum: nam tunc teſtes reducuntur ad cõcordiam ut probent. Exemplum poteſt poni in ca. cũ tu. de teſti. & ita reſpondet d. Alex. in d. §. ſi Stichum. in vj. col. Et pro iſta concluſio

A ne facit quod not. decidit Roma.[a] in ſuo

337 ſingu. ccccclxx. ubi dicit teſtes † aliqui deponunt homicidium fuiſſe factum die Lunæ. alij de alio die. iſti teſtes reducuntur ad concordiam hoc modo die Lunæ homicidium fuit factum uerbaliter man dando homicidium committi. & altera die manualiter adducit tex. in c. periculo ſe. de pœnitent. diſtinctione prima quod perpetuo notate.

Septima ſit concluſio. Quando teſtes ſunt contrarij & obſcuri iudex poteſt illos repetere ut declarent dictum ſuum: ut per Barto. in l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iudicijs. & in l. repeti. ff. de quæſtionibus. & per Gloſſ. in c. graue. xxxv. quæſtione. ix. Quinimmo uoluit Gloſſ. in c. cum Ioannes eremita. de fide inſtrumẽ torum. in uerbo a partibus. ꝙ iudex poteſt repetere teſtes etiam poſt publicationem. Dũmodo hoc faciat motu proprio & ſimilis Glo. eſt in §. quia uero. in authẽtica de teſti. quam Ange. ibi dicit ſingularem, & forte uerum dicit quòd ſit ſingu. in iure ciuili. ſed de iure canonico eſt cõ ſocia in dicto c. cum Ioannes eremita. de fide inſtrumentorum præallegata.

338 Octaua ſit concluſio. Teſtes uarij † & contradicentes reducuntur ad concordiã

B ijſdem modis quibus leges [b] diſcordantes reducuntur ad concordiam, ſecũdum do. Anto. in d. c. cum tu. & ibi per Areti. d. Alexan. in d. l. inter ſtipulantem. in §. ſi Stichum. de uerborum obliga.

In ſpecie tamen notate aliquos caſus per quos teſtes reducuntur ad cõcordiã.

Primo igitur reducuntur ad cõcordiã per uerborum impropriationem. impropriantur enim uerba prolata a teſtibus ut pro-

probent.iſtud colligitur ex dictis Barto. in l. Gallus.in §. ille caſus.ff.de liberis & poſthumis, pro quo etiam facit Gloſſ. in l. ſtipulatio iſta.§.hæc quoque.ff.de uerborum obligatio. & quod uoluit Bar.in l. j.C.de his qui ex publica. ratio.libro decimo,ubi dicit ꝙ ſi teſtis interrogatus ſuper cõmodato reſpondeat ſuper mutuo, eius dictum eſt ſaluandum in commodato: & ſic mutuum interpretatur pro commodato. Ad idem faciunt no. per Bar. in l.j. de uſufruc. lega.ubi dicit ꝙ teſtes deponẽtes uſumfructum fuiſſe relictum in re quę uſu conſumitur ſaluantur per uerborum impropriationem, ideo relatiuũ quis uel qui:quod eſt relatiuum ſubſtantiæ.l.Iulianus in princi.ff.de hære.inſti.non refert ſubſtantiam: ut teſtes euitent falſum, iuxta illud mulier damnauit quæ ſaluauit. Ita dicit Bar.in d.l.Iulianus. in principio. Exemplum poteſt poni.Dixit teſtis Sempronius interfecit Titium qui interfecit Caium. iſte teſtis non erit falſarius ſi probetur dictum Titium non interfeciſſe Caium. Ad idem faciunt no.per Bar.in l.j.in princi.ff.de noui operis nuntiatione.& in l.eius qui in prouincia.ff.ſi certum petatur dum ponit quæſtionem de inſtrumento,in quo dicitur Titius olim Sempronij. & tamen eius pater uiuebat.Adduco etiã notata per Bart.in l.ſi finita.§.ſi ante hoc. ff.de damno infecto.ubi dicit ꝙ teſtes ſuſtinentur quorum quidam depoſuerunt filium inſtitutum in maiori parte & filiã in minori. Alij uero dixerunt eos æqualiter inſtitutos: nam reducuntur ad cõcordiam,& uerbum æqualiter exponetur, id eſt,in eodem tempore diuerſis tamẽ portionibus, licet de propria ſignificatione aliud importet.l.interdum, in princi.ff. de hæredi.inſtituen.

Secundo reducuntur ad concordiam teſtes pręſumendo actus multiplicationẽ: ut in caſu c.cum tu.de teſtib. ubi ponitur exẽplum. & per Pet.de Ancha.in d.conſi. ccclxxxviij. de quo ſuperius feci mentionem,

339 Fallit tamen, † quando multiplicatio actus eſſet poſſibilis: ſed non ueriſimilis.Exemplum,teſtes deponunt quòd tali die contractus fuit celebratus Mutinæ. alij teſtes dicunt ꝙ eadem die unus ex contrahentibus erat Bononiæ. licet enim iſti teſtes neceſſario ſibi ad inuicem non contradicant:quia non eſt tanta diſtantia locorũ quia in eadem die non poſſit quis eſſe iu ambobus locus:quia tamen hoc nõ eſt ueriſimile: & ut plurimum cõtrarium contingit,ideo talis probatio redditur ſuſpecta,nec eſt perfecta niſi aliter iuſtificetur.Ita Bal. in ſimili quæſtione in l.ſcripturæ.C.de fide inſtrumentorum. quem ſequitur Areti. in d.c.cum tua, de teſti.in penul.colum.

340 Nona ſit concluſio.Si † teſtis productus in iudicio primo dixerit ſe neſcire, demum interrogatus dixerit ſe ſcire.probat iſte teſtis. Ita not.Ange.per illũ tex. in l.quidam tabulas.ff.de fur.Bar.Ange. Imo. Ludo.Roma.& d.Alex.in l. qui bona.§.ſi quis ſtipulatus.ff.de dam. infe. & pro iſta cõcluſione facit text.in l.ij.ff.quis ordo in bo.poſ.ſerue.ibi,quoniã fieri poteſt ut qui ab initio interrogauit poſtea ſcire incipiat.& idem probat text.in c.j.§. j.ubi Bal.no.in ti.quid ſit inueſti.

In cõtrarium tamen allegatur deciſio Dominorũ de Rota num.xxiij.ubi dicunt ꝙ ſi teſtis iuratus & examinatus ſuper certo articulo depoſuit una uice, & dixerit ſe nihil ſcire de contentis in articulo, demum rediens poſt triduum deponat contrarium eius quod prius depoſuerat. non creditur ultimo eius dicto: tum quia præſumitur ſubornatus: tũ quia uarius in ſua depoſitione deponẽdo unum prius & poſtea contrarium. Pro concordia iſtarum opi. conſiderari poſſunt quinque caſus.

Primus caſus eſt:quando iſte teſtis eſt uir multum legalis & probatæ fidei,ita ꝙ ueriſimiliter in eo non cadit timor ſubornationis: & iſto caſu indiſtincte ſtabitur dicto ipſius teſtis: argumento eius ꝙ uoluit Bal.in c.præterea,de teſti.cogen.ubi dicit ꝙ publicatis atteſtationibus poſſunt recipi teſtes qui ſint legales: & in quibus ueriſimiliter ceſſat timor ſubornationis. pro quo etiam poſſunt adduci multa ſimilia de quibus per do. meum in auc. de iudi. †

8 Secundus caſus eſt: quando teſtis qui prius dixit ſe nihil ſcire, producitur in iudicio ſuper eodem capitulo ab eadẽ parte uel eius aduerſario: & hoc caſu ſi dicat ſe ſcire non creditur ei: quia præſumitur ſubornatus. l. produci ſecundum unũ intellectum. ff. de teſti. ubi habetur quòd idem teſtis non poteſt iterum produci ſuper eodem capitulo ab eo qui alias in eadem inſtantia eum produxit, nec etiam ab eius aduerſario etiam ante aperturã atteſtationũ, pro quo etiam facit id quod nota. Gloſſ. j. in q. l. ſi quis teſtibus. C. de teſtibus. & in Gl. in c. cum cauſam. in Gloſſ. ulti. de teſti. & in iſtis terminis poteſt procedere deciſio Dominorum de Rota ſuperius alle.

Tertius caſus eſt: quãdo teſtis qui prius dixit ſe neſcire proprio motu uolens corrigere dictum ſuum, uult deponere affirmatiue dicens ſe fuiſſe rememoratum eorum quorum prius erat immemor. & tũc eius dicto non ſtabitur ſi illud fecerit ex interuallo, propter ſubornationis timorem: & quia ex interuallo correctio non admittitur. c. præterea de teſti. cogend. & hoc etiam caſu uerum dicant domini de Rota. in præallega. loco.

Quartus caſus eſt: quando teſtis qui depoſuit prima uice ſe nihil ſcire: non producitur ab aliqua parte: nec reuertitur motu proprio: ſed iudex ex officio ſuo ad eius informationem eum monet ut dicat ueritatẽ ſuper contentis in capitulo: quia forte præſenſit eum eſſe rememoratum. & iſto caſu ſtatur eius dicto: quia ceſſat timor ſubornationis: quãdo iudex proprio motu teſtem examinauit. & iſtum caſum conſiderat Tindarus in dicto tractatu. in c. viij. nihil tamen adducit pro confirmatione iſtius dicti, pro quo poterat adducere no. per Bal. in l. ampliorem, in princi. C. de appella. ubi uult ꝙ publicatis atteſtationibus poteſt iudex ex officio ſuo teſtes recipere ſuper eiſdem capitulis. Sed aduertite: quia licet iſto caſu ceſſet timor ſubornationis, tamen alia ratio ſuadet cõtrarium. ſcilicet: quia teſtis non poteſt ex interuallo dictum ſuũ corrigere d. c. præ-
341 terea cum ibi nota. & ſufficit † unã rationẽ ex pluribus adeſſe licet aliæ ceſſent. Gloſ eſt in §. affinitatis, inſtitu. de nuptijs. & in l. liber. §. notanter. ff. de his qui notãtur infamia. l. ſi non lex Aeliaſcentia. ff. de hæredibus inſtituendis.

Quintus & ultimus caſus eſt: quando teſtis primo dixit ſe nihil ſcire: demũ incõtinenti antequam cum partibus loqueretur dixit ſe ſcire. tunc ſtatur dicto ipſius teſtis: quia ceſſat timor ſubornationis: & incontinẽti poteſt corrigere dictum ſuũ. c. præterea de teſtib. cogend. quod tamen eſt intelligendum dummodo teſtis exprimat ſe illud dicere animo corrigendi, uel cauſam nouę ſcientię allegaret: alias tanquam uarius & uacillans non probaret: argumento eorum quæ nota. Barto. in l. eos in tertio contrario. ff. de falſis.

342 Decima fit concluſio. † Si teſtis prima uice dixerit ſe dubitare. demum ſecũda uice dicat affirmatiue. ſtatur eius ſecũdo dicto. hæc concluſio probatur per textum. in l. ſed ſi quacunque. §. finali. ff. ad legem Aquiliam iuncta. l. item quæritur. § Iulianus. ff. locati. nam ſuper caſu dicti. §. finalis dubitat Iuriſconſultus. & tamen in §. Iulianus ſine aliqua dubitatione decidit illum caſum. nec propter hoc Iuriſconſul. dicitur uarius ſecundum Gloſſ. in dicta l. ſi quacunque. §. fina. & ualidum eſt
343 † argumentum de dicto Iuriſconſulti: ad dictum teſtis: ut nota. Bart. in l. prima. ff. ſi certum petatur. & procedit iſta concluſio quando dictus teſtis adducit cauſam nouæ ſcientię, alias tanquam uacillãs & uarius non probaret, per ea quæ ſupra diximus. Iſta concluſio procedit etiã quãdo teſtis prima uice depoſuit per uerbum credo. demum deponit ſecunda uice per uerbum ueritatis aſſertiuum: nam probat eius dictum Gloſſ. eſt ordinaria, & communiter approbata. in l. de tutela. C. de reſtitu. in integ. in ſecunda lectu. dum di-
C cit quòd hodie poſſum unum credere [c] & cras aliud facit tex. in l. peregre. in princi. ff. de acquiren. poſſe. & no. per Iacob. de Are. in l. ij. §. quod obſeruari. C. de iureran. propter calum. dan. quem ſequitur Bald. in c. j. in §. notandum, de notis feud.

Fallit iſta concluſio in caſibus in quibus

bus ſtatur dicto teſtis deponentis de credulitate: quos ſupra cõmemoraui in duodecimo requiſito: nam tunc non ſtaretur nec primo nec ſecundo dicto: quia cenſetur uarius dictus teſtis. iuxta d. l. eos. & ibi Bar. & l. qui falſa. ff. de teſtib. c. item qui falſo. iiij. q. iij. Gloſſ. fina. in c. cum cauſam quæ de teſtib. Specula. in titul. de teſte in §. j. uerſi. quid ſi idem teſtis. & in §. poſtquam, uerſi. & ſi teſtes. ubi pulchre loquitur in iſta materia, & idem dicendum eſt per omnia in teſte deponente prima uice per uerbum uidetur, uel per uerbum iudicio meo, ita eſt, & cætera.

344 Vndecima ſit concluſio. Teſtis † uarians in diuerſa inſtantia non probat, ita ſentit Bart. in l. eos. in princip. ff. de falſ. ubi dicit talem teſtem de falſo eſſe puniẽdum. & ita Barto. intelligit domi. Anton. & alij in c. cum tua, de teſtib. in iſta tamẽ concluſione conſidero aliquos caſus.

Primus caſus eſt: quando cauſa eſt eadem perſonæ quę eædem ſunt litigantes: diuerſæ tamen inſtantiæ, ut in caſu. l. fina. C. de teſtib. & in c. præſentata. eodem titu. & iſto caſu teſtis uarius punitur de falſo: nec primum nec ſecundum dictũ eius ualet. Ita tenet dominus Anto. in d. c. cũ in tua, & hanc ſententiam uidetur ſequi Bal. in l. geſta. in ij. columna. C. de re iudi. & pro iſta opi. facit tex. in c. præterea. de teſtib. cogen. dum dicit ibi, quòd teſtimonia teſtium non reprobantur ſi incontinenti ſe correxerunt. ſecus ſi correctioni ſuæ ponant interuallum. Et ſic innuitur quòd iſto ultimo caſu in totum ruat teſtimonium ipſorum teſtium. Præterea ſicut per cõtradictionem aliorum teſtium redditur dubia actoris probatio: ita ꝙ pro eo non eſt ferenda ſententia. c. inter dilectos in fine. de fide inſtrumentorum. c. in noſtra, de teſtib. idem erit ſi alia ratione dubia reddatur dicta probatio. Præterea teſti non deponenti ueriſimilia non creditur. l. iij. §. fina. ff. de teſtibus. ergo multo minus creditur teſti urianti.

Contrarium tamen tenet Innocen. in c. præterea. de teſtibus cogend. ubi dicit quòd per ſecundum dictum debilitatur primum in totum, tamen non tollitur. & hanc opini. ſequitur Dominus Abbas in dicto capitulo cum in tua. quorum opinio non eſt tenenda.

Secundus caſus eſt: quãdo diuerſæ ſunt cauſæ & diuerſæ ſunt inſtantiæ, & diuerſæ perſonæ litigantes. & tunc teſtis uarius in ſecundo iudicio puniẽtur pœna falſi, ſed tamen eius primum dictum non eneruatur l. eos. ſecũdum unum intellectum. ff. de falſ. & ita tẽnet Tindar. in dicto tracta. in ij. lib. in iij. parte principali ubi late proſequitur iſtam materiam conſiderando aliquos caſus ut ibi per eum.

Tertius caſus eſt: quando teſtis dixit unũ in iudicio quòd fuit nullum: poſtea iterum examinatus in ſecundo iudicio legitimè depoſuit contrarium: nam ſtabitur ſecundo dicto, nec corruet per primũ contrarium Glo. eſt not. in c. cum cauſam in fi. de teſti. quam ſequuntur dominus Abb. & Areti. in c. per tuas. de probatio. ſuper Glo. in uerbo infirmatę, & idem tenet domi. Anto. in d. c. cum in tua.

Quartus & ultimus caſus eſt: quando teſtis examinatus in iudicio ſũmario iterum productus in iudicio plenario dicit contrarium. & ſic uariat a primo dicto: nam tunc iſte teſtis facit fidem quo ad im probandum id quod depoſuit in iudicio ſummario. Ita uoluit Innocenti. in ca. ueniens. el ſecũdo, de teſtib. quem ſequitur ibi dominus Antoni. & ratio eſt: quia ex primo dicto notorium eſt ipſos eſſe periuros. ideo repelluntur a teſtimonio. c. teſtimonium, de teſtib. in quo multum inſiſtit dominus Antoni. Franciſ. Areti. in d. c. ueniens, in penultima columna. ubi ſimiliter inſiſtit & ſubtiliter arguit contra iſtam opinio. quam tamen amplectitur adducens hanc rationem. Nam ex uarietate & contradictione redditur fides teſtis dubia. ideo ſicut dubia probatio probantem non releuat: quando oritur dubitatio ex obſcuritate ſermonis. c. in pręſentia. de probationibus. ita quando redditur dubia ex uacillatione & contrarietate ipſius teſtis. & pro hoc facit textus in dicta lege eos. ib. cuius fides anceps uacillat. ff. de falſis.

345 Duodecima ſit concluſio. † Si teſtis unum

unum dixit in iudicio: poſtea dicat con-
trarium extra iudicium. primum dictum
D non tollitur [d] per ſecundum.c.ſicut,de te
ſtib. Bartolus in d.l. eos.ff.de falſis. quod
procedit etiam ſi teſtis dicat contrarium
conſtitutus in extremo mortis articulo,
quo caſu præſumitur dicere ueritatem:
argumento.l.j.in fi.C.ad l.Iu.repetunda
rum.& ita tenet Barto.in l.ſi quis in gra-
ui in §.ſiquis.ff.ad Silla.Bald.in auctenti.
& ſi dicatur. C. de teſtib. Paulus de Ca-
ſtro in l.Seia mancipia.ff. ad Velleian. p
illum tex.Angel.in d.§.ſi quis Areti.in c.
ſicut extra de teſtib.

Decimo quinto requiritur, quòd te-
ſtes uiderint actum oculis corporeis de
quo deponunt: quia non ſufficeret quòd
uoces audiuerint & intellexerint illorum
de quorum actu ipſi deponunt. Ita nota-
tur per ſcriben.in l.ſi unus.C.de teſtamẽ.
in quo tamen articulo breuiter pono ali
quas notabiles concluſiones.

346 Prima ſit concluſio † quando agitur
de probando teſtamento.tunc oportet q
E teſtes uiderint [e] teſtatorem diſponẽtem
de ſuis bonis: nec ſufficeret quòd ipſum
loquentem audiuiſſent.Ita no. per Doc.
in d.l.ſi unus.C.de teſtamen.Ideo quan-
do teſtator conficit teſtamentum debet
cortinam remouere de lecto ut teſtes ip
ſum uideant:alias teſtamentum eſſet nul
lum:ut no.in d.l.ſi unus.& ratio eſt: quia
de facili fraus committi poſſet ponendo
aliquem in locum teſtatoris qui eius uo-
cem poſſet fingere qui teſtaretur de eius
bonis cum fortè teſtator eſſet mortuus.
ideo ad obuiandum fraudibus & ut teſti
monium ſine labe procedat ſic eſt ſtatu-
tum. Fallit iſta concluſio in alia ulti-
ma uoluntate,puta in codicillis: in dona
tione cauſa mortis.ita limitat Matthe ſil-
la.in nota.ſuis nota.cxxiiij. ubi hoc pro-
bat ſimile: quia in teſtamento requirun-
tur teſtes rogati ſed non in codicillis.l.fi-
na.C.de iur.codicil.& iſtam limita. ſequi
tur domi. Alexan. in l.ſi non ſpeciali. C.
de teſtamen.& eſt notabilis limitatio pro
pter clauſulam codicillarem quę commu
niter conſueuit apponi in teſtamentis:
quia ſi teſtes non uiderint teſtatorẽ cor-
tina lecti proſpectum impediente: ualе-
ret teſtamentum tãquam codicillus. Sed
hanc limitatio.approbat domi.Iaſo.in d.
l.ſi non ſpeciali.per regulam traditam in
l.ij.ff.de lega. j. & in l.diui in §. primo ff.
de iure codicil.ad quod reſpõderi poteſt
quòd illa regula procedit in illo qui ſim-
pliciter & omni caſu inhabilis eſt ad te-
ſtamentum: quia nec talis poteſt facere
codicillos:ſecus in illo qui poteſt teſtari
dummodo teſtetur cum certa ſolennita-
te:quia licet non poſſit teſtari niſi ſerua-
ta illa ſolennitate, poterit tamen facere
codicillos.l.conficiuntur. §. primo ff. de
iure codicillo.Ex hac limitatione infero
quòd ualet teſtamentum factum tempo-
re peſtis & ſi teſtes non uiderint teſtato-
rem:quia cum eodem tempore non au-
deant ſe lecto appropinquare propter ae
ris corruptionem,poterit ipſe teſtator fa
cere teſtamentum quòd ualeat iure codi
cillorum appoſita clauſula codicillari. te
ſtibus ipſum non uidentibus uocem ta-
men ſuam audientibus. licet non poſſit
facere teſtamentum quòd ualeat ut te-
ſtamentum, ſi teſtes ipſum teſtatorem
non uideant,ut dictum eſt.

347 Secunda ſit concluſio. † Quando
agitur de probando aliquem actum inter
uiuos. tunc non eſt neceſſe quòd teſtes
uiderint contrahentes. quinimo ſuffi-
cit eorum uoces audiuiſſe.& in iſtis termi
nis bene loquitur Glo.in l.ij.§. idem La-
beo.ff.de aqua plu.arcen. ſecundum Bar.
ubi & idem tenent communiter Canoni-
ſtæ,in c.ex literis.extra de conſue.& in c.
præterea.de teſti.domi. Alexan.in conſi.
34.incip.in caſu prædicto.in j.uolu. Hinc
348 † dixit Speculator in tit.de teſte.§.pri
mo uerſicu. quid ergo ſi iuro quod ſi uir,
& mulier erant in certo thalamo clauſi,&
teſtes qui erant extra thalamum deponũt
quòd audierunt,quòd uir dixit deſponſo
te in uxorem meam, & mulier reſpõdeat
ſum contenta, quòd probabunt iſti teſtes
matrimoniũ. licet partes eſſent in medio.
& ſic non uiderunt ipſos contrahentes.
Dicit etiam Paul. de Caſt. in d. l. ſi non
ſpeciali pone erat quidam creditor infir-
mus, quia non poterat probare creditum
ſuum

ſuũ aliquo modo iuſte iuſsit uenire duos teſtes qui poſuerunt ſe in camera uicina. deinde iuſsit debitorem ad ſe accedere. & interrogauit an eſſet ſibi debitor in cẽtum. qui uidens nullos eſſe teſtes in dicta camera confeſſus eſt ſe eſſe debitorem in centum, poterit ne probari debitum per illos teſtes. reſpondet Paulus quòd ſic. nã iſti teſtes qui uocem eius cognouerunt & uiderunt ipſum egredi thalamum probant, non obſtante quòd ipſum non uiderint confitentem, & iſta cautela eſt optima & perpetuo menti tenenda: quia illa ſæpe poterunt uti creditores contra debitores.

349 Fallit tamen † hoc in teſtibus deponentibus ſuper matrimonio ad eiuſdem ſeparationem, quia paries medius facit ut non plene probent ſine aliis adminiculis gloſſ. eſt ſingu. in c. præterea de teſtib. & ibi expreſsius Ioan. And. & Imol. & d. Alexand. in d. l. ſi non ſpeciali. Iſta limitatio confirmatur optimo ſimili. nam teſtibus iuramentum poteſt remitti a partibus c. tuis de teſti. & tamen quando teſtes producuntur ad matrimonium diſiungẽdum tunc non poſſunt partes expreſſo cõſenſu eis remittere iuramentum. Ita uult Speculator in tit. de teſte. §. fin. uerſicu. & nota quòd non ualet teſtimonium gloſſ. eſt no. & ibi do. Abb. & communiter doct. in d. c. tuis. dixi etiam ſupra in fine primi requiſiti iſtius ſeptimę partis facit etiam

350 aliud ſimile. Nam † confeſsio facta ſacerdoti in foro pœnitentię nihil probat in foro iudicij, quia cenſetur facta tanquam Deo. Quinimo ſacerdos qui panderet confeſsionem eſſet puniendus c. ſi ſacerdos de offi. ordina. Bal. in l. archigerontes C. de epiſc. audien. facit optima Glo. in c. ex pœnitentibus. l. d iſtinc. & tamen confeſſio facta in foro pœnitentiæ probaret in foro iudiciali, quando ageretur de confirmando matrimonio, non autem de illo diſſoluendo. Ita ſentit glo. in c. tua nos, in uerſic. qualiter conſtiterit de ſponſa. quam reputat ſingularem Roma. in d. l. ſi non ſpeciali. Sicut ergo in iſtis duobus caſibus illa ꝓbatio quæ alias concludebat, & illud quòd alias poterat fieri, & ſufficiebat non ſufficit, nec probat quando agitur de matrimonio diſſoluendo. Ita in prædicta limitatione teſtes deponentes de eo quod ſenſerunt pariete medio, non probant. Notate etiã

351 † gloſſ. in ca nihi ominus iij. q. ix. quæ uult quòd ſi duo teſtes uiderint per quãdam rimulam unum fabricantem falſam monetam, uel committentem adulteriũ,

F dicti teſtes probant [f] licet non potuerint ſimul uidere, ſed unus poſt alterum, quia rimula erat parua. & ſic deponentes de actu ſucceſsiuo probant q. eſt menti tenẽ

352 dum. Notate etiam † qđ teſtes deponẽtes aliquid factum tempore noctis non probant, ut quia dicant quòd tali nocte Titius occidit Sempronium eo, quia tempus noctis eſt obſcurum, nec perſonæ delinquentium faciliter cognoſci poſſunt, niſi dicerent quòd illa nocte lucebat luna, uel quòd ibi erant lampades & lumina ex quorum ſplendore facile quis cognoſci poterat. Ita dicit Bald. poſt Ol-

G dra. [g] in d. l. ſi non ſpeciali & in l. Arethuſa ff. de ſtatu homi. & in c. j. §. porro in tit. quæ fuit prima cauſa benefi. amitten. Ange. in l. j. in §. interdum ff. ſi pars hæred. petat. & in conſi. cxciiij. incip. uiſis proceſsibus in iiij. col. Ange. de Aretio in tractatu maleficio. in uerſi. comparent dicti inquiſiti ad finem quem uidete. Notate ultimo id quòd decidit d. Cardi. Floren. in

H c. cum Ioannes Heremita [h] de fide inſtrumento. ubi uoluit quòd quando agitur

353 † de reprobando aliquo inſtrumento, ut quia teſtes adhibiti in illo dicant ſe nõ interfuiſſe huiuſmodi inſtrumento, quòd eſt opus quòd ipſi dicant & probent, ꝙ ipſi ſunt illimet qui ſunt deſcripti in ipſo inſtrumento, alias non probant, quia poſsibile eſt quòd ſint alij qui uocentur eodem nomine & cognomine eorum qui fuerunt teſtes adhibiti in dicto inſtrumẽto. ideo non concluderet eorum depoſitio. & iſtud reputat menti tenendũ Dominus Philippus Decius in c. auditis in x. colum. extra de præſcriptioni. quæ omnia notate, & perpetuo cordi tenete, quia quotidiana, & ex his remanet expedita iſta ſeptima pars.

ADDI-

ADDITIO.

a Teſtium. Aduerte. d. Ioan. ſolum circa examinationem teſtium attendit de examinatore ullum uerbum. pro quo quid attendendum ſit circa eum. uide omnino per Spec. in tit. de teſte. §. nunc tractandum. uer. circa examinatorem. Quid autem circa perſonas teſtium examinandorum attendendum ſit. uide in d. §. uer. ipſo quæ circa examinatorem &c. Itẽ ſcias quod d. Io. omiſit hic unam particulã ualde neceſſariam & utilem ſcilicet de interrogatorijs quæ ſolent fieri teſtibus examinandis & fiunt ad petitionem partis contra quam teſtes producuntur: ut in c. præſentium §. teſtes de teſti. lib. vj. & in c. per tuas. eo. tit. in antiquis. & de his non eſt danda copia parti teſtes producenti propter periculum ſubornationis & ne inſtruat eos. & hoc tam de iure quam de conſuetudine ſecundum Glo. ſing. in d. §. teſtes. quam ibi no. Phil. Fran. & Bald. in trac. de teſti. in uer. dic quòd ſi teſtes producuntur in ij. col. imo dicunt Card. Panor. & Fely. in d. c. per tuas, quòd ſi iudex uelit dare copiam parti poſſet ab eo appellari quamuis Inno. ibi aliter ſenſerit. interrogatoria autem dantur ſuper articulis formatis: tam de circunſtantijs quã de cauſis, loco, tempore, auditu, uiſu, ſciẽtia, credulitate, fama, & rectitudine, & de alijs de quibus omnibus breuitatis cauſa ſola remiſſione ero contentus, uide omnino Spe. in ti. de teſte. §. iã de interrogatorijs. ubi ponit etiam formam confitendi interrogatoria. uide etiam per Glo. in d. §. teſtes in uerbo interrogatoria, & per Alber. Moder. in trac. de teſti. in xvj. fol. in j. colum & per Bal. in d. ſuo trac. de teſti. in uer. uidimus ſupra de numero teſtĩ. quid autem ſi pars dedit interrogatoria. & apparet teſtes non fuiſſe interrogatos de omnibus interrogationibus factis & approbatis. uide Bal. in d. uerſi. dic quòd ſi teſtes &c. ſuperius alle. in ij. colu. & de omnibus prædictis proſequere ut in dictis locis. Et inter alia no. quòd iudex debet diligenter aduerte ut aſtutiam aduocatorum repellat uolentium infringere dicta teſtium qui ſolent poſt omnia facere interrogari generaliter teſtem an credat omnia quæ ſupra dicta ſunt per eum. quo caſu ſi reſpondeat quòd ſic. uidetur credere de omnibus prædictis. & eo caſu non ualet dictum ſuum cum deponat de credulitate. Nam iudex debet repellere & reſcindere huiuſmodi interrogatorium cum ſit captioſum & non ſit uerisimile quòd incontinenti uelit ſe corrigere teſtis iuxta. l. nam ad ea. ff. de condi. & de. Item quia qui ſcit poteſt credere: ut in c. cum olim. de re iudi. ita no. Spec. & Io. An. in d. §. iam de interrogatorijs. in fi. & idem Ioan. An. & Anto. de Bu. & Panor. & Io. de Ana. in c. inquiſitionis §. fin. de accuſa. ubi dicit Card. Floren. uidiſſe de facto obtineri quòd per talem reſponſionem teſtium generaliter factam poſt depoſitiones non infringitur teſtimonið prius debito modo factum ſeu dictum. idem tenet Pan. & alij de quibus ibi per Fely. in c. quotiẽs de teſti. in iiij. col. & Albe. Mo. ubi ſupra col. iij. & ſentiunt prædicti quòd dato quod iudex huiuſmodi interrogatorium non cancellauerit reſponſio facta per teſtem ut dictum eſt non noceret depoſitioni recte factę cum illud credere capiatur pro ſcire, eadem ſcientia qua antea dixit quæ omnia ſunt perpetuo cordi tenenda.

Petrus de Moncada.

b Diſpenſare. Adde eundem d. Ioan. in l. j. §. fi. in iij. col. ff. de uerb. obl. & in l. nemo poteſt de lega. j. in xxvj. col. & d. Hip. de Marſi. in ſin. cc xiiij. incip. ad ualiditatem. facit quòd no. d. Phil. Deci. in l. nec ex prætorio. ff. de regu. iur. in fi. poſſet tamen probabiliter dici quòd ſi magna eſſet religio & fides teſtis ſeu teſtium iurare debentium, poſſet eis remitti iuſiurandum ſicut legimus fuiſſe obſeruatum in perſona Xenocratis peripathetici dum coram iudicibus athenienſibus teſtimonium eſſet coactus dicere accedens ad aram ut ſecundum morem ciuitatis iuraret uniuerſi iudices conſurrexerunt pro clamaruntque ne iuſiurandum diceret. eius ergo ſinceritati ac maieſtati concedendum exiſtimarunt quòd ſibi met ipſis poſtmodum dicendæ ſententiæ loco remiſſuri

miſſuri non erant ut refert Vale.Maxi.in ij.lib.c.ulti.in propoſito ergo tanta poſſet eſſe maieſtas ſapientia pariter & ſanctitas alicuius perſonæ quòd ei poſſet remitti iuſiurandum.cogitabis tamen. nam iure cautum reperitur quod nulli quantuncunque religioſo uiro etiam Cardinali credatur ſine iuramento ut ſupra dictũ eſt per d. Io.qui alle.tex.in c.cum olim el j.de priuil.& ibi Panor.tamen ille tex.nõ probat hoc in Cardinalibus licet dicat in aſſertionibus quorũdam fratrum noſtrorum ut ibi alias dixi.& hoc per no.in c.ad falſariorum.de cri.fal.teneas tamẽ menti dictum Valerij:quamuis iuridicũ nõ ſit.

Petrus de Moncada.

c Contrarium tenet. Adde Panor. in c. cæterum.de iur.cal.& iſta eſt communis opi.ſecundum Fely.in c.de teſti. & Albe. Moder.in tracta.de teſti. in xiiij.fol. col. j.quamuis ipſe teneat contra omnes dicens,ꝙ ſiue incontinenti ſiue ex interuallo iuret ualet depoſitio. Et ad quod dicit ꝙ teſtis punitur de falſo etiam ſi non iurauerit. Adde Bal.in l. iuriſiurandi. in fi.C.de teſti. & Io.An.in reg.non eſt ſine culpa.de reg.iu.in merc.& Pan.in c.tuis. de teſti.& in c.de teſtibus e.ti.Iaſ.in l.qui per ſalutem.in ij.col.ff. de iureiur. Nam dato quòd teſtis nulliter deponat,ſi tamẽ deponit falſum,punitur ſecundum Bart. in d.l.ſi quis legatum.& in l.domus.C.de fal.& per Bal.in l.fi.in fi. C. ſi ex fal.inſti. & per d.Hippol.in l.j.§.præterea.ff.de ſica.in iiij.colum.

Petrus de Moncada.

d Iurauit. Adde d. Hippo.de Marſi.præceptorem meum in ſing.ccxiiij.incip. ad ualiditatem. & per dominum Marcum Ant.Bauer.in trac.de uiribus & uirtu. iuramenti.in xix.colum.& xvj.

Petrus de Moncada.

e Feriata. Adde Panor.in c.j.in fi.de fer. quem omnino uideas,& Albe.Moder. in trac.de teſti.in xiij.fo.in ij.col. Quæ autem debeant interuenire in huiuſmodi iuramento uide per Glo.& Doc.in c.fraternitatis.de teſti. An autem teſtis cum iurat debeat tangere ſacra euangelia,uide tex. in c.hortamur.iij.q.ix.Glo.in cle. j.de hæreti.in uerbo tacta. & Glo. in c. ut circa. de elect.lib.vj. in uerbo corporali not.per Ant.de Bu.Imo.& Fely.in c.tuis. de teſti.per Alexan.in l.ait prætor.la.j.§. pe.ff.de iur.per Fely.in d.c.fraternitatis, in pe.col.An autem in dubio præſumatur tactura?uide in dictis locis.

Petrus de Moncada.

f Non ualet. Adde quòd non ſolum eius dictum non probat plene, uerum quòd minus eſt non facit indicium ſecundum Bar.in l.maritus.ff.de quæſtioni. & Pan. & Fely.in c.ij.hic alleg.& Fely.in ca.cum dilecti.de accuſ.in ix.co. & Alber. Mod. in tra.de teſti.fo.xiij.col.ij.Nec ob.quòd teſtis qui non erat examinandus examinatus facit indicium ut per Bar.in d.l.maritus,cum concor. de quibus ibi per do. Hipp. quia iſtud procedit quando ordo iuris fuit in examinatione ſeruatus: ſed quando non fuit pars citata, ordo iuris non fuit ſeruatus quo caſu proceſſus eſt ipſo iure nullus:ut eſt tex. in l. prolatam. C.de ſenten.& interlo.& in l.ut debitũ.ff. de hær.actio.& per Mode.late in c.eccleſia ſanctæ Mariæ.de conſti. igitur nimirũ ſi non facit indicium.Item notabis ꝙ non ſolum pars eſt citanda quando teſtes producuntur ad plenam probationem: ſed etiam quando producuntur ad probanda indicia ad torturam ſecundum Ang. de Aret.in trac.maleſi.in uerbo fama publica.in ij.car.& d.Hippo.de Marſi.in repe.l.de unoquoque.ff.de re iudi.in ix. colu.& in l.j.de quæſtio. in prin. in ij.colu. qui plures allegat concor. Et dum dicit do.Ioan.ꝙ ſufficit unica citatio. Adde ꝙ idem tenent Ioan. An.Anto.de Bu. & Panor.in c.conſuluit.de offi.deleg. Bal.in l. ſi quando.C.de teſtibus.& eſt communis opi.ſecundum Fely.in d.c. ij. An autem ſit neceſſaria citatio partis quãdo iudex mittit ad domum teſtium.uide Panor. in c.ſi qui teſtium.de teſti.

Petrus de Moncada.

g Bar. Adde Alex.in l.iij. §. ait prætori. v.co.ff.de dam.infe.& d.Hipp. de Marſi. in ſing.xxiiij.incip.clarum eſt, ubi ponit alium caſum.

Petrus de Moncada.

h Inquiſitionis. Pro ueritate huius fallen. uide no. per Panor. in c. ij. de teſti. in iij. col. & Lud. Ro. in ſingula. cccl xvj. quē refert. d. Hip. in l. de unoquoque. ff. de re iu. in xv. col.

Petrus de Moncada.

i Quinto. Adde Soci. in l. ſi quis arbitratu. de uer. ob. in xv. col. & d. Hip. de Mar. in l. de unoquoque. ff. de re iu. in xx. colum. & in rub. de proba. in xlv. col. contrarium tamen tenet Pan. quem uideas in c. ij. de teſtib. in v. col.

Pet rus de Moncada.

k Fallentias. Addē Soci. in regu. cclxxiij. & d. Hipp. de Mar. in repetit. l. de unoquoque. ff. de re iudica.

Petrus de Moncada.

l . Deponit. Intellige, idest, tempore quo iurat, quia tunc uidetur deponere, ut per Abb. in c. ſignificauit, & in c. tuis, & in ca. uenerabili de teſti. & in c. licet cauſam, de proba. & per Bar. in l. ſi poſtulauerit ff. de adulte. & d. Hippo. in ſing. cxiij. incip. dictum teſtis. & Fran. Cur. in trac. de teſti. in xxxiij. conclu. & per d. Ioan. infra in vij. requiſito in iij. fallen. non autem intelligas quòd pars ſeu aduocatus debeat ſeu poſſit eſſe præſens depoſitioni & examinationi teſtium cum fiat ſecrete, ut d. iurib.

Petrus de Moncada.

m . Vltro. Et ratio eſt, quia teſtis eſt citãdus ſicut pars iuxta no. per Panor. j. ca. ij. de teſti. & Alb. moder. in trac. de teſti. in xij. fol. col. iij. pro quo omnino uide Fely. in d. ca. ij. in viij col. notabis tamen quòd licet teſtis ultro ſe offerens ſit ſuſpectus, imo præſumitur inimicus, ut etiam text. in c. cum P. Maneonella de accuſa. ſecundum intellectum Panor. ibi iſtud fallit in homine legaliſſimo, & perſona fide digna. Ita no. Bal. in addi. ad Spec. in tit. de teſte in fine col. in fine magnę addi. quem etiam refert, & ſequitur d. Hippoly. de Marſi. in l. j. §. ſi. ff. de quæſtio. in iiij. col. & in l. unius facinoris §. ſeruo qui ultro in j. col. eo. ti. ubi plura allegat. An autem teſtis qui eſt citatus dicatur deponere cõpulſus, & ſic inuitus, uide Bar. & Bal. in l. libertorum C. de teſti. & Bal. in l. parentes eod. tit. Petrus de Moncada.

n Notario. Adde quod dixit Bal. in addi. ad Spec. in tit. proxi. ſupra alleg. quòd nõ reperitur iure cautum quòd notarius poſſit recipere iuramenta teſtium ſine cõmiſsione iudicis nec etiam inſtrumenta ſeu confeſſiones partium, quia dicit ipſe hic ſpectat ad iudicem, ſcribere uero ad notarium allegat no. in l. ij. & iij. C. de iure fiſ. lib. x. & hoc maxime procedit in cauſis criminalibus, ut per Gloſſ. in Clem. j. de offi. delega. not. Bal. in rub. de controuer. inueſti. feu. no. etiam in auc. apud eloquentiſſimum C. de fide inſtrumentorũ. Et in tantum hoc eſt uerum quòd etiam ſi partes conſentirent non poſſet notarius ſine commiſsione iudicis recipere teſtium iuramenta & dicta, ut not. tenet Bald. in titu. de pace conſtan. §. hoc quod ad nos in v. colum. in uerſic. feci. quod eſt not. & ſingulare dictum. Tamen audi, q̃a ipſum reprobat Iaſ. in l. prima in fine principium ff. de feriis, quia dicit ipſe ſi partes ex toto poſſunt remittere iuramentum teſtibus, multo fortius poſſunt cõſenſu ſuo facere ut iuramentum minus ſolemniter præſtitum ualeat per regulam l. unicæ in principio C. de rei uxor. actio. ibi multo magis etiam ſi inutilis &c. Item quia ſecundum quòd not. Barto. in dicta l. j. partes poſſunt comprobare atteſtationes mĩnus ſolemniter factas, & eum ſequuntur hi de quibus ibi per Alexand. & Iaſo. His non ob. teneo opi. Bald. quia dico quod aliud eſt quærere an partes poſſint remittere iuramentum, quod eſt introductum principaliter in ſuum fauorem, aliud eſt quærere an partes poſſint prorogare ſeu ſuo conſenſu dare iuriſdictionem non habenti . primo caſu uerum eſt quod dicit Iaſ. ſecundo uero nequaquam, & iſte eſt caſus noſter: & eſt mens Bald. in d. § hoc quod ad nos . Nam prout notat Alex. & Iaſ. poſt Lud. Roma. in d. l. prima de ferijs illud quod dicitur quòd partes poſſunt comprobare atteſtationes minus ſolennes eſt uerum: quando fuerũt receptæ a iudice competente, ſecus ſi nõ a iudice cõpetenti, put eſt notarius qui nullã penitus habet iuriſdictionem ſaltim in actu & cõtẽtioſam quanuis habitu: & tunc uolunta-

tariam de quo per Gloſſ.Bar.Bal.& Pau. de Caſt.in l.j.ff.de iudi.& in l.rem non nouam.C.eod.tit.& per Bar. Bal.& Alex. in l.iubemus.§. ſane.C.de ſacroſan. eccleſi. & priuatorum conſenſus eum non facit iudicem &c. in dicta lege prima.ff.de iudicijs lege priuatorum.C.de iuriſ.omniũ iudi.c.ſignificaſti de foro compe.& hoc ideo:quia iuriſdictio eſt poteſtas de publico introducta quam priuati conferre nõ poſſunt. unde cũ ſit neceſſe quòd habeat iuriſdictionem recipiat iuramenta & dicta teſtium.iuribus de quibus ſupra. dato quòd partes milies conſentiant. hoc non poterit notarius. Ex his remanet op. Bal.defenſata. Iſta concluſio poſſet limitari. ut per Barto. in lege admonendi in ix. colum.uer. quid ſi dictum teſtis.ff.de iur.iuran.cum ibi not. Sed iuxta prædicta quæritur tu ſcis quòd dicta teſtiũ ſunt redigenda in ſcriptis: alias non crederetur iudici nec notario dicentibus teſtes ita depoſuiſſe,ſecundum Bal.poſt Gloſſ. in l.prolatam. C.de ſen.& interlo.omniũ iud. & Fely. in capitulo quoniam contra falſam.de proba.in penul.col. Modo pone quòd per id ſcriptura continens dicta teſtium extant alij teſtes deponẽtes ſe uidiſſe illos examinari ſolenniter, & referunt eorum dictum, nũquid ualeat iſtud teſtimo.Dicas quòd ſic. Ita Bartol.in tracta.de teſt.in iij. colum.uerſicul.teſtis dixit aliqua uerba eſſe &c. quem ſequitur Fely. in dicto capitulo quoniam contra falſam.in pe.colu.& põdera dũ dixi perijt ſcriptura: quia ſi dicta teſtium non eſſent redacta in ſcriptis, tunc non ualeret teſtimonium iſtorum teſtium referentium dicta illorum. Ratio eſt:quia actà ſunt redigenda in ſcriptis de neceſsitate. Et quod dicitur acta,poſſunt probari per teſtes, ut ſenſit Gloſſ.in l.quoties.§.fi.& ibi Docto. ff.de proba.reſpondeo eſt uerum quando teſtes dicunt hoc ita factum fuiſſe. & ita etiam ſcriptum. Ita pũctaliter & proprie ad d.l. quoties.§.fin. reſpondet Bar.in l. ne in arbitris. C.de arbi.qui no.declarat. d.c.quoniam contra. Nec ob.quòd teſtes ſint examinandi ſecrete præſentibus iudice & notario ſolum ut eſt tex. in c. uenerabili. de teſti.& in c.quia propter. de electio. & in l.nullũ.C.de teſti. Imo ſi ſimul plures teſtes examinarentur eorũ diſpoſitio non ualeret ſecundum Specul.in tit. de teſte.§.nunc tractãdum,in prin.in iiij. col.& Glo.Anto.de But.& Panor. in c.cũ cauſam, de teſti.Pau. de Caſt.in l.minime.ff.de legi.quia dico quòd iſto caſu nõ plures examinãtur inſimul.ſed unuſquiſque de per ſe.quòd uero aliæ perſonæ honeſtæ adſint,hoc nõ eſt improbatum a iure imo utile, maxime in arduis ſecũdum Bal.in d.l.nullum.poſt Inno.& Hoſti. in c. Albericus.de teſti.& Panor. in d.c.cum cauſam,& in d.c.quia propterea.in x.colum.qui proprie ita reſpondet, & Felyn. in dicto capitulo uenerabili.in fine. Hinc eſt quòd in cauſa hæreſis de neceſſitate debent intereſſe duæ perſonæ religioſæ examinationi teſtium ſimul cum iudice & notario.ut eſt text.in capitulo ut officium de hæreti.li.ſexto in §.ij.uerum ergo erit dicere teſtes fuiſſe ſecrete & ſigillatim examinatos aliis aſtantibus, per quos poterit fieri probat.de qua ſupra.

Petrus de Moncada.

o Produci. An autem ualeat conſuetudo diſponens quòd atteſtationibus publicatis teſtes poſſint produci, uide per Ioan. An.in addi. ad Spec.in ti.de exce.§.dicti. uerſi. ſed nunquid.& Imo.in c.ſeries. de teſti. & Alber. mod. in tracta.de teſti.in xv.fol.col.j.

Petrus de Moncada.

p Per teſtes. Not. quòd ſtatutum prohibens fieri probationem per teſtes non habet locum quando teſtes eſſent legaliſſimi: quia iſto caſu admittenda eſt pars ad probandum debitum non ob. ſtatuto de æquitate canonica, ne contingat alium cum aliena iactura locupletari. Ita tenet Ant.de Bu.& Fely.in c.ij.de proba.qui dicunt hoc eſſe de mente Spe.in loco de quo ibi. Idem tenet d.Hipp.de M rſi. in rub.C.de probat.in x.col. Item no. quòd dictum ſtatutum non ligat clericos ut in d. locis. & d. Hippo. in repet. rubri. de fideiuſ. in xxvij. col. & in ſingu.xxix.incip.ſtatuta laicorum.Item no.quòd ſtante prædicto ſtatuto ualebit probatio fa-

cta per teſtes & inſtrumenta ſimul ſecundum Bal.& Mod.in l.certi cõditio.§.quoniam.ff.ſi cer.pe.& Alex.in l.ſi ita ſcriptũ. ff.de li.& poſth.in prin.An autem in terminis.d.ſtatuti ſi non habeo inſtrumentum ſed ſolum teſtes poſſim illos producere in iudicio, non ad finem ut debitor condemnetur,ſed ut per teſtes cogatur facere inſtrumentum, quo confecto poſſit condemnari.uide Saly.in l.ſi quis argentum.§.ſi.C.de dona.& Alex.& Iaſ.in d.l. certi conditio.§.quoniam. An autem dictum ſtatutum habeat locum in cauſis criminalibus.uide Io.de Ana.conſi.lv. & pone exemplum prout ibi. & per do.Hipp. in d.rub.C.de prob.in xiij.colum.ſuper quo cogita.

Petrus de Moncada.

q L.ampliorem. Adde Alex.in l.iiij.§. hoc autem iudicium.ff. de dam. infec.in viij.col.ubi defendit Bal.ab impugnationibus Roma.& iſtam doctri.Bal & ſequitur Cępo.in caute.clxvj.inci.regulariter, & in caute.ccliij.incip.dubitari poteſt.& Paulus de Ca.in conſi.ccclxix. incip.in caſu de quo quæritur. & plures alij de quibus per d.Hipp.in l.j.§.ſi quis ultro.ff.de quæſt. in. iij.col. & in rub.C.de probat. in xiij.col.uide eundem d.Io.infra in vij. conclu.xiiij.requiſiti in iſta vij.parte.

Petrus de Moncada.

r Matrimoniali. Intellige de matrimonio carnali:quia in cauſa matrimonij ſpiritualis bene tranſit in rem iudica. ut eſt text.in c.cum dilecti in ſi.de ele.Gloſſ.in c.j.de conceſ. præben no.Panor.in c.cum Bertholdus de re iudi.in viij.col.& in c. cum olim de do.& contu.in iij.col.& Fely.in d.c.lator.in.vij. col. quod intellige prout in d.locis,& tene menti unum ꝙ in cauſa matrimonij carnalis publicatis atteſtationibus poſſunt alij teſtes produci eſt uerum ſi primo producens iurat quòd dictos teſtes non ſubornauit: alius nõ admitteretur. Ita multum ſingulariter Bal. in c.iurauit de prob. quod dictum magni facit ibi Fely. in ij.col. dicens iſtud nunquam exeat mentem tuam. & iſtud dictũ inter ſua ſingu.poſuit do.Hipp.de Marſi. præceptor meus in ſing.cxxviij.incip. teſtes etiam produci.ubi dicit ꝙ adueniente caſu forte pauci aduocati uel procurato.animaduerterent. Et ad id quod dicit de conſilio ſapientis &c.Adde Alb.Mod. in trac.de teſti.in xvj.fo.in j.col.& d.Hippo.in l.j.§.ſi.in xvij.co.ff.de quæſtio. & ex prædictis ego infero ꝙ cum ſententię Venetorum non tranſeant in rem iudica. eo ꝙ cum multoties iudicent de facto ad beneplacitum,uolunt etiam poſſe retractare de facto, cognita melius ueritate ſecundum quod dicit Fely. in c.qualiter, & quando. el.j.in x.col. de accuſ. Imo iuſtũ eſt ut quod factũ fuit de facto reuocetur etiam de facto ſecũdum Gloſſ.in l.minor. ff.de euic.cum concor. de quibus per d. Hipp. in ſing. cxcv.inci. nemo priuandus eſt. in ſi.ꝙ etiã publicatis atteſtationibus poſſint produci alij teſtes. tamen quia ipſi non utuntur legibus Imperialibus ſed ſecundum ſua ſtatuta, remitto me ad eorum practicam.

Petrus de Moncada.

ſ Et ultimo. Tu adde quòd fallit etiam iſta conclu.in cauſis criminalibus tex. eſt & ibi nota.Bar.& d.Hip.in l.j.§. fina. ff.de quæſtion.& idem d.Hip. in l. unius §. cognitarum eodem tit. no. Felyn. poſt alios in c.cum clamor.de teſtib.in ix. colum.cũ concordan.de quibus ibi, & rationem uide per eundem Felyn. in c. cum ueniſſent eod.titul.Iſtud tamen limita.ut per Fely. in d.c.cum clamor. & per d.Hipp.in ſing. conſilio.incip. fauorabiliores, poſt Saly. in l.ſi.in fina.colum.C.de teſt.

Petrus de Moncada.

t Integra. Adde Alexan. in l.ſi inſiſtam, de uerb. oblig. in xj.col. & ibi do. Carol. Primum præceptorem meum in x. col. in libro meo late per Fely.in c.licet cauſam, hic allega.in x.col.eum v. ſequen.

Petrus de Moncada.

u Terminum. Adde no. per Albe. mod. in trac.de teſti. in xiiij. fol. in ij. col. & d. Hip.de Marſi.in ſin.cclxxxiij. inci. lapſus termini. Petrus de Moncada.

x Admittendi. Tu pro uera intelligentia uide not. per Panor.& Fely.in c.cum dilectus,de fide inſtr.hic allegato. An autem concluſio habeat locum in cauſis cri-

mi-

minalibus, & quibus modis concludatur in cauſa ibidem,& inter alios modos concludendi not. quòd ſi de conſenſu partiū cauſa committitur conſilio ſapientis, dicitur eſſe concluſum in cauſa, & coram eo ſolum poſſunt fieri allegationes ſuper productis ſecundum Cardi. in c. paſtoralis,de cauſa poſ.& proprie. per l.cum a nobis,& ibi no.per Bar.& Bal. C.de dilatio. & conſultor.non poteſt nouas probationes recipere ſed ſolum ſuper productis conſulere ſecundum Bart. in l.j.§.j.ff.de app.& ratio eſt ſecundum Bal.in l.fi.ff. de fer.quia partes concludunt in cauſa, quo caſu renunciant probationibus, merito conſultor non poteſt recipere probationes aliquas. An autem concluſio ſit de ſubſtantia. tam in cauſis plenariis quàm ſummariis, & tam in foro eccleſiaſtico quàm ſeculari, uide Gloſſ. in Clem. ſæpe de uerb. ſig. in uerbo concluſione, & ibi Cardi. & Imo. An etiam prædicta habeāt locum coram arbitro uel arbitratore, uide Roma.in l.j.ff. de arbi.

Petrus de Moncada.

y Effectum. Adde nota.per Alexan.Socin.& Iaſ.in l.qui Romæ §.Seia.ff.de uer. oblig.in princ.& Fely.in c. capitulum ſanctæ Crucis de reſcrip. in xv. colum. & in c.j.de exceptio.in pen.colum.& do. Hippo.de Marſi.in ſingu. cclvij. incipien. nemo audiendus eſt.

Petrus de Moncada.

z Producentem. Ad iſtam regulam, & infra dicenda, uide no.per Fely. in c. ſuper his de accuſ.in viij.colum.& do.Hippoly. de Marſil.in ſingu.cclxvij.inci. dubia probat.& in rub.C.de probatio.in lxxiij.col.

Petrus de Moncada.

aa Opinione. Adde do. Phili.Decium in l.nec ex prætorio ff.de regu.iur.in ij. col. cum concor. de quibus per Alex. in add. ad Bar.in d. §.apud Labeonem.

Petrus de Moncada.

bb Furioſum qualiter quis probetur furioſus. uide nota.per Bar.cum concor.ibi in add.in l.mutus ff.de bon.poſſ.furio.infan. dela. Et nota quòd ſi teſtes producti ad annullandum teſtamentum dicunt teſtatorem inſanum, & non potuiſſe teſtari, non probant, & hoc quando ſimpliciter dicant eum inſanum, & ratio eſt, quia duplex eſt inſania, quædam non regulata ſecundum regulas iuris poſitiui,quædam carens iudicio recto. Ita not. Domini. in c.concilia.xvij.diſtinct.ubi eſt text.formalis de prima inſania. & eum ſequitur do. Hipp.de Marſi.in rubr.C.de probatio.in lxxiij.col. Quis autem dicatur demens,& qualiter probetur dementia, uide per Dom.in c.uni.de cle.ægr.lib.vj.§.ſi uero, & in c.filij de hære.in no.

Petrus de Moncada.

cc A teſte. Adde quæ plene no.Felyn.in d.c.auditis in xiij.colum.& in c. cum omnes de conſti.in xviij.col.& in c. dilectus, el ij.de ſimon.in iij.col.& per Soci.in l. ij. §.creditum ff.ſi certum pe.& in l.quidam eo.tit.& d.Philip.Decium in l.contractus in vj. col. ff.de regu.iur. & do. Hippo.de Marſi.in ſingu.clxxj.incipiente . audiuiſti. Notabis tamen quòd & ſi indefinita prolata a teſte non æquipolleat uniuerſali, tamen indefinita prolata a iudice interrogante teſtem bene æquipollet uniuerſali ſecundum Bald.& Felyn.in c.cum cauſam de teſti.in ij.col.

Petrus de Moncada.

dd Sed in ſpecie. Et no. quòd ſi eſſent plures teſtes probantes inimicitiam in genere, & duo probarent eam in ſpecie, magis crederetur duobus deponentibus in ſpecie ita no. Nicola. de Neapo. in l.turpia.hic allega.quem ſequitur Alexand.in add.ad Bart. in l. ob carmen §. ſi teſtes ff. de teſti.& Franciſ.Cur. in trac. de teſt. in vij. conclu. cæteris paribus præferuntur deponentes in ſpecie: deponentibus in genere. notabis tamen circa ſupradicta omnia, quòd & ſi de iure probationes eo modo factæ non probarent, tamen ex cōmuni uſu loquendi dictæ probationes coadiuuarentur multum,& excuſarentur ſecundum Matthæ. de Matthesil. in not. ſuis not.cij.quem per hoc proprie refert, & ſequitur Fely.in c.ſuper his, de accuſa. in v.colum.

Petrus de Moncada.

ee Defenſionem. Sed qualiter probabitur feciſſe ad ſui defenſionem? dicas q; eo

eo ipſo quòd probo aliquem ueniſſe cõtra me gladio euaginato,& ego occidi eũ eſt probata mea defenſio. Ita tenet Bart. in l.ſed ſi quæcunque,in princi.per illum tex.ff.ad l. Aquiliam.& Io.de Ana.in c. ſi perfodiens,de homi.Idem dicas,ſi percutio te:dũ ea in actu percutiendi me: quia tunc dicit feciſſe ad mei defenſionem:ut per Bar. in l. ſi ex plagis. §. tabernarius. poſt Glo.ff.ad l.Aquil.& ad prædicta omnia uide d.Hipp.de Marſi.in l.j. in v. col. ff.ad l.Cor.de ſicar.cum pluribus cõcord. ubi etiam dicit quòd aggreſſus ſeu primo percuſſus ſemper præſumitur repercutere ad ſui defenſionem non ad uindictam ſecundum Bal.in l.ij.C.de ſicar.

Petrus de Moncada.

ff D. Alexan. Adde quòd eum ſequitur Fely. in c.ex parte el j. de reſcrip. in xiij. col.& Iaſ. in l.dedi.in prin. in j. col. ff. de condi.cau.data ubi eam commendat tanquam fortem in criminalibus. eum etiã ſequitur d.Hippo. de Marſi. in ſing. ccvj. incip. incertitudo & in rubr. C.de probatio. in lxxiiij. colum.

Petrus de Moncada.

gg Cogitabitis. Aduerte, quia mihi uidetur quòd contrarium d.Io.hic non urgeat in propoſito ex duobus.Primo,quia ſi ad euitandam fornicationem præſumimus copulam ſubſecutam eſſe poſt ſponſalia, concurrunt duæ ſpecialitates circa idem pariter principales, una quòd per copulam ſubſequentem ſponſalia de futuro inducatur matrimonium præſumptũ, ut in c.is qui de ſponſa. Alia quòd copulam præceſſerint ſponſalia, quod eſt contra l.j.C.de do.promi.& nota.per Bart.in l.ſi is qui pro emp.in fin. ff.de uſuca. cùm ambæ iſtæ ſpecialitates procedant ex eodem fonte, ſcilicet matrimonij. Secundo, quia l. merito ff. pro ſocio. procedit quando per præſumptionem iſtam non deliquerit tractatur de eius fauore, & abſolutione, ſecus ſi eſſet in ipſius odium & condemnationem. Ita ſing. limitat d. gloſſ.in l.qui iuraſſe §. ſi pater ff de iureiuran.quam ſequuntur ibi Bar.Bal.Pa.de Ca.Alexan. & Iaſo. Sed ſi in caſu de quo per Panor.in d.c.ueniens euitaremus delictum, & ſic fornicationem, ut do.Ioan. nult. induceretur odium iſtius, ſcilicet quod propter euitandam fornicationem eſſet aſtrictus uinculo coniugali, quod nõ eſt uerum, ut per d.Gloſſ. & omnes.ergo opin.Panor.erit uera, quam teneas mẽti ſic defenſatam.

Petrus de Moncada.

hh Rationem. Qualiter autem debeat teſtis reddere rationem ſui dicti, uide per Bart. in tract. de teſte in ij.colũ.uer.teſtis cauſam ſui dicti, & de qua cauſa intelligatur. uide per Fely.in c.cum cauſam infra alle.poſt Ioan.And.in addi. ad Spe.in ti.de teſte.in §.j.uer. Item quòd interrogatus non reddit cauſam &c. & Bald.in l. ſolam in pen.col.C.de teſti. Quid autem ſi teſtis dixit ſcio,quia ſcio, an probet,uide Bar. ubi ſupra in uerbo teſtis dixit aliqua. Et quid ſi dixit aliqua uidiſſe interrogatus de cauſa nullam reddit? uide ibidem. Et quid ſi deponit per ſenſum uiſus id quod non poterat percipi niſi ſenſu auditus? Et quid ſi habet deponere ꝑ duos ſenſus, & non reddit rationem niſi per unũ? uide de his omnibus per Alexand.in l.j.in prin.in fin. colum.ff.de uerbo.obliga. & in conſi.clxvj. incip. animaduerſis. in iiij.colum.in ij.uolum.Et quid ſi iudex non interrogauit teſtem de ratione & cauſa, an teneatur parti ad intereſſe. uide Iacob. Aegid. in tractat. de teſte. in iiij. col. ſuper quo tamen uide omnino Io.An.in addi.ad Spe. in tit. de teſte.§.j.uer. ſed quid ſi cauſam inſeruit ſed malam, alias in xviij. col.ubi tractat quid in foro iudiciali & quid in pœnitentiali.Et caue: quia impreſſio mea eſt corrupta ne ſimiliter ſit & tua corrupta. An autem ſtatu.diſponens quòd teſti reddenti malam rationem dicti ſui credatur, ualeat.uide no.per Bal. in l.ſi non ſpeciali. C.de teſta.in fi. ubi concludit quòd non. & eum ſequitur Fely.in d.c.cum cauſam. de teſti.in x.col.& d.Deci.in l.quæ dubitationis.ff.de reg.iur.in fina.col.

Petrus de Moncada.

ii Presbyteri. Adde Sozi.in regu.ij.fallentia. lxvj.

Petrus de Moncada.

In-

xx Intereſſe. Adde Alex.in l.j.in princ.ff. de no.ope.nunci.in ſi.col.& do.Phili.Deci.in l.quatenus.ff.de regu.iur.in ij.col.

Petrus de Moncada.

ll Criminalibus. Adde do. Hippo. de Marſi.in practica cauſarũ crimina. in xx. char.in ij.col.in lib.meo,ubi ſubdit quòd non ſolum iſtud eſt uerum quãdo agitur de condemnando aliquem,ſed etiã quando teſtes deponerent ſuper indicijs per quę eſſet deueniẽdum ad torturam:arg.l. quæ de tota.ff.de rei uendi.

Petrus de Moncada.

mm C.j. Adde Soci.in regu.ij.lxv.fallen. & do.Hipp.de Marſi.in l.j.§.pręterea.in xij. col.ff. de quæſtioni. & Fran.Cur.in trac. de teſti.in xix. conclu.

Petrus de Moncada.

nn Dominum.Adde Barto.intra.de teſte. in ij.col.uer.teſtis dixit aliquem eſſe &c. ubi dicit idem eſſe ſi teſtis diceret aliquẽ eſſe iracundum uel ebrioſum &c.ſequitur Alberi. Moder.in trac. de teſti. in lxxvj.fo.colum.iiij.Alex. conſi.clij.incip. uiſis diſpoſitionibus. in iiij.col.in ſecundo uolu. Fran. Cur.in tracta. de teſti.in xxxvj.concluſio.

Petrus de Moncada.

oo Bal. Adde Fran. Cur.in tra. de teſti. in xxvj.concluſ.ubi dicit quòd magis creditur paucis reddentibus rationem dicti ſui,quàm multis non reddentibus. Idem tenet Fely.in c.in noſtra.de teſti.in 3.col.

Petrus de Moncada.

pp Negatiua. Adde Fran.Cur.in tractatu ſuo in xxviij.& xxxix.conclu.Qualiter autem debeant deponere teſtes inducti ad probandam negatiuam coarctatam, uide eundem in xxvij. concluſ.Et an teſtis deponens meram negatiuam non coarctatam loco & tempore fit ſuſpectus de falſitate,uide omnino eundẽ in xxiiij. cõclu.

Petrus de Moncada.

qq Non probaret. Adde Barto.in tract.de teſte.in iij.col. in uer. teſtis dixit aliqua. &c. & pro his omnibus quæ ſunt in iſto xij. requiſito uide not. per Soci.in regu. cclxxiiij.& Iaſ. in l.j.ff.de iuſti. & iure.in v.col.& Fely.in c.quoties de teſti hic allega. & Fran.Cur.in tract.ſuo in ij.concluſ. do. Hippo. in ſingu.xix.inci. tu ſcis.& in ſing.clxxxiij.inci.diffuſe.& in l.unius.§.cognituruni. in xj. col.ff.de quæſtionibus. Quid autem ſi teſtis diceret Titius mutuauit centum Caio ni fallor. an probet uide, per Bal.Ange.Pau.de Ca. & Iaſ. in d.l.j.de iuſti.& iur.Fely.ubi ſupra.

Petrus de Moncada.

rr In confeſſione. Adde Panor.in c.literas.de iura.cal.in fi.colum.qui dicit iſtud procedere in confeſſione facta de facto proprio:ſecus ſi de alieno.idem tenet Soci.in loco ſupra proxi.alleg.

Petrus de Moncada.

ſſ Bal.Adde Soci. in regula.ij.in lxxiiij. fallen. Petrus de Moncada.

tt Lxxij.In aliquibus libris prout in meo non eſt iſtud conſi.in j.uol.ſed in ij.nu. cccxix. Iſtud idem tenet Alexan.in conſi. c.infra allegato per dominum Ioan. ubi dicit quòd ſi probo per unum teſtem ꝙ Titius dixit quòd Chriſtus non uenit in uirginem.& per alium ꝙ ipſe dixit ꝙ perſonæ Trinitatis nõ ſunt æquales per hoc non erit probatum ipſum Titium eſſe hæreticum.allegat Anto. de Butr. in c.cum oporteat.de accuſa. & Saly.in l.teſtium. C.de teſti.Adde ultra eũ Panor.in conſi. xlij.inci.ex multis agitatis.in j.uolu. quanuis contrarium tenuerit Iac.Bu.in l.Ariani.C.de hæreti.ut ipſe refert. pro quo uide omnino Fely. in c.licet. ex quadam de teſti.in vj. col.

Petrus de Moncada.

uu Duos teſtes.Adde dominum Hipp. de Mar.in l.j.§.idem Cornelio,& in §.pe.ff. de quæſtio.& in l.de minore.§.plurimum in vj.col. & in l.unius facinoris.§. teſtes. in j.colum.co.ti.& in practica ſua cauſarũ criminal. fo. xvij. in ij. colum. ubi hoc dictum magnificit, & dicit plures in hoc errare.

Petrus de Moncada.

xx Tempus. Adde Panor.& Felyn.in c.ex tenore.in no.de teſti. & in c.cum Ioãnes. de fi.inſtru. Et not.quòd ubi tempus non eſt de ſubſtantia,non ſolum ualet dictum teſtis dicentis ſe non recordari de die:ſed quod plus eſt etiam ſi non recordaretur de menſe uel anno:ut eſt tex. in d.c.cum Ioannes.

Ioãnes. de quo facit textum Bal.ibi.Nam prout dicit Spe.in d.§.iam de interrogatorijs ſupra per do.Ioan.alle.teſtis expreſſius tenetur recordari de loco & perſona,quàm de tempore.Limita hoc ſecundum Io.An. ibi in addi. niſi omnes teſtes dicerẽt ſe non recordari de tẽpore : quia præſumeretur contra eos . Idẽ tenet Alb. Moder. in tra.de teſti.in xvj.fo.colum.ij. pro quo tamen uide omnino no. per Fely.poſt Hoſti.in d.c.ex tenore.in ij.co.An autem quando tempus eſt de ſubſtantia teſtis debeat deponere de qualitate temporis.puta utrum eſſet dies uel nox.ſerenum uel nebuloſum. uide Spe. ubi ſupra, & nota.ij.q.viij.§. libellorum .

Petrus de Moncada .

yy Et legalitate. Adde do. Hipp.de Mar. in ſingu.cxiiij.incip.uulgatum & tritum, qui allegat Soc.Barba.& Fran.Cur.idem tenentes. Petrus de Moncada.

zz Varij.Qui teſtes dicantur uarij,& qui contrarij, & quando dicantur uacillare uide per Alberi.Moder. in trac. de teſti. in xvi.ca.in iij.col.& per Ioan.Pe. de Ferra.in ſua pra.in forma libelli opp. contra teſtes,in Gl. in uerbo ac etiam uarij. Cuius autem effectus ſit uarietas in teſte uide per d.Hipp.in ſingu.ciij.inci.uarietas. & circa materiam huius xiiij.requiſiti . & de uarietate teſtis in eadem inſtantia.& quid quando cauſa correctionis . & quid quando in diuerſa inſtantia.uide not.per Tinda.de Alfa.in trac.de teſti. quaſi per totum primum librum dicti tractatus.

Petrus de Moncada.

A Roma.Adde Socin.in l.ij. §. creditum. in ij.colum.ff.ſi cer. pet. Aduerte tamen: nam ego intelligo dictum Ro.quando teſtes eſſent inducti ſimpliciter ad probandum homicidium,argu.not.per Alex. in l.quæ extrinſecus.ff.de uer.obli.

Petrus de Moncada.

B Leges. Adde Ang. de Are. in §. ſi minus.in fi. inſtit. de actio.& Fely.in c. cum tu.hic alleg.in vj.col.& Fran.Cur.in trac. de teſti.in lvj.concluſio. Quibus autem modis concordentur leges. uide not.per Spec.in ti.de diſpu. & alle. in §. poſt hoc autem.ubi plures modos ponit.

Petrus de Moncada.

C Vnum credere. Not. iſtud dictum ad excuſationem Doc. qui contraria conſilia dant diuerſis temporibus dum tamen per uerbum credo.Ita no.Bald.in d. l. de tutela.in ij.col.tamen iſta uarietas erubeſcenda eſt ſecundum ipſum alleg.l.eos.in fi.C.de modo mu.facit tex.in cle. uni. de renuncia. pro quo uide no. per Ange. in l.Labeo.in fi.ff.de ſer.ruſti. præ. & omnino.d.Phi.Deci.in l. nemo poteſt mutare. ff. de reg. iur. cum concor. de quibus ibi per eum.& inter alia dicit quòd in conſulendo doc. cauere debent a mutatione opinionis tanquam ab igne:quia ob malignitatem linguarum talis mutatio acciperetur in malam partem,ſecundum Angel.in d.l.Labeo. Adde etiam do. Hipp. de Mar.in l.ex libero. in prin. ff. de quæſtio.Sed iuxta prædicta dubitatur de no. & quotidiano dubio . pone quòd doctor fuit conſultus in aliqua cauſa & conſuluit,demum aſſumptus fuit per aduerſarium illius pro quo conſuluit in aduocatum, an poſſit patrocinari contra illum pro quo dedit conſilium . Spe.in titu.de aduo.§.nunc tractemus uer. ſed nunquid poſtquã concludit quòd ſic.& dicit quòd ita obtentum fuit Ioan.And. ibi in addi. dicit habere in quibuſdam ſcriptis quòd omnes docto.Bononien.in iſtam ſententiam concordarunt , & propter hoc dicit ipſe fortè auctor dixit.& ita obtinuit. tamen dicit quòd nunquam ipſe patrocinaretur contra illum pro quo conſuluiſſet. Bal.uero in l.quos prohibet.in fi.ff.de poſtulan.tenet opi.Spec.quæ eſt uera maxime ut euitetur malitia quorundam qui ab aliquibus petunt conſilia , non ut illa acceptent,ſed ut illi poſtea parati alteri conſulere erubeſcant . uides ergo quòd poſſum eſſe aduocatus contra illum pro quo prius in eadem cauſa conſului. tamẽ quamuis hoc fieri poſſit,fieri non debet: quia ſi iuſtè conſului iuſtitiam impugnare non debeo,ſi uero erraui , non debeo ſponte fateri errorem meum . & illũ iſto pacto corrigere,ut eſt tex.& ibi no. Doc. in c.qualiter,& quando.el.j.de accuſa.

Petrus de Moncada.

Non

D Non tollitur. Adde Io. Pe. de Ferra. in ſua practi. Papien. in for. libe. quando cõ tra teſtes opponatur in Glo. in uerbo ac etiam uarij. Et intellige iſtam. q. procedere quando ſententia fuit lata. ſi autem eſſet ferenda, tunc in tantum detraheretur dicto teſtis quòd non eſſet ferẽda ſententia ſecundum An. de Bu. in ca. cum in tua, de teſti. qui alle. Inno. in c. præterea, el. j. de teſti. cog. & dicit Panor. in d. c. cũ in tua. in fi. uerbi quòd in tantum detrahitur primo dicto ut non credatur teſti abſque tormentis per no. in l. capite quinto. ff. de adul. Iſtam opi. ſequitur Aret. in conſi. lxxj. inci. diligẽter &c. quem refert Hipp. in ſing. ccxij. incip. communis omnium ſcribentium. & in l. eos. ff. de fal. in iij. col. Imo. tamen ſub dubio forte in d. c. cum in tua. dicit quòd etiam quo ad ſententiam ferendam non nocet parti: quia ex quo primum dictum eſt iuratum & coram iudice præſumendum eſt pro illo. & credendum eſt quòd tunc magis dixerit ueritatem. tum propter reuerentiam ſacramenti: tum propter iudicis auctoritatem & pœnitentiam. & alia de quibus ibi per eum. Sed quid ſi teſtis dixit unum extra iudicium, demum in iudicio dicit contrarium: an probet. Bart. in d. l. eos. in ij. col. tenet quòd non. imo dicit ꝙ puniendus eſt de falſo. & ideo tradit ipſe cautelam ut qui dubitat de ſtabilitate teſtis, faciat ipſum extra iudicium interrogare prius teſtibus adhibitis & rogatis: quo caſu ſi dixerit poſtea contrarium in iudicio non probabit. imo punietur de falſo. & cum ſequitur Anto. de Bu. in d. c. cum in tua, & Panor. in c. inquiſitionis. §. tertiæ, de accu. & in c. dilectus. de capel. Mona. & in conſi. lij. inci. Ieſu Chriſti &c. in j. uo. contrarium tamen tenuit Glo. in c. cum cauſam. de teſti. quæ eſt fi. & ibi Io. de Imo. Idem Bald. & Imo. in d. c. cum in tua. & Pan. ſibi contrarius in c. per tuas de proba. & in c. literas, de præſump. Bald. & Saly. in l. nullum. C. de teſti. & plures alij de quibus per Fely. in d. c. cum in tua, ubi dicit hanc eſſe communem opi. & reſpondet ad contraria ut ibi per eum, & etiam communem atteſtatur d. Hipp. de Marſi. in locis de quibus ſupra pro quo uide Tinda. in trac. de teſtib. in ix. c. ij. li. qui conatur ſaluare opini. Bar. in d. l. eos, ab omnibus improbatam. Et ex prædicta communi quæſtione notabis quod teſtis qui coram partibus aſſeruit id quod intendit teſtificari, non repellitur a teſtimonio propter hoc. Ita multum no. probat tex. in præalle. c. dilectus de capel. mona. Gl. & ibi Phil. Peruſi. poſt Gofre. & Bal. in c. j. de ele. li. vj. quæ eſt finalis. Et ad id quod dicit d. Ioan. de teſte conſtituto in articulo mortis adde Bal in l. generaliter in no. C. de non nu. pe. & Alex. in l. ſciendum. ff. de uer. obli. in ix. col. & iu addit. ad Bart. in auc. ſed iam neceſſe. C. de dona. ante nup. & per Fely. in c. literas, de præſumpti. in iiij. col. An autem huiuſmodi dictũ ſit totaliter nullum: uel faciat aliquã præſumptionem. uide per d. Hippo. in repe. rub. de fideiuſſo. in viij. col. in fi. Et quod dictum eſt in teſte quantum ad mortis articulum habet locũ in iudice & in tabellione, ut in prædictis locis no. quæ omnia teneas menti, quia quotidiana.

Petrus de Moncada.

E Viderint. Sed nunquid eſt neceſſe ꝙ cognoſcant eum: & quid in contractibus inter uiuos, an ſit neceſſe ꝙ teſtes cognoſcant partes. & quid in notario. uide per Bart. in §. hinc nobis. in auc. de hæredi. & fal. in iij. col. Io. An. in addi. ad Spec. in titu. de teſte. §. j. uer. ſeptimus in probatione, alias in xij. col. Bart. Bal. Alex. & alios in l. fi. in prin. C. de iure delibe. Panor. & Moder. poſt Glo. ibi in c. cum cauſam. de teſti. Nellus de ſancto Gemi. in tractatu de teſti. in fi. uer. quæro an teſtes &c. & Stepha. de Aufre. in tracta. de teſti. reproba. in uerbo idonei. in j. col. An autem ſit neceſſe ut teſtes quos maſſarius capellę producit contra aliquem ad probandum homicidium cognoſc. nt interficientem uel interfectum: uide no. per Bald. in l. ſolam. C. de teſtibus in penulti. colu. & Floria. in l. ob carmen. §. fi. ff. de teſti. & Fely. in dicto ca. cum cauſam. in xij. columna.

Petrus de Moncada.

F Probant. Adde Cyn. in l. hac conſultiſſima C. de teſta. Bart. in l. quærebatur

ff.de teſta. mi. & in l. ſi plures, ff. de iniur. Bal.in l.ad teſtium C.de teſti.in fi.col.Iaſ. in l.ſi non ſpeciali.in ij.colum.C.de teſta. Fran.Cur in trac.de teſti. in lxvj. conclu.

Petrus de Moncada.

G Poſt Oldr. Adde Nellum de ſan. Ge. in trac.de teſti.in uerbo teſtes magis idonei, & Alexand.in l.aut facta in §. tempus ff de pœn.in addi.ad Bart.& Fely. in c. ſicut de re iudi.in iiij. colum. & in ca.cum cauſam de teſtibus in vij. colum.

Petrus de Moncada.

H Eremita. Tu uide ibi Felyn.in iiij.col. qui dicit quòd iſtud dictum Card. procedit quando conſtaret plures eſſe homines eiuſdem nominis, ſecus econtra, & pro hoc alleg. Bal.uide ibi. ubi etiam quærit an ſtetur ſimplici aſſertioni ſeu dicto producentis quòd teſtes illis nominibus nominantur prout in inſtrumento

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

354 *Publicatis atteſtationibus, an poßit obiici cõtra perſonas teſtium.*

355 *Periurus non admittitur amplius ad probandum per iuramentum.*

Intellectus ad cap. paruuli 22.q 5.

356 *Proteſtans quòd uult teſtes contra ipſum productos reprobare, an admittatur ad reprobandum publicatis atteſtationibus.*

357 *Dictum teſtis reprobati propter eius odium, reprobatur etiam publ catis atteſtationibus abſque iuramento calumniæ.*

Exceptioni in odium alicuius introductæ per partes renuntiari non poteſt.

358 *Iudex poteſt ex officio dictum teſtis reprobare, nec opus eſt quòd pars contra ipſum teſtem excipiat, ſi ex eius dicto appares illum poſſe reprobari.*

Acta notorietatem inducunt.

Iudex in notoriis ex officio ſupplet.

359 *Teſtis inhabilitas in ſpecie exprimi debet.*

360 *Exceptio, licet a primo tempore quo teſtes producuntur, cõtra eorum perſonas opponatur, iudex poteſt illos examinare, reſeruata facultate parti exceptionem oppoſitã probandi poſt publicatas atteſtationes.*

Exceptiones excommunicationis, infamiæ, et capitalis inimicitiæ, ſtatim cum opponuntur probari debent.

361 *Teſtis examinatus ſi interrogatus an ſit affinis, coniunctus, uel amicus partis reſpondit quod non, & ueritas ſit in contrariũ, an pœna falſi puniri debeat.*

362 *Teſtis approbatus a parte quæ cum produxit, in alio iudicio reprobari non poteſt.*

363 *Teſtis reſpondens interrogationi, ſcio: quia ſum uicinus, uel quia ſum coniunctus an concludat. & an oporteat quòd conſtet illum eſſe uicinum, & ipſius aſſertioni in hoc ſtetur. & nu.364.*

365 *Puniri quis mitius debet ex præſumpta probatione, et minor condemnatio fieri debet.*

OCTAVA PARS.

EXpeditis his quæ ſunt neceſſaria ad ualiditatem depoſitionis teſtium, alia attingenda ſunt in iſta octaua parte.

Et primo, quia multoties contingit quod is contra quem teſtes producuntur opponit contra perſonas ipſorum teſtium, ut quia dicit quòd non poſſunt eſſe teſtes in caſibus de quibus ſupra in iij. & iiij. parte huius tractatus. Vnde uidendum eſt quãdo contra perſonas teſtium opponi poſſit, & quomodo opponi debeat. in qua materia ponam non nullas concluſiones no. & quotidianas.

Prima ſit igitur concluſio. Publicatis
354 atteſtationibus † regulariter nihil poteſt obiici contra perſonas teſtium c. præſentium de teſtib. Quod fallit niſi de nouo ad notitiã partis peruenerit cauſa propter quam teſtes contra ipſum productos reprobare uelit d.c.præſentium. & quòd illa cauſa de nouo ad eius notitiam deuenerit probatur iuramento ipſius partis iuxta ea quæ habentur in c. ſignificaſti el ij.de homi.& probatur in ca. nulli.in fine de electi.in vj.& in c.tertio in fine de ſententia excommuni.& per Gloſſ.in ca. humanis xij.quæſtione ij.Notate tamẽ unũ,
355 quòd † is qui ſemel in periuriũ incidit, non admittitur ad probandum hoc per
a iuramentum [a] caſus eſt ſingularis in c.paruuli xxij.quæſtione quinta, quem reputat ſin-

ſingular.Roma.in l.admonendi in v. col. ff.de iureiurando , & pro hoc facit tex. in c.clericos de uita & honeſtate clericorũ .

356 Secunda ſit concluſio † ſi pars proteſtatur quòd uult teſtes contra ipſum productos reprobare, tunc admittitur ad reprobandum etiam publicatis atteſtationibus d.c.præſentium, & iſta proteſtatio cũ ſit declaratoria animi ipſius proteſtantis ualet etiam parte aduerſa non conſentiẽte iuxta ea quæ no. Bar.in l.non ſolum in §.morte ff. de no. oper. nuntia. in prima ſpecie proteſtationis, & in l. Neſennius, in principio ff.de nego.geſt.

Quod tamen fallit niſi pars proteſtetur iſto modo . proteſtor quòd mihi facultas ſit reprobandi teſtes etiam publicatis atteſtationibus. nam tunc hæc proteſtatio requiret partis conſenſum . Ita modificant do. Anton. & Abb.in d.c.præſentium de teſti.

357 Tertia ſit concluſio. † Publicatis atteſtationibus non poſſunt reprobari dũmodo pars iuret calumniã d.c.præſentiũ. notate tamen quòd quando dictum teſtis reprobatur propter odium eius , ut quia eſt hæreticus, uel excommunicatus, uel infamis indiſtincte reprobatur etiam publicatis atteſtationibus abſque iuramento calumniæ . Ita notanter dicit Io. And. tit.de teſte.§.ſæpe circa principium in additio.ad Specu. Bal.in l.ſiquis teſtibus C. de teſti. Ratio eſt, quia quando teſtis repellitur a teſtificando propter eius odiũ , non potuit habilitari ad ferendum teſtimonium ex tacito partis conſenſu,contra quam producitur , quia exceptioni in odium alicuius introductę per partes renuntiari non poteſt Gloſſ.eſt in l.tam & ſi ff.ad Macedonia.& no.in c.ſi diligenti de foro competenti .

358 Quarta ſit concluſio . † Si ex dicto teſtis appareat illum poſſe reprobari, non eſt opus quòd pars excipiat contra ipſum teſtem eo , quia iudex ex officio ſuo dictũ eius poterit reprobare . Verbi gratia, teſtis examinatus contra unum interrogatur an ſit eius inimicus, reſpondet quòd ſic . hoc caſu iudex poterit ex officio ſuo hunc teſtem repellere & reprobare . Ita tenet Ang. in l.ſi pars iudicantium ff. de inoffi.teſtamen.& in l.fi.de peti.hære.huius dicti ratio eſt, nam ex quo ex actis iudicij conſtat illum poſſe reprobari, hæc probatio cenſetur notoria, quia acta inducunt notorietatem, ut per Gloſſ.in ca. ſignificauerunt de teſt. Sed iudex ex officio ſuo ſupplere poteſt circa ea quæ notoria ſunt , ut eſt Gloſſ.in l.j.C.qui & aduer. quos ergo &c.

359 Quinta ſit concluſio . † Si cõtra teſtem obijciatur aliqua inhabilitas , illa in ſpecie debet exprimi, nec ſatis eſt illam in genere obijcere . ut ſi dicatur quòd teſtis non poteſt teſtificari,eo : quia eſt infamis,tunc debet exprimi cauſa ipſius infamiæ.Item ſi obijciatur quòd ſit fur: debet exprimi furtum in ſpecie dicendo : quia librum, uel aliud ſubtraxit , ut probatur in c. præſentium.§. teſtes. de teſtibus libro ſexto .

360 Sexta ſit concluſio . † a principio tempore quo teſtes producuntur ſi pars excipiat contra perſonas ipſorum , iudex nihilominus poteſt illos recipere & examinare reſeruata tamen facultate parti probandi exceptionem oppoſitam contra teſtem poſt publicatas atteſtationes. Ita tenet Speculator in titu.de teſte.§. primo quem ſequitur Bald. in l.ſi quis teſtibus.C.de teſtib.

Quod tamen falli:: quando obijciatur contra teſtem exceptio excommunicationis : quia propter periculum cõmunionis ſtatim eſt probanda.c.pia. de exceptioni. lib. vj .

Secundo fallit : quando obijcitur teſti infamia ſecundum Io. An. in c.ex parte. de teſtib.

Tertio fallit : quando teſti obijciatur capitalis inimicitia : ut in auchen.ſi dicatur.& ibi Alberi.C. de teſtibus.

361 Septima ſit concluſio † Si teſtis examinatus interrogatur an ſit affinis, coniunctus, uel amicus partis & reſpondeat ꝙ non,& ueritas ſit in contrarium : propter hoc non poteſt puniri pœna falſi: quia non mentitur circa ea quæ concernunt ſubſtantiam negocij : ſed circa alias qualitates. iſtud fuit not. dictum Iacob.

b Butrig. [b] quod multū commendat Ange. ibi in l. Lucius. ff. de his qui notan. infam. & idem Ange. in conſil. xciiij. incipien. ui ſis proceſſibus domi. meus in l. ſi quis nec cauſam, in penul. colum. ff. ſi certum pet.

362 Octaua & ultima ſit concluſio. † Teſtis approbatus a parte quæ produxit eū: non poteſt reprobari in alio iudicio: ſi producatur contra eum: quia ex quo ſemel producens approbauit eius perſonā in ſuum fauorem: non poteſt illam aſpernere ſi poſtmodum contra eum producatur in alio iudicio. l. ſi quis teſtibus, & ibi no. C. de teſtib. facit text. in l. cum Papinianus. C. de ſen. & interlo. omnium iudi. iunctis ibi no.

Expeditis his quæ neceſſaria ſunt pro ualiditate dictorum teſtiū, nunc id quod ſupereſt de iſta materia tractandum eſt per quæſtiones.

363 Primo igitur quæro teſtis † productus in aliqua cauſa interrogatur quomodo ſcit, reſpondet ipſe ſcio: quia ſum uicinus: uel quia ſum coniunctus. an iſta ratio concludat. & ſic an dictus teſtis probet. in qua quæſtione aliqui caſus pro ueritate poſſunt conſiderari.

Primus caſus eſt. Quando teſtis deponit in his quę habēt tractum ſucceſſiuum. ut puta ꝙ uicinus habet talem domum. & iſto caſu uicinus præſumitur ſcire factā uicini. & ſic concludit iſta ratio ſcio: quia ſum uicinus. & ita procedat quod uoluit Bar. in l. j. ff. ſi cer. pe. & idem Bar. in l. ſi cui. §. iſdem. ff. de acc. ubi dicit quòd ſi interrogatus teſtis dixit ſe neſcire: ad probandum contrarium quòd imo ſciuerit, optima eſt probatio ſi probetur ꝙ eſt uicinus. facit Gloſſ. in c. ij. de tempo. ordina. & tex. in l. j. in princi. ff. de flumini. in uerbo æſtimationem circumcolentium. & tex. in l. dominus horreorum. ff. loca. & Gloſſ. in c. paratus. in uerbo neſcire. xxiij. q. j. ad idem facit quod not. Bald. in l. fi. §. j. C. de iur. deliber. ubi dicit ꝙ ſatis eſt ꝙ notarius dicat præſentibus talibus uicinis: neque opus eſt quòd dicat quòd contrahentes ab eis cognoſcantur. quòd alias requiritur. l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc.

Secundus caſus eſt. Quando teſtis deponit ſuper his quæ reſpiciunt ius ſanguinis: & proceſſum naturæ, tūc optima eſt ratio teſtis dicentis ſcio: quia ſum coniunctus: quia hoc caſu cōiunctus præſumitur ſcire facta coniuncti. l. octaui. ff. unde cogna. l. de ætate. C. de reſtitu. in integ. Bar. in l. his poteſt. in vj. col. & in l. filium emācipatum. ff. de acquiren. hære. & in l. qui duos in iij. columna. ff. de rebus dubijs.

Tertius caſus eſt. Si coniunctus uel uicinus deponat ſuper his quæ non habēt tractum ſucceſſiuum: & quæ non reſpiciunt ius ſanguinis uel naturæ proceſſum. tunc ratio prædicta non concludit: quia hoc caſu coniunctus non præſumitur ſcire facta cōiuncti. l. quoniam ſororem. ubi Bal. C. de iur. deliberan. Bar. in d. l. qui duos. in iij. colum. domi. Alex. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & poſthu. & in conſi. l. incip. in cauſa & lite in uerſi. item interrogatis in v. uolumi.

Notate tamen quòd in caſibus in quibus ratio iſta concludit. uidelicet ſcio: quia ſum uiciuus. oportet quòd conſtet il
c lum eſſe uicinum [c]. Et an ſtetur † in hoc
364 aſſertioni ipſius notatur per Bal. in c. j. §. ſi inſtrumentum. in titu. de notis feudo. ubi dicit quòd ſi teſtes producti in cauſa feudi: dicant ſe eſſe pares curiæ, ſtatur aſſertioni eorum: & unus teſtis alteri ſuffragatur ſuper iſta adminiculatiua qualitate probanda.

Notate & ſecundo quòd in caſibus in quibus ualet teſtium depoſitio dicētium ſcimus quia uicini uel coniuncti, iſta non eſt uera probatio & propria: ſed eſt probatio præſumpta. Ita ſentit Bart. in d. l. prima & ibi per Moder. Bald. in l. j. in v. colum. C. de ſer. fugiti. & in l. cōuēticulā C. de epiſcop. & clericis. dixi ſupra in ſeptima parte huius tractatus in x. requiſito in
d fine. & ex hoc inſurgunt duo effectus [d].

Primus effectus eſt. Nam ſententia lata per dicta huiuſmodi teſtium nunquā tranſit in rem iudicatam quin ſemper poſſit retractari per alios teſtes melius deponētes doctri. eſt do. An. in c. propoſuiſti, de probatio. quem refert, & ſequitur Ludo. Roma. in conſi. cccxviij. incip. pro plena diſtin-

diſtinctione.ad finem. & in l.cum quidã. §. quod dicitur.ff. de acquiren. hæredi. Alex. in l. ſi ab hoſtibus.§.fina.ff. ſoluto matrimonio. ubi dixit hoc eſſe ſingulariſſimum.

365 Secundus effectus eſt. Quia † ex præſumpta probatione quis mitius uenit puniendus: & minor condemnatio fieri debet quàm ex uera probatione.c. afferte mihi gladium. de præſumptio.ubi docto. ita notant,& eſt doctri.Inno.in c.quia uériſimile. eo. titu. iuncto c.quãto. & iſtum effectum ponit do. meus Iaſon in l.j.ff.ſi cer.peta.in v.colum.quã non probatur iuribus per eum allegatis,eo:quia doctrina ſuperius allegata procedit quãdo quis uenit condemnandus ex præſumptione hominis:ſecus ſi ex præſumptione legis: qualis eſt iſta,de qua nos loquimur:quia tunc mitior pœna non eſt imponenda.l. ſi qui adulte.C. de adul. & in c.cum contumacia. de hære.li.vj.& ita declarat do. Abb. in c.accedens de accuſatio.& ex his remanet expedita iſta prima quæſtio.

ADDITIO.

a Iuramentum.Adde Io.An. in addi. ad Specu.in ti.de teſte.§.j. uer. item excipitur q eſt infamis. Ale.& Iaſ.in l.ij.§.quod diximus.ff. ſi quis caut.Fely.in c. ad reprimendam.de off.or.in j.colum.& in c. paſtoralis.de excep.in pe.col. pro quo uide plures doctri.ſimiles per d.Hip.de Marſi. in ſing.lxxiiij.incip.tu habes regulam.

Petrus de Moncada.

b Iac. But. uide quæ dixi infra in fin.tracta.in viij. q.

Petrus de Moncada.

c Vicinum.qui autem dicantur uicini,& an habitantes in domo conducta dicãtur uicini, & qui dicantur proximiores uicini.uide de his omnibus per Bar.in l.ſi tertius in princ.ff.de aqua pl.ar.& in l.fin.C. de his qui ut indi. & ibi per Mode. & per Bart.in l. j.§.hoc autem in princ.& in l.iij. §.ſurdus ff.ad Sylla.per Bal.in l.ſi uicinus C.de nup.& per Anton.de But.in c.ſuper Specul.de priuil.& per Panor. & Fely. in c. quoſdam de præſump. cum concor.de quibus ibi. & quæ dicantur loca uicina, ibidem.quæ omnia teneas menti,qa ſæpe & ſæpiſſime in ſtatutis fit mentio de uicinis. Et dum.d.Ioan. allegando Bal. in ti. de no.feud. ſentit quòd ſtatur aſſertioni teſtis dicentis ſe uicinum iuncto dicto ſui conteſtis idem dicentis. intelligerem uerum quando cauſa eſſet leuis: ſecus ſi ardua:quia tunc aliter eſſet probanda uicinitas,maxime quando uicinitas eſſet fundamentum ſui dicti.& hoc ideo:quia uicinitas iſto caſu nõ probaretur niſi per unũ teſtem,cuius teſtimonium in præiudicialibus non facit fidem ſecundum d.Io.ſupra in vj.parte huius trã.in ij.fallentia.

Petrus de Moncada.

d Duo effectus. Adde quod iſtoſmet effectus ponit Fely.in c. literis de præſump. ubi no.tractat quæſtionem de qua hic per d.Io.quem omnino uideas.

Petrus de Moncada.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. Io.Croti, addita per dominum Petrum de Moncada Hiſpanum.

SVMMARIVM.

366 *Teſtimonium de auditu an, & quando probet.*

Teſtimonium de auditu eſt contra ſeu præter regulas iuris, & formam, nec dicitur proprie teſtimonium.

Teſtis deponere debet de his quæ nouit, uidit, & interfuit.

Excedentia hominum memoriam, & quæ hominis uita capere non poteſt, per teſtimonium de auditu probantur.

Conſanguinitas, uel affinitas probantur per teſtimonium de auditu.

Teſtimonium de auditu facit indicium, & præſumptionem, quia transfert onus probandi in aduerſarium.

367 *Teſtis dicens ſe ſcire id quod deponit non per certam ſcientiam, ſed per auditum & famam, probat.*

368 *Teſtimonium de auditu, ut ualidum ſit, quæ requirantur.*

369 *Iudicibus duobus ordinariis diuerſas ſententias proferentibus, ſententia pro reo lata tenet, niſi in cauſa fauorabili.*

Intel-

Intellectus ad l. duo ſunt iudices ff. de re iudica.

Iudex in paritate teſtium, quibus debeat adhærere, & an ſit in illius arbitrio.

Teſtes duo tabelliones pro actore, plus operantur, quam duo nõ tabelliones pro reo.

Teſtium auctoritas, an multitudinem ſuperat.

Teſtis clericus cæteris paribus præfertur laico.

370 *Teſtis ratione producentis efficitur dignior.*

371 *Teſtis utrum poſſit iurare per procuratorem.*

372 *Præſentandus epiſcopo, uel alteri habenti ius inſtituendi in beneficio, an ſit exhibendus ſenſibus corporeis, & ſic debeat corporaliter præſentari.*

373 *Teſtis, an poſſit deponere per ſcripturam.*

Mutus, an in ciuil. lib. cauſis poſſit eſſe teſtis.

374 *Confeſſio pœnitentialis, & ſic peccatorum quæ fit pro remedio animæ, an in ſcriptis fieri poſſit.*

375 *Teſtis ſi ſemel in una cauſa depoſuit, & iterum in alia cauſa producatur ſuper eodem articulo, & dicit dico, prout dixi in alia cauſa, an probet eius dictum.*

376 *Exceptio falſi oppoſita contra teſtes, an impediat, & uitiet proceſſum rite, & recte factum.*

377 *Teſtes, an neceſſarii ſint in actibus iudicialibus.*

378 *Teſtes, an in actis qui fiunt in conſiliis publicis ſint neceſſarii.*

379 *Teſtis falſum deponens tam in cauſa criminali, quam in ciuili, ſiue clericus ſit, ſiue laicus, qua pœna ſit puniendus. Et quid ſi depoſuit contra fiſcum num. 381.*

380 *Teſtis interrogatus, an ſit inimicus partis, reſpondens quod non, cum eſſet, an pœna falſi ſit puniendus.*

382 *Argumentum ab abſurdo ualidum eſt in iure.*

383 *Fiſcus, princeps, & reſpublica pari paſſu ambulant, & quaſi pro eodem reputantur.*

Animus magis, quam factum conſideratur ad incurrendum pœnam legis Corneliæ de Sicariis.

384 *Iudex competens ad puniendos teſtes falſos, eſt ordinarius habens merum, & mixtum imperium.*

385 *Quid autem in delegato?*

386 *Inquiſitor hæreticæ prauitatis, an poſſit punire teſtes falſum coram eo deponentes.*

387 *Quid de arbitro?*

Teſtis ſemel repulſus a teſtimonio propter falſitatem, an efficiatur infamis, ita quod in alia cauſa repellatur.

Statuta duo ſi ſint quorum unum dicit, ut teſtis poſſit accuſari de falſo infra menſem tantum. aliud uero quod de falſitate quis poſſit accuſari infra decem annos, an uigore iſtius ultimi ſtatuti teſtis poſſit accuſari de falſo poſt menſem.

388 *Teſtis qui cum uero miſcuit falſum, an totum eius dictum uitiet, uel partem tantum.*

389 *Rex recognoſcens ſuperiorem, an poſſit facere quod capitula in quibus teſtes uerum dixerunt non uitietur propter unam falſitatem, Et quid in Papa.*

Rex Hiſpaniæ ſuperiorem non recognoſcit, & tantam poteſtatem habet in ſuo territorio, quantam imperator in uniuerſo. Et poteſt facere ut capitula in quibus teſtis uerum dixit non uitientur propter unam falſitatem. Et idem eſt de Rege Franciæ, & Rege Angliæ.

390 *Teſtis qui depoſuit uerum, & aſsignauit cauſam per ſenſum corporis, puta uiſum, uel auditum, ſi quantum ad cauſam ſuper qua deponit conuincitur de falſo, an ſit puniendus, ut falſarius.*

391 *Inſtrumentum pro parte uerum, & pro parte falſum, an in totum, uel pro parte tantum uitietur remiſsiue.*

392 *Statutum ſi diſponit quod in certis cauſis, puta minorum, non admittantur teſtes, niſi ſint omni exceptione maiores, an probans ſimpliciter per teſtes, non aliter probando eos omni exceptione maiores obtinere debeat.*

393 *Accuſans aliquem de homicidio, puta quod ipſe occidit Caium, an obtinere debeat, ſi probat quod eum per alium occidi fecit, et quid ſi accuſaret aliquem de aſſaſsinamento in terminis cap. 1. de homici. lib. 6. & non probaret aſſaſsinatum Chriſtianum, & qualiter probetur quis Chriſtianus remiſsiue.*

Mandans aliquem occidi, an puniatur eadem

dem pœna, qua & ipſemet faciens.

394 *Statutum diſponens quòd pro homicidio facto in territorio uillæ, teneatur uilla, non habet locum quando in territorio homo mortuus reperitur, quia potuit alibi eſſe occiſus, & ibi portatus.*

Teſtes producens iuris præſumptionem pro ſe habet.

395 *Qualitas aliqua ubicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa eſt probanda ad hoc, ut actus plene probetur.*

396 *Statutum ſemper debet taliter interpretari, ut aliquid addat iuri communi.*

397 *Exceptio contra teſtem oppoſita per partem quod eſt infamis, ribaldus, criminoſus &c. non probata, an faciat eum teneri iniuriarum actione.*

Bonus quilibet præſumitur niſi contrarium probetur.

Proteſtatio, ſiue præcedens, ſiue ſubſequens contraria actui qui geritur proteſtantem non releuat.

398 *Officium teſtis, an ſit publicum, & neceſſarium, & qualiter hic procedat.*

399 *Spoliatus a iudice, an poſsit reſtitutionem in integrum petere.*

400 *Verba plura iniurioſa, ſimul aduerſus unũ proferens, an teneatur pro una iniuria tantum, uel pro pluribus.*

401 *Statutum diſponens, quòd qui blaſphemauerit Deum puniatur in decem, & qui beatam, & Immaculatam Mariam Virginem in decem, & qui ſanctos in decem, an comprehendat quo ad omnes pœnas illum, qui unico impetu omnes blaſphemauit.*

Denunciatio triplex facta, per creditorem debitori uno contextu uerborum dicendo, ſolue, ſolue, ſolue, non habet uim, niſi unius interpellationis, ſeu denũciationis.

Petens Apoſtolos, & dicens Apoſtolos peto, & iterum peto, & cum inſtantia peto, non uidetur inſtanter petere.

402 *Paſtori, ſeu caprario, an ſit credendum ſuper morte animalium, & an ſufficiat portare pelles ad ipſius excuſationem.*

403 *Teſtes ſi ſunt examinati ſuper percuſſione, uel uulnere facto inter duos rixantes, & dicunt quòd non uiderunt quando fuit facta percuſſio, ſeu uulnus, ſed uiderũt eos inuicem rixantes, & ſtatim ceſſata rixa uiderunt unum eſſe percuſſum, an probent illum uulneratum, & ex tali probatione reſultet inditium ſufficiens ad condemnationem.*

404 *Iudex ubicunque mouetur ad condemnandum, ex præſumptionibus uiolentis, uel ex indiciis indubitatis, nunquam debet imponere meram pœnã delicti, ſed minorẽ.*

405 *Notario, an plus credatur, qui uno modo ſcripſit quam teſtibus dicentibus alio modo depoſuiſſe.*

406 *Teſtibus, an ſint expenſæ miniſtrandæ, & per quem.*

Expenſæ teſtium arbitrio iudicis ſunt taxandæ.

407 *Vectura equorum, an ſint teſtibus taxandæ.*

408 *Et an in iſtis expenſis habeatur ratio expenſarum, quas domi teſtes facturi eſſent.*

409 *Et an debeantur ſimiliter notario, qui ex mãdato iudicis, uadit ad domum teſtium.*

Et quid ſi ipſe iudex uadit, an expenſas habere debeat.

410 *Et quid ſi pars conuenit cum teſte de certa ſumma pro die, & ſoluit pro xx. diebus, et teſtis fuit abſolutus intra x. an reſiduum teneatur parti reſtituere.*

411 *Et quid ſi teſtis in eundo, & redeundo paſſus eſt damnum.*

412 *Iudex ex officio recipiens teſtes, an expenſas de publico illis miniſtrare teneatur.*

Iudex mittens cauſam conſulendam Doctori, motu proprio cuius expenſis hoc faciat, & an hoc in dictis partibus poßit.

413 *Iudex qui temerè, dolo, & lata culpa contra aliquem proceſſit inquirendo: tenetur in ſyndicatu ad omnes expenſas, & intereſſe illi inquiſito.*

NONA PARS.

SCIAS mi candide lector quòd do. Ioan. Crotus de Mõteferrato amplius ſuper iſto tractatu morte preuẽtus nõ ſcripſit. & huic tractatui euenit illud qđ tractatui Bar. ſimiliter de teſtibus quem morte præuentus

præuentus non perfecit, ut refert Bald. in l. edita. C. de eden. in penul. col. in repeti. Patauina: & in l. de quibus. ff. de legi. & Alex. in addi. ad Barto. in l. qui teſtamento §. & ueteres. ff. de teſta. in addi. magna, & Fely. in c. cum cauſam, de teſti. in vij. col. tamen ne opus quodammodo remaneat imperfectum circa quæſtiones, pro communi omnium ſtudentium utilitate, nonnullas hic annectam ſcitu dignas & neceſſarias in materia, ego Petrus de Moncada Hiſpanus iuris canonici & ciuilis diſcipulus, ordinem tamē domi. Ioan. reſpectu numeri ſequendo.

Secundo igitur, quæro uidiſti ſupra in decimo quinto requiſito, quòd ad hoc ut dictum teſtis ualeat, requiritur quòd ipſe oculis corporeis uiderit actum ſuper quo deponit. ſed nunc ego quæro, pone quòd non uidit actum, ſed audiuit, utrum teſti-
366 monium de auditu † ſit ualidum. Pro cuius declaratione præſuppono quòd teſtimonium de auditu eſt contra ſeu præter regulas iuris & formam, nec dicitur proprie teſtimonium, ſecundum Gloſſ. in l. in ſumma. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. debet enim teſtis deponere de his quę nouit, uidit, & interfuit: ut in c. teſtes. iij. q. ix. & l. teſtium. C. de teſti. & intellige de auditu auditus ſcilicet de auditu alieno: quia ubi res perceptibilis auditu & teſtis audiuiſſet proprio ſenſu: unde ualeret eius teſtimonium de auditu. ut in c. ij. de conſue. & in c. tanquam, de teſti. not. per Panor. in c. licet ex quadam, de teſti. in ij. no. Imo dicit Gloſſ. in c. hoc uidetur. xxij. q. v. quod quando teſtis proprio ſenſu audit contrahentes non eſt teſtimonium de auditu. quam declara ut per Spec. iuncta addi. in ti. de teſte. §. j. uerſi. item quòd nō prohibet teſtimonium de uiſu, ſequitur eā Panor. in c. quoties. de teſti. in iij. col. iſtis ſic præſuppoſitis facio regulam quæ talis eſt. Teſtimonium de auditu regulariter non ualet: ut not. in iuri. ſupra alleg. & per Spec. in loco, & per Anto. de But. & Imo. & Are. cum concordat. de quibus ibi per Fely. in c. tam literis, de teſti. Iſta regula fallit in aliquibus caſibus.

Et primo fallit in his quæ excedūt hominum memoriam, & quæ hominis uita capere non poteſt: ut ſi excedat tempus centum annorum: argumento l. ſi. C. de ſacro ſan. eccle. Ita no. Io. An. Hoſtien. Anto. de Butri. & Panor. in c. licet ex quadā, de teſti. Bar. in l. ſi arbiter. ff. de proba. Panor. in c. cum cauſam, de probatio. & per Areti. in d. c. tam literis, & per Alexan. in conſi. cccxxxj. incip. in hac cauſa & lite, in ſecundo uolu. in fina. col. & in conſi. cxvj. incipi. perſpectis. in v. uolu. in fina. col. Et hoc eſt intelligendum, dummodo ultra teſtimonium de auditu cōcurrat fama cū alijs adminiculis: ut per Ioan. An. Panor. & Fely. in d. c. licet ex quadam.

Secundo fallit, cum agitur de probanda conſangu. nitate uel affinitate: ut eſt text. in d. c. licet ex quadam, quod qualiter procedat, & rationem ſpecialitatis uide ibidem per Docto. & in c. tua. de conſangui. & affini. & per Alexan. in conſi. lxxxij. incip. in cauſa uertente. in ij. col. in primo uolu. ubi dicit quòd iſto caſu oportet quòd perſonæ ſint graues, & habeant etiam alia requiſita de quibus in d. c. licet ex quadam.

Tertio fallit quo ad faciendum iudiciū & præſumptionem: nam licet plene non probet, facit tamen talem præſumptionē quòd facit tranſire onus probandi in aduerſarium: Iſtud fuit mirabile dictum Archi. in c. hoc uidetur. xxij. q. v. de quo exclamat Ludo. Roma. in ſingu. cccl. incip. teſtimonium de auditu. ſequitur eum Fely. in c. tam literis. de teſti. in fin. col. & Fran. Cur. in ſuo trac. de teſti. in xxxj. conclu. Et teſtis de quo auditu faciat coniecturam ſeu pręſumptionem tenet Pau. de Ca. in conſi. xvij. incip. in cauſa quæ uertitur Parmæ. in xj. col.

Quarto fallit, in caſu de quo per Dominos de Rota in nouis deciſio. deciſione. cxiij. ubi dicunt quòd in poſſeſſorio ſufficit teſtimonium de audita parte: ꝙ poſſidens rem ſpoliatam, ut puta, quòd ipſa pars ſe iactauerit de ſpolio facto, uel etiam abſque iactatione: argumento no. in c. licet ex quadam. de teſti. & in c. quā fit, de exceſſi. præla. quos refert, & ſequitur Fely. in c. tam literis. de teſti.

Quinto

Quinto fallit, in probando hæredem fraudaſſe hæreditatem, tex.eſt in §.ſi uero abſunt,in auc.de hæredi.& falci.quem adhoc allegat Archi. in d.c. hoc uidetur. in j.col. & Fely.in d.c.tam literis.

Sexto & ultimo fallit,quando teſtes interfuerunt examinationi teſtium receptorum ad perpetuam rei memoriam: quia eis creditur ſuper examinatione, & etiam ſuper dicto,licet deponant de auditu.Ita no.Imo.& Anto.de But.in ca.ſignificauit,de teſti.& dicit Imo.ibi, iſtum caſum eſſe ſingularem & mirabilem in quo admittitur teſtimonium de auditu propter iudicis auctoritatem ibi interuenientem,ſequitur Fely. in d.c.tam literis pro quo uide quæ dixi in apoſti. ad do. Io. ſupra in vij.parte.in iiij.requiſito.

367 Notabis † tamen ꝙ non uiciatur dictum teſtis ſi dicat ſe ſcire id quod deponit,non per certam ſcientiam: ſed per auditum & famam, tex. eſt & ibi no. Anto. de Butr.Imo.& Fely.in c.præterea, de teſti. Et ideo ſi teſtis dicat ſcio pro certo talem eſſe filium Titij, licet uera ſcientia in eo de hoc non ſit,non tamen erit periurus, nec teſtimonium uitiabitur:quia intelligitur ſcio pro certo eo modo quo ſciri poteſt per auditum & famam.Ita nota.Bald.in l.filium.ff. de his qui ſunt ſui uel alie.iur.& Fely.in c.per tuas, de probatio.in fi.col.& in c. j. in j.not. poſt Abba.ibi de ſumma Trinita. & fide catho. ubi plura circa hunc propoſitum accumulat,quem uideas.

368 Notabis etiam quòd omni † caſu in quo teſtimonium de auditu ualet, oportet quòd teſtes audiuerint ante litem mo tam:quia ſi poſtea non probarent ſecundum Arch.in ca.conſanguineus.xxv.q.vj. Roma.in ſingu.ſuis ſo.ix.& xxij.

369 Tertio quæro. † Tu ſcis quòd duobus iudicibus ordinarijs diuerſas ſententias proferentibus tenet ſententia lata ꝓ reo,niſi in cauſa libertatis:dotis matrimonij:& teſtamenti,text. eſt in c. fin. de ſen. & re iudi.& in l.inter pares.ff. eo. nũquid erit idem in teſtibus?dicas quòd ſic quia idem fauor adhibebitur atteſtationibus ſicut rei iudicatæ.& fauorabiliores atteſtationes præferentur.nec ab alijs eliden tur.tex.eſt ualde no.in l.lege Iulia petronia.ff.de manumiſſ. quem adhoc allegauit Bal.in l.cum magiſtratus in fin.col.C. quando prouoca.non eſt neceſſe, & in c. primo.§.promotiones,in titu. hic finitur lex Corra. & eum ſequitur Alex. in l. de die.j.col.ff.qui ſatiſda. cogan. & Fely. in dicto c.ſi.de re iudi.in ij.col.& in c.in noſtra de teſti.in j.col. & in c.ex literis, de probatio.in not.& Franciſ.Cur. in tractatu de teſti.in xxj.concluſio.

Et ſubdit eleganter Bald.in dicta l. cũ magiſtratus quòd quando probationes ſunt omninò pares eſt in poteſtate iudicis adhęrere alteris & alteris non . dummodo cauſam adhęſionis faciat actis apponere.& ita dicit quòd debet intelligi quod not.in l.duo ſunt iudices . ff. de re iudicata.& ſi cauſa non exprimeretur retractaretur ſententia,quæ in dubio ferenda eſt pro reo?ut dictis iuribus.& in ca. ex literis.de probationibus. Idem ſi cauſa adheſionis non eſſet ſufficiens. Dicit tamen Areti.in c.cum tu.de teſtibus. in fi. quòd iſtud de expreſſione cauſæ eſt utile quando iudex uult proferre ſententiam pro actore: ſecus ſi pro reo:quia abſque expreſſione cauſæ hoc definit facere.Sed quid ſi non appareret quis eſſet actor uel reus ut in caſu c.ex literis.de probationibus.iuncto c.licet cauſam.tunc dicit Areti.optima eſt cautela Bal.ne uideatur partem grauaſſe.pro quo uide Barto.& Ange.in l.Lucius.ff.de infamibus.& Fely.in dicto c.in noſtra.de teſtibus & Fran.Cur. in ſuo tractatu de teſtibus: in uigeſima concluſione.

Sed quæ eſſet iuſta cauſa adhæſionis, fortè poſſet dici illam iuſtam:quando diſparitas eſſet in teſtibus reſpectu qualitatis:ut puta ſi duo teſtes tabelliones eſſẽt pro actore, & duo non tabelliones pro reo:quia præferuntur tabelliones,Gl.eſt in auctenti.de hæredi.& falci.in §.ſi uero abſunt.in uerbo tabularijs.notat Baldus in auctentica.ſed cum teſtator.C.ad legẽ falcidiam.Fely.in dicto c.in noſtra. Franciſcus Curtius in ſuo tractatu.in decima ſeptima concluſione.Nimirum ſi iſto c.

ſu præferret iudex actorem reo:quaſi me lius uideatur probaſſe quia tunc reo fauẽ dum eſt quando ſumus in dubio:ut in regula cum ſunt partium iura obſcura. de regulis iuris.lib.ſexto.Sed quando adeſt qualitas de qua ſupra non ſumus in caſu dubio: ergo idem eſſet dicendum quãdo duo nobiles eſſent pro actore: duo autẽ ruſtici pro reo. quia præferũtur nobiles. textus eſt in lege tertia.in principio.ff.de teſtibus.notat Franciſcus Curtius in ſuo tractatu de teſtibus in decima ſexta concluſione.

Idem ſi duo Cardinales eſſent pro actore & duo ſimplices clerici pro reo ſecundum Bal.in l.teſtium.C.de teſti.Idem eſſet ſi duo eſſent omni exceptione maiores,alij uero ſuſpecti:quia pręcipuum eſt in teſte morũ grauitas ſuper omnia alia accidentia fidem faciens. ſecundum Bal. in l.in bonæfidei.C. de reb. credi. Idem eſſet dicendum quando teſtes actoris eſſent ſeniores,quam teſtes rei: quia data paritate nobilitatis & honeſtatis præferuntur ſeniores Glo.eſt not.in l. cũ quid. ff.ſi cer.peta.quam ſequuntur ibi Bart. & communiter Moder.& Fran. Cur. in ſuo tracta.in viij.conclu.Idem eſſet dicẽdum quando duo teſtes habentes filios ſtarent pro actore,& duo non habentes pro reo: quia primi præferuntur ſecundum Bald. in l.in albo.C.de decurio.li.x.& hoc ideo quia uidentur habere animum magis appenſatum.Iſtud dictum refert & ſequitur Iaſo.in l.j.ff.ſolu.matri.in j. lectu. in iiij. col.pro quo facit.l.ſpurij.§.ſi.ff.de decurio.ſuper quo tamen cogitabis:quia licet in caſu d.l.in albo præferantur habentes filios non habentibus.tamen illa prælatio non eſt niſi reſpectu proponendi primo non ut uox habentis filios ſit iſta de cauſa magis tenenda.prout eſſet in caſu noſtro in quo tractamus de effectu.Et ſi uis uidere plura in materia prælationis teſtium uide per Fely.in d.c. in materia teſti. remanet ergo ex prædictis concluſio quòd diſparitas teſtium reſpectu qualitatis eſt iuſta cauſa adhęſionis.Or audi cõtra prædictam conclu.facit Glo.ſingu.& communiter approbata in c.clerici. lxxxj. diſtin. quæ dicit quòd ſi duo clerici probant me commiſiſſe fornicationem in tali loco, & tali die.& duo laici probant quòd illo die eram ſecum in alio loco. quòd præferuntur laici:quia ſtant pro. ecce ergo ibi eſt diſparitas in qualitate inter teſtes actoris & rei: nam teſtes actoris ſunt clerici qui ſunt in dignitate conſtituti,ut in c. denique.iiij.diſtin.& cæteris paribus præferuntur ſecundum Ant.de But.in c.ij.de electio.& Fran.Cur. in tracta. de teſti. in x.concluſio.imo quod fortius eſt ubi præſentia clericorum deſideratur, & haberi non poteſt ſuppletur per laicos dummodo perſonæ graues exiſtant:ut dicit text. in d.c.clerici in fi.& tamen his non obſtãtibus præferuntur laici ipſis clericis eo ſolo quòd ſtant pro reo: ergo in caſibus de quibus ſupra dictum eſt, iudex adhęrendo parti actoris iſta de cauſa, non iuſtè uidetur adhęrere. Ideo dicebat Pan. in c.ex literis, de probationibus. quòd quando datur modicus exceſſus in teſtibus,prout eſt in caſu,d. c. clerici, iudex non debet præponere teſtes actoris, ſed debet uelle potius errare in abſoluendo, quam errare in condemnando: argumento.c.alligant.xxvj.q.vij.His tamen nõ obſtantibus teneo prædictam conclu. intellectam prout infra apparebit.& ad Gl. in dicto c.clerici, reſpondeo, & dico quòd ſi bene ponderetur dicta Gloſſ. inter teſtes actoris & rei non erat diſparitas: nam attenta perſona rei quæ erat eccleſiaſtica, teſtes laici qui alias erant diſpares efficiuntur quodammodo pares ſecũdum Hoſtien.in c.in noſtra, de teſti. qui
370 dicit † quòd ratione producentis teſtes dicuntur digniores. cum ergo teſtes laici iſto caſu æquiparentur teſtibus clericis,nimirum ſi ſententia fertur pro reo in dubio.Et hoc non ſolum fit propter teſtimonium laicorum tantum ſtantium pro reo: ſed quia concurrebat præſumptio continentiæ: nam clerici licet non expreſsè,tacitè tamen propter receptionem ſacrorum ordinum uouent continẽtiam.iuxtà tex.& ibi no.in c.cum olim de cleri. coniuga. Item concurrebat grauitas iſtorum laicorum, quæ ſola facit eos

æquiparari

æquipararі clericis:ut dicit tex. in d.c.clerici.in fi.data ergo paritate cum iſto laicorum dictum ſit magis conſonum iuri communi propter præſumptionem continentię præferri debet dicto aliorum clericorum ſecundum Inno. in c.auditis, de præſcriptio.quem refert,& ſequitur Panor.in c.licet,de probatio.in x.not. unde cum ibi accuſaretur de fornicatione nimirum ſi ad eam purgandam iuncta iuris præſumptione & pro reo præferuntur laici ipſis clericis,quia plura concurrunt ut uides.Et quòd d.Glo.loquatur in clerico patet manifeſtè ibi in finalibus uerbis & per Gloſſ.in c.iu decima.xviij.q.ij. & iſtam reſponſionem ad d. Gloſſ. licet non ita clare reperio tenere Areti.in c. iij.de proba.quem ibi ſequitur Fely.in ulti.not.& in dicto c.in noſtra in j. colum. uera ergo erit concluſio ſupra poſita dũmodo diſparitas uere & realiter detur inter teſtes ut dictum eſt,& paritas ſimiliter detur inter partes. tene menti, quia habes Gloſſ.in dicto c.clerici plenius quã fortaſsis alibi declaratam.

371 Quarto utrum † teſtis poſſit iurare per procuratorem? & uidetur dicendum quòd ſic,dummodo procurator habuerit ſpeciale mãdatum,cum ipſe teſtis iſto caſu uideatur iurare iuxta not.per Ioã.An. in c.ſi.de iura.calum.lib.vj.Preterea is uere facit cuius nomine fit.tex.eſt præ cęteris adhoc melior in iure in c.mulieres.de ſententia excommu. ſed iura nil aliud requirunt quàm ut teſtis uere iuret in cauſa in qua deponit: ergo hoc poterit per procuratorem.

Contrarium tamen eſt uerum: quia ubi requiritur pro forma iuramentum proprium,non ſufficit iurare per procuratorem, etiam habentem ſpeciale mandatum.text.eſt not.in c.licet ex quadam, de teſti.& ita not.ibi Pet. & communiter doctо.ſecundum Panor.ibi per illam litterã proprio iuramento.&c. Idem proprie & in terminis tenet Barto. in l.ſed ſi unius. §. ſeruus meus in ij. colum.ff. de iureiuran. Idem etiam tenet Barto.in l.qui bona.§.ſi alieno in fi.col.& ibi Alexan.ff. de damno infecto.allegat l.iij.§.idem diuus, iuncta Gloſſ.in uerbo teſtimonijs.ff. de teſti.Idem tenet Bald.in rubri.ff.de iureiuran.in j.colũ.& Roma.in ſingu.ſuis ſingu.viij.& Archidia.in c.ut circa.de electi. lib.vj.& Fely. in dicto c.licet ex quadam. & dominus Marchus Antoni. Baueri.in tractatu de uiri.& uirtu.iuramen.in xviij. colum.quanuis allegat in contrarium Ludo. Roma.in ſingu.ix. & nouiſſime domi. Hipp.de Marſi.pręcep.meus in l.de minore.§.plurimum quoque.ff.de quæſtio.in j. col. Et ratio eſt:quia lex requirit quòd teſtes per ſe proprio iuramento, & tactis ſacroſanctis euangelijs iurent,& non per alium: ut in c.teſtes.iij.q.ix. quo caſu non poteſt per alium iurare, quanuis haberet ſpeciale mandatum,quia hoc fit ad maiorem terrorem:&ut iudex ex trepidatione & uultu teſtis melius comprehendat ueritatem,pro quo uide omnino Do.in dicto c.ut circa.Et ad allegata in contrarium facilis eſt ſolu.quia procedunt,& habent locum quantum ad periurium & incurrendum peccatum: ſed in caſu noſtro ultra hoc requiritur perſonalis præſentia. pro-

372 ut in ſimili dicitur de præſentãdo † per patronum qui corporaliter debet præſentari epiſcopo ſeu habenti ius inſtituendi: ut eſt Gloſſ.nota.in clemen.dudum,de ſepul.in uerbo pręſentari.quæ dicit quòd ille dicitur præſens qui præbetur ſenſibus corporis allegat.l.j.in princi.ff.de uerborum obligatio.& illam Gloſſ.ſumme not. Panor.ibi in ſuis recollectis.& in c.ea noſcitur de his quæ fiunt a præla. ſine conſenſu capitu.

Sed nunquid quod dictum eſt de pro-
373 curatore habebit locum † in ſcriptura ſcilicet ut ualeat dictum teſtis qui ſuũ teſtimonium in ſcriptis miſit iudici. Panor.& Imo.in c.de teſtibus eo. tit.de teſti.tenent quod non per.c.relatum v.q.ij. ibi nec teſtimonium ullũ per ſcripta poſſe proferre &c. &.c.teſtes.iij.quæſtione. ix.idem tenet Bald.in rubri. de teſti. Anto.de Butri.in c.j.in fi.de teſti.cogen.Specu.in tit.de teſte.§.nunc tractandũ. uerſic.quid de muto. & ibi Io.An.Panor. in c.a nobis qui matrimoni. accuſa poſſunt. & dixit Bal. in l. in bonæfidei.C.de reb.

credi.in iij.col.quod talis teſtis nullo modo probat etiam ſi prius iuraſſet in iudicio.ita etiam tenet Fely.in d.c.de teſti.in penùl.col.& dominus Hippo.de Marſi.in dicta.l.de minore ſupra alleg. Et iſta eſt cõmunis cõcluſio quidquid dixerit Bart. in l.Theopõpus ff.de dote præleg.& Ant. de Butri.in dicto.c.de teſtibus iſta cõclu. fallit in aliquibus caſibus.

Et primo fallit: quantum ad præſumptionem faciendam,quia illam operatur tale teſtimonium ſecundum Hoſtien.Anto.de Butri. & Imo. in c. cum in eccleſijs de maio.& obedien.facit dictum.c.a nobis qui Matri.accuſa.poſſunt.

Secundo fallit in muto & in non ualentibus loqui ex accidenti, qui ſciant tamẽ ſcribere ſecundũ Specu.in d.uerſicu.quid de muto & Anto.de Butri. in c.cum apud de ſponſa.& Stepha.Aufre.in tractatu de teſti.reproba. in uerbo malæ uitæ in ij. col.& hoc in cauſis ciuilibus quid autem in teſtamentis uide Io.Fab.in §.teſtes inſtitu.de teſta.dixi remiſſiue ſupra in addi. ſub nu.21. ſuper qua limita.cogita quia Spe.in dicto loco uidetur ultimatim recedere ab illa opi.

Tertio fallit niſi ageretur de probanda fama alicuius extraiudicialiter: quia poterit probari per teſtes deponẽtes per ſcripturam ſecundum Gloſſ. in d.c.relatum.v.q.ij.per c.extraneo & c.hortamur. lxxj. diſtin.

Quarto fallit niſi eſſent teſtes qui haberent deponere de peritia artis quia iſti poſſunt deponere per ſcripturam ita probat tex. in l.prima in fin.cum.l.ſequen.ff. ſi menſor.fal .modo dixe. & ibi notat Barto. Aduerte tamen:quia uidetur quòd ille tex. non proprie loquatur in teſtibus: quia illi agrimenſores ſunt electi a partibus,& potius ſunt iudices quàm teſtes.unde iurare non tenetur ſecundum Ant.de Bu. in capitulo ueniens. el primo de teſtibus. ideo cogita.

Quinto & ultimo fallit.niſi teſtis nollet deponere per ſcripturam ipſam legendo in præſentia iudicis: quia tunc uidetur ceſſare ratio.§.tormenta.l. de minore.ff.de quæſtio. ſecundum Baldum in l. iuriſiurandi.C. de teſtibus in ij. colum. Pro quo facit Gloſſ. in c. quem pœnitet. 374 de pœn. diſt.prima & in capitulo qualis.xxx.quæſtione quinta.quæ dicit quòd quanuis abſens non poſſit cõfiteri per ſcripturam peccata ſua,tamen ſi præſens ſit, poteſt offerre & confiteri peccata in ſcriptis ipſi ſacerdoti: argumento.§.ſed Calixtus. ſecunda quæſtione octaua.ubi dicitur quòd quanuis per ſcripturam nullus poſſit aliũ accuſare, ſed requiritur quòd propria uoce eum accuſet,tamen ſi accuſator præſens fuerit, & iudici literas ſuæ accuſationis propria uoce legat, ſatisfacit,nec dicitur per ſcripturam accuſare ſecundum Calixtum Papam. igitur ita dicendum erit in propoſito noſtro.

Contrarium tamen tenet Salyce. in dicta l.iuriſiurandi. & Areti.& Fely. in dicto capitulo de teſtibus.eodem titu.Et ratio eſt:quia teſtis taliter deponẽdo, uidetur dicere ſermonem præmeditatum, cõtra not.in capitulo cum cauſam, de teſtibus.& l.iij.§.idem diuus.ff.eodem titulo. & ibi Barto. & Docto. & eſt iſta de cauſa teſtis ſuſpectus, ut in dictis locis, & per Franc. Cur.in ſuo tractatu de teſtibus in xiiij.concluſione. Item quia negari non poteſt quin melius diſcerni poſſit color uultus & cõſtantia teſtis. Si teſtificaretur propria uoce abſque ſcriptura quàm ecõtra. Or audi,cogitabã iſtas opiniones cõcordare ſedere cuiuſdam diſtinctionis quæ talis eſt. Aut factum ſuper quo teſtis deponit eſt ualde inuolutum & implicitũ adeo quòd potius propter memoriæ fragilitatem & inaduertentiam, quam dolo poſſet teſtis uariare,& iſto caſu procedat opinio. Bald.& hoc propter probabilem errorem, iuxta.l.fi.& ibi Barto.ff.de confeſſ.eo maxime ſi teſtis eſt ſimplex perſona & imperita,ut ſenſit Gloſſ.in d.capitulo qualis,dum uult quòd mulieri ſimplici permittatur pœnitentia per ſcripturam. pro cuius Gloſſ. declaratione uide Lancel.Galiau.in lege prima in principio in xvij.colum.ff. de uerborum obligatio.Et quòd opinio Bald.habeat locum iſto caſu tenet Areti.in dicto capitulo de teſtibus. Aut factum ſuper quo teſtis deponit non eſt

eſt inuolutum nec implicitum, & teſtis eſt perſona alias habilis ad omnia, & iſto caſu procedat opin. Salycc. & ſequacium: quia ceſſat ratio de qua ſupra. tene menti.

Et inquantum ſupra dixi quòd teſtis qui deponit ſermonem præmeditatum dicitur ſuſpectus. limita iſtud non procedere in teſte bonæ famæ & opinionis: ſed in alijs. Ita not. limitat Bald. in titu. de pace conſtan. in §. fina. in principio, allegat nota. per Ioan. And. in capitulo nihil, de uerborum ſignifica. pro quo uide Fran. Cur. in ſuo tractatu in xiij. concluſione ſupra allega..

375 Quinto quæro. Teſtis † ſemel depoſuit in una cauſa ſuper uno articulo, demum proceditur iterum in alia cauſa ſuper eodem articulo, utrum ſufficiat ſibi dicere, dico me tantum ſcire quantum dixi in alia cauſa. Vel dico prout dixi in alia cauſa. an huiuſmodi teſtimonium ualeat iſta quæſtio eſt nota. & quottidiana. Pro cuius deciſione debes ſcire quòd Bartol. in l. eos. ff. de falſ. in penult. columna, dicit iſtum pũctum non reperiſſe tactum a Docto. tamen quòd ipſe putat eſſe in arbitrio iudicis admittere iſtam teſtificationem, ſi uult, ſicut alias teſtator teſtamentum quod anteſecerat inualidum, poteſt confirmare ſine aliqua expreſsione uerborum contentorum in primo teſtamento: ut l. prima. §. ſi filiusfamilias. ff. de lega. iij. & lege quidam ex liberis. §. teſtamento. ff. de bono. poſſeſsio. ſecũdum tabu. & l. quærebatur. ff. de teſtamen. milita. Sed ſi iudex nollet admittere tale teſtimonium, quod poteſt ſi uult, fortè, ut uideat ipſe qua trepidatione, & qua conſtantia teſtis loquatur: ut l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. tunc dat conſilium quòd teſtis petat illas teſtificationes ſibi prius exhiberi, ut de dicenda ueritate melius poſſet informari: argumen. l. ſi cum exhibuiſſent. §. ante actorem. ff. de publi. & uectiga. & ibi notatis per eum. Dat etiã per alium conſilium, quòd teſtis ſemper in ſecundo teſtimonio dicat quòd ipſe dicit, prout nunc ſibi uidetur, & ſi apparuerit aliter dixiſſe in alia cã ex nũc corrigit hoc ſecundum dictum, & reducit ad primum dictum cum illo tunc melius recordaretur, iſtud ultimum conſilium propriè quadrat quando teſtis ſimpliciter deponit, ſeu dixit dico, prout dixi in alia cauſa: quia illo tunc cadit bene illa proteſtatio: ſecus autem quando fecit ſibi exhiberi primas atteſtationes: quia tunc fruſtra dico annectitur, cum poſsit dicere dico, prout hic in iſtis atteſtationibus continetur: ſed quia hoc eſſet deponere per ſcripturam de quo ſupra in proxima quæſtione. Item: quia hoc dependet a poteſtate, & uoluntate iudicis, non eſt inconueniens, imò utile, cum abundans cautela non noceat. l. teſtamentum, C. de teſtam. & ſic iſtud ultimum conſilium eſt utile, & ſemper à teſtibus ſecundo loco deponentibus obſeruandum. Iſtam doctri. Bartol. ſequuntur Anto. de But. & Panor. in cap. cum in ſua. de teſt. in ij. colum. & Bal. in l. geſta. in ij. colum. C. de re. iudi. & Saly. in l. iuriſiurandi. C. de teſti. Paul. de Caſtro. in l. fi. in fin. C. de teſti. Alex. in l. aſſe toto. ff. de hæredi. inſtituen. & idem Alex. cum concor. de quibus ibi per eum in l. legata inutiliter. in fin. princip. ff. de lega. primo. & Fely. in d. cap. cum tua. in ij. colum. ubi atteſtatur iſtam eſſe communem opi. Cõtrarium tamen tenet idem Bal. in d. l. iuriſiurandi. in princip. cuius rationibus reſpondit Alex. in d. l. legata inutiliter. & Tindarus in tracta. de teſti. in xj. cap. iij. partis, ubi dicit quòd opin. Bar. quo ad exhibitionem primæ depoſitionis eſt uera: quando teſtis eam petens eſt honeſta perſona: ſecus ſi ſuſpecta: & malæ famæ: quia tunc nedum non eſt ei oſtendenda ſua depoſitio, ſed imò iudex debet cum eo alloqui, & conari eum capere in uerbis, ne ſua malitia ex dilatione data ad uidendũ primam depoſitionem habeat locum. Ita no. eleganter Azo. in ſumma. C. de teſti. Idem tenet Bal. in l. fi. C. de teſti. in fina. columna. & Alexand. ibi in addi. Remanet ergo concluſio firma, quòd ualet dictum teſtis dicentis dico prout in alia cauſa dixi.

Circa iſtam concluſionẽ oriuntur duo dubia. primum eſt, nunquid ſi dictũ teſtis taliter

taliter deponentis non fuit in alio iudicio publicatum poſſit eidem oſtendi, & uidetur quòd non, cum uſque ad publicationem dicta teſtium ſint ſecretè tenenda propter periculum ſubornationis poſt didicita teſtificata, iuxta tex. & ibi not. in c. conſtitutus, de teſti. & per totum. contrarium tamẽ eſt uerum: quia dato quòd dictum iſtius teſtis non ſit alijs publicatum, tamen ſibimet nõ eſt ſecretum, imo publicum. & ſemper fuit publicum. Sicut in ſimili dicimus de iudice inquirẽte qui poſt didicita teſtificata poteſt teſtes de nouo recipere ſecundum Innocen. in capitulo cum clamor. de teſti. & Barto. in l. ij. §. ſi publico. in v. colum. ff. ad leg. Iuliã. de adulte. & per d. Ioan. ſupra in ſexto requiſito in prima fallen. prima conclu. & in nono requiſito in quarta fallen. primæ concluſi. & per Tindar. in dicto ſuo tractatu de teſtibus in tertia parte. c. decimo. & ratio eſt: quia ceſſat timor ſubornationis, nec iudici unquã iſti teſtes ſeu dicta eorum fuerunt ſecreta, ſed manifeſta, ita ergo dicendum in teſte. Ita no. tenet Bart. & hi de quibus ſupra in d. l. eos, ff. de fal. Non ob. quod dicebatur de timore ſubornationis &c. quia iſtud eſt uerum reſpectu partis, non autem in teſte.

Secundum dubium eſt, ſi primum dictum fuit nullum propter defectum ſolẽnitatis, & ſi teſtis dicat in ſecunda examinatione. Dico per omnia prout dixi in alia cauſa, an ualeat huiuſmodi atteſtatio? Bart. in l. legata inutiliter. ff. de lega. j. in princi. ſentit quòd ſic per illum text. poſteà dicit hoc dico non determinãdo. Ange. ſecundum quòd ibi referunt Moder. dicit quòd iſta quęſtio determinatur per Bar. in d. l. eos Iaſ. uero ibi dicit quòd not. per Bart. in d. l. eos, differunt a not. in d. l. legata inutiliter: quia Bart. in d. l. eos, loquitur quando teſtis in prima cauſa depoſuit ſolenniter & legitimè. deinde in alia cauſa ſuper eodem articulo productus dicit dico prout dixi in alia cauſa, in lege uero legata inutiliter loquitur quando primum dictum fuit nullum. Et ſic nullitas primi dicti eſt quòd facit dubitare Bar. per conſequens dicendum eſt quòd no. per Bar. in d. l. eos, non determinat hanc quæſtionem, ſubdit ipſe Iaſ. quòd alij in iſto propoſito nihil tangũt excepto Aret. qui dicit ſecundum eum quòd tale dictum non ualet: quia aut teſtis fuit primo examinatus extraiudicialiter, & inutiliter, & tunc non eſt dubium quòd non ualet: quia deficit induſtria iudicis, tunc examinantis, & nunc interrogantis. qui debuit facere ut nunc teſtis extensè deponeret dictum ſuum, iuxta nota. in lege tertia. §. idem diuus. ff. de teſti. aut fuit teſtis in iudicio examinatus & inutiliter, & adhuc idem. quia non poteſt præſumi pro induſtria iudicis qui ommiſit ſolennem & neceſſariam examinationem iuxta tex. & ibi no. in l. iij. §. quæri poteſt. ff. de ſuſp. tut. pro opi. tamen Bar. in d. l. legata inutiliter, adducit Iaſ. not. per Bal. in l. alia, in ij. col. C. de his qui. ut indi. ubi quærit Bal. pone quòd aliquis confitetur referẽdo ſuam confeſſionem ad ea quæ continentur in quodam inſtrumento, & illud inſtrumentum non eſt ſolenne, nunquid dicta confeſſio ualeat, & præiudicet confitenti. refert Innocen. tenere ꝙ ſic: quia licet inſtrumentum non ſit ſolenne, nec ſufficiens ad probandum, tamen conceſſio rata manet, etiam ſi nõ fiat abſolutè ſed per relationem ad aliud. & ſic ad inſtrumentum non ſolenne: quia adeſt in confeſſione nunc ſolẽnitas: ergo ualebit: arg. l. j. ff. de conſti. pecu. & eum ſequitur Bal. in loco prealle. & ita reſidet Iaſ.

Audi & aduerte dicam quid ſentio in iſto articulo. Deinde relinquam cogitationi & ſpeculationi tuæ. & in primis dum Iaſo. dicit quòd Bartol. in dicta l. eos, loquitur quando teſtis primo depoſuit ſolenniter & legitime, dico quòd in meo libro circa ſolennitatem primi dicti nullum uerbum, ſed ſimpliciter loquitur: ergo male dicit Iaſ. niſi ſaluando uelis dicere quòd attento ꝙ in l. legata inutiliter. dubitat quando primum dictũ fuit nullum, an ualeat ſecundum referens ſe ad primum. ſequitur neceſſario dicẽdum quòd in l. eos loquitur de ſolẽni, alias nec ibi determinaret, nec alibi dubitaret. Iſta conſequentia tamen non eſt bona: quia poteſt

poteſt eſſe quòd tempore quo commentauit.l.legata inutiliter.dubitaret,& tempore quo legeret.l.eos. latius cogitando eiſdem terminis retentis determinaret, igitur. Secundo circa dubium propoſitū dico ſi recte percipio quòd ſolum dubitatur quādo primum dictum fuit nullum ex defectu ſolennitatis non prouenientis ex facto teſtis, ſed iudicis. quo caſu diſtinguo.

Aut de primo dicto conſtat, & conſtare poteſt ſiue per ſcripturam autenticam ſiue per teſtes qui interfuerunt examinationi, ut in caſu de quo dixi ſupra in addi.ad d.Ioan.in vij.parte in iiij.requiſito. & tunc nō uideo quare non ualeat huiuſmodi teſtimonium.Si in iſto ſecundo iudicio omnia ſolenniter proceſſerunt, nō obſtante ꝙ in primo dictum fuerit nullū, dummodo teſtis quo ad ſe recte depoſuerit: quia ſtant iſta ſimul quòd teſtis bene & optime depoſuerit quo ad ſe, & quòd eius dictum ſit nullum, ſicut dicimus ꝙ poteſt eſſe inſtrumentum falſum,& negocium uerum:ut in l.ij.C.ſi ex fal.inſtru.& iſto caſu teſtimonium ſumet uires a depoſitione ſecundo loco & ſolenniter facta, & ab illa ad quam refertur ſolum ſumit uerba, & recte intuenti, hoc uoluit Bar. ſentire in d.l.eos in exēplo dato per eum de teſtatore qui fecit teſtamentum inualidum:nam ad hoc ut ſit bona ſimilitudo,& per omnia, oportet dicere quòd Bar. in q. de teſte, loquitur quando primum dictum fuit inualidum: aliàs fruſtra allegantur.ll.de quibus per eum,cum omnes loquantur in diſpoſitione inualida, quæ abſque uerborum expreſſione loquor de uerbis diſpoſitiuis, poteſt confirmari,iuxta no.ibi per eum.& Bal.& Pau. de Caſt.& tamen uult Barto. quòd ſit in arbitrio iudicis approbare huiuſmodi teſtimonium, quomodo poſsibile eſt ſi referretur ad primum dictum ſolenne ecēt, quòd ualiditas teſtimonij eſſet in arbitrio iudicis,ſaltim quo ad effectum, licet ſit reſpectu trepidationis, & conſtantiæ,&c. igitur relatio ad primum dictum habebit locum quo ad uerba ſi de his conſtare poteſt,non quo ad ſolennitatem.Et pondera dum dixi ꝙ Barto. in l. eos. ponendo exemplum de teſtamento inualido ſenſit ſimiliter de dicto teſtis inualido: quia credo ꝙ ita eum intellexit Ang. in d.l.legata inutiliter, dum in quæſtione ibi per Bart. poſita dixit ꝙ decidebatur per Barto.in dicta l. eos. Pro confirmatione iſtius opinio.conſidero conſiliū ultimum Barto. quem recte ponderando,ſolum uerba, & merum factum cōprehendit, ut patet in illis uerbis, quòd tunc melius recordabatur: & ita intelligendo benefacit doctri. Bal.in d.l.alia. C. de his quibus,ut indig.& hæc uerba, quando iudex approbaret teſtimonium teſtis dicentis,dico prout in alia cauſa dixi &c. quia iſto caſu teſtis uidetur deponere de nouo,& poſtquam ſolenniter dato ꝙ primū ſit inualidum ualet huiuſmodi dictum. Iſtud ſentit expreſsè Pau.de Caſt.in l.j.§. ſed ſi filiusfam.ff.de lega.iij.in uer.aduerte in primo membro.

Aut de primo dicto non conſtat, uel ſi conſtat non auctenticè. & tūc non eſt dubium ꝙ non ualebit ſecundum dictum. Ad adducta per Are. Reſpondeo primo dum dicit,quòd quando teſtis fuit extraiudicialiter &c.dico ꝙ non deficit iudicis induſtria.iſto caſu intelligo de iudice nūc examinantis,patet: quia interrogauit eū. quanuis ergo ſit in poteſtate iudicis facere deponere extenſè teſtem, non tamen propter hoc erit obligatus præcisè & neceſſariò ad hoc: quia non quidquid iudicis poteſtati committitur,iuris neceſsitati ſubijcitur.l. non quidquid. ff. de iudic. Præterea dato quòd parti competeret aliqua actio aduerſus iudicem non extensè interrogantem, non propter hoc dictum teſtis erit inualidum, agat ſi poteſt ad intereſſe contra iudicem.Non ob.etiā dum dicit ꝙ aut fuit in iudicio examinatus &c. quia dico iſtud eſſe uerum:quando ex primo dicto ſolum uelimus indirecte in iſto ſecundo iudicio, quo caſu eſſet neceſſe quòd eſſet ualidum & ſolemne,tamen nō ſumus in iſtis terminis: quia ex primo dicto ſolum uerba prout dixi capiūtur propter memoriæ fragilitatem: ergo. Et ex his ut puto reſpōſum uidetur rationibus Areti.

Aretin. ſuper quibus omnibus tu latius cogitabis.

376 † Sexto quæro. Pone quòd plene probaſti in una cauſa intentionem tuam per teſtes, demum his non contentus produxiſti alios teſtes qui falsè depoſuerunt, an exceptio falſi oppoſita contra iſtos habeat impedire & uiciare proceſſum rite & rectè factum, circa iſtam quæſtionem & ſequentem remiſſiuè procedam. uide ergo pro hoc no. per Bal. in l.j. C. de quæſtio. & per Salyce. in l. ſi docuerit. C. ad leg. Cor. de fal. cum concordan. de quibus ibi.

377 † Septimo quæro. Vtrum in actis qui fiunt in iudicio requirantur teſtes?

Breuiter Glo. in c. quoniam contra falſam, de probatio. tenet quòd non: ſed creditur ſcripturæ notarij ſimpliciter, allegat in arg. c. j. xxx. q. j. & aue. ad hoc. C. de fide inſtr. & illam ſequuntur Ant. de Bu. Bal. Imo. & Panor. per tex. in l. in donationibus. C. de dona. Idem tenet Spe. in ti. de inſtr. editi. in §. reſtat uidere quibus inſtrumentis &c. in vj. col. & ibi Io. An. & in d. c. quoniam. Et quia circa iſtam quæſtionem uariant Docto. tu uide per te plenè no. per Doc. in d. c. quoniam contra falſam, & Bar. poſt Glo. in l. fi. C. de re iudi. & Bal. in d. l. in donationibus, & Pan. in c. ad audientiam, de præſcri. & in quibus actibus habeat locum no. in d. locis,

378 An autem in conſilijs † ſeu actis celebratis in conſilijs & in inſtrumentis requirantur teſtes? & dicas quòd non: quando iſta acta & iuſtrumenta fiunt publicè & coram populo. Ita tenet Spe. in præallegato §. reſtat. allegat in argu. tex. in l. j. C. de his qui in eccle. manumi. & in l. omnium, in prin. C. de teſtamen. Idem tenet Fran. Cur. in ſuo tracta. de teſti. in lxiij. conclu.

Octauo quæro. Supra & infra in pluribus locis facta fuit mentio de teſte falſo, & quòd poteſt puniri &c. nunc quæritur

379 qua † pœna ſit puniendus teſtis falſum deponens, & per quem iſta eſt not. quæſtio in qua aduertendum eſt: nã prout ſcis per dicta iſtorum teſtium falsè deponentium fiunt furta clandeſtine, cum dictis ipſorum debeat iudex acquieſcere, ſi aliud non probatur, & hoc ideo: quia habet iudicare ſecundum allegata & probata, iuxta. l. illicitas. in §. ueritas, & ibi no. ff. de offi. præſi. de quo latius, & not. per Glo. in c. j. de offi. ordi. & per Glo. & ibi Panor. & Fely. multa ad hoc allegan. in c. paſtoralis. §. quia uero. de offi. deleg. ſic quæ ſit quòd miſeri domini rebus ſuis ad dictum iſtorum ſpoliantur, ut uerbis Iuſtinia. utar. in l. uni in prin. C. de uſucap. transfor. Imo quod fortius eſt, multi uita priuantur quamuis innocentes ſint, quod quam iniquum ſit unicuique patet, cum ſanctius ſit nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare: ut eſt tex. in l. abſentem. ff. de pœn. & dixit Iac. Aegi. in proœ. ſui tractatus de teſtibus, quòd teſtes falſi iniqui & peiores ſũt furibus, latronibus, abigeis, & quibuſcunque criminoſis, ideo contra ipſos ſeueriter agendum eſt, iuxta ſententiam diui Hadriani, de qua in l. diuus Hadrianus. ff. de re iudicata.

Dico ergo circa primum quòd aut teſtis falſus eſt clericus, aut laicus. ſi clericus, & accuſatur directè de falſo criminaliter, tunc diſtinguo, aut teſtimonium dixit in cauſa ciuili & pecuniaria, aut in criminali. primo caſu per tres annos ſeparatus a diuino miniſterio detrudendus eſt in monaſterium. ſecundo uero caſu eſt clericatus honore denudandus, & legitimis pœnis ſubijciendus. tex. eſt in §. presbyteri. v. quæſtio. vj. & in c. ſi epiſcopus. l. diſtin. & in l. presbyteri, iuncta auctẽ. ibi poſita. C. de epiſcopis & cleri. & hoc ſecundum illa iura habet locum tantum in epiſcopis presbyteris & diaconibus, in cęteris uero clericis dicit tex. in d. auten. presbyteri, quòd ſunt iure communi officio eccleſiaſtico depulſi ſine delectu cauſæ, uerberibus coercendi. & quanuis ſubdiaconus uideatur ſecundum illa iura uenire appellatione cæterorum clericorũ, puto tamen quòd ſit in eo gradu in quo diaconus iuxta tex. in c. a multis de ætate & quali. Quidam tamen intelligunt illa iura dum dicunt legitimis pœnis ſcilicet de quibus in d. c. epiſcopus. & ſic de pœnis

nis canonicis. Alij uero intelligunt de pęnis ciuilibus: ut per Gl. in d. l. presbyteri, & ita dicit etiam tenet Archi. poſt do. Hiſpa. in d. §. presbyteri. ecce ergo pœnam clerici falſum deponentis. notabis tamen quòd non ſolum punietur pœna de qua ſupra, ſed etiam tenebitur ad omne intereſſe perueniens ex ſua iniqua depoſitione, per regulam qui occaſionem damni dat &c. Ita no. tenet Panor. in c. ſicut per illum tex. de teſti. erit ergo in poteſtate partis agere contra teſtem de falſo ciuiliter inquantum læſus eſt ex ſuo falſo teſtimonio, iuxta. l. qui nomine. ff. de fal. uel criminaliter ad pœnam corporalem, & quod clericus ſit ut dictum eſt puniendus tenet Specu. in titulo de teſte. §. primo in uerſic. ſed qualiter punitur clericus, & Io. An. in regu. non eſt ſine culpa, de regulis iuris lib. vj. cum concordan. de quibus ibi per eum. Idem tenet Panor. & Io. de Ana. in cap. j. de crimi. fal. & prædicta ſunt uera quando depoſuit falſum ſuper negocio principali ſuper quo productus
380 eſt: ſecus ſi ſuper acceſſorijs. † ut quia interrogatus an eſſet inimicus partis, dixit quòd non, cum eſſet: quia iſto caſu punientur extraordinarie de crimine ſtellionatus ſecundum Iacob. Butrig. in l. Lucius. ff. de his qui no. infam. quem refert, & ſequitur Nellus in ſuo tracta. de teſti. in uerbo falſus. & Bar. in l. ſi ex falſis. C. de tranſac. ubi etiam Iaſ. in fi. col. qui ualde extollit illud dictum, & dicit eum not. in æternum ad practicam, & illum etiam multum commendat Ange. in d. l. Lucius. & Fely. in c. fraternitatis. de hæreti. in fi. col. & Fran. Cur. in tracta. de teſti. in v. concl. quos omnino uideas. quia no. limitant iſtud ſingu. dictum de quo meminit d. Io. Cro. ſupra in vij. cócl. viij. partis princi. & d. Hipp. de Marſi. in l. j. §. j. ff. de ſicar. in v. col. & in ſingu. lxxvj. incip. communis concluſio.

Secundo uero caſu principali, quando teſtis falſus eſt laicus. & tunc ſimiliter diſtinguo. Aut in cauſa ciuili. Aut criminali. Primo caſu punitur pœna deportationis ſi nobilis eſt, & in dignitate conſtitutus: ſi plebeius damnatur in metallum. & hoc in homine libero. In ſeruo uero eſt ultimũ ſupplicium tex. eſt in l. j. in §. fi. ff. de fal. & ibi per Bar. & nouiſſime per d. Hipp. de Marſi. Secundo uero caſu teſtis doloſe falſum contra innocentem depoſuit in cauſa capitali, & publica: tũc eſt puniendus eadem pœna qua puniretur reus accuſatus ſi delictum probatum eſſet, tex. eſt ſingu. in l. j. §. præterea. ff. ad leg. Corne. de ſicar. & ibi Bar. & Alex. Idem tenet Bal. in l. presbyteri. C. de epiſcopis & cleri. in iij. col. uerſi. extra &c. allegat Gloſſ. in ſumma. ij. q. iij. tenet Bal. in titu. de pace iura. firman. in §. iniuria. & in l. data opera. C. qui accuſa. non poſſunt in x. col. & in c. ſicut. de teſti. & ibi etiam Fely. Idẽ tenet Ioan. de Ana. in c. j. de crimine. fal. & Nellus de ſancto Gemi. in ſuo trac. de teſti. in uerbo falſus. Et audi: quia non ſolum hoc eſt uerum quando ad dictum teſtis falſi reus fuit furca ſuſpenſus: ſed etiã ſi non ſit ſuſpenſus, dummodo potuiſſet ſuſpendi, ſi falſitas probata non eſſet, tex. ut in c. hæc imago. alias eſt. c. ſatis. xxxiij. q. v. quamuis Gloſſ. ibi aliter ſenſerit, contra quam tenet Archi. ibidem motus illa ratione, quòd pęna talionis in teſte eſt de iure diuino. item eſt de iure poſitiuo ut in d. iuribus. Ita etiam tenet Fely. in d. c. ſicut.

Contrarium tamen tenet Panor. in c. j. de crimi. fal. ubi dicit quòd tunc tenetur teſtis ſimilitudine ſupplicij: quando executio fuit facta in cauſa criminali, ita quòd non poteſt retractari. & ita dicit ſe intelligere. no. ij. q. iij. in ſumma & in d. c. ſatis.

Ego uero teneo primam opi. pro qua eſt tex. iudicio meo clarus in d. c. ſatis. in fi. dum dicit ꝙ ſi probaretur ius ſit occidi: eadem pœna plecti iubetur qua fuerat ſi uerum eſſet ipſe plectendus. pondera illa uerba ius ſit occidi, iuncto uerbo plectendus. quæ nõ ſonant executionem factam ſed fiendam: & ſolum ille tex. conſiderat potentiam non actum. ergo. Ad idem eſt tex. in d. l. j. de ſica. dum dicit quo quis publico iudicio rei capitalis dãnaretur, põdera ſimiliter illud uerbum damnaretur, cuius ſenſus eſt denotare non ſolum exe-

cutionem iam factam, quo caſu nullũ aut
modicum dubium eſſet, ſed etiam poten-
tiam & executionem. confirmatur ratio-
ne quare eſt quòd punitur teſtis falſum
deponens in cauſa capitali pœna.l.Cor.
de ſicar.certe non alia de cauſa, niſi quia
doloſe uoluit innocentem damnare: ut
patet in d.l.j.dum æquiparantur ille qui
falſum teſtimonium protulit, & qui uene
num necandi cauſa fecit, dato quòd illud
nõ dederit, ſi ergo ſolum puniretur ope
re ſecuto, ſequeretur quòd pœna falſi nõ
puniretur: quia dato quòd ſimiliter fur-
ca ſuſpendatur, hoc ſit propter homici-
dium iam ſecutum, iuxta illud homicida
quod fecit ſemper ſpectet, ut l.nemo.C.
de epiſcopali audien.ad idem eſt tex.in l.
uni.C.de rap.uirgi.in princi.ibi.& meri-
to mortis damnantur ſupplicio:cum nec
ab homicidij crimine huiuſmodi rapto-
res ſint uacui.Igitur attento quòd plerũ-
que,& ut plurimum propter defectũ pro-
bationum,iuxta l.duo ſunt Titij.ff.de te-
ſtam.tutel innocentes ex falſo teſtimo-
nio damnãtur:etiam ſi executio non fue-
rit facta tenebitur teſtis.l.Corneliæ. & ꝙ
in iſtis terminis bona ſit argumentatio
a ſolitis, tenet Gloſſ. in d.l. uni. in uer-
bo uacui.

Sed nũquid in iſtis terminis ſiet diſtin-
ctio perſonarum reſpectu pœnæ imponẽ-
dæ. pone quòd teſtes ſunt nobiles & ma-
gnates: accuſatus eſt uilis perſona, itaque
ſi eadem pœna eſſet puniendus iſte nobi
lis qua ille plebeius & uilis.eſſet decapitã
dus. habebit ne locum iſto caſu pœna ta-
lionis, & ſic pœna.l.Corne. de qua ſupra.
& uidetur ꝙ non: quia etiam in pœnis ha
betur diſtinctio perſonarum: ut l. fin. C.
de accuſa.l.Pedius.ff. de incend. rui. &
naufra.c.cum quidam, & ibi not.de iure-
iuran. & ita pro prædicta tenuit Iaco. de
Raue. in l.athletas §. calumniator.ff.de
his qui no. infa.Contrarium tamen tenet
ibi Guil. quem refert, & ualde commen-
dat Bal.ibi.iij.col.Nam ubi in lege uel ſta
tuto cauetur quòd quis puniatur eadem
pœna, non eſt illo tunc ſienda diſtinctio
ex qualitate perſonarum: quia punien-
dus eſt eadem pœna quamuis non eadem
lege.tex.eſt iuncta Gloſſ.in l. ad commen
tarienſem.C.de cuſto.reorũ. & ibi ẽt Bal.
idẽ tenet Bal.in l.ij.in fi.C.de fid.inſt.Sed
in caſu noſtro teſtis deponens tenet eadẽ
pœna ut patet in d.c.ſatis, dum dicit eadẽ
pęna plecti iubetur ergo &c.cogitabis ni-
hilominus:quia textus in dicta l.j.§.præte
rea, dicit eũ teneri lege Cornelia de ſica-
rijs. quæ tamẽ aliter punit nobilem & ali
ter plebeium ut ſupra diſtum eſt.& prædi
cta uera quando teſtis accuſatur directe
de falſo criminaliter: ſecus ſi ciuiliter ut
dictum eſt in clerico. Item ſecus ſi iudex
ex officio uult eum punire: quia tunc ex-
traordinarie puniet eum arbitrio ſuo,
iuxta. l. nullum.C.de teſti.dũmodo cauſa
non ſit finita: quia tunc amplius extraor-
dinarie non poſſet punire, ſed ordinarie:
& ratio eſt: quia cum pœna ueniat acceſ-
381 ſorie ad cauſam principalem, † & per
ſentẽtiam ſit finitum iudicis officium: tol
litur etiam hæc poteſtas quæ ueniebat ac
ceſſorie.l.iiij.C.de depoſi.& c.*cum appel*
lationibus, de ap.li.vj.& per *Abb.*in c.j.
de cri. fal.

An autẽ teſtis ſemel punitus extraor-
dinariè poſſit iterum puniri ordinariè.ui
de no.per Doc.in d.l.nullum. C.de teſt.

Sed iuxta prædicta dubitatur de una
382 quæſtione.Pone † ꝙ in cauſa capitali de
quibus in l.j.publicorum iudiciorum.ff.de
publi.iudic. aliquis dixit falſum teſtimo-
nium contra fiſcum in fauorem rei inqui
ſiti, an iſto caſu ſit puniendus pœna mor-
tis, prout dictum eſt in præcedenti. iſtam
quæſtionem ponit Domi. Hippo.de Mar
ſi.in d.l.j.§.præterea, in ij. colum. & ar-
guit breuiter ad partes dicendo, ꝙ iuri
cõſonum uidetur, ꝙ puniatur pœna mor
tis, eo:quia teſtis punitur propter falſita
tem:quæ ita committitur ſi dicat teſtimo
nium contra fiſcum, ſicut contra priuatũ.
imo, magis deberet iſto caſu puniri q̃ alij,
quia hic offendit Rempublicam, & facit
ut iuſtitia non miniſtretur. in alio uero
caſu ſolum priuatum offendit, igitur ma
gis puniendus eſt:argumento auctẽ. mul
to magis.C. de ſacroſan. eccle. Contra-
rium tamen ipſe credit uerius, ꝙ imo nõ
puniatur pœna mortis, ſed de periurio tã
tum

tum. Nam dicit ipſe, longa eſt differentia inter iſtos caſus, quia ſi dicit contra fiſcum nihil aufert ſibi realiter, ſed ſi dicit contra priuatum, aufert ſibi uitam: ergo nõ debet puniri pœna legis Cor. & iſtud dicit ipſe pro batur in iſta. l. ſi rectè põderetur in uerſicu. quo quis publico iudicio damnaretur. & ſic extendit ſe ſolum iſte tex. in caſu in quo quis condemnatur: ergo uidetur excludere alios caſus, ut l. cũ prætor. ff. de iud. l. maritus. C. de procurato. concludit ergo quòd licet talis teſtis poſsit puniri pœna periurij, non tamen pœna mortis. amplius ſuꝑ hoc non dicit.

Or audi iſta opi. in ſe uidetur uera nõ tamen apertè probatur per rationes per Domi. Hipp. adductas, ideò pro eius confirmatione ego adduco in primis text. in d. l. j. de ſica. aliter inducendo, uel ſaltim clarius & efficacius. dicit tex. quòd qui falſum teſtimonium in capitali cauſa dixerit, quo quis damnaretur, tenetur l. Cor. de ſicar. pondera dum iſte text. dicit quo quis publico iudicio damnaretur. nã ſentit expreſsè quòd tunc tenetur teſtis pœna illius. l. quando ex dicto ſuo adeſt perſona quæ poſsit damnari. & quæ innocens ſit. & ita intelligunt illum tex. omnes Doctor. de quibus ſupra. actio ergo finalis illius. l. eſt executio quæ fienda erat in perſonam innocentis. ſiue propter prædictã executionem lex ita prouidet, & quòd intentio finalis illius. l. ſit propter periculũ mortis quod imminere poſſet, probatur: per tex. iuncta Glo. in l. lege Cornelia. ff. ad l. Cornel. de ſicar. in princi. ubi dicitur Lege Cornelia de ſicarijs tenetur, qui cũ in magiſtratu eſſet quid eorum fecerit cõtra hominis necem quod legibus permiſſum non ſit. Glo. j. ibi exemplificat caſum illius l. ut in l. j. §. j. eod. titu. ſentit ergo expreſsè illa Glo. ſimi. tex. in uerbo contra hominis necem ꝙ tex. in d. l. j. §. primo eodem titu. tunc habet locum: quando teſtificatum fuit contra illum qui poterat dãnari, & cuius uita poterat periclitari. Sed quando fiſcus egit ſeu inquiſiuit contra aliquem, dato ꝙ teſtis deponat contra cũ ex huiuſmodi dicto innocens non condemnatur, nec aliquis realiter punitur: ergo non debet habere locum diſpoſitio d. l. j. quæ ſolum conſiderauit mortem innocentis, iſtud probatur ex duobus. primo: quia illa diſpoſitio eſt odioſa, & per conſequens reſtringenda. c. odia cũ ſimi. de reg. iur. l. vj. ſecundo: quia cui non conueniunt uerba legis, nec legis diſpoſitio conuenire debet ut. l. iiij. §. toties ff. de dãno infecto, & ibi per Bartolum & Paulũ de Caſtro. ſed ſic eſt ꝙ uerba legis nõ cõueniunt fiſco, cum ipſe non poſſit damnari: ergo nec pœna. l. habebit locum in teſte. Confirmatur & ſecundo iſta opinio. optima ni fallor ratione teſtis, ideo punitur pœna falſi: quia teſtificando & malè, obligauit ſe ad pœnam talionis, quæ ut dictum fuit eſt de iure diuino & poſitiuo. & ſic debet pati illam pœnam quam paſſurus erat ille contra quem teſtificauit. ſed fiſcus inquirens nullam pœnam paſſurus eſt, dato ꝙ probetur innocentia inquiſiti, eo ꝙ ipſe non ſe obligat ad pœnã talionis uti priuatus accuſans: ut eſt tex. & ibi not. Bal. in l. qui crimen. C. qui accuſa. non poſ. ut in l. ea quidem. C. de accuſa. ergo dicendum eſt ꝙ teſtis falſus deponens contra fiſcum non ſit puniendus pœna. l. Corneliæ de ſicar. quia non militant rationes iſto caſu: quæ militant quando deponit contra priuatum inquiſitum ſeu accuſatum. Præterea l. j. de ſicar. tunc habet locum: quãdo reus accuſatur & periclitatur propter teſtimonium falſum, ut clare patet & ſupra dictum eſt. Sed in caſu iſto reus non ſolum non periclitatur imo liberatur: ergo qđ diſpoſitũ erat in condemnante non debet habere locũ in defendente, & quodammodo abſoluẽte, cum manifeſta diuerſitatis ratio adſit. Et dicit Alexan. in conſi. lxx. incip. uiſo proceſſu inquiſitionis. in j. uol. in pe. col. ꝙ nunquam pœna falſi habet locum: quã do illud falſum alteri non potuiſſet nocere, iuribus de quibus ibi per eum: ſed ita eſt in caſu noſtro: igitur &c. Concluditur ergo quòd opi. d. Hippo. confirmata prout ſupra, eſt uera.

Aduerte, mihi uidetur ſaltim diſputatiue quòd cõtrarium ſit uerius in quo inquiſitus eſſet capitaliter puniendus: ut

quia conſtaret per aliquos teſtes de crimine,& per alios falſos de innocentia, qui melius probarent, uel dato quòd eſſent pares ſtabant pro reo &c.Et per hoc cõſidero aliqua.In primis cõſidero quòd plures ſunt cauſæ propter quas abhominatur falſitas in teſte,quibus de cauſis multipliciter debet puniri, iuxta tex. ibi no.in c.cum æterni tribunal. in fi.de re iudi.li. vj.& per Spec.in ti.de teſte in §.j.uerſi.itē ꝙ corruptus falſum &c.Prima eſt Dei.Secunda iudicis.Tertia rei:ut eſt text.in c.j. de cri.fal. ubi dicitur falſidicus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius, primum Deo cuius præſentiam contemnit. inde iudici, quem mentiendo fallit. poſtremo innocēti, quem falſo teſtimonio lędit. & ꝙ quis ex uno delicto poſſit plures perſonas offendere,& omnibus teneri ad ſatisfactionem,eſt tex. & ibi no. in c.parrochianos, de ſentent.excom.& in l.nunquam.ff. de priua. delict.no. Panor.in d.c.j.in j.nota. Item cõſidero quòd in caſu d.l j.de ſicar. in teſte conſideratur dolus, & ꝙ cauſa ſit capitalis, tunc ſic licet in caſu de quo ſupra nihil fiſco auferatur, nec ipſe puniatur ex dicto falſi teſtis, & ſic ceſſet periculum mortis, cui lex uoluit prouidere:nō tamen per hoc debet ceſſare diſpoſitio d. l.cum ad ſuſtinendam diſpoſitionem ſufficiat unam ex cauſis finalibus ſubſiſtere, licet aliæ ceſſent, ut eſt tex. in §. affinitatis, inſtitu. de emp.Gloſſ.in l.ſi uentri.§. in bonis.ff.de priuileg.credi.no.Bar.in l. liberorum. in princi.ff.de his qui no. infam.& in l ita ſtipulatus la grande in xij. oppo.ff. de uerbo. obli. & in l.j. ubi late per Alex.& Mod.ff.ſolu. matri. in illa q. an mulier ſterilis habeat priuilegia dotis &c. cum ergo in caſu noſtro non ſolum ſubſit una cauſa, ſed plures, & ſola una ceſſet, non eſt dicendum ꝙ teſtis euadat pœnam.l.Corneliæ de ſicar.

382 Preterea arguitur ab abſurdo † quod ualidiſſimū eſt in iure tex.eſt in c. quemadmodum.de iur.iuran.& in c.ij.de homici.li.vj.& in l.fin.C.de temp.in integ.reſtituend.& in l. nam abſurdum . ff . de bon. liber. Sed ſi teſti falſum deponenti contra fiſcum in cauſa capitali non imponeretur pœna: quæ alias imponeretur ſi depoſuiſſet contra priuatum,ſequeretur maximum abſurdum, ſcilicet, quòd fiſcus qui repræſentat Rempublicam eſſet minoris auctoritatis quā priuatus, quod

383 non eſt dicendum. Cum † Reſpublica, fiſcus, & princeps præſupponantur quaſi pro eodem: ut no.in l.pen.C.de ſerui.fugiti.& per Bal.in c.j.de feud.march. in ij.col.& tamen nullus diceret ꝙ Reſpublica, uel princeps ſit minoris auctoritatis quàm priuatus, imo maioris, uel ſaltim erunt pares,quod licebat priuato licebit fiſco ſi uoluerit agere: iuxta no.per Bar. per illum tex. poſt Iaco. Butrig. in l. non ſolum.§.quanquam.ff.de iniur. cum iſto caſu fiſcus ſuccedat in locum accuſatoris.ſecundum Bar.in l.ij.§.ſi publico.ff. de adul. & Alex. cum concor. de quibus ibi in uerſi.lxiiij. inci. uiſo themate in j. col.in j.uol.Itē nullus diceret quòd ſi daretur caſus ꝙ priuatus teſtificaretur contra ſuum principem & falsè, quòd euitaret pœnam.l.Corneliæ de ſicar.arguendo a maioritate rationis:ergo fortius dico ꝙ non ſolum tenebitur pœna.l.Corne. ſed etiam.l.Iul.maieſtatis.patet:quia mediante ſuo falſo teſtimonio & iuramento, eripuit iſtū reū a manibus Reipublicæ, quo caſu incidit in pęnā.l.Iu.maieſtatis,ut eſt tex.in l.cuiuſq;.in princi.& ibi Bar.ff.ad l. Iul.maieſta. ergo quocūq; ſe uertat teſtis falſus nō euitabit mortem. Itē ſi contraria opi.eſſet uera,ſequeretur maximū inconueniens ſcilicet,quòd regula.l.ita uulneratus.ff.ad l.Aquil.& c. ut famæ. de ſententia excom.quæ habet quòd expedit Reipublicæ ne crimina remaneant impunita.& regula.c. ſicut dignum de homi. c.cū quidem.de iureiuran. quæ habet ꝙ pœna debet eſſe cōmenſurabilis delicto, non eſſent ueræ: quia ſi delinquens falsè teſtificando contra fiſcum non punitur.l.Corn. crimen remanet impunitum:& delicto nō datur cōdigna pœna.igitur &c. nec uideo qua de cauſa teſtis iſto caſu debet euitare pœnam mortis, cum non minus deliquerit quàm ſi depoſuiſſet contra priuatum, totum ꝙ in eo fuit fecit, quanuis non ſequatur effectus ſuæ falſæ depoſitionis: ꝙ ſeque-

ſequeretur ſi accuſans eſſet priuatus pro pter pęnam talionis,ut dictum eſt:Iſte ergo effectus qui non cauſatur aliquo facto ſuo,nec ipſe minus falsè ſeu magis poterat deponere contra priuatum, nõ debet ei præſtare immunitatem,quo ad euitandam pęnam mortis: quia quo ad periuriũ nulli dubium:& hoc ne culpa ordinata ad illud ſit ſibi proficua.contra tex.& ibi no. per Bar.& Moder.in l.ij.§.fi.ff. ſi quis cautioni.& in l.ſi fideiuſſor.§.j.& l. ſi uero.ff. qui ſatiſd.cog.eo maximè,ꝙ ad incurrendum in pęnam.l.Corn.de ſicar.magis cõſideratur animus q̃ conſideretur factum: ut eſt tex.in l.j.ff.de ſicari. no. Bart.in l. ſi in rixa.eo.ti.in j.col. Sed in caſu iſto dempta executione reali in perſona fiſci, omnia ex parte teſtis interfuerũt:ergo.& iſta opi. uidetur iuris rigore attento uerior.

Solũ reſtat reſpondere rationibus pro contraria opi. adductis: quia prout dicit Bal.in conſi.ſchiſmatis, quod ponit in ti. ſiquis aliq.teſtar.probi.C.parum eſt aſſerere niſi reſpondeatur contrarijs. Non obſtat in primis dum dicitur quòd d. l. j. ſolum habet locũ qñ adeſt perſona cuius uita periclitetur. Item ꝙ cauſa finalis illius. l.eſt propter executionem fiendã &c. quia reſpondeo ad primum ꝙ ideo lex illa poſuit exemplum de periculo uitæ: qa frequentius hoc accidit contra priuatum quàm contra fiſcum. & ll. ad ea quæ frequentius accidunt adaptantur. l. nam ad ea. ff. de legi. nec credendũ eſt ꝙ ſi de iſto caſu fuiſſet Iureconſul.interrogatus ꝙ aliter reſpondiſſet: igitur dato ꝙ iſte caſus non ſit deciſus:quia uerisimile eſt,ità ſtatutum fuiſſe ſi interrogatus fuiſſet Iureconſ. perinde ſeruandum eſt ac ſi ſtatutũ foret. ſecundum Gloſ. ſingu.in l. tale pactum.§.fin.in Glo.fi.ff. de pac. quam dixit ſing.Ang.Are.in §.hæres.inſti. de obliga. quæ ex quaſi contrac.naſcun. & Iaſo.in d. l. tale pactum. cum concor. de quibus ibi per eum:& Fely.in c.ſuper litteris. de reſcrip.in vj.col. Non ob. ꝙ ratio finalis illius. l. eſt executio. &c. quia dico ꝙ bene eſt una ex rationibus finalibus illius. l. nõ tamen eſt illa ratio ſola,& unica in illa lege.patet:quią conſideratur dolus.Item ꝙ cauſa ſit capitalis & publica. & dicit Glo. ibi in uerbo publico. ꝙ illa duo ſunt neceſſaria adhoc ut illa.l. habeat locũ. aliàs haberet locum.l.j.de fal.igitur dato ꝙ ceſſet illa ratio,non debet ceſſare diſpoſitio illius l. ut ſupra probatum eſt. Non ob. ꝙ illa diſpoſitio ſit odioſa &c. quia dico ꝙ iſto caſu non extenditur:ſed ſolum quòd cõprehenſum erat declaratur:iuxta Glo. not.in c.j.de temporibus ordina.li.vj.Vel ſecundo & melius dico, ꝙ poſito ꝙ illa.l. ſit odioſa: quia tamen cõcernit fauorem publicum ut crimina puniãtur:debet huiuſmodi l.uti fauorabilis extendi. iſta eſt ſingu.doctri.Bar.in l. quemadmodum.C. de agricol.& cenſi. lib.xj. & domi.Philip. Franch.& aliorum in c. odia de re. iur.li. vj.quam ſequitur Io. de Imo. in l. ſi uerò. §.de uiro.ff ſol.matr. Alex. in l.cum quidem.ff.de liber.& poſthu. Lud. Rom.in l. ſiquis in graui.§.unum.ff. ad Sylle.Franc. Cur.in addi.ad Alex.in l.ſiquis id ꝙ.ff.de iuriſ.omnium iu. in iij.col. & ratio eſt ſecundum di. ubi ſupra quia fauor publicus debet præferri utilitatibus priuatorum.l. utilitas.C.de primipi. & in auc.de reſti.& ea quæ par.xj.men. §. quam ob rem. & in c.licet.de reg. & pondera ꝙ Bartol.in d.l. quemadmodum, propriè loquitur in caſu noſtro. ſcilicet in criminibus puniẽdis. Sed ſic eſt quòd in caſu d.l. j. tractatur de crimine falſi puniendo: ergo fauorabilis nõ odioſa erit. ſi fauorabilis quis dubitat iſto caſu etiam compreheñſum eſſe fiſcum: nullus ergo.Non ob.dum dicitur cui uerba. l. &c. quia dico quòd iſtud eſſet uerum: quando ſcientia legum conſiſteret in uerbis tantum.prout ſcis ſcire leges nõ eſt ſcire uerba earum,l.leges.ff.de legi.vnde dato quòd uerba legis de fiſco non faciant mentionem:mens tamen bene eum comprehendit. & ꝙ comprehendat patet in iuribus ſupra alle.ergo non ob. ꝙ nullam pęnam paſſurus eſt fiſcus: quia prout dixi illud nõ cauſatur aliquo facto teſtis, & ipſe fuit in culpa falsè deponendo, ergo puniatur.Nõ ob.ultima ratio.quia dico ꝙ attento ꝙ debet dicere ueritatẽ pro utraque parte in c.non ſane. xiiij.q.v.ſiue pro. accuſato ſiue pro accuſante falſum depo-

deponat, poſtquam in cauſa capitali tene bitur pœna.l.Corne.Non ob.doctri.Alc. quia negatur quòd iſtud falſum alteri no cere non potuiſſet ſaltim quia potentia, licet actu non noceat fiſco. cogitabis tamẽ. Et hæc diſputationis cauſa dicta ſint. Nam cum de uita hominis tractatur cautius eſt agendum, & ſtrictè ſunt iura inter pretanda ut l.addictos.C.de appe.& Glo. in c.ueniẽs. el.j.de teſtib.& melius eſt iſto caſu errare in abſoluendo, quàm in condemnãdo:arg.c.alligant.xxvj.q.vij. & hoc quo ad pœnam mortis.quo ad aliam uerò pœnam iudicis arbitrio reſeruatam, non debet errare in abſoluẽdo,ne crimina remaneant impunita, ſed debet teſtem taliter punire, ut eius exemplo alij perterriti ſimilia non committant.

Expedito primo membro quo ad pœnam teſtis falſum deponentis,uidendum
384 eſt † per quem ſit iſta pœna inferenda.& ſic quis ſit iudex competens. & uidetur dicendum quòd quilibet iudex co ram quo teſtes falſum deponunt eſt com petens,probatur per tex.in l.nullum. C. de teſti.ibi, data cunctis iudicibus poteſtate &c.

Breuiter ergo dicas,quòd quilibet iudex habens merum & mixtum imperium eſt competens,iuxta no.in d.l.nullum, & per Glo.in l.ſi his.C. de fal.& ibi Bar. & Bal. & per Bar. in l.ſi quis obrepſerit. ff. de fal.in fi. qui allegat Inno. in c. fi. de pœn.& per Panor. & Io. de Ana.in c.j.de crimi.fal.ſi uero eſt iudex habens iuriſdi ctionem in ciuili tantum,& tunc non pu nit ordinariè,imo remittit ad ſuperiorẽ ſed extraordinariè ſic,ut in prædictis lo cis no.& per Mod.in l.ij.ff.de iuriſd.om. iudi.& in l.fi.ff.de in ius uocã.& hæc pro cedunt in ordinario.

385 † Quid autem in delegato tã a prin cipe quam ab inferiore?uide no.per Spe. in ti.de teſte.§.j.in fi. ſed quid de delega to. & ibi Io.An. & in §. de teſtium com pulſione.uer. ſed quis roget. & per Pan. & Ioan.de Ana.in d. c. j. de crimi. fal. & per Pau.de Caſt.& Iaſ.in l.ij.§.j.ff.de of fi.eius cui manda.eſt iuriſd.& per Alexã. & Mod.in d.l.ij.de iuriſd. om. iud. & per Fely.& d.Decium in c.præterea, de offi. delega.cũ concor.de quibus ibi per eos.

386 † Quid in inquiſitore hæreticæ prauitatis,an poſſit punire teſtem falſum? ui de Card.& Io.de Imo.in Cle.j.in uer. du ro.in iij.q.de hæreti.

Quid in arbitro & arbitratore?Spe. in
387 † tit.de teſte.§.j.uer.quid de arbitro. tenet quod non, ſed debet eos mittere ad iudicem competentem: argu. l. nullũ. C.de teſt i.Idem tenet Nellus in ſuo tracta.de teſti.in uerbo falſus.Idẽ tenet Ange.de Are.in tracta. malefi. in uerbo falſario,in uer.quæro teſtis &c.allegat. l. fi. C.de teſti.& Ange.in repe. l. ſi uacantia. C.de bon.uacan.lib.x.Idem tenet Hipp. de Marſi.in l.j.§.præterea.in antepe.col. ff.de ſicar.Iſtud tamen intellige procede re & habere locum in arbitris uoluntariè a partibus electis,ſecus uero in arbitris, propter iuris neceſſitatem additis: quia illi bene poſſent punire extraordinariè. Ita tenet Io.An.in addi.Spe.in d.uer. qd de arbitro.allegat no.per Gofre.& Hoſt. in c.ſuſpicionis de offic.dele. Idem tenẽt Panor.& Felyn.ibidem,& ille text. clarè probat hanc opi.& quòd dictum eſt in ar bitris iuris habet etiam locum in arbitris ſtatutarijs,ideſt, qui ſecundum formam ſtatutorum ciuitatis in certis cauſis ſunt eligendi, ut no.in locis de quibus ſupra.

Sed dubitatur etiam iuxta prędicta an teſtis ſemel repulſus à teſtimonio propter falſitatem efficiatur infamis, ita & taliter quòd ſi in alia cauſa per aliũ producatur poſſit repelli? de iſta quæſtione uide no. per Bart.& alios in l. Lucius de his qui no.Pau.de Ca.in l.ij.in fi.C.de fide inſtr.per Panor.in c.ij.de ordi. cogni. in no.& in xiij.col.& in c. teſtimonium, de teſti.& in c.j.de excep.& in c. ſuborta. de ſententia & re iudi.in Glo.pe.

Dubitatur etiam,pone quòd ſunt duo ſtatuta in ciuitate,unum quòd teſtis poſſit de falſo teſtimonio accuſari intra mẽ ſem tãtum,aliud eſt ſtatutum quòd quis poſſit accuſari de falſitate infra.x. annos. utrum ex uigore illius ſtatuti generalis & ultimi teſtis qui falſum teſtimonium dixit poſſit accuſari de falſo poſt mẽſem.

iſta

iſta quæſtio eſt not.pro qua uide Bart. in l.ſanctio.ff. de pœnis iunctis concor. de quibus ibi in add.in ij.& iij.col.ex his remanet expedita iſta not. & quotidiana quæſtio.

388 † Nono quæro, pone quòd teſtis qui depoſuit in cauſa tua miſcuit falſum cum uero, ut quia in pluribus dixit uerum, in aliquibus falſum.nunquid eius dictum uicietur in totum uel pro parte tãtum, iſta quæſtio eſt no.& multa eſſent in ea dicenda, ideo remitto te ad no.per Bar. Bal. & Doc.in l.ſi ex falſis C.de trãſa.& per Spe. in tit.de teſte.§.j.uer. itẽ quid ſi aliquid, & per Ange. Alex.& Mod.in l. j. §. ſi qui ſimpliciter. ff. de uer. ob. & per Inno.& Io.de Ana.& Felyn.in c. fraternitatis de hæreti.& per do.Hippo.de Marſi. in ſingu.lxxvj.inci.communis concluſio. cum concor.de quibus in dictis locis. & magis communis conclu.eſt ſecundum Bald.& Alex.in d.l.ſi ex falſis. quòd uitietur dictum teſtis in totum propter falſitatem unius capituli, & hoc propter iuramentum, quod eſt indiuiſibile. Nam qua fiũt ante perfectum actum, uidentur fieri in perfectione actus.l.lecta.& ibi Barto.ff. ſi cer.pet. Iſtam communem conclu. limi. ut per Alex.& Felyn. in locis de quibus ſupra.

Notabis tamen duo circa iſtam quæ-
389 ſtionem. primum eſt, quòd rex † recognoſcens ſuperiorem non poſſet facere ꝙ capitula in quibus teſtis uerum dixit, non uitientur propter unam falſitatem.& hoc ideo:quia non poteſt tollere legem ſuperioris, ſecundum Oldra.in cõſi.xxxvj.inci.ad primam quæſtionem. ſecus uero in Papa & Imperatore in terris ſuis:quia non ligantur iure, nec aſtricti ſunt legibus.c.propoſuit.de conceſsi.præben.l.princeps.ff.de leg.Ita multum not. Io.de Ana.in d.c.fraternitatis. dicit ipſe ꝙ per hoc non aufertur ius quæſitũ parti:quia talis reprobatio teſtis eſt in odiũ producentis,& ipſius teſtis, non in fauorem partis contra quam producitur, & ſic nullum ius ei aufertur.

Et ex prædictis infertur, quòd rex Hiſpaniæ, qui non recognoſcit ſuperiorem: ut per Glo.in c.Hadrianus.lxiij.di. & no. in c.per uenerabilem. qui filij ſint legi.cũ habeat tantam poteſtatem in ſuo territorio, quantam Imperator in uniuerſo, iuxta not.per Pan.in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu.in ij.colum.quòd poterit facere ut capitula in quibus teſtis uerum dixit non uitientur propter unam falſitatẽ. Et idem eadem ratione dicendum eſt in rege Franciæ,& rege Angliæ, cum non recognoſcãt ſuperiorẽ: ut in dictis locis no.

390 Secundo notabis quòd teſtis † qui depoſuit uerum, & aſsignauit cauſam per ſenſum corporis, puta per uiſum, uel tactum, ſi quantum ad cauſam ſuper qua deponit conuincatur de falſo: non propterea puniendus eſt de falſo tanquam uerè falſarius. ſecundum quòd conſuluit Petr. de Ancha.in conſil.xx. incipient. uiſa inquiſitione formata, quanuis aliud ſenſerit Bal.in addi.ad Spec.in ti.de execu.ſen.in addi. magna tamen pro dicto conſil allegatur dictum Bal. in c.j.§.iniuria in x.col. de pace iuramento firmanda, ubi dixit teſtem nunquam puniri de falſo, niſi quando depoſuit contra innocentem. Itã etiã tenet Fely. quòd ſecundum prædicta conſuluit Regij in d.c.fraternitatis. in fi.

391 An † autẽ quod dictum eſt in teſtibus habeat locum in inſtrumẽtis? uide quæ latius no. in d.locis.& per Glo.in c.ſi ad ſcripturas ix.diſt. & per Panor. in c.iij.in fin. de fide inſtru.& in c. ex literis, de pignori. & iſtam quęſtionẽ cũ materia teneas menti:quia dicit Alexan.in d.l.ſi ex falſis, quòd eſt ualde quotidiana.

392 Decimo quæro, pone:extat † ſtatutũ quòd in certis cauſis, puta minorum, uel in cauſis criminalibus, nõ poſſint produci teſtes ad intentionem probandam, niſi ſint omni exceptione maiores.modo aliquis in aliqua ex prædictis cauſis produxit teſtes, & probabit intentum ſuum ſimpliciter, nunquid debeat obtinere ſi aliter non probauerit illos teſtes omni exceptione maiores? Ang.in l.j.§.ſi quis neget.ff. quemadmo. teſt. aperi. dicit ꝙ ubi lex uel ſtatutum requirit teſtes optimæ opinionis, ad hoc ut probãs obtineat optatum, neceſſe eſt articulare & probare,

l.ij.C.de proba.Panor.in c.licet cauſam. in no.de proba. & Iaſ.in d.§.docere. ubi dicit quòd ſermo qualificatus cenſetur unum & quid indiuiduum, ſecundũ Bar. in l.Aurelius.§.item quæſijt.ff.de libe.lega.in fi.col.& uide alia ibi per eum adducta.& per Fely. & d. Decium in c. ex parte.el.ij.de offi.dele.cum concor.de quibus ibi.ſed ita eſt in caſu noſtro: nam ſtatutum uult illud probari per teſtes optimæ opinionis.probãdo ſimpliciter per teſtes non erit uerum dicere eſſe probatum per teſtes omni exceptione maiores ſeu optimæ opi.nam ſtant iſta ſimul,quòd aliqui ſint idonei teſtes non tamen omni exceptione maiores: ut uidere potuiſti exemplum per d.Io. Cro. ſupra in ij.q. quartę partis principalis cum multis ſimilibus.Vnde cum ſtatutum ultra proceſſerit diſponendo quòd teſtes ſint omni exceptione maiores, apparet quòd uoluit ut ſimpliciter probando quis obtineret: alias fruſtra eſſet adiecta clauſula omni exceptione maiores, ſi ſubintelligeretur ut præſupponit d.Fran.Cur.cum ſtatutũ ſit interpretandum ut aliquid addat iuri
396 communi: † ut no.Bar.in l.iiij.§.prætor ait.in iij.col.ff.de dam.infec.& in l.ij. ff.de uſuca.& Inno.& Panor.in c.cauſam quæ de reſcrip.& Panor.in c.in his,de priuile.& per Alex.in l.ita ſtipulatus.la grande.ff.de uer.ob.in quinta col.& per Sozi. in l.Centurio. de uul.& pup.in xj.col.Nõ ob.dum dicit Franciſcus Cur.quòd quilibet præſumitur idoneus &c.qa dico iſtud eſſe uerum regulariter,tamen in caſu noſtro in quo ſtatutum ſpecialiter prouidet & diſponit, ſi aliter non probatur,nõ propterea ſatisfactum uidetur ſtatuto, cũ ut ſupra dictum eſt, nõ omnes ſint omni exceptione maiores,unde dico quòd quantũcunque pręſumatur quis bonus & omni exceptiõne maior a iure, ſi iſtud ad minus non allegatur per partem non ſuffi it ut eſt Gloſſ. uul. & no.in Cle.appellanti, de appe.& per tex.in l.ſi adulterium cum inceſtu.§.idem Polioni.ff.de adul.& late per Panor.& Fely.cum concor.de quibus ibi in c.afferte. de præſum. igitur ad hoc ut quis obtineat in caſu.d. ſtatuti ad minus erit neceſſe facere poſitionem, quòd teſtes ſunt omni exceptione maiores.cũ ſola iuris præſumptio non allegata nõ ſufficiat.& ex his etiam remanet reſponſum ſuo ſecundo argu.

Sed pone quòd lex uel ſtatutum nõ requirit aliquam qualitatem, actor tamẽ in ſuo libello narrando factum ponit qualitatem, nunquid teneatur neceſſe illã probare: uide no.per Pau. de Ca. Cum concor. de quibus ibi per eum.& Iaſ.in d.l.ſi per alium.§. docere. ubi cõcludunt ꝙ idẽ erit quòd in ſupra dicto caſu:alias ſuccũberet cum ad eam probandam ſe aſtrinxerit: & ideo cauti aduocati & procuratores in fine libelli ſemper apponunt illam clauſulam,ſcilicet non aſtringens ſe propterea ad aliquid probandum, niſi quatenus ſit neceſſarium ad uictoriam cauſæ. ſecundum Bar. in d.l.diuus.ff.de re iudi.in fi.colum.& in l.circa.iuncta Glo.ff.de proba.& in l.propter litem.ff.de execu.tu. per Panor. & Mod.in c.ij.de reſcri.& in c. licet cauſam.de proba.in no.& in c.dilecti. de iudi.& prædicta no.tanquam utilia.

Vndecimo quæro de alia quæſtione quotidiana. Tu ſcis quòd quotidię teſtibus opponuntur crimina & defectus &c.
397 Pone † quòd produxiſti contra me teſtes in aliqua cauſa, oppoſui eis quòd sũt infames,criminoſi, & ribaldi,non tamen probaui, utrum tenear actione iniuriarũ? & uidetur prima facie dicẽdum quòd ſic: quia opponendo eis crimina & non probando, apparet cõtumelia & animus iniuriandi,cum id non iure fiat. ſecundum quòd habetur in l.j.& l.iniuriarum.la grãde.ff.de iniur. cũ quilibet præſumatur bonus niſi probetur contrarium,ut diximus in quæſtione præcedenti: ergo.

Contrarium tamen tenent Guil. Bal. Angel.Alex.& Moder.in l.fi.ff. quod quiſque iur.Nam dicũt ipſi,quòd non uideor facere iniuriam eis, cum allegem prædicta ad mei defenſionem: argumento l. qui cum maior.§. ſi libertus.el.j.ff.de bo. liber. & l. libertus à patrono. ff. de in ius uocan.& l.fiſcus.la ij.§.fina.ff.de iure fiſci. & l.nullo. C. de delato. li. x. Subdunt tamen quòd tutius eſt quòd fiat cum prote

ſtatione, quòd non opponit animo iniuriandi. Alexand. tamen ibi dicit quòd iſta proteſtatio ſi aliàs non liceret opponere nihil operaretur. per no. per Dy. & Bar. in l. ſiquis extraneus. per illum tex. in princi. ff. de acquiren. hæredit. ubi dicunt quòd ſi dixero tu mentiris ſaluo honore tuo. hæc proteſtatio non facit quin dicam tibi iniuriam inferre. Ita etiam Albe. de Roſa. in ij. parte ſtatu. in q. xliij. incip. ſed quid ſiquis dicat. pondera rationem Bart. & Dy. dum dicũt quòd attẽta iniuria pręcedenti declarat animum iniuriãdi, licet dicat ſaluo honore tuo, eo: quia dicendo tu mẽtiris eſt grauis iniuria, & poteſt agi actione iniuriarum. ſecundum Bart. in l. item apud Labeonẽ. §. j. ff. de iniur. ex qua ratione uidetur inferri quòd ſi proteſtatio præcederet, deinde ſubſequerentur uerba iniurioſa excuſaretur: ut ſi dicerem ſaluo honore tuo mentiris. Ità ponderat rationem Dy. & Bar. & Iaſ. poſt Angel & Bertha. in l. fina. quod quiſque iur. Quam tamen reprobat & bene duabus rationibus. Primò per regulã quæ habet quòd in his quæ fiunt uno contextu non eſt dare nec prius nec poſterius. l. nec enim. ff. de ſolu. iuncta doctrina Bar. in ſimili in l. ij. §. prius. ff. de uulg. & pup. Secũdo & fortius per regulam quę habet quòd quoties proteſtatio ſiue præcedens ſiue ſubſequẽs eſt contraria actui qui geritur, non releuat proteſtantem c. cum M. Ferrarienſis. & ibi Doc. de conſtit. c. ſolicitudinem. de appell. ſed iniuria eſt contraria proteſtationi: ergo ſiue pręcedat ſiue ſubſequatur non releuat. & hoc eſt quod uoluit Bar. in d. l. ſiquis extraneus. quòd uerbum iniurioſum declarat quod habuit animum iniuriandi, non obſtante proteſtatione contraria. Similiter ſi ego dico alicui tedet ꝙ fueris cõdemnatus de falſo, teneor actione iniuriarum. ſecundum Angel. in l. ueſtem. ff. de iniur. & iſtam partem quòd proteſtatio non releuet ab iniuria ſiue præcedat ſiue ſequatur, tenet Panor. in c. ea te. de iur. iura. in ij. col. & in c. cum te. de re iudi. & Alex. in l. turpia. ff. de leg. j. & ibi Iaſo. & idem Iaſ. in l. ut uim. ff. de iuſti. & iur. in fi. & iſtam partem puto ueriorem quàuis Specu. in titu. de aduocat. §. iam tunc. in uerſi. hic tamen caueat. teneat ꝙ proteſtatio præcedens in iſtis terminis multum operetur. concluditur ergo in quæſtione propoſita quòd quanuis ego dicam teſtes eſſe criminoſos, ribaldos, & infames, non propterea teneor actione iniuriarũ dũmodo ſint criminoſi uerè, uel ita reputentur. Ità intelligit deciſionem Guiliel. & aliorum Alex. in d. l. fin. argumento l. eum qui nocentem. & ibi no. per Bar. ff. de iniur. & oportet quòd ſint talia crimina oppoſita quòd expediat Reipublicæ ea ſcire, iuxta no. per Bar. in d. l. eum qui nocentem. & per Abb. & Mod. in c. cum te. de re iud. cum concor. de quibus ibi. aliàs dicit Alc. quia per calumniam allegaui eos criminoſos, teneor iniuriarum. l. iniuriarum. la grande. §. ſi quis per iniuriam. ff. de iniur. aliàs eſt. §. ſi quis de honoribus. uerſic. ergo ſi quis per iniuriam.

Aduerte, iſte intellectus Alexan. ad dictam deciſionem non multum placet: nã conſiderando mentem iurium per Guil. & alios alleg. ideò excuſatur pars: quia uidetur reſpondere prouocata. & quod ſit uerum patet in d. l. qui cum maior. §. ſi libertus ibi, ignoſcendum eſt ei ſi uoluit ſe ulciſci prouocatus. igitur dato quòd aliàs non ſint criminoſi uerè, nec reputentur poſtquam ius ſuum defendendo reſpondit, excuſandus eſt, nec tenebitur actione iniuriarum. probatur per tex. & ibi no. per Bart. in l. quæ omnia. uerſi. ſed ſi aduerſarius. ff. de procura. ubi ſi aliquis dicit mihi uerba iniurioſa, poſſum eis dicere tu mentiris, nec teneor actione iniuriarum: quia prouocatus. ſed quando aliàs ſunt criminoſi licet nõ ſim prouocatus, ſi talia ſunt crimina ꝙ expediat Reipublicæ &c. tunc nõ teneor actione iniuriarum, ut dictum eſt, cogita tamẽ propter auctoritatẽ Ale.

Modo aduerte ſuper intellectu deciſio. Guil. & aliorum. quia uidetur mihi quòd non ſit uera. & contra eam conſide-
398 ro quòd officium † teſtis eſt publicum ut dixi ſupra. in addi. ad d. Io. in ij. q. prin. tertiæ partis principalis. tunc ſic is qui iure publico utitur non uidetur iniuriæ faciendæ cauſa hoc facere quoniam iuris execu-

executio non habet iniuriam tex. eſt in l. iniuriarũ.la grande.§.is qui iure.ff. de iniur.ſupra alleg.ſed teſtis licet ſit ꝓductus contra me, iurat dicere ueritatem pro me,ſicut contra eum iuret dicere ueritatem pro utraque parte:ut c.nõ ſanè. xiiij. q.v.& dato quòd cõtra me deponat, hoc facit uigore officij publici quòd habet:ergo non erit uerum aſſumptum Guil. & ſequacium quòd hoc firmat ad ſui defenſionem & prouocatus:quia cum non fuerit iniuria:non fuit prouocatio,cum priuatio præſuppónat habitum.l. decem. ff. de uerbo. oblig. c. ad diſſoluendum. de deſponſa.impu.Secus uerò eſt in caſu. d. l.qui cum maior.§. ſi libertus. cum ſimi. quia illa iura loquuntur in accuſatione, nimirum ſi iuris conſultus ibi dicit ignoſcendum eſt ei &c. quid dicendum ſi ſaluando deciſio.Guil.dico quòd maior de qua ſupra quòd officium teſtis eſt publicum eſt uera,ſecundario non principaliter, nec tunc eſt publicum omnino, ſed quaſi publicum.Item teſtis non dicit teſtimoniũ ratione publici officij quod habeat:ut no.Imo.in c.nihil de ele.in fi.col. & Gof.& alij de quib.ibi per Fely.in rub. de teſti.cog.nam prout dicunt Doc. ibi, ſi officium teſtis eſſet omnino publicum ut præſupponebatur, ſequeretur quòd mulier non poſſet eſſe teſtis: ut l. fœminæ.ff.de reg. iur. & tamen poteſt eſſe, ut uidiſti ſupra per d.Io.ergo. Non ob.dum dicitur quòd is qui iure publico &c. quia ille tex.procedit in habente officium publicum principaliter & ſecundario.patet quia loquitur in iudice,ut ibi per Bar. in quo eſt præſumptio iuſtitiæ ratione cuius:l.ſtatuit ut nemini cenſeatur facere iniuriam:ut c.bonæ.de electio. c.in præſentia.de renuncia. c. ſicut de re iudi. cũ ſimi.Et ideo dixit Glo.no.in c. præſentiũ

399 vij.q.j.quòd ſpoliatus † à iudice non poteſt petere reſtitutionem in integrum ut c.notum ij.q.j.Vnde hoc quia nõ præſumitur facere uiolentiam:ut c.j.xxiij. q. ij.& l.iij.ff.quòd met.cauſa,& illam Glo. dixit ſingu.ad hoc Panor.in c. cum cauſa de offi.delega.& in c.dilectus,de reſcrip. & in c.ex inſinuatione.de proc.& in c.cõ querente.ubi bonus tex. ad hoc de reſtitutio.ſpolia.& in c.cum dilectus, de his quæ ui metusve cau. fiunt, non eſt ſic in teſte cuius officium eſt publicum quo ad quid. Non ob. quòd dicat ueritatem pro utraque parte,quia prout ſcis conſideratur quod principaliter agitur:ut l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. pet. ſed in caſu iſto principaliter teſtis producebatur contra me: ergo nimirũ ſi uideor prouocari ab eo,non obſtante quòd poſſet dicere pro me,& quòd in his attendatur principaliter perſona producentis. uidebis infra in q.xv.ubi in ſponſis fiendis attenditur perſona perducẽtis dato quòd pro utraque parte teſtificetur: igitur uera eſt deciſio Guil.& aſſumptum, ſuper quibus cogita latius.

400 Iuxta prædicta quæro † nunquid opponendo crimina,infamiam,& alios defectus,& ſic ponendo plura uerba iniurioſa ſimul aduerſus teſtes caſu quo ipſi poſſint agere contra me actione iniuriarum poſſint agere pro una iniuria tantũ uel pro pluribus, cum plura uerba iniurioſa prolata fuerint.Albe.de Roſa.in ij. parte ſtatu.q.xxxix.incip.Octaua quęſtio ubi plura ad hoc alle.tenet quòd puniatur pro una iniuria tantum. Idem dicit ipſe Albe. in eadem ſecunda parte in q. xxxj.& xxxij.ubi concludit quòd ſi ſtatu-

401 to † cauetur quòd qui blaſphemauerit Deum puniatur in x.& qui Beatam & immaculatam Virginem Mariam. in x.& qui Sanctos in x. & aliquis uno impetu omnes maledixerit,quòd punietur in decem tantum nõ in xxx.Idem tenet d. Hippo.de Marſi.in l.ſi.ff.ad l.Corne.de ſicar. in v.col. Vbi adducit pro hoc Gl.no.in l. ſi conuenerit. ff.de pig. acti.la prima quę dicit quòd triplex denunciatio facta per creditorem debitori uno contextu uerborum, dicendo ſolue, ſolue, ſolue, non habet uim niſi unius interpellationis ſeu denunciationis. Ad idem Glo. in cap. ab eo. de appellatio. lib. vj. quæ dicit quòd petens Apoſtolos, ſi dicat Apoſtolos peto, & iterum peto, & cum inſtantia peto.quòd non uidetur inſtanter petere. Pro nunc amplius in iſta

quæſtione non inſiſtam, ſed pro eius intelligentia uide not.per Bar.in l. ſi gemina.ff.arbor.fur. cæſa. & in l.nunquam.ff. de prima.deli.quem in iſto propoſito allegat Fely.in c.cum te.de re iud.in fi.col. & ultra cum uide Bar.in l.item apud Labeonem. §.ſed quòd adijcit. ff. de iniur. qui no.in iſto propoſito loquitur. Et ad intellectum ſimilium adductorum per d.Hippo.uide no.per Fely.in c. ex literis de conſti.in vij.col. in fi. & per Domi. & Phili.Fran.in d.c.ab eo.

402 Duodecimo quæro pone † quòd cura carnium habendarum in abundantia eſt commiſſa aliquibus de ciuitate, qui emerunt multa animalia in alieno territorio, prout quotidie euenit, & conduxerunt ea in territorio ſuo, paſtores quam plura ex illis animalibus in itineribus & in paſcuis perempta & perdita retulerũt: & ſic in lib.rationis dicti officij ſcriptum eſt, qui ab illis rationes exigebant non adhibebant eis fidem.dubitatur nunquid ſit ſtandum teſtimonio illorum paſtorũ ſuper deperditis animalibus? Bart.in tractatu de teſte in uerſi. cura. ponit iſtam quæſtionem Peruſij de facto contingentem, & dicit ſe reſpondiſſe: quòd ſi communiter ſic alias contigiſſet, ut ex tanto numero tot animalia alio tempore perdidiſſent, & hoc probaretur: quia uerisimile eſt etiam hoc eis eueniſſe: ſtandum eſt teſtimonio paſtorum. Nam dicit ipſe ſi in hoc genere cauſarum etiam de hominis morte per uerisimilia receptũ eſt probari: ut per eundem in tracta. qualiter mors probetur. & in eodem tracta. de teſte in uerſi.mortuum &c.multo fortius ita dicendum eſt in paſtoribus de interitu animalium deponentibus: quia ſicut duci militum ſuper morte militis creditur, ut per eũdem in dictis locis, & per Gloſſ.& ibi Panor. in c. in præſentia, de ſponſ.ſic & paſtori credẽdum eſt de morte animalium.Ita reſidet Bar. ibi & dicit quòd iſta ſentẽtia dum in facti contingẽtia ꝓferretur, ita æqua & iuſta uiſa eſt, ut l.lata ipſius ciuitatis ſic terminaretur.

Aduerte, iſta quæſtio quotidie euenit non ſolum in habentibus officium publicum, prout in caſu de quo ſupra, ſed in habentibus priuatum.prout ſunt ſimplices paſtores quibus per dominos mercede conſtituta dantur animalia ad cuſtodiendum. Sed dubitatur iuxta prædicta nũquid ad excuſationẽ paſtoris ſufficiat ſolũ probare intẽtionẽ animaliũ, uel ſit neceſſe ultra intẽtũ ꝓbare caſũ fortuitũ? Dicas breuiter quòd ultra intentum opus eſt probare caſum fortuitum quo ad excuſationem paſtoris: ut nota.in l. ſi paſcenda.C.de pac.& in l.ſiquis fundum §.Imperator.alias eſt in l.ſiquis fundum ff.locati.Et ideo dicit Bal.in l.cum ita.§. ſpecies.ff.de lega.ij.quòd ei qui tenetur ad cuſtodiam rei ratione publici uel priuati officij non ſufficit probare intentũ, niſi etiam probetur caſus fortuitus. Et ex hoc infert quòd paſtori uel caprario non ſufficit portare pellem animalium, quanquam per hoc conſtet de interitu, niſi probet caſum fortuitum puta mortalitatem uel ſimile.& illud dictum ſequitur Alex.in conſi.ccc.incip.in cauſa & lite uertente inter Ludo.in ij.col.in ij. uolu.& Iaſ.in d.l.ſi paſcẽda.in ij.col.& iſtud fuit de mente Bar.in d.uer. cura. dum põderat communem contingentiam aliorum temporum, ut ex hoc probetur caſus fortuitus: quia quo ad interitum tantùm ſufficerent pelles animalium.Cuius autem periculo pereant animalia an domini an paſtoris? uide not. in d.l.paſcenda.& per Saly.in l.j.in fi.ff.pro ſo.cum cõ cor.de quibus ibi.

403 Decimo tertio quæro. Pone † quòd duo ad inuicẽ rixam fecere, in qua unus percuſſus euaſit, uulneratus agit contra alium de percuſſione, & ad probandam intentionem ſuam producit duos teſtes, qui deponunt quòd ipſi non uiderũt Caium a Titio percuti: ſed uiderunt eos ad inuicem rixantes, & quòd ſtatim ceſſata rixa uiderunt Caium percuſſum & uulneratum.Dubitatur nunquid dictũ iſtorum teſtium probet contra Titium de percuſſione. Et uidetur quòd non: quia prout ſcis dictum teſtis ad hoc ut ualeat debet de neceſſitate concludere.c.in præſentia. de probat. & latius per d. Io. ſupra

pta.in xv.requiſi.vij.partis prin. Sed dictum iſtorum teſtium non concludit neceſſario:quia non probant Ticium uulneratum a Caio:ergo.Item poteſt eſſe q ipſemet Caius ſeipſum uulneraſſet. ut multotiens accidit. igitur ſi aliter non conſtat de percuſſione per Ticium facta, non erit ad dictum iſtorum teſtium condemnandus.

Contrarium tenet Saly.in l. fi. C. de proba.ubi dicit quòd ex tali probatione reſultat indicium ſufficiens ad condemnationem.Nam licet non probent uidiſſe percuſſionem a Ticio datam : tamen quia probant quòd incontinenti ceſſata rixa uiderunt percuſſionem recentem, neceſſario ſaltim præſumptiuè ſequitur quòd Ticius,qui cum eo rixam faciebat eum percuſſit.Iſtam opi. ſequitur Fran. Brunus in trac.de indi.& tor.in v.car. in iij.col.& Sozi.in conſi.iiij.incip. uiſis teſtibus.in pe.col.in iij.uol.quos omnes refert,& ſequitur d.Hip.de Marſi.in repe. rub.de probatio.in xlvij. colu. & in ſing. cclxxviij.incip.dixi tibi ſupra &c.

Aduerte.mihi uidetur pro concordia iſtarum opi.ſic dicendum.Aut quærimus utrum Titius uulnerans ſeu qui dicitur uulneraſſe ſit puniendus pœna a ſtatuto uel a iure impoſita uulneràti uigore probationis factæ per illos teſtes. & tunc dico quòd prima opi. eſt uera ſcilicet quòd non dicitur bene probatum neceſſario.& per conſequens Titius non erit puniēdus uera & mera pœna delicti,pro qua allego no.dictum Inno.in c.quia ueriſimile non

404 eſt.de præſum.ubi dicit † quòd ubi ſumus in caſu in quo ex præſumptionibus uiolentis, uel ex indicijs indubitatis poteſt deuenire ad ſententiam, tunc iudex nunquam debet imponere reo ueram & meram pœnam delicti,ſed minorem. Iſta doctrina ſumitur ex tex.in c.afferte.eo.ti: quam magnifaciunt ibi Cardina. Anto. de Bu.Panor. Imo.& alij de qbus ibi per Fely.in iij.& iiij.col.& per do.Ioan.ſupra in j.q.huius tracta. in fi.& per do. Hipp.in d.rub.de proba.in l. col. Aut quærimus utrum propter probationem præſumptiue de uulnere factam iudex poſſit puniere minori pœna quàm ſtatuta,& tunc procedit & habet locum opi. Saly. & ſequacium, cum iſta præſumptio quòd fuerit percuſſus a Titio non ſit iuris, ſed hominis, quia ſi eſſet iuris,tunc non eſt imponenda minor pœna, ut per do. Ioan. ubi ſupra,quem uideas:quia ponit no. intellectum ad dictam doctri. Innoc.tene menti iſtam concordiam iuncto dicto Inn. nam ſępiſſime occurrit iſta quęſtio.& refert d. Hipp.in d.ſingu.cclxxxviij.pluries uidiſſe in facti contingentia.

405 † Decimo quarto quæro.pone quòd notarius ſolus examinauit teſtes, deinde ſcripta ſũt aliqua propter quæ iudex uult ex officio teſtes redarguere de falſo, teſtes dicunt aliter dixiſſe quàm notarius ſcripſerit, nunquid ſit credendum potius inſtrumento notarij ſine teſtibus,& præſentia iudicis,quàm teſtibus negantibus?

Breuiter debes ſcire quod Specu. in titulo de teſte.§.j.uer.ſed pone ecce iudex. &c.& in ti.de inſtr.edi.§. reſtat uer. quid ſi unus. & in uerſi.quid ſi atteſtationes in effectu. ſic uidetur concludere quòd aut quæritur an credatur magis teſtibus quã tabellioni quantum ad probandum in illa cauſa,in qua teſtes fuerunt producti: & tunc magis creditur notario defuncto, licet de iure magis eſſet credendum teſtibus, iuxta no.in auc. de inſtrumentorum caute.& fi.§.ſi uero nominatur.aut quæritur quo ad effectum puniendi criminaliter teſtes de falſo:& tunc nõ creditur notario contra teſtes, nec econtra. cum in huiuſmodi cauſis probationes debeant eſſe luce clariores.l.ſciant cuncti.C.de pb. canonizata.ij.q.viij.ſciant. Iſtam opi.tenuerunt omnes Docto. Bononien.in ſuo priuato examine, ſecundum quod refert ipſe Spe. in dictis locis. & eum ſequitur Io.An.& Panor. in c.cum cauſam.in fi.de teſti.& Anto.de Bu. & idem Panor. in c. ad audientiam de præſcri. & ibi Fely. & Lud.Roma.in l.j.§.ſi.ff.de uer.ob.& Ioã. de Imo.in c.cum Ioannes. de fide inſtr.in x.col.& Io. An.in reg. cum quid una uia. de reg.iur.lib.vj.in Mercurla.in iiij.col.& Cardi.Floren.in Cle.j.de hæreti.in §.uerum.in ij.col.& in c.ſicut.de teſti.& Alex.

in conſi.lxx.inci. uiſo proceſſu inquiſitionis.in ij.colum.in j.uolu.& in conſi.ccvij. inci. uiſis proceſſibus.in ij.col. in ij.uo. & Franciſ.Cur.in ſuo tracta.de teſti. in xlij. conclu.& Nellus in ſuo tracta. de teſti.in ſi.uer. quæro an teſtes &c. Iſtam conclu. intellige eo modo quo dictum eſt, quando notarius ſolus examinauit teſtes:ſecus ſi in examinatione aſtitiſſet iudex: quia tũc ſtabitur ſcripturæ notarij etiam quo ad pœnam falſi. ex quo coadiuuatur teſtimonio alterius, quàm ſcribentis,iuxta.l. ſi quis ex argẽtarijs.§.j.ff.de eden.Ita no. Salyc.in l.ſi quis decurio.C.de fal.& Floria. de ſancto Petro in l.cum de ætate.ff. de proba. & Fely. in d.c. ad audientiam. & Fran.Cur.in d.xlij concluſione. ſuper quibus omnibus uideas latius in dictis locis,& tene menti iſtam quæſtionem :quia per eam poteris replere burſam ſecũdum Floria.in d.l.cum de ætate.

Quid autem ſi unus ex teſtibus contra diceret ſcripturæ notarij. uide no. per Bar.in l.j.§.ſi.ff.queãdmo.teſtamẽ.aperiã.

406 † Decimoquinto quæro.nũquid expenſæ ſint finiendæ de teſtibus uenientibus de longinquo pro ferẽdo teſtimonio. iſta quæſtio eſt no. & neceſſaria in iſta materia. pro cuius uera reſolutione diſtinguo. Aut teſtes producuntur ab utraque parte. Aut ab una tantum. Primo caſu dicendum eſt,quòd utraque pars teneatur contribuere in ſumptibus, quatenus iudici ęquum uiſum fuerit:argu.l.iiij. §.in iudicio.uerſicu.ſed & ſi menſor.ff.fin. regundo. ubi dicitur quòd ſi agitur finiũ regundorum,& menſor fuit conductus ab una parte tantum, attento quòd negociũ eſt commune,tenebitur & non conducẽs in partem mercedis pro rata.Ad idem eſt tex.in l.ex parte. in prin.ff.fa.erciſ.ubi dicitur quòd ſi hæres ex parte inſtitutus cauſam de totis bonis quam hæredes omnes patiebantur ob inultam defuncti mortem ſuſceperit & obtinuerit,poteſt agere contra hæredes portione ſumptuũ pro rata, cum omnes tangeret negotium, ita ergo dicendum eſt in propoſito noſtro, & ita per prædicta iura tenet Bald. in l. eos.§.j.C. de app.in ſi.& Phyl.Fran. in c. ſtatutum.§. pro ferendo teſtimonio. de reſcrip.lib.vj.& dicit Bal.in d. loco quòd iſto caſu teſtes debent habere pinguiores expenſas aliquantulum, cum plures ſint contribuentes:arg. l. ſed & ſi lege. §. quid autem.ff. de peti.hære.

Secundo uero caſu dicẽdum eſt quòd expenſæ ſunt miniſtrandæ a producente tam in ueniendo, quam ſtando, quam recedendo:ut eſt tex.in §. uecturis.iiij.q. iij.& in l.quoniam liberi. C.de teſti.& in d.c.ſtatutum.§. pro ferendo teſtimonio. & in c.cum non deceat. de electio.lib.vj. iuncto.c.ij. de iudi.eo.lib. & per Spec.in ti.de teſte. §.qualiter.uer. teſtes autem. & ibi Io.An. in addi.& per Abba. in c.ij. de teſti. cogen.& per Alber. Mod.in ſuo tracta.de teſti. in xiiij.fol.col.iij. Sed audi:quia uidetur quòd etiam iſto caſu teneantur omnes contribuere in ſumptibus teſtium: nam attenta ratione de qua in præcedenti membro, quòd negotium ambas partes tangit, idem eſt dicendum in caſu iſto, cum teſtis effectualiter teſtimoniũ tã ꝓ producente, quam pro eo cõtra quem productus eſt dicat,iuxta c.non ſanè.xiiij.q.v.ſed reſpondeo quòd in iſtis terminis attenditur ꝙ principaliter agitur,iuxta.l. ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer.pe. ſed producens principaliter teſtem pro ſe producit.igitur dato quòd etiam dicat cõtra eum teſtimonium, non per hoc tenebitur in impenſis pars quæ non produxit eum,cum teſtis hoc faciat uigore ſui officij, non ex intentione producentis, quæ in his ſolum attenditur : ut clarè patet in d.iuribus: ergo. Et dicit Io.An.in d. loco quòd expenſæ ſunt teſtibus miniſtrandæ antequam iter arripiant pro eundo, niſi producens uelit per ſe uel per ſuum miniſtrum illas exhibere. In contrarium tamẽ facit ad id quòd dicitur de miniſtro text. in c.cum inſtantia.in ſi.de cenſi.ubi legati & nuncij apoſtolici non coguntur recipere procurationes a miniſtris eccleſiarum: ergo idem dicendum erit in caſu noſtro. tamen huic contrario reſpõdet Io. An.in præalleg.loco quòd ideo ibi legati & nuncij non coguntur recipere procurationes: quia multi ſingulariter erant obligati, & nimi-

nimirum, cum particularis exactio multa habeat incommoda: ut l. planè. ff. fa. ercif. & ita reſpondet Gloſ. etiam in d. ca. cum inſtantia.

Et ſcias quòd iſtæ expenſæ ſunt taxandæ iudicis arbitrio, in primis antequam teſtis uocetur ad teſtimonium, ut eſt tex. & ibi no. Phil. Fran. in d. c. ſtatutum. §. pro ferendo teſtimonio. non enim taxandæ ſunt arbitrio teſtis, nec etiam eum produ centis. ſed boni uiri, id eſt iudicis, cum boni uiri appellatione ueniat iudex, ut eſt tex. in l. continuus. §. cum ita. & ibi no. ff. de uerb. ob. & in l. quòd ſi Epheſi. ff. de eo quod cer. loco. & in l. uir bonus. ff. iudic. ſol. no. per Abb. in c. conſultationibus. de off. dele. & in c. Quintauallis. de iureiu. in xvij. col. Sed quia circa iſtam quæſtionem de aliquibus contingit dubitari, quæ circa eius materiam faciunt, per quæſtiones expediam.

407 † Primo igitur quæro. nunquid in iſtis expenſis intelligantur etiã uecturæ equorum? pone quòd aliquis ciuis uel honeſta perſona eſt neceſſarius in teſtem, quem non decet ire pedeſter. vel eſt aliquis ruſticus q nõ uult uenire pedeſter ſed equeſter, nunquid producens teneatur ſoluere ei uecturũ equi? Ioan. An. in loco præalleg. dicit quòd attendenda eſt conditio perſonæ. nam ſi nobilis eſt, uel aliàs honeſta perſona non ſolita ire pedeſter, tenetur ſoluere uecturas equorum: ſecus uerò eſt dicendum ſi ſit ruſticus: quia non competit ſuæ conditioni equitare. alleg. Glo. no. iuncta tex. in l. idemque. §. idẽ Labeo. ff. mãda. & l. ſi inter fratres. §. ſi quis ex ſocijs. ff. pro ſocio. & l. j. §. ſi pupillus. in fin. ff. de tutel & ratio diſtra. Idem tenet Bal. in d. §. idem Labeo. & in l. quoniã in prin. C. de teſti. & in d. l. eos. §. j. C. de appel. & Bar. in l. ſi ſeruus. la grande in princ. ff. de leg. j. & Gl. in c. epiſcopus. x. q. ij. & Panor. in d. c. cum inſtantiam. in ſecunda colum na. & prædicta procedunt ſecundum Ioãnem And. non ſolum quando teſtes con duxerunt equos, ſed etiã ſi proprios equitarũt quos locare ſolebãt, ut faciebat Gotardus Bidus Papiæ quem allegat Alber. Mod. in loco de quo ſupra alle. in arg. l. ſi uerò nõ. §. ſi mihi. ff. mãda. imo plus dicit quòd & ſi eos locare nõ ſolebant, tenetur producens ad ſoluendam uecturam: ex eo quòd ſi teſtes equos proprios non haberent teneretur producens ſoluere uecturas aliorum equorum. facit ſecundum eũ ad hoc l. & in contraria. ff. de uſur.

408 † Secundo quæro. nunquid in iſtis expenſis habeatur ratio expẽſarum quas domi feciſſent pro uictu ſuo, ac etiam equorum, ad effectum ut tanto minus per producentem teſtibus detur? Glo. no. in c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. lib. vj. in uer. moderatas tenuit quòd non licet aliud dicatur in uictore litis: ut in l. ſed & ſi. §. j. ff. ad exhiben. & in l. ſed & ſi. §. quod autem. el. ij. de peti. hære. & l. ſi res. ff. de rei uen. & illam Glo. ſequuntur ibi communiter doc. ſecundum Phil. Francu. & illã ſequũtur Ang. Imo. Rapha. Ludo. Ro. & Alex. in l. recuſare. §. ſi q̃s ab alio. ff. ad Treb. & Ang. in d. §. quod autem. & Pau. de Caſt. in l. quoniam liberi. C. de teſti. & Alber. Mod. in d. ſuo tracta. de teſti. fol. xiiij. col. iij. & hoc ne officium teſtis ſit ſibi damnoſum. contra regu. c. peruenit. de fideiuſ. & l. ſi ſeruus communis. §. quod uerò. ff. de fur. quanuis Cy. Ange. & Saly. in d. l. quoniam liberi. tenuerint contrarium per iura ſupra alleg. quibus reſpondet Alex. in d. §. ſi quis ab alio, & Philip. Franc. in d. §. inſuper. in j. colum.

409 † Tertio quæro. nunquid in caſibus in quibus teſtes nõ producũtur corã iudice, ſed iudex mittit tabellionẽ ad eos recipiẽdos, uel ipſemet uadit prout exemplificari poteſt in c. ſi qui teſtium. de teſti. & in l. ad egregias. ff. de iureiu. cum ſi. teneatur producens miniſtrare expẽſas iudici, uel tabellioni, quemadmodum tenebatur teſtibus uenientibus &c. In qua quæſtione breuiter concludẽdum eſt, quòd ſic, tex. eſt clarus & expeditus & ibi Glo. in uerbo producentis. in c. ſecundo de iud. lib. vj.

410 † Quarto quæro. pone quòd producẽs conuenit cum teſte de certa ſumma pro die & ſoluit pro. x. diebus. demũ fuit intra quinque dies expeditus dictus teſtis, nũquid teneatur reſiduum reſtituere producenti? Io. And. in loco de quo ſupra tenet

net quòd ſic.allega.pro hoc text.in l.creditor.§.ſi inter.ij.reſponſo.ff.manda. ubi dicitur quòd ſi inter ſocerum & maritum fuit factum pactum ut maritus tanquã miniſter ſoceri alat uxorem ex uſuris dotis, ſi aliquid ei ſupereſt alimentis deductis, tenetur reſtituere ſocero:ſecus ſi teneba tur eã alere ut maritus:quia iſto caſu non tenetur reſtituere reſiduum propter onera matrimonij &c. & ratio diuerſitatis eſt quia primo caſu agit ut miniſter qui nullum cõmodum ſentire debet. Ad idẽ alleg.tex.in l.antepenulti.§.j.ff.delega.ij. & l.pecuniæ ſortem.ff.de alimen. & cibari.legat.ſed ita eſt in caſu noſtro: quia teſtis agit ut miniſter: ergo tenebitur reſtituere reſiduum. Iſtam opi.ſequitur Paulus de Caſtro. in l.quoniam liberi.C.de teſti.quæ etiam mihi uidetur uera.pro cu ius confirmatione adduco optimum ſimile. Tu ſcis quòd pendente dilatione iudicis officium conquieſcit,ſaltim ſuper illo articulo ſuper quo eſt data dilatio.text. eſt & ibi nota. Docto.in l.ſiue pars.C.de dilatio. & in c.ſignificante.de appellatio. Modo pone quòd data eſt dilatio parti unius menſis ad producendum teſtes uel inſtrumenta,intra quindecim dies produxit, nunquid iudicis officium cõquieſcat amplius,puta per totum menſem. Certe non:quia finita eſt cauſa dilationis, & nõ impulſiua,ſed finalis.Ita not.Dy.in regu. decet.de regu.iur.li.vj.in fi.colum.& Barto.in d.l.ſiue pars.& in l.a filia.§.alumno ff.ad Trebelli.& Panor.in d.c.ſignificante.& in c.potuit.de loca. & conduc.in no. & Ange.de Are.in §.ſi minus. inſtitu. de actio.in v.colum.dicendum eſt in quæſtione noſtra.nam cum ceſſauerit cauſa finalis propter quam producens dabat teſti certam ſummam pro qualibet die, nimirum ſi reſiduum tenetur reſtituere producẽti,cum illud cedat: & cedere debeat ad eius commodum, quemadmodum cedit tempus iudici ad procedendum finita cauſa dilationis: argumento c.cum ceſſante. de appellati.

41 Quinto quæro.pone quòd teſtis † in ueniendo ſtando uel redeundo paſſus eſt aliquod damnum: ut quia amiſit equum, uel ueſtem &c. nunquid emendam iſtius damni poſſit petere a producente.Speculat.in titu.de ſalar. in princi. ſentit quòd ſic. idẽ tenet Alberi.Moder.in tracta. de teſti.in xiiij.fo.in iij.colum.cõtrarium tamen ſentit Io.And.in additio.ad Specul. in d.loco per tex.in c.ſtatutum.§ inſuper de reſcrip.lib. vj.nam cum ibi ſolũ de expenſis tractetur,non uenient damna.iuxta tex.& ibi not. in c.in noſtra .de iniur.& per Bar. in l.j.ff.de alie.mutã.iudi.ca.fac. & per Archidia.in c.in primis.ij.quæſtione.j.& ꝑ Bald. Alexã. & Iaſo.in l.j.§. hoc iudicium.in ij.colu.ff.ſi quis ius dicen.nõ obtemp. & per Bal.in l. terminato.ff. de fructi.& lit.expẽ.& ꝑ Salyce.in l.nõ ignoret. eodem tit.& Ludoui.Roma.in ſingu. cccxliij. incipien. nunquid appellatione &c.& per Philip.Franch.in c.diſpẽdia. de reſcrip. lib.vj.in fin.princip. Vnde cũ unũ conceſſerit reliquũ prohibuiſſe cenſetur: argumento c.nonne.de præſumptio. Iſtã opinio.tenet Bald.in l.fi.in fine.C.de fructib.& lit. expen. & Philip. Franc.in d.c. ſtatutum.§.pro ferẽdo teſtimonio.ubi dicit hoc eſſe menti tenendum:nam multoties erratur in hoc. imo dicit ꝙ ſi teſtis reciperet aliquid pro damno ſibi contingẽti diceretur corruptus, ex quo reciperet contra iuris prohibitionem: & eius dictũ non probaret:ut in c.j.de teſtib.& l.j.ff.de falſis.Aduerte quia Specula.& Ioã. And. in loco de quo ſupra non loquuntur ſpecifice in teſte, ſed in iudice,tamen ex ibi dictis poteſt ſumi argu. ad quæſtionem de teſte,& eos æquiparat Io.An.in c.ſtatutum.§.inſuper ſupra allegato. Bald.[tamen & Philip. Franch. proprie loquuntur in teſte.

Cogitabam pro concordia dictarum opin.ſic poſſe diſtingui.Aut producẽs uoluit teſtes per loca periculoſa ducere, ita ꝙ ueriſimiliter producẽs,& quilibet alius diligentiſſimus poterat cogitare de caſu. & tunc dicendum eſt quòd teneatur teſtibus ad omnia damna & ad expẽſas. iuxta Gloſſ.& ibi not.in l.inter cauſas.§.nõ omnia.ff.manda.& per Bal.& Philippũ Frãc. in d.§.inſuper.in fin.colum. Aut non duxit teſtes per loca periculoſa,ſed per frequentata

quentatá & communia:& tunc ſi caſu a la tronibus fuit derrobatus: uel aliud quid teſtibus contingit ſubdiſtinguo. Aut iſti teſtes procurarunt ſe produci in illa cauſa aut non. Primo damnum contingens tam in perſonis teſtium quam in equis &cæt. non eſt eis emendandum, ex eo quòd ipſi procurarunt ut producerẽtur. Sicut dicimus in procuratore qui ꝓcurauit ſibi mandatum: ut d. l. inter cauſas. §. non omnia. & in l. tua onera: ff. de excuſatio. tuto. ibi, non affectata &cæt.

Secundo uero caſu. Aut damnum eſt datum circa res neceſſarias ipſis teſtibus, ita quòd iſtæ res perierunt, non alias perituræ. niſi propter caſum cõtingentem, & tunc dicendum eſt quòd teneatur producens ad emendandum, per text. in l. cũ duobus. §. damna. ff. pro ſocio. Iſta diſtinctio probatur ex not. per Bart. poſt Ioan. Faſioli de Piſis in l. ſi ſeruus communis. §. quòd uero. ff. de fur. in q. de ambaſciatore miſſo a ciuitate qui paſſus eſt damnum an ſit ei emendandum. & diſtinguit prout ſupra, & eum ſequuntur ibi Alexan. in additio. & Fely. in c. fi. de teſti. & Corſe. in ſuo reper. in littera. A. uerſiculo ambaſciatores. Igitur diſtinguendo pro ut ſupra uera erit opinio Spec. & Ioan. Andr.

Et ſi diceres quid commune habet officium ambaſciatoris cum officio teſtis, adhoc ut diſpoſita in uno habeant locum in alio? Reſpondeo, & dico, quòd ſunt officia ſimilia. probatur officium legationis eſt neceſſarium ſecundum Barto. in d. l. ſi ſeruus, qui pro hoc allegat tex. in l. j. §. j. iuncta. l. munerum. §. legati. ff. de mune. & hono. & in l. ſciendum. §. ſi accuſatio. & §. ordine. ff. de legatio. & Gloſſ. in l. ſiquis decurio. C. de decu. li. x. in uerbo cogatur. & iſtud officium non debet eſſe legato damnoſum: ut l. poſt legatum. §. aduocatum. ff. de his quib. ut indign. & l. cum poſtulaſſem. ff. de damno infect. & dixi ſupra. ſed officium teſtis eſt ſimiliter neceſſarium. ut no. Bartol. & Bald. in l. furti. §. j. ff. de his qui no. infa. dixi ſupra. in xj. quæſtione, ergo diſpoſita in ambaſciatore habebunt locum in teſte. cum in habentibus ſimbolum facilior ſit tranſitus: ut eſt tex. in c. quòd in dubijs de con ſe. eccl. uel alta. & in l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei uendi. no. Pan. in c. præſentata de teſtib. in ij. colum. & in c. cum homines de decimis. in j. colum. Preterea quæ non differunt ratione, non differũt iuris diſpoſitione. l. a Ticio. & ibi Bald. & alij. ff. de uerbo. obligatio. ſed ita eſt in caſu noſtro: ergo.

Retenta tamen iſta opini. pro uera notabis, quòd non ſolum tenebitur producens ad damna teſtibus contingentia in rebus: ſed etiam in perſonis. nam ſi infirmarentur in itinere tenebitur eis neceſſaria miniſtrare donec redire poſſint in patriam, iſtud probatur ex nota. per Bar. in l. hi qui. §. tãdiu. ff. ex quibus cauſis maio. ubi dicit quòd ſi ambaſciatores infirmantur in ambaſciata: ciuitas debet eis neceſſaria miniſtrare quouſq; redire poſſunt. idem tenet ibi Bald. & Ioan. de Ana. in c. quàm ſit. de iudæis. Iſtud etiam ſenſit Ioan. And. in additio. Speculato. in titu. de ſalar. in principio. ſupra alleg. dum uult quòd ſi iudex propter infirmitatem ſibi contingentem moratus fuit, plus in uno loco: quòd illud eſt ſibi reficiendum, intellige de iudice delegato non de ordinario: quia iſte de iure non debet habere expenſas à partibus, ſecundum Gloſ. quam ſequuntur Docto. in d. cap. ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. in uerbo moderatas. Super iſta diſtinctione quãuis æqua & iuridica cogitabis. propter auctoritatẽ Bal. & Phili. Franc.

Sexto & ultimo quæro. pone ꝙ iudex
412 † ex officio ſuo uult recipere teſtes, cuius expenſis eos producet, an partiũ, uel de publico. iſta q̃ſtio eſt no. pro cuius declaratione & reſolutione breuiter diſtinguo. Aut ſumus in iudicio in quo ſunt partes: & iudex ultra probationes partium ꝓ ſua informatione uult recipere alios teſtes, quòd poteſt etiam inuitis partibus. iuxta not. in l. ij. & ibi Bald. C. de ſenten. & pericul. recitan. & in c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcrip. lib. vj. & tunc dico quòd iſti teſtes producentur expẽſis utriuſque partis cum negotium ſit commune, & omnes tangat: argu. l. iij. §. in iudicio, uerſi.

ſed & ſi menſor.ff. finium regun. & l. ex parte in prin.ff.fa.erciſ. & l. generaliter. C.de iure iurand. Ita multum not.tenet Bal.in l.uerba in ij.col.C.ad l.Iul.de adu. & Phili.Fran.in d.c.ſtatutum. §. inſuper. in ij.col.confirmatur ex no.per Ricar.Malum.& Bal.in d.l.iiij.§.in iudicio.& Bart. & Alex.in l.ſi poſtulauerit in ſi.ff.de adul. cum concor.de quibus ibi. ubi dicunt ꝙ ſi iudex committit cauſam conſulendam doctori proprio motu,prout poteſt,ut in d.l.ij.de ſen.& breui reci.hoc faciet expẽſis communibus utriuſque partis. cum negotium ſit commune.Idem eſt ſi teſtes reciperet ad petitionem partium. Secus ſi ad petitionem unius tantum: quia tunc expenſis illius tantum debet & teſtes recipere,& conſilium doctoris quærere: ut l. cum ſæpe.C.de eroga.mili.an no.lib. xij. & dictum fuit ſupra in prin.huius xv.quæſtionis & per prędictos in dictis locis. Aut ſumus in iudicio in quo non ſunt partes, ſed iudex procedit ex officio ſuo contra aliquem per uiam inquiſitionis miſit pro teſtibus,teſtes dicunt nolle uenire, niſi eis miniſtrentur expenſę,nunquid iſto caſu iudex poſſit iſtas expenſas deputare de publico.Bal.in d.l. uerba. dicit ſe credere quòd ſic:arg. tex. in l.cum nauarchorum.C.de naui.ſeu naucle.pub.lib.xj.ubi dicitur quòd ſi aliquid eſt expediendum per homines certæ regionis, & caſu expedire non poſſit:debet per alios expediri expenſis publicis,& non eorum qui obligati erant.ſed in caſu noſtro teſtes ordine regali attento erant expenſis partium producendi:quòd caſu fieri non poteſt:ergo ſuccurratur de publico:cum maior ratio uideatur eſſe in iſto caſu, cum illi qui obligati erant non adſint, ſicut non adſunt in caſu d.l.cum nauarchorum. & tamen ibi ſuccurritur de publico. Confirmatur iſta opi.auctoritate & ratione. Auctoritate ex no.per Guil. in l.j.ff. de iuſti. & iure.ubi dicit quòd rector ciuitatis poteſt imminente neceſsitate & iuſta cauſa conſtituere ſalarium de burſa fiſcali cuicunque qui cœperit malefactorem. & eũ ſequitur Bar.in d.l.cum nauarchorum. & Bal.& Pau.de Ca.in d.l.j. intelligendo tamen in rectore ſeu iudice qui habet adminiſtrationem bonorum communis: ut per eos ibi. Ratione uero confirmatur. Nã ſi iudex nõ poſſet miniſtrare expenſas teſtibus neceſſarijs in cauſis in quib. ipſe ꝓcedit ex officio,ſequeretur ꝙ nunquam ipſe poſſet aliquem cõdẽnare nec punire per uiã inquiſitionis ſaltẽ ꝑ teſtes teſtib. nolentibus uenire. cum nemo cogatur ſuis ſtipendijs militare.c.cum ex officij. de præſcriptioni. Sed ſolum quando per accuſatores rei cõuincerẽtur teſtibus uel alijs argumentis. ſicque fieret quòd crimina remanerẽt impunita cõtra c. ut famæ de ſentẽ.excõ.& l.ita uulneratus.ff.ad legem Aquil.& daretur materia delinquẽdi,cõtra.l.ſi operis.C.de pœ.ibi ne ad maleficia quanquam temere proſileat.igitur dicendum eſt iudicem poſſe de publico miniſtrare expenſas teſtibus: eo maxime,
413 quòd ſi non iuſte † ſed temere.id eſt. dolo uel lata culpa proceſſit ad inquiſitionem tenebitur in ſyndicatu in expenſis & intereſſe parti contra quam proceſſit iuxta no.per Bal. in l. ſeueriter.C.de excuſa. tuto. & in rub.C.de pœna iudi.q ma.iu.& in l.ſancimus.C.de iudi. in xiij. q.& per.d.Hipp.de Mar.in l.patre uel marito.ff.de quæſtio.in iiij.col.Eadem ratione & fortiori tenebitur Reipublicæ ad expenſas & intereſſe prouenienns ex teſtiũ receptione inique & dolo facta.

Concludo ergo quòd iudex poteſt de publico miniſtrare expenſas teſtibus neceſſarijs in cauſa inquiſitionis.Et hæc ſufficiant quo ad iſtã decimã quintã & no.q.

Multæ aliæ põſſent hic annecti cũ materia ſit ampla. tamen amplius proſequi non poſſum ob grauiſſimam corporis ualitudinem.Coactus itaque operi incepto non finem ſed quietem impono.Bononię Decimatertia Augusti. Anno a natiuitate Domini.M.D.XXII. Apud Sanctum Andræam Vulgo de Galeria nuncupatũ. Ad laudem ſummi Patris ſuæque ſanctiſſimæ Matris.Diuorumque Apoſtolorum Petri Pauli atque Andreæ. necnon ſanctorum Laurentij & Antonij meorum protectorũ: totiuſque curiæ triumphãtis.

A M E N.

TRA-

TRACTATVS DE TESTIBVS, ET QVOT SVPER VNOQVOQVE FACTO EXAMINARI DEBEANT.

Per D. Petrum Rebuffum. v. I. D.

DES TESMOINGS, ET combien ſur un faict peuuent eſtre examinez.

ARTICVLVS VNICVS.

ITEM, que lon ne pourra en quelque matiere que ce ſoit, ſur un meſme faict contenu es eſcriptures, & additions deſdictes parties produire, ne faire examinerque dix teſmoings pour le plus, & ne ſera compteè une turbe, que pour un teſmoings es cas, qu'on à accoſtumè examiner teſmoings en turbe, & les teſmoings, qui ſeront exàminezoutre ledict nõbre de dix, ſerõt reiectez, & n'aura lon regard à leurs dictz., & depoſitions: & auec ce ſara le cõmiſſaire, qui aurà examine plus de dix teſmoings ſur un meſme faict mulctè à l'arbitrage du iuge, en l'auditoire du quel ſera rapportèe ladicte enqueſte: & ſi eſdictes eſcriptures, & additions deſdictes parties, yauoit articles faiſans mentions d'un meſme faict, nous ordonnons que les commiſſaires qui feront leſdictes enqueſtes, accolèront les articles faiſant mention d'un meſme faict.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes ne plus decem recipiantur, ſuper eodem facto ſtatutum eſt.*
2 *Ratio edicti ne ultra decem teſtes recipiãtur.*
3 *Conſentiente etiam parte tollitur poteſtas recipiendi teſtes plus decem. Verbũ, ne pourra, quid importet.*
4 *Verbis prohibitoriis non poſſunt partes renũtiare, etiam cum iuramento. & nu. 5.*
6 *Laicus iudex indiſtincte prohibetur examinare plus decem.*
7 *Generalia uerba omnes comprehendunt.*
8 *Conſtitutio hæc in curiis eccleſiaſticis non ligat.*
9 *Dictio, quelque, quid ſignificet.*
10 *Iudex in criminalibus ad inueniendam innocẽtiam rei, poteſt ultra decem teſtes examinare, etiam poſt repetitos teſtes. & nu. 12.*
11 *Accuſatus poteſt alios teſtes producere ultra per iudicem receptos.*
13 *Tertius ueniens de nouo, poteſt alios teſtes producere, licet principalis decem produxerit.*
14 *Vnius facti appellatione, quid ueniat. & numero. 15.*
16 *Mutuum per duos uel tres teſtes probatur.*
17 *Ratio cur plures teſtes producuntur.*
18 *Vnum factum, quando dicatur.*
19 *Teſtes citati eſſe debent, non uero ſpontaneè ſe ingerere.*
20 *Teſtibus ſine citatione ſe ingerentibus non creditur.*
21 *Teſtis uoluntariè deponens præſumitur inimicus.*
22 *Homicidium proſequens, quando ſua non intereſt, illud feciſſe uidetur.*
23 *Iudex ſuſpectus dicitur, quãdo operam ſuam ingerit.*
24 *Indefinita licentia producendi teſtes, cur redacta ad decem teſtes ſit. & numero 25. & 26.*
27 *Effrenata multitudo teſtium, quæ dicatur.*
28 *Teſtes decem tantum examinandi ſuper quolibet articulo. & numero. 29. 30. & 31.*
32 *Fœminæ repelluntur ultra decem à teſtimonio.*
33 *Denarius eſt numerus perfectus, & Deo ſacratus.*
34 *Turba unius tantum uicem teſtis gerit.*
35 *Teſtimonia confuſa, ſecundum Budæ. at magis tumultuaria dici poſſunt.*
Turbam, quot homines faciant.
36 *Caſus per turbam qui probandi.*
37 *Probatio uſque ad tres turbas recipitur. & numero. 38.*
39 *Cœtus, collegium, coadunatio, quid importent.*
40 *Decem oues, aut quinque porci, faciunt gre-*

gem.

41 *Iudex an poſſit ex officio ampliare numerum decem teſtium.*

Iudex iuſtior lege eſſe non debet.

42 *Modus inſtruendi teſtes.*

43 *Inſtruere teſtes, an ſit licitũ, ut apte & aperte deponant. & nu. 44.*

44 *Teſtis dicens ſe inſtructum à parte, de licita inſtructione intelligitur.*

45 *Precibus, an liceat inducere teſtem.*

46 *Subornans teſtes qua pœna puniatur.*

47 *Teſtes qui excedũt numerum decem teſtium reiiciuntur. & nu. 48. cum ſeq.*

49 *Teſtes meliores priori loco producendi.*

50 *Teſtes imperfecte factum narrantes, & partium conuentionẽ, nihil probant. & nu. 51.*

52 *Teſtibus uiris ſanctis & integri ſtatus multum deferuntur.*

53 *Teſtes ſupernumerarii, nec ui literarum regiarum recipiuntur.*

54 *Reus quot teſtes producere poteſt, quot ſupernumerarios poteſt producere actor ex priuilegio.*

55 *Teſtes ſupernumerarii alios teſtes qui de numero ſunt non adiuuant.*

56 *Teſtibus quod non poteſt probari, poteſt tamen illis iuuari.*

57 *Teſtium numerus interdum ſupplet.*

58 *Commiſſarius recipiens teſtes ſupernumerarios punitur.*

59 *Vtile per inutile non uitiatur indiuiduis.*

Teſtium priorum depoſitio, non uitiatur ob ſupernumerarios.

60 *Inquiſitor cogi poteſt ad audiendum decem teſtes ſuper quolibet facto.*

61 *Factum unum pluries repetitũ nõ niſi unius uicem tenet.*

62 *Teſtis iurans non deponere pro alio cogitur.*

63 *Minans teſtibus, malam cauſam fouere præſumitur, & eam perdere debet.*

64 *Depoſitio perlegenda eſt teſtibus.*

65 *Locus examinandi teſtes, qualis eſſe debeat. & nu. 66.*

Teſtes in domo producentis examinari non debent.

67 *Feriatis diebus, an liceat teſtes examinare.*

68 *Secretè debent teſtes examinari.*

Dictum teſtis palàm examinati, non ualet.

69 *Extensè dicta cuiuſque teſtis ſunt deſcribenda.*

GLOSSA PRIMA.

1 HVIC articulo † conuenit articulus xiiij. & xv. ſuprà titu. proxi. uidelicet ne ultra decem teſtes ſuper uno facto audiãtur, quæ deciſio elicitur fortè ex cap. cùm olim .j. de priuileg. ibi, presbytero Card. diximus in mãdatis, ut ſuper amiſſione, ac tenore priuilegiorum teſtes reciperet, quos duceret producendos, qui fideliter redegit in ſcriptis depoſitiones
2 decem teſtium iuratorum &c. † Ratio eſt, ut uitetur effrænata teſtium multitudo, ut inferiùs dicam: et duo hic ſtatuit: unum in ſenſu directo, uidelicet, ut ultra decem teſtes non audiantur ſuper uno facto: alterum in ſenſu contrario, ut decem teſtes audiri poſſint ſuper quolibet facto, quia hic numerus uidetur omnino ſufficiens, ut dicam infra in Glo. v. & ut uitentur litis anfractus, & diſpendia. c. diſpendia. de reſcrip. in vj.

3 † Item per hoc uerbum non poterit, *ne pourra*, non erit liberum commiſſario audire ultra decem teſtes, etiam ſi partes conſentiant, quia hoc uerbum, *ne pourra*, tollit poteſtatem tam partibus, quàm Inquiſitori. ibi, *produire ne examiner*. Glo. in cap. j. de regu. iuris. in vj. Bar. in l. Gallus. in princ. ff. de libe. & poſthu. cap. j. de cau. poſſeſ. ibi, nec nos contra partem inauditam aliquid poſſumus definire, & adeò hæc uerba, *non pourra*, reſiſtunt actui, ut contra factum ipſo iure nullum ſit Bal. in l. de his. col. j. ff. de tranſact. Tiraquel. poſt tracta. de legib. connubial. in Glo. ij.

4 † Etiam quando uerba ſunt prohibitoria, partes non poſſunt illis uerbis renuntiare: ut docet Glo. j. in fin. in l. j. C. ne fideiuſ. dotium dentur. quam probat Alex. in l. ſi conſtante. §. quoties. col. ij. ff. ſolut. matri. Bal. conſil. cclxxxviij. pone ſtatutũ.
5 & Docto. in l. paciſci. ff. de pact. † etiam cum iuramento non poſſent partes renũtiare: ut docet Iaſ. in proœm. Inſtitut. de actio.

actio. nume. 11. Barba. conſi. xxxviij. præclarè. col. ult. in ij. uol.

En quelque matiere que ce ſoit.

GLOSSA. II.

6 Sive agatur de re prophana † ſiue eccleſiaſtica, in quibus caſibus iudex Regius cognoſcit, ſiue petitorio coram iudice laico ſuper re profana actum fuerit, ſiue poſſeſſorio, & hoc ſeruari dicit Barber. in uiator iuris, in pract. legum Regiar. in uer. productis igitur. & tam in Curijs ſupremis, quam in ſerioribus, etiam coram iudicibus Baronum, uel aliorum dominorũ hic tex. ſeruatur, cum hic generaliter ſtatutum ſit,
7 & uerba † generalia omnes comprehẽdant. l. j. C. de ſacroſanct. eccle. l. a procu-
8 ratore. C. manda. † In curijs tamen eccleſiaſticis hæc conſtitutio non ligat, ut ſcripſi in procemi. harum conſti. in primo
9 Tomo, etiam † quia dictio, *quelque*, quę idem ſignificat quod quælibet æquipollet uniuerſali. cap. ut circa. de electıon. in vj. Alexan. conſil. cxv. in ij. uolu.
10 † In criminalibus tamẽ iudex ad inueniendam innocentiam rei ex officio poterit etiam ultra decem recipere, non uero ex parte accuſatoris. l. j. §. ſi quis ultro. ff. de quæſtio. Hippol. conſil. xxxix. dominus. facit. l. fin. ubi Docto. ff. de ferijs. etiã poſt repetitos teſtes, quod, *recolter*, di-
11 cunt, poterit † accuſatus producere alios teſtes eum alibi fuiſſe deponentes: ut iudicauit Senatus hoc anno 1551. die 24. Aprilis. licet iſta repetitio, ſeu confrontatio æquipolleat publicationi teſtium, tamen per indirectum poſt publicationem probare quis poteſt. cap. ex tenore. & cap. fraternitatis. ubi Docto. de teſtib.
12 † Idem quando ego ſemel petijſſem uiginti ex centum mihi debitis, quæ obtinui, per l. quidam ff. ſi cert. peta. ideo ſi reſiduum petam, potero probare per alios teſtes, licet ultra decem, ſi in prima petitione produxerim decem & eſt bona cautela: ut dicit Matheſi. not. cxvj. nota quòd ſi ex centum &c.
13 Tertius † tamen de nouo ueniẽs poterit alios teſtes producere, licet principalis decem produxerit: ut docet Bart. & Imol. in l. ſi perluſorio. §. j. ff. de appellationib. & Docto. in cap. cum ſuper. de re iudica. non poterit tamen pro ſe hic tertius ultra decem producere, per iſtũ textum, & uide quæ ſcripſi in tractatu, de areſtis & opponentibus contra ea infra.

Sur un meſme faict contenu es eſcriptures, & additions deſdictes parties.

GLOSSA. III.

14 Vnum factum † hic non tantum uocamus factum principale, ſed & unumquodque factum quod probari debet, ad obtinendum ſuper facto principali, ut pote mutuaui tibi centum aureos, ecce factum principale: pono in articulo, quòd miſiſti talem nuntium ad rogandum me, ut ego illi mutuarem, ecce aliud factum.
15 Item † illi promiſi, quòd tibi ſoli pecuniam præſtarem, ecce aliud factum. ad hæc quòd in domo Claudij mutuaui pręſente Claudio, & ſic de alijs: ſuper quolibet articulo, non potero audire ultra decem teſtes. & non dicit quòd decem teneatur quis audire, ſed ſufficit probatio
16 duorum uel † trium. l. ubi. ff. de teſti-
17 bus. † ſed plures ideo producantur, eo quòd unus uel alter poteſt reprobari, & poſtea imperfecta remaneret probatio, ob id uſque ad decem produci, & audiri poterunt ſuper quolibet facto: ui-
18 de quando dicatur † unum factum, in l. nunquam. plura. ff. de priua. delict. & in l. uulgari. de furt. & in l. ſi familia. de iuriſdi. omni. iudi. & in cap. fraternitatis. de teſtib. Clemen. ij. illo titu.

Produire.

GLOSSA. IIII.

19 Producẽdi ergo teſtes a parte ſunt. l. produci cum l. ſeq. ff. de teſtibus alioqui ſi teſtes ſine ꝓductione, &
20 citatione ſe ingererent † eiſdem non

non crederetur, tanquam ſuſpectis.l.quæ omnia.§.j.ff.de procura.Bar.in l. poſt legatum.§.his uero.ff.de his quib. ut indig.
21 † quia ſic uoluntariè deponens præſumitur inimicus.c.cum P.de Moncõella. ubi Panor.de accuſa.Hippo.in l.unius.§. ſeruo.not.primo.de quæſtio.ff.ubi idem
22 dicit in eo, † qui proſequitur homicidium, quando ſua non intereſt, ut is ui-
23 deatur feciſſe illud, cũ ſe ingerat; † Et iudex dicitur ſuſpectus, quando ingerit operam ſuam.Glo.in c.paſtoralis. in uerbo, plures, de reſcrip.

Ne faire examiner que dix teſmoings pour le plus.

GLOSSA V.

24 DE iure Digeſtorum † quot teſtes eſſent recipiendi, non erat expreſſe ſtatutum, nec prohibitum, ſed ex æquo ac bono iudices arbitrabantur, & eum ſolum numerum teſtium, quem neceſſarium eſſe ſentiebant, patiebantur, ne ſcilicet effrenata poteſtate ad uexandos homines ſuper flua caterua teſtium protraheretur.l.j.in
25 fin. ff. de teſtibus. † Sed conſtitutiones Principum ſtatuerunt teſtimonium duorum, uel triũ in uno caſu ſufficere. Quid eſt enim quod non abundè intra præfinitum numerum ſolers quæſitor inueniat? l.quoties.C.de naufrag.lib.xj. *Maſuer*, in titu.de teſtib.in §.item ad refrenandum.
26 † & ut lites abbreuientur, & uitetur confuſio, & multiplicatio ſcripturarum, & quare potius decem, quam undecim, uel alium numerum ſtatuit, quia hic numerus uidetur ſufficiens, etiam quia ſic uolo, ſic iubeo, ſit pro ratione uoluntas. §. furtiuæ.de uſucap.in Inſtitu.& l. non omnium.ff.de legib.
27 De iure uero canonico † effrenata tantum teſtium multitudo reijciebatur, ut quæ numerum quadragenarium excedat.c.ſignificauerunt & ſequen.de teſtib. de hac effrenata multitudine, loquitur Ludo.Roma.in repeti.l.ſi uero. §.de uiro.col.xlij.fallen. xlv.ff.ſolu.matri.
28 Hodie † uero hac lege Regia decem tantum teſtes in Curijs ſecularib. ſuper unoquoque facto recipiuntur, & examinantur, per cap.cum olim de priuileg.unde ſi decem teſtes examinentur ſuper omnibus articulis, alij præter hos examinare non poterunt, ſi uero pars uelit ſuper quolibet articulo factum continente, ut decem examinentur, ei liberum erit per hunc text.
29 Siue † articuli ſint ſpeciales, ſiue generales, etiam tunc decem ſufficient: ut cenſuit Senatus, prout refert Ioan. Gallus in quæſtio.per areſta. quæſtio. clxiij. areſto.xij.de primo impreſſis.
30 Itaque † partes ſuper unoquoque articulo decem producere non impediuntur, & ſi non deponant ſuper illo articulo, ſuper quo producti ſunt, tamen poterunt ſuper alio deponere, & ualebit teſti
31 monium illorum.& † ſi fortè teſtes quidam ſuper uno articulo deponentes reprobati fuerint, alij aderunt, & coadiuuabunt depoſitionem aliorum Ita habetur in ſtylo Parla.in titu.ſequitur aduiſamentum eorum &c.§.item ſuper.
32 Intellige † ſiue examinentur uiri, ſiue mulieres, nam cum ipſe (extra teſtamentum, & quoſdam alios caſus) teſtes eſſe poſſint.c.iij.de teſtib.l.qui teſtamento.§.mulier.ff.de teſt.l.ex eo.ff. de teſtib. ergo ſufficiet ut decem examinentur, tũ ad uitandum effrenatum numerum, tum etiam quia hic numerus uidetur ſufficiẽs
33 quòd † denarius numerus ſit Deo ſacratus, cum ſit perfectus, ut ſcripſi in §.j. in Gloſſ.decem. de mand. apoſtolicis. in cõcor. Franciæ. Nec quidem undecim producere poterit ſuper uno, licet non produxiſſet niſi duos, uel tres ſuper altero, ne fiat fraus legi, & ut effrenatus uitetur numerus. l. fraus.ff.de legib.

Et ne ſera compee une turbe, que pour un teſmoings es cas, qu'on à accouſtume examiner teſmoings en turbe.

GLOSSA VI.

34 TOllit dubium, † ſi quis probet unum articulum per turbam decẽ teſtium, uel ultra, an poſſit alios producere? & reſpondet turbam pro

pro unico teſte annumerandam, ſcilicet
in caſibus, in quibus teſtes in turba reci-
piuntur.
35 Budæ, hæc teſtimonia in turba emiſ-
ſa, confuſa uocat, quæ forſan propriè ma
gis tumultuaria, quaſi in tumultu rece-
pta dici poſſent; Turba autem eſt decem
ad minus. l. prætor. ij. §. turbam, ff. ui bo-
no. rapto. quamuis Decius in cap. j. de te
ſtib. dicat minorem numerum ſufficere
arbitrio iudicis.
36 Quæro † qui ſint caſus conſueti per
turbam probari? Reſpond. cõſuetudines,
& uſus per turbam probari ſolent, & non
per teſtes ſigillatim de ſtylo. Franciæ, ac
modus utendi. Ioan. Fab. in l. ij. in uer. cir
ca quintum. C. quæ ſit long. conſuetu. &
& in §. ſine ſcripto. de iure natura. in In-
ſtitu. & Boer. in §. ij. de conſue. matr. in cõ
ſuet. Biturig. Maſuer. in titu. de proba. §.
item conſuetudines. & in ſtylo Bituricen.
ultra triginta teſtes pro una turba non ſo
37 lẽt adduci, † & probatio recipitur uſque
ad tres turbas, & non amplius, ut eſt in ti-
tu. *des delaiz des productions des teſmoings*. ar-
ticu. iiij. in dicto ſtylo.
38 Idem † in ſummarijs & tunc non re-
quiritur alia publicatio, ut docet Bal. in
l. prolatam. C. de ſenten. & Lanfrã. in cap.
quoniam. in uerb. teſtium. col. ij. de pro-
ba. & in probanda nobilitate quo ad no-
minationes & beneficia, ſcripſi in §. cum
uero de colla. in concordant. ſed ibi ſuffi
ciunt quatuor teſtes.
39 Cœtus uel rixa duorum eſt, d. l. prætor.
§. turbam. collegium tres faciunt. l. Nera
tius. ubi ſcripſi. ff. de uerbo. ſignifica. c. j.
de electio. ubi duo faciunt congregatio-
nem, & quinque coadunationem. Albe.
40 in d. l. prætor. † Decem oues, aut quin
que porci faciũt gregem. l. ulti. ff. de abig.
ſi tamen ſint mille, & ultra non deſinit eſ
ſe grex. l. grege. ff. de lega. j. & ij.

Et les teſmoings qui ſeront examinez
outre ledict nombre de dix, ſe-
ront reiectez.

GLOSSA VII.

41 Sive † ex officio recepti fuerint,
ſiue ad partiũ petitionẽ; quia hinc
omnino prohibet in ciuilibus, alio-
qui ſemper iudex ultra numerũ hic
taxatum recipere poſſet, & ſic poſſet hãc
legem eludere, quod neutiquam fieri de
bet. l. ſi prætor. ff. de iudi. qa numerus hic
taxatus uidetur ſufficiens, ideo non eſt
per iudicem ampliandus, nec debet eſſe
iuſtior lege, ut dicit Bal. in c. tranſlato. de
conſti. Hippol. conſil. xxxix.
42 Vnde † pars antequam producat te
ſtes, debet cum eis loqui an, & quid de
illa re ſciant, & legere coram illis articu-
los, ſuper quibus ipſos producere uelit,
& poſtea ſcribere ſuper quo articulo de-
ponere poterunt, & dare iudici paruam
ſcripturam continentem, interrogetur ta
lis teſtis ſuper j. ij. iiij. vj. xij. item talis ſu-
per iij. v. vij. viij. x. &c. ut ſcribit epiſcopus
Vauren. in ſuo tracta. de ritu iud. tit. qua-
liter actor probabit. & Paulus in l. ij. col.
ij. C. de iureiuran. propter calum. dando.
Spec. in titu. de aduoca. §. nunc tractemus
uerſicu. facto autem. & in ſtylo Parlamen
ti. titu. penulti. j. partis. §. item præcaueat.
43 Et nota † quòd licitum eſt inſtruere
teſtes, ut apte, & aperte deponant, dum-
modo non inducantur ad mentiendum,
uel ut a ueritate diſcedant: & licet talis
44 teſtis diceret ſe inſtructum a parte, † non
autem eo ſolo repelleretur tãquam ſub-
ornatus, quia intelligitur de licita inſtru
ctione. Bal. & Iacob. in l. ulti. in fin. ff. de
ſer. & Bal. in l. fin. C. ſi ex fal. inſtru. & in c.
licet. col. vj. de proba. melius eſt tamen ut
non dicat.
45 Precibus † etiam poteſt rogari teſtis,
ut ueritatem deponat, nec per hoc dici-
tur ſe ingerere. Panor. & Deci. in c. j. de
teſtib. & in c. cùm in tua. de ſponſalibus.
46 Non † tamen licitum eſt teſtes ſubor
nare, & eos à ueritate deuiare, alioqui
eadem pœna punitur ſubornans, qua te-
nebatur is, qui falſum depoſuit. l. omnes.
in prin. ubi Glo. C. de hære. l. culpa. de ma
lefi. Iaco. de Beluiſ. in practi. rubri. de cau
ſis cri-

ſis crimina.nu.45. quod facit ad ordina. regiam.infra tit. *des faux tabelions, notaires, & teſmoings*.

Et naura lon regard a leurs dictz & depoſitions.

GLOSSA VIII.

47 Ergo qui † ſupra numerum decem recipiuntur, omnino eijciuntur, & pars poterit petere, ut reijciantur, & ſi pars non peteret, tamen iudex non debet eorum teſtimonia legere, per iſtum tex. nec quidem lecta teſtimonia huiuſmodi facerent iudicium:
48 † ideo nec ſolent legi in Curijs Fräciæ, quæ numerum decimum excedunt, & fruſtra legerentur poſtquam nihil proſunt. facit l.j.ff.de his quæ in teſtamen. delen.
49 Imo † etiam ſi melius probarent quã primi, reijcientur, ideo pars cauta eſſe debet, ut priori loco, meliores teſtes audiri
50 curet, nempe † primi teſtes imperfecte factum narrantes, & partium conuentionem, nihil probant, & tamen hi qui ultra numerum ſunt, repelluntur. Gloſſ. in l.Lucius.ff.de his qui not. infa. facit tex. in c.cum clamor.de teſtib.Iaſ.in l.eleganter.ff.de condi.inde. A lex.conſil.xciiij.uiſo proceſſu. in vj.uolu.
51 Etiam † ſi de nouo ueniſſent ad notitiam producentis, quãuis aliæ exceptiones ſint recipiendæ, non tamen teſtes c. paſtoralis.de exceptio.quia imputet ſibi, qui tot teſtes audire fecit, nihil ad rem facientes, per iſtum tex.dicentem nõ habendam rationem ad eos, qui auditi fuerint extra numerum.
52 Etiam † ſi uiri ſancti eſſent, & integri ſtatus, quanuis alias multum iſtis deferatur.c.niſi de præben.c.pe.de præſump.
53 Nec quidem † reciperentur per literas Regias, nec comprobandæ literæ eſſeut, ſi eſſent impetratæ contra hanc legẽ Regiam, alioqui quotidie ſic impetrarentur, & nulla lex Regia firma eſſet, contra l.leges.C.de legib.uide tamen Berber. in uiator.iuris. in practi.leg.reg.uerſi. ſexto
54 examinatus.ibi, aduerte &c. † Si tamen unus haberet priuilegium contra hanc ordinationem, poterit aduerſarius ratione æqualitatis in iudicio ſeruandæ tot producere teſtes, quot alter habens priuilegiũ produxit.argu.c.j.de iudi.in vj.& non debet licere actori, quod non licet reo, per regu.iuris.& ita cenſuit Senatus anno 1508.die 9.Decembris.
55 Imo † etiam iſti, qui ſunt ultra numerum præſtitutum non iuuabunt in aliquo alios teſtes, qui de numero ſunt, ſi forte reprobati, uel alias inhabiles fuerint, cùm hic tex.dicat eorum dicta reijciẽda, & eorum non habendam rationem, haberetur autem ratio ad eos, ſi iuuarent, ut eſt Gl.
56 in cap. duobus. de reſcrip.in vj. † ubi quod non poteſt teſtibus probari, poteſt tamen illis iuuari, ſed non in hoc caſu, cùm hic ſit prohibitum, quãuis alias inhabiles iuuentur per habiles.l.ſi quis.§.co-
57 gentur.uer. ſed ſi omnes.ff.de eden. † & numerus interdum ſuppleat.l.iij.§.eiuſdẽ in uerb.numerus.ff.de teſtibus.

Et auec ce ſara le commiſſaire, qui aura examine plus de dix teſmoings ſur un meſme faict, mulcte a l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel ſera rapportee la dicte enqueſte.

GLOSSA IX.

58 Mulctari † ergo debet is, qui ultra decem teſtes recepit, quia fecit contra hanc legem Regiam hoc prohibẽtem, & omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo.j. Eſdræ.cap.vij.ſcripſi in tracta.nominatio.quæſtio.xix. quomodo puniatur non obediens Regi.
59 Et ſic † utile per inutile non uitiatur in diuiduis, quia numerus decem teſtium ualebit, & teſtes ultra iſtum numerũ inutiles erunt. Gloſſ.in l.pecuniæ.ff. de uſur.& Docto.in l.certi.§.quoniam. ſi certum peta.& in regul.utile.de regul.iur.in vj. Iacob.in l.iij.§.lege Iulia. col.ij.ff.de teſtib. Hippol.in l.fin.nume.42.ff.de iuriſ.omn. iudi. ubi multa adducit an ſententia lata per

per iudicem ultra iuriſdictionem ſuam ſit in totum nulla.

60 Poterit † tamen cogi inquiſitor ad audiendum decem teſtes ſuper quolibet facto, alioqui pars appellare poterit à denegatione, cũ ſit grauata, eo quòd iſte tex. hoc permittat: argumen. l. Pōponius. §. ſi quis. ff. de procura. Specul. in titu. de teſte. §. reſtat. in fin.

Et ſi eſdictes eſcritures, & additions deſdictes parties, y auoit articles faiſans mention d'un meſme faict, nous ordonnons que les Commiſſaires qui feront leſdictes enqueſtes accoleront les articles faiſans mention d'un meſme faict.

GLOSSA X.

61 ET ſic † per iſtum text. ſi partes repetant unum, & idem factum in pluribus articulis, ſuper quolibet articulo non audientur decem teſtes, ſed omnes iſti coniungentur, & ſuper his omnibus idem factum habentibus decem tantum recipientur, & examinabūtur teſtes, quia hi plures loco unius habentur, & idem factum eſt, nimirum ſuper quo non debent niſi decem teſtes recipi, ſed poſſunt cogi, ut deponant, ut per totum titu. de teſtib. cogen.

62 Etiam † ſi quis iuraſſet non deponere pro aliquo, poterit inuitus cogi, nō obſtante iuramento, quod eſt contra bonos mores. text. in l. ij. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cau. & in cap. peruenit. j. de teſtib. cogen. & Fely. in c. ſuper. col. xj. de reſcrip.

63 Notandum † eſt, quòd ſi pars minetur teſtibus, ne deponāt malam præſumitur habere cauſam, & eã perdere debet, quia ſubtrahit probationem Angel. in l. ſatis aperte. C. de proba. Hippo. in rub. de proba. fol. 14. col. ij. in ultima ſpecie probatio. uide tamen Felyn. in c. cùm uenerabilis. col. v. nu. 21. de excep.

64 Aduertere † debet commiſſarius, ut depoſitionem completam legat teſtibus, alioqui non ualebit eorū depoſitio Glo. in l. fideicōmiſſa. in prin. ff. de lega. iij. Bal. in l. fin. C. plus ua. quod agi. & hoc ſit, ut per relationem dictum eorum complectatur, & error, ſi quis ſit, remoueatur, & ut teſtis. addat, ſi quicquam omiſerit, ut dictum fuit arti. ult. titu. prox.

65 Dicet † quis, ubi nam ſit facienda teſtium examinatio? Reſpon. in loco nō ſuſpecto, ideoque non in domo producentis examinari debent, quia ab illa parte, in cuius utilitatem examinantur, poſſent ſubornari in ſuo domo, uel depoſitiones, & dicta poſſent clam auſcultari, necnon ipſis teſtibus minari. Bal. in rub. de iudi. col. ij. in ij. lectu.

66 Dicit † tamen Bar. poſſe examinari in quolibet loco honeſto, etiam in eccleſia. in l. ij. C. de ſacroſan. eccle. quòd intelligerem, quãdo alius locus honeſtus, aut opportunus non inueniretur, alias ſecus. argu. cap. j. de fer. & l. fin. C. illo titu. & ca. decet. de immu. eccle.

67 Etiam † quæro an examinatio poſſit fieri die feriata? Reſpon. ſic. ſed non receptio iuramenti. Glo. ſingu. in Cle. j. de off. deleg. quam ſingu. no. Lanfran. in repeti. cap. quoniam. in uerb. teſtium, col. ij. de proba. hoc tamen non eſt ſecundũ Lucam teſte Maſuer. in. in rubr. de teſtib. §. item teſtes. ſed hoc ſolitum eſt fieri, nec quidem reprehendendum, cum beati dicantur, qui faciunt iuſtitiam omni tempore. in Euangel.

68 Adde † quòd hæc examinatio ſecrete fieri debet. l. nullum. C. de teſtib. unde ſi iudex teſtem examinaret palam, non ualeret eius dictum. Gloſſ. ſingu in c. quia propter. in uerb. ſecrete. de elect. in vj. uel coram turba. Spec. in titu. de teſte. §. nunc tractãdum. in prin. & uerſi. ſed pone. Guido Papæ in ſtatuto, ſi quis. in uerbo, teſtes. fol. 28. colum. iiij. niſi in caſibus a iure permiſſis.

69 Item † extenſe debet commiſſarius deſcribere dictum teſtis, non uero per relationem ad alium, ut talis teſtis depoſuit ſicut primus, uel ſecundus. Bartol. & alij in auth. ſi quis in aliquo. C. de edē. Guid. Papæ in ſtatuto, ſi quis. in uerb. teſtes. tracta. de reproba. teſtium. His nunc contentus, Deo gratias ago immenſas.

TRACTATVS DE REPROBATIONIBVS teſtium D. Petri Rebuffi Vtriuſque Iuris Doctoris.

DES REPROCHES DES TESmoings, contrediƈtz, & ſaluations.

CHARLES VII. Article xcix.

ITEM, & ordonnons qu'apres l'enqueſte deſdiƈtes parties receue pour iuger, leſdiƈtes parties ſeront tenues de bailler leurs reproches dedãs huiƈt iours apres ladiƈte reception, s'aucune en ueulent bailler ſans eſperance d'auoir autre delay, ſi non que par noſtre diƈte Cour pour grande & euidente cauſe y fuſt autrement poureu.

IDEM, Article. xxxiiij. touchant le ſtyle.

ITEM, ordonnons que quand aucune enqueſte ſera receue par noſtre diƈte Cour, les parties ſeront tenues de bailler lettres, & reproches dedans trois iours apres ladiƈte reception faiƈte, s'aucunes en ueulent bailler, ſans eſperance d'auoir autre delay, ſinon que:par noſtre diƈte Cour, par grand et meure deliberation, comme diƈt eſt, y ſoit autrement poureu.

SVMMARIVM.

1 *Optimus teſtis quis dicatur:*
2 *Ediƈtum de teſtibus prohibitòrium eſt.*
3 *Teſtes reprobantur eo ipſo quòd iudex contra ipſos iudicat, uel eos repellit.*
4 *Reiicienda quando ſint teſtimonia.*
5 *Proteſtatio in teſtimoniis, quid proſit*
6 *Proteſtatio quando noceat.*
7 *Proteſtatio, quomodo fiendi.*
8 *Teſtes quouſque reprobare ſit licitũ. et nu. 9.*
10 *Saluatio teſtium.*
1 *Reieƈtio teſtis etiã ex officio Curiæ auditi fit.*
12 *Reprobatio teſtium, an locum obtineat in ſummariis.*
3 *Receptionem atteſtationum an, & quando pars impedire poſſit.*
14 *Teſtis non citatus ſe ingerens, ſuſpeƈtus eſt.*
15 *Receptio teſtium impeditur ex defeƈtu citationis.*
16 *Apparitor ſi referat uerbo ſe citaſſe partem, & teſtes, relatio non ualet.*
17 *Teſtes ſecrete a iudice audiri debent.*
18 *Depoſitio teſtis ſe referens ad diƈtum alterius teſtis, an probet.*
19 *Iuramentum teſtis non niſi die aſſignata præſtandum.*
20 *Depoſitio teſtis examinati ſine adiunƈto & collega licet datus ſit, non probat.*
21 *Locus paris uitium in teſtimoniis.*
22 *Teſtis parte oppnente auditus in domo partis aduerſa, fidem non facit.*
23 *Teſtimonium præſtitum in eccleſia, an uitietur.*
24 *Feriata die, an liceat examinare teſtem.*
25 *Reprobari & impediri poteſt receptio teſtis, ſi iudex non legit, uel legi fecit depoſitionem teſti.*
26 *Caſus in quibus impeditur atteſtationum receptio remiſſiue.*
27 *Teſtificata a iudice criminali facta in ciuili nulla.*
28 *Obieƈtus teſtium, poſt concluſionem in cauſa non recipiuntur, niſi fuerit antea per partem proteſtatum, uel de nouo ad notitiam ſuam uenerit. & nu. 29.*
30 *Iudex an teſtes nouiter repertos admittere poſſit poſt concluſum in cauſa.*
31 *Inhabilitas teſtis obiicitur etiam poſt concluſum in cauſa. & nu. 32.*
32 *Teſtes una cum inſtrumento, etiam poſt publicationem, admittuntur.*
33 *Teſtes non fuiſſe ſubornatos, quando iuretur.*
34 *Reprobationes in prima inſtantia oppoſitæ, an in cauſa appellationis probentur.*
35 *Reieƈtis teſtibus, reſtitutio datur ad probandum.*
36 *Conſideranda in probandis reprobatoriis teſtium.*
Probatio fruſtra fit, qua nihil prodeſt.
37 *Cõcluſio ex faƈtis probatoriis, reſultare debet.*
Iudex non debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum.

Index

38 *Iudex quæ debet conſiderare antequam admittet probationes ſuper reprobatoriis.*

39 *Teſtes ceſſant cùm eſt alia legitima probatio.*

Probatio quæ non releuat, recipi non debet.

Iudex non inducit teſtes ad cõcordiam, quando alii teſtes ſufficiunt.

40 *Reprobatio ſuperuacua fugienda eſt.*

Actore non probante, reus etiam ſi nihil probauerit, abſolui debet.

41 *Iudex uidere debet, an ex proceſſu obiectus teſtium reprobari poſſint, & ſi poſſint, non debet permittere, ut alias probentur.*

Rei demonſtratæ, fruſtra adiicitur demonſtratio.

42 *Articuli ſunt ſecernendi. ſuper quibus atteſtationes reprobatoria fiant.*

43 *Renunciare licet teſtibus reprobandis.*

44 *Iniuriarum non agunt teſtes male reprobati, & nu. 45.*

46 *Rumor excuſat reprobantem teſtem*

Fama liberat à doli ſuſpitione, & à pœna.

47 *Pœna lædentis famam alterius.*

47 *Calumnioſè obiectum, quando dicatur. & nu. 49. & 50.*

51 *Teſtes an puniantur ratione criminis obiecti, & probati. & nu. 52.*

53 *Infamen an in teſtem uocari poſſit.*

54 *Iudex an ex officio poſſit de conditione teſtis iniquirere.*

55 *Contradicendi unica dilatio.*

56 *Inſtrumentum, quomodo impugnetur.*

47 *Aduocatorum breuitas amanda.*

Filomenes, & Anaximenis hiſtoria.

58 *Charilli hiſtoria.*

59 *Iudicis animaduerſio in aduocatos battalogos.*

60 *Curiæ nomine ſimpliciter quæ ueniat.*

61 *Areſta, & ſententiæ per curiam dicit, an ualeant.*

62 *Contradicenda non ſunt dicta teſtium, ſed ipſæ perſonæ reprobandæ.*

63 *Dicta teſtium, quando impugnare liceat.*

64 *Opponi quomodo poſſit contra dicta teſtium.*

Veriſimile quod non eſt, eſt falſitatis imago.

65 *Falſum deponentes perſonaliter citantur.*

66 *Obiectus in teſtes, idoneus eſſe debet, & concludens neceſſario, ſicut probatio.*

67 *Teſtis conductio inſpicitur tempore depoſitionis, & iuramenti.*

GLOSSA VNA.

ISTAM materiam ab unde tractaui in alij meo tract. de reproba. teſtium, & ſalua. ob id tantum hic proſequar tex. harum ordinationum, ne repetam ea, quæ fu-
1 ſius ibidem ſcripſi. † Sed quis dicatur
optimus teſtis interrogatus, Demoſthenes ſic ſcribit, Optimus teſtis eſt, qui beneficijs non fuerit obſtrictus, ſed abſque in alios beneuolentia coram iudicibus loquitur. Iuriſperiti autem dicunt optimum teſtem eum, qui aliqua exceptione repelli non poteſt, & dicitur omni exceptione maior. Glo. in uerb. maiores. in c. j. de conſangui. Glo. in §. item uerborum in uerbo, idoneos, de inuti. ſtipu. in Inſtitut.

2 Sciendum † eſt quòd regulariter omnes ad teſtimonium admittuntur, niſi ſint a iure prohibiti. l. j. ff. de teſtib. Hoſt. in ſumma illius titu. in decret. unde oportet, quòd repellantur a teſtimonio uel expreſsè, quando ſcilicet hoc a parte petitur, ut a teſtimonio repellantur, & tunc dicuntur reprobati. ca. teſtimonium. ibi, merito reprobatur. de teſtib præſentiũ. §. teſtes. illo ti. in vj. l. Lucius ff. de his qui not. infa.

3 Tacitè † reprobantur eo ipſo, quod iudex contra ipſos iudicat, uel eos repellit. Gloſſ. in uerb. reprobaſſe. c. ſuborta. de re iudi.

4 Quando † iſta reprobatio teſtium obijciẽda ſit? Reſpon. pars in productione teſtium contra ipſum facta debet proteſtari, quod non conſentit & quod ſibi liceat reprobare tẽpore & loco text. in auctẽ. ſi quis teſtibus. ubi Doct. C. de teſtib.

5 Et † proderit hæc proteſtatio, quia teſtis auditus poterit reprobari, & poſtea nullam faciet fidem nec quidem indiciũ: alioqui contra, ut dicit Hip. ſing. cxcviij. teſtis quia illa proteſtatio conſeruat ius, & habetur, ac ſi teſtis non fuiſſet auditus

nec receptus.§.ſi uero dicatur,in authen. de teſtibus colla.vij.Arc.in c.ex parte A. de teſtib.

6 Non † poterit tamen pars quæ proteſtata eſt de reprobãdo illum eo quòd nititur eum impugnare, illius iuuari teſtimonio.reg.ex eo.de reg.iur. in vj. niſi in quinque caſibus,quos ponit Fely. in cap.

7 præſentium. de teſtib. † ideo pars debet proteſtari,quòd ſibi ſit licitum obijcere contra teſtes,ſi bonum ei uideatur, & tunc teſtimonium poterit illi prodeſſe.Inn.in c.præſentiũ.de teſtib.& Maſue. in ti.de teſti.uerſ.itẽ ſi quis teſtetur & Io. de Graſſis.in tractat.de ſubſtan. procur. uerſi. in perſonis teſtium.

8 Et † ſic teſtes reprobari, & reijci debẽt uſque ad receptionem atteſtationum ſed poſtea non.c.præſentium.de teſtib. in vj. Maſue.in tit.de proba.uerſi.item de ſty-

9 lo.† quod eſt uerum,ſi proteſtatio fuerit facta tem pore iuramenti teſtium , & reſeruatio fuerit etiam per commiſſarium facta de conſenſu partium ſecundũ eum, & ſic coram commiſſarijs oportet tradere teſtium reprobationes , uel debet per ipſos commiſſarios reſeruari, quòd in fine teſtimoniorum dari poſſint,ut fuit dictum pro Do.Pet.Bouchet contra mercatorem equorum,unde Maſſiliæ non fuit receptus in curia ad reprobationem teſtium,eo quòd eos non reprobauerat coram commiſſarijs,ut eſt in quæſt. per areſta.per Ioan.Gall.q.cxvj.coram commiſſarijs &c.

10 Et † cum reprobatur a parte aduerſa,licet producenti eos excuſare , ſeu , ut dicunt , ſaluare, teſte Guid. Papæ in deci. Delph.q.ccccc.actor.& in ſtatu.ſi quis. in uerb.teſtes.col.ij.facit c.licet ij. de teſtib. & cap.licet Hely.& cap.per tuas.ſeq. de ſimo.& de hoc abunde ſcripti in tracta. de reproba.& ſalua teſtium.

11 Præterea † reiectio teſtium fieri poteſt etiam ſi teſtes ex officio curiæ auditi ſint, & ſuper factis ſecretis extractis ex ordinatione curiæ.ſic fuit concluſum in parua inquiſitionum camera , anno 1533 . die 30.Maij.

Idem ſi teſtes auditi ſint ad perpetuã rei memoriam.cap. fin. ut lite non conteſtata.

12 In † ſummarijs autem reprobationem non recipiendam ait Fel. in cap. ueniens. nu.13. cum ſeg. de teſtib. ſed non ſeruatur paſsim in Gallia,in qua ubi præiudicium infertur irreparabile, quamuis ſummatim tractandum ſit,admittentur tamẽ reprobationes,ut docet Imber.in Inſtitu. Foren.lib.j.§.deinceps,& in §.ſeq.ubi dicit cum in retinendæ poſſeſsionis interdicto de ſequeſtratione contenditur,& contradicta,& contradictorum diſſolutiones procul arceantur,ut pronuntiatum eſt ſecundum eum in iuridicis conuenti.Picta. die 21.Octobris.1531.

13 Nota † quòd receptionem teſtificationis pars aliquando impedit, tum primo quòd iurati teſtes non fuerint , ut docet tex.in l.iuriſiurandi.C.de teſtib.c.tuis,illo titu.& dixi tracta.ſuperiore.

14 Item non † citati c.ij.de teſtib. & ſic ſe ingeſſerunt , & qui ſe ingeſsit , ſuſpectus eſt.l.quæ omnia.§.j.ff.de procura.

15 Vel quòd † uocata non fuit pars ad uidendum iurare,& recipere teſtes l.ſi quã do.C.de teſtib.& arti.xij.ſu pra titu.de in

16 quiſitorib.dictum extitit. † & ſi apparitor referat uerbo ſe citaſſe partem, & teſtes non ualet relatio,& ex hoc uidi teſtificata impugnari,quia in citatione teſtes requiruntur,de quibus non apparet per nuntij relationem, ut dixi ſupra , tracta. de cita.articul.j.

17 Vel † auditi fuerunt teſtes in publico, non unus poſt alterum,& in ſecreto ut fieri debet.l.nullum.C.de teſtib.Glo. in ca. quia propter.de electio.in uerb. ſecretæ. Guido Papæ in ſtatuto,ſi quis in uerb. teſtes.dixi in titu.proxi.in Glo.ulti.

18 Seu † quia inquiſitor non ſcripſit niſi depoſitionem primi teſtis,& in alijs ſcripſi,idem depoſuit Ticius ſicut præcedẽs, quia teſtis depoſitio cuiuslibet extensè debet ſcribi,teſte Guido.Papæ in ſtat , ſi quis.in uerb.teſtes.col.vij. & Ioann. Sanſon in ordi.Turonen.fal.38.

19 Item † quod die aſsignata non iurarũt teſtes,ſed alia die,quod nõ ualet.l.& poſt peremptorium. ff. de iudi. & cap. conſuluit.

luit.de offi.deleg.ubi Doćto.

10 Item † quod teſtes fuerunt examinati ſine adiuncto,& collega,licet datus eſſet, quod non ualet. Docto. in cap. præſentium.de teſtib.

11 Item † quod teſtimonia fuerunt alibi facta,quam ubi decretum erat per iudicẽ facienda eſſe, nam dictum erat quod teſtes Aureliæ reciperentur , & audirentur , & tamẽ auditi ſunt Bleſis, aut in alio loco.

12 Et † quòd parte opponente teſtes fuerunt auditi in domo partis aduerſæ,tunc ratione ſuſpitionis impedietur teſtimoniorum receptio.argu.l.apertiſſimi C.de iudi.Iaſ in l.certi condictio.§. quoniam. col.penul.ff.ſi cert.peta.

13 Non † poterit tamen reprobari eo, ꝙ examinatio facta eſt in eccleſia, ſi non ſit alius locus commodus . Bar. & alij in l.ij.C.de ſacro.eccle.c.decet.de immu.eccle. in vj. uel in alio loco non ſuſpecto. Bal.in rub.de iudi.col.ij.in ij.lectu. in decretalib.

14 Et poteſt † fieri hæc examinatio etiã die feriata in honorem Dei,ſed non iuramenti receptio . Gloſſ.ſingu. in Clemen. una de offi.delega.Lanfran.in repeti.ca. quoniam contra.in uerb.teſtium.colum.

15 ij.de probatio, † Tamen poterit etiam reprobari & impediri receptio,ſi cõmiſſarius non legit,uel legi fecerit depoſitionem teſti.per Glo. in l. fideicommiſſa.§. j.ubi addidi. ff. de lega.iij.& inferius di-

16 cam. † Alijs in multis caſibus impeditur atteſtationum receptio,qui elici poſſunt ex ſpecul. in titu. de teſte . alia hic non proſequar.

17 Opponi † etiam poteſt,ſi in cauſa ciuili iudex criminalis atteſtationes confecerit,& nullæ fuerunt declaratæ a Senatu anno 1526.die 19.Aprilis,reſeruato intereſſe parti , quanuis confectæ fuiſſent de partium conſenſu , & impetrata commiſſione generali. ad inquirendum . & hoc no.in l.ſolem.§. latrunculator. ff. de iudic.

LOYS XII. Articu.XXXIII. des publiees.M.D.XII.

ITem,auons ordonne,& ordonnons, qu'es ſieges de noſtre dict Royaume, eſquelzy a publication d'enqueſte, auant ladicte pulication les parties bailleront (ſi bon leur ſemble) leurs reproches de teſmoings:apres laquelle publication n'yſeront aucunement receuz.

GLOSSA VNA.

18 POſt publicationem † & concluſionem in cauſa non recipiuntur obiectus teſtium, nec reprobari teſtes poſſunt,per iſtum tex.in c.licet cauſam.de proba.& in c.præſentium . de teſtib.quia præſumitur pars ex malitia opponere , poſtquam tandiu diſtulit ut ibi.

19 Niſi fuerit † antea proteſtatus , uel de nouo uenerit ad ſuam notitiam, quod iuramento ſuo probari poterit.d.c. præſen-

20 tium . facit c.paſtoralis.de excep. † ſi tamen iudex teſtes receperit,ſi pars iurauerit de nouo teſtes ueniſſe ad ſuam notitiam,& ſi poſſit probari non de nouo ueniſſe , non ualebit depoſitio , quia iuramentum intelligitur tacitè,ſi ita ſit.l. fin. ff qui ſatiſda.cog.c.& ſi CHRISTVS. de iureiuran.Paul.Caſtren.in l.ſi cum patruo. C.communia utriuſque iud.Hipp. ſingu. cexcvij . teſtes. uel niſi fuerit impeditus per partem,uel iudicem opponere.tex.& ibi Glo.in uerb.iuramenta. in c. cum I.&

21 A.de re iudi. † uel niſi illæ exceptiones omnino redderent teſtem inhabilem , ut pote quòd teſtis eſt hæreticus, Iudæus,& aliæ ſimiles:quia iſtæ a parte remitti non poſſunt exceptiones . Bald.& Saly. in l.ſi

22 quis teſtibus. col. ulti.C. de teſtib. † uel niſi teſtes fuerint recepti abſente parte, quia tunc pars non uidetur cõſentire , ut docet Fely. in d. c. præſentium . ubi alias uideri poteris limitationes, & teſtes cum iuramento poterunt produci poſt publicationem.per tex.in c.feries. de teſtib. ſecundum Roma.ſingu.lxxx.tu habes. quia tunc ceſſat timor ſubornationis.

23 Et in † quibus caſibus quis producere

re teſtes debet poſt publicationem & didicita teſtificata, iurare debet, quòd teſtes non ſubornauit, alias admitti non debet, ut dicit Bal. in c.iurauit.de proba. quem refert Hippo. ſingu.cxxviij. teſtes.

34 Si tamen † reprobationes fuerint in prima inſtantia oppoſitæ, in appellationis iudicio probari poterunt, idque conſuetudine iuri contraria apud nos receptũ eſt, teſte Guido.Papæ in deci.Delphy.q.cccc.actor. & in ſtatu. ſi quis. in uerb.teſtes.col.ij.uerſi.ſed pone.

35 Si uero † poſt didicita teſtificata appareat omnes teſtes propter obiectus repellendos, tunc pars poterit reſtitui in integrum, ut per alios teſtes probet, ut docet Io.And.in c.auditis. de in integrum reſti. refert Guido Pap.in d.ſtatu.ſi qs.in uerb. teſtes.col.vj.uerſi. ſed quæro.quòd uix reciperetur in hac patria, ſed iſte qui ſuccubuit, poterit appellare a ſententia, & coram iudice appellationis probare, per l. per hanc.C.de tẽpor appel. ſed ſi nõ poſſet appellare, tunc reſtitutio peti poteſt, & ſic conciliandæ ſunt hæ diuerſæ ſententiæ.

LOVS XII. Article.xxxix.des publiees.M.D.XII.

ITEM, auons inhibe & defendu, inhibons & defendons a tous iuges de noſtre Royaume, d'appoincter les parties a informer, ſur les faicts des reproches ſans ueoir leſdictes reproches auec les procez principaux, & de ne receuoir leſdictes parties en preuue deſdicts faicts. ſi non qu'ilz fuſſent concluans, & contre les teſmoings, ſans leſquelz ne ſe pourroient decider leſdicts procez.

GLOSSA VNA.

36 ADVERTENDVM eſt, † quòd non debet iudex facile recipere partes ad probandum reprobatoria teſtium, niſi conſideret ſequentia. Primo, debet uidere proceſſum principalem, & obiectus, ſeu reprobationes teſtium, & uidere an poſſit proceſſus decidi ſine probatione obiectuũ, & tunc non debet recipere partem ad probãdum obiectus, quia fruſtra fieret probatio, quę nihil prodeſſet. arg.l.j.C.de theſau.lib.9.

37 Secundo, † uideat iudex an facta reprobatoria ſint admiſſibilia, uel nõ, quia non debet recipere facta, quæ non cõcludunt.ibi, *ſi non qu'ilz fuſſent concluans*. iudex enim non debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum.l.litigatores. in fin.ff. de arbi. Iaco. in l.non quemadmodum ff.de iudi. uide Bal. in l. ſi defenſor.ff.de interrog. actio. & ſtylus Aurelian. ut contrarium ſtatuens, abuſiuus fuit declaratus a Senatu anno 1543. die xvj.Iulij.quòd ſi iudex dubitet, poteſt eos admittere cum clauſula, ſi & inquantum de iure ſunt admittendi: ut docet Gloſſ. in c.cum contingat.de offi. delega.

38 Tertio † conſiderare iudex debet, ſi teſtes deponant aliquid ſuper principali, quòd neceſſario concludat, ut debent.c. in præſentia.ubi Deci.xiij.notab. de probatio. Vel an inſtrumenta producta deſeruiant propoſito, alioqui ſi non attingant, non eſt neceſſe eos reprobare, uel ſi tangant quidem, ſed non ſit plenè probatum: nec itidem operæpretium eſt ad reprobationes uenire.c.præſentiũ.ubi Docto.de teſtib.in vj.

39 Quarto, † iudex debet proſpicere ſufficiens ne ſit probatio, & plena, ſine teſtibus reprobatis, & tunc nõ debet decernere teſtes reprobatorios eſſe audiẽdos, quia nihil prodeſſent, & non debet recipi probatio, quæ non releuat.d.c.in præſentia.& l.neque natales. & l.ad probationẽ C.de proba. & iudex non inducit teſtes ad concordiam, quando alij teſtes ſufficiunt.Bar.& alij.in l.ij.§.fin.ff.ſi cert. peta.& Docto.in c.cum tu.de teſtib. dixi in tract.de reprobationib.teſtium.in uerbo. concordia.

40 Quinto, † uideat etiam iudex ſi actor plene intentionem ſuam probauerit, & ſi non fecerit non debent reprobari teſtes rei nec iudex hoc debet decernere, quia fruſtra: nam actore non probãte, reus etiã ſi nihil probauerit, abſolui debet. l. qui accu ſa-

accuſare.C.de eden.Felyn.in c.fin.de calumnia.

41 Sexto, † iudex uidere debet, an ex proceſſu obiectus teſtium probari poſſint, & ſi poſſint, non debet permittere, ut alias probētur, ut ſi teſtis interrogatus fuerit, an ſit conſanguineus.& reſponderit ſe eſſe conſobrinum,& uelle, ac affectare, ut eius conſanguineus uincat, non requiritur alia probatio in iſtum reprobatoria: nam rei demonſtratæ fruſtra adijcitur demonſtratio. l. j. in final. ff. de dote prælegat.

42 Septimo, † iudex ſi uideat partē eſſe admittendam ad probandum obiectus cōtra teſtes, debet præcidere, & declarare articulos, ſuper quibus atteſtationes reprobatoriæ fient, ne in uanum,& ſuper factis non recipiendis teſtes audiantur, ne forte incertitudo uitiet depoſitionem.c. in præſentia de proba. Docto.in l. ſi quis intentione.ff.de iudi.

43 Octauo, ſi † pars cuius teſtes reprobātur, habens forte inſtrumēta, uel alios teſtes renuntiet illis, quos pars reprobare uult, audietur ut cenſuit Senatus pro procuratore Regio, & Abbate Montis Frigidi contra Conſules Burg. Narbonen. anno 25. ut habetur in ſtylo Parlamen.in §. item ſi pars.in titu.de commiſſa.in prima parte. Iſta ſunt notanda iudicibus, ne poſtea a Senatu condemnētur ratione reprobationis fruſtra emiſſę, ut ſępius uidi.

FRANCOYS Article xxxj. des publiees M. D. XXXIX.

Qvae pour chaſcun faict de reproche calumnieuſement propoſe, qui ne ſera uerifie par la partie, y aura condemnation: c'eſt aſcauoir en noz Cours ſouueraines, de uingt liures Pariſis d'amende, mortiè a nous, & moytie a la partie, ou de plus grad' peine, pour la grandeur de la calumnie deſdicts propoſants, a l'arbitration de iuſtice: & en la moytie moins en noz iuſtices inferieures.

GLOSSA VNA.

44 De Iure, † non agitur iuiuriarum, licet opponens cōtra teſtes non probauerit ea, quæ oppoſuerat: quia pars hoc nō fecit animo iniuriandi, ſed ſe defendendi. Bal.& Iaſ. in l.ſi.ff.quod quiſque iur.Gloſſ. in uerb. utilitas.in l. quiſquis.C.de poſtula. Idque de conſuetudine generali obſeruatur in Frācia: ut teſtatur Boer.in conſil.ult.poſito poſt conſuetud. Bitur. & Guido Papæ in ſtatuto, ſi quis.in uerbo, communi æſti

45 matione col.xv. † maxime ſi quis proteſtatus fuerit ſe non animo iniuriādi opponere, ut fieri ſolet, teſte Maſuer. in ſua practi.titu.de iniur.uer. item ſi aliquis.& Iaſ.in l.nō ſolum.§.morte. num.47. uerſi. ſucceſſiue, in iſta.ff.de noui operis nūtia. De Ripa in c. cū M.nume.90.de conſtitu.

46 Vel niſi † probauerit ipſum, cui oppoſuerat tali infamia notatum, & talem rumorem de eo increbruiſſe. Bar. & alij in l.ulti.ff.de hæred. inſtituen. Nam ſicut fama liberat a doli ſuſpicione, ita a pœna.l.miles.§. mulier.ibi, falſis rumoribus inducta.ff. de adulte.l.ij.ff. quis ordo in bono.poſſeſſ.ſerue.& hanc ſententiam ſe quutos fuiſſe iudices inſignes habet compertiſſimum Imbert. in Inſtitut. Forenſ. lib.j.§. deinceps.

47 Tamen † quia nemo debet famam alterius lædere, nec labefactare,& qui hoc facit (ut Adagio fertur) Cydi pœnam debet,& in conſcientia tenetur ad famæ reſtitutionem. Vnde iuſte hic ſtatutum eſt, quòd ex quolibet facto iniurioſo calumniæ cauſa propoſito in Parlamento opponens condemnari debet ad uiginti libras Pariſi.cuius pars dimidia fiſco, altera parti applicatur: In curijs uero inferioribus ad decem libras pro media(ut dictū fuit)

48 diſtribuendas, † & calumniæ cauſa cenſetur obiectum, quando non eſt probatū, per iſtum tex. Ibi, *calumnieuſement propoſe.* Barto.in l.j.in fin.prin ff. ad Senatuſcon. Turp.utpote, *qui ne ſera uerifie par la partie.*

49 Malitioſe uero † cenſetur opponere, aſſerendo quod ignorauit, & probare nō potuit.l.Iulianus.ff. de actio.emp. niſi fuerit

rit deceptus, quia teſtes, qui ſuper hoc deponere debebant, mortui ſunt. Gloſſ. ult. in c.j. in fin. de electio. in vj. uel fuit deceptus falſo rumore perlato. l. miles. §. mulier. ff. de adulte. ut dixi ſupra.

50 Imo † etiam ſi factum ſit tam iniurioſum, & calumnioſum, poterit iudex ad grauiorem mulctam cõdemnare partem opponentem, ut pote ſi opponeret cõtra teſtem, quòd crimen læſæ maieſtatis commiſiſſet, uel crimen hæreſis, uel aliud graue crimen, per iſtum text.

51 † Licet iudices, coram quibus per reprobationes crimina probantur, uel per confeſſionem teſtium non debeant punire teſtes ratione illius criminis, pœna ordinaria: c. cum dilectus. in fin. de ordi. cogni. nec efficiuntur infames ex illo crimine obiecto etiam probato, tamen eorum opinio grauatur, ſecundum Inno. ibi. & Guido Papæ in ſtatu. ſi quis. in uerb. com-

52 muni æſtimatione. uerſi. ſi obiectus. † tamen aliquando uidi remiſſos aliquos teſtes ad ſuos iudices pro criminibus obiectis, & probatis, & hoc inſtante procuratore, ut crimina puniantur. l. ita uulneratus. ff. ad leg. Aquil.

53 Imo † non poterit iudex repellere teſtem etiam infamen, ſi pars hoc nõ petat, & iſta eſt generalis conſuetudo Curiarũ Franciæ, quia hoc iudicium non datur in Frãcia, niſi poſtulatum fuerit. l. iiij. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto.

54 Quamuis † de iure iudex poſſit de conditione teſtis ex officio inquirere, etiam ſi pars non opponat. Glo. in l. j. §. ſi præſes ff. de magiſtr. conuen. Gl. in l. iij. in uerb. inimicitiæ. ubi Iacob. ff. de teſtib. Bal. & Ang. in l. quos prohibet. de poſtu. Glo. in c. quærendum. ij. q. vij. Corſet. in ſing. incip. teſtis. Felyn. in c. iurauit in fin. de teſtib. Barb. conſ. iij. col. j. in ij. uolu. ſi tamẽ hoc faceret in Francia, cõſtitueret ſe partem, quod cauere debet.

CHARLES vij. Article xxxvi. touchant le ſtyle.

Tem ordonnons, que les parties ſerõt tenues de bailler contredicts a l'encõtre des lettres de leurs parties aduerſes, s'aucunes en ueulent bailler, dedans huict iours, pro chaine ment uenãs, apres la production deſdictes lettres, & ſaluations, dedans huict iours apres enſuyuans ſans eſperance d'auoir pour, ce faire aucun autre delay, & ſans ce qu'il ſoit beſoing de bailler doreſnauant, outre leſdicts termes, aucune requeſte, pour bailler contredicts, ou ſaluations, ou les en faire forclorre, & que doreſnauant ne ſeront baillez aucuns contredicts ou ſaluations, ſinon en proces appoincte en droict, ſur le principal, recreance ou prouiſion.

GLOSSA VNA.

Nſtrumentis † productis pars contradicere, & ea reprobare & oppugnare poteſt, & pars producens ea ſaluare & excuſare, pro quo faciendo conceditur una tantum dilatio, ut dicit iſte tex. qui tamen exactè ſeruatur in Parlamentis.

Et hæc contradictio fit in proceſſo concluſo ad ius ſuper principali, uel ſuper recredentia, ſeu prouiſione.

56 Qualiter † impugnari poſſit inſtrumentum, & contradici, abunde docet Specu. in titu. de inſtru. edi. in §. poſtremo. & Nepos de Monte Albano. in tracta. de exceptio. in uerſi. exceptio. contra quamlibet ſcripturam, ibi quilibet uidere poteſt, ne plura.

CHARLES VII. Article xxxvII. touchant, le ſtyle.

Tem uoulõs & ordonnons eſtre enioinct par noſtre dicto Cour, & deſmaintenant enioignons aux aduocats ſur leurſdicts ſermens, que doreſnauant ilz ſoyent briefz en leurs contredicts & ſaluations, ſans reiterer les raiſons contenues en leurs eſcriptures principales, ou plaidoyé, ne poſer aucunes friuoles allegations: car nous uoulons, que ſi noſtre dicte Cour, en iugeant les proces, y trouue doreſnauant la prolixitem, telle qu'ilz ont accoſtume de faire, elle en puniſſe ceux, qui leſeront, de telle punition,

punition , que ce ſoit exemple à tous
autres.

GLOSSA VNA.

57 PRæcipit † aduocatos (ut Græci di
cunt) λακωνικῶς λέγειν, id eſt com-
pendio dicere, & ut breues ſint in
ſuis ſcriptis, & nihil repetant: nam
legimus apud Philomenem, quendã Ana
ximenem, qui plus æquo prolixam habuiſ
ſet orationem perpulchrè a Theocrito
ſic fuiſſe redargutum, uerborum quidem
flumen eſt, mentis uero gutta. & hos bat
talogos ſemper uſus forenſis propulit,
qui ut cauſam iudicibus incertam, & ob-
ſcuram reddant, battalogia & multilo-
quio utuntur, & hi aduocati, qui hac uer
boſitate nituntur, præſumuntur mali. nã
argumento a contrario hæc inter ſe ſunt
cognata, pauca loqui, & probum eſſe ui-
58 rum: ut docet Eraſ. in chiliad. † unde
Charillus roganti, cur Licurgus tam pau
cas leges prodidiſſet, ait, pauciloquis nõ
eſſe opus multis legibus. huc pertinet uer
ſi. ille ueluti prouerbialis apud Athenæũ
relatus τοὺς συνετοὺς δ᾽ἑαυτοῖς πείσεις τάχι
στα λέγων εὖ hoc eſt, mox perſuadebis cor-
dato, ſi bene dicas. & dicit Iuriſcon. in l.
una ff. de offi. præfec. præto. breuiter com
memorare neceſſe eſt: unde officium bo-
ni aduocati eſt breuiter, & ſummatim lo-
qui, dicit Aretin. conſil. cxx. procedendo.
59 † Itaque iudex poteſt indicere ſilentiũ
aduocato uerboſo, uel eum ſuſpendere
ab officio, & quandoque ab officio aduo
cationis priuare. Glo. in l. ex ca. quam ibi
not. ff. de poſtula. & Iaſ. in l. j. ff. de offi. aſ-
ſeſ. gaudent enim breuitate Moderni. do
cet Gloſſ. in l. j. ff. quod met. cau. ſcripſi in
interpretatio. l. unic. in ij. not. C. de ſen-
ten. quæ pro eo quod intereſt.
60 Etiam † no. ex hoc tex. ibi. *noſtre Cour*
quod ſimpliciter appellatione Curiæ, in
telligitur ſuprema, quia omne analogum
per ſe ſumptum ſtat in ſuo potentiori ſi-
gnificato. §. ſed ius quidem Inſtitu. de iur.
natu. ſcripſi in Glo. ſummas. in proœ. Con
cor. ubi docui priuilegia curiarum ſupre
61 marum. † & an ualeant areſta, in quibus
dicitur, curia dicit, *la Cour nous dict*, & ua-
lere non dubitat Guid. Papæ in deci. Del
ph. q. cccclj. quid contineatur dicens cu-
riæ nomen eſſe indifferens, & comprehẽ-
dere etiam quemcunque ius reddentem
in curia. arg. l. ij. in pri. ff. de orig. iur. ideo
ualebit etiam ſententia per iudicem, ſi
dicat, Curia condemnat talem ad decem
&c. & hoc ſeruant præſertim Curiæ ſu-
premæ Regni.

FRANCOYS. Article. XXXVI. des
publiees M.D.XXXIX.

QV'IL n'y aura plus contredicts
contre les dicts des teſmoings &
defendons aux iuges de les rece
uoir & aux parties de les bailler
ſurt peine d'amende arbitraire.

GLOSSA VNA.

62 PRohibet ne † obiectus contra dicta
teſtium dentur. idem ſupra articu.
ij. *des reſponſes per credit*, ſtatutum
fuit, quia iudex poteſt per ſe hoc
conſiderare, & iſta ſunt iuris, & diſcretio
ni iudicis relinquitur, ut habetur in ſtylo
Bituricen. & hoc etiam ſtatutum eſt, ut
citius lites finiantur, & ne partes ſumpti-
bus & expenſis onerentur, cum ex officio
iudex hoc facere poſſit, licet de iure ſe-
cus. c. ſeries. de teſtib. c. præſentium. illo
titu. in vj. & Spec. conſulit, quòd potius
quis opponat contra dicta, quam perſo-
nas: quia hæc oppoſita uix poſſunt excu-
ſari. c. cum tu. de teſtib. in tit. de teſte §. ſæ
pe teſtes. &c.
63 Notandum † eſt quòd in caſu quo non
poſſum reprobare teſtem, ut quia exami-
natus eſt etiam pro me, ut per Glo. in ca.
conſtitutus de teſtib. tamen potero oppo
nere contra dicta, per tex. & ibi Saly. in
l. ſi quis teſtibus. col. ij. C. de teſtib. Dom.
in c. ij. §. ult. de confeſ. lib. vj. Deci. conſi.
viij. uiſo puncto nu. 8. quod non procedit
in Francia cum non poſſit opponi contra
teſtium dicta, tamen hæc ordinatio non
ſeruatur in reſſortu Tholoſanæ.
64 Contra † dicta teſtium opponi poteſt,

quòd ſunt falſa,contraria,uel uaria. Bar. in l.eos.ff.de fal.l.ſcripturæ.C.de fide inſtru.uel obſcura.l.de ætate. §.nihil. ff. de interroga.actio.uel non ſunt uериſimilia. c.quia uerіſimile.de præſum. & quod nõ eſt uerіſimile,eſt falſitatis imago.Bal.ubi quem refert etiam Felyn.

65 Et ſi † prætendatur teſtes falſum depoſuiſſe,poſſunt citari perſonaliter ſub pœna confeſſi, uel conuicti, uel poteſt condemnari pars, ad cuius utilitatem depoſuerunt ad eos præſentandum intra certum tempus,alias eorum depoſitionibus nulla adhibebitur fides:ut concluſit magna curia Neapo.prout refert Anto.Capit.in deciſio.Neapol. q. lx. in cauſa teſtium.

66 Et obiectus † in teſtes debet eſſe idoneus,& concludens neceſſario, ſicut probatio.l.neque natales.& l.ad probationẽ. C.de proba.c.in præſentia illo tit. Doct. in c.præſentium.de teſtib.in vj.

67 Et † hoc inſpicietur tẽpore depoſitionis,& iuramenti.l.iij. §. duæ cauſæ. ff. de Carbo.edi.Bal.in l.ij.C. de teſtib. l. iij.§. lege Iulia.ff.de teſti.Albe.in tracta. ſtatu. in iiij.par.q.lxxj.Barb.conſil.xlvij. præclarè.col.iiij.in ij.uol.Hipp.in l.j.§. idem minimo.& §.ſeq.ff.de quæſtio.

Alia dicuntur in tracta.meo de reprobationibus,& ſaluatio. teſtium, his nunc contentus finem faciam, Deo gratias agens.

TRACTATVS DE PVBLICATIONE ATTESTATIONVM.

De publication. d'enqueſter.

FRANCOYS Article.lxxxvi.de publiees. M. D. XXXIX.

QV'EN matieres ciuiles, y aura par tout publication d'enqueſtes, excepe en noſtre Cour de Parlement & requeſtes de noſtredict Parlement à Paris,ou il n'y à accouſtume auoir publication d'enqueſtes, & iuſques à ce qu'autrement en ſoit ordonnè.

SVMMARIVM.

1 *Atteſtationes publicari debent.*
2 *Publicatio teſtium non fit in curiis ſupremis.*
3 *Omiſſio publicationis teſtium, an uitiet ſententiam.*
4 *Publicatio teſtium, quando fiat in curia Romana.*
5 *Appellatio a publicatione denegata.*
6 *Teſtes poſt publicationem non recipiuntur.*
7 *Teſtes una cum inſtrumento, poſt publicationem admittuntur.*
8 *Minor reſtituitur, ut poſt publicationem probet.*
9 *Facta allegata in libello,& non probata,poſt publicationem probari poſſunt.*
10 *Teſtes de nouo reperti,poſſunt poſt publicationem produci.*
Emergentia de nouo, nouo indigent auxilio.
11 *Teſtimonia cui parti danda ſunt in publicatione.*
12 *Ordo proceſſus in curiis.*
13 *Articuli concordari debent.*
14 *Articuli aſſerendi ſunt,& quomodo.*
15 *Clauſula ſcripturarum,ſaluo iure,reiiciẽda.*
16 *Ordo rogandi ſententias.*
17 *Sentententia & areſtum, quomodo proferri debeant.*

GLOSSA VNA.

1 STatuit † in omnibus Franciæ curijs editionem ſeu publicationem inquiſitionum eſſe faciẽdam, ut quiſq; uidere poſſit, quo iure munitus ſit, ne poſteà ſi condemnatus fuerit,appellet. Hæc tamẽ publica-

publicatio non fit de ſtylo in Parlament. Pariſi.nec in Camera ſupplicationum Pariſi.cuius ſtyli meminit Guid. Papæ deci
1 ſio. dlxxxvj.quæritur. Et ita fuit † a curia ſtatutum anno 1276. ut habetur in ſtylo Parlament.areſto 288.ex quo areſto ſumpta eſt hæc ordinatio,quæ etiam hoc excipit,ibi, *excepte en noſtre Cour de parlament, & requeſtes*, etiam hic articulus non fuit in Parlamēt.Tholoſano receptus, in quo non fit teſtimoniorum publicatio, nec in curijs ſupremis propter ſecuritatem teſtium,ne ipſi incurrant odium partium, cōtra quas depoſuerunt, & ut facilius deponant,quod fortè non auderent, ſi partes illuſtres, aut alij magni domini ſcirēt, aut uidere poſſent illorum depoſitiones, teſte Ioan. Epiſcopo Vauren. in ſumma de ordi. iudic.rubr. qualiter fiat inqueſta in curia.
3 De iure † etiam omiſſio publicationis teſtium non uitiat ſententiam maximè ſi à parte non fuerit petita, quia non eſt de ſubſtantia iudicij:ut in c.cum I.& A.de re iudi.& Glo.in c.fin.de hære. in vj. ut docet Bar.&ibi Alex.in addi.in l.prolatam. quidquid ibi Glo.dicat.C.de ſenten.& in terlo.omni. iudi. quem ſequitur Anchar.
4 conſi.liij. omiſſio † publicationis.& in curia Romana non fit publicatio uſque ad tertiam ſententiam : & pars poſſit producere in cauſa appellationis de nouo.l.per hanc.C.de tempo.appell. eò quòd non dicit teſtificata,quæ ſi didiciſſet prohiberetur producere ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs.Clement. ij.de teſtib.Bal.in c.uno.col.ij.ſi de inueſti.inter. domi.& uaſal.lis oriatur.
5 Tamen † cùm per hanc legem præcipiatur publicatio, ſi iudex eam denegaret,partem grauaret, & ſic appellare poſſet, quia iudex facit contra hanc legem, ideo poſſet per ſuperiorem inſtigāte parte mulctari.Innoc.Bald.& alij in d.c. cùm I.& A.plenè ſcribit Geor. Nazthan,in repet. Clemen. ſæpe.§.fin.col.xxv. in xij.q. de uerb.ſigni.
6 Poſt † iſtam publicationem,& di dicita teſtificata non recipiuntur teſtes cauſa ſubornationis uitandæ.c. fraternitatis de teſtib.Clemen.ij.illo ti. niſi in caſibus ibi
7 dem traditis per Docto. † niſi teſtes cum inſtrumento producerentur, tunc ceſſat cauſa ſubornationis propter inſtrumentum:per tex.in c.ſeries.de teſtib.quem ex tollit.Ludo.Roma.ſing. lxxx. tu habes.& Lanfran.in c.quoniam. in uerbo, teſtium depoſitiones.col.xv.uer. aliud ſubiungo. de proba.
8 Minor † tamen reſtituitur . Bart.in l.j. §.nuntiatio.ff.de noui oper. nuntia.ut refert Mauri.in tract.de reſti.c.clxvj. & ſeq.
9 Item † facta allegata in libello , & non probata , poſt publicationem probari poterunt impetrando literas Regias : ut cenſuit Senatus anno 1513. die xix.Iulij. facit quod ſcribit Capit. q.clvij.
10 Etiam † poſt publicationē poſſunt produci teſtes de nouo reperti. c. paſtoralis. de except.l.admonendi.ff. de iureiu.nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.l.de ætate.§. ex cauſa.ff. de interrog.actio. hoc nominatim docet Hippol. in l.j.§.ſi quis ultro. nu. 17. uer.item etiā alio caſu . ubi etiam alios ſcribit caſus. ff. de quæſt.ſed in his literis Regijs opus eſt.
11 Tradunt † hæc teſtimonia perlegenda primo reo, deinde actori, ut quilibet uideat ius ſuum, an ſit probatum , uel non, & an ius aduerſarij ſit eliſum . de quo uide per Lanfran. in repet.c.quoniam contra.in uerbo,teſtium. de proba.
12 Notandus † eſt ordo curiarum, quem ponit Ioann. epiſcopus Vauren.in tracta. de ordi.iudi.in rubr. ſequitur epilogatio. ubi dicit ſequentia in proceſſu eſſe. Primò citatio, quam adiornamentum curiæ ſeculares uocant. de qua ſcripſi in titu.de cit.ſupra . Secundò fit uerbalis petitio in breuibus cauſis. ſed in magnis libellus in ſcriptis offertur. auctent. offeratur. C.de lit.conteſta. Tertiò,deliberandi datur dilatio,an quis uelit cedere, uel contendere d.auctentic. offeratur. & l.j.ff.de eden. Quartò contra libellum opponitur exceptio,ſeu impugnatio.c.j.de libe.obla.ubi Doct. Quintò,ſi exceptiones non obſtēt, tenetur pars reſpondere iudici, corā quo cauſa agitatur.Sextò,libelli fit reſponſio, & ſic litis conteſtatio , per totum titul.de

litis conteſta. Septimo, dantur articuli, ſeu poſitiones contra reum, ſi negauerit. c.j. de confeſ. in vj. ſi uerò confeſſus fuerit ante litem conteſtatam, fit eidem præceptum de ſoluendo intra terminum arbitrio iudicis ſtatuẽdum. l. ſi debitori. ff. de iudic. ubi ſcripſi. Octauò, producuntur
13 † articuli, quos partes concordant, & cõſentiunt: ut ſuperius habetur in rub. *des articles accordes*, & poſtquam articuli apud grapherium ſunt conuenti, non recipietur quis ad proponendum facta reſponſiua eſſe impertinentia: ut cenſuit Senat. anno 1541. die vj. Februarij.
14 Nonò, † aſſeruntur articuli cum iuramento per actorem cõtinere ueritatem, & poſteà illis reus de credulitate reſpondebit, & hodie de ueritate, ut dixi in tra-
15 cta. *Des reſponces par credit.* † & ſolet addi in fine ſcripturarum hæc clauſula, *ſauf à reietter les faictz, que ſeront trouuez à ſes eſcritures non faiſants à propos, & non correſpondant aux faictz des demandes & deſerſes d'iceiles parties.* & ſic in fi. poteſt utraque pars petere, ut reijciantur capita articulorum ponentium facta impertinentia. l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus ubi Docto. ff. de iureiuran.

Decimo admittitur actor ad probandum dictos articulos. c. præſentium. de teſtib. in vj.

Vndecimò, nominantur teſtes, & producuntur per actorem in iudicio, & inibi recipiuntur: ut ſcripſi in tracta. de inquiſi. ſeu commiſſ. ſupra.

Duodecimo, iurant teſtes præſente, uel uocata parte, demum examinantur tam ſuper principali, quam interrogatorijs. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. ſuperius dictum fuit arti. xij. de inquiſi.

Decimotertiò, reportantur atteſtationes, & recipiuntur, niſi à parte impugnẽtur, & quomodo impugnari poſſint, dixi arti. j. tracta. de reproba. teſti. ſupra.

Decimoquartò, reus dat ſuam defenſionem ad elidendam intentionem actoris: ut per totum titu. de except. & ſcripſi in tracta. meo except.

Decimoquintò, reprobantur dicta teſtium, & ſaluantur per partes, ſeu adiuuãtur, ut dixi in tracta. de proba. ſuperius.

Decimoſextò publicantur teſtimonia & teſtium dicta, ut in hoc titu. habetur.

Decimoſeptimò, producuntur inſtrumenta, & aliæ literæ quæ ad cauſam concludunt: ut ſuperius dictum fuit in tit. de partium product.

Decimooctauò, impugnantur per partem illa inſtrumenta, & munimenta producta: ut ibidem ſcripſi.

Decimononò, ſaluantur dicta inſtrumenta per producentem, ac adiuuantur ut dictum fuit articu. j. de part. product.

Vigeſimò, partes renunciant probationibus, & concluditur in cauſa. c. paſtoralis. de cau. poſſ. c. cùm dilectus. de fid. inſt.

Vigeſimoprimò, facti uiſitantur, & fit inuentarium de productis per ordinem alphabeti: ut infra de inuentar.

Vigeſimoſecundò, diſtribuitur proceſſus alicui, qui referat in conſpectu iudicis, ſeu præſidis, & conſiliariorum, qui poſteà arguendo ad utranque partem ſuam
16 dicit ſentẽtiam, † & iudex petit ab alijs, ſi eiuſdem ſint ſententiæ, uel præſes à cõſiliarijs, & tunc ad plurium ſententias cõcluditur, & ſcribitur ſententia, ſeu areſtum, & debent iuniores incipere, & dicere ſuam ſententiam, ut libere loquantur, non auderent fortè poſt ſẽtentiã ſeniorum, ab eorum ſententijs diſcedere. l. j. ff. de albo ſcrib. Gaſpar. Valac. in rep. l. imperium. col. iij. ff. de iuriſdi. omn. iud. poſt Spec. in titu. de aduoc. in § iam nunc uidendum eſt. uerſi. iuniores tamen.

Vltimò profertur ſententia, ſeu areſtũ, quo prolato ſi pars uelit ſententiam habere, oportet quòd ſoluat pro ſpeciebus quantum erit à iudice, ſeu præſide, & camera taxatum, aliàs nunquam obtinebit. Hæc eſt breuis iudiciorũ ſumma, quã no.

17 In prolatione tamen ſententiæ eſt differentia inter curias ſupremas, & inferiores, quia in curia ſuprema quando profertur areſtũ per præſidem, ipſe ſolet recitare totũ proceſſum, petitionẽ actoris, exceptionẽ, replicationẽ, & duplicationẽ. in curijs uerò inferioribus iudex ſolã ſñiam recitat in ciuilibus, & idem ſi grapherius proferat in Parlamento, ſed in criminalibus

libus iudices inferiores ſolent etiam proceſſum recitare, cui recitationi non debent clerici intereſſe, ne morti illius rei conſentiant. cap. ſententiam ſanguinis. ne cleri. uel monach. Quædam alia in alijs curijs fiũt, nec omnia iſta in omnibus ſeruantur curijs, ſed iſta boni conſule. & ad de ad l. prolatã. C. de ſenten. & interlocu. omn. iudicũ. Laus Deo optimo maximo, Virgini ſacrę, & omnibus cęlicolis. Amé.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. AEGIDII BOSSII, PATRITII MEDIOLANENSIS, IVRISCONSVLTI EXCELLENTISſimi, Cæſarijque Senatoris.

Tit. de Tortura Teſtium.

SVMMARIVM.

1 *Torqueri non debent teſtes, niſi prius præcedant indicia contra reum.*

2 *Torqueri non poteſt teſtis liber homo, etiam ſi uilis ſit, niſi uacillet, uel præſumatur ſcire id quod negat.*

D. &a Bar. in l. ex libero. ff. de quæſtio. quomodo procedant.

Intellectus ad l. Diuus. §. fi. ff. de quæſtioni.

3 *Teſtis liber homo, ſed crimine notatus, uel alias infamis infamia iuris uel facti, admittitur in teſtem cum tormentis tamen.*

4 *Teſtis liber homo uacillans etiam ſi in dignitate, uel nobilitate, uel officio ſeculari eſſet poſitus torqueri poteſt.*

5 *Clericus torqueri poteſt ſicut quilibet alius.*

6 *Presbyter teſtis & uarius torqueri poteſt etiam ſi non præcedat fama.*

Intellectus ad c. i. de depoſi.

7 *Torqueri non poſſunt in dignitate exiſtentes ſiue uti rei, ſiue uti teſtes examinentur.*

Intellectus ad l. nullum C. de teſtib.

8 *Torqueri quando non poſſit teſtis liber homo.*

9 *Teſtis uilis qui non citatus ſe ingerit ad dicendum teſtimonium ſuſpectus eſt, & torqueri poteſt.*

10 *Teſtis conuictus de mẽdacio ex dicto alterius dignioris licet ſolius, poteſt torqueri.*

11 *Torqueri poſſunt domeſtici negantes feciſſe furtum, uel ſcire quis fecerit.*

12 *Vacillare teſtis, dicitur non ſolum quando in iudicio modo unum, modo aliud dicit, ſed etiam quando in iudicio deuiat ab eo, quod extra iudiciũ dixerat, & torqueri poteſt.*

13 *Teſtis uacillans non torquetur, niſi etiam dicat ſe facto interfuiſſe.*

14 *Torqueri non poteſt teſtis liber homo uacillans in cauſa ciuili.*

Intellectus ad l. diuus in fi. ff. de quæſtio.

15 *Serui poſſunt torqueri tam in cauſa ciuili, quam criminali, & quando tam cõtra dominum, quam contra extraneum torqueri poſſint.*

16 *Teſtis uarius, cõtrarius, uacillãs qui dicatur.*

17 *Teſtis uacillans nõ ſolum teſtimoniũ reddit nullum, ſed etiam ipſe punitur.*

18 *Teſtimonia quæ dicantur falſa, diuerſa, aduerſa uel contraria.*

19 *Teſtis uarius uel contrarius poteſt torqueri.*

20 *Teſtis uarii dictum ultimum in tormentis præualet.*

21 *Tortura repeti poteſt, quãdo quis dicit unũ, & poſtea repetitus dicit aliud, & repetitur tortura toties quoties uariat.*

22 *Variare quando dicatur quis.*

23 *Teſtis non dicitur uarius, ſi incontinenti ſe corrigat, allegando iuſtam cauſam erroris, & ita iudici uideatur.*

24 *Teſti debet iterato legi dictum ſuum poſtquam depoſuerit, & per talem lectione tollitur error.*

25 *Teſtis correctioni incontinenti factæ non ſtatur, ſed iudex debet modum correctionis attendere.*

26 *Teſtis incontinenti dicitur ſe corrigere, quando nondum exiuit conſpectum iudicis, & quando exiuit, ſed nondum eſt partem allocutus, niſi aliud qualitas perſonæ ſuadeat.*

27 *Varius teſtis dicitur, quando uariatas eſt in facto principali, & non acceſſoriis.*

28 *Teſti uario in acceſſoriis diminuitur de fide.*

Teſt

29 *Teſti ſuſpecto ſuper impertinentibus interrogato, quòd tunc licet, fides in totum tollitur ſi uariat.*

30 *Teſtis non ſuſpectus Interrogatus circa non eſſentialia, licet uariet, non tamē poteſt torqueri.*

31 *Teſtis falſitatem admittens in non ſubſtātialibus quomodo puniatur.*

32 *Varius non dicitur teſtis, quando in modico eſt contradictio.*

33 *Teſtis falſus deponens ſuper pertinētibus ad cauſam punitur, alias non.*

34 *Teſtis ſemel examinatus, ſi iterum examinari uelit, quid agere debeat, ne in cōtrarietatem incidat.*

35 *Teſtes ſi hinc inde ſint contrarii & pares, nemo punitur de falſo.*

36 *Teſtes inſtrumentarii ſi contradicunt inſtrumēto et notario punitur notarius de falſo.*

37 *Teſtis uarius ſi torquetur, cui dicto ſit ſtandum, & ſi uariatum pluries per eum fuerit remiſſiue.*

38 *Copia indiciorum dari debet teſti; ut diſputetur, an ſit torquendus ſi quæſtio ſit, An ſeruus uel liber ſit.*

39 *Indiciorum copia dari non debet teſti, ubi dubium ſit, an uarius, mendax, uel contrarius ſit, an non.*

40 *Torqueri non poteſt crimine notatus, ſi reſpiceretur in dubium, an torquendus ſit, ubi qualitas criminis non tāgit cauſam, ub uero tangit, tunc abſque diſputatione eſt torquendus.*

41 *Teſtes torqueri nō poſſunt, ubi plene probāt, licet qualitates adſint, quæ alias illos torqueri facerent.*

42 *Teſtes non debent torqueri, ubi aliqua bona ration aturalis eos excuſat.*

43 *Torqueri. quis non debet, ubi alias plene conſtat d del.cto.*

MATERIAM teſtium tra
ctaturus, quia fre-
quens, & utilis eſt.
Primo eſt ſciendum
1 † non eſſe deuenien
dum ad torturam te
ſtium, de qua infrà.
niſi prius pręcedāt in
dicia cōtra reum. Caſus eſt in l. j. in prin.
ff. de quæſt. & ibi Barto. expreſsè circa fin.
notat, & dicit tenendum eſſe menti. & ſe-
quitur Bru. in tract. ſuo tor. char. vj. col. 3.
uerſi. dixit etiam Bar. quod multū notat
cōtra eccleſiaſticos iudices in terris eccle
ſiæ, qui etiam ſine indicijs cōtra reos im
mediatè torquēt teſtes. Eſt uerum, ꝙ ſi ꝓ
teſtibus examinandi iā confeſſi eſſent ali-
quod delictum: tunc reperirentur caſus
quibus poſſent interrogari cōtra alios: de
quibus caſibus dixi ſupra in hac materia
7. q. prin. in uerſic. ſequendo capita huius
quæſt. principalis. Secundo eſt ſciēdum li
2 berum † hominem non torqueri, cum ut
teſtis examinatur, niſi uacillet, uel præſu
matur ſcire id quod negat, etiam ꝙ perſo
na ſit uilis. Ita Bar. in l. ex libero. ff. de quę
3 ſtio. Et circa regulam adde, † ꝙ Bar. dum
loquitur de deportato, & uult ut non tor
queatur ſentit liberum hominem etiā cri
mine notatum non torqueri. Cōtrariū ta
men probat tex. in l. ob carmē. §. ſi ea rei
conditio. ff. de teſtib. qui uult, ut perſona
crimine notata ut admittatur ad perhi-
bendum teſtimonium, admitti ſolum de
beat cum tortura. Quam concluſionem
ꝓ indubitata poſui ſupra. in 7. q. in prin.
uerſi. iuxta prædicta. tractando materiā
ſocio criminis, an faciat interdū indiciū.
Pro concordia Aret. in cap. teſtimonium
col. 7. extra de teſt. dicit, ꝙ aliquæ perſo-
næ ſunt uiles & inhoneſtæ ob qualitatem
criminis, ut ſunt pugnantes ab beſtias, hi-
ſtriones, ioculatores, & ſimiles, & eis ſine
tormentis nō creditur. Et de his loquitur
d. §. ſi ea rei conditio. Aliquæ uero ſunt
perſonæ, quæ quamuis ſint turpes ꝓpter
aliquod crimen ſunt turpes ratione com
munis ſtatus & eorum exercitij: & tūc ubi
admittuntur ſine tortura admittuntur. &
ita procedunt dicta Bar. in l. ex libero hāc
ſuam opin. fundat in l. diuus §. ſi. ff. de quę
ſtio. ubi eſt caſus clarus, Deportatum qui
pro teſte producitur, & qui eſt infamis in
famia iuris, & facti, & nō debere torqueri
iuncta d. l. ob carmen §. ſi ea rei conditio.
qui tex. loquitur in arenario, & ſimilibus.
In contrarium tamen eſt Glo. in l. 3. §. le-
ge Iulia. in uer. palā. ff. de teſti. quæ uult.
ut turpes non admittantur ſine tormētis,
& lo-

& loquitur generaliter:ſic etiam Gloſ. in cap.per tuas in uerb.adminicula extra de ſimo.ſic Alex.in cõſ.11.col.2.uolu.5.uer. quinimò.& Cæpo.conſ.61.col.2.uerſicu. præterea.& apertius Ale.in d.l.ex libero. ubi omnino uide, quia expreſsè loquitur de infamibus & iuris & facti infamia & de crimine notatis.& Fulg.conſi.173.col.1. qui loquitur in ſocio criminis: & hæc eſt communis opin.quod per te ipſum uidere potes ex authoritatibus Doctorum allegatis hic,& ſupra.in 7.q.de uerſi.& alijs ꝑ eos citatis. Et ideo quotidie uideo ſub hoc fundamento poni ad torturã ſocios criminis & infames, in caſibus, in quibus ad teſtimonium admittuntur, concurrentibus tamẽ iis,quę faciunt eos idoneos ad torturã,iuxta latè ſupra tradita in d. 7.q. & quæ dicit tex.in c.in fidei.de hæreti. in 6.& tex.& Glo.in d.c.per tuas de ſimo.ne tortura ineptè inferretur,cõtra l.1. C.de iur.cal.& l.§.ſi quis dicatur. ff. de quæſt. ubi Bart.Et ideo uide pro confirmatione Flo.in d.l.3.§.lege Iulia.ſuper dicta Glo. in uerbo,palã.qui expreſsè uult infamem infamia facti conſtito tamen de facto admitti ſed cum tormentis:Sic etiã Doctores,dum uolũt infamem infamia iuris in ſubſidium admitti,dicunt cũ tortura, ut per Iaſ.in l.1.in prima lectura.C. de ſum. Trin.col.pe. & uide omnino Bart.in d.l. 1.C.de ſum.Trinit.col.5.qui clarè tenet infamem infamia iuris nullo caſu ſine tormẽtis admitti.& ad hoc adducunt text.in d.§.ſi ea rei conditio qui conuenit, quia loquitur in infami infamia iuris. De infami autẽ infamia facti non uult ut paſſim torqueatur,ſed ita demum quãdo eſt ualde uilis,& ignotus.Et conſequenter reſultat clara concluſio,quòd non ſolum arenarij & ſimile, qui ex illo exercitio ſunt infames,torquentur,ſed etiã alij infames propter cõdẽnationẽ alicuius criminis,iuſta l.1.ff.de infa.Sic etiam alij crimine notati infames infamia facti torquentur.

Non obſtat text.in l.diuus §.fi.quia noluit ille tex.aliud dicere. niſi hoc ſolum, ꝙ cũ talis deportatus non amiſerit libertatem,ſed ciuitatem tantum,de eo uti de ſeruo non eſt quæſtio habenda;quia ſuperius in eadem l.loquutus fuerat de qõ. habenda à ſeruis.In cæteris igitur, id eſt,circunſcripta dubitatione, an uti ſeruus in quæſtionibus eſſet habẽdus, lex relinquit eum ſub lege loquẽte de alijs infamibus. Facit regula l.qui teſtimonio.in princ.ff. de teſtament.& tex.in cap.1.in fi.de ætat. & quali. Et ꝙ ſit uerum textum illum ita loqui apparet quia ſimul dubitat de ſtatu liberis. Aduertendum tamẽ puto, ꝙ ſæpe imò quaſi ſemper, ſumus extra has difficultates:quia prius negant,poſtea fatentur,uel aliter uariant.quo caſu poſtea ſumus non in regula,in qua laboramus,ſed in fallentijs,de quibus modo dicemus.

Regulam igitur ſic declaratã,liberũ hominem pro teſte examinatum nõ torqueri,limita.Primo,per ea quę dicta ſunt,nõ procedere in eo,qui eſt crimine notatus: quod ſine dubio procedit in infami ex natura delicti:procedit etiam in infami propter condemnationem, ut demonſtraui: procedit etiã in infami de facto, & crimine notato ſimpliciter, ſecundum magis communem opinionem,licet Bar.addat, ſi tamen ſit uilis admodum,in d.l.1. C.de ſum. Trin. & fide cathol. Procedit etiam nõ ſolum in teſte,ſed etiam in accuſatore ut dicam in undecima & ultima parte hu
4 ius tractatus.Secundo limita † ut nõ pro
cedat,ubi teſtis uacillaret.d.l.ex libero in prin.Quæ limitatio procedit, etiam ſi ſit poſitus ĩ dignitate uel nobilitate uel alio officio ſeculari.Ita Bar.in dicta.l.ex libero.qui dicit,ꝙ presbyter etiam examinatus ut teſtis,& uacillans torqueri non poteſt.allegat l. presbyteri. C. de epiſco. & cler.ubi eſt caſus.Et loquitur Bar. in preſbytero non in clerico, de quo clerico eſt
5 tex.in d.l.qui † uult ita torqueri,ſicut quẽ
libet alium.& d.l.presbyteri eſt canonizata.6.q.ultim. in cap. presbyteri. *el primo.* Non ſeruatur tamen hæc lex in eo, quòd prohibet presbyteros uacillantes torqueri de iure canonico ſecundum gl.in eo c.
6 & communis eſt contra Bart.ꝙ † clericus
etiam presbyter torqueri non poteſt. ut dicit Abb.in c.cũ in contemplatione. de reg.iur.& loquitur Abb. non ſolũ in preſbyteris,qui de ſeipſis interrogãtur,ſed ẽt de

de ijs,qui,uti teſtes contra alios examinā tur,ut patet in uerſ.quinto iunctis ijs,quę dicit in uerſ.& ex prædictis.& uide Sal.in d.l.presbyteri qui dicit priuilegium preſbyteri eſſe,ut nō de facili torqueatur, & ita loqui illam legem:ſed ſi tamen contra eum militent magna indicia, poteſt torqueri.ca.1.de depoſ.& hæc eſt optima cō cordia,quæ comprobatur ex dicto Abb. in d.c.cum in contemplatione. dum uult tamē nō torqueri, niſi fama præcedente, quod ſequitur Ale.in l.fi.ff.de quæſtio.ad Bart.ſuper uerbo,ueniamus, dicēs etiam ita communiter teneri in d.ca.1.prout eſ ſe uerum conſtat ex repertorio Hippo. in l.penul.colum.fi.ff.de quæſt.etiam q̃ adeſ ſent alia indicia.Et hæc adde ad ea quę di xi ſupra latè de hoc,& alijs ī dignitate cō ſtitutis in 6.q.prin.in uer. circa ſecūdam, & ad Marian.Socin.in cap.qualiter. *el ſecundo*.in 11.arti.quæſt.95. & uide etiā latè Put.in tractatu ſynd.char.60.col.1.ubi tandem dicit clericos & presbyteros in caſibus a iure permiſſis torqueri ſecundū obſeruantiam,addens ſe uidiſſe tales tor tos pro ueneno dato cōſanguineis.& quia corpora ſepulta exhumauerant, & ueſtibus,cum quibus fuerant ſepulta,ſpoliaue rāt, ac annulis, ut per eum.Et nota omni no ſecūdum prædicta,q̃ presbyter uarius torquetur, ita demum ſi etiam præcedat fama cōtra eum de quo dubito:quia quod dicitur de fama,accommodatur, quando in ſe ipſum torquetur ſuſpectus alicuius criminis,& ita loquitur tex.in ca.j.de depoſ. & Doctores ibi.ſed ſi examinatur uti teſtis,& ſit uarius,neſcio quę fama in hoc caſu debeat pręcedere. Arbitror tamen fuiſſe mentem Doctorum loqui generaliter: & ſic etiā q̃ uti teſtis examinetur, ut patet in dicto Sal ubi ſuprà. Et dictū Ab.
7 quod allegatur,eſt generale, † quòd non reperit clericos poſſe torqueri niſi ſint in fames. De poſitis uero in dignitate uide latè ſuprà in d.6.quæſtio. ubi plene dixi, & p̱ Modernos in leg.Centurio.ff.de uul. & pup. & cōcluſio eſt ibi nō poſſe torqueri: ſed tamen Bar.in l.ex libero. ſuprà allegat,uidetur declarare hanc cōcluſionē, ut non poſſint torqueri,quando examinātur uti rei, ſecus ſi uti teſtes:quia tūc uult ut nulla habita ratione ad dignitatē ſi uacillant,non autem ex alia cauſa,torqueātur,per l.nullum.C.de teſtib. & Bar.ſequitur Brun. in ſuo tract.char.76.colum.2.& Hippol.in ſuo repertorio in d.l.ex libero. reprobato tamen Bar.in officiali,qui non poteſt cōueniri, ut per eum Abb.nota.in cap.cùm in contemplatione. uult, ſi bene uides,quòd nō torqueātur etiā uti teſtes, in uerſ.quinto. iuncto uerſ. ex prædictis. maximè ibi,dum dicit,tantū dixi de liberis conſtitutis in militia, uel dignitate. Per quæ uerba clarè & apertè uult non torqueri tales etiam ut teſtis, dato quòd uarient.Et idem apertè Io.And.& alij Canoniſtæ.

Nec obſtat tex.allegatus per Bart.in l. nullum.C.de teſtib. qui loquitur quo ad pœnam, à qua nulla dignitas eum excuſare habet.& ita Bal.Saly.& communiter Doctores illum tex.ibi intelligunt.Sal.in l.fi.col.2.C.de quęſt.tenet pręcisè opinionem Bar.ut uacillās torqueatur, non obſtante dignitate aliqua, nō tamen alia ex cauſa loquendo in teſte, etiā q̃ conuinceretur de mēdacio, ſicut propriè loquitur Bar. & conſideratè admodum uidetur loqui. Alber.not.in rubr.C.eo.tit.de quęſt. ſimpliciter uult,non torqueri,diſtinguendo poſteà in alijs non conſtitutis in dignitate an uacillent uel non,ſicut faciūt Canoniſtæ in d.cap.cùm in cōtemplatione. Idem tenet Azo.in ſumma de quæſtio.in prin.Idē Gand. in titu.de quæſt.& tor. in j.col.ubi uult, ut teſtis uacillans torqueatur, poſtea excipit inter cæteros poſitos in dignitate.& ideo dicat Bar. quidquid uelit,& qui illū inaduertenter ſequuntur maxime Salyc.in d.l.fi.Veritas,& communi opinio Doctorum eſt, nullo caſu poſſe torqueri perſonas in dignitate exiſtentes ſiue uti rei,ſiue uti teſtes examinētur, ui ſi in criminibus exceptis.&,ut dixi text.p̱ Bar.allegatus in d.l.nullum.loquitur quo ad pœnam,& ideo in cæteris remanent leges illæſę.Et hæc adde ad ea,quæ ſupra dixi in d.6.q.in uerſic.circa ſecundum.Et p̱ hæc remanet inſulſa dubitatio Hippo. in d.l.ex libero, qui conatur oſtendere contra

tra Bar. efficialé torqueri nó poſſe in caſu
uariationis: nam propter dignitatem ſuã
indiſtinctè torqueri non poteſt. Nũc poſt
quàm explicitum eſt, quid iuris ſit quo ad
crimine notatos,& conſtitutos in dignita
te. uidendum eſt etiam de alijs liberis ho
8 minibus, † an,& quando dum examinan-
tur uti teſtes, ſint torquẽdi,& Bar. in d.l.
ex libero. concludit admitti ſine tortura,
non ſolum ſi ſint diuites,& bonę opinio-
nis, ſed etiã ſi ſint homines uiles, licet ui-
libus non adhibeatur tanta fides: Excipit
tamen tres caſus, in quibus uult poſſe eos
torqueri. Primus eſt, ſi uacillant: Secũdus
ſi conuincantur de mendacio: & has duas
fallentias ponit, quãdo perſonæ ſunt diui
tes & honeſtæ, addit tertiã, quãdo pſona
eſt uilis uidelicet, quando ſpontè accedit
ad dicẽdum teſtimonium, ut notatur per
eum,& cum Bar. clarè tenet Maria. Soci.
in c. qualiter,& quãdo. *el ſecondo.* in 11. ar.
quæſ. 95. de accu. ubi uide, & Sal. in d.l. fi.
C. de quæſt. col. 2.& alij cõmuniter, ubi ſu
pra. Et circa tertiã ut ordine retrogrado
9 procedamus, dic quẽlibet, † qui ultro ſe
ingerit non citatus ad dicendum teſtimo
nium, facere ſe ſuſpectũ: ut ponit Iaſ. in l.
prætor ait. *la prima.* in j. not. ff. de iureiur.
ergo magis uilis perſona: & ita hoc modo
reſultat indicium quod requiritur etiam
ante torturam teſtis, iuxta dictum Bar. in
l. j. in prin. circa fi. ff. de quæſ. Circa uero ſe
10 cundam, quando † conuincitur de men
dacio exẽplum eſt in eo, qui negat inter-
fuiſſe facto, & cõuincitur, per text. in leg.
unius §. iudex. ff. de quæſt. Nam præſumi
tur cum hoc ſuo mẽdacio uelle occultare
ueritatẽ,& ita poteſt torqueri, & ſufficit
ſi conuincatur ab uno ſolo in hoc caſu, &
fit dignus. Ita Bar. in d. §. iudex, de quo mẽ
dacio (quod ſupra poſui inter indicia ad
torturã in 3. q. prin. col. ij.) ibi uide; quã di
ſtinxi circa modum probandi illud, an lo
quamur contra reum, an contra teſtem &
cum ratione, ut ibi latè. Et adde, ꝙ ſæpe
cõtingit hæc limitatio in illis delictis, quę
committuntur à uiris manu prõptis; quia
ẽt ꝙ cõmittantur in platea ad præſentiã
populi, tamẽ cum maxima difficultate po
teſt haberi ueritas, non audentibus homi
nibus ueritatem deponere ob metũ illo-
rum. Et ideo iudex ubi uidet,& ſcit talem
teſtem interfuiſſe, qui tamen negat ſe ali
quid uidiſſe, poteſt eum torquere, non
poſſet tamen torquere omnes, qui inter-
fuerunt, ſed duos uel tres, ſecundũ Alex.
poſt Bal. in d.l. ex libero. Bru. & alios cõ-
muniter, ubi ſupra.
11 Hinc eſt etiam, † quòd quando fit fur
tum uel aliud maleficium in domo, quo-
niam qui in domo habitant, uериſimiliter
fecerunt, uel ſaltem ſciunt a quo factum
fuerit, ipſis negãtibus, põt aduerſus eos
iudex deuenire ad tormenta, ut traditur
in l. dominus horreorum. in prin. ff. loca.
ut ibi per Bald. & Bar. Put. in tract. ſuo,
char. 84. col. ij.& idẽ quo ad eos, qui dum
frequentabant, Alex. in 1. uol. cõſ. 51. col.
5.& uide ad hæc Iaſ. in l. ſi quando. C. un-
de ui. 6. col. 8. circa fi.& intellige quemad
modum declarat Bal. in d.l. dominus hor
reorum. & in l. 1. C. loc.& Iaſ. in l. in actio
nibus. col. pe. ff. de in lit. iuran.
12 Circa primam, † quando teſtis uacil
lat pone exemplum, non ſolum quando
in iudicio uacillat, modo unum, modo
aliud dicendo in eodem iudicio, ſed etiã
quando deuiat in iudicio ab eo, quod di-
xerat extra iudicium. Ita Ale. in conſ. 63.
uol. j. ubi eſt uidendum.& Cæpo. conſ. lxj.
col. j.& ij. non dico. prout dicit Bar. quod
hoc caſu puniatur de falſo, in l. eos. ad fin.
ff. de falſ. ſed poſſe uti uacillãtem torque-
ri: nam reprobatur Bar. in d.l. eos. quia ta
lis non poteſt de falſo puniri, ut per Do-
cto. c. cùm in tua. de teſt. Alex. conſi. 154.
col. pen. in v. uolu. & per Tin. ubi omnino
uide in tract. de teſti. in iiij. ca. & per Dec.
in c. per tuas. col. fin. extra de prob. Et ad-
13 uertendum eſt, † quia non uidetur ſuffi-
cere uacillatio niſi etiam teſtis fateatur
interfuiſſe. Ita Gloſ. in leg. unius §. te-
ſtes. ff. de quęſtio. Ioann. Andr. & Abb. in
c. cum in contemplatione, de reg. iur. &
Alex. in d. conſ. 63. de quo dubitari poſſet
quia Bar. in d.l. ex libero. ſimpliciter dicit
uacillantem torqueri, & item quando cõ
uincitur de mendacio, in hoc ſecundo ca
ſu intelligens tex. in l. unius. §. teſtes. ff. de
quęſt. per quem Glo. ibi aſſerit id quod di

xi. Sic etiam intelligunt multi alij ſecuti
Bar. ubi ſuprà. ꝑpter quæ uerba de facili
unuſquiſque ita credere poſſet & opinari
hanc eſſe opin. communē. Nihilominus
arbitror ueriorem opinionē eſſe Gloſſ. in
d. §. teſtes, ut non ſufficiat ſimplex uacilla
tio, niſi etiā dicat de facto interfuiſſe, mo
ueor ꝑ tex. in d. §. teſtes. qui factus eſt ad
hoc. & quia Doct. cōmuniter in d. c. cū in
contemplatione. ita uolūt: ſic etiā Doct.
relati per Alex. in d. cōſ. 63. maximè Cyn.
in l. fi. C. de quæſt. qui omnino uidendus
eſt & ipſemet Alex. in eo conſil. Moueor
que etiā, qa nō reperio Glo. in d. §. teſtes.
eſſe ab aliquo reprobatā, ita ut nec Bar.
ibi quicquam pungat eā, imo reperio Al
ber. ibi clare dicentē, quòd dicta duo re-
quiruntur. & reuera nō uidetur quòd ali
qua ex parte debeat haberi in conſidera-
tione uacillatio, niſi ille interfuerit fa-
cto: qa eo caſu poteſt exiſtimari, quòd ue
ritatē uelit occultare, non autē quādo nō
interfuit ut de ſe patet: & nō ſine ratione
ego dixi. Et dicūt Doct. quòd ipſe hoc de
beat teſtari: quia ubi alij hoc aſſerant, ip-
ſo negāte, tunc ſine dubio eſt torquēdus
ratione mēdacij, ſecundum Bar. & cōmu-
niter Doctores ſupra relatos, dantes etiā
hūc ſenſum ad d. §. teſtes. qui & ſi nō mul
tum conueniat, tamen in ſe uerus eſt, ut
maximè patet ex his, quæ dixi ſupra in 3.
q. prin. in 2. col. loquēdo de iudicio, quod
reſultat è mendacio, & alijs paulò ante di
ctis. Item aduertēdum eſt prædicta proce
14 dere in cauſa criminali: † in cauſa uero
ciuili teſtes etiam uacillantes non torquē
tur. Ita probat text. in l. diuus. in fin. ff. de
quæſt. iūcto pri. tex. qui aliud uult quo ad
ſeruos. & ita Bar. in d. l. diuus. Si tamen eſ
ſent uiles, & uacillarēt, poſſent torqueri.
Ita Cyn. in l. fi. C. de quæſt. refert, & ſequi
tur Iaſ. in l. imperiū. in 13. col. uerſic. ſed
aduerte. ff. de iuriſd. omn. iu. & ita de libe
ris teſtibus dixi.
15 De † ſeruis uero, an, & quando poſ-
ſint torqueri tam contra extraneū, quàm
dominum præſentem uel præteritum, ui-
de Abb. & alios in d. c. cum in contempla
tione. de reg. iur. & Saly. in l. fin. col. 2. &
in l. interrogari. C. de quæſt. Ange. in j. C.
de quæſt. & Albe. in eodem tit. in rubrica,
& alibi ſæpe. nec fit differentia, an ſimus
in criminalibus, uel ciuilibus d. l. diuus.
prin. quia genus eorū admodum ſordidū
eſt, ut dicit Ang. in d. l. j. & Doctores ubi
ſupra. Verum quia ut uides liberi uacillā
tes & in criminalibus & in ciuilibus tor-
quentur. Vbi tamen in ciuilibus ſint etiā
uiles, operæ pretium eſt aliqua dicere ad
ueram intelligentiam huius termini ua-
cillationis, & an differat uariatione, & cō
trarietate. In quo breuiter die differre;
16 † quia teſtis dicitur uarius, cū nulla cau
ſa aſſignata dicit cōtrarium eius, quod pri
mo dixerat. cap. dilectus. extrà de temp.
ordin. Cōtrarius uero eſt, cum dicit duo
quæ ſimul eſſe non poſſunt: ut ſi primo di
xerat contractum fuiſſe Romæ die tali ce
lebratum. poſtea dicit ſed illo die fuiſſe
Narbonæ. Sed uacillans dicitur, qui timē
do & dubitando uariè loquitur. leg. eos.
ff. de falſi. & in l. 2. cum ſimilib. ff. de teſti.
17 Et † teſtimonium talis non ſolum non
ualet, uerum etiam ipſe punitur. l. nullū.
C. de teſtib. Hanc declarationem tradit
Specul. in titu. de teſte. §. j. uerſi. itē quòd
teſtes ſunt uarij ut eſt ultra Specul. de ua
cillante Glo. expreſſa in cap. ſi teſtes. §. in
uerbo, uacillante. 4. quæſtio. 3. quam alle-
gat & ſequitur Alber. in d. leg. ex libero &
ultra Specula. etiam expreſſè ita declarat
Innoc. in cap. prætereà. in fin. de teſt. cog.
qui dum loquitur de uacillante, & dicit il
lum eſſe, qui dubitando loquitur. Subdēs
etiam itē & qui uariè loquitur, uoluit ſi-
mul utrunque iungere, ſicut facit Specu.
& ſequitur Specu. & Innocentium Bar. in
18 d. l. eos. Et † quæ dicantur diuerſa teſti
monia, & quæ falſa, & quę aduerſa, & con
traria, ponit idem Bar. in d. l. eos. col. pen.
uide etiā in tract. Clau. char. 51. & omni
no. uide Tind. tract. ſuo ſolenni de uarie-
tate teſtium in 13. cha. col. 1. ubi ponit pri
mo, quæ dicantur falſa teſtimonia, & quæ
nō. & hoc in c. incip. tranſeamus. 2. in cap.
ſeq. quod incipit, uaria. ponit quæ dican-
tur uaria aduerſa uel cōtraria. Ex quibus
ſequitur dum Bar. clarè uult in d. l. ex libe
ro. & Abb. & Doctores in d. c. cum in con
19 templatione. de reg. iur. ut teſtis † etiam
uilis

uilis non torqueatur, ſi ſit liber, niſi uacillet, hoc procedere in ipſa uacillatione nõ autem quando ſimpliciter eſt contrarius, uel uarius, & ideo etiam l.nullũ.C. de teſtib. quæ uult teſtem poſſe torqueri. & puniri ſi falſitate nõ caret, intelligitur à Doctorib. procedere in uacillante. uide ibi Cyn. & alios, & quòd ſolũ ſi uacillat teſtis, ſit torquendus, etiam ſentit Alexan. cõſi. 63. uolum.j. Nam in primis facit regulam quòd teſtis uacillans poteſt torqueri, poſteà oſtendit eum qui primo unũ dixit extrà iudiciũ. poſtea cõtrariũ in iudicio eſſe in caſu uacillationis. & aliter non eſſe torquendum.

Contrarium tamẽ, ſcilicet ut teſtes uarij & contrarij ſint torquendi ſentit Bart. in d.l.eos. uerſic. & ideo pro declaratione. & in l.j.§. quæſtioni.ff. de quæſtionib. & in l.ſi poſtulauerit.§.ſed ſi negauerit.ff. de adulterijs. Imo nihil uidetur magis

20 † notum quam ſubijciatur tormentis teſtis uarians, & qui ſibi ipſi ſit contrarius, & tunc ſtatur ultimo dicto in tormentis, ſecundum Barto. in locis proximè allegatis, & Docto. in cap. cum in tua. extrà: de teſtibus. maximè Felyn. columm. penulti.

21 Et ideo † dicimus quando quis in tortura unum aſſerit: poſteà repetitus dicit aliud, poſſe repeti torturam, imo toties quoties ita uariat, p dicta Bar. in l.unius §.reus.in fi.de quæſtionib. & melius & magis ad rẽ in l.de minore.§.plurimum. col. j.ff.de quæſtionib. Angel.conſ. 23. & per Angel. Aret. in Glo. in uerbo fama. in materia torturæ. in 9. quæſt. & Put. in tracta. ſyndic. in char. 91. col. fin. uerſi. uiſo de repetitione, ubi omnino uide. Ad confirmationem primæ opinionis quod teſtis debeat uacillare, adduco tex. in d.l.ex libero. & quòd aliter torqueri non poſſit, tenet Soci. in conſi. 153. colum. 2. uerſi. prætereà. & Bal. in l.presbyteri colum. 2. in prin. C. de epiſco. & cleri. Bar. & Doctores in d.l.ex libero. & Abb. & Doctores. in cap. cũ in cõtemplatione. de regul. iur. & puto eſſe ueritatem ipſam: ut requiratur uacillatio: qa lex ex libero, & Doctores ibi, & in d.ca. cum in contemplatione. non poſſunt euitari. & Barto. etiã ita uult in d.§.plurimũ, ſi bene uides. Tamen Doctores quo ad hunc effectum torturæ habent pro uacillante omnẽ qui uariat, modo unum modo contrarium dicẽdo. Hoc elicio ex dictis Bar. in d.l.eos. in d.uerſ. & in d.§.queſtioni. ac in d.§.ſed & ſi negauerit. & ex dictis Doct. in d.ca. cum in tua. & amplius hoc elicio ex dicto conſ. Ale. 63. in princip. quia cõſuluit quem dicit uacillantem ex eo ſolo quò primo extra iudicium unum dixit, poſteà in iudicio cõtrarium. qui tamen non dicitur uacillans ſecundum diffinitionem de qua ſupra. Imo licet etiam nõ diceretur uacillans, ſed ſolum uarius, & contrarius tamen deberet torqueri, ut latè cõſuluit, in terminis Cæpol. conſi. 61. col. j. & 2. ubi omnino eſt uidendum. & ita practicatur, & hæc nõ ſunt cõſiderata in repertorio Hippoly. in fin. 303. qui & ſi ita clare uelit, tamen locutus eſt oculis clauſis. Et ad declarationẽ præ

22 dictorum ſcias † quòd teſtis non dicitur uariare qui repetitus addit dicto ſuo, Deci. cõſi. 100, col. 5. Nec etiã ille qui primo dixit ꝙ omnes, poſteà quòd maior pars, Dec. ibidẽ, col. penul. circa prin. Et quid de eo qui primo aſſerit unum uti certus, poſtea in alia depoſitione dicat quòd nõ erat bene certus, nec habebat bonam memoriam, uide Felyn. in cap. ſi antẽ. col. 2. in princ. de reſcrip. & Pau. de Caſt. in leg. dolo. C. de dolo. & ibidem Alex. ac Alex. omnino in l.2. col. 3. ff. quod quiſque iur. & ecõtrà quãdo quis primo dixit neſcire poſt ea ſcire. Vide Bar. & Alexan. in l.qui bona.§. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infec. & ibi in apoſtillis impreſſis, & quid in eo q primo dixit ſcire, poſteà credere. Are. cõſi. 44. col. fin. Felyn. & Areti. in cap. quoties. extrà, de teſti. & Iaſ. in rubr. ff. de iure iur. & omnino uide Tinda. in d. trac. de uarietate teſtiũ in dictis uerſi. char. 13. ubi. latè quando dicantur falſa teſtimonia, uaria & aduerſa, & quãdo non, ac etiã char. 2. col. 3. uerſic. narrabam. ubi quærit quid quando proximo dicit, Credo poſtea per uerbum ueritatis. & in uerſic. ſeq. qui incipit ſequentem. ubi quid quando primo dixit mihi uidetur, ſecundo per uerbũ affirmatiuum. & uerſic. ſeq. qui incipit poſt

 hæc

hæc de teſte qui primo dicit dubitãdo poſtea affirmando, & ſequẽ. de teſte qui primo dicit neſcire poſteà ſcire, ac ſeq. de eo qui dixit primo non recordor, & ſecunda uice, ſcio uel recordor, & de alijs, ut ibi eſt factus tractatus ille ad hoc. & Doctor qui ſolemnis, unde ad eũ ſemper recurre in hac materia uariationis teſtium.

23 Non tamen eſt omittendum, † teſtem non dici uarium ſi incontinenti ſe corrigat allegando iuſtam cauſam erroris & correctionis, & ita iudici uideatur, ut per Bart. in d. l. eos, col. ij. uerſi. item oppono. & refert & ſequitur Aret. in c. per tuas. colu. iij. extra de teſti. ubi declarat procedere in uariatione nõ in additione, & ſuppletione. Contra hoc dictum Bar. adduco eundem Bar. in l. qui quid aſtringendæ. ff. de uerb. obliga. circa fi. uerſi. fateor tamen ubi uult ſimpliciter quòd in teſte licita ſit uariatio antequã primum dictũ habeatur pro perfecto. & ita Firm. in uerbo, teſtium repetitio. uerſi. 9. & 10. ubi omnino uide quod eſt antequam teſtis fuerit à iudice dimiſſus, ut dicit præfatus Firmian. poſt Bal. per eum allegatum in l. lecta. ff. ſi cer. peta. Et ad hoc poſſet allegari notabile dictum Bal. in l. fi. C. plus ua

24 le. quod agi. ubi per illũ text. dicit† quòd poſtquam teſtes depoſuerunt debet itera to eis legi eorum dictum, ut per lectionẽ depoſitio compleatur, & tollatur error. & ſequitur Felyn. in c. per tuas. col. penul. de teſtibus. quam practicam obſeruari uidi a maximo Doctore D. Hieronymo Caſtellioneo, unde Bar. in d. l. eos. eſſet intelligendus poſt dimiſſionem antequam cũ parte eſſet locutus. Credo opinionem Barto. in d. l. eos. eſſe ueram ſimpliciter quòd & dum examinatur, & poſt ante dimiſſionem non ſit licita uariatio, niſi iuxta modum per eum traditum in d. l. eos. Et ideo Inno. in ca. prætereà de teſt. cog.

25 dicit † quòd quando teſtis in continenti ſe corrigit, non ſtatur correctioni ſimpliciter, ſed debet iudex attendere modũ correctionis, & refert, & ſequitur Fel. ibi, col. fin. in princi. & ſic loquitur, & in ipſo actu, & poſt antequam fuerit dimiſſus, & uide omnino Abb. in eo. cap. præterea. in ulti. notab. in uerſic. dicit tamen multum notabiliter hic Innoc. ubi dicit poſt. Innoc. iudicem debere diligẽter attendere modum & cauſam correctionis c. cũ dilecti extra de accuſatio. & niſi cognoſcat eũ poſſe probabiliter ſe corrigere, incidit in ſuſpicionem & uacillationem ff. de teſtib. l. in teſtibus & per d. capit. cum dilecti. & cum hoc dicto conformi dicto Bar. in d. l. eos. etiam Abb. ibi, & Doctores uolunt ut

26 incontinenti dicatur, † & quando nondum exiuit conſpectum iudicis, & antequam allocutus fuerit partem, niſi aliud uelit qualitas perſonæ, & nemini dubiũ eſt quòd etiam incontinenti dicitur, imò multum magis dum teſtis examinatur at que ita uidetur præcisè loqui tex. in d. ca. prçterea. ſi illum bene uides, & omni caſu quo dicitur incontinenti uolunt Doctores ut procedat dictum Innocentij & Bartoli in dicta leg. eos. etiam latè ſequitur Tinda. in ſuo tractatu char. ij. uerſiculo alteram exceptionem, ubi proſequitur poſteà illud per iij. colum. nec Firmian. dicit contrarium, ſi bene uides, quã uis de eius authoritate & dictis per modum repertorij parum eſſet curandum.

Nec obſtat practica Bald. in d. leg. fi. C. plus ualet quod agitur. quia conuenit cũ declaratione Bartol. in d. l. eos. & dicam etiam infra rubr. de oppoſit. contra teſtes.

Non obſtat dictum Bartoli in d. l. quid quid aſtringendæ. quia ſolum dicit quòd poteſt uariare in ipſo actu, ſed an etiam requiratur allegatio correctionis nullum uerbum, & ideo debet cõuenire cum hoc alio dicto cõmuniter approbato, & uide omnino Aretin. in d. leg. quidquid aſtringendæ, qui colum. ij. diſputando an Bartol. ibi bene loquatur, inquit communiter ſolet dici admitti correctionem, quouſque non tranſiuit tempus quo potuit loqui cum parte, & tunc ſine dubio ſecundum communem ſententiam debet allegari cauſa correctionis. alias uti uarius eſt puniendus. l. eos. cum ſimilib. ff. de fal. & de prædictis an, & quando dicatur uarius & poſſit teſtis ſe corrigere, uide quæ dicã in materia falſi circa articulum, quòd fal

ſitas

ſitas debet concludere & eſſe inexcuſabi-
lis,& in rubrica de publica. proceſſ. circa
27 fi.ubi latiſſimè. Item † non eſt uarius,
niſi quando eſt uarietas in facto principa
li ſecus ſi ſit in quibuſdã acceſſorijs Bart.
in d.l.eos.uerſi.pro huiuſmodi.Abb.poſt
Innoc.in cap.fraternitatis.de hęre. Iaſ.in
leg.j.§.j.in apoſtillis nouis.ff.de oper.no-
ui nunc.& alibi ſæpe,& non ſolũ procedit
in teſte ſibi ipſi contrario ſicut loquitur
Bart. ſed etiam in duobus ſibi contrarijs.
Dec.conſi.100.col.3.circa fi.& ſeq. Dimi
28 nuitur † tamen teſti de fide.Deci.cõſilio
105.col.6.qui allegat Bal.& Socin.& quã
29 do teſtis eſt ſuſpectus † quo caſu licet ſu-
per impertinentibus eũ interrogare,quin
imo debet iudex eũ inuoluere, ſi poteſt.
ut p Dec.in cap.licet cauſam. col.5. uer:
octauo nota. extra de prob. fides penitus
tollitur.Alex.conſ.154.col.2.& in fi.uol.
5.& Socin. conſi.98.circa fin. colum.j.lo-
quitur tamen Barto.in d.l.eos.quo ad pu
niendum de falſo, nõ quo ad torquendũ,
imo tales interrogationes fiunt & admit
tũtur in teſtibus ſuſpectis, ut demum uia
torturæ ueritas aperiatur, unde ubi non
ſumus in teſte ſuſpecto, ſed tamen in eo
30 † qui interrogatus circa non eſſentialia
uariat, credo talem uariationem nõ ſuffi
cere ad torturã;quia Bar.in ead.l.eos. di-
cit non eſſe uarium,& ſic ceſſat iudicium,
ſine quo torqueri nõ poteſt. Bar.in l.j.ad
finem principij.ff.de quæſtioni.& dixi ſu-
pra,& clarius hoc uult Tind. in dicto ſuo
tract. de uarietate teſtium.char.13.uerſi.
uaria.columu.3.in illa charta ubi dicit ta
lẽ uarietatem minimè nocere debere te-
ſti,uel facere teſtem uarium, adeo quòd
iura de teſtibus uarijs loquentia non ha-
bent locum hoc caſu, & uide omnino in
31 hac materia teſtis † qui falſitatem admi-
ſit in non ſubſtantialibus.Iaſ.in l.2. col.6.
C.de bono. poſſ. ſecund.tab.& ibi etiam
habes quomodo puniatur talis, & quãdo
dicatur impertinẽs, & nihil facere ad cau
ſam id ſuper quo falſitatem interſerit, in
quo ultimo concludit ſatis eſſe quòd ali-
quo modo faciat ad cauſam. pro quo eſt
tex. in c.quoniam.& ibi Bal.not.& ſequi-
tur Fel. ibi col.j.extra de teſtib. & ſubdit
32 Iaſ.in d.l.2.adhuc † non dici uarium ſi in
modico eſt contradictio. Videtur tamẽ ſi
teſtis iurauit dicere ueritatẽ ſuper facto
principali & appẽdicibus, quod tũc aliud
ſit,& dubiũ mouet Iaſ.ubi ſupra, qui etiã
ſentit ꝙ ſemper teſtis ita iuret, & plus ul-
tra non procedit, ſed ad hoc uide Bald.in
rub.de contro. inueſt.col.j.& in l.ſi ex fal
ſis col.fi.C.de tranſact.& Are.in c. in no-
ſtra.de teſtib.col.2.dicam in rub.de oppo
ſitionibus contra teſtes. In præſentia ta-
men mihi communis uidetur cum dictis
33 Barto. in d. l. ꝙ † aut deponit falſum in
his quæ pertinẽt ad cauſam, aut nõ,ut ſu
pra retuli,& ultra Iaſ. in dictis locis etiã
idem ponit Iaſ.in l.ſi duo patroni.§.idem
Iul.colum.fi.ff.de iureiuran. in uerſicu.&
circa prædicta. in l.j.in prin. col.10.ff. de
offic. eius.& Felyn.in d.cap.fraternitatis.
de hære.col.fi.in his locis apparebit hanc
eſſe communem opinionem, & ita etiam
obſeruatur. Non tamen eſt omittẽda cau
tio Bart.in d.l.eos.per quam teſtis poteſt
34 effugere hos inexplicabiles modos: † nã
cùm iterum examinatur poteſt dicere, di
co ſicut alias depoſui,& ſi iudex nolit ad-
mittere hanc reſponſionem, ſed uelit,ut
rem narret,poteſt dicere, Legatis mihi di
ctum meũ,& tunc iudex debet legere: &
ſubdit Barto.ꝙ tametſi iudex ſibi legat di
ctum ſuum, tamen ad abundantem caute
lam debet teſtis dicere quòd ſi appareat
ſe prius aliter dixiſſe, ex nunc corrigit di
ctum ſuum ſecundum,& ſe refert ad pri-
mum cum eo tempore melius recordare
tur. & ſatis incontinenti dicitur, & cum
cauſa ſe corrigere,iuxta dicta ſuprà,facit
ꝙ quando me refero ad aliquam ſcriptu-
ram,ſi in referẽte aliquid reperitur quod
non ſit in relato non attẽditur, ſed tantũ
conſideratur relatum, & illud tantum di
citur dictum, ut per Decium latã cõſ.63.
colum.4. & in teſte eſt conſi. Alexand.56.
colu.2.& uolum.2. & alibi ut in reperto
rio Hippoly.in d.l.eos.& de teſte uario ui
de Alcia.in tractatu præſumptionum re-
gu.2.præſumptione 29. & præſumptione
31. Erat etiam animus aliqua dicere ad
declarationem ultimi dicti Bartol.in d.l.
eos dum uult ut illa lex.eos. procedat in
eodem

eodem teſte, qui ſibi ipſi contradicit, non in diuerſis teſtibus ſibi inuicem contrariantibus, qui ſunt redigendi ad concordiam: ſentiens clarè teſtem ſibi contrarium non redigi ad cōcordiam, ſed puniri de falſo, ſed ne idem ſæpius repetam te reijcio circa dictam materiam teſtium ad rubricam de qua ſupra ſæpe mentionem feci, uide tamen in præſentia Alexandr. & Iaſ. in l. duobus. §. ſi ff. de iureiuran. qui
35 dicunt, † quādo teſtes hinc inde ſunt cōtrarij neminem puniri de falſo, & infert Iaſ. quòd teſtes inſtrumentarij ubi contradicant notario, & inſtrumento, nec ipſi propter notariū, nec notarius propter teſtes poterunt puniri de falſo, qui tamē loquuntur ubi pares cōtra pares, aliàs in actu non reiterabili plures & digniores uincunt, & uicti remanent falſi: Ita loquitur Bal. in dicto §. fin. & traditur in ca. ex literis. de probatio. & in cap. licet cauſam eodem titulo de probationibus. & expreſſè Aretin. in conſilio 13. char. 3. columna 2. & ita intellige eundem Aretinum in conſil. 71. column. penulti. dum audacter uidetur uelle in duobus ſibi inuicem contradicentibus, ut uterque puniatur de falſo, & ita ſe habere communem opinionem loquendo in eodem actu, ita ut concordare non poſſint, quia uel uoluit dicere aliud quàm quòd neutri credatur, & detur materia iudici intelligendi an alter uel ambo dicāt falſum uel malè loquitur.
36 Et dum Iaſ. etiam poſuit exemplum † de teſtib. inſtrumentarijs contra notarium. & de notario contra teſtes, ſomniauit, quia imò notarius punitur de falſo, iuxta latè dicta in cap. cum Ioannes. de fide inſtrumento. & in leg. 2. §. ſi quis neget. ff. quemadmod. teſtamen. aperian. & in leg. in exercendis. C. de fide inſtrumen. De eodem teſte an poſſit fieri concordia, ponit Felyn. in c. cum tu. in prima concluſione. de teſtibus & dicam de omnibus in dicto titul. de oppoſitionibus contra teſtes, & de exemplo ſomniato Iaſo. dicam in titu. de falſ. & ibi amplectar falſi materiam nō ſolum notariorum, ſed etiam partis & teſtium inſtrumentariorum & aliorum quorumcunque. Hic etiam cederet materia
37 † quando teſtis eſt uarius & torquetur. cui dicto ſit ſtandum, diſtinguendo tres caſus, quia aut ſumus in eodem iudicio, aut in diuerſis, aut quis in iudicio dicit contrariū eius quod dixit extra iudicium ut facit Bartol. in d. leg. eos. ſed dicam in materia teſtiū ſub dicta rubrica de oppoſitionibus contra teſtes. & ibi fortè dicam quid quando uariauit quis ſæpius, ut fecit notarius de Biumio in cauſa cuiuſdā falſitatis, qui uno die dixit unum, alio die contrarium, & ſequenti reuerſus eſt ad primum dictum, & alio die affirmauit ſecundum ſit uariando etiam in alijs examinibus ſequentibus, & cum tortura, an nulli dicto credatur, ſiue ſtetur, attentis tot uariationibus & uacillationibus, an uerò illi ſtetur dicto quod uidetur coadiuuatū aliqua ueriſimilitudine, iuxta conſil. Socin. 253. & quæ ponit Tinda. in dicto ſuo trac. de dicto magis ueriſimili. In præſentia tamen uide in hac materia Felyn. in c. cùm in tua. de teſtib. ubi facit regulam cum fallentijs. & Aretin. in cap. ſicut nobis. de teſtib. Deci. in cōſi. 189. col. iij. & Tind. in tractatu ſuo, in 3. parte principali. char. 12. & ſequentibus, ubi reaſſumit dicta Bar. in l. eos.

Vltimo quæro quando teſtis qui uti uacillans uel uarius uel aliter ſuſpectus tor-
38 queri debet, ut dixi, † An ſi petat copiā indiciorum ſibi ſit decernēda antè, quàm torqueatur? Dic copiam indiciorum dari, ut diſputetur ſuper ea l. cuſtodias. ubi Glo. & Doctores. ff. de public. iudi. & ideò ſi quis ſit torquendus, ubi ſeruus, & ubi ſit liber ſi non ſit torquendus. iuxta l. ex libero. & l. diuus. ff. de quæſtionib. prius hæc exceptio an ſit liber uel ſeruus examinanda erit. d. leg. cuſtodias. cum ibi notatis. & eſt tex. in d. l. ſi quis ne quæſtio. & in l. 1. §. ſi quis dicatur. ff. de quæſtionibus. Areti. in cap. ex parte. col. 6. extrà, de teſtib. Sed
39 † ſi eſt torquēdus ex aliquo indicio quòd reſultet ex dictis, quæ cauſam principalē tangant, iuxtà dictum Bart. in l. j. ad finem principij ff. de quæſtionibus, quia ſit mendax, iuxta l. unius. §. teſtes. ff. de quæſtionibus. uel uacillans, iuxta l. ex libero. ff. de quæſt. ſiue uarius, uel contrarius: iuxta

late

latè dicta ſupra, & tunc licet hoc ſit diſcutiendum, tamen ſolum iudici hoc cõmittitur abſque aduocatis. ita declarat Bar. in d. l. unius. §. teſtes. ubi omninò eſt uidendũ, & ſequitur Bru. in tractatu. ſuo. char. vj. col. 3. & nemo quẽ uiderim cõtradicit. non uideo tamen quomodo bene probetur intentio Bart. qui ad hoc allegat textũ in dicto §. teſtes. l. is cui. eod. titu. §. ſi uerò ignoti. in authen. de teſtibus. & l. nullum. C. de teſtib. quæ leges & aliæ ad idem, & ſi dicant teſtem in ſuis caſibus eſſe torquẽdum, non tamen illud dicunt ubi ſit dubium ſuper indicio, abſque diſputatione cõmiſſo ſolum negocio iudici, & ideò uidetur quòd ſimus hoc caſu in teſte ſicuti in reo, & utrique ſit danda copia iudiciorum, iuxta notata. in l. unius. §. cogniturũ. ff. de quæſtio. & in d. l. cuſtodias. & quæ dicit Bar. in l. fi. ad finem. ff. de quæſtionib. Video tamen ſeruari opinionem Bartoli, quando teſtis eſt uarius. uel teſtes ſunt uarij ſiue contrarij, & ſic indicium oritur ex dicto ſuomet. Non tamen ſemper quãdo eſt mendax ex dicto uel dictis aliorũ, quia tunc ſi petitur, datur copia, ueruntamẽ placet indiſtincte opin. Bar. quę eſt, ut totum onus, an ſi mendax, uel non an ſit uarius, uel non, ſiue uacillet relinquatur iudici, ne detur materia differendo & diſputãdo palam & cum aduocatis & cauſidicis inſtruendi teſtes, & ueritati nebulas offundendi, & ſatis hoc etiam colligitur ex iuribus per Bart. allegatis, ſi illa diligenti oculo uides, & ex mille delictis no uemcentum, ubi admitteretur hæc diſputatio, & daretur copia ſuſpicionum contra teſtes remanerent impunita, contra l. ita uulneratus. ff. ad legem Aquiliam. quæ lex, etſi eſt uulgatiſſima: tamẽ ratio eius, quæ eſt, ut multa pro communi utilitate ſint recepta contra ſtrictum ius, ſatis, imò plurimum facit. Ad hoc etiam accommodantur aliquæ rationes ad denegandam copiam indiciorum adductæ per Alexã. conſil. ſexageſimequinto. uolumi. primo, & de copia indiciorum danda reo, uel non ante torturam dixi in quarta quæſtione principali ſupra, & ſecũdum prędicta,
40 ubi quis eſt torquendus, † quia crimine notatus ſit, aut hæc qualitas nihil ad cauſam attinet. ut puta ſi dicatur quòd eſt arenarius, uel aliter infamis, & ſuper ea diſputandum eſt etiam aperto Marte ubi de hoc dubitetur, aut tangit cauſam, quia ſit uarius, iuxta ea quæ dicit Cæpol. in dicto conſilio ſexageſimoprimo colum. 2. & tunc ſecus, & ideò ſi fateatur ſe eſſe ſocium criminis abſque alia diſputatione ſuper hoc erit torquendus, ubi aliàs ſit in caſu iuxta dictum Salyc. in l. fina. C. de accuſationibus. Vltimò tamen eſt ſciendum in hac materia torturæ teſtium.
41 † quòd etiam ſi adſint qualitates quæ aliàs faciant ut teſtes torqueantur, nihilominus ubi plenè probantur non ſunt torquendi, ſed ſequendi, Bald. 5. uol. conſilio trecenteſimo octogeſimoquinto. Itẽ
42 † Iudex debet à tortura abſtinere ubi aliqua bona ratio naturalis excuſat teſtem, Bald. primo uolumine, conſilio centeſimoprimo. colum. 1. in fin. & etiam adde
43 quòd † ubi plenè conſtat de delicto, non eſt procedendum ad torturam. Bart. conſil. 111. col. 4. in princip.

Tit. de publicatione proceſſus & teſtium.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio proceſſus an ſit neceſſaria ad hoc ut ſententia ualeat.*

2 *Publicatio proceſſus an requiratur ante torturam, & quomodo non publicato proceſſu detur copia indiciorum.*

3 *Teſtes an poſſint recipi ad defenſionem, uel ad offenſionem poſt publicatum proceſſum?*

4 *Teſtes an poſſint recipi poſt publicatum proceſſum, fingendo, quod iudex illos examinet ex officio ſuo?*

5 *Teſtes an poſſint publicato proceſſu examinari ſuper articulis directè contrariis?*

6 *Teſtes partis aduerſæ an poſsint reprobari de falſo, ſaltem indirectè poſt publicatum proceſſum, quando etiam cum falſitate obiicitur corruptela?*

7 *Teſtium falſitas quomodo poſsit oſtendi publicato*

blicato proceſſu, ſi agitur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſententiam.

8 *Teſtes in cauſa criminali an poſſint examinari poſt concluſionem in cauſa?*

9 *Concluſio in cauſa an habeat locum in criminalibus?*

10 *Teſtium perſonas quando liceat poſt publicationem reprobare, ſi prius fuit proteſtatū.*

11 *Teſtis an poſſit repelli in cauſa appellationis ſi non fuit repulſus in prima cauſa.*

12 *Iudex an poſſit ex officio repellere teſtem inhabilem? & in ti. ſ. ſeq. nu. 64.*

13 *Teſtis, quem proteſtatus ſumme reprobaturum, non probat, ſi poſtea dicat aliquid pro me, & ibi etiam ponitur quomodo tacite uideatur approbari perſona teſtis.*

14 *Teſtis productus per me in una cauſa, an poſſit per me reprobari in alia?*

15 *Teſtis dictum an poſſit pro parte tantum acceptari?*

16 *Teſtium dicta poſſunt reprobari ab ipſo me producente: & quæ ſit ratio.*

17 *Teſtibus per me productis an pars aduerſa poſſit uti me non utente?*

18 *Teſtes producti an poſſint interrogari ad inſtantiam partis aduerſæ incontinenti uel ex interuallo?*

19 *Teſtis idem an poſſit ab eadem parte iterum produci ſuper aliis capitulis.*

20 *Teſtibus adhibitis ex conſenſu partium, an poſſit aliquid opponi?*

21 *Teſtis qui non debuit examinari, non facit fidem nec indicium dummodo iudex reſeruauerit exceptiones partium.*

22 *Teſtes examinati an iterum poſſint repeti ſuper eiſdem capitulis, ſaltem ex officio iudicis?*

23 *Iudex non interrogans teſtes ubi poſſet interrogare, an male faciat, & an ab eo poſſit appellari?*

24 *Teſtis quomodo dicatur ambiguus ad hoc ut poſſit repeti.*

25 *Teſtis ficus poteſt repeti ad declarandum, an etiam poſſit repeti, ut aliquid addat?*

26 *Teſtes poſſunt repeti etiam ad inſtātiam partis, & publicato proceſſu, quando non fuerunt interrogati ſuper omnibus capitulis uel interrogatoriis.*

27 *Teſtis an poſſit repeti inuitus?*

28 *Teſtis ſponte ſua an poſſit reuerti ut addat, uelut ſi corrigat incontinenti uel ex interuallo?*

29 *Teſti an licitum ſit uariare antequam recedat a iudice?*

30 *Teſtis uarians ante finitum examen an poſſit torqueri?*

Intellectus ad doctrinam Bar. in l. de minore. §. i. col. 1. ff. de quæſtio.

31 *Teſtibus examinatis debet legi depoſitio ſua, ut eam melius confirment, antequam recedant a iudice.*

32 *Teſtis an licitum ſit incontinenti ſe corrigere uel uariare?*

33 *Teſtis an poſſit ex interuallo ſe corrigere? & nu. 36.*

34 *Teſtis an poſſit ex interuallo addere?*

35 *Teſtis qui prius depoſuit ſe tantum ſcire &c. & poſtea deponit abſolutè uerū eſſe, &c. an probet & quid econuerſo, ſi primo dixit ſe ſcire poſtea neſcire?*

36 *Teſtis ex interuallo ſe corrigens an puniatur de falſo? & ſupra nu. 33.*

37 *Teſtis non punitur de falſo, ubi fieri poteſt, ut non adſit dolus.*

38 *Teſtibus examinatis & poſtea mortuis, ſi quis eorum depoſitionibus uſus fuerit non poteſt argui de falſo: quia falſitas oſtendi non poteſt, cum teſtes non poſſint amplius torqueri.*

DIxi ſupra in undecima & ultima parte torturæ, quòd ante torturam datur copia indiciorum, & deinde ſub rubr. ſeq. de defenſionib. reorum, & defenſionum impugnationibus, modum tradidi defenſionis, & offenſionis, ad cuius pleniorem declarationem etiam ſubieci titulos ſingulares omnium ferè delictorum, breuiter eorum materiam pertractādo. Aliud igitur non ſupereſt poſt factas defenſiones & offenſiones, & abſoluta utrinque
1 omnia teſtium examina, niſi ut † deueniā ad publicationem proceſſus, quæ neceſſaria eſt ad hoc ut ſentētia re ipſa ualeat, licet ſine ea non ſit ipſo iure nulla. hæc eſt

eſt cómunis opinio,ut per Felv. in c. licet
cauſam.de probat.col.17.uerſ.fallit ſecú-
do.& latius in c.cũ l,& A,col.j.& ij.de re.
iu.& Are.in c.cauſam quæ.col.j. de teſti.
2 Sed quęro, † an ét iſta publicatio proceſ-
ſus requiratur ante torturã?Bal.in l.mili-
tes.C.de q. tenet requiri. & ita Bru.char.
9.col.fi.& ſeq. in ſuo trac.torturæ. Et tex.
ſecundũ unam lecturã in l.2. C.de edẽdo.
ut ibi per Bar.in ſecũda lectura. Et practi
ca eſt, ꝙ publicatur proceſſus,& datur co
pia indiciorũ, aliter tolleretur rei defen-
ſio,ut ibi ꝑ Bru.& reus poteſt elidere indi
cia,& reprobare cõtrarijs probationibus,
ut ꝑ Bru. ubi ſupra,& clarius cha.8.col.1.
uerſ.ſed licet. & dũ dixi ſupra in xj.parte
torturæ & ultima, quòd etiã non publica
to proceſſu datur copia indiciorũ intelle
xi ratione ſolẽnitatis, quæ fit in publica-
tione proceſſus iuxta Gl.& not.in l.geſta.
C.de re iudic.quia ſine alia citatione par
3 tis datur ipſa copia. An † publicato ꝓceſ-
ſu etiam ſolenniter,ut tandem fit poſt ꝓ
bationem hinc inde factã, ſuper capitulis
utriuſque partis , poſſint examinari te-
ſtes ad defenſionem,& offenſionem. com
munis eſt ſententia quando parte inſtãte
proceditur , ad defenſionem non poſſe
examinari , ut per Aretin. in ca.cum cla-
mor.col.2.de teſtibus.tenetur tamen iu-
dex ex officio,etiam in caſu quo ad inſtã
tiam partis proceditur,quærere defenſio
nes etiam per per examẽ teſtium poſt pu
blicationem.Aretin. conſi.147. col.iij.&
ideo concludendum eſt, ut ad offenſionẽ
non poſſit etiam ex officio,ubi ut dixi, ſi-
mus in caſu quo proceditur ad inſtantiã
partis.Aret.in c.fraternitatis.cap.ix. uer.
item in cauſa criminali.Bal.in l. presbyte
ri.col.ij.uerſi.iuxta primam.C.de epiſ. &
cler.& conſi.276.in 1.uolu.col.pen.circa
finem. & ſequenti ſecundum impreſſio-
nem Brixienſem.Felyn.in d.cap.cum cla-
mor.col.pen.uerſic.ſecunda concluſio. &
Angel.Aret.ubi infra. Et aduerte quòd
articulum hunc quo ad teſtes examinan-
dos ad defenſionem latè diſputauit Are.
in d.c.fraternitatis.& ibi tenuit quòd pu-
blicatio non obſtet parte inſtante, ſed ut
dixi Aretinus met in d.c.cum clamor.ali
ter tenet.Dicens quòd latè articulum di
ſputauit in d.c.fraternitatis. Sed quòd cõ
munis eſt in contrarium & bene loquitur
quidquid dicat Felyn.in d.c.cum clamor.
& Angel.in gl. qui iudex dictum proceſ-
ſum publicauit.& in glo. qui iudex ſtatuit
terminum ad opponendum cõtra proceſ
ſum.col.ij.in fi.& pri.ſequen.& in Gl.cõ-
parent dicti inquiſiti & negauerunt totũ.
col.fin.& Salycet.per eum non allegatus
in l.fin.colum.penul.C.de quæſtionibus.
Aduerte etiam dum dixi , non eſſe teſtes
etiam ex officio examinandos ad offenſio
nem,ubi parte inſtante proceditur: nam
loquuntur Doctores,ubi pars eſt uolũta-
ria:ſecus ſi neceſſaria.Item limitant hanc
concluſionem , ut non procedat quando
iudex uidet reũ ſuſpectũ de concluſione.
Cui aliã limitationẽ addo quando uidet
partẽ eſſe negligẽtem Bar.in quęſt.iudex
maleficiorũ.Bald.in d.l.presbyteri.& in l.
ij.C.de abolitionib. ꝑ Fel. & Are.in c.qa
Gu. de iudicijs.& procedit hæc limitatio
ſiue ad defenſionem , ſiue ad offenſionẽ
agatur ſecundũ Doct. ſupra,& nota quòd
Hoſt.& Abb.& alij communiter in d.c.cũ
clamor. ut uolunt etiam ſi iudex ex puro
officio procedat, tamen ubi uidet reus ꝙ
malitiosè procedit,poteſt appellare, ſed
tamen limita ut per Fely. in d.c.cum cla
mor.col. fin. uerſic.& in prædictis. & an
ſit idem quòd pars petat, & nominet , ut
illos iudex examinet , an tantum modo
ſciat quos uoluerit iudex examinare, ui-
de Paulum de Ca. facientem differentiã
4 in conſil.246.in 1.uol. ubi dicit † quòd
licet ſciat , nihilominus iudex ex officio
poteſt examinare,ubi alias ueritas habe-
ri non poſſet,uidetur tamen hoc pende-
re a captione.Bald.in l.fi.in fin. principij.
C.de appellatio.ubi dicit ſe dare nouum
modum per quem ſemper poterunt pro-
duci teſtes publicatis atteſtationibus , ut
ſcilicet qui hoc facere intendit iudici det
nomina teſtium , & ſe abſentem faciat,
poſteaque iudex ex officio illos exami-
net , ſed de hoc reprobat Roman. & poſt
eũ Fel.qui eum refert in d.cap.fraternita
tis.col.viij. nec curo de repertorio Hipp.
in quo aliter tenet in l.j. §.fi.col.ij.& ſeq.

5 ff.de quæſtio.Vide igitur † non poſſe ad defenſionem, minuſque ad offenſionem examinari teſtes poſt publicationem teſtium ſuper capitulis utriuſque partis. Sed an poſsint examinari ſuper articulis directe contrarijs, & dic idem per Clementinam ſecundam,ubi Glo. notabilis, in uerbo,indirecte. de teſtib. & eſt communis Doctorum ſententia ibi,quæ tamē non habet locum quando articuli eſſent indirecte contrarij, iuxta l.optimum.C. de contrahen.& commit. ſtipul. Eſt tamē aduertendum quòd ſi pars contra quam producta fuerant capitula ex inſpectione eorum potuit inſtrui ad contra capitulandum ante publicationem, tunc ceſſaret hæc concluſio. ſed ſi inſtrui non potuit,& teſtis ſuper eis examinatus depoſuit de loco & tempore quòd non erat expreſſum in capitulis generaliter compoſitis, tunc concluſio militaret. Ita communiter Doct.in d.Clemē.2. maxime Bar. q. d.Clemen.legit cum rub.illius ti.& ita atteſtatur Mara.in cap.fraternitatis. de te-
6 ſtibus. in 9.quæſtio.principali.Et † ſumus in materia utrum falſitas teſtium diuerſæ partis poſsit oſtendi, & concluſio eſt, ut directè non poſſit: ſecus autem indirectè, ſicut tamen dixi directè etiam poteſt oſtendi quando ultra falſitatem etiā
7 objicitur teſtes corruptos fuiſſe, † ex quo cenſetur nouum capitulum. Ità Marian. ubi ſupra,in viij.queſt.in prima limitatione. & ponit etiā alias duas limitationes, & hanc communem cum his & alijs limitationibus ponit Fely.in c.licet cauſam,n. 24.& ſeq.col.13.extra de probatio. Sed ſi objiciatur ſola falſitas, hoc opus hic labor eſt,& Maria. circa dictam 8. quæſtio. mouet difficultatē & ſe reijcit ad ca. cum cauſam.de probat. & ca.cum uenerabilis. de exceptio.eſt materia illorum capitulorum in quibus not. quòd etiam ſententia quæ tranſiuit in rem iudicatam, reuocatur prætextu falſorum teſtium, & ideò Fely. in ca.cum cauſam.tangit difficultatem in prima concluſione, & oſtendit quòd ſola falſitas non ſufficit, quando non objicitur corruptela,allegat Bar.Abba.Imol. Paul.de Caſt.Ant.de But. & Ioan.And.& ita dicit eſſe intelligendos. Specu.& Archid. qui ſimpliciter loquuntur, & ſuper quibus Dec.ſe fundans.in c. cum cauſam. tenet eſſe ſpeciale in crimine falſitatis. ut timor ſubornationis non habeatur in conſideratione, ut per eum, ſed dicit contra communem,ut etiam apparet ex dictis Alex.in 1.col.& Imol. ibi in l. diuus.ff. de re iudic. & incipit uerſiculus Alex. item fallit ubicunque. Fateor quòd ſi ageretur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſentētiam, iuxta latè dicta p Alex. & Imol. maximè, col.6.uerſic.item aduerte.& dicta per Fel. in d.c.licet cauſam.in 15.colum.ubi ponit modo quibus poteſt agi protextu falſorum teſtium, ſicut etiam fit in d.l.diuus. tunc publicatio non obſtaret,per ea quæ ponit Bart. in d. Authen.qui ſemel. uerſicu. quæro an alia inſtantia. C. de probat. ſecus ſi ageretur criminaliter, & incidenter ad reſciſſionē ſententiæ, iuxta not.per Imol. in d.col.6. uerſi.item aduerte. quod tamen etiā non tranſit ſine dubitatione per dicta Bartol. in d. q. quæro an in alia inſtantia. Item ſi ageretur ſolum contra teſtes ut punirentur ceſſaret difficultas;quia res inter alios acta,&c. ceſſaret etiam quando ex officio iudex procederet,iuxta cap. cum clamor. & hoc eadem ratione, & caſus clarus eſt pro communi,quando agitur ciuiliter ad reſciſſionem ſententiæ, dico clarius ſecundum Doctores communiter, tamen adhuc ego dubito propter generalia uerba rubricæ & legem. C. ſi ex falſis inſtrumentis. & capitulorum, cum cauſam. & cum uenerabilis.& d.l. diuus dicere autē, non loquuntur ſupra dicta quando publicatus erat proceſſus eſt mœrum ſomnium, quòd nunquam fuit in conſidera-
8 tione legum. An † poſt concluſionem in cauſa in criminalibus poſſint examinari teſtes,& acta fieri, uide quomodo concluditur in cauſa.tex.in c. cum dilectus.de fide inſtrument. & Fel.ibi omnino, & in effectu poſt concluſionem in cauſa nō licet examinare teſtes, imo eſt præcluſa omnis probatio etiam per inſtrumenta.dict. cap.cum dilectus.licet aliud ſit in inſtrumentis de nouo repertis,ut per Iaſ.in repetit.

petit.d.l.admonendi. char. ultima. col.j. uerſi.confirmo.iuncta char.7.col.3.uerſi. retenta. & non licet etiam poſt concluſionem in cauſa examinare teſtes contra perſonas teſtium, imo nec poſt ſolam publicationem teſtium, niſi ſecundum formam cap. præſentium.de teſtibus. In Senatu tamen uideo facile concedi, ut contra perſonas poſſint examinari etiã poſt emanatum peremptorium, cauſa quare etiam contra perſonas de iure non poſſint examinari teſtes, illa eſt; quia ut dixi concluſio in cauſa præcludit omne genus probationis, ut latè per Fel.in d.ca. cum dilectus. qui oſtendit adeo præcludi os partibus per concluſionem in cauſa, ut quaſi æquiparetur ſententiæ, & magis hoc impedit ne quid poſteà fiat quam publicatio teſtium, ut patet in d.c.cum dilectus. & patet, quia limitationes non dantur per Doctores quando eſt concluſum in cauſa ad iterum examinandum, prout dantur quando eſt publicatus proceſſus, ut in cap. cum ueniſſent per Doctores de teſtibus. & per Alex.in l.iubemus. C.de iud.ubi uide col.2. uſque ad finem. & ibi concludit, ſicut ſupra dixi, quòd quando concluſum eſt in cauſa, præcluditur omnis uia ultiori probationi. Et ne
9 erres, ſcias † quòd in criminalibus non concluditur in cauſa. ut per Fel.in d.c.cũ dilectus.col.2.Aret.in Glo. qui iudex ſtatuit terminum ad opponendum contra proceſſum.col.2.in fi.& ſeq.quia non poteſt reus renuntiare defenſionibus, ut per Doctores in d.c. & in l.iubemus.allegata, & Mediolani ex conſuetadine non concluditur in cauſa etiam ciuili. Si igitur in criminali, non concluditur in cauſa, nihil impedit quin poſſint teſtes examinari, etiam ſuper contrarijs capitulis, niſi obſtet publicatio teſtium, quo caſu dicendum eſt, ut ſupra dixi.& minus impedit quominus poſſint examinari teſtes cõtra perſonas teſtium, niſi etiam obſtet publicatio, qua etiam non attẽta poſſunt examinari, ſecundum formam dicti capituli præſentium, de teſtibus. Et circa
10 dictum capitulũ, præſentiũ dicit † quod ſi pars proteſtatur contra perſonas teſtiũ ante publicationem, uidelicet quo tempore pars citatur ad uidendum iurare teſtes, iuxta ca.2.de teſtibus. & l.ſi quando. C.eodem.tunc non obſtante publicatione poteſt probare cõtra eorum perſonas. uide Felyn. ibi, qui ponit ſex fallentias percurrendo & limitando dicta Salyceti in hac materia in l. ſi quis teſtibus.C. de teſtibus. uide etiam Aret. in d.c.præſentium. Signorol.conſil.79. Et procedit etiam quòd pars contra quam fuit productus teſtis, poſtea uellet allegare teſtem corruptum, ut notabiliter per Fel.in cap. licet cauſam. de probationib. col.4.circa finem, & ſeq. in 9. notab.ubi etiam uide colum.14.& ſequenti uerſi.tertia conclu
11 ſio. Et † an qui non oppoſuit contra teſtem in prima cauſa, poſſit poſtea opponere in cauſa appellationis, uide Aretinum in cap. ex parte. colum.9.& ſequen. de teſtibus. & in capit. ſicut: eodem titu. columna 4. circa principium. Et ubi pars
12 non fuit proteſtata.an † iudex ipſe ex officio poſſit repellere teſtem inhabilem, uide Salyc. in d.l.ſi quis teſtibus. Fel.in d. cap.præſentium.colu.2.& in cap.intimauit.columna penul. circa finem & ſequẽ. extra, de teſtibus.& in cap. teſtimonium. eo.tit.col.2.& ibi Are.col.8.Ale.in l.3.in princ.ff.de teſtib.col.3.& 5.uol.conſ.152. col.5.circ. princip. ubi ponit aliquos caſus in quibus poteſt opponi etiam ſine proteſtatione, & omnino Angel.conſilio 295. colu.2. & in d.cap.2 per Felyn.extra, de teſtibus. colum.8.circa fi.Et adde
13 † quòd factã dicta proteſtatione per me ſi tales teſtes poſteà aliquid pro me deponerent non ſtaretur eis ad mei fauorem, Aretin.in d icto capit.præſentium.in ulti. notab.& ibi Felyn. col.2.& latius per Felyn.in d.c.præſentium.col. penul.uerſi.in Gloſſ.fina.ubi regulam ponit & fallentias circa hoc, & ibi per Aretin.in ulti. char. & per Fely.notabiliter in cap.capitulum de reſcript. col.14.uerſic.demum, in fine.

Item adde quòd ſicut ego cõtra teſtem debeo proteſtari, aliter uideor illum approbare.d.cap. præſentium.ita ſi egomet produco teſtem uideor illum approbare, nec poſſum poſtea improbare.d.l.ſi quis

teſtib. ubi per Doctores maximè per Salyc. Alexā.conſil.66.colum.penult.uolu.j.per Felyn.in c.ueniēs. *el primo*.de teſtib. colum.fi.circa princip.Angel.in authent. at qui ſemel.colum.2.de probat.

Et quid de iudice quem approbaui in iudicem, an poſſim eum reprobare,ſi cōtra me in ead. cauſa producatur in teſtē? uide Aretin.in capit.delicti.de teſtib.col. penulti.circa finem. & ſequen.

14 Et † ſi in una cauſa produxi teſtem, & idem in alia producatur per alterum contra me,an poſſim eum reprobare? uide Salyc. ubi ſupra, col.3. Aretin. in d. cap.præſentium.columna quarta,& Fely. ibi,colum.3.

Et quando produco teſtem, an poſſim allegare eius inſtabilitatem, uide omnino Bald.in cap.cum dilectum. colum.ulti ma de conſuetudi. ubi ponit practicam, qualiter quis poſſit dicto teſtis ſe iurare pro parte, & pro parte non acceptare.

15 Et † an ex capite inimicitiæ poſſim teſtem reprobare, ultra Salyc. ubi ſupra, & alios uide Bal.5.uol. conſi.41.col.2. & circa finē. Et procedūt hæc quoad perſo-

16 nas teſtium. Sed† dictum eorū pōt quidē reprobari ab ipſomet producente tanquā falſum,Salyc.in d.l.ſi quis teſtibus.uerſic. quarto quæro. ad fin.& Anto. de But. in cap.cum uenerabilis.colum.5.uerſicu.op pono extra, de except. & ratio eſt; quia producens ſibi contra illud non potuit prouideri.Ita Salyc.& D.Anton. ubi ſupra. Nec cenſetur approbans perſonam teſtis approbare eius dicta,ſiue teſtifican da per eum.Ita not.Salyc.in d.l.ſi quis te ſtibus.col.ij.Ang.ubi uide in Authen. at qui ſemel.col.ij.C.de proba.Alex.conſi. 66.colum.penul.uolum.primo, & Felyn. in cap.ueniens.*el primo*.de teſtib. colum.fi na.poſt princip.

17 Quid uero † ſi producens nō uelit uti dicto teſtis,quem produxit,an poſſit altera pars illum producere. uide Felyn.in cap.de teſtibus colum.fi.extra de teſtibus & per Bal.in l.j.§.beſtias.ff.de poſtul.Panormit.in d.c.præſentium.in princip.columna quarta.& ibi Fely.colu.3.& Aret. conſi.141.circa medium.

18 Et an † teſte producto per unam partem,poſſit altera pars petere,ut interrogetur pro ſe ſuper eodem capitulo uel ſuper alio diuerſo, & quid ex interuallo,& quid etiam ſi talis pars contra quam ſit productio,eſſet per lapſum terminum exclusa a productione teſtium, uide Areti. in dicto cap.de teſtibus in ulti.char.& Felin.ibi colum.fina.

19 Et an† idem teſtis poſſit ab eadem parte iterum produci ſuper alijs capitulis. Signoro.tenet poſſe conſilio quinquageſimotertio.colum.ſecunda.

20 Et an † poſſit opponi teſtibus adhibitis in aliquo actu ex conſenſu partium,ui de Felyn. in cap. exhibita.colu.iij. de iudicijs.Cæpol. plene cautela 294.Alexandrum notabiliter conſil.70.uolu. primo, ubi limitat procedere quo ad illos qui eos rogarunt pro teſtibus.Idem Cæpolla conſilio uigeſimoprimo,col.4.

Dixi de proteſtatione quæ iuuat partē ut poſſit poſt publicationem probare cō

21 tra perſonas. Addo autem † quia multi teſtes non debent examinari, qui tamen examinantur,quòd reſeruatio quam faceret iudex de non præiudicando exceptionibus contra eos militantibus,operaretur ut perinde eſſet, ac ſi nullum factū fuiſſet examen. Aretin.in capit. ex parte. colum.6.de teſtib.Fely. in cap. cum dilecti.de accuſa.col.9.& in d.c.ex parte. columna antepenultima ubi uide in fine. & ſic etiam ubi dicti teſtes alias non facerēt indicium qualequale, nec hoc caſu examinati illud facerent, & uide etiam Fel. in cap.teſtimonium,colum.v.in fin. de teſtibus.& cadet hæc concluſio magis ſub tit.ſequen.de oppoſitio.contra teſtes. Si cut facta publicatione propter timorem ſubornationis noui teſtes prohibentur produci.d.cap.fraternitatis. & Authent.

22 at qui ſemel.C.de probatio. ita teſtes † examinati non repetuntur ſuper eiſdem capitulis.cap. per tuas. extra, de teſtibus cum Glo. 1.Felyn.ibi,in uerſi.ſecunda cō cluſio. ubi uide, eſt pulchra materia, & concluſio eſt hæc,quòd etiam ubi proceditur inſtāte parte;tamē iudex ex officio poteſt iterum interrogare teſtem; quia

forte

forte obſcurè depoſuit. Ita Fel. ibi, & Gl. ibidem, quam uide, quia bis hoc repetit, & Glo. in §. illud. in Authent. de teſtibus quam ſequitur Bartol. in Authent. at qui ſemel. C. de proba. in fin. hanc Glo. ſequitur Imol. in d. cap. per tuas ſæpius repetendo. & ita etiam Glo. in capitu. cum clamor. de teſtib. & ibi latius Fely. columna 1. qui poſt Docto. per eum allegato. clarè loquitur, & in criminalibus & in ciuilib. quando proceditur inter partes, & ita clarè Aret. in d. cap. per tuas. qui nunquam dubitat, niſi quando eſt repetendus inſtãte parte. Et aduerte ad Gloſ. in d. ca. cum clamor. dum dicit quòd iudex præcipue in illo text. in quo proceditur ex mero officio poteſt interrogare clarè idem uolens quando inſtante parte, & uide omnino illam Gloſ. ponentem rationem dubitandi & decidendi, & ita Marian. in ca. fraternitatis. in 24. fallẽ. de teſtibus. Et ad
23 uerte; † quia primò eſt quærendum ad cognitionem prædictorum, an iudex ſi non faciat, male dicatur facere, & poſſit appellari uide Fely. in dicto cap. pars tua. colu. fin. uerſi. item inquantum. qui uidetur dicere quòd male facit, & ſi appelletur quo ſupplet iudex ad quem, loquitur tamẽ in dubitatione inſurgente ex actis. & uide Aretin. in dicto cap. cum clamor. columna prima. in 2. notabil. ubi dicit quòd iudex poteſt, & non cogitur, & ita communiter tenent Docto. eſt uerum quòd ſimpliciter loquitur non facta diffi cultate quomodo procedat ambiguitas.
24 Secundo aduerte † quomodo exemplum detur quòd teſtis ſit ambiguus, de quo uide text. in dicto capitu. cum clamor. qui loquitur in tali ambiguitate quę nullo modo poſſit intelligi. & ita no. Are. ibi, in d. 2. notabil. & ita uidentur plures Doctores tenere qui ſunt reprobati à Fely. & alijs per eum allegatis in d. c. cum clamor. col. fi. uerſi. ultimo ſcias. ubi uide. ſufficit enim quęlibet ambiguitas, ut ibi & datur etiam exemplum quo ad aſsignãdam rationem dicti ſui, quia hoc etiam ꝑtinet ad hanc declarationem Gl. in d. §. illud. & Bar. in l. repeti. in prin. ff. de quæſt. & Sali. in Authen. at qui ſemel. C. de pro-
25 ba. colum. v. Et ſic uides † quòd ex officio ijdem repetuntur ad declarandum. Sed an ut addant, uide Fely. in d. c. cũ clamor. col. 2. poſt Lapum, & D. Ant. & Aret. ibidem, col. j. in ij. notab. An uero ad inſtantiã partis iudex poſsit repetere loquor ſẽ per publicatis atteſtationibus, ſaltem ad declarandum. Dic communem eſſe ut nõ poſsit, & ſic minus ad addendum corrigendum. Are. in d. ca. per tuas. in diuerſis
26 locis ita atteſtatur. Vnus eſt caſus † in quo ijdem teſtes poſſunt repeti ad inſtantiam partis publicatis teſtibus. quando nõ fuerunt interrogati ſuper omnibus capitulis, uel ſuper interrogatorijs, & hoc ẽt quòd ſub ui uerborum capitula continerent plura: quia ſuper omnibus eſt interrogandus, etiam quæ in uirtute uerborũ continerentur, ut in exemplo eius qui cã pitulat præſcriptionem. Abb. in d. ca. per tuas. Et aduerte: quia ſi fuit interrogatus atque ita reſponderit, ut etiam fieri debuiſſet alia interrogatio, illa nõ facta, nõ dicitur aliquid omiſſũ: quia ſatis eſt quòd ſuper omnibus capitulis, & capitulatis fuerit interrogatus, eſt uerum quòd ſi dubie reſpondit, tũc ſumus in alia materia, de qua ſupra, an repeti debeat ad declarandum dictum ſuum, & minus adhuc diceretur omiſſum, ſi etiam iudex ulterius interrogaſſet de cauſa ſcientiæ, & adhuc aptè non reſpondiſſet, & adde quòd Tindar. in hac materia, in ſuo dialogo. lib. 1. c. 9. col. 2. uerſ. item probatur qui fuit Doctor ſolemnis & ſubtilis. ut per Iaſo. in l. magiſtratibus. col. ij. in fi. ff. & per Dec. in c. per tuas. colum. ulti. de probatio. dicit
27 † iudicem, qui inſeſtaris, ut repetas teſtem, debere eſſe contentum primo dicto, ut no. Gl. in ca. literas, extra de præſumptio. nec debere teſtem repetere eo nolente, niſi forte dictum eius ſit obſcurum, uel aliud præſentis nouiter perueniſſe ad eius notitiam ex meliori forti recordatione, quibus caſibus poteſt iudex teſtem repetere ex officio, ut ibi, quem uide.

Et aduerte: quia ſunt duæ materiæ ſe-
28 paratæ. Prima † an iudex poſsit repetere dictum teſtis ut addat, uel declaret, & de hoc

hoc locuti ſumus. Secunda an poſſit ipſe
teſtis reuerti, ut addat uel ſe corrigat, &
hæc ſecunda materia traditur in cap. præ
terea. de teſtib. cog. & dicit Bartol. in d. l.
repeti. qui attingit hunc ultimum articu
lum, quòd ſi teſtis reuertitur ſuo motu
incontinenti, auditur, & poteſt ſe ipſum
corrigere, ſecus ſi ex interuallo. allegat
d. c. præterea. & not. in d. §. quia uero. in
Authen. de teſtib. dic ut ibi in d. c. prætere-
rea. & uide Bar. in l. eos. ff. de falſis. col. ij.
ubi dicit, quòd teſtis ſe incontinenti po-
teſt corrigere quando iuſtam cauſam er-
roris allegat: alias uti uarius punitur de
falſo, & Aretin. ſequitur Bart. præciſè &
clarè in d. c. per tuas. de teſtib. colum. iij.
ubi ponit not. declarationem quam om-
nino uide ſi uis hæc intelligere. uide ta-
men Bart. in l. quidquid aſtringendæ. ff.
de uerb. oblig. circa fin. uerſic. fateor ta-
men. ubi uult ſimpliciter quòd in teſte li
29 cita ſit uariatio † antequam primum di-
ctum habeatur pro perfecto. & idē uult
Gl. in d. c. præterea. ubi ait quòd dicitur
incontinenti, quando quis nondum receſ
ſit a iudice, & tunc admittitur uariatio,
nec eſt neceſſe dicere, Reuoco, ſed uide
tur intelligendus Bar. ſicut dicit nondum
facto examine, & nondum perfecto, ſed
illo facto etiam incontinenti non poteſt,
niſi reuocet, & etiam cauſam alleget, &
ita uidetur diſtinguere, & declarare Fir-
mian. in uerſi. teſtium repetitio. in 9. cap.
& duobus ſequentibus, ubi omnino uide.
30 Et † ubi nondum eſſet finitum examen,
& uariaret ſimpliciter abſque eo quod ip
ſe ſe uideretur corrigere, adhuc crederem
eum debere torqueri, ad perſpiciendum
in quo dicto uellet perſiſtere, & ita intel
ligere potes Bart. in l. de minore. §. j. in j.
col. ff. de quæſt. Item puniretur uti uarius
31 per d. l. eos. Et ideo † non ſemel uidi ſo-
lennes Iureconſultos ſtatim facto teſtis
examine, ei depoſitionem quam fecerat
legere, & eum interrogare an ita dixiſſet,
& ſi aliquid ſe dixiſſe negaſſet uel aliud
dicere uoluiſſe affirmaſſet, dictum eius
accōmodabāt, prout ultimo loco aſſerue
rat, ſed ubi receſſiſſet ab eiſdem licentiā
habuiſſet, & poſteà uellet ſe corrigere nō

admittebant, niſi reuocaret, & allegaret
cauſam erroris ſui, & hanc practicam ac-
ceperunt à Bal. in l. fi. C. plus ualē. quod
agi. ubi per illum tex. dicit ibi, quòd poſt
quam teſtis depoſuit debet iterum ei le-
gi dictum ſuum, ut per lectionem com-
pleatur, & error ſi quis eſt in ſcribendo
remoueatur, & refert, & ſequitur Fel. in
c. per tuas. col. pen. de teſtibus. uide tamē
omnino quæ allegat Alexan. in d. l. quid-
quid aſtringendæ. col. ult. ubi remiſſiuè
loquitur in teſte. Item uide Innoc. in d.
c. prætereà. de teſtibus cogen. qui dicit,
32 quando † teſtis incontinenti ſe corrigit
non ſtari correctioni ſimpliciter, ſed be-
ne iudicem attendere modum correctio-
nis, & refert, ſequitur Fel. ibi, colum. ulti-
ma in princip. & hoc dictum confirmat di
ctum Bart. in d. l. eos. imò uidetur genera
lius loqui, ut licet nondum receſſiſſet à
iudice, tamen adhuc reuocatio paſſim nō
admittatur, ſed attendi debeat quomodo
loquatur, & quomodo reuocet, & hoc
credo uerius quidquid ſentiat Firmian.
quem ſupra allegaui, & in effectu non cre
do differentiam eſſe, an nondum ſit fini-
tum examen, uel eo abſoluto incontinen
ti ueniat, id eſt, antequam ſit allocutus
partem ſecundum communem interpre-
tationem, ut atteſtatur Imol. in d. c. præ-
tereà. & ibi Felin. Nam omni caſu dicitur
uariatio, ubi nō reuocet, & procedit lex,
eos. Si uero reuocat debet audiri ſed iu-
dex debet aduertere ad cauſā reuocatio-
nis, utrum ſit conſona, uel ne, & ubi
minimum ſibi probabilis eſſe uideatur
erit uarius poterit puniri, & ita etiam la-
tè, & notabiliter & ſubtiliter Tindar. in
ſuo tractatu de teſtibus. char. 2. cap. 4. in-
cip. Alteram exceptionem, ubi uult non
licere teſti ſe corrigere niſi incontinenti,
allegando. d. c. prætereà. deinde ſe limi-
tat, ut hoc etiam incontinenti non liceat,
niſi iuſta cauſa erroris allegetur, & iudici
etiam iuſta uideatur ſecundum Bart. ubi
ſuprà, & quòd iudex ſi uult repetere po-
teſt quandocunque, iuxta c. cum clamor.
& Docto. ibi, & ita etiam ſupra declara-
ui, poſteà in fi. dicit notabiliter quòd ubi
teſtis licitè ſe corrigit, non punitur de fal
ſo;

ſo;quia non meretur pœnam qui facit lege permittente. l. Gracchus. C. de adulte. uides igitur quòd tantum uult ut in conti nenti ſit licita correctio, & quòd tamen
33 debeat allegari cauſa erroris. Et † ideò, dum dicit incontinenti debere fieri correctionem, loquitur etiam ante perfectũ examen, niſi dicas quòd tunc non dicitur incontinenti fieri, ſed in ipſo actu, prout conſiderauit Bartol. in d. l. quidquid aſtringendæ. & Firmian. ubi ſupra, tamen plus placet, ut dixi alia opinio, & uidetur meliori ratione fundata, & prædicta procedunt, ubi teſtis incontinenti corrigit, ſed ex interuallo non eſt licita propter timorem ſubornationis, uide tamen circa hoc plures declarationes & limitationes per Tindar. ubi ſupra, & per Felin.
34 & alios in d. c. præterea. Licita † tamen eſt additio ex interuallo ubi unum dictũ ſimul cum altero ſe habere poteſt; ut quia primo dixit neſcire, poſtea dicit ſcire, uel primo non recordari, poſteà recordari. Ita Bart. Angel. & Moder. communiter in l. qui bona §. ſi quis ſtipulatus. ff. de damno infecto. ubi uide omnino Alexan. & Fel. & Doctores in d. cap. præterea, & per Hippolytũ in d. l. ex libero. ff. de quæſtio. colum. penul. & melius quàm alibi per Tindar. in d. tracta. in 3. char. c. 8. incip. recenſebam. col. prima & ſequen. Et
35 † ibi etiam quando primo loco dixit ſe tantum ſcire, uel tantum uerum eſſe, an etiam eo caſu poſteà audiatur, ſi dicat aliquid aliud uerum eſſe, & ſe melius recordari, & Doctores ubi ſupra in §. quis ſtipulatus. & in d. cap. præterea, loquuntur quo ad probandum, quo caſu conſideratio debet eſſe, an loquutus fuerit, cũ parte, uel non, ut per Doctores ubi ſupra, ſed quo ad puniendum de falſo, Dic eum nõ puniri, niſi primo dixiſſet, ſed tantum ſcire, uel tantum uerum eſſe, ut ibi per Tindari. col. ulti. uerſi. eſt tractãdum, uel niſi dixiſſet ſe neſcire id quod ueriſimiliter ſcire debebat, & in quo nõ erat licita ignorantia, ut not. per Aretin. in conſ. 71. col. ſecunda. cuius dictum in dicto conſi. maximè attẽditur in practica. Et uerum eſt, quòd qui addit niſi aliter appareat contrarietas non dicitur falſus, ut per Deci. conſi. 110. col. 5. ubi allegat gloſſ.

Et quid econtra, quando primò teſtis dicit ſcire poſteà neſcire, uide Areti. in c. cum cauſa. de teſtib. colum. 2. ubi diſputat præcedentem articulum, quando incipit à negatiua, poſteà annectit etiam hunc, & in eo allegat Bar. & Bal. ut per eũ, quos tamen intellige in dubio ubi aliquo modo poteſt fieri concordia, ſed ubi eſt no. contrarietas, tunc teſtis punitur uti falſus per id quod uoluit Bald. in §. quibus. in prima conſt. C. & ita propriè loquitur, Bar. allegatus per Aretin. in d. l. de ætate. colum. 5. & uide etiam de hoc ulti. Iaſ. in l. ait prætor *l. 2 prima*. §. iurari. colum. pen. & ultima. ff. de iureiur. & Alex. in l. ſtipulatio habere licere. § hæc quoque. colum. ſecunda. ff. de uerbo. obliga. & uide omnino Bal. in l. 1. colum. penult. C. de confeſſ. ubi tenet, ut non ſit periurus, qui primò dicit credere, poſteà non credere, de quo etiam latiſſimè per Tinda. in 2. char. colum. 3. ca. 5. narrabam. & cap. 6. & ſequen. ubi ponit ſimilem quæſtionem. Quod au-
36 tem ſupra dictum eſt, ut teſtis † ex interuallo non poſſit ſe corrigere intelligas quo ad hoc, ut ſecundum dictum non tollat primum; quia ſtatur primo, ſed tamen illud debilitat, ut per Fel. in d. c. preterea. qui dicit quòd ex tali dicto, non poteſt iurari in ſupplementum probationis, ſed tamen non punitur de falſo uti uarius. Et licet prima facie Alexan. uideatur uelle, ut imò puniatur in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de damno infecto. tamẽ expreſsè illud non affirmat, nec etiam Bar. in d. l. eos. in ſecunda oppoſitione hoc dicit, licet reſpiciendo ad pauca, ita uelle uidea-
37 tur. eſt uerum † quòd præſumitur ſubornatus. d. c. præterea. & ibi Doc. tamen non ſequitur, ergo falſus. nam fieri poteſt, ut non doloſè ſe corrigat, igitur non eſt falſus. Bal. in c. j. §. notandũ. de not. feu. Alex. in l. quid tamẽ. §. ſi arbiter. ff. de arbitris. nec falſitas eſt niſi concludẽs. gl. & Doct. in l. iuriſgentiũ. §. quòd fere. ff. de pact. poſ-
38 ſet † fortè talis teſtis torqueri, & ideò his diebus proximè præteritis cum teſtis, qui ita arguebatur eſſe mortuus, & uexaretur

xaretur producens ratione uſus, dicebam malè uexari; quia non conſtabat teſtem eſſe falſum, nec conſtare poterat, cũ torqueri non poſſet, & ſecũdum prædicta intelligo Tinda. in 4. c. in fi. qui aliter ſentit.

Titu. de Oppoſitionibus contra teſtes.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis in eadem depoſitione contrarius an probet, maximè in tortura, ubi etiam diſtinguitur, an teſtis ſolum deponat contra tertium, an uerò etiam contra ſeipſum?*

2 *Teſtis uarius an puniatur de falſo?*

3 *Teſtis deponens contrarium eius quod dixit extra iudicium an probet, & an puniatur de falſo, & an poſſit torqueri?*

4 *Teſtis dictum extraiudiciale an probet, ſi deponens ſit conſtitutus in articulo mortis, & quid de illis qui in patibulo morituri reuocant quæ dixerunt?*

5 *Teſtis dicens uno modo in iudicio, et aliud in alio quomodo probet, & an puniatur de falſo?*

6 *Teſtis dictum in una cauſa facit fidem contra eundemmet in alia.*

7 *Teſtis contrarietas non nocet parti ſi ſit talis qui non debuit examinari.*

8 *Teſtis qui ſemel depoſuit poteſt petere ut ſibi legatur dictum ſuum, & ad illud ſe referre.*

9 *Teſtes plures ſi ſint contrarii qui ex eis præferantur. & nu. 10. & 13.*

10 *Teſtis unus ſi contradicat alteri, uel plures pluribus quomodo fiat concordia, uel quomodo præferantur. & nu. 11.*

C. cum tu. de teſti. quomodo procedat.

11 *Teſtes inuicem contrarii an puniantur de falſo, ſi poſſunt aliquo modo concordes eſſe, & an probent ſi ſine maxima difficultate non poteſt fieri concordia?*

12 *Teſtium cõtrariorum in criminalibus an fiat concordia, ut probent?*

13 *Teſtes plures ſi contradicant æque pluribus uel paucioribus quomodo poſſit fieri concordia, ut euitetur periurium et falſitas, & quid ſi non poteſt fieri concordia & ſupra. n. 9. & 10.*

14 *Teſtes digniores uincunt alios in probatione, non autem ut minus digni puniantur de falſo.*

15 *Teſtes plures pares numero, & cæteris qualitatibus ſi inuicem contradicant non probant.*

16 *Teſtes eiuſdem qualitatis ſi inuicem contradicant, an poſſint inquiri & torqueri.*

17 *Teſtis unus ſi ſit contrarius alteri an uterq; puniatur de falſo ueluti teſtes producti cõtra Suſannam.*

18 *Teſtis qui in tortura perſeuerauit in eius dicto & poſtea adhuc uariat, an ſit etiam audiendus.*

19 *Teſtis infamis uel ſocius criminis, uel periurus uel bãnitus uel detentus tempore examinis quomodo repellatur.*

20 *Teſtis an poſſit deponere de his, quæ uidit dũ eſſet minor.*

21 *Teſtis qui depoſuit ſpe impunitatis ſibi promiſſæ, an probet?*

22 *Teſtis in uno falſus an reprobetur in omnibus, præſertim cùm dixit falſum in non attinentibus.*

23 *Teſtis dictum nihil ualet, quando notarius illud non ſcripſit ſed retulit ſe ad dictum alterius teſtis.*

24 *Teſtes deponentes per eundem ſermonem an probent?*

25 *Teſtis qui nimis apertè deponit in fauorem unius partis, uel præcipitanter, uel nimiũ cito, uel nimium tarde, an probet?*

26 *Teſtes an poſsint examinari à notario maximè quando ſunt examinandi extra territorium?*

27 *Notarius an poſsit eſſe rogatus de mandato ſibi facto per iudicem, ut poſſit recipere teſtes?*

28 *Teſtes non publicati an probent?*

29 *Teſtes non citati, ſed qui à ſeipſis, uel ad petitionem partis ſe obtulerunt an probent?*

30 *Teſtis an præſumatur citatus uel productus à parte?*

31 *Teſtes an poßint inſtrui à parte? & nu. 50.*

32 *Teſtes quomodo & quando poßint examinari ad æternam rei memoriam.*

33 *Teſtes deponentes extra terminum an probent, & quid ſi iurauerunt in termino?*

34 *Teſtes examinati parte non citata an probẽt*

etiam

etiam in cauſis in quibus emittitur ſolemnitas iuris?

35 Statutum uel conſuetudo ut in examine teſtium pars non citetur, an ualeat?

36 Teſtis an poßit examinari parte non citata ubi proceditur per informationes?

37 Teſtis iurare debet etiam præſente parte quæ eos produxit.

38 Teſtis non rogatus an probet, ſcilicet in caſibus quibus de iure debet rogari?

39 Teſtes ſingulares an probent, & an in dubio præſumantur eſſe conteſtes, & an dicantur ſingulares, ſi uiderunt per rimulam unus poſt alium? & nu. 70. & ſeq.

40 Teſtis non deponens de loco & tempore an probet, & quomodo probetur tempus?

41 Teſtis deponens ſuper inquiſitione contenta in ea uera eſſe, non uidetur deponere de loco & tempore, & quomodo hoc & ſimilia intelligantur.

42 Teſtis de auditu an probet, & quomodo debeat deponere?

43 Teſtis de credulitate an probet, et quid ſi deponat per uerbum uidetur, & per uerbum pro certo credere?

44 Statutum ut credatur teſti deponenti de credulitate an ualeat, & an teſtis de credulitate poßit puniri pœna falſi uel alia?

45 Teſtis non bene concludens non probat.

46 Teſtis dicens alium fuiſſe præſentem non probat illius ſcientiam.

47 Teſtes an probent ſi dicãt ſe uidiſſe in iis quæ conſiſtunt in guſtu uel auditu?

48 Teſtis an probet ſi dicat ſe uidiße, cum tamen eſſet de nocte?

49 Teſtis an probet ſi deponat ſuper eo quod iurauerat non reuelare?

50 Teſtis inſtructus à parte an probet maximè ſi pars dedit ei ſchedulã? & ſupra nu. 31.

51 Teſtis periurus, homicida, & infamis an probet, & an princeps poßit concedere, ut eis credatur, & an teſtis cui obiicitur crimen poßit aßumere defenſionem?

52 Teſtis inimicus an probet?

53 Teſtis ſocius criminis an probet, maximè quando tale crimen poteſt aliquo modo iuſtificari?

54 Teſtis qui laborat eodem morbo repellitur. Et ibi fit mentio de ſtatuto Mediolani ſuper dicto ſocij criminis.

55 Teſtis agnatus non probat quoad iniuriã factam agnato. Et ibi remißiuè ponitur de aduocato procuratore, & ſolicitatore.

56 Iniuria facta uni de agnatione cenſetur facta aliis. & an illi poßint eſſe teſtes.

57 Teſtis qui tractat de ſe exonerando probat, ſi ſit ex iis qui ſolẽt aliquid portare: puta uinum uel frumentum, & uiuunt ea arte.

58 Proxeneta an probet maximè contra officialem? & nu. 128.

59 Probationes contra officialem debent eſſe euidentes, niſi fortè aufugiat.

60 Teſtis ex uniuerſitate an probet, & an ſtatutum Mediolani ſuper hoc diſponens poßit allegari in criminalibus?

61 Teſtes parentes uel liberi non probãt, et quid ſi ſint ſpirituales, uel ſi ſit par cauſa propẽſæ uoluntatis, & quid in filio emancipato, & in ſpurio, & in priuigno, uitrico, compatre, ſocero, nuru, genero, uiro, & uxore. Et de fratre. nu. 65. & nu. 109.

62 Affinitas tranſuerſalis an repellat teſtem, et an affinis pro l et in cauſa criminali, & frater pro fratre, & an qualitas repellens teſtem ſit probata eo ipſo quod teſtis eam fatetur?

63 Teſtis non tenetur reſpondere interrogationi, per quam detegatur ſua turpitudo.

64 Teſti dicenti, ſe inimicum an eſſe credatur?

65 Teſtis an poßit repelli parte non opponente? Et ſupra in titu præcedenti.

66 Teſtimonium dicere multi ſunt qui non poſſunt cogi.

67 Teſtis non cogitur contra ſeipſum deponere.

68 Teſtes an præſumantur inuiti depoſuiſſe?

69 Teſtis qui eſt ſubditus an probet? & nu. 99.

70 Teſtis unicus an probet, & an princeps poßit hoc concedere?

71 Teſtis unicus an probet ſi deponat de eo quod ipſemet fecit.

72 Teſtis unicus probat homicidium fuiſſe factũ ad ſui defenſionem quando probatio accuſatoris non eſt contraria.

73 Teſtis an teneatur reddere rationem dicti ſui, & quomodo dicatur ſufficiens ratio?

74 Iuriſdictio quomodo probetur per teſtes.

75 Teſtis dicta referenda ſunt ad factum & nõ ad ius.

76 Teſtis an probet ſi dicat ſe uidiſſe mutuari pecuniam, ſed non recordari quanta fuerit?

77 *Teſtis quomodo probet tenorem ſententiæ uel inſtrumenti?*

78 *Teſtis dicens aliquem poſſediſſe, ſciēte aduerſario, debet reddere rationem etiam non interrogatus.*

79 *Teſtis ratio ſatis eſt ſi concludat à ueriſimili, uel à communiter accidentibus.*

80 *Teſtis deponēs homicidium fuiſſe factum ad ſui defenſionem, quomodo probet.*

81 *Teſtis examinatus a iudice incompetenti, uel teſtis non iuratus an probet?*

82 *Teſtis an debeat iurare in cauſa qua remittitur omnis ſolemnitas iuris?*

83 *Teſtis debet iurare ſuper ſcriptura, & an poſſit iurare ſuper reliquiis ſanctorum, uel alio modo?*

84 *Teſtis an præſumatur iuraſſe, ſi in actis dicatur talis teſtis iuratus.*

85 *Teſtis an poſſit ſe referre ad illud quod dixit in alia cauſa?*

86 *Teſtis qui iterum examinatur an debet iterum iurare?*

87 *Teſtis an poſſit deponere per procuratorem?*

88 *Teſtes plures debent examinari ſinguli ſeparatim.*

89 *Teſtis non iuratus ſi deponat falſum quomodo puniatur.*

90 *Teſtis quomodo probet ſuper negatiua.*

91 *Teſtis laicus an ſit idoneus contra clericum?*

92 *Teſtes qui ſunt religioſi, an probent, ſi non habuerunt conſenſum ſui ſuperioris?*

93 *Teſtes domeſtici quomodo probent, & qui dicantur domeſtici & in tit. ſeq. nu. 4.*

94 *Teſtes deponentes non ueriſimilia non probant, quia ſunt ſuſpecti de falſo.*

95 *Teſtis dicens non recordari id, quod ueriſimiliter recordatur punitur de falſo.*

96 *Veriſimilia quæ non ſint.*

97 *Teſtis in cauſa matrimoniali debent eſſe omni exceptione maiores.*

98 *Teſtis qui non debuit examinari ſi pars uult, ut nihil omnino probet, debet prius contra eum proteſtari.*

99 *Teſtis ſubditus an ſit pro domino idoneus teſtis?*

100 *Teſtis pro domino an poſſit eſſe uaſallus ſuus?*

101 *Teſtes an ſint idonei parentes et liberi in cauſa matrimoniali?*

102 *Teſtis amicus an ſit idoneus teſtis pro amico?*

103 *Teſtibus an credatur eſt in arbitrio iudicis?*

104 *Teſtes qui non ſint idonei.*

105 *Teſtis an poſſit eſſe affinis pro affine, et ſupra nu. 62.*

106 *Teſtis an poſſit eſſe filius pro patre, & econtra, & quid in aliis deſcendentibus.*

107 *Teſtis an poſſit eſſe uxor pro uiro, & an familiaris, & domeſticus?*

108 *Teſtis an poſſit eſſe filius naturalis pro patre?*

109 *Teſtis an poſſit eſſe tranſuerſalis pro alio tranſuerſali, & præſertim frater pro fratre? et ſupra nu. 62.*

110 *Teſtis conſanguineus uſque ad quem gradū non poſſit eſſe teſtis.*

111 *Teſtis an poſſit compelli, ut pro fratre ad defenſionem deponat.*

112 *Teſtis poteſt eſſe frater contra fratrem ſi uelit.*

113 *Vſurarius quomodo probetur.*

114 *Teſtis an poſſit eſſe tutor pro pupillo, uel prælatus pro ſua eccleſia?*

115 *Teſtis an poſſit eſſe famulus tutoris?*

116 *Teſtis poteſt eſſe pro monaſterio ſuo famulus abbatis uel antiquus colonus.*

117 *Teſtis an poſſit eſſe procurator uel aduocatus, etiam in cauſa appellationis, & qui deſiit eſſe?*

118 *Teſtis an poſſit eſſe officialis qui deſiit eſſe officialis?*

119 *Teſtis an poſſit eſſe ſolicitator cauſæ?*

120 *Teſtis non eſt idoneus quando ei poteſt aſcribi laus uel uituperium. & ſupra nu. 58.*

121 *Teſtis an poſſit eſſe qui fuit iudex, & arbiter in ea cauſa?*

122 *Teſtes an poſſint eſſe relator & inſtructor?*

123 *Teſtis an poſſit eſſe creditor?*

124 *Teſtis an poſſit eſſe qui habet commodum in conſequentiam?*

125 *Teſtis ſi interrogatus reſpondit ſe non habere commodum intelligitur principaliter.*

126 *Teſtis qui in cauſa uniuerſitatis reſpondit ſe non habere commodum, quomodo intelligatur.*

127 *Teſtis quomodo dicatur habere commodum.*

128 *Teſtes an ſint idonei fideiuſſores deponentes ſe tantum dediſſe tutori.*

129 *Teſtis an ſit idoneus proxeneta?*

130 *Proxeneta quis ſit.*

131 *Teſtes an poſſint eſſe negotiorum geſtores, et ſamu-*

famuli?

132 *Teſtibus ſunt ſoluēdæ impenſæ quas fecerūt eundo, & redeundo, et ſtando, & quid de operibus quas amiſerunt?*

133 *Teſtibus an ſit ſoluendum quod amiſerunt, ſi in itineribus ſpoliarentur?*

134 *Teſtes ubi mittuntur ad examinādum ſolui debet merces notario & iudici.*

135 *Teſtis producens ſi eſt pauper, an ſibi per partem uel iudicem ſint ſubminiſtranda expenſa?*

136 *Teſtes poteſt interrogari an ſit liber uel ſeruus uel inimicus?*

137 *Teſtis ſuſpectus poteſt interrogari etiam de his quæ ad rem non pertinent.*

138 *Teſtes de falſo ſuſpecti ſunt interrogandi diligenter de omnibus circunſtantiis.*

139 *Teſtis falſus tenetur de falſo, & etiam de omni delicto inde ſecuto.*

140 *Teſtis cuius depoſitio fecit, ut quis indebitè morte afficeretur, uel abſolueretur, tenetur de homicidio.*

141 *Teſtes in factis arduis debent examinari corā honeſtis perſonis.*

142 *Teſtem falſum coram delegato deponentem, an delegatus ipſe poſſit punire?*

143 *Teſtem clericum qui ſit falſus an iudex ſecularis coram quo depoſuit, poſſit punire?*

144 *Teſtis ſuperior ſi deponat corā inferiore falſum, an ab eo poſſit puniri?*

145 *Teſtis uacillatio quomodo per notarium ſit ſcribenda.*

146 *Teſtis ſi nolit dicere ueritatem niſi data pecunia an liceat illi dare ad hoc ut dicat?*

147 *Iudici dan pecuniam, ut ferat ſentētiam, an bene & licitè det?*

148 *Pœnam meretur, qui rem facit nō malo animo, ſi ſit mali exempli.*

149 *Teſtis qui aſſerit corā amicis ſuis ſe falſum dixiſſe, an poſſit pecunia induci ad illud propalandum?*

150 *Teſtis ſi pecuniam accipit ut non deponat, qua pœna teneatur.*

151 *Teſtis qui pecuniam accipit, ut uerum dicat, an comprahendatur in ſtatuto punientem falſum teſtem uel producentem falſum teſtem?*

152 *Teſtibus duobus fide dignis magis creditur, quam mille ſceleſtis.*

PVBLICATO proceſſu diſcutiendum eſt, an teſtes patiantur aliquā exceptionē & repellantur, ut omnes ſciūt & ponit Angel. Areti. in Gl. qui iudex ſtatuti terminum ad opponendum contra proceſſum. ubi poſt materiā publicationis proceſſus, ſubdit de maculis repellentibus ipſos teſtes. Et quia principaliter conſideratur uarietas teſtium, ideo ſcias ꝙ teſtis,
1 †qui in eadem depoſitione dicit contraria non probat. l. qui falſa, uel uaria. ff. de teſtib. col. pen. & ponit tres fallentias, quarum prima eſt: quando ſecundum dictum in tormentis depoſuiſſet: quia Doct. concludunt quòd illud attēditur: ergo ꝓbat. Secunda eſt: quando primum dictum protuliſſet colore iracūdiæ. Tertio uero quādo ſecundum, animo corrigendi primū, iuxta ca. præterea de teſtib. nam dummodo probet, uel in primo dicto uel in ſecūdo uerè dicitur regulam locū non habere. Et quantum ad tertiam quomodo ſcilicet intelligatur cap. præterea. uide quæ dixi latiſſime in præcedenti rubr. & quæ poſui etiam in materia torturæ teſtium. Quo uero ad primam, ut ſtetur ſecundo dicto, quod teſtis depoſuiſſet in tormentis ultra Bart. in l. eos. ff. de falſi. eſt etiam doctrina Bar. in l. ſi poſtulauerit. §. ſed & ſi negauerit. ff. de adulter. & uide Ang. in l. fi. C. de quæſt. col. j. & ij. & Socin. plene & conſiderate admodum loquentem in conſi. 253. col. ij. ubi tamen dicit eſſe cōſiderandum an tempore depoſitionis factę per teſtem in tormētis fuerit citata pars, & an primum fuerit magis ueriſimile, uel tortura ſit legitime data, ut ēt per Ang. in d. l. fi. & circa illud quòd citari pars debeat, Dic nō ſeruari ex conſuetudine. Eſt etiam conſiderandum an teſtis ſolum deponat uti teſtis contra tertium, an etiam in ſe uti pars, & in aliū uti teſtis: quia hoc caſu magis creditur primo dicto ſine tormentis. Bar. in l. j. §. quæſtioni. ff. de quæſt. Aret. conſi. 61. col. 1. ad fin. & in c. cum in tua. col. v. de teſtib. & Deci. conſilio 189.

Raro tamen obtinere potui ut hæc decla
ratio à iudicibus admitteretur quòd ali-
quando euenit; quia ad lucrum attentio
res erant, aliquando etiam propter eorũ
nimiam ignorantiam.

Debet etiam conſiderare iudex an te-
ſtis poſt publicationem uel ante dicat cõ
trarium eius, quod a principio depoſuiſ-
ſet; quia ſi nondum publicato proceſſu
hoc eueniat, procedit regula ſupradicta.
ſi uerò poſt publicationem, tunc magis
ſtatur primo dicto propter timorem ſub-
ornationis. Ita Bar. in d. §. ſed & ſi negaue
rit. Tamen ceſſaret iſta ſuſpicio, ubi teſtis
nullo modo potuiſſet loqui cum parte,
quod tamen his temporibus difficillimũ
eſſet ſcire propter facilem corruptionẽ
cuſtodum carcerum. Circa autem ſecun-
dam fallentiam quando primum dictum
protuliſſet calore iracundiæ, quoniam
hoc pendet a regula. l. quod calore. ff. de
reg. iur. uide ibi Dec. & Felyn. in c. ſicut
ex literis. in j. col. & ſeq. de iureiur. & in c.
cum te. col. iiij. de re iudi. & per Iaſ. in l. ſi
filiam tuam. col. ij. & ſeq. C. de inof. teſta.

Et aduerte quia loquutus ſum de ua-
rietate quo ad credendum uel non cre-
2 dendum, ſed quo ad falſum, an † teſtis
uarius de falſo puniatur, regula eſt eum
puniri debere l. eos. ff. de falſis. & d. l.
qui falſa & uaria. & Felyn. in d. c. cum in
tua. in pen. col. in d. uerſi. prima conclu-
ſio. & Tindar. in ſuo tract. in j. char. colu.
iij. col. ij. incip. omnis. ubi cum nonnullis
ſequentib. ponit plures fallentias, quæ
etiam tendunt ad pręcedentem regulam
3 quo ad credulitatem. Teſtis † etiam, qui
deponit contrarium eius quod dixerat
extra iudicium probat, & attenditur di-
ctum in iudicio. Fely. in d. ca. cum in tua.
in uerſic. tertia concluſio. & in uerſ. quar
ta concluſio. ubi dicit ꝙ quamuis primũ
dictum ſit extra iudiciũ, nihilominus cõ-
munis eſt, ut præualeat ſecundum, & ipſi
credatur. Non tamen negari poteſt quin
diminuatur de fide, ut per Docto. in d. c.
Alexand. conſi. 81. colum. iij. col. antepe.
& Are. in conſi. 71. ubi dicit quòd omnes
Doct. in c. cum cauſam. de teſtib. tenent
quòd debilitatur fides, & non punitur de
falſo, ſecundum magis communem opi.
quidquid dicat Bar. in d. l. eos. Vt per Fe-
ly. in d. c. cum in tua. & Dec. in c. per tuas.
de probat. col. penul. in fi. & ſeq. qui po-
nit tamen quatuor caſus in quibus defen
dit Bar. non tamen allegat Felyn. in c. fra
ternitatis. col. vij. de teſtibus. Abb. in ca.
cum eccleſia Sutrina. de cau. poſſ. & pro-
prieta. col. ij. nec Areti. in d. conſilio 71.
col. iiij. uer. ſed eſt dubium de fratre. nec
Bar. conſil. 89. ubi uide, nec Alexan. in d.
conſ. 81. uolum. 3. col. antepen. licet ta-
men non poſſit puniri de falſo: torqueri
tamen poteſt, ut per Alex conſi. 63. in 1.
uolum. & hoc operatur uacillatio, ut di-
xi ſupra in materia torturæ teſtium. In
reliquis uide Tindar. in dicto ſuo dialo-
go. char. 5. col. iij. & li. 2. ca. 1. uerſi. uarian
tium. ubi hanc materiam diuidit in plu-
res partes, & plura capitula conſideran-
do omnia, ut etiã facit in materia de qua
proxime diximus: nam per ſeptem char.
loquitur quando dictum extraiudiciale
eſt contrarium dicto in iudicio, & dum
Doctores ubi ſupra uolunt, ut quando
dictum extraiudiciale eſt cum iuramen-
to, qui tunc reperitur inter duo iuramen
ta contraria, puniatur de falſo, quæ opi-
nio fuit Anto. de But. & Abb in d. c. cum
in tua. de teſtib. & Alexan. conſil. 154. co
lu. penul. 1. uolu.

4 Dic quòd ita uidi ſeruari. Et † adeo ue
rum eſt non ſtari dicto extra iudiciũ, ut ſi
ẽt cõſtitutus eſſet in articulo mortis non
ſtaretur, ut per Fel. ubi ſupra. de quo dixi
in materia torturæ teſtiũ, ubi etiã poſui
de illis qui in patibulo reuocant, quæ di-
xerunt, & ibi feci mentionem de ſtatuto
Mediolani circa hoc diſponente, & poſui
etiam an magis credatur conſtituto in ar-
ticulo mortis, quàm ſi eius periculum nõ
immineret, de quo etiam in reperto. Hip
pol. in l. j. §. præterea. col. 2. ff. de quæſtio.

Teſtis † ſi uariat in uno iudicio ab eo
5 quod in alio dixerat, ſecundum dictum
non ualet, ſed primum. Ità latè Fely. in d.
c. cùm in tua. uerſi. ſecunda concluſio. ubi
tamen uult, ut quo ad eũ puniatur de fal-
ſo, quod ultimum explicitè dixit Bart. in
d. l. eos. uerſi. aut profert uaria, & hoc eſt

quo ð

quod etiam dixit idem Bart.in d.l. eos. in
1.oppoſit.dicens, quòd tertium reſpõſum
illius legis loquitur quando uariat inter
diuerſas perſonas in diuerſis cauſis,ſeu in
ſtantijs. Quod notabile iudicat; quia li-
6 cet † acta facta in una cauſa non faciant
fidem in alia inter diuerſas perſonas, ut
not.in l.is apud quem. C de eden. tamen
dicta unius teſtis in una cauſa faciunt fi-
dem contra eundem met teſtem deponen
tem in alia, quod ſecundum eum tenet
Innoc.in cap. ueniens.de teſti.& ſequitur
Alexan.in d.l.is apud quem.col.7.& in d.
l.eos. debilitatur tamen quo ad probatio
nem primum dictum,ut per Felyn.in d.c.
cùm in tua.ubi uide,& per Dec.latè conſ.
189. col. 3. ubi dicit hanc eſſe communẽ.
In qua materia uide latiſſimè Tind. char.
12.col. 1.in 3.parte uerſic. & ſequẽs eſt.&
uide Bald.3.uol.conſi.101.col.2.qui dicit
quòd quando teſtis deponit contraria in
diuerſis depoſitionibus præſumitur quòd
in ſecunda fuerit ſubornatus. uide etiam
c.ſicut nobis.de teſtib.& Aret.ibi.Cætera
in hac materia uarietatis teſtium uide ſu-
7 pra in titu.de tortura teſtium. Et † quan-
do teſtis non debuit examinari, hoc caſu
contrarietas nocet parti.Barto.conſi.92.
8 col.penul.& Tind.ubi ſuprà. Et † ad effu-
giendas difficultates contrarietatis,teſtes
in ſecundo examine dicere debent, Dico
prout aliàs dixi. & ſi iudex uelit ut loquã
tur,ſubdant ipſi, Legatis mihi dictũ meũ,
& iudex tenebitur legere. Ità Bart.in d.l.
eos.uerſi.quæro pro declaratione.de quo
per Fely.in c.inter cæteras.col.2. de re iu
dic.& in reperto.Hippol.in l.ex libero. ff.
de quæſt.in prin col.2.& ſeq.ſubdit Bart.
quòd etiam ſi iudex legat dictum, tamen
ad cautelam teſtis debet addere quòd ſi
apparet ſe aliter hoc loco dixiſſe, ſe redi-
git ad primum dictum quo tempore me-
lius recordabatur. uide etiam de hoc A-
lex.in d.l. eos.

Non eſt tamẽ omittendum unũ, quod
9 dicit Bar.in d.l. eos.in fi. uidelicet † quòd
procedit. d.l.ubi eſt contrarietas in dicto
uniuſmet teſtis,ſecus ſi inter plures; quia
tunc procedit.l.ob carmen. cum materia.
ff.de teſtib. ut ſi ſint aliqui digniores præ
ferantur alijs,quibus contra dicunt, etiã
ſi pauciores ſint, ubi uerò ſint æquales in
dignitate, uel unus non ſit dignior altero
præferãtur plures, & data omnium pari-
tate; quia omnes ſint æquales quo ad om
nia præferãtur teſtes rei, ita habetur ibi,
& per glo.in c.in noſtra.de teſtib. Et præ-
feruntur teſtes rei etiam minus digni da-
ta paritate numeri,tantus eſt fauor ipſius
rei,ut per Fel.in c.cùm P. Mancouella.in
fin.de accuſ. & ibi Abb. licet Abb. uidea-
tur ſentire contrariũ in d.c. in noſtra.dixi
ſupra,de defen.reor.& c.ubi uide, ſic de-
clara & ſupple Bart.in d.l.eos. Item decla
10 ra Bartol.hoc modo, quando † unus con
tradicit alteri, uel plures pluribus ut fiat
concordia ſi fieri poteſt,& ita procedit c.
cùm tu.cum materia.de teſt. ſed ſi eſt tãta
diſcordia,ut non poſſint ſimul cõuenire,
tunc procedit quod ſupra dictum eſt, ut
ſtetur dignioribus, uel pluribus, & ita Fe
ly.declarat.in d.c.in noſtra in 1.colum.in
prin.in uerſi.conſiſtit.& Bart. met. in d.l.
eos.in fi.& hęc concordia etiam fit in uno
met teſte, ubi fieri poteſt, quidquid dicat
Bar.in d.l.eos.qui præſupponit non ita fie
ri in unomet teſte, imò cũ non ſolùm non
probare uerum etiã puniri de falſo, & ue
ritas eſt contra Bar.ut per Fel. in d.c.cùm
tu.col.1.uerſi. prima concluſio. ubi cõclu
dit quòd etiam ut probet, ſit cõcordia in
dicto uniuſmet teſtis uario, tamen Bar.in
d.l.eos.in fin. defendi poteſt,uoluit enim
dicere quòd in pluribus, ſi poteſt fieri con
cordia fit,& ſi non poteſt ſtatur digniori-
bus,ſecus autem in unomet teſte qui dixe
rit uaria & cõtraria; quia ſi concordia fie-
ri non poſſit, omnino punietur de falſo,
quod in pluribus non euenit, propter ma
teriam d.l.ob carmen.& c.in noſtra.aliter
Bart. dixiſſet rem nimis mirabilem, & cõ
tra id quod ipſemet tenet in pluribus lo-
cis,ut in l.1.in princ.ff.de oper.noui nun.
& alibi ſæpe. & licet Ale. in d.l.1. dicat ſe
putare ueriorem opin. ut puniatur de fal
11 ſo, tamen † oſtendit communem eſſe in
contrarium, quia ſit concordia, ſi fieri po
teſt quo caſu non punitur de falſo, & hæc
concordia non tamen fit, ut teſtis probet
ſecundum cõmunem opi.de qua per Ale.
ubi

ubi uide conſi.20.uol.4.col.2.uerſic. nec
iſtis obſtat, & clarè apparet etiã per Ale-
xan.ubi locus eſt optimus in l.inter ſtipu-
lantem.§.1.col.3.uer.potes ſic conclude-
re.ff.de uerb. obli. quidquid ipſe.col.ſeq.
dicat,& hãc cõmunem ita declaro,ut quo
ties ſine maxima difficultate fieri nõ poſ-
ſit iſta concordia, nõ fiat, niſi ut euitetur
falſum, ſed ubi non fieret ſumma cum diſ
ficultate,etiam toleraretur, ut probaret,
quia in effectu non dicitur contrarietas,
& ita procedunt quæ notabiliter circa
hunc articulum dicit Fely.in d. c. cum tu.
col.1.uerſi.prima concluſio.& adducta in
contrarium per Alex.ubi ſupra,& ita pro
cedit Alex.conſi.133.col.2.in prin.uol.1.
ubi uide.& conſi.105.uolumi.2.colum.4.
uerſicul nec obſtat. & ita latè,& ſolenni-
ter Aret. ubi uide in d.c.cùm tu.ubi tan-
dem poſt hanc opi.dicit,fatendum tamen
eſt in arbitrio iudicis eſſe quanta fides ſit
adhibenda huic teſti,& etiam utrum om-
nino ſit adhibenda,qui iudex debebit cõ-
ſiderare nõ ſolùm qualitatẽ perſonæ, ſed
etiam communem uſum loquẽdi, & utrũ
difficulter an facilè contrarietas poſſit ad
concordiam redigi,& utrum teſtis incon-
tinenti ſibi contradicat,an uerò poſt plu-
ra capitula,quo caſu ueriſimilior eſſet cõ
tradictio ſecundum eum,quæ uerba ſunt
notanda,& in hoc etiam Fely.ibi cum ſe
12 quitur,& ita tenet. Et † an ea quæ dicta
ſunt circa hanc concordiam ut probẽt te
ſtes procedãt etiam in materia noſtra cri
minali,uide omnino Fel.in d.c.cũ tu.col.
pen.uer. ſed pulchrè dubita ultra alios.
ſic igitur uides,quid iuris ſit quãdo unus
teſtis ſibimet eſt contrarius, & quando
unus alteri contradicit, uel plures pluri
13 bus.Circa quod aduerte, † q aut plures
contradicunt pluribus, ſeu paucioribus,
aut æqualibus.primo caſu plures uincũt
pauciores,ut dixi,tamen ſi fieri poteſt cõ
cordia ea fit, ut euitetur periurium pau
ciorum,nõ ut probent;quia ut probẽt nõ
ſit etiam neceſſariũ,ut de ſe patet & fuit
oſtenderatũ.Iaſon.in l.j.§.creditum. ff. ſi
cer. pet.& Fely.in d.c.cum tu.col.ij.uer.
tertia concluſio.& per Alexand.in d.§.j.
ſit tamen hæc concordia,ſi fieri poteſt,&
ſi non poteſt, ac manifeſta adſit contra-
rietas inter eos, plures uincũt pauciores
de periurio & falſitate,& quotidie uideo
puniri eos de falſo, & qui uellet dicere
cõtrarium ſine iudicio loqueretur, & ita
uoluit Gl.ſi eam bene uides in c. cum cõ
tingat.in j.Glo.ad fin.de offic. delegat.&
Bal.in j.conſti.C.in quibus.col. ij. ubi ui
de.& Glo.in c.nihilominus.3.q.9.& Are
tin.in conſi.13.col.10.per Bal.conſ.101.
uol.1.col.1.ſecũdum impreſſionẽ moder
niorem.Fateor quidem ſi ſint pares licet
14 aliqui ſint digniores q † digniores uin-
cunt alios, quo ad probãdũ, non autẽ ut
alij minus digni teneantur de falſo,& ita
uoluit dicere Bar.in d.l.eos in fi.& Alex.
conſi.176.col.ult.uol.2.alias nemo puni
retur de falſo,ſi plures non uincerẽt pau
ciores,& uide omnino Tindar.in fi.dialo
gi ſui char.ult.uerſic.eſt quoque nouiſſi-
mè.ubi commentaria ſcribit ſuper dictis
Bartol.in d.l.eos,& non diſcrepat ab hac
mea opinione,& refert mentem Bart. in
d.uerſicu.fina.ut loquatur quoad cõcor
diam faciendam: ſentiens cum uno teſte
non fieri,ſecus autẽ cum nõ concordatur
pluribus,& ideo ſequitur put ſupra dixi
ut ſi talis ſit contrarietas,cuius nõ poſſit
fieri cõcordia puniatur de falſo cõuictus.
& ita ẽt intellige Ang.in Gl.in uerbo, fal
ſario.col.ult.uerſi.quid ſi ſunt plures te-
ſtes.& Cæpol.conſi.61.col.1.& 2.& licet
ita res ſe habeat,ut plures uincãt paucio
res etiam de falſo, tamẽ peſsime ſe gerũt
iudices maleficiorum, qui de lato ad eos
examine teſtiũ in cauſa ciuili examinato
rum inuicẽ contrariorũ, alia diſcuſsione
non facta falſitatis pauciorum,faciunt tã
partẽ producẽtem quam teſtes detineri,
nam reſpectu producentis prius debet cõ
ſtare de delicto,& ſic de falſitate ipſorũ
teſtiũ,iuxta dicta ſupra, in j.rub. de deli-
cto.& ubi obijceretur uſus falſi inſtrumẽ
ti ſatis eſſet quòd alius fuiſſet cõdẽnatus
de falſo propter illud inſtrumentum. l.ſi
uteris.C de fide inſt.ubi ſententia lata cõ
tra unũ quod inſtrumẽtum ſit falsũ, facit
ut illo utens poſsit accuſari, & deinde ex
indicijs & probationibus conuinci. Et
quomodo in hoc caſu ſit deueniendũ ad
cogni-

cognitionem falſitatis teſtium dicam infra.reſpectu uero ipſorum teſtium nō eſt illico iudicandum pauciores eſſe falſos, ſed indicijs & alijs probationibus ſunt conuincendi.& debet iudex dicta eorum bene rimari, ut ſi fieri poſſit concordia fiat, quo ad hoc ne dicantur falſi, iuxta nota.in d.c.cum tu.& ubi ſupra.Et ubi ex lectura eorum quæ depoſita ſint compre hendat fieri non poſſe, illos iterum coram ſe habeat,& examinet, & præſentibus contradicentibus interroget.& ſi omnibus factis ſe tueãtur ſiue tueri poſsint, dic ut ſupra,ſin minus; quia ſint directè contrarij ad ulteriora contra eos deueniat.quo facto contra producentem poterit etiam procedere tam de falſo, ſi ſint examinati ſuper capitulo falſo,& tali ut neceſſe ſit dicere quòd ſcienter illos examinari fecerit, iuxta ea quæ dixi ſupra in tit.de falſis uerſic.tetigi ſupra, uel de uſu,data ſcientia,iuxta ea quæ dixi in eod.titu.de falſis,uerſic.ſcias etiam.& ad hæc uide omnino nota.per Bar.in l. Lucius.ff.de infami.& ſatis cognoſcere potes ex his quæ per me ſupra dicta ſunt, quàm incaute faciant iudices qui præcipitanter ſimul omnes capiunt,& etiã ſeparatim,ſine conſideratione prædictorũ.

15 Secundo uero caſu quando † plures,puta duo contradicunt alijs duobus, & ſic æqualiter,tunc ſtatur dignioribus, ut dictum eſt,uel habentibus alias qualitates, de quibus in d.ca.in noſtra.ubi uerò quo ad omnia ſint æquales, una probatio uincit aliam, & neutri creditur, loquor ubi concordes eſſe non poſſunt,& idem quã do unus contradicit alteri tantum, & nõ poteſt fieri concordia; nam tunc etiam neutri creditur. hoc probo per ea quæ dicit Bart.in d.l.de minore.§.plurimũ. col. 6 uerſic.quæro quid ſi.ff.de quæſt.& traditur in c.ex literis.de probatio.& in c.licet cauſam.in fin. eod.tit.& per Aret. in d.conſi.13.col.10.& ita Bal.in l. duobus. §.ſi.ubi uide Alex.& Iaſ.ff.de iureiurãd.

16 poſſent † tamen forte omnes inquiri,ut per Iaſ.ubi poſt Bal. Item propter incertitudinem,licet plures non poſſent condemnari.poſſunt tamẽ torqueri, Ang. in uerbo,fama publica, uerſicu. quid autẽ ſi ſint quinque.Nam certum eſt alterum eorum commiſiſſe delictum,& ideo omnes torquentur,& loquitur etiam in pluribus quam ſint duo,& per Saly. in l.fin. in ult.col.uerſi.quæro an ſufficiat. C. de quæſtio.dixi ſupra in materia torturę.Et quod dixi dari materiam iudici contra utrunque inquirendi, ſequitur Alexan. conſi.34.col.iiij.uerſi.ut probatur ex his. uolum.3.

Sed aduerte, quia imo uidetur, ut
17 quando † unus teſtis eſt contrarius alteri, uterque puniatur de falſo, ſicut fuit factum quo ad duos ſenes qui teſtificati ſunt contra Suſannam,quorum alter dicebat ſub ficu commiſſum adulterium, alter ſub alia arbore,& uterque fuit condemnatus de falſo.Et ita Aretin.uidetur tenere in conſil.71.columna quinta, qui ſubdit, & quamuis hoc poſſet eſſe dubitabile quia par probatio uidetur ſe confundere,iuxta tradita per Bart.in d.l.de minore.§.tormenta, tamen communis doctrina omniũ uidetur eſſe,ut dixi,ſed intellige Aret.ut uoluerit dicere quòd adhoc,ne alicui credatur, non autẽ ut uterque de falſo puniatur,& ita etiam loquitur Alexan.adducens idem exemplũ Suſannæ in conſi.142.col.j.in fin.uolum. 2. ubi uide, & Gl.in l.teſtium.C. de teſti. & Bald.3.uol.conſil.25.in fi. & eodẽ uolu. conſi.150.circa finem. Et ſi Aret. aliter intellexit,male loquutus eſt;quia Doctores tenent contrarium.Bene faciunt quę ponit Alex.conſilio 15.in j.uolu.& Fely. in cap.ſignificaſti.colum.iij.de homicid. Quinimo dum ſupra dixi, quòd omnes fortè poſſunt inquiri,tutius eſt intelligere Doctores, prout in tali caſu uideo obſeruari,quòd datur materia iudici ad inquirẽdum ueritatem, ut deinde deueniatur ad iuris remedia, uidelicet capturã, inquiſitionem,& alia. Dixi ſupra quòd
18 teſtis uarius punitur de falſo, ſed † ſi uariauit in tortura,requiritur perſeuerantia,iuxta dicta Tindar. in charta prima. uerſic.dicebam.cap.3.& cap.ſequenti,in fine, quia tunc confeſsio ratificata ſpontanea dicitur, iuxta notata in l. ſi quis ex aliena.

aliena.§.Celſ.de acquir. hæred.aliter autem non punitur de falſo.

Quid modo, ſi poſt perſeuerantiam, iterum uariet,& dicat uerum non eſſe qđ dixit tormentis,& quod ratificauit,prout fecit quidam notarius de Biumio,de quo ſupra in materia torturæ teſtium,feci mẽtionem. Hoc caſu: quia plene dicitur probatum contra teſtem,debet ei dari terminus ad ſe defendendum, & ſi oſtendat ita eſſe, ſicut nouisſimè dixit, fortè iuuatur: quia falſitas non dicitur quæ iuuatur primordio ueritatis.l.cũ filius.§.hæres meus. ubi Bar.ff.de legat. 2.alias condemnatur, iuxta tradita per Bald. in l.in bonæ fidei. C.de rebus credit.

Obijcitur etiã teſti, quod eſt infamis,
19 † uel ſocius criminis,uel periurus, uel bãnitus,& quòd erat detentus tempore examinis,uel quòd licet ſit inhabilis,& in caſu,in quo aliàs potuerit examinari, tamẽ non fuit tortus, de quibus omnibus uide infra nu.5 1.& ſupra. in tit. de inquiſitione,ubi etiam dixi, quod non creditur teſti, quando nõ fuit interrogatus ſuper generalibus, & de ſocio criminis etiam latè dixi in titu.de indicijs,& conſideratio. &c.uerſicu. ſequendo capita rubricæ.ubi etiam in ſpecie poſui, an mandatarius ſit idoneus teſtis contra mandatum, & quòd utcunque ſit, tortura requiritur quo ad crimine notatos.ibi etiam habes, an credatur teſti dicenti ſe fuiſſe inſtigatum uel corruptum ab aliquo & de teſtibus inhabilibus, qui non debuerunt examinari. iuxta materiam.l.maritus.ff.de quæſtionib. uide etiam ibi in uerſic.eſſet hic etiã quærendum ubi & de infamibus, & domeſticis,& minoribus,mulieribus, & inimicis, & de ſocio itineris ibi etiam uide ante dictum uerſi. eſſet hic etiam quærendum.

20 An † autem maior poſſit teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate, uide Felyn.in c.cum nobis.col.4. circa fin.de præſcript.& in c.auditis.in 3.col.& ſeq.de prę ſcrip.& eſt materia,utrum inſpiciatur tẽpus depoſitionis,an aliud, de qua Bart.& Doctores.in l.1.§.ſi ſeruus.ff.de queſt.ubi Hippo.colum.4.& in l.1. §. idem Numio in fine. ff. de quęſtio.ubi in ſpecie de maiore, &c.

21 Opponi etiã poteſt teſti, quod † quidquid dixit, ab eo factum eſt promiſſa ſibi impunitate,& eſt caſus quotidianus,quia teſtis debet dicere ſyncere, & non ſpe alicuius emolumenti, ca. quoties de teſtib. l.ſi quis.in fin.C.de teſtib. & l. 1. §. 1 .& ibi glo.in fortioribus terminis in uerbo, aduocationem.ff.de falſis. & probat text. in l.non omnes. §. fin. ff. de re milit. ubi textus loquitur in caſu,in quo quis detegẽdo ſocium criminis conſequitur ueniam, & tamen uult ut id, quod dicit, probare debeat. Et, ut fructuoſa ſit hæc concluſio, dic eam procedere, ubi ſumus in fallentijs à regula, quòd ſocius criminis non eſt idoneus teſtis.Cæterum ſi ſimus in regula, res nõ habet dubitationem, loquor tamen ubi teſtis etiam ſeipſum accuſat, & minus dubitationis habet, ſi ſeipſum obtulit,ſicut in d.§. fin.& dicam paulo infrà de eo, qui ſe offert ſponte. Iſte enim,qui teſtificatur facta ſibi promisſione impunitatis, corruptus dicitur, & non creditur ei,ut dixi,& per Salyc.in l.ſi quis teſtibus. col.pen.uerſicu. quæro quinto,ubi ponit, quando prece corruptus fuit, & quando poſſit allegari iſta corruptela uide Saly. ubi ſupra,colum.fina. & Felyn. in cap. licet cauſam. de probat. colu. 4. & ſequen. in nono notabili,& col. 17.& ſeq.uerſicu. tertia concluſio.

22 Item † opponitur contra teſtem, quòd ex quo dixit falſum in una re, dicitur falſus in omnibus,& ſic nihil ei creditur,iuxta notata per Felyn.in c.fraternitatis,de hære.col.ult.uerſ. tertia concluſio.ubi ponit regulam & quatuor fallentias, & ultima eſt,quando dixit falſum in non attinẽtibus ad rem, uel ſuper aliquo incidenti, puta,ſuper generalibus, de qua fallentia late dixi ſupra in tit.de falſ.quando teſtis dixit falſum ſuper generalibus.

23 Etiam opponitur, † quòd dictum teſtis nihil ualet; quia notarius retulit ſe ad dictum alterius dicendo, Deponit ſicut dixit præcedẽs Iaſ.in l.j.in fi. C.ſi aduer. lib.Benedictus conſ.114.Iaſ.in l.ſi pœnæ cauſa.§.ſi putem.ff.de cõdict. indeb.& uide infra num.84.

Item

Item opponitur contra teſtes, quod
24 † loquuntur per unum eundemq; præmeditatum ſermonem. l. 3. §. ideo. ff. de teſtibus. ubi Bart. dicit, quòd ideo facias, ut dictum eorum ſit ſcriptum diuerſis uerbis, ſed ſit idem in effectu, de quo uide per Iaſonem. in l. 2. C. de ſecundis tabul. Felin. in cap. ex tenore. in 2. col. in tertio notabili, de teſtib. & in ca. cum cauſam. in 13. colum. in uerſ. 2. limita. eod. tit. & in cap. cum in tua. in ſecunda col. de teſtib. & uide omnino Curtium in tractatu ſuo teſtium, in 14. concluſione, ubi limitat non procedere in teſtibus bonæ famæ. & adſunt infinita conſilia Alexan. & aliorum circa hoc, quæ conſulto à me prætermittuntur.

25 Item opponitur, † quòd teſtis eſt nimium animoſus; quia loquitur audacter ad omnem ſatisfactionem partis, & quòd ideo eſt ſuſpectus. Socyn. conſi. 129. col. 4. circa finem. Dec. conſil. 100. chart. penul. colum. 11. ad finem Barba. conſ. 47. primo uolu. colum. 12. Card. conſi. 119. colum. j. ubi de teſte præcipitanter reſpondente, & per Felyn. in cap. cum cauſam. colum. 12. in fin. de teſtibus. ubi quando teſtis nimium citò reſpondet, uel nimium tardè, & per Alexand. in l. 2. j. in princ. ff. de falſis. ad finem primæ apoſtillæ in uerſicu. & adde.

26 Item opponitur contra teſtes, † quòd fuerunt examinati non à iudice, ſed à notario, iuxta. l. iudices. & Authẽt. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrumen. & in effectu in criminalibus hæc eſt concluſio, ut iudex à ſeipſo debeat examinare, non autem hoc alij committere, dicta authẽt. apud eloquẽtiſſimum. Hanc regulam ponit Felin. in capit. cum cauſam. de teſtibus. colum. antepenulti. & limitat uarijs modis, & inter cæteros quando teſtes eſſent in alieno territorio. quia tunc ſcribũtur literæ ſubſidiales ad hoc iudici illius territorij, & licet iudex cauſæ non examinet eo caſu, tamen ſatis eſt, ut examen fiat per alium iudicem, qui etiam debet ponere uacillationes, trepidationes & uultus qualitatem. Et circa hoc ultimum uide Feli. in cap. quoniam contra. de probatio. chart. penulti. col. 3. uerſicul. 5. quæro. & col. ſequen. ad quem locum te reijcit, & Bal. in l. presbyteri. C. de epiſco. & clerici. & Bart. principaliter in l. de minore. §. plurimum. col. j. & ſeq. ff. de quæſt. ubi Hippol. ample in ſuo repertorio de hac materia. & dicit Bald. in dicta authent. quòd cõſuetudo ſic obſeruat, & ita Orian. in d. cap. quoniam contra in uerbo, teſtium, col. 3. non ſit tamen indiſtinctè commiſſio hæc iudici alterius territorij, ſed habẽti mærum & mixtum imperium. Bald. in c. j. de teſtibus cogend. & Fel. ibi in quo tamen ſtandum eſſet conſuetudini. 3. §. fin. ff. de teſtibus. & per Bald. & Felin. in dicto capi. j. Si tamen ipſe iudex eſſem, conarer pro uiribus per literas ſubſidiales, uel ex authoritate Senatus, ubi eſſemus ſub eodem Principe, ut teſtes ad me uenirẽt. Et ita monet Orian. ubi ſupra, & hæc ubi teſtes ſunt extra iuriſdictionem. In iuriſdictione uerò ipſe iudex debet examinare, niſi tamen eſſet multum honorabilis, & teſtes non tenerentur, uel non poſſent uenire, iuxta cap. 2. de iudic. in 6. Sic eſt ex mente Docto. ut per Felin. in d. c. cauſam quæ. & Salic. in d. authent. apud eloquentiſſimum. & Abb. in d. ca. cauſam quæ. & Angel. de Aret. in d. Gl. qui iudex ſtatuit terminum ad opponendum cõtra proceſſum. col. 2. & ſic non ex cauſa ſimpliciter, ut in ciuilibus intra iuriſdictionem fit cõmiſſio notario, ut uolũt Doctores ubi ſupra, ſed ex cauſa neceſſaria. & uide etiam de hac materia Iaſon. in l. ad egregias. in ſecunda colum. in ſecunda limitatione. ff. de iureiurand. Et quid in cauſis matrimonialibus, uide Lap. alleg. 46. Et quid quando de crimine agitur ciuiliter uide Felin. & Aret. in c. 3. circa princ. de teſtibus. Bal. j. uolumi. conſ. 196. & 4. uolumi. conſ. 481. colum. 3. & penul. in fine. & Gemin. in dicto cap. 2.

27 Et † an notarius poſſit eſſe rogatus de mandato, quod ſibi facit iudex ut recipiat teſtes, uide Felin. in cap. primo de teſtib. colum. antepenult. & ſeq. & uide omnino circa principale, an iudex poſſit cõmittere examen teſtium Felin. in cap. licet cauſam. colum. 3. de probationib. in

quinto notab. ubi ponit an idem ſit recipere teſtes, & examinare, & an commiſſa receptione intelligatur commiſſum examen, & an commiſſo examine ſuper cauſa principali intelligatur etiam commiſſum ſuper capitulis reprobatorijs teſtium.

Ex prædictis uide quantum erretur ad officium capitanei iuſtitiæ, apud quod fiunt commiſſiones quotidie notarijs ad examinandum teſtes. etiam intra iuriſdictionem ciuitatis Mediolani, quātuncunque capitaneus habeat iuriſdictionem in toto dominio, imo nec iudicib. deberet facere tales commiſsiones, intra iuriſdictionem, ſecundum prædicta loquor circunſcripta obſeruantia & conſuetudine.

28 Item † opponitur contra teſtes, quòd non fuerunt publicati, & ita quòd nō probant. l. ſolam. C. de teſtib. Aret. in cap. per tuas. de teſtibus. colum. fi. ubi etiam quid ſi teſtes ſint mortui. & dixi ſupra in rubrica præcedenti, de publicatione proceſſus.

29 Item † quòd teſtes non fuerunt citati, ſed ſeipſos obtulerunt. Sali. in l. ſi quando. col. ultima. C. de teſtibus, & ubi teſtis non eſt omnino integer, ſi ſe prorſus offert, efficitur omnino non integer. Aret. in l. qui teſtamento. §. quicunque. colum. penul. ff. de teſtamen. & quādo teſtis ſeipſum obtulit, uide Felin. in cap. 2. de teſtibus colum. 7. & Aret. in cap. ueniens. *il ſecondo*. de teſtib. & ibi Feli. colum. penul.

30 Item quod † pars ipſos obtulit ſine citatione iudicis. Salice. in l. teſtium. colum. fin. C. de teſtib. & in hac materia uide Feli. in c. 2. de teſti. col. 8. & ſeq. & ibi, an præſumatur citatus uel productus à parte. de quo etiam per Are. in cap. j. de teſtib. & Felin. in cap. tuis. ad fin. de teſtib. Et adde quæ dicit Aretin. in cap. conſtitutis. *il primo*. in tertio no. tab. de teſtib.

31 Item † quòd pars teſtes introduxit, in quo uide Feli. in cap. prætereà. de teſtib. cogen. & Bald. in cap. fi. in 3. colu. de appel. & dicam latius infra in alia oppoſitione, nume. 50.

32 Item † quòd teſtes ſunt examinati ad æternam rei memoriam ſine iuſta cauſa, propter quam ita examinarentur. Doctores maximè Sa 1. in l. ſed ſi quis. C. de teſtibus, ubi ponit quæ ſint iuſtæ cauſæ. Alexand. 2. uolumi. conſil. 201. colum. penul. & fin. Et in quib. caſibus poſſit fieri hoc examen, tam ratione actoris, quām rei, uide Felin. in cap. ſignificauit. de teſtibus uer. prima concluſio. & uerſi. ſecunda cōcluſio. & de hac materia uide etiam per Aretin. ibi, & in cap. Albericus. colu. quarta de teſtibus. in quibus locis habes quomodo debeat fieri citatio. Et an citato authore fiat præiudicium ſucceſſori ſingulari, ponit Aretin. in d. ca. ſignificaſti. colu. 6. & 8. Et an quando fuit factum tale examen citato aduerſario, & contumace, poſſit fieri oppoſitio contra perſonas teſtiū, uide Fel. ibidem colum. 2. ubi etiam ponit. an tales teſtes debuerint publicari. Et an talis publicatio obſit, ſicut in alia materia, uide Aret. in cap. fraternitatis. de teſtib. col. 11. circa fin. & colum. 7. circa fin. & ſeq. Et in hoc dominio habemus decretum dans formam quando teſtes examinandi ſunt ad æternam rei memoriam.

33 Item opponitur, quòd † teſtes depoſuerunt extra terminum. c. præſentium. §. teſtes. de teſti. in 6. & per Aret. in cap. quoniam contra de probat. colum. 8. & 10. & in cap. fraternitatis. col. 14. de teſtib. Feli. in cap. licet cauſam. de probation. in 4. chart. col. j. & 2. ubi ponit, an ſufficiat teſtes iurare in termino, de quo etiā ibi per Aret. colum. 11. & ſeq. & per Aret. & Fel. in ca. ſignificauit. colum. 4. de teſtib. in 4. notabili.

34 Item quòd † teſtes ſunt examinati nō citata parte. l. ſi. quando. C. de teſtibus & cap. 2. de teſtib. quod procedit etiam ſi teſtes examinarentur extraordinariè. Feli. in c. ſignificauit colu. 2. in ult. not. & ibi Aret. in tertio notab. de teſtib. & ubi citatio remittitur, debet tamen actus poſteà intimari parti. Feli. in cap dilecti. col. 2. circa finem, de iudicijs & ubi cauſa committitur omni iuris ſolennitate omiſſa, debet tamen citari pars, nec poſſet omitti etiam per principem. Abb. 2. uolu. cōſ. 46. &

46. & caſus, in quibus requiritur, & in qui bus non, uide per Felin. & Aret. in d. cap.

35 2. Et ualet ſtatutum † uel conſuetudo, ut in examine teſtium non citetur pars Alexander conſil. 65. colum. penultim. & fin. uolumi. j. & unum caſum, in quo non requiritur, ponit Alex. conſi. 130. uolu. j. ubi eſt talis teſtis, cuius dicto debet neceſſario ſtari, alium ponit Feli. in cap. quoniam frequenter, ut lite non conteſt. nu. 7. & ſequen. ubi actor propter potentiam aduerſarij non auderet cum conuenire, in quo uide etiam Feli. in d. c. 2. in 6. limit. An tamē tales teſtes faciant indiciū, uide Feli. in cap. 2. Et ad declarationem dicti teſtis nō requiritur citatio. Roman. conſi. 482. col. fi.

Quid ſi mādatur iudici, ut ſe inſtruat, an requiratur in aſſumenda informatione? uide Marian. in tract. de priuileg. rubrica de officiali dominorum, concluſione. 3.

36 Et adde, † quod non ſolum debet citari pars ad uidendum iurare teſtes, ſed etiam debet eſſe præſens pars producen. Signo. conſi. 249. col. 2.

37 Et † de citatione ad quoſcunq; actus ſingulis diebus & horis, quæ fit per iudices maleficiorum reis facto examine uide Fel. in ca. licet cauſam. col. 15. in fi. de probationibus. & in d. c. 2.

38 Opponitur etiam, † quòd teſtes non ſunt rogati iuxta textum in l. rogati. C. de teſtib. in quo uide Alex. in 3. uolu. cōſilio 33. columm. ij. & 4. in princip. & 6. & ſeq. Alexan. in l. hac conſultiſſima. in fin. principij. C. de teſtamen.

Et an teſtes ſuper matrimonio deponentes debeant eſſe rogati, uide Aret. notabiliter conſi. 13. colum. iiij. & 5.

39 Item † quòd teſtes non ſunt conteſtes, ſed ſingulares, atque ita non probāt l. qui ſententiam. C. de pœ. cum mille uulg. præſumuntur tamen conteſtes in dubio, ut per Iaſ. in l. ij. C. de ſe. tab. colu. 5. & de materia teſtium ſingularium uide Caccialup. Iaſ. & alios in l. admonendi. ff. de iureiurand. & Doctores in c. licet cauſam. de proba.

Et an ſint conteſtes, ſi deponant, quòd omnes uiderunt per rimulam, unus poſt alium, & ſic de ſimilibus quæſtionibus, uide Areti. in c. præterea. de teſtib. colum. ij. & ſeq. & Bal. in l. teſtium. col. fi. C. de teſtib. & Doctores in d. l. admonendi. & uide quæ dicam infra de teſtibus ſingularibus. nume. 70.

Item opponitur, quòd non deponunt

40 † de loco & tempore, iuxta notata per Gloſſ. & Doctores in d. l. teſtium. Et non attenditur uarietas temporis, ubi tempus non eſt ex ſubſtantia. Imol. conſil. 102. colū. ij. Et an, & quādo teſtis debeat deponere de loco uel tempore, uide Fel. in c. cum cauſam. *el primo.* extra, de teſtib. & in cap. ex tenore eo. ti. Et probat teſtis de tempore, ſi dicat ſibi ita uideri. Alex. 5. uolu. conſi. 54. col. pe. & conſi. 149. col. ij. uolu. j. & quid ſi utatur uerbo. forſitan. uide D. Anto. in conſi. 45. col. ij. Ange. cōſil. 3. col. ij. & conſil. 25. col. iij.

Qualis probatio requiratur ad probādum tempus, uide Bal. 4. uol. conſi. 181. & ſeq. & dicunt omnes, quòd tempus difficile retinetur in memoria, & ponit Saly. in d. l. teſtium, & Felyn. in d. c. cum cauſam. col. xiij. de teſtibus. ubi ſe limitat, niſi ſit dies inſignis. & ideò Bal. in l. cum te. C. de probationibus dicit, quòd tempus probatur per coniecturas. Et an uarietas in tempore reddat teſtimonia minus idonea, uide Alexand. conſi. 73. colum. ij. in primo uolumine.

41 Et † licet in inquiſitione contineatur locus & tempus, & teſtes ſuper ea examinati dicant contenta in inquiſitione eſſe uera, tamen non uidentur probare de loco & tempore, niſi expreſsè de eis uerba faciant, Bar. in l. j. ff. de aleatorib. Et hoc in criminalibus, non in ciuilibus, ut per Alexand. conſil. 100. colum. iij. in fin. uolumi. j. & dixi ſupra in materia inquiſitionis. & ponit Felyn. d. c. cum cauſam. col. xij. de teſtib. ubi dicit, quòd ſi teſtis deponendo expreſsit locum & tempus, & interrogatus de cauſa ſcientiæ, illam reddidit ſine loco & tempore, probat: quia repetere ſubintelligitur. ibi etiā habes, quòd magis tenetur deponere de loco quam de tempore; quia hoc minus

retinetur memoriæ, quam illud.

24 Item opponitur, quòd † teſtes deponunt de auditu, iuxta Gl. in l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. limita tamē, ut per Alexand. conſil. 87. in hac cauſa. in 2. uolumi. Item declara, quòd teſtis de auditu ſaltem facit indicium, quo transfertur onus probandi in aduerſarium. Alexand. conſi. 77. in cauſa accuſationis. in 1. uolu. Item declara, ut quando admittitur debeat dicere ſe audiuiſſe ante litem motā. Roman. ſingulari 860. eſt bonus tex. in c. licet ex quadam. de teſtibus. ubi Aretin. in tertio notabi. Alex. in ij. uolu. conſ. 75. col. fi. Item declara, quòd licet admittatur, interdum tamē eſt debilis probatio, & ideo facilè proſternitur. Commē. conſ. 77. uide in hac materia Fely. in ca. tam literis. de teſtibus & Doctores in l. ij. ff. ſi cer. pet. uide Soci. conſi. 295. colu. prima ubi dicit quòd teſtis de auditu & credulitate facit præſumptionē, iuxta id, quod dixi poſt Alex. conſil. 77. Et an teneatur deponere à quibus audiuit, uide Aretin. conſi. 73. in ultima chart. & in dicto cap. licet ex quadam. colum. 5. & cōſilio 103. col. ij. & Alex. conſi. 82. uolumi. primo colum. ij. ubi ponit quando teſtes de auditu dicantur conteſtes, & de eo, qui dicit audiuiſſe tenui pariete aut cortina intermedia, uide Fely. in cap. præterea. colu. fin. de teſtib. Aretin. in cap. cum cauſam. uel prin. de teſtib. colum. penul. & fin. Et adde, quòd nunquam probat teſtis de auditu, niſi adijciat ſe ita credere. Bened. conſi. 156. colu. ij. Corn. conſi. 62. uolu. j. col. viij. & ſeq. ubi an idem ſit ſi deponūt de fama.

43 Item opponitur, † quòd deponunt de credulitate, in quo uide Alexan. in l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. Socin. not. conſi. 146. col. iiij. ubi dicit ualere talem depoſitionem in materia, quę ſenſu corporis percipi, & expreſsè cognoſci non poſſit, & uide Cœpol. conſilio 32. col. vj. & ſeq. Corn. 1. uol. conſil. 162. col. iij. plenè, & not. per Iaſ. in rubr. ff. de iure iur. & per Socin. conſi. 143.

Item opponitur, quòd teſtis deponit per uerbum uidetur, uel iudicio ſuo, in quo uide not. Alexand. conſi. 74. col. ij. & plenè conſ. 109. colum. ij. & ſeq. & pulchrius in ult. char. d. conſi. in 1. uolu. & in ij. conſi. 10. col. penul. & conſil. 24. col. vj. in fi. & ſeq & conſilio 166. col. 5. Aret. conſi. 64. col. iij.

Item opponitur, quòd dixerunt teſtes ſe pro certo credere. Alexan. 4. uolu. cōſi. 80. Et quòd ſi dicat teſtis ſe illud credere, quod prius affirmauerat, an deſtruatur eius dictum, uide not. Aret. conſi. 44. col. fi.

Et ad prædicta omnia uidelicet quando teſtis deponit de auditu, de credulitate, de iudicio ſuo, & ut ſupra, uide Aret. & Fely. in cap. quoties. de teſtibus. Corn. 1. uolu. in d. conſi. 162. col. iij. & probat teſtis de credulitate, ad defenſionem Alex. conſi. 79. circa finem, & conſil. 109. col. antepen. uolu. j. Fely. in d. ca. quoties. col. penul.

44 Et † non ualet ſtatutum, ut credatur teſti tantum de credulitate deponenti. Ale. in l. ſi non ſpeciali. col. ij. in princip. in fin. C. de teſta.

Et an teſtis de credulitate poſſet de falſo puniri, uel alia pœna, uide Felyn. in cap. propoſuiſti. colum. iiij. in fin. de probation.

45 Item opponitur, † quòd teſtis non bene concludit. c. in præſentia. de proba.

46 l. non hoc. C. unde leg. & † ideo nō attēditur dictum teſtis deponentis aliā fuiſſe præſentem; quia non concludit eius ſciētiam, ut per Alexan. in primo uolu. conſi. 5. col. pen. & 2. uolu. conſi. 178. colum. prima, & alibi ſæpe. & per Felyn. in cap. cum cauſam. *el primo*, de teſti. colum. viij. uerſi. ſecundo declara. & in prælud. Decretal. colum. vj. & ſequen. & in ca. ſuper eo. de teſti. cog. col. ij. Aliter eſt, quando teſtis loquitur de ſua præſentia, ut per Doctores ubi ſupra, & per Aretin. conſi. 83. colu. vj. & licet non dicat teſtis ſe fuiſſe præſentem, nec uidiſſe, ſi tamen aliquid aſſerat fuiſſe factum, uel dictum, in telligitur tacite eum fuiſſe præſentem, & oritur probatio per ſenſum corporis ipſius teſtis. Felyn. in cap. tertio loco. colu. xj. de probat. & in d. capit. cum cauſam,

el pri-

el primo, de teſtib.col.ix.uerſicu.ij. not. & uerſi.iij.not.ubi limitat.

47 Et † an teſtis probet, ſi dicat ſe uidiſſe ea quæ in guſtu, uel an helitu conſiſtant? Fel.in d.c.cum cauſam.col.vj.& Aret.ibi col.vij.& Fel.in cap. pen. in 5. notab. de probat.

Et ſi teſtis dicat, quòd talis erat præſens, & ille neget, an ſint contrarij, uide Alexand.conſi.70.col.vij.conſi.73.colu. ij.in primo uolu.& in 3.conſi.34. col. iij.

48 Item opponitur, quòd † teſtes dixerũt ſe uidiſſe, cum tamen eſſet de nocte, in quo uide Fel.not.in cap. ſicut.de re iudi. col.iiij.circa fi.& ſeq.uerſi.ſecunda declaratio.& in cap.cum cauſam. *el primo*, de teſtib.col.vij.uerſ.& propter.

49 Item opponitur, quod † non eſt credendum teſti, quia iurauerat illud non reuelare, Salice.in l.nullum. col. pen. C. de teſti.Fel.in ca.intimauit de teſtib.col. iij. Aretin.in cap.conſtitutis.*el primo*, col. fin.de teſti.& Fel.in ca.fin.de teſtib. cog. col.iij.in princ. & iurat teſtis dictum ſuũ non reuelare, donec publicabitur.Fel.in ca.fraternitatis.col.pen.de teſtib.& Florian.in l.qui falſa.ff.de teſtib.

50 Opponitur etiam, † quòd fuit primo inſtructus a parte, de quo uide Fel. in cap.præterea.colu.fin. de teſtib.cog.& ibi habes, quòd teſtis, qui fuit inſtructus ad ueritatem dicendam, data ſibi ſchedula inſtruente ob hoc, alio non cõſtito, ſubornatus non dicitur. Et quid ſi uariaret circa ipſam ſchedulam, uide Fel. in c. licet cauſam char.5.col.fi.in fi. de proba. Orian.in cap.quoniam contra.de proba. in uerbo, teſtium.col.5.& Bal.in l.fi. col. penulti.C.ſi ex falſ.inſtrumen.uide ſupra uerſicu.item quòd pars.num.31.

Etiam opponitur, quòd in præſentia partis primò dixit illud, quod erat dicturus in iudicio, uerum hæc oppoſitio non obſtat, ut per Fel.in capi.fi.colum.ij.de teſtibus.cogen.

51 Item opponitur, quòd † teſtis eſt periurus, homicida, & infamis. cap.teſtimonium.de teſtib.Fel.in c. ex parte. colum. 2.notabili quinto extra, de teſtib. Aret. & Felyn.in cap.ſicut nobis.de teſtib.Bar. in l.teſtium.§.lege Iulia. & ibi Alexand. de teſtib.cap.quoniam contra. col. 76. de probatio.Fel.c.2.col. pen. de except. Iaſ. in l.cunctos populos, in prima & ſecunda lectura. C.de ſumma Trinit. & fide catho li.Barba.conſi.3.col.1.uol.2.& dixi ſupra in materia inquiſitionis, & hoc eod.titu. nume. 19.

An Papa uel Imperator poſſint concedere, ut credatur periuro, uel crimine notato, uide Fel.in d.c. teſtimonium. col.7. & ſequenti. Et an teſtis cui obijcitur nota criminis, poſſit ipſe aſſumere defenſionẽ, & probare ſe falſo inſimulatum fuiſſe.uide ibi, col. fin.

Et adde, quòd cum exceptio contra teſtes ſit odioſa, lapſo termino, excipiens non auditur etiam ex iuxta cauſa, ut per Aret.in c.pen.de teſtib.col. 11.

58 Opponitur † etiam, quòd eſt inimicus, dixi ſupra in materia inquiſitionis, & non creditur teſti inimico in aliquo crimine. Barto.in l.in quæſtionibus. ff. ad legẽ Iul. maieſt.tex.eſt in cap.per tuas.de ſimo.ubi Felyn.& Feder.conſi.252.circa fin. ubi loquitur in crimine hæreſis. Et de hac materia, an & quando teſtis inimicus repellatur, uide Fel.in cap.quoties.de teſtib.col. 2.& in cap. cum ſuper de offic. deleg. col. 1.& 2.& in cap. cum oporteat, colum. 4. & ſeq.de accuſa. & in cap.cum I.& A.col. 4.de teſti.& alibi ſæpe per Doctores, & in repertorio Hippoly. in l. 1. §.præterea.ff. de quæſtio.

53 Item opponitur, † quòd eſt ſocius criminis, & quòd ideò non probat.l.quoniã liberi.cum ſimilib. C. de teſtibus, de quo etiam dixi in materia inquiſitionis, & torturæ.

Et ubi quis fatetur aliquid, quod prima fronte crimen eſt, tamen aliquo modo poteſt iure factum demonſtrari talis omnino non repellitur, ſed ei diminuitur de fide Aret.in c.cum à nobis.de teſtib. col.6.& ibi Fel.col.pen.

54 Et † adde, quòd ſicut repellitur ſocius criminis, ita etiam ille qui eodem morbo liberat quo is, pro quo dicturus eſt teſtimonium. cap. perſona ubi Fel. in princ. de teſtib. Addo etiam, quòd Mediolani habe-

habemus ſtatutum in criminalibus dans modum qualiter poſteà ſuper dicto ſocij criminis poſſint procedi, quod ſtatutum non fuit factum iudicio meo, ut ſeruata illa forma omnis ſocius criminis admitteretur, & propterea ſemper uideo diſputari, an ſimus in fallentijs, iuxta l. fin. C. de accuſat. ſed tantummodo ut nihil penitus operetur dictum ſocij criminis, niſi perſeueret modo ubi tradito.

55 Opponitur etiam, quòd † teſtis tractat de cōmodo ſuo, & quaſi in caſu proprio teſtificatur, & ad ſui utilitatem, iuxta l. omnibus. cum ibi notatis. C. de teſtib. uide Iaſ. in l. quoties. col. fin. de iudic. Fel. in cap. inſuper. de teſtibus. col. pen. & fin. Et quid de ipſius cauſæ ſtudioſo, uide Iaſ. in l. nc in arbitris. C. de arbitr. in fine.

Et quid de deponentibus contra uſurarium, affirmantibus ſe accepiſſe ſub uſuris, præſertim ſi dicant, quòd non intendunt conſequi aliquod commodum, uide Fel. in c. ueniens. *el primo.* col. pen. & in c. perſonas. de teſtib.

Et quid de habente ſimilem cauſam. Areti. diſtinguit conſil. 82. col. 3. & ponit Fel. c. perſonas, de teſtib.

56 Et quid † quoties iniuria eſt facta uni de agnatione, quo caſu cenſetur alijs facta, an illi poſſint eſſe teſtes? Dic non poſſe. ut per Alex. 2. uol. conſi. 24. col. 8.

Et quòd ſocius itineris nō ſit teſtis idoneus, quando reuocauit ad animum iniuriam factam ſocio, dixi ſupra in materia inquiſitionis & ponit Cœpol. conſil. 22. col. 4. & Sal. & Bal. in l quoniam liberi. C. de teſtibus. & uide Dec. conſil. 10. colum. penultima, uerſic. poſtremo. & uide omnino Aret. in dicto cap. inſuper. columna 6. & ſequent. Aretin. in capit. cum a nobis. eodem titul. colum. pen. in fin. & ſeq. & in dicta l. in omnibus. & in locis ſupra allegatis reperies quid iuris ſit, quo ad aduocatum, cauſidicū, ſolicitatorem, iudicem uel arbitrum, relatorem, & inſtructorem quando etiam deſierunt eſſe tales. Item quid de proxeneta, & negotiorū geſtoribus, & famulis, de quibus omnibus etiam aliquid dicam infrà, hoc eodem titul. & quomodo quis dicatur percidere commodum, uide in dictis locis, & ſi uis ut credatur ijs, de quorum commodo tractatur, uide Bartolum in lege deferre. ff. de iure fiſci, & Felin. in capitulo perſonas. extra de teſtibus. Et nota
57 † quòd quamuis non credatur teſti, qui tractat de ſe exonerando, tamen hoc non procedit quo ad illos qui dicerent ſe portaſſe aliquod uinum, uel frumenta ſibi data à me, quando ſoliti eſſent uiuere ex hac arte portitoris, ſiue baiuli, ut per Pract. Papienſ. in forma oppoſitionis contra teſtes poſt publicationem, in Gloſſ. in facto eorum. col. ult. uerſi. deinde quæro. & hanc deciſionem Docto. collegij noſtri ſemper in ore habent.

58 Et † an credatur proxenetæ ſine teſti, qui deponat iudicem corrupiſſe, & ad eum pecunias detuliſſe uidetur nullam eſſe fidem adhibendam; quia proxeneta, ut apparet in locis ſupra allegatis, & quia tractat de ſe exonerando, & quia eſt ſo-
59 cius criminis, & maximè: † quia probationes contra officialem debent eſſe euidentes. Bald. in lege obſeruare. §. proficiſci. colum. 5. in 10. quæſt. ff. de offic. proconſulis & leg. & ratio eſt, quia præſumitur pro iudice, ut per Bal. ibi, & ideo non mirum, ſi requiritur probatio euidens. l. fi. & ibi notatur. ff. quod met. cauſa & Bar. in l. ſciendum. col. pen. ff. de uerbo. obliga. Sequitur Paris de Put. in tractatu ſuo char. 80. colum. ij. circa fin. Aliud diceré, ſi fugeret officialis, & ita intelligo Angelum in tracta. ſuo paruo ſyndicatus, quia ſic loquitur id quod allegat, & ita per Iaſ. in l. admonendi, char. 18. col. ij. ff. de iureiurand. & uide no. Homod. circa hoc in tractatu ſuo, char. 12. col. ij. uerſic. negata, & colu. ſeq. ad quem te reijcio. Scis tamen memor hæc delicta, quæ corrumpendo iudicem committuntur, occultè fieri, hinc eſt, quòd conceditur uenia alicui; quia ea in lucem proferat. Bar. not. in l. qui ea mente colum. ult. uerſic. ult. ff. de furtis. de hoc tamen uide Dec. conſi. 189. & tex. in cap. ſicut nobis. de teſtibus. in fi. & quo ad quæſtionē, an credatur illi, qui dixit pecunias ad iudicē detuliſſe, non recedas ab opinione Homodei, ubi ſupra.

Item

60 Item opponi poteſt † quòd teſtis eſt
ex uniuerſitate. in hoc uide Fely.in cap.
tertio loco.colum.ij.de probat.& in re-
pertorio Hippol.l.ſ.§.ſeruus municipum
ff.de quæſtionibus.& Fely.in ca.inſuper.
maximè col.iiij.de teſtib.& Curt. in tra.
ſuo teſtium,in tertia concluſione. Iaſ.in
l.patrem adoptiuum.col.peu.& ultim.ff.
de in ius uoc.& quia hoc genus probatiõ
nis ſæpe diſcutitur in proceſſibus turba-
tæ poſſeſſionis, quando communitates
inuicem litigant ſuper poſſeſſione mon-
tium, uel uicanalium; quia dicunt habe
re ius paſculandi, & eſſe in poſſeſſione.
Ideo dixi ſupra aliqua notanda de hac
probatione in tit.de plur.uiol.loquendo
de crimine turbatæ poſſeſſionis. Et Me-
diolani habemus ſtatutum an credatur
teſti de uniuerſitate, quod quamuis ſit
poſitum in uol.ſtatutorum ciuilium. ta-
men poteſt allegari ad cauſas criminales
Barto.in l.inter accuſatorem. colum. ij.
uerſi.quæro utrum.ff.de publ.iud.& Are
tinus conſilio 109.

61 Item opponitur, † quòd teſtes ſunt
parentes,uel liberi, iuxta l. parentes. C.
de teſtib.& uide quando pater teſtifica-
tur pro filio,uel econtra.Florian.in l.te-
ſtis idoneus.ff.de teſtibus.

Et adde, quod qui leuauit aliquem e
ſacro fonte,teſtis eſt idoneus pro leuato.
Florian.ubi ſupra,Bal.& Salyc.in d.l.pa-
rentes ubi uide de multis alijs. Et ubi eſt
par cauſa ſtudij & propenſæ uoluntatis,
parentes & affines ſunt idonei teſtes. Flo
rian.ubi ſupra,& Aretin.in cap.ſuper eo.
el ſecondo.colum.pen.de teſtibus, & uide
Florian.ubi ſupra,an pater poſſit eſſe te-
ſtis pro filio emancipato, & quid in filio
ſpurio pro patre,& an priuignus pro ui-
trico uide Bal.5.uolum.conſi.352.in fin.
& quidem in compatre, ſocero, & nuru.
Fely.in c.in literis.ad finem, de teſtibus.
Ange.conſi. 128. ubi etiam quid in uiro
pro uxore,& de genero uide Anch.con-
ſil.63.colum.iij.

62 Et adde,quòd affinitas † tranſuerſa-
les non repellit ſed diminuit de fide eo-
rum.Ange.conſi.194.colum.ij.& ſeq.ubi
etiam quid ſi interrogatus neget ſe affi-
nem.Et adde quòd affinis non repellitur
in cauſa ciuili etiam deſcendente ex cri-
mine dummodo ſit tale, quod non infe-
rat iniuriam teſti producto Alexan. in 2.
uolu.conſil.110. ante fin. An etiam fra-
ter pro fratre poſſit eſſe teſtis, uide Are.
in d.c.ſuper eo.*el ſecundo*.de teſtib.colum.
penul.& quando eſt rogatus à partibus,
uel a teſtatore.Alex.conſi.70.col.ij. uol.
j.Cepol. conſil.21.col.iiij. & uide regu-
lam & fallentias de fratre pro alio fratre
deponente,per Fel.in d.c.in literis.de te
ſtib.colum.ult.

Et adde qđ ubi cõſanguineus uel alius
non integer ſe offert, omnino repellitur
Are.in c.ueniẽs.*el ſecundo*.de teſtib. col.fi.

Et adde quod ubi conſanguineus uel
alius non integer ſe offert omnino repel
litur Aretin. in c.ueniens,*el ſecondo*.de te
ſtib.colum.fin.& in c. cum in tua, colu.2.
eodem.

Item adde quo ad qualitatem repellẽ-
tem ipſum teſtem ſatis eſſe, ſi teſtis eam
fateatur. Bar.in l.decẽ.ff.de uerbo.oblig.
& Salic. in auth. ſi dicatur. in fi.C. de te-
ſtib. qui diſputat,& tandem dicit hanc eſ-
ſe communem practicam,ut interrogen-
tur teſtes ſi ſint amici uel inimici,ſi coniũ
cti,diuites uel pauperes.& ponit Felin.in
ca.cum cauſam.circa fin. de teſtib.ubi ta-
63 men dicit, † quòd non tenentur reſpõ-
dere interrogationi, per quam ſua turpi-
tudo detegatur,puta, an infames ſint,uel
excommunicati, de quo per Alexãdrum
& Iaſ.in l.ſi duo patroni.§.idem Iulianus.
col.fi.ff.de iureiur. & uide tex. principalẽ
in materia in c. inquiſitionis.§.tertiæ du-
bitationis. de accuſat. ubi quærit textus,
64 an credatur † teſti dicenti ſe inimicum
eius contra quem producitur, dicit cre-
dendum eſſe niſi dicat in fraudem. & ul-
tra alios Doctores ubi uide Marian. qui
conſiderat tres caſus. Primus eſt,quando
ante iuramentum illud dicit, & tunc iu-
dex debet eum repellere,niſi in fraudem
id afferat, ubi tamen concludat de capit.
inimicitia, in quo ultimo aliter ibi te-
net Areti.Secundus,quando poſt iuramẽ
tum, & tunc nõ creditur,ſiue in fraudem
ſiue non: quia ſi uerum dicit eſt inimicus
ſi fal-

77 Teſtis quomodo probet tenorem ſententiæ uel inſtrumenti?

78 Teſtis dicens aliquem poſſediſſe, ſciēte aduerſario, debet reddere rationem etiam non interrogatus.

79 Teſtis ratio ſatis eſt ſi concludat à uerisſmili, uel à communiter accidentibus.

80 Teſtis deponēs homicidium fuiſſe factum ad ſui defenſionem, quomodo probet.

81 Teſtis examinatus a iudice incompetenti, uel teſtis non iuratus an probet?

82 Teſtis an debeat iurare in cauſa qua remittitur omnis ſolemnitas iuris?

83 Teſtis debet iurare ſuper ſcriptura, & an poſſit iurare ſuper reliquiis ſanctorum, uel alio modo?

84 Teſtis an præſumatur iuraſſe, ſi in actis dicatur talis teſtis iuratus.

85 Teſtis an poſſit ſe referre ad illud quod dixit in alia cauſa?

86 Teſtis qui iterum examinatur an debet iterum iurare?

87 Teſtis an poſſit deponere per procuratorem?

88 Teſtes plures debent examinari ſinguli ſeparatim.

89 Teſtis non iuratus ſi deponat falſum quomodo puniatur.

90 Teſtis quomodo probet ſuper negatiuā.

91 Teſtis laicus an ſit idoneus contra clericum?

92 Teſtes qui ſunt religioſi, an probent, ſi non habuerunt conſenſum ſui ſuperioris?

93 Teſtes domeſtici quomodo probent, & qui dicantur domeſtici & in tit. ſeq. nu. 4.

94 Teſtes deponentes non uerisſimilia non probant, quia ſunt ſuſpecti de falſo.

95 Teſtis dicens non recordari id, quod uerisſimiliter recordatur punitur de falſo.

96 Verisſimilia quæ non ſint.

97 Teſtes in cauſa matrimoniali debent eſſe omni exceptione maiores.

98 Teſtis qui non debuit examinari ſi pars uult, ut nihil omnino probet, debet prius contra eum proteſtari.

99 Teſtis ſubditus an ſit pro domino idoneus teſtis?

100 Teſtis pro domino an poſſit eſſe uaſallus ſuus?

101 Teſtes an ſint idonei parentes et liberi in cauſa matrimoniali?

102 Teſtis amicus an ſit idoneus teſtis pro amico?

103 Teſtibus an credatur eſt in arbitrio iudicis?

104 Teſtes qui non ſint idonei.

105 Teſtis an poſſit eſſe affinis pro affine, et ſupra nu. 62.

106 Teſtis an poſſit eſſe filius pro patre, & contra, & quid in aliis deſcendentibus.

107 Teſtis an poſſit eſſe uxor pro uiro, & an familiaris, & domeſticus?

108 Teſtis an poſſit eſſe filius naturalis pro patre?

109 Teſtis an poſſit eſſe tranſuerſalis pro alio trāſuerſali, & præſertim frater pro fratre? et ſuprà nu. 62.

110 Teſtis conſanguineus uſque ad quem gradū non poſſit eſſe teſtis.

111 Teſtis an poſſit compelli, ut pro fratre ad defenſionem deponat.

112 Teſtis poteſt eſſe frater contra fratrem ſi uelit.

113 Vſurarius quomodo probetur.

114 Teſtis an poſſit eſſe tutor pro pupillo, uel prælatus pro ſua eccleſia?

115 Teſtis an poſſit eſſe famulus tutoris?

116 Teſtis poteſt eſſe pro monaſterio ſuo famulus abbatis uel antiquus colonus.

117 Teſtis an poſſit eſſe procurator uel aduocatus, etiam in cauſa appellationis, & qui deſiit eſſe?

118 Teſtis an poſſit eſſe officialis qui deſiit eſſe officialis?

119 Teſtis an poſſit eſſe ſolicitator cauſæ?

120 Teſtis non eſt idoneus quando ei poteſt aſcribi laus uel uituperium. & ſupra nu. 58.

121 Teſtis an poſſit eſſe qui fuit iudex, & arbiter in ea cauſa?

122 Teſtes an poſſint eſſe relator & inſtructor?

123 Teſtis an poſſit eſſe creditor?

124 Teſtis an poſſit eſſe qui habet commodum in conſequentiam?

125 Teſtis ſi interrogatus reſpondit ſe non habere commodum intelligitur principaliter.

126 Teſtis qui in cauſa uniuerſitatis reſpondit ſe non habere commodum, quomodo intelligatur.

127 Teſtis quomodo dicatur habere commodum.

128 Teſtes an ſint idonei fictabiles deponentes ſe tantum dediſſe tutori.

129 Teſtis an ſit idoneus proxeneta?

130 Proxeneta quis ſit.

131 Teſtes an poſſint eſſe negotiorum geſtores, et ſamu-

famuli?

132 *Teſtibus ſunt ſoluẽdæ impenſæ quas fecerũt eundo, & redeundo, et ſtando, & quid de operibus quas amiſerunt?*

133 *Teſtibus an ſit ſoluendum quod amiſerunt, ſi in itineribus ſpoliarentur?*

134 *Teſtes ubi mittuntur ad examinãdum ſolui debet merces notario & iudici.*

135 *Teſtis producens ſi eſt pauper, an ſibi per partem uel iudicem ſint ſubminiſtranda expenſa?*

136 *Teſtes poteſt interrogari an ſit liber uel ſeruus uel inimicus?*

137 *Teſtis ſuſpectus poteſt interrogari etiam de his quæ ad rem non pertinent.*

138 *Teſtes de falſo ſuſpecti ſunt interrogandi diligenter de omnibus circunſtantiis.*

139 *Teſtis falſus tenetur de falſo, & etiam de omni delicto inde ſecuto.*

140 *Teſtis cuius depoſitio fecit, ut quis indebitè morte afficeretur, uel abſolueretur, tenetur de homicidio.*

141 *Teſtes in factis arduis debent examinari corã honeſtis perſonis.*

142 *Teſtem falſum coram delegato deponentem, an delegatus ipſe poſſit punire?*

143 *Teſtem clericum qui ſit falſus an iudex ſecularis coram quo depoſuit, poſſit punire?*

144 *Teſtis ſuperior ſi deponat corã inferiore falſum, an ab eo poßit puniri?*

145 *Teſtis uacillatio quomodo per notarium ſit ſcribenda.*

146 *Teſtis ſi nolit dicere ueritatem niſi data pecunia an liceat illi dare ad hoc ut dicat?*

147 *Iudici dan pecuniam, ut ferat ſentẽtiam, an bene & licitè det?*

148 *Pœnam meretur, qui rem facit nõ malo animo, ſi ſit mali exempli.*

149 *Teſtis qui aſſerit corã amicis ſuis ſe falſum dixiſſe, an poſſit pecunia induci ad illud propalandum?*

150 *Teſtis ſi pecuniam accipit ut non deponat, qua pœna teneatur.*

151 *Teſtis qui pecuniam accipit, ut uerum dicat, an comprahendatur in ſtatuto punientе falſum teſtem uel producentem falſum teſtem?*

152 *Teſtibus duobus fide dignis magis creditur, quam mille ſceleſtis.*

PVBLICATO proceſſu diſcutiendum eſt, an teſtes patiantur aliquã exceptionẽ & repellantur, ut omnes ſciũt & ponit Angel. Areti. in Gl. qui iudex ſtatuti terminum ad opponendum contra proceſſum. ubi poſt materiã publicationis proceſſus, ſubdit de maculis repellentibus ipſos teſtes. Et quia principaliter conſideratur uarietas teſtium, ideo ſcias ꝙ teſtis,
1 † qui in eadem depoſitione dicit contraria non probat. l. qui falſa, uel uaria. ff. de teſtib. col. pen. & ponit tres fallentias, quarum prima eſt: quando ſecundum dictum in tormentis depoſuiſſet: quia Doct. concludunt quòd illud attẽditur: ergo ꝓbat. Secunda eſt: quando primum dictum protuliſſet colore iracũdiæ. Tertio uero quãdo ſecundum, animo corrigendi primũ, iuxta ca. præterea de teſtib. nam dummodo probet, uel in primo dicto uel in ſecũdo uerè dicitur regulam locũ non habere. Et quantum ad tertiam quomodo ſcilicet intelligatur cap. præterea. uide quæ dixi latiſſime in præcedenti rubr. & quæ poſui etiam in materia torturæ teſtium. Quo uero ad primam, ut ſtetur ſecundo dicto, quod teſtis depoſuiſſet in tormentis ultra Bart. in l. eos. ff. de falſi. eſt etiam doctrina Bar. in l. ſi poſtulauerit. §. ſed & ſi negauerit. ff. de adulter. & uide Ang. in l. fi. C. de quæſt. col. j. & ij. & Socin. plene & conſiderate admodum loquentem in conſi. 253. col. ij. ubi tamen dicit eſſe cõſiderandum an tempore depoſitionis factę per teſtem in tormẽtis fuerit citata pars, & an primum fuerit magĩs uerisimile, uel tortura ſit legitime data, ut ẽt per Ang. in d. l. fi. & circa illud quòd citari pars debeat, Dic nõ ſeruari ex conſuetudine. Eſt etiam conſiderandum an teſtis ſolum deponat uti teſtis contra tertium, an etiam in ſe uti pars, & in aliũ uti teſtis: quia hoc caſu magis creditur primo dicto ſine tormentis. Bar. in l. j. §. quæſtioni. ff. de quæſt. Aret. conſi. 61. col. 1. ad fin. & in c. cum in tua. col. v. de teſtib. & Deci. conſilio 189.

Raro tamen obtinere potui ut hæc decla
ratio à iudicibus admitteretur quòd ali-
quando euenit; quia ad lucrum attentio
res erant, aliquando etiam propter eorũ
nimiam ignorantiam.

Debet etiam conſiderare iudex an te-
ſtis poſt publicationem uel ante dicat cõ
trarium eius, quod a principio depoſuiſ-
ſet; quia ſi nondum publicato proceſſu
hoc eueniat, procedit regula ſupradicta.
ſi uerò poſt publicationem, tunc magis
ſtatur primo dicto propter timorem ſub-
ornationis. Ita Bar. in d. §. ſed & ſi negaue
rit. Tamen ceſſaret iſta ſuſpicio, ubi teſtis
nullo modo potuiſſet loqui cum parte,
quod tamen his temporibus difficillimũ
eſſet ſcire propter facilem corruptionẽ
cuſtodum carcerum. Circa autem ſecun-
dam fallentiam quando primum dictum
protuliſſet calore iracundiæ, quoniam
hoc pendet a regula. l. quod calore. ff. de
reg. iur. uide ibi Dec. & Felyn. in c. ſicut
ex literis. in j. col. & ſeq. de iureiur. & in c.
cum te. col. iiij. de re iudi. & per Iaſ. in l. ſi
filiam tuam. col. ij. & ſeq. C. de inof. teſta.

Et aduerte quia loquutus ſum de ua-
rietate quo ad credendum uel non cre-
2 dendum, ſed quo ad falſum, an † teſtis
uarius de falſo puniatur, regula eſt eum
puniri debere l. eos. ff. de falſis. & d. l.
qui falſa & uaria. & Felyn. in d. c. cum in
tua. in pen. col. in d. uerſi. prima conclu-
ſio. & Tindar. in ſuo tract. in j. char. colu.
iij. col. ij. incip. omnis. ubi cum nonnullis
ſequentib. ponit plures fallentias, quæ
etiam tendunt ad præcedentem regulam
3 quo ad credulitatem. Teſtis † etiam, qui
deponit contrarium eius quod dixerat
extra iudicium probat, & attenditur di-
ctum in iudicio. Fely. in d. ca. cum in tua.
in uerſic. tertia concluſio. & in uerſ. quar
ta concluſio. ubi dicit ꝙ quamuis primũ
dictum ſit extra iudiciũ, nihilominus cõ-
munis eſt, ut præualeat ſecundum, & ipſi
credatur. Non tamen negari poteſt quin
diminuatur de fide, ut per Docto. in d. c.
Alexand. conſi. 81. colum. iij. col. antepe.
& Are. in conſi. 71. ubi dicit quòd omnes
Doct. in c. cum cauſam. de teſtib. tenent
quòd debilitatur fides, & non punitur de
falſo, ſecundum magis communem opi.
quidquid dicat Bar. in d. l. eos. Vt per Fe-
ly. in d. c. cum in tua. & Dec. in c. per tuas.
de probat. col. penul. in fi. & ſeq. qui po-
nit tamen quatuor caſus in quibus defen
dit Bar. non tamen allegat Felyn. in c. fra
ternitatis. col. vij. de teſtibus. Abb. in ca.
cum eccleſia Sutrina. de cau. poſſ. & pro-
prieta. col. ij. nec Areti. in d. conſilio 71.
col. iiij. uer. ſed eſt dubium de fratre. nec
Bar. conſil. 89. ubi uide, nec Alexan. in d.
conſ. 81. uolum. 3. col. antepen. licet ta-
men non poſſit puniri de falſo: torqueri
tamen poteſt, ut per Alex conſi. 63. in 1.
uolum. & hoc operatur uacillatio, ut di-
xi ſupra in materia torturæ teſtium. In
reliquis uide Tindar. in dicto ſuo dialo-
go. char. 5. col. iij. & li. 2. ca. 1. uerſi. uarian
tium. ubi hanc materiam diuidit in plu-
res partes, & plura capitula conſideran-
do omnia, ut etiã facit in materia de qua
proxime diximus: nam per ſeptem char.
loquitur quando dictum extraiudiciale
eſt contrarium dicto in iudicio, & dum
Doctores ubi ſupra uolunt, ut quando
dictum extraiudiciale eſt cum iuramen-
to, qui tunc reperitur inter duo iuramen
ta contraria, puniatur de falſo, quæ opi-
nio fuit Anto. de But. & Abb. in d. c. cum
in tua. de teſtib. & Alexan. conſil. 154. co
lu. penul. 1. uolu.

4 Dic quòd ita uidi ſeruari. Et † adeo ue
rum eſt non ſtari dicto extra iudiciũ, ut ſi
ẽt cõſtitutus eſſet in articulo mortis non
ſtaretur, ut per Fel. ubi ſupra. de quo dixi
in materia torturæ teſtiũ, ubi etiã poſui
de illis qui in patibulo reuocant, quæ di-
xerunt, & ibi feci mentionem de ſtatuto
Mediolani circa hoc diſponente, & poſui
etiam an magis credatur conſtituto in ar-
ticulo mortis, quàm ſi eius periculum nõ
immineret, de quo etiam in reperto. Hip
pol. in l. j. §. præterea. col. 2. ff. de quæſtio.

5 Teſtis † ſi uariat in uno iudicio ab eo
quod in alio dixerat, ſecundum dictum
non ualet, ſed primum. Ità latè Fely. in d.
c. cùm in tua. uerſi. ſecunda concluſio. ubi
tamen uult, ut quo ad eũ puniatur de fal-
ſo, quod ultimum explicitè dixit Bart. in
d. l. eos. uerſi. aut profert uaria, & hoc eſt

quod

quod etiam dixit idem Bart. in d.l. eos. in 1. oppoſit. dicens, quòd tertium reſpõſum illius legis loquitur quando uariat inter diuerſas perſonas in diuerſis cauſis, ſeu in ſtantijs. Quod notabile iudicat; quia li-
6 cet † acta facta in una cauſa non faciant fidem in alia inter diuerſas perſonas, ut not. in l. is apud quem. C de eden. tamen dicta unius teſtis in una cauſa faciunt fidem contra eundem met teſtem deponentem in alia, quod ſecundum eum tenet Innoc. in cap. ueniens. de teſti. & ſequitur Alexan. in d. l. is apud quem. col. 7. & in d. l. eos. debilitatur tamen quo ad probationem primum dictum, ut per Felyn. in d. c. cùm in tua. ubi uide, & per Dec. latè conſ. 189. col. 3. ubi dicit hanc eſſe communẽ. In qua materia uide latiſſimè Tind. char. 12. col. 1. in 3. parte uerſic. & ſequẽs eſt. & uide Bald. 5. uol. conſi. 10 t. col. 2. qui dicit quòd quando teſtis deponit contraria in diuerſis depoſitionibus præſumitur quòd in ſecunda fuerit ſubornatus. uide etiam c. ſicut nobis. de teſtib. & Aret. ibi. Cætera in hac materia uarietatis teſtium uide ſu-
7 pra in titu. de tortura teſtium. Et † quando teſtis non debuit examinari, hoc caſu contrarietas nocet parti. Barto. conſi. 92.
8 col. penul. & Tind. ubi ſuprà. Et † ad effugiendas difficultates contrarietatis, teſtes in ſecundo examine dicere debent, Dico prout aliàs dixi. & ſi iudex uelit ut loquãtur, ſubdant ipſi, Legatis mihi dictũ meũ, & iudex tenebitur legere. Ità Bart. in d. l. eos. uerſi. quæro pro declaratione. de quo per Fely. in c. inter cæteras. col. 2. de re iudic. & in reperto. Hippol. in l. ex libero. ff. de quæſt. in prin col. 2. & ſeq. ſubdit Bart. quòd etiam ſi iudex legat dictum, tamen ad cautelam teſtis debet addere quòd ſi apparet ſe aliter hoc loco dixiſſe, ſe redigit ad primum dictum quo tempore melius recordabatur. uide etiam de hoc Alex. in d. l. eos.

Non eſt tamẽ omittendum unũ, quod
9 dicit Bar. in d. l. eos. in fi. uidelicet † quòd procedit. d. l. ubi eſt contrarietas in dicto uniuſmet teſtis, ſecus ſi inter plures; quia tunc procedit. l. ob carmen. cum materia. ff. de teſtib. ut ſi ſint aliqui digniores præferantur alijs, quibus contra dicunt, etiã ſi pauciores ſint, ubi uerò ſint æquales in dignitate, uel unus non ſit dignior altero præferãtur plures, & data omnium paritate; quia omnes ſint æquales quo ad omnia præferãtur teſtes rei, ita habetur ibi, & per glo. in c. in noſtra. de teſtib. Et præferuntur teſtes rei etiam minus digni data paritate numeri, tantus eſt fauor ipſius rei, ut per Fel. in c. cùm P. Mancouella. in fin. de accuſ. & ibi Abb. licet Abb. uideatur ſentire contrariũ in d. c. in noſtra. dixi ſupra, de defen. reor. & c. ubi uide, ſic declara & ſupple Bart. in d. l. eos. Item decla-
10 ra Bartol. hoc modo, quando † unus contradicit alteri, uel plures pluribus ut fiat concordia ſi fieri poteſt, & ita procedit c. cùm tu. cum materia. de teſt. ſed ſi eſt tãta diſcordia, ut non poſſint ſimul cõuenire, tunc procedit quod ſupra dictum eſt, ut ſtetur dignioribus, uel pluribus, & ita Fely. declarat. in d. c. in noſtra in 1. colum. in prin. in uerſi. conſiſtit. & Bart. met. in d. l. eos. in fi. & hæc concordia etiam fit in uno met teſte, ubi fieri poteſt, quidquid dicat Bar. in d. l. eos. qui præſupponit non ita fieri in unomet teſte, imò cũ non ſolùm non probare uerum etiã puniri de falſo, & ueritas eſt contra Bar. ut per Fel. in d. c. cùm tu. col. 1. uerſi. prima concluſio. ubi cõcludit quòd etiam ut probet, fit cõcordia in dicto uniuſmet teſtis uario, tamen Bar. in d. l. eos. in fin. defendi poteſt, uoluit enim dicere quòd in pluribus, ſi poteſt fieri concordia fit, & ſi non poteſt ſtatur dignioribus, ſecus autem in unomet teſte qui dixerit uaria & cõtraria; quia ſi concordia fieri non poſſit, omnino punietur de falſo, quod in pluribus non euenit, propter materiam d. l. ob carmen. & c. in noſtra. aliter Bart. dixiſſet rem nimis mirabilem, & cõtra id quod ipſemet tenet in pluribus locis, ut in l. 1. in princ. ff. de oper. noui nun. & alibi ſæpe. & licet Ale. in d. l. 1. dicat ſe putare ueriorem opin. ut puniatur de fal-
11 ſo, tamen † oſtendit communem eſſe in contrarium, quia fit concordia, ſi fieri poteſt quo caſu non punitur de falſo, & hæc concordia non tamen fit, ut teſtis probet ſecundum cõmunem opi. de qua per Alc. ubi

ubi uide conſi. 10. uol. 4. col. 2. uerſic. nec iſtis obſtat, & clarè apparet etiã per Alexan. ubi locus eſt optimus in l. inter ſtipulantem. §. 1. col. 3. uer. potes ſic concludere. ff. de uerb. obli. quidquid ipſe. col. ſeq. dicat, & hãc cõmunem ita declaro, ut quoties ſine maxima difficultate fieri nõ poſſit iſta concordia, nõ fiat, niſi ut euitetur falſum, ſed ubi non fieret ſumma cum difficultate, etiam toleraretur, ut probaret, quia in effectu non dicitur contrarietas, & ita procedunt quæ notabiliter circa hunc articulum dicit Fely. in d. c. cum tu. col. 1. uerſi. prima concluſio. & adducta in contrarium per Alex. ubi ſupra, & ita procedit Alex. conſi. 133. col. 2. in prin. uol. 1. ubi uide. & conſi. 105. uolumi. 2. colum. 4. uerſicul nec obſtat. & ita latè, & ſolenniter Aret. ubi uide in d. c. cùm tu. ubi tandem poſt hanc opi. dicit, fatendum tamen eſt in arbitrio iudicis eſſe quanta fides ſit adhibenda huic teſti, & etiam utrum omnino ſit adhibenda, qui iudex debebit cõſiderare nõ ſolùm qualitatẽ perſonæ, ſed etiam communem uſum loquẽdi, & utrũ difficulter an facilè contrarietas poſſit ad concordiam redigi, & utrum teſtis incontinenti ſibi contradicat, an uerò poſt plura capitula, quo caſu ueriſimilior eſſet cõtradictio ſecundum eum, quæ uerba ſunt notanda, & in hoc etiam Fely. ibi eum ſe-
12 quitur, & ita tenet. Et † an ea quæ dicta ſunt circa hanc concordiam ut probẽt teſtes procedãt etiam in materia noſtra criminali, uide omnino Fel. in d. c. cũ tu. col. pen. uer. ſed pulchrè dubita ultra alios. ſic igitur uides, quid iuris ſit quãdo unus teſtis ſibimet eſt contrarius, & quando unus alteri contradicit, uel plures pluri-
13 bus. Circa quod aduerte, † q aut plures contradicunt pluribus, ſeu paucioribus, aut æqualibus. primo caſu plures uincũt pauciores, ut dixi, tamen ſi fieri poteſt cõcordia ea fit, ut euitetur periurium pauciorum, nõ ut probent; quia ut probẽt nõ ſit etiam neceſſariũ, ut de ſe patet & fuit oſtenderatũ. Iaſon. in l. j. §. creditum. ff. ſi cer. pet. & Fely. in d. c. cum tu. col. ij. uer. tertia concluſio. & per Alexand. in d. §. j. ſit tamen hæc concordia, ſi fieri poteſt, & ſi non poteſt, ac manifeſta adſit contrarietas inter eos, plures uincũt pauciores de periurio & falſitate, & quotidie uideo puniri eos de falſo, & qui uellet dicere cõtrarium ſine iudicio loqueretur, & ita uoluit Gl. ſi eam bene uides in c. cum cõtingat. in j. Glo. ad fin. de offic. delegat. & Bal. in j. conſti. C. in quibus. col. ij. ubi uide. & Glo. in c. nihilominus. 3. q. 9. & Aretin. in conſi. 13. col. 10. per Bal. conſ. 101. uol. 1. col. 1. ſecũdum impreſſionẽ moderniorem. Fateor quidem ſi ſint pares licet
14 aliqui ſint digniores q. † digniores uincunt alios, quo ad probãdũ, non autẽ ut alij minus digni teneantur de falſo, & ita uoluit dicere Bar. in d. l. eos in fi. & Alex. conſi. 176. col. ult. uol. 2. alias nemo puniretur de falſo, ſi plures non uincerẽt pauciores, & uide omnino Tindar. in fi. dialogi ſui char. ult. uerſic. eſt quoque nouiſsimè. ubi commentaria ſcribit ſuper dictis Bartol. in d. l. eos, & non diſcrepat ab hac mea opinione, & refert mentem Bart. in d. uerſicu. fina. ut loquatur quo ad cõcordiam faciendam: ſentiens cum uno teſte non fieri, ſecus autẽ cum nõ concordatur pluribus, & ideo ſequitur, put ſupra dixi ut ſi talis ſit contrarietas, cuius nõ poſſit fieri cõcordia puniatur de falſo cõuictus. & ita ẽt intellige Ang. in Gl. in uerbo, falſario. col. ult. uerſi. quid ſi ſunt plures teſtes. & Cæpol. conſi. 61. col. 1. & 2. & licet ita res ſe habeat, ut plures uincãt pauciores etiam de falſo, tamẽ peſsime ſe gerũt iudices maleficiorum, qui delato ad eos examine teſtiũ in cauſa ciuili examinatorum inuicẽ contrariorũ, alia diſcuſsione non facta falſitatis pauciorum, faciunt tã partẽ producẽtem quam teſtes detineri, nam reſpectu producentis prius debet cõſtare de delicto, & ſic de falſitate ipſorũ teſtiũ, iuxta dicta ſupra, in j. rub. de delicto. & ubi obijceretur uſus falſi inſtrumẽti ſatis eſſet quòd alius fuiſſet cõdẽnatus de falſo propter illud inſtrumentum. l. ſi uteris. C. de fide inſt. ubi ſententia lata cõtra unũ quod inſtrumẽtum ſit falsũ, facit ut illo utens poſsit accuſari, & deinde ex indicijs & probationibus conuinci. Et quomodo in hoc caſu ſit deueniendũ ad cogni-

cognitionem falſitatis teſtium dicam infra.reſpectu uero ipſorum teſtium nõ eſt illico iudicandum pauciores eſſe falſos, ſed indicijs & alijs probationibus ſunt conuincendi.& debet iudex dicta eorum bene rimari, ut ſi fieri poſſit concordia fiat, quo ad hoc ne dicantur falſi, iuxta nota.in d.c.cum tu.& ubi ſupra.Et ubi ex lectura eorum quæ depoſita ſint comprehendat fieri non poſſe, illos iterum coram ſe habeat,& examinet, & præſentibus contradicentibus interroget.& ſi omnibus factis ſe tueãtur ſiue tueri poſſint, dic ut ſupra,ſin minus; quia ſint directè contrarij ad ulteriora contra eos deueniat.quo facto contra producentem poterit etiam procedere tam de falſo, ſi ſint examinati ſuper capitulo falſo,& tali ut neceſſe ſit dicere quòd ſcienter illos examinari fecerit, iuxta ea quæ dixi ſupra in tit.de falſis uerſic.tetigi ſupra, uel de uſu,data ſcientia,iuxta ea quæ dixi in eod.titu.de falſis,uerſic.ſcias etiam.& ad hæc uide omnino nota.per Bar.in l. Lucius.ff.de infami.& ſatis cognoſcere potes ex his quæ per me ſupra dicta ſunt, quàm incaute faciant iudices qui præcipitanter ſimul omnes capiunt,& etiã ſeparatim,ſine conſideratione prædictorũ.

15 Secundo uero caſu quando † plures,puta duo contradicunt alijs duobus, & ſic æqualiter,tunc ſtatur dignioribus, ut dictum eſt,uel habentibus alias qualitates, de quibus in d.ca.in noſtra.ubi uerò quo ad omnia ſint æquales, una probatio uincit aliam, & neutri creditur, loquor ubi concordes eſſe non poſſunt,& idem quãdo unus contradicit alteri tantum, & nõ poteſt fieri concordia; nam tunc etiam neutri creditur. hoc probo per ea quæ dicit Bart.in d.l.de minore.§.plurimũ. col. 6 uerſic.quæro quid ſi.ff.de quæſt. & traditur in c.ex literis.de probatio.& in c.licet cauſam.in fin. eod.tit.& per Aret. in d.conſi.13.col.10.& ita Bal.in l. duobus. §.fi.ubi uide Alex.& Iaſ.ff.de iureiurãd.

16 poſſent † tamen forte omnes inquiri,ut per Iaſ.ubi poſt Bal. Item propter incertitudinem,licet plures non poſſent condemnari.poſſunt tamẽ torqueri,Ang. in uerbo,fama publica, uerſicu. quid autẽ ſi ſint quinque.Nam certum eſt alterum eorum commiſiſſe delictum,& ideo omnes torquentur,& loquitur etiam in pluribus quam ſint duo,& per Saly. in l.fin. in ult.col.uerſi.quæro an ſufficiat. C. de quæſtio.dixi ſupra in materia torturę.Et quod dixi dari materiam iudici contra utrunque inquirendi, ſequitur Alexan. conſi.34.col.iiij.uerſi.ut probatur ex his. uolum.3.

Sed aduerte, quia imo uidetur, ut
17 quando † unus teſtis eſt contrarius alteri, uterque puniatur de falſo, ſicut fuit factum quo ad duos ſenes qui teſtificati ſunt contra Suſannam,quorum alter dicebat ſub ficu commiſſum adulterium, alter ſub alia arbore,& uterque fuit condemnatus de falſo.Et ita Aretin.uidetur tenere in conſil.71.columna quinta, qui ſubdit, & quamuis hoc poſſet eſſe dubitabile quia par probatio uidetur ſe confundere,iuxta tradita per Bart.in d.l.de minore.§.tormenta, tamen communis doctrina omniũ uidetur eſſe,ut dixi,ſed intellige Aret.ut uoluerit dicere quòd adhoc,ne alicui credatur, non autẽ ut uterque de falſo puniatur;& ita etiam loquitur Alexan.adducens idem exemplũ Suſannæ in conſi.142.col.j.in fin.uolum.2. ubi uide,& Gl.in l.teſtium.C. de teſti. & Bald.3.uol.conſil.25.in fi. & eodẽ uolu. conſi.150.circa finem. Et ſi Aret. aliter intellexit,male loquutus eſt;quia Doctores tenent contrarium.Bene faciunt quę ponit Alex.conſilio 15.in j.uolu.& Fely. in cap.ſignificaſti.colum.iij.de homicid. Quinimo dum ſupra dixi, quòd omnes fortè poſſunt inquiri,tutius eſt intelligere Doctores, prout in tali caſu uideo obſeruari,quòd datur materia iudici ad inquirẽdum ueritatem, ut deinde deueniatur ad iuris remedia, uidelicet capturã, inquiſitionem,& alia. Dixi ſupra quòd
18 teſtis uarius punitur de falſo, ſed † ſi uariauit,in tortura,requiritur perſeuerantia,iuxta dicta Tindar. in charta prima. uerſic.dicebam.cap.3.& cap.ſequenti,in fine, quia tunc confeſsio ratificata ſpontanea dicitur, iuxta notata in l. ſi quis ex aliena.

aliena.§.Celſ.de acquir. hæred.aliter au tem non punitur de falſo.

Quid modo, ſi poſt perſeuerantiam, iterum uariet,& dicat uerum non eſſe qđ dixit tormentis,& quod ratificauit,prout fecit quidam notarius de Biumio,de quo ſupra in materia torturæ teſtium,feci mẽ tionem.Hoc caſu:quia plene dicitur probatum contra teſtem,debet ei dari termi nus ad ſe defendendum, & ſi oſtendat ita eſſe, ſicut nouiſsimè dixit, fortè iuuatur: quia falſitas non dicitur quæ iuuatur primordio ueritatis.l.cũ filius.§.hæres meus. ubi Bar.ff.de legat. 2.alias condemnatur, iuxta tradita per Bald. in l.in bonæ fidei. C.de rebus credit.

19 Obijcitur etiã teſti, quod eſt infamis, † uel ſocius criminis,uel periurus, uel bã nitus,& quòd erat detentus tempore exa minis,uel quòd licet ſit inhabilis,& in caſu,in quo aliàs potuerit examinari, tamẽ non fuit tortus, de quibus omnibus uide infra nu.51.& ſupra. in tit. de inquiſitione,ubi etiam dixi, quod non creditur teſti, quando nõ fuit interrogatus ſuper generalibus, & de ſocio criminis etiam latè dixi in titu.de indicijs,& conſideratio. &c.uerſicu. ſequendo capita rubricæ,ubi etiam in ſpecie poſui, an mandatarius ſit idoneus teſtis contra mandatum, & quòd utcunque ſit, tortura requiritur quo ad crimine notatos.ibi etiam habes, an credatur teſti dicenti ſe fuiſſe inſtigatum uel corruptum ab aliquo & de teſtibus inhabilibus, qui non debuerunt examinari. iuxta materiam.l.maritus.ff.de quæſtionib. uide etiam ibi in uerſic.eſſet hic etiã quærendum ubi & de infamibus, & domeſticis,& minoribus,mulieribus, & inimicis, & de ſocio itineris ibi etiam uide ante di ctum uerſi. eſſet hic etiam quærendum.

20 An † autem maior poſsit teſtificari de his quæ uidit in pupillari ætate, uide Felyn.in c.cum nobis.col.4. circa fin.de præ ſcript.& in c.auditis.in 3.col.& ſeq.de pręſcrip.& eſt materia,utrum inſpiciatur tẽpus depoſitionis,an aliud, de qua Bart.& Doctores.in l.1.§.ſi ſeruus.ff.de quęſt.ubi Hippo.colum.4.& in l.1.§. idem Numio in fine. ff. de quęſtio.ubi in ſpecie de maiore, &c.

21 Opponi etiã poteſt teſti, quod † quidquid dixit, ab eo factum eſt promiſſa ſibi impunitate,& eſt caſus quotidianus,quia teſtis debet dicere ſyncere, & non ſpe ali cuius emolumenti, ca. quoties de teſtib. l.ſi quis.in fin.C.de teſtib. & l.1. §.1.& ibi glo.in fortioribus terminis in uerbo, aduocationem.ff.de falſis. & probat text. in l.non omnes. §. fin. ff. de re milit. ubi textus loquitur in caſu,in quo quis detegẽdo ſocium criminis conſequitur ueniam, & tamen uult ut id, quod dicit, probare debeat. Et, ut fructuoſa ſit hæc concluſio, dic eam procedere, ubi ſumus in fallentijs à regula, quòd ſocius criminis non eſt idoneus teſtis.Cæterum ſi ſimus in regula, res nõ habet dubitationem, loquor tamen ubi teſtis etiam ſeipſum accuſat, & minus dubitationis habet, ſi ſeipſum ob tulit,ſicut in d.§. fin.& dicam paulo infrà de eo, qui ſe offert ſponte. Iſte enim,qui teſtificatur facta ſibi promiſsione impunitatis, corruptus dicitur, & non creditur ei,ut dixi,& per Salyc.in l.ſi quis teſtibus. col.pen.uerſicu.quæro quinto,ubi ponit, quando prece corruptus fuit, & quando poſsit allegari iſta corruptela uide Saly. ubi ſupra,colum.fina. & Felyn. in cap. licet cauſam. de probat. colu. 4. & ſequen. in nono notabili,& col.17.& ſeq.uerſicu. tertia concluſio.

22 Item † opponitur contra teſtem, quòd ex quo dixit falſum in una re, dicitur falſus in omnibus,& ſic nihil ei creditur, iuxta notata per Felyn.in c.fraternitatis,de hære.col.ult.uerſ. tertia concluſio.ubi ponit regulam & quatuor fallentias, & ultima eſt,quando dixit falſum in non attinẽ tibus ad rem, uel ſuper aliquo incidenti, puta,ſuper generalibus, de qua fallentia late dixi ſupra in tit.de falſ.quando teſtis dixit falſum ſuper generalibus.

23 Etiam opponitur, † quòd dictum teſtis nihil ualet;quia notarius retulit ſe ad dictum alterius dicendo, Deponit ſicut dixit præcedẽs Iaſ.in l.j.in fi. C.ſi aduer. lib.Benedictus conſ.114.Iaſ.in l.ſi pœnæ cauſa.§.ſi putem.ff.de cõdict. indeb.& uide infra num.84.

Item

Item opponitur contra teſtes, quod
24 † loquuntur per unum eundemq; præmeditatum ſermonem.l.3.§.ideo.ff.de teſtibus. ubi Bart.dicit, ꝙ ideo facias, ut dictum eorum ſit ſcriptum diuerſis uerbis, ſed ſit idem in effectu, de quo uide per Iaſonem.in l.2.C.de ſecundis tabul.Felin. in cap. ex tenore. in 2.col.in tertio notabili, de teſtib.& in ca.cum cauſam. in 13. colum. in uerſ.2.limita.eod.tit. & in cap. cum in tua.in ſecunda col.de teſtib.& uide omnino Curtium in tractatu ſuo teſtium, in 14.concluſione, ubi limitat non procedere in teſtibus bonæ famæ. & adſunt infinita conſilia Alexan. & aliorum circa hoc, quæ conſulto à me prætermittuntur.

25 Item opponitur, † quòd teſtis eſt nimium animoſus; quia loquitur audacter ad omnem ſatisfactionem partis, & quòd ideo eſt ſuſpectus. Socyn.conſi.129.col.4. circa finem.Dec.conſil.100. chart.penul. colum.1 1.ad finem Barba.conſ.47.primo uolu.colum.12.Card.conſi.119.colum.j. ubi de teſte præcipitanter reſpondente, & per Felyn.in cap. cum cauſam. colum. 12.in fin.de teſtibus.ubi quando teſtis nimium citò reſpondet, uel nimium tardè, & per Alexand. in l.2.j.in princ.ff.de falſis.ad finem primæ apoſtillæ in uerſicu. & adde.

26 Item opponitur contra teſtes, † quòd fuerunt examinati non à iudice, ſed à notario, iuxta.l.iudices.& Authēt.apud eloquentiſſimum.C.de fide inſtrumen. & in effectu in criminalibus hæc eſt concluſio, ut iudex à ſeipſo debeat examinare, non autem hoc alij committere, dicta authēt. apud eloquētiſſimum. Hanc regulam ponit Felin. in capit.cum cauſam. de teſtibus. colum. antepenulti. & limitat uarijs modis, & inter cæteros quando teſtes eſſent in alieno territorio. quia tunc ſcribūtur literæ ſubſidiales ad hoc iudici illius territorij, & licet iudex cauſæ non examinet eo caſu, tamen ſatis eſt, ut examen fiat per alium iudicem, qui etiam debet ponere uacillationes, trepidationes & uultus qualitatem. Et circa hoc ultimum uide Feli.in cap.quoniam contra.de probatio. chart.penulti.col.3.uerſicul.5.quæro. & col. ſequen. ad quem locum te reijcit, & Bal. in l.presbyteri.C.de epiſco.& clerici. & Bart.principaliter in l.de minore.§. plurimum. col.j.& ſeq. ff.de quæſt. ubi Hippol. ample in ſuo repertorio de hac materia.& dicit Bald.in dicta authent.quòd cōſuetudo ſic obſeruat, & ita Orian. in d. cap. quoniam contra in uerbo, teſtium, col.3.non ſit tamen indiſtinctè commiſſio hæc iudici alterius territorij, ſed habēti mærum & mixtum imperium. Bald. in c.j.de teſtibus cogend.& Fel.ibi in quo tamen ſtandum eſſet conſuetudini.3.§. fin. ff.de teſtibus.& per Bald.& Felin.in dicto capi.j.Si tamen ipſe iudex eſſem, conarer pro uiribus per literas ſubſidiales, uel ex authoritate Senatus, ubi eſſemus ſub eodem Principe, ut teſtes ad me uenirēt. Et ita monet Orian.ubi ſupra, & hæc ubi teſtes ſunt extra iuriſdictionem. In iuriſdictione uerò ipſe iudex debet examinare, niſi tamen eſſet multum honorabilis, & teſtes non tenerentur, uel non poſſent uenire, iuxta cap.2. de iudic.in 6. Sic eſt ex mente Docto.ut per Felin.in d.c.cauſam quæ.& Salic.in d.authent.apud eloquentiſſimum. & Abb. in d.ca.cauſam quæ. & Angel.de Aret.in d.Gl. qui iudex ſtatuit terminum ad opponendum cōtra proceſſum.col.2.& ſic non ex cauſa ſimpliciter, ut in ciuilibus intra iuriſdictionem ſit cōmiſſio notario, ut uolūt Doctores ubi ſupra, ſed ex cauſa neceſſaria.& uide etiam de hac materia Iaſon.in l.ad egregias. in ſecunda colum.in ſecunda limitatione.ff. de iureiurand.Et quid in cauſis matrimonialibus, uide Lap.alleg.46.Et quid quando de crimine agitur ciuiliter uide Felin. & Aret.in c.3.circa princ.de teſtibus.Bal. j.uolumi.conſ.196.& 4.uolumi.conſ.481. colum.3.& penul.in fine.& Gemin.in dicto cap.2.

27 Et † an notarius poſſit eſſe rogatus de mandato, quod ſibi facit iudex ut recipiat teſtes, uide Felin.in cap.primo de teſtib.colum.antepenult.& ſeq.& uide omnino circa principale, an iudex poſſit cōmittere examen teſtium Felin. in cap. licet cauſam. colum.3.de probationib. in

quinto notab. ubi ponit an idem ſit recipere teſtes, & examinare, & an commiſſa receptione intelligatur commiſſum examen, & an commiſſo examine ſuper cauſa principali intelligatur etiam commiſſum ſuper capitulis reprobatorijs teſtium.

Ex prædictis uide quantum erretur ad officium capitanei iuſtitiæ, apud quod fiunt commiſsiones quotidie notarijs ad examinandum teſtes. etiam intra iuriſdictionem ciuitatis Mediolani, quãtuncunque capitaneus habeat iuriſdictionem in toto dominio, imo nec iudicib. deberet facere tales commiſsiones, intra iuriſdictionem, ſecundum prædicta loquor circunſcripta obſeruantia & conſuetudine.

28 Item † opponitur contra teſtes, quòd non fuerunt publicati, & ita quòd nõ probant. l. ſolam. C. de teſtib. Aret. in cap. per tuas. de teſtibus. colum. fi. ubi etiam quid ſi teſtes ſint mortui. & dixi ſupra in rubrica præcedenti, de publicatione proceſſus.

29 Item † quòd teſtes non fuerunt citati, ſed ſeipſos obtulerunt. Sali. in l. ſi quando. col. ultima. C. de teſtibus, & ubi teſtis non eſt omnino integer, ſi ſe prorſus offert, efficitur omnino non integer. Aret. in l. qui teſtamento. §. quicunque. colum. penul. ff. de teſtamen. & quãdo teſtis ſeipſum obtulit, uide Felin. in cap. 2. de teſtibus colum. 7. & Aret. in cap. ueniens. *il ſecondo*. de teſtib. & ibi Feli. colum. penul.

30 Item quod † pars ipſos obtulit ſine citatione iudicis. Salice. in l. teſtium. colum. fin. C. de teſtib. & in hac materia uide Feli. in c. 2. de teſti. col. 8. & ſeq. & ibi, an præſumatur citatus uel productus à parte. de quo etiam per Are. in cap. j. de teſtib. & Felin. in cap. tuis. ad fin. de teſtib. Et adde quæ dicit Aretin. in cap. conſtitutis. *il primo*. in tertio no. tab. de teſtib.

31 Item † quòd pars teſtes introduxit, in quo uide Feli. in cap. præterea. de teſtib. cogen. & Bald. in cap. fi. in 3. colu. de appel. & dicam latius infra in alia oppoſitione, nume. 50.

32 Item † quòd teſtes ſunt examinati ad æternam rei memoriam ſine iuſta cauſa, propter quam ita examinarentur. Doctores maximè Sa 1. in l. ſed ſi quis. C. de teſtibus, ubi ponit quæ ſint iuſtæ cauſæ. Alexand. 2. uolumi. conſil. 201. colum. penul. & fin. Et in quib. caſibus poſſit fieri hoc examen, tam ratione actoris, quàm rei, uide Felin. in cap. ſignificauit. de teſtibus per. prima concluſio. & uerſi. ſecunda cõcluſio. & de hac materia uide etiam per Aretin. ibi, & in cap. Albericus colu. quarta de teſtibus. in quibus locis habes quomodo debeat fieri citatio. Et an citato authore fiat præiudicium ſucceſſori ſingulari, ponit Aretin. in d. ca. ſignificaſti. colu. 6. & 8. Et an quando fuit factum tale examen citato aduerſario, & contumace, poſſit fieri oppoſitio contra perſonas teſtiũ, uide Fel. ibidem colum. 2. ubi etiam ponit. an tales teſtes debuerint publicari. Et an talis publicatio obſit, ſicut in alia materia, uide Aret. in cap. fraternitatis. de teſtib. col. 11. circa fin. & colum. 7. circa fin. & ſeq. Et in hoc dominio habemus decretum dans formam quando teſtes examinandi ſunt ad æternam rei memoriam.

33 Item opponitur, quòd † teſtes depoſuerunt extra terminum. c. præſentium. §. teſtes. de teſti. in 6. & per Aret. in cap. quoniam contra de probat. colum. 8. & 10. & in cap. fraternitatis. col. 14. de teſtib. Feli. in cap. licet cauſam. de probation. in 4. chart. col. j. & 2. ubi ponit, an ſufficiat teſtes iurare in termino, de quo etiã ibi per Aret. colum. 11. & ſeq. & per Aret. & Fel. in ca. ſignificauit. colum. 4. de teſtib. in 4. notabili.

34 Item quòd † teſtes ſunt examinati nõ citata parte. l. ſi. quando. C. de teſtibus & cap. 2. de teſtib. quod procedit etiam ſi teſtes examinarentur extraordinariè. Feli. in c. ſignificauit colu. 2. in ult. not. & ibi Aret. in tertio notab. de teſtib. & ubi citatio remittitur, debet tamen actus poſteà intimari parti. Feli. in cap dilecti. col. 2. circa finem, de iudicijs & ubi cauſa committitur omni iuris ſolennitate omiſſa, debet tamen citari pars, nec poſſet omitti etiam per principem. Abb. 2. uolu. cõſ. 46. &

46.& caſus,in quibus requiritur, & in qui
bus non,uide per Felin.& Aret.in d. cap.
35 2. Et ualet ſtatutum † uel conſuetudo,
ut in examine teſtium non citetur pars
Alexander conſil.65.colum.penultim. &
fin.uolumi.j.& unum caſum, in quo non
requiritur,ponit Alex.conſi.130. uolu.j.
ubi eſt talis teſtis,cuius dicto debet neceſ
ſario ſtari, alium ponit Feli. in cap. quo-
niam frequenter,ut lite non conteſt. nu.
7.& ſequen. ubi actor propter potentiam
aduerſarij non auderet eum conuenire,
in quo uide etiam Feli. in d.c.2.in 6. li-
mit. An tamē tales teſtes faciant indiciū,
uidę Feli. in cap.2. Et ad declarationem
dicti teſtis nō requiritur citatio. Roman.
conſi.482.col.fi.

Quid ſi mādatur iudici,ut ſe inſtruat,
an requiratur in aſſumenda informatio-
ne? uide Marian.in tract. de priuileg. ru-
brica de officiali dominorum, conclu-
ſione. 3.

36 Et adde, † quod non ſolum debet ci
tari pars ad uidendum iurare teſtes, ſed
etiam debet eſſe præſens pars producen.
Signo.conſi.249.col.2.

37 Et † de citatione ad quoſcunq; actus
ſingulis diebus & horis, quæ fit per
iudices maleficiorum reis facto examine
uide Fel.in ca.licet cauſam.col. 15. in fi.
de probationibus.& in d.c.2.

38 Opponitur etiam, † quòd teſtes non
ſunt rogati iuxta textum in l. rogati. C.
de teſtib.in quo uide Alex.in 3.uolu.cō-
ſilio 33.column.ij.& 4. in princip & 6.&
ſeq. Alexan.in l.hac conſultiſſima. in fin.
principij.C.de teſtamen.

Et an teſtes ſuper matrimonio depo-
nentes debeant eſſe rogati,uide Aret.no
tabiliter conſi.13.colum.iiij.& 5.

39 Item † quòd teſtes non ſunt conte-
ſtes,ſed ſingulares, atque ita non probāt
l.qui ſententiam. C.de pœ. cum mille
uulg. præſumuntur tamen conteſtes in
dubio,ut per Iaſ.in l.ij.C.de ſe.tab. colu.
5.& de materia teſtium ſingularium ui-
de Caccialup.Iaſ.& alios in l. admonen-
di.ff.de iureiurand.& Doctores in c.licet
cauſam.de proba.

Et an ſint conteſtes,ſi deponant,quòd
omnes uiderunt per rimulam, unus poſt
alium,& ſic de ſimilibus quæſtionibus,ui
de Areti.in c.præterea.de teſtib. colum.
ij.& ſeq.& Bal.in l.teſtium.col.fi.C. de te
ſtib.& Doctores in d.l.admonendi. & ui-
de quæ dicam infra de teſtibus ſingulari
bus.nume.70.

Item opponitur, quòd non deponunt
40 † de loco & tempore, iuxta notata per
Gloſſ.& Doctores in d.l.teſtium. Et non
attenditur uarietas temporis, ubi tem-
pus non eſt ex ſubſtantia. Imol. conſil.
102.colū.ij. Et an,& quādo teſtis debeat
deponere de loco uel tempore,uide Fel.
in c.cum cauſam.*el primo*. extra,de teſtib.
& in cap.ex tenore eo.ti. Et probat teſtis
de tempore,ſi dicat ſibi ita uideri. Alex.
5.uolu.conſi.54.col.pe.& conſi.149.col.
ij.uolu.j.& quid ſi utatur uerbo. forſitan.
uide D.Anto.in conſi.45.col.ij.Ange.cō
ſil.3.col.ij.& conſil.25.col.iij.

Qualis probatio requiratur ad probā
dum tempus,uide Bal.4.uol. conſi. 181.
& ſeq.& dicunt omnes, quòd tempus dif-
ficile retinetur in memoria, & ponit Sa-
ly.in d.l.teſtium,& Felyn.in d.c.cum cau
ſam.col.xiij.de teſtibus.ubi ſe limitat, ni
ſi ſit dies inſignis.& ideò Bal.in l. cum te.
C.de probationibus dicit, quòd tempus
probatur per coniecturas. Et an uarietas
in tempore reddat teſtimonia minus ido
nea,uide Alexand.conſi.73. colum.ij. in
primo uolumine.

41 Et † licet in inquiſitione contineа-
tur locus & tempus,& teſtes ſuper ea exa
minati dicant contenta in inquiſitione
eſſe uera, tamen non uidentur probare
de loco & tempore, niſi expreſsè de eis
uerba faciant,Bar.in l.j. ff. de aleatorib.
Et hoc in criminalibus, non in ciuilibus,
ut per Alexand.conſil. 100.colum.iij.in
fin.uolumi.j.& dixi ſupra in materia in-
quiſitionis.& ponit Felyn. d. c. cum cau-
ſam.col.xij.de teſtib.ubi dicit, quòd ſi te
ſtis deponendo expreſsit locum & tem-
pus,& interrogatus de cauſa ſcientiæ, il
lam reddidit ſine loco & tempore, pro-
bat:quia repetere ſubintelligitur.ibi etiā
habes, quòd magis tenetur deponere de
loco quam de tempore; quia hoc minus

retinetur memoriæ, quam illud.

42 Item opponitur, quòd † teſtes depo-
nunt de auditu, iuxta Gl. in l. ij. §. idem La
beo. ff. de aqua plu. arcen. limita tamē, ut
per Alexand. conſil. 87. in hac cauſa. in 2.
uolumi. Item declara, quòd teſtis de audi
tu ſaltem facit indicium, quo transfertur
onus probandi in aduerſarium. Alexand.
conſi. 77. in cauſa accuſationis. in 1. uolu.
Item declara, ut quando admittitur de-
beat dicere ſe audiuiſſe ante litem motā.
Roman. ſingulari 860. eſt bonus tex. in c.
licet ex quadam. de teſtibus. ubi Aretin.
in tertio notabi. Alex. in ij. uolu. conſ. 75.
col. fi. Item declara, quòd licet admitta-
tur, interdum tamē eſt debilis probatio,
& ideo facilè proſternitur. Commē. conſ.
77. uide in hac materia Fely. in ca. tam li
teris. de teſtibus & Doctores in l. ij. ff. ſi
cer. pet. uide Soci. conſi. 295. colu. prima
ubi dicit quòd teſtis de auditu & creduli
tate facit præſumptionē, iuxta id, quod
dixi poſt Alex. conſil. 77. Et an teneatur
deponere à quibus audiuit, uide Aretin.
conſi. 73. in ultima chart. & in dicto cap.
licet ex quadam. colum. 5. & cōſilio 103.
col. ij. & Alex. conſi. 82. uolumi. primo co
lum. ij. ubi ponit quando teſtes de audi-
tu dicantur conteſtes, & de eo, qui dicit
audiuiſſe tenui pariete aut cortina inter
media, uide Fely. in cap. præterea. colu.
fin. de teſtib. Aretin. in cap. cum cauſam.
el prin. de teſtib. colum. penul. & fin. Et
adde, quòd nunquam probat teſtis de au
ditu, niſi adijciat ſe ita credere. Bened.
conſi. 156. colu. ij. Corn. conſi. 62. uolu. j.
col. viij. & ſeq. ubi an idem ſit ſi deponūt
de fama.

43 Item opponitur, † quòd deponunt de
credulitate, in quo uide Alexan. in l. ij. §.
idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. Socin.
not. conſi. 146. col. iiij. ubi dicit ualere
talem depoſitionem in materia, quę ſen
ſu corporis percipi, & expreſsè cognoſci
non poſſit, & uide Cœpol. conſilio 32.
col. vj. & ſeq. Corn. 1. uol. conſil. 162. col.
iij. plenè, & not. per Iaſ. in rubr. ff. de iure
iur. & per Socin. conſi. 143.

Item opponitur, quòd teſtis deponit
per uerbum uidetur, uel iudicio ſuo, in
quo uide not. Alexand. conſi. 74. col. ij.
& plenè conſ. 109. colum. ij. & ſeq. & pul-
chrius in ult. char. d. conſi. in 1. uolu. & in
ij. conſi. 10. col. penul. & conſil. 24. col. vj.
in fi. & ſeq. & conſilio 166. col. 5. Aret.
conſi. 64. col. iij.

Item opponitur, quòd dixerunt teſtes
ſe pro certo credere. Alexan. 4. uolu. cō-
ſi. 80. Et quòd ſi dicat teſtis ſe illud crede
re, quod prius affirmauerat, an deſtrua-
tur eius dictum, uide not. Aret. conſi. 44.
col. fi.

Et ad prædicta omnia uidelicet quan-
do teſtis deponit de auditu, de credulita
te, de iudicio ſuo, & ut ſupra, uide Aret.
& Fely. in cap. quoties. de teſtibus. Corn.
1. uolu. in d. conſi. 162. col. iij. & probat
teſtis de credulitate, ad defenſionem
Alex. conſi. 79. circa finem, & conſil. 109.
col. antepen. uolu. j. Fely. in d. ca. quoties.
col. penul.

44 Et † non ualet ſtatutum, ut credatur
teſti tantum de credulitate deponenti.
Ale. in l. ſi non ſpeciali. col. ij. in princip.
in fin. C. de teſta.

Et an teſtis de credulitate poſſet de
falſo puniri, uel alia pœna, uide Felyn. in
cap. propoſuiſti. colum. iiij. in fin. de pro
bation.

45 Item opponitur, † quòd teſtis non
bene concludit. c. in præſentia. de proba.
46 l. non hoc. C. unde leg. & † ideo nō attē
ditur dictum teſtis deponentis aliā fuiſſe
præſentem; quia non concludit eius ſciē
tiam, ut per Alexan. in primo uolu. con-
ſi. 5. col. pen. & 2. uolu. conſi. 178. colum.
prima, & alibi ſæpe. & per Felyn. in cap.
cum cauſam. *el primo*, de teſti. colum. viij.
uerſi. ſecundo declara. & in prælud. De-
cretal. colum. vj. & ſequen. & in ca. ſuper
eo. de teſti. cog. col. ij. Aliter eſt, quando
teſtis loquitur de ſua præſentia, ut per
Doctores ubi ſupra, & per Aretin. conſi.
83. colu. vj. & licet non dicat teſtis ſe fuiſ
ſe præſentem, nec uidiſſe, ſi tamen ali-
quid aſſerat fuiſſe factum, uel dictum, in
telligitur tacite eum fuiſſe præſentem, &
oritur probatio per ſenſum corporis ip-
ſius teſtis. Felyn. in cap. tertio loco. colu.
xj. de probat. & in d. capit. cum cauſam,

el pri

el primo,de teſtib.col.ix.uerſicu.ij. not. & uerſi.iij.not.ubi limitat.

47 Et † an teſtis probet,ſi dicat ſe uidiſſe ea quæ in guſtu, uel an halitu conſiſtant? Fel.in d.c.cum cauſam.col.vj.& Aret.ibi col.vij.& Fel.in cap. pen. in 5. notab. de probat.

Et ſi teſtis dicat, quòd talis erat præſens,& ille neget,an ſint contrarij, uide Alexand.conſi.70.col.vij.conſi.73.colu. ij.in primo uolu.& in 3.conſi.34.col.iij.

48 Item opponitur, quòd † teſtes dixerit ſe uidiſſe,cum tamen eſſet de nocte, in quo uide Fel.not.in cap ſicut.de re iudi. col.iiij.circa fi.& ſeq.uerſi.ſecunda declaratio.& in cap.cum cauſam. *el primo*, de teſtib.col.vij.uerſ.& propter.

49 Item opponitur,quod † non eſt credendum teſti, quia iurauerat illud non reuelare,Salice.in l.nullum.col.pen. C. de teſti.Fel.in ca.intimauit de teſtib.col. iij.Aretin.in cap.conſtitutis.*el primo*,col. fin.de teſti.& Fel.in ca.fin.de teſtib. cog. col.iij.in princ. & iurat teſtis dictum ſuũ non reuelare,donec publicabitur.Fel.in ca.fraternitatis.col.pen.de teſtib.& Florian.in l.qui falſa.ff.de teſtib.

50 Opponitur etiam, † quòd fuit primo inſtructus a parte, de quo uide Fel. in cap.præterea.colu.fin. de teſtib.cog.& ibi habes,quòd teſtis,qui fuit inſtructus ad ueritatem dicendam, data ſibi ſchedula inſtruente ob hoc,alio non cõſtito, ſubornatus non dicitur.Et quid ſi uariaret circa ipſam ſchedulam,uide Fel. in c. licet cauſam char.5.col.fi.in fi. de proba. Orian.in cap.quoniam contra.de proba. in uerbo,teſtium.col.5.& Bal.in l.fi. col. penulti.C.ſi ex falſ.inſtrumen.uide ſupra uerſicu.item quòd pars.num.31.

Etiam opponitur, quòd in præſentia partis primò dixit illud,quod erat dicturus in iudicio,uerum hæc oppoſitio non obſtat,ut per Fel.in capi.fi.colum.ij.de teſtibus.cogen.

51 Item opponitur, quòd † teſtis eſt periurus,homicida,& infamis. cap.teſtimonium.de teſtib.Fel.in c. ex parte. colum. 2.notabili quinto extra, de teſtib. Aret. & Felyn.in cap.ſicut nobis.de teſtib.Bar. in l.teſtium.§.lege Iulia. & ibi Alexand. de teſtib.cap.quoniam contra. col. 76. de probatio.Fel.c.2.col. pen. de except. Iaſ. in l.cunctos populos, in prima & ſecunda lectura. C.de ſumma Trinit. & fide catho li.Barba.conſi.3.col.1.uol.2.& dixi ſupra in materia inquiſitionis, & hoc eod.titu. nume. 19.

An Papa uel Imperator poſſint concedere,ut credatur periuro,uel crimine notato,uide Fel.in d.c. teſtimonium. col.7. & ſequenti.Et an teſtis cui obijcitur nota criminis,poſſit ipſe aſſumere defenſionẽ, & probare ſe falſo inſimulatum fuiſſe.uide ibi,col. fin.

Et adde, quòd cum exceptio contra teſtes ſit odioſa, lapſo termino, excipiens non auditur etiam ex iuxta cauſa, ut per Aret.in c.pen.de teſtib.col. 11.

52 Opponitur † etiam,quòd eſt inimicus, dixi ſupra in materia inquiſitionis,& non creditur teſti inimico in aliquo crimine. Barto.in l.in quæſtionibus. ff. ad legẽ Iul. maieſt.tex.eſt in cap.per tuas.de ſimo.ubi Felyn.& Feder.conſi.252.circa fin. ubi loquitur in crimine hæreſis.Et de hac materia, an & quando teſtis inimicus repellatur,uide Fel.in cap.quoties.de teſtib.col. 2.& in cap. cum ſuper de offic. deleg. col. 1.& 2.& in cap. cum oporteat, colum. 4. & ſeq.de accuſa. & in cap.cum I.& A.col. 4.de teſti.& alibi ſæpe per Doctores,& in repertorio Hippoly.in l.1. §.præterea.ff. de quæſtio.

53 Item opponitur, † quòd eſt ſocius criminis, & quòd ideò non probat.l.quoniã liberi.cum ſimilib. C. de teſtibus, de quo etiam dixi in materia inquiſitionis, & torturæ.

Et ubi quis fatetur aliquid, quod prima fronte crimen eſt, tamen aliquo modo poteſt iure factum demonſtrari talis omnino non repellitur,ſed ei diminuitur de fide Aretin.in c.cum à nobis.de teſtib. col.6.& ibi Fel.col.pen.

54 Et † adde, quòd ſicut repellitur ſocius criminis, ita etiam ille qui eodem morbo liberat quo is, pro quo dicturus eſt teſtimonium. cap. perſona ubi Fel. in prin. de teſtib. Addo etiam, quòd Mediolani habe-

habemus ſtatutum in criminalibus dans modum qualiter poſteà ſuper dicto ſocij criminis poſſint procedi, quod ſtatutum non fuit factum iudicio meo, ut ſeruata illa forma omnis ſocius criminis admitteretur, & propterea ſemper uideo diſputari, an ſimus in fallentijs, iuxta l. fin. C. de accuſat. ſed tatummodo ut nihil penitus operetur dictum ſocij criminis, niſi perſeueret modo ubi tradito.

55 Opponitur etiam, quòd † teſtis tractat de cõmodo ſuo, & quaſi in caſu proprio teſtificatur, & ad ſui utilitatem, iuxta l. omnibus.cum ibi notatis. C. de teſtib.uide Iaſ.in l.quoties.col.fin.de iudic.Fel. in cap.inſuper.de teſtibus.col.pen. & fin. Et quid de ipſius cauſæ ſtudioſo, uide Iaſ.in l.nc in arbitris.C.de arbitr.in fine.

Et quid de deponentibus contra uſurarium, affirmantibus ſe accepiſſe ſub uſuris, præſertim ſi dicant, quòd non intendunt conſequi aliquod commodum, uide Fel.in c.ueniens. *el primo.* col.pen.& in c.perſonas.de teſtib.

Et quid de habente ſimilem cauſam. Areti.diſtinguit conſil. 82. col.3.& ponit Fel.c perſonas, de teſtib.

56 Et quid † quoties iniuria eſt facta uni de agnatione, quo caſu cenſetur alijs facta, an illi poſſint eſſe teſtes? Dic non poſſe.ut per Alex.2.uol.conſi.24.col.8.

Et quòd ſocius itineris nõ ſit teſtis idoneus, qnando reuocauit ad animum iniuriam factam ſocio, dixi ſupra in materia inquiſitionis & ponit Cœpol. conſil. 22. col.4.& Sal.& Bal.in l quoniam liberi.C. de teſtibus.& uide Dec. conſil. 10.colum. pennltima, uerſic. poſtremo. & uide omnino Aret.in dicto cap.inſuper. columna 6. & ſequent. Aretin. in capit. cum a nobis.eodem titul. colum. pen. in fin. & ſeq. & in dicta l. in omnibus. & in locis ſupra allegatis reperies quid iuris ſit, quo ad aduocatum, cauſidicũ, ſolicitatorem, iudicem uel arbitrum, relatorem, & inſtructorem quando etiam deſierunt eſſe tales. Item quid de proxeneta, & negotiorũ geſtoribus, & famulis, de quibus omnibus etiam aliquid dicam infrà, hoc eodem titul. & quomodo quis dicatur percidere commodum, uide in dictis locis, & ſi uis ut credatur ijs, de quorum commodo tractatur, uide Bartolum in lege deferre.ff.de iure fiſci, & Felin. in capitulo perſonas. extra de teſtibus. Et nota
57 † quòd quamuis non credatur teſti, qui tractat de ſe exonerando, tamen hoc non procedit quo ad illos qui dicerent ſe portaſſe aliquod uinum, uel frumenta ſibi data à me, quando ſoliti eſſent uiuere ex hac arte portitoris, ſiue baiuli, ut per Pract.Papienſ.in forma oppoſitionis contra teſtes poſt publicationem, in Gloſſ.in facto eorum.col.ult.uerſi.deinde quæro. & hanc deciſionem Docto.collegij noſtri ſemper in ore habent.

58 Et † an credatur proxenetæ ſiue teſti, qui deponat iudicem corrupiſſe, & ad eum pecunias detuliſſe uidetur nullam eſſe fidem adhibendam; quia proxeneta, ut apparet in locis ſupra allegatis, & quia tractat de ſe exonerando, & quia eſt ſo-
59 cius criminis, & maximè: † quia probationes contra officialem debent eſſe euidentes. Bald.in lege obſeruare. §. proficiſci.colum.5.in 10.quæſt.ff.de offic. proconſulis & leg.& ratio eſt, quia præſumitur pro iudice, ut per Bal.ibi, & ideo non mirum, ſi requiritur probatio euidens. l. fi.& ibi notatur.ff.quod met.cauſa & Bar. in l.ſciendum.col.pen.ff. de uerbo. obliga.Sequitur Paris de Put.in tractatu ſuo char.80.colum.ij.circa fin. Aliud dicerẽ, ſi fugeret officialis, & ita intelligo Angelum in tracta.ſuo paruo ſyndicatus, quia ſic loquitur id quod allegat, & ita per Iaſ.in l.admonendi, char.18.col.ij. ff. de iureiurand.& uide no.Homod. circa hoc in tractatu ſuo, char.12.col.ij.uerſic. negata, & colu. ſeq. ad quem te reijcio. Scis tamen memor hæc delicta, quæ corrumpendo iudicem committuntur, occultè fieri, hinc eſt, quòd conceditur uenia alicui; quia ea in lucem proferat. Bar.not.in l.qui ea mente colum.ult.uerſic.ult.ff.de furtis.de hoc tamen uide Dec.conſi.189. & tex.in cap.ſicut nobis. de teſtibus.in fi. & quo ad quæſtionẽ, an credatur illi, qui dixit pecunias ad iudicẽ detuliſſe, non recedas ab opinione Homodei, ubi ſupra.

Item

60 Item opponi poteſt † quòd teſtis eſt ex uniuerſitate. in hoc uide Fely.in cap. tertio loco.colum.ij.de probat. & in repertorio Hippol.l.j.§.ſeruus municipum ff.de quæſtionibus.& Fely.in ca.inſuper. maximè col.iiij.de teſtib.& Curt. in tra. ſuo teſtium,in tertia concluſione. Iaſ.in l.patrem adoptiuum.col.pen.& ultim.ff. de in ius uoc.& quia hoc genus probationis ſæpe diſcutitur in proceſſibus turbatæ poſſeſſionis, quando communitates inuicem litigant ſuper poſſeſſione montium, uel uicanalium; quia dicunt habere ius paſculandi, & eſſe in poſſeſſione. Ideo dixi ſupra aliqua notanda de hac probatione in tit.de plur.uiol.loquendo de crimine turbatæ poſſeſſionis. Et Mediolani habemus ſtatutum an credatur teſti de uniuerſitate, quod quamuis ſit poſitum in uol.ſtatutorum ciuilium. tamen poteſt allegari ad cauſas criminales Barto.in l.inter accuſatorem. colum. ij. uerſi.quæro utrum.ff.de publ.iud.& Aretinus conſilio 109.

61 Item opponitur, † quòd teſtes ſunt parentes,uel liberi, iuxta l. parentes. C. de teſtib.& uide quando pater teſtificatur pro filio,uel econtra.Florian.in l.teſtis idoneus.ff.de teſtibus.

Et adde, quod qui leuauit aliquem e ſacro fonte,teſtis eſt idoneus pro leuato. Florian.ubi ſupra,Bal.& Salyc.in d.l.parentes ubi uide de multis alijs. Et ubi eſt par cauſa ſtudij & propenſæ uoluntatis, parentes & affines ſunt idonei teſtes. Florian.ubi ſupra,& Aretin.in cap.ſuper eo. *el ſecondo*.colum.pen.de teſtibus, & uide Florian.ubi ſupra,an pater poſſit eſſe teſtis pro filio emancipato, & quid in filio ſpurio pro patre,& an priuignus pro uitrico uide Bal.5.uolum.conſi.352.in fin. & quidem in compatre, ſocero, & nuru. Fely.in c.in literis.ad finem, de teſtibus. Ange.conſi. 128. ubi etiam quid in uiro pro uxore,& de genero uide Anch.conſil.63.colum.iij.

62 Et adde,quòd affinitas † tranſuerſales non repellit ſed diminuit de fide eorum.Ange.conſi.194.colum.ij.& ſeq.ubi etiam quid ſi interrogatus neget ſe affinem.Et adde quòd affinis non repellitur in cauſa ciuili etiam deſcendente ex crimine dummodo ſit tale, quod non inferat iniuriam teſti producto Alexan. in 2. uolu.conſil.110. ante fin. An etiam frater pro fratre poſſit eſſe teſtis, uide Are. in d.c.ſuper eo.*el ſecondo*.de teſtib.colum. penul.& quando eſt rogatus à partibus, uel a teſtatore.Alex.conſi.70.col.ij. uol. j.Cępol. conſil.21.col.iiij. & uide regulam & fallentias de fratre pro alio fratre deponente,per Fel.in d.c.in literis.de teſtib.colum.ult.

Et adde qđ ubi cōſanguineus uel alius non integer ſe offert, omnino repellitur Are.in c.ueniēs.*el ſecondo*.de teſtib. col.fi.

Et adde quod ubi conſanguineus uel alius non integer ſe offert omnino repellitur Aretin. in c.ueniens,*el ſecondo*.de teſtib.colum.fin.& in c. cum in tua, colu.2. eodem.

Item adde quo ad qualitatem repellētem ipſum teſtem ſatis eſſe, ſi teſtis eam fateatur. Bar.in l.decē.ff.de uerbo.oblig. & Salic. in auth. ſi dicatur. in fi. C. de te-
ſtib. qui diſputat,& tandem dicit hanc eſ-
ſe communem practicam,ut interrogen-
tur teſtes ſi ſint amici uel inimici,ſi conū
cti,diuites uel pauperes.& ponit Felin.in
ca.cum cauſam.circa fin. de teſtib.ubi ta-
63 men dicit, † quòd non tenentur reſpō-
dere interrogationi, per quam ſua turpi-
tudo detegatur,puta, an infames ſint,uel
excommunicati, de quo per Alexādrum
& Iaſ.in l.ſi duo patroni.§.idem Iulianus.
col.fi.ff.de iureiur. & uide tex. principalē
in materia in c. inquiſitionis.§.tertiæ du-
bitationis. de accuſat. ubi quærit textus,
64 an credatur † teſti dicenti ſe inimicum
eius contra quem producitur, dicit cre-
dendum eſſe niſi dicat in fraudem. & ul-
tra alios Doctores ubi uide Marian. qui
conſiderat tres caſus. Primus eſt,quando
ante iuramentum illud dicit, & tunc iu-
dex debet eum repellere,niſi in fraudem
id aſſerat, ubi tamen concludat de capit.
inimicitia, in quo ultimo aliter ibi te-
net Areti. Secundus.quando poſt iuramē
tum, & tunc nō creditur,ſiue in fraudem
ſiue non: quia ſi uerum dicit eſt inimicus

ſi fal-

ſi falſum, periurus. Tertius caſus eſt, quando poſt depoſitionem illud aſſerit, puta ſuper generalibus uel aliter, & tunc aut incontinenti id facit, & creditur, aut ex interuallo, & non creditur, ſed ſtatur primo dicto, quod perpetuo not.

65 Et an requiratur † oppoſitio partis ad hoc, ut repellantur, uide Are. in l. qui teſtamento. §. quæcunque. col. 3. uerſi. 5. de teſtam. & quando non interrogatur, ſed ultro dicit ſe infamem uel inimicum, uide Iaſ. in d. §. idem Iulianus. col. fi. ubi tenet nihil ualere.

Et de materia principali an frater pro fratre poſſit eſſe teſtis. uide regulam & fallentias, quas ponit Iaſ. in repet. l. admonédi. ff. de iureiur. chart. 18. in 3. & 4. col. & uide ad hæc latè & notabiliter Fel. in c. cum oporteat, de accuſ. col. 2. & ſeq. & in c. literis: col. 2. & ſequen. de præſumption. & ſuppletur dictum talis per alium integrum, ut in dictis locis. Ad defenſionem tamen admittũtur prædicti etiam fratres. Aret. in c. de cætero. col. pen. uerſus fi. de teſtib. & ibi Fel. col. pen. in d. ca. literis. col. 4. Alex. conſi. 5. uol. 3. & conſi. 93. col. 3. in uolu. j. & cõſi. 24. col. 14. in 2. & cõſi. 110. ante fin. in 2. & alibi ſæpe per Doctores. uide tamen Cępol. col. 4. in cõſi. 21. ubi dicit, quòd diminuitur eis de fide. & uide quæ dicam infra hoc eod. tit. num. 109. & ſeq.

66 Et quia ſunt † multæ perſonæ, quæ inuitæ non cogũtur dicere teſtimonium, iuxta l. lege Iul. ff. de teſtib. De hoc uide Doctores, maximè Sali. in d. l. parentes, in repertorio Hippo. in l. diuus. col. 3. ff. de quæſtio. & in l. de minores. §. tormenta. ff. eod. col. fi. & Fel. in ca. j. col. 2. de teſti. cogen. & quando dicatur teſtis deponere inuitus, uide Salic. in d. l. parentes. & Fel. in c. delictorum. circa medium, de teſti. cogendis. Et ſi non cogitur inuitus de
67 ponere contra alium, † multo minus cogetur contra ſeipſum, Bald. conſ. 227. uol. 5. in ſubſidium tamen coguntur in caſu d. l. lege Iulia. ut per Aret. cõſilio 143. col. 12. Iaſ. in d. l. cunctos populos, in repet. Paduana, col. fi. & per Bal. Nouel. in trac. de dote, in 9. parte, ſpeciali 11. Et
68 † utrum pręſumantur inuiti depoſuiſſe, an uolentes, uide Bar. in authen. presbyteros. in fi. C. de epiſ. & clerici. contra quem tenet Florian. d. lege Iulia. & uide Felin. in c. delictorum. circa medium, de teſtib. cog. & in ca. j. & 2. col. 3. de teſtibus.

69 Item opponitur teſti, † quòd eſt ſubditus, de quo uide Salic. in l. eos. teſtes. C. de teſti. Mart. in tract. de princi. tit. j. conclu. 300. ubi dicit, quòd ex conſuetudine poteſt eſſe teſtis pro domino, uide Felin. omnino in c. accedens. *el primo*. ut lite non conte. col. 3. & Aret. col. 2. & Fel. col. 2. in cap. in literis. de teſtib. ubi diſtinguunt, & de hoc dicam infra latius nu. 99.

70 Poteſt etiam opponi, † quòd eſt unicus teſtis; quia uox unius uox nullius. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. uide tamen multas fallentias per Fel. in c. ueniens. *el primo*. de teſtib. col. pen. & fi. & in c. licet uniuerſis. in fi. de teſtibus Et Papa non poſſet concedere, ut unico crederetur. Fel. in cap. cõſtitutus. colum. 8. de reſcript. Tamen contrarium tenet Fel. in d. c. *ueniens*. *circa* fi. & Aret. & Fel. in c. cum à uobis. de teſti. & uide omnino Aret. in cap. nuper. colu. 2. de teſti. & ibi Fel. & Soc. in conſi. 266. col. 2. Partes tamen poſſunt cõuenire, ut uni credatur. Aret. in ca. propoſuiſti. de probat. colum. 3. & ſeq. & ca. quoniam cõtra, col. 5. de probat. & in ca. nuper eod. ti. & Soc. ubi ſupra col. 12.

Et quando tractatur de periculo animæ, an uni credatur, uide Imol. conſi. 91. col. 3. Et quãdo nulli fit principaliter præiudicium, ſed commodũ alicui, ut in probãdo clericatu, uide Iaſon. in l. reſcripta. col. 3. in prin. C. de preci. Imp. offer. Et an credatur ſoli pœnitẽtiario in ijs, quæ ſpectant officio, uide Cald. in tit. de teſtib. cõſil. 2. Et adde quòd ſtatutum poteſt diſponere, ut ſtetur extraiudiciali informationi teſtium. Roman. conſi. 20. & Fel. in c. 2. in 3. col. de prob.

71 Scias tamen, quòd † ſi unicus teſtis deponat de facto proprio non interueniente ſua ipſius utilitate, facit plenam probationem. Ita Deci. poſt Pau. de Ca. conſi. 56. col. 2. & idem uult etiam Sali. ut per Ale. l. 2. §. ſi abſens. col. 3. ff. ſi ex noxa cau.

xa.cau.agat. ubi tamen Alex. tenet oppoſitum & dicit Iaſ. in lectura l. admonē di.nu.94. & ſeq. de iureiur. quòd Doctores allegati per Alexan. ubi ſupra, contra hanc opinionem Caſtren. non loquuntur in indiuiduo. & quòd ſolus Ale. reprahēdit Paul. de Ca. dicit tamen quòd ipſe nūquam uoluit conſulere pro opinione Caſtren. contra quam mouetur aliquibus rationibus. Ego pariter teneo contra Caſtren. per Deciſionem Bal. in l. ſeruos. C. de teſti. qui uult allegādo iura, ſuper quibus eſt fundata hæc opinio, ut talis teſtis faciat indicium ad torturam, & non efficacem probationem, & quòd nullus eſt teſtis, qui ſufficiat ad condemnationem. & hanc deciſionem refert, & ſequitur Fel. in c. cùm dilecti. colum. pen. de accuſ. & Brun. in tracta. torturæ, char. 2. col. j. & 2. & ideò Dec. conſi. 83. in cauſa accuſationis. col. 5. dicit quòd talis teſtis eſt maioris fidei, quàm ſi de facto proprio nō deponerent, & ita oſtendunt iura Bal. in d. l. ſeruos. uide etiam de hoc articulo Iaſ. in l. cum filius. in pri. colum. pen. & ult. de uerbo. obli. ubi limitat.

72 Non omitto etiam quòd unicus † teſtis probat reum feciſſe ad ſui defenſionem, quando probatio accuſatoris non eſt contraria, ſed ſimul ſe habere poteſt; & ideo ſolus etiam probat uulneratum deceſſiſſe ex malo regimine. Anch. conſil. 185. col. fin. & dixi ſupra in tit. de defenſio. reorum, & defenſio. in pugna. nu. 3. & nu. 10.

73 Item opponitur, quòd † teſtes nō reddunt cauſam eorum quæ dixerunt; quia ratio teſtis eſt illa, quę ampliat uel reſtringit dictum ſuum. Alex. 2. uol. conſi. 20. colum. pen. & conſi. 24. col. 10. & conſi. 84. colum. fin. & quinto uol. conſi. 120. colū. 3. Bal. 4. uol. conſi. 218. in princ. Soc. cōſi. 42. colu. fin. Et adde, quòd licet teſtis non teneatur reddere rationem dicti ſui, niſi interrogatus, tamen plus creditur teſti rationem reddenti, quàm ſi illam non aſſignet. Bal. in l. presbyteri. col. fi. C. de epiſcop. et cleric. Alexan. in 2. uol. conſi. 56. colum. 5. circa fi. & conſi. 147. circa primā columnam. Fel. in c. cum cauſam. col. 2. extra eodem. & multa ad rem in hac materia uide per Bald. in d. l. presbyteri.

Et quid ſi teſtis interrogatus de cauſa, uel de alia recuſat reſpondere, an probet, uide Geminian. in c. 2. in princ. de teſtib. in 6. col. pen.

Item quid ſi reſpondet ſe neſcire, puta, interrogatus, quid ſit poſſeſſio uel aſpectus, uide Bar. in l. de ætate. ff. de minorib. col. 8. Fel. in c. cum in col. 2. de teſtib. Alexand. in l. ſtipulatio. §. hoc quoque. ff. de uerbo. oblig. Alexan. conſ. 136. col. 10. circa fi. conſi. 141. col. 8. in fi. uol. j. & 2. uolu. conſi. 45. col. pen. & 4. uol. cōſi. 115. colum. 2. Fel. in cap. cum contingat. de reſcript. col. 4. uerſi. tertia concluſio. Alex. 5. uolu. conſi. 150. col. 6. & conſil. 159. circa finem.

Item adde, quòd quando iudex procedit ſuper inquiſitione, debet interrogare teſtem de cauſa ſciētiæ, alias dictum eius non probat. Bal. 3. uol. conſil. 77. uerſus fi.

Item adde, quòd ad defenſionem ualet dictum teſtis, etiam ſi non interrogatus nullam aſſignet rationem, uel aſſignet ueriſimilem, Bal. 3. uol. conſi. 287. poſt principium. & not. Corn. j. uol. conſi. 152. col. 2. & ſeq. Salic. in l. teſtium. col. 7. in fi. C. de teſtib. & in l. ſolam. col. fin. C. de teſtibus. Corn. j. uol. conſi. 204. colum. 3.

Et adde etiam, quòd ex regula, teſtis non tenetur reddere rationem dicti ſui, niſi ſit interrogatus, ut ꝑ Fely. q̄ ponit regulā & fallētias in c. cū cām. extra de teſti. col. j. & 2. ubi etiam declarat, & quādo dicatur teſtis eſſe interrogatus de ratione & quando dicatur eam dediſſe. Et quid iuris ſit, ſi teſtis interrogatus eam nō reddat. Et quid ſi iudex omittat interrogare maximè quando pars dedit ſua interrogatoria, & ibi etiam uide Aretin. col. 4. & Fel. in c. per tuas. eodem tit. col. 2. & ſeq. ubi etiam Are. col. 5. & uide omnino Iaſ. in l. cum hi. §. uult igitur. ff. de tranſact. ubi plenè, & Oria. in c. quoniam contra. de probat. in uerbo, teſtium. col. 3. q. 13. Et de teſte, qui interrogatus non reddit rationem dicti ſui, uide Bal. 4. uol. conſil. 228. circa princ. & uide Bald. 4. uol. conſi. 181. Quando deponit circa ea, quæ in in

tellectu conſiſtunt, uide etiam Alex. in 2. uolum. conſi. 147. uolum. 2. & Fely. in d. c. cum cauſam. & Bal. not. in 4. uolu. conſil. 164. circa fi. Soc. conſi. 143. colu. 2. & uide etiam in hac materia Alexandrum conſi. 136. col. 6. ubi dicit, quòd teſtis non probat aſſerens rem eſſe feudalem, niſi reddat rationem etiam non interrogatus, & uide etiam Alc. in 3. uolu. conſil. 2. col. 2. & 5. uol. conſi. 28. col. 6.

Et quando deponit circa ea, quæ ſunt iuris, quo caſu uidetur aſſumere officium iudicis, uide Barto. in l. 1. C. de uſur. & ibi Saly. col. 3. & ſeq. & Cœpol. conſil. 32. col. 6. Corn. 1. uolu. conſi. 204. col. 3.

Et quando quid conſiſtit in intellectu, ſed facilè percipi poteſt, ualet dictum teſtis etiam ſine ratione, ut per Socy. conſi. 143. colum. 3. uerſus finem. & conſil. 172. colum. 2. & uide etiam Bald. 5. uol. conſil. 20. col. fin.

Et quando deponit teſtis de ijs, quæ in intellectu conſiſtunt, & in iure, uide Are. conſi. 38. col. pen. Fel. in d. c. cum cauſam. *el primo*. col. 3. Bald. conſil. 323. circa fi. & conſ. 45. uol 4. Soc. conſ. 42. col. 2. & conſ. 143. colum. 2.

Et qualiter intelligitur depoſitio teſtis dicentis quem promiſiſſe, & quid ſi dicat tali præſente & acceptante, an probetur ſtipulatio, uide not. Anch. tenenté nõ probari conſi. 332. colum. pen. Alexand. in l. ſciendum. ff. de uerbo. obli. colum. 4. Fel. in cap. ſicut de re iud. colum. fina. & egregie Socyn. conſil. 253. colum. 3. circa fin. & ſequent.

Et quando teſtis uult probare ſtipulationem, quam rationem debeat aſſignare, uide Alexand. 2. uolum. conſil. 10. col. antepenultima, Fel. in ca. cum contingat. de reſcript. col. 4. Socyn. conſi. 253. col. 4.

74 Et quando † teſtis deponit ſuper iuriſdictione, uide Bald. conſil. 286. colum. 2. circa fin. Corn. 1. uol. conſil. 222. col. 3. & dicit Bal. in d. conſi. 20. uol. 5. quòd teſtis, qui habet ſcientiam iuris & facti, probat etiam ea, quæ iuris ſunt.

75 Et † adde etiam, quòd in dubio uerba teſtis ſunt referenda ad factum, & non ad ius, ut not. Socyn. conſi. 146. colum. 1. Et quando ratio teſtis eſt eadem cum dicto, quod non ualeat, tenet Bar. in l. fi. ff. de off. Cæſ. Bal. in l. non omnium. C. de legib. & conſil 136. colum. 7. & Socyn. d. conſil. 42. colum. 2.

76 Et † quando teſtis dicit, Vidi mutuari Titio pecuniam, ſi non recordatur quanta fuerit, an probet, uide Bart. in l. admonendi. ff. de iureiuran. char. penul. uerſic. quæro quid ſi teſtis deficiat, & not. Fel. in c. cum clamor. de teſtib. poſt princi. & pendet ab intellectu glo. in l. Lucius. ff. de his qui not. infam. quando teſtis non perfectè ſcit factum, & aliquando dixi ſuprà & uide repetentes in d. l. admonendi. maxi-

77 mè Caccialup. Et † ad probandum tenorem ſententiæ, debet teſtis dicere, quòd audiuit illam legi, publicari. Alexand. in 3. uol. conſil. 70. col. 4. Areti. in c. Alberi. de teſtib. col. 1.

Et an ſit bona ratio teſtis loquentis de inſtrumento, ſi dicat, Scio, quia illud legi, uide Fel. in prælud. Decret. col. 6. & ſeq. & ibi etiam, an ſit bona ratio, *Scio*, quia præſens eram.

Et ad probandum quem furioſum an ſit reddenda ratio, uide Alex. 2. uol. conſ. 84. col. 8. & ſequent. Alex. in l. furioſum. circa fi. C. qui teſt. fac. non poſ. Soc. Fely. ubi ſupra & alios.

78 Et † ſi teſtis dicat quem poſſediſſe ſciẽte aduerſario, debet reddere rationem etiam non interrogatus. Bald. in rubr. de contro. inueſt. colum. penult. pariter ſi dicat quẽ poſſediſſe nomine alterius, Cor. 1. uolum. conſilio 62. colum. fin. & eodem modo ſi dicat quid factum ſine licentia alterius, Corn. 1. uolumine conſilio. 89. columna penultima. Et pariter etiam ſi dicat quẽ feciſſe aliquid nomine alterius Corn. 1. uolu. conſil. 179. col. 2. in fine. Et in probanda negligentia, & diligentia, neceſſariũ eſt, ut reddatur ratio, & Aret. conſil. 38. col. fi. Aret. in d. c. cum cauſam. colum. 6. Alexand. in l. pretia rerum. ff. ad leg. Fal. col. pen. Bal. 5. uol. cõſi. 98. Corn. 1. uol. conſi. 286. col. 2. Sed aduerte, quòd licet ſimus in caſu in quo teſtis teneatur reddere ratiõẽ etiam non interrogatus, tamen hoc non procedet, ſi ita deponat, ut

ut uerisimile ſit, quod per eum dicitur facile ſibi cognitum eſſe. Ita not. Fel. in cap. tertio loco. colum. 2. de proba. & ibi Aretin. col. 2. & Felin. in d. c. cum cauſam. colum. 4. & ibi Aretin. col. 6. & not. Corn. 1. uol. conſi. 162. col. 2. & conſi. 204. colum. 3. Et ſit bona ratio, Scio, quia uicinus. uide late Fel. in c. literis. de præſumptio. Alex. in l. 1. in princ. col. 11. & ſequen. ff. ſi cert. pet. ubi multa ſcribit de ratione te-

79 ſtium. Et † adde ſatis eſſe, ut ratio teſtis concludat à uerisimili, uel à communiter accidentibus. Socin. conſi. 86. col. 4. Et de teſte deponente ſuper dominio, uide Corn. 1. uol. conſ. 110. colum. 2. & Pau. de Ca. in l. ſolum. circa fi. C. de teſti. Et quid de eo, qui deponit ſuper præſcriptione, uide Alex. in d. conſi. 136. col. 9. & Doctores, ubi ſupra. Et quid de teſte, qui uult deponere de ſimulatione contractus, uel quòd quis fideiuſſerit, uide Alexandr. 5. uolu. conſi. 28. col. 5. in fin. & ſeq. Et quid de teſte deponente contra inſtrumentum uide Feli. in d. c. 3. loco. col. 3. in fin. & ibi Aretin. col. 3. & in d. c. cum cauſam. col. 7.

Item adde, quòd aliquando teſtis tenetur reddere rationem rationis. Bal. 5. uolum. conſi. 69. col. ij. Adde etiam quòd ſi teſtis deponat de fama ſufficit ratio; quia uicinus. Aret. conſi. 103. col. 8.

Item adde quòd ſi res poteſt percipi per duplicem ſenſum, teſtis tenetur reddere rationem etiam non interrogatus, ut ſciat iudex de quo ſenſu deponat. Aretin. in c. licet ex quadam. extra eo tit. col. iiij. in 10. no.

80 Quid † ſi teſtis deponat aliquem cõmiſiſſe homicidium ad ſui defenſionem, & reddat rationem; quia uidit, an probet Bartol. dicit probare, conſi. 110. Idem tenet Cor. 1. uol. conſi. 304. col. iij.

81 Poteſt etiam opponi, quòd teſtis † fuit examinatus a iudice incompetente. Pau. de Caſt. conſi. 50. col. iiij. & conſil. 74. colum. iiij.

Item quòd non iurauit l. iuriſiurandi. C. de teſti. quod limita ut per Barto. in l. admonẽdi ff. de iureiur. in pen. char. uerſi. quid ſi reperiuntur. Et caſus in quibus creditur teſti non iurato, uide per Fely. in c. tuis. extra, eo. tit. de teſtib. colum. ij. & ibi an tacite poſſit remitti iuramẽtum teſtium, & uide etiam Aret. col. ij. Et an requiratur conſenſus iudicis, uide ibi, & per Areti. in c. nuper. co. tit. de teſti. col. j. in fi. & ſequen. Item uide an ſit de ſubſtãtia iuramentum, per Fel. in d. c. tuis in 3. not & Aret. in d. c. nuper.

82 Et † an ille, cui eſt remiſſa omnis ſolẽnitas iuris, poſſit credere teſti non iurato, uide Imol. Roman. & Bar. in l filius familias. ff. de dona. Fel. in c. dilecti. de iud. col. fi. Ancha. in clemen. ſæpe de uerbo. ſign. col. pen. Fel. in ca. j. de conſtit. colu. 20. & ſeq. Are. in c. ij. de teſt. col. xiij. poſt medium. Fel. in d. c. & Aret. in d. c. nuper. Roman. conſi. 20. Et uide etiam, an iuramentum poſſit remitti per partes, Felyn. in c. cum dilecti. de reſcrip. colu. xij. poſt medium. & ibi colum. ix. dicit, quod ſi depoſitio præcederet iuramentum, non ualeret.

Et an Papa uel Imperator poſſit concedere ut credatur teſti non iurato, uide Fel. qui tenet non poſſe, in c. conſtitutis. de reſcrip. col. viij. poſt medium. Et an perſonis ſummæ dignitatis credatur ſine iuramento, ut ſunt Cardinales, uide Ale. in 2. uol. conſ. 178. circa tertiam col. Fel. in d. c. tuis. in 1. notabili.

83 Et adde, † quòd teſtis debet iurare ſuper Euangelijs, & tangere manu, non pede, nec cubito, & iurare ſeipſum, non alium, & ſi iuraret nuda uoce ſine tactu dictum eſſet nullum. Felyn. in c. fraternitatis col. pen. de teſtib. Et an poſsit iurare ſuper reliquijs ſanctorum, uel ſuper anima, non tangendo ſcripturas. uide latè Aret. in d. c. tuis. col. vj. & ſequen. & ibi Fely. col. iij. & Aret. in d. ca. nuper. col. ij. ubi ſubdit quòd eſt ſpeciale in epiſcopo, ut non teneatur tangere ſcripturam, quando iurat, & uide Abb. ij. uol. conſi. 68. circa princip. quando quis iurat nuda uoce ſine tactu. Et ſi teſtis primò dicit poſtea iurat, non ualet depoſitio, ut per Fely. in c. fraternitatis. col. j. & ibi Aret. col. ij. & in c. de teſtib. extra de teſtib. col. 5. & ibi Fel. col. iij. Iaſ. in repetitione l. admonendi. char. 24. de iureiuran. Et ſi iudex exa-

minauit teſtem ſine iuramento cum eſſet requiſitus, ut ei iuramentũ deferret, qualiter ſuccurratur producenti, uide Aret. in dicto cap. tuis. col. vij. in fine, & ibi Fel. colum. fin.

84 Et ſi in † actis dicatur talis teſtis iuratus, an præſumatur eum ſolenniter iuraſſe, uide Felyn. in dicto cap. fraternitatis. colum. fi. Alexan. in l. ſciendum. ff. de uerbor. obliga. col. 17. circa principium. Aretin. late in dicto c. tuis col. iij. & ſequent. ubi etiam Felyn. colum. penulti. Florian. in l. lege Iulia. ff. de pactis. Aretin. in d. ca. nuper col. ij. de teſtib. extra.

Et an teſtis poſsit iurare per procuratorem. uide Aretin. in cap. licet ex quadam. colum. iij. in fi. & ſequen. in 8. notabili, & ibidem latius Felyn. col. j. & ij. de teſtibus.

An teſtis poſsit dare depoſitionẽ ſuam in ſcriptis, uide Aretin. in dicto cap. de teſtibus. extra eod. colum. vj. & ibi Fel. col. penul. ubi limitat.

85 Et † an teſtis, qui in alia cauſa deponit ſuper eodem articulo poſsit dicere, Depono prout alias dixi, uide Areti. in c. cum in tua. extra eo. colum. iij. & ſequ. & ibi Fely. colum. j. & 2. ubi limitat. Alexan. conſi. 133. col. vj. & ij. uolumi. conſil. 56. colum. iij. Paul. conſi. 207. col. j. & ij. Cor. 1. uolumi. conſil. 56. colum. ij. & poſt princip. & iij. poſt medium. & colum. fi.

86 An † autem ille, qui iterum examinatur, debeat denuo iurare, uide Aretin. in dicto cap. fraternitatis. col. ij. Felyn. in dicto cap. per tuas circa fin. ubi diſtinguit. Angel. in §. quia uero in Auth. de teſtib. colum. vij. circa medium. Fel. in c. præſentata. col. ij. de teſtib. & in c. præterea. de teſtib. cogen. colum. j. in fi. & ſeq.

Et an teſtis ſimpliciter iurando intelligatur iurare, quo ad articulos productos tantum, an etiam quo ad uniuerſam cauſam, uide Fely. in d. cap. de teſtib. eod. titu. de teſtib. colum. iij. & fi. Aret. in cap. per tuas. in ij notab. de teſtib. & uide omnino Hippol. in l. de minore. §. plurimum ff. de quæſtio.

87 An † teſtis poſsit deponere per procuratorem uel ſcripturam, & an ualeat dictum teſtis ſe referentis ad aliam ſuam depoſitionem, uide Salyce. in d. l. iuſiurandi uer. ſed iuxta hoc circa fin. Cępol. cautela 251. qui allegat Ang. in l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. Facit quod not. Alex. conſilio 45. col. iiij. circa fi. & uide ad hęc Socin. conſi. 149. colum. pen.

Quid ſi teſtis dicat. Depono quo ad omnia, quemadmodum fecit talis, uide Fel. in c. cum tua. colum. ij. extra eod. ubi etiam habes, quid ſi notarius ſcripto extenſe dicto unius teſtis ſubdat poſtea, Talis dixit ut primus, de quo ſupra dixi uerſicu. etiã opponitur, quòd dictum. nu. 23.

Nec ualerent depoſitiones plurium teſtium, qui ſimul & ſemel examinarentur,

88 ſed † debet quilibet examinari ſeorſum ab alijs Aret. in 3. not. & Fely. circa fin. in ca. uenerabili. de teſtib.

89 Et † ſi teſtis depoſuit falſum non iuratus qualiter puniatur, uide Bal. & Saly. circa fi. in d. l. iuriſiurandi. Aret. in c. tuis. col. 5. extra eo. Fely. in c. de teſtib. col. pe. Orian. in ca. quoniam contra. de proba. in uerbo teſtium col. xvj. & Fely. in c. 1. de præſump. & Iaſ. in l. qui per ſalutem. colum. ij. ff. de iureiuran. & dixi ſupra in tit. de falſis.

90 Opponitur etiam, † quòd teſtes deponunt ſuper negatiua, & quòd magis creditur duobus affirmantibus quam mille negantibus, per Glo. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbitr. quæ Gloſſ. quomodo intelligatur, dixi abunde ſupra de defenſionibus reor. & c. uerſicu. uidimus quomodo.

Opponitur quoque, quòd teſtes deponunt meram negatiuam non coarctatam loco & tempore, & ideo non ſolum non probant; quia talis negatiua probari non poteſt, uerum etiam puniuntur de falſo. In qua materia uide ubi ſupra in dicto uerſi. uidimus quomodo. & ibi late dixi de materia teſtium deponentium ſuper negatiua, maximè in hac materia criminali.

Item opponitur, quòd teſtes non ſufficiunt ad condemnandum: quia in criminalibus probationes ad condemnandum debent eſſe luce meridiana clariores. l. ſciant

ſciant cuncti.C.de prob.Circa quam materiam uide quæ latiſſime dixi ſupra ſub rubr.de conuiucti & de hæret.& de crimine læſæ maieſtat. uide etiam quæ probationes ſufficiant ad aſſaſſinamentum ſupra tit.de mandato ad homicidium.

Item opponitur,quòd confeſſio quam fecit reus,non eſt efficax:quia metu torturæ illatæ,uel inferendæ,uel errore facta eſt,ut latiſſime ſupra dixi ſub rub. de confeſſis.

91 Item opponitur, quòd laicus † non eſt idoneus teſtis contra clericum propter generalem inimicitiam, quæ inter eos intercedit, iuxta c. laicus.ij. q.7.Ita Abb.in c. de cætero. de teſtib.ubi uide. An tamen faciat indicium Alexan. in l. maritus.ff.de quæſt.dicit facere, & ſentit ad torturam & Abb.in d.ca.hoc expreſsè tenet.& licet Aretin.impugnet, nihilominus Felyn.ſuſtinet,ex cuius uerbis tamē, dum rationem Aretin.deſtruit, ſatis apparet eum non eſſe omni exceptione maiorem,ſi bene uides. Quod etiam patet, quia ſaltem militat illa inimicitia generalis,quam dixi,& hoc oſtendit Alexan. in d.l.maritus.dum dicit,negari tamen non poteſt,quin faciat aliquod indiciū. & uide etiam Alex.in conſi.64.uolu.1.col.penul. Neſcio tamen quomodo ſuſtineretur hoc in practica quo ad me non curarē ut magis clericus eſſet,quam laicus.

De iure uero quid econtra in clerico contra laicum deponente, uide in dicto ca.de cætero.Et ueritas eſt,quòd in cauſa ſanguinis non admittitur,etiam φ aliter ueritas haberi non poſſet,& fieret proteſtatio,quam ſolent facere,iuxta cap.2.de homicid.in 6.

Idemque in criminali iudicio,ubi aliter ageretur ad uindictam, etiam cum dicta proteſtatione.Ita Fel.colum.ij. ibi. & hæc uidetur ueritas, ut non ſit differentia,an ad uindictam citra pœnam ſanguinis agatur,an ad ſanguinem, ut per Doctores, maximè Peruſi.in dicto cap.1.de homicid. in 6. ubi tamen poſſunt clerici eſſe teſtes intelligitur ex prouidentia epiſcopi,qui uel eos examinet,uel faciat examinari,& eorum dicta tradat iudici ſeculari.c.quanquam,& ibi Anchar. declarat. xiiij.q.ij.poteſt etiam dare licentiam iudici cauſæ ſecularis,ut illos examinet, ut p Archidiac.ubi ſupra, qui ſecundum hoc ultimum intelligit text.in capit.teſtimonium xj.quæſtio.j.& in cap. nullus ex eccleſiaſtico.22.quæſt.5.& ibi eſt Gloſſa expreſſa. Et hanc practicam uideo quotidie obſeruari, dum eueniente caſu clerico fit præceptum a ſuo iudice eccleſiaſtico,ut deponat coram tali laico, & forma iurādi manu poſita ſupra pectus tollitur in dicto capit.nullus, & uide omnino Abbat. in hac materia,in cap. 1.de iuramen. calum.colum.antepenult. & etiam in ca. cum nuntius. colum.ij de teſtib.ubi uide Felyn.& Aretin.ne arbitreris tamen, ut eccleſiaſticus poſsit dare licētiam iudici laico,ut cogat clericum ad teſtificādum. c.ſi diligenti de foro competen.Felyn. & Aretin.in dicto capi.cum nuntius.& hoc ubi nolit clericus ſponte teſtificari: ſed ſi ſponte uelit,dictum eius ualet. Abba. & communiter Doctores in dicto cap. cum nuntius.ubi tamen dubitant de religioſo.Et uide etiam ad prędicta Alexand.in conſilio 65.colum.ij.in 2.uolu. & de religioſo dicam nume.ſeq.

Et quia ſunt multi,qui non deberent examinari,& tamen examinati faciūt indicium,iuxta materiā d.l.ſi maritus, Adde,quòd hoc non procedit,ubi a principio fuit oppoſitum à parte, ut non deberet fieri examen talium teſtium. Aretin. in cap.ex parte Adæ.in §.charta.de teſtibus.Fely.in ca.dilecti. in penultima col. de accuſationib.& Hippol.in l.j.§. diuus Antoninus.colum. ij.ff.de quæſtionib.& dixi ſupra.

92 Item opponitur, † quòd religioſi ſunt, & depoſuere ſine conſenſu eorum ſuperioris,de quo uide Abbat.& apoſtilla ad eum,& Doctores, ubi ſupra, ultra quos uide etiam in primis Gloſſ. in Authen.de monach.in §.cogitandum ubi tenet,φ monachus poteſt eſſe teſtis. Sed Abb.in c.cum nuntius. tenet religioſos & clericos ſeculares ſine licētia ſuperioris coram iudice ſeculari non debere teſtificari,tamen eorum dicta tenere,& ibi uide

uide Aret.& Fel.qui hanc opinionem, ut ualeat ſine licentia, tenent quo ad clericum ſecularem, non autem quo ad religioſum, qui non habet uelle aut nolle. Et dicit ibi Aretin.quòd communiter ſeruaretur hæc opinio in clerico ſeculari, & de religioſo allegat in terminis Bald. in l.quoniam liberi.C de teſtib.in princ. Et hanc opinionem, quòd religioſi dictum ſine licentia ſuperioris non ualeat, ponit latè Socin.& tenet conſilio 17.colum. ultima.in j.uolum.ubi allegat Bald. ubi ſupra, & Bartol. & Specul. & reſpondet ad Gloſſ.in d.§.cogitandum. ut procedat in teſtibus adhibitis in inſtrumentis. Et ad confirmationem uide Card. conſilio 97. ubi ita conſuluit in teſtamento. Et hoc ego habui in facto in teſtamento facto ultra montes in quo erant deſcripti ſeptem teſtes, omnes ordinis minoris, & refert, & ſequitur Fel.in dicto cap.cum nuntius.

93 Item etiam opponitur, † quòd ſunt domeſtici, iuxta l. etiam. C.de teſtib. & qui dicantur domeſtici, ponit notabiliter Aretin.col.j.& 2.Felyn. col.2. in cap. in literis.de teſti.ubi etiam plenè per eos habes,quando repellantur, & admittantur,& per Alex.conſi.5.col.5.& conſi.93. col.4.uerſi.fallit quo ad defenſam. uolu. j. Item fallit in ijs,quæ non poſſunt facile ſciri,niſi ab eis,quia etiam hoc caſu præferuntur alijs.Franc. Aret. conſil. 13.colum.11. & conſi.61.col.j.ubi omnino uide, & ꝙ de ijs, quæ fiunt in domo, magis credatur domeſticis, imo non credatur alijs, niſi in ſubſidium, tenent Aret.in 3. notabili,& Felyn.in 2.c.quoties. de teſti. Aret.in d.c.cum nuntius.eo.tit. col.3. & Areti.in dicto cap. in literis eo. titu. col. 4.& ibi Felyn.col.3.& ad prædicta uide Fely. etiam in ca. inſuper.col.2.circa fin. de teſtib.Et quid quando proceditur per inquiſitionem uide Cuma. conſ. 27. de quo etiam Fulgo.conſi. 188. uide etiam Aret.ad prædictam materiam. in c. cũ in tua.de reſti.col.2. circa.fi. & Imol. conſi. 35.col.6. in prin.& omnino Socin. conſi. 17.col.j.& 2.ubi diſtinguit, & uide etiam qui dicantur domeſtici.Alexan. conſi.32. & conſi.78.colu.3 .& in 2. uolum. conſi. 24.col.14. & 4. uolum.conſil. 89. col. fin. & cõſi.112.col.6. Felyn.in c. inſuper.col. fi.de teſtib. & in c.inſinuante. de offi. de leg.col.2.ubi etiam qui dicantur familiares. & uide Alex.5.uolum.conſi.150.col. 6.poſt.prin.Et an ſint idonei teſtes, uide Bald.conſi.10.col.j.in fin.& ſequen. & de familiaribus, an poſſint eſſe teſtes, uide Felyn.in d.c.in literis. & Roma.cõſi.420. circa med. Quid uero ſi tempore depoſitionis non eſt amplius domeſticus, uide Aret.in d.c.in literis.col. pen. & fin. & ibi Felyn.col.4.uerſic. fallit quinto. Alexan. conſi.5. col.6. & conſil.93. col.5.uol.j. & attẽditur in teſte conditio temporis quo teſtificatur.Mod.in l.j.C.de teſtam.Et an uir & uxor dicantur domeſtici ad hoc ut repellantur, uide Felyn.in dicto cap.in literis.col. 4.uerſi.fallit quarto.& ibi Aretin.col.antepen.in fi. Alex.5.uolu.conſil. 156.col.4.in princip.& Anchar.cõſi.247. col.2.Socin.dicto conſi.17.col.pen.

94 Teſtes † etiam deponentes non ueriſimilia, non probant, quin imo ſunt de falſo ſuſpecti.Ita Abb.in ca.quia ueriſimile.de præſumptio. Dec. conſil.684. in fi. conſil.595.num.8.conſil.94.col.2. uerſic. 2.in dictis teſtium. & conſil.315.num.8. Aretin.in ca.tertio loco,extra,de probatio.col.3.& Felyn.in dicto c. quia ueriſimile, colum.2. quæ concluſio adeo uera

95 eſt,ut etiam teſtis † dicens non recordari id quod ueriſimiliter recordetur de falſo puniatur. Bald.in l.presbyteri.in 4.notab.C.de epiſc. & cleri. & Iaſ.in l.præſcriptione.col.3.C. ſi contra ius uel uti.pub. quod ultimum multo magis procederet ſi circa alia quę meminiſſe minus deberet

96 teſtificaretur. Et † non ueriſimilia ſunt ea,quæ deuiant à naturali curſu,ut quòd puer ſit aptus ad coeundum c.2.de frig.& maleſi. Item non ueriſimilia ſunt ea quæ deuiant a iure communi, ut per Felyn.in cap. licet cauſam, uerſi.nota decimo. de prob.poſt Inno.in c. auditis.de præſcript. ut quando quis deponit impuberem cum Berta rem habuiſſe quia præſumptio impotentiæ eſt in eod.c.2.& Gemin.in conſil.24.col.3. Non ueriſimile etiam illud eſt quando deponerent teſtes uidiſſe aliquem

quem hoſtio thalami aperto coire cũ muliere, cum ſoleat fieri ita in abſcondito, ut etiam publicæ meretrices & lenones clauſo hoſtio & feneſtris non patiantur ſe uideri.

Et quia hæc exempla non uerisimilitudinis tangunt cauſas matrimoniales. Ideo dic multo minus iſtis teſtibus eſſe
97 credendum quando † deponerent in cauſa matrimoniali, in qua teſtes debent carere omni ſuſpicione, ſicut in criminalibus, & ideo etiam debent eſſe omni exceptione maiores. Alexãder cõſilio 143. quando abunde uolum. 2. & Dec. latiſſime ubi omnino eſt uidendum in conſilio 133. columna 2. nume. 3. & 4. & in illo cõſilio pertractantur ſingulæ qualitates repellentes teſtes, de quibus ibi, & primo q affines & conſanguinei repellantur. Item domeſtici & alij multi. Aduertendo ſem-
98 per, prout & ipſe dicit quòd † fiat proteſtatio antequam examinetur, ut non examinetur ob uitia quæ patiuntur, quia tunc perinde eſt, ac ſi non eſſent examinati, ex quo examinari non debuerũt, ut
99 etiam dixi ſupra. Et ſi tales teſtes † qui nõ uerisimilia deponerent ſubiecti eſſent ratione. iuriſdictionis, pauperesq́; & nihil habẽtes abſque dubio tolleretur omnis fides; quia licet ſi cõmunis opinio, ut ſubditus poſſit teſtificari pro rege & principe ſuo in l. eos teſtes. C. de teſtibus. ut etiam apparet ex dictis & Felyn. & Aret. in c. ex literis. extra, de teſtib. Alex. conſ. 88. col. 4. uol. 5. & hoc atteſtatur Floria. in l. idonei. ff. de teſt. & alibi ſæpe per Doct. Tamen eſt aduertendum quod cũ illa qualitate paupertatis omnis tollitur fides ita Rom. conſ. 382. col. 2. & dicit Bal. cõſi. 420. circa fi. uol. j. quod eſt repetitum in 3. uol. conſi. 468. & 5. uolu. conſilio 445. arbitrarium eſſe iudici an ſubditi ſint idonei teſtes; quia ſi ſint bonæ famæ, & uerisimilia deponant, maximè, ſi dictũ eorũ corroboretur alijs teſtibus tunc creditur. ſi uero ipſi ſolũ deponerent, & male audirent, uel appareret contra eos alia ſuſpicio non crederetur, & dum dicunt Doct. cõſiderari qualitatem domini, an ſit eius naturæ, ut debuerit metum inferre ſubditis, ut per Fel. & Aret. & alios ubi ſupra, etiam in hoc uerſatur arbitrium iudicis ex mente Doctorum, & expreſſe ita tenet Roman. in d. conſil. 382. Et eſt aduertendum quod quæſtio in d. l. eos teſtes. formatur in rege, uel dominio unius prouinciæ concludendo illa potiſſima ratione teſtes eſſe idoneos: quia alias non poſſent probare factũ de quo ageretur, & ideo ſi dominus alicuius uillæ uel municipij uellet probare per ſubditos ſuos factum in alia iuriſdictione, ut eſt caſus, qui nunc occurrit in ciuitate ampliſſima Mediolani, & in domo ubi cõplures ſerui habitabant. & conuerſabantur infiniti nobiles, atq; aliæ perſonæ, nihil commune habentes cum domino, ſine dubio talibus ſubiectis non crederetur ex mente omnium, & ſi quiſpiam in hoc dubitaret eſſet ſine iudicio. ad quod etiam adduco ſimile: nam illi de domo ſunt idonei teſtes in ijs, quæ fiunt in domo, non in ijs de quibus alij poſſunt eſſe magis edocti, ut in locis uulgaribus. Additur in caſu qui hoc tempore contigit matrem domini quæ eſt ipſius tutrix & gubernatrix depoſuiſſe etiã pro filio, quæ qualitas facit, ut ſit uerisimile eam omni uia induxiſſe ſuos ſubditos, ut cum ea conforme teſtimonium perhiberent.
100 Et † an uaſallus pro domino ſit teſtis idoneus? uide Bald. in conſil. 420. colum. penul. in fi. & ſeq. 3. uol. conſil. 468. col. 2. poſt med. Florian. in d. l. idonei. Bald. in l. libertorum. ubi eſt uidendum. C. de teſti. omnino Deci. in c. inſuper. in fi. de teſtib. Et quia dixi ſubditum eſſe teſtem idoneũ pro domino, intellige quo ad hoc, ut tamen repellatur, non autem quin ſit ſuſpectus, & quin ei diminuatur de fide, quia non euitat ſuſpicionem timoris, uel amoris, ut per Alberic. in l. idonei. de teſtibus. & hanc eandem concluſionem facit Cor. conſil. 123. col. fi. uol. 1. Parentes & liberi
101 † an in cauſa matrimonij ſint idonei teſtes, uide Aret. in c. ſuper eo. *il ſecondo*, de teſtib. col. 5. & conſil. 13. colum. 7. & ſequent. & colum. 14. & ſeq. & Felin. in d. c. ſuper eo. colum. 4.

Opponitur quoque, & ſæpenumero cõ-
102 tra teſtem † quòd eſt amicus producentis, in

tis,in qua dubitatione Salyc. in d.l.eos te ſtes. C. de teſtib. dicit hoc eſſe arbitrariũ iudici qui debet conſiderare qualitates perſonarum, & cauſas amicitiæ, & an iuſtis legibus regatur uel ne, ita limitando l.ſciendum.ff.de uſu.quæ probat eum admitti, in quo uide Aretin. conſil. 71. col. 5.in fi.ubi dicit amicum non eſſe omni exceptione maiorem. Alexan.5.uolum.conſilio 88. columna 4. & conſilio 154. col. penul.poſt prin. conſil.156.col.6.uolu.1. Roman.conſi.420.col.2. Alex. conſil.78. col.3.uol.1.Fel.in c.quoties. col.2. de teſtib.Bal.1.uol.conſil.444.in fi.& communiter dicitur, ſi ſit magna amicitia repelli teſtem, aliàs ſi ſit parua detrahi de fide: Ita Alexan.in l.teſtium.col.5.ff. de teſtib. ubi uide, atque ideò res conſiſtit in arbitrio iudicis,ſicut ſupra dictum eſt.uerum tamen eſt quòd Bal.in d.l.eos.dicit quam uis ſit arbitrarium iudici, tamen iudicem deberi arbitrari amicitiam non repellere teſtem. quod dictum refert, & ſequitur Alex. in conſilio 88. colum. 4. tamen poſtea uenit in hanc ſententiam,ut ſi eſſet talis amicitia quæ uerisimiliter induceret corruptelam non admitteretur,& ideò in effectu tenet opi.Salyc.in d.l. eos quæ eſt communis,ut per Alexan.in d. l. teſtium. qui dicit id quod proximè dixi, nolens aliud dicere quam hoc ipſum,de quo etiã uide Felin.in c.cùm oporteat. colum.3.in prin.de accuſat. & quæ dicam infrà in uer

103 ſic.affinis. Et iuxta hoc arbitrium † dico regulã eſſe ut relinquatur arbitrio iudicis, utrum credatur tali teſti uel teſtib. d.l.teſtium.§.ideò.& ibi Barto. & Docto. not.circa quod uide omninò Deci. conſi. 94.in caſu ad me tranſmiſſo. colum. 1. in fin.Io.Baptiſtam de ſancto Seuerino in l. admonendi.col.29.ff.de iure iur. & omninò Bar.in l.Lucius.ff.de infami.

104 Et † ſi uis uidere pulchrum locum ubi enumerantur complures in quibus contigit dubitari an ſint idonei teſtes, uide Alex.in d.l.teſtium.ubi ſupra. Et dum quærit de colono uel mercenario, uide Salic. in l.quoniam liberi.col.penul.& fin.C.de teſtib.Aret.conſil.12.col.10. & ſeq.Soci. conſilio 228. col. 3. & concluſio uidetur, ut ſit idoneus, niſi ex eo quòd teſtificatus eſt, ſit percepturus commodum.

105 Affinis poteſt eſſe teſtis † pro affine; quia non reperitur prohibitum, eſt tamẽ ſuſpectus, & ei diminuitur de fide. Alex. conſ.18.col.2.uol.1. ubi loquitur de uxore fratris mei,& Alex.conſi.13. uolum.1. col.pen.& conſi.122.col.2.uerſic.nec obſtat.uol. 2. ubi loquitur de marito ſororis meæ.nam leuis macula facit ut teſtes non ſint omninò integri.Alex. conſ.32.uol.1. Facit glo.in §.cogitandum in Authen. de monachis, quæ uult, ut licet monachus poſſit teſtificari pro monacho, tamen ei diminuatur de fide tanquam amico, innuendo amicitiam etiam non magnam diminuere de fide,licet Bar. in l.admonendi.col.vj.in fi.& princ.ſeq. dicat debere eſſe magna amicitia coniunctum. Dixi de amico paulo ſupra, & hanc quæſtionem an affinis poſſit teſtificari, ponit latè Iaſ. in d.l.admonendi char.18.col.18.Ad idẽ quòd affinis non aſſerat plenã probationẽ,uide Ang.cõſ.261.unde ex prædictis apparet Iaſ.in d.l.admonẽdi.non bene dixiſſe affines eſſe ſuſpectos quando ſunt aſcendentes,uel deſcendẽtes, ſecus ſi ſint tranſuerſales, nec Ang. quem allegat Iaſ. in d.conſi.169.col.2.dicit id ad quod allegatur Iaſ. Dicit quidem affinitatem repellere aſcendentes pro deſcendentib.qđ admitto;quia ſocer habetur pro patre, & genere pro filio,glo.in l.teſtis. ff. de teſti. ſed alios affines fateor non repelli,tamen diminuitur eis de fide, & quòd ſocer pro gener non poſſit eſſe teſtis,hoc dicit Bar. in l.qui teſtamento.§.quæcunque.uerſic. quæro an ſocer.de teſta.& prædicta clarè procedunt in ciuili,& ita loquitur Iaſon. ubi ſupra.

Sed quid in criminali cauſa, an affinis poſſit eſſe teſtis pro alio affine etiam collaterali,dic non poſſe.3.quæſt.ix. ca. abſens. *il ſecondo*. & probatur ibi quemlibet ſuſpectum repelli in cauſa criminali,hoc etiam patet.in c.accuſatores. 3.q.5. & ita Areti.in d.§.quæcunque.col.iij. uerſic.5. ad præmiſſa.Et Specula.in tit.de teſte. §. j.uerſi.ſed nunquid frater. ubi allegat d. c.abſens.nec dicas hoc procedere tantum

in

in aſcendentibus & deſcendentibus;quia hoc modo non eſſet differentia inter cauſam ciuilem,& criminalem.Item iura prędicta ſe fundant ſuper ſuſpicione quæ cadit etiã in collaterali,ut uides, & itá Alexan.conſil.24.col.6.uerſi. nõ obſtat quòd ipſemet.uol.2 & hęc confirmant multum quæ dicit Alex.in l.lex Cornelia. in prin. ff.de iniur.& Iaſ.in l. de pupillo.§. ſi quis ipſi prætori.ff.de oper.nou.nunt.col.8. & ſeq.maximè illud quod dicit Bal.in l.j.C. ſi qua præd.pot.quando iniuria facta uni ex familia ceuſetur facta omnibus, & ob hoc Alex.in d.l. lex Cornelia. infert ad materiam teſtiũ,non eſt ergo mirũ ſi affinis etiam collateralis in criminalibus repellitur à teſtificando, & uide etiam Alex. in d.§. quæcunque.in apoſtil. quæ incip. quid in fratre. dũ allegat Guliel de Cun. Et hoc quòd affinis in criminali nihil probet,dicit Alc.conſ.179.col.2.uol.2.uerſi. 3.allegat d.c.abſens.& uide tam quo ad ciuile quàm criminale iudicium. Orian.in c.quoniam contra.de proba.in uerbo,teſtem char.4.col.2, uerſ.capio itaque.

106 Et † an filius poſſit eſſe teſtis pro patre,& econtra, & quid de aliis aſcendentibus & deſcẽdentibus,uide Inſtit. de grad. in princ. per Docto. Aret. in d.§. quæcunque. Doct.in d. c.de literis. de teſtib. ubi Felyn.

107 Et † an uxor pro uiro. An † familia
108 ris ſeu domeſticus, & an filij naturales & ſpurij poſſint eſſe teſtes pro patre dixi ſupra nume.60. uerſic. item opponitur q; teſtes ſunt parentes,& ponit Fely. in cap. cum oporteat.de accuſa. Orian.in d.cap. quoniam contra.de probat.in uerbo, teſtium. in 4. char.2.col. in fin. & ſequent. ubi omnino uide,an parentes pro liberis & econtra poſsint eſſe teſtes, & ibi etiam
109 habes † quid de tranſuerſalibus,in quibus tranſuerſalibus, dic quòd frater pro fratre poteſt eſſe teſtis in ciuilibus, Gloſ. eſt ordina.in l.parentes,quam quilibet allegat C.de teſt. & licet illa Gloſſa loquatur an contra fratrem, tamen eſt idem,ac ſi diceret an pro fratre, & Doctores allegantes illam uolunt hãc conſequentiam, poſſe eſſe contra fratrem; ergo & pro fratre. quæ conſequentia patet; quia teſtis iurat dicere ueritatem pro utraque parte.5.quæſt.9.cap. hortamur.& ideo ſi adducitur contra fratrem, poterit etiam deponere ꝓ eo, unde in criminali cauſa ſicut non poteſt cogi contra fratrem; ergo nec pro fratre, Azo in ſumma de teſtib. col.4.ubi uide, hanc regulam ut frater admittatur,licet ei diminuatur de fide,facit Iaſ.in d.l.admonendi.18. char. 3.col. & eam limitat uide eum omnino,& Imo. in d.§.quæcunque. ad fin.qui dicit eſſe arbitrarium iudici dare quam fidem uelit conſiderata qualitate cauſæ & perſonæ, quod idem dicit Abb. in c.literis. colum. 2.de præſumptionib. Si ergo admittitur frater pro fratre multo magis alij conſanguinei. Sed an frater cogatur teſtificari cõtra fratrem in cauſa ciuili,uidetur non poſſe cogi,ut eſt Glo.in l.lege Iulia.ff. de teſtibus. quæ illam legẽ etiã intelligit in ciuili Specul.mouet hanc quæſtionem,in titulo,de teſte.§.teſtium.uerſic. ſed nunquid. ubi uide, & uidetur uelle ut ponit cogi. Abb.tenet contra eum in d.cap.literas. cum Abb. tenet Bart.in d.§.quæcunque. idem Alexand.conſil. 18.uolumi.primo. columna ſecunda. in fin. & loquitur Barto.in dicto §.quæcunque in ciuilibus. & ſi non cogitur in cauſa ciuili contra fratrem deponere; ergo nec pro eo,conſequentiam facit Azo ubi ſupra, ſicuti dixi. Et hoc tenet Porc. & Doctores Inſtitut.de grad.in princip.& ideo datur conſilium,ut per eos.

Sed an omnes illæ perſonæ, de quibus in d.l.Iulia. & quas clarius recenſet Azo. ubi ſuprà,colu.3.& tex.4.quæſtio.3 cap. ſi teſtes.§.ſi lege Iulia.ſi uelint poſsint eſſe teſtes pro alijs ibi enumeratis, in hoc dic ut per Bartol. in dicto §. quæcunque. & Alexand. in dicto conſilio 18. uolumi. j.col.2.dixi quid iuris ſit in ciuilibus.

Modo quæro quid in criminalibus? Et non eſt dubium perſonas de quibus in d. l.lege Iulia. non poſſe cogi contra illos, de quibus ibi. Nec etiam poſſe ſi uelint quia iniuria facta uni &c. ſic Bartol. in d. §.quæcunque.& in d.l.lex Cornelia. Alexand. conſi.24.col.6.2. uol.conſi.115. in

prima col.uol.4. Fel.in dicto cap. literas. de præſumptionib. Barba. conſil.20.col. 14.uolu.2.Socin.conſil.228.colum.fin.in princ. Aretin.in cap.de cætero. ad finem de teſtibus. Alexand.conſi. 70. colum.3. uolumi.j.conſi.5. uolumi.j. colum.3.ubi omnino uide,& conſi.122.uolumi.primo conſil.212. uolumi.2.

110 Sed uſque ad † quem gradum non admittitur conſanguineus pro conſanguineo? Bartol.in d.§.quocúque. dicit uſque ad gradum,de quo in d.l.lege Iulia. & ſic uſque ad ſextum gradum. Abb.in d.c.literas.col.2. dicit attendi qualitatem propé ſæ uoluntatis ſecundum conſuetudinem patriæ,quæ opinio placet, conueniunt tamen inter ſe Barto. & Abb. in hoc ut repellantur uſque ad ſecūdum gradum incluſiuè, & hoc tenent omnes in locis ſuprà allegatis. Hanc tamen concluſionem negatiuam, ut non poſſint eſſe teſtes in criminalibus,limita, ut latè per Fel. in d. c.cum oporteat.colu.3.uerſic. modo aduerte. & col.ſeq.in defectum tamen aliorum duo fratres contra alium accuſatum à fratre, & multo magis duo conſanguinei facerent indicium ad torturam. Abb. in d.c.literas. colum.4.uerſic. in ſecundo caſu. quod ego non obſeruarem niſi maximè mihi probata eſſet qualitas eorum. Vides repelli quando uolentes dicunt teſtimonium,ſunt etiam caſus in quibus nō repelluntur, ut quando ad defenſionem fratris teſtificâtur, ut per Fely. ubi ſuprà.

111 Sed † an iſtis caſibus poſſint compelli? Abb. tenet poſſe in d.c.literas.quia lex Iulia loquitur contra fratrem, ſed errat per conſequētiā quā ſuprà feci.poſt Azo. & pro Azo. eſt opin. Specu.quam allegat Abb.in practica,tamen eſſet opinio durá, quia ubi iudex uideret eū eſſe idoneū teſtē,illū cogeret.Et ex hac ratione inferó,

112 † quod frater qui poteſt eſſe teſtis pró fratre ad defenſionem, etiam poteſt eſſe ad offenſionem uolens,& ita Abb.in d.c. literas.uerſi.aut quæritur nunquid nolés. Quod tamē limitat niſi ſe offeret contra fratrem;quia tunc eſſet ſuſpectus. & circa conſequentiā, quam feci quòd teſtis debet iurare & deponere pro utraque parte,eſt tex & ibi Abb. not.in c.2. de teſtib. col.2.& gl. cl ra in Auth.ſed iudex. C.de epiſ.& cleri.Bal.in auth. presbyteri. C.de epiſc.& cler.Oria. ubi ſupra.col.1.& uide de fratre regu.& fallentias, etiam per Feli.in c.in literis.de teſt.

113 Vſurarius † quomodo probetur, uide Alex.conſi.72. col.7. uolum. 1. conſi. 173.in ij.uolu.circa vj col.Fely.in ca.ueniens.de teſtib.*el primo*. colum. pen.circa med.& in c.perſonas.eo.tit.Bal.5.uol. cō ſi.364.circa fi.Ana.in ca. cum in diœceſi. col.ij.de uſu.& Fulgoſ.conſilio 134.colu. ij.poſt med.

114 An † tutor poſſit eſſe teſtis pro pupillo,uel prælatus pro ſua eccleſia, uide Roman.conſil.420.poſt med.Bart.in l.qui teſtamento in princ ff.de teſtam. Et †

115 quid de famulo tutoris.Bald. tenet poſſe teſtificari conſilio 443.circa fin.Et de prę lato uide Aret.in c. inſuper. col. 1. & ſeq. de teſtib.& ibi etiam Felyn. qui loquitur etiam de canonico in cauſa ſuæ præbendæ.& Floria.in l.idonei.ff. de teſtib. Ad-

116 do † famulum Abbatis, uel antiquū colonum poſſe eſſe teſtem pro monaſterio.Bald.j.uolum conſil.444.circa fin.

117 An † procurator uel aduocatus poſſit eſſe teſtis,u ide Salyc.in l.omnibus. C. de teſtib. colu. iiij. cui adde quòd nec in cauſa appellationis poteſt eſſe teſtis. Alexan.ij.uolum.conſil. 133.col.iij. poteſt tamen eſſe ſi tempore depoſitionis nō erat licet factus poſtea fuerit. Roman. conſil. 186.circa fin.Et quid de eo qui deſiit eſſe.Bald.3. uolum.conſil.152.circa fin. Et

118 † de eo,qui deſijt eſſe aduocatus. uide Salycet.in d.l.omnibus, & de eo qui deſijt eſſe officialis,uide Cuman.conſil.69. circa med.& uide ſupra num.54.

119 De † ſolicitatore cauſæ. uide Alexa. conſilio 78.colum.5. uolum. 15. uolum. conſil.153.colum.3.& conſi. ſequen. col. prima conſilio 64.in 3.uolumin. columna.pen.Imol.conſilio 135.colum. fin. Roman.latè conſi.420.Ang.conſilio 233.colum.ij.& ſeq.

120 Quando † poteſt aſcribi laus uel uituperium teſti ratione eius de quo deponit,non eſt idoneus.Alexan.ij.uolu.conſil.

ſil.85.colum. penul. & iij. uolum. conſil.
70.colum.penul.Et ad prędicta uide Are
tin.in ca.inſuper de teſtib.colum.vj. & ſe
que.Fely.in cap.cum a nobis.colum.pen.
in fin.& ſeq. eod. titu. Et uterque ponit,
121 † an iudex uel arbiter qui iudicauit,
122 poſſit eſſe teſtis in ea cauſa. Et † an
relator,& inſtructor. Et de iudicibus ui-
de Corne.in conſil.63.primo uolum.co-
lum.iij.& conſil.67.colum.iiij.
123 Creditor † licet ſua interſit habere
debitorem diuitem, tamen non prohibe
tur eſſe teſtis in cauſa debitoris ſui. Ale-
xan.in l.j.C.de procur.col.xj.& conſi. 78.
colum.iij.uolu.j.ubi multosq́ caſus enume
rat, in quibus teſtis habet commodum in
conſequentiam, & in eis non prohiben-
tur eſſe teſtes, alium caſum ponit Alexan.
conſi.170.in ij.uolum.colum. iij. & conſi
lio 173. circa. vj. columna uolumi. 1. &
124 † uide not.de his qui habent cõmodũ
in conſequentiam Ioan.Fab.in §. legata-
rijs.col.fi.de teſta.Alexand.2.uolum.con
ſil.175.colum.iiij. & in l. ſi quis ita ſcri-
pſerit.ff.de reb.dub.Aretin. conſil.82.co
lum.iij.
125 Et † ſi interrogetur teſtis an ha-
beat commodum,& reſpondeat non ha-
bent, intelligitur principaliter. Alc. in 3.
uolu.conſi.1.col.penult.Bart.in repetit.l.
ex quacunque in 6.col.ff.ſi quis ius uoc.
non ier.ubi ponit de teſte; quia in cauſa
uniuerſitatis reſpondet ſicut dixi, &
126 † uide Felyn.in ca.inſuper. de teſtib.
col.penul.& uide ad hæc omnia. Iaſ. in l.
quoties.col.fi.C.de iudic. Are.ultra Feli.
in d.c.inſuper.
127 Et † quomodo dicatur quis habere
commodum, ex eo quod teſtificatus eſt,
uide Salyc.in l.omnibus.C.de teſtib. col.
fi.Imo.conſ.58.Abb.omnino conſi.81. 2.
uolu.col.ij.Roman.conſi. 186. poſt med.
Bart.conſil.150.col.iij. Ana.conſi.52.col.
ij.Bal.3.uolu.conſi.293.col. fina. Cuma.
conſi.68.col.ij.& conſil.ſeq.Fulgoſ. conſ.
vij.col.iij.& conſi.161.in prin.ubi not. lo
quitur, uide Corne.1.uolu.conſi.145.co
128 lu.ij.Et in his locis habes † an ad pro
bandum quem uſurarium credatur illis
qui dicunt mutuo accepiſſe pecunias ſub
uſuris,& an credatur fictabilibus quòd tã
tum dederint tutori, & uide etiam ſupra
num.54.
129 De proxeneta † an ſit idoneus teſtis.
uide Salyc.in d.l.omnibus.colum. penul.
Fel.in cap.cum a nobis. in fi.de teſtib.Ale
xan.5.uolum.conſil.150.col.ij.circa fi. &
conſil. 153.colum.iij.in fi.& ſeq. & conſi.
ſeq.colum.ij.in 1.uol.Aret. in c. inſuper.
colum.penul.de teſtib.Fely.in c. dilecto-
rum.colum.j.de teſtib.cogen.Aret.& Fe-
ly.in c.ueniens.*el ſecondo*. de teſtibus. Bal.
130 ij.uol.conſi.469.ubi etiam ponit † quis
dicatur proxeneta.Gemi. in c.1. de teſti-
bus.col.j.lib. 6.not. Bald.iiij. uol. conſil.
570.ubi ponit, quot modis dicatur pro-
xeneta, de quo etiam Corn.1. uolu. con-
ſil.63.colum. iij.circa fi.& ſequen. Cu-
man.conſilio 68.colum.ij.
131 Negotiorum geſtores † uel famuli
apotecæ, an poſſunt eſſe teſtes, uide Bal.
ij.uolum.conſilio 50. & de alijs famulis,
uide Rom.conſi.420.circa med.
132 Teſti † debent ſolui impenſæ quas
fecit eundo, ſtando, & redeundo & uectu
ra equi ſi ſit talis qualitatis. Salycet. in l.
quoniam liberi.col.j.C.de teſtib.an uero
ſibi ſatisfieri debeat pro operibus quas
133 amittit. Et † quid ſi in itinere ſpo-
liaretur an ſibi debeat ſatisfieri, & quan-
tum & qualiter, uide Felyn.in ca. 1. de te
ſtibus, ad quæ omnia uide Florian.in l. 3.
§.Sabino.ff.de teſtibus.ubi etiam dicit, quod
134 † debet ſolui merces dierum, & pari-
ter ſolui debet iudici & notario ſi mittun
tur ad examinandos teſtes. Et ſi produ-
135 cens eſt pauper † an pars, uel iudex
teneantur ſubminiſtrare expenſas, uide
Aretin.in ca.ſi qui teſtium. de teſtib. co-
lu.3.& ſeq.& ibidem Fel.colum.iij.
136 Teſtis poteſt interrogari, † an ſit li-
ber uel ſeruus,& inimicus alterius partiũ
ſecundum Salyce. in Authent. ſi dicatur
in fi.C.de teſtibus. Fely.in c.cum cauſam.
137 *il primo*. de teſtib.col.10.Et † ſi eſt ſu-
ſpectus poteſtq́ interrogari de qualitate
ueſtium & forma hominum, & ſimilibus.
Fel.ubi ſupra.col.xj.Et an poſsit interro-
gari de turpitudine ſua, uide Alexan.in l.
ſi duo.§.idem Iulian. col.fi. ff. de iureiur.

Floria.in l.iij.circa fi.princ.ff.de teſtib.
138 Et † adde quòd ubi probabiliter po-
teſt dubitari de falſitate teſtium, debent
teſtes diligenter interrogari de omnibus
circunſtantijs ſecundum Imol.conſi.131.
colum.fi.
139 Teſtis qui † falſum depoſuit tenetur
nõ ſolũ de falſo, ſed etiã de omni delicto
140 exinde ſecuto, & ideo † ſi quis ex falſo
dicto, fuit capite punitus tenetur teſtis de
homicidio, imò tenetur etiam ſi reus fue-
rit abſolutus. Aret.& Felin.in cap.ſicut in
3.notabi. de teſtib.
141 Teſtes † in factis arduis debent exami-
nari coram fide dignis perſonis. Salyc.in
l.nullum.col.C.de teſtibus.Fely.in c.quo
niam contra.de probat. col.7.in prin.
142 Falſum teſtem † coram delegato de-
ponentem.an ipſe delegatus poſſit puni-
re?uide in d.l.nullum.per Salycet.circa fi.
& Anchar.omnino conſi.172.col.iij. & fi.
ubi limita.
143 Teſtem falſum qui ſit clericus, an † iu
dex ſecularis coram quo depoſuerit puni
re poſſit, uide Abb.in cap.uerum. de foro
compet.colum.vj.& ſeq.ibidem Felyn. co
lum.ij.& ſeq. Aret.& Fely.in cap. tam lite
ris de teſtib.
144 An † inferior poſsit punire ſuperio-
rem falſum coram eo deponentem, uide
Aret.in ca.dilecto.de teſtib.col.pen.
145 Si teſtis uacillat, † & iudex commit-
tit notario, ut talem uacillationem ſcri-
bat, quomodo debeat ſcribere, uide Saly.
in d.l.nullum.colu.iij.Fely.in c. quoniam
contra.de proba.col.25.circa fi.& ſeq.
146 Teſtis † ſi ſit edoctus de ueritate & no
lit eam dicere, niſi detur pecunia, an poſ-
ſit dari licitè, & ſine pœna, uidetur non
poſſe; quia ipſe eſt falſarius accipiens pe-
cuniam etiam ut uerum dicat. Gloſſ.in l.j.
in princip.& ibi Bart.ff.de falſ.& Imol. in
l.diuus.ff.de re iudic.& ratio eſt: quia non
debet deponere prece, nec pretio, ſed ſe-
cundum meram ueritatem, ut dixi ſupra
nu.21.Et ideo pariter uidetur accipiens
teneri eo, quia induxerit ad deponẽdum
falſum per tex.in d.l.j.in prin.in uerſi. cõ-
ſecerit quod exponitur, id eſt, procuraue-
rit, & pro hac opin.uidetur caſus in l.ij. §.
ſed hic quoque.cum Gloſſ.maximè. ff. de
147 condi.ob turp.cau.qui text.uult † quòd
dans pecuniam iudici ut ferat ſententiam
in lite, crimen committit, & ideo ibi Bar.&
Doct.uolunt ut perdat cauſam, ſolum eſt
diſputatio, an etiam perdat pecuniam, &
non poſsit repetere, in quo Barto.ibi uult
ut eam perdat hodie, & alibi etiam ita te
net ſic etiam Salyc.& Paul.de Caſt.ibidẽ,
tamen ueritas uidetur eſſe in contrarium
ut imò etiam hodie poſsit condici: pecu-
nia: ut per Alexand. & Iaſo.ibidem. Con
cluſio eſt ergo quòd quia non uerſatur
turpitudo ex parte dantis, ut probatur in
l.iij.in princip.eodem titul.de condict.ob
turpem cauſam.iuncto dicto uerſi.ſed hic
quoque.in d.l.2.non dicitur graue crimẽ,
ita ut etiam pecunia non poſſit repeti, ta
men crimen dicitur ex quo res eſt mali
exempli, ut declarat Paul.de Ca.in d.l.2.
Eſt uerum quòd ſi palam daretur hæc pe-
cunia ad hoc quemadmodum dixi, ut ue-
rũ diceretur, uel iuſtè ferretur ſentẽtia,
nõ diceretur commiſſum aliquod crimẽ,
nec diceretur corruptela, ſed cautela, &
redemptio uexationis. Ita Archidi.11.q.
3.c.qui rectè.ſequitur Bal. in c.ſi.col.2.de
appellatio. & ideò dicit quòd ſis cautus,
quando iudex nõ uult facere tibi iuſtitiã
ſine ſimonia, ut ei des pecuniam corã duo
bus teſtibus & tabellione, alioquin ab-
ſtineas, & eodẽ modo eſt licitũ inſtruere
teſtes nõ ſecreto, ſed palam ad uerum de
ponendum.ſic Bal. ibidem, & ſi promitto
indemnitatem iudici ubi iudicet, nõ lici-
tè facit, ut per Iaſ. in d.l.ij.§.1. ff.de cõdi.
ob turpem cauſam. & ratio eſt: quia ſapit
corruptelam, ut ibi per Iaſo. Ex prædi-
148 ctis habet † ꝙ licet quis inductus hone-
ſta cauſa, ut ueritati ſit locus, & quod ſuũ
eſt conſequatur aliquid faciat, ſi res ta-
men ſit mali exempli aliquod crimen cõ-
mittit & puniendus eſt, ita probat d.l.2.§.
1.& ibi ut dixi, Pau.de Ca.explicat. Et ad
confirmationem ut hoc ſit leue crimen, &
non puniatur pœna falſi, uide late Dec.in
conſi.189.col.7.nu.11. in uerſic. item di-
citur.in uerſic.inſuper, ubi uult in primis,
ut quamuis in teſte pecunia corrupto ad
hoc, ut uerum teſtificetur, dicatur corru-
ptela

ptela inter ueniſſe, non tamen interuene
rit falſitas, & dicit hanc eſſe communem
opin. in c. licet cauſam. de probat. uult ta-
men teſtem teneri de falſo ſi pecuniã ac-
cipit, non autem dãtem, deinde declaran
do Bald. in d. c. ſi. tenet eum loqui ad hoc,
ut ualeat ſententia, uel non ualeat, nõ au
tem ut dans puniatur de falſo quando ap
paret factum eſſe ut ueritatẽ deponeret,
& quidquid ſit uult, ut hæc ſuſpicio, quòd
potius dixerit ob pecuniam falſum, ſit ſo-
lum ad inquirendam ueritatem, uult etiã
Dec. ibi in prin. allegati uerſiculi, ut ideò
teneatur de falſo teſtis; quia præſumitur
149 falſitatem dixiſſe. Cæterum † ſi ex qua-
litate dicti & perſonæ appareret potius
eum uerum dixiſſe, non teneretur, quod
bene not. Et procedit prædicta quæſtio
in eum qui aliquem antequam depoſuiſ-
ſet induxerit. Cæterum ſi iã depoſuerat,
& teſtis ipſe falſus fuerit amico ſuo falſita
tem dixiſſe, tamen nolit propalare iudi-
cio, poterit induci pecunia ad illã in iudi
cio manifeſtandam. text. uidetur mihi ad
hoc in l. 4. §. ſi tibi indicium. in ſi. ff. de con
di. ob turp. cau. ubi ait poſſe dari pecuniã,
etiam participi criminis, ut delictum indi
cet; quia licet ipſe turpiter accipiat, ex
quo gratis illud debuerat facere, & con-
ſequenter dixerit Bartol. ibi quòd facto
proclamate, ut ſi quis delegiſſet delictum
quoddam, haberet certum præmium, for
nariam exercens particeps criminis qui il
lud propalauit fuit ſuſpenſus, tamen qui-
dedit ſine crimine dedit, & quando orire
tur ſiniſtra opinio primi dicti talis teſtis
ex natura eius, & qualitate dicti ſine du-
bio hanc opinionem ſequerer, uel ubi ali
ter adiuuaretur falſitas primi dicti ſui, &
hoc per dicta ſupra proximè poſt Deci.
Et ſine dubio etiam procederet quando
palam fieret promiſſio iuxta prædicta. At
tamen etiam in ſimplici caſus poſitione,
idem cenſeo; quia iam propalauerat fal-
ſum dixiſſe, cui creditur, maximè contra
ſeipſum. cap. literas. de præſumpt. Nam
in claris non eſt opus coniecturis, & re-
ſtat falſum ueritate habita, iuxta conſide-
rata per Deci. in conſil. Dubito tamen
de hac differentia, an quis nondum teſtiſi
catus fuerit, uel iam depoſuerit; quia etiã
primo caſu delinquit, & tenetur crimine
ſtellionatus, qui ſe ſubtrahit à teſtifican-
do, ut dixit in tit. de fal. nu. 163. & ita etiã
eſſemus in d. §. ſi tibi indicium. Niſi dicas
quòd qui nondũ teſtificatus eſt, & dixi nol
le teſtificari, poteſt tamen teſtificãdo pur
gare quod dixit, ſeſe nolle deponere, ſe-
cus quãdo iam commiſit falſum. Item pri
mo caſu non datur pecunia ad crimẽ ma-
nifeſtãdum, ſed ad ueritatem dicendam,
ſecundo caſu ſecus eſt, & uide quæ dixi in
eo. tit. de fal. nu. 168. uerſicu. teſtis qui ha
buit pecuniam. & nume. 142. in eod. titu.
de falſis. uerſicu. teſtis dicẽs teſtimonium
pecunia. & uide omnino Dec. in c. 1. de te
ſtib. col. 1. ubi per optima fundamenta cõ
cludit, quòd teſtis qui uerum depoſuit ẽt
data ſibi pecunia non tenetur de falſo, li-
cet incurrat aliquod crimen, & ideò mi-
nus tenetur dans pecuniam, & in caſu de
quo ſupra proximè quando iam depoſue
rat, & fatetur ſe falſum dixiſſe, res eſt ſi-
ne dubio; quia dubium eſt quando non
conſtat, an uerum uel falſum dixiſſet, &
in dubio præſumitur falſum dixiſſe pro-
pter pecuniam, ut per Dec. ubi ſupra. Sed
ſi conſtat falſum dixiſſe, atque ita ſecun-
dum dictum eſſe uerum, cui dubium quin
dans ſit extra omne periculum? & minus
dubij eſſet quando nõ eſſet pars quæ pro
mitteret, ſed amicus teſtis ad eum iuuan-
dum poſtquam audiuiſſet falſum depo-
150 ſuiſſe. Et quid ſi † accipiat teſtis pe-
cuniam, ut non deponat, uide latiſſimè
Dec. in d. c. 1. col. 2. colligẽdo prędicta ſit
concluſio, quòd ſi datur pecunia teſti, ut
uerum dicat, & ſequatur teſtimonium, te-
ſtis dicitur falſarius, & dans pariter uide-
tur eſſe in eadem pœna per d. l. 1. in prin.
in uerbo coniecerit. Tamen dixi reſpectu
dantis eſſe leue crimen inferendo clarè
eum non teneri pœna falſi, per d. l. 2. ff. de
condi. ob turp. cauſ. qui tamen. text. loqui
tur in iudice & non in teſte, & quòd non
teneatur de falſo, habes Dec. in dicto con
ſil. Nec obſtat. d. l. 1. in princ. quia loqui-
tur quando dedi ut diceret falſum, nõ ut
151 uerum deponeret. Et † ſi ſtatutum dicat
producentem falſum teſtimonium teneri

tali pœna, includit talem teſtem. Iaſ. in d. l. poſt Paul. de Caſtr. & alibi ſæpe, & hoc quia uerum eſt quòd produxit falſum teſtem, ſecus ſi diceret quòd procurans, ut teſtis falſum dicat, iuxta d. l. 1. in princ. Non credo tamen ſtatutum noſtrũ puniens eadem pœna falſi producentem falſum teſtem, noluiſſe loqui, iuxta ius cõmune; quia aliter non conſtito de falſitate teſtis dixit propter pecuniam ſolicitatus, ut uerum diceret, nec uidi unquam talem teſtem puniri, nec eum producentem. Ex prædictis ſequitur alia concluſio quòd teſtis, ut ſupra, non dicitur falſus niſi in dubio, ſed ubi conſtet dixiſſe uerum non eſt falſus, licet crimine non careat. In dubio non eſt falſus Hanc concluſionem, limita tamen, ut per Hippolytum in d. l. 1. in prin. colum. fi.

Colligitur etiam alia concluſio quòd hæc quæſtio eſt extra difficultatem ſi apparet dixiſſe falſum, & pecunia procuraſſe, ut ueritatem diceret, ſiue ut illud dice-
152 ret in iudicio. Adde † quòd magis creditur duobus teſtibus fide dignis, quàm centum uilibus ſceleſtis, Iacob. de ſancto Gregorio in l. maiore. ff. de pactis. in prima lectura, in primo numero.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. IODOCI DAMHOVDERII BVRGENSIS. V. IVRIS DOCTORIS.

SVMMARIVM.

1 *Legiſlatores ad eorum, quæ ſæpenumero eueniunt, cognitionem multo ſunt attentiores, quàm ad ea, quæ rarius contingere ſolent.*

2 *Teſtes minores xiiii. annis reprobantur in criminalibus. Similiter & iuuenes uiginti annorum ætate minores.*

3 *Aduerſarii, inimici & hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis ſiue hoſtibus familiarem aut domeſticam conuerſationem habent. a teſtimonio in criminalibus reiiciuntur.*

4 *Inimicus quis dicatur aut præſumatur, & quæ dicantur inimicitiæ capitales.*

Teſtis qui alias hoſtis capitalis aut inimicus fuit reprobatur.

5 *Domeſtici, familiares, mercenarii, & conuictores, à teſtimonio repelluntur.*

6 *Famuli famulæque, mancipia, atq; huiuſce generis alii, à teſtimonio aut lato, auferendo repellendi ſunt.*

7 *Pater, mater, auus, auia, aſcendentes, & deſcẽdẽtes in infinitũ à teſtimonio tollũtur.*

8 *Item amici, cognati, & affines.*

9 *Vxor pro marito reprobatur à teſtimonio, & econtra.*

Vxor una caro & uoluntas cum marito cenſetur.

10 *Frater pro fratre, aut ſorore, uel ſoror pro ſorore teſtatura, repellitur. Et quæuis aliæ perſonæ, quæ pro illis amicitia aut neceſſitudinis uinculo iuncto, ſunt teſtaturæ.*

11 *Aduocati, procuratores, & ſolicitatores cauſarum, iisdem repelluntur.*

12 *Tutor, curator, & ſimiles, à teſtimonio ſunt reprobandi.*

13 *Notati infamia à teſtimonio repelluntur.*

Criminoſi qui olim fuerunt, ad huc criminoſi præſumuntur.

14 *Criminum ſocii, ſiue in eodem crimine irretiti, a fideli teſtimonio ferendo reiiciendi ſunt.*

15 *Furioſi & phrenetici admittendi non ſunt ad teſtimonii fidem.*

Furioſi & phrenetici pro abſentibus, & ignorantibus habentur.

16 *Excommunicati, & hæretici à teſtimonio reſpuuntur.*

17 *Pauperes à teſtando tolluntur.*

18 *Monachi, regulares canonici, conuerſi, & quicunque ſub regulari obedientia conſtituti, à teſtimonio reiectantur.*

Homicidæ,

19 *Homicidæ, malefici, ſacrilegi fures, raptores, adulteri manifeſti, uenefici, ſortilegi, periuri, lenones, concubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes nõ poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent.*

20 *Conſpiratores, & coniuratores ad teſtimonia non admittuntur.*

21 *Teſtimonij gratia qui pretio corrupti ſunt, non ſunt admittendi.*

22 *Accuſatores à teſtimonio repelluntur.*

Teſtis & accuſator nemo eſſe poteſt.

23 *Fœminæ ad teſtimonij fidem non ſunt admittendæ in criminibus.*

24 *Fœminæ in materia feudorum, & in teſtamentis, non ſunt ad teſtimonium audiendæ. & nu. 25.*

26 *Meretrices an condignè teſtes ſint in cauſa criminali.*

27 *Probationes in criminalibus debent eſſe omnis ſuſpicione, & exceptione immunes.*

28 *Teſtes omnes reprobantur, qui non ſunt probatæ uitæ, opinionis, & conuerſationis.*

De reprobatione teſtium.

QVVM teſtimoniorũ uſus in iure, & praxi admodum frequens ſit & neceſſarius, & res præterea ſit periculo plena potiſſimũ in negotijs criminũ, propterea quòd Iuſtitiarij & officiarij plerumque aut ambitione turgidi aut ignorantia capti, hic ſoleant eſſe negligentiores & dormitabun-
1 di: † profectò quum ad eorum quæ ſæpenumero eueniunt cognitionem multò uigilantiores ſint & attentiores, quàm quæ rarò contingere ſolent: ut in Authent. ut ſine prohibitione matr. debit. & credit. §. quia uero, & l. Nam ad ea, ff. de legi. Ideò mei muneris eſſe duxi, nonnihil ſucciſiui temporis huic rei impendere, & reprobã-
2 di materiam aggredi. † In re igitur criminali reprobandi ſunt minores quatuordecim annis, l. 3. §. Lege Iulia, ff. de teſt. Similiter & iuuenes uiginti annorum ætate minores, l. In teſtimonium, ff. de teſti. c. Si teſt. s, uerſ. Item in teſtimonium, 4. q. 3. uel certe ipſorum teſtimonia non tãtum habent ponderis, ut ad condemnationem
3 urgeant. † Reijciendi quoque ſunt aduerſarij, inimici, & hoſtes, ſcilicet capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis ſiue hoſtibus familiarem aut domeſticam conuerſationem habent, c. Repellantur, & c. Quum oporteat, & ibi Fely. ext. de accuſa. Inno. in c. Inquiſitionis, eo. tit. de accuſa. c. Licet Hely, ext. de ſimo. l. 3. in exordio, & ibi Bar. ff. de teſti. l. Si quis, C. eo. de teſti. quam legem etiam reperimus ca-
4 nonizatam in c. Si quis, 4. q. 3. † Quis autem dicatur aut præſumatur inimicus, & quæ dicantur inimicitiæ capitales, deſcribit D. Fely. ampliſſimè, in d. c. Repellantur, & in c. Afferte, in 4. col. in uer. datur aliud exemplum, circa fi. uerſi. de præſumptionibus. Alex. in ſuis conſilijs, conſ. xcix. pri. uol. & not. in d. c. Repellantur, & in d. l. Si quis. Item reprobatur is qui aliquando (etiam ſi nunc reſarta gratia bene inter ſe conueniant) capitalis hoſtis, aut inimicus fuit: nempe quòd nunquam is uindictæ ſuſpicione careat, per id quod notat Gloſ. in uerb. Nã adſit, in Authent. de teſti. §. Si uero quis dicat odioſũ: multa de hoc per D. Fely. in d. c. Cum oporteat,
5 nu. 4. † Rurſum domeſtici, familiares, mercenarij, & conuictores à teſtimonio repelluntur, l. pen. ff. de teſti. & tritiſſima l. Etiam, & ibi notant Cy. & alij ſcribentes, C. eo. tit. c. In literis, ext. eo. Ita notat Gloſſ. in uerb. Domeſtica, in l. Præſenti, in §. Sanè, C. de his qui ad eccleſ. con-
6 fug. † Famuli, famulæque, mancipia, atque huiuſce generis alij, à teſtimonio aut dato, aut ferendo repellendi ſunt, l. Seruos, & l. Quoniam, C. de teſti. l. Pridem, C. de quæſt. c. Nullus, 3. q. 5. & c. Si teſtes,
7 uerſ. Item teſtes quos 4. q. 3. † Ad hæc reprobatione tolluntur pater, mater, auus, auia, aſcendentes, & deſcendentes in infinitum, l. Parẽtes, & ibi Glo. in uerb. Parentes, C. de teſti. & d. c. Si teſtes, uerſ.
8 Item teſtes, 4. q. 3. † Item amici, cognati, & affines, c. Abſens, 2. ; q. 9. Ita tenet Bar. in l. Qui teſtamento, in §. Per contrarium, ff. de teſta. c. Similiter, 3. q. 5. Spe.
9 tit. de teſte. † Reprobatur uxor pro marito,

rito,aut contra. Probare nanque pro ma
rito uetat affectionis ſuſpicio: contra ue-
ro maritum teſtari, reuerentiæ diſpẽdiũ,
& maritalis odij augmẽtum,Glo.in uerb.
Parentes, in d.l.Parentes,Fely.in d.c.In
literis, ext.de teſti Notatur etiã per ſcri-
bẽn.in d.l.Etiam.Huic ſeruit dictum Bal.
& Doct.in l.Si cum dotem, §. Si maritus,
ff.ſolu.matri. quòd uxor,una caro & uolũ
tas cum marito cenſetur: ideo dicitur me
rito ſuſpecta in cauſa mariti, & è contra-
10 rio. † Frater pro fratre, aut ſorore,uel
ſoror pro ſorore teſtatura,repellitur,Gl.
& Doct.in d.l.Parentes,l. Lex Cornelia,
ff.de iniurijs, l.Qui teſtamento, ff.de te-
ſta.D.Lanfran.ab Aria.in ſuo tract. nota
bili, Depoſitionis teſtium, ſeu de teſtib.
nu. 6. Atque etiam quæuis aliæ perſonæ,
quæ pro ullo amicitiæ aut neceſsitudinis
uinculo iuncto (uulgo perſonæ coniun-
ctæ)ſunt teſtaturæ, Bar.in l. Aut affinita-
11 te,ff.de procura. † Aduocati, procurato
res, & ſolicitatores cauſarum itidem re-
pelluntur,l.fin.ff.de teſtib.& ibi glo.Glo.
& Docto.in ca. Ex literis,ext.de tranſact.
Egregiè D.Cyn.in l. Quoniam, nu.5.C.
de teſti.c. Statuendum.2.q.6.& c.Roma-
12 na,de teſti. lib.6. † Item tutor, curator,
& ſimiles ſunt reprobandi,l.fin.& ibi glo.
in uerb.In executoribus,ff.de teſtib. iam-
13 iam allegata. † Reprobandi ſunt etiam,
tanquam inteſtabiles, hi qui in iudicijs
ullis notati & damnati fuerũt alicuius fa-
moſi criminis,aut de crimine ullo publi-
ca fama fuerunt infames,c. Ex parte, & c.
Teſtimonium,ext.de teſti.l.3.§. Lege Iu-
lian. & l.Ob carmen,ff.eod. de teſtib.qui
enim olim fuerunt criminoſi, adhuc præ
ſumuntur criminoſi, l. Quisquis, C.ad l.
14 Iul.Maieſta. † Item reprobantur criminũ
ſocij,ſiue in eodem crimine irretiti,c.Ve
niens,1.extr.de teſti.c.Nullus,3.q.5. & l.
15 Sicuti,C. de quæſti. † Itẽ furioſi & phre-
netici admittendi non ſunt ad teſtimonij
fidem. Tales enim pro abſentibus & igno
rantibus habentur,l.1.§. Si furioſus,ff. de
16 acqui.poſſeſs. † Item excommunicati,&
hæretici à teſtimonio reſpuuntur, c. Ve
niens,2.ext.de teſtib.& l.Quoniam,C.de
17 hæreti. † Similiter pauperes à teſtando
tolluntur, quòd hi minus fidei præſtent
quàm diuites,in auth.de teſti.§.j.& §.San
cimus,colla.7.Hoſti.in ſumma,de teſti.§.
2.in uerſi.in fortuna. Spe.in tit.de teſte,
§.j.uerſi. Item quòd eſt pauper. Altera ra
tio,quia facilius corrumpitur pauper,l.3.
ubi bona Gloſſ.ſuper uerb.Egenus, ff.de
teſti.Alex.in con. 15,incip. Viſo proceſſu
in 3.uol.Soci.in tract. ſuo fallen. in reg.
18 cclxxxix. incip. Pauper. † Reiectantur
quoque monachi,regulares canonici,uel
conuerſi,aut quiuis alij religioſi,ſubiecti
ordinibus aut regulis;hoc eſt, ſub obediẽ
tia conſtituti,etiam cum prælati conſen-
ſu impetrato. Attamẽ ſi aliter ueritas in-
dagari nequeat, Iudex depoſitionum ip-
ſorum rationem & reſpectum habere ſo-
19 let. † Item homicidæ,malefici,ſacrile-
gi,fures,raptores,adulteri manifeſti,ue-
nefici, ſortilegi,periuri,lenones,concubi
narij manifeſti, & inceſtuoſi, atque huiuſ
modi,produci in teſtes nõ poſſunt, nec in
teſtimonium admitti debent,c. Ex parte,
& c.Super eo.ext.de teſti.l.Non poteſt,ff.
de fur.c. Conſanguineorum, 3.q.4.& c.
20 Conſtituimus,3.quæſt.5. † Item conſpi
ratores uel coniuratores, c.Conſpirato-
res,3.q.4.& d.c.Cum oporteat,ext.de ac
21 cuſa. † Similiter qui precium recepe-
runt, uel recepturi ſunt pro teſtimonio,
uel dicendo, uel tacendo: uel quòd huc
ſubornati & inſtructi fuerint,l.3.§. Lege
Iulia, ff.de teſti.l.Eos,& l.Si quis,in fi.C.
22 eo.tit.& c. Licet, ext.de proba. † Item
accuſatores à teſtimonio repelluntur.Ne
mo enim poteſt eſſe teſtis & accuſator, c.
Forus, §.In omni, ext.de uerb.ſigni.& c.
Accuſatores, 3.q.5.Hic tamen(quod acri
ter inſectandum eſt)uideas pleroſque of-
ficiarios grauiter peccare(ab ipſorum no
menclaturis prudens abſtineo) quosq; non
pudet contra omnem æquitatem, eoſdẽ
ad teſtimonia cõtra miſellos ferenda pro
ducere, quos prius habuerunt delatores:
non alia (metuo) cauſa,quàm ut uel hac
ratione ex innocentium oppreſſione, pe-
cuniariam cõdemnationem aſſecuti, ſuis
23 conſulant marſupijs. † Fœminæ quo-
que repelluntur in criminalibus proceſſi-
bus criminaliter inſtitutis:nõ uero in pro
ceſſibus

ceſſibus ciuilibus,ciuiliter inſtitutis, ſi iu
ra Pontificia ſectemur,c.Forus, cum ibi
nota.ext.de uerb.ſigni.& c.Mulierē,33.q.
5. Nam ex ratione iuris ciuilis, nihil ue-
tat fœminam ſuum teſtimonium, tum in
ciuilibus, tum in criminalibus deponere,
l.Ex eo, ff de teſti.ubi I. C. à contrario ar
gumentatur,ad hunc modum: Si publico
iudicio damnata, à teſtimonio ferēdo ar-
cetur: non condemnata ad teſtimonium
ferendum admittetur,c.Ex eo, 15.q.3.l.
Qui teſtamento,§. Mulier,ff.de teſta A-
lex.Imo.in ſuis conſilijs,con.114 col.cō-
644.col. & in con.99.3. col.in.j. conſilio.
24 uol. † Exceptis duabus duntaxat cauſis:
nempe,In materia feudorum,c.j.qui teſt.
ſunt neceſſa. ad nouam inueſtit. proban-
25 dam,in uſib.feudo.& ibi Bal.in fin. † Et
in teſtamentis, l.Qui teſtamento, §.Eum
qui,uerſi.Mulier, & ibi Bar. & ſequaces,
ff.de teſta.& §.Teſtes,Inſti.de teſta. ordi-
nan.c.Forus, & ibi Gloſſ.& Doct. ext. de
uerb.ſigni. Attamen in depoſitione fœmi
narum Iudicis fuerit diligenter conſide-
rare ipſarum qualitatem, loquendi affe-
ctus & mores,cum reliquis circunſtantijs,
ſa.d.c.Forus,cū ibi notatis, extr. de uerb.
26 ſigni. † De meretricibus autem hic du-
bium oriri poſſet: ſint ne condignæ teſtes
in materia criminali,an indignę? Verū du
bium omne pellit D. Alex.Imo reſpon-
dens planè negatiuè in ſuis conſilijs,con.
27 11.nu.2.j. uol. † Nam in criminalibus
(uti ſępe dictum eſt)oportet probationes
omni ſuſpicione & exceptione eſſe immu
nes,l.Sciant cuncti.C. de probat.l. Abſen
tem, ff.de pœn.l.3.§.Lege Iulia, ff.de te-
ſti.c.Sciant cuncti, 2.q.ult & c. Epipha-
28 nium,5.q.6. † Poſtremo(ut ſummatim
dicam)reprobantur omnes, qui non ſunt
probatæ uitæ,opinionis,& honeſtæ ac bo
næ conuerſationis,c.Super eo.& c.Teſti-
monium,ext.de teſti.& c. Licet, ext.de fo
ro compe. Quiſquis autem in hac mate-
ria plura deſiderat,is conſulat D.Spe.lib.
j.in Rub.de teſte,particula 4.necnon poſt
eum, D.And.Alcia.in ſuo iudiciarij pro-
ceſſus compendio, atque iuris utriuſque
praxi,ſub rubr. Quæ poſſint contra teſtes
opponi, D.Stepha.Aufreri in ſuo inſigni
tract. de teſtib. & corū reprobatione, D.
Lanfran.ab Oria.in tracta.ſuo celebri,de
teſtib.D.Fran.Cur. in ſuo utili tracta. de
teſti.D.Alberi.de Maletis.in ſuo ſingula-
ri tract.de teſti.D.Tyndarum,I.V.Docto
rem introducentem Bar.& Bal.colloquu
tores,& adinuicem diſputantes,& Ludo.
Rom. altercationes eorum decidentem,
in ſuo tracta. de teſti. D. And.Barb.ad c.
teſtimonium, de teſti.D. Maſuerium in
ſuo aureo ac perutili tracta.ſiue iudicio-
rum praxi,ſub rubro, de teſt. quos de hac
re comperiet locupletiſſimè & exactiſſi-
mè diſſeruiſſe.

SUMMARIUM.

1 *Saluandi materiam prabet reprobatio prior.*
2 *Saluatio reprobatione non minus neceſſaria.*
3 *Saluandi teſtes, non calumniandi.*
4 *Teſtes ſaluantur, negando reprobatos eſſe, inimicos, fautores, domeſticos, concubinarios, adulteros, infames &c. & alijs modis. de quibus nu.6.7.& 8.*
5 *Allegantis, non negantis eſt probare.*
9 *Depoſitionum tempus in ſaluatione eſt obſeruandum.*
10 *Saluantur teſtimonia infantium de rebus infans loco patratis. Et famulorum, ancillarum, & domeſticorum, de rebus domi, & priuatim peractis.*

De Saluatione Teſtium.

ETSI ſaluationis ma
teria appoſitè una cū
ſuperiori capit. tra-
ctari potuiſſet, nem-
1 pe, † quod & repro
batio & ſaluatio ita
ſeſe habeant adinui-
cem, ut ex uno faci-
lè collegeris alterum, & auditis teſtium re-
probationibus,ſtatim ſaluationis formam
ſatis agnoſcas;ne hic tamen prorſus mu-
tus hanc materiam præterijſſe iudicer,
haud alienum ab hac materia, noſtroque
munere eſſe putaui, ſi pauculis aliquot e-
xemplis commonſtratis,ſaluationis uſum
2 & modum imperitis oſtendero: † potiſ-
ſimum

ſimum quum iſthæc ſaluatio ſit in quauis
materia nou minus neceſſaria, quam ante
dicta reprobatio. Deinde quòd non mino
ri ſtudio teſtes, & ipſorũ teſtimonia(qua-
tenus id fieri poteſt) ſaluanda ſunt, † quá
3 prius fuerant ab aduerſario reprobata: eo
que neutiquam calumnianda, arg. c. Cum
tu fili, & ibi Glo. ext. de teſt. Quare noue
ris lector hunc primum eſſe uſum ſalua-
tionis, ut quoſcunque teſtes tuos, aduer-
ſarius tuus exceptione repulerit, † qua
4 dixit eos eſſe aut amicos, aut inimicos, fra
tres, ſorores, conuictores, famulos, ancil-
las, infames, &c. tu contra (iſthæc omnia
negando) eoſdem ſalues, & teſtimonio fe
rendo dignos affirmes, oportet: alioqui ni
ſi huiuſcemodi negationibus tuos ſalua-
ris, per tuum tacitum conſenſum iudici ut
reprobati habebuntur. Vbi ergo tuos te-
ſtes, negando reprobationem aduerſarij,
ſaluaueris, illius tum fuerit allegata pro-
bare, iuxta uulgatam & frequenter ab ad
uocatis allegatam l. ij. ff de prob. necnon
5 optimam Glo. ibidem: † Ei incumbit
probatio, qui dicit: non ei, qui negat, l. A-
ctor, C. eo. tit. de prob. §. Quod autem di-
ximus, iuncta ibi Gloſſ. in uerb. Et; uerius
eſt, inſti. de legat. tritiſſima l. Qui accuſa-
re, C. de eden. aurea & ſingulari l. Res, C.
de rei uendica. cum ſexcentis ſimilibus iu
6 ribus. † Vbi is igitur allegata teſtibus
comprobare conabitur, tuum erit, ut ui-
ciſſim ipſius teſtes qua potes refellas: at-
que hac tua reprobatione, teſtes tuos
priores ſaluaueris. & ad hunc modum iu-
xta ſaluationem & reprobationem utro-
bique procedetur ulterius. Proximus ſal-
uandi uſus eſto: ſi teſtes tuos ſaluare ne-
queas(ut pote conſcius, teſtes reproba-
tos tales eſſe, quales aduerſarius prædica-
uit) ut aliò, tuos teſtes ſaluaturus, confu-
gias: nempe, ad loci aut temporis rationē.
7 † De locis autem diſpicies, an res conti-
gerit locis ſecretis, an publicis & honeſtis,
8 an infamibus. † De temporis uero ra-
tione uide, an tempore famulatus, an an-
te famulatum: tempore amicitiæ, an ini-
micitiæ, &c. Hinc enim Iudici noſcendi
uia aperitur, & partibus litigantibus ſal-
uationum & reprobationum materia cō-
fertur: uerbi gratia, ſi aſſerat teſtem abs
te productum, tuum eſſe conuictorem, di
ces: hunc eſſe, aut aliquando fuiſſe in con
9 uictu meo non inficiamur: † uerum tem
pore depoſitionis ſiue teſtificationis ſuæ,
conuictor aut famulus meus non fuerat:
haud graue erit ad hæc uidere D. Spec. in
tit. de teſte, in §. j. in uerſ. quid ſi olim, arg.
l. iij. §. Affinitate, ff. de poſtul. Io. de Fan-
tu. in c. Conſanguinei, 4. q. 5. Abb. in c. In
literis, nu. 2. & 6. ext. de teſt. Cyn. Bald. &
alios in l. ij. C. de teſti. Bar. in l. j. §. Si ſer-
uos, per illum tex. ff. de quæſti. Bald. in l.
Qui teſtamento, ff. de teſta. & in l. ij. num.
3. C. de teſti. & Fely. in d. c. In literis, col.
pen. ergo hic audiendus, & non reproban
dus. Si meretricem affirmet, aut homici-
dam, infamem, aut concubinarium: nega-
bis eandem perſonam tunc, cum iſta depo
neret, fuiſſe meretricem, homicidam, in-
famem, aut cōcubinarium: eoque non reij
ciendam à teſtimonio, ſed admittendam,
audiendam & credendam, huiuſmodi de
10 tempore. † De loco autem ſic tuos de-
fendes, uel ſaltem ipſorum teſtimonia
ita ſaluabis, ſi aliter perſonarum tuarum
qualitatem reprobatam tutari nequeas.
Nam ſi defloratio, ſtuprum, aut homici-
dium commiſſum ac perpetratum in lu-
panari fuerit, tuque pro uerificatione fa-
cti tui in teſtimonium produxeris mere-
trices, lenas, lenones, aliosque nebulo-
nes, & infames ibi per te repertos quos il-
le, iuxta præcedens caput, ut meretrices
& infames, a teſtimonio remouerit: eoſdē
denuò, eorumq; teſtimonia ſaluaueris, ſi
aſſerueris, alia ratione ueritatem conſta-
re nō poſſe, niſi per perſonas ibidem(qua
les quales ſunt) conuerſantes. Illisque, li-
cet ſint refutabiles, dices eandem neceſſa
rio habendam eſſe fidem in locis illis ſe-
cretis & infamibus, quam habiturus eſſet
Iudex probis teſtibus, in locis publicis &
honeſtis. Itidem tuos ſaluabis, ſi crimen
in xenodochio ſeu hoſpitali patratum fue
rit, quod per ibidem præſentes pauperes,
mendicos, uiles, humiles, & id genus non
diſſimiles probaueris: quos ſi alter repro-
barit; dices eos de tali loco patratis non
eſſe a teſtimonijs arcendos. Idem quoque
(ſaluo

(ſaluo tamen aliorum rectius ſentientiũ iudicio) alias percenſuimus in noſtro patrocinio pupillorum, tit. de tutorum, & curatorum munere, Tomo 6.nu.60. 61. Poſtremo, ut uel hoc exemplo ab ulteriori ſuperſedeam, quum ſcelus domi tuæ cõtigerit, negabis tuos domeſticos, aut famulos, & ſimiles à ueritate teſtanda, ulla ratione mouendos: quòd de his, quæ ſecretè fiunt in domibus, poſſunt ſerui ancillæ, & alij domeſtici eſſe teſtes, iuxta Gloſ. notabilem in l.iij.C.de adult. Ita habet excellentiſsimi V.I.profeſſoris D.Nicaſij lectura inſignis ſuper 4.Inſtitu.lib.in tit. de hæredib.inſti.ad medium, iij.col. uulgata l.Conſenſu, in §.Seruus, C.de repu.quòd ea quę fiunt in domo, poſſunt probari per eos qui habitant in domo, c. Veniens 2. ext.de teſt. Abb.in c.In literis, crebro præallegato, nu.2.& 6.ext.eo.tit.D.Vdal.Zaſi.in ſuis conſilijs, conſi.3.incip. Caſus talis eſt, nobilis quidam adoleſcens, &c. pagina 83. nu. 53. Ex his nunc facile collegeris reliquas omnes ſaluandi formas.

Laus Deo.

F I N I S.

REGESTVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Sſſſ Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz.

Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh.

Omnes ſunt duerniones, præter Hhhhh, qui eſt Ternio.

